3 1761 08262221 8

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/opraomniadecemto01sylv

R. P. D. F. JOANNIS
DA
SYLVEIRA
OPERA OMNIA
DECEM TOMIS
DISTINCTA.

R·P·D·F· JOANNIS DA SYLVEIRA

OLYSSIP. CARMELITÆ,

REGULARIS OBSERVANTIÆ,
SACRÆ THEOLOGIÆ PRIMARII
Lectoris Jubilati, ac Magiſtri Regentis,

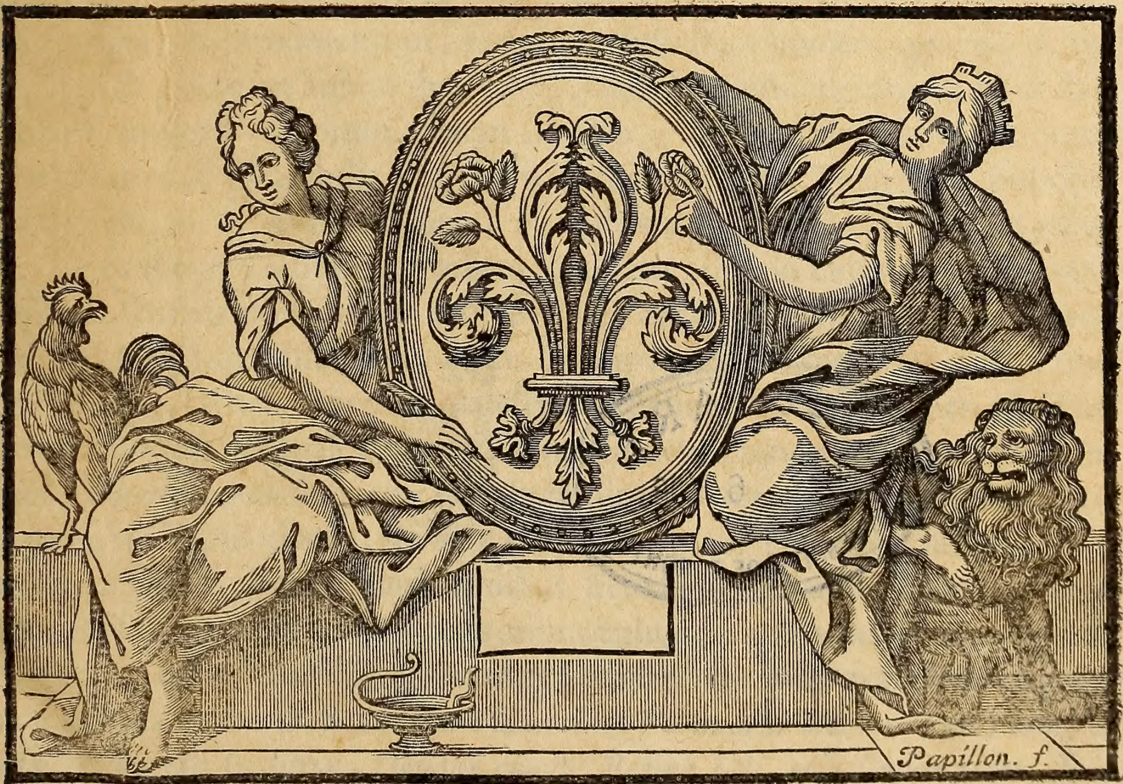
COMMENTARII
IN
TEXTUM EVANGELICUM

SEX TOMIS DISTINCTI,
ET QVINQVE INDICIBVS LOCVPLETATI.

TOMUS PRIMUS.

COMPLECTENS CHRISTI DOMINI INGRESSVM AB EXORDIO Evangelii uſque ad Ioannis teſtimonia.

Editio Sexta, per eundem Autorem correcta, & emendata.

LUGDUNI,
Apud ANISSONIOS & JOAN. POSUEL.
M. DC. XCVII.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

LIBRARY
DEC 6 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

BS
2335
S85
1697
t.1

SANCTISSIMÆ

DEI GENITRICI VIRGINI
MARIÆ
MATRI, ET REGINÆ
CARMELITARUM.

DUm primis mei aſſidui laboris fructibus patronũ eligo (SANCTISSIMA DEI GENITRIX) ſtatim mihi in mentem veniunt præclara Ruperti verba: *Qui magno feruntur pelago, pavidi nautæ, placidam auram imprecati, fixa cœlo ſydera reſpiciunt, terrâ amiſsâ, tenent cœlum, ſedenteſque ad clavum, ſyderibus currunt, erratica verò ſydera ſequi fugiunt.* Lib. 3. in Joan. in limine. Cùm ergo timore perfuſus in hoc procelloſum mundi mare committendi libros, eoſque in publicum proferendi feror ſtudio, non Principes, non Dynaſtas ſolicita indagine exquiro; ſunt enim errantia ſydera, ſed terrâ amiſsâ, te cœlum animatum, totius firmamenti firmamentum, fixam maris ſtellam invoco, quæro, & ſequor. Tuam placidam auram deprecans, cujus benignitate totus ſecurus ibo, nullam minantium ventorum rabiem timebo; imò potiùs tuis radiis inter Scyllæ latratus, & Charybdis murmur feliciter vela dabo. Tu es enim nubecula illa denuntians ſerenitatem, quam aſcendentem de mari vidit Parens meus Elias. Tu es Regina adſtans in veſtitu ſcutulato; imò in cujus ulnis, ac manibus ineſt ſcutum noſtrum, brachium Dei, dextera Patris, & ipſa omnipotentia Deitatis, infantulus meus JESUS. 3. Reg. 18. Pſ. 44. n.10 juxta aliam lect. Suſcipe, ô Dei Mater, hoc meum munuſculum, tuæ, fateor, ſupremæ majeſtati valde impar, noſtri tamen affectus, ac devotionis erga te qualequecumque monumentum; non enim parvulorum, ac humilium obſequia deſpicis: præcipuè cùm hoc totum Opus tibi debeatur; tum propter Carmeliticum, & verè tuum Ordinem (cui ego indigniſſimus conſcriptus ſum) qui ſe innumerabilibus beneficiis tibi adſtrictum continuè profitetur: tum propter ipſius operis argumentum, in quo annales, ac res geſtæ tuæ, tuíque ſanctiſſimi Filii celebrantur: & ideo huc mihi transfero elegantiſſima, ac pia verba D. Bernardini Senenſis: *Voluntaria oris mei* (ait) *beneplacita faciat ſibi Dei Genitrix, Domina mundi, Regina cœli, ipſa ſenſum acuat, dirigat ſtylum, & linguam pauperis venuſtiori reſpergat eloquio, ut de magnificentiis ejus, ac dulciſſimi Filii aliquid, tametſi balbutiendo, depromam.* Serm. 61. de B. Virgine.

OPTIMO LECTORI.

HOc Opus quiſque fortaſſe admirabitur, quòd homo totus ſcholaſticis quæſtionibus, & per tot annorum curricula deditus, in ſegetem veluti alienam mittat falcem, & præcipuè in hac ætate, quando tam præclara ingenii acumina fœcundant orbem: ſed dum omnem laborem contempſi, ut utilitati tuæ conſulerem, parce his auſibus; eò vel maximè, quòd Opera Moralia de Praxi Regularium, ac alia ex magna parte elaborata, à quibus ob continua, & frequentia negotia nunquam amovemus manum, tibi etiam, Deo dante, dabimus.

In hoc noſtro Elucidario Evangelico lectionum varietatem, quæ cum noſtra Vulgata, cohærent, omittimus; quæ verò aliqualiter diſcrepant, ac notatu digna reperimus, apponimus. Sententias ad evitandum faſtidium breviter reſolvimus: aliquas ſupellectili morali exornamus, non tamen omnes, ne quodlibet caput ſuum adimpleat volumen. Ipſa ratio dicendi, non nimis phalerata, non fuco, non calamiſtro, non nimio exornata cultu, ſed perfacilis, & currens erit oratio; nihil enim magis intendimus, quàm promptè & expeditè placitum noſtrum tibi inculcare, ac explicare: nunquam enim mihi è mente excidit ſententia Auguſtini [a] *Melius eſt, ut reprehendant nos Grammatici, quam non intelligant populi.* Unde valde eleganter dixit Seneca [b]; *Verbis non ultra, quàm ad intellectum ſatis eſt, utor.*

[a] *In Pſ.* 138. *ad illa verba*: Non eſt abſconditum os meum.
[b] *Lib.* 1. *de benef. c.* 3.

Approbationes Doctorum, qui ex Ordinis commiſſione hunc Tomum recognoverunt.

EX commiſſione Reverendi admodum P. Provincialis quâ potui curâ, & diligentiâ, evolvi hunc primum Tomum *Commentariorum in Textum Evangelicum, Authore D. P. F. Joanne da Sylveira, Carmelita, ſacræ Theologiæ primario Lectore Jubilato ac Magiſtro Regente*, in quo non modo aliquid minus congruè dictum non deprehendi, verùm omnia, quæ Author profert de theſauro ſuo nova & vetera, ita exacta, ita ad amuſſim expoſita, ac indefeſſo labore SS. Patrum, & Doctorum teſtimoniis locupletata, ut nihil ultrà in hoc ſcribendi genere deſiderari poſſe videatur. Quapropter Opus digniſſimum judico, quod ad obſequium Eccleſiæ, & uſum divini Verbi præconum, in lucem prodeat, in omniúmque oculis, & manibus verſetur. Datum in Ulyſſiponenſi Carmelo die prima Junii, anno Domini 1639.

M. Fr. Ambrosius do Couto.

EX commiſſione Reverendi admodum P. Provincialis hujus noſtræ Provinciæ Luſitaniæ, recognovi hunc primum Tomum *Commentariorum in Textum Evangelicum, Authore D. P. F. Joanne da Sylveira, Carmelita, ſacræ Theologiæ primario Lectore Jubilato, ac Magiſtro Regente*, cenſeo nihil in eo aut Chriſtianis moribus, aut fidei decretis repugnans, reperiri: imò eſſe Opus admirabili Patrum eruditione, pereleganti ſtylo, & ſingulari perfectum ingenio, dignúmque quod mandetur typis, & omnium teratur manibus, & celebretur linguis. Cùm enim juxta Auguſtinum *in Pſal.* 90. *conc.* 2. divinæ Scripturæ literæ vocentur delatæ de cœlo; ait namque: *De illa civitate, unde peregrinamur, literæ nobis venerunt; ipſæ ſunt Scripturæ, quæ nos hortantur, ut bene vivamus.* Nonne gratum eſſet nobis, & gratiſſimum, ſi aliquis explanaret, & enuclearet hujuſmodi ſenſum literarum, ut faciliùs exequi valeremus quæ nos docent, quæque nobis præcipiunt, ut poſſimus ingredi in illam cœleſtem Patriam, & à qua nobis miſſæ fuerunt? Hoc nobis præſtat Author noſter ingenii ſui ſubtilitate, & in dicendo elegantia, ſingulari modo docendo, perſuadendo, & ad materiæ majeſtatem ad amuſſim explanando. Datum in noſtro Ulyſſiponenſi Carmelo die 14. Julii, anno Domini 1639.

M. Fr. Blasius Tostado.

Facultas R. P. Provincialis Carmelitarum in Luſitania.

FRater Balthaſar Limpo, Provincialis Ordinis B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo Regularis Obſervantiæ, in his Portugaliæ, & Algarbiorum Regnis, &c. Ex commiſſione R. P. N. Magiſtri Fr. Theodori Stracii Generalis Antiquæ Obſervantiæ, Harum tenore facultatem facio *R. P. D. F. Joanni da Sylveira, ſacræ Theologiæ primario Lectori Jubilato, ac Magiſtro Regenti*, ut primus Tomus *Commentariorum in Textum Evangelicum* ab ipſo compoſitus, ac Doctorum hominum Religionis noſtræ judicio examinatus, & approbatus, typis poſſit mandari. Datum in Carmelo Ulyſſiponenſi 16. Julii, anno Domini 1639.

Fr. Balthasar Limpo, *Provincialis.*

APPROBATIO.

NOs infraſcripti Facultatis Pariſienſis Doctores, fidem facimus viſum à nobis librum qui inſcribitur, R. P. D. F. *Joannis da Sylveira Commentariorum in Textum Evangelicum Tomus primus*, per eundem Authorem in multis adauctus; nihilque in eo ab Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ fidei, ſanctorúmque Patrum ſana doctrina alienum contineri. Lugduni die 20. Maii 1644.

Fr. Stephanus Molin Carmelita.
Fr. Michael Micard Franciſcanus.

SERIES

SERIES CAPITVM, ET QUÆSTIONUM.

Liber Primus.

Ab exordio Evangelij uſque ad ſomnium Joſeph.

Quæst. I. QUOMODO *divina generatio recitetur?* pag. 8
2. *Quare hic non ponatur titulus?* ibid.
3. *Quare Evangelium initietur*, In principio? *ibid.*
4 *Quare hic ponatur*, Erat? 9
5 *Quare Joannes in ſua Canonica apponat*, Fuit, *hîc verò*, Erat? *ibid.*
6 *Quare toties repetivit*, Erat? 10
7 *Quare Dei Filius dicatur Verbum?* *ibid.*
8 *Quare ſecunda perſona dicatur hic potius Verbum, quàm Filius?* 11
9 *Quare hic non dicatur Verbum Dei?* *ibid.*
10 *Cur hic dicatur Verbum & non Filius?* 12
11 *Quare non dicatur: Verbum erat in Deo?* *ibid.*
12 *Cur non dicatur hic apud Patrem, ſed apud Deum?* 13
13 *Quare hic Evangelium inchoetur in Verbo?* *ibid.*
14 *Quare ponatur prius nomen Verbi, quàm Dei?* *ibid.*
15 *Quare hic ponatur propoſitio indirecta?* *ibid.*
16 *Quare Evangeliſta prius explicet æternitatem Verbi, quàm illius naturam?* 14
17 *Quare hic non ponatur aliqua probatio?* *ibid.*
18 *Ad quid fiat repetitio?* 15
19 *Cur nulla fiat mentio Spiritus ſancti?* *ibid.*
20 *Quare Evangeliſta tam breviter agat de creatione?* 16
21 *Quare Evangeliſta utatur verbo*, facere, *& non* creare? 17
22 *Quare ante Incarnationem præmittat Joannes Verbum eſſe Creatorem, & Conſervatorem?* *ibid.*
23 *Quare non dicatur omnia facta per Spiritum ſanctum?* *ibid.*
24 *Quare dicatur, quod in Verbo erat vita, quæ erat lux hominum?* 18
25 *Quare non verbo, ſed de vita dicatur lux hominum?* 19
26 *Quare non dicatur lux creaturarum vel Angelorum?* *ibid.*
27 *Quare Chriſto Domino dicatur tantùm quòd ſit lux?* 20
28 *Quomodo dicatur, quòd lux ſit in tenebris?* *ibid.*
29 *Quare Evangeliſta hic utatur verbo* comprehendere? 21
30 *Quare de præſenti dicatur, quod lux luceat?* *ibid.*
31 *Quid dicatur de Joanne, quòd* fuit homo miſſus à Deo? 22
32 *Quare ante officium ponatur nomen Joannis?* *ibid.*
33 *Quare Chriſtus Dominus voluerit habere teſtimonium à ſervo ſuo Ioanne?* 23
34 *Explicantur aliquæ quæſtiunculæ.* *ibid.*
35 *Quare dicatur de Ioanne Baptiſta quod* non erat ille lux, *cùm hoc de Apoſtolis affirmetur?* 24
36 *Quomodo Deus illuminet omnem hominem venientem in mundum?* 25
37 *Quare dicatur, quod Deus illuminat hominem venientem?* *ibid.*
38 *De modo, quo hic loquitur Evangeliſta.* 26
39 *Quare hic omnia ſuperiora repetantur?* *ibid.*
40 *Quomodo dicat Evangeliſta: Et mundus eum non cognovit, cum multi eum cognoverint?* 27
41 *Quomodo ait Evangeliſta, quod in propria venit?* 28
42 *Quare Dominus non coëgerit ſuos ad eum recipiendum?* *ibid.*
43 *Quare non ponatur hic ſupplicium non recipientium?* *ibid.*
44 *Quare Evangeliſta facit priùs mentionem de obſtinatis, & poſtea de fidelibus?* 29
45 *Quare Evangeliſta filiationem adoptivam connectat cum Incarnatione?* *ibid.*
46 *Quare in adventu filii Dei ſola filiatio adoptivi explicetur?* 30
47 *Quomodo dicatur data poteſtas recipientibus Chriſtum, ut Filii Dei fiant?* *ibid.*
48 *Quare non dicatur, fecit filios adoptivos: ſed*, dedit poteſtatem, *&c.* 31
49 *Quare filiatio adoptiva tribuatur Incarnationi, cum antea multi fuerint juſti?* *ibid.*
50 *Quare hic mentio fiat de generatione naturali?* 32
51 *Quare ante Incarnationem tanta præmiſerit Evangeliſta?* *ibid.*
52 *Quare poſt filiationem adoptivam agatur de Incarnatione?* 33
53 *Quare in Incarnatione dicatur Verbum?* *ibid.*
54 *Quare hic dicatur Verbum, & non amplius in toto Evangelio?* *ibid.*
55 *Quare non homo factus, ſed caro dicatur?* 34
56 *Quare non dicatur, Verbum carnem aſſumpſit?* 35
57 *Solvuntur aliquæ quæſtiones.* 36
58 *Quare non dicatur hic à quo eſt factum hoc myſterium?* *ibid.*
59 *Quare humilitate tanta advenerit Deus ad vivificandam animam, & tamen ad corporis reſurrectionem in gloria apparebit?* *ibid.*
60 *Cur, explicata Incarnatione, dicatur ſtatim*: Habitavit in nobis? 37
61 *Quare hic non fiat mentio de habitibus ſpiritualibus, quos nobis contulit Chriſtus.* 38
62 *Quid ſignificet in textu Græco*: Habitavit in tabernaculo nobiſcum. *ibid.*
63 *Quare poſt memoratam Incarnationem dicatur*, Vidimus gloriam ejus? 39
64 *Quomodo dicatur, quòd homines mortales gloriam ejus viderint?* 40
65 *Quomodo gloria Chriſti fuerit viſa, ut unigeniti à Patre?* *ibid.*
66 *Quomodo ait Evangeliſta*: Plenum gratia & veritate? 41

CAPUT II.

Series Capitum.

CAPUT II.

De generatione temporali JESU CHRISTI.

QUÆST. I *Quare Evangelium hic à Matthæo dicatur liber?* 42
2 *Quare in hac generatione ponatur titulus?* ibid.
3 *Quomodo narretur hic Chriſti generatio, quæ dicitur inenarrabilis?* 43
4 *An agere de genealogiis ſit contra Apoſtolum?* 44
5 *Quare non dicatur liber actorum Chriſti, ſed generationis?* ibid.
6 *Quare dicatur liber generationis, & non paſſionis?* 45
7 *Quomodo deſcribatur generatio Chriſti cum ſit figuratus in Melchiſedech?* ibid.
8. *Quomodo D. Matthæus ſuum inchoet & terminet Evangelium?* 46
9. *Quare hic exprimatur ſolum nomen* JESU-CHRISTI, *& non Filii Dei?* 47
10 *Quare prius ponatur nomen* JESU, *& poſtea* CHRISTI*?* ibid.
11. *Quare Chriſtus dicatur filius Davidis, & Abrahæ?* 48
12 *Quare hic ponantur primò David, & Abraham, & eorum filius expreſſè dicatur* Chriſtus*?* ibid.
13 *Quare, dicatur, hic primò inſcribi Abraham, & David ob promiſſionem eis factam, cùm eadem aliis Patribus data ſit?* 49
14 *Quare Chriſtus non dicatur Adami filius?* 50
15 *Quare ponatur prior David, quàm Abraham?* ibid.
16 *Quare Chriſtus Dominus à populo dicebatur filius David, à viris præſtantiſſimis filius Abrahæ?* 52
17 *Quare David hic Regio titulo non inſigniatur?* ibid.
18 *Quare Matthæus in genealogia Chriſti procedat deſcendendo, Lucas verò aſcendendo?* 54
19 *Quare Lucas, & Matthæus diverſo verbo utantur?* 55
20 *Quare hæc ſacra generatio inchoetur in Abrahamo?* ibid.
21 *Quare commemorentur fratres Judæ?* 56
22 *Quare dicatur, Judas genuit Phares, & Zaram?* ibid.
23 *Quare fœminæ peccatrices in hoc loco ſcribantur?* 57
24 *Quis ſit Booz hic nominatus?* ibid.
25 *Quare Booz genuerit præſtantiſſimum filium Obed ex Ruth Moabitide?* 58
26 *Quare David ſolus nominatur Rex?* 59
27 *Quare Bethſabee hic non exprimatur?* 60
28 *Quare hic fiat mentio de adulterio?* ibid.
29 *Quare tres Reges hic omittantur?* 61
30 *Quomodo dicatur quòd Joſias genuerit Jechoniam?* ibid.
31 *Quare Evangeliſta ſubticuerit captivitatem Ægyptiacam, & expreſſerit Babylonicam?* ibid.
32 *Quare appelletur tranſmigratio, & non captivitas Babylonis?* 62
33 *Quiſnam ſit iſte Jechonias, & quomodo pater tantorum Principum?* 63
34 *Unde habuerit Matthæus hujus tertiæ teſſeradecadis genealogias?* ibid.
35 *Quare dicatur hic de Joſeph:* Virum Mariæ*?* ibid.
36 *Quare hic ante Virginem tot generationes deſcribantur?* 64
37 *Quare Evangeliſta, cùm ad Chriſtum accedit, mutet ſtylum?* 65
38 *Quare hic Evangeliſta non explicet Spiritus cooperationem?* ibid.
39 *Quare Virgo Maria nominatur hic ſine aliquo titulo?* 66
40 *Quare Evangeliſta ait hic de Salvatore noſtro:* Qui vocatur Chriſtus*?* ibid.
41 *Quare dicatur hic ex Virgine natus* JESUS, *& non Deus.* 67
42 *Quare in hac ſerie quadraginta duæ perſonæ recenſentur?* 68
43 *Quare Evangeliſta totam hanc genealogiam in tres diviſerit partes?* ibid.
44 *Quomodo Matthæus, & Lucas conveniant in narranda ſerie progenitorum Chriſti?* 59

CAPUT III.

De Conceptione, ac Nativitate Virginis Mariæ.

QUÆST. I. *Immaculata Virginis Conceptio ab omni peccato originali immunis Scripturæ teſtimoniis demonſtratur, ad illa verba:* Abraham genuit Iſaac. 72
2 *Pura Virginis Conceptio rationibus ex Scriptura deſumptis comprobatur ad illa verba:* De qua natus eſt JESUS. 76
3 *De Nativitate Beatiſſimæ Virginis Mariæ:* De qua natus eſt JESUS. 79

CAPUT IV.

Annuntiatur Præcurſor.

QUÆST. I. *Quare Evangeliſta hic utatur verbo,* Fuit*?* 83
2 *Quare hic fiat mentio de diebus Herodis?* ibid.
3 *Utrum Zacharias fuerit ſummus Sacerdos?* ibid.
4 *Quare ſcribatur nomen matris Elizabeth.* ibid.
5 *Quare Evangeliſta tam accuratè exprimat nobilitatem parentum Ioannis?* 84
6 *Quare tam exactè eorum virtus explicetur?* 85
7 *Quare eorum virtus ſine querela?* ibid.
8 *Quare ſterilitas horum parentum adeò explicetur?* 86
9 *Quare memorentur parentes Ioannis, & non Eliæ?* ibid.
10 *Quare dicatur:* In ordine vicis*?* 87
11 *Quomodo dicatur ingreſſus in templum?* 88
12 *Quare Angelus ſe manifeſtet Zachariæ in vigiliis* ibid.
13 *Quare Angelus appareat in templo?* ibid.
14 *Quare Angelus appareat à dextris Altaris?* 89
15 *Quare Zacharias videns Angelum turbetur?* ibid.
16 *Quare Angelus præceperit Zachariæ, ne timeret?* 90
17 *Quidnam petebat, Zachariæ oratio?* 91
18 *Quare Ioannis nomen prædicatur ante ejus nativitatem?* ibid.
19 *Quare dicatur quòd multi gaudebunt, & non omnes?* 92
20 *Quare de Ioanne dicatur:* Erit magnus*?* ibid.
21 *Quare Angelus de potu tantùm, & non de cibo mentionem faciat?* 93
22 *Quare dicatur, quòd Spiritu ſancto replebitur ex utero?* ibid.
23 *Ex præcitatis verbis ſanctificatio Joannis rectè colligitur, & mens Auguſtini explicatur.* ib.
24 *Quare dicatur de Baptiſta, quòd præcedat in ſpiritu Eliæ?* 95
25 *Quare dicatur, quòd convertat corda patrum ad filios?* ibid.
26 *Quare Angelus nomen ſuum explicet, & ſe eſſe miſſum?* 96
27 *Quare Zacharias, & non alii ob petitum ſignum puniatur?* 97

28. *Qualenam*

28 *Qualenam fuerit peccatum Zachariæ?* ibid.
29 *Quare Zacharias tam graviter ab Angelo puniatur.* ibid.
30 *Quare tali pœna multetur?* 98
31 *Quare nullus ingrediatur in templum?* ibid.
32 *Quare populus ſibi perſuaſerit Zachariam viſionem vidiſſe?* 99
33 *Quare ſe occultaverit Elizabeth?* 100
34 *Quare ſe occultaverit quinque menſibus?* ibid.

CAPUT V.

Annunciatio Angelica ad Virginem?

QUÆST. I. *Quare ſexto menſe poſt conceptum Joannis incarnetur Verbum?* 101
2 *Quare non aliter ſcribatur tempus?* ibid.
3 *Quare non dicatur Angelus Miſſus à tribus divinis perſonis?* ibid.
4 *Quare per Angelum declaretur hoc myſterium?* 102
5 *Quare non per hominem, ſed Angelum hæc mittatur legatio?* ibid.
6 *Quare non Seraphim, vel Cherubim, ſed Angelus mittatur?* 103
7 *An* Deus *immediatè per ſeipſum, an interventu ſuperiorum Angelorum, legationem hanc Gabrieli revelaverit?* ibid.
8 *Cujuſnam Angelici ordinis ſit Gabriel?* 104
9 *Quare potiùs Gabriel, quàm alius mittatur?* ibid.
10 *In qua ſpecie Angelus apparuerit?* 105
11 *Quare Angelus non loquatur ex aëre cum Virgine?* ibid.
12 *Quare vigilanti Virgini Angelus appareat?* ibid.
13 *Quare concipiatur in Galilæa?* ibid.
14 *Quare Nazareth eligatur ad Verbi incarnationem?* 106
15 *Quare non creatur nova caro ad unionem Verbi?* 107
16 *Quare ex muliere caro aſſumatur?* ibid.
17 *Quare naſcatur ex Virgine, & non ex corrupta?* 108
18 *Quare Virgo deſponſata eligatur?* ibid.
19 *De ſanctiſſimo nomine Mariæ.* 109
20 *Quare deſcribatur ingreſſus Angeli ad Virginem?* 111
21 *Quare Angelus tripliciter Virginem ſalutet?* ibid.
22 *Quare Angelus utatur voce* Ave? 112
23 *Quare Angelus proprium Mariæ nomen ſubticuerit, & tantùm dixerit,* Ave gratia plena? 113
24 *Quare dicatur gratia plena?* ibid.
25 *Quare Angelus eam hîc dicat plenam non Spiritu S. vel virtute, ſed gratia?* 114
26 *Quare Angelus dixerit ad Virginem?* Dominus tecum? ibid.
27 *Quare dixerit Angelus,* Dominus tecum, *& non* Deus tecum? 116
28 *Quare Virgo ab Angelo dicatur benedicta in mulieribus?* ibid.
29 *Quare Virgo, audito ſermone Angeli turbetur?* 117
30 *Quare Virgo, audita ſalutatione, non ſtatim reſponderit?* 118
31 *Quomodo Angelus velit ab ea timorem excludere?* 119
32 *Quare Angelus exprimat hîc nomen Mariæ.* ib.
33 *Quare dixerit Angelus:* Inveniſti gratiam apud Deum? 120
34 *Quare dicatur Deipara,* Concipies & paries? 121
35 *Ad quid Angelus dixerit* in utero? 122
36 *Quare non dixerit Angelus, ſalvum faciet populum à peccato?* ibid.
37 *Quare dicatur de Chriſto Domino quòd erit magnus?* 123
38 *Quare dixerit:* Filius altiſſimi vocabitur, *& non potiùs* erit? 124
39 *Quare hic dicatur,* Dominus Deus? ibid.
40 *Quare dicatur,* Regnabit in domo Jacob? 125
41 *An Chriſtus D. habuerit jus hæreditarium ad regnum temporale Iſraëliticum?* ibid.
42 *Solvuntur aliquæ quæſtiunculæ.* 127
43 *An in Deipara ulla fuerit dubitatio?* 128
44 *Quare Virgo hic modum executionis tanti myſterij interroget?* 129
45 *Quare addiderit Virgo:* Quoniam Virum non cognoſco? ibid.
46 *Quare dixerit Angelus:* Spiritus ſanctus ſuperveniet in te? 130
47 *Quare hic divinus Spiritus ſanctus dicatur?* 131
48 *Quare Chriſtus Dominus dicatur conceptus de Spiritu ſancto?* ibid.
49 *Quare dixerit Angelus:* Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi? 132
50 *Quare priùs dicatur de Chriſto eſſe Sanctum, quàm filium Dei?* 133
51 *Quare Angelus totus ſit in explicando Chriſti regno, non verò in ejus paſſione?* ibid.
52 *Quare Angelus hic factum Eliſabeth Virgini commemoret?* 134
53 *Quarè Angelus à minori probet id, quod majus eſt?* ibid.
54 *Quare adducatur Elizabeth in exemplum, & non Sara?* 135
55 *Quare dicatur omne verbum non eſſe impoſſibile?* ibid.
56 *Quare Deus decrevit hoc myſterium fieri, interveniente Virginis conſenſu?* 136
57 *Quæ virtutes ſe manifeſtaverint in conſenſu Beatiſſimæ Virginis?* 137
58 *Quare D. Lucas hic myſterium Incarnationis ſubſecutum non expreſſerit?* 138

CAPUT VI.

Viſitat Virgo Maria Elizabeth.

QUÆST. I. *Quare Virgo profecta fuerit ad viſitandum Elizabeth?* 139
2 *Quare ſupremi Domini Chriſtus, & Maria ad ſervos tendant?* 140
3 *Quare Virgo non advocet ad ſe Elizabeth, ſed ipſa ad eam viſitandam pergat?* ibid.
4 *Quare Virgo non viſitet Elizabeth per nuntium, ſed per ſe ipſam?* 141
5 *Quare dicatur Maria exurgens?* ibid.
6 *Quare cum feſtinatione ſuum conficiat iter Beatiſſima Virgo?* 142
7 *Quare Virgo tam feſtinanter tendat ad Elizabeth, cùm cogitabunda ſteterit ante Angeli reſponſionem?* 143
8 *Utrùm Beatiſſima Virgo profecta fuerit cum ſponſo ſuo?* ibid.
9 *Quænam eſſet hæc civitas Iuda, & ubi ſita?* 144
10 *Quare Virgo ſalutaverit Elizabeth?* ibid.
11 *Quare Virgo non ſalutaverit Zachariam?* 145
12 *Quare Joannes exultaverit in utero?* 145

13 *Quare Chriſtus Dominus Joannem , & non alium viſitet ?* 147
14 *Quare gratia ex Joanne redundet in matrem ? ibid.*
15 *Qualis fuerit Joannis exultatio ?* 148
16 *Quare Elizabeth clamaverit voce magna ? ibid.*
17 *Quare Virgo dicatur benedicta inter mulieres ?* 149
18 *Quare dicatur fructus Virginis benedictus poſt ipſam benedictam ? ibid.*
19 *Quare Chriſtus Dominus dicatur fructus benedictus ? ibid.*
20 *Quare Elizabeth tantum adventum Virginis gratuletur ?* 150
21 *Quare ait Elizabeth:* Unde hoc mihi ? *ibid.*
22 *Unde Elizabeth cognoverit Virginem eſſe matrem Dei, in uteróque ſuo Verbum Incarnatum geſtare ?* 151
23 *Quomodo cognoverit Elizabeth exultare infantem ?* 152
24 *Quare Jacob luctetur in utero matris , exultet verò Joannes ? ibid.*
25 *Quare de Joanne, & non de Elizabeth aſſeratur exultatio in gaudio ? ibid.*
26 *Quare Elizabeth Virginem beatam appellaverit ?* 153
27 *Quare tam breviter loquatur Elizabeth ? ibid.*

CAPUT VII.

Canticum Virginis.

Quæst. I. *Quare in principio ſui Cantici Beatiſſima Virgo intonet :* Magnificat.
2 *Quare ait*, Anima mea ? *ibid.*
3 *Quòd diſcrimen ſit inter animam, & ſpiritum ?* 155
4 *An prius fuerit magnificatio, quàm exultatio?* 156
5 *Quid nomine* humilitatis *hîc intelligatur ? ibid.*
6 *Quare B. Virgo hîc loquatur per tertiam perſonam ?* 157
7 *Quid B. Virgo hîc intelligat:* Per nomen ſanctum ejus ? 158
8 *De quo timore hîc ſit ſermo ?* 159
9 *Quare miſericordia hîc promittatur timentibus, & non credentibus, ſeu diligentibus ? ibid.*
10 *Quare hîc dirigatur ſermo ad Dei potentiam, & ſanctitatem ? ibid.*
11 *Quare Deus ſemel tantùm nominetur in hoc Cantico ?* 160
12 *Quare in ſupplicio peccatorum fiat hîc mentio de potentia ? ibid.*
13 *Quomodo hic textus conſtruendus ſit ?* 162
14 *Quare celeritas hujus itineris non explicetur ?* 163

CAPUT VIII.

Naſcitur Præcurſor.

Quæst. I. *Quare dicatur :* Impletum eſt tempus pariendi ? *ibid.*
2 *Quare Joannes non dicatur filius primogenitus ?* 164
3 *Quare dicatur:* Audierunt vicini, *& non* viderunt? 165
4 *Quare nativitas Ioannis miſericordia appelletur ? ibid.*
5 *Quare gratulatio fiebat Elizabeth, & non Zachariæ ? ibid.*
6 *Quare circuncidatur Ioannes ?* 166
7 *Unde edocta fuerit Elizabeth de filij nomine?* 167
8 *Quare diverſitas tanta in imponendo nomine puero ?* 168
9 Quomodo dicatur, *quòd nullus ſit in cognatione ejus dictus Ioannes ? ibid.*
10 *Quare Zacharias ſcripſerit :* Joannes eſt nomen ejus ? 169
11 *Quare hic puer appellatus ſit Ioannes ?* 170
12 *Quare dicatur:* Illico apertum eſt os ejus? 171
13 *Quare Zacharias non loquatur in nativitate, ſed in circunciſione ? ibid.*
14 *Quare totus erat Zacharias benedicens Deum ? ibid.*
15 *Quomodo dicatur, quòd Zacharias benedixerit Deum ?* 172
16 *Quare in Ioannis nativitate timor, Chriſti verò gaudium ? ibid.*
17 *Quare magnalia Baptiſtæ divulgabantur ſuper omnia montana Iudææ ? ibid.*
18 *Quare hic ſit ſermo de potentia Dei ?* 173
19 *Quare de Ioannne ſe mutuo interrogent :* Quis erit ? 174
20 *Quomodo dicatur :* Manus Domini erat cum illo ? *ibid.*

CAPUT IX.

Canticum Zachariæ.

Quæst. I. *Quare Zacharias dicatur:* Repletus Spiritu ſancto ? 175
2 *Quare dicatur :* Dominus Deus Iſrael, *& non* Jacob ? *ibid.*
3 *Quare tantùm fiat mentio de redemptione plebis ſuæ ?* 176
4 *Quare Chriſti regnum per cornu ſignificetur? ibid.*
5 *Quomodo facta ſit miſericordia antiquis Patribus ?* 178
6 *Quare hic tantùm fiat mentio juramenti Abrahamo exhibiti ?* 179
7 *Quare octo dierum infantem alloquatur Zacharias ?* 180
8 *Quare dicatur de Ioanne præire antè faciem Domini ?* 181
9 *Quare ait Zacharias:* Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri ? 182
10 *Quare dicatur ,* per viſcera miſericordiæ *non verò* dilectionis ? *ibid.*

CAPUT X.

De revelatione facta Ioſeph in ſomnis.

Quæst. I. *Utrùm quando Angelus hic apparuerit, Virgo & Ioſeph eſſent jam in eadem domo ?* 185
2 *Quare ex Virgine deſponſata naſcatur Chriſtus ? ibid.*
3 *Quare Virginis ſponſus Ioſeph appelletur ?* 186
4 *Quare dicatur hic Ioſeph* Juſtus ? 187
5 *Quare dicatur Ioſeph juſtus, cùm eſſet in eadem domo cum Virgine & Verbo Incarnato ?* 188
6 *Quare Ioſeph noluerit traducere Virginem?* 189
7 *An ex aliqua ſuſpicione Ioſeph voluerit traducere Virginem ?* 191

8 *An*

8 An teneretur Joſeph traducere, ſeu manifeſtare Virginem? 192

9 Quare non exquiſierit Ioſeph à Virgine quomodo conceperit? ibid.

10 Quare Virgo non revelaverit Joſeph cauſam ſui conceptus? 193

11 Quare Joſeph dormienti appareat Angelus? ibid.

12 Quare Angelus non venerit ad Joſeph ante Virginis conceptum? 195

13 Quare Angelus Joſeph filium Davidis appellet? ibid.

14 Quomodo dixerit Angelus: Noli timere? ibid.

15 Quare Angelus ait Joſeph quòd accipiat Mariam? 197

16 Quare Angelus non increpet Ioſeph? ibid.

17 Quare Angelus appellet Virginem Ioſeph conjugem? 198

18 Quare ait Angelus: Quod in ea natum eſt? ibid.

19 Quare unioni hypoſtaticæ convenientior fuerit ſexus maſculinus? 199

20 Quare Angelus exponat nomen Ieſu Ioſeph non verò Virgini? ibid.

21 Quomodo prophetia concordet cum hiſtoria. 200

22 Quomodo ſit expellendum illud verbum: Non cognoſcebat eam, donec pepererit? 201

23 Quomodo Chriſtus Dominus dicatur filius primogenitus Virginis? ibid.

LIBER SECUNDUS.

De infantia & pueritia Domini Noſtri Ieſu Chriſti.

CAPUT I.

Naſcitur Chriſtus Dominus.

QUÆST. I. Ex quo motivo hæc deſcriptio facta fuerit ab Auguſto, 202

2 Quare Chriſtus Dominus naſcatur dum orbis univerſus numeratus? 203

3 Quare ob populi numerationem David puniatur, Auguſtus verò minimè? 205

4 Quare Bethleem eligatur ad Chriſti nativitatem? 206

5 Qualiſnam fuerit auguſtiſſimus Virginis partus? 208

6 Quare Chriſtus pannis involvatur? 209

7 Quare pannis, & non pellibus involvatur puer natus? 210

8 Quare meus Jeſus non ponatur nudus in præſepio? 211

9 Quare Chriſtus naſcatur in præſepio? ibid.

10 Quare infans natus reclinetur in præſepio? 212

11 Quare non retineatur inter Virginis brachia, ſed jaceat in præſepio? 213

12 Quare non erat ei locus in diverſorio? 214

13 Quare Chriſti nativitas nuntietur paſtoribus, & non principibus Iudæorum? 215

14 Quare hi paſtores præ omnibus aliis eligantur? 216

15 Quare in tanta luce Angeli ſe manifeſtent? 217

16 Quare Angelus appareat in tanta gloria, cùm Chriſtus ſit in tanta humilitate? 218

17 Quare hic dicatur, gaudium magnum? 219

18 Quare non dixerit Angelus, natus eſt omni populo? 220

19 Quare Angelus infantem natum Chriſtum vocet? ibid.

20 Quare pro ſigno nati Domini detur ejus humilitas? 221

21 Quare pro ſigno Chriſti infantis detur paupertas, advenientis verò in judicio majeſtas? 222

22 Quare tantùm puer poſitus in præſepio detur pro ſigno? 223

23 Quare hic deſcribantur Angeli ſub nomine militiæ? 224

24 Quare Angeli decantent gloriam Deo? 225

25 Quare cùm Angeli appareant in terra, dicant gloriam in excelſis? 226

26 Quare in Chriſti nativitate decantetur pax, & non juſtitia, vel miſericordia, ſeu redemptio generis humani? 227

27 Quare hîc decantetur pax, in die verò Aſcenſionis victoria? 228

28 Quare detur pax hominibus bonæ voluntatis? ibid.

CAPUT II.

Paſtores Chriſtum natum adorant.

QUÆST. I. Quare Paſtores ſe excitent ad tranſitum in Bethleem? 229

2 Quare dicatur, Paſtores inveniſſe primò Mariam, Ioſeph, deinde infantem? 230

3 Quomodo dicatur, quod videntes cognoverint de Verbo, cùm hæc cognitio fuerit tantùm per fidem? 231

4 Quare Virgo hæc conferebat in corde ſuo? 232

CAPUT III.

Circunciditur Chriſtus Dominus.

QUÆST. I. De loco, miniſtro, ac tempore circunciſionis. 233

2 Quare circuncidatur Chriſtus Dominus? 234

3 Quare Chriſtus ante Magorum adventum circuncidatur? 235

4 Quare Evangeliſta Chriſti circunciſionem non exprimat, ſed ſupponat? 236

5 Quare Evangeliſta non terminet ſententiam in circunciſione? ibid.

6 Quare in circunciſione Ioannis tot miracula, nulla verò in Chriſti legantur? 237

7 De magnitudine circunciſionis Chriſti. ibid.

8 Quare dicatur Ieſus, cùm prædictum ſit, Emmanuelem eſſe vocandum? 238

9 Quare potiùs Ieſus, quàm Emmanuel vocetur? 239

10 Quomodo Ieſus ſit nomen novum? 240

11 Quare nomen Ieſus ab Iſaia non nominetur inter cætera? 241

12 Quare dicatur, Vocatum eſt nomen ejus? ibid.

13 Quare Ieſus nomen vocatum ſit priùs ab Angelo, quàm ab homine? 242

14 Quare hic nominetur ſolùm Angelus, & Gabrielis nomen taceatur? 243

15 Quare Evangeliſta meminerit dicti Angeli ante conceptionem? ibid.

Caput IV.

Magi Chriſtum adorant.

Quæst. I. *Quare hic Evangeliſta Herodis faciat mentionem ?* 244
2 *De ſcientia, qualitate, numero, patria, ac itinere Magorum.* 245
3 *Quare Magi non appellentur Reges ?* 246
4 *Quare ex gentibus Reges, ex Iudæis paſtores Chriſtus ad ſe adduxerit ?* ibid.
5 *Quare Deus Reges & potentes annuntiatores elegerit in præſepio, poſtea verò pauperes, & piſcatores ?* 247
6 *Quare ad præſepe Deus homines Gentiles adducat ?* ibid.
7 *Quare Magi, cùm ducerentur ſtellâ, quærant, ubi natus ſit Rex Judæorum ?* 248
8 *Quare coram Herode Rege de nato Rege tam confidenter interrogent ?* 249
9 *Quare dicatur Rex Iudæorum, non verò totius univerſi ?* ibid.
10 *Quare Chriſtus dicatur Rex Iudæorum, & non filius Dei ?* ibid.
11 *De natura, qualitate, apparitione, itinere, ac motore ſtellæ ?* 250
12 *Quomodo Magi per ſtellam cognoverint Chriſtum natum ?* 251
13 *Quare per ſtellam Magi ducantur ad Chriſtum?* 252
14 *Quare Magi per unam non per plures vocentur ſtellas ;* 253
15 *Quare Magi non per columnam nubis, ſed per ſtellam ducantur ?* ibid.
16 *Quare dicant Magi :* Venimus adorare eum ? 254
17 *Quare turbetur Herodes audiens Regem natum ?* ibid.
18 *Quare dicatur tota Hieroſolyma perturbata ?* 255
19 *Quinam dicantur hi principes Sacerdotum ?* 256
20 *Quare ab his Principibus & Scribis locum nativitatis Chriſti quærat Herodes ?* 257
21 *Quare hic ab Evangeliſta auferantur mutata prophetiæ verba ?* 258
22 *Quare iſti legiſperiti non referant totam prophetiam ?* ibid.
23 *Quare Herodes non acceſſerit ad Bethleem cum Magis ad Chriſtum adorandum ?* 260
24 *Quare aliquis de populo non iverit cum Magis?* 261
25 *Quomodo Herodes Meſſiam volebat occidere, cùm eſſet verus Deus ?* ibid.
26 *Quare ſtella ſe occultaverit Magis ad ingreſſum Hieruſalem ?* 263
27 *Quare ſtella iterum appareat Magis, & ipſos ducat ad Chriſtum ?* ibid.
28 *Quare Magis reveletur Chriſti nativitas, non verò determinatè illius locus ?* 264
29 *Quare teſtetur Evangeliſta quòd Magi Chriſtum invenerint in domo ?* 265
30 *Quare de ſancto Ioſeph nulla fiat mentio ?* ibid.
31 *Quare Magi procidentes adorent ?* 266
32 *Quare Magi obtulerint munera Chriſto ?* 267
33 *Quare non de Paſtorum, ſed de Magorum oblationibus mentio fiat ?* ibid.
34 *Quare Magi obtulerint aurum, thus, & myrrham ?* 268
35 *Qualiter ſe habuerit ſanctiſſima Virgo erga Magos Chriſtum adorantes ?* 269
36 *Quare Magi non inſtruantur à puero, vel Virgine de via ſuſcipienda ?* 270
37 *Quare Magi non reducantur per ſtellam, ſed per* Deum *vel Angelum moveantur ?* ibid.
38 *Quare Magi de via moneantur in ſomnis?* 272
39 *Quare per aliam viam redeant ?* ibid.
40 *Accepto oraculo, qualiter Magi ſe habuerint.* 273

Caput V.

De Purificatione Beatiſſimæ Virginis.

Quæst. I. *De purificatione matris, ac oblatione pueri.* 274
2 *Utrùm B. Virgo teneretur lege purificationis?* 275
3 *Quare purificetur Virgo, cùm eſſet immunis à lege ?* ibid.
4 *Quàm eximia puritate Virgo in ſua purificatione reſplenduerit.* 277
5 *Quare hîc nomen pueri Ieſu non exprimatur?* ibid.
6 *Quare Herodes non obſervaverit adventum Chriſti in die purificationis ?* ibid.
7 *An Chriſtus Dominus lege præſentationis primogenitorum comprehenderetur ?* 278
8 *Quare Chriſtus præſentetur in templo ?* ibid.
9 *Quare dicatur hîc*, lex Domini ? 280
10 *Quare hic toties ſcribatur lex, cùm in circunciſione nulla ſit illius mentio ?* 281
11 *De ſacrificio turturum, ſeu columbarum ?* ibid.
12 *Quare dicatur*, par turturum, aut duos pullos columbarum ? 282
13 *Quid obtulerit Beatiſſima Virgo ?* 283
14 *Quare Evangeliſta non explicet determinatè, quid à Virgine oblatum fuerit ?* 284
15 *Quare B. Virgo non obtulerit agnum ?* ibid.
16 *Quare hoc loco nulla mentio facta fuit redemptionis primogeniti ?* 285
17 *Quiſnam eſſet S. Simeon ?* 286
18 *Quare Simeon dicatur Juſtus ?* 287
19 *Quare dicatur timoratus ?* ibid.
20 *Quare dicatur expectans conſolationem ?* ibid.
21 *Quare tantus ſit Evangeliſta in deſcribendis virtutibus Simeonis ?* 288
22 *Solvuntur aliquot quæſtiunculæ.* 289
23 *Quare dicatur quòd venit in ſpiritu in templum, & quomodo cognoverit Chriſtum ?* 290
24 *Utrùm priùs fuerit Canticum Simeonis, & poſtea legalia circa Chriſtum Dominum adimpleta ?* 291

Caput VI.

Simeonis Verba.

Quæst. I. *Quare dixerit Simeon:* Nunc dimittis ? 292
2 *Quare dicatur dimitti, non vero mori ?* 293
3 *Quare Simeon ait*, in pace dimitti ? ibid.
4 *Solvuntur quatuor quæſtiunculæ.* 294
5 *Quare Ioſeph dicatur Chriſti pater ?* 295
6 *Quare dicatur B. Virgo admirata ?* 296
7 *Quare dicatur in ruinam, & reſurrectionem mortuorum ?* 297
8 *Solvuntur duæ quæſtiunculæ.* 298
9 *Quare Chriſtus Dominus dicatur poſitus in ſignum, cui contradicitur ?* ibid.
10 *Quomodo dicatur, quod gladius pertranſibit* animam

animam Virginis? 300
11 *Quare Deus voluerit, quòd B. Virgo dolores tam graviſſimos pateretur?* 301
12 *Quare dicatur ut revelentur ex multis cordibus cogitationes?* 302
13 *Quare dicatur nomen Patris Annæ, & non viri ſui?* 303
14 *Quare Deus reveletur Annæ?* 304
15 *Quare verba Annæ ab Evangeliſta non exprimantur?* 305
16 *Quomodo dicatur Annam loqui cum expectantibus redemptionem Iſraël?* ibid.
17 *An Adventus iſte in Nazareth fuerit ex Ægypto, an è Hieruſalem?* 306

Caput VII.

Fuga pueri Ieſu cum Matre in Ægyptum.

Quæst. I. *Quare per Angelum, & non per hominem fuga mandetur Ioſeph?* 307
2 *Quare iſta revelatio fiat tantùm Ioſeph, & non Beatiſſimæ Virgini?* ibid.
3 *Quare Angelus nomen pueri, & matris non exprimat?* 308
4 Quare *primò nominetur puer; & poſtea mater?* 309
5 Quare *Angelus ſuadeat fugam Chriſti Domini?* ibid.
6 *Quare* Chriſtus *in Ægyptum potius, quàm in aliam regionem tendat?* 311
7 *Solvuntur aliquæ quæſtiunculæ.* 313
8 *Utrùm Ioſeph fugerit eadem nocte, qua Angelus ei apparuerit?* 314
9 Q*uare nocte fugerit Ioſeph?* ibid.
10 *Quare à Iudæa fugerit nocte, ſine tenebris verò revertatur?* 315
11 *Quare Joſeph Virginem non præmonuerit: ut diceret ſe eſſe ejus ſororem, ſicut olim Abraham?* ibid.
12 *De laborioſo itinere Beatiſſimæ Virginis.* 316
13 *De ingreſſu, ac mora Chriſti in Ægypto.* ibid.
14 *In quo ſenſu hic locus citatus ab Evangeliſta de Chriſto Domino intelligatur?* 317

Caput VIII.

Occiduntur infantes ab Herode.

Quæst. I. *Quare Herodes ſe à Magis illuſum putet?* 318
2 *Quare iraſcatur Herodes?* ibid.
3 Quare *Herodes iraſcatur de adventu Magorum, non verò de adoratione Paſtorum?* 319
4 Quo*modo hujuſmodi crudelis cædes facta ſit?* 320
5 *Quare Herodes ad interfectionem non venerit, ſed tantùm miſerit?* 321
6 Cur Deus *permiſerit ſanctos infantes tam crudeliter occidi?* ibid.
7 *Quare Chriſtus Dominus naſcens pro ſociis elegerit infantes; moriens verò in cruce latrones?* 322
8 *Quare Herodes iratus deſævierit non in Magos, ſed in pueros?* ibid.
9 *Quo tempore infantes occiſi ſint?* 323
10 *Quare Herodes occiderit infantes bimos?* 324
11 *Quare Rachel ploret?* 325
12 *Quare ploret potius Rachel, quàm Lia, vel alia matrona?* 326
13 *Quare dicatur Rachel plorans, & non Jacob, vel Abrahamus;* ibid.
14 *Quinam ſint filij, quos Rachel plorat?* 327
15 *Quare dicatur de Rachel, quòd in planctu ſuo noluerit conſolationem?* ibid.

Caput IX.

Reditus in Nazareth.

Quæst. I. *Quare poſt mortem Herodis imperetur Joſeph redire in terram Iſrael?* 329
2 *Quare Angelus non determinaverit Joſeph locum ad habitandum?* ibid.
3 *Quare dicatur pluraliter.* Mortui ſunt qui quærebant animam pueri? 330
4 *Quomodo dicatur:* Quærebant animam pueri? 331
5 *Quare Joſeph, cùm haberet Domum in Nazareth, voluerit ire in Judæam?* 332
6 *Quare Joſeph timeat ire in Iudæam?* ibid.
7 *Quomodo Angelus eum moneat ire in Galilæam?* 333
8 *Quare Ioſeph timuerit Archelaum in Iudæa, & non Herodem in Galilæa?* ibid.
9 *A quibus Prophetis vaticinetur Chriſtum vocandum Nazaræum?* 334
10 *An Chriſtus Dominus dicatur Nazaræus ob Virginitatis votum; & agatur de hujuſmodi voto in lege veteri?* 335
11 *Quare Chriſtus dicatur Nazaræus, & non Bethleemites?* 336
12 *Utrùm Chriſtus Dominus fuerit revera Nazaræus?* 337

Caput X.

Puer Ieſus inter Doctores.

Quæst. I. *Quæ obligatio ex præcepto erat ut Chriſti parentes ad templum irent?* 338
2 *De parentibus Chriſti ad templum euntibus.* ibid.
3 *Quomodo Chriſti parentes cum puero tendant in Hieruſalem, cùm ibi remaneret Archelaus?* 339
4 *Quare Chriſtus Dominus manifeſtetur in templo in feſto Paſchali?* 340
5 Quare *Chriſtus* Dominus *duodenis ſe manifeſtet?* ibid.
6 *Quare Chriſtus duodecim natus annis doceat, Abrahamus verò quatuordecim?* 341
7 *Quare Chriſtus remaneat in Hieruſalem inſciis parentibus?* 342
8 *Quare Chriſtus Dominus dum aſcendit Hieruſalem, parentes ſequatur, dum verò remanet ab illis ſe ſubducat?* 343
9 *Quomodo intimus amor Virginis permiſerit à Chriſto in via per diem unum ſeparari?* ibid.
10 *Quænam fuerit occaſio Chriſtum amittendi?* 344
11 *De magno Virginis dolore in abſentia filij.* ibid.
12 *Quare Angeli non veniant ad levandum Virginis mœrorem?* ibid.
13. *Quid Virgo de filio in hoc triduo cogitaverit?* 345
14 *Utrùm in Beatiſſima Virgine fuerit aliqua ignorantia?* 346
15 *Quomodo Chriſtus Dominus in triduo illo cibum comparaverit?* ibid.
16 *Quare Chriſtus erat in medio audiens & interrogans?* 347

17 *Quare Chriſtum inveniant Paſtores in præſepio, Magi in domo, Parentes in templo?* 348
18 *Quænam fuerit intentio Virginis in his verbis?* 349
19 *Tres quæſtiunculæ circa appellationem filij, quam Virgo hic profert.* 350
20 *Quomodo ait Virgo:* Quid feciſti nobis ſic? *ibid.*
21 *Circa myſterioſa verba,* Pater tuus, & ego dolentes. 351
22 *Quomodo dolentes requirebant?* 552
23 *Quare Chriſtus* Dominus *ita reſponderit:* Quid eſt quòd me quærebatis? *ibid.*
24 *Quare Chriſtus* Dominus *hic Deum Patrem ſuum primò appellet?* 353
25 *Quiſnam fuerit majus in Beatiſſima Virgine, dolor de puero amiſſo, an lætitia de invento?* 354
26 *Quare Chriſtus* Dominus *ſubditus erat parentibus ſuis?* 355
27 *Quomodo dicatur, quòd Chriſtus* Dominus *proficiebat ſapientia, ætate, & gratia?* 357
28 *Quid Chriſtus egerit uſque ad Baptiſmum.* 358

Liber Tertius.

Ab exordio prædicationis Ioannis uſque ad ejus de Chriſto teſtimonium.

Caput I.

Joannes prædicans.

Quæst. I. *QVINAM ſint dominatores iſti ab Evangeliſta memorati?* 359
2 *Quare Evangeliſta hos gubernatores hic deſcribat?* 360
3 *Quare Evangeliſta hos tali annumeraret ordine?* 361
4 *Quare Evangeliſta numerum annorum deſcribat hic, non verò in Nativitate Chriſti, ac deſcriptione orbis?* 362
5 *Quare in prædicatione, & non in nativitate Baptiſtæ ſcribatur annus?* *ibid.*
6 *Quare ante Baptiſtæ prædicationem hoc principes numeret Evangeliſta?* 363
7 *Quare in Romano imperio unus regnabat; in Iudæa verò quatuor præerant?* *ibid.*
8 *Quare Evangeliſta cognomen hic in aliquibus ponat, non verò in aliis?* 364
9 *Quare Annas, & Caiphas dicuntur principes Sacerdotum, cùm eſſent Pontifices?* *ibid.*
10 *Quomodo hi duo in Pontificatu numerentur?* 365
11 *Quare Sacerdotes in hac deſcriptione in ultimo loco ponantur?* *ibid.*
12 *Quare non dicatur, Dominus locutus eſt, ſed,* factum eſt verbum? 366
13 *Tres quæſtiunculæ ad hanc diſtinctionem:* Factum eſt Verbum ſuper Joannem. *ibid.*
14 *Quare dicatur filius Zachariæ ſine Sacerdotis cognomento?* 367
15 *Quare dicatur,* Factum Verbum in deſerto? 368
16 *Quare omnes Evangeliſtæ de Ioanne mentionem faciant?* 369
17 *De Baptiſmo Ioannis, & quomodo erat in remiſſionem peccatorum?* *ibid.*
18 *Quare fuerit conveniens, ut Ioannes ante Chriſtum baptizaret?* 370
19 *Quare Ioannes baptizaret in Iordane potiùs, quàm in alio loco?* *ibid.*
20 *Quare Chriſtus Dominus eiſdem Ioannis verbis ſuam exordiatur prædicationem?* 371
21 *Quomodo dicatur Joannes Vox clamantis, ſcilicet Chriſti, cùm ejus prædicatio adhuc inchoata non eſſet?* 372
22 *Quare Joannes clamet in deſerto?* 373
23 *Quid per montes, & valles intelligat Joannes?* *ibid.*
24 *Quomodo dicat Joannes, quòd omnis caro Chriſtum videbit?* 374
25 *Circa veſtem Joannis quatuor quæſtiunculæ.* 375
26 *De Zona pellicea Ioannis.* *ibid.*
27 *De Ioannis eſca.* 376
28 *Quare Ioannes his potiùs alimentis, quàm aliis utebatur?* *ibid.*
29 *Quomodo Matthæus, & Lucas in hac hiſtoria narranda conveniant?* 378
30 *Quare Iudæi progenies viperarum à Joanne vocentur?* *ibid.*
31 *Quomodo Joannes venientes ad ſe tam graviter reprehendat?* 380
32 *Quomodo Ioannes dicat:* Quis demonſtravit vobis fugere à ventura ira? *ibid.*
33 *Quare Ioannes eos prohibeat filios Abraham vocari?* 381
34 *Quare Ioannes, non Iſaac, nec Iacob, ſed tantùm nominaverit Abraham?* 381
35 *Quare vivente Moyſe ſufficientia extiterint Abraham merita, ut populum ab ira liberarent, non verò Ioannis tempore?* *ibid.*
36 *Quos lapides oſtendebat Ioannes, & quid per eos ſignificabat?* 383
37 *Quare Ioannes non dixerit, de lapidibus tantùm: ſed,* de iſtis lapidibus? 384
38 *Quid per triticum: quid per paleas repræſentetur?* 385

Caput II.

Chriſtus Ieſus baptizatur.

Quæst. I. *QVare Chriſtus Dominus baptizetur?* 386
2 *Quare admirabile opus Baptiſmi à Ioanne, & non ab alio ſuſcipiat Chriſtus?* 387
3 *Quare Chriſtus baptizetur potiùs in Iordane, quàm in alio loco?* 388
4 *Quare Chriſtus veniat ad Ioannem, & non ille potiùs ad Chriſtum?* *ibid.*
5 *Quomodo Ioannes cognoverit Chriſtum, dum hæc verba profert?* 389
6 *Quare Petrus bis decertet, ne à Chriſto lavetur, Ioannes tantùm ſemel, ne eum baptizet?* 390
7 *Vtrùm Ioannes à Chriſto fuerit baptizatus, & cur hoc non explicent Evangeliſtæ?* *ibid.*
8 *Quare Ioannes dixerit Chriſto;* Tu venis ad me, *& non:* Tu baptizaberis à me? 391
9 *Quare D. Petrus contendit non lavari à Chriſto, reprehendatur; Ioannes verò minimè, dum prohibet baptizare?* 392
10 *Quare Chriſtus hoc modo loquatur de ſe, ac Ioanne, & tam diverſimodè de aliis?* *ibid.*
11 *Quid hic intelligatur nomine* omnis juſtitiæ?

tiæ? 393
12 De ætate, ætate, ac tempore, & modo Chriſtus baptizatus eſt. 394
13 Quare ad præſentiam arcæ teſtamenti aquæ Iordanis fugiant, non verò ad tactum Chriſti baptizati? ibid.
14 Quare potiùs in hoc myſterio, quàm in alio totius vitæ Chriſti, appareat tota Trinitas? 395
15 Quomodo cœlum apertum viſum fuerit? 396
16 Quare in Chriſti baptiſmo cœli aperti videantur? 397
17 Quomodo dicatur quòd Chriſto aperti ſint cœli, cum hoc habeat à principio? ibid.
18 Quare non dicatur cœlum ſed cœli aperti? 498
19 Circa columbam, in qua Spiritus apparuit, multa reſolvuntur. 399
20 Quare Spiritus ſanctus hic deſcenderit ſuper Chriſtum? ibid.
21 Quare Spiritus S. apparuerit in forma columbæ non verò in altera ſpecie? 400
22 Quare Spiritus ſanctus requieverit ſuper caput Chriſti? 402
23 Circa hanc vocem prolatam à Divino parente varia dubia reſolvuntur. 403
24 An hæc vox fuerit formata in cœlo, vel in aëre? 404
25 Quare tripliciter hæc vox de cœlo ſonet hic tamen primum in baptiſmo? ibid.
26 Quare vox Patris in baptiſmo audiatur ſuper Chriſtum? 405
27 Quomodo Evangeliſtæ cohæreant in ſe, licet diverſimodè ſcribant hanc vocem Patris? 406
28 Quare hic in baptiſmo dum hæc vox ſonat nullus timeat, & in Thabor Apoſtoli ſint timore perculſi? ibid.

Caput III.

Tentatur Chriſtus Dominus.

Quæst. I Quare poſt baptiſmum Chriſtus pergat ad pugnam? 407
2 Quare cùm omnes Chriſti actiones eſſent ab Spiritu S. hic dicatur ductus ab illo potiùs, quàm in aliis actionibus. 409
3 Quare dicatur Chriſtus ductus ab Spiritu S. cùm fuerit à tota Trinitate? ibid.
4 Quare Chriſtus Dominus ſeceſſerit in deſertum? 410
5 Quare Chriſtus Dominus ſe permiſerit tentari? 411
6 Quare Chriſtus non tentetur in oppidis ac urbibus, ſed in deſerto? 412
7 Quare Chriſtus jejunaverit? 414
8 Quare Chriſtus D. elegerit ad jejunandum numerum quadrageſimum? 415
9 Quare de Chriſto Domino dicatur quòd eſuriit, non verò de Moyſe, & Elia jejunantibus? 416
10 An Chriſti tentationes fuerint tantùm tres, vel plures? 417
11 Quo motivo diabolus Chriſtum tentaverit? 418
12 Quo argumento diabolus voluerit Chriſtum tentare? 419
13 Quo argumento voluit diabolus Chriſti divinitatem indagare? 420
14 Quare diabolus tentationem ad comedendum excitet? ibid.
15 Quare diabolus efferat Chriſto D. non panes, ac cibaria, ſed lapides? 421
16 Quare diabolus dixerit Chriſto: Si filius Dei es? 422
17 In qua ſpecie apparuerit diabolus? circa quod varia dubia expendo. 423
18 Quid intelligatur hic per verbum Dei, 424
19 Quare Chriſtus Dominus in omnibus iſtis tentationibus authoritate Scripturæ ſe defendat? 425
20 Quare Dominus noluerit de lapidibus facere panes? ibid.
21 Quo ordine tentationes factæ fuerint? 427
22 Quare diabolus victus in prima tentatione, non vereatur iterum Chriſtum aggredi? 428
23 Quomodo Chriſtus D. aſſumptus fuerit in civitatem, & in pinnaculum? ibid.
24 Quomodo Chriſtus Dominus ferebatur per aëra? 429
25 Quid ſit pinnaculum, & quare diabolus potiùs conſtituerit Chriſtum in eo, quàm in alta turri? ibid.
26 Quare diabolus hic tentationem vanæ gloriæ armet in Chriſtum? 430
27 Quare diabolus ſuaſerit Chriſto ſe præcipitare, & non volare, vel aſcendere ſurſum? 431
28 Quare diabolus non intentaverit Chriſtum præcipitare, cum ad hoc auſi fuerint Iudæi. 432
29 Quare diabolus hic adducat Scripturam, & an in vero ſenſu? 433
30 Cur diabolus in præſenti Pſalmo tria ſubticuerit? ibid.
31 Quare Chriſtus Dominus noluerit è pinnaculo ſe præcipitare? 435
32 De loco, modo, ac tempore quo regna mundi fuerunt Chriſto oſtenſa? 434
33 Quare diabolus aſſumpſerit Chriſtum in montem ad eum tentandum? 436
34 Quænam fuerit intentio diaboli in hac tentatione? 438
35 Quare diabolus in primis duabus tentationibus dixerit: Si Filius Dei es; non verò in hac tertia? ibid.
36 Quare, cùm Chriſtus D. eſſet contemptor temporalium, tamen diabolus ipſum tentet ambitione, ac avaritia? 439
37 Quare diabolus audeat promittere Chriſto ſupremo Domino omnia regna mundi? ibid.
38 Quare pro una adoratione offerat diabolus omnia regna Chriſto? 441
39 Quare diabolus non ſolùm petat adorationem, ſed etiam ut cadens ipſum adoret? ibid.
40 Quare Chriſtus Dominus in hac tertia tentatione tam acriter diabolum repellat? 441
41 An verba dicta B. Petro ſint duriora, quàm hæc Satanæ? 442
42 Quare Dominus reſpondeat diabolo, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies? 443
43 Quare diabolus modò, & non antea receſſerit? 444
44 Quare poſt pugnam acceſſerint Angeli & in quo miniſtraverint? ibid.

Caput IV.

Primum Ioannis teſtimonium coram Legatis Iudæorum?

Quæst. I. Quo motivo hæc legatio miſſa fuerit ad Ioannem? 446

2 *Quo fundamento Ioannes potuerit exiſtimari Meſſias à Iudæis?* ibid.
3 *Quomodo Iudæi volebant Ioannem virum ſanctiſſimum ſibi eſſe Regem?* 447
4 *Quomodo determinent Sacerdotes credere dictis Ioannis, cùm hoc teſtimonio Chriſti negent?* 448
5 *Quare potiùs hanc legationem mittant Iudæi, quàm Pilatus, vel Herodes?* 449
6 *Quare in hac miſſione Sacerdotes, & Levitæ deſtinentur Legati?* ibid.
7 *Quare Legati non exquirant à Ioanne an ſit Chriſtus? ſed tantùm:* Tu quis es? 450
8 *Quare Ioannes triplici verbo aſſerverit ſe non eſſe Chriſtum?* 451
9 *Quare Ioannes hos Legatos non reprehendat, ſicut alibi fecit?* ibid.
10 *Quare Ioannes à ſe rejicit totaliter Meſſiæ dignitatem?* 452
11 *Quomodo Iudæi exiſtimarint Ioannem eſſe Eliam?* 454
12 *Quare Ioannes non inſtruat iſtos Legatos, quòd Elias non erat venturus in hoc primo Chriſti adventu?* 455
13 *Quomodo interrogent à Ioanne an ſit Propheta?* ibid.
14 *Quomodo Ioannes de ſe teſtetur, quòd non ſit Elias, nec Propheta?* 456
15 *Quare Legati non plura quærant à Ioanne, an ſcilicet eſſet Angelus, vel vox in deſerto?* ibid.
16. *Quare Ioannes dicatur* vox? 457
17 *Quare Ioannes de ſe non ait, quod ſit filius Zachariæ, ſed quòd ſit* vox? 458
18 *Quare Ioannes neget de ſe eſſe Prophetam, & fateatur eſſe vocem, quod eſt quid illuſtrius?* 459
19 *Quomodo Ioannes dicat eſſe vocem clamantis, cùm tamen fateatur non eſſe dignum ſolvere corrigiam calceamenti Chriſti?* ibid.
20 *An Ioannes rectè ſatisfecerit intentioni ac objectioni Iudæorum, dum fatetur de ſe quòd ſit* vox? 460
21 *Quare Ioannes in hac interrogatione & non in aliis, adhibeat teſtimonium Iſaiæ?* 461
22 *Quare Phariſæi opponant Ioanni ſubſequens dubium?* ibid.
23 *Quare Iudæi arguant Ioannem de officio baptizandi?* 462
24 *Solvuntur duæ quæſtiunculæ.* 463
25 *Quomodo de ſe ait Ioannes, quòd non ſit dignus ſolvere corrigiam calceamenti Chriſti Domini?* 465
26 *Quare Ioannes in Bethania baptizet, & det Chriſti teſtimonium?* 466

Caput V.

Secundum Ioannis teſtimonium, Ecce Agnus Dei.

Quæst. I. *Quare Chriſtus venit ad Ioannem?* 467
2 *Quare Chriſtus Dominus dicatur Agnus?* ibid.
3 *Quare Ioannes Chriſtum Dominum non appellet Deum, vel Regem, ſed tantùm Agnum?* 469
4 *Quare Chriſtus Dominus dicatur à Ioanne* Agnus, *cùm ab Iſaia vocetur* Paſtor? ibid.
5 *Quare Chriſtus in Apocalypſi dicatur* Agnus *tantùm, à Baptiſta verò* Agnus Dei? 470
6 *Quare Ioannes de Chriſto ait,* qui tollit peccatum, *& non* peccata? ibid.
7 *Quare Ioannes dixerit de cœleſti Agno, quòd peccata tollat?* 471
8 *Quare Ioannes Chriſtum hic appellet virum, cùm antea Agnum dixiſſet?* ibid.
9 *Quomodo Ioannes dicat ſe Chriſtum neſciſſe?* 472
10 *Quare Ioannes de ſe dixit:* Ego neſciebam eum? 473
11 *Quare Ioannes teſtimonium hic adducat de Chriſto Domino ex deſcenſu columbæ, non vero ex voce Patris?* 474
12 *Quare Ioannes hîc repetat verbum, quod ſuprà dixerat?* 475
13 *Quare Ioannes hîc tria de Chriſto teſtetur?* ibid.

Caput VI.

Tertium Ioannis teſtimonium cum diſcipulorum fructu.

Quæst. I. *Quinam fuerint iſti duo diſcipuli, & quare unius nomen non exprimatur?* 477
2 *Quare ex omnibus diſcipulis Ioannis hi duo quòd audierint, dicantur?* 478
3 *Quare Dominus converſus ad hos diſcipulos eos interroget:* Quid quæritis? 479
4 *Quare iſti duo diſcipuli voluerint ſcire Domini habitaculum?* ibid.
5 *Si diſcipuli de domo interrogant, cur eos Dominus voce non doceat, vel det ſigna, ſed eos ſecum adduxerit in domum.* 481
6 *Quare ab Evangeliſta notetur quòd erat hora decima?* ibid.
7 *Quanta excellentia Meſſiæ nomen competat Ieſu Salvatori noſtro?* 483
8 *Quiſnam eſſet Andreas, & quare fratri ſuo non annuntiet, quæ à Chriſto audierat?* ibid.
9 *Quare Dominus magnum nomen Petri Simoni imponat?* 485
10 *Quare Ieſus voluerit exire in Galilæam? Et cur ex ea primos eligat diſcipulos?* 486
11 *Quare Philippus ſit primus vocatus à Domino externa voce, & quomodo tam facilè ei obedierit.* 487
12 *Quare Dominus tantis laudibus Nathanaëlem potiùs quàm alios diſcipulos commendet?* 489
13 *Quare Nathanaël, cui Dominus perhibuit tantùm teſtimonium, in Apoſtolis non numeretur?* 490
14 *Quid denotet ficus, ſub qua videtur Nathanaël?* 491
15 *Quomodo Nathanaël fateatur Chriſtum filium Dei? Et unde tantam cognitionem habuerit?* 492
16 *Quando Angeli viſi fuerint aſcendentes, & deſcendentes ad Chriſtum?* 494
17 *& ult. Quomodo Angeli aſcendant, & deſcendant ad filium hominis?* 495

RECEN

RECENSIO EVANGELISTARUM CAPITUM.

MATTHÆUS.

Cap. I. LIBER *Generationis.* De Chriſti genealogia. lib.1.cap.2

Cùm eſſet deſponſata Mater Ieſu. De ſomno Joſeph. 1.10

2 *Cùm natus eſſet Ieſus.* De adventu Magorum. 2.4

Ecce Angelus Domini apparuit Joſeph. De fuga in Ægyptum. 2.7

Tunc Herodes videns. De Infantibus occiſis. 2.8

Defuncto autem Herode. De reditu in Nazareth. 2.9

3 *Venit Ioannes Baptiſta prædicans.* De Baptiſmo Joannis. 3.1

Tunc venit Ieſus à Galilæa. De Baptiſmo Chriſti. 3.2

4 *Tunc Ieſus ductus eſt in deſertum.* De Chriſti tentationibus.

MARCUS.

Cap. I. F*uit Ioannes in deſerto baptizans.* De Joannis baptiſmo. 3.1

Factum eſt in diebus illis venit Ieſus. De Chriſti baptiſmo. 3.2

Erat in deſerto quadraginta diebus. De Chriſti tentationibus. 3.3

LUCAS.

Cap. I. F*uit in diebus Herodis Sacerdos quidam.* De Annuntiatione præcurſoris. 1.4

Miſſus eſt Angelus Gabriel. De Annuntiatione ad Virginem. 1.5

Exurgens Maria abiit in montana. De Viſitatione Virginis. 1.6

Magnificat anima mea. De Cantico Virginis. 1.7

Elizabeth impletum eſt tempus pariendi. De Nativitate Joannis. 1.8

Benedictus Dominus Deus Iſraël. De Cantico Zachariæ. 1.9

2 *Exiit Edictum à Cæſare Auguſto.* De Chriſti Nativitate. 2.1

Tranſeamus uſque ad Bethleem. De Adoratione paſtorum. 2.2

Poſtquam conſummati ſunt dies octo. De Circunciſione Chriſti. 2.3

Poſtquam impleti ſunt dies purgationis Mariæ. De Virginis Purificatione. 2.3

Nunc dimittis ſervum. De Cantico Simeonis. 2.6

Erant Pater ejus, & Mater mirantes. De prophetia in templo. 2.6

Cùm factus eſſet annorum duodecim. De puero inter Doctores. 2.10

3 *Anno quintodecimo Imperij.* De prædicatione Baptiſtæ. 3.1

Factum eſt autem cùm baptizaretur omnis populus. De Chriſti Baptiſmo. 3.3

4 *Ieſus autem plenus Spiritu ſancto.* De Chriſti tentationibus. 3.3

JOANNES.

Cap. I. I*N principio erat Verbum.* De generatione æterna. 1.1

Miſerunt Iudæi Sacerdotes & Levitas ad Ioannem. De legatione ad Præcurſorem. 3.4

Ecce Agnus Dei. De Joannis teſtimonio. 3.5

Altera die duo ex diſcipulis. Vocantur Andreas, Petrus, Philippus & Nathanaël.

SUMMA

SUMMA CONCIONUM.

Dominica I. Adventus.

Luc. 12.

E*RUNT ſigna in Sole, & Luna.* Timore ad magna præparatur homo. pag.216.num.62

Erunt ſigna. Ad vitam per ſignorum cœleſtium timorem Deus cùm ſimus filij ejus, nos inducere vult: qui enim multum habet, multum timet. 286.69. & 293. 11.

Erunt ſigna in Sole, & Luna. Ad quid tot in cœlo ſigna? ut divini judicij ſeveritas maximè timeatur. 300. 41

Erunt ſigna in Sole, & Luna. Obſcurantur præclariſſima lumina, nullus enim tam illuſtris ſæculi ſplendor, qui lapſu, ac preſſuris non obtenebretur. 269.125.& 295. 19

Stellæ de cœlo cadent. Si ſingulæ ſtellæ terra majores, quomodo in terram cadent? Nunquam ſiſtit, qui cadere incipit, quouſque ad ima deveniat. 431. 130

Videbunt filium hominis. Cùm Chriſtus Dominus verus ſit cum Patre Deus, hominis tamen dicitur filius, quia per humanam naturam judiciariam meruit poteſtatem; ubi enim meritum ibi dignitas. 47. 27. & 67.111. & 118. 72

Cùm poteſtate magna. Ad quid tanta cum poteſtate Chriſtus apparet? Venit ut judex, & valde neceſſarium, ut judex in bona reverentia ſit. 222. 83

Et Angeli ejus cum eo. Ubi Chriſtus, ibi Angeli, 216. 61

Et Angelus ejus cum eo. Angeli veniunt, ut homines in cœleſtem patriam ducant. 272. 140. & 398. 61

Venite Benedicti Patris mei. Præmium proponit, ut nos ad merendum maximè alliciat. 34.132

Dediſtis mihi manducare. Ut præmium ſit glorioſius, eorum meritum explicat. 31.117.& 97. 64. & 448. 174.

Quando te vidimus eſurientem. Juſtus opera ſua ignorat, merita ſua non audet. 227. 101

Dominica II. Adventus.

Matth. 11.

M*ittens duos ex diſcipulis ſuis.* Diſcipulos Magiſtrum ſuum Meſſiam exiſtimantes Joannes mittit ad Chriſtum, ut eum verum eſſe Meſſiam agnoſcant, non patitur enim juſtus, quod alius, ſui cauſa, debito privetur honore. 452.45. & 402. 81. & 455. 60

Mittens duos. Mittit eos ad Chriſtum, ut ab ipſo in via veritatis inſtruantur. 147.39

Mittens duos. Ut ita Chriſtum agnoſcant, ejuſque bono fruantur omnes. 343. 29

Mittens duos. Ut ita à Chriſto illuminati naturalem rationem deponentes verum de Joanne ſentiant; nam ſolum divina gratia illuſtrati verum de Joanne judicant. 167. 18

Tu es, qui venturus es? Joannes Chriſtum optimè agnoſcebat, ut ſuis tamen proficiat, eoſque lucrifaciat, ignorantiæ notam non refugit. 215. 56. & 333. 27

Tu es, qui venturus es? Præſentem Chriſtum venturum Joannes dicit: *Tu es, qui venturus es.* Ut ſic eum homines magis venerarentur; præſentia namque contemnimus, abſentia veneramur. 373. 66. & 447. 11

An alium expectamus? Id eſt, ſi tu es Deus, tota in te ſpes noſtra ponenda, nam in ſolo Deo ſperandum. 106.26.& 424.95

Renuntiate Ioanni quæ vidiſtis. Ex operibus vera cognoſcitur majeſtas. 47.25. Et ubi loquuntur opera, non ſunt neceſſaria verba. 143. 43

Cœpit dicere de Joanne. Quamvis multi Joannem putarent Meſſiam, quæ propria erat Chriſti Domini dignitas, ipſum tamen Chriſtus Dominus laudat, vera enim magnitudo, non cum alij deprimuntur, ſed cum laudantur, relucere vult. 83.5.& 149.47

Quid exiſtis in deſertum videre? Multa antea in laudem Chriſti dixerat Joannes; ne igitur aliquam in eo inconſtantiam populus ſuſpicaretur, ideo Joannis famæ conſulens eum Chriſtus maximè laudat. 249. 34.

Quis autem minor eſt in regno cœlorum. Joannis ſanctitatem, & dignitatem Chriſtus maximè explicat. 402. 81

Dominica III. Adventus.

Vide *lib.* 3. *cap.* 4.

Dominica IV. Adventus.

Vide *lib.* 1. *cap.* 4.

In Vigilia Nativitatis.

Vide *lib.* 1. *cap.* 10.

In die Nativitatis.

Exiit edictum à Cæſare Auguſto. Vide *lib.*2.*cap.*1.

Paſtores erant vigilantes. Vide *lib.* 2. *cap.* 2.

In principio erat Verbum Vide *lib.* 1. *cap.* 1.

Dominica

Summa Concionum.

Dominica infrà Octav. Nativitatis.

Erant mirantes. Vide *lib.* 2. *cap.* 6

In feſto Circumciſionis.

Vide *lib.* 2. *cap.* 3.

In Vigilia Epiphaniæ.

Angelus Domini apparuit in ſomnis. Vide *lib.* 2. *cap.* 7.

In feſto Epiphaniæ.

Vide *lib.* 2. *cap.* 4.

Dominica infra Octavam.

Vide *lib.* 2. *cap.* 4.

In Octava Epiphaniæ.

Vide *lib.* 3. *cap.* 2.

In feſto Purificationis.

Vide *lib.* 2. *cap.* 5.

Feria IV. Cinerum.

Matth. 6.

Cum jejunatis. Cùm ſanctitatis opinio animos maximè rapiat, contra hanc tentationem, Chriſtus nos jejunio armat. 415. 41. & 42

Cùm jejunatis. Jejunium aperit cœlum ideò Chriſtus nos jejunio munit, ut cœleſtibus viſis, contemnamus terrena. 415. 49 & 421. 77

Cùm jejunatis. Exteriora interioribus conformentur. 283. 49. & 291. 88

Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Fictio in vultu maximè timenda. 117. 75. Et animus fictus ferri non poteſt. 410. 99

Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Ex hypocriſi reſultat triſtitia, ex jejunio lætitia, & exultatio. 260. 38. Deinde in hypocriſi, mundaniſque rebus, triſtia: in rebus verò divinis, gaudium, & lætitia. 264. 104

Ne videaris hominibus jejunans. Inanis gloria fugienda: hæc namque virtutes furatur, & deſtruit. 411. 19. & 422. 85

Sed Patri tuo, qui videt in abſcondito. Soli Deo virtus noſtra manifeſtanda. 167. 114

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ſed theſaurizate in cœlo. Ut fruamur divinis, à terrenis ſeparemur. 220. 77. & 193. 38

Feria V. poſt Cineres.

Matth. 8.

Cum introiſſet Jeſus Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio. Ad homines Chriſtus accedit, ut homines accedant ad Chriſtum. 276. 14. & 288. 12

Rogavit eum dicens: Puer meus jacet. Bonus Princeps, & Prælatus pro ſuorum bono, & utilitate ſolicitus. 65. 103. & 104. & 215. 56. & 370. 55

Rogans. Centurio militum dux ab humili Chriſto rogat, ut tempori, ac neceſſitati accommodetur. 253. 52. & 56

Puer meus jacet. Non petit pueri ſanitatem, ſed infirmitatem tantùm exponit; Chriſtus enim, noſtram dum videt miſeriam ſublevat. 199. 63

Ego veniam. Centurio, relicta domo, venit ad Chriſtum, ideò Chriſtus, relictis aliis, ad Centurionis domum ire cœpit: talis Deus homini, qualis homo Deo ſe exhibet.

Ego veniam. Non ſtatim verbo infirmum ſanavit puerũ, Centurionem ad divina volens beneficia præparari; hæc namque præparanti ſe communicantur. 193. 38

Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus. Centurio, ut perfectus, ſuam cognoſcit ſubjectionem, non dignitatem. 426. 102

Non inveni tantam fidem. Centurio, dum dixit: Domine, non ſum dignus; valde humilis ſe exhibuit, ideò maximè extollitur. 292. 1. & 386. 2. & 402. 79

Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus. Imperare, quædam eſt ſervitus. 443. 190

Feria VI. poſt Cineres.

Matth. 5.

Ego autem dico vobis. Præceptum Chriſtus non imponit; ubi enim vera eſt charitas, levis ſufficit inſinuatio. 194. 43

Diligite inimicos veſtros. Ex Chriſti halitu remittuntur injuriæ. 189. 21

Diligite inimicos. Amore ipſo, ac benignitate ira inimicorum demulcenda. 425. 96

Benefacite iis. Unitate omnia creſcunt, diviſione pereunt. 363. 22

Benefacite his, qui oderunt vos. Odium fugere docet, ſuffocat enim rationem. 455. 58

Qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos. Sua Deus beneficia extendit ad omnes. 125. 106. 121. 93

Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter perfectus eſt. Deus à nobis eſt maximè imitandus; & ſequẽdus. 171. 137. & 275. 11. & 458. 75. & 467. 5

Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Vide *Feria* 4. *Cinerum.*

Eſtote perfecti ſicut Pater veſter. Divinæ filiationis præmium proponit, ut efficaciùs moveat.

Sabbato poſt Cineres.

Marc. 6.

Videns eos laborantes in remigando. Cùm Chriſti præſentia omne bonum, ubi verò ipſe abeſt, omne malum. 255. 63. & 318. 21. & 25

Erat ventus contrarius. Poſt glorioſam convivij adminiſtrationem in tot incidunt tempeſtates; in hoc enim ſæculo gloria omnis in laboribus terminatur. 62. 89

Venit ad eos. Ubi humana deſunt auxilia, divina ſuccurrunt. 193. 37. & 244. 4

Venit ad eos ambulans ſuper mare. Diſcipulos ſuos Chriſtus D. coegit aſcendere in naviculam, in qua rigidam tempeſtatem ſunt experti; ideò ad eos venit; qui enim in periculo te conſtituit, ab eo te liberare debet. 193. 36

Volebat præterire illos. Ut ſigno prætereundi dato, magis gauderent diſcipuli, cum Jeſus ad ipſos

ipſos accederet. 263. 102

Putaverunt Phantaſma eſſe. Timidus unum pro alio judicat 318.2. Timent Apoſtoli ne cœleſtia dona perdant. 393. 11. & 89. 35

Et exclamaverunt. In neceſſitate ad Deum clamandum. 216. 91

Et aſcendit ad eos in navi, & ceſſavit ventus. Ubi Chriſtus advenit, ſtatim omnia mala fugiunt. 293. 6

Dominica I.

Vide *lib.* 3. *cap.* 3.

Feria II. à Dominica I.

Vide *Dominicam I. Adventus.*

Feria III. à Dominica I.

Matth. 21.

P*Opuli autem dicebant: Hic eſt Ieſus à Nazareth.* Tubæ, ut ſimplices, ac erga Chriſtum benevolæ, ipſum ut prophetam agnoſcebant, quod Principes, Scribæque, ut inimici, ignorabant, laudes enim tuas non inimici, ſed amici ſolùm vident. 145. 33. & 427. 103. & 304. 60

Intravit in templum. Eccleſia Dei maximè veneranda: hoc namque maximè nos extollit. 353. 78. Unde advendum in Eccleſiam impedire grande nefas. 278. 24

Eijciebat vendentes. Pro magno beneficio factum eſt hoc propter Sacerdotes, ut eis peccandi amputaretur occaſio. 329. 5

Eijciebat vendentes. Ne homines ficto Sacerdotum zelo decepti in templo negotiarentur; nil enim decipit magis, quàm fictus zelus. 431. 128

Eijciebat omnes. Diſcipulis, ut ejiciant, non committit, ſed ipſe per ſe hoc præſtat, ut ſic ejectos honoraret; nam princeps, dum per ſe caſtigat, ſubditum honorat. 321. 18

Eijciebat omnes. Tanquam repudians, & renuens eorum obſequium, quod ad ſacrificia inſerviebat; quia obſequium accipiendum non eſt ab eo, qui puniendus. 260. 88

Et Cathedras vendentium columbas evertit. In Cathedra, quæ erat ad docendum, avaritia exercebatur, Evertenda igitur doctoris cathedra, in qua doctrina cum opere non reſpondet. 375. 75. & 460. 83

Cathedras vendentium evertit. Peccati inſtrumentum amputandum, omninoque deſtruendum. 248. 27

Domus mea, domus orationis. In qua qui petit, accipit. Iſti tamen puniuntur, qui Dei beneficia ſolum ſunt invenerantes. 159. 22

Feria IV. à Dominica I.

Matth. 12.

T*Unc acceſſerunt ad Ieſum Scribæ: Magiſter volumus à te ſignum videre.* Infidelitas ſignum petit; fides firma miracula non requirit. 239. 26. & 272. 139

Volumus à te ſignum videre. Adhuc ſigna petunt: nullis ſignis invidia frangitur. 426. 101

Volumus à te ſignum videre. Ejecti Dæmonij muti ſignum viderant, & tamen ſigna quærunt, quia in prava perſiſtunt ſententia ob malitiam ſuam de Chriſto D. concepta, quod in Beelzebub Dæmonia ejiceret; homo enim ab opinione ſua primò concepta difficilè evellitur. 190. 24. & 25

Volumus à te ſignum videre. Voluntate, non ratione moti petunt iniqui; cũ ſecundùm prudentiæ regulas, non ſecundùm apetitũ noſtrum ſit operandum. 18. 54. & 409. 10. & 425. 96 & 452. 39

Generatio mala. Cùm eſſent filij Abrahæ, quia ſuorum parentum non imitabantur virtutes. 420. 7

Generatio mala. Mitiſſimus Dominus eos ita aſperrimè increpat; nam Phariſæi in malo obſtinati erant; & perverſus rigore ſæpius emollitur. 380. 100

Generatio mala. Eos ita reprehendit; ut prædicatores doceat nil timere; ſed cum iniquis ſeverè agere. 249. 29

Signum non dabitur eis. Ne eorum corda obſcurentur magis; qui enim divina myſteria ratione quærit, tenebras invenit. 15. 39

Niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Regis optimi notio, atque ſignum pro ſuis vitam dare. 222. 82. & 163. 30

Niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Ut verus Rex ſignum dat non alicui particulari proficuum, ſed omnibus utiliſſimum. 125. 106

Regina Auſtri ſurget in judicio. Conſidera, quanta ſit exempli boni efficacia. 102. 8. & 139. 4. & 317. 22. & 23. & 411. 23

Feria V. à Dominica I.

Matth. 15.

E*Greſſus Ieſus ſeceſſit in partes Tyri.* Ad Gentes Dominus exiit, ut illuminet omnes, omnibuſque media ad credendum largiatur. 23. 82. & 27. 148. & 19. 61

Egreſſus in partes Tyri. In Gentes ſeceſſit; ipſum Judæi contemnebant; & divina bonitas ex unius lapſu aliis medicamen præparat. 195. 44

Egreſſus Jeſus. Ut Chananeæ ad oſtendendam fidem ſuam occaſionem det, ut ſic increduli confundantur Judæi: Deus enim per infirma confundit fortia. 215. 57

Ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa. Dolore filiæ vexata mulier Chriſtum quærit: per tribulationes, & dolores ad Deum, vitámque itur. 68. 116

Ecce mulier Chananæa egreſſa. Et ſtatim Chriſtum invenit; nam qui Chriſtum quærit, invenit. 264. 105. & 348. 54

Miſerere mei. Potius dicendum videbatur: Miſerere filiæ meæ, quæ vexationem patiebatur; ſed ait, miſerere mei, parentes enim in filiorum preſſuris maximè dolent, & qui non ſubvenit, parentis nomen non meretur. 412. 86. 87

Filia mea malè à Dæmonio vexatur. Totam refert doloris cauſam, ut tribulatio ipſa ante oculos poſita efficaciùs moveat; hoc enim præſentia habent. 135. 156. & 326. 45

Diſcipuli rogabant pro ea. Authoritatem ſuam contemni non timent, ſi poſtulata non impetrent, dummodo proximi bono conſulant, de eorum quippe commodis maximè delectantur. 198. 34. & 354. 80

Mulier, magna eſt fides tua. Cùm homo credit contradicentibus aliis, tunc fidei magnitudo oſtenditur. 281. 43

Feria

Feria VI. à Dominica I.

Joan. 5.

A*ſcendit Jeſus Hieroſolymam.* Nempe non ut requieſceret,ſed homini ſubveniret,eumque ſanaret. 143.23.& 149.51.& 163.38

Eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina. In ea ad templi, ſacrificiorumque obſequium aqua erat; in ea multa Deus beneficia conferebat : per quæ enim Deo damus obſequia,muneramur ab ipſo. 88.30.& 55 62. & 279.23

Deſcendebat Angelus. Angeli ſemper in ſalutem opportuni,veloceſque miniſtri.224.87.& 272. 140.& 398.61.

Secundùm tempus. Seu , ut alij legunt , *Secundùm opportunitatem.* Tempore enim accommodato operandum omnia.142.18.& 230.7.& 285.59. & 282.45

Deſcendebat Angelus. Non homo ad movendam aquam,qua homo unus ſanus fiebat : quia homo in ſalutem hominis valde difficilis. 103.9

Deſcendebat Angelus,& movebat aquam. Non verò aliquem ſanabat infirmum; tanquam bonus miniſter in ſuo ſe munere exercebat quod ad aquarum commotionem erat ; nam bonus miniſter commiſſionis ſuæ fines non excedit.273. 1.& 442.182. & 461.94

Erat ibi homo triginta , & octo annos habens in infirmitate. Diuturnitas in peccato maximè damnabilis. 255.66

Triginta & octo annos habens in infirmitate. Ubi tanta in homine ab humano auxilio deſtituto erat neceſſitas,ibi magnum divinæ benignitatis applicandum remedium.193.44.& 312.33. & 371.56

Vis ſanus fieri? Superflua videtur interrogatio; infirmus enim ſanitatem maximè deſiderat:interrogat tamen, ut ſtatum ſuum cognoſcens facilius impetret ſalutem. 459.80

Vis ſanus fieri ? Interrogat,ut doceat fratrum infirmitatibus condolendum. 57.70

Vis ſanus fieri ? Non petit homo , & tamen Deus ſanitatem offert,beneficium magnum ante petitionem dare. 386.3

Tolle grabatum. Chriſtus non aquam commovens,ſed virtute ſua hominem ſanat,ne in Angeli deſcendentis officio ſe intromittat, ipſumque in functionibus ſuis impediat. 104.16.& 308.6.& 366.32

Sabbato à Dominica I.

Vide *Dominicam ſequentem.*

Dominica II.

Matth. 17.

A*ſſumpſit Jeſus Petrum, Jacobum,& Joannem,* Hos tres præ cæteris Apoſtolos favoribus Chriſtus nobilitat magnis, utpote præſtantiores , ut tenent multi Patres , & ubi majus eſt meritum,major exigitur favor.288.74.& 47. 27.& 116.72.& 146.39

Aſſumpſit Petrum, & Jacobum. Non Petrum , & Andream, ut in Eccleſiaſtico Prælato omnem conſanguinitatis amputaret affectum.45. 19. & 20. & 353.75

Aſſumpſit Petrum,& Jacobum,& Joannem. Apoſtolos omnes ſanctitate excellentes, præter unum Judam;poterat Dominus in montem ſecum adducere , & noluit Judam relinquere ſolum, ne ſperandi nihil inde occaſionem haberet,proindéque deterior fieret. 428.109.& 110

In montem excelſum. Ut à conſequendi difficultate jucundius delectet gloria poſſeſſa. 219.75. & 152.60.& 61

Et transfiguratus eſt ante eos. Ad Transfigurationis , Reſurrectionis , Aſcenſioniſque gloriam teſtes quærit,& vocat;ad Paſſionis verò ignominiam,minimè : non enim quæ exaltant, ſed quæ deprimunt , ſine teſte facilè creduntur. 460.87.& 88

Et reſplenduit facies ejus ſicut Sol. Non materiali Sole,ſed propria luce,quia perfectus non aliena,ſed propria debet ſplendere,ac vivere luce. 400.74

Apparuerunt cum eo Moyſes , & Elias. Tanquam optimi jejunatores. 415.49

Loquentes de exceſſu. Chriſtus Dominus etiamſi ipſa ſit Sapientia Patris,conſiliarios tamen vocat,ut doceat,proprio conſilio non immobiliter inhærendum. 356.90

Loquentes de exceſſu. Valde magnificum in gloria de aliorum ſalute agere. 226.98

Faciamus hic tria tabernacula. Regum amici æſtimantur maximi. 365.30

Neſciens quid diceret. Petrus, dum non interrogatus reſpondet,neſcientis notam incurrit.259 82

Et audientes diſcipuli ceciderunt. Diſcipuli vocem Æterni Parentis audiunt , & intelligunt, non verò Judæi Joan.12.Laudes tuas amici tantum agnoſcunt , non inimici. 408.6 & 7.

Feria II. à Dominica II.

Joan. 8.

E*Go vado , & quæretis me , & in peccatis veſtris moriemini.* Ipſe Dominus Matth.7. dixit : Qui quærit,invenit : & tamen multi quærunt, & non inveniunt;quia prius quæ mundi,quam quæ Dei ſunt quærunt. 165.11

Ego vado , & quæretis me. Qui Chriſtum quærit, invenit. 265.105. Attamen multi quærunt, & non inveniunt;quia fictè,& non ex corde quærunt. 260.87. Deus enim invenitur à nobis ſecundùm id,quod à nobis quæritur. 348.54

Quæretis me , & in peccatis veſtris moriemini. Si Chriſtum quærunt, quomodo in peccatis moriuntur? Quoniam non quærunt,ipſum imitando,ut viam ſalutis habeant.271.137.&458.75 & 467. 5

Niſi credideritis , quia ego ſum, moriemini. Eis niſi credant, pœnam proponit : imperfectus namque pœna à malo coërcetur , ad bonumque trahitur. 392.28

In peccatis veſtris moriemini. Supplicium illis proponit,ut ſuum miſerrimum cognoſcant ſtatum; ſupplicium enim dat intellectum. 87.65

Vos de mundo hoc eſtis ego non ſum de hoc mundo. Tacitè dat rationem;ob quam Judæi ad locum, quo ipſe ibat,venire non poſſunt;quia terreni erant implicati,ideoque ad cœleſtia inepti.18. 50.& 194.41. & 193. 38.

Cùm exaltaveritis filium hominis. Chriſti Crux & Paſſio gloriam ejus ſuper cæteros oſtendit. 40.160

Tunc cognoſcetis, quia ego ſum. Id eſt Tunc meam cognoſcetis naturam ad benefaciendum, ad hominumque ſalutẽ procurandã, valde propensã. 122.96.& 149.50.& 51.& 151.56.& 182.29

Feria III. à Dominica II.

Matth. 23.

S*Vper cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ.* Sederunt, ait, quia per ambitionem, nõ à Deo vocati, ſedẽ occuparũt. 15.43.& 255.66.& 700.30

Sederunt ſcribæ. Ut inde majori ruerent præcipitio; in dignitate enim Eccleſiaſtica ſæpè major lapſus, quàm in ſæculari. 436.156

Sederunt ſuper cathedram. Non ait: Sedent, ſed ſederunt: quia temporalia bona ita tranſeunt, ac ſi de præſenti nunquam ſint. 436.152

Sederunt ſuper cathedram. Ut eorum ſuperbia denotaretur; litterarij enim honores maximè inſtant. 422.116

Alligant onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum. Dura ſubditis imponunt, ſibi ſuavia eligunt; at prælatus bonus ad menſuram ſui de ſuis tractat. 287.68

Alligant onera grav.a. Prælatus inferioribus accommodetur, eorumque commoditati condeſcendat. 212.45.& 370.55

Imponunt onera gravia. Bonus Prælatus rigoroſum ſubditis non imponat præceptum. 333.27

Digito ſuo nolunt movere illa. Tantùm dicunt, & in opere muneri ſuo minimè ſatisfaciunt: non obtinet dignitatem, qui ejus obligationibus non ſatisfacit. 453.47

Secundùm opera eorum nolite facere. Magiſter enim vitioſus vitandus. 444.196

Qui autem ſe exaltat humiliabitur. De hoc plura vide verb. *Humilitas.*

Feria IV. à Dominica II.

Matth. 20.

A*Sſumpſit Ieſus duodecim diſcipulos.* Non ſe ingerunt, ſed vocantur à Deo. Dignitas, ut honoret nos quærat. 388.11

Aſſumpſit duodecim. Omnes vocat, excludit nullum, in bono enim præſule nulla ſit particularitati nota. 22.75.& 36.139

Ecce aſcendimus Hierolamam. Cùm ad crucem tendit, dicitur aſcendere; nam pro noſtra ſalute pati valde glorioſum eſt ei. 40.160.& 228 107.& 223.85

Ecce aſcendimus Hieroſolymam. Ante oculos Hieroſolymitanum proponit aſcenſum; homo enim in via virtutis ſemper ulterius progredi, & ad relicta non regredi debet 373.66

Filius hominis tradetur. Dum Hieroſolymam aſcendunt, paſſionem, ac mortem ſuam declarat, ut doceat, quâ viâ itur ad cœleſtem Hieruſalem. 272.142.& 68.116

Et tertia die reſurget. Dolores paſſionis temperat gloriâ reſurrectionis: ad labores, & contumelias maximè animandum eſt. 297

Acceſſit ad Ieſum mater filiorum Zebedæi. Honorandi filios cupiditate movetur mulier, ut accedat, & petat. 255.66

Acceſſit ad Ieſum. Chriſtus Dominus de paſſione differit, & mulier ſolicita filiis glorias quærit, ambitio mentem maximè excæcat. 257.73

Adorans, & petens aliquid. Ambitioſus ad multa ſe ſubmittit. 441.178

Acceſſit cum filiis ſuis. Quando mulier venit ad Chriſtum, eam filij comitantur, non verò quando recedit: parentes enim ad obſequium Dei ſequendi, non autem quando recedũnt. 343.27

Dic, ut ſedeant hi duo filij mei. Divinam tantùm promiſſionem quærit; hæc enim nunquam deficit, ſed ſemper adimpletur. 51.46.& 58.76 & 138.175.& 145.33

Dic ut ſedeant. Mulier poſtulat enixa conſanguinitatis affectu; hic namque eſt valdè præpotens, ut ſui ad honores promoveantur. 450.28. Sed mulier dicitur; nam in Chriſto nullus erat conſanguinitatis affectus. 45.19.& 20.

Vnus ad dextram, & unus ad ſiniſtram. Nónne ſufficeret, quòd unus ad dextram primus & alter ad eandem dextram illi ſecundus eſſet; Inter conſanguineos ita regnat invidia; ut unus maximè doleat, quod alter ei præferatur. 255.6.

Vnus ad dextram, & alter ad ſiniſtram. Utrâque regis aurem aulici habere; nullùmque ad principem aditum aliis relinquere volunt. 365. 30. & 270. 132

Neſcitis, quid petatis Dum ſibi tantùm dignitatis cupiunt, neſcientis notam incurrunt, dignitates namque alternativa; viceſque ſuas debent habere. 87.24

Neſcitis, quid petatis, Dexteram, & ſiniſtram, tanquam dignitates efflagitant; & hoc ut ſedeant, meritò ergo neſcij reputantur; non enim ad requiem, ſed ad laborem dignitas. 137.167. & 310.19

Feria V. à Dominica II.

Luc. 16.

H*Omo quidam erat dives.* Proprium divitis nomen tacetur, & ejus iniqua ſcribuntur opera, ut videatur quàm vana ſit principum cogitatio; qui magno nomini ſuo iniqua volunt occultare facta. 47.25

Homo quidam erat dives. Nomen divitis tacetur, pauperis Lazari profertur; pauperes enim à Deo æſtimantur maximè. 52.51

Erat dives. Et omnibus ſuperabundabat, ideóque pauperi Lazaro non compatiebatur; ille namque ſolum facilè miſeretur, qui miſeriam ſuſtinuit. 204.10.& 11.& 218.35.& 412.24

Quidã mendicus nomine Lazarus jacebat ad januã ejus. Divina Providentia hoc eſt factum, ut dives occaſionem inde haberet ad miſerandum ſalutemque quærendam. 195.49

Vlceribus plenus. Vt gloriæ æternitatem ipſis vulneribus acquireret. 125 107.& 235.13.14.& 15

Vlceribus plenus, Lazari ſanctitas, atque beatitudo explicanda erat, ideo ejus preſſuræ ſcribuntur, vera enim ſanctitas reperitè non apparet. 85.12

Vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis. Moritur pauper, & tranſit ad cœlum; moritur dives, & ſepelitur in inferno, tranſit enim dignitas mundi, & ſolùm juſtitia perſeverat, 83.4

Mortuus eſt dives, & ſepultus eſt in inferno. Hujus ſæculi deliciæ laboribus terminantur. 62.89

Feria VI. à Dominica II.

Matth. 21.

HOmo erat paterfamilias. Deus, cum ſit verus univerſi dominus, introducitur paterfamilias, quoniam de Eccleſia, & Republica ſua eam habet curam, quam paterfamilias de una domo. 69.124

Homo erat paterfamilias. Nominatur, non glorioſis nominibus, Deus Omnipotens, & Æternus, ſed homo paterfamilias; Deus enim à beneficentia potiùs, quàm à majeſtate vult cognoſci. 249.33

Homo erat paterfamilias. Cùm vineam plantavit, paterfamilias dicitur, cum autem ad petendam rationem venit, Dominus vocatur; *Cùm venerit Dominus ſervorum illorum*: ibi namque ſolum paternum eſt nomen, ubi quid benignum reperitur. 40.158

Et ſepem circundedit ei. Nempe ad eam cuſtodiendam, & conſervandam: qui enim beneficium dat, illud & conſervare debet. 17.51.& 26.98. & 235.12

Et ſepem circundedit ei. Nempe legalibus præceptis: Reſpublica enim legis obſervatione conſervatur. 424.93

Et ædificavit in ea turrim. Nempe ad ſuos cuſtodiendos; ſuos enim Deus cuſtodit, & tuetur. 38.151.& 152

Et ædificavit in ea turrim. Non multas turres, ſed unam, Prælatus namque non multas leges, & præcepta imponere debet. 333.27.& 371.55

Et fodit in ea torcular. Ab Euchariſtici ſanguinis Chriſti ubertate omnis Eccleſiæ fæcunditas. 207.18

Et locavit eam agricolis. Vinea ab ipſis agricolis erat maximè æſtimanda, nam beneficia, quò magis particularia, eò magis æſtimantur. 50.39.40.& 41.& 51.42

Locavit eam agricolis. Ut in vinea laborarent, quoniam noſtra ſalus non fit ſine nobis operantibus. 136.163

Cùm autem tempus appropinquaſſet. Fructus quærit, non quilibet, ſed opportuno tempore, congruenti enim tempore res quærenda, & negotium peragendum. 52.48.& 25.3.52

Verebuntur filium meum. Cùm Æternus Pater tot agricolarum videret inſolentias, de eis adhuc malè non judicat, ſed ex bonitate ſua, quod filium ſuum verebuntur, videtur præſumere: qualis unuſquiſque; tales & præſumit alios. 318.3.& 430.123.& 439.167.

Hic eſt hæres; venite, occidamus eum, Quia hæres, ideo occidere volunt: homo à dignitate, tanquam à proditore traditur. 53.54

Et habebimus ejus hæreditatem. A peccatis ſuis iniqui deſiſtere nolunt, ſed potius peccatis peccata addunt. 255.66

Et habebimus ejus hæreditatem. Quia vinea illis erat locata, ideo hæredem occidere volunt, ut in eorum poteſtate vinea maneat. Valde durum, quòd beneficium ingratitudinis ſit occaſio. 453.26

Sabbato à Dominica II.

Luc. 15.

ADoleſcentior ex illis dixit ei. Ecce magna Prodigi miſeria; diſcedere velle à domo patris, quo in loco à Deo erat conſtitutus. 429.117

Peregrè profectus in regionem longinquam. Homo à Deo diſcedit, ſeque elonginquat ab eo, Deus etiam diſcedit ab homine, deſeritque eum; qualis etiam homo Deo, talis Deus homini. 271.158

Diſſipavit ſubſtantiam ſuam vivendo luxurioſè. Duobus homo tenetur contrariis: tenendi ſubſtantiam ſuam deſiderio flagrabat, & ut eam perdat, ſe luxuriæ tradit: peccator ſibi ſæpè contrarius. 419.66

Abiit in regionem longinquam. Ex eo, quod pater ſuam ei hæreditatem dedit, ipſe in diſtantiſſimum abit locum, impius enim ex licentia una ad aliam tendit. 427.103

Qui miſit eum in villam ſuam. In domo patris Prodigus iſte in deliciis, at in domo hominis in labore erat: res maximè diſtant ſub manu Dei, ac ſub manu hominis. 311.26

In ſe reverſus dixit. Primus ad perfectionem gradus, quo homo, quæ ſui ſunt agnoſcat. 433.142

Ibo ad patrem meum. Non ſtatim promittit pœnitentiam rigidam, ſed ad patrem ſuum ire intendit. In via ſalutis paulatim eundum. 235.50

Miſericordia motus accurrens. Cur filium bonus pater, qui ovem quæſivit, non quærit, ſed expectat quòd per tot labores ad ipſum veniat? Ut ſic filius honoraretur à patre; vera enim dignitas per merita, & labores. 235.15. Vide *Dignitas.*

Cecidit ſuper collum ejus. Amoris pondere; amor enim quoddam eſt pondus. 213.47

Pater, peccavi. Ipſe ſe filii nomine judicat indignum: Non ſum dignus vocari filius tuus: eum tamen dicit patrem: nam qui ad Deum convertitur, ipſum habet ut patrem.

Qui devoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus. Senior frater videt tantum bonorum diſſipationem, non pœnitentiam, nec contritionem; inimicus namque non quæ exaltant, ſed quæ deprimunt tantum agnoſcit. 433.144

Dominica III.

Luc. 11.

ERat Jeſus ejiciens Dæmonium. Illud verbum *erat*, quandam ex parte Dæmonis reſiſtentiā innuit: nam Diabolus maximè dolebat, quòd ab homine diſcederet, à ſuóque expoliaretur principatu, ut Chriſtus illum obtineret; magna enim eſt pœna bona propria ad inimicum transferri. 301.11

Erat Jeſus ejiciens Dæmonium. Quandam denotat Evangeliſta Salvatoris in opere perſeverantiam: homo in opere ſuo conſiſtere, & perſeverare debet. 56.68.& 129.134.& 263.102.& 285.61

Erat Jeſus ejiciens. Quædam veluti conſideratio noſtro intelligendi modo, denotatur: opus enim ſecundùm rationem, & prudentiam faciendum. 17.53.54.& 225.96.& 272.39

Et illud erat mutum. Hominis remedium in ore erat, ſi peccata confiteretur; hoc intentat inimicus auferre, quia remedium noſtrum in

damnum vertere affectat. 433.135

Erat mutum. Et, juxta alios Evangeliſtas, ſurdum etiam, & cœcum erat; nam inimicus ea in homine impedit, à quibus auxiliar poteſt. 439.119

Et locutus eſt mutus. Ubi morbus, ibi remedium, & ab illius radice inchoandum. 194.40

Locutus eſt mutus. Juxta multorum ſententiam in laudem Chriſti, à quo beneficium acceperat, & hic optimus in turba illa Chriſtum laudavit, qui enim primus eſt in beneficio accipiendo, in gratificatione primus eſſe debet. 242.57

In Beelzebuth principe Dæmoniorum ejicit Dæmonia. Odio, ac invida magna excæcati præclaras Chriſti virtutes videant, & calumniantur. 455.58.299.39.& 350.65.& 426.101

Ipſe autem, ut vidit cogitationes eorum. Quamvis verba, in Beelzebuth ejicit dæmonia, valde contumelioſa eſſent, Dominus tamen nō reſpondit niſi, ut eorū vidit cogitationes, opus etenim ab intentione ponderandum, ab ea namque bonum, vel multum dicitur. 44.13.& 128.131.

Omne regnum in ſe ipſum diviſum deſolabitur. Nam Reſpublica unione augetur, diviſione perit. 363.22.& 230.4

Feria II. à Dominica III.

Luc. 4.

Utique dicetis mihi hanc ſimilitudinem. Chriſtus Dominus, quamvis eſſet ipſamet ſanctitas, de ſuis tamen actionibus rationem reddere vult; ob quam cauſam in patria ſua miracula non faciat, ut ſic Iudæorum calumniis occurreret, & nos docere, quòd unuſquiſque propriæ famæ tenetur cōſulere. 57.71.& 58.77.& 85.13

Utique dicetis mihi hanc ſimilitudinem. Ipſamet Dei ſapientia rationem aperit, ob quam in patria ſua miracula non faciat, ut ita manifeſtetur hoc ab ipſo fieri, non ex aliquo peculiari affectu, ſed ſumma ratione, & conſilio. 409.10.& 425.96.& 452.39.

Medice, cura te ipſum. Proverbium hoc in præſenti applicatur ita, Chriſtus Dominus totius orbis Rex, & Præſul erat, & bonus princeps quæ pro ſuorum ſalute facit, ſibi accommodat; idemque eſt, quod ſuis medicamen conferat, ac ſibi applicet. 400.73.& 65.103.& 104.& 215.59.

Fac & hic in patria tua. In patria ſua noluit Dominus miracula facere, ne Nazaræi ſe magis in ingratitudine obduratos oſtenderent, valde durum, quòd beneficium ſit ingratitudinis occaſio. 453.46

Fac & hic in patria tua. Dominus miracula facere noluit ob magnam eorum erga Chriſtum invidiam, hæc enim aliquando in propinquos etiam, & amicos maximè movetur. 255.65

Fac & hic in patria tua. Perperam inferunt, Dominus enim meus Ieſus, non ſanguinis ac propinquitatis affectu, ſed vi juſtitiæ, & meritorum movetur. 45.19.& 20.& 353.75.& 56.64

In diebus Eliæ, quando clauſum eſt cœlum. Dies Eliæ vocat, & non ſuos, quando clauſum erat cœlum: & tempus punitionis erat; Deus enim per beneficia innoteſcit, & manifeſtatur. 124.104.& 105.

Feria III. à Dominica III.

Matth. 18.

Si peccaverit in te frater tuus. Antea parvulum, & puſillum dixerat, tunc fratrem vocat. Deus enim humiles, & abjectos honorare maximè vult. 51.47.& 48.& 402.79

Si peccaverit in te frater tuus. Puſillum dixerat, nunc fratrem appellat, virtus namque inurbana non eſt, ſed condecorat omnes. 44.29

Vade, & corripe eum. Proximorum defectus dulciter ſunt, & leniter reprehendendi. 376.85

Vade, & corripe eum. Sit reprehenſio ipſa proficua, & utilis præſumatur, eſt enim danda ubi profit. 452.42

Intra te, & ipſum ſolum. Ait Interlinealis. *Ne publicè correptus verecundiam perdat.* Nam qui nihil ſperat, nil turpe fugit. 428.109.110

Intra te, & ipſum ſolum. Ne alicui dicas, ſed inter te, & ipſum ſolum, quoniam aliorum defectus occultandi ſunt. 21.67.& 190.22.& 62.90

Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. De fratris ſalute coram egiſti, proindéque illius bonum tuum etiam eſt, cùm frater tuus ſit, & quæ pro aliorum ſalute facimus, in noſtrum commodum redundant. 400.75

Et ſi te non audierit, dic Eccleſiæ. Non præcipit quòd in negotio hoc repetente te agas, ſed ut paulatim, ac cum magna conſideratione procedas. 23.79.& 331.10.& 252.51

Feria IV. à Dominica III.

Matth. 19.

Quare diſcipuli tui transgrediantur traditiones ſeniorum? Phariſæi ut puſillanimes, & ambitioſi diſcipulorum famā obſcurare affectant, ut ſic ipſi magis præluceant, at vera laus, atque gloria ſine alterius calumnia eſt. 83.5.& 149.47

Quare diſcipuli tui transgrediuntur? Virtutum radiis Chriſti diſcipuli cœperant emicare, ideo invidi Phariſæi detrahunt eis. In exordio virtutis magna oppugnamenta moventur. 408.5.& 123.32.& 33

Quare diſcipuli tui. Contra diſcipulos, non contra magiſtrum ſuas Phariſæi opponunt calumnias, ut ſic Chriſtum mordaciter culpent; talis enim unuſquiſque, quales & cum quibus converſatur. 263.97.& 265.& 102.& 322.22.

Transgrediuntur traditiones ſeniorum. Antiquam gentis ſuæ conſuetudinem homines venerantur. 42.6.& 225.94

Non lavant manus. Interiora, quæ pretioſiſſima, omittunt, & ſolum externas vident actiones, cùm interna potius animi virtus conſideranda ſit. 423.89

Non lavant manus. Præclaras non vident diſcipulorum virtutes, ſed illud tantum, quod eis defectus videbatur; nam inimici, quæ exaltant, ignorant. 434.144.& 408.6.& 7

Quare & vos transgredimini mandatum Dei. Ex hoc intellige, quod reprehendens unde reprehendatur, non habeat. 84.8

Propter traditionem veſtram. Aulicorum ingenium, habere ante oculos, quæ ad ſuorum principum placitū, non quæ ad Deū ſpectant. 52.49. Mundus majores ſuos, non Deum ſequitur. 320.10

Tunc

Tunc accedentes diſcipuli dixerunt : Scis, quia Phariſæi, audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt. Cùm Dominus ſe erga Phariſæorum interrogationem rigorosè habuerit; hanc tamen quaſi admonitionem à diſcipulis ſuis benevolè excipit nam bonus Præſul mitibus eſt ſuavis, aſperis rigidus. 132. 149

Scis, quia Phariſæi ſcandalizati ſunt. Apoſtolos ſuos dum hoc dicunt, Dominus non reprehendit, cum ipſe ſit ſapientia æterna, quoniam bonus Prælatus aliquid in ſubditis diſſimulare debet. 376.86

Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Tanquam deſperatos Dominus relinquit. Phariſæi erant ſuperbia inflati, ac proinde ſteriles, ad omnemque virtutem deſperati. 373.70

Et duces cæcorum. Principis vita poſt ſe ſubditos rapit, ut ad ejus normam componantur. 261. 10.& 319.10

Feria V. à Dominica III.

Luc. 4.

INtroivit in domum Simonis. Non poſtulat Petrus ad ſocrum ſanandam, quod in domum Dominus ejus veniat, occupatus erat Dominus in dando multis ægris ſalutem, & Petrus cùm Prælatus eſſet futurus, potiùs ſubditorum bono, quàm ſuo conſulebat. 65.103.& 104.& 215.56

Introivit in domum Simonis. Dominum non interpellat, ut à curandis populi infirmis deſiſtat, & ſocrum ſuam ſanet; Petrus enim, ut bonus princeps, aliis vult dulcia, ſibi verò dura. 336. 41.& 363.19.& 20

Tenebatur magnis febribus. Caro appetitibus repleta magnis perturbationibus æſtuat. 25.62. & 115.67

Et ſtans ſuper illam imperavit febri. Seu, ut habet Marcus, *Elevavit eam.* Veluti extenſa manu, ut nos inſtrueret, quod prædicator, ut ſanet, debet cum verbis conjungere opera. 460.83.& 275.75

Et ſurgens miniſtrabat illis. Quæ enim per febrim, id eſt per peccata jacebat, per pœnitentiam ſurgat, & miniſtret; ubi namque eſt culpa, ibi eſt pœnitentia. 166.112.& 415.44

Et ſurgens miniſtrabat illis. Chriſtus ſolus extenſa manu mulierem elevat, & ſanat; at obſequium quod mulier præſtat, non illi ſolum, ſed & aliis exhibetur; nam Chriſtus ſibi onus, aliis utilitates communicat. 547.51.& 396.50.& 537.93

Surgens miniſtrabat illis. Per ſe ipſam, & non per ſervos; quæ enim in domo fuerat ſola in beneficio recipiendo, & in gratificando eſſe voluit. 242.57.& 245.13.

Feria VI. à Dominica III.

Joan. 4.

OPortebat eum tranſire per Samariam. Quæ neceſſitas hæc? Ut amoris ſui divitias erga infirmam mulierem ſanandam oſtenderet. Et dicitur: Oportebat eum Amantis diſſimulatione id, quod fit amore, neceſſitati tribuere. 214. 54. & 276.15

Fatigatus ex itinere. Verus rex, & princeps pro ſuorum ſalute valde ſolicitus, omnémque contemnit laborem. 143.23.& 222.82

Venit mulier Samaritana. Cur hujus mulieris nomen non exprimitur; Pro tunc erat impudicitiæ dedita, ideò ab ejus nomine Evangeliſta cavet, quia luxuriæ venenum, etiam nomine tenus fugiendum. 184.2

Mulier da mihi bibere. Juxta puteum erat, & non cibos, ſed aquam Chriſtus petit, ut diſcant principes non exquiſita, ſed facilia à ſuis petere. 210.36

Mulier, da mihi bibere. Ad quid Dominus petit ſciens petitioni annuendum non eſſe? Ut illum haberet dolorem, qui datur cùm juſta petitio repellitur. 345.39

Mulier, da mihi bibere. Aquam petit, ut aquæ vivæ fontem mulieri daret, nam Deus quæ à nobis accipit, duplicatò reddit. 30.119.& 328 54

Mulier, da mihi bibere. Parvum à muliere Dominus petit obſequium, ut largiatur multa. 387.5

Quomodo tu, Judæus cùm ſis, bibere à me petis, quæ ſum mulier Samaritana? Vera charitas non ad hos, vel illos coarctatur, ſed ad omnes ſe extendit. 343.29

Si ſcires donum Dei. Ideò divina neſciebat, quia tota erat rebus implicata terrenis; tunc enim divina percipiuntur, cum mens clauditur mundo. 193.38.41

Domine, video, quod Propheta es tu. Et iterum, *Domine, da mihi hanc aquam.* Tam reverenter loquitur ad Chriſtum mulier, quæ antea dixerat: Tu, Judæus cùm ſis: unde urbanitas tanta? Aquam ab eo recipere vivam modò ſperabat; & eos magno reſpectu proſequimur, à quibus aliquid ſperamus. 463.104

Et mirabantur, quod cum muliere loqueretur. Tam rarò Chriſtus ob eruditionem noſtram cum muliere loquebatur, ut res eſſet admiratione digna, quod cum muliere ſermonẽ haberet. Ut ſic nos doceret à fœminarum colloquiis fugere. 103.10.& 11.& 413.30

Relinquit ergo hydriam ſuam mulier. Ut tamen aliquando eam iterum ſumeret. 373.66

Sabbato à Dominica III.

Joan. 8.

PErrexit Jeſus in montem Oliveti, & diluculo iterum venit in templum. Dominus res ita diſponebat, ut quamvis per noctes in orationibus vigilaret, per dies tamen ad templum, tanquam ad proprium locum veniret, ubi, ut verus princeps populi remedio, ac ſaluti intendebat. 144.30.& 148.42

Perrexit in montem Oliveti. Antequam mulieris adulteræ cauſam Dominus judicaret, ac perſonam judicis repræſentaret, in montem tendit Olivarum, hoc eſt pietatis; ut judices doceret quod juſtitia cum miſericordia debet eſſe conjuncta. 187.14.& 287.11.70

Adducunt mulierem in adulterio deprehenſam. Capitur mulier, & magno adducitur ſtrepitu; non verò adulter, qui forſitan aliquis nobilis erat; illa deprehenditur, utpote imbecillis, & fortaſſe humilis, & abjecta, ideóque omnes, ut frequenter fit, inſurgunt in eam. 413. 30

In lege Moyſes mandavit hujuſmodi lapidare, tu vero quid dicis? Simulatè tentantes mandatum Moyſis referunt, & dicunt: Tu quid dicis? Veluti cavillantes, quod ipſe ſe Moyſe faciat majorem, ut ſic eum arguere poſſent. Graviſſima eſt à vana gloria ambitionéque procedens tentatio

tentatio. 439.164.& 422.85

Inclinans ſe Jeſus. Convenientiſſimè inclinat ſe Jeſus ut mulier ſtaret: *ſtatuerunt eum in medio.* Dominus enim,dum ſe humiliat & dejicit,ſuos exaltat. 347.51.& 211.40.& 30.114

Inclinans ſe ſcribebat. Quæ juris,ac ſententiæ erāt, ſcribebat;ſe tamen inclinans,ut exemplum inde judices habeant ad hoc, ut de rigore juris aliquid inclinent,& remittant. 190.23

Digito ſcribebat in terra. Ut ita innueret,quàm facilè,pœnitentia adveniente,deleantur,ac remittantur peccata. 415.46.& 368.45

Dominica IV.

Ioan. 6.

A*Biit Ieſus trans mare Galilææ.* Judæam peccatorum inundatione totam diffuſam cum diſcipulis ſuis relinquit Dominus,& tēdit trans Galilææ mare, exemplum nobis præſtans iniquorum conſortium fugiendi. 263.97. & 263. 102.& 387.4

Abiit Ieſus trans mare. Judæa Baptiſtam occiderat. multa mala in Chriſti diſcipulos machinabatur,ſeceſſit Dominus trans mare, nos docens, quod iniquorum iræ, ac furori dandus eſt locus. 190. 22.& 261. 90.& 310.16

Et cùm vidiſſet,quod turba maxima venit ad eum. Non ſolum ad diſcipulos, qui in proximo erant,oculos Dominus inclinat,verùm etiā ad turbas,quæ longiſſimè diſtabant, ipſos erigit. Optima principis nota oculos elevare non ad amicos,& propinquos ſolum;ſed etiā ad extraneos,ac alienos. 36.139.&45.19.&20.&56.64

Dixit ad Philippum. Quare in hoc negotio Philippum interrogat?Quia ut multis placet,illa regio erat ei naturale ſolum,in eaque fuerat procreatus;innuens,quod in rebus arduis miniſter expertus ſit quærendus. 104.17.& 408.3

Unde ememus panes? Jejunus Dominus quærit ſuis panes: optimum documentum. Prælatus impranſus de ſuorum cibo ſolicitus. At verò ſi ſuperior in magna ſit abundantia rerum,nulla de ſuorum pane eum cura tangit. 204.10.& 11. & 310.17.& 411.24.& 470.19

Unde ememus panes? Eximia magnificentia antevertere preces,ante petitionem dare. 386.3.& 91.41

Unde ememus panes, ut manducent hi? Dominus non ait, unde ememus panes,ut manducemus nos; ſed ut manducent hi. Bonus princeps potius de ſuorum commodo ſolicitus,quàm de bono ſuo. 65.103.& 104.& 216.56

Cùm gratias egiſſet. Dominus tam pro ſe,quàm pro beneficio omni populo conferendo parenti ſuo gratias dedit;animus enim gratus ſtat pro beneficiis communibus. 155.6.& 158.16

Facite homines diſcumbere. Ad quid, ut è manibus Chriſti panem recipiant,præcipitur,ut ſedeant? Quare ſtantibus non datur? Dei beneficia non breviter tranſeunt,ſed ſunt valde permanentia, atque perpetua. 51.45.& 219.74.59.79

Diſtribuit diſcumbentibus. Princeps magna non miniſtris ſolis committat, verum & per ſe ipſum exequatur. 115.57

Tulerunt duodecim cophinos. Ex Apoſtolorum panibus, & piſcibus multiplicata ſunt cibaria, quæ turbis data ſunt:ideo tot cophinos colligunt, quia Chriſtus Dominus quod à ſuis accipit, duplicato reddit. 30.113. Et quia ſolus Deus quibuſdam benefacit, non ſubtrahendo aliis. 28.206

Feria II. à Dominica IV.

Vide feriam 3. poſt Dominicam 1.

Feria III. à Dominica IV.

Ioan. 7.

J*Am die feſto mediante aſcendit Jeſus in templum, & docebat.* Non in feſtivitatis initio, ſed ipſa jam mediante, in templum aſcendit. Dei ſapientia tempus dare voluit,quo prius, ea quæ legis erant, obſervarentur. 424.93

Jam feſto mediante. Non in feſtivitatis fine, nec principio,ſed mediante feſto,quia tunc major populi frequentia erat; Chriſti enim doctrina angulos fugit,publicum quærit. 294.13

Iam die feſto mediante, aſcendit, & docebat. Nam tunc ex feſti celebritate ad Dei doctrinam percipiendam erat maximè diſpoſitus populus. 65 105.& 282.45

Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me, Patris. Chriſtus,cùm alios docet,Patris ſui filium ſe declarat. 354.79

Mea doctrina non eſt mea. Ut majorem doctrinæ ſuæ conciliaret authoritatem,parentis eſſe ſui dicit.Contra novam doctrinam novæ exoriuntur contrarietates. 205.87

Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoſcet de doctrina mea. Ut ejus percipiant doctrinam, voluntatem Patris faciendam docet,ut omnem deponentes affectum,& odium, quod maximè excæcat mentem,ejus dicta intelligant. 455.59

Qui autem quærit gloriam ejus, qui miſit illum, hic verax eſt,& injuſtitia in illo non eſt. Innuit Chriſtus,quod in illis, qui gloriam ſuam,& ſæculi, vanitatem quærunt,nec veritas,nec juſtitia eſt, ab inani enim gloria expoliati ſunt. 411.19.& 422. 85

Dæmonium habes: quis te quærit interficere? Ex eo quod Chriſtus Dominus eorum cogitationes cordium agnoſceret, ipſum eſſe Deum inferre debebāt;Deus enim ſolus penetrat eas,& tamē dicunt, Dæmonium habere. Impiorum ingenium omnia in pejus detorquere,& ex ſe præſumere de aliis. 318.3.& 430.123.& 439.167

Feria IV. à Dominina IV.

Ioan. 6.

P*Ræteriens Ieſus vidit hominem.* Subſiſtit Dominus nobis dans exemplum, ut pauperes non pertranſeamus,quin opē eis feramus,eoſq; honoremus. 51.47.& 48.& 52.51.& 467.117

Præteriens Ieſus vidit hominem. Cæcus lumen non quærit, infirmus ſanitatem non requirit, ſed Chriſtus Dominus lux,& ſalus ad eum venit: talis eſt homo, quod niſi Deus ipſum quærat, ad Deum ille non ſe movebit. 388.12

Præteriens Ieſus vidit hominem. Valde mirum quod Dominus,qui de templo exivit, ut Judæorum furorem, ad evitandā intempeſtivam mortem, declinaret, nunc ita ſubſiſtit, & de hominis curatione agit.Optimi principis notam declarat,qui de ſuorum ſalute potiùs,quàm de vita ſua agere debet. 222.82.& 253.52

Præteriens

Præteriens vidit hominem. Et ſtatim Dominus ad ejus remedium ſe applicat. Bonus princeps ſuorum miſerias, quin ſubveniat, videre non poteſt 33.125.

Quis peccavit? hic, aut parentes ejus? Falſus mundi error afflictiones eſſe ob peccata exiſtimare, cum Deus hujuſmodi ſæpè dilectis ſuis pro ingenti beneficio donet. 300.46.

Quis peccavit? hic, aut parentes ejus? Sæpe pœna, & mala veniunt ob peccata. 24.85.& 61.88

Neque hic peccavit, neque parentes ejus. Apud Deum parentum peccata filiis non nocent. 64.98

Sed ut manifeſtentur opera Dei. Bona ex malis educit ſapientia Dei. 321.17

Expuit in terram, & fecit lutum. Non verbo, non inſtrumento alio, ſed luto, reſtituitur viſus: in mundi principio formavit Deus lutum, & inſpiravit in eum ſpiraculum vitæ: Dei ſapientia voluit, quod idem inſtrumentum, quod creationi inſervierat, reſtaurationi etiam inſerviret. 235. 11.& 238.35

Poſuit lutum. Luto oculus excæcatur, & non aperitur; Dei tamen ſapientia mediis contrariis recuperatur ſalus. 414.37

Vade, & lavare in Natatoria Siloë. Poterat Dominus verbo ſuo ſolo homini ſanitatem dare; ad quid jubetur ire ad lavacrum? Ut fiat manifeſtum ſalutem noſtram ſine bonis operantibus non fieri. 136.163

Vade, & lavare in Natatoria Siloë. Non ait: Cur præcipis me ad lavacrũ ire? Sed ſine cunctatione exequitur juſſa. 137.171.& 194.43.& 2641.03

Lavit, & venit videns. Obedientia multa miracula operatur. 170.31.& 167.116

Feria V. à Dominica IV.

Luc. 7.

IBat *Ieſus.* Non ait, ivit; ſed *ibat:* ut maximè divinam ad benefaciendum propenſionem indicaret. 151.56.& 182.29

Ibat Ieſus cum diſcipulis ſuis. Ut eos doceret, quod in via virtutis ceſſandum eſt nunquam, ſed eundum ſemper, & ambulandum. 95 54

Ibat cum diſcipulis ſuis. Non miſit diſcipulos, ſed ipſe Dominus ibat, cùm enim ipſe ſalus eſſet mundi, documentum dare voluit, proprium officium perſonaliter exercendum. 88.30

Cum appropinquaret portæ civitatis. Cur ad portas mortuus invenitur? Per portas ingreſſus nativitati indicatur, & ibi adeſt mortuus, quia mors & nativitas hominis maximè conjunguntur. 55.60

Filius unicus efferebatur matris ſuæ. Ad quid majoratûs dignitas in eo exprimitur: Quia valdè frequenter ad mundi dignitates ſequitur mors. 269.125.& 310.19

Tetigit loculum. In mortuo omnis peccatorum illuvies præfigurabatur; ideo manum apponit, quia peccatorum impetum refrænare quid difficillimum. 395.43.& 44

Noli flere. Ad vitam comparandam, Deumque ipſum ſolicitandum, magnam lacrymæ vim habent. 284.55

Adoleſcens, tibi dico, ſurge. Ut ad Deum accedamus, per pœnitentiam à culpa eſt reſurgendum. 276.14.& 368.45.& 379.96

Et dedit illum matri ſuæ. Poſt afflictionem gaudium, & conſolationem dat Deus. 152.60. & 61 & 219.75.& 263.102

Feria VI. à Dominica IV.

Ioan. II.

ERat *quidam languidus nomine Lazarus.* Iuſtis ſuis Deus afflictiones, & adverſitates tribuit. 300.36

Nomine Lazarus. Lazarus, ideſt adjutus; nam ut ait Beda, inter omnes quos ſanavit Dominus, & reſuſcitavit, Lazarus magis debuit adjuvari ob mortis quatriduanum tempus; & meritò Lazarus dicitur, nomen enim operi correſpondere debet 23.83.& 248.24

Ecce, quem amas, infirmatur. Cur in epiſtola infirmi nomen non explicatur, ſed tantùm dicitur: Quem amas, infirmatur: Chriſtus Dominus amabat multos, ei multi chariſſimi erant, quomodo dicitur: Quem amas infirmatur; Sorores, cum fratrem maximè diligerent, omnes de dilecto ſuo tractare, exiſtimabant. 248.26

Quem amas infirmatur. Eum non vocant, ut veniat, ſed tantùm dicunt, quem amas, infirmatur: amor enim dormire, vel quieſcere non permittit. 148 9.& 105.20

Miſerunt ad eum. Sorores ad Chriſtũ non veniunt ſed tantùm mittunt, utpote mulieres extra proprias domos egredi nolentes. 111.45.& 338.2

Eamus in Iudæam. Dominus ad ſorores ſua benignitate venit, illæ tamen non petunt ut veniat in Iudæam, ubi eum occidere cupiebant. Amicus ne intendat, quod amicus propter eum aliquid de ſua authoritate deperdat. 218.69

Lazarus amicus noſter dormit. Ipſe mortuus erat, & ad reſuſcitandum eum Dominus accedebat, & tamẽ inquit, dormit. 470.18.& 34.30.& 31.& 35

Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos Deus per miracula, & prodigia in fide corroborat, & confirmat. 83.& 172.139.& 237.26

Scio, quia quæcumque popoſceris à Deo. Oratio valde potens ad impetranda magna. 216.16

Scio, quia quæcumque popoſceris à Deo. Non petit, ut frater reſuſcitetur, ſed ait, ſcio, quod ſi velis potes: non propria voluntas, ſed Dei placitum ſequendum. 421.77. Et Vera obedientia Deo ſe ſubmittit, eſtque ad omnia præparata. 308.7.& 354.83

Ut vidit eum plorantem, infremuit, & lachrymatus eſt. Reges ad ſuorum miſerias ſæpe non moventur, quia eorum neceſſitates non vident. 621.91

Gratias agens. In reddendis gratiis multus ſit homo. 15.41. Et antequam impetret beneficium gratias agit, gratus animus valde velox. 245.13

Magna voce clamavit Peccator in peccatis ſuis ita obſtinatus eſt, & adhærens, ut ad deſiſtendum ab illis vox magna neceſſaria ſit. 255.66

Solvite, & ſinite abire. Qui à peccatorum ſepulchro reſurgit, ibi non immoretur, ſed omnem peccati occaſionem fugiat. 248.27

Sabbato à Dominica VI.

Ioan. 8.

EGo *ſum lux mũdi.* Deus illuminat omnes. 19.61

Ego ſum lux mundi. Lux ad omnes ſe extendit, excipit nullum, ita Deus ſua beneficia omnibus communicat. 37.149.& 125.106

Ego ſum lux mundi. Lux aliquibus ſe ita communicet, ut aliis nihil ſubtrahat. 28.10

Ego ſum lux mundi. Non ait Ego ſum Sol, ſed lux: Sol inæqualiter ſe communicat, terras quaſdam reddit infœcundas, quaſdã fertiles, ita ut aurum producant; in rege autem nullum ſit particularitatis ſignum. 22.75.& 36.139.& 45.19.& 20

Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Qui ſequitur Chriſtum, nullam vitiorum caliginem habebit ſed magnam victoriæ gloriam. 409. 11

Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Non ait, Qui videt me, vel qui me audit, ſed qui ſequitur per vitæ imitationẽ. 275.11.271.137.& 713.75

Verum eſt teſtimonium meum. Ipſa Chriſti ſanctitas, & vitæ probitas efficaciter oſtendebat verum eſſe teſtimonium ejus. 188.17

Judicium meum verum eſt, quia ego ſolus non ſum. Ex eo veritatem judicii ſui oſtendit, quod ipſe ſolus non eſt, ut per hoc judicibus documentum præſtet, ne proprium ſequantur affectum, aliorúmque conſilium minimè reſpuant. 88.64.& 65.& 177.9

Dominica Paſſionis.

Joan. 8.

QVis ex vobis arguet me de peccato? Cùm mendaces Judæi multas in Chriſtum Dominum conjicerent calumnias, vult Dominus modo actiones ſuas juſtificare, ut nos doceat, propriæ famæ conſulendum. 57.71.& 58.77.& 85.33

Quis ex vobis arguet me de peccato? Suſpicio mali etiam levis infamat, ideo Chriſtus Dominus omnem à ſe ſuſpicionem malam amputare, & excludere vult. 58.78.& 249.32

Quis ex vobis arguet me de peccato? De aliis Sanctis dicitur: Incedentes in mandatis Domini ſine querela, *Luc.* 1. Vide lib. 1. c. 4. At de Chriſto Domino dicitur ſine peccato, quod eſt quid majus, nam ipſe eſt caput, & princeps noſter, & ubi major eſt dignitas, majus exigitur meritum. 47.27.& 116.72.& 127.126.& 147.39

Quis ex vobis arguet me de peccato? Chriſtus Dominus invidentium Judæorum non timet odia; juſtus enim, & benemeritus, eſt ſui maximè ſecurus. 51.46

Si veritatem dico vobis. Cùm ſe liberum à peccatis manifeſtat, ſtatim veritatem ſuam oſtendit; nam vitæ puritas veritatẽ maximè corroborat. 108.31

Si veritatem dico vobis. Ex ſua veritate ſumma Deum ſe probat, ubi namque veritas lucet, ibi Divinitas irradiat. 41.160.& 161

Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Quia veritatem dico, ideo non creditis mihi? humanus enim intellectus veritatem maximè reſpuit. 23.79

Non creditis mihi? Dominus innocentiam ſuam tam diſertè oſtendit, eorúmque arguit incredulitatem; quia veritas eſt ſine timore. 249.30

Samaritanus es tu, Dæmonium habes. Phariſæi ſanctitatis, & ſcientiæ opinione erant maximè inflati, & cum ſuam videant à Chriſto malitiam detegi, ideo tot opprobriis illi reſpondent; multa enim homo aggreditur ſua pigneratus opinione. 429.113.& 705.49

Dæmonium habes. Judæi dæmoniaci Chriſtum Dæmonium habere dicunt; juxta ſuum ingenium loquitur quilibet. 431.129

Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Ubi vitia adſunt, generis nobilitas non prodeſt. 381.105.& 106. & 458.75

Antequam Abraham fieret, ego ſum. Non ait: Ego eram, ſed ſum; ut Parentis ſui, qui dixit: Ego ſum, qui ſum, loquendi modum haberet; nam facta quemlibet oſtendunt filium ſui patris. 391.25

Tulerunt lapides, ut jacerent in eum. Mira hominum malitia contra Deum ſtare vult. 262.94

Jeſus autem abſcondit ſe. Iræ dandus eſt locus. 190.22.& 261.90. & 310.16

Feria II. à Dominica Paſſionis.

Joan. 7.

MIſerunt Principes, & Phariſæi miniſtros, qui apprehenderent Ieſum. Concordant omnes, ut Chriſtum comprehendant: iniqui ad malum maximè uniti. 470.17

Vt apprehenderent Jeſum. Multa videbant ſigna, quæ Dominus faciebat, ideo in ipſum invidia maximè movebantur. 255.95.& 351.66.& 379.95

Miſerunt miniſtros. Miniſtri hi, tam inquit atque peſſimi, huic miniſterio ſe non ingerunt, ſed à Phariſæis mittuntur: miniſter ne ſe ingerat officio. 366.32

Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum. Ad quid explicat Dominus, quòd modicum tempus futurum ſit inter illos? Niſi ad eos infirmos maximè invitandum, ut remedium ſibi applicent ſalutiferum, 36.140.& 190.22.& 194.40.& 371.56

Quæretis me, & non invenietis. Explicat Dominus ſupplicium magnum, ſcilicet quod ab eis longius fiet, ita ut eum non valeant invenire. 310.21.& 311.25

Quæretis me, & non invenietis. Ne contemnant ejus præſentiam, explicat quantum erga eum abſentem ſint habituri deſiderium. 447.11

Numquid in diſperſionem gentium, iturus es? Non cogitant de aſcenſu in cœlum, ſed de regione gentium, iniqui enim totam cogitationem ſuam in temporalibus rebus defixam habent. 250.34.& 255.66.& 425.95

Si quis ſitit veniat ad me. Dominus, ut homines ad ſe trahat, non ſupplicat, ſed aquæ promittit dulcedinem; plus namque benignitas, quàm rigor allicit. 155.5.& 311.28.& 395.41.& 402.77

Feria III. à Dominica Paſſionis.

Joan. 7.

AMbulabat Jeſus in Galilæam, non enim volebat in Judæa ambulare. Prudentis eſt à periculo fugere, & declinare. 609.10

Non volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. Noluit Dominus potentia, & ſignis ſe Deum oſtendere, ſed humilitate potius hominem ſe voluit exhibere: ſemper Dominus amplectitur humilia. 212.46.& 337.43.& 405.92

Volebant eum Judæi interficere. Diaboli contra Dominum manum movere non audent, ad hoc tamen ſolicitant homines; hi namque aggrediuntur multa, quæ Diaboli facere non audent. 178.12.& 442.187

Vade in Judæam, ut diſcipuli tui videant opera tua. Humana hæc ſuaſio eſt, non Dei gloriæ, ſed propriæ conſulere famæ: cum in omnibus operibus noſtris Dei gloria ſit quærenda. 273.144

Vt

Ut diſcipuli videant opera tua. Hi cùm vanæ gloriæ eſſent valde cupidi, ſimilem eſſe Dominum ſibi perſuadebant. 318.3.& 430.129

Tempus meum nondum advenit, Ac ſi dicat, gloriam, & magnificentiam nolo, niſi poſt crucem & preſſuras. 235.13.14.& 15
Vide *Meritum.*

Me autem odit. Quamvis Dominus multa in homines beneficia conferret: tanta eſt eorum malitia, ut nullis frangatur, & emolleſcat ſignis. 426.101

Feria IV. à Dominica Paſſionis.

Joan. 10.

Facta ſunt encœnia. Chriſti paſſio appropinquabat, antea encœniorum, id eſt, renovationis feſtum celebrabatur: ut Chriſti paſſionis fructum conſequatur homo, lavari per pœnitentiam debet. 415.36.& 383.115

Facta ſunt encœnia. Chriſtus feſtivitates celebrat, ad illaſque in templum aſcendit: tempori enim maximè eſt accommodandum. 141.18.& 253.52

Ambulabat Jeſus in porticu. Jeſus non in platea, non in foro, ſed ambulabat in porticu, qui ad templum erat ingreſſus, ut nos doceret, quod in via Dei ſit ambulandum. 95.59

Ambulabat Jeſus. Non ſedebat, non quieſcebat, ſed ambulabat, ut ſe de ſalute noſtra maximè ſolicitum oſtenderet. 163.38.& 341.18 & 416.62.

Ambulabat Jeſus in porticu. Non in templo, non in tecto, ſed in porticu, quæ via ad templum communis erat, ut innueret Dominus, quod via virtutum communis ſequenda. 215.57. & 275.11

Circundederunt ergo eum Judæi, & dixerunt. Interrogant, non ut ſciant, ſed ut ſacram ejus doctrinam impediant, calumniandique habeant occaſionem. 462.101

Circumdederunt ergo eum. Veluti deambulationem ejus cohibere præſumentes, utque eum certo affigerent loco: mens enim humana adeo eſt ſuperba, ut contra Deum ſtare audeat. 160.26. & 255.61

Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. Dominus ſatis manifeſtè erat allocutus, ideóque nullum hac in re dubium eſſe poterat: attamen dubitantes ſe oſtendunt; dubium namque non ex ratione naſcebatur, ſed ex odio, quod nunquam deponitur, nec evidenti ratione dilucidatur. 555.58

Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. Satis aperta erant Chriſti verba, cujus opera divinitatem ſatis manifeſtè indicabant; ipſum tamen Judæi ignorant, & dubitant: inimicus enim magnalia noſtra nunquam agnoſcit, & videt. 256. 67. & 433.144

Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. In verbis humilitatem fingunt, ut faciliùs decipere poſſint; inimicus namque humilitate fallit. 260.84

Opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent. Majeſtas operibus potius quàm verbis, & titulis oſtenditur. 47.25.& 68.104.& 148.43.& 394.38.

In nomine Patris mei. Non ait: In nomine meo, ſed in nomine Patris mei, ut nos doceat, quod omnis operatio noſtra Dei tribuenda eſt. 179.18.

In nomine Patris mei. Quia ſæpe ſæpius æſtimatur, & veneratur opus ob authorem ſuum. 90.39

Ego, & Pater unum ſumus. Ex unitate cum Patre excellentiam, & nobilitatem ſuam oſtendit; nil magis, quàm unitas celſitudinem indicat. 56.66.& 15.43

Feria V. à Dominica Paſſionis.

Luc. 7.

Mulier, quæ erat in civitate peccatrix. Nec mulieris nomen, nec peccati ſpecies exprimitur: præcavet Evangeliſta impudicam fœminam, vel luxuriæ vocabulum nominare: quoniam & ipſum luxuriæ nomen coinquinare videtur. 184.2.& 183.34

Quæ erat in civitate peccatrix. Enormia denotantur peccata, ut inde appareat inundatio divinæ miſericordiæ illa condonantis. 312.33.321.20

Ut cognovit, quòd Jeſus accubuiſſet. Divina Majeſtas, cum ſe aliquantulum inclinavit, humanos ſtatim animos ad ſe traxit, ac reunivit. 319.6.& 23.79.& 206.15

Ut cognovit. Locum, in quo Chriſtus erat, non antea, ſed modò cognoſcit, quia dolore compuncta omnia deteſtabatur peccata; & abominanti peccata, apparent cœleſtia. 194.41

Ut cognovit. Mulier non diſtulit, ſed inter convivium lachrymans irruit: ſalutis occaſio non craſtinanda, ſed ſtatim arripienda. 195.44

Stans retrò lacrymis cœpit rigare. Mulier tota erat contritione plena lacrymis perfuſa, cur retrò, & ſe non dat ante Domini conſpectum? Non lacrymas, ſed anteactæ vitæ conſiderabat peccata; juſtus enim defectus conſiderat, & quæ ſublevant, ignorat. 391.44.& 151.55

Lacrymis cœpit rigare. Lachrymis pedes rigat, hæ namque ad Dominum comparandum, ſibique retinendum efficaces valde. 284.55

Oſculabatur pedes ejus. Quomodò ad obſequium, quod tam vile videbatur, mulier tam nobilis ſe dimittit? Charitate vulnerata intellexit, nihil eſſe nobilius, quàm Deo ſervire. 104.15 & 264.104

Unguento ungebat. Quomodò permittit Dominus unguenti tam pretioſi jacturam fieri; Pro mulieris utilitate, ut à Deo magnum accipiat beneficium. 28.107.& 55.62.& 289.33

Sciret, quia peccatrix eſt. Hic in muliere lachrymas non videt, ſed veterē peccatricem recogitat ſtatum; verè Phariſæus iſte à juſtorum ingenio alienus, qui de aliis, quæ dedecorant, tacent, & publicant quæ honorant. 30.115.& 62.90. & 121.92

Simeon, habeo tibi aliquid dicere. Cum eo leniter, & placatè Dominus loquitur; eſt enim valde conveniens ſæpe, ut ſuperior ſubditos ſuos leniter reprehendat. 376.85

Non ceſſat rigare pedes meos. Opera ſupererogationis valde gratuita. 276.13

Dilexit multum. Ideo ei non difficilis rerum contemptus, quia amor majeſtatem neſcit. 350.61

Dilexit multum. Dominus in muliere amorem ipſum maximè expendit; interiora namque non exteriora, maximè conſideranda ſunt. 375.76

Feria IV. à Dominica Paſſionis.

Joan. 11.

C*Ollegerunt Pontifices, & Phariſæi concilium.* Ob Chriſti virtutes præclaras in ipſum iniqui concilium faciunt; ſemper enim ab iniquis impetitur magna virtus. 299.39.&350.63

Collegerunt Pontifices concilium. Non ut ſincerè, ſed mendaciter judicent, iniquitas enim ſemper falſa judicat vera. 318.2

Collegerunt Pontifices, & Phariſæi. Perverſitas ad injuſtitiam ſuos ſemper maximè unir. 470.10

Collegerunt Pontifices, & Phariſæi concilium. Conſenſus iſte; in quo tota iniquitas, ſub nomine juſtitiæ fit, communiſque boni; ſic ſæpe à magnatibus, ut turpia facta ſua, tanquam illuſtria, reputari velint. 454.55.&56

Quia hic homo multa ſigna facit. Humana malitia magna, cùm beneficium datum ingratitudinis fit occaſio. 454.46

Quia hic homo multa ſigna facit. Populus ob ſigna Chriſtum ſequebatur, Ioan. 6. Ob ſigna Chriſtum perſequi Phariſæi, & Pontifices intentant: gloriam enim, quam amor recognoſcit, odium non videt. 408.7

Multa ſigna facit. Signis evidentibus inimicus non emolleſcit, immo potius ejus furor augetur. 226.101

Si dimittimus eum, omnes credent in eum. Popularem auram iſti maximè inhiabant, & ſi populus alium ſequitur, ambitioſi maximè dolent, 461.92.& 443.189

Venient Romani, & tollent locum noſtrum. Iſti ad terrena erant maximè affecti, & iniqui mundana ſua detinentur cupiditate, ab illaque vehementer moventur. 525.66

Venient Romani. Damnum, quod eis à Romanis poteſt inferri, conſiderat ſolùm, non ſalutem quam in Chriſto conſequi valent. Peccatores oculos ſolùm dirigunt quo labi poſſunt, non quo remedium ineſt. 456.66.& 67

Venient Romani. Lazarum Chriſtus Dominus è mortuis revocavit ad vitam: Romanos venientes etiam expellere poterit; ſed eorum mentes obcæcavit malignitas. 257.73

Venient Romani. O iniqui, perverſique homines, culpam non timent, ſed ſolùm temporale damnum, cum culpa multo magis ſit timenda. 36.143

Venient Romani, & tollent locum noſtrum. Peccator ſemper timet, & numquam ſecurus eſt. 254.61

Cùm eſſet Pontifex anni illius. Hanc Evangeliſta veluti rationem aſſignat, ob quam dicto ejus conceſſere omnes; dictum enim cujuſlibet ob authoritatem æſtimatur magni. 90.39. & 448.16

Cùm eſſet Pontifex anni illius. Quia Pontifex; ideo ſententiæ ejus ſubſcripſere omnes; mundus namque principes maximè ſequitur. 319.10

Sabbato à Dominica Paſſionis.

Joan. 12.

C*Ogitaverunt principes Sacerdotum, ut & Lazarum interficerent.* Principes iniqui in Lazari nece occupantur toti, cùm boni ſit principis vitam ſuorum quærere. 65.103.&90.74

Ut & Lazarum interficerent. Ut ſic à memoria hominum excidat egregium Chriſti de illius reſurrectione factum; cùm proprium ſit boni principis pro ſuorum beneficiis ſtare. 281.41

Cogitaverunt ut & Lazarum interficerent. Quia maximè dolebant de gloria, quæ Chriſto Domino reſultabat ex illius reſurrectione. 351.66

Cogitaverunt ut & Lazarum interficerent. Dominus, ſicut primò Lazarum reſuſcitavit, ita & ſecundo reſuſcitaret; ad quid ipſum interficere cogitant? Mens humana eſt adeo obcæcata, ut contra Deum ſe poſſe ſtare præſumat. 262.94

Cogitaverunt, ut & Lazarum interficerent. Quia Phariſæi maximè dolebant, quod eximius daretur honor; quem ipſi deſiderabant. 443.289

Quia multi ex Iudæis propter illum abibant, & credebant. Magna laus eorum, qui in Chriſtum credebant; nam, dum alii contradicunt, credere magna laus. 298.33

Propter illum credebant. Quoniam miracula, quæ fides firma non expoſtular, Iudæorum fides valde infirma requirebat. 237.26.& 271.139

Venerunt Gentiles. Cùm in Iudæa multi jam crederent, Gentiles veniunt, dum enim incipit unus multi ſequuntur. 305,64

Dominica Palmarum.

Matth. 21.

I*Nvenietis aſinam.* Hoc eſt, In ſtabulo beſtiali invenitur peccator, hic namque per malitiam ſuam in belluinam degeneravit naturam. 212.42

Solvite, & adducite mihi. Homo per pœnitentiam à peccato ſolvitur, ad Deumque adducitur. 368 45.& 415.46.& 384.116

Solvite, & adducite mihi. Munus hoc Apoſtolis non alteri committitur; quia ad tale officium deſtinati, & non ſubſtituti erant. 103.12

Solvite, & adducite mihi. Hoc munus Apoſtolis mandatur, quia de illorum experientia jam multum conſtabat, ut haberemus documentum, quod expertus miniſter ſit quærendus. 104.17

Solvite, & adducite mihi. Apoſtoli non ſe offerunt, ſed à Chriſto deſtinantur; bonus enim miniſter non ſe in officio ingerit, ſed mandatur. 366.32

Solvite, & adducite. Apoſtoli ad officium ſolvendi erant electi; ideo negotium hoc non committitur aliis, quia bonus miniſter in officio ſuo non eſt impediendus

Dicite, quia Dominus his opus habet Cùm ſit ſupremus Dominus, noſtris non indiget rebus, & ait: quia Dominus his opus habet; petit obſequium noſtrum, non quia indigeat, ſed ut in noſtram utilitatem cedat. 55.92. 279.33.& 382.109.& 387.5

Et confeſtim dimittet eos. Sine mora Dei mandatis obediendum. 194.43.& 308.7

Ecce rex tuus venit tibi. O magnum principis elogium, quod non ſibi, ſed ſuis, bona, & utilia quærat. 65.103.& 104.& 215.56

Venit manſuetus, Dominus ſuos, non rigore, ſed benignitate ad ſe trahere voluit. 155.5.&311.28.

Plurima autem turba. Deo magna eſt habenda reverentia. 137.164

Feria II.

Summa Concionum.

Feria II. à Dominica Palmarum.

Joan. 12.

Maria accepit libram unguenti. Maria jam antea pedes Domini unxit, *Luc.* 7. modò etiam in ipſo opere ſancto perſeverat. 129.134. & 263.192

Maria accepit libram. Antea enim Luc. 7. dum unxit pedes Domini, magnam invenit gratiam; modo ad ungendum iterum ſe præparat, nam qui ſibi felicem agnoſcit viam, ſequitur ſemper. 421.78. & 228. 108

Maria accepit libram. Ad unguenti odorem valde propenſa mulier; illò trahitur à Deo: unuſquiſque ſua inclinatione trahêdus. 48.29. & 30

Unus ex diſcipulis ejus. Maximè torquetur Judas, dum unguentum, cujus pretium ipſe vehementer inhiabat, in laudem Chriſti videt effundi. 443.185

Unus ex diſcipulis ejus. Non aliquis extraneus, ſed unus ex diſcipulis opus calumniatur; ſemper propinqui, amicique majores ab invidia impugnantur. 255.65

Quare unguentum illud trecentis denarijs. Mulier bene noverat murmurationes diſcipuli, ob expeſas, quas fecerat, hæc tamen nihili duxit; nam juſtus Dei obſequium proprio commodo ſemper præfert. 332.22

Quare unguentum illud. Ecce iniquus malitia ſua convictus: ſi unguentum trecentorum denariorum in ejus obſequium effunditur, quomodo tu triginta vendidiſti? Semper ambitioſus cupiditate ſua detinetur. 255.66. & cæcus eſt, ut verum agnoſcat. 257.73. & 318.2

Quare unguentum illud. In præclaras virtutes ſemper magna oppugnamenta. 413. 32. & 33. Et præcipuè in virtutis exordio Diabolus ſemper contrarietates movet. 408.5

Dixit ergo Ieſus. Non diſſimulat Dominus, ſed ſtatim Judam interpellat: nam Judas fictum egenorum zelum oſtendens illa dicebat; & animus fictus ferri non poteſt. 380.69

Dixit ergo Jeſus. Judam Dominus, non aſperè, ſed leniter objurgat. 376.85

Feria V. in Cœna Domini.

Joan. 13.

Sciens Jeſus, quia venit hora ejus. Evangeliſta in Chriſto ſcientiam memorat, ut evidens fiat, inter tot præclara myſteria ab ipſo omnia alta, profundáque ſcientia diſpoſita, ordinataque fuiſſe. 99.74

Sciens, quia venit hora ejus. Qui nos à Dæmonis poteſtate liberabat in ea, & Chriſtus id, per quod nos liberat, ſuum maximè reputat. 178.13 & 399.61

In finem dilexit eos. Eximius Chriſti amor ultra finem dilexit. 208.23

In finem dilexit eos. Ita ut beneficia ejus ad finem, conſummationemque pervenirent, quod in humanis minimè fit. 45.16. & 251.48

In finem dilexit eos. In finem, hoc eſt, in Deum: *Ego ſum principium, & finis.* Et dilexit nos ad Deum in noſtram ſalutem deducendo. 122.96

In finem dilexit eos, Hoc eſt, in conſummata, quæ eſt in Chriſto, perfectione. 65.102

Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus. Cùm ſupremam ſuam majeſtatem, poteſtatemque cognoſceret, ſe tamen humiliat ad pedes diſcipulorum lavandos. 137.170. & 224.87

Quia omnia ei dedit Pater in manus. Ipſa humilitas Chriſti divinitatem, poteſtatemque maximè oſtendebat. 290.84

Surgit à Cœna. Tam vile miniſterium, ex quo aliquis de ejus excellentia dubitandi occaſionem poſſet habere, Dominus non recuſat, voluit namque quod homines de ejus potentia potius, quàm de amore dubitarent. 309.12

Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus. Ut ea omnia dilectis ſuis daret, ſacram inſtituendo Euchariſtiam, in qua ſe ipſum præſtat. Amor enim operibus comprobatur. 546.34. & 202.2

Surgit à Cœna. Amor ſedere, & quieſcere neſcit. 140.9

Cœpit lavare pedes diſcipulorum. Supremus Dominus vile non reſpuit miniſterium; amor enim majeſtatem neſcit. 350.61

Cœpit lavare pedes. Verè nobilis de ſua ingenuitate ſecurus nullam abjectionem, humilitatémque refugit. 39.157. & 276. 16

Extergere linteo, quo erat præcinctus. Dum Dominus diſcipulorum pedes abſtergeret, pedum maculæ in ipſo linteo relinquebantur; quia quantum fieri potuit, infirmitates noſtras Dominus in ſe ſuſcipere voluit. 211. 40

Domine, non lavabis mihi pedes in æternum. In virtutis via ſingularitas vitanda, & virtutum via communis ſequenda. 215 57. & 275 11. & 340. 19. & 396. 50. & 51

Dominica Reſurrectionis.

Matth. 16.

Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome Si per labores ingredimur, illis tranſactis, vita invenitur. 68.116. & 51.42. & 235. 14. & 15.

Valde mane una Sabbatorum. In rebus magni ponderis immorandum non eſt. 315.47. Quæ ſunt Dei obſequij velociter agenda. 142.22

Valdè manè. Non timent noctis tenebras, nec ea, quæ in itinere contingere poſſent, nam juſtus proprio commodo Dei obſequium præfert. 332.22

Ut venientes ungerent Jeſum. Quamvis Jeſus eis abeſſet, earum tamen verus amor non eſt abſentia diminutus. 350. 63

Ut venientes ungerent Jeſum. Affectus interior demonſtratur, comprobaturque operibus. 146.34 & 202.2

Viderunt juvenem ſedentem. Angeli ad nos auxiliandos, ad noſtrumque obſequium maximè propenſi. 224.87. & 272.140 & 398.61

Viderunt revolutum lapidem. Pium fœminarum obſequium Dominus in ſe accipere noluit: nam bene fieri poterat, ut à mulieribus ungeretur, & poſtea reſurgeret: ſed Chriſtus animum noſtrum potius, quàm munera vult. 424.93

Obſtupuerunt, qui dixit eis. Cùm cœleſtium donorum multum haberent, timent; multum enim timet, qui multum habet. 119.83. & 287.69

Juvenem amictum ſtola candida, & obſtupuerunt. Cum videant cœleſtem Angelum, timent, cœleſtia dona ſunt timenda. 89.55

Jeſum quæritis crucifixum, ſurrexit, Angeli, ſi mulieribus

lieribus annuntiant glorioſam Chriſti reſurre-ctionem; cur cuſtodibus etiam eam non dicunt; Myſteria, atque magnalia inimicis non omnia aperienda. 424.91

Ieſum quæritis crucifixum. Dominus, cur non ſtatim mulieribus ſe glorioſum manifeſtat, ſed prius annuntiatur ejus reſurrectio, poſtea ipſemet appareat; Ad magna non ſubito, ſed paulatim aſſuefiat intellectus. 134.154.& 211.38.& 370.52

Vide *Paulatim*.

Reſurrexit, ſicut dixit. Reſurrectio Chriſti maximè veneranda. 58.76

Feria II. à Dominica Reſurrectionis.

Luc. 2.

D*Vo ex diſcipulis ejus ibant ipſa die.* Antequam Dies tertia finiatur, ab Hieruſalem recedunt; nam ſi expectaſſent, reſuſcitatum Dominum vidiſſent. Difficultatibus credendum non eſt, ſed in incæpto opere perſiſtat homo. 59.68.& 129.134.& 263.102

Factum eſt, dum fabularentur. De magno Reſurrectionis myſterio fabulari dicuntur: noſtræ fidei myſteria, utpote divina, ab intellectu illuminato tantùm cognoſcuntur, debilis autem in fide, veluti fabulas, & abjectiones ea reputat. 265.167

Ieſus appropinquans ibat cum illis. Duo hi diſcipuli debiles in fide ibant; eis Chriſtus adeſt; in negotiis fidei occurrendum citiſſimè. 83.& 9.6

Appropinquans ibat cum illis. Chriſtus neceſſitatibus noſtris maximè accurrit, & adeſt. 143.23.& 163.58.& 341.19

Appropinquans ibat cum illis. Bonus Princeps ſuis deſt, ab eiſque non ſeparatur. 46.22.& 23

Qui ſunt hi ſermones; Chriſtus optimè agnoſcebat, dubitare diſcipulos, interrogat tamen, ut videamus, quod aliquando interrogare magnæ prudentiæ ſit. 129.234

Et eſtis triſtes. Triſtitia in mundo, gaudium in ſolo Deo. 133.151

Potens in opere, & ſermone. Prius potens in opere, poſterius in ſermone; prius enim ſint opera, quàm verba. 375.75

Vide *Opera*.

Et eſtis triſtes. Cùm circa Chriſti reſurrectionem in fide, ac ſpe debiles eſſent, triſtes anxiatique incedebant; nam animus à ſpe ſua vacuus maximè turbatur. 293.11

Nos autem ſperabamus. De præterito loquuntur, ſperabamus, quaſi de præſenti ſpem abjecerint, cùm enim in fide debiles eſſent, meritum amiſêre, & ſpem ſolùm benemeritus habere poteſt. 289.71

Nonne ita oportuit intrare in gloriam ſuam? Chriſti reſurrectio dicitur gloria ejus; quia reſurrectio Chriſti cauſa noſtræ reſurrectionis; & Chriſtus illud gloriam ſuam reputat, per quod nobis benefacit. 124.104.& 105.& 249.33

Et ita intrare in gloriam ſuam. Chriſtus Dominus in laboribus regnum, & gloriam ſuam fundavit. 125.107.& 89.116

Et incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis. Magiſter bonus à facilioribus incipit, ſeque uniuſcujuſque accommodat ingenio. 54.56

Mane nobiſcum, Domine. Peregrinum viderant, & dominum appellant, viderant namque quod doctrina ejus ſibi valde utilis erat: & hominum ingenium eſt eos honorare, à quibus aliquid ſperant. 463.104

Mane nobiſcum Domine. Ad prandium invitant, & dominum vocant; qui enim aliquid in Dei obſequio præbet, plus accipit, quàm præſtat. 328.54

Vide *Obſequium*.

Dominica in Albis.

Ioan. 20.

E*Rant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum.* In omni negotio humana cautela adhibenda eſt. 314.43

Venit Ieſus, & ſtetit. Deus ante petitionem noſtram piis deſideriis ſatisfacit. 386.3

Stetit in medio. Ut Reſpublica conſervetur, diſſenſioneſque evitentur, rex in communicandis beneficiis ſuis ſit æqualis. 36.139.& 121.93.& 176.5.& 360.8

Et dixit eis: Pax vobis. Diſcipulis congregatis pacem Dominus tribuit; quia regis magna laus, quod gubernatio ejus ſit in pace. 237.102 Et pax omne bonum ſignificat. 228.106

Oſtendit eis manus, & latus. Præclarum regiæ majeſtatis ſignum pati pro ſuis, dareque proeis vitam; ac per id obligantur ſubditi, ut regem ſequantur. 19.58.& 221.82.& 249.33

Gaviſi ſunt diſcipuli. Magna lætitiæ ratio præſentia Chriſti præter ſpem; nam res inopinata magnum affert gaudium. 86.18

Gaviſi ſunt diſcipuli. In Deo ſolo vera gaudendi ratio. 115.66.& 151.58

Gaviſi ſunt Diſcipuli. Poſt paſſionis dolores gaudium reſurrectionis: poſt tempeſtatem gaudium magnum. 15.160.& 61.& 219.75

Accipite Spiritum ſanctum. Chriſtus Dominus Apoſtolis ſuis dat abſolvendi poteſtatem: beneficium tamen abſolutionis extenditur ad omnes. 49.36

Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum. Contra novas alicujus rei laudes magnæ contrarietates oriuntur. 291.86

Niſi videro in manibus ejus. Homo alienas laudes valde difficile credit. 304.61.& 408.6.& 7

Infer digitum tuum huc. Chriſtus Dominus foramina in ſe oſtendit, ut per ea ingrediamur ad ipſum: at terreni reges, ne ſubditi ad ipſos accedant, omnem aditum claudunt. 865.30

Deinde dixit Thomæ: infer digitum tuum. Ut Thomæ infidelitas ſanetur, non per alium, ſed per ſe ipſum Dominus viſitat eum. 28.104.& 46.22

In feſto Aſcenſionis.

Luc. 19.

E*Xprobravit incredulitatem eorum.* Ut diſcipuli divinæ ſeveritatis timore ad omne bonum præparentur. 216.62

Exprobravit incredulitatem eorum. Non ſupplicium, ſed tantùm eorum infidelitatem objecit; nulla enim pœna major, quàm in Chriſtum non credere. 28.208

Exprobravit incredulitatem eorum, quia hic, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Aggravatur culpa, dum teſtibus reſurrectionis non creditur, tum ob ipſorum teſtiū probitatem. 188.17

Tum ob multitudinem eorum. 224. 87

Exprobravit incredulitatem eorum. Juxta multos Patres D. Thomæ incredulitas reprehenditur; attamen nomen ejus tacetur: nam juſti aliorum defectus occultant.

Vide *Defectus.*

Exprobravit incredulitatem eorum. Et poſtea ad prædicandum Evangelium totius orbis principes conſtituit eos: ut manifeſtum fiat, quòd nulla eſt dignitas ſine macula. 60. 86

Exprobravit incredulitatem eorum. Et poſtea orbis prædicatores declarat; quia, ut verus Prælatus ſuos pungit, & laudat. 378. 89

Euntes in mundum univerſum. Exiguam Dominus ad totum orbem debellandum extruxit aciem; nam Deus per parva, & contemptibilia confundit fortia. 215. 58

In nomine meo Dæmonia ejicient. Poteſtas hic Apoſtolis data ad perſuadendum Evangelium benefica, hominibus benigna, eiſque benefaciens; quia plus acquiritur benignitate, quàm rigore; favore, quàm ſeveritate. 155. 5. & 311. 28

In nomine meo Dæmonia ejicient. Miracula requiruntur, ut fides ad Gentes introducatur; quia fides infirma miracula exigit. 237. 26

Serpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Non legimus, hoc miraculorum genus à Chriſto fuiſſe factum; diſcipulis tamen poteſtatem tribuit ad hujuſmodi miracula. Suos Deus maximè honorat, ita ut per ipſos alia, quàm per ſe multa alia miracula fiant. 291. 87. & 305. 63

Et Dominus quidem Jeſus aſſumptus eſt in cœlum. Dominus aſcendit in cœlum, tùm ut ibi regnet; tum enim ut ab hominibus veneretur; abſentia enim æſtimantur maximi. 373. 66. & 44. 12

Sedet à dexteris Dei. Explicat Evangeliſta Chriſti gloriæ locum, ut illius intuitu, ad beatitudinem promerendam maximè animetur homo, ſpes præmij nos maximè allicit. 410. 24. & 528. 109. & 110

In die Pentecoſtes.

Joan. 14.

Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit. Non ait Dominus: ſi quis voluerit, vel ſi quis habuerit poteſtatem: ſed ſi quis diligit me, quia ad operandum non ſufficit potentia, ſed requiritur amor. 27. 99

Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit. Cùm Dominus à diſcipulis ſuis diſcederet, hæc dicebat: ſi quis diligit me: quia verus amor abſentiâ non minuitur ſed augetur. 350. 63

Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit. Solus enim te audit, qui te amat. 145. 33. & 34

Et ad eum veniemus. Curioſè quæritur, cur nulla hic Spiritus ſancti mentio fiat? Reſpondetur quòd ipſe Spiritus in opere dilectionis, intelligitur: *Si quis diligit me*, propria namque operatio perſonam, ac majeſtatem maximè indicat. 65. 104. & 394. 38

Et manſionem apud eum faciemus. Adventus Domini in anima cum manſione eſt; nam Dei beneficia perpetua, & permanentia ſunt. 30. 116. & 51. 45. & 219. 72

Spiritus autem Paraclitus. Nonne ſufficiebat dicere: *Spiritus?* Ad quid additur *Paraclitus*; hoc eſt conſolator? Magnum principis elogium de ſuorum commodo, ac ſalute agere. 176. 7. & 222. 82. & 249. 39

Spiritus autem Paraclitus. Id eſt, conſolator, & de illo dicitur Actorum 2. *Replevit totam domum:* verus enim amor, & conſolator operibus demonſtratur. 146. 34. & 202. 2

Quem mittet Pater in nomine meo. Spiritus ſancti miſſio Patri, & Filio convenit: cur ergo Chriſtus non ait: Quem ego mittam? Spiritus ſanctus in Chriſti laudem mittebatur, ideo Patri tribuitur miſſio ejus, quia laus ab ore proprio non proferenda. 101. 5

Et ſuggeret vobis omnia. Hoc eſt menti indet, ut ipſa omnia percipiatis; nam doctrina in tradenda, ut ab auditoribus intelligatur. 58. 79

Pacem meam do vobis. Ut Spiritus ſancti gratia illuminati, in Chriſtóque per pacem uniti mirabiliter operentur.

Non quomodo mundus dat, ego do vobis. Per Chriſti pacem intelligitur omne bonum. 228. 1. 6. Non dat ergo Chriſtus bona ſua, ut mundus, nam mundi bona bellum pariunt; Chriſti verò unitatem, pacémque producunt. 152. 59

Quia Pater major me eſt, Chriſtus Dominus cùm Æterno Parenti omnino ſit æqualis; ita tamen loquitur, ut nos doceat, quod Deus ſit maximè venerandus.

In feſto S. Trinitatis.

Matth. 28.

Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Explicat Dominus omnem poteſtatem ſibi datam, non tamen commemorat, quod hujuſmodi poteſtas ob paſſionis ſuæ merita data ſit. Magnificus animus ſolùm recordatur eorum, quæ accipit, non verò eorum, quæ præſtat. 12. 25. & 50. 150. & 45. 16. 17. & 18

Data eſt mihi omnis poteſtas. Poſt paſſionem data eſt poteſtas. 31. 117. & 153. 94. & 52. 51. & 67. 111. & 228. 76

Docete ergo omnes Gentes. Cùm Chriſtus Dominus dicat ſe habere omnem poteſtatem, ſtatim ſubjecit: *Docete omnes Gentes.* Benefacere enim maximè oſtendit potentiam Dei, & majeſtatem. 124. 104

Docete ergo omnes gentes. Bona conſequentia. Data eſt mihi omnis poteſta: *Docete ergo omnes gentes.* Regis poteſtas ſit, ut ſuis benefaciat. 31 118. & 176. 7

Docete omnes gentes. Chriſtus Dominus, ubi primum Apoſtolos ſuos totius orbis principes creavit, ſtatim eis mandavit, ut totum peragrarent orbem; Præſul enim omnia ſua viſitet. 28. 104. & 246. 22. & 23

Docete omnes gentes Chriſti Doctrina publicum quærit, angulos fugit. 294. 13

Docete omnes gentes. Ubi primum totius orbis principes à Deo ſunt creati, ſtatim eis injungitur: *Docete omnes gentes.* Quia Prælatus creatur, non ut ſibi, ſed ut ſuis conſulat. 65. 103. & 204. & 215. 36

Baptizantes eos. De Baptiſmo vide multa verbo *Baptiſmus.*

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Jubet

bet Chriſtus docere, & baptizare omnes Gentes; & hoc in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis; quia tunc Trinitas maximè reſplendet, cùm omnibus communicatur. 395.47

In nomine Patris. In orbis creatione Trinitas tota eſt operata, ita etiam reſtauratio in ejus nomine confertur; ad idem enim pertinet creare, & reſtaurare. 235.12.& 238.55

In nomine Patris. Imperat Dominus baptizari fideles in nomine Trinitatis, ut ex ipſa unione, quæ datur inter divinas perſonas, diſcant fideles in ſe ipſis mutuam habere. 15.43.& 86.66

Docentes eos ſervare. Cur Dominus non per ſe ipſum docet, ſed ut doceant, Eccleſiaſticis imperat; Quia docendi elogio eos extollere voluit. 366.33.& 34.354.69
Vide *Prædicator.*

Ecce ego vobiſcum ſum. Quam proficua ſit omnibus Chriſti præſentia, vide *Præſentia.*

In feſto Corporis Chriſti.

Vide multa verbo *Euchariſtia.*

LOCA

LOCA
SACRÆ SCRIPTURÆ
quæ hoc primo Tomo explanantur.

VETUS TESTAMENTUM.

Ex Geneſi.

Cap.1. n.1. IN principio creavit Deus cœlum & terram. pag. 8. num. 5. & 8. & 13. 31. & 17. 51. & 54

2. Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. 43. 7. & 189. 20. & 400. 70

3. Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux. 76. 20

22. Germinet terra lignum pomiferum, & vidit Deus quòd eſſet bonum. 37. 145. & 213. 52

20. Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram. 400. 70

21 Creavit Deus cete grandia, & omnem animam viventem, atque motabilem, quam produxerant aquæ. 263.102

22. Creſcite, & multiplicamini. 116.71

26. Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. 275.11

30. Cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli, in quibus eſt anima vivens, ut habeant ad veſcendum. 26.98

2.2. In die, quo fecit Dominus cœlum & terram. 17.51

Requievit Deus die ſeptimo, & ſanctificavit illum. 81.39

7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem. 35. 137. & 136. 163. & 171.35

9. Lignum vitæ in medio paradiſi, lignum ſcientiæ boni, & mali. 333.27

10. Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum. 466.121

12. Circuit omnem terram Hevilah, ubi naſcitur aurum, & aurum terræ illius optimum. 269 125

17. De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas 414.40

21. Immiſit Deus ſoporem in Adam, & tulit unam de coſtis ejus. 148.141

3.1. Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus. 422.84.433.89

3. Ne comederemus, ne tangeremus. 237. 25

5. Scit enim Deus; quia quocumque die comederetis, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dei. 422. 86. & 440.176

7. Cum cognoviſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. 24. 86

8. Cum audiſſent vocem Domini Dei deambulantis. 223.84

9. Vocavit Dominus Deus Adam, & dixit ei. 280.38

12. Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi,& comedi. 234.9

14. Quia feciſti hoc, maledictus eris inter omnia animantia. 423.89

15. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius. 66. 106. & 74. 12. & 18

16. Multiplicabo ærumnas tuas. 112.49

17. Maledicta terra in opere tuo. 225.91

19. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec revertaris in terram, pulvis, & in pulverem reverteris. 215.58.& 297.70

4.1. Adam cognovit uxorem ſuam. 201.70

4. Reſpexit Dominus ad Abel,& ad munera ejus. 260.88 & 303. 58.& 156.10

5. Conſurrexit adverſus fratrem ſuum Abel, & interfecit eum. 442.187

23. De Lamech vero ſeptuagies ſepties. 54.57.

5.1. Hic eſt liber generationis Adam 42.5

25. Vocavit nomen ejus Noë, dicens: Iſte conſolabitur nos. 205.12

6.5. Videns Deus quod multa malitia eſſet in terra. 205. 12

8. Noë vir juſtus, & perfectus in generationibus ſuis. 43.8.& 67.215

8.20. Ædificavit Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus. 281. 40. & 305. 63. & 387.5

92. Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt. 305.63.& 387.5

26. Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Chanaan ſervus ejus. 480.29

27. Dilatet Deus Japheth, & habitet in tabernaculis Sem. 553.6.

10.10. Fuit autem principium regni ejus Babylon 255.66

11.1. Egredere de terra tua, & veni in terram quam monſtravero tibi. 264.103

31. Tulit Thare Abraham filium ſuum, & Lot filiam Aram filium filij ſui, & Sarai uxorem ſuam, & eduxit eos de Ur Chaldæorum 55. 63.& 444. 196

5. Tulitque Sarai uxorem ſuam. 332.21
17. Flagellavit Dominus Pharaonem plagis magnis,& domum ejus. 332.26
13.9. Ecce univerſa terra coram te eſt, recede à me, obſecro, ſi ad ſiniſtram ieris. 351.68
15. Omnem terram, quam conſpicis, tibi dabo & ſemini tuo in ſempiternum. 293.1
16. Faciam ſemen tuum, ſicut pulverem terræ. 47.27
14.17. Egreſſus rex Sodomorum in occurſum ejus, at verò Melchiſedech rex Salem. 291.87
Erat ſacerdos Dei altiſſimi. 339.10
22. Non recipiam de omnibus, quæ tua ſunt. 344.33
15.5. Suſpice cœlum, & numera ſtellas ſi potes. 47.27
8. Domine Deus, unde ſcire poſſum quòd poſſeſſurus ſim eam. 97.62
12. Cum Sol occumberet, ſopor irruit ſuper Abraham. 153.61
13. Dixit Deus Abrahamo, citò prænoſces quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua 33.128.& 239.30
16.1. Sara non generat liberos, 86.19
3. Tulit Agar Ægyptiam ancillam ſuam,& dedit eam viro ſuo uxorem. 452.45
7. Cúmque inveniſſet eam Angelus Domini juxta fontem. 119.83.& 272.139
16. Apparuit ei Angelus Domini. 301.49
17.1. Ambula coram me, & eſto perfectus. 47.27. & 276.14.& 281.41
10. Circuncidit carnem præputii ſui. 233.2
14. Maſculus, cujus præputij caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo. 281.41
18.1. Cucurrit in occurſum eorum, & adoravit pronus in terram. 140.12
2. Si inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum. 141.15
5. Aequieſcite ſub arbore. 212.42
6. Accelera tria ſata ſimilæ, commiſce, & fac ſubcinericios panes, ipſe verò ad armentum cucurrit, 331.23
10 Quo audito riſit Sara: num verò paritura ſum anus; 97.63
16. Hi cum ſurrexiſſent inde, direxerunt oculos contra Sodomam. 356.91
20. Si fuerint centum dimittet? 238.30
19.14. Surgite, & egredimini de loco iſto, quia delebit Dominus civitatem hanc. 412.25
17. Non ſtes in omni circa regione, ſed in monte ſalvum te fac. 412 29
24. Dominus pluit ſuper Sodomam, & Gomorrham ſulphur, & ignem à Domino de cœlo. 261.80
20.2. Miſit ergo Abimelech rex Geraræ: & tulit eam. 197.56
6. Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen. 253. 52. & 385. 59. & 308.5
7. Redde viro ſuo,& orabit pro te. 247.20
21. 9. Cùm vidiſſet Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo. 62.91.& 452.4
10. Ejice ancillam,& filium ejus. 309.9
24. Et tollens panem, & utrem aquæ, impoſuit ſcapulæ ejus, tradiditque puerum. 285.62
21. Accepit illi mater ſua uxorem de terra Ægypti. 486.69
22.2. Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Iſaac, & offeres eum in holocauſtum. 328.4.& 449.198
3. Igitur Abraham de nocte conſurgens. 272.139
11. Abraham, Abraham ne extendas manum ſuper puerum. 112.48
14. Qui dicitur Dominus videt. 271.136
16. Per memetipſum juravi, dicit Dominus, quia feciſti hanc rem. 49.37.& 276.15
18. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes 52.49
23.6. Princeps Dei es apud nos, in electis ſepulchris ſepeli mortuum. 144.30. & 339.6
24.7. Ipſe mittet Angelum ſuum coram te, & accipies inde uxorem filio meo. 45.18
66. Servus autem cuncta, quæ geſſerat narravit Iſaac. 148.43
25.25. Plantam fratris tenebat manu. 55.55
27. Vir ſimplex habitabat in tabernaculis. 583 78
26.4. Complens juramentum, quod ſpopondi Abrahamo patri tuo, multiplicabo ſemen tuum. 49.37
27.13. Timeo quod Pater meus inducat ſuper me maledictionem pro benedictione hac. 280 34
28. Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ. 149.51
36. Juſte vocatum eſt nomen ejus Jacob, ſupplantavit enim me in altera vice. 175.4
41. Venient dies luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum. 102.7
43. Ecce Eſau frater tuus minatur, ut occidat te, nunc ergo fili mi, audi vocem meam. 421.78
28. 13. Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum. 217.63.& 388 12
30.28. Poſuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua.
31.23. Comprehenditque eum in monte Galaad. 245.13
24. Cave ne quidquam aſperè loquaris contra Jacob. 193.36
31. Furata eſt idola patris ſui, 301.49
32. Quod autem furti me arguis, apud quemcumque inveneris Deos tuos, necetur coram fratribus noſtris. 248.28
33. Cùm intraſſet tentorium Rachelis; illa feſtinans abſcondit idola. 86.20
36. Tumenſque Jacob cum jurgio, ait, quam ob culpam meam exarſiſti poſt me? 195.46
49 Galaad, id eſt, tumulus teſtis. 3.10
32.2. Caſtra Dei ſunt hæc. 495 125.
24. Ecce vir luctabatur cum eo. 115.69
26. Dimitte me, jam enim aſcendit Aurora 237.23.& 348.54.& 344.33.
27. Quod nomen eſt tibi? 253.6
28. Videns Deum. 175.4
29. Cur quæris nomen meum quòd eſt mirabile; 241.50
33.2. Poſuit utramque ancillam, & liberos eorum in principio, Liam verò, & filios ejus ſecundo loco. 30 99
20. Invocavit ſuper illud fortiſſimum Deum Iſraël. 288.75
33.23. Subſtantia eorum, & pecora, & cuncta quæ poſſident, noſtra erunt. 323.26

10. Adorent eum fratres ejus. 46. 20
21. Nephtali cervus immiſſus dans eloquia pulchritudinis. 14.37
24. Paſtor egreſſus eſt, lapis Iſraël, Deus patris tui benedicat tibi. 50.38
25. Omnipotens benedicat tibi benedictionibus uberum, & vulvæ. 87.114
26. Fiant in capite Joſeph, & in veritate Nazaræi inter fratres ſuos. 334.32
50.17. Ut hæc verbis illius tibi diceremus obſecro, ut obliviſcaris ſcelerum fratrum tuorum. 251.45

Ex libro Exodi.

Cap. 1. n. 1. HÆc ſunt nomina filiorum Iſraël, qui ingreſſi ſunt in Ægyptum. 42.5
2.18. Vir Ægyptius liberavit nos de manu paſtorum, inſuper hauſit aquam nobiſcum, at ille, ubi eſt? Inquit. 141.16
25. Reſpexit Dominus filios Iſraël, & liberavit eos. 156.10
3.5. Ne appropies huc: ſolve calceamentum de pedibus tuis, locus in quo ſtas, terra ſancta eſt. 19.27. & 160.107. & 271. 136
7. Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eorum audivi. 18.54
10. Veni mittam te ad Pharaonem. 247.20
13. Ecce ego vadam ad filios Iſraël, & dicam eis: Deus patrum veſtrorum miſit me ad vos. 426.4
14. Ego ſum, qui ſum. 391. 25
19. Dominus Deus patrum veſtrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob. 214.52
4.3. Quam tenebat in manu, quæ verſa eſt in colubrum. 216.60
18. Vadam, & revertar ad fratres meos in Ægyptum. 65.4
20. Tulit ergo Moyſes uxorem ſuam, & filios ſuos. 309.9
22. Filius meus primogenitus Iſraël. 316.51
5.1. Hæc dicit Dominus: Dimitte populum, ut ſacrificet mihi. 38. 150
4. Quare Moyſes, & Aaron ſolicitatis populum ab operibus ſuis. 43.244
7.1. Conſtituo te Deum Pharaonis. 13. 33. & 695.12
8.6. Extendit manum ſuper aquas, & aſcenderunt undæ. 40.158
19. Digitus Dei eſt hic. 160. 24
10.17. Rogate Dominum Deum veſtrum, ut auferat à me mortem iſtam. 248. 28
12.13. Decima die menſis hujus tollat unuſquiſque agnum per familias, & domos ſuas. 312. 30
7. Et ſumant de ſanguine ejus, & ponent ſuper utrumque poſtem. 468.7
8. Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. 239. 42
11. Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, & tenebitis baculos in manibus, & comedetis feſtinanter, eſt enim Phaſe, id eſt, tranſitus Domini. 3. 20.293.8.
30. Surrexitque Pharao nocte, & omnes ſervi ejus, cunctaque Ægyptus. 331.15
13.2. Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Iſraël. 274.7
12. Separabis omne, quod aperit vulvam, & conſecrabis Domino. 279 31
21. Præcedebat eos ad oſtendendam viam per diem in columna nubis. 253.53
14.15. Quid clamas ad me. 424. 152
26. Ait Dominus ad Moyſem: Extende manum tuam ſuper mare, & revertentur aquæ ad Ægyptios ſuper currus, & equites. 308.6
15.3. Dominus quaſi vir pugnator Omnipotens nomen ejus. 241.52
15. Manhu, quod ſignificat quid eſt hoc. 3.10
17.9. Elige tibi viros, & egreſſus pugna contra Amalech. 241.52
18.21. Provide viros ſapientes de omni plebe. 491.91
19.14. Ut lavarent veſtimenta ſua. 187.12
16. Cœperunt audiri tonitrua, & miſceri fulgura. 271.158
20.9. Memento ut diem Sabbati ſanctifices, ſex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram. 18.54
12. Honora patrem tuum, & matrem tuam. 350. 61
23.15. Non apparebis in conſpectu meo vacuus. 167.115
26. Non erit infœcunda, & ſterilis in terra tua. 85.13
24.13. Surrexerunt Moyſes, & Joſue miniſter ejus, aſcendenſque Moyſes in montem Dei 29.110
26.44. Inter quod pones arcam teſtimonij. 284 57
28.96. Facies laminam de auro puriſſimo, in qua ſculpes opere cælatoris Sanctum Domino. 239.42
39. Stringeſque tunicam byſſo, & tyaram byſſinam facies. & balteum opere plumarij. 210 37
29.38. Agnos anniculos duos per ſingulos dies. 468.7
30.12. Exigebatur dimidium ſicli in uſum ſanctuarij. 205.12
32.1. Fac nobis Deos, qui nos præcedant. 450. 32
33.12. Novi te ex nomine 195.47
34.19. Omne primogenitum, quod aperit vulvam. 2 9.32
24. Cum tulero gentes à facie tua, & dilatavero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, 338.3
30. Videntes autem Aaron, & filij Iſraël cornutam faciem Moyſis. 287.68

Ex Levitico.

Cap. 5. n. 1. QUod autem ipſe vidit, aut conſcius eſt, niſi indicaverit, portabit iniquitatem. 192.31
6.10. Veſtietur tunica ſacerdos, feminalibus lineis. 210.37
7.22. Pectuſculum autem erit ſacerdotis, & filiorum Aaron.
10.9. Vinum, & omne quod inebriare poteſt, non bibetis. 93.50
11.45. Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum 179 19
12.2. Mulier, ſi ſuſcepto ſemine, conceperit: manebit in ſanguine purificationis ſuæ, donec impleantur dies purificationis ſuæ 273.1

6. Cùm expleti fuerint dies purificationis ſuæ, ſive pro filio, ſive pro filia, deferet agnum anniculum. 274.5
7. Et ſic mundabitur mulier à profluvio ſanguinis. 275.9
8. Quod ſi non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, vel duos pullos columbarum. 281.43
13.45. Habeat os veſte contectum. 145 32
14.12. Tollet agnum, & offeret pro delicto. 274.5
15.30. Qui faciet unum pro peccato. ibid.

Ex Numeris.

Cap.5. n.2. PRæcipe filiis Iſraël ut ejiciatur de caſtris omne leproſum. 245 32
19. Et ſi non es polluta, de certo mariti thoro, non te nocebunt aquæ iſtæ amariſſimæ. 189. 12
6.5. Sanctus erit creſcente cæſarie capitis ejus. 55.62
6. Vir, ſive mulier cum fecerit votum. 335.35
22. Loquere Aaron, & filij Iſraël ſic benedicetis. 286.66.&296.25
11.5. Qui dabit nobis ad veſcendum carnes; Recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto. 447.11
16. Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſraël, & auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis. 684.172
9. Domine mi prohibe eos, at ille quid inquit, æmularis pro me. 451.45
13.9. De tribu Ephraim Oſe filium Nun. 277.21
14.20. Dimiſi juxta verbum tuum. 289.79
15.12. Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum. 50.38
32. Aperuit os ſuum, & vivos devoravit eos. 436.156
16.47. Cum verò cucurriſſet Aaron ad mediam multitudinem, quam jam vaſtabat incendium. 395.44
18.15. Quidquid primum erumpit è vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino. 275.&285. 60
19.9. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra caſtra in loco puriſſimo. 151.54
20.1. Non honoraſtis me coram populo. 204.11
21.9. Fac ſerpentem, pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum vivet, fecit ergo Moyſes ſerpentem æneum. 298.35
23.7. De Aram adduxit me Balac Rex Moabitarum. 245.11
24.17. Orietur ſtella ex Jacob. 152.47
25. Tandem ſurrexit Balaam, & reverſus eſt in locum ſuum. 463.106
25.3. Tolle cunctos principes, & ſuſpende eos contra Solem. 204.11
36.12. Fecerunt filiæ Salphaad, ut fuerat imperatum, & nupſerunt. 71.133
15. Omnis filia hæreditatem obtinens de tribubus filiorum Iſraël uni de familia. ibid. 132

Ex Deuteronomio.

Cap.4. n.7. DEus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. 270.132
6.10. Dominum Deum tuum adorabis. 441. 179
8.3. Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. 424 91
9.16. Vidiſſem vos peccare Domino Deo veſtro. 278.24
16.16. Ter per annum apparebit omne maſculum in conſpectu Domini Dei tui. 358 2
19.15. In ore duorum, vel trium ſtat omne verbum. 2.6
21.4. Conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Meſopotamia Syriæ. 245.11
23.3 Suſcitaret ſemen fratris ſui. 58.77
25.5. Accipiat eam frater ejus, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui. 70.128
27.15. Maledictus homo, qui fecit ſculptile, & conflatile, abominationem Domini 44. 13
29.23. Subverſioni Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ. 261.90
33.9. Qui dixerit patri ſuo, & matri ſuæ, & fratribus ſuis: Ignoro vos, hi cuſtodierunt eloquium tuum. 342.24
17. Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus. 363.20
34.6. Non cognovit homo ſepulchrum ejus uſque in præſentem diem. 184.5
8. Fleveruntque eum filij Iſrael. 291.53

Ex Ioſue.

Cap.1. n.14. MEmentote ſermonis, quem præcepit vobis Moyſes famulus Domini: Vos tranſite armati ante fratres veſtros, 410.14
2.9. Novi quod Dominus tradiderit vobis terram, 264.105
3.6. Et ſacerdotes portent arcam Domini. 18.815
4.9. Alios quoque duodecim lapides poſuit Joſue in medio Jordanis. 383.112.& 116
15. In illo die magnificavit Dominus Joſue coram omni Jſraël. 19 62
5.3. Fecit quod juſſerat Dominus, & circuncidit filios Iſraël. 233.3
7.14. Accedetis manè ſinguli per Tribus veſtras, & quamcumque tribum ſors evenerit, accedet per cognationes ſuas. 261.14
10.12. Sol ne movearis. 180.22
18.28. Jebus, quæ eſt Hieruſalem Gabaad, hæc eſt poſſeſſio filiorum Benjamin. 377.87

Ex libro Iudicum.

Cap.3. n.2. VT poſtea diſcerent filij eorum certare cum hoſtibus; & habere conſuetudinem præliandi. 408.3
15. Utraque manu pro dextera utebatur. 355.86
31. Ipſe quoque defendit Iſraël. 79.31
4.1. Addiderunt filij Iſraël facere malum in conſpectu Domini. 278.24
24. Surge, hæc eſt enim dies in qua tradit Dominus Siſaram in manus tuas, en ipſe ductor eſt tuus. 409.11
21. Tunc Jahel uxor Haber poſuit ſuper tempus capitis ejus clavum, percuſſumque malleo defixit cerebrum. 431.131
6.14. In fortitudine tua liberabis Iſraël de manu Madian. 226.101
17. Si inveni gratiam coram te, da mihi ſignum. 97.62
27. Ponam hoc vellus lanæ in area. ſi ros in ſolo

ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam quod per manum meam liberabis Iſraël. 210.36.& 79.& 237.37
9.6. Abierunt,& conſtituerunt regem Abimelech 52.50.
13.3. Sterilis es,& abſque liberis. 86.19
14. Vinum,& ſiceram non biber. 93.50
15.15. Inventam maxillam, id eſt mandibulam aſini, quæ jacebat, arripiens interfecit in ea mille viros. 416.55
16.10. Ecce illuſiſti mihi, & falſum dixiſti. 319.7
17. Ferrum nunquam aſcendit ſuper caput meum, ſi raſum fuerit caput, recedet à me fortitudo. 55.62
21. Clauſum in carcere molere fecerunt. 423.90
19.13. Manebimus in ea, aut certè in urbe Rama. 324.36
21.1. Juraverunt quoque filij Iſraël in Maſpha, & dixerunt. 71.107

Ex Ruth.

Cap.1. n.17. Populus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus. 58.77
3.9. Expande pallium tuum ſuper famulam tuam quia propinquus es. 132.148
4.5. Ut ſuſcites ſemen propinqui tui in hæreditate ſua. 70.129 & 71.106
7. Ut eſſet firma conceſſio, ſolvebat homo calceamentum ſuum. 465.114

Ex 1. Regum.

Cap.2. n. 8. Suſcitat de pulvere egenum. 161.29
32. Videbis æmulum tuum in templo. 255.63
4.7. Arripite dans vaccas fœtas, quibus non eſt impoſitum jugum, & recludite vitulos earum domi. 265.106
8. Venit Deus in caſtra, & ingemuerunt dicentes, quis liberabit nos de manu Deorum ſublimium. 262.94
6.6. Quare aggravatis corda veſtra, ſicut aggravavit Ægyptus & Pharao cor ſuum. 319.7
8.5. Filij tui non ambulant in viis tuis, conſtitue nobis Regem. 448.19
11. Hoc erit jus regis, qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis. 443.191
21. Et audivit Samuel omnia verba populi, & locutus eſt ea in auribus Domini. 62.91
9.7. Ecce inventa eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti. 439.108
9. Ubi eſt domus videntis. 479.29
20. De aſinis, quas nudiuſtertius perdidiſti, ne ſolicitus ſis. 167.116
21. Nunquid filius Jemini ego ſum, de minima tribu Iſraël? Et cognatio mea noviſſima inter omnes. 143.23
25. Levavitque cocus armum, & poſuit ante Saul. 449.23
10.2. Et hoc tibi ſignum, quia unxit te Deus in principem, cum abieris hodie à me, invenies duos viros. 223.86
23. Altior fuit omni populo ab humero, & surſum. 419.69
11.6. Inſiluit in eum Spiritus Domini, & iratus eſt furor ejus nimis. 143.23
13.9. Quia vidi, quod populus dilaberetur à me, & tu non veneras. 321.16
14. Quæſivit Dominus ſibi virum ſecundùm cor ſuum. 49.41
14.24. Maledictus vir, qui comederit panem donec ulciſcar me de inimicis meis. 190.23
15.5. Me miſit Dominus, ut ungerem te in regem. 191.5
13. Vade, percute Amalech, & demolire univerſa ejus, non parcas ei. 255.66
30. Peccavi: ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei. 255.61
52. Abjecit te Deus, ne ſis rex. 48.32
16.3. Vocabis Iſai ad victimam, & ego oſtendam tibi quid facies, & unges quemcumque monſtravero tibi. 473.31
13. Directus eſt Spiritus Domini à die illa in David, & deinceps: ſpiritus autem Domini receſſit à Saul. 462.95
17.28 Quare dereliquiſti pauculas oves illas in deſerto. 164.4
32. Non concidat cor cujuſquam in eo: Ego ſervos tuus vadam, & pugnabo. 59. 80. & 65.104
23. Non vales reſiſtere Philiſthæo: hic vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua. 406.65
18.10. David autem pſallebat manu ſua, tenebatque Saul lanceam, & miſit eam, putans quod configere poſſet David. 431.133
27. Ut daret ei filiam ſuam Michol. 71.107
20.43. Dominus ſit inter me, & te, inter ſemen meum, & ſemen tuum uſque in ſempiternum. 218.69
21.13. Ita ut ſalinæ ejus defluerent in barbam 282.45
23.26. Irruperunt tres viri fortes caſtra Philiſthinorum, & hauſerunt aquam de ciſterna. 363 18
24.5. Ecce dies, de qua locutus eſt Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum. 235.12
17. Jura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me. 441.178
25.2. Hodie increverunt ſervi, qui fugiunt dominos ſuos. 202.2
3. Vir durus, & peſſimus, & malitioſus, erat enim de genere Caleb. 327.46
6. Sit fratribus meis, & tibi pax. 228.106
28.11. Suſcita mihi Samuelem. 104.17
13. Deos vidi de terra aſcendentes, vir ſenex aſcendit. 447.12
29.9. Ita ut Angelus Dei videretur. 282.45
31.2 Irrueruntque Philiſthiim in Saul, & in filios ejus, & percuſſerunt Jonatham. 428.110

Ex 2. Regum.

Cap.1. n. 9. Sta ſuper me, & interfice me, quia tenent me anguſtiæ. 430.120
21. Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniant ſuper vos. 180.22
2.26. Num uſque ad internecionem tuus mucro deſæviet; Uſquequo non dicis populo, ut omittat perſequi fratres ſuos. 450 28
3.14. Redde uxorem meam Michol, quam deſpondi mihi centum præputiis Philiſthinorum. 326.44.& 49.36
5.24. Dùm audieris ſonitum clamoris gradientis

in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium. 409.11
9.1. Putaſne eſt aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo miſericordiam. 60
11.7. Quæſivit David, quàm rectè ageret Joab, & populus, & quomodo adminiſtraretur bellum. 227.103
12.12. Tu feciſti abſconditè; ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſraël 60.85
13. Peccavi Domino, dixitque Nathan ad David, Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum. 289.79
16.4. Tua ſint omnia quæ fuerunt Miphiboſeth. 447.15
19.22. An ignoro me hodie factum regem. 30.116
28. Tu autem poſuiſti me ſervum tuum inter convivas menſæ tuæ: quid ergo habeo juſtæ querelæ? 447.15
22.3. Scutum meum, & cornu ſalutis. 176.7
24.3. Sed quid ſibi Dominus meus rex vult in re hujuſcemodi; 205.12
10. Percuſſit autem cor David eum poſtquam numeravit populum. ibid.

Ex 3. Regum.

Cap.1. n.38. Deſcendit ergo Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta, & Banaias, & impoſuerunt Salomonem. 52.50
2.7. Filij Berzellai Galaadites reddes gratiam, eruntque comedentes in menſa tua 363.18
28. Dixit regi Semei: Bonus ſermo, ſicut locutus eſt Dominus meus, ſic fiet. 202.2
3.9. Dabis ergo ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit. 457.157
26. Commota ſunt quippe viſcera ejus ſuper filio ſuo. 182.28
6.21. Veſtivit auro puriſſimo, nihilque erat in templo, quod auro non veſtiretur. 212.46
8.39. Tu ſolus noſti cor omnium filiorum hominum. 167.15
10.7. Dixitque ad regem: Verus eſt ſermo, quem audivi in terra mea ſuper ſermonibus tuis 246.17
8. Beati ſervi tui, & Beati viri tui qui ſtant coram te ſemper. 42.5
12.11. Pater meus cecîdit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus. 204.11. & 363.21
20. Cùm audiſſet omnis Iſraël, quod reverſus eſt Jeroboam, miſerunt, & vocaverunt eum, & conſtituerunt eum regem ſuper omnem Iſraël. ibie.
13.33. Quicunque implebat manum & fiebat lacerdos. 365.29
14.12. Tu igitur ſurge, & vade in domum tuam, in ipſo introitu pedum tuorum morietur puer. 442.184
17.1. Dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad, vivit Dominus, in cujus conſpectu ſto. 22.77. & 181.23
18.10. Non eſt gens, aut regnum quò non miſerit Dominus meus te requirens. 374.74
13. Cùm interficeret Jezabel prophetas Domini quos abſconderim ego. 322.23
44. Ecce nubecula parva quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari. 64. 99. & 73.5 & 77.24
29.7. Surge, comede, grandis tibi reſtat via. 249.32
14. Derelictos ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, ut auferant eam. 331.16
19. Unges Azael regem ſuper Syriam, & Jehu filium Namſi regem ſuper Iſraël Eliſæum autem filium Saphat. 438.163

Ex 4. Regum.

Cap.1. n.7. Vir piloſus, accinctus renibus zona pellibea. 376.81
10. Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos. 280.38
2.8. Percuſſit aquas, quæ diviſæ ſunt in utramque partem, & tranſierunt ambo per ſiccum. 371.57. & 395.43
11. Ecce currus igneus, & equi ignei diviſerunt utrumque, & tulit Dominus Eliam in cœlum. 388.11. & 466.120
14. Et dixit: Ubi eſt Deus Eliæ etiam nunc 227.101
4.34. Incubuit ſuper puerum, poſuit os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſuper oculos ejus. 136.163. & 212.45
5.10. Vade & lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua. 456.63
15. Obſecro ut accipias à ſervo tuo hanc benedictionem. 442.184
6.32. Nunquid ſcitis, quod miſerit filius homicidæ hîc, ut præcidatur caput meum. 334.26
9.7. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël, Unxi te in regem ſuper populum meum. 135.158
19.34 Salvabo eam propter David ſervum meum 90.38
20.1. Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non vives: qui convertit faciem ſuam ad parietem. 123.97
17. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui. 411.19
252.21. Et tranſlatus eſt Scida de terra ſua. 312.35

Ex 1. Paralipim.

Cap.9. n.1. Univerſus ergo Iſraël dinumeratus eſt, & ſumma eorum ſcripta. 63.95
2.118 Peccavi nimis; ut hoc facerem, obſecro aufer iniquitatem ſervi tui. 205.12
28.19 Manu Domini venerunt ſcripta ad me. 188.15
29.17. Populum tuum, qui repertus eſt, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. 381.103

Ex 2. Paralipom.

Cap.7. n.3. Omnes filij Iſraël videbant deſcendentem ignem, & gloriam domini ſuper domum. 271.158
9.10. Attulit aurum, & aromata multa. 258.20
261.7. Non eſt tui officij, Ozia, ut adoleas incenſum Domino, ſed ſacerdotum, hoc eſt filiorum Aarom. 449.22

Loca S. Scripturæ.

Ex 1. Eſdræ.

Cap. 3. n. 2. ET ſurrexit Joſue filius Joſedec. 240. 44

7. 2. Ipſe quaſi vir verax, & amans Deum. 39. 154

Ex Tobia.

Cap. 1. n. 22. ET tulit omnem ſubſtantiam ejus, Tobias verò nudus latuit. 455. 61

2. 25. Nam ſicut B. Job inſultabant reges, iſti parentes, & cognati ejus. 246. 14

5. 5. Tunc egreſſus Tobias invenit juvenem ſplendidum ſtantem præcinctum. 313. 36

16. Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu. 195. 46

7. 5. Unde eſtis juvenes? Noſtis Tobiam fratrem meum? cui Angelus dixit, Tobias, de quo interrogas, pater eſt iſtius. 39. 25

11. 8. Statimque lini ſuper oculos ejus ex felle piſcis, quod portas tecum. 9. 8. & 195. 46

Ex Iudith.

Cap. 2. n. 1. FActum eſt verbum in domo Nabuchodonoſoris regis Aſſyriorum, vocavitque omnes majores natu, & habuit cum eis myſterium conſilij ſui; dixitque cogitationem ſuam in eo eſſe, ut omnem terram ſuo ſubjugaret imperio. 454. 56

5. 26. Factum eſt, cùm ceſſaſſet loqui Achior verba hæc, irati ſunt omnes. 412. 26

8. 1. Cùm audiſſet Judith filia Merari, filij Idox. 71. 107

2. Vir ejus dicebatur Manaſſes. 303. 56

6. Jejunans omnibus diebus vitæ ſuæ. 414. 40

10. 3. Induit ſe veſtimentis jucunditatis ſuæ. 303. 56

11. 18. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holopherne, & coram pueris ejus. 412. 26

13. 23. Benedicta es tu, filia, à Domino Deo excelſo. 116. 61

14. 15. Egreſſi mures de cavernis ſuis auſi ſunt provocare nos. 373. 71

15. 1. Fugæ præſidium ſumunt. ibid.

Ex Eſther.

Cap. 1. n. 19. SI placet, egrediatur decretum à facie regis. 202. 1.

2. 21. Voluerunt inſurgere in regem, & occidere eum, quod Mardochæum non latuit, 249. 30

3. 5. Cùm experimento probaſſet, quod Mardochæus non ſibi flecteret genu. 318. 3

4. 2. Oſtendens amaritudinem amici ſui, & hoc ejulatu uſque ad fores palatij gradiens. 285. 59

11. Si quis non vocatus, ejus atrium intraverit, ſine ulla cunctatione ſtatim interficiatur. 145. 43

14. Et quis novit utrum idcirco ad regem veneris, ut tali tempore parareris. 419. 72

5. 2. Et ſtetit in atrio domus regiæ, quod erat interius contra baſilicam regis. 190. 25

6. 3. Quid, pro hac fide, honoris, ac præmij Mardochæus conſecutus eſt? 235. 12

13. Si de ſemine Judæorum eſt Mardochæus, ante quem cadere cœpiſti non poteris ei reſiſtere. 431. 130

7. 3. Si inveni gratiam in oculis tuis ô Rex, & ſi tibi placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum pro quo obſecro. 489. 86

7. Etiam reginam vult opprimere, me præſente 448. 20

13. 1. Rex maximus Artaxerxes. 47. 25

6. Quem patris loco colimus. 448. 20

Ex Iob.

Cap. 1. n. 1. VIr erat in terra Hus nomine Job. 186 66

4. Ibant filij ejus, & faciebant convivium per domos unuſquiſque in die ſuo. 152. 59 & 318. 3

7. Circuivi terram, & perambulavi eam. 427. 108

11. Tange cuncta, quæ poſſidet, & videbis, quod in faciem benedicat tibi. 420. 76

2. 8. Et ipſe ſedebat in ſterquilinio. 455. 61

3. 5. Obſcurent eum tenebræ, & umbra mortis. 183. 33

3. Et nox, in qua dictum eſt, Conceptus eſt homo. 73. 8

4. 12. Ad me dictum eſt verbum abſconditum. 12 28

6. 25. Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis. 460 85

7. 3. Habuit menſes vacuos. 163. 2

12. 12. In antiquis eſt ſapientia. 303. 54

15. 21. Sonitus terroris ſemper in auribus illius. 254. 61

19. 22. Quare perſequimini me ſicut Deus? 426. 101

20. 6. Quæ eſt enim vita veſtra, vapor eſt ad modicum parens. 436. 153

29. 14. Juſtitia indutus ſum, & veſtivi me veſtimento, & diademate, ac judicio. 246. 15

37. 7. Super omnes cœlos ipſe conſiderat. 398. 61

20. Quis narrabit ei, quæ loquor, etiamſi locutus fuerit homo devorabitur. 481. 37

38. 7. Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina, & jubilarent omnes filij Dei. 226. 97

39. 16. Induratur ad filios quaſi non ſui. 423. 87

27. Nunquid ad præceptum tuum elevabitur aquila. 482. 82

40. 21. Nunquid pones circulum in auribus ejus, 52. 58

41. 25. Omne ſublime videt. 318. 3.

42. 7. Dixit Dominus Eliphaz: Non eſtis locuti rectum coram me, ſicut ſervus meus Job. 2, 8. 31

Ex Pſalmis.

Pſam. 2. n. 4. QUi habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos. 155. 8

7. Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus prædicans præceptum ejus. 75. 13. & 354. 79

4. 9. Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. 288. 73

5. 13. Scuto bonæ voluntatis ſuæ coronaſti eum. 229. 109

6. 20. Exurge Domine, ne confortetur homo. 141 17

8. 4. Video

8.4. Videbo cœlos , opera digitorum tuorum 160.24
8. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus. 187. 14
9.10. Adjutor in opportunitatibus , in tribulatione. 192.32
22. Ut quid , Domine , receſſiſti longè ; Deſpicis in opportunitatibus. 330.63
48. Deſiderium pauperum exaudivit Dominus. 289.78
10.5. Dominus in cœlo ſedes ejus. 398.62
12.1. Uſquequo, Domine , obliviſceris me in finem. 361.11
8. Dolorem in corde meo per diem. 351.69
16.15. Satiabor cum apparuerit gloria tua. 404. 88.& 220.77
17.5. Circundederunt me dolores mortis. 351. 59
7. Scutum meum , & cornu ſalutis meæ 176.7
11. Inclinavit cœlos , & deſcendit , & aſcendit ſuper Cherubim. 163.38
12. Poſuit tenebras latibulum ſuum. 9.12
36. Et diſciplina tua correxit me. 472.24
48. Qui ſubdis populos ſub me. 14.36
18.6. In Sole poſuit tabernaculum ſuum. 283. 54
20.4. Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. 387.4
21.7. Ego ſum vermis , & non homo. 157. 14. & 337.45
25. Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei. 182.29
22.1. Ad te levavi oculos meos , qui habitas in cœlis. 480.27
23.7. Tollite portas, principes veſtras. 307.57
8. Quis eſt iſte rex gloriæ ; Dominus fortis , & potens , Dominus potens in prælio. 228. 107.& 240.48
26.1. Dominus illuminatio mea , & ſalus mea. 178.11
4. Unam petij à Domino , hanc requiram , ut inhabitem in domo Domini. 437.147
11. Legem pone mihi Domine in via tua. 482 42
38.1. Afferte Domino filij , Dei afferte Domino filios arietum. 247.18
31.6. Verbo Domini cœli creati ſunt. 12.25
34.2. Dic animæ meæ , ſalus tua ego ſum. 178.11
9. Anima mea exultabit in Domino , & delectabitur ſuper ſalutari ejus 155.8
35. 10. Apud te eſt fons vitæ , & in lumine tuo videbimus lumen. 12.29
39.3. Statuit ſuper petram pedes meos , & direxit greſſus meos. 183. 33
11. Deus, Deus meus , volui , & legem tuam in medio cordis mei. 281. 39
40.13. Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti , & confirmaſti me in conſpectu tuo. 21. 69
41. 6. Quare triſtis es anima mea. 170.28
10. Quare oblitus es mei. Quare contriſtatus in cedo. Dum affligit me inimicus. 349. 60
43.4 Sed dextera tua , & brachium tuum , & illuminatio vultus tui , quoniam complacuiſti in eis 187.27
5. Tu es ipſe rex meus . & Deus meus , qui mandas ſalutes Jacob. 103.12
12. Dediſti nos tanquam oves eſcarum , & in gentibus diſperſiſti nos. 322. 21. & 385 123
44.2. Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. 169.26
4. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis , propterea benedixit te Deus. 39.155
5. Specie tua intende proſpere , procede , & regna. 230.7
6. Propter manſuetudinem , & juſtitiam deducet te. 368.6
11. Audi , filia, & vide, inclina aurem tuam, & obliviſcere populum tuum , & domum patris tui. 62.2
14. Omnis gloria ejus ab intus in fimbriis aureis. 66.107
45.6. Deus in medio ejus non commovebitur. 36. 140
8. Dominus virtutum nobiſcum , ſuſceptor noſter Deus Jacob. 149.51
47.8. In ſpiritu vehementi conteres naves Tharſis. 273.146
49.5. Congregate illi ſanctos ejus , qui ordinant teſtamentum ejus ſuper ſacrificia. 365. 31
7. Audi popule meus , & loquar Iſraël , & teſtificabor tibi Deus , Deus tuus ego ſum. 478. 15
9. Non accipiam de domo tua vitulos. 260. 88
52.6. Verbo Domini cœli firmati ſunt & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum. 17.53
54.8. Ecce elongavi fugiens,& manſi in ſolitudine , expectabam eum qui ſalvum me fecit. 413.33
55.5. Non timebo quid faciat mihi homo. 34.133
61.12. Semel locutus eſt Deus. ibid.131
64.3. Ad te omnis caro veniet. ibid.133
66.7. Terra dedit fructum ſuum. 65.102
67.4. Exultent juſti in conſpectu Dei. 171. 23
17. In Eccleſiis benedicite Deo de fontibus Iſraël. 125.106.& 87.24
68.30. Ego ſum pauper , & dolens, Deus adjuva me. 337.45
69.8. Adorate eum, omnes Angeli ejus. 223.86
70.12. Deus ne elongeris à me. 33.125
28. Donec annuntiem brachium Domini generationi omni. 160.24
71.6. Deſcendet ſicut pluvia in vellus. 132.149. & 45.17
10. Reges Tharſis , & inſulæ munera offerent , reges Arabum , & Saba dona adducent. 245.8
11. Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient ei. 374. 74
72.9. Poſuerunt os ſuum in cœlum,& lingua eorum tranſivit in terram. 379. 93
74.1. Cum accepero tempus,ego juſtitias judicabo. 253.56
76 21 Deduxiſti,ſicut oves,populum tuum in manu Moyſi,& Aaron. 50.38
77.7. Poſt fœtantes accepit eum paſcere Jacob ſervum ſuum. 140.8
26. Prævenerunt principes conjuncti pſallentibus in medio juvenculorum tympaniſtriarum. 363 .22
33. Defecerunt in vanitate dies eorum. 436.153
79.3. Excita potentiam tuam , & veni, ut ſalvos facias nos. 38. 152
9. Vineam ex Ægypto tranſtuliſtis. 331. 17
81.6. Ego dixi : Dij eſtis , & filij excelſi omnes. 13. 33.
83.2. Concupiſcit,& deficit anima mea in atriis domus Domini. 480.28

2. Cor

Loca S. Scripturæ.

2. Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum. 68.118
12. Quia miſericordiam, & veritatem diligit Deus. 75.14
84.8. Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam. 158.19
12. Veritas de terra orta eſt, & juſtitia de cœlo proſpexit. 182.17
85.16. Reſpice in me, & miſerere mei. 156.10
86.2. Diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob. 75.15
87.16. Exaltatus ſum, humiliatus ſum, & conturbatus. 255.62
88.30. Et thronum ejus ſicut dies cœli. 77.21
31. Si autem dereliquerint filij ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint. 451.35
36. Semel juravi in ſancto meo, ſi David mentiar, ſemen ejus in æternum manebit. 49.37& 45.
38. Et thronus ejus, ſicut Sol in conſpectu meo: & ſicut Luna perfecta in æternum. 283.53
49. Quis eſt homo, qui vivet, & non videbit mortem. 289.76
90.4. Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis ejus ſperabis. 38.152.& 132.148
5. Scuto circundabit te veritas ejus. 425.98
92.1. Dominus regnavit, decorem indutus eſt. 67.113
93.19. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam. 244.4
94.8. Nolite obdurare corda veſtra, ſicut in irritatione ſecundùm diem tentationis. 442.29
97.3. Recordatus miſericordiæ ſuæ, & veritatis ſuæ domui Iſraël. 162.35
98.9. Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus ejus. 256.69
101.26. Opera manuum tuarum ſunt cœli. 160.24.& 77.46
103.5 Quireplet in bonis deſiderium tuum, renovabitur ut aquilæ juventus tua. 298.34
19. Dominus in cœlo paravit ſedem ſuam. 398.62
104.6. Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ejus, 9.1
18. Ferrum pertranſit animam ejus. 301.47
105.20. Mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. 420.75
106.5. Eſurientes, & ſitientes: animæ eorum in ipſis defecit. 161.30
23. Qui deſcendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. 227.103
25. Poſuit deſertum in ſtagna aquarum. 486.67
41. Adjuvit pauperem de inopia, & poſuit ſicut oves, familias, videbunt recti, & lætabuntur. 287.69
107.10. In Idumeam extendam calceamentum meum. 465.116
109.1. Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. 58.78.& 126.114.& 184.3
110.10. Initium ſapientiæ timor Domini. 371.59
111.8. Paratum cor ejus ſperare in Domino, confirmatum eſt cor ejus. 201.70
7. Cornu ejus exaltabitur in gloria. 351.69
113.1. Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.
16. Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum. 355.77
117.15. Vox exultationis, & ſalutis in tabernaculis juſtorum. 170.28
26. Benedictus, qui venit in nomine Domini, Deus Dominus illuxit nobis. 127.66
118.11 In corde meo abſcondi eloquia tua ut non peccem tibi. 220.78
65. Bonitatem feciſti cum ſervo tuo, Domine, ſecundùm verbum tuum, bonitatem, & diſciplinam tuam doce me. 45.17
105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine. 20.63
112. Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas. 95.55
121. Feci judicium & juſtitiam, non tradas me calumniantibus me. 53.54
145. Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine. 457.69
165. Pax multa diligentibus nomen tuum, Domine, & non eſt illis ſcandalum. 227.104
122.2. Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum donec miſereatur noſtri. 201.70
124.2. Montes in circuitu ejus 139.1
5. Cum operantibus iniquitatem pax ſuper Iſraël. 228.6
131.6. Ecce audivimus eam in Ephrata. 257.74
11. Iuravit Dominus David veritatem, & non fruſtabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. 49.37.& 52.49. & 122.94.& 184.3.& 179.17.
17. Illuc producam cornu David. 176.7
137.2. Magnificaſti ſuper omne nomen ſanctum tuum. 143.150
138.11. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. 215.56
12. Tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur.
15. Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in abſcondito. 81.43
139.8. obumbraſti ſuper caput meum in die belli. 132.148
142.2. Non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. 189.18
143.10. Qui redemiſti David ſervum tuum de gladio maligno. 79.31
145.2. Lauda anima mea, Dominum. 154.3
149.4 Beneplacitum eſt Domino in populo ſuo. 104.83
6. Exultationes Dei in gutture eorum. 460.81.

Ex Proverbiis.

Cap.1. n.1. Audiat ſapientiam auris tua. 357.97
3.16. In ſiniſtra ejus divitiæ, & gloria. 140.8
33. Abominatio Domini eſt omnis illuſor, & cum ſimplicibus ſermocinatio ejus. 215.67.
4.25. Palpebræ tuæ præcedăt greſſus tuos. 192.32
8.22. Dominus poſſedit me in initio viarum. 8.2.
23. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret. 75.14.& 76.16.& 8.2.
31. Os juſti parturiet ſapientiam. 41.15
35. Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino. 81.43
13.19. Deteſtantur ſtulti eos, qui fugiunt mala. 255.65
15.12. Diſſipantur cogitationes ubi non eſt conſilium, ubi verò ſunt plures conſiliarij confirmabitur 356.70
23. Lætatur homo in conceptu oris ſui. 11.19
38.19. Frater

18.19. Frater qui adjuvatur à fratre, quaſi civitas firma. 134.153

27.18. Qui ſervat ficum, comedet fructum ex ea 491.96

23. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuosque greges conſidera. 215.56

28. 21. Qui cognoſcit in indicio faciem, non benefacit iſte, & pro buccella panis deſerit veritatem. 46.20

Ex Eccleſiaſte.

Cap.7. n. 6. Melius eſt à ſapiente corripi, quam ſtultorum adulatione decipi. 353.

76.3. Sicut enim protegit ſapientia, ſic protegit pecunia. 132.148

10.20. In cogitatione tua ne regi detrahas, aves cœli deferent vocem tuam. 249.30

Ex Canticis Canticorum.

Cap. 1. n. 2. Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te nimis 252.51.

3. Introduxit me rex in cellaria ſua: exultabimus, & lætabimur in te. 340.12

5. Filij matris meæ pugnaverunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodivi. 72.3.&236.20

6. Indica mihi quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie. 341.19

8. Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilava te amica mea. 283.53

11. Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. 77.23

13. Botrus Cypri dilectus meus mihi. 45.15.

2.1. Ego flos campi, & lilium convallium. 212. 43.& 277.19

2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. ibid.

7. Adjuro vos filiæ Hieruſalem, per capreas, cervoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoad uſque ipſa velit, 64.101.& 78.28.& 367.38.

10. En dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera, amica mea. 74.10.& 141.17

12. Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis advenit; vox turturis audita eſt in terra noſtra. 170.29.&401.75.& 106.26

16. Dilectus meus mihi, & ego illi. 191. 55.& 201.60

3.4. Paululum cum pertranſirem eos, inveni quem diligit anima mea. 230.5

6. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus. 64.98. & 272.142.& 80.38

22. Egredimini, & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater ſua. 35.138

4.3. Sicut vitta coccinea labia tua: & eloquium tuum dulce. 210.35

4. Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis. 15.13

5. Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis. 149.48

8. Veni de Libano ſponſa mea, veni, coronaberis de capite Amana. 73.6.7.8.9

11. Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. 315.48

15. Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. 80. 36. & 169.126

14. Myrrha, & aloë cum omnibus primis unguentis.

15. Fons hortorum: puteus aquarum viventium. 197.55

16. Surge, Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum. 239 39

5.1. Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum. Veni in hortum meum, ſoror mea, ſponſa, meſſui myrrham cum aromatibus; comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. 109.38. & 142.19.& 220.78.& 236. 20

2. Aperi mihi ſoror mea, amica mea. 276.13

3. Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? 129.154.& 379.96

7. Si inveneritis dilectum, dicite ei, quia amore langueo. 64. 101

11. Caput ejus aurum optimum, comæ ejus ſicut elatæ palmarum. 212 43

6.3. Pulchra es, amica mea, ſuavis, & decora ſicut Hieruſalem: terribilis ut caſtrorum acies ordinata. 224.87.& 339.6

7. Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ. 468. 8

8. Una eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matris ſuæ. 78.28.& 400.72

9. Quæ eſt iſta, quæ progreditur ſicut aurora conſurgens, pulchra, ut Luna. 81. 42

12. Revertere, revertere Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te. 10. 14

7.1. Quam pulchri greſſus tui in calceamentis, filia principis; juncturæ femorum tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata eſt manus artificis. 78.26.& 284.57

5. Comæ capitis ejus, ſicut purpura regis juncta canalibus. 244. 5

6. Quam pulchra es, & quam decora, chariſſima, in deliciis. 78. 28

8.5. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, deliciis affluens. 80. 38

7. Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum: lampades ignis, atque flammarum. 140.9. & 382. 111

8. Soror noſtra parva, & ubera non habet, quid faciemus ſorori noſtræ in die, quando alloquenda eſt. 170.29.& 333. 25

12. Vinea mea coram me eſt. 459.79

13. Quæ habitat in hortis, amici auſcultant, fac me audire vocem tuam. 145.33

14. Fuge, dilecte mi, & aſſimilare capreæ, hinnulóque cervorum. 105. 11

Ex Sapientia.

Cap. 1. n. 1. Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illũ. 229.4

2.5. Umbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt reverſio finis noſtri. 303. 54

4.13. Conſummatus in brevi explevit tempora multa. 163. 1

8.16. Intrans in domum tuam conquieſcam cum illa. 348 53

9. Mitte illam de cœlis à ſede magnitudinis tuæ, ut mecum ſit, & mecum laboret. 311. 23

16.20. Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, &

& paratum panem de cœlo præſtitiſti ei. 447. 11
17. 10. Semper præſumit ſæva perturbata conſcientia. 254. 62
18. 15. Omnipotens ſermo tuus de cœlo à regalibus ſedibus. 11. 21. & 33. 128

Ex Eccleſiaſtico.

Cap. 1. n. 9. Ipſe creavit illam in Spiritu ſancto, & vidit, & dinumeravit, & menſus eſt. 80. 33. & 78. 28
6. 36. Si videris ſenſatum, evigila ad eum, & gradus oſtiorũ illius exterat pes tuus. 347. 50
9. 22. Cum ſapientibus, & prudentibus tracta. 230. 5
10. 2. Secundùm judicem populi, ſic & miniſtri ejus: & qualis rector eſt civitatis, tales & habitantes in ea. 320. 12. & 442. 184
11. Omnis potentatus, brevis vita. 244. 1
11. 8. Priuſquam audias ac reſpondeas verbum: & in medio ſermonum ne adjicias loqui. 115. 55
30. Ante mortem non laudes quemquam hominem. 114. 63
18. 6. Cum conſummaverit homo, tunc incipiet: & cum quieverit, aporiabitur. 233. 1
20. 31. Xenia, & dona excæcant oculos judicum & quaſi mutus in ore. 441. 184
21. 17. Cor fatui quaſi vas confractum, & omnem ſapientiam non tenebit. 232. 13
24. 4. In multitudine electorum habebit laudē, & inter benedictos benedicetur. 213. 47
5. Ego ex ore Altiſſimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. 76. 19. & 80. 36
8. Gyrum cœli circuivi ſola, & profundum abyſſi penetrevi. 81. 39
15. In Hieruſalem poteſtas mea. 468. 8
18. Quaſi plantatio Roſæ Hiericho. 309. 10
21. Quaſi clibanus non inciſus vaporavi habitationem meam. 210. 63
25. In me gratia omnis viæ, & veritatis, in me omnis ſpes vitæ. 113. 54
39. 1. Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens. 14. 38
41. 28. Cum dederis, ne improperes. 34. 130
50. 30. Qui ponit illa in corde ſuo, ſapiens erit ſemper. 233. 12

Ex Iſaia.

Cap. 1. n. 1. In diebus Oziæ, Joatham, Achaz & Ezechiæ regum Juda. 224. 1
8. Regionem veſtram coram vobis alieni devorant, & deſolabitur, ſicut in vaſtitate hoſtili. 351. 11
26. Et poſt hæc vocaberis civitas juſti, urbs fidelis. 427. 104
2. 3. Quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. 248. 25 & 445. 1
4. 2. In die illa erit germen Domini in magnificentia & gloria. 182. 29
5. Propterea captivus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam. 81. 25
6. 2. Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri, duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus. 237. 23. & 47. 23
3. Clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria ejus. 124. 5. & 133. 150. & 147. 39. & 224. 87
5. Et dixi, Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito. 371. 59
7. Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigi hæc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. 368. 44. & 390. 22
8. Audivi vocem Domini dicentis, quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me. 237. 27. & 247. 20. & 367. 38. & 392. 30. & 368. 44
7. 9. Si non credideritis, non permanebitis. 233. 17
14. Dominus ipſe dedit vobis ſignum. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel. 76. 18. & 238 33. & 258. 78 & 299. 37
8. 1. Dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtylo hominis. 42. 5
2. Et adhibui mihi teſtes fideles Uriam ſacerdotem, Zachariam filium Barachiæ. 460. 88
2. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, accelera ſpolia detrahere: feſtina prædari. 139. 5. & 239. 36. & 456. 66
4 Quia antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ. 116. 72. & 315. 49
9. 2. Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. 217. 66
6. Parvulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum ejus, & vocabitur nomen ejus admirabilis conſiliarius, &c. 241. 49. & 337. 44
7. Super ſolium David, & ſuper regnum ejus ſedebit, ut confirmet illud. 51. 45
11. 1. Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet. 64. 101. & 72. 4
12. Et levabit ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſraël, & diſperſos Juda colliget. 221. 85
13. 3. Et ego mandavi ſanctificatis meis, & vocavi fortes meos. 452. 41
14. 13. Dicebas in corde tuo, in cœlum conſcendam: ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meũ, ſedebo in monte teſtamenti. 140. 9. & 318. 3. & 428. 110. & 436. 155. & 440. 175
16. 1. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ de petra deſerti ad montem filiæ Sion. 58. 76. & 469. 10
4. Finitus eſt pulvis, conſummatus eſt miſer: defecit qui conculcabat terram. 328. 1
19. 1. Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem levem & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur ſimulacra Ægypti. 307. 4. & 311 24. & 317. 53
21. 11. Cuſtos quid de nocte, cuſtos quid de nocte? 38. 152
26. 8. Nomen tuum, & memoriale tuum in deſiderio animæ meæ. 367. 39
9. Anima mea deſideravit te in nocte. 215. 56
17. Sic facti ſumus, à facie tua, Domine, concepimus, & quaſi parturivimus, 122. 94. & 348. 53
28. 21. Ut faciat opus ſuum, alienum opus ejus: ut operetur opus ſuum, peregrinum eſt opus ab eo. 160. 28

36. 26. Et erit lux Lunæ, ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum. 283. 53
27. Ecce nomen Domini venit de longinquo ardens furor ejus. 158. 18
33. 16. Iſte in excelſis habitabit, monumenta ſaxorum ſublimitas ejus: panis ei datus eſt. 339. 10
35. 1. Lætabitur deſerta, & invia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium. 373. 64
2. Germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans: gloria Libani data eſt ei. 209. 28
38. 17. Projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea. 21. 69
39. 8. Bonum verbum Domini, quod locutus eſt; Et dixit: Fiat tantum pax, & veritas in diebus meis. 289. 73
40. 1. Conſolamini, conſolamini popule meus dicit Deus veſter. 372. 60
3. Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri. 456. 66
5. Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro ſalutare Dei. 34. 133
6. Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quaſi flos agri. 374. 72. & 32. 221.
10. Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium ejus dominabitur: Ecce merces ejus cum eo. 160. 24
15. Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt: ecce inſulæ quaſi pulvis exiguus. 436. 152
18. Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt, coram eo, & quaſi nihilum, inane reputatæ ſunt ei. 52. 51. & 92. 48
41. 4. Ego Dominus primus; & noviſſimus, ego ſum. 8. 2
42. 19. Quis cæcus, niſi ſervus meus? ſurdus, niſi ad quem nuntios meos miſi. 372. 60
45. 8. Rorate cœli deſuper, & nubes pluant juſtum: aperiatur terra, & germinet Salvatorem. 132. 149
15. Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſraël Salvator. 213. 50
46. 3. Audite me, domus Jacob, & omne reſiduum domus Iſraël, qui portamini à meo utero, qui geſtamini à mea vulva. 182. 29
52. 7. Quàm pulchri ſuper montes pedes annuntiantis, & prædicantis, annuntiantis bonum. 460 88
11. Pollutum nolite tangere, exite de medio ejus, mundamini qui fertis vaſa Domini. 187. 2
53. 4. Et aſcendet, ſicut virgultum, coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. 330. 10
3. Vidimus eum & non erat aſpectus, deſideravimus eum deſpectum, & noviſſimum virorum, virum dolorum. 230. 7. & 460. 88. & 472. 23
4. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit. 467. 1
7. Sicut ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet. 468. 6
8. De anguſtia, & judicio ſublatus eſt, generationem ejus quis enarrabit? 43. 30
10. Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum, & voluntas Domini manu ejus dirigetur. 116. 72
55. 4. Ecce teſtem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus. 23. 80
57. 15. Hæc dicit excelſus, & ſublimis habitans æternitatem: & ſanctum nomen ejus in excelſo, & in ſancto habitans. 226. 98
60. 10. Surge illuminare, Hieruſalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. 294. 14
3. Et ambulabant gentes in nomine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. 245. 8 & 246. 17
6. Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian, & Epha: omnes de Saba venient. 245. 13
61. 1. Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxerit me Dominus ad annuntiandum manſuetis miſit me, ut mederer contritis corde, & prædicare captivis indulgentiam. 11. 21. & 46. 21. & 483. 47
10. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo. 264. 104
62. 2. Et videbunt gentes juſtum tuum, & cuncti reges inclytum tuum. 294. 14
3. Et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. 240. 43. & 337. 45
63. 1. Quis eſt iſte, qui venit de Edon, tinctis veſtibus de Boſra; Iſte formoſus in ſtola ſua. 332. 16. & 240. 48
4. Dies ultionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. 398. 60
15. Ubi eſt zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorum, & miſerationum tuarum. 182. 29
64. 5. Peccavimus, & abſcondiſti faciem tuam. 479. 21
65. 24. Eritque, antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego exaudiam. 289. 78
66. 7. Antequam parturiret peperit: antequam veniret partus ejus peperit maſculum. 209. 27

Ex Hieremia.

Cap. 1. n. 1. VErba Hieremiæ filii Helciæ de ſacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth. 367. 40
2. Quod factum eſt verbum Domini ad eum in diebus Joſiæ filii Amon regis Juda. 362. 14
5. Priuſquam te formarem novi te: & antequam exires de vulva, ſanctificavi te. 172. 39
7. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere, puer ſum: quoniam ad omnia, quæ mittam te, ibis. 368. 45
2. 13. Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi ciſternas. 457. 67
26. Confuſi ſunt domus Iſraël, ipſi & reges eorum, principes, & ſacerdotes, prophetæ eorum. 382. 108
8. 17. Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio. 452. 42
11. 4. In die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea. 50. 40
16. Olivam uberem, pulchram, fructiferam, ſpecioſam, vocavit Dominus nomen tuum. 479. 124
19. Et ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimam. 468. 6
13. 20. Ubi eſt grex, qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum? 215. 29

17. 1. Pecca

17.1. Peccatum Judæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo, ungue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis. 278.24
9. Pravum eſt cor hominum & inſcrutabile: quis cognoſcet illud? 167.15
22. 30. Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis proſperabitur: nec erit de ſemine ejus vir. 63.94.& 126.112
23. 4. Suſcitabo David germen juſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet judicium, & juſtitiam. 65.102.& 126.119
21. Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. 22.74
24. 4. Ficus, ficus malas, malas valde 491.98
25. 4. Et miſit Dominus ad vos omnes ſervos ſuos Prophetas. 10.5
31.15. Vox in excelſo audita eſt lamentationis, luctus, & fletus, Rachel ploravit. 258.78
22. Creavit Dominus novum ſuper terram, fæmina circundabit virum. 76.18.& 77.23. & 472.23
32.12. In oculis teſtium, qui ſcripti erant in libro emptionis, & in oculis omnium Judæorum. 41.1
19. Magnus conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu. 21.67.
33. Et venerunt ad me terga, & non facies: cum docerem eos diluculo. 457.67
33.15. In tempore illo germinare faciam David germen juſtum, & faciet judicium, & juſtitiam. 160.27
51.25 Ecce ego ad te, mons peſtifer, ait Dominus, qui corrumpis univerſam terram. 436.154

Ex Threnis Hieremiæ.

Cap.2. n. 9. Defixæ ſunt in terra portæ ejus: perdidit, & contrivit vectes ejus. 365.30
12. Cum deficerent, quaſi vulnerati, in puteis civitatis, cum exhalarent animas in ſinu matrum ſuarum. 423.87
3. 12. Tetendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam. 299.39
4.4. Filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto. Adhæſit lingua lactantis ad palatum ejus inſiti. 423.87
7. Candidiores nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores. 173.42

Ex Baruch.

Cap.3. n.33. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt. 37.147

Ex Ezechiele.

Cap.1. n.3. Factum eſt verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi ſacerdotem. 267.40
5. Et in medio ejus ſimilitudo quatuor animalium: & hic aſpectus eorum, ſimilitudo hominis in eis. 147.39
12. Unumquodque coram facie ſua ambulabat: ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur. 125.106.& 421.78
3. 9. Ut adamantem, & ut ſilicem dedi faciem tuam: ne timeas à facie eorum. 408.7
4. 1. Et tu, fili hominis, ſume tibi laterem, & ponens eam coram te: & deſcribes in eo civitatem Hieruſalem. 460.83
8.16. Et introducit me in atrium domus Domini interius: & ecce in oſtio templi Domini quaſi vigintiquinque viri dorſa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem. 457.67
9.3. Et vocavit virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis. 210.37
14.14. Si fuerint tres viri iſti in medio ejus, Noë, Daniel, & Job: ipſi juſtitia ſua liberabunt animas ſuas, ait Dominus exercituum. 238.31
16. 30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis. 390.22
21. 25. Tu autem, prophane, impie dum Iſraël, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita: hæc dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam, & hoc non factum eſt, donec veniret cujus eſt, & tradam ei. 126.116
27.8. Habitatores Sidonis, & Aradi fuerunt remiges tui: ſapientes tui Tyre, facti ſunt gubernatores tui. 361.13
27. Juda, & terra Iſraël ipſi inſtitores tui in frumento primo, balſamum, & mel & oleum, & reſinam propoſuerunt in nundinis tuis. 208.26
26. In aquis multis adduxerunt te remiges tui. 362.13
28.14. Tu Cherub extentus, & protegens, & poſui te in monte ſancto Dei. 140.9
36. 25. Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. 462.95
37.1. Facta eſt ſuper me manus Domini, & dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus, & circumduxit me per ea in gyro. 241.53
44. 2. Porta hæc clauſa erit: non aperietur, & vir non tranſibit per eam: quoniam Dominus Deus Iſraël ingreſſus eſt per eam. 109.26
21. Vinum non bibet omnis ſacerdos, quando ingreſſus eſt atrium interius. 93.50

Ex Daniele.

Cap.1. n.9. Dedit Deus Danieli gratiam, & miſericordiam in conſpectu principis Eunuchorum. 113.54
2.13. Et egreſſa ſententia, ſapientes interficiebantur. 351.66
28. Deus in cœlo revelans myſteria, qui indicavit tibi, rex Nabuchodonoſor, quæ ventura ſunt in noviſſimis diebus. 359.82
31. Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua grandis: ſtatua illa magna, & ſtatua ſublimis ſtabat coram te. 365.25
35. Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta, quaſi in favillam æſtivæ areæ. 431.131
44. In diebus regnorum illorum ſuſcitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur. 203.5
47. Verè Deus veſter Deus Deorum eſt, & Dominus regum revelans myſteria. 262.94

48. Tunc Rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei. 222. 8. & 459. 79

49. Daniel autem poſtulavit à rege: & conſtituit ſuper opera provinciæ Babylonis Sidrach, Miſach, & Abdenago. 135. 157

3. 15. Et quis eſt Deus, qui eripiat vos de manu mea. 262. 94

51. Tunc hi tres quaſi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum. 451. 36

92. Ecce video quatuor viros ſolutos & ambulantes in medio ignis, & nihil corroptionis in eis eſt. 470. 16. & 327. 49

4. 22. Ejicient te ab hominibus, & cum beſtiis erit habitatio tua, & fœnum ut bos comedes, & rore cœli infunderis. 440. 176

5. 5. In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentes contra candelabrum. 166. 26. & 447. 13

6. 4. Porrò rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne regnum; unde principes, & ſatrapæ quærebant occaſionem. 102. 7

21. Et Daniël regi reſpondens ait: Rex in æternum vive. 42. 5

22. Deus meus miſit Angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo Juſtitia inventa eſt in me. 101. 5. & 454. 59

7. 9. Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquis dierum ſubdit. 470. 16

3. Aſpiciebam ergo in viſione noctis, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat. 39. 54

8. 16. Et audivi vocem viri, & clamavit, & ait, Gabriel: Fac intelligere iſtam viſionem. 103. 13

9. 19. Exaudi, Domine placare: intende fac; ne moreris propter temetipſum. 155. 69

21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in viſione à principio. 104. 16

24. Adducatur juſtitia ſempiterna, impleatur viſio, & prophetia & ungatur ſanctus Sanctorum. 335. 34.

10. 8. Non remanſit in me fortitudo, & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui 116. 83

13. 2. Et exclamavit voce magna Suſanna: exclamaverunt autem & ſenes adverſus eam. 372. 63

14. 1. Et impendebantur per dies ſingulos ſimilæ artabæ duodecim, & oves quadraginta, vinique amphoræ ſex. 362. 16

Ex Oſea.

Cap. 1 n. 1. VErbum Domini, quod factum eſt ad Oſee filium Beeri. 366. 32

2. Principium loquendi Domino in Oſee, & dixit Dominus ad Oſee. 51. 44

2. 19. Et ſponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in juſtitia, & judicio. 76. 18

3. 2. Et fodi eam mihi quindecim argenteis & coro hordei. 17. 26

6. 7. Ipſi autem ſicut Adam, transgreſſi ſunt pactum, ibi prævaricati ſunt in me 73. 7.

7. 11. Et factus eſt Ephraim quaſi columba ſeducta non habens cor, Ægyptum invocabunt 352. 71

8. 4. Ipſi regnaverunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognovi. 67. 11

10. 13. Araſtis impietatem, iniquitatem meſſuiſtis, comediſtis frugem mendacii. 380. 102

11. 1. Ex Ægypto vocavi filium meum. 307. 4

Ex Amos.

Cap. 6. n. 6. BIbentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti; & nihil patiebantur ſuper contritionem Joſeph. 89. 39

Ex Michæa.

Cap. 4. n. 8 ET tu turris gregis nebuloſa filiæ Sion uſque ad te veniet. 215. 56

5. 2. Et tu Bethleem Ephrata parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël, & egreſſus ejus ab initio à diebus æternitatis. 8. 2. & 206. 16. & 17. & 258. 77

5. Et erit iſte pax; cùm venerit Aſſyrius in terram noſtram. 227. 102

7. 14. Paſce populum tuum in virga tua, gregem hæreditatis tuæ. 15. 45

Ex Habacuc.

Cap. 1. n. 13. MUndi ſunt oculi tui, ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris. 156. 10

2. 2. Scribe viſum, & explana eum ſuper tabulas, ut percurrat, qui legerit eum. 42. 4

3. 2. Domine, opus tuum, in medio annorum vivifica illud. 211. 40

4. Splendor ut lux erit, cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus. 165. 7. & 401. 77

11. Sol, & Luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarum tuarum. 196. 49

13. Ficus enim non efflorebit. 491. 98

18. Ego autem in Domino gaudebo: & exultabo in Deo Ieſu meo. 155. 6

Ex Sophonia.

Cap. 1. n. 1. VErbum Domini, quod factum eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filii Godol, filii Amaxiæ, Ezechiæ. 465. 117

3. 17. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipſe ſalvabit, gaudebit ſuper te lætitia, ſilebit in dilectione ſua. 219. 72

Ex Aggæo.

Cap. 1. n. 1. FActum eſt verbum Dimini in manu Aggæi Prophetæ. 366. 34

2. 10. Magna erit gloria domus iſtius noviſſimæ, pluſquam primæ, dicit Dominus exercituum. 68. 119

24. Aſſumat te, Zorobabel fili Salathel ſerve meus, dicit Dominus: & ponam te quaſi ſignaculum. 62. 92

Ex Nahum.

Cap. 1. n. 15. ECce ſuper omnes eedes Evangelizantis & annuntiantis pacem: celebra

lebra Juda feſtivitates tuas. 1.1

Ex Zacharia.

Cap.1. n.15. IRâ magnâ ego iraſcor ſuper gentes opulentas : quia ergo iratus ſum parum, ipſi verò adjuverunt in malum. 471. 20

2. 2. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu. 182. 30

6. O, fugite de terra Aquilonis dicit Dominus. O Sion fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis. 377. 86

10. Lauda, & lætare Sion; quia ecce ego venio & habitabo in medio tui, ait Dominus. 37. 147

3. 8. Adducam ſervum meum Orientem, quia ecce lapis, quem dedi coram Jeſu. 248.24

4. 2. Ecce candelabrum aureum totum, & lampas ejus. 269.131

6. 12. Ecce vir oriens nomen ejus, & ſubter eum orietur. 77.24. & 182.28. & 474.23

8.3. Hæc dicit Dominus exercituum : Reverſus ſum ad Sion, & habitabo in medio Hieruſalem. 439.42

9.9. Ecce rex tuus veniet tibi juſtus, & Salvator : ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam. 249. 33

11. Tu quoque in ſanguine teſtamenti emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. 178. 13

13. 1. In die illa erit fons patens domui David. 462.97

Ex Malachia.

Cap.3. n.1. ECce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. 21.71. & 456. 66

4. 2. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol juſtitiæ & ſagitta in pennis. 159. 21 & 217. 63. & 283. 53

5. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. 455.57.&456.66

Ex 1. Machabæorum.

Cap. 1. n.63. ET mulieres, quæ circuncidebant filios ſuos, trucidabantur ſecundùm juſſum regis. 233. 3

2.2. Et habebat filios quinque Ioannem, qui cognominabatur Gadis. 168.22

6.2. A verbis viri peccatoris, ne timueritis : quia gloria ejus ſtercus, & vermis eſt, hodie extollitur, & cras non invenietur. 316. 50

14. 21. Quia Iudæi, & ſacerdotes eorum conſenſerunt eum eſſe ducem ſuum, & ſummum ſacerdotem in æternum, donec ſurgat propheta fidelis. 126. 117

Ex 2. Machabæorum.

Cap.1 n.7. AMbiebat Iaſon frater Oniæ ſummum ſacerdotium. 143. 63

NOVUM TESTAMENTUM

Ex Matthæo.

Cap.1. n.1. LIBER generationis Jeſu Chriſti. Vide *lib.* 1. *cap.* 2.

16. Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus. 189. 9

19. Chriſti generatio ſic erat. 242. 59

20. Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei dicens : Ioſeph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam, 120. 85. & 307. 2

Vide *lib.* 1. *cap.* 10.

21. Vocabis nomen ejus Ieſum ; ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum. 122. 96. & 242. 59. & 442. 59. & 64

23. Ecce Virgo in utero habebit & pariet filium : & vocabunt nomen ejus Emanuel. 158. 78. & 39

2.1. In diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt 367.30

& de hoc latè *lib.* 2. *cap.* 4

2. Ubi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum ? vidimus enim ſtellam ejus in Oriente. 508. 7

11. Et procidentes adoraverunt eum, & apertis theſauris ſuis. 394.38

12. Et reſponſo accepto in ſomnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reverſi ſunt in regionem ſuam. 186. 10

15. Surge, accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & eſto ibi. 90. 37. & 188. 15. & 16. & 198. 58

Vide *lib.* 2. *cap.* 7.

14. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem ejus nocte & ſeceſſit in Ægyptum. 141. 17

17. Tunc Herodes videns, quoniam illuſus eſſet à Magis; de occaſione infantium, *lib. c.* 8.

18. Vox in Rama audita eſt, ploratus, & ululatus multus, Rachel plorans filios ſuos. 258.78

19. Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph in Ægypto dicens : Surge, accipe puerum, & vade in terram Iſraël. 252. 50. & de hoc latè *lib.* 2. *cap.* 9. & 186. 10

23. Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth. 307. 2

3.4. Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos. 367. 37. & ibi latè de hoc text.

5. Exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanē. 388. 10

11. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni. 472. 27

11. Tunc venit Ieſus à Galilæa ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo, de hoc vide *l.* 3. *cap.* 2.

14. Ioannes autem prohibebat eum dicens : Ego à te debeo baptizari. 472. 26

16. Ecce aperti ſunt ei cœli : & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe. 43.7.& 279. 20. & 470.16

4.1. Ductus eſt Ieſus ab ſpiritu in deſertum.

Vide *lib. 3. cap. 3.*
11. Et ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. 197. 54
17. Exinde cœpit Ieſus prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum. 371. 59
18. Ambulans Ieſus juxta mare Galilææ vidit duos fratres. 214. 54
5. 9. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. 29. 11
12. Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. 219. 73
17. Nolite putare quoniam veni ſolvere legem, aut prophetas, non veni ſolvere, ſed adimplere. 276. 15
37. Sit autem veſter ſermo, eſt, eſt, non non. 451. 37
6. 10. Adveniat regnum tuum. 388. 12
7. 9. Aut quis ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, numquid lapidem porriget ei? 421. 79
14. Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam. 272. 141
22. Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus. 87. 22
8. 2. Ecce leproſus veniens adorabat eum, dicens: Domine, ſi vis potes me mundare, & extendens Ieſus manum tetigit eum. 145. 32
9. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus habens ſub me milites. 426. 102
21. Domine permitte me primum ire, & ſepelire patrem meum. 342. 26. & 147. 35
28. Occurrerunt ei duo habentes Dæmonia, de monumentis exeuntes. 255. 63
9. 4. Cùm vidiſſet Ieſus cogitationes eorum dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus veſtris? 167. 15
5. Quid eſt faciliùs dicere, dimittuntur tibi peccata tua; an dicere, ſurge & ambula? 134. 155
6. Ut autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata. 221. 80
9. Cùm tranſiret Ieſus, vidit hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine. 214. 54
20. Acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus. 191. 23
109. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam. 284. 58.
16. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. 379. 97
11. 2. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? 249. 32. & 450. 29. & 167. 18
11. Qui autem minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo. 402. 81
14. Si vultis recipere, ipſe eſt Elias. 455. 90
21. Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. 486. 66
12. 8. Dominus eſt filius hominis etiam ſabbati 279. 31
13. 16. Veſtri autem beati oculi, quia vident, & aures veſtræ, quia audiunt. 286. 67
15. 24. Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël. 249. 31
16. 16. Reſpondens autem Petrus dixit ei, Tu es Chriſtus filius Dei vivi. 165. 107
17. Reſpondens autem Ieſus dixit ei: Beatus es, Simon Barjon, quia caro, & ſanguis non revelavit tibi. 281. 41
23. Qui converſus dixit Petro: Vade poſt me, Satana, ſcandalum es mihi. 442. 85
24. Si quis vult venire poteſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. 435. 149
17. 3. Et ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias cum eo loquentes. 41. 160. & 415. 49
5. Ecce vox de nube dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo, mihi bene complacui. 402. 80. & 89. 408. 6
26. Eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore ejus invenies ſtaterem, illum ſumens, da eis pro me, & te. 236. 2
20. 8. Voca operarios, redde illis mercedem, incipiens à noviſſimis uſque ad primos 95. 55
20. Acceſſit ad Ieſum mater filiorum Zebedæi, cum filiis ſuis 343. 27
21. 12. Et ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & menſas numulariorum. 283. 52
43. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus. 453. 46
22. 4. Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occiſa ſunt, & omnia parata. ibid. & 476. 44. & 484. 51
23. 27. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ: qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis. 379. 95
31. Filii eſtis eorum, qui prophetas occiderunt. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. ibid.
33. Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à judicio gehennæ? 380. 101
38. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. 457. 68
24. 30. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & majeſtate. 221. 85
33. Cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt in januis. 221. 80
25. 35. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare, ſitivi, & dediſtis mihi bibere. 449. 81
43. Nudus eram, & non coöperuiſtis me; infirmus, & in carcere, non viſitaſtis me. 174. 43
26. 8. Videntes autem diſcipuli indignati ſunt dicentes. 417. 57
22. Et contriſtati valde cœperunt ſinguli dicere: Nunquid ego ſum Domine. 119. 83
39. Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. 345. 39
45. Dormite jam, & requieſcite, ecce appropinquavit hora, & filius hominis tradetur. 142. 18
52. Converte gladium tuum in locum ſuum: an putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones? 197. 54
55. Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus comprehendere me. 344. 33
28. 4. Retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum, & ſenioribus dicens: Peccavi. 450. 32
7. Emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum. 56. 64
14. Et non reſpondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur Præſes vehementer. 47. 27

39. Præter

9. Prætereuntes autem blaſphemabant eum, moventes capita ſua, & dicentes. 291. 86
41. Si filius Dei es, deſcende de cruce. 431. 129
46. Deus, Deus meus, utquid dereliquiſti me? 349. 59.
59. Et accepto corpore, Ioſeph involvit illud in ſindone munda. 476. 43
28. 20. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi. 46. 22. & 127. 134. & 180. 20. & 184. 3.

Ex D. Marco.

Cap. 1. n. 4. Fuit Ioannes baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ. 369. 50
De hoc vide *lib. 3. cap.* 1
12. Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum. 407. 100. Vide de hoc, *lib. 3. cap. 3.*
4. 40. Quis putas eſt iſte, quia venti, & mare obediunt ei? 174. 43
5. 9. Quod tibi nomen eſt? & dicit ei: Legio mihi nomen eſt. 4. 15
6. 3 Nonne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi? 358. 99
9. Calceatos ſandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. 464. 111
16. Quem ego decollavi Ioannem, hic à mortuis ſurrexit, 172. 36. & 454. 52
25. Volo ut protinus des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ. 173. 40
31. Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. 410. 16
9. 5. Non enim ſciebat quid diceret, erant enim timore exterriti. 406. 100
15. 5. Ieſus autem nil amplius reſpondit, ita ut miraretur Pilatus. 232. 12
43. Ipſe erat expectans regnum Dei, & audenter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu. 302. 52
16. 1. Et reſpicientes viderunt revolutum lapidem, erat quippe magnus valde. 274. 104
6. Qui dicit illis: Nolite expaveſcere: Ieſum quæritis Nazarenum. 336. 39
17. In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis. 118. 17. & 241 50
19. Et Dominus quidem Ieſus, poſtquam loquutus eſt ei: Aſſumptus eſt in cœlum. 399. 66

Ex Luca.

Cap. 1. n. 5. Fuit in diebus Herodis Iudææ Sacerdos quidam nomine Zacharias. Vide *lib. 1. cap.* 4.
13. Uxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Ioannem. 49. 35. & 121. 92. & 390. 20.
14. Erit tibi gaudium, & exultatio, multi in nativitate ejus gaudebunt. 121. 93
15. Erit magnus coram Domino: vinum, & ſiceram non biber. 168. 19. & 379. 84
26. Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo. Vide *lib. 2. cap. 3.*
28. Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. 468. 8
32. Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur. 160. 110. & 192. 48. & 292. 59
. Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. 351. 67. & 278. 26
39. Exurgens Maria abiit in montana cum feſtinatione. Vide *lib. 1. cap. 6.*
41. Exultavit infans in utero meo, & repleta eſt Spiritu Sancto. 390. 22
48. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum vide *lib. 1. cap. 7.* & 350. 62
55. Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham, & ſemini ejus. 52. 49
57. Eliſabet impletum eſt tempus pariendi. Vide *lib. 1. cap.* 8.
75. Super omnia montana Iudææ divulgabantur omnia verba hæc. 139. 1
68. Benedictus Dominus Deus Iſraël quia viſitavit, & fecit redemptionem plebis ſuæ. 153. 65. & vide *lib. 1. cap. 9*
77. Iusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem noſtrum. 49. 37. & 52. 40
2. 1. Exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus Orbis. 362. 14. & vide *lib. 2. cap.* 1.
7. Peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit in præſepio. 464. 111
9. Et ecce Angelus Domini ſtetit juxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos. 243. 62
10. Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. 172. 38
13. Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo cœleſtis militiæ. 49. 37
15. Factum eſt autem, ut diſceſſerunt ab eis Angeli in cœlum, & paſtores loquebantur ad invicem. Vide *lib. 2. cap. 2.*
16. Et invenerunt Mariam & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio. 110. 39. & 166. 111. & 264. 105. & 308. 8. & 189. 19
18. Et omnes qui audierunt mirati ſunt de his quæ dicta erant à paſtoribus. 319. 8
21. Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer. Vide *lib. 2. cap. 3.*
22. Poſtquam impleti ſunt dies purgationis ejus. Vide *lib. 1. cap. 5.*
37. Quæ non diſcedebat de templo jejuniis, & obſecrationibus, ſerviens die ac nocte. 146. 38. & 415. 49
42. Cùm factus eſſet Ieſus annorum duodecim Vide *lib. 2. cap.* 10.
47. Stupebant omnes ſuper prudentia, & reſponſis ejus. 232. 12
48. Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. 188. 17
51. Deſcendit cum eis; & venit Nazareth, & erat ſubditus illis. 197. 51
3. 1. Anno quinto decimo Imperii Tiberii. Vide *lib. 3. cap.* 1.
2. Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem filium Zachariæ in deſerto. 174. 44
15. Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis. 446. 4. & 8. & 167. 15
16. Ego aqua baptizo vos, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni. 369. 47
21. Factum eſt autem cum baptizaretur omnis populus. Vide *lib. 3. cap. 2.*
22. Et vox de cœlo facta eſt, tu es filius meus dilectus. 271. 138
23. Ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum triginta, ut putabatur filius Joſeph. 54 18. & 295. 21
4. 1. Ieſus autem plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane, & agebatur à ſpiritu. Vide

Vide *lib.* 3. *cap.* 3.

22. Et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipſius. 232.12

91. Duxerunt illum uſque ad ſupercilium montis, ſuper quem civitas illorum eſt ædificata. 432.132

5.8. Quod cum videret Petrus procedit ad genua Ieſu, dicens: Exi á me, quia homo peccator ſum. 191.27

24. Ut autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata. 137.170

6. 12. Factum eſt autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. 410.15

13. Et elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominavit. 241.56

7.16. Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitabit plebem ſuam. 198. 61

28. Qui autem minor eſt in regno cœlorum major eſt illo. 115.66

30. Stans retro ſecus pedes ejus lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & unguento ungebat. 181.23.& 264.105

30. Simon habeo tibi aliquid dicere. 169. 24

9. 32. Petrus vero, & qui cum illo erant, gravati erant ſomno. 406.99

62. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei 358.99

11. 19. Quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia.

31. Quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce pluſquam Salomon. 357.97

12. 16. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit Satanas, 382.106

14. 33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. 435.149

15. 9. Convocat amicas, & vicinas, dicens: Congratulamini mihi. 140.10

15. Abiit in regionem longinquam. 491.100

20. Miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum ejus, & oſculatus eſt eum. 215.47.& 250.51

21. Pater peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius. 326.46

30. Sed poſtquam filius tuus hic, qui devoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, venit. 433.144

16.31. Si Moyſem, & Prophetas non audivit, neque ſi quis ex mortuis reſurrexit, credent. 263.97

19.6. Zachæe, feſtinans deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. 421.78

10. Venit filius hominis quærere, & ſalvum facere quod perierat. 172.38

22. 31. Ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret, ſicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficeret fides tua. 477.8

35. Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, numquid defuit vobis aliquid. 333.27

42. Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum à me, verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat. 196.51

44. Et factus eſt ſudor ejus, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. 118.78

23. 44. Ieſus autem dicebat: Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt. 47.27

38. Erat autem, & ſuperſcriptio ſcripta ſuper eum litteris Græcis & Latinis, & Hebraïcis. Unus autem de his qui pendebant. 241.51

42. Et dixit illi Jeſus, Amen Amen dico tibi, Hodie mecum eris in Paradiſo. 280.34

46. Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. 349.59

48. Qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora ſua. 302.52

24.12. Et procumbens vidit linteamenta ſola poſita, & abiit ſecum mirans. 231.22

Ex Ioanne.

Cap. 1. n. 1. In principio erat Verbum. Vide *lib.* 1. *cap.* 2.

4. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum. 306.73

6. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Joannes. 165.9

11. In propria venit, & ſui eum non receperunt. 214.53

10. Ut interrogarent eum, Tu quis es? 176.7. & vide *lib.* 3. *cap.* 4.

29. Et ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 249.32.& 399.47. Vide *lib.* 3. *cap.* 5.

31. Et ego neſciebam eum, ſed ut manifeſtetur in Iſraël, propterea veni ego in aqua baptizans. 368.42.& 389.14.& 399.67

34. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei? 469.9

49. Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth, poteſt aliquid boni eſſe? 106.24.& 334.31

2.2. Vocatus eſt autem & Jeſus, & diſcipuli ejus ad nuptias. 184.2

4. Quid mihi, & tibi mulier; nondum venit hora mea. 90.30

11. Hoc fecit initium ſignorum Jeſu in Cana Galilææ. 359.98.& 394.48

15. Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo. 363.21

3.5. Amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. 400.70

10. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. 350.64

23. Erat autem Joannes baptizans in Hennon juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic. 370.54.& 388.8

20. Amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum, gaudet. 465.114

4.14. Sed aqua quam ego dabo ei fiet in ea fons aquæ ſalientis in vitam æternam. 14.39

32. Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis 142.16

34. Ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me, ut perficiam opus ejus. 352.73

42. Jam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audivimus, & ſcimus 231.9

5.22. Neque enim Pater judicat quemquam, ſed omne judicium dedit filio. 46.20. & 385.121

24. Qui credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam. 18.56

34. Ego autem non ab homine teſtimonium accipio

accipio. 23. 80
35. Ille erat lucerna lucens, & ardens. 24.89
36. Opera, quæ dedit mihi Pater, ut perficiam ea, 35.75
6. 7. Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque modicum quid accipiat. 259. 82
53. Quomodò poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? 128. 131
7.48. Numquid principibus aliquis credit in eum, aut ex Phariſæis. 246.17
52. A Galilæa Propheta non ſurgit. 486. 67. & 78
8.13. Tu de te ipſo toſtimonium perhibes; teſtimonium tuum non eſt verum. 448.16
39. Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. 382. 107
50. Non quæro gloriam meam. 197
58. Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. 391.25
59. Jesus autem abſcondit ſe & exivit de templo. 309 11
10. 10. Ego veni ut vitam habeant, & abundantiùs habeant. 147. 21
12.28. Venit ergo vox de cœlo; clarificavi, & iterum clarificabo. 404. 89. & 90.& 408.6. & 474. 36
31. Nunc judicium eſt mundi, nunc princeps hujus ejicietur foras. 255. 63
13.6. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? Non lavabis mihi in æternū. 390 18
8. Reſpondit ei Jesus: ſi non lavero te, non habebis partem mecum. 392.27
25. Cum recubuiſſet ſuper pectus Jesu. 213. 47
14.23. Et pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. 467. 2
26. Paraclitus autem ſpiritus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. 101.5
30. Venit enim princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam. 419.69
15.14. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis. 401.14
16. 33. Confidite, ego vici mundum. 411 20
18. 6. Quem quæritis? illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum; & dixit eis, ego ſum. 418.60
13. Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim ſocer Caipha, qui erat Pontifex anni illius. 256.70 & 365.27 .& 30
37. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati 23.80
19.12. Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris omnis enim, qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. 238.26.& 361.9.&448.16
17. Et bajulans ſibi crucem, exivit in eum, qui dicitur Calvariæ, locum. 388 10
19. Erat autem ſcriptum: Jesus Nazarenus, Rex Iudæorum. 169.27
26. Dixit Matri ſuæ, mulier, ecce filius tuus. 300. 45
34. Continuò exivit ſanguis, & aqua. 385.61
39. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocte primùm. 302.52
20.15. Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi ubi poſuiſti eum; & ego eum tollam. 248. 26.& 284. 55
21.17. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis amas me; 475. 10
24. Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his 14. 39
25. Sunt alia, quæ fecit Jesus, quæ ſi ſcriberentur per ſingula, ne ipſum arbitror mundum capere poſſe. 285.61

Ex Actis Apoſtolorum.

Cap. 1. n. 24. ET ſtatuerunt duos, & orantes dixerunt: Tu Domine, oſtende, quem elegeris. 453. 48
2. 4. Et repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui. 93. 52
5. Viri religioſi ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt 338. 4 & 374. 73
3. 2. Vir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ, quem ponebant quotidie ad portam templi. 216.60
14. Vos autem ſanctum, & juſtum negaſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis 126.118
22. Quoniam Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter de fratribus veſtris. 454. 50
6. 8. Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine, faciebat prodigia. 114. 62
10. Surrexerunt quidam de Synagoga diſputantes cum Stephano. 490.90
7. 55. Video cœlos apertos, & Jesum ſtantem à dextris virtutis Dei. 279. 28. & 398. 61
10. 38. Quomodo eum unxit Dominus Spiritu ſancto. 483. 47
12. 7. Lumen refulſit in habitaculo percuſſoque latere Petri. 217. 66.& 272. 140
7. Calcea te caligas tuas. 464. 111
16. 6. Tranſeuntes autem Phrygiam, Galatiæ regionem, vetati ſunt à Spiritu ſancto loqui verba Dei in Aſia. 194. 43
18. 24. Vir eloquens devenit Epheſum, potens in ſcriptura. 14.36
26. 2. Æſtimo me beatum apud te, cùm ſim defenſurus me hodie.

Ex Epiſtola ad Romanos.

Cap. 1. n. 1. PAulus ſervus Jesu Christi vocatus Apoſtolus. 241.55.& 56
4. Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum. 228. 107
9. Sine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper. 304. 59
20. Inviſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. 23.78.& 26. 97
21. Ut ſint inexcuſabiles, quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt. 27.102
3.25. Quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem juſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum. 178.14.& 298.32
6. 3. Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Jesu, in morte ipſius baptizati ſumus 408. 5
8. 3. De peccato damnavit peccatum in carne. 407. 26
15. Non accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba Pater. 406 95
26. Ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarra-

inenarrabilibus. 401. 76
Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imagini filii ſui 166.12
9. 1. Eadem vobis ſcribere mihi quidem non pigrum, vobis autem neceſſarium. 476.4
6. Non enim omnes, qui ex Iſraël ſunt, ii ſunt Iſraëlitæ: neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii. 383. 112
8. Non qui Filii carnis, hi Filii Dei, ſed qui filii ſunt promiſſionis. 162. 34
10. 4. Finis legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. 106. 22
19. Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem. 1. 1
11. 11. Numquid ſic offenderunt, ut cadant, abſit. 297. 26
25. Donec plenitudo gentium intraret, ſic omnis Iſraël ſalvus fieret. 295. 18
12. 10. Honore invicem prævenientes. 389. 25

Ex 1. ad Corinthios.

Cap. 1. n. 6. Per quem vocati eſtis in ſocietatem filii ejus Jesu Christi. 16. 49
22. Quoniam Iudæi ſigna petunt: & Græci ſapientiam quærunt. 23. 82
23. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum: Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam. 222.82.& 297. 26
26. Videte vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia. 486.65
30. Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & juſtitia, & ſanctificatio. 226.96
2. 7. Loquitur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt 357.79
8. Quam nemo principum hujus ſæculi cognovit: ſi enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. 426. 110
3. 1. Tanquam parvulis in Chriſto, lac vobis potum dedi. 468. 7
9. Unuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem. 291.86
16. Neſcitis quia templum Dei eſtis 430.119
4. 21. Quid vultis in virga veniam ad vos, an in charitate, & ſpiritu manſuetudinis? 469. 13
5. 5. Tradere hujuſmodi Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit. 53. 54
99, Non alligabis os bovis triturantis. 283. 53
12. Sed non uſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus, ne offendiculum demus Evangelio Chriſti 275.11
11. 3. Caput mulieris vir. 196. 49
23. Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, gratias agens, fregit, & dixit. 293.7
12. 28. Et quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia primùm Apoſtolos. 242.56
14. 22. Itaque linguæ in ſignum ſunt non fidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, ſed fidelibus. 193. 39
34. Mulieres in Eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui. 174.1.&305.65

Ex 2. ad Corinthios.

Cap. 1. n. 1. Paulus Apoſtolus Jesu Christi per voluntatem Dei. 16. 49
12. Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. 205. 12
5. 19. Quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. 203. 4
8. 9. Propter vos egenus factus eſt, cum eſſet dives, ut illius inopiâ vos divites eſſetis 127. 23
12. 2. Scio hominem in Chriſto, ante annos quatuordecim, ſive in corpore, neſcio, ſive extra corpus. 137.170
7. Ne magnitudo revelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ Angelus Satanæ. 408. 3

Ex Epiſtola ad Galatas.

Cap. 1. n. 4. Qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, ut eriperet nos de præſenti ſæculo. 226. 96
8. Aut licèt Angelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis anathema ſit. 429. 114
2. 20. Qui dilexit me dedit ſemetipſum pro me 155. 9
4. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere factum ſub lege. 435.148
7. Quod ſi filius, & hæres per Deum. 16.49

Ex Epiſtola ad Epheſios.

Cap. 1 n. 3. Qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto. 149. 10
2. 14. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum. 225.90.& 227.102
22. Et vos coædificamini in habitaculum Dei in ſpiritu. 75. 13
3. 10. Ei autem, qui potens eſt, omnia facere ſuperabundanter, quam petimus. 226. 97
4. 22. Deponite vos veterem hominem, &c. & induite novum qui ſecundùm Deum creatur. 322.22
5. 8. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. 20. 63
18. Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. 92.46
32. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia. 50.39
6. 12. Adversùs mundi rectores tenebrarum harum. 20. 63
16. Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis. 465.115

Ex Epiſtola ad Philippenſes.

Cap. 1. n. 6. Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Christi Jesu. 179. 18
2. 6. Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. 37. 145
7. Semetipſum exinanivit formam ſervi accipiens. 137.167
9. Donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. 242. 56
3. 1. Eadem vobis ſcribere; mihi quidem non pigrum, vobis autem neceſſarium. 475. 39. & 476. 4

Ex 1. ad Theſſalonicenſes.

Cap. 5. n. 17. Semper gaudete, ſine intermiſſione orate. 304. 59. 62

Ex 1. ad Timotheum.

Cap. 1. n. 4. Ut denuntiaret quibuſdam, ne aliter docerent; neque intenderent fabulis. 44. 12
2. 9. Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia, & ſobrietate ornantes ſe. 21. 138
12. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio. 305. 65
5. 17. Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habentur. 218. 67

Ex Epiſtola ad Titum.

Cap. 2. n. 11. Apparuit gratia Dei ſalvatoris noſtri omnibus hominibus. 165. 8
3. 5. Non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam, ſalvos nos fecit. 178. 13
9. Stultas autem quæſtiones, genealogias, & contentiones devita. 44. 12

Ex Epiſtola ad Hebræos.

Cap. 1. n. 3. Portans omnia verbo virtutis ſuæ. 11. 23
6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit; & adorent eum omnes Angeli ejus 223. 86
2. 10. Decebat eum, propter quem omnia, & per quem omnia. 16. 99
17. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari, ut miſericors fieret. 310. 17
4. 12. Vivus eſt ſermo Dei, & efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens uſque ad diviſionem animæ. 155. 7. & 310. 17
15. Non enim habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris. 412. 24
5. 7. Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad eum, qui poſſit illum ſalvum facere à morte. 372. 63
9. 17. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt, alioquin nondum valet. 178. 13
12. 3. Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus adverſum ſemetipſum contradictionem. 330. 9. & 299. 38
13. 17. Obedite præpoſitis veſtris, ſubjacete eis; ipſi enim invigilant. 215. 56

Ex Epiſtola Iacobi

Cap. 1. n. 10. Quicumque autem totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus. 84. 1.
19. Dæmones credunt & contremiſcunt. 426. 100
5. 18. Fructus juſtitiæ in pace ſeminatur facientibus pacem.
4. 6. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. 157. 13

Ex 1. Petri.

Cap. 1. n. 10. Redemptis pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti. 468. 6.
2. 5. Et ipſi tanquam lapides vivi, ſuperædificamini domus ſpiritualis. 75. 13
7. Vobis igitur honor credentibus. 176. 7
6. 8. Adverſarius veſter, tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. 427. 108

Ex 2. Petri.

Cap. 1. n. 18. Nos audivimus de cœlo allatam cum eſſemus cum ipſo in monte. 404. 87. 90

Ex 1. Ioannis.

Cap. 1. n. 1. Quod fuit ab initio, quod vidimus oculis noſtris. 10. 13. & 39. 153
1. Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem. ibid.
5. Quoniam Deus lux eſt, & in eo non ſunt tenebræ. 20. 65 & 76. 10
5. 7. Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo. Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus. 15. 45

Ex 2. Ioannis.

10. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum. 114. 57

Ex Apocalypſi.

Cap. 1. n. 16. Audivi poſt me vocem magnam, tanquam tubæ dicentis: quod vides ſcribe in libro. 148. 46
13. In medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem filio hominis, veſtitum podere. 210. 37. & 237. 23
14. Caput ejus, & capilli erant candidi, tanquam lana alba. 212. 43
2. 7. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei. 43. 132
12. Hæc dicit qui habet rhomphæam ex utraque parte acutam. 474. 36
17. In calculo nomen novum ſcriptum, quod nemo ſcit, niſi qui legit. 24. 43
3. 19. Ego quos amo, arguo, & caſtigo. 205. 12
4. 1. Vox prima, quam audivi tanquam tubæ loquentes mecum, dicens: Aſcende huc. 164. 4. & 165. 6. & 397. 58
8. Et requiem non habebant die, ac nocte, dicentia: Sanctus. 245. 13
10. Mittebant coronas ſuas ante thronum, dicentes. 148. 46
11. Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem. 235. 14
54. Et ego flebam, multum, quoniam nemo dignus inventus eſt aperire librum. 465 113
5. Vicit leo de Tribu Iuda, radix David, aperire librum. 244. 5
6. Vidi; & ecce in medio throni, quatuor animalium, & ſeniorum, Agnum ſtantem, & accepit de dextera ſedentis librum. 139. 6. & 467. 5. & 470. 15.

8. Viginti

8. Viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram Agno. 214. 44
9. Dignus es, Domine, accipere librum, & aperire ſignacula ejus, quoniam occiſus es. 222. 82
11. Et vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium & ſeniurum. 228. 107
12. Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem, ſapientiam, & fortitudinem. 235. 14
6. 1. Et vidi quod apparuiſſet Agnum unum de ſeptem ſigillis. 470. 15
9. Vidi ſubtus altare animus interfectorum propter verbum Dei. 322. 21
9. 13. Et reſpondit unus de ſenioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt? 458. 76
10. 11. Oportet te iterum prophetare gentibus populis, & linguis. 479. 22
11. 3. Dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis. 90. 39
12. 1. Et ſignum magnum apparuit in cœlo mulier amicta ſole. 64. 99. & 253. 52
3. Et ecce draco magnus rufus habens capita ſeptem, & cornua decem. 74. 12
17. 8. Beſtia, quam vidiſti, fuit & non eſt. 10. 10
11. Et decem cornua, quæ vidiſti, decem reges ſunt. 453. 47
18. 4. Exite de illa populus meus, ne apricipes ſitis delictorum ejus 377. 86
19. 7. Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni. 224. 88
11. Ecce equus, albus, & qui ſedebat ſuper eum vocabatur fidelis, & verax. ibid. 87
12. In capite ejus diademata multa habens nomen ſcriptum, quod nemo novit, niſi ipſe. 240. 48. & 243. 64
13. Veſtitus erat aſperſus ſanguine: & vocatur nomen ejus Verbum Dei. 12. 22. & 396. 31. & 458. 163
17. Et vidi unum Angelum ſtantem in ſole, & clamavit voce magna dicens omnibus avibus. 48. 29
20. 2. Qui eſt diabolus, & Satanas, & ligavit eum per mille annos. 255 63
21. 8. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, pars illorum erit in ſtagno. 330. 13
16. Civitas in quadro poſita eſt, & longitudo ejus tanta, quanta & latitudo. 2. 6
18. Et erat ſtructura muri ex lapide Jaſpide: ipſa verò civitas aurum mundum. 75. 15
22. 2. Ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim. 341. 17
9. Vide ne feceris, conſervus tuus ſum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui ſervant verba prophetiæ libri hujus. 217 65

R. P. D. F. JOANNIS
DA SYLVEIRA
COMMENTARIORUM
In textum Evangelicum
TOMUS PRIMUS,

COMPLECTENS

CHRISTI DOMINI INGRESSUM IN MUNDUM,

ab exordio Evangelii uſque ad Joannis teſtimonia.

PRÆFATIUNCULA

EX D. LUCA, CAP. I.

QVONIAM quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completa ſunt, rerum: ſicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis, viſum eſt & mihi aſſecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile, ut cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

PROOEMIUM
In textum quatuor Evangeliſtarum.
CAPUT PRIMUM.

Quid ſit Evangelium?

EVANGELIUM, vox eſt Græca, variis & multis modis accipitur; communiter tamen ac propriiſſimè pro jucunda, fauſtáque nuntiare. Nahum. 1. num. 15. *Ecce ſuper montes pedes Evangelizantis*, id eſt, bona annunciantis. Ad Rom. 10. num. 15. *Quàm ſpecioſi pedes Evangelizantium pacem, Evangelizantium bona.* Matth. 4. num. 23. Marc. 1. num. 14. Et hac ratione factum eſt, ut notat D. Auguſtinus, *tom. 6. lib 6. contra Fauſtum, cap. 2.* ut hoc nomen ad fidelium Hiſtoriam de adventu, ac vita Chriſti, ſignificandam reſtrictum ſit, ita ut per antonomaſiam Evangelium ſim- 1. Nahum. 1. Rom. 10. Matth. 4. Marc. 1. Auguſt.

pliciter dicatur; totum enim, quod in eo continetur, plenum eſt gratiâ, miſericordiâ, ac gaudio totius Orbis. Et ideò dicit Angelus ad Paſtores, Luc. 2. num. 10. *Evangelizo vobis gaudium magnum, quia natus eſt vobis hodie Salvator.* Ex quo fit, quòd tanta proprietate hoc nomen *Evangelium* conveniat codici quatuor Evangeliſtarum, ut nulli alii libro, ſive prophano, ſive Canonico æqualiter poſſit adaptari, ut notat Abulenſ. *quæſt.* 9 *&* 10. *in præfat. in Matth.* Nullus enim alius liber continet tam plenam ac latam annuntiationem de adventu, vita, ac rebus geſtis Chriſti Domini, in quo eſt ſumma felicitas, ac gaudium, ut Evangelium. Nam ſi liber non eſt Canonicus, non habet tantam auctoritatem, ſi Canonicus, v. g. Epiſtolæ Pauli, eſto latè poſſint dici Evangelium, tamen pleniùs prænoſcitur doctrina de myſteriis vitæ, mortis, ac reſurrectionis Chriſti, & illius miraculis in codice quatuor Evangeliſtarum; ergo iſte propriiſſimè dicitur Evangelium.

Luc. 2. Abulenſ.

2\. *Definitio Evangelii.* Remig. Euſeb.

Varias Evangelii definitiones tradunt D. Remig. *cap.* 1. *ad Rom. & cap.* 1. *ad Galat.* Euſeb *lib.* 1. *de præpar. Evang. cap.* 1. D. Thom. *in prolog Epiſt ad Rom.* Clariùs hac deſcriptione poteſt definiri: Evangelium eſt bona annuntiatio inſtinctu Spiritus ſancti conſcripta, tractans peculiariter de adventu, ac myſteriis Chriſti Domini, ac cœleſti ejus doctrina, perducente homines ad vitam æternam. Bona annuntiatio inſtinctu Spiritus ſancti conſcripta, ponitur loco generis, hoc enim eſt de ratione Scripturæ Canonicæ, & per hoc diſtinguitur Evangelium à multis libris à variis Authoribus, qui agunt de vita Chriſti, & hæc eſt peculiaris differentia Evangelii, quod ſingulariter tractat de adventu Chriſti, ejus vita, ac rebus geſtis, cœleſtique ejus doctrina, cujus proprium eſt perducere homines ad vitam æternam, *Joan.* 4. *n.* 14.

CAPUT II.

Evangelium in ſe unum: illius Scriptores quatuor.

3\. *Evangelium unum.* Zacharias. D. Hieron. Auguſt. Chryſoſt. Ambroſ. Beda. Remigius.

QUANQUAM Evangeliorum libri quatuor ſint, Evangelium tamen in ſe eſt unum, ut multis probat Zacharias Epiſcopus *in præfat. Matth.* Et idem docent D. Hieron. *ſuper Marcum, in princ.* his verbis: *Quatuor Evangelia unum eſt, & unum quatuor.* Et *in Eccleſ.* ad illa verba, *faciendi libros nullus eſt finis.* D. Aug. *contra Fauſtum Manich. lib.* 2. *c.* 2. D. Chryſoſt. *in Epiſt. ad Galat. c.* 1. D. Ambroſ. *ſuper Lucam, in princ.* Beda *in prologo Matth. & Luc.* D. Remig. *in Matth.* ubi ita ait: *Sicut una eſt fides, & unum Baptiſma, ita & unum Evangelium, quia una eſt doctrina. Et quòd ipſe Dominus manifeſtat cùm dicit: Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ: & nos quotieſcumque plurali numero dicimus Evangelia, nec doctrinam dividimus, ſed libros diſtinguimus.* Nam licèt Scriptores ſint quatuor, res tamen ſcripta in ſe eſt una, continens unam Hiſtoriam, unam doctrinam, unum dogma fidei: ergo Evangelium in ſe eſt unum miro ordine, miráque conſonantia, ac concordia compoſitum, ut videbimus in toto hoc Opere, de quo circa conſenſum Evangeliſtarum integros libros edidit D. Auguſt. vide eum *ſerm. de Reſurrect. &* 11. *de verb. Dom.* D. Chryſoſt. *homil.* 1. *in Matthæum.*

4\. *Evangeliſtæ quatuor.* Gelaſ. Papa. Hieron. Ambroſ. Origenes. Euſeb.

Evangeliſtæ ſunt quatuor, & quamquam multi conati ſunt Hiſtoriam Evangelicam enarrare, ac ſcribere, ut hic ait D. Lucas: *Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completa ſunt, rerum,* &c. Narrationes, ac ſcriptiones horum Authorum Gelaſius Papa refert, & ut apocryphas rejicit, *cap. Sancta Romana Eccleſia, diſt.* 15. *poſt medium.* D. Hieron. *in proœm. Matth.* D. Ambroſ. *in Lucam, in initio.* Orig. *homil.* 1. *in Luc.* D. Epiphan. *lib.* 1. *Panarii, contra hæreſim Gnoſticor.* Euſeb. *lib.* 6. *hiſtor. Eccleſ. cap.* 10.

5\. *Evangelia quatuor.* Nicæn. Chalcedon. Carthagin. Florentin. Trident.

Certum dogma fidei eſt quatuor tantùm eſſe Evangelia, ſcilicet Matthæi, Marci, Lucæ, & Joannis, ut ſunt in Biblia vulgatæ editionis juſſu Sixti V. Ita conſtat ex perpetua, & continua traditione Eccleſiæ à tempore Apoſtolorum, & ex multis antiquiſſimis codicibus; & ita definitum eſt in omnibus ferè Conciliis Eccleſiæ, Nicæno, Chalcedonenſi, Carthaginenſi III. *c.* 47. Florentino, ſub Eugenio IV. in unione Armeniorum, Tridentino *ſeſſ.* 4. Hoc tandem docuerunt omnes Patres per omnes ætates, D. Auguſt. *lib.* 2. *de doctr. Chriſti, cap.* 8. D. Hieron. *in prolog. Matth. & Luc.* D. Iræneus, *lib.* 3. *cap.* 4. D. Athanaſ. *in Synopſi*, & alii communiter.

6\. *Cur quatuor Evangeliſtæ?* Deut. 19.

Si verò quæras: Quare tantùm quatuor ſint Evangeliſtæ: Reſpondemus, quòd ratio à priori, divina voluntas: Congruentia multiplex; quia, ut dicitur Deut. 19. *In ore duorum*

duorum, *vel trium ſtat omne verbum*; ad magnam autem demonſtrationem veritatis Chryſoſt.
quatuor teſtes eſſe voluit Chriſtus Dominus, ut notat Chryſoſtom. *homil.* 1. *in Matth.*
Secundò, quia ſicut quatuor ſunt Orbis partes, ita quatuor voluit eſſe Evangelia, ex
quibus totus Orbis ſpiritualis conſtaret. Ita D. Hieron. *in prolog. Matth.* qui incipit, Hieron.
Matthæus cùm primò. D. Auguſt. *lib.* 1. *de concord. Evang.* Tertiò, *Civitas in quadro poſita* Auguſt.
eſt, Apocal. 21. Sunt ergo quatuor Evangelia quatuor columnæ, quibus hæc ſpecioſa Apoc. 21.
domus ſuſtentatur. Ita D. Iren. *lib.* 3. *c.* 11. Quartò, ut tradit D. Hieronym. citatus, ſicut D. Iren. Hieron.
Arca Teſtamenti per quatuor circulos, ſeu annulos aureos portabatur, *Exod.* 25. *&* 36.
Ita Chriſtus, qui per Arcam figurabatur, per quatuor Evangelia debuit per totum
Orbem portari, & publicari. Quintò. Sicut ex Paradiſo ab uno fonte quatuor flumina
egrediebantur; ita conveniens fuit, ut quatuor Evangelia emanarent ex uno fonte vitæ,
ſcilicet Chriſto Domino, quæ totum Orbem rigarent, & fœcundarent. Ita D. Hieron.
in prologo Matth. qui incipit, *Plures fuiſſe*. Hæc quatuor Evangelia figurata ſunt in
quatuor animalibus, quæ vidit *Ezech.* 1. *&* 10. & Joan. *Apocal.* 4. *&* 9. ubi Patres, ac Ezech. 1. & 10.
Doctores multa de hac re dicunt. Apocal. 4. & 5.

CAPUT III.

De Evangelio S. Matthæi.

SANCTUS Matthæus Apoſtolus ſcripſit Evangelium in Judæa, rogantibus fra- 7.
tribus, qui ex Judaiſmo ad fidem convertebantur, antequam abiret ad Gentes ad *Matthæus ubi & quando ſcripſ. Evangel.*
illud prædicandum. Ita D. Hieron. *in prologo Matthæi*: *Plures fuiſſe*, & in alio,
Matthæus ex Judæa; & *in præfatione Matthæi* Theophyl. Euthym. S. Thom. & alii. D. Hieron.
Surius *in vita S. Matthæi*. Anno, quo ſcripſerit, major difficultas. Nicephor. *lib.* 2. *hiſtor.* Theoph.
Eccleſ. c. 15. exiſtimat, quòd anno decimoquinto poſt Chriſti Aſcenſionem. D. Irenæus, Euthym. D. Thom.
lib. 3. *c.* 1. quòd illo anno, quo Petrus, & Paulus Romæ prædicare cœperunt, ſcilicet unde- Surius.
cimo poſt Aſcenſionem Chriſti; communior, & probabilior eſt ſententia quòd ſcripſerit Nicephor.
Matthæus ſuum Evangel. anno octavo poſt Aſcenſionem, quadrageſimo primo Chriſti Irenæus. Euſebius.
Domini, Caligulæ Imperatoris anno tertio. Ita Euſeb. *lib.* 3. *c.* 8. Theophyl. Euthym. Theoph.
in Matth. Ad hanc ſententiam plures ſunt conjecturæ. Primò, quia non videtur, quòd Euthym.
Eccleſia fuerit tanto tempore ſine Evangelio ſcripto, ut aliæ ſententiæ dicunt; nam
Matthæus primus omnium ſcripſit, ut tradit D. Hieron *de ſcript. Eccleſ.* Secundò. Quia
non videtur quòd Matthæus tanto tempore detineretur Hieroſolymis, & non abiret
in Provinciam ſibi deſtinatam. Tertiò propter auctoritatem Euſebii & antiquitatem.

Scripſit Evangelium ſuum idiomate Hebraïco. Ita D. Hieron. *in prolog. Evangeliorum* 8.
ad Damaſum Pontificem. Et *lib. de Script. Eccleſ.* teſtatur, ſuo tempore in Bibliotheca *Quo idiomate.*
Cæſarienſi ſervari exemplar Evangelii Matthæi Hebraica lingua ſcriptum. Item tra- Hieron.
dunt D. Chryſoſt. *hom.* 1. *in Matth.* Euſeb. *lib* 3. *hiſt. Eccl. c.* 1. *& lib.* 5. *cap.* 10. Papias Chryſoſt.
antiquiſſimus Author apud eundem Euſebium, *lib* 3. *cap. ult.* D. Auguſt *lib.* 3 *de conſenſu* Euſebius. Papias.
Evangeliſtarum, *cap.* 2. D. Epiphan. *hæreſ.* 51. Dorothæus *in Synopſi*. Noſter D. Cyrillus Auguſt.
Hieroſol. *Catecheſ.* 4. Ferculius Epiſcop. *in Chron. lib.* 2. *c.* 4. Origenes apud Nicephor. Epiphan, Doroth.
lib. 5. *cap.* 6. Theophyl. Euthym. S. Thom. *in prologo Matth.* & alii. Cyrillus.

Cardinalis Cajetanus *in prologo Matth.* exiſtimat Evangelium non fuiſſe ſcriptum Ferculius. Origenes.
à Matthæo Hebraico idiomate, ſed Græco. Fundatur, quia *cap.* 1. n. 23. dicit, *Vocabunt* S Thom.
nomen ejus Emmanuel, *quod interpretatur*, *Nobiſcum Deus*. Et c. 27. n. 4. *Clamavit Jeſus*, 9.
dicens: *Eli*, *Eli*, *lamma ſabacthani*, *hoc eſt*, *Deus meus*, *Deus meus*, *ut quid dereliquiſti me?* Cajet. Matth 1.
Si ergo Matthæus ſcribebat Hebraïcè, & ad Hebræos, ad quid explicaret illa vocabula Matth. 27.
quæ Hebraïca erant?

Standum eſt tamen in ſententia ſanctorum Patrum. Et ſi ratio Cajetani aliquid 10.
probaret, etiam oſtenderet, nullum librum veteris Teſtamenti eſſe ſcriptum Hebraï-
cè, quod non eſt dicendum. Et tales explicationes non ſunt in textu Hebraïco, ſed
à noſtro Interprete ponuntur, ut notat Salmer. *tom.* 1. *in Prolog.* 35. & paſſim hoc reperies Salmeron.
in Scriptura. *Gen.* 31. c. 49. dicitur: *Galaad*, *id eſt*, *Tumulus teſtis*. Gen. 35. n. 18. *Benoni*, *id* Geneſ. 31.
eſt, *filius doloris mei*. & n. 19. *Benjamin*, *id eſt*, *filius dexteræ*. Exod. 12. n. 11. *Phaſe*, *id eſt*, Geneſ. 35. Exod. 12.
Tranſitus Domini. Exod. 16. num. 15. *Manhu*, *quod ſignificat*, *Quid eſt hoc?* Et meritò hæc Exod. 16.
verba Hebraïca ponuntur in noſtra vulgata cum ſua interpretatione, ad intelligen-

dam vim myſterii, ſi enim non diceretur, *Eli, Eli lamma ſubacthani*, quomodo poterimus intelligere, quod circunſtantes dixerunt: *Heliam vocat iſte?* Deinde eſto tales interpretationes eſſent in Hebræo, nihil facit, quia ſæpe in eodem idiomate nomen obſcurum explicatur per clarius.

11. Salmeron. Salmeron citatus exiſtimat, quòd Evangelium ſcriptum ſit à Matthæo Syriacâ linguâ. Fundatur, quia talis lingua erat valde familiaris Hebræis, & ideo ſæpe in Evangelio reperiuntur nomina Syriaca. Secundò Hebræi remanſuri erant in ſua incredulitate, ad quid Evangelium eorum linguâ erat ſcribendum? Tertiò, Quia Bartholomæus Apoſtolus, illud aſportavit in Indiam; ſi autem erat ſcriptum Hebraïcè, Indi non poterant intelligere. *Rejicitur hæc ſententia.* Hæc tamen ſententia parum urget, nec ab Authore antiquo probatur. Ad primum dicimus, quòd multo magis familiaris erat lingua Hebraïca, tanquam materna; & ideo Pilatus juſſit ſcribere titulum Crucis Hebraïcè, Græcè, & Latinè. Quòd verò aliquod nomen Syriacum reperiatur in Evangelio, hoc nihil urget, quia ſæpe ex una lingua unum nomen mendicatur ad aliam, ut ex Latina ad Luſitanam, vel Hiſpanicam. Ad ſecundum. Quòd quamvis Judæi permanſuri eſſent in ſua infidelitate, multi tamen converſi ſunt ad fidem, ut conſtat ex Actibus Apoſtolorum. Ad tertium Evangelium, quod Bartholomæus aſportavit ad Indos, eſſe litteris Euſeb. Hebraïcis conſcriptum, ut teſtatur Euſebius *lib.* 5. *cap.* 10 voluit tamen illud ferre tanquam pretioſum theſaurum. Ex quo patet quanta ſit auctoritas Evangelii Matthæi, ita Theophyl. ut Joannes Apoſtolus, ut ait Theophyl. ex Hebraïca lingua in Græcam ſit interpretatus, & Jacobus Apoſtolus primus Hieroſolymorum Epiſcopus illud ad legendum ſuæ Hieron. Eccleſiæ dederit, ut teſtatur D. Hieron. *de viris illuſtribus.*

CAPUT IV.

De B. Marci Evangelio.

12. *Motivum ſcribendi.* MARCUS Diſcipulus D. Petri Romæ rogantibus fratribus ſcripſit Evangelium, ut quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam ſcripturæ traderet. Et hæc fuit cauſa, quam habuit D. Marcus ſuum Martyrol. ſcribendi Evangelium. Ita Martyrolog. Romanum die 25. Aprilis, Papias, & Clemens Papias. Clemens. Alexandr. ut refert Euſeb. *lib.* 2. *c* 15. D. Hieron. *de ſcriptor. Eccleſ.* D. Athan. *in Synopſi.* Euſeb. Euthym. *in Marci procem.* D. verò Epiphan. *hæreſ.* 15. ita ait: *Statim poſt Matthæum inſe-* D. Hieron. D. Athan. *cutus eſt Marcus juſſus à S. Petro Romæ edere Evangelium.* Fortaſſe utrumque fuit; nam Euthym. cùm Marcus rogaretur à fratribus, ut ſcriberet Evangelium, Petrus hoc videns, & eorum D. Epiph. devotionem conſiderans, præcepit dilecto filio ſuo Marco Evangelium litteris mandare.

13. *Quo tempore.* Tempus, quo ſcripſit Evangelium D. Irenæus, *lib.* 2. *c.* 1. exiſtimat, fuiſſe poſt mortem Petri & Pauli, ſed Marcus prius mortuus eſt; quàm Princeps Apoſtolorum, ut tradunt D. Irenæus. communiter Authores Hiſtoriarum. Euthym. Theoph. dicunt, ſcripſiſſe anno decimo Euthym. Theoph. poſt paſſionem; ſed cum hoc repugnet, quòd Petrus cum Marco non venit Romam, niſi anno Chriſti quadrageſimo quinto. Et ideo tali anno quadrageſimo quinto, duodecimo poſt Paſſionem, Claudii Imperatoris III. dicunt illi, quòd ſuum Evangelium Baronius. ſcripturæ commendaverit. Ita Baronius anno Chriſti quadrageſimo quinto. Euſebius *in Chronic.* inſinuat ſcripſiſſe anno quarto, vel quintò poſt adventum Petri in Urbem, antequam ipſe mitteretur ab Apoſtolo in Alexandriam, qui ſecum ſuum aſportavit Evangelium. Et hæc mihi videtur probabilior, propter auctoritatem Euſebii.

14. Lingua quâ ſcripſit, D. Hieron. *epiſt.* 123. *ad Damaſum*, & D. Auguſt. *lib.* 1. *de conſenſu* *Quâ linguâ.* Hieron. *Evangeliſtarum*, tradunt ſcripſiſſe ſermone Græco. Et D. Hieron. *de viris illuſtribus*, teſta-Auguſt. tur, ipſum originale fuiſſe viſum Alexandriæ à multis litteris Græcis compoſitum. Alii tamen multi tam Græci, quàm Latini tenent Latino idiomate fuiſſe conſcriptum. Ita Gregor. D. Gregor. Nazianz. *lib. Carminum ſuorum.* Damaſcen. *in vita D. Petri.* Armacan. *lib.* 9. Nazianz. Damaſcen. *quæſt.* Fabric. *in præfat. Novi Teſtamenti Syriaci*; & teſtatur, Evangelium Marci Latinè Armacan. ſcriptum Venetiis ſervari. Genebrardus *lib.* 3. Petrus de Natalibus ait, quòd *Romæ ſcri-* Fabric. Genebr. *pſerit ſuum Evangelium ſermone Latino, & iterum poſtea Græco eloquio exaravit, quod* Pet. de Nat. *uſque hodie in Aquilenſi Eccleſia demonſtratur.* Et hoc maximè mihi placet, quia in concordiam reducit illas duas ſententias graviſſimorum Patrum.

15. Et quòd ſcripſerit Latinè, multæ ſunt conjecturæ; compoſuit enim illud Romæ in

in gratiam Romanorum. Ad quid, quæſo, Græco ſermone? Secundò, Titulus Crucis inſcriptus eſt litteris Hebraicis, Græcis, & Latinis; ita fuit conveniens, ut Evangelium ſcriberetur Hebraicè à Matthæo, Græcè à Luca, & Joanne, Latinè à S. Marco. Tertiò, quia S. Marcus utitur multis verbis latinis, cap 5. n. 9. *Legio eſt mihi nomen.* Nota hîc ultimò, quòd D. Marcus appellatur à D. Auguſtino *lib. de conſenſu Evangeliſtarum c. 2.* Marc. 5. Breviator Matthæi, non quòd illius Evangelium in compendium redegerit: nam multa August. narrat Marcus, quæ non habentur in textu D. Matthæi, ut Hiſtoriam Aſcenſionis, ſed quod multa, quæ Matthæus latè narrat, brevi ſermone compoſuerit D. Marcus.

CAPUT V.

De Beati Lucæ Evangelio.

SANCTUS LUCAS, Chriſti Diſcipulus, ut aliqui probabiliter dicunt, ſcripſit 16.
ſuum Evangelium occaſione, ac motivo deſumpto ex precibus Theophili, Sena- *Motivum*
torii Ordinis viri, ut ait Euthymius, & ſui amantiſſimi, ut omnes fatentur. Ita *ſcribendi.* Euthym.
exiſtimat Abulenſ. *quæſt. 20. in præfatione Matthæi.* Communis tamen ſententia eſt, quòd Abulenſ.
occaſio contexendi Evangelium manaverit ex eo, quod videbat beatus Lucas multa falſa ab aliquibus, ut Cerintho, Merintheo, ac ab aliis hujus farinæ dici, & ſcribi circa Hiſtoriam vitæ Chriſti; ut cùm illa non probaret beatus Lucas, omnia per ordinem voluit narrare; ut ipſe teſtatur, in exordio ſui Evangelii. Ita D. Ambroſius, Beda, Boſtrenſis, Ambroſ. Beda.
& alii communiter. Evangelium hoc ita approbavit Paulus, ut dicat D. Hieronymus de Boſtrenſ.
viris illuſtribus, *Quidam ſuſpicantur, quotieſcumque Paulus in ſuis Epiſtolis dicit*, juxta D. Hieron.
Evangelium meum, *de Lucæ ſignificare volumine*, Scripſit in Achaiæ & Bæotiæ partibus Græco ſermone, ut eſt valde commune. Ita D. Hieron. *in præfat. Matthæi.* Vincent.
Belonenſis *lib. 9. hiſtor. c. 90.* Belonenſ.

Quo tempore ſuam Hiſtoriam litteris mandaverit D. Lucas, valde dubium; nam neque 17.
Euſebius Cæſar. *lib. 3. c. 3.* neque D. Irenæus *lib. 3.* cùm de hoc Evangelio faciant mentio- *Quo tempore.*
nem illud aſſignant D. Epiphan. *hæreſi 51.* exiſtimat Lucam ſcripſiſſe per novem menſes Euſeb.
ante Matthæum. Quod ita fortaſſe eſt intelligendum, quòd cœpit ſuum Evangelium à D. Epiph.
conceptione Chriſti, quæ fuit novem menſes ante nativitatem & adorationem Regum. Theophylactus aſſerit, factum fuiſſe anno decimoquinto poſt Chriſti Aſcenſionem. Sed Theoph.
ad hoc nullum apponit fundamentum. Baronius anno Chriſti quinquageſimo octavo in Baronius.
Epitome Spondami, *n. 4.* ait, ſcriptum fuiſſe prædicto anno quinquageſimo octavo, eo fundamento, quia tali tempore Paulus, & Lucas verſabantur in illis regionibus Achaiæ, & Bæotiæ, ut ipſe computat.

Sed contra hoc graviter urget id, quod ipſe Baronius dicit *citato loco n. 17.* ſcilicet, 18.
quòd Paulus eodem anno ſcripſerit ſecundam Epiſtolam ad Corinthios. Et tamen in ea, D. Hieron. Origenes.
ut volunt D. Hieron. Origen. D. Ignat. *epiſt. 14.* de beato Luca, ait Apoſtolus: *Miſimus* Ignat.
cum illo, id eſt, Tito, *Fratrem noſtrum; cujus laus eſt in Evangelio per omnes Eccleſias.* Ut autem laus Evangelii Lucæ eſſet per omnes Eccleſias, ad minimum requirebantur tres vel quatuor anni poſt ejus ſcriptionem: ergo illa Epiſtola non potuit eſſe ſcripta eodem anno, ſed tribus, vel quatuor poſtea. Poſt ſcriptum ſuum Evangelium aliud volumen compoſuit, Acta ſcilicet Apoſtolorum, & ideo ipſe in illius exordio ait, *Primum quidem ſermonem* Actor. 1.
feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Jeſus facere & docere.

CAPUT VI.

De Sancti Joannis Evangelio.

JOANNES Evangeliſta, ſecundùm omnium ſententiam, ultimus ſcripſit ſuum Evan- 19.
gelium; primus tamen ſubtilitate, ac dignitate rerum, & altitudine myſteriorum, velut altera Ezechielis aquila altiùs ſuper cæteros evolavit, de quo eleganter D. Pau- Paulin.
linus, *epiſt. 5. ad Amandum Epiſcopum.*

Occaſio, ac motivum ſcribendi ſuum Evangelium, triplex extitit. Prima cauſa, quia 20.
cùm ſæpe Joannes ageret de divinitate, ac Chriſti miraculis, rogatus eſt ab Epiſcopis *Motivum ſcribendi.*

D.Hieron. Doroth. D.Auguſt.

Aſiæ, illa ut ſcriberet, ut ſic eſſent in omnium notitia, & memoria. Ita D.Hieronym. *in prolog. Matth. Plures fuiſſe, & de Scriptor. Eccleſ. cap.*19. Doroth *in Synopſi.* D. Auguſt. noſter Cyrillus, D. Thom. *in procem. Joannis.* Secunda ratio ſcribendi, ut confutaret Cerinthum, Ebionem, & alios Chriſti divinitatem negantes, ac dicentes, Chriſtum ante Virginem Mariam non fuiſſe; unde compulſus eſt ejus divinam generationem enarrare.

Euſebius.

Ita SS. Patres proximè citati. Tertia ſcribendi extitit ut, refert Euſebius lib.3. hiſt. c.24. *Cùm ad Joannem,* ait, *trium Evangeliorum notitia perveniſſet, probaſſe quidem dicitur fidem, & veritatem dictorum; deeſſe tamen aliqua, & ea maximè, quæ primo prædicationis ſuæ tempore Dominus geſſerat. Quia hæc videbantur omiſſa, rogatus dicitur, ut ea, quæ præterierant priores, ante traditionem Joannis, & Salvatoris geſta conſcriberet. Unde, quia nativitatem ſecundùm carnem Matthæus, & Lucas deſcripſerant, retinuit hîc Ioannes, & à Theologia, atque ipſa divinitate ſumit exordium, quæ pars ſine dubio ipſi, veluti eximio per Spiritum ſanctum reſervata eſt.* Hæc Euſebius. Similiter D. Hieron. *de Scriptorib. Eccleſiaſt. cap.*19. Et hæc cauſa fortaſſe pertinet ad primam, quod rogatus ſcripſerit Evangelium. Nota verò, quod cùm ille eſſet compulſus à fratribus, ut ſcriberet Evangelium; indicto jejunio aſcendit in montis verticem, ubi audita ſunt tonitrua in voce expreſſa reſonantia. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum,* &c. Ita D.Hieron. *in prolog. Matth. Plures fuiſſe.* Sanctus verò Evangeliſta pro illo loco, in quo divina ſcripturus ſeceſſerat, oravit, ut nullas ventorum, aut imbrium injurias pateretur. Et hanc reverentiam uſque hodie illo loco elementa ſervant. Ita teſtantur Vincent. Bellovac. *in ſpeculo hiſtoriali, lib.*10 *c.*4 Ruffin. *in hiſtor. Eccleſ.* Abulenſ. *in præfat. Matth. q.*20. *in fine.*

Ioannis Evangelium venerantur elementa. Hieron.

Bellovac. Ruffin. Abulenſ.

21. *Quo ſermone.* Metaphr. Doroth. Nicephor. D.Hieron. D.Epiph. D.Iren. D.Athan.

Scripſit Joannes ſuum Evangelium Græco ſermone, ac Epheſi in Aſia, ut ferè omnes conveniunt, licèt quoad locum diſcrepent. Metaphraſtes, *in vita S. Ioannis.* Dorothæus *in Synopſi,* Nicephorus, *lib.*2. *cap.*42. dicunt in Inſula Pathmos. Communis tamen ſententia eſt quod edidit Epheſi. Ita D.Hieron. *de viris illuſtribus, cap.*19. *& in prolog. Matth.* D.Epiphan. *hæreſi* 41. D Irenæus, *lib.*3. *c.*1. D.Athanaſ. *in Synopſi,* ac communiter alii.

22. *Quo tempore.* Prochor. D.Epiph. D.Athan. D.Iſidor. D.Hieron. D.Thom. Beda. Viegas. Apoc.5. Areopag.

De tempore, quo Joannes ſuum Evangelium litteris mandavit, recepta ſententia eſt, poſtquam ab Inſula Pathmos rediit Epheſum; & ideo ejus inſcriptionem ponunt anno Chriſti nonageſimo nono; & poſt ejus paſſionem ſexageſimo octavo. Ita Prochorus Chriſti Diſcipulus ſequutus Joannem, & ipſo dictante ille ſcripſit Evangelium. Ita teſtatur *lib. de vita S. Ioannis c.*46. D.Epiphan. *hæreſi* 51. D.Athanaſ. *in Synopſi,* D.Iſidor. *de viris illuſtribus,* D.Hieronym. *in prolog. Ioan.* S.Thom. Beda *in lib. de ſex ætatibus mundi,* & communiter alii multi, qui conſequenter dicunt, quod primò ediderit Apocalypſim in Inſula Pathmos, & poſtea Evangelium Epheſi, quod confirmat Viegas, *in procemio Apocalypſis, n* 5. Ex illo, quod ibi dicitur Joanni cap. 5. *Oportet te iterum prophetare, gentibus, & populis,* &c. Dionyſii Areopagitæ miſſa Joanni exulanti in Inſula Pathmos, ubi prædicando ejus regreſſum ab exilio, ait: *Quod à Deo didicerim, dicam, te liberatum iri ex Pathmi ergaſtulo, in Aſiam rediturum, in qua facturus ſis Dei imitationes, & poſteris proditurus,* quod præſtitit, Evangelium ſcribendo.

23. Salmeron. D.Dionyſ.

Salmeron *prolog.*24. §. *verum.* exiſtimat, quod Joannes compoſuerit ſuum Evangelium Epheſi, antequam eſſet relegatus. Primò, quia D. Dionyſ. *citata epiſt.* ipſum appellat Solem Evangelii. Sed hoc facilè intelligitur ratione prædicationis; ſicut etiam, *Apocal.*1. dicitur, *ſignificavit Deus ſervo ſuo Ioanni, qui teſtimonium perhibuit verbo Dei,* ſcilicet prædicando. Secundò. Quia S.Clemens, *lib.*2. *de conſtit. cap.*61. facit mentionem de Evangelio Joannis: & tamen S.Clemens, ut ait citatus Salmeron, mortuus eſt ſub Domitiano, antequam Joannes ſcilicet reverteretur ab Inſula Pathmos. Hoc tamen fundamentum facilè refellitur; nam Clemens paſſus eſt anno Chriſti centeſimo ſecundo, tertio anno poſt obitum Joannis, Trajano Imperatore. Ita Breviarium Romanum. Hæc, quæ diximus, tradunt Euſebius, *lib.*3. *hiſtor. cap.*28. D.Hieron. *de Script. Eccleſ. cap.*25. Baronius, *anno Chriſti centeſimo ſecundo.*

Clemens.

Brev.Rom. Euſebius. D.Hieron. Baron.

24. Auguſt. Antioch. Chryſoſt. Hieron. *Evangelium Ioannis in magna veneratione.*

Tanta auctoritas Evangelii Joannis, ut quidam Platonicus, teſte D. Auguſtino, *lib.*10. *de civit. Dei, c.*29. diceret, quòd per omnes Eccleſias in locis eminentiſſimis aureis litteris eſſet ſcribendum principium Evangelii Joannis. Et Concilium Antiochenum, & D.Joannes Chryſoſt. *homil.*73. in Matthæum, & D.Hieron. *in cap.*23. *Matth.* teſtantur, quod multi Chriſtiani de collo ſuſpenſum manifeſtè aſportarent.

LIBER

LIBER PRIMUS
Ab Exordio Evangelii Jesu Christi, uſque ad ſomnium Sponſi ſanctiſſimæ Virginis Mariæ, Joseph.

CAPUT PRIMUM,
DE GENERATIONE ÆTERNA.

Joannis 1. *n.*1.	In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

VERSIONES.

Syriacus, & Pagninus.	In principio erat Verbum & illud Verbum erat apud Deum : & Deus erat illud Verbum.
D. Cypr. lib. 2. *in Juda cap.* 5. *D. Ambr. lib. de fide, cap.* 1. *D. Hilar. lib. de Trinit.*	In principio erat ſermo, & ſermo erat apud Deum, & Deus erat ſermo.
*Tertullian. adversùs Praxeam, c.*21. *Origen. tom.* 1. *in Joan.*	In principio erat ratio, & ratio erat apud Deum, & Deus erat ratio.
Cajetanus.	In principio erat ratio, & ratio erat ad Deum, *&c.*
D. Gregor. Nazianz. orat. 4. *de Theol.*	In principio erat definitio.
Aliqui ex Hebræo apud Maldonatum & Salmeron, lib. 2. *tract.* 3.	In principio erat realitas, ſeu veritas.
Aliqui apud D. Hieronym. epiſt 103. *ad Paulinum.*	In principio erat ratio, cauſa, ſuppoſitatio, cujuſcunque rei, &c.
Tolet, annot. 1. *ex Græco.*	In principio erat oratio, ſeu virtus, ſeu pactum.

EXPOSITIO.

Dictionis, In principio.

Divus Joannes habuit motivum 1.
ſcribendi ſuum Evangelium ; ut refutaret varios hæreticos æternitatem divinitatis Chriſti Domini negantes, ut dixi *in proœmio cap.*6. Ait ergo, *In principio* ; & variè exponitur à Patribus. Primò, aliqui exponunt, ut per *Principium* intelligatur, Filius ; ita ſit ſenſus : Filius erat principium creaturarum. Ita inſinuant Origenes citan- Origenes.
dus, D. Hieron. *in Pſalm.*109. At hæc expoſi- Hieron.
tio ſuam habet violentiam : faciliùs enim erat dicere, *Principium*, hoc eſt, Filius, *erat Verbum*. Secundò. Alii per *Principium* intelligunt exordium, ac initium rerum, quæ creatæ ſunt ; tanquam ſit ſenſus : In principio creationis mundi Verbum jam erat, ac exiſtebat ; & hæc expoſitio maximè inſervit intentioni Joannis ad confutandas hæreſes, quæ dicebant Chriſtum ante Mariam
non eſſe. Ita D. Hilarius *lib.* 2. *de Trinit.* Baſilius Hilar.
homil. in hæc verba Joannis. Chryſoſtomus *homil.* 2. Baſilius. Chryſoſt.
D. Auguſt. *in quæſtionibus mixtis ex veteri, &* Auguſt.
*novo Teſtamento, quæſt.*122. D. Ambroſ. *lib.* 1. Ambroſ.
*de fide, cap.*5. Tamen intentio Joannis altiùs volat, nempè ad ipſam æternitatem, ut patet ex ſequenti, *& Verbum erat apud Deum.* Tertia expoſitio per *Principium* intelligit Patrem, qui à Theologis dicitur, *Principium ſine principio*, ita ut ſit ſenſus : In Patre erat Verbum. Hæc eſt
Origenis *tom.*1. *in Joannem.* D. Cyrilli, *in hoc loco,* Origen.
D. Auguſtini *lib. de Trinit. cap.* 2. D. Anaſtaſii Si- Cyrillus. Auguſt.
naitæ *orat.* 1. D. Thomæ, Lyræ, & aliorum *hic.* Sed Anaſtaſ.
obſtat cum hac expoſitione, quòd Evangeliſta S. Thom.
ſtatim ait : *& Verbum erat apud Deum*, ſcilicet Lyra.

Patrem. Ad quid ergo diceret: In principio, id eſt, in Patre, erat Verbum.

2. Quarta expoſitio per *Principium* accepit æternitatem, non quòd æternitas habeat principium, vel finem, cùm intrinſecè utroque careat; ſed dicitur principium, quia eſt prior ævo, & tempore, atque ideo prima carens omni principio, ut ſit ſenſus. In omni æternitate, ſeu inſtanti reali quod à parte rei cogitaveris, Verbum jam erat: & hoc pacto Jonnes egregiè explicat æternitatem Verbi, & amputat omnes hæreſes ſui temporis. Et valde frequens eſt in Scriptura explicari æternitatem per principium, vel initium. Iſaiæ 41. n. 5.

Iſai. 41. Mich. 5.

Deus dicitur *Primus*, id eſt, æternus. Michææ 5. n. 2. *Egreſſus ejus à Principio.* Et ſtatim explicat hoc *principium*, ſubdens, *A diebus æternitatis.*

Prov. 8.

Proverb. 8. n. 22. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum.* Et ſtatim exprimit illud initium, *ab æterno ordinata ſum.* Eccleſ. 24. n. 14. Joan. c. 1. n. 1. Hanc expoſitionem tradunt, D. Baſilius *lib. 2. contra Eunomium.* D. Ambroſ. *lib. de fide*, *c. 5. n. 1.* S. Greg. Nazianz. *tract. de fide.* D. Hilar. *lib. 7. de Trinit.* Fauſtus Preſbyter contra Arrium. c. 1. Gereal. Epiſcop. *adverſus Maxim. c. 19.* hic noſter Cyrillus, S. Thomas. Cajet. Hugo, Salmeron. *t. 2. tract. 4.* Et hæc videtur probabilior.

Eccl. c. 24. Baſilius. Ambroſ. Gregor. Hilar. Fauſtus. Gereal. Cyrillus. S.Thom.

Quæstio I.

Quomodo divina generatio recitetur?

3. Iſaiæ 53.

CUm divinus Spiritus dicat: *Generationem ejus quis enarrabit?* Iſaiæ 53. n. 8. quod de generatione æterna intelligitur; eam tamen cur Joannes hîc deſcribit? Reſpondeo, quod tempore Iſaiæ non poſtulabatur: ut æterna generatio hominibus innoteſceret (cùm tunc cognitio Trinitatis eſſe valde confuſa,) & ideo nullus erat qui eam poſſet enarrare. At Joannis ætate (cùm jam Triadis myſterium eſſet manifeſtatum) maximè requirebatur generationis æternæ explicatio ad hæreticorum perfidiam refrænandam, & ideo ſuſcitavit Deus hujus divinæ Aquilæ Spiritum, ut eam nobis eructaret, nam in his quæ ad fidem & Eccleſiam pertinent, Deus, ut providus pater, ſemper adeſt, ut nec minimùm deſit.

Deus in negotiis Eccleſia non deeſt.

Daniel. 3.

Ille impius Nabuchodonoſor erexit ſtatuam ſuam, & Dei adorationem intentat ſibi arripere, ac tanquam Deum ab omnibus vult adorari. Tres pueri Hebræi Regis mandato, non obediunt, ac ſtatim colere contemnunt, de quibus eleganter ait S. Paulinus lib. 3. Epiſt. 139. *Dedit eis Deus ingenii acumen, & prudentiam in ſapientia.* Sed cur modò illi pueri tam affluenter potiantur divinæ ſapientiæ ubertate? Barbarus Rex totus erat ut ſua potentia obſcuraret in omnibus Dei ſcientiam, ac cognitionem; ne ergo res fidei verſaretur in diſcrimine aliquo, dat Deus pueris illis ingenii acumen, prudentiam, & ſapientiam, ut falſa dogmata valeant refutare, & myſteria fidei explanare, ac alta voce proclamare. Salvianus lib. 2. de Providentia. *Dei gratia*, ait, *diſſipat tenebras, quas iniquitas toto ſuo enixu defundit.* Vide infrà de hoc iterum hoc cap. *q. 3. n. 6.* ubi latiùs.

Paulin. Salvian.

Quæstio II.

Quare hîc non ponatur Titulus?

4. EX propoſita quæſtione alia oritur quæſtio; quare Joannes, cùm hîc ſcribat generationem Verbi æterni, non præfixerit titulum in initio, ſcilicet; *Liber Generationis*, ut refert D. Matthæus. Et habetur *Gen. 5. n. 1.* ſed ſtatim intonat: *In principio erat Verbum;* Reſpondeo, cognitum eſſe à D. Joanne id, quod prænunciatum erat ab Iſaia, de æterna generatione: *Generationem ejus quis enarrabit?* Hunc ergo ſcribendo ſuppreſſit titulum, ne arrogantiæ notaretur, ac proinde ut optimus magiſter voluit ſuos docere, ac inſtruere, in his, quæ neceſſaria erant, & ut prudens, ac modeſtiſſimus evitare ea, quæ elationis notam poterant habere, ut ait D. Gregor. *in 2. Reg. c. 10.* dum expendit, quòd Saul patruo ſuo omnia verba Samuel manifeſtaverit; prædictionem verò regni tantùm occultaverit. *Nam*, ait, *qui magna dignitate, magnaque ſanctitate radiat, multa videndo oſtendit, quæ loquendo non dicit.* Ita ille.

Arrogantia nota fugienda. D. Greg.

Quæstio III.

Quare Evangelium initietur, In principio?

5. CUr D. Joannes ſuum Evangelium inchoët, dicendo, *In principio?* Reſpondent communiter Authores, præcipuè Recentiores, ut Teſtamentum vetus, & novum maximè ſibi correſpondeant, & cohæreant; nam ſicut Moyſes in Teſtamento veteri incepit: *in principio creavit Deus;* ita Joannes in novo: *in principio erat Verbum.* Et hoc latè per multas convenientias explicat Ferus *in præſenti.* Barradas *lib. 3. cap. 1.* Sed cum hac ſolutione obſtat, quòd hic liber Joannis non eſt primus Teſtamenti novi, ſed inter Evangeliſtas ultimus, ut patet ex prooemio *cap. ult.*

Teſtamentum novum, & vetus ſibi correſpondent. Ferus. Barradas.

6. Ideo reſpondeo primò, quòd D. Joannes noluit ante ſuum Evangelium præmittere aliquod Verbum, vel præfatiunculam, ſicut Lucas *cap. 1. n. 1.* Marcus c. 1. n. 1. qui amicorum rogatu Evangelium ſcripſerunt, ut patet ex prooemio c. 4. & 5. At Joannes ſtatim intonuit *in principio erat Verbum;* compoſuit enim Evangelium ſuum ad confutandos errores ſui temporis, & ad explanandas res altiſſimas fidei. Noluit ergo conterere tempus in exordiis, ſed ſtatim hæreſes eradicare, ut nos inſtrueret, quòd in negotiis fidei, & magni ponderis, non eſt detinendum in verbis, ac exordiis, ſed citiſſimè ſubveniendum, ac opportunum remedium adhibendum.

Negotio fidei citiſſimè occurrendum.

7. Secundò, Joannes maximo amore diligebat Chriſtum, & in hoc Evangelio agebat cauſam ipſius honoris, & antiquitatis contra hæreticos, qui dicebant, ipſum non eſſe ante Virginem Mariam: non potuit ergo moram facere in verbis, ſed continuò proclamare, *in principio erat Verbum.* Verus amator, ac diligens non patitur moras, ut pro dilecti honore ſtet, ac ejus cauſam ſuſcipiat. Tertiò, poteſt reſponderi ex D. Chryſoſtomo homil. 1.

Amicus pro honore amici ſtat. Chryſoſt.

Antiquitas veneranda. mil. 1. in Joan: *Conſidera etiam*, ait, *in Evangeliſta prudentiam ſpiritualem, noverat homines, id quod antiquius eſt, quod eſt ante omnia, maximè honorantes propter hoc primum dicit principium.* Ac ſi dicat: Ante omnia proponit antiquitatem Verbi, ad conciliandam ei debitam reverentiam, nam quæ antiqua ſunt, maximè venerantur.

8. Quartò, ſtando in illa prima interpretatione, quam retulit in expoſitione, quæ per *Principium* intelligit filium, quæ ſaltem in ſenſu morali eſt probabilis; voluit D. Joannes in lumine ſui Evangelii Jeſum Chriſtum apponere, ut lucem, ac ducem totius veritatis, ac doctrinæ. *Chriſtus pro luce in Scriptura.* D. Hieron. D. Hieronymus *in quæſt. ſup. Geneſ.* dum explicat illud, *In principio creavit Deus, Magis*, ait, *ſecundum ſenſum, quàm ſecundùm Verbi tranſlationem de Chriſto accipi poteſt, qui tam in ipſa fronte Geneſeos, quæ caput librorum omnium eſt, quam etiam in principio Joannis cœli, & terræ conditor approbavit. Unde Pſalmiſta ait de ipſo: In capite libri ſcriptum eſt de me, id eſt, in principio Geneſeos, & in Evangelio:* ubi Chriſtum ponit exordium totius Scripturæ, & doctrinæ. Pſal. 31. *Pſal.* 31. *n.* 10. ait Regius Vates. *Apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* In illo ablativo *lumine* intelligunt Chriſtum Didymus, Origenes, & Beda; ipſe enim eſt lumen de lumine. Dydimus. Origenes. Beda. In hoc ergo lumine, ait Regius Vates, videbimus lumen, ſcilicet divinas revelationes contentas in Scriptura D. Ambroſ. Ambroſ. lib. de Spiritu ſancto, cap. 16. *Apud te*, inquit, *Deus omnipotens Pater, qui fons vitæ es in lumine tuo Filio videbimus lumen Spiritus ſancti.* Per lumen autem Spiritus ſancti intelligit Scripturas.

9. Ex præcepto Angeli Raphaëlis junior Tobias parentis oculos linivit, & ſtatim viſum recepit, *Tob.* 11. *num.* 8. Cur, quæſo, ad illuminandos oculos non alio inſtrumento utitur Angelus, ſed tantùm felle piſcis? Chiſtum D. figurabat piſcis Optatus. ille, ut author eſt Optatus *lib. 3. Adverſus Parm.* viſus ille non ſolùm erat ad intuenda temporalia, ſed etiam ad percipienda divina myſteria, ut ei Angelus aperuit, *c.* 12. Et ad cognoſcenda cœleſtia ſolùm typus, in quo Chriſtus exprimebatur, poterat oculis dare viſum, & ſenſui intelligentiam, Luc. 24. ut ipſe præſtitit Diſcipulus, Luc. 24. num. 45. *Ut intelligerent Scripturas.* Ipſe ergo nos illuminet, ut in toto hoc opere, ac in omni actione aliquid in ejus laudem, & gloriam dicamus.

EXPOSITIO II.

Dictionis, Erat.

10. USus eſt Evangeliſta hìc verbò *Erat*: *In principio erat Verbum.* Non poſuit, *fuit Verbum*, hoc enim ſignificat, rem præteriiſſe, & eſſe deſiiſſe, ut dicitur de illa beſtia Apoc. 17. Apocal. 17. n. 8. *Quod fuit, & non eſt.* Nec etiam uſus eſt verbo præſenti, *Eſt*, quia tunc non explicabat id, quod intendebat, ſcilicet Chriſtum eſſe ante Mariam, & ab æterno. Futurum ſignificat, rem adhuc non eſſe, ſed poſtea fore. Aptiſſimè ergo protulit *Erat*; hoc enim verbum innuit quandam permanentiam, perennitatem, Baſilius. atque firmitatem in duratione. Ita D. Baſilius, Cyrillus *lib.* 1. *in Joan. cap.* 1. Chryſoſt. *homil.* 3. Theophyl. Alcuinus, Beda, S. Thomas, D. Bonavent. Cajet. Beaulxam. & alii *hìc*. Cyrillus. Chryſoſt. Alcuinus. Beda.

11. Et quia hæc obſervatio in verbo *Erat*, poterat ſpati aliquas inſtantias, ideo Evangeliſta non poſuit nudè *Erat*; ſed ante præmiſit, *In principio*, id eſt, ab æterno, ut prima expoſitione dixi: illud enim, quod eſt æternum, attingit omnia tempora, *eſt, fuit, & erit*; ſicut quod eſt æternum, caret principio, & fine. Ita expendunt vim illius verbi ſancti Patres, D. Hilar. Hilar. *lib.* 2. *de Trinit.* D. Ambroſ. lib. 1. de fide, cap. 5. Ambroſ. *Indefinitè*, ait, *traditur*, Erat; *quod enim erat in principio, non clauditur tempore, non principio prævenitur.* Ita ille S. Anaſtaſius Sinaita orat. 1. Anaſtaſ. *Mens noſtra*, ait, *non poteſt ſuperare, & tranſcendere illud* Erat, *ſemper enim occurrit altius* Erat, *omni cogitatione, & aſcenſu, & in ſublimius volatu altius poſitum. Licet enim quis ſeipſum elevet, numquam tranſibit*, Erat, *anticipat finem, & principium, quod non patitur præire quemquam.* Et eleganter explicat, quòd illud *Erat*, in æternitate nunquam poteſt tranſgredi, cùm non habeat principium, nec finem.

QUÆSTIO IV.

Quare hìc ponatur, Erat?

DIvus Joannes hìc apponit verbum *Erat*, 12. modi imperfecti; non enim videtur conveniens ad explicandam excellentiſſimam perfectionem divini Verbi, cùm in ſuo modo ſignificandi imperfectionem involvat, ut ait Plinius in præfat. Plinius. Operis de naturali hiſtoria ad Veſpaſian. *Ideo enim*, ait, *pingendi, ac fingendi conditores eo utuntur, ut Apelles faciebat, ut Polycletus faciebat, tanquam inchoata ſemper arte, & imperfecta, ut contra judiciorum varietates ſupereſſet artifici regreſſus ad veniam veluti emendaturo quidquid deſideratur.* Reſpondeo. Propter rationes datas in expoſitione, innuit enim quandam permanentiam in duratione, ut ibi dixit. Secundò, & moraliter, *Cognitio Dei in hac vita imperfecta.* quia dum Evangeliſta dat nobis notitiam de divino Verbo, ac ejus generatione, uſurpavit hoc Verbum *Erat*, imperfecti modi, ut nobis denotaret quòd omnis notitia, quæ in hac vita habetur de hoc divino myſterio, eſt valde imperfecta, & minùs abſoluta. *Poſuit tenebras latibulum ſuum.* Pſal. 17. n. 12. Et, *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ejus*, Pſal. 104. num. 6. Pſal. 17. Pſal. 104. Quod explicat Origenes *lib. 6. contra Celſum*, de cognitione imperfecta, quæ habetur in hac vita de Deo.

QUÆSTIO V.

Quare Joannes in ſua Canonica apponat Fuit, *hìc verò*, Erat?

NOſter Evangeliſta dum in ſua Canonica 13. agit de æternitate divinæ naturæ, utitur verbo *Fuit. Quod fuit ab initio*, 1. Joan. 1. num. 1. Joan. 1. id eſt, æternitas divinæ naturæ, ſeu eſſe, ut explicat Gloſſa, & Patres apud Benedictum Benedict. Juſtinianum *ibi*. At in hoc Evangelio apponit Juſtinian.

Erat,

Erat, quod ſine dubio multò congruentius eſt ad hoc myſterium explicandum, ut notant omnes ſancti Patres, cùm dicat quandam permanentiam in duratione, ut dixi in expoſitione. Vide Patres citatos *ibi*. Reſpondeo, quòd D. Joannes in ſua Canonica ſcribebat ad diſcipulos,& filios ſuos;in Evangelio verò rem habebat cum hæreticis. Et quando agitur cum amicis quibus conſtat veritas, quæcumque verba ſufficiunt. At cum adverſariis, qui nos intendunt capere in ſermone, verba debent eſſe accommodatiſſima, & valde propria, & ideo opportuniori verbo *Erat*, hîc uſus eſt. Et hac de cauſa D. Auguſt. *lib. de catechizandis rudibus cap.*7. monet Prædicatores,ut cautè,& prudenter ſe habeant, propter hæreticos. Vide infrà *num.*23.

Cum inimicis verbis cauta.

D.Auguſt.

QUÆSTIO VI.

Quare toties repetivit, Erat?

14. Divus Joannes hîc quadruplicat *Erat*. Primò, *In principio erat Verbum*. Secundò, *& Verbum erat apud Deum*. Tertiò, *& Deus erat Verbum*. Quartò, *hoc erat in principio*. Ita notarunt S.Baſilius homil.ad hunc locum. *Quartum dic* Erat, *& blaſphemiam hæreticorum conculcabis, qui dicunt*, non erat. Similiter Ambroſius *in tract. de Symbol. & lib. de fide ad Grat. cap.*5. Reſpondeo primò, cùm Beda hîc. *Ideo*, inquit, *quater dicit Evangeliſta*, Erat, Erat, Erat, Erat, *ut intelligeret omnia tempora præveniſſe coæternum Patri Verbum*. Ac ſi diceret, Quatuor ſunt tempora, præſens, præteritum imperfectum, perfectum, & futurum, ac proinde quater Evangeliſta repetivit, *Erat*, ut denotaret omnia illa tempora includi in æternitate Verbi. Secundò, quia Evangeliſta quatuor hîc explicat de Verbo, ut dicam expoſit.4. & 5. Æternitatem,diſtinctionem à Patre conſubſtantialitatem,& æqualitatem:quater ergo repetit *Erat*, ſicut ſponſus poſtulat à Sponſa quater revertere. Cantic.6.n.12.*Revertere*, ait, *revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te*. Quod propter quatuor corporis dotes fit; quas intelligunt D.Greg. Caſſiodorus, Beda,Aponius, & alii apud Ghiſler. Quia manifeſtanda erat per quatuor Orbis partes, per quatuor Evangeliſtas, quæ omnia etiam hîc in præſenti poſſunt accommodari.

Baſilius. Ambroſ. Beda. *Æternitas Dei omnia tempora ambit.* Cantic 6, D.Greg. Caſſiod. Beda. Aponius.

EXPOSITIO III.

Dictionis, Verbum.

15. Vox Græca, ut notat D. Hieronymus *epiſt.*103. *ad Paulin.* quæ reſpondet Verbo, pluribus eſt gravida ſenſibus, quàm vox Latina *Verbum*; & ideo loco *Verbi* aliqui tranſtulerunt, Ratio, Suppoſitatio, & cauſa uniuſcujuſque rei, per quam ſingula ſunt, quæ ſubſiſtunt. Item Menſura, Definitio, ſermo, ſeu oratio. Alii verò, ut dixi, ex radice Hebraica, Realitas, ſeu veritas; & quanquam hæc omnia conveniant Filio Dei: Ratio, prout in Filio omnia Pater intelligit, & ipſe eſt omnium Idæa, Cauſa, Suppoſitatio, Realitas, Veritas, prout ipſum eſt primum ens, & unà cum Patre, & Spiritu ſancto, omnia producit. Menſura, quia omnia diſpoſuit in pondere, & numero. Sermo, quia carne indutus nobis locutus eſt. Definitio, prout in ordine ad ipſum, ut primum ens, omnia poſſunt definiri; tandem virtus prout omnis ab ipſo eſt.

Hieron.

Tamen, ut notat D.Auguſt. *lib.*83. *quæſt. c.*63. multo convenientius eſt nomen *Verbi*, quod Eccleſia Latina retinet. Nam ratio, ſuppoſitatio, cauſa, menſura, definitio, veritas, & realitas, virtus, pactum, non dicunt proceſſionem, quam importat Verbum, cùm ſignificet id, quod à loquente procedit. Deinde, Ratio reperitur in eo, qui adhuc actu non intelligit, & Verbum non datur, niſi in actu intelligente, quod propriiſſimè convenit Deo. Tandem ſermo ſignificat orationem compoſitam ex multis dictionibus; at verò Verbum quid ſimplex, etſi perfectiſſimum ſit, complectitur integram ſententiam: ergo multò congruentius eſt ad explicandum myſterium Trinitatis, quod Joannes hîc intendebat. Cùm autem duplex ſit Verbum, unum externum, quòd ad alios fertur, alterum internum, quo mens ſecum loquitur, *Dixi in corde meo*; Joannes hîc non agit de Verbo externo, quia hoc in tempore cœpit in Deo; ſed de Verbo interno, quod eſt ab æterno: & eſt perfectiſſima imago loquentis, ut dicam ſequenti *quæſt.*7. Et hoc ipſum nomine Verbi hîc intelligit. 16.

Auguſt.

QUÆSTIO VII.

Quare Dei Filius dicatur, Verbum?

Aliqui reſpondent, ita dici ab effectu: ut Origenes *lib.* 1. *in Joan.* ubi ait, Filium Dei appellari rationem, vel ſermonem; rationem, quia aufert quidquid contrarium rationi eſt: ſermonem, quia occulta Patris nobis manifeſtat. In quo etiam convenit D.Auguſt.*lib quæſt. ex utroque Teſtam. cap.*122. Et in hoc ſenſu D. Baſil. *lib.*5. *contra Eunom.* inquit Spiritum ſanctum appellari Verbum, quia per eum Pater, & Filius nobis loquuntur. At valde impropria eſt hujuſmodi locutio, ut rectè obſervat D. Thomas hîc *in ſuo commentario*. 17.

Origen. Auguſt. Baſilius.

Quantum ad quæſtionem, doctiſſimè tres rationes nobis dat S. Baſilius *homil.*16. ſuper hæc verba: *Cur Verbum?* ait, *quo oſtendit, quod ex mente proceſſit. Cur Verbum? Quia circa paſſionem natus eſt. Cur Verbum? Quia imago eſt genitoris, totam in ſe ipſo Genitorem oſtendens*. Similiter ferè D. Gregor. Nazian.*orat.*4.*Theolog.* Prima ratio, ut Filius Dei ex mente Patris productus demonſtretur. Et hanc etiam tradit D. Auguſtin. *lib.*7.*de Trinit.cap.*1.Secunda,ut ſignificetur procedere ſine ulla paſſione, motu, ac materialitate. Et hanc etiam docent D. Ambroſ. *lib. de fide*, *c.*2. Chryſoſt. *hom.*2. *in Joan.* Euthym. Theophylact. D. Thom. *in ſuis comment.* Tertia ratio, quia eſt imago, ac notitia Patris, totum Genitorem in ſe repræſentans, ſicut noſtrum Verbum 18.

Baſilius. Nazianz. Auguſt. Ambroſ. Chryſoſt. Euthym. Theoph. S.Thom.

totius

torius noſtræ cogitationis imaginem exprimit. Hilar. August. Cyrillus. Fulgent. Damaſcen. S.Thom. Hanc etiam docent D. Hilar. *lib.* 2. *de Trinit.* D. Auguſt. *tract.* 1. *&* 14. *in Joan. & lib.* 15. *de Trinit. à cap.* 20. Noſter Cyrill. *lib.* 1. *Theſaur. cap.* 7. *& lib.* 4. *cap.* 3. *& lib.* 6. *cap.* 1. D. Fulgent. *lib.* 3. *ad Monimum, & lib.* 2. *ad Tharſim.* D. Damaſcen. *lib.* 1. *de fide, cap.* 7. D. Thom. 1. *part. quæſt.* 34. *art.* 1. & magno applauſu ſequuntur omnes Expoſitores & Scholaſtici, ac proinde probabilior cæteris eſt. Deinde monſtrat hæc vox, Filium procedere ex intellectu Patris, & eſſe Genitum, cùm ex vi ſuæ proceſſionis procedat ſimilis: ac eſſe in Patre, ut conceptus eſt in intelligente; & eſſe ſubſtantiale, cùm in Deo nihil accidentale poſſit eſſe.

19. *Homo delectatur in ſuo conceptu.* Quarta ratio, & Prædicatoribus plauſibilis. Filius dicitur Verbum, ut intelligamus eſſe chariſſimum apud Patrem, unuſquiſque enim ſummo ac ardenti amore fertur ad ſuos conceptus, & Prov. 15. cogitationes. Proverb. 15. num. 23. *Lætatur homo in ſententia oris ſui.* Ut ergo videamus, quàm eximio, ac interno amore æternus Pater afficitur ad ſuum Filium, dicitur illius Verbum, conceptus, & Salmeron. cogitatio. Hanc inculcat Salmeron, *tom.* 2. *tract.* 3. *circa finem.* Alias rationes hujus rei omitto, quia ad has reducuntur.

QUÆSTIO VIII.

Quare ſecunda perſona dicatur hîc potiùs Verbum, quàm Filius.

20. Baſilius. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. S.Thom. Reſpondent D. Baſilius *hîc in initio*, D. Chryſoſt. *homil.* 1. Euthym Theophilact. D. Thomas, *hîc*, quia ſi diceret Filium, poterat quis ex generatione humana aliquid paſſibile, & materiale cogitare, ut fuerunt Arriani; at cum dicat Verbum, neceſſe eſt aliquid ſpirituale intelligere. Secundò. Quia nomen *Verbi* erat convenientiſſimum ad explicandum myſterium Trinitatis, ut patet ex ſuperiore quæſtione, quod Evangeliſta hîc intendebat. Tertiò D. Thomas *hîc, Evangeliſta*, ait, *tractaturus erat de Verbo in quantum venerat ad manifeſtandum Patrem; unde cùm ratio manifeſtationis magis importetur in* *Nomine accommodo utendum eſt.* *nomine Verbi, quàm nomine Filii, ideo magis uſus eſt nomine Verbi.* Semper accommodatiori nomine ad noſtrum intentum utendum eſt.

21. Nazianz. Quartò, & moraliter, ac maximè explicando proximam rationem D. Thomæ, pro qua multum facit id quod D. Gregor. Nazianz. *in carmine Nicobuli*, ita canit.

—— *Nominibus cum multis ipſe vocetur,*
Nullum aliud nomen, quàm Verbi gratius audit.

Hoc nomen Verbi gratiſſimum Chriſto D. Eſt enim nomen Doctoris, & Magiſtri, qui alios Origen. Clemens. D. Epiph. Chryſoſt. Bruno. docet, ut tradunt Origen. *lib.* 2. *in Joan.* Clemens Alexandr. *in orat. adhortator. ad Gent. & Pædagogo, cap.* 12. D. Epiphan. *hæreſ.* 73. D. Chryſoſt. *homil.* 2. D. Bruno Carth. *ſermon.* 1. Hoc autem, quod erat prædicare, & docere, ad munus Chriſti D. pertinebat. *Prædicarem captivis remiſſionem.* Iſai. 61. Iſai. 61. num. 1. At Filius nomen majeſtatis eſt, *Non majeſtatis, ſed obligatio muneris ſit in mente.* importans æqualitatem in natura. Voluit Chriſtus D. in prima facie Evangelii ſe potiùs Verbum, quàm Filium nominari, ut denoraret, ſe in primo loco ante oculos habere id quod munus ſibi commiſſum expoſtulabat, non id, quod celſitudo perſonæ importabat, ut eo modo exemplo ſuo nos inſtrueret, quantum debeat eſſe fixum in mente, commiſſo nobis officio correſpondere. Vide *cap.* 2. *n.* 25. Reſpondet quintò Maldonatus. Maldonat. Non filium, ſed Verbum appellavit, quod ſummam declarat potentiam. Tribuitur potentia Verbo, quia omnia, quæ vult, Verbo, facit, illud. Sap. 18. *Omnipotens ſermo tuus exiliens de cælo.* Sapient. 18. Ad Hebr. 1. *Portans omnia Verbo virtutis ſuæ*; ut Hebr. 1. ita homines obligarentur ad Verbum incarnatum venerandum, ſi non ob amorem Incarnationis, ſaltem ob potentiam, quam in Verbo agnoſcerent.

QUÆSTIO IX.

Quare hîc non dicatur Verbum Dei?

Evangeliſta hîc verbum ſolummodò dicit, & 22. non Verbum Dei: poterat dicere, *In principio erat Verbum Dei.* Reſpondet primò Theodorus Mopſue. *in Catena Græca*, quòd revelatio, quæ Theod. Mopſue. fiebat Prophetis, dicebatur Verbum Dei, ut ex initio Prophetarum facilè conſtat; ad differentiam ergo, ne aliquis cogitaret, quod de talibus revelationis agebatur, dictum eſt Verbum, & non Verbum Dei. Secundò S. Thomas, quòd dicitur S.Thom. ſolum Verbum, ad ſignificandum ſupereminentiam Verbi divini, ſcilicet quòd ſolum illud abſolutè ſit, reliqua verò cum addito, ac additamento. Optimæ ſunt rationes, ſed movet hîc difficultatem locus Apocal. 19. n. 13 ubi dicitur de Chriſto, *&* Apoc. 19. *vocatur nomen ejus Verbum Dei.* Quare ergo in Apocalypſi dicitur Verbum Dei, hîc verò in Evangelio tantùm Verbum.

23. Ideo reſpondeo primò. Expreſsè denotari in Apocalypſi eſſe perſonam, & non vocem aliquam, illum, qui dicebatur Verbum Dei; nam de illo dicitur, quòd ſedebat ſuper equum album, ac veſte aſperſâ ſanguine induebatur, quod tantùm perſonæ convenit: at ſi hic in Evangelio diceretur, Verbum Dei erat in principio, poterat accipi in ſenſu Prophetarum pro aliquo ſermone externo; & ſic non explicabatur id quod Evangeliſta intendebat. Secundò, In illa viſione Apocalypſis dicitur Verbum Dei, ut divinitas Chriſti manifeſtetur: quia fortaſſe hoc in illa viſione tam apertè non conſtabat, quamvis dicatur Rex regum; at in hoc Evangelio ſufficiens fuit dicere Verbum, quia ſtatim addendum erat, *& Deus erat Verbum*, & ideo ad repetitionem evitandam, non dixit Verbum Dei, ſed tantùm Verbum. Tertiò. In Apocalypſi dicebatur nomen illud Joanni & Angelis, qui optimè myſterium magna perſpicacitate agnoſcebant; at hîc res erat cum hæreticis, & ideò cautè fuit loquendum, & paulatim veritas manifeſtanda. Primò *Verbum eſſe in principio*, id eſt *Repetitio vitanda. Cum hæreticis cautè loquendum.* æternum. Secundò, eſſe diſtinctum, à Patre, hoc eſt, apud Deum. Tertiò, eſſe ſubſtantiale, & æqualem Patri in natura, hoc eſt, *& Deus erat Verbum*, ut dicam in expoſitione 4. & 6.

QUÆSTIO

Quæſtio X.

Cur hîc dicatur Verbum, & non Filius?

24. QUare Chriſtus Dominus hîc dicitur ſæpe ab Evangeliſta Verbum, cùm tamen ipſe nunquam ſe Verbum appellaverit, ſed multoties ſe nominaverit filium, magiſtrum, & principium? Et quantum ad hoc ultimum dat rationem Bruno. D. Bruno Carthuſ. ſermon.1. de Trinit. *Idem ergo, inquit, per Verbum, & principium ſignificatur, ſed nobis Verbum vocari debuit, qui docibiles ſumus, qui & ipſius Verbum, & doctrinam audire, & dicere parati ſumus. Illis verò certè debuit vocari principium, qui eum principium eſſe non credebant, dicendo: Ego Principium, qui & loquor vobis.* Ac ſi dicat: Omnes Chriſtum debemus venerari, & adorare; nos peculiariter, quia ipſum habemus ut Magiſtrum, & doctorem; alii, quia ad ipſum, tanquam ad ſuum principium, à quo participant eſſe, referuntur.

Omnes Chriſtum venerentur.

25. Secundò reſpondeo, quòd juxta radicem, ubi nos habemus filium, Chaldæus vertit Verbum, & ita ſæpe utebantur Judæi, ut patet ex Philone Judæo *lib. de opificio mundi, & lib. quod deterior melioribus inſidietur.* Et ideo dicendo ſe filium, nominavit ſe Verbum. Tertiò, quia Filius dicit de formali eſſe, quod per generationem æternam communicatum accipit à Patre; quod eſt ſine ulla imperfectione, cùm ſit idemmet eſſe, quod eſt in Patre, & citra omnem efficientiam. At Verbum innuit id quod magnificè donavit: *Verbo Domini cœli creati ſunt*, Pſal.32.n.6. *Portans omnia Verbo virtutis ſuæ*, ad Hebr.13. *Fons ſapientiæ Verbum Dei in excelſis*, Eccli.1.n.5. Pro quo etiam facit D.Thom. *cit. q.8. in 3. orat.* Chriſtus ergo Dominus ſolum ante oculos habebat id, quod acceperat, non verò id, quod liberaliter donaverat. An verò, alius Evangeliſta præter Joannem ſecundam Trinitatis perſonam appellaverit Verbum, quæri poteſt. Reſpondetur negativè probabilius eſſe, ut patet ex textu Evangelico. Quando verò Paſtores, *Luc.2.n.15.* dixerunt: *Tranſeamus uſque ad Bethleem, & videamus hoc Verbum,* id eſt, rem directam per ſermonem angelicum, non quaſi quod Chiſtum Verbum appellaverint, ut ibi dicam.

Philo. Pſal.32. Hebr.13. Eccleſ.1 S.Thomas. *Liberalis nõ recordatur illius, quod dat, ſed illius quod accipit.* Luc.2. *Solum Joannes Filium appellat Verbum.*

Expoſitio IV.

Dictionum, & Verbum erat apud Deum.

26. HAc brevi ſententia multa, & alta myſteria docet Evangeliſta. Dixerat Verbum eſſe à principio, id eſt, æternum; & quia poterat aliquis interrogare: ubi, & in quo loco erat Verbum? Ideo docet, quod extiterit apud Deum, ut notant D. Baſil. *homil. in hunc locum*, & Rupertus, id eſt, Erat in ipſo Deo, non circumſcriptum in aliquo loco, ut advertunt Euthym. Leontius, & alii. Secundò, denotat, hoc Verbum habere principium, cùm dicitur eſſe apud Deum, ut notat D. Hilar. 2. *de Trinit.* Chryſoſt. *homil.2.* Imò & ipſam proceſſionem, ut obſervat Tertul. *adverſus Praxeam.* Dicitur apud Deum, tanquam Verbum apud producentem, à quo exiit: & hoc dicit Verbum, quod ſemper ad intelligentem refertur. Tertiò, in eo, quod dicitur, *apud Deum,* indicat, hoc Verbum non eſſe ſicut noſtrum humanum tranſiens, ſed permanens cum Deo, D. Hilar. 2. *de Trinitat.* Quartò, Verbum eſſe conſubſtantiale cum Patre, nam in Deo nullum accidens reperiri poteſt, D. Auguſt. *lib.5. de Trinitat. cap.4.* D. Gregor. Nicen. *homil. de fide.* Quintò, Verbum non eſſe creaturam; nam omnes creaturæ ſunt extra Deum: at Verbum dicitur eſſe apud Deum, hoc eſt, in Deo, intra Deum. D. Fulgent. *lib.3. ad Monim.* Rupertus, & alii *hîc.* Sextò oſtendit perſonarum diſtinctionem; nam quando dicitur *apud aliquem*, diſtinctio importatur ab eo, apud quem eſt; nemo enim apud ſe ipſum dicitur. Ita communiter Patres *hîc*, D. Baſil. *hom.1. in hæc verba,* Noſter Cyrillus, Theophylactus, Rupertus, Ambroſius, *de fide cap.5.*

Baſilius. Rupert. Euthym. Leontius. Hilar. Chryſoſt. Tertull. Hilar. Nicenus. Fulgent. Rupert. Baſilius. Cyrillus. Theoph. D.Ambroſ.

Quantum ad verba hujus textus, *apud Deum,* id eſt, apud Patrem. Ita omnes ferè Patres, & Expoſitores interpretantur, & infrà *verſ.18.* explicat Joannes: *Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris.* Quantum ad illam dictionem, *apud*, nomen Græcum, quod huic reſpondet, ſignificat *apud*, & *ad*; & ideo Cajetan. ut notavi in verſionibus, legit, *& Verbum erat apud Deum*; id eſt, referebatur ad Patrem, cujus eſt Filius. At verò, ſi noſtram lectionem Latinam retineas, *& erat apud Deum*; exprimit quòd Verbum non erat ſolitarium, nec ſeparatum à Patre, ſed cum ipſo Deo & in ipſo Deo, cujus erat Verbum. 27.

Cajet.

Quæſtio XI.

Quare non dicatur, Verbum erat in Deo?

EVangeliſta ait, *Verbum erat apud Deum*, & non *in Deo*; hoc enim videbatur accommodatius ad confutandos Arrianos; ſiquidem hæc particula *apud*, aliquando reſpicit id quod eſt accidentale: ut ſi dicam, veſtis eſt apud me. Reſponderi poteſt. Primò. Ex textu Græco cum Cajetano, qui legit, ad Deum, ut jam notavi, id eſt, referebatur ad Patrem. Secundò D. Hilar. Chryſoſt. Rupert. exiſtimant, per hunc modum dicendi, *apud Deum*, ſignificari Verbum in magno honore, & ſumma dignitate, ac magna dilectione eſſe apud Deum: hoc enim innuit iſte modus loquendi, *apud Deum, apud me*, ut ſic erubeſcerent homines, ut Verbum, quod apud Deum erat in magno honore, ipſi parvi penderent. Tertiò D.Greg. *lib.5. moral. c.19.* exponit idem valere, Verbum fuiſſe apud Deum, ac fuiſſe inviſibile, & quaſi abſconditum. Et ita declarat illud Job.4.n.14. *Ad me dictum eſt verbum abſconditum*, & 1.Joan. c.1. n.2. *Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.* 28.

Hilar. Chryſoſt. Rupert. *Verbum in magno honore apud Patrem.* D.Greg. Job.4. 1.Joan.1.

Quartò. D. Baſilius in hæc verba, D. Thomas *hîc* agnoſcunt differentiam inter particulam *in* & *apud*, docentque, quod *in* denotat identitatem naturæ: *In ſinu Patris*, verſ.18. Joan.4. *Ego in Patre, & Pater in me eſt*, ſcilicet ratione naturæ. Particula verò *apud*, dicit diſtinctionem in ſuppoſito, cit. Epiſt. Joan. *erat apud Patrem*, & 29.

Baſilius. 1.Joan.4.

cap.2.

Pſal.35. c.2.n.1. *Advocatum habemus apud Patrem.* Pſ.35. *Apud te fons vitæ.* Cùm autem Evangeliſta ſtatim dicturus eſſet identitatem naturæ cum Patre, *& Deus erat Verbum*; accommodatiùs hîc poſuit particulam *apud*, ut diſtinctionem ſuppoſiti denotaret. Quintò: accipe egregiam ponderationem D.Bernard. D.Bernardi lib.2. de conſiderat. *Sume exemplum,* ait, *de ſummo omnium Patre verbum ſuum & emittente, & retinente. Verbum tuum conſideratio tua.* *Ut homo intelligit, ita exequatur.* *Quod ſic procedat, ut non recedat. Sic progrediatur, ut non egrediatur. Sic exeat, ut non deſerat.* Et ſatis eleganter. Ac ſi dicat. Sit nobis in exemplum divinus Pater, qui ita intelligendo producit ſuum Verbum, ut ab ipſo non ſeparetur, ſed in ipſo maneat. Et ſicut omnia intelligit in ſuo Verbo, ita ea regit, & gubernat, ſic etiam tuum Verbum, tua conſideratio, ita à te emanet, ut in te maneat, ac non recedat; ut ſicut intelligis, ſic exequaris; & ſicut dicis, ita adimpleas. Vide *lib.1. c.6. n.21.*

Quæstio XII.

Cur non dicatur hîc, apud Patrem, ſed apud Deum?

30. QUare cùm hîc *apud Deum*, Pater intelligatur, ut eſt communis expoſitio, non dixerit Evangeliſta, apud Patrem, cùm hæc eſſet manifeſtior explicatio myſterii Trinitatis? Reſpondeo primò, quod nomen Patris, hîc non veniebat in conſequentiam, nec ad rem, Evangeliſta multis de cauſis, ut dixi *q.8.* ſecundam perſonam, non Filium, ſed Verbum nominavit: ergo non ſervabatur recta connexio, ſi hîc diceret *Patrem*; ac proinde convenientius fuit Deum nominare, quia non ſolùm, quæ faciunt ad claritatem veritatis, ſed etiam ad opportunitatem ſermonis, conſideranda Prov 15. ſunt, 8.*Prov.15.n.23.* At cùm ſecundam perſonam Filium nominaverit, *verſ.18.* ſtatim primam *Explicatio accommodata naturæ rei.* Patrem, dixit: *Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris*; Pater, & Filius, ut correlativa mutuò ſe reſpiciunt. Secundò Evangeliſta voluit paulatim nobis aperire myſteria; & ideo ante omnia primam perſonam Deum eſſe declaravit; & poſtea Patrem dici manifeſtavit, verſ.18. *Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris.* In divinis, ut dicunt Theologi, prior eſt divinitas, quàm paternitas, explicatio autem debet eſſe accommodata rei naturæ rei: ergo priùs explicanda fuit divinitas, & poſteà paternitas.

Quæstio XIII.

Quare hoc Evangelium inchoëtur à Verbo?

31. QUare D. Joannes initiavit ſuum Evangelium, non à Deo Patre, ſed potiùs à Verbo? Reſpondeo primò. Quia Evangeliſta intendebat Deum Verbum explicare, & per ipſum Patrem, & Spiritum ſanctum manifeſtare, & ideo à Verbo ſumpſit exordium. Secundam rationem mihi præ-
Bruno. Geneſ.1. bet D.Bruno Carthuſ. *ſerm.1. de Trinit.* dum quærit ad illa verba Geneſ. *In principio creavit Deus cœlum, & terram.* Cur Moyſes ante Patrem Deum ſtatim in prima voce, ac nomine Filium exprimit: *In principio*, id eſt, in Filio *creavit Deus cœlum,* &c. Reſpondet ſanctus Pater in hæc verba: *In principio,* inquit, *fecit Deus cœlum, & terram, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas; conveniens forte fuerat, ut nomen Patris prius poneretur, qui ubique ab ipſo Filio maximè honoratur: ſed noluit hoc Moyſes, immo Spiritus ſanctus qui loquebatur in Moyſe, ſed primum nomen Filii poſuit, ne quærendo erraret Judæus.* Ac ſi dicat: Judæus, & hæreticus non negat Patrem, ſed Filium; ut ergo oſtendat quanta facilitate à quærentibus inveniatur in Scripturis, ideo ante omnia in fronte, ac prima voce Scripturæ, & Evangelii nomen Verbi ac Chriſti affixit Evangeliſta. *Chriſtus Dominus magna facilitate invenitur.*

Quæstio XIV.

Quare proponatur prius nomen Verbi, quàm Dei?

QUare D. Joannes prius dixerit, Verbum eſſe 32.
apud Deum, quàm nobis Deum eſſe proponere? Reſpondet Leontius, ut oſtendatur Verbum Leontius.
nihil aliud eſſe, quàm ipſum Deum, apud quem erat. Secundò, quòd Joannes hîc Deum eſſe ſuppoſuit, ut veritatem manifeſtatam, & ſufficienter contentam, & explicatam in teſtamento veteri, quam non negabant hæretici, contra quos ſcribebat, & id quod ſufficienter eſt explicatum, non eſt ampliùs in ejus expoſitione immorandum. *Non eſt immorandum in re explicata.*

Expositio V.

Dictionum, & Deus erat Verbum.

PRopoſita ſententia D.Joannis evidentiſſimè 33.
divinitatem Verbi, ac conſubſtantialitatem cum Deo Patre nobis manifeſtat, Verbum eſſe Deum abſolutè pronuntiat. Moyſes dictus eſt Deus Pharaonis, *Exod.7.n.1.* non abſolutè, Exod.7.
ut notat D.Hilar. 7. *de Trinit.* Sed reſpectivè in Hilar.
ordine ad Pharaonem ratione poteſtatis, quæ ſuprà ipſum ei data erat. In *Pſalm.81.n.6.* Juſti Pſal.81.
dicuntur Dii, non abſolutè, ſed in opinione hominum; *Ego dixi, Dii eſtis.* At Verbum abſolutè dicitur Deus, *& Deus erat Verbum.*

Nec obſtat contra divinitatem Verbi id, quod 34.
dicebant Arriani, quia ponitur hîc, *Deus*, ſine articulo, *ipſe*; ſæpe enim hoc fit. In hoc capite tripliciter, *Fuit homo miſſus à Deo.* Et iterum, *Deum nemo vidit unquam.* Et iterum: *Ex Deo nati ſunt.* In quibus locis agitur de Deo vero; & articulus non eſt in textu.

Quæstio XV.

Quare hîc ponatur propoſitio indirecta?

EVangeliſta hîc facit probationem indirec- 35.
tam; ſiquidem, notant hîc Expoſitores cum Divo Thoma, hæc ſententia, *& Deus erat* S.Thom.
Verbum, reſolvenda eſt in hanc, *& Verbum*

erat Deus; juxta Dialecticos, illud, quod ſe habet per modum formæ, & naturæ, debet eſſe prædicatum; id verò, de quo dicitur, per modum ſubjecti, ut patet in hac, Petrus eſt homo. Cùm autem Deus ſe habeat per modum naturæ, debet eſſe prædicatum. Reſpondeo, quòd noſtra ſublimis Aquila non ſolùm voluit nobis explanare alta, & divina myſteria, ſed etiam hoc ei fuit in animo, præſtare cum magna eloquentia, & elegantia; & ut notant periti in lingua Hebræa, eſt magnus ornatus, & gravitas dicendi in ea, ſi illud quod eſt ultimum nomen prioris ſententiæ, ſit primum ſubſequentis, quod hìc maximè obſervavit Evangeliſta: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ecce quando nomen *Verbum*, eſt ultimum primæ ſententiæ, dat initium ſubſequenti; & *Deus*, in quo altera dictio terminatur, *& Verbum erat apud Deum*, eſt primum ſubſequentis: verus enim magiſter non ſolùm intendit docere verum, ſed hoc cum venuſtate, & pulchritudine verborum, ut ſic ſuavitate attrahat animos legentium.

Locutio ſit elegans.

Elegantia attrahit animos.

36. Actor. 18. Apollo ille magnus Apoſtolorum coadjutor dicitur à S. Luca, Actor. 18. num. 24. *Vir eloquens potens in Scripturis.* In Hebræo dicitur, *vir præditus facundia.* Et infrà *eodem cap. n. 27.* de eo ait: *Contulit multum his, qui crediderant*; ſeu, ut vertit Syrius, Adjuvit multum per gratiam omnes fideles. *Per gratiam*, inquit Cajetanus, *hoc eſt, per elegantiam verborum, & ſcientiam Scripturarum:* Scripturarum doctrina cum ornatu verborum omnium animos rapit, ac ſubjicit. Pſal. 17. n. 48. dicitur: *Qui ſubdis populos meos ſub me.* Ex Hebræo habetur, alloquens populos ſub me. Alloquens, id eſt, ſuaviter loquens. Varr. 5. *de lingua latina.* Et ubi adeſt jucundum, ac elegans eloquium, ſtatim diviſus populus unitur, & humiliatur.

Syrius. Cajet. Pſal. 17. Varr.

37. Geneſ. 49. Ait Jacob, in ſuis benedictionibus, Geneſ. 49. n. 21. *Nephthalim cervus immiſſus dans eloquia pulchritudinis.* Seu, ut in Hebræo legitur, apud Dionyſ. Carthuſ. *Nephthalim ager irriguus dans eloquia pulchritudinis.* Et, ut ipſe explicat. Quia in ea, ſcilicet Tribu, fuit mons Thabor, in quo ubertim morabantur Prophetæ, qui eloquia pulcherrima dabant. Sed jam animus dubitat, quare Sanctus Patriarcha in aliis filiis multa glorioſa prædixit, victorias, trophæa, poſſeſſiones & regna; at verò in Nephthalim nihil ſimile, ſed ſolùm ei annunciavit eloquia pulchritudinis; id eſt, ut exponit Andræas Maſius *in Joſuë c. 19. verſ. 32.* verba magna elegantia expoſita; ſiquidem ſuavitate, & urbanitate omnes conciliabat, meritò nihil aliud fuit exprimendum; ubi pro ingenti benedictione eloquentia datur, ibi trophæa, imperia, dominatus donantur, omnia enim comparat, & domat eloquentia.

Carthuſ. Maſius.

Eloquentia pro magna benedictione.

Quæstio XVI.

Quare Evangeliſta priùs explicat æternitatem Verbi, quàm illius naturam?

38. Evangeliſta agendo de generatione æterna hìc, in tertio loco nobis explicat naturam Verbi, *& Deus erat Verbum*, explicando priùs illius æternitatem, *In principio erat Verbum*; ac exiſtentiam in Patre, *& Verbum erat apud Deum*, ut dixi *expoſit. 1. & 4.* Et tamen doctrinæ ordo, juxta Ariſtotelem, poſtulat, ut priùs explanetur, quid ſit res, quàm illius exiſtentia, ac duratio, ſeu æternitas. Primò reſpondet Toletus *annot. 9.* quòd Evangeliſta incepit à notioribus; nam iſtæ propoſitiones, *Verbum erat in principio, & Erat apud Deum.* cùm apud aliquem deberent eſſe, erant manifeſtiores, quàm hæc, *Verbum erat Deus*; ideo à facilioribus ducit nos ad altiora. Secundò reſpondeo, quòd Evangeliſta voluit exordiri à nomine illo, *In principio*, ut correſpondeat Teſtamento veteri, in quo Moyſes tali loquendi modo incepit, ut ſuo exemplo nos inſtruat, quòd primi & antiqui Magiſtri ſunt imitandi, & venerandi in ſtylo, & ſententia. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens*, Eccleſiaſt. 39. num. 1. Tertiò, Evangeliſta incepit à facilioribus ad altiora, nempe ab æternitate, & exiſtentia Verbi ad ipſum eſſe, & naturam Dei, ut videamus quòd quantò magis quis inveſtigaverit in myſteriis divinis, ſemper profundiora, & ſublimiora ad inquirendum inveniet, ut docet Gregorius Nazianzenus *orat. 49.*

Tolet.

Antiqui Magiſtri imitandi. Eccleſ. 39.

Quæstio XVII.

Quare hìc non ponatur aliqua probatio?

Evangeliſta nullam hìc adhibuit probationem, ſive ex Scriptura, ſive ex ratione, cùm alioquin videretur neceſſaria, præcipuè cùm ageret contra hæreticos. Reſpondet primò D. Chryſoſt. homil. 1. in Joan. *& Deus erat Verbum*, inquiens. *Nihil dubitat, nihil conjectatur, ſed certa omni aſſertione preloquitur: Magiſtri ſiquidem eſt, in his, quæ dicit, nihil ambigere.* Magnus Magiſter non adhibet probationes ad oſtendendam magnam certitudinem rei, de qua agit. Secundò reſpondeo, quòd tanta erat auctoritas Joannis, ut ſufficeret, quòd ipſe diceret. Unde de ſe proteſtatur. 21. n. 24. *Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus, quia verum eſt teſtimonium ejus.* Ac ſi idem eſſet, quod Joannes diceret, & quod verum haberetur. Tertiò poſſumus dicere, quod ipſe teſtimonio Chriſti ſtabiliverit ſuam doctrinam, *verſ. 18.* proclamat: *unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, enarravit nobis.* Quartò, ut oſtendat Evangeliſta, non ex ratione, ſed ex illuſtratione divina habere, quæ nobis ſcribebat, ut nos inſtruat, quòd ſi quis ratione inveſtigaverit, quæ fuerint ante conditum Orbem; inveniet tenebras, & abyſſos; ſi verò lumine ſupernaturali, ac fidei, ad inacceſſibile lumen, ac ſplendorem æternum accedet. 39.

Chryſoſt.

Auctoritas Joannis magna. Joan. 21.

Qui ratione quærit divina, invenit tenebras.

Joannis 1. *n.* 2. Hoc erat in principio tantùm apud Deum.

VERSIONES.

Tertull. adverſus Praxeam. Hoc erat in principio tantùm apud Deum.

Theophyl. hìc. Illud erat in principio apud Deum.

Cajet. Marin. Victor. adverſus Arrium l. 1. Hoc erat in principio apud Deum.

EXPO

EXPOSITIO.

40. PRONOMEN, *hoc*, in Græco generis maſculini eſt, ſicut ejuſdem generis eſt nomen Deus & Verbum; & ideo ad utrumque referri poſſe exiſtimat Origenes *tom.2. in Joan.* Communis tamen expoſitio ſanctorum Patrum, tenet eſſe relativum Verbi, Hoc, ſcilicet Verbum, erat in principio. Et hic ſenſus manifeſtè conſtat ex noſtra vulgata, habet enim, *hoc*, quod non ad Deum, ſed ad Verbum ordinatur.

41. Leontius. Cyrillus. Maldonat. B. aulxam. Cajet. Leontius, D. Cyrillus *lib.1. in Joan. cap.4.* Maldonat. Beaulxam. exiſtimant Evangeliſtam hìc repetere, quod ſuprà dixerat in ſuperiori verſ. Cujus rei hanc rationem dat Cajetanus. Evangeliſta tria ſuprà docuit, nempe Verbum eſſe æternum, diſtinctum à Patre in hypoſtaſi, & idem in natura cum illo; *Ne intelligeremus*, ait ille, *tria antea dicta vera eſſe ſigillatim, & non ſimul, ideo ad excludendas omnes cavillationes hæreticorum, colligendo omnia vera eſſe declaravit.* Tertiò D. Hilarius *2. de Trinitat.* Theophylactus docent Evangeliſtam hac ſententia declaraſſe Verbum eſſe Deum cum Deo Patre eum ſumma unitate, ac pace, & ſine diſcordia, quam Gentilitas in ſuis Diis fabulabatur. Quartò Toletus, cui favent Clemens Alexandr. *in orat. exhortat. ad Gent.* & D. Gregorius *lib.5. moral. cap.18.* ita exponit: Verbum tantùm erat apud Deum, nimirum nondum carnem ſuſceperat, nondum ſe manifeſtaverat, ſed erat ſolùm abſconditum, inviſibile apud Deum.

Hilar. Theoph. Tolet. Clemens. Gregor.

42. Quinta expoſitio tenet, D. Joannem, hìc explicare coæternitatem Verbi cum Patre, ne aliquis exiſtimaret perſonam Verbi eſſe inferiorem Patre duratione, ac proinde primò dixit Evangeliſta, Verbum eſſe æternum. Secundò diſtinctum à Patre. Tertiò, ejuſdem naturæ cum illo. Quartò, coæternum. Ita docent D. Baſilius *hom. in hæc verba.* Chryſoſtom. *homil.3.* S. Thom. Carthuſianus, Lyranus, & alii. Et hæc mihi videtur probabilior. Et hac brevi ſententia multos hæreticos jugulavit noſter Evangeliſta. Quod eleganter ait D. Ambroſ. lib.1. de fide, cap.5. *Omnes*, inquit, *hæreſes hoc capitulo brevi Piſcator noſter excluſit.* Quod latè proſequitur ſanctus Pater.

Baſilius. Chryſoſt. S. Thom. Carthuſ. Lyran. Ambroſ.

QUÆSTIO XVIII.

Ad quid fiat repetitio?

43. QUare hìc D. Joannes repetit Verbum eſſe apud Deum? De hoc multa dixi in expoſitionibus. Theophylactus ait, ad explicandam ſummam unionem, & concordiam cum Patre; ſed ex hoc jam alia oritur quæſtio. Ad manifeſtandam ſuperexcellentem Verbi beatitudinem, ac eximiam felicitatem, non ſufficiebat dicere ipſum eſſe, *& Deus erat Verbum.* Ad quid ejus unionem cum Patre, explicat? Stando in hac ſententia Theophyl. nobis declarat Evangeliſta, quod ad ſummam beatitudinem non valeret divinitas, ſi per impoſſibile non adeſſet indiviſa unitas. Unde ait D. Bernard. *epiſt.1. ad Carthuſian. & Guidonem Priorem*, quòd unitas conſervat Trinitatem. Et *ſerm.11. in Cant.* idem habet.

Sine veritate nihil beatum. Bernard.

Idem Theophylactus *Quia*, ait, *dixerat, Deus erat Verbum? Ne quis diabolica illuſione turbet quoſdam, dicens: Ergo quia Verbum Deus eſt, aliquando inſurget contra Patrem, ut Gentiles fabulantur, & ſegregans ſe ab eo adverſarius erit, propterea dixit quod licèt Deus ſit Verbum, nihilominus cum Deo Patre eſt, ut ab eo nunquam ſeparatus.* In ingenitus eſt appetitus dominandi hominibus, ut ne aliquis ſuſpicaretur Verbum totum dominatum ambire, & rebellare poſſe contra Patrem, ideo Evangeliſta ſemel, & iterum repetit quòd erat in Patre, & idem cum ipſo, nam ſi eſſet diverſum, aliquis cogitaret ab eo deficere, ut ipſe ſolum regnaret.

Theoph. *Ingenita hominibus ambitio dominandi.*

QUÆSTIO XIX.

Cur nulla fiat mentio Spiritus ſancti?

QUare hìc Evangeliſta, cùm toties nominet Patrem, & Filium, nullum fecerit mentionem de tertia perſona, ſcilicet de Spiritu ſancto, ut hoc modo initio ſui Evangelii perfectam notitiam Trinitatis non daret? Reſpondet Cardinalis Hugo quòd *Evangeliſta hìc tantùm agit de reductione ad Patrem, & ideo ſolum fecit mentionem de Patre, ad quem fit reductio, & de Filio per quem fit.* Dicam etiam, quod legi apud aliquos, qui ex hoc exordio totam colligunt Trinitatem: tria enim nominat Joannes, Principium, Verbum, & Deum. Per Principium intelligunt Patrem, per Verbum Filium, per Deum Spiritum ſanctum. At obſtat communis expoſitio, quæ Deum, Patrem intelligit. 44

Hugo.

Reſpondeo ſecundò quòd Evangeliſta ſcribebat ſuum Evangelium contra hæreticos negantes æternitatem Verbi, & ideo ſolum facit mentionem de Patre, & Filio, quia hoc tantùm requirebatur ad hæreſim confutandam: at ubi primum neceſſarium fuit, ſtatim tertiam perſonam nominat. Joan.20. num.22. & 1. epiſt. cap.5. num.7. *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus.* Tertiò, & moraliter, Patri tribuitur potentia, Verbo ſapientia, Spiritui ſancto amor. Joannes componebat ſuum Evangelium contra hæreticos contumaces, & obſtinatos: ſolùm ergo ordinat præſentem textum de Patre, & Filio, & non de Spiritu ſancto, ut nos doceat, quòd contra obduratos hæreticos potentiâ, & ſapientiâ agendum eſt, non verò amore, & benevolentiâ; his enim regitur filius, & fidelis. Ait Deus Moyſi, Mich.7. n.14. *Paſce populum tuum in virga tua.* Et tamen Apoſtolis mandatur. *Matth.10. n.10.* ut virgam non portent. Cur Moyſi datur virga, & Apoſtolis denegatur? Mittebatur ille ad populum duræ cervicis, qui ſæpe idololatriâ recalcitravit contra Dominum, ideo virga conceditur ut potentiâ, ac rigore eos poſſit domare: Apoſtoli verò deſtinabantur ad gentes, quæ creaturæ erant, ac proinde omnis ſeveritas eis interdicitur. D. Hieron. citato loco Mich. *Puto, ait, quia populus Iſraël duræ cervicis erat, uſum eſſe Moyſem virga legati, & virga percutiente; Apoſtolis autem Domini Salvatoris, qui ſapientiam ſequebantur inter perfectos, virgam excuſſam eſſe de manibus.* 45

Joan.20. *Hæretici potentia coercendi, amici benignitate.* Mich.7. Matth.10. D. Hieron.

Ioannis 1. *n.* 3. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.

VERSIONES.

Syriacus.	Omnia per manum ejus fuere, & ſine ipſo nec unam quidem fuit, quidquid fuit.
Cajetanus, & Arias.	Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt, neque unum, quod factum eſt.
Homilia, Vox ſpiritualis Aquilæ tribuitur Origeni, refertur à D.Thom.	Omnia per ipſum facta ſunt, & extra ipſum factum eſt nihil.
Marius Victorinus adverſùs Arium lib. 1.	Per quem effecta ſunt omnia, & ſine quo effectum eſt nihil.
S.Gaudent. ſerm. 10. *S.Leo Papa ſer.*8. *de Quadrag. & ſerm.* 12. *de Paſſione.*	Per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil.

EXPOSITIO.

46. SUPERIORIBUS propoſitionibus tractavit Evangeliſta de æterna generatione, ac de Deo ipſo in ſe ipſo; nunc verò verba facit de Deo creatore. Triplex eſt lectio quoad terminationem puncti. (1. Lectio.) Prima, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Et poſito puncto continuat: *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Ita D. Hieronymus, D. Auguſtinus, D.Hilar. D.Cyrillus, D.Thomas *hîc*, Tertullian. contra Hermogen. *cap.*20. & 25. Et hæc lectio habet pro ſe, quòd in ſubſequenti dictione fit repetitio ultimi verbi ſuperioris, ſcilicet, *ſine ipſo factum eſt nihil*, & ſubſequens incipit à fine. *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Qui modus obſervatur hîc ab Evangeliſta, ut ſuprà dixi.

(D.Hieron. Auguſt. Hilar. Cyrillus. S.Thom. Tertull.)

47. Secunda lectio ſic habet: (2. Lectio.) *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.* Et figit punctum; & ſequitur: *In ipſo vita erat.* Ita textus Græcus legit, D.Irenæus *lib.* 3. *c.* 11. D. Chryſoſt. *hom.* 4. Theophylactus, Euthymius, D. Hieronymus *in Amos* 6. D. Gregor. Nazianz. *orat.* 5. & alii multi. In hanc magis propendo; quia noſtra vulgata Latina ita legit, & ubi ponit punctum, & terminatur numerus tertius; & ſequitur quartus, *In ipſo vita erat.* Deinde, quia hæc lectio apertiſſimè excludit Arrium, qui dicebat Spiritum ſanctum eſſe factum à Verbo, ideo ait, *ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt*; cùm autem Spiritus ſanctus non ſit factus in ſe, non eſt factus à Verbo. (3. Lectio.) Tertiò lectio. *Sine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt in ipſo.* Et addito puncto continuat: *Vita erat, & vita erat lux,* &c. Ita Hilarius *lib.*2. *de Trinit.* D. Epiphanius *in Ancorato.* Hæc non placet; & D.Ambroſius 3. *de fide cap.*3. & D. Auguſt. *lib.*5. *de Geneſ. ad lit. cap.*14. eam tribuunt Manichæis; ſi enim Evangeliſta dixit, omnia per ipſum fuiſſe facta, ad quid repetendum iterum *in ipſo?* Deinde, quia illa dictio cohæret cum ſubſequenti, ut dicam expoſitione ſequenti.

(Text. Græcus. D.Irenæus. Chryſoſt. Theoph. Euthym. D.Hieron. Nazianz. Hilar. D.Epiph. Ambroſ. Auguſt.)

Omnia, inquit, *per ipſum facta ſunt.* Id eſt, 48.
omnis creatura tam viſibilis, quàm inviſibilis, ut ait D. Auguſt. ab Angelo uſque ad vermiculum. *Omnia per ipſum facta ſunt. Et ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt.* Quia hoc nomen *omnia*, aliquando non univerſalitatem ſignificat, ſed pro aliquibus accipitur; ideo Joannes id, quod dixerat per affirmationem, repetit per negationem; *& ſine ipſo factum eſt nihil*, ſeu, ut alii transferunt, nec unum ſit, quod non ſit factum ab ipſo. Vel poteſt referri, *ſine ipſo factum eſt nihil*, quoad conſervationem, ita ut primo loquatur de creatione, poſteà de conſervatione.

(Auguſt.)

Ultimò hîc eſt experienda illa particula, *per* 49.
ipſum, ex qua Arriani argumentabantur Verbum eſſe inferius Patre: nam illud, *ipſum*, tanquam per inſtrumentum facta omnia intelligebant. Contra hanc impietatem latè agunt S. Baſilius *lib. de Spiritu ſancto.* Cyrillus *lib.*1. *in Ioan. c.* 5. Chryſoſt. homil. 4. *Neminem*, ait, *conturbare debet propoſitio, Per, nam de Patre dicitur, Per quem vocatem ſumus in ſocietatem Filii ejus*, 1. Corint. 1. n. 9. multis probat D. Ambroſ. *lib.* 3. *de Spiritu ſancto*, 2. Corinth. in initio: *Paulus Apoſtolus per voluntatem Dei.* Ad Galat. 4. *Quod ſi Filius, & hæres per Deum.* Ecce particula, *per*, non repugnat cum divinitate, & æqualitate. Dicitur Pater omnia per Filium facere; ſicut enim artifex omnia per artem, & ſapientem operatur; ita Pater per Filium, qui eſt ejus ſapientia, omnia producit. Ita D.Auguſt. 6. *de Trinit c.*10. S.Thomas, Cæſarius *Dialog.*3. Hugo, & alii. Immo majori cum proprietate dixit Evangeliſta, *per ipſum*, quàm ſi dixiſſet, *ab ipſo*, vel *in ipſo*, vel *ex ipſo*; ſi enim dixiſſet, ab ipſo, vel ex ipſo omnia facta, intelligetur, ſolum Filium fuiſſe operatum. Si, *in ipſo*, malitia Arriana aliquid in Verbo factum perſuaderet. At verò dum ait, *per ipſum*, intelligimus, non eſſe ſolum, ut ait D.Hilarius, ſed ſimul cum Patre, & Spiritu ſancto operatum fuiſſe.

(Baſilius. Cyrillus. Chryſoſt. Ambroſ. Auguſt. S.Thom. Cæſar. Hugo. Hilar.)

QUÆSTIO XX.

Quare Evangeliſta tam breviter agat de creatione?

EVangeliſta tam brevi epilogo, & unico verbo comprehendit, quæ Moyſes multis enarravit in creatione mundi. Reſpondet 50.
Toletus *in commentar. ad illa verba, Omnia per ipſum*, quòd pro Moyſis tempore, cùm non eſſet facta Redemptio, creationis beneficium omnium maximum, & ideo multis amplificandum fuit. At Joannes jam ad majus properans, nempè ad Redemptionem, cujus collatione illud minus cenſebatur, ideo ſummatim ad majora fuit progrediendum. Reſpondeo ſecundò, quòd Moyſes direxerat oculos ad temporalia, & promiſſionis terram, & ideo voluit in enarrandis temporalibus detineri.

(Tolet.)

(*Qui contemplatur cœleſtia, in terrenis non immoratur.*)

At

At Joannes intentam mentem habebat ad ſupernaturalia, ad Chriſtum Dominum, & ejus beatitudinem, & ideo non ſuſtinuit in terrenis immorari, ſed ab aliis properanter ſe expediens, vehementi conatu ad altiora aſcendit. Tertiò, Joannes majorem notitiam de myſteriis divinis habebat, quàm Moyſes, & tamen ſummatim, ac uno verbo utitur, ut oſtendat, quòd quanto magis quis Divina penetrat, plus admiratur, & minus loquitur. Quod notavit Rupertus *in lib. 1. in Geneſ.* ad verba, *Fiant luminaria magna. Moyſes hoc dixit uno verbo, de quo Aſtrologi innumeros impleverunt libros.*

Qui majorem cognitionem habet de divinis, minus loquitur. Rupert.

Quæstio XXI.

Quare Evangeliſta utatur verbo facere, *& non*, creare?

51. SErmo eſt hìc de creatione, & tamen Evangeliſta non ait, *omnia per ipſum creata ſunt*, ſed *facta*. Reſpondeo, verbum *facere*, habere ſignificatum valdè generale, ſignificat enim producere, ſive per creationem, ſive per eductionem. De primo patet: *In principio creavit Deus cœlum & terram*, Geneſ. 1. num. 1. Pſalm. 70. *Fecit cœlum & terram.* Gen. 2. num. 4. *In die, quo fecit Deus cœlum & terram.* De ſecundo per eductionem in multis locis, Geneſ. 1. *Dixit Deus, fiat lux.* Id eſt, quia ex præjacente materia facta eſt, ut ibi explicant Expoſitores. Et quanquam omnia dicantur creari ratione materiæ è cujus potentia educuntur; verbum tamen, *facere*, utrumque explicat. Et hac de cauſa dicitur in Symbolo, *Factorem cœli & terræ.* Et Pſalm. 103. n. 24. *Omnia in ſapientia feciſti.* Et ideo hìc ait Evangeliſta, *ſine ipſo factum eſt nihil.* Sine ſapientia nihil eſt operandum, ac proinde, ubi nos habemus, *In principio creavit Deus*, vertit Origenes, *In ſapientia fecit Deus.*

Geneſ. 1. Pſal. 50. Geneſ. 2. Geneſ. 1. Pſal. 103. *Sine ſapientia nihil operandum.*

Quæstio XXII.

Quare ante Incarnationem præmittit Ioannes Verbum eſſe creatorem, & conſervatorem?

52. QUare Joannes tractando hìc de Incarnatione Verbi, & de Redemptione humani generis, præmiſit ipſum eſſe univerſi factorem: *Omnia per ipſum facta ſunt*; & univerſalem conſervatorem, *& ſine ipſo factum eſt nihil?* Reſpondeo primò, ut oſtendat, quòd ex eo, quòd Deus nos condidit, quodammodo ipſi incumbebat nos reſtaurare, & reformare. S. Leo Papa ſer. 12. de Paſſione: *Per quem*, ait, *omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil, quippe plaſmatum de limo terræ hominem flatu vitæ rationali animavit, idem naturam noſtram ab æternitatis arce dejectam, amiſſæ reſtitueret dignitati, & cujus erat conditor, eſſet etiam reformator.* Similiter S. Remigius ad Rom. cap. 3. Reſpondet ſecundò, ut oſtendat Joannes Chriſtum, quem in ſuo Evangelio Regem prædicat, eſſe verum Regem qui ſuos condidit, & tot beneficiis conſervat, & ad majora promovet. S. Paulinus, epiſt. ad quendam militem. *Chriſtus*, ait, *totius mundi Dominus, & Rex, quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Tertiò, ut ait Origenes hìc in homil. *Per hæc oſtendit, quòd Verbum omnia ambit, & conſervat.* Noverat Evangeliſta hominum naturam, quæ maximè ſpe emolumenti allicitur; & ideo ponit Verbum univerſi conſervatorem, & factorem, ut ſaltem expectatione beneficiorum, & conſervationis moveatur homo ad ipſum adorandum, & venerandum. Et in hunc ſenſum expendit D. Auguſtinus præſentem Joannis textum *in Soliloquiis*; & ait, *Sine quo factum eſt nihil: & ideo ſine te factus ſum nihil, quia eſt nihil, quod ad nihilum ducit: ſeparari ergo a Verbo, eſt eſſe ſine via, ſine veritate, ſine vita; ſeparari autem à Verbo, per quod facta ſunt omnia, nihil aliud eſt, quàm deficere, & à facto tranſire in defectum, quia ſine ipſo eſt nihil.* Ubi non adeſt Deus & homo Chriſtus, omnia in detrimentum, & in nihilum tendunt.

Deus, qui eſt conditor, debet eſſe Redemptor. S. Leo. Remig. S. Paulin. *Verus Rex ſuos beneficios conſervat.* Origen. *Homines ſpe emolumenti moventur.* Auguſt.

Quæstio XXIII.

Quare non dicantur omnia facta per Spiritum ſanctum?

QUare, ſicut Evangeliſta dixit, omnia facta per ipſum, ſcilicet Verbum, non dixit, etiam facta per Spiritum ſanctum? In rigore vera eſſet locutio. Ita S. Ambroſ. *in Symbol. c. 6.* Hugo Cardinalis *hìc*; ſiquidem opera Trinitatis ad extra ſunt indiviſa. Et Pſal. 32. n. 6. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Primò reſpondet cit. Hugo, quòd *magis propriè Pater dicitur operari per Filium, quia Patri tribuitur potentia operandi, Filio ipſa operatio: at Spiritui ſancto conſervatio operati.* Secundò, reſpondeo, quòd Evangeliſta conventiùs, dixit omnia facta per Verbum, ſiquidem Verbum eſt ſapientia Patris, Spiritus amor. Dicitur ergo omnia operari per Verbum, & non per Spiritum ſanctum, ut te inſtruat, quòd omnis operatio tua fiat ſecundùm prudentiam, & ſapientiam; non verò ſecundùm amorem, affectum & voluntatem. 53.

Ambroſ. Hugo. Pſal. 32. Hugo. *Operandum ſecundum prudentiam, & non ſecundum affectum.*

In principio, inquit Moyſes, Geneſ. 1. *creavit Deus cœlum & terram.* Cur non dicitur: In Spiritu ſancto creavit? Egregiè reſpondet S. Ambroſius, ſerm. 22. *Eſto*, inquit, *imitator Dei, quomodo imitator? numquid potes facere aut terram, aut mare? Non utique; ſed ut omnia per Verbum facias, nihil ſine verbo, omnia cum ratione, nihil ſine ratione.* Et optimè ut tu inde docearis, ut operatio tua, non impetu voluntatis, ſed judicio rationis fiat. Præcepit Deus Moyſi Exod. 20. n. 1. *Memento*, ait, *ut diem ſabbathi ſanctifices, ſex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt, & requievit die ſeptimo; idcirco benedixit Dominus diei ſabbathi, & ſanctivicavit eum.* Jam inſurgit dubitatio, quare in aliis præceptis, ut de non occidendo, non furando, non adhibuit Dominus rationem, ſed tantùm in hoc de ſanctificando ſabbatho poſuit cauſam: *Quia requievit die ſeptimo*; Chryſoſt. *homil. 2. ad Populum Antioch.* Pro gratiarum actione: *Quare*, ait, *igitur, dic mihi, in ſabbatho cauſam adjecit, in cæde verò* 54.

Geneſ. 1. Ambroſ. Exod. 20. Chryſoſt.

nihil tale fecit? Quoniam hoc quidem mandatum, non de principalibus erat, nec per conſcientiam nobis exquiſitis, ſed particulare quoddam, & temporaneum. Propterea poſt hæc ſolutum eſt, neceſſaria verò, & vitam noſtram continentia illa ſunt: non occides, non furaberis, non mœchaberis; & ideo nullatenus hîc cauſam ponit, nec rationem adducit, ſed ſola opus eſſe putat prohibitione. Ac ſi dicat: Alia præcepta, non furandi, non occidendi, lumine naturali ſunt nota, ac exinde ſufficienter probata. At ſabbathi præceptum non naturali ratione ſignatum erat; ideo ergo reddit cauſam ne aliquis putaret voluntate, & non ratione adductum.

Operandum cum ratione.

Deus Iſraëlitas à ſervitute Ægyptiaca liberare, ac eximere volens, Moyſi apparens in rubo, ait Exodi 3. n. 7. *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem ejus audivi propter duritiem eorum, qui præſunt operibus.* Ubi Cajet. optimè advertit: *Rationem ſui deſcenſus ad loquendum in flamma, ad apparendum Moyſi per flammam in rubo, reddidit Deus.* Sed deſcenſus non erat ſufficiens, & efficax ratio, quòd ille eſſet populus Dei; *Vidi afflictionem populi mei.* Ad quid ultrà additur, *Propter duritiem eorum, qui præſunt operibus?* Ut manifeſtum ſit quòd Deus non tantùm amore, ſed juſtitia ac ratione eſt tactus. Si ſolummodò populum ſuum nominaſſet, ex dilectione, affectione talia fieri ſibi aliquis perſuaderet. Dum verò ait, *Propter duritiem eorum, qui præſunt operibus;* Juſtitiam, ac rationem declarat, quâ excitatus eſt Deus, ut populum ſuum à tantis oppreſſionibus, indebitiſque afflictionibus liberaret. Et ubi nos habemus, *Vidi afflictionem populi mei,* Pagninus, & alii legunt; *Videndo vidi afflictionem;* qui modus loquendi vehementiam, & magnam conſiderationem importat.

Exod. 3. Cajet. Pagnin.

Joannis 1. *n.* 4. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum.

VERSIONES.

Textus Græcus. In eo vita erat, & vita erat lux illa hominum.

Quidam apud Origenem tomo 3. in Joannem. In ipſo vita eſt.

Brixianus. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum omnium.

EXPOSITIO.

55. AD claram intelligentiam hujus loci vide ſuperiori expoſitione duas lectiones circa terminationem puncti. Si ergo ita legas: *Sine ipſo factum eſt nihil*, poſito puncto; & tunc, *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Primò, D. Ambroſius *in Pſalm.* 36. ad illa verba: *Non confundentur in tempore malo.* D. Hilar. 2. *de Trinit.* Quod factum eſt in ipſo, ſcilicet Incarnatio, Paſſio, & Mors, vita erat, & lux hominum. Secundò, D. Auguſtinus, *tract.* 1. *in Joannem,* Origen. *tom.* 3. *in Joann.* Beda *hîc.* Quod factum eſt, ideſt, creaturæ factæ in ipſo Verbo habebant quoddam eſſe divinum, & vivum: nam, ut ait D. Thom. hîc, creatura in Deo eſt ipſa creatrix eſſentia. D. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 6. Chryſoſt. *homil.* 4. Hoc referunt ad conſervationem, id eſt, creaturis factis: *In ipſo vita erat;* quia in ipſo conſervabantur. Quartò, Clemens Alexandrinus *lib.* 1 *Pædagog. cap.* 6. hoc explicat in ordine ad gratiam, de quo ſtatim.

Ambroſ. Hilar. Auguſt. Origenes. Beda. S.Thom. Cyrillus. Chryſoſt. Clemens.

56. Si verò legatur, *ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt*, & tunc fixo puncto, *In ipſo vita erat.* D. Ambroſ. *in Pſalm.* 36. Cajet. & alii explicant de Verbo divino, de quo eſt ſermo, ita ut oſtendat Evangeliſta, illud non eſſe mortuum, ſicut noſtrum, ſed vivum. Divus tamen Athanaſius *lib.* 3. *de homine.* D. Ambroſ. *lib.* 3. *de fide cap.* 3. Clem. Alexandr. *in exhortat. ad Gent.* Ammonius *in Catena Græca.* Favent. Chryſoſt. & Theophylact. qui de vita ſpirituali, ideſt, gratia, intelligunt locum. Paſſim hæc in Scriptura dicitur vita. Joannis 4. n. 14. *Fiat in eo fons aquæ vitæ ſalientis in vitam æternam.* Et c. 5. n. 24. *Qui credit in eum qui miſit me, habet vitam æternam, & cap* 10. *n.* 10. & aliis locis. Vita ergo hîc ſumitur pro illa, quâ homo vivit ſecundùm Deum per gratiam, & conſummatur in gloria æterna.

Ambroſ. Cajet. Athanaſ. Ambroſ. Clemens. Ammon. Chryſoſt. Theoph. Joan. 4. Joan. 5.

Hæc ſententia mihi videtur probabilior. Primò quia Joannes tractat de Verbo in ſe, deinde deſcendit ad creationem: poſtea hîc agit de vita ſpirituali, ſcilicet gratia. Secundò. In hac ſententia optimè cohærent ſubſequentia, *& vita erat lux hominum.* Tertiò. Quia Evangeliſta non ait, *Ipſa eſt vita,* quia non agebat de vita ipſius Verbi, ſed de illa, quæ eſt in ipſo eminentialiter, ſcilicet gratia.

57. Expende, *Lux hominum.* Primò aliqui, ut D. Cyrill. *lib.* 1. *c.* 7. D. Chryſoſt. *homil.* 4. Theophyl. Rupertus intelligunt, per *lumen,* vim naturalem intellectûs, quæ à natura ineſt hominibus; *& vita erat lux hominum.* Ac ſi eſſet: Et illud Verbum erat largitor luminis naturalis intellectus hominum. Secundò. D. Hilarius, D. Auguſtinus *tract.* 1. S. Thomas tenent, Verbum dici lucem propter ſupernaturale fidei lumen, quod ab exordio mundi fideles illuminati ſunt. Tertiò. D. Gregorius Nazianzenus *orat.* 4. *Theologica.* D. Ambroſius *de fide contra Arrium*, intelligunt de luce diffuſa à Verbo Incarnato. Mihi certum eſt, hîc non eſſe ſermonem de lumine naturali intellectûs, ſed ſupernaturali. Primò. Quia non cohærent ſubſequentia verba; *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Secundò. Quia hîc frequenter fit ſermo de lumine non naturali, ſed ſupernaturali: *Venit, ut teſtimonium perhiberet de lumine: illuminat omnem hominem.* Eſt ergo ſenſus, quòd illa gratia data à Verbo illuminat hominem ſupernaturaliter in myſteriis fidei, & gratiæ.

Cyrillus. Chryſoſt. Theoph. Rupert. Hilar. Auguſt. S.Thom. Nazianz. Ambroſ.

QUÆSTIO XXIV.

Quare dicatur, quòd in Verbo erat vita, quæ erat lux hominum?

58. REſpondeo primò, ut jam dixi, Evangeliſtam ideo dicere, quòd in Verbo erat vita, ut oſtenderet, quod Verbo nihil denuò advenit. Secundò. Evangeliſta dicturus erat, quòd

quòd Verbum contulerit vitam hominibus, ideo
tunc prædixit, quòd in ipſo vita erat; nullus
Nemo poteſt enim donare poteſt, niſi id, quod in ſe habet.
dare, id quod Brixianus. *De ſalute*, ait, *hominum tractaturus,*
non habet. *déque vita, quam attulit mundo, oſtendit primò,*
Brixian. *illum rectè id potuiſſe præſtare, quod in ſe erat.*
Ferus. Tertiò, ut ait Ferus, ut oſtendat, quàm neceſſa-
rius fuit adventus Filii Dei: nam in Verbo vita
eſt. Conſtat ergo, quòd mors aboleri non potuit,
niſi per Verbum, quod eſt vita. Quartò. Non
fit mentio de aliis attributis, ut de miſericordia,
ac juſtitia, ſed tantùm de vita quæ eſt in Verbo,
ut nos certiores faceret, quod ex adventu filii
Dei devicta morte, æterna vita nobis donanda
Chryſoſt. erat. D. Chryſoſtomus *homil.* 4. ſic ait: *Reſurrec-*
tionis rationem jam afferre incipit, & admiranda
hæc Evangelia exorditur: adveniente autem ad
nos vita, vis mortis periit, & luce nos illuminan-
te, tenebræ evanuerunt; ſed manet ſemper in nobis
vita, & mors ei dominari non poteſt. Quintò. Ex
eo hoc ait Evangeliſta, quia Verbum dedit nobis
vitam ſpiritualem, ſcilicet gratiam, quæ eſt fons,
Theoph. & origo omnium bonorum. Theophylactus ita
inquit; *Vitam Evangeliſta nominat, eo quod con-*
tineat vitam omnium in ſe, & quòd ſpiritualis vitæ
conciliator fuerit omnibus ratione præditis. Sextò.
Chryſoſt. D. Chryſoſt. homil. 4 in Joann. *Nomen autem*, ait,
vitæ hîc non ſolùm conditionis eſt, ſed providentiæ
ad perpetuitatem. Ac proinde ſanctus Pater per
vitam providentiam, quâ Deus homines paſcit,
intelligit, & hanc, quâ multis beneficiis nos affi-
cit, de Deo prædicat, & dicit eſſe lucem homi-
num, quia nihil magis illuminat mentem, ac ocu-
los, ut Principem ſequantur, quàm beneficencia,
ac ſuorum ſolicitudo.

59. Sed quare Evangeliſta priùs nominat vitam,
& poſtea lucem: *Et vita erat lux hominum?* Reſ-
Auguſt. pondeo, quòd per vitam, vel ſecundùm Auguſ-
tinum intelligitur eſſe naturale; vel ſecundùm
Ambroſ. Ambroſium, eſſe ſpirituale gratiæ; per lucem
verò ipſam cognitio, vel illuſtratio, ut dixi in
expoſitione, & ſicut juxta Ariſtotelem prius eſt
eſſe, quàm cognoſci, ita noſter Joannes prius trac-
tavit de ipſo eſſe, quàm de ejus cognitione. Ori-
Origenes. genes tom. 3. in Joannem: *Primum*, ait: *nobis*
occurrit, ipſos vivere vita beata, deinde ea illuſtra-
ti; ſupponitur enim. Vivere oportet, ut vivens illu-
minatus fiat, nec enim conſequens fuiſſet, illumina-
ri eum, qui nondum intellectus fuiſſet vivere.

Quæstio XXV.

Quare non de Verbo, ſed de vita dicatur lux hominum?

60. HAnc quæſtionem excitat Origenes *tom.* 3.
Idem. *in Joannem*, Quare de Verbo non dicitur,
Erat lux hominum, cùm ſit lumen de lumine
per eſſentiam; ſed de vita, quæ facta eſt in Verbo,
dicitur, *Erat lux hominum?* Reſpondeo primò,
quod infrà de Verbo ait Evangeliſta, *Erat lux*
vera. Secundò, quòd Verbum dicit eſſentiam, &
proprietatem, per quam ſecunda perſona divina
excellentiſſimè conſtituitur; vita verò, ut dixi
in expoſitione, hîc importat eſſe naturale, vel
ſupernaturale gratiæ hominibus communicatur,
non Verbum; ſed vita dicitur lux, quia perſo-
na divina, non per id, quod intra ſe formali- *Homo iſt be-*
ter habet, ſed per id, quod extrà communicat, *nefactor, non*
homines illuminat, & dicitur lux, ut tu mora- *per id, quod*
liter diſcas, quòd non per id, quod homo in *habet, ſed*
ſe claudit, ſed per illud, quod aliis donat, & *per id, quod*
communicat: eorum lux, & benefactor dignoſ- *aliis donat.*
citur.

Quæstio XXVI.

Quare non dicatur lux creaturarum, vel Angelorum?

QUare Evangeliſta non dixit lux creatura- 61.
rum, Judæorum, Angelorum, ſed tan-
tùm hominum: *Erat lux hominum?* D. Auguſ- Auguſt.
tinus, & Beda *hîc*. Non dicitur lux omnium Beda.
creaturarum; quia non omnes creaturæ ſunt
capaces rationis, ſicut homo. Non dicitur Ju-
dæorum lux. Chryſoſtomus, & Theophylactus. Chryſoſt.
Quia non Judæorum tantùm, ſed omnium homi- Theophyl.
num causâ venerat, & eſt lux omnium, qui cre- *Deus lux*
dunt, cujuſcumque conditionis ſint. Non dici- *omnium ho-*
minum.
tur lux Angelorum. Origenes *tom.* 3. *in Joannem* Origen.
ait, quòd Verbum eſt lux Angelorum; in eo
autem quòd appellatur lumen hominum, non
excluditur, quin ſit Angelorum. Sicut ex eo quod
Deus dicitur, Deus Abraham, Iſaac, & Jacob, non
negatur Deus cæterorum. Secundò ait, quòd in
Scriptura ſæpe per Angelos intelliguntur homi-
nes. Cajetanus ait, quòd ex eo dicitur lux homi- Cajet.
num, qui ex intelligentibus ſunt inferiores
creaturæ, ut inde inferas, quòd ſit Verbum lux
ſuperiorum, ut ſunt Angeli. Sed in his reſpon-
ſionibus ſemper inſtat dubium: Cur non dica-
tur lux Angelorum? Communis reſponſio eſt,
quòd Angeli non fuerunt redempti, ſicut homi-
nes. Ita Toletus, Maldonatus, Beaulxam. Bar-
radas, & alii.

Quamvis Angeli non fuerint redempti, eſt
tamen ſatis gravis ſententia, quòd Chriſtus Do-
minus eis meruit gratiam, & gloriam eſſentia-
lem. Quam tenent multi diſcipuli Scoti, & ſe-
quitur Suarius *tom.* 1. *ad* 3. *part. diſput.* 42. *ſect.* 1. Suarius.
Deinde Evangeliſta hîc videtur loqui de Verbo
divino, prout eſt Deus, qui dedit gratiam, &
gloriam Angelis: Ideo dico, quòd dicitur lux Solutio.
hominum, quia Joannes ad homines ſcribebat,
quos intendebat in obſequio Dei beneficiis con-
tinere, ac ad illud eos obligare. Secundò. Quia *Deus plus*
inter homines & Angelos hæc eſt differentia, *glorificatur*
quòd ſancti Angeli ſemper perſeverarunt in gra- *inter pecca-*
tia; homines verò gratiam amiſerunt: & Deus *tores conver-*
plus gloriatur, quod ſit eorum lux, qui à ſalu- *ſos, quàm*
te deperdita revocati ſunt ad vitam, quàm eorum, *inter juſtos.*
qui ſemper in ſanctitate perſtiterunt.

Poſtquam populus tranſivit fluenta Jordanis, 62.
ait textus, Joſue 4. n. 12. *In illo die magnificavit* Joſue 4.
Dominus Joſue coram omni Iſraël. Sed jam inſtat
dubium. Non extollitur gloria Joſue, dum mi-
racula inuſitata, & mirabilia operatur, dum pro-
phetando cum Moyſe ſociatur, ſed dum fluen-
ta Jordanis pertranſivit? Joſue figuram gerebat
Chriſti Domini, cujus gloria non tam grandeſ-
cit, dum mirabilius fulget, ac cum Moyſe, in
medio Juſtorum adeſt, quàm dum unda baptiſ-
mali Jordanis peccatores ſanctificat, Origenes

Origen. homil.4.in Joſue. *Quanta*, inquit, *antegeſta ſunt, mare rubrum pedibus tranſvadatum eſt, manna de cœlo datum eſt, fontes in eremo diſrupti ſunt, & nunquam dicitur exaltatus Jeſus. Ubi verò Jordanis tranſitur, ibi dicitur ad Jeſum: In hac die incipio exaltare te in conſpectu populi. Nec enim ante myſterium Baptiſmi exaltatur Jeſus, ſed exaltatio ejus in conſpectu populi, inde ſumit exordium.*

Ioannis 1. *n*.5. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

VERSIONES.

Syriacus. Et ipſa lux in tenebris lucet, &c.

*Origen. tom.*4. *in Ioan.* Et tenebræ eam non apprehenderunt.

EXPOSITIO

63. UBI nos habemus *tenebræ*, in textu Græco eſt in numero ſingulari; ad ac ſi dicat *caligo*. Rectè noſter Interpres legit per plurale *tenebras*; quia apud Latinos non habet ſingulare. Quantum ad expoſitionem textûs,
Cajet. magna eſt varietas Doctorum. Primò Cajetanus per *lucem*, intelligit ſupremam lucem, per *tenebras* res inviſibiles, quæ utpote intellectûs expertes à luce Verbi illuſtrari nequeunt. Hæc expoſitio non placet; non enim in Scriptura res inſenſibiles ſignificantur per tenebras, nec aliquid mirabile dicebat Evangeliſta, quòd inſenſibiles lucem ſpiritualem non perciperent. D.Gre-
Nazianz. gorius Nazianz. *orat*.4. Origenes *tom*.4. *in Joan.*
Origenes. Elias Cretenſis *in ſuo commentar.* per *lucem* intel-
Cretenſ. ligunt Chriſtum, per *tenebras* Diabolum, ac
Epheſ.6. ejus miniſtros. *Rectorem tenebrarum*, Epheſ.6.
Cyrillus. n.12. Tertiò D.Cyrillus *lib*.2. *in Joan.c*.7. & ex parte etiam Origenes *homil*.2. *in diverſos*, per *lucem* Chriſtum, per *tenebras* noſtrum naturam, quæ quamvis habeat lumen rationis, non poteſt tamen comprehendere Deum, & ideo ad ejus adæquatam intelligibilitatem ſemper eſt in tene-
Chryſoſt. bris. Quartò Chryſoſt. *homil*.4. *in Joan.* Theoph.
Theoph. per *lucem* Chriſtum, per *tenebras* errorem, & mortem, quæ utpote devicta à Chriſto reſurrectione ſua ipſum non potuit comprehendere.
Maximus. Quintò D.Maxim. *homil*.2. *de Paſcha, & homil*.3,
Machar. *de Penteceſt.* S.Macharius ſenior *homil*.17. per
ſenior. *tenebras* accipiunt peccata, quæ Chriſtum non potuerunt comprehendere. *Quia peccatum non*
1.Petr.2. *fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus*, 1.Petr.2.
Leo Papa. n.22. Sextò, S. Leo Papa *ſerm*.18. *de paſſione*,
Diadoch. S. Diadochus *cap*.80. *de perfectione ſpirituali*,
S.Thom. S. Thom. *hic* per *tenebras*, intelligunt homines peccati obſcuratos, invidiâ excæcatos, ſuperbiâ
Euthym. tenebroſos. Septimò tandem alii, ut Euthymius per *lucem* accipiunt prædicationem Evangelicam,
Pſal.118. Pſalm.118.n.105. *Lucerna pedibus meis Verbum tuum*; quam homines obſcurati infidelitate non receperunt. Hæc omnes expoſitiones probabiles, & ſuis ſe tuentur Auctoribus.

64. Illa mihi videtur probabilior quæ eſt D. Aug.
Auguſt. *tract*.1.*in Joan. & lib*.4.*de Trinit.c*.2.*& epiſt*.120.
Ambroſ. *ad Honerat. cap*.3, D.Ambroſii *lib.de fide contra*
Gloſſ.interlinealis. *Arrium, cap*.3. Gloſſæ interlinealis, Zachariæ Epiſcopi, Titelmanni, Cajetan. etiam eam ſe- Zachar.
cundo loco dat. Salmeron *tract*.16. per *lucem* Titelm. Salmeron.
intelligit lumen fidei, & cognitionis ſupernaturalis, quæ ab exordio mundi ſemper lucet in hominibus, licèt ipſi obtenebrati peccatis, ac Idolorum cultu, eam non comprehenderint, nec cognoverint; à conſtitutione enim mundi ſemper fuerunt fideles, qui veri Dei cognitionem dabant, licèt homines peccatis obcæcati eos non audierint: & in hoc ſenſu ait Paulus ad Epheſ. num.8. Epheſ.5.
Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ex eo hæc ſententia ſemper mihi placuit: quia Evangeliſta ordinatè procedit narrando, ut ſuprà dixi. Primò, Generationem æternam, creationem mundi; nunc ſtatum illius in ordine gratiæ; tandem agit de adventu Chriſti Domini à verſu ſequenti à teſtimonio Præcurſoris, qui dum mundus tantis tenebris detineretur, ab ipſo illuminatur.

QUÆSTIO XXVII.

Quare de Chriſto Domino dicatur tantùm quòd ſit lux?

DUbitat Origenes *tom*.4.*in Joan* qui per *lu-* 65.
cem cum multis Patribus intelligit Chri- Origen.
ſtum Dominum. Quare noſter Evangeliſta *in ſua* 1.Joan.1.
epiſt.1. *cap*.1. *n*.5. loquendo de Deo Patre, ait, *Lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ*; cur etiam de Salvatore, cùm ſit impeccabilis, non dicitur, quòd ſit lux, & tenebræ in eo non ſunt ullæ, ſed tantùm appellatur lux? Reſpondet optimè citatus Origenes: *Deus impeccabilis eſt, Chriſtus etiam* *Chriſtus in ſe aſſumpſit peccata noſtra.*
impeccabilis; ut tamen Chriſtus homines beneficio afficeret, tenebras noſtras in te ipſum recepit, ut potentia ſua mortem noſtram deleret, expelleretque animarum noſtrasum tenebras. Et in hoc ſenſu ait Apoſtolus 2.Corinth.5. num. 21. *Is, qui non* 2.Cor.5.
noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, id eſt, in ſe aſſumpſit pœnam peccati, ut explicat D. Thomas.

QUÆSTIO XXVIII.

Quomodo dicatur, quòd lux ſit in tenebris?

QUomodo ait Evangeliſta: *Lux in tenebris* 66.
lucet? Si enim lux in tenebris eſt, ſine dubio non lucet, & ſi lucet, non eſt in tenebris.
Reſpondetur ex D.Auguſt. *tract*.1. *in Ioan.* quòd Auguſt.
ipſa lux, quantum eſt ex ſe, lucet & apta eſt ad expellendas tenebras, niſi adſit obſtaculum, ut patet in cœco. Secundò, moraliter ex collige, *Plus poteſt malitia quã natura.*
quod plus poteſt malitia, quàm natura, ſiquidem lux, & tenebræ naturales non valent ſimul dari, cùm tenebræ ſint privationes lucis. At malitia poteſt efficere, ut in conſpectu tantæ lucis, & fulgoris Chriſti Domini ipſæ tenebræ, & caligines errorum in corde humano durent, & perſeverent.

QUÆSTIO XXIX.

Quare Evangeliſta hîc utatur verbo, comprehendere?

67. EVangeliſta utitur hîc verbo *comprehendere*: *& tenebræ eum non comprehenderunt*. *Comprehendere* enim eſt totum apprehendere, ut nihil illius lateat videntem, ſed cognoſcitur res, quantum cognoſcibilis eſt; atqui Deus eſt omninò
Hier.32. incomprehenſibilis, Hieremiæ 32.num.19. *Magnus Dominus, & incomprehenſibilis cogitatu.* Quare ergo Evangeliſta non ait, & tenebræ non cognoverunt, ſed *non comprehenderunt*? Quòd ſi per *lucem*, juxta multos Patres in expoſitione citatos, Chriſtum intelligamus, eſt omninò impoſſibile, ut creatura Deum comprehendat. Reſpondeo primò, quòd optima eſt lectio Origenis, *& tenebræ non apprehenderunt*. Secundò reſ-
Carthuſ. pondet Dionyſius Carthuſianus, quòd hîc *comprehendere* non ſignificat rigoroſam comprehenſionem, ſed quandam cognitionem per fidem. Reſpondeo tertiò, quod maximè notandum eſt, ingenium viri Apoſtolici: ſi diceret, tenebræ non cognoverunt; hominum peccatum & incredulitatem palàm manifeſtabat; dum verò ait, *non comprehenderunt*; quod rigoroſè per reſpectum ad Chriſtum, eſt impoſſibile, cùm ſit verus Deus; ipſa elegantia verborum eorum nequitiam quodammodo operit. Hoc eſt ingenium ſanctiſſimorum virorum, qui dum aliorum peccata dicunt, ipſimet verbis quodammodo occultant, & abſcondunt.

Alterum pecca a occultanda.

QUÆSTIO XXX.

Quare de præſenti dicatur, quòd lux luceat?

68. QUare de præſenti Evangeliſta dicit; *lux lucet in tenebris*, & ſtatim de præterito, *& tenebræ eum non comprehenderunt*; videtur enim, quòd ad optimam verborum connexionem eodem tempore loquendum erat? Reſpondeo primò, quòd dum Evangeliſta ait de præſenti *lucet*, & non *luxit*, ſignificat perpetuam, & perſeverantem illuminationem Dei, quæ ab exordio mundi uſque modò durat, & ſemper durabit; dum verò ait: *tenebræ non comprehenderunt*, dicit reſpectum ad legem naturæ, in qua pauci erant, qui fide cognitionem habeɩent; & ſic quaſi totus mundus erat in tenebris. Secundò moraliter. Dum ait, *lux lucet*; ſignificabat ibi auxilia, & gratiam Dei, ut dixi in expoſitione; per *tenebras* verò intelligit peccatores ſuis peccatis obcæcatos. Dum ergo eſt ſermo de gratia, & auxiliis, loquitur in præſenti, *lucet*; quia Deus dona ſua ſemper habet in præſentia, & in conſpectu, ut ea communicet, ac hominibus largiatur. At dum de peccato agit, in tempore præterito, ac elapſo proferuntur, & veluti poſt tergum Dei, ut ſic quodammodo videatur diſſimulare Deus, ac ideo obliviſci, ne puniat, ut det locum pœnitentiæ, ac miſereatur.

Dei miſerationes in ejus conſpectu, peccata poſt tergum.

Componitur inter ſe duos Reges, Davidem, & 69.
Ezechiam. David ſe in conſpectu Dei eſſe multis in locis fatetur. Pſalm.40. n.13. *Me autem*, ait, Pſal.40.
propter innocentiam ſuſcepiſti: & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum, & *Pſalm.*60. *n.*8. & *Pſalm.*55. *n.*9. & paſſim. At Ezechias de ſe ait: *Projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea*, Iſai.38. n.8. David innocentiam ſuam, lachrymas Iſaiæ 38.
ſuas ante conſpectum Dei; Ezechias verò peccata ſua poſt tergum reponi dicunt. Innocentia, & lachrymæ ante oculos Dei ſtabant, ſiquidem miſericordiam, ac beneficia Dei expoſtulabant, quæ ante conſpectum ejus verſabantur; at peccata Eccleſiæ poſt tergum, ac ſi ea oblivisceretur Deus, ut ſic daret locum non ad puniendum, ſed ad miſerandum. Ita expendit Bruno in Cantic. Eze- Bruno.
chiæ: *Projeciſti*, inquit, *poſt tergum tuum omnia peccata mea, ne videre illa ad damnandum me.* Vide *hoc lib. cap.*9. *quæſt.*7 *n.*12.

Diverſimodè valdè loquitur Regius Vates de 70.
populo Dei, *Pſalm.*43. nam *verſ.*5. loquendo de multis beneficiis acceptis à Deo; *ſed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui*, ſeu, ut legit Hieronymus, *lux vultus tui: quoniam* Hieron.
complacuiſti eis. Tu ex ipſe Rex meus, & Deus meus, qui mandas ſalutes Jacob. Et aliter *n.*11. jam fatur Propheta: *Avertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros*; ſeu, ut legit Chryſoſtomus, *Aver-* Chryſoſt.
tiſti nos retrò. Quid ſignificant hæc tam diverſa? modò dicuntur eſſe in illuminatione vultus Dei, modò dicuntur retrò eſſe? Expende myſterium, & cognoſce cauſam. Dum apti ſunt ad beneficia accipienda. *Tu es, qui mandas ſalutes Jacob*, dicuntur eſſe *in lumine vultus Dei*; Dum verò peccatis opprimuntur: *Tota die verecundia mea contra me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me*, n.16. tunc collocatur retrorſum, ac in inferiori loco poſt inimicos ſuos, ut ſic poſſint reverti, & pœnitentiam agere. S. Hieronymus in præfa- Hieron.
tione Pſalm. *Sic & Petrum*, inquit, *Dominus retrorſum convertit, ut in multis repararet.*

Ioannis 1. *n.*10. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Joannes.

VERSIONES

Pagninus, & *Vatablus.*	Erat homo miſſus à Deo, cui nomen Joannes.
*Origen. tom.*3. *in Ioan.*	Fuit homo miſſus à Deo, nomen illi Joannes.
Textus Græcus.	Extitit homo datus à Deo, nomen illi Joannes.

EXPOSITIO.

DEſcripſit Evangeliſta tenebras ig- 71.
norantiæ, quibus mundus occupabatur, & antequam ad veram lucem Verbum incarnatum accedat, de Præcurſore Baptiſta inſerit ſermonem, ut eſt communis Sanctorum Patrum ſententia. Divi Auguſtini *tractatu* 2. *in* Auguſt.
Joannem, Cyrill. *libro* 4. *cap.*7. Divi Chryſoſt. Cyrillus.
*homil.*5. Sancti Thomæ, Bonaventuræ, Bedæ, Chryſoſt.
Euthymii, Theophylact. Rupert. Carthuſiani, & Thom.
aliorum. Et idem habent communiter omnes Bonav.
Recentiores. Neſcio quo fundamento quidam Auctor voluit hunc locum intelligere de Joanne Evangeliſta,

Evangeliſta, cùm hoc ſit contra communem ſententiam Patrum & repugnet textui; agit enim hîc Evangeliſta de teſtimonio, quod dedit Joannes de adventu Filii Dei, de quo tractat in toto hoc primo capite.

72. Cyrillus. Ait ergo: *Fuit Homo*, in illo verbo *fuit*, notat Cyrillus *lib.2.c.7.* quòd Evangeliſta, dum loqueretur de Verbo, uſus eſt verbo *erat*, ad innuendum, quòd Verbum eſſe non cœpit, nec deſiit: At de Joanne agens, qui non ſemper fuerat, imò jam defunctus erat ponit verbum *fuit*, quod ſignificat, rem præteriiſſe. Dicitur *Homo*, per quo excluditur error Origenis *tom.5. in Joann.* qui dicebat Joannem Baptiſtam eſſe Angelum; Malach.3. quia *Malachiæ* 3. dicitur *Angelus*; ſed hoc eſt ratione officii, non naturæ. Sicut etiam Sacer- Malach.2. dos dicitur *Angelus*, Malachiæ 2.num.7. 1.Corinth.11. num.10. Non tamen, quòd Joannes fuit homo non alterius regni, ſed ejuſdem loci, tales enim debent eſſe gubernatores, ut omnia familiarius penetrent.

73. *Miſſus à Deo.* Nam licèt omnes Prophetæ fuerint miſſi, Joannes tamen ſingulariter fuit Rupert. miſſus. Primò, ut ait Rupertus, quia ex ſenibus, & ſterilibus parentibus natus eſt. Secundò, in vita potius angelica, quàm humana venit. Tertiò, annunciavit Chriſtum præſentem, quod alii Prophetæ non præſtiterunt. Quartò, quia non ſæculi rebus, parentibus, ac poſſeſſionibus occupatus, ſed nudus à pueritia ante faciem Domini cucurrit. Unde illud *miſſus*, non ſolùm ad prædicationem, ſed etiam ad pueritiam, ac ſanctificationem in utero refero. An verò miſſus fuerit inſpiratione, vel externa locutione; ad cap. 3. Lucæ dicam. Tandem in hoc verbo, Chryſoſt. ut notat Chryſoſtomus homil. 5. ſignificatur Joannis Apoſtolatus, idem enim valet, ac eſſe miſſum.

Quæstio XXXI.

Quare dicatur de Joanne, quòd fuit homo miſſus à Deo?

74. Dicitur de Joanne, quòd ſit homo miſſus à Deo, ut oſtendatur rectitudo, ac æqua- *Qui procurat officium infidelis qui accipit juſtus.* litas Joannis in ſuo munere; qui enim ſibi acquirit officium, injuſtus, ac ambitioſus eſt; qui verò à Deo accipit, rectiſſimè operatur; cui enim Deus dat munus, etiam tribuit neceſſaria; Carthuſ. quæ ad ipſum exiguntur. Sic Dionyſius Carthuſianus loquitur: *Nemo enim ſapienter agens aſſumit ſibi honorem, ſed qui vacatur à Deo tanquam Aaron: quod contra Dominus ait de præſumptuoſis, & falſis Prophetis: ipſi currebant, &* Hier.24. *ego non miſi eos. Hieremiæ* 24.

75. *Communis magiſter nullum ſignum particularitatis habeat.* Deinde dicitur, *fuit homo*, ad ornatam, & congruam locutionem. Illud ſubſtantivum *homo*, notandum erat aliquo ſigno particulari, vel ſingulari *unus*, vel quidam; ac ſi diceret, *fuit quidam homo*; ſed abſolutè dicitur *homo*, meritò ſanè. Venerat Joannes, ut communis, ac univerſalis magiſter; nullum in eo, nec etiam nomine tenus debuit eſſe, vel monſtrari ſignum ſingularitatis, vel particularitatis, ſed totus in communem ſpiritum reſolvi.

Quæstio XXXII.

Quare ante officium ponatur nomen Joannes?

Evangeliſta priùs nominat hîc Joannem: *Cui nomen erat Joannes*; quàm dicat finem, ad 76. quem miſſus eſt, & officium propter quod venerat; finis enim, juxta Philoſophos, eſt prior intentione. Quare ergo non dixit: Fuit homo miſſus à Deo, ut teſtimonium perhiberet de lumine, cui nomen erat Joannes? Reſpondeo, quod noſter Evangeliſta rectè narravit rem, prius poſuit nomen Joannis, quàm ejus officium, Joannes ſignificat gratiam, & in ipſo nomine Joannis, ut ait hîc D. Thomas, ſignificatur idoneitas, & ſufficientia ad officium, & antequam Evangeliſta ſcriberet ejus munus, voluit nobis aperire ejus ſufficientiam, quia ſemper priùs eſt conſideranda. *Prius ſufficientia ad officium quã collatio illius.* S.Thom.

Dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Athab: Vivit Dominus, ſi erit annis his ros, & pluvia, niſi juxta oris mei verba, 3.Reg.17.n.1. 77. 3.Reg.17. Hic eſt primus locus, in quo Scriptura incipit tractare de parente Elia. Et cur tantus Propheta ſtatim introducitur cœlum claudens? Convenientius erat, ut ſolent Hiſtorici, priùs memorare parentes, nativitatem, & merita anteacta, per quæ ad tantam poteſtatem devenit, ſed his omnibus prætermiſſis, cœlum claudens deſcribitur? Ne mireris: ab inſtituto more non deviat Scriptura: dicitur Elias Theſbites; Elias, id eſt, Dominus Deus, ſeu Deus fortis; ideo non fuit neceſſarium alia opera exprimi, nam in ipſo nomine ejus magnus ſpiritus, ac idoneitas, & ſufficientia declarabatur, Rabbanus. *Elias*, ait, *interpretatur Dominus Deus, & Thesbites convertens: Eliæ tacetur origo, cùm ejus nomen ſubitò introducitur, & hoc in Salvatoris præfiguratione.* Si tacetur origo, & alia, nomen non tacetur, ut manifeſtetur, quantus ſit ad tam miram rem præparandam, cujus ſufficientia in nomine declaratur. Rabban.

Joannis 1.*n*.7. Hic venit in teſtimonium ut teſtimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.

Versiones.

Syriacus.	Is venit in teſtimonium, ut teſtaretur de luce.
Pagninus, & Arias.	Hic venit ad teſtificandum ut teſtaretur de luce, &c.
Vatablus.	Ut teſtificaretur de luce.
D. Hieron. in c.63. Iſai.	Ut teſtimonium præberet luci.

Expositio.

Explicat hîc Evangeliſta officium, ad 78. quod miſſus eſt Joannes, ſcilicet *in teſtimonium*, id eſt, ut eſſet teſtis. Secundò motivum, ob quod tale munus ei eſt datum, ſcilicet;

licet *ut teſtimonium perhiberet.* Tertiò finem muneris, *ut omnes crederent per ipſum.* Et ne aliquis ex tanta celſitudine muneris ſuſpicaretur ipſum eſſe Deum, ut aliqui exiſtimarunt, ſubdit Evangeliſta, *Non erat ille lux*, &c. Quantum ad officium, fuit excellentiſſimum, ut ſcilicet eſſet teſtis, & daret teſtimonium. Et quamquam omnes creaturæ teſtificentur ſapientiam, & potentiam Dei,
Rom.1. ad Rom.1. *Inviſibilia ipſius à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur.* Joannes tamen ad hoc ſpecialiter eſt miſſus à Deo, ut teſtificaretur de Christo Domino. Et nota, quod divina providentia ad Judæos non miſit aliquem teſtem extraneum, ſed hominem ex eorum genere, & nobiliſſimum, ac vita ſanctiſſimum, *ut omnes crederent per illum.* Hæc fuit intentio Dei mittentis, *ut omnes*, non aliqui, crederent; nam Deus vult omnes homines ſalvos facere, quod verò non crediderint, fuit ex malitia audientium. Nota particulam *per illum*, quæ licèt, juxta textum Græcum, poſſit referri ad Joannem, vel ad lumen; ſed juxta communem ſententiam refertur ad Joannem, non enim ait Evangeliſta, ut crederent in illum, ſed *per illum*, tanquam per vocem, & inſtrumentum Verbi.

Quæstio XXXIII.

Quare Chriſtus Dominus voluerit habere teſtimonium à ſervo ſuo Ioanne?

79. Valde mirum quod Christus D. prima veritas, in teſtificando voluerit habere teſtimonium à Joanne? Reſpondeo primò. Propter magnam paupertatem, & humilitatem, in qua venit Chriſtus, neceſſarium fuit teſtimonium ob
Auguſt. hominum infirmitatem. Ita D. Auguſt. tract. 35. in Joann. *Talis*, inquit, *venit Chriſtus, ut oporteret ei lucernam teſtimonii perhibere. Nunquid opus erat, ut Joannes tanquam lucerna perhiberet teſtimonium diei, ſi dies ipſe infirmitate noſtra poſſet videri?* Quamvis lumen viſibile, ut videatur, nullius egeat teſtimonio, imò ſit ratio videndi alia tamen intellectus humanus ita eſt infirmus, ac ita veritatem reſpuit, quamvis aliàs ſit ejus objectum, ut ad ipſam percipiendam alterius exigat
Carthuſ. teſtimonium. Unde ait Carthuſ. *Neceſſaria fuit Iudæis præparatio iſta; nam cùm rudes fuerint immediate, capaces non erant ſupernaturalium, ac cœleſtium documentorum Chriſti, ſed pedetentim inducendi erant ad ſublimiora.* Paulatim, & non ſubitò Deus res magnas diſponit.

Intellectus humanus reſpuit veritatem.

80. Sed quare à ſervo voluit Dominus habere teſtimonium, cùm ipſe de ſe dicat: *Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati*, Joan.18 n.37. Et de ipſo ait
Joan.18. Iſai.55. D.Thom. Pater: *Ecce teſtem populi mei dedi eum*, Iſai.55. num.4. Ex quo colligit D.Thomas *hìc*, hoc officium Joannis eſſe valdè magnum? Reſpondeo primò, quod Chriſtus eſt teſtis illuminans, ut lumen per eſſentiam, Joannes verò ut lumen participans. Sic Thomas hìc: *Aliter*, ait, *Chriſtus, aliter Ioannes, Chriſtus enim, ut ipſum lumen comprehendens, imò ipſum lumen exiſtens; Ioannes verò ut ipſum lumen participans tantum: & ideò Chriſtus perfectè teſtimonium perhibet, & perfectè manifeſtat veritatem; Ioannes verò, & alii Sancti, in quantum ipſum veritatem divinam participant.* Secundò, quia quamvis ipſe ſit teſtis, & lumen per eſſentiam, voluit ut Joannes teſtificaretur, utpotè in re propria valdè conveniens alienum teſtimonium. Tertiò Tam privilegiatus favoribus erat Joannes, ut Chriſtus Dominus ſibi propria cum ipſo communicaverit. Chryſoſt. homil. 5. in
Chryſoſt. Joan. *Dicet fortaſſe*, ait, *quiſpiam, ſervus de Domino teſtimonium perhibet? Verùm, cùm non ſolùm à ſervo teſtimonium perhibitum ſit, ſed etiam ad ſervum venerit, ſed quid perturbari, commoverique oportet? Admirare potiùs ineffabilem Dei benignitatem. Quòd ſi quis adhuc in perturbatione perſiſteret, dic ad illum id, quod ad Ioannem dixi. Sine modò, ſic enim decet nos implere omnium juſtitiam.*
D. Thomas ad nobilitandas tales cauſam ſuam dignitatem eis communicare dignatur. S.Thom.

In re propriâ teſtimonium alienum.

Quæ Chriſti propria, Ioanni communicãtur.

Quare Chriſtus Dominus vult teſtimonium 81.
Joannis, cùm ipſe dicat, *Ego ab homine teſtimonium non accipio*, Joan.5. num.34. Reſpondet
Joan.5. Chryſoſt. Chryſoſtomus *citata homil.5.* quod Joannes venit in teſtimonium, non quia Chriſtus ejus indigeret teſtimonio, ſed homines, ut crederent; nam, ut optimè ait D. Auguſt. tract. 2. in Joan. Auguſt.
Lux in ſe videri non poteſt, bene tamen in aliquo monte excelſo, vel excelſo loco. Joannes mons in ſanctitate eſt, in quo monte lux ipſa divini Verbi, veluti per reflexionem reſplendebat, ut in illo illam æternam lucem Judæi viderent, quam in ipſo divino Verbo videre non poterant. Hoc poteſt retorqueri in laudem Joannis; nam quamvis ipſe miſſus ſit in teſtimonium, Chriſtus ab homine non accipit teſtimonium, cùm Joannes per gratiam ſupra terminos naturæ humanæ elevatus ſit; unde *Malachiæ* 3. dicitur Angelus.

Ioannes tranſcendit terminos naturæ.

Et cùm Chriſtus Dominus tot miracula, & 82.
ſigna fecerit, voluit tamen teſtimonium Joannis? Reſpondet Origen. tom.2. in Joan. *ut abundans eſſet via ad credendum; nam ad ſalutem non ſolùm dat media neceſſaria, ſed etiam cumulata exhibet.* Secundò, quia Deus unumquemque vult ſuaviter trahere ſua inclinatione; quidam enim veniunt ad fidem per ſigna, & miracula, quidam verò per ſapientiam, & teſtimonia: *Quoniam Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt*, 1.Corinth.1. num.22 Et ſic Deus omnibus pandit viam ſalutis, ut qui non credunt per ſigna, credant per teſtimonia. Vide *cap.2. num.30.* Origen. 1.Cor.1.

Deus quos media parat ad credendum Deus quemlibet attrahit ſua inclinatione.

Quæstio XXXIV.

Explicantur aliquæ quæſtiunculæ?

Quæſtiuncula prima. Suprà appellavit Filium 83.
Dei *Verbum*, nunc verò *lumen.* Reſpondet D. Thomas. *Suprà autem, ait, dixit Filium Dei Verbum, quo Pater dicit ſe, & omnem creaturam. Undè cùm propriè ſit lux hominum, & hìc Evangeliſta de eo agat, ſecundùm quod venit ad ſalutem hominum procurandam, congruè intermittit hoc nomen Verbum, cùm loquitur de Filio Dei, & dicit illud lumen.* Ac ſi dicat; quando Evangeliſta egit de generatione æterna, in qua Pater communicat ſuum eſſe Filio, & in ipſo omnia intelligit, dicit Verbum: prout verò homines illuminat, dicitur lumen; à munere enim quo res fungitur, ſortitur appellationem. S.Thom.

Res habet nomen ab eo quod præſtat.

Quæſtiuncula ſecunda. Evangeliſta, cùm ſu- 84.

prà dixiſſet: *In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum*; & nunc ait: *Joannes venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine.* Meritò dubitat Origen. tom. 5. in Joan. *Quare, ait, cur tandem cum Joannes miſſus à Deo venerit ad teſtificandum, ut teſtificaretur de lumine, non etiam venerit, ut teſtificaretur de vita?* Reſpondet: *Homo ergo nullus qui veniret, teſtificari poterat de vita etiam non abſcondita cum Chriſto in Deo.* Ac ſi dicat: In Deo eſt vita, & lux; potiùs tamen vult teſtificari, & publicari per lucem, per quam illuminat, & per beneficia, quàm per vitam, quâ ipſe vivit, quæ eſt abſcondita in ea.

Origenes. *Deus per beneficia innoteſcit.*

85. Quæſtiuncula tertia. Quare dixit Evangeliſta, *ut omnes crederent*; non verò ſcirent, vel cognoſcerent? Reſpondet Cajet. *Teſtimonio fides, non ſcientia, non enim ſcientia innititur teſti, ſed demonſtrationi, ſeu evidentiæ: fides autem eſt, quæ teſtimonio innititur. Cur autem à Joanne teſtata, non docuit ſcienda credenda, utpote ea, quæ excedant capacitatem ſcientiæ.* Hæc ille. Secundò reſpondeo, quod peccatum intravit in mundum per immoderatum appetitum ſciendi bonum, & malum in primis parentibus: ſalus ergo debet intrare per mortificationem ipſius appetitus, captivando intellectum in obſequium fidei, & præbendo aſſenſum his quæ non videt, ut contingit in fide.

Cajet. *Ubi peccatum, ibi compunctio ut reſurgat.*

86. Primi parentis peccatum ex immoderato appetitu ſciendi bonum, & malum habuit originem. *Scientes bonum, & malum,* Gen. 3. n. 2. At prima pœna, quam ex tanto peccato experti ſunt, in erubeſcentia, ac verecundia, habuit radices, *cùm cognoviſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata,* Gen. 3. n. 7. Cur Scriptura ſupplicium, ac compunctionem tanti peccati à verecundia cœpit proponere? Meritò ſanè: nam ſicut culpa peccati incepit ab immoderato appetitu intellectus, ita pœna incipiat à compunctione, & mortificatione intellectus, ex qua reſultat verecundia, ut ſic homo ſurgat ad emendationem. Chryſoſt. homil. 16. in Geneſ. *Propterea, inquit, Scriptura ait, comederunt, & aperti ſunt oculi eorum, & cognoverunt, quod eſſent nudati propter peccatum ſupernæ gratiæ amictu, & ſenſibilis ſuæ ſpoliationis ſenſum acceperunt, ut per erubeſcentiam, quæ invadebat ipſos, certò ſcirent, in quantam ruinam ipſos induxiſſet mandati dominici prævaricatio.*

Geneſ. 3. Ibid. Chryſoſt. *Per quæ quis peccat, per hæc torquetur.*

Ioannis 1. *n.* 8. Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine.

VERSIONES.

Vatablus. Sed ut teſtaretur de illa luce.

Vatablus. Non erat ille lux, ſed miſſus erat, ut teſtificaretur de luce illa.

EXPOSITIO.

87. Cum ſæpe fieri ſolet, ut notavit D. Chryſoſtomus *homil.* 8. *in Ioan.* S. Thomas, Theophylactus, & alii, ut ille, qui teſtimonium de alio perhibet, major, ac fide dignior reputetur: ideo Evangeliſta ait, *Non erat ille lux.* Deinde tantus ab omnibus eſt habitus, ut opus fuerit Evangeliſtam exprimere ipſum non eſſe Meſſiam, ut multi ex populo cogitabant de Joanne in cordibus ſuis, ne fortè eſſet Chriſtus. *Lucæ c. 3. n. 15.*

Chryſoſt. S. Thom. Theophyl.

QUÆSTIO XXXV.

Quare dicatur de Joanne Baptiſta, quòd non erat ille lux, cùm hoc de Apoſtolis affirmetur?

Evangeliſta ait de Joanne Baptiſta: *Non erat ille lux?* Reſpondeo primò, ex D. Cyrillus *lib. 1. cap. 7. in fin.* ut radicitùs evellat errorem eorum, qui credebant Joannem eſſe Meſſiam. Secundò, quia tanta eſt ſanctitas Joannis, ut non poſſit explicari, niſi per negationes; ſicut ut valeamus inveſtigare Dei excellentiam, ac majeſtatem, negationibus utimur. Dicimus enim, Deum eſſe immenſum, infinitum, incomprehenſibilem, inviſibilem, ita etiam quæ de Joanne ſunt, negationibus exprimenda ob ſui magnitudinem. Sed quare non eodem utitur nomine Evangeliſta, ſed modò ponit lucem, *Non erat ille lux*; modò lumen: *ut teſtimonium perhiberet de lumine?* Reſpondeo cum Maldonato, ut ſimilitudinis evitetur faſtidium, ideo vocabula varianda. 88.

Cyrillus. *Excellentiæ Joannis negationibus exprimuntur. Varietas in ſermone.*

Sed quomodo dicitur hîc de Joanne: *Non erat ille lux,* cùm de Apoſtolis dicatur, Matth. 5. num. 14. *Vos eſtis lux mundi.* Et de ipſo Joanne, Joan. 5. n. 35. *Erat lucerna ardens, & lucens?* Reſpondeo primò ex Cajetano cum textu Græco, qui ita habet: *Non erat ille lux illa*, ſcilicet Chriſtus; de quo ſuprà dixerat: *Et vita erat lux hominum.* Secundò. D. Cyrillus, Theophylactus, *Non erat ille lux*; quia hîc comparatur Joannes cum Chriſto, cujus comparatione, nec Joannes, nec alii Sancti poſſunt dici lux, cum ab ipſo illuminentur. Tertiò. Salmeron *lib. 2. tract. 21.* ait: Apoſtoli, non abſolutè lux, ſed lux mundi, & ſal terræ dicuntur, nimirum inter mundanos, & terrenos; at verò hic agitur de luce magna, quæ abſolutè dicitur lux, ſive in cœlo, ſive in terra, qua ratione ſolus Deus eſt lux. Quartò. Hugo Cardinalis: *Joannes, ait, major Apoſtolis erat: Inter natos mulierum non ſurrexit major; tamen Apoſtoli dicuntur lux, & non Joannes; quia Apoſtolorum Baptiſmus, utpote Chriſti, conferebat gratiam, quam Joannis Baptiſmus non dabat.* Et hanc rationem ad *c. 5. Matth. n. 14.* magis explicabo. Quintò de Apoſtolis; ut eorum dignitas in hominum æſtimatione ſublimaretur, neceſſe fuit de eis dicere, quòd eſſent lux mundi; de Joanne verò, ne plus crederetur, quàm erat, conveniens fuit, hoc illi denegare. 89.

Matth. 5. Joan. 5. Cajet. Cyrillus. Theoph. Salmeron. Hugo. *Minuitur excellentia Ioannis ne plus credatur.*

Ioannis 1. *n.* 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.

VERSIONES.

Syriacus. Erat enim lux illa veritatis, quæ illuminat, &c.

Vatablus.

Vatablus. Erat lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem, veniens in mundum.

Victor Epiſcopus in fidei ratione ad Humericum. Erat lumen verum, quod illuminat, &c.

Aliqui ex Hebræo vertunt. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem naſcentem in hunc mundum.

E X P O S I T I O.

90. Auguſt. Tolet. Cyrillus. ILla lectio Vatabli, quæ facit hunc ſenſum: *Erat lux vera veniens in mundum, quæ illuminat omnem hominem.* Eam ex aliis refert D. Auguſtinus *lib. 1. de peccat merit. c. 25.* Et non diſplicet Toleto *annot. 27.* Eam tamen impugnet noſter Cyrillus, propter auctoritatem noſtræ vulgatæ, & quanquam in texto græco particula *veniens*, poſſit referri ad lucem, vel ad hominem, tamen multo meliùs conjungitur cum homine propter noſtram Latinam, ac communem Patrum etiam Græcorum, *Erat lux vera.* De verbo divino hîc eſt ſermo, ut omnes ſancti Patres, & Expoſitores explicant, quod de ipſo Verbo incarnato intelligo; quia Evangeliſta hîc ait, illam eſſe lucem veram, de qua Joannes teſtimonium perhibuit; Joannes autem de Verbo incarnato eſt teſtificatus.

91. Dicitur *lux*; quia depellit errores, & illuminat homines ſedentes in tenebris, & umbra mortis. Dicitur *vera*; quia ex ſe habet lucem, & ab alio non accipit. Dicitur *illuminat*, non illuminavit, quia omnes uſque ad finem mundi ab eo illuminantur. Illuminat omnes, ut explicat Hugo, *Hugo.* quadrupliciter; lumine naturæ, gratiæ, doctrinæ, & miraculorum. De luce gratiæ, & ſupernaturali eſt communis, & vera expoſitio D. Auguſtini *hîc tract. 2.* Chryſoſtomi *homil. 7.* *Auguſt. Chryſoſt.* Quartò, *illuminat omnem hominem*, quantum eſt ex ſe ſicut Sol, etiam abditiſſima loca. Sic Chryſoſt. *homil. 8. in Ioan.* S. Leo ſerm. 28. de Paſſione, *S. Leo.* *Quod aliis minus, ait, aliis amplius micat, non veritas facit luminis, ſed infirmitas contemplationis.* Text. *Omnem hominem*, id eſt omnem animam hominis, ut rectè explicat S. Paulinus, *Epiſt. 4. ad Severianum.* *S. Paulin.*

Q U Æ S T I O XXXVI.

Quomodo Deus illuminet omnem hominem venientem in mundum?

92. *Quomodo Deus illuminet omnem hominem.* IN hoc explicando variæ ſunt ſententiæ; breviter tamen dicimus quod Deus illuminat omnes homines. Primò peccatores fideles per auxilia ad pœnitentiam. Secundò infideles, per Prædicatores. Tertiò infideles, qui ſunt educati in ſylvis, & nullam habent fidei notitiam, illuminat, dum excitat ad obſervationem legis naturalis, ut, ablatis impedimentis, per divinam diſpoſitionem illuſtrandi ſit, ut rectè explicat S. Thomas *q. 14. de veritate, art. 11.* Suarius *lib. 4. de prædeſtin. cap. 3. n. 19.* *S. Thom. Suarius.* Quartò etiam illuminat infantes, qui decedunt in utero materno, dum præparatus eſt ad dandam gratiam, & baptiſmum, niſi cauſæ ſecundæ obſtiterint, quibus impeditis, ipſe non vult facere miracula, citatus Suarius *cap. 4. num. 16.* De juſtis verò nulla eſt difficultas, quod eos illuminat gratia, & donis ſupernaturalibus.

Meritò hîc D. Auguſt. *tract. 1.* ait, *Si illuminat omnem hominem venientem, & ipſum Joannem. Ipſe ergo illuminabat, à quo ſe demonſtrari volebat.* Ac ſi dicat; Joannes illuminabat, & teſtimonium de Chriſto perhibebat; ipſe tamen Joannem illuſtrabat, ut intelligas, obſequium Deo à nobis exhibitum ab ipſo priùs deſcendere; nam ut miſericors Pater non ſolùm vult nos mereri, ſed etiam dat id, per quod mereamur. 93. *Auguſt.* *Obſequium quod Deo præſtamus ab ipſo venit.*

Q U Æ S T I O XXXVII.

Quare dicatur, quod Deus illuminat hominem venientem?

NOn eſt hîc immorandum in refutando errore Origenis, qui dicebat, animas ante corpora fuiſſe, & ad corpora venire; hic enim error jam eſt abolitus. Reſpondeo igitur ad quæſtionem primo, cum communi ſententia, quæ intelligit locum de homine veniente in mundum per nativitatem, cujus animam Deus illuminat. Et ideo aliqui legunt *naſcentem.* Secundò D. Auguſtinus, S. Thomas: Dixit Evangeliſta in hunc mundum, ut aſſignet rationem, quare homo indigeat illuminari: quia nimirum eſt in hoc mundo, in quo perverſitate, & defectibus omninò tenebroſus, & ignorantia plenus eſt. Tertiò, S. Paulin. epiſt. 4. ad Severum *Illuminatur autem, inquit, anima tali cæcitate, quæ deſpicit mundum ut conſpiciat Deum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, id eſt, omnis hominis mentem; ſolicitat enim nos ab aſpectu præſentium in ſuſpectum æternorum, & dicit: Nolite quærere, quæ in mundo ſunt.* Ac ſi dicat, quod Deus illuminat hominem, non qui quieſcit, & ſedet; ſed qui venit, & laborat in via ſalutis, ut conſpiciat Deum. Quartò, S. Ambroſius in Pſalm. 36. *Ipſe, ait, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, hoc eſt, illum, qui ad imaginem, & ſimilitudinem Dei vivit; illum, qui ſe hominem eſſe cognoſcit, ut refugiat equorum libidinem: illum hominem, qui ſic agit, quaſi in hunc mundum ſupervenerit: qui non ex ſanguine, ſed ex Deo natus ſit. Veniſti ergo, noli remanere.* Homo ille dicitur illuminatus à Deo, qui veniens in mundum ſic vivit, ac ſi mundo ſuperveniret, ſeu eſſet extra mundum; quia non ſequitur, nec affectat, quæ in mundo ſunt. 94. *Auguſt. S. Thom.* *Paulin.* *Ille illuminatur qui laborat.* *Ambroſ.* *Ille illuminatur à Deo qui ſic vivit ac ſi eſſet extra mundum.*

95. Nota. Ait Evangeliſta, *hominem venientem.* Qui venit, ab aliquo loco recedit & ad alium tendit: à quo ergo loco, à quanam regione venit homo in hunc mundum? Reſpondet noſter Cyrill. lib. 1. in Joan. c. 9. *Venientem, ait, in hunc mundum hominem intelligimus, qui à nihilo ad eſſe producitur. Locus enim quaſi quidam creaturarum confingitur ipſum nihil, à quo modo quodam perfecta,* *Cyrillus.*

locum, (ut ita dicam) eſſendi acquirunt. Ubi duo nobis conſideranda proponit S. Pater. Primum. Qualis creatura ſit ex ſe, nempe purum nihil; qualis è manibus Dei, ut habeat eſſe, & ſit gratia illuminata, ac particeps divinæ naturæ. Unde ait S. Pater eodem capite: *Nihil ſubſtantialiter eſt in creatura, quod à creatoris dono non defluat, quodque in creatoris gratia radicem non habeat.* Secundum, ut quando homo per mortem properat ad quaſi purum nihil; non admiretur, cùm ad priſtinum locum ſe abire videat.

Qualis homo à ſe, & qualis à Deo.

Joannis 1. *n.* 10. In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit.

VERSIONES.

Syriacus. In mundo erat, & mundus per eum fuit.

Textus Græcus. In mundo hoc erat, & hic mundus per eum fuit: at hic mundus eum non cognovit.

EXPOSITIO.

96. De Verbo divino ſuum proſequitur ſermonem Evangeliſta, quod apertè indicat illud relativum *eum:* nam Græcè generis eſt maſculini, & non poteſt referri ad lucem, quæ Græcè in genere neutro conſtituitur. Dubitatio eſt, an ſermo ſit de ipſo Verbo incarnato? Affirmant D. Cyprianus *lib.* 1. *contra Jud. c.* 7. Dionyſius Carthuſianus, D. Gaudentius *tract.* 12. *in Evangelium*, Maldonatus. Et poteſt fundari. Primò quia Evangeliſta ſuprà jam agit de Verbo poſt adventum ſuum. Secundò, quia mundus non poteſt reprehendi, ut hîc ab Evangeliſta, quod Verbum non cognoverit ante adventum ſuum, tunc enim myſterium Trinitatis incognitum erat. Attamen communis omnium ferè ſententia eſt, quod hîc ſit ſermo de Verbo, antequam caro fieret. D. Cyrillus *lib.* 1. *de Joan. c.* 10. D. Auguſtinus *tract.* 2. D. Chryſoſtomus *homil.* 7. Origenes *homil.* 2. *in diverſos*. S. Proſper. *de vocat. Gent. lib.* 1. *cap.* 2. S. Cyrillus Hieroſol. *Cathec.* 11. D. Thomas, Theophylactus, Rupertus, Euthymius, & alii multi. Et hoc patet ex eo, quod Evangeliſta dicit, quod Verbum erat in mundo, id eſt, ab æterno conſervando, ut jam explico: *& mundus per ipſum factus eſt.* Si verò verſu antecedenti agit de Verbo incarnato, eſt per anticipationem. Deinde Evangeliſta non reprehendit mundum, quod cognoverit Verbum, prout eſt ſecunda Trinitatis perſona, ſed prout Deus, ut notat D. Thomas.

Cyprian. Carthuſ. Gaudent. Maldonat. Cyrillus. Chryſoſt. Auguſt. Origenes. Proſper. S. Thom.

97. *In mundo erat.* Nempe conſervando, & regendo, ut explicat Theophylactus. Utitur Verbo *erat*, per quod ſignificat, quod ab initio exiſtebat conſervando, ut notat S. Thomas. *Et mundus per ipſum factus eſt*, per quod ut interpretantur D. Auguſtinus, D. Cyrillus Alexandr. D. Chryſoſtomus, citati: indicat Evangeliſta, quod pacto Verbum erat in mundo, non ut pars illius, ut eſt homo, vel Sol, ſed ut auctor, & fabricator illius. *Et mundus eum non cognovit.* Hucuſque accepit mundum pro univerſi machina, prout cœlum & terram continet; hîc verò ponit mundum, ut ait D. Auguſtinus, pro dilectoribus illius; ac ſi dicat, Et mundi amatores non cognoverunt, 1. Corinth. 2. num. 14. *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei.* Non cognovit, loquitur de cognitione naturali, ut explicant Cajetanus, Toletus *annotat.* 31. *&* 32. & alii. *Inviſibilia enim*, ut ait Paulus ad Rom. 1. *ipſius, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.* Et mundum hîc arguit Evangeliſta, quod Deum Auctorem ſuum non cognoverit.

Theoph. S. Thom. Auguſt. Cyrillus. Chryſoſt. 1. Cor. 2. Rom. 1.

Quæstio XXXVIII.

De modo, quo hîc loquitur Evangeliſta.

Sic inquit, *In mundo erat*, S. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 9. *&* 10. connectit hæc verba cum ſuperiori numero, & ſic legit, *Erat lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; in mundo erat.* Veluti reddens rationem, quare illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quia hæc lux, & Verbum in mundo eſt, fieri non poteſt, quod lux ſit in mundo, & non illuminet, quod Rex tantus ſit in Orbe, & beneficiis non effulgeat, ac irradiet. Secundò reſpondet Cajetanus. *Præſentia Verbi in mundo deſcribitur, dicendo: In mundo erat; ne ejus abſentiæ imputaretur, quod non eſſet cognitum.* Ut inde arguatur malitia humana, quod Deum præſentem non agnoſcat. Sed quare hîc ait Evangeliſta, *& mundus per ipſum factus eſt?* Reſpondeo quod Joannes dixerat, *in mundo erat*; id eſt, ſecundùm vim conſervatam, ut ex Patribus dixi: nunc addit, *Et mundus per ipſum factus eſt*; veluti aſſignans rationem, quare Verbum ſit in mundo conſervando, & cuſtodiendo; quia per ipſum factus eſt. Unuſquiſque enim tenetur ſuſtentare, ac fovere ea, quæ facit, & creat: *Cunctis animantibus terræ dedit Deus omnem herbam ad veſcendum*, Gen. 1. n. 30. Cajet. *Poſtquam*, inquit, *deſcripta productio rerum omnium, & proviſum conſervationi ſpecierum animalium corruptibilium per virtutem generativam, ſupererat, ut provideretur conſervationi animalium in individuis per alimentum.* Ad rationem optimi Creatoris ſpectabat alimenta animantibus providere.

98. Cyrillus. Cajet. *Unuſquiſque tenetur conſervare ea, quæ creat.* Geneſ. 1.

Quæstio XXXIX.

Quare hîc omnia ſuperiora repetuntur?

Evangeliſta hîc repetit totum quod dixerat numer. 3. 4. & 5. Nam ſuprà intonuit, *Omnia per ipſum facta ſunt?* hîc verò ait, *& mundus per ipſum factus eſt*; ſuprà, *& tenebræ eum non comprehenderunt*; modò, *& mundus eum non cognovit*; ſuprà, *Erat lux hominum*; modò, *Erat lux vera.* Reſpondet primò D. Thomas, quod Evangeliſta voluit exactiùs explicare, quæ ſupra dixerat; nam myſteria fidei ſemper magis, ac magis explicanda ſunt. Secundò, Si dicamus, eum prima ſententia in expoſitione, quod

99. D. Thom.

quòd hic eſt ſermo de Verbo incarnato? Reſpondeo, quòd ſuprà pronunciavit: *Omnia per ipſum facta ſunt*, ratione divinitatis, tanquam per cauſam efficientem; hîc verò mundus per ipſum factus eſt, ratione carnis aſſumptæ, tanquam per

Hebr. 2. cauſam finalem. Ad Hebræos 2. n. 10. *Propter quem omnia, & per quem omnia.* Et meritò Joannes, dum agit de creatione mundi, exprimit po-

Ad operandum non ſufficit potentia ſed etiam requiritur amor. tentiam per reſpectum ad Verbum, & amorem per reſpectum ad naturam aſſumptam; cùm ad operandum non ſolùm requiratur potentia, ſed etiam neceſſarius ſit amor, & propenſio. Si verò dicamus, quod Joannes hîc agit de Verbo antequam fieret homo, ut eſt communior ſententia.

Ad præſentiam ingratitudinis beneficia exhibita repetuntur. Reſpondeo tertiò, quod Evangeliſta proponebat ingratitudinem mundi erga ſuum creatorem, *& mundus eum non cognovit*, & ad præſentiam ingratitudinis ſtatim beneficia exhibita, *& mundus per ipſum factus eſt*, in mentem ſubeunt, & ideo multoties dolore tangitur, ut ponderat D. Gregorius Magnus *lib. 1. Reg. c. 2. ad n. 27.*

100. Sed quare Evangeliſta quater nominat hîc mundum; *Venientem in hunc mundum: In mundo erat: Mundus per ipſum factus eſt: Mundus eum*

Origen. *non cognovit?* Reſpondet Origenes, *homil. 2. in diverſ.* quod mundus quatuor modis poteſt accipi. Primò, pro rebus ſpiritualibus, ſcilicet Angelis. Secundò, pro re merè corporali, v. gr. pro Sole, Leone. Tertiò, pro re compoſita ex corpore, & ſpiritu, nimirum homine. Quartò pro tota hac machina, prout omnia hæc complectitur. Ideo quater poſuit mundum, ad oſtendendum, quod his omnibus modis mundus per ipſum factus eſt, & ipſe erat in mundo, vel quia mundus, ex quatuor partibus, & quatuor elementis componitur.

QUÆSTIO XL.

Quomodo dicat Evangeliſta: & mundus eum non cognovit, *cùm multi eum cognoverint?*

101. Ratio dubitandi in hac materia eſt; quia multi ex populo Judaico eum cognoverunt, ut Abrahamus, Moyſes, David, & alii, ut late diſcurrit hîc Chryſoſtomus *homil. 7.* Et ex Philoſophis multi cognoverunt Deum, ut teſtatur Paulus ad

Rom. 1. Chryſoſt. Rom. 1. n. 20. *Ita ut ſint inexcuſabiles, quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt.* Et hoc manifeſtum eſt in Platone, Ariſtotele, Mercurio Triſmegiſto, Suida, & aliis apud

Salmeron. August. Salmeron. *lib. 2. tract. 25.* Reſpondeo primò ex D. Auguſt. quòd hîc mundus accipitur pro amatoribus mundi, qui cùm ſint maximè affecti mundo, ea, quæ ſunt Dei, non intelligunt. Secundò. Hæc ſententia refertur ad Verbum, prout eſt ſecunda Trinitatis perſona; ſiquidem Græcè eſt generis maſculini; myſterium autem Trinitatis expreſsè non erat communiter revelatum antiquis. Tertiò dicitur, quod mundus non cognoverit ratione majoris partis. Quartò rationem colligo ex Paulo citato loco: *Quia cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, gratias agentes*, ideo, dicitur, *& mundus eum non cognovit.* Nam idem valet; Deum non glorificare, ac Deum non cognoſcere. Quid prodeſt Dei cognitio, ubi non eſt recta operatio, cùm fides ſine operibus mortua ſit. Quintò, Evangeliſta ita dolore afficitur, quod ab aliquibus ignoretur, ac ſi omnes non cognoviſſent; quod aliqui in eum delinquant, ac

Chryſoſt. Maximè dolet Deus de peccato unius. ſi omnes peccaſſent; Chryſoſt. homil. 2. *Si verò,* inquit, *quòd non omnes tunc temporis, ſed boni tantum, & virtute præditi, & ſanctimonia cognoverunt; idcircò incognitum dixeris: hac etiam ratione nunc incognitum diximus, cùm non ab omnibus cognoſcatur.*

Joannis 1. n. 11. In propria venit, & ſui eum non receperunt.

VERSIONES.

Syriacus.	Ad ſuos venit.
Arias.	Et proprii eum non receperunt.
Vatablus.	In ſua venit, & ſui eum non receperunt.
S. Aug. tom. 6. contra Adimantum, c. 13. Luciferus Epiſcopus lib. 1. pro S. Athan.	In ſua propria venit, & ſui, &c.

EXPOSITIO.

Pergit Evangeliſta arguendo hominum cæcitatem, & ingratitudinem; nam Filium Dei in propria venit, & ſui eum non receperunt. Duplex eſt ſenſus iſtius loci. Primus, ut per *propria*, intelligatur hic mundus, per *ſuos*, homines omnes, nam per ipſum factus eſt mun- 102.

dus. Ita Rupertus, Euthymius, S. Gaudentius *tract. 12.* S. Thom. Secundus ſenſus per *propria*, populum Iſraëliticum, & per *ſuos*, Judæos ſignificari contendit; nam peculiariter dicebatur ille populus Dei poſſeſſio, *Exod. 19. num. 5.* Ita D. Cyrillus *lib. 1. c. 11.* D. Auguſt. *tract. 2. in Ioan.* Chryſoſt. *n. 9.* D. Gregor. Magnus, *lib. 14. Moral. c. 19.* S. Gaudentius *tract. 9.* S. Paulinus *epiſt unica ad Deſiderium*, Berengoſius Abbas *in libello de myſterio ligni Domini*, Beda, & alii, & etiam Auctores citati in prima ſententia. Tandem D. Auguſt. *epiſt. 120. ad Honoratum*, & Theoph. *hic*, affirmant, poſſe etiam utrumque univerſim intelligi de omnibus tam Judæis, quam Gentibus. Rupert. Euthym. Gaudent. S. Thom. Exod. 19. Cyrillus. August. Chryſoſt. Gregor. Gaudent. Paulin. Berengoſ. Beda.

Secunda ſententia mihi probabilior. Primò, propter tam graves Patres. Secundò, quia Præcurſor Domini Baptiſta venit ad prædicandum in Judæa tantùm. Tertiò, quia ipſe Dominus ait: *Non ſum miſſus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël.* Matth. 15. n. 24. Matth. 15.

In propria, id eſt, in Judæam, vel in mundum 103.

venit, ſecundùm carnem, ut explicant D. Auguſt. S. Chryſoſtom. citati. *Et ſui*, id eſt, carne conjuncti, ut exponit S. Thomas. Et hoc ordinariè contingit, quod tibi propinquiores opponantur. August. Chryſoſt. S. Thom.

S. Zeno *ſerm. pro fidei veritate*, de Domino noſtro ait: *Nobis eſt ſermo, quem venerantur externi, ſui carpunt.* Deinde *ſui*, intellige ſecundùm majorem partem, ſeu principaliores. *Eum non receperunt*, id eſt, in eum non crediderunt. Et nota, Zeno.

Iuſti de aliorum defectibus minora dicunt.

quòd Evangeliſta minus dicit, & plus ſignificat; quia non ſolùm non acceptaverunt, ſed etiam reprobaverunt, ac Cruci affixerunt.

QUÆSTIO LXI.

Quomodo ait Evangeliſta, quod, in propria venit?

104. Notandum, quod non dixit Evangeliſta: In mundum, vel in Judæam, ſed, *In propria venit.* Reſpondet Cajet. *Dicit in ſua, non ſolùm ad ſignificandum, quod facta omnia ipſius ſunt, ſed ad explicandam rationem, quare venit, ſcilicet ob ſua; conſentaneum quidem humanæ rationi eſt, ut Dominus quandoque veniat ad ſua, viſitet ſua, reſtauret ſua, quæ reparatione indigent.*

Cajet.

Dominus viſitet ſua.

105. Sed quomodo ſuperiori numero dixit Evangeliſta, *In mundo erat;* & hîc ait, *In propria venit?* Si in mundo erat, quomodo venit in mundum? Reſpondet primò D. Auguſtinus tract. 2. in Joan. *Hîc erat, & huc venit. Hîc erat per divinitatem, huc venit per carnem.* Similiter S. Thomas, *Hîc erat, & huc venit novo modo, ſicut Rex erat in civitate per potentiam, poſtea veniens perſonaliter dicitur venire, ubi prius erat; ſic Filius Dei in mundo erat per eſſentiam, potentiam, & præſentiam, ſed per carnis aſſumptionem: erat inviſibilis, venit viſibilis.* Eodem ferè modo loquitur Chryſoſt. *hom. 9.* Secundò, S. Auguſtin. tom. 9. lib. contra Adimant. cap. 13. *Quomodo hîc erat, quomodo venit, niſi quia illa ſublimitas ineffabilis, ut omnibus congruat, humanis ſonis ſignificanda eſt.* Id eſt, ut illa divinitas, de qua loqui non poſſumus, ab hominibus intelligatur, humanis verbis (v. gr. venit) explicanda eſt, ut de beneficio adventus Filii Dei homines inſtruerentur.

Auguſt. S. Thom. Chryſoſt. Auguſt.

106. Tertiò, D. Fulgentius lib. 2. ad Thraſymundum Regem, c. 15. *Filius Dei,* inquit, *tum veniſſe dicitur, cùm nos illuminare dignatur. Quomodo igitur & in mundo fuiſſe dicitur, & in mundum veniſſe affirmatur? Ita planè. Secundum divinitatem namque ſuam, nec cœlo unquam defuit, nec inferno, nec mundo. Omnia per ipſum facta ſunt, & omnia in ipſo conſtant. Secundùm gratiam tunc in mundum venit, quando pereunti mundo mira pietate ſubvenit.* Ubi tria præclara documenta dat nobis S. Pater. Primum quod ita Verbum venit per gratiam benefaciendo ad homines, ut non deſineret eſſe in prioribus locis, in quibus antea erat ſuſtentando, & conſevando; nam ſolus hîc magnus Rex poteſt, non ſubtrahendo aliis, ſua quibuſdam beneficia largiri. Secundum quod erat in mundo per potentiam, & venit per gratiam; nam quod potentia non domuit, amore, ac gratia vincendum erat. Tertium, quod venit, & pereunti mundo opportuna remedia adhibuit; quod ſolius Dei clementia eſt.

Fulgent.

Solus Deus quibuſdam tribuit, non ſubtrahendo aliis.

QUÆSTIO XLII.

Quare Dominus non coëgerit ſuos ad eum recipiendum?

107. Poterat, cùm eſſet Dominus, & in propria veniſſet, ſuos cogere ad eum recipiendum, eos tamen ad hoc noluit coarctare. Et quare: Reſpondet primò Theophylactus. Nullum Dominus neceſſitate cogit, & attrahit, ſed voluntatem relinquit, & electionem. Secundò S. Chryſoſtomus homil. 9. *Deus autem,* ait, *cùm ſibi ipſi ſufficiat, & nullius indigeat, noſtræ duntaxat ſalutis gratia omnia operatur, nóſque ipſos noſtri, & juris eſſe liberi permittit. Idcirco cogit neminem, ad noſtram tantummodo ſpectat utilitatem. Quòd ſi nolentes ad ſerviendum traheret; non ſecus eos haberet, ac ſi nullum præſtitiſſent ſervitium.* Si Deus coëgiſſet homines ad eum recipiendum, citra dubium eum ut Dominum adorarent; meritum tamen ex parte hominum non daretur; nam quæ ſine libertate fiunt, nec laude ſunt, nec vituperio digna. Noluit ergo compellere, nam ubi ſolùm intervenit ejus obſequium; & adoratio hominis meritum, ac utilitas deeſt, & deficit, ſtatim Deus omnia prætermittit, ac parvi æſtimat. Ad noſtram tantummodò utilitatem ſpectat, ut ait citat. D. Chryſoſtomus. Tertiò Deus multum diſcrepat à Regum conſuetudine, hi enim omnes ad ſui famulatum compellunt; Deus verò cùm velit ſibi obſequium exhiberi, non timore, ac potentiæ vi, ſed amore, ac benevolentia; neminem cogit; ſed unumquemque relinquit in conſilio manuum ſuarum.

Theoph.

Chryſoſt.

Deus vult obſequia noſtra libera.

Deus non ad obſequium ſuum, ſed ad utilitatem noſtram reſpicit.

QUÆSTIO XLIII.

Quare non ponatur hîc ſupplicium non recipientium?

Quare ſicut numero ſubſequenti ponit præmium ipſum recipientium, *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,* hîc non deſignat pœnam ipſum non acceptantium? Chryſoſtomus, *hom. 9. in Joan.* eleganter reſpondet: *Quid,* ait, *non dicit, Ioannes, eorum etiam ſupplicium, quia eum non receperunt: ſed quod ſui erant, & in propria veniens à ſuis minimè receptus eſt? Quod autem ex hoc eis ſupplicium maneat, ſilentio præteriiſti? Ita enim majorem in modum eos perterrere, & duritiem illam ingratitudinis mollire poteras? Quánam igitur gratia id ſubticuiſti. Et quodnam ſupplicium eſſe poteſt, quàm ſi eorum ponatur arbitrio, filios Dei fieri, & nolint, ſed ſponte ſua tanta ſe nobilitate, tanto honore indignos efficiant.* Ac ſi nullum poſſit eſſe majus, & durius ſupplicium, quam ipſum non recipere, in eum non credere, filios Dei non fieri, & qua majori vindicta poterant caſtigari, quàm quòd ſancti ac filii Dei noluerint eſſe; nullum gravius ſupplicium, quàm vitium, nulla major tortura, quàm ipſamet miſeria peccati. Secundò explicat Evangeliſta mercedem eorum, qui Chriſtum ut verum Deum cognoverunt. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri;* non tamen pœnam illorum, qui in eum non crediderunt, potiùs enim totus mundus trahendus erat ad Dominum præpoſita miſericordia, ac benignate, quàm divulgata pœna, ac caſtigatione. Vide infrà *lib. 2. cap. 7. num. 28. & lib. 3. cap. 2. num 41.* Tertiò ad quæſtionem reſpondeo. Dum deſcribitur ultima dies Judicii, aſſignatur præmium bonis 108.

Chryſoſt.

Nulla major pœna peccati quàm ipſum peccatum.

Venite,

Venite benedicti, &c. & etiam pœna malis, *Ite maledicti* &c. *Matth.*25. *num.*38. At verò hoc loco noſter Evangeliſta ſolùm commemorat præmium deſignatum recipientibus, non verò ultionem præſcriptam contemnentibus. Citato autem loco Matth. agit Dominus vices judicis cujus munus eſt, probis dare præmium, iniquis autem pœnam. At verò in noſtro præſenti textu pertractat Joannes de ineffabili Incarnationis myſterio, quo ſumma miſericordia, ad hominum redemptionem, *Verbum caro factum eſt*. Et inter tot divinæ bonitatis largitiones, non decuit alicujus pœnam commiſceri: ſiquidem miſericordiarum tempore, ſilentio ſupprimenda ſunt ſupplicia. Vide *cap.*5. *quæſt.*51.

Matth.25. *Lex pro meritis dat præmia, & ſupplicia.* *Miſericordiæ tempore ſilentio involvuntur ſupplicia.*

Quæstio XLIV.

Quare Evangeliſta faciat priùs mentionem de obſtinatis, & poſtea de fidelibus?

109. HIc de obſtinatis Chriſtum non ſuſcipientibus, & numero ſequenti de fidelibus in eum credentibus, *Quotquot autem receperunt eum* &c. tractat Evangeliſta; cur ergo in primo loco infideles, ſtatim in ſecundo ponit credentes, cùm rectus ordo contrariam diſpoſitionem efflagitare videtur? Reſpondeo, quod qui in hoc contextu ſunt in primo loco, maximè diſtant à Chriſto; qui verò in ſecundo, cum illo proximè, & immediatè collocantur. *Quotquot autem receperunt eum*; &, *Verbum caro factum eſt*. In ſuorum igitur peccatorum pœnam ſiunt infideles in primo loco: juſti autem, & credentes in ſecundo pro majore dignitate, ac excellentia. Nullum enim ſupplicium gravius eſſe poteſt, quàm ab omnium miſericordiarum fonte, à Verbo ſcilicet incarnato ſe elongare, ac remotè perſiſtere; nulla major dignitas, majórque excellentia, quàm ſub Chriſti Domini umbra quieſcere, illíque propinquiùs aſſiſtere.

Aſſiſtere in Dei præſentia magna excellentia.

110. Cùm in montem, ut cum Deo loqueretur Moyſes aſcenderet, ait textus Exod.24. num.13. *Surrexerunt Moyſes, & Joſue miniſter ejus, aſcendenſque Moyſes in montem Dei, ſenioribus ait: Expectate hîc.* Ecce dum Moyſes in montem aſcendit, ad magnam gloriam ſublimatur; populus verò ad radices in gravia ſcelera dilabitur. Quænam tanti cauſa diſcriminis? Ea ſanè quod Joſuë figurantem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ſecum Moyſes in ſocium deferebat; populus verò ab eo diſtabat. Quid ergo mirum, quod ille ad tantam felicitatem evehatur, hic autem tanta miſeria deprimatur? Non longè abeſt ab hac conſideratione Severus apud Lyppomanum in Caten. *Accepturus Moyſes legem, Jeſum Nave ſecum aſſumpſit, qui figuram Jeſu Domini, & Servatoris noſtri gerebat; neque enim ſine Jeſu profunda legis, & Evangelii myſteria intelligi poterunt.* Cùm Iſraël deſcenderet cum filiis ſuis in Ægyptum, elegit terram Geſſen ad habitandum. Geneſ. 45. n.9. & 48. n.11. & 14. Sed quare potius hic locus quàm quilibet alius placet? Optimè Interlinealis. *Quia Geſſen*, ait, *interpretatur propinquitas. Unde patet, quia licèt in Ægypto habitet Iſraël, non tamen longè eſt à Deo.* Hæc Gloſſa. Ut omnibus abundarent bonis, & ab omni malo procul eſſent, plagam elegit, in qua apud Deum propinqui manerent.

Exod.24. Severus.

Ioannis 1. *n.*12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus.

VERSIONES.

Euthymius, Vatablus. Quotquot autem receperunt ipſum, dedit eis poteſtatem, ut filii Dei fierent: credentibus ſcilicet in nomen ipſius.

Ianſenius, & alii ex Græco. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis hanc dignitatem, & excellentiam, ut filii Dei fierent.

*Tertullian. lib. de orat. c.*2. Dedit eis poteſtatem, ut filii Dei vocentur.

Alii ex Græco. Dedit eis hanc auctoritatem, ſeu facultatem.

EXPOSITIO.

EVANGELISTA eorum, qui per fidem, ac obedientiam Chriſtum receperunt, pretioſiſſimam dignitatem incipit explicare. 111.
Quotquot autem. Quicumque, & ex quocumque genere. Chryſoſt. homil.9. *ſive ſervi, ſive liberi; ſive græci, ſive barbari: ſive ſapientes, ſive inſipientes; ſive mulieres, omnes* inquit, *eodem dignati ſunt honore.* Neminem rejicit, neminem contemnit, omnes vocavit ad ſuum cœleſte convivium, ſive ex populo Judaico, ex quo aliqui ſalvi facti ſunt, ad Rom.11.n.5. ſive ex populo Gentilico, quos ſui hæredes fecit. *Dedit eis poteſtatem*, id eſt, *Dedit eis hanc dignitatem*, ſeu eis conceſſit ut volendo, & conſentiendo, per gratiam formatam filii Dei adoptivi fiant. Et hoc eſt magnum præmium. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Matth.5. n.9. *His qui credunt in nomine ejus.* Non ait, crediderunt, ut obſervat Cajetan. ſed credunt de præſenti, ut perſeverantiam denotat in fide, *Credunt in nomine ejus*, ipſum ſcilicet eſſe Meſſiam promiſſum in lege. Vel, ut ait Rupertus: Credunt in nomine ejus, non qui ipſum recipiunt in tecto, ſed qui in imprægnata mente, fide, & charitate Verbum Dei portant. Similiter D. Thom. *hîc*.

Chryſoſt. Matth.5. Cajet. Rupert.

Quæstio XLV.

Quare Evangeliſta filiationem adoptivam connectat cum Incarnatione?

NOſter Evangeliſta hîc, & ſequenti numero adoptivam explicat filiationem, & 112.

ſtatim divini Verbi Incarnatione incipit intonare ſermonem, *& Verbum caro factum eſt.* Magno & alto conſilio adoptivam hominum filiationem cum divini Verbi filiatione naturali connectere voluit, ut ſic nobis divini erga nos amoris aperiret magnitudinem; Deus enim, ſi homines adoptavit in filios, non ut inter homines contingit, ex filiorum fuit defectu, ſed præſentiſſimum, dilectiſſimum, obedientiſſimumque naturalem filium habens in tantum dilexit homines, ut ipſos in filios adoptaverit. S Auguſtinus tract. 2. in Joan. *Quod,* ait, *eis præſtitit? Magna benevolentia, magna benevolentia. Unicus natus eſt, & noluit manere unus. Multi homines, cùm filios non habuerint, peracta ætate, adoptant ſibi: ſi autem aliquis habeat filium unicum, gaudet de illo, quia ſolus omnia poſſeſſurus eſt. Non ſic Deus: unicum eundem ipſum quem genuerat, miſit in mundum, ut non eſſet unus, ſed fratres haberet adoptatos.*

Dei amor quod habendo filiumnos adoptavit in filios.

Auguſt.

113. Tertiò. Ubi primum Filius Dei cœpit eſſe filius hominis, ſtatim filios Dei eſſe ipſos homines fecit. D. Baſilius Seleu. orat. de Annunt. *Qui in forma,* ait, *Dei erat, ſervi formam ſuſcepit, quò peccati ſervos hac ratione in priſtinam dignitatem reſtituat, cœleſtique Patri hujuſmodi filios exhibeat, qui ad ſui ipſius formam denuò ſunt inſtaurati. Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Quartò, filius Dei, ut nos redimeret, noſtram aſſumpſit naturam, ac eſſe filium hominis, quòd à nobis acceperat, excellentiſſimè commutavit, noſque conſtituit filios Dei, & illud, quod à natura miniſtratum eſt humana, maximè auctum reddidit: hominis filium ſe facere voluit, & ideo eum Pater ſublimavit, ut homines haberet in filios. S. Zeno ſerm. in Pſalm. 126. *Filios Dei fieri. Hæc ejus merces eſt,* ait, *qui ex Virgine naſcendo fructus ventris eſſe voluit, ut ei gentes, quas in filios per fidem generaret, hæreditas ſint.* Similiter D. Auguſt. *tom.* 4. *lib.* 2. *de conſenſ. Evangeliſt. cap.* 3. Humiliavit ſe Chriſtus Patri obediens, ideo Pater exaltavit eum ut homines haberet in filios.

Baſilius.

Verus Rex quod à ſuis accipit, duplicato reddit. Qui ſe dimittit propter Deum, ſublimatur.

Zeno.

Auguſt.

114. Quintò. Filius Dei, ut naturam ipſam reſtitueret, formam ſervi induit, ut noſtram ſuſcipiens miſeriam, ab ea nos liberaret, ſuámque hominibus dignitatem communicaret, ut ita ad Filii Dei ſublevarentur honorem. B. Baſilius Seleu. orat. 19. *Emiſit Deus,* inquit, *imaginis auctorem, ut imaginem obliteratam bonitatis ſuæ coloribus reformaret; idcirco formam cepit ſervi, qui in forma Dei erat, quo iniquitatis mancipia in libertatem ac priſtinam nobilitatem reduceret, & cœleſtis Patris filios declamaret iterum ad imaginem ſuam reformatos.* Sextò. Quia unum beneficium magnum alii majori ſit certum, & ſecurum. Algeves lib. 1. de Sacram. c. 2. *Prius,* ait, *ipſum Verbum voluit naſci ex homine, ut tu ſecurus naſcereris ex Deo. Re vera enim, ut ſecuriores eſſemus, in ipſo de conformitate, & unitate tanta gratiæ in humili noſtra, naturam carnis noſtræ ſibi univit Deus in eadem perſona, ut dum eam tam mirabiliter glorificatam videremus, de germanæ carnis noſtræ glorificatione non deſperemus.* Homo de tam ingenti adoptivæ filiationis dono certificari non potuit; niſi majori, alio nempe Filii Dei Adventu. De hac quæſtione vide iterum infrà *quæſtione* 51.

Baſilius.

Deus ſua nos humilitate, ſublevat.

Algeves.

Unum beneficium ſit certum alio majori.

Quæstio XLVI.

Quare in adventu Filii Dei ſola filiatio adoptiva explicetur?

Ex triplici cauſa Deus factus eſt homo, ac venit in mundum, ut notat D. Cyrillus lib 9. in Joan. *His maximè de cauſis,* ait, *unigenitus Dei Filius homo factus eſt, ut peccatum in carne ſua damnaret, & mortem propria morte deſtrueret, & nos Dei filios faceret.* Quare ergo, duabus prioribus cauſis prætermiſſis, peccatum ſcilicet abolere; & mortem deſtruere, tertiæ tantùm, nimirum filios adoptionis facere, hìc meminit Evangeliſta? Reſpondeo, quòd ſi duas illas priores prompſiſſet Evangeliſta, humanæ naturæ defectus, ac miſerias oſtenderet; dum verò tertiæ ſolùm mentionem facit, ejus dignitatem, majeſtatémque manifeſtat. Quæ igitur dedecorabant, tacere voluit, & quæ honorabant, ac exaltabant, publicare. Deinde, quia ad filiationem adoptivam, ut ad finem, mortis deſtructio, damnatióque peccati ordinabantur, & in ipſa filiatione extinctio mortis, ac peccati includitur. 115.

Cyrillus.

Taceantur quæ dedecorant, publicantur, quæ honorant.

Quæstio XLVII.

Quomodo dicatur data poteſtas recipientibus Chriſtum, ut filii Dei fiant?

Difficultas inſurgit; quia homines Chriſtum Dominum recipientes facti ſunt filii Dei; quomodo ergo dicitur eis data poteſtas? Ad hoc reſpondet primò Theophylactus, Evangeliſtam loqui de filiatione adoptiva conſummata, quæ eſt in reſurrectione electorum. Tamen ſolutio non placet: nam Evangeliſta loquitur de hominibus prout ſunt in via, ac recipientibus Chriſtum. Ideò ſecundò communis, & vera expoſitio eſt, quòd illis, qui receperunt Chriſtum per fidem, data eſt poteſtas, ut per gratiam, & charitatem ſe poſſint filios Dei facere; ſola enim fides filium adoptivum non facit, ut patet quando fidelis in mortali eſt peccato, quia tunc fides eſt informis; ſi verò accedit charitas, ſtatim homo fit filius adoptivus Dei inſpirationibus conſentiendo. Ita D. Auguſt. *tom.* 1. *l.* 1. *retract. cap.* 2. *& tom.* 4. *de conſenſ. Evangeliſt. lib.* 2. *cap.* 3. Theophylactus, Carthuſian. Beda, Beaulxam. & alii. Tertiò multi ex Græco pro *poteſtate* legunt auctoritatem, quia nulla poteſt eſſe major, quàm quòd homo ſit Filius Dei in gratia, & amicitia Chriſti. Quartò antequam Chriſtus ad nos deſcenderet. Diabolus humanum genus vehementer oppugnabat, ac opprimebat; poſtquam verò ipſe advenit, tota Sathanæ confracta eſt potentia, ut facilè omnes ejus ſeparentur, ac vincantur conatus; tunc recipientibus dicitur data poteſtas; ut filii Dei fiant, ob magnam ſecuritatem, & potentiam, quam habent ad ſe in illo felici ſtatu conſervandos. Poſt debellatum Abſalon, ait David, 2. Reg. 19. num. 22. *An ignoro me hodie factum Regem ſuper Iſraël?* ipſe per multum jam anteà regnaverat tempus, & tamen illa die ſe Regem creatum 116.

Theoph.

D. Aug.

Theoph. Carthuſ. Beda. Beaulxam.

2. Reg. 19.

creatum exiſtimat ob inimicum devaſtatum, ac regni ſecuritatem adeptam.

QUÆSTIO XLVIII.

Quare non dicatur, fecit filios adoptivos: ſed, dedit poteſtatem, *&c.*

117\. Theoph. CUR hoc loco Evangeliſta non ait: Fecit nos Filios Dei; ſed tantum, *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri?* Tripliciter reſpondet Theophylact. Primò. Ne intelligatur de filiatione conſemmata, & glorioſa, quæ eſt in Patria: Evangeliſta autem loquitur de prima filiatione eorum, qui in via Chriſtum recipiunt. Secunda, de Catechumenis, qui jam habent fidem, & poſſunt fieri filii Dei per Baptiſmum; imo potiùs per gratiam jam multi ſunt filii. Tertiò, quod etiam tradit

Chryſoſt. Chryſoſt. hom. 9. *Cur non dixit*, ait, *fecit eos filios*

Ut filius Dei fias, tua requiritur operatio.

Dei fieri? Ut oſtenderet, multa nobis opus eſſe diligentia, ut adoptionis nobis per Baptiſmum impreſſam imaginem puram ſervemus, atque intactam. Non enim qui otio, ac pigritiæ, ſed qui labori, ac diligentiæ indulgent, hanc filiorum Dei dignitatem obtinent. Quartò, D. Auguſt *epiſt.* 120.

August. Ambroſ.

ad Honorat. cap. 3. S. Ambr. *lib.* 4. *de fide*, *cap.* 4. dicunt per hoc denotari differentiam inter filiationem hominum, & Filii Dei: enim verò homo ratione ſuæ libertatis per gratiam conſentiendo poteſt Filium Dei ſe facere: at Filius Dei ex fœcunditate naturæ neceſſariò, & naturaliter Dei Filius eſt, itaut non poſſit non eſſe filius ejus. Sextò, & myſticè, dedit nobis poteſtatem, ut per noſtram libertatem, & cooperationem nos in filios Dei recipiamus, non ſolùm enim voluit tam præclara dignitate humanam nobilitate naturam, ſed etiam modo illam obtinendi per meritum & operatioem. Et Ita per poteſtatem exponunt dignitatem, & excellentiam D. Gregor. *homol.* 9. *in Ezech.* D. Cyrillus *lib.* 1. *in Ioan. cap.* 13.

Quæ per meritum obtinentur, nobilitant.

D. Greg. Cyrillus.

QUÆSTIO XLIX.

Quare filiatio adoptiva tribuatur Incarnationi, cùm antea multi fuerint Juſti?

118\. Cyrillus. DIvus Cyrillus Alexandrinus hîc movet quæſtionem: Quare dicitur tanquam quid peculiare Incarnationis Verbi, facere filios adoptivos, cùm omnes juſti ab Adamo filii fuerint adoptivi, filium enim adoptivum gratia facit. Si ergo filii erant, quomodo dicitur, quòd dedit eis poteſtatem, ut adoptivi filii fierent?

Toletus. Reſpondet Toletus *annot.* 35. quòd juſta ſub lege erant, tanquam filii parvuli ſtatum filiorum non habentes, ſiquidem ad hæreditatem regni cœlorum, quod clauſum erat, non admittebantur. At, Chriſto adveniente, ſtatum filiorum in lege gratiæ Juſti habent, & tanquam filii emancipati ad hæreditatem regni cœlorum, quod eſt jam apertum, recipiuntur. Secundò, reſpondent D.

Cyrillus. Procop.

Cyrillus Alexandrinus *lib.* 1. *cap.* 13. Procopius & alii. Et hæc mihi vera videtur ſolutio, quòd hoc dixit Joannes ad refutandam Judæorum opinionem, qui ſolos ſe filios Deï eſſe gloriabantur; ideo ait Evangeliſta. Quicunque & cujuſlibet nationis, & conditionis ſunt, Chriſtum per fidem recipientes poteſtatem habent, ut filii Dei fiant.

Refutantur jactantia Iudæorum.

Cyrillus, Auguſt. Beda.

Tertiò etiam D. Cyrillus *citatus*, S. Auguſt. *tract.* 2. Beda, reſpondent, quòd Chriſtus in hunc mundum veniens, ut filius Dei, & hæres, *ad Gal.* 7. voluit credentibus communicere, quòd ſibi erat maximè proprium, ut ipſi etiam filii eſſent, & hæredes. Sic enim ait Hugo. *Ex hoc enim quod ipſe, qui naturaliter eſt filius Dei, factus eſt naturalis filius hominis, decebat, ut ſua poteſtate filios hominum faceret filios Dei.* Venit Chriſtus, ut verus Rex ſua ſibi noluit retinere, ſed tam filii Dei dignitatem, quàm hæreditatem hominibus voluit communicare. Quartò ab Evangeliſta adventui Chriſti Domini tribuitur eſſe filiorum Dei: quia licet in lege veteri Juſti per gratiam filii eſſent, hæc tamen raiò dabatur, mediáque erant valde difficilia, ut patet in Circunciſione pro originali, & in contritione pro actualibus. At in lege nova gratia eſt abundantiſſima, & media, id eſt Sacramenta, valde facilia. Et quæ abundanter, ac faciliter communicantur, excellentiori modo beneficia videntur, & ſimpliciter ita dicuntur.

Hugo.

Rex con ſua ſibi retinet, ſed ſuis communicat.

Quæ faciliter & abundanter dantur, beneficia videntur.

Ioannis 1. *n.* 12. Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.

VERSIONES.

Syriacus. His, qui non ex ſanguine, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, ſed ex Deo geniti ſunt.

D. Athanaſ. lib. 2. de unica Deitate Trinit. Tertull. lib. de Carne Chriſti. Qui non ex ſanguinibus, ſed ex Deo natus eſt.

Arabicus. Neque ex appetitu carnis.

EXPOSITIO.

EXPLICAT Joannes modum, & rationem, qua iſti filii Dei fiunt, *Qui non ex ſanguinibus.* Omnes Expoſitores cum D. 119.

Auguſt. *tract.* 2. *in Joan.* notant. *Sanguinibus non eſt Latinum, ſed quia Gracè poſitum eſt pluraliter, maluit ille, qui interpretabatur, ſic ponere, & quaſi minus Latinè loqui ſecundùm Grammaticos, & tamen explicare veritatem ſecundùm auditum infirmorum.* Lectio illa D. Athanaſ. & Tertull. refertur ad Chriſtum: nam dixerat ſuperiori numero, qui credunt in nomine ejus, ſcilicet Chriſti, qui non ex virili ſemine; ſed Spiritu ſancto obumbrante, natus eſt. Stando in noſtra vulgata lectione, quæ ad filiationem adoptivam

Auguſt.

D. Athan.

refertur, tria ab illa excludit Evangeliſta, eſſe ex ſanguinibus, ex voluntate carnis, ex voluntate viri. Prima particula, *neque ex ſanguinibus*, id eſt, non ex ſeminibus viri, & fœminæ; ſemen enim eſt ſuperfluum alimenti ſanguinei, & eſt ſanguis coagulatus. Ita D.Auguſt. D.Cyrillus, Carthuſianus, S.Thom. S.Leo, *ſermone* 7. *de nativitate.*

Auguſt. Cyrillus. Carthuſ. S.Thom. S.Leo.

In ſecunda, & tertia particula eſt magna varietas. Primò Toletus ſub nomine *carnis* intelligit
120. eos, qui ſunt ex iniquo concubitu; ſub nomine *viri*, qui ex juſto nati ſunt. Salmeron, per *carnem* ſignificari contendit filios Abrahæ, per *virum* alienigenas. Tertiò Cajetanus per *carnem*, ait, deſignari deditos ad opera carnis, & voluptatis; per *virum* deditos ad opera virilia ad militiam, vel ſtudia ſcientiarum. Quartò Euthymius hîc conſiderat partes componentes; nam homo conſtituitur ex carne & ſanguine. Quintò communiter Patres, D.Auguſtinus, D.Thomas, Carthuſianus, Rupertus, Theophylactus, per *carnem* accipiunt fœminam, per *virum* hominem: nam Evangeliſta poſuit principia generationis in communis ſub *ex ſanguinibus*; poſtea verò magis peculiariter explicat per fœminam, & virum. Nec obſtat, ait D. Auguſt. quòd fœmina per carnem priùs nominetur; quia in hoc oſtenditur, ordinem in mundo eſſe inverſum.

Tolet. Salmeron. Cajet. Euthym. Auguſt. Thom. Carthuſ. Rupert. Theoph.

121. Sextò, addi poteſt per *carnem* aliquid vile, & abjectum intelligi, *Iſai* 40. *num.6.* per *virum* forte & nobile, 1.*Reg.*1.*n.*1. *Iſai.*59.*n.6. Zach.*3.*n.*1. Ac ſi dicat Evangeliſta quod homo non tranſit in ſortem filiorum Dei, ex eo quod nobili, vel ignobili ſemine ſit procreatus, ſed quia ſpiritualiter ex Deo per gratiam eſt regeneratus.

Quæstio L.

Quare hîc fiat mentio de generatione naturali?

122. Ad quid Evangeliſta, dum agit de filiatione adoptiva per gratiam, de generatione naturali hîc mentionem facit: quæ eſt ex ſanguinibus, voluntate carnis, & viri? Reſpondet D. Chryſoſt. homil.6. *Hoc autem fecit, ut vilitate, & humilitate prioris partus ex ſanguinibus & carnis voluntate, & magnitudine, præſtantiâque alterius qui per gratiam fit, cognita, magnum quidem de Deo, & Genitoris noſtri beneficium ſentiamus.* Similiter D. Cyrillus *lib.*1. *cap.*14. & Theophylactus. Ut ſic homines divino beneficio magis alliciantur, dum conſiderant, quàm vili ex ſe, quàm magno ex Dei dono conſtabant, ut filii Dei fiant, & dicantur.

Chryſoſt. *Magnitudo divini beneficii.* Cyrillus. Theoph.

Ioannis 1.*n.*14. Et Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti à Patre plenum gratiæ & veritatis.

VERSIONES.

Vatablus.	Et Verbum illud caro factum eſt, & habitavit in nobis, & ſpectavimus gloriam ejus, ſicuti unigeniti à Patre.
Arabicus. Perſicus.	Factum eſt corpus, & vidimus gloriam ejus, quaſi unici, qui eſt à Patre.
Textus Græcus apud Hugonem.	Habitavit in tabernaculo nobiſcum.
Græcus apud Cornelium.	Spectavimus quaſi in theatro.
Radix Hebraïca.	Quia Verbum caro factum eſt, & habitavit.
Tertullian. lib. de Trinitate, cap. 13.	Et vidimus claritatem ejus claritatem tanquam unigeniti à Patre.

EXPOSITIO I.

Dictionis, Et Verbum.

Tanta eſt præſentium verborum altitudo, ut dicat D. Auguſtinus *epiſt.*3. *ad* 123.
Voluſianum, & *lib.*7. *confeſſ. cap.*19. Se antequam Chriſtiana fide illuſtraretur nec ſuſpicari quidem potuiſſe, quid ſibi velint ea verba Joannis, *Verbum caro factum eſt*, ſeu *corpus*, ut habet Arabicus, id eſt, homo. Unde inquit ipſe Auguſtinus *tract.*2.*in Joan.* quod cùm noſtri oculi eſſent ſauciati, & excæcati, ipſe ex ſua nativitate collyrium fecit, & medicamentum, unde tergerentur, & mundarentur oculi noſtri, ut poſſimus videre majeſtatem ejus, per ejus humilitatem: ipſe qui lux eſt, illuminet mentem noſtram in tanta myſteriorum profunditate. In hoc loco poſitus eſt in textu Græco articulus, v.g. & *illud Verbum*, ut notum ſit, illud idem eſſe Verbum, de quo antea dixerat: *In principio erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Hic ergo idem, qui ab æterno eſt Deus, in tempore factus eſt homo: de hac dictione *Verbum.* Vide ſuprà expoſitionem tertiam, & quæſtiones 7. 8. 9. & 10.

Auguſt.

Quæstio LI.

Quare ante Incarnationem tanta præmiſerit Evangeliſta?

Quæſtio eſt, Quare Evangeliſta, antequam 124.
ad hoc myſterium accederet; tot, ac tanta præmiſit? Reſpondeo, ut aliquas illius convenientias nobis inſinuaret. Quod paucis explico, *Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ergo incarnatio convenientiſſima erat Verbo, quod cùm ſit Deus, quia eſt ſummum bonum, ad ſui rationem pertinet, ut ſit ſui diffuſivum, & hæc eſt præcipua convenientia, quam ex D.Dionyſ. *cap.*4. de divinis nominibus omnes tradunt Theologi cum D. Thoma 3. *p. quæſt.*1. *art.*1. Deinde; quia divinæ bonitati erat maximè proportionatum hominem perditum reſtaurare, imò ſolus Deus creaturam ſuam tot calamitatibus

Summum bonum diffuſivum. D.Dyon. S.Thom.

nitatibus dejectam ſublevare poterat. Pro quo facit D. Auguſtinus lib. 50. homil. 43. *Omnia per ipſum facta ſunt.* Ergo conveniens ordo exigebat, ut qui totius orbis erat conditor, eſſet etiam redemptor, ne hominum amor divideretur inter ſuum conditorem, & alium redemptorem: ut loquitur Rupertus, & D. Athanaſius, *orat.* 3. contra Arrianos: *Conveniebat*, inquit, *redemptionem fieri per eum, qui natura Dominus erat, ne alium nobis Dominum agnoſceremus.* Deinde, quia magnanimi Principis eſt eos quos condidit, in miſeriis non ſinere eſſe demerſos, ſed ſublevare, alere, & fovere.

Auguſt. — Amor non debet dividi. — Rupert. — D. Athan.

125. *In ipſa vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet.* Si ergo erat vita, ei aptiſſimum vivificare, & mortem deſtruere: ſi lux, tenebras totum orbem occupantes ab ipſo mundo expellere, & excludere; aliter, nec ut vita, nec ut lux agnoſceretur, ac reputaretur; vide ibi, *in mundo erat*; id eſt, per eſſentiam, potentiam, & præſentiam: ergo conveniens erat, ut humana carne indutus homines redimeret; nec enim fieri poteſt, ut verus Princeps propriis oculis ſuorum calamitates inſpiciat, quin eis auxilietur, & opituletur. Et ideo ad Deum dicebat Regius Vates, *Deus ne elongeris a me*, Pſal. 70. n. 12.

Rex non poteſt ſuorum miſerias videre. — Pſal. 70.

QUÆSTIO LII.

Quare poſt filiationem adoptivam agatur de Incarnatione?

126. QUa de cauſa poſtquam dixerat Evangeliſta, *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, ſubdit, *Et Verbum caro factum eſt.* Hujus rei pulchram, & elegantem jam dedi rationem q. 45. vide, & quinque ſolutiones invenies. Deinde hîc communi ſanctorum Patrum ſententia, Reſpondeo, quod Evangeliſta adoptivam hominum filiationem cum Incarnatione Verbi conjungere voluit, ut denotat illa conjunctio *&*, veluti reddens rationem tanti honoris; ſi enim fieri potuit, ut Altiſſimus ad infima devenerit, ut eſſet filius hominis, quid mirum ſi homines ad filiationem Dei adoptivam aſcendant. Chryſoſtomus hîc, *Cum dixiſſet Joannes filios Dei factos, qui Chriſtum receperunt, tanti honoris cauſam adjecit quod Verbum caro factum eſt. Factus eſt filius Dei filius hominis, ut filios hominum, filios Dei faceret.* Similiter D. Auguſtinus *lib. de conſenſu Evangel. cap. 3. & lib. 13 de Trinit. cap. 9. & epiſt. 120. ad Honorat. c. 4.* Theoph. Nazianz. orat. 20. *Qui*, ait, *carnis paupertatem noſtra cauſa ſubiit, ut nos ipſius divinitate locupletaremur.* Facit pro hac re, quod in textu Hebraico, ubi nos habemus, *& Verbum*, poteſt legi, *quia Verbum.*

Incarnatio omnium bonorum cauſa. — Chryſoſt. — Auguſt. — Theoph.

127. Sed quare hîc mentionem facit Evangeliſta de adventu filii Dei in mundum, cùm multoties jam ſuprà illum nobis manifeſtaverit; dixerat enim: *In mundo erat. In propria venit.* Ad quid nunc verò, *Verbum caro factum eſt?* Reſpondeo primò. Ad explicandum modum ipſius adventus, quod venerit ſcilicet filius Dei factus homo. Secundò, ad excludendam admirationem de eo, quod dixerat: *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, ut jam diſſeruimus. Tertiò. Tanta eſt myſterii Incarnationis excellentia, ut uno ſermone, una contemplatione, nec aliqualiter valeat attingi; ſed multiplex requiritur, ut aliquid de tam ineffabili arcano poſſit inveſtigari.

QUÆSTIO LIII.

Quare in Incarnatione dicatur, Verbum?

DUm ad nos venit Deus factus homo, non dicitur filius Dei, ſed *Verbum?* Reſpondeo, quod Deus antiquis Patribus verbo ſuo fidem præſtitit, ſe futurum eſſe hominem, & in hoc negotio ipſius Verbum oppigneratum, & obligatum erat. Voluit ergo, ut ipſummet Verbum carnem aſſumendo fidem datam liberaret: *Cùm enim quietum ſilentium continerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus de cœlo à regalibus ſedibus venit*, Sap. 18. n. 14. D. Dionyſius Carthuſ. *Sermo tuus id eſt, æternum Dei Verbum.* Sed quare non juſtitia, ut vindicaretur de Ægyptiis, vel non miſericordia, ut Hebræos liberaret, vel non omnipotentia, ut mirabilia operaretur, deſcendit, & advenit, ſed ipſummet Dei Verbum? Ea tantùm ratione, quod hoc datum fuerat Abrahamo, *Scito prænoſcens, quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, verumtamen gentem, cui ſervituri ſunt ego judicabo, & poſt hæc regredientur cum magna ſubſtantia*, Geneſ. 15. n. 13. Ipſummet Dei Verbum à cœleſtibus ſedibus proſilivit ut ab obligatione ſe eximeret. Vide ſuprà *c. 5. n. 9.* 128.

Verbum ipſum pignoratum voluit ſe deobligare. — Sap. 18. — D. Dyon. — Geneſ. 15.

QUÆSTIO LIV.

Quare hîc dicatur Verbum, *& non amplius in toto Evangelio?*

CUm Evangeliſta in exordio iſtius Evangelii filium Dei Verbum appellaverit, cur poſtquam dixit, *Verbum caro factum eſt*, numquam amplius in toto ſuo Evangelio, ſatis magno, Verbum nominavit; ſed in hoc verſu ſilentium admirabile imponit voci; cùm tamen ipſum ſæpe appellet, vel unigenitum, ut in hoc verſu: *Quaſi unigeniti à Patre; & verſu* 18. vel filium, *cap. 5. num. 20. 21. & 22.* & ſæpe? Reſpondeo primò, quod Evangeliſta, dum egit de æterna generatione, filium Verbum appellat, eſt enim aptiſſimum nomen *Verbum* ad explicandam illam ineffabilem generationem non eſſe corporalem, ſed ſpiritualem, & intellectualem, ut jam dixi *quæſt. 9. & 10.* in Incarnatione idem nomen imponit, ut ſit manifeſtum eandem perſonam, quæ erat ab æterno genita in tempore carne eſſe indutam: poſteà verò ſemper filium, vel unigenitum dicit, ut videamus, quàm eximio amore, & æſtimatione ſit erga Patrem, tamquam chariſſimus, & unicus filius. Optimus magiſter non ſemper idem, ſed diverſum pro tempore, & occaſione nomen aſſumit? Ad generationem æternam & intellectualem declarandam *Verbum*, ad eximium amorem Patris ſignificandum filium, vel unigenitum dicit. Secundò myſticè. In generatione æterna Verbum, poſtea verò 129.

Utendum verbo accommodato ad rem.

verò factus homo ſemper filius, vel unigenitus dicitur. *Verbum* nomen eſt propriiſſimè conveniens divinæ tantùm perſonæ, *Unigenitus*, vel *Filius* nomen commune Deo, & hominibus; nam quilibet dicitur filius, vel unigenitus per reſpectum ad ſuum parentem, & Christus Dominus ita gloriabatur de humanitate ſibi aſſumpta, ut illis nominibus, quæ humanitati conveniebant, nominari, ac vocari affectaret.

Chriſtus maximè gloriatur de natura aſſumpta.

130. Tertiò, & etiam moraliter, *Verbum*, id eſt, locutio, ac ſermo: ante Incarnationem de hoc ſupremo beneficio Deus locutus eſt ad Patres noſtros daturum ſe nobis; uſque ergo ad promiſſi exhibitionem *Verbum* ab Evangeliſta appellatur, tanquam pro tunc de eo loquendum: at poſt conſummatum opus, & ſupremum donum communicatum, non jam nominatur *Verbum*, tanquam ampliùs de eo nec Verbum quidem dicendum eſſet. Nam nobilis, & regius animus ante exhibitionem poteſt beneficium ſermone verſare, poſt largitionem verò, minimè licet ore apprehendere, ne videatur improbare, ut dicitur Eccleſiaſtic, 41. n.28. *Cùm dederis, ne improperes.*

Benefaciens non reperet verbis bene fi ium. Eccleſ.41.

131. *Semel locutus eſt Deus*, Pſal.61. n.12. ſed ut legit D.Hieronym. *Unum locutus eſt Deus.* Unum tantùm dixit Deus, nonne locutus eſt frequenter in Scriptura Patribus noſtris? D.Auguſt. *in hoc Pſalmo, & erat contra Judæos Paganos & Arrianos*, Bernardus *ſerm.16. ex parvulis.* D.Remigius, Caſſiodorus, Ruffinus recurrunt ad æternam generationem, in qua Pater dicendo producit filium. Idem D.Auguſtinus *cit. orat. contra Jud. Pagan. cap 6.* D.Hilarius; D.Ambroſius, D.Bruno, *in hoc Pſalmo* exponunt Pſalmum de Incarnatione quando Pater protulerit ſermonem mittendi filium ſuum in mundum, ut fieret homo: ſed poſtquam Deus Pater in illa æterna generatione ſuum eſſe ſubſtantiale, illúdque ſupremum divinitatis donum filio ſuo communicavit, amplius non eſt locutus Pater ?noſtro dicendi modo totus ſermo, totum eloquium filio traditum, ac commiſſum videtur; jam enim non Pater, qui dedit, ſed Filius, qui eſſe habet communicatum dicat, ac loquatur.

Pſal.61. Hieron. Auguſt. Bernard. Remig. Caſſiodor. Ruffinus. Auguſt. Hilar. Ambroſ. Bruno.

132. Expende, quæſo ſeptem illas Epiſtolas, quas Deus per ſervum ſuum Joannem ſeptem Aſiæ miſit Epiſcopis, *Apocal.2.* In quibus admonentur, ut aliquibus relictis defectibus commiſſo ſibi muneri integrè, ac perfectè incumbant. Tota tamen ratio in proponendis præmiis, ac donis aſſequendis ſita eſt, Epiſcopo Epheſi, poſt correctionem adhibitam, dicitur, n.7. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ.* Similiter Epiſcopo Smyrnæ, num.10. *Dabo tibi coronam vitæ.* Eodem modo Epiſcopo Pergami, n.17. *Vincenti dabo manna abſconditum, & dabo illi calculum candidum*, & de aliis eo modo proſequitur textus. Ecce tota vis perſuadendi in largiendis præmiis de futuro eſt poſita, ut notant Aretas Epiſcopos Capadociæ, Anſbertus, & alii. Sed quare Salvator noſter Chriſtus Dominus in his Epiſtolis ſuadere vult largiendis de futuro donis; & non commemoratis beneficiis datis, ut creationis, conſervationis, redemptionis, & tandem quod eos ad tam ſublime dignitatis culmen evexerit, ſed his omnibus ſuppreſſis, de præmiis tantùm poſtea conſequendis fit mentio; Noluit Dominus: cujus natura eſt magnitudo, & bonitas, data repetere, ſed de noviter largiendis tractare. D.Ambroſius *lib. de offic. c.50.* ait: *Perfecta autem eſt liberalitas, ubi ſilentio quis tegit opus ſuum, & neceſſitatibus ſingulorum occultè ſubvenit: quem laudat os pauperis, & non labia ſua.* Si verò Deus aliquando ſua commemorat bona, ut *Iſai.1.* non eſt ratione ſuæ bonitatis, ſed ad arguendum malitiam, & ingratitudinem hominum, ut notant communiter Doctores, *in Epiſtola Cacanica D.Jacobi, c.1.n.5.* ad illa verba: *Dat omnibus affluenter, & non improperat.*

Apocal.2. Ambroſ.

EXPOSITIO

Dictionis, Caro factum eſt.

133. Illud ineffabile Verbum ab æterno à Patre Deus de Deo: in tempore caro factum, non commixtione, vel tranſmutatione unius naturæ in alterum, ſed unione in hypoſtaſi. Unde dixit S. Paulin. epiſt.5. ad ſanctum Amandum: *Non tamen*, ait, (*ut alii quidam ſerpentium ſibilare dicuntur*) *ita caro factus, ut a ſua natura migraret in noſtram, ſed ut remanens quod erat propter nos inciperet eſſe, quod non erat.* Acutiſſimo illius myſterii acumine hæretici ſe maximè cruentarunt. Sed, ut D. Ambroſius *lib. de Incarnat. myſt. cap.6.* Sicut infernus diabolica machinatione tales errores evomuit, ac ejecit, ita Dei poteſtate, ac fidei fortitudine, & gladio, in inferno jam ſepulti ſunt. Hæreſes referre, & refutare ſatis longum. Vide Expoſitores in hoc loco, Beauxalmis, Toletum, Salmeron, & alios. Caro hîc, ut notat D.Gregor. Nazianzenus *Epiſt.1. ad Celidonium.* S.Leo *ſerm. de nativitate*, per Synecdochem ſignificat hominem. Et eſt valde frequens loquendi modus Scripturæ. Iſai.40. n.5. *Videbit omnis caro ſalutare Dei*, Geneſ.6. n.3. *Omnis quippe caro corruperat viam ſuam.* Pſ.55. num.5. *Non timebo, quid faciat mihi caro.* Pſalm.64. n.3. *Ad te omnis caro veniet.* Dicitur ergo caro factum, id eſt, homo factus. Et, ut ait D. Marcus Eremit. *de præceptis ſalutaribus: Factus eſt Deus id, quod ſumus, ut efficiamur id, quod eſt.*

Paulin. Ambroſ. Nazianz. S.Leo. Iſai.40. Geneſ.6. Pſal.55. & 64. M.Eremi.

QUÆSTIO LV.

Quare non homo factus, ſed caro dicatur?

134. Cui potiùs dixit Evangeliſta, *Verbum caro factum eſt*, quàm homo factus eſt? Reſpondeo. Magna ſapientia id dictum eſſe, primò, ut opprimatur os Manichæorum, negantium à Verbo corpus ex Virgine fuiſſe aſſumptum verum, ſed phantaſticum tantùm. Ita D.Thomas *hoc loco.* Et non dixit: Verbum anima factum eſt, propter Platonicos, qui tunc maximè eo tempore, quo Joannes ſcripſit, vigebant, & unionem Verbi cum corpore factam, excludebant, & ſolùm in anima agnoſcebant. Ut noſter Evangeliſta utrumque refutaret errorem, non dixit: Verbum homo factus eſt, quia facile poterant confugere ad animam, præcipuè Platonici, apud quos homo eſt anima rationalis; corpus

S.Thom. *Chriſtus verus homo.*

Theoph. corpus autem non eſt pars hominis ; ſed habitaculum, Theophylact. ita habet : *Fortaſſis autem, quia caro à divina natura alienor eſt, volens Evangeliſta ſignificare immenſam Dei miſericordiam, carnis meminit, ut ineffabilem ejus benignitatem obſtupeſcamus, quod propter noſtram ſalutem alienum à natura ſua & omnibus modis peregrinum, carnem, dico, aſſumpſerit. Anima enim cognationem habet cum Deo : caro autem nullo modo communicat. Et idcirco opinor, Evangeliſtam ſolo carnis nomine uſum ; non quod anima expers ſit aſſumptionis, ſed ad majorem oſtenſionem mirandi, & ſtupendi Sacramenti.* Ita ut ex diſtantia extremorum humilitas Domini commendaretur, qui noſtra cauſa ad deteriorem partem etiam ſeſe dejecerit, ut loquitur D. Gregor. Nazianz. *epiſt.* 5. *ad Celiaonium.* D. Auguſt. *epiſt.*120. *ad Honorat.* c. 5. & alii.

Domini humilitas ad deteriora ſe demittit. Nazianz. D. Aug.

135. *Eadem via qua morbus ingreditur, ſalus.* Tertiò, D. Thom. hîc in ſua expoſitione ita reſpondet : *Ad inſinuandam congruitatem humanæ reparationis ; homo enim per carnem infirmabatur, ideo Evangeliſta volens inſinuare, adventum Verbi congruum eſſe noſtræ reparationi, mentionem de carne ſpiritualiter facit, ut oſtenderet, quod caro infirma per carnem Verbi reparata fuit.* Similiter Card. Hugo. Ac ſi dicatur. Sicut enim ex infirmitate carnis peccatum intravit in mundum, ita ex carne deificata ſalus & vita diffunderetur in omnes : Et eadem via, qua ingreſſus eſt morbus, panderetur medicina : ac caro, quæ ignominiâ erat effecta, eximio nobilitaretur honore. Vide D. Cyrillum Alexandrinum *hîc lib.*1. *cap.*15. Quartò ita ſcribit Algerus lib. 1. de Sacramento corporis, & ſanguinis Domini cap 1. *Verbum Dei caro factum eſt, ut qui de ſuo erat incomprehenſibilis, de noſtro nobis fieret cognoſcibilis, & de noſtro quaſi è vicino fieret appetibilis, dum germanæ carnis noſtræ gloriam in ipſo gloriam quaſi unigeniti à Patre videremus.* Deus, qui de ſe erat inviſibilis, voluit carnem aſſumere, ut ſic ab hominibus videretur, & appetitus noſter maximè in eum provocaretur, ac excitaretur, tum ratione ſuæ gloriæ, tum ratione noſtræ conſanguinitatis.

Hugo. Cyrillus. *Quod erat ignominia affectum, nobilitatur.* Algerus. *Bonum nobis ſimile, & viſum maximè movet.*

136. *Ubi paſſio, ibi gloria.* Quintò. Per carnem aſſumptam, per paſſionis doloris pro noſtris peccatis ſatisfecit. Dicatur ergo Verbum caro factum, ut caro, qua opprobria ſuſtinuerat paſſionis, Incarnationis ſplendore illuſtretur, illius gloria ſublimetur. Sextò. Homo involvit creatam à Deo animam, & corpus, ſeu carnem à parentibus formatam ; ſi diceretur. Verbum homo factus, tam id quod à Patre, quàm, id, quod à Matre Chriſtus habebat, ſignificaretur. Dicatur ergo Verbum caro factum, ut importetur id, quod habet à ſanctiſſima Dei genitrice : de illo enim maximè gloriatur Chriſtus Dominus, & per id maximè vult innoteſcere, ut dicam *c.*2. *n.*14. & *n.*113. 114. & *c.*5. *num.*22. & 90.

Deus maximè gloriatur de eo, quod habet à Matre.

Quæstio LVI.

Quare non dicatur : Verbum carnem aſſumpſit?

137. S.Thom. Evangeliſta, quare non dixit, Verbum carnem aſſumpſit, ſed, Verbum caro factum eſt? Reſpondet primò D. Thomas hîc, quod Evangeliſta hoc fecerit, ut excluderet errorem Neſtorii, qui dixit, in Chriſto fuiſſe duas perſonas, & duos filios ; & unum eſſe filium Dei, alterum filium Virginis, quod ut ex luderet, dixit : Verbum caro factum eſt, ad hoc enim fit aliquid, ut ſit ; ergo ſi Verbum non eſſet homo dici non poſſet, quod Verbum ſit factum homo. Secundò S. Cyrill. *lib.*1. *in Joan. c.*5. & idem, S. Thomas. Non dixit Evangeliſta, *aſſumpſit*, ut oſtendat, quod unio Verbi ad carnem, non eſt talis, qualis aſſumptio Prophetarum, qui in ſuppoſiti unitatem non aſſumebatur ; ſed tantùm ad actum propheticum, vel legationem ad populum. Reſpondeo tertiò, Quando Scriptor Canonicus hominis narrat creationem, hoc utitur participio, *Factus eſt homo in animam viventem*, Gen.2. num.7. Eundem etiam modum retinet Joannes dum Incarnationem Verbi commemorat : *Verbum caro factum eſt* ; ut per eandem viam, per quam ſuum homo habuit eſſe, ſuam & haberet reſtaurationem. Deinde, & moraliter, ut te inſtruat, quod eandem Deus obſervat methodum, dum alios facit homines eorum animas creando, ac dum ipſe fit homo, demptis imperfectionibus ſuæ infinitæ bonitati repugnantibus ; eaſdem enim vias, & metas ſibi, & aliis debet Rex proponere in his, quæ non dedecent regiæ dignitati. Unde dixit Paulus de Chriſto Domino : *Per omnia ſimilis fratribus.* Quartò, non dixit *aſſumpſit*, ſed, caro factum ; quia hoc loquendi modo magis exprimitur humilitas, ac exinanitio Domini, & ſublimitas ac exaltatio humanitatis dum Verbum unum cum ipſa in unitate ſuppoſiti factum eſt.

Cyrillus. Geneſ.2. *E[illegible] ali[illegible] modum proponat.* *Exaltatio humanitatis.*

138. Quintò. Si diceretur, univit, vel aſſumpſit ; denotaretur Verbum humanam honorare, vel nobilitate naturam ſicut veſtis, vel id, quod accedit ad Regem, particulariter decorari exiſtimatur. Dum verò ait, *Caro factum*, innuitur, noſtram naturam ei ſuum eſſe communicare. Et qui verè alios diligit nunquam ſibi perſuadet, honorem dare, vel conferre amato ; ſed quamvis multum largiatur, ſemper cogitat accipere. *Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater ſua in die deſponſationis illius*, Cantic. 3. n. 11. Ubi communiter Patres, D. Athanaſius *in Synopſi.* D. Ambroſ. *lib. de inſtitut. Virgin. cap.*16. D. Bernard. *ſerm.* 2. *de Epiphan.* Philo Carpathius, Caſſiodor. Beda *ibi* qui omnes nomine diadematis intelligunt humanitatem, qua à B. Virgine Chriſtus D. eſt coronatus in die Incarnationis, quem appellat diem deſponſationis, & lætitiæ. Sed quomodo ait quod mater dederit illi humanitatem, quam tamen ipſum eam ſuſcepiſſe Eccleſia fatetur. *Qui ſuſcepturus hominem non horruit Virginis uterum?* Eccleſia ut gratulabanda ſuo ſponſo, agnoſcit illum ut omnium Dominum noſtram naturam ſuſcepiſſe, ut eam multis donis honoraret. At ille ut verus amator hominum, non aſſeverat eam ſuſcepiſſe, ſed illam ei datam fuiſſe, ac eam recepiſſe ; non utcunque, nec ut ſcabellum pedum ſuorum, ut ait regius Vates de humanitate, *Pſalm.* 109. *num.* 1. Sed ut coronam, quæ ſuſcipientem honorat, ac exornat. D. Gregorius Papa expoſitione in Cantic. *Sed diadema*, ait *cùm pro gloria aſſumatur, in humanitatis autem ſuſceptione non gloria Verbi Dei, ſed humilitas eſſe cognoſcitur, quomodo humanitate noſtra, quaſi diademate coronatus fuiſſe, dicitur? Sed cùm ipſa ejus Incar-*

Amans exiſtimat nihil dare, ſed accipere. Cantic 3. D. Athan. Ambroſ. Bernard. Beda. Pſal.109. D.Greg.

natio

natio verè gloria noſtra fuerit : quia membra ejus ſumus propter communionem corporis , diadema membrorum benè capitis Scriptura prædixit. Dum aſſumptio fuerit pro noſtro honore , pro ſuo reputat.

Quæstio LVII.

Solvuntur aliquæ quæſtiones.

139. Quæſtiuncula prima. Quare dicitur ab Evangeliſta caro abſolutè,& non Judæi,vel Gentilis hujus, vel illius patriæ ? Reſpondeo , quòd Deus pro omnium ſalute carnem voluit aſſumere ; ut ergo denotaretur, quod in eo nullus erit particularitatis affectus , ſed veluti in ſpiritu omnis caro,ideo abſolute & ſine addito ponitur.Deinde caro,abſolutè eſt caro hominis animata ejus animâ:nam caro mortua,non eſt caro,niſi æquivocè.

Nullus particularitatis affectus.

140. Quæſtiuncula ſecunda. Quare non dixit Evangeliſta : Verbum factum eſt caro, ſed immediatè, nullo interpoſito nomine, conjunxit Verbum, & carnem,dicendo : *Verbum caro ?* Reſpondet Cajetanus hîc : *Ut ſignificaret, quòd Verbum non incepit eſſe caro ; non enim ſignificatur quod Verbum factum eſt.* Secundò reſpondeo,quod in carne erat neceſſitas,infirmitas,& ægritudo,in Verbo autem remedium , fortitudo, & medicina : meritò ergo ad ſublevandam miſeriam immediatè conjunxit Verbum,& carnem ; nullo enim certiori modo ab opprimente calamitate liberatur quis , quàm ſi neceſſitas remedio appropinquetur ; ac ſi ſub umbra illius locum ſibi inveniat. Unde regius Vates poſtquam multas in Eccleſiam exortas narrat procellas, ſubdit: *Deus in medio ejus non commovebitur.* Pſalm.45.num.5. Ac ſi dicat;urbs, quæ ad præſentiam Domini ſibi eſt, non ſolùm non ruet calamitatibus , verùm etiam nec commovebitur, D. Auguſtinus ibi , *Sæviat mare, ait, conturbentur montes, Deus in medio ejus non commovebitur.*

Cajet. — *Infirmitas juxta remedium.* — Pſal.45. — Auguſt.

141. Quæſtiuncula tertia. Quare divinum Verbum, dum caro factum eſt , divinitatem humana carne occultare , & velare voluit ? Reſpondet eleganter D.Irenæus lib.4. contra hæreſes cap 6. *Hominibus* , inquit , *oſtendens Deum. Deum autem exhibens hominem , & inviſibilitatem quidem Patris cuſtodiens , ne quando homo fieret contemptor Dei.* Ac ſi dicat , Deus , noſtram aſſumendo carnem, divinitatem tamen occultando , homini remedium dedit, ne unde parabatur remedium, inde eſſet majoris occaſio ruinæ , dum homo in faciem Deum deſpiceret.

Irenæus. — *Remedium ne ſit occaſio ruinæ.*

Quæstio LVIII.

Quare non dicatur hîc , à quo eſt factum hoc myſterium.

142. NOn explicat hîc Joannes , à quo principio editum eſt hoc ineffabile opus ; ſed tantùm ait : *Verbum caro factum eſt.* A quo factum eſt? Et ſuppone, ut certiſſimum, quod in ſola perſona filii Dei natura humana enim divina ſociata eſt ; nam ſolus filius Dei factus eſt homo , actio autem vivendi,cùm ſit ad extra,eſt à tota Trinitate, ut explicant D.Auguſtinus *lib.de fide ad Petrum, cap.*2.Innocentius III. *in Concil. Lateran. in confeſſione fidei* , & omnes Theologi. Sed quare Evangeliſta hîc non exprimit , à quo factum eſt? Reſpondeo primò. Quod Incarnatio ſupremum Dei opus ad extra , in quo relucent omnia ejus attributa, potentia,ſcientia, amor, ut latè proſequuntur, D.Damaſcenus orat.1.de nativit. *Quod unum* , ait, *ſub ſole novum eſt, infinitatémque Dei potentiam declarat , efficitur ; quid enim majus, quàm Deum hominem effici.* Similiter S. Thom. *opuſcul.*60. S. Maximus *ſerm.*7. *de nativitate* , & alii. Cùm ergo Incarnatio tam magnum ſit pietatis myſterium , neceſſarium non fuit à Deo factum eſſe exprimere : nam ſunt res adeò ſublimes, quæ ſolum Deum poſſunt habere auctorem. Si verò in ſymbolo Nicæno hoc expreſſum eſt, *incarnatus de Spiritu Sancto.* Ea eſt ratio , quia ſymbolum hoc ad hæreſes confutandas à Patribus compoſitum eſt, quæ Incarnationis, & Trinitatis oppugnare myſteria nitebantur , ut teſtatur Suarius *tom. de fide diſput.*2. *ſect.*5. *num.* 6. Et ideo in Eccleſia triplex eſt Symbolum , Apoſtolorum, Nicænum, & Athanaſii : nam quæ aperta ſunt , multoties hominum malitia obnubilare intendit , ac adeò, ut tempori, & occaſioni detur locus , exprimenda.

Auguſt. — Innoc. — Damaſcen. — Thom. — *Res ſublimis ſolum Deum habet auctorem.* — Suarius.

Quæstio LIX.

Quare humilitate tanta advenit Deus ad vivificandam animam , & tamen ad Corporis reſurrectionem in gloria apparebit ?

HAnc quæſtionem nobis excitat D. Bern. *in* 16.*ſermonib.parvulis, n.*7. ubi quærit,quod cùm duæ ſint mortes, animæ,& corporis,ut Deus animam à morte eximeret , advenit pauper , & humilis,humana carne indutus: *Verbum caro factum eſt* , ut verò corpus à morte ſolvat, veniet in gloria. *Qui venturus eſt in gloria ; duæ ſunt* , ait S. Bern. *mortes , & totidem reſurrectiones. Mors animæ, ſecunda corporis. Mors animæ, ſeparatio à Deo ; mors corporis , ſeparatio animæ à corpore. Hanc operatur peccatum,illam pœna peccati. Item prima reſurrectio animæ, ſecunda corporis. Reſurrectionem animæ operatus eſt humilis , & occultus Chriſti adventus : reſurrectionem corporis glorioſus , & manifeſtus perficiet adventus. Sed anima inviſibilis eſt ad imaginem Dei creata.* Et proſequitur deſcribendo cognitionem , & vim intellectivam animæ. His verbis multa , & gravia nobis docet S. Pater. Primum quanto gravior ſit culpa, quam pœna : nam ut Deus animam à culpa redimeret,conveniens fuit tam admirabile opus,ut in humilitate carnis ad nos deſcenderet ; at verò ut corpus à pœna liberaret , adventus ejus in majeſtate ſufficit. Secundum. In redemptione animæ, quæ cognitione, ac vi intellectiva eſt prodita, in humilitate apparet,ſolus enim intellectus celſitudinem humilitatis percipere poterat. Tertium. Anima valde nobilis ad imaginem Dei creata:corpus verò ignobile è terreno pulvere efformatum. Anima ergo ut certa de ſua ingenuitate,dum ejus negotium vili, ac carneo inſtrumento peragitur, 143.

Bernard. — *Multo gravior culpa, quàm pœna.* — *Verè nobilis nulla abjectione diffidit.*

minimè

minimè in diffidentiam abit, ſed potiùs in gratiarum actionem prorupit; at verò corpus, ſi cum eo taliter ageretur, maximè diffideret, nobilis enim in humilitate eſt ſecurus; ignobilis in quacumque abjectione, timore, ac diffidentia percutitur.

144. Confirmatur hæc ultima reſponſio. In conditione rerum primò formatur hominis corpus, & Geneſ.2. poſtea anima creatur, ac funditur. *Formavit Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ.* Sed quare, cùm anima longè nobilior corpore, non primum, ſed ſecundum, & inferiorem obtinet locum? Ex quo aliqui, teſte Gregor. Niſſen. D. Greg. Niſſeno, apud Lyppoman. corpus nobilitate animam præcedere ſibi perſuaſerunt: ea tamen eſt ratio, quia anima, ut illuſtrior, de ſuo ſplendore ſecura, ſive primum, ſive ſecundum locum non refugit, quod corpori, ut vili, & abjecto erat maximè formidabile. Cat. Græca. Catena Græca. *Si nobilior animus corpore, priùs quod eſt ignobilius conditum fuit? Ah ô chariſſime, nonne vides, hoc idem in creatione uſu veniſſe; nam poſtquam cœlum, & terram, Solem, cunctáque animalia Deus creavit, poſtremò finxit hominem, cui imperium omnium rerum debebatur: eodem modo in hac hominis fornicatione primùm corpus effingitur; deinde præſtantior animus inſpiratur.* *Nobilis ſemper ſecurus, ignobilis ſtatim diffidit.*

145. Philip.2. Ait Apoſtolus *ad Philippenſ.2. n.6.* de Chriſto Domino; *Qui, cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens*, ibi egregiè Theod. Theodoret. *Et quid eſt, quod hoc loco dicitur? Sanè qui per rapinam libertate potitur, nihil ſervile pati ſuſtinet, ne uſurpatæ libertati aliquod præjudicium generet. Ecce quid ergo ille? quoniam natura Dominus erat, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Diſpenſationis myſterium divinitatem non læſit.* Qui eſt verò liber, & Dominus, ut Salvator noſter, non timet formam ſervilem, nullum enim inde habet præjudicium; at verò qui fictè libertatem rapit, quamlibet timet umbram. Quæſtionem facit omnibus ſcripturariis, cur poſt omnium rerum creationem Deus eorum naturas laudaverit. Geneſ.1. *Germinet terra lignum pomiferum, Et vidit Deus, quod eſſet bonum.* Geneſ.1.n.11. *Producat terra animam viventem; & fecit Deus beſtias terræ. Et vidit Deus, quod eſſet bonum*, Ibid. Gen.1. n.24. At poſt hominis creationem, circa illum nulla laudatoria vox peculiariter profertur, *Geneſ.2.* Ea tantum ratione, quia ad imaginem Dei factus erat, ac proinde ſecum approbationem ferebat. At res aliæ, ut illo honore carentes, ne in aliquam incurrerent notam, ideo laudantur. D. Epiphan. Epiphan. lib.2. adverſus hæreſ hæreſi 66. *Quoniam*, inquit, *ad imaginem Dei creatus eſt, tam excellenti dignitate contentæ ſacræ Scripturæ fuerunt, nulla ut acceſſione opus eſſe videretur; nam ſi bonitatis ipſius erat imagine præditus, ſcilicet Dei, à quo bonitatis fons omnis, ab eóque bonum ipſum in univerſa derivatur, quid attinebat hoc audire teſtimonium; & eſſe bonum, cum boni ipſius imaginem in ſe ſe contineat.*

EXPOSITIO IV.

Dictionis, & habitavit in nobis.

146. Cajet. PRimò exponit Cajetan. *Habitavit in nobis*; id eſt, ſpiritualiter. Et ideo notat ipſe Cardinalis non dixit Evang liſta: *Habitavit nobiſcum*; ſed *in nobis*, id eſt, in animis noſtris, per gratiam. Sed hanc expoſitionem oppugnans ſequentia verba: *Vidimus gloriam ejus*, &c. ubi ſermo eſt de habitatione viſibili. Secundò D. Cyrillus Alexandr. *lib.1.c.16.* D. Hilar. *lib.12. de Trinitate*, D. Chryſoſtom. *homil.10. in Joann.* Theophylact. Hugo, & alii, hoc explicant de natura humana, in qua Verbum habitavit, ut in templo, & tabernaculo; nam in Græco eſt, *Habitavit nobiſcum, ut in tabernaculo*; ut ſic Evangeliſta explicet id, quod dixerat, *Verbum caro factum eſt*, ne aliquis exiſtimaret, Verbum fuiſſe converſum in naturam humanam, ut aliqui dixerunt hæretici. Ut ergo denotet, naturam divinam ab humana manſiſſe diſtinctam, ideo ait: *Habitavit in ea*, ut in tabernaculo: nam qui habitat in tabernaculo, cum eo non confunditur, ſed integer, & diſtinctus perſeverat. Et hæc expoſitio ob auctoritatem Patrum veneranda. Tertiò. de ſacra Euchariſtia explicat Eſcobar *in cap.6. Joan. lib.2. ſect.6. annotat.3. n.31.* & citat Chryſoſtom. & *ſect.9. annot.7. n.69.* citat Theodoretum dicentem, *Ut quod natum eſt ex Deo, divino viveret alimento.* Hæc tamen valde moralis. Cyrillus. Hilar. Chryſoſt. Theoph. Hugo. Eſcobar. Chryſoſt. Theod.

Quartò. Vera, & communis expoſitio, *Habitavit in nobis*, id eſt, inter nos habitavit, ac converſatus eſt. Ita D. Auguſt. *tract.2. in Joan.* Beda, D. Thomas. *hîc*, D. Bonav. *ſerm. 2. de nativit.* D. Ambroſ. *lib.2. de Incarn. Domini ſacra. cap.16.* communiter Expoſitores, Beaulx, Salmer. Tolet. Barrad. & alii, juxta illud Baruch.3.n.28. *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Zachar.2.n.10. *Gaude*, inquit, *& lætare Sion, quia ego ecce venio, & habito in medio tui.* Et ad hunc ſenſum faciunt ſequentia verba. 147. Auguſt. Beda. Thom. Bonav. Ambroſ. Beaulxam. Salmeron. Tolet. Barradas.

QUÆSTIO LX.

Cur, explicatâ Incarnatione, dicitur ſtatim: Habitavit in nobis?

QUare Evangeliſta poſtquam dixit, *Verbum caro factum*; ſtatim ſubjunxit, *& habitavit in nobis?* Seu, ut alii legunt, *ut habitaret in nobis?* Reſpondeo primò. Ut denotaretur, quod ubi primum Verbum divinum humanam carnem ſibi univit, non ſolummodò in natura aſſumpta immenſum pelagus cœleſtium donorum cohibuit, & retinuit, ſed inde inundans ad univerſos homines ſe ſe effudit. Theodoretus *homil.2. de Chriſti nativitate*, habita apud Concil. Epheſin. *O rei miraculum, inquit, tota divinitatis plenitudo in uno habitat corporaliter, & nihilominus tamen reliqua omnia adimplet, & ita implet, ut univerſam creaturam excedat. Totus exiſtit in uno, & à nulla interim creatura ſeparatur.* Hæc eſt enim divina conditio, ut conſiſtat in uno, ſed inde tanquam à fonte ad omnes ſe ſe extendat. Secundò. Habitavit in nobis: quia Verbum noſtræ naturæ conſors factum eſt. S. Leo Papa ſer.10. de nativ. Chriſti, c.3. *Habitavit in nobis, inquit, quos, ſibi Verbi divinitas coaptavit, cujus caro de utero Virginis ſumpta nos ſumus. Quæ ſi de noſtra, id eſt, verè humana non eſſet, Verbum caro factum non habitaſſet in nobis. In nobis autem habitavit, qui naturam noſtri corporis ſuam fecit.* 148. Theod. *Divina bonitas ad omnes ſe communicat.* S. Leo. *Deus factus homo cum hominibus converſatur.*

Ita S. Pater voluit habitare, & converſari nobiſcum, qui in natura frater noſter erat: homines noſtram aliquando contemnunt ſocietatem, & habitaculum: quia aliquid ſupra nos eſſe ſibi perſuadent. Tertiò. Cardinalis Hugo, *habitavit, notat*, ait, *permanentiam naturæ divinæ in humana, nunquam enim facta eſt ſeparatio naturarum, neque fiet in æternum.* Enim verò Dei dona perpetua ſunt, & æterna. Quintò. Conſidera, quòd ubi primum de Verbo, quod eſt Deus per eſſentiam, dicitur eſſe apud Deum, ſtatim de illo ſubjunxit Evangeliſta, *& Deus erat Verbum*; at ubi primum de eo dicitur, *Caro factum*, ſtatim, *habitavit in nobis*, nam in tantum requiritur æqualitas, ac communicatio naturæ ad ſummam unionem, & pacem; ſi enim Verbum in natura non communicet cum Patre, cum eo in ſumma unitate non eſſet: ſi in nobis non habitaret caro factum, Rex pacificus non diceretur. Deinde dum Verbum cum Deo eſt, *& Verbum erat apud Deum*; in celſitudine divinitatis apparet: dum verò cum hominibus habitavit, ſtatim in abjectione humanitatis videtur.

Hugo. *Dei dona perpetua.*

Quæstio LXI.

Quare hic non fiat mentio de habitibus ſpiritualibus, quos nobis contulit Chriſtus?

149. Cajet. HÆc quæſtio nobis proponitur à Cajetano. Quare dicit Evangeliſta, *habitavit*; & non dicit, contulit nobis gratiam, fidem, ſpem, & charitatem? Relicta ejus ſolutione, quam valdè ſubobſcuram vide apud ipſum, ſic reſpondeo primò. Evangeliſta ſtatim ſubdit, *plenum gratiæ & veritatis.* Ergo non fuit neceſſarium exprimere, quòd nobis contulit gratiam; nam idem eſt, quòd Dominus meus Jeſus ſit inſignitus donis, ac quòd ſuis communicet, & largiatur. Vide *cap. 2. tota quæſt. 6.*

Idem eſt Dominum habere, ac ſuis dare.

150. Secundò. Habitare in aliquo loco, eſt quodammodo obſequium obtinere à loco, qui nos recipit, ſuſtinet, & tuetur, ut graves notant Auctores *ad cap. 13. Matth. n 32. & Proverb. 30. n. 28.* Ut magnificus Dominus tacuit beneficia, quæ contulit gratiam, & cœleſtia dona largiendo, & publicavit data obſequia in receptione loci. Deus, cum vellet populum ſuum è captivitate Ægyptiaca liberare, ait Moyſi, ut dicat Pharaoni: *Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut ſacrificet mihi in deſerto*, Exod. 5. n. 3. Seu, ut legunt Septuaginta, *ut mihi feſta celebrent in deſerto.* Et tamen principalis Dei intentio erat, ut populus exiens introduceretur in terram promiſſionis fluentem lac, & mel, patribus eorum promiſſam, ut conſtat ex *cap. 3. Exod. num. 15. 16.* ut notat Lypoman. cit. c. *Jubet*, ait, *Dominus, Moyſem diſſimulare profectionem in terram Chanaan patribus ipſorum à Deo promiſſam, & interim jubet eum prætexere immolationem in deſerto.* Populi in terram promiſſam introductio, ſingulare Dei beneficium erat; at quod illi Iſraël ſacrificaret, exhibitum ipſi obſequium: magnus Dominus, quæ beneficentiam & liberalitatem declarabant tacet, quæ obſequia ſignificabant, publicat, ac manifeſtat.

Exod. 5. Septuag. Lyppom. *Liberalis memorat, quæ recipit, tacet quæ donat.*

Quæstio LXII.

Quid ſignificet in textu Græco, Habitavit in tabernaculo nobiſcum?

RESpondet primò Maldonatus. Credo, voluiſſe Joannem nomine à tabernaculo deducto ſignificare, Verbum Dei, non tanquam indigenam in patria ſua, ſed tanquam hoſpitem, & peregrinum in aliena apud nos ad tempus tantùm habitaſſe; ſolent enim, qui in patria ſunt, in domibus; qui autem peregrinantur, in tabernaculis habitare. Cùm Verbum adveniret ad nos, ut Rex, & Dominus; tamquam peregrinus alienus ab omni propinquitate, & conſanguinitate advenit, ut inde magna illius regiminis rectitudo colligatur. Secundò D. Chryſoſt. hîc, *Quid inducit*, ait, *& habitavit in nobis, tentoria fixit in nobis, ſignificat inhabitationem, & quaſi in tabernaculo manſionem*, quod per eleganti methodo explicavit D. Zeno lib. 3. ſermone 6. *In prædeſtinatæ Virginis templum ſibimet caſtra metatur.* Quæ omnia bellicum apparatum ſignificant; ſed quid infantilia membra cum caſtris, cum armis? quid puerulus è matris utero exiens cum bello? Ubi primum Dei filius noſtram carnem aſſumpſit, ac inter nos habitare cœpit, ſtatim tentoria fixit, in caſtra deſcendit, ut ſuos tueatur, ac cuſtodiat, & pro illis pugnet. Quod eleganter dixit D. Maximus homil. 1. in Dominica 1. Quadrageſ. *Nobis Salvator*, ait, *eſurit, pro nobis loquitur, nos in illo vincimus, quia nos ei cauſa ſumus pugnandi; nam quis ambigat unigenitum Patris, cui nulla obviare poterat creatura, procellis inire certamen, quorum ſe carne veſtivit.* Cum indumento noſtræ carnis etiam noſtra bella ſuſcepit, ut pro nobis ſtaret. De Incarnatione Verbi divini loquitur Regius Vates *Pſalm. 79 num. 3.* dum ait: *Excita potentiam tuam, & veni, ut ſalvos facias nos.* Legit D. Hieronymus ex Hebræo; *Suſcita fortitudinem tuam:* quaſi Deus, dum in carne venerit, totus venerit in fortitudine, ut pugnet, & ſalvos faciat nos; ſeu, ut eſt in Hebræo, *In ſalutem noſtram.* Vide Lorinum.

151. Maldon. Chryſoſt. Zeno. Maxim. *Verbum incarnatum pro nobis bella init.* Pſal. 79. Hieron. *Deus factus homo, ſuos ſervat.*

Clamant fideles ad Dominum, ut explicat D. Hieronymus Iſaiæ 21. num. 11. *Cuſtos quid de nocte? Cuſtos quid de nocte?* Sed quare, dum Chriſtum Dominum invocant, non Regem, vel dominum, ſed cuſtodem appellant? Rectè occurrit Richardus de S. Victore lib. 3. de Emmanuel cap. 21. *Creatura*, ait, *Creatori ſuo loquitur. Cur igitur, creatorem invocando, non dicit: Creator, Creator? Quis, inquam, hoc audit, vel à quo? Dominus à ſervo. Cur ergo ei non dicitur: Domine, Domine? Certè quod eum Creatorem, Deum Dominum habeant, commune cum omnibus erat. Sed quòd latam perditionis viam cum cæteris non incedebant, eis præ cæteris ex cuſtodia Emanuelis erat.* Non Dominum, ſed cuſtodem Apoſtoli nominant, ac fideles; pro ipſis enim, tanquam ex ſpecula, ut loquitur Iſaias, ſicuti in ſtudio militari evigilabat, ut ſuos à Leone ad devorandum circum quærente cuſtodiret. Ad Eccleſiam loquitur Regius Vates. Pſalm. 90. num. 4 *Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis ejus ſperabis: ſicut*

152. Hieron. Iſai. 21. Richard. Pſal. 90.

Theod. *ſicut circumdabit te veritas ejus.* Theodoretus ibi:
*Propugnator namque tibi erit, neque bello petitum
operiet.* Et ſubdit: *Poſuit ſanè hoc ex tranſlatione
eorum, qui primariè in acie conſiſtunt, & humeris
eos, qui à tergo ſunt, operiunt.* Ita Dominus
in ſuorum evigilat ſalutem, ut aliis ſuis eos obumbret,
ac jacula immenſa in ſe veluti recipiat.

EXPOSITIO V.

Dictionum, & vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi Unigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis.

153. DE gloria divini Verbi tria hîc teſtatur
Joannes. Primum manifeſtationem gloriæ.
Vidimus gloriam ejus. Secundùm
ejus gloriæ ſingularitatem, *Quaſi Unigeniti.*
Tertium, magnitudinem gloriæ, *Plenum gratiæ,
& veritatis.* Quoad primum, *Vidimus gloriam
ejus;* interrogationi occurrit Evangeliſta, ſi ab
aliquo quæreretur: unde ſcis? Reſpondet: *Vidimus
1.Joan.1. gloriam ejus.* Sicut in ſua Epiſtola 1. cap. 1.
Quod fuit ab initio, quod vidimus, &c. Et ait,
vidimus; ſeu ut eſt in textu Græco, *inſpeximus*,
quod eſt, attentè vidimus. Et quia ipſe Chriſto
dilectiſſimus erat, ideo non ſe ſolùm exhibet
teſtem, verùm etiam omnes alios Apoſtolos,
atque Diſcipulos; dum dicit, *vidimus gloriam
Auguſt. ejus.* D. Auguſtinus citatus à Toleto, *annot.* 24.
exponit de gloria, qua ſperamus, quæ nobis
data eſt ex eo, quod Verbum caro factum eſt:
quæ eſt tamen certa de obtinenda gloria, ipſam
Cyrillus. videre. Vera interpretatio eſt D.Cyrilli *hîc*, Ba-
Baſilius. ſilii *homil. de filio hominis*, Chryſoſtomi *homil.* 11.
Chryſoſt. Euthymii, Theophylacti, quod *gloria* hîc ſigni-
Euthym. Theoph. ficat omnia mirabilia, & ſigna, quibus Divinitatem,
ac Majeſtatem ſuam manifeſtavit: nam de
primo quod edidit in Cana Galilææ, dicitur
Joan.2. Joan. 2. numer. 11. *Manifeſtavit gloriam ſuam.*
Viderunt etiam gloriam Transfigurationis, Reſurrectionis,
Aſcenſionis, Clarificationis à Pa-
Joan.12. tre, *Joann.* 12. *num.* 28. Et alia ſimilia, quæ ejus
divinitatem oculis indicabant.

154. *Quaſi Unigeniti à Patre;* particula *quaſi* non
ſimilitudinem, ſed veritatem oſtendit. Et idem
Chryſoſt. valet, ac *ſicut.* Et, ut ait Chryſoſtomus, Theo-
Theoph. phylactus, D. Auguſtinus *in Pſalm.* 125. D.Am-
Auguſt. Athanaſ. broſius *Epiſt.* 47. & *Pſ.* 118. D.Gregorius *lib.* 18.
Gregor. *moral. cap.* 4. D.Thomas, Beda, & alii. Ut enim
S.Thom. Regis majeſtatem explicemus, dicimus, incedit,
Beda. quaſi Rex, id eſt, ut Regem decet. Ita elucidant
hoc exemplo, D.Gregorius Magnus, Chryſoſtomus,
S.Thomas, quo oſtendimus, non ſimilitudinem,
ſed veritatem Regis. Deinde illa particula
quaſi, apud Hebræos veritatem exprimit,
Daniel.7. Daniel 7. n. 13. *Quaſi filius hominis veniebat*, id
Eſdræ.7. eſt verè filius hominis, Eſdræ 7. n. 2. *Quaſi vir
verax*, id eſt, verè verax. *Unigeniti à Patre;* dixit
Chryſoſt. hoc Evangeliſta, ut notat Chryſoſtomus *homil.* 11.
ad differentiam Prophetarum, qui magna ſunt
gloria, & honore affecti, ut Moyſes, Elias, Heliſæus,
tres pueri, qui miracula ſunt operati: & ad
differentiam Angelorum qui in terris apparuerunt
in gloria, ut apud Danielem, Davidem, &
ſæpiùs in Evangelio. Omnes iſti, & alii ut ſervi,

& filii adoptivi: ait Chriſtus Dominus viſus eſt in
gloria, & mirabilius, ut unigenitus & naturalis
Filius Dei.

Plenum gratiæ, & veritatis. In primis notan- 155.
dum eſt, quod illa verba, *Vidimus gloriam ejus,
gloriam quaſi Unigeniti à Patre*, ſunt per parentheſim
legenda, ut communiter obſervant Expoſitores;
ita ut ſit ſenſus: *Verbum caro factum eſt, &
habitavit in nobis, plenum gratiæ, & veritatis.* In
textu Græco eſt *plenus*, in nominativo, & in genere
maſculino. Unde Cajetanus illa verba refert ad Cajet.
Joannem, ita ut ſit ſenſus: *Plenus gratiæ, & veritatis
Joannes teſtimonium perhibet.* At hæc expoſitio,
eſt contra communem ſenſum ſanctorum
Patrum, qui eadem verba referunt ad Verbum.
Deinde contra ipſum textum, nam poſt *plenum
gratiæ, & veritatis*, eſt punctum. Si verò *plenus*, eſt
in genere maſculino, ex eo eſt, quia Græcè *Verbum*,
eſt maſculini generis: & quia noſter Interpres
poſuit *Verbum* in neutro, etiam *plenum* eſt in
neutro. Dicitur, *plenum gratiæ*, non, ut B.Virgo, &
Stephanus; ſed alio excellentiori modo omnibus
gratiis fuit Chriſtus inſignitus: nam in eo fuerunt
gratia unionis, gratia capitis, gratia ſanctificans,
& in ſupremo gradu ſuper omnes creaturas.
Theophylactus exiſtimat, quod Chriſtus dicitur Theoph.
gratiâ plenus, ſecundùm quod ſermo ejus erat
gratioſus. Et D.Thomas: dicitur Chriſtus gratiâ S.Thom.
plenus, quia ejus doctrina gratiſſima fuit, juxta
Pſalm. 44. n. 4. *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis.* Pſal 44.

Veritatis. Communis explanatio D. Thomæ, 156.
Bedæ, Lyrani, & aliorum. Dicitur Chriſtus ple- S.Thom.
nus veritatis, quia figuras antiquas, & promiſſio- Beda.
nes factas Patribus antiquis adimplevit. Secundò, Lyranus.
quia in eo nulla fuit umbra, vel figura, ſed totum
veritas. Tertiò, quia mendacium non eſt inventum
in ore ejus. Et ideo ait Evangeliſta, n. 17.
*Lex per Moyſem data eſt, gratia autem, & veritas
per Jeſum Chriſtum facta eſt.*

QUÆSTIO LXIII.

Quare poſt immemoratam Incarnationem dicitur, vidimus gloriam ejus?

CUr dicto, *Verbum caro factum eſt*, ſtatim con- 157.
nectit Evangeliſta, *Vidimus gloriam ejus?*
Reſpondet D.Cyrillus lib. 1. c. 57. *Quamvis ergo* Cyrillus.
Verbum caro factum eſt, inquit, *nec tamen infirmitate
carnis ſuperatum eſt, nec de priſca majeſtate,
ac omnipotentia decidit, quoniam homo factus eſt.*
Et D.Leo Papa Ep. 10. Decretal. c. 3. *Salva igitur*, Leo.
inquit, *proprietate utriuſque naturæ, & in unam
coëunte perſonam; ſuſcepta eſt à majeſtate humilitas,
à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas.*
Denotatur Dei filium ex antiqua majeſtate nihil *Non deperditur nobilitas ex humilitate.*
perdidiſſe. Non offendit generoſo, nec eorum gloriam
minuit, ſi aliquid humile ſortiantur, de quo
Theophylactus *in c.* 13. *in Joan.* Imò D. Cyrillus Theoph.
lib. 1. de recta in Chriſtum Dominum fide. *Illud* Cyrillus.
Verbum, ait, *quo inexplicabili modo ſupra omnem
humanæ mentis captum eluxit, ex Deo Patre in
humanam naturam deſcendens, & in id, quod non
erat, ſe dimittens, ex muliere quoque naſci dignatum
eſt: non quod in ea exinanitione perſeveret; ſed
ut Deum ſe eſſe oſtendat, atque in naturæ noſtræ
forma in terris appareat.* Ubi notandum eſt, quod

Divinitas in humilitate fulget. ex muliere naſcens Deum ſe eſſe oſtendit. In nullo alio magis, quàm in humilitate, & exinanitione divinitatis ſplendor fulget, atque irradiat. Secundò. In hujus capitis initio & divinitate, ac Verbi proceſſione Evangeliſta tractavit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum; & Deus erat Verbum*; ejus tamen gloriam non enunciat, niſi poſtquam dixerat: *Verbum caro factum eſt.* Quare non priùs glorioſè viſum? Antea Verbum erat in ſinu Patris, at ex quo hominibus, ut eos vivificaret, aſſociatur, tunc glorioſè, ut Verbum Patris, eis apparuit.

Quæstio LXIV.

Quomodo dicatur, quòd homines mortales gloriam ejus viderint?

158. Exod. 33. Cum ſcriptum ſit Exod. 33. num. 20. *Non videbit me homo, & vivet*; quomodo hìc ait: *Vidimus gloriam ejus?* Reſpondeo primò, quòd in citato Exodi loco ſermo eſt de gloria Dei in ſe: in hoc verò textu de gloria Dei per miracula egit Joannes, de quo in expoſitione. Secundò. In Exodo erat gloria Domini, hìc autem eſt gloria Patris; *Quaſi unigeniti à Patre.* At gloria Domini opprimit ſpeculantem; Patris verò lætificat intuentem, ac omne periculoſum expellit. Bernard. D. Bernard. ſerm. 61. in Cantic. *Totum benignum & paternum, quod apparuit gloriæ in hac parte. Non me opprimet gloria iſta, totis licèt viribus intendentem in ſe; ego potius imprimar illi. Etenim revelata facit ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem.* *Ubi quid paternum, ibi benignitas.* Ubi enim fuit gloria Patris, ſtatim apparuit ſuavitas, & benignitas. Nomen Patris nihil moleſtùm admittit. Tertiò, Irenæus. Satis argutam rationem excogitavit D. Irenæus *lib 5. in hæreſ.* quare Dominus manifeſtaverit gloriam ſuam, his verbis: *Præteritis temporibus dicebatur quidem ſecundùm imaginem Dei factum eſſe hominem, non autem oſtendebatur: adhuc enim inviſibile erat Verbum, cujus ſecundùm imaginem homo fuerat: propter hoc autem, & ſimilitudinem facilè amiſit. Quando autem caro factum eſt, utraque conformavit, & imaginem veram oſtendit, ipſe hoc fiens, quod erat imago ejus, & ſimilitudinem firmans reſtituit.* *Homo cum ſe videat ad imaginem Dei factum, magni ſe faciat.* Licet homo ſe anteà crederet ad ſimilitudinem Dei creatum, quamdiu tamen ſe ad imaginem Dei factum non videbat, parvi ſe ipſum pendebat. At ubi Deus humana indutus carne ei ſimilis apparuit, neceſſe fuit magni ſe æſtimare, & ſuam ducere imaginem. Tantum viſus noſtram mentem movet & rapit.

158. Theodor. Quartò, Theodoret. *dialogo 3. de impaſſibili Dei natura*, ex D. Irenæo. *Quemadmodum*, ait, *fuit homo ut tentaretur, ita Verbum ut glorificaretur, & quieſcebat quidem Verbum, dum tentaretur, & crucifigeretur, & mortem obiret; homini autem aderat; dum vinceret, ſuſtineret, ſe benignum, humanúmque præſtaret, reſurgeret, & in cœlos aſcenderet.* Erat in Chriſto D. Verbum, & homo: Verbum ut glorificaretur, homo ut pateretur. Quando aderat tentatio, inſtabant flagella, crucis, ac mortis dolores, homo manifeſtabatur, Verbum quieſcebat, ſeu abſcondebatur. *Non vigor ſed clementia, divinitatis ſignum.* Quando ergo Verbum monſtrabatur? Quando glorioſè vincebat, ac triumphabat? *Cùm ſe benignum, humanúmque præſtaret.* Dum pietas, ac benignitas prodibatur, tunc ipſa divinitas manifeſtabatur; non in rigore, non in flagellis, ſed in clementia, ac humanitate magis, ac magis ipſa divinitas declarabatur.

160. Exod. 8. Vexat Moyſes Egyptum plagis, & ex Dei mandato. *Extendit manum ſuper aquas Ægypti, & aſcenderunt ranæ, operuerúntque terram Ægypti, fecerunt Magi ſimiliter incantationibus ſuis,* Exod. 8. num. 6. Moleſtatus Pharao petiit à Moyſe, ut pro ipſo ad Deum preces fundat, ac ranarum multitudinem à terra, ac regno ſuo avertat, quod faciens Moyſes, liberatus eſt Ægyptus à tanta oppreſſione. Sed ſicut Pharaonis venefici ſævientem plagam induxerunt, cur ſimiliter eam non removent, ac excludunt. Perniciem, ac devaſtitatem inferre in Ægyptum datur Moyſi, & hoc etiam venefici valent æmulare, nam cùm hoc eſſent humiles affligere, quid hominis videbatur; ac magnifica manu plagam amovere, omnibus benefacere, cunctis indulgere, animantiáque ſanare, quædam aſſiſtentis divinitatis nota, & ideo pro differentia diaboli miniſtrorum, hoc Moyſi peculiariter datur, qui vice Deus conſtitutus erat. *Per diſcrimine habent Dei miniſtri à Diaboli ſatellitio, ut cunctis benefaciant.* Theod. Theodoretus q 18. in Exod. *Quare*, ait, *Deus conceſſit incantatoribus, ut quædam facerent, quæ Moyſes faciebat? ut pateſieret diſcrimen: mutabant enim aquam in ſanguinem, ſed aquam in priſtinam naturam reducere non poterant: Ranas quoque produxerunt, non tamen ab illis potuerunt liberare domos Ægyptiorum: conceſſit itaque Deus incantatoribus, ut hæc facere poſſent ut Ægyptios caſtigarent; non tamen dedit illis, ut ultionem ſedarent.* Nota illa verba, *ut pateſieret diſcrimen.* Hoc enim intercedit inter Dei & diaboli miniſtros, quòd hi nihil aliud ſciunt, niſi affligere, & vexare; illorum autem eſt perdita reſtaurare, ac indulgentiam elargiri.

161. Quæres, quare, dum gloria Moyſis apparuit, neceſſe fuit faciem velare, ut filii Iſraël in eum intenderent, *Exod. 34. num. 33.* at gloria Chriſti Domini viſa eſt revelata facie, ut ait Paulus 2. *Corint 3. num. 18.* Reſpondeo magnum eſſe diſcrimen inter gloriam Moyſis, & Chriſti, nam illa erat ſervi, hæc verò Domini; & ideo gloria Moyſis non potuit ſe manifeſtare, niſi cum aliorum nocumento, ac proinde appoſitum fuit velamen ne eorum oculi offenderentur. *Quidquid ſervi, offendit: quidquid Domini, recreat.* At ſplendor Chriſti erat gloria Domini, quæ non damnum, ſed remedium, ac ſanitatem ſui manifeſtatione afferebat. Unde ait Auguſ. Auguſtinus tract. 2. in Joan. *Verbum caro factum eſt, ipſa nativitate collyrium fecit, unde tergerentur oculi cordis noſtri, & poſſemus videre majeſtatem ejus.*

Quæstio LXV.

Quomodo gloria Chriſti fuerit viſa ut unigeniti à Patre?

162. Et unde viſa eſt gloria Chriſti quaſi unigeniti à Patre? Nonne alii apparuerunt in gloria, ut Moyſes, & Elias, *Matth. 17.* Tamen gloria Chriſti, unde ut unigeniti? Reſpondeo primò. In eo, quod ait, *plenum gratiæ & veritatis*; ubi enim non ſolùm plenitudo gratiarum, ſed etiam veritatum omnium inveniebatur,

tur, neceſſe erat, ut divinitas radieret, ac patefieret.
Cyrillus. D. Cyrillus, lib. 1. c. 17. *Vidimus enim*, ait, *gloriam Chriſti adeo ſublimiorem creaturarum gloriis, ut mentis quiſque compos nulli alii quam unigeniti Dei Filio convenire illam fateretur? plenus enim erat veritate, & gratia.* Ita S. Pater. Ubi proſequitur, quod alii Sancti apparuerunt in gloria: at Chriſtus Dominus, ut plenus gratia & veritate, & ubi ſumma veritas evulgabatur; non potuit non reſplendere divinitas. Secundò. Quamquam Moyſes, & Elias in gloria fuerint viſi, tamen gloria Chriſti fuit ut unigeniti Filii Dei cujus excellentiam agnoſcit Chryſoſt. *homil.* 11. his verbis: *Neque enim miraculorum gratia Chriſtum duntaxat admiramur, ſed & paſſionis, ut cum affixus ſit cruci, flagellis, & alapis cæſus, & inſputus ab his, de quibus tam bene merebatur: ſiquidem in his ipſis, quæ opprobrii, & ignominiæ plena eſſe videbantur, ipſum rurſus Verbum clariſſimum apparuit, hoc Joannes gloriam appellavit. Non enim charitatis ſolùm, & amoris fuerat, ſed etiam immenſæ virtutis:* Crux, humilitas, & paſſio claritatem, ac virtutem ſuper cæteros oſtendebant. Tertiò, inde gloria Chriſti, ut unigeniti videbatur, quia ex eo quod ipſe gratia & veritate plenus eſſet, aliis ſine ſui diminutione largiebatur: & ideo poſtea ſubdit Evangeliſta, n. 18. *De plenitudine ejus omnes accepimus.* D. Cyrill. lib. 1. cap. 20. *Illud etiam*, ait, *non prætermittendum quia plenum, id eſt, perfectum in omnibus filium eſſe affirmans tantum abeſſe, ne cujuſque rei egeat, oſtendit, ut omnibus nunquam ipſe deficiens, abunde largiatur, & tamen plenitudinem ſuam eandem, atque immutatam ſemper conſervet.*

Ubi ſumma veritas, ibi divinitas radiat. — *Chryſoſt.* — *Crux & paſſio Chriſti gloriam ejus ſuper cæteros oſtendebant.* — *Cyrillus.* — *Sola divina bona non diminuuntur.*

Quæstio LXVI.

Quomodo ait Evangeliſta, plenum gratiâ, & veritate?

163. Reſpondeo. Ut demonſtraret Chriſtum eſſe verum Deum, & hominem; nam gratia humanitatem, veritas divinitatem manifeſtabat. D. Fulgentius lib. 5. ad Thraſymundum Regem, c. 3. *Plenum igitur*, ait, *gratia, & veritatis Evangeliſta cognovit, quem unum, eundémque verum hominem gratia veræ Incarnationis oſtenderet, & verum Deum unigenitum à Patre nativitatis æternæ veritas declararet.* Mira elegantia! S. Pater inter magnalia gratiæ, & veritatis Chriſti Domini fecit diviſionem, ut gratia hominem, veritas Deum indicaret, adeò enim præclara eſt veritas, ut quædam quodammodo Deitatis notio ſit.

Fulgent. — *Veritas notio Deitatis.*

164. Sed quare dum Evangeliſta totus eſt in evulgandis Chriſti Domini donis, priùs de gratia mentionem facit, & ſecundo loco de veritate: *plenum gratiæ, & veritatis?* Reſpondeo, quod gratia temporalis excludit affectus, & ubi primùm hi abjiciuntur, ſtatim adeſt veritatis plenitudo; qui enim à temporalibus abſtinet, illiſque animum claudit, veritate, ac cœleſtibus donis plenus invenitur. Secundò. Quidquid in mundo eſt, mendax & falſum conſiſtit, ut ergo animus veritatem capiat, neceſſe eſt, ut cæleſti gratia impinguetur.

Ubi terreni deſunt affectus, ibi veritas.

CAP. II.

De Generatione temporali Jeſu Chriſti.

Matthæi 1. *n.* 1. Liber generationis Jeſu Chriſti filii David, filii Abraham.

VERSIONES.

Arabicus, Perſicus. Genealogia Jeſu Chriſti.

Tertull. lib. de carne Chriſti. Liber generaturæ Jeſu Chriſti.

Abulenſ. quæſt. 1. in Matthæum. Salmeron ex radice Hebraïca. Liber actorum, ſeu operationum Jeſu Chriſti.

Maldon. ex Græco originali. Liber generationum Jeſu Chriſti.

EXPOSITIO I.

Dictionis, Liber.

Sanctus Matthæus à generatione Jeſu Chriſti ſuum initiavit Evangelium: ſcripſit enim Hieroſolymis, rogantibus fratribus Hebræis converſis, ut latè dixi in procœmio *c.* 3. & ideo, ut ibi notavi ex Chryſoſtomo, à generatione Chriſti incepit, ut ſic oſtenderet ipſum eſſe progenitum ab Abrahamo, & verum Meſſiam: & quia nihil gratius Hebræis eſſe poterat, quàm quod Chriſtus ex eorum genere deſcenderet. Vide citatum locum. Dicitur autem initium iſtius capitis totiúſque Evangelii, *liber generationis*; id eſt, Catalogus, ac narratio progenitorum Chriſti, *liber* enim aliquando ſumitur pro brevi ſcriptura, *Hieremiæ* 32. *n.* 14. ubi agitur de inſtrumento emptæ poſſeſſionis. 1.

Hæc oratio, *Liber generationis*, alicui videbitur imperfecta; ponitur enim nominativus ſine verbo; ſed talis non eſt, ut obſervant D. Paſchaſ. D. Thom. *hîc*. Matthæus Evangelium Hebræis conſcripſit; & ideo in ſcribendo Judæorum morem ſervavit. Eſt autem apud eos conſuetum, ita loqui; ſicut cùm dicitur, *Viſio Iſaiæ*; ſubauditur hæc eſt; nec tamen oportet apponere; ita hîc cùm, dicitur, *Liber generationis*, ſubauditur, hic eſt. Ita S. Thomas, voluit enim Evangeliſta in docendo, ac ſcribendo retinere conſuetudinem eorum, ad quos rogatus, ut faciliùs perciperent, ſuum componebat Evangelium. 2.

Paſchaſ. S. Thom.

QUÆSTIO I.

Quare Evangelium hîc à Matthæo dicatur Liber?

5. Cum S. Matthæus antiquum Hebræorum morem in ſuis ſcriptis maximè obſervare intendiſſet, ut dixi in expoſitione, & dicam quæſtione ſequenti; quare ſuum hoc Evangelium ab eo non intitulatur, Viſio, vel Sermo, ſicut Prophetarum volumina dicuntur. *Viſio, quam vidit Iſaias. Verbum Domini, quod factum eſt ad Joël?* Hanc quæſtionem proponit Theophylactus, & reſpondet his verbis: (Theoph.) *Quæris, ait, ut diſcas; quare Prophetæ loquebantur ad duros corde, & inobedientes, & ideo dicebant: Divina eſt viſio, & ſermo eſt ex Deo, ut timeret populus, & non contemneret dicta: Matthæus autem ſermonem habebat ad credulos, gratos, & obedientes, & propterea nihil tale prædixit, quale Prophetæ.* (*Ad inimicos requiritur auctoritas, ad amicos veritas ſufficit.*) Prophetæ cùm haberent ſermonem cum inimicis, ac obſtinatis, neceſſe erat, ex Dei manifeſtatione, ac apparitione auctoritatem conciliare: at Matthæus, cùm verba faciat ad obedientes, quibus quilibet minimus nutus ſufficit, ac ad amicos, & fideles, ſat eſt veritatem ſimpliciter narrare. Vide *c.1. q.5.* Aliam rationem inculcat Theophylactus. (Theoph.) *Poſſem autem & aliud dicere, quod Prophetæ mente videbant ea, quæ dicebant, Spiritu ſancto apparitionem faciente, & propterea viſiones vocabant. Matthæus autem non mentaliter, & per apparitionem Chriſtum vidit, ſed corporaliter; & ideo non ait*, Viſio, *ſed* Liber. Quæ ratio etiam verè ſubſiſtit, quia licet ex divina revelatione, ut de nativitate Chriſti, multa acceperit Matthæus, quæ ipſe non vidit; tamen quàm pluries ipſe corporaliter interfuit, ideóque *librum* appellat Evangelium ſuum.

4. (*Vera ſolutio.*) Tertiò. Vera ſolutio mihi eſt. Quia D. Matth. voluit retinere antiquum morem Scripturæ, quæ quamvis Spiritu ſancto dictante compoſita ſit, quando tamen de alicujus vita, geſtiſque agitur, *liber* dicitur, ut *liber Joſuë, Regum, Machabæorum.* Et quia de mirabilibus Chriſti operibus tractabatur, ideo Matthæus antiquum Scripturæ morem imitatur. Quartò. Dicitur *liber* hoc Evangelium, ratione Chriſti Domini, de cujus vita, atque operibus hîc agitur: nam ipſe *liber* dicitur, ut tenet (Hilar.) D. Hilar. *præfatione in* 1 *Pſalm.* Et hic eſt liber, qui apparet in (Apoc. 5.) Apocal. *c.*5 *n.*1. ſignatus ſigillis ſeptem, ut ibi explicat (Viegas.) Viegas *ſect.*1. *à n.*8. Hic autem liber apertus eſt in Cruce, ut omnium virtutum exempla in eo legerentur, (*Chriſtus liber extenſus in cruce.*) Abac. 2. *n.*2. (Abac. 2.) *Scribe librum, & explana eum ſuper tabula, ut percurrat, qui legerit eum.* Chaldæus tranſtulit. (Chaldæus.) *Scribe prophetiam, & explana eam in libro.* In hoc enim libro æternus Pater ſcripſit omnium virtutum magnalia, juxta Iſaiam 8. n.1. (Iſai. 8.) *Sume tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtylo hominis.* Quintò dicitur *liber*, ratione B. Virginis de qua citatum locum Iſaiæ explicat D. Anton. 4. part. tit. 15. §. 1. (Anton.) *Librum grandem, ait, eſſe B. Virginem, quia continuit in ſe divinam ſapientiam incarnatam.* Et D. Ambroſ. (Ambroſ.) *in c.*7. *Luc.* ait, *quod Spiritus ſanctus Beatiſſimam Virginem adumbrans, in ea tanquam mundiſſimo volumine carnem Filii Dei ſcripſerit.* (*B. Virgo liber omnium virtutum.*) Eſt liber, quia in ſe divinam continuit ſapientiam, atque omnium in ea virtutum characteres ſunt exarati, omniáque mirabilia Dei leguntur.

Quartò, ut moraliter etiam dicamus, ſacri Scriptores, ac magiſtri ſeſe multoties, communi omnium voci, & locutioni accommodant; hîc ſcribuntur Reges, Principes, ac Duces, ideo hoc breve compendium, ac epilogus, *liber* dicitur, ſolent enim, quæ Principum, atque magnatum parva, ac minima ſunt, magnis, præclariſque titulis ab hominibus inſigniri; (*Regum minima magna dicuntur.*) & ideo conſuetudo inolevit, ut minutus Regum catalogus, *liber* dicatur, *Hic eſt liber generationis Adam,* Geneſ. 5. n. 1. (Geneſ. 5.) & decem tantùm Patriarchæ recenſentur: at verò *Exod.* 1. (Exod. 1.) *num.* 1. ita habet textus. *Hæc ſunt nomina filiorum Iſraël, qui ingreſſi ſunt in Ægyptum ſeptuaginta de femore Jacob.* Cur in Geneſi illa series appellatur *liber*, hic verò in multo majori numero prætermittitur? Illi decem numerabantur, tanquam totius orbis Principes, ac Domini, ut notant D. Chryſoſt. *homil.* 21. *in Geneſ.* & Philo Hebræus *lib. de Abrahamo,* (Chryſoſt. Philo.) & patet ex ipſo textu *ibi;* & ideo eorum brevis ſcriptura ſplendidè *liber* dicitur. In Exodo verò ſub dura captivitate, & afflictione opprimebantur omnes, & ideo ſine ullo titulo, ac libri ornatu recenſentur. Ait Regina Saba ad Salomonem, *Beati viri tui, & Beati ſervi tui; qui ſtant coram te, ſemper,* 3. Reg. 10. *n.* 8. (3. Reg. 10.) Imò D. Paulus, cùm ſe eſſe judicandum à Præfecto Agrippa ait, *Æſtimo me beatum apud te, cùm ſim defenſurus me hodie,* Actor. 26. n. 2. Syriacus tranſtulit. (Actor. 26. Syriacus.) *Puto ego de me ipſo, quod beatus ſim, qui coram te hodie ego depono ſpiritum.* Sed quómodo in curia Regum dicitur beatitudo? hæc enim ſummam ſine ullo termino felicitatem, quæ in hac vita non eſt, importat? Quia Regum celſitudo ita extollitur, ut eorum proſperitas, quamvis maximè abbreviata, multiſque implicata calamitatibus ſit, ab omnibus expedita decantetur. Caſſiodor. 10. (Caſſiodor.) variar. c. 19. *Vobis glorioſi Principes, cùm ſitis abſolutè mirabiles, aliquid tamen additur, cùm vos omnia regna venerantur.* Conſuetudo erat apud Perſas Regi vitam ſempiternam dicere, per modum imperativum, quem modum retinuit Daniel. *Rex in æternum vive,* Daniel. 6. n. 21. ut notat ibi Theodoret. (Daniel. 6. Theod.) qui ait, quod *plures in ſuis ſcripturis Reges ſempiternos appellare conſuevêre.* Sed quid magis certum quàm dies hominis pauci? Sed cùm eſſent dies Regis, quamvis pauci, æterni celebrantur.

QUÆSTIO II.

Quare in hac generatione ponatur titulus?

Joannes Evangeliſta eructando æterni Verbi 6.
generationem, titulum ſuppreſſit: & Lucas c. 3. temporalem enarrando, omnem prætermiſit; ac Matthæus cur hîc præfixit titulum, *Liber generationis?* Reſpondeo primò, quod Matthæus in præſenti tractabat de excellentiis Virginis Mariæ, quæ in illo continentur: *De qua natus eſt Jeſus;* ideo Spiritus ſanctus diſpoſuit, ut hoc ornatu, ac titulo maximo componeretur: illud enim, quod magni æſtimatur, magno apparatu atque artificio fabricatur, ac exornatur. Talia ſunt Deo quæ ad Virginem ſpectant: ideoque hîc omnis decor, ac honeſtas apponitur, & hac de cauſa, (*Deus gloriatur de Virgine Matre.*) Spiritu

Spiritu ſancto dictante inter omnes Evangeliſtas primò à Matthæo ſcribitur generatio temporalis Chriſti, quæ erat ex Virgine, quia de illa, tanquam de pretioſiſſimo ſtemmate Chriſtus Dominus gloriabatur. Reſpondeo ſecundò quod initium Evangelii Matthæi eſt principium totius novi teſtamenti, Matthæus enim ſcripſit primò ante omnes, ut dixi *cap.1.q.5.* Sicut ergo verus Teſtamentum inchoatur, *In principio*, & dicitur *liber Geneſis*, liber generationis; ita conveniens fuit, ut novum inciperet Teſtamentum, ut eleganter notat Paſchaſius Abbas *hîc.* *Liber principii*, inquit, *veteris Teſtamenti*, *Geneſeos denique ex initio voluminis appellatur*, *quia in eo ſecundùm noſtram interpretationem ſcriptum legimus, liber generationis Adæ*, Gen.5.n.1. *& illud: Iſtæ ſunt generationes cœli, & terræ*, Gen.2.n.4. *Ex quo conſtat, quocumque tamen modo, ex eo quòd in primordio ibidem generatio cœli, ac terræ inſcribitur, quia inde Geneſis appellatur: Et ideo dignum profectò fuit novi Teſtamenti initium, quantum poſſibile erat ſimili modo præſignari, ut ejuſdem novi, ac veteris Teſtamenti unum Deum auctorem taliter promulgando*, *Evangeliſta demonſtraret.* Hæc Paſchaſius. Ut ex dicendi methodo idem auctor colligeretur: loquendi enim modus, ac ſtylus agendi, perſonam maximè indicat. Vide *cap. 1. quæſt. 3.*

Paſchaſ.

Ex modo loquendi idem auctor colligitur.

7. Geneſ.1.

Geneſ.cap.1.num.3. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Duplicem habeo ponderationem ad noſtrum intentum. Et quare in exordio Scripturæ apparet Spiritus in aqua? Opus ibi agebatur de creatione totius univerſi, quod peculiariter omnipotenti Patri adſcribitur; cur ergo non Pater, ſed Spiritus ſanctus adjungitur aquis? Tota antiqua Scriptura legis gratiæ figura extitit; & ſicut totum novum Teſtamentum, & lex gratiæ in Spiritu ſancto per Baptiſmum ſuum habet initium, ita & vetus debuit inchoari in ſpiritu, & aquis, ut ex utriuſque correſpondentia, convenientiáque idem auctor colligatur Deus. Tertullianus lib.1. de Baptiſmo cap.4. *Satis eſt ea percepiſſe, in quibus ratio Baptiſmi recognoſcitur, primam illam, quæ jam tunc etiam ipſo habitu prænotabatur, ad Baptiſmi figuram, Dei ſpiritum, qui ab initio ſupervectabatur ſuper aquas, intinctos reformaturum in lege gratiæ*, Matthæi 3. *Baptizatus autem Jeſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cœli. & vidit Spiritum Dei deſcendentem, ſicut columbam, & venientem ſuper ſe.* Ecce in primordio totius orbis aquæ inveniunt ſuper ſe divinum Spiritum; ſimiliter ei ſerviunt dum Chriſtus baptizatur, & corporali ſpecie, dum in lege gratiæ viſibiliter conſpicitur. Sed ſemper ad aquas, & non ad alia elementa, nec ad aliam creaturam primò ſe exhibet, ut ſic ex modo, & ſede, utriuſque paginæ videtur Dominus. Idem Tertullianus lib.4. de Baptiſmo: *Tunc ille ſanctiſſimus ſpiritus ſuper emundata, & benedicta corpora libens à Patre deſcendit ſuper Baptiſmi aquas, tanquam priſtinam ſedem recognoſcens requieſcit.*

Tertull. *Baptiſmi vis.* Matth.3. Tertull. *Quæ antiqua habenda.*

EXPOSITIO II.

Dictionis, generationis.

8. Cum hæc periodus generationis Chriſti ſit admodum brevis, totum Matthæi Evangelium dicitur illius liber. Miſſis multis, tripliciter exponi poteſt. Primò. Ex Divo Hieronymus *in prolog. galento.* quem ferè ſequuntur D. Anſelm. D.Thom.*hîc*, Lyranus, Abulenſis *q.1.* quod juxta morem Hebræorum variis modis denominabantur libri. Primò ab exordio, ac verbo, quod eſt in initio, ut patet in quinque libris Moyſi. Primus dicitur *Geneſis*, id eſt, *à principio*, ſecundus *Exodus*, id eſt, *Hæc ſunt nomina.* Appellatur liber ſecundò à materia in eo contenta, ut, *Liber Joſuè*, *Liber Judicum*, *Regum.* Tertiò, inſcribitur liber ab auctore, ut videre eſt in Prophetis, ut dicitur *Liber Iſaiæ*, *Hieremiæ*, &c. Secunda, & mihi accommodatior expoſitio Abulenſis citati, Maldonati, & aliorum, quod generatio, præcipuè ſecundùm vim Hebraïcam, non ſolùm ſignificat primam rei exiſtentiam, qua de non eſſe exiit ad eſſe, ſed totam ſubſtantiam totúmque curſum vitæ Gen.6. num.6. *Noë vir juſtus, atque perfectus fuit in generationibus ſuis.* Ubi *generatio* idem valet, ut explicant Eucherius, S. Ambroſius, ac tota vita. Idem ergo eſt liber generationis Jeſu Chriſti, ac liber vitæ, ſeu operationum Chriſti. Tertiam expoſitionem dabo ex Chryſoſtomo *quæſt. 6.*

Hieron. Anſelm. S. Thom. Lyranus. Abulenſ. Abulenſ. Maldonat. Geneſ.6. Eucherius. Ambroſ.

Cùm autem textus Græcus habeat, *Liber generationum*; ideo aliqui hoc referunt ad multas progenies quæ hîc deſcribuntur. Alii, ut Dionyſius Carthuſianus, Albertus Magnus, intendunt, Chriſti generationem hîc ſumi activè, & paſſivè: activè, à quibus genitus eſt Salvator; paſſivè, pro his ſcilicet, qui ſpiritualiter nati ſunt ab eo. Sed ſine dubio dicendum eſt cum D. Hieronymo, Paſchaſio, S. Thoma, quod tantùm unius generatio hîc quæritur, ſcilicet Chriſti Domini. Et hoc tantùm intendit Matthæus, & ſæpè plurale ponitur pro ſingulari. 9.

Carthuſ. Albert.M. Hieron. Paſchaſ. S.Thom.

QUÆSTIO III.

Quomodo narretur hîc Chriſti generatio quæ dicitur inenarrabilis?

Chriſti generationem, quæ eſt inenarrabilis ut teſtatur Iſaïas 53. n. 8. *De anguſtia, & judicio ſublatus eſt. Generationem ejus quis enarrabit, quia abſciſſus eſt de terra viventium?* cur hîc Evangeliſta narrare intendit? Reſpondent D. Hieronymus *hîc*, D. Auguſt. *lib. 2. de conſenſ. Evang. cap. 1.* noſter Cyrillus Hieroſ. *in 2. Catech.* Chryſoſtomus, Theophylactus, D. Thomas, & alii, prænunciatum Prophetæ de generatione ſecundùm divinitatem exponendum. Matthæus verò generationem temporalem tantùm expendit. Si objicias, Joannem in exordio Evangelii ſui generationem ſecundùm divinam enarraſſe naturam, poterit aliquis reſpondere, Prophetam agere de perfecta divinæ generationis recitatione, quæ humanis verbis eſt impoſſibilis. Joannem autem imperfectè, atque tenuiter eum expoſuiſſe, quantùm verbis conſequi poteſt: Sed modò eſt dubitatio, quia humana etiam generatio perfectè narrabilis non eſt verbis humanis, cùm à ſæculis abſconditum comprehendat myſterium, Chriſtum Dominum ex Maria Virgine de Spiritu ſancto eſſe conceptum; ad quod nulla humana ratio attingere poteſt. Et ideo dictam Prophetæ, *Generationem ejus quis enarrabit?* 10.

Iſai. 53. Hieron. Auguſt. Cyrillus. Chryſoſt. Theoph. S.Thom.

S. Leo. Epiphan. Bernard. Juſt. Mart. Lactant. Carthuſ. Auguſt. Hieron. de temporali intelligunt S. Leo Papa *ſerm* 5. *de nativitate*, D. Epiphanius *contra Theodoſianos*, D. Bernardus *ſerm*. 2. *de vigilia nativitatis*, Juſtinus Martyr *in dialogo contra Tryphonem*, Lactantius. *lib.* 4. *cap.* 28. D. Dionyſius Carthuſianus, D. Paſchaſius *hîc*. Et de utraque generatione tam divina, quàm humana, D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſymbolo ad Cathecum. cap.* 3. & D. Hieronymus.

11. Dicendum eſt igitur, quod utraque generatio humanis viribus eſt inexplicabilis; utraque verò Dei auxilio, ac ſupernaturali lumine enarrabilis, non comprehenſivè, quia hoc ad Deum ſolum pertinet, ſed aliqua ex parte, quantum fas eſt

Paſchaſ. homini loqui. Unde rectè dicit D. Paſchaſius, *Modus ille loquendi*, quis enarrabit? *non impoſſibilitatem, ſed raritatem narrandi oſtendit, ſicut & in aliis Scripturæ locis legitur*: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? *Pſalm.* 41. *Et*, Quis aſcendet in montem Domini? Aut quis ſtabit in monte ſancto ejus? *Non quod nullus habitabit, aut aſcendet; ſed quod rarus, & divina gratia electus.* Sed, quod homo naturalibus viribus non attingit, Dei gratia conſequitur.

Utraque generatio naturæ viribus inexplicabilis.

Quæstio IV.

An agere de genealogiis ſit contra Apoſtolum?

12. Quare hîc Evangeliſta Chriſti genealogiam tam accuratè expendit, cùm Apoſtolus ab hujuſmodi ſtudio videatur nos maximè abſterrere, 2. ad Timoth. 2. n. 4. *Ut denunciares*, ait, *quibuſdam, ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis.* Et ad Titum 3. n. 9. *Stultas autem quæſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita?* Reſpondetur, quod contexere genealogias illuſtrium virorum in Scriptura eſt maximè uſitatum. Ad locum Pauli variæ ſunt expoſitiones. Quidam dicunt, quod Apoſtolus ſtudium damnabat Hebræorum, qui varias fabulas antiquis genealogiis inſerebant. Alii dicunt, repudiare quoſdam Gentiles, qui genus ſuum ad Jovem, alióſque Deos reducebant. Optime verò Rupert. ait, *Studium genealogiarum dum vigeret lex Moyſis, aliquo modo utile: at verò abrogata lege, & jam exhibito Meſſia, genealogiæ inutiles ſunt, nimirum ſine fine, quia adventu Meſſiæ abolita eſt lex, ceſſavit tribuum hæreditas, & leges progenitorum evacuatæ ſunt.* Reſpondeo. Et vide quantum valeat intentio in opere. Venerari genealogias ob vanitatem, & elationem ſuper cæteros, reprobat Apoſtolus: genealogias inveſtigare ad veritatem aperiendam, & ad manifeſtandum uniuſcujuſque jus in ſucceſſionem, ut intendit Matthæus, ad oſtendendum Chriſtum, ex Abrahamo eſſe natum, res ſancta & laudabilis. Unde in eodem opere poteſt eſſe vitium, vel virtus, prout à diverſa intentione, ac voluntate regitur, atque dirigitur.

2. Tim. 1. Ad Tit. 1. Rupert.

Intentio variat opus.

13. Geneſ. 35. De Jacob dicitur Geneſ. 35. n. 4. *Dederúntque ei omnes Deos alienos, quos habebant & inaures, quæ erant in auribus eorum: at ille infodit eas ſuper therebinthum.* Seu, ut explicant ibi D. Chryſoſt. Cajet. & alii. *Abſcondit eas.* Deuter. 17. n. 15. *Maledictus homo, qui facit ſculptile, & conflatile, abominationem Domini, ponétque illud in abſcondito.* Ubi in maledictionem incurrit, non ſolùm qui facit, ſed etiam qui abſcondit idolum; quomodo ergo laudatur Jacob, benedictionemque conſequitur pro opere in lege ita deteſtato? abſcondere idola ad ea perdenda, & conculcanda, utque perpetuæ tradantur oblivioni, maximè laudabile. Abſcondere verò idola, ut ab oculis hominum ſint remota, ut tamen inſpecto loco memoria teneantur, ut venerentur, valde deteſtabile. D. Nilus in Aſcet. *Contraria videntur*, ait, *abſcondere Deus in Sichimis, & ponere idola in abſcondito. Illud enim laudabile eſt, hoc vitioſum, & execrandum: Neque enim idem eſt in terra defodere in perpetuum, & abſcondito ponere: nam quod in terra defoſſum eſt, & à ſenſu remotum, tempore ipſo deletur etiam ex memoria. At quod in abſcondito poſitum eſt, eos fortaſſe, qui foris ſunt, latet: ſed cùm ab eo, qui poſuit, aſſiduè cernatur, memoriam ſui renovat, & circumfert. Abſcondere* ergo juxta mentis cogitatum bonitatem, vel malitiam inducit.

Chryſoſt. Cajet. Deut. 27. Nilus.

Quæstio V.

Quare non dicatur, liber actorum Chriſti, ſed generationis?

Reſpondeo primò, quod generatio juxta vim Hebraicam, ſignificat geſta ac facta alicujus, ut jam dixi in expoſitione. Secundò, Quod divino conſilio dictum eſt à noſtro Interprete, *Liber generationis*; nam progenies uniuſcujuſque, operationes ſunt, ita ut quilibet earum filius appellari poſſit. Tertiò, In operationibus reſplenduit poteſtas, quam à Patre habuit, faciendi miracula, inſtituendi Sacramenta, dimittendi peccata, in generatione verò humana id, quod à Matre accepit, maximè apparet. Et Dominus meus Jeſus Chriſtus de eo præcipuè jactatur, quod à ſanctiſſima Matre communicatum habet. Quartò, Non dicitur hic liber, ſeu catalogus miraculorum Chriſti, ſed generationis. Nam in miraculis beneficia ſuæ largitatis nobis exhibuit; in generatione verò noſtram naturam à nobis accepit, & magnificus, ac magnanimus non confecit catalogum, ac memoriale, de his quæ donat ſed potius de illis, quæ recipit. Vide *c.* 1. *n.* 150. Quintò: Evangeliſta oſtendere intendit Chriſtum verum eſſe Meſſiam, & ideo à generatione incipit eum verum eſſe filium Abrahæ comprobare: ac veluti à prima radice inchoans hanc veritatem declarat. Unde elegantes ait D. Chryſoſt. homil. 2. *Ideo ſenſim, ac paulatim diſcurrit Evangeliſta per omnia ſigna quæ prophetata erant in lege.* Similiter Cæſarienſis dialogo 1. *Orditur*, ait, *Evangeliſta divina prædicare de Chriſto, quaſi per ſcalam aliquam ſubducens ad diviniora noſtrum intellectum.* Ut altiſſima Chriſti myſteria explicentur, à carnali generatione incipit Evangeliſta, ut non repentè, ſed paulatim ad majora procedat, hoc eſt enim optimi magiſtri ingenium, ut auditores ſuos gradatim inſtruat, atque ad altiora inducat. 14.

Quilibet ſuorum operum filius. *Chriſtus gloriatur à Matre.* *Magnanimus recordatur de his quæ accipit, non verò de illis quæ donat.* Chryſoſt. Cæſarienſ. *Paulatim eſt eundum.*

Os juſti parturiet ſapientiam, Proverb. 8. n. 31. Septuaginta legunt, *Os juſti diſtillat ſapientiam.* Valde accommodatum eſt verbum ſtillandi ad prudentiam doctoris, qua alios informat, ut ibi expendit 15. Prov 8. Septuag.

Salazar. Plutarch. expendit Salazar : nam, ut ait Plutarchus *lib. de officio auditoris*, rudis adhuc doctrinæ ſculptor
nihil differt à vaſe, cujus anguſtius, & aſtrictius
eſt orificium, cui ſi totam ſimul infundas aquam,
totam effundit, ſi verò guttatim inſtilles, totam
recipit, & cohibet. Sic Salmeron optimi magiſ-
tri munus exprimit, dum doctrinam paulatim
Vatabl. effundit auditorum captui. Vatablus legit : *Os
juſti propugnabit ſapientiam.* Quod pulchrè decla-
rat doctrinæ modum; ſicut enim ex una vite, per
propagationem extentis palmitibus paulatim plu-
res fiunt; ſic ſapiens doctrinam ſuam blandè, ac
ſuaviter in audientium animos debet traducere,
Cantic.1. *Botrus Cypri dilectus meus mihi*, Gantic.1. n.14.
Loquitur anima ſancta cum dilecto ſuo adhuc in
via incipientium. Sed cur non uvam, non vinum,
non maturum fructum dixit; ſed tantùm botrum,
gemmulam, ſive florem? Delectabatur ſponſa
cum eo, quod tunc licebat, ut poſteà per majora
Origen. incrementa maturum fructum caperet. Origenes
homil.2. in Cantic. *In quibus*, ait, *Verbum Dei
vitis vera efficitur, non eis ad ſummum maturos
botros producit, & dulces, nec repente eis efficitur
vinum ſuave, & lætificans cor hominis, ſed prius
producit in eis ſuavitatem odoris in florem. Botrus
hic florens monſtratur eſſe in vineis Engaddi, ut
gratiam fragrantiæ ipſius imitant in initiis animæ,
ut poſt pati poſſint acerbitatem tentationum, quæ
propter Verbum Dei credentibus eveniuntur, & ita
demum maturitatis ejus dulcedinem præbet.* Non
ſubitò, ſed per inferiora ad majora aſcenden-
dum, & anima gaudeat priùs in botris, ut poſ-
tea delectetur in vino optimo, & condito in
regno cœlorum.

QUÆSTIO VI.

Quare dicitur liber generationis, *& non* paſſionis?

16. DE paſſione frequentiſſimè tractat D. Mat-
thæus, & tamen hic liber paſſionis non di-
citur. Reſpondeo primò, quod *liber* ſæpe dicitur
apud Hebræos ab eo, quod eſt in principio, ut
jam notavi in expoſitione. Secundò, Myſticè reſ-
Dominus memorat, non quod donat, ſed quod decipit. pondent ingenioſi Prædicatores, quod Chriſtus
in paſſione ſuum nobis pretioſum donavit ſan-
guinem, in generatione verò noſtram à nobis
naturam & ſanguinem habuit : & magnificentiſ-
ſimus Dominus illius, quod acceperat, non verò
quod largitus erat, mentionem facit. Vide *cap. 1.
num.25.* Tertiò, in generatione filius Dei ad noſ-
tram ſalutem, ac redemptionem ſe obligavit,
atque adſtrinxit; ad hoc enim noſtram carnem
aſſumpſit. Præclarè ergo *liber* dicitur, non paſ-
ſionis, ſed *generationis*; nam in tam magnifico
Domino, ſat eſt ſe pigneratum exhibere, ut inde
Chryſoſt. totum confectum intelligatur negotium. D. Chry-
ſoſtom. *homil.2. in Matth.* poſtquam quæſtionem
movet, ſic pulchrè ſolvit. *Cujus verò*, ait, *rei
gratia librum ipſum generationis Chriſti vocat, ubi
non ſola utique generatio, ſed tota prorſus ipſius
myſterii diſpenſatio continetur? Quia totius ſci-
licet diſpenſationis caput, & radix, atque princi-
pium omnium nobis conſiſtit bonorum Evangeliſta
autem ab ipſo omnium fonte, & capite bonorum
librum vocavit.* Generationem tantùm ſcripſit
divinus Evangeliſta, quia ab ipſa tanquam à pe-
renni fonte omnia bona manarunt. Et idem eſt *Idem eſt quod Deus incipiat benefacere, ac quod perficiat.*
quod Deus factus eſſet homo, ac quod totum re-
demptionis opus abſolveret, & nos multis aliis
beneficiis cumularet.
*Deſcendet ſicut pluvia in vellus, & ſicut ſtilli-
cidia ſuper terram. Orietur in diebus ejus juſtitia,* 17.
& abundantia pacis, Pſalm.71. n 6. ubi Propheta Pſal.71.
loquitur de deſcenſu Chriſti, ejuſque ſanctiſſima
nativitate : & tunc ait quod facta ſit pax; & eſt
ſermo de ſpirituali, ut vult noſter Incognitus; & Incognit.
Angeli hanc denunciarunt paſtoribus : *Et in
terra pax hominibus.* Sed amicitiæ fœdus inter
Deum, & hominem initum eſt in Chriſti morte,
quando per ſuum ſanguinem nos æterno Patri
reconciliavit : quomodo hæc pax in ejus nativi-
tate decantatur? Idem enim eſt, quod Chriſtus
noſtra carne indutus apparet, ac quod totum
eſſet abſolutum redemptionis beneficium; Deus
enim in ſuis non deſtitit donis, ſed ſemper ma-
jora communicat. Et ideo ait D. Leo *ſerm.9. de* D.Leo.
nativitate. Nato Chriſto jam reparatio generis
humani decantatur in terra, ex uno enim benefi-
cio Deus ad aliud pigneratur. *Bonitatem feciſti
cum ſervo tuo, Domine, ſecundùm verbum tuum. Boni-
tatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me.* Pſ.118. Pſal.118.
n. 66. Commemorat Propheta dona ſibi à Deo *Deus ex*
data, ſcilicet gratiam, miſericordiam, & filium *uno bene-*
ſapientem; ſed ſi hæç jam habet, quomodo nova *ficio pigne-*
poſtulat? ut meritò dubitet Auguſtinus? Reſ- *ratur ad aliud.*
pondet D. Remigius : *Quaſi dicat Propheta : Tu* Auguſt.
debes me docere juſtificationes tuas : nam tu jam Remig.
feciſti cùm me ſervo tuo bonitatem. Tanquam ſi
uno accepto adſit pignus, ad aliud conſequen-
dum; & ideo miſericordiam poſtulat, fac cum
ſervo tuo, quia bonitatem cum illo feciſti.
Dato juramento, præcipit Abrahamus ſervo 18.
ſuo ut tenderet in Meſopotamiam ad conquiren-
dam filio ſuo uxorem è domo Patris ſui. Cui reſ-
pondit famulus, quod fieri poterat, ut mulier noſ-
ter venire. Tunc ait ei Abraham. [Dominus Deus,
qui tulit me de domo patris mei, & de terra nati-
vitatis meæ, qui locutus eſt mihi, dicens : Semini
tuo dabo terram hanc; ipſe mittet Angelum ſuum
coram te, & accipies inde uxorem filio meo.] Ge-
neſ.24. n.7. Unde agnovit Abrahamus præſentiam Geneſ.24.
Angeli ſervo ſuo affuturam? Ex beneficiis antea
præſtitis : ac proinde certus erat, quod Deus, qui
illi tam largam ſtipulationem de filio, ac ſemine
dedit, omnia eſſet impleturus, & uxorem perſimi-
lem daturus. D. Chryſoſt. hom 48 in Gen. [Docet Chryſoſt.
enim, ait, quantam olim ab initio Dei benevolen-
tiam invenerit, & quod ille, qui à domo patris ſui
evocaverit, & uſque ad hoc tempus ita guberna-
verit, ita tam provecta ſenecta Iſaac dederit, pro-
ſpera, quæ adhuc reſtant, faciet. Bene animatus,
inquit ibi, Certus ſum quod qui tantis me bene-
ficiis hactenus proſecutus eſt, prioribus etiam
illud addet, & mittet Angelum ſuum ante te.]

QUÆSTIO VII.

Quomodo deſcribatur generatio Chriſti, cùm ſit figuratus in Melchiſedech?

EVangeliſta totus eſt in aſſignanda Chriſti 19.
genealogia, cùm Apoſtolus ipſum Domi-
num aſſimilet Melchiſedech, *ad Hebr.5. num 6.*
&

*& cap.*7. *n.*1. *&* 3. dicitur Melchiſedech, *ſine patre, ſine matre, ſine genealogia.* Quomodo ergo figuratam non ſtat cum figura? In figura nulla eſt progenies; in figurato tam amplam invenis? Reſpondeo. Intellige Myſterium. Melchiſedech ſecundùm ordinem naturalem patrem, & matrem habebat. Imò D. Epiphanius *hæreſ.*51. tradit, ejus patrem fuiſſe Eraclam, & matrem, Aſtaroth, vel Aſteriam: dicitur autem patre, & matre carere, prout idem eſt Melchiſedech, ac rex juſtitiæ; quia tunc nullus conſanguinitatis affectus in eo introſpiciebatur. Eodem modo Christus Dominus in ordine naturali, tot quot hîc vides nomine vocatos, obtinet patres, at verò ut rex Juſtitiæ, nulla in eo viſa eſt carnis, & ſanguinis propenſio, aut inclinatio; ita ut aliquando diceret: *Quæ mater mea, & qui ſunt fratres mei?*

D. Epiph.

In vero rege nullus conſanguinitatis affectus appareat.

20. De Jacob ait Scriptura: *Iſraël diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos*, Geneſ.37. n.3. Et tamen cùm moriturus benediceret filios ſuos, Judam conſtitui Regem, & *ut adorarent eum fratres ejus*, Gen.40. n.10. Si ſanctus ſenex Joſephum ſupra cæteros diligebat, quare ſupra cæteros non honoravit? Rupertus lib.4. de oper. Spiritus ſancti, cap.16. *Quia*, inquit, *in dandis benedictionibus non ſuam, ſed Dei voluntatem debuit facere, non carnis affectum, ſed ſpiritus inſtinctum ſequi, dignum fuit.* Iſraël, non carnis, ac amoris pondere, ſed Spiritus ſancti inſtinctu ducebatur; idcóque ſceptrum tribuit, non illi, qui dilectiſſimus erat, ſed Judæ, in quo majora erant merita futura. De æterno Patre ait Christus Dominus: *Omne judicium dedit filio, quia filius hominis eſt*, Joan.5. à n.22. Sed quare Pater non dedit judicium Christo Domino, quia ejus filius, ſed quia filius hominis? Ad noſtram eruditionem, ut ex D. Auguſt. *tr.*20. & ex aliis in proprio loco colligam, ut oſtendat, quod non naturæ pondere, ſed meritorum diſcretione in natura aſſumpta traditum eſt judicium filio; ut inde ſumas exemplum, quod pro ratione meritorum, non ſanguinis, tua bona diſtribuas: nam, ut dicitur Proverb.28. n.21. *Qui cognoſcit in judicio faciem, non benefacit iſte, & pro buccella panis deſerit veritatem.* Ita ſapiens, ut integritas judicis ſervetur, faciem debet ignorare.

Geneſ.37. — Geneſ.40. — Rupert. — Joan.5. — Auguſt. — Prov.28.

EXPOSITIO III.

Dictionis, Jeſu Chriſti.

21. JEsus ſanctiſſimum nomen proprium eſt, & idem ac *Salvator*; quo nomine, ut notat Rupertus *hîc*, divinitas indicatur; proprium enim eſt Dei, ſalvare, ſicut illius eſt ſolius peccata dimittere. *Chriſti* cognomen eſt dignitatis, Hebraicè *Meſſias* appellatur, Græcè *Chriſtus*, Latinè *unctus* dici poteſt. Unde, ut advertit Beda nomen eſt dignitatis; nam Reges, Sacerdotes, ac Prophetæ ungebantur. Reges, ut Saul 1.*Reg.*10. *num.*1. David 1.*Reg.*16.*num.*13. Salomon 3.*Reg.*1. *n.*19. Sacerdotes *Exod.*29. *n.*7. *Levit.*8. *n.*12. Prophetæ ut Eliſæus 3.*Reg.*19. *n.*19. Dicitur ergo Chriſtus, id eſt, Meſſias promiſſus in lege, ſeu unctus ipſa divinitate. Iſai.61. n.1. *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxerit me*; in Regem ſcilicet totius univerſi, in Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech, & in Prophetam, *Deut.*18. *num.*15. Iſidorus *in Eccleſiaſt. cap.*24. *&* 25. D. Irenæus *lib.*3. *cap.*70. D. Ambroſius *ad Hebr.* D. Athanaſius *orat.*2. *contra Arrian.* D. Damaſcenus *lib.*4. *de fide, cap.*20. D. Hilarius *lib.*3. *de Trinit.* latè proſequuntur. Nota ex Heſychio *lib.*2. *in Levit. cap.*8. quòd Salvator noſter dicitur Jeſus Chriſtus; nomen *Jeſus* ſibi retinuit, & nobis nomen *Chriſtus* communicavit; unde credentes dicti ſunt Chriſtiani, *Actor.*15. *num.*26. *Jeſus* nomen ſalvandi, & redimendi eſt, *Chriſtus* verò cognomen dignitatis, ac Regiæ majeſtatis: ſibi ergo Dominus reſervavit, quod paſſionem, ac crucem importabat; nobis verò, id, quod ſplendorem gloriæ, ac majeſtatis induebat, communicavit.

Rupert. — Beda. — Iſai.61. — Iſidorus. — Irenæus. — Ambroſ. — Athanaſ. — Damaſc. — Hilar. — Heſych. — *Chriſtus ſibi retinuit paſſionem, nobis communicat excellentiã.*

QUÆSTIO VIII.

Quomodo D. Matthæus ſuum inchoët, & terminet Evangelium?

NOſter ſacer Scriptor in nomine Jeſu canonicam ſuam exorditur hiſtoriam, eam terminat illis verbis: *Ecce, ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*, Matth.28. num. ultim. In Evangelio Chriſti regnum exprimitur, & declaratur, quod ut optimum, & præcellens duobus clauditur: ſuos redimere, quod dicit Jeſus, & eis omnibus diebus adeſſe. *Ecce ego vobiſcum ſum.* Norma optimi Regis, & Præſulis eſt, ſubditos à malis, calamitatibuſque eximere, atque ais ſemper aſſiſtere. Conſtituit Pharao Joſephum præpoſitum, ac gubernatorem in omni imperio ſuo; & vocavit eum lingua Egyptiaca *Salvatorem mundi. Egreſſus itaque Joſeph ad terram Ægypti circuivit omnes regiones*, Gen.41. n.45. Solemne erat apud antiquos ab operibus, ac rei eventu nomen imponere; ſic à fortitudine dicitur Jacob Iſraël, Moyſes eo quòd ab aquis ſublatus ſit. Cur ergo ab interpretatione ſomnii non dicitur Joſeph auſculator myſteriorum, ſed Salvator mundi? Cur tam ſolemnem diem non multis celebrat? Non multa Concilia convocat; ſed ſtatim circuit regiones Ægypti? Cùm totum regimen regni ad Joſeph eſſet delatum, nihil aptius ei conveniebat, quàm quòd eſſet Salvator, ac totum regnum deambularet, ut ita pro omnium ſalute adſtaret, ac omnium utilitati proſpiceret, & omnibus præſens adeſſet. D. Syneſius lib. de regno: *Quique vigilare, & in maximo concurſu ſolicitudinum verſari ſuſtinet, ut noctu, & interdiu ſubditi malis omnibus vacent; hîc in genere quidem ovium, paſtor, in hominum verò genere, Rex eſt.* 22.

Matth.28. — *Boni principis eſt adeſſe ſuis.* — Geneſ.41. — Syneſius.

Iſaias 6. n.1. vidit Dominum in throno majeſtatis: *Seraphim ſtabant ſuper illud, Sex alæ uni: & ſex alæ alteri: & duabus volabant faciem ejus, & duabus volabant.* Gravis ſuboritur quæſtio; nam in dictis videtur magna repugnantia; *ſtabant*, & *volabant*; hæc enim inter ſe contraria ſunt, quod enim ſtat, in uno loco immobiliter perſeverat; quod verò volat, unum ſpatium relinquit, & continuo corporis motu novum acquirit. Hugo ait, quod *Seraphim ſtant, id eſt, Prælati, ſuper Eccleſiam, ſicut excubiæ ad ſalutem populi.* In aliis divinis ſpiritibus vera ſuperiorum ſolicitudo adumbrabatur; 23.

Iſai.6. — Hugo.

tur; ideóque ſtant, & ſimul volant; ſtant, tanquam vigiles, & ut omnibus præſentes adſint; volant verò ad cujuſcumque neceſſitatem, & miſeriam, in illius ſublevamen. Hæc, ut Seneca ad Polybium
Seneca. explicaret, dicebat de Rege: *Omnium ſomnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor, omnium delitias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio.*

QUÆSTIO IX.

Quare hic exprimatur ſolùm nomen Jeſu Chriſti, & non Filii Dei?

24. AD oſtenſionem Chriſti maximè faciebat, quod nomen filii Dei hîc apponeretur, poterat enim ita inſcribi: *Liber generationis filii Dei Jeſu Chriſti.* Quare non? Reſpondeo primò, quod Evangeliſta hîc tantùm naturalem Chriſti narret generationem, & ideo divinam ſilentio premit. Secundò. In nomine filii Dei (*Obligatio menti magis affixa, quàm dignitas.*) reſplendet maximè Chriſti dignitas, in nomine verò Jeſu magna ejus obligatio redimendi, atque ſalvandi: potiùs ergo decrevit, per aſtrictiorem obligationem innoteſcere; quàm per ſummam majeſtatem, tanquam quod illa eſſet alta
Rupert. mente repoſita. Tertiò. Ut notat Rupertus, in eo, quod dicitur Jeſus Deus eſſe aſſeritur, & Deus verus cognoſcitur, ut in expoſitione dixi, & ipſam celſitudinem filii Dei potiùs voluit ſalvandi operibus oſtentare, quàm ſpecioſis titulis, & nominibus filii Dei.

25. Cùm Dominus inter accuſantium voces ſtetiſſet coram nefario judice Pilato; & ab illo in multis eſſet interrogatus: *Non reſpondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præſes vehementer,*
Matth. 27. Matth. 27. num. 14. Valde mirum, quod Dominus ita taceret, nec ſe verum eſſe Regem, Meſſiam, ac Filium Dei declararet, ne impudica blaſphemantium ora ſuorum verborum vi compeſceret; non enim ſe Regem prodit verbis, ſed operibus. D. (*Majeſtas operibus potius quàm titulis oſtendenda*)
Ambroſ. Ambroſ. lib. 10. in Lucam: *Cur, ait, Dominus tacuerit? illud tamen præſtantiſſimum, quod maluit ſe Regem probare, quàm dicere.* Hic eſt enim effectus præſtantiſſimi ingenii, ut non ſpecioſis titulis, ſed magnis factis proclametur, hæc enim ſunt, quæ minimè nobilitant. In impium decretum de nece Judæorum conceſſit Aſſuerus, & cùm ponitur exemplum epiſtolarum, dicitur: *Rex ma-*
Eſther. 13. *ximus Artaxerxes*, Eſther 13. n. 3. Poſtcà verò detecta malitia Aman, illud revocavit, & tunc dici-
Eſther. 16. tur: *Rex magnus Artaxerxes*, Eſther 16. num. 1. Cur in crudeli edicto maximus appellatur; dum verò juſtè, ac rectè operatur, magnus nominatur, quod eſt quid minus, & inferius? Cùm tyrannicè agitur, præſtantiſſimus titulus profertur, ut eo perſona nobilitetur; cùm verò præclariſſimæ res geſtæ adſunt, ipſæ ad magnum ſplendorem divulgandum ſufficiunt, & ſpecioſum nomen non deſideratur: nihil enim Principem magis oſtendit,
Baſilius. Iſai. 3. quàm ipſamet animi virtus. D. Baſilus expendens verba Iſaiæ cap. 3. *Apprehendet enim vir fratrem ſuum*, ſic ait S. Pater: *Verus Princeps, non per hæc ſigna externa internoſcitur, cujuſmodi ſunt, purpura, torques, ſeu amiculum pertenue, & diadema; ſed per id, quod in primis obtinet, virtutem Principe dignam.*

QUÆSTIO X.

Quare priùs ponitur nomen JESU, *& poſteà* Chriſti?

DIfficultas eſt, cur primò ab Evangeliſta Jeſus, & poſtea Chriſtus nominatur, ait 26.
enim: *Liber generationis Jeſu Chriſti*, & non è contra? Reſpondeo, quod nomen *Jeſus*, id eſt, *Salvator*, dicit merita: *Chriſtus* verò dignitatem importat: appellatur ergo primò *Jeſus*, (*De meritis potiùs quàm dignitate gloriandum.*) & poſtea *Chriſtus*, quia de meritis potiùs quàm de corona, & purpura Salvator noſter gloriatur. Secundò. Merita dignitatem præcedere debent, & ideo antequam nominetur Chriſtus, id eſt, Rex, nomine Jeſus, in quo noſtræ redemptionis merita demonſtrantur, inſignitur.

Præcepit Deus Abrahamo, Geneſ. 17. num. 1. 27.
Ambula coram me, & eſto perfectus, ſeu, ut legunt Geneſ. 17.
Septuaginta, *eſto inculpabilis*, ſeu, ut Oleaſter, *eſto* Septuag.
integer, ſeu, ut D. Ambroſ. *Emerere conſpectu meo.* Oleaſter. Ambroſ.
Sed quare ei mandatur, ut mereatur? Promittebat Deus Abrahamo ingentem generationem, ac terram Chanaam, *n.* 8. in poſſeſſionem ſempiternam, per quam terra viventium communiter intelligitur; meritò ei dicitur, ut mereamur; nam ante acquiſitionem præmii, merendum, ac inſudandum eſt. Fides Abrahamo inhæſit, cui promiſit Deus multiplicationem generationis ſuæ, Geneſ. 13. Geneſ. 13.
n. 16. *Faciam, ait, ſemen tuum; ſicut pulverem terræ.* Et cap. 15. n. 5. idem beneficium repetendo, in- Geneſ. 15.
quit, *Suſpice cœlum, & numera ſtellas ſi potes; ſic erit ſemen tuum.* Sed quare prima comparatio abjecto pulveri fit; ſecunda micantibus ſtellis? Eleganter Hugo: *Ad ſtellas, ait, uſque evehuntur, qui* Hugo.
ita ſe abjiciunt, ſicut pulvis. Ac ſi dicat, quod illi ſolum micandi dignitatem in firmamento obtinent, qui merentur, labores, & humilitates ſuſtinendo. Dum Chriſtus Dominus in Cruce penderet, Patrem exoravit: *Dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.* Luc. 23. num. 24. Sed quare dicitur: *Non* Luc. 23.
ſciunt, quid faciunt; cùm Principes, & multi è populo ipſum agnoverint; de quo multa dicam ſuo loco. Nunc in rem præſentem, & moraliter, Judæi Pilato efficaciter inſtabant, ut de titulo, qui in cruce erat affixus, partem deleret: *Noli ſcribere* (*ubi merita, ibi dignitas.*) *Regem Judæorum*; relinqueret verò alteram, ſcilicet, *Jeſus Nazarenus* Et miſeri, qui meritum, in nomine *Jeſus* ſignificatum, relinquentes, Regis dignitatem adimere intendebant: meritò igitur de eis dicitur, *Non ſciunt, quid faciunt.*

EXPOSITIO IV.

Dictionum, filii David, filii Abraham.

CUM multi in populo hoc nomine 28.
Jeſus fuerint dicti, ſeu, quod verius eſt, quod ipſi aliquam cum eo habuerint ſimilitudinem; ideo Salvatoris noſtri perſona multis ſignis determinatur; ac proinde poſtquam Evangeliſta nomine ſuo Jeſum expreſſit, addidit Chriſtum filium David, filium

Cajet. Janſenius.

filium Abraham. Deinde cùm ſcriberet eis,qui ex lege Chriſtum noverant repromiſſum, voluit, quòd ipſe eſſet, qui eiſdem fuerat diù longe promiſſus, luce clarius aperire. *Liber generationis Jeſu Chriſti filii David, filii Abraham.* Cajetanus, & Janſenius ita legunt: *Liber generationis Jeſu Chriſti filii David, qui David fuit filius Abraham.* Sed antiqua ſanctorum Patrum ſententia Hieronymi, Chryſoſtomi *homil.* 1. D. Thom. Ruperti,& Paſchaſii,quam ſequuntur communiter Recentiores, retinenda eſt, Chriſtum ſcilicet appellari primò filium Davidis, ſecundò Abrahami, quia de eorum ſtirpe expectabatur Meſſias,ut ſic probaret, Chriſtum verum eſſe Meſſiam.

Hieron. Chryſoſt. S.Thom. Rupert. Paſchaſ.

Quæstio XI.

Quare Chriſtus dicatur filius Davidis, & Abrahæ.

29\. Chryſoſt.

EGregiè reſpondet Chryſoſtomus homil. 1. *Matthæus*, ait, *accedentibus his, qui ex Iudæis Chriſto crediderant, & rogantibus, ut quæ verbo docuerat, hæc eis litteris ſervanda dimitteret, Hebræo dicitur Evangelium ſcripſiſſe ſermone, utpote Iudæis ſcribens, nihil amplius ſtuduit oſtendere, quàm quod ex Abrahæ, & Davidis Chriſtus ſtirpe deſcenderet: nihil enim magis delectare Iudæos poterat quàm Chriſtum Abrahæ, & Davidis nepotem eſſe dicere.* Matthæus,ut dixi *in proœmio*, ſcripſit Evangelium ſuum Judæis ad fidem converſis:ut ergo eis ſanctam perſuaderet doctrinam, eorum animos attrahere voluit, Chriſtum ex eorum genere natum eſſe aperiendo; hoc enim debet eſſe ſtudium optimi magiſtri, ut doctrina ſua in audientium cordibus inſinuetur, & ita ununquemque facile ſua inclinatione alliciat, & trahat.

Magiſter audientium animos attrahere intendat inclinatione ſua.

30\. Apoc.19.

Ait Joannes: *Vidi unum Angelum ſtantem in ſole,& clamavit voce magna,dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cœli: venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei ut manducetis carnes Regum,& carnes tribunorum,& carnes fortium, & carnes equorum, & ſedentium in ipſis, & carnes omnium liberorum, & ſervorum, & puſillorum,& magnorum*, Apocal. 19. num. 17. Per has carnes Regum, tribunorum, fortium, intelligitur omnis ciborum varietas tam Principum quàm inferiorum.Sed jam quæro: Cur iſte Angelus vocat tantùm aves per medium tramitem cœli volantes; non verò illas quæ in ſuis nidulis quieſcebant, vel in ramis arborum ſedebant?Volucres ciborum appetitu agitatæ volāt,ac circumquaque feruntur; has enim, propoſita omni eſca, ut facilè unamquamque ſua conditione trahat,ad cœnam vocat Angelus,hic enim prædicatorem Evangelii adumbrat, ut tenent D. Ambroſius,Aretas,Richardus, Interlinealis.Nam bonus magiſter uniuſcujuſque ingenium debet indagare, & explorare, ut ſuomet affectu quemlibet valeat ineſcare, atque ad ſalutis adducere viam Ansbertus. *Sancti prædicatores, gladio verbi omnes transverberantes in Chriſti corpus quod eſt Eccleſia trajiciunt. Percurrit autem idem Auctor hujus hiſtoriæ ſingulas hominum qualitates ad Chriſtum convertentium, & dicit carnes equorum, & ſedentium in ipſis*, &c. Ac ſi dicat, quòd divinus Concionator hominum qualitates conſiderat; ut illis inſpectis, quemlibet facilè ſua voluptate, ac omnium condimentorum lautitia trahat. Vide *cap.* 1. *numer.* 82.

Ambroſ. Aretas. Richard. Interlin. Ansbertus.

Quæstio XII.

Quare hîc ponantur primò David, & Abraham, & eorum filius expreſsè dicatur Chriſtus?

QUæſtio eſt: Cur Chriſtus Dominus Davidis, & Abrahami tantùm filius ſcribatur, non verò Iſaac, Jacobi, & aliorum, ait enim Evangeliſta, *filii David, filii Abraham?* Reſpondent primò D. Chryſoſtomus *homil.*2. Petrus Damianus, Albertus Magnus, S. Thomas, Hugo *hîc.* Quia Chriſtus Dominus ſimul Rex, & Sacerdos erat: oportebat ergo de ſacerdotali ſimul, & regio ſemine carnem ſuſcipere: & ad id manifeſtandum voluit primos ejus parentes in genealogia nominare Davidem, & Abrahamum, quorum alter Rex in lege ſcripta, alter Sacerdos extitit, ut ſic omnem Evangeliſta honoraret ſtatum, Eccleſiaſticum in Abrahamo, in David ſæcularem. Secundò. Abulenſis *quæſt.* 3. hoc refert ad eorum ſanctitatem. *Matthæus*, ait, *in generatione Chriſti aſſumpſit principia à duobus hominibus, unus erat qui ſcilicet circunciſus eſt, & in quo fuit principium credendi Abrahamo; alius fuit, qui electus eſt ſecundùm cor Dei, ſcilicet David.* Et ſimiliter D.Thom. Quaſi dicat,quod in uno fuerit principium credendi, & in altero munditia cordis. Seu quod in uno reſplenduerit fides, altero operatio, ex quibus tota dignitas Chriſtiana deſumitur. 31.

Chryſoſt. Damian. Alb.Magn. S.Thom. Hugo.

Deus omnes honorat.

Abulenſ.

Dignitas Chriſtiana, ex fide, & operatione.

Tertiò reſpondent D.Chryſoſtomus *homil.* 2. D. Anſelmus, Carthuſianus, Ludulphus,Gloſſa, Abulenſis *quæſt.*3. cujus ſunt verba: *In Chriſti genealogia Patriarchæ, & Reges ſunt viri honorabiliſſimi, & ad oſtendendam iſtam dignitatem ponuntur iſti duo, quorum unus fuit primus, & maximus, inter Patriarchas, ſcilicet Abraham: & alius primus & maximus inter Reges, ſcilicet David.* Hi duo in primo capite, ac ſub parentis nomine affinguntur, quia fuerunt primi, unus inter Patriarchas, alter inter Reges. Et primi in aliquo ordine maximè venerandi, ac colendi ſunt. David autem dicitur primus inter Reges, non in Regno Iſraëlitico,anteceſſit enim Saul, ſed in tribu Juda, ac progenie Chriſti, ut notat Pater Guevara:quia non ſolum ſibi, ſed etiam ſuis ſucceſſoribus meruit promiſſionem regni; at verò pollicitum Sauli datum, ad poſteros non tranſivit, 1. *Reg.* 10. Et qui regalem purpuram,non ſucceſſoribus, ſed ſibi tantum nanciſcitur, vix nomen Regis meretur.Ait Samuel Sauli: *Abjecit te Deus,ne ſis Rex,* 1. Reg. 15. num. 52. Quomodo dicitur regno privatus,cùm poſtea regnaverit?Abulenſis quæſt. 26. *Ideo rectè dicitur, quod abjectus eſt, ne regnaret, quia privatus eſt jure regnandi in filiis.* Ubi primum regnum filiis perdidit, ſtatim ab ipſo regali faſtigio depoſitus eſt. 32.

Chryſoſt. Carthuſ. Ludulph. Gloſſa. Abulenſ.

Primus in aliquo ordine venerandus.

Guevara.

1.Reg.15. Abulenſ.

Pater ut ſibi habeat, acquirat filiis.

Quartò.Rupert.lib.4.de vict.Verbi c.27. *Ratio docet*,inquit,*non multo minoris fuiſſe meriti, peperciſſe inimico propter Deum,quàm non peperciſſe unigenito filio. Hoc fecit David inimico ſuo infenſiſſimo* 33.

Rupert.

ſimo quærenti animam ſuam, inimico Regis, cujus regnum ſine dubio ſe ſuſcepturum eſſe ſciebat. Ob hanc maximè cauſam juratum illi eſſe arbitramur, quod ſemen, vel caro ejus aſſumenda eſſet in filium Dei, quia maximè cauſa iſta facit filios Dei. Ideo hi duo in principio generationis affixi ſunt, ac peculiariter eorum filius dicitur Chriſtus, quia ſe ipſos vicerunt, ac proprium in ſervitutem redegerunt appetitum, unus non parcendo filio, alter inimico parcendo. Quintò. Ambroſ. *in c.3. Luc.* ad illa verba: *Qui fuit Adam;* hanc quæſtionem excitat, & ita ſolvit: *Ideo duos*, ait, *generis auctores Evangeliſta diligit; unum, qui promiſſum accepit de congregatione populorum: alterum, qui de generatione Chriſti oraculum conſecutus eſt, & ideo licèt ordine ſucceſſionis poſterior; prior tamen, quàm Abraham, generatione deſcribitur David.* Quaſi majori ſanctitati Davidis hoc attribuat: nam Abrahamus ex gentibus, ſed infidelibus præelectus ad Chriſti proſapiam, David verò ex congregatione fidelium, atque credentium. Et inter iniquos aptari, ac eligi, maximè laudabile inter bonos autem, & probatos, hoc raræ extraordinariæque virtutis eſt. Sextò. Rationem addit Carthuſianus: quia ſanctiores erant; qui enim in majori ſanctitate prælucent, in majori dignitate, ac honore ſunt apud Deum.

Ambroſ. *Inter bonos eligi rara virtus.*

34. Hieron. Paſchaſ. Carthuſ. Beda. Gloſſa. Geneſ. 12. & 22.

Septimò. Multò verior mihi eſt Patrum communis ſententia, D. Hieronymi, D. Paſchaſii, Carthuſiani, Bedæ, Gloſſæ, & aliorum. Ideo inter omnes Abraham, & Davidem, primos parentum nomine proponit; quia ad hos facta eſt Chriſti repromiſſio. Abrahamo Geneſ. 12. num. 13. & 22. n. 18. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Quod D. Paulus de Chriſto intelligendum eſſe docet *ad Galat. n.* 17. Davidi verò 2. *Reg.* 7. *n.* 12. *&* 1. *Paralip.* 17. *n.* 11. *& Pſal.* 88. *n.* 4. *Pſal.* 131. *num.* 11. Ex quo profundè conſidera, lector, quod Deus magnatibus Abrahamo, & Davidi adventum filii ſui promiſit: at redemptionem, & beneficium in omnes, tam magnos, quàm parvos diffundit. E contra verò hujus ſæculi Reges promiſſiones ad omnes tam nobiles, quàm plebeios extendunt, dignitates autem, & munera ad Principes coarctant.

Deus quamvis uni promittat omnibus largitur.

35. Luc. 1.

Adeſt Angelus in templo Zaachariæ, & ait illi: *Uxor tua Elizabeth pariet tibi filium*, Luc. 1. n. 13. Valde mirum eſt, quod Angelus dicat, *pariet tibi;* cùm Joannes non ſolùm parentibus ſuis; ſed omnibus natus ſit, venit enim, ut omnes crederent per illum. D. Ambroſ. *Plena ſemper*, ait, *& redundantsa ſunt divina beneficia, non exiguo conſtricta numero, ſed uberi bonorum coacervata congeſtis; Sanctus enim non ſolùm parentum gratia, ſed etiam ſalus eſt plurimorum.* Hic eſt Deus Opt. Max. quod quamvis tantus filius uni parenti promittitur, *pariet tibi*, in ſalutem tamen univerſi populi præparabatur.

Ambroſ.

36.

E contra verò Reges ſæculi bona ſpe omnes adimplent; munera tamen ſua ad Principes, ac Dynaſtas coanguſtare ſolent. Viro, qui interfecerit Goliath, promiſit Rex Saül filiam ſuam in uxorem: quem cùm occidiſſet David, fecit eum Saül tribunum ſuper mille viros, & dictum eſt ei, quod ut eſſet gener Regis, centum præputia Philiſthinorum neceſſaria eſſent Regi, 1. *Reg.* 18. *n.* 25. Poſtea verò ſuccedentibus rebus poſtulavit David uxorem ſuam Michol. *Quam deſpondi*, ait, *mihi centum præputiis Philiſthinorum*, 2. Reg. 3. n. 14. Jam inſurgit difficultas. Cur non ait: Quam mihi in uxorem promerui morte ingentis molis Goliath? Nónne pro hoc non extabat promiſſio Regis? Nónne hoc non fuit factum in Iſraël multo præclarius? Sine dubio. Cur hujus non meminit? Quando David ingentem illam dejecit membrorum proceritatem, parvus, & contemptibilis erat, ita ut Saül interrogaverit: *De qua progenie eſt iſte adoleſcens?* 1. Reg. 17. n. 58. David autem optimè agnoſcebat, Regis pollicitationem, etiam univerſalem, in magnatibus conſtipari; & ideo non optat, ac quærit Michol uxorem ſuam pro Gigantis nece, quando parvulus, & ignotus erat, ſed pro centum capitibus Philiſthinorum, tunc enim jam ut Princeps militiæ, ac magnus in toto populo venerabatur.

Reges, quãvis omnibus promittant, Principibus tantùm donant.

2. Reg. 3.

1. Reg. 17.

Quæstio XIII.

Quare dicatur, hîc primò inſcribit Abraham, & David, ob promiſſionem eis factam, cùm eadem aliis Patribus data ſit?

37. Ex ſeptima, & ultima ſuperioris quæſtionis ſolutione gravis ſuboritur difficultas: nam ibi reſolutum eſt ex communi conſenſu ſanctorum Patrum, ideo primum in hac genealogia Davidem, & Abrahamum ſortiri locum, quia ad hos de Chriſto Domino ſpecialis facta eſt promiſſio. Sed eademmet, quæ data eſt Abrahamo, iiſdem ferè verbis repetitur conceſſa Iſaaco *Geneſ.* 26. *n.* 4. & Jacobo *Gen.* 28. *n.* 14. Quare ergo aſſeritur, quod ob promiſſionem factam Davidi, & Abrahamo, hi primò, ac ſub nomine parentis, *Filii David, Filii Abraham*, recenſeantur? Reſpondeo primò. Iſaaco, & Jacobo, & aliis facta legitur ſimplex quædam promiſſio; at Abrahamo, & Davidi ſub juramento data eſt: ad Abraham teſtatur Scriptura, Geneſ. 22. n. 16. *Per memetipſum juravi, dicit Dominus, quia feciſti hanc rem.* Et Geneſ. 26. n. 3. Luc. 2. n. 73. *Juſjurandum, quod juravit ad Abraham patrem noſtrum.* Davidi ſimiliter dicitur Pſal. 131. n. 11. *Juravit Dominus David veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Et iterum Pſal. 88. n. 39. *Semel juravi in Sancto meo, ſi David mentiar, ſemen ejus in æternum manebit.* Ergo peculiariter Chriſtus eorum filius nuncupatur: nam ubi major eſt obligatio, efficacior, & validior exigitur recordatio. Secundò. Verbum datum Iſaaco, & Jacobo non fuit nova aliqua promiſſio, aut alia ab ea quæ facta fuerat Abrahamo, ſed confirmabatur in filiis ejus, & ideo dictum eſt Iſaaco, Gen. 26. n. 4. *Complens juramentum, quod ſpopondi Abrahamo patri tuo, multiplicabo ſemen tuum, & benedicentur in ſemine tuo, omnes gentes.* Ut ibi notant Chryſoſtomus, Cajetanus, Pereira, & alii. Solum ego de promiſſione Abrahami fit mentio, & non de aliis, quæ ſunt veluti continuatio, ac confirmatio illius: & hæc idem cenſentur cum beneficii collatione; qui enim beneficium confert, illud conſervare, & cuſtodire tenetur. Tertiò Abraham pater extitit multarum gentium, David paſtor: meritò igitur Chriſtus Rex Regum dicitur eorum filius:

Geneſ. 22. & 26. Luc. 2. Pſal. 131. Pſal. 88.

Ubi maior obligatio, maior & recordatio.

Geneſ. 26.

Chryſoſt. Cajet. Pereira.

Bonus rex, pater, & paſtor.

Rex enim ſuorum ſit pater & paſtor, utcumque
enim Chriſtus verus Dominus, & Rex comple-
D.Baſilius. xus eſt, ut ait D.Baſilius Magnus *homil.26.* de
Martyre Mamante.

38. Cùm Jacob in extremis benediceret filios ſuos,
Joſeph muneravit, ut eſſet paſtor, & pater; ſic
enim ait: *Paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël, Deus*
patris tui benedicat tibi benedictionibus uberum,
Geneſ.49. *& vulvæ*, Gen.49. n.24. per *ubera, & vulvam*,
Lyran. Cajet. parentis fœcunditatem intelligunt Lyranus, Caje-
Lyppom. tanus, Lyppomanus, & alii. Sed cur inter tot fe-
licia auſpicia, quibus bonus ſenex filiorum tur-
bam coronat, non alio munere dilectiſſimum
filium ſuum Joſephum afficit, niſi tantùm ut ſit
pater, & paſtor? Nihil ſanè opportunius ad rem
præſentem: Joſeph enim totius regni clavum
tenebat, ideo concedit ei benedictionem hanc,
nam in paternali munere poterat auſpicari, quali
amore, ac indulgentia ſubdit, & inferiores erant
proſequendi; in paſtorali verò ante præſtantiſſi-
mum aſſequebatur documentum, qua cura, at-
Philo. que ſolertia ſuper gregem vigilandum erat. Philo
lib. de Joſeph, de hoc loquens ait: *Quæ diſciplina*
cum civili convenit, nam qui ſummus eſt in arte
pecuaria, facile bonus Rex evadet, pulcherrimo
gregi hominum præpoſitus, approbata induſtria in
minori negotio. Cùm Moyſes eſſet conſtitutus à
Deo dux, & gubernator totius populi, jube-
tur, ut virga, qua oves ſoceri ſui paſcebat,
ipſum populum regeret, ut notat Clemens Ale-
Clem.Alex. xandrinus *lib. 1. Strom.* de eo dicitur à Deo:
Pſal.67. *Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moy-*
ſi, & Aaron, Pſalm.76.num.21. Et etiam ei à Deo
mandatum erat, ut ipſemet teſtatur. *Nunquid ego*
conceptionem hanc multitudinem, vel genui eam,
Num.11. *ut dicas mihi: Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare*
ſolet nutrix infantulum? Num.11. n.12. Ubi ei
Abulenſ. impoſitum eſt, ut tanquam pater, & mater ſe ha-
beat erga populum, ut expendit Abulenſis *q.*21.
Sed quomodo Moyſes tam mirabiliter ordinatus
à Deo rector totius populi, (imò in quo totius
regiminis recta ratio deſcribebatur) ei impera-
tum eſt, ut populum ſicut oves duceret, & tan-
quam filios portaret in gremio? Optimè ſanè,
Ambroſ. nihil aliud ad præſtantiſſimi moderatoris munus
exigebatur, niſi ut eſſet paſtor, & pater D.Am-
broſius *lib. 1. Epiſt.*4. poſtquam notat, quod
Abraham, Jacob, & Moyſes patres, & paſtores
fuerint, *Regalem*, inquit, *quandam in hoc munere*
diſciplinam induentes.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus non dicatur Adami filius?

39. S.Thom. PRima Incarnationis revelatio facta eſt Ada-
mo, ut docet D.Thomas 2.2. *quæſt.*2. *art.*7. *&*
D.Bonav. 3 *part. quæſt.*1. *art.*3. *ad* 4. Ubi expoſitores re-
ferunt multos Patres D.Bonaventuram *in* 2. *diſt.*
Epheſ.5. 23. *in literam Magiſtri.* Et ita explicant Patres
illud Pauli ad Epheſ.5. num.32. *Nunc os ex oſſi-*
bus meis, & caro de carne mea, Sacramentum
hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Ec-
Valentia. *cleſia*, de quo latè Valentia 1. *diſp.*7. *quæſt.* 2.
Vaſquius. *membr.*1. Vaſquius 3. *part. diſp.*12. *c.*3. Suarius *de*
Suar. *creatione lib.*3. *cap.*18. *n.*8. Reſpondeo primò, ad
quæſtionem. Revelatio, ſeu promiſſio Adæ merè
gratuita fuit, & liberalis; quæ verò Abrahamo,
& Davidi, data ex meritis. Et in domo Dei, quæ
per opera quis conſequitur, tantùm vendicant
primam ſedem. Secundò. Evangeliſta oſtende-
bat, Chriſtum verum eſſe Meſſiam; hic autem
promiſſus erat ex ſemine Abrahami, & Davidis; Abulenſ.
ideo hos tantùm commemorat. Tertiò. Reſpon-
det Abulenſis *hîc*, *quæſt.*5. Matthæum ſcripſiſſe
Evangelium Judæis: progenies; & deſcenſus ab *Beneficia*
Adam, vel Noë communes eſſe omnibus homi- *particularia*
nibus, ab Abrahamo particulares populo Iſraë- *magis æſti-*
litico; & beneficia, quò magis particularia, eò *mantur.*
magis æſtimari certum eſt.

Quod populus eductus fuerit de captivitate 40.
Ægyptiaca per tot mirabilia, ſæpenumerò Deus
in memoriam populo redegit, ut notant noſter
Incognitus, Lorinus, & alii. *Ego ſum Dominus* Incogn.
Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Pſal.80. Lorinus.
n.11. Pſalm.77.n.11. Levitic.26. num.13. & 45. Pſ.10.&77.
Num.23. n.22. Hierem.11.n.4. & paſſim in Scri- Levit.26.&45.
ptura. Sed cur frequentius hoc beneficium pro- Num.23.
ponitur populo ante oculos, quàm prima homi- Hier.11.
nis creatio; nam quid multo majus eſt, cùm ſit
productio ex nihilo, & infinitam potentiam ar-
guat, ità ut juxta Thomiſtas, puræ creaturæ com- Thomiſtæ.
mitti non poſſit? Creatio quid commune ad om-
nes homines; egreſſus de Ægypto quid ſingula-
riſſimum populo Iſraëlitico; & beneficium ex
ſingularitate maximè accreſcit, ac multo majus
eſt. Et ita ait noſter Incognitus: Comparatione Incognit.
populi exitus de Ægypto magnum beneficium
erat. Ait Jacob filio ſuo Joſeph: *Do tibi partem* Gen.48.
unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amor-
rhæi, Gen.48.n.22. Magno cum myſterio explica-
tur terram illam, ſcilicet Sichem, conceſſam eſſe à
parente Joſeph *extra*, ſeu ut habet textus Hebraï-
cus *ſupra*, ſeu *ultra*, fratres ſuos. Nonne ſufficie-
bat dicere, *Do tibi hanc partem?* Ad quid addi- Abulenſ.
tur *extra fratres tuos?* Abulenſis, Cornelius, Corn.
Datur tanquam ſpeciale beneficium. Ut ex ipſa ſin-
gularitate donum præſtantius, ac majus videretur.

QUÆSTIO XV.

Quare ponatur prior David, quàm Abraham?

LOnga querela: Quare David præpoſitus eſt 41.
Abrahæ? Optimo, & divino conſilio ex Hieron.
multiplici ratione. Prima: Hieronymus, Chry- Chryſoſt.
ſoſtomus *in opere imperfecto homil.*1. Paſchaſius, Paſchaſ.
D.Anſelmus, D.Thomas, Hugo, Beda, & alii. Anſelm. S.Thom.
Ordo præpoſterus, ſed neceſſariò commutatus, ait Hugo.
Hyeronimus; *ſi enim primum poſuiſſet Abraham,* Beda.
& poſtea David, rurſus ei repetendus fuerat Abra-
ham, ut generationis ſeries texeretur. Quod ita
intellige; quia Matthæus obſervavit illum He-
bræorum eloquentiſſimum modum, ut quæli-
bet dictio incipiat ab eo in quo alia deſinit, ut
jam notavi, & ideo, ut notat Barradas, nomen
progenitoris bis conjunctim repetit, *Iſaac genuit* Barradas.
Jacob: Jacob autem genuit Judam; ac proinde ſi
Evangeliſta primum poſuiſſet Abraham, iterum
erat repetendus; ac ſi diceret: Liber generationis
Jeſu Chriſti filii David, filii Abraham: Abraham
autem genuit, &c. ad elegantiam Hebræorum
ſervandam

Chryſoſt.
Theoph.
Ambroſ.
Ambroſ.
S.Thom.

ſervandam. Secundò, D.Chryſoſtomus *citato loco*, Theophylactus, Abulenſis *quæſt.* 4. D.Ambroſius, ut citat D.Thomas. Quia David Rex, ut ait, dignitas regia venerаretur. Tertiò, Idem Abulenſis. Quia David ſanctior, & ſic magis dilectus Deo; quod ex eo colligit quia, de eo dicitur: *Inveni virum ſecundùm cor meum*, 1.Reg.13. Et colligit etiam ex multis in eum collatis beneficiis: fecit eum Regem totius Iſraël; multas ei gentes ſubjecit 2.*Reg* 8. & 1.*Paralip.*18. fecit eum excellentiſſimum Prophetam, & dedit ei ſapientiſſimum filium Salomonem. At probatio amoris, exhibitio eſt operis. Theophylactus ait. *Quia primus ex Regibus Deo placuit.* Maximè æſtimanda virtus in Rege, ideóque aliis, licèt antiquioribus, anteponendus.

Major ſanctitas, major dilectio.
1.Reg.13.
Theoph.

42. Idem.

Quartò: Theophylactus. Quia David Chriſti typum ſervabat; nam Chriſtus percuſſit diabolum, ſicut David Philiſthæum; pepercit inimicis, ſicut & David, & in hoc maximè illi ſimilis quòd tot preſſuris, ac calamitatibus regnum ſibi comparavit. Quintò, Palatius, *Scriptura docet*, ait, *ſinum Abrahæ eſſe locum refrigerii*; imò cap.8. dicitur infrà *Multi venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum. Cùm igitur Abraham deſignet quietem, innuit Dominus neceſſe eſſe, ut filius ſis Abrahæ, id eſt, quietis, priùs fuiſſe filium David pugnatoris anguſtiis, & laborib. preſſi.* Vide hîc *num.*10. ut ſignificatur, quod ad requiem per labores in David præfiguratos ſit tranſeundum. Sextò. In Davide promiſſio erat magis determinata, & veluti individuata. Abraham pertinebat ad omnes Tribus, & ad multas alias gentes, quæ ab eo ducebant originem? David verò ad Judam, & in eo ad peculiarem familiam, & ideo promiſſio Davidis in ore omnium magis verſabatur, ut ſtatim dicam. Vide ſuprà *quæſt.*14.

Similis Chriſto.
Palatius.
Prior labor quàm quies.
Beneficium magis particulare.

43. Anſelm.

Septimò D.Anſelmus. *Ideo*, ait, *David præponitur, quia in multis peccavit, non Abraham, qui in omnibus juſtus apparuit, ut ex ſola miſericordia, non ex meritis hominum notus probaretur.* Idem fortè Hugo, & alii. Ea de cauſa prior punitur David, qui & quondam peccator, ut proximior ſit Chriſto, cujus miſericordia maximè indigebat, ut ita neceſſitas approximaretur remedio, infirmitas ſaluti. Deinde, quia id Davide plus reſplenduit divina miſericordia, quàm in Abrahamo, nam ille in multis peccavit; iſte in omnibus juſtus apparuit, ait Anſelmus. Cùm ergo in hoc repræſentetur juſtitia, in illo miſericordia, David præcedat, miſericordia enim apud Deum primam ſemper occupat ſedem.

Hugo.
Infirmitas ſaluti proxima.

44. Rupert.

Octavò. Rupertus. *Myſteria*, inquit, *ſive Incarnationis, vel Nativitatis, Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis Ieſu Chriſti Filii ſui, prophetico corde concepit, & ori peperit anima hujus beati David, cunctiſque venturis poſt ſe ſæculis legenda, vel canenda conſcripſit; hoc Abraham non fecit, licèt Propheta fuerit, quippe qui nec litteras habuit. Rectè igitur licèt Abraham anterior fuerit, quàm David, non dixit Evangeliſta: Ieſu Chriſti Filii Abraham, filii David; ſed ordinem præpoſterans, filii David, filii Abraham.* Qui inter glorioſam Eccleſiaſticorum ſcriptorum coronam recenſentur, maximè colendi, ac venerandi ſunt inter omnes, licèt antiquatè præcedant. Cùm ergo David ſuos Pſalmos nobis ſcriptos dederit, quod Abrahamus non fecit; ideo in hac ſacra genealogia primus nominatur, *Principium loquendi Domino in Oſee*, 1. n. 2. Sed quomodo dicitur, quod Verbum Domini habuerit exordium in Oſee, cùm plures antea vaticinati fuerint Prophetæ, ut Natham, & alii? Veſtrum eſt, quod multi fuere antiquiores, ſed Oſee primus ſuum vaticinium literis mandavit, & ideo cùm ipſe primus ſcripſerit, ac compoſuerit librum, ideo ejus verbum primum dicitur. Ruffinus ibi, *Principium loquendi Domino in Oſee: id nimirum videtur oſtendere, quia ipſe primus ſit ad hoc genus ſermonis adſcitus; non quod Prophetæ ante non fuerint, cùm & beatorum Eliæ, & Eliſæi, & aliorum plurimorum eadem Regum hiſtoria geſta, dictáque commemoret; ſed quod eorum, qui quod prænunciabant, etiam literis mandare ad ſempiternam memoriam juberentur, operam Oſee primus aſſumpſerit.*

Qui libros componit, præcedit.
Oſee 1.
Ruffin.

45. Theoph.

Nonò. Ut etiam notat Theophylactus: *Quia apud Iudæos celebrior erat David, & poſterior fuit Arahamo.* Et ideo promiſſio facta ad David in populo erat maximè vulgaris, ita ut paſſim Dominus diceretur filius ejus, & non Abrahæ, ut ſtatim dabo. Hæc eſt enim ſolemnis conſuetudo, ut per nova in oblivionem vetera abeant. Decimò. Abrahæ non eſt facta promiſſio, qualis Davidi. Abrahæ pollicitum eſt tantùm, ex ſemine ejus Chriſtum naſciturum: & Davidi non ſolùm promittitur Chriſtus, ſed etiam regnum æternum nunquam abolendum. Pſal.88. n.36. *Semel juravi in ſancto meo ſi David mentiar, ſemen ejus in æternum manebit, & thronus ejus, ſicut Sol.* Et Iſai 9. n.7. *Super ſolium David, & ſuper regnum ejus ſedebit uſque in ſempiternum.* Undè rectè notavit Rupertus in hoc capite Matthæi; quod *promiſſio in David aucta eſt.* Meritò ergo primò dicitur filius David, & poſtea Abrahæ. In David promiſſio conſecuta eſt perſeverantiam uſque in ſempiternum: beneficia autem, & dona, quæ firmitatem ſtabilitatémque in æternum ſecum aſportant, hæc maxima inter omnia numerantur.

Per nova obliviſcuntur vetera.
Pſal.88.
Iſai.9.
Rupert.
Beneficia maxima quam perpetuitatem habent.

46.

Undecimò. Abrahamus poſtquam Deus ei ſpopondit de ſemine ſuo naſciturum, ſemper irreprehenſibilis extitit; ad David in multa dilapſus eſt peccata in adulterium Bethſabee, in homicidium Uriæ; in annumerationem populi: ut divinæ promiſſionis veritas refulgeat, dicatur Chriſtus primò filius Davidis: quamvis enim multa in eo fuerint peccata, nullo tamen modo Dei verbum potuit præteriri. Duodecimò, David peccatori, ne in diffidentiam abeat, detur primus locus. At nunc eſt difficultas: Abraham, Iſaac, Jacob, viri ſanctiſſimi, & operibus pleni, poſt Davidem, ac veluti ad ejus pedes locum habebunt? Nihil intereſt, Benemeriti, omnibúſque virtutibus conſpicui, quocumque in loco ſine ſui anxietate ſunt ſecuri. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli*, Pſ.101. n.26. Ubi *cœlum*, quamvis nobilius, ſecundo ponitur loco ut certum de ſua excellentia, quin in diffidentiam abeat. Vide *c.1. n.*142. 143. & 144.

Dei promiſſio nunquã deficit.
Benemeritus eſt ſui ſecurus.
Pſal.101.

47.

Decimotertiò; David primo ponitur loco, ut ſic maneat juxta Chriſtum: erat enim Rex, qui ad rectè gubernandum divina aſſiſtentia, ac præſentia maximè indiget. Deinde, quia peccator, & multis criminibus infectus fuit, ut ſic ex divina præſentia nobilitetur, & honoretur: tales cum Dominus noſter Jeſus, ne abjecti maneant, ſolet decorare, honoréque inſignire. Decimoquartò. D.Chryſoſtomus *hom.*1. *in imperfecto.* Theophylactus, Euthymius, & alii. Quæ ratio eſt magis

Abjectus honorandus.
Chryſoſt.
Theoph.
Euthym.

[il]litteralis, Matthæus ſcribebat Judæis ad fidem converſis. Ideo primo loco Chriſtum appellavit filium David, quia erat maximè vulgare, & per omnia ora verſabatur, Meſſiam Davidis filium eſſe; quapropter Chriſtus Dominus paſſim in Evangelio *David filius* nominatur. Interrogati Phariſæi à Chriſto Salvatore noſtro: *Quid vobis videtur de Chriſto, cujus filius eſt?* Reſpondent David, *Matth.22.n.24.* Viſis mirabilibus Chriſti dicebat populus: *Nunquid hic eſt filius David?*
Matth.12. Matth.12.n.23. Et ſimiliter, *Matth 9.n.27.& 15.*
& 9.20. *n 22.& 20.& 30. Marc.10.n.47.Luc.18.n.28.&*
& 39. *29.* & multis aliis in locis. Semper noſter Evan-
Marc.10. Luc.18. *Communi opinioni accommodandum.* gelista communi opinioni condeſcendere, ac ſe ſe illi accommodare decrevit.

48. Maldonat. Magna inter Interpretes difficultas eſt, cur noſter ſacer Scriptor Chriſti genealogiam per Joſeph texuerit, cùm non ſit illius filius, ſed æterni Parentis? Reſpondet Maldonatus hîc in Matth. verſ.16.§. Itaque reſtat: *Evangeliſtas*, ait, *multorum*
Luc.3. *opinioni ſervire voluiſſe*, qui, ut ait Lucas c.3. n.2. *Chriſtum filium Ioſeph fuiſſe arbitrantur.* Intendebant ſacri Scriptores publicare, Chriſtum verum eſſe filium Dei, & Virginis; & tamen ejus generationem per Joſeph, tanquam parentem narrant, ut communi vulgi opinioni inſerviant, quæ licèt eſſet falſa, tamen permittitur, ne contra communem opinionem aſſerere videretur, ne animi hominum ſe ſe averterent à vera doctrina, ad quam eos ſacri Evangeliſtæ paulatim diſponere conabantur. Cùm Angelus feliciſſima Chriſti nuntia paſtoribus aſportaret, ei ſe aſſociant exercitus Angelorum: *Facta eſt cum Angelo mul-*
Luc.2. *titudo militiæ cæleſtis*, Luc.2. n.13. Qui feſtivè, & modulanter venerant, non bene eis nomen militiæ congruit; hoc enim ad bellum ſpectat; cantantibus nomen chori aptius erat. In veteri Teſtamento paſſim invenies militiam cœli. 4.*Reg.21. n.3. & 5. Iſai.24.n.29. Hierem.19.num.13.Sophron.1. n.5.* At Angelorum chorum nunquam reperies: & Canonicus hiſtoriator communi vocabulo,
Beda. ac loquendi modo condeſcendere voluit. Beda *Chorus advenientium Angelorum militiæ cæleſtis vocabulum accipit.* Et ideo non chorus, multitudo militiæ dicitur.

QUÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus Dominus à populo dicebatur filius David, à viris præſtantiſſimis filius Abrahæ?

49. Ex ultima ratione ſuperioris quæſtionis inſurgit difficultas: Quare Chriſtus Dominus communiter à populo filius David dicebatur, & promiſſio ei facta in omnium linguis erat, ita ut de eo, quo pollicitum erat Abrahamo, non recordaretur populus, nunquam enim ab eo Chriſtus in Evangelio filius Abrahæ dictus eſt; è contra verò viri ſanctiſſimi ſolùm de fide à Deo præſtita Abrahamo circa Chriſtum recor-
Luc.1. dabantur? Ait ſanctiſſima Virgo Luc.1. num.55. *Sicut locutus eſt ad Patres noſtros Abraham, & ſemini ejus in ſæcula.* Et Zacharias ibidem num.73.
Rom.4. *Iuſjurandum, quod juravit ad Abraham patrem noſ-*
Galat.3. *trum.* Paulus *ad Rom.4. n.13. & ad Galat.3. n.14.* Quare ergo populus ſolum David, & viri ſanctiſſimi Abraham in memoriam revocant? Solu-
tionem accipe ex iis quæ notavit ex D. Thoma S.Thom.
hic, quod promiſſio Abrahæ fuit de membris, ac de eorum utilitate. *In ſemine tuo benedicentur*
omnes gentes, Geneſ.22. num.18. At promiſſio Geneſ.22.
David facta eſt de capite, ac veluti de ejus dignitate, & honore: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, Pſalm.131. n.11. Ideo populus Pſal.131.
promiſſionis Abrahæ obliviſcebatur, & Davidis tantum recordabatur, quia hujus ſæculi homines de bono communi etiam populi obliviſcuntur, & ſolùm ad augmentum Regis ad ejus captandam voluntatem oculos intendunt; ſicut fecerunt adoleſcentes Roboam conſilium dantes 3.*Reg.12. n.10.* E contra verò viri ſancti ſolam omnium utilitatem memoria tenent, & à bono Regis, ac particularium, mentem avertunt. *Aulici ſolùm de bono Regis recordantur.*

Ab iniquis habitatoribus Sichem eligitur Abi- 50.
melech in Regem juxta quercum, *Abierunt, & conſtituerunt Regem Abimelech juxta quercum, quæ*
ſtabat in Sichem, Jud.9.n.6. At verò Salomon Judic.9.
ungitur in Regem intra urbem Hieruſalem, ac prope Gethon, unus eſt fluvius Paradiſi ad irri-
gandam univerſam terram, ut vult Pineda de re- Pineda.
bus Salom. lib.2. cap.5. *Deſcendit ergo Sadoc Sa-* 3.Reg.1.
cerdos, & Nathan Propheta, & Banajas filius Ioiada, & Cerethi, & Phelethi, & impoſuerunt Salomonem ſuper mulam Regis David, & adduxerunt eum in Gethon, ſumpſitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem, 3.Reg.1. n.38. Sed cur ille iniquus auſpicia regni habet juxta arborem, iſte verò intra urbem, ac juxta Gethon?
Abulenſ. 4. *Reg. c.1. q.13. & 9. Iud. q.23.* de Abi- Abulenſ.
melech differens, aſſerit, *antiquitatem tenuiſſe, Reges, apud arbores ungere: nam*, ait, *de arboribus eſt ratio, quia ſicut arbores florent, & virent, ita ungentes Reges imprecantur regnum illius ſemper florere proſperitate, & virere manendo in robore ſuo.* Iniqui, ac depravati regni auſpicia dabant apud arbores; nam ſicut, illæ, ut floreant, humorem ac ſuccum à terra hauriunt, ità adulantes ſymbolicè præfigurabant, ſuum Regem omnes ſterilizare, ut ipſe fructificet, ac vireſcat. E contra verò Nathan Propheta, & ſancti viri acclamant Regem in loco publico, ac omnibus ſalutifero, & omnia fœcundante, quia non pro ſui commodo, ſed pro omnium utilitate Regem ungebant.

QUÆSTIO XVII.

Quare David hîc regio titulo non inſigniatur?

Cur non dixit Evangeliſta, filii David Re- 51.
gis: ſed regium nomen hîc reticuit, cùm infrà bis, nominando ipſum, Regem appellet; *Ieſſe autem genuit David Regem, David autem Rex.* Reſpondeo primò. David ſcribebatur hîc proximus Chriſto Domino, uxta quem nullus ex hominibus Rex poteſt nominari; ut ait Iſai. 40. Iſai. 40.
n.17. *Omnes Gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo.* Et vigintiquatuor ſeniores mittebant coronas ſuas, *Apocalyp.4. n.10.* Secundò. Ut manifeſtetur, quod plus Deus gloriabatur de Davide paſtore, & paupere, quàm de ipſo Rege, & præpotente; pauperes enim à Deo magni æſtimantur. *Iuxta Chriſtum nullus Rex.* *Pauperes à Deo aſtimantur.*

Tertiò

Apud Deum non dignitas, ſed merita valent.

Tertiò tacetur hîc nomen *Regis*, ut detur intelligi, quod David juxta Chriſtum tam ſublimem locum eſt conſecutus, non ob regiam dignitatem, ſed ob facta, & merita præclara; hæc enim tantum in domo Dei prævalent, & primas ſedes rapiunt. Quintò, non ſcribitur hîc David Rex, ſed infrà in alio remotiori loco. Aderat hic juxta Chriſtum Dominum tanquam ejus magnus, ac familiaris amicus, & ideo hîc regalis corona ſupprimitur. Magnum documentum ex hoc hauriant aulici, ac optimates, quod quieſcant, & contenti ſint, ſi amicabiliter Regis latera aſſequantur, ac proinde patiantur, ut alii & diſtantes adipiſcantur, ac obtineant honores, & coronas. Viginti quatuor ſeniores *Apocal.*4. *n.*10. tanquam a throno remoti reſidebant in ſedilibus ſuis, & tunc coronis capita ſua condecorabant. At cùm appropinquarent ad Dei ſedem, ante illam coronas ſuas mittebant, in hoc ſibi complacentes, quod Dei throno aſſiſterent, & ideo omnia alia ornamenta à ſe dimittebant, ac abjiciebant.

Aulici contenti ſint, quod Regem amicum habeant.

52\. Quintò: conſidera diverſum loquendi modum: nam dum David Chriſto approximatur, *pater* dicitur *Jeſu Chriſti filii David*; dum verò longè ab eo diſtat, Rex appellatur. David Rex genuit Salomonem. Principes, dum in præſentia Dei ſe reputant, & proximè coram eo adſunt, ut parentes ſe habent; dum autem ab eo ſe abeſſe putant, ut Reges, & domini abſoluti gubernant. Et ideo David, dum elongatur à Chriſto, & Rex nominatur, ſtatim apponitur ei Bethſabee adulterium, & Uriæ homicidium. Sextò. Vide quantum diſtet humilitas à majeſtate; nam ubi dicitur tantùm David, ac pauper, & humilis introducitur, ſtatim ſumma extollitur dignitate, ut pater ſit Chriſti, & dicatur: ubi verò purpura, & ſceptro inſignitur, ibi adulterio, & homicidio deprimitur; ſemper enim humilitas Dei donis decoratur, & ſublevatur, at verò altitudo, & majeſtas humana criminibus inficitur & inquinatur.

Reges juxta Chriſtum, ſunt patres, longè Domini.

Humilitas exaltatur, altitudo deprimitur.

53\. *Cyrillus.* In Saule, & Davide præclarè ponderans D. Cyrillus Alexandr. in c. 21. Joan. *Deus ſuperbis reſiſtit*, ait S. Victor, *humilibus dat gratiam; Saul cum parvulus eſſet in oculis ſuis, dux ſuper Iſraël conſtitutus eſt; cum verò in ſuperbiam elatus eſt, à Deo abjectus, & reprobatus eſt: cùm David vilis in oculis ſuis ſaltaret coram Arca, ludens cithara, mirum in modum Deo placuit; cùm verò tumore animi inflatus populum juſſit numerari, vindicem manum Dei ſenſit.* Ac ſi dicat, quod dum Saul parvulus ſibi videbatur, ad culmen regni evectus eſt; cùm verò ſuperbiret, peccatis dejicitur. Similiter David, dum ſe in parvo reputat, ſublevatur; dum verò extra ſe rapitur, deprimitur. Bis luctaſſe Jacob, narrat Scriptura; ſemel cum fratre Eſau in utero, & iterum cum Angelo juxta flumen: à fratre victor egreſſus eſt, ab Angelo pede claudicans recidit. Si verò hujus rei rationem quæras, pondera verba textus, in luctamine Eſau, *plantam*

Geneſ. 25. *fratris tenebat manu*, Geneſ. 25. n. 25. Cum Angelo verò manibus, brachiis, & amplexibus im-

Geneſ. 32. plicabitur, *Geneſ.* 32. *n.* 24. Dum ergo fratris pedes tenet; in quo ejus modeſtia, & humilitas ſig-

Rupert. nificabatur, victoriam aſſequitur, ut notat Rupertus: dum verò manus Angeli apprehendit, ita ut in victoriam contra ſe erigeret, claudicatione

Theodor. opprimitur, ut rectè expendit Theodoretus. *Ne verò*, ait, *de victoria ſuperbiret, putans ſe Deum viciſſe, femur Patriarchæ contractum eſt.*

Expoſtulabat à Deo Regius Vates: *Feci judicium, & juſtitiam, non tradas me calumniantibus me*, Pſal. 118. n. 121. E contra verò Apoſtolus. 54. Pſalm. 18. 1. Cor. 5.
Judicavi tradere hujuſmodi hominem Sathanæ, 1. Cor. 5. n. 5. Quæres, quare Pſaltes adeo eſt timidus, ut poſt multa juſtitiæ opera narrata vehementer poſtulet, ne tradatur inimicis ſuis; è contra verò Apoſtolus tanta fiducia plenus, ut non ſolùm in manus inimicorum tradi non timeat, ſed etiam poteſtatem habeat ad alios tradendos ac veluti incarcerandos? D. Hilarius ibi: *Propheta*, inquit, *ne à Deo tradatur timet: cæterum Apoſtolus habet jam in ſe id fiduciæ, ut peccatores Diabolo tradat ipſe.* David cùm eſſet Rex, timet ab ipſa dignitate tradi, quæ ſemper mille eſt expoſita calamitatibus: at Apoſtolus, ut morti deſtinatus, & tanquam purgamenta hujus mundi, omnis totius orbis bono expoliatus, adeo ſuperior erat ut non ſolùm traditioni ſubjectus, ſed etiam poteſtate emineat ad peccatores Diabolo tradendos.

Hilar.

A dignitate ut à proditore traditur homo.

Matth. 1. *num.* 2. Abraham genuit Iſaac: Iſaac autem genuit Jacob, Jacob autem genuit Judam, & fratres ejus: Judas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar: Phares autem genuit Eſron: Eſron autem genuit Aram: Aram autem genuit Aminadab: Aminadab autem genuit Nahaſſon: Nahaſſon autem genuit Salmon: Salmon autem genuit Booz de Rahab: Booz autem genuit Obed ex Ruth: Obed autem genuit Jeſſe: Jeſſe autem genuit David Regem.

EXPOSITIO.

HÆc genealogia Chriſti Domini quadraginta, & duas perſonas amplectitur, & claudit, quas in tres partes, ſeu teſſeradecades, ut appellat D. Hieronymus, diſtribuit B. Matthæus, & unaquæque quatuordecim continet perſonas; & in numero ſunt quadraginta duæ. Prima pars, ſeu quaterdenarius eſt ab Abraham uſque ad David, qui procedit per Patriarchas. Secunda à Davide ad Tranſmigrationem Babylonis per Duces, ac perſonas privatas. 55.

Series generationis incipit ab Abrahamo, qui pater fidei noſtræ ab Apoſtolo dicitur. Secundò Iſaac ſequitur, qui Deo in ſacrificium oblatus fuit. Tertiò Jacob, qui duodecim filios habuit, qui Tribuum Iſraël capita fuere. Quartò Judas, qui ex Thamar nuru ſua eam ignorans, duos filios genuit, *Geneſ.* 38. Quintò Phares, qui cum patre Juda, & avo Jacob in Ægyptum deſcendit. Sextò Eſron, *Geneſ.* 48. *num.* 13. & 1. *Paralip.* 1. *num.* 5. Septimò Aram, qui citato loco Paralip. *num.* 9.

dicitur Ram. Octavò Aminabad; hunc teſtatur Lyranus. Lyranus hoc loco, eum populo Iſraëlitico exiiſſe de Ægypto, & cæteris formidantibus, ipſum cum ſua Tribu Juda primum mare rubrum intraſſe. Probabilius Abulenſ. *hîc in comment.* tenet in Ægypto abiiſſe; ſi enim ipſe eſſet vivus, Tribus Judæ fuiſſet Princeps; at ejus filius Nahaſſon Princeps dicitur *citato loco Paralip. n.19*. Nonò Nahaſſon Princeps, ut modò dixi. Decimò Salmon qui in matrimonium duxit Rahab quæ *Joſue 2. n. 1. & 6. n.25*. meretrix dicitur. Eam in uxorem accipiendo Abulenſ. non peccavit Salmon, ut tenent *hîc* Abulenſ. Beaulxam. Beaulxam. Barrad. Quia illa ex idolorum cultu ad Barradas. verum Deum ſe convertit. Deinde magnum in populum collatum beneficium poterat matrimonio compenſari. Undecimò Booz, qui erat homo potens, & multarum divitiarum, duxitque uxorem Ruth Moabitidem, ut *lib. Ruth.* conſtat *c.4. n.13*. Duodecimò Obed. Decimotertiò Iſai, ſeu Jeſſe. Decimoquintò David, ut videbis in libro Ruth citato loco *num.21. & 22.*

Quæstio XVIII.

Quare Matthæus in genealogia Chriſti procedat deſcendendo, Lucas verò aſcendendo?

56. Ambroſ. Bene notat D. Ambroſ. *in cap. 3. Luc.* quod utroque modo generationes narrantur in Scriptura deſcendendo paſſim inveniens, *Geneſ.11. num.10.* Aſcendendo verò *1. Regum 1. num.1. & 9. n.1.* Quare ergo ordinando Chriſti generationem Matthæus incipit ab Abrahamo, & deſcendit uſque ad Chriſtum; Lucas verò *cap.3.* inverſo ordine, à Chriſto aſcendit ad Adam, Auguſt. & Deum? Primò reſpondet D. Auguſt. *lib.2. de* D.Thom. *conſenſ. Evang. cap.5.* S. Thom. cap.1. in Matth. *Matthæus*, ait, *intendit narrare generationem Chriſti carnalem, per quam deſcendit uſque ad infirmitatis noſtræ aſſumptionem, congruè ejus generationem deſcendendo deſcribit; ſed Lucas, quia in ipſo commendat ſacerdotalem dignitatem per quam Deo reconciliamur, & ipſo Chriſto unimur, aſcendendo procedit.* Matthæus a primis progenitoribus ad inferiores ſe confert, agit enim de aſſumptione carnis, qua Filius Dei ad noſtram deſcendit infirmitatem: Lucas verò per Nathan, alióſque Sacerdotes deducit genus, ejus dignitatem ſacerdotalem celebrando, per quam Deo reconciliamur, fitque noſter aſcenſus. Ex quo accipe rationem, ob quam D. Lucas in ſuo catalogo, peccatorum mentionem non facit; ab his enim Sacerdos valde alienus eſſe Ambroſ. debet. D. Ambroſ. lib.3. in Luc. *Non abnuo*, ait, *cùm* *Sacerdos alienus à peccatis etiam in ſuo genere.* *Thamar, & Ruth defendo, peccatores quoque inter majores Dominici generis computatos; quorum commemorationem S. Lucas declarare deſiderans quendam ſucceſſionum ordinem tenuit. Neque enim Achab, neque Iechoniam, neque poſtremò Uriæ uxorem nominandos putavit, ut immaculatam ſacerdotalis generis ſeriem declararet.*

57. Auguſt. Secundò. Idem S. Auguſt. ſerm.15. de verbis Domini: *Matthæus*, inquit, *generationem Chriſti memorabat, qua deſcendit ad nos, ideo quandò natus eſt Chriſtus, cœpit numerare deſcendendo; Lucas autem, quia tantùm numerare cœpit, quando baptizatus eſt Chriſtus, ibi eſt initium aſcenſionis.* Similiter D. Anſelm. Quaſi quod Matthæus narrat deſcendendo, quia de Chriſti generatione agebat, qua Anſelm. ad nos venit: Lucas verò aſcendendo, quia ſuſcipit Chriſtum à Baptiſmo, ex quo homo ad ſuperiora ſublevatur, & ablutus à peccatis ad Deum accedit: & ideo D. Lucas in ſua ſerie ſeptuaginta ſeptem generationes apponit, per quas univerſitas peccatorum (ut probat D. Hieron. *Epiſt. 12. ad Damaſum*, ex illo Geneſ.4. n.23. *de Lamech verò ſeptuagies ſepties*) intelligitur. Pergit D. Auguſtin. cit. *Lucas exorſus eſt numerare uſque ad Adam, qui primò peccavit, & nos cum peccati obligatione generavit. Pervenit uſque ad Adam, & numerantur generationes 77. Sic ergo nulla generatio prætermiſſa eſt, nulla culpa præteritur, ubi non debebatur ignoſci, nam ideo ipſius 77. generationes numeravit, quem numerum Dominus in peccatorum remiſſione commendavit, quoniam à Baptiſmo cœpit numerare, ubi omnia peccata ſolvuntur.* Hieron. Geneſ.4. Auguſt. Idem habet D. Anſelm. Quod confirmat ex illo, Anſelm. quod Chriſtus D. dixit Petro, *Non dico tibi ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.*

Tertiò. D. Paulin. *Epiſt.10. ad Severum*, ex eo 58. exiſtimat, quod diverſo modo ordinentur hæc Paulin. Evangelia; nam Lucas ſumit exordium à Jeſu: Luc.3. *Ipſe Ieſus erat incipiens*, Luc. 3. n.23. in quo Matthæus terminat ſuam ſeriem; *de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus*; quia ipſe Dei Filius, eſt caput & terminus, principium, ac finis totius creaturæ. Quartò, Rupert. *hîc in c.1. Matth.* quandam Rupert. rationem valde moralem excogitavit: quia in hac duplici ſerie generationum explicatur certamen, & victoria Verbi de Diabolo. Certamen, artem piſcatoris meditatus eſt Deus, ex his generationibus funem quendam ordinavit Deus, in cujus extremitate ſubligatus eſt divinitatis habemus natura noſtra velatus, quem Diabolus diglutiens, illius cuſpide ſauciatus, captus periit, ut piſci in linea piſcatoris contingit. Victoria *in text. Luc.* Nam in eo fit circulus, ut ait Rupert. incipit in Jeſu Chriſto, qui verus eſt Deus, & terminatur in ipſo Deo, qui fuit Adam: in ſignum autem Victoriæ captivo in auribus ponebatur circulus, ut de Leviathan ait *Iob.40. n.20.* & ita in Matth. genealogia congreſſus Chriſti cum Diabolo deſignatur: in textu verò Lucæ, Victoria quâ coronatus ad Deum Patrem redit. Vide Rupertum. Quintò. Tolet. *annot.57. in c.3. Luc.* In myſterio Toletn. adventus Chriſti duo conſiderantur, adventus, & ejus fructus; ille deſcendit de cœlis, ut aſcenderemus in cœlos; filius Dei factus eſt homo, ut homo fieret filius Dei, & ideo Matth. deſcribit ipſum deſcenſum, ac adventum ejus ad nos; Luc. verò fructum Incarnationis narrat, dum homo ad Deum tendit, ac aſcendit. Hæ tamen omnes rationes ſunt morales.

Sextò, ratio litteralis, quam tradunt compen- 59. diosè D. Chryſoſt. *homil.1. in Matth.* D. Thom. Theophyl. *hîc* Abulenſ. *qu.5.* Matthæus ſcripſit ſuum Evan- S.Thom. gelium Hebræis, qui maximè gloriabantur de Abulenſ. Abrahamo, cui promiſſio de Incarnatione in ejus ſemine erat facta: ut ergo oſtenderet Chriſtum verum eſſe Meſſiam, ab ipſo Abrahamo tramitem generationis inchoavit texere, ut ita cum ipſo Abrahamo, ac Davide Hebræum faceret benevolum. Lucas verò ſuum Evangelium Græcis tradebat, idem non tantùm progenitorum populi Iſraëlitici meminit, ſed uſque ad Adam, & ſurſum evehendo genealogiam protendit,

tendit, quia cùm ſcriberet Gentibus inſipientibus, voluit incipere à notionibus, ad majora eos deducendo, vel ut tacitè eos doceret, quòd per Chriſtum homo aſcendit ad Deum. Septima. Liceat mihi in laudem Virginis Mariæ, quandam rationem moralem dare. D.Matthæus narrat genealogiam Joſeph. D.Lucas Virginis generationem deſcribit, ut eſt probabilis ſententia, & latè dicam *quæſt. ult. hujus cap.* Cùm ergo in generatione cujuſque hominis, quamvis ſancti, & juſti, lapſus, & deſcenſus ſit; ideo Matthæus proſapiam Joſeph delineans, deſcendit. Cùm verò in generatione, ac rebus S.Virginis, quò magis mens conſiderat eò ad majora provehitur, & uſque ad ipſum Deum volat; ideo Lucas, dum Virginis generationem diſcurrit, aſcendit. Et quia de S. Deipara tractabatur; ideo mulieres peccatrices luxuriæ inquinamento fœdas, ut Matthæus, non apponit, nec aliter exorditur generationem, niſi in Chriſti Baptiſmis puritate, & uſque ad ipſum puritatis fontem deducit.

In Virgine omnia magna & ſancta.

Quæstio XIX.

Quare Lucas, & Matthæus diverſo verbo utantur?

60. Divus Matthæus ait, *Abraham genuit Iſaac,* &c. Lucas, *Qui fuit David, qui fuit Jeſſe.*
Auguſt. Quare reſpondet primò D.Aug. *lib.2. de conſenſ. Evangeliſt. cap.2.* quòd ipſa verborum differentia quid ſinguli ſuſcepiſſent, eleganter manifeſtarunt Matthæus, qui naturalem deſcribebat generationem, uſus eſt verbo *generandi;* Lucas verò, qui agebat de generatione legali, & per adoptionem, ab illo verbo abſtinuit; non enim rigoroſè dicitur filius genitus à patre adoptante; & quanquam aliquando dicatur, *Genuit nos verbo veritatis;* tamen ne confuſio fieret inter utramque generationem, ideo ille modus loquendi vitandus fuit. Secundò. Texendo generationem Chriſti utuntur Matthæus, & Lucas verbis *generandi,* & *fuit;* per *generationem* ſignificatur nativitas, & ingreſſus hominis in mundum; per verbum *fuit*, mors, & exitus, ut oſtendatur, quòd mors, & nativitas maximè conjunguntur, ita ut idem ſit naſci, ac mori. Tertiò, etiam myſticè, D.Lucas agebat de ſacerdotali dignitate, cui omnia ſæculi bona in prætetito eſſe debent, & tanquam res jam tranſactæ.

Mors & nativitas conjunguntur.

61. Quæres: quare Matthæus in principio Evangelii ſui generationem Chriſti narrat; Lucas verò poſt Baptiſmum? Reſpondet primò. D.Aug.
Auguſt. citat. *lib.2. de conſenſ. Evangeliſt. cap.4.* quòd Lucas repræſentabat Chriſtum ſacerdotem, qui peccata noſtra per baptiſmum expurgare venerat.
Ambroſ. Similiter D.Ambroſius *in c.3. Lucæ.* Et ideo generationem deducit uſque ad Deum, quia poſt Baptiſmum homo ad Deum aſcendit. Tandem graves Recentiores, quòd Lucas ſignificari voluit communem opinionem, qua ante Baptiſmum reputabatur filius Joſeph, donec ſignis, & virtute ſe ipſum mundo declaravit.

Quæstio XX.

Quare hæc ſacra generatio inchoëtur in Abrahamo?

Ratio litteralis hujus quæſtionis eſt: quia 62.
Abrahamus extitit caput, & origo totius populi Hebraici, & ei facta expreſſior de Incarnatione promiſſio fuit. Secundò, & myſticè. Abrahamos conſtituitur caput hujus generationis, nam ille filium ſuum Deo obtulit in holocauſtum; ideo Deus, qui eſt dives in miſericordia, in ſuperabundantem recompenſationem filiuum ſuum illi date decrevit, *Gen.22. num.16.* Ita enim magnus eſt Dominus in magnificentia, & diſponit omnia miſericordia, & prudentia, ut præmium merito proportionetur, & quibus ei obſequia præſtamus, iiſdem dona ſua nobis communicet, & largiatur. Illud mirabile Samſonis robur, quo vincula, & funes tam facilè rumpebat, in capitis crinibus ſtatuit Deus, *Judic.16. n.17.* Sed cur tantum donum ejus potiùs brachiorum membris, ſeu lacertis, vel digitis manuum non addixit? Samſon Nazaræus erat, id eſt, Deo conſecratus, cujus externum ſignum, quòd novacula non tranſibat per caput ejus, nec erat raſum tempore ſeparationis ſuæ. Num 6.
Sanctis ejus creſcente ceſarie captis ejus. Num. 6. n.5. Samſon capillis obſequium Domino deferebat, cultúmque præſtabat, ideo etiam in eis à Deo honorabitur, ac ſuper cæteros extollitur. Lyranus. Lyran.
Quia ſicut ſupra dictum fuit, iſta fortitudo non erat virtutis noſtræ, ſed erat quoddam donum gratiæ gratis datæ, quæ in neceſſariis, & expedientibus fuit in eo, quandiu tenuit ritum Nazaræi. Vide hac de re *lib.2. c.4. q.34. n.132.*

Deus iiſdem remunerat, quibus famulamur.

Tertiò. Abrahamus conſtituitur origo gene- 63.
rationis hujus, in ipſo enim plus prævaluit gratia, quàm natura; cum injectus eſſet in ignem, Dei potentia illæſus exivit. *De Ur Chaldæorum*, Geneſ.11. num.31. Cùm eſſet ſenex, & ut multo- Geneſ.11.
rum eſt ſententia, jam ſterilis genuit filium meritò ergo in catalogo hoc hic princeps ſcribitur; cùm hæc generatio tenderet, ut plus gratia, quàm natura valeret. Chriſtus conceptus eſt ſine ope viri natus ex Virgine, quotieſcumque enim gratia, & natura concurrunt, gratia præferenda eſt. Benedicens Noë filiis ſuis ait: *Dilatet Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem*, Geneſ. 9. Geneſ.9.
n.27. Quomodo Japhet ætate minor primum in benedictione occupat locum? D.Paulinus Epiſto- Paulin.
la 4. *Sacramenti ordo poſcebat juxta Noë propheticam benedictionem, in tabernacula Sem tranſire habitationem Japheth, hoc eſt, in domo legis, & Prophetarum Eccleſiam potius juſtificari, minorem temporum ævo, ſed gratia majorem.* Sem, ut ſenior, naturam, Japhet ut junior Eccleſiam repræſentabat, quam Deus gratia ſua ex gentibus congregavit: bene ergo Japhet prior impetrat benedictionem, ſemper enim natura poſtponitur gratiæ. Cùm Elias veniſſet in Sarephta, invenit mulierem, quæ habebat parum farinæ, ex qua ſibi, & filio ſuo panem præparabat: Elias ab ea petivit, ut ſibi prius quam filio ſuo panis buccellam daret, *quæ abiit, & fecit juxta verbum Eliæ*, Reg. 3.Reg.17.
17. num.15. Sed quomodo priùs Prophetæ cibos porrigit, & ſuper filium ſuum fame tabeſcentem

Gratia plus quam natura perfit.

Chryſoſt. viſcera ejus non ſunt commota? D. Chryſoſtomus *tom.6. homilia in Petrum, & Eliam,* ait, *Videre licuit naturam conceptam, & hoſpitalitatem honorantem, licebat videre ejus viſcera projecta, & Prophetam ſuſceptum.* In filio neceſſitate laborante naturæ vehementia demonſtrabatur; in poſtulatione Prophetæ efficacia gratiæ: bene ergo neceſſitas filii huic ſubmittitur; nam parva gratia efficacior eſt, quàm univerſi naturæ conatus.

64. Quartò. Abrahamus extitit ſuperior omni carnis, ac ſanguinis affectu: ita à terra ſua egreditur, ac ſi non eſſet patria, in qua educatus fuerat, Geneſ.12. *Geneſ.12.n.2.* ita filium dilectum Iſaac immolare intendit, ac ſi non eſſet pater, Geneſ.22. *Geneſ. 22.n.10.* ita Iſmaëlem à domo ejicit, ac ſi eſſet alienigena, Geneſ.21. *Geneſ.21. n.10.* Cùm Chriſtus Dominus conſtitutus eſſet Rex, ac Princeps totius univerſi, in quo nulla carnis, & ſanguinis propenſio introivit; meritò ejus progenies ab Abrahamo inchoatur. Ex pretio venditionis Chriſti *emerunt agrum figuli in ſepulturam peregrinorum,* Matth.27. Matth.27. n.7. Sed cur terra illa datur alienigenis, non verò concivibus, ac naturalibus? Auguſt. D.Auguſtinus *ſerm.128.* *Rex alienus ab omni affectu.* tenet agrum illum regnum Chriſti ſignificare, quod ejus ſanguine acquiſitum eſt: & optimè dicitur hoc extraneis, & non domeſticis paratum; quia tanta juſtitia, ac integritate erat regnaturus, ac ſi alienigena foret.

Quæstio XXI.

Quare numerentur fratres Iudæ?

65. CUr Evangeliſta Eſau, Iſmaëlem, alióſque germanos prætermiſit, & tantùm fratres Judæ commemorat? Chryſoſt. Paſchaſ. Abulenſ. Reſpondent Chryſoſtomus *homil.3.* Paſchaſius, Abulenſis, & alii, quod Iſmaël, Eſau, & alii hinc repelluntur, ex eo, quod non ſint filii promiſſionis, nec gratiæ, nec pars populi Dei, nec Chriſtus ex eis originem traxit: at filii Jacob Principes, & Patriarchæ duodecim Tribuum extiterunt, & quia non ſunt excluſi de populo Dei, etiam non merentur de Chriſti generatione excludi. Chryſoſt. *homil.3. in Matth.* ita ait, *Præterea igitur illos (ſcilicet Iſmaëlem, & Eſau) reticuit; feſtinat verò ad eos, ex quibus naſcitur Chriſtus, & unde propagatur populus Iudæorum.* In eodem catalogo progenitores Chriſti, ac parentes populi fidelis recenſentur; qui enim in cauſa eſt, ut homines in Chriſto naſcantur, augeantúrque, à progenitoribus Chriſti non diſtat. Secundò, Paſchaſ. ut ait Paſchaſius, cùm in eis Apoſtolorum numerus, & forma ſignatur, & aliunde dictum ſit, quod Dominus regnabit in domo Jacob, ideo eorum ſit mentio, & quia Chriſti patres non fuerant, hæc de cauſa earum nomina non exprimuntur, ſed ſolus Judas declaratur, à quo originem traxit Salvatori; vel eorum nomina tacentur, quia Abulenſ. erant ſatis nota, ait Abulenſ. q.7. *quia erant ſatis nota, ut ita Evangeliſta conſuleret brevitati.*

66. Secundò, Quia licet peccatores, & accuſati fuerint de crimine peſſimo, & vendiderint Joſeph, tamen veroſimile eſt, ut multi contendunt, omnes pœnitentiam egiſſe, & juſtos effectos eſſe, quod non obtinuerunt Eſau, & Iſmaël. Tertiò Eſau, & Iſmaël ſinguli civitatem, & regnum ad ſuum nomen celebrandum extruxerunt: at fratres Judæ *Unitus extollitur.* retento Iſmaëlis cognomine in unius populi, ac Reipublicæ unitate permanſere, ut notat Abulenſis q.6. Abulenſ. Meritò ergo ſcribuntur, tum ob unitatem, quam inter ſe, tum ob charitatem, quam erga Patrem habuerunt. Quartò. D.Thom. S.Thom. *Quia Iudas, & fratres ejus ſub cultura unius Dei permanſerunt, & ideo de eis fit mentio in generatione Chriſti, non autem Iſmaël, & Eſau.* *Religio nobilitat.* Tantùm enim extollit Religio & cultus Dei, ut illos faciat inter Chriſti parentes nominari.

Quæstio XXII.

Quare dicatur, Judas genuit Phares, & Zaram.

RAtio difficultatis eſt; quia Judas alios habuit filios, ſcilicet Her, Onam, & Sela, 67. Geneſ.38. num.3. Reſpondet primò Abulenſis Abulenſ. *quæſt.8.* Quia Phares, & Zaram fratres erant uterini ex eodem patre, & matre, & ſic maximè pertinebant ad populum Dei; non ſic verò Her, Onam, & Sela, quia licet ex eodem patre, non tamen ex eadem matre. Deinde, quia magni peccatores fuerint, quos Deus propterea interfecit, Geneſ.38. Secundò. D. Ambroſ. *in c.3. Lucæ* *Peccatores Deus rejicit.* Ambroſ. confugit ad ſenſum ſpiritualem, *In his duobus fratribus,* ait, *uterque populus figurabatur: uterque enim natus eſt Thamar, id eſt, ex cruce amara Chriſti, ubi parturiens clamavit: Zaram, id eſt, populus Judæus, prior manum immiſit, in qua ligatum eſt filum coccineum, id eſt, circunciſionis, vel myſteriorum Crucis Chriſti: verùm retracto intus Zaram, prior egreſſus eſt Phares, id eſt, Gentilis populus Chriſtum ſuſcipiens.* Hi duo ideo ponuntur, quia duos populos, Judaicum & Gentilem, ſignificabant. Tertiò. D.Thom. ait, S.Thom. quod in Abraham ſignificatur fides, in Iſaac ſpes, in Jacob *Vitia deſtruenda, virtus amplectenda.* charitas, in Juda confeſſio, ex quibus oritur Phares, & Zaram: Phares, id eſt diviſio, ſeu deſtructio vitiorum; Zaram verò origo virtutum. Et ſic totus Chriſtianus ſtans hîc deſcribitur, dum ex confeſſione deſtructi peccatis, reſultant gratia omneſque virtutes.

68. Quartò, Maldonatus. Maldonat. Jam tunc gemelli infantes in utero contendere videbantur, quiſnam primogenitus, & Chriſti parens futurus eſſet, ut dubium fuiſſe videretur, uter primogenitus habendus eſſet? Itaque voluit Evangeliſta honorem illis quodammodo partiri, ſic Phares in *Laus intentare magna.* Chriſti genealogia numerans, ut Zaram non penitùs excluderet. Magna intentare, affectaréque, eximia laus. Eſau verò non fuit nominandus; tum, quia ad Chriſti genealogiam jus non habebat; tum, quia parvipendens primogenita vendiderit, Geneſ 25. n.34. Acutè, & ingenioſè quandam hîc quæſtionem movet R. P. Didacus de Baeza lib.4. in Evang. c.5. §.30. Baeza. *Cur, cùm Jacob, & Eſau ſint fratres uterini, ſicut Phares, & Zaram, Chriſtus originem trahat à Jacob, & non à Zaram, cùm uterque ſecundo loco natus ſit?* Pulchrè reſpondet, quod Jacob primogenituram ita affectaverit, ut nunquam deſtiterit; nam exiens *plantam fratris tenebat manu,* Geneſ. 25. n.25. Geneſ.25. Chryſoſt. Unde dicit D.Chryſoſt. homil. de Jacob & Eſau: *Interea certamen nec naſcentibus defuit, dum majoris*

*majoris plantæ innixus Jacob aut prior naſci deſi-
derat, aut ſe victorem tali geſtu demonſtrat.* At
Zaram, ſi habuit nobilem auſum, ut primas
raperet, manum revocavit, & liberum naſcendi
locum fratri reliquit; & qui pedem ab incepto
retrahit, ad magna aptus eſt.

QUÆSTIO XXIII.

Quare fœminæ peccatrices in hoc loco ſcribantur?

69. Hieron. QUare non illuſtres fœminæ, ſed ſolæ multis
Ambroſ. Chryſoſt. Euthym. criminibus infectæ huic ſacro ordini com-
pinguntur? Reſpondent primò D. Hieronymus,
S. Ambroſ. *in cap. 3. Lucæ*, D. Chryſoſt. *homil. 3.*
Euthymius & alii. *Notandum*, inquit Hieron.
*in genealogia Salvatoris nullam ſanctarum aſſumi
mulierum, ſed eas, quas Scriptura reprehendit:
ut qui propter peccatores venerat, de peccatoribus
naſcens omnium peccata deleret.* Nec obſtat id,
Lyran. quod in contrarium habet Lyranus. Primò, quia
in hoc catalogo ponitur beatiſſima Virgo. Quia
Abulenſ. Patres, ut hîc advertit Abulenſis, loquuntur de
mulieribus, quæ viri ope conceperunt. Dein-
de, quia genealogia uſque ad Joſeph protendi-
Hieron. tur. Nec obſtat ſecundò id, quod ait Hieron.
quod tres Reges ob gravia ſcelera relicti ſunt;
S. Thom. nam, ut notant citatus Abulenſis, & S. Thom.
illi impœnitentes mortui ſunt: at Rahab, &
Ruth, licet Chananææ, & idolorum cultrices,
ſicut & Bethſabee adultera, & Thamar fornica-
ria: poſtea mulieres juſtæ, ac ſanctæ pœnitentiâ
peccata abluerunt.

70. Ambroſ. Secundò. Idem Ambroſius ſuper Lucam: *Ne
pudeat*, ait, *Eccleſiam ex peccatoribus congregari,
cùm Dominus naſci de peccatoribus non ſit dedigna-
tus.* Ex quo habes, quod non obliviſcitur Chriſ-
Parentes etiam peccatorum honorandi. tus parentum peccatorum, nec tu obliviſcare:
honoravit ille, honora & tu genitores tuos, eſto
pauperes, & humiles; pietas paterna apud te
prævaleat. Tertiò. Idem Ambroſ. in 2. David
Ambroſ. *Conſanguinei primò favendi.* prologo c. 6. *Denique*, ait, *ea diſpoſitione Bethſabee,
& Thamar inter auctores dominici generis computan-
tur, quarum altera adulterium fecit; altera commiſit
inceſtum. Ea diſpoſitione & Achab, & Jechonia
adnumerantur majoribus Chriſti, ut omnes homines
redempturus, beneficium à ſuis majoribus inchoaret.*
Ideo Matthæus in hac generationis ſerie tot pa-
rentum Chriſti flagitia annumerat, & ab eis non
abſtinuit; eſt enim maximus charitatis ordo, ut
in diſtribuendis beneficiis propinquiores egentes
primas habeant; ſicque veluti à progenitorum
peccatis beneficium incepit. Et ita ait ſanctus
Pater, *Beneficium à ſuis majoribus inchoaret.* Quartò.
Paſchaſ. Divus Paſchaſius hîc dat rationem, quantum ad
Rahab, & Ruth, quæ Gentiles erant. *Qui jam
per Patriarchas*, ait, *ex quorum carne futurus erat,
ſibi Eccleſiam, non ſolum de Iudæis; verùm etiam ex
Cajet. Gentilibus clementiſſimè copulabat.* Similiter Caje-
tanus, *Intendit*, inquit, *Evangeliſta, & ipſa
genealogia aperire, quod Ieſus Chriſtus ex iſtis traxit
Fratrum infirmitatibus condolendum. originem, qui pro omnium ſalute incarnatus eſt.* Qui
in omnium ſalutem venerat, ex omnium ſangui-
ne voluit procreari, ut ſic omnium infirmitatibus
maximè condoleret, & omnes ſui propinquitate
decoraret.

Quintò. D. Auguſtinus *lib. 22. contra Fauſtum*, 71. Auguſt.
cap. 64. Impugnans Manichæorum hæreſim aſſe-
rentium, quod Chriſtus non habuerit verum cor-
pus, tametſi originem ducens ex fœminis pecca-
tricibus, ita ait: *Iſti hæretici ignorant, veraciſſimum
Salvatorem noſtrum, non ſolùm loquendo, ſed naſcendo
magiſtrum extitiſſe; etenim fideles congregandi erant
ex omnibus gentibus, & ita ex generatione Chriſti
diſcere debuerant, parentum iniquitatem ſibi non
obeſſe, juxta illud Ezechielis: Non occidentur pa-
tres pro filiis. Ezech. 18. Illud Deuter. 24. Unuſ-
quiſque onus ſuum portabit.* Similiter Euthymius, Euthym.
filii enim ob delicta parentum nec abjiciendi, nec
puniendi ſunt. Deinde idem Euthymius aliquam
rationem ſubdit. Ut Judæorum tumorem repri-
meret, quorum erat, virtutis nullam habere cu-
ram, ſed de progenitoribus plurimum gloriari;
ideo oſtendit illos ex illegitimis natos nuptiis.
Similiter loquitur Genadius *in Catena Græca.* His *De progenitoribus non gloriandum.*
enim mulieribus reprobavit Dominus in ſuis
majoribus præſumptionem de generis ſplendore. Genad.
Sextò. Dicam quod ſentio in hac re, non po-
nuntur hic aliæ mulieres, quia ut Judææ, ac
legitimæ uxores, certum erat, quod ex ſuis viris
ac maritis conceperant, ut Sara ex Abrahamo,
Rebeca ex Iſaac; ſed tantùm recenſentur fœmi-
næ, quæ ob peccata ſua ſuſpectæ erant, & de
quibus dubitari poterat, an à propriis viris con-
ceperint, ut Thamar, quæ ex inceſtuoſo concu-
bitu conceperat; Rahab, quæ dicitur meretrix;
Bethſabee, quæ adultera; Ruth, quæ Moabita, &
idolorum cultrix, & ubi honor, ac fama anceps *Ubi fama periclitatur,*
opinione periclitatur, ibi res, ut omne tollatur *ibi res explicanda.*
dubium, ab intimis aperienda, & explicanda,
quod ſtatim illuſtrabo. De hoc *q. 25. n. 77. 78.*

QUÆSTIO XXIV.

Quis ſit Booz hîc nominatus?

QUæſtio eſt, utrùm iſte Booz ſit unus, an 72.
triplex. v.g. filius, pater, & avus, omnes hoc
nomine Booz appellati? Et quiſnam ſit, qui dici-
tur genuiſſe Obed ex Ruth? Lyranus *hîc* exiſti-
mat tres fuiſſe Boozos. Fundamentum ejus eſt.
Quia à tranſitu Jordanis uſque ad nativitatem Dubium.
David fluxerunt trecenti ſexaginta ſex anni, &
valdè durum, quod quatuor perſonæ, ſcilicet
Salmon, Booz, Obed, & Jeſſe, tantum tempus
adimpleverint. Quod verò ſit ſupradictus anno-
rum numerus ex 3 *Reg. c. 6. n. 1.* Quod anno qua-
dringenteſimo octageſimo ab egreſſu Ægypti
(qui erat annus quartus regni Salomonis.) Do-
mus Domini cœpit ædificari. Ex quibus detra-
hendi ſunt quadraginta anni deſerti uſque ad
introitum Terræ promiſſæ; & ſeptuaginta anni,
quibus vixit David; & quatuor anni regni Salo-
monis; ſuperſunt trecenti ſexaginta ſex anni à
tranſitu Jordanis uſque ad nativitatem Davidis.
Et confirmatur ex Joſepho *lib. 5. Antiquit. c. 5.* ubi Joſeph.
teſtatur, hiſtoriam Ruth contigiſſe tempore Heli:
ergo Salmon non potuit eſſe pater immediatus
illius Booz, qui genuit Obed, niſi dicatur dictum
Booz trecentorum ferè annorum genuiſſe Obed,
quod eſt abſurdum.

Tenendum tamen eſt, unum tantùm fuiſſe ho- 73.
minem nominatum Booz, & non plures. Hoc
mani

manifeſtè conſtat ex Scriptura, ex fine libri Ruth, ubi ſit epilogus generationis Phares uſque ad Davidem, & unus tantùm nominatur Booz; & 1. *Paralip. c.2. n.12.* ubi ponitur progenies Phares per Eſron, uſque ad Davidem, & unus tantùm nominatur Booz filius Salmon, & pater Obed. Similiter Lucas *cap.3. n.32.* unum tantùm refert Booz filium Salmonis, & patrem Obed. Deinde, quia noſter Evangeliſta ait: *Omnes generationes ab Abraham uſque ad David, Generationes quatuordecim*; & in ſecunda quaterdena non dicit *omnes*, quia in ea demiſſi ſunt tres Reges ob ſcelus idololatriæ. Præterea id quod dicitur de hiſtoria Ruth, fuiſſe tempore Heli, falſum eſt, ut communiter notant Scripturarii. Tandem non eſt impoſſibile, quod illi quatuor, ſcilicet Salmon, Booz, Obed, Jeſſe, prædictum tempus totum adæquent; nam ſi æquè dividatur, quilibet uno dimidio anno ſupra nonaginta vixiſſet, & ſi eorum aliquis minus vixit, alius potuit tanto plus vivere, ut dictus numerus compleatur, præcipuè cùm Abraham genuerit filios ex Cethura centum quadraginta annorum natus. Et denique iſti viri Salmon, & Booz fuerunt virtute illuſtres, & ob charitatem Rahab, & Ruth, in matrimonium dixerunt.

Probatur unum tantùm fuiſſe Booz.

QUÆSTIO XXV.

Quare Booz genuerit præſtantiſſimum filium Obed ex Ruth Moabitide?

74. QUanquam aliqua jam dixi *q. 20.* hîc res altiùs inquirenda eſt: Quomodo ex hac conjunctione, & matrimonio Booz cum Ruth, quæ erat Moabita, oritur præclarus filius, ſcilicet Obed, qui dicitur ſubditus, ſeu parentibus maximè obediens, ex quo naſcitur tota regalis proſapia, imò & ipſe Chriſtus, ſola enim obedientia hæc potuit educare, Obed pater eſſe Jeſſe, avus David, *Ruth c.4. n.12.*

Ex obedientia illuſtria pullulant.

75. Præclarè reſpondet Author operis imperfecti, homil. 1. *Booz ſenior conſtitutus*, ait, *non ſibi uxorem accepit, ſed Deo; non propter paſſionem corporis ſui, ſed propter juſtitiam legis, ut ſuſcitaret ſemen proximo ſuo, non magis amore, quam religione ferventior.* Et poſtea ſubdit: *Talis ergo Booz ex tali conjuge Ruth, qualem filium genuit? Obed, qui interpretatur ſubditus. Nunc autem qui divitias eligunt, non mores, pulchritudinem, & non fidem; & quod in meretricibus ſolet quæri, hoc in conjugibus optant: propterea non genuerunt filios ſubditos vel ſibi, vel Deo, contumaces, & contra ſe, & contra Deum, ut filii irreligioſitatis ipſorum.* In conjunctione Boozi, & Ruth, ubi nulla inflammatio cupiditatis intervenerat, ſed tantum religio in Deum, & amor filiorum ſpectabatur, ut ex propagine Ruth procrearet filios, alius naſci non potuit, niſi Obed, id eſt, illis ſubditus. Booz cum Ruth matrimonium inivit, ut lex impleatur, & ut ſuſcitet ſemen conſanguinei, & propinqui ſui *Ruth.4. n.10.* juxta id, quod præceptum erat *in Deuter.25. n.7* Et ubi homo totus eſt in eo, quod ſibi incumbit, & debita ratio expoſtulat, propter juſtitiam legis, non mirum, quod talis filius natus ſit. Aliter verò cùm Iſraël in deſerto luxuriaſſet cum Moabitis, *Num.26.* Inde horribilia monſtra prodierunt,

Imperfect.

Caſta conjunctio in matrimonio filios ſanctos generat.

ait idem Imperfectus. *Non magis honore, quàm religione ferventior.* Et infra eadem homil. *Ruth pro merito fidei ſuæ nupſit Booz, quia propriam gentem contempſit, & terram, & genus, & elegit Iſraël,* &c. Meritò Ruth, quæ amore religionis dimiſit patriam, parentes, ac cognatos, & adhæſit populo Dei, tantùm filium genuit.

Tertiò. Ad quæſtionem, Procopius relatus in Gloſſa 2. *ad c.25. Deuteron.* ad illa verba: *Accipiet eam, n.5. Nondum,* ait, *manifeſtata reſurrectione, ipſa poſteritas, ac memoria per ipſam generationis conſervata ſolatio veteribus fuit. Interim verò reſurrectionis figuram obtinuit. Enim verò cum obſervaſſet Booz, & duxiſſet Ruth, prodigii quiddam ſimile adeptus eſt, ut proavus eſſet Chriſti, futuram promiſſionem reſurrectione morali imitatus. Nam oportebat eum, qui nobis reſurrectionem donaverat, genus ducere per eos, qui typum ejus ſecundùm carnem conſervaverant.* Dum Booz ſemen propinqui ſui ſuſcitare intendit, figuram reſurrectionis Chriſti adumbravit, & ex eo ad tantam meruit gloriam ſublevari, ut inter Chriſti parentes annumeretur. Quartò, Paſchaſius, & Abul. q.13. *Vaticinatum, erat*, inquiunt, *ab Iſaia 16. n.1. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deſerti ad montem filiæ Sion. Eſt petra deſerti, quæ civitas terræ Moab, de qua dicitur fuiſſe Ruth, & ſic agnus dominator terræ, id eſt, Meſſias venturus erat ad montem filiæ Sion, id eſt, in Hieruſalem, ubi mons eſt Sion: de petra deſerti, id eſt, de terra, vel ſtirpe Moabitarum, ubi erat civitas, quæ vocatur petra, ſcilicet de ſtirpe Ruth, quæ erat de petra deſerti.* Hæc Abulenſis. Ponitur ergo Ruth, ut videatur veritas divinæ promiſſionis adimpleta: Sicut ob eandem cauſam dicitur filius David, & Abrahæ. Quintò, Quia obedientia Booz ut ſuſcitaret ſemen propinqui ſui, *Ruth 4. n.10.* remuneratur obedientiæ filii, qui dicitur Obed, id eſt, obediens, nam obediens filios obedientes generat. 76.

Procop.

Figura reſurrectionis Chriſti maximè honoratur.

Paſchaſ.
Abulenſ.

Veritas divina adimpleta.

Obedientia remuneratur.

Sextò. Quia Ruth Moabita maximam cum propinqua, ac ſocru ſua unitatem, concordiamque conſervavit atque retinuit, ita ut ei diceret: *Populus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus,* Ruth 1. num.17. D. Hieronymus, de vera circunciſ. ſic ait: *Cur tantum peregrina conceditur, ut ſuo utero deſtinatæ benedictionis ſemen accipiat & Iſraeli non Iſraëlita parturiat dignitatem? Unde iſtud oro, promeruit? Credo, quia dixit ſocrui ſuæ: Populus tuus, populus meus; Deus tuus, Deus meus.* Ex concordia cum propinquis, tanquam ex admirabili virtute, digna, ut in hoc catalogo locum haberet. Septimò. Quia res erat anceps & in dubium revocari poterat; an Booz rectè geſſiſſet in copulanda ſibi Ruth matrimonio? nam prohibitum erat Moabitidas ducere, *Deuter.23. n.3.* Aliundè lex præcipiebat fratris defuncti ſemen ſuſcitare; fuit ergo magnum facinus declarandum, ne res eſſet ſub lite, tum ex nato filio Obed, qui dicitur obediens, tum, ut ait Rupertus hîc. *Semen, quod ex ea ſuſcitatum eſt, ſtatim ſecunda generatione generet David Principem, & Regem Eccleſiæ Domini. Siquidem Obed ex ea generatus genuit Ieſſe, Ieſſe autem genuit David Regem. Et Booz quidem non ſolùm excuſatus, verum etiam juſtificatus eſt, ducendo uxorem Moabitidem.* Hæc Rupertus. Ubi defectus cogitari poteſt, ibi ſuſpicio amovenda, honor, & ſanctitas aperienda. 77.

Ruth 1.
D. Hieron.

Concordia cum propinquis.

Rupert.

Ubi fama periclitatur, ibi explicāda virtus.

De Jacob, inquit Scriptura, *Vir ſimplex habitabat in tabernaculis*; ſeu, ut legit D. Auguſtin. in 78.

Geneſ.25.
Auguſt.

quæſtion.

quæſtionibus ſupra Gen. apud Lippom. *Vir ſine dolo*, Geneſ.25.n.27. Sed cur Scriptura de Jacob ejuſmodi teſtimonium profert, cùm aliud ſimile non dicitur, nec de Abrahamo, nec de Iſaac? Deus calumniam, quæ de ipſo ſuſpicari poterat, præoccupavit; nam poſtquam ſeniori fratri Eſau benedictionem præciperet, dicturus erat pater. *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem*, ibid. n.35. Similiter, & frater: *Juſte*, inquit, *vocatum eſt nomen ejus. Jacob ſupplantavit me in altera vice*, n.36. ibid. Ne ergo Jacob tanquam fraudulentus haberetur, neceſſe fuit divino teſtimonio ejus ſimplicitatem probari. In eleganter

Auguſt. D. Auguſt. lib.16. de civitate Dei c.37. *Iſte dolus*, ait, *Jacob, ne putaretur fraudulentus dolus, & non in eo magnæ rei myſterium quæreretur, ſuperius*

Geneſ.27. *dixit Scriptura: Erat autem Jacob vir ſimplex, hoc eſt, ſine dolo. Quis eſt dolus ſine dolo? Quæ fictio non mentitur, niſi profundum myſterium veritatis.*

Pſal.105. Regius Vates Pſal.105. n.1. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à detris meis.* Pater loquitur ad filium, ut ſedem conſtituat in dextera ejus; ac ſi filius ſit in dextera, Pater ad ſiniſtram manebit, qui apud nos multo inferior eſt locus. Opti-

Auguſt. mè ait S. Auguſt. *Sede à dextris meis ut honorificetur Filius.* Quod pater in natura, & eſſentia non ſit minor filio, omnes hæretici fatentur. At filium minorem eſſe Patre aſſeruit Arrius. Sit ergo Chriſtus ad dexteram, ut æqualitas naturæ refulgeat, & omnis ambigendi occaſio abigatur.

Omnis ambigendi ſuſpicio amovenda.

Quæstio XXVI.

Quare David ſolus nominetur Rex?

79. Reſpondetur primò, cum Abulenſi *q*.15. & aliis. *Quia primus fuit ex tribu Juda Rex, Regum caput, & fons.* Et ſi Saul antea regnaverat, ad Chriſti regnum non pertinebat. Secundò. Quia David primus fuit electus ad regnum, tanquam in eo ſtabiliendum, & in ſua progenie conſervandum, ut conſtat ex promiſſione perpetui regni illi facta, 2.*Reg*.7.*n*.12. 1.*Paralip*.17.*n*.11. *Pſal*.88. *n*.4. *Pſal*.131.*n*.11. Et dignitas conceſſa, cum perpetuitate, quæ firmata inter cætera maxima reputatur. Tertiò. Solus David titulo regio inſignitur, etenim coram Domino ſe humiliavit, ita ut eum contemneret Michol: 2.*Reg*.6.*n*.20. Et qui ſe humiliat, exaltabitur, hæc cauſa aſſignatur à Ruperto, ob quam Moyſes tanta ſit dignitate ſublimatus, ut Deus fieret Pharaonis; elegit enim magis improperium Chriſti, quàm divitias Ægyptiorum *ad Hebræos* 11. *num*. 26.

Abulenſ. *Illa reputatur dignitas quæ eſt cum firmitate.*

Humilitas exaltatur.

Quartò, inter omnes Reges hujus catalogi, David hoc habuit proprium, quod ipſum regnum proprio ſuo labore comparaverit; in quo Chriſtum D. repræſentavit, qui per crucis dolores in regnum ſuum introivit meritò ergo David, qui ita Chriſto aſſimilatus ait, omnibus eſt prælatus; omnis enim noſtra condecoratio, ac honos in eo ſtat, quod Chriſto configuremur. D. Auguſtin. Pſal.11. *Cum ergo David*, ait, *Deus elegiſſet, & prædeſtinaſſet ad regnum, noluit, & ipſum David ante regnum tenere, quam primò à perſequentibus liberaret, ut etiam in hoc ipſo figuraret nos, id eſt, corpus ejus cujus corporis caput Chriſtus, porrò enim ſi ipſum caput noſtrum ſine primo peracto labore in terra, in cœlo regnare noluit, neque levare ſurſum corpus, quod deorſum accepit, niſi per tribulationis viam; qui audent membra ſperare capite ſuo magis ſe poſſe eſſe felicia.*

Ea eſt noſtra condecoratio, quod Chriſto aſſimilemur. Auguſt.

Quintò. Pulchrè D. Auguſt. lib.1. de mirabilibus ſacræ Scripturæ, c.30. *David autem Rex*, ait, *genuit Salomonem: cui non additur, Regem, cùm Salomon patris regno teneret majus imperium. Sed ex hoc intelligitur patris ſui David regnum Salomon hæreditario jure poſſidere, ad David honorem regni plus pertinere.* David regnum ex operibus obtinuit. Salomon ex hæreditate, & apud Deum honos non ex hæreditate, ſed ex meritis comparatus, & acquiſitus excellentiam habet. Quintò. Inter omnes Patriarchas non Abrahamo, non Iſaaco, non Jacob Deus regnum dedit, ſed tantùm uni Davidi, & hic inter omnes alios Reges regali titulo decoratur. Rupertus lib.4. in Cantica, *Qui ferè*, ait, *primus vocibus manifeſtis cantaturus erat myſteria regni noſtri, & virtutes ſæculi venturi, oportuit eum Regem fieri. Regem David potentem, & ſecundùm nomen ſuum bellatorem.* Elegit Deus Davidem, ut manifeſtis vocibus virtutes regni Chriſti inter nationes celebraret, ad regiam dignitatem priùs aſſumitur, nam ſolus Rex, & qui de regno experientiam habet, de regni rebus poteſt agere, & habere ſermonem. Et nota, quod bis dicitur Rex: *Jeſſe genuit David Regem; David autem Rex.* Quia bis dormientem Saulem in ſpelunca deprehendit, & vivum dimiſit, 1.*Reg*.7. & 26. *n*.10. Et ex utroque loco intellexit Saul, ipſum futurum Regem: ſeu quia miſericordia, & judicio gubernavit: miſericordia in hoſtes, juſtitia in homicidas, 3.*Reg*.2.*n*.8. Tertiò. Quia ſibi, & ſuis regnum comparavit: ideo bis nominatur Rex. 80.

Auguſt. *Non ex hæreditate, ſed ex meritis honor.* Rupert. *Qui habet experientiã loquatur.*

Matth. 1. *num*. 6. David autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Uriæ, Salomon autem genuit Roboam: Roboam autem genuit Abiam: Abias autem genuit Aſa: Aſa autem genuit Joſaphat: Joſaphat autem genuit Joram, Joram autem genuit Ozias, Ozias autem genuit Joatham: Joatham autem genuit Achaz: Achaz autem genuit Ezechiam: Ezechias autem genuit Manaſſen: Manaſſen autem genuit Amon: Amon autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in tranſmigratione Babylonis.

EXPOSITIO.

Accedimus ad explicandas quæſtiones, quæ in ſecunda reperiuntur quaterdena, & à poſtrema prioris quaterdenæ progenie ſumemus exordium ubi dicitur: *David autem Rex genuit Salomonem*, qui interpretatur 81.

pretatur Rex pacificus, & fuit potentiſſimus; ſolùm enim in pace eſt ſumma opulentia. Et eſt prima perſona hujus quaterdenæ. Secunda Roboam, id eſt, multitudo populi: de quo eleganter ait D.Chryſoſt. homil.1. in Matth. *Salomon, cùm haberet regnum valde multiplicatum, natum ſibi illo tempore filium, appellavit Roboam, id eſt, in multitudine populi, ut ſecundum ſtatum regni ſui multiplicati nominaretur filius ejus; providentia autem Dei diſpenſavit, at diceretur in multitudine populi, quoniam quod fit in multitudine populi, ſtatim facilè ſeditionem patitur.* Sapiens Rex Filium ſibi in hæredem regni natum multitudinem populi appellavit, quia magnitudo regni ſtat in multitudine populi. Deinde ut divina providentia innueret diviſionem regni in filio, qui enim ſtat in multitudine, non perſeverat, ac facilè erroribus ſuccumbit.

In pace opulentia.

Chryſoſt.

Quod eſt in multitudine non perſeverat.

82. Tertia Abias. Et hic etiam declinavit à Domino, 3.*Reg.*11. Quarta Aſa, qui morbo laborans ſe totum Medicorum induſtriæ commiſit, 2.*Paralip.*14. 15. 16. Quinta Joſaphat. Et hic eſt valdè celebris in Scripturis, ob fiduciam in Deum, 2.*Paral.*18. Sexta Joram, hic fuit impiiſſimus, & occidit omnes fratres ſuos filios Joſaphat: unde à Deo punitus eſt 2.*Paral.*21. Et hic omittuntur tres Reges intermedii: nam Joram genuit Ochoziam, Ochozias Joas, Joas Amaſiam, qui genuit Oziam. Dicitur autem hîc in textu, *Joram genuit Oziam;* non ut filium, ſed per alios interjectos, tanquam nepotem. Ozias non erat filius Joram, ſed Amaſiæ, 4.*Reg.*15. & 2.*Paralip.*35. Septima perſona in hac genealogia eſt Ozia: fecit quod rectum erat in oculis Domini, & adjuvit eum Deus contra inimicos ſuos, & divulgatum eſt nomen ejus uſque ad introitum Ægypti, 2.*Paralip.*26. Octava Joatham, hic fuit Rex bonus, colens Deum ſecundùm vias patris ſui, 4.*Reg.*15. & 2.*Paral.*26. Nona Achaz, & fuit peſſimus, poſuitque ſimulacra Solis, & Lunæ in templo Domini, 4.*Reg.*17. & 2.*Paralip.*28. Decima Ezechias, & fuit optimus, 4.*Reg.*19. & 2.*Paral.*29. Undecima Manaſſes; & habuit ſecum Magos, & divinatores; captuſque eſt à Rege Babylonis, in anguſtia oravit ad Deum, & reduxit eum ad terram ſuam, & deſtruxit idola omnia, 4.*Reg.*21. Duodecima Amon, & fuit peſſimus unde ſervi ejus occiderunt eum, 4.*Reg.*21. Decimatertia Joſias, extitit in Deum devotiſſimus, fecitque maximè obſervare legem Dei, 4.*Reg.*22. & 23. Decimaquarta Jechonias, & fuit malus: & hic eſt pater illius Jechoniæ, qui nominatur poſt tranſmigrationem Babylonis.

QUÆSTIO XXVII.

Quare Bethſabee hîc non exprimatur?

83. Aliæ hîc declarantur mulieres peccatrices, ut Thamar, Rahab, Ruth; cur Bethſabee non ſcribitur nomine ſuo, ſed tantùm ait Evangeliſta; *Ex ea, quæ fuit Uriæ;* ſed ut eſt in textu Græco, & teſtatur Cerda in Adverſariis cap.187. *David genuit Salomonem ex Uria?* Reſpondet primò Maldonatus, *Ut oſtendatur Salomonem ex adulterio noc eſſe natum, ideo dicitur: Ex ea, quæ fuit Uriæ:* quia tunc jam erat Uriæ, ſed legitima Davidis, quando ex ea Salomon natus eſt. Secundò reſpondeo, ex iis, quæ docent S.Remig. S.Thom. Paſchaſ. & Hugo *hîc*, & alii, quod Bethſabee ſuum fecit interficere virum, ejúſque mortis conſcia fuit: cum ergo proditionis labe infecta fuerit, meritò in catalogo progenitorum Chriſti non recenſentur. Inter omnia flagitia, ac crimina, circumvenire dolis maximè execrabile. Tertiò. D. Anſel. hîc ait: *Tacet nomen Bethſabee, ut nominando Uriam reducas ad memoriam illud maximum ſcelus, quod fecit David in eum. Tacet etiam, quia cæteræ cùm eſſent notabiles, non ſolum non culpari, ſed etiam laudari meruerunt. Iſta verò adeo culpabilis eſt quod nomine non eſt digna, ſed ſolus juſtus,* Ubi tres innuit rationes. Primò, ut crimen adulterii, & homicidii David, quod pœnitentia deletum eſt, in mentem veniat. Secundò, quia aliæ mulieres Gentiles, ac idololatræ laudandæ, dum populo Dei ſe conjungunt, Bethſabee verò quæ erat fidelis, & in domo viri juſti, ac ejus præſentia, quod tantum commiſerit crimen, valde culpabilis, ita ut non ſit nomine digna. Tertiò: quia Urias ratione uxoris perſecutionem ſuſtinuit: non illa ergo, ſed ipſe eſt nomine dignus.

Cerda.

Maldonat.

Remig. S.Thom. Paſchaſ. Hugo.

Proditoris crimen graviſſimum.

Anſelm.

Qui patitur perſecutionem, nomine dignus.

84. Quartò. Paſchaſius ad præſentem quæſtionem: *Ad quod ſanè*, ait, *non incongruè fatendum creditur, quia tres præſcriptæ fœminæ, per quas Chriſti opera pietatis inſignia typicè præſignantur, non ſolùm non culpari, verùm laudari rectè meruerunt. Unde ſine ullo nominis pudore recenſentur. Hæc quoque adulterio fuſcata ſimul & viri homicidio cruentata meritò vide prætermiſſa.* Aliæ fœminæ, ut Thamar, Ruth, & Rahab nominantur; unaquæque enim non luxuriæ incitamento, ſed amore generis Iſraëlitici coïtum ambivit: at Bethſabee laſcivis ſerviens Regis in adulterium conceſſit: meritò ergo à regia proſapia expungitur mulier, quæ pudicitiæ modeſtia non decoratur. Et nota, quod Reginæ nomen ſubticuit, utique adulterii labe offuſcatæ.

Paſchaſ.

Luxuria indigna regni.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare hîc fiat mentio de adulterio?

85. Regios inter ſplendores adulterii meminit Evangeliſta, quod totam videtur fœdare regiam proſapiam, & ſuſpectam reddere legitimam prolem. Reſpondeo primò, quod tantum crimen lachrymis jam obliteratum erat, & culpa pœnitentiâ extincta non nocet, nec deprimit, ſed nobilitat, ac extollit. Ita S.Juſtin. Mart. q.87. *Ergo David, ait, qui pœnitentia delicta ſua correxit, propterea inventus eſt animi Dei ſententia, qui non vult mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur, & vivat. Ac benignè potentiam honorans Deus in uxoris Uriæ progenie collocavit genus Davidis, eademque de cauſa fecit, ut ex ea genus Chriſtus duceret.* Potentia cum pœnitentia animum Dei maximè rapit. Similiter Bach. *epiſt. de recip. lapſ.* expendendo, cur ex ea, quæ fuit Uriæ Chriſtus voluerit genus trahere. *Talis filius*, inquit, *naſcitur ex pœnitentia, talem parturiunt gemitus, & lamenta.* Secundo. Dum David regio inſignitur titulo; ſtatim ei adulterium, & homicidium apponitur ex ea *quæ fuit Uriæ;* ut inde agnoſcas, quod nulla ſit mundana dignitas tam ſublimis, quæ aliquam labem non patiatur, atque macula non fœdetur.

Juſtin.

Pœnitentia in potentia maxime decora.

Bachar.

Nulla dignitas mundana ſine macula.

Tertiò.

Peccatum ſecretum divulgatur. Tertiò. In memoriam noſtram Deus adulterium revocat: David ſub ſecreti prætextu peccandi licentiam ſumpſit? & ideo divina diſponente virtute, peccatum, ut maximè divulgaretur, ac in omnium manibus haberetur, in Evangelio ſcriptum eſt, juxta id, quod dicitur 2.Reg.12. n.12.
2.Reg.12. *Tu feciſti abſconditè; ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſraël, & in conſpectu Solis.*

QUÆSTIO XXIX.

Quare tres Reges hîc omittantur?

86. RESpondetur primò, quod Evangeliſta propoſitum erat, tribus quaterdenis totam Chriſti genealogiam comprehendere: ſi autem illos, ſcilicet Ochoziam, Joas, & Amaſiam, in hac ſecunda teſſeradecade numeraſſet, ſeptemdecim jam fuiſſent generationes; hos autem potiùs, quàm alios ſubticuit, quia peccatores & ſemini Achab, ac impiiſſimæ Jezabelis ſe immiſcuerunt.
Hieron. Hilar. Paſchaſ. S.Thom. Carthuſ. Abulenſ. Ita D.Hieron. D.Hilarius, *Can.1. in Matth.* Paſchaſius, D.Thom. Carthuſianus, Abulenſis, *quæſt.17.* & alii multi. Ex quo habes, quantum noceat iniquorum affinitas, ac propiuquitas: nam propter ſanguinem Achab in generatione ſanctâ hi tres Reges non ponuntur.
Propinquitas iniquorum nocet. Hanc ſententiam ſanctorum Patrum magis explico, quòd ille tres Reges non tantum deleti ſunt propter ſanguinem Achab, verùm etiam propter Dei promiſſionem, qui per Eliam comminatus fuerat illi, ſe omnem ejus poſteritatem uſque ad quartam generationem deleturum, 3.*Reg.*21.*n.*2. Quod ad Amaſia terminatum eſt: nam uxor Joram filia Achab prima generatio, Ochozias ſecunda, Joas tertia, Amaſias quarta, & ut videantur filii extincti, eorum non fit mentio in Evangelio.

87. Secundò. Rupertus *hîc* ait, hos tres Reges prætermiſſos, quia Prophetas, ac miniſtros Dei variis
Rupert. *Impedire prædicatorem grave peccatum.* affecerunt injuriis, non ſinentes eos vaticinari, nec prædicare: nam Ozochias Prophetas perſecutus eſt, ſicut & Achab 2.*Paralip.*22. *n.*24. Joas Zachariam Prophetam filium Joiadæ occidit 2. *Paralip.*24.*n.*22. Amaſias divino Vati ejus ſcelera reprehendenti reſpondit: *Nam conſiliarius Regis? quieſce, non interficiam te*, 2.Paralip.25. n.16. Quamquam alii homines ſceleratiſſimi hac in progenie numerentur; hi tres Reges, qui Prophetarum ora claudere, & obſtruere intenderunt, excluduntur.
Auguſt. Tertiò. Auguſtinus in quæſtionibus ex novo Teſtamento quæſt.85. *Non immeritò*, ait, *hi ab Evangeliſta ſublati ſunt de numero cæterorum; ſic enim eorum continuavit impietas, ut malignum eorum nullum intervallum haberet. Ab*
Virtus parentis filiis prodeſt. *Joram autem captum malignum ſic perambulavit uſque ad Oziam filium Amaſiæ, ut nullius lateri eſſet ſuffragium, quo ex parte meriti patris, aliquis eorum remaneret in numero Regum: nam Joram malignè agens, meritò Joſaphat remiſſus in numero eſt, Salomon quoque merito patris remiſſus eſt.* Alii nequiſſimi Reges, cùm ſanctiſſimos patres haberent, ex eorum merito in catalogo Chriſti progenitorum ſcribuntur. Hi autem tres tam ipſi quàm eorum parentes mali, ac idololatræ extiterunt; unde adminiculo paternæ virtutis deſtituti, à Chriſti genealogia excluduntur, aliter ſi ſanctos haberent patres, tantùm eorum virtus filiis prodeſt.

QUÆSTIO XXX.

Quomodò dicatur, quod Joſias genuerit Jechoniam?

JOſias quatuor habuit filios. Primus fuit Johanam, ſecundus Joachim, tertius Sedecias, quartus Sellum, 1.*Paralip.*3. *n.*15. Primus Johanam mortuus eſt ante obitum patris, tres alii, defuncto parente, diverſis temporibus Reges Iſraël extiterunt, omnes tamen captivi multis miſeriis affecti mortui ſunt. Quilibet eorum multa nomina ſortitus eſt, de quo latè Abulenſis, *q.*20. nam Sellum dictus eſt Joachaz, qui primus poſt patrem regnavit, & à Rege Ægypti Nechao captivus ductus in Ægyptum, ibi mortuus eſt, 4.*Reg.*24. *n.*25. Joachim qui & Jechonias dictus, & Sedecias diverſis temporibus regno expoliati, ac à Nabuchodonoſore captivitate ſubjugati ſunt, 4.*Reg.* 24. & 25. Joachim ergo, qui ſecundò regnavit, dicitur hîc Jechonias. Ita Epiphan. *lib.*2. *de hæreſi in ſecta Epico.* D.Ambroſ. *lib.*3. *in Luc.* D.Hieron. *hîc*, D.Auguſt. *lib.*2. *de conſenſu Evangeliſt. cap.*4. D.Thom. Euthymius, Hugo. Alii, & communiter Recentiores dicunt, Jechoniam eſſe Joachim nepotem Joſiæ, qui ductus eſt in Babyloniam, 4. *Reg.*24.*n.*2. Ad quæſtionem; Quare fratres Jechoniæ hîc nominantur, cùm hoc in aliis ordinariè non fiat? Reſpondent primò communiter Doctores, quod computantur, quia regia dignitate omnes inſignes fuêre. Secundò Cajetanus. Ad commendandam, ait, memoriam Joſiæ in multitudine filiorum Regum, tres enim Reges fuerunt; ut qui ex ſucceſſione pronepotum Regum commendari non potuit, ſaltem ex multitudine filiorum Regum commendetur. Et hoc directè videtur Evangeliſta feciſſe ad ſignificandum, quare ſuſtulerit memoriam Joram in quartam generationem, oſtendendo quantum illius impietas meruerit, ſupplendóque memoriam pietatis Joſiæ, dum illi adimitur, & huic ſuperadditur. Hæc ille. Tantum beneficium ex ſancto parente filii recipiunt. Tertiò. Paſchaſius. *Jechoniam autem*, ait, *& fratres ejus, idcirco ſimul ponit, ut quorum erat communis impietas, & coæqualis infamia, fieret ſimul una ſupplicii ſui & miſeriarum memoria.* Ideo Jechonias, & fratres ejus computantur, ut æqualitas divinæ juſtitiæ innoteſcat; ſicut enim omnes iſti malum coram Domino fecerunt, & in eis æqualis fuit culpa, æqualis etiam extitit pœna, ut omnes regno privati, captivitate oppreſſi in varias provincias tranſlati ſint. Et hæc mihi probabilior. 88.
Abulenſ. Epiphan. Ambroſ. Hieron. Auguſt. S.Thom. Euthym. Hugo. Cajet. Paſchaſ. *Pœna culpæ æqualis.*

QUÆSTIO XXXI.

Quare Evangeliſta ſubticuerit captivitatem Ægyptiacam, & expreſſerit Babylonicam?

DIvus Chryſoſt. hom.4. in Matth. [Cur autem, ait, ſicut Babylonicæ captivitatis meminit, non etiam deſcenſus in Ægyptum? Quia hos non timebant; Babylonicos verò audire ſine timore 89. Chryſoſt.

non poterant, & quod illud eſſet antiquum,hoc verò recens, atque oculis ſemper occurrens: & illuc quidem non propter peccata abducti fuerant; huc verò ob ſcelera tranſlati ſunt.] Ubi ſanctus Pater tres nobis dat rationes. Prima,captivitatem Babylonicam in memoriam revocat ad comprimendos,& coërcendos à peccatis Iſraëlitas,nam ſimilem maximè timebant:& quod non *Quod non amor, timor facit.* facit amor,timor pœnæ facit. Secunda. Quia captivitas Ægyptiaca valde perantiqua; Babylonica verò valde recens,& ideo in omnium ore maximè *Antiqua obliviſcuntur.* frequens. Tertia,captivitas Babylonica permiſſa eſt ob peccata, & ſcelera populi; deſcenſus verò in Ægyptum in occaſionem meritorum, & ut promererentur bona promiſſa,ac ut virtus clareſceret,ordinatus eſt à Deo.Et ſolùm quæ ex culpa, *Quæ ex culpa tantum nomen pœnæ.* & non quæ ad meritum naſcuntur oppreſſionis, ac captivitatis nomine appellanda. Quartam addo, quod Evangeliſta voluit hanc quaterdenam *Omnis gloria mundi in laboribus terminatur.* in fulgentiſſimo Salomonis Regno incipere; & uſque ad captivitatem Babylonicam ducere, ut intelligas, quod omnis gloria mundi, in miſeria, lachrymis, & lamentatione terminatur.

QUÆSTIO XXXII.

Quare appelletur tranſmigratio, & non captivitas Babylonis?

90. TOta Scriptura clamat, quod Judæi ſubjugati, & captivi ducti ſunt in Babyloniam; *Triplex captivitas.* quomodo non dicitur captivitas? Pro quo nota, quod triplex fuit Babylonis captivitas. Prima anno tertio regni Joachimi, & primo Nabuchodonoſoris.Secunda poſt octo annos,anno octavo imperii Nabuchodonoſoris; cùm Rex Joachim, cum matre, ac Principibus populi, Nabuchodonoſori ſponte ſe dedit, ac ſubjecit,& inde tranſlatus eſt ad Babyloniam, & hæc, cùm voluntariè ſit facta, dicitur à Hieremia *in Ezech.* 1. *num.*2. Tranſmigratio. Tertia captivitas extitit anno decimonono Nabuchodonoſoris, & undecimo regni Sedeciæ,qui cum majori populi parte captivus in Babyloniam tranſlatus eſt: quæ omnia conſtant ex 4.*lib.Reg.cap.*24.*&* 25. Dicitur tranſmigratio, & non captivitas, quia una fuit vera tranſmigratio, cùm ſponte ſit facta, & minorem dicit infamiam, quàm captivitas, præcipuè cùm ex conſilio Hieremiæ civitas ſe dederit Nabuchodonoſori; & quæ decus ſuum habent, ex aliorum ſocietate non amittunt; imò potiùs illa ex tali conſortio condecorantur.Secundò.Tranſ- *Peccata aliorum verbis diſſimulent juſti.* migratio non importat tantam abjectionem, & ignominiam ut captivitas; & ſolent juſti ita aliorum defectus, ac turpitudines narrare, ut non videantur injuria afficere,& onerare,ſed qua fieri poteſt exonerare ac excuſare.

91. Poſtquam Joſeph ſuis ſe fratribus manifeſta- Geneſ.45. vit, alta voce dixit c.45. *Pro ſalute enim veſtra miſit me Deus ante vos in Ægyptum*,n.6.Et iterum, *Præmiſit me Deus, ut reſervemini ſuper terram*, num.7. & iterum: *Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate hoc miſſus ſum*, num.8. Quod expendens Ambroſ. D.Ambroſ.lib.de Joſeph Patriarcha c.12.[Quàm pia, ait, fraternitas, quam dulcis germanitas, ut etiam parricidiale excuſetur admiſſum, dicens divinæ illud providentiæ fuiſſe, non impietatis humanæ: quando quidem non ab hominibus oblatus ad mortem, ſed à Domino miſſus ſit ad vitam.] Joſeph re vera venditus eſt,ſed ut parricidiale illud crimen ſubticeat,divinæ illud providentiæ adſcribit,non venditionem,ſed miſſionem appellando. *Cum vidiſſet*, ait textus Geneſ.21.n.9. Geneſ.21. *Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo, dixit ad Abraham: Ejice ancillam hanc, & filium ejus: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Cauſa, ob quam poſtulat, ut filius ancillæ à paterna domo egrediatur,ludus ille fuit viſus à Sara; qui, ut tradit D.Hieron.*in quæſtionibus Hebraïcis*, erat idolorum cultus. Quare ergo non ait: Ejice ancillam, non enim filius ejus in idololatria inſtruet filium meum, nec cum eo ludet, ſed tantùm ait, *non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo*; Sara, ut pia & ſancta idolorum cultum tranſmutavit in ludum; ludus verò peſſimæ pueritiæ ne pateſieret, hæreditatem paternam in medium profert,quæ, ut ex conditione naturæ oriebatur, in vituperium verti non poterat. Inſtanter populus à Samuële Regem poſtulavit,1.Reg.c.8.n.22. *Et audivit Samuël omnia verba populi, & locutus eſt ea in auribus Domini.* Hæc penultima verba, *locutus eſt ea*, legit Chaldæus, *& ordinavit ea ante Dominum.* Populus furore commotus in tumultuaria verba ſe præcipitavit, ac Samuël ita diſpoſuit, ut compoſito ordine coram Domino recitaret, ne in pœnam populi verterentur.

Matth. 1. *num.*12. Et poſt tranſmigrationem Babylonis, Jechonias genuit Salathiel: Salathiel autem genuit Zorobabel: Zorobabel autem genuit Abiud: Abiud autem genuit Eliacim: Eliacim autem genuit Azor: Azor autem genuit Sadoc: Sadoc autem genuit Achim: Achim autem genuit Eliud: Eliud autem genuit Eleazar: Eleazar autem genuit Mathan: Mathan autem genuit Jacob: Jacob autem genuit Joſeph, virum Mariæ, de qua natus eſt Jeſus, qui vocatur Chriſtus.

EXPOSITIO.

TERTIA teſſeradecades initium habet à 92. captivitate Babylonica, & terminatur in libertate totius orbis per Chriſtum à tyrannide Diaboli. In hac quaterdena primus eſt Jechonias, & filius illius, de quo fit mentio ante tranſmigrationem, ut explicabo *quæſt. ſeq.* Secundus, Salathiel; & hic cum patre ſuo Jechonia mortuus eſt in captivitate, & eſt diſtinctus ab eo; de quo fit mentio 1.*Paralip.*3. ut notant Abulenſis, Cajetanus, & alii. Tertius, Zorobabel,hic redit cum populo in terram Juda, expletis ſeptuaginta annis captivitatis, & fuit dux populi, & princeps in populo ædificando;

de

Aggæi 2. de quo multa Eſdras *lib.*1.*c.*2. *& ſequentibus*. Et de hoc dicitur 2. Aggæi n.24. *Aſſumam te Zorobabel filii Salathiel, ſerve meus, & ponam te quaſi ſignaculum*. Quartus, Abiud. An fuerit genitus in captivitate, vel poſt, non conſtat. Quintus, Eliacim. Septus, Azor. Septimus, Sadoc. Octavus, Achim. Nonus, Eliud. Decimus, Eleazar. Undecimus, Mathan. Duodecimus, Jacob. Et de his progenitoribus ex Scriptura nihil conſtat. Decimus tertius Joſeph, vir ſanctiſſimæ Dei Genitricis, de quo dicam multa *c. ultim. hujus libri*. Decimus quartus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus, de Spiritu ſancto conceptus, ex puriſſimo ſanguine Virginis Mariæ formatus. Et nota, quod in omnibus præcedentibus generationibus dicitur quod talis genuit talem; hîc verò non dicitur, quod Joſeph genuit Chriſtum, ſed tantùm dicitur vir Mariæ, de qua natus eſt Jeſus: quia non ope viri, Spiritu ſancto cooperante, conceptus eſt, qui vocatur Chriſtus, id eſt, Meſſias.

Quæstio XXXIII.

Quiſnam ſit iſte Jechonias, & quomodo pater tantorum Principum?

93. PRæſens quæſtio duo inquirit. Primum, quiſnam ſit iſte Jechonias? An ſit illemet, de quo fit mentio ante tranſmigrationem, de quo dicitur: *Joſias genuit Jechoniam, & fratres ejus?* quia ſi eſt illemet, vel in hac quaterdena, vel in ſecunda, tredecim erunt generationes, quod repugnat, cum computatione Matthæi. D. Auguſtinus *lib. de conſenſu Evang. cap.*4. ait, quod Jechonias bis numeratur; & id factum eſſe ex eo quod eſt in angulo ſecundæ, & tertiæ teſſeradecadi; nam in ædificio bis numeratur lapis angularis. Imperfectus *hom.*1. ait, quod Jechonias dupliciter recenſetur, ob duas, quas habuit, conditiones: fuit Rex ante tranſmigrationem, & poſtea captivus, & privatus; & apud hujus ſæculi homines, ſi Princeps, vel potens, in paupertatem incidit, eſt jam alter ab eo, qui antea erat. Tertiò D. Hieronymus, Ambroſius *lib.*3. *in Lucam*, D. Carthuſianus, S. Thomas, Abulenſis, & Hugo tenent, non eſſe eundem, ſed duos tali nomine appellatos. Et ita ceſſat tota difficultas; ac proinde huic ſententiæ libentiſſimè adhæreo.

(Auguſt. — Imperfect. — Hieron. Ambroſ. Carthuſ. S.Thom. Abulenſ. Hugo.)

94. Quoad ſecundum. Quomodo Jechonias ſit avus, vel proavus Zorobabelis, qui fuit populi dux, 1.*Eſdr.cap.*2. cùm de Jechonia dicatur à Deo per Hieremiam *cap.*22.*n.*30. in fine. *Scribe virum iſtum ſterilem, qui in diebus ſuis non proſperabitur: nec erit de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſupra ſolium David, & poteſtatem habeat ultra in Juda.* Reſpondent communiter Doctores, quod Jechonias non dicitur abſolutè ſterilis, id eſt, quod non habeat filios, ſed tantùm quod non ſint ex ejus ſemine, qui ſint Reges temporales Iſraël, & ſic poteſt exponi illud, *& poteſtatem habeat ultrà in Juda;* id eſt, poteſtatem regiam; Zorobabel autem fuit dux populi. Secundò. Bene poteſt interpretari locus de poteſtate abſolutè, & ſimpliciter, quæ eſt independens ab alio homine, ut erat poteſtas Regum Iſraël. Juriſdictio autem Zorobabelis fuit dependens à Cyro. Tertiò. Comminatio illo per Hieremiam poteſt accipi conditionaliter, itaut non ſit de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſuper ſolium David, & poteſtatem habeat ultra in Juda, in quantum ejus filii ſimiles patri fuerunt peccatis; Zorobabel autem fuit vir juſtus & probus, qui magno zelo honorem Dei, & bonum populi tractavit, noluit Deus, ut virtus tanta ſine præmio etiam temporali abjecta maneret, cùm ſcriptum ſit: *Filius non portabit iniquitatem patris;* Ezech.18.n.19. Quomodo verò locus Hieremiæ non pugnet cum regno Chriſti, infrà dicetur; nam cùm dicitur, *Nec erit vir*, ait Interlinealis, *vir*, tantùm Chriſtus autem eſt Deus, & homo, de quo infrà. Ezech.18.

(Hierem.)

Quæstio XXXIV.

Unde habuerit Matthæus hujus tertiæ teſſeradecadis genealogias?

IN ſacris litteris hæ ultimæ generationes non inveniuntur: unde ergo illas habuit Matthæus? 95.
Reſpondetur primò, ex revelatione Spiritus ſancti. Secundò, ex annalibus Judæorum, qui in templo aſſervabantur; Judæi enim maximè erant genealogiarum ſtudioſiſſimi, primò propter nativitatem Meſſiæ ex Tribu Juda, & familia David: ſecundò ne Tribus commiſcerentur invicem per matrimonia: tertiò, ne hæreditates unius Tribus ad alteram tranſirent: quartò ut agnoſcerentur veri Sacerdotes ex familia Aaron, qui poſſent in templo miniſtrare. Unde apud Eſdram *lib.*1. *cap.*2. *num.*59. *& lib.*2. *cap.*7.*n.*61. *& lib.*3.*cap.*5. quidam ejecti ſunt à ſacerdotio; quia non potuerunt genus ſuum indicare. De hoc latè Abulenſis *quæſt.*26. Et in his libris ſummi Sacerdotes valde verſati erant, & lites omnes de poſſeſſionibus & genealogiis pendentes judicabant: & ideo penes ipſos erant hujuſmodi commentarii; atque hîc eſt liber, de quo 1.Paral.9.n.1. *Univerſus ergo Iſraël dinumeratus eſt, & ſumma eorum ſcripta eſt in libro Regum Iſraël, & Juda.* Et apud Ezechielem 13.*n.*9. de pſeudoprophetis pronuntiatur, quod in Scriptura Domus Iſraël non ſcribentur. Hic ergo liber genealogiarum in archivis templi aſſervabatur, ut dicitur de libro regni facto ſub Saule 1.*Reg.*10.*n.*25. qui manſit in Sanctuario cuſtoditus. 1.Paral.9.

Quæstio XXXV.

Quare dicatur hîc de Joſeph, virum Mariæ?

RESpondeo primò. Quia ejus genealogiam hîc narrabat Evangeliſta; cujus rei rationem dabo *quæſt. ultim.* Secundò. Ut videas humilitatem, & obedientiam Mariæ, quæ cùm jam omnium Domina, & Regina eſſet electa; ipſum tamen reverebatur ut virum, & ei ſubdita erat. Tertiò. Quamvis Beatiſſima Virgo ad tantam eſſet altitudinem evecta, & ſublimata, ut Spiritus ſancti Sponſa diceretur; tali tamen dignitate naturalis non obliviſcebatur obligationis, ut Joſeph tanquam ſponſum, & virum coleret, 96.

Auguſt.

ac veneraretur; cùm ſcriptum ſit: *Caput mulieris vir.* Quintò D. Auguſt. *lib. de cathechizandis rudibus,* ita ait, *Natus Ieſus de Matre, quæ quamvis à viro intacta conceperit, ſempérque intacta permanſerit, virgo concipiens, virgo pariens, virgo manens, tamen fabro deſponſata erat, omnem typum carnalis nobilitatis extinxit.* Maluit Dominus matrem ſuam cum artifice homine deſponſatam eſſe, ut in hominibus omnem nobilitatis majorum arrogantiam, ac jactantiam condemnaret.

Omnis faſtus nobilitatis abjiciendus.

97. Cùm Virgo Chriſtum Dominum genuerit, *de qua natus eſt Ieſus*; ergo cum Deipara quindecim ſunt generationes, quod repugnat, ut infrà dicam, & non ſolùm quatuordecim. Reſpondeo primò, Virginem Matrem ſimul cum Joſeph loco unius generationis computari; & quia ex Joſeph non deſcendebat, non ſolùm Joſeph numeratur, ſed addita eſt Virgo, non ut diſtinctam, ſed ut eandem efficeret generationem Chriſti, cujus Joſeph erat putativus pater, & ipſa mater veriſſima, & ideo Evangeliſta hîc ſcribens generationem Joſeph, ſimul de beatiſſimæ Virginis progenie agebat.

Virgo computatur idem cum Ioſeph.

QUÆSTIO XXXVI.

Quare hîc ante Virginem tot generationes deſcribantur?

98. Methodo.

RESpondeo primò, ex S. Methodo Martyre in homil. de B. Virgine: [Tot ſæcula evehuntur, ut dignitatem Matris Dei ſuſpicari valeamus. Conditum eſt momento ad unum Dei vocem cœlum, & quidquid cœli ambitu continetur: at Virginem Deiparam multos per annos operoſiſſimè fabricata eſt Dei omnipotentia; nec mirum, ſunt reliqua omnia, etiam ſimul ſumpta, nihil aliud, quam rivulus quidam ab immenſo divinitatis mari longiſſimè emanans; at Virgo ſanctiſſima Deo tam affinis, & ei adhærens, ut mater filio.] Ergo beatiſſima Virgo ſuper cætera Dei opera, quæ tanto molimine fabricata eſt. Secundò, ut ex tam antiqua proſapia Virginis nobilitatem, & ex fructu ſanctitatem intelligas, ut inde videas, qualis ſit, in qua nobilitas cum tanta ſanctitate ſociata eſt. Tertiò. Chryſoſt. hîc: *Per iſta,* ait, *nos docet Dominus, ut nos quoque nunquam erubeſcamus de vitiis parentum, ſed ut unum quæramus, ſcilicet virtutem: ſi quis propria virtute decoretur, parentum ſuorum non decoloratur opprobriis.* Ubi fulget virtus, tenebræ paternalium defectuum non efficiunt, nec offendunt, ut ſuprà diximus. Quartò. Et in eandem conſiderationem ad illa verba Cant. 3. n. 6. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, tanquam virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii.* Quæ verba ponderans Rupert. ſic ait: *Tu dicis, ô Virgo, ſum pulvis cum Abraham: ſed pulvis es pigmentarius, qualem conficit Spiritus ſanctus. Dicis, propter humilitatem; ſum fumus cum David; ſed es fumus ex aromatibus aſcendens ex aureo thuribulo ad olfactum Dei.* Quamvis in parentibus beatiſſimæ Virginis fuerit pulvis, & fumus peccatorum, ac vitiorum, ab his omnibus tamen ipſa aliena, divina gratia cooperante, omnia illa mala in maximas excellentias convertit, ac omni perfectione, & virtute inſignita in ſuaviſſimum odorem ad præſentiam Dei aſcendit.

Virgo ſuper omnia Dei opera.
Chryſoſt.
Vitia parentum non nocent.
Cantic. 3.
Virgo libera à parentum peccatis.

Quintò. Ex tam longa peccatorum ſerie naſcitur Virgo, quæ ipſa omnium peccantium tenebras, atque nebulas diſſipare valebat, & ideo amicta Sole apparet *in Apocal. 11. num. 1.* Et, *Electa, ut Sol,* dicitur Cantic. 6. n. 7. Quia, ut ait Hugo de S. Victore, 34. Electa ut Sol dicitur, quia Solis juſtitiæ, quæ ex ipſa genitus eſt, præventrix extitit, ut peccatorum tenebras fugaret. 99.

Cant. 6.
Hugo.
Virgo omnia peccata fugat.

Sextò. Ex tot, tantiſque majoribus multa labe inquinatis pullulat hæc immaculata roſa Virgo Maria, quia ipſa, ut omnium peccantium auxiliatrix, advocataque naſcebatur, ut ſterilitates parentum, ac omnium creaturarum ſalutifero ſuæ nativitatis rore fœcundaret, ut in uberes fructus germinarent. Dum terra aquarum penuria maximè opprimeretur, vidit puer patris mei Eliæ, & ait: *Ecce nubecula parva quæ aſcendebat de mari,* 3 Reg. 18. n. 44. Nubes illa typus extitit ſanctiſſimæ Virginis, ut eſt multorum Patrum ſententia, & dicam *ſequenti cap.* Sed cur nebulæ comparatur, quæ eſt Sol, & Lux? Noſter Joan. Hieroſolom. lib. de inſtitut. Monachor. c. 33. *Significavit autem Deus,* ait, *Eliæ in prædicta viſione, quo tempore nubecula illa, ſcilicet B. Maria, videretur à diſcipulis Eliæ de mari, id eſt, de amara, & vitioſa natura humana oriri, & aſcendere.* Nubes, ut eſt commune Philoſophorum placitum, ex vaporibus, ac exhalationibus terræ componitur, ac coagulatur, tota tamen ad irrigandam terram in imbres diſſolvitur; ita hæc ſanctiſſima nubecula Maria de natura noſtri omni amaritudine vitiata, eſt egreſſa, ut in nos ſaluriferos cœleſtium donorum & gratiarum imbres diffunderet, noſtramque ſterilitatem fœcundaret. 100.

Virgo peccatorum auxiliatrix.
3. Reg. 18.
Joan. Hier.

Quia ergo ejuſmodi matrem, & advocatam aſſecuti ſimus, de qua ait D. Bernard. ſermone 1. de Aſſumpt. *Maria nobis facta dicitur advocata, quæ apud Deum ſalutis noſtræ negotia efficaciter pertractat*; omni eam affectu, ac veneratione colere, & adorare debemus. Ait Chriſtus Dominus Cant. 2. n. 7. *Adjuro vos filiæ Hieruſalem, per capreas, cervoſque camporum, ne ſuſcitatis, neque evigilare faciatis dilectam, quoad uſque ipſa velit.* Et tamen ex circunſtantibus nullus extitit, qui pro forma, ac effigie ſponſæ, quæ eſt ſanctiſſima Virgo, ut vult Rupertus, aliquid interrogaret. Verumtamen cùm ipſa ſanctiſſima anima de ſponſo ſuo loqueretur: *Adjuro vos, filiæ Hieruſalem, ſi inveneritis dilectum meum, dicite ei, quia amore langueo*; ſtatim quæſierunt ab ea; *Qualis eſt dilectus tuus?* Cant. 5. n. 9. Cur ad utrumque juramentum filiæ Hieruſalem non æqualiter ſe habent, ſed pro qualitate ſponſi perſcrutantur, minimè verò pro ſponſæ conditione? Dicat unuſquiſque prout ſuo ſenſu abundat. Dicam ego: Fieri poteſt, ut detur anima adeò depravata, peccatiſque obſtinata, ut ſponſum ignoret, nec voce, nec fronte agnoſcat; nullus tamen adeò vecors, ut Virginem Mariam neſciat, ſed omnium hominum nationes eam adorant, ac venerantur, ut ſcribit Oecolampadius ſerm. de laudanda Maria in Deo. 101.

Bernard.
Cantic. 2.
Rupert.
Cantic. 5.
Nullus eſt qui Virginē non adoret.
Oecolamp.

Quæstio XXXVII.

Quare Evangeliſta, cùm ad Chriſtum accedit, mutet ſtylum?

102. EVangeliſta aliorum generationes deſcribendo utitur verbo *genuit*; *Abraham genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob*, &c. Cùm verò ad Chriſtum accedit, mutat verbum; non enim ait, Virum Mariæ, quæ genuit Chriſtum, ſed, *de qua natus eſt Ieſus*; conceptionem ejus prætermittendo, de nativitate loquitur. Reſpondeo primò, quod conceptio dicitur prima nativitas, ut patet ex eo quod Angelus dixit infrà ad Joſeph, n. 20. *Quod in eo natum eſt de Spiritu ſancto eſt*. Secundò. Chriſti generatio nova, & inuſitata extitit præter rerum ordinem; novo, & peculari modo fuit explicanda. Tertiò: In aliis *genuit*; ſignificat enim fœtum dum intra matris uterum concipitur, ac paulatim efformatur, & per multos dies variis diſpoſitionibus perficitur: Chriſtus autem dicitur natus, quia in primo ſuæ conceptionis inſtanti infuſa anima rationali omnibus modis fuit perfectiſſimus, organiſque diſtinctus, ſicut cæteri infantes in lucem prodeuntes, de quo latè Baſilius magnus *homil.* 25. Ejus ſanctiſſima anima alta cognitione, triplicique ſcientia exornata, de quo latè S. Thom. *3. p. q.* 12. *&* *q.* 35. *art.* 3. *&* 4. Notat Guerricus Abbas *ſerm.* 2. *de Annunc.* quod Chriſtus Dominus dicitur *germen*, Hierem. 23. num. 5. *Germen juſtum*; dicitur etiam *flos*, Iſai. 11. n. 1. *Flos de radice ejus aſcendet*; vocatur quoque *fructus*, Pſal. 66. n. 7. *Terra dedit fructum ſuum*. Unde ait citat. Abbas. *Bene autem ſimul vocatus germen, flos, & fructus, qui ſine gradu profectus, ab initio conceptus ſui, omni virtute, & gratia in ſeipſo extitit perfectus*. In primo ſui momento fuit germen flos, & fructus, quia omnem conſummationem perfectionis obtinuit.

Baſilius. S. Thom. Guerric. Hier. 23. Iſai. 11. Pſal. 66. Abbas.

103. Quartò. In aliis *genuit*, per quod innuitur miſeria humani generis, peccatum ſcilicet in nos per generationem transfuſum; in Chriſto verò nativitas, *de qua natus eſt Ieſus*: quæ remedium ſalutis attulit mundo; naſcendo enim illuminavit homines, tam Judæos, quam Gentiles ambulantes in regione umbræ mortis, & omnes ad ſui cognitionem attraxit; & ita ex Judæa paſtores, ex Gentilitate Magos adduxit in hoc eodem Evangelii textu: in aliis eſt infirmitas, *genuit*; in Chriſto verò medicina nativitas: nullibi enim medicamen melius collocatur, quàm dum ægritudini propiùs accedit. Quintò. Genuit, ſeu generatio efformationem, atque augmentum fœtus importat, nativitas verò laborem, periculum, ac moleſtiam. Job cap. 5. n. 7. *Homo naſcitur ad laborem*. Et quamvis in Chriſti ortu, ut dicam *lib.* 2. *cap.* 1. nulla eſſe preſſura; tamen, ut ex hoc moraliter dicamus, filius Virginis appellatur Jeſus Chriſtus, id eſt Salvator, & Rex: non fuit ergo conveniens, ut de eo diceretur generatio, ſed nativitas; Regem enim ac Salvatorem non decet proprium augmentum, ſed pro ſuis multa pati, & ſuſtinere.

Infirmitas ſaluti approximata.

Job. 5.

Rex non quærat ſua, ſed ſuorum augmentũ.

104. Libenti animo ſeſe offert David ad pugnandum cum Goliat. *Non concidat cor cujuſquam in eo: ego ſervus tuus vadam & pugnabo adverſus Philiſthæum*, 1. Reg. cap. 17. n. 32. Sed quomodo bonus adoleſcens tanto periculo ſe ſubjicere audet, in certaménque deſcendere cum eo, cujus robur totus Regis exercitus formidabat? Divino nomine Rex Iſraël electus jam erat, & ſic talis publicaretur, decrevit Deus, ut pro omnium ſalute, periculo, pugnæque ſudori ſeſe ipſum exponeret. D. Baſilius Seleucus orat. 15. [Cùm autem, ait, nullus à toto exercitu probaretur ſatis, eſſetque in periculo Saul, tunc militem ſuum producit in medium gratia, verè Regem facto declarans dum pugnæ provocationem David ad ſe rapit.] Perpende ultima verba, in ipſo pugnæ conflictu ſe Regem manifeſtat, hæc eſt enim optimi Regis, ac prælati conditio omne ſubire periculum, dummodò ſalva ſint pignora ſua. Intendebat Moyſes ſolus in Ægyptum pergere, dixit enim: *Vadam, & revertar ad fratres meos in Ægyptum*, Exod. 4. num. 18. Poſtea verò dicitur ei à Deo. *Vade, & revertere in Ægyptum, mortui ſunt enim, qui quærebant animam tuam*, ibid. Et ſtatim ſubditur: *Tulit Moyſes uxorem ſuam, & filios ſuos, & reverſus eſt in Ægyptum*, ibidem num. 20. Ille antea in Ægyptum deſcendere ſolus decreverat, modò cum tota familia accedit. Eleganter reſpondet Reverendus Pater Joannes de la Haye *in ſuo commentar. verſ.* 19. *conceptu* 149. Aperta ratio eſt: primum, quia putabat ſuos hoſtes vivere in Ægypto, quibus quidem ſe ipſum offerebat, ſed ſuos domeſticos ſubtrahebat; poſtea verò, cùm ſublatos agnovit, nullum erat periculum, quod ſui familiaribus formidaret: itaque Moyſes ſuum in periculum ſponte ruens, ſuorum periculum diligenter præcavebat, *lib.* 2. *c.* 5. *n.* 7.

1. Reg. 17. Baſilius. Exod. 4. Joannes de la Haye.

Quæstio XXXVIII.

Quare hîc Evangeliſta non explicet Spiritus ſancti cooperationem?

IN gloriam Chriſti maximè cedere videbatur, quòd hîc Spiritus ſancti concurſum, & cooperationem Evangeliſta explicaret, dicendo: Qui natus eſt de Maria ex Spiritu ſancto, & tamen ſacer Hiſtoriator noſter hoc ſubticuit. Reſpondeo primò, quòd Evangeliſta hîc tantùm manifeſtare intendebat Chriſtum ex progenie Abrahæ ortum eſſe; & ideo Spiritus ſancti influxum non commemoravit; at verò cùm neceſſitas expoſtulavit ſtatim illum aperuit, ac patefecit, infrà n. 20. *Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt*. Nam in egregiè dicto, & facto etiam tempori, & occaſioni ſerviendum. Secundò In eo, quod dicitur, natus ex Virgine Maria, opus Spiritus ſancti eſſe ſignificatur, & innuitur. D. Bernard. homil. 2. ſuper Miſſus eſt: [Deus ſic elegit matrem, ait, quæ videlicet ineffabiliter, & intacta conciperet, & pareret incorrupta. Porrò Deum hujuſmodi decebat nativitas, quia non niſi de Virgine naſceretur, talis congruebat, & Virginis partus, ut non pareret, niſi Deum; voluit itaque & matrem ſuam eſſe Virginem, de qua immaculata immaculatus procederet omnium maculas purgaturus. Ac debitum quidem omni jure miraculum illud erat, ut ita conceptui partus reſponderet.] Et ſatis perbellè. Virgo tam ſancta, & pura, ut Maria, 105.

In doctrina temporî accommodandum.

Bernard.

Maria ſolum Deum generare potuit.

alium gignere non poterat, niſi Deum, & Deus congruentiùs aliam non poterat habere matrem, niſi Mariam.

106. Dixit Deus ad ſerpentem: *Inimicitias pœnam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius; quia conteret caput tuum, & tu inſidiaberis* Geneſ. 3. *calcaneo ejus*, Geneſ. 3. n. 15. Hoc teſtimonium communiter de beata Virgine intelligunt Patres, Chryſoſt. D. Chryſoſtomus *homil. 17. in Geneſ.* Ambroſ. D. Ambroſius *lib. de fuga ſæcul. cap. 7.* Auguſt. D. Auguſtin. *lib. 11. de Geneſ. ad liter.* Rupert. Rupertus *lib. 13. in Geneſ. cap. 19.* Leo. D. Leo *5. diſt. cap. cum enixa*, qui etiam per ſemen mulieris Chriſtum interpretantur, qui concurſu matris ſine viri ope natus eſt. Et quia de Virgine Maria ſermo eſt, ideo ait: *Inimicitias ponam*, & non *pono*; ut eſſet manifeſtum, quod de Eva non loqueretur. Inſurgit modò difficultas: Cur hoc loco Deus totus eſt in explicandis mulieris encomiis: *Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo ejus*: Et nihil dicitur de filii magnalibus? Cur non ponitur aliquod ſignum ad tale ſemen, & fructum mulieris agnoſcendum? Sat erat, quòd manifeſtaretur, mulierem eſſe Virginem Mariam, ut inde excellentia ejus filii patefieret; nullus enim alius tantæ Virginis filius eſſe poterat, niſi Deus factus homo. Divus Cyprian. Cyprianus, ut refertur in libr. Arbor. vitæ, Concept. 473. [Ponam, inquit, inimicitias inter te, & mulierem; non dicit, pono, ne ad Evam pertinere videretur; ſed ponam inimicitias inter te, & mulierem: id eſt, ſuſcitabo mulierem, quæ repudiata facilitate credendi, Angelo deferente verbum, rationem de promiſſionis exigat novitate, dicendo: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Ecce iſtud ſemen mulieris, quod non per traducem genitalium miniſterium commiſtione ſexus utriuſque infunderetur in utero, ſed clauſo clauſtro indefloratæ Virginis inveniretur: ex hac ergo ſemen promiſſum eſt mulieri, quod ſemen Deus noſter eſt.] Et latè pergit. Uterus tantæ Virginis ad Deum hominem generandum ſola Spiritus ſancti gratia poterat fœcundari. Vide hoc *cap. 10.*

Quæstio XXXIX.

Quare Virgo Maria nominetur, hîc, ſine aliquo titulo?

107. Valde mirum videbitur, quod Evangeliſta nominat hîc Mariam, eámque cognomine aliquo non appellat, dicendo Virginem, vel Reginam, ſicut David regia nomenclatura inſignivit: Reſpondeo, quod in eo, quod ait, *de qua natus eſt Jeſus*, tanquam in compendio omnia magnalia comprehendit. Quæ enim talis dignitas excogitari poteſt, ut ſubſtantia Virginis ipſius Auguſt. Dei ſubſtantia ſit, ut ait D. Auguſtinus ſerm. 2. de Arn. Carn. Aſſumpt. *Caro Chriſti, caro eſt Mariæ.* Arnaldus Damian. Carnot. *lib. de laudibus Virginis.* Petrus Damian. *ſerm. 1. de Nativitate*, ait: *Habitat Deus in Virgine, habitat cum illa, cum qua unius naturæ habet* Caro Chriſti cato Virginis. *identitatem.* Eademmet caro Virginis in corpore Chriſti hypoſtaticè unita eſt Deo. Unde exclamat Anſelm. D. Anſelmus de Conceptione Virginis, cap. 8. *Decens erat, ut & puritate, qua major ſub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deus pater unicum filium ſuum, quem de corde ſuo æqualem ſibi genitum, tanquam ſe ipſum dare diſponebat.* De hoc infrà multa *cap. 5.*

Ex eo, quod Mater Dei habet ut Æterni parentis filia ſit, mater æterni Verbi, Sponſa Spiritus ſancti, domina, ac regina omnium creaturarum: *Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intus: in fimbriis aureis circumdata varietate*, Pſ. 44. n. 14. ut Regius Vates radicem, ac fontem totius Virginis magnitudinis decantaret, ait: *Omnis gloria ejus ab intus*; hoc eſt, ab utero, ita explicat locum Richardus à S. Laurentio lib. 6. de laudibus Virginis. *Cujus*, inquit, *omnis gloria ab intus, quando Chriſtum geſtabat in utero. Quid dicit de ea Zachar. 2. In gloria ero in medio ejus, unde tam ſæpè de ea dicitur abſque eo, quod pulcherrimum eſt, & intrinſecus latet.* A fœcunditate ipſius uteri, qua talem genuit filium, obtinuit, ut eſſet filia Regis, ac circumamicta, & circumdata omnium gratiarum, cœleſtiúmque donorum varietate. 108. *Quanta ſit dignitas matris.* Pſal. 44. Richard. à S. Laurent. *Omnis gloria Virginis à maternitate.*

Ipſa dignitas matris, ait D Thomas 1. part. q. 26. art. 6. ad 4. *habet quandam dignitatem infinitam, ex bono infinito, quod eſt Deus, & ex hac parte non poteſt aliquid fieri melius.* Unde in genere Matris Deus de potentia abſoluta non poteſt facere meliorem matrem: nulla enim poteſt eſſe major, quàm Mater Dei. Si verò ſecundùm dona ſpiritualia, atque ei communicatas gratias conſideretur, eorum magnitudo ex ſupradictis patet. Et ait D. Auguſtinus lib. de natura, & gratia, c. 36. *Inde novimus tantam gratiam eſſe Virgini collatam, quia Deum meruit concipere.* Si ergo ſecundùm divum Thomam ipſa dignitas eſt infinita, & illa habuit gratiam, qua Deum meruit concipere: vide quanta ſit illius ſublimitas, quantamque perfectionem ipſa mundo attulerit. Unde ſi Pater, & Spiritus ſanctus vellent de alia muliere aſſumere carnem, nulla major perfectio intenſiva eſſet in orbe, nec de lege ordinaria daretur mulier ſanctior Maria: neque ei ſecundùm potentiam ordinariam aliqua perfectio addi poſſet. Tam perfecta in ſe ſubſiſtit. D. Bernardus ſermone 6. de gloria Virginis. [Adverte, inquit, quod hæc benedicta puella tantam perfectionem attulit univerſo, quod ulterioris perfectionis non eſt capax, nec Deus poteſt ordinaria poteſtate ipſam perficere ulteriori perfectione. Imò ſi ipſe Pater, vel Spiritus ſanctus de fœmina naſcerentur, nihil accreſceret orbi, quia quidquid nobilitatis, quidquid divinitatis, & quidquid æternitatis, & totum in orbem diffuſum eſt, & productum in illo æterno ſuppoſito, quod generavit Beatiſſima Virgo Maria, invenitur.] 109. S. Thom. *Dignitas matris quandam infinitatem habet.* Auguſt. *Quanta ſit Virginis gratia.* Bernard.

Quæstio XL.

Quare Evangeliſta ait de Salvatore noſtro: qui vocatur Chriſtus?

Redemptor noſter Jeſus verè eſt Chriſtus Domini, unctus oleo divinitatis; quare 110. Evangeliſta ait: *Qui vocatur Chriſtus*, cùm commodiùs videatur dicendum: *Qui eſt Chriſtus?* Reſpondeo modum eſſe loquendi Hebræorum, ut pro *eſſe* ponant, *vocari*, Lucæ cap. 1. num. 32. Luc. 1. *Filius Altiſſimi vocabitur.* Et num. 37. *Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis*, & ſæpe alibi. Et meritò

meritò ſanè; nam re vera, qui dignitatem aliquam ſortitur, per merita, hoc ipſo ſolùm nomine ab ipſa derivato appellari poteſt.

111. *Qui habet merita, ſolum meretur dignitatis nomen.* Chryſoſt. Anſelm. Carthuſ. Suprà agitavi quæſtionem hanc; quare in hoc catalogo David, & Abrahamus ponuntur in capite, & cum parentis nomine: *filii David, filii Abraham?* Inter varias ſolutiones, quas ibi dedi, una eſt ex D.Chryſoſtomo, Anſelmo, Carthuſiano: quia iſti primatûs dignitatem habuêre. Abrahamus primus inter Patriarchas, David primus inter Reges. Sed ſtatim ſuboritur quæſtio; quomodo David dicatur primus inter Reges, cùm anteceſſerit Saul? Theoph. Reſpondet Theophylactus, *Primus ex Regibus Deo placuit.* Magnum nomen defertur juxta virtutis generoſitatem; & qui turpibus factis regalem purpuram fœdavit, nominis gloriam amiſit; & ideo inter ſceptro, coronáque conſpicuos David primus ſcribitur, qui operibus regale munus adimplevit. De Regibus Iſraël ait Deus: *Ipſi regnaverunt, & non ex me; Principes extiterunt, & non cognovi,* Oſee 8.n.4. (Oſee 8.) ubi de ipſis iniquis Regibus Deus ait, quod quamvis principatum tenuerint, non tamen ex me; hoc eſt, non ex mea voluntate ſimpliciter, ſed ex aliqua permiſſione, ut explicant D. Cyprianus *Epiſtola ad Cornelium,* Lyranus, Hugo, & alii. (Cyprian. Lyranus. Hugo.) Sed difficultas eſt, quomodo dicat Deus: *Non cognovi?* Nunquid divinam cognitionem, & captum aliquid fugere poteſt? Minimè, omnia ſunt aperta, & nuda oculis ejus; cùm verò iſti Principes iniqui ac prævaricatores legis Domini, quàm ad unguem obſervare, auctorémque ipſius ipſum Deum colere debuerant, extiterint, ideo regium eorum nomen, ac dignitatem non agnovit Deus. Rupert. Rupertus ibi in commentario. *Regnaverunt,* ait, *non ex me ipſi, qui bonum projecerunt;* qui enim in bono deficit, à dignitate cadit.

Quæstio XLI.

Quare dicatur hîc ex Virgine natus Jeſus, *& non* Deus?

112. S.Thom. Cur Salvator noſter verè Deus, & homo ſit; non ait Evangeliſta, natus eſt *Deus*, ſed *Jeſus*. Sic notat D.Thomas hîc; *Natus eſt Jeſus; non dicit Deus, ſed Ieſus, quod eſt nomen hominis.* Ut homo naſcebatur ex Virgine, & ideo nomen hominis apponit. Reſpondeo ſecundò, quod Jeſus dicit unionem duarum naturarum in una perſona: imò, ut dicunt communiter Logici cum Fonſeca 5. *Metaphyſ. cap.5. ſect.5. q.7.* (Fonſeca.) Jeſus dicit de formali naturam humanam, & connotat divinum ſuppoſitum. Noluit ergo Chriſtus Dominus hîc ſcribi ſub nomine Dei, quod de formali dicit naturam divinam; ſed ſub nomine Jeſus, quod primò, & formaliter humanam importat naturam, quæ eſt caro Virginis, de qua tanquam præclariſſima gloriatur Chriſtus. *Deus de matre gloriatur.*

113. Pſal.92. Ait Regius Vates Pſal.92. n.1. *Dominus regnavit, decorem indutus eſt, indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.* Bis dicitur Dominus indutus; primò decorem, ſecundò fortitudinem habet pro indumento. Sed inter magnalia Chriſti, in quo ſunt omnes theſauri divinitatis, pro ornatu, & decore præcinget humanitatem, an divinitatem? Bonav. Rupert. D.Bonaventura *hîc*, Rupertus *in c.3. Apocal. lib.3.* ubi ait: *Dominus indutus decorem, & fortitudinem regnavit, id eſt, dum virgineam aſſumpſit carnem.* Licèt majora ſint, quæ Chriſtus Dominus à Patre accepit. Et de eis maximè pulchreſcuit; ipſa tamen virginea caro, quæ à ſanctiſſima Matre ſua ſit communicata, pro decore habita eſt. *Egredimini*, clamat Sponſa Cantic.3. num.11. (Cantic.3.) *& videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.* Per *diadema* à Verbo aſſumptam ex Virgine carnem intelligunt D. Athanaſ. *in ſinopſi.* D. Ambroſ. *lib.1. de inſtitut. Virginis, cap.16.* Philocarpatius, D. Bernard. *ſerm.2. de Epiphan.* Beda, & alii. (Athanaſ. Ambroſ. Philoc. Bernard. Petrus.) Sed quare corpus à Virgine miniſtratum, diadema Chriſti appellavit? Inter omnia ſtemmata regalia corona à Rege maximè æſtimatur, in ea omnia illius magnalia continentur. Et hac de cauſa ſupra Regis caput locum habet: meritò caro Chriſti à Virgine efformata Salvatoris diademati comparatur, de qua maximè gloriabundus in die majeſtatis ſuæ apparet. D. Gregorius Magnus ad citatum locum Canticorum, (Greg. Mag.) *Mater Chriſti,* ait, *Beata Maria eſſe creditur; quæ coronavit eum diademate; quia humanitatem noſtram ex ea aſſumpſit, ſicut in Evangelio recitatur.* Et ſtatim infert: *Diadema pro gloria aſſumitur.* Quaſi gloria Chriſti ſit caro à Virgine data. Vide *hoc lib. cap.2. ſupra, & cap.5. num.20. & num.88.*

Imò ipſum corpus à Virgine genitum habetur à Chriſto Domino pro particulari honore, & benedictione. 114. *Virgo pro benedictione data Chriſti.* Benedicens Jacob Joſeph ait: *Omnipotens benedicat tibi benedictionibus uberum, & vulvæ,* Geneſ. cap.49. num.25. (Geneſ.49.) Per *Ioſeph* autem hîc communis Patrum conſenſus intelligit Chriſtum Dominum. D. Hippolytus, D. Eucherius, Rupertus & alii. (Hippol. Eucher. Rupert. Ambroſ.) Sed in benedictione, quæ æternus Pater munerat filium ſuum dilectiſſimum Jeſum Chriſtum, ei datur benedictio uberum, & Ambroſius de benedictionibus Patriarch. c.18. *Mariæ dicit ubera, quæ verè benedicta erant. Unde illa mulier in Evangelio ait: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ ſuxiſti.* Nulla enim Chriſto charior eſſe poterat benedictio, quàm quod talis matris eſſet filius, cùm hoc ſit ei pro ſumma gloria.

Matth. 1. num. 17. Omnes itaque generationes ab Abraham uſque ad David, generationes quatuordecim; & à David uſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, & à tranſmigratione uſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim.

Expoſitio.

Redegit ad numerum Evangeliſta ſupradictas generationes per tres diſtributiones, quas per tres teſſeradecades, ut ſupra ex Hieronymo attigimus, facit. 115. Prima ab Abraham uſque ad David generationes quatuordecim, id eſt, qui geniti ſunt ſeu qui vixerunt ab

Geneſ.6. Abraham uſque ad David : ſic Geneſ.6. n.9. *Noë vir juſtus, atque perfectus fuit in generationibus ſuis.* A David autem excluſivè (neceſſarium eſt enim illum in eo primo quaterdenario includi.) Si ad textum, & illius contextum attentis oculis reſpicimus uſque ad transmigrationem Babylonis, ſcilicet uſque ad Joachim, ſeu primum Jechoniam, incluſivè generationes quatuordecim. Et à transmigratione Babylonis, videlicet à ſecundo Jechonia Salathielis patre, uſque ad Chriſtum incluſivè generationes quatuordecim. Et ſic efficiuntur generationes quadraginta duæ.

QUÆSTIO XLII.

Quare in hac ſerie quadraginta duæ perſonæ narrentur?

116. IN hoc catalogo quadraginta duas generationes, ſeu perſonas ſcripſit Evangeliſta. Computando tripliciter quatuordecim in quadraginta

Origenes. Hieron. Paſchaſ.

duo veniunt. Primò reſpondent Origenes *hom. in Numer.* D. Hieronymus *Epiſtola ad Fabiolam,* Paſchaſius *hîc*, & alii, has quadraginta duas generationes quadraginta duabus manſionibus, quibus filii Iſraël ex Ægypto ad terram promiſſionis pervenerunt, *Numer.*33. reſpondere. Sicut enim ille populus Hebræus per illas manſiones ad Jordanem venit, deinde ad terram promiſſam: ſic per quadraginta duas generationes perveniunt ad Virginem, quaſi ad Jordanem, ut ait Paſchaſius,

Per Virginem acceditur ad Chriſtum. Paſchaſ. Remigius.

quæ pleno fluens gurgite Spiritus ſancti gratia redundabat, & ſic fit acceſſus ad Chriſtum, in quo ſunt omnia bona promiſſa. Secundò. Idem Paſchaſius, Remigius, *Quòd iſte numerus naſcitur à ſeptenario, & ſenario; nam ſextus ſeptem quadraginta duo faciunt: ſex ad opera (ſex diebus operatus eſt Dominus;) ſeptem verò ad requiem futuræ vitæ (ſeptimo die requievit Deus) ſignificandam pertinet.* Ut ergo ad requiem, quæ eſt in Chriſto,

Ad vitam per labores ingredimur.

poſſis intrare, neceſſe eſt, ut priùs per labores, ac preſſuras tranſeas. Hujus rei alias dabo rationes *quæſt. ſeq.*

Auguſt. D. Auguſtinus *lib.*2. *de conſenſu Evang. cap.*4. exiſtimat, excepto Chriſto, quadraginta eſſe generationes; Jechoniam enim, unum tantùm eſſe aſſerit, in quo quadragenario numero totum vitæ noſtræ curſum ſignificari docet: de quo ait ſanctus Pater, *Illa nunc interim ratio occurrit, quòd tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipſe quatuor partibus terminatur, quadraginta autem quater habet decem.* Sed quadraginta duæ ſunt generationes, ut manifeſtè patet ex computatione Evangeliſtæ.

QUÆSTIO XLIII.

Quare Evangeliſta totam hanc genealogiam in tres diviſerit partes?

117. Chryſoſt. REſpondet primò D. Chryſoſt. homil.4. *Ut oſtendatur, quod nec commutatis quidem diſciplinæ modis ille unquam populus ſit melior effectus neque cum Ducum, neque cum Regum, neque cum Sacerdotum poteſtate regeretur, ad ſtudium virtutis acceſſerit.* Secundò, quod indicat idem D.Chryſ.

Imperfect.

Imperfect. *hom.*1. qui elegantiſſimè ait, [In tres partes diviſit per generationes quatuordecim; quia ter completis quatuordecim mutatus eſt in Judæis hominum ſtatus. Ab Abraham enim uſque ad David fuerunt ſub Judicibus, à David uſque ad transmigrationem ſub Regibus, à transmigratione uſque ad Chriſtum ſub Pontificibus. Hoc ergo vult demonſtrare, quoniam ſicut ſemper ter completis quatuordecim generationibus, mutatus eſt hominum ſtatus; ſic completis quatuordecim generationibus à transmigratione uſque ad Chriſtum, neceſſe eſt à Chriſto ſimiliter mutari hominum ſtatum: quod factum eſt. Poſt Chriſtum enim jam non ſub Judicibus multis, nec ſub Regibus multis, nec ſub Pontificibus multis fuerunt: ſed omnes generationes ſub uno Chriſto, & Judice, & Rege, & Pontifice factæ ſunt.] Et hæc ratio illas tres populi Judaici mutatione comprehendit.

Chriſtiani ſub uno Iudice, Rege, & Pontifice.

Tertiò. S.Remigius, Gloſſa, S.Th. Abulenſis 118.
*q.*2. *in prologo Matth.* docent, quod prædicta diſtinctio myſterio congruit; quia quaterdenarius eſt numerus compoſitus ex quatuor & decem. Per decem ergo vetus Teſtamentum intelligitur, quod datum eſt in decem mandatis. Per quatuor autem, Evangelium, quod in quatuor libris diſtinguitur. Tres autem quaterdenarii fidem Trinitatis deſignant, quod utrique legi conveniebat; ſed in nova magis explicitè, in veteri autem magis obſcurè. Quartò. D Hieron. apud S.Thom. [Per illum numerum, ait, ſignificantur tria tempora, quibus omnium hominum vita ducitur. Per primum quaterdenarium ſignat tempus ante legem: quia ſunt aliqui Patres, qui fuerunt ante legem; ſecundum tempus ſub lege: quia omnes illi qui hîc ponuntur, ſunt ſub lege. Per tertium autem, tempus Gratiæ; quia terminatur ad Chriſtum, per quem gratia, & veritas facta eſt.] Ita Hieronym. Quintò. Gloſſa, & Paſchaſius inquiunt, quod in hoc numero ſeptiformis gratia Spiritus ſancti denotatur; nam quatuordecim, bis ſeptem includit; per quod ſignificatur, gratiam Spiritus ſancti, tam intrinſecus, quàm extrinſecus, ſeu tam corpori, quàm animæ eſſe neceſſariam ad ſalutem, juxta illud, *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum*, Pſ.83. n.1. Rupert. ſextò ita explicat, quod [Chriſtus promiſſus fuit Abrahæ, diſtulit tamen venire ob ſcelus venditionis Joſeph, qui annis quatuordecim ſervivit in Ægypto, poſtea promiſſus cum juramento David, diſtulit ſuum adventum ob crimen adulterii ejus cum Bethſabee etiam cum homicidio Uriæ conjunctum. Deinde promiſſus per Prophetas ſub Ezechia, & Joſia, diſtulit per quatuordecim alias generationes venire ob peccatum Manaſſe fundentis ſanguinem innoxium.]

Remig. Gloſſa. S.Thom. Abulenſ. D.Hieron. *Lex triplex extitit.* Gloſſa. Paſchaſ. Pſal.83. Rupert.

Hîc poſui rationes ſanctorum Patrum, ut, quæ tibi magis placuerit, eligas: exiſtimo tamen, quod, 119.
cùm Evangeliſta ſcripſerit Evangelium ab Abrahamo, ob rationes, quas ſuprà dedi, & ſint quadraginta duæ generationes, diviſit in tres partes, ad diſcernendum ordinem regalis generis à cæteris, qui totus in ſecunda quaterdena continetur. Secundò. Tres ſeries poſuit, vel in honorem Trinitatis, vel ob triplicem ſtatum populi ſub Judicibus, ſub Regibus, ſub Sacerdotibus; vel ob tres leges naturalem, ſcriptam, & novam; vel ob celebres tres promiſſiones in unaquaque quaterdena factas: quæ erant valde communes, &

& vulgares in populo. In prima teſſeradecade policitum eſt Abrahamo. In ſecunda Davidi cum juramento in figura Salomonis filii ejus. *De fructu ventris tui.* In tertia, in ædificatione templi

Aggæi 2.

per Aggæum c. 2. n. 20. *Magna erit gloria domus illius noviſſimæ, plus quàm primæ*; & ideo tres ordines æquales hîc ſunt conſtituti.

120. Quæres: Quare Evangeliſta generationum ſummam, & diviſionem expreſſerit? Reſpondeo primò. Ob rationes proximè datas. Secundò, ut

Cajet.

ait Cajetanus: *Curavit Evangeliſta in quolibet ordine declarare numerum, ne quis putaret, ipſum ex oblivione aliquid reliquiſſe; ſed quidquid amiſit, ut tres Reges, ex induſtria, & magno conſilio omiſit.*

Quare Evangeliſta exprimit diviſionem.

Tertiò voluit cavere, ne quis poſſet generationis Chriſti catalogum, aut minuendo, aut augendo numerum, corrumpere.

QUÆSTIO XLIV.

Quomodo Matthæus, & Lucas conveniant in narranda ſerie progenitorum Chriſti?

121. Satis perantiqua, & difficilis quæſtio hîc occurrit. Matthæus hoc cap. primo, & Luc. 3. catalogum Majorum Chriſti ſcripſerunt, ita tamen ut à Davide uſque ad Joſeph in nominibus eorum diſcrepent, uno vel altero excepto; & ideo hanc difficultatem, ut inextricabilem objiciebat Chriſtianis Julianus Apoſtata (ut teſtatur

Hieron.

Hieronymus *in Matth. c. 1.*) & etiam Judæi, ut idem refert *in c. 5. epiſt. ad Titum*, ad illud, *Stultas quæſtiones.* Et idem etiam objiciebat Manichæus,

Auguſt.

ut teſtatur Auguſtinus *lib. 2. retract. cap. 7.* Sed his dicimus: Scrutamini Scripturas, & ſtatim res fiet plana. In hac re inter Catholicos duæ ſunt ſententiæ.

122. *Prima ſententia.*

Prima ſententia tenet, Matthæum generationem ſancti Joſeph à Davide per Salomonem, Lucam verò genus beatiſſimæ Virginis ab eodem Davide per Nathan deſcripſiſſe. Certum eſt autem, parentes beati Joſeph ſanctiſſimæ Virginis eſſe diſtinctos, & ſic ceſſat tota controverſia, quæ exagitari poteſt inter ipſos Evangeliſtas. Hanc

Lucidus. Anneus. Galatinus. Janſenius. Driedo. Suarius. Hieron. Auguſt. Carthuſ. Sotus. Canus. Caniſius.

ſententiam tenent multi. Joannes Lucidus *lib. 2. de emendatione temporum cap. 9. & lib. 2. cap. 1.* Joannes Annæus *lib. 2. de Chronograph. Philonis.* Petrus Galatinus *de Arcanis Catholicæ veritatis, lib. 7. cap. 12.* Janſenius *in concordia Evangelica, c. 14.* Driedo *l. 3. de dogmatibus, c. 5. part. 4.* Suarius *tom. 2. ad 3. part. diſp. 2. ſect. 3. §. Dico 3.* citantur enim pro hac ſententia Hieronymus, vel Auctor lib. *de ortu Virginis*, & D. Auguſtinus *lib. 2. de quæſtionib. Evangel. q. 9.* Carthuſianus, Sotus *in 4. diſt. 30. quæſt. 2. art. 1.* Canus *lib. 11. de locis, c. 5.* Caniſius *lib. 1. de beata Virgine, cap. 3.* Verùm hi ultimi Auctores nihil faciunt pro hac quæſtione; nam D. Hieronymus, & D. Auguſtinus illis in locis nec verbum de illa, ut etiam fatetur Suarius, Carthuſianus, tam *in c. 1. Matth. art. 2. quæſt. 5.* quàm *in cap. 3. Lucæ, art. 9.* ad illud, *Quia fuit Heli*; non ſolùm hanc ſententiam non tenet, verùm expreſsè contrariam docet, ut legenti patebit. Sotus loco allegato ſolùm ait beatam Virginem per lineam paternam eſſe de tribu Juda, per maternam verò de tribu Levi Canus, & Caniſius *locis allegatis* ſolùm dicunt, hanc ſententiam ab aliquibus catholicis probari.

Cajet.

Citatur etiam Cajetanus *in c. 3. Lucæ*, ad illud: *Qui fuit Mathat.* Sed ibi poſtquam proponit communem ſententiam, adducit hanc de carnali generatione Virginis, & ait, ſi talis opinio conſtaret, amplectenda eſſet. Et magis falsò citatur Damaſcenus ab aliquo Auctore, loco ſtatim allegando expreſsè ait, quòd Matthæus, & Lucas ambo generationem Virginis ſiluerunt; docet enim non fuiſſe morem Hebræis, generationis texere mulierum.

123. *Secunda, & vera ſententia.*

Secunda ſententia, omninò vera, quæ nobis maximè placet, docet utrumque Evangeliſtam Chriſti genealogiam per Joſephum, cujus filius putabatur, enarraſſe, licèt non eodem modo Matthæus originem naturalem; Lucas verò legalem deſcripſit. Hæc ſententia eſt communis, & conſtat ex traditione Eccleſiæ, communi ſanctorum Patrum conſenſu, ac approbatione graviſſimorum Theologorum.

Primum fundamentum.

Probatur primò. Quia illa prima ſententia ſupponit, Heli parentem fuiſſe beatiſſimæ Virginis; atqui omnes Patres, & Eccleſia tenet, appellatum Joachim: ergo ille non eſt pater beatiſſimæ Virginis, nec ille catalogus Lucæ illius genus. Nec ſat eſt id, quod reſpondet Joannes Annæus citatus, quòd per abbreviationem Joachim dicitur Heli; vel fortaſſe, quia fuit binominis. Hoc, inquam, non ſatisfacit.

Suar.

Primò, quia Joannes Annæus, ut fatetur etiam Suarius citatus *§. ad tertiam*, multa falſa, & improbabilia de his genealogiis docet. Et *tom. 1. ad 3. part. diſp. 1. ſect. 2. §. Quartò igitur*, ait, quòd hiſtoria Joannis Annæi ex falſis Auctoribus conficta eſt. Et *ibidem §. alii cum Euſebio, in fine*, vocat computationem Joannis Annæi voluntariam. Deinde hîc maximè eſt liberum, dicere Joachim vocari Heli per abbreviationem, vel eſſe binominem; nam Joannes Lucidus, & Joannes Annæus floruerunt circa annum milleſimum quingenteſimum; & poſt tot annorum centenas, unde collegerunt, eſſe binominem, vel nomen abbreviatum? Quia ſi licet hoc fingere, nihil erit firmum in Scriptura, & alios omnes Chriſti progenitores dicemus binomines, ut rectè notavit D. Auguſt. *lib. 2. quæſt. Evangelic. q. 5.* Confirmatur

Vaſquius.

tandem, quia ut doctè probat Vaſquius *tom. 1. ad 2. part. diſp. 127. c. 4. à n. 40.* juxta radicem Hebraicam, & Græcam Joachim per abbreviationem nec poteſt dici, nec ſcribi Heli. Ipſum vide: Nec contra hoc facit id, quod Galatinus adducit ex quodam Rabbino, qui habuit revelationem, ſcilicet parentem matris Meſſiæ duplex habuiſſe nomen, unum Joachim, alterum Heli; hoc enim nullius eſt ponderis, ut etiam Auctores primæ ſententiæ tenent: quia revelationes Rabbinorum apocryphæ, & ſine fundamento ſunt, & ideo omninò rejiciendæ.

124. *Secundum fundamentum.*

Probatur ſecundò ex ipſo textu. Ita ait. *Et ipſe Jeſus erat incipiens; quaſi annorum triginta, ut putabatur filius Joſeph qui fuit Heli.* Sed in tota genealogia illud nomen *qui*, ſemper refert ultimam perſonam ad ſubſequentem, tanquam filium ad patrem; ergo ſic in præſenti Joſeph refertur ad Heli. Auctores contrarii reſpondent torquendo expreſſum textum; & dicunt, illam dictionem *ut putabatur filius Joſeph*, per parentheſim legendam: & tunc Chriſtus eſt, qui refertur ad Heli.

Auctor. qq. novi. & veteris Teſt.

Et hoc confirmant ex Auctore *quæſt. novi, & veteris*

veteris

veteris Teſtamenti, apud Auguſtinum *quæſt.56.* Et tandem ex textu Græco ita habet, *ſicut exiſtimabatur filius Joſeph, filius Heli.* Sed contrà, In primis in nullo textu, ſive Hebraico, ſive Græco, ſive Latino, illa dictio, *ut putabatur filius Joſeph*, per parentheſim legitur; ergo tali modo accipienda non eſt; nec enim pro noſtra voluntate in ſacro textu punctum, vel parentheſis, vel apex ponenda ſunt: hoc enim faciunt hæretici ad verum ſenſum corrumpendum, & ideo talia fingere graviter reprehendunt ſancti Patres ut notavi *cap.1.* Deinde quomodo poteſt fieri credibile, quod Lucas narraſſet generationem Virginis, & non Joſeph; & tamen faceret mentionem Joſeph, & non Virginis, cujus genus ſcribebat? Ille Auctor quæſt.novi, & veteris Teſtamenti, valde diverſus eſt ab Auguſtino, ut in cenſura ante ipſum librum notatur, ubi dicitur in fine, quod ille liber continet multa ab Auguſtino, & à veritate aliena. Auctor tamen illius libri in illa quæſtione expreſsè habet noſtram ſententiam; & nullo modo docet, quod Chriſtus referatur ad Heli, & non Joſeph, ut legent patebit. Textus Græcus nullo modo favet ejuſmodi expoſitioni; ita habet, *Sicut exiſtimabatur filius Joſeph, filius Heli*, non in textu Græco nomina in hac genealogia non connectuntur per relativum, *qui*, ſed per caſum gignendi, ut obſervat Vaſquius citat. *num.56.*

125. *Tertium fundamentum.* Damaſc.

Probatur tertiò noſtra ſententia ex D. Joannne Damaſceno *lib.4. de Orthodoxa fide cap.15.* Et quod communiter tradunt Auctores, ſcilicet, quod avus Joachim fuit Panthera, & pater Barpanthera; & tamen Lucas hos non nominat in ſuo catalogo: ergo ibi non tractat de progenie Joachim; nec enim ſufficiens ratio reddi poteſt ad hos omittendos, ſicut de aliis dicimus in generatione ſcripta à Matthæo. Et confirmatur: quia non erat recepta conſuetudo, & ordinaria apud Hebræos generationes texere mulierum; & ideo Matthæus narrat generationem per Joſephum; & Lucas cap.1. *Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, ad Virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Joſeph de domo David, & nomen Virginis Maria.* Ubi ſummatim ponit generationem Joſeph, & non Virginis, ne ab ordinaria conſuetudine diſcederet: poſtea verò latè ipſam explicat *cap.3.*

126. Juſtinus. Jul. Afric. Ambroſ. Hieron. Auguſt. Damaſc. Nazianz. Niceph. Anſelm. Beda. Theoph. Euthym. Carthuſ. D.Bonav. S.Thom. Hugo. Salmeron. Beaulxam. Maldonat. Toletus. Barradas. Vaſquius.

Probatur quartò, & efficaciſſimè; quia ſancti Patres, cùm in hoc negotio maximè inſudaverint, ſemper hanc ſententiam tenuerunt, & docuerunt communi conſenſu ab exordio ipſius Eccleſiæ. D. Juſtinus *quæſt.131. & quæſt.133. ad Gentes.* Julius Africanus, apud Euſebium *lib.1. hiſtoriæ Eccleſ. cap.7.* D. Ambroſius *l.1. in Lucam, cap.3.* D. Hieronymus *in cap.1. Matth.* ad illud, *Jacob autem genuit Joſeph.* D. Auguſtinus multis in locis *lib.2. retract. c.7. & 12. lib.2. quæſt. Evangel. quæſt.5. & lib.2. de conſenſu Evangeliſt. cap.3.* D. Damaſcenus *lib.4. fidei, cap.15. & orat.3. de nativitate Virginis*, D. Nazianzenus *in carmine de genealogia Chriſti*, Nicephorus *lib.11. cap.11.* D. Anſelmus, Beda, Theophylactus, Euthymius, Carthuſianus, D. Bonaventura *in cap.3. Lucæ, in* illud, *Qui fuit Heli*, D. Thomas *3. part. quæſt.31. art.3. ad ſecundum*, Graviſſimi Doctores, Hugo *ad cap. Luc.* Salmeron, Beaulxam, Maldonatus, Toletus *in cap. Luc.* Barradas *lib.5. cap.30.* Vaſquius ſuprà citatus, & alii innumeri antiqui, & recentiores. Imò uſque ad annum 1550. (circa quod floruerunt Joannes Lucidus, & Joannes Annæus, qui primi contrarium dixerunt) nullus auſus eſt oppoſitum in medium proferre. Imò Julius Africanus, qui fuit valde proximus tempori Apoſtolorum, teſtatur, hanc ſententiam accepiſſe à propinquis, & conſanguineis Chriſti. Ex quo hæc ſententia etiam traditione ſtabilitur. Sed jam adverſariorum fundamenta ponamus.

Arguunt primò Auctores primæ ſententiæ. 127.
Quia in utraque genealogia valde diverſi ſunt progenitores à Davide uſque ad Joſeph. Matthæus teſtatur, illius patrem eſſe Jacob, Lucas verò, Heli. Et confirmatur, quia multo plures generationes computat, quàm Matthæus: ergo illi duo Evangeliſtæ non deſcribunt eandem genealogiam Joſeph.

Reſpondent ſancti Patres communiter. Pri- 128.
mò, quod D. Joſeph duos habuit patres, unum *Solutio.*
naturalem, à quo eſt genitus; alterum legalem, cui legis præcepto adoptatus fuit: præcipiebat enim Deus, *Deuteronom.27.* quod ſi eſſent duo fratres, uno ſine filio moriente, ſecundum ſuſcitaret ſemen fratres ſui, ita ut primogenitus nomine defuncti naſceretur. Jacob, & Heli erant fratres nati, non ex eodem patre, ſed ex eadem matre, quam Africanus, & Nazianzenus in carmine *Feſtham* vocant. Hæc duobus nupſit viris, Mathat, ex quo genitus eſt Heli, & Nathan, qui fuit pater Jacob. Heli duxit quandam in matrimonium, & mortuus eſt ſine filiis; tunc Jacob ut impleret legem, eandem duxit, ex qua natus eſt D. Joſeph, qui eſt filius naturalis Jacob, & legalis Heli. Hæc tradunt D. Juſtinus, & Africanus, qui ait, à conſanguineis Chriſti hæc accepiſſe. Et idem docent D. Joannes Damaſcenus, Nazianzenus, Ambroſius, D. Hieronym. S. Thomas, Beda, & alii ſuprà citati Patres, excepto Auguſtino. Et idem habet etiam Hilarius *Can.1.* Hilar.
in Matt. Titus Boſtrenus *in cap. Lucæ*, & alii Boſtren.
multi.

D. Auguſtinus *lib.2. de conſenſu Evang. cap.3.* 129.
& lib.3. contra Fauſtum cap.3. & lib.28. cap.3. ait Auguſt.
Joſeph fuiſſe filium adoptionis Heli, quem ipſe ſibi adoptavit: ſicut filia Pharaonis adoptavit ſibi Moyſem; ac proinde in hac ſententia Heli, non ex legis mandato, ſed ex amore, & adhuc vivens ſibi Joſephum adoptavit. Prima tamen ſolutio, utpote communis ſanctorum Patrum, & antiquitate, ac traditione probata tenenda eſt: Joſeph duos habuit patres, naturalem Jacob, legalem verò Heli: utramque autem generationem Evangeliſta enarrant; Matthæus naturalem, Lucas verò legalem; cujus rei rationem optimè red-
dit Titus Boſtrenus: *Opportunè, ait, convenienter-* Boſtren.
que alter naturalis, alter legalis meminit, quò hac nimirum ratione planum fiat, Joſephum ex utroque parente ad Davidem, & Judam genus ſuum referre. Deinde Judæi ſolùm parentes legales conſiderabant: Gentiles, naturales: Evangeliſtæ divino afflati Spiritu, D. Joſephum ex utroque parente ad Davidem reducunt, ut ſic omnibus ſatisfaciant, & omnium dubitationem depellant.

Nec contra hæc, quæ diximus, tibi faciat dif- 130.
ficultatem. Primò, quod D. Ambroſius citatus, Ambroſ.
quamvis noſtram communem ſententiam teneat, exiſtimat Heli eſſe patrem naturalem D. Joſeph, Jacob verò legalem. Communis tamen

ſententia

ſententia tenenda eſt, utpotè antiquitate, traditione, & tot Patrum teſtimonio roborata. Janſen. Secundò. Id, quod dicit Janſenius, non potuiſſe excitare ſemen fratris defuncti, niſi germanum fratrem ex utroque parente, nullum habet fundamentum; & major eſt auctoritas Patrum in contrarium. Deinde ſi propinquus filium legalem Ruth 4. defuncto gignere poterat, Ruth c.4. n.5. quanto magis frater ex uno, & eodem parente prognatus. Tertiò. Id, quod objiciunt auctores contrarii contra Africani auctoritatem, ſiquidem ipſe fatetur, ſe non habere certum teſtimonium, nihil facit; quia poſtquam ipſe narravit, quæ à nobis African. in prima ſolutione dicta ſunt, ait: *Hæc autem non nobis ad ſubitum reperta, aut abſque illis auctoribus commentata ſunt, ſed ipſi hæc Salvatoris noſtri ſecundùm carnem propinqui, ſive ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi, ſive edocendi, quæ ſecundùm veritatem geſta ſunt, tradiderunt.* Quòd verò ipſe ait, ſe non habere certum teſtimonium, ideſt, ſcripturam authenticam: cujus rei rationem affert ipſemet Africanus; quia ſcripturæ, quæ in archivis templi ſervabantur, ex mandato Herodis (conſcii ignobilitatis generis ſui) concrematæ ſunt; & ita ait, ſe tantùm ex traditione habuiſſe.

Arguunt ſecundò. Lex præcipiebat, quòd quando frater ſuſcitaret ſemen fratris ſui mortui, primogenitum ex ea natum, nomine defuncti appellaret. *Et primogenitum*, inquit, *ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Iſraël*, Deuter. 25. n.6. Atqui Jacob non vocavit filium ſuum Heli, ſed Joſeph: ergo ex lege non duxit uxorem fratris, nec Joſeph eſt filius legalis Heli. Hoc argumentum magnam olim August. difficultatem fecit Auguſt. *lib.* 2. *quæſt. Evangelic.* *q.*5. tamen *lib.*2. *retract. c.*12. optimè difficultatem explicat, quod nomine defuncti vocaretur, non quaſi haberet idem nomen; ſed quod filius illius reputaretur. Et ita explicant communiter Doc- Carthuſ. tores illum locum Dionyſius Carthuſian. Lyran. Lyranus. Hugo, Abulenſis *quæſt.* 6. Cornelius à Lapide. Hugo. Abulenſ. Et conſtat ex libro Ruth *c.*4. ubi propinquus ad Cornel. à ſuſcitandum ſemen propinqui ſui genitum Obed Lapide. vocavit, non verò proprio defuncti nomine Ruth 4. appellavit.

Arguunt tertiò. Non videtur veriſimile, quòd Evangeliſtæ intendant explicare generationem Chriſti, deducendo, illum eſſe filium Abrahæ, & Davidis; & hoc tantùm præſtant per Joſephum, & non per beatiſſimam Virginem, cùm Chriſtus Dominus ſit filius naturalis Virginis, & non Joſephi; & aliquando Scriptura mulierum ge- Judith 8. nealogias deſcribit, ut factum habemus in Judith, ſuo libro *cap.*8. ubi quatuordecim ejus parentes narrat Scriptura uſque ad Ruben: ergo à fortiori hoc fieri debuit de beatiſſima Virgine, quæ Confirm. 1. multo illuſtrior eſt. Confirmatur primò. Quia ex generatione B. Joſeph, non rectè colligitur genus ſanctiſſimæ Virginis, nec Chriſti Domini, quia viri non de ſua ſolùm, verùm etiam de reliquis tribubus uxores ducere poterant, ut Auguſt. probat D. Auguſt. *in quæſtionib. lib. Judicum*, *q.*47. & ideo Saul, qui erat de tribu Benjamin, dedit filiam ſuam Michol Davidi de tribu Juda, 1. *Reg.* 18. *n.*27. Et undecim Tribus jurarunt, ſe tribui Benjamin non daturas filias ſuas; propter ſcelus quod commiſerat: quod nequaquam juraſſent, niſi aliàs eis licitum eſſet, *Iudic.* 21. *n.*1. Et Sacerdos Joiada ex tribu Levi accepit in uxorem Joſabeth filiam Joram ex tribu Juda, 2. *Paralip.* 21. *n.*11. Booz duxit Ruth, quæ erat alienigena, *Ruth* 4. Et Joachim ex tribu Juda parens beatiſſimæ Virginis habuit Annam in uxorem ex tribu Levi, ut dicemus ad illa verba, *Eliſabeth cognata ſua*. Con- Confirm. 2. firmatur ſecundò. Quia eſto D. Joſeph non poſſet ducere uxorem, niſi ex ſua tribu Juda, non tamen inde ſequitur, quod beatiſſima Virgo ſit ex familia David; quia poterat habere uxorem in eadem tribu ex alia familia: & ſic videtur, non probari ex hoc, Chriſtum eſſe ex familia David, quod nullo modo eſt dicendum.

Reſpondetur ad argumentum. Conſuetudi- 131. Solutio. nem eſſe Scripturæ in generationibus non texere ordinem mulierum, ſed virorum, ut docet D. Hieronymus *in cap.*1. *Matth.* & D. Ambroſius *in c.*3. Hieron. Ambroſ. *Lucæ*, quod ita intellige, non quod aliquando alicujus mulieris viduæ, ut Judith, genus non deſcribatur; ſed quod generatio viri non ſolet per fœminas computari; & ideo generatio, ſive viri, ſive mulieris, ut Judith, nunquam per fœminas, ſed per viros deſcribitur. Tandem, quia, ut notant Recentiores communiter, Evangeliſtæ ſtatim in exordio Evangelii ab antiqua conſuetudine diſcrepare noluerunt, eique adverſari recuſarunt.

Prima, & ſecunda confirmatio, non ſolùm 132. Ad 1. Confirmat. procedunt contra noſtram, ſed contra omnem ſententiam, quia ſi eſt verum, quod intendunt, fruſtrà Matthæus Chriſti generationem per Joſephum deſcribit: & ideo Theologi toti ſunt in eis ſolvendis. Breviter ad primam Euſebius Emiſſe- Euſeb. nus *in ſermon. de Nativit. S. Mariæ*, prædictam legem non ducendi ex alia tribu, ait, eſſe univerſalem, & non eſſe licitum ducere, ex alii tribu, & eos, qui cum alia nupſerunt, peccaſſe. Hæc ſententia nullo modo eſt tenenda, propter parentes ſanctiſſimæ Virginis. Et ideò dicendum, quòd viri bene poterant habere uxores ex alia tribu, ut probant exempla adducta, tamen fœminæ, quæ patrum hæreditatem adibant, neceſſariò conjungendæ erant in matrimonium viro ex ſua tribu, ſibique propinquo, & non alteri, ut obſervavit D. Bonavent. *in* 4. *diſt.*30. *art.*1. *q.*2. Et poſt cum Bonav. Maldonatus, Barradas citati, & Vaſquius *n.*15. Maldon. Nam lex, *Num.* 36. *num.* 8. juxta lectionem Barradas. Hebraicam ita habet: *Omnis filia hæreditatem* Vaſquius. *obtinens de tribubus filiorum Iſraël, uni de familia* Num. 36. *Tribus patris ſui erit in uxorem.* Et Chaldæus vertit, *Omnis filia hæres poſſeſſionis*. Finis, ac ratio legis erat, ne hæreditates permiſcerentur; & ideo lex tantum reſpiciebat fœminas, quæ hæreditatem patrum obtinebat. Cùm autem ſanctiſſima Virgo eſſet ſuorum parentum unica filia, & hæres poſſeſſionis eorum, non potuit in matrimonio tranſire ad alterum, niſi ad virum Tribus, & familiæ ſuæ. Et ideo rectè notat Maldonatus, quod beatiſſima Virgo ducta eſt in matrimonium ex præcepto & obligatione legis, de quo *cap. ult.* Ex quo apertè convincitur quod Evangeliſtæ deſcribendo generationem Joſeph, etiam Virginis enarrent.

Ad ſecundam confirmationem jam patet ſolu- 133. Ad 2. Confirm. tio ex proximè dictis, quia fœmina hæres paternæ hæreditatis, neceſſariò in matrimonium collocanda erat viro, non tantùm ex tribu ſua, verùm etiam ex familia; ſic enim ait lex: *Uni de familia Tribus patris ſui erit in uxorem.* Et quod non ſolùm

Chryſoſt. Eucher. Theoph. Euthym. Ambroſ.

ſolùm ex eadem tribu, ſed etiam ex eadem familia uxor eſſet ducenda, ita intellexerunt Chryſoſtomus *homil.2. in Matth.* Eucherius *in quæſtionibus in Matth.* Theophylactus ad illud, *Joſeph virum Mariæ.* Euthymius ad eadem verba. Favet D.Ambroſius *lib.3. in Luc.cap.3.* Et ideo de filiis Salphaad, quæ paternam hæreditatem obtinuerunt, dicitur, *Fecerunt filiæ Salphaad, ut fuerat imperatum, & nupſerunt Maala, & Therſa, & Hegla, & Melcha & Noa filiis patrui ſui de familia Manaſſes, qui fuit filius Joſeph.* Num.36.n.12. Cùm igitur Beatiſſima Virgo paternalium bonorum eſſet hæres, non potuit nubere, niſi propinquo ſuo, & ex familia ſua. Alia argumenta parvi ponderis omitto, ut quod Salathiel à Matthæo, & Luca numeretur, fuerunt enim plures ejuſdem nominis.

Num.36.

CAP. III.

De Conceptione, ac Nativitate Beatiſſimæ Virginis Mariæ.

QUÆSTIO I.

Immaculata Virginis Conceptio ab omni peccato originali immunis Scripturæ teſtimoniis demonſtratur, ad illa verba, Abraham genuit Iſaac.

1\. Bernard.

NON *patitur humana devotio, ſanctiſſima Virgo,* ut ait D.Bernardus, *te ſilentio præterire.* Et à tua puriſſima Conceptione exordiamur. *Abraham autem genuit Iſaac.* Superiori cap. *quæſt.*14. dubium propoſui: Quare Evangeliſta non incipit catalogum progenitorum Chriſti ab Adamo, cùm prima revelatio Incarnationis ipſi Adamo fuerit facta; ut ibi ex ſanctis Patribus dixi, & præter ibi citatos tenent D.Hieronymus *in comment. ad Epheſ.*5. ad illa verba, *Nunc os ex oſſibus meis.* D.Auguſtinus *lib 9.Gen. ad lit.cap.*19. D.Epiphanius *hæreſi* 48. Tertullianus *lib. de anima, cap.*11. *& 21. & lib.3. contra Marcionem, cap.*5. Proſper *lib.1. promiſſ.p.1.cap.1.* D. Leo Papa *epiſt.22. ad fin.* & alii. Cur ergo ſubticuit Adamum? Ea ratio præter datas citato loco nunc occurrit. Prævidit Spiritus ſanctus, cui omnia ab æterno ſunt præſentia, feſtum Conceptionis Virginis hoc Evangelio celebrandum ab Eccleſia, decrevit nullam in illo Adami mentionem fieri; ut inde cognoſcas, in die Conceptionis Virginis Mariæ nullam primi parentis memoriam habitam fuiſſe, ac ſi ille nunquam extitiſſet; ut enim ait Petrus Damianus ſerm. de Aſſumptione Virginis; *Caro Virginis ex Adam ſumpta maculas Adæ non admiſit, ſed ſingularis continentiæ puritas in candorem lucis æternæ converſa eſt.* Quamquam enim Virgo naturaliter Adami filia, illius tamen maculæ ita in ea prohibitæ ſunt, ac ſi ab eo originem non traheret.

Hieron. Auguſt. Epiphan. Tertull. Proſper. Leo. Damian.

Pſalm.44. num.11. facit in præſenti locus. 2.
Audi filia, & vide, inclina aurem tuam, & oblviſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuum, quia eſt Dominus Deus tuus. Et quanquam ſenſus varii ſint; quidem de Eccleſia, alii de ipſa Virgine de intelligunt; tamen de conceptione ejus immaculata explicant Chryſippus Hieroſolymitanus *ſerm.de S.Maria Deipara.* Leo Imperator Baſilii filius *in homil.de Annuntiat.* ſic ait: *Cùum adhuc in lumbis paternis contineneris, progenitor tuus clamabat: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & oblviſcere populum tuum, & domum patris tui. Audiſti verè, ô filia, commendationem, & oblita es populi tui, & ſortis, & domus paternæ: ſortis videlicet illius, quam Eva progenitrix toti generi diſtribuit, infinito illo affectuum, paſſionum, & animi perturbationum cumulo, quaſi hæreditario, relicto. At nihil horum tu in domum tuam intuliſti.* Hæc Imperator. Ubi ipſi Virgini denunciatur, paternam domum, ac populum oblivioni tradere; quamvis enim cum aliis ob eis genus ſuum trahat, ita tamen macularum, ac paſſionum eſt expers, & immunis, ut nullo modo è talibus progenita videatur.

Pſal.44. Chryſipp. Leo Imp.

Et quod magis eſt, ipſamet Virgo ob puritatem ſuam paternæ ſortis, ac domus ſe nobis oblitam proponit. Nullus eſt qui ignoret, quod in Canticis Canticorum ſub nomine Sponſæ ex communi Patrum ſententia, ipſa puriſſima Virgo intelligatur. Sed ſi rem diligenter perſcruteris, paſſim invenies nomen *matris*, & nunquam *patris.* Cantic.1. num.6. *Filii matris meæ.* Cantic.3. num.4. *Introducam illam in domum matris meæ.* & num.11. & 6.num.8. & 9.num.1.2. & 5. Quare ergo illi nomen matris in memoria, patris verò in oblivione? D. Bernardus ſerm.29. in Cantic. *Pulchrè autem,* ait, *filios matris ſuæ, non autem & patris ſui illos vocat, qui non habebant patrem Deum, ſed ex patre Diabolo erant.* Per matrem verò tam ipſe, quàm Gregorius Magnus, & Nyſſenus *in cap.6. Cant. n.8.* gratiam intelligunt: meritò ergo hæc ſanctiſſima Virgo patrem ignorat, & ſolam matrem agnoſcit, quia ita fuit à nævo, à labéque patris ſegregata: tanquam ſi illo careret, atque à ſola matre, ſcilicet Dei gratia produceretur. 3.

Cantic.1. & 3. Bernard. Greg.Mag. Nyſſen. *B. Virgo à gratia producta.*

Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet, Iſai.11. num.1. D.Ambroſius *de benedictionib. Patriarch. c.*4. Hieronymus *ad locum Iſaiæ*, inquiunt; *Virga Maria, flos Mariæ Chriſtus eſt.* Sed facit quæſtionem; cur Propheta, naturali modo loquendo, non ait, quod virga germinet florem, ſed tam virgæ, quàm flori idem principium immediatè aſſignat: *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet.* Quare hoc? Ut denotat, quod tam Maria, quàm ejus filius Jeſus ab eodem principio, ſcilicet Dei omnipotentia, ac ejus gratia, licèt valde diverſimodè nati ſunt; Chriſtus ab omnipotentia, dum produxit mirabilem unionem hypoſtaticam, de qua dicitur: *Fecit potentiam in brachio ſuo.* Beata Virgo etiam oritur immediatè eadem omnipotentia, ac gratia Dei, prout eam ab originali macula præſervavit; & ideo ait, *de radice Jeſſe*, non de radice David, cui promiſſio facta eſt, quod Chriſtus ex ſemine ejus naſceretur; *Jeſſe*, munus, ſeu donum ſignificat teſte D. Hieronymo. Divinâ providentiâ Propheta primam Virginis originem ad Jeſſe refert, ut innuatur, quod 4.

Iſai.11. Ambroſ. Hieron. *De radice Jeſſe, & non David.* Hieron.

quod prima Virginis productio, & egreſſio, ex cœleſti, ac ſupernaturali Dei dono, atque munere facta eſt. Et pro *radice*, in Hebræo, habetur *Gueſog*, id eſt, *ex trunco præciſo*, ut obſervant ibi Procopius, & aliqui Rabbini, apud Pagnin. in theſauro vocum hebraicarum, quia puriſſima Dei Genitrix orta eſt ex natura humana, non prout erat conjuncta, & radicata cum antiqua, & vitiata radice primi hominis, ſed prout erat ab illo præciſa & ſeparata, ut inde nulla macula primi hominis ad eam tranſmeare potuerit. Et ideò ait D. Bernard. in ſerm. qui inſcribitur *de B. Maria cap.* 37. ubi ipſam comparat cum arca Teſtamenti, quæ de materia incorruptibili facta eſt: *De lignis*, ait, *Setim compita eſt arca, quia licet Maria de Patrum natura per peccata vitiatam duceret originem, prælecta tamen eſt per Spiritum ſanctum, & præſervata ad purum.* Ac ſi dicat, quod per Dei ordinationem præciſa eſt à maculoſo trunco, & ad purum reſervata.

(Procop. Pagnin. Bernard.)

5. Vidit parens meus Elias: *Et ecce nubecula parva aſcendebat de mari*, 3. Reg. 18. n. 44. In quo miſterium immaculatæ Conceptionis ei revelatum fuiſſe teſtatur antiquiſſimus, & graviſſimus Auctor Joannes Hieroſolymit. qui floruit circa annum 400. lib. de inſtit. Monach. c. 32. *Per illam nubeculam*, ait, *revelavit Deus Eliæ, quod quædam infantula, ſcilicet B. Maria, per illam nubeculam ſignificata eſt; & inſtar illius nubeculæ per humilitatem parva naſceretur de humana natura peccatrice, deſignata per mare. Quæ infantula jam in ſuo ortu eſſet munda ab omni peccatorum ſorde; & quemadmodum nubecula illa fuit de mare amaro, tamen ſine aliqua amaritudine. Licet namque nubecula illa eſſet originaliter à mari, alterius tamen fuit qualitatis, alteriuſque proprietatis; mare quippe ponderoſum eſt, & amarum; ſed nubecula illa levis fuit, & dulcis: ſic etiam B. Maria de mari, ſcilicet natura humana, aliter tamen fuit orta.* Et ſatis eleganter. Nubes à mari oritur, valdè tamen diſtinctæ qualitatis ab ipſo eſt, mare amarum, gravidum, & ponderoſum, opacum, & ſterilizans; nubes verò valdè eſt ſemota ab his perfectionibus; dulcis, levis, lucida, & fœcundans. Sic Beatiſſima Virgo, licet orta de humana natura, tamen tota pulchra ſine macula humanæ propaginis venuſtiſſima apparet. De hac parentis Eliæ revelatione mentionem faciunt graviſſimi Auctores citati: Hieroſolymitanus, Joſephus Antioch. *lib. de perfecta militia primitivæ Eccleſiæ*, c. 12. Gilbertus Gerablatenſis *in Chronico*, Hieroſolym. Palinodorus *lib. 1. antiquitatum Eremitarum Montis Carmelit.* Petrus de Oieda *in ſua informatione pro immaculata Conceptione*, c. 1. *fol.* 3. Lazana *de Conceptione*, c. 2. *fol.* 7. Ægidius Luſitanus *de Conceptione Virginis*, *lib.* 3. *q.* 4. *art.* 1. §. 1. *n.* 8. Salazar. *de Conceptione*, c. 83. *n.* 11. & docent multi ex ſuprà citatis, Eliam hanc revelationem docuiſſe diſcipulos ſuos, à quibus à tempore Apoſtolorum anno poſt Chriſtum 8. in honorem Conceptionis immaculatæ inſtitutam fuiſſe capellam in monte Carmelo. Et Joan. Bachon. *in* 4. *diſt.* 2. *quæſt.* 3. *art.* 3. qui ab hinc trecentos annos vixit, teſtatur, quod ab antiquiſſimis temporibus feſtum Conceptionis in Romana Curia; præſentibus Cardinalibus, in Carmelitarum Conventus celebrabatur. Ad noſtrum redeamus intentum.

(3. Reg. 18. Joan. Hier. *Beata Virgo libera à naturæ pondere.* Joan. Hier. Joſ. Antioc. Palinod. P. de Oied. Lazana. Ægidius. Salazar. Bachon.)

6. Cantic. 4. num. 8. ait Sponſus, *Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum:* Attentè expende ſingula, Lector. Vocat ſponſus ſponſam à Libano, qui, ut notat D. Ambroſ. *Candor* interpretatur, juxta vim nominis Græci, & propter abundantiam cedrorum pro incorruptibilitate accipitur. Utrumque notavit D. Hieron. in epiſt. de Aſſumpt. Virginis ad Paulum, & Euſtachium: *Non immeritò*, ait, *venire de Libano jubetur, quia Libanus candidatio interpretatur, erat enim candidata Maria multis meritorum virtutibus, & dealbata nive candidior Spiritus ſancti muneribus, quoniam quidquid in ea geſtum, totum puritas, & gratia fuit, & ideo immaculata, quia in nullo corrupta.* Ac ſi dicat: Pura, & undique candidiſſima veni. *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon.* Valdè diverſimodè legitur, propter multiplicem ſignificationem nominum Hebraicorum, & ideo aliqui vertunt, *à principio fidei:* alii, *à prima fide:* alii, *à primo fœdere*, ut videbis apud Ludovicum de Soto Major, Ghiſler. & alios. Quidam tamen hebraizantes in annotationibus ad Biblia, quæ datæ ſunt in lucem anno 547. & habet fundamentum in Dictionario nominum Hebræorum (ut ſtatim explicabo ex etymologia Amana, Sanir, Hermon) ita legunt, & vertunt locum, *Veni mecum, coronaberis de prima credulitate, de primo fœdere, & anathemate.*

(Cant. 4. Ambroſ. Hieron. Soto. Ghiſler.)

7. Singula explicemus. Quænam fuit prima credulitas humana? Illa ſcilicet, quam mulier dedit ſerpenti, quod ſi comederet fructum, eſſet ſicut Deus: & Adamus credidit mulieri hoc aſſerenti. Et ita communiter loquuntur Patres apud Lyppomanum. Et ex hac prima credulitate transfuſum eſt peccatum in genus humanum. At verò, tu Sponſa ſanctiſſima, coronaberis: nam ex ipſa credulitate, alii originali peccato ſunt oppreſſi: tu verò corona exaltata eris. *De primo fœdere.* Primum fœdus, & pactum extitit inter Deum, & Adamum, juxta illud Oſeæ 2. n. 7. *Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum meum.* Et hoc explicat D. Athan. *lib. de Incarnatione Verbi in principio.* Salmeron, & alii, de quo latè Suarius *l.* 3. *de creatione hominis*, *c.* 21. *à n.* 20. Hoc autem pactum fuit, quod ſi ipſe de ligno vetito non ederet, juſtitiam tam ipſe, quàm poſteri ſui haberent originalem, at comedendo de fructu prohibito illam amiſerunt. *Veni coronaberis de primo fœdere*, id eſt, ſi alii ex ipſo primo fœdere occaſionem ruinæ habuerunt, tu habebis coronæ, cùm in ipſa generali lege non fueris comprehenſa, ſed præſervata. Tertia corona *de anathemate.* Primum anathema, (ſeu execratio,) latum eſt contra Adamum, ejuſque filios: propter quod omnes naſcimur filii iræ, ut ait Paulus; tantum ergo abeſt, ut hæc ſacratiſſima Sponſa hac univerſali maledictione comprehendatur, ut inde quia præventa, benedictione, ac corona donatur. *Veni coronaberis de primo anathemate.*

(Geneſ. 3. Oſee 2. Athanaſ. Salmeron. Suar.)

Non eſt hîc prætereunda explicatio Richardi, ac Ruperti Abbatis, qui tradunt, *Amana*, id eſt, avis nocturna, *Sanir* dens vigilans, *Hermon*, anathema: ac ſi dicat Sponſus, veni coronaberis de ave nocturna, de dente vigilante, ac de anathemate. Avis nocturna originale peccatum ſignificat: *Nox, in qua conceptus eſt homo*, Job. c. 3. n. 3. Deus vigilans; Dæmon, qui ſemper eſt vigilans, ad mordendum, ac devorandum. *Circuit quærens, quem devoret.* Anathema, ipſam primam

(Richard Rupert. Job. 3.)

maledictionem parentibus datam innuit; & idem valet, ac ſi dicat Sponſus: Veni coronaberis de victoria, quam aſſecuta es à peccato originali, Dæmone, ac primi parentis maledictione; nam unde alii execrationem, tu benedictionem impetraſti. Chryſol. Petr.Chryſol. ſerm.140. de Annuntiatione Virginis: [Benedicta, ait, tu in mulieribus, quia in quibus Eva maledicta puniebat viſcera, tunc in illis gaudet, honoratur, & ſuſcipitur Maria benedicta.] Expende; *honoratur, & ſuſcipitur Maria.* Ildephonſ. S.Ildephonſ. lib.de parturitione,& virg Mariæ: [Beata Virgo, ait, plena gratia nec dolorem ſenſit, nec corruptionem: quia quantum aliena fuit à culpa, Spiritu ſancto in ea cooperante, in totum extranea à maledicto primæ damnationis.]

9. *De cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Chaldaic. Paraphaſis Chaldaica ita legit: *Offerent tibi tributa habitatores civitatum fortium, qui ſunt robuſti, ſicut leones, & leopardi.* Anſelm. Richard. D.Anſelmus, Richard. & alii, per leones, & leopardos intelligunt dæmones qui ſi in alios per peccatum imperium crudeliter exercuerunt, tibi verò ſanctiſſima Virgo, tanquam triumphanti, quæ eorum caput contriviſti, tributa reddent. Et nota, quod Sponſus tripliciter appellat ſponſam: *Veni de Libano ſponſa mea: veni de Libano, veni coronaberis:* quia triplici corona muneranda eſt ob tres victorias de peccatis adeptas. Prima eſt de peccato originali; ſecunda de mortali; tertia de veniali, quia ab his omnibus fuit immunis, & pura Virgo. Ad has Virginis coronas Idiota. fortaſſe alludit doctiſſimus Idiota lib.5. contemplat.de Virgine Maria, c.6. [Inveniſti, ait, Virgo Maria gratiam cœleſtem, gratiam apud Dominum, quia fuerunt in te ab originali labe præſervatio, Angelica ſalutatio, Spiritus ſancti ſuperventio.] Tandem ait Chriſtus, *Sponſa mea.* Nunc primum in Canticis Canticorum auditur *ſponſa*, huc uſque appellavit eam amicam & ſororem; nunc verò ſponſam dicit, quæ eſt idem cum ſuo ſponſo, & caro Virginis caro Chriſti, ut communiter docent Patres, quos referam frequenti annotatione; ubi ergo Chriſtus eam agnoſcit immunem ab omni peccato originali & actuali, eam nominat ſponſam, quia ſolùm ubi tanta dabatur puritas, cum carne Verbi humanitati identitas Anſelm. poterat intervenire, D.Anſelm de Concept. Virg. [Nempe, ait, decens erat, ut ea puritate Virgo illa niteret, cui Deus Pater unicum filium ſuum, quem de corde ſuo æqualem ſibi genitum, tanquam ſe ipſum diligebat, ita dare diſponebat, ut naturaliter eſſet unus, idémque communis Dei Patris & Virginis filius, & quam ipſe filius ſubſtantialiter ſibi matrem facere diligebat.

10. Canticorum 2. n.10. ait ſponſa: *En dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera, amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni, jam hyems tranſit,* &c. Ecce ſponſus introducitur totus evigilans, ut patet ex numero antecedenti, ad hoc ut vocet ſponſam, & dicat, (ut habet paraphraſis Chaldaica: *Surge matutino tempore,* per quod ſine dubio ejus Conceptio deſignatur, quæ fuit ejus prima ſurrectio. Sed pulchram hîc quæſtionem Caſſiod. Bernard. faciunt Caſſiodorus, Bernardus *ſerm.*58. Nonne ſponſus antea ſuſcitari dilectum prohibebat, n.7. *Adjuro vos filiæ Hieruſalem*, per quas Angeli intelliguntur, *ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoad uſque ipſa velit*; quo pacto nunc, non ſolùm ut ſurgat, ſed & ut acceleret, jubet? Ut ſingularem ſuam protectionem erga Virginem declararet; ſiquidem ipſam in ſua matutina Conceptionis erectione, non angelis, non hominibus, ſed ſibi ſoli credidit. Alii ſuſcitari poſſunt ab Angelis: at beatiſſima Virgo à ſolo Deo. Et ideo introducitur reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos, per quos Catena trium Catena PP. Patrum, & D. Bernardus *ſerm.* 57. intelligunt Bernard. gratiam, & dona cœleſtia, quæ ei communicanda erant quoad uſque ipſa velit, hoc addidit ſponſus, ut principatum Mariæ, jam in ſua Conceptione declararet: nam ad alios pro ſua libertate, ac benevolentia accedunt Angeli; ad Virginem verò, cùm ſit omnium domina, nullus ad illam audeat approximare, quoad uſque ipſa velit.

Et qualis in ipſa ſua prima excitatione erigitur? 11. *Amica mea, formoſa mea.* Dum ſurgit, jam eſt amica, & formoſa. Sic explicat Rupert. Rupert. [Elegitque me ante mundi conſtitutionem, ut eſſem ſancta, & immaculata in conſpectu ejus in charitate. Amica mea, columba mea; pergit idem Rupertus: In omnibus Evæ oppoſita es, Eva mihi inimica, viro ſuo vipera, ſibimet confuſa, & ignominioſa. Tu vero mihi amica per humilitatem, columba mea per charitatem, formoſa mea per caſtitatem. Veni ergo Maria, veni: nam Eva ad latebras fugit, nam credidit ſerpenti ſuſurranti: at tu Maria, quæ crediditi Angelo annuncianti, veni, & contere caput ſerpentis; jam enim hyems tranſiit, id eſt, peccatorum tempeſtas.] Ita latiùs Rupertus, ad conterendum draconis caput, tripliciter eam appellat, ſponſus; *Amica mea, formoſa mea, columba mea.* Ut amica conculcavit peccatum mortale; ut formoſa, in qua non eſt macula, veniale; ut columba, non ex propagine vitiata felle amaritudinis, ſuperavit peccatum originale.

Apparuit *in Apocal.*12. Mulier illa amicta ſole; 12. de qua multi multa in præſenti dicunt; illud tamen notandum mihi occurrit *n.*3. quod [Draco perſecutus eſt mulierem, quæ peperit maſculum, & data ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum in locum ſuum; & emiſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem aquam, tanquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine.] Hanc mulierem Beatiſſimam Virginem ſignificare, communis eſt Patrum expoſitio. Epiphan. D.Epiph. *ſerm.de laudib. Mariæ.* Auguſt. D. Auguſt. *lib.*4.*de Symbolo ad Cathecum.cap.*1. Bernard. D.Bernard. *ſerm. ſuper ſignum magnum.* Carthuſ. Carthuſian.*lib.*3.*de laudib. Virginis, art.*9. & alii communiter ad citatum locum. Sed hîc illud mihi quæſtionem facit. Cùm ſerpens totus eſſet ad devorandam, ac pendendam mulierem, eique nocendum: quare cum Draco ſe iſti primum opponit, ac perſecutionem contra mulierem movet, non emiſit ſtatim ex ore ſuo venenoſum flumen in mulierem, ſed adeò fuit remiſſus, & otio torpens, ut priùs mulieri darentur alæ, & ipſa in locum paratum à Deo fugeret, quàm ex ſerpentinis faucibus venenum exiret? Non negligentia Dæmonis hoc factum fuit, ſed alta Dei providentia; quamvis enim Diabolus maximè vigilaret ad mulierem veneno inficiendam, multò altiùs, & ſublimiùs ſupervigilavit, & excubavit Dei omnipotentia ad eam cuſtodiendam, in tutóque muniendam: & ideò *datæ ſunt ei alæ,* ut ait Carthuſianus, id eſt, ab Spiritu ſancto, Carthuſ. ut priùs ſub protectione Dei ſe reciperet, quàm ſerpens ex ore ſuo venenum evomeret. Et ſic ait Aretas Cæſariæ Epiſcopus: *Non devenit mulier* Aretas.

in

in manu Sathanæ , *ſed datis ſibi duabus aliis in deſertum fugit, & in inſidiis quas adverſus Virginem tetenderat* , *fruſtratus eſt ſerpens.* Prius ergo mulier extitit victrix, quàm Diabolus adverſus eam ſuas machinationes moveret. Hic mecum expende Geneſ.3. illud quod dictum eſt ſerpenti, Geneſ.3. n.15. *Inimicitias ponam inter te* , *& mulierem* , *& ſemen tuum, & ſemen illius; ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo ejus* : ubi de Beatiſſima Virgine ſermo eſt;& ideo dixit de futuro,ut notat Rupert. Rupertus, *Conteret caput tuum* ; ſed in præſenti rectus loquendi modus videtur inverſus ; priùs enim videbatur dicendum : Tu inſidiaberis calcaneo ejus , & ipſe conteret caput tuum , ſemper enim inſidiæ antecedunt victoriam : at contrà hìc dicitur , meritò , priùs enim in muliere fuit victoria , quàm in Diabolo inſidiæ. Adeò erat mulier ſub protectione Dei , ut prius gloria victoriæ reſplenderet , quàm Diabolus inſidias Phil. Abb. tenderet. D. Philippus Abbas cap.17. de ſalute primi hominis : *Ipſa* , nempe mulier , *machinata tuæ ſuggeſtionis conteret ariete divini timoris, enervans fraudes tuas conſilio prudentiæ ſuæ.* Et Chryſoſt. Chryſoſtomus apud Lyppomanum : *Totum enim robur,ait Deus,illi concedam,ut continuò immineat capiti tuo;te autem faciam ſub pedibus ejus jacere.* Nota illud *continuo.*

13. Cant.4. Sed antequam ab hac Dei protectione erga Virginem egrediamur, expende illud Cant.4.n.4. *Sicut turris David collum tuum* , *quæ ædificata eſt cum propugnaculis;mille clypei pendent ex ea.* Dicitur Ghiſler. turris David, quia turris illa,ut teſtatur Ghiſler.*ibi expoſit.*4.*n.*33. ſupra montem Sion,& prope templum Domini erecta eſt. Per *Sion* ſignifica- Pſal.2. tur ſanctitas, ac perfectio virtutum, Pſalm.2.n.6. Iſai.51. *Super Sion montem ſanctum ejus,*Iſai.51.n.11. Per *templum,* in quo erat arca,& propitiatorium,protectio,& defenſio Dei intelligitur:quia in ſanctitate & protectione Dei hæc turris erecta eſt. *Æ-* 1.Petr.2. *dificata* autem,dicebat Petrus diſcipulis ſuis ep.1. c.2. n.5. *Et ipſi tanquam lapides vivi ſuperædificamini domus ſpiritualis.* Et Paulus ad Epheſ.2. Epheſ.c.2. n.22. *Et vos coædifiamini in habitaculum Dei.* Beatiſſima Virgo dicitur turris David ædificata, quia numquam extitit, niſi ut turris, aliis verò dicitur, *ædificamini;* in qua loquendi forma apertè ſupponitur, eos aliquando ſcilicet in ſtatu peccati, non fuiſſe habitaculum , & domum Dei , & ideo eis mandatur ædificari in gratia:at cùm in Beatiſſima Virgine nunquam ejuſmodi ſtatus repertus ſit, non ut turris ædificanda , ſed ædificata introducitur. Deinde in domo diſcipulorum Petri, in habitaculo deſiderato Pauli amorum nulla fit mentio; quia ſerpens ad illa aliquando potuit aditum invenire. At turris hæc armis omnibus vallata ex Gilbertus. nulla parte potuit perforari. Gilb. Abb.ſer.26.in Cant.*Vide privilegium ſponſæ*,ait,*Apoſtolus Petrus hortatur nos coædificari in domo ſpirituali : hæc verò non tantùm domum,ſed etiam in turrim ædificatur. Paulus in habitaculum Dei coædificari nos optat; ſed ſponſa hoc non contenta,etiam propugnacula adjungit, ut ſublimis,& ſecurior ſit habitatio.*

14. *Mille clypei pendent ex ea* , juxta radicem Hebraciam ita legitur:*Deus clypeus pendent ex ea.* Venetus. Et ita Gregorius Venetus *Cant.*3. *tom.*7. *cap.*13. explicat locum,dicens:*Deus eſt ſcutum pendens,& imminens ſuper ipſam turrim ut protegat,& defendat.* Sic etiam ex radice Hebraica aliqui legunt Prov.8. illud Proverb.8.num.23. *Ab æterno ordinata ſum. Ab æterno tecta ſum.* Ab ipſa æternitate hæc ſanctiſſima Virgo , cum in matrem Dei eſſet electa ab ipſo erat protecta , & cuſtodita. Et ideò ait Fulbertus Carnotenſis in ſerm. de Nativitate Virginis : *Quanta putamus proviſio Angelorum circa tam Deo gratiſſimos parentes ab initio ſuæ procreationis , & excubatio ſuper tam ingentem ſobolem ? Nulli fidelius dubium eſt , quod circa eam jam jam tunc communis frequentia cœleſtium agminum invigilabat.* Ubi tota cœleſtis Curia excubans introducitur , & evigilans ſuper hanc ſanctiſſimam puellam ; quanto magis ipſe cœleſtis Dominus, ad cujus nutum Angeli moventur ; ita ut poſſimus hìc dicere illud Pſalm.83. n.12. *Miſericordiam & veritatem diligit Deus.* S.Hieronymus ex Hebræo ita legit , *Sol* , *& ſcutum Dominus Deus.* Aquilæ:*Sol,& clypeus*,alii:*Lux,& ſecuritas*,apud Lorinum. Et ita Deus erga Virginem extitit ſcutum, vel clypeus,Deus ſecuritas eam cuſtodiendo; Sol,vel Lux,eam illuminando:*& gratiam,& gloriam dedit ei Dominus.*

Quanta ſit protectio Virginis. Fulbert. Pſal.83. Hieron. Aquilæ.

15. Vis ſcire quanta providentia, altóque conſilio ſe Deus circa Virginem habuit , non ſolùm in vitæ ipſius progreſſu , verùm etiam in ſua pura Conceptione ? (Expende illud, quod ait Joannes Apoc.21. de ſancta civitate de cœlo deſcendente :) *Et erat ſtructura*, ait, cap.21. n,18. *muri ex lapide jaſpide: jam verò civitas,aurum mundum ſimile vitro mundo. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioſo ornata* , *fundamentum primum jaſpis* , *ſecundum ſapphyrus* , &c. Et proſequitur deſcribendo duodecim fundamenta. Per hanc civitatem Beatiſſimam Virginem intelligunt recentiores , & favet D.Bernardus *ſerm.*27.*in Cantic.* Sed illud eſt Bernard. jam dubium. Quare Evangeliſta, dum de civitate agit, tam contractè, & ſuccinctè ſe habet in deſcribendis muris, plateis, & turribus civitatis, ita ut de eis unum tantum dicat verbum : *Structura muri ex lapide jaſpide : civitas aurum mundum ;* at in fundamento enarrando ſatis diffusè totus eſt, non contentus eo quod dixerat : *Fundamenta omni lapide pretioſo ornata;* ſed per ſingulos lapides minutatim diſcurrit ? Ut ſic omnibus ſit notum , Beatiſſimam Virginem , non ſolùm in vita ſua, per civitatem adumbratam, ſed etiam in ſua Conceptione , per fundamenta ſignificatam omni lapide pretioſo , id eſt , omni cœleſti dono gratiæ , & ſanctificationis ſtabilitam , ac munitam fuiſſe. De hoc fundamento loquitur. Anſelmus lib.de Exam.Virginis,c.3. *Nulli denique*, ait, Anſelmus *dubium caſtiſſimum corpus,& ſanctiſſimam animam ejus funditus ab omni fuiſſe macula peccati* , *jugi Angelorum cuſtodia,protectam,utpote aulam,quam ſuus , & omnium creator Deus erat corporaliter inhabitaturus.* Expende illud , *funditus ab omni macula peccati.* Deinde nota,quod ait Evangeliſta, n.15.*Et qui loquebatur mecum,habebat menſuram arundineam auream, ut metiretur civitatem,* quia hanc civitatem , ſcilicet Beatiſſimam Virginem, tam quoad ſuam altitudinem , quàm quoad fundamenta, ſolus ille qui eam fundavit, poteſt menſurare. D. Bonaventura in ſpeculo lect.5. *Quis* Bonav. *Mariæ immenſitatem dimenſus eſt, niſi is, qui illam non ſolùm in gratia* , *ſed etiam miſericordia tam altiſſimam* , *tam latiſſimam* , *tam profundiſſimam operatus eſt.* Hoc immenſum gratiarum Mariæ pelagus ſolùm per Dei potentiam , & miſericordiam qui eam fundavit , & non per humanam tenuitatem recogitandum eſt , licet ex humana pro-

creata natura, in ea tamen quidquid eſt, gratia eſt, & in ſuo primo introitu maximè ea circundata, & ornata. Inquit Regius Vates. *Diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob.* Pſal. 86. n.2. Chaldaica legit, *portas ſanctuarii ſuper omnes domos Eccleſiarum, vel congregationis Iacob.* Sed quæ portæ iſtæ tam dilectæ à Domino? Portæ materialis civitatis? Minimè; hæ enim in favillas, & cineres diſſolutæ ſunt. D. Ambroſius *lib. de inſtitut. Virginis, cap.7.* D. Hieronymus *in Ezech. cap.44.* D. Auguſtinus *ſerm.2. de Aſſumpt.* dicunt, eſſe Beatiſſimam Virginem, quæ eſt porta inarata ſine ullo peccato. Sed cur potiùs portæ, quàm domui comparatur? Porta, ut ait Gilbertus Abbas, eſt initium civitatis: & initia Beatiſſimæ Virginis in ſua Conceptione Deo fuere dilectiſſima ſuper omnes manſiones, ac congregationes Jacob.

Pſal. 86. — Ambroſ. Hieron. Auguſt. — Gilbertus.

16. Illud mihi ſæpe quæſtionem fecit. Quare D. Lucas narrando Virginis genealogiam, juxta ſententiam Soti, Cani, Suarii, & aliorum, quos retuli ſuperiori capite *quæſt. ult.* tamen nomen Virginis ſubticuit; Matthæus verò narrando generationem Joſeph, ipſam exprimit, *Virum Mariæ?* Illud mihi in præſenti nunc videtur: quia in ſerie, quam Lucas ordinavit, mentio Adami neceſſariò erat facienda, *qui fuit Adam*, cùm vellet Evangeliſta uſque ad ultimum principium rem ducere, Adamus peccati figuram exprimit, Abrahamus, ut pater fidei gratiam, & dona ſpiritualia adumbrat: non debuit ergo Virgo numerari, ubi peccati umbra, & figura inveniebatur, ſed tantùm ubi gratia, & miſericordia repræſentabatur.

Luc.3. — Matth.1.

Quæstio II.

Pura Virginis Conceptio rationibus ex Scriptura deſumptis comprobatur. Ad illa verba, de qua natus eſt Jeſus.

17. *Prima ratio.* Sit prima ratio. In ſententia Scoti, quam latè in noſtris lecturis explicavimus, ſi Adamus non peccaſſet, adhuc Deus fieret homo. In ea non ſolùm Chriſtus Dominus eſt primus omnium prædeſtinatorum, ſed etiam ad eſſe exiſtentiæ ante omnes determinatus; & cùm Deus clarè, & diſtinctè in ſuis decretis procedat, in illomet ſigno, in quo decrevit, Verbum fieri hominem, determinavit concomitanter, carnem ſumere ex hac numero muliere, Deus enim non potuit velle carnem in confuſo, ſed diſtinctè, & in particulari, & ita in eodem ſigno prælegit Beatiſſimam Virginem ad maternitatem filii ſui: poſteà in aliis ſignis prædeſtinavit homines ad gloriam, permiſit peccatum Adæ, ac eo præviſo de ejus remedio tractavit. Ita Scotus *in 3. diſtinct. 19. quæſt. unica, §. In iſta quæſtione, & diſtinct.7. quæſt.3. §. Hi ſunt.* Alexandr. *3. part. quæſt.2. num.13.* Catharinus *de eximia prædeſtinatione Chriſti.* Viguerius *de inſtitutionibus Theologicis, cap.2. §.1. verſ.4.* Suar. *tom.2. ad 3. part. diſput.1 ſect.3. ſtatim in principio*, Salazar. *de Concept. cap.3. & ſequentibus.* Favent Sancti Patres, quos ipſi adducunt, & ideo ait Divus Bernardinus Senenſis ſerm.51. cap.4. *Tu ante omnium creaturam in mente Dei prædeſtinata fuiſti, ut Deum ipſum hominem procreares.*

Scotus. — Alexand. Catharin. Viguer. Suar. — Salazar. — Bernardin.

Et hæc eſt cauſa, quare ubi primum nomen 18.
Mariæ in Evangelio auditur, antequam quidquid aliud de ea dicatur, ſtatim nomine matris inſignitur: *de qua natus eſt Ieſus*, quia B. Virgo in mente Dei ſemper, ut mater filii ſui eſt intellecta: quod eleganter dixit Chryſologus ſerm. 146. dum expendit illa verba: [Cum eſſet deſponſata Mater Jeſu Maria Joſeph. Quomodo, ait, non ante conceptum mater, quæ poſt partum Virgo permanet? Aut Genitrix quando non, quæ ſæculorum generavit auctorem?] Et poſt pauca ſubdit: *Maria mater vocatur, & quando non Maria mater?* Imò ut ſatis venuſtè idem Chryſol. intendit, diſcurre per omnes ſive figuras, ſive prophetias, quæ ad B. Virginem ſpectant, ut in comminatione Dei ad ſerpentem, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius*, Gen.3. n.13. ſive conſideres congregationem aquarum, *Geneſ.1. n.9.* ſive arcam teſtamenti; ſive virgam Aaronis, *Num.17. n.9.* Iſai.7. n.14. *Ecce Virgo concipiet.* Hierem.31. n.22. *Fœmina circumdabit virum.* Oſeæ 2. n.19. *Sponſabo te mihi in juſtitia, & judicio.* Semper ergo Maria, & Mater Dei fuit repræſentata, & figurata; quia ſemper Maria, ut mater fuit conſiderata, & cœleſtibus donis ditata. Igitur ſi in omni ſigno à filio ut mater intelligebatur, eam convenienter deſerere non debuit, ut peccato macularetur.

Chryſol. — Geneſ.3. — Geneſ.1. Num.17. Iſai.7. Hier.31. Oſee 2.

Secunda ratio Eccleſiaſt.15. n.6. *Ego ex ore* 19.
Altiſſimi prodivi primogenita ante omnem creaturam, quæ verba de B. Virgine juxta ſanctorum Patrum, & Eccleſiæ ſenſum intelliguntur. Os ſignificat gratiam, & illuminationem. Cant.1. n.1. Iſai.45. n.23. ait B. Virgo, quod ab ore Dei exierit Princeps, & Regina ante omnem creaturam. Quod magis confirmo, & ſtatim inferam conſequentiam, in qua facio vim. Prov.8. n.13. *Ab æterno ordinata ſum.* Ex Hebræo habetur: *Ab æterno ordinata ſum princeps. Dominus poſſedit me initio viarum ſuarum*, Prov.9. n.22 D. Athanaſius ad decreta Nicenæ Synodi ita legit, *Dominus præfecit me initium viarum ſuarum.* Illud autem *præfecit*, juxta mentem Athanaſii, id eſt poteſtatem, & auctoritatem ſuper omnia mihi conceſſit: & ad hunc ſenſum explicat Damaſc. *orat.1. de Nativit. Virginis*, iſtam particulam, *primogenita.* Ergo ſi B. Virgo producitur ab ore Dei primogenita ab æterno ante omnem creaturam, ſeu ſupra omnem puram creaturam; nulli creaturæ in tempore ſubjecta eſt, nec contraxit originale peccatum, per quod diabolus regnat in nobis.

Secunda ratio. Eccl.24. — Prov.8. — Athanaſ. — Damaſc.

Tertia ratio. Ex eo Joannes *epiſt.1. cap.1. n.5.* 20.
colligit quod *in Deo non ſint tenebræ*, ſcilicet nequitiæ, juxta Gloſſam & ſanctos Patres; quia *Deus eſt lux*; ſed etiam B. Virgo eſt lux reſplendens gratia, & per lucem figurata. Major, & conſequentia rectè colliguntur. Minorem probo 1. Geneſ.1. n.3. *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux.* Quod ita explicat D. Vincentius Ferrer. ſerm.1. de Nativit. Mariæ Virginis: [Fiat lux, ait S. Pater, Ecce Conceptio Virginis Mariæ; & facta eſt lux, Ecce ſanctificatio Virgin. Mariæ. Et ſubdit: Non credatis, quod fuerit ſicut in nobis, qui in peccatis concipimur, & naſcimur, & nutrimur: ſed ſtatim poſtquam corpus fuit formatum, & anima creata, tunc fuit ſanctificata.] Similiter D. Antoninus *tom.4. tit.15. cap.4. §.2.* exiſtimat,

Tertia ratio. Joan.1. — Geneſ.1. — Vincent. — *Beata Virgo lux.* — Antonin.

per

per illam primam lucem Conceptionem Virginis ſignificari. Deinde nota, maximè dubitatum eſſe apud Doctores, quid illa lux primæ diei fuerit in ſua creatione? D.Dionyſ. S.Thom. D.Dionyſius *c.4.de divinis nominibus*, S.Thomas 1.*part. quæſt.*68.*art.*4.*ad* 2. *& in comment. ſuper locum Geneſ.* & alii tenent, illam lucem fuiſſe quoddam corpus luminoſum, ex quo poſtea Sol quarta die eſt productus: ſic etiam in ordine gratiæ Deus primò produxit quandam lucem, quæ tam in ſua prima creatione, id eſt Conceptione, quàm per dies ſubſequentes, id eſt, vitæ decurſum ſemper in gratia reſplenduit, & ex hac luce formatus eſt corpore Sol juſtitiæ; & ideo in conditione, ac fabricatione orbis Deus prima die Solem non creavit, Alb.Magn. ſed lucem illam, ex qua ortus eſt Sol. Albertus Magnus ſuper Miſſus eſt. *In hac prima die*, ait *facta eſt nubecula, de qua poſtea factus eſt Sol: qui autem nubecula materia corporis ſolaris, niſi B.Virgo mater eſt materia corporis Chriſti.*

21. Pſal.88. Probatur ſecundò etiam illa minor. Pſalm.88. n.30. *Et thronus ejus, ſicut dies cœli.* Thronus, de quo Regius Vates ibi loquitur, & comparat diebus cœli, eſt Beatiſſima Virgo Maria, ut ibi explicat D.Bonaventura, Bonav. Ambroſ. Auguſt. Age, & inquiramus, quæ differentia ſit inter dies cœli, & dies terræ? D.Ambroſius, & D. Auguſtinus optimè eam aſſignant; Dies terræ, de eis dicitur: *factum eſt veſpere, & manè;* incipiunt in tenebris, finiuntur in luce. At dies cœli ſemper ſplendent, & fulgent nullam obſcuritatem pro termino vendicant. Alii ſancti dies terræ dici poſſunt, qui incipiunt in veſpere, & caligine originalis peccati, terminantur verò in luce, & die gratiæ, At thronus Dei Beatiſſima Virgo, dies eſt cœli, ſemper in gratia micat & fulget, nulla peccati obſcuritate, nec initio, nec fine offuſcata eſt.

22. Quarta ratio: *Caro Chriſti, caro Virginis eſt.* D.Auguſt.homil.4.de Aſſumpt. *Quarta ratio. Caro Chriſti, caro Virginis.* *Si igitur*, ait, *natura matris eſt filius, conveniens eſt, ut ſit & filii mater, nec quantum pertinet ad æquam adminiſtrationem: ſed quantum pertinet ad eandem reciprocam ſubſtantiam*, &c.& latiùs pergit proſequendo Alnoldus. Arnoldus de laudibus Virginis, verſ.17. *Una eſt Mariæ, ac Chriſti caro, unus ſpiritus, una charitas.* Damian. Petru s Damianus ſerm.2. de Nativit. *Habitat*, inquit, *Deus in Virgine, cum qua unius naturæ habet identitatem.* Anaſt.Syn. D. Anaſtaſius Synaita lib.6. quæſt. Anagogic.propè finem: *Quis*, inquit, *dic quæſo aut ex hominibus, aut ex Dæmonibus audebit dicere, quod ea, quæ eſt ejuſdem ſimul cum Deo eſſentiæ quoad carnem attinet, non ſit ad imaginem, & ſimilitudinem ejus, qui ex ipſa natus eſt?* Et cùm tam conjuncta ſit Chriſto in carne, ſupra omnem Auguſt. naturam miros effectus in ea gratia operata eſt, ut eleganter ait idem D. Auguſtinus citata homil.4. de Aſſumpt. *Quantum*, inquit, *Chriſti poteſtas poſſit, mundi oſtendit univerſitas, quantum gratia Mariæ monſtrat integritas.* Univerſi mundi machina, *Potentia gratiæ oſtenditur in Maria.* creaturæ omnes, homines, & Angeli potentiam Dei oſtendunt. At ſola Mariæ integritas in puritate, ſanctitate, ac virginitate efficacem gratiæ vim demonſtrat.

23. *Quinta ratio.* Quinta ratio. Ex perfecta ſimilitudine, & correſpondentia inter Chriſtum, & Virginem Hier.31. Hierem.31.num.22.ait: *Creavit Dominus novum ſuper terram; fœmina circumdabit virum.* Ubi manifeſtè loquitur de Beatiſſima Virgine, ut eſt communis Patrum ſententia. *Creavit*, & non fecit, ait, ut opus divinæ omnipotentiæ denotetur, cujus ſolius eſt creare. *Novum*, non ex veteri propagine vitiata, us notat Salazar. *de Concept. cap.*19.*num.*18. ſed Salazar. recenter, ac novo modo procreata. Et ita legunt Septuaginta: *Quia creavit Dominus ſalutem in plantatione nova.* Septuag. Quæ verba ſimul arborem, ac fructum novum dicunt, Chriſtus ſcilicet, ejuſque matrem, qui novo ſunt procreati modo, per quos ſalus eluxit in orbe. *Circumdabit;* quod facit ad noſtrum intentum, non ſolum, ut aliqui dixerunt, appoſitum eſt ad matris dignitatem ſignificandam, ex eo quod circularis figura, fine, ac principio caret, & quandam adumbrat infinitatem, in quo immenſa maternitatis Dei dignitas aliqualiter denotatur. Sed illud *circumdabit* expende, quod juxta originem ſuam indicat ambire, ac ſphærica figura continere. Sic Cant.1. num.11. *Dum eſſet Rex in acubitu ſuo.* Cant.1. In textu Hebraïco ita legitur. *Dum eſſet Rex in circulo ſuo.* Ubi eſt ſermo de Beatiſſima Virgine, ut tenent Rupertus, Beda, Aponius, & alii. Rupert. Beda. Aponius. Sed quare hæc Sanctiſſima Virgo figuræ in gyrum deductæ comparatur? Perfectus circulus, quando aliquid ſui in medio cingit, nullum eſt in circulo punctum, quod per lineam rectam contento non reſpondeat. Meritò ergo Beatiſſima Virgo dicitur circulus Chriſtum ambiens, quia adeò extitit perfecta, ut nullum inſtans aſſignari poſſit, ſive in Conceptione, ſive in Nativitate; vel vitæ decurſu, ſeu morte, in quo in Chriſtum non tetenderit; ac quantum fas eſt puræ creaturæ, filio ſuo non proportionaretur.

Vidit parens meus Elias: *Ecce nubecula parva, quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari*, 3. Reg.18.n.44. 24. 3.Reg.18. Ubi nota, quod illa nubecula, quæ Beatiſſimam Virginem figurabat, non alteri nubeculæ aſſimilatur, ſed veſtigio hominis. Quod eleganter ponderat doctiſſimus noſter Joannes Hieroſol. lib.de inſtitut.Monach.c.34. Joannes Hieroſol. *Quæ ideo*, ait, *viſa fuit quaſi veſtigium hominis aſcendere in Carmelum, quia in hoc ſpirituali aſcenſu, ſcilicet Beatiſſima Virgo, non fœminam, quam imitaretur, ſed hominem habuit in exemplum.* Hæc ſanctiſſima Dei Genitrix dum ſpiritualiter in ſua Conceptione aſcendit, non ſecuta eſt ad imitandum aliam fœminam, ſed virum, de quo dicitur, *vir Oriens, nomen ejus.* Zachar.6.n.12. Zachar.6. Qui eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ut qualis eſt ſecundùm humanitatem filius, talis ſit mater; ut loquitur D.Auguſtinus ſerm.20. ad fratres in Eremo: Auguſt. *Maria*, ait, *electa eſt, & ſuper omnes crearuras prælecta omnibus gratiis fœcundata, omni virtute, & ſanctitate in utero repleta, ut de mundiſſima matre mundiſſimus filius naſceretur. Et ſicut in cœlo filius habuit patrem immortalem, & æternum: ſic & in terra haberet matrem omni corruptione carentem. Igitur in cœlo qualis eſt pater, talis eſt filius: & in terra qualis eſt mater, talis eſt & ſecundùm carnem filius.* *Virgo ſimilis filio.* Nota illud: *Omni corruptione carentem.* Ergo qualis eſt mater, talis eſt filius ſecundùm carnem: ſed filius eſt ſine corruptione: ergo & mater.

25. Sexta ratio. *Sexta ratio.* Quia productio, ac efformatio Beatiſſimæ Virginis in utero matris non fuit opus naturæ, ſed præcipuè gratiæ. S.Ildephonſus Ildeph. in libro de parturitione, & virginitate Deiparæ; *Quod eſt*, inquit, *quod legem naturæ requirunt in Maria, ubi totum, quod in ea fuit, poſſedit Spiritus ſanctus.* S.Joannes Damaſcen. *orat.*1.*de Nativitate Virginis*, Damaſc. poſtquam differit, cur Virgo ab ſterili

orta ſit, ſubdit: *Etiam natura gratiæ cedit, ac tremula ſtat, progredi non ſuſtinens. Quoniam ita futurum, ut Dei Genitrix, ac Virgo ex Anna orietur, natura gratiæ fœtum antevertere minimè eſt auſa, verùm tantiſper expectavit, donec gratia fructum ſuum produxiſſet.* Ac ſi dicat, quod in tanto opere, ut erat Virginis conceptio, ac productio, natura ſe intromittere non eſt auſa, ſed tremula, & ſtupefacta ſtetit, donec gratia totum operata eſſet.

Auguſt. S. Auguſtinus *in tract. de quinque hæreſibus*, cap. 5. ſic loquitur in perſona Chriſti: *Hanc, quam deſpicis, Manichæe, mater mea eſt, & de manu fabricata eſt mea.*

26. Cantic. 7. *Iunctura femorum tuorum ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis.* Cant. 7. num. 1. ſeu, ut ex Hebræo vertitur: *Vertebra femorum tuorum ſicut gemmæ pretioſæ, opus manuum artificis*, quod

Rupert. de beatiſſima Virgo explicat Rupertus. Ac ſi dicat: Compoſitio corporis tui, velut gemmatum manuum artificis. Sed cùm lapides pretioſi à natura creentur, quare non opus naturæ, ſed manuum artificis dicitur? Quia non natura, ſed ars opificis ſupremi hoc operata eſt ædificium; hic

Eccleſ. 1. enim convenit illud Eccleſiaſt. 1. n. 9. *Ipſe creavit illam in Spiritu ſancto, & vidit, & dinumeravit, & menſus eſt.* Ex hoc tamen nihil contra dignitatem, & excellentiam ſanctorum Virginis parentum dicimus; nam, ut pulchrè ait S. Joannes

Damaſc. Damaſcen. orat. 1. de Nativit. Virginis: *Ioachim, & Anna tanquam ſpirituales montes, dulcedinem ſtillaverunt.* Non tanquam entia corporalia, & materialia, ſed ut parentes Spiritus ſancti gratia impleti, ac velut toti ſpirituales effecti, hunc ſacratiſſimum florem Beatiſſimam Virginem genuerunt, non impetu naturæ, ſed gratiæ impulſu. Ergo gratia in ſua prima generatione totum opera

Idiota. ra eſt. Et ideo ait doctiſſimus Idiota de contemplatione Deiparæ, c. 4. *Inter omnia opera æterni opificis, poſt operationem illam, qua naturæ unitus eſt filius tuus, ſpeciale opus fuiſti, ô Beatiſſima Virgo.* Et quanta ſanctitate, ac puritate eam creaverit,

Niſſen. audiamus D. Niſſenum orat. de Natali Domini. *O beatum uterum, ait, qui bonitatis ſuæ præſtantia ad ſe traxit animi bona: in reliquis omnibus vix animus purus Spiritus ſancti præſentiam capit: hic autem caro fit Spiritus ſancti habitaculum.* Ubi acutè comparat puritatem carnis Deiparæ cum qualibet anima ſancta, quæ vix eam munditiem attingit, ut in illa præſentia Spiritus ſancti per gratiam detur. At corpus Virginis adeo eſt ſublime, ut puritate noſtram ſuperet animam ac dignum Spiritu ſancto habitaculum exhibuerit. Et ſi hæc de Virgineo corpore, quid de puriſſimo ſpiritu ac animo ſentiendum?

27. *Septima ratio.* Septima ratio fit ex magna ſanctitate, & puritate Virginis. De Deo ob ſuam ſupervenientiam, & infinitam bonitatem dicuntur attributales perfectiones, non ſolùm in concreto, ſed etiam in abſtracto; hæc enim eſt vera: Deus eſt ſapientia, Deus eſt miſericordia, &c. Per quod

Leo Papa. Bernard. ſignificatur, ut explicant S. Leo Papa *epiſt.* 91. aliàs 93. *c.* 3. S. Bernard. *de conſiderat. c.* 7. Deum eſſe talem per ſe primo, & cùm ſumma perfectione, ut non veluti per adjacentiam, ſed ex ſe illas ſemper haberet: atqui etiam puritas, & ſanctitas dicitur de Beatiſſima Virgine in abſtracto, non eo modo, quo de Deo per eſſentiam pronunciatur, ſed tantùm in eo ſenſu, quod nunquam ab eis fuerit deſtituta, & in nullo inſtanti oppoſitum interventum ſit; quia ſi aliquando in ea regnaſſet peccatum, poterat affirmari ſancta, vel perfecta, quæ ut concreta, præter formam dicunt ſubjectum contrariorum capax: at ſanctitas, & perfectio, important formam cum contrario omninò repugnantem, ut ſtatim magis explicabo.

28. Quod verò illæ formæ dicantur de Virgine in abſtracto oſtenditur Cant. 6. n. 8. *Una eſt columba mea, perfecta mea.* Pagninus in Theſa. ita legit, *Una eſt columba mea, perfectio mea.* Cant. 7. n. 6. *Quam pulchra es, chariſſima in deliciis.* Septuag. & textus Hebraicus, & multi Patres vertunt: *Charitas in deliciis*, Cant. 3. n. 4. *Ne evigilare faciatis dilectam.* In Hebræo, *Ne evigilare faciatis charitatem.* Charitas idem eſt realiter cum gratia ſanctificante, ut tenent multi Theologi cum Scoto *in 2. diſt. 26. art. 1. quæſt. unica.* Vel ſi eſt realiter diſtincta, eam infallibiliter conſequitur, ut docet D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 113. *art.* 3. Unde in rem noſtram eleganter ait D. Ambroſius ſerm. 17. in Pſalm. 118. verſ. 5. *Merito, inquit, Spiritus ſanctus exclamat: Quam pulchra, & ſuavis facta es charitas in deliciis tuis. Pulchra decore virtutis, ſuavis jucunditate gratiæ, quam nulla vexat amaritudo peccati; & ipſa jam charitas, quæ diligendo Deum, & nomen acceperit; quia Deus charitas eſt.* Dionyſius Carthuſianus lib. 2. de laudibus Virginis Mariæ, ita, *non viva, ſed vita dicenda eſt, & quidquid vivit, per vitam vivit.* Quod bene explicat Salazar. *de Concept. c.* 23. *num.* 9. Maria dicitur vita, & non viva; nam *vivus*, eſt nomen concretum, & connotat ſubjectum contrariorum receptaculum, & ad utrumque paratum; at vita ita eſt determinata in gradu vitæ, ut ei omninò repugnet mors. Sic Maria dicitur vita; quia ita gratia obumbrata eſt, ut numquam in ea mors peccati eſſe potuerit. Et in hoc ſenſu intelligo D. Auguſt. *ſerm. de Aſſumpt.* ubi ſic de B. Virgine loquitur: *Si formam Deitatis appellem digna exiſtis.* Formam Dei hîc accipio per participationem, quæ eſt gratia, non dicit ſubjectum, ſed formam, ob rationem datam. Ergo cùm Beatiſſima Virgo dicatur in abſtracto perfectio, charitas, vita, & gratia: in ſubjecto autem aliquando poſſit contrarium inveniri; non tamen in ipſis formis, v. g. In vita mors eſſe non poteſt; in ſanctitate peccatum: igitur nec etiam in Beatiſſima Virgine, ut de ea meritò dicamus: *Deus meus impolluta vita ejus.* Pſal. 17. n. 31.

Cant. 6. Pagnin. Cant. 7. Septuag. Cant. 3. Scotus. S. Thom. Ambroſ. Carthuſ. Salazar. Auguſt. Pſal. 17.

29. Confirmatur hæc puritas Virginis ab omni peccato ex modo deſcribendi Matthæi, & Lucæ in ſuis genealogiis: nam Matthæus, qui generationem Joſeph narrat, utitur verbo *genuit*: Lucas verò, qui juxta aliquos, ut jam ſuprà dixi, Virginis proſapiam tractat, verbo *fuit.* Quod notavit Origenes *homil.* 18. *in Lucam.* Ubi obſervat, quod Matthæus ſemper nomen generationis adjungit; Lucas verò in tam multa nominum ſerie, excepto, quod *putabatur filius Ioſeph*, nullum generationis nomen adſcripſit Sed quare Matthæus utitur communi verbo *genuit*, ut conſtat *Geneſ.* 4. & 10. & 13. & ſæpe. At Lucas verbo inuſitato in genealogiis deſcribendis, *Qui fuit*; Niſi quia ille de Joſeph, hic de Beatiſſima Virgine agebat. Joſeph, qui communi modo à parentibus ſuis progenitus eſt, ejus origo communi methodo deſcribitur: at Beatiſſima Virgo, quæ admirabili, & inuſitato modo à ſuis eſt egreſſa

Origen.

majo

majoribus, ita ut eorum non coinquinaretur de fectibus, admirabili, & inuſitato modo proponitur: & ita eſt ſuorum parentum filia, ut ab eorum maculis ſit immunis. Deinde nota, quod generationem Chriſti, ut filii Abrahæ, per Joſeph, Matthæus narrat: Lucas verò ſecundùm ſacerdotalem dignitatem, ut Auctor eſt Auguſtinus *lib. 2. de conſenſu Evangeliſt. c. 4.* & alii Patres, Sacerdotium quandam munditiem præ ſe fert; & quamvis Chriſtus Dominus ſit ipſamet ſanctitas per eſſentiam, quando tamen dicitur filius Virginis, utpotè puriſſimæ, quandam ſanctimoniam etiam ex dignitate voluit manifeſtari, ut ſic puritas, & munditiês Virginis liceat commendari, magniſque laudibus extolli.

Auguſt. *Chriſtus dum dicitur filius Virginis, ſingulari ſanctitate exprimitur.*

30. Confirmatur ex ſanctitate eximia Chriſti Domini, ex qua rectè ſancti Patres puritatem Virginis colligunt. S. Ambroſius *lib. 10. Epiſt. cap. 79.* S. Ildephonſus *lib. de Virginitate Mariæ, cap. 8.* Caſſiodorus *lib 4. Epiſtol. 2.* Si Chriſtus adeò eſt ſanctus, ut nullum poſſit habere commercium cum re inquinata peccato, quomodo eligeret in matrem, quæ illo fuerat maculata? Quænam eſt cauſa, ob quam Jacob moriturus adſtrinxerit juramento filios ſuos, ut eum in Ægypto non ſepelirent, ſed in terra Chanaan, *Geneſ. 47. num. 29. & 49. num. 28.* At Joſeph moriens ſinit corpus ſuum in depoſitum per multum temporis in Ægypto poni, *Geneſ. 50. num. 23.* Jacob nec ad horam vult corpus ſuum in Ægypto claudi: at Joſeph ferè per trecentos annos patitur? Chriſtus à Joſeph non erat deſcenſurus, Jacob verò in ejus patrem deſtinabatur. Cùm ergo Chriſtus virtualiter jam in lumbis Jacob contineretur, terram peccatis maculatam, ut erat Ægyptus, pro tunc ingredi noluit. Si ergo virtualitas Chriſti terram violatam ad horam pati noluit, quid de realitate corporis ſui judicandum, non ad horam, ſed per novem menſes; & non ſolùm per hoc temporis ſpatium, ſed per totam æternitatem, cùm Virginis ſanguinem in ſe ſubſtantialiter habeat, ab ipſóque formatus, & compoſitus ſit; ſi tres Reges, Ochozias, Joas, & Amaſias propter mixturam ſanguinis impiiſſimæ Jezabelis, in hoc Evangelio à catalogo progenitorum Chriſti excluduntur: ut obſervant D. Hieronymus, D. Hilarius, S. Thomas, & alii, ut dixi ſuperiori capite, quomodo in ea, quæ ad totius Trinitatis receptaculum parabatur, aliquam imperii Diaboli mixturam, etiamſi pro brevi admitteret mora: Abſit hoc; abſit hoc.

Ambroſ. Ildephonſ. Caſſiod.

Hieron. Hilar. S. Thom.

31. Concludimus ergo, Electam in Dei matrem ab omni ſorde peccati, tam originalis, quàm venialis, & mortalis fuiſſe immunem, & omni ſanctitate, ac puritate donatam. Imò ait Andræas Cretenſis orat. 2. de dormitione Virginis: *O nubes tota lucida! tu enim verè es, quæ re vera pulchra es, & macula non eſt in te.* Et ſtatim ſubdit: *O ſancta, & ſanctis ſanctior, & omnis ſanctitatis ſanctiſſime theſaure.* Ita eleganter Cretenſis Epiſcopus Hieroſolimitanus. Ex qua tanta Virginis ſanctitate licet mihi dicere, non ſolùm à peccato originali, ſed etiam ab illius debito fuiſſe liberum, ut cum Catharino tenent Valentias *tom. 2. diſp. 6. quæſt. 11. punct. 2.* Salas *tom. 2. in primam ſecundæ, quæſt. 18. tract. 13. diſp. 11. ſect. 5. quæſt. 11.* Herrera *in Scotum, lib. 2. ſent. diſp. 24. quæſt. 9.* Viguerius *de inſtitut. cap. 18. §. 5.* Galatin. & alii multi, quos citat, & ſequitur Salazar. *de Concept. cap. 8.* Et, quod magis eſt, de hac re extat ſententia ſanctæ Inquiſitionis Toleti, ut hæc opinio de immunitate à debito peccati originalis liberè defendi poſſit, apud eundem Salazar. citatum *num. 20.* & eam in multis publicis concluſionibus vidi ſuſtentari, & defendi. Nec aliquis ex hoc inferat, Beatiſſimam Virginem non fuiſſe redemptam; hoc enim nullo modo ſequitur: nam ut luculenter ait D. Auguſtinus, Medicus dupliciter curare poteſt, ſanando, vel præſervando. Ita in Pſal. 85. *Quemadmodum*, ait, *ſi Medicus videat tibi imminentem ægritudinem, fortè ex aliquo labore, & dicat, Parce tibi, & ſic te tracta, nec quieſce, his cibis utere: nam ſi non feceris, ægrotabis. Tu autem ſi feceris, & ſanus fueris, rectè dices Medico: Liberaſti me de ægritudine, non in qua eram, ſed in qua futurus eram.* Et ſimiliter *lib. perſeverantiæ*, ad illa verba, *Raptus eſt.* Et D. Bernardus *ſerm. 22. in Cantica.* Et in hoc ſenſu explicat idem D. Auguſtinus de Samgar illud, quod dicitur 3. Judit. n. 31. *Ipſe quoque defendit Iſraël*, ſeu ut eſt in textu Hebræo, *ſalvavit*; cùm tamen in ejus tempore nullum fuerit bellum. Ita ſolvit D. Auguſtinus quæſt. 25. *Intelligendúmque*, ait, *dictum* ſalvavit, *non quia nocuerit aliquis hoſtis, ſed ne permitteretur nocere.* Et in hoc ſenſu paſſim ſumitur hoc verbum *ſalvare*, in Scriptura *Gen. 19. num. 17. & 19.* Imò & ipſum verbum *redimere* Pſalm. 70. n. 23. *& anima mea, quam redemiſti*; ideſt, ab inimicis meis. Et Pſalm. 143. n. 10. *Qui redemiſti David ſervum de gladio maligno*; ideſt, à pravo Goliæ gladio, ut eſt communis expoſitio ſanctorum Patrum; non quia eo gladio fuiſſet vulneratus, ſed quia præſervatus eſt, ne transfigeretur. Sic Beatiſſima Virgo dicitur redempta, non quia peccato originali, vel illius debito fuiſſet maculata, ſed quia meritis filii ſui immunis, ac præſervata facta eſt. Et ita peculiari modo eſt redempta, de quo vide infrà *cap. 7. num. 6.* Et quid mirum, quòd de Beatiſſima Virgine ita ſentiamus, cùm ipſa ſpecialiſſimè fuiſſet redempta, ac chariſſima filio ſuo, ita ut dicat D. Bernardus ſermon. de Aſſumpt. *Vulneraſti cor meum ſoror mea, ſponſa, vulneraſti cor meum. Pro amore tuo carnem ſumpſi, & vulneribus primis vulneraſti in cruce cor meum: nam primogenita redemptoris filii ſui Ieſu fuit Virgo Beata.* Ubi aſſerit, quod amore ſuo Deum traxit ad terram, & quod in redemptione quandam habuit prioritatem. Ita indicat modus ille loquendi, primogenita Redemptoris.

Andr. Cret. *Virgo theſaurus ſanctitatis.*

Valentia. Salas. Herrera. Viguer. Galatin. Salazar.

Sententia S. Inquiſitionis.

Virgo peculiariter redempta. Auguſt.

Bernard. Auguſt. Judit. 3.

Auguſt.

Pſal 70. Pſal. 143.

Bernard. *Deus amore Virginis carnem ſumpſit.*

Quæstio III.

De Nativitate Beatiſſimæ Virginis Mariæ. De qua natus eſt Jeſus.

Sæpe dubitatum eſt: quare Evangeliſta texendo Virginis genealogiam, eam non deſcribat per progenitores ſuos, ſed per parentes Joſeph, cùm aliquarum fœminarum generationes in Scripturis reperiamus, ut patet in Judith, cujus parentes uſque ad Ruben narrantur, *Judith 8. num. 1.* Atqui multò illuſtrior eſt Beatiſſima Virgo; quare in ea hoc non invenimus factum? de quo multa jam dedi, præcipuè ſuperiori capite. In præſenti id mihi videtur, quod dicebatur hîc mater Jeſu, *De qua natus eſt Ieſus.* 32.

Alii totam nobilitatem ſuam à parentibus acceptam habent; At Beatiſſima Virgo præcipuum decus à filio participat, ex eo quod ſit Mater Jeſu.
Damian. Petrus Damianus ſerm.2. de Nativitate B.Virginis: *Clara*, inquit, *proavorum titulis, ſed incomparabiliter clarior generoſitate prolis; non filia ſiquidem Regum, ſed mater Regis Regum.*

33. Thom. à Villanova. S.Thomas à Villa-Nova ſerm.2. de Nativitate Virginis: *Cogitanti mihi*, inquit, *quid cauſæ ſit, quòd cùm Evangeliſtæ de Joanne Baptiſta, & aliis Apoſtolis tam longum fecerint tractatum, de Virgine Maria, quæ vita, & dignitate omnes antecedit, ita ſummatim percurrunt hiſtoriam, cur, inquam, non traditum eſt memoriæ, quomodo concepta, quomodo nutrita; quibus moribus decorata, quibus virtutibus ornata; quis enim dubitat, quin in ejus nativitate, & pueritia mira multa contigerint? Mihi ſic hæſitanti nihil aliud occurrit, quam ita placuiſſe Spiritui ſancto, ejuſque providentia Evangeliſtas ſiluiſſe propterea, quia Virginis gloria, ſicut in Pſalmo legitur, omnis intus erat, & magis cogitari poterat, quàm deſcribi. Non eam Spiritus ſanctus litteris deſcripſit: ſed tibi eam animo depingendum reliquit, ut intelligas nihil illi gratiæ, aut perfectionis, aut gloriæ, quam animus in pura creatura concipere poſſit, defuiſſe; imò re ipſa intellectum omnem ſuperat. Ubi ergo totum erat, pars ſcribenda non fuit, ne putares, quod ſcriptum non fuerat, ei forſitan defuiſſe. Quidquid igitur de Virgine ſcire, aut intelligere cupis, totum in hoc clauditur breviloquio. De qua natus eſt Jeſus; hæc longa, & pleniſſima hiſtoria*
Anſelm. *ejus eſt.* Anſelmus *De Virgine Maria ſolùm dicere, quod Mater Dei eſt, ſuperat totum, quod ſub Deo dici poteſt. Unde B.Thomas quandam ei dignitatis infinitatem attribuit.* Huc uſque & latiùs S. Archiepiſcopus. Sed adhuc huic quæſtioni adhæreo, Quare Salomon tam amplè, ac ſpatiatim Virginis ſplendores deſcribit in Canticis. *Eccleſiaſt.*24. ubi multa de ejus ſtatura, capite, collo, manibus, ac calceamentis dicuntur, quæ omnia Evangeliſtæ ſubticuerunt; Liber Canticorum liber ænigmaticus Beatiſſimæ Virginis eſt, cujus virtutes eximias, ingentia dona, peculiares gratias, aliqualiter, licèt remotiſſimè, Salomon attingere valet; at in realitate, eóque perfectionis gradu, quo in ea inveniebantur, nullus eſt, qui dicere poſſit; ſed
Eccleſ.1. ſolus ille Eccleſiaſt.1. num.9. *Qui eam creavit in Spiritu ſancto, & vidit, & dinumeravit, & menſus*
Ad laudes Virginis explicandas nulla ſufficiunt verba. *eſt*, & ideo ab humana loquela ſilentio veneranda eſt. Sufficit nobis ad hiſtoriam plenam id, quod de ea ſcribitur; *De qua natus eſt Jeſus.* Hìc ejus virtutes, hìc ejus magnalia Conceptionis, Nativitatis & vitæ ſuæ continentur.

34. Fulbert. Magno myſterio expendendum eſt id, quod refert Fulbertus Carnotenſis ſerm.1. de Nativitate Virginis: *Nata eſt*, ait, *Beatiſſima Virgo, ſicut legimus, patre Nazareno, matre Bethleemita, quas urbes Chriſti nativitati, vel conſervationi deſtinatas eſſe Prophetæ non tacuerunt.* Et idem *ſerm.*2. Naſcitur ergo Beatiſſima Virgo Nazareth, & Bethleem; in Nazareth concipitur Chriſtus; in Bethleem naſcitur. Vis ſcire, qualiter progenita, ac nata ſit Beatiſſima Virgo? Conſidera, quod concepit, ac peperit Salvatorem ſæculorum, talis partus, talis maternitas ipſam genuit,
Anſelm. ac parturivit. Et ideo ait D. Anſelmus citatus quæſt.1. *Decens erat, ut ea puritate qua major ſub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus Pater unicum filium ſuum, quem de corde ſuo æqualem ſibi genitum, tanquam ſe ipſum diligebat, ita dare diſponebat.*

Cantic.4.num.23. *Emiſſiones tuæ*, ait Sponſus, 35.
paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus, ſeu, ut legit D. Hiernoymus lib.1. contra Cantic 4. Hieron.
Jovinianum, circa medium: *Emiſſiones tuæ paradiſus malogranatorum cum fructu pomorum.* Ac ſi dicat, exitus, ac egreſſiones in tua nativitate veluti paradiſus omnium virtutum, & donorum, non ſolùm terreſtris, verùm etiam cœleſtis in quo Dominus habitavit, & ſuper ipſa gaviſus eſt, *Malorum punicorum.* Theodoretus *quæſt. ultima*, Theod.
per mala punica intelligit ſignificari charitatem, quam in eo repræſentant, quod *ſub une ejuſdem mali cortice multa continent grana, ita mutuò inter ſe conſerta, ut viciſſim minimè comprimant, & corrumpant, ſed integrent, & conſervent.* Sic Beatiſſima Virgo omnium fuit plena virtutum, quæ miro ordine erant inter ſe compoſitæ, & mutuò conſervabantur. *Cum pomorum fructibus.* Ut non ſolùm in uno virtutum genere, ſed in omni excelluiſſe intelligas. Et ideo, ut notat Rupertus Rupert.
Abbas, qui locum de beatiſſima Virgine exponit, ſtatim ſeptem numerantur aromaticæ plantæ *Cypri, nardo*, &c. quibus ſeptem Spiritus ſancti dona ſignificantur, quibus domus hæc ſuffulta extitit. Sed illud hìc maximè notandum B Virgo ſemper coronata.
in rem noſtram quod emiſſiones Beatiſſimæ Virginis malo punico comparentur. Quoſcumque exitus in malo punico conſideret, ſemper coronatos invenies, ſive dum malum granatum in flores erumpit, ſive dum turget in gemmas, ſive dum coaleſcit in fructum: meritò ergo illi comparantur emiſſiones Beatiſſimæ Virginis è vulva matris, quæ coronam ſemper aſportabat, utpote illa, quæ in matrem Regis ſæculorum creabatur: & ideo de ſe ait Eccleſiaſt.24. Eccleſ.24.
num.5. *Ex ore Altiſſimi prodivi primogenita ante omnem creaturam.* Expende illud *primogenita*, quod majoratum, & primatum innuit. Huc revoca Proverb.8. num.35. *Qui me invenerit, inveniet vitam.* Septuaginta legunt: *Egreſ-* Prov 8. Septuag.
ſiones meæ, egreſſiones vitæ. Et aliqui codices transferunt: *Egreſſiones ejus, egreſſiones gloriæ.* Quoſcumque inceſſus greſſuſque in Beatiſſima Virgine inveneris, gloria, & honore laureatos reperies.

Sed quid mirum, quod Beatiſſima Virgo in 36.
Nativitate ſua talis egrediebatur, cùm non natura, ſed gratia, totum, quod in ea erat, operabatur; ut ex Patribus ſuperiori quæſt. diximus. Nata eſt Beatiſſima Virgo Nazareth, ut ex traditione ſanctorum Patrum teſtatur Fulbertus Carnotenſis *ſerm.2. de Nativitate.* Et naſcitur Septembri Fulbert.
menſe, in quo verni flores areſcunt, atque marceſcunt, ut manifeſtè videas, quod hic flos, non naturæ impetu, ſed gratiæ impulſu oritur; natura miratur, & gratia operatur; Nazareth enim flos interpretatur.

Cant.3.n.6. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſer-* 37.
tum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & Cantic.5.
thuris, & univerſi pulveris pigmentarii. Aliqui ex Hebræo legunt, *Quæ eſt iſta, quæ oritur ſicut virgula fumi de deſerto.* Per *deſertum* intelligitur mundus, ut explicant Richardus de S.Victore, Richard.
D.Gregor. *homil.*22. *in Ezechiel.* Et optimè ſanè, D.Greg.
cùm mundus ante ejus nativitatem illius præſentia, ac patrocinio eſſet deſtitutus, rectè deſertum appellatur. Virgula, quæ recta, & directa eſt in

Deum, nullum habet nodum peccati; *ſicut virgula fumi.* Caſſiod. Caſſiodor. in comment. *Similitudinem fumi affert, quia fumus ex igne naſcitur, & mox altiora aëris expetit.* Et ſubdit: *Anima Deum amans gracilis eſt, & delicata, diſciplinis Spiritus ſancti attenuata, non habens craſſitudinem carnalium deſideriorum.* Jam apparet, quàm apta ſit ſimilitudo. Orta eſt B. Virgo ex igne divini amoris, quo Deus ad noſtram carnem ſumendam æſtuabat, & ſicut virgula fumi in nullo inſtanti cohiberi poteſt, quin ſurſum ſcandat: ſic Beatiſſima Virgo in nullo extitit momento, quin ad ſuperiora evolaret: & ideo de ea ſæpe dicitur, *Aſcen-*
Cantic.8. *dit.* Cantic.8. num.5. *Quæ eſt iſta quæ deſcendit de deſerto delitiis affluens.* Et non progreditur Quamvis ex noſtra ſit compoſita natura, natura tamen terreni affectus craſſitudine facta eſt ponderoſa; ſed ab illis aliqua omninò reperta eſt. Quid mirum? Vide quid ſequitur: *ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii?* Ex omnibus donorum, ac virtutum odoribus. *Spiri-*
Rupert. *tus ſanctus pigmentarius* (ut ait comment. Rupert.)
Ambroſ. *eam confecit, ac fabricavit.* D Ambroſius *lib.8. epiſt.62.* ita legit: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit à deſerto, ſicut vitis propago, fumo incenſa, odorificata myrrha, & thure ab omnibus pulveribus ungente?* Sicut vitis propago, dum creſcit, virtualiter novos in ſe racemos includit; ſic B. Virgo dum in ortu exurgit ſuo, in ſe jam vitæ racemum, ſcilicet Chriſtum Dominum eminentialiter aſportat.

39. Meritò hic dies quo B. Virgo tanta egreditur gloria, valde eſt celeberrimus, & feſtivus, ac
Geneſ.2. jucundus Deo, Angelis & Hominibus Geneſ.2. n.2. dicitur: *Requievit Deus die ſeptimo, & ſanctificavit illum.* Requies illa, & ſanctificatio per modum fuit cujuſdam feſti, & ſolemnitatis, ut
Auguſt. Chryſoſt. Procop. indicant D. Auguſt 13. *de civit. Dei, c.31.* Chryſoſt. Procopius *ad citat. loc.* Sed cùm legitur, Deum feciſſe cœlum & terram, ſolem & lunam, non legitur, Deum requieviſſe, feſtúmve indicaſſe, ſed Scriptura nos tantùm hæc docet poſt hominis creationem? In homine illo creato Deus jam à Verbo aſſumendam naturam vidit huma-
Rupert. Junilius. nam (in qua expoſitione ſunt Rupertus, Junilius, & alii Patres,) ideo diem illum præ unionis hypoſtaticæ deſiderio, requie, & feſtis decoravit. Sed ſi in die, quo ipſa caro unienda tam remotè in Adamo apparuit tanta fuit ſolemnitas, qualis eſſet tempore, quo ipſamet determinatè, & in individuo viſa eſt, in orbémque exivit? Hoc non explicari, ſed tantùm cogitari poteſt. Hanc cogi-
Ecclef.24. tationem magis firmemus, ex D. Bernardo Eccleſiaſt.24. n.8. ait Sapientia increata. *Gyrum cœli circuivi ſola, & profundum abyſſi penetravi, in fluctibus maris ambulavi.* Et ſubdit: *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo, & dixit mihi: In Jacob inhabita & in electis meis mitte radices.* Ad
Bernard. quæ verba ſapienter D. Bernard. ſerm. de B. Maria: *Altiſſimus, ait, ſibi Mariam, quaſi mundum ſpecialiſſimum, condidit, hæc eſt unica illa ſalutaris fœmina, in qua ſola quæſitam in omnibus requiem invenit.* Quaſi, quod Sapientia per totum orbem per gyrum cœli, & profundum abyſſi in ſuis deſideriis requiem quæſierit, & hæc tantùm inventa eſt in domo Jacob, & hæreditate Iſraël, nimirum ſanctiſſima Virgo ex ejus propagine nata.

40. Et vehementi rei alicujus deſiderio rectè infertur gaudium, & oblectatio poſſeſſionis. Quanto verò amore, ac hujus Virginis affectione Deus teneretur, collige ex Damaſceno lib.4. Damaſc.
fidei, cap.15. [Virgo ſacratiſſima, ait, variis Prophetarum imaginibus per Spiritum ſanctum adumbrata eſt. Hanc rebus Moſaicus, Aaronis virga, Noë arca, Gedeonis vellus, Turris David, Thronus Salomonis, Ezechielis clauſa porta, & alia ſimilia adumbrarant.] Ut ſic tot figuris Dei erga Virginem deſideria miteſcerent, ac recrearentur. Imò hic Dei in Virginem amor adeò fuit eximius, ut condens mundum ad ipſam inſpexerit, illamque ut præſentem fuerit contemplatus, ut ex ſententia Rabbinorum teſtatur Galatinus *lib.7. de arcanis, cap.2.* & D. Bernard. Galatin. Bernard.
ſerm.3. de Salve Regina, poſtquam multas Virginis figuras enumerat: [Breviter concludam, ait, *Propter Virginem mundus creatus, & Deus homo factus.*
de hac, & ob hanc, & propter hanc totus mundus factus eſt, & hæc gratia Dei plena eſt, & per hanc homo redemptus eſt, Verbum Dei caro factum eſt, Deus humilis & homo ſublimis.] Ergo ſi tandiu deſiderata, quanto gaudio hodie ſuſcepta, cùm jam in terris totius Trinitatis thalamus apparet, veri Salomonis reclinatorium, & *Myſterium cœli & terræ*, ut D. Epiphan. *ſerm. de laudibus* Epiphan.
Mariæ, Virginem appellat.

Dies hic lætus, & feſtivus Angelis, P. Damian. 41.
ſerm.3. de Nativ. Virg. [Per hanc, ait B. Virginem Damian.
non ſolùm amiſſa olim vitæ hominibus redditur, ſed etiam beatitudo angelicæ ſublimitatis augetur, quia dum homo ad ſuperna reducitur, illorum numerus, diminutus fuerat, reparatur.] Lætantur Angeli, per Mariam enim eorum conſortes adimplentur, & gratiam, ac gloriam, ſive eſſentialem, ſive accidentalem per Chriſtum ſuns aſſecuti, de quo extant variæ ſententiæ apud expoſitores. S. Thom. *3.p.q.19. art.4.* Unde ipſi ad hunc diem S.Thom.
ſolemnizandum maximè ſunt obligati Unde ait D. Laurent. Juſtinianus ſerm. de Nativit. Virgin S.Laurent.
[In ortu ejus lætati ſunt cœli, decantaverunt Angeli laudes, Deo promulgata eſt pax, humanæ ſpei cœpit aboleri opprobrium, atque fugatis tenebris quæ totum occuparant orbem, radios ſuos rutilans, aurora perfudit.]

Hic dies magnam lætitiam, & incredibile 42.
gaudium toto terrarum orbe diffudit, omneſque homines, ac Sanctos lætificavit. Cant.6 n.9 *Quæ* Cantic.6.
eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens. Sed quare ortus ejus comparatur potiùs auroræ, quàm ſoli, vel lunæ, vel alteri rei? Rupert. Hugo Rupert.
de S. Victore: *Sicut aurora finis eſt præteritæ noctis* Hugo.
& initium diei ſequentis, ſic ipſa Virgo mundo oriens finis dolorum, & conſolationis initium. In hac die omne jam malum finem accepit, omnéque bonum in orbe cœpit eluceſcere, jam enim primum apparuit noſtræ ſalutis fundamentum. Unde meritò Petrus Damianus *ſerm.2. hujus diei*, appellat Damian.
Nativitatem Virginis Mariæ, originem omnium feſtivitatum.

Genuit Lamech filium, Geneſ.5.n.29 *Vocavit-* 43.
que nomen ejus Noë, dicens: Iſte conſolabitur nos ab Geneſ.5.
operibus, & laboribus manuum noſtrarum, Noë, id eſt, requies, ac conſolatio, ut communiter exponunt ibi Patres. Sed quare, ut meritò D. Ambroſ. Ambroſ.
lib. de Noë, & arca, cap. 1. *Cum ſub Noë diluvium factum ſit, non requies hominibus, ſed interitus videatur illatus, nec remiſſio malorum, ſed cumulus miſeriarum; verum ſi juſti viri meritum conſideres, advertes juſtitiam ſolam eſſe, quæ nos requieſcere facit ab operibus iniquitatum, quæ som*

ca

ea quæ juſta ſunt, gerimus, nihil timemus puræ ex
Phil. Abb. *conſcientiæ ſecuritate.* Et ſimiliter D. Philippus Abbas de Obedientia Clericorum c.6. *Noë*, inquit, *Juſtus dignus eſt appellari, qui cum domo ſua ſolus diluvio meruit liberari. Denique Noë requies interpretatur: ſuper juſtum quippe quietanter Dominus requievit.* Si ergo quando Noë naſcitur, quies, & conſolatio dicitur, quia in eo, ut in Juſto Deus requievit, & totius orbis extitit conſolatio, qui arcam fabricavit, in qua octo animæ ſalvæ factæ ſunt. Quanto magis Beatiſſima Virgo in Nativitate ſua quies dicetur, & conſolatio? Quies, per reſpectum ad Deum, in ipſa namque deſideria Dei quieſcunt. Unde Pſalmiſta in perſona Chriſti
Pſal.138. Domini, ait Pſal.138.n.25. *Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto, & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.* Hebræi exponunt: *In utero matris ſuæ*; & hunc appellat inferiora terræ.
Bonav. D. Bonavent. ibi: *Quia ergo*, ait, *Domina, humillima fuiſti, Verbum incarnatum ex te carnem ſumere coëgiſti eo modo, quo centrum elementaria corpora ad ſe venire compellit, & in quo tantum requieſcunt.* Fuit etiam Virgo multo potiori jure totius orbis conſolatio, non quia in hac arca octo animæ, ſed totus mundus ſalvus factus eſt.
Bernard. Unde ait D. Bernardus ſerm. de Nativit. Mariæ: *Totum ſcilicet bonum nos habere voluit Deus per*
Prov.8. *Mariam*, Proverb.8.n.35. *Qui me invenerit,*
Cajet. *inveniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino.* Cajet.
Pagnin. *Educet benevolentiam à Domino.* Pagninus. *Qui me invenit, invenit vitam, & educet quidquid voluerit à Domino.* Si Mariam habes, omnia habes.

44\. Petrus Damian. ſerm. 2. de Nativ. Mariæ: *Salo-*
Damian. *mon*, inquiunt, *cum Iſraëlitico populo in dedicatione templi ex lapidibus facto tam copioſum & magnificum ſacrificium ſolemniter celebravit; quale, quantumque gaudium Beatiſſimæ Mariæ Nativitas populo Chriſtiano debet afferre, in cujus uterum, velut revera ſacratiſſimum templum, Deus ipſe deſcendens, & humanam naturam ſuſcipere, & cum hominibus dignatus eſt viſibiliter habitare.* Quod latè proſequitur, qui in templo Salomonis Deus deſcendit cum gloria in nebula propter cæcitatem Judæorum. In hoc verò Beatiſſimæ Virginis, ſicut ſcriptum eſt, *In ſole poſuit tabernaculum ſuum:* ut ſedentes in tenebris, & umbra mortis illuminaret; cum ipſa omnes illuminantur, & ſine ipſa nihil eſt in luce. *Per ipſam, cum ipſa, & in ipſa totum hoc faciendum decrevit: ut ſicut ſine ipſa nihil factum, ita ſine ipſa nihil refectum ſit.*

45\. Naſcitur ſanctiſſima Maria Proverb.8.n.22. *Ut*
Prov.8. *ditem diligentes me, & theſauros eorum repleam.*
Salazar. Ut ibi explicat Salazar, theſauros, id eſt, uniuſcu-
Athanaſ. juſque captum. Nam, ut ait Athanaſius ſerm. de Annuntiat. *Hac de cauſa factum eſt, ut gratia plena appellata, utpote quæ omni gratia abundans, idque per ſuperventum in te Spiritus ſancti. Ideóque vultum tuum deprecantur omnes divites plebis, ditati ſcilicet iſtiuſmodi bonis. Ad te ergo clamamus, recordare noſtri, & tribue nobis pro iſtis eloquiis magna dona ex divitiis tuarum gratiarum.*

CAP. IV.

Annuntiatur Præcurſor.

Lucæ 1.*n*.5. Fuit in diebus Herodis Regis Judææ Sacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abiæ, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Eliſabeth.

VERSIONES.

Syriacus. Sacerdos quidam nomine Zacharias, ex miniſterio domus Abiæ, & uxor, &c.

Carthuſian. Nomine Zacharias de ſemine Abiæ.

Arabicus. De miniſterio familiæ Abiæ.

EXPOSITIO.

De præfatione Evangelii Lucæ aliqua ad principium hujus libri: & ideo à præſenti textu inchoamus. Et antequam Evangeliſta Chriſti facta, & opera narrare incipiat, à Joanne Baptiſta initium ſumit, ut ſic oſtendat Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam, qui miſit ante ſe præcurſorem ad parandam viam ejus, *Malach*.3.*n*.1. & ideo *Matth*.3.*n*.3. & *Marc*.4. *n*.2. ad hoc referunt citatum teſtimonium Malachiæ. 1.

Fuit in diebus Herodis Regis. In diebus, hoc 2.
eſt, in tempore, frequens Hebraiſmus. *Herodis* *Tres Herodes.*
Regis. Tres fuerunt Herodes. Primus dictus Aſcalonita, & etiam appellatus Magnus, qui occidit Innocentes, & fuit Rex Judææ. Secundus prioris filius, Tetrarcha Galilææ, & extitit tempore paſſionis Domini, & occidit Baptiſtam. Tertius nepos prioris, & filius Ariſtobuli, & occidit Jacobum fratrem Joannis, & hic fuit Rex Trachonitidis, & Galilææ. Lucas ergo hîc Regem appellando, de primo loquitur, prout diſtinguitur à ſecundo, & tertio.

Sacerdos quidam, &c. Nomen patris, & matris 3.
Joannis ponit Evangeliſta, ut de his omnibus, quæ ad tantum filium pertinent, certi ſimus. *Zacharias* idem valet, ac memoriam Dei: *Elizabeth*, idem, ac *Homo juramenti & promiſſionis recordetur.*
juramentum Dei; ut his nominibus ſignificetur, quod in Dei memoria erat juramentum antiquis Patribus datum, ut ipſemet Zacharias dixit: *Juſjurandum, quod juravit*, ut notat Hugo. Unicuique ſuæ promiſſiones, & juramenta in memoria fixa eſſe debent. Deinde nota, quod in utroque Joannis parente nomen Dei involvitur, ut ſic denotetur, in utroque ad tantam prolem generandam divinam virtutem extitiſſe. Theophylact. ait, quod Eliza- Theoph.
beth, id eſt, quies Dei, Zacharias dicitur *de vice Abiæ.* Cùm multi eſſent Aaronis filii, qui tantùm ſacerdotali dignitate fungebantur, ut evitaretur contentio, & confuſio, eos David in viginti qua-

tuor

tuor familias diſtribuit, qui ſingulis hebdomadibus pro ſorte in templo deſervirent: octava ſors cecidit ſuper Abiam, qui tunc erat caput familiæ illuſtris, ex qua Zacharias Præcurſoris pater originem duxit. Quod totum habes *Paralip.*24. *n.*3 & 10. Et ita explicant D.Ambroſius,Euthymius, Theophylactus,Bonaventura,& alii. Elizabeth ex eadem etiam erat Aaronis familia, ut lex diſponebat ducere ex eadem Tribu.

Ambroſ. Euthym. Theoph. Bonav.

Quæstio I.

Quare Evangeliſta hîc utatur verbo Fuit?

4. DUm Lucas Zachariæ dignitatem, & nobilitatem deſcribit, apponit verbum *fuit* præteriti temporis; *Fuit ſacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abiæ.* Dum ejus, ac uxoris ſanctitatem narrat, apponit verbum *erat*, imperfecti temporis; *& erant juſti ambo ante Deum.* Reſpondeo primò, quod verbum *fuit*, ſignificat rem præteritam, ac tranſactam; verbum autem *erat*, æternitatem, ac permanentiam; & ideo uſus eſt eo Joannes in generatione æterna: *In principio erat Verbum*, ut diximus *cap.*1. Omnis iſtius ſæculi dignitas, ac nobilitas citò deficit, ac perit, ita ut nullum illius ſit veſtigium: Juſtitia autem coram Deo in æternum durat, ac perſeverat. De quo multa D.Gregor.*lib.*5.*Moral.c.*2. Sit ſecunda ſolutio. De juſtitia, ac virtute, quæ coram Deo in æternum ſtat, verbum *erat*; at de ſacerdote legis veteris *fuit*, quia ſacerdotium illud jam finitum, extinctum, ac abolitum eſt.

Dignitas mundi tranſit, juſtitia perſeverat.

Gregor.

Quæstio II.

Quare ſit mentio de diebus Herodis?

5. REſpondeo primò, quod Evangeliſta antiquam Prophetarum conſuetudinem voluit retinere, qui Regum, ſub quo ſcribebant, tempus annotabant, *Iſai.*1. *n.*1. *Hierem.* 2. *Oſeæ* 1. *num.*1. *Amos* 1. Secunda ratio. Theophylactus, Euthymius, Beda, Bonaventura, Carthuſianus & alii. Ut oſtenderet Evangeliſta, illud eſſe tempus, quod à Patriarcha Jacob venturo Chriſto præſcriptum erat: jam à Juda regnum erat ablatum, & ad alienigenam Herodem tranſlatum; & ideo dixit Jacob, Geneſ.49. *Non auferetur ſceptrum de Juda, nec de femore ejus, donec veniat, qui mittendus eſt.* Seu quod Concilium Sanhedrim de ſeptuaginta Judicibus, de Tribu Juda, jam ceſſaverat, illud enim Herodes extinxit. De quo multa infrà dicam, & ita illud erat Meſſiæ tempus, cùm omnis judicandi poteſtas à Tribu Juda eſſet ablata. Tertia. Hugo Victorinus lib. 4. Inſtitut. Monaſt. *Venit*, inquit, *Herodes, qui non erat de Iſraël.& arripuit ſceptrum dominationis in populum, ut ad exortum cœleſtis imperii carnale regnum deficeret;& promiſſus à ſæculis Rex Iſraël, cùm non eſſet ſceptrum de Juda, æternum reciperet, quod temporale tranſierat.* Ante Chriſti exortum, notatur Herodis regnum, quod citò deficit, ac à Romanis extinctum eſt, ut dicam, *cap.*9. *lib.*2.

Theoph. Euthym. Beda. Bonav. Carthuſ. Geneſ.49.

Hugo.

Ad præſentiam æterni regni, temporalia deficiunt.

ut fiat manifeſtum, quod ad præſentiam regni cœleſtis omnia bona temporalia diſparent. *Ut ad exortum cœleſtis imperii carnale regnum deficeret.* Deinde ut cognoſceremus ſceptrum Iſraël Chriſto promiſſum eſſe æternum, cùm temporale eſſet in manu Herodis. Quartò. Evangeliſta in Herode ſuppreſſit ſua turpia facinora, fuit enim peſſimus, & de ipſo ſolùm regiam publicat dignitatem. Agebat hîc Evangeliſta de magnalibus Joannis Baptiſtæ, *Erit magnus coram Domino.* De virtutibus Zachariæ, & Elizabeth; de Herode non turpe, ſed quod magnum erat, dicere voluit. Non ſolent juſti aliquos laudibus inſignire, alios dedecorando. Specioſa laus inter magnos prolata.

Laus unius ſine vituperatione alterius.

Quæstio III.

Utrùm Zacharia fuerit Summus Sacerdos?

AFfirmant antiqui Patres, D.Chryſoſtom. *homil.*2. *de incomprehenſibili Dei natura*, D. Auguſtinus *tract.*46. *in Joan.* D. Ambroſius, Beda, Strabus, Theophylactus contrariam ſententiam, ſcilicet, Zachariam non fuiſſe Summum Sacerdotem, ſed unum ex viginti quatuor, qui in templo miniſtrabant, tradunt Lyranus *hîc & infrà num.*9.ad illa verba: *ſecundum conſuetudinem Sacerdotis*; ibi Maldonatus, noſter Beauxam. Salmeron *tom.*2. *tract.*33. Toletus *annot.*3. Et eſt probabilior, ac rationibus efficacibus ſtabilitur. Primò, quia cùm Evangeliſta hîc de parentis Baptiſtæ laudibus agat, ſi eſſet ſummus Sacerdos, illud exprimeret. Secundò. Quia Zacharias erat à dextris altaris incenſi. In Sancta Sanctorum, ubi ſummus Sacerdos tantùm ſacrificabat, nullum erat altare incenſi, ſed extra in primo tabernaculo, ut rectè colligit Lyran. ex Paulo *ad Hebr.*9.*n.*4.& 5. Tertiò, Zacharias ingreſſus eſt, ut poneret incenſum tanquam ſacrificium, ut patet ex hoc cap.Luc.atque ad ſummum Sacerdotem non pertinebat facere ſacrificium ex incenſo, ſed tantùm illud ponebat, ut tabernaculum nebula impleretur, *Exod.*36.*n.*10.& *Levitic.*16. *à n* 2. Ergo non fuit ſummus Sacerdos. Et nota, quod priùs ponit dignitatis nomen appellativum, *Sacerdos*, quàm nomen proprium *Zacharias*; quamvis enim perſona eſſet ſanctitate illuſtris, dignitate tamen multò erat illuſtrior. Deinde ut prius ante oculos obſervetur muneris, ac officii obligatio, quàm perſonæ qualitas. Vide *lib.*1. *cap.*2. *num.*24.

6. Chryſoſt. Auguſt. Ambroſ. Beda. Strabus. Theoph. Lyran.

Maldon. Beauxalm. Salmeron. Tolet.

Lyran.

Quæstio IV.

Quare ſcribatur nomen matris Elizabeth?

POnitur nomen matris, & *uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elizabeth*, 7.
cùm hoc non ſit uſitatum apud Hebræos, qui patris nomen ſolùm ſcribebant, ut videre eſt apud Prophetas, *Iſai.*1.*n.*1.*Hierem.*1.*n.*1. Imò & apud Apoſtolos; ideo Petrus dicitur Simon Joannis, *Joan.*21.

Joan. 21. *n.* 15. Et Joan. Apoſtolus & Jacobus dicuntur filii Zebedæi, *Matth.* 20. *n.* 20. Quare de Baptiſta etiam matris nomen adſcribitur? Reſpondet Card. Hugo: *In commendatione aliorum Prophetarum, ut Iſaiæ, Hieremiæ, Oſeæ, & aliorum, non ponitur, niſi nomen patrum; hîc autem ponitur nomen patris, & matris, quia uterque Propheta.* Ac proinde ob utriuſque ſanctitatem ambo hîc ſcribuntur. Secundò. Chryſolog. ſer. 89. *Aaron*, ait, *primus Pontifex in lege fuit Sacerdotii origo: propterea merito, prætermiſſis omnibus, ejus filia dicitur, cujus in ſe memoria prætulit ſanctitatem, quam tanti generis pia cuſtos glorioſiſſimè transfundit in filium.* Ac ſi dicat: Ideo alii intermedii progenitores tacentur, & ſolùm Aaron Sacerdotii caput exprimitur, quia ut tanti patris filia ſe habebat, ac ipſam ſacerdotii ſanctitatem in filium transfundebat. Tertiò. Quò perſona illuſtrior, eò major in ejus deſcribendis parentibus diligentia eſt. Cùm ergo Joannes nobilitate, ſanctitate, ac vita cæteros antecelleret, ideo in ejus majoribus recenſendis; apponendiſque exactior cura fuit. Simon Caſſian. in ſerm. de vigilia Baptiſtæ: *Sed nec*, ait, *in uno parente dumtaxat præcurſor tanti Regis commendandus erat, niſi adderetur alterius fama notabilis; nam & uxor Sacerdotis, præcurſoriſque mater, de proximo affutura erat de filiabus Aaron, cujus nomen etiam ipſam extollebat, quæ Elizabeth vocatur.* Expende illud: *Nec in uno parente præcurſor commendandus erat.*

Hugo. — Chryſol. — *Filius imitator virtutum patris.* — *Ioãnes alios virtute antecellit.* — Caſſian.

QUÆSTIO V.

Quare Evangeliſta tam accuratè exprimat nobilitatem parentum Joannis?

8. ILluſtrem parentum Joannis proſapiam Evangeliſta cur maximè explicat? Nam Zacharias dicitur, *De vice Abiæ*, Elizabeth, *de filiabus Aaron?* Reſpondet primò S. Ambroſ. hîc: *Quæ enim*, ait, *alia intentio hoc loco ſancti Evangeliſtæ, niſi ut S. Joan. Baptiſta nobilitetur parentibus, miraculis, moribus, munere, paſſione: ſic etiam S. Samuël mater Anna laudatur; ſic Iſaac à parentibus nobilitatem accepit, quam poſteris dereliquit.* Similiter Chryſolog. ſer. 89. *Virtus, ac ſanctitas in nobilitate maximè fulget, ac ſplendet.* Secundò. Beda *in homil. vigiliæ S. Joan. Baptiſtæ*, poſtquam de nobilitate parentum agit: *Juſtis enim*, ait, *parentibus Joannes eſt genitus, ut eo confidentius juſtitiæ præcepta populis daret, quo hæc ipſa non quaſi novitia didiciſſe, ſed veluti hæreditario jure à progenitoribus accepta ſervaret.* Qui enim majores habet juſtitia, nobilitate conſpicuos, confidenter poteſt prædicare, loqui, & reprehendere, unde namque calumniatores oblatrare poſſint, non habent. Et Joannes cùm eſſet vox, conveniens fuit, ut undequaque confidentia eſſet munitus.

Ambroſ. — Chryſol. — Beda. — *Sanctitas in nobilitate fulget.* — *Reprehendens non habeat unde redarguatur.*

9. Tertiò. Ut teſtimonium Joannis de Chriſto magnæ eſſet auctoritatis, & ponderis. Nam perſonæ nobiliſſimæ, cæteris paribus, fide ſolent eſſe digniores. S. Paulin. epiſt. 10. ad Severum, *Auxit*, inquit, *meritum Sacerdotis commemorata nobilitate conjugii & laudaturus vitam, genus ante laudavit, ut venerabilior exiſteret.* Quartò. Nobilitas in utroque conjuge. Nam matrimonio ſociati, ſanguine ac virtute debent eſſe æquales, ut pace floreant. D. Bonavent. *Uterque*, ait, ſcilicet Zacharias, & Elizabeth, *erat de generatione ſacerdotali, & per hoc ad conjugium apti.* Quintò. Pater, & mater Joannis explicantur ex genere eſſe Levi, ad refutandam Judæorum opinionem exiſtimantium, ipſum eſſe Meſſiam, *Luc.* 3. *num.* 13. Quia nulla ex parte Baptiſta erat de regali Tribu, ac proinde nulla ſuſcipio eſſe poterat, quod ipſe eſſet Chriſtus. Et ideo ait Titus Boſtrenſis, quod *Evangeliſta à Joanne, ejuſque patre narrandi initium facit, quo dum præcurſorem juſtis encomiis ornatum in medium adducit, ut ad Chriſti patefactionem viam paulatim muniat, quam ille prædicabat.* Expende illud, *paulatim muniat*, quod in rebus magnis utile eſt conſilium, paulatim procedere.

S. Paulin. — *Teſtimoniũ magnæ auctoritatis ex nobilibus.* — Bonav. — *Conjuges æquales.* — Boſtrenſ. — *Ioannes non erat Meſſias.*

Sextò. Notatur, quod antiquum ſacerdotium in Joannis parente ex lege ad filium pertinebat; ipſe tamen illud negligens, in templo nunquam miniſtravit, ſed eremum petivit, ut Chriſtum ſequeretur, in cujus præſentia omnia, quæ erant legis veteris, in contemptum abierunt; & multò ei pretioſior erat Chriſti paupertas, quàm omnis alia dignitas. Beda *homil.* 2. *in vigil. B. Joannis*, ita ait: *Prætulit longam ſolitudinis ſitim, & eſuriem continuis hoſtiarum ſolemniis: pilis camelorum, & cinctui zonæ pelliceæ auro textas Pontificum poſtpoſuit ſtolas: ut is qui merito juſtitiæ perfectioris auctoritatem ſibi prædicandi aſciverat, ipſe etiam neglecto ordine paterni pontificatus, oſtenderet, quia non dubiè melioris pontificatus præco & præcurſor exiſteret.* 10.

Omnia legis veteris contemptibilia in præſentia Chriſti. — Beda.

Lucæ 1. *n.* 9. Erant autem ambo juſti ante Deum incedentes in omnibus mandatis, & juſtificationibus Domini ſine querela.

VERSIONES.

Syriacus.	Coram Deo, & ambulantes in omnibus mandatis ejus, & juſtitia Domini inculpatè.
Vatablus.	Juſti coram Deo, vitam agentes juxta omnia præcepta, & jura Domini irreprehenſi.
D. Irenæus, lib. 3. *c.* 1.	Incedentes in omnibus juſtitiis.
Pagninus, & Arias.	Et juſtificationibus Domini irreprehenſibiles.
Arabicus.	In juſtificationibus Domini ſine macula.

EXPOSITIO.

11. EXTULIT eos Evangeliſta à genere, ac officio, nunc verò à virtute. *Incedentes*, ait. Quo oſtendit, eos in via virtutis nunquam ceſſaſſe, ſed ſemper majores feciſſe progreſſus. Chryſolog. ſerm. 91. *Incedentes dixit, ut oſtenderet cucurriſſe virtutibus, non ſtetiſſe, & ambulaſſe in via juſtitiæ: non remanſiſſe in itinere*

itinere mandatorum, *ſed ad mandatorum plenitudinem perveniſſe.* Et eodem modo expendit idem ſanctus Pater *ſerm.* 89. proceſſerant in diebus ſuis, in via virtutis non quieſcendum. *In omnibus*
Bonav. *mandatis.* Divus Bonaventura. *Rectè dicit in*
Jacob. 1. *omnibus*, ait, *quia ſecundùm quod dicitur* Jacob. 1. *Quicunque autem legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus. In omnibus mandatis*, id eſt, virtutibus, ſeu operibus moralibus, quæ ad juſtitiam pertinebant. *Et juſtificationibus*, id eſt, præceptis legalibus, & cæremo-
Auguſt. nialibus, quæ ad legem ſpectabant: Ita D. Augu-
Origen. ſtinus *lib.* 2. *quæſtionum, in Exodum, q.* 95. Orige-
Euthym. nes *homil.* 25. *in Num.* Euthymius, & alii. *Sine querela*, id eſt, ita erant inculpabiles, ut non poſſent in aliquo reprehendi.

Quæstio VI.

Quare tam exactè eorum virtus explicatur?

12. Maximè eſt Evangeliſta in Joannis parentum virtute deſcribendum, ait enim: *Erant ambo juſti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis*; quare hoc? Reſpondet primò Divus
Ambroſ. Ambroſius hîc. *Docet*, inquit, *Scriptura parentes oportere laudari, ut veluti tranſmiſſæ immaculatæ puritatis hæreditas in iis, quos volumus laudare, præcellat.* Et ſubdit. *Tales majores habere debuit*
Sanctitas non repente apparet. *prænuntius Chriſti, ut non repentè conceptam, ſed à majoribus acceptam, & ipſo infuſam jure naturæ prædicare fidem Dominini videretur adventus.* Parentum juſtitia memoratur, ut à talibus Joannes progenitoribus laudetur, & quod ejus virtus non ſubitò apparuerit: (nam hæc aliquando eſt valdè ſuſpecta,) ſed quod multo anteà hæreditario jure à majoribus fuerit transfuſa. Expende illud, *non repentè conceptam.* Secundò. Sæculum illud, in quo regnabat Herodes, multarum calamitatum plenum erat, horum probitate atque virtute juſtorum Deus recreare, & ſublevare
Chryſol. voluit. Chryſologus ſerm. 86. *Dum dicitur*, ait,
Temperantur ac mitigantur mala. *ſub quo Rege quis Sacerdos ſit temperantur mala; adeſt ſemper in mœrore ſolatium, nec conſolator deeſt, cui imminet perſecutor.* Et eleganter: Ita
Hugo. enim Deus ſuaviter omnia diſponit. Tertiò, Hugo. *Magna laus, quod in diebus Herodis, ſcilicet proſperitatis temporalis, Sacerdos teneat Dei memoriam.* Zacharias, id eſt, Dei memoria, ut diximus in expoſitione.

13. Quartò. Toletus annot. 7. *Dicuntur juſti*, ait, *ut*
Tolet. *ipſorum parentum prophetia narrandæ majorem*
Ex probitate auctoritas. *conciliaret fidem, multa enim & Zacharias, & Elizabeth, Spiritu ſancto inſpirante, pronuntiarant.* Quintò. Steriles reputantur tanquam peccatores, & pœna multati à Deo: *Non erit infœ-*
Exod. 23. *cunda, & ſterilis in terra tua.* Exod. 23. n. 26. Deu-
Deut. 7. teron. 7. n. 14. Ne talis ſuſpicio de eis daretur, ideò
Ubi fama periclitatur, ibi virtus manifeſtanda. eorum virtus fuit declaranda; nam ubi fama in diſcrimen adducitur, ibi tunc veritas maximè enodanda. Et hac de cauſa Evangeliſta tam accuratè exprimit, Zachariam eſſe de vice Abiæ, ac tribu Levi, ne de eo mala daretur opinio; tunc enim
Chryſol. Herodes omnia confuderat. Chryſologus ſer. 86. *Herodes veniens ex gente alia invaſit regnum, violavit ſacerdotium, confudit ordinem, mutavit mores, ſprevit ſenes, infecit juvenes, Tribus miſcuit, delevit ſtemmata, corrupit genus, tulit quidquid erat & divinæ, & humanæ funditus diſciplinæ, ne quid ergo tale, & in ipſo Zacharia crederetur admiſſum Evangeliſta cogitur ſic referre: Fuit Sacerdos nomine Zacharias de vice Abiæ.* Vide ſuprà, *c.* 2. *n.* 77. & 78.

Nota, quod dicuntur ambo juſti, ac ſi ad per- 14.
fectionem juſtitiæ non potuiſſent pervenire, niſi illius unitatem tenerent. D. Chryſoſtomus ſer. 91. Chryſoſt.
Ambo juſti, ait, *quia ambobus erat una juſtitia; ambo juſti, quia conſtabat inter eos non de diligentia, ſed de ſanctitate conjugum; Ambo juſti, quia* *Conjugum unitas.*
ſexu diſpares, pares meritis habebantur; ambo juſti, quia ſicut erat in duobus una caro, ſic erat in duobus unus ſpiritus. Nota ſecundò, quod dicuntur juſti apud Deum, cui pectoris clauſtra patent, quem cogitationum ſecreta non latent. Chryſologus Chryſol.
ſerm. 89. *Placere judiciis humanis; coram hominibus eſſe juſtum, eſt virtutis humanæ, maximi eſt & laboris: ante Deum, qui ſcrutatur corda; cogitationes diſcutit, eſſe juſtum, humani laboris non eſt, muneris eſt divini.* Ac ſi diſcrimen ponat inter eſſe juſtum coram Deo, & coram hominibus: nam coram hominibus, ut faciunt hypocritæ, maximi laboris eſt; at eſſe juſtum coram Deo, cùm ſit muneris divini, maximè dulce: gratia enim omnia diſponit fortiter, & ſuaviter.

Quæstio VII.

Quare eorum virtus dicatur ſine querela?

Cur de horum juſtitia, ac virtute teſtatur 15.
Evangeliſta, quod *fuerit ſine querela?* Reſpondeo. Ad ſignificandum, quod fuerit virtus ſincera, ſine ſimulatione, ac fictione, & ut talis eſt, nulla querela eſt. Quod pulchrè dixit hîc
D. Ambroſ. *Sanctus Evangeliſta non ſolùm juſtos* Ambroſ.
ante Deum, & incedentes in omnibus in mandatis ejus, ſed etiam ſine querela incedentes, ait, *quod* *Vera virtus ſine ſimulatione.*
mire cum prophetico congruit dicto, quo Salomon in proverbiis uſus eſt: Provida bona ſemper coram Deo, & coram hominibus, Proverb. 3. *nulla ergo, querela eſt, ubi & mentis bonitas concordat, & facti. Et plerumque juſtitia durior hominum querelam excitat.* Ultima verba expende, quod ubi non eſt ficta ſimulatio, ſed mentis puritas cum factis, non juſtitia dura, ſed ſuavis eſt. Secundò. Sine querela, id eſt, ſine ſimulatione. Sic etiam explicat Divus Auguſtinus lib. 2. de peccatorum Auguſt.
meritis, cap. 13. *Sine querela, quia in lege nihil ſimulatum eſt.*

Nota hîc illud, quod egregiè ponderavit 16.
D. Auguſtinus, quod Scriptura non ſolet dicere Idem.
aliquem ſine peccato, ſed potiùs ſine querela. Ad Philipp. 2. num. 15. *ut ſitis ſine querela, & ſimplices.* Ad Coloſſ. 3. n. 13. 1. ad Theſſal. 2. n. 10. & Philip. 2.
ſæpè. Sic ait Auguſtinus tom. 6. lib. de perfectione Auguſt.
juſtitiæ contra Cœleſtinum. *Sed aliud eſt, eſſe ſine peccato, quod de ſolo in hac vita Dei unigenito dictum eſt; aliud eſſe ſine querela, quod de multis juſtis etiam in hac vita dici potuit, quoniam eſt quidam modus bonæ vitæ, de quo etiam in iſta* *Vera virtus non excitat querimonias.*

humana converſatione juſta querela eſſe non poſſit. Quis enim juſtè queritur de homine, qui nemini malè vult? Et in libro de natura, & gratia c. 14. *Cùm aliquoties in Scripturis inveniatur homines dictos eſſe ſine querela, non invenitur, qui dictus ſit ſine peccato, niſi unus ſolus, de quo apertè dictum eſt,*
2. Cor. 5. *eum, qui non noverat peccatum*, 2. Corinth. 5. Ita
Auguſt. Auguſt. Ubi enim vera eſt juſtitia, nulla querimoniæ occaſiò datur, ideò idem valet, juſtè vivere, ac ſine querela vivere.

Lucæ 2. n. 7. Et non erat illis filius, eo, quod eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.

VERSIONES.

Syriacus. Nullum porro habebant filium, quandoquidem Elizabeth erat ſterilis, & ambo erant multorum dierum.

Vatablus. Nec tamen erat illis proles.

Arias. Non erat illis natus.

EXPOSITIO.

17. NON *erat illis filius.* Cujus rei duæ aſſignantur cauſæ ab Evangeliſta; una generalis ad omne tempus ſe extendens, quia ſcilicet Elizadeth, erat ſterilis, quæ ponitur,
Cajet. ut bene notat Cajetanus: *Ne putares*, ait, *mortuos eſſe filios, aut filias, reddit rationem ex ſterilitate uxoris, ut intelligas, eos nunquam habuiſſe prolem.*
Tolet. Unde infert Toletus *annotatione prima*, quod mirabilior extitit conceptio Baptiſtæ, quàm Iſaac ex Abrahamo & Sara, quia licèt Saaa filios non generaret, tamen ſterilis non erat, ut Elizabeth. Et ipſe Toletus reſpondet ad aliquot ſacræ Scripturæ loca, quæ objici poterant. Altera cauſa erat, quia Elizabeth, & Zacharias provectæ ætatis, jam inepti ad generationem inveniebantur.

QUÆSTIO VIII.

Quare ſterilitas horum parentum adeò explicetur?

18. AIt Evangeliſta: *Eo quod eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.* Reſpondetur primò. Ad eorum gaudium in ſuſceptione prolis explicandum: nam quanto res deſiderata magis eſt extra ſpem, tanto majori cum
Beda. gaudio ſuſcipitur. Beda hîc: *Divinitus*, inquit, *eſt procuratum, ut provectæ ætatis, diùque conjugii fructu privatis Ioannes parentibus naſceretur, quatenus inopinato prolis ortu, & ipſis donum gratius efficeret, & cæteros miraculi ſtupor futuri Prophetæ*
Chryſoſt. *pararet auditui.* Secundò Chryſoſt. *homil. in c. 1. Lucæ*, teſtatur, quod hæc Elizabeth ſterilitas fuit, ut de conceptu Virginis, & partu ne mira-
Theoph. remur. Tertiò. Theophylactus. *Iuſtorum mulieres*, ait, *ut Sara, & mater Sanſon, & Samuelis, & juſtæ ſæpe ſteriles fuerunt, ut diſcas, legem non exigere corporalium filiorum procreationem; ſed ſpiritualium.* Lex non damnabat eos, qui naturâ erant ſteriles, ſed eos, qui in via virtutis erant infœcundi. Quartò. Chryſologus ſerm. 87. *Sterilitas ſenectutis*, inquit, *exaggeratur extrema, & ab ſpe generandi totum ſubducitur, quidquid eſt corporis, & naturæ: & ne vel cogitatio ſobolis ulla remaneret, ad id perventum eſt temporis, & ætatis & tunc totum divinum creditur, cùm fuerit nihil humanum.* Ut ſic ex utriuſque parentis ſterilitate conjicias, in conceptione Baptiſtæ, & non humanam virtutem, ſed divinam eſſe operatricem. Quintò. Hoc magis explicat idem Chryſologus, dum probat Joannem, ex parentibus ſterilitate aridis naſci, ut inde ejus excellentia magis agnoſceretur, ita ait, ſerm. 92. *Elizabeth annoſitate jam mortua ſanctum reviviſcit in partum: ſtupet ordo, deficit conſuetudo: miratur ipſa natura, & ex apparatu manſionis, hoſpitis meritum dignitáſque innoteſcit.*

Chryſol. — *In conceptione Ioannis non natura, ſed gratia operatur.* — Chryſol.

Quare dicitur: *Non erat illis filius*; cùm, ſecundùm communem loquendi modum, dicendum videatur; non erant illis filii, in numero plurali? Sic dicitur de Sarai, *non genuerat liberos*, Geneſ 16. num. 1. Sic de matre Sanſonis, *ſterilis eſt, & abſque liberis*, Judic. 13. num. 3. Sic de matre Samuëlis. *Annæ autem non erant liberi*, 1. Reg. cap. 1. num. 2. Reſpondeo, quod de aliis infœcundis dicitur: Non erant ei filii, quia liberi à talibus nati; ut Iſaac, Sanſon, & Samuël in virtute, ac juſtitia æquales, & ſimiles habuerunt. At de Zacharia, & Elizabeth pronuntiatur: non erat eis filius, puta Baptiſta ab eis natus unicus: & ſingularis inventus eſt; ita ut aſſeratur de eo: Nullus inter natos mulierum major Joanne Baptiſta. S. Chryſologus ſerm. 91. *Non dixit*, ait, *non erant illis filii, ſed non erat illis filius, quia ſingularis futurus erat, qui erat de talibus naſciturus.* 19.

Geneſ. 16. Judic 13. 1. Reg. 1. *Baptiſta ſingularis.* Chryſol.

QUÆSTIO IX.

Quare memorantur parentes Joannis, & non Eliæ?

JOannis adventus primis Præcurſoris nomen patris, ac matris deſcribitur; Elias tamen ſecundi adventus futurus prænuntius nullum parentum memoratum habet; quare hoc? Reſpondet Hugo. *Elias præco ſecundi adventus ſubito ſine patre, & matre*, 3. Reg. 18. *ideò fit, quia Ioannes præcurſor fuit in teſtimonium carnalis generationis. Elias præcurſor erit in ſecundo adventu, ubi carnalis generatio locum penitus non habebit, ſed ſpiritualis.* In primo adventu venit Filius Dei, ut eſſet frater, ac conſanguineus noſter, & ideò in ejus præcurſore carnaliter propinqui, ac parentes recenſentur; at in ſecundo adventu, in quo ut judex apparebit, in ejus anteſignano nulla carnis indicia notantur, quia in eo nullus conſanguinitatis, nec patris, nec matris affectus, cùm rectus judex ab his omnibus ſit alienus. 20.

Hugo. 3. Reg. 18. *Rectus judex nullum carnalem habet affectum.*

Cùm Laban fugientem Jacob perſequeretur, conquerens, quod idola ſua furatus eſſet, & omnem Jacob ſubſtantiam perſcrutaretur, Geneſ. 31. n. 33. *Cúmque intraſſet*, ait textus, ſcilicet Laban, 21.

Confirmat. Geneſ. 31.

tento

tentorium Rachelis; illa feſtinans abſcondit idola ſubter ſtramenta Camelæ, & ſedit deſuper, ſcrutantique omne tentorium, & nihil invenienti, ait, &c. Sed quare Rachel, præclaris imbuta moribus, videns parentem, ſéque alloquens, debita reverentia non ſurrexit, ſed immobilis ſedens manet?

Ambroſ. S. Ambroſius *lib.* 2. *de Jacob, cap.* 5. ait: *Nemo credat, paternam læſam eſſe reverentiam, quod ſtante patre, ſedit, ubi cauſa agebatur Religionis, fides debuit habere ſedem judicii, & quaſi res ſtare perfida.* Sæpe ſæpiùs Rachel humilis, ac obedientiſſima ſe patri exhibuit; nunc verò ſedet, quia non ut filiæ, ſed ut judicis perſonæ vices agebat; ac tanquam in tribunali, & judicio præſes patrem ignorat, quia ut rectus miniſter nullius affectu conſanguinitatis tangebatur.

22. In illo finali, & ultimo judicio reprobi clamabunt ad Dominum: *Domine, Nonne, in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus? Tunc confitebor illis, ait Dominus, quia nunquam*
Matth 7. *novi eos*, Matth. 7. n. 23. Sed quomodo dicet: Nunquam novi eos: nónne ipſe numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomine vocat?
Daniel. 13. Nónne ipſe novit omnia, *Daniel.* 13. *n.* 42. Paſ-
Paſchaſ. chaſius hîc: *Qui finxit ſigillatim corda eorum hominum, & intelligit omnia opera eorum, quomodo rectè dicit, non noſſe, quos creavit? Nunquid non vultus Domini ſuper facientes mala, ut perdat terra memoriam eorum? Propter quod utique, non noſſe Dei, magis figuratè accipitur, non novit autem eos, quos perimit, & damnat.* Licèt ut Creator omnia agnoſcat, ac nomine vocet, ut tamen judex recta exequens, omnes tanquam amicos, ac propinquos ignorat; ſed de hoc multa variis in locis.

Lucæ 2. *n.* 8. Factum eſt autem, cùm Sacerdotio fungerentur in ordine vicis ſuæ ante Deum.

VERSIONES.

Syriacus. Factum eſt autem, cùm ipſe ſacerdotio fungeretur in ordine miniſterii ſui coram Deo.

Vatablus. Evenit autem, cùm is ſacerdotio fungeretur.

Arabicus. In diebus ordinis miniſterii ſui.

EXPOSITIO.

23. IN *ordine vicis ſuæ*, id eſt, in ſua hebdomada: nam alternantibus vicibus miniſterium ſacerdotale ad domum Abiæ, ac ad Zachariam devenerat *ante Deum*, ſeu, ut alii legunt, *coram Deo*, id eſt, in primo tabernaculo. Tres erant templi partes: prima dicebatur Atrium, in quo populus orabat. Secunda primum tabernaculum, in quo Sacerdotes manè, & veſpere thura offerebant. Tertia Sancta Sanctorum, ubi erat teſtamenti Arca, & ubi ſemel in anno Summus Sacerdos introibat. Zacharias autem erat in primo tabernaculo, illud enim dicebatur eſſe ante Deum, *Exod.* 27. *num.* 21. & 30. *num.* 8. & ibi erat altare, in quo incenſum offerebatur.

QUÆSTIO X.

Quare dicatur, in ordine vicis?

NOnne ſufficiebat dicere, vice ſua, ad quid appoſuit, in ordine? D. Bonaventura hîc: 24. Bonav.
Dicit, in ordine, ait, quia illud debet maximè fieri ordinatè. 1. Corinth. 14. *Omnia autem honeſtè & ſecundum ordinem fiant in vobis.* Quo innuit, quod, ut noſtræ actiones, orationes, ac ingreſſus in templum Deo ſint acceptabiles, requiritur, ut ordinatè fiant. Secundò, D. Ambroſ. hîc ponderat illud verbum *vicis ſuæ: Et tunc, ait, vices erant; nunc autem perpetuitas.* Alludit ad antiqui Sacerdotis mutabilitatem. Ad mores. In juſto dignitates, ac munera vices ſuas habent; nolunt enim in illis perpetuò immorari, ut ſunt multi ambitioſi. *Benedicite Deo de fontibus Iſraël, Pſal.* 67. *n.* 27. De fontibus, non de puteis. Aqua cœleſtium beneficiorum de fontibus eſt, quæ licet in omnes diffundatur, ſuas tamen vices habet, modò hos irrigat hortos, modò illos; aqua verò mundi de puteo, quæ ſemper in uno, lutoſóque loco clauditur, & continetur.

Omnia cum ordine fiant — Ambroſ. — *Dignitates habeant vices.* — Pſal. 67.

Lucæ 2. *n.* 9. Secundùm conſuetudinem ſacerdotii ſorte exiit, ut incenſum poneret ingreſſus in templum Domini.

VERSIONES.

Syriacus. Ritu Sacerdotii accidit ei, ut componeret ſuffitus ingreſſus.

Vatablus. Secundùm conſuetudinem functionis ſacerdotalis, ut ſors illi obveniret, ut ſuffitum faceret.

Pagninus. Sortitus eſt, ut ſuffiret ſuffimentum ingreſſus.

Textus Græcus. Deſignatus eſt, ut poneret incenſum.

EXPOSITIO.

MEMINIT Evangeliſta antiquæ conſuetudinis, qua forte exiit, ut incenſum poneret. Beda refert hanc ſortem ad 25. Beda.
tempus Davidis, in quo octava ſors contigit Abiæ, ejuſque ſucceſſoribus. Alii verò exiſtimant, quod cum in familia Abiæ multi eſſent Sacerdotes, ſorte eligebatur, quis eorum incenſum adoleret. Et hoc videtur textui conſentaneum. Hoc autem genus ſortis penitùs ignoratur. *Ut poneret incenſum*, ait Hugo, id eſt, oratio devota. Et non memoratur dici, ſed poni; quia ſine dubio non valet oratio, quæ manu non ponitur ante Deum, id eſt, operibus non juvatur. Hugo. *Oratio cum opere.*

QUÆSTIO XI.

Quomodo dicatur ingreſſus in templum?

22. DIxit Evangeliſta, *ingreſſus in templum*, cùm ſecundùm rigorem latinum dicendum eſſet, *ingreſſus templum?* Reſpondeo Quod appoſita eſt illa particula *in*, ad denotandum, Zachariam introiſſe in templum materiale, & à ſe diſtinctum, ipſo enim, utpote Sacerdos, & Sanctus, Dei templum erat. D. Chryſoſt. ſerm. 87. [Bene dixit, ait, ingreſſus in templum, non ingreſſus templum; quia ipſa erat Dei familiarius templum, portans in ſui pectoris puritate tota legis arcana: & apponens non tam thuris, quàm puræ ſupplicationis incenſum: gratius namque Deus in ſuo, quàm in hominis opere requieſcit.]

Chryſol.

Lucæ 1. *n.* 10. Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi.

VERSIONES.

Syriacus. Tota verò turba orabat foris tempore ſuffitus.

Vatablus. Et omnis multitudo populi precabatur foris tempora ſuffimenti.

Græcus. Hora thymiamatis.

EXPOSITIO.

27. DUm Zacharias in templo incenſum offerebat populus erat foris in atrio, non confabulationibus, ſed orationi intentus, utpotè cùm omnium cauſa agebatur, omnium inſtabat deprecatio. Et hoc hora incenſi, quæ erat veſpere, & circa finem diei, juxta Chryſolog. ſer. 86. *In hora incenſi*, ait, *jam Sol Iudaico occupabat in templo, ut in Eccleſia matutinus exurgeret.* In ultima diei hora offertur incenſum, quia lex vetus jam ad ſuum devenerat finem, ut tranſacta nocte, Sol gratiæ reduceret.

Chryſol.

Lucæ 1. *n.* 11. Apparuit autem illi Angelus Domini ſtans à dextris altaris incenſi.

VERSIONES.

Vatablus. Viſus eſt illi Angelus Domini.

Textus Græcus. Viſus eſt ab eo Angelus corporalibus oculis.

Theophylact. A dextris altaris thymiamatis.

EXPOSITIO.

28. Ambroſ. Auguſt. REcte explicant D. Ambroſius *hîc* & D. Auguſtinus *epiſt.* 122. quod Angelus illi apparuit, non in ſua ſubſtantia angelica, ſed in corporea figura aſſumpta; & ita eſt explicandus textus græcus. Eo tamen modo Angelus illi ſe exhibuit; ut cognoſceret Zacharias, Angelum eſſe eum, qui ſe illi oſtendebat. *A dextris altaris.* Deſcribit Evangeliſta tempus, & formam apparitionis; tunc de illius loco agit, Dicitur *Altare incenſi*; ut ſignificetur, fuiſſe altare thymiamatis, & ita ipſe Theophylactus legit, quod erat diſtinctum ab eo, in quo holocauſta offerebantur. Dicitur, *à dextris*, quod felix indicat nuntium. Theoph.

QUÆSTIO XII.

Quare Angelus ſe manifeſtet Zachariæ in vigilia?

ANgelus cur Zachariæ apparuit vigilanti, & non in ſomnis, ſicut aliis aliquando apparuit? Reſpondet primò Chryſologus in Catena D. Thomæ: [Manifeſtè, ait, autem apparuit, non in ſomniis, eo quod nimis arduum annunciabatur, unde manifeſtiori, & mirabiliori viſione egebat.] Ac ſi dicat quod ob magnitudinem rei, quæ denunciabatur, quod ſcilicet ſteriles talem filium gignerent, tam aperta viſio neceſſaria erat. Secundò. Zacharias futurus erat de promiſſione dubius, ne ergo exiſtimaret illud eſſe ſomnium, neceſſarium fuit, ut in vigilia fieret, ut ſic omnis ambiguitas excluderetur. Tertiò. Non ſolùm Zachariæ vigilanti, ſed etiam pro communi bono totius populi oranti ſe Angelus manifeſtat: quia ipſa oratio impetravit, ut tanto dignaretur favore, ut clarè vigilans Angelum videret ejuſque præſentia frueretur. 29.

Chryſol. *Res magna viſione magna eget.* *Omnis ambiguitas excludenda.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Angelus appareat in templo?

REſpondet primò D. Ambroſius, Beda. [Non, autem immerito, ait, Angelus videtur in templo, quia veri Sacerdotis annuntiabatur jam adventus, & cœleſte ſacrificium parabatur, in quo Angeli miniſtrant: non enim dubites, aſſiſtere Angelum, quando Chriſtus immolatur.] Ita Ambroſius. Ratione Sacerdotis Chriſti fit apparitio, & denuntiatio in templo. Secundò, Hugo. [Apparuit, ait, Angelus illi exequenti perſonaliter ſuum officium, ac pro populo oranti.] Viſione tanta, tantopere nuntio dignus fuit, dum per ſe ipſum, & non alium munus ſuum adimplevit, hoc enim Deo maximè eſt gratum. Tertiò. Titus Boſtrenſis: [Quia pro corde, & in dicebat, templum eſt ingreſſus, & his ſemper adſunt Angeli, ac Dei auxilium.] Quartò, Maldonatus. Ut magis conſtaret, Angelum à Domino fuiſſe miſſum; cùm appareret eo loco, ubi Deus habitare dicebatur, ubi arca Teſtamenti è regione erat, unde divina reſponſa reddebatur. Quintò. Quia Zacharias in templo ſacrificabat, ac debita Deo obſequia miniſtrabat, & in loco obſequii beneficia accepit; quodammodo enim Deus ab ipſo loco obligabatur, ut preces audiret, poſtulata concederet. Sextò, Guerricus Abbas *ſermon.* 3. *de Baptiſta*, ait, *Mirantur igitur alii, quod à Prophetis prænuntiatus, quod ab Archangelo promiſſus, &* 30.

Ambroſ. Beda. Hugo. *Munus perſonaliter exequendum.* Boſtrenſ. Maldon. *Deus quodammodo obligatur à loco obſequii.* Guerric.

& eodem quo Chriſtus; cùm tamen Chriſtus in cubiculo, Joannes in templo. Hoc in magnam cedit Joannis laudem, quod Chriſtus in privata denuntietur domo, Joannes verò in templo, & juxta altare; ea tamen ratio mihi videtur, quod cùm Joannes eſſet creatura, templo annuntiatur, ut à loco auctoritatem accipiat, & ſanctitatem? Chriſtus verò, cùm ſit Deus, hoc à ſe habet, & nullo extrinſeco indiget; vel dic quod unuſquiſque accipit divinum reſponſum prout in ſuo munere ſe exercet, Virgo clauſa, Sacerdos in templo, divina oracula promerentur.

QUÆSTIO XIV.

Quare Angelus appareat à dextris altaris?

31. Ambroſ. Beda. Euthym. QUantum ad id, quod Angelus apparet à dextris altaris. Reſpondent primò Ambroſ. Beda, Euthym. *Quia cœleſtis doni gaudium prædicabat; gaudium enim, & felicitas per dexteram deſignatur & ideo Angeli annunciantes Chriſti reſurrectionem ad dexteram ſedent*, Marc. 16. num. 5. *Gaudium in Baptiſta.* Ad magnam ergo in annuntiatione Præcurſoris lætitiam demonſtrandam Angelus ad dexteram ſedet. Hugo. Hugo ait: Quia gaudium æternæ beatitudinis nuntiabat. Ambroſ. Secundò. Idem Ambroſius. *Apparuit autem à dextris altaris incenſi, quia divinæ inſigne miſericordiæ deferebat; Dominus enim à dextris eſt mihi, ne commovear,* Pſalmo 25. Denuntiabat Angelus adventum Chriſti, quo Dei patuit miſericordia, quæ per dexteram ſignificatur. Caſſian. Tertiò: Caſſianus. ſer. de Baptiſta, lib. 3. c. 1. *Omnia in melius mutanda.* *A dextris, ait, apparuit altaris incenſi quoniam omnia erant in meliora mutanda, & à dextris ponendi erant omnes credentes ea, quæ ipſe nuntiaturus advenerat.* Bonav. Quartò: S. Bonaventura. *A dextris, ut ſignificaretur, quod de cœleſtibus civibus erat.* Proverb. 1. *Longitudo dierum in dextera ejus.* *Unuſquiſque oſtendit, qualis ſit.* Unuſquiſque geſtu, & ſitu ſuo oſtendit, qualis ſit: Angelus de cœlo dexteram occupat, Angelus verò malus ſiniſtram, quia ſicut ille bona, & proſpera, ita iſte mala, & ſiniſtra profert.

32. *Quare Angelus ſtat.* Quare Angelus erat ſtans, cùm apud ſepulchrum ſederet? Reſpondeo primò, quod Angelus ad monumentum, ut cuſtos, ſedet; hìc ad Zachariam tanquam miniſter, & nuntius ad dicendum ea, ad quæ miſſus erat, ſtabat. In forma, & modo, ſecundùm munus ſibi commiſſum, ſe habet. Secundo, In ſepulchro, tanquam *Lex vetus finita.* in lege gratiæ, ac teſtamento, Chriſti novo ſedet; in templo Judaïco tanquam in lege veteri, ſtat, utpote illinc demigraturus, & ad legem gratiæ tranſiturus, ut ibi immobilis, ac fixus permaneat; ideóque ad Chriſti ſepulchrum ſedet. *Sacerdotes venerandi.* Tertiò. In monumento Angelus cum ſanctis mulieribus; hic in templo cum Sacerdote, qui poſteà de divinis fuit promiſſionibus dubius; tamen ob Sacerdotii dignitatem Angelus ſtat, illi ſoli plus reverentiæ impendens, quàm tribus aliis piis fœminis, ac amore charitatis ferventibus. Quartò, Zacharias habebat jam tunc in ſe virtualiter Joannem Baptiſtam; & ideo nil mirum, ſi ab Angelis maximè venerentur.

Lucæ 1. num. 12. Et Zacharias turbatus eſt videns, & timor irruit ſuper eum.

VERSIONES.

Vatablus. Ingruitque timor in eum.

EXPOSITIO.

EX ſubita viſione Angelica turbatur Zacharias, *& timor irruit.* In hoc ſignificatur, ut D. Bonaventura, vehementia timoris. Idem. Deinde ſatis communis erat opinio apud Judæos ſtatim morituros, qui Angelos videbant. *Judic. 6. num. 22. & 23. & cap. 13. n. 22.* Manue Angelum videns dixit uxori. *Morte moriemur, quia vidimus Dominum.* 33. Judic. 6.

QUÆSTIO XV.

Quare Zacharias videns Angelum turbetur?

ABraham, Loth, & Tobias, Angelorum præſentia minimè turbati, *Geneſ. 18. & 19. & Tobiæ 6.* Zacharias verò turbatur. Unde hoc? Reſpondeo primò, quod illis Angeli humana facie, ac forma induti, inſtar hominum agentes, ac converſantes ſe præbuerunt: at Zachariæ ſplendidis veſtibus, ac mirabili fulgore Angelus repentè ſe manifeſtavit, ita ut ſuperior videretur creatura. D. Ambroſius hìc. *Pertubamur*, ait, *& à noſtro alienamur affectu, quande perſtringimur alicujus ſuperioris poteſtatis occurſu.* Ambroſ. Beda ſimiliter: *Humanæ fragilitatis*, ait, *eſt ſpiritualis creaturæ viſione turbari.* Beda. Unde Daniel. 10. n. 16. ait, *Viſo Angelo, Domine mi, in viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, & nihil in me remanſit virium.* Dan. 10. 34.

Secundò. Quia, ut dixi in expoſitione, communis erat Judæorum opinio, quod, videntes Angelos morte afficiebantur. Tertiò. Turbatur Zacharias, quia tanto oraculo ſe judicabat indignum; nam juſtus cùm ad ſe oculos convertat, cœleſtia dona timet. Quartò. Timet Zacharias, quia populus foris totus erat perfuſus lachrymis, & ſibi ſoli viſiones fiebant: & favores uni facti, dum alii lachrymantur, valdè ſuſpecti. Quintò. Perturbatur, quia non bonum Angelum reputavit. Chryſoſt. *hom. 2. in Natali, S. Joannis*, ita Zachariam ad Angelum dicentem introducit: *Ceſſa deinceps*, ait, *tu qui me terres; ſi enim eſſes à Deo miſſus Angelus, ad ea, quæ ſunt mihi uſus, adjumento fuiſſes, & miſertus eſſes eorum, qui foris lachrymantur, affligereris una cum eis, qui affliguntur.* Ex eo ſibi perſuaſit, Angelum non eſſe à Deo miſſum; quia eum impediebat, ac deterrebat ſacrificio, ac à bono opere oblationis, & ideo dixit: *Ad ea, quæ mihi ſunt uſus, adjumento fuiſſes.* Deinde, quia Angelus apparebat in gloria, ac gaudio, populus verò erat in afflictione, & triſtitia; ideóque alienam à ſancto nuntio exiſtimavit: eſt enim divinum, dolere cum dolentibus, quapropter ait, *Affligereris una cum eis, qui affliguntur.* 35. *Juſtus cœleſtia dona timet. Favores uni ſuſpecti.* Chryſoſt. *Divinum dolere cum dolentibus.*

Amos 6. num. 1. *Væ*, inquit, *qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: qui dor-* 36. Amos 6.

mitis in lectis eburneis, & laſcivitis in ſtratis veſtris, qui comeditis agnum de grege, vitulos de medio armenti: qui canitis ad vocem pſalterii, ſicut David, putaverunt ſe habere vaſa Cantici: bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti; & nihil patiebantur ſuper contritionem Ioſeph. Poſtquàm Propheta lamentatur eorum ſcelera, tanquam ad omnium maximum deventum eſt: *Nihil patiebantur ſuper contritionem Ioſeph.* D. Hieron. *Cúmque*, inquit, *his deliciis affluatis, ſi quos videritis de populo perire, nulla miſericordia ſuper interfectione eorum flectimini, ſed contemnitis quaſi bruta animalia, & in ſuo beſtias cruore pereuntes.* Tanquam inde maximè aggravaretur iniquitas, ideo ultimo apponitur loco, nihil patiebantur ſuper contritionem.

Hieron.

37. Gen.37. Notat Cajetanus, ut in eodem Joſeph perſiſtamus, *Geneſ.37.n.23.* ad illa verba: *Confeſtim igitur, ut pervenit ad fratres ſuos, nudaverunt eum,* ait Cajetan. *Tacet hic Moyſes preces Ioſeph ſupplicantis fratribus, ut miſererentur ejus, teſtantur enim inferiùs fratres in c.42. interceſſiſſe hujuſmodi preces.* Sed quare, cùm hujuſmodi preces interfuerint, Scriptor canonicus eas ſilentio premit, cùm adulteria, inceſtus, & multa crimina idololatriæ enarret; adeò grave, & turpe eſt, afflicto non condolere, imò in tempore ejus oppreſſionis gaudere, & epulari, ut fecerunt ipſi filii Jacob, dum frater detineretur in ciſterna, ut Scriptori canonico non fuerit in animo, ea propalare; ac ſcribere, & ideo ſi proponuntur, ſit ex ore fratrum, non verò narrantis hiſtoriam ait Angelus Joſeph, Matth 2. *Accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum.* Sed quare non potiùs in Perſidem, ubi ſunt Magi qui eum reverenter adorabunt, ac recipient? Chryſoſtom.hom.8.in Matth. *Nos tamen*, inquit, *ſcrutari dignum eſt, cur & non Magi præſentes ſalventur, & puer: ſed illi quidem in Perſidem revertantur; hic autem cum matre in Ægyptum transfugiat.* Et poſt pauca ſubdit: *Quid vero iſtud eſt? quo ab ipſis videlicet vitæ initiis ad tentationes debeamus, & ad inſidias præparari.* Relinquebat Dominus Jeſus pueros ſuos in Bethlehem à nefario tyranno trucidandos; non vult ergo aſportari à Magis, nec in Perſidem fugere. Alienum erat à tanto Domino inter regales delicias vivere, dum ſui in ultimo diſcrimine verſabantur; fugit in Ægyptum, ut ibi cum ſuis tentationes, ac miſerias patiatur.

Cajet. Matth.2. Chryſoſt.

Lucæ 1.n.13. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua & uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannes.

VERSIONES.

Chryſoſt.ſerm. de nativit. S.Joan. Zacharia, exauditæ ſunt preces tuæ.

Arias. Exaudita eſt petitio tua, & uxor tua Elizabeth gignet filium tibi.

Arnobius Afrus in annot. ad cap.1. Lucæ. Ideoque naſcetur tibi filius.

EXPOSITIO.

38. Confortat Angelus Zachariæ turbatum animum, non tantùm verbis, ſed etiam ſignis, & rebus: *Quoniam exaudita eſt petitio tua*; in quo ſe oſtendit Angelus Dei bonum miniſtrum, qui ſciebat à Deo orationem exauditam, quæ erat de adventu Meſſiæ, & ideo ſubdit nativitatem Præcurſoris. *Uxor tua*, non alia, ſed hæc, quam modò habes, *Elizabeth*, & ideo explicat nomen ejus: *Pariet tibi filium*, ut notat Cajetanus, non ex altero viro, ſed ex te, *Pariet*, inquit, non gignet, quod futurum erat in peccatis, ſed pariet, quia puer in gratia edendus erat in lucem, & ut denotaret, qualis filius erat, ait, *Vocabis Ioannem*, Joannes enim id eſt, donum ac miſericordia: Nota, quod cùm Zacharias multipliciter oraſſet, nunc tantùm ejus deprecatio dicitur exaudita; aderat enim Sacerdotis oratio ſimul cum populi oratione, quæ multum eſt efficax. Obſidetur Hieruſalem à Nabuchodonoſore, 4.*Reg.*25. & à Sennacherib, ab illo capitur, ab hoc liberatur, & ait Deus: *Salvabo eam propter David ſervum meum*, 4.Reg.19.n.34. Nonne merita David erant in conſpectu Dei in utraque obſidione? maximè. Quomodo ergo non in utraque obſidione liberatur? Dum à Sennacherib deprimitur, merita David erant orationi populi aſſociata; & ubi hæc interveniunt, omnia vincunt.

Cajet. *Oratio Sanctorum cum noſtra efficax.* 4.Reg.19.

QUÆSTIO XVI.

Quare Angelus præceperit Zachariæ, ne timeret?

39. Reſpondet primò Euthymius, ut poſſet Zacharias, ſedato prius animo percipere, quæ dicenda erant. Secundò ut oſtendat, ſe proſpera, & non adverſa nuntiaturum. Tertiò ut obſervant D. Athanaſ. *in vita S. Antonii*, Beda, Theophylact. hoc eſſe diſcrimen inter apparitionem boni, & mali Angeli; nam bonus timorem incutit, & poſteà reficit, ac conſolatur: hoc enim habent cœleſtia, & divina, malus verò timorem ingerit, & auget, qui ſemper permanet. Quartò, ut notat Toletus potuit Angelus impedire timorem, ne inſurgeret, ſicut & inſurgentem amovit; id tamen non effecit, & ut nuntiantis majeſtas repræſentaretur, & ut eo ipſo ad credendum ei animus Zachariæ præpararetur; ut enim alicui fidem adhibeas, multum valeat, quod magna concipias de ejus auctoritate. De magno parente Elia, & Enoch, quando in fine mundi venient prædicaturi adversùs Antichriſtum, ait Dominus. *Dabo duobus teſtibus meis, prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis. Hi ſunt duo olivæ, duo candelabra in conſpectu Domini terræ aſtantes*, &c. Apocal.11.n.3. & 4. ubi eorum virtutes, ac poteſtates latè deſcribuntur. Sed cur divinus Spiritus, tantus eſt in eorum magnalibus publicandis? Ut ita ſuis teſtibus magnam reconciliaret aucto

Euthym. Athanaſ. Beda Theoph. Tolet. *Multum valet auctoritas ad credendum.* Apoc.11.

auctoritatem, dum eos homines agnoſcerent Ambroſ. præexcellenti poteſtate eminere. D.Ambr. Apocalypſ.11. *Duæ ergo olivæ,& duo candelabra in conſpectu Domini ſtare dicuntur: quia in terra poſiti illud tempus præſtolantur, quo officium prædicationis ſuæ expleant.* In magnum eorum auctoritatis incrementum, *Opus æſtimatur ob auctorem.* quandiu prædicationis munus exercent, olivæ, & candelabra dicuntur. Cùm vinum deficeret in nuptiis Cana Galilææ, dixit Mater Jeſu ad eum: *Vinum non habent.* Cui ait Dominus: *Quid mihi & tibi, mulier, nondum venit hora mea?* Joan.2. Joan.2.num.3. Sed Chriſtus omnium temporum Dominus, quomodo ait de ſe *nondum venit hora* Chryſoſt. *mea?* Eleganter Chryſoſtomus homil. 21. in Joan. *Nondum cognitus ſum, neque enim ipſum quiſquam præter Andræam, & Philippum ſequebatur, neque hi verè adhuc ipſum cognoſcebant.* Sed quid obſtat ad miraculum operandum, quod Dominus non eſſet cognitus, & à paucis ſequeretur? Multum per omnem modum, nam illud inſigne opus in magna veneratione non eſſet, quandiu illius auctor ut ignotus haberetur. Ne ergo miraculum devenuſtare videretur, pro tunc recuſabat Dominus illud edere, cùm in eo tempore ejus fama, ac opinio magna non eſſet. Vide *c.10. q.3. in fine.*

Quæstio XVII.

Quidnam petierit Zachariæ oratio?

40. Maldon. Aliqui Recentiores, ut Maldonatus, volunt, fuiſſe pro filio poſtulando. Sed communis Patrum ſententia eſt, Zachariam oratione ſua deprecari Chriſti adventum, ac commune populi Auguſt. bonum. Ita D.Auguſtinus *lib.2. quæſtion. Evan-* Chryſoſt. *gelic. cap. 1.* Chryſoſtomus *homil. de Nativitate* Ambroſ. *Joannis Baptiſtæ.* Ambroſius, Titus Boſtrenſis, Boſtrenſ. Euthym. Euthymius, Theophylactus, & alii. Quod ex Theoph. eo probatur, quod Sacerdos, & præcipuè tantus Sacerdos, non debeat orationem agere niſi pro communi populi bono, & ideo populus erat Boſtrenſ. foris orans. Secundò. Idem Titus Boſtrenſis. [Quomodo, ait, pro populo intercedente, proque peccatis illius Deum deprecare, & veniam cum ſervis ſuis depoſcente, dicit: Ne timeas Zacharia quoniam exaudita eſt deprecatio tua? Videri hæc poſſunt parum inter ſe cohærere. In orationis enim exauditæ argumentum, filium nomine Joannem ipſi naſciturum ſubdit. Aptè cohærent omnia, quia enim pro peccatis populi deprecabatur, procreaturus erat filium, qui ſublata voce clamaret: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata *Peccatorum extinctio populorum bonum.* mundi.] Filius, qui alta voce, ac magna libertate pro peccatis populi tollendis clamaturus erat, bene intelligitur peti à Patre, quando pro totius populi bono exorat; nullum enim majus bonum, quàm peccatorum extinctio. Tertiò. Angelus non Cajet. dixit, *uxor tua*, abſolutè, ut notat Cajetanus, ſed, *& uxor tua*, notetur particula *&*, ac ſi diceret, ultra id quod deprecatus es, habebis filium.

41. Sed quare Angelus miſcuit hìc ſermonem de Baptiſta? Primò, ut ipſum reddat certum de *Deus dat ultra petita.* adventu Chriſti, cujus præcurſorem promittit. Secundò, quia Deus eſt adeo liberalis in ſuorum orationibus exaudiendis, ut non ſolùm petita concedat, ſed etiam multo plura largiatur. Sic D.Ambroſius in præſenti. [Plena ſemper, ait, & Ambroſ. redundantia ſunt divina beneficia, non exiguo conſtricta numero, ſed uberi bonorum coacervata congeſtu; ut hìc precationis, fructus, deinde ſterilis partus uxoris, tum lætitia plurimorum, & magnitudo virtutis, Altiſſimi quoque Propheta promittitur.] Tertiò. Quia Joannes non tam fuit particulare, quàm commune omnium bonum; Chryſologus ſerm. 88. [Cùm non tamen ſibi Chryſol. ſoli, ſed omnibus affuerit iſte venerandus Antiſtes, quàm reſponderit Angelus univerſis quàm Deus proſpexerit in uno iſto germine Sacerdotis, ut eam daret univerſitati, largiretur ſæculis, populis condonaret, & fieret Sacramenti filius inter ſacratos delatus.] Similiter Euſebius Gallican. Euſebius. homil.2. de Baptiſta: [Ergo Angelus, ait, dum pro incolumitate Iſraëlis expectatum reddit oraculum, non tam ſeni ſobolem, quam Pontifici promiſit hæredem. Qui dum tanto Prophetæ præparatur ſucceſſor generis, plebi proſpicitur ſpes ſalutis.] Nativitas Joannis non tam ſeni; *Joannes commune bonum.* quàm Pontifici pollicetur, qui eſt in cultum Dei conſecratus, atqui in commune bonum, quaſi hoc totum ab ortu ſuo Joannes habeat.

Quæstio XVIII.

Quare Joannis nomen prædicatur antè ejus nativitatem?

42. Hugo. Hieron. Eucher. Notarunt Hugo Cardin. & ex parte D.Hieronym. *in quæſtionib. in Geneſ.* & Eucherius *q.2. in Lucam.* In novo Teſtamento prædicta ſunt duo tantùm nomina, ante conceptionem ſcilicet Jeſu Chriſti, & Joannis Baptiſtæ; in veteri autem Teſtamento ſex. Hiſmaël, *Geneſ.16.n.11.* Iſaac, *Geneſ.17. n.19.* Agag *Num.24.n.7.* Sanſon ſecundùm quandam tranſlationem, ut teſtatur Hugo, *Judic.13.* Joſias *3.Reg.13. num.2.* Cyrus *Iſai.33.n.1.* Sed quare in Teſtamento veteri ſex; in lege verò gratiæ duo tantùm repeṙiuntur in Scriptura? Reſpondeo, quod in illo antiquo tempore, cum lex eſſet imperfecta, & carnis, multi extiterunt, qui pro ſingulari dono mundo donati ſunt, non ſolùm Juſti, ut Iſaac, Sanſon, Joſias, ſed etiam peccatores, ut Hiſmaël, Agag, Cyrus, ratione alicujus rei temporalis. At in lege gratiæ, ubi *Chriſtus, & Joannes pro ſingulari dono.* eſt ſumma perfectio, & maxima cœleſtium donorum abundantia, duorum ſolùm nomina, nempe Chriſti, & Baptiſtæ: hi enim duo inter cæteros viros pro ſingulari dono mundo conceſſi ſunt, Chriſtus ut Redemptor; Joannes ut ejus præcurſor.

43. Sed quare Joanni ante nativitatem nomen datur, cùm aliis, ut Abrahamo, Sarai, Jacob, & *Nomen à Deo ſine affectu non eſt.* Petro ad ultimam ſenectutem nomen reſervetur? Reſpondeo, quod nomen à Deo impoſitum, ſine effectu ſignificato eſſe non poteſt; Joanni ante Nativitatem nomen datur, quia ab ipſo utero, mediante Dei gratia, mirabilia virtutum operaturus erat: aliis verò non in infantia, ſed in ſenectute nomen conceditur, qui tunc ad præclara facinora deſtinabantur. D. Chryſoſtomus Chryſoſt. homil.18. in Joannem. *Deus, ait, eſt, qui nomina aptè imponit; qui Abram Abraham, & Sarai Saram vocavit. Ita & Joanni nomen cœlitus impoſuit qui enim debebant ab ineunte ætate virtute pollere, eis*

Joannes in ſanctitate in infantia, ſicut alii in ſenectute.

tunc indita ſunt nomina: qui verò in ætatis progreſſus profecturi erant, poſtmodum. Joanni ante nativitatem, aliis verò poſt ætatem multam nomen datur, quia jam tunc ipſe tantum excreverat, ac alii in ætate ultima. De nomine verò Joannis multa infrà: dum de nativitate fuerit ſermo.

*Luc.*1.*n.*14. Et erit gaudium tibi,& exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt.

VERSIONES.

Vatablus. Et erit tibi gaudio, & exultationi, multíque ſuper ejus nativitate gaudebunt.

EXPOSITIO.

44. ET erit tibi gaudium interiùs in animo, & exultatio exteriùs; eſt enim lætitia, quæ foras erumpit, ac corporis motibus demonſtratur. *Et multi gaudebunt:* Hæc lætitia non erit privata, ut eſt in ortu aliorum filiorum, ſed publica, & communis, quæ uſque hodie durat, & perſeverat.

QUÆSTIO XIX.

Quare dicatur, quòd multi gaudebunt & non omnes?

45. Beda. REſpondet Beda hîc: *Notandum*, ait, *quòd nato Præcurſore multi gaudent, nato autem Domino nuntiat Angelus gaudium magnum, quod erit omni populo, quia videlicet hic ſalutem multis prædicare, ille omnibus, qui velint, venit donare.* Hoc enim diſcrimen inter ſalutem, & bonum datum à Deo, vel ab homine; quod enim eſt à Deo largitore, ad omnes ſe extendit; quod verò ab homine paucos apprehendit. Sicut etiam ſuprà dixerat Angelus Zachariæ: *Uxor tua Elizabeth pariet tibi filium.* At Beatiſſimæ Virgini: *Ecce concipies in utero, & paries filium.* Sed quare ſicut Zachariæ, non appoſitum eſt *tibi?* Chryſolog. ſerm.142. *Quare? Quia Sanctum vocabitur Filius Dei.* Qui Filius Dei eſt, omnibus naſcitur; filius verò hominis particularibus tantùm, ſcilicet *tibi?*

Hominis donum limitatum. Luc.1. Chryſol.

*Luc.*1.*n.*15. Erit enim magnus coram Domino: & vinum, & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ.

VERSIONES.

Suarius. Futurus eſt magnus coram Domino,&c. Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ipſe in utero matris ſuæ exiſtens.

Hebraicus apud Vatab. in Scholiis. Erit maximus coram Domino.

Theophylact. Spiritu ſancto replebitur jam inde ab utero matris ſuæ.

Syrus apud Cornel. Spiritu ſanctitatis replebitur.

Arabicus. In utero matris ſuæ.

EXPOSITIO.

CAuſam tanti filii, ac gaudii explicat Angelus, quinque modis Baptiſtam extollendo. Et primò: *Erit magnus*, non 46.
potentiâ, & corpore, ſed virtute, ac ſanctitate, ut explicat D. Ambroſ. *Coram Domino,* non judicio ſuo, ac populi, ſed æſtimatione divina, in qua nihil falſum ſubeſſe poteſt. Vel, *Erit magnus,* ſeu Hebraïcè, *maximus*, in præſentia Chriſti, ipſum indicando,& baptizando. Secundò. *Vinum, & ſiceram non bibet:* exponit ejus ſanctitatem, ejus abſtinentiam manifeſtando, quæ omnium eſt fundamentum virtutum. *Et ſiceram non bibet.* Sicera apud Hebræos nomen genericum ſignificat omne, quod inebriare poteſt; Joannes tanta abſtinentia uſus eſt ob carnis puritatem, ut ait Apoſtolus Epheſ.5.n.18. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Et ideo Sacerdotes, dum in templo miniſtrabant, ex Dei præcepto à vino abſtinebant, *Levit. cap.*10.*n.*9.

Ambroſ. Epheſ.5.

Tertiò. Apponit: *& Spiritu ſancto replebitur,* 47.
ſeu ut clarius habet Syriaca: *Adhuc ipſe in utero matris ſuæ exiſtens*, id eſt, in utero matris à peccato originali ſanctificatus eſt, ac dona Spiritus ſancti ei ſunt infuſa, acceleratúſque rationis uſus; quapropter ab utero matris mereri cœpit, ut eſt hodie multorum ſententia. Hoc autem totum factum eſt in Viſitatione Beatiſſimæ Virginis ad Elizabeth. Euſebius Gallican. *homil.*1. *de Baptiſt.* quæ habetur poſt feſtum Pentecoſt. *Magnum eſt,* ait, *Spiritu ſancto illuſtrari, ſed multo majus impleri; & ideo ſicut vas plenum balſamo admixtionem liquoris alterius expuit, & penitus excludit, ita in eum nil ſæcularis maculæ introire jam poterat, in quo ſanctificationis plenitudo regnabat.* Nota; quod poſtquam dicitur: *Vinum,& ſiceram non bibet*, ſtatim ſubditur; *Spiritu ſancto replebitur,* ut ait Beda: *Cui vini ebrietas tollitur, ſpiritus gratia cumulatur.*

Syriac. Euſeb. *Nil ſæculare potuit introire in Joannem.*

QUÆSTIO XX.

Quare de Joanne dicitur; Erit Magnus.

DE ſolo Joanne dicitur: *Erit magnus coram* 48.
Domino, cùm de nullo alio viro ſancto, nec de D. Petro, nec Paulo, vel Magdelena ſimile dicatur: imo de omnibus gentibus dicitur per Iſaiam 40. num.17. *Omnes gentes, quæ, quaſi non, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum, & inane reputatæ ſunt ei.* Sed tantùm de Chriſto Domino dicitur hoc cap.1. Luc. num.32. *Hic erit magnus?* Reſpondeo, quod tot ſunt excellentiæ, & magnalia Baptiſtæ, ut id quod dicitur de Filio Dei, ei adaptetur; ita enim Dominus vult ſervos ſuos honorare, & extollere. De hoc ad proximum citatum Lucæ locum. Secundò. Appellatur magnus, qua

Iſai.40. Luc.1. *Qui gloriam Dei quærit, magnus.*

quia de eo dicitur, parare Domino plebem perfectam, & non ſibi, ut notat Hugo, Qui non de ſe, ſed de aliis agit, verè magnus dicendus eſt.

Hugo.

49. Sed ex hac alia oritur quæſtio, quam ponit Toletus *annot.*21. Quare dicitur ſolùm magnus coram Deo, & non ſimul coram hominibus, cùm re vera hominum opinione magnus extiterit? Primò, quia, ut Chriſtus, ac Meſſias à multis creditus eſt, quamvis eſſet de tribu Aaron, *Luc.*3. *num.*15. Secundò, quia ejus teſtimonium impellebat Judæos Chriſto Domino credere. Tertiò, quia omnes Evangeliſtæ ejus teſtimonio, tanquam quid maximum, ad doctrinæ Chriſti veritatem confirmandam, & incredulos refutandos, uſi ſunt. Ad quæſtionem propoſitam Reſpondet primò Cardinalis citatus, quod magnitudo, quæ ex hominum opinione dependet, non eſt abſolutè magnitudo, ſed tantùm reſpectu illorum, qui de eo magna concipiunt. At magnitudo erga Deum, facit abſolutè, & ſimpliciter magnum, cùm ipſe falli non poſſit, ac proinde magnus coram Deo abſolutè, & ſimpliciter, non verò reſpectu aliquorum magnitudinem virtutum importat. Secundò dico *Magnus coram Deo*, & non coram hominibus, quia Joannis altum virtutum cacumen, non judicium humanum, ſed divinum tantùm deprehendere valet, ac proinde ejus magnitudo ſoli Deo erat manifeſta.

Tolet.

Solus Deus Joannis virtutes comprehendit.

Quæstio XXI.

Quare Angelus de potu tantùm, & non de cibo mentionem faciat?

50. QUare, cibum tacens, & potum exprimens dixit Angelus: *Vinum, & ſiceram non bibet*; Reſpondetur primò, quia difficilius eſt à potu, quàm à cibo abſtinere. Secundò. Hac abſtinentia admirabilem Joannis vitam Angelus manifeſtavit, ſicut etiam de Sanſone prænunciavit *Judic.*13. *num.*4. Et hanc Nazaræi obſervabant pro aliquo vitæ tempore; Joannes tamen illam pro toto ætatis ſuæ decurſu retinuit. Tertiò, ut admirabilis Joannis ſanctitas demonſtraretur. In Sacerdotibus ſummam Deus requirebat puritatem, in hac vita poſſibilem, præcipuè cum in Sancta Sanctorum ingrediebantur; eis tamen tunc à vino, & ſicera abſtinere præcipiebat, *Levitic.*10. *num.*9. *Ezech.*44. *num.*21. ut ſumma eorum puritas ſignificaretur: hæc ergo de Joanne prænuntiatur, ut intelligas, quod tanta fuit illius ſanctitas in toto vitæ decurſu, quantam Deus in ſummo Sacerdote Sancta Sanctorum ingrediente exoptabat. Quartò, ut per abſtinentiam à vino, & ſicera contemptus rerum temporalium denotetur, à quo ejus reſultavit magnitudo. Beda *homil.*1. *in vigilia Baptiſtæ*, ait, [Magnæ coram Domino virtutis eſt, prædicantem in deſerto cœleſtia gaudia, terrenas ex integro ſpreviſſe delicias; ſed & hoc coram Domino magnum eminet, quamvis hominibus videatur deſpectus quod is, qui in natis mulierum major non eſt, laſcivientis ob ludum puellæ capite truncatus eſt. Cujus ordinem magnitudinis ipſe Angelus exponens: Et vinum, inquit, & ſiceram non bibet.] Virtutum celſitudo in abſtinentia exprimitur.

Ea puritas eſt in Joāne, quam Deus optabat in Sacerdote.

Quæstio XXII.

Quare dicatur, quod Spiritu ſancto replebitur ex utero?

REſpondetur, ut ſanctificatio Joannis, à peccatóque originali expurgatio demonſtretur, 51.
de quo latiùs *q. ſequenti*, modus audiendus eſt. D.Chryſ. ſerm 88. [Beatus Joannes, qui ante Dei Spiritu meruit intonare, quàm hominis vagiret in fletu; beatus, qui ante divina poſſidere meruit, quàm ſortiretur humana; beatus qui ante meruit cœlum ſcire, quàm terram.] Et alia proſequitur S. Pater. Dicitur ſanctificatus ex utero, ut ejus admirabilis ſanctificatio ſignificetur. In primis Hieremiæ expurgationem à peccato originali antecellit; quod notat D.Dionyſius Carthuſianus in præſenti: *Gratioſior fuit*, ait, *ſanctificatio Joannis, quàm Hieremiæ, non de Hieremia aſſertum eſt, quod Spiritu ſancto repleretur in utero.*

Carthuſ. *Joannis ſanctificatio antecellit aliorum ſanctificationem.* Caſſian.

Et quamvis Apoſtoli dicantur Spiritu ſancto repleti *Actor.*9. *num.*4. tamen multo excellentior hæc Joannis extitit. Simon Caſſianus lib.3. de Præcurſore, cap.1. [Illi, id eſt, Apoſtoli, repleti ſunt Spiritu ſancto in conclavi, iſte in utero; illi cum linguis, iſte exiſtens elinguis: illi cum ſonitu, iſte nondum aurium officio fungens: illi cum igne, iſte adhuc, maternis viſceribus involutus, illorum calore confotus. Hæc eſt protinus incomparabilis hominibus magnitudo, cui quæcumque alias ſubjiciuntur omnino, cum quibus Spiritu ſancti plenitudinem habet.] Ubi multa ſatis doctè innuit: Illi in conclavi, iſte in utero; illorum enim beneficium commune multis; iſtius verò ſingulare, & inde multo pretioſius. Illi cum linguis, quia illarum miniſterio prædicaturi erant; iſte exiſtens elinguis, quia, non ſolùm ſermone, ſed etiam tacendo ad pœnitentiam provocaturus erat. Illi cum ſonitu, ut jam in adulta ætate exiſtentes, iſte nondum aurium, ut infans, officio fugens. Illi cum igne, ut ab actualibus peccatis mundarentur, iſte adhuc in utero matris ſine illis exiſtens, ita ut ab originali tantùm purificaretur. Meritò ergo iſtius incomparabilis eſt plenitudo: ut dicat Bern. ſerm. de S.Baptiſta: *Illi*, ſcil. Apoſt. *repleti ſunt Spiritu ſancto, hoc tamen legitur Joannes in utero aſſecutus, quod Apoſtolica celſitudo tandem longiori promiſſione meruit obtinere.* Ad quod celſitudo Apoſtolica trium diſpoſitione annorum in Chriſti ſchola potuit devenire, hoc Joannis in utero matris initium extitit.

Joannes Apoſtolos antecellit. Bernard.

Quæstio XXIII.

Ex præcitatis verbis ſanctificatio Joannis rectè colligitur, & mens Auguſtini explicatur.

JOannem Baptiſtam ſanctificatum fuiſſe in utero 52.
matris ſuæ conſtans eſt Patrum ſententia. Hoc aperte docent D. Athanaſius *ſermon.*4. *contra Arrian.* Divus Cyprianus *epiſtola ad Julian. quæſt.*73. & *epiſtol.*76. *ad Magnum.* D. Hieronym. *in cap.*1. *Ieremiæ.* D. Ambroſius *in Lucam*, ad præſentia verba, & *ſerm.*65. *in nativitate Joan.*

Athanaſ. Cyprian. Hieron. Ambroſ.

Origenes. Cyrillus. Chryſol. Euſebius. Gregor. Bernard.

Joan. & lib. 5. de fide cap. 4. Origen. *homil.* 4. *in Lucam.* D. Cyrill. Jeroſolymit. *Catech.* 3. D. Chryſologus *ſerm.* 88. Euſebius Emiſſen. *ſerm.* 1. *de Baptiſta.* D. Maxim. *ſerm.* 1. *de Joann.* D. Gregorius Magn. *lib.* 3. *Moral. c.* 3. D. Bernard. *epiſtola* 174. & alii multi Patres, ſequuntur omnes Scholaſtici cum D. Thoma 3. *part. quæſt.* 27 *quæſt. art.* 6. *& in* 3. *quæſt.* 2. *art.* 1. *q.* 3. Probatur primò, ex prædictis verbis, *Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ*, quod non ſolùm de dono prophetiæ, ſed de gratia ſanctificante intelligitur à Patribus, ut vidimus, ac etiam à communi conſenſu totius Eccleſiæ, quæ canit in ejus Officio.

S. Thom.

Sanctificatio Joannis in utero probatur.

Hinc parens nati meritis uterque abdita pandit. Sine gratia autem non eſt meritum. Secundò Apoſtoli dicuntur repleti Spiritu ſancto *Act.* 2. *num.* 4. & etiam Stephanus *Actor.* 6. *num* 8. Et tamen hæc plenitudo non intelligitur ſolùm de dono prophetiæ, ſed etiam de gratia, ita etiam de Joanne dicendum. Tertiò confirmatur ex lectione Syriaca, quæ eſt magnæ auctoritatis, quæ ita habet. *Et replebitur Spiritu ſanctitatis, adhuc ipſe in utero matris exiſtens.* Quod explicant Boſtrenſ. Theophylactus. *Adhuc intra uterum matris.* Et ideo aliqui dicunt hanc ſententiam eſſe de fide, ut Villegas *in ſerm. de nativitate in Joann.* Hæc tamen ſententia eſt valde conſona fidei, ut oppoſita ſit pluſquam temeraria in fide, ut ait Ægidius Luſitanus *l.* 1. *de ſanctificatione Virg. quæſt.* 2. *art.* 4. §. 3. *num.* 4.

Syriac.

Boſtrenſ. Theoph.

Cenſura contraria ſententiæ. Villegas. Ægid. Luſitan.

Difficultas ex Auguſt.

Tota difficultas in hac materia ex mente D. Auguſtini reſultat, nam *epiſtol.* 57. *ad Dardanum*, ſic ait, *Quamlibet enim ſententiam de prægnantibus, imò de omnibus habeamus, adhuc inter materna viſcera conſtitutis, verùm exiſtimemus eos necnon donari poſſe aliquo ſanctificationis modo, vel propter Joannem, vel propter Jeremiam*, &c. *Tamen illa ſanctificatio qua efficimur templum Dei, & ſinguli templa Dei, & in unum omnes templum Dei non niſi renatorum, quod niſi nati, homines eſſe non poſſunt.* Ex quibus verbis Auguſt. dubitaſſe collegit Suar. *tom.* 2. *ad* 3. *p. diſp.* 3. *ſect.* 1. §. *Sed in primis.* Et ſanctum Doctorem in oppoſita noſtræ ſententiæ fuiſſe tradunt Janſenius *in ſua concordia cap.* 2. *&* 3. Toletus *hoc c.* 2. *Lucæ, annotat.* 23. Vaſquius *tom.* 2. *ad* 3. *p. diſp.* 115. *cap.* 4. Ita intelligentes ſanctum Doctorem, quod Joannes dicatur repletus Spiritu ſancto, & ſanctificatus ab utero, non gratia illa, qua conſtituimur templum Dei, hoc eſt, ſancti, & juſti, ſed vel dono divinæ prædeſtinationis, de quo Paulus *ad Galat.* 1. ait, *ab utero ſegregavit me*, vel de dono prophetiæ. Sed nunquam mihi perſuadere, potui magnum Eccleſiæ lumen Auguſtinum in tali ſententia fuiſſe, imò oppoſitum colligitur ex ejus ſermonibus 1. 2. & 3. *de nativitate Joan.* qui in ſermonibus de Sanctis *t.* 10. ſunt 21. 22. & 23. ubi latè explicat Nativitatem Joannis poſt Chriſti nativitatem celebrari, ob ejus myſterium, ejuſque ſanctitatem, & *ſerm.* 23. apertè ait, quod Joannes tanta gratia fuit præventus, ut de utero matris ſuæ Chriſtum ſalutaverit.

Suarius.

Janſen. Toler. Vaſquius.

Gal. 1.

Auguſt. non negat ſanctificationem Joannis in utero.

Prima explicatio Auguſtini. S. Thom. Alenſis. Bonav. Richard. Valentia.

Ad citatum locum Auguſtini, reſpondent primò D. Thoams 3. *part. quæſt.* 27. *art.* 1. *ad.* 2. *& in* 3. *d.* 3. *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 3. ibi Alenſis D. Bonaventura, & Richard. Valentia 3 *part. quæſt.* 1. *punct.* 1. *in fine*, quod ſcilicet Auguſtinus abſolutè non neget ſanctificationis Joannis, & Jeremiæ, ſed negat illam modo ordinario; nullus enim ordinario modo renaſcitur in Chriſto, niſi priùs ſit natus ex utero matris ſuæ: Illi autem extraordinario modo, ac ſingulari privilegio antequam ex utero renaſcerentur, fuerunt ſanctificati.

Aliter, & rectè explicabis Auguſtinum cum Ægidio Luſitano *tom. de Concept. lib.* 1. *quæſt.* 2. *art.* 7. §. 1. *à n.* 4. & etiam innuit Valentia citatus, quod Auguſtinus non negat abſolutè in Joanne ſanctificationem ab utero, ſed eam, *qua efficimur in unum omnes templum Dei*; quâ actu conſtituimur membra Eccleſiæ. Nam Auguſtinus citata epiſtola argumentatur contra quoſdem hæreticos, qui dicebant pueros hominum fidelium in utero matris eſſe jam fideles, ac membra Eccleſiæ: hunc errorem refellit Auguſtinus, nam tales pueri naſcuntur in peccato originali, & veluti ex abundantia, ait, eſto eſſent ſanctificati in utero, cùm tamen non renaſcantur per regenerationem baptiſmalem, actu non ſunt intra Eccleſiam, cùm janua iſtius templi ſit Baptiſmus, ut docet Concilium Florentinum pro inſtructione Armenorum, homines ſcilicet fieri de corpore Eccleſiæ per Baptiſmum. Sicut Catechumenus quamvis per actum dilectionis Dei ponatur in gratia, & poſſit ſalvari; tamen propriè actu non eſt intra templum Eccleſiæ, cùm non ſit ingreſſus per januam Baptiſmi, ut docent Cano. *lib* 4. *de locis cap.* 2. Turrecremata *lib.* 1. *cap.* 8. *ad* 8. Bellarm. *tom.* 2. *lib.* 3. *de Eccleſia militanti, c.* 4. Valentia 21. *diſp.* 1. *quæſt.* 1. *punct.* 7. §. 14. Azor. *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 10. *quæſt.* 5. Turrian. 2. 2. *d.* 14. *dub.* 1. Et hanc in præſenti eſſe mentem Auguſtini, probatur ex ipſamet epiſtola ad Dardanum, ubi ſic ait: *Quamvis exiſtimemus Hieremiam, & Baptiſtam fuiſſe in utero per gratiam ſanctificatos, tamen ſanctificatio, qua efficimur, & adunamur in unum Eccleſiæ templum, non eſt, niſi natorum, quia renaſcentia baptiſmalis, qua ſola actu, & propriè in hoc templum ingredimur, non datur, nec dari poteſt, niſi renatis.*

Ægid. Valent.

Mens D. Auguſtini.

Florent.

Cano. Turrecr. Bellarm. Valent. Azor. Turrian.

Lucæ 1. n. 16. Et multos filiorum Iſraël convertet ad Dominum Deum ipſorum.

VERSIONES.

Concordant omnes.

EXPOSITIO.

EXplicat quartam Joannis excellentiam, quod ſcilicet ex Iſraël ad Chriſti 53.
veri Meſſiæ fidem multos adducet. Et poſtquam dictum eſt, *Spiritu ſancto replebitur*; ſtatim ſequitur: *convertet multos*; vox enim Prædicatoris, quæ non in aërio ſpiritu, ſed in Spiritu ſancto eſt, audientium penetrat corda.

Lucæ 1. n. 17. Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu, & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam juſtorum, parare Domino plebem perfectam.

VERSIO

VERSIONES.

Syriacus. Ut convertat eos, qui ſunt immorigeri ad ſcientiam rectorum, ac præparet Domino populum perfectum.

Chryſoſt. homil. de nat. Bapt. tom. 2. Et ipſe præcedet ante faciem ejus in ſpiritu Eliæ.

Theophyl. Cùm ſpiritu, & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, & inobedientes ad prudentiam juſtorum, ut paret Domino plebem præparatam.

Vatablus. Et contumaces ad prudentiam juſtorum, ut præparet Domino populum inſtructum.

Arias. Et inſuaſibiles in prudentiam juſtorum parare Domino plebem expetitam.

Bedæ. Et incredibiles ad prudentiam juſtorum.

EXPOSITIO.

54. QUINTA Joannis excellentia eſt, ut præcedat Chriſtum verum Meſſiam, ut Deum, *in ſpiritu, & virtute*, id eſt, in fortitudine, ac zelo *Eliæ, ut convertat corda patrum in filios*; id eſt, ut explicant D. Hieronym. *cap.* 4. *Malach.* D. Auguſtinus *lib.* 20. *de civit. Dei.* D. Gregorius *lib.* 11. *Moralium*, *cap.* 10. ut devotionem, atque affectum veterum Patriarcharum, ac Prophetarum erga Meſſiam prædicatione ſua in filios, & poſteros transferat, eorumque cordibus inſerat. Theophylactus aliter explicat: ut Joannes ad Apoſtolos Hebræorum corda convertat. Judæi patres fuerunt, Apoſtoli autem illorum filii. *Et incredulos ad prudentiam juſtorum*, id eſt, ad doctrinam Evangelicam: *Parare Domino plebem perfectam.* Ecce finis prædicationis Joannis, facere populum diſpoſitum, ad ſuſcipiendum Chriſtum Dominum. Græcè habetur, *parare populum præparatum*; noſter verò Interpres tranſtulit *perfectum*: nam idem eſt, quod populus ſit omnibus modis præparatus ad ambulandum in via Dei, atque omnimodè perfectus conſiſtat.

(Margin: Hieron. Auguſt. Gregor. Theoph. *Magna perfectio in via Dei ambulare.*)

QUÆSTIO XXIV.

Quare dicatur de Baptiſta, quod præcedat in ſpiritu Eliæ?

55. RESpondetur, quod præcedet ante Dominum tum ſex menſibus ante ejus nativitatem, tum prædicatione regni cœlorum, ac adventus Chriſti, ipſum digito demonſtrando ad univerſum populum, tum deſcenſu ad Limbum ſanctorum Patrum: ad quod alludens D. Ambroſius ait: *Bene etiam præibit ante faciem Domini S. Ioannes, qui prænuntius natus eſt, & prænuntius mortuus eſt.* Ex quo habes, quanta ſit Joannis excellentia: nam ante nativitatem meruit, dum Chriſtum adorat in utero; & poſt mortem, quamvis non detur meritum, adhuc tamen præſtitit famulatum, Chriſtum ſanctis Patribus in Limbo denuntiando, non ſpe mercedis, ut alii Sancti inſervierunt: David Pſal. 118. num. 112. *Inclinavit cor meum ad faciendas juſtificationes tuas propter retributionem.* Et Apoſtoli: *Quid ergo erit in nobis?* At Joannes non intuitu præmii, ſed amoris, & obſequii famulatus eſt. Ille optimus Pater familias æquale dedit ſtipendium primis, ultimis operariis; imò ultimi in accipienda mercede prælati ſunt. Matth. 20. num. 8. *Incipiens à noviſſimis.* Ad quod reſpondet D. Gregor. Nyſſen. Quia primi facta conventione venerunt, ultimi verò nulla accepta mercede laborem ſuſceperunt. Primi ob mercedem, ſecundi ob amorem, & ideò diſcrimen tam latum inter eos extitit. Deinde dicitur in ſpiritu, & non in anima Eliæ, ut ait D. Auguſtinus, apud Carthuſianum; quia animæ non tranſcorporantur, ut aliqui hæretici finxerunt.

(Margin: Ambroſ. *Ioannes antè nativitatem & poſt mortem obſequium præſtitit.* Pſal. 118. Matth. 20. Gregor. Auguſt.)

QUÆSTIO XXV.

Quare dicatur, quod convertat corda patrum in filios?

RESpondeo, quod eadem habentur de Elia apud Malach. *cap.* 4. *in fine.* Ideò ergo prænuntiatur ab Angelo de Joanne, quia de eo dixerat, quod præcederet in ſpiritu Eliæ; cui enim idem ſpiritus donatur, iiſdem fulgeat operibus, ut hîc expendit Beda. Secundò, & rectè reſpondet Simon Caſſianus ſerm. de Baptiſta, lib. 3. cap. 1. [Duo igitur, inquit, mediatores adventuri erant, unus, qui corda filiorum Iſraël converteret ad Chriſtum, Deum, & Dominum omnium nationum: & alius, qui reconciliaret ad Patrem. Proinde Joannes mediator erat: & corda hominum, prout in ipſo, erat converſurus ad Chriſtum; Chriſtus verò reconciliaturus ad Patrem, omnium Deum.] Duo ergo mediatores, Chriſtus, & Joannes, ut quod Chriſtus habebat, ex munere ſuo Joanni communicaret, Joannes mediator, ut homines adduceret ad Chriſtum; Chriſtus mediator, ut cum ſuo æterno parente homines reconciliaret. Tertiò, ut Baptiſtæ ac Eliæ eximia virtus clareſcat; in depravatis enim hominibus paternas virtutes imprimere potuerunt. Beda *homil.* 2. *in vigil. Baptiſtæ*, ait, *Unum igitur, atque idem utriuſque* (ſcilicet Baptiſtæ, & Eliæ) *opus eſt, fidem ſcilicet, atque intellectum, quem habuere patres, in filiorum mentes prædicando infundere.* 56.

(Margin: Beda. Caſſian. *Ioannes mediator ergà Chriſtum.* Beda.)

Lucæ 2. *num.* 18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, & uxor mea proceſſit in diebus ſuis.

VER

VERSIONES.

Syriacus. Et dixit Zacharias ad Angelum: Quomodo iſtud ſciam?

Theophylact. Ad Angelum: Quo argumento cognoſcam iſtud?

Pagninus. Ad Angelum, per quid iſtud cognoſcam?

EXPOSITIO.

57. PROPONITUR Zacharias dubitans, cujus extitit cauſa, eo quod ipſe, & uxor ejus eſſent ſenes, & ideo ſignum petit, ex quo rem pollicitam ſupra naturam, & ætatem ſibi poſſit perſuadere; familiare ſiquidem erat Judæis, ſigna quærere, ut Abraham, *Geneſ.* 15. *n.*8. Gedeo, *Judic.*6. *n.*17.

Lucæ 1. *n.*19. Et reſpondens Angelus, dixit ei: ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum: & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi Evangelizare.

VERSIONES.

Theophylact. Euthymius. Origen. homilia 5. *in Lucam.* Et reſpondens Angelus dixit ei: ego ſum Gabriel, qui aſtiti in conſpectu Dei, miſſus, ut loquar ad te, & hæc tibi læta nuntiem.

Arias. Ego ſum Gabriel aſtans ante Deum.

EXPOSITIO.

58. SUUM Angelus explicat nomen, auctoritatem, & officium: nomen, *Ego ſum Gabriel*, id eſt, Dei fortitudo; auctoritatem, *qui aſto ante Deum*, ac ſi dicat, ſum, non de vulgarium numero Angelorum, ſed de primis, qui aſſiſtunt ante Deum ad ejus mandata exequenda. Græcè habetur in præterito, *qui aſtiti in conſpectu Dei.* Aliqui dicunt eſſe Hebraiſmum ponere præteritum pro præſenti. Tamen dicitur, *qui aſto*, id eſt, ſoleo aſtare ante Deum; & dicitur etiam in præterito, *aſtiti*, ut denotetur, ſe tunc de cœlo deſcendiſſe, eſt enim natura angelica circumſcripta, cùm ſit in novo loco, ſeu ſphæra, priorem deſerit.

D. Greg. Cùm hoc tamen ſtat, ut ait D. Gregorius Magnus homil.34. in Evangelia: *Cùm ad nos veniunt Angeli, ſic exterius explicant miniſterium, ut tamen nunquam interius deſinant per contemplationem; quia etſi circumſcriptus eſt Angelus, tamen ſummus Spiritus Deus incircumſcriptus eſt.* Explicat officium ſuum, *Ad hæc tibi læta nuntiaada.*

QUÆSTIO XXVI.

Quare Angelus nomen ſuum explicet, & ſe eſſe miſſum?

QUantum ad id, quod Angelus ſuum nomen manifeſtet, *Ego ſum Gabriel*, Reſpondeo primò. Quia Gabriel eſt, qui multa vera, ac jucunda nuntiavit, *Daniel* 8. *n.*16. & 9. *n.*22. & ideò nomen ſuum aperit, ut ei fides adhibeatur: nam ſicut mendax ſemper talis præſumitur, ita multum ſuadet verax ad ſuis dictis acquieſcendum. Secundò. Gabriel, id eſt, fortitudo Dei ut ſic depellat ejus dubitationem, quæ ex humanæ naturæ debilitate naſcebatur, fortitudo enim Dei omnia ſuperat, & vincit, & ideò dum ardua nuntiat, nomen ſuum exprimit, ut ſignificet nihil nomini ſuo contrarium dicere. Tertiò. Hoc maximè ſpectat ad laudem Joannis, cujus ortus ab eodem quo Chriſtus, Angelo nuntiatur, ut ponderat D. Auguſt. *ſer.*20. *de Sanctis*, ubi concludit S. Doctor: *Quaſi ex aliquo ſimilis Domini præmittitur filius ſterilis ante filium Virginis, neſcio quod majus miraculum ipſa nativitate declarans.* Similia habet *homil.*44. & *ſerm.*21. *de Sanctis.* 59. Auguſt.

60. Maldon. *Vox Evangelii prima in nuntiatione Ioannis.* Quare, inquit Angelus: *Miſſus ſum hæc tibi Evangelizare;* Cur hìc appoſuit nomen Evangelii? Reſpondet primò Maldonatus: *Interpres*, ait, *hìc retinuit verbum Græcum evangelizandi, ut fortaſſis indicaret, hoc primum fuiſſe exordium Evangelii, ubi ea primum vox ab Angelo eſſet uſurpata; nam etſi quod Angelus Zachariæ nuntiabat, Evangelium propriè non erat procœmium tamen erat Evangelii.* Hæc excellentiſſima Evangeli vox, primum ab Angelo dicitur, dum virtutes Baptiſtæ pronuntiantur, quia ad ejus laudes omnia reſervantur magnalia. Secundò ait, *Miſſus ſum loqui ad te*, ut bonus miniſter, nihil de ſuo addidit, ſed tantùm ſibi commiſſum munus exercuit. D. Chryſoſt. in catena: *Ut cum audias*, ait, *à Deo miſſum fore, nihil humanum exiſtimes ex his, quæ tibi dicuntur, neque enim ex me loquor, ſed mittentis relata denuntio. Hæc eſt enim nuntii bonitas, ut nihil ex ſe referat.* Chryſoſt. *Bonus miniſter nihil de ſuo addit.*

Lucæ 1. *n.*20. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui uſque in diem, quo hæc fiant, pro eo, quod non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur tempore ſuo.

VERSIONES.

Textus Græcus. Ecce eris tacens, & loquendi impotens.

Vatablus. Ecce eris tacitus, nec valebis loqui ad eum uſque diem, quo fient hæc.

Pagninus. Ecce eris tacens, nec valens loqui ad eum uſque diem.

Mariana ex Hebræo. Eris mutus, & ſurdus.

EXPO

EXPOSITIO.

61. SIGNUM à Zacharia poſtulatum in ſuæ incredulitatis pœnam convertitur. *Ecce eris tacens.* Et ut hoc ſignum clariùs appareat, ſed erit uſque ad tempus, quod hæc implenda ſunt, id eſt uſque ad pueri circuncifionem. Illud autem, *eris tacens* aliqui legunt, *eris ſurdus*, & ita effectus eſt mutus, & ſurdus, quod patet ex his quæ inferiùs dicuntur: *Innuebant patri ejus*; nam ſi ipſe audiret, non nutibus, ſed ſermone erat agendum.

QUÆSTIO XXVII.

Quare Zacharias, & non alii, ob petitum ſignum puniatur?

62. ZAcharias ob dubitationem ſuam: *Ego enim ſum ſenex*; & ob petitum ſignum: *Unde hoc ſcire poſſum?* tam rigidè punitur. *Ecce eris tacens*; Cùm tamen alii ob ſimilia nullo ſupplicio ſint affecti. Abraham *Gen.* 15. *n.* 8. Deo multa promittenti dixit ipſe: *Domine Deus, unde ſcire poſſum, quòd poſſeſſurus ſim eam?* Et ſimiliter Gedeon Judic. 6. n. 17. *Si inveni gratiam coram te, da mihi ſignum*, & n. 38. Reſpondeo primò, quòd Abraham, Gedeon, & alii ſigna poſtularunt, non ex dubitatione. De Abrahamo dicitur: *Credidit Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam.* Sed ex gaudio, atque admiratione miraculi magnitudinis, ac fidei, ut communiter notant Patres ad citata loca Geneſis cùm D. Auguſt. *lib.* 16. *de civit. Dei c.* 29. At Zacharias ex dubitatione ſigna quærit, & ideò Angelus ei dixit: *Quia non credidiſti verbis meis.* Ex quo nota, quòd ex tam ſimilibus Abrahami, & Zachariæ verbis Deus unum peccaſſe judicavit, non verò alterum, quia non tantùm verba, ſed eorum intentionem, ac originem ponderat, & cognoſcit: ut etiam ad præſens intentum notat Auguſt. *hom.* 44. Vide ſuprà *c.* 2. *n.* 11.

Geneſ. 15. Judic. 6. Auguſt. In ſimilibus factis diſſimilis exitus.

63. Secundò. Punitur Zacharias, non alii, ut Gedeo, & Ezechias 4. *Reg. cap.* 19. Quia Zacharias erat Sacerdos, & doctor legis, intra templum, ac juxta altare accepit oraculum; & quod majora beneficia, ſtrictior eſt obligatio. D. Chryſoſt. cit. in Catena. *Nec intuitu Sacerdotis, ait, ei parcitur, ſed ob hoc plectebatur ampliùs, quia circa fidem cæteris præeſſe debebat.* Tertiò. Zacharias, quamvis Sacerdos, & in templo, dum petit ſignum, punitur, non tamen Abraham, & Gedeon, hi enim ſub umbra ſacræ Euchariſtæ erant poſiti: nam Abraham antecedenti *cap.* 14. *n.* 18. panem à Melchiſedech accepit. Gedeon *autem purgabat frumenta in torculari*, Judic. 6. num. 11. In quibus figurabatur ſacra Euchariſtia, & cùm eſſent tanti myſterii umbrâ protecti non ſolùm pœnam evaſerunt, ſed magnam Dei miſericordiam, ac benignitatem ſunt experti. Quartò. Promittitur filius Zachariæ & Sarai, *Geneſ.* 18. *n.* 10. & tamen dum Zacharias de ſe dicit, quòd ſit ſenex, caſtigatur, dum verò Sara de ſe aſſerit: *Num verè paritura ſum anus?* nullam pœnam recepit. Hæc enim antea occupata fuerat in peregrinis recipiendis, ac eorum cibis præparandis. Et quæ in miſericordiæ operibus fuerat occupata, nil mali poterat experiri: nam ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum.

Ubi majus beneficium, major obligatio. Chryſoſt. Judic. 6. Euchariſtia protegit ab omni malo. Eleemoſyna à pœna ne deſcendit.

QUÆSTIO XXVIII.

Qualenam fuerit Zachariæ peccatum?

DUo ſuppono. Primum, eum non dubitaſſe de potentia Dei; cognoſcebat enim ex Scriptura, Deum eſſe omnipotentem, & ſterilem vulvam Saræ, & Annæ aperuiſſe. Secundum, Zachariam cognoviſſe Angelum, qui ſecum loquebatur, eſſe bonum & ſanctum, ut notat Carthuſianus. Et hoc cognovit, ut ipſe ait, ex ejus modo loquendi, ac conſolandi, quem erga ipſum Angelus habuit. His poſitis, dico peccatum Zachariæ fuiſſe veniale. Hæc eſt communis ſententia. Ita D. Chryſol. *ſerm.* 90. Cajet. Maldonat. Beaulxam, & alii. Nec enim Deus, hominem juſtum, qui in omnibus mandatis, ac juſtificationibus uſque ad illud tempus inceſſerat, & promiſſione tanta dignum fecerat, in grave peccatum labi permitteret. Deinde, quia dubium non fuit ex pertinacia, ſed fortaſsè ex quadam admiratione. Si verò ipſe tam grave ſuſtinuit ſupplicium, ut eſſet tacens; non fuit tam in pœnam, quàm potiùs in ſignum, ut tenet D. Chryſolog. *ſerm.* 86. Denique, ut cognoſcas, quòd leves dubitationes circa Baptiſtæ magnalia, tanquam gravia peccata rigidè puniuntur. 64.

Carthuſ. Chryſol. Cajet. Maldon. Beaulxam. Dubitatio de laudibus Baptiſtæ punitur.

QUÆSTIO XXIX.

Quare Zacharias ab Angelo tam graviter puniatur?

REſpondeo primò. Quia Gabrieli non præſtitit fidem, & ſic ipſe dixit: *Quia non credidiſti verbis meis.* Secundò. Quia ipſe poſt Dei promiſſionem, ultra quam nihil eſt ampliùs deſiderandum, ſignum quæſivit. D. Chryſol. ſer. 90. *Ecce eris tacens; egit ergo Angelus, ait, ut tali documento Pontifex eruditus non dicat amplius, Unde hoc ſciam?* & latè proſequitur. Tertiò. Ut cognoſcas, quantum inter favores periclitetur homo; nam dum Zachariæ oratio exauditur, dum deſiderata impetrat, dum viſionem, ac locutionem Angeli meretur, ibi lapſum invenit. D. Chryſolog. ſer. 88. *Caro, inquit, nuſquam de ſua conſcientia eſt ſecura; Zacharias ipſo placationis tempore offendit; dum credit, dubitat; dum poſtulata promeretur, incurrit, condemnatur, munera ipſa cum ſuſcepit.* In majori favore labitur, Sacerdos. Quartò. Rigor pœnitentiæ auſteræ non ſubitò, ſed paulatim introducendus, non ab alienis, ſed à propriis, ac propinquis initiandus. Naſciturus erat Joannes, qui magnam toti orbi auſteritatem indicere: ideò priùs in propinquis ac majoribus ſuis præmittenda, ac oſtendenda erat: D. Aug. lib. 3. de mirabil. c. 1. t. 3. *Convenienti, ait, diſpenſatione factum eſt, ut Joannes poſtea hominibus victu, & veſtitu, & loco exempla pœnitentiæ præberet, & pœnitentiam prædicans etiam conceptionis ejus tempore pater pœnitentiæ modum ſibi ab Angelo impoſitum, donec illi naſcere-* 65.

Chryſol. In favoribus periclitatur homo. Idem. Rigida pœnitentia paulatim. Auguſt.

tur ſuſtineret. Antequam Joannes aliis prædicaret pœnitentiam eam ſuo parenti indicere ordinatum eſt, ut à ſuis inciperet. Quintò. Dum Zacharias petit ſignum, ejus ori clauſuram Angelus imponit. Beda. *Dat ſignum,* inquit, *quod rogatur, ut qui diſcredendo locutus eſt, jam tacendo credere diſcat.* Signum exoptatum exhibet Angelus, quo Zacharias credat, & ita eadem res extitit ſupplicium, & beneficium: ſupplicium delinquenti, beneficium obſecranti.

Beda. *Eadem res ſupplicium, & beneficium.*

QUÆSTIO XXX.

Quare tali pœna mulctetur?

66. Ambroſ. Euthym. Theoph. Mariana. Beda. *Supplicium dat intellectum.* Theoph.

HOc punitur ſupplicio, ut ſit mutus; immò etiam, ut voluit Divus Ambroſius, Euthymius, & Theophylactus, Mariana. Et ſurdus, quare? Reſpondet primò, Beda. *Dat ſignum,* inquit, *quod rogatur, ut qui diſcredendo locutus eſt, jam tacendo credere diſcat.* Supplicium aperit oculos, & dat intellectum, & qui loquendo delinquit, tacendo emendetur. Secundò. Theophylactus: *Meritò,* ait, *duo hæc paſſus eſt, & quod non audiret, & non loqueretur; quia enim non obedierat, condemnatur, ut ſurdus ſit, & quia contradixerat, ut ſileat.* Hoc ſupplicium delicto maximè proportionatur; qui enim non credendo delinquit, meritò ſurditate punitur, cùm fides ſit ex auditu; qui verò verbis contradixit, taciturnitate deprimitur.

67. Ambroſ. Auguſt. Peluſiot. Francon.

Tertiò. Divus Ambroſius *hic*, Divus Auguſtinus *lib.3. de mirabil. cap.1.* Divus Iſidorus Peluſiota *lib.1. epiſtol.257.* Franconius Abbas *tom.7. de gratia Dei.* Myſterium agnoſcunt quod Zacharias typus extiterit antiquæ legis, quæ adveniente tuba Evangelica, ſilentio condemnata eſt eſt ut ampliùs non loquatur: *Lex enim, & Prophetæ uſque ad Joannem.* Unde ait hic D. Chryſoſtomus, *Joannes Apoſtolorum vox, ſilentium Prophetarum.* Vide hic Divum Bonaventuram. Quartò: Divus Chryſologus ſermon. 90. *Non poteris loqui, ait, ut ex te, in credendi regulam conſequaris, & vernaculo exemplo, Deum poſſe credas, facere quod promittit.* Ac ſi dicat, quod familiari ſigno ad credendum maximè cogeretur: nam quæ domeſtica ſunt, ac intra propriam domum, maximè movent. Idem Chryſologus ſerm.89. *Ille non dedignatur à filio verbo recipere, cui dederat vitam.* Voluit Angelus Zachariam honorare, ut reciperet loquelam à filio, & non ab extraneo; tum ut Joannis gratitudo oſtenderetur, qui tanti beneficiis ſuos parentes proſequebatur.

68. Quare dixit Angelus: *Non poteris loqui uſque in diem, quo hæc fiant,* quod fuit uſque ad circuncisionem; cùm tamen tunc omnia denuntiata ab Angelo non eſſent facta, nec impleta, præcipuè, quoad ſecundam partem: *Ut convertat corda patrum in filios?* Reſpondeo primò, quod Zacharias plectitur uſque ad circuncisionem, nominiſque impoſitionem, quod ipſe propria manu ſcripſit, ſicut dictum erat ab Angelo, quod Joannes vocaretur, hoc eſt enim Dei judicium, ut propria manu, ac proprio ſupplicio fateamur id, quod verbis contradicimus. Secundò. Quia hæc eſt Dei beneficentia, ut idem ſit incipere beneficium, ac perficere, & conſummare. Tertiò. Quia in ipſo Joannis nomine omnia promiſſa magnalia, tanquam in compendio claudebantur, & idem fuit tali nomine, ac omni prænunciata magnitudine condecorati. Quartò. Juſtorum pœna non eſt perpetua, ſed brevi tranſiens, nam Deus, ut juſtus punit, ut miſericors conſolatur, & ſublevat terminatione temporis, & ideo de ſe ait: *Ego percutiam, & ſanabo.* Quinto. Incredulitatis pœna differtur uſque ad Nativitatem Joannis, & ultrà durare non permittitur, ut ita beneficia manus Joannis à ſuis beneficia inchoaret. D. Chryſolog. ſerm. 80. *Egrediatur Pontifex geſtans in ore ſterilitatis indicium, ut cùm mater pareret filium, daret filius vocem, tunc Verbi Patre ederet ſacramentum, & daret ante natus patri veniam, quàm dilueret crimina vetuſta.* Vide ſuprà *c.5. n.30. & 50.*

Ad quod verbis contradicimus, fatemur factis. *In Joannis nomine omnia magnalia.* Idem. *Beneficia à ſuis inchoanda.*

Lucæ 1. n.21. Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur, quod tardaret ipſe in templo.

VERSIONES.

Syriacus. Populus autem ſtabat, ac præſtolabatur ipſum Zachariam, & mirabantur ſuper retardatione ipſius in templo.

EXPOSITIO.

POPULUS erat foris in atrio, Zacharias vero intus juxta altare thymiamatis, & ex tarditate, quæ facta eſt; tum ob colloquium cum Angelo, tum, quia Zacharias fortaſsè obſtupidus hæſit, populus admirabatur. 69.

QUÆSTIO XXXI.

Quare nullus ingrediatur templum?

CUm Zacharias tam longa mora tardaret in templo, nullus è populo ingreſſus eſt, ut eum excitaret, vel tantæ tarditatis cauſam videret. Reſpondet primo Cajetanus. *Quia nulli licebat intrare templum ſummo Sacerdote ibi exercente officium.* Secundo Theophylactus. *Uſque modò, ait, Judæus foris eſt, expectans verum Chriſtum Sacerdotem venturum: & miratur, quod tantum tardet.* Inter Zachariam, & Angelum in templo de lege gratiæ agebatur: ideo Judæus foris eſt, & non intrat, ſed tantùm de tarditate miratur. Tertiò. Nullus ex populo, vel ex Sacerdotibus, qui circa templum morabantur, ingreditur, quia nullus audebat ſe in alienum officium, atque in vicem alienam intromittere, ſed unuſquiſque in ſuo ordine ſtabat. 70.

Cajet. Theoph. *Cur populus Judaicus foris expectabat.*

Lucæ 1. *n*. 21. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt, quod viſionem vidiſſet in templo: & ipſe erat innuens illis, & permanſit mutus.

VERSIONES.

Syriacus. Et intellexerunt eum viſionem vidiſſe in templo, & ipſe nutu innuebat eis, & manſit mutus.

Euthym. Et permanſit mutus, & ſurdus.

EXPOSITIO.

71. EX tanta mora in templo, ac taciturnitate Zachariæ agnovit populus ipſum viſionem vidiſſe. *Et ipſe erat innuens illis.* Hoc aliqui referunt cum Carthuſiano ad viſionem; ipſe enim viſibili ſigno inſinuabat, ſibi aliquid divinum contigiſſe, ut populus affirmabat. Alii illud *innuere*, reducunt cum Cajetano ad id, quod ipſe ſignificabat, ſe eſſe elinguem, & impotentem ad loquendum, non ex aliqua ægritudine, ſed ex aliqua ſuperiori cauſa. Tertiò. Alii, & probabilius, illud *innuere*, intelligunt, quod ille iis diebus miniſterii ſui pro vocibus ad populum nutibus, ac ſignis utebatur: nam illud verbum *erat*, & *permanſit*, quandam conſiſtentiam, ac permanentiam denotant de eo, quod ipſe manſit mutus, & ſurdus, ut ſuprà dictum eſt.

Carthuſ.

Cajet.

QUÆSTIO XXXII.

Quare populus ſibi perſuaſerit, Zachariam viſionem vidiſſe?

72 QUare populus exiſtimavit potiùs ex taciturnitate, Zachariam viſionem vidiſſe, quàm ex aliquo delicto in ejuſmodi pœnam incidiſſe? Reſpondet primò Carthuſianus, *Voluit*, inquit, *Deus ſciri à populo, quòd ei Angelus apparuiſſet, & qualiter Angelus nativitatem Joannis prænuntiaſſe, ut populus inciperet ſe diſponere, ad fidem Meſſiæ.* Ac ſi dicat, quod voluit Deus, ut populus paulatim ad fidem Chriſti diſponeretur. Deinde ut ſignum de nativitate Baptiſtæ populus cognoſceret, & admiraretur, quia Baptiſtæ magnalia antequam videantur, & audiantur, admirationem excitant. Secundò. Diſpoſuit divina providentia, ut eſſet ſuſpicio de viſione facta, & non de pœna inflicta propter Zachariæ incredulitatem; non enim vult Deus, ut defectus, ac delicta Sacerdotum populus agnoſcat, ac percipiat. Unde ait Simon Caſſianus ſerm. de Baptiſta: *In templo multatus, egreſſus non loquitur.*

Carthuſ.

Peccatum Sacerdotum non divulgandum.

73. Tertiò. Populus de Sacerdote non malum reputat, ſed tantùm bonum, nempe impotentiam loquendi contigiſſe, non ex delicto, ſed ex viſione. Unde nota, quanto diſcrimine ſe juſtus habeat erga ſe, ac alios: nam populus orans in atrio Dei, de Sacerdote malum nec loquitur, nec præſumpſit, ſcilicet non crimen commiſſum, ſed apparitionem ei factam. At Zacharias, ut ſanctus, de ſe nutu non innuit, ut vult Cajetanus, angelicam offenſionem habitam, ſed defectum, ac impotentiam, loquendi inflictam. Quartò, quod eſt literale, tanta erat ſanctitas Zachariæ, ut nullus de eo malum ſuſpicaretur, & cum aliunde ipſe totus mirabundus veniret, intellexerunt omnes eum viſionem vidiſſe.

Juſtus non cogitat malum.

Lucæ 1. *n*. 23. Et factum eſt, ut impleti ſunt dies officii ſui, abiit in domum ſuam.

VERSIONES.

Syriacus. Cúmque impleti fuiſſent dies miniſterii ejus venit in domum ſuam.

Vatablus. Porrò autem ut impleti ſunt dies muneris ejus.

Theophylact. Et accidit ut impleti ſunt dies.

EXPOSITIO.

EXPLETA vicis, ac miniſterii ſui hebdomada, quo tempore Sacerdotes ſecundùm legem, non ſolùm ab uxorum complexu, ut notat D. Bonaventura, ſed etiam ab ipſo domorum ſuarum abſtinebant ingreſſu; quia non illicita pro tempore, ſed etiam illorum occaſiones vitandæ ſunt. Ex hoc conſidera cum Theophylacto, quales eſſe debeant Sacerdotes novæ legis, qui ad divinum miniſterium quotidie accedunt. Peracto ergo tempore functionis ſuæ profectus eſt Zacharias in domum ſuam, quæ non in Hieruſalem, ſed in montanis erat Judææ: Et quamvis tam lætum de filio acceperit nuntium, non ſtatim vadit in domum, donec dies miniſterii adimpleantur. Primò. Quia deſerere munus hebdomadæ ſuæ, non licitum erat. Secundò. Ut juſtus, ac timoratus magis præ oculis habebat, quæ ad cultum, & honorem Dei pertinebant, quàm quæ ad proprium commodum, & affectum ſpectabant. Tertiò. Ut prudens non lætitia quaſſatur, ac gaudio effervecit, ſed omnia prudenter, graviter, ac maturè facit, in ſuoque ordine diſponit. 74

Bonav.

Theoph.

Omnia maturè diſponenda.

Lucæ 1. *n*. 24. Poſt hos autem dies concepit Elizabeth uxor ejus, & occultabat ſe menſibus quinque, dicens.

VERSIONES.

Syriacus. Et factum eſt poſt dies illos, ut uterum ferret Elizabeth uxor ipſius, & occultaret ſe quinque menſibus, ac dicens.

Vatablus. Occultabat ſe ipſam menſes quinque.

Arias. Abſcondit ſe menſibus quinque.

EXPOSITIO.

75. HIc multa modeſtè ſcribendo ſuppreſſit Evangeliſta, regreſſum Zachariæ in domum ſuum, congreſſum ejus cum uxore, hujúſque admirationem de ſilentio viri, qui indiciis, ac nutibus aliquid magni de prole habenda indicavit. Poſt ergo dies functionis ſuæ ſacerdotalis Zacharias ivit in domum ſuam, ubi Elizabeth concepit, quæ ſe occultavit per menſes quinque completos: nam Annunciatio ad Virginem facta eſt menſe ſexto; ut dicemus capite ſequenti.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare ſe occultaverit Elizabeth?

76. Origenes. Boſtrenſ. Ambroſ. Theoph. Euthym. Beda.

REſpondent primò Origenes *in Luc. hom. 6.* Titus Boſtrenſis, D. Ambroſ. Theophylact. Euthymius, Beda, & alii *hîc.* Hoc pudori, ac verecundiæ Elizabeth adſcribunt; verecundabatur enim, quod concipiendo ſenili ætate riſui ſe omnium exponeret, tum quia novum, & inſolitum erat, quod ſenex mulier conciperet. Unde ait Chryſologus ſerm. 92. (Chryſol.) *Occultabat ſe menſibus quinque; quia etſi erat divini muneris, ſui tamen temporis non erat, quod habebat.* (*Juſtus beneficiis humiliatur.*) Secundò. Ut erat quid mirabile, quod ſenex conciperet, noluit, ut prudens, rem divulgare, niſi tempore, quo uteri tumore, omnes aſſerenti fidem præſtarent, ut ſic non tam verbis, quàm operibus crederetur. Tertiò. Ita ſe res habent ſæculi hujus, quæ non obtentæ deſiderium excitant, poſſeſſæ verò moleſtiam producunt. Elizabeth, dum extitit ſterilis, filii deſiderio tenebatur, dum videt ſe concepiſſe, verecundatur: ad quod reſpexit Chryſol. ſer. 92. (Chryſol.) *Modo, ait, fatigat conceptus verecundia, quandiu negati partus ærumna afflixit.* Quartò, Agar, dum concepit, in ſuperbiam elata dominam ſuam deſpexit. At Elizabeth, dum concepit, humiliatur verecundia affecta. D. Bonaventura in præſenti. (Bonav.) *Occultabat ſe menſibus quinque, ait, hoc enim erat ſignum humilitatis, & pudicitiæ. Non ſicut Agar ancilla, de qua dicitur,* Geneſ. 16. *quæ concepiſſe ſe videns deſpexit dominam ſuam.* Ob humilitatem Elizabeth vetula occultabat, ſe ne quid magnum diceretur de ea, quod in ſenectute concepiſſet, ut Sara, & Anna.

QUÆSTIO XXXIV.

Quare quinque menſibus ſe occultaverit?

77. Origen. Ambroſ. Beda. Theoph. Paſchaſ.

REſpondent primò Origenes, D. Ambroſius, Beda, Theophyl. & alii, quod poſt tranſactum quintum menſem ceſſaverit Elizabeth pudor ex eo, quod vidiſſet Virginem etiam concepiſſe; nam ubi majora apparent, minora redduntur facilia. Secundò Hugo, *Nemo*, ait, *ſibi datam gratiam proferat in publicum, donec oriatur ei ſpes ſalutis, occultatur conceptus Ioannis, uſque dum Ieſus concipitur.* (*Ioannes manifeſtatur ad Chriſti conſpectum.*) Tantus enim erat Joannes, & ut Chriſti vox noluit videri, nec in orbe publicari à Chriſto ſeparatus, ſed ad illius conſpectum.

Tertiò. Et germana ratio Elizabeth conceptum occultavit, quandiu ut naturalem agnovit; at ubi cœleſti gratia affectum ſenſit, ſtatim evulgavit. Juſti enim non id, quod naturale eſt, ſed ſupernaturale æſtimant, ac magnifaciunt. D. Ambroſius hîc: (Ambroſ.) *Erubeſcit*, ait, *Elizabeth onus parentis quandiu neſcit myſterium religionis, & ubi id intellexit, illa, quæ occultabat ſe, quia conceperat filium, jactare ſe cœpit, quia gerebat Prophetam.* Quartò, Beda & Zacharias Epiſcopus ad ſenſus morales confugiunt. (Beda. Zachar.) Quinque menſibus Elizabeth occultat conceptum, ſive quia Moyſes quinque libris myſteria Chriſti parabolatim deſignat: ſive quia ipſa lex Chriſti diſpenſationem in quinque mundi ætatibus per Sanctorum facta, vel dicta figurat. Et Incarnatio Chriſti ſexta ſæculi ætate ad legis impletionem facta eſt, ſexto enim menſe mittitur Angelus ad Mariam Virginem. 78.

Lucæ 1. n. 25. Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines.

VERSIONES.

Syriacus. Nempe iſta fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit me, ut auferret opprobrium.

Arias. Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus inſpexit auferre opprobrium meum in hominibus.

Vatablus. In diebus quibus reſpectum habuit ad auferendum opprobrium, &c.

EXPOSITIO.

SIc fecit Dominus, ut ſterilis conciperet; 79.
& hoc in diebus, in quibus mihi beneficiis propitius fuit, auferendo opprobrium meum; nam ſterilitas apud Hebræos in dedecus reputabatur, Geneſ. 30. n. 23. (Gen. 30.) Rachel, dum peperit, ait: *Abſtulit Deus opprobrium meum.* Duo hîc conſidera. Primum gratum animum Elizabeth, nam totum opus in Deum revocat; ait enim diebus, quibus reſpexit Deus. Secundum quod opprobrium appellat inter homines, & non apud Deum; nam id, quod apud homines pro injuria, & infamia reputatur, apud Deum ſæpe magnam meriti & præmii cauſam habet. Sterilitas, quæ apud Hebræos reputabatur infamis; aliquando tamen pro merendi motivo dabatur à Deo: ſic mulieres ſanctiſſimæ ſæpè infœcundæ fuerunt, Sara, Rebecca, Rachel, Anna Samuëlis mater, ac etiam Sanſonis mater, *Judic. c. 13. n. 2.*

CAP. V.

Annunciatio Angelica ad Virginem.

Lucæ 1. *n.*16. In menſe ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.

VERSIONES.

D. Ambroſ. in comm. Eodem tempore miſſus eſt Angelus, *&c.*

*D. Irenæus, lib.*3.*c.*11. In ipſo tempore miſſus eſt Angelus, *&c.*

EXPOSITIO.

1. CIRCA hanc divini Verbi Incarnationis legationem multa hîc breviter annotantur ab Evangeliſta. Primò tempus, *menſe ſexto*; hoc eſt, ab eo tempore quo Angelus Zachariæ apparuit, vel à conceptione Joannis, ut communiter exponunt D. Ambroſius, Theophylactus, D. Bonaventura, Beda, & alii. (Ambroſ. Theoph. Bonav. Beda.) Secundò. Perſona mittens, hoc eſt miſſus à Deo; hîc autem Deus ponitur pro tribus perſonis divinis; quia cùm hæc miſſio ſit ad extra, communis eſt toti Trinitati. Tertiò Perſona delegata, hoc eſt, *Angelus Gabriel.* Quartò Sanctiſſima Virgo, ad quam legatio mittitur. Quintò. Locus. *In civitatem Galilææ, & cui nomen Nazareth*; erat enim civitas parva juxta montem Thabor ſita, in Galilæa inferiori fundata, ubi Maria, & Joſeph habitabant. Sextò exponitur modus legationis: *Concipies, & paries*, &c. de quibus omnibus infrà dicendum eſt. Nota hîc cum Dionyſio Carthuſiano, (Carthuſ.) quod Angelus hîc cuncta myſterii hujus tam diſtinctè, ac planè elucidat, ut hæc legentes, ac audientes, quaſi præſentia oculis animi proponamus, atque cum ſumma intentione, devotionéque ſingula quæque diſtinctè penſemus.

QUÆSTIO I.

Quare ſexto poſt conceptum Joannis menſe incarnetur Verbum?

2. RESpondetur primò ex D. Auguſt. *tract.*27 *in Joan.* (Auguſt.) quod quinarius numerus imperfectus eſt, & ideo lex vetus ut imperfecta, quinque libris continebatur, & Joannes qui typus erat legis, quinque menſibus Chriſti conceptionem præcedit. At numerus ſenarius perfectus eſt, & ideo homo, qui inter cætera Dei opera perfectiſſimus eſt, ſexto die conditus eſt. Chriſtus autem Dominus, qui ſecum omnem perfectionem adduxit, ſexto etiam menſe concipitur. (*In Chriſto omnis perfectio.*) Secundò. Beda, *Quia*, ait, *Chriſti incarnatio, vel ſexta ætate ſæculi futura, vel ad impletionem legis erat profutura, rectè ſexto menſe concepti Joannis miſſus ad Mariam Angelus naſciturum nuntiat Salvatorem, unde dicitur in menſe ſexto.* Tertiò Hugo. (Hugo. *Creatio, & operatio.*) In ſexto menſe concipitur, quia ſexta die hominem creavit, pro cujus reparatione homo fieri voluit, ut ſic reparatio, ac creatio mutuo ſibi reſpondeant.

QUÆSTIO II.

Quare non aliter deſcribatur tempus?

3. CUm Evangeliſta Verbi incarnationem narret, tempus non numerat à creatione cœli & terræ, vel ab eductione populi ex Ægypto, vel ab exordio anni; apud Hebræos enim menſis ille Martii initium anni erat; illi namque dupliciter annum computabant, unum, qui vulgaris dicebatur, & à novilunio Septembris incipiebat: alterum, qui vocabatur Sacer, à Martiíque æquinoctio exordiebatur. Ita teſtatur Genebrardus in initio ſuæ Chronographiæ. (Genebr.) Ad quæſtionem multipliciter reſpondet Tolet. *annot.*39. (Tolet.) Primò, quod cùm dicitur, *menſe ſexto*, annus poſterior cum priori conjungitur, ut ſic Deus novi, & veteris Teſtamenti auctor oſtendatur, qui veteribus nova contexuit & quæ imperfecta præceſſerant, perfecit. Secundò, ut Chriſtus hoc modo ſignificetur omnium Salvator, non tantùm eorum, qui poſt eum, ſed eorum etiam, qui ante eum ſecundùm carnem fuere. Ita, & alia ſimilia Toletus.

4. Tertiò reſpondeo, quod dum gravia, ac mirabilia narrantur, à re maga ſumitur computatio, ut fiebat apud Romanos. Ab urbe condita, & olim apud Hiſpanos ab Auguſto. Evangeliſta non à creatione cœli, ac ſpirituum Angelicorum, nec ab exordio anni, ſed à conceptione Joannis cœpit tempus numerare, quia hanc præ cæteris mirabiliorem exiſtimavit. (*Joannes magnum opus.*) Quartò. Diſpoſuit Deus, tam intimam eſſe inter Verbum incarnatum, & Joannem conjunctionem, ut anni Chriſti non aliter, niſi in ordine ad Joannem recenſerentur. (*Inter Chriſtum & Joannem unio magna.*) Quintò. Quia Joannes quodammodò fuit initium legis Evangelicæ, illius enim conceptio propter Chriſtum facta eſt, & ipſe ut lucerna, ac præcurſor cœpit Chriſtum prædicare, digitóque oſtendere, & ideo dicitur Matth. 11. n. 12. (Matth. 11.) *A diebus Joannis Baptiſtæ regnum cœlorum vim patitur*, & ideo rectè utriuſque dies, & anni conjunguntur.

QUÆSTIO III.

Quare non dicatur Angelus miſſus à tribus divinis Perſonis?

5. DE perſona mittentis quare dicitur Angelus miſſus à Deo, & non à tribus divinis perſonis, cùm hæc legatio à tota Trinitate ſit facta, ut dixi in expoſitione? Reſpondeo primò, ut jam dixi, quod ſub nomine Dei intelliguntur tres divinæ perſonæ. Secundò, quod in veteri Teſtamento, quando miſſio fiebat, ſub nomine Dei tantùm dicebatur, Daniel. 6. n. 22.

Daniel.6. 1.Reg.16. Hier.25. *Ex methodo dicendi auctor.*

Deus meus miſit Angelum ſuum. 1.Reg.16.num.1. *Me miſit Deus, ut ungerem te.* Hierem.25.num.4. *Miſit Dominus ad omnes ſervos.* Ergo etiam quando fit miſſio in novo Teſtamento, ſub nomine Dei fit, ut intelligatur ex eadem dicendi, & operandi methodo, quod novi & veteris Teſtamenti idem ſit auctor. Tertiò. Promiſſiones Incarnationis factæ ſunt ſub nomine Dei: Deus enim pollicitus eſt ad Abraham, *Geneſ.22. n.28.* ad Iſaac, *Geneſ.26. n.5.* ad Jacob, *Geneſ.18.n.15.* Ergo rectè dum opus exhibetur, ſub nomine Dei fit, ut idem nomen, quod veluti adſtrictum, & obligatum erat, opus ipſum adimpleat, ac perficiat. Quartò. Angelus multa dicturus erat de laudem, ac honorem Chriſti, qui eſt ſecunda Trinitatis perſona: non declaratur expreſsè Trinitas, ut ſic nomen filii taceatur, ne legatio ad ejus magnalia declaranda ei manifeſte attribueretur; laus enim aliundè proveniens ſpecioſior eſt. Diſcipulis ſuis ait Salvator: *Paraclitus autem ſpiritus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia,* Joan.14.n.16. Sed cur hoc tribuit Patri, cùm Spiritus miſſio Patri, & Filio tanquam perſonis, à quibus procedit; ut docent Theologi, cum D.Thoma 1.*part.q.43 art.8.in corpore*, conveniat. Imò Chriſtus Dominus de ſe dixit: *Expedit vobis, ut ego vadam, ſi enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos,* Joan.16. num.7. Cur ergo in loco, quem expendimus, miſſio Patri tantùm adſcribitur, dicebat enim: *Quem mittet Pater in nomine meo,* id, ut explicat Theophyl. *in gloriam nominis mei?* Meritò etenim divinus Magiſter, ut ſuis explanet Diſcipulis quàm neceſſaria ſit ejus in cœlum aſcenſio, ait: *Cùm abiero mittam eum ad vos;* quando verò explicat, quod Spiritus ſanctus ad ſuas laudes, atque glorias publicandas ſit adventurus, non ſibi, ſed Patri, tanquam perſonæ diſtinctæ hujuſcemodi miſſionem refert, ne ad ſuas laudes decantandas Spiritum mittere videretur, cùm eas divulgare ad alium ſpectet.

Qui eſt adſtrictus, ſe deobliget. — *Laus non ab ore proprio.* — Joan.14. — S.Thom. — Joan.16. — Theoph.

QUÆSTIO IV.

Quare per Angelum declaretur hoc Myſterium?

6. POterat Deus hoc myſterium per ſe ipſum immediatè Virgini manifeſtare, noluit tamen niſi per Angelum. Reſpondent communiter ſancti Patres, D.Auguſtinus *ſerm.13. de Nativitate*, D. Bernardus *ſerm. 2. de Pentecoſte*, Beda *homil. de Annunciat.* Divus Irenæus *lib.5. cap.19.* D.Chryſologus *ſerm.2. de Annunciat.* cujus hæc ſunt verba: *Audiſtis, ait, agit, ut homo curſibus eiſdem, quibus dilapſus fuerat ad mortem, rediret ad vitam: agit cum Maria Angelus de ſalute, quia cum Eva Angelus egerat de ruina.* Ac ſi dicat primò, ut per eandem viam homo reſurgat ad vitam, per quam lapſus fuerat ad mortem. Deinde ſecundò, ut natura angelica miniſterio tanti operis efferatur honore, quæ injuria erat depreſſa, cùm ex ea prodiiſſet Lucifer, qui primus parentes à ſuo ſtatu dejecerat. Tertiò, ut meritum beatiſſimæ Virginis magis eluceſceret; præclarior enim fuit illius fides in myſterio tam difficili fidem Angelo adhibere, quàm ipſi Deo immediatè revelanti; & hæc fides laudatur ab Elizabeth, dicente: *Beata, quæ credidiſti.*

Auguſt. Bernard. Beda. Irenæns. Chryſol. — *Per eandem viam ſalus, qua perditio.* — *Affectus injuria nobilitatur.*

Quartò, & moraliter. Angeli hominem de paradiſo ejecerunt, Angeli Sodomam caſtigarunt, Angeli in exercitu Sennacherib magnam ſtragem ediderunt, & tamen Angeli hîc humanæ non dedignantur miniſtrare naturæ, Regis enim famuli pro conditione Domini facies induunt; ſi Rex iraſcitur, excandeſcunt omnes; ſi erga aliquem benignus, & affabilis eſt, eundem omnes diligunt, ac venerantur. Quintò. Inter magna hujus myſterii miracula, pondera; quod advenit Angelus, ut homo, qui per naturam inferior erat, per gratiam ei ſuperior eſſet. Rigidè homines fuerunt inferiores ſibi eſſe æquales, ſuperiores verò nullo modo. Omnes Babylonis Satrapæ Danielis ſcientia à morte ſunt liberati, *c.2. n.15.* & tamen mortem in eum machinabantur omnes; pro Daniele nullus erat, *c.6 n.2.* Daniel è captivitate, ac ſervus erat, ut hîc ponderat Theodoret. *Et tamen Rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne regnum.* Ideò Principibus valde moleſtum erat, hominem conditione inferiorem ipſis eſſe præpoſitum. D. Paſchaſ. lib.1. in Matth. *Dolebant Principes captivum in omni regno dominari.* Maximè doluit Eſau, quod ſibi Jacob præriperet benedictionem, ita ut diceret: *Veniet dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Geneſ.27. n.41. Sed cur ita ira exarſit in fratrem? Cur, ut ait Lyppoman. non cogitat Dei judicium? Cur non conſiderat, eſſe Jacob venditam à ſe benedictionem? Cur tandem non conſolatur ampliſſima benedictione, quam à patre impetravit? Quare ita exarſit; dum benedixit Iſaac dixit: *Fratri tuo ſervies*, Gen.27.n.40. Ideo ira exarſit Eſau, & furor non quieſcit, quia ſe videt majorem natu fratri minori ſubjici. Moleſtiſſima res eſt, ut primus inferiori ſubdatur, ac humilietur. Procopius, *Eſau, ait, non tam indignatur, quòd benedictionem nequit percipere, quàm quòd cernit fratrem benedictione dignum habitum, ob eam rem ſe illa excidiſſe.* Concutitur dolore non tam ob donum amiſſum, quàm potiùs ob minorem fratrem ſibi prælatum. 7.

Durè ferunt homines inferiorem ipſis aquari, — Theod. — Paſchaſ. — Gen.27. Lyppom. — Procop.

QUÆSTIO V.

Quare non per Hominem, ſed per Angelum hæc mittatur legatio?

REſpondent primò, D. Hieronymus *ſerm. de Aſſumptione*, D. Chryſologus ſerm.143. *Quia ſuper, inquiunt, Angelis eſt cognata virginitas, incarne præter carnem vivere, non terrena vita eſt, ſed cœleſtis.* Quia ergo ſanctiſſima Virgo adhuc vivens cœleſtem vitam, ac puritatem agebat, ideo cœleſtis nuntius ad eam venit. Secundò D.Gregorius Thaumaturgus ſermon. 3. de Annunciatione, *Miſſus eſt, inquit, ſervus incorporeus ad Virginem immaculatam, miſſus eſt peccato liber ad corruptionis, ſeu labis expertem.* Ad puriſſimam Virginem ab omni peccato liberam, non homo, qui ſaltem originali erat infectus, ſed Angelus ab omni macula expers, nuntius erat aptus, & conveniens. Tertiò infrà idem S. Gregorius Thaumaturgus eodem ſermone. *Angelus cum Virgine loquitur, ait, ut non amplius* 8.

Hieron. Chryſol. — Gregor. Thaumat. — *Coram Virgine ſolus ſine peccato apparuit.*

Exemplum efficax. *amplius cum muliere ſerpens loqueretur.* Adeò potens eſt exemplum, ut nulla fœmina cum Dæmone jam loquatur ex eo, quod videt aliam fœminam cum ſancto Angelo habere ſermonem. Quartò. Mittitur Angelus, ut non ſolùm cognoſcamus, Angelos, tantum non invidiſſe bonum, quod illis eſt denegatum, verùm de illo nobiſcum lætari, nobiſque de illo congratulari.

9. Tolet. Quintò. Toletus *anno* 44. inter alias rationes hanc aſſignat; Quia Deus aſſumere noluit naturam angelicam, ſed humanam, congruum fuit eos non omninò à tanti boni participatione excludere, idcirco nuntios efficit, maximè cùm & hoc myſterium ad eos etiam ſpectaret, nam eorum ruinæ implendæ erant. Sextò. Hic agebatur de humanæ naturæ remedio: homo enim ad hominum ſalutem valdè difficilis eſt; convenientior ergo fuit nuntius Angelicus; ſicut Chriſto Domino in agonia poſito, ubi de ſalute humani generis negotium agebatur, non homo; ſed Angelus apparuit, confortans eum, *Luc.* 22. *n.* 43. ut *ibi* dicam. Septimò. Mittitur Angelus ad ineundum pacis fœdus inter Deum, & hominem, Angeli enim ſunt Angeli pacis; homo verò indictum cum Deo ratione peccati bellum habebat. Ergo multò convenientior extitit Angelus legatus quàm homo, nam qui in bello erat conſtitutus, quomodo pacem daret? Aut de pacis negotio ageret? Octavò. De altiſſimo myſterio hîc agebatur: ſupremum ergo nuntium venire, conveniens fuit, ut ait D. Bernardus, de quo infra. Et D. Ambroſius hîc: *tantùm enim mandati myſterium, non omnis fuit, ſed Angeli ore promendum.* Nam ſi Deus in veteri Teſtamento per manum Angelorum multa antiquis Patribus revelavit, & diſpoſuit, quæ omnia ad hoc opus ordinabantur, quanto magis congruebat, hoc miſterium per Angelum declarari.

Homo ad ſalutem hominum difficilis.

Qui in bello eſt, pacem dare non poteſt.

Bernard. Ambroſ.

10. Idem. Nonò. Perpende altum acumen Divi Ambroſii *lib.* 2. *in Lucam. Ita* S. Pater: *Sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, ſolam Angelus reperiret, ne quo degenere depravaretur affectu, ab Angelo ſalutatur.* Non aliquis ſanctiſſimus Patriarcha ex antiquis, ac parentibus Virginis, ut Abraham, vel Iſaac, non aliquis Propheta eximius in gratia, ac juſtitia, ut Hieremias, vel Elias, ad Virginem mittitur, nam quilibet ex his, quamvis alto ſanctitatis apice emineret, tamen homo erat; *Ne quo degenere depravaretur affectu*, Angelus ad Mariam venit, nam adeò tenera, & delicata res eſt virginitas, ut ex ſuo genere, ac natura depravetur affectu, ſi interveniat ſolitarium colloquium puellæ Virginis cum viro, etiam ſanctiſſimo, ac de re ſanctiſſima, qualis erat Incarnatio.

Colloquium mulieris cum viro periculoſum.

11. Cantic. 8. *Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ hinnuloque cervorum ſuper montes aromatum*, Cant. 8. n. 14. Maximè inquirenda eſt cauſa, ob quam Chriſtus Dominus ſuis dilectis, ac amicis præcipiat tam velociter fugere, ut capreæ, hinnulíque cervorum curſum imitentur? Sine dubio eis mandatur fuga à ſermocinatione mulierum, & Virginum Hieruſalem. Sed colloquium juſti, ac dilecti Dei, qualenam erit cum pia fœmina? Utique de re ſancta, & utili. Et tamen ei mandatur, terga vertere, fugam inire, & non quolibet modo, ſed velociſſimo curſu cervorum, quando à facie venatoris fugiunt. Philo Carphatius *in fine commentariorum in Cantica*, ita præfatum explicat locum, & ait, *Cervorum naturam æmulatus fuge fœminam, quam quidem non videre prima victoria eſt: ſecunda, non alloqui: tertia non attingere, nam ſi facies fœminea aculeus eſt peccati, quid erit alloquium, ac tactus?* Semper enim ex ſermone mulieris cum viro coinquinatur affectus. Somniavit Joſeph, *Circumſtantes manipulos fratrum adorare manipulum ſuum.* Et iterum ait, *Vidi Solem, & Lunam, & undecim ſtellas adorare me*, Geneſ. 37. n. 7. & 9. Ubi, ut auctor eſt Philo *libro de Ioſeph*, Dominus ei apparuit, quomodo ipſe erat in terra Ægypti dominaturus, & à fratribus adorandus, quod mediante venditione adimplendum erat. Sed cur ei non repræſentatur, quomodo ab impudicis dominæ ſuæ blanditiis erat impetendus? Cur hoc abſconditur, cùm cætera pateſiant? Noluit Deus, ut ſanctus juvenis etiam per ſomnium haberet mulieris repræſentationem, atque colloquium; nam, ut ait D. Hieronymus adversùs Jovinianum: *Cogitatio mulieris mentem momordit, coinquinat affectum.*

Philo. Geneſ. 37. Philo. Hieron.

Quæstio VI.

Quare non Seraphim, vel Cherubim, ſed Angelus mittitur?

RESpondeo, quod Seraphin eſt Spiritus in amore accenſus, Cherubim ſcientia plenus; at verò Angelus ex natura ſua ad miſſiones, ac legationes eſt deputatus, Deus optimus maximus alium mittere noluit, ſed qui hoc ex munere habebat. Nullus ſubſtitutus, ac alterius vices agens, officium ſibi commiſſum rectè exequitur. *Qui mandas ſalutes Iacob.* Pſalm. 43. Multi enim Prophetæ miſſi ſunt, & tamen cùm eſſent, veluti in alterius locum ſubrogati, remedium homines minimè aſſecuti ſunt. At ubi Chriſtus Dominus advenit, qui ex natura ſua, ac officio ſalus erat, ſtatim ſanitatem habuerunt. Unde dixit Guerricus Abbas ſermone de Annunciatione, *Si ſalutem mandares, & non dares, non ſalvaretur homo.* 12.

Bonus Miniſter qui ex officio eſt. Pſal. 43. Guerric.

Quæstio VII.

An Deus immediatè per ſe ipſum, aut interventu ſuperiorum Angelorum, legationem hanc Gabrieli revelaverit?

PRo cujus reſolutione ſupponenda eſt celebris doctrina D. Dionyſii *lib. de cœleſti Hierarchia cap.* 3. 4. 7. & 8. D. Damaſceni *lib.* 2. *cap.* 3. S. Thomæ 1. *part. quæſt.* 196. *art.* 1. & 2. quod celſiores ſpiritus immediatè à Deo erudiuntur, & ipſi facienda inferioribus indicant; ac proinde ſuperiores illuminant inferiores, & prima Hierarchia ſecundam, & ſecunda Angelos tertiæ. Et ſic dum de populi liberatione ageretur, unus Angelus ex poteſtatibus clamavit ad Gabrielem, Danielis 8. num. 16. *Et audivit vocem viri, & clamavit, & ait: Gabriel, fac intelligere iſtam viſionem.* Ita etiam in præſenti quærimus: An Gabriel ſit 13.

D. Dionyſ. Damaſc. S. Thom. Dan. 8.

immediatè illuminatus à Deo de hac legatione : an per ſuperiores Angelos ? Prima ſententia eſt, quod Gabriel immediatè acceperit in hoc legationem à Deo. Ita D.Chryſoſt.in orat.*de Annunt.* apud Metaphraſt. D. Dionyſius Carthuſianus *hoc loco*, Clichtoveus *lib. de Annunt. c.*2. D. Bern. *homil.* 1. *in Miſſus eſt*, & addit S.Pater. *Ideo dictum eſt ab Evangeliſta, miſſum Gabrielem à Deo, ne cui,vel beatorum ſpiritum ſuum Deus,antequam Virgini,revelare putetur conſilium,excepto dumtaxat Archangelo Gabriele.* Secunda ſententia eſt, hanc legationem miſſam fuiſſe, interventu aliorum Angelorum; imò cum magna lætitia,& exultatione totius cœleſtis Curiæ. Ita Simon Caſſianus *ſermon. de Annunciat.*

(Chryſoſt. Carthuſ. Clichtov. Bernard. Caſſian.)

14. At ſi illa prima Patrum ſententia retineatur dubium eſt, quare Gabriel, dum mittitur ad Danielem, pro explicanda promiſſione de populi libertate, illuminatur ab alio Angelo ? *Clamavit vir? Gabriel fac intelligere;* at verò dum hîc venit, delegatus ad Virginem, immediatè eruditur à Deo ? Reſpondeo, quod hîc Angelus à Deo illuminatur immediatè, quia realiter aſportabat executionem ſalutis. At verò,dum Gabriel ad Danielem venit,ab alio mittitur Angelo,quia afferebat remedium in ſpe,ac futura promiſſione:ſolus enim Deus præſentialiter medetur, ac beneficiis tibi adeſt : creatura verò in ſpe, ac in aliud tempus pollicendo. Notavit Tertullianus *l.*1.*de Baptiſm.* quod Deus in initio orbis creavit fontes, homines verò foderunt ſibi puteos:fons ut Dei donum, aquam infundit præſentialiter in manus, ac ſitim extinguit ; puteus verò utpote hominis beneficium aquam à longè, ac veluti in ſpe oſtendit. Gravis fames perurgebat tempore Eliæ, ac Pharaonis Regis Ægyptiorum ; dum verò Deus tempore Eliæ vult viduæ ſubvenire, *Hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus,* Regum 3. cap.17. n.16. ita ut in manibus eſſet famis levamen ; dum verò Pharao ſuis intendit adhibere remedium,exit edictum à Rege, *ut omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur, ſervetúrque in urbibus*,Geneſ.41.num.35. Sed quare unuſquiſque non conſtituit ſibi horreum,ſed tantùm ſub poteſtate Regis omne frumentum ſervatur in auxilium hominum?Ut non in manu veſtra, ſed aliorum habeatis remedium.

(*Solus Deus realiter medetur, homines verò cum ſpe.* Tertull. 3.Reg.17. Geneſ.41.)

Quæstio VIII.

Cujuſnam Angelici ordinis ſit Gabriel?

15. AD primum Seraphinorum chorum pertinere, teſtantur aliqui apud D. Thomam citandum, cum quibus conſentit Salmeron *l.*3. *tract.*3. Eſſe ſummum, ac ſupremum Angelum tenent D.Gregorius Magnus homil.3. in Evangel. *Summum Angelum venire dignum fuerat*, &c. Et D. Dionyſius *de cœleſti Hierarchia*, *cap.*4. & 8. D. Damaſcen. *orat.*2. *de Aſſumpt.* Tamen eſſe de Archangelorum choro, ad quos ſpectat, ſumma annunciare, tenent D. Gregorius *homil.*34. *in Evangel.* S. Bernardus *lib.*5. *de conſiderat. cap.*2. S. Thomas 3. *parte quæſt.*102. *ad quartum, ibi* Cajetan. Abulenſ. *c.*18. *Matth. quæſt.*60.Suarius *tom.*2. *ad* 3.*p. diſp.*9 *ſect.*1. Et hæc eſt verior ſententia. Sed quare non dicitur : Miſſus eſt Archangelus? Reſpondeo,quod Angeli nomen eſt officii id eſt, eſſe miſſum. Secundò. Archangeli nomen naturæ nobilitatem indicat, nomen verò Angeli ſignificat eſſe miſſum : & Gabriel magis gloriatur de eo, quod dicitur miſſus, ac ſervus Dei, quàm de nobilitate,ac ſplendore naturæ.Eſt enim inter omnia præſtantiſſimum, inter ſervos Dei annumerari.

(S.Thom. Salmeron. Gregor. Dyonyſ. Damaſc. Gregor. Bernard. S.Thom. Cajet. Abulenſ. Suarius. — *Magna nobilitas ſervire Deo.*)

Quæstio IX.

Quare potiùs Gabriel, quàm alius mittitur Angelus?

16. RESpondeo primò, quod Gabriel, ut docent S.Hieronymus *in cap.*8. *Daniel.* & S.Gregorius *homil.*34. idem eſt, ac Dei fortitudo ; rectè ergo ad hoc munus eligitur, ut annunciet Chriſtum, qui dicitur fortis : *Quis eſt iſte Rex gloriæ ? Dominus fortis,& potens.* Virtute enim divinitatis victoriam conſecutus eſt à Dæmone. Secundò Proclus. Gabriel, id eſt vir Deus, ſeu Deus homo, ſeu nobiſcum Deus.Proclus *hom de nativit.Domini*, quæ habetur *tom.*6. *Concilii Epheſini*, *cap.*7. acutè ait : *Et quid Gabriel, quæſo, interpretatum ſonat ? Audi, & diſce ; utique idem ſonat, quod Deus homo, quo deſponſationis myſterium facilius perſuadeat, res miraculum nominis ratione anticipat.* Meritò mittitur Gabriel,qui ſignificat idem, ac Deus homo, ut anticipata ſui nominis fama ad tantum myſterium ſuſcipiendum humanæ aures aſſueſcant ; res enim magnæ & inauditæ, non ſubitò proponendæ, ſed paulatim humana mens debet præmiſſa fama emollire, ut viſa re familiariùs perſuadeatur. Tertiò Cardinalis Petrus Damian. *orat.*1. *de Nativit.* exiſtimat Gabrielem eſſe Angelum cuſtodem Virginis ; ergo convenientiſſimè ad hoc munus electus eſt, nam ſicut ipſe pervigili ſolicitudine cuſtodiendo, Virgini inſerviebat, ita honorem, qui ex Virgine ad Angelos obvenire poterat, primò participare debebat. Quartò Incarnationis myſterium per Gabrielem promiſſum, & explicatum eſt, *Daniel. cap.*9.*num.*21. Congruebat ergo, ut per eundem eſſet Virgini intimatum, ut ponderat D. Julian. Archiep.Tolet.lib.2.contra Judæos in initio. *Jam ergo,ait,manifeſtum eſt,quod unus,idemque Angelus Gabriel fuerit, qui & præfixa illa tempora Danieli de Chriſti Nativitate aperuit, & partum Virginis præſentem eſſe monſtravit ; ad tempus itaque præfinitum occurrit, & olim à ſe dicta, operis efficientia eſſe convincit.* Optimè diſpoſitum eſt, ut fides, ac verbum à Gabriele datum in operis executione poſitum demonſtraret, ut ſemetipſum à promiſſione liberaret. Quintò. Hæc eſt divina conditio, ut ſi quemdam incipiat honorare, ſemper ad altiora promoveat, & dum fidelem miniſtrum inveniat,ejus functiones alterius interventu non impediat.

(Hieron. Gregor. Proclus. *Res magnæ non ſubitò proponendæ.* Damian. Julian. *Promittens ſolvat debitum.* *Deus miniſtrum fidelem in ſuo munere non impedit.*)

17. Sextò, & moraliter. Gabriel multas jam functus eſt legationes, ad Danielem, ad Zachariam, ac ad beatam Annam, ut tenet communis ſententia : ergo aptiſſimè ad hoc munus eligitur ; nam etiamſi alii eſſent Angeli ſuperiores, tamen de fidelitate, ac ſolertia Gabrielis magnum dabatur experimentum. Franconius Abb. tom.6. de gratia. *Eligitur, ait,nuntius unus ax multis militibus, tanto Rege dignus, tanto myſterio idoneus,tam ami*

(*Miniſter expertus.* Franco.)

amicæ legationis peritiſſimus. Ut inde tu diſcas, quod in negotiis magni ponderis, non tantum agas de miniſtro præclaræ auctoritatis, quantum de illo, cujus fidelitas jam eſt probata, per omniáque tentata. Cùm in magno periculo Saul eſſet conſtitutus, à Pythoniſſa expoſtulavit:
1.Reg.28. *Suſcita mihi Samuelem*, 1.Reg.28. num.11. Sed quare potius Samuelem, quàm Abrahamum,
Abulenſ. Iſaac, vel alium deſideravit? Abulenſis ibidem quæſt.27. *Voluit Samuelem*, ait, *quia ipſe prædixerat ei omnia, quæ futura erant ſibi.* Quamvis enim alii eſſent Patres, ac populi capita, & inde in majori opinione conſtituti; ipſe tamen Samuelem flagitavit, qui neceſſaria prædicere ſolitus erat, ac de cujus veritate magnum experimentum habebat. Cùm Jacob profectus tenderet in Ægyptum ad filium ſuum Joſeph, miſit Judam ante ſe ad Joſeph, ut nunciaret ei, & occurreret in Geſſen, *Geneſ.*46. *num.*28. Sed cur Jacob ad hoc non deſtinavit Ruben majorem natu, vel alterum è ſuis filiis? Sed Judam, qui contra Joſeph conſilium dederat? Jacob optimum habebat de Juda fidelitate experimentum, & quantum conatus eſt ſervare Benjamin, ita ut ipſe pro eo ſervituti ſe offeret, *Geneſ.* 44. *num.*33. Ideo ad hanc tanti ponderis eligitur legationem, quæ fidelem, & expertum optabat
Tex. Græc. miniſtrum. Textus Græcus apud Lyppomanum. *Ea cauſa id fecit, quia prudentiam Iudæ filii jam expertus erat, cum excuſationem ageret de adducendo Beajamin ad Ioſeph.*

QUÆSTIO X.

In qua ſpecie Angelus apparet?

18. Reſpondetur, quod humana, ac ſenſibili ſpecie indutum, pulcherrima, ac decora facie, &
Hieron. candida veſte ornatum ſe præbuit. Ita Divus Hie-
Auguſt. ronymus *epiſtola ad Euſtochium*, Divus Auguſti-
Ambroſ. nus *ſermone* 14. *de Nativit.* Divus Ambroſius *lib.*1.
Origenes. *de officiis*, Origenes *homilia* 4. *in Lucam*, Divus
Laurent. Laurentius Juſtinianus *ſerm. de Annunciat.* Clau-
Claudian. dianus *lib.*3. *de ſtatu animæ, c.*5. Iſte enim modus erat ſuavior, & humanæ naturæ congruentior. Et omnes apparitiones antiquis. Patribus factæ, viſibili ſpecie ſe habuerunt. Deinde valdè conveniens erat, ut Deus incarnandus per Angelum apparenti corpore indutum annuntiaretur. Dubium tamen hîc eſt, an Beatiſſima Virgo non ſolùm viderit corpus ab Angelo aſſumptum, ſed etiam ipſam in ſe ſubſtantiam angelicam? Negat
S.Thom. D.Thomas 3.*part.quæſt.*30.*art.*3.*ad primum*, putat enim, hoc conſentaneum non eſſe ſtatuti viatoris. Affirmat verò Auctor quæſtionum ad Antiochum
Alb. Magn. *quæſt.*12. quæ tribuuntur Anaſtaſio, Albertus
Suar. Magnus *ſuper Miſſus, cap.*149. Suarius *tom.*2. *ad*
Barradas. 3.*part.diſp.*9.*ſect.*2. Barradas *hic*, & alii. Ratio eſt, quia clara Angeli cognitio potuit Beatiſſimæ
Virgo vidit eſſentiam Angeli. Virgini communicari, ſicut de Eſſentia divina communiter conceditur; ergo valdè probabile eſt, hoc privilegium datum fuiſſe Beatiſſimæ Virgini, dum in via erat; igitur ad cognitionem hanc in tanti myſterii annunciatione eſt valdè veriſimile eſſe elevatam.

QUÆSTIO XI.

Quare Angelus non loquatur ex aëre cum Virgine?

Poterat Angelus ex aëre legationem ſuam Virgini exponere, ſicut legimus cum Abraha- 19.
mo feciſſe, ſed relinquendo cœlum ingreſſus eſt ad Virginem veluti humano modo deambulando? Reſpondet primò D. Baſilius Seleucus orat.1. Baſilius.
Cùm Gabriel, ait, *ad Deiparam Virginem miſſus ad inferiora hac deſcendebat, cœlos utique à tergo relinquebat.* Ac ſi dicat, ubi Angelo data eſt facultas accedendi ad Virginem, ita ab ejus conſpectu, ac ſanctitate captus eſt, ut cœleſtia tergo darentur, ad hoc ut ad ipſam appropinquaret. *Ob Virginis ſocietatem cœlum relinquitur.*
Tertiò. Gabriel agnoſcebat Virginem, ut Dominam, ac Reginam Angelorum, ſi ab aëre loqueretur, eſſet veluti in loco eminentiori, domum ergo ingreditur, ac coram ipſa genuflectitur, ut explicat Eccleſiæ pictura, ut ipſam tanquam Imperatricem, ac Domini ſui matrem veneraretur, atque adoraret, & ideo Abrahamo loquitur ex aëre, *Geneſ.*21. *n.*11. at verò Virgini genuflectens ante eam, vel quia Angelus habuit pro ſingulari honore quod in virgini domo ingrederetur. Vide *cap.*6. *quæſt.*20.

QUÆSTIO XII.

Quare vigilanti Virgini Angelus apparet?

Angelus non locutus eſt ad Virginem in ſom- 20.
niis, ſicut dupliciter apparuit beato Joſeph,
*Matth.*2.*n.*13.*&* 19. Reſpondet primò Chryſoſ- Chryſoſt.
tomus relatus in catena D. Thomæ: *Ad Virginem*, ait, *alloquitur, non in ſomniis; imò viſibiliter aſſiſtit, nam quaſi magna valdè relatione egebat ante rei eventum viſione ſolemni.* Tanta enim res, non in ſomno, ſed magna conſideratione tractanda erat. Secundò Angelus beato Joſeph intimavit præceptum, *Surge accipe puerum*; at à ſanctiſſima Virgine exquiſivit conſenſum, & ut manifeſtum eſſet, hunc perfectiſſimum fuiſſe, non cùm dormiret, ſed dum excubias ageret, tantum myſterium aperiendum fuit. Tertiò, Beato Joſeph expoſuit Angelus mandatum, & imperium ſommi Dei, ſanctiſſimæ Virgini altum opus amoris; & res majeſtatis, ac poteſtatis, permittit dormire, quod amoris negotium negat, totum hoc refugit.

QUÆSTIO XIII.

Quare concipiatur in Galilæa?

Suppono ex D. Hieronymo *lib. de locis He-* 21.
braicis, D. Cyrillo Alexandrino *lib.* 2. *con-* Hieron.
tra Iulianum, duplicem fuiſſe Galilæam, unam Cyrillus.
inferiorem, ſuperiorem alteram. Inferior erat ad Meridiem, & habitabatur à Tribu Zabulon, ubi erat mare Tiberiadis, & civitas Nazareth. Superior verò ſita erat versùs Septentrionem,

nem, & incolebatur à Tribu Nephtalin. Ad quæſtionem, quæ voluit concipi in Galilæa, & non in alio loco, vel in aliquo agro? Reſpondet primò Hugo Cardinalis. *Rectè ergo in civitate voluit concipi Dominus, quia omnes homines ad unitatem Eccleſiæ reducere veniebat, ut unam faceret civitatem.* Secundò. Quia Galilæa erat conjuncta Tyro, & Sydoni, ac proinde finis Provinciæ Judææ, ut ait hîc D. Bonaventura; & ideo habitabant in ea ſimul Judæi, & gentes, ut teſtatur Joſephus *lib. 3. de bello Judaico, cap.* Strabo *c. 4.* Et ideo ait Iſaias 9. n. 1. *Aggravata eſt via maris trans Jordanem Galilææ gentium.* Hac de cauſa celebratur hîc myſterium hoc, ad ſignificandum Verbum fieri carnem ab ſalvandum utrumque populum, & ad copulandum illos in unum.

Hugo. Bonav. Joſeph. Strabo. Iſai. 9.

22. Tertiò. Ex multiplici ſignificatione nominis Galilææ, ſignificat enim. Primò idem, quod terminus, ut tenent aliqui apud D. Hieronymum ad citatum proximè locum Iſaiæ. Merito ergo ibi fit Deus homo, ad innuendum hoc myſterium eſſe terminum divinæ Omnipotentiæ; ita ut intenſivè non poſſit dari majus opus, ut tenent communiter Theologi cum D. Auguſtino *ſermon. 3. & 15. de tempore.* Vel quia Chriſtus Dominus erat terminus totius legis, ad Rom. 10. num. 4. *Finis legis Chriſtus ad Juſtitiam mihi credenti.* Secundò. Galilæa idem eſt, quod Transmigratio, quam etymologiam tenet D. Gregorius *homil. 21.* Quia per hoc myſterium natura humana transmigravit ad ſuppoſitum Verbi & omnia bona cœleſtia ad hominem, tranſmigrarunt. De quo D. Bernardus *ſermon. 2. de nativitat.* Et natura humana ex ignorantia tranſmigravit ad cognitionem cœleſtium myſteriorum, & ad omne bonum. Tertiò *Galilæa* idem eſt, ac latinè rota, ſeu revolutio, derivatur enim à verbo Hebraico *rotare, ſeu revolvere;* & hanc etymologiam ſequitur D. Gregorius Nyſſenus *orat. 2. de Reſurrect.* Ex qua derivatione ſumitur alia ratio, ob quam Chriſtus Dominus voluit concipi in Galilæa, ut ſignificetur, quantæ revolutiones ex hoc myſterio ſecutæ ſunt. Judæorum populus, qui ut filius habitus erat, repudiatus eſt; & Gentiles, qui erant neglecti, in locum dilectiſſimorum prælecti ſunt; idola, quæ venerabantur, dejecta, crux, quæ abjecta, ubique honorata, & adorata; & alia quamplura ſimilia.

Hieron. *Incarnatio ſummum Dei opus.* Auguſt. Rom. 10. D. Greg. Bernard. Greg. Nyſſ.

Quæstio XIV.

Quare Nazareth eligatur ad Verbi Incarnationem?

23. Reſponderi poteſt primò, ex Beda lib. de locis ſanctis cap. 16. *Nazareth*, ait, *muros non habet.* Ideo in ea generatur Rex cœli & terræ; verus enim Rex debet eſſe in loco patenti, & manifeſto, ita ut nullum detur impedimentum, quominus ſui poſſint ad eum acccedere. Et ideo dicitur *flos Campi*, Cant. 2. de quo ſtatim. Secundò. Nazareth locus parvus, & abjectus erat: unde dixit Nathanael, *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* Joan. 1. num. 25. Hugo. *In hoc, quod humilem locum elegit, humilitatem commendavit, & nos docuit, ut nos illa loca eligamus quæ poſſunt de nobis magis, quàm nos de ipſis gloriari.* Et poſt pauca ſubdit. *In Nazareth civitate parva concipitur, & nutritur: in Hieruſalem civitate ſublimi patitur, & crucifigitur; quid hoc? niſi quia ſalus in humilitate cuſtoditur, in ſublimitate periclitatur. Maria in Nazareth concepit Jeſum, in Hieruſalem amiſit Jeſum.*

Beda. *Rex in loco manifeſto.* Cantic. 2. Joan. 1. Hugo. *Salus in humilitate cuſtoditur.*

Tertiò D. Bernardus ſerm. 3. de Annuntiat. 24. *Miraris, ait, quod Nazareth parva civitas, & tanti Regis nuntio illuſtratur, & tanto? Sed magnus latet in hac parva civitate theſaurus. Novit cœlum unigenitus Dei Patris, ſed novit cœlum, novit & Nazareth: cœlum ex Patre, Nazareth ex Matre ſibi vendicavit.* Duo innuit S. Pater. Primùm quod Chriſtus Dominus, cùm habeat cœlum à Patre, & Nazareth à Matre, pro cognomento dicitur Nazaræus, *Matth. 2. n. 23. Joan. 9. n. 19.* Quia illud parvum, quod habebat à Matre, in magna æſtimatione, ac veneratione ei erat, ita ut ab illo nominaretur. Secundò. In terris elegit ſibi pro patria locum ignobilem, & contemptibilem, qui pro habitaculo ſibi creavit cœlum valdè ſpecioſum. Ut videas divinam mentem, quod in cœleſtibus partem magnam; in terrenis ſibi parvam aſſignavit.

Bernard. *Gloriatur de eo, quod à Matre.* *In cœlis magnum, in terrà parvum.*

Quartò ex ſignificatione hujus nominis *Nazareth*, cujus ſex interpretationes tradit Franciſcus de Mayron *ſuper Miſſus eſt;* ſignificat enim ſanctitatem, conſervationem, unctionem, munditiam, & cuſtodiam, ac florem. Et quamvis hæc omnia Chriſto Domino optimè conveniant, prima tamen, & ultima ſunt communiores. Et quod Nazareth idem ſit, ac conſecrare, ſanctificare, ſive ſeparare, tradunt Euſebius *lib. 7. de demonſtrat. Evangel. c. 7.* D. Gregorius Nazianzenus *orat. de funere patris ſui;* & viri religioſi dicebantur Nazaræi. Merito ergo hic locus convenit Conceptioni Chriſti, qui totus eſt ſanctificatus, & conſecratus Deo, ac ſeparatus ab hominibus, *ad Hebr. 7. num. 26.* Nec enim in alio loco Deus concipi debuit, niſi in loco mundiſſimo. Theophylactus. *Ubi enim Deus, ibi nihil impurum, nihil non ſanctum.* 25.

Euſeb. Nazianz. *Vir Chriſtus, ibi puritas.* Theoph.

Quintò, Nazareth, id eſt, flos, quam ſignificationem ſequuntur D. Bernardus *ſuper Miſſus eſt.* D. Bonaventura *hîc.* Andreas Epiſcopus Hieroſolymitanus *ſermon. de Annunciat.* & communiter Recentiores. Et meritò tâlis patria Chriſto Domino congruebat. Primò. Quia ſicut flores ſpem certam nobis fructus ingerunt; unde apud priſco Romanos, ut ſpes præfiguraretur, duo lilia depingebantur hac litera, *Auguſta ſpes*, ita Chriſtus Dominus, de cujus adventu dictum erat, *Flores apparuerunt in terra noſtra*, Cant. 2. num. 12. uniendo ſibi humanam naturam, certam ſpem ſaluris nobis præbuit. Secundò. Quia ſicut flos, dum vireſcit, ac integer manet, non coaleſcit in fructum, niſi cùm deſtruitur; ita Chriſtus Dominus verus flos, ut daret fructum ſanctificationis animarum noſtrarum, neceſſarium fuit juxta hunc ordinem rerum, mori, & interire, juxta illud: *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert*, Joan. 12. n. 24. Ad hunc ſenſum inclinat D. Ambroſius *l. de Spiritu ſancto, c. 5.* Tertiò. Bruta animalia flores conterunt, ac pedibus calcant; cordatus verò homo colligit, ac in eis delectatur; ſic Chriſtus à peccatoribus, qui beſtiarum more vitam degunt; contemnitur, à Sanctis verò veneratur, 26.

Bernard. Bonav. Andr. Ep. *Chriſtus ſpes noſtra certa.* Cant. 2. *Prudentes Chriſtum adorant.* Joan. 12. Ambroſ.

rarur, ac honore afficitur: & ideo dicitur flos campi,& non hortorum. Quartò. Nomen floris quadrat Chriſto Domino ob pulchritudinem, ſuavitatem, ac odorem, quem in totum terrarum Auguſt. orbem diffundit. Ita D. Auguſt. *lib. de ſalutaribus documentis, c.* 34. *tom.* 4.

Lucæ 1. *n.* 17. Ad Virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Joſeph de domo David, & nomen Virginis Maria.

VERSIONES.

Chryſoſt. homil. 2. *in Matth.* Cui nomen erat Joſeph de domo, & familia David, &c.

Theophylact. ex impreſſ. Pariſ. 1566. Ad virtutem deſponſatam viro, &c.

Mariana ex Syriaco. Ad Virginem venditam.

Ex Hebr. juxta D. Hieron. in Tradit. Hebr. in Geneſ. Ad abſconditam deſponſatam viro.

EXPOSITIO.

27. HActenus de actore legationis, ac ejus miniſtro, egit Evangeliſta, nunc ad ſanctiſſimam Virginem, ad quam deſtinata fuit legatio, convertit ſermonem, & ut veritas conſtet, maximè quæ ad eam ſpectant, explicat; nomen ſcilicet Mariam, ejus qualitates, nempè eſſe Virginem, & deſponſatam, ac nomen viri exprimit, de cujus excellentiis multa dicam *cap. ult. hujus lib.* ac tandem ejus progenies deſcribitur, *De domo David*; cui divina promiſſio facta erat, *Pſ.* 131. *Iſai.* 9. Nota hîc elegantem ordinem verborum, priùs dicitur de Deipara, quod ſit Virgo, & poſtea deſponſata. Hugo. Hugo, *Ut oſtendatur Virginitas nuptiis præferenda.* Secundò, quod Joſeph non appellatur hìc homo, ſed vir, quod virtutem, ac robur animi indicat. Tertiò, quod quamvis legatio ad Virginem mittatur, tamen priùs explicat nomen viri, quàm illius. Etſi enim multo major ſit ſanctitas Deiparæ, quàm Joſeph, tamen quantum ad matrimonium caput uxoris vir. Quartò, Theoph. quod illa lectio Theophylacti, pro *Virgine* poſuit *virtutem*, quamvis non legatur in aliis codicibus ejuſdem, non fuit prætermittenda, cum maximè declaret ejus ſanctitatem, ita ut dicatur ipſamet virtus, ut dixi *c.* 3. *n.* 30. *&* 31. Deinde dicitur è domo David, ut oſtendatur, quod quamvis pauperes, tamen nobiles. Illud autem, *de domo David*, refertur ad Joſeph, ex quo oſtenditur origo Mariæ. Mariana. Mariana, pro ſponſata legit venditam; nam olim viri dotabant, & quaſi emebant ſponſas, 1. *Reg.* 18. *n.* 25. *Oſeæ* 3. *n.* 2. & ſic erant obedientes. Virgines etiam dicebantur abſconditæ, quia valdè ſeparatæ erant ab hominibus.

QUÆSTIO XV.

Quare non creetur nova caro ad unionem Verbi?

POterat Deus novam carnem è limo terræ producere, ad eam ſibi uniendam, ſicut efformavit corpus Adami; ſed quare noluit? Reſpon- 28.
Auguſt. det primò D. Auguſt. lib. 13. de Trinit. cap. 18. in princ. *Poterat Deus*, ait, *hominem aliunde ſuſcipere, non de genere iſtius Adami, qui ſuo peccato obligavit genus humanum; ſed meliùs judicavit, ut de ipſo; quod victum fuerat, genere aſſumeret hominem, Deus, per quem generis humani vinceret inimicum.* Voluit ergo Deus per naturam victam Rom. 8. vincere, juxta illud Pauli ad Rom. 8. num. 4 *De* Tertull. *peccato damnavit peccatum in carne.* Quæ ratio eſt Chryſoſt. communis Patrum, Tertulliani *lib. de carne Chriſti.* S. Thom. Chryſoſt. *ſerm.* 13. *in epiſt. ad Roman.* S. Thomæ 3 *part. quæſt.* 4. *art.* 6. *in corp.* Non ſolùm affectavit Deus, hominem perditum reſtituere, ſed etiam voluit ipſum honorare, ejus aſſumendo *Glorioſa victoria per debile inſtrumentum.* naturam. Secundò. Ut victoria Verbi eſſet glorioſior, dum Diabolus per debilem naturam vincebatur, quò enim infirmius belli inſtrumentum, eò victoria illuſtrior. Notat Chryſoſtomus, divina providentia factum eſſe, ut Saulis arma Davidi non adaptarentur, ut ipſe parta victoria, non lancea, ſed funda, magis nominaretur. Tertiò. Ad oſtendendam divinam juſtitiam, ut ille homo ſolveret qui debitor erat, & in illa carne fieret ſatisfactio, in qua facta erat iojuria. Irenæus. Ita D. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 31. *& lib.* 5. *c.* 21. D. Leo S. Leo. Papa *ſerm.* 3. *de Nativitate.* D. Thomas *citato* S. Thom. *loco.* Quartò. Ut oſtenderet, ſe eſſe creatorem, ſiquidem per ipſam victam naturam, eam reſtauraverat, ſi aliam denuo creaſſet, non defuiſſent impii hæretici, ut Marchionitæ, aſſerentes, Irenæus. alium eſſe creatorem, alium redemptorem. Ita Chryſoſt. D. Irenæus *lib.* 5. *cap.* 59. Chryſoſtomus *ſerm.* 13. *in Roman.* Quintò. Ad majorem divini amoris oſtenſionem, ut Deus carnem noſtram aſſumendo, non ſolùm bona ſua nobis communicaret, ſed etiam mala noſtra, id eſt, noſtras infirmitates, in ſe ſuſciperet, quantum honeſta ratione fieri poterat.

QUÆSTIO XVI.

Quare ex muliere caro aſſumatur?

DEcrevit Deus humanam naturam ſibi unire ex muliere, & non alicujus hominis naturam 29.
ſibi aſſumere, ejus creatam ſubſiſtentiam compendo, ſicut fieri potuit. Reſpondeo primo quod ſicut à fœmina exordium habuit hominis perditio, ita etiam voluit, ut ab illa initium ſumeret reſ- Bernard. tauratio. Ita D. Bern. *ſer.* 2. *de Pentecoſt.* D. Aug. D. Auguſt. *ſer.* 13. *de Nativit.* Innocent. Papa *ſer.* 2. *de Aſſumpt.* Innoc. Chryſolog. *ſer.* 2. *de Annunciat.* Hugo, cujus hæc Chryſol. Hugo. ſunt verba: *Cum de viro produxiſſet fœminam in perniciem, de fœmina virum producere voluit in ſalutem, ut quæ fuerat principium humanæ damnationis, eſſet principium reparationis.* Secundò. Ut uterque ſexus nobilitaretur, ſexus virilis in

eo

eo honoratus, quo virilem humanitatem ſibi aſſumpſerit; fœmineus in eo clarificatus, quòd ex eo caro accipitur. Ita D. Auguſtinus *lib. de fide, & ſymbol. cap.* 4. Tertiò, ut ſanctiſſimam Virginem habeτet in matrem, ac ejus filius eſſet, ac diceretur, ut ex Patribus ſuprà retuli *cap.* 3. & infrà dicam. Quartò. Ut obſervaret connaturalem, & conſuetum modum humanæ naturæ, quantum ei licitum erat, & ſuæ infinitæ perfectioni non repugnabat. Ita Sophonius *in epiſtola Synodali*, quæ refertur in VI. Synodo, *act.* 11. Damaſcenus *lib.* 4. *cap.* 5. Ordinarius autem modus eſt, ex fœmina naſci, & procreari. Quintò. Humana natura exaltanda erat Reſurrectione, & Aſcenſione: voluit ergo non adultam naturam ſibi aſſumere, ſed experiri ejus infirmitates, ab exordio naſcendo, & pueritiam agendo.

Auguſt.

Sophon.
Damaſcen.

Quæstio XVII.

Quare naſcatur ex Virgine, & non ex corrupta?

30. Multæ ſunt rationes congruentiæ. Prima, quia Deo conveniebat, tam admirabili modo majeſtati ſuæ conſentaneo naſci ſine læſione matris. D. Ignatius Martyr in epiſtola ad Heronem: *Decebat namque*, ait, *ejuſmodi partus ex ſola Virgine Deum? decebat creatorem, non conſueto, ſed peregrino, & admirando uti partu, utpote omnium opificem*, &c. Similiter D. Leo *ſerm. de nativ.* D. Chryſoſt. *homil.* 49. *in Geneſ.* Secunda Primus Adamus de terra virginea, nec dum manibus hominum tractata conditus eſt, ita ſimiliter docuit, ſecundum Adam de Virgine intacta generari. Ita D. Iræneus *lib.* 3. *c.* 31. D. Auguſt. *ſerm. de nativit.* Tertia. Decebat incorruptionis largitorem ipſum donum matri ſuæ communicare. D. Gregorius Nyſſenus in orat. de Chriſti nativitate: *Decebat eum*, inquit, *qui propter integritatem, & incorruptibilitatem univerſitatis in humana vita verſatus eſt, initium facere ab ea, quæ nativitati ejus inſerviret.* Unuſquiſque beneficium à ſuis, atque ab eis, qui illi famulantur, debet inchoare. Quartò. Ut perditio, & reſtauratio ſibi ordinem ſervent: perditio à muliere Virgine, ut tunc erat Eva, ut eſt communis ſententia, incepit; etiam reſtauratio à muliere Virgine initium habeat. Ita D. Juſtinus *in dialog. cum Tryph.* Tertull. *lib. de carne Chriſti.*

Ignat.
S. Leo.
Chryſoſt.
Irenæus.
D. Auguſt.
Greg. Nyſſ.
Beneficium à ſuis incipiendum.
Juſtinus.
Tertull.

31. Quintò. Ut ſicut ab æterno Verbum in cœlo ex Patre ſine corruptione genitum eſt; ita decuit in terris ex matre ſine corruptela gigni. Ita D. Damaſcenus *lib.* 4. *fidei, cap.* 45. Ratio ſexta. Ut ſe oſtenderet virginitatis amatorem. D. Ambroſius *epiſt.* 81. *ad Syriacum.* D. Gregorius Nazianzenus *in carm. de Virginitate.* D. Auguſtinus ſerm. 7. de Nativitate: *Diligamus*, inquit, *caſtitatem, quia ut hanc ſibi placere Deus indicaret, pudicitiam uteri virginalis elegit.* Virginitas autem, quæ à Deo eligitur, eſt virginitas Mariæ; de qua ait D. Bernardus homilia 2. ſuper Miſſus eſt: *Erat Virgo mente, & corpore; unum enim ſine altero minimè placet Deo.* Septimò D. Ambroſius *hîc*, dum rimatur cauſas, ob quas Virgo eligitur, ait: *Quid quod etiam fides Mariæ verbis major adſciſcitur, & mendacii cauſa removetur.* Myſterium Incarnationis creditur difficiliter, ut dictis Mariæ fides detur, Virgo præeligitur: nam ſicut luxuria in dictis arguit mendacium: ita puritas in aſſertione veritatem indicat, & magno auctoritatis vigore teſtimonium confirmata.

Damaſcen.
Ambroſ.
Nazianz.
Auguſt.
Bernard.
Vera Virginitas interior & exterior.
Ambroſ.
Puritas corroborat veritatem.

32. Octavò. Chriſtus Virgo voluit matrem habere Virginem, quia dum homines virginitatem, ac caſtitatem in tantam elatam vidiſſent ſublimitatem, eum amplecterentur. Ita D. Gregor. Nazianz. orat. 20. de laudib. Baſilii: *Chriſtus Virgo*, inquit, *ex Matre Virgine gignitur, virginitatem velut lata lege ſanciens.* Exemplum enim magnatum maximè provocat, & excitat; ita namque intelligo illud, *lege ſanciens.* Nonò. Virgo in matrem eſt deſignata, ut oſtendatur, ipſam ab æternitate præparatam fuiſſe, & non caſu inventam. D. Bern. homil. 2. ſuper Miſſus eſt. *Ad Virginem, ait, miſſus eſt Angelus, nec noviter, nec fortuitò inventam, ſed à ſæculo electam, ab Altiſſimo præcognitam, & ſibi præparatam, ab Angelis ſervatam, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promiſſam.* Similiter *hîc* D. Bonavent. Res magnæ non ſubitò inchoandæ, ſed alta meditatione, & præparatione ſunt faciendæ. Decimò. Ex Virgine matre concipitur Deus, ut ſpem omnium bonorum nobis ingereret. D. Ambroſius lib. 10. epiſt. 89. *Dominus noſter, ait, Jeſus Chriſtus judicavit, homines magis beneficiis alligari poſſe, quàm metu, plúſque charitate proficere, quam formidine ad correctionem, itaque promiſit gratiam veniens per Virginis partum.* Sicut enim ubi ſunt inquinamenta luxuriæ, omne malum timeri, & formidari poteſt; ita ubi adeſt virginitatis puritas, omne bonum ſperari: ut ergo Chriſtus deſcendens omnem gratiam promitteret, per Virginem venit, in qua omnia bona nobis promittuntur.

Nazianz.
Ad Virginitatem nos excitat.
Bernard.
Bonav.
Ambroſ.
Ubi Virginitas, ibi omne bonum.

Quæstio XVIII.

Quare Virgo deſponſata eligatur?

Suppono tempore ſalutationis Angelicæ inter Beatiſſimam Virginem, & S. Joſephum, non ſolùm ſponſalia, ſed etiam verum matrimonium eſſe celebratum. Ut contra aliquos docent D. Chryſoſtom. *homil.* 4. *in Matthæum*, D. Epiphan. *hæreſi* 78. D. Thom. 3. *p. q.* 19. *art.* 2. De quo latè dicam *c. ult. hujus lib.* Quare Chriſtus ex deſponſata voluit naſci, decem, vel undecim rationes adducunt D. Thom. 2. *part. q.* 29. *art.* 1. Abulenſis *in cap.* 1 *Matthæi quæſt.* 31. Hugo hoc loco, & alii multi. Ex quibus aliquas breviter bono, & alias addam. 33.

Chryſoſt.
Epiphan.
S. Thom.
S. Thom.
Abulenſ.
Hugo.

Prima. Ex parte Chriſti; ne ut illegitimus reputaretur, ac proinde à Judæis ut Meſſias non crederetur; ſi enim leviora quædam ad id negandum objiciebant; quanto magis ſi hoc potuiſſent. Unde ait hîc Ambroſius: *Quid Judæis, quid Herodi poſſet adſcribi, ſi natam viderentur ex adulterio perſecuti.* Secunda, ut ejus genealogia conſueto modo deſcriberetur; hic autem erat per virum, & non per fœminam. Tertiò. Ut hoc myſterium Dæmoni eſſet occultatum; nam Diabolus propter vaticinium *Iſaiæ* 7. maximè obſervabat, an aliqua Virgo conciperet; ut ergo celaretur Diabolo convenientiſſimum fuit, Virginem 34.

Ambroſ.

nem eſſe deſponſatam, ut Chriſtum, putaret non
Hieron. ex Virgine,ſed ex Joſepho generatum. Ita S.Hie-
Ignat. ronymus ex D.Ignatio *in 1. Matthæi.* D. Baſilius
Baſilius. *de Chriſti generatione.* D. Damaſcenus *lib.* 4. *fidei*
Damaſc. Ambroſ. *cap.* 15. D.Ambroſius *lib.*2. *in Lucam.* D.Bernard.
Bernard. *homil.*4. *in vigilia nativitatis.* Sed contra hoc ſtat
difficultas, quod integritas virginalis, ac gene-
ratio ſunt res corporeæ, quæ non ſolùm homini
patent, ſed etiam Angelus intuetur. Reſpondetur
cum D. Thom. *citato art.* 1. *ad* 3. Dæmon non
ſemper omnia intuetur, & Deo permittetur,
& volente non advertit, cernens illam eſſe con-
Scotus. S.Thom. jugatam. Sed inſtar Scotus *in* 4. *diſtinctione* 30.
*quæſt.*3. quod, ſtante deſponſatione, Dæmon exiſ-
timavit Virginem concepiſſe ex Joſepho, ita ſi
non eſſet deſponſata, exiſtimaret ex aliquo alio
generaſſe: ergo non fuit neceſſarium eſſe ductam
in matrimonium. Refellitur inſtantia primò.Quia
major erat occaſio decipiendi Dæmonem, dum
ipſa eſſet deſponſata. Secundò, quia Diabolus
magnam de ſanctitate Virginis habebat opinio-
nem, nunquam parvum motum vidit excitari in
Puritas Mariæ maximè reputatur etiam à Dæmone. ea, nunquam aliquod proferre otioſum verbum,
nullam edere actionem ſuperfluam: ergo ſi vidiſ-
ſet, quod non deſponſata generaſſet, potiùs
Diabolus ſibi perſuaderet, quod per miraculum
concepiſſet, quàm quod pudicitiam violaſſet. In
tantum puritas Mariæ etiam à Dæmone reputa-
batur.

35. Quarta, & ex parte beatiſſimæ Virginis. Ut
opinioni, ac famæ beatiſſimæ Virginis conſu-
leretur; ne homines judicarent, de ſtupro con-
cepiſſe; unde Chriſtus voluit potiùs reputari
filius Joſeph, quàm honorem Virginis in diſcri-
Ambroſ. men adducere. Et ſic ait D. Ambroſ. *Maluit
autem Dominus, aliquos de ſui ortu, quam de matris
pudore dubitare.* Mulieris fama delicata, qualibet
aura levi maculatur, & ideo omnis ſuſpicio
etiam fictitia imputanda. Quinta. Ut Joſeph
eſſet cuſtos beatiſſimæ Virginis,ac ſocius in quo-
Hieron. tidianis miniſteriis. Ita D.Hieronym.*in Matth.*1.
Sexta. Ut beatus Joſeph eſſet fideliſſimus teſtis
Ambroſ. Bernard. virginitatis Mariæ. Ita D. Ambroſ. *hîc*, D. Ber-
nardus *homil.*2. *ſuper Miſſus eſt.* Septima. Quia
futuri erant aliqui hæretici aſſerentes, Virginem
eſſe Deum, ac alterius ſubſtantiæ à noſtra, ut
Epiphan. teſtatur D. Epiphanius *hæreſi* 78. Ergo conve-
niens fuit, eſſe deſponſatam homini, ut ejuſdem
ſubſtantiæ cum illo eſſe intelligeremus. Ita Divus
Athanaſ. Athanaſius epiſtola ad Epict. *Gabriel*, ait, *ad
etiam ipſam legatur, neque ſimpliciter ad quam-
vis Virginem, ſed ad Virginem deſponſatum viro,
ut ex ſponſo oſtenderet Mariam verè hominem
Hugo. eſſe.* Octavo. Cardinalis Hugo. *Altera cauſa,*
inquit, *ne fatuis virginibus daretur cauſa, vel
occaſio accuſandi de infamia, dicendo, quod mater
Chriſti infamia fuerit.* Unde commune eſt dif-
famatis mulieribus, licentioſum ſuum vivendi
modum, ac depravatum nomen excuſare, præ-
tendentes alias pudicas mulieres infamiæ no-
tam, ac vulgi rumores non evadere? & ne
Mulier diffamata omnes vult diffamari. poſſent dicere, quod etiam puriſſima Virgo
hujuſmodi mundi opiniones non effugerit, ideo
deſponſata eligitur, ut nulla poſſet eſſe de ea
ſiniſtra opinio, ac ut omnis luxuriæ excuſatio
abigatur.

36. Nonò. Ne beatiſſima Virgo lapidaretur à
Hieron. Judæis tanquam, ſi adulterium commiſiſſet. Ita
Origen. S.Hieronymus *in* 1. *Matth.* Origenes *homilia* 1.
in diverſos. D. Thomas *citato art.* Hanc tamen S.Thom.
rationem impugnant aliqui cum Tolet. *anno* 55.
Quia in veteri Teſtamento non invenitur tale
ſupplicium latum contra ſtuprum; nam *Levit.*21. Levit.21.
n 9. Virgo filia Sacerdotis,quæ ſtuprum commit-
tebat, flammis comburebatur; at verò beatiſſima
Virgo Sacerdotis filia non erat. Secundò, quia
videtur quædam repugnantia; quomodo enim
poterat eſſe adulera,ſi deſponſata non eſſet? Ratio
tamen tot graviſſimorum Patrum veneranda eſt.
Ad primam difficultatem dic primò, quod aliqui
apud Abulenſem *in* 1 *Matth. q* 31. dicunt, quod Abulenſ.
dictum D. Hieronymi intelligendum eſt de lapi-
datione infamiæ: ſcilicet quod infamaretur à
Judæis, & hoc erat illam lapidare. Secundò.
*Deuter.*22.*n.*21. præcipiebatur, quod ſi deſpon-
ſata inventa eſſet à viro ſuo deflorata,lapidaretur;
quod habebat locum, non ſolùm in deſponſata,
ſed etiam in illa, quæ erat in domo patris ante
deſponſationem. Ita D.Thom. *citata q.*29. *art.*1. D.Thom. Abulenſ.
ad 4. Abulenſis *loco citato.* Tertiò. Addo, quod
beatiſſima Virgo, ut hæres paternalium bonorum
tenebatur ex lege, ut dixi *c.*2. *q. ultima,* deſpon-
ſari cum beato Joſeph, tanquam propinquiori;
ergo ſi inventa fuiſſet virginitatem voluiſſe,lapi-
danda erat. Ex quo patet ſolutio ad ſecundam
difficultatem. Decimò. Ut beatiſſima Virgo ex
magna humilitate, ac deſponſatione fabri exalta-
retur ad ſublimitatem Matris Dei. Ita S. Bernard. Bernard.
*homil.*2. *in Miſſus eſt.* Albertus Magnus, qui ita Alb.Magn.
ait: [Ut Matris dignitas humilitati ſocietur: ut
quanto major ſit in omnibus,tanto fiat humilior,
ut ſit Mater Dei,& uxor fabri.] Alias rei rationes
vide *c.*10. *q.*2.

QUÆSTIO XIX.

De ſanctiſſimo nomine Mariæ.

Sanctiſſimum Mariæ nomen divinitùs fuiſſe 37.
acceptum, tradunt Author *lib. de ortu Virgin.* *Author de ortu Virg.*
inter opera S.Hieronymi, Gerſon. *ſerm.de nativit.* Gerſon.
Virgin. Et ita eſt mirabile,ut contineat in ſe ſanc-
tiſſimum nomen Dei Jehovah, & nomen Salva-
toris noſtri Jeſu; ut probat Viegas *in Apoc.c.*12. Viegas.
*comment.*2.*ſect.*2. Multa verò ſignificare, certum *Nomen Mariæ ex Dei nomine.*
eſt: & ita ait D. Bernardin. Senenſ. ſerm.1. de
nomine Virgin. [Maria ergo non unam tantùm, Bernardin.
ſed multiplicem interpretationem habet, ut ſicut
Deum ipſum, non uno tantum nomine nomina-
mus, ſed multis, ut ſic ejus incomprehenſibilita-
tem annuntiemus; ſic & glorioſam Virginem
multis omnibus deſignamus.]

Primò. Maria apud Hebræos ſignificat mare 38.
amaritudinis, ſeu amaritudinem maris. Ita
D. Ambroſius *lib. de inſtitutione Virginum*, *c.*5. Ambroſ.
Carthuſianus *hîc*, & alii. Et hoc poteſt intelligi Carthuſ.
activè, & paſſivè. Paſſivè, dum tempore Paſſio-
nis in ſe ſuſtinuit mare amaritudinem, quando
gladius pertranſivit animam ejus: Activè cùm
omnem amaritudinem,ac mœrorem à mari hujus
mundi ipſa excludat,ac in dulcedinem convertat:
Cantic.5.n.1. dicebat Dominus: *Vinum bibi cum* Cantic.5.
lacte meo; quod eleganter ponderat D. Anton. Anton. de Pad.
de Padua 3. Dominica Quadrageſ. *Quare*, ait,
*non dixiſti Domine Jeſu: Bibi acetum meum cum
lacte meo; virginalibus enim uberibus lactabatur.*

Ubi enim ejus labia à pectore Virginis lac potarant, nihil amarum judicavit, ſed omnium ſaporem optimi vini induunt. Tertiò. Dicitur mare amarum per reſpectum ad Diabolum, ac Catho-
Bonav. licæ fidei inimicos. Ita S.Bonaventura in ſpeculo Virginis, *cap.1. Mare amarum eſt,* ait, *Diabolum ſubmergendo quemadmodum mare rubrum amarum fuit Ægyptiis in ipſo ſubmerſis. O quam amarum & timendum eſt hoc mare Ægyptiis! O quam amara, & timenda eſt Maria Dæmonibus!*

39. Secundò. Maria dicitur à mari, congregationes enim aquarum appellavit maria: ſicut enim multitudines aquarum congregantur in mari; ita mul-
Alb.Magn. titudines gratiarum coadunantur in Maria. Albertus Magnus in Mari. c.198. *Congregationes,* inquit, *aquarum appellavit maria; locum autem omnium gratiarum vocatur Mariæ. Origo fontium, & flu-minum mare: virtutum auctrix, & ſcientiarum*
Bonav. *ſcientia Sanctorum Maria.* Et D.Bonavent. in ſpeculo Virginis, cap.3. *Omnia flumina intrant in mare, omnes gratiæ intrant in Mariam, flumen gratiæ Angelorum, flumen gratiæ Apoſtolorum.* Tertiò. Maria juxta Hebraicas litteras interpretatur ſtella
Beda. maris. Ita Beda *hîc*, D.Bonavent. D.Bernard. *hom* 2.
Bonav. Bernard. *ſuper Miſſus eſt.* Quod explicat D.Thom.opuſc.8.
S.Thom. *Maria,* ait, *interpretatur ſtella maris, quia ſicut per ſtellam maris navigantes diriguntur ad portum, ita Chriſtiani diriguntur per Mariam.* Sed cum multæ ſint ſtellæ cœli, quare dicitur tantùm ſtella
Euſeb.Gal. maris? Optimè reſpondet Euſeb.Gallican. ſer. in Miſſus eſt: *Dicitur enim Maria ſtella maris. Plures enim ſtellas habet cœlum, mare unam, quæ præ illis omnibus clarior, & melior eſt.* Licèt enim per reſpectum ad eos, qui ſunt in terra multæ ſint ſtellæ cœli, tamen ad eos, qui in mari navigant, una tantum eſt, ut portum conſequantur: ita qui ſunt in hoc mundo, ut ſalutem adipiſcantur, unam debent habere ſtellam, ſcilicet Mariam; & ideo Paſtores, cum puerum quærerent, intran-
Luc.1. tes in præſepe, de eis dicitur, *Luc.1. Invenerunt Mariam, & Joſeph, & infantem,* primo intuiti ſunt Mariam, quæ tanquam ſtella, eos duxit ad puerum, ut ibi ex Bernardo dicam. Tandem, ut
Hugo. obſervat Hugo, propter quatuor, ſtellæ aſſimilatur. Primò. Quia cum magna eſſet, ad modum ſtella modica apparebat, propter humilitatem. Secundò. Quia ſicut ſtella lucet in nocte: ſic Beatiſſima Virgo his lucet, qui ſunt in tenebris peccatorum. Tertiò. Quia naufragantes hujus mundi ad portum ſalutis dirigit. Quartò. Quia ad modum ſtellæ ex ſe profert radios virtutum, ac bonorum exemplorum. De hac ſtella ſignificata in ſanctiſſima Virgine Maria, multa D. Bernardus, & D. Bonaventura, ſuprà citati.

40. Quartò. Maria lingua Syriaca, id eſt, Domina,
Damaſc. Ita D. Damaſcenus *lib.4. de fide cap.15.* D. Bona-
Bonav. Arnold. ventura *in ſpeculo cap.3.* Arnoldus Carnotenſis *de laudibus Virginis,* qui ita ait: *Maria lingua Syriaca Domina dicitur.* Et poſtea ſubdit: *A potentia filii mater non poteſt eſſe ſejuncta, una eſt Mariæ, & Chriſti caro, unus ſpiritus, una charitas, & ex quo dictum eſt ei, Dominus tecum: inſeparabiliter perſeveravit promiſſum, & donum.* Quàm latum ſit ejus dominium; Multa communiter dicunt Patres, & recentiores de ejus patrocinio. S. Maria ex Hebræo nomine, id eſt luminare, ſeu illuminatrix.
Bernard. Ita S.Bernard. *ſerm. de nativitate Mariæ,* Beda *hîc,*
Beda. Bonav. D. Bonavent. *in ſpeculo Virginis cap.9.* Albertus
Alb.Magn. Magnus *hîc*, extitit enim illuminata cognitione omnium ſpiritualium, & ſupernaturalium myſteriorum, ita ut ad viſionem ipſius divinæ eſſentiæ pervenerit; & etiam illuminatrix, cùm ſit omnium Doctorum magiſtra, ut ait S.Anſelmus, Anſelm. in cap.10. Lucæ. *In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei; Chriſtus eſt in Maria, ergo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei ſunt in Maria.*

Sextò. Maria, teſte D. Ambroſio, interpreta- 40.
tur, Deus ex genere meo: ita habet lib. de inſti- Ambroſ.
tut.Virgin.cap.5. *Unde & ſpeciale Maria Domini hoc nomen invenit, quod ſignificat Deus ex genere meo.* Ita hoc nomen tam excellens eſt, ut ex ſua etymologia dicat maternitatem Dei, & hoc nobis innuere voluit D. Mattheus *cap.1.* dum ait, *Cùm* Matth.1.
eſſet deſponſata mater Ieſu Maria; nonne ſufficiebat dicere, *Cùm eſſet deſponſata Maria?* Ad quid dicitur: *Mater Jeſu?* Optimè Chryſologus, ut Chryſol.
dicam cap. ultimo hujus libri: *Quaſi ad exprimendum ſignificatum ipſius nominis Mariæ, quod eſt Mater Ieſu.* Septimò. Maria, id eſt, imitatrix Dei. Ita tradit Rutilius Epiſcopus doctiſſimus in Rutilius.
Hebraico idiomate, *lib.2. ſuper Magnificat, cap... dub.5.* Extitit enim imitatrix Dei. Primò. Quia ſicut Deus Deum generat, ex ſua ſubſtantia ſine ſui corruptione, ac alterius conſortio; ſic Beatiſſima Maria, Deum generavit ex ſua ſubſtantia ſine ſui corruptione ac aliquo humano conſortio. Secundò. Quia ſicut Deus operatur ſemper illud quod eſt perfectius, ſecundùm præſentem ordinem; ſic Maria ſemper exercuit illud quod erat præſtantius. Unde teſte D.Ambroſ. *in Pſ.40.* Ambroſ.
ita loquitur Deus ad Virginem: *Generationis meæ,* ait, *in te privilegium recognoſce, quam nulla potuit macula inquinare peccati.*

Octavò. Maria idem valet, ut multis placet, 41.
ac de monte, & altitudine Dei; & meritò, quia virtutes, ac ſanctiſſimum nomen Mariæ ex omnipotentia Dei manarunt: ſic enim ait Petrus Da- Damian.
mianus ſerm.de Annunciatione. *De theſauro divinitatis Mariæ nomen evolvitur.* Nonò. Maria idem eſt, ac ſpes, D.Epiphanius. *Mariam,* ait, *interpre-* Epiphan.
tari ſolemus Dominum atque etiam ſpem, peperit enim Dominum, qui eſt ſpes totius mundi: unde & ipſa dixit: Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & magnitudinis, & ſanctæ ſpei. Spes enim omnium noſtrum in ea ſita eſt, ac omnes lætantes magnam fiduciam concipimus. Doctiſſimus Idio- Idiota.
ta de contemplatione Mariæ, c.5. *Tanta virtutis* ait, *& excellentiæ eſt tuum ſanctiſſimum nomen, Beatiſſima Virgo, quod ad invocationem ipſius cœlum ridet; terra lætatur, Angeli congaudent, Dæmones contremiſcunt, infernus conturbatur.* Vide infrà hoc iterum *quæſt.32.*

Lucæ 2. n.28. Et ingreſſus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

VERSIONES.

Syriacus. Et ingreſſus eſt ad eam Angelus, & dixit ei: Pax tibi ô plena gratiâ; Dominus noſter tecum eſt; & benedicta es inter mulieres.

Vatablus.

Vatablus.	Et dixit: Ave gratioſa: Dominus tecum, *&c.*
Pagninus.	Et dixit: Ave gratiâ affecta, *&c.*
Arias.	Et dixit: Gaude gratiâ plena Dominus cum te, *&c.*
Aliqui ex verb. Græco apud Salmer. tom. 3. tract. 5.	Et dixit: Gaude, vel ſalve, vel vale gratificata: Dominus tecum laudata inter mulieres.
D. Bonavent.	Benedicta ſuper mulieres.
Cajetanus.	Salve gratificata.
Mariana.	Ave vehementer amata.
Hildephonſ. ſerm. 3. de Aſſumpt.	Benedicta tu inter omnes mulieres.

EXPOSITIO.

43. EXEQUITUR Angelus legationem ſuam, & penetravit ad locum, in quo Virgo clauſa orabat: & quatuor peragit Angelus. Primò, Virginem ſalutat. Secundò, ſuam legationem proponit. Tertiò, modum, quo res annuntiata facienda ſit, explicat. Quartò, difficultatem ſupervenientem ſolvit, Angelus ait: *Ave,* dictio Græca, quæ multa ſignificat, id eſt, pax tibi, vel ſalve, vel gaude, vel vale; ſed vale non dicitur ad initium: ſed ad finem; & ideò in illo triplici priori modo accipienda eſt. *Gratia plena,* id eſt, gratioſa, quæ ipſa placuiſti Deo, ut ab eo habeas ſupernaturale donum, quo anima ei chara, & dilecta eſt. *Dominus tecum;* ac ſi dicat gratia illa, qua es plena, Dominus peculiariter tibi adeſt, ut te dirigat, ac gubernet, ac tam altum myſterium in te perficiat. *Benedicta tu in mulieribus.* Quia tanta es plena gratia, ut te elegerit Deus ad hoc ut ſis Virgo, & Dei Mater. Nota hîc optimam verborum connexionem. Primò, ipſam ut Dominam reverenter ſalutat. Secundò. Priùs dixit: *Ave,* ſeu Pax tibi, ſeu Salve, & poſteà ſubjunxit: *Gratia plena, Dominus tecum;* quia ubi eſt gratia Dei, & Deus adeſt; ibi ſolùm eſt vera pax. Tertiò. Priùs dixit: *Gratiâ plena,* & poſteà: *Dominus tecum;* quia inter Deum, & gratiam nihil mediat; & ibi Deus invenitur, ubi ejus gratia datur: Et poſteà: *Benedicta tu,* quia ex ipſa gratia, & præſentia Dei eſt omnis laus, & benedictio. Athan. D. Athanaſius *ſerm. de Deipara,* notat, quod his verbis Gabrielis Angelis laudant in cœlo Virginem Mariam.

QUÆSTIO XX.

Quare deſcribatur ingreſſus Angeli ad Virginem?

44. SUppono, quod Angelus apparuit ei in forma humana, ut dixi q. 10. & non ex improviſo, ſed gradiens ad locum virginis, ut hîc obſervat Cajetanus. Reſpondeo primò. Ut indicaret Evangeliſta, quod Beatiſſima Virgo erat intus in domo ſua, & non foris, nec in plateis, nec in cœtu virorum; hoc enim expreſsè denotat illud verbum *ingreſſus eſt.* Ita D. Ambroſ. *lib. 2. de Virginibus, & lib. 1. de offic. c. 18.* Euſeb. Gallican. *homil. ſuper Miſſus eſt,* D. Bern. *homil. 3. ſuper idem,* communiter Patres. Ambroſ. Euſeb. Bernard. Ex quo rejicitur hæreticorum impudentia, qui finxerunt, Beatiſſimam Virginem fuiſſe ab Angelo ſalutatam, cùm accepta hydria foras prodiiſſet ad hauriendam aquam, hoc deliramentum manifeſtè evaneſcit his verbis: *Ingreſſus ad eam.* Imo, ut piè, & doctè ait D. Bern. *citato loco,* Angelus introivit ad Virginem, quæ tunc erat clauſo oſtio orans per dotem penetrabilitatis.

Secundò. Narratur tam manifeſtè iſte ingreſſus ad Virginem, ut ſignificetur, quod ipſa erat verè filia Saræ, quæ occultabatur in domo ſua, ſicut illa in ſuo tabernaculo, ut dicitur, *Geneſ. 18 n. 10.* Tertiò. Ut pulchrè notavit Hugo, ad oſtendendam veritatem verborum Angeli, ſcilicet quod Virgo eſſet gratia plena, quia ut ille ait, *Multum timent illi, qui habent abundantiam gratiæ, colloquia mala.* Ita Cardinalis, Abundantia, & plenitudo gratiæ deperditur à multiloquio, ac frequenti exitu à domo. Ex quo obiter hîc expendo quæſtionem quandam: Quare Annunciatio Præcurſoris fit Zachariæ, dum eſſet intra templum, ac juxta altare, ac incenſum poneret; de quo ſuperiori capite. At verò Verbi divini; quæ major eſt, fit ab ipſo Gabriele in domo, dum Virgo clauſa eſt orans? Reſpondeo, quod ſicut placent Deo Sacerdotes, dum altari miniſtrant: ita ſanctæ Virgines dum clauſæ in intima parte domûs orant, ejuſmodique oratio multo pretioſior eſt quocunque alio thymiamate. 45. Hugo. *Colloquia mala gratiam perdunt.* *Placet Deo mulier in domo.*

Quartò. Ut ſignificetur, quantum placet Deo anima, quæ humana fugit converſationes, in Deúmque tota mente transfixa eſt. Non eligitur Virgo in matrem, quæ eſſet in publico, ſed quæ in ſecreto domûs meditationibus vacabat. *Hortus concluſus, fons ſignatus. Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cùm pomorum fructibus,* ait Sponſa de dilecta ſua. *Cant. 4. n. 12.* Ubi juxta D. Gregorium Nyſſenum *homil. 19.* expende quod tunc dicuntur emiſſiones id eſt, orationes ſponſæ paradiſus malorum punicorum, quando anima eſt hortus concluſus, fons ſignatus. Ad calcem iſtius quæſtionis dicendum eſt de hora hujus ingreſſus Angelici. Et multis placet fuiſſe ſub veſperam. Nituntur conſuetudine Eccleſiæ, quæ hac hora ſignum præbet ad ſalutandam Virginem. Sed hæc conjectura non urget, quia etiam in multis partibus talis ſalutatio fit manè. Probabilius tamen eſt hanc Annunciationem factam fuiſſe media nocte, quia tunc Virgo vigilans erat meditationibus intenta; tali enim hora Chriſtus eſt natus, & ita integros novem menſes habuit in utero. Ita Simon Caſſianus, *de Annunciatione.* Suarius *tom. 2. ad 3. part. diſp. 9. ſect. 5.* ac alii recentiores. 46. *Fuge converſationem.* Cant. 4. *Qua hora Angelus ingreſſus.* Caſſian. Suar.

QUÆSTIO XXI.

Quare Angelus tripliciter Virginem ſalutat?

ANgelus hac brevi oratione tripliciter hic Virginem reverenter ſalutat. Primò, 47.

Ave. Secundò. *Dominus tecum.* Tertiò. *Benedicta tu,* ut patebit ex dicendis. Reſpondet primò Euſebius Gallicanus ſermone ſuper Miſſus eſt. *Non fuit ſufficiens*, ait, *Ave dixiſſe, addidit, Dominus tecum, & deinde eam benedixit, quaſi tribus vicibus, ſub una voce eam ſalutans. Quæ in re diligens obſequium charitatis affectus, & reverentiæ declaratur.* Ob magnam reverentiam erga tantam Dominam, ac Reginam, eam tripliciter ſalutavit, ut ex D. Hieronymo dicam *q. ſeq.* Secundò. D. Fulgentius *ſermone de laudibus Mariæ ex partu*, ita ait: *Cum dixit Angelus Mariæ, Ave, ſalutationem illi cœleſtem exhibuit. Cùm dixit, Gratia plena, oſtendit ex integro iram excluſam primæ ſententiæ, & plenam benedictionis gratiam reſtitutam. Cùm dixit, Benedicta tu inter mulieres: virginitatis ejus benedictum fructum expreſſit, ut ex eo benedicta dicatur inter mulieres.* Dum dixit, *Ave.* Pax tibi, ſalutationem cœleſtem dedit; vera enim pax à ſolo cœlo deſcendit. Cùm dixit, *Gratia plena:* veterem iram excluſam, & gratiam reſtitutam oſtendit; ubi enim eſt vera amicitia, ibi tantùm vera, & integra pax invenitur. Cùm dixit *Benedicta tu*, inter mulieres, fructum cum flore virginitatis declaravit. Et ita tripliciter Angelus eam ſalutat, ut ſereno animo audiat, pacem dat, amicitiam cum cœlo; ac fructum cum virginitate annuntiat.

Gallican. Fulgent.

48. Tertiò. Ingreſſus Angelus tribus vicibus Virginem ſalutat. Tam dedita, ac intenta erat ſanctiſſima Maria orationi, & meditationi; ſicque flagrabat deſiderio, ut Deus deſcenderet, & homo fieret (cum juxta communem ſententiam in hac contemplatione, & lectione eſſet, (quod ut adverteret ad ea, quæ exponenda erant, atque eam vocare, ac ſalutare, neceſſe fuit. Cùm Abraham evaginato jam, ac pendente gladio filium Iſaac in ſacrificium vellet immolare, Angelus ad mortem pueri impediendam de cœlo clamavit: *Abraham, Abraham, ne extendas manum ſuper puerum:* Geneſ. 22. num. 11. Sed quare duplicatur vox? Nonne ſufficiebat ſemel vocare Abraham? D. Ambroſius lib. de Abraham cap. 8. *Repetivit vocem,* ait, *tanquam veritus ne præveniretur ſtudio devotionis, & una vox impetum ferientis revocare non poſſet.* Eodem modo hìc illa Angeli vox geminatur, ut ſanctiſſima anima, tota in Dei contemplationem abſorpta, audiat, & attendat ad dicenda.

Maria orationi attenta. Geneſ. 22. Ambroſ.

QUÆSTIO XXII.

Quare Angelus utatur voce, Ave?

49. Angelus ſalutando Beatiſſimam Virginem uſus eſt dictione illa *Ave*, verbum in ſalutando uſque ad illud tempus inauditum, quo nemo antea uſus eſt, ut obſervant Origenes *hom. 6. in Lucam*, D. Ambroſ. Beda *hîc*, & alii communiter. Cujus rei ſeptem rationes apponam. Primò, *Ave*, id eſt, Gaude, ut legit Euthymius, D. Gregor. Nyſſenus *orat. de Nativit. Domini*, S. Gregorius Thaumaturg. *ſerm. de Annuntiat.* Exhortatus eſt autem Angelus Beatiſſimam Virginem ad gaudium, quia ex ipſa totius mundi lætitia proditura erat. S. Baſilius Seleucus orat. 39. de Annunciat. *Lætos ſume vultus, ait Angelus ad Virginem, ex te omne gaudium naſcetur.* Et S. Ambroſ. *homilia de humana Chriſti generatione*, ait: *Maria educta juſſa eſt ab Angelo gaudere.* Secundò. Piè poſſumus dicere, quod Angelus Virginem ſalutavit hoc verbo *Ave*, quia litteris inverſis reddit idem, quod *Eva*, ad quod alludit Eccleſia, *Sumens illud Ave, mutans Evæ nomen*; nam mala per Evam allata, in bonum per Maria ſunt commutata; & ideò ſicut illi triſtitia intimatur, dum dicitur Geneſ. 3. *Multiplicabo ærumnas tuas*, ſic huic lætitia denuntiatur. Dixi *piè*, quia idiomate Hebraico, quo Angelus locutus eſt, non ita litteræ correſpondent.

Origen. Ambroſ. Beda. Euthym. Greg. Nyſſ. Thaumat. Baſilius. Ambroſ. Geneſ. 3.

Tertiò. Angelus inaudito modo loquitur ad Virginem; nam reverentia, & veneratio uniuſcujuſque dignitati proportionata eſſe debet: cùm autem Beatiſſima Virgo omnibus aliis creaturis excellentior eſſet, ideò admirabili, ac extraordinario modo fuit ſalutanda. Et ita ait D. Hieronymus *ſerm. de Aſſumptione Virginis*, Angelum ſalutaſſe Virginem, *Ave gratia plena*, quia admiratus fuit de ejus excellentia, quæ tanta erat. Euſebius Emiſſenus. *Stupens*, ait, *in Virgine virtutis plenitudinem, dixit, Ave gratia plena.* Quartò. Gabriel fatur ad Mariam, *Ave*, quod nulli unquam creaturæ dictum erat ab Angelo; nam, ut ait B. Joannes in ſua 2. epiſt. ad finem n. 10. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis; qui enim dedit illi Ave, communicat operibus ejus.* Ubi Gloſſa, & D. Thomas notant, quod hæc ſalutatio *Ave*, tantum pertinet ad eos, qui ſunt ſocii, ac ejuſdem muneris participes, unde nequitia Judæ conſummata fuit, cùm Chriſto Domino dixiſſet in horto, *Ave Rabbi*; ſalutat ergo Angelus Virginem proferendo *Ave*, quod ante ab ipſo nulli creaturæ dictum erat, ut denotaret, quod ſanctiſſima domina ita erat pura, & immaculata, ut ipſa ſola in omnibus eſſet ſocia, & comes Angelorum. Quintò. *Ave*, id eſt Pax tibi, ſeu Pax tecum. Chriſtus Dominus præcepit ſuis Apoſtolis, ut in quamcumque domum intrarent, dicerent, *Pax vobis*, Luc. 10. num. 5. Illud ergo donum, quod voluit ad extraneas gentes obſervari eiſque communicari, prius à ſuis voluit inchoari, eiſque etiam exhiberi, & ſuprà *n. 26.* 50.

Hieron. Euſebius. 2. Joan. Gloſſa. S. Thom. *Virgo ſocia Angelorum.* Luc. 10. *Beneficium à tuis.*

Sextò. *Ave*, id eſt, Pax tibi, ſeu Salve, id eſt ſalutem dicere, ſeu benedicere, ſeu gaudere. Hugo *Nunquam in Scripturis*, ait, *antea nec ab alio Angelo talis ſalutatio data: quia hæc Mariæ debebatur; nam in omni ſalutatione fiebat prius aut vitæ imprecatio*, Daniel. 2. n. 4. *Rex in æternum vive; aut ſalutis.* 2. Reg. 16. n. 17. *Salve Rex: aut benedictionis, ut meſſores ad Booz.* Ruth. 2. n. 2. *Duas verò ſalutationes delatas ab Angelo viris invenies.* Tob. 5. n. 11. *Gaudium ſit tibi, dictum eſt Tobiæ. Et Dominus tecum, Gedeoni*, Judic. 6. n. 12. *At hæc ſalutatio B. Virginis ex omnibus conflata, & dignior.* In hac Beatiſſimæ Virginis omnes ſalutationes tam ab hominibus, quàm ab Angelis viris illuſtribus factas recapitulavit Gabriel: imò ampliùs addidit: *Benedicta tu in mulieribus*, ut innueret, in ſanctiſſima Virgine non ſolùm virtutes, & excellentias veterum Patrum, ſed multò ampliora inveniri. Vide *c. 7. n. 15.* 51.

Hugo. Daniel. 2. 2. Reg. 16. Ruth 2. Tob. 5. Idem. Judic 6. *Plus virtutis in Virgine quam in Sanctis.*

Septimò. Arnoldus Carnotenſis *de laud. Mariæ*, notat: *Quod rarò in veteri Teſtamento ſalutatione angelica quemquam honoratum reperies. Non ſalu* 52.

Carnot.

ſalu

ſalutatur Abraham, cùm extollitur titulo fidei. non ſalutatur Iſraël, non Jacob, non Moyſes, non Iſaias, vel Daniel, nec Ezechiel, nec etiam Zacharias. At annunciato Chriſto, ſalutationes incipiunt, & jam proximo Jeſu, qui eſt Salvator; & mundi ſalute non longè poſita, Verbum ſanctæ ſpei, Verbum incipit columitatis, reſtitutionis noſtræ de cœlis ad terram defertur: jam hoc verbum priùs rarum omnino infrequentari Salutat Angelus Mariam, nec multo poſt Elizabeth occurrit, ipſa ſalutans, & prophetans; ſalutant Angeli poſt reſurrectionem ſanctas mulieres, ſalutat ipſe Chriſtus Diſcipulos: denique, & hunc ſalutandi morem exultans ſervat Eccleſia. Salutatio dicit ſpem, ac bonorum communicationem, poſt Chriſtum ſalutationes frequentatur: quia cum ipſo venit ſpes gloriæ, reſtitutio gratiæ, ac tandem de cœlis omne bonum.

A Chriſto Domino omne bonum.

Imo nunquam legitur in Scriptura Angelus mulierem ſalutaſſe, etiamſi illi apparuerit ut Saræ, Agar, & Manu uxori, totus enim fœmineus ſexus propter Evæ peccatum extitit inviſus, ſufficit namque unius delictum ad inficiendum totum genus: Mariam verò Angelus honorificis verbis ſalutat, ut indicaret, minimè peccatum contraxiſſe, ac totum damnum eſſe ablatum, & antiquam gratiam reſtitutam; ut ſuperiori quæſtione dixi ex D. Fulgentio.

Unius ſufficit delictum ut totū macularet genus.

QUÆSTIO XXIII.

Quare Angelus proprium Mariæ nomen ſubticuerit, & tantùm dixerit, Ave gratia plena?

53. RESpondeo primò, quod ſicut perſonas in magna dignitate conſtitutas, non proprio dicimus nomine, ſed per titulos, per antonomoſiam intelligimus, ſic Angelus Mariam non nominavit, quam per gratiæ plenam intelligebat, quod nulli alteri poterat convenire. Secundò. Quia Angelus, vel Beatus loquitur cum alio Angelo, vel Beato, non ipſum nomine appellando, ſed conceptum ſuum audienti manifeſtando; & ad eum dirigendo, ut eſt communior ſententia Theologorum. Ut ergo Angelus cum ſanctiſſima Maria haberet ſermonem, Beatorum, ac Patriæ more non eam proprio nomine vocat: ſed tantum legationem ſuam, & conceptum illi exponit, ac manifeſtat. Tam purè, & ſanctè vivebat Beatiſſima Virgo in terra, veluti Beatus in cœlo. Tertiò. Et forcaſſe ob reverentiam ipſius nominis Mariæ, quod noluit Angelus proferre, niſi magna, ex cauſa ed ejus timorem depellendum, ut infrà ex D. Chryſol. dicam.

B. Virgo fit pura in terra, ut beatus in cœlo.

Magna efficacia nominis Mariæ.

QUÆSTIO XXIV.

Quare dicatur gratia plena?

54. GRatia in ſuo genere ſignificat id, ratione cujus aliquid fit, & alteri placet, eique acceptum eſt, Daniel.1. num.9. *Dedit Deus gratiam in conſpectu principis.* Gratum verò, quod alteri eſt acceptum, ac ei placet. Gratia autem apud Theologos ſignificat donum ſupernaturale, ratione cujus creatura intellectualis placet Deo, ab eóque diligitur. Hæc autem gratia vel eſt increata, quæ eſt ipſemet Deus, vel eſt gratia ſanctificans, ac gratum faciens, vel eſt gratia gratis data, quæ ſunt dona Spiritus Sancti, ratione quorum homo eſt acceptus Deo ad opera ſupernaturalia, ut ad miracula perpetranda, vel ad actum prophetiæ. Omnibus autem modis Beatiſſima Virgo fuit gratia plena, ut ſtatim explicabo. Et docet S. Hieron. ſerm. de Aſſumpt. *Bene verò*, ait, *plena; quia cæteris per partes præſtatur; Maria verò ſe tota infundit plenitudo gratiæ.* Et D. Athan. *ſerm. de S. Deipara.* Ut gratia plena appellata ſit, utpote quæ omni gratia abundaret. Ita ut de illa dicatur illud Eccleſiaſtici, 24. *In me gratia omnis viæ, & veritatis.*

Daniel.1. — Hieron. — Athanaſ. — Eccl.24.

Extitit plena gratia increata, quia licet non fuerit aſſumpta ad unionem hypoſtaticam, tamen in ſe habuit realiter ipſum gratiæ auctorem, ex quo meritò plena gratia dicitur, ut ait D. Athanaſ. *citatus.* D. Ambroſ. in Lucam lib.2. cap.2. *Bene ſola*, ait, *gratia plena dicitur, quæ ſola gratiam, quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, ut gratiæ repleretur auctore.* Et D. Hieron. *epiſt.* 140. in expoſitione in Pſalm. 44. *Sancta Maria quia conceperat*, inquit, *eum in quo omnis plenitudo divinitatis habitat corporaliter, plena gratia ſalutatur.* Chryſippus Hieroſolymitanus ſermone de S. Maria. *Gratia plena, quia tecum eſt univerſus gratiæ theſaurus.* 55.

Athanaſ. — Ambroſ. — Hieron. — Chryſip.

Fuit plena gratia ſanctificante; de quo ait Euſebius Emiſſenus hìc, *Alii ad menſuram datur, hæc autem gratia plena dicitur.* D. Bernardin. Senenſis tom.1. ſerm.6. *Excepto Chriſto*, inquit, *tanta gratia Virgini à Domino data eſt, quantum uni puræ creaturæ dari poſſibile eſſet.* Ex cujus dignitate, ad quam Deus elegit, & præelegit eam, hodie communiter inferunt Theologi cum ſanctis Patribus plus gratiæ, meriti, ac virtutum fuiſſe in ſola Beatiſſima Virgine, quàm in omnibus aliis Sanctis ſimul ſumptis, ſive Angelis, ſive hominibus, ut ſtatim dicam. D. Epiphanius in oratione de laudibus Virginis: *Solo Deo*, inquit, *excepto cunctis ſuperior extitit B. Virgo.* Andreas Cretenſis tract. de Aſſumptione. *O Virgo, quæ ſolo Deo excepto, omnibus es altior.* Idiota lib.6. *Sanctorum omnium privilegia, ô Virgo*, inquit, *omnia habes in te conjecta, nemo æqualis eſt tibi, nemo major te, niſi Deus.* D. Laurentius Juſtinianus ſermone de nativitate Virginis, *Nullus mortalium*, ait, *quamvis donorum cœleſtium numeroſitate ſit præditus, Virgini valet coæquari Patriarcharum utique Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, omniúmque Sanctorum merita B. Maria tranſcendit.*

Euſeb. Emiſſ. — Bernard. — *In ſola Virgine plus gratiæ quàm in aliis creaturis puris.* — Epiphan. — And. Cret. — Idiota. — Laur. Juſt.

Tertiò. Extitit plena omnibus Spiritus ſancti donis. D. Athanaſius *ſermone de Deipara*, ita ait; *Spiritus ſanctus deſcendit in Virginem cum omnibus ſuis eſſentialibus virtutibus, quæ illi per rationem principatus divini adſunt, imbuens tam in gratia, ut omnibus gratioſa eſſet: atque idcirco* gratia plena *cognominata eſt; eo quod impletione Spiritus ſancti omnibus gratiis abundaret.* Et quamvis habuerit omnes gratias, non tamen exercuit omnium uſum, dum in vivis erat in terra, ut docendi; ac miraculorum, tum ob ſuam humilitatem, tum quia non expediebat, ut docet Divus Thom. 3. *part. quæſt.* 27. *art.* 5. *ad* 3. 56.

Athanaſ. — S. Thom.

Quartò. Dicitur *gratia plena*, prout gratiam nobis communicat; nam, ut ait D. Thomas citato art.5. ad primum. *Pariendo Beatiſſima Virgo gra-* 57.

Per Virginē ad omnes diffunditur gratia.

tiæ auctorem, *quodammodo gratiam ad omnes derivavit.* Tum quia ſuis precibus à filio nobis impetrat. Unde ait Petrus Chryſologus ſerm.42. *Vere gratia plena eſt*, *quæ largo gratiarum imbre totam funderet*, *& profunderet creaturam.* Et Richardus lib.1. de laudibus Virginis, c.4. *Bene enim dicta ei gratia plena*, *& in tantum plena*, *ut ex tuo redundante totus habeat mundus.* Sicut ergo Chriſtus Dominus dicitur plenus gratia, de plenitudine ejus nos omnes accipimus, *Ioan.*1. *n.*16. ita etiam beatiſſima Virgo, de cujus redundantia nos omnes ditamur. Hoc tamen diſcrimine, quia à Chriſto accipimus gratiam, tanquam ab auctore illius, à Beatiſſima Virgine, tanquam ab impetrante, & deprecante.

Chryſol. Richard.

58. Sed quæres: Quomodo Chriſtus Dominus dicitur citato loco plenus gratia. Stephanus dicitur plenus gratia, *Actor.*6. *n.*8. & Apoſtoli paſſim dicuntur pleni Spiritu ſancto, *Actor.*2. *num.*4. & alii; Reſpondent cum D. Thoma 3 *p. quæſt.*7. *art.*11. *in corpore*, Cajetano *ibid.* Cabreira *in commentar. art.*10. Suario *diſp.*22. *ſect.*2. §. *aliquando*, Lorca *diſp.* 42. *n.*12. Raguſa *diſp.* 75. §. *dicitur*, eſſe plenum gratiæ dici in ordine ad dignitatem, & munus ad quod deſtinati ſunt habentes illam; & ideo Chriſtus Dominus dicitur plenus gratia, prout habuit illam plenitudinem, quæ conveniebat redemptori, ac humanitati filio Dei unitæ: Beatiſſima Virgo, quæ congruebat matri Dei; Apoſtoli, & Stephanus, quæ requirebatur ad dignitatem miniſtrorum Dei. Unde cùm excellentia Chriſti Domini ſit ſuprema, ejus plenitudo fuit ſumma, quæ de lege ordinaria dari poteſt. Cùm autem dignitas Beatiſſimæ Virginis omnium Sanctorum gradus maximè excedat, ideo ejus plenitudo illorum omnium eminentiſſima eſt.

S.Thom. Cajet. Cabreira. Suar. Lorca. Raguſa.

Quæstio XXV.

Quare Angelus eam hîc dicat plenam non Spiritu ſancto, vel virtute, ſed gratia?

59. Suppono in primis cum D. Auguſtino *in Enchiridion. cap.*38. Chryſolog. *ſerm.*142. Beda *homil.*3. *de B. Virgine*, quod Beatiſſima Virgo habuit plenitudinem gratiæ, non à conceptione Verbi, ſed multò antea, quia Angelus quando ingreſſus eſt ad eam, non de futuro, ſed de præſenti appellavit gratiæ plenam, cum hoc tamen ſtat, quod in ipſa filii conceptione magna gratiarum multitudo accumulata eſt. Modus verò, quo Angelus eam gratiam plenam vocat expendendus eſt. Sub quo varias quæſtiones reſolvo.

Auguſt. Chryſol. Beda.

60. Primò: Quare dicitur gratia plena, cùm alii multi dicantur Spiritu ſancto pleni, quod juxta ſonum vocum, quid majus videtur? ſic dicitur de Joanne, *hoc* 1 *cap. num.*15. ut ſuprà vidimus. De Elizabeth infrà *num.*41. De Zacharia *num.*67. De Apoſtolis *Actor.*24. De Petro *Actor.*48. de Congregatis Hieroſolymæ, *Actor.*4.*cap.*51. De ſeptem illis Diaconis, *Actor.*6.55 De Stephano *Actor.*6. 7. & 8. De Paulo, *Actor.*9. 17. & 13. 9. De Barnaba, *Actor.*11. 24. Reſpondet optimè primò Maldonatus, quod licèt juxta ſonum vocis majus videatur repleri Spiritu ſancto, quàm gratia; cùm Spiritus ſanctus ſit fons, & Auctor totius gratiæ; tamen juxta uſum Scripturæ, non multo majus eſt impleri gratiâ; nam qui dicuntur Spiritu ſancto impleri, non intelligitur de ipſo Spiritu ſancto in ſe, ſed dono aliquo illius, ut miraculorum, prophetiæ, vel fortitudinis, quod foris oſtentant. At verò qui gratia, non tantum hujuſmodi dono, quantum gratia ſanctificante, qua homo maximè diligitur à Deo, repleti intelliguntur.

Maldon.

Secundò. Impleri Spiritu ſancto forma erat jam uſitata, ut ipſe Gabriel ad Zachariam de Joanne Baptiſta prædixerat, ſuprà *num.*15. Angelus autem Beatiſſimam Virginem ob ejus admirabilem, & extraordinariam ſanctitatem, voluit admirabili, & extraordinario modo ſalutare, ac laudare. Hoc autem, quod erat gratia impleri, forma erat loquendi, nec antea dicta, nec audita. Vide, ait Beda, *Benedictionis formam mirabatur*, *quæ nuſquam lecta eſt*, *nunquam antea: ſoli Mariæ hæc ſalutatio ſervabatur.* Illuſtriſſima virtus, & ſupra omnem ordinem exquiſitis eſt prædicanda verbis. Tertiò. Quia repleri Spiritu ſancto, paſſim de multis dicitur, ut conſtat ex dictis: gratia vero, rariſſimè, & de paucis, & laus quò rarior, eò glorioſior. 61.

B. Virgo extraordinario modo laudanda. Beda.

Secundò. Quare, cum de Stephano dicatur, *Plenus gratia*, *& fortitudine*, Actor.6. num.8. de Beatiſſima verò Virgine tantum ait Angelus: *Gratia plena*; quare non dixit etiam, *Plena gratia*, *& virtutibus?* Reſpondeo, quod virtutes, in quibus Stephanus reſplendebat, verbis poterant explicari; in quibus verò ſanctiſſima Virgo, ob earum magnitudinem ſilentio tantùm venerari. Secundò. Angelus dixit: *Gratia plena*; & addidit, *Benedicta tu in mulieribus*; in quo ſignificabat, eam eſſe in Matrem Dei electam, ut tradunt communiter Patres, & Irenæus *lib.*5. *cap.*19. Franconius Abbas, *lib.*6. *de gratia*, Beda, D.Bonavent. & alii *hîc.* Et ubi eam Angelus in Matrem Dei præelectam protulit, nihil amplius dicendum judicavit. Ibi omnia magnalia, tanquam in compendio recapitulantur. 62.

Actor.6. *Virtutes Virginis explicari non poſſunt.* Irenæus. Francon. Beda. Bonav. *In Dei maternitate omnia magnalia.*

Tertiò. Quare dicitur gratia plena, & non exornata, ſeu veſtita gratia? Hugo. *Non dicit*, ait, *ornata*, *ſed plena*, *quia interior gratia commendatur.* Deo enim non virtus, quæ exterius apparet, ſed quæ interiùs nitet, maximè placet. Quartò. Quare non dixit Angelus: Gratia plena apud Deum, vel homines? Cajet. *Non explicat*, ait *Angelus*, *apud quem*, *vel apud quos reddita ſit gratioſa*, *quia ſecundum veritatem effecta erat gratioſa abſolutè*, *& non apud hunc*, *vel illum.* Dicitur abſolutè gratia plena, quia apud omnes, ſcilicet apud Deum, Angelos, & homines gratioſa erat. Quintò. Quomodo eam laudat Angelus in præſentia, cùm dicatur, Eccleſiaſt.11. n.30. *Ante mortem non laudes quemquam?* Reſpondeo. Quod illud intelligendum, quoad homines hujus ſæculi: peccator enim, cùm laudatur, extollitur; juſtus verò humiliatur. Et ſic Virgo reſpondet Angelo, *Ecce ancilla Domini.* 63.

Hugo. *Virtus interior.* Cajet. Eccleſ.11.

Quæstio XXVI.

Quare Angelus dixit ad Virginem: Dominus tecum?

Suppono cum omnibus ferè Patribus contra Petrum Alexandriæ Epiſcopum, & Andream Cretenſem 64.

Cretenſem oratione de Annunciatione Virginis ad Angeli vocem: *Dominus tecum*, non concepiſſe Verbum, nam poſtea Angelus dixit: *Ecce concipies, & paries.* Et Virgo quæſivit: *Quomodo fiet iſtud?* Ac tandem reſpondit: *Fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Si verò aliquando Patres hæc verba ita explicant, *Dominus tecum in mente, tecum in ventre*, ſæpe ſumunt illud, quod proximè futurum erat, pro præſenti. Ita graves Recentiores.

65. Primò. Dixit Angelus: *Dominus tecum*, non deprecativè, ut Angelus ad Gedeonem *Iudic. cap.6. num.13. Ruth 2. num.4.* Quaſi deprecando quod Dominus eſſet cum illa, ſed annuntiando, quod Dominus illi præſens erat, magna gratia implendo. Quod confirmo. Quia ait, *Dominus tecum*; non dixit, Dominus eſt tecum, vel erit: ſed ad includendam omnem temporis differentiam abſolutè ait: *Dominus tecum*; enim verò ſecundùm omne tempus ſemper Dominus fuit cum Maria; à primo conceptionis ſuæ inſtanti, ut dixi *cap.3.* Secundò, *Dominus tecum*; ſpeciali gratia ſupra omnes puras creaturas ſanctificando. *A conceptione Deus, cum Maria.* Franconius Abbas lib.6. de gratia. *Dominus tecum eſt, ô Virgo*, inquit, *non generalis tantùm benedictionis gratia, qua & cum cæteris Sanctus eſt, verum & ſingulari prærogativa gratiæ, ſicut cum matre filius Dominus tecum, ut viſcera tua ſanctificet, ut in carne tua humanam ſibi naturam aſſociet.* Quod exaggerat D. Auguſt. ſermon. 18. de tempore. *Dominus tecum*, inquit, *ſed plusquam mecum; Dominus tecum, ut ſit in corde tuo, ſit in utero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam*: Sed extende illud, quod ait Angelus; *Dominus tecum plusquam mecum.* Tum Beatiſſima Virgo in via exiſteret, & Angelus eſſet Beatus. Et de Baptiſta dicitur: *Qui minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.* Luc. 4. n.28. Tamen rectè ait Angelus, quod Dominus plus erat in Maria, quàm in illo, ratione dilectionis, dignitatis, ad quam eam habebat prælectam, ut eſſet regina, & domina omium creaturarum. Quod confirmo; quia de Baptiſta dicitur: *Manus Domini erat cum illo.* Luc. cap.1. num.66. At de Virgine, abſolutè, ſeu totus, *Dominus tecum*, quia non ſecundùm unam gratiam, nec ſecundùm unum attributum, ſed ſecundùm omnem gratiarum plenitudinem, quantum matri Dei conveniens erat ipſe Dominus in Virgine elucebat.

Francon. Auguſt. Luc. 4. *Deus maximè in Virgine.* Luc. 1.

66. Tertiò. Angelus dixit: *Ave*, ſeu ut eſt in Græco, *Gaude*, nunc in redderet rationem ipſius gaudii, addidit, *Dominus tecum*; quia ubi Deus adeſt, ibi ſolùm invenitur gaudium verum. Andreas Cretenſis citatus: *Dominus tecum*, inquit. *O immenſam humanitatem! O benignitatem incredibilem. Non fuit ſatis gaudium indicaſſe, niſi ipſum gaudii authorem ineſſe Virgini ſignificaret.* Quartò, *Dominus tecum*, quia caſtiſſima, & omni puritate plena inventa eſt. D. Baſilius Seleucus, oratione 39. *Dominus tecum*, inquit, *quia templum exiſtit verè Deo dignum, caſtitatis aromatibus bene odoratum.* Ut Deus ad Virginem deſcenderet, caſtitatis odore fuit trahendus. Quintò. *Dominus tecum*, quia Virgo Maria erat ſolitaria, in domo abſcondita, Deum orans. Hugo Cardinalis. [Duo dixit, gratia plena, Dominus tecum. Primum meruit humilitas; ſolitudo meruit ſecundum, habere Dominum: ſit igitur gratia plena propter humilitatem. Dominus tecum, propter ſolitudinem.]

Cretenſ. Baſilius. *Virginitas attrahit Deum.* Hugo. *Deus diligit ſolos.*

Sextò. Quare Dominus, qui ſuum præmiſit nuntium ad ejus adventum annuntiandum, ante ipſum ad Virginem advenit? Fortaſſe ad excludendum metum, ne, ex tanta dignitate, ac felicitate ruinam aliquam, atque jacturam timeret Maria. Philippus Abbas in Cantic. cap.1. [Putabam, ait Angelus, mittentis imperio prænuntium me venire, ſed Imperator nuntium, mihi viſus eſt, prævenire, fortè quia prior ſolam Virginem voluit invenire, ne videret ſine ipſo ipſam rudem, & timidam convenire.] Prior ad Virginem acceſſit Deus, ne timore affecta, in tam ſublime evecta, lapſum timeret. Septimò Divus Bernardus ſermon.54. in Cantic. [Denique Dominus, ait tranſiliit Gabrielem, & pervenit ad Virginem, eodem Angelo teſtante, cùm ait: Ave gratia plena, Dominus tecum. Quid? quem modò reliquiſti in cœlo, nunc in utero reperis? Quonam modo? Volavit, & prævolavit ſuper pennas ventorum. Victus es, ô Archangele, tranſiliit te, qui præmiſit te.] Valde propenſum eſt Salvatoris noſtri ingenium ad dejectionem, ac humilitatem, & ut ad ima deſcendat, omnem tranſiliit creaturam. Deinde, quia, licèt Angelus miniſter eſſet fideliſſimus, & velociter, ac in inſtanti adveniſſet, Dominus tamen ſuper pennas ventorum prævolavit, & tranſiliit, ne res tam alta & ſublimis ſine ipſo, ſed in ejus præſentia ageretur, ac tractaretur. 67.

Philipp. *Dignitas plena timore.* Bernard. *Magna non ſolo committenda miniſtro.*

Octavò. Idem Divus Bernardus ſermon.2. ſuper Miſſus eſt: [Hoc mirandum, ait, Quomodo qui Angelum miſerat ad Virginem ab Angelo inventus eſt eſſe cum Virgine; nimio tamen prævolans deſiderio prævenit ſuum nuntium ad Virginem.] Sic Deus flagrabat deſiderio redemptionis humani generis, & aſſumendi noſtram naturam, ut ubi primum advenit aſſignatum, ac diſpoſitum tempus à Patre, unius Angeli moras non ſuſtinerit, ſed prævolaverit, ac ipſum anteceſſerit. Optimè ait Seneca, *In deſiderio etiam velocitas mora eſt.* In magna illa affectione, qua Deus ad naturam tenebatur humanam, velocitas unius Angeli mora eſt. 68.

Bernard. *Deus olim hominem fieri maximè deſiderabat.*

Cùm Daniel ad Deum effuſis lachrymis oraret, dicebat; *Exaudi Domine, placare Domine: attende, & fac: ne moreris propter temetipſum Deus meus*, Daniel. *cap.9. n.19.* Ubi Propheta non ſolùm populi libertatem à captivitate, verùm etiam Dei adventum in carnem poſtulabat. Quod patet ex reſponſione ab Angelo data, *Septuaginta hebdomades, &c. ibi num.24.* Sed quare Propheta hypoſtaticam unionem exoptat, non propter peccata noſtra, ſed propter ipſum Dominum, cùm tamen ex illa nihil utile Deo accreſcat, ſed totum remedium humani generis in ipſa poſitum inveniatur? Gloſſa Interlinealis. *Propter temetipſum, quo nihil majus, pro quo rogari poſſit.* Quamvis miſeria noſtra Verbi Incarnationem efficaciter exoptaret, maximè tamen requirebatur, ut Dei deſiderium de ſuſcipienda carne mitigaretur. De Jacobo dicitur Geneſ. cap.32. num.34. *Ecce vir luctabatur cum eo.* In Hebræo eſt, *pulveriZabatur cum eo.* Sed quid pulvis cum Deo, qui eſt ipſa puritas? Mos eſt amantium, dum rem optatam non poſſident, monumentis, ac veſtigiis blandiri voluptati. Sic Deus dum noſtram non aſſumebat naturam, & affectui ſuo blanditias pulvere dabat. 69.

Dan. 9. Interlin. Geneſ. 32. Hebræus.

QUÆSTIO XXVII.

Quare dixerit Angelus, Dominus tecum, *& non*, Deus tecum?

70. Reſpondetur primò, quod per hanc vocem *Dominus*, ſæpe divinitas ſignificatur. *Hieremiæ cap.33. num.2. Judith. cap.16. num.3.* Actor.10. Actorum cap.10. num.36. *Hic eſt omnium Dominus.* Lorin. Tolet. Ubi latè vide Lorinum. Secundò. Toletus *annotatione* 70. aſſerit quod Angelus intendebat, Beatiſſimam Virginem Mariam ad conſentiendum verbis ſuis ſua legatione inducere; nomine Domini, tanquam argumento quodam uſus eſt; ſi enim Dominus eſt; ejus dicto, & imperio Carthag. obediendum. Tertiò. Doctor Joannes Carthagena *lib.5. homil.8.* ait, quod Deus dicitur, dum reſpicit creaturas tanquam earum author: *Incarnatio ſecundum potentiam abſolutam.* *Dixit Deus, fiat lux.* Dominus verò nuncupatur, prout ſecundùm ſupremúm, & abſolutum dominium omnia gubernat. Non dixit ergo, Deus, ſed *Dominus tecum*; ut denotaret, quod hoc myſterium, non ſecundùm leges naturæ, ſed ſecundum ſupremum, & abſolutam Dei potentiam peragendum erat; ut ipſa Virgo Maria intacta Athanaſ. conciperet, & ſuum pareret genitorem. Pro quo facit D. Athanaſius *ſermone contra hæreſes.* Quartò Deus dicit naturam increatam, quæ eſt ubique: Dominus verò denotat reſpectum ad ſervos. Dicitur ergo *Dominus*, ut ſignificaretur, quod non ſolùm, ut Deus ibi erat, ſicut ubique per eſſentiam, per præſentiam, & potentiam; verùm etiam ut Dominus, cùm Regis, ac Domini ſplendor maximè eluceat, dum ſuis præſens adeſt, fovendo ac tuendo.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare Virgo ab Angelo dicatur Benedicta in mulieribus?

71. Benedicere, idem eſt, ac beneficiis proſequi. Dicitur ergo beatiſſima Virgo Maria bene- Hieron. dicta inter mulieres, ſeu, ut habet D. Hieronym. ſermone de Aſſumptio. *Plus benedicta quàm om-* Judith 13. *nes mulieres.* Et licèt de Judith *lib. ſuo c.13. n.23.* dicatur; *Benedicta es tu filia à Domino Deo excelſo pro omnibus mulieribus ſuper terram.* Tamen ſicut plenitudo gratiæ Beatiſſimæ Virginis eſt ſupra omnes ſanctos, ita ejus benedictio. Igitur primò, dicta eſt benedicta, quia concepit, & peperit, & unà cum Deo Patre unum habet filium; nam *benedicere* in Scriptura ſignificat Geneſ.1. fœcunditatem, Geneſis cap.1. num.22. *Benedixitque Deus dicens: Creſcite, & multiplicamini.* Et ita Virgo Maria hîc dicitur benedicta ratione Auguſt. fœcunditatis tanti, ac talis filii. Ita Divus Au- Hildeph. guſtinus *ſerm.11. de Natali.* Divus Hildephon- Bernard. ſus *ſerm.3. de Aſſumption.* Divus Bernardus *ſuper Miſſus eſt*, & alii Patres. Secundò. Quia omnis maledictio per Evam inducta, per Mariam ſolu- Irenæus. ta eſt. D. Irenæus *lib.3. c.33.* D. Auguſt. *ſerm.10.* Auguſt. *de tempore.* Tertiò. Quia in ea fuit omnis benedictio, virginitas, fœcunditas, ac excellentia omnium virtutum, & donorum quæ eſſe poſſunt,

Sed inſurgit dubium: Quomodo Angelus hæc dixit; 72. quando enim Angelus hîc Virginem ſalutabat, adhuc ipſa non conceperat Verbum, adhuc per eam maledictio non erat diſſoluta. Ideo graves Authores tenent, hæc ab Angelo affata eſſe de futuro; ac ſi diceret, *Benedicta eris.* Aliter tamen ſimpliciter dicendum eſt: nam Angelus in ſuis verbis unam facit integram orationem; ac in prima ſalutationis parte, *Ave gratia plena, Dominus tecum*, locutus eſt de præſenti; ergo etiam in hac ultima parte; *Benedicta tu inter mulieres*, de præſenti protulit verba. Quamvis Virgo Maria pro tunc Deum in utero non haberet, ad divinam tamen maternitatem erat electa, & Angelus ex divino conſilio agnoſcebat conſenſum ab ipſa præſtandum; opportuna autem laus auſpicium eſt dignitatis futuræ. Deinde Virgo *Ubi meritum, ibi adeſt corona.* Maria meritis reſplendebat præclariſſimis, ut dignum Dei habitaculum effici mereretur; & ubi adſunt merita, ſtatim honoris infula coronat. De Chriſto Salvatore ait Iſaias cap.8. *Antequam ſciat* Iſai.8. *puer vocare patrem ſuum & matrem ſuam auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ coram Rege Aſſyriorum.* Magnam omnibus difficultatem fecit. Quomodo vaticinatur Propheta Diaboli ſuperbiam à Chriſto in infantia eſſe confringendam, à ſuoque principatu exſpoliendam, & meritò addubitat Divus Cyrillus Alexandrinus aiens, Cyrillus. *Nec ex hiſtoria, rebuſque ſub ſenſibus cadentibus invenibus Chriſtum natum, ſtatim, vel exſpoliaſſe Damaſcum, vel regionem Regis Aſſyriorum.* Victoria à Chriſto Domino in Cruce eſt aſſecuta, ibi humani generis hoſtem debellavit, ut ipſe dixit Joannis cap.12. num.32. *Si exultatus fuero à* Joan.12. *terra, omnia traham ad me ipſum.* Si inimicus in Cruce divictus, quomodo ei in infantia victoria tribuitur? Chriſtus Dominus à primo ſuæ conceptionis inſtanti infinitis reſplenduit meritis, ut communiter fatentur Theologi. Differatur ergo triumphus, ac generis humani redemptio uſque ad Chriſti mortem ex pacto, ac fœdere cum æterno parente initio, juxta illud Iſaiæ cap.53. n.10. Iſai.53. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum.* Tamen cùm Chriſtus Dominus, antequam apud homines patrem, & matrem exteriùs vocare ſciret, omnibus meritis emineret, ideo ei pro tunc victoria magnis fuit vocibus acclamat, magnóque faſtu inimicorum applaudenda expoliatio. Unde eleganter dixit Caſſiodor. lib.5. variar. *Si merita ſplendent, de illorum* Caſſiod. *venuſtate ante coronam auream facies pulchreſcit.*

Lucæ 1. n.16. Quæ cùm audiſſet, turbata eſt in ſermone ejus, & cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio.

VERSIONES.

Syriacus. Illa verò cùm vidiſſet, turbata eſt ejus ſermone, & meditabatur, qualis eſſet pax iſta.

D. Ambr. hic, & lib.1. offic. c.18. & lib.2. de Abrah. c.9. Ipſa autem, ut vidit eum, mota eſt in introitu ejus, & erat cogitans, qualis eſſet hæc ſalutatio.

Pagni

Pagninus. Illa verò cùm vidiſſet, turbata eſt ſuper oratione ejus, &c.

Arias. Illa verò videns perturbata eſt in ejus ſermone, & ratiocinabatur, qualis eſſet ſalutatio iſta.

EXPOSITIO.

73. Græc. GRæci omnes Codices habent : *Quæ cùm vidiſſet*; nec enim multum refert, ſi legatur : Quæ cùm vidiſſet Angeli majeſtatem, vel ſermonem; nam fortaſſe tum ex aſpectu Angeli tanto fulgore apparentis, tum ex tam honorifico, inſolitoque ſermone turbata eſt. Hæc autem turbatio orta fuit, non ex debilitate, aut defectu corporis virium, ſed fuit quidem timoris, & pudoris, atque admirationis affectus, & ideò Angelus reſpondit : *Ne timeas Maria.* Hæc verò prudens admiratio, & turbatio in Virgine, quam refert Evangeliſta, & rationalis timor reſultavit ex ponderatione eorum quæ audiebat, & tanta animi moderatione, & conſtantia turbata eſt, ut cogitaret : *Qualis eſſet iſta ſalutatio.* Unde
Bernard. rectè ait D.Bern. homil 3. ſuper Miſſus eſt. [Turbata eſt, ſed non perturbata, turbata eſt, & non eſt locuta, ſed cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. Quod turbata eſt, verecundiæ fuit virginalis; quod non perturbata, fortitudinis; quod tacuit,
Bonav. & cogitavit, prudentiæ.] Pro quo ſimilia verba adducam q.50. ex D.Bonaventura.

QUÆSTIO XXIX.

Quare Virgo, audito ſermone Angeli, turbetur?

74. Hieron. Auguſt. Bernard. Juſtinian. Damian. Damaſc. SUppono ex communi ſententia Patrum, Divi Hieronymi, Divi Auguſtini, Divi Bernardi, Divi Laurentii Juſtiniani, Divi Petri Damiani, quos ſtatim referam, beatiſſimam Virginem aſſuetam eſſe colloquiis Angelorum. De quo Divus Damaſcenus *oratione* 1. *de Dormitione Virginis.* Cauſam ergo turbationis Virginis proponamus, rationes etiam ad mores aliquantulùm componendo.
Euthym. Bernard. Andr.Cret. Primò Euthymius *hîc*, Divus Bernardus *homil.3. ſuper Miſſus eſt.* Andreas Cretenſis *ſerm. de Annunciatione*, eam timoris cauſam exiſtimant, quia dubitabat beatiſſima Virgo, an ille eſſet Angelus Lucis, vel Sathanæ; ſciebat enim beatiſſima Virgo, quod Sathanas aliquando ſe transfigurat in Angelum lucis.
Bernard. Ait Divus Bernardus citatus ? [Quidquid novum, quidquid ſubitum fuerit ortum, ſuſpectu habet inſidias; idcirco Maria turbata eſt : ſciebat, quod ſæpè Angelus Sathanæ transfigurat ſe in Angelum lucis.] Sed hoc magnum habet difficultatem, quia dicitur in textu : *Turbata eſt in ſermone ejus.* Secundò, Quia inter gratias gratis datas habuit perfectam diſcretionem ſpirituum; ergo cognoſcebat, bonum eſſe Angelum. Tertiò. Quia, ut mihi perſuadeo, beatiſſima Virgo à principio cognovit, eſſe bonum Angelum & Gabrielem, idcóque ipſe Angelus non dixit Virgini : *Ego ſum Gabriel,* ut manifeſtavit Zachariæ, ut vidimus ſuperiori capite.

Secundò. Divus Ambroſius *hîc*, *& libro 2. de* 75.
Virginitate, & Divus Hieronymus *in epiſt. 7. ad* Ambroſ.
Latam, *& in epiſtola ad Euſtochium*, D.Damaſc. Hieron.
orat. 1. *de dormitione Virginis*, affirmant, pertur- Damaſc.
bationem Virginis iſtam, de qua ſuprà fuiſſe ortam ex ſubita Angeli apparitione in forma viri inſolita, & admirabili. Unde eleganter Divus
Ambroſius *lib. de Virginitate, de beatiſſima Maria*, Ambroſ.
ait : *Ita peregrinata eſt in viro, quæ non eſt peregrinata in Angelo, ut cognoſcas aures religioſas, oculos verecundos.* Nam Deipara, cùm eſſet aliena à colloquio hominum, peregrinata eſt in ſpecie viri, in quo Gabriel apparuit; non tamen in Angelo, utpote eorum alloquiis aſſueta. Ex quo multa habes ad mores. Primò. Quia verecunda
Virgo aſpectum viri timuit. Unde ait D. Ber- Bernard.
nardus, quod *Virginalis verecundia cuncta timore* *Fictio ti-*
ſolet. Secundò. Quia quamvis cognoverit An- *menda.*
gelum, cùm tamen apparentem, & fictam viri formam inſpexerit; timore tacta eſt. Videbatur ei adoleſcens eximia & præſtanti forma, cùm talis non eſſet, & ubi adeſt fictionis umbra, prudens pavor.

Tertiò. Citatus Andreas Cretenſis, *Turbata*, 76.
inquit, *eſt in ſermone ejus*, & ſubdit : *Quia dice-* Cretenſ.
ret : Num ſola ego inter mulieres novum naturæ modum inducam? Præſenſit beatiſſima Virgo Maria, ex modo annunciationis, quod ipſa eligeretur in Meſſiæ matrem ſine virginitatis læſione, & ideò turbata eſt, dum ſe videt ad novum, ac ſingula-
rem maternitatis modum eligi : nam ſingularitas *Singulari-*
ſemper eſt valdè ſuſpecta. Quartò. Divus Petrus *tas timen-* *da.*
Chryſologus *ſerm.* 140. D.Hieronymus *in epiſt.* Chryſol.
ad Euſtochium, docent eximium ſplendorem ac Hieron.
fulgurantes radios, quos Angelus ex ſe mittebat, originem extitiſſe timoris. Cui favet Eccleſia. *Expaveſcit Virgo de lumine.* Quintò. Idem
Chryſologus ſermone 143. *Maria*, ait, *ut vidit* Chryſol.
Angelum, turbata eſt : quia in ingreſſu Angeli Virgo
ſenſit divinitatis ingreſſum. Nulla eſt creatura adeò *In Dei præ-*
puta, quæ ad Dei præſentiam non paveat. Sextò. *ſentia ti-*
Idem Chryſologus ſermone 142. *Quid plura*, ait, *mendum.*
mox ſentit, in ſe ſupremum ſuſcipi judicem. Virgo Chryſol.
puriſſima, immuniſque ab omni peccato, cùm ex ſalutatione, ut dicam, cognoverit intra ſe Deum
ſuſcipiendum, expaveſcit. Qualiter debet con- *Qui accedit*
tremiſcere homo qui ad Euchariſticam accedit *ad Eucha-*
menſam : ſi enim ſuſcipit agnum, ſuſcipit etiam *riſtiam ti-* *meat.*
judicem. Sed cum his omnibus expoſitionibus pugnat illud, quod dicitur in textu : *Turbata eſt in ſermone ejus.*

Septimò. Origenes *homil.6. in Lucam*, D.Am- 77.
broſius *hîc.* D. Laurentius Juſtinianus *ſermone de* Origen.
Annunciat. Hugo; turbatam Virginem fuiſſe, Ambroſ.
affirmant, ex inſolito ſalutandi genere; quia à Laurent.
ſæculo ſimile non fuerat auditum, ſciebat enim Hugo.
ſalutationes hominum, & angelorum ex Scriptura, benedictiones legis ex *Deuter.* 28. & nunquam ſimilem : *Ave gratia plena*, audierat. Et ſic ait
D. Ambroſius : *Salutationis novam formam Virgo* Ambroſ.
mirabatur, nuſquam enim erat lecta, vel audita.
D.Auguſt. ſerm. de Annunciat. *Poſt illius benedic-* Auguſt.
tionis præſagium terretur Virgo de novitate verborum. Semper prudens nova, & inſolita timet.
Sic ait S. Bernardus ſerm. 3. ſuper Miſſus : *Omne* Bernard.
novum ſuſpectas reddit inſidias. Octavò. Andreas *Nova ti-*
Cretenſis *ſerm. de Annunciat.* ſic meditabundam *menda.*

ſecum

Cretenſ. ſecum loquentem introducit Virginem : [Qualis eſt hæc ſalutatio ? Quis ille , aut unde ingreſſus, qui nuntium hoc mihi apportavit? Angelum ergo eam cenſebo ? Verùm hominis inſtar loquitur.] Adeò eſt cauta Virginitas , ut in puro ſpiritu humanam loquelam timeat: Nonò. Graves authores, ex eo beatiſſimam Virginem metuere aſſerunt ; quia audierat ab Angelo , ſe benedictam vocari, ſubtilitate ingenii ſui cognoſcebat ex Scriptura Geneſ.1. benedicere, fœcundare ſeu prolem dicere. Gen.1. *Benedixit eis, dicens: Creſcite*, &c. Ut autem hæc intellexit, caſtiſſima, ac puritatis amantiſſima cœpit erubeſcere, & timere virginitati ſuæ.

78. S.Thom. Decimò. D. Thom. 3.*p. c.*30. *art.*3. *in fine* , ex aliquorum Patrum ſententia, ita, [B.Virginem, ut aſſuetam in viſionibus Angelorum, non fuiſſe turbatam in viſione Angeli, ſed in admiratione eorum, quæ ei ab Angelo dicebantur ; quia de ſe non tam magnifica cogitabat ; unde Evangeliſta non dicit, quod turbata fuerit in viſione Angeli, Laurent. ſed in ſermone.] Et ſimiliter D. Laur. Juſtinian. ſæpè *citatus*. Extitit ergo B.Virgo turbata ex tam honorifica ſalutatione in ſui laudem , ac ex tot magnalibus, quæ de ſe audierat ; vir enim prudens cùm laudatur ore, torquetur in corde. Orabat Chriſtus Dominus in horto, dicens : [Pater ſi vis, transfer à me calicem iſtum. Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.] Luc.22. Lucæ 22. n.42. Sed quid hoc quod poſt confortationem Angeli angores augentur, & præ triſtitia Epiphan. ſanguis è corpore effunditur ? D.Epiph. hæreſ.69. [Angelus confortabat eum, admirando ejus fortitudinem, laudando, ac dicendo. Tua eſt potentia, Theoph. Domine, tua eſt fortitudo.] Et ſimiliter Theophylactus. Cùm ergo Dominus Jeſus ſui laudes, magnitudines donorum , ac dominationum à Patre præparatas audivit, timore vehementi tactus, factus eſt in agonia prolixiùs. Et quamvis Dominus, dum mortem paveret, dixit, *Triſtis eſt anima mea* ; dum verò confortationem tot magnalibus plenam auſcultat , factus eſt tunc ſudor ejus , ſicut guttæ ſanguinis. Hæc autem confortatio , ut ait Interlin. Gloſſa Interlinealis , *fuit ad noſtram eruditionem*. Chriſtus enim Dominus illa minimè egebat , ſed ut te inſtruat. Quod in ipſo, qui ſui erat maximè ſecurus, ſua audita præconia timuit ; qualiter tu ; qui ad omnem es propenſus miſeriam, tui debes commendationes horreſcere, & formidare ? Unde Seneca. ait Seneca epiſt.4. ad Lucillum. [Ad omne fortuitum bonum ſuſpenſi , & pavidi ſubſiſtite , quia beneficium fortunæ inſidiæ ſunt.]

Prudens dum ſui laudes audit, timet.

Quæstio XXX.

Quare Deipara , audita ſalutatione, non ſtatim reſpondit?

79. Reſpondeo primò , quod beatiſſima Virgo Maria , audita tam honorifica ſalutatione, non ſtatim reſpondit, ſed ob magnitudinem prudentiæ animi ſui antequam reſponderet , erat verba Angeli, eorúmque intelligentiam præpon-Chryſol. derans. D.Chryſolog. ſerm.140. [Cogitat Virgo, ait, quia citò reſpondere, eſt facilitatis humanæ ; cogitare verò, ponderis eſt maximi, & judicii præ-mutari. Et D.Bonav. hîc. [Tripliciter, ait, Virgo eſt Bonav. commendabilis, in auditu ſcilicet, affectu, & cogitatu. In auditu commendatur modeſtia, cùm dicit, quæ cùm audiſſet, id eſt, ſilentio, & taciturnitate auſcultaſſet, ſecundùm illud, Eccleſ.11. Audi tacens. In affectu commendatur, cùm dicitur : Turbata eſt, ſcilicet ex verecundia. Beda, Decet trepidare Virginem. In cogitatu laudatur, cùm dicitur: Et cogitabat, qualis eſſet ſalutatio. Et hæc eſt magna prudentia. Sap.6. Cogitare de illa. Daniel. c.4. Cœpit intra ſemetipſum quaſi una hora cogitare.] Ita ille.

Prudens non cito reſpondet.

Secundò. Andreas Cretenſis ſerm. de Annunc. 80. [Veriſimile eſt , ait , ipſam haud ignaram divino- Cretenſ. rum, quæ in Scriptura habentur, oraculorum fuiſſe. Ut cogitationes ſuas ſtatim converterit ad primæ parentis lapſum , animo ſecum ſuo revolvens deceptionis primæ caſum. Non ergo immeritò Evangeliſta meditabundam illam fuiſſe, ſcripſit.] Ubi Cretenſis ipſe loquitur conſequenter ad ſuam ſententiam , quam retuli *ſuperiori q. in* 1.*ſolutione* ; quod ſcilicet beatiſſima Virgo fuerit dubia , an ille Angelus eſſet bonus, vel malus ? Sciebat enim beatiſſima Virgo , primam mulierem deceptam fuiſſe locutione Angeli Sathanæ : cogitabat ergo, ne in ſalutatione illa fallacia aliqua lateret; prudens enim aliorum caſu, & ruina fit cautus Hæc eſt ſententia Cretenſis , ſed eam *citato loco* impugnavi. Tertiò. Cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio , ut denotetur, quantùm diſtet hæc Angeli apparitio , ab illis quæ fiebant Prophetis. Nam cùm idem Gabriel Danieli apparuiſſet , totum terribilem ſe exhibuit : [Oculi ejus , ut lampas ardens , & brachia ejus , & quæ deorſum ſunt uſque ad pedes , quaſi ſpecies æris candentis , & vox ſermonum ejus, ut vox multitudinis.] Daniel. Dan.10. c.10. n.6. At B. Virgini ſe præbuit totum placidum, ac hilaris eam humiliter, & honorificè ſalutat, & reveretur. Deinde Daniel, dum vidit Angelum, de ſe ait ibid. n.7. [Non remanſit in me fortitudo , ſed ſpecies mea immutata eſt in me , & emarcui, nec habui quidquam virium.] At beatiſſima Virgo eundem Gabrielem audiens, prudentia, ac fortitudine , erecto corpore ſtabat cogitans, qualis eſſet iſta ſalutatio. Ex quo moraliter conſidera , qualiter ſe habuit Angelus erga B.Virginem , ac Danielem : Beatiſſimam Virginem , ut Dominam, ac Reginam, lætus, & humilis veneratur ; Danielem verò, ut ſibi inferiorem , terribili aſpectu terret, ita ut ipſe conſternatus jaceret, & vultus ejus terræ hæreret. Solent enim miniſtri coram dominis ſuis lenes , ac modeſtia perfuſi videri : coram verò ſubditis toti horribiles, ita ut à facie eorum terror nimius irruat in illos. Hæc ita moraliter accipe.

Prudens aliorum ruina fit cautus.

Miniſtri ſuperioribus ſuis humiles inferioribus terribiles.

Lucæ 1. *n.*30. Et ait Angelus ei : Ne timeas , Maria , inveniſti enim gratiam apud Deum.

Versiones.

Pagninus. Ne timeas, Maria, nacta es gratiam apud Deum.

Textus Græc. Ne timeas , Maria , nacta gratiam juxta, ſeu propè Deum.

Arias.

Arias. Ne paveas Maria.
D.Cypr. lib.2. adv. Judæos. Inveniſti gratiam ante Deum.

EXPOSITIO.

81. BEATISSIMA Virgo, audita ſalutatione Angeli, ob ſui humilitatem ſenſum illius inveſtigabat, & in reſponſione cunctabatur. Verbi ſenſu non percepto, magnæ eſt prudentiæ non reſpondere. Ideo Angelus legationem ſuam exprimere intentat. Et primò vult, ab ea timorem, ac pavorem expellere; amicitiæ, ac benevolentiæ causâ eam proprio nomine vocat, & rationem deponendi timorem aſſignat, quia inveniſti gratiam apud Deum, illique es grata, ac gratioſa.

QUÆSTIO XXXI.

Quare Angelus velit ab ea timorem excludere?

82. Boſtrenſ. REſpondet primò Titus Boſtrenſ. *Quia verò fieri vix poterat, ut conturbata, accuratè ad ea, quæ Angelus dicturus erat, attenderet; quo ab omni animi commotiore jam libera divinum reſponſum ſedatè accipiat, proptereà Gabriel in ipſo ſtatim orationis veſtibulo omnem illi metum adimit, dicens. Ne timeas, Maria.* Secundò Cajetanus (Cajet.) Confortat eam modò, ne timeat, ut ex hoc, quod virgo videt, ſuum internum affectum à Gabriele cognoſci, Dei Angelum eſſe cognoſcat; ſola enim divina revelatione poterat Angelus ejuſmodi habere cognitionem. Tertiò. D.Auguſt. (Auguſt.) ſerm.5. de Nativit. Domini, tom.10. *Ne,* inquit, *timeas. Abjice abs te omnem metum ſæculi, quæ conceptura es gaudium mundi.* Ac ſi dicat: Mulier, in quam cæleſte gaudium, ac ipſemet univerſi Dominus intraturus eſt, nullus creaturæ timore, ſed ſolius Dei replenda eſt; ac proinde à mea præſentia ne timeas. Quartò. Ut diſcant homines, gratiam Dei habentes, timere ne eam perdant. (*Qui multum habet, multum timet.*) Qui bonis temporalibus ſunt exſpoliati, ubique ſecuri; qui verò magnam copiam poſſident, valde timidi: ſic gratiæ expertes, in omni loco intrepidi illius theſaurum habentes, valde pavidi. Quintò. D.Petr.Chryſologus (Chryſol.) *ſerm.144.* ita introducit Angelum ad Mariam loquentem: *Ne timeas, Maria. Quid timet, quæ ſuſcepit eum, quem timent omnia quæ timentur? Quid timet, cui judex cauſæ eſt aſſertor, integritas teſtis innocentiæ.* Ac ſi dicat: Quieto, & tranquillo animo eſto Virgo; hoc enim tua verificat puritas, & judex integer, & fidelis amicus, cui places hoc affirmant, ideo námque tibi jam dixi *Gratia plena Dominus tecum*; & ubi adeſt judicis teſtimonium, ac benevolentia, nulla eſt timendi materia. Sextò. D.Chryſologus (Chryſol.) *ſerm.142.* dandus *q.ſeq.* ponderat, quod Maria ex Hæbræo nomine *Domina* nuncupatur; (*Maria Domina nuncupata.*) & ait: *Vocat ergo Angelus Dominam, ut dominatoris genitricem trepidatio deſerat ſervitutis: quam naſci, & vocari Dominam ipſa ſui germinis fecit, & imperavit auctoritas.* Cùm ipſa ſit domina à ſervitute peccati libera, nulla eſt ei timendi ratio, cùm ex ſuo germine habeat dominandi auctoritatem.

Septimò. Timet Virgo, ut nos in omni tranquillitate, & ſerenitate timeamus: nam, ut ait D.Bernardus hîc, *Vis, ô homo, in periculo eſſe ſecurus? Time ſecuritatem. Vis eſſe à Dæmone liber? Angelos de cœlo time.* 83. (Bernard.) Cùm Chriſtus Dominus eſſet in ultima cœna cum ſuis diſcipulis, eis dixit, quod ab uno illorum in ſuorum inimicorum manus eſſet tradendus: & manifeſtum erat, ac evidens, quod Dominus loquebatur de proditione illa nocte peragenda. Quid tunc Apoſtoli? *Contriſtati valde cœperunt ſinguli dicere: Numquid ego ſum Domine?* Matth.26. n.22. (*Juſtus ſecuritatem timet.* Matth.26.) Sed quomodo Petrus, Joannes, Andreas, ac alii Apoſtoli, Juda excepto, timent, ac trepidant? Nonne quilibet de ſua conſcientia erat certiſſimus, quod nunquam tale crimen ei venerit in mentem? Cur ita pavent, ac quærunt omnes? Numquid ego ſum Domine? Omnes valde ſecuri erant de ſuo conſtantiſſimo affectu erga Chriſtum Dominum, & tamen timent ne fortè ab eo diffidant, & cadant. S. Leo ſerm.7. de Paſſion. cap.4. (Leo.) *Ecce innocentes condiſcipuli, ſcilicet, ô Juda, ad ſignificationem facinoris expaveſcunt, & omnes ſibi, non edito impietatis authore, formidant. Contriſtati enim ſunt, non de conſcientiæ reatu, ſed de humano mutabilitatis incerto, timentes ne minus verum eſſet, quod in ſe quiſque noverat.* Cùm Agar Ægyptia fugeret à facie Dominæ ſuæ, ei apparet Angelus, & ipſam reprehendit, *Gen.16. num.8.* nullum tamen pavoris ſignum in muliere viſitur. Danieli ſe exhibet Angelus aſportans feliciſſima nuncia de exitu populi à captivitate Babylonica, & tamen Propheta ait de ſe: *Non remanſit in me fortitudo; ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quidquam virium: & audiens jacebam conſternatus, & vultus meus hærebat terræ.* Daniel. 10. num.8. (Dan.10.) Agar mulier, & idololatra in viſione Angeli non timet, & ſanctus Propheta ſupernaturali fide, divina gratia, cœleſtibus donis munitus, ita paves ac timore conſternatur. Cur ergo timet? Quia ſanctior erat, & licet ex ſanctitate poſſet habere animum ſecurum, ac pacatum ad loquendum cum Angelo, inde ipſam ſecuritatem timebat. Unde dixit Tertullian. *lib. de idololatria, cap.24.* (Tertull.) dum de gubernaculo fidei agit; *Inter hos ſcopos, & ſinus, inter hæc vada, & freta idololatriæ, verificata Spiritu Dei fides navigat tuta, ſi cauta; ſecura, ſi attonita.*

QUÆSTIO XXXII.

Quare Angelus exprimat hîc nomen Mariæ?

ANgelus hîc nomen Mariæ ponit, cùm in principio ſalutationis illud ſubticuerit. 84. Reſpondeo primò. Ut Angelus ſe familiariter illi exhibeat, & ab ea omnem timendi rationem expellat, ideo nomine proprio appellat. D. Bernardus homil.3. ſuper Miſſus eſt: (Bernard.) *Familiariter,* ait: *Virginem vocans ex nomine, benignè, ne timeat, perſuadet, nihil hîc doli, aut fallaciæ eſt, nullam circonventionem, nullas hîc ſuſpiceris inſidias.* Et ideò, ut notat Lactant. Firmianus lib. de opific. mundi. (Lactant.) *Cùm diabolus ad primam fœminam inſidioſè alloqueretur, non eam nomine proprio appellat, ſed tantùm dixit ad mulierem,* Gen.3. n.1. Quaſi nollet

Benevolentiæ ſigno non eſt decipiendum. nollet diabolus ſub benevolentiæ ſigno aliquem decipere, quod ſæpe homines non verecundatur. Secundò D. Athanaſius *epiſt. ad Marcellinum de interpretatione Pſalm.* notat, quod Angelus nomine proprio Mariam vocavit, tanquam à ſuo genere alienam & diverſam; cùm Angelus ſit incorporeus, ipſa verò corporea. Tanta enim erat puritas Virginis, ut ne Angelus in natura putaretur, neceſſe fuerit, eam ut diverſam tractare, & nominare. Athanaſ.

85. Tertiò. Ad Mariam dicit, *Ne timeas*, ipſum enim Marianum nomen magnam habet vim ad tranquillitatem, & ſerenitatem animi inducendam, & ad metum, ac perturbationem excludendum. Chryſol. D. Petrus Chryſologus ſerm. 142. *Ante cauſam, ait, dignitas Virginis annunciatur ex nomine. Maria Hebræo ſermone, ait, Latinè Domina nuncupatur: vocat ergo Angelus Dominam, ut Dominatoris genitricem trepidatio deſerat ſervitutis: quam naſci, & vocari Dominam ipſa ſui germinis fecit, & impertivit auctoritas.* *Nomen Mariæ timorem excutit.* Et ideo ut Angelus quietum redderet animum Joſeph, marianum nomen, ut efficax remedium, illi adhibuit, non dixit ſolùm: accipe conjugem, ſed adhibet Mariam ad depellendum timorem: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*, Matthæi 1. Matth. 1. Expende illa verba, *Ante cauſam dignitas Virginis annunciatur ex nomine.* *Mariæ nomen omnem dignitatem dicit.* Antequam Angelus exprimeret ſuam legationem, quod Virgo eſſet electa in matrem Dei; jam tam ſublimis dignitas ipſo Mariano nomine declarabatur; nam Maria, id eſt, Domina ex radice Hebraica, excellenti quadam prærogativa, *& vocari Dominam ſui germinis fecit auctoritas.* Quartò. Maria, id eſt, Domina & ideo ait D. Chryſologus citato loco: Chryſol. *Cauſa dignitatis Virginis annuntiatur ex nomine.* Appellat ergo Angelus eam Mariam hîc, id eſt, Dominam, ut oſtendat, quòd non ſolùm à conceptione filii, ſed multo antea dominationem habuerit, & hoc nomine fuerit inſignita; quia ab æterno ordinata erat in Dei matrem. Carnot. Et ideo ait Fulbertus Carnotenſis ſerm. de Nativit. Virginis. *Archangelus Gabriel eam, antequam mater Dei efficeretur, quia futuram noverat, tanta veneratione ſalutavit.*

86. Quintò. Ex eo, quod Gabriel eam Mariam appellare ſcit, non hominem, ſed Angelum Dei ſe oſtendit; ita enim erat abſcondita Virgo, & *Virgo clauſa in domo.* clauſa in domo, ut nullus eſſet homo, qui eam nomine proprio agnoſceret, ac proinde tantùm divina revelatione hæc notitia conſequi poterat: Chryſol. & ideo ait D. Bernard. Chryſolog. ſerm. 145. *Hoc nomen Mariæ prophetiæ germanum eſt.* Sicut enim prophetia ex dono Dei tantùm habetur, *Nomen Mariæ illuminat intellectum.* ita & nomen Mariæ. Vel fortaſſe intelligit S. Pater; quod ſicut donum Prophetiæ illuminat intellectum, ita & nomen Mariæ. Sextò. Eam nomine proprio appellat, ut ſignificet Angelus nomen Mariæ eſſe ſcriptum in libro vitæ. Ita Bonav. D. Bonaventura *hîc*. Unde ait Cardinalis Nicolaus Cuſan. Cuſanus lib. 8. Exercitat. *Non eſt, ait, Maria deleta de libro mortis, quia nunquam in eo ſcripta fuit.* Septimò. Non in prima ſalutatione nomen Mariæ Angelus poſuit, ſed hîc ſecundò hoc in ſerm. ad Virginem, quia ſtatim addendum erat, *Concipies, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jeſum*; tanta enim eſt excellentia nominis Mariani, ut à Jeſu ſegregari non poſſit; ita ut primum locum nomen Jeſus, ſecundùm Mariæ habeat. Idiota. Ita doctiſſimus Idiota *libr. de contemplatione Virginis, capit. 5.* & citatus Cardinalis Nicolaus.

Quæstio XXXIII.

Quare dixerit Angelus: Inveniſti gratiam apud Deum?

Reſpondetur, quod ad excludendum timorem à Beatiſſima Virgine hoc dixit, invenire gratiam eſt Hebraiſmus; & idem valet, ac eſſe gratum alicui, illique placere, ac ejus favorem habere. *Eſther n. 2. n. 9. & 7. n. 3. Iudic. 12. n. 17.* ac ſi dicat Angelus. Quæ grata es Deo, & ejus beneficiis, ac favore munita, nihil habes ad timendum. 87.
Ita ait D. Petr. Chryſolog. *Verum eſt, quia qui invenit gratiam neſcit timere.* Chryſol. Similiter D. Bernard. Bernard. *ſerm. 1. ſuper Miſſus eſt.* D. Bonavent. Bonav. Baſilius Seleucus Epiſcopus. Baſil. Sel. *Timor eſt eorum, qui offenderunt, tu verò gratiam inveniſti.* Sed dubium hîc oritur, de qua gratia loquatur Angelus?

Primò eſt ſermo de gratia ſanctificante, quam genus humanum peccando amiſerat, hanc Maria invenit, ut omnibus reſtituat. 88. Et ideo ait Cardinalis Hugo hîc. Hugo. [Quia non ſibi ſoli retentura erat gratiam, ideo dixit Angelus inveniſti; currant ergo peccatores ad Virginem, qui gratiam amiſerant peccando, & eam invenient apud eam, eam ſalutando, & ſecurè dicant: Redde nobis rem noſtram, quam inveniſti.] Et Albertus Magnus ſerm. 1. de Annunciat. Alb. Magn. [Inveniſti gratiam, ait, non creaſti, ut Deus non rapuiſti ut Angelus, non perdidiſti ut Adam, non remiſiſti, ut Simon Magus, non abſcondiſti, ut infidelis doctor, ſed reſtituiſti potius.

Secundò, & mihi probabilius, ſermo eſt de gratia Incarnationis, quam ipſa maximè optabat; & ideo Angelus explicat gratiam, quam invenit: 89. *Ecce concipies, & paries filium*; ut obſervarunt D. Ambroſ. *hîc*, & Origenes, *hom. 6. in Lucam*, & in hac explicatione eſt etiam D. Bernardus *ſerm. 3.* D. Bonaventura *hîc*. Andreas Cretenſis *ſerm. de Annunciat.* Ambroſ. Origenes. Bernard. Bonav. Cretenſ. In cujus rei explicationem nota modum loquendi; *Inveniſti gratiam apud Deum.* De aliis quatuor modis dicitur invenire gratiam vel coram Domino, de Moyſe *Exod. 33. n. 12.* Vel ante Deum, ut dixit beatus Stephanus *Actor. 7. n. 46.* Vel in oculis Domini, ut de Abraham *Gen. 18. n. 3.* Vel in conſpectu Domini, ut dicitur de Joſeph *Gen. 50. n. 4.* *Virgo Deo valde propinqua.* At ſanctiſſima Virgo apud Deum, ſeu, ut eſt in Græco, prope, ſeu juxta Deum, quia alii ita invenerunt gratiam, ut eſſent diſtantiſſimè ſeparati, & inferiores Deo? Virgo ita invenit, ut eſſet prope, ſeu juxta celſitudinem Dei, ut mater cum filio; & hanc conjunctionem parentis ad filium denotat particula *apud*. *Et Verbum erat apud Deum*; & ita ait D. Thom. quod Beatiſſima Virgo ſua operationes fines divinitatis propinquiùs attigit, *2. 2. q. 205. art. 4. ad 2.* S. Thom.

Deinde nota, quod non dicitur: *Inveniſti gratiam* apud Dominum, ſed *apud Deum*, ſeu, ut ſonat in Hebræo, *apud Elohim*, id eſt, apud Deum judicem. 90. Dominus dicitur, qui operatur ſecundùm vim, ac potentiam abſolutam; Judex verò, qui ſecundùm metas juſtitiæ gubernat. Dum ergo ſermo eſt de gratia Incarnationis, non dicitur

tur invenire gratiam apud Dominum, ſed apud Deum,ſeu judicem,quia ſuppoſito decreto Incarnationis dignum habitaculum Deo eſt præparatum. Et ideo ſententia, quæ aſſerit,virginem meruiſſe maternitatem de condigno,ut piam,& probabilem ſuſtinui in propria lectura cum aliquibus antiquis, & Cabreira 3.*part. q.*2.*art.*11.*diſp.*6. *n.*6. Raguſa *diſp.*45.*&* 46. Ergo,ſuppoſito decreto Incarnationis debuit fieri in Virgine. Nota tertiò, quod abſolutè dictum eſt, cùm dicitur *gratia plena*; quia apud omnes, tam Deum quàm creaturas,gratioſa erat,ut *ibi* dixi : at verò hîc determinatè *apud Deum*,tum ut certa ſit de virginitate non amittenda, tum quia ſolus Deus hoc myſterium poterat operari. Nota quartò, quod hæc gratia,quam invenit,fuit ſingularis,& generalis,ut loquitur.D.Bernard.homil.3.ſuper Miſſus eſt : [Inveniſti, ait, gratiam; quantam gratiam? Gratiam plenam,gratiam ſingularem:ſingularem, an generalem? Utramque ſine dubio, quia plenam, & eo ſingularem, quo generalem.] At ſi dicat, quod hæc gratia fuerit ſingularis, & generalis; ſingularis,quia extitit peculiaris;generalis, quia ad alios tranſivit; ita enim Dei beneficia ſe habent, ut pluribus communicentur.

Suppoſito decreto, incarnatio debuit fieri ex Virgine.

Cabreira.

Raguſa.

Bernard.

Lucæ 1.*n.*31. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jeſum.

VERSIONES.

Textus Græcus.	Habebis in utero, & paries, *&c.*
D. Juſtin. in Apolog. 2. *ad Anton. Imp. D. Damaſc. lib.* 3. *de fide c.* 2.	Vocabis nomen ejus Jeſum, ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum.
*Heſychius homil.*1. *de laud.Virg.*	Paries filium, vocabit nomen ejus Emanuël.

EXPOSITIO.

91. ECCE,ait,ut denotet celeritatem: ac ſi dicat, ſtatim conceptura es, ut explicat Græcus auctor citatus *in Catena*. *Ecce*, ut indicet rem novam, non viſam, hoc enim ſignificat illa particula in Scriptura *Ecce*, ut modus annunciandi prophetiæ correſpondeat : *Ecce Virgo concipiet*, Iſai.7. Ac ſi dicat : Tu es illa Virgo, quæ concipies,& paries. *Concipies in utero*,ait,*&* *paries*,tempore ſuo, & naturali loco gignes. *Vocabis nomen ejus Ieſum*. Valde enim frequens eſt in Scriptura nomen, *Annunciare*. *Nomen ejus Ieſum*, id eſt, Salvatorem, quo ei innuitur partus ſine dolore; ut enim ait D. Gregor. Nyſſenus in Catena : *Salvatoris adventus omnis triſtitiæ, doloris, ac timoris eſt propulſio.* De hoc verò ſanctiſſimo nomine multa ſequent. lib. in proprio loco.

Iſai.7.

Greg. Nyſſ.

QUÆSTIO XXXIV.

Quare dicatur Deiparæ : Concipies, & paries?

ANnunciatur Beatiſſimæ Virgini *Concipies, & paries*; cùm Zachariæ, ut ſuperiori cap. vidimus, de Baptiſta dictum ſit : *Uxor tua pariet tibi filium*, Luc. 1.n.13. Ubi Angelus ſolùm partum præcurſoris,non verò conceptionem denuntiat : utrumque tamen hîc B.Virgini. Reſpondeo primò. Ut veritas Evangelica Prophetiæ correſpondeat. De Joanne non conceptio, ſed ortus tantùm in Prophetis prædictus erat, *Hierem.* 1. *Malach.*3. *n.*1. At de Chriſto Domino, Conceptio, & ortus prophetatus eſt.Iſai.7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.* Secundò. Conceptio Joannis fuit in peccato,ortus verò in gratia : ergo tacetur conceptio, & partus annunciatur,ut denotetur, quod totum, quod in Joanne apparet, gratia eſt. Tertiò. Innoc.III.Pontifex ſerm.1. de S.Joanne. [Gabriel,ait, Joannis non conceptum, ſed ortum dicit;Jeſu verò prædicit ortum pariter, & conceptum : quia Joannes fuit conceptus in culpa, ſolus autem Chriſtus fuit ſine culpa conceptus : uterque verò natus in gratia. Et ideo utriuſque nativitas colitur; ſed ſolius Chriſti conceptio celebratur.] Juſti,& Dei miniſtri,quod bonum eſt, publicant, & manifeſtant; quod verò malum,occultant,& abſcondunt.Nativitas Chriſti,& Joannis,ut Sancta,ab Angelo annunciatur : at Conceptio Chriſti, ut Deo grata, ab Angelo dicitur; Conceptio verò Joannis, ut in peccato, tacetur. Balaam ad maledicendum populum proficiſcebatur; & ideo Angelus voluit interficere eum;at Deus direxit linguam ejus,ut benediceret. Ubi nota cum Lyrano, & Carthuſiano, quòd ut iniquos vates, & ex ſe loquens intentabat maledicere populum,ejus peccata,ac ſcelera divulgando; & bona, ac benedictiones prætereundo; & Spiritus Dei inflatus aliter ſe habuit,ut benediceret,& male conticeſceret:benedictiones verò alta voce clamaret. Ex quo patet,homo quantum differt à ſe,dum proprio ſpiritu,ac inſpiratione Dei agitur. Vide ſuprà *c.*1.*n.*115.*&* *c.*2.*n.*9. 92.

Luc.1.

Veritas Prophetiæ.

Iſai.7.

In Joanne totum, quod apparet gratia eſt.

Innoc.

Juſti bonum manifeſtant malum occultant.

Lyran.

Carthuſ.

Sed expende adhuc in hac adæquatione : quare Angelus citato loco dixit Zachariæ, *Uxor tua pariet tibi filium*, Luc. 1. num.13. at verò Beatiſſimæ Virgini tantùm ait : *Concipies, & paries filium*, non addidit *tibi*, ut dixerat Zachariæ? Reſpondet primò Divus Petrus Chryſologus ſermone 142. *Non dixit, tibi, non dixit tuum. Quare? Quia ſanctum vocabitur filius Dei.* Ac ſi dicat Angelus; Vide quantum diſcrimen ſit inter filium Zachariæ, ac filium Dei; nam ille naſcitur tantùm patri, ac matri : at filius Dei non tantùm matri, ſed omnibus hominibus, ut verus Sol exoritur. Bona hominis ad paucos coarctantur, Dei verò ad omnes diffunduntur. Secundò Joannes naſcitur ut filius Zachariæ; Jeſus verò ut Salvator, ac Rex totius univerſi. *Dabit illi Dominus ſedem David, & regnabit in domo Jacob.* Nativitas filii ut Joannis, ſit uni patri & matri; at Salvatoris, & Regis ortus, non uni tantùm, ſed omnibus paratur. Dum annunciatur Joannis nativitas,inquit 93.

Luc.1.

Chryſol.

Bona Dei ad omnes.

Angelus Zachariæ: *Erit tibi gaudium, & exultatio*, Luc.1. num.14. At de Chriſto Domino nato ait Angelus ad paſtores: *Ecce Evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo*, Luc.2. n.10. Ille prodit in lucem, gaudium particularibus afferens, hic verò ut Salvator, & Rex omni populo.

Luc.1. Luc.2.

Quæstio XXXV.

Ad quid Angelus dixit: In utero?

94\. Addidit Angelus: *Concipies in utero.* Nónne ſufficiebat dicere, *Concipies, & paries?* Reſpondent primò D.Hieronym. *in c.1.Matth.*& D.Bonavent. *hic.* Ut oſtendat, hoc eſſe magnum, mirum, ac novum, concipiat intra de Spiritu ſancto, nihil recipiendo ab extra, ut aliæ fœminæ concipiunt. Secundò. Noſter Beaulxam. Salmeron tom.3.tract.6. *In utero*, ut ſignificet, conceptionem hanc non eſſe ſpiritualem, & in mente, quarum paſſim fit mentio in Scriptura, Iſai.26. n.7. *A facie tua concipimus.* Sed quod hæc conceptio erit ſecundum carnem, corporaliter. Tertiò. D.Petr.Chryſol. ſerm.144. *Ad quid in utero? Ut veritas partûs denotaretur, ut ſicut de Deo vero Deus verus natus eſt, ſic de utero conceptus, veritas humani corporis naſceretur.* Similiter D. Ambroſ. *lib.4.de fide, c.4.* Sicut ad oſtendendam veram, & realem filii à Patre æternam generationem, dicitur: *Ex utero ante Luciferum genui te*; ſic ad manifeſtandam veram generationem à Virgine, ponitur; *Concipies in utero.* Quartò. Angelus alludit ad promiſſionem Davidi factam; *de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, Pſal. 131. n.11. Quintò. Græcus Author in Catena. *In utero*, ut intelligatur, quod ille, qui annuntiatur, ex noſtra ſubſtantia erit, & verus illius filius.

Hieron. Bonav. Beaulxam. Salmeron. Iſai.26. Chryſol. Ambroſ. Pſal.131. Græcus.

95\. Sed quare, dum Angelus hic facit recapitulationem magnalium Chriſti Domini, ait enim, *Concipies, & paries. Vocabis nomen ejus Jeſum, erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur, & regnabit in domo Jacob*; quare, inquam, ſtatim in primordio apponit, quod erit filius Virginis *Concipies in utero, & paries?* Quia de tali matre inter cætera Chriſtus Dominus maximè gloriatur. Expende modò illa verba Symboli: *Et Incarnatus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria Virgine, & homo factus eſt.* Si dicitur homo factus, ad quid præmittitur, *Incarnatus eſt?* Reſpondebit Theologus, quod unio prius facta eſt ad partes, quàm ad totam humanitatem. Ita D. Thom. 3.*part.q.6. art.5 ad 1.* Valentia *diſp.1.q.6.punct.2* & alii. Sed ſicut dicitur expreſsè unio facta ad carnem, quæ una eſt ex hominis partibus; quare non dicitur facta ad animam, quæ altera eſt? Vide, quæſo, *Incarnatus eſt ex Maria Virgine.* Tanti æſtimabat carnem ſibi à Virgine communicatam, ut hanc expreſsè, & diſtinctè divulgari, ac publicari affectaret maximè, ac partem illam, ſcilicet animam, quam ex Patre creatam habebat, ſatis eſt implicitè, & involutè in homine dici, & denotari. Imò ita gloriatur de eo, quod habet à matre, ut multis, & variis modis dici velit, & prædicari. Communiter docent ſancti Patres, ut ſuo loco dicemus, quod Chriſtus Dominus inſtituit admirabile Euchariſtiæ Sacramentum ſub ſpeciebus panis, & vini, quia ob magnitudinem amoris ſui, multis & variis modis voluit ſe nobis in cibum dari, & communicari; ita etiam ſe jactat de eo, quod filius Virginis dicatur, ut hoc vario ſermone celebrari diſponat. Semel explicitè: *Incarnatus eſt ex Maria Virgine*; iterum implicitè, *Et homo factus eſt.* At verò illud quod à Patre obtinet, ſat eſt ſemel tantùm dici, & implicitè. Vide ſuprà *c.2. n.14. & 112. 113. 114.* & alibi.

Quare ante omnia dicitur filius Virginis. Symbol. S.Thom. Valentia. *Chriſtus maximè æſtimat id quod eſt à matre.*

Quæstio XXXVI.

Quare non dixit Angelus hic: Salvum faciet populum à peccatis?

Angelus hic ait Beatiſſimæ Virgini: *Vocabis nomen ejus Ieſum*; cur non addidit, *Ipſe ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum?* Sicut Angelus dixit beato Joſeph *Matth 1. n 21.* nam illa adjunctio Juſtini, & Damaſceni, de qua in verſionibus, non habetur apud Lucam, ſed deſumpta eſt ex Matth. *citato loco.* Ad quæſtionem ergo reſpondeo primò, quod Angelus non aperuit Beatiſſimæ Virgini illam declarationem: *Ipſe ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum*; quia ſanctiſſima Virgo ob ſui ingenii acumen optimè illam penetrabat in nomine *Ieſus*, itaut nulla expoſitione indigeret. Secundò. Angelus ſtatim addidit: *Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur*, ergo ſufficienter ibi innuebat, quod ſalvum faceret populum ſuum, cùm ſit proprium filii Dei ſuos ab omni anguſtia, ac miſeria liberare. 96.

Proprium eſt Filii Dei, ſuos ſalvare.

Tertiò. In præſentia beati Joſeph auſus eſt Angelus verba circa peccata proferre; *Ipſe ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum*, at coram Beatiſſima Virgine ita illam contemplatus eſt puriſſimam, & ab omni peccati contagione liberam, ut erubeſceret in ejus præſentia peccata nominare, ac ore dicere. Cùm Rex Ezechias ægrotaret, Iſaias ex Dei mandato mortem denuntiavit, dicens: *Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non vives. Qui convertit faciem ſuam ad parietem, flevitque fletu magno*, 4.Reg.20. n.1. Communis ſententia eſt, quod vertit ſe ad parietem etiam coram ipſo Iſaia. Sed, magne Rex, ubi eſt urbanitas tua quod venerando Prophetæ terga des? D.Hieronym. lib.2. adversùs Pelagianos: *Si cogitaveris hominem, ait, non miraberis cauſam doloris.* Vertit ſe ad parietem, non ex contemptu, ſed ex animoſitate regia. Conſideravit Ezechias ſe in lachrymas erumpere ob amorem rerum ſæcularium, & Iſaiam illarum eſſe contemptorem magnum, erubuit coram tanto viro talem fletum excitare, & ideo ob verecundiam vertit ſe ad parietem. 97.

Magna puritas Virginis. 4.Reg.20. Hieron.

Lucæ 2. n.32. Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem David patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.

VERSIONES.

Textus Græcus. Et filius Altiſſimi invocabitur, &c.

Syriacus

Syriacus, & D. Epiphan. hæreſi 29. Et dabit illi Dominus Deus thronum David patris ejus.

Vatablus. Dabit illi Dominus Deus ſolium David patris ipſius, regnabítque ſuper domum Jacob.

D. Cyprian. lib. 2. adverſ. Judæ. Dabit thronum David patris ſui, regnabitque in ſæcula.

EXPOSITIO.

98. EXPLICAT Angelus conditiones filii naſcituri: *Erit magnus*, ſimpliciter, & abſolutè in omni virtute, poteſtate, & miraculis; & hanc magnitudinem exponit, ejus duas naturas declarando, divinam ſcilicet, dum ait, *Vocabitur filius Altiſſimi*, hic filius à te generandus vocabitur etiam Filius Dei; Deus ſæpè in Scriptura dicitur Altiſſimus. Ejus naturam humanam indicat, dum eum appellat filium David: *Dabit illi ſedem David patris ejus.* Sedes David non regni temporalis intelligitur, ſed quæ in ea figurabatur, ſpiritualis ſcilicet, quale regnum ſpirituale prædictum erat à Prophetis de Meſſia. Dicitur potiùs ſedes David, quàm Salomonis, propter celebrem promiſſionem ei factam, & quod David regnavit ſuper eos qui amaro erant animo, 1. *Reg.* 22. *n.* 22. Ita regnum Chriſti conflatur ex hominibus qui per contritionem amaro ſunt animo. *Regnabit in domo Iacob*, non ſolùm ſuper Tribum Juda, ut filii David regnabant, ſed regnum Chriſti erit ſuper duodecim Tribus, per quas totus orbis intelligitur, & hoc non erit ad tempus, ſed in æternum: Et quia *æternum*, aliquando in Scriptura ſolùm ſignificat multum tempus, *Gen.* 17. *n.* 8. ideò explicat hanc æternitatem. *Et regni ejus non erit finis.* Vel aliter explicat: *Regni ejus erit non finis*, id eſt, nullis terminis claudetur, nec limitabitur.

QUÆSTIO XXXVII.

Quare dicatur de Chriſto Domino, quod erit magnus?

99. *Ambroſ.* HOc etiam dicitur in Scriptura de Baptiſta, & aliis, at quid de Chriſto? Reſpondet D. Ambroſ. *hîc*, quod Baptiſta dicitur magnus, adjiciendo coram Domino, ut denotetur, quod erat homo purus, & ſervus, & non Dominus: at Chriſtus Dominus dicitur abſolutè magnus, & non coram Domino, quia ipſe verè eſt Dominus. Et ſimiliter ferè reſpondet D. Cyrillus *homil.* 12. *in Levit.* D. Bonavent. (*Cyrillus. Bonav.*) Secundò, quod Angelus dixit. *Hic erit magnus*; & ſtatim ejus magnitudinem excellentiſſimam eſſe oſtendit, propter gratiam ſingularem, ſcilicet unionis hypoſtaticæ: *Filius Altiſſimi vocabitur*, propter regalem excellentiam, quam inſinuat: *Dabit illi Dominus ſedem David*, propter æternalem potentiam, cùm dicit: *Regnabit in æternum, & regni ejus non erit finis.* Et his tribus, ejus ſingularem magnitudinem explicat. Tertiò. Notat D. Bernardus (*Bernard.*) *hom.* 3. *ſuper Miſſus eſt*, quod dum Angelus Beatiſſimæ Virgini magnalia Chriſti Domini aperit, ſtatim in ipſo exordio ait. *Erit magnus*, & poſtea ſubdit: *filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi ſedem*, &c. Ac ſi dicat Angelus, licet, ô Beatiſſima Virgo, hic puer Jeſus tibi parvulus videatur corpore, & membris: quidquid tamen in eo cogitaveris, magnum, & altum eſt; utpotè filius Altiſſimi, & mirabilia magna operans. (*In Chriſto omne magnum, & mirabile.*) D. Bern. hom. 8. ſuper Miſſus eſt. [Et tu quidem, ait, ô Virgo, parvulum paries, parvulum nutries, parvulum lactabis, ſed videns parvum, cogita magnum. Magnificet ergo anima tua Dominum, quia hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur, Magnus erit, & magna faciet tibi, qui potens eſt.] (*Bernard.*) D. Cyrill. Alex. lib. 22. in Levit. (*Cyrillus.*) [Gabriel Angelus nativitatem Jeſus annuntiat, dicens: Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur. Peccatum enim hominem parvum facit, & exiguum; virtus eminentem præſtat, & magnum. Sicut enim ægritudo corporis exile & exiguum facit corpus hominis: ſanitas verò lætum reddit, & validum: ita intellige, quia & animam quidem ægritudo peccati humilem facit, & parvam: ſanitas verò interioris hominis, & virtutis opera magnam faciunt eam & eminentem.] Dixit Angelus de Chriſto; *Hic erit magnus*, & ſtatim ſubinfert. *Quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Quomodò hæc connectuntur: meritò ſanè; nullus enim erit magnus, niſi etiam ſimul ſanctus ſit; nam virtus magnum facit, peccatum verò parvum & abjectum. (*Virtus magnum facit, peccatum verò humilem reddit.*)

Quartò. Dicitur magnus, ut denotetur, quod ſolùm in ipſo ſit vera magnitudo: nam licet aliqui ſancti, ut Iſaac, Moyſes, Ezechias, Joannes Baptiſta, qui præceſſerunt adventum Chriſti, dicerentur magni; tamen poſtquam Chriſtus advenit, nullus magnus dictus invenitur in Scriptura; ille enim ſolus magnus eſt; in quo eſt omnis magnitudo, & comparatione illius omnes minimi apparent. 100. Origenes homil. 12. in Levit. (*Origen.*) [De Iſaac dicitur, ait, quia proficiebat valdè, uſquequo factus eſt magnus, Moyſes magnus dictus eſt, & Joannes Baptiſta magnus dictus eſt: nunc autem Jeſus magnus dictus eſt, & poſt hunc jam nullus appellatus eſt magnus. Priùs enim quàm adeſſet, qui verè magnus, ad comparationem reliquorum hominum magni appellati ſunt Sancti; ubi verò advenit ipſe, qui non ex comparatione cæterorum, ſed ſui magnitudine verè magnus eſt, ultrà jam nullus magnus appellatus eſt. Hic ergo eſt, de quo ſcribitur magnus Sacerdos de fratribus ſuis.] (*Solus Chriſtus magnus, & illius comparatione omnes parvi.*) Ubi enim ipſe apparuit, ad ejus præſentiam jam nullus eſt magnus, nec aliquis invenitur magnus dictus. Quintò. D. Bern. hom. 3. ſuper Miſſus eſt. (*Bernard.*) [Quare, ait, hic erit, & non potius eſt magnus, qui ſemper æqualiter magnus, non habet quo creſcat, nec major poſt conceptum futurus ſit, quàm ante? An fortè propterea dixerit, erit, quia magnus Deus erat, magnus homo futurus ſit.] Optimè explicat ſanctus Pater, qua ratione dicitur erit magnus, non ratione divinitatis, ſed humanitatis. (*Deus de matre gloriatur.*) Licet tamen hæc verba expendere in laudem Virginis, Deus, cui nil accreſcere poteſt, dicitur, *erit magnus*, quia homo, & filius Virginis, cùm pro peculiari honore, ac decore de tanta matre glorietur.

Quæstio XXXVIII.

Quare dixerit, Filius Altiſſimi vocabitur, *& non potiùs*, erit?

101. DIxit Angelus : *Filius Altiſſimi vocabitur* ; & non dixit, filius Altiſſimi *erit*, prout de magnitudine aſſeruit. Reſpondetur, quod Angelus de Chriſto Domino ait, *erit magnus*. Et hanc magnitudinem explicat ſecundùm utramque naturam; de humana, dum poſteà ſubdit: *Dabit illi Dominus Deus ſedem*; modò agit de divina: *Filius Altiſſimi vocabitur*, non dixit, *erit* filius Altiſſimi, quia ab æterno ſecundùm naturam divinam filius Dei eſt: ſed *vocabitur*, quia miraculis, ac operibus in tempore talis declarabitur. Theophylact. *Fuit quidem*, ait, *ante ſæcula filius Altiſſimi Verbum, ſed non vocabatur, neque cognoſcebatur, poſtquam autem incarnatum eſt, & apparuit in carne, tunc vocatum eſt filius Altiſſimi, qui apparebat; & miracula faciebat.* Ex quo habes documentum, quod ad glorioſum nomen conſequendum, non tantùm prodeſt magnitudo naturæ, quando ejus declaratio benefaciendo, alioſque adjuvando. Vide *c.1.n.8.*

Theoph. *Nomen glorioſum manifeſtationē requirit.*

102. Secundò. Nota, quod Angelus videtur hìc involvere contradictionem, aſſerit enim, Chriſtum filium Altiſſimum nuncupandum; ipſe verò vocat eum filium David : *Dabit ſedem David patris ejus*. Quare ergo non incipit eum vocare filium Dei? Dum Angelus de ipſo ait, quod erit magnus operibus, & miraculis, ac donandis beneficiis, tunc aſſerit vocandum filium Dei, dum verò ipſum introducit ſedem Davidis accepturum, ſtatim filium hominis agnoſcit. D. Petr. Chryſol. *ſer.* 44. ita ait : *Vides quia quando accipit, David filius dicitur, quando dat, Dei filius nuncupatur.* Proprium enim Dei eſt dare, & benefacere, hominis verò accipere.

Chryſol. *Dei proprium eſt dare.*

103. Tertiò. Expende diſparem modum, quo Angelus loquitur de nomine Jeſu, ac Filii Dei; nam dum de ſanctiſſimo nomine agit Angelus, permittitur Beatiſſimæ Virgini, puerum ſuum appellare Jeſum *Vocabis nomen ejus Ieſum*, ſuperiori numero. Sicut etiam beato Joſeph dicitur, *Matth* 2. At dum de nuncupatione Filii Dei agit, hoc non uni, ſed omnibus committitur : *Filius Altiſſimi vocabitur* : *Ieſus* ſalvationem, & laborem importat, *filius* verò Dei valdè honorificam excellentiam ſuper omnes: Jeſus ergo poteſt vocari à matre, patre putativo, & ab amico, glorioſum autem vocabulum filii Altiſſimi à tota multitudine dicendum. Rupert. *lib.1. de operibus Spiritus ſancti, cap.* 10. ait : *Paulo antè, vocabis nomen ejus Ieſum, hìc autem vocabitur filius Dei. Illic* vocabis, *hìc autem* vocabitur, *dixit, & ad beatum Ioſeph, vocabit nomen ejus Ieſum. Etenim nomine Ieſu, quo plures æquivocabantur, liberè ab ipſa, vel à Ioſeph vocari potuit : filius autem Dei, ſive filius Altiſſimi, ut vocaretur, reſervatum erat evangelicæ prædicationi, vocabitur ergo, id eſt, invocabitur ab omni ſæculo hoc nomine, quod eſt filius Dei.* Nomen Jeſu, quod ſaltem ſono vocis aliquibus erat commune, potuit à matre, vel patre putativo divinitùs illi dari. At nomen excellentiſſimum filii Dei, non ab uno, vel altero, ſed ab omnibus generaliter accepit. Ita etiam excellentia non à conſanguineis, ſed ab omnibus generaliter eſt acclamanda.

Rupert.

Magnitudo communis ab amico, peculiaris ab omnibus dicenda.

Quæstio XXXIX.

Quare hìc dicatur, Dominus Deus?

CUm ſæpè in hoc cap. fiat mentio nominis Dei : *Miſſus eſt Angelus à Deo*; iterum, *non eſt impoſſibile apud Deum omne Verbum.* Hìc tantùm dicitur : *Dominus Deus*, dum Angelus ad Virginem loquitur. Cùm ipſe univerſi author ſe exhibet, omnibus creaturis, & Angelis imperans, & cuncta ei eſſe ſubjecta, & nihil ei impoſſibile divulgatur, tunc dicitur tantùm *Deus* : at verò cùm de eo prædicatur, *Dabit*, ſtatim *Dominus Deus* publicatur : *Dabit illi Dominus Deus.* Plus enim nobis, & ſanctis Angelis majeſtatem, & excellentiam Dei ipſa beneficentia, & donorum effuſio prædicabat, quàm ipſum ſupremum dominium omnia gubernandi, & cuncta ad nutum diſponendi. Notat Arias Montanus *lib. de Arcano ſermone*, quod quamvis Deus in Hebræo dicatur multis nominibus, hoc tamen nomine *Sadai*, id eſt, magnus, omnipotens, & ſibi ſufficientiſſimus, ſolùm dicitur de Deo, dum beneficia communicat, tunc enim omnes ſpecioſi tituli de eo prædicantur. 104.

Arias. *Deus, ſe benefacere, oſtendit majeſtatem.*

Valdè celebrantur in Scriptura duæ illæ viſiones Iſaiæ, & Ezechielis. Vidit Iſaias Dominum in ſolio excelſo, & elevato inter expanſas Seraphim alas : *Et clamabunt alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria ejus*, Iſaias, c.6. n.2. Vidit Ezechiel Dominum in illo admirabili curru, mira extructo magnitudine, qui à quatuor animalibus aſportabatur, *& ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur.* Ezechiel c.1. n.12. Sed quomodo apud Iſaiam omnes in laudem Dei tonant, *Sanctus Dominus Deus exercituum plena eſt omnis terra.* Et apud Ezechielem nullam glorificandi vocem audies, ſed omnes tacito ore imperata faciunt. D. Thom. ad locum Iſaiæ : *Proviſionis liberalitate*, ait, *plena eſt omnis terra gloria ejus, quia uſque ad ultimas creaturas, quæ per terram intelliguntur, extendit diffuſionem ſuæ bonitatis.* In throno illo erat Deus omnibus communicans beneficia ſua : *Proviſionis liberalitate plena eſt omnis terra.* In curru creaturis ſuis mandans; & plus laudis, ac honoris donorum largitas reconciliavit, quàm poteſtas impetrandi Pſal. 67. agit Regius Vates de præclaris Chriſti Domini myſteriis, ut tenent D. Auguſt. D. Chryſoſt. & alii communiter. Et cùm de victoria, qua Dæmones devicit, tractat, ipſum Deum appellat, n.1. *Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus. Sicut deficit fumus, ſic pereant peccatores à facie Dei.* Cùm de poteſtate tradita Apoſtolis ad deſtruenda idola, Dominum dicit n.12. *Dominus dabit Verbum evangelizantibus virtute multa.* At verò cùm ad fontes, ac beneficia, quæ Deus Eccleſiæ ſuæ communicat, convertit ſermonem, ait n.7. *In Eccleſiis benedicite Deo domino de fontibus Iſraël.* Hucuſque Deus, vel Dominus tantùm, nunc verò utrumque ſimul Deum, ac Dominum pronuntiat, quia non de poteſtate, ſed de beneficentia loquitur, & glorioſiora donis, quàm majeſtate, ac potentia acquiſivit. 105.

Iſai. 6.

Ezech. 1.

S. Thom.

Pſal. 67.

Auguſt. Chryſoſt.

QUÆSTIO XL.

Quare dicatur: Regnabit in Domo Jacob?

106. ANgelus de Chriſto Domino ait: *Regnabit in domo Jacob*, potiùs, quàm in domo Abraham, vel Iſaac, de his enim tantùm facio quæſtionem, quæ fuerunt totius populi capita, & non de Juda, vel altero, à quo una tantùm Tribus originem habuit. Reſpondent primò graves Recentiores, quod in domo Abraham extitit filius Iſmaël idololatra, in domo Iſaac Eſau paganus; at in domo Jacob duodecim fuerunt filii, & licèt ex eis aliqui peccaverint, omnes tamen fideles, & ſub cultu unius veri Dei fuêre. *Chriſtus regnat in fidelibus.* Chriſtus autem peculiariter regnat in ſuis fidelibus, qui per pœnitentiam convertuntur. Reſpondeo ſecundò. In domo Abraham duo nati ſunt filii, unus tantùm, ſcilicet promiſſionis, obtinuit benedictionem; in domo Iſaac duos peperit Rebecca, unus tantùm aſſecutus eſt benedictionem. At in domo Jacob duodecim progeniti ſunt filii, & omnes propriis benedictionibus ditati ſunt à patre. *Dona Chriſti ad omnes ſe extendunt.* In hac ergo domo præfigurabatur regnum Chriſti, cujus dona non unus, vel alter poſſidet, ſed ad omnes dilatantur, ac ſe extendunt.

107. Tertiò. Jacob moriturus tranſpoſitis manibus benedixit nepotibus. *Geneſ.* 48. *n.* 13. quo Crucis figuram expreſſit, ſic D. Iſidorus hìc relatus in Gloſſ. *Iſidorus.* *Cancellatis manibus crucis myſterium præfiguravit.* Meritò ergo dicitur regnare in domo Jacob, ubi crucis figura apparet, qui regnum ſuum in cruce, ac laboribus, quibus nos redemit, collocavit. *Regnum Chriſti in laboribus.* Quartò. In domo Jacob, qui pro uxoris dilectione, ut eam ſibi compararet; formam ſervi accepit; ſic Chriſtus, ut Eccleſiam ſibi in ſponſam acciperet, ſervi figuram non recuſavit. Quintò. Jacob ea erat ſanctitate præditus, ut cùm audiſſet filium ſuum Joſeph in Ægypto regnaſſe, dixerit: *Gen. 45.* *Sufficit mihi, ſi Ioſeph filius meus vivit*, Geneſ. 45. n. 28. *Ibi regnat Chriſtus, ubi ipſe ſolus quæritur.* In hac ergo domo, ubi non terrena, & temporalia, ſed vita Jeſu, qui in Joſeph figurabatur, quæritur, & ipſa ſufficit nobis; ibi regnare dicitur Chriſtus. *Guerric.* Guerr. Abb. ſer. 1. de Reſurr. [O vocem fidelem, & plenè dignam amicis Jeſu! ô caſtiſſimum affectum, qui ſic loquitur: Sufficit mihi ſi Jeſus vivit, ſi vivit, vivo, cùm de ipſo pendeat anima mea, imò ipſe ſit vita mea, ipſe ſufficientia mea.]

QUÆSTIO XLI.

An Chriſtus Dominus habuerit jus hæreditarium ad regnum temporale Iſraëliticum?

108. CUm Angelus hìc proponat Chriſti regnum, ut luculenter rem explicemus, inquirendum eſt, an non ſolùm Chriſtus Dominus, ut Filius Dei obtinuerit regnum ſpirituale totius mundi, ſed etiam an in eo fuerit aliquod jus ad regnum temporale Iſraëliticum, utpotè qui erat filius Davidis, ac cæterorum Regum Iſraël. Et certum de fide eſt, Chriſtum Dominum non fuiſſe viſibiliter in actuali poſſeſſione, ſeu uſu temporalis regni Judæorum, ut manifeſtè conſtat ex toto contextu Evangelii, & *Ioan.* 6. ubi voluerunt eum facere Regem, & ipſe abſcondit ſe. Item quia tempore Chriſti alii fuerunt Reges in Judæa. Etiam apertè conſtat ex hiſtoria Evangelica, *Luc.* 3. *à n.* 1. Quæſtio ergo ſolum eſt: An Chriſtus Dominus habuerit jus ad ipſum regnum Iſraëliticum?

Prima ſententia conſtanter negat. *Et hæc eſt valde communis.* Pro qua adducens multos Patres doctè pugnat noſter Waldenſis *lib.* 2. *doctrinalis fidei c.* 76. & 77. Sotus *lib.* 4. *de juſtit. & jure q.* 4. *art.* 1. Valentia *tom.* 4. *diſp.* 1. *q.* 22. *punct.* 6. §. *Hanc ſententiam.* Vaſquius *tom.* 1. *ad* 3. *part. diſp.* 87. *c.* 1. *n.* 4. & 5. & *c.* 6. Suarius *tom.* 1. *ad* 3 *part. diſp.* 48. *ſect.* 1. §. *Dico* 2. Raguſa *tom.* 2. *diſp.* 26. Franc. de Mendoça *tom.* 1. *in lib. Reg. c.* 2. *annot.* 15. *ſect.* 3. 109. *Vvaldenſ. Sotus. Valentia. Vaſquius. Suar. Raguſa, Mendoça.*

Probatur primò. Si aliquod erit fundamentum ad hoc, ut dicamus, Chriſtum obtinuiſſe jus hæreditarium ad regnum Iſraëliticum, ex eo erit quia paſſim in Scriptura dicitur Rex. *Dominabitur à mari uſque ad mare*, Pſ. 71. n. 8. *Regnabit, & ſapiens erit*, Hierem. 23. n. 5. *Suſcitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non diſſipabitur*, Dan. 2. n. 44. Atqui in his locis agitur de Chriſti regno ſpirituali, & non temporali, ut patet ex rigore verborum; nam regnum Chriſti dicitur regnum ſempiternum, regnum æternum, cujus non erit finis, ut hìc ait Angelus: omnia autem regna temporalia cum mundo terminum, & finem habent; ergo non eſt fundamentum, ut dicamus, in Chriſto extitiſſe jus hæreditarium ad temporale regnum. Et confirmatur auctoritate Patrum. D. Auguſt. *lib.* 10. *de Civit. c.* 7. de Saul agens: [Sic, inquit, populi Iſraël perſonam figuratè gerebat homo iſte, qui populus regnum fuerat amiſſurus, Chriſto Jeſu Domino noſtro per novum Teſtamentum; non carnaliter, ſed ſpiritualiter regnaturo.] D. Baſil. *in Catena D. Thomæ*, ad hæc verba Luc. 1. *Dabit illi Dominus Deus ſedem David*; ait, [Non in materiali ſede David Dominus ſedebit, tranſlato Judaico regno ad Herode, ſed ſedem appellat David, in qua reſidet Dominus, indiſſolubile regnum.] Similiter, Beda *ibi*, & alii Patres. Ergo Chriſtus Dom. tantùm ſpirituale habuit regnum, per conſequens nullum obtinuit jus ad Judæorum temporale. 110, *Pſal. 71. Hier. 23. Dan. 2. Auguſt. Baſilius. Luc. 1. Beda.*

Secundò argumentatur. Quia ſi Chriſtus Dominus habuiſſet aliquod jus ad regnum, eſſet vel quia erat filius Virginis, vel quia reputabatur filius Joſeph; ſed ex neutro capite retinuit jus: ergo nullum fuit in Chriſto ad regnum temporale. Major eſt certa. Minor probatur. In primis non quia filius Virginis; quia regnum transferebatur à Davide in poſteros per generationem à Salomone; B. autem Virgo, licèt deſcenderet à Davide, non tamen per Salomonem, ſed per Nathan alterum Davidis filium, ut eſt communior ſententia, & dixi *c.* 2. *quæſt. ult.* & ex Luc. *Qui fuit Nathan, qui fuit David.* Vel Evangeliſta generationem Virginis enarrat. Deinde, quia quamvis deſcenderet per Salomonem, non conſtat, an ſemper per primogenitos. Et eſto hoc concedatur, & quod B. Virgo jus ad regnum obtineret, non deveniret ad Chriſtum; quia in B. Virgine adhuc vivente ſiſteret, quin ad filium tranſiret. Denique non ex eo quia reputabatur filius Joſeph: nam licet ſanctiſſimus Virginis ſponſus deſcenderet à Davide per Salomonem, Matth. 1. non tamen conſtat, quod in ea linea habuerit prærogativam primo- 111. *Luc. 3. Matth. 1.*

geniti, ad quem ſpectabat jus regni. Et licèt hoc detur, tamen Chriſtus Dominus non erat illius naturalis filius, ſed tantùm putativus. Quod aliquid dicunt, quod erat filius adoptivus illius, nullum aſſignabitur ad hoc fundamentum. Et eſto admittatur, ad ipſum tamen per adoptionem jus transferri non poterat: nam majoratus inſtitutus à majoribus, per adoptionem non tranſit, cùm ſit in legitimi ſucceſſoris præjudicium.

112. Tertiò. Argumentatur ex *Hieremiæ cap. 22.* Hier. 22. *num.* 30. ubi Jechonias in peccatorum pœnam privatur ſucceſſione regni per univerſam poſteritatem; dicitur enim de Jechonia: [Quare abjecti ſunt ipſe, & ſemen ejus; & ſtatim: Scribe virum iſtum ſterilem: virum, qui in diebus ſuis non proſperabitur nec erit de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſuper ſolium David, & poteſtatem habeat ultrà in Juda.] Ergo tota poſteritas David videtur privata, quantum ad temporale regnum; & per conſequens, cùm Chriſtus Dominus eſſet Filius Davidis, & Jechoniæ, nullum habuit jus ad regnum.

113. Quartò argumentatur. Quia perfecta paupertas, qualem Chriſtus Dominus obſervavit, non ſolum uſum, ſed etiam dominium, & jus ad bona temporalia excludit: ergo Chriſtus omnibus illis caruit. Ad quid retineret jus ſi uſus dimittendus erat? Et confirmatur, quia Chriſtus Dominus Joan. 18. dixit Pilato, Joannis 18. n. 36. *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, quaſi ſignificaret, quod regnum ſuum, non temporale, ſed ſpirituale erat. Hæc faciunt pro hac parte.

114. Secunda ſententia eſt vera, & ſemper mihi fuit viſa longè probabilior, ut dixi, dum explicarem materiam de Incarnatione: aſſeritque, quod Chriſtus Dominus, ut homo, obtinuerit legitimum, ac hæreditarium jus ad regnum temporale Bachon. Iſraëliticum. Eam tenent noſter Joannes Bachonus *quæſt. 1. prologi, art. 2. concluſione 2. & q. 11.* Armacan. *art. 3.* Armacanus *lib. 4. de quæſt. Armenorum*, D. Bernardin. Bernardin. Senenſis *tom. 3. ſerm. de S. Joſeph*, Paulus Burgenſ. Burgen. *addit 1. in c. 1. Matth.* Petrus Morales. Morales *in Matth. lib. 2. tract 9. concluſ. 1.* Alphonſus Mendoça. de Mendoça *in relect. Theologica de univerſali Chriſti regno.* Hanc ſententiam tenent multi ſancti Bernardin. Patres, D. Bernardinus Senenſis *citatus*, D. Athanaſ. Athanaſius, *ſermone de Beatiſſima Virgine, poſt me-* Pſal. 109. *dium*, explicans illud *Pſal.* 109. de Chriſto. *Dixit Dominus Domino meo*; ſic habet S. Pater: *Accepit his verbis thronum Davidis corporaliter ex ratione proſapiæ, qua pater illi fuit David.* D. Epipha- Epiphan. nius *hæreſ.* 29. ait: *Chriſtus habet regiam dignitatem, quia eſt ex ſemine Davidis Regis ſecundùm* Hieron. *carnem.* D. Hieronymus *in cap 22. Hieremiæ, circa finem*, & alii.

115. Probatur primò à multis adducendo multa Scripturæ loca, ubi dicitur Chriſtus Dominus Joan. 1. Rex. Joann. 1. num. 49. ait Nathanaël: *Tu es Rex Iſraël.* Deo inſpirante dixerunt Magi, *ubi eſt qui natus èſt Rex Judæorum?* Confugere autem ad ſenſum ſpiritualem, eſt, vim textui inferre. Cùm Chriſtus Dominus acclamaretur Rex, *Matth. 21. num. 9.* nunquam reſtitit clamantibus, quod aper- Marc. 11. tè dixit Marcus 11. *num.* 10. Acclamabant omnes, dicentes; *Benedictum, quod venit regnum patris* Luc. 19. *noſtri David.* Luc. 19. num. 39. *Benedictus, qui venit Rex in nomine Domini.*

116. Probant aliqui ſecundò. Quia Beatiſſima Virgo deſcendebat ex familia David, & deficiente viro, fœmina poterat ſuccedere, ut patet ex *Num. 27. n. 8.* Deinde, quia licèt Beatiſſima Virgo deſcenderet à Davide per Nathan, ſecundùm paternam lineam: tamen aliqua ex parte à Salomone originem habuit, ut ait D. Thomas 3. *part.* S. Thom. *quæſt. 31. art. 3. ad ſecundum*, D. Hieron. *in c. 21.* Hieron. *Hieremiæ*, D. Joannes Damaſcenus *lib. 4. cap. 15.* Damaſc. ut dixi *citato c. 2. quæſt. ult.* & latè Suarius *tom. 2.* Suar. *ad 3. part. diſput. 2. ſect. 3. §. Dico 3. & §. ad 4.* Et conjectura eſt, quia illæ fœminæ erant valde conjunctæ in eadem Tribu, ac proinde ſæpe matrimonio jungebantur: ergo Beatiſſima Virgo potuit habere jus ad regnum; ergo etiam Chriſtus. Hæ ſunt rationes, quibus alii hanc probant concluſionem.

Meo judicio ſic probatur bene concluſio. Primò, quia *lib. 1. Machabæorum cap. 14. num. 41.* 117. dicitur, quod cùm regnum jam ceſſaſſet in familia David, Senatus, ac Principes Judæorum ex communi conſenſu convenerunt, *Simonem Machabæum eſſe ducem, & Sacerdotem ſuum in æternum, donec ſurgat Propheta Domini fidelis*, qui Propheta fidelis intelligitur Chriſtus Dominus, juxta illud Deuteronom. 18. *Propheta ſicut me*, &c. Et Deut. 18. ita exponunt D. Dionyſius, D. Thomas, Lyra, Hugo Dionyſ. de ſancto Victore, Serarius & alii *ibi.* Ex quo ſic S. Thom. facio argumentum. Ex communi conſenſu tranſ- Lyranus. latus eſt Ducatus, ac Principatus ex familia Da- Hugo. vid ad familiam Machabæorum: ſed hæc tranſla- Serarius. tio non fuit abſoluta, & in perpetuum, ſed uſque ad certum tempus, id eſt, *Donec ſurgat Propheta Domini fidelis*, ſcilicet Chriſtus Dominus: ergo ubi primum Chriſtus Dominus advenit, acquiſivit integrum jus ſuum ad regnum, & principatum; quia illa tranſlatio fuit legitima, & habuit vim legis, & in illa voluntate ſemper ille populus perſeveravit, & aliunde non conſtat, illam retractaſſe.

Nec obſtat Joannes *cap. 19. n. 16.* quòd populus 118. clamaverit, ſe non habere Regem, niſi Cæſarem; nam clamor ille ortus eſt ex eo, quòd populus non cognoverit, Chriſtum eſſe Meſſiam, ut dixit D. Petrus Actor. 3. n. 14. [Vos autem ſanctum, & Actor. 3. juſtum negaſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis. Et concludit n. 17. Et nunc fratres, ſcio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri.] & 1. Corinth. cap. 2. n. 8. Ac proinde populus ſemper perſeveravit in illa voluntate virtuali, ut Meſſias ſuus eſſet Rex.

Probatur ſecundò. Quia regnum exciſum eſt 119. à filiis Davidis, vel ob peccata propria uniuſcujuſque, vel ob peccata ſuorum parentum, ut conſtat ex *Hieremiæ cap. 22. num. 30.* nempe ob peccata Regis Sedechiæ, & Jechoniæ: atqui Chriſtus Dominus erat legitimus filius David, & nullum habuit peccatum, nec etiam ex delictis parentum aliquam contraxit pœnam, ut eſt omnium ſententia: ergo ex nullo capite eſt privatus jure regni, ergo habet jus ad regnum. Quod luculenter confirmo ex Ezechiele 21. *n. 25.* De Rege Sede- Ezech. 21. chia ſic ait Propheta, [Tu autem profane, impie dux Iſraël? Hæc dicit Dominus: aufer cidarem, tolle coronam, & hoc non factum eſt donec veniret, cujus eſt judicium, & tradam ei.] Ubi D. Hie- Hieron. ronymus, & Interlinealis dicunt coronam regiam Interlin. ablatam eſſe à domo Juda uſque ad Chriſtum, cui reſervata eſt. In cujus confirmationem clariùs Septuaginta verunt: *Aufer coronam, donec veniat,* Septuag. *cui debetur.* Sed corona, quæ debetur, & tradita eſt Chriſto, eſt regnum Regis Sedechiæ, de hoc enim

enim eſt ſermo Prophetæ: atqui imperium Regis Sedechiæ eſt temporale; nam ſine jure non datur debitum; jus ergo habuit. Et confirmatur ex eo, quod Angelus dixit Beatiſſimæ Virgini: *Dabit illi Dominus ſedem David.* David autem nullam habuit ſedem ſpiritualem; ſed tantùm temporalem, cùm non eſſet Sacerdos.

120. Ad primum argumentum reſpondetur, quod aliud eſt, loqui de jure ad regnum, aliud de uſu, atque actuali poſſeſſione regni; Chriſtus Dominus, quamvis habuerit jus ad regnum temporale, & ſpirituale, tamen ſolum fuit in actuali poſſeſſione regni ſpiritualis, & non temporalis. Prophetæ autem, ac ſancti Patres loquuntur de regno, quod actualiter obtinuit, quod fuit ſpirituale, & non de jure ad regnum, de quo hîc agimus.

121. Ad ſecundum argumentum dicimus, Chriſtum retinuiſſe jus ad regnum Iſraëliticum, quod eſſet filius Virginis, & talis filius, nempe *Propheta Domini fidelis*, & ille, cui reſervatum erat jus ex divino judicio, quamvis in aliis fuerit exciſum. Unde licèt jure conſanguinitatis alii, & etiam ſanctus Joſeph propinquiores fuerint Davidi; tamen propter excluſionem factam in Jechonia jus ad regnum amiſerunt: quod tamen obtinuit Chriſtus Dominus, cùm eſſet illi Propheta Domini fidelis, ut patet ex citato loco Machabæorum. Et ille, cui traditum erat regnum, ut conſtat ex Ezechielis adducto loco ſuprà.

122. Ad tertium reſpondent aliqui, quod regnum fuit extruncatum ex familia Jechoniæ, non tamen inde aliquid colligitur contra jus, quod obtinuit Chriſtus Dominus; ſiquidem Jechonias deſcendebat à Davide per Salomonem, Beatiſſima autem Virgo Maria per Nathan. Unde nec Chriſtus Dominus, nec Beatiſſima Virgo Maria erant ex familia Jechoniæ; & ſi ob demerita regnum erat excluſum à familia Salomonis, tranſiit ad alterum Davidis filium nempe ad Nathan. Meliùs, & clariùs reſpondetur; *Nec erit de ſemine ejus vir*, ut
Interlin. ait Gloſſa Interlinealis, *Vir tantùm.* Chriſtus autem eſt Deus, & homo; & ideo licèt ille locus intelligatur de aliis Davidis poſteris, non tamen intelligitur de Chriſto Domino, ut ibi explicant
Hieron. Baſilius. S. Thom. D. Hieronymus, D. Baſilius, S. Thomas, & alii Expoſitores communiter.

123. Ad quartum. Cum perfecta paupertate ſolùm pugnat uſus, & dominium, non tamen jus ad regna, & bona temporalia; imò inde redditur glorioſior, quod, cùm habeat jus, ipſum renuntiat, & dimittit. Et ideo licèt Chriſtus Dominus obtinuerit jus regni, noluit tamen habere uſum temporalem, ſed à ſe abdicavit, & totum tranſtulit in regnum ſpirituale in perpetuum, & ſic, ut inquit
2. Cor. 8. Apoſtolus 2. Corinth. c. 8. n. 9. *Propter nos egenus factus eſt: cùm eſſet dives, ut illius inopia vos divites eſſetis.* Quod tamen obtinuerit jus, Chriſto
Anſelm. eſt valdè glorioſum, ut inquit Anſelm. *de ſolitudinibus*, c. 52. ubi ſic ait: *Sola poſſeſſio quorundam rerum ſine uſu eſt graviſſima, ſola poſſeſſio nobis grata erit, & exultatio grandis.* Ad confirmationem reſpondetur cum D. Thom. 3. *p. q.* 59. *art.* 4. *ad* 1. negaſſe Chriſtum ſe eſſe Regem temporalem quoad poteſtatem, ſed quoad modum imperandi & uſum regni; quia erat Rex eo modo, quo alii Reges temporales, ut ſe cum miniſtris tueretur.
Auguſt. Et ideo notat D. Aug. *tr.* 155. *in Ioan.* quod Chriſtus non dixerit, *Regnum meum non eſt in hoc mundo*; ſed dixerit, *Regnum meum non eſt de hoc mundo.*

Quæstio XLII.

Solvuntur aliquot quæſtiunculæ.

Quæſtiuncula prima. Quare dicitur, regnabit in familia, ſed in domo Jacob? Multipliciter reſpondet Toletus *annot.* 6. Primò. Ad indicandam peculiarem providentiam, quam Chriſtus Dominus habet de Eccleſia, ſicut paterfamilias dè domo ſua, qui bene agnoſcit omnia, quæ ſunt in illa. Secundò. Quia ſicut homo in propria domo pretioſa recondita habet, ſic Chriſtus Dominus theſauros gratiæ, ſcilicet Sacramenta, & dona Spiritus ſancti, repoſitos in Eccleſia ſervat. Tertiò. Propter habitationem, homo enim propriè domi habitat; ſic Chriſtus Dominus in Eccleſia quandam habitationem habet, Matth. 28. *Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi.* Quartò. Ad ſignificandam unionem quandam, ac familiaritatem, quam nobiſcum habet, & nos cum illo; ſicut ii qui ejuſdem domus ſunt. Quintò. Hugo. *Per hoc, quod dicit: In domo Iacob, notatur paucitas, quoniam multi vocati, pauci verò electi.* 124.
Tolet.
Providentiam habet Chriſtus de Eccleſia.
Matth. 28.
Chriſtus nobis familiaris.
Hugo.

Quæſtiuncula ſecunda. Quare dicitur, *in domo Iacob*, & non *in domo Iſraël*, cum populus Hebræus ab illo parente natus, dictus ſit Iſraëliticus? Jacob, id eſt, mitis, pauper, paſtor, perſecutionibus Eſau, ac laboribus, frigoris, & nivis oppreſſus: Iſraël, id eſt, fortis, bellator. Geneſis *c.* 32. *n.* 28. Hebræi ergo, ut homines iſtius ſæculi, ab eo, quod nobilius erat in parente, nomen acceperunt, ut Iſraëlitæ dicerent; at Chriſtus Dominus, ut divinus homo, ab eo, quod dejectius erat, ſcilicet Jacob, nomen imperio ſuo acquiſivit: ipſum enim in paupertate, & humilitate fundavit. 125.
Homines regnum in magno fundant, Chriſtus in paupertate.

Quæſtiuncula tertia ex D. Bernardo homil. 4. ſuper Miſſus eſt: *Quid magnum promittitur ei, qui ſedet ſuper Cherubim, & quem Propheta vidit ſedentem ſuper ſolium excelſum, & elevatum, ſedere ſuper thronum David patris?* Ad quam reſpondetur, quod quamvis Chriſtus Dominus, ut unigenitus æterni Patris, omnes terminos terræ in hæreditatem haberet; cùm tamen, ratione matris, Iſraëliticum regnum ad eum ſpectaret, ideo tanquam maximè gratuitum ei promittitur. Secundò. Regnum, obtentum à patre erat jure hæreditario; quod verò in Jacob, id eſt, in omnibus fidelibus parabatur, meritis poſſidendum, & exinde maximè glorioſum. Vide ſuprà *cap.* 1. *n.* 127. *c.* 2. *n.* 26. & 27. 126.
Bernard.
Deus maximè æſtimat quod eſt à Virgine.
Quod per merita glorioſius.

Quæſtiuncula quarta. Quare dicitur, quod Chriſti *regni non erit finis.* Rationem litteralem appoſui in expoſitione, moralem inquiro. Merito hæc de Chriſti regno annuntiantur: nam de hujuſmodi regno ait Iſaias, *Factus eſt principatus ſuper humerum ejus*, Iſai. 9. c. 6. Qui autem prælaturam, ac officium habet ſuper humeros, ut illud aſportet, & ei ſubjiciatur, & non ſub pedibus, ut contemnat, ac conculcatum habeat; illius regni non erit finis, ſed firmiter perdurabit; Petrum caput Eccleſiæ ſuæ creat Chriſtus Dominus, ut ipſam uſque in finem mundi per ſuos ſucceſſores regat, & gubernet; & ait illi: *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam.* Matth. 16. n. 18. Diabolus, ut Chriſtum Dominum tentaret, cum ſtatuit ſupra pinnaculum tem- 127.
Iſai. 9.
Matt. 16.

pli *Matth* 4. *n*.5. Chriſtus conſtituit Eccleſiam ſuper Petram, & Diabolus aſſumpſit Dominum ſuper templum; quid hoc ſignificat? quænam hujus rei differentia? Ex utriuſque intentione facilè ſolutio deprehenditur. Dominus intendebat, ut Eccleſiaſticus principatus perduraret in Petro, ac ſuis ſucceſſoribus uſque in finem mundi, & ideo ſuper ipſum ſuam Eccleſiam erigit, ac ædificat. Diabolus autem affectabat, an ſi fieri poſſet, quod Dominus corrueret, ac præcipitaretur, & ideo ad ſuam intentionem Chriſtum collocat ſuper templum, quod ad officium ſuum ſpectabat, ut inde in ruinam ſe daret; hæc enim valde proxima eſt illi, qui officium ſuum parvipendet, ac tanquam ſuis pedibus conterit.

Vt in officio valeas perdurare, ipſam aſportâ ſuper humeros, & non ſub pedibus.

Lucæ 1. *n*.33. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?

VERSIONES.

Syriacus.	Quomodo fiet iſtud, quandoquidem vir non eſt mihi cognitus?
D. Ambroſius hîc.	Quoniam virum non cognovi.
Heſych. Presb. Hieroſ. homil. 2. de laud. Virg.	Quomodo fiet iſtud apud me, *&c.*
Et iterum ibidem.	Quomodo mihi fiet iſtud, quia virum, *&c.*
Moſis Bar. Cypha Syr. Epiſ. p. 1. de Par. c. ult.	Quomodo fieri poteſt, ut hoc eveniat, quando vir mihi notus non eſt?

EXPOSITIO.

128. MAGNA advertentia, & conſideratione audivit Beatiſſima Virgo Angeli legationem, \in nullóque loquentis ſermonem interrupit: magna eſt enim ignorantia, dicentis ſermone non finito, reſpondere. Eccleſ. 11. n.8. *Priuſquam audias, ne reſpondeas verbum, & in medio ſermonum, ne adjicias loqui.* In hac reſponſione ad Angelum; tria conſidera in Beatiſſima Virgine, ut notat Hugo. Primam, Magnanimitatem fidei in promiſſi credulitate. Secundum, Prudentiam in interrogationis modo. Tertium, Stabilitatem in firmitate propoſiti. Quod triplici quæſtione elucidabo.

Eccleſ. 11. Hugo.

QUÆSTIO XLIII.

An in Deipara ulla fuerit dubitatio?

129. IN Beatiſſima Virgine, dum quærit: *Quomodo fiet iſtud?* fuitne aliqua dubitatio? Reſpondet primò Origenes *homil. 1. in Gen.* D. Gregorius Nyſſen. *orat. de Chriſti Nativitate*, Euthymius *hoc loco.* Hanc interrogationem factam fuiſſe ex incredulitate. Secundò. D. Athanaſius *ſermone de Deipara.* D. Chryſoſtomus *homil.* 49. *in Gen.* affirmant, Beatiſſimam Virginem dubitaſſe, & ideo dixiſſe: *Quomodo fiet iſtud?* Omnes tamen, licèt dicant, Zachariam non credendo, & dubitando peccaſſe, Beatiſſimam Virginem à culpa liberant: quia Zacharias habebat exempla ad credendum, ſteriles, ut Sara, & Anna mater Samuëlis, miraculosè pepererunt. Beatiſſima Virgo exemplum non habebat, quod aliqua Virgo peperiſſet.

Origen. Nyſſen. Euthym. Athanaſ. Chryſoſt.

Dicendum tamen eſt, quod Beatiſſima Virgo firmiſſimè, & conſtantiſſimè, ſine ulla dubitatione crediderit omnia, quæ ab Angelo dicta fuere. Solum ergo modum, quo erant implenda, an ope viri, cùm non eſſet revelatus, quæſivit. Ita communiter ferè omnes ſancti Patres, D. Bernardus, *homil.* 4. *ſuper Miſſus eſt*, ait, *Non dubitat de facto, ſed modum quærit, & ordinem.* Similiter hoc loco Theophylactus, Titus Boſtrenſis, D. Ambroſ. D. Bonavent. Beda, Euſebius Emiſſenus *ſerm.* 4. *ante Dominicam* 2. *Adventus.* Ratio eſt manifeſta: quia Beatiſſima Virgo Maria laudatur ab Elizabeth inſtinctu Spiritus ſancti de fide, *Beata, quæ credidiſti, quoniam perficientur, quæ dicta ſunt tibi.* Et ideo ſancti Patres, ut notat Abulenſis *Parad. c.*31. eam de fide maximè laudant, D. Auguſtinus appellat *Matrem credentium.* Noſter D. Cyrillus contra Neſtorium, *Sceptrum fidei.* Ergo firmiſſimè præbuit aſſenſum credibilibus. Secundò. Beatiſſima Virgo cognovit, Gabrielem, eſſe Angelum Dei ſanctum, & ex parte Dei illa proponentem; ſed hujuſmodi dictis non credere, peccatum eſt, ut patet ex materia de fide. Igitur, cùm conſtet ex Tridentino, quod in ea nullum fuerit peccatum actuale, nulla in ea circa dicta ab Angelo extitit dubitatio. 130.

Bernard. Theoph. Boſtrenſ. Ambroſ. Bonav. Beda. Euſebius. Abulenſ. Auguſt. Cyrillus.

Nec obſtat illud verbum, *quomodo*, quod in Scriptura eſt dubitantis, & non credentis. *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum?* Joan. 6. n.53. *Quomodo hîc litteras ſcit?* Joan. c.7. n.15. Nam illi increduli fuerunt circa revelata, & manifeſta jam à Chriſto Domino: at Beatiſſima Virgo Maria hîc, quærit illud quod adhuc revelatum non erat, quomodo ſcilicet conceptio illa eſſet facienda; & ideo Angelus reſpondet; *Spiritus ſanctus ſuperveniet*, &c. Secundò. Quia ſic olim Joſeph ex amore caſtitatis dixit: *Quomodo poſſum hoc malum facere?* Geneſ. 39. Sic Beatiſſima Virgo Maria ex amore Virginitatis: *Quomodo fiet iſtud?* Tandem quia ſub eiſdem verbis ex diverſa intentione loquentis latent peccata, & merita; quod eleganter notat D. Auguſtinus *lib.* 50. *homiliar. homil.* 43. ita ait: *Si verba attendamus, haud ambo crediderunt Zacharias, & Maria. Sed nos verba audivimus, Deus poteſt corda interrogare, Zacharias ait: Per quid cognoſcam hoc? deſperando dixit, non inquirendo; Maria verò è contrario, quando ait, Quomodo fiet iſtud? Inquirendo dixit, non deſperando.* Similiter D. Chryſologus *ſerm.* 142. Diverſa intentio patet. Zacharias fuit ſupplicio multatus: Beatiſſima Virgo Maria meritò exaltata. Vide *cap.* 2. *num.* 11. & 13. 131.

Joan. 6. Joan. 7. Geneſ. 39. Auguſt. *Diverſa intentio varias opus.* Chryſol.

QUÆ

QUÆSTIO XLIV.

Quare Virgo hîc modum executionis tanti myſterii interroget?

132. SUppono hîc, beatiſſimam Virginem habuiſſe votum perpetuæ virginitatis. Ita hîc ſancti Patres communiter. D. Auguſt. *lib. de S Virgin. c.* 4. D. Bern. *ſerm.* 4. *de Aſſumpt. & ſuper Miſſus eſt.* D. Anſelm. *lib. de excellent Virg. c.* 4. D. Greg. Nyſſen. *orat. de Chriſti Nativit.* & alii multi, qui omnes notant illud de præſenti, *non cognoſco*, idem valere ac de futuro; *non cognoſcam*; nam apud Hebræos eadem vox præſens, & futurum ſignificat, ut advertit Galat. *lib.* 7. *de Arcan.* Et idem eſt noſter loquendi modus aliquando: Hodie non veſcor carnibus, ac non veſcar: Hodie non tendo in villam, ac non tendam Tempore autem, quo illud emiſit, dicam *c ult. hujus libri.* Illud autem adverte, quod hîc ait Beda, quod B. Virgo in hoc voto faciendo extitit prima fœminarum. Notanter ait Venerabilis Pater, *prima fœminarum* quia aliqui viri votum virginitatis jam antea emiſerant, ut alibi latiùs dicam, Ad quæſtionem veniamus.

August. Bernard. Anſelm. Greg. Nyſſ. Galatin. *B. Virgo habuit votum caſtitatis.* Beda.

133. Interrogat B. Virgo Maria modum myſterii, ut notat elegantiſſimè D. Gregor. Thaumat. ſerm. 1. de Annunc. [Neque, ait, prius ſanctiſſima Virgo donum admiſit, quam quis illud mitteret, & quodnam donum eſſet, ac quis ferret, addidiciſſet.] Quod magnæ ejus prudentiæ attribuitur, quod rem novam, & ſæculis non viſam, non amiſit, niſi magno examine præmiſſo, & ideò interrogat modum. Secundò. Quamvis B. Virgo eſſet magno ingenio prædita, non tamen hac in re proprio voluit captu ratiocinari, ſed modum perquirit à cœleſti nuntio, qui illum explicare poterat. Hugo: [Non in proprio ſtudio, ait, commentata eſt, quomodo fieret Mater Dei, credens, quod omnia poſſibilia ſunt apud Deum.] Prov. 22. n. 2. Qui confidit in cogitationibus ſuis, impiè agit. [Unde maximè arguendi ſunt illi, qui propter tumorem, & elationem animi, cùm ſibi ſatis ſapere videantur, aliorum hortamenta reſpuunt.]

Thaumat. *Magna prudentia non niſi examinata admittere.* Hugo. *Prudentia alios interrogare.*

134. Tertiò. Ut tradit D. Greg. Nyſſen. *orat. de Chriſti Nativ.* dum ait: *Quoniam virum non cognoſco*, idem eſt ac ſi diceret, ſi res meæ voluntati committitur, potiùs nolo in Matrem Dei eligi, quàm jacturam virginitatis aliquam pati, ac promiſſum votum violare. Ex quo accipe magna documenta. Primò, quod ſalubrius eſt, cordis ſinceritate, & animi virtutibus reſplendere, quàm ſublimi aliqua dignitate inſigniri. E contrà verò homines iſtius ſæculi pro honoribus acquirendis virtutes animi proſternunt. Secundò, quod in bono incepto perſiſtendum eſt. B. Virgo à ſe ſemel abdicavit filiorum ſobolem, carniſque delectamenta: non vult ergo rejecta iterum aſſumere. Pro quo aliqui explicant illud Cant. 5. n. 3. *Exſpoliavi me tunica mea, quomodo induar illa?* Nota hîc ultimo humilitatem B. Virginis, quod non ait: Quomodo concipiam hunc filium Altiſſimi; hunc, qui regnaturus eſt in domo Jacob? Sed tantùm ait, *Quomodo fiet iſtud?* Pro humilitate ſe matrem filii tanti publicari non vult. Et ideò Chriſtus Dominus de hac matre ſe tantùm glorificavit. Vide ſuprà dicta.

Greg. Nyſſ. *Nobilior virtus quacunque dignitate.* *Incepto perſiſtendum.* Cantic. 5.

QUÆSTIO XLV.

Quare addiderit Virgo: Quoniam virum non cognoſco?

MAgna ſane hîc eſt difficultas; Beatiſſima 135.
enim Virgo optimè intellexit totam Angeli legationem eſſe de Meſſia concipiendo; hoc apertè indicat numerus antecedens: *Hic erit magnus, & filius Altiſſimi*, &c. Deinde Beatiſſima Virgo manifeſtè ſciebat ex *Iſai.* 7. quod Meſſiam Virgo conciperet & pareret: ipſa enim Spiritus ſancti donis, ſcientiæ, intellectus, & prophetiæ, ac aliis erat illuſtrata, ut tradit D. Thomas *3. part. quæſt.* 27. *art.* 6. Ad quid ergo, dum agitur de conceptione Meſſiæ, ait: *Quoniam virum non cognoſco?*

S. Thom.

Reſponder primò Chryſol. ſer. 142. *Non quæras* 136.
virum, ait: *ceſſet opus hominis, quia ad reparationem hominis ſufficit ars divina.* Quærit Virgo ut data occaſione Angelus rem explicet, quia ad remedium hominis, non opus hominis, ſed Dei intervenit. Reſpondent ſecundò Recentiores, quod Deipara ſciebat ex Iſaia, Virginem concepturam, & parituram; modus tamen conceptionis iſtius revelatus non erat (in bene notat D. Ambroſ.) & ideò dicunt, quod Beatiſſima Virgo ſciebat, de potentia Dei abſoluta fieri poſſe; quod Virgo ex viro concipiat ſalva virginitate, quapropter dixit: *Quoniam virum non cognoſco.* Tertiò. Alb. Magn. *ſuper Miſſus eſt*, ait, *Quod Maria dixit: Quoniam virum non cognoſco; propter materiæ pleniorem deſcriptionem propter veritatis majorem expreſſionem, ac denique propter noſtram ædificationem.* Dixit hoc, divina diſponente Providentia, non propter ſe, ſed propter nos, ut de perpetua virginitate ſua manifeſtum daretur teſtimonium, & impia Hæreticorum ora obmuteſcerent. Quartò. Ita dixerit Deus ejus mentem, ut diceret: *Quoniam virum non cognoſco*; ac tanto virginitatis ſtudio Deum maximè alliceret, ut de illa fieret homo & carnem fieret. Ad quod fortaſſe tendit Chryſoſt. hom. 49. in Geneſ. *Quoniam virum non cognoſco*, ait, *nam ſi cognoſceres, non fuiſſes habita digna, ut huic myſterio ſervires.* Tantum placet virginitas Deo.

Chryſol. Ambroſ. Alb. Magn. Chryſoſt.

Lucæ 1. *n.* 34. Et reſpondens Angelus dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi: ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.

VERSIONES.

Syriacus. Spiritus ſanctitatis veniet, & virtus Altiſſimi obumbrabit ſuper te, propterea is, qui naſciturus eſt ex te, ſanctus ipſe, & filius Dei vocabitur.

D. Hilar.

D.Hilar.lib.2. de Trinit.	Spiritus ſanctus deſuper veniet in te.
D.Juſt.Mart. in quæſt.66.	Spiritus ſanctus in te intrabit, & vis Altiſſimi tibi obumbrabit.
Marius Vict. Afric. lib.1. adverſ. Arrium.	Spiritus ſanctus adveniet in te, & virtus Altiſſimi inumbrabit te.
D Athan.ſerm. de S. Deip.	Et virtus Altiſſimi adumbrabit tibi.
Arias.	Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & efficientia Altiſſimi te obumbrabit, idéoque natum ex te ſanctum, &c.
Text. Hebraicus.	Et virtus Altiſſimi impluet, ſeu irrorabitur in te.
Textus Græcus.	Quod generatum fuerit ex te ſanctum &c.
Nazianzenus orat 49.	Spiritus Dei veniet in te.
Mariana ex Syriaco.	Obumbrabit ſuper te.
Arabicus.	Deſcendet in te.

EXPOSITIO.

157. Reſpondet Angelus ad id, quod Beatiſſima Virgo dixerat: *Virum non cognoſco*; & ait: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te*, id eſt, ut
Chryſoſt. explicat D. Chryſoſt. *homil 49. in Geneſim.* Non quæras hîc naturæ modum, & ordinem, quando ſupra naturam ſunt, quæ fiunt, non naturali via, ſed ſupernaturali fœcundaberis,& Spiritus ſanctus efficiet in te, quidquid præſtat virile ſemen in generatione humana: *Et virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Ipſa virtus Spiritus ſancti te proteget, ut nullum virginitatis patiaris detrimentum. Illa autem verba verſionum: *Inumbrabit*, *adumbrabit*, *impluet*, explicabo q 49. quæ magnam habent elegantiam. *Idéoque quod naſcetur ex te ſanctum.*
Auguſt. D.Auguſt. *lib.3. contra Maximinum,c.17.* pro *ideo*,
Irenæus. legit, *propterea* D.Irenæus *lib.7.c.26.* & alii multi: *Quapropter*; ſed ad ſenſum parum refert, ſi hoc, vel illo modo legatur, *Quod naſcetur.* Juxta morem Scripturæ duplex eſt nativitas; una quando fœtus exit in lucem, altera, quando concipitur,
Matth.1. *Matth.1.* Angelus ad Joſeph: *Quod in ea natum eſt*, & in hoc ſenſu hîc ſumitur, & ſic Textus Græcus: *Quod generatum fuerit ex te*,ait,quia ſola Virgo materiam miniſtravit, & Spiritus ſanctus fœcundavit *Sanctum*, ait Angelus, quod connexionem habet cum illo *naſcetur*, ut habet noſtra vulgata. Et Chriſtus Dominus dicitur Sanctus per excellentiam: quia eſt ſanctus ſanctitate ſubſtantiali, & intrinſeca, quia Deus,& homo eſt. *Filius Dei vocabitur*, non adoptivus, ſed naturalis; de quo latè Theologi 3.*part. q* 23.

QUÆSTIO XLVI.

Quare dixerit Angelus: Spiritus ſanctus ſuperveniet in te?

Reſpondetur primò. Ad denotandum, quod iſte conceptus non fiet ope viri, ſed quod 138.
Spiritus ſanctus ſeminariam viri ſupplebit virtutem.In generatione humana mulier dat materiam; quæ accedente viri virtute ſeminis organizatur,& formatur,ut ſit capax animæ rationalis.Ita explicant D.Damaſc. *lib.5. c.2.* D.Ambroſ. *lib.de ſtatu* Damaſc.
Virginis, *c.51.* Secundò dicitur: *Spiritus ſanctus* Ambroſ.
ſuperveniet in te; quia licèt fœtus virilis quadraginta dierum ſpatio efformetur, hîc tamen divina Spiritus ſancti virtute in inſtanti complebitur,& animam rationalem recipiet, & ſic conceptio Chriſti in inſtanti perfecta eſt. Ita D.Baſil.*homil.* Baſilius.
de humana Chriſti generatione. D.Damaſc. *lib.3. de* Damaſc.
fide, c.2.

Tertiò. Quomodo dicitur,quod Spiritus ſanctus 139.
ſuperveniet in Virginem, ſi jam per gratiam erat in ipſa,ita ut ei diceretur, *Gratia plena*, inveniſti gratiam apud Deum? D.Bern. hom.4. ſuper Bernard.
Miſſus eſt: [Si autem jam Spiritus ſanctus in ea, quomodo adhuc tanquam noviter ſuperventurus repromittitur? An forte ideò non dixit, venit in te,ſed addidit, ſuper, quia & priùs quidam in ea fuit per multam gratiam; ſed nunc ſupervenire nuntiatur, propter abundantioris gratiæ plenitudinem,quam effuſurus eſt ſuper illam.] Ita ſanctus Pater; ideò dicitur ſupervenire, quia admirabili modo & magna gratiarum multitudine nunc denuò advenit in eam. Ex quo rectè ait D.Amad. Amad.
homil.3.de Incarnat.[In alios Sanctos venit Spiritus ſanctus, ſed in te ſuperveniet,quia præ omnibus, & ſuper omnibus elegit te,ut ſuperes univerſos, qui ante fuerunt, vel poſt te futuri ſunt plenitudine gratiæ.] Ac ſi dicat,quod dicitur ſupervenire, ut ſignificetur, quod nova plenitudine gratiæ ſuper omnes Sanctos in eam advenit, ut omnes ſuperet,& excedat. Quartò D.Hildephonſ. Hildeph.
ſerm.2.de Aſſumpt. [Maria, ait, pervenit ad eas nuptias, quæ in utero ſunt dedicatæ, pro quibus arrhas accepit ſponſa Chriſti in dotis titulo, & pignus hæreditatis æternæ Spiritum ſanctum.] In *Spiritus*
die Incarnationis inter Virginem, & Deum cele- *ſanctus da-*
bratæ ſunt nuptiæ, & pro ſuis eximiis virtutibus *tus Virgini*
Maria habuit arrhas, ſcilicet æternam hæredita- *in pignus.*
tem,& quia non erat conveniens,ut Virgo ſtatim aſſumeretur in cœlum,ideò advenit Spiritus ſanctus,& manſit apud Virginem,tam ad formandum, & organizandum Chriſti corpus,quàm ut ei eſſet datus in pignus ſuæ hæreditatis.

Quintò.Inter varias gratias quas Spiritus ſanc- 140.
tus ſuperveniendo, B. Virgini communicavit, ut eſſet terribilis, & formidabilis Dæmonibus. Ita D.Athanaſ. *ſerm. de Deipara*, dum expendit hoc Athanaſ.
angelicum dictum: [Spiritus ſanctus ſuperveniet in te: ut in Apoſtolis,ait,virtus iſta ideò deſcendit,ut contra omnem adverſariam virtutem vigerent,idéoque Spiritus ſuperveniet eſſentialiter,ita quoque Spiritus ſanctus in Virginem deſcendit.] Elegantiſſimè S. Pater quandam facit contrapoſitionem inter adventum Spiritus ſancti in Virginem, ac in Apoſtolos; & ſicut Spiritus, ut contra

contra omnem adverſariam pugnarent poteſtatem, eamque vi gloriæ ſuæ expugnarent, Apoſtolos inflammavit; ita Beatiſſimam Virginem, ut pro ſuis devotis adversùs omnes dæmoniacos dimicaret incurſus; eos terrendo, & fugando, Spiritu replevit.

Virgo pro ſuis devotis pugnat.

141. Sextò. Quæſivit ab Angelo Beatiſſima Virgo; *Quomodo fiet iſtud?* Reſpondet Angelus: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te*; ac ſi dicat; Gratiam, quam inveniſti apud Deum, modum, & ordinem tam admirabilis myſterii, quem à me requiris, nec dicere, nec exprimere valeo; ſed Deus, id eſt, Spiritus ſanctus ſuperveniendo te docebit, de hiſque te inſtruet. D. Bernard. homil. 4. ſuper Miſſus eſt; [Spiritus ſanctus ſuperveniet in te. Ac ſi Angelus, ait, reſpondeat ad Virginem: Quid à me requiris, quod in te mox experieris? Sciens ſcies, & feliciter ſcies, ſed illo doctore, & authore; ego autem miſſus ſum nuntiare virginalem conceptum, non creare, nec poteſt doceri, niſi à donante; nec poteſt addiſci, niſi à ſuſcipiente.] Quæ enim virtute Dei in Virgine operata ſunt, & quæ gratiæ ei datæ, non cujuſcumque, ſed ſolius Dei eſt dicere, ut etiam ait D. Bernardus. Unde aliqui de Beatiſſima Virgine explicant illud Iſaiæ 29. num. 11. *Erit vobis viſio, ſicut verba libri ſignati, quem cùm dederint ſcienti literas, dicent: Lege iſtum. Et reſpondebit: Non poſſum, ſignatum eſt enim.* Beatiſſima Virgo liber eſt, ut dixi *cap. 2. num. 4.* Si aliquis homo, vel Angelus, hujus libri magnalia dicere, & explicare velit, non poteſt; ſignatum eſt enim. Solus Leo de tribu Juda, ſcilicet Christus Dominus illum ſolvere, & aperire valet.

Bernard.

Gratiam & excellentias Virginis ſolus Deus dicere poteſt.

Iſai. 29.

Quæstio XLVII.

Quare hìc divinus Spiritus ſanctus dicatur?

142. Anteà in veteri Teſtamento invenies appellari Spiritus Dei, vel Spiritus Domini; nunc verò in novo Teſtamento incipit aliter dici Spiritus ſanctus. Rupertus in cap. 1. Matth. [Non facilè, ait, in omni ſerie veteris Teſtamenti reperies hoc inſigne vocabulum, ſcilicet Spiritum ſanctum. Ab hoc loco ferè primum ſonuit in auribus noſtris hoc reverendum, & inſigne vocabulum, Spiritus ſanctus, ubi Angelus ad Mariam, Spiritus ſanctus, ait, ſuperveniet in te; quam ob cauſam? niſi quia (quod cum magna reverentia cogitandum eſt) maximè ex hoc opere, quod in Maria operatus eſt, claruit hic Spiritus Domini, quod verè ſanctus ſit.] Ac ſi dicat, quod Spiritus Domini hìc primum dicitur ſanctus, quia ratione myſterii Incarnationis magna cum reverentia venerandus ſit. Deinde cùm Incarnatio ſit fons, & origo totius ſanctitatis, ratione illius cooperationis Spiritus Domini dicitur ſanctus, ſæpè enim ab operibus, & factis nomen derivatur.

Rupert.

Spiritus ſanctus ad Incarnationem venerandus.

143. Secundò. Idem Rupertus citato loco in cap. 1. Matth. [Ex tunc, ait, qui priùs dicebatur Spiritus Dei, vel Spiritus ſanctus, cœpit altiùs enuntiari, primum ex ore Angeli, deinde ex omni Evangelio Christi, quod vocabulum venerabilius ſonare non dubito omni habenti aures audiendi.] Ac ſi dicat. Antea dicebatur Spiritus Domini, vel Dei, nunc verò in myſterio Incarnationis, ac lege gratiæ, excellentiori vocabulo dicitur Spiritus ſanctus, quia ob tantum myſterium Deus à nobis eſt peculiariter colendus, ac venerandus, noviſque vocabulis nominandus.

Rupert.

Deus ob Incarnationem venerandus.

Quæstio XLVIII.

Quare Chriſtus Dominus dicatur conceptus de Spiritu ſancto?

Certum eſt de fide, ut patet ex Conc. Nicæno, quod Chriſtus Dominus ſit de Spiritu ſancto conceptus; & conſtat ex Matth. 1. *Quod in eo natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.* Et ratio eſt, quia Spiritus ſancti virtus, & efficacia organizando, & animando carnem Chriſti, præſtitit omne illud, quod ex parte viri miniſtratur. Ita communiter omnes Patres, & Theologi cum D. Auguſtino *in Enchir. c. 37 & ſerm. 2. de Nativit. Domini.* Sed modò reſtat quæſtio: Quare hoc opus tribuitur Spiritui ſancto, cùm omnia opera ad extra communia ſint omnibus tribus perſonis; & cur potiùs Spiritui ſancto, quàm Patri, aut Filio adſcribatur. Reſpondet primò D. Thomas *3. part. q. 32. art. 1. in corpore.* Spiritus ſanctus eſt amor Patris, & Filii, hoc autem opus Incarnationis ex Dei amore maximo provenit. Secundò. D. Auguſtinus in Enchir. c. 40. *Iſte modus*, ait, *quo natus eſt Chriſtus de Spiritu ſancto, inſinuat nobis gratiam Dei, qua homo, nullis præcedentibus meritis, in ipſo primo exordio naturæ ſuæ, qua eſſe cœpit, verbo Dei copularetur.* Spiritui ſancto tribuuntur dona gratiæ, idcirco hoc myſterium ei adſcribitur; ut inde intelligas, quod fuerit opus ſummè gratuitum, & ex nullis præcedentibus meritis. Ex quo duo moraliter nota. Primò, quòd Spiritus ſanctus, qui eſt amor, eſt etiam donorum gratiæ diſtributor, ſolus enim verus amor dat gratiæ dona, & gratis: Secundò. Hæc actio, quæ intervenit in hoc myſterio, ordinata eſt ad unionem naturæ humanæ cum divina; diſtinctorum autem unio, non tam potentia, & ſcientia, quàm vi amoris perficitur. 144.

Matth. 1.

Auguſt.

S. Thom.

Incarnatio opus amoris.

Auguſt.

Solus amor dat gratis.

Diverſorum unio amore fit.

Tertiò. D. Petrus Chryſologus ſerm. 142. *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te: Quia*, ait, *quod de carne natum eſt, caro eſt: & quod de Spiritu, Spiritus eſt.* Chriſtus Dominus, ut vivorum, ac mortuorum eſſet judex, concipiebatur, ut ergo ab effectibus carnis & ſanguinis oſtendatur alienus, de Spiritu ſancto dicitur conceptus; quamvis enim in eo eſſet caro, & ſanguis, in affectu tamen totus veluti Spiritus erat. Quartò. Spiritus ſanctus, cùm perſonam ad intra non producat, ut docet Catholica fides, ad hoc ut ejus potentia innoteſcat, ei tribuuntur multa opera ad extra, ut ſic ipſe vitam, quam habet communicatam à Patre, & Filio, aliquo modo quantum decet, aliis communicet. D. Cyrillus Alexandrinus in c. 1. Geneſ. *Vivificat omnia Spiritus Dei, & cùm ipſe natura vita ſit, utpote à vita, hoc eſt, à Patre, & Filio procedens.* Quintò. Creatio adſcribitur Spiritui ſancto: & in hoc ſenſu D. Hieronymus. *Epiſt. ad Oceanum*, quæ eſt 83. Theodoretus *q. 5. in Geneſ.* explicant illud Geneſ. 1. n. 2. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Meritò ergo opus reſtaurationis, & redemptionis tribuitur ei, ut idem videatur creator, & reſtaurator. 145.

Chryſol.

Judex affectuum expers.

Cyrill.

Hieron.

Theod.

Idem creator, & reſtaurator.

Quæ

Quæstio XLIX.

Quare dixerit Angelus, Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi?

Gregor. S.Thom.

146. MUltæ ſunt hîc Patrum expoſitiones, quas breviter adducam. Prima. D.Gregor. *lib.*13. *moral. cap.*12. D. Thomas 3.*part. quæſt.* 32. *art.*1. *ad* 1. Per virtutem Altiſſimi intelligunt filium Dei; & ſicut umbra ex lumine, & corpore ei objecto conficitur, ſic ex ipſa divinitate, quæ lux eſt, & ex corpore humano Chriſti reſultavit in Beatiſſima Virgine quædam umbra, ut ipſam divinitatem in ſe ſuſtinere poſſet, præcipuè cùm Deus noſter ignis ſit. Ita etiam D. Bernardus *homil.* 4. *ſuper Miſſus eſt*, & D Dionyſius Carthuſianus, *Obumbrabit tibi, id eſt*, ait, *ſuam omnipotentiam immenſam ſuæ capacitati contemperabit, ut ejus influentiam ferre queas.* Talis enim eſt Deus, ut aliquando potentiæ ſuæ vires reprimat, ut dilectos ſuos honoribus afficiat. Unde ait Beda homil. de Annunciatione: *Sol, id eſt, divinitas Chriſti tegmine ſe humanæ naturæ, quaſi umbraculo quodam obtexit, quo mediante Virginis eum viſcera ferre ſufficerent.* Secundò. D. Athanaſius *ſerm. de S. Deipara.* Quod ſicut corpus hominis, vel arboris cognoſcitur per umbram, tanquam per effectum, ita ipſum Incarnationis arcanum, ac ipſe Chriſtus Dominus, qui eſt Dei virtus, licèt in utero Virginis occultaretur per novem menſes, tamen per admirabiles effectus in Virgine operatos jam cognoſcebatur.

Bernard. Carthuſ. Beda. Athanaſ. *Divinitas quamvis occultata cognoſcitur.*

147. Tertia. Per virtutem Dei intelligitur Spiritus ſanctus, qui umbra quadam Virginem circundabit, ut ipſa ſola ex creaturis hoc myſterium intelligat. D.Bernard. homil. 4. ſuper Miſſus eſt, *Obumbrabit tibi, hoc eſt*, ait, *ſicut obumbrando teget modum, quo de Spiritu ſancto concipies; & occultabit, quatenus ſibi tantùm notus habeatur, & tibi.* Quarta. D. Athanaſius *ſerm. de S. Deipara*, ita legit, *Et virtus Altiſſimi adumbrabit tibi*, hoc eſt, efficiet in te ut ſis puritate, & ſanctitate, veluti quædam ſculptura, & pictura delineata divinitatis, quantum pura humana creatura particeps eſſe poteſt: & tanquam veluti quædam imago Patris, ſine ulla humana conjunctione Deum concipies, & paries. Deinde nota egregiam ponderationem ſancti Patris, non dixit Angelus, virtus Altiſſimi adumbrabit tibi in conceptu, ſed abſolutè, & ſine addito, quia illa gratiarum abundantia, quam in filii conceptione habuit Beatiſſima Virgo, in toto vitæ tempore ſemper illi affuit. Ita D. Athanaſius, *Quam virtutem*, ait, *per omnia tempora conceptus eam habuiſſe, confido, & poſt conceptum eam retinuiſſe: neque enim id temporarium in Virgine accidiſſe opinor, ſed per omnia tempora ei datum fuiſſe.* Ubi loquitur de influxu gratiarum; nam efficacia concipiendi data ei fuit in conceptione tantum.

Bernard. *Ex creaturis ſola Virgo intelligit Incarnationem.* Athanaſ. *B. Virgo quadã divinitatis pictura.* Athanaſ. *Gratiam, quam in concipiendo filium, in tota vita habuit.*

148. Quintò. *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi*, ideſt, virtus Altiſſimi ſupplebit vicem ſponſi, nam olim in nuptiis ſponſa velamine tegebatur à marito, & ideo nupta dicitur à nubendo. Unde dixit Ruth ad Booz cap.3. num.9. *Expande pallium tuum ſuper famulam tuam, quia propinquus es.* Id eſt, Duc me in matrimonium tibi, ut clariùs ibi explicat Chaldæus, quod illo ſigno extenſionis pallii demonſtrabatur; de quo ibi Abulenſis *quæſt.*19. Dixit ergo ad Angelum Virgo: *Quoniam virum non cognoſco*; & ait Angelus: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Non timeas, quia virtus Spiritus ſancti obumbrando tibi, habebit veluti in ſponſam, & vices viri ſupplebit. Pro hac explicatione facit Janſenius, & doctiſſimus Carthagena lib.5. homilia 12. *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi*, id eſt, proteget, & defendet te, ſervando illæſam virginitatem tuam quam tantoperè optas. Ita Euthymius, Titus Boſtrenſis, Toletus, & alii. Quæ expoſitio ſatis mihi placet. Et inde ſtabilitur: quia hoc verbum *obumbrare*, ſignificat defendere: *Scapulis ſuis obumbrabit tibi*, Pſalm.9. num.4. id eſt defendet te. *Obumbraſti ſuper caput meum in die belli*, Pſalm.139. num.8. id eſt, defendiſti caput meum in prælio. Eccleſiaſt.7. num.13. ubi noſtra vulgata habet: *Sicut enim protegit ſapientia, ſic protegit pecunia.* In Hebræo habetur: *In umbra ſapientiæ, in umbra argenti*; & ſumitur in præſenti metaphora ex umbra, quæ ab ardore Solis defendit, ac tuetur, & ita ait Angelus: O Virgo, Spiritus ſancti virtus tibi obumbrabit, ut nullum æſtum libidinis, aut concupiſcentiæ, in hac conceptione perſentias. Ita D. Auguſtinus *lib. de iis, qui myſteriis initiantur, cap.*3 *& in Pſalm.*67. *& epiſt.*57. *ad Dardanum*, D. Hildephonſus *ſerm.* 2. *de nativitate Virginis*, Paſchaſius *lib.*4. *in lament.* Franconius Abbas *lib. de Gratia*, Brixian. Qui omnes faciunt pro hac ſententia, quam præclarè explicat D. Hilarius lib.2. de Trinit. [Ne quod, inquit, per humani corporis imbecillitatem decideret, virtus Altiſſimi Virginem obumbrat, infirmitatem ejus, veluti per circumfuſam umbram confirmans, ut ad ſementinam ineuntis ſpiritus efficaciam corporalem divinæ virtutis obumbratio temperaret,] cùm Virgo tanto virginitatis amore flagraret, ait Angelus quod nullam delectationem corporalem ſpiritu obumbrante, ſentiret ad ſementinam efficaciam corporalem.

Ruth 3. Chald. Abulenſ. Janſen. Carthag. Euthym. Boſtrenſ. Tolet. Pſal.9. Pſal.139. Eccleſ.7. Auguſt. Pſal.67. Hildeph. Paſchaſ. Francon. Brixian. Hilar.

Sed quid eſt, quod dum divina virtus in uterum Virginis venit, totus Deus ſuavis, & dulcis adeſt? quod explicat textus Hebraicus; nam ubi nos habemus, *Obumbrabit tibi* legit, *Impluet, ſeu irrorabitur*; ubi ſub metaphora imbris cadentis in terram explicatur ſuavitas divini Spiritus, dum in Mariam ſine ſtrepitu venit, & ideo ait Iſaias 45. *Rorate cœli deſuper*, & Pſalmiſta Pſalm.71. *Deſcendet ſicut pluvia in vellus.* At in Sina daturus legem totus terribilis, ſenantibus tonitruis, & fulgurantibus nubibus apparuit. In Maria, ubi erat lenitas, & ſuavitas maxima, ibi Deus placidus adeſt; at in Sina obdurato in ſaxo legem erat ſcripturus; ibi ergo furor omnis, & ſtrepitus, ut continuat D. Damaſcenus orat.1. in Mariæ nativitate. [O Maria, ait, arx Sina ſanctior, quam non fumus, non caligo, non procella contegit: verùm illuminandi vim habens Spiritus ſancti ſplendor. Illic: enim Dei verbum, tanquam Dei ſpiritu, legem ſaxis tabulis inſcribebat: hîc autem ex Spiritu ſancto, ac Virginis ſanguine Verbum ipſum Incarnatum, ſeque naturæ noſtræ conceſſit.] Ubi ſuavitas, ibi lenis, & mitis eſt Deus; ubi obduratio, ibi terribilis, & rigidus apparet omnium creator. 149.

Iſai 45. Pſa. 71. Damaſc. *Deus ſuavis mitibus, rigidus aſperis.*

QUÆSTIO L.

Quare prius dicatur de Christo eſſe ſanctum quàm filium Dei?

150. Dixit Angelus de Chriſto Domino priùs, quòd erit ſanctus, & poſteriùs quòd filius Dei nominabitur: *Quod ex te naſcetur ſanctum; vocabitur filius Dei.* Reſpondetur, quòd ſanctitas adeò eſt præexcellens, ut etiam ab ipſa maximè Dei filius magnificeretur, & ideò primùm dicitur ſanctus. Alternis vocibus clamant Seraphim apud Iſaiam 9. n.2. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Sed quid eſt, quòd dum Angeli Deum laudant, primò ſanctum appellant, & hoc non ſemel, ſed trina repetitione, cùm tamen una tantùm vice Dominum Deum nominent? Prima enim Dei laus eſt, quòd ſanctus ſit, & dum maxima veneratione colitur, ter, ac vocibus alternis acclamatur ſanctus, tanquam ſi inde maximè glorificetur. D. Ambroſ. lib. 3. de Spiritu ſancto, c. 18. [Illam ſolam prædicant ſanctitatem, Cherubim, & Seraphim indefeſſis vocibus laudant, & dicunt: Sanctus Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, nos quoque nihil pretioſius invenimus, quo Deum prædicare poſſimus, niſi ut ſanctum appellemus: quolibet aliud inferius eſt Deo, inferius eſt Domino.] Cantat Eccleſia in ſuis precibus ad Primam. *Sancte Deus, ſancte fortis, ſancte, & immortalis.* Nonne ſufficiebat dicere; Deus fortis, & immortalis? Ad quid in ſingulis additur *Sancte?* Ac ſi ipſa Dei eſſentia, ac attributa, quæ in fortitudine, & immortalitate exprimuntur, a ſanctitate maximè extolluntur, ac fortificentur, tanquam hæc ſit prima Dei laus. Ait Regius Vates. *Magnificaſti ſuper omne nomen ſanctum tuum*, Pſalm. 137. n.2. Sed quare non dixit: Nomen tuum, Deus, nomen tuum: Omnipotens, nomen tuum, Miſericors, vel æternum, ſed nomen tuum ſanctum? D. Dionyſius Areopag. lib. de divinis nominib. c. 13. *Nomen ſanctum tuum tanquam*, ait, *omnium nominum pretioſiſſimum.* Vide ſuprà q. 46.

Sanctitas quid maximè excellens. — Iſai. 9. — Ambroſ. — Pſal. 137. — Areopag.

Nota hîc tamen, quòd quando dicitur, *Ex te naſcetur ſanctum;* quanquam aliqui codices habeant *Sanctus*, in maſculino, attamen multò meliùs noſtræ vulgata retinet *ſanctum* in neutro: ut obſervant D. Bernardus *homil. 4. ſuper Miſſus eſt.* Rupertus *lib. 1. de Spiritu ſancto cap. 10.* Brixianus, & alii. Nam ſi diceret *Sanctus*, eſſet locutio determinata, quòd eſſet ſanctus homo, vel infans; at dum dicitur *ſanctum*, in neutro, & ſubſtantivè, denotatur, quòd ſit ipſa ſanctitas, quòd quidquid in eo ſit ſingulariter ſanctum ſubſiſtat.

Bernard. Rupert. Brixian. — *Chriſtus ſanctitas ipſa.*

QUÆSTIO LI.

Quare Angelus totus ſit in explicando Chriſti regno; non verò in ejus paſſione?

151. Angelus Chriſti magnalia Virgini proponit, & nihil de ejus paſſione, ac Cruce loquitur, ut poſteà prædixit Simeon *Luc. 2. n. 34.* Angelus, ut optimus Legatus, plura dicere non debuit, quàm in mandatis habebat. Sed iterum redit quæſtio: quare divina Providentia diſpoſuit, ut de regno, & non de Cruce ſermo eſſet? Poterit aliquis reſpondere ex D. Chryſoſt. *homil. 4. in Matth.* qui ait: *Facile ſolicitamur ad proſpera, & promptius fidem accommodamus ſecundis.* Verùm licèt hæc de quavis alia pura creatura dici poſſint, non tamen de Beatiſſima Virgine, cujus fides, & obedientia in Deum erat eximia. Reſpondeo igitur primò, quòd Angelus interrogationi Virginis: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? reſpondit, ac proinde totus eſt, ut oſtendat, filium concipiendum, non purum hominem, ſed Deum, & hominem, ac verum Meſſiam eſſe; ut ex hoc notum ſit Virgini, quòd totum illud opus ſine interventu viri ſit peragendum, juxta Iſaiam 7. n. 14. *Ecce Virgo concipiet & pariet filium.* Secundò, in eo, quòd Angelus eum Regem, & Jeſum, id eſt, Salvatorem dicit, ejus Crucem, & Paſſionem apertè ſignificat; tum quia hæc ad Salvatoris munus pertinent, tum quia in Scriptura de Chriſto prophetata inveniebantur, quæ omnia Beatiſſimæ Virgini, utpote repletæ Spiritus ſancti donis ſcientiæ, ac Scripturarum intelligentiæ, manifeſta erant. Tertiò, ut ait D. Bernardus homil. 4. ſuper Miſſus eſt. *Dies iſte Annunciationis, dies extitit ſummæ lætitiæ, & gaudii, ac proinde nulla memoria doloris, & triſtitiæ debuit in eo miſceri.* Quartò. Angelus feſtiva, Simeon amara pronunciat, quia ad Angelum jucunda, ad hominem triſtitia dicere ſpectat. Vide *c. 1. quæſt. 43. num. 108.*

Chryſoſt. — Iſai. 7. — Bernard. — *In die ſolemni nullum triſtitiæ ſignum.*

Lucæ 1. n. 38. Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipſe concepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis eſt ſextus illi, quæ vocatur ſterilis.

ALTER TEXTUS.

Theophylact. Sextus menſis eſt illi, quæ dicebatur ſterilis.

Cæſar. Vir-concula dialog. 3. Elizabeth cognata tua etiam ipſa concepit, *&c.*

Arias. Ipſa concipiens fuit filium, & hic menſis ſextus eſt illi vocatæ ſterili.

EXPOSITIO.

Connectit Angelus ſuam ſententiam cum ſuperiori, ut denotat particula illa: *Et ecce*, id eſt, res nova, & mirabilis. *Elizabeth*; adducit Angelus hoc exemplum, non quaſi quòd Virgo dubia eſſet, firmiſſimè enim Angelo fidem præſtitit, ut ſuprà dixi; ſed ut eam credentem magis confirmaret: de quo *quæſt. ſequenti. Et ipſa*, cùm eſſet annoſa, & ſterilis: *Concepit filium in ſenectute. Et ſextus menſis eſt illi*; quo jam uterus non poteſt occultari. *Cognata tua.* Longa quæſtio: Quo pacto Beatiſſima Virgo & Elizabeth eſſent cognatæ? De qua omnes Recentiores in præſenti. Ideò 152.

Epiphan. Theod. eam omitto. Sententia D. Epiphanii *hæreſ.* 78. Theodoreti *lib. quæſtion. in Numer. quæſt. ult.* Affirmat, illas duas Tribus Juda, & Aaron mutuis matrimoniis conjungi ſolitas, mihi videtur vera, indéque factum ut Beatiſſima Virgo, & Elizabeth eſſet cognatæ. Cui ei rationem aſſignat Theodoret. Quia Chriſtus Dominus futurus erat Rex, & Sacerdos; Lyra verò Numer. 36. n. 7. [Fuit conceſſum, ait, ut Sacerdos poſſet accipere uxorem de Tribu Regia, ut & Rex, qui præeſſet in temporalibus & ſummus Sacerdos, qui præeſſet ſpiritualibus, eſſent magis concordes. Quod ad bonum regimen populi faciebat.]

Rex, & Sacerdos concordes.

Quæstio LII.

Quare Angelus hîc factum Elizabeth Virgini commemoret?

153. Chryſoſt. Reſpondet primò Chryſoſt. *homil.* 49 *in Geneſ.* ubi affirmare videtur, Angelum adduxiſſe exemplum Elizabeth ad inducendam Beatiſſimam Virginem, ut ejus dictis crederet: quibus verbis indicat, quòd Beatiſſima Virgo fidem non præbuerit Angelo annuntianti quoadusque factum Elizabeth audierit Sed jam ſuprà *quæſtion.* 43. ſatis probatum eſt, quòd Beatiſſima Virgo à principio fidem angelicis dictis ſine ulla dubitatione, & firmiſſimè præbuerit. Ideò alias rationes proponamus. Bernard. Secundò. D. Bernardus homil. 4. ſuper Miſſus eſt. *Ideò*, ait, *ſterilis cognata conceptas Virgini nuntiatur, ut dum miraculum miraculo addidit, gaudium gaudio cumuletur.* Ut gaudium Beatiſſimæ Virginis de ſua electione in matrem Dei perfectiſſimum, & undique plenum eſſet, aliorum bonum, ei manifeſtari debuit. Juſti tunc bona ſua perfecta reputant, quando aliis communicata vident. De quo *quæſt. ſeq. in fine.* Idem. Tertiò idem D. Bernard. citato loco. [Quia decebat Verbum mox divulgandum ubique, prius ſciret Virgo per Angelum, quàm audiret ab homine: ne mater Dei à conſiliis filii videretur amota, ſi eorum, quæ interiùs tam propiè gererentur, remanſiſſet ignara.] Ut dicitur Amos 3. numero 7. [Non faciet Dominus Deus Verbum, niſi revelaverit ſecretum ſuum ad ſervos ſuos Prophetas.] Et ita illud ſecretum de Conceptione Joannis Virgini revelatur. Hugo. Quartò. Hugo. *Ut audiens*, ait, *cognatam vetulam gravidam, juvencula cogitat de obſequio ei impendendo.* Bonum unius debet alteri communicari, ut communiter gratias agant, & communiter gaudeant. Prov. 18. Proverb. 18. num. 19. *Frater, qui adjuvatur à fratre, quaſi civitas firma.*

Juſtorum bona communicata. *B. Virgo à conſiliis filii.* Amos 3.

154. Quintò. Hoc exemplum Angelus adducit, quia in Maria toto loquebatur mundo. Et ideò voluit Deus ſteriles olim fœcundare, ut homines facilè crederent Chriſtum ex Virgine natum. Ita Chryſoſt. Divus Chryſoſtomus *homil.* 49. *in Geneſ.* Divus Ambroſ. Ambroſius *lib.* 6. *in Lucam*, *cap.* 8. Divus Baſilius Baſilius. Seleucus *homil. de Joanne* Divus Gregorius Nyſſenus Greg. Nyſſ. de ſancta Chriſti nativitate. [Ne, ait, incredibile putarent homines ex Virgine partum edi poſſe: minoribus miraculis ante exercendo fideles ad aſſentiendum, & credendum aſſuefecit: ſterilis, ac decrepita filium parit, id quaſi præludium eſt, & principium extitit miraculi, quod in Virgine ſubſecutum eſt.] In rebus magnis humana mens paulatim aſſuefieri debet. Et ideò ait Chryſoſtomus, quòd Angelus per ſenſibilia Virginem manu ducebat. Chryſoſt. Sextò Angelus proponit factum Elizabeth, non quia Virgo dubitaret, ſed ad majorem confirmationem & ſtabilimentum eorum, quæ dicebat. Sic ſæpè in Scriptura, dum aliquibus fiunt promiſſiones, adjunguntur ſigna; non quia dubitent, ſed ad magis corroborandam dictam veritatem, 4. *Regum* 19. *num.* 20. *Iſai.* 37. *num.* 30. Iſaias pollicetur Ezechiæ Regi liberationem ab exercitu inimicorum; & tamen ipſi credenti, & non dubitanti datur ſignum 1. *Reg.* 10. *num.* 2. Saül poſt unctionem datur ſignum; cùm tamen ipſe non dubitaverit: *Luc.* 2. *num.* 12. Paſtoribus credentibus Chriſti nativitatem additum eſt; *Et hoc vobis ſignum*; & ita fit ſæpè à magiſtris, ut quæ credibus, multis rationibus, & exemplis confirmemus. Ita Angelus ad magis roborandum id, quod dicebat, hoc exemplum Elizabeth proponit. Ita Divus Ambroſius hîc *Morale*, ait, *ut qui fidem exigunt, fidem aſtruant*, &c. Euthymius, Toletus *annot.* 170. & alii. Et hæc ratio videtur magis conformis literæ.

Paulatim aſſuefiat intellectus. Luc. 2. Ambroſ. Euthym. Tolet.

Quæstio LIII.

Quare Angelus à minori probet id, quod majus eſt?

Multò excellentius eſt quòd Virgo pariat, quàm quòd ſterilis concipiat; & tamen Angelus ex hoc inferiori comprobat illud ſuperius. 155. Reſpondetur, quòd ex uno opere rectè probatur aliud, quia, ut docet D. Auguſt. *Epiſtol.* 3 *ad Voluſian.* Auguſt. In hoc myſterio tota ratio facti eſt potentia facientis. Et ſicut divina potentia facere poteſt, ut anus ſterilis, cui materia ad generationem naturaliter deeſt, miraculosè illam valeat ſuppeditare; ita etiam ſupernaturaliter Virgo ſine ſemine concipere. Et valdè frequens eſt in Scriptura in miraculis magis mirabile per minus demonſtrare. *Matthæi* 1. *num.* 5. Dum Paralyticus allatus Matth. 1. eſſet ante Chriſtum, circunſtantibus dixit ipſe Salvator: *Quid eſt facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula? Ut autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata; tunc ait paralytico: Surge, & ambula.* Et non eſt dubium, quòd ſi factum rectè expendatur, multò majus eſt remittere peccatum, & juſtificare peccatorem, quàm ſanare paralyticum, vel totum orbem creare. D. etiam Ambroſius, *libro de iis, qui myſteriis initiantur, capite* 9. Ambroſ. Euchariſtiæ Sacramentum multis exemplis longè inferioribus demonſtrat. Ergo quamvis præſtantius ſit, quòd Virgo Maria pariat, quàm quòd ſterilis concipiat, bene unum per aliud probatur, & ideo ſubdit: *Non eſt impoſſibile*, &c. Secundò. Si ad nativitatem ſervi, & Præcurſoris duo operata ſunt miracula, ut anus, & ſterilis concipiat; igitur bene probat Angelus, quòd in nativitate Domini, & ſupremi Regis plura ſunt facienda. Tertiò. Si Deus in ordine ad ſalutem populi ſui voluit, ut ſterilis concipiat, à fortiori excellentiùs perpetrabitur, ut Virgo concipiat; cùm ſemper Dei majeſtas, & bonitas, facto

uno

uno opere, intendat majus edere in noſtram utilitatem.

Quæstio LIV.

Quare adducatur Elizabeth in exemplum, & non Sara?

156. Angelus non Saram, vel Rebeccam, Virgini proponit, ſed tantùm Elizabeth. Reſpondet primò D. Chryſoſt. homil. 49. in Geneſ. [Vide, ait, quanta Gabriel utitur ſolertia. Non enim in memoriam reducit Saram, vel Rebeccam, vel Rachelem. Quare, & quam ob cauſam? Et hæ fuerunt ſteriles, & vetulæ, & magnum miraculum fuit: ſed quia erant antiquæ narrationes, adducit eam ad hoc, quod nuper contigerat.] Utitur Gabriel hoc exemplo potiùs, quàm illarum veterum mulierum, quia erat domeſticum, & facilè oculis videri poterat, & fortius movent præſentia, & domeſtica, quàm præterita ad fidem inducendam.

Chryſoſt. Magis movet novum quàm antiquum, præſens, quam præteritum.

157. Secundò D. Bernard. homil. 4. ſuper Miſſus eſt: [Ideò, ait, ſterilis, cognatæ conceptus Virgini nunciatur: neceſſe erat non modico lætitiæ, & amoris præveniente inflammari incendio, quæ filium paternæ dilectionis cum gaudio Spiritus ſancti fuerat conceptura; neque enim niſi in devotiſſimo corde, atque hilariſſimo, tanta ſe capere poterat dulcedinis, & alacritatis affluentia.] Devotio cum hilaritate animi magna præparatio eſt ad Deum recipiendum. Et ita dicitur Pſalm. 99. *Introite in conſpectu ejus in exultatione.* Dicitur Virgini conceptus conſanguineæ, ut ex gaudio inde recepto ſe aliquantulum cum devotione diſponit, ut Deum in ſe inhabitantem habeat. Tertiò. Ut gaudium Virginis eſſet plenum, ut ſuperiori quæſtione dixi. Tanta enim erat charitas ejus, quòd ut dignitatem maternitatis in ſe collatam in magna æſtimatione haberet, neceſſe fuerit, ei explicari, quòd beneficia divina in ipſa non ſiſtebant, verùm aliis etiam communicabantur. Poſt explicationem ſomnii Nabuchodonoſoris, cùm Daniel maximis afficeretur honoribus: *Poſtulavit autem Daniel à Rege: & conſtituit ſuper opera provinciæ Babylonis Sidrach, Miſach, & Abdenago*, Daniel c. 2. n. 49. Sed quare ubi primum Daniel promotus eſt ad dignitatem, antequam aliquid agat, ac de ejus conſervatione tractet, ſtatim ut ſocii magnis afficiantur honoribus, procurat? Theodoret. *Oſtendit*, ait, *erga proximum dilectionem, & participes eorum, quæ acceperat, fecit tribulos ſuos.* Ea enim charitas ejus, ut quos habuit in orationibus ſocios, fecerit etiam in honoribus conſortes.

Bernard. Devotio, & hilaritas, ut Deum recipiat. Pſal. 99. Daniel. 2. Iuſti bona ſua eſſe volunt communicata.

158. Hæc eſt juſtorum conditio; peccatores verò è contra, dona non æſtimant, niſi ſolùm ipſis data, imò cum aliorum pernicie, & damno. Conſideratione magna expende diverſum modum unctionis Davidis, & Jehu. Unxit Samuel Davidem in Regem, 1. *Reg. c. 16. n. 13.* Et quamvis unctionis verba ibi non reperiantur ſcripta, juxta graves Auctores ſunt illa, quæ habentur 2. Reg. c. 3. n. 18. *In manu ſervi mei David ſalvabo populum meum Iſraël de manu Philiſthim.* At verò Jehu ita ait, quidem filius Prophetæ, 4. Reg. c. 9. n. 7. *Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Unxi te in Regem ſuper populum meum Iſraël, & percuties domum Achab Domini tui.* Sed quare tam diverſo modo iſti ſunt unguento delibuti? David prænuntiatur libertas populi Iſraël; Jehu verò perditio domus Achab? David juſtus, & ſanctus, ut dignitatem regiam ei datam in multum haberet, neceſſum fuit, aliorum bonum, & libertatem populi ſcire: Jehu verò, ut impius, & ſceleratus, aliorum damnum, & ruinam agnoſcere.

1. Reg. 16. 2. Reg. 3. 4. Reg. 9. Peccatores aliorum damno delectantur.

Lucæ 1. n. 37. Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

Versiones.

Syriacus.	Quoniam Deo nihil eſt difficile.
Textus Hebraicus.	Quia non erit impoſſibilis apud Deum omnis res.
Vatablus.	Quia non erit impoſſibilis apud Deum ulla res.

Expoſitio.

Ad utrumque opus annuntiatum, ſcilicet quòd Beatiſſima Virgo Maria concipiet, & quòd ſterilis pariet, refert Angelus præſentem ſententiam: *Non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum*, id eſt omnia, quæ Deus dicit, ſive promittendo, ſive annuntiando, ei ſunt poſſibilia; non enim eſt Deus, ſicut homines, qui ſæpè promittunt, quæ facere non valet. 159.

Quæstio LV.

Quare dicatur, omne verbum non eſſe impoſſibile?

Aliqui codices habent: *Nulla res eſt impoſſibilis.* Et quamvis idem ſit ſenſus cum noſtra vulgata, ipſa tamen meliùs retinet: *Non erit impoſſibile omne verbum.* Dicit *verbum*, ut denotetur, quòd Deo tam facile eſt facere, quàm homini dicere. Ita D. Bernard. homil. 4. ſuper Miſſus eſt: [Non ait Angelus, inquit ſanctiſſimus Pater, omne factum, ſed omne verbum. An idcirco poſuit verbum, quia quàm facilè poſſunt homines loqui, quod volunt, etiam, quòd nullatenus poſſunt, tam facilè, imò incomparabiliter facilius, videt Deus opere, complere, quidquid illi valent verbo exprimere?] Cajetan. aliter reſpondet: [Omne verbum, nihil excipitur, ait, niſi quòd implicat contradictoriè, quòd etiam non excipitur, ſed non includitur, quia non comprehenditur ſub verbo aliquo utpote quod non poteſt intelligi.] Ac ſi dicat: Omne, quod verbo mentis concipi, & intelligi poteſt, non eſt impoſſibile Deo, ſed omne eſt ab eo factibile. Nota cum Maldonato, quòd non ait: [Non eſt impoſſibile, ſed non erit: quia eſt Hebræorum phraſis, apud quos futurum modus eſt potentialis, & idem valet:] *Non erit*, ac, Non poterit eſſe. Deinde Angelus præcipuè annuntiabit rem de futuro: *Concipies, & paries: Virtus Altiſſimi* 160.

Bernard. Tam facilè Deo facere quàm homini dicere. Cajet. Maldon.

obumbrabit tibi. Ideò de futuro dixit : Non erit impoſſibile , ut ordinata eſſet loquutio.

Lucæ 1. *v.*38. Dixit autem Maria ad Angelum : Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum. Et diſceſſit ab illa Angelus.

VERSIONES.

Syriacus. Ait Maria : Ecce ego ſum ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum. Et abiit Angelus ab ea.

D.Ambr.hîc. Ecce ancilla Domini, contingat mihi ſecundùm verbum tuum, *&c.*

Perſicus. Sit mihi juxta verbum tuum.

EXPOSITIO.

161. Beatiſſima Virgo Maria perfectiſſimè intelligens totum , quod Angelus annunciaverat, ad ipſum dirigit ſermonem ſuum , & præbet conſenſum , plena fide , & humilitate , dicens : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi.* Illud *fiat* variè exponitur. Nam D.Ambroſ. ait , eſſe voti, & deſiderii. Et ita etiam explicant Euthym. D. Bonav. Ac ſi diceret Virgo : Opto,ut fiat mihi , quod dicis. Secundò D.Bernard. *homil.*4. *ſuper Miſſus eſt,* & etiam D.Bonav. dicunt eſſe verbum orantis,ac deprecantis. Ac ſi diceret Virgo : Peto, & oro , ut tale myſterium in me fiat. Sed utraque expoſitio videtur parum conſona humilitati beatiſſimæ Virginis , quæ ita de ſe humiliter ſentiebat,ut ei in animo non eſſet deſiderare,& petere, ut tale in ea perageretur myſterium. Quapropter melior videtur expoſitio D. Auguſt. *ſermone 7. de Sanctis* , Irenæi *lib.*3. *c.*33. Damaſceni *lib.*?. *c.*2. & aliorum , qui dicunt , illud *fiat* eſſe tantùm verbum expreſſivum , & ſignificativum interni conſenſus. Quas verò virtutes Virgo hîc oſtenderit , explicabo *q.*57. *Et diſceſſit Angelus ab ea,* peracto legationis officio , abiit Angelus , & ut bonus miniſter ampliùs non moratur.

Ambroſ. Euthym. Bernard. Bonav. Auguſt. Irænæus. Damaſc.

QUÆSTIO LVI.

Quare Deus decreverit , hoc myſterium fieri , interveniente Virginis conſenſu?

162. Reſpondetur, primò , quòd in hoc myſterio Dei Patris cum natura humana , Chriſti cum Eccleſia , ſpiritualia ſunt celebrata ſponſalia. De quo Cantic.3. *In die deſponſationis illius.* In ſponſalibus enim conſenſus utriuſque partis intervenit. Ita D. Auguſt. *ſermon. de Nativit. Domini.* D.Gregor. Magnus *homil.*38. *in Evangelia.* Divus Thomas 3. *part. quæſt.*30. *art.*1. *in corpore.* Divus Petrus Chryſologus *ſerm.*140. Et hac de cauſa hîc exigitur conſenſus Virginis. Secundò. Ut ait idem Chryſologus ſerm.142. [Audiſtis , ait, agi , ut homo auribus iiſdem , quibus dilapſus fuerat ad mortem , rediret ad vitam : agit cum Maria Angelus , quia cum Eva Angelus egerat de ruina , ut noſtræ perditioni conveniens noſtræ, reparationis principium reſponderet.] Sicut ergo per fœminæ conſenſum ruina intravit in mundum ; ita per alterius fœminæ aſſenſum ſalus oriatur. Tertiò. Quia Deus voluit ſanctiſſimam Virginem perfectiſſimè condecorare , ut mater Dei eſſet , & mater cum meritis, qualia eſt aſſecuta, dum Angelo conſenſum præbuit. Dignitas ſine meritis parum nobilitat. Pulchrè D.Bernard. homil.4. ſuper Miſſus eſt : [Sic pius Dominus, ait , dum non prævenit tribuendo , quod tribuit gratis, agit, ne gratis tribuat.]

Cant.3. Auguſt. Gregor. D.Thom. Chryſol. Idem.

Dignitas cum meritis. Bernard.

Quartò. Incarnatio radix,ac principium totius meriti : optimè ergo conveniebat , ut hoc meritum à matre Chriſti inciperet , dum huic operi ſuum præbet aſſenſum. Unde ait hîc D. Ambroſ. alibi jam datus. [Nec mirum , ait , ſi Dominus redempturus mundum,operationem ſuam inchoavit à matre , ut per quam ſalus omnibus parabatur , eadem prima fructum ſalutis hauriret ex pignore.] Beneficia , quæ aliis præparas , à tuis inchoare debes. Quintò. Decrevit Deus , Beatiſſima Virgine liberè conſentiente , homo fieri , ut huic Virgini Mariæ nos omnes maximè obligatos cognoſceremur, cujus arbitrio omnium noſtrum ſalus commendata eſt. Ita D. Bernard. *homil.*4. *ſuper Miſſus eſt.* Unde ait D. Petrus Damianus ſermone de nativit. [Per ipſam, & in ipſa,& de ipſa totum hoc faciendum decernitur , ut ſicut ſine illo nihil factum , ita ſine illa nihil refectum ſit.] Sextò. Noluit Deus carnem ſumere ex Beatiſſima Virgine ſine ejus conſenſu , ſicut Eva formata eſt ex coſta Adami ipſo dormiente,ut ſignificetur , quòd aliter ſe habet Deus in creatione, aliter in reſtauratione , ac ſalute noſtra : nam in creatione utitur potentia ſua independenter à noſtra voluntate , at in ſalute noſtra , non vult ita effici , niſi cooperantibus nobis , & conſentientibus. Dum pater Eliſæus puerum emortuum reſſuſcitare intenderet 4. Reg. cap. 4. num. 34. [Incubuit ſuper puerum,& poſuit os ſuum ſuper os ejus , & oculos ſuos ſuper oculos ejus , & manus ſuas ſuper manus ejus , & incurcavit ſe ſuper eum , & calefacta eſt caro pueri.] Sed ad quid Eliſæus componit membra ſua cum puero ? Nonne revocandus eſt ad vitam miraculosè ? Ad quid ergo calor in carne pueri ? Quando Deus hominem creavit : *Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ.* Nulla prævia diſpoſitione temporanea in materia. Ad quid ergo hic modò calor in carne pueri ? Abulenſis ibi. *Quia Deus infuſurus erat animam corpori, ad hoc ut reviviſceret , volebat calefacere carnem pueri.* In creatione interveniebat tantùm Dei potentia mirabiliter operans : ac in reſtauratione , cujus puer typum gerebat , ut homo emortuus revocetur ad vitam , neceſſe eſt, ut præcedat ex parte noſtra calor, & diſpoſitio, nec enim aliter Deus negotium noſtræ vult operari ſalutis.

163. Ambroſ. *Beneficia à tuis inchoanda.* Bernard. Damian. *Sine Virgine nihil fit ſalutis.* 4.Reg.4. *Salus noſtras ſine nobis non fit.* Geneſ.2. Abulenſ.

QUÆSTIO LVII.

Quæ virtutes ſe manifeſtaverint in conſenſu Beatiſſimæ Virginis?

164. QUare Beatiſſima Virgo Maria Angelo ita reſponderit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum?* In quibus verbis multa hîc ſunt inquirenda, & explicanda. In illis enim, Bernardin. ut ait Divus Bernardinus Senenſis *ſermone 15. de* *Quantum meritum in Virgine.* *feſtivitatibus Virginis.* Plus meruit Beatiſſima Virgo eo actu, quo Angelo annuntianti aſſenſit, quàm omnes Sancti omnibus, & meritis ſuis, ita ut dici poſſit? *Multæ filiæ congregaverunt divi-* Prov. 31. *tias, tu verò ſupergreſſa es univerſas*, Proverb. 31. Ex quibus omnibus nunc ſunt conſiderandæ virtutes.

165. Primò enituit fides, ut ponderat hîc D. Ambroſius & oſtendit illud additamentum, *ſecundùm verbum tuum*; ſi enim aſſenſum præbet, ut fiat ſecundùm verbum Angeli; ergo credidit omnia, quæ Angelus ei dixerat, quæ erant valde *Virginis magna fides.* magna, myſterium Trinitatis, Incarnationem Verbi, Redemptionem generis humani. Et quamvis aliqua difficultatem facere poterant; quid ſi vir meus Joſeph, conſanguinei, vel vicini viderint me gravidam, quid ſecum cogitabunt? Si dixero, opus eſſe Spiritus ſancti, non credent, & blaſphema judicabor; Nihil tamen diſceptavit, ſed in omnibus credidit Deo, ac omnia ſua magna fiducia, & ſpe in ejus manibus commendavit.

166. Secundò. Reſplenduit charitas in Deum, & proximum. Beatiſſima Virgo Maria Spiritu ſancto illuſtrata optimè cognoſcebat, ſe in matrem Dei, ac Reginam cœli & terræ eligi, ac etiam ut filio ſuo officium famulatûs exhiberet, ipſum nutriendo, lactando, panniſque involvendo, ut Hieron. notat Divus Hieronymus, contra Elvidium. Unde Beatiſſima Virgo Maria icta cuſpide charitatis, non de honore, ſed de obſequio cogitavit, & ideò ſe ancillam profitetur. Verus amor ſolum *In dignitatibus onera, non honores.* ſervire affectat. Deinde hîc habes documentum magnum, quòd in dignitatibus ante oculos proponas, non tam honores, quàm onera, ut eis debita obligatione reſpondeas. Et ideò Virgo Maria non ſe Reginam, nec matrem dicit, ſed ancillam: vide ſuprà *c. 2. n. 18.* Expende etiam magnam in proximum charitatem, ut notat pul- Thom. à Villanova. chrè D. Thom. à Villanova *ſerm. 1. de Annunciat.* dum conſiderat illa verba: *Ecce ancilla Domini.* [Grandi ergo myſterio, ait, altiſſimóque Deitatis inſtinctu, conceptura Deum, ſui meminit ancillatus, ut orientem à ſe filium mundi obſequio manciparet.] Beatiſſima Virgo Maria in filio concipiendo agnoſcebat divinitatem, qua erat æqualis Patri, agnoſcebat etiam humanitatem in forma Philip. 2. *B. Virgo redemptionem noſtram procurat.* ſervi. Ad Philipp. c. 2. n. 7. *Formam ſervi accipiens*, ut mundum redimeret. Cum autem Beatiſſima Virgo Maria optimè ſciret ex jure gentium, quòd partus ſequitur ventrem, ſe ancillam dicit, & ſui meminit ancillatûs, quia in filio non tam conſiderabat divinitatem, qua Deus erat, quàm ſervilem conditionem, qua mundum redimeret, & ut filium mundi obſequio manciparet, ut ait S. Pater.

167. Tertiò. Radiavit hic reverentia, & cultus Dei, *Reverentia in Deum.* non enim dixit: *Ecce ancilla Dei*, ſed *Domini.* Nomen *Deus*, idem eſt in Hebræo, Jehovah, quod adeò erat venerabile, & ſanctiſſimum apud Hebræos, ut nullus auderet voce exprimere, vel pronunciare, ſed loco illius dicebatur: *Adonai*, id eſt, *Dominus.* Beatiſſima igitur Virgo Maria, ut magnam erga Deitatem reverentiam exhiberet, Deum noluit nominare, & ideò dixit: *Ancilla Domini.*

168. Quartò. Apparuit gratitudo maxima; non enim dixit, *fiat in me*, ſed *fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* Si enim verbis proferret, *fiat in me*, hoc idem eſſet, fiat in meo ſanguine, in meo utero, ac in meis viſceribus, ut Chriſtus ibi concipiatur; at dum ait, *fiat mihi*, hoc eſt, in meum *Gratus de his quæ accipit, non quæ dat recordatur.* bonum, commodum, & honorem, & ut animus gratus meminiſſe voluit de his quæ in utilitatem, & augmentum accipiebat, non verò de illis, quæ in obſequium dabat, ut ait D. Petrus Chryſol. Chryſologus ſerm. 142. *Devotus animus infuſis beneficiorum creſcit ad obſequium.* Vide *c. 1. n. 25, & 149.*

169. Quintò. Profundiſſima humilitate tota Beatiſſima Virginis locutio plena eſt. Ait, *Ecce ancilla Domini fiat mihi*; ut inquit pulchrè D. Bernard. Bernard. homil. 4. ſuper Miſſus eſt: [Quæ eſt iſta, ait, ſublimis humilitas, quæ honori cedere neſcit, inſoleſcere gloria non novit: Dei mater eligitur, & ancillam ſe nominat; non magnum eſt humilem eſſe *Humilitas in honore, virtus rara.* in abjectione: magna verò prorſus, rara virtus humilitas honorata.] Et idem habet D. Bonavent. Bonav. Humilitas in abjectione poterit reperiri, at in honore rara, & extraordinaria virtus. Et quamvis B. Virgo Maria ſemper humilis eſſet, in Incarnatione tamen humilior apparuit, ut notat D. Ambroſius *lib. 2. de Beatiſſima Virgine.* Ideò dixit: Ambroſ. *Ecce ancilla Domini:* quamvis Syriacus habeat Syriac. per primam perſonam: *Ecce ego ancilla Domini*; tamen noſtra vulgata habet per tertiam perſonam. Hic autem modus loquendi per tertiam perſonam magnæ eſt modeſtiæ, ac ſubmiſſionis. Chriſtus Dominus de ſe ait: *Ut autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem*, Lucæ c. 5. n. 14. Paulus Luc. 5. de ſe: *Scio hominem ante annos quatuordecim*, 2. Cor. c. 12. n. 2. Joannes Evangeliſta paſſim: 2. Cor. 12. *Hic eſt diſcipulus, quem diligebat Ieſus.* Ita ſanctiſſima Virgo Maria modeſtiæ ergo de ſe per tertiam loquitur perſonam, adeò enim humilis erat, ut ſe indignam reputaret, quòd ancilla Dei diceretur. Deinde non ait: *Faciam*; ſed *fiat mihi*, ſcilicet à Deo, quia verè humilis nihil ſibi attribuit, ſed omne à ſe factum, & faciendum bonum Deo adſcribit. Tandem ait: *ſecundùm verbum tuum*, *Humilitas totum Deo tribuit.* non recepit magnalia: *Fiat mihi filius Altiſſimi*; quia humilis de ſe magna dicere nequit, ut jam ſuprà notavi.

170. Sextò. Magnam hîc oſtentavit obedientiam, qua ſe divinæ committit voluntati, ut faciat id, quod magnis ſibi placuerit. Sic aiunt Theophyl. Theoph. & Titus Boſtrenſis: *Ecce tabula ſum pictori*; Boſtrenſ. *pingat pictor, quod voluerit.* Verba expendamus. Ait, *Ecce*: idem eſt, ac ſi diceret, promptiſſima, & parata ſum, non repugno juſſioni divinæ. Ancillam Domini ſe dicit, ut ſuam ſubjectionem, & illius poteſtatem, cui parata eſt obedire, verbis oſtendit. Tandem non dixit: Fiat mihi filius Altiſſimi divina virtute obumbrante, ſed, *Obedientia magna.* *Fiat mihi ſecundùm verbum tuum*, ut ſignificaret,

quòd non promiſſionis magnitudine, ſed obedientia Dei imperantis attracta conſenſum præberet. Et ait, ut notat Hugo Cardin. *Fiat mihi ſecundum verbum tuum, non meum, in quo multorum inobedientia reprehenditur, qui in his quæ ſibi placent, obediunt: in aliis verò murmurant.* Non enim ſuum, ſed tantùm Dei placitum ſequebatur. Ex quo expende quantum meruerit Virginis obedientia, nam Deus, dum ait: *Fiat*, creavit cœlum & terram, & omnia; dixit Deus, *Fiat cœlum, fiat lux*, &c. At Virgo Maria, dum ait: *Fiat* Deus hominem, ac Incarnationis myſterium perfecit. Sed cur *Fiat* Mariæ plus quodammodo operatur, quàm *Fiat* Dei? Ea nunc eſt ratio, quia Dei *Fiat*, erat operantis, ut tenent D. Chryſoſt. D. Auguſt. *Gen. c.* 1. *Fiat* verò, Mariæ, obedientis, ideò Deus, in honorem obedientiæ, Mariæ *Fiat* ſuo quodammodo prætulit, & ſuperiùs permiſit, ut ita dicam.

Hugo. — *Vera obedientia alio rum ſequitur placitum.* — *Chryſoſt. Auguſt.*

171. Septimò. In hoc actu magnanimitas maximè emicuit. Optimè noverat ex Scripturis Beatiſſima Virgo Maria, Matrem Meſſiæ magnis doloribus, & tormentis eſſe exponendum, quia ſæpe legerat ex Prophetis Chriſtum flagellandum, conſpuendum, crucifigendum, & omnes filii injurias in matrem aliquo modo detorquendas, & quemadmodum Meſſias futurus erat vir dolorem; ita ejus mater futura erat mulier dolorum, ita ut de ea diceretur: *Magna eſt velut mare contritio tua.* His tamen ~~omnibus~~ prævіſis prudentiſſima Virgo Maria conſtanti animo conſenſum præbet, ac omnibus ſe offerens ait: *Fiat mihi.* Expende etiam hinc magnanimitatem in ipſius humilitate. Non ſolùm ancillam ſe appellat, verùm & ancillam Domini. Ubi acutiſſimè D. Ambroſ. *Ecce ancilla Domini, apparatus officii eſt.* Ac ſi diceret. In appellatione ancillæ nullam vilitatem, vel abjectionem conſideres, ſed magnum & præclarum apparatum, quòd Maria charitate plena Deo accurrit, cùm ei ſervire, regnare ſit.

Virginis magnanimitas. — *Ambroſ.*

172. Octavò. Prudentia præclarè diſpoſuit omnia, Beatiſſima enim Virgo Maria aptè, breviter, & compendiosè ad omnia, quæ Angelus annuntiaverat, ac promiſerat, reſpondit: fiat ſecundùm verbum tuum. In graviſſimis negotiis cautè, & magna circumſpectione loquendum. Nonò. Splendet caſtitatis, ut notant communiter Patres, ſcilicet in illo addito, *ſecundùm verbum tuum*, non enim generaliter dat conſenſum, ſed ad concipiendum juxta modum præſcriptum ab Angelo ſine viri copula. Caſtitatis amor impulit, ut hæc diceret, quamvis ſciret, ſe ſine ope viri concepturam, ut ab Angelo annunciabatur. Et ita ait D. Hildeph. *ſerm.* 3. *de Aſſumpt.* quòd *in ortu filii aucta eſt caſtitas: integritas roborata Mariæ.*

Hildeph.

Quæstio LVIII.

Quare Divus Lucas hîc myſterium Incarnationis ſubſecutum non expreſſerit?

173. Suppono, ut certiſſimum, quòd immediatè poſt Virginis aſſenſum Verbum divinum in ejus utero carnem ſuſceperit. Ita tenet communis traditio Eccleſiæ, & docent ſancti Patres, Divus Irenæus *lib.* 3. *cap.* 33. D. Athanaſ. *ſermone de ſanctiſſima Deipara.* D. Damaſcen. *lib.* 3. *de fide, cap.* 2. D. Auguſt. *lib. de Symbolo ad Cathecum. c.* 5. & *ſerm.* 5. *in Natali Domini*, & *ſermon.* 18. *de Sanctis*, Divus Gregorius Magnus *homil.* 38. *in Evangeliſt.* & *lib.* 18. *Moral. cap.* 27. D. Bernard. *homil.* 4. *in Miſſus eſt*, Rupertus *lib.* 1. *de Spiritu ſancto.* An verò hoc myſterium fuerit celebratum, præſente Angelo? Affirmat Euthymius. Negat verò D. Athanaſius *citato loco.* Cujus auctoritas magni ponderis eſt. Deinde Angelus advenit, ut nuntius, ad hoc ut Beatiſſima Virgo Maria aſſenſum daret, & hoc dato ſtatim receſſit.

Irenæus. Athanaſ. Damaſc. — *Auguſt. Greg. Mag. Bernard. Rupert. Euthym. Athanaſ.*

Vocamus ergo in quæſtionem, quare Evangeliſta non expreſſerit myſterium ſubſecutum? Reſpondemus primò, ut indicaret, tam admirabile myſterium ſilentio venerandum, & verbis eſſe ineffabile, ut communiter docent Theologi cum D. Auguſtin. *Epiſtola contra Voluſianum*, D. Damaſceno *lib.* 1. *de fide orthodoxa, cap.* 2. Reſpondeo ſecundò. D. Lucas connectit ſtatim in hoc capite viſitationem Virginis ad Elizabeth, quæ Virginem Matrem Chriſti appellat: *Benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me?* Opera enim Dei potiùs rebus, quàm verbis explicantur. Tertiò. Angelus venit ad ſanctiſſimam Virginem, ſi aſſenſum daret, promittens ex parte Dei conceptionem Verbi divini, ut notat D. Chryſol. *ſerm.* 140. Explicato igitur hoc conſenſu, infallibiliter ſequitur opus promiſſum, cùm nihil habeat majorem connexionem, quàm cum executione promiſſio divina. 174.

Auguſt. Damaſc. Luc. 1. — *Chryſol.* — *Promiſſio Dei cum opere.*

CAP. VI.

Viſitat Virgo Maria Elizabeth.

Lucæ 1. *n.* 39. Exurgens Maria in diebus illis abiit in montana cum feſtinatione in civitatem Juda.

VERSIONES.

Syriacus, & Vatablus.	Surrexit autem Maria in diebus illis, & profecta eſt ſtudiosè in montem, in civitatem Ithoudææ.
Text. Græc.	Profecta eſt in ſummitatem montium cum diligentia in civitatem Juda.
Aliqui ex Græco ita legunt apud Tolet. annot. 16.	Profecta eſt in civitatem David.
Arias.	Abiit in montanam.

EXPOSITIO.

1. POſtquam Sanctiſſima Virgo Deum conceperat : *In illis diebus*, per quod denotantur, quod non eodem die, ſed paucas poſt. *Exurgens*, à loco ſuo, ſcilicet à Galilæa, *abiit in montana*, ſeu *montanam*; Judæa enim regio Pſal.124. montoſa eſt : *Montes in circuitu ejus*, *Pſalm.* 124. *Super omnia montana Judææ divulgabantur omnia* Luc.1. *verba hæc* : Lucæ 1. n. 65. *Cùm feſtinatione*; properanter egit iter, ad viſitandam cognatam ſuam Elizabeth, quæ morabatur in quadam civitate Juda. Cætera in quæſtionibus require.

QUÆSTIO I.

Quare Virgo profecta fuerit ad viſitandum Elizabeth.

Theoph. IN hac re rejicienda eſt ſententia Theophylacti exiſtimantis, quod Beatiſſima Virgo abiret ab Elizabeth, ut majori certitudine certior redderetur, an vera dixiſſet, qui apparuerat ei, ut ex hoc nec de ſuis dubitaret : Hæc, inquam, ſententia falſa eſt, ut omnes fatentur; nam Beatiſſima Virgo firmiſſimè credidit omnia quæ ei Angelus dixit, in nulloque dubitavit, ut dixi *ſuperiori c. q.* 42. Ideò alias rationes hîc apponamus. Et ſuppono; ut certiſſimum, quod Beatiſſima Virgo ex peculiari inſtinctu Spiritus ſancti, qui omnes ejus actiones gubernabat, ac dirigebat, ducta eſt, Bernard. ut viſitaret Elizabeth, quapropter ait S. Bernard. ſermone ad ſignum magnum : *Aſcendit Maria portans pretioſiſſimum illud depoſitum, portans onus leve, portans à quo portabatur.*

3. Prima cauſa. Ut congratularetur cognatæ de bono, quod præter communem ſpem in ſenectute Beda. à Deo acceperat. Beda homilia de Viſitat. [Intrat Virgo domum Zachariæ, ut congratulatura de dono, quod conſervam recepiſſe Elizabetham Carthuſ. didicerat.] Dionyſ. Carthuſ. [Quia jam plena fuit Spiritu ſancto, ſpiritualique gaudio charitatis fervore, & ſanctæ dulcedine devotionis feſtinanter proceſſit, præſertim quia & cognata congaudere *Virgo ſuam gratiã communicat.* optavit, & obſequi.] Secundò. Ut de plenitudine gratiæ ſuæ nobis impertiret; & ut Regina totius univerſi, ac communis perſona effecta, bona ſua ſuis communicaret; & ut vera filii ſui imitatrix, Bernard. qui venit miniſtrare & non miniſtrari. D. Bern. ſerm. in nativit. Virginis: [Aſcenſiones, ait, in corde *Virgo hauſerat filii ingenium ut miniſtraret.* ſuo diſpoſuit Virgo, converſatione pariter, & oratione aſcendens. Abiit in montana, & ſalutavit Elizabeth, ut jam tunc poſſet dicere matri mater, quod tanto poſt filio dixit filius : Sine modò, ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam. Quid hac humilitate ſublimius? Veniſſe eam mirabatur Elizabeth: Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Sed magis miretur, quod inſtar utique filii, & ipſa non miniſtrari venerit, ſed miniſtrare. Aſcendit planè ſupra omnem creaturam : nimirùm ſupra Angelos, hauriat neceſſe eſt, quam refundat hominibus, aquam vivam.]

4. *Sanctitas movetur exemplo.* Tertiò. Angelus de cœlo veniens Virginem ſalutavit, ac Incarnationis myſterium ei annuntiavit; virginitas, cùm eſſet Angelis cognata, Mariam iter agere compulit, & conſanguineam ſalutare, ut ei Incarnationis arcanum reveletur, ſemper enim ſanctitas aliorum exemplo in via virtutis, ac charitatis tangitur, & movetur. D. Gregor. Thaumat. Thaumat. ſerm. 2. *Cùm feſtinatione ad Elizabeth cognatam ſuam contendebat. Et ingreſſa domum Zachariæ ſalutavit Elizabeth Angelum imitata.* Quartò. Ut omni neceſſitati illius domus Zachariæ, tam ſpirituali, quàm temporali ſubveniret, omnéque malum expelleret; ſpirituali neceſſitati Joannes ſanctificando, ut notat Origen. *homil. 7. in* Origen. *Lucam.* Et hæc eſt prima ſanctificatio à Verbo Incarnato operata, tanquam illius primum ac valdè peculiare opus neceſſitati temporali dedit etiam levamen, ut quamvis Regina totius univerſi, cognatæ debita præſtaret obſequia. Beda homilia de Beda. Viſitatione. *Intravit Virgo domum Zachariæ, non in verbum Angeli mulieris atteſtatione probaret, ſed ut mulieri provectæ ætatis Virgo juvencula miniſterium ſedula impenderet.* Quintò. Virgo conſtituta erat jam totius univerſi Regina; venit ergo ad inferiorem : hæc eſt enim veræ magnitudinis conditio, ut quò quis excellentior ſit, eò ſubmiſſius ſe gerat. D. Ambr. hîc : [Contuendum eſt, quia Ambroſ. ſuperior venit ad inferiorem, ut inferior adjuvetur, Maria ad Elizabeth, Chriſtus ad Joannem.] Beda homil. de Viſitat. [Quanto magnus es, tanto Beda. *Excellentior ſummiſſior opere.* te in omnibus humilia : Ecc. 3. mox ut Angelus, qui loquebatur ei, ad ſuperna rediit, ſurgit, ac montana conſcendit, & ſeniorem viſitat.

Sextò. Proficiſcitur Beatiſſima Virgo, Spiritu 5. ſancto ita ordinante, ut maximè extollatur, & *Virginis excellentia Angelis nota, & hominibus.* quæ ſalutata erat ab Angelo honore matris, ſalutetur etiam à cognata, ut ſic ejus dignitas non ſolùm nota ſit Angelis, ſed etiam hominibus. Euthymius. *Abiit, ut infante in utero exultante, &* Euthym. *illa prophetante, majorem acciperet celſitudinem.* Septimò. Ut Chriſtus Dominus ſuo divino Redemptoris munere fungeretur, Joannis animam ſanctificando. Prænuntiatum erat ab Iſaia 8. n. 3. Iſai.8. *Vocat nomen ejus, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari.* Feſtinanter tendit ad Joannem, ut ſic nomini, ac muneri ſuo correſpondeat. Et quamvis ſit Dominus, quem univerſi adorant, non dedignatur, ut ait Euſeb. Emiſſ. *homil. de Viſitat.* ad Euſeb. ſervum venire, ut ſervum redimat: altius in mente videtur poſitum munus potius redemptoris, *Officio potius quàm maieſtati correſpondendum.* quàm dignitatis majeſtas.

Vidit, ait Joannes Apoc. 5. n. 6. *Et ecce in medio* 6. *throni, & quatuor animalium, & ſeniorum, agnum* Apoc.5. *ſtantem, tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem; & venit, & accepit de dextera ſedentis in throno librum.* Ecce cùm in manibus Dei patris, in dextera ſit liber ille, in quo ſcripta eſt diſpoſitio redemptionis generis humani, & præceptum moriendi impoſitum Chriſto Domino, ut ibi explicant Primatius, & Anſbertus; Primat. Anſbert. & in ſiniſtra, ut dicitur Proverb. 8. n. 16. *In ſiniſtra* Prov.8. *ejus divitiæ, & gloria.* Tamen Chriſtus Dominus feſtinat, non ad gloriam, ſed ad librum præcepti accipiendum. Rupert. lib. 4. in Apocal. [Cùm, ait, Rupert. in dextera ſedentis lex ignea ſit, quæ eſt iſte liber, in ſiniſtra verò illius divitiæ, & gloria valdè notandum, quia veniens Chriſtus in hunc mundum, nihil divitiarum, aut gloriæ de ſiniſtra; ſed tantummodo librum, ſive igneam legem accepit de dextera.] Non ad divitias, & gloriam, quam majeſtas dignitatis exoptabat, ſed ad præceptum, quod Redemptoris munus exquirebat, pervolat Chriſ-

tus,ut ſic muneri ſibi commiſſo potiùs,quàm dignitati ſatisfaciat.Vide *cap.1 num.21* Alias rationes hujus Sacræ Viſitationis dabo *quæſt.ſeq.* Nam, ut ait S. Gregorius Magnus homil. in vigilia Viſitationis. *Myſteria,quæ in hac ſacra Viſitatione peracta ſunt, in totâ æternitate celebrari ſatis, & exhauriri cogitatione, & ſapientia omnium creaturarum nequeunt.*

Gregor.

Quæstio II.

Quare ſupremi Domini, Chriſtus & Maria, ad ſervos tendunt?

7. RESpondeo primò. Ut cognoſcamus quòd initium noſtræ juſtificationis eſt à Domino, qui nos quærit, ſicut ovem, quæ perierat. Secundò, ut notat Beda *homil. de Viſitatione*, ſuperiori quæſtione datus, *Mox, ut Angelus, qui loquebatur es, ad ſuperna rediit, ſurgit, ad montana conſcendit, & ſeniorem viſitat.* Expende *ſeniorem.* Voluit puriſſima Virgo honorem, ac venerationem ſenectuti deferre; ut tu diſcas ſenioribus humiliari, ac debita obſequia libenti animo præſtare; ut ſuperiori quæſt. etiam dixi ex Beda, Carthuſ. Tertiò. Ob ſui magnam humilitatem venit ad cognatam ſervam. Et ita ait Euſeb. Gallican. *homil. de Viſitat.* loquens in perſona Elizabeth. *Ego potiùs debui*, ait, *ire ad te, ſed tua, tuique filii humilitas te coëgit venire ad me.* Hoc eſt diſcrimen inter honores, ac favores mundanos, & divinos: ut mundani ſuperbiam, ac elationem; divini verò humilitatem, & abjectionem pariant.

Beda. *Myſterium Incarnationis ineffabile.* Beda. Carthuſ. Gallican. *Senioribus habenda reverentia. Honores mundani ſuperbiam, divini humilitatem pariunt.*

8. Cùm David Rex eſſet rex conſtitutus, ita aliquando in oculis ſuis extitit humilis, ut diceret: *Ego ſum vermis, & non homo*, Pſalm.21. num.7. Et iterum: *Poſt fœtantes accepit eum paſcere Jacob ſervum ſuum*, Pſalm.77. numero 71. Poſteà verò aliquando ita fuit elatus, ut populum numeraret; quòd ſuperbiæ adſcribunt, S. Gregorius Magnus 25. *moralium cap.14* Carthuſianus, & alii. Sed quomodo idem regnum eidem homini humilitatis, ac ſuperbiæ excitamentum fuit? quando enim ipſam regiam dignitatem à manu Dei acceptam conſiderabat, ad miram humilitatem, & abjectionem advolabat: *Poſt fœtantes accepit eum*, ut inde in gratiarum actionem erumperet: at cùm eandem dignitatem ab hominum applauſu provenientem cogitaret, in magnam ſuperbiam efferebatur, ita ut ſuper omnes Reges ſe ipſum exiſtimaret.

Pſal.21. Pſal.77. Greg. Mag. Carthuſ.

9. Quartò. Quia Beatiſſima Virgo vulnerata charitate,non potuit quieſcere, quin cognatam inviſeret, ac præſentia, & gratia ſua adjuvaret, & ut Joannes adventu Verbi ſanctificaretur. Verus amor, & charitas moras neſcit. Lucifer appellatur ab Ezechiele Cherub. cap.28.num.14. *Tu Cherub extinctus.* Et tamen quod ipſe fuerit ex ordine Seraphinorum, eſt communis ſententia Patrum, ut teſtatur Suarius *tom. de Angelis*, *lib.7. cap.16. n.4 5. & 8.* Quo pacto ergo dicitur Cherub? Ipſe de ſe aſſeruit: *Sedebo in monte Teſtamenti*, Iſaiæ 14. n.13. Et qui ſedere,acquieſcere intentavit,nomen Seraphin, id eſt, amantis, perdidit. Et ita D.Bernard. in prologo tract. *Ecce nos reliquimus omnia*, ait. *Operoſa dilectio opportunè inſtans fortaſſis, & importunè.* De ſua chariſſima Sponſa inquit divinus Spiritus Cantic.8. num.6. *Lampades ejus, lampades ignis.* Symmach. legit, *Impetus ejus, impetus ignis.* Septuaginta, *Alæ ejus, alæ ignis.* Sed cur cum his comparatur amor? Impetus ignis, vel ala, ſeu lingua ejus ſemper tremulo vibrantur motu, & nunquam quieſcunt: ita proprium eſt amoris inceſſanter operari, & quietem neſcire. Unde ait Gilbert.ſer.26.in Cantic. *Innata eſt charitati ſolicitudo quædam.*

Amor moras neſcit. Ezech.28. Suar. Iſai.14. Bernard. Cant.8. Symmach. Septuag. Gilbert.

Quæstio III.

Quare Virgo non advocet ad ſe Elizabeth, ſed ipſa ad eam viſitandam pergit?

VAldè mirum videtur, quòd ubi primum Virgo in utero Verbum concepit, egrediatur ad Elizabeth. Mulier, quæ perdidit drachmam, dum invenit, convocat ad ſe amicas, & vicinas, *Luc.15.n.9.* Similiter & bonus paſtor,cùm portat ovem amiſſam, *ibid. n.6.* Cur ergo ſanctiſſima Virgo, inventa pretioſiſſima Margarita æterni Verbi in populo Iſraëlitico maximè exoptata, non convocat ad ſe amicas, & cognatam ſuam Elizabeth? præcipuè cùm ipſa eſſet omnium Regina effecta. Sed Virgo foras exiit, ad montanam pergit, cognatam viſitat? Et huc veniunt omnes rationes datæ q.1. Et quod non vocaverit amicas, in promptu eſt ratio. Quia ſupremi Regis ſibi commiſſum ſecretum divulgare noluit.Vide ſuprà *c.4 q.32.* & infrà *cap.10.* Cur ergo Elizabeth non convocatur? Relinquitur quæſtio. 10.

D. Ambroſius *lib.3. in Lucam*, ad illa verba: Qui putabatur filius Joſeph: [Simul quàm pulchram ait,ut cum Elizabeth prænuntium Chriſti, Chriſtum Mariæ genuerit, & altera de Spiritu ſancto conciperet, altera ſancto repleta Spiritu prophetaverit, ſecundùm carnem videantur quoque fuiſſe cognatæ,quæ ſecundùm Deum ſpiritualis cognationis conſortio non carebant.] Virgo ad domum Elizabeth velociſſimè penetrat;in virgine enim duplex dabatur amor: unus naturalis conſanguinitatis, aliter ſpiritualis charitatis: maximè unus fovetur altero in ſalutis argumentum: cùm verò Virgo tanto amore ſtimularetur, ad cognatam citiſſimè pervolat; noſter enim affectus dum amicos donis ſpiritualibus auctos vidimus, ad eos maximè rapitur. Secundò.Cùm Virgo agnoſceret ab Angelo, Elizabeth conceptum, ad ejus domum feſtinè penetrat, ut ei gratuletur pro miſericordia Dei cum illa facta;charitas enim in alienis bonis maximè exultat. 11.

Ambroſ. *Spiritualis, & naturalis amor maximè connectuntur.*

Tertiò. D.Bern. hom.4.ſuper Miſſus eſt: *Ideo*, ait, *nuntiatur Mariæ conceptus Elizabeth, ut audiens, cognatam vetulam, & gravidam, cogitet juvencula de ejus obſequio.* Virgo ad domum ſe transfert Elizabeth, ut ejus miniſterio vetulam,& ſenem allevaret cognatam. Quartò. Mulier Evangelii convocat amicas ob drachmam inventam, cum ſine incommodo ad eam poſſent congregari. At Virgo cognatam gravidam ad ſe non advocat, ne eam laboribus itineris moleſtaret, quæ enim noſtri ſunt, non debemus obire aliorum preſſuris. Quintò. Erat Virgo, omnium Regina, 12.

Bernard. *Gaudium noſtrum, ne ſit cum aliorum moleſtia.*

tamen

tamen urbanitatis non ignara; & ideo cognatam vetulam non advocat ad ſe, ſed potiùs ſenectu-
In dignitate non eſt omittenda urbanitas. tem ejus venerans ad illam tendit. Ex quo magnum habes documentum, quod in quocumque culmine dignitatis ſit homo, viros graves, & ingenuos, quamvis aliàs ſibi inferiores, & ſubditos, omni reſpectu, ac reverentia proſequatur. Cùm eſſet Abraham ad oſtium tabernaculi, & vidiſſet tres viros: *Cucurrit in occurſum eorum, & adora-*
Gen.18. *vit pronus in terram*, Geneſ.18. num.1. Valde mirum eſt, quòd Abrahamus vir potentiſſimus tanta erga peregrinos, ignotóſque viros ſubmiſ-
Abulenſ. ſione ſe habuerit. Abulenſis: *Inclinavit ſe ad terram*, ait, *faciens magnam reverentiam, erat enim urbanus valde.* Quamvis tres illi viri peregrini eſſent, & multa egeſtate laborantes, facie tamen, ac corporis geſtu, eminentes viri videbantur, & graves: ideo Abrahamus, quamvis princeps fuiſſet; tamen urbanitatis gratiâ eos omni eſt veneratione proſecutus. Solemnis apud Ægyptios, ut ſcribit
Herodot. Herodotus *lib.2.* erat conſuetudo, ut etiam nobiliſſimi, cùm majores natu, atque magiſtros obvios haberent, eis via, locóque cederent, ac advenientibus aſſurgerent, locúmque darent.

Quæstio IV.

Quare Virgo non viſitet Elizabeth per nuntium, ſed per ſe ipſam?

13. Poterat Sanctiſſima Virgo per aliquem fidelem nuntium Elizabeth de ſuo conceptu gratulari; imò ut ſuprema Regina ad illam poterat Gabrielem deſtinare; ſicut & Joannes à carcere. Chriſtum per ſuos diſcipulos viſitavit. *Matth.11.* Et Paulus abſens per ſuos ſpirituales filios Timotheum, Clementem, Lucam, Eccleſias conſolabatur omnes *1.Corinth.4. 14. & 16. num.1. & 2. Corinth.8. num.18. & 22.* Cur ergo Sanctiſſima Virgo domi clauſa, aliena ab hominum commercio, non per nuntium conſanguineam viſitat? Huic quæſtioni ſatisfieri poteſt omnibus datis rationibus *quæſt.1.*

14. Deinde reſpondetur primò, ex D. Bernardo
Bernard. homil. ſuper Miſſus eſt. [Vel ideo, ait, nuntiatur Mariæ conceptus Elizabeth, ut illo properante ad viſitandum, parvulo Prophetæ locus, & occaſio detur, quo minori adhuc domino ſui officii valeat exhibere primitias: & dum ad ſe invicem occurrit matrum, infantiumque devotio, mirabilius fiat
Mirabiliter ſanctificatur Joannes. miraculum de miraculo.] Ad cognatam per ſe ipſam avolat, ut præſentia Chriſti Joannes mirabiliter ſanctificetur, dum infantes, matreſque miro ſe exercent amoris affectu, inter ſe connectuntur, atque illum multis ſignis, ac vocibus manifeſtant. Ad alios mittuntur nuntii, Angelus ad Petrum, in carcere, *Actor.12. n.7.* Ad Joannem in *Apocalypſ.22. n.9.* At ad Baptiſtam Verbum in virgineo thalamo deſcendit.

15. Secundò. Agebatur hîc charitatis negotium;
Charitatis officia per nos miniſtrentur. ut Virgo cognatam vetulam adjuvaret obſequio, & ut Joannes à peccato mundaretur, & quod charitatis eſt, non per alienas, ſed per proprias debet manus miniſtrari. Juxta meridiem propè tabernaculum Abrahæ tres viri apparuerunt. *Ipſe verò cucurrit in occurſum eorum, & dixit: Domine, ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeat ſervum tuum.* Geneſ.18. n.2. Sed cur Abrahamus, qui magna erat ſtipatus ſervorum caterva, ita ut trecentos domus ſuæ vernaculos contra quinque reges armaverit, *Geneſ 14. n.14.* Qui pro uxore filio ſuo quærenda ſeniorem domus ſuæ ſervum in Meſopotamiam miſit. Cur aliquem ad hos tres vocandos viros non mandavit, ſed ipſe celeriter in eorum occurſum feſtinavit? Lyppoman. *Cucurrit, ne quis alius charitatis officium præriperet.* Lyppom.
Quæ ad domus auctoritatem majeſtatémque ſpectabant, uni famulo committere non dubitat, quæ verò charitatis erant, per ſeipſum exequitur.

Tertiò. Virgo ad cognatam, non per nuntium fidelem, ſed per ipſam venit, ſanctiſſima enim Deipara obligatione Elizabeth maximè erat adſtricta, tum ob conſanguinitatem, tum quia Angelus annuntiationem ſuam Virgini expoſitam, ejus maximè corroboravit, ac ſtabilivit exemplo, ut dixi *ſuperiùs cap.5. quæſt.52.* Et quæ magni ponderis ſunt, melius à viro gravi obligatione conſtricto, quàm à quolibet ſtrenuo, & fideli miniſtro expedienda ſunt ac peragenda. Cùm Moyſes defenſis Raguelis filiabus earum oves adaquaſſet, & ipſæ ad Raguelem patrem ſuum revertiſſent, pater ad eas dixit: *Cur velociùs veniſtis ſolito?* Reſponderunt: *Vir Ægyptius liberavit nos de manu paſtorum, inſuper & hauſit aquam nobiſcum, potumque dedit ovibus. At ille: Ubi eſt, inquit, quare dimiſiſtis hominem: Vocate eum, ut comedat panem,* Exod.2. num.18. Sed cur Sacerdos Madian potens, non per famulum, ſed per filias ſuas adoleſcentulas vocat Moyſem? Cur providus pater Virgines ſuas totam civitatem circumire cogit? Raguel Sacerdos Moyſi eſſe filias ſuas ob beneficium acceptum maximè devinctas, agnoverat, ideo per illas ipſum ad ſe adducere determinat: diligentius enim perficienda res erat à puellis obligatione obſtrictis, quàm à quolibet fideliſſimo, ſtrenuóque miniſtro.

16. *Magna melius fiunt ab obligato, quàm à fidei miniſtro.* Exod.2.

Quæstio V.

Quare dicatur Maria exurgens?

Nonne ſufficiebat dicere: Abiit in montana? Ad quid additur: *Exurgens?* Reſpondet primò Salmeron *lib.3. tractat.10.* quod locutio Hebraïca eſt quæ tunc uſurpatur, cum aliquid ſit agendum. *Surge, propera, amica mea,* Cant.2. num.7. *Surge Domine in requiem tuam,* Pſalm.131. *Exurge Domine, ne confortetur homo,* Pſal.6. num.20. De S.Joſeph dicitur: *Qui conſurgens accepit puerum,* Matth.2. Sic Beatiſſima Virgo ſurgere dicitur, ut aliis miniſtraret, & de ſua plenitudine nobis infunderet. Secundò. Toletus *in commen.* Dicitur ſurgere, inquit, ad ſignificandum ſitum loci, erat enim civitas Nazareth, à qua proficiſcebatur humilior, atque depreſſior montanis Judææ; qua de cauſa, quando Chriſtus à Galilæa ibat in Judæam, aſcendere dicebatur, *Matth.20.* Tertiò Lyranus, Carthuſianus. Dicitur exurgere à meditatione, ac contemplatione; ac cum hac expoſitione obſtat, quod Beatiſſima Virgo in tanta perfectione erat, ut nulla actio externa interiorem

17. Salmeron. Cantic.2. Pſal.131. Pſal.6. Matth.2. Tolet. Lyranus. Carthuſ.

riorem contemplationem excludere, & nec contemplatio actionem. Quartò. Quamvis Beatiſſima Virgo in magna eſſet dignitate conſtituta, ubi primum tamen ſe ipſam humiliavit, ac ad inferiorem deſcendit, ſe quodammodo ſublimavit, ac exaltavit, & ideò exurgere dicitur.

18. Carthuſ. Quintò. Dionyſius Carthuſianus. *Etiam exurgere dicitur à loco orationis, à quiete contemplationis, ab habitaculo manſionis.* Virgo domi erat clauſa, & ideò dicitur exurgere; ſed quare Virgo, quæ intra domûs ſuæ parietes ſolita erat manere, (Ambroſ.) ut ait D. Ambroſius. Quæ ante ſola in intimis penetralibus morabatur, Spiritus ſancti impulſu (Caſſiod.) foras egreditur? Reſpondeo cum Caſſiodoro, dum expendit illa verba Cantic. 2. num. 10. *Surge, propera amica mea.* Ita ait ille. *Quid eſt quod ſuperius filias Hieruſalem idem ſponſus adjurabat, ne ſuſcitarent, néve evigilare facerent dilectam; hic verò quod ipſe eam ſuſcitet, & ſurgere hortatur?* (Idem.) Reſpondet citatus Caſſiodorus: *Quia omnia tempus habent, tempus contemplationis, tempus actionis.* (Bernard.) Et eandem quæſtionem latè tractat D. Bernardus ſerm. 58. in Cantic. & ſic ſolvit. *Agnoſcite hîc commendari viciſſitudines ſanctæ quietis, ac neceſſaria actionis, & quia non ſit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otii, ubi officii, & operis cogentior viget, inſtantiorque utilitas.* Quod confirmat exemplo Chriſti Domini, qui nocte paſſionis Diſcipulis dixit: *Dormite, & requieſcite*; & eadem hora: *Surgite, eamus, ecce appropinquat,* (Matt. 26.) *qui me tradet*, Matth. 26. num. 46. In tantùm enim tempori, & occaſioni eſt accommodandum. (*Accommodandum temopri.*) Vide *cap. 7. num. 11. lib. 2. cap. 5. num. 42.*

19. *Virgo perſimilis Chriſti.* Sextò. Notanter Evangeliſta ait: *Exurgens Maria*; ut nobis inſinuaret, Virginem cum filio ſuo eſſe maximè conglutinatam, de ejuſque ingenio, ac conditione quàm altiſſimè participem eſſe factam; nam ſicut æternum Verbum, thalamo ſuo exurgens in ſalutem hominum ad noſtram deſcendit naturam: ita ſanctiſſima Dei Genitrix, è cubili ſuo exurgens, ut Joannes à Chriſto ſanctificaretur, in domum Zachariæ aſcendit, utque Elizabeth multa gratia impleretur. (Haymon.) Haymon Germaniæ Epiſcopus, inquit: Quod cùm Beatiſſima Virgo per novem menſes æternum Verbum in utero ſuo continuerit, multas illius proprietates, ac conditiones, ſuxit, ac attraxit. (*Virgo multas Chriſti conditiones participavit.*) Ait Virgo Chriſto Domino, ut explicat Rupertus: *Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum.* Cui Chriſtus reſpondet. *Veni in hortum meum, ſoror mea ſponſa, miſcui myrrham meam*, Cantic. 5. num. 1. (Rupert. Cant. 5.) Dubitat tamen animus, cur Virgo invitat Chriſtum ad amœniſſimum pratum, ac ad guſtandum de fructibus illius: Chriſtus verò Virginem ſolùm vocat ad hortum, non tamen ei offert fructus illius, ut manducet? Cur Chriſtus Rex magnificus erga ſuam ſuaviſſimam matrem tam parcè ſe habet? (Greg. Nyſſ. Ambroſ.) Divus Gregorius Nyſſenus. D. Ambroſius, *lib. de bono mortis, cap. 5.* per hortum intelligit Eccleſiam, ſeu cœtum fidelium; per fructus verò ſalutem animarum. Et ita ait Chriſtus: *Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis.* (Joan. 4. Orgelit. Ambroſ. Septuag.) Joan. 4. num. 32. Juſtus Orgelitan. per *fructus* accepit opera miſericordiæ, & charitatis. S. etiam Ambroſius per *fructus* item labores ac dolores exponit, juxta lectionem Septuaginta, quæ habet: *Comedat fructum nucum ſuarum.* Cortex enim nucis durus eſt, atque amarus. Chriſtus, & Virgo mutuo ſe invitant ad cœtum fidelium, Virgo tamen pro hominum ſalute Chriſtum deprecatur: *Comedat fructum pomorum ſuorum.* Chriſtus verò hanc ſolicitudinem à Virgine non exquirit; tum quia ut mater miſericordiarum, hanc ex ſua bonitate ingenitam habebat propenſionem; tum quia ſat erat, ut noſtræ ſaluti Chriſtus intenderet, ut etiam illa eidem incumberet.

Quæstio VI.

Quare cum feſtinatione ſuum confecerit iter Beatiſſima Virgo?

Quamvis cum ſedulitate, graviter tamen, ac modeſtè, incedebat, ut tantam Reginam 20. decebat. Reſpondent primò Divus Ambroſius, (Ambroſ.) Lyranus, Cajetanus, Hugo, & Divus Bonavent. (Lyran. Cajet. Hugo. Bonav.) quòd Virgo ob verecundiam feſtinaverit, ne extra domum diù in publico moraretur. Unde ait Divus Ambroſius, *Diſcite Virgines non demorari in plateis, non aliquos in publico miſcere ſermones.* Secundò. Poſt conceptionis initium ſtatim feſtinat; quando fœtus eſt mollis, & facilè diſſolvitur, ut notat Albertus Magnus in Lucam; (Alb. Magn.) ut oſtendat, ſe non ope viri concepiſſe. Deinde iter agit ſtatim poſt conceptam prolem, ut manifeſtum ſit, ſe prægnantium moleſtias non ſentire, ſed omnibus eſſe ſuperiorem D. Bernard. (Bernard.) ſerm. in ſignum magnum. [In ipſo conceptionis initio, quando potiſſimum cæteræ mulieres miſerabilius affliguntur, Maria tota alacritate montana conſcendit, ut Elizabeth miniſtraret, ſed & aſcendit Bethleem, imminente jam partu, portans pretioſiſſimum illud depoſitum, portans onus leve.] Tertiò. Feſtinabat celeriter Virgo ſanctiſſima, & quamvis ex hoc ſæpè ſæpiùs iter ſit laborioſus, tamen ut Joanni ſubveniret, omnem commoditatem, ac itineris moleſtias contempſit.

Quartò. Ut ait idem Divus Ambroſius, *Feſti-* 21. *nat præ gaudio.* Gaudium enim, & lætitia maximam dant celeritatem. (Ambroſ.) Quintò. Ut oſtendatur regalis animi magnanimitas, quæ nulla montium aſperitate, ut ab incepto deſiſteret, detineri potuerit, ſed feſtinanter omnes difficultates ſuperavit, ut ad deſtinatum locum perveniret. S. Ambroſius. (Idem.) *Non ab ſtudio aſperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardavit.* Vide *cap. 2. numero 68.* Sextò. Origenes homil. 7. in Luc. (Origenes.) *Jeſus vero, ait, qui in illius utero erat, feſtinabat, adhuc in ventre matris poſitum, Joannem ſanctificare.* Hæc autem feſtinatio etiam fuit ex parte Chriſti, qui Virginem ducebat, ut prælectum amicum à peccati miſeria liberaret. Verus amor non ſuſtinet amicum in labore, ac miſeria detineri.

Septimò. Feſtinabat, ut ait Divus Ambroſius. 22. *Neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia*, ut (Ambroſ.) te doceat opera charitatis promptè, & alacriter facienda, nam qui citò dat, bis dat. Deinde ut habeamus documentum, ea, quæ ſunt obſequii Dei, expeditè eſſe abſolvenda. Divus Ambroſius lib. 1. de Cain cap. 5. *Non ſatis eſt rectè facere, niſi etiam*

etiam maturare, quod facias; uberiores fructus habet accelerata devotio. Valdè minimè explicat ſacer textus, *Exod.* 18. veſtes ac ornamenta Summi Sacerdotis: & tamen pedes diſcalceatos relinquit, ut Summus Pontifex citiſſimè ac expeditè mandata Dei exequi poſſet. Ut eleganter ponderat Divus Gregorius Nyſſen. lib. de vita Moyſis. [Ita, ait, induto Sacerdoti nullum calceamentum imponitur, ne tardior ad currendum ſit, aut vix mobilis pelles ſecum trahens animalium mortalium. Nam impedimento calceamenta fuerunt Moyſi, cùm ad ardentem rubum accederet.] Si calceamenta fuerunt Moyſi impedimentum, ut ad Deum accederet in rubo, ac detrahat Sacerdos, ut agilis viam mandatorum percurrat: nam ut à ſimilitudine, data ſuperiori quæſtione, inter Chriſtum, & Virginem, non diſcedamus. Nam cùm Deus in noſtrum bonum, & auxilium ſit velociſſimus, etiam ejus filii, qui de ejus ſpiritu guſtarunt, valdè diligentes, ac expediti eſſe debent ad ejus obeundam voluntatem. Philo lib. de Cain: [Faciunt igitur, inquit, ſuum munus obedientes filii, qui naturam Patris Dei imitando, incunctanter cum omni feſtinatione, quòd bonum eſt, agunt qui nihil pulchrius facere poſſunt, quàm quod honorent Deum ſine dilatione.] Quare verò ejus feſtinatio deſcribitur, dùm tendit ad Elizabeth; non verò quando revertitur in domum ſuam? Vide infrà *capite* 7. *quæſt. ult.*

Greg. Nyſſ.

Philo.

Quæstio VII.

Quare Virgo tam feſtinanter tenderit ad Elizabeth, cùm cogitanda ſteterit ante Angeli reſponſionem?

23\. Virgo ſanctiſſima valdè promptè, & expeditè exurgens ſuum conficit iter ad cognatam, quæ dum audivit Angelum annuntiantem, antequam conſenſum præberet, meditabundam ſe præbuit: *Cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio.* Et iterum quærit: *Quomodo fiet iſtud?* Vide divinum ingenium, ad honores, dignitatéſque acceptandas, cunctanter ſtetit; ac cum magna meditatione recogitavit: ad opera verò charitatis velociſſimè prævolat. Ait Jacob benedicens filio ſuo Judæ: *Ad prædam, fili mi, aſcendiſti, requieſcens accubuiſti ut Leo, & quaſi Leæna, quis ſuſcitabit eum?* Geneſ. 49. num. 9. Ubi ſermo eſt, juxta communem Patrum ſententiam de Chriſto Domino, qui aſcendit, ſeu cucurrit ad prædam, nempe ut homines eriperet à devorantis ore Leonis. *Quis ſuſcitabit eum?* Niſi Deus Pater, ut explicant, Divus Gregorius Magnus *libro* 17. *Moralium*, *cap.* 28. & Author Græcus apud Lyppomanum juxta Paulum ad Galatas 1. numero 1. *Quem Deus ſuſcitavit à mortuis.* Sed cur cùm Chriſtus Dominus verus Deus ſit tam potens ad ſalutem noſtram operandam, ac ad gloriam ſui corporis perpetrandam; tamen cùm ad generis humani redemptionem deveniret, dicitur, quod ipſe aſcenderit, ac cucurrerit; ad gloriam autem corporis, quod Pater excitaverit eum? Quia ad ea, quæ charitatis, ac benevolentiæ erant, Chriſtus Dominus maximè prævolabat: ad ea verò, quæ dignitatem, majeſtatemque præ ſe ferebant, ita erat humillimus, ut dicatur, quod Pater ſuſcitaverit eum, Divinus amor rapidiſſimo ad aliorum utilitatem curſu, ad honores verò lentè, & moroſè tendit. Unde eleganter Divus Gregorius 1. *part. Paſtoral. cap.* 3. dum expendit, quod Chriſtus Dominus, dum homines Regem eum facere volebant, in montem fugerit, *Ioan.* 6. *num.* 15. ita ait Sanctus Pontifex. [Rex fieri noluit Chriſtus: ad crucis patibulum ſponsè pervenit. Oblatam gloriam culminis fugit, pœna probroſæ mortis appetit. Ut membra ejus diſcerent, favores mundi fugere, terrores minimè timere.] Cùm Samuel Saulem ad eum in Regem eligendum valde honorificè excepiſſet, Saul dixit: [Nunquid non filius Jemini, ego ſum de minima tribu Iſraël? Et cognatio mea noviſſima inter omnes familias: Quare ergo locutus es mihi ſermonem iſtum?] Reg. 9. num. 21. Ita tamen reſpondet. Saul intelligebat deſignationem ſuam in Regem, ut tenent Hebræi, & ait Joſephus, dum Saulem introduxit loquentem. *Minimus ſum, Domine mi, hac ſpe, & de ultima tribu, quæ Regibus apta non eſt.* Et poſteà cùm eſſet quæſitus ad Regem, clavumque regni obtinendum, abſconditus eſt domi, 1. *Regum* 10. *num.* 12. Quod ideo fecit, quia principatum ſuſcipere nolebat, ut docent Theodoretus *quæſt.* 25. Lyranus, Abulenſis, Carthuſianus, Hugo, Cajetanus, & alii. Et tamen cùm poſteà Rex eſſet factus, populúſque audiſſet lamentum ob opprobria, atque mala, quæ in filios Jabes minabatur, Nahas Ammonites, continuò *inſiluit in eum ſpiritus Domini? iratus eſt furor ejus nimis*, 1. Reg. 11. n. 6. Ex gravi obligatione univerſum Iſraël ad ſe convocavit. Sed qui ad purpuram ſibi acquirendam tam tardus erat, imò ab ea fugiebat, quomodo pro aliorum honore tam velocem, ac celerem ſe exhibet? Erat enim Saul hoc tempore bonus, & rectus, ut notant Carthuſianus, Abulenſis, Hugo, & alii, & ideò ad dignitates valdè tardus, imò quantum in ſe erat, maximè reluctabat, ne purpura exornaretur. At ad aliorum mala depellenda, ad operáque charitatis exercenda, velox valdè agiliſque maximè. Et ait Carthuſ. *Valde ad iram per Zelum eſt concitatus.*

Iuſtus ad dignitates tardus, ad charitatem velox.

Gen. 49.

Greg. Mag.
Græc.
Galat. 1.

Chriſtus ad noſtram ſalutem currebat, à dignitatibus fugiebat.

Joan. 6.
Gregor.

1. Reg. 9.

Joſeph.

Theod.
Lyran.
Abulenſ.
Carthuſ.
Hugo.
Cajet.

1. Reg. 11.

Rex dignitatem fugiat, ac labores volet.

Carthuſ.

Quæstio VIII.

Utrùm Beatiſſima Virgo profecta fuerit cum ſponſo ſuo?

Negat Tolet. *annot.* 115. quia ſi Joſeph viſitationi interfuiſſet, & audiſſet verba Elizabeth, matrem Domini ſui Mariam vocantis, poſteà minimè dubitaret de ſuæ ſponſæ fidelitate. Communis tamen ſententia eſt, quòd Beatiſſima Virgo ſola non abierit, ſed comitante eam ſponſo ſuo Joſepho. Et hæc ſententia communis eſt inter antiquos, & recentiores. Ita D. Bonavent. *lib. de vita Chriſti.* Oroſ. *declamat.* 5. & alii. Nam ob eam potiſſimum cauſam cum eo deſponſata eſt, ut miniſterium, & conſolationem ab eo acciperet. Deinde, quamvis innumerabiles Angeli inviſibiliter aſſiſterent; decens tamen non erat, ut Virgo viſibiliter ſola incederet, cùm aliunde, ut pauper, alium, 24.

Tolet.
An Joſeph comes in itinere.

Bonav.
Oroſ.

alium,tanquam comitem, ac tam decenter habere non poſſet. Et ideò reſpondetur ad fundamentum Toleti, quòd ſanctus Joſeph ob aliquam rationem, nobis ignotam,non affuerit colloquio inter Virginem, & Elizabeth, vel ſi affuit divinitùs impeditus eſt, ne tunc myſterium Incarnationis intelligeret, quòd poſtea per Angelum agnovit, ob multiplices rationes infrà explicandas.

25. *Cur de eo nulla mentio.* Sed quare, cùm beatus Joſeph Virginem fuerit comitatus, nullam de eo hîc mentionem facit Evangeliſta? Reſpondeo primò ex proximè dictis. Conveniens fuit, quòd Beatus Joſeph myſterium Incarnationis tunc non agnoſceret, ut ſic poſteà dubitaret de ſponſæ fidelitate, ut tali dubitatione Mariæ puritas, & Virginitas nobis eſſet manifeſta. *Magna dignitas Joſeph.* Ne ergo de Joſeph ſcriberetur, quòd ipſe tunc myſterium non intellexerit, ideo ab Evangeliſta, ejus hic tacetur præſentia, ne aliquis hoc legendo ſiniſtrum aliquid de ejus ſanctitate conciperet. Secundò. Quia multories Scriptura rem per ſe notam non enarrat: & ideò ut quid manifeſtum,non ponit Joſephum ſponſum in hoc itinere affuiſſe. Tertiò. Ut denotet Evangeliſta, Virginem Mariam ſua puritate, ſanctitate, & modeſtia ſe ipſam cuſtodire, ita ut nihil aliud ei opus eſſet. Alexand. Quærit Clemens Alexandrinus *lib.5. Stromatum*, quare teſtamenti arcam, nulla ſera, ferreóve inſtrumento claudebatur? Reſpondet. *Res ſacra ſanctitate cuſtoditur.* *Ipſa ſe religione cuſtodiebat.* Sic ſanè in præſenti de alia excellentiori arca, nempè Virgine Maria dicendum: ideò nullus comes, tanquam cuſtos, Virgine affuiſſe dicitur.

Quæstio IX.

Quænam eſſet hæc civitas Judas & ubi ſita?

26. DUo inquirimus. Primum, Quænam civitas eſſet hæc Juda, in qua domus Zachariæ ſita conſiſtebat? Secundum: Quantum diſtabat à Nazareth: Euthym. Quoad primum,Euthymius exiſtimat, civitatem illam appellari Montanam. At hæc opinio verbis Evangeliſtæ rejicitur,ait enim infrà. *Super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc.* Secundò. Aliqui dicunt, eſſe Bethleem, eo quòd in aliquo Græco exemplari ſe legiſſe teſtantur, *In civitate Dei.* Sed lectio non eſt vera; & omnia exemplaria tam Græca, quàm Latina tenent, *In civitatem Juda.* Beda. Alb. Magn. Bonav. Hugo. Tertiò. Beda,Albertus Magnus, D.Bonavent. Hugo, & alii dicunt, hanc civitatem fuiſſe Hieruſalem, quæ per antonomaſiam civitas ab Evangeliſta vocatur. Sed nomine civitas Juda, non ſolet venire Hieruſalem. Deinde Hieruſalem ad tribum Benjamin, & non ad Tribum Juda pertinebat. Quartò. Alii multo probabilius dicunt, hanc civitatem fuiſſe Hebron, erat enim civitas Hebron in montanis Judææ ſita, & ad Sacerdotes pertinebat, *Joſu.21.* Beaulxam. Barradas. Carthag. Ita communiter Recentiores, noſter Beaulxam, Barradas,Carthagena *lib.6.homil.1.* Et ideò Evangeliſta eam non nominavit; quia cùm Zacharias eſſet Sacerdos, ſatis nota erat civitas in montanis Judææ pro Sacerdotibus aſſignata; & ſatis manifeſtum, quod tantus vir in ſua propria ſede commoraretur.

De diſtantia inter domum Virginis, & Zachariæ, Iſidorus de Inſulis *lib. de vita S.Joſeph*, ait; *Creduntur enim à Nazareth uſque ad oppidum Zachariæ eſſe ferè quadraginta millaria.* Brocard. magnus indagator Terræ ſanctæ, in ſua deſcriptione, & auctor Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Septuaginta milliarium longitudinem ponunt. Salmeron *lib.3. tract.10.* refert *Tradunt quidam ex revelatione, iter ſex dierum fuiſſe à Nazareth uſque ad civitatem Zachariæ, & uno die à Beatiſſima Virgine juvantibus Angelis, fuiſſe emenſum: & propterea dictum eſſe cum feſtinatione.* Ita ille. 27. Iſidorus. Brocard. Author. Hiſt.Eccl. Salmeron.

Lucæ 1. n.40. Et intravit in domum Zachariæ, & ſalutavit Elizabeth.

VERSIONES.

Syriacus.	Et ingreſſa domum Zachariæ petiit pacem ipſius Elizabeth.
Textus Græc.	Et ſalutavit amplexu, & oſculo.
Hebræus.	Precata eſt pacem Elizabeth.

EXPOSITIO.

RELIGIOSAM domum, ut ait Euſebius Emiſſenus *homil. de Viſitat.* ingreditur Virgo. Domus autem dicitur *Zachariæ*; à principaliori, ſcilicet à viro: *Et ſalutatio Elizabeth.* Quæ verba ſalutationis, licèt ſcripta non ſint, communiter tamen exiſtimantur illa, quæ Chriſtus præcipit, & quibus uſus eſt: *Pax vobis,* quæ enim poſteà Chriſtus præcepit, Virgo inſtinctu Spiritu ſancti jam exequebatur. 28. Euſeb.

Quæstio X.

Quare Virgo ſalutaverit Elizabeth?

CArthuſianus ait, *Quia humillima fuit.* Secundò ratione urbanitatis; virtus enim inurbana non eſt. D. Ambroſius. *Venit, propinqua ad proximam, junior ad ſeniorem, nec ſolum venit, ſed prior ſalutavit: decet enim, ut quanto caſtior Virgo, tantò humilior ſit, noverit deferre ſenioribus, ſit magiſtra humilitatis, in qua eſt profeſſio caſtitatis.* Et ita prior ſalutavit ratione humilitatis, urbanitatis, ætatis, & dignitatis, qui enim eſt in honore major, debet eſſe in urbanitate prior. Salutavit etiam Elizabeth, ut Joannem à peccato mundaret, ut infrà dicam. 29. Carthuſ. Ambroſ. *Virtus non eſt inurbana.*

Nota,quòd *ſalutare*, idem eſt ac ſalutem optare. Elegantet Divus Bonaventura: *Salutavit*, ait, *non ſolum optando, ſed etiam ſalutem aſportando* id eſt, non ſolùm ſalutem dedit verbis, ſed etiam, operibus: verbis, dum ſalutando dixit: *Pax tibi*; operibus, dum Joanni infanti in utero gratiæ fontem attulit. Magnum ſanè magnatibus documentum, ut magna cum honorificis verbis opera connectant. Dixerunt filii Heth ad Abraham? *Princeps Dei es apud nos: in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum.* Geneſ.23. n.6. Optima, 30. D.Bonav. *Verba & opera ſimul.* Geneſ.23.

Optima loquela. *Princeps Dei es*, magnum opus: *Sepeli mortuum tuum.* Expende etiam, quod priùs fuerunt verba, ſalutavit, deinde opera, Exultavit infans; plus enim una brevis oratio bona ſæpe æſtimatur, quàm multa facta.

31. Sed quomodo Virgo ſalutat Elizabeth, cùm Heliſæus præceperit Giezi, ut non ſalutaret aliquem in via, 4. *Reg.4.num.29.* & Chriſtus Dominus ſic mandavit Diſcipulis ſuis; *Luc.10.numero* 4.

Obligatio officii non omittenda.

Optime reſpondet Beaulxam. Nolebant illi ſuos jam ad iter accinctos colloquis occurrentibus ab officio avocari; omne impedimentum eſt amovendum, ut debitum munus perſolvamus: Beatiſſima autem Virgo ſalutavit intus in domo, juxta Chriſti Domini præceptum, & ut ſalutem Joanni communicaret, & ut ſuſceptum munus exequeretur. Sed quare Virgo ad oſtium non pulſaverit? Reſpondet Didacus Stella: Quia cor juſtorum ſemper patens eſt Deo; peccatorum autem clauſum, juxta illud Apoc. 3. *Ego ſto ad oſtium & pulſo.* Reſpondeo deinde, quod Zacharias Pontificis officio functus eſt, juxta aliquos, exinde ejus oſtium apertum eſſe ſolitum erat, & nunquam clauſum; ut ſic facilis, & patens eſſet omnibus ingreſſus. Sancivit legem Aſſuerus, quòd *ſi quis non vocatus ejus atrium intraverit, ſine ulla cunctatione ſtatim interficiatur*, Eſther. 4. num. 11. Nónne melius erat, oſtium claudere? Ad quid tale edictum? Erubuit Aſſuerus, cùm eſſet Rex, & perſona publica, quod fores palatii obſeratæ apparerent.

Stella.
Apoc. 3.
Oſt ũ p æcipuis patens.
Eſther 4.

Quæstio XI.

Quare Virgo non ſalutaverit Zachariã?

32. RESpondetur primò. Quia forte tunc abſens erat? vel quia Elizabeth prior ei occurrit, Deo ſic ordinante; vel quia pudor, ac honeſtas Virginis virorum congreſſum evitaverit. Secundò. Salutatio ad Zachariam urbanitatis erat; ad Elizabeth verò neceſſitatis, ac muneris Regiæ ut Joannem à peccato mundaſſet; & ſanctiſſima Virgo omiſit ea, quæ urbanitatis erant, ut his, quæ ratio officii expoſtulabat, ac neceſſitati ſubveniret. Sic ait D. Ambroſius, *Quæ propter officium venerat, inhærebat officio.* Tertiò. Albertus Magnus ſuper *c.1.Lucæ*, exiſtimat, Virginem non ſalutaſſe Zachariam; quia erat mutus, & ſurdus propter incredulitatem; non ſalutat ergo eum, ne dolor ei duplicaretur, cùm ſe impeditum ad reſpondendum videret: afflicto enim non eſt danda afflictionis occaſio. Quartò. Zacharias erat mulctatus cum ſui manifeſta nota peccati incredulitatis; non ipſum ergo ſalutat Virgo, ſed prætergreditur: nam ubi defectus apparent, minimè videndi, ſed prætereundi ſunt. Valde mirum quod Deus pietatis fons, qui leproſum tetigit, & ſanavit, *Matth.8.num.2.* præcepit leproſum ejicere extra caſtra. *Numer.5. num.2.* nec ſatisfacit ſolutio Abulenſ. ideo factum eſſe, quia morbus contagioſus eſt. Ob hanc enim rationem etiam peſte, vel igne D. Lazari infectus ejiciendus erat de caſtris, quod lex non præcipiebat. Ideo ait Hugo. Myſticè quæſtio eſt reſolvenda: *Leproſus eſt qui peccata in verbo doctrinæ, ut hæreticus.* Et procopius. *Obſervandum*, inquit, *quod lepra mortificationem continet, ut author eſt Aaron.*

Quæ urbanitatis, omittenda propter officium.
Ambroſ.
Alb.Magn.
Moleſtia non eſt afflicto multiplicanda.
Abulenſ.
Hugo.
Procop.

Cùm ergo leproſus haberet notam peccati, ac mortificationis, extra caſtra ponatur ut à nemine videatur, ac omnium converſatione, & colloquio ſeparetur; & ideo mandabatur leproſo, *Levit.* 13.*n.*5. ut habeat os veſte contectum, quod explicat Gloſſa Interlin. *Ne fœtorem peccati loquendo diffundat, ne docere præſumat.*

Cùm eo qui habet notam peccati non eſt loquendũ.

Lucæ 1.*n.*41. Et factum eſt, ut audivit ſalutationem Mariæ Elizabeth, exultavit infans in utero ejus, & repleta eſt Spiritu S. Elizabeth.

VERSIONES.

Radix Hebræa. Ut audiunt pacem Mariæ.

Syriacus. Ut exultaret fœtus in utero ejus, & repleta eſt Spiritu ſanctitatis.

Pagninus. Saliit infans in utero ejus.

Vatablus. Evenit, ut cùm audiſſet Elizabeth ſalutationem Mariæ, ſubſilierit infans in utero ejus.

D.Ambroſius, hîc. Simul autem ut audivit ſalutationem, &c.

Tert. lib.2. de carne Chriſti. Adimpleta eſt Spiritu ſancto.

EXPOSITIO.

33. VERBA Virginis, ut dicam ſequenti expoſitione ex Theophylacto, & Euthymio, verba erant Chriſti in ejus utero exiſtentis. Non dicitur ergo: Ut audivit ſalutationem; ſed *Factum eſt, ut audivit.* Verba illa, ut Dei verba non tantum ſonum, ſed factum & opus aſportabant. *Audivit.* S. Bonavent. *Salutationem namque Virginis*, ait, *Elizabeth audierat, quæ eam amabat.* Cant. 8. *Quæ habitas, in hortis amici auſcultant, fac me audire vocem tuam.* Solus enim amicus te benevole audit, quamvis multi aderant, ſola Elizabeth audivit. *Exultavit infans*; gaudio præſentiæ Chriſti, & quod colligitur, quod Joannes non ſolùm in utero fuerit ſanctificatus, ut prædictum erat ab Angelo: *Replebitur Spiritu ſancto adhuc ex utero*, ſed etiam in illo uſum rationis obtinuerit, non potuit Joannes mereri, nec in utero exultare in gaudio ex præſentia Chriſti, niſi ipſum Dominum agnoviſſet, quod late confirmant recentiores ex ſanctis Patribus. Sufficiat nunc authoritas Eccleſiæ in ejus Officio.

Theophil.
Euthym.
Cant. 8.
Qui te diligit, te audit.
Deus plus dat quam promittit.
Dei dona irrevocabilia.

Ventris abſtruſo recubans cubili,
Senſeras Regem thalamo manentem:
Hinc parens nati meritis uterque
Abbita pandit.

Imò exiſtimo, quod hîc uſus rationis non ſolùm fuerit pro tẽpore viſitationis, ſed ſemper deinceps in eo duraverit: tum quia dona Dei irrevocabilia, ac perpetua ſunt, tum quia, ait S.Ambr. Virginem manſiſſe tribus menſibus *ad profectum Joannis*, ſine uſu autem rationis non potuit proficere. *Et repleta eſt Spiritu S.Elizabeth*, poſtquã enim repletus eſt

Cajetan. *Multa neceſſaria ad Virginem laudandã.*

Joannes, repleta eſt mater. Ordine quodam diſtribuitur Spiritus ſanctus, ut hîc ait Cajetanus. Dicitur repleta Spiritu ſancto, ut Virginem laudaret: cùm de Simeone, ut Chriſtum magnificaret, dicat Evangeliſta, Spiritum ſanctum eſſe in illo. Tantum exigitur, ut Virgo laudetur, quod Spiritus ſanctus eſſe dicatur in illa. Quanta autem gratia communicata fuerit Joanni ex præſentia Mariæ, vide *cap.ſeq.quæſt.ultim.*

QUÆSTIO XII.

Quare Joannes exultaverit in utero?

34. QUæſtio eſt: Quænam fuerit ratio motiva, & finis lætitiæ, & exultationis iſtius? Reſpondeo primò, quòd ſaltus iſte, & exultatio, fuit quædam demonſtratio, & index interni gaudii Joannis, quod profectum eſt, tum ex præſentia Chriſti, ut ſic eum reſalutaret, ut eo modo, quo poſſet, honoret: tum quia ſe à peccato originali Chriſti beneficio liberatum agnovit. Quænam gaudendi ratio major eſſe poteſt? In his enim Mariæ præſentia erudivit Joannem, D. Ambroſius lib. de Iſaac & anima cap.6. *Præſentia*, ait, *Mariæ, cum utero gravis eſſet, erudivit Joannem in utero conſtitutum, adeò ut exiliret, & exultaret, Domini præſentiam recognoſcens*: Quis enim ex Dei præſentia omnem fœlicitatem, ac bonum ſibi non promittat? Et hanc internam lætitiam ſaltibus manifeſtavit. D. Bonaventura, *Ex quo datur*, ait, *ſpiritualiter intelligi, quod propoſitum ſanctum non poteſt latere, quin ſe manifeſtet, & amor interior prorumpat in opus.* Unde Gregorius. *Nunquam amor Dei eſt otioſus.* Amor cordis in opere deprehenditur.

Virgo Joãnẽ docuit. Ambroſ. Bonavent. *Amor interior in opere manifeſtatur.*

35. Secundò. Hæc lætitia, & exultatio reſultavit ex voce, ac præſentia Beatiſſimæ Virginis, quæ ita ſuavis, ac odorifera eſt, ut omne profundat bonum, omneſque magnis repleat donis. Divus Bernardus ſermone 1. de Aſſumptione. *Exultavit in gaudio. Parvuli, nec dum nati anima liquefacta eſt, ut Maria locuta eſt.* D. Gregorius Thaumaturgus ſermone 2. de Annuntiatione. *Vox igitur*, ait, *Mariæ efficax fuit, & Spiritu ſancto replevit Elizabeth, ac veluti ex perenni quodam fonte, inſtrumento linguæ, flumen chariſmatum puer Prophetam cognatæ ſuæ emiſit.* Virginis, imò ipſa etiam Mariæ præſentia illi cauſa fuit communicandi gratiam, Titus Boſtrenſis. *Quare non priùs*, ait, *quoque repletus eſt Spiritu ſancto, quàm ea, quæ Chriſtum Dominum utero geſtabat, illi ſe adjunxiſſet.* Et ideo Joannes nondum natus, in utero exultavit, ut Virginis præſentiam celebraret, eique ſolemniter feſtum ageret, atque eam tanquam totius felicitatis originem, ac radicem matri Elizabeth præſentem indicaret. S. Leo ſermone 10. de nativitate *Exultavit*, ait, *nondum editus puer ut genitricem Domini ſigno clauſæ exultationis oſtenderet.*

Bernard. Thaumat. *Ex Virgine omne bonum.* Boſtrenſis. *Virgo feſtivè celebranda.*

36. Tertiò. Exultat, ac ſupra naturam animi gaudium, & lætitiam demonſtrat, dum ſe agnoſcit tantam ſupernaturalium rerum cognitionem aſſecutum. D. Chryſoſtomus apud Metaphraſtem inquit: *O res admirabilis, quæ ſuperant opinionem! Quæ in cœlo ignoraverunt Angeli, cognovit Joannes qui geſtatur in utero: Thronos latuit, & eum, qui geſtabatur in utero, minimè præteriit. Celavit Dominationes, & ei, qui erat in ventre, revelavit myſterium ſuſceptæ carnis.* Quartò. Exultat ut ejus erga creatorem ſuum appareat promptitudo, magnaque ſit manifeſta obedientia. D. Ambroſius lib.de Virginis inſtitut. *Ad vocem Mariæ*, ait, *exultavit infantulus obſecutus, antequam genitus.* Quintò, Ut Chriſti Domini oſtendatur magnitudo, cujus magnalia agnoſcere, & decantare, nullus anguſtus, tenebroſus, opertuſque locus valet impedire. Divus Auguſtinus ſermon.13. de tempore: *O omnipotem à naſcentis! ô magnificentia, de cœlo ad terram deſcendentis! Adhuc in utero portabatur, & ex utero matris à Joanne ſalutabatur.* Sextò. Exultavit, ut ſe verum filium Abrahæ oſtenderet, cujus virtutes, ac deſideria ſectabatur, & ſicut ille diem Chriſti videndo exultavit, ita & ejus filius Joannes. D. Bonaventura hîc: *Exultavit, inquam, præ deſiderio, ſicut etiam Patres.* Joannis cap.8. *Abraham exultavit, ut videret diem meum, vidit, & gaviſus eſt.* Septimò. Joannes, qui originali peccato detentus erat, ubi primum *facta vox ſalutationis tuæ*, nempe Virginis Mariæ, exultat, & lætatur jam repletus gratia divina. Vox Mariæ valde efficax ad mœſtitiam excludendam, omnemque lætitiam gratiæ communicandam, ac diffundendam. D. Hieronym. epiſtol. ad Lætam. *Joannes Baptiſta*, ait, *ad introitum Mariæ exultavit, & luſit. Audiebat enim verba Domini per os Virginis perſonantis, & de utero matris in occurſum ejus geſtiebat erumpere.* Expende illud, *Audiebat enim verba Domini per os Virginis.* Et Beda homil.2.hîc. *In uno, eodémque momento cum voce ſalutantis Mariæ gaudium naſcitur infantis qua dum vox ad aures pervenit corporales, virtus ſpiritualis cor intravit audientis.*

Chryſoſt. *Joannes ſuperat in ſcientia Angelos.* Ambroſ. *Præſentia Chriſti à nullo impeditur.* Auguſt. Bonavent. *Maria vox efficax ad diffundendam gratiam.* Hieron. Beda.

Octavò. Exultat Joannes, veluti pedibus matris uterum conculcando. Quid ad hoc? Naſcebatur Joannes, ut mundum abnegaret: incipit ergo propriam naturam conculcare, & contemnere ab utero, ut ſic ad victoriam mundi proveniat. D. Auguſtinus, *ſerm.22.de Sanctis*, elegantiſſime. *Suæ matris*, ait, *exultat in utero, & in utero Virginis veniſſe nuntiat Chriſtum. Impatiens dux, qui antequam perveniret ad corpus, pervenit ad Regem, ante rapuit arma, quàm membra, & ut vinceret mundum, vicit ante naturam.* Nota maximè ultima verba. Vis vincere mundum: Vince priùs naturam. Ad illius enim victoriam, atque abnegationem minimè deveniet, qui ejus illecebris, ac delectationibus detinetur. Dixit Deus Abrahamo: *Exi de terra tua, & cognatione tua*, Geneſ.12.n.1. Quod eleganter explicans Caſſianus in collationibus Patrum ait: *Exi de terra tua, & cognatione tua, hoc eſt, à te ipſo, ut triumphator rerum ſæcularium exiſtas.* Cùm Chriſtus Dominus Diſcipulos ſuos vocaret quidam dixit ei: *Permitte me primum ire, & ſepelire patrem meum; Jeſus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Matth. 8. num. 22. Quos Dominus vocabat, ut eſſent mundi victores; ſtatim diſpoſuit ut in ipſo limine proprium erga patrem naturæ affectum ſuperarent. 37.

Hugo. *Vince naturam ut vincas mũdum.* Geneſ.12. Caſſian. Matth.8.

Nota hîc, quod Joanni, qui nunc in utero matris lætatur, & exultat, jam antea erant indicta, & intimata jejunia, & abſtinentiæ: de illo ante conceptum prædixit Gabriel Zachariæ, Lucæ 1. *Uxor tua pariet tibi filium, vinum, & ſicerã non bibet.* Nec enim aliter Chriſtiana venit lætitia, & exultatio; niſi priùs homo jejuniis ſit dedicatus, ac 38.

Luc.1.

ac pœnitentiæ aſperitatibus conſecratus. Divus Chryſoſt. Chryſoſtomus homil.6. de reſurrectione. *Exultemus*,ait, *Domino, ſed in tremore , non remiſſa ſecuritate ; quia & Joannes Præcurſor exultavit in utero , ſed qui vinum non bibet præcepto Angeli Gabrielis.* *Exultationem ante cedit abſtinentia.* Gaudia cœleſtis beatitudinis ſemper vigiliæ,& labores antecedat, Anna Prophetiſſa,quæ dignata eſt,Chriſtum in templo videre,ac tantum gaudium habere , de ea dicitur , *quæ non decedebat de templo , jejuniis & obſecrationibus ſerviens* Luc.2. *nocte ac die.* Luc. 2. num. 37. De illo bono paſtore , qui perdidit ovem , dicitur : *Cùm invenerit* Luc.15. *eam imponit in humeros ſuos gaudens.* Lucæ 15. n.5. Priùs laborioſe quærit , poſtea oneri ſupponit humeros , ac tandem delectabiliter gaudet. Baſilius. Ut notat D.Baſilius Seleucus *orat.6.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Chriſtus Dominus Ioannem , & non alium viſitet ?

39. *Chriſtus omnes viſitat, & neminem deſpicit.* VEnit Dominus hîc in utero matris ſuæ ad Joannem , & poſtquam natus eſt , venit ad ſenem Simeonem , qui magna lætitia perfuſus, canit , *Nunc dimittis ſervum tuum Domine.* Magna Dei miſeratio , quæ nullum deſpicit, magnos & parvos viſitat , omneſque amplectitur. Nec Joannem infantulum prætermittit , nec ſenem grandævum excludit , ſed Joannem ſanctificat,& virum annoſum ad juſtorum ſinum trans- Amad. fert. D.Amadæus homil.2. de laudibus B. Virginis. *Vides ergo* , ait , *ſapientiam attingentem à fine uſque ad finem fortiter , & diſponentem omnia ſuaviter ? à puero nondum nato uſque ad ſenem decrepitum , tam magna ſibi teſtimonia proferentem , & tam dulci concordia veritatis organa modulantem ? Hinc per Prophetam dicitur : Non eſt qui ſe abſcondat à calore ejus , quem infans ſenſit in utero ; quo ſenex frigidus flagravit in templo.*

40. Quærimus hîc quare Chriſtus Dominus non venit priùs ad Simeonem , qui erat juſtus expectans regnum Dei , vel ad Annam Prophetiſſam Hieroſolymis , vel ad alium juſtum , ſed tantummodò ad Joannem in utero accedit. Reſpondeo primò. Quia Joannes erat in magna neceſſitate conſtitutus. Vide quæ dixi *quæſt.*7. Secundò, Joannes futurus erat Præcurſor Domini : & ita ait S.Leo. S. Leo Papa ſermone 10. de Nativitate. *Præcurſor Chriſti ſpiritum Prophetiæ intra viſcera matris ac-* *Prior in merito, prior in premio.* *cepit.* Et qui futurus erat prior in merito , conveniens fuit , ut in favore , ac benevolentia eſſet prior. Tertiò. Properat Jeſus in utero Virginis ad Joannem in ventre Elizabeth latitantem , ut ſic matres impleantur , ac utraque Spiritu ſancto impingnata prophetaret ; valde enim pium eſt , atque ſanctum in exercitio virtutis conſanguineos , & cognatos adimplere , & inſtruere. Divus Ambroſ. Ambroſius hic : *Iſta*, ait , *gratiam loquuntur , filii* *Quilibet ſuos virtute inſtruat.* *intus operantur pietatiſque myſterium maternis adoriuntur profectibus , duplicique miraculo prophetant matres ſpiritu parvulorum.* Nota illa verba , *pietatiſque myſterium maternis adoriuntur profectibus.* Magnæ charitatis eſt ſuos juvare , ac ſanctis operibus imbuere. Vide ſuprà cap.3.n.53. *Prophetant matres ſpiritu parvulorum.* Valde mirum , quod omnes hîc mirabiliter ſe gerunt ; Chriſtus incipit ſe donis gratiæ manifeſtare. Joannes ſanctificatus exultat : Virgo magnum intonat Canticum : Elizabeth Spiritu ſancto plena altis reſonat vocibus , quos charitas , ac timor conjunxit in laudem Dei , multa mirabilia perpetrantur in eis. *Qui uniūtur in laudem Dei mirabilia operantur.* Vidit Iſaias *cap.6.num.*1. Dominum in alto Iſai.6. ſolio. *Seraphim ſtabant ſuper illum , & clamabant, Sanctus , Sanctus , Sanctus Dominus Deus exercituum.* Vidit Ezechiel Dominum in curru maje- Ezech.1. ſtatis. *Et in medio ejus ſimilitudo quatuor animalium , ſed unumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.* Ezechiel.1. n.5. & 9. Juxta multorum ſententiam hæc animalia erant Seraphim , quos vidit Iſaias, imò ex ipſomet Ezechiele *cap.*10.n.15. patet eſſe Cherubim ; & hac de cauſa , ut bene notat Lyran. non dicuntur animalia , ſed ſpecies Lyranus. animalium , ſed jam inſurgit difficultas, cur illi in forma Seraphim apparent , hîc verò in ſpecie animalium ſe exhibent ? In Iſaia omnes adunabantur ad dandam gloriam Deo , in Ezechiele verò unumquodque per ſe ipſum intendebat obſequium præſtare , ac Dei magnalia publicare ; & ubi charitate conglutinatur animi ad decantandas Dei laudes, ita ſublimantur , ut Seraphim videantur ; cùm verò quilibet Dei præconia , ac commemorationes dicere affectet , ita deprimitur ut animalis figuram æmuletur.

QUÆSTIO XIV.

Quare gratia ex Ioanne redundat in matrem ?

POterat divina providentia ordinare , ut gra- 41.
tia immediatè ſimul matri , ac filio communicaretur ; tamen ex communi ſententia ſanctorum Patrum , gratia ſanctificans infunditur Joanni , & ex ipſo derivatur in matrem , ut dixit in expoſitione , & ſuperiori quæſtione . pro quo faciunt ibi dicta. Graviter tamen reſpondit Guerric. Guerric. Abbas ſerm.1.in nativit. Joannis, & ita ait : *Qui Propheta , & pluſquam Propheta futurus erat , imò ante prophetare , quàm profari ; prius Deum quam ſe ipſum ſentire cœperat , parentes quoque ſuos Prophetas faciebat , & in eos , qui in ſe transfuderant carnis ſubſtantiam , ſpiritus ſui , & gratiæ ſuperabundantiam refundebat.* *Quæ dantur Joanni magnam habent remunerationem.* Nota ultima verba,& gratiæ ſuperabundantiam refundebat. Joannes gratia exornabatur , ut eſſet magnus coram Domino , ideo ei communicatur gratia , ut inde tranſeat in parentes , quaſi ipſe prior ſit gratus , quàm natus, dum pro ſubſtantia corporea accepta , ſpirituale donum ac gratia ab eo in parentes redundat , ac transfunditur.

In creatione hominis decrevit Deus ipſum 42.
maximè nobilitare, & ideo dicitur : *Faciamus hominem ad imaginem , & ſimilitudinem noſtram.* At cùm ad Evæ creationem deventum eſt , *Immiſit Deus ſoporem in Adam , & tulit unam de coſtis ejus.* Geneſ.2.num.12. ex qua formatur Eva. Dum Geneſ.2. Adam dormiret , magna , & alta myſteria ei ſunt revelata , ut docet Divus Auguſtinus *lib.9. in Geneſ.ad litteram cap.*19. & jam dixi *cap.2. quæſt.*12. D.Auguſt. Sed cur hæc myſteria non alibi , ſed hic ei revelantur ? Ut in honorem Evæ Deus tanquam author naturæ , & gratiæ , magnis rebus revelatis , recompenſaret Adamo exiguum eſſe , quod

Rupert. Evæ contulerat. Rupertus in Levitic. ait : *Coſta ablata non minuitur, ſed creſcit Adamus, cùm ſociam mulierem accepit, in cujus formatione magnam cognitionem participat, ut dicat : Nunc os ex oſſibus meis.* At nota quod pro oſſe collato Evæ, ab Adamo, Deus ei gratiam confert, ac magna myſteria aperit. At Joanni aliquid excellentius datum eſt, Ambroſ. cùm de ipſo dicat D. Ambroſius hîc. *Cum eſſet repletus Spiritu ſancto, replevit & matrem.*

Quæstio XV.

Qualis fuerit Joannis exultatio?

43\. Salmeron. QUodnam genus reverentiæ Joannes in utero Chriſto Domino exhibuerit; Quidam, ut refert Salmeron *tom. 3. tract.* 10. dicunt, quod Beatiſſima Virgo viderit Joannem genuflexum coram Chriſto Domino. Alii exiſtimant, quod converterit faciem ad Chriſtum Dominum, ut ei debitum reverentiæ cultum exhiberet. Tertiò. Alii tenent, quendam eſſe corporis motum, ac tripudium. Ita Author Græcus *in Catena D.* Auth.Græ. Pagnin. *Thomæ*, & favet lectio Pagnini : *Salit infans:* Alii tandem, quod præ gaudio exultavit & in occurſum ejus exiliens geſtivit erumpere. Et hoc maxime confirmat id, quod graviter dicit Chryſoſtomus apud Metaphraſtem, & refert Surius 24. Chryſoſt. Surius. Junii. *Exultavit*, ait Chryſoſtomus, *tamquam injuſtam cuſtodiam quatiebat matricem. In clauſtra naturæ inſultabat calcibus, & clauſis labiis vociferabatur figuris, talia matri dicens : Inique facis, ô mater, quæ tardas prophetam; geſtas in utero præcurſorem Chriſti Regis; martyrem ſtringis.* Clamat Joannes contra matrem, qui ad ſuum Præcurſoris munus ab illius ventre retardabatur, *Officio corvus ponderandum.* & qui ab appropinquantis Domini conſpectu ac illius pedes oſculari impediebatur, ideo ſe martyrem appellat, *Martyrem ſtringis.*

44\. Alb.Magn. Hanc venerationem ita explicat Albert. Magnus. *Hic fuit pluſquam propheta*, ait, *quia in matris utero geſtiens, oſtendit & facto, & verbo præſentem redemptorem.* Facto, motu corporis, verbo *Opus verb. eſt, ubi verba ſunt.* Elizabeth loquela : nam per ejus linguam Joannes eructavit; vel etiam in eo, quod agnoverit, & exultaverit facto, ibi & verbo; nullum enim melius verbum, quam opus. Cùm Eleazar Abrahami ſervus reverſus eſſet è Meſopotamia cum Rebeca, ait textus : *Servus autem cuncta, quæ geſſerat narravit Iſaac*, Gen. 24. num. 66. Scilicet Geneſ.24. quomodo Deus direxerit ejus viam, eamque invenerit ad fontes aquarum. Meritò ait Caietanus. Caietan. *Mirum eſt, quod nulla mentio fit Abrahæ in hoc adventu Rebeccæ; & cùm debuiſſet ſubjungi, quod ſervus retulerit omnia Abrahæ, qui miſerat illum: ſubjectum eſt, quod retulit omnia Iſaac.* Optime ſane totius itineris, ac omnium rerum ordinem Abrahamo à quo miſſus eſt, verbis non exponit, qui factis rationem reddiderat, ſed tantùm Iſaac : ut in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis erumpat. Erat enim in agro meditationi intentus, ut communiter docent Patres.

Lucæ 1. *n.*42. Et exclamavit voce magna & dicit : Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

VERSIONES.

Syriacus.	Exclamavit alta voce, & dixit ipſi Mariæ; Benedicta tu inter mulieres, & benedictus eſt fructus, qui eſt in utero.
D. Auguſtin. Epiſt. 57. *ad Dardan.*	Beata tu inter mulieres, & beatus fructus ventris tui.
Euthymius, Arias.	Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uteri tui.
D. Hildeph. ſerm. 4. *de Aſſumpt.*	Benedicta tu inter omnes mulieres.
Radix græca.	Benedicta tu, quia benedictus filius tuus.

EXPOSITIO.

ELIZABETH Spiritu ſancto plena ratione admirationis alta voce clamat, & ait : *Benedicta tu inter mulieres*, & non enim deſiderantis, ac optantis, ſed aſſerentis ac affirmantis verba ſunt hæc, *Benedicta inter mulieres*, quia magnis donis, ac benedictionibus affecta es à Deo ſuper omnes mulieres, ut explicat Hugo Cardinalis. *Et benedictus.* Conjunctio illa, & particula cauſalis eſt, ut notat Euthymius; & facit hunc ſenſum : Inde tu benedicta quia filius tuus benedictus. 45. Hugo. Euthym.

Quæstio XVI.

Quare Elizabeth exclamaverit voce magna?

PRæſentiſſimam habebat ſanctiſſimam Virginem, & tamen alta voce profatur. Sed notat Caietanus, quod *clamaverit, modeſtia ſervata, quoniam Spiritus ſanctus nullius immoderaminis cauſa eſt.* Ad quæſtionem reſpondeo primò, cum D.Dionyſio, Carthuſiano, & Gloſſa, quod clamaverit ex plenitudine devotionis, devotio enim clamor eſt. Secundò. Hugo Cardinalis, Repleta Spiritu ſancto tacere non potuit. Tertiò. Ratione admirationis. Quartò. D. Bonaventura. *Ideo autem*, ait, *magna voce clamabat, quia illum continebat in utero, qui erat vox verbi, ſecundum quod de ipſo dicitur : Vox clamantis in deſerto.* Iſaiæ 40. Cùm Joannes plenus jam eſſet Spiritu ſancto, data occaſione non potuit contineri, quin clamaret in matre. Quintò. Prærogativæ Beatiſſimæ Virginis Mariæ magnam vocem requirunt ut, explicari aliquantulum valeant, & ita mulier exclamans dicit : *Beatus venter, qui te portavit*, Luc. 11. 46. Caiet. Carthuſ. Gloſſa. Hugo. D.Bonav. *In occaſione non eſt ſilendum.* Luc.11.

Sextò. Quæ Elizabeth dicebat, magnæ veritatis, & ponderis erant, ideo non ſummiſsè, ſed clara, & alta voce dicenda, ac publicanda fuêre. Apocal. 1. n. 10. ait Joannes. *Audivi poſt me vocem magnam tanquam tubæ dicentis, Quod vides ſcribe* 47. *Vera clara voce dicenda.*

ſcribe in libro. Hæc autem vox erat fidei, & veritatis vox. Sed quare non leniter, & ſuaviter in auribus inſonat, ſed tam rigidè, ac valide veluti tuba reſonat? Rupertus ibi: *Quia veritas fidei non in Angelis, non in occulto, ſed palàm omni mundo loqui deſiderat: rectè non per qualemcunque vocem tubæ magnam, id, quod dictum eſt, ſignificari decebat.* De quo *lib. 3. cap.... quæſt. 20.*

Rupert.

QUÆSTIO XVII.

Quare Virgo dicatur Benedicta inter mulieres?

48. RESpondeo primò, ut oſtenderetur, Elizabeth eſſe afflatam Spiritu ſancto, ſiquidem iſta, quæ Angelus dixerat, eadem repetit. Ita D. Ambroſius, *Novit*, ait, *ſermonem ſuum Spiritus ſanctus, nec unquam obliviſcitur.* Secundò. Beda, *Eadem voce Maria ab Angelo, & ab Elizabeth benedicitur, ut Angelis, & hominibus veneranda monſtretur, quia ſcilicet utriſque benedictionem attulit.* Natura Angelica, & humana magnam benedictionem, mediante Beatiſſima Virgine, aſſecuta eſt, ideo ut utraque ſe gratam exhibeat, eam benedicit. Tertiò Hugo, *Benedicta*, ait, *non ſolum inter mulieres, quia parum videretur, ſed inter benedictas majori benedictione inſignes.* Eccleſiaſt. 24. *In multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur.* Quaſi non ſolùm eſſet benedicta inter mulieres, ſed etiam inter benedictas ſecundùm legem, ut ſtatim dicam, quia inter magnos, habere ſummam laudem, valde mirabile.

Ambroſ. Beda. *Gratitudo oſtenditur.* Hugo. Eccleſ. 24. *Inter magnos magnum eſſe valdè mirabile.*

49. Quartò. Benedictio fœcunditatem, & multiplicationem filiorum includit. *Geneſ. 1. num. 28. & 22. num. 17. & 28. n. 15.* Quomodo ergo Beatiſſima Virgo, cùm unicum tantùm habeat filium, dicitur benedicta inter mulieres cùm aliæ eam ſuperent multitudine prolis? Dicimus tamen quòd licet unum genuerit filium naturalem, omnibus tamen antecellit, cùm ſit verus Deus, & homo. Deinde ex eo, quòd talem filium produxerit omnium credentium mater effecta eſt. Ita Albertus Magnus de laudibus Beatiſſimæ Virginis. *Virgo mater eſt unius hominis per generationem, omnium hominum mater per adoptionem, Virginum per imitationem.* Ex quo ſanctiſſima Deipara mater æterni Verbi eſt conſtituta, humanum genus ſibi adoptavit in filium. *Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis*, Cant. 4. n. 5. Quod de Beatiſſima Virgine exponit Rupertus, Richardus, & alii. Sed quomodo dicuntur ubera ejus duo gemelli, cùm unicum tantùm filium Jeſum Chriſtum lactaverit? Meritò ſanè: ex eo enim, quòd caput noſtrum Jeſum Chriſtum in filium habuit, nos, utpote ejus membra, in filios adoptavit. Guillelmus Abbas apud Delrium ita ait. *Porrò ex ipſo, quod ſibi magnum illum hinnuùm, id eſt, Verbum incarnatum corporaliter genuit, duos ſibi hinnulos, ſcilicet tenuiora ejus membra in utroque ſexus ſpiritualiter adoptavit. Siquidem per hoc, quòd facta eſt Verbi mater corporalis, facta eſt membrorum ejus mater ſpiritualis: per hoc, quod caput noſtrum ſecundùm carnem concepit, membra ejus lactè pietatis alendas ſuſcepit.* Et dicitur. In liliis, ut ait Richardus, quia

Chriſtus omnes ſuperat. Alb. Magn. Cantic. 4. Rupert. Richard. Guillelm. *Virgo mater omniũ credentiũ.* Richard.

odore ſuæ virginitatis extraxit Chriſtum, & odore ſuæ pietatis nos paſcit.

QUÆSTIO XVIII.

Quare dicatur fructus Virginis benedictus poſt ipſam benedictam?

SAncta Elizabeth ait: *Benedicta tu, & benedictus fructus ventris tui.* Priùs encomiis extolli Beatiſſimam Virginèm & poſtea fructum ventris ejus, ſcilicet Chriſtum Dominum. Reſpondeo, quod tanta æſtimatione appendit Deus laudes, & honores ſuæ ſanctiſſimæ matris, ut in præconiis, ac commendationibus illa primas obtineat. Viginti quatuor illi ſeniores mittebant coronas ſuas ante thronum. *Apoc. 4. n. 10.* Et quare non ante Agnum, ſed potius ante thronum? Hic Beatiſſimam Virginem præfigurabat, ut graves aſſerunt Authores; & ideo illi diadematum abjectione primò, ac peculiariter venerationem, & reverentiam exhibent. Secundò. Nota hic, quod quamvis Elizabeth multa, & perjucunda dona è manu Dei accepiſſet: ille enim eam filio fœcundavit, ac gratia replevit, illa tamen totam gratiarum actionem in Beatiſſimam Virginem refert: *Benedicta tu inter mulieres, unde hoc mihi, ut veniat?* Optime enim intellexit, quod Beatiſſima Virgine interveniente, illis omnibus eſſet cumulata bonis. Nota tertiò, quod dicitur benedicta inter mulieres, & non inter homines, quia non ſuper omnes homines eſt benedicta, cùm ſit inferior Chriſto Domino. Deinde, quia comparatio debet fieri inter res ejuſdem ſpeciei. 50.

Deus laudes matris maximè æſtimat.

QUÆSTIO XIX.

Quare Chriſtus Dominus dicatur fructus benedictus?

DIxit Elizabeth, *& Benedictus fructus ventris tui*, quod Angelus Gabriel in Annuntiatione non dixerat, quia nondum Chriſtus erat conceptus in utero virgineo, ſicut quando in Viſitatione hæc geſta ſunt. Dicitur autem Chriſtus Dominus benedictus, tum propter ſe, cùm in eo habitet omnis plenitudo divinitatis, tum etiam propter nos. Ad Eph. 1. *qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in Chriſto.* Non enim Dominus meus Jeſus ſibi retinuit benedictionem, ſed etiam nobis communicavit, ut verus Rex, & Dominus. Et nota, quod Chriſtus non dicitur Benedictus inter homines, ſicut Virgo dicitur Benedicta cum limitatione inter mulieres; ſed dicitur abſolute, & in omni genere Benedictus. Deinde, quia de Virgine ad mulieres, de creatura ad creaturam poteſt dari aliqua comparatio; de creatore autem ad creaturam nulla. 51.

Epheſ. 1. *Chriſtus nobis communicat ſuas benedictiones.*

Dicitur, *Fructus ventris tui*; quia ſine ope viri fructus iſte prodiit de utero Mariæ, ut notat Boſtrenſis. Secundò. Nomine fructus appellatur, ut fiat alluſio ad promiſſionem Davidi factam: *De fructus ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Tertiò. Ut expendit Toletus *annot. 119.* Elizabeth Chriſtum fructum vocat: hoc enim nomine confitetur in noſtram utilitatem, ac commodum,

carnem ſumpſiſſe; ſicut fructus eſt in utilitatem, & nutrimentum comedentium. *Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Jacob*, Pſal. 45. n. 5. Ubi eſt ſermo de adventu Filii Dei, in noſtram carnem; tunc dicitur, *Deus virtutum*, quia ipſas virtutes nobis dedit, & communicavit. *Suſceptor noſter Deus Jacob.* Sed quare potius hic dicitur Deus Jacob, quàm Deus Abraham, vel Iſaac? Deus Jacob eſt ille nominatus in benedictione ejus: *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini*, Gen. 27. n. 28. In adventu ſuo Deus Jacob appellatur quia in illo omnem rorem cœli, & fructum pinguedinis terræ nobis donavit. Guerricus Abbas *ſer. 2. de Annunciat.* ait: *Ab hoc ergo die* (ſcilicet adventus ejus) *Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Jacob; quia hodie eſt Dominus aſſumptio noſtra, ut inhabitet gloria in terra noſtra. Prorſus hodie benedixiſti Domine terram; nam, illam benedictam in mulieribus: hodie dediſti benignitatem Spiritus ſancti, ut terra noſtra daret benedictum fructum ventris tui.*

Pſalm. 45. *Chriſtus in noſtram utilitatē.* Gen. 27. Guerric.

Lucæ 1. *n.* 43. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

VERSIONES.

Textus Græc. Ut veniat mater illius ſummi Domini ad me.

D. Cypr. lib. 2. contra Judæos, n. 8. Unde hoc mihi contigit ut veniat, *&c.*

EXPOSITIO.

52. Ambroſ. ELIZABETH non quaſi ignorans, ut ait Ambroſius, ita loquitur; *Unde hoc mihi?* ſciebat enim, hoc totum non humani eſſe meriti, ſed divinæ gratiæ munus ideo & humilis Elizabeth dicit, *Unde hoc mihi?* veluti per admirationem; ac tanti beneficii indignam ſe judicans. Matrem Domini appellat ante partum, ut ait Theophylactus, cùm aliæ mulieres non dicantur matres, niſi poſt partum, cùm in eis ſit periculum abortûs, quod nullum erat in Beatiſſima Virgine.

Theophyl.

QUÆSTIO XX.

Quare Elizabeth tantùm adventum Virginis gratuletur?

53. CUm duæ hic viſitationes ſint factæ, una Virginis, altera Chriſti Domini in utero exiſtentis, ſolum tamen Beatiſſimæ Virginis adventum Elizabeth gratulatur. *Unde hoc mihi*, &c. Reſpondeo primò, quod tanta connexio eſt inter Chriſtum, & Virginem, ut idem ſit obſequium præſtare Beatiſſimæ Virgini, ac Chriſto Domino, uni enim ſine altero nequaquam placere poteſt. Secundò, quòd Elizabeth ſe gratam exhibuit Virginis viſitationi, Chriſti autem Domini acceſſum gratulari, Joanni commiſſum eſt, ſicut enim ille tanti myſterii, ac beneficii extitit præcurſor, ac primus prædicator, ita primus gratulator in Scriptura inventus, ſaltibus ac geſtu ſe gratum manifeſtavit. Caute dixi, *primus in Scriptura*; quia certum eſt inter Patres, quod poſt celebratum Incarnationis myſterium Beatiſſima Virgo in magnam gratiarum actionem prorupit; tamen Evangeliſta hoc prætermiſit, & primò de ſaltibus Joannis mentionem nobis facit, & poſtea de cantico Virginis. Tertiò. Joannes non ſolùm ſaltibus, ſed etiam verbis gratulatur Chriſti, ac Virginis adventui, dum per os matris ait, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus*, &c. S. Paulinus lib. 1. Epiſt. 363. *Quoniam*, ait, *temporis immaturitas iis, qui adhuc in materno utero ſunt, hoc minimè dedit, ut loqui poſſint, idcirco Baptiſtæ Redemptorem prædicare, maturantis oris organum mater commodavit.* Qui enim vult famulari, & gratificari, nec lingua, nec modus deeſt. Quartò adventum Virginis, & non Verbi gratulatur Elizabeth, quia quod Deus hominem viſitet ejusque miſeriam ſublevet, frequens eſt divinæ bonitatis conſuetudo. At quod creatura in tam ſublimi dignitate ad inferiorem veniret, valde mirum, & mirabile erat. Apparet unde Angelus Joanni magna myſteria revelans, & ait Evangeliſta; *Cecidi ad pedes ejus ut adorarem eum*, Apocal. 19. num. 10. Cur ſublimis aquila, cum Chriſtus ei ſe exhibet *primo cap.* ſublimia, & alta referans, ut referuntur *cap* 2. & 3. Cur dum vidit agnum quaſi occiſum *cap.* 4. & 5. non dicitur quod ceciderit ad pedes ejus, ut adoraret eum, ſed hoc erga Angelum cum eo loquentem, factum legimus. Magna, & abdita myſteria à Chriſto audire Joannes ſolitus erat, quod autem Angelus hoc etiam ei præſtitiſſet ſupra modum admiratione rapiebatur Joannes. Veniunt tres viri ad Abrahamum, qui erant tres Angeli, ut docent S. Auguſt. *lib. 16. de civit. cap.* 19. Gloſſa. Abulenſis, Lyran. Lyppom. & alii, quos cùm vidiſſet Abrahamus, adoravit in terram, *Geneſ.* 18. *num.* 2. & profunda humilitate cum eis peragit, *Loquar ad dominum meum cùm ſim pulvis, & cinis*, n. 27. Venit vir ad Jacob, de quo dicitur: *Ecce vir luctabatur cum eo*, Geneſ. 31. n. 24. Quod autem hic vir eſſet filius Dei, tenent Chryſoſt. Theodoret. Juſtinus, Tertull. Hilar. Ambroſius, Cyrill. & alii, apud Pereiram *ibi*. Si rectè utriusque eventus circumſtantias conſideres, facilè invenies, quod multo majorem ſubmiſſionem Abrahamus habuit cum illis tribus Angelis, quàm Jacob cum ipſo filio Dei. Nunquid tantus nepos, aut ſpiritum non ebibit; Ut minorem reverentiam exhiberet filio Dei, quàm avus Angelis? Minimè, ſed Abrahamus ſtupore plenus erat, quod Angeli ad ſuum hoſpitium, eumque viſitandum acceſſerint ac advenerint, & ita ait Caiet. *Magna veneratione honoravit illos ſigno proſtrationis in terram.*

Idem eſt Virgini de Chriſto famulari. *Joannes gratificat Incarnationis myſterium.* Paulin. *Ad gratificandum nunquam deeſt modus.* *Divina bonitas humiles viſitat, ac recreat, quod creaturæ hoc præſtet multo mirandum.* Apoc. 19. Auguſt. Gloſſa. Abulenſ. Lyran. Lyppom. Geneſ. 18. Gen. 32. Chryſoſt. Theodor. Juſtin. Tertull. Hilar. Ambr. Cyril. Pereira. Caietan.

QUÆSTIO XXI.

Quare ait Elizabeth: Unde hoc mihi?

54. REſpondeo, ut ſe indignam tantæ viſitationis oſtendat. Titus Boſtrenſ. *Cujusmodi verba*, ait, *ſuo poſtea tempore deprompturus erat Joannes, ejusmodi ferè hoc loco depromit mater illius Elizabeth: ut ille enim indignum ſe pronuntiat qui Chriſto proximè aſſiſteret, ita hæc quoque Deiparæ*

Boſtrenſis.

Deiparæ Virginis præſentia indignam ſe pronuntiat. Unde hoc mihi? *&c.* Unusquiſque ſuorum majorum ac parentum mores facile ebibit. Alia ſimilia verba his Elizabeth poſtea protulit ejus filius Joannes cum Chriſtum ad ſe venientem videret.Ego à te debeo baptizari,& venis ad me? Sed, quod eſt ad noſtrum intentum,Elizabeth, quamvis eſſet puta,& ſancta,ut de ea ait Lucas *c.1.n.6.* tamen ſe indignam,& veluti immundam judicat ad tantam præſentiam. Præcipit Deus Num. 19. n. 9. *Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra caſtro in loco puriſſimo*, &c: *Cùm laverit, qui vaccæ aſportaverit cineret veſtimenta ſua, immundus erit uſque ad veſperam.* Num. 19. 9.& 10.Sed quæro,Hîc homo erat mundus, cineres aſportabat ad locum puriſſimam, qui juxta multorum ſententiam, Sancta Sanctorum erat: quomodo ergo dicitur,quod immundus erit?Tanta erat loci puritas, & religio, ut quamvis homo aliàs eſſet purificatus,ad ejus, tamen præſentiam immundus reputabatur. Huc reſpicit D. Auguſt. relatus in Gloſſa ad citatum locum Numerorum, dum pro loco intelligit fidem catholicam, & ita ait: *Quomodo ex hoc erit immundus, qui mundus acceſſerat? Quia & hi, qui ſibi videntur mundi in fide Chriſtiani agnoſcunt,quia omnes peccaverunt, & egent gratia Dei, ut juſtificati gratis per ſanguinem ipſius.*

Unusquisque ſuorum majorum virtutes ſectatur. — Num.19. — Auguſt.

55 *Mater*,ait,*Domini mei*,ut ſic apertè,ac manifeſtè ſe famulam, & ancillam prædicet, Dominus enim relativum eſt ad ſervum.Hæc eſt Sanctorum conſuetudo,ut in aliis excellentias,ac dignitates;in ſe vero abjectiones,& humilitates recognoſcant, & ideo in Beatiſſima Virgine principatum, in ſe verò famulatum conſiderat. Secundò. Nunquam legitur,Elizabeth ſe ancillam nominare, niſi hîc modo,cùm enim ad Deum accedimus, nihil nos eſſe fatemur.Vide *c.2.n.32.q.*17.Tertiò. Matrem Domini appellat,non cognatam,imò nullius propinquitatis ac conſanguinitatis hic mentio fit. In his quæ ſunt proprii muneris, non affectus conſanguinitatis,ſed adſtrictio obligationis attendenda. Vide ſuprà *c.citato n.*21.*&* 22.

Juſti in aliis dignitates;in ſe humilitates vident.

56 *Mater Domini mei.* Dixi Caietanus. Didicit Elizabeth ab Spiritu ſancto,quod erat Mater Dei & hominis; propter naturam enim humanam dixit,*fructus ventris tui*; propter divinam, *Domini mei.* Sed quare priùs ſit mentio Chriſti Domini ſub nomine fructus,in quo natura humana denotatur & poſtea ſub Domini nomine in quo natura divina reſplendet? maximè enim gloriatur de natura humana,quæ eſt à matre.Secundò. Fructus dicit utilitatem,quam nobis contulit,ut dixi *q.*17. Et per hanc ut verus Rex maximè vult innoteſcere,plùs enim gloriatur de commodo,ac utilitate,quam ſuis communicat,quàm de majeſtate, ac gloria nominis ſui.

Caietan. — *Chriſtus vult cognoſci per utilitatem quam communicat.*

QUÆSTIO XXII.

Unde Elizabeth cognoverit Virginem eſſe matrem Dei,ac in utero ſuo Verbum Incarnatum geſtare?

57 Ratio litteralis.Divina gratia, quâ illuminata eſt Elizabeth. Secundò. Virginis præſentia divinum odorem exhalabat, ac in verbis ejus vox divini Verbi perſonabat,ut dixi ex D.Hieronym. *q.*22.Tertiò D.Bernardus.*ferm.in Nativ. Joannis*, ait, *Quis tibi indicat matrem Domini, mulier ſancta. Ut facta eſt, inquit, vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.* Virginis adventu maximè lætatur mulier annoſa,magnamque gratiam participat, Joannes etiam in utero matris clauſus uſu rationis donatus, maxime exultat, ac magnis donorum gratiis cumulatur.Merito ergoElizabeth apud ſe ut certiſſimum ſtatuit,eam eſſe matrem Dei, quæ jam larga beneficia in omnes magnos, ac parvos diffundebat.

Bernard. — *Omnibus benefacere ſignum divinitatis.*

De Dei donis, ait David, *Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in ora veſtimenti ejus*, Pſal. 132. n. 2. Per hoc unguentum Chriſti gratam ſignificari communis eſt Patrum explicatio; ſed unde colligitur tanta excellentia, ac nobilitas hujus pigmentarii,quod non ſit cujuscunque domum, ſed omnipotentis Dei præſtantiſſima gratia.Vide quid ait de illo Regius Vates quòd *deſcendit in barbam Aaron*, per quam deſignantur Apoſtoli, ac principes Eccleſiæ & minime ibi ſiſtit,*ſed deſcendit in oram veſtimenti ejus*, hoc eſt in extremos, minimos, ac noviſſimos. Et unguentum, quod non ſolùm impinguefcit, ac odore replet principes,ac magnos,ſed etiam redundantiæ ſtagnat ſuper humiles,& abjectos, nullius alterius eſſe donum niſi ſolius Dei. Franconius Abbas de gratia Dei,tom. 12. *Nec ab hoc*,inquit, *inundatione olei ſacri ora veſtimenti immunis remanere poterat, quæ licèt extrema totius veſtimenti,plenitudini firmamento erat.Barbam autem noſtri Pontificis ſuper Apoſtolis intelligimus,veſtem in reliquis credentibus, extremam veſtimenti oram,ſuper humilitate noſtra interpretari utinam verè peſſemus. Lenitatem autem olei atque pinguedinem, gratiam interpretamur Spiritus ſancti.* Vide ſuprà *c.*5.*n.*104.*& l.*2.*c.*1.*n.*86.& multis in locis de hac re.

58 Pſalm.132. — *Dei beneficia ad magnos & parvos.* — Francon.

Lucæ 1. *n.*44. Ecce enim ut facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce enim quum incidit vox ſalutationis tuæ in aures meas, gaudi magno ſubſultavit fœtus in utero meo.

Euthymius. Ecce enim ut pervenit vox ſalutationis, *&c.*

S.Greg.Thau. ſerm. 2. *de Annunt.* Exultavit infans præ jubilo in utero, *&c.*

*Fauſt.Presbyt. lib.*1.*contra Arrium.* Exultavit infans in ſpiritu.

Vatablus. Ecce enim ut edita eſt vox ſalutationis tuæ ad aures meas, ſubſiliit præ gaudio infans in utero meo.

EXPOSITIO.

ELIZABETH Spiritu ſancto plena reddit veluti rationem ab affectu;hoc maximè indicat illa particula *enim*. Quare Beatiſſimam Virginem matrem Domini appellaverat. *Exultavit infans in utero meo.* Ex præſentia Domini maximum gaudium, & lætitia redundat in ſuos. *Ecce* magnitudinem rei indicat. Et *ut facta eſt*,id eſt,ut pervenit vox tuæ ſalutationis magnitudine gaudii exultavit infans. *In gaudio*, ſeu, ut habet Syriacus, *gaudio magno*; ſoli enim juſti lætantur verè, & gaudio magno.

QUÆSTIO XXIII.

Quomodo cognoverit Elizabeth,exultare infantem ſuum?

59. CUM pueri ſæpè ſæpius ex multis, variiſque cauſis moveantur in utero, unde cognovit Elizabeth, infantem ſuum in utero exultaſſe ex
August. præſentia Domini, ac Virginis Mariæ; Reſpon-
Lyran. detur primò,cum D. Auguſt. *epiſt.* 57. *ad Darda-*
Beda. *num*,Lyrano,Beda, & aliis. *Revelante Spiritu ſancto*, ait Beda, *quo impleta erat, intellexit, quid exultatio infantis ſignificet, ſcilicet veniſſe matrem illius, cujus præcurſor erat futurus.* Secundò. Cog-
Bonavent. novit ex multitudine, ſuavitate, ac plenitudine gaudii.D.Bonavent.*Ex quo*,ait, *puer tam mirabili-*
Iſai. 22. *ter exultavit,certum eſt jam conſummatum eſſe ve-*
In ſolo Deo gaudium. *raciter,quod in Iſaia dicitur* 12.*Exulta, & lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui ſanctus Iſraël.* Solum enim gaudium,quod ex Deo eſt,undique perfectum,& plenum,eſt. Tertio. Quia, divina gratia operante,cognoſcebat, ſe ſpiritu filii
Ambr. adimpleri.Ita D.Ambroſ.l.4.de fide.*Denique*, ait, *Elizabeth ſpiritu filii replebatur, prophetant matres ſpiritu parvulorum.*

Sed quare Elizabeth prophetat ante ortum Joannis; Zacharias vero poſt ipſum? Reſpondeo quod Elizabeth Baptiſtam geſtabat in utero, ac proinde etiam illius donis ante nativitatem ditata eſt.Secundo, quod illa ad dona cœleſtia ſe diſpoſuit,viſitationem Virginis lætabunda accipiendo,
Dona cœleſtia communicantur ſe præparanti. Zacharias vero illi incredulitate ſua obſtitit. Et dona cœleſtia communicantur ſe præparanti, & non reſiſtenti. Quare vero illa, quæ conceptum occultabat, modo ſe manifeſtat? Vide ſuprà *c.*4. *quæſt. ult.*

QUÆSTIO XXIV.

Quare Iacob luctetur in utero matris, exultet verò Joannes?

90. JAcob in utero matris cum fratre luctatur, & triumphos præripit, *Geneſ.* 25. Phares, &
Temporalia pariunt bellum, cœleſtia pacem. Zaram in utero Thamar de primatûs honore præliantur; Joannes verò in ventre matris lætus exultat, & gaudet. Reſpondeo. Illi agebant de primatu,ac dignitate temporali, hîc vero de cœleſti, ac ſpirituali domo; & ubi res eſt de temporali lucro, ubi prælium, ac diſſidium viget; ubi autem de cœleſti munere,ibi unitas, pax, &
gaudium. Favet D. Chryſologus ſermone 69. in Chryſol.
fine, *Joannes*, ait, *exultat, Jacob colluctatur in utero, prudens æſtimat, quid poſſit natura divina.* Filios habuit Jacob,& Job. Inter illos verò ſumma diſcordia, bellum, & odium:ita ut dicatur de
eis circa fratrem ſuum Joſeph,Geneſ.37. numero Geneſ. 37.
4.*Videntes autem fratres ejus,quod à patre filiis cunctis plus amaretur,oderant eum, & non poterant ei quicquam pacificè loqui.* At de filiis ſanctiſſimi Job,quod concordia,& amicitia ligati erant, di-
citur Job. 1. n. 4. *Ibant filii ejus, & faciebant* Job. 1.
convivium per domos unusquisque in die ſuo. Et mittentes vocabant tres ſorores ſuas, ut comederent, & biberent cum eis. Sed cur in illis diſcordia tanta,in his vero tanta unitas? Cur in illis tam triſtis contentio,ut nec verbum pacificum haberetur, in his verò tanta jucunditas, & lætitia, ut conviviis dies tranſirent?In filiis Jacob dominandi, ac præferendi regnabat appetitus, ideo ab eis omnis pax, & lætitia exulabat. In filiis Job nulla ambitio hæreditatis paternæ,ſed prompta erat Deo ſacrificandi, obſequendi volun
tas ideo ibi pax, & gaudium. Petrus Bleſenſis in Bleſenſis.
Job ait. *Cum pro diviſione hæreditariæ ſortis frequenter ſoleat eſſe zelus, & æmulatio inter fratres, patet prudentia Job, qui ſic vitam inſtituerat filiorum, ut ſe mutua charitate diligerent, & ſe ſe ad amica convivia invitarent. Bonum ſiquidem eſt, & jucundum, habitare fratres in unum.*

QUÆSTIO XXV.

Quare de Joanne, & non de Elizabeth aſſeratur exultatio in gaudio?

DE ſolo Joanne, & non de Elizabeth dicitur
quod exultaverit gaudio magno. Reſpon- 61.
detur primò,ex D.Ambroſ. l. 2.in Lucam: *Vo-* Ambr.
cem prior Elizabeth audivit, ſed Joannes prior gratiam ſenſit. Illa naturæ ordine audivit, iſte exultavit ratione myſterii. Illa Mariæ, iſte Domini ſenſit adventum. *Gaudium juxta menſuram de bono.* Maria viſitavit Elizabeth, Chriſtus Joannem;& ſicut Joannes in tanto dono fuit prælatus,ſic etiam in cœleſtibus gratiæ benedictionibus excellentiorem locum gratiæ prophetiæ,ac gaudii adeptus eſt.Secundo. Joannes maxima neceſſitate hujus ſanctæ viſitationis laborabat utpote in peccato originali detentus; Elizabeth vero jam in via,ac juſtitia Domini incederat.*Luc.* 1.*n.*6.Et ille,qui neceſſitate opprimitur,de remedio ſibi dato ſcit maxime gaudere, & exultare. *Qui neceſſitatur exultas de bono.*
Poſt afflictionem,& laborem valde jucundum eſt
gaudium,quod dicit D.Auguſt.8. Confeſſionum, Auguſt.
c. 3. *Plus gaudet homo de ſalute deſperata animæ, & majori periculo liberata,quam ſi ſemper ei affuiſſet, quanto majus periculum fert in prælio, tamen majus eſt gaudium in triumpho? jactat tempeſtas navigantes, omnes futura morte palleſcunt; tranquillatur mare,exultant nimis, quoniam timuerunt nimis;ubique majus gaudium, moleſtia major præcedit.* *Ubi major moleſtia,ibi majus gaudium.*

Cùm Deus vellet aperire Abrahamo ſucceſ- 62.
ſuro gentis ſuæ, *Cùm Sol occumberet, ſuperirruit ſuper*

ſuper Abraham , *& horror magnus & tenebroſus*
Geneſ. 15. *invaſit eum*, Geneſ. 15. n. 12. Oſtenditur ei captivitas filiorum in Ægypto , regreſſus cum magna ſubſtantia , & multa alia bona ei promittuntur. Sed ad quid tribulatur , & anxiatur ſpiritus Prophetæ ; Ut inde gaudium ſuperveniens eſſet majus ; delectatio quæ ſuccedit triſtitiæ , maximè
Idiota. jucunda. Idiota lib. 2. de vera patientia. *Nequaquam igitur contemnenda eſt tribulatio , quæ cordis eſt ſanitas , & via recta ad vitam , tanquam ſi hoc felicitati ipſius ſtatus accreſcat.*

Lucæ 1. *n.* 45. Beata , quæ credidiſti , quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino.

VERSIONES.

Textus Græc. Beata quæ credidit , *&c.*

Syriacus. Et eo felix , quæ credidit; quia futurum eſt complementum earum rerum , quæ dictæ ſunt ei à Domino.

Arias. Et beata credens, quod erit perfectio effatis ei à Domino.

EXPOSITIO.

63. LAUDAT Elizabeth Beatam Virginem à fide , quam præſtitit Angelo. Et ai : *Beata quæ credidiſti*, ſeu ut eſt in Græco: *Beata, quæ credidit*; & idem eſt ſenſus. *Quoniam perficientur in te*, &c. Inter mirabilia ab Angelo dicta, illud duntaxat adimpletum erat : *Ecce concipies* ; alia verò adimplenda erant ; verbi gratia ? *Paries filium* , *vocabis nomen ejus* , *Jeſus* , *hic filius Altiſſimi vocabitur* : *regnabit in domo Jacob* , &c. D.
D. Gregor. Gregorius *homilia* 5. *in Ezechielem.* notat prophetiam omne tempus , præteritum , præſens , & futurum ambire ; nam Elizabeth Beatam Mariam promiſſionibus Angeli credidiſſe , de præterito cognovit ; dum matrem Domini appellat, occulta de præſenti pandit; & cùm omnia ab Angelo prædicta perficienda fore prænuntiat, de futuro prophetavit.

QUÆSTIO XXVI.

Quare Elizabeth Virginem Beatam *appellaverit ?*

64. *Deo obedire beatitudo.* Tolet. *Evitare malum alterius valde magnum.*

RESpondetur primò. Quia credidit ; Deo enim credere , & obdire , ſumma beatitudo eſt. Secundò. Toletus hîc in Comment. *Credidiſti , non ut vir meus Zacharias , qui eidem Angelo multo faciliora nuntianti non credidit , & incredulitatis pœnam adhuc mutus , & ſurdus ſuſtinet*, Ex eo enim laudat ejus fidem , quia hoc in negotio ſe non habuit , ut vir ſuus Zacharias, cujus rei pœnam ſuſtinebat : & evitare illud malum , quo aliquid laborat , maximè ei magnum apparet. Tertiò. Divinâ providentiâ ſic diſpoſitum eſt ; nam , ut notant hîc communiter Expoſitores , multi futuri erant hæretici , dicentes , quod Beatiſſima Virgo non crediderit Angelo in Annuntiatione , dum dixit ; *Quomodo fiet iſtud ?* Ut hæc impia ora obmuteſcant ideo Elizabeth fidem Virginis laudat.

Sed quare cùm Beata Virgo in Incarnatione viderit Verbi divini eſſentiam, ut ex communi ſententia dixi ſuperiori capite ; & in viſione divinæ eſſentiæ conſiſtat formaliter beatitudo, 65.
juxta D. Thomam , ac ejus diſcipulos : quare ergo Elizabeth Virginem appellat Beatam , non quia viderit Eſſentiam divinam , ſed quia crediderit ; Reſpondeo , quod Virgo viderit Eſſentiam divinam , fuiſſe quid gratuitum ex mera benevolentia divina : quod verò crediderit, maximum meritum præſtitiſſe. Et magis laudabile , ac glorioſum eſt id , quod habetur ex meritis , quam quod per benevolentiam conſequitur. Ex alio Dei conſilio Præpoſitus pincernarum oblitus eſt interpretis ſui , ſcilicet Joſeph , *Geneſ.* 40. *n.* 23. & tamen ad explicanda ſomnia Pharaonis reminiſcitur pincernarum Magiſter illius , *Geneſ.* 41. *num.* 9. ſed quare homo , à quo tot beneficia acceperat , è memoria excidit ? Ut Joſeph apud omnes eſſet maximè laudabilis , voluit Deus non ex favore , ſed ex meritis è carcere educi , & ad tantam dignitatem ſublevari. Chryſoſtomus ibi. *Oportebat* , ait *expectari tempus opportunum* , *ut majori cum gloria inde educeretur : ſequitur pincernarum magiſter* , *ſi ante ſomnia Pharaonis recordatus fuiſſet* , *fortaſſis auctoritate ſua eum liberaſſet* , *& non tam perſpicua fuiſſet aliis ejus virtus.* In hujus rei confirmationem , Nota quod Elizabeth non ſolùm dicit Virginem Beatam, quia in matrem Dei electa erat , quod erat ex gratia, ſed enim quia credidit. *Beata quæ credidiſti*, quod ex meritis proveniebat. Vide *cap.* 1. *num.* 117. & *cap.* 2. *num.* 27.

S.Thomas. *Quod merito , non gratia acquiritur , decorat.* Chryſoſt.

QUÆSTIO XXVII.

Quare tam breviter loquatur Elizabeth ?

ZAcharias ad natalem filii ſui celebrandum egregium componit canticum magnis carminibus plenum , *Lucæ* 1. *à num.* 68. Elizabeth verò paucis verſiculis ſanctificationem filii decantat. 66.
D. Ambroſius *lib.* 2. *in Lucam*, ad illa verba, *Et tu puer Propheta* , eleganter rem expendit. *Adverte*, inquit , *quàm paucis Elizabeth* , *quam multis Zacharias prophetet* , *ſed diſciplina ſervatur* ; *ut mulier diſcere magis, quæ divina ſunt ſtudeat* , *quam decere.* Secundò. Elizabeth egit de laudibus Virginis. *Benedicta tu inter mulieres* : *unde hoc mihi* ; Et ubi eſt ſermo de excellentiis Virginis, ibi pauca pro multis valent , cùm in illo (mater Domini mei) contineantur omnia. Vide ſuprà *cap.* 2. *num.* 107.

D. Ambroſ. *Laudes virginis , in maternitate recapitulantur ?*

CAPUT

CAP. VII.

Canticum Virginis.

Lucæ 1.*n*.40. Et ait Maria : Magnificat anima mea Dominum.

VERSIONES.

S. Athan. Si- *natt. lib*.1. *Hexaëmer.* Magnificat anima mea eum, qui eſt mihi dominatus.

EXPOSITIO.

1. MAXIMAS laudes ſuas ab Elizabeth audierat Beatiſſima Virgo, quas tamen omnes eximia humilitate hoc cantico ſuo in Deum tanquam in ſuum fontem refert,quod ponderans
Lyran. Lyranus,ait; *O Elizabeth , tu me magnificas ; ſed ego totum Deo attribuens ipſum magnifico in hoc carmine* , & D. Bernard. ſerm.in ſignum; *Magna*
Bernard. *quidem*,ait *præconia ; ſed devota humilia nihil ſibi paſſa retinere , in eum magis univerſa refudit , cujus in ſe beneficia laudabantur.*Notat enim D.Am-
Ambroſ. broſ.hic.*Quod,ait,ante Ioannem Elizabeth prophetavit,& Maria ante Domini generationem, hoc eſt, nativitatem,nam ſicut peccatum à mulieribus cœpit,*
Hugo. *ita etiam bonum à mulieribus inchoatur.*Ultimo notat Hugo ad illa verba.*Quomodo fiet iſtud? Quod Beatiſſima Virgo hic in ſuo cantico largius loquitur, quàm in quacumque alia actione;tota erat hic in reddendis gratiarum actionibus Deo pro beneficiis , tam ſibi , quàm univerſo populo collatis , & ideo ait, Magnificat anima mea Dominum*, id eſt. Totus meus Spiritus ſit in Deum glorificando , ac ejus bonitatem prædicando. Dixit autem non Deum, vel filium,vel Sponſum,ſed Dominum ob humilitatem,ut relatione ad Dominum ſe ancillam fateretur.

In credendis gratiis multus ſit homo.

QUÆSTIO I.

Quare in principio ſui Cantici Beatiſſima Virgo intonet : Magnificat ?

2. AD quod reſpondetur primo explanando ipſum verbum *Magnificat*, id eſt, anima mea
Euſeb. Theophyl. Bonavent. Euthym. Beda Deum magnum prædicat. Ita Euſebius Emiſſenus *hom.6.*Theophylactus , D.Bonavent. Euthymius,Beda *ſerm. 6. Temporum Adventus.* Secundo,*Magnificat anima mea Dominum* , id eſt , anima mea tot , ac tam innumeris repleta donis Deum ipſius factorem magnum prædicat , ac demonſtrat;nam ſicut magnum opus , magnum ſui declarat opificem ; ita anima mea tot gratiarum cumulata donis , magnum ſui conditorem manifeſtat, ac ſi ex nullo alio opere tantum ſibi gloriæ arrogaverit. Favet D. Baſilius *in Pſalm.29.*ad illa verba:*Exaltabo te , Domine.* Tertio. Anima mea virginitate,ac puritate , & ſanctitate Deum glorificat,ac exaltat. Ita Franconius Abbas *tom. 7. de gratia Dei.* Baſilius. Franconius

B. virgo Deum magnum declarat,

3. Quarto Origenes hom.8.in Lucam , *Si Dominus*,ait, *nec incrementum , nec decrementum recipere poteſt , qua ratione tunc Maria loquitur, Magnificat anima mea Dominum ?* Et ſolvit dubium ſupponendo , quod unusquiſque noſtrum imago Dei ſit , ac proinde ex eo quod Beatiſſima Virgo facta ſit ſuperior gratia,& ſanctitate ſuper omnes puras creaturas , inde eſt , quod faciendo grandem animam ſuam , quæ eſt imago Dei,fecerit grandem ipſum Deum. Et ideo pergit idem Origen. *Quando igitur grandem fecero imaginem, id eſt,animam meam , & magnificavero eam opere, cogitatione, ſermone , tunc imago Dei grandis efficitur,& ipſe Dominus,cujus imago eſt,in noſtra anima magnificatur. Anima igitur Mariæ primum magnificat Dominum.* Nota ultimo , quod non dixit Beatiſſima Virgo per modum imperandi, *Magnificat*,ut David dicebat ; *Lauda anima mea Dominum*,Pſal. 145.*Benedic anima mea Dominum.* Pſalm.145. Pſal.102.Sed tantum ait in tertia perſona *Magnificat anima mea*, quia David ob humanas occupationes à divinis laudibus diſtrahebatur,& ideo excitatione opus erat;at Beatiſſima Virgo ita cœleſtibus contemplationibus addicta,ac intenta erat, ut nec per momentum ſive vigilans ſive dormiens ab illis abſtineret,quapropter omnis excitatio ſupervacanea erat, ac proinde perpetuo, continuoque dicebat, *Magnificat anima mea.* Pſalm.102.

Origenes. *Qui magis eſt obligatus ſit magis in gratifica ione.* *Emergens dubium.* *Virgo Dei laudibus , ſemper intenta.*

QUÆSTIO II.

Quare ait : Anima mea.

RESpondeo primo. Ut ſignificaret, ſe non ſolùm exterioribus verbis , ut ſæpè faciunt homines,ſed etiam interioribus animæ cogitationibus,ac meditationibus Deum extollere,ita ut ore, corde & opere Deum laudaret. Secundo. Hæc phraſis eſt ſatis uſitata in Scriptura, quod divinas laudes decantare,animæ tribuatur;*Pſalm.* 33. *n.* 3. *& Pſalm.*34.*n.*9.*Pſalm.*102.*n.*1.*Pſal.*103.*n.*1. Beatiſſima autem Virgo,quamvis omnium doctrix, à communi loquendi modo noluit abſtinere.Tertio Nota,nullam puram creaturam æqualiter, ac Beatiſſimam Virginem dicere potuiſſe , *Anima mea*; nam omnis alia pura creatura, cùm ſive graviter ſive leviter,peccato ſit infecta , ei ſubdita eſt ; at Beatiſſima Virgo,cùm ab omni ordinato affectu, ac macula etiam levi eſſet immunis;integram ſuæ voluntatis habebat poteſtatem ; & ideo veriſſimè dicebat,*Anima mea.* At dices ; Beatiſſima Virgo jam Deo ſe tradiderat,& res per donationem tranſit in alterius poteſtatem;quomodo ergo ait;*Anima mea?*Tali afficiebatur gaudio , ac delectatione in eo,quod ſe in laudem Dei dederit , ac ſi per quælibet inſtantia ejusmodi oblatio eſſet recenter facta.Deinde,quia nihil melius poſſidetur, quàm id,quod Deo donamus. 4.

B. Virgo delectabatur in eo, quod ſe Deo dedicaverit.

Lucæ 1.*n.* 47. Et exultavit Spiritus meus in Deo ſalutari meo.

VER

VERSIONES.

Syriacus.	Exultavit ſpiritus meus in Deo ſervatore meo.
Textus Hebraicus.	Spiritus meus in Deo Jeſu meo.
Euthymius.	In Deo ſalvatore meo.
Ex Græco, multi leg.	Vehementer lætatus eſt Spiritus meus.

EXPOSITIO.

5. INGENTI repleta gaudio Beatiſſima Virgo ſe non potuit continere, quin externas prorumperet in laudes; hoc enim innuit verbum illud, *exultavit*, id eſt, ex rigore Grammatico, *extrà ſaltare.* Et cùm dixiſſet, *Magnificat anima mea*, de præſenti; nunc ait: *Exultavit*, de præterito, ſignificans hîc gaudium illud; quo anima ſua affecta eſt dum Chriſtum in utero concepit; & hæc conceptio gaudii tanti cauſa extitit. *In Deo.* Antea Dominum appellaverat, *Magnificat anima mea Dominum. Dominus* nomen eſt potentiæ; *Deus* verò beneficentiæ, quod clariùs expreſſit dicendo Deum Salvatorem, unde ait D. Auguſtinus in expoſitione hujus
Auguſt. Cantici: *Utrumque profeſſa eſt, & Dominum, & Salvatorem, ut pro poteſtate, quæ omni creaturæ dominatur, jure metuendum oſtenderet pro bonitate, qua miſericorditer quoſdam ſalvat, dignum dilectione demonſtraret.* Magnificat Dominum, quâ ratione potentiæ omnia ei famulari debent. Exultatio affectus eſt voluntatis. *In Deo ſalvatore*, ratione beneficentiæ. Plus amoris conciliavit miſericordia, quàm potentia.

Plus acquiritur miſericordiâ, quàm potentiâ.

6. Addidit, *ſalutari*, ſeu, ut eſt in Græco, *ſervatore*, ſeu *Salvatore*, ſeu Hebraicè, *Jeſu*, idem eſt, ac Exultavit in Deo, propter admirabile Incarnationis opus, quo Deus Salvator ſuus conſtitutus erat, & inter omnia beneficia maximum, & præcipuum.
Abac. 3. Fortaſſe alludit hic Virgo ad illud Abac. 3. n. 18. *Exultabo in Deo Jeſu meo*; quamvis multo majori cum ratione hoc dicat Beatiſſima Virgo, quia non ſolùm de natione ſua, ſed de ſuis etiam viſceribus conceptus erat Chriſtus. Et appellat ipſum *ſalvatorem*, & *ſervatorem*: quia ipſam à peccato actuali, & originali liberavit, & ſalvavit, ideo præteritum tempus appoſuit; redemptio enim Beatiſſimæ Virginis excellentiori modo, quàm noſtra, facta eſt, ut communiter dicunt Theologi, imò, ut ſuprà dixi *cap. 3. qu. 2. num. 31.* in propria perſona non contraxit debitum originalis peccati. Tandem expende illud ultimum verbum, *meo*, *in Deo ſalutari meo*, id eſt, ſpecialiter dicitur *meus*, quia ex meis viſceribus formatus. Vel, ut
Caietan. eleganter notat Caietanus, *meo*, poſſeſſionem ſignificat Salvatoris, tanquam rem propriam. Verè ergo meus eſt, ait Virgo, quoniam totum corpus ejus mediante quo ſalvat mundum, meum eſt, nullamque in eo habet partem alia pura creatura. Deinde meum appellat, univerſale beneficium ſibi proprium, & peculiare faciens. Gratus animus ob magnitudinem charitatis ſuæ ad gratias agendas commune beneficium peculiare ſibi reputat. Ita D. Paulus ad Galat. 2. n. 20. *Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.* Quod
Chryſoſt. eleganter in hunc ſenſum expendit ibi D. Chryſoſtomus: *Quid facis Paule, dum communia propria tibi vendicas.* Et notandum, ut egregiè ponderavit Hugo. Hugo Victorinus l. 4. Elucidator. c. 1. *Non tacitè prætereundum quod cùm Dominum nominaret, nil addidit; cùm verò Salvatorem diceret, non ſimpliciter Salvatorem, ſuum Salvatorem nominavit.* Dum Dominum nominat, abſolute ſine ullo addito dixit, *Magnificat anima mea Dominum.* At cùm Salvatorem appellat, ſtatim *meum* apponit, quia peculiariter ut ſuum Salvatorem eum agnoſcebat; nam mirabili modo ſuper omnes homines; eam à peccato originali redemit, ac liberavit, ut dixi *c. 3. q. 3. in fine.*

Virgo ab omni peccato immunis.

Gratus animus pro communibus beneficiis.

Galat. 2.

Virgo peculiariter redempta.

QUÆSTIO III.

Quod diſcrimen ſit inter animam, & ſpiritum?

ORitur quæſtio ex eo, quòd hic dicatur anima Deum magnificare; Spiritus vero exultare. Eſt igitur prima ſententia, quod anima ſumitur pro parte inferiori, quæ reſpicit ipſum corpus; illique omnes cum cæteris animantibus, communes miniſtrat functiones, verbi gratia, vegetare, & ſentire; ſpiritus verò ſumitur pro ſuperiori portione, qua homo Angelis aſſimilatur. Favent huic ſententiæ D. Gregorius Nyſſenus *in Epiſt. 1. ad Theſſalon. c. 5.* D. Thom. *in Epiſt. ad Hebræos, cap. 4.* D. Auguſtinus *l. 22. de Geneſ. ad litteram, c. 7.* Hugo & graves Recentiores, ut Toletus, Barradas. Et habent pro fundamento illud Apoſtoli ad Hebræos 4. n. 12. *Sermo Dei pertingens uſque ad diviſionem animæ, & ſpiritus.* Secunda ſententia tenet, quod *anima* hîc accipitur, prout denotat ipſam animam ſecundùm ſuas potentias; & ideo dicitur hæc Deum magnificare, quia omnes illius operationes Deum glorificant; ſpiritus verò hic pro voluntate ponitur; & quia lætari, & gaudere ad hanc ſpectat ideo ſcienter dixit Virgo, *Exultavit ſpiritus meus.* Ita Joannes Carthagena *l. 6. hom. 12.* 7

Greg. Nyſſ. S. Thomas. Auguſt. Hebr 4.

8. Tertia ſententia mihi probabilior eſt, quòd hic ſpiritus, & anima pro eodem ſumuntur. Ita D. Auguſt. *in expoſitione hujus Cantici.* D. Bonavent. Titus Boſtrenſis *hîc*, Janſenius, Maldonatus, & alii Eſt enim valde ſolemne apud Hebræos, ut eadem res valde diverſis variata verbis repetatur. Pſal. 2. n. 4. *Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos.* Et n. 3. *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis jugum ipſorum.* Et notat D. Auguſtinus *l. de origine animæ*, innumerabiles hujuſmodi locutiones inveniri in divinis eloquiis. Deinde in aliis ſententiis eſt ſemper gravis difficultas, cur anima dicatur hic magnificare, & ſpiritus exultare? Cùm Regius Vates Pſalm. 34. n. 9. dicat, *Anima mea exultabit in Domino; & delectabitur ſuper ſalutari ſuo.* Pſal. 2. Pſal. 34.

Quæstio IV.

An prius fuerit magnificatio, quàm exultatio?

9. QUæſtio eſt, an Beatiſſima Virgo prius Deum magnificaverit, poſteà in illo exultaverit vel è contra? D.Bonaventura exiſtimat, prius fuiſſe exultare; & ita ait S.Pater: *Quia enim ſpiritus interius exultaverat, ideo anima in voce magnificabat, & ideo exultationem de præterito, & magnificationem de præſenti ponit, quia exultatio eſt natura prior.* Quod confirmat ex Pſal. 39. n. 17. *Exultent, & lætentur in te omnes quærentes te, dicant ſemper, Magnificetur Dominus, qui diligunt ſalutare tuum.* Vult ergo S.Pater, quod Beatiſſima Virgo prius exultaverit ex Conceptione Chriſti, & poſtea voce magnificaverit. Oppoſitum verò tenent alii, quod mihi eſt probabilius quia hic licèt *anima*, & *ſpiritus* ſint idem, tamen ad intellectum pertinet magnificare, & ad voluntatem exultare. Janſenius: *Bene*, ait, *prius dixit: Magnificat; deinde, exultavit: cùm enim magnificare pertineat ad intellectivam vim, exultare verò ad voluntatem, & affectus iſte ex illo naſcitur.* Et ita ipſa priùs magnificavit Deum, & poſtea exultavit de tantis beneficiis. Deinde Beatiſſima Virgo omnia protulit ordine ſuo, & prius dixit magnificare, poſtea exultare; ergo ita evenit. Quod verò dicat, *Magnificat*, de præſenti, ex eo eſt, quia ejus ſpiritus ſemper, & continuò erat in gratiarum actione.

D. Bonav. — Pſalm. 39. — Janſenius.

Lucæ 1. *n.*48. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

VERSIONES.

Textus Græc. Apud Janſenium.	Quia reſpexit parvitatem ancillæ ſuæ. Ecce enim ex hoc nunc Beatam.
Arias.	Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.
Aliqui ex Hebræo,	Reſpexit annihilationem ancillæ ſuæ.
Syriacus.	Ecce enim ex hoc tempore beatitudinem mihi tribuent omnes generationes.
D. Hieron. in c. 8. Iſai.	Ecce enim amodo beatam.
Euthymius.	Ecce enim poſt hæc beatam.
Arabicus.	Ex hoc dabunt mihi beatitudinem omnes.

EXPOSITIO.

10. ANNECTIT cauſam ſuæ exultationis in Deo; *Quia reſpexit humilitatem.* An hic intelligat virtutem humilitatis? Quæſtione ſeq. *Reſpexit*, ait, quòd variis ſumitur modis. Primò dicitur Deus reſpicere prout omnia cognoſcit, & nihil eum latet Pſal. 112. n. 6. *Humilia reſpicit in cœlo & in terra.* Secundo. Reſpicit, aliquod acceptando opus. *Reſpexit Dominus ad Abel*, Geneſ. 4. n. 5. Tertio. Reſpicit, laborem remunerando. Quarto. Reſpicit, ab hoſtibus protegendo, Exod. 2. n. 25. *Reſpexit Deus filios Iſraël, & liberavit eos.* Quinto Reſpexit, gratiam largiendo, ac ſanctificando, Pſalm. 85. n. 16. *Reſpice in me, & miſerere mei.* Sextò. Dum approbat Deus, dicitur reſpicere, Habac. 1. n. 13. *Mundi ſunt oculi tui, ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris.* Et in hac ſignificatione illud hic accipit D. Auguſtinus ſerm. de Aſſumpt. *Quid enim eſt, dicere: Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, niſi approbavit.* Sed omnibus ex his modis bene poſſe Deum Virginem Beatam reſpicere, manifeſtum valde eſt. *Humilitatem*, ait, quia, ut teſtatur D. Dionyſius Charthuſianus. *Pro humilitate præcipuè meruit exaltari, per eamque præſertim diſpoſita eſt ad concipiendum unigenitum Dei.* Et ideo ad hanc magis exprimendam aliqui legunt, *annihilationem*, quia ita erat humilis, ut pro nihilo ſe reputaret.

Pſal. 112. — Gen. 4. — Exod. 2. — Pſalm. 85. — Habac. 1. — Auguſt. — Carthuſ.

Ecce enim ex hoc, id eſt, ex hoc tempore, quo Deus me reſpexit. Tacite hic reſpondit Elizabeth, quæ ipſam beatam prædicaverat, quia *credidit*; at Beatiſſima Virgo, ut verè humilis, totam ſuam refert beatitudinem, non in ſuam fidem, nec in aliquem ſuum actum, ſed in Deum, qui ipſam reſpexit. *Omnes generationes*, id eſt tam homines, quam Angeli, ut explicat Hugo. Sub nomine generationis etiam Angeli comprehenduntur, juxta illud; *Iſtæ ſunt generationes cœli*; ut ait D. Auguſtinus 1. *de Gen. ad litteram.* Secundo. *Generationem*, id eſt, omnes ætates. Ita Vatablus per omnium tempora Beatiſſima Virgo eſt glorificata. Tertio. Omnes generationes credentium, ſive hominum, ſive mulierum. Quarto. Omnes generationes tam fidelium, quàm infidelium, omnes enim Beatiſſimam Virginem ſummis laudibus extollunt. Pro quo aliquot teſtimonia adducunt Lyranus, & doctiſſimus Joannes Carthag. *l.* 6. *homil.* 17. Beatiſſimam Virginem his verbis vaticinatam eſſe & prophetaſſe, communis eſt ſententia Patrum. D. Baſilii, D. Hieronymi, D. Cyrilli, *in c.* 8. *Iſaiæ*, ad illa verba. *Et acceſſi ad Prophetiſſam,* &c. D. Auguſtini *l.* 17. *de civitate Dei, c. ultim.* D. Ambroſii, Lyrani, Gloſſæ, *in caput* 1. *Lucæ*, & aliorum communiter. 11.

Hugo. — D. Auguſt. — Vatabl. — Baſilius. — Hieron. — Cyrillus. — D. Auguſt. — D. Ambr. — Lyranus.

Quæstio V.

Quid nomine humilitatis *hîc intelligatur?*

EUthymius, Iſidorus, Clarus, Vatablus, Cardin. Janſenius, & Cajetanus, Noſter Beaulxames, Maldonatus, Barradas, Stella, & alii Recentiores tenent Beatiſſimam Virginem hoc loco non locutam fuiſſe de propria virtute humilitatis; ſed de ſua abjectione, parvitate, ac humili conditione: ac ſi diceret, Deus reſpexit ad exiguitatem, ſeu, ut explicat Vatablus, ad nihilitatem ancillæ ſuæ; quia ſe in nihilum appendebat. Unde ait eleganter Caietanus; *Adverte, in his B. Virginis verbis virtus humilitatis non ſignificatur* 12.

Euthym. — Clarus. — Vatablus — Beaulx. — Maldon. — Barrabas. — Janſenius. — Stella. — Caiet.

Vera humilitas opere oſtenditur. *ficatur voce, ſed exercetur opere; nam hoc eſt intima humilitatis actus, æſtimare ſe infimam, exiguam, & parvam.* Probatur hæc ſententia primò. Quia in textu Græco pro *humilitate* habetur ταπείνωσιν, quod parvitatem, ac exiguitatem propriè ſignificat, ut teſtatur Janſenius Secundò. Quia alienum eſt à vera humilitate, ſe ipſum non ſolùm humilem agnoſcere, ſed etiam profiteri, ſola enim inter virtutes humilitas ſe ipſam ignorat. Tertiò. Valde alienum videtur à Beatiſſima Virgine, ut diceret, ſuis meritis tantùm ſe beneficium conſecutam, ut mater eſſet Dei: ergo hic ſe indignam tanto beneficio declarat.

13. Communis tamen ſanctorum Patrum ſententia eſt, quòd de virtute humilitatis hîc ſermo ſit. Ita D. Auguſtinus *in expoſitione hujus Cantici, & ſerm. 2. de Aſſumptione*, Origenes *homil. 6. in Lucam*, S. Bernardus *ſermone 42. & 45. in Cantic.* D. Hildephonſus *ſerm. 1. de Aſſumptione*, D. Thomas *2. 2. quæſt. 161. art. 1.* Bonaventura *in ſpeculo B. Virgin. cap. 8.* D. Dionyſius Carthuſianus, Beda, Hugo de S. Victore *hîc* Anſbertus *in Apocal. lib. 2.* ad illa verba: *Et Angelo Smyrnæ ſcribe.* Rupertus *lib. 1. in Cantic.* Probatur primò. Quia noſtra Vulgata habet *humilitatem*; quæ vox proprie & germane ipſam virtutem ſignificat. Secundo Beatiſſima Virgo hîc loquebatur inſtinctu Spiritu ſancti magna myſteria declarando: ergo explicavit ſuæ dignitatis radicem, quæ fuit ipſa humilitas. Fundamenta contraria facilè ſolvuntur. Nomen illud Græcum ταπείνωσις, non ſolùm ſignificat parvitatem, ſed etiam veram virtutem humilitatis. Et ita *Matth. 11. num. 9.* habetur in Græco, pro eo, quòd Chriſtus de ſe teſtatur: *Mitis ſum, & humilis corde*, & 1. Petri cap. 5. num. 5. & Jacobi c. 4. num. 6. *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam* Nec ſecundùm, & tertium fundamentum obſtat; quia Beatiſſima Virgo hîc non loquebatur ex ſe, ſed ut mota ab Spiritu ſancto, ac proinde optime ſtat cum humilitate ejus, quod ſuas virtutes, & magnalia publicaret, ſicut etiam ipſe de ſe teſtatur, eſſe prædicandum Beatam: *Quia fecit mihi magna*; & hoc pacto ſæpe juſti ſuas teſtantur virtutes. David. 1. Reg. 6. n. 22. *Ero humilis in oculis meis*, Et Sponſa Cant. 1. n. 11. *Nardus mea*, id eſt, humilitas, *dedit odorem ſuum*.

Auguſt. Origen. Bernard. Hildeph. S. Thom. Bonavent. Carthuſ. Beda. Hugo. Anſbert. Rupert. Matth. 11. 1. Petri 5. Jacob. 4. 1. Reg. 6. Cantic. 2.

Quæstio VI.

Quare B. Virgo hîc loquantur per tertiam perſonam?

14. Quæſtio eſt: Cur Beatiſſima Virgo, dum de ſua agit humilitate, de ſe per tertiam perſonam loquatur, *reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ*; dum vero de ſua beatitudine tractat, in propria perſona loquatur. *Beatam me dicent?* Reſpondeo, quod modus agendi, ac loquendi debet eſſe ſtatui accommodatus, & porportionatus; dum ergo de ſua humilitate eſt ſermo, ancillam ſe vocat; at verò dum de ſua beatitudine agit, in propria perſona, tanquam vera Domina, ac mater Dei fatur; ſicut enim eſt proprium humilium ſe inter ſervos computare, propter maximam humilitatem; ita eſt proprium dominorum ſuæ excellentiam dignitatis pro viribus tueri, ac cuſtodire. Chriſtus dicebat de ſe Pſal. 21. num. 7. *Ego ſum vermis*, & Pſal. 2. num. 6. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo.* Modo vermis, modo Rex? Quomodo hæc cohærent? Pro ratione temporis: in morte, ac paſſione ſe agnoſcit vermem; in dominandi poteſtate, ac beatitudine, Regem.

Accommodandum ſtatui. Pſal. 21.

Lucæ 1. n. 49. Quia fecit mihi magna, qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus.

VERSIONES.

Syriacus.	Quia egit apud me magnifica ille, qui potens eſt.
Alia exemplaria Græca apud Ianſenium.	Quia fecit apud me magnalia ille, qui potens eſt, cujus nomen ſanctum eſt
Textus Hebraicus.	Quia fecit apud me mirabilia, ſeu miracula
Vatabl.	Quia præſtitit mihi magnifica, qui potens eſt, & cujus nomen ſanctum eſt.
S. Paulin. epiſtola 3. ad Delphin.	Fecit nobis magna qui potens eſt.
Aliqui ex Græco.	Et immaculatum nomen ejus.

EXPOSITIO.

Explicat cauſam ob quam illam Beatam dicent omnes generationes: hoc enim indicat illa particula, *quia*, ubi ex magna humilitate ſua, ut Theophylactus *in Catena aurea D. Thomæ*, demonſtrat Virgo, non per ſuam virtutem ſe beatam prædicandam: ſed cauſam aſſignat, dicens: *Quia fecit mihi magna.* Per *magna* autem hîc Patres cum D. Auguſtino in expoſitione iſtius Cantici, intelligunt celebratum Incarnationis myſterium, quod ipſa, illibata virginitate, ex Spiritu ſancto Deum conciperet, ideo magnum appellat? quia myſterium hoc ſuper omnia ineffabile eſt. Vel per *magna*, ſeu *magnalia*, ſeu *mirabilia* intelligit dona gratiæ in ſe collata. *Et hæc*, ut ait Cajet. *tanquam inexplicabilia ſigillatim hoc unico nomine cuncta comprehendit. Qui potens eſt.* Totum revocat in Dei potentiam: ut ait Titus Boſtrenſis, ut magnalia tanta in ſe facta fide credantur! nam qui hæc operatus eſt, Omnipotens eſt. Et non expendit, ut ait S. Auguſt. *in expoſitione hujus, Cantici*, quanta, aut qualis ſit hæc potentia, *Confeſſa eſt potentiam, diſcutere non præſumpſit, quia ſciri non convenit, quanta eſt, quia infinita eſt.* Et dum Virgo de ſuis agit magnalibus, ſtatim recurrit ad potentiam Dei, quia hæc maximè in illis reſplendet, ut teſtantur D. Bernard. *ſerm. ſuper Salve Regina.* Unde elegantiſſimè, & piè, ait Petrus Damianus ſerm. 1. de nativit. Mariæ. *Fecit*, inquit, *tibi magna, qui potens eſt, & data eſt tibi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: & nihil tibi impoſſibile, cui poſſibile eſt deſperatos in ſpem beatitudinis relevare:* dum pro ſe Beatiſſima virgo laudat Deum, ac ei gratias agit, ad divinam potentiam confugit, cui maxime erat obligata,

15. Theophyl. Auguſt. Cajetan. *Magnalia Virginis inexplicabilia.* Boſtrenſis. D. Auguſt. Bernard. Damian. *Magna potentia Mariæ dum intercedit.*

dum ejus precibus aliquali modo, ut ita dicam, communicabatur, ut pro quibus ipſa intercederet, ad portum ſalutis perduceret.

16. D.Auguſt. *Fecit mihi*, non in me, nec per me, ut ait Auguſtinus citatus; ſed *mihi*; *quod enim ad omnium ſalutem in ea factum eſt, hoc privilegio dilectionis, ad ejus gloriam ſingulariter eſt ordinatum.* Sicut enim omnia, quæ Deus dixit, & fecit, ad ejus gloriam referuntur: ſic omnia, quæ in noſtra reparatione lucent, in laudem Virginis cedunt. *Fecit mihi*, non nobis, nam illa lectio D.Paulini non habet fundamentum in aliquo textu, ſed fortaſſe dictum eſt per accommodationem, dum loqueretur ad fratres: *mihi*, ait, dum etiam de fructu Incarnationis, ac Redemptionis, loquitur. *Gratus animus beneficia cōmunia reputat particularia.* Gratus animus communia beneficia peculiaria reputat, ut ſe magis oblitum agnoſcat. *Et ſanctum nomen ejus.* Verbum incarnatum vel Spiritum ſanctum innuit, ut jam dicam *quæſtione ſeq.* Cur verò hîc non exprimat nomen Dei: vide infrà *num.24.& ſeqq.*

QUÆSTIO VII.

Quid S. Virgo hîc intelligat per nomen ſanctum ejus?

17. Janſenius. VAriæ ſunt ſententiæ. Prima eſt Janſenii disjungentis hoc ab antecedenti ſententia: *Qui potens eſt*; & referentis hoc ad conſequentem, *& miſericordia ejus.* Quaſi incipiat Virgo laudare Dei ſanctitatem, & miſericordiam. Hæc non videtur multum accommodata contextui. Virgo multa accepit à potente, & ſancto Deo, ſeu à Deo prout potens, & ſanctus Secundò. Alii per *nomen* accipiunt virtutem, ſeu facultatem ad aliquid efficiendum. Et ita locutus eſt Marc.9. Chriſtus Dominus Marci 9. num.37. *In nomine meo dæmonia ejicient.* Dicuntque ſenſum eſſe, Auguſt. Hugo. quòd virtus divinæ Omnipotentiæ magna fecerit Beatiſſimæ Virgini. Tertiò. D.Auguſtinus, Hugo de S. Victore per *nomen* intelligunt famam, & cognitionem Dei, ita ut ſenſus ſit; quia Deus fecerit magna Virgini, ideo ejus fama, & cognitio eſt ſancta, & ab omnibus Sanctis veneratur. Tolet. Barradas. Quartò, Toletus, Barradas, & alii per *nomen ſanctum* intelligunt Spiritum ſanctum, qui nomine ſuo Sanctus dicitur: tanquam ſi referat Virgo ſermonem ad id, quod Angelus dixerat: *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi, & Spiritus ſanctus ſuperveniet in te. Qui potens eſt*, id eſt, virtus, ſeu potentia Altiſſimi obumbrabit mihi. Et ſanctum nomen ejus, id eſt, Spiritus ſanctus in me ſuperveniet.

18. D.Bonavent. Verratus. Beaulxam. Quintò. Mihi probabilior videtur expoſitio, quam tradunt Divus Bonaventura, noſter Verratus *lib.de incarnatione, tom.2.cap.4.* & Beaulxames *hîc* quòd per *nomen ſanctum* intelligitur Verbum Incarnatum; expreſsè enim vocatur nomen ab Iſai.30. Iſaia 30.num.27. *Ecce nomen Domini venit de longinquo.* Ac ſi dicat Virgo: Pater mihi fecit magna per filium, per quem fecit omnia. Et meritò hoc Verbum Incarnatum, ſeu nomen appellat ſanctum; nam, ut ait Beda, Sanctus idem eſt, ac ſeparatus, ſeu ſegregatus ab omni immunditia; Chriſtus autem Dominus dicitur à D. Paulo ſegregatus à peccatoribus. Euthym. Euthymius, *Sanctum*, id eſt, magnum Theophylactus, id eſt, impollutum, & Theoph. incontaminatum. Auguſtinus, id eſt, venerabile, D.Auguſt. dici putant: quia in Incarnatione maximè reſplenduit Verbi magnitudo, puritas, ac veneratio exhibita ab Angelis. Et ideo Beatiſſima Virgo priùs poſuit potentem, & poſteriùs ſanctum; quia *Potentiæ cum ſanctitate.* Pater eſt prior origine Filio. Et obiter nota, quòd meritò conjunxit potentiam cum ſanctitate, poteſtas enim ſine ſanctitate inutilis eſt, & utraque difficiliter in omnibus reperitur, ut probat D. Ambroſius in Apologia David, cap.3. *Lubricus* Ambroſ. *locus eſt regnum, adeo, ut in eo collocatus ſanctus David in adulterium lapſus ſit.* Ita Ille.

Lucæ 1.n.50. Et miſericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

VERSIONES.

Syriacus. Et miſericordia ejus in ætates, & generationes ſuper omnes, qui timent ipſum.

Text.Hebraicus. Et miſericordia ejus in perpetuo, ſeu in æternum religiosè colentibus eum.

Vatabl. Et miſericordia ejus in progeniem & progeniem.

Orig. hom.8. in Lucam. Timentibus eum fecit victoriam.

EXPOSITIO.

HÆc eſt ſecunda pars Cantici, in 19. qua pro beneficiis populo collatis gratias exhibet Virgo: nam, ut ait Bernonius Abbas. *Non ſoli mihi, in-* Bernonius. *quit Virgo, fecit magna, qui potens eſt: ſed etiam in omni gente, & progenie: qui timet Deum, & operatur Juſtitiam, acceptus eſt illi.* Textus. *Et miſericordia ejus*, per quam aliqui hîc intelligunt beneficia, quæ Deus liberali manu omni populo Judæorum ac eorum parentibus contulit, à quibus Beatiſſima Vergo incipit gratias referre, & poſtea devenit ad myſterium Incarnationis. *Fecit potentiam.* Tamen D. Auguſtinus in expoſitione Cantici. Titus Boſtrenſis, S.Bonavent. Lyranus, Hugo, *hîc* per *miſericordiam* intelligunt Verbum Incarnatum, hoc enim dicitur miſericordia, Pſal.84. *Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam.* Et hoc inde probabilius, quia de ipſo myſterio Incarnationis hîc tractabat virgo: *A progenie in progenies.* Cardinalis Hugo ita explicat, quod hæc miſericordia Incarnationis ſe communicavit à progenie Judæorum in progenies Gentium. Theophylactus. *Conſequuntur miſericordiam in generationem, & generationem, id eſt, in præſenti ſæculo, & in æternum, nam hic centuplum accipiunt, & illic longè ampliùs.* Tamen Origenes *homil.8. in Lucam*, Cajetanus, & alii longè probabilius intelligunt hîc, quòd iſta miſericordia Incarnationis extendatur ad omnem ſucceſſionem generationum, ſive præteritam, ſive futuram, ſive præſentem, ſive Judæorum, ſive Gentilium; nam hæc miſericordia eſt veluti fluvius inundans, qui ad omnes

D Auguſt. Boſtrenſis. Bonavent. Lyran. Hugo. Pſal.84. Hugo. Theoph. Origen. Cajetan.

ſe

Auguſt. ſe extendit. *Timentibus eum*; non uni ſingulariter ait hic D. Auguſtinus, ſed omnibus timentibus eum. De hoc vide ſequentes quæſtiones.

QUÆSTIO VIII.

De quo timore hîc ſit ſermo?

20. S. Thom. *Quotuplex ſit timor.* PRo quo notandum ex D. Thom. 22. *quæſt.* 19. *in corpore*, quòd timor, vel eſt humanus, vel ſervilis, vel initialis, vel filialis. Humanus, ſeu mundanus eſt propter mala temporalia. Servilis, quando aliquis timet peccata ob pœnam eis annexam. Initialis, de quo dicitur, *Initium ſapientiæ timor Domini*, eſt, quando aliquis eſt in ſtatu incipientium; & ſimul timet culpam, & pœnam. Timor verò filialis, & ſeu caſtus, eſt, quo aliquis timet culpam; quia eſt offenſa Dei. Hic autem timor filialis, eſt etiam reverentialis, quo Beatus in omnibus ſe cognoſcit inferiorem divinæ majeſtati, & non audet accedere. De quo vide Suarium Suar. *tom.* 1. *ad* 3. *part. diſput.* 20. *ſect.* 2. § *Quocirca.* Hic autem timor, cùm ſit donum Spiritus ſancti ſimul cum aliis illius donis infunditur juſtis ſimultanee cum gratia, & cæteris virtutum habitibus. Ita D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 67. *per totum.* Richardus, & D. Bonaventura *in* 1. *diſt.* 24. Henriquius *quodlibet.* 64. *quæſt.* 25. D. Thom. Richard. Bonavent. Henriq.

21. Ad noſtram quæſtionem. Dum Virgo ait, *Timentibus eum*, ſermonem eſſe de timore ſervili exiſtimavit Hugo de S. Victore *in expoſitione hujus Cantici.* At probabilius dicendum eſt cum Dionyſio Cathuſiano, Lyrano, Caietano, Noſtro Beaulxam, locum eſſe explicandum de timore filiali, qui eſt ex perfecta charitate; quia licet miſericordia Dei, quoad ſufficientiam in omnes ſe diffundat; tamen quoad efficaciam, & conſummatam, ac finalem ſanctificationem, ad juſtos ſe extendit, qui ipſum timore filiali timent. Et hac de cauſa Beatiſſima Virgo non dixit, *Miſericordia ejus à progenie, in progeniem ſolùm*: cum ſæpe omnes homines, & etiam non timentes Deum multos effectus divinæ miſericordiæ ſentiant. Tamen limitavit quoad timentes, ſubintelligendo timorem filialem; hi enim non ſolùm quoad ſufficientiam, ut alii, ſed etiam quoad efficaciam fructum miſericordiæ Incarnationis conſequuntur. Et hoc pacto etiam loquitur Regius Propheta Pſal. 102. num. 11. *Miſericordia Domini ab æterno uſque in æternum ſuper timentes eum.* Et Malach. c. 4. n. 2. *Orietur ſol juſtitiæ vobis timentibus nomen meum.* Hug de S. Victor. Carthuſ. Lyran. Caiet. Beaulx. Pſal. 102. Malach. 4.

QUÆSTIO IX.

Quare miſericordia hîc promittatur timentibus, & non credentibus, ſeu diligentibus?

22. Janſenius. REſpondet primò Janſenius: *Aptè dicit potius timentibus, quàm obedientibus ei, aut diligentibus eum: quia prius de Dei potentia, & ſanctitate cecinit, quibus reſpondet in nobis timor, & reverentia Dei* Secundò reſpondeo, quod, cùm ex miſericordia Dei ſæpe aſſueſcant pravi homines arripere anſam licentioſiùs vivendi; ideo ait virgo, quod miſericordia derivabitur in timentes eum, illos nempe, qui ex ipſa benignitate ſumunt occaſionem non contemnendi, ſeu non offendendi, ſed potiùs timendi Deum, & hi fructus hujus miſericordiæ Incarnationis percipient. Tertiò. Timor filialis, ac reverentialis dicit, ac importat reverentiam, ac venerationem erga Deum: illi ergo, non qui inſoleſcunt, ſed qui tanquam grati filii divina beneficia honorant, cultu, ac magna obſervantia proſequuntur, hi illorum fructibus ditantur. *Miſericordia non contemnentibus.* *Beneficia in venerātes.*

QUÆSTIO X.

Quare hîc dirigatur ſermo ad Dei potentiam, & ſanctitatem?

CUr, dum in hoc cantico de ſe loquitur Beatiſſima Virgo, ſermonem ſuum ad Dei potentiam, & ſanctitatem dirigit: *Quia fecit mihi magna, qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus*; dum verò de nobis agit, ad miſericordiam recurrit; *& miſericordia ejus*, &c. Reſpondeo quod opera quæ Deus in nobis exercuit, fuerunt ex ſumma miſericordia ſua, ut à noſtra nos ſublevaret miſeria; hic eſt enim effectus miſericordiæ, ut ait D. Thomas 5. *part. quæſt.* 21. *art.* 3. & ut nos Deo reconciliaret: at quæ in Virgine facta ſunt, à manu totius Omnipotentis Dei venerunt, ut quod ipſa, ut ait Titus Epiſcopus *in Catena S. Thomæ*, nutu Dei ſupra naturam, manens illibata Deum conciperet, & pareret. Et quòd ipſa ſuperans in gratia, ſanctitate, ac gloria omnem puram creaturam, ſive humanam, ſive Angelicam proximè ad Deum accederet, ſolùm infinita Dei ſanctitas valuit efficere. Unde eleganter ait D. Cyprianus, quòd extitit Beatiſſimæ Virginis Mariæ partus, cumulus gratiæ omnium miraculorum, quæ unquam omnipotentia divina edidit, aut in omnem æternitatem edet, maximúmque, auguſtiſſimum, & ſacratiſſimū prodigium. Quod argumentum aliis ſanctorum Patrum teſtimoniis ſatis docte proſequitur Benedictus Fernandes *in Geneſ. cap.* 3. *ſect.* 36. *num.* 36. 23. D. Thom. Titus. Cyprian. *In partu Virginis cumulus omnium miraculorum.* Benedict.

Luc. 1. *n.* 15. Fecit potentiam in brachio ſuo: diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.

VERSIONES.

Syriacus.	Fecit victoriam brachio ſuo: & diſſipavit ſuperbos mente cordis ipſorum.
Vatablus.	Exercuit potentiam brachio ſuo: diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum.
Pagninus & Arias.	Fecit robur in brachio ſuo.
Textus Hebr. & Euth.	Præſtitit robur per brachium ſuum.
Aliqua Græca exemplaria.	Fecit imperium brachio ſuo.
Arabus.	Fecit virtutem in brachio ſuo.

EXPOSITIO.

24. Tolet. Maldon. Ambr. Euthym. Euſebius.

ALiqui Recentiores, ut Toletus, & Maldonatus cum Euthymio, & Euſebio Emiſſeno, præſentem locum cum duobus ſequentibus carminibus intelligunt de mirabilibus factis populo Iſraëlitico, ac de egreſſu ab Ægypto, *brachium* enim Hæbræorum idiomate potentiam ſignificat; *Pſal.*10. *num.*15. & 36.*num.* 17. & 43.*num.*4. & reddit hunc ſenſum: Potenter manu ſua rem geſſit. Communis, & vera expoſitio per *brachium* intelligit Verbum Dei Incarnatum. Ita Gloſſa Interlinealis, D. Auguſtinus in expoſitione hujus Cantici. *Ibidem* Bernonius Abbas, S. Paulinus *Epiſtola* 1. *ad Aprum*, S. Fulgentius, *lib.*3. *Tym.* S. Cyrillus *lib.* 8. *in Joan.* Theophylactus, S. Bonaventura, Hugo, Caietanus, & alii multi *hîc*. Et valde frequenter in ſacris litteris per *brachium* Dei, Verbum divinum Incarnatum intelligitur, Pſal. 70. num. 27. *Donec annuntiem brachium generationi omni, quæ ventura eſt*, Iſai. 40. num. 10. *Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium ejus dominabitur.* Joannes Evangeliſta *cap.*12.*n.*3. in hoc ſenſu intelligit verba Iſaiæ, *Et brachium Domini, cui revelatum eſt.* Et metaphora ſtat in multis; nam ſicut brachium procedit à corpore, ita Filius à Patre; & ſicut corpus per brachium operatur, ita Pater omnia per Filium fecit. Deinde alia dicuntur opera manuum, digitorum, ſeu unius digiti Dei. *Opera manuum tuarum ſunt cœli.* Pſal. 101. num. 26. *Quoniam videbo cœlos opera digitorum tuorum*, Pſal. 8. num. 4. & de mirabilibus factis in Ægypto dicitur, *digitus Dei eſt hîc*, Exod. 8. num. 19. At Incarnatio cùm opus fuerit majoris negotii, integro Dei brachio opus fuit, & quod de Incarnatione loquatur Virgo, inde fit manifeſtum, quia ipſa in hoc cantico tota huic myſterio erat intenta.

Interlin. Auguſt. Bernonius. Paulin. Fulgent. Cyrill. Theophyl. Bonavent. Hugo. Cietan. Pſalm. 70. Iſaiæ 40. Pſal. 101. Pſalm 8. Exod. 9.

25. *Fecit*, ait, Author Græcus legit, *Faciet*, de futuro, more prophetico, qui de re futura tanta certitudine loquebantur, ac ſi res jam eſſet præterita. Ita Lyranus, D. Anſelmus apud Sixtum Senen. *l.*4. Vel *fecit*, legit Græcus de præterito, per ordinem ad ipſum myſterium jam factum in utero Virginis; & jam radicaliter, ut ait Caietanus in ordine ad cætera facienda. *Potentiam*, quæ in multis reſplendet in Incarnatione; ut duæ naturæ diſtantiſſimæ, humana, & divina, eſſent conjunctæ in eodem ſuppoſito. Quod fuit opus ſummæ potentiæ Dei ut latè explicat D. Thomas *opuſc.*50.*art.*1. Et tandem in natura aſſumpta fecit potentiam, ſeu robur fortitudinis, & operis, ſermonis, ac univerſalis dominii, & totius juſtitiæ & gratiæ.

Auth. Græc. Lyran. Anſelm. Caiet. S. Thom.

26. *Diſperſit ſuperbos*, ſeu *diſſipavit ſuperbos*, id eſt, dæmones. Ita D. Auguſtinus *in expoſitione hujus Cantici*, D. Bonaventura, Hugo, Victorinus. Vel intelligit Judæos, ita idem Auguſtinus, Theophylactus. Tamen Joannes Carthagena *lib.*6. *homil.*12. de hæreticis ſermonem opinatur. Tandem per *ſuperbos* intelligunt peccatores hujus ſæculi, D. Bonaventura, Carthuſianus, & author Græcus *in Catena.* Hos enim omnes virtute, ac potentia Chriſti diſſipavit, ac de eis omnibus reportavit victoriam. *Superbos*, ait, quia, ut inquit Cajetanus, *cùm cætera vitia fugiant, ſola ſuperbia ſe opponit Deo, & propterea actio Jeſu Chriſti in totum genus perſeverantium in iniquitate deſcribitur à capitibus eorum ſuperbis.* Textus, *Mente cordis ſui* D. Auguſtin. in expoſitione Cantici. illud reciprocum *ſui* ad Deum refert, id eſt, alto conſilio ſuo illos diſſipavit. Sed obſtat lectio Græca; quæ habet *cordis ipſorum.* Communis ſenſus eſt, quòd iſtos peccatores tumentes diſſipavit à cogitationibus ſuis, dum diverſum exitum habuerunt ab eo, quem ipſi putabant.

D Auguſt. Bonavent. Hug. Vict. Auguſt. Theophyl. Carthag. Bonavent. Carthuſ. Auth. Græc. Caiet. *Incarnatio opus omnipotentiæ.* D. Auguſt. *Superbia Deo reſiſtit.*

QUÆSTIO XI.

Quare Deus ſemel tantùm nominetur in hoc Cantico?

27. QUæſtio eſt: Cur Beatiſſima Virgo ſolùm in principio hujus Cantici Deum nominavit, *In Deo ſalutari meo*; & in toto progreſſu uſque ad finem ſubticuit, & in unoquoque carmine ſemper illum ſubintellexit, ſemel, & iterum. *Fecit mihi magna: Fecit potentiam in brachio ſuo*, id eſt, Deus fecit mihi magna, Deus fecit potentiam, cur ergo nomen Dei non exprimit ſacratiſſima Virgo; Reſpondent primò, quòd in principio Deum nominavit, ut eſſet evidenter notum, quod de illo loquebatur; in cæteris verò illum nominavit quadam figura oratoria, quæ majorem habet gratiam, & ideò variis, & honorificis titulis eum deſcripſit. Secundò. In principio nominavit ob rationem datam; in reliquis omnibus nomen Dei nõ expreſſit, ſed ſubintellexit ob ſuam profundam humilitatem, & magnam erga nomen illud reverentiam; quia ſe reputabat indignam, ut ipſum Dei nomen frequenter ore tractaret. Conſidera ex hoc, quanta puritas tibi ſibi ſit neceſſaria, qui ad Euchariſtiam accedis, ubi non Dei nomen, ſed ipſum realiter ore ſumis. Notat Genebrardus ad initium explanationis, *cap.*1.*Cantic.* & Ludovicus Sotomaior *in præfatis pag.* 19. & Bherlogus *tom.*1. *in Cantica, Antiloq.*7.*ſect.*6. *num.*57. quòd in toto Canticorum libro nomen Dei non ponitur, & relicta eorum ſolutione, quod nomen Dei ibi veluti ſub hieroglyphico, v.g. ſub nomine Regis, ſponſi, dilecti continetur, ſicut & Eccleſia ſub nomine columbæ, ac ſponſæ, dico tamen ad rem noſtram, quod dilecta anima tantam puritatem, ac reverentiam agnoſcebat in ſanctiſſimo Dei nomine, ut nec ore illud aſſumere, ac pronuntiare auderet; tu autem qui accedis non ſolùm ad nomen Dei dicendum, ſed etiam ad ejus ſacratiſſimam carnem guſtandam, conſidera quanta præparatione, ac puritate, debes accedere.

Quãta reverentia ad Euchariſtia. Genebr. Sotomaior. Bherlog. *Cur in Cãticorum libro non ponitur nomen Dei.* *Quãta puritate accedendum eſt ad Euchariſtiã.*

QUÆSTIO XI.

Quare in ſupplicio peccatorum fiat hîc mentio depotentia?

28. QUæritur: Quare, dum eſt ſermo de miſericordia erga timentes Deum, ſuperiori verſu nulla fit potentiæ, vel roboris; maximè verò, dum agitur de ſupplicio peccatorum in hoc carmine; Reſpondetur, quòd ut Chriſtus Dominus ſui timentibus diffundat divitias miſericordiæ ſponte, ac naturali propenſione volat ad peccatores autem diſpergendos, ac ſupplicio multandos, quodammodo invitus pertrahit

Deus propenſus ad miſericordiã, difficilis ad ſupplicium.

pertrahit,ita ut opus fuerit,ut æternus Pater bra-
Theophyl. chio ſuo,id eſt,Filio ſuo potentiam,robur,ac vim inferret. Et ad hunc ſenſum videtur loqui Theophyl.*Fecit*,ait,*robur,& virtutem,ac potentiam contra naturam Deus in Filio ſuo , & diſperdit Dominus ſuperbos*.Expende illud,*contra naturam*, id eſt, opus contra ſuam inclinationem, ac voluntatem. Ut ſic ſupplicium inferendum appellatur ab I-
Iſai. 28. ſaia c.28.n.21. *Opus alienum ab eo, peregrinum o-*
Hieron. *pus ab eo*.D.Hieron. in Gloſſa.*Opus proprium Dei eſt miſereri,parcere,condonare ; non ſuum ,ſed alienum eſt iraſci,punire.*

Lucæ 1.*n*.51. Depoſuit potentes de ſede , & exaltavit humiles.

VERSIONES.

Syriacus. Deturbavit potentes de cathedris , & exaltavit humiles.

Vatablus. Detraxit potentes de ſoliis, & evexit humiles.

Arias. Detraxit potentes de thronis.

Beaulxam. ex Græco. Depoſuit primores,ſeu magiſtratus de ſede.

Janſenius . ex Græco. Et exaltavit viles.

EXPOSITIO.

29. ALiqui , ut jam dixi ſuperiori expoſitione intelligunt hoc de populo Judaico , quem Deus eduxit de ergaſtulo Ægyptiorum. Alii hoc referunt ad Saulem,quem Deus detraxit de ſolio,
Euthym. & exaltavit humilem Davidem.Euthymius,& Be-
Beda. da exiſtimant,nullum hic denotari tempus , ſive præteritum , ſive futurum, ſed tantùm ſignificari id,quod Deus facere poſſit,ac ſoleat.Et hoc mo-
2.Reg. 2. do loquitur Anna in Cantico 1.Reg.2.n. 8. *Suſcitat de pulvere egenum*.Sed,ut jam ſæpe dixi,Beatiſſima Virgo in hoc Cantico tota erat intenta myſterio Incarnationis. Et ideo *Depoſuit* pro *de-*
Interlin. *ponet*,ut ait Interlinealis, vel vide ſuperiorem ex-
Auguſt. poſitionem.Per *potentes*,D.Auguſt, Theophylact.
Theophil. Author Græcus *in Catena* intelligunt Dæmones,
Græcus. qui ante Chriſti adventum in mundo regnabant: duriſſimum ſupplicium erat , ut dæmones aſſueti imperio,à ſede deponerentur,& humiles ad illam ſublevarentur.Vel etiam intelligunt Judæos , & Phariſæos,qui lege,& Prophetis erant potentes, & ſedebant ſuper Cathedram Moſis : vel etiam intelliguntur tyranni,qui opprimunt juſtos. Per *humiles*,Apoſtolos,tanquam Principes orbis terrarum,vel Gentiles , quos per confeſſionem fidei ad dona gratiæ,& gloriæ ſublimavit.

Durum in ſedem à qua cecidiſti,eligi inimicum.

Lucæ 2.*n*.58. Eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes.

VERSIONES.

Græcus. Famelicos ſaturavit.

Syriacus. Eſurientes ſaturavit bonis.

Vatablus. Et divites ablegavit inanes.

EXPOSITIO.

EPiscopus Chriſtopolitanus per *divites* Angelos ſubintelligit qui è cœlo ceciderunt. 30.
Chryſoſt. Per *Eſurientes* Juſtos , qui ad eorum ſedes ſublevati ſunt. Toletus per *Eſurientes* intelligit Ju- Tolet.
dæos,dum per deſertum ambulabant , ut ait Regius Vates Pſal. 106. n. 5. *Eſurientes, & ſitientes,* Pſalm.106.
anima eorum in ipſis defecit. Per *divites* verò idololatras,terræ pinguedine fluentes,à qua ſunt expulſi.Theophylact.per *Eſurientes* accipit Gentiles Theophil.
divinæ legis , ac Scripturarum fame tabeſcentes quos tamen Dominus replevit bonis:Et per *divites* Judæos intelligit , divina illuſtratione valde locupletes,quos tamen Dominus dimiſit vacuos. D.Dionyſ.Carthuſ.Titus Boſtrenſis,Hugo per *E-* Carthuſ.
ſurientes intelligunt Juſtos , qui ſemper eſuriunt Boſtrenſis.
repleri ſpirituali dulcedine,ac divinis bonis; imò Hugo.
per *Eſurientes* ſunt aliqui,qui intelligunt Juſtos, dum norunt ſpiritualia bona in Euchariſtia incluſa eſurire . Utraque expoſitio probabilis, ſed inde famelici tanta pinguedine bonorum replebuntur.D.Gregor.Thaumat.ſerm.2.de Annuntia. Thaumat.
Humiles , inquit , *qui ex gentium populis juſtitiam exercebant exaltati ſunt , & divinæ cognitionis famem qua detinebantur,oſtendentes ,divinum verbum ſicut Chananæa micas,deprecabantur , & propterea divinorum myſteriorum repleti ſunt divitiis*.Quamvis gentes maxima fame laborarent , quia tamen ex humilitate veluti mulier Chananæa.*Matt.* 15. *n*.27.divinæ cognitionis micas appetebant, ideo ex Dei præſentia in Incarnatione,magna pinguedine cœleſtium donorum imbutæ,ac repletæ ſunt.

Humiles replentur bonis.

Per *divites* verò ſuperbos intelligunt, qui cum 31.
ſe exiſtiment locupletatos his bonis terrenis, neſciunt,ac non poſſunt deſiderare, & eſurire cœleſtia bona,& ideo repleri nequeunt.Ita ait S. Aug. Auguſt.
in expoſitione hujus Cantici,intelligendo per eſurientes humiles,per divites vero ſuperbos. Et in Pſ.21.ita inquit,*Divites non ſaturabuntur, quia non eſurient*.S.Paul.*epiſt*.10.*ad Severum*,intelligit per Paulin.
Eſurientes pauperes voluntarios ; qui ſponte relinquunt bona temporalia;per *divites* verò,qui rebus temporalibus abundant.Et hæc mihi videtur Hugo.
probabilior expoſitio.Maldon. verò per *Eſurientes* intelligit quoſcumque pauperes.Sed Beatiſſima Virgo loquebatur tantùm in ordine ſpirituali *Replevit bonis.Non dicitur*,ait Hugo,*quibus, ut in-* Maldon.
telligatur omnibus gratiæ,& gloriæ,ac ſpiritualis intelligentiæ Et divites ablegavit inanes quos vacuos dimittebat,à ſe exules,atque diſtantes expulſit.

Bona cœleſtia inexplicabilia.

Lucæ 1. *n*.54. Suſcepit Iſraël puerum ſuum : recordatus miſericordiæ ſuæ.

VERSIONES.

Syriacus. Adjuvit Iſraël ſervum ſuum

Euthymius. Auxiliatus eſt Iſraël puero ſuo ; ut memor eſſet miſericordiæ.

Beaulxam. ex Græco. Extenſa manu ſuſtinuit cadentem Iſraël puerũ ſuũ.

Text. Hebraicus. Ut oſtenderet ſe memorem promiſſionis ſuæ.

Caietan. Ianſen. Arias. Recordari miſericordiæ ſuæ.

Vatablus. Recordatione miſericordiæ ſuæ.

EXPOSITIO.

32. POſtquam ſanctiſſima Virgo declaravit opera gratiæ, miſericordiæ; ac juſtitiæ novi Teſtamenti; veteris adimpletionem ſubjungit conſummatam in hoc Incarnationis myſterio, *Suſcepit Iſraël*, id eſt, auxiliatus eſt Deus ſeu protexit, hanc enim vim habet in ſua radice. Aliqui hic per *Iſraël* intelligunt Gentiles, quibus favet Theophylact. Iſraël enim, id eſt, videns Deum & in hoc ſenſu populus Chriſtianus dicitur Iſraëliticus, quia oculo fidei Deum videt. Sed cum hoc obſtant ſequentia verba: *Sicut locutus eſt ad patres noſtros*, ubi expreſſe ſermo dirigitur ad populum Judaicum, ut tenent communiter Patres. Hugo ita explicat hæc verba, *Suſcepit Iſraël*, id eſt, populus Judaicus ſuſcepit puerum ſuum Jeſum ſibi promiſſum. Sed hoc obſtat cum communi expoſitione, & cum germana radice, quæ Iſraël conjungit cum puero ſuo. Theoph. Hugo.

33. Communis ergo ſententia eſt, quod Deus induendo carnem humanam, de hoc enim myſterio loquebatur Virgo, auxiliatus eſt ſervo ſuo Iſraël. Dicitur puer; quia erat valde debilis in fide, vel rudis in myſteriis ſupernaturalibus. *Recordatus miſericordiæ ſuæ.* Et quamvis in Deo propriè nec ſit oblivio, nec recordatio; Scriptura tamen loquitur more humano, quia dum homo adimplet id, quod multo antea promiſerat, dicitur recordari. Et nota cum D. Bonavent. hic, quòd primò primittitur promiſſionis impletio quæ facta eſt, dum Deus incarnando ſuſcepit Iſraël, & poſtea ſequenti carmine de promiſſione eſt ſermo. *Sicut locutus eſt*, &c. Quia ex divina veritate tam conjunctum eſt unum cum altero, ut adimpletio operis antecedat quodammodo illius promiſſionem.

Populus Judaicus debilis in fide.

Adimpletio antecedit promiſſionem Dei.

Lucæ 1. *n.* 55. Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham, & ſemini ejus in ſæcula.

VERSIONES.

Syriacus. Sicut locutus eſt cum patribus noſtris cum Abrahamo, & ſemine ejus in ſæculum.

Textus Hebraicus. Sicut promiſit patribus noſtris Abrahæ, & ſemini ejus ad perpetuitatem.

Vatablus. Locutus eſt patribus noſtris Abrahæ, & ſemini ejus in ævum.

EXPOSITIO.

34. DEclarat recordationem miſericordiæ in eo, quod adimplevit de adventu Meſſiæ, id quod multo antea locutus erat ſeu promiſerat Judæorum parentibus Abraham. Iſaac, Jacob, David. Expreſſis autem Abraham, quia ei primum Chriſtus promiſſus fuerat. *Et ſemini ejus*, loquitur de poſteritate non carnali, ſed ſpirituali ſecundum fidem, Rom. 9. n. 8. *Non qui filii carnis, hi filii ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine.* Et hoc in ſæculum, ſeu in perpetuum promiſit. Rom. 9.

QUÆSTIO XIII.

Quomodo hic textus conſtruendus ſit?

CIrca conſtructionem hujus textus eſt tota difficultas, cùm dicat, *Sicut locutus eſt ad patres noſtros*, commutata cauſa addat; *Abraham & ſemini ejus.* Ideo Salmeron, & alii recentiores connectunt hanc ultimam ſententiam cum ſuperiori, & legunt; Recordatus miſericordiæ ſuæ Abrahæ, & ſemini ejus in ſæcula. Ut ait, Salmeron, omnia verba tam Græca, quàm Latina, & Hebraica præter conſuetum caſum permittunt dativum ad ſignificandam gloriam, vel utilitatem. Pſal. 97. n. 3. *Recordatus miſericordiæ ſuæ, & veritatis ſuæ domini Iſraël.* Ita hic dicitur; Recordatus miſericordiæ ſuæ ipſi Abrahamo, & ejus ſemini. Cum hac expoſitione pugnat quòd omnia exemplaria Græca, Hebraica, Syriaca habent in eodem caſu concordatos patres cùm Abraham, & ſemine ejus. 35. Salmeron. Pſal. 97.

Unde dicendum puto, quòd ſæpe in Scriptura ea, quæ pertinent ad eundem caſum, non ponuntur, in iſto, ut notant Hugo, & P. Franciſcus de Mendoça 1. *Reg. cap. 9. verſ.* 20. in expoſitione *n.* 3. ubi ait Samuel ad Saül: *Et cujus erunt optima quæque Iſraël? nonne tibi, & omni domui patris tui?* Ubi interrogatio, & reſponſio non cohærent in eodem caſu; nam interrogatio fit per caſum gignendi. *Cujus erunt*; & reſponſio per caſum dandi *nonne tibi*; quod præcipuè fit per caſum dandi ratione utilitatis, ac ſi dicat, Locutus eſt, ſeu promiſit ad patres noſtros in commodum Abrahæ, ac ſemini ejus. 36. Hugo. Mendoça. 1. Reg. 9.

Lucæ 1. *n.* 56. Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus, & reverſa eſt in domum ſuam.

VERSIONES.

Vatablus. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres.

EXPOSITIO.

EXplicatur tempus, quo Beatiſſima Virgo cum Elizabeth commorata eſt. Ex quo liquet, quod partui Joannis interfuit, ut docent Origenes *hom.* 10. S. Ambroſ. Gloſſa Interlin. & ordinaria ex Beda, Euthym. S. Bonavent. *hic*; nec enim ob aliam rationem tribus menſibus manſit, niſi ut partûs tempus expectaret, ut hoc pacto Joannes eſſet exercitatus, conſecratus, & inſignitus laurea totius ſanctitatis, & doctrina. Ita loquitur Petr. Damaſ. ſer. 23. *Tanto tempore*, ait, *manet* 37. Origen. Ambroſ. Gloſſa. Euthym. Bonavent. Damian.

net cum Elizabeth virginalis integritas, & nunc dulciore colloquio, nunc amplexu feliciore Ioannem puerum conſecrat, & inſignit. Quod autem geſtum ſit his tribus menſibus inter Mariam, & Elizabeth tacent Evangeliſtæ. Ex quo Origen. *homil.* 9. ſic ait; *Sic enim eo quod tantum venit Maria ad Elizabeth, & ſalutavit eam, exultavit, infans in gaudio & Spiritu ſancto plena, prophetavit Elizabeth ea, quæ in Evangelio ſcripta ſunt, & una hora tantos profectus habuit, noſtræ conjecturæ relinquitur, quid in tribus menſibus Ioannes profecit, aſſiſtente Maria Elizabeth.* Et multa alia eleganter proſequitur; quaſi ea, quæ ipſe puer per ſpatium trium menſium comparaverit ex præſentia Beatiſſimæ Virginis Mariæ, ſint potius conjectura, quàm verbis conſequenda, & explicanda.

Joannes edoctus à Virgine. Origenes. *Magna Joannis inexplicabilia.*

QUÆSTIO XIV.

Quare celeritas hujus itineris non explicetur?

38. DUm Beatiſſima Virgo tendit ad Elizabeth, ejus feſtinatio exprimitur; *abiit in montana cum feſtinatione*; tacetur vero dum in domum ſuam revertitur, hujus rei cauſa exquiritur. Reſpondeo, quod Beatiſſima Virgo tendit ad Elizabeth, ut Joannem ſanctificaret, ac cognatæ debita præſtaret obſequia, revertitur in domum ſuam, ut quieti ac ſolitæ contemplationi inſiſteret; & juſti, ac ſancti velocius volant ad laborem, ac ut aliis opem ferant, quam ad quietem, ac ut ſibi conſulant. Pſal. 17. n. 11. *Inclinavit cælos, & deſcendit, & aſcendit Cherubin.* Ubi eſt ſermo de Incarnatione Verbi, & Aſcenſione Chriſti Domini. Remigius, Bernonius Abbas, Incognitus, *Inculcavit cœlos*, id eſt, naturam Angelicam ſubjecit humanæ in Chriſto, & deſcendit. Sed quare, dum deſcendit, per ſe ipſum ſine aliquo famulatu deſcendit? cùm verò aſcendit, ſuper Cherubim aſcendit? Venit, ut in forma ſervi nos redimeret ab omni peccato; aſcendit vero in cœlum, ut triumpharet, & ad dexteram Patris ſederet. Dum ergo venit, ut nos à tanta miſeria eximeret, nullius creatu æ moras ſuſtinet, ſed velocitate ſua infinita fertur. Et ita ait D. Baſilius in præſenti Pſalmo, *Manifeſtationem velocitatem dixit.* Cùm verò aſcendit ad cœleſtem ſedem, moroſius aſcendit, ac finitam Cherubim celeritatem patitur.

Pſalm. 17. *Chriſtus velocior ad noſtram ſalutem quã a ſuam requiem.* D. Baſilius.

CAP. VIII.

Naſcitur Præcurſor.

Lucæ 1. *n.* 43. Elizabeth autem impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium.

VERSIONES.

Syriacus, & Euthym. Ipſi autem Elizabeth impletum eſt tempus.

Arias, & Chryſ. hom. de S. Ioan. Elizabeth impletum eſt tempus parere ipſam, & genuit filium.

EXPOSITIO.

AIT hic Divus Bonavent. poſt gratiarum actionem de conceptu Salvatoris, deſcribitur hic ortus Præcurſoris; gratiarum actio de uno beneficio aliud parturire ſolet, Virgo nomine totius naturæ humanæ Deo gratias exhibuit pro Incarnationis myſterio, ideo Deus hoc magnum, ſcilicet Baptiſtam naturæ humanæ conceſſit, ut illuminaret his qui in tenebris, & umbra mortis ſedent. Et agitur hic, ut notat etiam idem D. Bonaventura, de ortu Præcurſoris, non verò de conceptione, hæc enim non exprimitur in Scriptura, quonam modo, qualiter fuerit, quia conceptio in peccatis, ortus in gratia. Vide ſuprà c. 5. q. 24. n. 87. *Elizabeth autem impletum eſt tempus*, novem menſium. Notat hic Hugo Cardinalis, quòd *Elizabeth*, idem eſt ac ſaturitas, ſeu abundantia, & eſt in dativo, quod clarius habet Euthymius: *Ipſi Elizabeth impletum eſt* quia cùm fuit tempus, ut communicaretur abundantia Dei natus eſt Joannes, ut pareret Domino plebem perfectam. *Peperit filium* maſculum, ut habet Caietanus: ſeu *vero virilem*, ut alii explicant quia *Conſummatus in brevi explevit tempora multa.* Sapient. 4. n. 13. Et ut videretur excellentia tanti pueri, qui naſcebatur enixa eſt illum Elizabeth minimo ferè cum dolore, ut tradunt aliqui cum Salmeron *l.* 3. *tract.* 5.

1. Bonavent. Idem. Hugo. Euthym. Caiet. Sap. 4. Salmeron.

QUÆSTIO I.

Quare dicatur: Impletum eſt tempus pariendi?

2. ALiqui, ut refert Origenes *homil.* 6. exiſtimarunt, hoc ſuperfluè dici; quæ enim mulier poteſt parere, niſi tempus pariendi compleverit? Senſus tamen literalis eſt; quia Elizabeth, cùm eſſet anus, & infœcunda, miraculosè conceperat, ne aliquis putaret, quòd pariendi tempus miraculoſe fuerit abbreviatum; ideo ait, *Impletum eſt tempus*, naturale, & ordinarium novem menſium. Et meritò ſanè; nam adeo frequenter, & uſitatè miracula in Joanne apparent, quod, ut aliquid naturale in eo intelligatur, neceſſarium ſit Scripturam illud exprimere, & declarare. Et hac de cauſa de nativitate Chriſti, hoc idem nobis enarrat Evangeliſta, *capite* 2. *num.* 7. Ideo diligenter nota, in tota Scriptura, tam in veteri, quàm in novo Teſtamento ſimilem modum loquendi non reperiri, niſi in ortu Chriſti, & Joannis, ut aliquo modo dicamus, quia Joannis magnalia non poſſunt explicari, ac declarari, niſi per umbram ac ſimilitudinem mirabilium Chriſti. Fortaſſe hac de cauſa Textus Græcus non habet, *Peperit filium*, ſed, *Genuit*, qui modus loquendi eſt proprius de Verbo divino, quod dicitur genitum, non factum. Vide ſuprà, *capite* 1. vide infrà *quæſt.* 6. de hac re latius Origenes citato loco, Theophylactus, Beda, & Boſtrenſis notant, quod de peccatoribus non dicitur in Scriptura,

Origenes. *In Joanne maxima miracula.* Luc. 2. *Mirabilia Joannis explicantur ad inſtar Chriſti.* Origenes. Theophyl. Beda. Boſtrenſis.

plura, *Impletum eſt tempus*, quia illorum dies vacui ſunt, *Habuit menſes vacuos*, Job. 7. num. 3. tantùm de Juſtis, quorum dies pleni ſunt. Tandem dicitur, adimpletum eſt tempus pariendi: nam Joannes ardenter, ac magno impetu conabatur exire ex ergaſtulo ventris, ut Chriſtum prædicaret, ac ut ſuum officium præcurſoris obiret, ita ut fuerit maximè memorandum, quòd Elizabeth ſpatium novem menſium attigerit; & ita ait D. Chryſoſt. homil. de Præcurſore, apud Metaphraſt. infrà dandus: *Saliebat ſimul chorum ducens, & ægre ferens, quòd teneretur in utero: exclamabat adversùs menſium converſionem, tanquam injuſtam cuſtodiam, concutiebat matricem*, &c.

Job. 7.

Chryſoſt.

QUÆSTIO II.

Quare Joannes non dicatur filius primogenitus?

3. NOn dicitur: Elizabeth peperit filium ſuum primogenitum; ſicut de Beatiſſima Virgine narratur, dum Chriſtum edidit *Luc. 2. num. 8.* Cùm re vera Joannes fuerit primogenitus, & unigenitus Elizabeth. Reſpondeo primò, quòd ratio diſcriminis in eo eſt, quòd Virgo peperit Chriſtum eo modo quo illum concepit; concepit in gratia, peperit in gratia, ac proinde meritò ejus filius primogenitus nuncupatur. At Elizabeth non edidit Joannem eo modo, quo illum concepit, concepit in peccatis, emiſit ex utero in gratia; & ideo potiùs eſt filius gratiæ, cùm hæc ſit præcipuè filiatio. Quod clarius nobis exprimit Textus Græcus, dum ita habet, *Genuit filium*; quia in gignendo habuit præcipuæ vices matris, Chryſoſtomus *homil. 2. de nativit. Ioannis*, ita ait: *Cur autem Elizabeth peperit, & genuit? Quod illud quidem eſt opus naturæ; hoc verò ſupra naturam, quandoquidem peperit quidem ut mulier, ſed ſupervenit gratia ſancti Spiritus, & genuit ſupra naturam; erat quidem miraculum, quod fiebat in Ioanne, & non tantum habebat paterni generis, quantum Dei Verbi*. Ubi expende ultima verba, *non tantum habebat paterni generis, quantum Dei Verbi*; cum denominatio, ut dicunt Philoſophi, ſumatur à principaliori; & cùm Joannes plus habeat à gratia Dei, quàm à paterno genere, ideo non primogenitus Elizabeth dicitur, cùm potius talis videatur dicendus à gratia Chriſti: nam primus homo, quem Chriſtus Dominus ad non veniens, ac adhuc in utero virginali exiſtens, ſanctificavit, atque à peccato mundavit, Joannes, extitit (loquor poſt factam Incarnationem; nam antea omnis gratia Patribus, & Virgini data ex meritis Chriſti prævisis proceſſit.) In hoc ergo ſenſu ſcilicet poſt Incarnationem Joannes dici poteſt filius primogenitus gratiæ Chriſti.

Luc. 2.

Joannes filius gratiæ.

4. Ad filium majorem, ſeu primogenitum pertinet, quod ſit primus in dicendo. Ideo Elizab. cùm eſſet frater major inter cæteros, locutus eſt ad David: *Quare dereliquiſti parvulus oves illas in deſerto?* 1. Reg. 17. num. 28. Joannes inter conſervos eſt prima vox cœli. Apoc. 4. num. 1. *Poſt hæc vidi: Et ecce oſtium apertum in cœlo, & vox prima, quam audivi, tanquam tuba loquentis mecum, dicens. Aſcende huc, & oſtendam tibi, quæ oportet fieri poſt hæc.* Petr. Damianus exiſtimat, quod illa prima vox, eſt illa, quæ primò clamavit in deſerto pœnitentiam: & ita etiam in cœlo primò auditur, & loquitur. Ita ait ſerm. 1. de Baptiſta: *Veni ergo ad Ioannem, & audi vocem exultationis: pœnitentiam agite, dicebat, appropinquavit enim regnum cœlorum. Verbum pœnitentiæ dulce, & glorioſum: verbum regni cœlorum latum, & adorandum: illi ſoli primario conveniens, qui primus novi Teſtamenti poſuit fundamenta. Hæc eſt illa vox de qua maximus contemplator cœleſtium viſionum ait. Et vox prima quam audivi, tanquam citharædorum charizantium in citharis ſuis.* Sicut Joannes in terris fuit prima vox, & primarius inſtruens homines in pœnitentia, & in regno cœlorum; ita & in cœleſti patria primus auditur, & tanquam major inter fratres adhuc ſuum retinet officium. Deinde ad majorem fratrem pertinet alios ſuſtentare, & alere, *l. ſi quis à liberis, §. item reſcriptum, ff. de liberis agnoſcendis, & Authen. Licet. C. de naturalibus liberis*; hoc enim præſtitit Joannes hominibus pabulo cœleſtis doctrinæ, & ita eleganter ait Andreas Hieroſolym. Orat. de decollat. Joan. Baptiſtæ: *Habuit*, ait, *itaque actiones convenientes iis appellationibus Ioannes ille; quo non ſurrexerit major inter natos mulierum.* Suo majoratui Joannes habuit actiones convenientes. Chryſologus *ſerm.* 88. aliam aſſignat rationem. *Non eſt unigenitus, qui eſt cunctorum creatus ad gaudium.* Non dicitur unigenitus Elizabeth, qui non tantùm illi, ſed omnibus erat natus, ac pro omnium ſalute datus.

1. Reg. 17.
Apoc. 4.
Damian.

Joanne prima vox in cœlo.

Andreas.

Ut major Joannes habuit actiones.

Lucæ 1. n. 58. Et audierunt vicini, & cognati ejus, quia magnificavit Dominus miſericordiam ſuam cum illa & congratulabantur ei.

VERSIONES.

Syriacus. Et audierunt vicini, filiique cognationis ejus Deum magnificaſſe gratiam ſuam erga eam.

Vatab. Magnificè declaraſſe Dominum miſericordiam ſuam erga illam.

Theophylact. Quod magnificè Dominus miſericordia ſua uſus eſſet erga illam.

Textus Græc. Miſericordiam ſuam cum illa, & congaudebant ei.

EXPOSITIO.

AUDIERUNT *vicini & cognati*, quod Elizabeth talem, ac tantum partum ſuum in lucem ediderit, in quo Deus magna, ac magnifica miſericordia erga illam uſus eſt. *Et congratulabantur ei*; non quando audierunt de conceptu, ſed quando agnoſcunt partum in lucem datum; quia tunc perfectum, ac conſummatum erat beneficium. Nullus invidet, ſed lætantur omnes: quia tam nota, ac perſpicua erant eorum merita, ut omnes approbarent, ac laudarent. Eleganter hîc innuit aliam rationem 5.

Carthu

Carthuſ.

Charthuſianus. *Et dilectione*, inquit, *qua eam, ejuſque meritum amabant, quia ſine querela inter illos converſabatur Zacharias, & Elizabeth; unde ex ſua converſatione univerſis ſe exhibuerunt amabiles*, *propter quod eorum proſperitati congratulati ſunt univerſi.* Quibus omnibus eſt amabilis, & nulli injurioſus, omnes de ejus bono, ac augmento gaudent.

Qui nemini eſt injurioſus, omnes de ejus bono gaudent.

QUÆSTIO III.

Quare dicatur : Audierunt vicini, *&* *non* viderunt ?

6. RESpondeo, quòd agebatur de Joanne cujus magnalia audiri poſſunt, non tamen videri; ſicut de rebus fidei ob ſui celſitudinem valde frequenter dicitur. Revolve totum librum Apocalypſis Joannis, & paſſim invenies, quod ipſa divina Aquila de ſe teſtatur, *Vidi quatuor animalia dicentia Sanctus*, &c. Apoc. 4. n. 7. *Vidi viginti quatuor ſeniores*, ibi n. 10. *Vidi quatuor Angelos*, c. 7. n. 1. *Vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu Solis. & clamavit voce magna:* ibi n. 2. *Vidi turbam magnam*, ibi n. 9. *Vidi cælum apertum & exercitus, qui ſunt in cælo*, c. 19. n. 11. At ubi ſermo eſt de Joan. Baptiſta juxta Petr. Damianum datum ſuperiori quæſtione. *Vox prima quam audivit, tanquam tuba*, c. 4. n. 1. Sed quare in aliis non ſolùm audiuntur, quæ voce proferuntur, ſed etiam eorum perſonæ, ac ſubjecta videntur Seniores, Angeli, animalia? Voluit divina providentia hic nobis ſignificare, in aliis eorum præclara facta, beatitudinem, coronas, ſedes, plenitudinem oculorum, locū in ortu Solis poſſe oculis percipi. At in Joanne Baptiſta adeo ſupereminent hæc omnia, ut non videri, ſed ad plurimum ſecundùm efficaciam ejus vocis, tanquam tubæ loquentis, valeant audiri.

Joannis magnalia audiri, non videri poſſunt.

Apoc. 4. & 7. & 19.

Apoc. 4.

7. Dum Joannes interrogatur à Phariſæis. *Quis es tu?* Joan. 1. n. 21. De ſe nec affirmat, quod ſit Propheta, nec quod ſit Elias in officio, nec filius Zachariæ; ſed tantum ait; *Ego vox clamantis.* Cætera utpote perſonæ, viſu perceptibilia erant; vox tantùm auditu, & quæ ad Joannem ſpectant audiri valent, videri verò minimè. Venit Regina Sabba, & videns ſapientiam Salomonis mirata eſt 3. *Reg. cap.* 10. *n.* 4. *&* 7. De Joanne Baptiſta, dum prædicaret pœnitentiam in deſerto dicitur Matthæi cap. 3. n. 5. *Tunc exibant ad eum Hieroſolyma & omnis Judæa.* Quod, ut explicant D. Paſchaſius, & alii Patres: *Ut audirent eum.* Sed cur de ſapientia, gubernatione, & excellentia Salomonis dicitur quòd inſpexerit eas Regina Sabba, de pœnitentiâ, auſteritate, & doctrina Joannis aſſeritur, quod ſit audita? In aliis magnalia videri poſſunt, in Joanne verò ſolum audiri.

Joan. 1.

Matth. 3.
Paſchal.

QUÆSTIO IV.

Quare nativitas Joannis, Miſericordia *appelletur ?*

8. ORtus Joannis dicitur miſericordia, ſeu gratia; *Magnificavit Dominus miſericordiam:* ſeu *gratiam*, ut habet Syriacus, *cum illa.* Si ratione ſterilitatis parentum velis ſolutionem dare; non ſtat firma ratio: quia etiam Abrahamus erat ſenex & Sara jam infœcunda, *Geneſ.* 18. *num.* 11. tamen de ortu Iſaac ſimile non reperitur ſcriptū. Reſpondeo igitur, quòd nativitas Iſaac non dicitur gratia, vel miſericordia Abrahamo facta; quia propriis meritis illam conſecutus eſt, ut fradunt communiter Patres, S. Auguſt. Chryſoſtom. *citat. cap.* 17. *&* 18. At ortus Joannis appellatur gratia, & miſericordia ſuis parentibus conceſſa; quia licèt eſſent juſti, & incederent in omnibus mandatis Domini. *Lucæ, cap.* 1. *num.* 6. tamen tantus, ac talis puer eorum meritorum ambitum maximè tranſcendit. Et ita ait S. Auguſtin. *in Appendice ſerm.* 84. de decollatione Baptiſtæ. *Joannes ſupra humanorum fuit menſuram meritorum.* De adventu Chriſti Domini ait Apoſtolus ad Titum 2. n. 11. *Apparuit gratia Salvatoris noſtri Dei.* Et ea ratione dicitur gratia; quia ſub nullo merito potuit cadere Incarnatio, ut docent Theologi cùm D. Thoma 3. *part. quæſt.* 2. *art.* 11. Joannis etiam nativitas dicitur gratia; quia ſub nullo merito continebatur de facto.

Syriac.

Auguſt.
Chryſoſt.

Ortus Ioānnis ſub nullo merito.

Ad Tit. 2.

S. Thomas.

9. Sed quid mirum, quod ortus Ioannis tanta reſplendeat excellentia cùm ordinaretur, ut teſtimonium perhiberet de lumine, & ut nobis eſſet lucerna ad Verbi Incarnationem credendam. Poſt quam Evangeliſta de generatione æterna tractavit, antequam deveniret ad incarnationem Verbi, de Baptiſta intermittit ſermonem, *Fuit homo miſſus à Deo*, ut ait Origenes *tom.* 5. *in Joannem.* Ut abundans eſſet via ad credendum, quia, ſi propoſito myſterio Incarnationis, intellectus humanus dubitaret, cùm tamen cognoſceret, quod Joannes tanta gratia, ac ſanctitate inſignis, & tantis donis ſublimatus eſſet homo, inde aliquali conjectura poterat ſuſpicari, non eſſe impoſſibile Deum hominem fieri.

Per Joannem facilitatur Incarnationis myſterium.

Joan. 1.
Origenes.

QUÆSTIO V.

Quare gratulatio fiebat Elizabeth, & *non Zachariæ ?*

ET *congratulabantur ei*, ſcilicet Elizabeth, ait textus. Reſpondeo primò. Quia Zacharias erat mutus, gratulatio autem fit verbis. Sed quia ſignis etiam exhiberi potuit, ideo aliam rationem aſſignat Toler. *annot.* 136. Quia major erat cauſa gratulandi Elizabeth, quæ præterquam quod ſine filiis erat, quod malum commune erat cum Zacharia, ipſa ſola ſterilitatis opprobrium patiebatur; ob idque dictum eſt prius, Dominum magnificaſſe miſericordiam ſuā cum illa. Tertiò reſpondeo, Zacharias pœna multatus erat ob incredulitatem, ideo nulla ei fiebat gratulatio, tales enim nullius momenti reputantur apud homines hujus ſæculi. Quarto Merito Spiritu ſancto diſponente, tota gratulatio fiebat Elizabeth; ipſa enim non ſolum receperat filium, ſed etiam ex Ioannis exultatione jam gratia repleta erat. Vera exultatio non capitur ex bonis temporalibus, ſed præcipuè ex ſpiritualibus. Quinto. In Elizabeth divina gratia radiabat, in Zacharia ſignum peccati taciturnitate ſeſe prodebat. Gratulatio ergo de nativitate Ioannis 10.

Tolet.

Pœna multatus à mundo contemnitur.

In Joanne gratia apparet.

nis fiat Elizabeth,tanquam parenti;nam non videtur ille partem aliquam in Præcurſore habere, in quo nota peccati apparebat, ſed tantum illa, in qua gratia eximio fulgore reſplendebat, D. Auguſt. Divus Auguſt.*in Appendice,de diverſis ſerm.*84. *de decollatione Baptiſtæ*, ait, *Joannes formam venturi Domini nativitate,& converſatione ſignavit.* Chriſtus,ut Deus in nativitate, ac converſatione extitit alienus omnino ab omni inquinamento peccati;cùm autem Ioannes illius figuram in nativitate adumbraverit,conveniens erat,ut in ea eſſet alienus à peccato, quantum fas erat puro homini.

Lucæ 1.*n.*59. Et factum eſt in die octavo, venerunt circumcidere puerum,& vocabant eum nomine patris ſui Zachariam.

VERSIONES.

Syriacus. Et venerunt circunciſuri puerulum.

Vatablus. Venerunt ad circumcidendum puellum.

EXPOSITIO.

11. TRANSACTIS ſeptem diebus, magno gaudio, & gratulatione, adveniente octava die,venerunt miniſtri circumciſionis,& quia ratione propinquitatis debebant aſſiſtere. Circumciſio autem fiebat die octavo,*Geneſ.*17.*n.*12.*Levitic.*12.*n.* 3. Cujus rei (Gen. 17. Levit. 12.) rationes reddunt hic, & citatis locis Interpretes. Nota tamen, quod quamvis omnes eſſent tanto gaudio repleti ob Ioannis nativitatem,non obliviſcuntur tamen Domini præceptum.Et hoc loco conſtat, quod circunciſio non fiebat in templo, ſed domi, cùm Elizabeth illi interfuit ad imponendum nomen.*Et vocabant eum nomine patris ſui* Tunc enim celebris erat conſuetudo apud Iudæos,ut filius nomine patris appellaretur; & nomen imponebatur die octavo, peracta circumciſione,ut deducitur ex textu; *Ut circuncideretur* Theophyl. *puer,& vocabant eum,*&c.ut notat Theophylact. *Prius Dei ſignaculum,quàm temporale.* Cujus rei hanc reddit rationem. Quia prius ſignaculum Domini ſuſcipiendum,quàm quidquid aliud temporale agendum. Et latè proſequitur Chryſoſt. Chryſoſtomus *homilia de laudibus Pauli.*

QUÆSTIO VI.

Quare circuncidatur Joannes?

12. CIrcumciſio erat remedium contra peccatum originale, & Ioannes jam in utero ſanctificatus erat,& ab originali purgatus.Ad quid ergo circunciditur? Reſpondet primo D. Dionyſius Carthuſ. Carthuſianus, quod *circunciſus fuerit,non ob indigentiam remedii,ſed propter obſervantiam præcepti,* *Singularitas vitanda.* *Item ne alii ſcandalizentur cauſa ſingularitatis, & quia fortaſſe per circunciſionem illam ita pœnalem ad gratiam diſponebantur majorem.* Euſebius Gallicanus ſermone in natali S. Joan. Baptiſtæ: *Hac* Gallican. *circunciſione,neque Chriſtus,neque Joannes indigebat:circumciſi tamen ſunt, ne ſcandalum fieret, & ut legem adimplerent,Lex enim,& Prophetæ uſque ad Joannem.* Chriſtus,& Joannes,quamvis non indigerent, circumciſi tamen ſunt ob rationes datas. Bernard. Chriſtus non indiguit,ut ait D. Bernadus *ſermone de circumciſione*,quia filius Dei, in quo peccatum non cadit. Joannes verò, qui tanta gratia præventus eſt,ut concutiens terminos naturæ(ut loquitur D. Maximus *ſermone de Sancto Baptiſta*) ad ea,quæ ſunt Dei, proportionaretur. Ideo ait Maxim. D. Ambroſ.ſerm.1.de S. Baptiſt. *Debuit præcurſor, & prævius Chriſti aliquid ſimile habere nativitati* Ambr. *Domini Salvatoris.* Et nulla major gloria, ac magnificentia creaturæ concedi poteſt, quàm quod ſit conformis imagini filii Dei, ut notat idem Ambroſius explicans illud Pauli ad Rom.8. Rom. 8. n. 29. *Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imagini filii ſui.*Circumciditur ergo Joannes ut aſſimilaretur filio Dei,qui quamvis non indigeret circunciſione,circumciſus eſt,ut legem adimpleret.

Debuit Præcurſor Domini aliquid ſimile habere nativitati Salvatoris; & ideo in utriuſque 13. *Joannes Chriſto ſimilis.* nativitate gaudium magnum in mundo, & celebritas in Eccleſia imo,ut teſtatur Amalarius Fortunatus Epiſcopus *l.*3.*de Eccleſ.offic. cap.* 38. in Amalar. feſtivitate Sancti Ioannis tres Miſſas celebrari in Eccleſia ſuo tempore. Imo debuit Præcurſor in ſolemnitate,ac feſtivitate, aliquid ſimile habere Salvatoris,ut ait D.Auguſtinus *ſerm.*20.*de Sanctis* Auguſt. ita enim Dominus ſervos ſuos honorat, ac nobilitat.De Deo optimo maximo dicitur, non ſolùm *Ioannes dicitur juſtitia.* in concreto,ſed etiam in abſtracto, quod ſit veritas,miſericordia,& juſtitia,ut jam notavi *c.* 3. *n.* 18.De Ioanne etiam dicitur, quod ſit juſtitia, Pſalm. 70. licet diverſimode ac de Deo dicatur. Ait Regius Vates Pſalm.84.n.14.*Juſtitia ante eum ambulabit*; ubi ſub nomine juſtitiæ Ioannem Baptiſtam intelligunt Agellius,Diodorus,Arnobius,Hugo,Lyranus,Euthymius,Titelmanus.Unde ait Lorinus, *Tanta fuit Joannis ſanctitas, ut abſtracta voce dici potuerit juſtitia.* (Agell. Diodor. Arnob. Hugo. Lyran. Euthym. Titelman. Lorin.)

Primus,qui prædicavit remiſſionem peccatorum *Luc.* 3. *n.*3. Et appropinquare regnum cœlorum *Matth.* 3.*n.* 2. extitit Ioannes ut notat 14. Hieron. *Joannes primus prædicat regnum cœlorum.* S.Hieronymus in cap.3.Matth.*Primus*, ait, *Baptiſta Ioannes regnum cœlorum prædicat, ut præcurſor Domini hoc privilegio honoretur.* Similiter S. Bernard. Bernardus ſermone de S. Baptiſta voluit Deus ſuum Baptiſtam ita ſublimare, ut aliquo modo fieret particeps eorum,quæ ad ipſum Deum pertinent, licet diverſo modo. Hoc,quod eſt, aperire regnum cœlorum, & remittere peccata peculiare eſt Dei. Conceditur hoc Chriſto, ut authori,& principali cauſæ; Ioanni verò,cùm non eſſet Deus,ſed homo,conceditur hoc, ut primo renuncianti & promulgatori. Vide *lib.* 3. *cap.*2. *n.* 57. Inſtituere Sacramenta; quæ conferant gratiam, ad ſolum Deum pertinet, ut docent Theologi cum S. Thoma 3. *part.quæſt.*64.*art.* 1. Et Chriſtus Dominus inſtituit omnia Sacramenta novæ legis, ut definitum eſt in Tridentino *ſeſſ.*7. *can.* 1. Sacramentum autem Baptiſmi in- S.Thomas. Trid.ſeſſ.7. ſtitutum fuit quando Chriſtus in Iordane baptizatus eſt à Ioanne, ut docet idem S. Thomas, 3. *part.quæſt.*66.*art.*2.Bellarminus *tom.* 3. *l. de Baptiſmo,c.* 5. Cajetanus, Capreolus apud Henriq. (Bellarm. Caietan. Capreol.)

lib. 1.

l.1.cap.2.n.2.Suarius *tom.3.ad 3.part. diſp.19.ſeq.* 2.Vaſq.3 *part.diſp.*140.*cap.*6.*n.*38.& communiter Theologi. Sed ſic eſt quod inſtituere Sacramenta ad ipſum Deum ſpectat;quomodo in hoc, quod eſt omnium Sacramentorum janua intervenit Baptiſta? Ita Deus diſpoſuit,ut ipſum maximè extolleret,& magnificaret, ut Chriſtus eſſet primus inſtitutor,& auctor Sacramenti,Joannes vero primus aſſiſtens,& coadjutor.

Vaſquius. Joannes coadjutor in Sacramentis inſtituendis.

15. Penetrare cogitationes cordis hominum ſolius eſt Dei,3.Reg.8. n. 29. *Tu noſti cor omnium filiorum hominum*.Hierem.17.n.8.*Pravum eſt cor hominis,& inſcrutabile,quis cognoſcet illud ? Ego Dominus ſcrutans cor.*Et de Chriſto Domino Matth. 9.n.1.*Cùm vidiſſet Jeſus cogitationes eorum*,& cap. 12.n.25. *Ieſus autem ſciens cogitationes eorum.* Ex quibus locis ſic argumentatur S.Hieron.Hierem. 17.*Ieſus videt cogitationes,& nullus poteſt internas cogitationes videre,niſi ſolus Deus,ergo Chriſtus eſt Deus.* Atque etiam Joanni,licet non naturaliter, ſed ex divina gratia conceſſum eſt inſpicere cogitationes cordium,ut docent S.Chryſoſtom. *homil.11.in Matth.*Euthymius,Beda ad c. 5. Luc.n. 15.*Exiſtimante autem populo,& cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Joanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus,reſpondit Joannes dicens omnibus,*&c. Ex quo conſtat, quod ipſe ex Dei dono cognoviſſet cordium cogitationes,cùm ad illas reſpondiſſet.In tantum gratia Dei illum ſublimavit,ut in his,quæ ſunt propria Dei,aliquam participationem haberet,quam fas eſt puræ creaturæ communicari,

3.Reg.8. Hierem.17. Matth.9. & 12. Hieron. Joannes cognovit cogitatione cordium. Chryſoſt. Euthym. Beda.

Tertio & ultimo. Circunciditur Chriſtus, ut contra aliquos hæreticos,ut dicam *l. 2. c. 3. q.2.* demonſtraretur verus homo,& quod vera humanitas ei ineraτ;circunciditur Ioannes, ut cunctis pateſiat,quod non Deus,ſed homo ſit. *Vir erat in terra Hus nomine Iob*, c.1. n.1. Cur ante omnia de Job dicitur quod erat vir? magnas, ac admirabiles virtutes de eo narraturus erat Spiritus ſanctus, ne ergo Job crederetur Deus præmonuit Spiritus ſanctus,ut vir,ſeu homo antea diceretur. Quod eleganter notavit S.Chryſoſt.homil. 8. de Job.*Quoniam*,ait, *vitam narraturus erat, noſtram vim ſuprà modum vincentem, ne, quis agonis ſublimitatem reſpiciens putaret,non humanam, ſed peregrinam eſſe naturam,deſcribit naturam, ut propoſitionem mireris, quòd homo exiſtens ſuprà hominem vivendo converſatus ſit.*Ita infans Ioannes circunciditur,ut agnoſcamus naturam, & virtutem ſuper naturam admiremur.

Circumciditur Joannes,ut non Deus, ſed homo credatur. Job. 1. Chryſoſt.

Lucæ 1.*n.*60 Et reſpondens mater ejus dixit: Nequaquam, ſed vocabitur Joannes.

VERSIONES.

Syriacus. Et reſpondit mater ejus, ac dixit:Non ita, ſed.

Arabicus. Vocate eum Joannem.

EXPOSITIO.

16. RESPONDET Elizabeth, vel quia interrogata fuit,ut eſt valdè probabile;vel quia voces conſultantium audivit,vel more Hebraico reſpondere dicitur, quamvis non eſſet interrogata;*Ioannes vocabitur*, hoc dicebat edocta ab Spiritu ſancto, ut ait S. Bonaventura; *Qui enim non virtute naturæ conceptus fuerat,ſed virtute gratiæ, non debebat vocari zacharias à patre,ſed Ioannes à dono gratiæ,ut novo modo natus novo nomine nuncuparetur.* In nomine paterno Zachariæ præfigurabatur natura; in nomine vero Joannis, gratia; & quia in iſto puero prævaluerat gratia; ideo Joannes & non Zacharias vocandus eſt.

S. Bonavent.

QUÆSTIO VII.

Unde edocta fuerit Elizabeth de fidei nomine?

17. CUm Zacharias eſſet mutus,nomen filii,quod ab Angelo in templo acceperat, nequivit indicare uxor. Unde ergo Elizabeth nomen filii conſecuta? S.Dionyſius Carthuſianus, aſſerit, quod Zacharias ſcripto indicare potuit uxori omnia, quæ cum illo geſta fuerant in templo. Aliqui apud Salmeron l.3.tract. 26.exiſtimant, quod Virgo Maria in amplexu Elizabeth,filium illi naſciturum Ioannem vocandum declaravit. Communiter tamen Patres,Origenes *homil.9.* S. Ambroſ.S.Bonavent.Titus Boſtrenſis,Theophyl. Euthym.Beda,& alii affirmant, quod ſicut Elizabeth Spiritu ſancto repleta cognoverit myſterium Incarnationis,ita etiam prophetica intelligentia agnoverit nomen filii; ac cætera omnia quæ in templo cum marito geſta erant.

Carthuſ. Salmeron. Virgo prophetizat Joannis nomen. Origenes. Ambr. Bonavent. Boſtrenſis. Theophyl. Euthym. Beda.

18. Sed quare,dum de Joannis nomine imponendo agitur, vicini, & cognati contendentes Zachariam appellandum,aberrant;Elizabeth, & Zacharias Joannem affirmantes punctum veritatis attingunt? Illi ratione naturali docebantur; iſti vero lumine Spiritus ſancti,& in rebus Joannis ut articulus veritatis apprehendatur,non ratione naturali,ſed lumine ſupernaturali loquendum. Unde ait S.Bernard.ſermone de privilegiis Baptiſtæ? *Quanta fuerit ſublimitas Ioannis, non eſt currentis linguæ volubilitate diſſerendum;ſed Evangelicæ dignitatis comprobandum eloquio.* Id eſt divinæ dignitatis eloquio. Qui enim de Ioanne voluerunt ſentire,non divinam gratiam, ſed rationem naturalem ſequentes, à veritate deflexere. Ideo populus exiſtimavit, Joannem eſſe Chriſtum,*Luc c. 3. n.* 24. Et Herodes Chriſtum eſſe Ioannem. *Marc. 6.n.* 1. Et de hac cauſa diſcipulos ſuos miſit Ioannes ad Chriſtum,ut interrogarent: *Tu quis es?* Matth.11.n.2.Ut affectum, ac rationem naturalem deponentes,divina gratia illuſtrati verum de ipſo Ioanne ſentirent. D.Paſchaſius; *Interrogationem mittens Joannes per eoſdem, quos obcæcaverat livor invidiæ,ut amplior intelligentia, & efficacia major ſentiretur in eodem facto expreſſa, quatenus ipſe Propheta in hoc conditionis ſuæ genere prophetaret,& diſcipulorum ſuorum, ac ſi providus magiſter,ſanaret vecordiam.*

In rebus Joãnis non naturaliter loquendum. Bernard. Luc. 5. Marc. 6. Matth. 11. D. Paſchaſ.

QUÆ

QUÆSTIO VIII.

Quare diverſitas tanta in imponendo nomine puero?

19. QUidam affirmabant, Zachariam appellandum. Triplex fuit Zacharias, unus filius Joiadæ Sacerdotis, qui martyrio vitam finivit, alter Propheta, cujus ſcripta commendantur, alter ſacerdos, de quo hic eſt ſermo, fortaſſe has omnes excellentias iſti in hoc puero intuebantur. E contra verò parentes Joannem nominandum aſſerebant. Quare tanta diverſitas? Quia licèt puer unus, inſtar tamen multorum erat. Cur Deum præmiſit ante faciem ſuam Joannem, ut Angelum, Malach. 3. n. 1. Reſpondet D. Chryſologus ſermone 89. *Cum Chriſtus*, ait, *Deus naſcitur in carne Joannes Angelus, eſt generatus in terris, ut in terra Deo Angelus, Domino cœleſtis ordo obſequii non deeſſet.* Præceſſit Joannes ut Angelus, ut Chriſto in terris miniſterium exhibeatur, quod Angeli dant in cœlo. Sed in cœlo ſubminiſtrant millia millium Angelorum in novem choros diſtributa; quomodo ergo unus ſolus Joannes ad tantum obſequium in terris deſtinatur, Meritò ſanè, quia id, quod millia millium cœleſtium ſpirituum præſtant, unus ſolus Joannes adimplere valet, & ita ait D. Bernardus ſermone de privilegiis Baptiſtæ: *Ioannes novem ordinibus Angelorum inſertus eſt, ut etiam ad Seraphim apicem transferantur.* Ad magnum excellentiarum cacumen pervolavit Joannes, ita ut Angelus dixerit de eo, *Erit magnus coram Domino*, Lucæ 1. n. 14. Seu, ut legit Vatablus ex Hebræo in ſcholiis, *Erat maximus*, ut dixi c. 4.

Malach. 3. Chryſol. *Joannes inſtar millia millium Angelorum.* Bernard. Luc. 1. Vatablus.

20. Venit Joannes Baptiſta, ut teſtimonium perhiberet de Chriſto Domino; & ut ait Guerricus, Abbas, ſermone 1. de Baptiſta: *Primus univerſam Eccleſiam catechizat.* Moritur Joannes, eliguntur duodecim Apoſtoli, & ſeptuaginta duo Diſcipuli, ut de Chriſto Domino teſtificarent: modò unus ſufficiebat, & jam tot requiruntur? Unus erat Baptiſta, & ipſe pro multis, ut ergo ejus locum teneant, non unus, ſed multi requiruntur. Ex quo infert ipſe Guerricus Abbas, quàm ſolemniter ipſa Eccleſia illum venerari debet: nam Apoſtoli miſſi ſunt ad varias Orbis partes; unus ad Indiam, alius ad Aſiam, alius ad Africam, alius ad Romam, alius ad Hiſpaniam, at Ioannes venit, *ut omnes crederent per illum*, ac ut univerſam Eccleſiam catechizaret. In hujus rei confirmationem accipe præclara verba D. Chryſoſt. apud Photium *pag.* 1523. *fragmentis homiliarum de Baptiſta decollatione*, ſic ait. *Ioannem prædicabo, & ejus ſapientiam omnibus vobis notam faciam, Ioannem qui diviſit cum Patre prædicationem unigeniti, etenim ille, Hic eſt filius meus dilectus, de ſuper è cœlo teſtatus eſt; hic verò infra in terra; Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: & Pater per columbam dilectum filium ſuum oſtendit, ille digito oſtendit mundi redemptorem.* Pondera illa verba, *Ioannem, qui diviſit cum Patre prædicationem.* Varia munera dividuntur inter homines, & unus homo comparem habet alium in ſuo officio; Petrus creatur Apoſtolus, alii etiam Andreas, & Philippus Apoſtoli nuncupantur. Matthæus electus eſt Evangeliſta, alii etiam in hoc conſortes ſunt; at Ioannes tam ſublimis eſt, ut in ſuo munere Chriſtum in mundo degentem annunciandi, ac prædicandi, cum nullo alio habeat diviſionem niſi cum æterno Parente. Et preme verba ſancti Doctoris. *Ipſe diviſit cum Patre.*

Guerricus. *Eccleſia maximè Joanni adſtricta.* Chryſoſt. *Joannes munus prædicandi diviſit cum æterno Parente.*

Lucæ 1. *v.* 61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo eſt in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

VERSIONES.

Syriacus. Et dicunt ei: Nemo eſt in proſapia tua, qui vocetur hoc nomine.

EXPOSITIO.

21. NOva declinantes perſiſtunt in antiquo more, ut puer nomine patris nuncupetur. Et ad hoc dicunt, quod *nullus eſt in cognatione ſua, qui vocetur nomine Ioannis*: ſed merito ob hanc rationem Joannes eſt dicendus; nam, ut ait hic Simon Caſſianus. *Hic puer adoptione gratiæ totus à carnalibus expeditus, & in carnalibus exiſtens nomen à cœleſtibus accipit Ioannes, ut ait Ambroſius, nomen eſt vatis, non naturæ.* Pater Didacus Stella teſtatur hic quod quamvis in ejus proſapia nullus eſſet qui vocaretur nomine Joannis, tamen multi ejus cognati, ut parentes S. Joannis Evangeliſtæ, tantam miraculorum magnitudinem venerantes, filium ſuum Joannem appellarunt ob devotionem, quam erga Baptiſtam habebant.

Caſſian. Stella. *Evangeliſta dictus Joannes ob Baptiſtam.*

QUÆSTIO IX.

Quonam modo dicatur, quod nullus ſit in cognatione ejus dictus Joannes.

22. DIcunt, quod non ſit in cognatione ejus, ſeu proſapia, *qui vocetur nomine Ioannis*; cùm inter ejus majores plures extiterint, qui hoc nomine Joannis ſint appellati, ut illi qui erant ex Sacerdotali tribu, ut patet ex libris Machab. 1. *c.* 2. *n.* 1. *&* 2. *c.* 16. *n.* 12. *&* 9. Quomodo ergo ſtat, quod nullus ſit dictus Joannes? Reſpondet noſter Beaulxames, hoc eſſe intelligendum de præſentibus, & ſuperſtitibus, & ideo dixerunt; Nemo eſt, qui vocetur; non autem, qui vocatus ſit. Secundò reſpondeo. Quia tot mirabilia apparebant in puero nato, ut ad illius præſentiam omnia majorum facta, ac nomina oblivioni traderentur, & ſolùm ante oculos obverſaretur Zacharias, id eſt, memoria Dei, ſeu mirabilium ejus. Ad præſentiam Joannis omuia vetera obliviſcuntur; & ſolùm ad potentiam Dei recurrendum. Et merito in Joannis præſentia omnia alia obliviſcuntur, & ſolum mirabilia Dei ſunt ante oculos, nam in ipſo ita gratia Dei reſplenduit, ut inter natos mulierum *non ſurrexit major Ioãne Baptiſta.* Matt. 11. n. 11. & ſi non eſt major illo, profectò ipſe omnibus hominibus major eſt, excepto Chriſto, qui unigenitus eſt. Dei filius; quod idem dicendum eſt de Sanctiſſima ejus matre

Beaulxam. *Ad præſentiam Joannis, omnia obliviſcuntur.* Matth. 11.

Solus Deus major Ioanne. Chryſoſt. matre. Quod eleganter notavit Chryſoſt. *in Imperfecto hom.26.* ponderans illa verba, *Inter natos mulierum*, ſic ait, *Ex quo intelligimus, quoniam qui majorem non ſe habet, omnibus major eſt, hoc denique ſequens ſermo demonſtrat, dicens qui autem minor eſt in regno cœlorum, major eſt in eo. Quis autem eſt minor, & major? Chriſtus videlicet minor in corpore, major in ſpiritu. Vide ergo quia omnibus ſanctis eſt major, cui ſolus Chriſtus eſt prior.* Vide infrà *q.* 20. *n.*27. hîc convenientem quæſtionem.

Lucæ 1.*n.* 62. Innuebant patri ejus, quem vellet vocari eum,

VERSIONES.

Syriacus. Patri ejus, quomodo vellet ei nomen imponi.

Vatablus. Quo nomine vocari eum.

EXPOSITIO.

23. Carthuſ. Hugo. INTERROGABANT eum nutibus, & ſignis. Ex quo bene colligunt, Divus Dionyſius Carthuſianus, Hugo, & alii, quod Zacharias non ſolùm mutus erat ſed etiam ſurdus: nam ſi audiſſet, eum verbis interrogaſſent, ita communiter legitur Luc. 1. n. 20. *Eris mutus, & ſurdus.*

Lucæ 1. *n.* 63. Et poſtulans pugillarem, ſcripſit, dicens Joannes, eſt nomen ejus.
Et mirati ſunt univerſi.

VERSIONES.

Syriacus. Petiitque codicillos & ſcripſit inquiens: Jovehanon eſt nomen ejus, & miratus eſt unusquiſque.

Theophylact. Euthymius. Iſque poſtulatis tabellis ſcripſit dicens.

Arias, & Vata. Poſtulata tabella ſcripſit.

D. Ambroſ. hîc. Et accepit pugillarem, & ſcripſit, dicens Joannes eſt nomen ejus: & mirati ſunt omnes.

EXPOSITIO.

24. Euthym. NUTIBUS etiam, ut ait Euthymius poſtulavit pugillarem, id eſt, tabulas ligneas, vel cereas, quæ pugno tenebantur ad ſcribendum, & literis exaravit, non Joannes vocandus eſt, ſed Joannes eſt nomen ejus, ſignificans, jam ei nomen eſſe impoſitum. Unde D. Ambroſius. *Hoc eſt,*
Ambroſ. ait, *non nos ei cui nomen imponimus, qui jam à Deo nomen accepit.* Ex quo nota, quod non amicorum conſilia, ſed Dei mandata exequenda ſunt. *Admirati ſunt univerſi.* Primo propter nominis novitatem; quia nemo erat in cognatione ejus. Secundo propter convenientiam, quam Zacharias habebat cum tamen ipſe, ut ſurdus, non poſſet audire. Tertio. Quia in modo ſcribendi ſignificavit, ei nomen eſſe impoſitum à Deo, ut notat Euthymius. Pro explicatione hujus loci vide ſuprà *c.* 4. *quæſt.* 28. *n.* Euthym.
68. notatu digna.

QUÆSTIO X.

Quare Zacharias ſcripſit, Joannes eſt nomen ejus?

RESpondeo primo. Ut nomen pueri indicaret, ſicut ei intimatum fuerat ab Angelo, vere obediens omnia impedimenta vincit, ut Dei 25.
mandatum exequatur. Seu cùm in voluntate hominis datur efficax reſolutio, omnia rumpuntur obſtacula. Tertull. l. de Idololatria c. 23. *Zacharias* ait, *temporali vocis orbatione multatus cum animo collocutus linguam irritam tranſit, manibus ſuis à corde dictat, & nomen filii ſine ore pronuntiat, loquitur in ſtylo, auditur in cera: manus omni ſono clarior, littera omni ore vocalior.* *Obediens, vel efficax voluntas, omnia vincit.* Tertull.

Secundo. D. Bonaventura hic, *Rectè*, ait, *dicitur ſcriptum Ioannis nomen, propter firmitatem indelebilem, ut oſtendatur nomen ejus ſcriptum in libro* 26. Bonavent.
vitæ. Alii multi vocati ſunt hoc nomine Ioannis, quod ſignificat gratiam; quia in illis non perſeveravit, ſed amiſſa eſt. At in noſtro puero rectè Ioannis nomen ſcribitur, quia in illo gratia habuit firmitatem, & ſtabilitatem, quod enim ſcribitur valde durans & indelebile eſt. Oſtendit Deus Nabuchodonoſori in viſione, & in ſomniis ſupplicium quod per ſeptem annos ei erat inferendum. Daniel. 4. Manifeſtavit Baltazari ſupplicium etiam, quo erat multandus; tunc ait textus Daniel. 5. n. 5. *In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi* Dan. 5.
manus hominis ſcribentis contra candelabrum, &c. Sed quare pœna Nabuchodonoſoris manifeſtatur in viſione; Baltazaris verò in Scriptura, Gloſſa ad cit. c. 5. Daniel. *Fertur ſententia contra peccatores in Scripturis, ut firmior oſtendatur.* Supplicium Nabuchodonoſoris erat perſonale, & ad certum tempus, nempe ad ſeptennium, & ideo in viſione apparet; ſupplicium autem Baltazaris perpetuum, & firmum per omne tempus, in illo enim terminabatur regnum, vita, & progenies, & ideo Scripturæ traditur; quod enim ſcribitur, firmum, & ſtabile eſt. Ait Regius Vates; *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis*, Pſ. 44. n. 2. D. Aug. D. *Quæro*, inquit, *quare linguam ſuam dixit, calamum eſſe ſcribæ? Quia, quod lingua dicitur, ſonat, & tranſit; quod ſcribitur, manet. Cum ergo dicat Deus verbum, & verbum, quod dicitur non ſonet, & tranſeat, ſed dicatur, & maneat: ſcriptis hoc maluit Deus comparare, quàm ſonis.* Ut oſtenderet ſtabilitatem ſuæ prophetiæ, inquit, quod ejus lingua efformabat, non tam vocem, quàm ſcripturam. *In Joanne gratia ſtabilis.* Gloſſa. *Quod ſcribitur valde firmum.* Pſalm. 44. Auguſt.

Tertio, nomen Joannis non pronunciatur lingua Zachariæ, ſed ſcribitur ejus manu, lingua 27.
adhuc erat immunda ob incredulitatem, quâ fidem Angelo non dedit, *Luc.* 1. *n.* 18 (licet poſtea purificata ſit, dum Deum benedixit, ut infrà dicam;) at verò manus erat purificata, & ſine ſorde, quâ incenſum offerebat, & nomen Joannis adeo ſanctum & excellens eſt, ut non linguâ inquinatâ, ſed manu pura poſſit capi. Huc reſpicit

Tertull. Tertullianus lib. de Idololatria, c. 23. *Temporali vocis orbatione multatus*, ſcilicet Zacharias *cum animo collocutus linguam irritam tranſit, manibus ſuis à corde dictat, & nomen filii ſine ore pronuntiat.* Non ore mundo, ſed manibus puris, corde dictante tantùm nomen profertur. Conſidera, quis nomen Joannis ore pronuntiat. Angelus in templo, dum Zachariæ apparet, *Luc.* 3. *n.* 13. Et Elizabeth repleta Spiritu ſancto, dum de nomine puero imponendo agitur: *Nequaquam, ſed Ioannes vocabitur.* Et dum vicini, & cognati replicant, ne ita puer appelletur, dicunt: *Nemo eſt in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.* Quare non dicunt, Nemo eſt, qui vocetur Joannes, ſed illud ſubtacent? Meritò ſanè, nam Joannis nomen ſolum ab ore incontaminato, ut Angeli, & Elizabeth, non verò à lingua fœdata, ut vicinorum, poterat pronunciari. Sanctiſſimum Jesus nomen divina diſpoſitione non pronuntiat ore Pilatus, ſed manu ſcribit, *Ioan.* 19. *n.* 19. Nam quamvis ipſe totus ſordibus, & nequitia putridus, manus tamen lota erat, quo juxta Romanorum morem manus pura oſtendebatur, ut notant D. Hieronym. D. Paſchaſius *ad c.* 27. *Matth.* non ergo lingua immunda, ſed manu lota tantum nomen profert. *n.*

Manu ſolum & ore puro Joannis nomen profertur.

QUÆSTIO XI.

Quare hic puer Joannes appellatus ſit?

28. Beda. RESpondeo primo. Quia, ut ait Beda hîc, *Ioannis celebrata nativitas gratia novi Teſtamenti inchoata eſt.* Ipſe extitit principium legis gratiæ, quia *à diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cœlorum vim patitur*, Matth. 11. n. 12. Ideo ipſe novo nomine fuit nuncupandus, quia in illo nova lex, nova gratia, novus vivendi modus incipiebat in mundo, Pro quo videndus hic D. Bonavent. Secundò. Joannes, id eſt, gratia Dei, quæ tanta illi facta eſt, ut dicat D. Proſper lib. de vocatione Gentium: *Ioannes prius ſentit initia gratiæ quam naturæ.* Similiter loquitur D. Ambroſ. *in Pſal.* 76. *n.* 23. imo Guerricus Abbas *ſerm.* 3. *de Ioan. nativitate*, ait, *Quod Ioannes prius Deum, quàm ſe ipſum ſentire, cœperit.* Fuit etiam gratia parentibus ſuis, ut ſatis oſtenſum eſt *cap.* 4. Extitit quoque gratia Dei univerſo mundo, ut loquitur Guerricus Abbas *ſerm.* 1. *de Baptiſta.* Inter varios effectus, quos gratia ſanctificans producit, unus eſt, hominem exultatione, ac jubilo replere. Ita explicat D. Auguſtinus Pſal. 42. n. 2. *Quare triſtis? Cauſa* inquit, *triſtitiæ tuæ peccatum eſt, cauſa lætitiæ tuæ juſtitia ſit.* Et iterum Regius Vates. *Vox lætitiæ, & exultationis in tabernaculis juſtorum.* Pſalm. 117. n. 15. At verò iſte puer quantam exultationem Eccleſiæ attulerit, prædixit Angelus Zachariæ: *Multi in nativitate ejus gaudebunt.* Unde ait D. Chryſologus relatus c. 4. *Non eſt unigenitus, qui cunctorum creatus eſt ad gaudium.*

Matth. 11. — D. Bonav. — Proſper. — Ambroſ. Pſalm. 76. — Guerric. — *Joannes multipliciter gratia.* — Auguſt. Pſalm. 42. — Pſalm. 117. — Chryſol.

29. Bernard. Alium effectum gratia importat, ut faciat magnum coram Deo. Unde ait D. Bernardus: *Peccatum facit hominem exiguum, gratia imminentem præſtat.* Ante Joannis nativitatem de Eccleſia dici poteſt, *Soror noſtra parvula eſt, & ubera non habet.* Cant. 8. n. 6. Per *ubera* Joannem Baptiſtam intelligit Aponius *lib.* 1. *Cantic.* At Eccleſia, quæ parvula erat, dum non haberet Baptiſtam; poſtquam tamen ipſe apparuit, ita ingens, & excellens facta eſt, ut dicat D. Chryſolog. ſer. 88. *Præmiſit Deus lucernam, ut ipſam Deitatis caperent claritatem.* Ita extulit, & ſublimavit orbem, ut ipſum capere, hoc eſt, cognoſcere poſſet. Terra ante Joannis adventum erat infructifera in ſalſugine à malitia inhabitantium in ea; at adveniente Joanne, fructifera, & fœcunda facta eſt; *Flores apparuerunt in terra noſtra*, Cant. 2. n. 12. Quod de Chriſto, & Joanne intelligit ibi Ghiſlerius *in expoſitione quarta*, ibi.

Cantic. 8. Aponius. — Chryſol. — Cant. 2. Ghiſler.

Sanctus Joannes etiam *gratia* appellatur, qui habuit aliqualem ſimilitudinem, & umbram quantum fas eſt puræ creaturæ, cum gratia habituali, quæ fuit in Chriſto Domino; quæ non ſolùm ejus ſanctiſſimam animam replevit, ſed etiam quandam in alios obtinuit influentiam. De quo vide D. Thomam 3. *part.* *q.* 8. *art.* 1. Ita Joannis gratia non ſolùm ejus animam ſanctam effecit; verùm etiam, ut aliquo modo dicamus, in alios derivata eſt. Ita ait Euthymius *ad c.* 1. *Luc.* ad illa verba Angeli: *Vocabis nomen ejus Ioannem: Ioannes*, inquit, *gratia ab utero matris, vel tanquam cauſa gratiæ parentibus, multiſque aliis.* Et D. Ambroſius *ad c.* 1. *Luc.* ad illa verba, *Elizabeth exclamavit voce magna*, ait S. Doctor: *Duplici miraculo prophetant matres ſpiritu parvulorum. Exultavit infans, repleta eſt mater. Non prius mater repleta eſt, quàm filius; ſed cum filius eſſet repletus Spiritu ſancto replevit & matrem.* Igitur Joannis gratia redundavit in matrem, & quodammodo ex ipſo derivata eſt in alios. 30.

D. Thomas — Ambroſ.

Lucæ 1. *n.* 64. Apertum eſt autem illicò os ejus & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum.

VERSIONES.

D. Ambr. hic. Continuo autem reſoluta eſt lingua ejus, & apertum eſt os ejus.

Euthymius. Apertum eſt autem repentè os ejus.

Arias. Et lingua ejus efformata eſt

Text. Hebraicus. Et loquebatur laudans Deum.

EXPOSITIO.

STATIM ac nomen ſcripſit, os ejus & lingua à ſilentio, & ſimul auditus à ſurditate, ut notat Euthymius ſoluta ſunt. Author *libro* 3. *de mirabilibus ſacræ Scripturæ c.* 1. qui falsò ab aliquibus tribuitur D. Auguſtino, & Juvencus in ſuis carminibus exiſtimant, Zachariam non ſcripſiſſe nomen Joannis; ſed cùm ſcribere tentaſſet, voce dixiſſe; *Ioannes eſt nomen ejus*; ſed hoc apertè repugnat Evangelio dicenti; *Scripſit, dicens Ioannes eſt nomen ejus, & illico apertum eſt.* Ubi obedientiæ ſigna protulit, ſtatim miraculosè vocem recuperavit. 31.

Euthym. — Juvencus. — *Obedientia miracula operatur.*

QUÆ

Quæstio XII.

Quare dicatur : illicò apertum eſt os ejus ?

Maxim. Ambroſ, Idem. Ambroſ. Hugo. Joannes Angelus, Theoph. Carthuſ.

32. REſpondeo primo. Ut intelligatur, quod virtute nominis Joannis illi reſtituta eſt vox. Ita D. Maximus *homilia 2. de S. Joanne*, & Ambroſius ſermone 2. de Baptiſta, *Si enim*, ait, *Pater Zacharias, cùm eum nominavit, vocem recepit, quanto magis cùm laudamus illum, eloquium promeremur ?* Secundò. Reſpondet idem D. Ambroſius lib. 2. in Lucam hîc. *Meritò continuò reſoluta eſt lingua ejus, quia quam vinxerat incredulitas, ſolvit fides.* Quod peccatum ligaverat, dum dubitavit, fides dum credidit, aperuit. Tertiò. Idem D. Ambroſius, & Hugo Cardinalis : *Novit Dominus mutare pœnam, ſi tu noveris mutare delictum.* Quartò. Idem Ambroſius ſermon. 2. de S. Baptiſta: *Videte*, inquit, *meritum ; os, quod Angelus alligaverat, Joannes ſolvit : quod Gabriel obſtruxerat, parvulus reſeravit ; quamquam & ipſe ſit Angelus, ſicut ſcriptum eſt de eo : Ecce ego mitto Angelum meum.* Pœnam impoſitam auferre, ſolùm ſuperior, vel æqualis præſtare poteſt. Supplicium, quod Gabriel intulit, ſolus alius Angelus ſolvere potuit. Quintò. Theophylactus : *Joannes juxta interpretationem eſt Dei gratia, proinde & pater illius ſtatim aſſecutus eſt gratiam.* Joannes, qui eſt gratia, & donum, incipit à ſuis majoribus. Vide *cap. 5. n. 28. & 48.* Tandem. Sextò. Dionyſius Carthuſianus hîc : *Mox, ait, cùm fidem ſuam ſcripto indicaſſet reſtitutus eſt ori & linguæ Zachariæ priſtinus uſus loquendi ; nec interim dubium eſt, quod os ejus aperiebatur ad cibum ſumendum, ſed non ad loquendum benedicens Deum.* Ut fides in exterioribus operibus apparuit, ſtatim omne impedimentum ſolutum eſt.

Quæstio XIII.

Quare Zacharias non loquatur in nativitate, ſed in circunciſione.

Euthym. Beda. Caſſian.

33. OS Zachariæ aperitur, non in die nativitatis, ſed circunciſionis Præcurſoris. Communis ſolutio eſt; quia in illo die adimpleta ſunt omnia, quæ Angelus de ejus nativitate prædixerat : *vocabis nomen ejus Joannem.* Ita Euthymius. Secundò. Reſpondet Beda. *Pulchrè*, ait, *Zacharias octavo die prolis editæ loquitur ; quia per Domini reſurrectionem, quæ octava die, hoc eſt, poſt ſeptimam ſabbati, facta eſt, occulta legalis Sacerdotis arcana patuerunt.* Tertiò. Simon Caſſianus lib. de nativitate Præcurſoris : *Non fuit, ait, apertum os in ortu, ſed in die octava, quia naſcendo naſcebatur, quia filius : in nomine verò ejus myſterium pandebatur, cujus nati dignitas attollebatur ex myſterio plus, quàm quòd natus eſſet homo. Et ex hoc non credimus, Zachariam mutitate punitum, eo quòd incredulus eſſet de filio ſed quòd ad tantum pararetur myſterium hæſitavit. Proinde filio naſcente, lingua non ſolvitur, ſed declarato Joannis nomine.* Incredulitas non tantum fuit de filio, quantum de ejus excellentia ; & ideo à pœna non eximitur quouſque Joannis nomen imponatur, in quo tota ejus dignitas declaratur.

Tolet. *Cum Joanne omnia reformantur.* Ambroſ.

Quartò. Toletus *annotat.* 140. has adhibet rationes. Ut impoſitio nominis Joannis hoc miraculo celebraretur. Deinde, ut ejus circunciſio eſſet inſignis hoc miraculo ; ſicut ejus nativitas extitit, dum ſterilis peperit filium. Tandem, quia Zacharias prolaturus erat magna myſteria ; & ad hoc debuit expectar dies, in quo copioſior ſit hominum multitudo. Quintò addo. Ut eſſet manifeſtum, quòd parentes non conveniebant ad impoſitionem nominis Joannis per humanum eloquium, ſed per revelationem Spiritus ſancti; ideo lingua non ſolvitur, niſi poſt nomen datum. Sextò. Non loquitur, niſi pronunciato Joannis nomine, quando prophetiæ ſpiritus ei eſt communicandus ; ut inde videatur, quomodo cum nomine Joannis omnia in melius reformantur, mutus loquitur, incredulus prophetizat, abſconditus domo ſacerdotali munere fungitur. D. Ambroſius ſermone 2. de Baptiſta. *Ubi*, ait, *Joannes naſcitur, fit repentè pater Propheta, vel Pontifex, loquela uſum recipit, prolem affectio ſuſcipit, ſacerdotem functio recognoſcit.* 34.

Quæstio XIV.

Quare totus erat Zacharias benedicens Deum ?

Origen. *Os clauſum dum loquitur divina ſonat.* Gregor. *Lingua Deum laudans deſinit eſſe humana.* *Homini juſto ingenita eſt gratitudo.* Geneſ. 2. Chaldæus. Chryſoſt.

35. ELeganter reſpondet Origenes homilia 9. in Lucam ; *Statim, ait, ut ſtylus impreſſus eſt ceræ, lingua, quæ prius fuerat vincta, laxata eſt, recepit eloquium non humanum, quoniam ligata fuit lingua ejus. Humana tamen fuit, vinxerat eam incredulitas ; ſtatim ut ſoluta eſt humana eſſe deſiit, & loquebatur benedicens Deum.* Ubi duo maximè pondera, Primùm. Recepit eloquium non humanum, quoniam ligata fuit lingua ejus. Os clauſum, & lingua ſilentio refrænata, dum ſolvitur fundit eloquia non humana, ſed divinitatis odorem exhalantia. Unde ait D. Gregorius ſer. 30 in Job. c. 11. *Ille ſcit rectè dicere : qui & ordinatè novit tacere.* Secundo. Expende, ſtatim ut ſoluta eſt, humana eſſe deſiit, & loquebatur benedicens Deum. Tunc lingua deſiit eſſe humana, cùm benedictiones ſonat, & Deum laudat. Tertiò. Sanctus ſenex, cùm ſe videret tantis Dei beneficiis cumulatum in gratiarum actionem prorumpit, ut ingenitum eſt animo ſancto, & grato. In prima mundi creatione. *Formavit Deus hominem de limo terræ & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculam vitæ, & factus eſt homo in animam viventem*, Gen. 2. n. 7. Si homo à Deo conditus eſt, & ab ipſo accepit ſpiritum vitæ, ad quid additur. *Factus eſt in animam viventem.* Ubi noſtra vulgata habet, *factus eſt in animam viventem*, legit Chald. *in ſpiritum loquentem.* Nam cum homo manibus Dei formatus eſſet magna perfectione, ut multa diceret in gratiarum actionem, ac laudem Dei, à quo tantis donis exornatus eſt, ut ſimul cum ipſa anima ei eſſet ingenita gratitudo, ac gratificatio erga ſuum creatorem ac benefactorem, D. Chriſoſt. ibi. *Ea propter, & animam inſpiravit, & linguam dedit, ut ſua in nos beneficia animis percipientes Dominum agnoſcamus, & nos gratos exhibeamus, & pro viribus gratiam agnoſcamus.*

QUÆSTIO XV.

Quomodo dicatur, quòd Zacharias benedixerit Deum?

36. *Deus cum Joãne laudatur.* DIcitur, quòd Zacharias aperuerit os ſuum, benedicens Deum, cùm non ſolum Deum laudaverit, ſed etiam filium ſuum Joannem, ut patet ex ejus Cantico: *Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis.* Reſpondetur primò, quòd dum Deus laudibus extollitur, etiam ſervi ejus præconiis commendantur. Secundò Quia tanta unio, & connexio eſt inter Deum, & Joannem, ut minimè videatur, poſſe Deum voce humana gratificari, quin etiam Joannes noſtris commendationibus efferatur. Guerricus. Guerricus Abbas ſer. 3. de Baptiſta. *Propterea,* ait, *Marcus, Lucas, & Joannes initia librorum præconiis Baptiſtæ dedicarunt, ut videlicet auctoritas tantis nominis, totum deinceps commendabilius redderet Evangelium: Matthæus verò quia eum nativitas Domini initiis occupatum tenuit, mox ut puerum nutriendum Nazareth commendavit: ad Præcurſorem, & Baptiſtam ejus ſtylum convertit, arbitrans imperfectum fore, quidquid de ſponſo diceret ſi de individuo amico ſponſi reticeret.* Odilonius. Et hanc cauſam dat D. Odilonius Abbas *ſer.* 10. ob quam non ſolùm omnes Evangeliſtæ, ſed etiam Prophetæ de ipſo tractant. Pſalm. 131. Iſai. 40. Hierem. 1. David Pſalm. 131. n. 17. *Paravi lucernam Chriſto meo.* Iſai. 40. n. 3. *Vox clamantis in deſerto.* Hier. 1. n. 3. *Ex utero vocavi te,* &c. Deinde tanta connexio eſt inter Chriſtum, & Joannem, ut non dedignetur Chriſtus nomine Joannis vocari. Marc. 6. Chryſoſt. Marc. 6. Herodes, *Ioannes, quem ego decollavi, ipſe eſt.* Chryſol. *ſerm.* 173. ita fatur: *Malevolè quidem, ſed veraci ſenſu teſtis ipſe criminis ſui extitit. Joannes,* inquit, *quem ego decollavi, ipſe eſt: verum dicit.* Verum dicis, impie Herodes; non enim dedecus eſt, sed gloria, quod ipſe unigenitus Dei filius nomine amici ac ſui præcurſoris vocetur, ut inde magna ſimilitudo inter utrumque appareat. De hoc vide ſuprà *q.* 6. *Chriſtus valde ſimilis Ioanni.*

Lucæ 1. *n.* 65. Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum: & ſuper omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc.

VERSIONES.

Syriacus. Et extitit parvo ſuper omnes vicinos eorum: & in univerſo monte Ithoudææ iſta prolata ſunt.

Vatablus. Et ingruit metus in omnes vicinos eorum & in tota montana Judææ divulgabantur omnia facta hæc.

EXPOSITIO.

37. Bonavent. VIsis tot mirabilibus, & ſignis, *factus eſt timor*, id eſt, reverentialis, ſeu quædam religioſa reverentia, ut explicat D. Bonaventura, quæ omnium animos impleverat ſibi perſuadentium, aliquid magnum in illo puero à Deo demonſtrari. Et non timent in nativitate, ſed in circuncisione, quia tunc Dei mirabilia magis manifeſtabantur, & nomen Joannis puero jam impoſitum erat. *Factus eſt ſuper omnes vacinos eorum,* qui ut propinquiores, & maxime indigni à ſe ipſis exiſtimari timent. Pro quo videndi Carthuſianus, & Simon Caſſianus ſermone de Baptiſta. Carthuſ. Caſſian. *Divulgabantur omnia verba hæc,* ſeu facta; nempe, ſterilis peperit, voce privatus loquitur, & prophetat, nomen puero mirabiliter datur, Theoph. ait: *Facta autem ſunt hæc omnia ſingulari quadam diſpoſitione, ut qui de Chriſto prophetizaturus eſſet, fide dignus haberetur, & omnes ex ipſa nativitate Joannis certiores redderentur; quòd multis major eſſet.* Theoph. Et nota, quòd non in amiſſione vocis Zachariæ, ſed in recuperatione dicitur, divulgatum eſſe: quia illi, ut viri boni, pœnam, & ignominiam tacebant, gratiam, & gloriam publicabant. *Juſti tacent malum.*

QUÆSTIO XVI.

Quare in Joannis nativitate timor, Chriſti verò gaudium?

IN Joannis nativitate timor ſuper omnes vicinos, in ortu verò Salvatoris gaudium interceſſit: *Ecce Evangelizo vobis gaudium magnum.* Luc. 2. n. 10. Reſpondet Toletus, quòd Joannes venerat ad arguenda peccata, & inducendos homines in pœnitentiam, ac timorem iræ Dei. Lucæ 3. n. 7. *Quis oſtendit vobis fugere à ventura ira?* & ibid. n. 9. *Jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt.* Salvator verò naſcebatur ad dandam remiſſionem, & reconciliandos homines, Luc. 19. n. 10. *Venit filius hominis quærere, & ſalvum facere quod perierat.* Reſpondeo ſecundò, quòd in utriuſque ortu timor, & gaudium extitit, & in primis in natali Salvatoris paſtores, dum claritas Dei circunfulſit eos, timuerunt timore magno, *Lucæ* 2. *n.* 9. Et Magi procidentes adoraverunt Chriſtum natum, *Matth.* 2. *n.* 11. Qui actus ad timorem reverentialem pertinuit, ut ſuo loco dicam. Gaudium magnum etiam omni populo ſupervenit, ut Angelus prædixit. Ita etiam in ortu Joannis timor evenit, ut præſens probat textus. Et gaudium, ut Gabriel Zachariæ annuntiavit: *Multi in nativitate ejus gaudebunt.* Et meritò, ut utriuſque in ortu dona Spiritus ſancti reſplendeſcerent. In Joannis nativitate (de Salvatore ſuo loco dicemus) emicuit gratia miraculorum in utroque parente, ſterilis peperit, mutus loquitur. Deinde in patre prophetia, in matre fortitudo, perſiſtendo in nomine Joannis, in vicinis timor, ut cœleſtia myſteria venerentur, & ſcientia, ſeu illuſtratio Spiritus ſancti, dum de puero magna concipiunt, dicentes. *Manus Domini erat cum illo.* 38. Luc. 2. Toler. Luc 3. Luc 19.

QUÆSTIO XVII.

Quare magnalia Baptiſtæ divulgabantur per omnia montana Iudææ?

JUDÆA tota diviſa erat in loca plana, quæ campeſtria dicebantur; & in loca montibus eminentia, quæ appellabantur monta- 39.

na. Si Regio illa ambiebat hæc omnia, quare verba de puero ſolum in omni monte,& non in aliqua valle dicebantur? Reſpondet Simon Caſſianus lib.3.de Baptiſta. Caſſianus. *Et fit timor ſuper omnia montana Judææ, quoniam omne, quod altum in mundo creditur, virtus divina deterret, & timere facit,dum clangit.* Reſpondeo ſecundò;quod magnitudinem ſignorum, ac mirabilium Baptiſtæ, non loca dejecta,ac humilia,ſed alta, & eminentia capere poſſunt.Sæpè invenies Eccleſiam comparari montibus,Pſal. 67. n. 16. *Mons Dei, mons* Pſalm.76. *pinguis.*Iſai. 25.n.6.*Faciet Dominus in monte hoc;* Iſai.25.& 2 Iſai 2. n. 2. *Et erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium.*Sed quare ſæpe montibus,& non campeſtribus comparatur? Syrill. D.Cyrillus Alexandrinus ibi lib.1.orat.2. *Eccleſia* ait,*monti comparatur;etenim vere eſt excelſa,& illuſtris,& omnibus ubique notiſſima. Aliter etiam excelſa eſt,quoniam terreni nihil ſapit; at ſupra res terrenas eſt,& gloriam Dei,quatenus licet, animi* *Magnalia Joannis ſolum excelſa ſapiunt.* *oculis intuetur & ſublimibus admodum de Deo opinionibus gloriatur.* Ita ſanè excellentiæ Joannis non in vallibus,ſed in collibus divulgantur; quia in eis,quidquid lucet, maximè excellum & notiſſimum omnibus eſt,ita ut à nullo inficiari poſſit. Deinde in eis nihil terrenum ſapit,ſed totum ſupra res mundanas; & in maximam Dei gloriam cedens.

40. Vide,quæſo,quomodo præclara Joannis opera in eminentiſſimo loco tractentur. Angelus in templo juxta altare: *Luc.*1.*n.*11.Patet in ſolemniſſimo die; nempe circumciſionis, in quo magna erat hominum frequentia.Chriſtus, dum multis reſplendet miraculis,*Matth.*11.*n.*5.Imo à ſuis inimicis de Joanne agitur,non in quolibet vulgari die,ſed in valdè celebri, ac notiſſimo,nempe na- Marc.6. tali,ipſius Herodis.*Marc.*6.*n.* 23. ubi impudica puella poſtulat;*Da mihi in diſco caput Joannis Baptiſtæ.*Sed quare juxta tuam leoninam rabiem non poſtulas caput inimici fune aliquo raptatum, vel ſpiculo infixum; ſeu è manibus ſatellitis dependens,ut David tulit caput Philiſtæi 1. *Reg.* 17.*n.* 58.Divina providentia coacta petiit in pretioſiſſimo diſco;quidquid enim Joannis,etiam inimicorũ manibus apparet,in ſublimi ponitur.D. Chry- Chryſol. ſol.ſer.174.*Cur in diſco*,ait,*cur pretioſè geſtas quem crudeliter occidis?Hoc ipſum,quod non vis,agis,quia agit te ſuperna ratio aliter,quam vis;ferculum crudelitatis ſuæ toto ore,totis faucibus contendit,& conatur abſorbere,ſed Ioannes venit in ſublimi poſitus ut lucerna ſuper candelabrum*, de quo in proprio loco iterum erit ſermo.

Lucæ 1. *n.*66 Et poſuerunt omnes,qui audierant in corde ſuo, dicentes:Quis putas, puer iſte erit? etenim manus Domini erat cum illo.

VERSIONES.

Syriacus. Omnes autem, qui audierunt,cogitabant in corde ſuo, ac dicebant. Quiſnam futurus eſt puerulus iſte? Et manus Domini erat cum illo.

Vatablus. Et adverterunt omnes, qui audierunt, animum ſuum dicentes:Quiſnam puellus hic erit?Et manus Domini aderat illi.

Text. Hebraic. apud Vatablum in ſchol. Cogitaverunt apud ſe omnes Quis,putas,puer iſte erit? Etenim in ortu ſuo potentiam ſuam declarabat Deus.

Mariana ex Græco. Quid; putas; puer iſte erit?

EXPOSITIO.

41. PONERE in corde,Hebraiſmus eſt, duo ſignificans. Primum,cogitare ſecum: *Luc.*9.*n.*44.& *c.*21.*n.*14.*Daniel* 6.*n.*14 *Aggæi* 2.*n.* 19. Et audientes vicini tot mirabilia in ortu Joannis,ſecum reputabant,quis puer ille futurus eſſet?Et certè eximiæ prudentiæ eſt, nova, magna animi meditatione ponderare.Secundo ſignificat,memoriæ mandare, *Deuteron.* 32. *n.*46. 1. *Reg.* 25. *n.* 25. *Pſalm.*47. Carthuſ. *num.* 14.& ita explicat Carthuſianus. Alta mente retinebant,qualis,ac quantus ille puer futurus erat,& redditur ratio. *Etenim manus Domini erat* Bonavent. *cum illo*,id eſt,ait D.Bonaventura: *Manus dextera* Per *manum* autem intelligitur potentia, & virtus divina,quæ in ortu illius ſe manifeſtabat multa prodigia ac miracula operans.

QUÆSTIO XVIII.

Quare hic fit ſermo de potentia Dei?

42. DUm de meritis Baptiſtæ quæritur.*Quis putas,puer iſte erit?* Statim recurritur ad Dei omnipotentiam; *Etenim manus Domini erat cum illo.*Reſpondetur; quod merita aliorum Sanctorum variis modis, & comparationibus explicari poſſunt;at egregia facta Baptiſtæ;nullo alio modo aperiri valent,quàm ad Dei omnipotentiam ſubterfugiendo. *Baptiſtæ magnalia ſolum omnipotentiâ explicari poſſunt.* *Threnor.* 4. *n.* 7. dicitur;*Candidiores* Thren.7. *nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo ſapphiro pulchriores.* Ubi ſermo eſt de ſanctis Apoſtolis,ut explicat D. Paſchaſius *ibi.* D Paſchaſ. At dum de Baptiſta eſt ſer. *Hieremiæ* 1. *n.* 9. dicitur, Hierem. 1. *Miſit Dominus manum ſuam; & tetigit os meum.* Ubi D. Hieron.*Hic autem ipſius Dei manus mittitur, per quam cuncta operatus eſt.* Hieron. Sed quæro, Cur,ut Apoſtolorum virtutes intelligibiles reddantur,utitur variis comparationibus; nivis, lactis, eboris & ſapphiri; Baptiſtæ verò ad potentiam Dei tantum dirigitur ſermo? Hic venit ſolutio noſtræ quæſtionis. Aliorum illuſtria facta illis ſimilitudinibus valent explanari;hujus verò ſola manu omnipotentis Dei, per quam cuncta operatus eſt.

QUÆSTIO XIX.

Quare de Ioanne ſe mutuò interrogent: Quis erit?

43. Marc.4. Bonavent. DE Joanne dicitur; *Quis putas, erit iſte?* Et de Chriſto Marci 4. n. 40. *Quis putas, eſt iſte?* Reſpondet primo D. Bonaventura, *Recte,* ait, *de Chriſto dicebant: Qui eſt iſte, tanquam de creatore, cujus eſt manere; de Joanne verò dicebant. Erit, tanquam de præcurſore, cujus erat pertranſire.* De ſolo Deo poteſt dici permanentia, iſte eſt, cætera vero fluxu, ac motu ſunt. Secundo reſpondetur, quod Chriſtus, ut Deus, omnia in ſe habet; ideo de præſenti de illo dicitur, *eſt*, Joannes vero, ut creatura, majori augmento gratiæ, & meritorum perficiendus erat. Es in tantum excrevit Joannes, ut de eo divulgaretur opinio in populo, quod eſſet. Conqueritur Chriſtus Dominus de reprobis: *In carcere eram, & non veniſtis ad me?* Matth.25.n.43. Et Joannem carcere detentum non viſitat, nec pro ejus negotio verba facit. Sed quare amiciſſimum tuum Joannem non eripis de vinculis, ſicut eripuiſti Petrum è manu Herodis? Theophylact. *in c.3. Joan.* ita ait; *Opinor autem, permiſſam Ioannis maturari mortem, ut omnis populus pacatus ad Chriſtum tranſiret, & non dividerentur ſententiæ de Chriſto, & Ioanne.* Tanta erat Joannis auctoritas, qua à populo Chriſtus putabatur, ut ne inde grave dubium emergeret, & homines ſuam ſalutem ponerent in diſcrimine conveniens fuerit, ut antequam Chriſtus ex hoc mundo abiret ad Patrem, hanc dubitationem reſolutam relinqueret, & mortem clariſſimi amici maturaret.

(Margin: Matth.25. — Theophyl. — *Quanta Joannis opinio in populo.*)

QUÆSTIO XX.

Quomodo dicatur: Manus Domini erat in illo?

44. QUæſtio eſt: Quomodo dicitur hic: *Manus Domini erat cum illo*, & Luc 3. n. 2. *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem filium Zachariæ in deſerto?* Reſpondet R. P. Didacus de Baëça, *tom.2. lib.6. in hiſtor. Evangeliſt. c.1.* §. 25. Quare non dicitur utrobique manus Domini, vel verbum Domini, ſed illic *manus Domini*, hic *verbum Domini?* Equidem ubi res agebatur in deſerto, ſufficiebat verbum Dei Joannem implere; at in civitate inter homines, qui trahendi erant ad divinas laudes, non verbum, ſed manus Dei ibi patet, quæ certiùs homines capiat. Reſpondeo ſecundo, quod Joannes venit in deſertum ad convertendos peccatores ad ſalutares pœnitentiæ fructus, in noſtro vero textu in ſua nativitate, ut ejus virtus, ſanctitas, ac mirabilia manifeſtarentur. Et dum agitur de converſione peccatorum, quamvis ſit majus miraculum Dei, quàm reſurrectio mortuorum, ut docet D. Chryſoſt. *homil.3. in Epiſt. ad Epheſ.* & Cellenſis Abbas *lib. de Panib. c.17.* Tamen ad hoc abundans eſt Dei ſermo, ac Verbum factum in Joanne. At ut præclara magnitudo illius gratiæ, ac ſanctimoniæ palam fiat, tota Dei manus intervenit, per quam cuncta ex nihilo creavit.

(Margin: Baëça. — *Majus eum virtutes Joannis declarare, quàm convertere peccatores.* — Chryſoſt. Cellenſis.)

Ut Dominus peccatorem deducat ad viam ſalutis, ſufficit unum Dei Verbum. Sic Saulum vocavit, *Saule, Saule, quid me perſequeris?* Act.9. n. 5. Sic Matthæum vocavit; *Sequere me*, Matth.9.n.9. At ut Dominus Ioannem laudaret, multis & multiplicatis verbis, variis utitur in locis, *Matth.11. n.7. & c.17. n.12.* & alibi. Ad quid tot verba, qui uno verbo mortuos, & peccatores vocat ad vitam, & cuncta operatus eſt; De laudibus Joannis erat ſermo, ut ait Albert. Magn. *in c.11. Matthæi*, quæ, ut omnibus innoteſcerent, tot, & tanta Salvatoris verba convenienter requirebantur. 45.

(Margin: Actor. 9. Matth. 9. & 11. & 17. — Alb. Magn.)

Manus Domini, non alicujus Seraphim, ſicut miſſus eſt ad Iſaiam. D. Hieron. *in cap. Hieremiæ n.9.* ad illa verba; *Miſit Dominus manum ſuam. Notandum,* ait Sanctus Doctor, *quod hic manus mittatur Dei, quæ tangat os Prophetæ, & dicatur ei. Ecce dedi verba mea in ore tuo; In Iſaia autem ſcriptum ſit: Et miſſus eſt ad me unus de Sernphim, & in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum.* Res, quæ ad alios Prophetas, ac Sanctos pertinent, Seraphim, ac Angelis ſpiritibus committuntur; quæ vero ad Joannem, de quo Hieremias hic loquebatur, ſolummodo Dei manibus creduntur. 49. Hieron.

Nota; quòd non dicitur; Manus Dei *eſt* cum illo; ſed *erat*, quod eſt imperfecti modi, ut notavi *cap.1. quæſt.4. n.12.* Quia omnis notitia, quæ obtinetur in hac vita, de excellentiis, quibus Dei manus Ioannem exornavit, eſt imperfecta, & valde diminuta; Solus enim Dominus, qui ſuum præcurſorem exornavit, illius excellentias agnoſcit.

CAP. IX.

Canticum Zachariæ.

Lucæ 1. n. 67. Et Zacharias pater ejus repletus eſt Spiritu ſancto, & prophetavit, dicens.

VERSIONES.

Euthym. Carthuſianus.	Et pater ejus impletus eſt Spiritu ſancto.
D. Ambroſius, hic.	Impletus eſt Spiritu ſancto, & prophetabat, dicens.
Syriacus.	Vaticinatus eſt.

EXPOSITIO.

1. MUTITATE depulſa in gratiarum actionem prorupit Zacharias; & non componit divinas laudes pro filio accepto, vel voce recuperata, ſed tantum celebrat Dei Incarnationem, ac redemptionem Iſraël; quia tanti beneficii magnitudine raptus eſt, ad cujus præſentiam

tiam veluti ad conſpectum Solis,cætera, ut præſtantiſſimæ ſtellæ,non micant. Et priùs dicitur repletur Spiritu ſancto, & poſteà prophetat; quia
Origenes. prophetare opus Dei eſt. Et nota cum Origene
tom. 5. in Joan. *amittit vocem*, ait, *Zacharias, ſumens eam naſcente voce*, ſcilicet Joanne. Similiter
Auguſt. cum D. Auguſt. *lib.50.Homiliarum,hom.*44. Imò
Joānisvox. diligenter adverte, quod in domo Joannis,ut pote domo vocis; omnes loquuntur repleti Spiritu ſancto. Elizabeth in laudem Virginis, Virgo, ut omnium doctrix, gratias agit de Incarnatione, & exinde Zacharias componit Canticum Tamen,
Hugo. ut recte ait Hugo, *Elizabeth repleta eſt Spiritu*
Mulier loquatur pauca. *ſancto, & paucis prophetavit; Zacharias multis verbis uſus eſt prophetando, ſeu prædicando, quia ordo diſciplinæ poſtulat, ut mulier pauca loquatur, & magis velit diſcere, quàm docere*, 1. Co-
1. Cor. 14. 2. ad Tim. 2. Ambroſ. rinth. 14. num. 34. & 1. ad Timoth. 2. n. 21. Tandem ait hîc D. Ambroſ. *Vide quam bonus Deus, & facilis indulgere peccatis, non ſolùm ablata reſtituit, ſed etiam inſperata concedit. Ille dudum mutus prophetat.*

QUÆSTIO I.

Quare Zacharias dicatur repletus Spiritu ſancto?

2. SEcundum omnium ferè Patrum, ac Doctorum ſententiam, ante nativitatem filii Zachariam pœnituit ſuæ infidelitatis, ac præſentia Virginis, & agnitione myſteriorum multum in gratia Spiritus ſancti ipſe profecit; nec enim Deus virum tantum in peccato tanto tempore fineret eſſe. Quomodo ergo dicitur repletus Spiritu ſancto?
Carthuſ. Reſpondet primò Dionyſius Carthuſianus. *Denique*, ait, *jam ante horam impletus fuit Zacharias Spiritu ſancto, ſed nunc impletus aſſeritur; quia in donis gratiæ gratificantis, ac gratis datæ jam eminenter profecit.* Quamvis jam antea eſſet gratia illuſtratus, nunc verò dicitur repletus: quia dono
Illa ſcientia vera quæ exterius apparet. gratiæ prophetandi emicuit, & illam gratiam quam interiùs habebat, exteriùs in opere, & ſermone manifeſtavit; nec enim reputatur ſciens, vel Propheta,niſi dum exteriùs ſuum donum pa-
D. Irenæus. lam facit. Secundò. D. Irenæus lib. 3. cap. 2. *Zacharias*, ait, *deſinens mutus eſſe, quod propter infidelitatem paſſus fuerat, novello ſpiritu adimpletus*
Nova verba animum requirunt novum. *novè benedicebat.* Zacharias,qui antea mutus erat, novo ſpiritu indutus, novas benedictiones ſonabat, & ad novitatem animi, divinæ & inauditæ benedictiones in ore reſonabant. Ut nova verba ore proferantur, neceſſe eſt,ut animus juveneſcat in gratia, & ſpiritu, & tunc in opere, & ſermone
Guerric. virtus refloreſcet. Tertiò. Guerricus ſerm. 3. in Joannis Nativit. *Qui enim*, ait, *Propheta, & pluſquam Propheta futurus erat; imò ante prophetare, quàm profari, priùs Deum, quàm ſeipſum ſentire cœperat: parentes quoque ſuos prophetas faciebat, & eos, qui in ſe transfuderant carnis ſub-*
Iuſtus cōmunicat ſua bona. *ſtantiam, ſpiritus ſui, & gratiæ ſuperabundantiam refundebat.* In excellentiſſimo dono gratiæ ſibi communicato Joannes ſolus eſſe nolebat,ſed illud etiam ſuis parentibus communicabat.

Lucæ 1. *n.* 68 Benedictus Dominus Deus Iſraël: quia viſitavit, & fecit redemptionem plebi ſuæ.

VERSIONES.

D. Cyprianus lib. 1. contra Iudæos.	Benedictus, Dominus Deus Iſraël, quia proſpexit redemptionem populo ſuo.
Vatablus.	Laudandus Dominus Deus Iſraëlis, quia viſitavit, & perfecit redemptionem populo ſuo.
Syriacus.	Benedictus Dominus Deus Iſraël, quippe viſitaverit populum ſuum,feceritque redemptionem ejus.

EXPOSITIO.

HOc Zachariæ Canticum,ut ait Origenes *hom.* 10. duas prophetias nuntiat, 3. Origen.
primam de Chriſto,alteram de Joanne. Primò, Loquitur de Salvatore, dicens. *Benedictus Dominus Deus Iſraël. Benedictus*, id eſt, laudabilis ſit. Et quanquam omnes tres divinæ perſonæ Trinitatis aptè dici poſſit hîc laudari; ſecundam tamen intelligi à Zacharia, communis Carthuſ.
eſt expoſitio. Cum Carthuſiano,Hugone, Caſſia- Hugo.
no, & aliis. Quia hæc perſona, ſcilicet Filius viſi- Caſſian.
taverit, & fecerit redemptionem. *Dominus Deus.* Quia,ut ait Divus Dionyſius Carthuſianus,*Domi-* Carthuſ.
nus ratione poſſeſſionis, gubernationis, ac præſidentiæ Geneſ. 14.
omnium rerum. Geneſ. 14. n. 22. *Deus autem; quia omnium Deus eſt,jure creationis.* Dicitur *Deus Iſraël* id eſt, verus Deus ad diſtinctionem Deorum Gentilium; ſeu quia ſpecialiter ab illo populo colebatur, & agnoſcebatur, ac ſpecialia beneficia, & promiſſiones de Incarnatione illi dedit. *Quia viſitavit.* Ecce primum motivum hujus Cantici. Viſitavit ſumendo carnē, & viſitavit per ſeipſum, & non per Prophetas, ut ait Caſſianus, ſicut olim Caſſian.
fecerat;& inde hæc viſitatio multo major cæteris. Beda.
Beda, *Viſitavit*, inquit, *Dominus plebem ſuam, quaſi, longa infirmitate tabeſcentem.* Et quanquam verbum *viſitandi* in bonam, & in malam partem accipiatur in Scriptura, ut latè notant hîc Expoſitores; tamen ex adjunctis verbis pro gratia, & miſericordia hîc ſumitur. *Et fecit redemptionem plebi ſuæ*; hîc dirigit ſermonem ſuum ad mortem, & paſſionem Chriſti, qua redempti ſumus. Et dicitur in præterito, *fecit redemptionem*; cùm tunc non eſſet adhuc facta, vel more prophetico, quo futura in præterito ponuntur ob certitudinem promiſſionis, vel quia Incarnatio inchoata redemptio fuit.

QUÆSTIO II.

Quare dicatur hîc Dominus Deus Iſraël, *& non* Jacob?

REſpondet primo Divus Bonaventura. *Ideo* 4.
autem hîc Iſraël potius nominatur, quàm Ja- D. Bonavent.

cob; quia nomen electionis eſt, & gratiæ. Cùm tunc inciperet præſtantiſſimus ordo gratiæ, non dicitur Deus Jacob, quod erat nomen à natura, ſed Iſraël quod à gratia dictum erat; tunc enim nova gratia, nova electio incipiebat. Secundò. Ponebantur hic prima fundamenta legis gratiæ, ac fidei Chriſtianæ, meritò ergo dicitur Deus Iſraël, & non Jacob, id eſt, ſupplantator. *Juſte vocatum eſt nomen ejus Jacob, ſupplantavit enim me in altera vice*: Geneſis c. 27. n. 36. Ut ibi notant D. Hieron. *in quæſtionibus Hebraicis.* Chryſoſt. & alii. Iſraël autem, id eſt, *videns Deum.* Geneſ. 32. n. 28. Et in fide Chriſtiana nulla eſt Dei notitia in dolo & falſitate, ſed in ſumma, & infallibili veritate, ita ut poſſit dici homo videns Deum: tam certò ipſum cognoſcit. Quod argumentum latè proſequitur D. Bernard. ſer. 28. in Cant. *Fides,* ait, *neſcia falli, fides inviſibilia comprehendens: ſenſus penuriam non ſentit.*

Geneſ. 27. Hieron. Chryſoſt. Gen. 12. *In fide nulla falſitas, ſed ſumma veritas.*

5. Quare non dicitur Deus Judæorum, ſed Iſraël Judæa, & Judæi dicti ſunt ab uno filio Jacob, tanquam à principaliori patre, ut notat D. Hieronym. *in c. 2. Matthæi,* D. Auguſt. *lib. 5. de civitate Dei, c. 10. & 15.* Joſeph. *lib. 11. Antiquitatum,* c. 5. Iſraël autem nomen parentis totius populi. Et Dominus, qui venerat, tanquam omnium Rex, ac redemptor, noluit nominari ab uno particulari, ſed à communi omnium capite, tanquam qui omnibus adveniebat.

Hieron. Auguſt. Joſeph. *Verus Rex omnibus communi.*

Quæstio III.

Quare tantùm fiat mentio de redemptione plebis ſuæ?

6. Cecinit Zacharias; *Fecit redemptionem plebis ſuæ;* cum tamen in ſalutem omnium hominum venerit. *Joan. c. 1. num. 9. 1. Joan. 2. n. 2. Roman. 3. n. 29. 2. Corinth. 5. n. 14. & 15.* Reſpondeo primo cum Theophylacto, quod Deus venit primò, ut redimeret populum ſuum Iſraël, illique ſe præſentem exhiberet; nam alias gentes ad ſui fidem adduxit, non per ſe, ſed per ſuos Apoſtolos, eorumque ſucceſſores. Secundo. Maldonatus, *Dicitur,* ait, *redemiſſe plebem ſuam, quia Iſraël quodammodo ex debito redemit, quia ſuum illi promiſerat adventum, alias verò Gentes ex ſola liberalitate.* Ubi intervenit promiſſio, ibi ſtrictior obligatio. Vide *c. 4. n. 3.* D. Chryſoſt. *in catena.* Reſpondeo tertio. *Zacharias viſitationem dicit eſſe factam ab eo ergà populum ſuum, ſive materiales Iſraëlitas quis velit accipere, venit enim ad oves, quæ perierant domus Iſraël; ſive ſpirituales, id eſt, fideles qui digni fuerunt hac viſitatione.* Ubi per plebem ſuam non ſolum intelligit Judæos, ſed etiam Gentiles, qui fidem ſuſceperunt, quæ ſolutio mihi aptior videtur. Cujus rei rationem reddit D. Remigius in epiſt. ad Rom. c. 1. *Non enim,* ait, *inveni illam eſſe plebem ſuam, ſed viſitando, & redimendo fecit plebem ſuam.* Operibus redemptionis exhibitis, ſe manifeſtavit Dominus & populum Gentilicum fecit ſuum.

Theophyl. Maldon. Chryſoſt. Remigius.

Lucæ 1. *n.* 69. Et erexit cornu ſalutis nobis in domo David pueri ſui.

Versiones.

D. Cypr. lib. 2. contra Judæos, n. 7. Theophyl.		Et excitavit cornu ſalutis.
Caietanus	*ex Græco.*	Erexit cornu ſalutationis.
Syriacus, Vatablus.		In domo David ſervi ſui.
D. Hieron. in Pſalm. 17. verſ. 9.		Erexit cornu nobis ſalutis noſtræ.

Expositio.

Tertium motivum ſuæ laudationis apponit Zacharias. *Et erexit cornu ſalutis,* ſatis vulgaris phraſis Hebraica eſt, *cornu* in Scriptura ſignificare robur, fortitudinem, ſeu potentiam, quia animalia cornuta in cornibus totam ferè vim habent: *Deuteron. 33. num. 17. Pſalm. 43. n. 6. & 74. num. 11. Et cornu ſalutis,* id eſt, robur ad ſalvandum, 2. Reg. 22. n. 3. *Scutum meum, & cornu ſalutis meæ,* & Pſal. 17. n. 3. Significat etiam *cornu* regnum, ſeu Regem, Pſal. 131. n. 17. *Illuc producam cornu David.* Seu, quod verius eſt, quia in Rege eſt tota potentia, & robur, regni, ſeu, ut exiſtimant Theophylactus, Euthymius, Beda, quia Reges cornu olei inungebantur. Appellat autem Propheta regnum Chriſti cornu ſalutis & ait, *Erexit,* ſeu *excitavit cornu ſalutis,* quia dum ſuis auxiliatus eſt, ejus regnum, quod quodammodo dejectum videbatur, dum ſuis opē non ferebat per ſui adventum, nunc verò quaſi erectum, & in ſublime poſitum fulget. Ita explicant D. Gregorius *lib. 1. Expoſit. lib. Reg. cap. 2.* Theophylactus hîc ait, *Hoc regnum nobis erexit, & exultavit, dum contrivit omnes, qui oderunt nos Dæmones.* Secundò. Carthuſianus. Erexit dum nobis annunciavit beatitudinem regni cæleſtis. Tertiò. Alii. Erexit, dum pro nobis in cruce paſſus eſt, juxta illud Habac. 3. n. 24. *Cornua in manibus ejus.* Quartò. D. Bonaventura, Hugo exiſtimant, Prophetam hîc loqui de Reſurrectione, ac ſi dicat, Viſitavit Incarnatione, redemptionem fecit paſſione, erexit reſurrectione. *Erexit nobis,* id eſt, ad utilitatem noſtram, vel nobis credentibus, & non aliis 1. Petri 2. n. 7. *Vobis igitur honor credentibus.* Aliqui hæc verba connectunt cum illis, *ſalutem ex inimicis noſtris.* De quo ibi ſermo erit. *In domo David,* quia Chriſtus ex familia David ortus eſt, & ei ſpecialiter facta eſt promiſſio de Chriſto. 7.

2. Reg. 22. Pſalm. 17. & 131. Theoph. Euthym. Beda. *Dum Rex ſuis ſubvenit, erigitur ejus poteſtas.* Gregor. Theophyl. Carthuſ. Habac. 1. Bonavent. Hugo. 1. Petri 1.

Quæstio IV.

Quare Chriſti regnum per cornu ſignificetur?

Reſpondet primò D. Hieronym. *in Pſalm. 17. numero 9.* Quia regnum Chriſti, regnum forte, & ita ut omnes inimicos vincat, & proſternat, & nunquam ab eis ſuperari poſſit. 8.

D. Hieron.

Secun

Bonavent. Hugo. — Secundò. D. Bonavent. & Hugo. Cornu inter omnes partes animalis valde durabile, regnum Chriſti æternum, & durabile innuit; & in hujus rei figuram David, & Salomon uncti cornu, 1. Reg. 16. num. 13. & 3. Reg. 1. n. 39. Ipſa ſoliditate vaſis exprimebatur æternitas regni Chriſti, Daniel 2. n. 44. Saul verò 1. Regum 10. n. 1. Unctus eſt lenticula olei, quod vas fragile, ac vitreum eſt. Ita ex D. Bonaventura, quia hæreticorum regnum facilè rumpitur, & confringitur.

Chriſti regnum æternum.

9. Hugo. 1. Ad Tim. 2. Tolet. — Tertiò: Hugo. *Cornu, nec caro, nec os, ſed medium ſic Chriſtus; nec homo tantum, nec Deus tantum, ſed mediator Dei, & hominum*, 1. Tim. 2. n. 5. &c. Quartò: Toletus annot. 142. *Regnum Chriſti meritò per cornu ſignificatur; nam cornu percutit animal, ſicque percutit, ut procul abjiciat inimicum: Chriſtus autem percuſſit Diabolum, & peccata noſtra procul abjecit.* Quintò. Cornu non in manibus, ſed in capite inter oculos apparet, quia regnum Chriſti ſecundum prudentiam, & rationem, per oculos ſignificatam; non verò ſecundùm vim & potentiam, per manus deſignatam, gubernandum erat. Sextò. Quia cæteræ partes animalis, ut oſſa, cor, jecur, carne, & ſanguine velantur; cornu verò carnem excedit: ſic regnum Chriſti alienum ab omni affectu propinquitatis, carnis & ſanguinis futurum erat. Et ad hoc reſpiciunt Beda *hîc*, & Angelom. l. 1. Regum, c. 2. *Cornu excedit carnem: & ideo cornu ſalutis regnum Chriſti vocatur, quo mundus, & carnis gaudia ſuperantur.*

Regnum Chriſti non vi, ſed prudentia gubernatur. *Ab omni affectu carnis alienum.* Beda. Angelom.

Lucæ 1. *n.* 70. Sicut locutus eſt per os Sanctorum, qui à ſæculo ſunt, Prophetarum ejus.

VERSIONES.

Vatablus. Sicut locutus eſt per os Sanctorum, qui ab ævo fuerunt, Prophetarum ſuorum.

Textus Græc. Sicut pollicitus eſt per os Sanctorum.

EXPOSITIO.

10. QUARTA cauſa Deum benedicendi, quod nobis erexit regnum ſalutis in Chriſto, ſicut antea locutus fuerat, ſeu promiſerat, per ſuos antiquos Prophetas, & implere promiſſa, magna cauſa Deū laudandi. *Sicut locutus eſt.* Oſtendit, eundem authorem novi, & veteris Teſtamenti, & quod in veteri pollicitus eſt, in novo adimplevit. *Per os*, non verò per ora, quia quamvis diverſæ perſonæ & diverſis temporibus fuerint Prophetæ, omnes tamen eodem concordi animo & eodem ore ac intentione de filio Dei locuti ſunt, ut docet D. Auguſtinus *in Epiſt. Manich. c.* 4. Et non adducit aliquem in teſtem nominatim, ſed omnes citat; qui omnes de filio Dei locuti ſunt. Et appellat eos Sanctos, ut exinde eorum doctrina ex probitate morum, & vitæ omni exceptione major appareat *A ſæculo.* Aliqui hoc referunt peculiariter, ad Prophetas, qui fuerunt in populo Judaico. Probabilius mihi videtur intelligendum cum D. Dionyſio Carthuſiano de omnibus Prophetis, qui fuerunt ab exordio mundi; nam Adamus *Geneſ.* 2. *n.* 23. juxta D. Paulum *ad Epheſ.* 5. *n.* 31. multa de Chriſto, & Eccleſia prophetavit; *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* Textus, *Prophetarum ejus*, ut notat Simon Caſſian. *l.* 3. *de Baptiſta*, id eſt, Prophetæ, qui non à ſe ipſis miſſi, ſed à Deo directi; quoniam multi prophetarunt, qui non miſſi erant, & non vera, ſed falſa prædicentes.

Prophetæ uno ore locuti ſunt. Auguſt. *Authoritas doctrinæ ex probitate morum.* Carthuſ. Caſſian.

Lucæ 1. *n.* 71. Salutem ex inimicis noſtris & de manu omnium, qui oderunt nos.

VERSIONES.

Syriacus. Se nos liberaturum ab hoſtibus noſtris & è manu.

Vatablus. Vindicationem ab inimicis noſtris, & è manu omnium.

Arias. De manu omnium odio habentium nos.

EXPOSITIO.

11. ALIQUI Recentiores connectunt cum verbo, *locutus eſt*, ut ſit ſenſus Erexit cornu ſalutis, ſicut locutus eſt, ſeu promiſit per Prophetas ſalutem ab inimicis noſtris, & ſic multa, quæ ſequuntur, cum hoc verbo conjungunt. Probabilior tamen eſt expoſitio antiquorum Origenis *homil.* 10. Euthymii, Theophylacti, Bedæ Carthuſiani, Bonaventuræ. Qui conjungunt cum verbo *erexit*, ſeu *excitavit cornu ſalutis*, & appoſitivè magis explicando id, quod obſcurè dixerat *cornu ſalutis*, tunc addidit, *Salutem ex inimicis noſtris.* id eſt, dedit ſalutem liberando nos ab inimicis noſtris. *Salutem*, ſcilicet cauſam ſalutis, Chriſtum Dominum, ſæpe enim ſalus pro cauſa illius ponitur in Scriptura, Pſal. 26. n. 1. *Dominus illuminatio mea & ſalus mea.* Pſal. 14. n. 3. *Dic animæ meæ, Salus tua ego ſum, Et de manu omnium*, id eſt, de potentia. Ita Hugo, & Caietanus. Et quanquam hæc duo de *inimicis*, & *de manu omnium*, *qui oderunt nos*, aliqui dicunt, quod ſit repetitio. Matth. cap. 5. n. 44. *Diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos*; tamen D. Bonaventura, D. Dionyſius Carthuſianus per *inimicos*, intelligunt hoſtes ſpirituales, carnem, mundum, & Dæmones, & per *eos, qui nos odio habent*, homines peſſimos, & iniquos.

Origenes. Euthym. Theophyl. Beda. Carthuſ. Bonavent. Pſalm. 26. Pſalm. 14. Hugo Caiet. Matth. 5. Bonavent. Carthuſ.

12. Ex quo pondera, quod dum agit de adverſariis ſpiritualibus, ac Dæmonibus, appellat eos inimicos tantùm. *Ex inimicis noſtris*; at verò dum eſt ſermo de hominibus iniquis, non ſolùm illos exprimit per eos qui nos odio habent, ſed etiam eis adjungit poteſtatem, *de manu omnium*, manus namque poteſtatem ſignificat, plus enim ſtudent homines, inquit, quàm Dæmones ad nos perdendos, ait Regius Vates, Pſalm. 139. num. 1. *Eripe me Domine ab homine malo.* Cur poſtulat, eripe ab homine malo, non verò à Dæmone; Majores inſidiæ, & earum occaſiones nobis aptantur

Plus ſtudent homines iniqui ad perdendum quam Dæmones. Pſalm. 138.

tur per homines iniquos, quàm per Dæmones.Ita explicat D.Hilarius *in prædicto Pſalmo.* Hilar.

Lucæ 1.*n*.72. Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris,& memorari teſtamenti ſui ſancti.

VERSIONES.

Syriacus. Ac miſericordia uſurum cum patribus noſtris, ſeque memorem futurum teſtamenti ſui ſancti.

Vatablus. Ut faciat miſericordiam cum patribus noſtris, ac memor ſit teſtamenti ſui ſancti.

Arias. Facere miſericordiam cum, *&c.*

D. Iren.lib. 3. *cap.* 11. Reminiſci teſtamenti ſui ſancti.

EXPOSITIO.

13. LIBERATIONEM, quam ſuprà dixerat,ab inimicis,nunc magis explicat appellando eam miſericordiam, quam Deus per Incarnationem nobiſcum fecit.Dicit autem adventum Filii Dei *miſericordiam* quia ut ait Apoſtolus ad Titum 3.n.5.*Qui non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit.* Tum ratione exaltationis naturæ humanæ, quæ hypoſtatice unita eſt Deo; tum quia bonitas Dei ſe dimiſit, & accommodavit ad noſtram miſeriam: tandem ratione temporis quo facta eſt Incarnatio,in quo mundus Idolorum errore detinebatur,à quo per Filium Dei liberatus eſt. *Cum patribus noſtris*, id eſt,non ſolum nobiſcum,ſed etiam cum Patriarchis,ac juſtis,qui nos præceſſerunt;ut ait Origen. hom.10.*Neque enim credibile eſt, ut qui prius viderunt diem illius,& lætati ſunt, poſtea in adventu ipſius nihil utilitatis acceperint.* Sequitur text. *Memorari.* Deus metaphoricè dicitur recordari, quando præmio afficit,vel promiſſa olim præſtat. *Teſtamenti ſui ſancti*; promiſſionem, quam Deus fecit antiquis Patribus de adventu filii ſui; non appellat pactum,ſeu fœdus,ſed teſtamentum,quia hoc morte filii confirmatum eſt, *ad Hebr.9.n.*17. & ideo appellat ſuum,*Teſtamenti ſui*:quia ipſo filio nos liberavit, quod maximè ſuum reputat, Zachar.9.n.11.*Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.* Et addit,*ſancti*.D.Bonav. *Vetus teſtamentum fuit ſanctum per figurationem,novum vero per continentiam & impletionem; unde ſanctum vocat teſtamentum novum quod ſanctificavit ſanguine ſuo.*

Ad Tit. 3. — Origenes. — *Chriſtus in quo nos liberat ſuum reputat.* Zach.9. — Bonavent.

QUÆSTIO V.

Quomodò facta ſit miſericordia antiquis Patribus?

14. QUo pacto dicitur,quod fecerit Deus miſericordiam cum antiquis Patribus,cùm ipſi jam defuncti eſſent? Reſpondeo primò,quod facta eſt miſericordia cum Patribus antiquis,dum ex meritis Chriſti prævißs data eſt illis omnis juſtificatio,omnis gratia,omnis remiſſio peccati, & omnis bona diſpoſitio ad finem ſupernaturalem,tanquam ex pretio ſolvendo: adveniente autem Chriſto, pretium ſolutum eſt, & Deo creditori integrè,ac perfectè ſatisfactum.Ad Rom.3.n.25. *Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem juſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum.* De quo latè Suar.*tom.1.ad 3.p.diſp.41.ſect.* 1. §. *ſed inſtabit.* Vaſquius.3.*p.tom.*1.*diſp.77.c.6.n.* 25. ubi multos Patres adducit. Rom. 3. — Suarius. Vaſquius.

15. Secundò,Fecit miſericordiam cum antiquis Patribus per Chriſtum. S. Dionyſius Carthuſianus. Dando illis felicitatem conſummatam, ſeu beatitudinem. Tertio. Hugo.Eos à Limbo liberando, dum Chriſtus ſecum in gloriam eos tranſtulit. Quartò.Eis adimplendo promiſſum datum.Dum ſcilicet operatur redemptionem totius generis humani,quæ etiam dum ad alios ordinabatur,peculiare beneficium ipſi juſti ſibi factum reputabant.Et nota, quod exprimitur hic miſericordia facta, non nobiſcum, ſed cum Patriarchis. *Fecit miſericordiam cum patribus noſtris*;& merito,conveniens erat,ut eſſent primi in præmio & felicitate conſequenda.Deinde juſti antiqui,qui præceſſerunt,Chriſto Domino hoc obſequium præſtiterunt,ut meruerint accelerationem,& aliquas circunſtantias Incarnationis,ut docet S.Thom.*in* 3. *p.diſt*.4.*q*.3.*art*.1. & eſſe communem ſententiam teſtatur Cabreira 3.*p.q*.2.*art*.11.*diſp*.4. *n*. 11. Ergo voluit Chriſtus Dominus, ut qui peculiares extiterunt in obſequia,peculiares eſſent in gratia & miſericordia,dum ſecum aliquos cum corporibus ſuis in gloriam tranſtulit.

Carthuſ. Hugo. — *Primi in meriti primi in præmio.* — S Thom. Cabreira.

Lucæ 1. *n*.7. Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem noſtrum,daturum ſe nobis.

VERSIONES.

Syriacus. Necnon jusjurandi, quod juravit Abraham patri noſtro ſe daturum nobis.

Vatablus. Quod juraravit Abrahæ patri noſtro,ut daret nobis.

Arias. Ad Abraham patrem noſtrum dare nobis.

D. Iren.lib. 3. *cap*.11. Ad Abraham patrem noſtrum uti det nobis, *&c.*

Aliqui ex Græco. Secundum jusjurandum.

EXPOSITIO.

16. MAGNA varietas eſt,unde ille accuſativus *jusjurandum* regatur.Et ideo aliqui appoſuerunt illam particulam, *ſecundum*;ad quod non apparet fundamentum in textu Græco.Breviter tamen dico,dupliciter aptandum.Primò,cum Euthymio,Beda,Theophylacto,Caietano,In genitivo,connectendo cum

Euthym. Beda. Theophyl. Caiet.

ſupe

ſuperiori verbo : *Memorari teſtamenti ſui ſancti jusjurandi quod juravit* ; præcipuè cum ita habeat lectio Syriaca. Et facit hunc ſenſum , *Memorari teſtamenti ſui* , & explicat , quale ſit hoc teſtamentum *jusjurandi*. Euthymius legis etiam *jusjurandum* , in accuſativo, quia dicit, valdè frequens eſſe apud Græcos variare caſum. Secundò. Referendum eſſe , ut ait Hugo , ad illam ſuperiorem
Hugo. ſententiam. *Erexit, ſeu excitavit cornu ſalutis* ; id eſt , ſalvatorem noſtrum jusjurandum quod juravit. Ac ſi dicat : Qui Salvator pollicitus eſt cum
Geneſ.22. juramento Abrahamo Geneſ. 22. n. 16. *Daturum ſe nobis* ; ſcilicet, ut explicant Hugo, & Dio-
Carthuſ. nyſius Carthuſianus, daturum ſe per fidem , per carnem , dum factus eſt homo ; per cibum ; *caro mea verè eſt cibus* : per medicinam ægrotis ; per redemptionem captivis ; per præmium juſtis. Nota , quod quamvis textus Græcus juxta Vatablum , Arias , non habet illam particulam *ſe*, ſed tantùm , *dare nobis*, tamen ſemper eſt ſubintelligenda.

QUÆSTIO VI.

Quare hîc fiat mentio tantùm juramenti Abrahamo exhibiti?

17. Pſalm.131. DEus eandem promiſſionem ſub juramento præſtitit David Pſalm.131. num.15. *Juravit Dominus David veritatem , & non fruſtrabitur eum* , &c. Quomodo ergo ſolùm de Abrahamo fit mentio ? Reſpondeo primò, quod Abrahamus fuit caput , & parens totius populi , & ideo beneficium ei datum videbatur magis commune omnibus populis ; & tribubus. Secundò. Promiſſio Abrahamo facta eſt ob inſigne illud factum ; quo voluit filium ſuum in ſacrificium Deo offerre ; & in domo Dei , quo majus eſt meritum, eò glorioſius, & vulgarius in ore omnium præmium verſetur. *Ex meritò premium glorioſius.* Nota contra aliquos Recentiores, quod promiſſio de Incarnatione cum juramento facta eſt tantùm Abrahamo , & David , nam illa , quæ facta eſt cum juramento Iſaac, & Jacob. *Pſalm.*14. *numero* 9. *Exod.*42. *numero* 14. *Deuteron.*9. *numer.* 5. eſt tantùm de ingreſſu in terram promiſſionis , ac multiplicationis naturalis , ut legenti erit manifeſtum.

Lucæ 1. *n.*74. Ut ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſerviamus illi.

VERSIONES.

Syriacus.	Ut liberaretur de manu inimicorum noſtrorum , & abſque timore ſerviremus coram eo.
Pagninus.	Sine timore de manu inimicorum noſtrorum liberatos ſervire illi.
Arias,	Impavidè ex manu inimicorum.
*D. Iren. lib.*3. *cap.*1.	Sine timore ex manu inimicorũ ereptis ſervire ipſi.

EXPOSITIO.

MULTAS conditiones pergit Propheta annumerando in adventu Filii Dei ; quas commodiùs ſequenti verſu appo- 18.
nemus. *Sine timore.* Origenes hom. 10. Origenes.
Crebro, ait, *de manu inimicorum aliqui liberantur, ſed non ſine timore , & ita de manu inimicorum ſi quis fuerit erutus , liberatur quidem, ſed non ſine timore: porro adventus Domini Jeſu de manu inimicorũ abſque timore nos eruit: non enim ſentimus inimicos noſtros, nec eos vidimus repugnantes, ſed neſcimus, quomodo nos repentè de faucibus eorum, & inſidiis erepti ſumus.* Quæ ſententia in bono ſenſu eſt explicanda , quia licet quandiu ſumus in hoc mundo, timẽdi ſint noſtri ſpirituales adverſarii, 2. *Corinth.* 12. *n.*7. *ad Rom.*7. *n.*23. Tamen per ſanguinẽ Chriſti ita ſumus in tuto poſiti , ut interveniente Dei gratia ſit in noſtra poteſtate contemnere inimicum. *De manu inimicorum noſtrorum*, ubi eſt ſermo tã de hoſtibus inviſibilibus, quàm viſibilibus. *Serviamus.* Sed quomodo jubet, nos deponere timorem; cùm alibi præcipiatur nobis ſervire in timore, & tremore ? Facilior eſt ſolutio. Ut ſine timore ſervili ſerviamus cum timore caſto , & filiali. Et nota, quod priùs dixerat, *Daturum ſe nobis* ; & poſtea ſubdit : *ut ſerviamus illi* ; quia non poſſumus *Bene operari à Deo venit.*
Deo præſtare aliquod obſequium , nec opus bonum , niſi ipſe prius det nobis , à quo eſt omne bonum ; ut docet Paulus ad Philippenſes 1. & 2. Ad Phil.1. & 2.
Qui cœpit in vobis opus bonum ipſe perficiat. De quo late D. Auguſtinus *de prædeſtinat. ſanct. c.*2. & 5. Auguſt.
& multis aliis in locis. Deinde quod ad ſerviendum Deo requiritur animus tranquillus *ſine timore.* Ut præſentem textum facile intelligas, ita accipe. Ut liberari de manu inimicorum noſtrorum ſine timore ſerviamus illi. D. Irenæus connectit cum D. Irenæus.
antecedenti , & ſubſequenti ; quod juravit ad Abraham patrem noſtrum , ut det nobis ſine timore ex manu inimicorum noſtrorum ereptis ſervire ſibi in ſanctitate , & juſtitia. Nam , ut ait Boſtrenſis.
Titus Boſtrenſis hîc : *Chriſti adventus effecit , ut formidine vacui, ex inimicorum poteſtate eripiamur, neque enim ullum hoſtilium inſidiarum ſenſum cepimus.*

Lucæ 1. *n.*75. In ſanctitate, & juſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.

VERSIONES.

Theophylact. *Arias*	In ſanctitate, & juſtitia coram ipſo cunctis diebus vitæ noſtræ.
Ianſenius ex Græc.	In pietate, & juſtitia coram ipſo.

EXPOSITIO.

NOTAT Caiet. quod Propheta ſeptem 19.
hîc apponit cõditiones. Primo, liber- Caiet.
tas: *Liberati de manu inimicorum.* Secundò, divina ſervitus: *Serviamus illi.* Tertiò, Excluſio timoris ſervilis: *Sine timore.* Quartò. Mũditia, *in ſãctitate.* Quintò. *Juſtitia*, fidei, dãdo unicuique, quod ſuum eſt. Sextò. Veracitas, *coram ipſo*,

ipſo, ut excludatur omnis fictio, & ſimul ſignificetur reverentia, tanquam præſente Deo. Septimò. Perennitas, ſeu magis continuatio; *omnibus diebus.* Sed ad præſentem textum propiùs accedamus; *In ſanctitate, & Juſtitia.* Euthymius, & Theophylactus per ſanctitatem cultum Dei, ſeu reverentiam erga divina interpretatur; per juſtitiam eam, quæ eſt ad proximum, ut ait Theophylactus. Juſtitia, hoc eſt, laudata in rebus humanis vita. D. Bonaventura Sanctitate quoad ipſum Deum, *Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum*, Levit. 11. n. 44. Juſtitia verò quoad proximum. D. Dionyſius Carthuſianus, Hugo. Et hæc mihi probabilior videtur. *In ſanctitate*, id eſt, puritate mentali, omni terrena, & carnali affectione excluſa. *Juſtitia* verò tam pro diſtributiva, & commutativa, quàm pro omni perfectione virtutum; quæ pietatem tam in Deum, quàm in proximum comprehendat.

Euthym. Theoph. Bonavent. Levit. 10. Carthuſ. Hugo.

20. *Coram ipſo.* Ut hæc ſanctitas, & juſtitia non ſit ſimulata, & ficta coram hominibus, ſed vera, & propria coram Deo, ſcilicet, ut ait Vatablus in ſchol. *Coram ipſo judice, qui omnia novit.* Rectè Maldonatus, & Toletus. *Coram Deo.* Opponit Evangelium legi, in qua homines non Deum, ſed Moyſem, vel alium Prophetam, ſeu Sacerdotem videntes, ambulantes per fidem Deo ſerviebant. At in lege gratiæ ſumus coram ipſo Deo; quia homo factus, & quia ipſe nobiſcum eſt quotidie in Sacramento Euchariſtiæ. Matth. 28. *Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi.* Et ait textus, *Omnibus diebus*, In plurali, ait, quia in hoc ſæculo ſunt dies: at in Patria una eſt tantum die? cui nox, vel dies alterna non ſuccedit. *Omnibus diebus*; ad differentiam legis veteris, quæ cum terminum reſpiceret, in adventu Chriſti, in quo evacuata fuit, nullo modo poterat dici permanens omnibus diebus: quod propriiſſimè aſſeveratur de lege gratiæ, quæ eſt uſque ad finem mundi. *Omnibus diebus noſtris*; quia tempus hujus vitæ nobis conceditur, ut noſtrum ſit, ut in eo poſſimus bene operari.

Vatablus. Maldon. Tolet. *Excellentia legis gratiæ.* Matth. 28. *Tempus hujus vitæ noſtrum.*

Lucæ 1. *n.* 76. Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Tuque puerule, Propheta Altiſſimi vocaberis, quando quidem ambulabis ante faciem Domini, ut pares viam ejus.

Vatablus. Et tu puelle, Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini ad parandum vias ejus.

Beaulxames ex Græco. Et tu puelle omni publico teſtimonio Propheta Altiſſimi vocaberis.

EXPOSITIO.

21. Ecce Cantici ſecunda pars: & ad filium convertit ſermonem; & eſt ſatis elegans apoſtrophe; & non ſibi gratulatur Zacharias de tali filio, quod munere divino ſibi ſit datus in ſenectute, ad illius levamen, tanquam baculus, & ut ſit hæres bonorum, ac ad ſuſcitandum ſemen in Iſraël, ſed omnium privatarum utilitatum oblitus ad communem libertatem populi attollit oculos. *Et tu puer*, ſeu *puelle*. Nota illam conjunctionem *&*, ac ſi dicat: Tu puer non ſolùm in ſanctitate, & juſtitia eris coram ipſo, ſed etiam eris Propheta Altiſſimi: quia excellentiori modo extitit Propheta, ut Chriſtum digito oſtenderet, ac populos ad ipſum adduceret. *Altiſſimi* nomine ſatis accommodatè Chriſtum Dominum intelligunt D. Hieronymus *In cap.* 2. *Iſaac n.* 22. *ad finem.* D. Ambroſius *l.* 3. *de fide c.* 2. D. Chryſoſtom. *homil.* 2. *in Matth.* D. Proſper. *de prædictionibus Dei part.* 1. *cap.* 14. Beda *hîc.* Aliqui verò Recentiores aptè etiam per Altiſſimum æternum Patrem interpretantur, & videtur convenientior cum ſequentibus verbis: *Præibis parare vias Domini*, & cum Malachiæ 3. *num.* 1. ubi Pater Filio loquitur: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.* *Vocaberis*, id eſt, eris juxta phraſim Hebræorum; nam ſuppoſito, quod aliquid in ſe ita eſt, rectè taliter vocatur. *Parare vias ejus*; per *vias*, animæ interpretantur à Theophylacto in quibus habitat Dominus. Communiter tamen per vias intelliguntur virtutes, fides, ſpes, charitas, quia per illas excluditur peccatum, & anima tendit ad Dominum; & ideo ait *parare vias* in plurali, non domum: nam hæc erit tantùm in Patria, quandiu autem ſumus in hoc ſæculo, tanquam viatores peregrinamur.

Hieron. Ambroſ. Chryſoſt. Proſper. Beda. Malach 3. Theopyhl.

QUÆSTIO VII.

Quare octo dierum infantem alloquatur Zacharias?

Reſpondeo primò cum Origine *homil.* 10. *in Lucam*, D. Ambroſio, Theophylacto, Beda, Carthuſiano, S. Bonaventura, uſum rationis datum fuiſſe Joanni in utero matris, *Potuit enim*, ut ait S. Ambroſius, *vocem patris natus audire; qui Mariæ ſalutationem antequam naſceretur, audivit.* Secundò. Reſpondent aliqui, eſſe valde uſitatum in ſacra Scriptura, loqui ad res carentes ratione, & inanimatas. 2. Reg. 1. num. 21. *Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat ſuper vos.* Joſue 10. n. 12. *Sed ne movearis.* Tertiò. Beda, Zacharias Epiſcopus, Brononius in Commentar. hujus Cantici. *Niſi fortè*, ait Beda, *putandus eſt Zacharias propter eos, qui aderant, potius inſtruenda, futura ſui filii munera, quæ dudum per Angelum didicerat, mox ut loqui potuit prædicare voluiſſe.* Zacharias, qui Angelo non credendo mutus factus eſt, mox ut habuit loquendi poteſtatem, non potuit ſe cohibere, quin prædicaret, quæ ab Angelo audierat, ut magnalia filii ſui omnibus eſſent nota. Quartò. Origen. homil. 10. in Luc. *Ideo*, ait, *reor, Zachariam feſtinaſſe, ut loqueretur ad parvulum, quia ſciebat, eum poſt paululum in eremo moraturum, nec ſe ejus poſſe præſentiam habere.* Tam recenter natus Joannes jam ſuſpirabat deſertum: & magno effectu ad ipſum ferebatur, ut delicias mundi fugeret, & tanquam vox clamaret; ideo patri fuit feſtinandum.

22. Origenes. D. Ambroſ. Theophyl. Beda. Carthuſ. Bonavent. Ambroſ. 2. Reg. 1. Joſue 10. Bronon. *Joannis magnalia publicanda.* Origen. *Joannes citò feſtinavit ad deſertum.*

dum, nec totaliter ejus colloquio privaretur: Si-
Theophyl. milia habet hîc Theophylactus *in præſenti.*

Quæstio VIII.

Quare dicatur in Ioanne: præire ante faciem Domini?

23. D.Gregor. DIvus Gregorius lib. 2. in lib. 2. Reg. capite 8. *Ante faciem Domini*, ait, *præire deſcribitur qui in miniſterio ſuo non erat ſecuturus arbitrium ſuperioris hominis; ſed inſpirationem divinitatis.*
Caſſian. Et Simon Caſſian. lib. 3. de Baptiſta: *Laudatur omnino*, ait, *præire ad honorem, & præparationem Domini ſubſequentis. Vituperatur autem, qui propria directione præambulat.* Juxta quos præire ante faciem Domini, eſt, ejus voluntatem facere. Se-
Greg. Mag. cundò, idem D. Greg. Magn. *lib. 5. in libros Reg. c. 2.* exiſtimat de ſolis juſtis dici, eſſe ante Dominum, ſeu in conſpectu Domini: de peccatoribus verò, poſt tergum. *De juſti laude promittitur*, ait, *præibis ante faciem Domini.* Hinc Helias ait: *Vivit Domi-*
3. Reg. 17. *nus, in cujus conſpectu ſto*, 3. Reg. 17. num. 1. hinc
Pſalm. 67. Pſalmiſta dicit: *Exultent juſti in conſpectu Dei*, Pſalm. 44. n. 4. *In conſpectu quidem Domini, vel ante Dominum ſtare eſt, teſtimonio bonæ conſcientiæ de amore conditoris præſumere. Stant quidem in conſpectu ejus, qui ex merito magnæ actionis de*
Juſti in cõſpectu Domini peccatores retro. *ſuperna ſui conditoris gratia ſecuri ſunt. Peccatores autem, cùm mala committant, à facie Domini fugiunt, ſed cùm redire pœnitendo deliberant, quaſi poſt tergum Domini ſunt: quia & diſcedere longius nolunt, & tamen præſumere de Deo, quaſi amici non poſſunt. Hinc eſt, quod peccatrix mulier retrò*
Luc. 7. *ſtetiſſe dicitur*: Luc. 7. n. 38. *Retro etiam illa ſtetit,*
Matth. 9. *quæ fimbrias ejus tetigit* Matth. 9. n. 29. *Retro quidem pro verecundia peccati.*

24. Pſalm. 43. Valde diverſimode loquitur Regius Vates de populo Dei, Pſal. 45. n. 5. *Dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuiſti in eis: Tu es ipſe Rex meus, & Deus meus, qui mandas ſalutes Jacob.* At *num.* 11. ita fatur Propheta: *Avertiſti nos retrorſum poſt inimicos no-*
Chryſoſt. *ſtros.* Seu, ut legit Chryſoſt. *Avertiſti nos retro.* Quid ſignificant hæc tam diverſa? Modo dicuntur eſſe in illuminatione vultus Dei, modo retro ponuntur? Expende myſterium. Dum juſti apparent, & apti ad Dei beneficia accipienda: *Tu es, qui mandas ſalutes Jacob*, dicuntur eſſe in lumine vultus Dei. Dum verò peccatis opprimuntur. *Tota die verecundia mea contra me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me*, n. 16. tunc collocantur retrorſum, ac in inferiori loco poſt inimicos, ut ſic poſ-
Ambroſ. ſint reverti, ac pœnitentiam agere. D. Ambr. *Domine*, ait, *retroſum nos eſſe voluiſti ut extendamus nos ad ſuperiora, & ſemper ante nos attendamus.* Vide ſuprà c. 1. q. 30.

Lucæ 1. *n.* 77. Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus in remiſſionem peccatorum eorum.

VERSIONES.

Syriacus.	Ut des cognitionem vitæ populo ſuo.
Vatablus.	Ad dandam cognitionem ſalutis populo ejus per remiſſionem peccatorum ipſorum.

EXPOSITIO.

ECce finis prædicationis Joannis. *Ad dandam ſcientiam ſalutis.* Et hoc magis 25.
explicat quomodo præparabit vias Domini, nempe cognitione Chriſti, quam ipſe dabit, *ad dandam ſcientiam ſalutis.* Non ſalutem dat Joannes, ut ait D. Bern. *ſer. de prærogativis Baptiſtæ*, ſed ſcientiam ſalutis. Nomine *ſalutis* Bernard.
Chriſtum optimè interpretantur; Euthymius, Euthym.
Theophylact. Beda, Carthuſianus, quia ipſe eſt ſa- Theophyl.
lus noſtra Aliqui verò Recentiores cum Janſenio, Beda. Carthuſ.
Toleto, per ſcientiam ſalutis intelligunt non ip- Janſenius.
ſum Chriſtum, ſed ſcientiam ſalutarem, quam Tolet
ipſe Chriſtus in nobis per fidem operatur, unde, Bonavent.
ait D. Bonav. *Sine ſcientia non eſt ſalus.* Iſaiæ c. 5. Iſai. 5.
n. 13. *Propterea captivus ductus eſt populus meus;* Beda.
quia non habuit ſcientiam. Et ne aliquis putaret, ait Beda, quod ſalus temporalis hic promittebatur, propterea ſubdit: *In remiſſionem peccatorum.* Et conſidera cum Simone Caſſiano *lib.* 3. *de Baptiſta.* Hoc eſſe proprium officium prædicatoris miſſi à Deo, oſtendere viam ad remiſſionem peccatorum, & non de aliis tractare, quæ poſſunt delectare. *Plebis ejus.* Communiter Patres & Expoſitores per *plebem* intelligunt populum Judaicum, Caſſianus.
ad quem Chriſtus miſſus eſt. Tamen D. Ambr. *lib.* Ambroſ.
1. *de vocat. Gent. c.* 6. D. Dionyſ. Carthuſ. Univerſum Carthuſ.
populum credentium intelligunt, in omnium enim ſalutem venit Chriſtus Dominus. Et ideò hæc expoſitio accommodatior.

Lucæ 1. *n.* 78. Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitavit nos oriens ex alto.

VERSIONES.

Vatablus.	Per intimam miſericordiam Dei noſtri, qua viſitavit nos oriens ex alto.
Syriacus.	Quibus inviſit nos oriens ex alto.
D. Ambroſius lib. 1. *de voc. Gent. cap.* 6.	Propter viſcera miſericordiæ Domini, quibus viſitavit nos oriens ex alto.
Tertul. lib. adverſ. Iudæos.	Fulgente lumine ex alto viſitavit nos.
Janſenius ex Græco.	Viſitavit nos germen ex alto.
Aliqui Recentiores ex Græco.	Viſitavit nos oriens ex ſublimitate.

EXPOSITIO.

EUthymius, Theophylactus, Janſenius 26. Carthuſ.
connectunt antecedentia verba cum his, Euthym.
Præibis ad dandam ſcientiam ſalutis in re- Theophyl.
miſſionem peccatorum, quæ peccatorum remiſſio Janſen.
per viſcera miſericordiæ Dei ad nos venit. Et hic modus commendandi ſatis aptus eſt Aptior mihi videtur, ſi ad omnia ſuperiora memorata referatur. Ac ſi dicat Zacharias: Cuncta, quæ dixi, per viſcera miſericordiæ Dei, id eſt, per nimiam ſui charitatem, nobis obvenerunt. Et nota cum

Q Barrada

Barradas.

Barrada, quòd poſtquam Zacharias fecit mentionem de filio ſuo: *Et tu puer Propheta Altiſſimi*, ac nomen ei impoſitum venit in mentem, ſtatim recurrit ad viſcera miſericordiæ Dei, quæ in hoc puero maximè effuſa ſunt. *Per viſcera miſericordiæ*, ſeu ut legit D.Ambroſius, *Propter*, & Græcum nomen hoc aliquando ſignificat, *Viſcera miſericordiæ*, id eſt, ut Theophylactus, non propter opera noſtra, ſed propter nimiam, intimam, ac infinitam miſericordiam ſuam. *Dei noſtri* ſub nomine *Dei*, Patrem Titus Boſtrenſis, filium Hugo interpretatur. Et hîc ſecundus aptior ad ſequentia. *Viſitavit nos*, factus homo, tripliciter, ut ait D.Bonavent. conſolando homines, illuminando, ac docendo intellectum, *illuminare his*. Tertiò dirigendo, ac rectificando effectum, *ad dirigendos pedes noſtros*.

In Baptiſta maximè patent viſcera miſericordiæ Dei. Ambroſ. Theopyhl. Boſtrenſis. Hugo. D.Bonaven.

27. *Oriens ex alto*, Ianſenius legit, *Germen ex alto*, quod proprie de Meſſia dicebatur, & idem verbum Græcum eſt hîc, & Iſai.4.n.2. *In illa die erit germen Domini*. Hieremiæ 33. n.15. *In tempore illo germinare faciam David germen juſtum. Germinare*, eſt, ex terra naſci, Pſal.84.n.12. *Veritas de terra orta eſt*. Ex Græco, id eſt germinavit, ita ex Ianſenio. Quæ expoſitio, ſi vera eſt, germen oriens ex alto, cùm propriè dicatur germen ex terra prodire, eſt Chriſtus Dominus natus ex Beatiſſima Virgine, quæ eſt mons valde ſublimis, & altus in ſanctitate, ut explicat D.Bern. ſerm. de Beatiſſima Virgine. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis*. Tamen vere, & proprie legendum eſt non *germen*, ſed *oriens*, nam nomen Græcum hîc poſitum, vere & proprie ſignificat locum ſyderum, unde Sol oritur, ut communiter hîc notant recentiores. Et ſolùm per quandam ſimilitudinem poteſt traduci ad herbas, & arbores. Et hæc metaphora orientis Solis cohæret cum conſequentibus: *Illuminare his, qui in tenebris ſedent*. Dicitur Chriſtus Dominus Sol oriens, quia ſicut hic materialis paulatim conſurgit, & effudit radios ſuos; ſic Chriſtus lumine ſuæ doctrinæ paulatim mundo ſe manifeſtavit. Dicitur *oriens*; ſicut etiam *Malach.4. n.2. Zachar.3.n.9.& 6.n.12.* Non ortus, vel oriundus, ſed oriens, qui ſemper oritur à Patre, & ſemper eſt ortus ex alto, id eſt, ex divinitate Patris.

Janſen. Iſai.4. Hierem.33. Pſalm.84. Janſenius. Bernard. *Chriſtus paulatim ſe manifeſtavit.*

Quæstio IX.

Quare ait Zacharias: Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri?

28. HÆc ſimilitudo dupliciter explicanda eſt. Primò. Ut eſt communis ſententia Patrum & Doctorum, phraſis eſt Hebraica, quæ ſignificat magnum, & intimum commiſerationis affectum. & Hebræi tenerrimum matris affectum viſceribus inhærentem; qui ex qualibet minima occaſione, vel umbra periculi excitatur, hac voce exprimebant, quia viſcera membra ſunt blandiſſima, quæ ſpiritibus vitalibus maximè abundant, unde qualibet occaſione amoris vel triſtitiæ vehementiſſimè commoveri dicuntur, 3. *Reg. 3.n.26.* De quadam matre ſic loquitur Scriptura: *Commota ſunt quippe viſcera ejus ſuper filio ſuo.* Gen.43. n.30: *Commota ſunt viſcera Joſeph ſuper fratres ſuos.* Pagnin. legit, *Incaluerunt miſerationes ejus.* Unde, ut Zacharias ſignificaret eximiam Dei charitatem erga nos, non dixit, per miſericordiam Dei, ſed per viſcera miſericordiæ, quaſi conſiderans, vel in æterno parente, vel in filio jam homine facto tenerrima membra, quæ ad noſtri commiſerationem commota ſunt. Unde ſimili modo loquendi utitur Paulus *ad Philippenſ.c.1.n.18.& ad Philem.n.12.*

3.Reg.3. Gen.43. Pagninus. Ad Phil.1. Ad Philem.

29. Unde nota, quod antequam Deus fieret homo, in toto veteri Teſtamento non inveniens dici viſcera miſericordiæ Dei noſtri, quia quamvis Deus ſit valdè propenſus ad miſericordiam, aliquando ſe continebat, ne humanæ miſeriæ ſubveniret. Unde ait Iſai.63. n.15. *Ubi eſt zelus tuus, & fortitudo tua, & multitudo viſcerum tuorum & miſerationum tuarum? Super me continuerunt ſe.* At ubi Deus noſtram aſſumpſit naturam, & noſtri ſimilis effectus, tenera dilectione ejus cor, & viſcera ad miſerendum commoventur. Unde in perſona Chriſti ait Regius Vates, Pſal. 21. n.15. *Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei*, ſeu ut legit Nibienſis: *In medio viſcerum meorum*, quia ut ait Didymus, *Viſcera Chriſti, quæ ante paſſionem erant cauſa erga hominem, per paſſionem maximè ſe oſtenderunt.* Et hic primus explicandi modus eſt veriſſimus, & maximè literalis huic textui.

Iſai.63. *Deus factus homo multò propenſior ad miſerandū.* Pſalm.21. Nibienſis. Dydimus.

30. Secundam explicationem horum verborum, *per viſcera miſericordiæ*, nobis inculcat Abb. Cellenſ.lib.de Panibus, c.19. *Viſceribus*, ait, *miſericordiæ ſuæ charitas Jeſu ab effuſione, imo à profuſione lateris ſibi non pepercit, ut te ſemel in ipſis cavernis pedum, manuum, & lateris, quaſi columbam, per hanc aperturam receptum, ad omne conſilium admitteret, gaudiis admiſceret; hæ miſericordiæ Dei viſcera, in quibus viſitavit nos, qui pinguedine, & adipe benedictionum ſuarum pavit, ſeu reparavit nos.* Voluit Chriſtus Dominus aperturas in ſuo corpore, per quas in ſuis viſceribus nos reciperet, ut ipſa tanquam muri. *Ego ero ei murus ignis in circuitu*, Zachar 2.n.5. ab omni imminenti periculo nos liberarent. Matres ex blandiſſimo amoris affectu, dum vident ſuos natos in aliqua occaſione mortis, vel periculi, commoventur earū viſcera, ut eos in ſe recipiant ad vendicandū illos ab omni malo. Sed id, quod matres præſtant in affectu, Chriſtus habuit in effectu, ut ipſe ait per Iſai.46. n.3. *Audite domus Jacob, & omne deſiderium domus Iſraël, qui portamini à meo utero, qui geſtamini à mea vulva.* Seu, ut explicat D.Thom. *Qui geſtamini à meis viſceribus.* Cujus eximiæ indulgentiæ aliquale veſtigium videri poteſt in cete, de quibus refert Cœl.Rhod.lib.11.c.41. *Partu edito, ſi quid interim ſeſe oſtenderit formidoloſius, aut quid inſidiarum moliantur prægrandes belluæ, quo catulos tueantur ſecuriùs, affectu materno exſuperante omnia, aperire ampliùs ora memorantur, ac dente innoxio partui percipere, & intra uterum recipere denuo, ut periculi facie diſcuſſa, velut ruminantia revomant rurſum.*

Cellenſ. Zachar.2. *Chriſtus tanquam murus ſuos tuetur.* Iſai.46. D.Thom. Cœl. Rhod.

Quæstio X.

Quare dicitur, per viſcera miſericordiæ, *non verò* dilectionis?

31. REſpondeo, quòd miſericordia magis explicat magnitudinem indulgentiæ, ac benignitatis Dei erga nos: miſericordia, ut docent

cent D. Auguſt. *l.9.de civitate,c.5.*& D. Thom. 2. 2.*quæſt.*30.*art.* 1. Semper tendit in hominem ærumnis ac calamitatibus affectum; amor verò non ſolùm in hunc,ſed etiam in eum,qui magno honore, & dignitate eſt inſignitus, aliquando fertur. Deinde miſericordia ex ſua natura magis excludit meritum, quia cùm ſit ex intima compaſſione,ſolum conſiderant alienam miſeriam; at verò dilectio benemeritum ſæpè reſpicit; Amo quia amor, cùm autem adventus Filii Dei fuiſſet ex nullo præcedente merito, accommodatius explicatur per miſericordiam, quàm per dilectionem.

August. S.Thomas.

Adventus Dei filii ex ſumma miſericordia.

Luc. 1. *n.*79. Illuminare iis, qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

VERSIONES.

Syriacus. Ut luceat iis, qui ſunt in tenebris,& in umbra mortis ſedent,ut dirigat pedes.

Arias. Apparere iis in tenebris, & umbra mortis ſedentibus, dirigere pedes noſtros.

Euthymius. Ut appareat iis,qui in tenebris.

Theophylact. Ut illuceſcat iis.

Caietanus. Illuceſce iis, qui in tenebris.

Tertullianus lib. adverſ. Iudæos. Illuminare iis,qui ſedebamus in tenebris, & in umbra mortis detinebamur.

Aliqui ex Græco. Ad dirigendos pedes noſtros in viam proſperam.

EXPOSITIO.

32. PROSEQUITUR Zacharias metaphoram,quam incepit, dicens; Chriſtum ortum eſſe ex alto,tanquam Solem,cujus natura,& munus eſt, eos illuminare,qui in tenebris ſunt, quaſi hoc veluti probans Chriſtum Dominum verum Deum: quia ſolus ille,qui erat oriens ex altitudine divinitatis,poterat reſpicere,& illuminare miſerrimos ſedentes in tenebris. Deinde oſtendens Chriſti,qui in natura erat veluti Sol,munus eſſe, non deſpicere,ut illuminaret infirmos,& abjectos *Illuminare iis*,variè legitur;à quibuſdam in imperativo,tanquam ſit oratio deprecativa: O Sol oriens illuceſce,ſed ad hoc non eſt fundamentum in Græco. Alii in conjunctivo,*ut illuceſcat*,vel *appareat*. Proprie tamen in Græco eſt; *Illuminare*: & ita noſter interpres ſecutus. Et ideo dixit; *Illuminare*,non eos,ſed *iis*,caſum dictionis Græcæ ſecutus. *In tenebris*, id eſt, in ignorantia lucis rerum divinarum.

33. *Et umbra mortis.* D. Gregorius *lib.* 4. *moral. cap.*17. D. Bernardus *in decl. ad Gul. Abb.* intelligunt de miſerabili ſtatu peccati, cum quis latet ab amoris divini notitia. Hugo, *Umbra mortis*, id eſt, oblivio, Job. 3. *n.* 1. *Obſcurent eum tenebræ, & umbra mortis.* Gloſſa; eſt; oblivio, quæ delet memoriam,ut mors peccatum. Theophyl. *Peccatum*, ait, *eſt umbra mortis, ideo autem umbra mortis dici opinor peccatum, quòd ſicut umbra ſequitur corpus ita ubi mors, illic, & peccatum, & ita meritò peccatum dicitur umbra mortis, quia ſemper comitatur ipſum mors.* Sicut umbra reſultat ex corpore, ita mors ex peccato. Poſſunt etiam per *umbram mortis* accipi occaſiones peccati,quia ipſas immediatè concomitatur peccatum. D. Chryſoſtomus *homil* 87.*in Matth.* D. Auguſtinus Epiſtol.108. Sedentes;per quos aliqui apud D. Dionyſium Carthuſianum intelligunt Patres in Limbo aſpectu Dei carente;ſed tunc non poſſunt eis accommodari,quæ ſequuntur; *Ad dirigendos pedes noſtros*. Per *ſedentes* ergo tam Judæi quàm Gentiles ſunt interpretandi, quia licèt notitiam veri Dei haberent, multis tamen erroribus erant implicati, nec intelligentiam legis obtinebant; nec Prophetas de adventu Chriſti penetrabant; Gentiles verò, quia omninò erant deſtituti notitia veri Dei & ſalutis. *Ad dirigendos pedes noſtros*,id eſt,noſtros affectus Pſal.79.n. 3. *Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos*, in viam pacis;in viam ſalutis,& beatitudinis. *Pſal.*13.*n.*3. *Iſai.*59.*n.*8. Dicitur *vib*,quia communis eſt omnibus volentibus per illam ambulare,& *pacis*,quia ibi eſt vera pax,& unitas.

Gregorius. Bernard. Hugo. Job.3.

Gloſſa. Theoph.

Chryſoſt. D. Auguſt. Carthuſ.

Pſalm.79.

Luc. 1. *n.* 80. Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis uſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſraël.

VERSIONES.

Syriacus. Puerulus autem creſcebat, & corroborabatur ſpiritu & in deſerto fuit ad hunc uſque diem,quo ſe oſtenderet apud Iſraël.

Vatablus. Et corroborabatur ſpiritu: eratque in deſertis.

Salmer. tom. 3. *tract.* 14. *ex Græco.* Puer autem creſcebat, & ſe ipſo validior,ac robuſtior fiebat ſpiritu.

Euthimius. Uſque in diem, quo demonſtrandus eſſet Iſraël.

EXPOSITIO.

AD hiſtoriam Joannis revertitur Evangeliſta. Et quia uſque ad ejus prædicationem nihil ſcribere decreverat,ideo uno verbo ait: *Creſcebat corpore,& confortabatur*,ſcilicet *ſpiritu* ſeu, ut legit Salmeron, *ſeipſo validior fiebat ſpiritu*: quia Joannis virtutes cum nullo alio poſſunt comparari,niſi cum ſe ipſo. *Et erat in deſertis*,non *in deſerto*; quia ſpiritus Joannis omne deſertum impleverat. Abiit Joannes in deſertum, ut ait D. Bonavent. ut ibi religioſam duceret vitam in conventibus, ſeu ſpeluncis Prophetarum Eliæ,ac veterum Carmelitarum,ut infrà dicemus abiit in deſertum;ut ait Beda, *ibi purior aër eſt, cœlum* 34.

Joannis virtus ex ipſo ſolum poteſt explicari.

Bonavent.

Beda.

cœlum apertius,& familiarior Deus. Spiritus enim purus ab aëre,ac flatu mundi veluti coinquinatur Euthymius. *Oportebat enim eum à teneris, quod aiunt unguibus ad virtutem exerceri, & ut liberè argueret,& Chriſti,qui à ſe annuntiaretur, teſtis fide dignus eſſet.* Similiter Theophylactus,Boſtrenſis,& alii. Excellentia vitæ teſtimonio maxime probatur.

Puritas ab aëre coinquinatur.
Theoph. Boſtrenſis.

35\. Indicat hic Evangeliſta Joannem à primis annis in deſertum ſeceſſiſſe, quo verò ætatis anno? Origenes *ho. 9. & 11.* exiſtimat tempore infantiæ in ſolitudinem abiiſſe. Nicephorus *lib. 1. c. 4.* ait, quod Joannes alterum cum dimidio annum agebat, quando uni cum matre Elizabeth, Angelo duce, ſeceſſit in deſertum. Cedrenus in compendio hiſtoriæ, anno tertio ætatis. Franciſcus de Maironis. *ſer. de Baptiſta*, quinto ætatis abiiſſe in eremum. Mihi perſuadeo, quod Elizabeth crudelem manum Herodis fugiens, quando de cæde Innocentium agebatur, unà cum filio ſuo petivit deſertum. De anno, quo contigit mors puerorum, infrà commodius dicetur.

Quo ætatis anno Joannes fuit in deſerto.
Origenes. Nicephor. Cedrenus. Mairon.

CAP. X.

De revelatione Ioſeph in ſomnis.

Matth. 1. n. 8. Chriſti autem generatio ſic erat.

VERSIONES.

Euthymius. Jeſu Chriſti nativitas ita fuit.

Vatablus. Jeſu verò Chriſti nativitas talis erat.

EXPOSITIO.

1\. Post natum Joannem, poſt reditum Virginis in domum ſuam, tumeſcentis uteri indicio ſanctiſſimus fœtus cœpit ſe manifeſtare; ex quo turbatur Ioſeph. *Chriſti autem generatio ſic erat.* Quare hoc addidit hîc Evangeliſta? Imperfect. *hom. 1. in Matth.* Poſtquam Evangeliſta narravit aliorum generationes, ne aliquis exiſtimaret Chriſtum eodem modo, ac alios genitum fuiſſe, ideo disjungens ab aliis explicat, *Sic erat*, id eſt, longè aliter erat, nempe ejus mater inventa eſt de Spiritu Sancto. Et quamvis aliqui legant, *Jeſu Chriſti nativitas*, accommodatius tamen noſter interpres legit, *Chriſti generatio*, hoc enim magis explicat id, quod Evangeliſta intendebat. Quare Chriſti, & non Ieſu Chriſti generatio dicitur? D. Paſchaſ. l. 1. in Matth. *Chriſti nomen ſolum ſine addimento* Ieſu, *hîc poſuiſſe creditur, ut nomen Jeſu quod ſubſtantialiter illi inerat, Angelo dicendum reſervaret.* Evangeliſta tantum nomen ob ſuam humilitatem Angelo pronuntiandum relinquit. *Generatio erat*, non *fuit*, vel *Facta eſt*. D. Chryſolog. *ſerm. 146.* D. Hildephonſus lib. de Virgine Maria. *Non ait Evangeliſta*, inquiunt *generatio Chriſti ſic facta eſt, ſed erat quia Chriſti generatio erat apud Patrem, quando generabatur ex matre; unde quod erat, ſemper erat & utique ex æternitate erat.*

Imperfect. Paſchaſ.
Quanta ſit excellentia nomini Jeſu.
Chryſol. Hildeph.

Matth. 1. n. 18. Cùm eſſet deſponſata Mater Jeſu Maria Joſeph, antequam convenirent, inventa eſt in utero habens de Spiritu ſancto.

VERSIONES.

Euthymius. Cùm eſſet deſponſata Mater ejus Maria ipſi Joſeph, priuſquam convenirent, reperta eſt prægnans eſſe è Spiritu ſancto.

Syriacus. Priuſquam ſocietatem inirent, inventa eſt habens de Spiritu ſanctitatis.

Vatablus. Inventa eſt gravida è Spiritu ſancto.

Ioan. Mariana ex Syriaco. Cùm eſſet vendita.

EXPOSITIO.

Cum *eſſet deſponſata.* Quamvis Beatiſſima Virgo Ioſeph eſſet in matrimonium tradita, & Virgo uxor, & Ioſeph maritus dici poſſint; verecundiùs tamen, & honeſtius ſponſa, ſponſus vocantur; quia nulla interceſſit copula conjugalis. Eximia puritas non ſolum luxuriæ turpitudinem reſpuit, ſed etiam nomen illam olfaciens. Impudica mulier Putifaris dicebat adoleſcenti Ioſeph, *Dormi mecum*, Gen. 39. n. 7. ipſe vero reſpondebat, *Quomodo poſſunt hoc malum facere?* Caſtus adoleſcens non ſolum luxuriam declinat, ſed etiam nomen mutat, ut *ibi* notat Chryſoſtom. *Mater Jeſu Maria.* Idem Chryſoſt. homilia 4. in Matth. *Non dixit*, ait, *Virgo Maria, ſed ſimpliciter mater, ut ſermo in primis nihil novi afferens abſque difficultate caperetur. Propter quod prius præparans auditorem, quaſi ad aliquid eorum, quæ ex more veniunt, audiendum, & hoc interim ſibi expectatione devincens, tunc demum infert, quod jure omnes queant & de novitate rei, & de majeſtate mirari, dicens Inventa eſt ab ſpiritu ſancto.* Res magna non ſubito proponenda, ſed quaſi ab uſitatis incipiendo, ad majora deveniendum eſt. Cur autem deſponſatæ dicerentur venditæ, vide cap. 5. n. 27. *Maria mater Jeſu.* S. Petrus Chryſologus ſermone 146. *Maria mater, & quando non Maria mater?* Ubicumque nomen Mariæ reperis, ſtatim matrem eſſe intelligis. Virum Mariæ de qua natus eſt Jeſus, *Vocatus eſt Jeſus, & Mater ejus*; Ioan. c. 1. n. 1. ipſa enim mater eſt Ieſu & omnium peccatorum *Ioſeph* explicat nomen ſponſi, de quo multa in quæſtionibus. 2.

Puritas non ſolum luxuria, ſed nomine etiam offenditur.
Geneſ. 39.
Chryſoſt. Idem.
Res magna paulatim perſuadenda.
Chryſol. *Maria ſemper mater.*
Joan. 1.

Antequam convenirent, ſicut etiam infrà; *Non cognoſcebat eam donec peperit filium ſuum primogenitum*; impius Helvidius dicebat, quod poſt partum convenerunt. Sed iſte hæreticus non ſapit modum loquendi uſitatum Scripturæ, ut notant Sancti Patres, Hieronymus, Chriſoſt. S. Thomas 3.

Hieron. Chryſoſt. S. Thom.

&

& alii, nam quoties dicimus, aliquid non factum eſſe, non ſignificatur, factum eſſe poſtea. Ait Propheta Regius, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum*, Pſal. 109. n.1. & Dominus Matth. ult. *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.* Non eſt ſenſus, quod ubi poſuerit inimicos ſub pedibus, non debeat amplius ſedere ad dexteram, vel quod poſt ſæculi conſummationem non ſit futurus Chriſtus nobiſcum. Similiter Deuteron. ult. n. 9. dicitur: *Non cognovit homo ſepulchrum Moyſis uſque in præſentem diem.* Non autem ſignificatur, poſt illum diem notum eſſe ſepulchrum Moyſis. Ita nec quòd poſteà Maria, & Joſeph convenerint. *Inventa eſt*, ut ait Imperfect. homil. 1. in Matth. *ſine dubio à Sponſo ſuo Ioſeph, qui zelotypo amore ſemper ſe admonente, vitam circumſpiciebat Mariæ.* Ubi eſt vehemens amor, vel maxima ſolicitudo, nunquam res amata à conſpectu oculorum recidit. *Inventa eſt in utero*; non in corde, quia naturali modo ferebatur Chriſtus in utero. Et non ait, inventa eſt prægnans, *ſed inventa eſt in utero*: ut alludere videatur Evangeliſta ad promiſſionem Dei factam David. Pſal. 131. n. 11. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Tam verax eſt Deus in ſuis promiſſionibus, ut eodem modo, & eiſdem verbis, quibus promiſit, eiſdem adimpleat. *E ſpiritu ſancto*; nempe illius virtute; non tamen explicat, quomodo Chriſtus ſit conceptus; unde ait Euthymius. *Tu vero ne quæras, quomodo conceperit; hoc enim Evangeliſta non docuit, eo quod incomprehenſibile ſit, ſolique Trinitati cognitum.* Quare Chriſtus dicatur conceptus de Spiritu ſancto, vide *c.5. quæſt.47.*

Pſal. 109. Matth. ult. Deut. ult. Imperfect. *Deus verax in ſuis promiſſionibus.* Pſalm. 131. Euthym. *Incarnatio incomprehenſibilis.*

Quæstio I.

Utrum quando Angelus hic apparuerit, Virgo, & Ioſeph eſſent jam in eadem domo?

4. *De voto beatiſſimæ Virginis.*

MUlta hic latè diſputant Authores. Breviter ſuppono ex communi ſanctorum Patrum ſententia, Beatiſſimam Virginem votum emiſiſſe perpetuæ virginitatis, quo non obſtante verum matrimonium extitit inter ipſam, & Ioſeph, ut docent Divus Auguſtinus *lib. 1. de nupt. & concupiſc. cap. 21.* S. Hieronymus *contra Helvid.* S. Baſilius *homilia 125. de humana Chriſti generat.* D. Ambroſius *de inſtitut. Virgin. cap. 6.* S. Thomas *3. part. quæſt. 29. art. 2.* Et hoc manifeſtè conſtat ex verbis Angeli infrà referendis; *Ioſeph fili David, noli timere, accipere Mariam conjugem tuam.* Et hoc etiam conſtat ex communi traditione Eccleſiæ, ac ſanctorum Patrum. Nec enim copula conjugalis eſt de eſſentia matrimonii, ut rectè probat VValdenſ. *tom. 2. de Sacram. cap. 130.* & docet Concilium Florentinum *in decreto Eugenii*, & Tridentinum *ſeſſ. 24.* ubi facit diſtinctionem inter matrimonium ratum, & conſummatum. Nec obſtat votum emiſſum à Beatiſſima Virgine de ſua perpetua virginitate, quia divina inſpiratione & revelatione conſenſum præſtitit matrimonio, certa exiſtens ſuam ſemper virginitatem à Deo conſervandam.

Auguſt. Hieron. Baſilius. Ambroſ. S.Thom. VValdenſ. Florentin. Trident.

5. Beda. Damian. Caiet. Baron.

Sed dubium eſt. An Beatiſſima Virgo Maria, & Joſeph tempore Conceptionis Verbi in eadem domo jam habitaverint? Negant Beda *hic*, Petrus Damian. *l. 5. Epiſt. 11.* Caiet. *in comment. ad 3. p. q. 29. art. 2.* Baron. *tom. 1. annal. in apparatu.* Quia hîc dicitur Beatiſſima Virgo deſponſata: ergo adhuc non erat data in uxorem. Secundò. Quia hîc dicitur, *antequàm convenirent*; adhuc ergo in eadem domo non habitabant.

6. Chryſoſt. Imperfect. Epiphan. D.Gregor. Fulgent. Bernard. D.Thom. Suàr. Maldon. Janſenius. Barradas.

Communis & vera ſententia ſanctorum Patrum tenet, Virginem tempore Conceptionis Verbi jam in eadem domo cum Joſeph habitaſſe. D. Chryſoſtomus *homilia 4. in Matth.* Imperfectu *homilia 1.* S. Epiphanius *hæreſi 78.* S. Gregor. Nyſſenus *de Chriſti nativit.* D. Fulgent. *de gratia Chriſti, c. 3.* Divus Bernardus *homilia 2. ſuper Miſſus eſt*, D. Thomas *3. part. quæſt. 29. art. 1. ad 3.* Communiter Recentiores, Suarius *2. tom. 3. part. diſput. 7. ſect. 2.* Maldonatus, Ianſenius, Barradas & alii *hic*. Et ratio S. Thomæ hoc manifeſtè probat. Nam alias non eſſet ſatis proviſum famæ Beatiſſimæ Virginis Mariæ; nam ſi non eſſet in domo, Conceptio, non reputaretur ut maritalis. Deinde Angelus ait; *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Fundamenta contraria minimè probant, ut jam patet ex noſtra expoſitione.

Quæstio II.

Quare ex Virgine deſponſata naſcatur Chriſtus?

7. Imperfect.

LAtè hanc quæſtionem tractavi *c.5. q.18.* Nunc vero addo primo. Ex Imperfecto homil. 1. in Matth. *Quoniam futurum erat, ait, ut omnes Sancti de Virgine naſcerentur, Eccleſia deſponſata Chriſto, ideo Chriſtus naſcitur de Virgine deſponſata, ne dignius naſcerentur ſervi, quàm Dominus.* Non eſt ſervus major Domino ſuo, ſervi naſcituri erant de Eccleſia Virgine deſponſata Chriſto; ergo à fortiori Chriſtus debuit naſci de Virgine deſponſata. Sed inſtat difficultas. Quia ſervi naſcuntur ex Virgine deſponſata Chriſto; Chriſtus verò ex Virgine deſponſata homini. Sed verum eſt quod Ioſeph ſit homo, at homo puriſſimus, in terra æterni Parentis figuram gerens, ut ait S. Petr. Chryſol. *ſerm. 48.* D. Epiphan. hæreſi 5. *Ioſeph faber in terris pater putabatur Domini Salvatoris, nec ab hoc opere Deus, qui verè eſt Pater Domini, noſtri Ieſu Chriſti, excluditur; nam ipſe eſt faber qui mundi machinam mira illi potentia fabricavit.* Imo, ut ait S. Damaſcen. *orat. 3.* Deus voluit, ut Ioſeph habeat vicem Patris per reſpectum ad Chriſtum Dominum. Pater in æterna generatione eſſentiam & omnia attributa communicat Filio, & Spiritui ſancto, at nomen *Patris*, ut incommunicabile ſibi retinet, hoc tamen eminentiſſima quadam participatione communicavit Joſeph, ut pater Chriſti putativus diceretur, & ita Virgo Maria, quæ deſponſata erat, Deo deſponſaretur Ioſeph, tanquam Dei perſonam delineanti, ac adumbranti, de quo infrà.

Non eſt ſervus ſuprà dominum. Chryſol. Epiphan. Damaſc. *Joſeph figuram æterni parentis agit.*

6. *Joſeph convenientiſſimus ſponſus Virginis.*

Secundò. Naſcitur Chriſtus ex Virgine deſponſata, ut denotetur quod ſolum illa, quæ data erat Ioſeph in matrimonium, aptiſſima æſtimabatur, ut

ut in matrem Jeſu eligeretur, ut *quæſt.* 17. dicam ex Euthymio. Quia convenientiſſimum, fuit, ut Chriſtus naſceretur de Virgine deſponſata, ut eſt de fide certum: ergo nullus dabatur de facto tam conveniens ſponſus, ſicut puriſſimus Joſeph, qui, extincto fomite, in eadam domo cum pulcherrima Virgine permaneret. Gerſon. Cancel. Pariſ. ſer. de nativ. Virg. *Sicut decuit*, ait, *ut Virgo ſumma puritate niteret, ſic decuit, ut haberet ſuo modo parem ſponſum puriſſimum, qui cum perpetua virgine Virgo permaneret; uterque regali progenie illuſtris, uterque ſanctificationem in utero recipiens, cum Maria plena gratia fomitem reprimente manſit Joſeph repletus gratia, peccatum mortale quodlibet ſuperante.* Sanctificationem Joſeph latè probat Joannes Cartag. *tom.* 1. *lib.* 4 *hom.* 3. Fomitem extinctum fuiſſe, tenent Ekius *ſermone de ſancto Joſeph.* Jacobus Epiſcopus Cryſopolitanus *in Canticum Virginis.* Deinde, quia per fectum matrimonium, ut ſic cum ſumma pace, requirit magnam inter conjuges ſimilitudinem. Quæ inter Beatiſſimam Virginem, & Joſeph excellentiſſima extitit: Deus enim ſuavi modo omnia diſponit. D. Bern. tom. 3. S. Joſeph. *Quomodo cogitare poteſt mens diſcreta, quod Spiritus ſanctus tanta unione (conjugii ſcilicet) uniret menti tantæ Virginis aliquam animam, niſi & virtutem operatione ſimillimam? Unde crede, Joſeph fuiſſe mundiſſimum in virginitate, profundiſſimum in humilitate, ardentiſſimum in charitate, altiſſimum in contemplatione, ut eſſet adjutorium ſimile Virgini.* Hanc etiam ſimilitudinem, quæ inter ſanctiſſimam Virginem, & Sponſum ſuum Joſeph dabatur, optimè explicat Rupertus *in c.* 1. *Matthæi*, commentans illa verba, *Ioſeph virum Mariæ*, ita ait Venerabilis Abbas. *Quomodo enim, vel in quo conjugati fuerunt? Nimirum in eo, quod unus ſpiritus, & una fides erat in eis*; poſt pauca ait, *Spiritus ſanctus amborum conjugalis amor.* Ita Joſeph, & Maria erant ſimiles, ac conjuncti inter ſe, ut in eis eſſet unus ſpiritus, & una fides; & hoc non tantum ratione matrimonii quantum ratione virtutum, & gratiæ, & ideo ait Doctor, *Spiritus ſanctus amborum conjugalis amor*, unde Virgo maximè eum dilexit. Adeſt Mariæ Angelus annuntians Incarnationem divini Verbi, & ait: *Ecce concipies, & paries* Virgo conſenſum præbens inquit: *Fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Hoc, ut ex Patribus ac Toleto dixi *ſuo loco*: Fiat mihi virtute Spiritus ſancti, ſine ope viri, abſque læſione meæ virginalis puritatis, ut tu dicis, ita enim amore afficiebatur ad caſtitatem, ut quantum erat ex ſe etiam ob ſupremam dignitatem, nollet ſuam Virginitatem in re ipſa in diſcrimen ponere; voluit tamen habere Joſeph in ſponſum ex qua deſponſatione ſecundùm falſam hominum opinionem, qui ignorantes myſterium, cùm vidiſſent eam gravidam, poterant aliquid ſine fundamento contra ſuum eximium pudorem ſuſpicari; ita enim ſuum dilexit Joſeph, ut ob illum habendum in ſponſum, vanas, ac commentitias hominum opiniones, ac præſumptiones neglexerit.

In Joſeph peccati fomes extinctus. Gerſon. Cartag. Ekius. Jac. Chryſ. *Magna ſimilitudo inter Joſeph, & Virginem.* Bernard. *Virtus Joſeph.* Rupert. Tolet. *Virgo maximè æſtimavit deſponſationem Joſeph.*

9. D. Matthæus *cap.* 1. *nu.* 16. ait: *Joſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Jeſus.* Sed quare genealogiam Salvatoris ſcribens inter Chriſti parentes apponit Joſephum, qui ſecundùm naturam Chriſti Pater minimè extitit? Agnovit ſacer Hiſtoriographus genealogias Chriſtianas, non tantùm interſeri ex propagatione carnis, quantum ex ordine gratiæ, ac commodatione virtutis; vidit enim Joſephi virtutes propinquiſſimas Salvatori, tanquam patris filio, & ideo non dubitavit inter Jesu parentes Joſephum annumerare. Rupertus lib. 1. de Trinit. in Evangeliſt. cap. 4. *Quæ ratio eſt*, ait, *ut generationis linea contingat Joſephum, qui Joſum Chriſtum non genuit? Evangeliſta divinitùs generatiopem carnis Chriſti minus, curavit, quæ paucorum erat, nec eiſdem ad ſalutem ſola ſufficiebat, ſed ad generationem gratiæ intendit, quæ ad ſalutem ſola ſufficere valet.* Narrat S. Matth. 2. numero 16. quomodo Angelus apparet Joſeph, & eum monet de fuga in Ægyptum cum puero, & Matre, & ſubdit de Joſeph; *qui conſurgens accepit Puerum, & Matrem ejus, & ſeceſſit in Ægyptum.* Cur ſingulariter ait Evangeliſta, quòd Joſeph ſeceſſit; Cur non, inquit, quod Jeſus, Maria & Joſeph ſeceſſerunt, adeò enim conjungebantur, ac uniebantur inter ſe Jeſus, Maria, & Joſeph, quod dum ſcribitur ſeceſſus Joſeph in Ægyptum, ibi etiam denotatur adventus Jeſus, & Mariæ, ob mutuam enim charitatem dividi, & ſeparari non poterant.

Matth. 1. *Joſeph virtute Chriſto ſimilis.* Rupert. Matth. 2. *Intima conjunctio inter Jeſum, Mariam, & Joſeph.*

Quæstio III.

Quare Virginis Sponſus Joſeph appelletur?

Communis eſt ſolutio. *Joſeph* interpretatur incrementum: nam in tantum crevit ejus dignitas, ut eſſet Virginis ſponſus, & pater legalis Chriſti. Ex quo ait Albertus Magnus hîc: *Laus Joſeph exprimitur in quatuor. In Dei ac Angelorum familiaritate, in clarorum virorum æquivocatione, in propoſiti ſanctitate; & virtutis commendatione.* Quod late proſequitur. In Dei familiaritate, conceſſum eſt enim Joſepho, cum Deo habitare, & converſari, ac ut primus omnium mortalium eum nudum videret, Moyſes maximè expoſtulabat à Deo: *Oſtende mihi faciem tuam*, & tantum ei datum eſt poſteriora videre: Exod. 33. num. 23. At Joſepho datum eſt, non ſolùm faciem ejus videre, ſed etiam in oſculis, & amplexu habere. In familiaritate Angelorum, ſæpe cum Angelis alloquitur. Dum eſſet in Ægypto, ei Angelus apparet, & ait: *Surge, & accipe Puerum, & Matrem ejus, & vade in terram Iſraël* Matth. 2. num. 20. Et poſteà admonitus ab Angelo: *Seceſſit in partes Galilææ*, ibid. num. 22. Cur quando Angelus ei apparet primò, non ſtatim determinat, ut vadat in Galilæam? Gloſſa, *Vade in terram Iſraël. Non determinat, in quam partem, ut dubitante Joſeph Angelus revertatur.* Adeò cum Joſeph Angeli delectabantur, ut occaſiones quærerent, ut frequenti ejus allocutione fruerentur. Poſt quam Magi Chriſtum adoraverunt: *Accepto reſponſo in ſomnis ne redirent ad Herodem per aliam viam reverſi ſunt in regionem ſuam*, Matth. 2. n. 14. ubi ponderat D. Paſchal. lib. 2. in Matth. *Non per Angelum uti ad Joſeph, hæc reſponſio facta dicitur, ſed ſanctorum Patrum traditio eſt, ab ipſo Domino divinitus fuiſſe imbutos.* Non ab Angelo, ſed ab ipſo Domino edocti fuerunt Magi, ut aliud acciperent iter; & tamẽ Joſeph cùm eſſet in præſentia Domini, ut fugiat in Ægyptum,

10. Alb. Magn. Exod. 33. Matth. 2. Gloſſa. *Angeli in Joſeph colloquio delectabantur.* Matth. 2. Paſchaſ.

ptum & ut poſtea redeat in Nazareth, ab Angelo admonetur; cur etiam ipſe Dominus Joſeph, non inſtruit de itinere? Chriſtus ſemper converſabatur cum Joſeph, voluit ſanctis Angelis hanc indulgentiam concedere, ut colloquiis Ioſeph frui, ac gaudere poſſent.

11. Alb. Magn. In clarorum virorum æquivocatione ait Alb. Magn. ſcilicet, *Joſeph Patriarchæ præcedentis, & Joſeph Arimathiæ ſequentis, Quorum unus typum gerit Salvatoris; in venditione enim ferè ſimilia patitur cum Jeſu. Alter autem in ſepeliendi obſequio Virginem matrem exemplariter imitatur? ſepelit enim in ſepulchro, in quo nondum quis poſitus fuerat, unde clauſis ſignaculis exivit, ſicut & in utero ſolus carnem induit, & clauſtris pudoris intactis exivit.* Non ab aliis præfiguratur noſter ſanctiſſimus Patriarcha, niſi ab illo Ioſeph in Ægyptum vendito, qui Chriſtum repræſentavit & ab illo alio ab Arimathia, qui exemplariter Virginem figuravit; ſolùm enim illi, qui Ieſum & Mariam figuraliter exprimebant, noſtrum poterant adumbrare Ioſephum.

12. In propoſiti ſanctitate Alb. Magn. de hoc ait: *jam in parte dictum eſt*, quia propoſitum habebat perpetuæ caſtitatis; aliter enim pollutus temerariè tractaret Corpus Redemptoris, & ſpeculum munditiæ corpus ſanctiſſimæ matris. Præcipiebat Dominus Iſaiæ *c.*52.*n.*11. (Iſai. 52.) *Mundamini, qui fertis vaſa Domini.* Et Moyſes. *Exod.* 19.*n.*14. præcipit filiis Iſraël, quod lavent veſtimenta ſua, & non appropinquent uxoribus viſuri ignem, & fumum circa Deum: multo magis manibus tractans caſtitatis florem, perpetuæ caſtitatis creditur habere propoſitum. Unde ad rem præſentem bene ait Petrus Damian. Epiſtol. 6. *Si igitur Redemptor noſter tantoperè dilexit floridi pudoris integritatem, ut non modò de virgineo utero naſceretur; ſed etiam à virgineo nutritio tractaretur.* Deus mirificus caſtitatis amator elegit in matrem ſacratiſſimam Mariam quæ eſt ſumma virginitatis integritas, ita etiam in nutritium ac patrem putativum, ut ab illo tractaretur, ac manibus haberetur, non aſſumpſit, niſi eum, qui inſigniter virginitatis flore inter omnes alios niteret. De virtutis autem commendatione ſtatim habetur; cùm dicitur, *Joſeph vir ejus, cùm eſſet juſtus.* Ita Albertus Magn. de qua re vide *q.* 4.

Quanta eſſet puritas Joſeph.

Damian.

Mira virginitas Joſeph.

Matthæi 1. *num.* 19. Joſeph autem vir ejus, cùm eſſet juſtus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

VERSIONES.

Syriacus. Joſeph autem maritus ejus quum juſtus eſſet, noluit eã traducere, ſed cogitabat clam eã derelinquere.

Pagnin. Joſeph autem vir ejus juſtus exiſtens, nolens eam vituperare, voluit clam, *&c.*

Arias. Joſeph autem vir ejus juſtus exiſtens & non volens eã exemplum facere, voluit occultè repudiare eam.

Vatablus. Joſeph autem maritus ejus, *&c.* Voluit occultè repudiare.

D. Auguſtinus Epiſt. 5. *ad Maced. & ſerm.* 19. *de Verbis Domini.* Et nollet eam divulgare.

Idem Epiſt. 59. *ad Paulin.* Et nollet eam exemplare.

D. Chryſ. homil. 4. *in Matth.* Conatus eſt occultè dimittere eam.

D. Athanaſ. lib. 11. *ad Theophyl.* Joſeph autem vir ejus, cùm eſſet homo juſtus, & nollet eam detegere.

EXPOSITIO.

Ut oſtendat Evangeliſta, Chriſtum non de homine, ſed de Spiritu ſancto eſſe conceptum, ponit hîc dubitationem Joſeph, ut ſe de hac re, ac puritate Virginis ſit teſtis fideliſſimus, ut notat D. Fulgentius de gratia Chriſti cap. 3. *Joſeph autem vir ejus*, ſeu, ut alii vertunt, maritus ejus, vel vir, quia non adoleſcentulus, nec ſeniculus, ſed in media ætate ad hoc, ut eſſet idoneus ad miniſterium Chriſto, Virginique præſtandum. *Eſſet juſtus*, id eſt omni virtute ornatus. *Et nollet eam traducere*, ſeu vituperare, ſeu exemplare, divulgare; hoc eſt, in publicum ſermonem vulgi efferre, ad diffamandum eam. Voluit ergo juſtus hoc evitare, eam relinquendo, à ſe dimitendo. Cætera in quæſtionibus. 13. Fulgent.

QUÆSTIO IV.

Quare dicatur hîc Joſeph juſtus?

In eo, quòd non traducere Virginem, potiùs miſericordia, quàm juſtitia uſus eſt, & tamen hîc dicitur *juſtus*. Reſpondet D. Chryſoſt. homil. 4. in Matth. *Iuſtus hîc ait, in omni virtute, dicit, eſſe perfectum.* Non ſumitur ergo hîc *Juſtus* pro ſpeciali virtute juſtitiæ, ſed pro omni perfectione virtutum, quia omnis hæc perfectio reperta eſt in D. Joſeph. In primis pietas, & juſtitia, ut ait D. Paſchaſius hîc. *Pietas, cùm non vult traducere eam ad ſupplicium, & infamiam: juſtitia, dum cogitat dimittere eam, quia juſtitia ſine pietate crudelitas eſt.* Quod eleganter in præſenti ait D. Chryſolog. ſerm. 145. *Virtutes, ſi ſeparatæ fuerint dilabuntur, æquitas ſine bonitate ſævitia eſt, & juſtitia ſine pietate crudelitas. Joſeph ergo juſtus, quia pius: & pius, quia juſtus.* Enituit in eo maxima puritas, & virginitas, ut jam ex Cancellario Pariſienſi retulimus *qu.* 2. De illo ait Regius Vates, ut explicat Inſulanus lib. de S. Joſeph *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus*, Pſalm. 8. num. 8. Per *omnia* autem intelligo omnem fomitem peccati, omnes appetitus, & motus inordinatos, quæ omnia ſubjecit Deus noſtro ſanctiſſimo Joſeph, ut jam dixi citata *quæſt.* 2. 14. Chryſoſt. *Omnes virtutes in Joſeph.* Paſchal. Chryſol. Inſulanus Pſalm. 8.

perfectionem, verò aliarum virtutum conſideremus.

15. *Prudentia Joſeph.*

Fuit ſingulari prudentia præditus, quæ tanto miniſterio neceſſaria erat, prudenter fugit Herodem, & Archelaum, qui necem Chriſti meditabantur. Ait Angelus Joſeph. *Accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum,* Matth. 2. num. 13. Et iterum defuncto Herode, ait ei Angelus, *Accipe puerum, & matrem ejus, & vade in terram Iſraël* ibid. n. 19. Et iterum, *Admonitus in ſomnis ſeceſſit in partes Galilææ.* Sed quare cùm Angelus explicet Joſeph, ut de uno loco in alium tranſeat, nunquam tamen determinat modum fugæ nec terram, vel partem Ægypti Iſraël vel Galilææ, in qua eſt habitaturus? Abulenſis c. 2. Matth. q. 77. *Angelus*, ait, *noluit cogere Joſeph ad manendum in aliquo loco determinato, ut poſſet manere in terra Iſraël, ubicunque bene ſibi videretur.* Quod Joſeph unà cum puero, & matre fugiat, Angelus ei dixit, ſignificans, ac declarans Dei voluntatem; prudentiæ vero ejus relinquitur, ut eligatur modus fugæ, terra, in qua cum Virgine, ac puero Jeſu debeat commorari. Valdè minutim præſcribitur à Deo Moyſi locus, in quo Arca ſit ponenda, ac modus cum apparatu Sacerdotum, ac tubarum; qualiter de uno loco ad alium ſit movenda: *Exod.* 25. & 26. Similiter valdè ſpecialiter mandatur Joſue, qualiter Arca ſit circumferenda à Sacerdotibus, maxime populo diſtante *Joſue c. 3. n. 6.* Quo pacto Templum, ac Sancta Sanctorum, ubi Arca, eſt collocanda, ſit extruendum, manu Dei ſcribitur exemplariter David. 1. *Paralipom c. 28. num.* 19. Et obſervat, *ibi* Abulenſ. *quæſt.* 7. Et per ipſum Davidem ad Salomonem deducitur exemplar, ut notat Pineda *de reb. Salomon. l. 5. c. 4. n.* 30. Sed cur Arca, quæ Chriſtum, & Virginem exprimebat, quomodo ſit movenda, valdè peculiariter deſignatur Moyſi, Joſue, David, Salomoni; & tamen qualiter Virgo cum puero fugiat & ubi ſeſe recipiat, hoc totum Joſeph committitur? Plus ſane ſapientiæ, & prudentiæ hujus creditur, quàm omnibus illis, cum non figura, ſed ipſum figuratum curæ Joſeph injungatur.

Matth. 2. — Abulenſ. — Abulenſ. Pineda. — *Plus creditur ſapientiæ Joſeph, quàm aliorum.*

16. *Fides Joſeph.*

Magna, & generoſa fides in Joſeph, inventa eſt; nam cùm Angelus ei dixiſſet: *Surge, accipe puerum, & matrem, & fuge in Ægyptum,* Matth. cap. 2. n. 39. nullum ſcandalum, vel ambiguitatem paſſus eſt, ut notat D. Chryſoſt. homil. 8. in Matth. *Non dixit: Tu Angele paulo ante dicebas, quia ſalvabit populum ſuum; & nunc ſe ipſum non poteſt de periculis liberare, ſed fuga quidem nobis neceſſaria eſt? Contraria omnino ſunt facta promiſſis. Sed nihil prorſus opponit.* Præclara fides, magnam ſuperat contrarietatem, nihil mali ſuſpicatus eſt, dum puerum, quem ab Angelo verum eſſe mundi Salvatorem audierat, nunc animadvertat fugam requirere, ut à periculo liberetur. Non dixit; Si Salvator eſt mundi, quomodo ſe ipſum non ſalvat? Abrahamus dicitur pater credentium, pater fidei noſtræ, *ad Rom. 4. n. 11.* Quare Noë vel Enoch, vel Iſaac, non dicitur quilibet pater fidei, vel credentium? quia iſti crediderunt in illis, quæ ſibi erant convenientia, alius quòd in arca diluvium evaderet; alius, quod in Paradiſum eſſet transferendus. At Abrahamus, ut notant D. Chryſoſt. S. Thomas, credidit in ſpem contra ſpem, nēpe ex filio; quem in holocauſtum occidebat, generationem ſe habiturum. Excellentia fidei in magna vincenda repugnantia innoteſcit. Merito Joſeph pater fidei noſtræ dici poteſt; credidit enim Chriſtum eſſe mundi Salvatorem, cui, ut ſalvaretur è manu Herodis, ne eum perderet, longa, ac periculoſa fuga neceſſaria fuit. Humilitas in ſancto Patriarcha maximè ſe oſtentavit, ita ut Chriſtum natum non auderet attingere. Divus Chryſoſtomus *homil. de nativitate*, ſic ait, *Reclinavit eum mater in præſepio, Joſeph autem meditabatur gaudebat natum, & non audebat attingere.*

Matth. 2. — Chryſoſt. — Chryſoſt. D. Thom. — *Pater fidei noſtra Joſeph.* — *Humilitas Joſeph.* Chryſoſt.

17. Reſplenduit in eo maxima fortitudo in ſupportandis incommodis paupertatis, in labore manuum, in peregrinatione periculoſa ad gentem hoſtilem. Erat Deo, Angelis, & hominibus maxime obediens. Aſcendebat ad ſtatuta feſta ex præcepto legis; unde contigit, ut puerum perderet; Angelorum monitis alacriter obtemperabat, vera, & cæca obedientia, non reſpondens, nec ſe excuſans, & ita ſemper inveniens in Evangelio, eum audiſſe Angelorum dicta, numquam vero reſpondiſſe. Erat tandem in charitate, & amore Dei ferventiſſimus. Poſtquam Jeſus in medio Doctorum inventus eſt, dixit illi mater, *Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te,* Lucæ 2. num. 48. Concors eſt omnium ſententia, quod ex amore, & dilectione oritur triſtitia, & mœſtitia rei amiſſæ. Virgo ſanctiſſima de dolore ſuo ac Joſeph æqualiter pronuntiat, ergo licèt Beatiſſimæ Virginis amor in filium ſuum Jeſum Chriſtum omnium creaturarum amorem in Deum maxime excederet, Joſeph tamen dilectio in puerum Jeſum aliquam cum amore Beatiſſimæ Virginis habuit ſimilitudinem, ita ut aliter cum illo poſſit comparari. Unde ait Rupertus Abbas lib. 1. de gloria, & honore filii hominis in Matth. *Spiritus ſanctus de carne Virginis hominem formans paternum viro huic, ſcilicet Joſeph, qui naſcebatur infantis amorem penitus infuderit,* Et D. Cyrillus, Hieroſolymit. Catech. *Sicut Maria, ait, mater Jeſu dicitur propter generationem, ita Joſeph pater Jeſu propter curam, vel dilectionem vocatus eſt, & non propter generationem.* Communiter Joſeph pater Chriſti reputabatur ob eximium amorem, quem erga illum habebat.

Magna Joſeph obedientia. — Luc. 2. — *Joſeph charitas ac amor in Chriſtum.* — Rupert. — Cyrillus.

18. Ad calcem hujus quæſtionis notandum eſt, eleganter advertiſſe D. Ambroſ. *lib. 2. in Luc.* ad illa verba; *Deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph,* ſic ait, *Ubique in Joſeph juſti gratia, & perſona ſervatur ut teſtis ornetur, os enim juſti mendacium neſcit, & lingua ejus loquitur judicium.* Cùm Joſeph ex divina diſpoſitione ordinaretur ad hoc, ut eſſet teſtis fideliſſimus divinitatis Chriſti, ac integritatis Virginis, ideo totus eſt Evangeliſta in ejus juſtitia, ac virtute deſcribenda, ut ex authoritate tanti viri, ejus teſtimonium corroboretur, ac fide digniſſimum appareat. Vide ſuprà hoc lib. c. 4. *quæſt.* 16. *in fine.*

Ambroſ. — *Teſtimoniũ ex probitate teſtis, corroboratur.*

QUÆSTIO V.

Quare dicatur Ioſeph juſtus, cum eſſet in eadem domo cum Virgine, & Verbo Incarnato?

19. CORam Deo nullus poteſt reputari juſtus. *Non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens,* Pſalm. 142. num. 2. Seu, ut vertit Vatablus

Nullus

Nullus enim vivens coram te juſtus eſt. Quomodo ergo Joſeph cum Verbo Incarnato, & Virgine Maria ſub eodem tecto habitans juſtus deſcribitur,& nominatur? Tanta erat virtutum ejus excellentia, & præclaritas,ut etiam ante Deum,& beatiſſimam Virginem juſtus appareret, & juſtitia in eo radiaret.D.Auguſtinus *tom.9 ſerm.*81.ait,quòd Beatus Joſeph veluti Sol,& Apoſtoli tanquam ſtellæ adoraverunt Dominum Jeſum Chriſtum. Sed quare Joſeph Soli, Apoſtoli ſtellis comparantur? Mitto,quòd ſtellæ lucem accipiunt à Sole;Apoſtoli verò magnum virtutis documentum à Joſeph ſanctitate perceperunt.Sed ad rem noſtram:Stellæ ad præſentiam majoris lucis diſparent; Sol verò ſemper fulget,& irradiat.In præſentia Chriſti; qui eſt verum lumen, & vera lux, Apoſtoli, tanquam ſtellæ parum,vel minimè ſcintillant; at noſter Joſeph,veluti alter Sol ſemper fulgens,& reſplendens apparet.

Pſalm.142. Vatabl. Auguſt. *Ante Deũ virtus Joſeph reſplendet.*

19. In decantatiſſima Chriſti nativitatis nocte, in claritate Dei, paſtoribus in ſua regione vigilias noctis cuſtodientibus Angeli ſe manifeſtant, *Lucæ.2.num.*8. Et dum veniunt ad præſepe feſtinantes: *Invenerunt Mariam, & Joſeph, & infantem,* Luc. 2. n. 16. Et tamen, cùm ibi eſſent Angeli; ut ex communi ſententia ſanctorum Patrum tradunt Caietanus; Suarius *ad* 3. *part.* Salmeron; Beaulxames, & alii; à paſtoribus minime videntur. Sed quare paſtoribus in regione eorum Angeli fulgentes ſe exhibent, in ſtabulo verò minime? In caulis; in montibus ab infante nato diſtantibus cœleſtes illi Spiritus in fulgente luce poterant videri: at in præſentia Chriſti nullo modo,nec ibi valent reſplendentes apparere, ſed ſolùm Maria & Joſeph inveniunt, & videntur: in conſpectu enim tantæ lucis ſolùm hæc duo lumina non obſcurabantur.

Luc.2. Caietan. Suarius. Salmeron. Beaulx.

20. Sed quid mirum,quòd Joſeph tanta ſit ſanctitate conſpicuus, cùm ad hoc natus,& creatus ſit, ut filium Dei in ſuis ulnis aſportaret. In opificio mundi terra creatur *inanis & vacua* ſine plantis, & arboribus, cœlum rude ſine ſtellis, & planetis,& abſque Sole, & Luna? lux etiam imperfecta,quarto enim die creatus eſt Sol; ſola verò aqua producitur cum tota ſua perfectione. Tertullianus lib.de Baptiſmo cap.3.*Solus liquor*, ait, *ſemper materia perfecta; læta, ſimplex, de ſuo pura dignum vectaculum Deo ſubjiciebat.* Aqua ſola cum tota ſua excellentia, & bonitate creatur,utpote futura ſedes divini Spiritus. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, Geneſ. c.1. n.2. Multi ſunt cœli cœlorum, nempe Sancti in Eccleſia, quos Deus magnis virtutibus exornavit,ſuas tamen per aliquod tempus habuerunt imperfectiones. At noſter ſanctiſſimus Joſeph, cùm futurus eſſet in terris Dei vectaculum, quamvis à communi lege Adami non ſit abſolutus,ubi tamen genitus,& ſtatim ſanctificatus,ac omni decore gratiæ, & virtutum maxime expolitus. In tanto apice perfectionis extitit virtus Joſeph ut videretur ſuam perfectionem noſtræ fidei æmulari. Excellentia fidei noſtræ in eo maxime nitet & reſplendet, dum in ſacro myſterio Euchariſtiæ ſenſus judicant de accidendibus ſibi notis,per colorem, ſaporem, odorem, exiſtimantes ſibi adeſſe panem,& vinum. At tunc noſtra fides firmiſſimo aſſenſu credit nullam ibi eſſe ſubſtantiam panis, & vini, ſed ſolùm corporis, & ſanguinis Chriſti Jeſu. De noſtro Joſeph ait Evangeliſta, quòd *cùm eſſet juſtus, nollet eam traducere.* Et cur non vult eam traducere, cum manifeſte quodammodo facinoris umbra tumeſcentis uteri oculis appareret. Belle Imperfectus *homilia* 1. *in Matth.* ſic ait: *Conceptionem manifeſtè videbat, & fornicationem ſuſpicari non poterat.* Uterus ſuccreſcens aperte prolem conceptam oculis indicabat, cujus participatione ſponſus Joſeph omninò alienus erat; tanta autem erat virtus Joſeph, viſu etiam adduci non poſſet, ut quid mali de Virgine ſuſpicaretur, ac proinde quamvis oculis videret conceptionem, tamen mente nullum crimen in uxore credebat. Optima quadam ſimilitudine dicam. Ab Apoſt. *Roman.* 4. *num.*18.magnis laudibus celebratur Abrahæ fides: *Qui contra ſpem, in ſpem credidit, ut fieret pater multarum gentium.* Sed unde tanta excellentia, ut pater fidei dicatur Abrahamus. Dum procedit ad jugulandum filium, contra omnem naturalem rationem,ad ſpem,credidit ſe poſſe affecta jam ætate,liberos ſuſcipere,ex Sara jam prope confecta; ac proinde cùm crederet contra ſenſuum experientiam, pater gentium per fidem eſt dictus. D.Thomas, *Proponit*, inquit, *magnitudinem fidei Abrahæ, qui contra ſpem cauſæ naturalis, vel humanæ credidit in ſpem divinæ promiſſionis.* Magna virtus Joſeph, qui ſupra omnem naturalem obedientiam credidit in virtutem ſuæ ſponſæ prægnantis.

Inter omnes Sanctos Joſeph in magna virtute. Tertull. Geneſ.1. Imperfect. *Virtus Joſeph fidei perfectionem imitatur.* Rom.4. S. Thomas.

Quæstio VI.

Quare Ioſeph noluit traducere Virginem?

21. Quæſtio eſt: quare noluit Virginem vituperare; ut alii legunt;ſed quare noluit divulgare id,quod videbatur crimen? Seu quare noluit probare, an eſſet polluta ab aliquo extraneo viro per potionem aquæ amariſſimæ,ut præcipiebatur in lege *Num.*5. *numero* 19. dum mulier, de qua erat ſuſpicio, coram Sacerdote deferebatur. Tamen Joſeph non vult eam traducere. Primò. Ne inde pateret via ad aliquam infamiam,vel ſupplicium.D. Ambroſius ſerm.7. in Pſam.118. num.5. *Non ſolùm, ait, ab ultionis atrocitate, ſed etiam ab accuſationis ſeveritate juſti aliena perſona eſt: potiuſque ducit ſuam remiſſionem accuſari, quod non indicaverit; quàm alienum crimen arguere.* Tale fuit ingenium ſanctiſſimi viri, quòd potius voluerit inuri nota miſericordiæ, & remiſſionis in dimittendo, quàm ſeveritatis,& rigoroſæ juſtitiæ in accuſando. Secundò. Aderat Ieſus in utero Virginis, de cujus halitu proveniebat, ut Ioſeph hanc hauriret doctrinam, ut non ſolùm injurias remitteret,ſed etiam injurianti parceret.D.Chryſoſtomus homil.4.*Ut enim*,ait,*Sol, nondum radiis oſtenſis, eminus tamen ſplendore ſuo maximam partem orbis illuminat, & Chriſtus ex utero Virginis jamjamque progrediens, univerſo orbi, etiam priuſquam oriretur illuxit, propterea igitur Joſeph tantam Philoſophiam mentis oſtendit; neque enim aut in judicium trahit ſponſam, aut ipſe ſaltem ei manifeſtum uteri exprobravit tumorem.* Oriente jam Sole Ioſeph trahebatur in Chriſtianam Philoſophiam remittendi injurias,quæ apparenter videbantur.

Ambroſ. Chryſoſt. *Ex Chriſti præſentia remittuntur injuriæ.*

Tertiò. Noluit traducere, ſed voluit occulte dimittere, dum ſanctas Patriarcha per ſui abſen-

tiam,vel fugam intendit diſſimulare id, quod crimen videbatur; noluit inducias rebus dare ab omni ſuſpicione, & uxoris infamia metuit liber evadere. D. Chryſolog. ſerm.145.*Joſeph*, ait,*dum cauſam temperat, judicium cuſtodivit, dum vindictam differt, crimen evaſit*. In eo ſæpe ſæpiùs ſtat, multa evadere,quòd ſciat homo aliquando differre ac cunctare, & non accelerare res graviſſimas aggredi. Quartò. Ioſeph, ut juſtus; cum dubitaret, de quo *quæſt*.7. & 8.noluit traducere: voluit tamen occultè dimittere: ne cùm videret uxorem prægnantem, cujus ipſe eſſet ignarus, in aliquam malam ſuſpicionem declinaret. D. Paſchaſ. lib.2. in Matth.*Et nos fratres, ait, quoties turbat nos dubietatis caligo, fallit rerum ſpecies, facit ſuperficies cauſarum interdum interiora veritatis neſcire: declinemus ad præſens judicium, ſubtrahamus ſententiam, fugiamus diſcrimen, dicamus totum Deo; ne dum temerè geſtimus definire ſententiam, paremus ex diſcrimine alieno ſententiam*. Fugiendum eſt ne dubitanti ſuſpicione feramus judicium contra proximum, ut inde in aliorum judicium incidamus.

Dandus eſt locus rebus Chryſol.

Fugiendũ eſt ab omni ſuſpicione.

Paſchaſ.

23. Quintò D. Auguſtinus ſerm.19.de verb. Dom. *Attendit*, inquit, *quemadmodum vir juſtus Joſeph, tanto flagitio quod de uxore fuerat ſuſpicatus, tanta benignitate pepercit, antequam ſcire unde illa conceperat, quia gravidam ſenſerat, & ſe ad illam non acceſſiſſe noverat. Reſtabat itaque certa adulterii ſuſpicio; & tamen quia ipſe ſolus ſenſerat, ipſe ſolus ſciebat, quid de illo ait Evangelium? Joſeph autem cùm eſſet vir ejus juſtus, & nollet eam divulgare. Mariti dolor non vindictam quæſivit: voluit prodeſſe peccanti, non punire peccantem. Cùm, inquit, nollet eam divulgare, voluit eam occultè dimittere*. Quamvis in Virgine aliqualis criminis umbra appareret Ioſeph, qui ſolus noverat; nam ſecum tacitè conſiderat, cum nullo loquitur, ne defectus alterius propaletur; & non cogitat quomodo ipſe ulciſcatur, & virgo puniatur, ſed tantùm cogitat quomodo ei poterit prodeſſe, & ideo ei venit in mentem, ut ſponſa dimittatur, & ita omnem honoris jacturam effugiat.

D.Auguſt.

Proximi defectus occultandi.

Non de vindicta, ſed de remedio curandum.

Sextò. Prudentiſſimus Joſeph noluit traducere, nec crimen diſcutere, nec culpam definire, hoc enim ſæpe expoſitum eſt ut accuſans reus evadat ignominia injuriatus, & verecundia affectus. Abulenſis cap.2. Matth. q.37. *Si Joſeph*,ait, *accuſaret eam adulterio, ſive conſequeretur, erubeſceret,ſcilicet quòd uxor ejus fornicata eſſet,& ideo, ut non cogeretur pati iſtam verecundiam, voluit eam occultè dimittere*. Ad judicium cauſam vocare, culpam ventilare, inde ſæpe ſæpiùs magna originatur verecundia. Cùm adjuraſſet Saul populum. *Maledictus vir qui comederit panem, donec ulciſcar me de inimicis meis*, 1. Reg.14.n.24. Et cùm Ionathas hoc non audiſſet,guſtavit favum mellis; Poſtea Saul conſuluit Dominum, an perſequeretur Philiſthiim? Ad quod Dominus minimè reſpondit. Ex quo cognoverunt omnes peccatum eſſe in Iſraël. Saul nimis inſtaneer per ſortes voluit perſcrutari, quis tanti facinoris reus eſſet. *Et captus eſt Jonathas,cit. loc.n.42*. Saul,ut ait Abulenſis *quæſt*.40. confidens de ſua innocentia, hoc fecit; ſed qui rigoroſe inquirebat crimen, maxime pœnam ipſum comprehendit, dum dilectiſſimus filius ſuus inventus eſt reus. Septimò. Veræ juſtitiæ munus eſt, ſeveritatem legis in effectu temperare, ac rigorem ſupplicii remittere; hîc Ioſeph juſtus, qui aliquid de ſeveritate legis voluit emollire. D. Auguſt. Epiſt.54.ita ait: *Cum eam comperiſſet prægnantem, & ob hoc nil aliud, quàm adulteram credidiſſet, puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitii fuit: nam hæc voluntas etiam juſtitiæ deputatur, ita quippe de illo ſcriptum eſt: Et nollet eam traducere*. Quod confirmat exemplo adulteræ, *Joan*.8. Nec enim juſtitiæ eſt, ad ultimum rigorem devenire, ſed aliquid de eo cum benignitate temperare.Et tamen hæc voluntas juſtitiæ deputatur.

Prudentia eſt cauſas non definire.

Abulenſ.

1.Reg.14.

Abulenſ.

Auguſt.

Joan.8. *Juſtitia eſt aliquid de rigore legis remittere.*

24. Octavò Iuſtiſſimus, ac prudentiſſimus Ioſeph, quamvis inſpiceret in Virgine uteri tumorem, non ibi tamen ſiſtebat, ſed contemplabatur virtutes; quas in illa fuerat expertus;ſed quarum radiis ita temperabatur, ut nullum malum de ea poſſet ſuſpicari. Imperfectus *homil*.1. *in Matth*. poſtquam introducit Ioſeph aſſerentem nullum in ea vitium unquam apparuiſſe, non commeſſatricem, non vinolentam, &c. ſed omnia laudabilia, & admiranda in ea invenire. Sic concludit. *O inæſtimabilis laus Mariæ! magis credebat caſtitati ejus, quàm utero ejus: & plus gratiæ, quàm naturæ. Poſſibilius eſſe credebat, mulierem ſine viro poſſe concipere, quàm Mariam poſſe peccare*. Ioſeph magna rationis diſcuſſione præpenſis virtutibus Mariæ tumeſcentis uteri indicio nil mali ſuſpicari de ea valet. Efficacius enim debent movere multa virtutum documenta viſa, & experientia cognita, ut bonum perſuadeant, quàm aliquod ſignum, ſeu ſuſpicio peccati, ut in malum de proximo inducant;magnis Domini virtutibus, ac miraculis commotus Simon, Chriſtum in domum ſuam excepit ad convivium;cùm autem ſupervenirer mulier peccatrix & ipſum tangeret, Phariſæus intra ſe dicebat: *Hic ſi eſſet Propheta ſciret, quæ & qualis eſt mulier, quæ tangit eum*, Luc.7.n.39. Ait ei Chriſtus: *Simon habeo tibi aliquid dicere*,quod reprehendendo dictum eſt ei,teſte D.Gregorio *homil*.23.D.Bonavent.Euthym. & aliis; ſed cur ſtatim in convivio objurgatur iſte à Domino? Meritò ſane,quia cùm tot Domini virtutes,ac ſigna videret, ex eo quòd ab illa muliere tangebatur, jam opinionem quam de eo conceperat deponebat. Caietan. *Hinc minorem*, ait, *concepit de Jeſu opinionem, non arbitrans eum etiam eſſe Prophetam*.

Imperfect.

Nullum malum poterat de Virgine ſuſpicari.

Plus moveant virtutes cognitæ quã ſuſpicio peccati.

Luc.7.

Gregor. Bonavent. Euthym.

25. Nonò, ad eadem verba Imperfecti? Tantum Ioſeph de virtute Virginis conceperat, ut nulla evidentia poſſet in oppoſitum inclinari, tam efficax eſt prima opinio, & apprehenſio de re aliqua, ut nullo modo valeat homo ab ea divelli, & in contrarium flecti. Cùm Aſſuerus imperaſſet, ut Vaſthi coram eo introduceretur,*Eſther* 1.*num*.11. ea obedire renuens à faſtigio regni deturbatur. Eſther autem abſque Regis mandato ad eum ingreſſa eſt, & petitionem, quam optabat, impetravit *ibid*.5.*numero* 2. æquale tamen erat crimen ſine juſſione intrare, ac vocatam non advenire; at Vaſthi ignominia afficirur, Eſther verò honore inſignitur. Illa ut ſuperbia elata præſumebatur, ut notat Gloſſa, Lyranus. Hæc autem, ut expendit Rupertus *lib*. 8. *de Victoria Verbi Dei*, *capite* 25.& 19. coram Rege ſemper humilem & prudentem ſe exhibebat, & ideo non incitavit patriam,& genus,*Eſther* 2.*num*.30. & omne abominabatur ſignum ſuperbiæ, & gloriæ,*capite* 12. *num*. 16. Et Vaſthi factum ideo tanquam ex contemptu

Homo non poteſt divelli à prima opinione.

Gloſſa. Lyran. Rupert.

Eſth.1.& 12.

temptus Regis ſupplicio mulctatur; Eſther verò ingreſſus ex humilitate adjudicatur, & inde venia honoratur. Dum omnes fratres contra unum Ioſeph adunantur; intenduntque ipſum interficere; *Rubem verò nitebatur liberare eum de manibus eorum*. Geneſ. 37. n. 21. Sed quare Ruben inter omnes fratres ſuos tam vehementer inſtat pro puero liberando? D. Thom. in Gen. *Videtur, quòd Ruben, tanquam patri pro incuſatione Balæ jam obnoxius, timebat ſingulariter de morte Joſeph accuſari à patre*. Ruben propter coitum, quem habuit cum Bala patris concubina, ab ipſo tanquam audax, & inobediens appretiatus erat, & qui timebat totum crimen de morte Joſeph in ipſum conjiciendum, ideò nitebatur eum liberare, ut ita ab omni mala ſuſpicione ſeſe purgaret. Huic quæſtioni aliam rationem jam communem apponamus.

Gen. 37. D. Thom. *De crimino o ſuſpicatur malum.*

Quæstio VII.

An ex aliqua ſuſpicione Ioſeph voluerit dimittere Virginem?

26. 1. *Sententia.* IN hac vulgari, & communi quæſtione reſolvenda, triplex eſt ſententia. Prima aſſerit, Ioſephum de Virginis caſtitate dubitaſſe, atque judicaſſe ream eſſe adulterii, quia videbat prægnantem quam ſciebat ſe non tetigiſſe. Ita D. Auguſt. *tom. 2. Epiſtol.* 54. ubi ait: *Joſeph noverat ſe Virgini non eſſe commixtum; ob hoc nihil aliud, quàm adulteram crediſſet, tom.* 10. *ſerm.* 4. *de natali Domini, & hom.* 16. *de Verbis Domini.* Idem ſentiunt, Iuſtin. Martyr. *in Dialogo cum Typphone.* D. Hilarius *in Matth.* D. Chryſoſt. *homil.* 4. D. Ambroſ. *de Inſtit. Virgin. c.* 5. Euthym. Chryſip. Hieroſolymit. *ſerm. de Deipara*, & alii. Hoc enim prima facie Evangelii textus videtur ſonare: *cùm eſſet juſtus, & nollet eam traducere.* Ex Græco verò eſt *vituperare*, ſeu *exemplare*; ergo Ioſeph ob compaſſionem in illam noluit eam accuſare.

Auguſt. Juſt. Mart. Hilar. Chryſoſt. Ambroſ. Euthym. Chryſip.

27. 2. *Sentent.* Secunda ſententia eſt eorum, qui ſentiunt Joſephum ſanctum ſanctiſſimum agnoviſſe myſterium Incarnationis, ſed præ modeſtia tanto honore tantæque Virginis conſortio indignum ſe exiſtimaſſe, & ideò præ humilitate ſtatuiſſe in animo eam dimittere, memor illius, quod Moyſi præceptum eſt: *Non appropies huc, ſolve calceamentum de pedibus tuis*, Exod. 3. n. 5. Et ſimili ſpiritu dixit Petrus. *Exi à me, quia homo peccator ſum:* Luc. 5. num. 48. Hanc ſententiam tenent Origenes *homil.* 1. *in Matth.* D. Baſil. *tom.* 1. *homil.* 25. D. Hieronym. Theophylact. D. Thom. Epiſcopus Zacharias, Cardin. Hugo, Salmeron, & alii in comment hujus loci. Et hoc clarè habetur in quadam revelatione facta S. Brigitæ *lib.* 7. *cap.* 15. Et prima ratio eſt, quia videtur, Joſephum non ignoraſſe myſterium Incarnationis; nam Virgo ab ipſo quæſita, probabile eſt, quod totam rem patefeceret. Secunda. Quia Joſeph interfuit viſitationi ad Elizabeth, ut eſt probabile: ergo intellexit ſalutationem de ea factam. Tertia. Deus noluit Iudæos de Virginis caſtitate malam opinionem concipere, & ideò diſpoſuit, ut eſſet deſponſata: ergo etiam noluit Joſephum de ejus pudicitia aliquid ſiniſtrum cogitare.

Exod. 3. Luc. 5. Origenes. Baſilius. Hieron. Theophyl. D. Thom. Zachar. Hugo. Salmeron.

28. 3. *Sentent.* Tertia ſententia, & vera, meo judicio, affirmat, Beatum Joſephum nihil mali de Beatiſſima Virgine fuiſſe ſuſpicatum, & illum latuiſſe Incarnationis myſterium, ac proinde nec bonum, nec malum exiſtimaſſe, ſed maxima dubietate judicium ſuſpendiſſe. Ita Imperfectus *hom.* 1. *in Matth.* ujus verba retuli ſuperiori quæſtione. D. Hieron. *ſed hoc teſtimonium Mariæ*, ait, *quòd Joſeph ſciens illius caſtitatem, & admirans quod viderat, celat ſilentio, cujus myſterium neſciebat.* Aymon. *in Vigilia Nativit. Domini*, D. Petrus Chryſol. *ſerm.* 145. Gloſſa Ordinaria *in* 1. *c. Matth. ibi*, Albertus Magn. Simon Caſſian *lib.* 2. *c.* 16. D. Thom. explicans illud: *Exurgens Joſeph à ſomno*, ſcilicet dubietatis, & alii.

Imperfect. Hieron. Aymon. Chryſol. Gloſſa. Alb. Magni. Caſſian. S. Thom.

Probatur, quia Joſeph erat vir juſtus, & prudentiſſimus: ergo nullum habuit judicium temerarium, aut malam ſuſpicionem de Beatiſſima Virgine? præcipuè, quia excellentia illius virtutum ac morum integritas, in quibus nec umbra maculæ venialis, notæ erant Joſeph. Et confirmatur quia miraculoſa nativitas ex parentibus ſeneſcentibus, admirabilis, in templo præſentatio, fama integritatis vitæ; votum, quo ſuam Deo dedicaverat virginitatem: miraculoſa cum illa deſponſatio, germinante virga, & Spiritu ſancto ſuper illam in forma columbæ apparente, ut teſtatur D. Hieron. *lib. de ortu Virginis*, ejus puritatem evidentiſſimè demonſtrabat: ergo non poterat D. Joſeph de illa ſibi perſuadere peccatum, & adulterium. Nec parvus ventris tumor inſtabat in contrarium; quia ex variis cauſis poterat provenire; vel ex aliquo morbo, vel quia Virgo attractione virilis ſeminis abſque clauſtri violatione poteſt concipere, ut teſtantur Averroës 2. *de cœlo.* D. Thom. *quodlib.* 6. *art.* 18. Navarr. & alii cum Sanch. *l.* 7. *de matrim. diſp.* 113. *n.* 10. Et ideò Joſeph prudenter volebat dimittere Virginem, vel per ſui abſentiam, vel fugam per aliquod tempus, ut videret exitum rei. 29.

D. Hieron. Averroës. D. Thom. Navarr. Sanchez.

Quod verò pro tunc ante Angeli apparitionem Ioſeph non agnoviſſet myſterium Incarnationis, mihi manifeſtè oſtendit dictum Angeli totam rem revelantis *Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt, paries filium, & vocabis nomen ejus*, &c. Ad quid Angelus hæc diceret, ſi etiam revelata erant; Nec eſt probabile, quod Virgo ſecretum tanti Regis aperuiſſet Ioſeph abſque revelatione ei facta, ad quod aſſerendum non eſt fundamentum. Deinde ſi manifeſtavit Ioſeph ipſum myſterium, manifeſtavit etiam congruentias, ob quas conveniens erat, ut Deus de deſponſata neſceretur; ſed has non aperuit, ergo nec myſterium. Ad rationes in contrarium dicimus quod Ioſeph nunquam Virginem interrogavit, ut dicemus infra *quæſt.* 9. Ad ſecundam, quòd quamvis Ioſeph comitatus fuiſſet Virginem in ſua viſitatione; colloquiis tamen inter ipſum, & Elizabeth non interfuit; vel ſi adfuit, divinitùs impeditus fuit, ne myſterium agnoſceret, & poſtea ut dubitando teſtis fideliſſimus Virginitatis Mariæ eſſet. Ad tertiam, quòd Ioſeph nunquam ſuſpicatus eſt malum de Beatiſſima Virgine, ut diximus. 30.

QUÆ

QUÆSTIO VIII.

An teneretur Ioſeph traducere, ſeu manifeſtare Virginem?

31. Hieron. ALiqui affirmarunt ducti auctoritate D. Hieronymi: *Non ſolùm reos, ſed etiam conſcios criminum obnoxios eſſe peccato*; ut præcipitur *Levit.5.num.*1. Sed hoc, ut patet ex textu, procedit in illis, qui vocati à Judice, ut teſtimonium dicant rei, cujus ſunt conſcii, indicare tamen noluerint. Sed Joſeph nullius criminis conſcius erat, ut dixi ſuperiori quæſt. ergo non tenebatur, imò non poterat traducere, ſeu accuſare Virginem, ut adulteram, quia, ut ait Albert. Mag. Juſtus in dubiis non (Alb. Magn.) ſtatim prodit, & ideò de quo dubitabat, non poterat, ut certum dicere, ſed cogitabat de dimittenda Virgine per fugam, vel ſui abſentiam, donec res magis clareſceret. Unde non convenio cum Salmerone, & aliis, qui dicunt, quòd poterat eam dimittere per libellum repudii: *Deuteron.cap.24.n.1.* Nec etiam cum Abulenſe *q.*37. qui exiſtimat, hanc (Abulenſ.) legem procedere in matrimonio conſummato: cùm in ea nulla fiat mentio de matrimonio conſummato, & ubi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, *l. 2. §. convenire, ff. de judic.* Deinde ſi uxori infideli poſt matrimonium conſummatum licitum erat dare libellum repudii, quare etiam cum ſponſa infideli non eſſet eadem diſpoſitio? Dico, libellum repudii non potuiſſe dari privata, ſed tantùm publica Judicis authoritate, ut ſic multis inconvenientibus obviaretur: ac proinde non poterat traducere Virginem privata authoritate, ſed ſi cogitabat de dimittenda, hoc erat exequendum per ſui abſentiam. Ultimò nota hîc cum Theophylacto, quòd Beatus Joſeph oſtendens ſe ſuperiorem legi, & jam ſuper legalia mandata viventem, utpote jam in proximo erat lex gratiæ à jugo legis veteris jam incipiebat abſolvi. (Theophyl.)

Matthæi 1. *num.* 20.	Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph, dicens.

VERSIONES.

Syriacus	Quum autem hæc illi veniſſent in mentem, apparuit ei Angelus Domini in ſomno, & ait illi.
Vatablus.	Hæc autem ipſo in animo habente: ecce Angelus.
D. Anſelm. in Matth.	Hæc autem illo cogitante, meruit divinum reſponſum.
Aliqui ex Græco.	Hæc autem eo ſtudioſè, ac ſollicitè curante.
D. Athanaſ. lib. 11. ad Theophyl.	Ecce Angelus Domini in ſomnis viſus eſt à Joſeph.

EXPOSITIO.

CUM animus Joſeph his cogitationibus 32. æſtuaret, & ut ait D. Paſchaſius *lib.* 3. *in* Paſchaſ. *Matth.* ſecum deliberare cœpiſſet, ut Virginem occultè dimitteret. In quo, ut ait Divus Thomas, S.Thom. notatur ſapientia Patriarchæ, ut nihil facere decreviſſet ſine judicio, & deliberatione rationis. Prov. 4. n. 25. *Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.* Proverb.4. Text. *Ecce Angelus.* Manifeſtatur providentia Dei quæ juſtos ſuos non deſerit in tribulatione: *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*, Pſalm. 9. Pſalm. 9. Anſelm. n. 10. Immò ipſe merentur, ut ab afflictionibus liberentur, & ideò legit D. Anſelm. Hæc cogitante meruit divinum reſponſum; *Ecce.* Notatur ſubita apparitio. *Angelus*, & erat Gabriel juxta D. Auguſt. *ſerm.* 14. *de tempore, poſt medium.* D. Cyprian. Auguſt. Cyprian. Gallican. *lib.* 2. *contra Judæos*, Euſebiun. Gallicanum *in Vigilia nativitatis*, qui etiam extitit paranymphus Virginis in myſterio Incarnationis *Domini*; dicitur talis ad diſtinctionem Dæmonis, ut notat Albert. Magn. Et re vera, cùm revelaret ea, quæ Joſeph intra ſe cogitaverat, ſe declarabat miſſum à Deo, cujus ſolius eſt cordis ſecreta ſcire. *Apparuit in ſomnis.* Et notandum, ait D. Paſchaſ. lib. 2. in D.Paſchaſ. Matth. quòd *non in ſomno, ſed in ſomnis illi Angelus apparuiſſe dicitur, quia, plurimis viſionibus uſque ad ſufficientiam fidei monſtratur oſtenſus.* Sed in ſomnis, quia fortaſsè magno ſomno dormiebat. Et quamvis ipſe dormiret, Angelus dormientis animæ imaginem ſuam per ſpecies impreſſit. Zacharias Epiſcopus exiſtimat, quòd An- Zachar. gelus vigilanti apparuit in corpore viſibili; dormienti verò per imaginationem: ſed re vera dormiebat, ut clarè conſtat ex textu.

QUÆSTIO IX.

Quare non exquiſivit Joſeph à Virgine, quomodo conceperat?

DIxerant aliqui, quòd ex eo Joſeph non 33. quæſierit à Virgine de modo conceptionis, quia ei cogitanti ſtatim Angelus apparuit. Sed hoc facile rejicitur, quia ubi primùm eam vidit prægnantem, & cœpit ſecum deliberare, quid ageret, poterat ab ea inquiere, præcipuè cùm ipſe, ſecundùm ſanctos Patres, utriuſque partis rationes maximè ponderavit. Reſpondet primò Abulenſis quæſt. 41. in 1. cap. Matth. Abulenſ. *Non quæſivit, quia fruſtra erat quærere, eo quod non crediſſet Mariæ reſpondenti pro ſe, & volenti excuſare crimen ſuum.* Si enim dictis alicujus non eſt credendum, fruſtra eſt ab eo aliquid (*De re evidenti non eſt inquirendum.*) inquirere. Secundò ait ipſe quia evidens erat, quod ipſa erat prægnans; ſupervacaneum autem eſt, de re evidenti quæſtionem facere. Tertiò ait: forte non quæſivit, quia noluit objurgari eam; nam ſi de re tali ſibi loqueretur, erat materia adeò ſcandaloſa, ut forſitan iram continere non poſſet. Hæc reſpondet Abulenſis in ſua ſententia, exiſtimans, Joſeph malam opinionem concepiſſe de Beatiſſima Virgine, quod jam *quæſt.*7. excluſum eſt.

34. Et ideò dicimus, quod Joſeph cùm eſſet modeſtiſſi

deſtiſſimus, & magnam in Beatiſſima Virgine puritatem inſpiceret, noluit inquirere, nec proferre verbum ſuæ modeſtiæ parum conſonum, & aliquale dubiolum de puritate Virginis habens, & ideo potius elegit clam dimittere. Et conſidera, quod de Joſeph tantùm dicitur, quod cogitaverit, ſeu, quod hæc in mentem ei venerint, non vero quod locutus fuerit, nec ſecum, nec cum aliquo, imo in toto Evangelio nunquam eum invenies loquentem, adeo ſilentii erat amator.

Joſeph ſilentii amantiſſimus.

Quæstio X.

Quare Virgo non revelaverit Ioſeph cauſam conceptûs ſui?

35. ANnuntiationem ſcilicet Angelicam, & myſteria in ipſa facta: Reſpondet Abulenſis *in cap.* 1. *Matth. quæſt.* 40. quod, cùm Virgo adhuc non eſſet in domo Joſeph, non ſcivit ipſum turbatum. Sed jam *quæſt.* 1. hoc rejecimus. Secundò. Reſpondet ipſe Abulenſis, myſterio divino factum eſſe, ut per Angelum magis certificaretur Joſeph. Tertiò. D. Chryſoſtomus *hom.* 4. *in Matthæum*, D. Thomas *hîc*, quod ſi Maria Virgo hæc diceret Joſeph, ipſe non credidiſſet; quia tot mirabilia videbantur excedere teſtimonium unius puellæ. Quartò Lyranus. Talia ſecreta non erant revelanda, niſi in quantum ſe extendebat voluntas divina, & ideo Virgo bene tacuit tenens firmiter, quod ſicut hoc ſecretum ſanctæ Elizabeth fuerat revelatum, *Luc.* 1. cùm dixit: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Sic etiam revelaretur aliis, quibus eſſet opportunum tempore competenti, juxta divinum beneplacitum. Ita ille.

Abulenſ. Chryſoſt. D. Thom. Lyran. Luc. 1.

36. Quintò. Et magis explicando hanc proximam rationem. Sanctiſſima Virgo totum negotium ſubjecit divinæ providentiæ, ut Deus diſponeret id quod ſibi eſſet magis beneplacitum, certiſſima fiducia tenens, quod Deus à præſenti afflictione cum eſſet liberaturus; eſt enim divinæ bonitatis conditio, ut eos in tuto ponat, quos in periculo conſtituit. Angelus Gabriel hîc apparet Joſeph, qui legationem Incarnationis ad Virginem attulit. Et quare non alius Angelus? Divus Thomas hîc. *Idem Angelus, qui miſſus eſt ad Mariam, ut etiam ipſam liberaret ab infamia, & Joſeph in perturbatione non dimitteret.* Videbatur idem Angelus quodammodo teneri eximere Virginem à ſuſpicione, quæ ratione ſuæ legationis illi obvenerat, & ab afflictione, quæ exinde occaſionata eſt Joſeph. Cum fugientem Jacob perſequeretur Laban, apparuit ei Dominus, & dixit illi *Cave, ne quidquam aſperè loquaris contra Jacob*, Geneſ. 31. n. 24. Sed quare Deus homini idololatræ manifeſtetur? Nonne ſufficiebat mittere Angelum, ſicut miſerat ad Abraham, Danielem, & alios, ſed ipſe Dominus præſentialiter ſe exhibet? D. Chryſoſt. ho. 57. *qui dixerat*, ait, *Revertere in terram tuam, & ero tecum; ille etiam tunc ſuam declarat curam quia vidit Laban cum multa ira perſequi juſtum.* Ex eo, quod Deo præcipienti Jacob obedierat, inde in diſcrimen incidit, ut à Laban objurgaretur, ac proinde ad reprimendam hujus iram Deus quodammodo tenebatur.

D. Thom. *Qui conſtituit in periculo debet ab eo liberare.* Geneſ. 31. Chryſoſt.

Quæstio XI.

Quare Ioſeph dormienti appareat Angelus?

ELeganter ait D. Chryſologus ſer. 175. *Mens juſta, & ſanctus animus ancipiti cogitatione torquetur: ſentit, ſed tantum non poteſt penetrare ſacramentum.* Et ſubdit: *Merito mox occurrit Angelus: merito reſponſum ſubvenit mox divinum, cùm humano deficiente conſilio, juſtitia non deficit.* Ubi eſt integritas animi, ſi juſtitia humana violatur, tunc divina adeſt; ac opitulatur, & ideo cogitabundo Joſeph Angelus ſe exhibet, & in ſomnis; cujus rei rationem hîc inquirimus. Reſpondet primò, D. Tho. Euthymius, & ait. *Quam ob cauſam in ſomnis ipſi Joſeph apparuit Angelus, & non manifeſtè ſicut Virgini? Quia Virgini quidem opus erat manifeſta viſione, propter rei quæ ſignificabatur, novitatem: Ioſeph autem videns quidem uteri tumorem, cognitam tamen habens vitæ Virginis puritatem, ac innocentiam, aliquoque modo facilius erat crediturus, tanquam qui ſomnia prolee noverat judicare.* Adveniat Angelus Virgini vigilanti propter magnam novitatem myſterii. At Joſeph, qui optime agnoverat eximiam Virginis puritatem, & inſpexerat ejus alvum intumeſcere, ſat eſt quælibet levis inſinuatio, ut credat Virginem Deum concepiſſe, ac ejus uterum Spiritu ſancto eſſe repletum, & ideo ait Chryſol. ſuprà datus. *Sentit ſed tantum non poteſt penetrare Sacramentum*, ac proinde veniat Angelus ut in ſomnis eum edoceat.

37. Chryſoſt. *Juſto ſi humana deſint divina adſint.* D. Thom. Euthym. *Eximia Virginis puritas.* Chryſol.

38. Secundò Reſpondet idem Chryſoſt. apud Cardinalem Hugonem. *Sic dormienti Adam creavit mulierem ſic iſti dormienti divinitas conſignavit uxorem.* Tertiò etiam D. Tho. *hîc* Apoſtolus ait 1. Corint. 13. *Prophetia data eſt fidelibus, ſigna autem infidelibus*; proprie autem revelatio, quæ dicitur prophetia, fit in ſomnis. Si quis fuerit inter vos Propheta, in viſione apparebo ei vel per ſomnium loquar ad illum. Et ideo, quia Joſeph juſtus erat & fidelis, ipſi tanquam fideli debuit fieri apparitio, quæ competit fidelibus. Quia verò apparitio corporalis eſt miraculoſa, talis apparitio ſibi non competebat cum eſſet fidelis. Ita ille. Miracula enim ad infideles pertinent. Quarto. D. Paſchaſius lib. 3. in Matthæum. *Quod autem, ait, Angelus Domini in ſomnis & non in alia manifeſtius revelatione illi apparuit, dubietas animi deſignatur; qui dum inter anguſtias anxietate dubius veluti infidelitatis ſomno opprimitur, Angelum conſpicua viſione videre non potuit.* Angelus apparet in ſomnis, non propter ipſum Ioſeph, ſed quia in ſomnio præfigurabatur infidelitas & ideo Angelum non voluit intueri. Quintò. D. Dionyſ. Carthuſ. *Apparuit autem ei apparitione viſionis imaginaria, & hoc tempore ſomni, in quo revelationes divinæ, atque propheticæ fieri ſolent, quia tunc anima aptior eſt ad talium receptionem propter exteriorem ſenſuum clauſuram, & à ſenſibilium perceptione vacantium, & præſertim propter imaginationis ampliorem quietem.* Angelus dormienti ſe exhibet, quando oculi mundo clauduntur, tunc mens Deo facilius aperitur.

Chryſoſt. D. Thom. 1. Cor. 13. Paſchaſ. *Infidelis viſione indignus.* Carthuſ. *Animus percipit, quando mundo clauditur.*

39. Sextò, D. Chryſoſtomus homilia 4. in Matth. *Cur, ait, in ſomnis, non potius apertè ſicut paſtoribus &* Chryſoſt.

& Zachariæ apparuerat, & Virgini? Quia ſcilicet erat vir prorſus fidelis, & manifeſtiori viſione non indigens. Nam Virgo quidem, quippe cui tam & nova nuntiarentur, & magna, multóque majora, quàm Zachariæ fuerant nuntiata, & ante rem ipſam doceri debuit per apertiſſimam revelationem. Ac ſi dicat ſanctus Pater, quod Angelus advenerit ad Virginem, Zachariam,& paſtores, cùm eſſent in vigilia. ad Virginem, ob altitudinem myſteriorum,quæ cum ipſa erant tractanda: ad Zachariam, ob tenuem fidem: ad paſtores,ut ait citatus S. Chryſtomus, quia ob agreſtem vitam ab eruditione cœleſtium myſteriorum erant remoti. Cùm autem Joſeph eſſet vir fideliſſimus,& maximè peritus in cognitione cœleſtium arcanorum, valde abundans fuit, ut ei in ſomnis Angelus appareret.

Joſeph fideliſſimus, ac valde eruditus.

40. Chryſoſt. Septimò. Idem D. Chryſoſtomus *citato loco* eleganter. *Conſidera certe*,ait,*modeſtiam, ac maturitatem viri, non cuiquam mœroris ſui cauſam retexit,nec illi quidem ipſi de qua eum ſuſpicio mordebat: ſed ſecum ipſe cogitationum ſuarum fluctibus æſtuando ab ipſa etiam Virgine ſtuduit abſcondere tanti cauſam doloris.* Et Paulo poſt. *Cum enim quod nulli fuerat ipſe confeſſus, ſed incluſum tantummodo mente volvebat, id etiam loquente ſibi Angelo recognoſcit.* Quamvis aliis in vigilia Angeli apparuerint, Joſeph tamen in ſomnis,quia de depellenda dubietate orta ex ſiniſtra puritatis Mariæ opinione agebatur. Merito ergo Angelus in ſomnis ſeſe oſtendit, ut cum imaginatione, ac intellectu Joſeph loquatur ſolum, dum alii ſenſu ſunt ligati. Nam de anxietate iſta aliæ potentiæ omnes præter intellectum in Patriarcha nihil noverant; de hoc enim negotio cùm aliquo non eſt ore locutus; nec ſuper hoc aures ejus aliquid audierunt,cum à nullo conſilium petiverit; oculi de hoc lachrymati ſunt nunquam: manus nullum mœſtitiæ ſignum dederunt: greſſu, ut actiones Virginis obſervaret, pedes non moverunt Veniat ergo Angelus, in ſomnis,ut cum intellectu ſolum, & imaginatione verba habeat.Primò ut illic applicetur remedium, ubi morbus latebat & quia ſuſpicio in mente tantùm erat,ibi facta eſt revelatio. Secundò. Ne defectus de proximi honore fictitie ſuſpectus ſenſibus neſcientibus aperiatur, ut inde documentum habeamus, quàm caute de illo ſit agendum.Tertiò Joſeph ob ſuam prudentiam charitatemque eximiam extitit maximè cautus, ne imaginatam puriſſimæ Virginis culpam ſuis ſenſibus declararet, ac faceret manifeſtam.Ideo etiam Angelus præcavet ejus timorem,atque anxietatem ignorantibus ſenſibus notificare, & aperire. Ad menſuram enim qua alterius res agimus, noſtra etiam,divina ordinante Providentia,diſponuntur.

Ubi morbus,ibi remedium.

Proximorum defectus non ſunt aperiendi.

Sicut alterius res agitur,ita mea.

41. Caiet. Octavò, Caietanus, *Si quæritur*, ait, *quare beatiſſimæ Virgini Angelus apparuit in vigilia, Joſeph autem in ſomnis?* In promptu ratio differentiæ eſt ex differenti perfectione eorum. iſte enim juſtus,illa deſcribitur plena gratiæ. Verùm hæc apparitio in ſomnis præſtare videtur,aut æquivalere omnibus apparitionibus in veteri Teſtamento;quoniam hæc fuit cum tanta mentis claritate,quod nulla intervenerit hæſitatio.In apparitionibus enim factis Abrahæ ad ilicem Mambre;Jacob,Joſue & cæteris; immò etiam in apparitione facta Zachariæ Joannis Baptiſtæ parenti, ignoratio, aut hæſitatio interceſſit.

Apparitio facta Joſeph excellentiſſima.

Rupert. Nonò. Rupertus *lib.2.de gloria, & honore filii hominis*, ſic ait, *Ante minorationem talis filii manifeſtè viſos eſſe Angelos hominibus ſervis, & ancillis hujus Domini, interim autem dum minor eſt, non manifeſtè, ſed in ſomnis, ubi deſcenderet in uterum Virginis, Angelus Domini in ſomnis apparuit Joſeph.* Olim ſæpe Angeli apparuerunt Abrahamo. Agar, & aliis manifeſte,ac aperte. Nunc vero Angelus in ſomnis ſe exhibet Joſeph;abſcondebatur Dominus ſub latibulo uteri Mariæ, tunc etiam Angeli deliteſcere, ac ſe occultare amant, ut ſub ſomnis involucris hominibus ſe repræſentarent; boni enim ſervi, ac miniſtri domini ſui conditionem, ac habitum imitantur, renuunt enim palam prodire, dum ſuus dominus ſub veteri velamine occultatur.

Servus habitum,ac conditionem domini ſui ſequitur.

Decimo. Palatius *in cap.1. Matthiæ.* Virgini in vigilia, Joſeph in ſomnis Angelus manifeſtatur; Conceptio Chriſti, non niſi in vigilia eſt: non naſcitur Chriſtus homini ſomnianti,& deſidi,ſed homini expavefacto terroribus inferni, & abominanti ſordes peccati. Et ut breviter rem intelligas, ubi conſenſus voluntatis poſtulatur, tunc revelatio in vigilia fieri debet; at ubi nihil aliud quæritur,quàm illuminatio intellectus; quæ paſſio eſt,non proinde actio, ibi revelatio in ſomnis fieri ſolet.Deinde, quia per annuntiationem Virginis cœpit gloria eſſe in terra noſtra; at gloria nihil habet de ſomno, ſed tota in vigilia eſt.At per annuntiationem Joſeph cura Jeſu, & matris ejus illi mandantur;hæc verò cura temporaria eſt, velut ſomnus.Hæc ſunt Authorum placita. 42. Palat.

Abominanti peccata,apparent cæleſtia.

Dicam jam quod ſentio. Ratio à priori hujus rei divina voluntas. Congruentiæ verò multæ eſſe poſſunt, ideo tot Authorum ſententias retuli. Virgini apparet Angelus vigilanti, Joſeph verò dormienti:à Virgine liber expoſtulatur conſenſus,qui perfecte, non niſi in vigilia datur, ſaltem ordinarie loquendo; & Deus quoad fieri poteſt,juxta conſuetum ordinem,res diſponit: à Joſeph verò prompta obedientia exquirebant, ut divinis ſe ſubmitteret mandatis, & in obſequio Dei faceret imperata. Obedientia, & charitas Deum maxime reſplendet, dum homo perficit ea ad quæ,non non ſolùm in vigilia, verùm etiam in ſomnis movetur, & quando non ſolum expreſſo præcepto,ſed leviſſima inſinuatione imperata exequitur. De Paulo cum ſocio ſuo Timotheo dicitur Actorum 16. n. 6. *Tranſeuntes autem Phrygiam & Galatiæ regionem, vetati ſunt à Spiritu ſancto loqui verba Dei in Aſia. Cum autem pertranſiſſent Myſiam, viſio per noctem Paulo oſtenſa eſt: vir Macedo quidem erat ſtans, & deprecans eum dicens, Tranſiens in Macedoniam adjuva nos.* Sed cur vigilanti Paulo prohibetur prædicatio in Aſia, à dormiente verò expoſtulatur in Macedonia?Ut obedientia Pauli, & charitas in proximos, munus ſibi datum non obiret grave,& urgens præceptum neceſſe erat,& ideo ei vigilanti mandatur,ut verò hominum ſaluti conſuleret, & perficeret quæ ad illam pertinebant,ſat erat levis inſinuatio,& ideo dormienti mandatur. D. Chryſoſtomus homilia 34. In acta Apoſtolorum. *Vide, ait, quod non per Angelum movetur ſicut Philippus, & Cornelius. Sed quomodo? Per viſionem in ſomnis. Nam ibi ſolum, ut prædicaret feſtinavit, ad hoc ſomnium apparet ei.* Vide alias rationes de hac re *c.5.q.11.*

43. *Mens Auth.*

Actor.16.

Ubi charitas magna, & obedientia,ſat eſt levis inſinuatio.

Chryſoſt.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XII.

Quare Angelus non venerit ad Joſeph ante Virginis conceptum?

Idem. Imperfect. Chryſoſt. D.Thom.

44. AD quod reſpondent primò D. Chryſoſtomus *homil.4.in Matth.* Imperfectus *homil.1.* Si Angelus veniſſet antequam Joſeph Virginem prægnantem animadvertiſſet, forſitan Joſeph Angelo, ſicut Zacharias, fidem non dediſſet. Secundò. Idem S. Chryſoſtomus, S. Thomas hîc. *Quod miſſus eſt Angelus, dum Joſeph cogitaret de Virgine dimittenda, ut teſtimonium ejus de illius puritate eſſet credibilius, ſicut Dominus permiſit Apoſtolum Thomam dubitare de ſua reſurrectione, ut ſcilicet dubitans palparet, & credendo in nobis vulnus amoveret.* Deus ſæpè unum hominem labi permittit, ut ex ipſius lapſu multis medicamen præparet. Tertiò Caietanus. Tempus congruum, & neceſſarium divinæ inſtructionis tangitur. Ante illud ſiquidem tempus non oportuit Joſeph inſtrui: nec ante illud tempus diſpoſita erat mens ejus ad percipiendam angelicam inſtructionem, quando nihil de utero conjugis cogitabat, ſed tunc imminebat periculum dimiſſionis: & animus Juſti talibus cogitationibus fluctuans præparabatur ad divinum lumen ſuſcipiendum: ſicut animus Nabuchodonoſor cogitans, quid poſt ſe futurum eſſet, præparatus eſt ad ſuſcipiendum ſomnium futurorum præſagiorum; ut dicitur *Daniel.2.num.29.*

Deus ſæpè unius lapſu multis medicamen præparat.

Caiet. *Ad divina percipienda opportuna occaſio.*

45. Quartò. Exiſtmo, quod conceptio Verbi Beatiſſimæ Virgini, & conceptio Joannis Zachariæ antequam fierent, revelatæ ſunt; quia futuri erant veri parentes. Deinde conveniens fuit, ut ſcirent, quid ex eis concipiebatur, ut cum majori veneratione ſuſciperent, & aliàs maximè turbaretur Virgo ſi videret ſe gravidam, & cauſam neſciret; Joſeph autem conceptio revelata eſt, non quia verus pater erat, ſed ex quadam occaſione, ne prolem ex adulterio genitam exiſtimaret. Quintò. Rupertus Abbas in cap.1.Matth. *Quare*, ait, *Angelum non miſit antea, videlicet ut tentaretur Joſeph, ut manifeſtum fieret tam Angelis ſanctis, quàm hominibus de ipſo quòd eſſet juſtus, & talis, qui digne ſic deberet appellari, Joſeph fili David.* Voluit Deus ſanctum Joſeph hanc graviſſimam tentationem ſuſtinere; & cor ejus hoc vehementiſſimo doloris vulnere exulcerari, ut ejus virtus probaretur, & omnibus eſſet manifeſta.

Rupert. *Virtus Joſeph Angelis, & hominibus manifeſtatur.*

46. Hoc pacto Joſeph graviſſimum ſubiit martyrium, ut omnes fatentur, Martyres patiebantur in corpore, & vita, Joſeph verò in anima, & honore; quod eò pretioſius, quò dolor vehementior. Poſtquam Laban inſecutus eſt Jacob, & ſcrutatus omnem ejus ſupellectilem, ait textus Geneſ. 31. num. 39. *Tumenſque Jacob cum jurgio, quam ob culpam meam exarſiſti poſt me?* Quando Laban dedit Liam pro Rachel; quando decem vicibus immutavit mercedem Jacob, & obſtinato eum inſequitur animo, numquam iratus Jacob, ſed modò? Abulenſis: *Tumens præ iræ magnitudine, quia ſcrutatus fuerat omnem facultatem ejus, quod magna injuria eſt, quia quod de aliquo ſuſpicio mali habetur: maximè de furto, valdè infamatorium reputatur:* In aliis actionibus vita, & res Jacob periclitabatur; hîc vero fama, & honor, dum de furto arguebatur; & ideo maximè indoluit, & iratus eſt. Ut ſenior Tobias filium ſuum traderet Raphaëli ad eum in itinere ducendum, & reducendum, maximè quæſivit ab eo quis eſſet, ex qua domo, & ex quâ tribu, Tobias 5.n.11. Cum verò puer ex mandato Angeli de felle piſcis ſumens liniret oculos patris ſui, *Tobiæ 11.n.13.* nec verbum dixit, nec quæſivit de medicamenti utilitate. Quare modò ſenex tam remiſſus, qui antea tam ſolicitus erat? in duce, & comite periclitatur honos; in medicamine autem vita, ſaluss, & ideo de illo maximè curabat.

Joſeph præſtantiſſimus martyr.

Geneſ.31.

Plus æſtimandus honor quàm vita.

Matthæi 1. num.21. Ioſeph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.

VERSIONES.

Vatablus. Ioſeph fili David, ne metuas adjungere tibi Mariam uxorem tuam.

Syriacus, & Vatab. & Arias. Quod enim genitum eſt in ea, ex Spiritu ſancto eſt.

Euthymius. Ne timueris accipere.

D.Athanaſ. lib.11.ad Theophylact. Ne timeas recipere Mariam.

EXPOSITIO.

VOCAT cum Angelus nomine ſuo *Joſeph*, ut eum magis attentum reddat, *Geneſ.c.22.n.11.* Et etiam ſe oſtendit, ut ait Hugo, notum, & familiarem, cum genus, & nomen dicit. *Novi te ex nomine*, Exod.33.n.12. Timor iſte erat dubietatis, ut explicat Albertus Magnus; & dum hoc dicit, manifeſta ſe ſcire ejus timorem, ac ſecreta cordis, ut ait Imperfectus homil.1. *Accipere Mariam*, id eſt, benevolo animo habere; jam enim in mente ab ea diviſus erat, ut ait Euthymius: Seu, explicat Chryſoſtomus *hom.4.* S.Thomas, quia jam in animo erat eam dimittere. *Mariam* nominat; quia hoc nomen ad expellendum timorem peculiarem habet vim; ut jam notavi ca.5. *Conjugem tuam.* Divus Hieronymus contra Helvidium, D. Chryſoſtom. *hom.4. in Matthæum.* Conſuetudo eſt Scripturæ ſponſas vocare conjuges, & conjuges ſponſas: *Quod in ea natum eſt*, id eſt, conceptum ex Spiritu ſancto; quod jam ſuprà explicatum eſt. Spiritus autem dicitur ſanctus; regulariter loquendo, ut novo Teſtamento, ut jam notavi c.5.q.44. 47.

Hugo. Exod.13. Alb. Magn. Imperfect. Euthym. Chryſoſt. S.Thom. Hieron. Chryſoſt.

QUÆSTIO XIII.

Quare Angelus Ioſeph filium Davidis appellet?

RESpondetur primò. Ut ſignificaretur conceptum ex Virgine eſſe ejuſdem familiæ, ac proinde Meſſiam eſſe: ſiquidem Davidis filius 48.

Chryſoſt. Hieron. Theophyl. Paſchaſ.

filius promittebatur. Ita Chryſoſtomus *homil.*4. *in Matth.* Divus Hieronymus, Theophylactus, & alii *hic.* Secundò, S. Paſchaſius *lib.*2. *in Matth.* ait, *Joſeph, inquit Angelus, fili David, ac ſi patenter dicat, recognoſce, quod dictum ſit Domus David, quia quod ibi promiſſum eſt ex prophetia, jam in ſene adimpletum eſt.* Ac ſi apertè dicat, Recognoſce veritatem divinæ promiſſionis, nam Deus promiſit Meſſiam ex ſemine David, ita adimplevit quod illis in prophetia datum eſt in ſpe; tibi in executione conceſſum eſt poſſidere, ut ita Ioſeph ſe magis obligatum agnoſceret. Deinde ut manifeſta fieret eximia dignitas Ioſeph, quia illud, quod ejus parens David tam vehementer optavit videre, ei datum eſt intimè frui, ac poſſidere. Tertiò. Dicitur Davidis filius, quia ut natus, & ab illo genitus, omnem Davidis parentis virtutem referebat, ut ait S. Bernardinus *tom.*3. *de S. Joſeph.* (Bernard.) Quartò. Quia Chriſtus Dominus pro peculiari honore dicebatur à populo filius Davidis, hanc appellationem voluit ipſe Dominus, ut S. Ioſeph haberet ab Angelis.

49. Sed quare non ait, fili David Regis; Primò. Quia virtus Ioſeph per ſe, nobilitata erat, nullo regio ſtemmate ad ſui honorem indigens. Secundò. Non dicitur hic filius Davidis Regis, ſicut & Salomon dictus eſt; David autem genuit Salomonem; ſed Evangeliſta tacet hoc loco Regis titulum, ne ipſius Davidis peccatum publicaret, in hoc puritatem ac ſanctitatem Ioſeph maxime reverentia afficiens. Tertiò, ut Ioſeph maxime Chriſto Domino aſſimilaretur qui ſæpe dictus eſt filius David ſine regalis nominis additamento, *Matth.*1.*num.*1. *&* 9.*num.*27. *&* 15. *num.*22. *&* 22.*num.*42. & alibi ſæpe. Ioſeph aliqualem umbram, ac ſimilitudinem habuit cum filio Dei; nulla enim eſt major ſimilitudo, quàm inter patrem & filium: noſter autem Patriarcha Chriſti parens reputatus eſt.

Inter Chriſtum, & Joſeph ſimilitudo. Malach.4. Habac.3.

Chriſtus Dominus dictus eſt Sol, qui omnes illuminat, Malach.4. n. 2. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol juſtitiæ.* Habac. 3. n. 11. *Sol, & Luna ſteterunt in habitaculo ſuo.* Noſter etiam Ioſeph dictus eſt Sol, prout virtute ſua omnes illuſtrat, & illuminat. S. Auguſtinus tom. 10. ſerm. 81. de tempore. (Auguſt.) *Sol,* ait, *Luna, undecim ſtellæ Chriſtum adoraverunt, quando poſt Reſurrectionem ſancta Maria quaſi Luna, & beatus Joſeph, velut Sol, cùm undecim ſtellis, id eſt, beatis Apoſtolis, incurvati, & proſtrati ſunt ante eum, & impleta eſt prophetia, quæ dixerat: Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes ſtellæ, & lumen:* Pſalm. 148. n. 3. (Pſalm. 148.) Beatiſſimam Virginem dicit Lunam, quia licet in virtute, gratia, & dignitate ſit omnibus ſuperior, tamen prout ſponſa, inferior erat Ioſeph. *Caput mulieris vir.* 1. Corinth. 11. n. 3. (1. Cor. 11.) A ſancto Doctore comparatur Ioſeph cum ſole, qui typus erat Chriſti Salvatoris, ut magna ſimilitudo inter utrumque appareat.

50. In Ioſeph Iacobi filio figuratus eſt Chriſtus, & noſter Patriarcha, ut ait idem Auguſtinus *citato loco.* Chriſtus in venditione, Ioſeph in cuſtodia panis. Chriſtus flos eſt egreſſus de virga Ieſſe, *Iſai.*11.*num.*1. Floris locus vertex, & apex virgæ; eundem etiam noſter Patriarcha occupat locum, juxta Septuaginta, Moribundus Iacob; *Adoravit ſummitatem virgæ.* Geneſ.47.n.31. (Geneſ.47. Euſeb.) Euſebius per ſummitatem virgæ intelligit Ioſeph Patriarcham. Quomodo ergo hic, cùm ſit homo adoratur? Et eſt ultimum faſtigium generationis Iacob; Quis dubitavit eſſe Chriſtum Dominum? Nullus ſane. Attamen ob magnam ſimilitudinem, & intimam conjunctionem, quam Ioſeph habet cum Domino Ieſu proxime ad eundem locum accedit, & inter omnes ab omnibus meritò adoratur, & veneratur.

Joſeph valde proximus Chriſto.

Imò ita Deus gloriatur eſſe cum Ioſeph, ut quamvis Deo nihil addi poſſit, de eo tamen tunc ait Evangeliſta, quòd proficiebat ſapientia, & ætate, noſtro intelligendi modo, cùm de eo dicitur. *Erat ſubditus illis.* Luc. c.2.n.51. (Luc.2.) Ex conſortio Ioſeph apud homines videbatur puer multum proficere, cùm tanti, taliſque parentis filius reputaretur à populo.

QUÆSTIO XIV.

Quomodò dixerit Angelus: Noli timere?

51. Timor eſt quædam animæ paſſio, quæ naturaliter reſultat ex phantaſia futuri mali, ut tradit Ariſtoteles 2. *Rhetor. cap.*5. Divus Thomas 1. 2. *quæſt.*42. *art.*2. (Ariſtot. S.Thom.) Paſſionem autem naturalem ſæpè non eſt in manu noſtra vincere, & ſuperare. Quomodo ergo dicitur: *Joſeph noli timere?* Reſpondeo primò, quòd hic loquendi modus eſt ſatis uſitata phraſis Scripturæ, *Deuteron. cap.*31. *num.*6. *&* 8. *& Joſue* 1.*n.*9. 2. *Reg. cap.*13.*n.*28. *Tobias* 4.*n.*23. Nam multoties datur timor rationalis, oritur ex prudentiali judicio humano, de quo etiam Divus Thomas citata *quæſt.*42. *art.*3. *&* 4. (S.Thom.) Et talis erat timor Joſeph, ut jam explicavimus. Secundò. Licèt timor ſit paſſio naturalis voluntatis, tamen noſter Patriarcha ob donorum Dei magnitudinem, ac ſuarum virtutum omnes animæ ſuæ potentias, & affectus, ſibi ſubjectos habebat, & ſubordinatos, ita ut ſub ejus eſſet poteſtate illos refrænare, ac reprimere: meritò ergo ei dicitur, *Noli timere.*

Joſeph omnes paſſiones vincebat.

52. Sed quare Angelus non præcepit Joſeph, ut acciperet Virginem, eámque non dimitteret, ſed abſque ullo mandato hoc ei proponit, tanquam quid conveniens: *Noli timere accipere conjugem tuam?* Imperavit Deus Abraham, ut exiret de terra ſua, *Geneſ. cap.*12. *num.*1. Apoſtolis, ut prædicarent per totum orbem, *Matthæi cap.*28 *num.*19. Et quare Joſeph in re tanti ponderis, quæ ad honorem Virginis, & Chriſti ſpectabat, nullum ei intimatur præceptum, ſed tantùm, quod congruentius erat declaratur, Tantum prudentiæ Joſeph committebatur, ut in re graviſſima nullum judicaretur neceſſarium mandatum, ſed ei tantùm rem ipſam aperire.

Magna Joſeph prudentia.

Dum Chriſtus Dominus oraret in horto. *Pater ſi vis, transfer calicem iſtum à me, verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eũ;* Lucæ c.22.n.42. (Luc.22.) Quam confortationem præſtitit Angelus, non præceptum impoſitum à Patre objiciendo, ſed rationes convenientiæ proponendo; ob exaltationem nominis, gloriam corporis, & libertatem generis humani, quam ipſe, ut redemptor, tenebatur exhibere. Ita D. Hieronymus *dialog.*2. *contra Pelagianos*, S. Hilar. *lib.*10. *de Trinitate*, S. Cyrillus *Epiſt.*9. S. Damaſcenus *lib.*3. *de fide*, *cap.*20. (Hieron. Hilar. Cyrill. Damaſcen.) Sed cur Angelus non recurrit ad præceptum Patris, ſed tantùm ad congruentias?

Eximiæ

Eximiæ prudentiæ, ac charitatis Chriſti Domini ut pro nobis vitam daret ſufficientiſſimum erat, rationes convenientiæ proponere, non quia eas ignoraſſet Chriſtus Dominus, vel per ſe illas conſiderare non poſſet, ſed ut magis conſtaret veritas paſſionis ejus, voluit miniſterio Angeli illas rationes proponi, ut cum Divo Thoma 3. *part. qu.* 14. *artic.* 4. explicat Suarius, & alii, & nos late diximus in noſtris commentariis. D.Thom. Suar.

Quæstio XV.

Quare Angelus ait Ioſeph, quod accipiat Mariam?

53. Reſpondeo primo, ut dixi in expoſitione, quia jam mente ab ea diviſus erat, ut in animo habeat, dimittere eam. Secundò Origenes *hom.* 1. ex variis introducit Angelum loquentem cum Ioſeph; *Accipe*, ait, *illam, ſicut cœleſtem theſaurum, ſicut Divinitatis divitias.* Ac ſi diceret; Hucuſque habebas, ut ſponſam, modo accipe, ut ſacrarium totius Trinitatis. Tertio. Divus Thomas *Angelus*, ait, *ipſius Ioſeph futurum prænuntiat obſequium.* Quodnam obſequium? Primo. Ut ex ſuo labore, & ſudore puerum Jeſum, & matrem aleret, ac ſuſtentaret. Optime notum fuit Deo, quod Virginis, ac Joſeph virtutes, & opera promerebantur, ut ad eſſe naturale Chriſti concurrerent, & ideo Virgo electa eſt in matrem; Joſeph vero Chriſti pater naturalis eſſe non potuit, cum eſſet verus Deus, converſatio tamen vitæ naturalis ei commiſſa eſt, quæ altera eſt generatio, ut communiter dicunt Philoſophi.

Origenes. *Virgo Maria theſaurus divinitatis.* D.Thom. *Conſervatio Chriſti pertinuit ad Joſeph.*

54. Secundò. Mandatur accipere, ut det obſequium cuſtodiendo puerum à crudelitate Herodis. Quando Chriſtus Dominus traditus eſt in manus inimicorum ſuorum, dixit Petro, *Converte gladium tuum in locum ſuum; an putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum.* Matth. c. 26. n. 53. Ut à manu impii Herodis Chriſtus eximeretur, poterat Pater mittere duodecim legiones Angelorum, & ut à ſævitia alterius Herodis cuſtodiatur, unus tantum eligitur Joſeph? Merito ſanè. Hic licet unus, pro illis omnibus erat. Nonne vides, quomodo in cœlo millia millium miniſtrabant ei? Pro illis omnibus in terris unus eſt Joſeph. Nunquam legitur in Evangelio, quod Angeli acceſſerint, & miniſtraverint Chriſto Domino, niſi poſt peractum jejunium in deſerto, *Matthæi c.* 4. *n.* 11. Quando jam mortuus erat Ioſeph? nam D. Bernardus *ſermone ſancti Joſeph.* Cedrenus graviſſimus Hiſtoriographus in commentar. tradunt, mortuum fuiſſe poſt Chriſti Baptiſmum anteſinitum jejunium.

Matth. 16. *Joſeph pro multis Angelus.* Bernard. Cedrenus.

55. Tertio, accipe ipſam ut ſponſam tuam, ac matrem Verbi Incarnati, ut in ſinu tuo, & ipſius Virginis ejus Filius Jeſu paſcatur, ac requieſcat. *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia.* Cantic. 2. n. 16. Per *lilia*, Rupertus Abbas *lib.* 2. *in Cantic.* ſanctiſſimam Virginem, & ejus ſponſum Joſeph intelligit. *Quænam ſunt*, ait, *lilia niſi amicus dilecti Joſeph, & ego dilecta: Verè ambo lilia, videlicet pro virginalibus nuptiis, & cohabitatione caſtiſſima, inter hujuſmodi lilia paſcitur dilectus.* Virgo, Joſeph duo caſtitatis, ac virtutis lilia, in quibus paſcebatur, ac delectabatur Jeſus; imo Joſeph non ſolum per ſe ipſum Domino cibos miniſtrabat, ſed etiam per Virginem, quæ ejus ſponſa erat. Et ſi præbenti calicem aquæ frigidæ promittitur regnum cœlorum. *Matth.* 10. *n.* 42. quale erit præmium beati Joſeph, cum non modicum vas aquæ, ſed perennem fontem, ſcilicet beatiſſimam Virginem, quæ dicitur fons hortorum. *Cant.* 4. *n.* 12. & 15. Deo dederit.

Cantic. 2. Rupert. *Joſeph virginitas lilium.* *Magnum præmium Joſeph.*

Quæstio XVI.

Quare Angelus hic non increpet Ioſeph?

Graviter Deus reprehendit Abimelech; imo morte minatus eſt, eo quod licet cum ignorantia matrimonii Saræ, ipſam accepiſſet in ſuam, *Geneſ.* 20. *nu.* 5. Quare etiam Angelus hìc graviter non reprehendit Ioſeph, quamvis interveniente ignorantia, Virginem vellet dimittere, æqualis enim videtur defectus, alienam admittere, ac innocentem propriam dimittere. Dubium tangit, & ſolvit eleganter Chryſoſtomus ho. 4. *Et certe*, ait, *alicubi Deus non idem fecit, ſed Rege quodam, de muliere ſecus, quàm oportuerat, cogitante, caſtigatorio ſermone utitur, & comminationis pleniſſimo, cùm tamen ibi quoque ignorantia excuſaſſet admiſſum. Neque enim ſciens ille Saram alii copulatam in uſum uxoris acceperat; & tamen acrius eum increpavit: hic vero multo mitius agitur, ac lenius; quippe hic, & maximarum rerum diſpenſatio continetur, & ingens inter virum utrumque diſcrimen eſt.* Blandiſſimè, & magna cum reverentia hic ſe habet Angelus, tum ob præſentiam tanti Sacramenti, quod aderat, tum ob diſcrimen inter utrumque virum. Ioſeph vir erat præſtantiſſimus, Abimelech vero idololatra, & leve defectus veſtigium minori ſigno notandum in viro probo, quam in oppreſſo multis criminibus. Deinde Rex Abimelech ob nimiam concupiſcentiam volebat admittere, Ioſeph verò ob juſtitiam ſervandam dimitere, & ubi tam diſpar ratio, ibi & diſpar eventus. Pulchrè notat etiam Chryſoſtomus loco citato. *Quod Angelus*, ait, *involucro verbum tegens, de maligna quidem ſuſpicione tacuit, honeſtius autem, multoque dignius cauſa partus expoſita, ſuſpicionem quoque prorſus reſtinxit, oſtendens, quod propter quod ſolum ſponſam, & ſecum habere, metuebat, ob hoc ipſum magis illum accipere debeat, ſecúmque retinere, ſi in cœpta velit permanere juſtitia.* Non fecit Angelus expreſſe mentionem ſuſpicionis, verebatur aliquid notare in tanto viro, quod crimen redoleret. Nam Ioſeph in magna reverentia erat Angelis; eorum defectum ipſe ſupplevit, ceciderunt Angeli, quia Chriſti humilitatem contempſerunt, ac adorare noluerunt. At D. Ioſeph, ut de ipſo ait D. Bernardus, Primus mortalium, ſcilicet hominum, meruit Deum adorare in præſepio. 56.

Chryſoſt. *Culpa in viro probo revelanda.* Chryſoſt. *In Joſeph nulla nota.*

QUÆSTIO XVII.

Quare hîc Angelus appellet Virginem Ioſeph conjugem?

NOn ſolum dixit Angelus, Accipe Mariam, ſed
57. addidit, conjugem tuam. Reſpondet primo
Euthym. *Uxorem quoque tuam dixit, ut inde certio-*
Euthym. *rem eum faceret, quod à nullo cognita eſſet viro.* Ac
Quanta puritas Ioſeph ſi dicat. Dicitur conjux Joſeph, ut ex tanto viro
Paſch. ſ. puritas, ac integritas Virginis demonſtraretur. Secundo. S. Paſchaſ. l. 2. in Matth. *Conjugem autem quare dixerit etiã inter reliqua, quod nihil defuerit operis conjugii, niſi ſola commixtio libidinis: in tantum ut ad Joſeph juxta carnem pertineat ortus Chriſti ſi quo modo dici poſſit idem per hoc pater Salvatoris.* Ut hoc modo ſignificaret Angelus, quod ipſe
Joſeph pater Chriſti cum magna excellentia. pater putativus Chriſti dicendus erat, & hoc cum magna quadam excellentia Salm. *t.* 5. *tract.* 30. ait,
Salmeron. *Abraham fuit pater Meſſiæ, ſed hominis; David verò Regis, ita ipſe ſcilicet Joſeph, Salvatoris de Spiritu ſancto concepti, nempe Dei.* Tertiò. S. Aug. to. 7. l. 1.
Auguſt. de nuptiis, & concupiſcentia c. 11. *Accipe Mariam conjugem tuam, conjux vocatur ex prima fide deſponſationis, quam concubitu non cognoverat, nec erat cogniturus. Erat quippe illa Virgo ideo ſanctius & mirabilius jucunda ſuo viro, quia etiam fœcunda ſine viro, prole diſpar, fide compar.* Dicitur Virgo conjux Joſeph fœdere conjunctionis, ac amoris, quo ſeſe diligebant. Quartò. Andreas Hieroſolymitanus *ſer. de ſalutatione.* In perſona Virgi-
Andreas. nis, ait, *Joſeph tutor meus, non maritus mihi cognitus.* Similiter D. Ambroſ. *l.* 2. *in Luc.* Joſephum Virgi-
Ambroſ. nis defenſorem appellat, Virgo conjux Joſeph erat non ob humanum commercium, ſed quia tan-
Joſeph Virginis defenſor. quam ſponſus ejus tutor, ac defenſor erat, & ita Domina illa, quæ omnes ſuo patrocinio tuetur & protegit, ſub tutela ac defenſione Joſeph voluit obumbrari.

Sanctiſſimam Virginem Angelus appellat ſpon-
58. ſam Joſeph *conjugem tuam,* in reverentiam, & honorem ipſius Virginis; nam ſancti Angeli ſemper maximè venerati ſunt ſanctam Deiparam, ac ma-
Magnus decor Virginis quod ſit Joſeph ſponſa. gna decentia de ea loquuti ſunt, ut notat Euſebius Emiſſen. *ſer. ſuper Miſſus eſt.* Sed ſi rectè ſacram hiſtoriam Evangelicam expendamus, facile inveniemus, quod Angeli non appellarunt Virginem, Dominam ſuam, Reginam cœli, Imperatricem
Matth. 2. mundi, ſed tantùm matrem Chriſti, *Matt.* 2. *n.* 13. *&* 19. *Accipe puerum, & matrem ejus,* & hic ſpon-
D. Thom. ſam Joſeph. Sed quare hoc? Notat D. Th. *citato loco Mat,* quod denominatio ſumitur à principaliori parte, ut eſt cõmune axioma Philoſophorum, & ſuprema dignitas Virginis, hinc reſtat, quod dicatur mater Chriſti, & ſecunda huic, ut ſi ſponſa Joſeph: & ideo multis aliis glorioſis omiſſis nominibus hoc duplici vocabulo ab Angelis appellatur, quo inter cætera præcipuè ſupereminet omnibus.

QUÆSTIO XVIII.

Quare ait Angelus, Quod in ea natum eſt?

NOn dixit conceptum in ea, ſed *natum.* Re-
59. Carthuſ. ſpondet primo Carthuſ. *Productio eſt ac quiſitio ſubſtantialis eſſet, res verò tunc primo naſcitur, cum formam ſubſtantialem ſortitur & quia Virgo totum eſſe naturale dedit Chriſto, ideo dicitur in ea.* Secundo reſpondet. *Non ait conceptum, ſed na-* *Chriſti generatio inſtantanea.*
tum, ad inſinuandum, quod conceptio Chriſti non fuit ſucceſſiva ac naturalis procedens ab imperfecto ad perfectum, ſed inſtantanea, & ſupernaturalis, itaque in eodem inſtanti completa eſt Chriſti generatio. Et hoc ſecundo modo reſpondet D. Baſilius *hom.* 25. Baſilius. Ambroſ.
Divus Ambroſius *l.* 2. *de Spiritu ſancto;* non enim D. Paſchaſ.
ſicut in aliis per quadraginta dies fœtus concipitur, ſed in primo inſtanti Chriſtus Dominus perfectus extitit infans. Tertiò. D. Paſchaſius l. 1. in Matth. *Sed cum noſtræ conſuetudinis non ſit natum dicere, priuſquam in lucem hujus mundi quiſque veniat, quod omnino nativitas illa nondum expleta ſit, ſed fortè dictum putamus juxta ſacrarum Scripturarum loquendi conſuetudinem, ubi ſæpè præteritum narratur, quod novit eſſe futurum.* Cùm jam adeſſet tempus, ut promiſſio de adventu Meſſiæ impleretur antequam eſſet in lucem editus, dicitur natus, quia in his ſæpè ponitur præſens pro futuro.

Et addidit, *de Spiritu ſancto,* ut Joſeph revela- 60.
tetur myſterium Incarnationis, & Trinitatis. *Joſeph revelantur myſteria.*
Hujuſmodi Triadis arcanum tunc revelatur Joanni, quando recubuit ſupra pectus Chriſti, Paulo, quando raptus in cœlum, Joſeph vero, dum in ſuo lecto dormiebat, ipſe enim ita vivebat purus in terra, ac ſi regnaret in cœlo. Cùm in Annuntiatione Angelus in ſpecie viri ingrederetur ad *Joſeph Angelis purior.*
Virginem, ipſa ob ſuam magnam puritatem timuit: ſed quare non timore percutitur, dum in eadem domo habitat cum Joſeph, minimè ſanè; nam ipſe ſua modeſtia videbatur Angelis purior.

Matth. 1. *n.* 21. Pariet autem filium, & vocabis nomen ejus Jeſum. Ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

VERSIONES.

Syriacus. Nomen ejus Jeſchua, quippe qui ſervaturus ſit populũ ſuum à peccatis ipſorum.

Vatablus. Salvabit populum ſuum à peccatis ſuis.

EXPOSITIO.

NOn dixit *Pariet tibi,* ſicut Angelus 61.
dixit Zachariæ, ſed tantum abſolutè
loquitur. *Pariet filium.* Chryſ. *hom.* 4. Chryſoſt. Theophyl.
Theoph. *Non dixit,* ait, *pariet tibi ſed ſimpliciter pariet; non enim peperit illi, ſed toti orbi neque illi ſoli gratia facta eſt, ſed in omnes effuſa eſt.* Deinde ne cogitaret, quod *Chriſtus in omnium ſalutem.*
ratione affinitatis, magis ſuus erat, cum in omnium ſalutem eſſet natus: *Vocabis nomen ejus;* proprium eſt enim patris nomen filio dare, ut Alb. Magn.
obſervant hîc Alb. Magnus, Abulenſis *q.* 59. Vo- Abulenſ.
luit ergo Angelum ſanctum Joſeph parentis munere honorare; *Salvum faciet:* per hoc oſtendit eſſe verum Deum, qui ſolus poteſt à peccatis liberare, ut notant S. Dionyſius Alexandrinus Dion. Alex.
ſtatim

ſtatim *in principio*, D. Cyrillus Alexandrinus *de* Cyril. Alex. *Incarnatione Unigeniti*, *c.* 3. & alii Patres. Non ait ſalvabit à perſecutionibus, à captivitate, ſed *à peccatis*, quæ utpote mors animæ pro maximo detrimento à juſtis reputatur, *Populum ſuum*, per quem aliqui intellexerunt populum Iſraëliticum & ideo dixit Angelus; *Regnabit in domo Jacob*. Et Virgo in Cantico *ſuſcepit Iſraël puerum ſuum*. Et populus clamavit, *Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis; & quia Deus viſitavit plebem ſuam*, Lucæ. c. 7. n. 16. Sed multo melior mihi videtur expoſitio D. Thomæ, qui hic intelligit populum Electorem. Pſal. 17. n. 28. *Quoniam tu populum humilem ſalvum facies*. Et hac de cauſa non dixit, ait Albertus Magnus; ſalvabit omnes gentes loquitur de affectu ſalutis, & ait, *populum ſuum*, non enim in alienam meſſem intravit.

Luc. 7. D. Thom. Pſalm. 27. Albert Mag

Quilibet in ſua ſegete ſe exerceat

QUÆSTIO XIX.

Quare unioni hypoſtaticæ convenientior fuerit ſexus maſculinus?

62. DIxit Angelus *Pariet filium*. Poterat Deus, ſi vellet, unire ſibi ſexum fæmineum, ſed multo convenientior fuit viri natura. Ad quod multas rationes adducit Albertus Magn. Prima. Fœmina non eſt principium hominis, ſed maſculus; ex quo tota natura humana producta eſt, & ideo conveniens fuit, ut ejus antidotum non fuiſſet fœmina, ſed maſculus. Secundo. Si aſſumpta idem eſſet in perſona cum Filio Dei, idem eſſet Dei Filius, Filia Dei; quod eſſet abſurdum. Tertio. Hoc convenit officio noſtræ redemptionis, & illuminationis per doctrinam; fœmina autem non debet prædicare, nec honeſte diſcurrere de villa in villam, de loco ad locum. Toletus *in c.* 1. *Lucæ annot.* 83. ſimilem ponit quæſtionem; & addit, quod Chriſtus Dominus futurus erat Sacerdos, & ſummus Pontifex, quod munus mulieri non convenit.

Alber. Mag. Tolet.

QUÆSTIO XX.

Quare Angelus exponat nomen Ieſu Joſeph, non verò Virgini?

63. HOc dubium tangit D. Bernardus *ſerm.* 30. *de Epiphania*. Reſpondeo primo, quod Angelus non dixit Virgini, *Salvum faciet populum ſuum à peccatis*; ne coram ſancta, puraque Virgine peccatum nominaret. Secundo, quod Angelus etiam expoſuit nomen Ieſu Virgini, ſecundùm ſuum principale ſignificatum; dixit enim *Vocabis nomen ejus Jeſum: Hic erit magnus & filius Altiſſimi vocabitur*. Et in eo quod dixerat, eſſe filium Dei explicavit, *Salvum faciet populum ſuum*; non enim credi poſſet, quòd Filius Dei inter nos eſſet factus homo, & noſtram miſeriam videret, quin opportunum ei remedium afferret. Tertio. Ut charitas Joſeph magis alliceretur, & obligaretur ad Virginem ſuſcipiendam, ac non dimittendam, cum agnoſceret, ex ea totius populi pendere remedium; & per hoc magis traheretur ad benevolè retinendam Virginem, & ad ſuſcipiendum cum veneratione Chriſtum Dominu.

Bernard.

Chriſtus dum noſtram videt miſeriam ſublevat. Charitas Joſeph.

Matth. 1. n. 22. Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam, dicentem.

VERSIONES.

Syriacus. Id autem omne factum eſt, ut adimpleretur.

Euthymius. Hoc autem totum factum eſt, ut compleretur.

EXPOSITIO.

64. HÆc verba duplicem habent ſenſum Primo, ut ſint dicta ab Angelo. Et ita exponunt D. Irenæus *l.* 4. *adverſus Hæreſes*, *c.* 40. D. Chryſoſtomus *hom.* 5. Theophylactus, Euthymius, & alii. Ac ſi hæc dicat Angelus ad perſuadendum Joſeph myſterium Incarnationis, ſeque nihil novi dicere in ea, quod Virgo conciperet, hoc enim dictum eſt jam in Scriptura. Secunda, & cõmunior expoſitio, quod hæc verba ſint Evangeliſtæ, Ita D. Thom. Paſchaſius *l.* 2. *in Matth.* & alii. *Hoc autem hic ponit Evangeliſta:* ait D. Thom. *propter conformitatem novi & veteris Teſtamenti*. Deinde, quia Matthæus ſolitus eſt confirmare myſteria Chriſti ex veteri Teſtamento; propter Iudæos, ad quos ſcribebat. Dixerat Evangeliſta, *Generatio Chriſti ſic erat*, & hanc ex verbis Angeli explicavit eſſe ex Spiritu ſancto, hoc autem ipſe teſtimonio Iſaiæ confirmat. *Hoc totum*, ſcilicet, ut Virgo eſſet deſponſata viro propinquo ex domo David, ac ex Spiritu ſancto conciperet, & hæc in ſomnis revelatur, *ut adimpleretur prophetia*. Et quamvis in illa ſit, *Virgo concipiet, & pariet*, & hoc ſecundum tunc non eſſet factum, ſæpe in Prophetis ponitur futurum pro præſenti, præcipuè cum jam partus eſſet in propinquo & in via. Et licet dicatur, *Hoc factum eſt, ut adimpleretur*, Incarnatio non eſt facta propter prophetiam, ſed hæc propter illam, ut ob ſervant D. Paſchaſius *citatus*, Abulenſis, & alii. Eſt ergo ſenſus. Ita factum, ut prædictum erat in prophetia. Et non dicitur dictum eſt à Propheta, ſed à Domino per Prophetam, Deus enim eſt, qui in ſuis loquitur Prophetis.

Irenæus. Chryſoſt. Theoph. Euthym. D. Thom. Paſchaſ.

In Prophetis ponitur futurum pro præſenti.

Paſchaſ. Abulenſ.

Matth. 1. n. 23. Ecce Virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce Virgo uterum feret.

Vatablus. Ecce Virgo prægnans erit, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel quod ſi quis interpretetur, eſt, nobiſcum Deus.

Euthymius. Ecce Virgo gravida erit.

D. Hier. lib. 1. *contra Job. & in c. 7. Iſaiæ, ex Hebræo.* — Ecce Virgo abſcondita concipiet.

Idem D. Hier. D. Paſchaſ. lib. 2. in Matth. Ex lingua Punica. — Ecce alma ſeu Virgo ſecretiſſima, quæ nunquam virorum patuerit aſpectibus, concipiet, & pariet.

D. Chryſolog. ſerm. 145. — Ecce Virgo, in utero accipiet, & pariet.

EXPOSITIO.

65. IN præſenti prophetia tria dicit Evangeliſta. Primum, Conceptum, & partum Virginis. Secundum, Nominis impoſitionem. Tertium, Interpretationem. Circa primum. Hæc prophetia manifeſtè intelligitur de Virgine Maria pariente Chriſtum Dominum. Et falſo dicunt Hebræi, quod nomen Hebraicum non ſignificat Virginem, ſed puellam ſignificat enim Virginem ſecretiſſimam, & maxime abſconditam, ut notant D. Hieron. D. Paſchaſ. citati, & de hoc teſtimonio latè tractant D. Irenæus *lib. 3. contra Hæreſ. cap. 9.* D. Epiphan. *hæreſi* 30. D. Auguſtinus *ſerm. 2. & 4. de Nativit.* Galatius *l. 7. c.* 15. Et prædictum locum Iſaiæ doctiſſime explicat R. P. Fr. Ludov. de Merola *in ſua demonſtratione Evangelica lib. 5. cap.* 20. in cujus rei figuram, ut explicat hîc Albertus Magnus, dicitur Eccleſiaſt. 24. n. 21. *Ego quaſi Libanus non inciſus vaporavi habitationem meam; & quaſi balſamum non miſtúm odor meus.* Libanus, ait ille, candidatio interpretatur; & ideo bene Deiparæ deſignatur illibata Virginitas. Balſamum autem non mixtum, eſt ſanguis ejus virili ſemini intermixtus. Talis eſt odor ejus, talis evaporatio habitationis, quam filio Dei exhibuit. Secundum. Nomen, quod eſt Emmanuel; de quo quæſtione ſequenti. Tertium, Interpretationem *Nobiſcum Deus.* Divus Thomas, Albert Magnus, & alii dicunt: quod hæc interpretatio, cum non ſit in Iſaia, vel poſita eſt ab eo, qui primo tranſtulit de Hebræo; vel quod Evangeliſta hanc poſuit interpretationem, quamvis ſcriberet Hebraicè. Et hæc ſecunda ſolutio mihi videtur veriſſima. Nec obſtat, quod nomen ſit Hebraicum; & Evangeliſta ſcriberet in Hebræo; ſæpe enim in eodem idiomate unum nomen obſcurum per alia faciliora explicatur.

Hieron. Paſchaſ. Irenæus. Auguſt. Galatius. L. de Merol. Alber. Mag. Eccleſ. 24. D. Thom. Alber. Mag

QUÆSTIO XXI.

Quomodo prophetia concordet cum hiſtoria?

66. CIrca veritatem hiſtoriæ Evangelicæ inquirendum, quod non videtur Evangeliſta concordare cum prophetia; nam *Iſaiæ 7. num.* 14. juxta Septuaginta dicitur: *Vocabis nomen ejus Emmanuel.* Evangeliſta, vero, *Vocabunt nomen ejus.* Reſpondet primo D. Hieronymus, quod ſæpe Evangeliſtæ intendunt ad ſenſum, & non ad verba. Secundo, quod verum eſt, Septuaginta ita legere, *Vocabis*; tamen noſtra Vulgata, juxta veram radicem Hebraicam, habet in paſſiva, *Vocabitur nomen ejus*; & idem eſt ſenſus. Deinde in illa lectione Septuaginta; Propheta loquebatur cum familia David, ac ſi diceret. Tu domus David, *Vocabis nomen ejus.* Evangeliſta vero citat prophetiam, referendo illam ad omnes populos; ac ſi dicat. Omnes populi vocabunt. Et quare populi vocabunt? Reſpondet Theophylactus, *Opera ejus demonſtrabunt eum Deum eſſe, & nobiſcum converſari.*

Iſai. 7. Hieron. Theophyl.

Matth. 1. n. 24. Exurgens autem Joſeph à ſommo fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit conjugem ſuam.

VERSIONES.

Vatablus. Excitatus autem à ſomno Ioſeph, fecit ut injunxerat ipſi Angelus Domini & adjunxit ſibi uxoré ſuã.

Pagninus. Excitatus autem Joſeph: aſſumpſit uxorem ſuam.

Euthymius. Experrectus autem à ſomno

EXPOSITIO.

DEſcribitur hic obedientia Joſeph, tam faciendo id, quod præceptum eſt; *Accepit conjugem ſuam*; quàm ſequendo modum quo ei mandatum eſt, *Sicut præcepit ei Angelus.* Vera obedientia non ſolùm rem adimplet, ſed etiam modum præcepti. Egreſſus eſt Abraham, ſicut præceperat ei Angelus, *Geneſ.* 12. Vatablus, Pagnin. Arias legunt, *Excitatus à ſomno.* Excitari à ſomno denotat expergefieri ab aliquo à quo ergo in vigilia vocatus eſt Joſeph; Sine dubio ab ipſa obedientia, quæ eum dormire non ſinebat. *Et accepit conjugem ſuam.* Reſpondet D. Thomas ex Chryſoſt. quia eam non ejecerat à domo, ſed à corde. 67.

Magna Joſeph obedientia. Vatablus. Pagnin. Arias. D. Thom. Chryſoſt.

Matth. 1. n. 25. Et non cognoſcebat eam donec peperit filium ſuũ primogenitum, & vocavit nomen ejus Jeſum.

VERSIONES.

Theophylact. Et non cognovit eam, donec peperiſſet.

Textus Græc. Donec peperit filium ſuum, illum primogenitum.

EXPOSITIO.

EXplicat Evangeliſta Virginitatem Mariæ, dum ait, quod Joſeph eam non cognoſcebat, & quomodo ipſe cum Dei para

para hanc excellentiam habuerit, ut puerum natum Jeſum vocaverit.

Quæstio XXII.

Quomodo illud verbum, non cognoſcebat eam, donec peperit, *ſit explicandum?*

68. Hilar.

Verbum illud, *non cognoſcebat*, variè interpretati ſunt Patres S. Hilarius citat à S. Thoma *in Catena* ait, *Propter ſanctiſſimæ Mariæ glorificationem à Joſeph cognoſci non potuit, donec peperit. Dominum enim gloriæ habens in utero quomodo cognoſceret? Si Moyſis cum Deo colloquentis glorificata eſt facies, ut non poſſent intendere in eum filii Iſraël: quanto magis Maria cognoſci, vel intueri non poterat, quæ Dominum potentiæ in utero habebat. Poſt partum autem à Joſeph agnita invenitur ſpecie faciei, non tactu libidinis.* Et ita aſſerit S. Pater, quod dum verbum claudebatur in utero Virginis, ejus facies reſplendebat fulgore, ac proinde agnoſci non poterat, noſtra vero agnita eſt. Cujus etiam opinionis, meminit S. Th. 3. *part. q.* 28. *art.* 3. *ad* 3. & illam probat Carthuſian. & Gloſſa ordinaria. Hæc ſententia videtur difficilis; quia ille faciei fulgor, non ſolum à Joſeph, ſed etiam aliis fuiſſet viſus, & ab ignaris myſterii magico operi, vel aliæ indebitæ cauſæ attribueretur.

Virginis facies ob reſplendorem non poterat intueri. D. Thom. Gloſſa ord. Carthuſ.

69. Imperfect.

Author Imperfect. *hom.* 1. verbum *cognoſcere*, refert ad intellectum, ante partum non cognovit Joſeph Virginem, cujus eſſet dignitatis, quæ unigeniti Dei facta fuerat; ſed poſtquam peperit, nunc cognovit eam D. Epiphanius hæreſi 38. *Non noverat*, ait, *quod tali gloria honorandus eſſet aliquis in terra, maximè mulier, non igitur cognovit ipſam, donec vidit miraculum, nec cognovit miraculum ipſius, donec vidit genitum ex ipſa.* Quamvis enim Joſeph magnam de Virgine æſtimationem haberet, ejus tamen ſanctitatis apicem non cognovit, niſi cùm vidit Deum ex ipſa natum, ſolum enim maternitas Dei præclaram Virginis virtutem poterat declarare. Licèt hæc ſententia in magnam cedat Virginis gloriam, verbis tamen Evangeliſtæ loquentis de cognitione in ordine ad partum, quadrare non videtur. Deinde quia Joſeph noverat jam Virginem ex Spiritu ſancto concepiſſe, ex quo ejus ſanctitatem concipere poterat.

D. Epiphan. *Sola Dei maternitas Virginis declarat ſanctitatem.*

70. Verbum ergo *cognoſcere*, accipiunt hic in ſenſu Scripturæ uſitato, pro familiari congreſſu, quo vir uxorem ſuam cognoſcere ſolet, *Geneſ.* 4. *n.* 1. & 1. *Reg.* 1. *n.* 19. & 3. *Reg.* 1. *n.* 4. & *Luc.* 1. ait Virgo *Virum non cognoſco.* Et quamvis Evangeliſta dicat, quod Joſeph non cognoverit eam, donec peperit, non ſequitur, quod poſt partum ipſam cognoverit, ut jam multis exemplis oſtendi ſuprà *n.* 3. & docent S. Hieronymus *contra Helvidium.* S. Chryſoſtomus *hom.* 5. S. Ambroſ. *lib. de Noë, & Arca, cap.* 17. & *de inſt. Virgin. cap.* 15. S. Bernardus *ſermon.* 72. *in Cant.* & omnes Patres cum univerſa Eccleſia Catholica. Pſal. 122. n. 2. *Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.* Ergo, ait S. Bernardus, poſtquam cœperit miſereri avertentur oculi ejus; Abſit. Cant. 2. n. 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi, donec aſpiret dies.* Ergo, ubi aſpiraverit dies, ait S. Bernard. ceſſabit ſponſus intendere ſponſæ; aut ipſa illi? Abſit, in æternum perſeverabunt ſibi mutuo. Pſ. 111. n. 8. *Paratum cor ejus, non commovebitur in æternum, donec deſpiciat inimicos ſuos.* Ergo deſpectis inimicis juſtus commovebitur? Minime. Et alia multa loca ſimilia. Dixit ergo Evangeliſta id, quod non erat factum & ad ſuum inſerviebat intentum, ad oſtendendum Chriſtum non eſſe ex virili ſemine conceptum; deſcripſerat enim Chriſti genealogiam: *Generatio Chriſti ſic erat.* Deinde hoc probat teſtimonio ſuo *Antequam convenirent, inventa eſt in utero habens de Spiritu ſancto.* Poſtea teſtimonium Angeli: *Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.* Tertio Teſtimonio Iſaiæ; *Ecce Virgo concipiet.* Quartò. Manifeſta experientia? *Non cognovit eam, donec peperit.* Quod vero nec poſt partum ipſam cognoverit, docent Patres citati, & alii cum Eccleſia Catholica, & ait S. Chryſoſt. S. Paſchaſ. l. 2. *Quod conſequens erat, ac manifeſtum tuo intellectui Evangeliſta reliquit, quoniam nec poſtea quidem eam quæ tali modo mater effecta eſt, ille juſtus auſus fuerit attingere.*

Luc. 1. Hieron. Chryſoſt. Ambroſ. Bernard. Pſalm. 122. Cantic. 2. Pſalm. 111. Chryſoſt. Paſchaſ.

Quæstio XXIII.

Quomodo Chriſtus Dominus dicatur filius primogenitus Virginis.

71. Anſelm.

Difficultas eſt, quia primogenitus dicit reſpectum ad alios filios; & ideo hanc quæſtionem tripliciter exponit S. Anſelmus, *Filium ſuum primogenitum.* Primo Chriſtus dicitur primogenitus, id eſt, natus à Patre ante omnia ſæcula. Et in hoc convenit S. Epiphanius *hæreſi* 78. Secundo dicitur primogenitus ille, qui primo eſt natus, ſecundum uſum Scripturæ, ſive poſt eum alii naſcantur, ſive non. Et ita etiam S. Hieron. *contra Helvidium*, S. Paſchaſius, & alii. Et patet multis exemplis, *Exod. c.* 4. *n.* 22. Deus vocat Iſraël primogenitum ſuum, cum alium non haberet. *Exod. c.* 12. *n.* 29. dicitur, interfectos fuiſſe omnes primogenitos Ægyptiorum; in quibus ſine dubio multi erant unigeniti, & *c.* 13. *n.* 2. & 22. *n.* 29. præcipit, omne primogenitum ſibi ſanctificari, & uſque ad octavum diem non poterat diſcerni, an alii eſſent orituri, vel non. Tertio, dicitur primogenitus reſpectu omnium fidelium, ut ait Apoſtolus, ut ſit ipſe primogenitus inter multos fratres: licet enim Pater homines juſtos adoptaverit in filios. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, tamē Chriſtus Dominus, ut filius naturalis, eſt primogenitus, Et ita recte ait Albertus Magnus, Primogenitus, id eſt, princeps omnium filiorum Dei.

D. Epiphan. D. Hieron. D. Paſchaſ. Exod. 4. 12. & 22. Alb. Mag.

LIBER SECUNDUS.

De Infantia, & Pueritia Domini Noſtri JESU CHRISTI.

CAPUT PRIMUM.

NASCITUR CHRISTUS DOMINUS.

Lucæ 2. *n.* 1. Factum eſt autem in diebus illis exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis.

VERSIONES.

Vatablus. Evenit autem, ut exiret decretum à Cæſare Auguſto, ut cenſeretur totus orbis.

Syriacus. Ut deſcriberetur univerſus populus poſſeſſionis ejus,

Arias. Decretum deſcribi omnem habitatam.

D. Ambroſius hic & ſerm. de Nativit. Exiit edictum, ut cenſum profiteretur univerſus orbis.

Text. Græc. Exiit placitum à Cæſare, ut numeraretur univerſus orbis.

EXPOSITIO.

FACTUM *eſt*, non caſu, ſed divina providentia, quæ per res humanas altiſſima præparat. *In illis diebus*, poſt nativitatem Joannis Baptiſtæ, de quo egit Evangeliſta cap. 1. *Exiit edictum*, modus loquendi Scripturæ, dum decretum Regis publicatur. *Eſter.* 1. *numer.* 19. *Dan.* 6. *numer.* 7. Dicitur exire, quia à ſecreto Regis corde, quod in manu Dei eſt, *Prov.* 21. *numer.* 1. in quo uſque ad illud tempus delitеſcebat, voce, vel ſcripto prodiit. *A Cæſare Auguſto*, hic eſt ſecundus Imperator Romanorum, imo primus qui juſte obtinuit principatum; Julius enim Cæſar tyrannice occupavit, Et etiam hic primus dictus eſt. *Auguſtus*, qui Romanam maxime auxit Rempublicam, & omnes ab illo dicti ſunt *Auguſti*, anno 42. ejus imperii natus eſt Chriſtus. *Ut deſcriberetur univerſus orbis*, ſeu ut clarius habet Syriacus. *Populus poſſeſſionis ejus*; hæc enim deſcriptio facta non eſt in univerſo mundo, ſed in illa tantum parte, quæ ſub Romanis erat. Dicitur autem univerſa terra, ratione illius partis, in qua res ſit, ut notat D. Hier. *c.* 13, *Iſaiæ*, & patet *Matt.* 17. *n.* 45. & *Actor.* 11. *n.* 28. *ad Rom.* 1. *n.* 8. vel dicitur *univerſus orbis*, ut ait Caietanus, *Auguſtus ad gloriam ſui imperii ſcripſit abſolute univerſum orbem, tanquam eſſet dominus univerſi, cujus tamen nullus unquam fuit Imperator.* Hæc autem deſcriptio fiebat per capita generationum, ſeu per familias ſimul à viro, & fœmina, more Romanorum, ut teſtatur Dionyſ. Halicarn, *l.* 4. aliàs, ut ait Lyranus, honeſtiſſima Virgo non aſcenderet. Quamvis aliquæ deſcriptiones in peculiaribus Provinciis jam eſſent factæ, ut tempore David 2. *Reg. ult.* Hæc tamen Auguſti fuit prima univerſalis in orbe, ut notat Oroſius *l.* 6. *c.* 22. & Beda *hic*, qui ait, *Nullum unquam fuit tantum pacis indicium, ut una deſcriptione totus orbis concluderetur.* Tributum autem, quod ſolvebatur à Judæis, aliqui exiſtimabant, eſſe duas drachmas, quas ipſi Dei Templo ſolvebant.

D. Hieron. Gaiet. Dionyſ. Lyran. Oroſius. Beda.

QUÆSTIO I.

Ex quo motivo hæc deſcriptio facta fuit ab Auguſto?

HÆc deſcriptio facta eſt, non ſolum ut ſciret Imperator, quot homines eſſent ſub ejus poteſtate, ſed etiam, ut teſtantur S. Ambroſius, Euthymius, ab unoquoque ad belli, ac pacis expenſas, certum ſolvebatur tributum. Imo referunt Livius *l.* 1. Florus *l.* 1. *c.* 6. quod populus Romanus deſcriptiones facere ſolebat, dum populus juramento adſtrictus æſtimationem ſuarum facultatum apud Cenſorem profitebatur; & ex hac æſtimatione populus pro majori facultate ſuarum rerum in claſſes, & centurias diſtinguebatur Joſeph. *l.* 18. *Antiq. cap.* 1. refert hujuſmodi deſcriptionem factam fuiſſe à Cyrino Conſule in Galilæa, & ob hanc rationem etiam refert Judam Gaulanitem populum commoviſſe, de quo fit mentio *Actorum* 5. *numero* 37. Quaſi Judæis non liceret prophanis Regibus tributa ſolvere

2. Ambroſ. Euthym. Livius. Florus. Joſeph.

ſolvere. Certum tamen eſt, quod hæc deſcriptio certo tributo fiebat, & dicebatur profeſſio, ut legit D. Ambroſius, & ut advertunt omnes Expoſitores ad id, quod Evangeliſta infrà ait; *Ibant omnes, ut profiterentur*; & ſtatim de Joſeph, ut *profiteretur cum Maria*. Nominabatur ergo profeſſio, quia ore, & opere profitebatur quilibet ſe ſubditum Imperio Romano. Vera ſubjectio, ac ſervitus, non ſolum verbis, ſed etiam operibus demonſtratur. Nabal Carmelus, & Semei uterque gravibus, & injurioſis nominibus Davidem Regem affecit, 1. *Reg*. 25. *n*. 10. 2. *Reg*. 16. *n*. 7. in itinere pro Nabali, & tota domo occurrit Abigail, Davidi, ſe ſervam profitendo, poſt tranſitum Jordanis Semei ſe Regis ſervum nominando, 2. *Reg*. 19. *n*. 2. Tamen Nabali, & toti ejus familiæ veniam dedit abſolute; Semei vero limitatè pro vitæ ſuæ tempore, 3. *Reg*. 2. *n*. 38. Quare ergo Rex in facto tam ſimili, tam diſpari modo ſe habet, cum pro delenda Nabalis domo juramentum præſtitiſſet? nec enim parvum munus, ſcilicet ducenti panes pro quadringentis ſociis, tanti potuit Regis iracundiam lenire. Quare ergo Abigail verè, & ex animo ſe ſervam profitetur, ut ait Abulenſis, & Rabbanus, & ideo non ſolum voce, ſed etiam parvo munuſculo fidem ſuam proteſtatur; Semei verò ficte, erat enim vir ſeditioſus, ut ait Lyranus, & ideo quamvis potentiſſimus, ſolum verbis, non tamen factis, ac donis ſe ſervum exhibet.

Ambroſ. *Vera ſervitus operibus demonſtratur.* Abulenſ. Rabban. Lyran.

Quæstio II.

Quare Chriſtus Dominus naſcatur, dum orbis univerſus numeratur?

3. HÆc ratio ex capite multiplici inveſtiganda eſt, ratione temporis, Imperii Romani, tributi, ac etiam Beatiſſimæ Virginis, & Chriſti Domini. Et primo ratione temporis Divina Sapientia diſponente, naſcitur Chriſtus eo tempore, quo Romani principabantur; & ideo Evangeliſta non deſcribit nativitatem Chriſti memoratis Regibus Judææ, ſicut mos extitit Prophetarum, ſed his omiſſis, de Romano Imperatore, qui clavem totius orbis tenebat, mentionem facit. Quod notat Joannes Geometra in Catena Græca D. Lucæ. *In prophetico ſermone*, ait, *ſolis Judæis prædicatio, regnum ſolum Judæorum deſcribitur. Viſio enim*, inquit, *quàm vidit Iſaac in diebus Oziæ, & Joathan, & Achaz, qui regnaverunt in Judæa. In myſterio autem Evangelii per totum orbem prædicandi, deſcribitur imperium Cæſaris, qui univerſo orbi imperare videbatur.* Non memorantur hic Reges Judææ ſed Imperator orbis, quia jam prædicatio, & notitia veritatis, non in uno populo, ut olim in Judaico, coarctanda erat, ſed in omnium Gentium nationes diffundenda, ac promulganda. Deinde fortaſſe; quia illi tantum Reges & Domini reputabantur, quibus notitia veritatis dabatur, cum autem hæc prædicatio jam ſit dilatanda per orbem, ideo hîc dicitur Rex, & Imperator.

Joan. Geom. *Prædicatio Evangelii in omnes Gentes diffunditur.*

4. Tolet. Secundo. Ait Toletus *annot*. 1. ut tempus promiſſum adventus Chriſti manifeſtaretur, quando jam Judæi ſub alieno principe erant, qui etiam ipſis, & Gentibus imperaret: tunc enim venturus promiſſus eſt, *Geneſ*. 49. quando ſceptrum Judæorum deficeret. Ita ille. Tertio, Ut denotaretur ſumma pax, quæ ſub Auguſto in mundo florebat, ita ut ipſa Iani templi januas clauſiſſet, in eo quaſi pacem includens, quam pro ſigno adventus Chriſti Prophetæ prædixere. *Erit pax in diebus ejus*, de qua pace mentionem facit Oroſius *lib*. 6. *cap*. 20. ex Suetonio, & aliis. Unde ait Zacharias Epiſcopus hic, *Juxta fidem hiſtoriarum tanta pace regnavit Auguſtus annis duodecim, circa tempus Dominicæ nativitatis, ut tam forinſecis, quam civilibus bellis toto orbe ſopitis, etiam ad literam videatur completum illud propheticum, Conflabunt gladios ſuos in vomeres.* Iſai 2. n. 4. *Pacatiſſimo autem tempore congrue naſcitur Chriſtus, quia Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi*, 2. Corinth. 6. n. 16. Ex pacis ſigno præſentia Chriſti bene colligebatur, nec enim aliter conveniens erat ut mundum ſibi attraheret, quàm pace hac enim plus devincitur, quàm contentione, & pugna.

Denotatur tempus Meſſiæ. Oroſius. Zachar. Iſai. 2. 2 Cor. 3. *Plus acquiritur pace quã bello.*

5. Quarto. Et ex parte Imperii. Ut ſignificaretur Imperium Romanum, ut notat D. Bonavent. quo durante Chriſti adventus prænuntiatus erat, Daniel. 2. n. 44. *In diebus regnorum illorum ſuſcitabit Deus cœli regnum, quod in in æternum non diſſipabitur.* Chriſtus lapis ille ſine manibus de utero virginali veniens, qui omnia mundi ſubjecit Imperia. Sed quare, dum Imperium Romanum concutiendum eſt, tanta proponitur poteſtate, ut totus orbis ejus mandatis obediens tributum ſolvat, & Chriſtus, à quo eſt ſubjiciendus tam pauper & humilis oſtenditur, ut non ſit ei locus in diverſorio, ſed in præſepio à Virgine matre reclinetur? Hugo. Victorin. lib. 4. de vanit. mundi, *Cùm Roma*, ait, *victrix ſuper Regna omnia ſuperbo faſtu caput extuliſſet, tunc ergo dominante ſuperbia, humilis venit, ut de ſua humilitate celſitudinem mundi ſterneret, manifeſtè demonſtrans, quantus in ſua majeſtate foret, qui in noſtra infirmitate poſitus univerſa ſubjecit.* Dum Romana poteſtas ſuper totum orbem imperabat, finis illius adeſt, & à Chriſto puero paupere & humili ſubjuganda, & ut glorioſiſſima ſit victoria, quando cum Cæſaris magnitudine congreditur, non exercitu Angelorum, ſed humana infirmitate, ipſa mundana celſitudo eſt expellenda, & confundenda. Cum David exiret in pugnam cum Goliath, divina providentia Saulis arma ei non aptantur ut notat D. Chryſoſt. ho. de David, & Goliath. *Tam iſta arma*, ait, *puer geſtare non potuit, quàm Goliath his armis non meruit interire.* Ut valde honorabilis eſſet victoria, dum non nobilienſis inſtrumento, ſed vili fundæ caput amputatur? Vide *l*. 1. *c*. 5. *n*. 6.

Bonavent. Dan. 2. Hug. Vict. *Humilitate devincitur ſuperbia.* Chryſoſt. *Glorioſa victoria vili inſtrumento.*

6. Quinto. Ex parte tributi. Non naſcitur Chriſtus antea, ſed quando omnes ſub unius poteſtate numerabantur, quod notat Paulus Oroſius lib. 6. c. 17. *Longe aliud vivendi genus homines ſubeunt, ut omnes humiliter placere ſtudeant; non inſolenter offendere, ſed ad tam ſalubrem humilitatis doctrinam magiſtro opus eſt; itaque opportune Auguſti Cæſaris temporibus natus eſt Dominus Jeſus Chriſtus.* Quando omnes viri Cæſari tanquam Domino ſolvebant tributa, naſcitur Chriſtus, ut etiam cum eis ſcribatur, quia tam durum jugum eſt, ut omnes uni obediant & ſerviant quod ad hoc mitigandum conveniens fuerit ut ipſe Chriſtus Dominus veniret & ſui exemplo homines inſtrueret

Oroſius. *Valde durum ut omnes uni obediant.*

inſtrueret uni taliter imperanti ſeipſos ſubdere,
& obtemperare. Sextò. Quia res magna ſine Chri-
ſti halitu non fit. D. Nazianzen. *orat.* 9. ita ait
Nazianz. *Cum Chriſto deſcribis, cum Chriſto tributum expen-
dis, cum capite cenſuram facis, cum verbo ratio-
nem ſubducis, quid autem ſibi vult hæc oratio: Sane
niſi me ſententia fallit, eos, quibus hujuſmodi
munera commiſſa ſunt, admonet, Deum ſemper
maximis rerum adminiſtrationibus intereſſe.* Magna
rerum adminiſtratio adeò difficilis eſt, ut non
poſſit perfecte adimpleri, niſi ſpeciali interventu
Dei, ac præſentia Chriſti. Vel quia adeo eſt aſpe-
rum ut homines tributa reddant inuſitata, quale
erat hoc Cæſaris, ut ad ejus facilitatem, eis dicat
S. Pater. *Cum Chriſto deſcribis, cum Chriſto tribu-
tum expendis.*

7. Septimò. Et ex parte Virginis. Ut ipſa haberet
Theophyl. juſtam cauſam veniendi in Bethleem, & ibi pare-
ret. Ita Theoph. *Propterea fit deſcriptio, ut quam-
vis omnes in ſuas patrias irent, aſcenderet & Virgo
in Bethleem, ac impleretur prophetia.* Quæ ratio eſt
valde communis & litteralis.

6. Octavò Et ex parte Chriſti Domini, S. Greg.
Greg. Mag. Papa ho. 8. in Evangel. *Quid eſt*, ait, *quod naſci-
turo Domino mundus deſcribitur, niſi hoc, quod
apertè monſtratur, quod ille apparebat in carne,
qui electos ſuos adſcriberet in æternitate.* Ac pro-
inde hac deſcriptione illa figurabatur, quam Deus
ſuorum electorum faciebat. Nonò. Deus per Au-
guſtum Cæſarem, tanquam per miniſtrum vicem
ejus tenentem, ab omnibus hominibus exigebat,
ut ſolverent tributum puero nato, quamvis ipſe
Cæſar, veluti Caiphas non intelligeret myſte-
rium. D. Tho. lib. 3. de regimine principis opuſ-
D. Thom. cul. 20. c. 3. *In hac deſcriptione*, ait, *ſolvebatur
Solvebatur tributum Chriſto, ut Regi. *cenſus, ſeu tributum in recognitionem debitæ ſer-
vitutis, non ſine myſterio, quia ille natus erat mun-
di Dominus & Monarcha, cujus vices gerebat
Angelus, licet non intelligens, ſed nutu Dei ſicut
Ambroſ. Caiphas prophetavit.* Similiter D. Ambroſ. *hîc*;
ubi ait, quod *Auguſtus exquirebat tributum vice
Chriſti, cùm ipſe tantum ſit Dominus totius terræ,
& cenſus non eſt auri, & argenti, ſed animi, quem
ſibi Chriſtus expoſtulat.* Decimò. Tributum ex-
Eccleſia non adverſatur principibus. quirebatur nomine ipſius Cæſaris, & tamen Chri-
ſtus voluit illud dare, dum prima Eccleſiæ ſuæ, ac
fidei jaciebat fundamenta, ut per hoc manifeſtum
appareat, quod Chriſtiana pietas principibus, eo-
Peluſ. rumque bonis non adverſatur, imo potius eis
obſequium præſtat. D. Iſidorus Peluſ. l. 1. Epiſt. 48
*Deſcriptus eſt Dominus; cùm utero geſtaretur, &
cenſum Cæſari pependit, hinc videlicet, velut lata
lege, nobis indicens, ut ei qui imperium tenet;
obediamus modo nihil ad pietatem detrimenti affe-
rat nec pauperum obtentu tributum pendere detra-
ctemus.*

9. Undecimo. Naſcitur Chriſtus, quando inter
Romanos cives poſſet computari, ut ſic gloriam
illius Reipublicæ maxime extolleret: nunquam
Deus alicui adeſt ſine magno rerum incremen-
to. Paul. Oroſius l. 5. c. ult. *Domine Ieſus Chri-
Oroſius. ſtus*, ait, *hanc urbem nutu ſuo auctam; defenſám-
que, in hunc rerum apicem provexit, cujus po-
Chriſtus civis Romanus. tiſſimè voluit eſſe, cùm venit dicendus utique civis
Romanus cenſus profeſſione Romani.* Vide l. 1. c. 1.
n. 113; Del, ut ait Procopius in c. 12. Iſaiæ *Rerum
Eccleſia Romana una. ſumma ad Romanos delata, unitam Reipublicæ for-
mam, & Monarchiam, ut & Eccleſiam unam
unamque fidem fore demonſtraret.* Nato Chriſto
totus orbis in unam Rempublicam Romanam
coadunabatur; veluti præſagium, Eccleſiam Ro-
manam unam in orbe, & ſuper totum orbem fu-
turam. Duodecimò. Origen. ho. 11. in Luc. *In to-* Origenes.
tius orbis, ait, *profeſſione deſcribi oportuit, & Chri-* *Chriſtus
ſtum ut cum omnibus ſcriptus ſanctificaret omnes, & *nobis communicat.*
*cum orbe relatus in cenſum communionem ſui præbe-
ret orbi, ut per hanc deſcriptionem deſcriberet quo-
que ex orbe ſecum in libro viventium, ut quicumque
crederent in eum, poſtea cum Sanctis ſcriberentur in
cœlis.* Ubi primum Chriſtus ad nos acceſſit, ſtatim
in Imperatoris libellis nobiſcum ponitur, ut ſic *Sui humi-*
magis hominibus ſeſe communicet, & cœleſtia *litate nos liberat.*
dona tribuat, ac ſui humilitate, qua cenſum Cæ-
ſari pependit, non ab omni onere, ac cenſu Dia-
bolique tyrannide liberaret, ac cum ſuis Sanctis
in cœlis collocaret.

Decimò tertiò. Notat Paul. Oroſius l. 6. c. ult.
Eodem quoque anno, ait, *idem Cæſar, quem his tan-* 10.
tis myſteriis prædeſtinaverat Deus, cenſum agi ſingu- Procop.
*larum ubique provinciarum, & cenſeri omnes homi-
nes juſſit, quando & Deus homo videri, & eſſe di-
gnatus eſt. Tunc igitur natus eſt Chriſtus Romano
cenſui ſtatim adſcriptus, ut natus eſt.* Ecce ubi pri-
mum Chriſtus Dominus mundo apparet, ſtatim
redigitur in catalogum, in quo ſubditi, qui Im-
perio Romano tributa exolvebant, inſcribeban- *Qui miſe-*
tur. Sed quare Chriſtus, qui omnium Dominus *riam ſuſti-*
naſcebatur, tam citò feſtinat ſervitutem profiteri? *nuit, facilè miſeretur.*
Cum eſſet omnium Rex, diſpoſuit in primo in-
greſſu jugum ſubjecti, & onus inferioris ſupor-
tare, ut per experientiam haberet omnium miſe-
riis condolere, & compati.

Magnis tributis Salomon, & Roboam rem- 11.
publicam oppreſſerunt, 3. *Reg.* 12. *à n.* 4. David verò Oroſius.
cùm factus eſſet Rex, nullum impoſuit, nec ullam
rem ab aliquo exquiſivit. Cur Salomon & Ro-
boam tam propenſi ad imponendum jugum in
populo: David autem tam repugnans, & contra-
rius? Præclarè ſolvitur dubium verbis S. Odonis
Abbatis Clun. l. 2. Collation. *A Saule*, ait, *David
inſectabatur, & ſuper contritionem eorum qui amaro
erant animo, compatiebatur, quæ commiſeratio Ro-
boamum, in deliciis natum non capiebat.* Reges
illi utpote in magna educati opulentia faciliſſimo
negotio populum multis pecuniis ſolvendis
vexabant; at David penuria enutritus multis
calamitatibus, ac onere probatus ſuos milites
in deſerto ſuſtentando, dum eſſet profugus à facie
Saul, abſque eo quod haberet, unde alimenta eis
poſſet præſtare, factus Rex noluit tali miſeria ſuos
opprimere, ut cogerentur ſolvere, id quod non
haberent, ut eleganter dixit Tullius. *Multis exper-
tus maxime refugit, ut ſui penuria afficiantur.* Poſt Tullius.
adoratum vitulum à populo Iſraëlitico, magnam
cædem, ac vindictam in idololatris exequi juſſit
Moyſes. *Exod.* 32. *n.* 26. Cum tamen jam Dominus
eſſet placatus voce illius; at verò cum populus
eſſet in Setim, & fornicatus eſſet cum filiabus
Moab quæ vocaverunt eos ad ſacrificia ſua, & a-
doraverunt Deos earũ; & initiatus eſt Iſraël Beel-
phegor; & iratus eſt Dominus; ait ad Moyſem,
Tolle cunctos principes populi, & ſuſpende eos contra Num. 26.
Solem in patibulis. N. 25. n. 1. Sed quare in Sinai
Moyſis ſpiritus Aaronem ad interfectionem ex-
citavit; hîc verò in Setim neceſſe fuit, ut Deus
imperaret? Ea nunc mihi eſt ratio. In Sinai Moiſes
in magna ſublimitate conſtitutus cũ Deo loquens
à labe peccati alienus (nam, ut vult D. Ambr. *l.* 1. Ambroſ.
offic.

D.Thom. Euſeb. Lyranus.

*officio c.*36.D.Th.2.2 *q.*60.*art.* 6. *ad* 2. Euſebius, Lyppomanus & alii, ipſe in cæde Ægyptii non peccavit) & ideo tam graviter inſurgit in delinquentes: at in Setim, jam miſerias, ac infirmitates peccati erat expertus in Cades, *Num.*20. *n.* 10. & hac de cauſa tam compariens extitit in peccatores, ut ad ſupplicium in eos exequendum divino mandato ſit impulſus.

QUÆSTIO III.

Quare ob populi enumerationem David puniatur, Auguſtus verò minimè?

12. OB populi computationem gravi pœna mulctatur David 2. *Reg. ultim.num.*11. 1. *Paralip.* 21. *num.* 13. Auguſtus verò non ſic pœnas dedit; imò ad tantam deſtinatus eſt gloriam, ut tempore ſuo Chriſtus naſceretur. Reſpondet primò Simon Caſſianus *lib.*1.*cap.* 2. quod Auguſtus nutu Dei, ac vice Chriſti, ut agnoſceretur ſupremus omnium Dominus, ubi primum natus eſt orbem deſcripſit, David verò ſui ſpiritus ductu; & ſæpè Deo inſpirante, multa fiunt, quæ noſtræ, menti prohibita ſunt, ut patet in morte Samſon. Secundò. Communis ſolutio. Caſtigatur David Dei amicus & familiaris; quia, *Quos amo, arguo, & caſtigo.* Apocalypſ.3.num. 19. peccatores autem ſæpe in hac vita non puniuntur, quia ſuppliciis deputantur æternis. Tertiò. Refert Joſephus ex traditione Hebræorum, *lib.* 7. *cap.* 10. quod ex eo David caſtigatus, quia divinum ab eo neglectum fuit præceptum, *Exod.*30.*num.* 12. A ſingulis numeratis capitibus exigendum erat dimidium ſicli in uſum Sanctuarii. Et eſto hoc exquireret David, adhuc peccabat ut notat Abulenſis *in lib.*2.*Reg.cap.ult.quæſt.* 17. quia cogebat populum ad computationem & conſequenter ad tributum ſine cauſa. Quartò, quod tangit etiam Abulenſis *citatus* David ex ſuperbia & jactantia numerationem fecit. Auguſtus vero ex juſta cauſa, ut unusquiſque Romano Imperio ſe ſubditum profiteretur, & eadem res, dum ex jactantia, reprobatur, dum verò ex neceſſitate, laudatur maximè. Ait Paulus 2. Corinth.1.n.12, *Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Unde Paulus prohibet aliorum de noſtra virtute teſtimonium adducere, ut inquit D. Chryſoſtomus hom.82.in Matth. *Ipſi*, ait, *quos ad teſtimonium tuæ virtutis citas, latrones abs te conſtituuntur, qui te regno cœlorum ſpolient.* Et tamen Chriſtus Dominus in paſſione ſua, dum aſtaret coram Præſide, de ſua ait doctrina. *Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt*; ubi teſtes vocat. Aliorum teſtificatio ex jactantia damnabilis; ex neceſſitate verò maxime laudabilis. Quintò. David admonitus fuit à Joab. ut à ſententia ſua de numerando populo deſiſteret, 2. *Reg. ult. n.* 3. Auguſto vero nullus obſtitit, ergo multo gravius Davidis peccatum, dum contempſit eum, à quo ſalubriter dirigebatur. Sexto Numerante Davide populum, magna clades facta eſt. Numerante Cæſare, benignitas Dei in terris apparuit. Vide Dei clementiam, quod ſi ex una numeratione populi malam pullulavit. Ex altera ſumma omnium ſalus exorta eſt. Scribens Moyſes univerſale diluvium. *Geneſ.* 6. *num.* 6. ait, *Videns Deus, quod multa hominum malitia eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eum, quod hominem feciſſet in terra, & tactus dolore cordis intrinſecus. Delebo*, inquit, *hominem, quem feci.* Et tamen infra *c.*8.*n.* 21. ait Deus, *Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines, ſenſus enim & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.* Ecce hominis cogitatio intenta ad malum extitit occaſio, ut divina ira ſæviret in genus humanum. *Cuncta cogitatio cordis intenta ad malum; delebo hominem.* & ipſamet cogitatio miſerendi etiam fuit occaſio. *Senſus, & cogitatio hominis in malum prona ſunt, nequaquam ultra maledicam terræ.* Alta Dei ſapientia, eadem occaſio ſumitur ad miſericordiam, quæ extitit etiam ad ſupplicium. Favet Carthuſ.ibi; *Deus*, ait, *interdum oſtendit rigorem ſuæ juſtitiæ, interdum verò dulcedinem ſuæ clementiæ, ſecundum beneplacitum, & ordinem imperſcrutabilis, atque immenſæ ſapientiæ ſuæ, omnia etenim facit; ut ſua perfectio in rebus reſplendeat.*

Caſſianus. — Apoc.3. — Joſeph. — Abulenſ. — *Rex ex juſta cauſa laudabilis.* — 2.Cor 1. — Chryſoſt. — *Contemnere admonitionem damnabile. Unde occaſio ſupplicii, inde Deus ſumit occaſionem miſerendi.* — Geneſ. 6. — Geneſ. 8. — Carthuſ.

Lucæ 2.*v.* 2. Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino.

VERSIONES.

Syriacus. Hæc deſcriptio prima facta eſt ſub præfectura Kyreni in Syria.

D.Ambroſ.hic Hæc profeſſio prima facta eſt, Præſide Syriæ Cyrino.

Vatablus. *Theophyl.* Facta eſt, Præſide Cyrino.

EXPOSITIO.

IN lectione nominis Cyrini variant Authores. Quidam Cyrenum, alii Cyrinum legendum putant. Et ſive hoc ſive illo modo vocetur parum intereſt ad præſentis textus expoſitionem. Tamẽ aliqui ex hoc fortaſſe aſſumpſerunt occaſionem aſſerendi duas fuiſſe deſcriptiones, unam quam hîc refert Lucas, quæ incidit anno 42. Auguſti; aliam cujus mentionem facit Joſeph *lib.* 18. *Antiquit. cap.*1.& eam collocat anno 53. Auguſti. Sed, ut bene notant Expoſitores, deſcriptio una & eadem fuit; & Joſephus erat in annorum computatione. Dicitur autem hæc deſcriptio *prima* ab Evangeliſta, & miſſis aliquibus interpretationibus minus propriis. Quia fuit prima generalis totius Orbis, ut ait Paulus Oroſius lib. 6. cap. 22. *Hæc eſt prima illa profeſſio, quæ Cæſarem omnium principem ſignificavit.* Similiter Beda. Secunda expoſitio. Quia Syriæ Præſes primus omnium cœpit deſcriptionem; eſt enim Syria in medio Zonæ habitabilis, & inde cœpit deſcribere. Ita Magiſter. *Hiſtor. Eccleſ. cap.*4. Meritò tributum, onus in medio, & umbili- 13.

Joſeph. — Oroſius. — Beda. — Mag. Hiſt. — *Tributum debet eſſe in omnes.*

eo terræ ponitur,ut inde æqualiter diffundatur in omnes. *Præſide Syriæ Syrino.*Textus Græcus legit ſine illa præpoſitione *à* id eſt , illius tempore,ſeu illius præfectura deſcriptio facta eſt Melius noſtra Vulgata, *A præſide Syriæ :* quaſi ipſe auctoritate Cæſaris exigeret,& exquireret tributum, & ideo non ab Herode , qui erat Rex Judææ , & juxta Romanorum diſpoſitionem gubernat, ſed à Syrino tributum accipiebatur,quia ad hoc negotium à Romanis deſtinatus erat in Syria,cujus una pars erat Judæa.

Lucæ 2. n.3. Et ibant omnes, ut proficiſcerentur, ſinguli in ſuam civitatem.

VERSIONES.

Syriacus. Et proficiſcebantur unusquiſque,ut deſcriberetur , in ſuam civitatem.

Vatablus. Ut cenſeretur in ſuam quiſque civitatem.

Arias. Et ibant omnes deſcribi, unusquiſque in propriam civitatem.

EXPOSITIO.

14. DUbitatio eſt hîc, in quam civitatem unusquiſque iret ? Primò dicunt aliqui,quod in illam ibant, in qua unusquiſque haberet aliquam domum etſi pauperem. Et confirmant ex D.Cypr. *ſer. de nativitat.*Sed hoc rejicitur,quia ſi Virgo habebat domum in Bethleem,quomodo non erat ei locus in diverſorio?Nec D.Cyprianus oppoſitum dicit; ſolum , enim appellat domum parvam , in qua Chriſtus natus eſt.Secundo. Dicuntunumquęque proficiſci in eam civitatem,in qua natus erat. At hoc non videtur ſtare;quia beatiſſima Virgo , & Joſeph videntur nati in Nazareth, *Marc.6.n.3.* Euthymius aſſerit, quod ad illam tendebat quilibet,in qua natus erat.Hoc tamen facile refellitur ex verbis Evangeliſtæ, dicentis, quòd Joſeph aſcenderit;eo quòd eſſet de domo,& familia David Eſt quod dicendum eſt , quod in quo erat caput familiæ , Bethleem autem patria erat Iſai patris Davidis,*1.Reg.16.n.1.*Et ibi natus, ac procreatus eſt David.Deſcriptiones autem in populo Judaico fiebant per capita uniuſcujusque familiæ , ut ſic diſtinctio in eis maxime ſervaretur,*Joſue 7. n.14. & 1.Reg.10.n.19.& 2.Reg.24.n.2.*Et ideo Auguſt. voluit ſimili modo hanc deſcriptionem facere, ut antequam populi ſervaret conſuetudinem,& fortaſſe,quia tributum, quod quilibet ſolvebat , ad expenſas propriæ civitatis,non verò alienæ, pertinebat.*Et ibant omnes,*ſumma pace,ac unitate, ut ſub uno Imperatoris mandato ſolverent tributum,tanta autem pax,& unitas non à Cæſare,ſed à Chriſto,cui tributum dabatur, proveniebat D. Ambroſ.hic,*Denique ut ſcias cenſum non Auguſti eſſe,ſed Chriſti,totus orbis jubetur profiteri.*

Cyprian. Euthym. *Pax, & unitas à Chriſto venit.* Ambroſ.

Luc.2 n.4. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de civitate Nazareth in Judæam,in civitatem David , quæ vocatur Bethleem : eo quod eſſet de domo,& familia David

VERSIONES.

Syriacus. Quandoquidem erat ex domo,& proſapia ipſius David.

Arias. Bethleem propter ipſum eſſe ex domo David.

D. Thaumat. ſerm. 1. de Annunt. Cum Maria ſibi uxore prægnante , eo quòd eſſent ipſi è domo , & familia David.

EXPOSITIO.

FRequens loquendi modus Hebraicus,*aſcendere*,pro *ire*: vel quia euntibus à Nazareth in Bethleem aſcendendum erat,cum eſſet poſita in altiori loco,vel moraliter , cum ad Chriſti nativitatem deventum eſt,ſtatim natura humana in ſublimiori loco collocata eſt,aſcendere dicitur,*in civitatem David;* ne aliquis cogitaret,eſſe Sion,quod civitas enim David dicebatur,ſtatim explicatur,*quæ vocatur Bethleem.*Unde notandum,quod Magi veniunt in Bethleem præmoniti per ſtellam,& tamen , ut Virgo ad illum locum accedat,ſufficit unius hominis edictum,adeo erat prompta in obedientia,ut cujuſcumque mandatum abundans eſſet,ut imperata exequeretur.D.Chryſoſt.ho.de Nativit.*Vide providentiam Dei,miniſtrationem per infideles , atque fideles, ea, quæ ad ſe pertinent, diſpenſantis. Et ſtella quidem Magos ab Oriente perduxit, at lex Mariam in patriam à Prophetis prædictam traxit.*

15. *Chriſti adventu natura elevata.* *Virgo ad cujuſcumque mandatum obedientiſſima.*

QUÆSTIO IV.

Quare Bethleem eligatur ad Chriſti nativitatem.

NOtandum ex D.Bonavent. *hîc* , quod Chriſtus Dominus *alibi eſt natus, alibi conceptus, alibi educatus,alibi paſſus.* Et eleganter ponderat D.Leo ſer.1. de Epiphan. *Bethleem prælegit nativitati , Hieroſolymam paſſioni.* Locus auguſtus deputatur nativitati , ubi gloria erat decantanda. Hieruſalem civitas magna paſſioni conſecratur, ubi ignominiæ manifeſtandæ. Et hæc ſit prima quæſtionis ratio.Secunda,& communis.Ad oſtendendum ſe eſſe de genere Davidis.Ita D.Nazianzenus *ſerm.de nativit.*D.Paſchaſius , D. Thomas, Albertus Magnus *in c. 2. Matthæi n. 5.* Tertia. Quia in Bethleem natus eſt David. Ita Hugo,& alii multi.Sed ſi propter Regium Vatē,quare non exoritur Sol juſtitiæ in Sion;quæ illius civitas dicebatur?In Sion ſibi conſtituit David manſionē, ſeu 16.

Bonavent. S.Leo. Nazianz. D. Paſchaſ. S.Thom. Alb. Magn. Hugo.

ſeu palatium,ut notat D. Carthuſianus. In Bethleem pauper prodiit in lucem, Chriſtus autem

Car huſ.
D.Thom.

Dominus ſemper amplectitur ea ; quæ paupertatem, & humilitatem redolent. Quarta. D. Thomas *in c. 2. Matth. n. 5.* ita ait. *Ad confirmationem ſuæ doctrinæ, & oſtenſionem ſuæ veritatis. Si enim natus fuiſſet in aliqua magna charitate, virtus ſuæ doctrinæ potuiſſet adſcribi humanæ virtuti.* Quamvis humanæ opiniones, & ſententiæ,quòd Chriſti ſcientia eſſet acquiſita, ei obeſſe non poſſent; has tamen Chriſtus voluit declinare, hujuſmodi enim maximè ſunt fugiendæ. Deinde naſcitur in Bethleem ratione ſuæ veritatis ; quia ita dictum erat per Michæam *cap.5.num.2.*

Opiniones evitandæ.

17. Quinta. In Bethleem Juda naſcitur Chriſtus ; Bethleem idem valet ac domus panis, Juda eſt confeſſio, ubi enim cum peccatorum confeſſione adjungitur cæleſtis panis, ſtatim in anima naſcitur vera ſalus Chriſtus Dominus. S. Bernardus *ſermone 1. in vigilia Nativitatis,* inquit : *Solicitus eſto, quomodo Bethleem Juda inveniaris,& jam non in te Dominus ſuſcipi dedignatur, Bethleem quippe domum panis. Juda ſonat confeſſionem. Tu ergo ſi quanta potes devotione, ſuſcipias panem illum qui de cœlo deſcendit Bethleem, factus es dignus planè ſuſceptione dominica, ſi tamen confeſſio non defuerit.* Sexta. In Bethleem ſepulta eſt Rachel, quæ figuraliter Eccleſiam exprimit;ut denotetur, quòd ibi eſt ſecura requies Eccleſiæ,ubi adeſt cæleſtis panis. Paſchaſius *lib. 2. in Matth. cap. 2. n. 5.* ita ait : *Rachel figuram gerens Eccleſiæ, ibid.* (ſcilicet Bethleem) *ſepulta legitur, ut in eodem loco plena requies ejus ſignetur, ubi Chriſtus panis vivus de cœlo deſcendit quotidie exortu novo ſine defectu verſatur.* Ubi adeſt Euchariſticus panis,ibi fidelium Eccleſia ſecura requieſcit.

Bernard.
Ubi confeſſio cum Euchariſt. a, illi ſatus.
Paſchal.
Ubi Euchariſtia, ibi requies Eccleſiæ.

18. Septima. In Bethleem Ephrata, *Michææ 5.n.2.* ubi ſepulta eſt Rachel, naſcitur Chriſtus. Rachel Eccleſiam, Bethleem domum panis,Ephrata fructum ferentem ſignificant, quia Eccleſia ad præſentiam cæleſtis panis uberes fructus productura erat. D. Paſchaſius citato loco. *Siquidem hic frugifera, ut ibi, cùm manifeſta fuerit gloria Chriſti, ſatietur ex adipe frumenti, & repleatur omni felicitate perpetua.* Late deſcribit *Ezechiel c. 27.* mercatores undique advenientes, & varias merces ferentes, de negotiatoribus Iſraël citato loco *n. 17. Juda, & terra Iſraël ipſi inſtitores tui in frumento primo balſamum, & mel, & oleum, & reſinam propoſuerunt in nundinis tuis.* Quomodo in uno frumento tot inveniuntur, balſamum, mel,oleum, & reſina ? Dionyſius Carthuſianus per hoc frumentum intelligit ſacratum Euchariſtiæ panem in nundinis Eccleſiæ Catholicæ, in quo ipſa habet omnes fructus mira dulcedine compoſitos, ut filios ſatiet, & in hoc uno frumento poſſidet odorem balſami, dulcedinem mellis, abundantiam olei,& perſeverantiam cum Chriſto in reſina.

Paſchaſ.
Ezech. 27.
Carthuſ.
Omnis fructus Eccleſiæ ab Euchariſtia.

Lucæ 2.n.5. Ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore prægnante.

VERSIONES.

Pagninus. Ut deſcriberetur cū Maria.

Vatablus. Ut cenſeretur cum Maria deſponſata ſibi uxore.

Syriacus. Sponſa ſua uterum ferente.

Arias. De ſponſata ſibi uxore exiſtente prægnante.

Chryſoſt. ſer. de laudibus Virginis. Deſponſata,& gravida.

EXPOSITIO.

Aſcendit Joſeph,ut ſe Imperio Romano ſubditum profiteretur, ſimul cum uxore ſua ſanctiſſima,quę etiam deſcribebatur,ut jam ſuprà dixi,quæ & prægnans erat non ante diſpenſationem ; ſed poſt,ut late jam explicuimus *capite ultim. ſuperioris libri.* Et quamvis,ut ait Divus Bonaventura, Virgo Regem cœli,& terræ concepiſſet,imperiali tamen edicto etiam prægnans voluit obedire, ut poſſet cum filio dicere : *Sic nos decet implere omnem juſtitiam,* Matth. 3. 19.

Bonavent.
Matth. 3.

Lucæ 2.n.6. Factum eſt autem, cùm eſſent ibi, completi ſunt dies ; ut pareret.

VERSIONES.

Theophylact. Accidit autem, cùm eſſent ibi, completi ſunt dies pariendi.

Vatabl. Evenit autem, cùm eſſent ibi, completi ſunt dies partûs ipſius.

Arias. Factum eſt autem, eſſe eos ibi.

EXPOSITIO.

Factum eſt, non caſu,ſed divina providentia, cùm eſſent Beatiſſima Virgo, & Joſeph in Bethleem, ad quam de Nazareth iter erat fere quatuor dierum.Multi probabilius dicunt,quòd Beatiſſima Virgo in vili animali vecta fuerit ; alii tamen contendunt, quòd pedibus ſuis iter confecerit ; hoc enim videtur cum paupertate,& humilitate ſua magis cohærens:& à filio concepto minime gravabatur, imò potiùs ab illo ferebatur, ut inquiunt Divus Auguſtinus *ſermone 11. de natali Domini.* Divus Fulgentius de laudibus Mariæ. *Cùm eſſent ibi.* Maldonatus, Toletus exiſtimant, quòd poſtquam ibi eſſent per aliquos dies, Virgo peperit. Tamen communis, & pia populi Chriſtiani traditio, quòd in illa nocte,in qua pervenit, peperit, præferenda eſt. Et ita B. Brigitæ revelatum lib.7 cap.21. *Impleti ſunt dies,* id eſt, novem menſes, ut ſuprà de Elizabeth diximus. Et ait, *impleti ſunt dies,* ut notat Divus Bonaventura ; quia Chriſtus Dominus in plenitudine temporum natus eſt ; & non dixit : Impletum eſt tempus ut ſcribit de Elizabeth, Lucæ capite 1. numero 57. *Sed impleti ſunt dies* ; tempus includit noctem peccati,& dies gratiæ;dies verò claritatem,& lucem illius : in ſuprema nativitate omnia fuerunt in claritate, ac luce. 20.

Auguſt.
Fulgent.
Maldon.
Tolet.
Brigitæ.
Bonavent.
Luc. 1.

Lucæ 2.n.7. Et peperit filium primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præſepio: quia non erat ei locus in diverſorio.

VERSIONES.

D.Thomaturg.ſer.1. de Annuntiatione.	Et peperit filium ſuum primogenitum omnis creaturæ.
Vatabl.Pagn. Theophyl.	Ac faſciis eum involvit, & reclinavit eum.
Caietanus. Arias.	Et pannis eum infaſciavit,
D.Epiphan. hær.51. ante medium.	Et faſciis eũ involvit,& jacuit eum in præſepio & ſpelunca,& quod, &c.
Syriacus	Quia non erat eis locus,ubi habitarent.
D.Ambroſius.	Poſuit eum in præſepio.

EXPOSITIO.

21. BREVIBUS,& humilibus verbis Evangeliſta tantùm explicat myſterium. Sanctiſſimus hic puer ſemper humilia appetit.Et non ſolùm ait Evangeliſta, quòd Virgo peperit filium,ut dictum eſt Elizabeth c.5 n.57.Sed ait, *peperit filium ſuum.* Excellentiori modo Chriſtus inter omnes homines dicitur filius Virginis, ipſa enim ſine ope viri præſtitit totum concurſum ex parte humanæ naturæ. *Primogenitum*; de quo in fine ſuperioris libri *n.69.*Et quamvis ipſe unigenitus Patris,& matris ſit,ut notat D. Bonav. tamen vult dici primogenitus in multis fratribus factus homo,ut ait Beda *hom.1.in Lucam.* Ac proinde, licèt Virgo unum tantùm peperit filium, ſcilicet Chriſtum Dominum, tamen dicitur primogenitus ejus, ipſa ſanctiſſima Virgo omnes homines adoptavit in filios, in quibus primogenitus, & naturalis eſt tantùm Chriſtus Dominus; & hoc modo Deum patrem, & matrem ipſam Dei genitricem, & fratrem Jeſum retinemus,qui comparticipes nos fecit ſuæ hæreditatis. Vide *lib.* 1.*c.*1.*q.*54.*n.*112.

Chriſtus excellentiſſimè dicitur filius Virginis. Bonavent. Beda. *Virgo omnium mater.*

22. *Et pannis eum involvit.* Non una veſte, ſed multis,ut notat D.Bonav.ut pannoſus pauper poſſet dici. Unde ait Author Græc. *in Catena*, non ſolùm homo, ſed homo pauper voluit eſſe. *Reclinavit eum.* D. Chryſoſt *homil.de nativit. Domini*, ſuprà datus.Reclinavit eum mater. Joſeph autem mirabatur: *Gaudebat natum,& natum non audebat attingere.*Et proh dolor!tot peccatores,non ſolùm attingere,ſed ſumere audent.Et ita explicat interlin. Reclinavit eum in præſepio. *Hoc eſt corpus Chriſti ſuper altare.* Text. *Non erat ei locus in diverſorio.* Diverſorium erat locus hoſpitis, qui ita dicebatur,eo quòd,ut notat D. Iſidor.diverſi in eo convenerant ad habitandum.

Bonavent. Auth.Græc. Chryſoſt. Interlin. Iſidor.

QUÆSTIO V.

Qualiſnam fuerit auguſtiſſimus Virginis partus?

CUm clariſſima nox diei vigeſimæ quintæ Decem. illuceſceret orbi, proceſſit de thalamo ſuo verus Sol juſtitiæ Chriſtus Deus noſter. 23.
Et quòd eſſet noctis tempore, notat Evangeliſta. *Et paſtores erant vigilantes ſuper vigilia noctis.* Quod expendit Tertul.lib.5. adversùs Marcionẽ. *Myſtice*, ait, *factum eſt, ut Chriſtus nocte naſceretur, lux veritatis futurus ignorantiæ tenebris.* Nocte apparet in orbe,quia ipſe ut vera lux naſcebatur,ut omnes errorum tenebras, ac caligines diſſiparet,ac excluderet.Et media nocte naſcitur Salvator, prima ſcilicet hora diei,quia ubi primum hic dies conſtitutus à patre advenit, & ſtatim ob vehemens deſiderium prodiit è virgineo utero.

Tertull. *Chriſtus errores depellit. Vehement Chriſti amor.*

Cùm hoc tempus feliciſſimum adeſſet, ſanctiſſima Virgo cum ſponſo ſuo Joſeph ſe recepit in 24.
quadam ſpelunca, de qua dicendum eſt *quæſt.*8. & ibi: ut revelatum eſt B. Brigitæ lib.7. cap.21. Brigita.
Tunc Virgo,ut ibi refertur, *genuflexa eſt cum magna reverentia, ponens ſe ad orientem, tenebat vero faciem ad cælum elevatam. Erectis igitur manibus, & oculis in cœlum intentis, ſtabat quaſi in extaſi contemplationis ſuſpenſa, inebriata divina dulcedine: & ea ſic in oratione ſtante, vidit tunc moveri jacentem in utero ejus, & illico in momento, & ictu oculi peperit filium.* Et valde convenienter anima Virginis transfixa erat in oratione, ut quæ orando conceperat,orando pareret,& cùm Virgo videret puerum natum,eum adoravit,ac ei dixit, ut revelatum eſt S.Brigitæ, ac habetur eodem c.21. *Bene veneris Deus meus, Dominus meus & filius meus.* In ipſo autem partu Virgo habuit concurſum activum, ſuaviſſimo quodam impulſu,abſque ulla modeſtia,veluti quando flatus exiit ab ore; hunc enim concurſum activum indicat proprietas verbi pariendi, & ita canit Eccleſia. *Enixa eſt puerpera Regem.*Ut notant Suarius *tom.* 2. *ad* 3. *part. diſp.*13. *ſect.*1.§.*Secundo colligitur*, & Joannes Baptiſta Novatus *de eminentia Deiparæ, cap.* 10. *quæſt.* 6. Alias circumſtantias hujus ſanctiſſimi partus conſideremus.

Virgo orando conceperit,orando peperit.Virgo in partu habuit concurſum activum. Suarius. Novatus.

Primò. Emiſit Virgo ſuum ſanctiſſimum fœ- 25.
tum non per latus, ut aliqui hæretici fabularunt apud Divum Damaſcenum, ſed per communem, & naturalem viam,& canit Eccleſia.

Cujus per alvum fuſus eſt.

Et docent Divus Damaſcenus *lib.* 4. *cap.* 15. Toletus *cap.*2. Luc. *annotat.*7. Ratio eſt, quia Deus voluit fieri homo, & verus filius hominis; ergo voluit habere veram rationem partûs, & nativitatis humanæ, quæ eſt ab utero.Et ita ait D. Nazianzenus orat. 16. *Voluiſſe Deum, non tantùm naturam, ſed etiam nativitatem humanam honorare, & ideo utramque aſſumpſiſſe, cum omni proprietate, abſque macula tamen, vel indecentia, prout Deum decebat.*

Tolet. Damaſcen. Nazianz.

Secundò. Integritas virginitatis in partu Ma- 26.
riæ non eſt læſa, ſed maximè aucta. Quòd Virgo Chriſtum Dominum pepererit ſine ulla jactura ſuæ virginitatis, eſt fide Catholica certum, habetur expreſsè in Scriptura. *Ecce Virgo concipiet* Iſai.7.
&

Virginis integritas in partu.

Ezech. 44. *& pariet filium*, Iſai. 7. Ezech. 44. n. 2. *Porta hæc clauſa erit, non aperietur, & vir non tranſibit per eam quoniam Dominus Deus Iſraël ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa principi.* Et hanc concluſionem tenent omnes Patres per omnes ætates, & (Suarius. Amed.) firmiter docet Eccleſia Catholica, quod latè probat Suarius *tom. 2. ad 3. p. diſput. 5. ſect. 2.* Eleganter rem explicat D. Amedeus ho. 3. de Maria virgin. *Ut claritas*, inquit, *Solis vitrum abſque læſione penetrat, & ut radius oculorum tranquillo & claro liquori ſine diſciſſione, & diviſione immergitur, ut uſque ad fundum univerſa rimetur, ſic Dei Verbum adiit virgineum habitaculum, & inde prodiit, clauſo Virginis utero; quippe qui facile poſſet extra Virginem corpus creare de nihilo, facile potuit corpus acceptum de Virgine extra ſine carnis ſciſſione trajicere neque enim legi naturæ ſe ſubdit, ſed legem naturæ ſubdit ſibi.* (*Quomodo Chriſtus egreſſus ſit de utero.*)

26\. (*Virginitas in partu aucta.*) Quod vero in virgineo partu virginitas adaucta ſit, eleganter docent D. Auguſt. to. 10. ſer. 22. in Natali Domini, *Audiat*, ait, *omnis ætas, quod nunquam audivit; Virgo partu nupſit, virginitatem dum pareret, duplicavit.* Et idem ferè habet *ſer. 13. de tempore.* D. Chryſol. ſer. 142. *In tuo*, inquit, (Chryſol.) *partu crevit pudor, aucta eſt caſtitas, integritas roborata.* Similiter docet Hildeph. *ſer. 2. de Aſſumptione.* (Hildeph.) Ratio eſt, quia Chriſtus Dominus bonum, & excellens, quod in nobis invenit, non minuit, ſed maxime amplificat, & cumulat, ergo præexcellens virginitatis donum, quod erat in matre, tactu ſuo virgineo non læſit, ſed potius duplicavit, & corroboravit.

27\. (*Partus ſine dolore.* Iſai. 66.) Tertio. Virgo Chriſtum peperit ſine ullo dolore, & cum magno, intenſiſſimo gaudio. Quod ſine dolore, patet ex Iſai 66. n. 7. *Antequam parturiret, peperit & antequam proveniret partus ejus, peperit maſculum.* Septuaginta legunt. *Antequam veniat dolor parturientium, peperit maſculum.* D. Damaſcen. (Damaſcen.) l. 4. de fide, c. 15. *Quia voluptas non anteivit, nec dolor quidem in partu ſubſequutus eſt.* Et hoc apertè denotat Evangeliſta, dum ait, quod Virgo puerum pannis involvit, & reclinavit eum in præſepio, quod aliæ matres dolore poſt partum fatigatæ facere non poſſunt Alnold. de laudib. Mariæ (Arnold.) *Ubi Virgo, & obſtetrix, & genitrix ſibi ipſi in illa celebritate exhibuit clientelam nihil quippe doloris, nihil clamoris ibi erat, nullam ſibi uſuram pœnarum pro voluptate ultio repetebat.* Et ita Chriſtus exivit clauſo utero, ſicut & à ſepulchro.

28\. (*Partus cum magno gaudio.* Iſai. 55.) Quod vero Virgo cum magno gaudio Chriſtum ediderit, nobis prædixit. Iſai. 35. n. 2. *Germinans germinabit ſicut lilium, & exultabit lætabunda, & gaudens.* Nam ſi, audito nuntio nativitatis Chriſti, paſtores exultant, viſa ſtella Magi gaudent cognito Chriſto, Simeon repletur lætitia, qualinam eſſet gaudio Virgo perfuſa, dum ex ſe tantum videbat natum; nam, ſine dubio, Dei omnipotentia ejus cor dilatavit ad tantam lætitiam ſupra humanas vires capiendam. D. Amed. ho. 4. de (Amed.) laudibus Virgin. *Si autem illo naſcente*, inquit, *cuncta lætata ſunt, mater ejus qualiter lætabatur; quæ erat in genitrice lætitia ſi ita gaudebant omnia? Lingua balbutit, cor refugit, ſenſus expaveſcit ad pondus tanti gaudii. Quomodo enim vas adhuc fragile adhuc luteum, & mortale poterat perdurare? quia ille obumbrabat ei in ortu Chriſti, qui in conceptu obumbraverat. Ille dabat ſufferentiam gaudiorum, qui affluentiam præſtabat.*

29\. Quartò, Chriſtus natus eſt abſque illuvie puerperii ſordium, & ſecundinarum, Pro intelligentia hujus rei notandum, quod fœtus in utero involvitur quibusdam membranis; quæ *ſecundinæ* appel- (*Partus ſine ſordibus.*) lantur; & tempore partus rumpuntur, & ſimul cum fœtu cum multis ſanguineis ſordibus exeunt Certiſſimum eſt Chriſtum Dominum à Virgine editum ſine ullis ſordibus; & ſine ulla ſanguinis emiſſione. Definitum eſt expreſſe in VI. Synodo. *Act. 11.* & docent D. Cyprian. *ſer. de nativ.* D. Epiph (Cyprian.) *lib. 3. contra Hæreſ.* D. Aug. *l. 29. contra Fauſtum* (D. Epiphan. Auguſt.) *c. 3. & 4.* S. Th. *q. 35. art. 6.* totam rem luculen (D. Thom.) ter explicat D. Zeno ſer. 2. de nativit. *Non mater* (Zeno.) *ejus*, ait, *tanti partus pondere exhauſta totis pallens jacuit reſoluta viſceribus, non filius matris, aut ſuis eſt ullis ſordibus delibutus neque enim revera aliquid circa ſe habere poſſet immundum, qui humani generis peccata, ſordes, maculas venerat mundaturus.*

Quod vero Virgo in partu non emiſerit ſecundinas docent Patres congregati in Trullo *Can. 79.* 30. (Patres in Trullo.) quod confirmatum eſt à VII. Synodo *Act. 7.* An vero Chriſtus Dominus in utero membraneis, ſeu ſecundinis fuerit involutus, ſunt duæ ſententiæ, quæ videri poſſunt apud Suar. *to. 2. ad 3. p. diſp. 13* (Suarius.) *ſect. 2. à §. dupliciter autem.*

Quæres, quiſnam fuerit primus locus, quem Chriſtus natus immediatè tetigerit: Caiet. *cit. loc.* 31. (*Quem locum Chriſtus primo attigit.*) *D. Thomæ* exiſtimat veriſimile Angelorum miniſterio fuiſſe ſuſceptum, & in manibus Virginis poſitum Alii tamen, ut Salmeron *tom. 33. tract. 33.* (Caiet. Salmeron.) *§. Amplius*, quod Virgo pallium ſuum album quod aſportabat, ut revelatum eſt S. Brigittæ extendit; & ibi primo ſuſceptus eſt Chriſtus, majori decentia qua fieri potuit, nec humilitatis magiſter ullum alium voluit habere primum locum, niſi terram, & humum.

Quæstio VI.

Quare Chriſtus pannis involvatur?

Suppono ex revelationibus B. Brigittæ *lib. 7. c. 21. n. 22. & 23.* quod Beatiſſima Virgo bene 32. (Brigita.) conſcia futuri partus, & ut provida, attulerit ſecum panniculos laneos & lineos mundiſſimos ad ſanctiſſimum puerum natum involvendum. Sed quare his, & non auro, purpura vel byſſo ut potuit divina potentia ſuppeditare? Communis eſt Patrum reſponſio, ob amorem paupertatis hanc enim voluit eſſe ſui argumentum, & ſignum ut dixit Angelus paſtoribus. *Hoc vobis ſignum, invenietis infantem pannis involutum.* (*Chriſtus paupertatem dilexit.*) Secundo D. Maximus ho. 2. in Natali Domini. *Statim*, inquit, *ut uterus maternus Chriſtum effudit, viliſſimis circundatur* (Maxim.) *pannis. Pannis ſiquidem induitur ille pro nobis, qui cum crearet omnia terras luce perfudit, cœlum ſyderibus adornavit & ignea ſolem claritate veſtivit. Obvolvitur quidem pannis ſed hi panni nova ſtella radiante venerantur à Magis & exultantibus Angeli honorantur.* Chriſtus Dominus homines gloria & honore cœlum ſyderibus, terram luce & fulgoribus exornavit, ſe vero humilibus pannis induit; ut verus Rex & Dominus aliis pretioſa donavit, ſibi vero abjecta retinuit; ſed ipſa humilitate totum orbem devincit ac à paſtoribus Magis & Angelis adoratur ut ejus glorioſior ſit triumphus. (*Chriſtus aliis pretioſa à ſibi humilia retinuit.*)

33. *Zeno. Chriſtus in ſe prætulit, pœnam, ut nos eximeret.*

Tertiò. S. Zeno ſer.3. de nativit. *Patitur Deus*, inquit, *ſe pannis illigari, qui totius mundi venerat, debita ſoluturus.* Similiter D. Ambr. hîc, *Ille*, ait, *involutus eſt pannis, ut tu mortis ſaccis ſis abſolutus.* Prætulit Chriſtus in ſe pœnam, ut nos ab illa eximeret; pannis ligatur, ut nos mortis, ac peccati debitis obſtricti ſolvamur. Quartò, D. Bern. ſer.4. de nativ. *Neque enim*, inquit, *ſine certi ratione myſterii pannis Salvator involvitur, & ponitur in præſepio, quando id manifeſtè in ſignum nobis commendatur ab Angelo: Hoc inquam, vobis ſignum invenietis infantem: in ſignum poſiti ſunt panni tui Domine Ieſu, ſed in ſignum, cui à multis uſque hodie contradicitur; multi quippe vocati, ſed non multi electi, ideò nec ſignati.* Ita induitur Jeſus, quia multorum oculi involvendi erant pannis, ut myſterium non intelligentes, veſtis illa eſſet in eis ſignum contradictionis, in quorum cordibus velamen eſt poſitum, ut ait Apoſtolus Euſeb. Gallican. *ſer. in nocte natalis Domini*, ait quòd panni iſti ſignificant velamen literæ, ſub quo Chriſtus multis occultus eſt, invenitur tamen à paſtoribus, hoc eſt, ſimplicibus quærentibus eum.

Bernard. — *Heretici myſteria non intelligunt.* — *Euſebius.*

34. *Carthag.* — *Chriſtus abſcondendus in anima.* — *Chryſoſt.*

Quintò Joan. Carthag. *lib.8. homil.9.* myſtice exponit locum quòd Chriſtus Dominus, ubi primum eſt natus, ſtatim pannis tegitur, ut denotetur, quòd in anima, in qua ſit recenter natus, eſt abſcondendus, ne ob vanam gloriam deperdatur. Sextò. Ita explico. Veſtimentum nota, & ſignum pœnæ peccati. D. Chryſ. hom. 18. in Gen. *Veſtituum amictus*, inquit, *continuum nobis ſit monumentum, quo memores ſimus, quantis bonis exciderimus, & diſcamus quanto ſupplicio humanum genus ob inobedientiam ſit affectum.* Ergo cùm Chriſtus Dominus veniret in remedium peccati, & ut nos ab illius ſupplicio liberaret, voluit illius ſignum, ac infirmitatem induere, ut moraliter diſcamus, quòd promptiſſimè ſubvenitur miſeriæ ab eo, qui illius pœnam, & afflictionem patitur. Vide ſuprà *n.*10.

Bene occurritur miſeriæ, quam quis eſt expertus.

35. *Virgo reprimit divinã iram.* — *Cantic.4.* — *Rupert.* — *Richard.*

Septimò Beatiſſima Virgo Chriſtum natum pannis involvit, ſeu ut alii legunt, *pannis infaſciavit.* Ut nobis inſinuatum eſſet, quod in poteſtate Virginis eſſet, divinæ juſtitiæ manus cohibere, ne debitum ſupplicium peccatoribus inferant. *Sicut vitta coccinea labia tua: eloquium tuum dulce*, Cant.4.n.4. Septuaginta: *Sicut funiculus coccineus labia tua: & eloquium tuum decorum*, ſeu gratioſum, quem locum de Beatiſſima Virgine explicat Rupert. Abbas: verba enim Virginis ita ſunt ardentiſſima, ac efficaciſſima erga filium, hoc enim exprimit funiculus coccineus, ut divinam iram videatur quodammodo exprimere, ac conſtringere, ne in noſtram pœnam, ac caſtigationem procedat Richard. ibi: *Sicut vitta*, inquit, *conſtringit crines, ne diſſolutè defluant: ita ſancta anima ligat mala ne in perniciem propriam, vel aliorum defluant, & diſſolvantur.*

QUÆSTIO VII.

Quare pannis, & non pellibus involvatur puer natus?

36. *Bernard.* — *Geneſ. 3.*

HAnc quæſtionem nobis excitavit D. Bern. ſer.3. de nativit. *Primus Adam*, inquit *pelliceis veſtitur tunicis*, Geneſ. 3. num. 21. *Pannis verò ſecundus obvolvitur*, S. Pater obiter proponit quæſtionem, & non ſolvit; videbatur enim Adami veſtitu utendum fuiſſe, cùm Chriſtus in remedium illius peccati adveniret. Primus Adamus pellibus veſtitur, qui tanquam diaboli miniſter tentavit furtim ſibi arripere divinitatem, ut ait D. Bernardus *ſer.1. de Adventu.* Chriſtus verò tanquam Rex, & hæres univerſorum conſtitutus à Deo pannis involvitur. Pelles dantur, præcedente morte, ac jugulatione animalis, dum ipſum à carnifice deglubitur; panni verò ex ovium tonſione, ac velleribus ſumuntur. Qui enim agit, tanquam diaboli miniſter, ac Rempublicam furtis opprimere affectat, hic deglubere, ac exenterare anhelat. Ille autem, qui ut Rex à Deo conſtitutus extitit, levi tonſione contentus eſt. Gedeonem, cùm eſſet agricola, & paſtor, elegit Deus in ducem populi ſui, qui pro electionis ſuæ certitudine ſignum in lanæ vellere petivit: *Ponam hoc vellus lanæ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam quod per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſrael* Judic.6.n.37. Sed quare paſtor petit ſignum in vellere, & non in pellibus? Pellis attrahitur ab animali, ſeu per deglubitionem, lana verò per levem tonſionem: & Dei favores, ac ſigna, non in his, quæ crudeliter, ſed ſuaviter acquiruntur inveniuntur, ac deſignantur in principibus ab ipſo electis.

Bernard. — *Rex non deglubere, ſed tondere debet.* — *Judic. 6.*

Secundò Deus alto conſilio res ita diſponit, ut talis unuſquiſque exteriùs appareat, qualis & interiùs ſubſiſtit. Adamus per peccatum mortuus erat, & in belluinam naturam degeneraverat; ita & in veſte voluit Deus repræſentari. D. Gregor Nyſſen. in vita Moyſis. *Ut foris*, ait, *pelle belluina uterentur, qui intus belluina cupiditate animum deformaverant* Chriſtus Dominus verò induitur pannis, & non quibuſcumque, ſed lineis, ut jam notavi ex revelationibus S. Brigitæ, linum enim puritatem, & candorem mentis ſignificat, *Exod. 28. num. 42. Ezech.9. num. 2. & 10. num. 2. Levit. 6. num. 10.* ut ponderant Iſidorus *ibi*, & D. Gregorius 1. *Reg.* Ut eximia mundities, quæ erat in anima pueri nati, abſque ulla labe etiam in veſte reluceret, & ſic exteriora interioribus convenirent. Tertiò. Pelles conjunctionem habent cum carne & meritò ob carnales affectus eis cingitur Adamus; at meus Jeſus, cùm ab his ſit omnino alienus, talibus non poteſt operimentis involvi, ſed lineis pannis, qui ſunt à carnis commercio omnino ſegregati. Et ita Joannes videt Chriſtum Dominum *veſtitum podere*, Apocal. 1. n. 13. hoc eſt veſte ſacerdotali linea ut explicant Beda; Rupertus, Viegas: nam *Ezechiel.9. n.3.* ubi dicitur, quod Chriſtus apparuit veſtitus lineis, Septuaginta tranſtulerunt, *veſtitum podere*, non veſte pellicea, ſed linea, ad ejus munditiam indicandam, ut expendit Anſbertus *lib.1. in Apocal.* Mandavit Deus Moyſi, ut faceret pontificalia indumenta Aaroni: quibus exornatus ingrederetur, & egrederetur è Sanctuario. Et ait Deus, *Facient*, ſcilicet ſapientes, *tunicam lineam ſtrictam, cidarim, & balteum*, Exod. 28. n. 4. & iterum n.19. *Stringeſque tunicam byſſo, & tiaram byſſinam facies, & balteum opere plumarii.* Et ſimiliter dicitur de filiis Aaronis, n.40. Cur omnia hæc indumenta, & etiam cinctorium, & balteus fiunt ex lino, byſſo, & ſerico intexta, ut *ibid.* notat Beda; cur autem ſaltem balteus non

37. — *Greg. Niſſ.* — *D. Iſidorus. Gregor.* — *Apoc.1. Beda. Rupert. Viegas.* — *Anſbert.* — *Exod.82.* — *Ut ad Deũ accedas, omnis affectus carnalis deponendus.*

non conficitur ex corio, ſcilicet pelle, ut communiter fit? ſed totum ex lino; Pellis affectum ad temporalia adumbrat, linum verò munditiam ac puritatem ſignificat, ut *ibidem* teſtantur D. Cyrillus, Rupertus, & Beda, per hanc denotabat
Beda. Cyrill. Rupert. Deus, quòd Sacerdos Sanctuarium ingrediens omni carnali propenſione eſſet exemptus, & omni juſtitia undique circundatus, ita explicat locum D. Hieronymus *epiſtol.* 128. *ad Fabiolam*, &
D. Hieron. concludit: *Cùm parati ad indumentum Chriſti tunicas pelliceas diſpoſuerimus, tunc induemur veſte linea nihil in ſe mortis habente, ſed tota candida, ut cingamus lumbos in veritate, & tota priſtinorum peccatorum turpitudo celetur.*

Quæstio VIII.

Quare meus Ieſus non ponatur nudus in præſepio?

38. SI puer natus tantùm dilexit paupertatem, quare non extremam amplectitur, ut eſſet vel omnino nudus, vel in ſordidis panniculis involutus? Ad quod reſpondeo primo, cum D. Bernar-
Bernard. *Non ſtatim ad extrema evolandum.* do, qui elegenter dixit. *Paupertatem ſemper dilexi, ſordes numquam.* Secundò Adamus non eſt damnatus ad inopiam tantam, ſed pellibus induitur, & bona terræ ei conceduntur; Chriſtus ergo qui, ut pro eo ſatisfaceret, advenerat, ſtatim in primo ingreſſu graviorem pœnam ſubire noluit; ad crucem enim hos ſibi exceſſus reſervavit, ubi
Alb. Magn. nudus, & ſub aëre in ligno pendens mortuus eſt. Tertiò Albertus Magnus homilia de nativitate. *Fuit hîc habitus*, ait, *humilis, ſed non extremæ utilitatis; mediocriter quidem temperatus, ita ut non fuerit nec ornatus, nec ſordibus abominatus.*
Mediocritas tenenda. Verus Magiſter ſuo nos docuit exemplo extrema fugere, & moderatum tenere modum. Ait Apo-
1. Tim. 2. 9. ſtolus ad Timoth. 1. cap. 2. n. 9. *Similiter mulieres in habitu ornato cum verecundia, & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa.* Sed cur Paulus Evangelicam in eis non requirit paupertatem, omnem
Chryſoſt. ornatum abjiciendo; D. Chryſoſt. hom. 8. *Ornatum*, ait, *non exquiſitum intelligis, ſed moderatum. Hic enim ornatus habitus eſt, ille autem etiam fœdus. Quid dicis? Deum precatura pergis, & ornamenta aurea circunfers, & flavos crines auro compoſitos: An verò ſaltatura ad Eccleſiam per-*
Hieron. *gis?* Mediocritas ſemper in omnibus eſt amplectenda, nam, ut ait D. Hieronymus in c. 10. Eccleſiaſtic. *Virtutes in medio ſunt, & nimietas in vitio eſt.* Vide *lib.* 3. *cap* 4. *quæſt.* 24. *n.* 111.

Quæstio IX.

Quare Chriſtus naſcatur in præſepio?

39. PRæſepium, ſeu ſtabulum locus eſt beſtiarum, in quem Beatiſſima Virgo, & Joſeph, expulſi à diverſorio ſe receperunt. De quo ſupponendum eſt primò, fuiſſe quandam ſpeluncam,
Juſtin. Epiphan. ut eſt communis Patrum ſententia. D. Juſtini *in dialogo cum Tryphone*, D. Epiphanii *hæreſi* 51.
D. Hieronymi *Epiſtol.* 17. 1. 18. & 17. D. Auguſt. Hieron.
ſerm. 2. *de Epiphania*, D. Gregor. Nyſſeni *oratione* Auguſt.
de nativitate, Origenis *contra Celſum*. Secundò. Greg Nyſſ.
Hoc ſtabulum fuiſſe in urbe, ſeu ejus muro; hoc Origenes.
indicat proprietas prophetiæ; quòd in Bethleem *Præſepe e-*
naſceretur. Et erat locus iſte in muro ex parte ex- *rat in mu-*
teriori, quod indicat communis Eccleſiæ traditio, *ro.*
& pictura. Tertiò Locum ſtabuli, in quo Chriſtus reclinatus eſt, Chryſoſtomus *homilia de na-* Chryſoſt.
tivitate, exiſtimat fuiſſe luteum; communis tamen Eccleſiæ Romanæ traditio tenet fuiſſe ligneum, tale enim magna cum reverentia ſervatur Romæ in Eccleſia ſanctæ Mariæ Majori uſque in præſentem diem. Quare ergo Chriſtus Dominus ad ſui nativitatem hunc elegerit locum, in hoc enim Dei magna latent conſilia, ac magnæ divini amoris divitiæ, unde eleganter dixit D. Auguſtinus
ſerm. 3. *Nativitas iſta potentiam divinitatis ho-* D. Auguſt.
noravit. Non enim, ut notat D. Athanaſius *in il-* D. Athanaſ.
lud Matth. 21. Ite in caſtellum, *Joſeph David filius appellatus ad illum locum ſe recepit, eo quod alibi non potuiſſet habere manſionem, ſed ex divina diſpenſatione, quia tunc agebatur.*

Reſpondet primò D. Bernardus ſerm. 3. de nativitate. *Quid ergo ſtabulum elegit? Planè ut re-* 40.
probet gloriam mundi, & damnet ſæculi vanitatem. Bernard.

Secundò Ut naſceretur inter duo animalia, ut prædictum erat à Propheta Habac. 3. quorum unum populum Judaicum jugo legis gravatum figurabat; alterum Gentilium nationem onere errorum detentam exprimebat, ut ab his liberata ambo in unam Eccleſiam, & unum in populum à Chriſto congregarentur. D. Gregorius Nyſſenus oratione de nativitate. *In animalium domicilio Verbum naſcitur, ut bos cognoſceret poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: medius igitur inter bovem, & aſinum in præſepio utriuſque Dominus eſt, ut ſoluto interſtitio ſepis ambos in ſe ſe creet unum novum hominem, & ab hoc grave legis jugum auferat & illum a ſimulacrorum cultu onere levet.* Tertiò. Per Prophetam dicitur: *Omnis caro*
fœnum. Deus factus homo tanquam fœnum po- Nyſſen.
nitur in præſepio, ut infirmitate illa in ſe aſſum- *Chriſtus ſuſcipit noſtras infirmitates, ut nos liberaret.*
pta nos ab illa liberaret. D. Greg. Magn. lib. 7. Moral. c. 4. *Per Prophetam dicitur*, ait, *Omnis caro fœnum, univerſitatis conditor ex noſtra ſubſtantia carnem ſumens, fœnum fieri voluit, ne noſtra in* Greg Mag.
perpetuum caro fœnum remaneret.

Quartò. Ponitur in præſepio verbum, & intel- 41.
lectio, ut ſancta quadam aſtutia nos illuminaret; erant enim homines per peccatum veluti bruta animalia; dum ergo accedunt ad pabulum exiſtimantes ſumere alimenta, inveniunt rationem,
quia ſpiritualiter illuſtrantur. Chryſippus Hiero- Chryſippus.
ſolym. ſermone de S. Maria. *In præſepe animalium* *Deus miræ nos aſtutia ſalvat.*
irrationalium proponebatur Verbum, & ratio, ut pro inſtituto accurrentes homines irrationales, ſenſus rationalis participes efficeret, in menſa beſtiarum proponebatur panis cœleſtis, ut ex hominum genere his, qui beſtiales erant, communicationem eſcæ myſticæ exhiberet. Quintò. Ut denotaretur, quòd ipſe ut verus paſtor, non alio cibo, niſi proprio corpore vellet ſuos ſuſtentare, & alere.
D. Zeno ſerm. 3. de nativitate. *In ſtabuli*, ait, *præſe-* Zeno.
pe deponitur ſcilicet Chriſtus, populorum paſtorem, pabulúmque ſe eſſet conteſtans. Sextò. Ponitur in loco tam humili, & immundo, ut homo ſublevare- *Deus gloriatur quod nos ſuo corpore ſuſtentet.*
tur ac à miſeria peccati eximeretur. D. Zeno citatus, *Totum* ait, *contra conſcientiam ſuam, ut homo infirmus*

infirmus patitur, ut homini mortis lege conſumpto immortalitas tribuatur.

42. Septimò. Ubi primum noſter primogenitus omnis creaturæ communem aërem guſtat, in vili ac humili loco ponitur; cum tamen de hoc mundo diſcedere vult, cœnaculum eleganter ornatum quærit. Sed quare hoc? Prima res erat cum iis, qui ob peccata belluinam induerant naturam & ideo inter fœnum in præſepio ſe manifeſtat: ſecunda res erat cum diſcipulis & amicis, qui ex converſatione Dei jam principes, & amici erant

Peccator bellua, juſtus princeps.

Theodoretus ſer. 10. de providentia. *Cùm homo*, ait, *in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis irrationalibus, & ſimilis factus eis: præſepe divinum illum, & ſpiritualem cibum ſuſcepit; quum verò in ſe ipſam tranſiit natura, & imaginem divinam circumjacere manifeſto cognovit, tunc ſuper rationalem menſam cibus ille tranſivit.*

Geneſ. 18.

Cùm Abraham Angelos hoſpitio reciperet inſtanter petit, *Requieſcite ſub arbore*, Gen. 18. n. 5. & eis ſub arbore parat convivium, *ibid. n.* 8. Arbor autem erat ilex, ſeu quercus, ut tradunt

Auguſt. Abulenſ. Iſidor. Ambroſ.

D. Auguſtin. *ſerm. 70. de tempore.* Abulenſis & alii. Vitulus verò appoſitus in menſa Chriſtum in Euchariſtia præfigurabat; ut tenent D. Iſidorus, S. Ambroſius, & alii apud Lyppoman. Sed quare ſub ilice, cujus fructus in porcorum alimoniam cadere ſolet, Angelis paratur cœleſte convivium;

Athan. Sin.

Ubi homo ad Euchariſtiam accedit, Angelus fit.

Anaſtaſius Sinaita in libro qui dicitur, Viæ dux. *Ut jam*, ait, *ſub quercu non eruta animalia, ſed in cœleſti menſa Angeli ſedeant.* Homines, ut immunda animantia in humo paſcebantur, at ubi ad cœleſtem menſam deventum eſt, ſublimatur, ut jam Angeli inveniantur.

43. Damian.

Chriſtus in præſepio veluti martyr.

Octavò. Petrus Damianus ſerm. 11. *Chriſtus*, ait, *in præſepio reclinatus legem martyrii præfigebat.* Meus Jeſus frigori expoſitus, ſuper dirum lignum accumbens, inter bruta animantia lachrymans, martyrii paſſiones, ac dolores jam ferre incipiebat cum ſua puritate, & innocentia martyrii dolores, ac pœnalitates conjungens.

Apoc. 1. Cantic. 5.

De Chriſto Domino dicitur Apocal. 1. n. 14. *Caput ejus, & capilli erant candidi, tanquam lana alba, & tanquam nix*, Cant. 5. n. 11. *Caput ejus aurum optimum, coma ejus ſicut elatæ palmarum, nigræ, quaſi corvus.* Sed quomodo hæc poſſunt ſtare, cùm nulla ſit major diſtantia, quàm inter albedinem, & nigredinem?

Caſſianus.

Simon Caſſian. lib. 1. c. 3. *Quod cum inter cætera, ait, conveniant, tamen inter albedinem, & nigredinem diſtare videtur, ſed in myſterio congruit eo quod albedo ad munditiam & puritatem, nigredo ad pœnitentiam, & miſeriam noſtri incolatus pertineat.* Quamvis ipſe ob ſuam ſanctitatem ſit ſuper omnem albedinem candidus, tamen ob noſtram miſeriam frigore, ac dolore eſt denigratus.

Cantic. 6. Bernard.

Sæpe Chriſtus Dominus lilio comparatur, *Lilium convallium*, Cantic. 2. n. 1. & 2. & 16. Sed quare? S. Bernardus. Lilium vel eſt candidum, vel violaceum: candidum deſignat puritatem; violaceum pœnitentiam; & in his duobus tota vitæ perfectio concluditur.

Gravis pœna prudenti eſſe cum ignorante.

Vel in eo leges martyrii præfigebat, quod cùm Deus eſſet ſapientiſſimus per eſſentiam, brutis animantibus aſſocietur, & quæ rigidior pœna viro prudenti eſſe poteſt, quàm cum inſipiente conjungi.

44. D. Bonav.

Nonò, in præſepio apparet, quia erat locus manifeſtus, ad quem unuſquiſque poterat declinare; teſte S. Bonaventura, ut facile ipſe Salvator inveniretur; & ideo naſcitur in via, ut viator ad eum poſſit adire. Quod eleganter dixit Theodorus homilia de nativitate tom. 6. Concil. Epheſin. cap. 2. in appendice.

Theodor.

Chriſtus deſiderat ut homines ad eam accedant.

In præſepio ideo poſitus eſt, quia nuntiabat quod etiam irrationabilibus notus fieret; Dei namque Verbum, & filius ad ſemetipſum trhit & divites, & pauperes; eloquentes, & tardiloquos, cum paupertate veniens, & in præſepio jacens. In ea paupertate, & in eo loco ponitur ad quem vile jumentum ſine ullo impedimento accedere poteſt. Quæ ergo eſt difficultas, ut poſſit hominem retardare, ne illam pertingat ſpeluncam? Solum movet obſtacula noſtra voluntas, nam ſi hæc intervenit, ipſe promptiſſimè adeſt; ſaliens in montibus, tranſiliens colles, Cantic. 8. *Vidit*, Joannes, *agnum ſtantem, tanquam occiſum, habentem oculos ſeptem, & cornua ſeptem, & vigintiquatuor ſeniores ceciderunt coram agno habentes ſinguli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum*, Apoc. 5. n. 6. & 8.

Apoc. 5.

Sed cum hîc decantetur gloria Chriſto, ut Leoni, ibid. n. 5. *Vicit leo*; quare hîc apparet potius ut agnus, quàm ut leo? Petitiones & orationes Sanctorum offerendæ, ne ergo aliquis formidaret obſecrans accedere, ſed ut magnam ſpem, ac fiduciam conciperet, ideo ut agnum occiſum ſe præbet, habentem oculos ſeptem, ut petentium neceſſitates videat; & cornua ſeptem, ad omnia iſtius acceſſus impedimenta, & obſtacula removenda, & non tanquam ſedentem, ſed ut ſtantem ſe manifeſtat, quod notavit Anſbertus l. 3. in Apocalypſ.

Ansbert.

Sedere enim regnantis, & judicantis eſt, ſtare autem conſolantis & adjuvantis.

QUÆSTIO X.

Quare infans natus reclinatur in præſepio?

45. Anaſtaſ.

RESpondeo primò cum D. Athanaſio in illud *Matth.* 21. Ite in Caſtellum. *Fortaſſe*, ait, *ob iſtum pullum Jeſus in præſepio reclinatus eſt.* Et

Auguſt.

D. Auguſtino in quodam ſermone de nativitate. *Reclinavit ſe in terra, ut jacentem Adamum erigeret.* Erat homo per peccatum dejectus, ac proſtratus in terra, ut noſter medicus ipſum ſublevaret, voluit ſe uſque ad terram dimittere, ut ſe ad noſtram infirmitatem accommodando, & adaptando, hominem ſanaret. Ut parens Eliſæus filium viduæ è morte revocaret ad vitam. *Incurvavit ſe ſuper eum, & calefacta eſt caro pueri* 4. Reg. 4. n. 34.

4. Reg. 4. Caiet.

Ad quid Propheta ita expanditur ſuper puerum, eique proportionatur: Caietanus. *Hac commenſuratione corporis utitur ad reſuſcitandum puerum, ut inſtrumento ſenſibili divinitus ſibi inſpirato.*

Ut detur ſalus ſuperior accommodetur inferiori.

Nec enim aliter vita, ſalus, ac bonum poteſt communicari, niſi dum ſuperior inferiori, major minori adaptatur. Et ita ait S. Auguſtinus lib. 1. de Symbolo c. 3. *exaltavit ſe homo & cecidit, humiliavit ſe Deus, & erexit.*

46. Chryſoſt.

Chriſti humilitas, maxima pro nobis.

Secundò D. Chryſoſtomus homilia de nativitate. *Propterea in ſtercore, ait, naſcitur, ut eos, qui ſunt de ſtercore, ſublevet. Levans de ſtercore inopem In ſtercore naſcitur, ubi, & Job ſedebat, & poſtea coronatus eſt.* Quando Diabolus omnium malorum in Jobum conglomeravit tempeſtatem, ad hoc deventum eſt, ut ipſe ſederet in ſterquilinio; at meus

meus Jeſus reclinatus : majorem dejectionem, & humilitatem pro nobis ipſe voluit ſuſtinere, quam quilibet alius homo potuit invenire, aut Diabolus machinari. Tertiò. Olim aderat Deus in templo, ac tabernaculo ex pretioſiſſimis lignis, ex puriſſimo auro, ac magno opificio conſtructo, 3. Regum 9. num. 21. *Operuit illud, atque veſtivit auro puriſſimo, nihilque erat in templo, quod auro non veſtiretur.* Et apparebat etiam Deus in ſolio excelſo, & elevato, *Iſai. 6. num.* 1. Nunc verò naſcens in humili ſtabulo reclinatur; nam ita Deus ſibi complacuit, ac æſtimavit habitare in utero virgineo Mariæ, ac in illis ſacratiſſimis viſceribus, ut inde exiens omnia alia creata, magni pretii ligna, aurea ornamenta, ſolium excelſum; ita Deo viluerunt, tanquam vile fœnum, humiles paleæ, ac abjectum ſtabulum, ita ut omnis creata elegantia non plus apud Deum habeat; quam contemptibilis terra, ut ibi ſedeat, & reclinetur. Heſychius homil. 2. de Aſſumpt. *Verùm, quia munda es à concubitu nuptiali, quia templum incorruptum, & tabernaculum ab omni ſorde liberum conſervaſti; & Pater hoſpitatur apud te, & Spiritus ſanctus obumbrat, & aſſumpta carne unigenitus ex te naſcitur, eam ob rem, ne ſis anxia, ſi parias in ſtabulo; ne hæſites, ſi ſedere facias in præſepio eum, qui ſedet in dorſo Cherubim.* Preme illa verba; *eam ob rem, ne ſis anxia ſi parias in ſtabulo.* Nam in Magno pretio ſunt viſcera tua apud Deum, ô Virgo, ut omnia alia creata in humile ſtabulum reputentur.

3. Reg. 9. — *Ita Deus delectatur in utero Virginis, ut illius comparatione omnia alia creata ei vileſcant.* — Heſych.

47. Quartò. S. Leo Papa ſerm. 3. de nativitate, *Exinanitio*, ait, *illa qua ſe inviſibilis viſibilem præbuit, inclinatio fuit miſerationis, non defectio poteſtatis.* Reclinatur Jeſus in præſepio amoris, vi, & efficacia. Ait. D. Auguſtinus: *Amor meus, pondus meum*; adeò excrevit, atque gravavit in puero nato hoc pondus amoris, ut Dominus ille, qui totius mundi machinam ſuſtentat, reclinatus ſit. Dum cœleſtis ille pater deperditum filium excepit, ait S. Lucas 15. num. 20. *Cecidit ſuper collum ejus*; quod eleganter explicat S. Chryſologus ſerm. 3. de prodigo. *Cecidit onere amoris.* Divinus pater intimè diligebat abſentem filium, ut verò ſubito ipſum aſpexit, adeo auctus, ac multiplicatus eſt amor in corde ejus, ut onere amoris ſuper collum filii ciciderit. De ſe ait Joannes Apoſtolus, dum eſſet in Cœna cum Chriſto Domino: *Cùm recubuiſſet ſuper pectus Jeſu*, Joan. 13. num. 25. Syriacus habet: *Cum cecidiſſet.* Sed unde hæc imbecillitas in ſtrenuiſſimo milite, ut ceciderit, qui virili animo ſtetit juxta crucem; Intimo ad Chriſtum Dominum afficiebatur amore, & mutuæ ſeparationis aderat tempus, ideò tunc adeo cumulatus eſt amor, ut ejus pondus ferè non ſuſtinens ceciderit.

Leo. — Auguſt. — Luc. 15. — Chryſol. — Joan. 13. — Syriacus. — *Chriſti amor in præſepio.*

Quæstio XI.

Quare non retineatur inter Virginis brachia, ſed jaceat in præſepio?

48. Graves Doctores exiſtimant id neceſſitate quadam factum eſſe; quia non ſemper poterat brachiis Virginis, aut Joſephi ſuſtineri, neque commodior ibi inveniebatur locus. Sed in primis eximius Virginis amor non poterat fatigari dùm infantem Jeſu ſinu, & brachiis tenebat: nam, ut ſapienter ait S. Auguſt. *Qui amat, non laborat, & ſi laborat, labor ille amatur.* Deinde quamvis illud dici poſſit de toto tempore, quo Beatiſſima Virgo cum filio ſuo ſanctiſſimo commorata eſt in illo loco; non tamen de tempore, quo primùm ipſum peperit: ac de illo, quando paſtores advenerunt ad infantem natum adorandum; & ideo magna hîc latent myſteria, de quibus aliqua dicta ſunt *quæſtione ſuperiori.* Nunc ea mihi prima occurrit ratio. Chriſtus Dominus, quamvis filius naturalis Virginis, ac putativus Joſeph; tamen cùm naſceretur, ut verus Dominus, & Rex, non ſolùm ſuis conſanguineis, ſed omnibus, ideo communi omnium loco exponitur.

Auguſtin. — *Chriſtus naſcitur omnibus.*

Secundò. Puer natus non amplexu tenetur inter brachia Virginis, & Joſeph, ſed reclinatur in præſepio, ſanctitatis mentes ingenium infantis agnoverant, quod in omnium ſalutem naſcebatur, & ideo fugerunt puerum peculiariter inter brachia retinere, valde alienum eſt à ſanctitate communia bona ad ſe, ſuoſque coarctare. Vide *cap. 1. num. 118. & 158. & cap. 5. num. 106.* Tertiò. Antequam Deus noſtram ſibi uniret naturam, maximè abſcondebatur, de eoque dicebatur *Verè tu es Deus abſconditus*, Iſai. 45. nu. 15. Et tunc per umbras, ac figuras loquebatur. At ubi noſtri ſimilis factus eſt, ita gloriatur de noſtra aſſumpta natura, ut maximè affectet apparere, ac ab omnibus intueri, ita ut ne inter ulnas, dulciſſimoſque ſanctiſſimæ matris amplexus ſinat occultari; & ideo in præſepio reclinatur, ut omnium oculis ſit prævius, ac ſine ullo impedimento totus poſſit ab omnibus inſpici, ac conſiderati. Vide hoc *lib. 2. cap. 3. quæſt. 5. in ſine.* 49.

Communia bona non ſunt coarctanda. — Iſai 45. — *Deus ſanctus homo maximè vult videri.*

50. Quartò. Præſepe illud erat luteum, ut tenet S. Chryſoſtomus *homilia de nativitate.* Deus autem ſemper vehementiſſimo tenebatur deſiderio, quod homo factus nobiſcum eſſet in terra, ubi primum natus eſt, reclinavit eum mater in præſepio, intendens potius Dei appetitui, ac inclinationi correſpondere, ac ſatisfacere, quàm amori, maternoque affectui puerum in amplexu teneri: nam tantus erat hic affectus ad noſtram terram ob carnem aſſumendam, ut hac de cauſa eam cœlo prætulerit. In exordio mundi tertia die dixit Deus. *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, lignumque faciens fructum juxta genus ſuum, & protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen juxta genus ſuum, lignumque faciens fructum*, Geneſ. 1. num. 11. & 12. Quarta autem die fecit Deus duo luminaria magna, ac ſtellas in cœlo, *ibid. num.* 15. & 16. Jam inſurgit difficultas, cur Deus priùs aggreditur, ſcilicet tertia die, ut terra floribus depingatur, herbis veſtiatur, ac arboribus ſpecioſior fiat? & poſtea, quarta ſcilicet die, manum admovet, ut cœlum luminaribus ſyderibus ac planetis exornetur; Nonne cœlum multo nobilius terra? Nonne cœlum Dei ſedes, terra autem hominum habitaculum? In cœlo regnabat Deus divinitate ſuæ infinitæ eſſentiæ, in terra noſtra carne indutus videndus erat S. Athanaſius Sinaita lib. 1. in Hexaëmer. *Propterea*, ait, *ante cœlum terra à Deo ornatur: quoniam ante Angelos terra, & terra geniti homines Deum per carnem vidimus: & ante ſuperna, inferna exornans: ea lætificavit, & illuminavit.* Præparabatur terra, ut Deum hominem factum ſuſcipere

Chryſoſt. — *Deus olim maximè deſiderabat Incarnationem.* — Geneſ. 1. — Athan.

ret, ac videret; & ideo prius quam cœlum condecoratur, ac ei anteponitur; maxime enim appendebat Deus majeſtatem, ac gloriam humanæ carnis aſſumendam: loquitur Deus cum Moyſe, &

Exod. 3. Aquila. ait illi, ut dicat filiis Iſraëli *Dominus Deus patrum veſtrorum apparuit mihi, Deus Abraham & Deus Iſaac, & Deus Jacob*, Exod. 3. n. 19. mirabiliter tranſtulit Aquila, *& viſus ſum ab Abraham, & ab Iſaac, & à Jacob in Deo ſatis multo.* Hic modus loquendi innuit, quod Deus apparuerit non ſe ipſo, ſed in alio præexcellenti, & magnifico, & quidnam eſt hoc multum, in quo Deus apparebat? cum comparatione ejus omnia ſint parva, & nihilum; nunquid erat alia divinitas præter ſuam? Hæc eſt impoſſibilis, & eam deteſtatur fides Catholica. Apparebat Deus humana figura circundatus Abrahamo, Iſaac, & Jacob, ut tradit S.

Irenæus. *Deus gloriatur de natura aſſumpta.* Irenæus apud Lyppomanum, *in cap. 28. Geneſ. in princip.* cum aliis, & ita Deus ob ſuam infinitam bonitatem, ac propenſionem in naturam humanam, noſtra forma indutus ſibi glorioſius, ac magnus videbatur, ut non ſolum Deus ut antea voluerit ab hominibus appellari, ſed multus ſatis

Euſebius. Deus decreverit ab hominibus nominari. Euſebius Cæſar. l. 5. *Evang. demonſtrat. c. 13.* ſic inquit *Aquila quidem ſic ait, Et viſus ſum ab Abraham, & Iſaac, & Jacob in Deo ſatis multo quibus vobis planiſſimè indicat, non ipſum illum, qui pater eſt, per ſe ipſum apparuiſſe.* Et poſt pauca ſubdit. *Sed cum hominibus ſalutaris appareret, tunc per filii humanam formam videbatur à Dei amicis atque inter homines futuram ipſius ſalutem, omnibus præſentem, ex illo quaſi arrham, & pignus exhibeat.*

QUÆSTIO XII.

Quare non erat ei locus in diverſorio?

51. PRima, & communis ratio. Non invenerunt locum in hoſpitio, tum ob multitudinem eorum, qui advenerant ad civitatem, tum ob pau-

Bonavent. pertatem Virginis, ac Chriſti humilitatem, quia ita voluit naſci. Ita D. Bonaven. Quod eleganter

Ambroſ. proſequitur D. Ambroſius l. 2. in Luc. hic: *Ille in terris, ut tu ſis in cœlis. Ille locum in diverſorio non habebat, ut tu plures haberes in cœleſtibus manſiones. Qui cùm dives eſſet, propter vos pauper factus eſt, ut illius inopiâ vos ditaremini. Meum ergo*

Chriſtus miſeriam ſibi voluit, nobis ejus. *paupertas illius patrimonium eſt, & infirmitas Domini mea eſt virtus. Maluit ſibi egere, ut omnibus abundaret. Plus igitur, Domine Jeſu, injuriis tuis debeo: quod redemptus ſum, quam operibus, quod creatus ſum, non prodeſſet naſci, niſi redimi profuiſſet.* Expende illud, *maluit ſibi egere, ut omnibus abundaret*; ut verus Dominus, & Rex voluit carere hoſpitio, ac ſibi miſeriam retinere, ut hominibus cœleſtia dona communicaret.

52. Maxim. Secundò D. Maxim. ho. 2. de Nativit. *Nunquid tantæ illius erant anguſtæ manſiones, ut ſub hora parvuli membra non caperet, Sed idcirco my-*

Chriſtus ſolum in fideli requieſcit. *ſtico refertur ſermone non inveniri locum in diverſorio, quia ingreſſus mundum Chriſtus fidem, in qua poſſit requieſcere; non invenit. Ut ipſe ait in Evangelio Filius autem hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet*, Matth. 8. *Unde advertimus, quia veniens Dei filius, non in ſpatioſis domibus, auratis laquearibus, ſed in fide credentium requieſcit.* Diverſorium, id eſt, populus Judaicus, in quo Chriſtus per fidem locum non invenit. Et ideo ait Joan. 1.

Joan. 1. Bonavent. Joan. 1. *Et ſui eum non receperunt.* Tertiò. D. Bonaventura. Non habebant domum, in qua poſſent hoſpitari, ſive quia pauperes erant, ſive quia

Chriſtus requieſcit, in noſtro corde. tardè veniant; & quia arctus erat locus, vel etiam aliis repletus non habebant locum in diverſorio. Quartò. D. Auguſtinus citatus ab ipſomet. D. Bo-

Auguſt. naven. *Non erat illi, inquit, niſi anguſtia in terris, ut tu ei locum cordis tui ſibi proprium dilatares. Filius hominis non habet ubi caput ſuum reclinet, & tu ampla palatia, & ingentes porticus metiris.* Deſcendit ad nos Filius Dei, ut contemneret terrena, & ſolum locum in humano corde perquireret, ideo non eſt ei locus in diverſorio.

53. *Amantis diſſimulationes.* Quintò. Ex aſto Dei conſilio locus ei datus non eſt in hoſpitio; & tamen hoc occaſioni, ac neceſſitati tribuitur, ſunt enim amoris diſſimulationes; & quæ tunc ſæpè ex indulgentia fiunt, tempori, ac aliis cauſis adſcribuntur. Sextò. In hoſpitio lo-

Loca non ſunt pretio comparanda. ca pecunia, ac pretio comparantur, & Chriſtus Dominus totius juſtitiæ, ac æquitatis norma ſemper reprobavit, ac contempſit loca pretio comparata. Septimò. Unumquodque hoſpitium multorum peccatorum plenum erat, & ideo Chriſtus in eo locum non invenit; Deus enim & peccator ſub eodem recto, & in eadem domo ſimul commorari non poſſunt. Vocavit Dominus Petrum, & Andream ambulans juxta mare Galilææ, *Matt. 4. n. 18.* Cùm verò ad Apoſtolatum Mat-

Matth. 6. thæum vellet adducere ait ipſe c. 9. n. 9. *Cum tranſiret inde Jeſus, vidit hominem ſedentem in telonio.* Sed cur illi vocantur deambulando, iſte verò per-

Deus, & peccator ſimul eſſe non poſſunt. Chryſol. tranſeundo? Matthæus peccator; illi duo fratres benemorigerati ac bonæ indolis erant, & idem locus Deum, & probatos valet ſuſtinere; minime vero Deum, & peccatorem. Quod notat S. Chryſologus ſer. 28 *Non dixit, Cum ſtaret ibi tranſivit & pertranſivit inde Jeſus,*

54. Sed quare Beatiſſima Virgo, & Joſeph ad alicujus conſanguinei, aut amici domos non adierunt? Fortaſſe, quia aliis erant occupatæ; aut quia præ modeſtia hoc non intentarunt, alicui eſſe graves, & moleſti noluerunt. Ratio tamen litteralis eſt quia Chriſtus Dominus, ut noviſſimus virorum voluit in tam humili loco naſci, ob rationes ſuperius datas. Eleganter Simon Caſſianus

Caſſian. *Chriſtus voluit prius facere, quam docere.* *l. 1. c. 6.* ita ait, *Cœpit ab ea hora, qua mundo apparere voluit, prius facere, quam docere altiſſimam paupertatem, rerum omnium abdicationem, ut ei non eſſent panni, niſi viles, non ſuæ, ſed alienæ ædes, non amicorum, non conſanguineorum, non conducti ſtabuli determinati hoſpitis, ſed loci vagi atque communis, ut non crederetur natus alicui prius, ſed communis omnibus factus, & totum diceretur eſſe divinum, ubi nihil apparebat humanum.*

Lucæ 2. n. 8. Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.

VERSIONES.

Vatablus. Et paſtores erant in eadem regione excubantes in agro, & agentes cuſtodias nocte,

Euthymius.	Et paſtores erant in illa regione in agro tibia, ſeu fiſtula canentes.
Multi ex Græc.	In agro ſtabulantes, ſeu ruſticantes, ſeu ſub dio pernoctantes.
Syriacus.	Et cuſtodiebant cuſtodias noctis ſuper greges ſuos.
Arias.	In agro agentes, & cuſtodientes cuſtodias noctis.

EXPOSITIO.

56. STATIM ac natus eſt Salvator, Angeli ejus paſtoribus deferunt, ut coſtanti gaudii participes efficiant *Et paſtores erant*, ſcilicet tres paſtores erant ſicut & Magi tres, ut colligitur ex Beda l. de locis ſanctis c. 8. de quibus S. Bernardus *ſer. in vigilia nativitatis*, intelligit Pſ. 79. n. 2. ut explicabo quæſt. 12. *In eadem regione.* Hi paſtores greges ſuos paſcebant in quadam planitie fœcunda, quæ à Bethleem mille paſſus diſtabat & ſita erat juxta turrim gregis, *Geneſ.* 35. *n.* 2. ubi Jacob rediens à Meſopotamia commoratus eſt cum ovibus ſuis, ubi & Rachel mortua, & ſepulta eſt. Ita D. Hieronymus l. de locis Hebraicis, & in Epitaphio Paulæ. De hac turri multi exponunt illud Mich. 4. n. 8. *Turris gregis nebuloſa. Et vigilantes, & cuſtodientes.* Hugo, *Vigilantes ſuper gregem, & cuſtodientes ſe ipſos.* Bonus paſtor prius habet curam de ovibus, & poſtea de ſeipſo. *Vigilias noctis.* S. Bonaventura, *Nocte enim potiſſimè vigilandum eſt propter hoſtilem incurſum repellendum luporum ſcilicet, & latronum.* Quando adeſt occaſio periculi, ibi & major requiritur circunſpectio. Ad Hebræos 13. n. 14. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis; ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri.* Ex majori diligentia Prælati, conſurgit erga eum major reverentia. Vel *Vigilias noctis*, qui teſte S. Bonaventura, tempus eſt ad contemplationem accommodatiſſimum ob magnam rerum quietem. *Et nox illuminatio mea in deliciis meis*, Pſ. 138. n. 11. *Anima mea deſideravit te in nocte*, Iſai. 26. n. 9. Et ideo tale tempus conveniebat Chriſti nativitati. *Super gregem ſuum*, non ſuper gregem alienum. Multi Prælati vigilant in aulis Principum, ſuo ovili neglecto, qui arguuntur Prov. 27. n. 23. *Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſque greges conſidera*, Hieremiæ 13. n. 20. *Ubi eſt grex, qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum.* Paſtores autem iſti Epiſcopos ac Prælatos Eccleſiaſticos adumbrant, qui onus ſuſcipiunt non ut lana ac lacte fruantur; ſed ut gregem cura ac officio paſcant ac ſub protectionis alis colligant ac permanenter foveant. In cujus officii ſignum baculum paſtorale dari Epiſcopis manifeſtum eſt *c. unico in fine de ſacra unctione*; ut ſua communi ac aſſolita eruditione multis elegantiſſime explicat Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus Dominus Rodericus à Cunha 1. *part. comment. decreti diſp.* 83. *c.* 6. *n.* 2.

Beda. Bernard. Hieron. Mich. 4. Hugo. *Bonus paſtor de grege prius quam de ſe tractat.* Hebræ. 13. *Major vigilia quando eſt periculis occaſio.* Bonavent. Pſalm. 138. Iſai. 26. Prov. 27. Hierem. 13

QUÆSTIO XIII.

Quare Chriſti nativitas nuncietur Paſtoribus & non Principibus Iudæorum?

CHriſti nativitas aliquibus fuit manifeſtanda, ut illius eſſent teſtes fideliſſimi, hi ex divina providentia eliguntur paſtores; & ut eſſent probatiſſimi, fuerunt non unus, ſed plures in eadem regione, & vigilantes. Sed quare ad tantum miniſterium, non proceres, vel regio ſanguine nati, ſed viles, & abjecti homines aſſumuntur? Reſp. 1. Quia paſtores ſunt homines ſimplices ſine dolo, quique veritatem fucare non ſolent, & ideo valde apti ad eis fidem dandam, Prov. 3. n. 33. *Abominatio Domini eſt omnis illuſor, & cum ſimplicibus ſermocinatio ejus.* S. Ambroſ. *ſerm.* 13. ita ait, *Non mirandum eſt ſi Chriſti gratiam ante ſcire meruerit innocentia, quam poteſtas, & prius cognoſcere veritatem ſimplex ruſticatio, quam ſuperbia dominatio.* Similiter D. Cyprianus *ſerm. de nativitate*, D. Aug. *ſerm. de Epiphania*, Euthymius, Theophylactus, Bonaventura. Secundò. Quia ut paſtores tenebant illum veterum Patriarcharum vivendi modum qui Deo fuerunt maxime dilecti Titus Boſtrenſis. *Sectabantur enim adhuc veterum conſuetudinem; nam ut Patriarchæ, & ipſe etiam Moyſes paſcendis gregibus quondam intenti erant, ita nunc ipſi quoque.* Et eodem modo Theophylactus, & alii. Et inde iſti paſtores maxime Deo grati, quod communem, & approbatam virtutis viam in amicis Dei, ſequebantur. Deinde Incarnatio primò promiſſa eſt paſtoribus Abraham, Iſaac, & Jacob: ergo primò debuit paſtoribus revelari; ut ille ſtatus eſſet honoratus. Ita D. Cyprianus *oratione de nativitate.* 57.

Prov. 3. Ambroſ. *Simplices apti ad credendum.* Cyprian. Auguſt. Euthym. Bonavent. Theophyl. Boſtrenſis. *Sequi communem virtutis viam.* Cyprian.

Tertiò. Quia Chriſtus pauper voluit ſe pauperibus paſtoribus primò manifeſtari. Et hæc eſt prima ratio S. Bonaventuræ, S. Cypriani oratione de nativitate. *Ut poneretur regula*, ait, *quod non niſi pauperibus Spiritu Chriſti pateret humanitas, nec ſuperbos ad intuitum ſui poſſit admittere veritas.* Quartò, ut divinitas, ac potentia Chriſti eſſet nota, qui per humiles paſtores, ac piſcatores fortia mundi confundebat. D. Cyprian. citata oratione, *Paſtorum*, ait, *innocentia, ac ſimplicitas eligitur, ut iaus Chriſti perficeretur, qui piſcatores, & paſtores ſequentibus ſpiritibus confunderent oratores, & à pauperibus, & humilibus prædicatio paupertatis haberet initium.* Similiter Theophylactus, D. Ambroſ. *ſerm.* 13. Quintò. Ut inde Divinitas Chriſti patefieret dum Angeli, ſpretis magnatibus mundi, ad pauperes ac viles evolabant, D. Hippolytus Martyr, apud Gelaſium Papam, l. adverſus Euthycen. *Divinitatem ejus*, ait, *rurſus videre clarum eſt. Quando laudatur ab Angelo, & hoc à paſtoribus inſpicitur.* Sextò. Ut nobis daretur documentum, quod Dei myſteria primo revelantur Eccleſiæ paſtoribus, ac Prælatis; & deinde derivantur ad alios. D. Leo ſerm. 19. de nativit. *Quod enim*, ait, *paſtoribus pro gregum ſuorum cuſtodia vigilantibus nunciavit Angelis etiam noſtrum implevit auditum & ideo dominicis ovibus præſumus, quia verba divinitus edita, cordis aure ſervamus.* Similiter Origenes *homil.* 12. Arcana 58.

Pauperes eliguntur. Bonavent. Cyprian. Idem. *Deus per vilia confundit fortia.* Theophyl. Ambroſ. *Pauperes eligere divinitatis eſt.* Hippol. D. Leo. Origenes.

enim

enim Dei principibus Eccleſiaſticis ſunt aperienda, & non ſolùm auditu aurium percipienda, ſed etiam corde retinenda. Septimò. D. Bernard. ſerm. 3. de nat. Domini: *Quam multi*, ait, *nobiles ſecundùm carnem, quàm multi potentes, quàm multi ſapientes hujus ſæculi hora illa in ſtratis mollibus quieſcebant, & nemo eorum dignus habitus eſt novam videre lucem, ſcire magnum gaudium Angelorum, Angelos audire cantantes. Gloria in excelſis Deo. Agnoſcant igitur homines, quia qui in labore hominum non ſunt, viſitari ab Angelis non merentur.* Et ſubdit, *Nimirum humanam in eis agnoſcunt ordinationem, quæ conſtituit Deus, ut in ſudore vultus ſui veſcatur Adam pane ſuo.* Non principes, & dynaſtas, ſed paſtores ruſticantes vigilia, frigore, ac labore oppreſſos vocant Angeli ad tam magnum miraculum nunquam in orbe viſum: nam illi omni lautitia in aurei ſtrati byſſo, purpura, ac ſerico deliciabantur. Hi verò indictum ordinem à Deo primo parenti maxime obſervabant. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*, Gen. 3. n. 19. Et nihil magis Deo gratum, quàm unumquemque ordinem ſibi datum cuſtodire, & ab eo non tranſilire, & cùm tales eſſent paſtores, ideo ad eos veniunt Angeli. Expende verba, *In eis agnoſcunt ordinationem, quæ conſtituit Deus.* Octavò. D. Ambroſ. *lib. 2. in Lucam*, ad illa verba: *Venerunt feſtinantes*, ſic ait: *Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, quod vilis ſit perſona paſtorum. Certè quò vilior ad prudentiam, eo pretioſior ad fidem. Non gymnaſia choris referta ſapientum, ſed plebem Dominus ſimplicem requiſivit, quæ phalerare audita, & fucare neſciret.* In his paſtoribus deſignabantur Præſules, & prædicatores Eccleſiæ; ideo homines ſimplices vocantur, quia in eis requirit Dominus ſimplicem, & non fucatam veritatem.

Bernard. — *Placet Deo quomodolibet ordinē ſibi datum cuſtodire.* — Geneſ. 3. — Ambroſ. — *In prædicatore non ſit fucata veritas.*

59. Nonò. Paſtores ſoliti erant divertere ad ſtabulum illud, ac ſpeluncam; ne ergo de more, ac ſine reverentia intrarent, & ad illum accederent locum; ideo eis Chriſti nativitas denuntiatur. Eucher. homil. de nativit. *Ea cauſa eſſe videtur, ut priùs paſtoribus hæc verba Angelus nuntiaret, ne quaſi incauti ſtabulum intrarent, & in præſepe adire tentarent, in quo puer poſitus erat.* Locus, in quo Deus adeſt, ac ejus præſentia honoratus eſt, maxime reverenter attingi debet. Decimò. Author *lib. de mirab. S. Scripturæ*, qui D. Aug. tribuitur *lib. 1. c. 3.* ait, *Chriſtus agnus, & ideo convenienter paſtoribus natus agnus denuntiantur.* Undecimò Chriſtus verus paſtor, Joan. 10. n. 11. & 14. & 1. Petri 2. n. 25. *Et ideo rectè paſtor paſtoribus primo apparet.* Ita Euthymius. Unde Sedulius ita canit: *Tunc priùs ignaris paſtoribus ille creator emicuit, quia paſtor erat.* Duodecimò, qui erant vigilantes D. Chryſoſt. homil. de nativit. *Non inveniunt Chriſtum, niſi vigilantes.* Decimo tertio Paſtores dediti toti, & occupati erant in his, quæ officium ſibi commiſſum expoſtulabat, exquirebat, & ideo tam alta revelatione digni fiunt. Ita fatur. Hildebert. Turon. Epiſt. 37. *Hinc eſt, etiam, quod nato Domino paſtores ſuper gregem vigilantes, Angelos aſpiciunt, quia his, qui pie, ac ſolicitè conſervandis gregibus invigilant, ſublimia, ac divina innoteſcunt.* In nulla alia re homo magis proficit, & augeſcit, quàm dum in proprio munere ſe exercet.

Eucher. — *Locus, in quo Deus adeſt, venerandus.* — D Auguſt. — Joan. 10. 1. Petri. 2. — Euthym. — Sedulius. — Chryſoſt. — Hildebert. — *Qui in ſuo ſe officio exercet, proficit.*

60. Cùm Petrus Apoſtolus ingrederetur templum. *Hominem claudum ab utero matris ſuæ, apprehenſa manu ejus dextera allevavit eum, & protinus conſolidatæ ſunt baſes ejus, & plantæ: & exiliens ſtetit, & ambulabat.* Act. 3. n. 7. Hoc extitit primum miraculum Apoſtoli. Sed cur primum facinus à planta pedis exoritur? Apoſtolus erat fundamentum Eccleſiæ, & ut in mirabile, ac divinum ædificium exurgeret, voluit in hominis fundamento ſe exercere. Id eleganter meditatur D. Ambroſ. ſerm. 69. *Si ergo Petrus*, ait, *petra eſt, ſuper quam ædificatur Eccleſia, rectè prius pedes ſanat, ut ſicut in Eccleſia fidei fundamentum continet, ita in homine membrorum fundamentum confirmet.* Ubi proportionetur opus officio, fundamentum Eccleſiæ ad fundamentum hominis primò fertur, & ita erigitur, ac ſublimatur, ut ſit jam caput totius Eccleſiæ. Ut Deus declararet Moyſi, eum eſſe electum in ducem totius populi, dedit ſignum in *Virga, quam tenebat in manu, quæ verſa eſt in colubrum*, Exod. 4. num. 3. Et ut Deus ſignificaret omni populo, & Aaroni ipſum eſſe cooptatum in ſummum Sacerdotem, ejus virga floruit, *Num. 17. num. 8.* Sed cur eis hæc dantur mirabilia in baculis, & non in cœlo, aëre, terra, & aquis, ſicut Deus edidit tot portenta in Ægypto, ut Pharaoni, & ejus magnatibus intimaret voluntatem ſuam de populo ab eorum ſervitute eximendo, ſed in nullo eorum datur ſignum? Rectè Abulenſis *in c. 4. Exod.* & D. Carthuſianus nobis innuunt rationem. *Hæc enim*, ait Abulenſis, *erat virga paſtoralis, quam tenebat Moyſes ad minandum oves per paſcua.* In inſtrumento paſtoralis vitæ primum tam ſupremæ dignitatis datur indicium, quia ipſi, dum inter proprii officii terminos negotia tractant, & ad peregrina, atque ignota non divertuntur, ad apicem ſupremæ dignitatis vehi promerentur.

Actor. 3. — Ambroſ. — Exod. 4. — Abulenſ. Carthuſ.

Quæstio XIV.

Quare hi paſtores præ omnibus aliis eligantur?

Jam habemus ex ſuperiori quæſtione, quod paſtores ad tantum myſterium venerandum digni fuere. Sed quare potius hi tres paſtores, quàm alii? Reſpondet Titus Boſtrenſis: *Ob id*, ait, *quoque præ cæteris paſtoribus beneficium hoc obtigit his paſtoribus, quia præ cæteris ſimplices doloque exortes erant.* Ob ſimplicitatem electi ſunt, ut ſuperiori quæſtione dixi ex ſanctis Patribus. Cùm ergo eſſent iſti ſimpliciores, digniores fuerunt. Secundò. S. Chryſoſtomus exiſtimat, quod hi paſtores erant orantes, ac obſecrantes Chriſti adventum. Ita ait homil. de nativ. *Multum vigilabant paſtores, quia inſidiæ beſtiarum ſatis imminebant. Vigilabant quaſi ſuper gregem, ſed non poterant conſervare: propterea deprecabantur, ut Dominus veniat, & ſervet gregem.* Cùm humiliter ſuam agnoſcerent imbecillitatem, orationique eſſent inſtantes, merito digni habiti ſunt, qui Dominum Jeſum natum aſpicerent, & viderent. 61.

Boſtrenſis. — *Simplicitas ad beneficia dignior.* — Chryſoſt. — *Oratio meretur magna.*

Tertiò. D. Bernard. *ſerm. in vigil. nativ.* hos tres paſtores, ait vocari propter ſignificationem. De illis intelligit Pſalm. 79. numero 2. *Manifeſtare*, ſeu, ut legit Divus Auguſtinus, Caſſiodorus ex Hebræo, *Splende, fulge coram Ephraim, Benjamin, & Manaſſe.* Significant enim Manaſſe oblivionem rerum temporalium; Benjamin pœnitentiam 62.

Bernard. Pſalm. 79. — *Qui Chriſtum natū vident.*

nitentiam, & dolorem. Ephraim augmentum, & accretionem ſolum enim illi, qui ſæcularium rerum memoriam amittunt, ac de peccatis lachrymantur, & in virtute proficiunt, hi tantum Chriſtum natum valent inſpicere. Quartò. De his paſtoribus dicitur infrà, dum Angelus ei apparuerit. *Timuerunt timore magno.* Viſo Angelo, non

Timore præparatur homo ad omne bonū.

imperterriti ſteterunt ut Agar, *Gen.* 16. *n.* 7. Sed timent, & qui magna cum tremore reſpiciunt, aptiſſimi ſunt ut ad omnem ſublimitatem, ac dignitatem eligantur, timore enim Dei juſti ad magna præparantur. *Orietur vobis timentibus nomen*

Malach. 4. *meum Sol juſtitiæ.* Malach. 4. n. 2. *Initium ſapien-*

Pſalm. 110. *tiæ timor Domini,* Pſ. 110. n. 7. Quintò. Hi præ cæteris vocantur, qui vigilantes erant muneri ſuo inſtantes ut in promptu eſſent parati ad ovibus

Muneri ſuo incumbens nobilitatur

ſubveniendum. Ac proinde deſignabantur ibi Eccleſiaſtici Præſules; & ideò ut implentes munera ſua, digni habiti ſunt, ut ad Chriſti incunabula

Hildebert. convocarentur. Hildebertus Cænomanenſis Epiſt. 37. *Hinc eſt etiam quod nato Domino paſtores ſuper gregem vigilantes Angelos adſpiciunt; quia his qui pie ac ſollicite conſervandis gregibus invigilant ſublimia ac divina innoteſcunt.* Vide c. 2. *n.* 3.

63. Sextò. Vocantur hi paſtores, quia fortaſſe ſolebant frequenter ad illud ſtabulum accedere, de quo ſuperiori quæſtione in octava ratione. Septimò. Iſti ſimplices homines juxta turrim gregis paſcebat oves ſuas, ubi ſepulta eſt Rachel, & Jacob habitavit, ac Deo obtulit holocauſtum, &

Bonum propter Sanctorum reliquias.

valde frequens eſt, quod multa accipiamus bona à loco, in quo Sanctorum reliquiæ jacent, ac Deus ab amicis ſuis eſt obſequiis honoratus. Cùm Jacob in Meſopotamiam pergeret, & ad quendam veniſſet locum requieſcens vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, & Dominum innixum ſcalæ, *Geneſ.* 28. *n.* 13. Sed cur hanc tantorum myſteriorum viſione dignatur potius in hoc loco, quam in quocunque alio, nec enim hoc caret alta Dei diſpoſi-

Lyppoman. tione? Lyppoman. *Ibi,* ait, *ſecundum aliquos primum Abraham ſacrificaverat, & promiſſiones Dei acceperat, & pro filio immolando indicatum eidem fuerat, ubi nunc ſcalam videt Jacob.* in illa Abraham magna Deo præſtitit obſequia, & ideo ejus nepotem magna indulgentia proſequitur Dominus, ac uſque ad ſui viſionem elevat. Ita ferè ſimiliter cum in Dei memoria eſſent ſacrificia, quæ Jacob illo in loco obtulit, inde voluit Dominus ejus ſucceſſores ibi commorantes excitare, ut primo Deum natum viderent, ac tanti gaudii eſſent participes.

64. Duæ quæſtiones hic erant diſputandæ. Prima, Quare Paſtores per Angelum, Magi per ſtellam ducuntur ad præſepium? Secunda. Cur ex Judæis paſtores, ex Gentibus Reges ad Chriſtum veniunt? Sed hæ tractandæ ſunt c. 4.

Lucæ 2. *n.* 9. Et ecce Angelus Domini ſtetit juxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos, & timuerunt timore magno.

VERSIONES.

Syriacus. Et ecce Angelus Domini venit ad eos, gloriaque Domini illuxit eis.

Vatablus. Et ecce Angelus Domini aſtitit illis, & gloria Domini circumfulſit illos, & correpti ſunt timore magno.

D. Ambroſ. hic Angelus Domini ſtetit ante illos.

Janſenius. Angelus ſupereminebat, ſeu ſuperaſtitit illis.

EXPOSITIO.

Ecce, rem ſubitam, & inopinatam demonſtrat. Tertull. *lib. de carne Chriſti,* 65.

ita ratur. *Odit moras, qui Chriſtum de cœlo deferebat.* Textus *Angelus.* Iſte erat Gabriel, qui ante conceptum annuntiationem detulit ad Virginem; poſt conceptionem ad Joſeph; poſt nativitatem ad paſtores. Huic Angelo miniſterii Incarnationis cura commiſſa erat. Quod eſſet Gabriel, opinantur Tertullianus *citatus*, Divus Cyprianus, *oratione de nativitate*, Beda, & alii. Et bene dicitur, *Angelus Domini*; tum ob differentiam nefarii ſpiritus, tum, quia cùm eſſet ſuperior in natura, non reſpuit officium miniſtri, & nuntii erga inferiores paſtores. Et hoc ſolum ex halitu Dei venire poteſt. *Stetit juxta illos.* Aliqui legunt, *ſuperaſtitit* & quamvis nomen Græcum hanc etiam habeat ſignificationem; tamen noſtra lectio eſt accommodatior, tum quia, ut pulchrè ait D. Bonavent. *In hoc, quod juxta ſtetit, oſtendit familiaritatem, & humilitatem, qua Angelus condeſcendit homini, & aſtat illi, ut adjutor.* Et ſolum in novo Teſtamento Angelus prohibet Joannem ne ipſum adoret, *Apocalypſ.* 22. *n.* 9. Tum, quia cum Deus eſſet natus, & reclinatus in terra, maxime gloriabantur Angeli, non in aëre, ſed in terra exiſtere, & ambulare. Pro quo facit Divus Bernardus ſer. 5. de dedicatione Eccleſiæ. *Et claritas Dei;* multi legunt, *& gloria Dei.* Ex verbo Græco utroque modo verti poteſt; ſatis accommodatè ad ſenſum, ac ad manifeſtationem angelicam noſter Interpres poſuit claritatem, ſeu ſplendorem. *Circumfulſit illos.* Fulgor ille angelicus undique circundedit paſtores, tam corpore, quam anima, juxta Cardinalis Hugonis mentem. Nota, quòd Angelus juxta eos ex uno latere adfuit; at Dei claritas ex omni parte illuſtravit, illa præſentia, ut creaturæ, limitata & non poterat ex omni circumferentia ſe communicare; claritas vero, ut Dei, undique abundans, & replens, hoc indicat verbum *circumfulſit.* *Et timuerunt timore magno.* Nova, & inſolita valdè timenda ſunt,

Tertull. Idem. Cyprian. Beda. Bonaven. Bernard. Hugo.

Quod ex creatura limitatum quod ex Deo abundans.

QUÆSTIO XV.

Quare in tanta luce Angeli ſe manifeſtent?

Rectè obſervarunt Beda, & Zacharias Epiſcopus, nunquam in veteri Teſtamento legi Angelos reſplendentes luce apparuiſſe, 66.

Beda. Zachar.

hoc tantùm legi gratiæ reſervandum eſt. Et hìc primum fulgentes lumine videntur, poſteà verò in lumine aſtitit Angelus Petro in habitaculo. *Actor.*12.*n.*7. Sed tantùm hìc in nativitate per excellentiam ob magnitudinem ſplendoris dicitur Claritas Dei, ſeu quia Pater in peculiare gaudium nativitatis voluit, quod illa claritas ſua videretur. Sed quare Angeli in tanta luce? Communis ſolutio. Quia natus erat Chriſtus Dominus verus Sol juſtitiæ, à quo eſt omne lumen per participatio-
Pſalm. 117. nem. Ideò ait David Pſal. 117. *Benedictus, qui venit in nomine Domini, Deus Dominus illuxit nobis.* Immò omnis alia lux comparata cum iſtius Dei ſplendore, nox, & tenebræ ſunt. *Habitantibus in*
Iſai. 9. *regione umbræ mortis lux orta eſt eis:* Iſai. 9. n. 2. quod de Sanctis, ac Patribus in limbo detentis intelligit Lyranus. Sed hi erant in gratia, & amicitia Dei, & nullus eſt major ſplendor, quàm vera juſtitia, & ſanctitas: *Pſal.*4.*n.*7.*&* 35.*n.*10.*&* 98.
D. Auguſt. *n.*16. & latè probat D. Auguſt. *lib.* 13. *Confeſſ. c.*12. Quomodo ergo illi juſti dicuntur habitare in
Hugo. umbra mortis? Hugo. *Lux orta eſt eis, quia patres in limbo à Chriſto illuminati ſunt.* Quamvis ratione gratiæ eſſent in luce, tamen ſi cum ea comparetur, quam à Chriſto acceperunt, illa antiqua eſt quaſi nox, umbraque mortis.

Magna lux in Chriſto.

67. Beda. Secundò. Beda, hoc exiſtimat factum, quia hi paſtores ſignificabant Prælatos vigilantes. *Bene autem,* ait, *vigilantibus paſtoribus Angelus apparet, eoſque Dei claritas circunfulget. Qui illi præ cæteris videre ſublimia merentur, qui fidelibus gregibus praeeſſe ſollicitè ſciunt, dúmque ipſi pie ſuper gregem vigilant, divina ſuper eos gratia coruſcat.* Boni Prælati, qui maximè pro ſuarum ovium commoditate invigilant, magno à Deo exornantur præmio. Apoſtolus ait 2. ad Timor. 5.
1. Tim. 5. n. 17. *Qui bene præſunt Preſbyteri, duplici honore digni habentur.* Quia in his paſtoribus vigilantes Prælati repræſentabantur, ideò præ cæteris hoc beneficio donantur, ut primi omnium fulgentes Angelos videant.

Boni Prælati honorantur a Chriſto.

68. Maldonat. Tertiò. Maldon. *In luce,* ait, *apparent, ut paſtores intelligerent eſſe Angelos lucis, qui à Deo mittebantur, illiſque fidem haberent.* Quartò. Simon
Caſſian. Caſſian. lib. 1. c. 7. *Claritas Angeli,* ait, *perſtrinxit ex omni parte paſtores, in corpore ſimiliter, & in corde irradians, ut non parvi penderent factum, quod tam inſolitum videbatur, nec crederetur fuiſſe otioſum, quod tanto declarabatur lumine claritatis.* In tanta majeſtate gloriæ apparet Angelus, ut paſtores agnoſcerent magnum eſſe id, quod manifeſtabatur, ac maxima reverentia ad ipſum myſterium accederent. Nato Domino, ſtella, quæ ducebat Magos, perveniens ad locum præſepis, *ſtetit ſupra ubi erat puer,* Matth. cap. 2. Stetit ne
Matth. 2. in cœlo è regione pueri? Minimè: ſed ubi aſpexit Dominum, relinquens cœli faſtigium, ac humiliter ipſum quærens deſcendit ad terram.
Theodor. Theod. *homil.* 3. *de Chriſti nativitate*, quæ habetur, *tom.*6. *Concil. Epheſin. in appendice* 5. *cap.* 3. ita ait: *Stetit ſtella ſupra ubi erat puer; ergò relinquens altitudinem ſtellæ, quæ apparebat, humilior facta eſt.* Viſo Domino in humilitate tanta, nullus eſt, qui ſe valeat continere, quin cum omni ſubmiſſione, ac reverentia ad ipſum adorandum accedat.

Nativitas maximè veneranda.

QUÆSTIO XVI.

Quare Angelus appareat in tanta gloria, cùm Chriſtus ſit in tanta humilitate?

Reſpondet primò D. Leo ſer. 5. de Epiphania. *Cùm ortum Domini, Angelo nuntiante, paſtores cœleſtis exercitus ſunt claritate circundati, ut non ambigerent de majeſtate pueri, quem erant in præſepio viſuri, nec putarent, quòd in ſola natura hominis eſſet editus, cui ſupernæ militiæ famularetur occurſus:* & hoc modo ex gloria miniſtri majeſtas pueri latens agnoſcebatur. Secundò, 70. 69. S. Leo.
Angeli (ut moraliter dicamus) ratione beatitudinis ſuæ in luce, ac claritate erant: ergo quamvis eſſent miniſtri Chriſti humiliter jacentis in præſepio, noluit, ut in viſione, atque apparitione aliquid de eorum majeſtate, ac ſplendore minueretur. Vera amicitia non patitur alterum ratione ſui imminui, & obſcurari in aliqua circunſtantia, nec in diſcrimen adduci, ut eleganter docet D. Iſidor. Iſidor.
lib. 5. *de ſummo bono.* Sufficit nunc nobis David ſuo exemplo. Cùm ipſe, & Jonathas amore eſſent maximè conjuncti, atque ob completam Saulis malitiam ad David interficiendum, hic, & Jonathas conſpiraſſent firmato juramento, & promiſſione: *Dominus ſit inter me, & te, & inter ſemen meum, & ſemen tuum uſque in ſempiternum,* 1. 1. Reg. 20.
Reg. 20. n. 43. Sed quare David non poſtulavit à tam fideli amico, ut cùm haberet opportunum tempus, pro ipſo loqueretur ad patrem, ne tam crudeliter, & injuſtè eum perſequeretur? Sed de hoc nec verbum. Meritò ſanè. David optimè noverat, quòd cùm Jonathas ſemel pro ipſo ad patrem verba proferret, ignominioſè ab eo repulſus fuerit, ut patet ex eodem *cap.*29. *n.*30. & notarunt Abulenſis, Caietanus. Rectè ergo David ami- Abulenſ.
citiæ leges obſervans, ſuum noluit dilectum contriſtare, ac in diſcrimen adducere, ut aliquid de bono nomine ac regia authoritate ratione ſui deperderet. Caiet.

Ratione amic non eſt aliquid deperdendum.

Lucæ 2. *n.*10. Et ait illis Angelus: Nolite timere; Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.

VERSIONES.

Syriacus. Ne timeatis, ecce enim annuntio vobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti mundo.

Arias. Dixit Angelus: Ne pavete.

Severian. ſer. de pace, & refertur inter Opera Divi Chryſ. & Arnob. Carnotenſ. Pſ. 131. Ecce annuntiamus vobis.

Vatablus. Gaudium magnũ, quod obtinget univerſo populo.

EXPOSITIO.

71. EXpellit Angelus timorem à paſtoribus; ut quieto animo divina myſteria annuntianda percipiant; nec enim animus perturbatus valet cœleſtia apprehendere. Et ideò ait: *Nolite timere.* Notat D. Bonavent. *Hæc eſt differentia inter bonum, & malum Angelum. Bonus aſſecurat, malus finaliter terret.* Immo advertit Hugo. *Mos eſt mali Angeli territos magis terrere.* Textus *Ecce enim*, ac ſi præſentialiter dicat, *Evangelizo*, Bonus Angelus, ut ait D. Hier. *in Pſal.* 101: ſemper bona, & gaudia profert, alii legunt, *annunciamus*, tanquam ſi hic cœleſtis paranymphus, nomine totius cœleſtis curiæ loquatur, *Vobis*, ſcilicet paſtoribus, ob rationes datas *quæſt.* 11. Origenes *hom.* 12. *in Lucam* per hos vigilantes ſupra gregem, non ſolum intelligit hos homines viles; verum etiam Angelos cuſtodes provinciarum qui ex nativitate Chriſti ingentem perceperunt lætitiam ob magnum incrementum quod in ſuos populos reſultavit, antea enim pauciſſimi erant, qui Deum agnoſcerent; poſt verò Chriſti adventum integra regna, & provinciæ Deum adorant. Ita ait Origenes *Vere gaudium magnum erat his quibus hominum fuerat, & provinciarum cura commiſſa; Chriſtum veniſſe in mundum. Multum utilitatis accepit Angelus, qui diſpenſabat Ægyptias res, poſtquam Dominus deſcendit de cœlo ut Ægyptii Chriſtiani fierent.* Cœleſtes illi ſpiritus noſtro bono maximè lætantur. *Quod erit omni populo.* Ac ſi dicat Angelus, *vobis annuntio*, ſed non erit vobis, ô paſtores proprium; ſed commune omni populo. Per *populum*, Toletus intelligit *populum Judaicum*, qui Chriſtum ſpectabat. Tamen D. Ambroſ. *ſer.* 1. *de nativit.* S. Leo *ſer.* 9. *de nativit.* Theophyl. Beda Hugo, de omni populo credenti hoc explicant, quia audita Chriſti nativitate magno gaudio perfuſus eſt. Et ideo Angelus dixit. *Erit omni populo.* Gaudium autem appellat magnum, id eſt, præbens materiam magni gaudii. Et ita legit Syriac. *toti mundo.*

(Margin: Bonavent. — Hugo. — Hieron. — Origen. — Idem. — Tolet. Ambroſ. Leo Theophyl. Beda. Hugo.)

QUÆSTIO XVII.

Quare hic dicatur, gaudium magnum?

72. REſpondeo primò. Quæ major poteſt eſſe lætitia, quam ubi adeſt natalis Domini? Eleganter ponderat D. Auguſt. *ſerm.* 13. *de tempore*, S. Leo *ſer. de nativit.* D. Amadæus *hom.* 4. *de partu Virgin.* D. Ephrem. *oratione de Abraham*, ad hunc diem refert riſum Saræ, Gen. 18. n. 10. *Non propter Iſaac, ait, riſit Sara, ſed propter natum ex Maria Virgine. Et ſicut Joannes exultavit in utero, ita ſuo riſu Sara gaudium ſignificavit.* In ſignum lætitiæ dominicæ nativitatis Sara ridet, Joannes, & figuram agens totius naturæ ſaltibus exultat. Unde meritò ait D. Chryſoſt. *in oratione pro Philogone*, de hac die. *Feſtum eſt omnium feſtorum maxime venerandum, quod ſi quis appellet omnium feſtorum Metropolim, haudquaquam aberret.* Sophron. 3. n. 17. ait. *Dominus Deus tuus in medio tui fontis gaudebit ſuper te in lætitia, ſilebit in dilectione ſua, exultabit ſuper te in laude.* Septuaginta *Exultabit ſuper te, ut in die ſolemni.* Talis eſt enim dies Natalis Domini, non ſolum hominibus & Angelis feſtivus, ſed etiam ipſi Deo.

(Margin: Auguſt. S. Leo. Amad. Ephræm. Gen. 18. — *Quanta ſit nativitatis feſtivitas.* — Sophron. 3.)

73. Secundò. Ex eo hoc gaudium dicitur magnum quia tanta exultationis materia præſens erat; hoc enim indicat illa particula: *Ecce* & illa magnum gaudium ingerunt, in quibus præſentialiter ipſa bona videntur. Dum Chriſtus Dominus ſuos diſcipulos inſtruit de præmio uniuſcujuſque beatitudinis, dicebat. *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Beati, qui eſuriunt, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi Deum videbunt.* Et tandem concludit. *Beati eſtis, cum maledixerint vobis, gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Matth. c. 5. n. 12. Sed quare in aliis palma, ac corona in futuro apponitur, conſolabuntur, ſaturabuntur, hîc verò de præſenti dicitur. *Merces veſtra copioſa eſt?* Caiet. *In hac ſola beatitudine, ait, appoſitum eſt præceptum gaudendi, nec ſola magnitudo, ſed præſentanea, & exhibenda felicitas eſt ratio ſingularis in hac beatitudine præcepti.* In hac ultima cœleſti excellentia mandatum eſt gaudere, & exultare; hoc autem completum perfectumque eſſe non poteſt ſi in ſpe tantum, & non in executione bonum, ac lætandi cauſa exhibeatur. Tertio. Inde hoc gaudium magnum quia non peculiare, ſed commune erat omni populo de quo infra.

(Margin: *Bonũ præſens maximè delectat.* — Matth. 5. — Caiet.)

74. Quartò, *Gaudium magnum*; qui in æternum, & in perpetuum duraturum erat. Multæ in Scriptura mulieres ſteriles memorantur. Rachel, Anna Samuelis mater, Sara ſed ſola Sara poſt editum partum, ait. *Riſum fecit mihi Deus*, Gen. c. 21. n. 6. Sed cur ex omnibus hæc ſola ridet? Acacius in Catena Græca. *Hujus lætitiæ firmitatem oſtendens; mihi inquit, fecit Deus, quidquid enim eſt à Deo, perpetuum eſt.* Aliæ matronæ filios parturiebant, quorum generationes finiendæ, ac limitandæ. Sara verò in lucem dabat filium, cujus progenies ratione Chriſti naſcituri, in æternum erat habitura firmamentum: merito ergo inter omnes hæc ſola de perpetuitate prolis exultat, & lætatur.

(Margin: Geneſ. 21. Acacius. — *Bonũ perpetuum maxime delectat.*)

75. Quintò. Simon Caſſian. lib. 1. c. 7. *dicitur gaudium magnum, quia illam primam manſionem, omnibus bonis fultam, quam homo tenuit in Eden, & pro voluntaria culpa amiſit, ratione cujus verſum eſt in luctum gaudium ejus nunc in gaudium redit ipſa corrupta, & multata natura in nativitate Salvatoris.* Sed quæro. Quare in illo primo ſtatu feliciſſimo non legitur de communibus parentibus quod lætati eſſent; nec hoc unquam eis eſt mandatum, ſicut in Chriſti nativitate omnibus eſt impoſitum præceptum. *Evangelizo vobis gaudium.* Merito ſanè, tum ob multitudinem gratiarum, quæ ex adventu Chriſti nobis advenere; tum quia primi parentes inexperti malorum, illam bonorum ſuavitatem poſſidebant nunc verò in Chriſti nativitate natura liberatur humana à Diaboli tyrannide, & à peccatorum miſeriis, quibus opprimebatur. Et felicitas poſt perpeſſos labores adveniens multo jucundior, ac gratior. Quærit D. Auguſt. Quare Joſeph tam durè & aſperè tractaverit fratres ſuos antequam eis ſe manifeſtaret ait illis *Exploratores eſtis*, Gen. cap. 42. n. 15. Simeonem ablegavit in carcerem, *n.* 25. Benjamin furto arguit, *Geneſ. c.* 44. *n.* 12. Reſpondet

(Margin: Caſſian. — *Felicitas poſt calamitatem jucundior.* — Geneſ. 42.)

Auguſt. S. Pater in quæſtionibus ſuper Geneſim apud Lypoman. *Non autem negligenter conſiderandum puto tantam miſeriam in hac pertubatione fratrum ſuorum, quos Ioſeph, quamdiu voluit, tenuit, non eos utique faciens calamitoſos, quando tantæ etiam ipſorum futuræ lætitiæ exitum cogitabat, & totum hoc, quod agebat, ut eorum gaudium differretur, ob hoc, quod agebat, ut eadem dilatione cumularetur.* Quæ enim major poterat eſſe lætitia, quàm quod Chriſti nativitate natura humana à tantis calamitatibus liberaretur. Unde ait Simon Caſſianus citatus. *Ecce gaudium dicitur unde cauſetur: quia natus eſt vobis Salvator Nulla gaudii materia potior, quàm de magna periclitatione ſalvatio.* Vide *l.* 1. *c.* 6. *n.* 60. *&* 61. — Caſſian.

Lucæ 2. *n.* 11. Quia natus eſt vobis hodie Salvator qui eſt Chriſtus Dominus in civitate David.

VERSIONES.

Vatablus.	Natus eſt vobis hodie Redemptor.
Syriacus.	Natus eſt vobis hodie Salvator.
D. Anaſtaſ. Sinaita lib. 7 *in Hexaëm & aliqui apud D. Carth.*	Natus eſt vobis hodie Chriſtus.

EXPOSITIO.

76. CAUDII motiva apponit Angelus: *Quia natus eſt Salvator*, ad diſtinctionem, quia qui ab æterno genitus eſt Deus Creator, hodie natus eſt homo Salvator. *Vobis*, id eſt, ut explicat D. Bonaventura, ad utilitatem veſtram; ſeu ut ait Janſenius, vobis hominibus, ſeu naturæ humanæ. Aliqui ita legunt, quòd dixerit Angelus, *Natus eſt nobis*, quod explanans D. Dionyſius Carthuſ. ait, *Fatetur Angelus Chriſtum natum non ſolum ob hominum ſalutem, ſed etiam ob Angelicæ quoque reparationem ruinæ.* Textus. *Hodie*, non ait hac nocte, non pro luctu, & tribulatione accipitur dies pro lætitia, ut advertunt Beda, Aymon. Vel ait, *hodie*, ad majus gaudium, quia bonum, ſeu nativitas nuntiata, non erat antiqua, ſed præſentanea & novitas rei magnam lætitiam parit. *Salvator*, ſeu Redemptor. Quid majus dici potuit ab Angelo, & jucundius audiri ab homine? præcipuè cùm natura humana, tot, tantiſque miſeriis opprimeretur. Et dicitur Salvator abſolutè quia ab omni malo erat liberaturus. Et explicans, quis ſit iſte Salvator, ait, *Qui eſt Chriſtus Dominus.* Chriſtus, id eſt, unctam habens ſuam humanitatem divinitate, & per hoc, quod dicitur unctus, notatur ejus dignitas; quia ſolum Reges, & Sacerdotes ungebantur, ut advertit Hugo. *Dominus*, nomen eſt divinitatem ſignificans *Act.* 10. *n.* 30. *Hierem.* 32. *n.* 2. *Judic.* 6. *n.* 13. *ad Epheſ.* 4. *n.* 5. & advertunt D. A[u]g. *l.* 3. *contra Maximinum*, *c.* 23. *& l.* 2. *de Trinitate*, *c.* 10. D. Ambroſ. *l.* 1. *de fide*, *c.* 1. *& l. de Noe c.* 13. Et nota, quod hic Infans natus prius dicitur Salvator, quod eſt nomen meriti, & officii; poſtea verò Chriſtus Dominus, quod ejus exprimit dignitatem; quia ſemper meritum præcedere debet dignitatem, & quæ ſunt muneris, ante oculos priora eſſe debent omni excellentia. Vide *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 21. *& c.* 6. *n.* 5. *In civitate David.* Facilius erat dicere. In Bethleem, ſed ut probet, verum eſſe Meſſiam ex genere David natum, ideò tali modo civitatem nominavit. Vide *l.* 1. *c.* 2. *num.* 20. *&* 21.

Bonavent. Janſenius. Carthuſ. Beda. Aymon. *Novitas lætitiam parit.* Hugo. Auguſt. Ambroſ. *Meritum ante dignitatem.*

QUÆSTIO XVII.

Quare non dixerit Angelus, natus eſt omni populo?

QUando Angelus gaudium dominicæ nativitatis annuntiavit, dixit: *Quod erit omni populo.* Cur etiam modò non dixit; natus eſt omni populo Salvator, ſed tantùm ait, *natus eſt vobis?* Reſpondeo, quod populus erat ſomno, & deliciis deditus; Paſtores vero vigilantes noctis incommoda ſuſtinent es? Gaudium dominicæ nativitatis commune erit vobis, & omni populo, nempe prædeſtinatis, & reprobis; at verò nativitas iſta, quo ad utilitatem, ut notavi ex D. Bonav. ſecundùm efficaciam erit vobis vigilantibus, ac labori inſtantibus, nec enim aliter percipitur fructus iſtius ſanctiſſimi adventus, Pſal. 16. n. 15. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Aliqui ex Hebræo legunt. *Satiabor, cum evigilaverit ſimilitudo tua.* Ac ſi dicat, dum dormiero, non ſatiabor ex bonis tuis, ſed dum vigilavero. Quod magis explicans Pintus *in c.* 17. *Daniel.* ait, *Satiabor, cum afflictus fuero ad ſimilitudinem tuam.* Et quomodò fieri poteſt, quod Chriſtus Dominus ſit lachrymans in præſepio reclinatus, rigore frigoris tremens & homines delicatiſſimis linteis, ac delitiis indulgentes cum eo habeant hæreditatem? *Pſal.* 5. cujus titulus eſt. *Pro ea, quæ hæreditatem conſequitur*; ſeu ut alii legunt, *Pro hæreditatibus*, *verſ.* 5. inquit Regius Vates, *Mane* ſeu, ut eſt in Hebræo, *diluculo, aſtabo tibi, & videbo.* Nec enim aliter hæreditas filii Dei conſequitur, nec ejus gloria videtur, niſi dum maxime vigilatur, corque à terrenis ſeparatur. D. Aug. ibi, *Adſtabo, quid eſt, niſi non jacebo? Quid eſt autem aliud jacere, niſi in terra quieſcere, quod eſt in terrenis voluptatibus beatitudinem quærere? Aſtabo inquit, & videbo. Non eſt ergo inhærendum terrenis, ſi volumus Deum videre, qui mundo corde conſpicitur.* — 77.

Fructus nativitatis vigilantibus. Pſalm. 16. Pintus. Pſal. 5. Auguſt. *Ut Deo fruaris, à terra ſeparandum.*

QUÆSTIO XIX.

Quare Angelus infantem natum Chriſtum vocet?

MEritò hic Simon Caſſian. hanc quæſtionem movet lib. 1. c. 7. *Ille idem Angelus, ſcilicet Gabriel, ait qui Mariæ dixit, ut vocaret eum Jeſum nunc paſtoribus declarat eum eſſe Chriſtum, ne ipſi, & cæteri alium Meſſiam expectando, fallantur. Jeſus dicitur Hebraicè, Latine Salvator qui pro omnibus natus eſt.* Ubi ſatis doctè duas ponit — 78. Caſſian.

rationes,

rationes. Unam ex ætymologia nominis Hebraici quæ eſt idem ac Salvator; alteram, quod Beatiſſimæ Virgini, quæ hujus ſanctiſſimi Infantis excellentias optimè noverat, vocandum dicit Jeſum; paſtoribus verò loquens, eum appellat Chriſtum, quod apud omnes Meſſiæ commune, & vulgare nomen erat, ut amputaretur anſa, ne hi ruſtici homines aliquam errandi occaſionem haberent ex mutatione nominis. Valdè obſervata apud probatos viros conſuetudo eſt, ſuorum auditorum viribus proportionari, fortioribus majora, debilioribus minora proponendo, *Bibi vinum meum cum lacte meo*, Cant. 5. num. 1. Sed quomodo unà cum vino lac potatum eſt? Conſtat enim experientiâ hæc duo ſimul mixta valde inſipidam efficere potionem, & juxta Medicorum dogma, intra ſtomachum habere repugnantiam, & quod majus eſt, lac potus infantium, vinum virorum, & puerulis valde noxium, ut docet Ariſtoteles *lib. de ſomno, & vigilia*. Quomodo ergo hæc conjunguntur; Caſſiodorus, Beda hìc intelligunt magiſtrum, ac Prædicatorem qui ex Dei illuminatione accipit, quæ ſuis auditoribus eructat, & hoc non eſt idem omnibus, ſed vinum, & lac; adultis in via virtutis, tanquam viris, fortiora, id eſt, vinum? inſipientibus vero, ut pueris, lac. Et ideo ait Caſſiod. *Cùm horum vita diverſis ſtudiis agatur, & horum omnium bona intentione ſponſus paſcitur, & delectatur, & ideo ait: Bibi vinum cum lacte meo.* Nec enim eadem omnibus danda eſt; nam quæ aliquibus ſalutaris, aliis eſt noxia. Ait Regius Vates Pſal. 181. n. 11. *In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Ubi eleganter B. Brunonius Epiſcop. *Nam ſicut decet*, ait, *fidelibus præcepta Dei prædicare: ſic non credentibus oportet abſcondi, ſicut in Evangelio*; Matth. 7. *Ne dederit ſanctum canibus, nec margaritas porcis, eſt enim peccati genus obſtinatis eloquia Domini prædicare.* Magna ſapientia, doctrina ſancta credentibus danda eſt, infidelibus vero occultanda.

Accommodandū uniuſcujuſque viribus. Cantic. 5. Ariſtot. Caſſiodor. Pſalm. 181. Brunonius.

Lucæ 2. n. 12. Et hoc vobis ſignum, invenietis infantem pannis involutum, & poſitum in præſepio.

VERSIONES.

Euthymius. Invenietis infantem faſciis involutum, & poſitum in præſepio.

EXPOSITIO.

79. UT Angelus comprobet vera eſſe, quæ nuntiaverat, in fidei argumentum ſigna profert, ut eſt in Scriptura valde frequens. Ita idem Gabriel Zachariæ, *Luc. 1. numero 20.* & Beatiſſimæ Virgini *numero 36.* Angelus Gedeoni *Judic. 6. numero 36. & 37.* Samuël Sauli *1. Reg. 10. numero 2.* Ex eo, quod pro ſigno dat paſtoribus puerum poſitum in præſepio, colligunt Janſenius, Caietanus, Barradas illud fuiſſe unicum, ac omnibus commune, & valde notum paſtoribus, ac per antonomaſiam præſepe appellatum; aliter ſi illud peculiare eſſet, & multa ibi darentur præſepia, alio ſigno indicari ipſum oportebat. At hæc conjectura multis viris doctis, & mihi non probatur; immo eſt oppoſitum: quia locus, in quo natus eſt Chriſtus Dominus erat valde auguſtus, & in tanta hominum frequentia valde celebre eſſet animalibus multum occupatum, & ibi commode Beatiſſima Virgo eſſe non poterat. Dicendum eſt ergo cum D. Cyprian. *ſer. de Chriſti nativitate*, quod paſtores devenerunt ad illum ſanctiſſimum locum ab Angelo inviſibili lumine edocti. Et nota, quod Angelus paſtoribus ait: *Invenietis.* In domo Dei inveniuntur bona, in ſuorum ſalutem.

Janſen. Caiet. Barrad. Cyprian.

QUÆSTIO XX.

Quare pro ſigno nati Domini detur ejus humilitas?

CUr Angelus pro natalitio ipſius Dei illius demonſtrationem non dederit aliquod magnum prodigium in cœlo, vel in terra; ſicut facta creduntur in manu Moyſi, Aaron, Eliæ, & Eliſæi, ac aliorum Prophetarum; Quare pro ſigno dantur viles panni, reclinatio in ſtabulo, quæ majeſtatem potius occultabant quam manifeſtam oſtendebant; potius contemptum, quàm reverentiam ſuadebant? Pro reſolutione. Nota, duplex eſſe ſignum, unum probationis, alterum cognitionis, & diſtinctionis. Primum fit in probationem alicujus rei, ut Chriſtus Dominus dixit: *Ut autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge*, Matth. 9. nu. 9. Alterum ſignum eſt ad cognoſceudam rem aliquam; eamque ab aliis diſcernendam. Ut Chriſtus Dominus dixit Diſcipulis ſuis, dum de Antichriſto loqueretur: *Cùm videritis hæc omnia, ſcitote, quia propè eſt in januis*, Matt. 24. 33. 80. Matth. 9. Matth. 24.

Primò. Maldonatus exiſtimat, quòd ſignum fuiſſet datum paſtoribus ab Angelo in probationem eorum, quæ dicebat, quod in eo conſiſtit Angelum ſcilicet futura prædicere, ut cùm paſtores venerint ad eum locum, infantem præſepi poſitum inveniant; nam quamvis de præſenti puer eſſet reclinatus in ſtabulo, tamen illud, quod erat futurum, quando paſtores erant venturi, non poterat Angelus divinare, niſi eſſet à Deo miſſus; poterat enim à matre inter ulnas accipi. Ita Maldonatus, & adducit pro ſe Euthymium, & D. Cyprianum. Hæc ſententia eſt probabilis, mihi tamen multum non placet. Primò. Quia Angelus totus erat in eo, ut paſtores Chriſtum agnoſcerent. Quia ad probationem eorum, quæ dicebat ſufficiens erat ipſa Diei claritas, in qua Angelus apparuit, ac militiæ cœleſtis multitudo, quæ cum eo facta eſt. Nec Euthymius favet huic ſententiæ; nam tantùm ait, quod Angelus dixerit. *Hoc vobis ſignum*, in argumentum eorum quæ dicebat, vera eſſe, & illud non explicat. D. Cyprianus nil facit pro hac parte, ejus verba poſtea referam. 81. Maldonat. Idem.

Secunda ſententia eſt, quod hoc ſignum in paupertate, & humilitate datum fuit ad cognoſcendum puerum Jeſum, ut Salvatorem; & verum Deum. Ita Beda, qui ait: *Notandum ſolertius, quod Signum nati Salvatoris datur infans; non Tyrio exceptus* 82. Beda.

exceptus oſtro, ſed pannis ſquallentibus involutus, non in ornatis auro ſtratoriis, ſed in præſepibus inveniendus. Similiter D. Bern. *ſerm. de nativit.* D. Dionyſius, Carthuſ. D. Bonav. Hugo, & alii. Sed hîc adhuc eſt explicandum. Ex quo motivo Deus paupertatem ſibi elegit in ſignum? Reſpondeo primò. Ut denotaretur, quam pretioſa erat illi paupertas. Unuſquiſque aſſumit ſibi pro ſigno illud, quod magis eſt cordi, ac in quo major illius gloria reſplendet. Secundò, Ut veritas correſponderet prophetiæ. *Zachar.* 9. *n.* 9. dictum eſt: *Ecce Rex tuus veniet tibi juſtus & ipſe ſalvator: ipſe pauper.* Tertiò, ut reprobaret falſam Judæorum opinionem, qui venturum in majeſtate, ac regio cultu Meſſiam expectabant. Quartò. D. Bonav. *Paſtores erant pauperes ſimplices, & contemptibiles. Ideò ne timerent accedere, datum eſt eis in Chriſto infante ſignum paupertatis, & humilitatis.* Quintò Caiet. *Verè omnia*, ait, *diſponit ſuaviter divina Sapientia: ruralibus ſiquidem hominibus ſignum dedit ſenſibile, quod in promptu comperirent, quod dicebatur*, veluti volens eorum tenuitati condeſcendere. Sextò Hugo. *Signum Domini humilitas, ſignum diaboli ſuperbia. Levavit ſignum in nationibus procul*, Iſai. 11. n. 15. Septimò. Ad confundendam hominis ſuperbiam. D. Bernard. ſerm. 1. de nativitate. *Quod enim magis indignum*, ait, *quid gravius puniendum, quam, ut videns Deum cœli parvulum factum, ultrà apponat homo magnificare ſe ſuper terram? Intolerabilis impudentia eſt, ut ubi ſe exinanivit majeſtas, vermiculus intumeſcat.*

Bernard. Bonavent. Carthag. Hugo.
Quare paupertas eligitur in adventu Chriſti.
Zachar. 9.
Bonavent.
Caiet.
Hugo.
Iſai 11.
Bernard.

83. Tertiò dico, quod infantis paupertas datur pro ſigno divinitatis, ſed hoc non quibuſcunque, ſed vobis: *Hoc ſignum vobis*, vobis credentibus, & non incredulis. In Chriſti humilitate fideles agnoſcunt ejus divinitatem, & ſuæ ſapientiæ, potentiæ, & amoris infinitum theſaurum; infideles verò, ut cæci, ſcandalum, ut ait Paulus 1. Corinth. 1. *n.* 23. *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, vocavit verò Chriſtum Dei virtutem, & ſapientiam.* Exinanitio Chriſti incredulis videtur ſtultitia, nobis credentibus Dei virtus. Quarto. Paupertas Chriſti datur pro ſigno illius divinitatis ab Angelo, qui in claritate Dei apparebat. Huc ſpectant verba D. Cypriani ſerm. de nativit. *Hunc*, ait, *in cunabulis adoraverunt paſtores, & parvulum confitentes; Deum ſimpliciter argumento, ſi in ſpiritu, & veritate, quem adoraverunt, noverunt, fuerat quidem miraculum, quòd apertis cœlis lux fulgoris inſolita nocte ſuper eos fulſerat, quod auditi Angeli, & conſpecti, quòd ab ipſis fuerant edocti, & inſtructi paſtores.* Optimo ſanè argumento. Ille, cujus miniſtri in claritate Dei apparebant, & ipſe in tanta humilitate oſtendebatur, non homo, ſed Deus erat. Agnovit bonus latro Chriſtum pendentem in Cruce, *Luc.* 23. *n.* 42. Sed unde cognovit? D. Gaudentius *ad Neophytos: Agnovit Crucifixum Deum. Dum Judæi clamantes dicebant: Alios ſalvos fecit, ſe ipſum ſalvum faciat.* Seu, ut legit Theophylactus: *Alios ſervavit ſervet ſeipſum.* Ex improperiis Judæorum introſpexit latro divinitatem in Chriſto latentem. Dicebant Judæi: *Alios ſalvos fecit*, & tamen intuebatur Chriſtum ſeipſum morti tradere. Divinus Philoſophus nova Dei ſapientia inſtructus agnovit myſterium, quod ille, qui ſibi mortem, crucem, ac opprobria amplectebatur, & aliis vitam, ac ſalutem dabat, non homo, ſed Deus erat; hæc eſt ingenita natura Chriſti Salvatoris noſtri in documentum optimi Regis, ut ſe ipſum morti ſubjiciat, ut nobis vitam largiatur. Vidit Joannes Dei filium ſub figura agni, & accepit de dextera Dei Patris librum, hoc eſt, ſacram Scripturam, ſeu regiam poteſtatem, ut aliqui volunt, & ſtatim cantabant ſeniores, & animalia. *Dignus es Domine accipere librum, & aperire ſignacula ejus, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum.* Apoc. 5. n. 9. Et ſub qua forma erat ipſe agnus; *Vide agnum tanquam occiſum*, ibid. n. 6. Sed, ut notant Auguſt. ſeu Tychonius, pro voce *occiſum*, juxta vim nominis Græci haberi *ſignatum*, quaſi quod idem valeret, quod Chriſtus Dominus eſſet à Patre ſignatus in Regem totius univerſi, ac quod eſſet occiſus, ita enim hæ voces inter ſe copulantur, ac ſi eandem ſignificationem obtinerent. Transferamus huc præclara verba Othonis Imperatoris dum pro ſuorum vita propriis manibus mortem ſubiit, ita ait apud Cornel. Tacitum. *Faciam, ut omnes intelligant, quem Imperatorem elegeritis, qui non vos pro ſe, ſed ſe pro vobis dedit.*

1. Cor. 1.
Cyprian.
Dei eſt, aliis vitam dare, ſibi mortem eligere.
Gaudent.
Theophyl.
Bonus Rex ſuam vitam pro ſuis det.
Apoc. 5.
Auguſt.
Tychon.
Cornel.

Quæstio XXI.

Quare pro ſigno Chriſti infantis datur paupertas: advenientis verò in judicio majeſtas?

84. Signum paupertatis Chriſti naſcentis ſatis demonſtrat præſens textus: Thronum, atque apparatum venientis ad judicium, *Matth.* 24. *n.* 30. ex Chriſto Domino dicente: *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & majeſtate.* Hanc quæſtionem nobis excitavit D. Joannes Chryſoſt. *in Pſalm.* 49. ad illa verba: *Deus manifeſtè veniet.* Reſpondeo primò, quod Chriſtus Dominus infans naſcitur in præſepio, ut mundanam contunderet, ac condemnaret ſuperbiam, & vanitatem; ideoque ut pauper, ac contemptibilis apparuit: in extremo autem judicio adveniet ut judex, & hac de cauſa in magna reverentia, ac veneratione vult ab omnibus haberi, talis enim futurus eſt judex erga ſuos; in hujus rei argumentum, multarum erat nationum conſuetudo, magno reſpectu, ac ceremonia alloqui ad judicem, ut teſtantur Philo Hebræus *in legatione ad Caium*, Ariſtoteles, *in OEconomicis*, Plutarchus *de mulierum virtutibus*: Explicat Daniel Nabuchodonoſori ſomnium, in ſublime extollitur, magna veneratione afficitur, *Daniel.* 2. *num.* 48. Mittitur in lacum leonum, ex quo intactus educitur, nullo tamen honore inſignitur, *Daniel.* 6. *num.* 24. Unde hoc; Daniel inter leones erat, veluti calcans mundi, ac Diaboli ſuperbiam, & ideo in lacu inferiori repoſitus fuerat: à Nabuchodonoſore autem tanto apparatu proſequebatur, ut notat Lyranus: *Conſtituebat eum principem ad juſtitiam exercendam.* Et ideo in tanta veneratione erat, hanc enim maxime exquirit rectum judicis munus, ut illius dicta, & imperia exequantur.

Matth. 24.
Chryſoſt.
Judex in magna reverentia, ut timeatur.
Philo Heb.
Ariſtot.
Plutarch.
Lyran.

Secundò. Infans oſtenditur in forma ſervi, quia ad noſtram venerat redimendam ſervitutem, & ut verus Medicus ægroto ſe voluit proportionari, ut jam ſupra dixi; at in fine mundi in majeſtate tanquam ſupremus dominus, ac ut rectus judex independens ab omnibus intuebitur. De primis parentibus dicitur: *Cum audiſſent vocem*
Geneſ. 3. Caiet. *Domini Dei*, Geneſ. 3. num. 8. Caietanus legit: *Audierunt vocem Elohim Jehova.* Cur hîc ponitur duplex Dei nomen, nónne ſufficiebat
Judex ut rectus ſit independens. unum? *Jehova* nomen eſt Dei, & ſignificat ejus eſſe independens; *Elohim*, id eſt, Deus judex; merito ergo hæc conjunguntur, ubi ventum eſt ad judicium, ut inde ejus rectitudo innoteſcat; quæ tunc maximè apparet; quando judex eſt independens.

Quæstio XXII.

Quare tantùm puer poſitus in præſepio dtaur pro ſigno?

86. Ratio difficultatis eſt; quia ubi primum paſtores ad ſtabulum acceſſerunt, plures viderunt. *Et invenerunt Mariam, & Joſeph, & Infantem poſitum in præſepio.* Cur hos omnes non dedit pro ſigno, ſed tantùm de puero mentionem
Bernard. facit? D. Bernardus hanc quæſtionem excitat, & dupliciter ſolvit, *ſerm. 4. de nativit.* Et primò ſic ait: *Quid eſt, quod ſola Angelo commendari videtur humilitas; nec tamen ſola à paſtoribus inveniri? Fortè ſpecialiùs commendat Angelus humilitatem, quia ruentibus cæteris per ſuperbiam ipſe in humilitatem ſtetiſſet.* Mali Angeli per ſuperbiam à ſua ſede, ac felicitate dejecti ſunt, boni verò per humilitatem, qua ſe inferiores Deo agnoſcebant, in ſuo ſtatu perſtiterunt, atque Dei gloria donati ſunt. Inter omnes virtutes, quæ in Chriſti nativitate radiabant, præcipuè Angeli annuntiant humilitatem, atque pro ejus nota, eam ſignant; maximè enim unuſquiſque afficitur ad
Idem. eam virtutem, in qua ipſe reſplenduit, ac ejus ductu ad magna ſublimatus eſt. Secundò. Idem
Chriſtus de humilitate gloriatur. D. Bernardus cit. *Aut propterea certè*, ait, *cœlitus annuntiatur humilitas, quod hæc quaſi propria virtus divinæ exhibenda ſit majeſtati.* Infinita bonitas Chriſti Domini omni virtute, ac dono maximè abundabat tamen ejus humilitatem Angeli prædicant, quia de ea peculiariter gloriatur Chriſtus tanquam propria virtus, quæ exhibenda
D. Athanaſ. ſit divinæ majeſtati. Tertiò. D. Anaſtaſius Sinaita lib. 4. Hexaëmeron: *Quomodo enim*, ait, *non plus*
Varietas attrahit. *placebit humiliata ſublimitas, exinanita immenſitas, & divinitas incarnata? Iſta varietate quid pulchrius?* Quid mirum, quod puer reclinatus in præſepio pannis involutus detur pro ſigno, quando in hoc multa, & alta myſteria mira varietate nitebant? Apparebat divinitas Incarnata, ſublimitas Dei, quæ ambulat ſuper pennas ventorum, & ſedet ſuper Cherubin reclinata, & immenſitas Dei, quæ nullo capitur loco, parvis panniculis faſciata, ac conſtricta.

87. Quartò. Datur Jeſus pro ſigno, ut dum ad
Chriſtus illuminat. ipſum dirigunt mentem, illuminentur, ut eum agnoſcant, ac videant; ipſe enim eſt dux, & lux
Auguſtin. noſtra. Quintò. D. Auguſtinus ſerm. 9. de tempore: *O gratiſſimi, delectabileſque vagitus, per quos ſtridores dentium æternoſque ploratus evaſimus; ô felices panni, quibus peccatorum ſordes exterſimus.* Chriſtus pannis involutus datur pro ſigno, *Beneficentia ſignum Regis Chriſti.*
quia illis divinis pannis mundati, ac purificati ſumus ab omni peccatorum inquinamento, & nulla major Regis demonſtratio, quàm ſaluti, vitæ ac ſuorum commoditati incumbere, ac de ea pertractare. Ut Samuel comprobaret Sauli illum eſſe electum in Regem, dixit ei: *Et hoc tibi ſignum, quia unxit te Deus in Principem. Cùm abjeris hodie à me, invenies duos viros juxta ſepulchrum Rachel in finibus Benjamin, & dicent tibi: Pater tuus ſolicitus eſt pro vobis*, 1. Regum 10. n. 2. 1. Reg. 10.
Sed cur pro Regis ſigno datur ſepulchrum Rachel, & ſolicitudo parentis? Rachel, ut filium pareret, ac ut eum daret in lucem, mortua eſt, *Geneſ 35. num. 17.* Meritò hæc dantur pro regni indicio, quia ibi principatus auſpicatur, ubi eximia beneficentia, ac ſolicitudo erga populum adumbratur. Unde eleganter ait D. Hilbertus Cœnomanenſis Epiſcopus Epiſt. 3. de ſuo Rege: *Novit* Hildeb.
ille regiam manum meliùs donativo ſplendere, quam ſceptro. Nullum majus indicium regiæ majeſtatis, quàm beneficentia.

Lucæ 2. n. 13. Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum & dicentium.

VERSIONES.

Syriacus. Et repentè apparuerunt cũ Angelo multi glorificantes Deum, ac dicentes.

Vatablus. Et ſubito adjunxit ſe Angelo multitudo exercitus cœleſtis.

EXPOSITIO.

Ex improviſo cum Angelo, qui natum Chriſtum annuntiaverat ingens Angelorum multitudo paſtoribus apparuit, & hanc nomine multitudinis, 88.
& exercitus exaggerat Evangeliſta, & clariùs Syriacus; *multi exercitus*, quaſi per varia agmina Angeli in cœlo volabant. S. Leo *ſermon. 9.* S. Leo.
de nativitat. exiſtimat, quod erat innumerabilis multitudo. Salmeron *tom. 3. tractatu 35.* Salmeron.
ſubſcribit illorum ſententiæ, qui aſſerunt, omnes Angelos de cœlo deſcendiſſe, juxta Pſal. 96. Pſalm. 96.
numero 8. *Adorate eum omnes Angeli ejus.* Et ad hoc referunt verba Pauli ad Hebr. 1. numero 6. Hebr. 1.
Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, & adorent eum omnes Angeli ejus. Manifeſtarunt ſe Angeli non ad confirmandum dictum Gabrielis cum paſtoribus loquentis, ut ait D. Bonaventura, & Interlinealis; tum quia D. Bonav.
nato Domino, Angeli in cœlo ſe te non potcrant continere, ſed ſemetipſos convocant, ut ad Interlin.
terram deſcendant. Origenes homil. 1. in Ezech. Origenes.
Obſequuntur, ſaluti noſtræ, ait, Angeli, confeſſi ſunt ad miniſterium filii Dei, & dicunt inter ſe, ſi ille deſcendit, & deſcendit in corpus, ſi mortali indutus eſt carne, quid nos quieſcimus? Quid parcimus nobis? Eho omnes Angeli deſcendamus de cœlo. Ideo & multitudo militiæ cœleſtis erat laudantium

T 4 *Deum;*

Deum, quando Chriſtus natus eſt. De tempore Maldonat. quo hæc multitudo Angelorum de cœlo deſcendit, Maldonatus exiſtimat, ſimul advolaſſe cum Euthym. Beda. Carthuſ. Angelo, qui paſtoribus loquebatur, tamen ab eis non eſt viſa, niſi poſt acceptum nuntium. Euthymius, Beda, Carthuſianus putant, hanc multitudinem adveniſſe immediatè poſt locutionem Angeli, & hoc probabilius, & clarè patet ex lectione Vatabli, *Adjunxit ſe Angelo multitudo.* Et quod hæc multitudo non ſolùm audita fuerit à paſtoribus, ut aliqui dixerunt, ſed etiam ab eis viſa manifeſta nobis explicat Syriacus, *Et repentè apparuerunt exercitus Angelorum.* Et nota, quod antè unus, vel alter mittebatur Angelus, nunc verò exercitus Angelorum.

QUÆSTIO XXIII.

Quare hic deſcribantur Angeli ſub nomine militiæ?

89. AD decantandas Deo Opt. Max. laudes Angeli advolarunt, quibus tunc opportunè nomen *chorus*, valdè conveniebat. Cur, hoc omiſſo, ſub exercitu, & militia explicantur? Reſpondeo primò Ad majeſtatem, & potentiam nati pueri indicandam. Et dicebatur ideo, *Dominus* Iſai. 6. *Deus exercituum*, Iſai. 6. n. 3. In exercitu enim maximè apparet potentia, ordo, & fortitudo, ut Cant. 6. explicatur Cant. 6. num. 3. *Terribilis, ut caſtrorum acies ordinata.* Et quo magis Jeſus ſe humiliavit, eo magis valde ordinata ſe manifeſtavit potentia, ac fortitudo ejus. Secundò. Dominus contra Diabolum ad bellum venerat ingerendum; ut ſub Domino ſuo militent tanquam milites in exercitu Angeli apparenti. Pulchrè D. Ambroſius hic: *Bene Angelorum nominatur exercitus, qui ducem cœleſtis militiæ ſequebantur.* Hinc accom- Bonavent. modat D. Bonavent. illud Apocal. 19. num. 11. Apoc. 19. *Ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur fidelis, & verax.* Et poſtea: *Exercitus, qui* Janſenius. *ſunt in cœlo, ſequebantur eum.* Tertiò. Janſenius, *Bene dicitur*, ait, *Angelo conjuncta eſt multitudo cœleſtis militiæ, nimirum, ut ſignificaretur, natum puerum Dominum illum Sabaoth, vel virtutum fortem in bello, qui adversùs hujus mundi princi-* Caſſianus. *pes pugnare venerat.* Quartò. Caſſian. lib. 1. cap. 8. *Idcirco militia cœleſtis dicitur, quia infatigabiliter pro hominibus terrenis militant, ut poſſint eſſe* *Angeli pro nobis decertant.* *cœleſtes, ſimulque concives.* Deſiderant maximè ſancti Angeli alios in ſua ſimiles habere felicitate, & ideo ut pro noſtra ſalute decertent, ſub forma Beda. militiæ ſe exhibent. Unde ait Beda: *Nam ſicut Imperatores optimi proviſione, cuncta manu militari loca adversùs hoſtium muniunt adventum: ita Deus quoniam immundi ſpiritus ad pacis everſionem ubique verſantur: ad tutelam noſtram conſtituit exercitus Angelorum, quorum præſentia dæmonum confringantur audacia.* Apparent Angeli ſub forma militiæ, quia pro nobis pugnant, & mi- Idem. litant. Quintò. Idem Beda hìc, *Ne parva unius Angeli videretur authoritas, poſtquam unus Sacramentum novæ nativitatis edocuit, ſtatim mul-* *Gravitas teſtimonii à multitudine teſtium.* *titudo cœleſtium agminum affuit. Bene chorus advenientem Angelorum militiæ cœleſtis vocabulum accepit.* Cùm teſtimonium à multitudine teſtium habeat majorem vim: cùm autem unus Angelus teſtificatam faceret Chriſti nativitatem, *Ne parva unius Angeli videretur authoritas*; ideo ad dictum fortiùs corroborandum apparet multitudo cœleſtium Angelorum. Moraliter rem explicemus. Attulit Angelus paſtoribus novam annuntiationem novæ doctrinæ: *Natus eſt vobis Salvator*; declaravit Angelus laudes novi hominis, qui *Contra novam doctrinam, ac novas laudes contrarietates.* apparebat in terris. *Qui eſt Chriſtus Dominus*; cum autem adversùs novam doctrinam, adversùs laudes novi hominis multæ contradictiones eſſent excitandæ, ad quas veluti ſuperandas, ut noſtro dicendi modo loquamur, pluſquam unus Angelus requiri videbatur, ideo cœleſtis multitudo ſub forma militiæ apparet, tanquam ad pugnam ſe præparantis. Aliam hujus quæſtionis rationem vide *lib. 1. cap. 2. quæſt. 15. n. 30.*

Sextò. Quamvis Angeli ad dandam advenirent 90. hominibus pacem, non dicuntur chori, ſed exercitus, & militia. Angelis qui ex antiquo illo bello contra Diabolum, ejuſque miniſtros pro Dei honore ſteterunt, præcipua provenit nobilitas. Ad feſtivum igitur Domini natalitium maximè celebrandum in militari ordine diſponunt, quaſi illud, unde reſultavit meritum, eorum eſſet principale, valdéque pulchrum ſignum, quo in tanta volunt ſolemnitate apparere. Vidit Joannes diem valde feſtivum in cœlo, Apoc. 19. n. 7. *Et au-* Apoc. 19. *divi Angelos dicentes: Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit ſe, & datum eſt illi, ut cooperiat ſe byſſino ſplendenti, & candido.* In die tam ſolemni eximii gaudii, & nuptiarum, quomodo ſponſa, quæ eſt Eccleſia, exiit ornata byſſino candido? Quare non potiùs purpura, auro, & lapidibus pretioſis? *Byſſinum*, ut ibi dicitur n. 8. *Juſtificationes, ſeu merita ſunt Sanctorum.* Meritò ergo in die tam celebri iis induitur ſponſa, tanquam amictu omnium præſtantiſſimo, ut Primaſius. notant Primaſius, Anſbbertus, & alii Commenta- Ansbert. tores, ex quibus accipe Ribeiram, qui ita ait: Ribeira. *Proditura Eccleſia ad viri ſui amplexus ornat ſe, ut ſolent nuptæ, & amictu pulcherrimo ſe ſe operit, hoc eſt, juſtificationibus Sanctorum, bonorum meritis membrorum ſuorum.* Et ſimiliter Chriſtus Dominus in die deſponſationis ſuæ ſanguine aſperſa exivit veſtitus veſte: *ibid. n. 15.* Sanguis ille, ut *ibi* explicat Rupertus, Chriſti eſt pœna- Rupert. litas, & paſſio ex quibus infinita illius merita provenerunt, in tanta ergo celebritate his noſter exornatur Redemptor.

Luc. 2. n. 14. Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

VERSIONES.

Syriacus. Gloria Deo in excelſis, & ſuper terram pax, & voluntas bona hominibus.

Euthymius. Arias. In terra pax, in hominibus beneplacitum.

Marian. ex Syriaco. Et in terra bona ſpes, ſeu bonus nuntius hominibus.

EXPOSI

EXPOSITIO.

91. DUAS, juxta noſtram Vulgatam, hic hymnus Angelicus continet partes; tres verò juxta græcum,ut ſtatim patebit;& eſſe per modum precativum ab Angelis decantatum, tanquam ſi hi optent hæc fieri,exiſtimant Theoph. & Bonaven. Communis ſententia contraria eſt, verba eſſe enuntiantium, & laudantium Deum. Ita expreſſe ait textus ſuperiori verſu,laudantium,& dicentiū: atqui *laudare* non dicit modum optativum,ſed de præſenti,aliquem glorificare,ſeu verbis extollere, ob rem jam factam, vel ob id, quod in eo eſt, Deinde, quia Angeli hic faciunt unam integram orationem: atqui ſequentia verba, *& in terra pax hominibus* non ſunt dicta per modum optativi, ſed & annuntiantis,ergo etiam hæc priora. Et dicunt, *Gloria*; hoc eſt prædicatio, ac continua Deo laudatio tribuatur. *in altiſſimis*, ut habet noſtra Vulgata, vel, *In excelſis*, ut legit Syriacus, & utroque modo graves Patres tenent, idem eſt ſenſus.Per *altiſſimos*, graves Authores, ut Hugo,intelligunt Angelos,ut ſit ſenſus. Gloria eſt Deo in ſuis Angelis; & in terra pax hominibus.Hæc interpretatio non eſt multum germana, nec enim nomine *Altiſſimi* uſitato in Scriptura veniunt Angeli, vera ergo expoſitio eſt,per *altiſſimos*,ſeu *excelſos* accipi cœlos, ita D. Irenæus *lib.3.cap.2.* D. Ambroſius *ſerm.* 13. Auguſtinus *lib.2.de ſerm.Domini in monte*, *cap.*10. D.Gregorius Nazianzenus,D.Carthuſianus, & alii. Et reddit hunc ſenſum præſens oratio. Nato Chriſto in cœlo eſt gloria Deo, ſeu ob tantum Sacramentum Angeli in cœlo glorificant Dei bonitatem,ſapientiam,veritatem, miſericordiam, ac juſtitiam, quæ omnia relucent in hoc opere. Ut accommodata ſit diſtributio, ſicut in ſequenti parte Cantici dictio, *In terra*, eſt primo loco,ita etiam dictio,*In excelſis*, debet eſſe in primo loco in hac; ut notat Auguſtinus citatus, & ita eſt ſenſus,in excelſis gloria Deo, in terra pax hominibus.

Theophyl. Bonavent. Hugo. Irenæus. Ambroſ. Auguſt. Nazianz. Carthuſ. *Per altiſſimos cœli intelliguntur.*

92. *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ita legunt Patres.Origen. *hom.* 13. *in Lucam.* Chryſoſtomus *homil.de nativitate.* D. Cyrillus Hieroſolymitanus *Catech.* 12. D. Gaudentius Brixien. *ſermon.* 29. *de Villico iniquitatis.* S. Leo *ſermone de nativitate.*S.Remigius *in Epiſtol.ad Rom.c.* 5. S.Etherius *l.*1. & ita habet noſtra Vulgata, & ex hoc lectio præferenda; nec enim erat in terra,cui pax dari poſſet, niſi hominibus. Nomine *pacis*.Theophylactus.S.Eligius *homil.* 1. *in Natali Domini*, S. Sophronius *oratione in natali* Chriſtum Dominum intelligunt,juxta illud Pauli ad Epheſ.2.n. 14. *Ipſe eſt pax noſtra*; & idem eſt,ac ſi dicant. In excelſis ſit gloria Deo, & in terra Chriſtus Rex pacis hominibus. Illud vero, *bonæ voluntatis*,ad pacem referunt aliqui;communiter tamen Patres citati,ad homines, ita ut pax non omnibus annuncietur hominibus, ſed illis, qui ſunt rectæ voluntatis.

Origenes. Chryſoſt. Cyr.Hier. Gaudent. D. Leo. Remigius. Etherius. Theophyl. Eligius. Sophron. Epheſ. 2.

93. Syriacus, Arias, & multi Patres. D. Methodius *Sermone de Simone & Anna.* D. Baſilius *homilia de humana Chriſti generatione.* D. Epiphanius *hæreſ.* 30. D. Gregorius Nyſſenus *oratione de Chriſti nativitate.* Theophylactus legunt, *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, & in hominibus bona voluntas.*Et quanquam ſuperior lectio noſtra Vulgata magis ſic approbanda; hæc etiam eſt applicanda.Et tres continet partes,ſub quibus,ait Caietanus,omnes Incarnationis comprehenduntur effectus. Ordinatur enim Incarnatio ad Dei gloriam in ſuperioribus, ſecundò ad pacem, & tranquillitatem in terra, hoc eſt, inferioribus. Tertia ad rectam,ac bonam voluntatem charitate formatam in hominibus. In hac tamen lectione, & explicatione ſemper ingerit difficultatem illud quod pax videtur referri ad aliud quàm ad homines.Sed poteſt reſponderi ex D.Gregorio Nyſſeno,qui ait,*Terra quæ prius erat maledicta,pacem recepit per peccatum terra conſecuta eſt maledictionem,per Incarnationem verò habuit pacem,& benedictionem Benedixiſti Domine terram tuam, & quia ob Adami peccatum prius terra maledicta eſt.* Gen.3. n.17. *Ideo in nativitate, ac reconciliatione prius ipſa reſpicit pacem.* Euthymius,Arias legunt. *Beneplacitum in hominibus*, quod ipſe Euthymius explicans ait,nunc completum eſt, quod olim beneplacuit Patri,ut filius incarnaretur, ac ita ſalvaretur homo deperditus.

Syriacus. Arias. Method. Baſilius. Epiphan. Nyſſen. Theoph. Caiet. Nyſſen. Geneſ. 3. Euſebius. Arias.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Angeli decantent gloriam Deo?

94. UBi primum unus Angelus Dei laudes intonuit,alios etiam ad eas concinendas provocavit. *Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo,* &c. Quod eleganter notat D.Ambroſius ſerm. 7. *In quo facto,* inquit, *moraliter monemur, ut uno fratres legente, vel docente, vel quolibet opus bonum agente, multitudo fidelium in laudem Dei prorumpat,ad imitandum bonum,quod cernit, aſſurgat.* Maxime enim aliorum bonum exemplum movet In Chriſti paſſione abſque ullo mœſtitiæ ſigno ſtabant eleementa admirabunda,ut ſibi ſol obſcuratus eſt,ſtatim terra,lapides, ſaxa commota ſunt. *Matth.c.*27.*n.*45.Quæſtio præſens eſt.Quare Angeli in cœlis, nato Chriſto, cantant gloriam Deo?

Ambroſ. *Aliorum exemplum movet.*

95. Reſpondeo primò, quod cum totus hic hymnus ſit compoſitus in Chriſti laudem, ipſo nato Angeli dant gloriam Deo ne in ejus ortu humilitas paſtoribus occultaret divinitatem, ideo Angeli dicunt gloriam Deo, ut ita innoteſceret, quod ille qui humilis apparebat in terris, verus Deus regnabat in cœlis.D.Maximus homil. 2.de nativitate.*Et quam congrue*, ait, *Evangelicus intonat ſermo, cùm dicitur. Gloria in excelſis Deo, & pax in terra hominibus, quod ipſe idem Dei filius, & apud Angelos glorioſus eſt in excelſis & bonæ voluntatis hominibus pacem præſtat in terris.* Subtiliter Angeli voluerunt hoc cantico diſponere, ac excitare paſtores ad Chriſtum glorificandum ac adorandum;nam ſi Angeli præſtantiſſimi ſpiritus eum verum eſſe Deum recognoſcunt ac ita eum in cœlis laudant quanto magis homines in cujus forma apparet ipſum debent adorare ac venerari.

Publicatur Chriſti divinitas. Maxim.

96. Secundò.D.Sophron de Natali Domini. *Quid illuſtrius*, inquit, *dicere poſſunt qui natum Deum celebrare,laudibuſque evehere cupiunt, quàm dicere gloriam in Altiſſimis Deo, & in terra pacem hominibus*

Sophron.

Chriſtus gloriā patris maximè æſtimabat. minibus. Hoc cantico Angeli Chriſtum natum laudant & celebrant nulla ſpecioſior laus Chriſto Domino, nec ei poteſt eſſe in majori æſtimatione quam ut ex ejus nativitate ac factis tribuatur gloria Deo Patri, non quæro gloriam meam, ſed ejus, qui miſit me Patris, *Joan.8.n.50.* Nec poteſt quid gratius decantari Chriſto, quam ut detur pax hominibus, ipſe enim pax noſtra & princeps pacis. Tertio, D. Methodius *homilia in feſto Purificationis inquit, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bona voluntas: triplicis nimirum cantici varietatem triplicem ſanctitatis rationem indicantes.* Alludit ſanctus Pater ad viſionem, quia Seraphim, ter ſanctus, clamabant. Ter Sanctus intonant, ut explicat D. Thomas. Primò celſitudinem divinæ naturæ in tribus perſonis, ſecundò ob earum unitatem, tertiò ob diffuſionem ſuæ bonitatis, & ideo dicunt, *Plena eſt omnis terra.* Antiquum Seraphinorum canticum hodie ſancti Angeli etiam imitantur, & tria dicunt. Gloriam Deo ob eminentiam illius naturæ; pacem hominibus ob reconciliationem, ac concordiam, quam cum eis fecit: bonam voluntatem, ob gratiam & ſanctitatem, quam nobis dedit.

Method.

D. Thom.

97. Irenæus. Quartò. D. Irenæus lib. 3. cap. 2. *Glorificaverunt*, ait; ſcilicet ſancti Angeli, de eis loquitur, *Deum, qui eſt factor ſupercœleſtium, & eorum, quæ ſupra terram ſunt, & qui ſuo plaſmati, id eſt, hominibus ſalutem de cœlis miſit.* Ob opus redemptionis factum Angeli laudant Deum, quod eleganter explicat D. Bonavent. Quia in hoc opere demonſtratur ſublimis bonitas, ſapientia, potentia, & juſtitia Dei. Gloria in excelſis pro bonitate, quia non deſpexit humani generis infirmitatem. *Dedit ſemetipſum pro noſtris peccatis, ut eriperet nos de præſenti ſæculo nequam, cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum*, ad Galat.1.num.4. Pro ſapientia, quia invenit difficillimæ rei ſolutionem decentiſſimam; & de illa à Pharaone laudatur Joſaph *Geneſ.* 41. num. 38. Pro potentia, quid potentius, quàm Deum fieri hominem. *Ei autem, qui potens eſt, omnia facere ſuperabundantes, quam petimus aut intelligimus, ipſi gloria in Eccleſia, & in Chriſto Ieſu*, ad Epheſ.3. n. 20. Pro juſtitia verò, quia ſimile ſimili ſalvavit, de Chriſto ait Apoſtolus. *Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & juſtitia, & ſantificatio, & redempiio*, 1. Corinth. 1. n. 30.

Bonavent.

Laudant Angeli Dei attributa.

Epheſ. 3.

1. Cor. 1.

97. Ambroſ. Quintò. D. Ambroſius ſerm. 9. *Digna planè, inquit; & juſta ſententia, quæ in nativitate Chriſti, & Deo honorem repræſentat, in cœlis, & hominibus pacem præſentat in terris. Ante Salvatoris enim ortum nec cæleſtia reverentiam deferebant, nec terrena requiem poſſidebant.* In hoc cantico Gloria in excelſis Deo, datur laus Deo in cœlo, & denuntiatur pax hominibus in terra. Illa tamen verba ſancti Patris ſunt expendenda. *Ante Salvatoris ortum nec cœleſtia reverentiam deferebant.* Nonne ab initio omnes Spiritus Angelici laudem Dei reſonant? *Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina & jubilarent omnes filii Dei.* Job c.38.n.7. Tamen tam miris, & ſuperexcellentibus canticis illi divini Spiritus ob Chriſti nativitatem laudant Deum Patrem, ut comparatione hujus laudis, quodammodo videatur, quod antea cœleſtia reverentiam non deferebant, cùm ab exordio nunquam habuerint requiem in ejus operibus decantandis.

Job. 38.

Maximè laudabatur Dei bonitas in Chriſti nativitate.

98. Hieron. Sextò. D. Hieronymus in cap. 57. Iſaiæ. *Deus humilibus*, inquit, *dat gratiam, ut eos elevet, & habitat in excelſis, excelſus enim Dominus, & humilia proſpicit. Et in Evangelio Angeli clamitant, Gloria in excelſis Deo, & ſuper terram pax.* Ac ſi dicat datur gloria Deo in excelſis, quia cum in cœlis habitet non deſpexit, ſed reſpexit humiles ut eis vitam ac ſalutem daret; nulla enim major celſitudo, ac eminentia, quàm quod in gloria de humilium ac miſerabilium remedio peragatur. Ait Iſaias citato cap.57.num.15. *Hæc dicit excelſus, & ſublimis habitator æternitatis, & ſanctum nomen ejus; in excelſo, & in ſancto habitans cum contrario & humili ſpiritu, ut vivificet ſpiritum humilium & vivificet cor contritorum.* Valde mirum eſt, quod tam multipliciter appellet Propheta Deum hîc ſublimem & excelſum, eum non vocat inviſibilem, immortalem, incomprehenſibilem, Omnipotentem? Sed in eo totus eſt ut eum dicat ſublimem & excelſum, & hoc non ſemel & iterum, ſed tripliciter. Sermo erat Prophetæ de Deo prout in gloria ſua intentus eſt ut humilium ac contritorum ſpiritum ſublevet, & dum hujuſmodi cogitatio in excellentia majeſtatis apparet, nil magis ei convenit, quàm celſitudo, & ſublimitas. Cardinalis Hugo. *Dominus habitat in excelſis, vivificat ſpiritum humilium conſolando in ſpe de indulgentia peccatorum, de reſtauratione perditorum, de recuperatione fidelium.* Talis enim cura, & cogitatio non poteſt eſſe niſi in excelſis.

Maximè reſplendet quod à gloria de humilibus agatur.

Iſai. 57.

Hugo.

Quæstio XXV.

Quare cum Angeli appareant in terra, dicant, gloria in excelſis?

Antequam ad quæſtionem deveniamus, obiter notandum, quod cùm hæc gloria decantaretur Deo in excelſis à ſanctis Angelis, ut cum communi ſententia dixi in expoſitione; tamen hîc militia cœleſtis ait *Gloria in excelſis Deo*, & non intonat, Gloria in excelſis ab Angelis ſeu Angeli in cœlo dant gloriam Deo, ſed prætermiſſo Angelorum nomine, gloriam dicunt Deo tantum. Magnum documentum nobis præbet hæc ſacra militia. Dum enim ait, *Gloria in excelſis Deo*, obligationem, quæ ſanctis Angelis incumbebat ob præclarum nativitatis beneficium, declarat ut Deum ſemper laudarent, & glorificarent; at cum de Angelis ſui conſortibus nil commemorat, eorum obſequium tacet & ſupprimit; *animus enim gratus*, ut dicit Tullius de beneficiis *agnoſcit beneficium, ignorat obſequium.* Vide l.1.c.5. n.169. 99.

Animus gratus agnoſcit beneficium, ignorat obſequium.

Quæſtio præſens eſt. Quare hæc multitudo cœleſtis militiæ dicit, *Gloria in Altiſſimis Deo*, hoc eſt, Angeli in cœlo dant gloriā Deo; nam Angeli laudabant Deum in cœlis laudabant etiam in terra, cum hæc multitudo cœleſtis militiæ in terris apparuerit? Reſpondeo primò quod militia cœleſtis dicit gloriam quæ dabatur Deo in Altiſſimis; ut ita magis paſtores provocarentur ac excitarentur ad Chriſtum laudandum cùm agnoſcerent, quod ſupercœleſtia ipſum laudabant. Secundò. Paſtores optimè videbant, & audiebant gloriam quæ ab Angelis dabatur ſuper terram; quæ verò decantabantur in cœlis, ignorabant; ideo hanc 100.

De eo quod videtur tacendum.

hanc explicant Angeli. Tertiò. Angeli apparentes ſuper terram, ſolùm faciunt mentionem de illa gloria, quæ à ſuis conſortibus deferebatur Deo in cœlo, qui ipſi hîc apparentes ſe reputabant indignos ad tantum myſterium celebrandum. In tanta ſolemnitate nullus ſermo invenitur idoneus, ut proſequuntur D. Zeno *ſerm.2.* de hac feſtivitate, S. Maximus homilia 1. *Si enim,* inquit, *Deus eſt mirabilis in Sanctis ſuis, quanto magis mirabilis in ſe ipſo; ait ſanctus Abacuc Propheta: Domine audivi auditionem tuam, & timui, conſideravi opera tua, & expavi. Quis non & paveſcat, & metuat tanti profunditatem myſterii, quandoquidem unus idem qui ſine conceptione natus eſt Deus, & ſine creante factus eſt homo.*

Zeno. Maxim.

101. *Sublime ingenium nō in ſe, ſed in aliis videt merita.*

Quartò: Angeli laudabant Deum in altiſſimis, cœleſtis verò multitudo laudabat in terris, & tamen hæc tantùm commemorat gloriam, & laudem, quam Angeli deferebant in cœlo, non verò quæ ab illa decantabatur ſuper terram, ſublime & excelſum ingenium, ut in aliis; & non in ſe videat merita, & obſequia ut ea publicet, & manifeſtet. Cùm devaſtatis Madianitis Gedeon triumphator veniret, occurrunt ei filii Ephraïm, conquerentes eo quod non fuerint vocati ab eo ad prælium: Quibus ipſe dixit: *Quid enim tale facere potui, quale vos feciſtis? Nonne melior eſt racemus Ephraim vindemiis?* Judic.8. n.2. In quibus verbis maxime ponderandum, quod facta Ephraim vocat racemum, ſuam verò victoriam vindemiam, quæ cum illo racemo nullam habet comparationem; & dixit vindemiam *Eliezer*, ex hac enim familia erant milites, qui cum eo perrexerunt ad bellum, quæ etiam familia dicebatur domus *Abjezer, Judic.6. n.34.* Sed quomodo tantus dux victoriam à ſe partam tribuit ſuis militibus, ſeu domui Eliezer? Nonne ei dictum eſt à Domino, *In fortitudine tua liberabit Iſraël de manu Madian?* Judic.6. n.14. Nonne Gedeon dixit ſuis militibus, *Quod me facere videritis, hoc facite,* Judic. 7. n. 18. ad ejus enim exemplum milites proceſſerunt in bellum, imò adverſarii cùm ſe devaſtatos viderent, dixerunt, *Gladius Domini, & Gedeonis eſt,* ibid.n.21 Quomodo ergo victoriam à ſe partam non ſibi, ſed ſuis militibus tribuit? Bonus dux, non videbat in ſe, ſed in aliis ſua facinora, ut ea decantaret, ac publicaret. Lyranus. *Madianitarum multitudo occiſa eſt ab exercitu, qui erat cum Gedeone, quem vocat Eliezer, cujus domum vocaverant ad prælium: ut ſic ex humilitate etiam non adſcribat ſibi victoriam tantæ multitudinis, ſed alteri.* Cùm mei parentes Elias, & Eliſæus pergerent juxta ripam Jordanis, Elias per turbinem aſcendit in cœlum, quod videns Eliſæus tulit pallium Eliæ, & percuſſit aquas, quæ non ſunt diviſæ, & ait, *Ubi eſt Deus Eliæ?* 4. Reg.2.n. 14. Eliſæus jam ditatus erat duplici Eliæ ſpiritu, ſiquidem vidit eum cum ſublatus eſſet in cœlum, ipſe patrem, & omnia reliquit, & ſecutus eſt Eliam; cur ergo non dicit, Ubi eſt Deus meus? ſed tantùm Deum Eliæ vocat. Sanctus Propheta non in ſe, ſed in Elia conſiderabat merita, & ideo dicebat Deum Eliæ, ut ob ipſius meritum eo fieret propitius. Carthuſianus. *Quaſi dicat, non meis meritis, ſed pietate, & gratia Dei, meritiſque Eliæ precor hanc Jordanis impetrare diviſionem.*

Judic.8. Judic.6. Judic.7. Lyranus. 2.Reg.2. Carthuſ.

QUÆSTIO XXVI.

Quare in Chriſti nativitate decantetur pax, & non juſtitia, vel miſericordia, ſeu redemptio generis humani?

102. SEcunda pars Cantici ita habet, *Et in terra pax hominibus*; valde mirum cùm in Chriſti nativitate tam magnifica dona communicarentur naturæ humanæ, ut miſericordia Dei, reconciliatio generis humani, gratia & ſanctitas; tamen Angeli ſolum pacem divulgant, & decantant. Reſpondent primò Sancti Patres citati in expoſitione quod nomine *Pacis*, intelligitur Chriſtus Dominus. Ad Epheſios 2. num. 14. *Ipſe enim eſt pax noſtra* Mich. 5. n. 5. *Et erit iſte pax.* Pſalm. 147. n. 14. *Poſuit fines tuos pacem.* Et tunc eſt ſenſus. *Et in terra pax hominibus*, hoc eſt jam Chriſtus natus eſt hominibus, nil felicius, nil auguſtius dici potuit.

Chriſtus dicitur pax. Epheſ.2. Mich.5. Pſalm.147.

103. Secundò. D. Gregorius Nazianzenus Apologia 1. ante medium, *Angelis,* inquit, *primum cœleſtem, deinde terrenam laudibus celebrarunt.* Dum dicunt Angeli, *Gloria in excelſis Deo*, Deum glorificant, dum verò intonant, *Et in terra*, Chriſtum magnificant, tum quia ipſe eſt pax noſtra, tum quia ipſe aſportabat pacem, & nulla major laus de principe, ac Rege, quàm quod ſuis det pacem, & eos in pace gubernet. 1. Reg.11. num.7. *Quæſivit David quàm rectè ageret Joab, & populus, & quomodo adminiſtraretur bellum.* Hebraice, *Rogavit de pace Joab, & de pace populi, & de pace belli.* Cognita pace populi, explorata erat recta adminiſtratio Vel ex eo maxime Angeli celebrant pacem in adventu Chriſti Domini, qui cùm adveniret in magna poteſtate, *Omnia dedit ei Pater in manus*, non bellum, ſed pacem ferebat, *Qui deſcendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. Ipſi viderunt opera Dei, & mirabilia ejus in profundo,* Pſalm.106. num.23. Quem locum de Patribus congregatis in capitulo explicat D. Bernardus *ſerm. de tribus ordinibus Eccleſiæ*, & refert Lorinus *hîc.* Patres qui tenentes Religionis gubernacula, veniunt in multis contractionibus, & faciunt operationem Dei, nempe pacem, ipſi aſſequuntur, & intelligunt mirabilia Dei. Huc tendit D. Iſidorus Peluſiota lib.1. Epiſtol.183. *Qui hoc,* inquit, *mundi mare tranquillum reddiderunt, in aquis multis operationem feciſſe dicti ſunt.*

Gregor. 1.Reg.11. *Gubernatio in pace laus Regis.* *Si poteſtatem habes & das pacem, magna laus.* Pſalm. 106. Bernard. Lorinus. D. Iſidorus.

104. Tertiò. In Chriſti ortu, non ab Angelis juſtitia, vel miſericordia, ſed tantùm pax decantatur. D. Bernard. ſerm.1. de Annuntiatione. *Venturum Regem,* inquit, *miſericordia, & veritas prævenerunt ſicut ſcriptum eſt: Miſericordia, & veritas præcedent faciem tuam, juſtitia thronum præparat, ſecundum illud. Juſtitia, & judicium præparatio ſedis tuæ. Pax cum Rege venit, ut Propheta fidelis inveniatur qui dixerat: Pax erit in terra veſtra cùm venerit.* Pax laudibus extollitur, tum propter veritatem Prophetæ: tum quia licet aliæ virtutes, ut miſericordia, juſtitia, & veritas in terra tanquam à Deo miſſæ dari poſſint; pax tamen ab eo ſeparari non potuit, ſed cum eo conjuncta venit. *Pax multa diligentibus legem tuã, & non eſt illis ſcandalum,*

Bernard. *Pax juncta cum Deo.* Pſalm. 118.

lum. Expectabam ſalutare tuum Domine. Pſ. 118. num. 165. Cùm adventum pacis celebret, ſtatim mente, ác deſiderio fertur in ſalutare Dei, hoc eſt, Hilar. in Chriſtum Jeſum, abſque enim ejus halitu nec pax eſſe, nec conſervari poteſt. D. Hilarius ibi. *Salutaris Jeſus eſt. Hæc enuntiatio ex Hebræo nomine. Hoc ad Joſeph Angelus eſt locutus, hoc Simeon exinde in pace remittendus agnovit, hoc reddita nobis per eum ſalus edocet.*

105. Quartò. Nato Chriſto in hac cantilena non redemptio, ſeu ſalutatio generis humani publicatur, ſed tantùm pax. D. Bernardus ſerm. de S. Benedicto. *Filius*, ait, *à Patre proceſſit, & venit in mundum, & qui prius erat cogitatio pacis in corde Patris, fieret & ipſe pax noſtra in utero matris.* Tota divini parentis interna cogitatio in hoc erat defixa, ut mundum pacificaret. Chriſtus Dominus ut ab eo procedens, ác ut ejus naturalis filius pacem oſtentavit, ut ex opere externo menti æterni parentis correſpondente, filius naturalis probaretur. Vide *lib. 1. c. 4. n. 7.* Quintò. Nomine *pacis* intelligitur reconciliatio inter Deum, & genus humanum. D. Cyrill. in Catena. *Hæc autem pax*, inquit, *per Chriſtum facta eſt. Reconciliavit enim nos Deo, & Patri culpam hoſtilem de medio auferens, & duos populos in unum hominem pacificavit.*

Bernard. Filius correſpondet patri. — Cyrill.

106. Sextò, & mihi probabilius, nomine *pacis* intelligitur omne bonum, ac proinde *pax hominibus*, hoc eſt omnis felicitas, omne bonum hominibus; frequenter hæc omnia nomine *pacis* in Scriptura intelliguntur. Pſalm. 124. n. 5. *Pax ſuper Iſraël.* Gloſſa. *Omnia bona ſuper Iſraël.* Gen. 38. n. 14. *Vade, & viſita, ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos.* Hebraica, & Chaldaica lectio. *Vide pacem fratrum tuorum.* Geneſ. 41. n. 16. *Abſque me Deus proſpera reſpondebit Pharaoni.* Hebraici. *Reſpondebit pacem.* 1. Reg. c. 25. n. 6. *Sic fratribus meis, & tibi pax.* Septuag. *Tu ſalvus, & domus tua ſalva, & omnia tua ſalva.* Unde advertit Tertull. *lib. 5. contra Marcion. c. 5.* quòd ſalutatio apud Judæos erat *Scalon Lachem*, id eſt, pax vobis; juxta tamen radicem Hebraicam, omnia proſpera, & ſancta ſint vobis, pax enim ſeminarium omnium bonorum eſt. *Fructus juſtitiæ in pace ſeminatur facientibus bonum.* Jacob. cap. 3. n. 18. A pace omnia bona veniunt, ſicut omnes functiones hominis ab anima, ſeu ſpiritu. D. Auguſtinus ſerm. 2. ad fratres in eremo. *Spiritus enim hominum*, inquit, *ſicut nunquam vivificabit membra, niſi fuerint unita, ſic Spiritus ſanctus nunquam nos vivificabit, niſi in pace uniti fuerimus.*

Pax ſignificat omne bonum. — Pſalm. 24. — Geneſ. 38. — Geneſ. 41. — 1 Reg. 25. — Tertull. — Jacob. 3. — *A pace omne bonum venit.* — Auguſt.

Quæstio XXVII.

Quare hîc decantatur pax, in die verò Aſcenſionis victoria?

107. IN hac ſolemni die valde feſtivè Angeli modulantur pacem, poſtea verò in die Aſcenſionis victoriam acclamant, Pſalm. 23. num. 8. *Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio, Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ.* Sunt enim acclamationes in triumphos Chriſti Domini, ut notant Remigius Antiſiodorenſis *in commentario Pſalm.* Cur ergo primò decantatur pax, & poſtea victoria, cùm pax illius effectus fuerit, ac proinde ſecundus ei contingeret locus? Reſpondeo dæmonem debellare, ac ſubjicere, extitit quid peculiare valde glorioſum Chriſto Domino? Pax verò & reconciliatio in omnium noſtrum facta eſt utilitatem, & ideo hæc primo decantatur, quæ enim noſtri ſunt commodi, eximius Chriſti amor, priora eſſe, maxime affectat. Ait Joannes Apoc. 5. n. 11. *Et vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum: dicentium, Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem.* Loquitur Evangeliſta de Chriſto Domino prout homo eſt, ut rectè notat Andreas Cæſareæ Epiſcopus. Quo ſenſu dicitur Chriſtus à Paulo Rom. 1. n. 2. *Prædeſtinatus Filius Dei.* Et quanquam Chriſtus formaliter, ac intrinſece includat divinitatem, tamen dicitur eam accipere metaphoricè, ut bene explicat Ribeira *in cap. 4. Apoc. num. 52.* & Alcacer *hîc*, prout eam exterius oſtentat, ac manifeſtat, ut ita glorificetur ab omnibus, & dicunt, *Accipere virtutem*, hoc eſt: ut explicat Hugo, *Contra noſtrum vitium, & debilitatem.* Ut nos ab omni peccato redimeret, & mundaret: ſed quomodo ſancti Angeli, ac ſeniores decantant, ac laudibus extollunt in Chriſto Domino prius virtutē contra noſtrum peccatum, quàm divinitatem illius; nam in illa ſanctiſſima humanitate priùs in unione hypoſtatica conſideranda eſt, à qua omnis ejus excellentia reſultavit, divinitas eſt quid valde glorioſum, ac magnificentiſſimum Chriſto Domino, hoc eſt, ejus humanitati, virtus verò ad deſtruendum peccatum, & ideo hæc primò celebratur, tanquam quid valde gratum, & jucundum Chriſto Domino. Unde eleganter dixit Imperfectus homil. 53. in Matthæum, *Vis ſcire quantum diligat Jeſus fideles ſuos; conſidera, quid paſſus eſt pro eis. Si enim magis quàm gloriam ſuam illos amavit, quaſi homo moriens propter nos; quid mirum, ſi majore dilectione tenebatur Sanctorum, quos relinquebat in terris, quàm dilectione gloriæ, quam habebat in cœlis.*

Pſalm. 22. — Remigius. — *Quæ ad utilitatem hominis ſunt, priora vult Chriſtus.* — Apoc. 5. — Andreas. — Rom. 1. — Ribeira. — Alcacer. — Hugo. — *Noſtra ſalus gratiſſima Chriſto.* — Imperfect.

Quæstio XXVIII.

Quare detur pax hominibus bonæ voluntatis?

QUanquam aliqui Authores ita explicent, ut bonam voluntatem cum pace copulent; 108.
quaſi ipſa pax, non ex hominum meritis, ſed ex Dei beneplacito, ac bona voluntate ſit profecta, ſecundùm tamen communem Patrum ſententiā, cum hominibus conjungitur. Quare ergo dicuntur homines bonæ voluntatis. Reſpondeo primò, Ut denotentur homines in charitate, & merito perfecti. Voluntas enim totius meriti principium, & radix eſt. D. Ambroſ. ſerm. 3. de nativit. *Pax*, ait, *non in quibuſcunque hominibus, ſed bonæ voluntatis hominibus: ut intelligas pacem Chriſti non debiti eſſe, ſed meriti; non enim eam meretur conditio, ſed voluntas.* Et D. Auguſt. lib. 50. hom. 8. *Audi*, ait, *clamantes Angelos: In terra pax hominibus bonæ voluntatis. An fortè non bene diximus viliorem bonam voluntatem? Imò ipſa eſt omnibus charior, & totum habet, qui bonam voluntatem habet.* Secundò. Decantatur ab Angelis in hominibus bona voluntas, quia hanc pro magno obſequio Deus habet. D. Cæſarius Arelaten. hom. 19. *Quis poteſt*

Ambroſ. — Auguſt. — *Bona voluntas, magnum obſequium Deo.* — Cæſar.

poteſt omnibus hominibus benè facere; Poteſt tamen omnibus hominibus benè velle, Poteſt dicere aliquis Facultatem non habeo: nunquid dicere poteſt, Bonam voluntatem habere non poſſum? Tanquam ſi reſpondeat, minimè: ergo hanc, quæ ab omnibus dari poteſt, exquirit Deus.

109. Tertiò. Angeli in hominibus decantant bonam voluntatem, in bonam autem voluntate Angelorum, extitit eorum meritum, qua in obſequio Dei perſeverarunt. Et unuſquiſque ad illam: in qua profecit virtutem maximè afficitur. Quartò. Deus præmium ac ſuam protectionem, & coronas nobis confert, ex beneplacito, ac bona voluntate ſua, *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos*, Pſal.5. n.13. Bonam voluntatem in nobis remunerat, ac donis afficit, ut meritum proportionetur præmio.

Quilibet propendet in virtutem in qua profecit.

Pſalm. 5.

CAPUT II.

Paſtores Chriſtum adorant.

Lucæ 2. *n.*15. Et factum eſt, ut diſceſſerũt ab eis Angeli in cœlum, paſtores loquebantur ad invicem: Tranſeamus uſque Bethleem, & videamus hoc Verbum quod factum eſt, quod Dominus oſtendit nobis.

VERSIONES.

Syriacus. Ut locuti sũt paſtores unus ad aliũ, dixerũtque: Proficiſcamur uſque in Bethleẽ, & videamus ſermonem iſtum, qui factus eſt, prout Deus patefecit nobis.

Vatablus. Pagninus. Homines illi paſtores alloquebãtur ſe invicem? Pergamus jam Bethleẽ uſque, & videamus hanc rem, quæ accidit, quam Dominus indicavit nobis.

Arias. Et videamus hoc Verbum factum, quod Dominus oſtendit.

Beda, Hugo. Videamus hoc Verbum, quod Dominus fecit, & oſtendit.

D. Ambroſ. Quod factum eſt, ſicut Dominus oſtendit nobis.

EXPOSITIO.

1. POST ea, quæ facta ſunt in ſuperioris capitis fine, excitatiſque paſtoribus, ad cœlum rurſus Angeli redeunt, ut notat *Sylveira in Evang.* Tom. I. D. Auguſtinus *lib.* 3. *de mirabilibus ſacræ Scripturæ cap.* 3. Paſtores ſine mora celeres, in occaſione cautos, in charitate fervidos, erga Deum gratos, & verè obedientes ſe habuerunt. Celeres ſine mora, ut indicat illa particula: *ut diſceſſerunt Angeli*; & infrà dicitur, *Venerunt feſtinantes.* Cauti in occaſione: *Loquebantur ad invicem: Tranſeamus.* Oratio Angeli non fuit otioſa, ſed eos ſtatim ad videndum Chriſtum impulit: ſanctæ inſpirationi citò obediendum: nec datá copia Chriſtum videndi, eſt immorandum, ne ſancta deſideria refrigeſcant. Præſepe per milliare diſtabat à loco, in quo iſta viderunt paſtores, ut notat Carthuſianus, & ductu Angeli ad illud venêre. Fervidi in charitate, non impediuntur à grege, nec de eo cogitant, ſed omnia relinquunt, ut ad Chriſtum accedant. Grati erga Deum, dum ipſum venerari ac de tanti myſterii cognitione beneficium collatum non contemnere, volunt. Tandem Angelo obedientes non reſpondent, ſeſe adhortantes viam capiunt. *Videamus hoc Verbum.* De Verbo Incarnato eſſe ſermonem, tenent D. Ambroſius, Beda, D. Bonavent. *hîc*, D. Bernard. *ſerm.* 22. *in Cantica*, D. Hieronymus, *in Epitaph. Paulæ.* Ac ſi dicerent: *Videamus Verbum caro factum.* Verior eſt expoſitio Euthymii, Vatabli, Carthuſiani quòd Verbum idem eſt hic, ac res, ſeu opus factum. Ita communiter Expoſitores, & eſt Hebraiſmus valde frequens, *Reg.* 3. *n.* 11. 2. *Reg.* 1. *n.* 4. 3. *Reg.* 3. *n.* 11.

Carthuſ.

Ambroſ. Beda. Bonavent. Bernard. Hieron. Euthym. Vatabl. Carthuſ.

QUÆSTIO I.

Quare Paſtores ſe excitent ad tranſitum in Bethleem?

CUr Angelus non præcepit paſtoribus, ut irent in Bethleem, ſed ipſi ſe mutuò provocant? Reſpondetur primò Quia quos Deus illuminat, in manu relinquit conſilii ſui, ut pro ſuo operentur arbitrio. Secundò. Quia tanti myſterii devotione moti, ut puerum viſitent, inter ſe deliberant, non quia dubitent, ſed ut fidem operibus teſtentur. Tertiò D. Bernard. ſerm. 22. in Cantica. *Ante*, ait, *non ſe movebunt homines, dum Verbum erat tantum apud Deum. At ubi Verbum, quod erat, factum, eſt, ubi Dominus fecit, & oſtendit, tunc venerunt feſtinantes, tunc cucurrerunt.* Dum antea in ſinu Patris erat Verbum, homines immobiles erant: ad illud verò evolant, ubi factum eſt homo, tunc ratione myſterii, tum quia ex facto, & opere Dei filius maximè commendatur. Quartò. Euſebius Gallicanus hom. in Aurora, *Fabum tamen*, inquit, *quodammodo eſt, quia Verbum caro factum eſt, quod Dominus oſtendit nobis; videamus corporaliter, & quod mente concepimus, & fide tenemus, reſtat, ut oculis intueamur.* Adeò ſunt certa, quæ fide creduntur, ut nihil aliud reſtet, quàm ut oculis in beatitudine videantur. *Audi filia & vide*, Pſal. 44. n. 12. Si audis per fidem, ſtatim dicetur tibi, vide per intellectum S. Bernard. ſerm. 41. in Cantica. *Audi filia, & videre deſideras: ſed audi prius, gradus eſt auditus ad viſum.* 2.

Bernard.

Ex facto, & opere commendatur Dei filius.

Pſalm. 44. Bernard.

Auditus gradus ad fidem.

3. Sed quare Paſtores vident Verbum caro factum, & ut ad hanc evolaret cognitionem Evangeliſta Joannes, primò ad Apoſtolicæ dignitatis apicem evectus, deinde in ſinu Chriſti recumbens

Hieron. ac multis aliis favoribus eſt diſpoſitus? D.Hieron in Epitaphio Paulæ. *Paſtores nocte venientes, ut viderent Verbum, quod factum erat, jam tunc Evangeliſtæ Joannis principium didicerunt. In principio erat Verbum, & Verbum caro factum eſt.* Quod longo tempore inſignitus tot gratiis, ac privilegiis Joannes aſſecutus eſt, hoc ſimplices homines vigilantes, deditique obligationi ſuæ impetrare valuerunt. Vide ſuprà *c.1.n.36.*

Occupatus in ſuo officio multa impetrat.

Lucæ 2.n.16. Et venerunt feſtinantes, & invenerunt Mariam, & Ioſeph, & Infantem poſitum in præſepio.

VERSIONES.

Vatablus. Et venerunt feſtinato, & invenerunt Mariam, & Ioſeph una cum Infante jacente in præſepio.

EXPOSITIO.

4. TRIA his indicat verbis, multaque alia innuit Evangeliſta. Indicat diligentiam paſtorum, id, quod ab eis eſt inventum, & veritatem in verbis Angelicis. Diligentiam, *Venerunt feſtinantes,* ſine mora amoreque magno, neſcit enim amor tarda molimina. *Et feſtinantia exterior,* ut ait S. Bonav. *Signum erat promptitudinis interioris, qua divino conſpectui volebant præſentari.* (Bonavent.) Secundum de eo, quod inventũ eſt. *Invenerunt Mariam, Joſeph, & Infantem poſitum in præſepio.* Ideo invenerunt, quia ſolicitè, & abſque fictione quæſierunt, Sap.1.n.1. (Sapient. 1.) *Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum, quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum.* Et nota, quod licet Chriſtum paſtores adoraverint, hoc tamen non exprimit Euangeliſta ſed vivam tantum illorum fidem demonſtrat, *& cognoverunt de verbo,* eorumque deſcribit prædicationem, *& omnes, qui audierunt, mirati ſunt de his, quæ dicta erant à paſtoribus.* (*Adoratio opere demonſtratur.*) Nullo alio melius, quàm fide & opere adoratio, ac reverentia explicatur. Per *præſepe,* in quo Chriſtus invenitur, D. Greg. *l.moral.c.2.* (Gregorius.) ſacram intelligit Scripturam, in qua Chriſtus à quærentibus reperitur, quia verbi pabulo animalia tua habitabunt in ea. Veritatem in verbis angelicis indicat. *Invenerunt infantem poſitum in præſepio.* Et quamvis Evangeliſta hic illud prætermiſerit, *pannis involutum,* quod Angelus expreſſerat; apertè colligitur ex his, quæ ſuprà dixerat. *Pannis involvit, reclinavit in præſepio.* Ob brevitatem non ſunt repetenda manifeſta.

5. (Bonavent.) D.Bonavent. hic tria alia ponderat. Nota, ait, quod volenti ſpiritualiter Chriſtum invenire, tria hic ſunt neceſſaria. Primò, Colloquium per meditationem Scripturarum, quod paſtores cum Angelis habuerunt. Eccleſ.9.n.22. (Eccleſ. 9.) *Cum ſapientibus, & prudentibus tracta.* Secundò. Tranſire per contemplationem creaturarum, ut paſtores tranſierunt ad Bethleem: Cant.3.n.4. (Cant. 3.) *Paululum cum pertranſiſſem eum, inveni, quem diligit anima mea.* Tertiò. Feſtinare per gratiarum actionem, ut iſti vigilantes acceſſerunt ad præſepe. Multæ hic occurrebant quæſtiones. Prima. Cur Paſtores ſolum adorant Magi verò procidentes adoraverunt? Secunda. Cur Evangeliſta hic taceat paſtorum munera, cum Regnum exprimat? Tertia Cur paſtores primò Mariam, deinde infantem invenerunt? Magi verò è contra, Intrantes domum invenerunt puerum cum Maria? de quibus omnibus *c.4.verſ. Intrantes domum.*

QUÆSTIO II.

Quare Paſtores invenerint primo Mariam, & Joſeph, deinde Infantem?

PRo ſigno nati Regis dedit Angelus. *Invenietis infantem:* ipſi verò, ubi accedunt, invenerunt Mariam, Joſeph, & Infantem. Quare illi primi, hic verò poſterior? Reſpondet primò Card. Hugo: (Hugo.) *Maria pœnitentia, Joſeph augmentum, & profectus virtutum. Cum his, & per hæc invenitur Jeſus infans in præſepio. Deus in carne, quem invenire, eſt vitam invenire.* Secundò, Beda hom.2. de nativit. (Beda.) *Venerunt paſtores,* ait, *& invenerunt Deum hominem natum ſimul, & ejuſdem nativitatis miniſtros.* Hi miniſtri licet inveniantur primi; cum Chriſto tamen inveniuntur. Tertio Haymon hic. (Haymon.) *Per Mariam, & Joſeph* ait, *miniſtri, ſcilicet doctores fidei notantur.* Per doctores Eccleſiæ Chriſtus invenitur. Quartò. D. Bonaventura, (Bonavent.) *Per hoc inſtruimur,* ait, *ſi volumus Chriſtum invenire, prius ad Mariam debemus accedere.* Et ideo D.Ignatius, & Carthuſianus (Ignat. Carthuſ.) appellant eam Chriſtiferam, quia ipſa nobis fert Chriſtum. Quintò. Idem D.Bonavent. (Bonavent.) *Invenerunt eum,* ait, *cum Maria Virgine, & Joſeph viro juſto, quia eum, qui vult Chriſtum invenire, oportet habere munditiam cordis reſpectu ſui, & juſtitiam reſpectu proximi.* Similiter D. Bernard. (Bernard.) *ſer.4.de nativit.* Ac ſi dicant, quod per Mariam puritas ſignificatur, juſtitia per Joſeph, & cum his Chriſtus invenitur. 6.

Omnes hæ rationes optimæ & morales: Ratio literalis; quia cum puer eſſet in præſepio reclinatus; ad Virginem, & Joſeph oculi paſtorum intenderunt. Deinde, quia etſi Chriſtus Dominus in omni ſit excellentia, & dignitate primus, *ad Rom.8. n.92.* hic tamen in infimo, ultimòque loco eſſe elegit inter bruta animantia, ob ſuam humilitatem eximiam in præſepio reclinatus; quapropter ſe ultimate eorum diſpoſuit conſpectui dare, ut qualis erat in loco, talis eorum oculis repræſentaretur. Iſaias ait c.53.n.3. (Iſai.53.) *Vidimus eum deſpectum, & noviſſimum virorum.* Sed quomodo à Propheta poſtremus, & tam denigrata inſpicitur forma, cum de ipſo dicatur. *Specie tua, & pulchritudine tua intende proſpere:* Pſal. 44. n.5. D. Hieronymus ad locum Iſaiæ: (Pſalm. 44. D.Hieron.) *Quomodo deſpectus, & noviſſimus virorum, cum in Pſalmis dicatur. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime, pulchritudine, & decore tuo? Quod facile ſolvitur. Deſpectus erat, & ignobilis, quando pendebat in cruce, & factus pro nobis maledictum. Inclytus autem erat, & decorus aſpectu, quando ad paſſionem ejus terra contremuit, ſaxa dirupta ſunt,* de quo ſponſa ait *in Cant. 5. num. 1.* Fratuelis meus candidus, & rubicundus. *Candidus plenitudine, ac puritate virtutum rubicundus in* 7.

Accommodandum ſtatui. *in Paſſione.* Dominus meus Jeſus accommodat ſe ſtatui: pro illiuſque diverſitate vult repræſentari, in paſſione noviſſimus, & ſine aſpectu; in poteſtate primus decore, & fortitudine.

Lucæ 2.*n*. 17. Videntes cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

VERSIONES.

Syriacus. Quemque vidiſſent, notum fecerunt ſermonem, qui dictus eis fuerat ſuper illo puero.

Vatablus. Porrò cùm vidiſſent, famam divulgaverunt de re, quæ dicta fuerat ipſis.

Theophyl. Cùm vidiſſent, divulgaverunt de verbo.

Pagninus. Cùm vidiſſent, notificaverunt de verbo.

Arias. Videntes autem cognoverunt de verbo dicto.

EXPOSITIO.

8. VERBUM Græcum διεγνώρισαν, ubi hîc *cognoverunt*, ambiguum eſt; aliquando enim *cognoſcere*, aliquando *divulgare* ſignificat; & ideo varia eſt hujus loci lectio. Syriacus, Vatablus, Theophyl. legunt: *divulgarunt, notum fecerunt*, ſcilicet videntes paſtores Chriſtum natum, ſeu, ut explicat Euthymius, certiores viſu facti manifeſtaverunt, quæ eis dicta ab Angelis erant; & ideo ſequitur ſtatim: *Omnes qui audierunt, mirati ſunt.* A noſtra tamen vulgata lectione recedendum non eſt, quæ habet *Cognoverunt de verbo.* Et ſenſus eſt multo præſtantior: Paſtores invenerunt infantem, & cognoverunt de verbo, id eſt, de re dicta ab illis: & deinde ſequitur: *Omnes, qui audierunt, mirati ſunt de his, quæ dicta erant à paſtoribus.* Unde contrarium argumentum facile eſt retorquendum. Ad quid Evangeliſta ſimul diceret: Paſtores divulgaverunt, & dicta ſunt à paſtoribus.

Syriacus. Vatabl. Theophyl. Euthym.

QUÆSTIO III.

Quomodo dicatur, quod videntes cognoverunt de Verbo, cùm hæc cognitio fuerit tantùm per fidem?

9. ANgelus infantem natum, qui & Salvator mundi, & Chriſtus erat, paſtoribus nuntiavit, licèt paſtores puerum natum in præſepio poſitum vidiſſent, ipſum tamen mundi Salvatorem eſſe per fidem infuſam agnoverunt. Quomodo ergo dicitur, quod videntes cognoverunt, cùm fides ſit de re, quæ non videtur: Reſpondent primò S. Carthuſ. *Corporalibus oculis*, ait, *corpus Chriſti videntes, interioribus oculis ejus divinitatem noverunt.* Secundò. Toletus *annot.* 26. ait, paſtores credidiſſe dictis Angeli loquentis, infantem natum eſſe Chriſtum, & Salvatorem: tamen ubi primum ipſum viderunt, eorum fides fuit roborata, & confirmata: & fides roborata in Scriptura dicitur *cognitio*, & ſcientis Joan. 4. n. 41. *Jam non propter tuam loquelam credimus, ipſi audivimus, & ſcimus, quia hic eſt Salvator.* Joan. 4.

Carthus.

10. Tertiò. Vera ſententia mihi videtur Simonis Caſſiani *lib.* 1. *c.* 3. Quæ in re eſt eadem cum ſuperioribus, rem temen magis explicat. Quòd ubi primum paſtores audierunt dicta Angeli, ſtatim crediderunt, infantem illum natum eſſe Meſſiam, & Salvatorem: aliter cum tanta feſtinatione non advenirent. Nunc verò ſignum videntes ab Angelo datum, puerum ſcilicet in præſepio poſitum, in eo, ut ait Caſſianus, aliquid ſupernaturale, & divinum ipſiſmet oculis cognoverunt. Caro Chriſti divinum exhalabat odorem. Et ita intelligendus eſt D. Ambroſ. hîc, *Cùm caro Domini videtur, Verbum videtur, quod eſt filius.* Et clariùs Hugo ex Beda: *Per cognitionem humanitatis venerunt in cognitionem Deitatis.* Ac proinde humanitas illa, veluti latentis quidem Deitatis index erat. Et deinde ſequitur: *Cognoverunt de verbo*, id eſt, per altiorem noverunt fidem rem ſibi dictam, ſeu id, quod antea valde confuſe crediderant, tunc per expreſſionem perceperunt fidem. Et ita primò edocti ab Angelo fuere, poſtea verò, viſo puero, majoribus imbuti myſteriis: Deus enim in fide paulatim ſuos inſtruit. Quare Moyſes Geneſeos initio Angelorum creationem prætermittit, cùm de illis poſtea paſſim facturus ſit mentionem, v. g. quòd Angelus apparuit Abrahamo? Nónne videbat ipſe, quòd poſſet à Judæis interrogari, qui ſunt iſti, de quibus agis? Meritò tamen eorum creationem ſubticuit, ſuos enim inſtruebat in fide, & ideo paulatim à minoribus ad majora progreſſus eſt. Procopius in Geneſim. *Cæterum*, ait, *quare harum rerum ſpiritualium mentionem intermiſerit? Ego dicam. Cum Iudæis balbutientibus balbutiebat, illa ſola memorans, quæ non ſupra captum ipſorum eſſe judicabat, haud ignorans, ubi hæc didiciſſent, affuturos alios doctores, qui ad altiora myſteria ipſos eſſent deducturi; arbitrabatur, Iudæos hiſce elementis, ſeu gradibus uſos tandem audire poſſe doctrinam abſtruſiorum myſteriorum.*

Caſſian. Ambroſ. Hugo. Beda. *In rebus magnis auditores paulatim inſtruendi.* Procop.

Lucæ 2.*n*.18. Et omnes, qui audierunt, mirati ſunt de his, quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos.

VERSIONES

Arias. Et omnes audientes.

EXPOSITIO.

11. EXPLICAT Evangeliſta primò. Qualiter Deus per cauſas ſecundas res diſponat. Angeli docuerunt paſtores: paſtores aliis annuntiant myſterium. Inventam margaritam tam pretioſam non abſconderunt, ſed aliis communicaverunt; ac per multos divulgavêre. Salm. l. 3. tract. 35. *Perpende*, ait, *paſtores non divulgaſſe, quæ audierunt, ſed ubi rem certam cognoverunt:* Sed re vera ſtatim ac Angelum audierunt

Salmer.

divina fide certi de myſterio facti, non protinus manifeſtaverunt, quia feſtinantes ad Chriſtum adorandum, ad præſepe pervenêre; perfecta enim charitas primò tendit in Deum, Paſtorum fidei dignum teſtimonium: ſimplices enim erant homines ſine fraude, & dolo, unde
Ambroſ. ait D. Ambroſius hîc: *Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum non vilis perſona paſtorum, certè quo vilior ad prudentiam, eo pretioſior ad fidem.*

12. Euthym. Ambroſ. *Et omnes qui audierunt, mirati ſunt.* Fuit in primis, ut ait Euthymius, Joſeph, & Beatiſſima Virgo. Et ita eſt intelligendus D. Ambroſius dum ait: *Si Maria à paſtoribus diſcit, cur tu declinas diſcere à Sacerdotibus?* Quæ verba non ait, ſunt accipienda, quaſi à paſtoribus Virgo acceperit, infantem natum mundi Salvatorem eſſe. Sed diſcit à paſtoribus, quæ circa illos facta ſunt, ſcilicet Angelum eis natum Regem annuntiaſſe, militiámque cœleſtem hymnum decantaſſe. Paſtores aliis hoc admirabile opus narraverunt, de eorum tamen audientium fide aliquid cum fundamento dicere non poſſumus. *Et*
Iſai.6. *admirati ſunt.* Iſaias cap.9. num.6. de eo ait: *Et vocabitur nomen ejus admirabile.* Illam, quam importabat in nomine, excellentiam in effectu
Bonavent. operabatur. D. Bonavent. *Utique enim admirabilis Chriſtus apparet, non ſolùm naſcens, ſicut hîc, ſed etiam proficiens.* Hoc eodem cap. num.47. *Stupebant ſuper prudentia, & reſponſis ejus.* Mi-
Luc.2.& 4. rabilis loquens, cap.4. Luc. num.22. *Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus.* Ad-
Marc.15. mirabilis tacens, Marc. 15. n. 5. *Jeſus autem nihil reſpondit, ita ut miraretur Pilatus.* Mirabilis in paſſione, Marc. 15. num.44. *Pilatus autem mirabatur, ſi jam obiiſſet.* Admirabilis in reſurrectio-
Luc.22. ne. Luc. 24. n. 12. *Petrus videns lineamenta ſola poſita, abiit ſecum mirans.* Mirabantur autem omnes de puero, quis eſſet; quomodo natus, & quibus de cauſis.

Luc.2 n.19. Maria autem conſervabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo.

VERSIONES.

Syriacus. Maria verò conſervabat hos omnes ſermones, & volvebat in corde ſuo.

Textus Hebraicus. Maria memoriæ mandabat verba hæc.

EXPOSITIO.

13. BEatiſſima Virgo non oblivioni dat, ſed, ut tradit Hebraicus textus clariùs, memoriæ mandavit, ſeu alta mēte repoſuit ea, quæ geſta viderat. Et Virgo, ut ſapientiſſima, hæc mente retinuit, ut
Bonavent. Eccleſ.50. notat D. Bonav. Et ideo dicitur Eccl.50. n.30. *Qui*
Eccleſ.21. *ponit illa in corde ſuo, ſapiens erit.* Econtra verò fatuus hæc in tempus ſervare neſcit. Eccleſ 21. n.17. *Cor fatui quaſi vas confractum, omnem ſapientiam non tenebit:* Virgo autem divinorum arcana eloquiorum continens arca fuit; & ideo dicitur: *Conſervabat omnia verba hæc.* More Hebræorum verba appellat geſta, ſeu facta quæ, dum dicuntur, verba Theophyl.
ſunt, ut ait Theophylactus: *Omnia verba hæc*, Beda.
Beda exiſtimat, quod Beatiſſima Virgo ita in mente conſervat omnia hæc, quæ fiebant, ut cum illis, quæ per Prophetas ſcripta erant, ea contulerit. Titus Boſtrenſis. Euthymius, quod conſervabat ea, tam quæ ei ab Angelo dicta erant, quàm quæ Boſtrenſ.
à paſtoribus audierat. Tamen dicendum exiſtimo, quod cum Evangeliſta dicat, *Omnia verba* Euthym.
hæc, ad ea quæ paſtores dicebant referendam eſſe *Conferens in corde in ſuo.* Comparabat in anima ſua quæ audiebat à paſtoribus, cum iis, quæ jam in conceptione, & partu erat experta, & hoc non chartis, vel literis ſcribebat, ſed cordi ſuo imprimebat.

QUÆSTIO IV.

Quare Virgo hæc conferebat in corde ſuo?

NOn loquebatur, nec interrogabat Virgo, ſed 14.
tacita tanta myſteria volvebat, & comparabat in corde ſuo. Reſpondet primo D. Ambroſ. Ambroſ.
Non minus, ait, ore pudica Virgo, quàm corpore, argumenta fidei conferebat in corde. Sanctiſſima mater tot videns, & audiens mirabilia, ita oculis, ac ſenſibus tota in filium natum erat intenta, ut nihil aliud admitteret occurrens animo, ſed magna tantum fidei documenta cum mira humilitate corde retineret. Secundò Beda, *Virginalis pudicitiæ jura cuſtodiens, ſecreta Chriſti, quæ noverat,* Beda.
nemini divulgare volebat, ſed conferebat ea, quæ facienda legerat, cum his, quæ jam facta cognovit, non ore promens, ſed clauſo in corde cuſtodiens. Non loquitur Virgo ut ſecretum ſibi commiſſum corde cuſtodiat. 15.

Tertiò. D. Baſilius Seleucus oratione 39. *Vere* D.Baſil.
Deipara, ait, in corde conferens, uti ſcriptum eſt, rerum admirabilium acceſſione exhilarata cumulatione gaudio intus perfunditur, & ſimul filii, qui Deus eſt, oculis mentique objecta amplitudine percellitur. Ut igitur Divinum infantem contemplata eſt, deſideriis reverentiæ plenis, ut reor, devincta hæc ſola cum ſolo agitabat colloquia. Quid mihi tecum faciendum? Lacte nutricabo, an Deum conſiderabo? Curabo, ut mater, an adorabo, ut ancilla? Circumplectar, ut filium, an adorabo ut Deum? Virgo non loquitur, ut publicet, ſed tantum ſola cum ſolo, ne magnificentiam filii manifeſtet, aut ſuam declaret humilitatem & ideo tacita in corde confert, ne extollendo filium in laudes ſuas ſe dif- Baſilius.
fundat. Quartò. Euſebius Gallicanus ſermone in Aurora. *Mater prudentiſſima, ait, ideo hæc omnia verba in corde conferebat, nobiſque conſervabat, & memoriæ commendabat, ut poſtea ipſa docente, & narrante ſcriberentur, & in univerſo mundo prædicarentur.* Nunc tacet Virgo myſteriorum plena; ut poſtea in omnium utilitatem ſuo tempore loquatur, & ideo multorum eſt opinio, quòd S. Lucas de infantiæ Chriſti myſteriis, & ab ipſa edoctus fuerit.

Quintò Joannes Geometra in Catena Græca. 16.
Conſidera, ait, prudentiſſimam mulierem Mariam Geometra.
veræ ſapientiæ, ineffabiliſque ſcientiæ matrem, qualiter ſcholaris ſit pueri. Quamvis Beatiſſima Virgo

Virgo humilitate;omnique virtute eſſet præclara, in puero tamen nato jacente in præſepio multa diſcebat. Sextò D.Ambroſius,ut jam notavi ſuperiori expoſitione. *Maria à paſtoribus diſcit;* ſcilicet quæ apud eos geſta ſunt, Maria Virgo ſuam apud alios felicitatem non jactat,nec pro ſua modeſtia à paſtoribus diſcere dedignatur : magna enim prudentia eſt,non ſolum à magnis, verum etiam à minimis doceri velle, ab eiſque aliquid diſcere.Sic unus Angelus non ſolum alium interrogat Angelum. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom?*
Iſai. 63. Iſai.63.n.1.Sed etiam hominem interrogat Angelus,ab eoque aliquid didicit. Cum Angelus luctaretur cum Jacob.*Quod*,ait,*nomen eſt tibi ?* Ge-
Gen.32. Chryſoſt. neſ.32.n.17.ibi Chryſoſt.ho.58.*Vide*,inquit,*quantum ſe humiliat & attemperet ; nam ſi non interrogaſſet,neſciviſſet juſti nomen.*

Lucæ 2.*n.* 16.Et reverſi ſunt paſtores,glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant,& viderant, ſicut dictum eſt ad illos.

VERSIONES.

Syriac. Vatab. Laudantes Deum ſuper om-
Euthymius. nibus, quæ audierant.
Theophylact. Ita ut dictum fuerat ipſis.

EXPOSITIO.

IN tribus commendantur paſtores, opere, mente, & lingua. Laudantur
17. in opere, *Reverſi ſunt paſtores*; ſcilicet, ut explicat Euthymius,& Carthu-
Euthym. Carthuſ. ſianus,ad gregem ſuum. Ut intelligas, Eccleſiaſticum paſtorem per contemplationem ad Deum debere accedere, & poſtea ad actionem, & gregis ſui cuſtodiam redire. Deinde, quòd licet ad tantam ſint evecti dignitatem, ut Incarnatum Verbum propriis viderint oculis ; tamen ad magnas non aſpirant dignitates,ſed ad ſuum laborioſum redeunt munus.Juſti favoribus humiliantur. In ſermone laudantur propter debitam gratiarum actionem, ideo ſubditur:*Glorificantes,& laudantes Deum.* Ad inſtar Angelorum formantur imitantes id quod viderant, veluti dicentes, *Gloria in excelſis Deo. Glorificantes*, id eſt, magnifice divinam honorantes majeſtatem, quam tanta in paupertate viderant ; laudantes magna voce pro beneficiis acceptis, & ex magna eorum fide hæc
Athanaſ. tanta proceſſit gratitudo, ut ait D. Athanaſius ſerm. de Deipara : *Effectus fidei ſunt gratiarum actiones :* Laudantur in mente, propter magnam fidem ; quæ in eorum ardebat pectore, & ideo dicitur : *In omnibus, quæ audierant, & viderant.*
Bonavent. Audierant ab exercitu Angelorum,viderant propriis oculis in præſepio.Nota ex D.Bonaventura,
Iſal. 7. ordinem ; audierant, & viderant, niſi enim quis per auditum crediderit, non videbit in viſione Dei.Et ideo dicitur Iſaiæ 7.n.9. *Niſi credideritis, non intelligetis.*

CAP. III.

Circunciditur Chriſtus Dominus.

Lucæ 1.*n.* 21.Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circuncideretur puer.

VERSIONES.

Syriacus. Quum completi fuiſſent
Vatablus. octo dies,ut circuncideretur puerulus.
Arias. Et quando impleti ſunt dies octo circuncidendi eum.
Euthymius. Ut ipſe puer circuncideretur.

EXPOSITIO.

POst Chriſti nativitatem,de qua ſu- 1.
perioribus dictum eſt capitibus, *Conſummati ſunt dies octo*,non tranſacti;nam alias dies eſſet nona. In ipſo ergo dierum termino, quando octava aderat dies; terminus præfixus. Circunciſionis.Et meritò conſummati dicuntur,ac omnino confecti dies illi, ſolumque de octava die fit D. Bonav.
mentio;in illa enim cœpit pro nobis ſanguinem dare S.Bonavent.*Recte, ait, dicuntur dies iſti conſummati propter perfectionem humilitatis;& inchoa* Eccleſ.
*tionis noſtræ ſalutis.*Eccleſ.18.n.6. *Cum conſummaverit homo,tunc incipiet.Jam enim octava die incipiebat ſanguinem fundere.*

QUÆSTIO I.

De loco, miniſtro, ac tempore Circunciſionis.

CIrcunciſio à Deo fuit Abrahamo data,*Geneſ.* 2.
17.*n.* 10. in ſignum diſtinctivum populi Dei Geneſ. 17.
ab aliis. Multa circa illam quærunt Expoſitores, ſed ad præſens myſterium tria expendenda.Et pri- Hilar.
mò de loco.S.Hilar.*in Pſ.* 118. In templo Hiero- Niceph.
ſolymitano peractam fuiſſe.Niceph.*l.*1.*hiſt.c.*12. in domo Joſeph, affirmat. Sine ulla dubitatione D.Epiphan.
tenenda eſt ſententia D.Epiphan. *hæreſi* 2. quam ſequuntur omnes Expoſitores, Chriſtum in ſpelunca circunciſionem ſuſcepiſſe,ubi natus eſt:nec enim præceptum extabat,ut circunciſio in templo fieret;nam Judæi non poterant ex omni, in qua erant diſperſi,parte, intra octo dies infantes ſuos ad templum adducere.Deinde juxta communem ſententiam Chriſtus Dominus in loco nativitatis ſuæ à Magis eſt adoratus:ergo uſque ad ejus Epiphaniam ab illo non diſceſſit Virgo.

Secundò.De miniſtro. Et ratio dubii eſt, quia 3.
pro illo tempore Circunciſio verum erat Sacramentum, ſed nullus eſt in Scriptura locus, quo

comprobari poſſit, quod ad Sacerdotes, vel Levitas circumcidere pertinebat, ut notant Lyranus, Carthuſianus, Abulenſis, Caietanus ad citanda loca; nam Abrahamus ſe ipſum, & filium ſuum *Geneſ.17.n.23.* Sephora uxor Moyſis proprium natum, *Exod.4.num.23.* Joſue Iſraelitas circuncidit, *Joſue 5.n.3. Et mulieres, quæ circuncidebant filios ſuos trucidabantur ab impiis*, 1. Machab.1. num. 63. Chriſtum Dominum etiam à Virgine fuiſſe circuncisum, traditur in libro de vera circunciſione, qui eſt inter opera D. Hieronymi, & *in tractatu de lamentatione Virginis*, qui tribuitur D. Bernardo, & communiter tenent recentiores. Multo major beatiſſimæ Virginis fortitudo; quam aliarum fœminarum, quæ ſuos circuncidebant natos.

Lyran. Carthuſ. Abulenſ. Caiet. 1.Mach. 1. Hieron. Bernard.

4. Tertiò. De tempore: Circuncisio die fiebat octavo. *Geneſ. cit. loc.* Et ratio litteralis eſt, quia infans natus in magno uſque ad ſeptimum diem periculo verſatur, ut tradit Ariſtoteles *in Problem.* 103. *à medio.* Unde Romanorum infantes octava, vel nona luſtrabantur die, eiſque tunc imponebantur nomina, ut teſtatur Plurarchus, *in lib. 1. quæſtionum centuriar.* & Macrobius *lib. 1. cap.10. circa finem.* Noluit Deus ante diem octavum circumciſionem fieri, ne periculo periculum adderet. Moralis ratio eſt. Prima. Quia octavam mundi ætatem, in qua in lege nova gratia à Chriſto danda erat, cordaque mortificanda dies ſignificabat octava. Hugo de S. Victore in Alleg. in Geneſ. *Ut oſtenderetur,* ait, *quod tempore gratiæ corda circuncidenda erant per emendationem iniquitatis.* Quod enim major donorum communicatio, eo major eſt recognitionis obligatio. Secundò. Ante octavum diem animalia offerri non poterant. Lyran. *Ante octavum diem ſunt quid imperfectum, perfecta autem Deo donanda ſunt.* Tertiò. Geneſ.2. n. 1. *Complevitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat, & requievit die ſeptimo.* Sequebatur octava dies; ne ergo videretur hæc dies ſine operatione in bonum hominis, ibi aggreditur admirabile opus circunciſionis pro noſtra ſalute ſanguinem ſuum pretioſum effundens. Et ideo fortaſſe Deus decrevit ſibi aſſumere carnem ex Hebræis, quia peculiariter hic populus inter omnes mundi nationes ritum circunciſionis retinebat, ut ita citiſſimè pro nobis ſanguinem ſuum daret. De præputio autem Salvatoris invento, vide Tolet *annot.31.*

Ariſtot. Plurarq. Macrob. Hugo de B. Vict. Lyran. *Deo perfecta danda.* Geneſ. 2. *Deus velociſſimus in noſtram ſalutem.*

QUÆSTIO II.

Quare circuncidatur Chriſtus Dominus?

5. CErtum eſt de fide, Chriſtum Dominum ſub Circunciſionis præcepto non comprehendi ſed voluntariè illi ſubjectum fuiſſe. Circuncisio inſtituta erat in ſignum peccati, & in illius remedium parvulis applicabatur: Chriſtus Dominus verò conceptus, non de viro, ſed de Spiritu ſancto, peccatum habuit nullum: illa igitur non indigebat, de quo latè D.Cyprianus *de rat.Circunciſ.* D.Auguſt.*lib.2 de nupt.& concep.cap.11.* D.Gregorius *l.4.moral.c.2.* Beda, Bonaventura, & omnes *hîc.* Quare ergo circunciditur. Rationes proferamus.

Cyprian. Auguſt. Gregor. Beda. Bonavent.

Primò. D.Zeno ſerm. de Circunciſione: *Non enim, ait, aut finis legis, aut verus Chriſtus eſſe potuiſſet, ſi quid prætermitteret, quod ab alio ſaluti hominum præſtari oportuiſſet.* Ex eo circunciditur, quia pro noſtra ſic omnia præoccupavit, ac implevit ſalute, ut nihil, quod pro nobis ipſe non feciſſet, præſtandum, deſiderandumve relinqueret. Secundò. Ut oſtenderet, Patrum circunciſionem utilem, à Deo datam, & inſtitutam fuiſſe. Hanc tradit cauſam S.Cyprianus *de orat. Circunciſ.* S.Auguſtinus *lib.6.contra Fauſtum, c.2.& 3.* In reverentiam legis circuncidi voluit lex erat à Deo data; & mandatum ejus maximè honorandum, omnique reſpectu, ac veneratione proſequendum. 6.

Zeno. *Chriſtus pro nobis omnia fecit.* Cyprian. Auguſt.

Tertiò. Circunciditur Circunciſioni impoſiturus finem. *Voluit,* ut ait D. Ambroſius eleganter. *legem cum honore ſepelire.* Ut tu inde, cùm res in magnam extollitur altitudinem, proxime illius inſtare cognoſcas ruinam, & occaſionem. Circunciſio ita ſublimatur, ut in Dei tranſeat carnem; quid inde, niſi ut finem accipiat? Quartò. D. Carthuſianus. Ut Judæorum ſcandalum evitaret. Quintò. Ut nativitas ejus diabolo abſconderetur. S. Leo ſer. 2. de nativitate. *Ut virtutem,* ait, *Deitatis per velamen noſtræ infirmitatis abſconderet, & illuſa eſt ſecuri hoſtis aſtutia, quæ nativitatem pueri ſalutem generis humani procreati, non aliter ſibi, quàm omnium naſcentium putavit obnoxiam.* 7.

Ambroſ. *Dum res ſublevatur, cadit.* Carthuſ. D. Leo.

Sextò. Ita fatur Origenes ho. 4. in Luc. *Caput pro membris accepit curationem.* Medicinam noſter in ſe princeps ſuſcepit, ut in nos redundaret ſalus. Et ſimiliter D. Ambroſius *Epiſt. 74. ad Hontianum.* D. Auguſtinus *ſerm. de nativitate Chriſti.* Elegantiſſimè D. Dionyſius Carthuſianus, *Circunciditur, ut virtute,* ait, *& merito ſuæ circunciſionis fideles ſuos à duritia præcepti illius exoneraret, & ipſam circunciſionem in Baptiſmum dulciter commutaret.* Circunciſionis duritiem ſibi Dominus retinuit, ut nos baptiſmalis aquæ dulcedine, ac ſuavitate donaret. Vide *l.* 3. *cap.* 1. *quæſt.6.* 8.

Origenes. Ambroſ. Auguſt. Carthuſ. *Chriſtus ſibi dura, aliis dulcia donat.*

Septimò. Idem Carthuſianus: *Circunciditur propter communitatis, & uniformitatis commendationem, ut & nos ſingularitatem vitemus, ne pro peccatis noſtris puniri ſpernamus.* Dominus licet ab omni eſſet culpa, peccatóque immunis, noſter tamen in pœna, ac dolore non ſprevit eſſe ſocius. E contra verò hujus ſæculi homines in delicto, & peccato aſſociantur nobis; à pœna autem & ſupplicio procul abeſſe contendunt. Adamus Evæ in cibi vetiti manducatione extitit comes; at ubi deventum eſt ad judicium, *Mulier,* ait *quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi, & comedi* Geneſ.3.n.12. Ut ita ille maneat expers, & illa pœnam ſola ſubeat. D. Greg. Magnus in Pſal. *Beati quorum remiſſæ,* ita fatur, *Imputare ſibi Adam peccatum ſuum noluit, quando culpam in alterum refudit.* 9.

Chartuſ. *Homines in culpa ſocii in pœna minime.* Geneſ. 3. Greg.Mag.

Octavò. Circunciditur, ut ſe verè filium Abrahæ oſtendat, ac proinde Judæi nullam ad ipſum recipiendum excuſationem habeant. Hanc affert rationem D. Auguſtin. *quæſtionib. novi & veteris Teſtamenti, part.2. cap. 22.* Euthymius, & alii. Sed modò elegans inſurgit dubitatio, Si cicatricem ſuſcepit, ut ita de ſemine Abrahæ, vel Davidis cognoſcatur, quare eorum nomine non appellatur? S. Zeno ſer. de Circunciſione, 10.

D.Auguſt. Euthymius.

Ea

Eo accidit, inquit ? *quod ſecundum carnem Davidis filius canebatur futurus. Qui niſi paterno generis ſignaculo reſponderet, neque David filius eſſet neque in filium Davidis Chriſtus venire potuiſſet.*

Zeno.

Filius patris non nomine, ſed virtute.

Zeno.

Qui legis mandata non ſervat phantaſma reputatur.

Ut Davidis, vel Abrahæ filius crederetur, non ſufficiebat nomen tantùm hæreditare, niſi in ſignaculo,ac virtute parentem ſplendori proportionaretur.Nonò.Idem D.Zeno cit. loc. *Neceſſe habuit,ne phantaſma putaretur,edicta legis univerſa complere.*Circunciditur meus Jeſus, ne phantaſma videretur, de quo ſequenti ratione, ſed nunc moraliter.Qui Domini præcepta non ſervat non verò homo,ſed phantaſma reputatur, Chriſtus Dominus veritatem carnis ſuæ oſtendens legis adimplet mandata.

11. Decimò. Circunciditur, ut oſtendat ſuæ carnis veritatem; & confundatur Manichæus, qui carnem Chriſti phantaſticam eſſe, & apparentem turpiſſimè dixit.Undecimò.Ut monſtraretur,corpus ſuum non eſſe conſubſtantiale divinitati, ut Apollinaris, nec naturæ cœleſtis ut Valentinus, rudiſſimè aſſeruere, ſi enim ei talis eſſet caro ſicut iſti fingebant, circunciſa non eſſet, nec ſanguinem funderet.Has cauſas tradidit D. Epiphanius *hæreſi* 30.D.Zeno *ſerm de Circunciſione.* Propter naturæ humanæ veritatem tam citò circunciditur. Magnus Dominus, quod in nos excellens contulit beneficium,dum homo noſtri ſimilis factus eſt,ſuſtentare, ab omnique falſa nos voluit opinione cuſtodire.Præclari animi eſt, ſemel datum tueri, & conſervare beneficium.

D.Epiphan.
Zeno.

Beneficium ſemel datũ conſervandum.

12. Cum Saul Davidem perſequeretur, ad quandam declinavit ſpeluncam,in qua David latitabat cum ſuis,qui dixerunt ei:*Ecce dies de qua locutus eſt Ddminus ad te : Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei ſicut placuerit in oculis tuis,* 1. Reg.24.n.5,David eorum verbis non acquievit, immo viros ſuos ſermonibus confregit, eoſque ut in Saul conſurgerent,non permiſit. Sed quare tanta in crudelem adeo hoſtem manſuetudo? Nonne erat Saul Rex tyrannus,qui injuſte Sacerdotes interfecit,ipſumque Davidem tam inique perſequebatur?D. Anaſtaſius in vita S. Antonii. *Victor ille Goliathis noluit contra eum,quem aliquando cuſtodierat, gladium movere.* David dum Philiſthæum interfecit,Saul vitam donavit:merito ergo David ſemel datum retractare noluit,aut diminuere donum, manus in eum extendendo. Cum Aſſuerus nocte quadam eſſet inſomnis, & antiqui annales in præſentia ejus legerentur, ibique narratum eſſet quomodo Mardochæus impiorum in Regem inſidias detexiſſet? *Tunc rex ait,Qui pro hac fide honoris,ac premii Mardochæus conſecutus eſt?Dixerunt ei ſervi illius, nihil omnino mercedis accepit,* Eſther 6. n. 2. Sed qua veritate dicitur,nihil omnino?Ut notat Carthuſianus,cùm c.12.*n.*5.*Eſther*,ubi hæc deſcribitur hiſtoria, dicatur.*Præcipitque ei Rex ut in aula palatii moraretur datis ei pro delatione muneribus.* Quomodo ergo dicunt,nihil omnino?Optimo jure ſane.Lex erat promulgata,ut omnes Judæi interficerentur, ac proinde Mardochæus;merces igitur, qua non perſeverabat;ſed in tantum commutabatur detrimentum,ut vita privaretur,nihil omnino.

1. Reg. 24.
Anaſtaſius.
Eſther. 6.
Carthuſ.
Eſther. 12

Quæstio III.

Quare Chriſtus ante Magorum adventum circunciditur?

Quamvis Dominus legẽ voluerit obſervare diſponentem,ut infans octavò circunciderctur die,*Gen.*17.*n.*12.ut ſæpe dictum eſt poterat 13.
tamen divina providentia ordinare, ut ante illud tempus advenirent Magi, ut myſterium tantum ac tam admirabile nomen eorum celebraretur præſentia.Poterit reſponderi primò, quod tredecim dierum tempus Magorum itineri conveniens erat,& Deus ita gubernat ut res,quod fieri poteſt ſuo ordini,ac naturali concurſui proportionetur. Secundò, quod Chriſtus in Magorum adoratione,ut totius univerſi ſupremus eſt recognitus Dominus, & tanquam vero Salvatori munera, ac primitiæ Gentium erant offerendæ; bene ergo prius circunciditur,ut fiat manifeſtum, quod ad dignitatis percipiendos fructus, atque ſuavitates, prius ſint moleſtiæ,ac pœnalitates deguſtandæ.

Ante fructus honoris præmittenda moleſtia.

Dupliciter legimus, Chriſtum Dominum in 14.
Apocalypſi adorari. Primò,dum quatuor animalia,ac viginti ſeniores procidebant ante faciem ſuam dicentes,*Dignes es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem & virtutem quia tu creaſti omnia & propter voluntatem tuam erant & creata ſunt,* Apoc.4.n.11.Aliter verò ſecundo non ſolum animalia,& vigintiquatuor ſeniores, ſed & millia millium Angelorum, & omnis creatura, quæ in cœlo, & ſuper terram, & ſub terra ſunt, omnes dicebant. *Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt,accipere virtutem & divinitatem ſapientiam & fortitudinem,* Apocalypſ.5. n. 12. Quare verò, cum ei honor ob creationem defertur, quatuor animalia & vigintiquatuor ſeniores adorationem exhibent; cùm verò ob mortem quia occiſus eſt,non ſolum illa, ſed & millia millium Angelorum,& omnis creatura, quæ eſt in cœlo, in terra,& ſub terra?Non aliter tanta majeſtas, ac principatus illi, niſi mortis duritie, totque tormentorum ſævitia prævia convenienter deveniebat.Ansbert *ibid.* ita fatur. *Adoramus humanitatem à Verbo divinitatis ſuſceptam, quia & virtutis, & divinitatis & ſapientiæ,& honoris & gloriæ, & benedictionis ipſius particeps per gloriam reſurrectionis fieri meruit,quæ ante paſſionem dum in forma ad puteum ſederet,atque ſitiret, dum ſe filium hominis ſæpe commendaret dum ſapientia proficeret, dum opprobria,contumelias,ac maledicta ſuſtineret,minor quodammodo Angelis erat.*Quaſi dicat, quod quia tot paſſa eſt contumelias ideo ad eam adorationem evehitur.

Apoc. 4.
Apoc 5.
Ansbert.

Dum bonus paſtor deperditam quærit ovem, 15.
ſuis inventam imponit humeris, ad gregemque reducit, *Lucæ* 15.*numer.* 5. At dum prodigus ille filius procul eſſet à patre, non illum quærit, ſed per laborem itineris fame compulſus, ut ipſe deveniat,expectat, *ibidem num.* 18. Cujus rei rationem eleganter tradit D.Ambroſius lib. 7. in Lucam. *Malo,* ait, *ergo filius eſſe quam ovis. Ovis à paſtore reperitur, à patre filius honoratur.* Ut ovis quocumque modo inter gregem computetur, ſat eſt, ut in humeris veniat; at ut filius honoretur à patre annulo,ſtola,ac vituli ſaginati convivium

Ambroſ.

guſtet, quod priùs per famem, ac laborem tranſeat neceſſe eſt.

Quæstio IV.

Quare Evangeliſta Chriſti Circunciſionem non exprimat, ſed ſupponat?

16. Janſenius. Beaulx. Salmeron. Suar. Quanquam omnes conveniant Expoſitores, ut Janſenius, Beaulxames. Salmeron. *tom.* 3. *tract.* 16. §. *circa literam*, Suarius *tom.* 2. *ad* 3. *part. diſp.* 15. *ſec.* 1. §. *Dicendum verò*, quod Evangeliſta Circunciſionem Chriſti expreſſis non explicat verbis, non enim ait, circunciſus eſt, ſed *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circuncideretur puer*; in quo circunciſionem ſupponit. Et deinde indicato octavo die ſcribit impoſitum illi fuiſſe nomen Jeſu; in quo tacitè inſinuat circunciſionem, in qua de more nomina imponebantur. Quare ergo Evangeliſta circunciſionem non exprimit? Salmeron. Reſpondet primò Salmeron citato loco: *Horruit Evangeliſta, infantulum innocentem notæ, & cauterio ſubjacere circunciſionis, cùm eſſet innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis.* Alii dicunt, quia conſuetum erat, & lege præſcriptum, ut infantes circunciderentur; ideo Evangeliſta id tanquam indubitatum, potiùs ſupponere, quàm disertè narrare, viſus eſt. Sed inſtantia eſt in promptu. Etiam lex purificationis valde notoria erat, & peccatum ſupponebat, ſicut & Baptiſmus Joannis; & tamen utrumque ab Evangeliſtis narratur valde explicitè. Quare Circunciſio ſiletur?

17. Reſpondeo primò. In hac die octava Chriſtus ſuum effudit ſanguinem, in præſentatione, & Baptiſmo à natura humana in Simeone, ac Joanne repræſentata adoratus eſt: bene ergo circunciſio, in qua ipſe largitus eſt, reticetur: præſentatio autem & Baptiſmus, in quibus ipſe adorationem ſuſcepit noſtram, publicatur. Magni gratique animi eſt, ſilere, quæ donat, quæ accipit, licet aliàs debeantur divulgare. Vide *lib.* 1. *cap.* 5. *numero* 169. *Magnanimus, quæ donat, tacet.* Secundò. In circunciſione nobis amoris ſui pignus in pretioſiſſimo ſanguine donavit; at in præſentatione ex parte naturæ humanæ in S. Simeone gratiarum actiones ei ſunt oblatæ, & proprii amoris exceſſus diſſimulari poſſunt, & taceri: at aliorum prætermittere gratificationes, quæ nobis offeruntur, ingratitudinem, & contemptum ſapit. *Aliorum gratificationes non tacendæ.*

18. Tertiò. Chriſtus in hoc ſuſpiciendo ſignaculo ſanguinis guttas emiſit, & quamvis in ordine ad ætatem multum eſſet, parum tamen reſpectu amoris qui niſi totum largiatur, non quieſcit. Silentio involvatur circunciſio, ubi parum ſanguinis ſtillatur; at paſſio, in qua totus effunditur, ſcribatur, & publicetur. *Totum tribuit verus amor.* Quartò. In præſentatione, & Baptiſmo Jeſu magnalia divulgantur: *Lumen ad revelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël.* In Baptiſmo. *Hic eſt filius meus dilectus.* At in hoc cantico ejus manifeſtatur humilitas; Magnalium divulgatio cùm ſit ejus ingenio valde repugnans, ut agnoſcatur, ſcribi neceſſarium eſt; humilitas verò cùm naturæ maximè cohærear, calamo non indiget, ut credatur, ſed optimè ex ejus ingenii propenſione patefit, ipſe enim ad humilitatem valde propenſus eſt. *Humilitas Chriſto ingenita.*

Quintò. In præſentatione nihil puer largiebatur, ſed tantùm oblata parentes conferebant; at in hac octava die carnem, & ſanguinem ſolus puer relinquebat. Lex, in qua alii à Chriſti natura multum diverſa præſtabant, ideo ſcribenda; conſtitutio verò, in qua ipſe ſolus largitor magnificus declaratus, ejus inclinationi maximè proportionata, proindéque valde notorium, quod ab illo, implenda erat, & hac de cauſa hoc ſolum ſupponitur, non autem exprimitur. 19. *Chriſtus ad donationes valde propenſus.*

Inquit ſponſa Cant. 5. n. 1. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum.* Seu, ut Angelus in ſuis ſcholiis ex Hæbræo tranſtulit: *Comedamus fructum.* Ad quod reſpondens ſponſus ait ſtatim: *Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa.* Sed quare cùm ipſa habeat vineam: *Vineam meam non cuſtodivi.* Cant. 1. n. 5. ad illam ſponſum non invitat, ſed tantùm ad hortum illius, & tunc ait, *comedamus?* Sponſi valde facilis ad largiendum, ad acceptandum verò difficilis, ingenium optimè noverat, ideo cùm ad hortum invitat ſuum, in quo erant illius poma ab ipſo illi communicanda. Petro præcepit Chriſtus dare tributum *pro me, & te*, Matth. c. 1. n. 27. Quærunt Expoſitores, utrùm Chriſtus quotannis tributum ſolveret? Affirmant Abulenſis *quæſt.* 183. & alii, ut ſuo loco diçemus. Sed quare ſacri Scriptores Evangelio ſuo hoc literis non mandarunt? Superfluum videbatur; illa enim erat donationis lex dare præcipiens, & ut Chriſti conditionibus proportionata, valde manifeſtum, quod ab ipſo erat exequenda; Matthæus verò ſi pro illo anno eam ſcripſit, in cauſa fuit, quod è manu Petri erat ſolvendum, & cùm homo ad dandum ſit multum difficilis, ad hoc ut credatur Scripturæ opus fuit commendare; de quo in proprio loco. 20. Cantic. 5. Angelus. Cantic. 1. Matth. 17. *Homo valdè difficilis ad dandu.*

Quæstio V.

Quare Evangeliſta non terminet ſententiam in circunciſione?

Ait textus: *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circuncideretur puer, vocatum eſt nomen ejus, Jeſus.* Ubi ſententia, integerque ſenſus in circunciſione non finitur, ſed in nomine Jeſu. Ad quid? Toletus *annot.* 29. ita reſpondet. Non veniebat Chriſtus, nec carnem aſſumebat propter circunciſionem, nec quaſi in ea eſſet permanſurus; at officium, nempe ſalvare homines, propter quod venit in mundum, nomen indicat, & quod in Evangelio permanet, lege, & circunciſione ablata, idcirco noluit Evangeliſta ſententiam in circunciſione complere, ſed quaſi obiter eam inſinuare in nomine ipſo Salvatoris conſiſtere. Ita Toletus. 21. Tolet.

Secundò reſpondeo. In circunciſione non terminat ſententiam Evangeliſta, ſed in nomine, Jeſu; eſt enim maxima inter utrumque differentia. Circunciſio divinitatem, Deique occultabat naturam, ſanctiſſimum verò nomen, Jeſus, quod eſt ſalvare, maximè manifeſtat. Ante Incarnationem Deus abſconditus erat, modo verò factus homo Deus manifeſtus. Non ergo in circunciſione, quæ Deus addit, Evangeliſta ſententiam claudit, ſed in nomine, quod illum patefacit, 22. *Deus poſt Incarnationem videri vult.*

tefacit, apertéque demonſtrat, cùm enim jam noſtra ſit indutus carne, illud omne, quod ipſum occultare valet, devitat, & ab ſe abjicit.

23. Viſiones ſunt duæ illæ valde celebres; una, qua Iſaias Deum vidit in throno majeſtatis inter Seraphinos, qui *alis ſuis velabant faciem ejus*. Iſai. 6.n.... Altera, qua ipſum manifeſtè inter quatuor animalia videt Joannes *Apocal.* 4.*n.*6. Sed quare dum Seraphim ſe facie manifeſta exhibent, velato vultu Deus apparet; dum verò videntur illi commutata effigie in animalium forma; Deus patenter ſe manifeſtat? Venatus graviſſimus Pater ita fatur, *Affectat olim latere Dei amor, & quaſi verecundus tegebatur Seraphim alis.* Viſio prima Incarnatione prior, ſecunda, poſterior; & quandiu noſtra Deus non erat indutus carne, veluti verecundus tegebatur; at ubi factus eſt homo, ita de ipſa gloriatur humanitate, ut inter omnia videri, omniumque ad ſe oculos velit attrahere. Dum olim Angelus luctaretur cum Jacob, dixit eis *Dimitte me, jam aſcendit aurora*, Geneſ. 32. numero 26. Eſto in ſententia Patrum Græcorum Chryſoſtomi, & aliorum exiſtimantium, Angelum illum fuiſſe Verbum Dei. Sed cur complexibus nocte tantùm ſe implicat non verò manifeſta die; D. Iſidorus, & Carthuſianus. Dimitte me, ait inſtat jam aurora, tanquam corpore nondum aſſumpto, nollet clara die apparere: ut autem factus eſt homo ſtatim ſe præbet in medio candelabrorum aureorum, *Apocal.* 1.

Iſai. 6. Venatus. Geneſ. 32. Iſidorus. Carthuſ.

Quæstio VI.

Quare in Circunciſione Ioannis tot miracula, nulla verò in Chriſti legantur?

24. IN Joannis Circunciſione nec locus, nec miniſter exprimitur, illam enim in quocunque loco, vel à parentibus, vel ab aliquo alio fieri propinquo viro, valde uſitatum erat. Hinc excitatur quæſtio: Quare tot in Joannis circunciſione interveniunt circumſtantæ, tot miracula fiunt; Eliſabeth ab Spiritu ſancto nomen Joannis didicit, ſurdus, & mutus loquitur, ac prophetat, & omnes de puero dicunt, quod manus Domini ſit in illo: in hac verò octava die Chriſti nullum vidimus factum miraculum?

25. Reſpondeo primò. Ob Jeſu nominis excellentiam; nulla enim neceſſaria fuere magnalia, in hoc namque nomine multa ſunt majora, quam excogitari poſſunt. Secandò. Nulla inter Virginem, & Joſeph circa nomen imponendum, ut eis ab Angelo dictum fuerat, diverſitas erat, ſed ſumma vanitas; in Præcurſoris verò circunciſione multa contentio, nam pro Zachariæ appellatione inſtabant cognati, & ut res contra propriam ſententiam ſit accepta, neceſſe eſt ut miracula fiant; ac proinde nomen Joannis, ut cognatis, atque vicinis aliter opinantibus eſſet plauſibile, tot mirabilia expoſtulabat. Vitium eſt hominum, ut carpit D. Gregorius Nyſſen. *orat.* 1. *de Chriſti reſurrectione*, quod propria verba certam demonſtrationis rationem velint habere, ita ut nulli alii credant, quam ſententiæ ſuæ. Quis majora vidit miracula, quam Eva tot inter mirabilia creata, & tamen ex ſua intentat diſcernere mente: An dictis Dei, qui dicebat, *non comedes*, an ſerpentis ſuaſionibus, qui aiebat, *Comede*, quieſcendum eſſet? Rupertus in cap. 3. Geneſ. *Inter hæc* (ſcilicet dicta Dei, & ſerpentis) *naturam ligni propriis ſenſibus dijudicare voluit, ut ſciret, cui potiſſimum, Deo videlicet, vel ſerpenti palmam concederet veritatis.*

Homo difficulter quieſcit cōtra propriā opinionem. Greg. Nyſſ. Rupert.

26. Tertiò: Beatiſſima Virgo, & Joſeph optimè crediderant, & noverant divina revelatione, qualiter puer eſſet vocandum; at amici, qui ad Joannis venerant circunciſionem celebrandam, nec nota eis divina erat revelatio, nec ei credebant; & licet ubi fides divina eſt firma, & revelatio cognita, nulla ſint neceſſaria miracula; maxime verò requiruntur, cùm credulitas eſt dubia, animus hæſitans, & divinorum incognita manifeſtatio. A Deo in regem David eligitur, nullum tamen in ejus confirmationem datur ſignum, *Reg.* 19. Eligitur in ducem Gedeon, magna, ut omnis incredulitas excludatur, prodigia fiunt, *Judic.* 6.*n.* 20. & 36. & 37. Cur verò illic nullum, hîc verò tot miracula cumulantur; Rem attigit Abulenſis *quæſt.* 47. dum ita reſolvit: *Cauſa tot ſignorum fuit magna dubitatio Gedeonis.* Et ſic ex multis refert *cap.* 8. *quæſt* 23. quod ipſe poſtea inciderit in idololatriam. Bene ergo, ubi fides ſtabilis firmiter adhæret, nullum fit ſignum, utpote minime neceſſarium; ubi autem anceps, & parum conſtans, tot requiruntur, & multiplicantur: *Signa enim data ſunt non fidelibus, ſed infidelibus.* Cùm magnus ille Luſitantiæ Rex Alphonſus prius illam ante inſignem victoriam, quam à quinque Maurorum Regibus reportavit, in Auriquio eſſet agro, in aëreque Chriſtum vidiſſet Crucifixum exclamavit. *Quid tu ad me Domine: Credenti enim fidem vis augere? Melius eſt, ut te videant infideles, & credant, quam ego, qui à fonte baptiſmatis te Deum verum filium Virginis, & patris æterni agnovi, & agnoſco.* Ita ille piiſſimus Rex.

Firma fides miracula non requirit, aliter dubia. Abulenſ. *Alphonſus Rex Luſitaniæ.*

Quæstio VII.

De magnitudine Circumciſionis Chriſti?

27. IN hoc admirabili opere nobilitata eſt Chriſti obedientia, doctrina, & amor. Obedientia Chriſti maxime reſplenduit ut præceptum Patris impleret, cruce pendens vitam profudit; at cum circumciditur, legi fit obnoxius, à qua erat exemptus. Et obedientia mandato adſtricta valde magna; ab illo verò libera, & tamen opera exequens, præclariſſimo fulgore reſplendet. Cum Deus loqueretur cum Iſaia, ait illi *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Iſai. cap. 6. numero 8. Cur Deus non præcipit legationem, ſed tantum proponit? Sine dubio, ut promptitudo Prophetæ ſine ullo mandato clareſceret. D. Hieronymus ibi ita fatur. *propterea autem non dicit Dominus quem ire præcipiat, ſed proponit audientibus optionem, ut voluntas præmium inſequatur.*

Iſai. 6. Hieron.

28. Doctrina nobilitatur, dum manus, & lingua cohærent: Dominus non ſolum præcepti, ſed etiam ſupererogationis opera docturus erat; ideo non ſolum exequitur in Cruce pendens Patris mandatum, verum etiam dum abſque ulla obligatione circumciditur, opera ſupererogationis exhibet. D. Gregorius *in Ezechiel. cap.* 40. ita ait, *Doctor:*

Doctor reſpondeat in opere. Gregor.

Doctor, quod docendo loquitur, hoc vigilanter operatur; verbis ergo ſuis ſemetipſum conveniat: ubi itaque ſe conſpicit, opere implere, quod dicit, ibi auditores admoneat, eorumque animos ad ſtu-
29. *dium bonæ operationis accingat.*

Amor illuſtrior in liberalitate.

Amor nobilitatur. Chriſti dilectio; dum in cruce pendens pro nobis vitam profudit, magna fuit: at hæc in Circuncisione, multo videtur major, cùm non ex præcepto, ſed ex gratuita ſuum dat ſanguinem liberalitate. Et quis ignorat, quod amor in opere liberalitatis illuſtrior, quam obligationis appareat? Deinde in Cruce ſe in hominem ſuſtinuit delinquentem, ſcilicet Cæſarem reputari, & hac de cauſa Judæi clamarunt. *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris, omnis enim, qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari,* Joan. 19. n. 12. At in eo quod circunciditur, ſe peccatorem in Deum æſtimari patitur, cicatrix illa peccati ſignum erat, ſed multo gravius eſt crimen in Deum, quàm in homines igitur multo major reſplenduit amor in ſufferendo notam illam in hominum opinione.

Joan. 18.

Majus eſt in Deum peccatum, quam in homines.

30. *Dixit Deus Abrahamo ſcito præноſcens quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubjicient ſervituti eos, & affligent quadringentis annis,* Geneſ. 15. n. 13. Audiens Abrahamus crudelem adeo, & diuturnam, per tot annorum ſæcula filiorum captivitatem, tacet, & nec verbũ loquitur; at ubi Dominus ei indicavit, peccatum Sodomorum aggravatum eſſe nimis, magnumque in eos parari ſuppliciums ſtatim pro eis orans multipliciter verba facit, *Geneſ.* 18. *num.* 20 & 21. Cur Sanctus ſenex auditas filiorum calamitates veluti contemnens ora premit, pro aliorum miſeriis tam vehementer aperit? Cardin. Cuſan. l. 11. exercitat. *Plus*, ait, *pro alienis, quam pro filiis loquitur.* Tacet ad filiorum captivitatem, in homines enim, ac filios ſuos tyrannis erat exercita, pro Sodomorum autem miſeria orat, audiverat namque in Deum eſſe peccatum, & ideo viſcera ejus vehementius ſunt commota.

Geneſ. 15.

Card. Cuſa.

Poſtquam illi ad Job amici ſunt locuti. *Dixit*
31. *Deus Eliphaz, non eſtis locuti rectum coram me, ſicut ſervus meus Job,* c. 42. n. 7. & ſtatim *Ite ad ſervum meum Job, ipſe orabit pro vobis, & faciem ejus ſuſpiciam.* Deinde verò ait Deus per Ezech. *Terra, cum peccaverit mihi, extendam manum meam ſuper eam,* Ezechiel. 14. n. 13. & poſtea. *Si fuerint tres viri iſti in medio ejus, Noë, Daniel, & Job, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt.* Sed quare illic oratione Job interveniente peccatum remittitur, hic verò minimè? D. Cyprian. in Epiſtola ad Donatum. *Tale eſt peccatum in Deum*, ait Eliphaz, & amicorum peccatum in hominem erat, nempe Job; delicta vero, quorum per Ezechielem mentio fit, idololatria, aliaque in Deum, illa hac de cauſa juſti oratione condonabantur, hæc verò, utpote graviora, minime.

Job. 41.

Ezech 14.

Cyprian.

Lucæ 2. n. 21. Vocatum eſt nomen ejus Jeſus, quod vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in utero conciperetur.

VERSIONES.

Aliqua Græca exemplaria habent. Et vocatum eſt nomen ejus Ieſus.

Syriacus. Priuſquam conceptus fuiſſet

Arias. Ante concepi eum in utero.

EXPOSITIO.

Circuncisio die fiebat octava; poſt ipſam nomen imponebatur, quod obſervavit Chriſtus Dominus, ut notat Beda, & ait. *Sed quod eodem die ſuæ circuncisionis nomen accepit, ad imitationem priſcæ obſervationis fecit.* Haymon. *Quod Dominus Jeſus*, ait *in die circuncisionis ſuæ augmentum promeruit, ad imitationem priſcorum hominum factum, Abraham namque in die ſuæ Circuncisionis nominis augmentum promeruit*, Geneſ. 17. Ex quo duo nota. Primum, quod Chriſtus Dominus majorum eſt veſtigia ſecutus. Secundum, quod cum ſignaculo fidei augmentum ſuſcipiebatur Jeſus, hoc eſt, ſanctiſſimum nomen ejus, & idem eſt, ac Salvator. De quo Expoſitores multa circa Hebraicam literam, quæ apud ipſos vide, ſicut & myſterium literarum in Beda. Et ita Circuncisio humanitatem Jeſus divinitatem demonſtrat, ut ex ipſo nomine, ait D. Bonav. *Accipias, quod non ex neceſſitate circunciſus eſt*, Textus, *Et vocatum eſt.* Indicat Evangeliſta, quod nomen ipſum, non humano conſilio, ſed divino nutu, revelationéque à Deo accepta per Angelum indicata impoſitum fuerit. 32.

Beda.

Haymon.

Geneſ. 17.

Cum fide augmentũ.

Bonavent.

Quæstio VIII.

Quare dicatur Ieſus, cum prædictum ſit, Emmanuelem eſſe vocandum?

Isaias c. 7. n. 14 [ait de Chriſto Domino, *Ecce Virgo concipiet*], *& pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Quomodo ergo in hiſtoria dicitur *Jeſus*, hæc enim duo nomina, Jeſus, & Emmanuel, diverſa ſunt? Hanc nobis Judæi oppoſuerunt objectionem, ut teſtatur Theophylact. & Pagninus, ut meminit D. Juſtinus *in quæſtionibus Gentium, quæſt.* 135. & Hæretici, ut refert Tertullianus *l.* 3. *contra Marcionem*, Sed in quæſtione nulla poteſt eſſe dubitatio, ut notat D. Juſtinus *citatus*: quia ille idem, qui appellatur Jeſus, eſt etiam Emmanuel, ut nobis expreſſit Matthæus *c.* 1. *n.* 23. Solum ergo quantum ad ſonum vocis quæſtio eſt. 33.

Iſai. 7.

Theophyl.

Pagnin.

Tertull.

Ad quæſtionem igitur reſpondet primò D. Juſtinus allegans, quod Salvator noſter multa ſortitur nomina, ſcilicet Emmanuel, Jeſus communiter tamen ſolum dicitur Chriſtus. *Quia*, ait, *in Chriſti nomine omnes ejus appellationes comprehenſas, & contentas habemus, etiamſi non omnibus ſemper uſi ſumus.* Secundò. D. Th. *Jeſus Salvator interpretatur quod idem eſt, quod Emmanuel, nobiſcum Deus. Deus enim quatuor modis nobiſcum eſt, per aſſumptionem naturæ humanæ, per naturæ conformitatem in omnibus ſimilis, per conſervationem corporalem, & ſpiritualem. Ecce ego vobiſcum ſum.* Ubi quæſtionem ſolvit ex ſignificatione ipſius nominis, quaſi unum, idem ſit, ac alterum. 34.

Juſtin.

D. Thom.

Tertiò. D. Paſchaſ. *lib.* 2. *in Matth.* ita ait: *Nam in eo, quod Angelus, Jeſum eum nominat, Salvatorem eorum, qui perierant, aptius reconſignat. Quod vero Propheta eum Emmanuel appellat: inſinuat* 35.

Paſchaſ.

ſervat, quia ipſe quemadmodum eſt pollicitus, cùm his,quos ſemel ſervaverit, quotidie ſanando, ac adjuvando perſeverat. Et ſatis pulchrè, ac ſi dicat: Jeſus dicitur, quia ſalutem cauſat: Emmanuel dum nobiſcum eſt, ipſamque datam conſervat vitam, eam largiendo, ac omne bonum communicando, ad ipſum enim remedium, & beneficium dare, ac ſuſtentare, ſpectat. Vide ſuprà *in hoc cap. num.* 11. *&* 12.

Ad idem pertinet dare, & conſervare.

36. Quartò, Vera, & germana expoſitio; Iſaiam prædicere: non ejus proprium ex impoſitione nomen Emmanuel vocandum, ſed appellativum tantùm, illiuſque naturæ indicativum, ſcilicet Deum eſſe, & hominem, ſignificat;ergo Emmanuel, non qualiter eſſet vocandus, ſed qualiter in natura ſua futurus erat, Ita D. Cyrillus Alexandrinus in cap. 7. Iſaiæ, *Vocabis nomen ejus Emmanuel, hoc eſt, confiteberis, Deum in humana forma apparuiſſe. Quum enim apparuit ſecundum nos unigenitus Deus ſermo, tunc unus nobiſcum factus eſt.* Noſtram interpretationem tradunt D. Chryſoſtomus *homil.* 5. *in Matth.* Theophylactus, Euthymius Quod optimè confirmat D. Chryſoſtomus ex *cit.* communi phraſi Scripturæ? ſolet enim rem aliquam appellare non tam ratione proprii nominis, quàm propriæ ſignificationis, effectuum, quos producit. Iſai. 8. num. 1. *Voca nomen ejus, Accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari,* Ubi dicitur, voca nomen ejus, ſcilicet Chriſtum, accelera, &c. Ex proprio tamen nomine non ſic dicendus erat, ſed ex iis, quæ in mundo ab eo erant optanda.

Cyr. Alex. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Iſai. 8.

Quæstio IX.

Quare potiùs Ieſus, quàm Emmanuel vocetur?

37. EX ſuperiori alia jam oritur quæſtio: Cur Dominus non appelletur Emmanuel? Optimum enim eſt nomen illud, quod rei naturam indicat, ut notant D. Auguſtinus Chryſoſtomus, & alii ad 2. Gene. n. 29. *Appellavitque Adam nominibus ſuis cuncta animantia.* Unde ait *ibi* Rupertus, *Singulorum conſideravit naturas, & ex qualitatibus diverſis, diverſa formavit vocabula.* Atqui Emmanuel ſignificat naturam humanam, & divinam in Chriſto Domino:ergo hoc erat illi & nobis valdè conveniens.

D. Auguſt. Chryſol. Geneſ. 12. Rupert.

38. Dicendum tamen, quod nomen *Jeſus* multò majorem importabat proportionem. Et in primis Jeſus divinam etiam, & humanam ſignificat naturam,licèt diverſum importet modum à nomine Emmanuelis, quod de formali naturam dicit divinam, & humanam connotat; at Jeſus è contra, de formali dicit humanam, & connotat divinam, de quo latè Fonſeca 5. *Met. cap.* 8. *ſect.* 5. *quæſt.* 7. Vaſquius *tom.* 1. *ad* 3. *part. diſp.* 67. *cap.* 5. Suarius *tom.* 1. *ad* 3. *part. quæſt.* 16. *art.* 2.

Fonſeca. Vaſquius. Suarius.

39. Secundò, Antiqui Patres filiis ſolebant imponere nomina ab eo, quod ſæpe in memoriam revocandum erat, ut notant Lyppoman. *in cap.* 2. *Exod.* Euſebius Cæſar. *lib.* 11. *de præpar. cap.* 4. Et patet exemplo Joſeph, *Geneſ.* 41. *num.* 51. *&* 52. *Exod.* 2. *num.* 22. Ut quoties nomen filii audirent, toties divinum recordarentur beneficium. Meritò ergo dicitur Jeſu, & non Emmanuel. *Emmanuel* ſignificat naturæ excellentiam, Jeſus Redemptoris officium indicat, quod vitam dare pro ſuis conſtringebatur; potius verò obligatio muneris debet ante oculos obſervari, quam dignitas perſonæ, ideoque ut illa ſemper fixa eſſet in mente, inſculpta eſt in nomine. Vide *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 21. *& cap.* 6. *num.* 5.

Lyppom. Euſebius. *Obligatio muneris perſonæ dignitati præferenda.*

40. Tertiò. Emmanuel nomen eſt dignitatem ſignificans; quod à Patre hæreditario jure habet acceptum: Jeſus verò nomen meriti, dicens,quod propriis factis comparavit: & magni animi eſt, meritum pluris, quam dignitatem facere; plus gloriari de his, operibus; quam de illis quæ à natura conceduntur. Vide *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 117. *& c.* 2. *n.* 8. *&* 111. *& c.* 5. *n.* 74.

Plus æſtimandum meritum, quam dignitas.

41. Quartò. Ait Gregentus in ſua diſp. *Jeſus miſerendi pignus nomine portat.* Alia nomina, ut Emmanuel, Deus fortis, Omnipotens, vindictam, & ſupplicium clamant, cùm peccata in tantum Dominum ſint commiſſa; at Jeſus, utpote nomen Salvatoris,compaſſionem exquirit,atque clementiam: ideoque vocatur hoc nomine, & primum in Evangelio ei datur ante omnia alia; quibus eſt appellatus, ut Meſſias, Rex Iſraël, filius David, filius Dei, & hoc ſanctiſſimo Jeſu nomine annus inchoatur, ut ſi ad Dei tribunal divinam juſtitiam provocantia acceſſerint peccata priùs hoc ſanctiſſimum perveniat nomen patris erga nos miſericordiam occupans.

Gregent. *Jeſus ſollicitat miſericordiam.*

42. Quæret aliquis ſatis curioſe: Quare Crucis titulus ſuper caput Chriſti eſt affixus, & non à manibus potiùs, vel pedibus pendebat, ut faciliùs legi poſſet ab omnibus? Divinâ eſt ordinatum providentiâ? nam ſi blaſphemiæ, atque in Chriſtum injuriâ divinam excitantes iram ad cœlum penetrarent, ſanctiſſimum nomen ipſum æternam impetrans miſericordiam priùs evolaret. Præcepit Deus Moyſi, ut ſacerdotali ornatu ſummi Sacerdotis in pectore eſſent inſculpta nomina filiorum Iſraël. *Portabitque Aaron nomina filiorum Iſraël in rationali judicii ſuper pectus ſuum* Exod. 28. num. 29. Et ſtatim ſubditur: *Facies & laminam de auro puriſſimo, in qua ſculpes opere cælatoris, Sanctum Domino; ligabiſque eam vitta hyacinthina, & erit ſuper tiaram imminens fronti Pontificis*; & ſtatim dicitur, *Erit autem lamina ſemper in fronte ejus, ut placatus ſit eis Dominus.* Ibidem *num.* 38. Sed cur ſanctiſſimum nomen Dei Jehova ponitur ſuper caput,nomina verò filiorum Iſraël in pectore; Cur non potiùs ipſum ſanctiſſimum Dei nomen inter alia, tanquam in eorum medio deſcribitur, ut inde miſericordia in omnes filios Iſraël diffundatur, ut dicebat Deus per Zachariam: *Reverſus ſum ad Sion, & habitabo in medio Hieruſalem.* Zachar. 8. numero 3. Illud nomen ponebatur ſuper caput in ſignum gratiæ, & miſericordiæ, ut notant D. Hieronymus, & Beda, ideo dicitur in textu, *Ut placatus ſit eis Dominus.* Scribantur filii Iſraël in pectore, ut ſi ipſi pro ſuis peccatis, ac iniquitatibus divinam iram, ac juſtitiam provocaverint, priùs è capite Sacerdotis ſanctiſſimum Dei nomen accedat, miſericordiam, ac benevolentiam impetrans. Illa nocte, qua Moyſes cum filiis Iſraël egrediebatur de Ægypto, præcepit eis Deus ut ſacrificarent, ac comederent agnum Paſchalem; *Et edent carnes nocte illa aſſas agni, & azimos panes cùm lactucis agreſtibus*, Exod. 12. n. 8. Valde mirum eſt, quod nocte illa, in qua maximis negotiis implicati erant filii Iſraël,

Jeſu nomen præoccupat miſericordiam. Exod. 28. *Dei miſericordia præoccupat juſtitiam.* Zach. 8. Hieron. Beda. Exod. 12.

Iſraël, ut unuſquiſque aſportaret ſecum quæ ad ſe pertinebant, tantum peragere ſacrificium eis mandatur, cur non potiùs in deſerto poſt tranſitum maris rubri quando eſſent quieto,& placato animo. Altum conſilium divinæ providentiæ hîc emicuit, ut miſericordia præoccuparet judicium; nam ſi eorum peccata in deſerto diffidentiæ,murmurationes,concupiſcentiæ,luxuriæ, ac abominationes ad cœlum clamarent,ut divinam juſtitiam provocaverint,priùs tantum Sacramentum ipſius agni paſchalis,in quo maxima myſteria adumbrabantur, præoccupatum erga homines haberet divinam miſericordiam. D.Ambroſius. *Ille agnus*, inquit, *patrum populum liberavit; ille agnum vocavit ad libertatem, ille agnus maris profunda ſolidavit, ut Ægyptum tranſire poſſemus.* Per illum typicum agnum in initio itineris ad omnes difficultates vincendas præparati ſunt.

Ambroſ.

QUÆSTIO X.

Quomodo Ieſu ſit nomen novum?

43. Iſai. 62. HUic quæſtioni occaſionem nobis miniſtrat vaticinium Iſaiæ 62. num. 2. *Et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit.* Et nulla eſt quæſtio in communi ſententia Patrum, D.Athanaſii *in diſput. contra Arrium coram Probo in Symbol.* D. Chryſoſtomi *hom. 19. in Joan.* D. Hieronymi,D.Thomæ,& aliorum *ad locum Iſaiæ*; qui communiter exponunt illum de Eccleſia Catholica, quæ non Sion, vel Hieruſalem, ſed Eccleſia dicitur, ejuſque filii, non Iſraëlitæ, ſed Chriſtiani appellantur. Quod confirmant ex Apocal. 2.n.17. *in calculo nomen novum ſcriptum.*

D. Athanaſ. Chryſoſt. D Hieron. D.Thom. Apoc. 2.

44. Cyrill. D.Cyrillus Alexandrinus lib. 5. de Trinitate, Vaticinium intelligit hoc de nomine *Jeſu*, & *lib.11. Theſaur. cap. 14.* de nomine *Emmanuelis.* Sed quomodo *Jeſus* nomen novum, cùm eo nomine in Scriptura multi reperiantur vocati, 1. *Eſdræ 3.n.2.& 9. & cap.5.num.2.& 1.Paral.24.* Reſpondet Galatinus *lib. 3. cap. 20.* Pagninus *in Interpret.nom. Hebr.* negando, nam alia nomina ſignificabant *ſalvavit*; at nomen Jeſus *Salvatorem* dicit; & ita ſecundùm radicem Hebraicam diverſum eſt. Et hæc ſententia probabilis, quia illi viri duo in lingua Hebræa doctiſſimi eam tenent: tamen quia multi ſunt viri docti,qui contendunt, aliquos in veteri Teſtamento nomine *Jeſu*, fuiſſe appellatos, ut Barradas *tom.1. lib.9. c.3. §. Verum quæ.* Maldonatus *in cap. 1. Matth. n. 21.* ideo in hac ſententia etiam ſolvenda eſt difficultas.

Galatin. Pagnin. Barrad. Maldonat.

45. Cyrill. Reſpondeo primò, *Jeſus* dicitur nomen novum. D.Cyrillus citatus *lib.5. de Trinit.* ait: *Nomen novum Verbo divino eſt Jeſus, concurrens cum carnis nativitate: Propheticum oraculum iterum adſtipulatur.* Ac proindè *Jeſus* eſt nomen novum filio Dei, qui enim ab æterno dicebatur Deus, Sapientia, Verbum, modò ratione humanæ nativitatis dicitur *Jeſus*, & inter illa omnia præſtantiſſima hoc nomine vocari maximè delectat. Secundò. Quia non caſu, ſed alto Dei conſilio, *Jeſus*, appellatur: *Quod os Domini nominabit.* Meritò nomen novum, quod ob ſuam ſanctitatem à puriſſimo ſolùm poteſt Dei ore nominari. Tertiò. Nomen novum per reſpectum ad ea, quæ ex ore Dei data ſunt: Deus impoſuit nomen Abraham, Saræ, Jacob, inter hæc, Jeſus nomen novum eſt; nullus enim illorum tale à Deo accepit nomen.

Quartò. Meritò dicitur novum, quia licèt aliqui hoc nomine ſint vocati, fuit hoc tanquam in umbra, & figura, atque quoad aliquem particularem effectum temporalem: at noſter Dominus ſimpliciter, & abſolutè eſt in realitate Salvator, omnémque vitam ac in omni genere redemptionem ipſe cauſat. D. Dionyſius Carthuſianus. *Novum ad ſignificandam liberationem perfectam, & completam.* Et D. Bernardus, *ſerm. 1. de Circunciſione*, ita ait: *Neque enim ad inſtar priorum meus iſte Jeſus nomen vacuum,aut inane portat.* Et quanta hoc nomen in Chriſto ſit plenitudine, quot in eo reluceant mirabilia, & contineantur magnitudines, ſolus æternus Pater agnoſcere, ac comprehendere valet. 46.

Carthuſ. D.Bernard. *Solùs Deus Jeſus nomen comprehendit.*

Apparuit Angelus Domini Joſeph, & dixit ei filium naſciturum ex Virgine. *Vocabis nomen ejus Ieſum,ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum*, Matth.1.n.21. Quando verò idemmet Angelus Zachariæ annuntiat filium ſuum, ſolùm ait: *Vocabis nomen ejus Ioannem*, Luc. 1. n. 13. Quare nomen Jeſus tantùm de cœlo affert verùm etiam interpretationem adhibet? *Ipſe enim ſalvum faciet:*&c. Nomini verò Joannis nihil eorum præſtitit, ſed ejus nobis committit intelligentiam? In Jeſu tot myſteria, totque mirabilia ſunt contenta, ut ſolus Angelus à Deo miſſus de illis nos inſtruere poſſit. D.Chryſoſtomus hom.4. in Matth. *Propterea*, ait, *nomen ejus de cœlo Angelum detuliſſe Evangeliſta memoravit, ut hinc quoque oſtenderet, illum mirabilem eſſe partum, quo nomen ad Ioſeph, & per Angelum, & à Deo miſſum doceret: nam & ipſum vocabulum non inaniter poſitum eſt, quod certè mille continet theſauros bonorum. Propter quod & illud etiam Angelus interpretatur.* Expende ultima verba, ſolus enim Angelus tantum nomen valet interpretari. 47.

Math. 1. Luc. 1. *Sed Angeli Jeſus nomen poſſunt interpretari.* Chryſoſt.

Sancti Angeli in Chriſto Domino humanitatem videntes divinitatem inter ſe quærunt,ut explicant D. Baſilius, Theodoretus, & D. Cyrillus Alexandrinus lib.3. Theſaur. cap.2. *Quis eſt iſte Rex gloriæ?* Pſalm.23. num.8. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom?* Iſai 63.num.1. Sed Angeli Chriſtum Dominum neſciunt? ejus nomen ignorant? Nonne eſt inter eos Gabriel, qui nomen ejus, Jeſum, Virgini, ac Joſeph prædixit? Quomodo ergo interrogant: *Quis eſt iſte?* Cùm Gabriel ejuſque ſocii hîc interrogant, tanquam cœleſtes ſpiritus loquuntur; dum verò Gabriel ejus parentibus nomen annuntiavit, erat miſſus à Deo, Deique perſonam agebat: magnitudines, & mirabilia nominis Jeſu, adeo ſuperexcellunt, ut nec capi poſſint, nec penetrari ab Angelis, prout cœleſtes ſpiritus, ac creaturæ ſunt, ſed tantummodo cùm à Deo miſſi ejus perſonam repræſentant. Vidit Joannes Chriſtum. *Et vocabitur verax, ac fidelis*; & in veſtitu ejus ſcriptum videbatur, *Rex regum, Dominus dominantium*; & in capite, *Habebat nomen ſcriptum,quod nemo novit, niſi ipſe.* Apocal.19. num.12. Quod nomen, ut jam dixi ex Cardinali Hugone, erat Jeſus. Alia nomina clara voce pronuntiabantur, atque manifeſtè legebantur, videlicet, quod eſſet verax, fidelis,Rex regum; at nomen *Ieſus*, nemo novit, niſi ipſe: Meritò ſanè,mirabilia, ac myſteriorum theſauros 48.

Baſilius. Theod. Cyrill. Pſalm.23. Iſai.63. *Solus Deus cognoſcit magnitudinem nominis Jeſu.* Apoc. 19. Hugo.

theſauros in Jeſu contentos, ſolus Dei Spiritus penetrat, atque cognoſcit.

QUÆSTIO XI.

Quare nomen Jeſus *ab Iſaia non nominetur inter cætera?*

49. Iſai. 9. D. Bernard. *In nomine Jeſu omnia continentur bona* ISaias c. 9. n.6.ait: *Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis.* D, Bernard. ſer. de Circuncisione; *Magna quidem nomina,* ait, *ſed ubi eſt nomen quod eſt ſuper omne nomen, nomen Jeſu, in quo omne genu flectitur? Forte in hoc omnibus unum illud invenies.* Omnia alia in hoc nomine Jeſu, tanquam in compendio continentur. Sed hoc latius eſt explicandum cum D. Bernard. *cit. loco,*

50. Bernard. S. Thom. *Nomen Jeſu admirabile.* Marc. ult. Eſt ergo nomen Jeſu, admirabile, ait D. Bernar. *quia operatur mirabilia noſtræ ſalutis.* D. Th. ſer. 2. de Circuncisione: *Eſt* ait, *nomen Jeſus admirabile, quia in virtute ejus omnia creantur, dæmones fugantur, & omnes languores curantur,* Marc. ult. n. 17. *Ergo eſt admirabile. Cur quæris nomen meum quod eſt ineffabile,* Gen. 32. n. 29. ita D. Th. ſeu, ut legit Lyppom. *Cur quæris nomen meum, quod eſt mirabile* Quod eſt nomen tuum mirabile, & ineffabile, juxta D. Th. *Et nomen Jeſus.*

Lyppoman.

51. *Jeſu nomen conſiliarius.* Nomen Jeſus, conſiliarium ſe exhibet, ait D. Bern. ſcilicet. *In electione pœnitentiæ, & vitæ ordinatione: ne forte ſit nobis abſque ſcientia zelus, & voluntati bonæ prudentia deſit.* Dum bonus ille latro in cruce ſimul cum Chriſto pendens, in eo Divinitatem, in ſe ipſo autem peccata cognovit, ideo dixit. *Nos quidem juſte digna factis recipimus* Sed quis eum illuminavit, eique Conſiliarius fuit atque in tam altam pœnitentiam adduxit? Abſque dubio nomen Jeſus, exaratum in titulo; quapropter ut hoc notaret Evangeliſta, utramque conjunxit hiſtoriam. *Erat autem,* ait, *ſuperſcriptio ſcripta ſuper eum literis Græcis, & Latinis, & Hebraicis, &c. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus* & proſequitur illius converſionem narrando. Arnold. Carnotenſ. *ſerm. 4. de verbis Domini,* ait, *Licet tam inſignem titulum deleri perfidia Judæorum clamoſe expectaret; obtinere nullo modo prævaluit. Iam ad hanc Scripturam pertinebat latro crucifixus & eum intra ſe illæ litteræ colligebant.* Latronem illa literarum efficacia ad cœleſtem traxit beatitudinem.

Luc. 23. Arnol. Can.

52. *Jeſus dat fortitudinem.* Eſt nomen Jeſus, fortis, ait D. Bern. *Quo experimur impugnare impugnantes nos, ne ab iiſdem rurſum concupiſcentiis ſuperemur, & fiant noviſſima noſtra pejora prioribus.* Dixit Moyſes Joſue, cum pugnandum eſſet contra Amalechitas: *Elige tibi viros, & egreſſus pugna contra Amalech,* Exod. 17. nu. 9. Sed cur Moyſes præſtantiſſimus dux viros non vocat, in quibus noverat eſſe potentiam, & fortitudinem, ſed tantum hoc Joſue præcipit? Origenes *ho. 11. in Exod.* ita ait: *Uſque ad hunc locum beati nominis Ieſu, nuſquam facta eſt mentio; hic primum vocabuli hujus ſplendor effulſit: hic primum vocavit Moyſes Ieſum & dixi ei: Elige tibi viros. Non poterat Moyſes eligere, ſed Ieſus ſolus eſt, qui poſſit potentes viros eligere, ipſe eſt potentium princeps, qui confligit cum Amalech.* Et *hom. 1. in Ioſue,* ait, *Tanti nominis auſpicio confidebat.* Solum enim in nomine Jeſu fortitudo, & victoria acquiri poteſt; ipſe eſt, qui impugnat impugnantes nos. Quando cum ſuo exercitu Pharao demerſus eſt in mare, cecinit Moyſes canticum; & ait, *Dominus quaſi vir pugnator, Omnipotens nomen ejus.* Exod. 16. n. 3. Sed quodnam eſt nomen Dei Omnipotens? erat Iehova, in quo figurabatur nomen Jeſu, quod à Moyſe invocabatur, ita tenet Chriſtopol. Epiſcopus. *Notanter,* ait, *dicitur Omnipotens nomen ejus, quod Ieſus, quod eſt nomen Dei, eſt nomen omnipotentiæ, & ſummæ ſapientiæ, & juſtitiæ, & miſericordiæ, in cujus virtute, & ad cujus invocationem, Moyſes fecit omnia miracula, & ideo dicit quod nomen Dei eſt Omnipotens, quod eſt Ieſus quia projecit primo currus Pharaonis, & exercitum ejus in mare.*

Exod. 17. Origenes. *Nomen Jeſu nomen Omnipotentia.* Chryſoſt.

53. *Nomen Jeſus dat vitam.* Eſt nomen Jeſu, ait D. Bernard. *Pater futuri ſæculi; per eum ſcilicet in immortalitatem reſurgemus.* Ezech. 37. n. 1. dicitur. *Spiritus Domini dimiſit me in medio campi qui erat plenus oſſibus. Et circunduxit me per ea in gyro; erant autem multa validè ſuper faciem campi ſiccaque vehementer. Et dixit ad me, Fili hominis; putas ne vivent oſſa iſta?* Sed cur ut mortui illi in vitam reſurgant; filius hominis dicitur? Cur alio nomine non appellatur Propheta? Immo inter omnes Vates ipſe frequentiſſimè hanc accipit vocem, *fili hominis.* In vitam æternam erant illa oſſa revocanda, ideo vox illa, *fili hominis* profertur, quæ Jeſum figurabat, qui ſimpliciter filius hominis dicitur. In virtute illius vocis, & nominis in æternam felicitatem fit reſurrectio, D. Iuſtinus Martyr *quæſt. 45.* ait: *Quoniam ab Ezechiele per viſum ſcribenda erat mortuorum reſurrectio, quæ futura eſt re ipſa vi filii hominis, ex illo quod ſcriptum eſt: Venit hora quando omnes qui in monumentis ſunt audient vocem filii hominis: ſic Ezechiel filii hominis nomen accipit, & viſione mortuos vi nominis excitat.* Expende ultima verba. De morte Moyſis dicitur: *Fleveruntque eum filii Iſraël,* Deut. 34. nu. 8. De morte ducis Ioſue nihil tale ſcriptum reperitur. Cum rei rationem innuit D. Hieronymus lib. 1. in Iovinianum. *Moyſes moriens plangitur à populo Iſraël: Ieſus autem, quaſi victurus, non plangitur.* Dux iſte nominis Ieſu umbram portabat, mors illius non ſentitur, ac proinde eum lachrymis populus non proſequitur, tanquam ſi eum mors non caperet.

Ezech. 37. Iuſtin. Deut. 34. Hieron.

54. *Jeſu dat pacem.* Eſt nomen Ieſus, princeps pacis, *reconcilians nos Deo,* ut ait Divus Bernardus. Cùm Chriſtus Crucifixus mundum Æterno Parenti eſſet reconcilians, in titulo ſuper caput nomen Ieſus, ſcribitur, at præſentia tanti nominis in Deum, & hominem pax ipſa fieret. Omnia enim illa nomina continentur in Ieſu, & ideo dicitur, *Unguentum effuſum,* nam ſicut hoc ex pluribus fit aromatibus, ac odoriferis ſpeciebus, illaque omnia virtualiter continet; ita etiam, Ieſu nomen per reſpectum ad alia.

QUÆSTIO XII.

Quare dicatur, vocatum eſt nomen ejus?

55. Bernard. REſpondet primò. Divus Bernardus ſer. 2. de Circuncisione. *Vocatum,* ait, *non impoſitum, nempe hoc ei nomen eſt ab æterno, à natura*

propria habet , ut ſit Salvator , innatum eſt ei hoc nomen , non inditum ab humana , vel Angelica creatura. Hoc quod eſt ſalvare ingenitum eſt à natura filio Dei , & ideo nomen hoc non dicitur impoſitum, ſed vocatum. Secundò. Dicitur *Jeſus*, quia ipſe per antonomaſiam eſt Salvator. D.Thom. D.Thomas expendit , cur Doctor Gentium de ſe ait ad Rom. 1. Rom.1. *Paulus ſervus Jeſu Chriſti vocatur Apoſtolus : ad deſignandum* , ait , *excellentiam , ut ſicut Verbs antonomaſtice vocatur ipſa Roma , ita apoſtolus vocatur Paulus.*

56. Philipp. 2. Tertio. Vocatum eſt nomen ejus ; at in Cruce datum eſt illi hoc nomen : *Donavit illi nomen*,ait Paulus ad Philipp.2. num.9. *Jeſus* idem valet, ac Salvator. Chriſtus in Cruce noſtram operatus eſt ſalutem : ibi ergo nomen ei datur , hîc vero ante in Circunciſione veluti creditur ex meritis ſolvendis. Cùm Chriſtus Dominus ſuos vocavit operarios ; Luc. 6. ait Lucas 6. num.13. *Elegit duodecim , quos & Apoſtolos nominavit* ; quia nondum illius honoris culmen per merita erant aſſecuti? ac poſtea, dum magnis effulsêre factis , de eis Paulus i nquit 1. Cor. 12. 1.Cor.12. *Dedit Deus in Eccleſia Apoſtolos*; quia dignitas jam ex bonis operibus propria erat. Et hac de cauſa fortaſſe Paulus in Epiſtola ad Rom.1. Rom.1. num.1. de ſe inquit : *Vocatus Apoſtolus?* quia nondum eis prædicaverat: ad Epheſios vero, & Galatas , quos in fide jam inſtruxerat , dicitur, *Paulus Apoſtolus.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Ieſu nomen vocatum ſit prius ab Angelo, quàm ab homine?

57. Origenes. RÉſpondet primò. Origenes homilia 14. in Luc. *Vocabulum* Jeſus , ait , *glorioſum , omni adoratu, cultúque dignum , non debuit a parentibus aut alio homine appellari,neque ab eis afferri in mundum,ſed ab excellentiori quadam,majorique natura* Tantum nomen primò debuit proferri , ac promulgari à natura dotibus,ac qualitate præſtantiori.Secundo reſpondet,D. Bernardus ſer.1.de Circunc.*Idem quippe*,ſcilicet Chriſtus,ait, *& Angeli Salvator,& hominis ; ſed hominis ab Incarnatione, Angeli ab initio creaturæ.* Multa ſunt Angelis , & hominibus communicata beneficia à Chriſto Domino. Hæc Angeli à primo ſuæ creationis inſtanti obtinuerunt;homines vero ab ipſa in carne paſſibili determinata Incarnatione habuêre , ut ſatis eſt probabilis ſententia D.Th.cur ergo in ipſis donis accipiendis Angeli primi fuerint,merito etiam veluti gratias agentes ipſum Jeſu nomen acclamantes, primi ſunt.

Primus in beneficio primus in gratificatione.

58. Bernard. Tertio.Idem D. Bernardus *ſermone 1. de Circunciſione* , aliam innuit rationem. *Et ab eis , qui foris ſunt*,ait,*& ab eo qui intus eſt , habere oportet teſtimonium bonum.* Ac ſi dicat,quod nominis Jeſu magnitudo in eo maxime apparet , quod domeſticos,Mariam,ſcilicet & Joſephum, ac extraneos quoque , nempe Angelos , ſimul adjungat, atque illis omnibus ſit plauſibilis , cùm ab univerſis ſumma reverentia , Jeſus dicatur. Quartò aperte de Angelico dicto circa imponendum Jeſu nomen mentio fit , ut reddatur manifeſtum quod omnia de Chriſto ab Angelo prædicta ſunt ſed quare cum dicitur filius Davidis Salvator Filius Dei , non ſpecificatur:ſicut dictum eſt ab Angelo,ut in nomine Jeſu invenitur?Ea nunc mihi eſt ratio , quia in eo quòd Jeſus appellatur, omnia magnalia de Chriſto ab Angelo dicta verificantur,quæ in nullo alio fortaſſe tam manifeſtè exprimebantur.

Omnia magnalia in nomine Jeſu.

Quintò.Refertur primò ejus nomen ad Angelum,qui ante conceptionem nomen Jeſu pronuntiavit,de hoc enim Angelus , ait textus, miſſus à Deo?tanti namque nominis magnitudinem ſolus Angelus à Deo miſſus valuit primò prænuntiare, hominéſque docere: hoc tantū nomen dicere videtur valde proportionatum cum Angelico ore, ut dixi in prima ratione.Narrat Matt.1.n. 18. & ait,*Chriſti generatio ſic erat.* Et ſtatim introducit Angelum cum Joſeph loquentē, & dicentem ei, *Pariet*,ſcilicet uxor tua,*filium, & vocabis nomen ejus,Jeſum.* Cur ſacer Evangeliſta utrobique idem nomen non aſſumit , ſi ipſum aſſerit ab Angelo vocari Ieſum;cur non dicit ſe ſcribere generatione Ieſu,ſed tantum ait:*Chriſti generatio ſit vera.*D. Paſchaſ.*l.1.in Matth.*jam datus. *Chriſti nomen ſolum ſine additamento, Jeſu,hîc poſuiſſe creditur , ut nomen Jeſu,quod ſubſtantialiter illi inerat , Angelo dicendum reſervaret.* Tantum nomen Evangeliſta ex ſe non audet proferre , ſed illud Angelo pronuntiandum relinquit;ac ut ex ejus ore ſcribantur & ideo ut hiſtoria narrat,non ait Evangeliſta,Ieſu generatio ſic erat,ſed tantùm Chriſti generatio Evangeliſta ob ſui humilitatem tantum nomen ex ſe non audet pronuntiare,noverat enim excellentiam nominis, quod ſolum ab ore magno poterat proferri.Ait Angelus Virgini.*Vocabis nomen ejus, Jeſus hic erit magnus,& filius Altiſſimi vocabitur,* Luc.1.n.32.Sicut etiam idem Angelus dixit Ioſeph,*Vocabis nomen ejus Ieſum.*Matth.1.n.20. Sed cur Angelus ait,quòd Chriſtus Dominus vocabitur filius Dei,ſcilicet ab omnibus, ut eſt vera expoſitio (ut *ibi* dixi.) At verò quando ad nomen Jeſum,devenit,ait,Vocabis,ut ſcilicet ô Virgo,vocabis tu ſcilicet Joſeph,nomen ejus Jeſum ; cur nomine Filii Dei vocabitur ab omnibus, ab omni populo,ab omni natione ; at verò nomine Jeſus dicatur à Virgine,ac à Ioſeph ? Nomen filii Dei dicatur ab omnibus, ſit per omnium ore;at verò ſanctiſſimum nomen Ieſu,ſolum capit puriſſimum os Virginis,& Ioſeph. Rupertus l. 1. de operibus Spiritus ſancti,c.10.*Paulo ante*,ait, *vocabis nomen ejus Ieſum , hîc autem vocabitur Filius Dei : illic, vocabis , hic autem vocabitur dixit & ad beatum Joſeph vocabis nomen ejus Jeſum. Etenim nomine Jeſu.quo plures æquivocabantur liberè ab ipſa vel à Ioſeph vocari potuit, filius autem Dei , ſive filius Altiſſimi vocaretur reſervatum erat prædicationi Evangelicæ.* In hujus rei confirmationem nota ſæpe Chriſtum dici à Pilato Regem,ſcilicet Meſſiam , *Joan.* 19. nunquam vero ipſius ore nomen Ieſum,pronuntiatum,ut expendi *lib.*1. *c.* 8. *n.* 27. Hoc enim nomen non à quolibet ore, ſed ſolùm à puriſſimo valet dici. Ab Hebræis Deus meritis nominibus vocabitur,ut Adonai,vel Elohim , at ſanctiſſimum nomen Iehova ſolum poterat proferri à Summo Sacerdote,dum populum in templo benedicebat,ut tradunt D.Hieronymus *Epiſt.* 136. *ad Marcellum.* D. Gregorius Nazianzenus *Orat.*4.*de Theologia.*Euſebius Cæſar.*l.*11.*de præparat. c.* 8.

59.

Omnia angelus à Deo Jeſum dicit. Matth. 1.

Jeſus ſolum pronuntiatur ab Angelis. Paſchaſ.

Luc. 1. Matth.1.

Nomen Jeſu ſolum in ore magno.

Rupert.

Hieron. Nazianz. Euſebius.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XIV.

Quare hîc nominetur ſolùm Angelus, & Gabrielis nomen taceatur?

60. IN Annuntiatione nomen Angeli declaratur: *Miſſus eſt Angelus Gabriel.* Cur hîc non exprimitur, & dicitur; ſicut vocatum eſt ab Angelo Gabriele? Reſpondeo primò. De Sanctiſſimo hîc nomine Jeſu agebatur, ideo Gabrielis proprium tacetur;ad illius enim divini nominis præſentiam, nullum aliud poteſt apparere, tanquam nihilum eſt omnis creata magnitudo. *Ad præſentiam nominis Jeſu, nullum aliud apparet.*

61. Sed quare dicitur Angelus, Cùm Gabriel Archangelus ſit? Reſpondeo, quòd in novem choros, & tres Hierarchias cœleſtis dividitur militia; omnes cœleſtes illi ſpiritus ſub communis Angeli nomine vocantur. Si igitur, quòd vocatum eſt ab Archangelo, diceretur, unus tantùm nobilitatus eſſet chorus; ad quem Gabriel ſpectat, cùm unum illius individuum hoc ſanctiſſimum protulerit nomen; omnes tamen novem illi Ordines honorantur, cùm ſub Angeli nomine intelliguntur, & utilitas, decus, & bona ex nomine Jeſu, communicata, non in uno, vel altero, reſtringuntur, ſed in omnes abundanter redundant. *Honor nominis Jeſu omnibus.*

62. Adhuc expendo: Cur hîc non dicitur ſaltem Angelus Domini; nam dum idem Gabriel in nocte nativitatis feliciſſima dedit pactoribus nuntia, ait Luc. 2. n. 9. *Ecce Angelus Domini aſtitit juxta illos, & claritas Dei circumfulſit eos.* Ex qua cauſa hîc etiam eodem nomine non exprimitur? Illic, ut tanquam bonus Angelus agnoſceretur, neceſſe fuit, Angelum Domini dici, in Deique claritate apparere: ut verò hîc talis reputetur, ſufficientiſſimum eſt quòd Jeſus, in quo omnis eſt ſanctitas nomen afferat, & pronuntiet, 2. *Machab.* 4. *n.* 7. dicitur: Ambiebat Jaſon frater Oniæ ſummum ſacerdotium, & multa alia de eo narrantur ſcelera, quomodo gymnaſium meretricium ædificandi poſtulaverat facultatem ſimul & maſculinæ luxuriæ Ephebiam, itémque ut Judæi Antiocheni ſcriberentur. Sed quod hîc facit difficultatem, eſt, quomodo tanti viri frater dicatur Jaſon nomen apud Judæos ignotum, & apud Ethnicos vulgare? Hîc antea dicebatur Jeſus, & cùm in tot prolapſus ſit crimina nomen mutavit; Ita teſtatur Joſephus *lib.* 12. *Antiquit. c.* 6. Cæterùm, ait, Jeſus, Jaſonem ſe vocari maluit. Ita ille. Et conſilio ſanè divino, in flagitioſiſſimo námque homine, tantis infecto criminibus adeò ſanctiſſimi nominis umbra eſſe non poterat. *Luc. 2.* *In nomine Jeſu omnis ſanctitas.* *Joſeph.*

QUÆSTIO XV.

Quare Evangeliſta meminerit dicti Angeli ante conceptionem?

63. CUm nomen, Jeſus, declaratum ſit Virgini ante conceptionem, & poſt conceptionem Ioſeph; quare Angelus de illa prima revelatione facit mentionem, non verò de ſecunda? Toletus reſpondet primò. Ut ſignificaret non de Ioſeph ſed de beatiſſima Virgine eſſe conceptum. Secundò reſpondeo, quia illa fuit prima, & illuſtrior declaratio nominis Jeſu. Tertiò. Beatiſſimæ Virgini in oratione pernoctanti, Joſeph verò dormienti, atque ſomno dedito puerum vocandum eſſe Jeſum, manifeſtatur; huic autem nominis Jeſu appellationi adeò eſt intrinſecum, quòd nomen ſit meritorum connaturale, ut ibi hæc interveniunt, ibi tantùm declaretur, & explicitum appareat; ideóque de ejus ad Virginem pronuntiatione ſolummodo fit mentio. *Tolet.* *Jeſu nomē meritorū.*

Celebris apud antiquos fuit conſuetudo, quòd nomen cujuſlibet proprium in ejus inſculperetur monumento. Quare igitur nomen, Jeſus, in ejus non ponitur ſepultura; ſed tantùm in cruce; ut meritò dubitat D. Leo Papa. In cruce noſtram operabatur ſalutem, in ſepulchro requieſcebat, & nomen tam illuſtre inter Crucis ſudores ſolùm valuit intueri. Chriſtus viſus eſt in Apocalypſi 19. n. 12. *In capite ejus diademata multa, habens nomen ſcriptum, quod nemo novit, niſi ipſe,* quod erat nomen, Jeſus, ut jam dixi; ſed nullibi hoc, niſi inter coronas, & victorias, nomen apparet. Ipſum ergo nobis det victoriam; mentémque illuminet. Cogitanti Joſeph in ſomnis apparuit Angelus, & dixit: *Quod in ea, ſcilicet Virgine, natum eſt, de Spiritu ſancto eſt, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Jeſum,* Matth. 1. n. 21. Divus Chryſoſtomus *homil.* 4. & Theophylactus aiunt. Unde vir iſte, ſcilicet Joſeph, crederet dictis Angelicis, cùm tanta ab Angelo mirabilia audiret de puero? Reſpondent. Ex eo Angelus nominavit Jeſum, ut omnem dubitationem ab eo excluderet, & mentem ejus illuminatam in fide ſolidaret. Ipſum etiam nomen, Jeſus, illuminet omnium mentes. 64. *Apoc. 19.* *Matth. 1.*

CAPUT IV.

Magi Chriſtum adorant.

Lucæ 2. n. 1. Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem in diebus Herodis Regis. Ecce Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam.

VERSIONES.

Syriacus. Quũ natus eſſet Jeſchua in Bethleẽ, quæ eſt Judææ.

Euthymius. Cùm genitus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ: Ecce Magi ab Oriente adierunt Hieruſalem.

Vatablus. In Bethleem civitate Judææ temporibus Herodis Regis: Ecce Magi ab Oriente advenerunt.

Arias. Jeſu nato in Bethleem Judæ, in diebus Herodis: Ecce Magi ab Oriente acceſſerunt.

EXPOSITIO.

1. Remig. Divus Remigius expendit quòd in principio hujus Evangelicæ lectionis tria ponit Evangeliſta; perſonam Chriſti, *Cùm natus eſſet Jeſus*; cujus nativitatem in fine capitis primi breviter attingit, ibique ſupponit ejus Circuncisionem, ut notavit Cajet. Cajetanus, in eo quod ait Evangeliſta; *Vocavit nomen ejus Jeſum*; impoſitio enim nominis in Circuncisione fiebat. Secundò Locum aſſignat Mat- Theoph. thæus, *In Bethleem Juda*, de quo jam dixi hoc lib. c.1. Et bene advertit Theoph. in quatuor Evangeliſtas lib.1. *in Bethleem Juda*, id eſt, in domo panis, & confeſſionis, ſive laudis. In hac ſolùm domo Chriſtus adeſt, & ex eo, & verus panis, non in occulto, vel in arca reconditus, ſed in publico, *Chriſtus in ſuorum ſalutem.* ac manifeſto in ſuorum ſalutem cibus datus, & ideò ei laudes peculiariter referuntur. Tertiò. Tem- Iſai. 1. pus. *In diebus Herodis*; frequens Hebraiſmus, dies pro tempore. Iſai.1.n.2. *In diebus Joſiæ* 4. Reg.23. n.29. & 24.n.1. Vel per hoc denotatur brevitas regnantium, quorum tempus tanquam una dies eſt. Omnis potentatus brevis vita, *Eccleſ.* 10.n.11. Imperfect. Quartò. Tandem de Regibus advenientibus: *Ecce Magi*. Imperfectus homil. 2. *Ecce*, id eſt, confeſtim, neſcit amor tarda molimina, ſeu rem novam, & inauditam dicit. *Magi*, id eſt, *ſapientes*, ut ex- Anſelm. D.Thom. Paſchaſ. Beda. Baſilius. ponunt D. Anſelm. D. Thom. Paſchaſius, Beda, D. verò Baſilius oratione de Chriſti ortu, *ſilentes*, ſignificare contendit. Philoſophi olim ab hominum converſatione vivebant ſeparati. Veniunt autem Hieruſalem, quæ erat civitas regia, & caput Theop. Judææ: *ab Oriente*. Theophylact. *Hoc ad condemnationem Judæorum pertinet. Illi enim per tantum ſpatium venerunt. Hæbræi vero Chriſtum, quem* Chryſoſt. Maxim. *apud ſe habebant, perſecuti ſunt.* Et D. Chryſol. ſerm. 156. *Magi*, ait, *ab Oriente in Oriente veniunt, Chriſtus vir Oriens eſt*, hoc eſt, ait D. Maximus *ſerm. de Epiphan.* à Chriſto veniunt in Chriſtum, nec enim ad illum poteſt quis accedere, niſi per ipſum.

QUÆSTIO I.

Quare hic Evangeliſta Herodis mentionem faciat?

2. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Paſchaſ. D. Thom. Hugo. Communis eſt ſanctorum ſolutio Patrum, Chryſoſt. Theophylacti, Euthymii, D. Paſchaſii, D. Thomæ, Hugonis, & aliorum, quòd ex eo non ſub Auguſti, ſed Herodis tempore deſcribuntur hæc, ut denotet Evangeliſta, illud adventus Meſſiæ tempus proprium eſſe; ſic enim prædi- Geneſ. 49. ctum erat à Jacob: *Non auferetur ſceptrum de Juda, donec veniat, qui mittendus eſt*, Gen. 49.n.5. Cùm ergo ſub Herode alienigena deſcribitur regnum, poroculdubio illud eſſe tempus aſſignatum, comprobatur. Si verò objiciatur, quòd non Herode regnante, ſed antequam regnare inciperet, Chriſtus naſci debuit, cùm dicat prophetia: *Non* Abulenſ. *auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat.* Rectè reſpondet Abulenſis hoc *cap. 2. Matth. quæſt.* 3. quòd Chriſtus in Herodis regni principio natus eſt, & tunc ſceptrum Juda non totaliter erat ablatum, adhuc enim Hircanus ſummus vivebat Sacerdos, & fuerat Rex, regnùmque ſibi omnino ereptum non erat, atque per id temporis quidam ejus filius regaliter nutriebatur, in quem tanquam regnaturum omnium Judæorum oculi erant intenti: Herodes autem doloſè ipſum natantem facit ſuffocari, de quo Joſephus 13. *An-* Joſephus. *quitatum.*

3. Caſſian. Secundò Simon Caſſianus *lib.1.cap.12.* Ita rationem aſſignat. *Cùm natus eſſet Jeſus in modica, & ferè incognita civitate in diebus Regum, ſub quorum imperio, eorúmque decreto mundi geſta, novitatéſque inſolitæ apparentes in libris ac annalibus annotabantur ad tradendum memoriæ poſterorum, ut futura de Jeſu prædicatio per Apoſtolos in Orbe terrarum apud futuros inimicos nominis Chriſti, in eorum libris quoddam teſtimonium reperiret. Ac per hoc Spiritus ſancti ordinatione factum eſt, ut Evangeliſtæ alta Chriſti myſteria, ſub quibus principibus regnantibus erant facta, deſcriberentur.* Quaſi dicat quòd, ex eo, quia ipſimet inimici nomen Chriſti delere intendentes, dum in ſuis annalibus eorum facta reponunt, de eo quantumcunque inviti teſtimonium perhibent, Regum nomina memorantes.

4. Caietan. *Cum humana deſunt, divina ſuccurrunt.* Tertiò. Cajetanus. *Matthæus*, ait, *non dixit, in diebus Cæſaris, ſed Herodis Regis, quia hiſtoria adventus Magorum cum inde ſubſecutis ex Herode, non ex Auguſto Cæſare pendebat; non enim hic, ſed ille inquiſivit de loco nativitatis Chriſti in Bethleem Magos direxit, innocentes occidit, Chriſtum fugavit in Ægyptum.* Et hæc ſolutio mihi videtur valdè probabilis. Quartò. Divus Chryſologus *ſerm.* 246. ita fatur *Herodes refu-* Chryſoſt. *ga gentis Judaicæ invaſit regnum, libertatem ſuſtulit, prophanavit Sancta, confudit ordinem; meritò ergo genti ſanctæ, quando humana deſunt, divina ſuccurrunt, & adeſt Deus ipſe, cui homo non erat, qui adeſſet.* Ad idem D.Thomas, *hic*, & D.Thom. ita ait, *Major morbus indiget majori, & meliori medicamento; populus autem Iſraël tunc erat in maxima afflictione ſub gentili domino, & ideo indigebat maximo conſolatore. In aliis autem afflictionibus ſuis mittebantur eis Prophetæ, ſed nunc propter magnitudinem afflictionis mittebatur eis Prophetarum Dominus.* Pſal. 93. n. 19. *Secun-* Pſalm. 93. *dum multitudinem dolorum meorum in corde meo conſolationes tuæ, lætificaverunt animam meam.* Commemorat Herodis regnum, in quo omnia mala ſuper rempublicam Judaicam inundaverunt, ut ita comprobet illud eſſe tempus adventus Meſſiæ, quia quando humana deſunt, tunc divina præſto adſunt.

5. Theoph. Sed quare, non ſolum memoratur Herodes, ſed etiam illius regnum, Herodis Regis? Reſpondet primo Theophylact. Ad diſtinctionem alterius Herodis Tetrarchæ. Secundò reſpondeo. Dicitur Herodes Rex, ad illius regni majorem certitudinem, nam ipſe adveniente Chriſto regnum amittere timebat; Chriſtus Dominus non aufert, ſed donat, & firmat regna. *Apocal.* 5. *n.* 5. appellatur Apoc. 1. *Radix David*, potius verò ramus, cùm illius filius ſit, dicendus videbatur. David ergo ſecundùm Chriſti naturam humanam radix eſt, Chriſtus verò in ordine ad coronam, & imperium, illius *Chriſtus donat regna.* radix, & principium. Andreas Cæſarienſis huc reſpicit, dum ait: *Chriſtus ſecundùm naturam divinam, prout nimirum rerum omnium conditor eſt, Davidis radix, & origo; at verò ſecundùm* Andr.Cæſ.

naturam

naturam aſſumptam, ex ejuſdem radice in vitalem hanc lucem progreſſus eſt. Chriſto Domino dicitur Cantic. 7. num. 3. *Coma capitis ejus, ſicut purpura Regis juncta canalibus.* Et cur comæ ejus purpuræ comparantur; Quia tot capilli, tot coronæ ei in capite ſunt regales; & hoc, *juncta canalibus*; ut communicentur, denturque ſuis, qui ei proximè adhærent, ut explicat Divus Anſelmus. Cantic. 7. Anſelm.

Quæstio II.

De ſcientia, qualitate, numero, patria, ac itinere Magorum?

6. De ſcientia Magorum. Auguſt. Ambroſ. Hieron. D. Thom. Chryſoſt.

DE his omnibus ſatis latè hic Expoſitores: nos verò breviter. Et quoad primum de ſcientia. Graves Patres tenent, fuiſſe maleficos, Divus Auguſtinus *ſermone 2. de Epiphania*, Divus Ambroſius *ſuper Lucam, cap. de Magis*, Divus Hieronymus *ſuper cap. 19. Iſaiæ*, S. Thomas *hic.* Divus Chryſoſtomus *homil. 1.* ex variis Matth. & tacitè ibi reſpondet objectioni: Quare iſti falſæ religionis cultores ſint vocati? Reſpondet. *Ne aliquis deſperaret, poſſe ſibi ſalutem credenti donari, quia jam conſpiceret, Magis eſſe donatam.*

7. Cyprian. S. Leo. Imperfect. [illegible] [illegible] [illegible] Pa..h ſ. Beda. Hugo. Hieron.

Tamen dicendum exiſtimo, non fuiſſe maleficos, ſed verè ſapientes, & Mathematicos. Ita docent D. Cyprianus *ſermone de ſtella, & Magis*, D. Leo *ſerm. 4. de Epiphan.* Imperfectus *hom. 2. in Matth.* D. Iſidorus *lib. de paſſione Domini, cap. 10.* D. Anſelmus, Rupertus, D. Paſchaſius, Beda, Hugo, Gloſſa Ordinaria *in hunc locum.* Et inde ob tam graves Patres hæc ſententia probabilior. Magorum verò nomen non obſtat; quia ut tradunt D. Hieronimus *in Regula Monachorum, c. de abſtinentia Philoſophorum.* Cœlius *lib. 9. lectionum antiquarum, cap. 23.* apud Perſas duplex fuit Magorum genus: quidam cum Dæmone commercium habebant; alii verò Philoſophiæ ſcientiæ ac vitæ probitati dediti erant: de quibus multa Philo *lib. Quod omnis probus.* Cùm igitur *nemo præſumatur malus, niſi probetur.* Magi noſtri beatiſſimi ſunt exiſtimandi. Et appellantur nomine Magorum, erat enim apud illas nationes conſuetum. Cœlius. Philo.

8. An fuerint Reges. Hieron. Janſenius. Mantuan.

Ad ſecundum de qualitate: An fuerint Reges? Negat D. Hieronymus *in cap. 2. Danielis*, Janſenius. Noſter inſignis Poëta Mantuanus; eo nixi fundamento, quia hoc exprimeret Evangeliſta, & Herodes magno eos exciperet apparatu. At contraria ſententia, eos fuiſſe Reges aſſerens, Patrum communis, & vera eſt, D. Auguſtinus *lib. 3. de mirabilibus ſcripturæ*, c. 4. D. Anaſtaſius *quæſt. 2. ad Regem Antioch.* D. Cyprian. *de Baptiſmo Chriſti*, D. Chryſoſtomus *homil. de nativitate Chriſti*, D. Anſelmus, Theophylactus, Beda D. Thomas *hic*, Gloſſa Ordinaria. Et Eccleſia de eis intelligit Pſalm. 71. n. 10. *Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba.* & Iſai. 60. n. 3. *Et ambulabunt Reges in lumine tuo.* Et hac communi populus Chriſtianus traditione tenet Non erant tamen, ut bene notat Simon Caſſianus *lib. 1. c. 12.* potentes Reges, ſed quidam reguli. Si verò Herodes eos regali faſtu, ac decore non excepit, Herodianæ ſuperbiæ tribuendum Auguſt. D. Anaſtaſ. Cyprian. Chyſoſt. Anſelm. Theophyl. Beda. D Thom. Pſalm. 71. Iſai. 60. Caſſian.

ut advertit Cano *lib. 11. de locis, cap. 5. ad 4.* Cur autem non dicantur Reges ab Evangeliſta; *quæſtione ſequenti.* Cano.

9. Tres Magi. Auguſt. S. Leo. Rupert. Paſchaſ. Beda.

Ad tertium; de eorum numero. Tres fuiſſe, eſt communis ſententia, D. Auguſtini *ſermone 1. de Epiphania*, S. Leonis *ſerm. 1. de Epiphania*, D. Anſelmi, Ruperti, Paſchaſii, Bedæ *hic.* Quod bene probatur ex antiqua pictura, & Eccleſiæ traditione, multi etiam ex tribus muneribus hoc colligunt, etſi graves authores exiſtiment, quòd quilibet omnia tria obtulerit, de quo ſuo loco. Et hi tres una ſimul veniunt via; quia, ut ait S. Maximus hom. 3. de Epiphania. *Uno itinere tres ſimul adoraturi veniunt Magi, quia in uno Chriſto Jeſu, qui omnium credentium via eſt, inſeparata ab eis erat Trinitas adoranda.* Et quamvis tres pauci, Eccleſia numero maximè lætatur, quia primitiæ ſunt Gentium, quæ ad Chriſtum denuo adveniebant, & quia Reges ſuo multos movent exemplo. Senex ex eis, ait Beda, appellabatur Melchior, ſecundus Gaſpar, tertius Balthaſar. Maxim. Beda.

10. De patria Magorum. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Hilar. Juſt. Mart. Maxim. Navarr.

Ad quartum de eorum patria. Unum certum, quòd fuerit ex parte Orientis, ait textus: *Ab Oriente venerunt: vidimus ſtellam ejus in Oriente.* Ex quanam terra fuerint; valde incertum. Divus Chryſoſt. *hom. 7. Matth.* cum Euthymio, Theophylactoque, ex Perſia. D. Hilarius, ex ultimis Æthiopiæ finibus. S. Juſtinus Martyr *in dialogo contra Triphonem*, ex Arabia. S. Maximus *ſerm. de Epiphan.* ex Chaldæa. Navarrus *de orat. c. 22. n. 2.* ex partibus Indiæ, ſcilicet ex Calecutio. Abulenſis *hic quæſt. 7.* ex Meſopotamia.

11. Num. 23. Deut. 23. Pſalm. 71.

Et hæc ſententia mihi videtur probabilior, quia Magi iſti, ut docent omnes Patres *citati*, & clariùs dicemus *verſic. 2.* erant ex genere Balaam, atque hic in Meſopotamia habitavit. Numer. 23. num. 7. *De Aaron*, id eſt, de Meſopotamia, *adduxit me Balac Rex Moabitarum de montibus Orientis.* Et Deuter. 23. n. 4. *Conduxerunt*; ait Moyſes *contra te Balaam, filium Beor de Meſopotamia Syriæ, ut malediceret tibi.* Ex quibus habes, quòd Meſopotamia in Oriente erat, habitatióque Balaam: ergò ex hac advenerunt parte Magi ejus filii, & ſucceſſores. Nec obſtat, quod *Pſalm. 71. n. 10.* dicitur. *Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent? Reges Arabum, & Saba dona adducent*; Hic enim exponitur locus à D. Auguſtino, Euthimio, D. Baſilio de variarum Gentium adoratione, ac de muneribus Chriſto Domino ab illis offerendis. Et, ut ait D. Baſilius: *Quia trium, vel quatuor Gentium meminit ænigmaticè omnium nationum immutationem præſignavit.* Auguſt. Euthym. D. Baſil. De itinere Magorum.

12. Epiphan. D. Chryſoſ. Imperfect.

Ad quintum de itinere Magorum, D. Epiphan. *hæreſi 51.* exiſtimat, quod annos poſt duos Chriſtum adoraverint. Sed hæc ſententia non recipitur, tunc enim cum puero beatiſſima Virgo erat in Ægypto. D. Chryſoſtomus *homil. 6. in Matth.* aſſerit, quod multum ante tempus ſtella apparuerit Magis. Et Imperfectus, quod per biennium iter egerint. Tenendum tamen eſt, quod Magi non niſi poſt natum Chriſtum viam ſuſceperint. Hoc bene colligitur ex textu, *Cum natus eſſet Jeſus: Ecce Magi.*

13. Ammonius Nicephor.

Dicendum igitur, quod decimatertia poſt natum Chriſtum die, ipſum Magi adoraverint. Hoc communis Eccleſiæ traditio tenet Ammonius Alexander *in harmonia quatuor Evangeliorum.* Nicephor. *lib. 1. c. 13.* Et in noſtra ſententia, quod venerint de Meſopotamia, nulla eſt difficultas?

nam

nam *Geneſ.* 31. *num.* 23. Laban ex Meſopotamia profectus ſeptem dierum ſpatio pervenit ad montem Galaad. Et Magi in dromedariis veniebant *Iſai.*60. *num.*6. qui, ut tradit Philoſtratus *in vita Apollonii*, quadraginta in uno die conficiunt leucas. Deinde Magi adeò celeriter itinerantur beneficium perſolvere contendentes, erant enim valde grati; & animus gratus multum velox, ut acceptam referat gratiam. Quatuor illa animalia intus plena erant oculis: *Et requiem non habebant die, ac nocte, dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus*, Apocalypſ.4. num.8. Sed cur tam continuò Dei laudibus inſtant; Illa circundata oculis animalia ſcientiâ erant plena, ideoque nullum imponebant finem, ut ſuam gratitudinem demonſtrarent. D. Ambroſius ibi: *Sancti requiem non habebant, quia laudibus Dei non ceſſant, ut loquitur Apoſtolus: Sine intermiſſione orate, in omnibus gratias agite.*

Philoſtrat.

Animus gratus velox.

Apoc. 4.

Ambroſ.

Quæstio III.

Quare Magi non appellentur Reges?

14. MAgos fuiſſe Reges, diximus ex communi Patrum ſententia. Cur verò Evangeliſta hoc eis non dederit nomen, multæ ſunt rationes. Prima, quia, ut ex Caſſiano diximus, non erant Reges ſimpliciter, ſed parvi Reges. Secundò, ut bene notat Barradas, quia hoc in Scriptura nomen ſæpe in multis prætermittitur. Tres amici Job Reges erant, ut habetur 2. *Tobiæ*, *num.* 15. in libris tamen Job hoc eis in Scriptura non tribuit nomen, ſicut nec ipſimet Job, qui ſecundùm communem ſententiam Rex quoque fuit. Tertiò. Multipliciter reſpondet Palatius. Quia ſicut coram Sole ſtellæ non micant, ita nullus fidelis coram Chriſto principe ſummo, Rex debet vocari. Quartò Non Reges dicuntur ab Evangeliſta, ſed Magi, hoc eſt, ſapientes, ac prudentes. Quia teſtimonium de Chriſto Domino à ſapientibus, in quibus ratio prævalet, illuſtrius erat, quàm à Regibus, in quibus voluntas oſtentatur, ac potentia, & glorioſius erat, quòd Chriſto ſubigeretur ratio, quæ in ſapientibus prædominatur, quam quod potentia, quæ in Regibus eminet.

Caſſian.

Barrad.

Palat.

15. Quintò. Quia pleni ſapientia Angeli à Deo prima deſciverunt; primi ergo, qui tanquam primitiæ Deum quæſierunt, ut eſſent quoque ſapientes conveniens erat. Sextò. Oſtenduntur Reges, non ſermone, ſed opere, virtutibus, & liberalitate, qua Chriſto Domino munera obtulerunt. Septimò. Herodes dicitur Rex, ut regia ſaltem nomenclatura nobilitaretur? noſtri autem Magi, utpote ſuarum decore virtutum maximè illuſtrati, hoc minimè indigent, ſuis animi dotibus maxime erant conſpicui. Rex extitit Job, ut tradunt Divus Iſidorus, Gaudentius, Beda, & multi apud Pinedam *in cap.*1.*verſ.*1. *à num.*14. ejus tamen regia non exprimitur dignitas; ubi enim Dei gratia mirifice fulgebat, dignitas alia neceſſaria nulla: & ita de ſe aiebat ipſe cap.29. n.14. *Juſtitia indutus ſum, & veſtivi me, ſicut veſtimento, & diademate, ac judicio.* Non de regia corona, ſed juſtitia gloriabatur, ut expendit Divus Gregorius Magnus.

Virtus per ſe nobilitat.

Iſidor. Gaudent. Beda.

Quæstio IV.

Quare ex Gentibus Reges, ex Iudæis Paſtores Chriſtus ad ſe adduxerit?

SAnctiſſima nativitatis nocte paſtores ad præſepe veniunt, hîc verò Reges. Sed cur in his adoratoribus differentia tanta? Reſpondet primò Tertullianus lib. de Idololatria, *Primi ſtellarum interpretes natum Chriſtum annuntiarunt, primi munera offerunt. Hoc nomine Chriſtum, opinor, ſibi obligaverunt.* Homines tantùm pauperes, & paſtores ex Judæis ad præſepe veniunt; & hi ſolummodo cognoverunt de verbo, ut dictum eſt ad illos. *Luc.*2.*num.*17. Ex Gentibus verò Reges ad incunabula Chriſti acceſſerunt, procidentes adorant, & pretioſa munera offerunt: ab his ergo majora Chriſtus voluit habere obſequia, ut eis ſic maximè eſſet aſtrictus. Magnus, nobiliſque animus, ubi primum accipit, ſtatim graviter obligatur. *Hoc nomine Chriſtum, opinor, ſibi obligaverunt.* Vide *lib.* 1. *cap.* 2. *numero* 39. 40. & 41. 16.

Tertull.

Regalis animus, dum accipit, obligatur.

Secundò. Hoc ita eſt diſpoſitum in futurorum præſagium; indicatur enim, quòd obſtinati ex Judæis principes, ac ſapientes in ſua erant incredulitate abjiciendi; ignobilis, & rudis eligenda turba. Joan.7. num. 48. *Numquid ex principibus aliquis credit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc, quæ non novit legem*, Luc. 14. num. 21. Dimiſſis principibus Judæorum vocavit Jeſus pauperes, & debiles. At ex Gentibus Reges trahuntur, Dynaſtæ, & ſapientes, hi namque ad Chriſtum primi erant convertendi, ipſumque per omnia ſecuturi. Quòd prædictum erat ab Iſai.60. num. 3. *Et ambulabunt Gentes in nomine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui.* Et poſtea numero 5. *Tunc videbis, & afflues, mirabitur, & dilatabitur cor tuum.* Tertiò. Ex Gentibus ante omnes ad Chriſtum Reges veniunt, & magnates; quia per hoc ſignificabatur, in novo, qui credebatur, populo, primos Chriſti adoratores, ac populo ſalutaria annuntiantes, principes, & Reges eſſe futuros. Venit Regina Saba in Hieruſalem, ut videret ſapientiam Salomonis, & ut vidit maxime admirata, multis laudibus eam extollit: *Dixitque ad Regem: Verus eſt ſermo, quem audivi in terra mea, ſuper ſermonibus tuis, & ſuper ſapientia tua, & non credebam narrantibus mihi, donec ipſa veni, & vidi oculis meis, & probavi, quòd media pars mihi nuntiata non fuerit, major eſt ſapientia, & opera tua, quàm rumor quem audivi*, 3. Regum 10. numero 7. Et multa de ſapientia Salomonis omnibus annuntians reverſa eſt in terram ſuam, ut teſtatur Nauclerus *volum.* 1. *ſuæ Chronographiæ*, *Geneſ.*34. Sed cur ad Salomonis laudes publicandas Regina Saba eligitur; imò in ſacris litteris hæc eſt prima, cujus nomen exprimitur, quæ multa de laudibus Salomonis dixiſſet. D. Iſidorus in lib. 3. Reg. cap.5. *Chriſtum in Salomone admirata prædicabat.* Eligebatur hæc prudens fœmina ad gloriam Chriſti decantandam; ideo nulla alia convenientius potuit eſſe, quàm Regina; nam Chriſti annuntiatio regali dignitati eſt annexa. 17.

Joan. 7.

Luc. 14.

Iſai. 60.

Chriſtum annuntiare peculiare Regibus.

3. Reg. 10.

Naucler.

Iſidor.

Quæstio

Quæstio V.

Quare Deus Reges, & potentes annuntiatores elegit in præſepio, poſteà verò pauperes, & piſcatores?

18. Magi ut Chriſtum prædicent natum, Reges, & ſapientes Hieroſolymam veniunt; cum verò poſtea ſuos vocavit Apoſtolos, ignobiles eos & ſine literis in meſſem totius orbis ſegregavit. Cur in annunciationibus diſcrimen tantum? Triplex mihi occurrit ſolutio: Prima. Ut dixi ex D. Thoma. *Quia Deus humilibus mira promiſcuit*, in illaque voluit paupertate Reges, atque potentes ſubjugare.

S.Thom.

19. Secundò. Ad ſui Apoſtolatum ſine divitiis homines attraxit; enim verò conveniens erat, ut omnia ſua dimitterent bona, quod ut faciliùs præſtarent, pauperes deſignavit: modò autem hìc ad ſui adorationem Reges excitat, quia nunc ut ipſi oblationes adducerent, occaſio poſtulabat. Et Deus non niſi ab eo, qui dives, & potens eſt, magna expectat elargiri dona. *Afferte Domino Filii Dei, afferte Domino filios arietum*; Pſal. 28. n. 1. Ut notat Lorinus, Deus ſacrificia hìc à potentatibus, & principibus exigit; filios tamen ſolùm petit, & non arietes, hos enim, cùm afferant emolumentum, lanam, agnos, lac, apud ſuos relinquit dominos, & ſolùm agniculos poſcit, ita enim noſtra à nobis bona quærit, ut ea, quæ neceſſaria ſunt, nobiſmetipſis retineamus.

Pſalm 28. Lorinus. *Deus à potente vult dona.*

20. Tertiò. Verum eſt, quòd illiteratos homines Dominus Apoſtolos conſtituit, quos per tres annos in ejus ſchola edocuit, ne tanquam præcipites notarentur: at Magos, cùm ab ipſomet vocationis ſuæ puncto Chriſti divulgatores, & annuntiatores eſſent futuris, ne incauti, ac conſiderati reputarentur, ideò ſapientes, doctiſſimoſque præelegit; ita enim Dei familiares in ejus obſequium deſtinantur, ac ordinantur, ut nullam in fama, ac opinione patiantur notam. Ait Dominus ad Moyſen: *Veni, mittā te ad Pharaonem*, Exod. 3. n. 10. qui quāvis multas adhiberet excuſationes, à Domino coactus eſt, ut imperata faceret. Poſtea fatur Dominus ad Iſaiam: *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Cur ita diſponitur res, ut Moyſes obligetur, Iſaias verò ſe offerat? D. Greg. Nazianz. ibi: *Bonum eſt*, ait, *Dei imperium aliquantiſper detrahere, ut Moyſes ille, & rurſus ad vocantem promptè occurrere, quemadmodum Iſaias*, Moyſes mittebatur, ita ut Deus Pharaonis, totiuſque populi princeps, & dux conſtitutus eſſet? Iſaias verò, ut ſua prædicatione magnum in ſe excitaret populi odium, & hac de cauſa vitam profunderet; ne ergo ille ambitione, hic amore vitæ notarentur, mira Dei providentia diſpoſitum eſt, ut Moyſes obligaretur, Iſaias verò ſponte ſeſe offerret ad legationem, ut hoc pacto ab omni miraculoſa opinione expers uterque eſſet. Abraham in executione divini mandati peregrinandi cauſa in terram Geraræ deſcendit, Abimelech autem putavit eum mendacem, quòd Saram dicturus potius uxorem, ſororem dixerit ſuā. Cui Dominus dixit: *Redde viro ſuo uxorem, & orabit pro te quia Propheta eſt, & vives*. Gen. 20. n. 7. Sed quare non datur ſalus niſi precibus Abrahami? Ut orantis ſanctitas apud Regē manifeſtetur, & à mendaci conceptu, viliique eximatur æſtimatione. D. Chryſ. hom. 45. in Gen. *Vide, ait, quomodo Dominus volens juſtum per omnia reddere illuſtriorem precibus Patriarchæ ſalutem Regis, & omnium qui ſunt in domo illius, donat.*

Deus conſulit honori ſuorum. Exod. 3. Iſai. 6. Nazianz. Geneſ. 20. Chryſoſt.

Quæstio VI.

Quare ad præſepe Deus homines Gentiles adducat?

Reſpondet primò D. Aug. *ſerm. 6. de Epiph.* 21.
Quia adventu Chriſti gratia abundantiſſimè communicata eſt: *Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant*, Joan. 10. n. 10. Chriſtus enim non ſolùm in Judæorum naſcebatur ſalutem, verùm & in omnium Gentium; atque ipſos duos populos, ſeu parietes ex diverſo, ſeu qui inter ſe erāt inimici, Rex pacis jam cœpit copulare in una fide, ac religione. Ac proinde convenientiſſimum fuit, Judæis, ac Gentibus manifeſtari. Secundò. D. Fulgent. & S. Sedatus *de Epiph* In Chriſti honorem veniunt Magi, quòd ſcilicet ipſo in tanta paupertate nato exiſtente, ad eum adorandum, muneráque ei offerendum de longinqua ipſi accedunt terra, & quòd viam demonſtrando ſtella eos præcederet. Ex quo illius evidenter manifeſtabatur Divinitas, ſoli enim Deo aſtra ſerviunt.

Auguſt. Joan. 10. Fulgent. Sedatus.

Tertiò. D. Baſil. *hom. 15.* de Chriſti generatione hanc rationem reddit; *Magi alienum genus a Deo, & à teſtimoniis gens peregrina primùm adoratione Chriſti dignati ſunt, quod ex inimicis teſtimonia longè præſtantiora, fideque digniora eſſent.* Quartò. D. Maximus *homil. 3. de Epiph.* dum tractat de Propheta Balaam, quod idem eſt de Magis, ita diſſerit S. Pater. *Ut ſi Judæis prædicatoribus de adventu Chriſti credere fortè Gentilitas renuiſſet, ſuorum ſaltem teſtimonium ſequeretur auctorum.* Unuſquiſque ad ſuæ Gentis, ac nationis doctrinam maxime afficitur; & ideò non ſolùm Judæos, ſed etiam Ethnicos, ut eis facilius ſaltem Gentilitas crederet, Prædicatores elegit. Vide ſuprà *lib. 1. c. 5. n. 45.* 22.

Baſilius. *Teſtimonium ab inimico efficacius.* Maxim. *Facile quilibet gentis ſuæ credit.*

Quintò. Abulenſ. *q. 5.* ita ait: Hic adventus Magorum fuit valde conveniens ad convincendam Judæorum duritiem, & ut manerent inexcuſabiles, ſcilicet, quia iſtud factum, quòd tres Reges venirent ab Oriente ad adorandum Chriſtum, & in Hieruſalem publice peterent de loco nativitatis, aſſerentes eum natum, & ideò Judæi erant inexcuſabiles, ſi eum non inquirerent, vel ſi poſtea audientes eum prædicantem non crederent. Omnes expoſitiones optimæ ſunt, prima, & ſecunda magis conformes literæ. 23.

Abulenſ.

Matth. 2. v. 2. Dicentes: Ubi eſt, qui natus eſt Rex Judæorum? Vidimus ſtellam in Oriente & venimus adorare eum.

VERSIONES.

Syriacus, & Origenes. Et inquiunt: Ubi natus eſt ille Rex Judæorum? venimus

Epiſt. 2. nimuſque, ut adoremus eum.

Sà ex Græco. Vidimus inſignem ejus ſtellam.

Vatablus. Venimuſque ad adorandum eum.

EXPOSITIO.

24. ECce Magorum in Chriſto inquirendo fortitudo, conſtantia, atque perſeverantia; nec timent dum alium Regem in præſentia Herodis nominant, nec dubitant an natus ille ſit Rex, ſed certiſſimè omnia noverant, & ſolùm inquirunt de loco, in quo natus ſit Rex Judæorum. Et ne eorum tam certa reſolutio, ac determinatio alicui videretur incauta, & imprudens, ideò cauſam motivam, ac finalem ſui adventus explicant Magi. *Vidimus ſtellam ejus*, Ecce cauſa motiva. *Venimus adorare*, ecce finalis; & ex hoc vere Regem natum Deum eſſe oſtendunt, ei Soli aſtra ſerviunt, ei Soli adoratio debetur. Hugo ait: *In his tribus verbis continetur ſumma ſalutis æternæ, vidimus rectâ fide, venimus bona operatione, adorare mentis devotione.* Et bene inquiunt Magi, vidimus ſtellam ejus in Oriente; Chriſtus Dominus dicitur Oriens, Zachar. 3. n. 8. *Adducam ſervum meum Orientem*, & 6. n. 12. *Ecce vir Oriens nomen ejus.* Et Pater Præcurſoris canit Luc. c. 1. n. 78. *Viſitavit nos Oriens ex alto*, cùm ipſe nomen Orientis haberet, ab Oriente voluit reſplendere; ac ab Orientalibus incipere. Sedulius lib. 1. operis Paſchal. cap. 4. *Magi*, inquit, *ab Oriente venerunt Hieroſolymam, dicentes: Ubi eſt, qui natus eſt Rex Judæorum?* Et ſtatim ſubdit: *Convenienter Scripturarum ſanctioni, concordans Chriſti nativitas ab Oriente fulgebat qui implet, quod Zachariæ denuntiat oratio: Viſitavit nos Oriens ex alto.*

Operationis cauſa apponenda.

Hugo.

Zachar. 3. Zachar. 6. Luc. 1.

Operatio reſpondeat nomini.

Sedulius.

QUÆSTIO VII.

Quare Magi, cùm ducerentur ſtellâ, quærunt, ubi natus ſit Rex Judæorum?

25. COmmunis eſt multorum ſolutio, quòd ſtella diſparuerit, ubi primum Magi ingreſſi ſunt Hieruſalem, ideóque hic nunc interrogant, ſed hoc infrà examinandum eſt. Secundò. Reſpondet D. Paſchaſius *lib. 2. in Matth.* Primò, *Ut Judæi Chriſtum non credentes progenitum, à Magis longè venientibus diſcerent, & ſi credere noluiſſent, inexcuſabiles omni ex parte Prophetarum eloquiis convicti remanerent.* Secundò. Ut Judæorum incredulitas eſſet omnino inexcuſabilis. Tertiò. Idem Paſchaſ. ſic ſolvit difficultatem. *Ut Chriſtus*, ait, *qui pax noſtra dicitur, de Hieruſalem, quæ viſio pacis interpretatur; manifeſtiùs Iſaia dicente 2. n. 3. nuntiaretur: Quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem*, ac ſi diceret, prædicabitur. Et meritò ſane, quòd Rex pacis primò in civitate, quæ viſio pacis interpretatur, publicetur, ac divulgetur.

Paſchaſ.

Iſai. 2.

26. Quartò. D. Petr. Chryſol. ſer. 156. *Ubi eſt, qui natus eſt Rex? non interrogant*, ait, *ſed inſultant quando ſcientes interrogant, neſcientes non ignorant, ſed negligentes arguunt, increpant deſides, malos produnt, contumaces verberant; ſervum Domino non occurriſſe cauſantur. Nam quod ab hominibus quærunt, qui per Deum noverant, quod quærebant.* Et iate S. Pater proſequitur. Cur Rex Judæorum in præſepio jacet, & non diſcumbit in templo? Cur non fulget in purpura, ſed ſqualet in pannis? Valde erat verecundum, quòd alienigenæ in Perſide Regem natum ſcirent, & Judæi in ſua ignorarent patria, ac eorum eſſet in tanta paupertate Rex deſideratus. Quintò. Palatius, Magorum, ait, tam fervens erat animus, ut putarent, nihil tunc ab omnibus Judæis tractari, niſi de Rege nato, confidenter quærunt: *Ubi eſt natus Rex?* nec quærunt ab Herode, vel Scribis, ſed promiſcue ab omnibus. Qui amoris eſt percuſſus ſagitta, ſane de ſuo omnia putat tractare dilecto: *Cantic. 5. n. 8.* Sic Magdalena, dum ad Chriſti ſepulchrum ſtabat, obvio ſibi dicebat, *Si tu ſuſtuliſti eum*, Joan. 20. n. 15. Dilectum ſuum, quem ipſa quærebat, ab omnibus requiri putabat.

Chryſoſt.

Palat.

Amans reliquos putat de delicto tractare.

Joan. 20.

27. Sextò. Stella, teſte Alb. Magn. Magis olim extitit occaſio erroris, & idololatriæ, ac adeò prudenter non ei multum fidebant, ſed tanquam ſuſpectam habebant, ne fortaſſe ratione illius in aliquam falſitatem demergerentur; & hac de cauſa ubi primum nacti ſunt opportunitatem, de Rege nato inquirunt. Septimò. Quamvis Magi ſtella exterius, & divina interiùs illuſtratione ducerentur, tamen de Rege nato ab hominibus quærunt, divinæ enim eſt providentiæ ordo, ut per homines doceatur homo, ac quantum fieri poteſt, per media humana res ad ſuos fines diſponatur; ideóque ab eis inquirunt, à quibus in Bethleem inſtrui, ac tranſmitti poterant.

Alb. Magn.

Erroris inſtrumentū fugiēdum.

28. Octavò. A quolibet puero interrogant: *Ubi natus eſt Rex Judæorum?* Magi de nullo, ut gens ſancta, malum cogitabant, de omnibus bonum præſumebant: in eorum mentem venire non poterat, quòd in Judæa Rex tantus, & Dominus eſſet natus, & aliquis, qui eum non agnoſceret, & adoraret, reperiretur, juſtus enim malum de nullo ſibi perſuadet. In promiſſione de dimittendo populo ſeptem vicibus Moyſes à Pharaone deceptus eſt, cùm tamen octava locuſtis opprimitur plaga, Pharao ait: *Rogate Dominum Deum veſtrum, ut auferat à me mortem iſtam. Egreſſus Moyſes à conſpectu Pharaonis oravit Dominum:* Exod. cap. 10. n. 17. Sed quomodo ſapientiſſimus Moyſes verbis mendacibus credit? Cur non conſiderat, quòd ſæpe ſæpiùs illuderet ei? Rectè Cardin. Nicolaus Cuſanus lib. Exercitat. *Spiritus verax Moyſis tantis Pharaonis mendaciis expertus, mendacem non reputat hominem.* Verax, veritatem ab hominibus tractari putat. Dum Jacob de furto Idolorum ſuorum à Laban argueretur, ait: *Quod autem furti me arguis apud quemcumque inveneris Deo tuos, necetur coram fratribus noſtris*: Geneſ. 31. num. 32. Sed quomodo bonus paſtor de ovibus tam ſolicitus, ne deficerent in via, *Gen.* 33. *num.* 13. Modo adeò crudelem profert mortis ſententiam in familiam, ſervos, filios, & uxores: immò in Rachelem dilectiſſimam; à quolibet enim poterat hoc crimen eſſe commiſſum? Cùm eſſet peccatum, non potuit Jacob de ſuis taliter ſibi perſuaderi. Abulenſis *ibi* ita fatur: *Hoc dicebat Jacob ex magna confidentia ignorantiæ ſuæ, & ſuorum, qui de ſe bene ſciebat, quod non furatus fuerit*

Juſtus de nullo cogitat malū.

Exod. 10.

Cuſan.

Geneſ. 31.

Abulenſ.

fuerit Idola Laban, de ſuis autem id non credebat. Et poſt pauca: *Multum confidebat Iacob in familia ſua, credens in nullo potuiſſe tale peccatum evenire.*

Quæstio VIII.

Quare coram Herode Rege, de nato Rege tam confidenter interrogent?

29. EX duplici capite hic oritur difficultas. Primò, quia valdè durum eſt, in unius Regis præſentia alium nominare. Secundò. Quia Romanorum lege ſub mortis præcepto ſancitum erat, ut nemo abſque eorum licentia Regem vocaret aliquem. Audacter tamen noſtri Magi Chriſtum Regem dicunt. Reſpondet primò Carthuſ. ex D. Chryſ. *Non curabant de ſanguine, quod ſi curaſſent de morte, ita locuti non eſſent.* Veri Chriſti Prædicatores, ut veritatem annuntiarent, mortem non timebant. Secundo. Imperfect. *hom.* 2. ita fatur: *Dum conſiderabant Regem futurum, non timebant Regem præſentem. Non curabant de morte; ſi autem curaſſent de morte, nunquam ad hoc auſi fuiſſent. Adhuc non viderant Chriſtum, & jam parati erant mori pro eo.* Magi in Chriſtum oculos, ac mentem habebant, & ideo hujus non timebant pericula vitæ; qui enim Chriſtum deſiderat, hujus ſæculi mortem contemnit.

Carthuſ. — *Verus Prædicator mortē non timet.* — Imperfect. — *Qui in Chriſto mentē habent, pericula non timent.*

30. Abulenſ. Tertio. Abulenſis *q.* 10. Quod interrogant, quia non quærebant aliquem Regem particularem, nec qui humano modo, ſed divino eſſet regnaturus, cui aſtra ſerviebant, cujus regnum erat multo differentius à cæteris, ac proinde ejus imperium non deſtruebat dominatum Herodis, ſed potius confirmabat. Ita fere Abulenſis. Quarto: Cum tanta Regem natum inquirunt audacia, quia pro veritate ſtabant, & juſtitia, & dum hæc intercedit cauſa, nullus probus timore percutitur. Quinto: Non ſolum à quolibet vulgari homine quærunt, ſed etiam ab ipſomet Herode: *Ubi natus ſit Rex Iudæorum;* & merito ſane; quia cum hoc peculiariter ad ipſum Regem attineret, exiſtimarunt, quod locus nativitatis ab ipſo peculiariter Herode cognoſcendus eſſet, quod enim ad Regem pertinet, plus omnibus ipſe ab intimis debet tenere. In Aſſuerum Regem duo eunuchi inſurgere, & eum occidere voluerunt, quod ſtatim nuntiatum eſt Regi Eſther. 2. *n.* 22. Mardochæus ob iniquam in Judæos latam ſententiam ante fores palatii voce magna quotidie clamabat. *Eſther.* 4. *n.* 1. Hæc tamen vox ad Regis aures nunquam pervenit. Sed quare Eunuchorum ſecretum tam cito perfertur ad Regem, Mardochæi clamor minime? Pertinebat illud maxime ad Regis vitam, ideoque eũ latere non potuit. *In cogitatione tua Regi ne detrahas, aves cœli portabunt vocem tuam.* Eccl. 10. *n.* 20.

Veritas ſine timore. — *Rex, quæ ſui ſunt, agnoſcat.* — Eccleſ. 10.

Quæstio IX.

Quare dicatur Rex Iudæorum, non vero totius univerſi.

31. MUlto glorioſius, ſi Rex totius terræ Chriſtus Dominus publicaretur. Rex regum, & Dominus dominantium erat; quare ergo dicitur Rex tantum Judæorum? Reſpondeo primo. Quia Judæis peculiariter promiſſus, de eorumque progenie natus. Secundò. Quia primò in Judæorum ſalutem venit. *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierant domus Iſraël.* Matth. 15. n. 14. Et ut hac de cauſa Judæis magis obligarentur ad recipiendum eum, quem alienigenæ veniebant adoraturi. Matth. 15

32. Tertiò. Non univerſæ terræ, ſed Judæorum, extraneæque provinciæ Regem dicunt, ne quod Magi ambitione allecti ſuis eum muneribus inquirerent, aliqui cogitarent, & hoc pacto manifeſtum eſſet, quod non negotiationis, ſed amoris affectum eum adorare vellent, ac proinde eorum itineratio ab omni ſiniſtra opinione eſſet aliena. Ait Angelus Eliæ. *Surge, comede, grandis tibi reſtat via,* 3. Reg. 19. nu. 7. Cur non ait Angelus: *Surge videbis Deum in Horeb?* Cur non præmium ſed laborem proponit? Ut Eliæ, qui non lucro, aut præmio, ſed obedientia, ac ipſomet labore ducebatur, amoris ac ſpiritus clareſcat magnitudo. Unde eleganter dixit D. Bernard. ſer. 83. in Cant. *Amor per ſe ſufficit, ipſe per ſe placet, præter ſe non requirit cauſam, non fructum, fructus ejus, uſus ejus; amo, quia amo; amo ut amem.* Quæſivit Joannes à Domino per diſcipulos ſuos, *Tu es qui venturus es? An alium expectamus?* Matth. 11. n. 13. ſtatim Dominus ſuis auditoribus totus eſt in laudanda Joannis conſtantia. *Quid exiſtis in deſertum videre, arundinem vento agitatam?* ſed cur Dominus tanta dicit de Joannis permanentia? Præcurſor Chriſtum demonſtrans dixerat. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,* Joan. 1. n. 29. & iterum. *Ante me factus eſt, cujus ego non ſum dignus ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti,* n. 27. verba illa. *Tu es, qui venturus es,* videbantur primo aſpectu aliquod dubiolum præ ſe ferre; ne ergo Ioannes apud aliquem lenitatis ſuſpicione laboraret, ſeu quod à ſua prima ſententia de Chriſto eſſet inclinatus, ac mutatus, ideo de ejus conſtantia peculiariter verba facit Chriſtus Dominus Chryſoſt. ho. 38. in Matt. *Ab omni falſa,* inquit, *opinione populum removet, & pro Joanne reſpondet, oſtendens non illum eſſe mutatum ab illa priori ſua opinione.*

Operatio ab omni mala opinione eximenda. — 3. Reg. 19. — Bernard. — Matth. 11. — Joan. 1. — Chryſoſt.

Quæstio X.

Quare Chriſtus dicatur Rex Iudæorum, & non Filius Dei.

33. MUlto ſplendidius erat, quod Chriſtus Dominus Patris unigenitus diceretur, ſcilicet Ubi eſt, qui natus eſt Filius Dei? quam quod diceretur Rex Iudæorum; & hujus ultimi tantum meminerunt Magi. Primò ſcite reſpondet Divus Chryſoſt. ho. 7. in Matth. *Magi,* inquit, *quidem, non ubi eſt, qui natus eſt Filius Dei: ſed natus eſt, inquiunt, Rex Judæorum, hic quoque Propheta non dixit. Ex te procedet Filius Dei, ſed dux,* inquit, *qui regat populum meum Iſraël. Oportebat ſiquidem eodem condeſcenſorio, & humiliore interim ſermonis ingreſſu inſtitui prædicationis exordia, ne tanti adhuc myſterii animos rudes ſubito patefacta veritas in ſcandalum concitaret. Et idcirco ea Magis, quæ ad ſalutem ipſorum pertinent, prædicantur, ut ad ſuſcipiendum interim Regem beneficio* Idem.

ficio ſibi blandiente concurrant. Ubi S. Pater tres nobis inſinuat rationes Prima. Dicitur Rex Iudæorum, & non Filius Dei, ut in nomine prophetiæ correſpondeat. Dictum erat. *Ecce Rex tuus venit tibi*, Zach. 9. n. 9. ideo ergo Rex publicatur. Secunda. *Oportebat humiliore interim ſermonis ingreſſu inſtitui prædicationis exordia*, *&c.* Voluit Chriſtus Dominus, non ut ab eo, quod ſublimius erat, & inauditum inter homines, ſcilicet Filius Dei, ſed ab eo, quod humilius, magiſque uſitatum, nempe nomen Regis initium ſumeret prædicatio. Tertio *Quæ ad ſalutem eorum pertinent, prædicantur, ut ad ſuſcipiendum interim Regem beneficio ſibi blandiente concurrant.* Supremam Filius Dei denotat excellentiam, magnamque expoſtulat adorationem; nomen autem Regis ſalutiferum, ac magna beneficium providentia, & Dominus Ieſus à benignitate, ac ſalute in ſuos potius, quam à majeſtate altiſſima voluit cognoſci.

Zachar. 9.

Res cõmunis ſequenda.

A beneficentia potius, quàm à majeſtate cognoſcitur Rex.

34. Quartò. Balbutientibus, parumque inſtructis in rebus fidei incongrue diceretur. Ubi eſt natus filius Dei? cum non, quia talis, ſed prout homo eſt, nativitas in tempore ei conveniat, & ideo ne confuſionem in Iudæorum cordibus gigneret interrogatio, apte dictum eſt Rex Iudæorum.

35. Quintò. Iudæi rudes regnum Chriſti intelligebant temporale, ut eſt communis SS. Patrum ſententia, & jam dixi: ut ad eum adorandum maxime excitarentur. Aptè igitur Magi, non filium Dei, ſed Regem dicunt Iudæorum, magis enim, dum Regem terræ audiunt, quàm dum Regem cœli agno ſcerent, ad eum ſuſcipiendum movendi, ac ſtimulandi erant. Narrat Ioſeph fratribus ſuis ſomnium: *Putabam nos ligare manipulos in agro: & quaſi conſurgere manipulum meum & ſtare, veſtroſque manipulos circunſtantes adorare manipulum meum.* Gen. 37. n. 7. Hæc invidiæ, & odii fomitem miniſtravit cauſa. Poſteà verò aliud dixit ſomnium: *Vidi ſolem, lunam, & undecim ſtellas adorare me.* Ex hoc tamen ſomnio, non odium, ſed invidia reſultavit. *Invidebant igitur ei fratres ſui n.* 11. Cur plus dolent, dum Ioſeph manipulus extollitur, quàm dum ipſe à Sole, Luna, & ſtellis adoratur? In manipulis, teſte Ruperto, temporalia præfigurabantur bona, ideoque ei dixerunt fratres. *Numquid Rex noſter eris?* Per Solem, Lunam, & ſtellas cœleſtia deſignabantur bona. Igitur illi Iacob filii, ut terreni, dolore majori pungebantur, dum ſe tam terra, quàm cœlo ſpoliatos videbant.

Homò, magis movetur bonis temporalibus, quàm cæleſtibus.

Geneſ. 37.

Rupert.

Quæstio XI.

De natura, qualitate, apparitione, itinere, ac motore ſtellæ?

36. Hæc ſtella multas nobis quæſtiones parit. Et prima quantum ad illius naturam. Communis eſt ſententia, quod denuo fuerit creata, ſeu compoſita. Et quamquam in hoc myſterio quacunque firmamenti ſtella Deus uti potuerit, tamen cùm ſemper tenendum ſit Deum id facere, quod minorem dicit univerſi mutationẽ, & cum multa eſſent neceſſaria miracula, ut quædam tam facile moveretur ſtella firmamenti, denuò creata eſt, ut diu, noctuque luceret. Author operis *de mirabilibus ſacræ Scripturæ*, quod tribuitur Auguſtino *tom. 3. lib. 3. c. 40.* tenet, fuiſſe Angelum, vel Spiritum Sanctum in ſpecie ſtellæ apparentem, favet D. Chryſoſt. *homil. 6. in Matth.* Euthymius *hîc*, Theophylactus, Theodorus *homil. de Chriſti nativitate, in append.* Concil. Epheſin. V. *cap.* 2. ſcribunt, Angelum fuiſſe. Sed communis eſt, & vera ſententia, quod ex aërea materia fuerit compoſita, tum quia hoc erat facilius, & in miraculis valdè uſitatum, ut in multiplicatione panum & in triplici ſole diei nativitatis, ac in cometis, quando apparent. Ita D. Th. 3. *part. quæſt.* 36. *art. 7. in corpore & ad primum.* Et ejus Expoſitores, Abulenſis *quæſt.* 11. Origenes *lib. 1. contra Celſum.*

Natura ſtellæ.

Chryſoſt. Euthymius. Theoph. Theodor. D. Thom. Abulenſ. Origenes.

Secundò De qualitate, id eſt, ſplendore hujus ſtellæ. Chryſoſt. ho. 6. in Matth. ait. *Ipſos Solis radios proprio quodam præcipuoque fulgore ſuperabat, in tanto Solis lumine magis ipſa reſplendens.* Similiter D. Ignatius *Epiſt. 14. ad Epheſ.* D. Leo *ſer. 1. de Epiphania*, Nicephor. *lib. 1. cap.* 13. Prudentius ita canit. *Stella quæ Solis rotam vincit decore, ac lumine.* Licet hæc ſtella luceret in Meridie, tamen ejus lux intenſior fortaſſe ſole non erat, ſancti autem Patres, de lumine, quod ab ipſa monſtrabatur, poterunt explicari. Immo Imperfectus *ho. 2.* exiſtimat, quod in ea puer recens natus apparebat. 37.

Chryſoſt. Ignat. S. Leo. Niceph. Prudent. *Splendor ſtellæ.* Imperfect.

Tertiò. De apparitione ſtellæ. Dubitatur, an Magi hanc ſtellam viderint ſuper ſuammet regionem, in qua ipſi habitabant; an ſupra Iudæam? Procopius *ſuper cap. 24. Num.* Haymon *ſer. 3. de Epiphania.* Super Iudæam perpendiculariter conſpecta exiſtimant fuiſſe ſtellam. Tamen multo probabilius eſt, in regione Magorum apparuiſſe, & eos inde uſque ad Bethleem duxiſſe, ita D. Leo *ſerm. 1. de Epiphania.* Abulenſis *q.* 18. Evidenter conſtat ex textu, quod ſtella iſta Magos præcedebat in via, dirigendo eos: dicitur enim: *Ecce ſtella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, uſque dum veniens ſtaret ſupra ubi erat puer.* Deinde, quia ipſa eos antecedens propter aliquot, quæ eſſe poterant, impedimenta, multo perfectiùs viam oſtendebat. De tempore verò, quo ipſa apparuit, conſtat ex his, quæ dicimus *q.* 2. 38.

Apparitio ſtellæ. Procop. Aymon.

Quartò. De itinere, ſeu quomodo in illo ſe habuerit ſtella, Caietanus *hîc*, Janſenius *cap. 9. ſuæ concordiæ*, Iſidorus, Clarus, & alii exiſtimant, quod ſtella in itinere, non ſemper à Magis fuerit viſa, ſed in principio tantùm. Vera tamen ſententia eſt, ſtellam eos ſemper ad Hieruſalem uſque fuiſſe comitatam, & inde uſque ad Bethleem. Ita D. Chryſoſtomus *homilia in Matth.* Theophylactus, Euthymius? Beda *hîc*, D. Thomas *3. p. q. 36. art. 7.* D. Leo *ferm. 4. de Epiphania*, & alii Probatur. Quia columna, quæ populum ducebat Iſraëliticum noctu, diùque lucens ſemper ipſum antecedebat: ergo & ſtella Magorum. Secundò. Quia ab Hieruſalem uſque ad Bethleem ſtella Magos anteibat, ut eſt omnium ſententia, & patet ex textu: ergo etiam à provincia ſua uſque ad Hieruſalem. Tertiò. Quia cum ad Hieruſalem ingreſſum ſtella diſparuerit, quæſierunt Magi: igitur ſignum eſt, quod ſemper eos fuerit comitata. Quartò. Hoc canit Eccleſia: *Ibant Magi, quam viderant, ſtellam ſequentes præviam.* Nec obſtat textus dicens: *Ecce ſtella, quam viderant in Oriente*, quia hoc dicitur, ut denotetur, quòd erat eademmet ſtella, quæ eis antea apparue 39.

De itinere. Caietan. Janſenius. Clarus. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Beda. S. Thom. D. Leo.

apparuerat : Cùm autem Magi in hoſpitiis ſtarent,etiam ſtabat ſtella ſuper domum, vel locum, ubi ipſi manebant,ut notat Abulenſis *q.*14. Abulenſ.

40. *De motore.* Quintò.De motore. Hæc ſtella à quodam movebatur Angelo. In quo communiter conveniunt omnes. Sextò. Locus illius, ſeu ſitus in cœlo non erat , ſed in aëre terris vicino,ut facilè poſſet indagantibus viam demonſtrare, ut tradunt hîc D. Thom. D.Paſchaſ.Alb. Magn.& alii. Per ſtellam enim quodammodo ad puerum ſuſcipiendum inclinabatur cœlum ipſum,licèt divinæ providentiæ conſtitutum expectaverit tempus, ut Chriſtum in ſe reciperet,ut ponderat D.Athan.*orat. in Aſcenſ.* & ita ait : *Quid, quòd ad ejus partum ; cùm in lucem ederetur , per ſtellam reſpiciebat cœlum , quaſi ante tempus maturaret complecti eum , qui in ſpelunca latebat : ſed deſponſationis opportunitatem, & terminum obſervari oportebat.* Cœlum ad Chriſtum præ gaudio feſtinavit,moras tamen divinæ ordinationis ſuſtinuit. Septimò. Stella peracto officio ſuo in præjacentem aëream rediit materiam , ut tenet Abul.*q.*16. Simon Caſſian.*lib.* 1. *c.*13.ait,quòd ſtella poſtea in nihilum redacta eſt. Sed ſententia Abulenſ. quæ eſt D. Thom. probabilior. Octavò. Stella hæc , cùm parum eſſet elevata à terra , ab aliis hominibus , licèt non multum diſtantibus videbatur.

S.Thom. Paſchaſ. Alb. Magn. Athanaſ. *Cœlum,ut Chriſtum ſuſciperet, feſtinavit.* Abulenſ. Caſſian.

Quæstio XII.

Quomodo Magi per ſtellam cognoverint Chriſtum natum ?

41. Petr.Sixt. Aliquorum fuit opinio , Magos nativitatem Chriſti per Aſtrologiæ artem cognoviſſe. Ita Petrus de Aliaco *q.*10.*in Gen.* Sixtus Senenſ. *lib.*6. *Bibl. annot.*10. Adducunt pro ſe D. Hieronymum *cap.*47. *Iſai.* dicentem , Magos agnoviſſe ſtellam, vel ex artis ſcientia,vel ex prophetia Balaam. Hæc ſententia falſiſſima eſt , ab omnibuſque exploditur Patribus. D. Auguſt. *ſerm.* 6. *de Epiphania,& lib.*3. *contra Fauſtum,cap.*5.D. Nyſſen. *orat.de nativit.Chriſti,*D.Gregor.Papa *ſer.*19. D. Leone. *Epiſt.* 91. & utitur hæretico fundamento , quòd ex fatali neceſſitate , vel ſtellarum conſtellationibus generationes hominum eveniant.Et præcipuè myſteria fidei , ut Chriſti nativitas in cauſa naturali cognoſci non poſſunt. Nec D. Hieronymus favet , ſed obiter loquitur,& per disjunctionem.

Hieron. D.Auguſt. Nyſſen. Greg.Pap. D.Leo.

41. Secunda ſententia eſt , Magos ſucceſſores Balaam , ejus prophetia inſtructos , eſſe *orituram ſtellam ex Iacob* , Num.24.quæ Judæorum Regis nativitatem demonſtraret ; ac proinde ut eam viderunt,natum eſſe intellexerunt , ideóque ſunt ad eum adorandum moti. Ita Origenes *homilia* 11. *&* 35. *in Nume.* D. Cyprianus *in tract. de ſtella , & Magis* , D.Baſilius *orat.de Chriſti generatione,* D.Gregorius Nyſſenus *orat. de nativitate* , D.Leo *ſerm. de Epiphania* , D. Maximus *ſerm.*5.*de Epiphania,*Imperfectus *homil.*2.D. Anſelmus , Divus Hieronymus,Euthymius , Theophylactus , Beda, D.Thomas *hîc*.quæ ſanctorum Patrum ſententia ita eſt intelligenda , non quòd ſolum per ſtellam fuerunt moti , multoties enim cometæ, tanquam ſtellæ in cœlo apparent , & nova ſtella in Caſſiopæa viſa fuit anno 1572. de qua latè Conimbricenſes *lib.*1.*de cœlo , cap.*3. *quæſt.*1. *art.*3. Excitati ergo Magi exteriùs ſtellâ , interiùs verò divina luce.

Num.14. Origenes. Cyprian. Baſilius. Greg.Nyſſ. Leo. Maxim. Imperfect. Anſelm. D Hieron. Euthym. Theophyl Beda. D.Thom.

43. Et ſit tertia ſententia eſt , quòd Magi per ſtellam moti ſunt exteriùs,interiùs autem gratiâ Spiritus ſancti.D.Auguſtinus ſerm.7. de Epiphan.ita ait : *Hanc ſtellam admirati , cujus etiam eſſet , conſequenti revelatione noſſe meruerunt , Regis videlicet Judæorum , eoque nato , cùm & hoc ejus gratia cognoviſſent , ad eum adorandum hodie occurrere potuerunt.* D. Leo Papa *ſer.*1.3. *&* 4. *de Epiphan.* D. Fulgen. *ſerm. de Epiphan.*D. Thom.3.*p.* *q.*37.*art.*8.& hîc etiam D.Paſchaſ.*lib.*2.*in Matt.* Albert. Magn. *hîc*, & alii. Et ratio eſt manifeſta: quia Magi Chriſtum cognoverunt , non ſolùm ut hominem , verùm etiam ut Deum , ac totius univerſi redemptorem ; & in hoc adventu multa ediderunt ſupernaturalia opera ; ergo divina gratia ſunt illuſtrati ; ac ideò dicunt ſtellam ejus, quia luce divina ſunt edocti , in ejus obſequium ſpecialiter eſſe creatam.

D.Auguſt. D.Leo. Fulgent. D Thom. Paſchaſ. Alb.Magn.

44. Quartò, & moraliter. Quomodo cognoverunt hanc ſtellam peculiariter eſſe Dei, dicunt enim, *Vidimus enim ſtellam ?* D. Petrus Chryſologus *ſerm.*156.ait : *Aliquando videt Magus , qui habet ſtellam , non habetur ab ſtella : & ſtella jam non credit eſſe Deum , ſed judicat eſſe conſervam, quam cernit ſuis obſequiis mancipatam.* Uſque ad illa tempora ſtellam Magus adorabat , & tunc ſtellas non videbat , erant enim Diaboli inſtrumenta ; modò verò dominus ſtellæ fit , eique famulatum præſtat in obſequium Dei , tunc videt ſtellam, & ſui creatoris agnoſcit facturam. Quintò. S.Maximus homil 4. de Epiphan. *Bene,* inquit, *ejus,quia quamvis omnes ab eodem creatæ ſtellæ ipſius ſint, hæc tamen propriè Chriſti erat , quæ ſpecialiter Chriſti nuntiabat adventum.* Quamvis omnia ſydera,quæ ſcintillant in cœlo, Dei ſunt,hæc tamen ſpecialiter dicitur,*ejus* , quia peculiariter Chriſto præſtabat obſequium, & ideò inter cæteras ſingulariter inſignitur , ac nobilitatur, ut Dei ſtella dicatur.

Chryſol. *Occaſio erroris excæcat.* Maxim. *Qui ſingulariter ſervit ſingulariter honoretur.*

45. Sextò. Meritò inter omnes ſtellas hanc eſſe ſtellam ejus peculiariter agnoverunt D. Chryſoſt. *homil.*6.ita ait : *Stella tam exiguum locum,tugurii ſcilicet , atque præſepis oſtendit , ſublime illud relinquens , ad inferiora veniens , ſuperque ipſum ferè caput pueri conſtituens.* Stellæ aliæ in cœlo fixæ hominum adorationem ſollicitabant ; à quo verò hæc tantùm abeſt , ut ſe dimitteret , terræque eſſet propinqua , ut dux Magorum fieret. Et ſtella, quæ cùm eſſet in cœlo,ac loco ſublimi,humilibus non reluctavit hominibus in terra degentibus famulari, hæc eſſe non poteſt, niſi ſtella Dei , ex Deique halitu venire. Mortuo Jacob , dixerunt ejus filii Joſeph ; Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur. *Ut ex verbis illius tibi diceremus : Obſecro,ubi obliviſcaris ſceleris fratrum tuorum,* Gen.50.n.17. Quibus ait Joſeph , *Nolite timere , num Dei poſſumus reſiſtere voluntati ?* n.19. ſeu,ut habent Septuaginta : *Dei ego ſum.* Sed quare dilectiſſimi parentis non meminit , ſed totum ad Deum convertit ſermonem ? Philo Jud. *Cur autem* , ait , *geniti patris tantum meminiſtris ? Habemus alium ingenitum , ego eum teſtem invoco meæ conſcientiæ.* Sermonem de æterno habet parente , ut oſtendat , quòd cùm ipſe in ſublimi dignitate eſſet , ac vicem Pharaonis habens , & tamen

Chryſoſt. *Ex Deo quòd ſublimis famuletur humilibus.* Geneſ.50. Septuag. Philo.

tamen contemptibilium recordaretur hominum, hoc non ſpiritu humano, ac filii Jacob, ſed ex Dei gratia deprompium erat.

Quæstio XIII.

Quare per ſtellam Magi ducantur ad Chriſtum?

46. Ex eo, quod ~~Deus per~~ ſtellam Magos vocavit hoc per ſtellam fieri, verificatur fuiſſe conveniens. Hujus convenientiæ rationes multæ. Et

D.Gregor. primò. Communis ſanctorum Patrum ſententia eſt, ut loquitur D.Grego.*homil.de Chriſti nativit.* Voluiſſe Deum accommodare ad eorum ſcientiam, eos erudire, ut qui in ſtellarum obſervatione verſabantur, ex ſtellis Chriſtum cognoſcerent

Chryſoſt. Et eodem modo ait D.Chryſoſt hò.6. in Matth. *Per ea Magos Dominus vocat, quæ familiaris eis conſuetudo faciebat, ad hominum condeſcen-*

Hieron. *dens ſalutem.* Et ſimiliter D. Hieron. *hic.* Ad id, quod ſibi eſt familiaritate, ac conſuetudine notum; homines maxime tendunt, ut ait D. Chryſoſt.*citatus.*Unus quiſque conſuetudinis ſuæ amicitia ligatur.

47. Num.13. Nyſſen. Secundò. Balaam prædixerat: *Orietur ſtella ex Jacob*, N. 23. hoc ſigno, ut ejus filii vocantur Magi D.Greg.Nyſſen.*orat.de nativit.Chriſti*, ait, *Vide à Balaam genus ducentes Magos, juxta prædicationem progenitoris ſui, novæ ſtellæ ortum obſervantes.* Et D. Ambroſ.in cap.2.Lucæ. *Qui ſunt*

Ambroſ. *iſti Magi, niſi qui, ut hiſtoria quædam docet, à Balaam genus ducunt, à quo prophetatum eſt? Orietur ſtella ex Jacob. Iſti ergo ſunt non minus fidei, quàm ſucceſſionis hæredes.* Suorum doctrinam majorum unuſquiſque maximè bibit; ideò per ſtellam vocantur Magi, ut per paternum documentum celeriter accurrerent, ac Chriſtum Dominum faciliter ſuſciperent.

Facile quilibet ſuorum majorum ſequitur doctrinam.

48. S.Leo. Tertiò. S.Leo Papa *ſerm.3.de Epiphan.*ita ait: *Patri Abrahamo innumerabilis fuit promiſſa ſucceſſio, non carnis ſemine, ſed fœcunditate generanda: & omni ſtellarum multitudini comparata, ut ab omni gentium patre, non terrena, ſed cœleſti progenies ſperaretur Ad credendum ergo promiſſæ poſteritatis hæredes in ſyderibus deſignari ortu novi ſyderis excitantur, ut in quo cœlum eſt adhibitum in teſtimonium, cœli famuletur obſequium.* Spiritualis generatio, ad quam Magi pertinebant, per multitudinem, ac pulchritudinem ſtellarum Abrahamo eſt explicata parenti, ut ſtellæ, quæ in teſtimonium famulatæ ſunt parenti, famularentur & filiis, dum eos ducunt ad Chriſtum. Quartò. Rationem innuit D. Chryſol.*ſer.*177. ſic fatur *Vidimus ſtellam ejus, ſtellam non legiferam, ſed ſignife-ram, ferentem non dierum ordinem, ſed noctium lumen.* Magis ut Deum videtur natum, cœleſte datur ſignum, non diei, ut Sol, in quo mundi fulgent, ac reſplendent bona: ſed noctis, in qua non apparent, nec videntur; tunc enim ad cœleſtia intuenda elevatur, cùm intuitus à terrenis ſeparatur.

Qui inchoavit, perficiat beneficium.

Cum oculi mundi clauduntur, tunc Deus videtur.

49. Nazian. Quintò. In ſententia Patrum exiſtimantiū ſtellam fuiſſe Angelum in illius ſpecie transformatum. Cæſar. Nazianz. frater dialog.2. *Meritò ſtellā Angelum Evangeliſta vocat. Sed & cultum aſtris impenſum ad Chriſtum trahens, à multorum Deorum errore mortales reducendo, velut ſtellam poſuit Angelum viæ adorationis ducem non enim alia re Magi ad adorationem excitati ſunt, quàm opinione ſui cultus.* Non, ut ſe paſtoribus præſtitit, in propria ſpecie, ſed ſub forma ſtellæ Angelus apparet, ut ſuo Magi ineſcati errore faciliter, ac promptè ad verum Deum ducerentur. Sextò. D. Chryſoſt.*hom.6. in Matth.* ſic ait. *Deus ob deceptorum ſalutem, per ea ipſa ſe coli paſſus eſt, per quæ illi Dæmones ante coluerunt, aliquantulum illa in melius flectens, ut eos paulatim, & à conſuetudine ſua reduceret, & ad Philoſophiam perduceret altiorem.* Magi excitantur per ſtellam quæ eis olim extitit erroris occaſio, nunc ſalutis, & remedii, deceptionem ipſam in melius commutans, ut ſtella, quæ ob inſaniam erat ignominia, honore nunc ob remedium eſſet affecta.

Sua opinione quis facile trahitur.

Chryſoſt.

Nobilitatur id quod erat abjectum.

Septimò. Paſtores vocantur per Angelum in maxima Dei claritate apparente. *Lucæ 2. num. 9.* Magi verò per tantiſper ſcintillantem ſtellam, idē Chryſoſt.*ſer.*87.ait: *Hinc eſt, quod & Magos, adhuc noctis incolas & totis obſtupeſcentes oculis, tenuiter micans ſtella aſſuefacit ad lucem, & gradatim pertrahit ad ipſum fontem luminis, & dierum.* Paſtores in die fidei luce deambulantes ad magnam oculos lucem jam aptos habebant; in errorum verò (idololatriæ tenebris detentorum Magorum oculi ſubita magna luce offenderentur ni parva luce aſſuefacti, ad magnam præpararentur; nam ſublimia ſubitò minime ſunt arripienda. Si quis parum lorica, ac ferrea circundederit galea, non ad ſui defenſionem, ſed potius armabit ad defectionem, ut eleganter ponderat D. Nazianz. orat. 1. *Si quis recenti nato ferrum præter vires admoverit, priſtinas ejus vires labefactabit.* Paulatim enim eſt in via virtutis eundum. Prodigus ille firius in ſe reverſus dixit: *Ibo ad patrem meum & dicam ei: Peccavi in cœlum, & coram te: jam non ſum dignus vocari filius tuus:* Luc.15.n.18. Sed cur iſte, non in fletu, oratione, & jejunio rigidam de ſe pœnitentiam promittit, ſed in verbis tantum per ſiſtit. D. Ephrem. ſer. de pœnitent. *Non mox, ait, jejunium impoſuit, non abſtinentiam popoſcit, ſed à levioribus principia duxit.* In via virtutis cùm eſſet incipiens, non ad ſummum evolavit rigorem, ſed à facilioribus inchoavit. De dilecto ſuo ait Sponſa: *Adoleſcentulæ dilexerunt te nimis.* Cant.1.n. 2. Sed quomodo Dei amor nimius eſſe poteſt, quamvis enim multum diligatur, multo magis dignior eſt amari? Amor in virili animo, non nimius, ſed in infantili, ut ætatis teneræ hæ erant adoleſcentulæ Virgines. D. Bern.ſer. 29. in Cant. *Vos qui nuper, ait, veniſtis, tangit ſpiritualis ſermo, veſtram illam minus diſcretam vehementiam redarguens.* Dicitur ergo nimius pro ætate juvencularum.

50. Chryſoſt. Nazianz.

Paulatim eundum in via virtutis.

Luc 15. Ephrem. Cant.1. Bernard.

Sed quare Paſtores per Angelum, Magi verò per ſtellam vocantur? Valde celebris eſt hîc D. Greg.*ho.*10.*in Evangelia.* Paſtores, ut fideles, per vocem; Magi, ut infideles, per ſigna. Unde ait Paulus. *Prophetiæ fidelibus datæ ſunt, non infidelibus, ſigna autem infidelibus, non fidelibus.* Deinde valde frequens apud Judæos erat Angelorum apparitio; incognita verò apud Gentes: ideo per Angelos paſtores, per ſuam verò Magi Aſtrologiæ artem. Tertiò. Quia Magi ob ſuam magnam fidem non per Angelum loquentem, ſed per mutam ſtellam, ac ignobilius inſtrumentum vocantur. Imperfectus ho. 2. *Inventa eſt, ait, in eis fides acutior,*

51. Gregor. 1.Cor 14. Imperfect.

acutior quàm aſpectus videntibus humilia & intellegentibus alta.

Quæstio XIV.

Quare Magi per unam, non per plures vocentur ſtellas?

52. Apoc. 12. HUic quæſtioni anſam præbet celebris illa viſio, *Apocal.* 12.*n.*1. ubi dicitur; *Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta Sole Luna ſub pedibus & in capite ejus corona ſtellarum duodecim.* Quare ergo ad virtutem mulieris indicandam duodecim ſtellæ radiarunt; at verò ad Christum Dominum demonſtrandum una tantùm micat? Reſpondeo primò, quod Deus multo liberalior eſt, ac magnificentior erga noſtrum obſequium, quàm ſuum. *Christus liberaliter nobis, quã ſibi.* Ad exornandam ſponſam ejus Eccleſiam, atque animam juſti duodecim eliguntur ſtellæ, ad Chriſtum verò Dominum Deũ & hominem manifeſtandum; una tantùm deſtinatur. *Præmia majora, quam merita.* Secundò, Deus in præmio parat multo majora, quàm nos in obſequio habemus. Una ſtella ad noſtrum erga Deum ſufficit famulatum, ut nos verò in beatitudine coronemur, duodecim in diademate componuntur. Tertiò. *Non potentia ſed tẽpori accommodandum.* Quamvis omnem ſtellarum multitudinẽ in ſuæ nativitatis ſignum dare poſſet, una tamen contentus eſt, ponderant hoc non per potentiam, ſed per tempus atque occaſionem, cur una tantùm ſufficiens erat ſtella. Cùm Abimelech, totaque ejus familia Abrahami precibus à morte eſſet liberata; dixit Saræ. Geneſ. 20. *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum*, Geneſ. 20.*n.*16. Sed quomodo pro tam magno beneficio ſibi totique populo collato Rex tantus tam exiguum munus donavit? Licèt ſpectata Regis magnificentia videretur parvum, pro præſenti tamen occaſione ſufficiebat, ut Sara in oculis velamen haberet, maritatáque appareret.

Quæstio XV.

Quare Magi, non per columnam nubis, ſed per ſtellam ducantur?

53. AD populum Judaicum ex Ægypto in terram promiſſionis dirigendum miſit Dominus columnam nubis, *Exod.* 13.*n.*21 & *c.*14.*n.*19. Hæc autem, ut luceret, ex denſiſſima erat compoſita nube, in longitudinem magis, quàm latitudinem extenſa, ideoque columna vocabatur. Dedit eam Deus, ut populo ignoranti viam, illam indicaret, ut dicitur *Hierem.* 2.*n.*6. Quare ergo Magos non præceſſit columna, ſicut Iſraëlitas?

54. Abulenſ. Reſpondet primò Abulenſ. *q.* 12. quòd Deus omnia facit ordinate, *ad Rom.* 13.*n.*2. Debent ergo eſſe res ſecundùm exigentiam, & proportionem ad ſuum finẽ populus Judæorum magnus valde fuit, erant enim ſexcenta millia peditum præter parvulos & fœminas populúmq; promiſcuum multũ nimis qui ex Ægypto cum eis aſcendebat, *Exod.* 12.*n.* 37. Egebant ergo lumine magno ad omnia illuminanda caſtra, ac adeo longa in altum erat columna, Tres verò erant Magi ſecum famulorũ copias magnas non habentes, ideóque parvum admodum ſtellæ lucidum ſufficiebat corpus. Idem. Secundò. Ait idem Abulenſis: Judæi pro nocte potius, quàm pro die magna indigebant columna, per diem enim etſi illum dirigens corpus parvum eſſet inſtar ſtellæ, ad dirigendum ſufficiebat, ſi ſaltem à paucis, qui præcederent, videretur: pro nocte autem, quia in campo manebant, ut omnia illuminarentur caſtra magno lumine opus erat, Magi verò per diem ſolum viarum directionem poſtulabant, cùm per noctem non ambulantes in habitaculis tenerentur. Hæc ex Abulens.

Tertiam rationem nobis præſtat D. Ambroſius 55. Ambroſ. in Pſal. 118. *Præibat*, ait, *igitur illos Deus per diem in columna nubis, ut refrigeraret viantibus, noctu autem in columna ignis, ut viam oſtenderet ambulantibus, & tenebras dimoveret?* Et Hugo de S. Victore apud Lyppom. c. 13. Exodi ſſe loquitur. Hugo de Si Vict. *Una & eadem columna erat contra calorem obumbrans, & contra tenebras illuminans, ut dux eſſet utriusque temporis.* Ut ergo die protegeret à calore tantam multitudinem, illàmque illuſtraret noctu, magna erat neceſſaria columna. Magis autem & quia pauci, quos cœli calores non urgebant; & quia nocte non itinerabant, ut jam dictum eſt, neceſſe non erat; die verò Camelis equitabant, & ideo una ſtella ſufficiebat. Quartò Judæi rebelles multum favoris deſiderabant, umbraculum ab *Contumaces favorẽ trahendi.* æſtu, atque in nocte lucem ut montium, ac viarum aſperitate minime terrerentur: Magi verò fortes, & in fide firmi poterant difficilia quæque facillime ſuperare, ac proinde non expoſtulabantur illecebræ. Sed ad Patrum rationes iterum redeamus.

Quintò. D. Maximus *hom.* 6. *de Epiphania*, ſic 56. Maxim. loquitur: *Et quàm hoc mirabile, quod exiguus ſtellæ radius ſtupentia alienigenarum corda præmovit, cùm illum Judaicum populum, cui mare diviſum, cui præbitum manna de nubibus, nec ignea potuerit, & ipſa de cœlo micans columna convertere.* Una potuit ſtella parva ad Dei obedientiam, atque cultum è longinquis excitare, ac attrahere Magos, ad quo una non potuit columna magna Judæorum impellere corda. Deus parvis ſæpe rebus multo majora præſtat, quàm magnis; & in his Magis Judæorum confundit incredulitatem. *Deus parvis rebus magna operatur.* Sexto. Rationem depromo ex D. Auguſtino *ſerm.* 6. *de Epiphania*, dicente. Auguſt. *Eo naſcente lux nova eſt in ſtella revelata quo moriente lux antiqua eſt in Sole velata.* Non Sol, non antiqua ducatum præſtitit in ejus nativitate columna, ſed lux nova, eo enim naſcente abierunt antiqua, ac nova lux mundo eſt exorta. *Christo nato antiqua abierunt.* Septimò. Rationem inſinuat nobis D. Petrus Chryſologus *ſermone* 156. ita loquens: Chryſoſt. *Verè*, ſicut dixit Apoſtolus 1. Corinth. 8. *cùm eſſet dives, pauper factus eſt, cùm eſſet in Deitate ſua dives, noſtra ſit pauper in carne, & habere cœpit ſtellam unam, totam, qui fecit, habet, & continet creaturam.* Cùm ipſe ſit Omnipotens, ad oſtenſionem ſuæ potentiæ eligitur Sol Luna, & columna antiqua, at cùm ipſe ſit pauper in humili tugurio, una ſtella parva contenta eſt, ut occaſioni, ac tempori correſpondeat, parva una contentus eſt ſtella. *Tempori & occaſioni accommodandum.* In perſona Chriſti Domini, inquit Pſal. *Cùm accepero tempus, ego juſtitias judicabo*, Pſal. 79.*n.*2. Sed quomodo ait, cùm ipſe ſit verus Deus, cui omnia tempora ſerviunt: *Cùm* Pſalm. 77.

Auguſt. *accepero tempus*, D. Auguſt. ibi *Accepit tempus, ut filius hominis gubernat tempora, ut filius Dei.* Adaptans ſe occaſioni, cùm ſit Dominus temporum, tempora accipit. Vide *l.1.c.6.n.45.*

QUÆSTIO XVI.

Quare dicant Magi: Venimus adorare eum.

Solam exprimunt adorationem, munera tacent
57. Hugo. Ad quod reſpondet primò, Hugo. *Magi plus habuerunt in opere, quàm ſermone dixerunt: quia veniebant adorare, & non ſolum adorant, ſed munera offerunt.* Secundò reſpondeo, quòd Chriſtus Dominus noſtrum potius cultum ac intimam vult cordis reverentiam, quàm munera noſtra: à nobis adorari potius, quàm munerari affectat. Tertiò, In eo, quod dicunt, *adorare*, munera innuunt: Regi, ac potenti, nunquam adoratio exhibetur, muneribus vacua. Quartò, De muneribus non loquuntur ne magnificentiam, & liberalitatem viderentur jactare ſuam. Quintò, Munera ſupprimunt, ne fortè Judæi terrenis inhærentes rebus, ne munera donarent ab adoratione deterrerentur; ideoque ut ad Chriſtum faciliter, ac prompte occurrerent, ſolam adorationem dicunt.

Chriſtus cor noſtrũ potius, quã munera vult.

58. Quæres pro iſta ſtella. Quid majus, quòd nova in cœlo appareat ſtella, & Magos ad Chriſtum ducat: an quòd Magi è tam diſtantibus locis ad ipſum adorandum veniant? Quæſtionem ſolvit D. Chryſol. ſer. 156. *Plus cœleſte, ait, de Magis quam de ſtella ſignum eſt, quod Judæa Regem quod legis authorem ſciant.* Multum, & valde mirabile, quòd nova in cœlo ſtella fiat, & obſequium hominibus præſtet in terris: ſed per omnem modum multo mirabilius, quòd idololatra, homoque in peccatis ſedens, ad Chriſtum adorandum accedat.

Chryſoſt.

Matth. 2. v. 6. Audiens autem Herodes Rex turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo.

VERSIONES.

Syriacus.	Quæ cùm audiſſet Herodes Rex, perterritus eſt, totaque Ouriſolem cum eo.
Vatablus.	Auditis autem his Herodes Rex.
D. Chryſoſt. hom. 6. in Matth.	Audiens enim hæc ab eis, Herodes, pariterque populus turbatus.

EXPOSITIO.

Cum divulgatam à Magis Chriſti Domini veri Meſſiæ nativitatem
59. Alb. Magn. audiret Herodes, (ab Alberto Magno verſipellis appellatus) doloſe in hoc ſe agebat negotio, qui propter timorem amittendi regnum turbatur, omniſque Hieroſolima cum illo.
Janſen. Janſenius exiſtimat, quòd civitas non fuit vere turbata, ſed turbationem exterius tantum finxit. Verùm in hoc aliqua fortaſſe intervenit diſtinctio, quidam enim turbati ſunt, alii finxerunt perturbationem. Et dicitur *Omnis*, nam princeps, ac civitas majori ex parte turbata eſt; aliqui verò, ut Simeon, Anna, & alii juſti gaviſi ſunt: eſt autem tanta juſtorum paucitas, & iniquorum multitudo, ut hæc in comparatione illius dicatur omnis civitas.

QUÆSTIO XVII.

Quare turbetur Herodes audiens Regem natum?

Hic Herodis timor ex multiplici proceſſit cauſa. Et primò propter eum, qui de genere Ju- 60.
dæorum natus annuntiabatur, regnum perdere verebatur, cùm enim ipſe alienigena eſſet, à Judæis ob ſuum Regem recipiendum facilè expelli poterat. Ita D. Leo *ſer. 3. & 4. de Epiphan.* D. Gregor. *hom. 10.* S. Odolonius *ſer. de Epiphan.* Petr. Bleſenſis *de eodem.* D. Hilarius, D. Anſelmus, D. Thomas *hic.* Optime notat Albert. Magnus, quòd cùm dicitur Rex, cauſa turbationis ſubinfertur; dignitas enim timoris plena eſt; ſed conſidera, quantum Herodes diſtat à Magis, quod expendit D. Auguſt. ſer. 26. de diverſis, *Herodes timet ſucceſſorem; Magi deſiderant redemptorem, illi cupiunt invenire regnum, metuit ille finiri regnum.* Quam diſpar inter ſe juſtorum eſt, ac iniquorum ſtudium. Juſti ut in eo inveniant regnum, vitam, & poteſtatem, Chriſtum quærunt; peccatores verò à Deo fugiunt, & potentiam, atque dominatum in illo perdere timent. Secundò. Abulenſis *q. 24.* Turbatur propter magnam iſtius Regis excellentiam; qui natus dicebatur; non enim aliquid, niſi valde magnum eſſe poterat, in quo tanta apparerent ſigna ſcilicet quòd ejus nativitas ab extraneis agnoſceretur Regibus, & ſtella præcedente ad eum adorandum venerint. Tertiò, ait idem Abulenſis. Sola ipſa annuntiatio alterius Regis, ſufficiens erat ad perturbandum Herodem.

S. Leo. Gregorius. Odolon. Bleſenſis. Hilar. Anſelm. D. Thom. Alb Magn. Auguſt. Abulenſ.

Quartò, D. Anſelm. *Turbatur, ait propter iram* 61.
Romanorum, quam pateretur, ſi conſentiret: decreverant enim Romani, ne quis Deus, vel Rex ſine ſuo conſilio diceretur. Similiter D. Paſchaſius D. Th. Hugo & alii. Adeò cæca ac arrogans eſt humana ſuperbia ut præſumat ſe poſſe alicui divinitatem donare ac ſupernaturalia dare. Quintò. Inter has literales rationes, hæc mihi videtur. Timet Herodes, quia regnum injuſte poſſidebat, & Hircanum ſummum Sacerdotem Regem populi ut dixi *q. 1.* interfecerat, Rempublicam oneribus vexabat atque tributis in omneſque tyrannice principabatur; & ut dicitur Sapient. 17. n. 10. *Semper præſumit ſæva, perturbata conſcientia.* Et Job. 15. n. 21. *Sonitus terroris ſemper in auribus illius* (ſcilicet tyranni,) *& cùm pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur.* Sextò Theoph. ait; *Herodes quidem turbatus eſt ut alienigena, regno ſuo timens, ſciebat enim, quod illo indignus eſſet.* Qui honoribus ſine meritis potiuntur, facile pavent. Septimò. D. Auguſtinus lib. 4. de ſymbolo ad Catechum. *Quid metuis, ait, Herodes talem Regem, qui ſic venit regnare, ut te nolit excludere? Quem*

Anſelm. Paſchaſ. S. Thom. Hugo. *Superbia valde arrogans.* *Qui inique agit, timet.* Sapien. 17. Job. 15. Theop. Auguſtin.

Quem quæris, Rex regum eſt, ſi velles ſecurus obtinere regnum tuum, ipſi ſupplicares, ut ab illo acciperes ſempiternum. Herodes pavet, & timet quia ita deditus erat temporalibus, ut nihil cogitaret de æternis, ut ergo ſecurus ſis in terrenis, mentem erige ad ſpiritualia, ut omnia tua habeant munimen & ſecuritatem in Deo. Octavò. Imperfectus. *Rex quidquid adverſus regnum ſuum putaverit, totum verum æſtimat.* Audit Herodes Regem natum ab extraneis, & Idololatris hominibus, qui Scripturas neſciebant, & tamen formidat & timet: Rex quidquid audit contrariari ſuo regno, & bonis, inde maximè timore concutitur, & movetur.

Æterna cogita ut tibi ſint ſecura temporalia.
Imperfect.
Rex maximè timet de ſuo regno.

62. Nonò. Idem Imperfect. ho. 2. ſic diſſerit. *Ideo turbatur Herodes audiens Regem natum Judæis, ſemper enim grandis poteſtas majori timori ſubjecta eſt; ſicut enim rami arborum in excelſis poſitarum, etiamſi levis aura flaverit, moventur; ſic & ſublimes homines etiam levis nuntii fama conturbat; humiles autem, ſicut in convalle plerumque in tranquillitate conſiſtunt.* Qui in excelſa præſunt dignitate, ſemper majori concutiuntur timore, ne in aliquod labantur damnum, & detrimentũ. *Exaltatus autem, humiliatus ſum, & conturbatus*, Pſal. 87. n. 16. Decimò. Chriſto nato, inſaniunt Herodes, & Diabolus. Ita rem expendit Imperfect. citato loco, *Unuſquiſque zelo proprio turbatur, & ſecundum ſuam naturam regni ſui ſucceſſorem timebat, Herodes terrenum, diabolus autem cœleſtem. Nam nec Herodes terretur, ſi cœleſtem Regem naſci ſuſpicatus fuiſſet, nec diabolus terrenum.* Sic homo cœleſtia contemnit, & afficitur ad temporalia, ut hæc ſolùm formidet amittere. Undecimò. D. Thomas. Hugo *Turbatur quaſi erubeſcens, alium quam ſe Regem quæri, nam cùm ipſe eſſet de Idumæorum genere natus, legitimus Rex videri volebat.* Magnates in ſua potentia ita confidunt, ut aliud præter id, quod ſunt, videri deſiderent; cùm enim Herodes genere Idumæus eſſet, Judæus exiſtimari volebat. Sic Saul dixit: *Peccavi, ſed honora me coram ſenioribus populi mei*, 1. Reg. 15. n. 30.

Imperfect.
Timor in dignitate.
Pſalm. 87.
Imperfect.
Homo æſtimat temporalia.
D. Thom.
Hugo.

1. Reg. 15.

63. Duodecimò. Simon Caſſianus *l. 1. c. 13.* ſic præſentem enodat quæſtionem. *Semper autẽ erat præputiatis circumciſio carnis odioſa: Idcirco paganus Judæum natum Regem horrebat, ne forte Judæus fieret pagano ſuperior, cui jam Judæus cœperat ſubjacere.* Durum enim eſt valdè, illum, qui aliquando ſuperior extitit, ad hoc devenire, ut ſub inferioris ſui poteſtate exiſtat. Dixit vir Dei ad Heli: *Videbis æmulum tuum in templo*, 1. Reg. 2. n. 32. Seu, ut legit Symmach. *Aſpicies tribulationem.* Cùm tuum olim ſubditum in tua ſede videris, qui ex hoc æmulus tibi, & adverſarius, magnam tunc tribulationem ſubibis. Decimo tertiò. Hic Herodis timor congruebat, ut judiciaria Chriſti ſignificaretur poteſtas, quam ipſe timebat. Unde eleganter D. Auguſt. ſer. 2. de Epiph. *Quid erit tribunal judicantis, quando ſuperbos Reges cunabula terrebant infantis?* Decimoquartò. D. Fulgentius *ſerm. de Epiphan.* Euſebius Gallicanus, D. Leo *ſerm. 6. de Epiphan.* Imperfect. *hom. 2.* Turbatur Herodes tanquam membrum diaboli, ad ſignificandam tribulationem ipſius diaboli, qui per Chriſtum dejectus eſt, ut ait Dominus, Joan. 12. n. 32. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Et per Chriſtum, *Ligatus eſt ſathanas per mille annos*, Apocal. 20. n. 2. Et tranſeunte Domino, *Occurrerunt Jeſu duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſævit nimis, itaut nemo poſſet tranſire per viam illam* Matth. 8. n. 28. Illi à diabolo clauſi tenebantur; at ubi Domini ſenſerunt adventum, quos injuſtè tenebat iniquus hoſtis captivos, dimiſit. D. Baſilius Seleucus orat. 23. *Tantis malis Dæmon cum à ſe obſeſſum implicuiſſet, Domini congreſſu prohibere non valuit.*

Caſſian.
Grave dũ ſuperior fit inferior.
1. Reg. 2.
Symmach.
D. Auguſt.
Fulgent.
Gallican.
D. Leo.
Imperfect.
Chriſti præſentiâ liberamur à Diabolo.
Apoc. 20.
Matth. 8.
Seleucus.

QUÆSTIO XVII.

Quare dicatur tota Hieroſolyma perturbata?

Magna ſanè erat populo Judaico gaudendi ratio, cùm deſideratiſſima jam adeſſet redemptio Iſraël, & de adventu Meſſiæ daretur præconium, ac multo glorioſius erat de ſua ſtirpe Regem, quam alienigenam habere: & tamen turbatur civitas. Ad quod multiplex eſt ratio. Prima, & communis. Ut placerent, ſeu applauderent Herodi. Ita D. Thomas, Albertus Magnus, Caietanus, & alii, Ideoque dicitur turbata cum illo, eum imitando. Secundò. Hugo. *Vere non ſunt turbati, ſed turbationem ſimularunt, ut Herodis haberent favorem, quia multum effuderat ſanguinem Judæorum,* Et præcipuè hæc ſimulatio in Principibus locum habuit, qui ſuum amittere formidabant ſtatum Tertiò. Albertus Magnus. Hæc fuit quoque in quibuſdam etiam bonis turbationis ratio quia ſciverunt Herodem ita malum, ut niſi triſtarentur, eos ipſe occideret, ut ſecum quocumque modo agerentur. Unde item in morte ſua nobiliores præcepit occidi, ut ex hoc plangore cogerentur & de morte ſua non gauderent, ut teſtatur Joſeph *lib. 17. Antiquit* Quartò. Ea mihi videtur germana ratio, quòd quidam turbati ſunt verè, quidam ſimulatione ſuſcepta, ut Herodi placerent. Hæ ſunt rationes literales. 64.

D. Thom.
Alb. Magn.
Cajet.
Hugo.
Alb. Magn.
Joſeph.

Quintò. Ut ex Chryſoſtomo tenent Abulenſis *quæſt. 25.* Turbati ſunt audito, quòd Rex Judæorum eſſet natus ſicut ventis contravenientibus unda concutitur: ſic Regibus contrariantibus invicem, populus conturbatur. Et ideo ex hoc timuerunt, ſcilicet ne præſente, & venturo Rege ad invicem certantibus, ipſi perturbationibus involverentur. Sextò, Imperfectus *homil. 2.* ita ait: *Turbantur, quia de adventu juſti poterant iniqui gaudere.* Impii ex conſortio juſti, grave damnum timent. Prov. 13. n. 19. *Deteſtantur ſtulti eos, qui fugiunt mala.* Septimò. Euthymius. Et quærit, Quare Perſæ gaudentes veniant, Judæi verò timeant, ita ait: *Verùm excæcavit illos invidia, ſtatimque audientes turbati ſunt, quaſi timentes, ne fortè ſalutem conſequerentur. Perſæ verò, cum eſſent extranei, non ſolum nato inviderunt, immo à finibus ſuæ regionis uſque ad Bethleem propter eum venerunt, Iudæi, autem cum eſſent cognati, etiam gloriæ ejus inviderunt, ne forte magnus futurus eſſet.* Judæi, ut propinqui invidia accenſi, nolebant, quòd Chriſtus Dominus eorum cognatus præcelleret eos. 65.

Abulenſ.
Bellum timendum.
Imperfect.
Prov. 13.
Euthym.
Invidia in propinquis.

Octavò. D. Paſchaſius lib. 2. *Herodes turbatus plures ſuorum habuiſſe complices ſcribitur. O miſera fragilitatis humanæ conditio, quæ ſæpè plurimum eis favet injuſtè, quos Dei juſto judicio crudeles ſuſtinet oppreſſores; nec eis metuit adulari, quos Dei in ſemet quotidie voluntati conſpicit reluctari.* 66.

Paſchaſ.

Non cum Juſto Simeone gaudent,ſed cum iniquo Herode conturbantur,ſemper populos iniquis favet:Præcipue quando eos ut crudeles timet. *Vulgus iniquis favet.* Nonò,Simon *Caſſianus.* Caſſian.*l.*1.*c.*13.ita ait : *Omnis populus Hieroſolymitanus cum Rege conturbatus eſt , non affecti amore Gentilis regiminis , aut perſonalis honoris,quo gravari potius , quàm relevari putabant, ſed timentes principis cœleſtis regnum , quo regulariter,& ad juſtitiam cogerentur , & non in ea perniciosa libertate , qua impuniti timores liberi vagabantur.* *Impii à juſtitia fugiunt.* Timebant , non cœleſtem Regem, ſed juſtitiam ejus,morumque reformationem,à qua impii ſemper fugiunt,& ideo conturbantur.Decimò *Chryſol.* D.Petr.Chryſolog.*ſer.*158. inquit : *Quare Hieroſolyma, quare principes , quare Scribæ* (ſcilicet conturbantur) *quia naſci non vult prophanus Deum ſervus Dominum,Judicem reus,rebellis principem,perfidus cognitorem.Hinc eſt quod Chriſtum naſci nolunt,vivere timent, quia noverant , ſe mox ignominiæ dandos , tradendos opprobriis , ejiciendos templo , privandos ſacerdotio , oblationum munere vacuandos.* *Impii à peccatis deſiſtere nolunt.* In Chriſti nativitate Principes inſaniunt,ac Nobiles;tum quia ob peccata ſua infligenda metuebant ſupplicia ; tum quia ſuas eſſe refrænandas noverant in contractibus uſuras , in oblationibus,& ſacerdotio ſimonias : *Ambitioſi ſua cupiditate detinentur.* & iniqui à ſuo turpi vacare lucro minime volunt.Mandavit Deus Saul. *Vade,& percute Amalec , & demolire univerſa ejus,non parcas ei , & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid*,1.Reg.15. n. 3. *1. Reg. 15.* Saul autem in executione divini mandati devaſtavit civitatem *Tamen Saul pepercit Agag ; & optimis gregibus ovium,& armentorum*,ibid.nu. 9.Sed valde inquirendum eſt cur Saul Regem Agag ſecum aſportavit,& ore gladii non interfecit ? Lyranus *ibi*, ait , *Lyran.* *Cupiditate ductus ſperabat habere de eo magnam redemptionem , vel per eum occulti theſauri revelationem.* Terrenis lucris maxime inhærebat Saul , ac proinde ſemper occaſiones acquirendi captabat , ita ut divinum mandatum ob aurum contempſerit.Chus filius Cham regnavit.*Fuit autem principium regni illius Babylon* , Geneſ. 10. n. 10. Iſte ædificavit Babylonem , & eam muro munivit,non ut ſuos defenderet,ſed ut potius eorum bona diriperet , ac ut eos tyrannide vexaret *Geneſ.10.* *Chryſoſt.* D.Chryſoſt.*Vide*; inquit , *habendi aviditate quid faciat,vide corporis robur , non manus intra ſuos limites,& gloriæ appetentem naturam,non enim ut defenderet illos imperabat, ſed & civitates ædificabat, ut imperaret bellatoribus.*

Matth.2.n.4. Et congregans omnes Principes ſacerdotum,& Scribas populi , ſciſcitabatur ab eis , ubi Chriſtus naſceretur.

VERSIONES.

Syriacus Et congregatis omnibus Principibus Sacerdotum , & Scribis populi , percontatus eſt ab eis ubi Meſchico naſceretur.

Aliqui ex Græco. Omnes Principes Sacerdotum, & legis peritos.

EXPOSITIO.

HERODES in Concilium congregat Sacerdotum Principes , hoc eſt,ſacerdotalium familiarum capita, & ſcribas;erant autem hi legis periti publicique Notarii , quorum erat munus , publica conficere inſtrumenta,ſacras ſervare,& interpretari Scripturas,4. *Reg.c.*22.*n.*8.9.*&* 10.Et Chriſti,ſeu Meſſiæ nativitatis locum Herodes quærebat ab eis;licet enim Magi de Rege Judæorum inquirerent;ipſe tamen ex circunſtantiis , & ſignis , de Meſſia intellexit eſſe ſermonem , ut notat Euthymius, communis namque inter Judæos erat opinio , illud eſſe adventus Meſſiæ tempus.Non ait,ut notat D. Remigius,ubi Chriſtus natus eſt:Sed ubi naſceretur malitia inimici hominis tantum bonum ſibi præſens perſuadere non poterat. 67.

Euthym. *Remigius.* *Adverſarius nunquam bonum præſens exiſtimat.*

QUÆSTIO XIX.

Quoniam dicantur hi Principes Sacerdotum ?

QUæſtionem hanc in multis Evangelii locis paſſim incidentem hîc ſemel explicemus.Et in primis pro certo ſtatuendum eſt,ſummum Sacerdotem ex lege Dei ordinaria in populo Judaico unum fuiſſe tantum , ut latè probant Rodulphus *l.*4.*in Levit.c.*3.Abulenſis 3.*Reg.*8.*&* 9. & hîc *in Matt q.*26.& docet D.Auguſt.*q.*23.*in Levit.*D.Cyrillus *l.*11.*in Joan.c.*37.D.Chryſ.*ho.* 81. *in Joan.*& patet ex *Lev.*21.*n.*10.ubi dicitur Summus Sacerdos,*Maximus inter fratres* , ſcilicet ex familia Aaronis.Deinde,quia veſte Summi Sacerdotis non induebatur filius,niſi poſt mortem parentis,*Exod.*29.*n.*19.Et homicida profugus à civitate,in patriam,non ante Pontificis mortem,revertebatur,*N.*35.*n.*32.Si autem plures eſſent Pontifices,exprimendum erat , cujus eſſet mors. Et hoc bene deducitur ex nomine ipſo,nam ſummus,vel maximus æqualem excludit. 68.

Rodulph. *Abulenſ.* *Auguſt.* *Cyril.* *Chryſoſt.*

Dixi , *ex lege ordinaria* , quia poteſtate divina in hoc aliqua fuit facta diſpenſatio.Moyſem , & Aaronem ſummos fuiſſe Sacerdotes, tenent. D. Auguſt.*q.*23.*in Levit.*D.Gregor.Nazian. *orat.* 6. Philo *l. de vita Moyſis* , D. Dionyſius *de Eccleſiaſt. Hierarch. c.* 5. D. Hieronymus *contra Jovinianum*.Et bene colligitur ex Pſal. 98. nu. 6. *Moſes , & Aaron in Sacerdotibus ejus* , quod ex multis latè ibi probat Lorinus,Abiathar , & Sadoc ſummos etiam fuiſſe Sacerdotes , communis eſt ſententia.Toletus *in c.*18.*Joan. annot.* 1. § *ſupereſt*,Pineda *de rebus Salomonis, l.* 5. *c.* 13. § 7. Mendoça *l.*1.*Reg. c.* 2. 35.§. *Dicendum.* Et rectè colligitur ex 2.*Regum* 15.*n.*15.*&* 1. *Paralip.* 24. *n.*3. 69.

Auguſt. *Nazianz.* *Philo.* *Dionyſ.* *Hieron.* *Pſalm.98.* *Tolet.* *Pineda.* *Mendoça.*

Qui ſunt hîc dicti Sacerdotum Principes ? D. Auguſtinus *tract.*49. *in Joan.* exiſtimat , ob Reipublicæ Judaicæ miſeriam tempore Chriſti plures fuiſſe Sacerdotes ſummos,ſcilicet Annam , & Caipham , nam de Zacharia Præcurſoris parente dicitur Luc.1. nu. 8. *Cum ſacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ.* Contraria tamen ſententia communis 70.

Auguſt. *Luc.1.*

Salmeron. Maldon. Beaulxam. Joan. 11. Joan. 18. Joſephus. Euſebius. Chryſoſt.

communis eſt, quòd unus tantùm in populo Judaico fuerit ſummus Sacerdos. Ita Salmeron. Maldonat. Beaulxames *hic*. Et benè colligitur ex *Joan*. 11. *n*.49. ubi de Caipha ait: *Cùm eſſet Pontifex anni illius*, & Joan. 18. n.13. *Et adduxerunt eum ad Annam primùm, erat enim ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius*. Ergo ſolus Caiphas, & non alter, Pontifex erat. Nec obſtat id, quod dicitur de Zacharia: nam ipſe Sacerdos ſummus non erat, ut dixi *l*.1.*c*.4.*q*.4.*n*.8.& *n*.3. Alii verò Joſeph.*l*.18. *cap*.6. Euſeb.*lib*.1.*Hiſtor. Eccleſ.c*.6. D.Chryſ.*in Matth. homil*.81. dicunt, quòd licèt Summus Sacerdos fuerit unus; ſummum tamen ſacerdotium Romanorum tempore annuale erat, & venale: atque omnes, qui ſummi Sacerdotis officio aliquando fungebantur, vel functi fuerant, in Scriptura Sacerdotum principes appellabantur. Hæc opinio ex eo non placet, quia etſi ſacerdotium venale eſſet Romanorum tempore, jam tunc quoque Sacerdotum principes dicebantur, cùm adhuc unus tantùm erat Sacerdos, ut patebit ex *locis proximè citandis*; & tempore Davidis jam plures dicebantur principes Sacerdotum.

71. *Qui ſunt Principes Sacerdotum.*

Principes Sacerdotum erant ſacerdotalium familiarum capita; nam David, cùm ex Aaronis familia eſſent multi, ad contentionem, confuſionémque evitandam, eos in viginti quatuor diviſit familias: & quicumque unius familiæ erat caput, Sacerdotum princeps dicebatur. Et hi ſunt, qui taliter appellantur 1. *Paral*. 24. *n*.3. & 4. *ad* 10. & *c*.15.*n*.6. & 11. & 2.*Paralip*.36.*n*.14. Hi erant ex magno Concilio Sanhedrim, & in templo per vices ſuas inſerviebant. *Lucæ c*.1.*n*.4. ad quotidiana ſacrificia. Summus autem Sacerdos defuncti Sacerdotis ſummi major filius erat, & in Sancta Sanctorum ſemel ingrediebatur.

QUÆSTIO XX.

Quare ab his Principibus, & Scribis, locum nativitatis Chriſti Herodes quærat?

72. Paſchaſ. *Ex vultu deprehenditur lætitia.* Remig.

ALiquæ ad hoc ſunt rationes. Prima, & communis: locum ſcire doloſè vult, Chriſtum ut facilè quærere poſſit, inventúmque interficiat. Secunda. D.Paſchaſius *lib*.2.*in Matthæum*, ita loquitur: *Ut cautius eos exploraret, ſi Rex eorum ex lege promiſſus triſtes, gaudentéſve faceret*. Et ſimiliter D.Remigius. Ex triſtitia vultus, atque lætitia, quali eſſent animo in natum Regem ſuum, in ipſúmque Herodem deprehendere ſatagit. Tertia. Theophyl. ait: *Singulari autem Dei diſpenſatione interrogantur illi, ut confiteantur veritatem, & ex hoc condemnentur, quòd illum crucifixerunt, quem priùs confeſſi ſunt*. Ad majorem ſui confuſionem interrogantur, ut veritatem inviti fateantur, & inexcuſabiles maneant. Quarta. Hugo Card. *Interrogat Herodes, ut ei ferrent teſtimonium, Romanis quod nihil omiſiſſet de contingentibus, inveſtigando de Rege novo*. Quinta, & myſtica. Herodes, non amicos, atque fautores ſuos, qui ei morem gerere poſſent, ſed veritatem certò definire cupiens, Principes Sacerdotum, & Scribas in lege doctiſſimos, etſi alioquin iniquiſſimos, in Concilium vocat,

Theophyl. Hugo.

ut ejus inſtruamur exemplo, à quibus conſilium ſit petendum.

Sexta. Aut Herodes prophetiæ credebat, aut non: ſi credebat, pro certo etiam habebat, quòd impediri nequibat, quin Rex ille regnaret: ſi non credebat, quare ergo quærebat? Reſpondet, D.Th. primò. *Dicendum, quòd non perfectè credebat, quia ambitioſus erat: & ambitio hominem cæcum tradit.* Imperfect. hom *in Matth.* inquit: *Credebat Herodes Scripturis, aut non credebat? Si non credebat, ut quid interrogat Scripturas, quas putabat eſſe vaniloquas? Aut ſi credebat, quia inde verè naſciturus eſt Rex, unde Scripturæ dicebant: Quomodo ſperabat, poſſe ſe interficere illum Regem, quem futurum Scripturæ eſſe dicebant? Sed quidem credebat Herodes in malo; in bono autem non credebat.* In malo, nempè in loco ab Scriptura deſignato, ut Chriſtum Dominum ad interficiendum inveniret, Herodes credebat: in bono autem, ſcilicet, quòd Chriſtus Dominus in æternum eſſet regnaturus, minimè credebat. Principum hæc eſt miſera conditio, ſibi convenientibus præſtare fidem, diſconvenientibus verò aſſenſum denegare. Impius ille Pharao multis affectus plagis in obduratione ſua perſiſtens, Moyſi, & Aaroni dixit: *Orate Dominum*, ſcilicet pro ſe, ſuoque populo. Exod. 8. n.8. & 29. c.10. n. 17. Sed quomodo pro ſe ad Dominum poſtulat orari? Aut confitebatur potentiam ejus, & tunc populum contra voluntatem Domini; retinere non poterat; aut ſi non agnoſcebat, quomodo ad ipſum preces quærit? In his credebat, quæ ſuæ erat utilitatis, ut plaga ceſſaret, in his verò quæ ejus repugnabant voluntati, minime aſſentiebatur. Ad hoc reſpexit Ammonius in conſonantia Jeſu cum Moyſe, dum de Pharaone ait. *Ab eo*, ſcilicet Deo, *ſperabat à plaga liberari, cujus potentiam negabat.* 73.

S.Thom. *Ambitio cæca hominem.* Imperfect. *Impius credit in his, quæ ſunt in ſuum commodum.* Ammonius.

Matth. 2.*n*. 5. At illi dixerunt ei, In Bethleem Iudæ, ſic enim ſcriptum eſt per Prophetam.

VERSIONES.

Syriac. Vatab. Pagninus. At illi dixerunt ei. In Bethleem, quæ eſt in Judæa.

EXPOSITIO.

LOcum ex Propheta oſtendunt: Matthæus autem non curat exprimere nomen, ſed quemlibet vocat Prophetam abſolutè, *c*.1.*n*.23.*c*.26.*n*.56.& 27. *n*. 35. Propheta tamen hic ſubintellectus eſt Michæas, ut patet ex loco adjuncto. Et notandum ex Ruperto *ſuper prologum in Matthæum*, ubi ſic ait, *Soli David, & Michææ revelatus eſt locus Chriſti naſcituri nempe David*, Pſ.131.n.6. *Ecce audivimus eam in Ephrata, id eſt, Bethleem*, Gen c.35.n.19. Cujus rei ea mihi videtur ratio. Deinde extitit valde humilis, de ſe enim dicebat, *Ego ſum vermis, & non homo*, Pſ.21.n. 7. Michæas verò, ut notat D. Hieron. *in ejus prologo*, humilitatem ſignificat, Et ita Dominus elegit nativitatis ſuæ locum humilem, ut ſolum per Prophetas ſpecialiter humiles inter omnes voluerit publicari. 74.

Rupert. Pſalm 131. Geneſ. 35. Pſalm. 21. Hieron.

75. Iſti autem legis periti oſtendunt locum nativitatis Chriſti Domini, in conſpectu Regis alienigenæ; in quo facti ſunt, ut advertit Imperfectus *homil.2.* proditores myſteriorum ſacrorum, cum margaritas Dei abjiciunt ante porcos: Seu, ut ait Simon Caſſianus l.1.c.13. *Dum locum nativitatis oſtendunt, à ſe ipſis ſunt accuſati, & condemnati, à nemine verò excuſati*, Hoc eſt Dei judicium, ut impius ore ſuo ſe condemnet. Vel fortaſſe, quia quamvis iniqui, ab ipſa Scriptura compulſi ſunt dicere verum.

Imperfect.

Caſſian.

Matth.2.v.6. Et tu Bethleem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſraël.

VERSIONES.

Syriacus, Tu quoque Iihoudica Bethleem, nequaquam minima es inter Reges Iihoudææ: ex te enim prodibit Rex, qui paſcet populum meum illum Iſroiel.

Vatablus. Nequaquam es minima inter principes Judæ: ex te enim mihi prodibit dux, qui recturus eſt populum meum.

Pagninus. Nequaquam minima es inter duces Iehoudææ, ex te mihi egredietur dux,

EXPOSITIO.

76. OSTENDUNT Scribæ locum nativitatis Chriſti ex Propheta Michæa *c. 5. n.2.* ut latius explicabimus *q ſequenti.* Vatablus, & Pagninus ex textu Prophetæ transferunt *mihi.* Ex te mihi, id eſt, in meam gloriam, & honorem, ſcilicet Dei. Et quamvis humani generis redemptio in noſtrum commodum facta ſit, tamen dicitur præcipuè facta in gloriam Dei. Et dicitur. *Exiet dux*, non manebit, notat Theophylactus, nam ad alias gentes egreſſus eſt. *Reget*, ſeu paſcet ſpirituali regimine, benevolè tanquam paſtor *Populum meum Iſraël*, hoc eſt omnes fideles, qui per Iſraël intelliguntur, ut jã dixi.

Theop.

Chriſtus ad omnium ſalutem paratus.

QUÆSTIO XXI.

Quare hîc ab Evangeliſta referantur mutata prophetiæ verba?

PErantiqua hæc quæſtio. Propheta Michæas c.5.n.2. *Et tu Bethleem Ephrata, parvulus es in millibus Iuda; ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël; & egreſſus ejus ab initio à diebus æternitatis.* Quare tanta eſt inter Prophetam, & Evangeliſtam diverſitas? Ut patet hîc ex textu. Dixerunt aliqui primò, quod Evangeliſta ſcripſit, ſicut in Michæa habebatur, nos verò non aliam habemus tranſlationem. At hoc non ſtat, noſtra enim tranſlatio, ut notat Abulenſis *q.23.* eſt juxta radicem Hebraicam, quæ nunc alia non eſt, niſi antiqua. Secundò D. Hieron *in Comment. Michææ* arbitratur, ſcribas lapſos fuiſſe in recitando Prophetæ teſtimonium, ac proinde eorum negligentiam, atque ignorantiam hic à Matthæo argui, & ideo ut ab eis dictum eſt, ipſe refert teſtimonium. Tertiò. D. Paſchaſius *l.2.in Matth.* ait, quòd ita ab eis dictum eſt. *Quia memoria credentes, quæ nonnunquam fallitur, contraria interdum protulerunt.* Utraque hæc ſententia difficultatem patitur, quia legis periti erant, & magna in multitudine, & fortaſſe ipſemet liber in medium prolatus eſt.

77. Mich. 5.

Abulenſ. Hieron.

Paſchaſ. *Non eſt credendum memoriæ.*

Quarta ſententia, quæ vera mihi maximè videtur, ait, quod iſti legis periti, vel etiam Evangeliſta in narratione prophetiæ hujus ſervarunt, ac retinuerunt, non verba, ſed ſenſum. Et hoc eſt valde frequens. Apud Matthæum cap.1.n.23. ait. *Sicut dictum eſt per Prophetam. Ecce Virgo in utero habebit, pariet filium, & vocabunt nomen ejus.* Iſai. verò c.7.n. 14. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus.* Idem Matth. 2. n. 18. *Quod dictum eſt per Hieremiam Prophetam, Vox in Rhama audita eſt, ploratus, & ululatus, Rachel plorans filios ſuos.* Hierem. verò cap. 31. n.15. *Vox in excelſo audita eſt lamentationis, luctus & fletus Rachel ploramis filios ſuos.* Et ita de multis aliis Evangeliſta non attendit ad verba, ſed ad ſenſum, qui eſt idem, ut ex proxime dicendis patebit. 78.

Matth. 1.

Iſai 7.

Matth. 2.

Hierem.31

Quinta ſententia, & probabilis, quæ eſt D. Hieronymi, D. Thomæ, Alberti Magni & aliorum, quod ſcribæ, ac legis periti ita dixerunt prophetiam ad majorem ejus manifeſtationem, ad ipſamque magis declarandam, atque ad aperiendum illius intellectum Herodi alienigenæ. Et ideo non dixerunt, *Ephrata*, quod erat nomen antiquum, & fortaſſe Herodi ignotum, ſed dixerunt Iuda, quod erat multo clarius, & hoc neceſſario fuit addendum ad alterius Bethleem diſtinctionem quæ erat in terra Zabulonis. Et id, quòd Propheta dixit, *Parvulus es*, ſcilicet locus: *in millibus Juda, ex te exiet dux, &c.* Ipſi ut explicarent, quod licet parva eſſet in ambitu, & mœnibus non tamen ita erat in dignitate: per interrogationem aiunt. *Nequaquam minima es*? Et quod Propheta dixit: *in millibus Juda*, id eſt, in multitudine civitatum Iuda. Ipſi dixerunt: *in principibus Iuda*, id eſt, inter principales civitates Iuda: ut ita magis ejus dignitatem ratione principis naſcituri indicarent. Et nota, quòd vox *Alphe*, quæ eſt in textu Hebraico, millia, ac principes ſignificat. 79.

Hieron. D. Thom. Alb. Magn.

Doctrina ita dicatur ut intelligatur ab auditore.

QUÆSTIO XXII.

Quare iſti legiſperiti non referant totam prophetiam?

IN fine prophetiæ hujus divinitas Chriſti explicatur, dum ait: *Et egreſſus ejus ab initio ac à diebus æternis*; ſolus enim Deus eſt ab initio, ac diebus æternis. Quare ergo legis periti hoc tacuerunt; nam Matthæus ideo non retulit, 80.

quia

Imperfect. quia & ipſa non protulere? Imperfectus *homil. 2. in Matth.* ait: *Quod iſtam prophetiam præſcindentes interficiendorum parvulorum facti ſunt cauſa. Si ergo integram prophetiam protuliſſent, conſiderans Herodes, quia non erat Rex terrenus, cujus dies à diebus ſæculi erant, in tantum furorem non exarſiſſet.* Similiter habet D.Th. *hîc.* (D.Thom.) Attamen licèt peccaverint in eo, quod partem prophetiæ tacuerunt, ut eſt probabilius; ea tamen audita, Herodis malitia non erat quietura, ita enim erat obdurata, ut nec Magorum, nec ſtellæ teſtimonium potuerit cedere.

81. Chryſoſt. Sed ad propoſitam quæſtionem reſpondet primò, D.Chryſoſt.ho.7.in Matt. *Cùm enim dicerent,* ait, *quia ex Bethleem proceſſurus eſſet qui regeret Iſraël: nequaquam tamen id, quod ſequitur, addiderunt, in adulationem profectò Regis, ut ad humanæ gratiæ lucrum veritatis damna proficerent. Quia verò illud erat? Et egreſſus, inquit, ejus à diebus æternis ab initio.* Scribæ temporalia meditantes, ut terrenum captent Regis favorem, ſpirituale divinæ gratiæ lucrum nihilo æſtimant, ideo Chriſti nativitatem tacent. Secundò. Hi legis periti totam dicere prophetiam formidant, ſibi perſuadentes hujuſmodi vaticinium ab Herode malè accipiendum, & ideo veritatem ſupprimunt.

Ob Regis gratiã veritas ſupprimitur.

82. Tertiò, & myſticè. Iſti licèt mali eſſent conſiliarii, ad id ſolum reſpondere voluerunt, quod ab eis quæſitum eſt, locus ſcilicet nativitatis Chriſti: *Sciſcitabatur ab eis, ubi Chriſtus naſceretur.* De loco ſolum illius nativitatis interrogati ad hoc tantum reſpondent. Explicat ſomnium Pharaoni Joſeph, Nabuchodonoſori Daniel, totam tamen Joſeph Deo tribuit interpretationem, *Abſque me Deus proſpera reſpondebit Pharaoni,* Geneſ.cap.41.n.16. Quod idem eſt, ut explicat D.Chryſoſt. Ne ſuſpiceris aliquid à me dictorum totum enim à Deo eſt. Non ſic verò Daniel *cap.2* Qui quamvis dixerit n.28. quod *Deus revelaverit Regi, quæ ventura ſunt.* Tamen de explicatione hoc tacet. Sed cùr Joſeph totum Deo refert; non ſic verò Daniel? Joſeph præter expoſitionem multa dixit non petita, citato c. 41. n. 33. *Nunc provideat Rex*, &c. Et adeò alienum eſt, præter quæſita reſpondere, ut ne in gravem incurreret cenſuram, neceſſe fuerit Dei authoritate patrocinari. Ut Dominus quinque millia hominum ſatiaret, à Philippo quæſivit. *Unde ememus panes?* Joan.6.*n.5. Ipſe verò reſpondit, ducentorum denariorum panes non ſufficiunt.* In quo tarditas ingenii Philippi arguitur ab Alcuino, & aliis, & fortaſſe bene, quia præter quæſita reſpondit, Dominus interrogabat de loco ad emendos panes, ipſe autem ad denarium recurrit.

Conſiliarius ſolum ad interrogata reſpondet. Geneſ. 41. Chryſoſt. Dan.2. Joan. 6. Alcuin.

Matth.2.n.7. Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ, quæ apparuerit eis.

VERSIONES.

Syriacus. Perquiſivit ab eis, quonam tempore ſtella apparuiſſet.

Vatablus. Perquiſivit ab illis tempus, ex quo ſtella apparuiſſet.

Pagninus. Diligenter cognovit ab illis tempus.

Imperfectus homil. 2. Exquiſivit tempus, quando apparuit.

EXPOSITIO.

83. HERODES de Rege nato teſtimonium audivit à Magis. *Vidimus ſtellam ejus.* De ipſo etiam à Scribis teſtimonium Prophetæ accepit. *Ex te exiet dux, qui regat populum meum.* Notat Caſſian. *l.1.c.13.* & ait, *Amplius tremefactus Herodes ex prophetia in concione à legisperitis recitata, quàm ex interrogatione Magorum.* Et merito, nam teſtimonium Prophetæ pertinebat ad fidem; Magorum verò ad intuitum oculorum, & fides multo certior ipſa viſione. *Clam vocatis Magis.* Nam, ut notat D.Chryſol. ſer.158. *Quia palam nihil audet ſimulata mens, conſcientia doloſa: quia fur amat noctem; latro occultè tendit inſidias.* Seu quia id, quod inter plures dicitur, facilius manifeſtatur, & ipſe volebat, hoc verbum, & hanc inquiſitionẽ eſſe occultam, ne Judæi ſuſpicarentur, ut notant D.Chryſoſt. Theophylactus, D. Anſelmus, & D. Th. quod ipſe malum machinabatur in Regem ſuum ex tanta ſolicitudine; cùm enim nota eſſet ejus ambitio, atque crudelitas, quidquid ageret, valde ſuſpectum erat. Et nota, quod huc uſque ab Evangeliſta dictus eſt Rex. *In diebus Herodis, Turbatus eſt Herodes Rex*; nunc verò hic primum hoc nomen amiſit, quia in dolo, & falſitate, quod à Rege eſt maxime alienum, quæſivit, *tempus ſtellæ* à Magis interrogavit, quia, ut advertit Abulenſ. *q.31.* poterat accidere, quod illuderetur ab ipſis, ut invento puero eum non certificarent, nec ad illum redirent; vel quia pro tunc ſtella non apparebat, & contingens erat, quod puerum Meſſiam non inveniſſent, & ideo in generali cognoſcere voluit illius nativitatis tempus, ut eum occidere poſſet, omnes ſibi coætaneos occidendo. Sed quare adventus Meſſiæ tempus ex aliquo vaticinio à Judæis non quæſivit? Quia ſecundum prophetias adeo erat notum illud eſſe tempus nativitatis Chriſti, ut interrogatione non indigeret.

Caſſian. *Fides certior viſionẽ oculorum.* Chryſoſt. *Dolus ſimulatè agit.* Chryſoſt. Theoph. Anſelm. D. Thom. *Dolus alienus à Rege.* Abulenſ. *Notiſſimũ erat tempus adventus Chriſti.*

Matth.2.n.8. Et mittens illos in Bethleem dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, & cùm inveneritis renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum.

VERSIONES.

Syriacus. Eoſque dimittens Bethleem ait illis: Exquirite diligẽter ſuper puerulo. Poſtquam autem inveneritis, venite, renuntiate mihi, ut & ego proficiſcar illum adoraturus.

Vatablus. Et dixit: Profecti diligenter inquirite de puello.

Pagninus.	Diligenter cognoſcite de Puerulo.
Arias.	Diligenter explorate de puero.
*Imperf.hom.*2.	Ite,& videte de puero.
Ianſenius.	Examinate diligenter.

EXPOSITIO.

84. IN dolo, & fallacia Magos in Bethleem mittit Herodes,ut puerum inveniant,quem ipſe perdere cupiebat,ſed in quo nocumentum eſt machinatus, obſequium præſtitit: nam venientes Magi adoraverunt eum D.Auguſt.*tom.6. orat. contra Judæos, Paganos,& Hæreticos*, ita loquitur cum Herode, *Labia doloſa, quid ore, & corde loquitur mala? Aliud enim habet lingua tua, aliud clamat conſcientia.Teipſum decipis talia cogitando, erras,falleris,& fallis.Fruſtra in malo vigilat falſitas.* Textus *Ite,& interrogate.* Cum imperio tanquam Dominus jubet qui uſque modò, ut diſcipulus ſe ſummittebat, *didicit ab eis tempus*;tamdiu ut inferior ſe præſtitit,quamdiu cum Magis rem habebat,ab eiſque ſtellæ tempus exquirebat, quo finito ut ſuperbus Dominus inſoleſcit,& imperat,*De puero* ſeu puerulo.Magi Regem dixerant,*ubi eſt,qui natus eſt Rex*;ipſe verò puerum appellat. Theophylactus ait:*Non dixit,de Rege,ſed de puero, neque enim nomen ferre poterat,demonſtrans,quantum contra illum inſaniret.*

Auguſt.

In quo vult decipere, decipitur Herodes.

Iniquus, dum dependet humiliatur.

Theophyl.

85. Ut Magis placeret, eoſque facilius fallere poſſet promittit Herodes ſe puero, cujus necem in animo meditabatur,cultum deferre velle. *Ut & ego veniens adorem eum.* Imperfectus *hom.* 2. ſic ait,*Cùm vidit*,ſcilicet Herodes, *quòd aliud facere non poterat;ergo devotionem promittebat, qui gladium acuebat, & malitiam cordis ſui humilitatis colore depingebat.Talis enim eſt conſuetudo omnium malignorum, quando aliquem in occulto gravius lædere volunt,humilitatem illi, & amicitias fingunt.* Faxit Deus,ne hodie in populo Chriſtiano ſint aliqui Herodis imitatores prætextu cultus,& adorationis ad ſacram Euchariſtiam accedentes,peccato tamen ſuo Chriſtum interimere conantes. Accipe eleganter D.Chryſoſt.ho.7.in Matth.*Cave*,ait,*ne Herodi efficiaris ſimilis, & dicas, Ut & ego veniens adorem eum,cumque veneris,interimere coneris. Hujus ſimiles ſunt qui indignè abutuntur communiune myſterii: reus eſt iſte corporis, & ſanguinis Domini, ſpecie quidem adorare videntur quantum verò in ipſis eſt,interimunt eum,quem adorare ſimulant.* In tanta Herodis malignitate viri ſancti,& ſimplices Magi nihil mali ſuſpicati ſunt; ponderat Theophylact.*Ipſi*, inquit *cum dolo carerent,putabant,& abſque dolo loqui.*

Imperfect.

Hoſtis humilitate fallit. Herodi ſimilis qui ad Euchariſtiam cum peccato accedit.

Chryſoſt.

Theoph.

Vir ſimplex omnes eſſe ſimplices exiſtimat.

QUÆSTIO XXIII.

Quare Herodes non acceſſit ad Bethleem cum Magis ad Chriſtum adorandum?

86. RAtio hujus rei à priori voluntas fuit divina, in cujus manu eſt cor Regis, quæ mentem movit, ne in Bethleem abiret. Congruentiæ autem multæ ſunt. Prima, quæ mihi videtur maximè literalis. Exiſtimavit Herodes, quòd Magi, ſi per ſe ſolum accederent ad Bethleem, facilius puerum invenirent,nam cum ejus crudelitas nota eſſet, adventu ſuo parentes pueri ipſum abſconderent, vel in aliam partem fugerent, ubi ab eo nec poſſet inveniri,nec cùm aliis pueris, ut ipſe jam cogitabat, interfici. Secunda. Abulenſis *quæſt.*34. ait, quòd Herodes non ivit cum Magis,quia vidit eos ire in dubium, cùm non dirigerentur à ſtella,quæ tūc non videbatur,ſi tamen ſciret, quod ſtella appatitura erat eis in exitu de civitate iviſſet cum eis,quia tunc putabat, ſe ire ad rem certam. Tertia. Idem Abulenſis. Si unà veniſſet cum Magis Herodes,vel vidente Herode necaretur Chriſtus,vel ab Herode perſecutionem pateretur ante tempus,ſeu miraculo ſe ſe ſubtraheret inde,atque defenderet; vel Magi impediti fuiſſent, ne Chriſtum viderent: atque ad hæc evitanda,divina ordinante providentia, Herodes non ivit. Quarta. Cum illis non ivit, tum ut Judæorum tolleret ſuſpicionem, ne cogitarent, quod malum ipſe in Regem ſuum intendebat, tum ne ipſe præ ſe levitatem ferret ad hominum alienigenarum dictum tam citò ſe movens.Quinta.D.Paſchaſius.*Ne forte Scribæ,ac Phariſæi, quaſi ex Dei oraculo repromiſſum occultarent, ſi aliquo ſignificationis nutu deprehenderent, eum ſe velle perimere.*Cum Magis non ivit, ne ex aliqua cognoſceretur prophetia, Herodem velle puerum occidere; & inde Judæi circa eum occultandum ſe cautè haberent.

Abulenſ.

Idem.

Non eſt cito credendum omni homini.

Paſchaſ.

87. Sexta, & myſtica. Divina ordinat providentia, ne cum Magis ad Chriſtum adorandum, Herodes proficiſcatur,quia infidelitas,ſeu crudelitas Deum non poteſt invenire.Euſebius Gallicanus, *homil.* 1. *de Epiphania*, ita ait: *Quem Magi de extrema venientes Æthiopiæ parte cognoſcunt: ſolus ad illum non poteſt Rex ſacrilegus pervenire. Fallitur ergo ſtulti furor tyranni: Chriſtum non poteſt invenire perfidia, Deus non crudelitate, ſed credulitate quærendus eſt.* Septima. Herodes Chriſtum fictè quærebat, & talis Chriſtum nunquam invenit.S.Odilonius *de Epiphania,ſerm.*2.ita ait: *Qui Deum fictè quærunt, invenire minimè poſſunt. Quod modò ille illuſus,ab Angelo monente,per aliam viam declarat Magorum reditus.*

Gallican.

Crudelitas non invenit Chriſtum.

Odilon.

Qui fictè quærit,non invenit Chriſtum.

88. Profundum Dei decrevit Conſilium, ne cum Magis Herodes fictè egrediatur,& vadat in Bethleem; quia ab illo diſſimulatum habere obſequium repudiavit, quem in ſupplicium parabat æternum. Duo illi fratres Cain, & Abel ſacrificia Domino obtulerunt: *Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus, ad Cain autem non reſpexit*, Gen.4.n.4.Caldaic.*Suſcepit Dominus cum beneplacito Abel, & munera ejus, Cain autem, & munus ejus non ſuſcepit.* Seu, ut legit Theodotus. *Inflammavit Dominus ſuper ſacrificium Abel, & non ſuper ſacrificium Cain.* Sed cur Dominus iſtius noluit ſuſcipere ſacrificiū? Hic miſer damnandus ficto animo munus offerebat, cum eſſet igitur divina juſtitia puniendus,meritò illius diſſimulatum reſpuitur obſequium.Unde Algerus ait lib.de Sacrament. *Reprobus iſte reprobata ſacrificia offert, quæ non ad obſequium, ſed ad pœnam præparabantur.*Regius Vates *Pſal.*49.*num.*9. ait Dominus populo Iſraëlitico. *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.* Nónne Dominus

Non accipitur obſequium ab eo qui puniendus eſt.

Gen. 4.

Chald.

Theod.

Algerus.

Pſalm. 49.

Dominus holocauſta ſibi fieri ſæpe præcepit;quare modò rejicit? Præfata verba Pſalmi ita legit *Auguſt.* D. Auguſtinus in editione Nebienſi Epiſt. 5. *A die deſtructionis domus divinitatis meæ, non accepi* *Heſych. Gaulfrid.* *de domo tua boves.* Quod Heſychius de deſtructione facta per Romanos, Hugo Gaulfridus de devaſtatione per peccata exponunt, & cum ab ea die populus eſſet ſupplicio deputatus, voluit divina juſtitia ab eis obſequium habere nullum.

QUÆSTIO XXIV.

Quare aliquis de populo non iverit cum Magis?

89. Divina etiam voluntas hujus rei à priori extitit ratio: motiva verò, quantum poſſumus *S.Leo.* conjecturare, aliqua fuêre. Prima: D.Leo *ſerm.4.de Epiphan.* ita ait. *Prælato divino oraculo: Et tu Bethleem terra Juda*, &c. *Quàm facilè, quàm conſequens fuit, ut Hebræorum proceres crederent, quod dicebant. Sed apparet, illos carnaliter cum Herode ſapuiſſe, ut & temporalem ſpernerent du-* *Ob Herodem contemnunt Chriſtum.* *cem.* Miſera hominum conditio, quia magnates, ut iniquè intelligant, cum Rege ſuo cœleſtem Dominum contemnunt, ac ſi puer ille terrenus eſſet, & regnare non poſſet; ideo nemo in Hieroſolyma ad Chriſtum perquirendum movetur. Secundò. *Gallican.* Euſebius Gallicanus ita ait: *Quod ſtella vocabat Magos, non Judæos.* Ut Chriſtus Dominus inquit: *Nemo poteſt ad me venire, niſi pater meus traxerit eum*; cum autem per ſtellam ſolùm Gentiles vocarentur ad Chriſtum, per eam Judæi excitari non *Leo.* poterant: jam enim per Angelum ad Dominum erant adducti. Tertia. Idem D. Leo ſerm.2. de Epiph. *Locum*, ait, *nativitatis de Scripturarum teſtimoniis demonſtraſtis; præſentiam temporis de cœli, & terræ atteſtatione cognoſcitis, & tamen ubi ad perſequendum animus Herodis exarſit, ibi ad non credendum veſter ſenſus obduravit.* Maximè *Magnates morem gerunt Regi.* animus Principum rapitur nutu Regis, ut ei morem gerant, ac proinde plus apud ipſos valet Regis reſpectu, quàm quæcumque cognitio, ac evidentia veritatis, ac Regis nati. *Ubi ad perſequendum animus Herodis exarſit, ibi ad non credendum veſter ſenſus obduravit.*

90. *Dare locum iræ.* Quarta. Inter Judæos quidam iniqui, alii probi; illi, ut Herodi placerent, atque applauderent, Magis ſe adjungere noluerunt; hi verò ne ei occaſionem iræ, atque furoris præberent, ſibi proponentes, alio tempore ad Chriſtum commodè accedere poſſe. Et ſic in tam ſimili facto tam diverſa intervenit intentio: de quo vide *lib.2.cap.2. num.11. & cap.4. num.63.* Hæc mihi ratio vera, & *Regis exemplum efficax.* germana videtur. Quinta. Nullus comitatus eſt Magos, ut ſinguli Herodi ſe conformarent: adeò efficax, & validum Regis eſt, ac majorum exem- *Geneſ.19.* plum. Dum Dominus illas deleret civitates, Geneſ.19.num.24. dicitur; *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur, & ignem à Domino de cœlo*; & tamen civitates aliæ ſubverſæ fuêre, *Caiet.* ut patet *Deuter.29. n.23.* Quomodo ergo de illis duabus tantùm mentio fit? Caietanus: *Numerantur hæ duæ, quia principaliores erant.* Primæ civitates hoc ſunt peccato infectæ; igitur à fortiori inferiores rapuerunt ſecum, & par in eis *Chryſoſt.* pœna fuit. Hoc eleganter confirmat D. Chryſoſtomus *ſerm. de continentia Joſeph*, exemplo animalium quæ ſemper ducem ſequuntur ſuum. *Nam inquit, & columba ſæpe una avolante ſtatim ſequuntur omnes, & pullus generoſus in equorum armento exiliens ſecum rapit omne armentum, ſimiliter & avis reliquum gregem, ita & nos*, &c. Poſt ducem, & Regem noſtrum ſemper ſequimur.

QUÆSTIO XXV.

Quomodo Herodes Meſſiam volebat occidere, cum eſſet verus Deus?

Puerum natum, quem Magi adorare intendebant, Meſſiam eſſe in lege promiſſum intel- **91.** lexit Herodes, ideo de loco, ubi Chriſtus naſceretur, à ſapientibus quæſivit. Quomodo ergo, cùm Meſſias eſſet Deus, qui invitè, etiam in natura aſſumpta occidi non poterat, ipſum occidere cogitavit Herodes?

Reſpondeo germanè ad literam cum Abulenſi **92.** *quæſt.26.* quòd Herodes verum Meſſiam occidere intendebat; quod autem Meſſias eſſet Deus, Herodes fortè neſciebat; nam ipſe, ut alienigena, *Sæpe neceſſaria nō veniunt ad Regis aures.* in lege bene inſtructus non erat, & hoc nunquam audierat; ideoque ad ejus adulationem, in Concilio Sapientes prophetiam troncaverunt, ut graves Authores tenent; & Reges, quæ neceſſaria, & vera ſunt, ſæpè non audiunt. Deinde licet multi putarent, Meſſiam eſſe Deum, ut evidenter ex lege, & Prophetis colligebatur; hoc tamen non erat populo communiter vulgare. Et dato, quod Herodes hoc audierit, non credidit vir iniquus ſola temporalia bona, & Principum Romanorum favorem ſequens: neque capere potuit, quomodo Deus factus homo in tempore naſceretur. Solùm exiſtimavit, Meſſiam eſſe virum juſtum, & probum, qui à potente quolibet occidi poterat. Quod verò attinet ad multa, quæ in Scriptura de Meſſia prædicta erant; aut non credebat; aut ſibi perſuadebat poſſe impediri, ſicut videbat aliquas in Scriptura conditionatas prædictiones: ita Abulenſis, ſed hoc manifeſtè decipiebatur Herodes, quia prædictio de Meſſia abſoluta, & efficax erat.

Secundò. Demus, quòd crederet Scripturis, & **93.** puerum eſſe Deum; rectè reſpondet D.Chryſoſt. *Chryſoſt.* homil. 7. *Puerum*, ait, *proculdubio interficere cupiens: quod non furoris tantùm, ſed extremæ etiam ſtultitiæ fuit indicium: nam illa, quæ facta ſunt, & illa, quæ dicta ſatis idonea erant, quæ ab omni illum poſſent deterrere tali conatu: ſed illum tamen nihil horum omnino compeſcuit. Tale quippe eſt vitium* *Malitia omnia contemnit.* *malignitatis, ut à nullo impulſa plerunque ſe ſe ipſa præcipitet, & quæ ſæpe abſque affectu operis ærumnoſa, & impoſſibilia geſtis efficere.* Tam potens nequitia eſt, ut nec ſtellæ apparitio, nec Prophetarum, ac Magorum teſtimonium Herodis inſolentiam potuerint flectere, ſed ex quadam deſperatione puerū intendebat occidere. Tertiò Furor, & ira paſſiones ſunt adeò vehementes, ut Herodis mentem excæcaverint, ita ut ſe Deum ipſum poſſe necare cogitaverit. D.Hilarius ita ait: *Quàm* *Hilar.* *cæca feritas? Credebat, quòd comprehendere Deum* *Furor, & deſiderium excæcant.* *fraudibus poſſet. Fallitur ergo ſtulti furor tyranni.* Quartò. Quamvis Herodes cognoſceret Meſſiam non poſſe occidi, eum excæcabat deſide-

rium

rium,ac voluntas ſicut ſæpe videmus in aliquibus, quæ homo certò ſcit, ſe conſequi non poſſe;quia tamen illa nimium deſiderat, ſe ipſum fallit,fingens quaſi facilè conſequenda: ita affectus occidendi Chriſtum excæcabat Herodem,ut crederet. ſe poſſe efficere, quod intendebat. Quintò.
Chryſoſt. D.Chryſoſt. in Catena Græca in c.2.Luc. *Deſere igitur, & tu perturbatam illam civitatem, temporalem cogitationem, & homicidam illum tyrannum Mammonam. In Bethleem, hoc eſt, in Eccleſiam feſtinus occurrere, ubi domus eſt panis ſpiritualis.Sed ne Herodi ſimilis ſis, cave. Illi enim aſſimilantur, qui indignè myſteriis hiſce communicant, & filium Dei conculcant, habentes in ſemetipſis*
Avaritia omne facinus aggreditur. *Mammonam.* Magi veniunt ut Chriſtum adorent; Herodes perſequebatur ut occideret?Unde tanta diverſitas? Magi aurum, quod habebant, à ſe dimittebant, & Chriſti pedibus ſubjiciebant; at Herodes auri deſiderio flagrabat, ut ipſum retineret, & poſſideret, & qui tanta cupiditate æſtuabat, non ſe Deo ſubmittebat, ſed adversùs eum pugnare intendebat. *Filium Dei conculcant habentes in ſemetipſis Mammonam.*

94. Sextò. Ipſa ambitio,dominandique cupido, ita
Ambitio eſt citra Deū. Herodis obnubilaverat mentem,ut contra Deum ſe poſſe erigere, eique reſiſtere cogitaret. Cùm durum eſſet bellum inter Philiſthæos, & Iſraëlitas, adduxerunt hi Arcam Dei in caſtra, & vociferatus eſt Iſraël clamore grandi: audierunt Philiſthiim, & timentes dixerunt; *Venit Deus in caſtra, & ingemuerunt, dicentes: Quis nos ſalvabit de manu Deorum ſublimium iſtorum, hi ſunt Dii, qui percuſſerunt Ægyptum omni plaga in deſerto. Confortamini, & eſtote viri Philiſthiim: ne ſerviatis Hebræis, confortamini,& bellate.* 1. Reg.4.
1.Reg 4. num.8. & 9. Difficilis eſt locus inter Expoſitores. Qua conſequentia loquuntur iſti: nam fatentur Deum veniſſe in caſtra,agnoſcunt potentiam, qua Ægyptum tot oppreſſit portentis, ſe ipſos tamen ad pugnam exhortantur, & victoriam. Ita dominandi appetitus eorum obtenebraverat mentes, ut ſibi perſuaderent, contra Deum ſe poſſe ſtare, ipſoque invito glorioſa victoria triumphare.Poſtquam Nabuchodonoſori ſuum Daniel explicavit ſomnium, Danielem adoravit, & dixit: *Verè*
Dan. 2. *Deus veſter Deus Deorum eſt, & dominus Regum,* Daniel.2.n.47. Et ſtatim ſuam fabricatam ſtatuam ab omnibus adorari præcepit, quod cùm tres illi Hebræi pueri noluiſſent, ait illis Rex: *Quis eſt*
Dan.3. *Deus, qui eripiat vos de manu mea?* Dan.3. n.15. Nónne ipſe fatebatur modò quod non erat alius Deus præter Deum Danielis? Quomodo tam citò potentiam ejus negat? Tantæ dementiæ occaſionem dedit dominandi ambitio, quæ unus ipſe
Gloſſa. ſuper omnes æſtimari volebat. Gloſſa ordinaria, *Tam citò*, ait, *quem confeſſus fuerat, & Deum Deorum vocaverat, ei detraxit, ipſumque hominem imbecilliorem eſſe opinatus eſt, quem Dominum Regum appellarat, eum vincere ſe infelix juveniliter gloriatus eſt.* Hanc ſtultitiam in Ro-
Philo. manis Imperatoribus,qui in nummis,abolita Dei imagine expreſſerant ſuam,pungit Philo libro legis allegoriarum. *Ut ſecundùm ſuam formam,* ait, *probabiles Deo cuderent nummos, & abolita figura Cæſaris, vivum Regis æterni numiſma ſignarent.* Hanc totam noſtram rationem, ac ſextam ponderationem optimè confirmat Imperfect. homil.10.in Matth.*Si credis,* ait, *Herodes verum eſſe*
Imperfect. *quod dictum eſt de puero, nunquid potes tu mutare ſententiam Dei aut perdere illum quem Deus defendit?Sed quid mirum, ſi Herodes homo iniquus putabat ſe poſſe mutare conſilium Dei? Ipſe ſapientiſſimus Salomon, cùm propter peccatum ſuum audiſſet à Prophetis Hieroboam Regem futurum,potuit perſequi eum, putant poſſe illum perdere, quem Deus protegit:quia zelus ſapere neſcit, & ita non poteſt habere conſilium.* Ubi enim ita,ambitio, ac zelus intrarunt,etiam in ſapientiſſimum Salomon ſic deſipiunt ut præſumat homo poſſe perdi eum quem Deus deſtinabat in Regem. *Zelus & ambitio maxime hominem decipiunt.* 3.Reg. 11.

Matth.2.v.9. Qui cum audiſſent Regem abierunt: & ecce ſtella, quam viderant in Oriente,antecedebat eos,uſque dum veniens ſtaret ſuprà ubi erat puer.

VERSIONES.

Syriacus. Illi autem his à Rege auditis abiere, & ecce ſtella, quam viderant in Oriente, præcedebat eos donec venit, ſtetitque ſuper locum ubi puer ille erat.

Vatab.Pagnin. Præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſuper locum,ubi puellus erat.

S. Proſper de temp.Grat. promiſ. 6. Ecce ſtella præibat eos.

Imperfectus. homil.2. Præcedebat eos, uſque dum venit, & ſtetit ſuper caput pueri.

EXPOSITIO.

Audito Rege ad Bethleem proficiſcuntur,veram obedientiam,non homini,ſed Deo, qui in Prophetis ſuis locutus erat oſtendentes, ut notat Hugo. Probos etiam figurabant auditores, qui à malis Prodicatoribus quæ audiunt bona faciunt; eorum verò nequaquam imitantur opera.*Ecce ſtella* hæc evanuit ad Hieroſolymæ ingreſſum;modò autem eis apparet viam oſtendens.Et ſtella antecedebat eos, ut eleganter explicat D.Aug.in Catena D.Th.*Ut Chriſti*, ait, *ſtella plenum redderet obſequium,tēperavit gradum, donec Magos perduceret ad puerum.* At ubi advenerunt ad locum,ubi puer erat,ſtella ſtetit. Theophylactus. Ad locum pueri deſcendit ſtella. Imperfectus.Quòd ſtella ſtetit ſuper caput pueri. S. Maximus.Quod tunc majores, ac clariores emittebat radios, qui præſentiam pueri deſignarent. Ad præſepe deſcendit ſtella, & longiori radio, tanquam digito,ut ait D.Paul.*l.*1.*Ep.*378.puerum demonſtrabat. Et totum cœlum tunc obſtupeſcebat,ut ait S.Max.*Mirabatur quidem terra quod novam ſtellam videret in cœlo; ſed plus mirabatur cœlum,quod novum Solem videbat in terris.* Stella cœlum relinquit,& ab ipſo deſcendit, & venit ad præſepe 95.

Hugo. D.Auguſt. *Stella accommodavit ſe Magis.* Theoph. Imperfect. Maxim. Paulin. Maxim. *Ubi Chriſtus ibi cœlum.*

præſepe, in quo ſacratiſſimus puer erat, quia ubi Jeſus aderat, non ſtabulum, ſed cœli palatium erat, D. Epiphanius. Orat. de laudibus Mariæ. *Apparet ſtella Magis, donec veniſſet ſuper infantem in ſtabulo, vel potius in cœlo, ubi enim Chriſtus, ibi & cœlum. Nam ſtabulum viſum eſt eſſe cœlum.* — Epiphan.

Quæstio XXVI.

Quare ſtella ſe occultaverit Magis ad ingreſſum Hieruſalem?

96. QUamquam, ut dixi, aliqui exiſtimaverint, quòd ſtella apparuerit Magis ſolùm in terra eorum, & non extiterit dux, in via; communis tamen ſententia eſt, quod eis in via ducatum præbuerit, & ad introitum Hieruſalem ſe ſe abſconderit. Ita D. Chryſoſtom. *homil.* 7. Euthymius, Theophylactus, D. Paſchaſ. D. Thom. D. Carthuſian & alii multi. Et ideo Magi de Rege nato quæſierunt, ac proinde viſa ſtella gaviſi ſunt gaudio magno. Quare ergo ſtella eis diſparuit? — Chryſoſt. Euthym. Theoph. Paſchaſ. D. Thom. Carthuſ.

97. Prima communis, & vera ratio eſt. Ut in Hieruſalem, quæ erat totius regni caput, in qua omnes Judæi conveniebant propter templum, quod erat in ea, ſolum Chriſtum verum Meſſiam natum publicarent, majeſtatem ejus ex ſtella viſa declarantes: & ut Judæi exemplo ſuo excitarentur ad eum adorandum, ae recipiendum: & ut confunderentur; nam ipſis Chriſtum non quærentibus, Gentes, quæ in lege non erant inſtructæ, ipſum quærebant. Secundò reſpondet Hugo. *Signum Gentibus datum non debuit apparere domeſticis legis, & Prophetarum, qui Moyſem, & Prophetas non audivit; neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit*, Luc. 16. n. 9. Hæc verò ratio non eſt multum efficax; quia alias probaret, quòd Magis Iudæam ingredientibus, ſtatim ſtella eis ſe ſe occultaverit. Tertiò. Antequam Hieroſolymam ingrediantur, ſtellam vident, & ubi primum ab illa exeunt, radiis ejus iterum perfruuntur: Herodis, illiuſque curialium nequitia ad cœleſte donum impediendum interponebatur. D. Ambroſ. lib. 2. in Luc. *Stella ab his videtur, ubi Herodes eſt, non videtur. Ubi Chriſtus eſt, rurſus videtur, & viam monſtrat.* Zacharias Epiſcopus, *Magis appropinquantibus Hieroſolymam diſparuit ſtella, quia quicumque appropinquat ad hypocritas, & Hæreticos, Dei lucem amittit. Sed poſtquam recedit ab eis, divinam lucem recuperat.* Hæ ſunt rationes ex parte Judæorum. — Hugo. Luc. 16. Ambroſ. Zachar. *Ex ſocieiate iniquorum damnum.*

98. Quartò. Ex parte Magorum. Abulenſ. *quæſt.* 17. ait. Ut abſcondita ſtella inquirerent de Rege illo nato, & per hoc manifeſtè ſcirent, quòd ille erat Rex Meſſias, ac Deus quem Judæi expectabant, de quo tanta dicebant magnalia. Sed hæc ratio non eſt firma: quia Magi divina gratia bene cognoſcebant, quòd Rex ille Judæorum erat Deus, & Meſſias; ideo dixerunt, *Venimus adorare*; ac abſolutè pronuntiarunt Regem Judæorum, non verò hunc, vel illum. — Abulenſ.

99. Quintò Ratio ex parte eorum eſt, quam tradit Simon Caſſian. lib. 1. cap. 14. *Ut magi teſtimoniis Prophetarum per amplius firmarentur, tanquam novitii, & ex Gentibus novellæ plantationes.* Magi in fide Catholica incipientes erant, ideo cœleſtibus ſignis, ac Prophetarum teſtimoniis adjuvandi, atque fovendi; teneræ plantæ maximè irrigandæ, ut ait Quintilianus. Sextò. Abſconditur ſtella, ut Magorum ſolida fides in Hieruſalem manifeſtetur; ex eo enim, quòd in curia regali, non ſolùm non inveniebant, ſed & nomen ejus omnes Judæos viderunt conturbatos; & quem quærebant, planè eſſe illis incognitum, meritò ſe deluſos cogitare poſſent; inter hæc tamen non examinantur. In Magis Gentilitas vocabatur, ideo eorum tam firma fides declaratur, ut qui ad tot tantáque diſponebantur, eorum probaretur meritum, ac omnibus notum fieret. — Caſſian. Quintil. *Meritum ad dignitatem manifeſtandam.*

100. Septimò. D. Bernard. ſer. de Epiphan. *Hinc manifeſte*, ait, *datur intelligi, quoniam humanum flagitantes conſilium, divinum amiſere ducatum; & converſos ad terrenum documentum ſignum cœleſte deſeruit.* Similiter D. Paſchaſ. & D. Thomas. Tanquam dicant SS. Patres, & myſtice. Humanum Magi quæſierunt auxilium, dum interrogant. *Ubi eſt, qui natus eſt Rex Judæorum?* ideo à divino ſtellæ ductu deſeruntur. Adamus dum eſſet ſolus, in divini ſtetit obſervatione præcepti: at poſtquam Eva creata ei in adjutricem eſt data, divinum miſerabiliter tranſgreditur mandatum. Quandiu ſolus ideo non eſt prævaricatus, quia Deum, cui confidebat, tantum habebat, adjutorem: at ubi primum Evam ut ſui accepit auxiliatricem, labitur, quia in ea ſpem ſuam aliquo modo repoſuit. D. Ambroſ. lib. de paradiſ. cap. 4. *Quia adjutricem rationis habiturum ſe eſſe credebat, lapſus eſt propter uxorem.* — Bernard. *Quærens auxilium humanum cœleſte amittit.* Paſchaſ. D. Thom. Geneſ. 4. Ambroſ.

Quæstio XXVII.

Quare ſtella iterum appareat Magis, & ipſos ducat ad Chriſtum?

101. ABulenſis *quæſt.* 39. inter aliquas rationes hanc exiſtimat præcipuam: quia cùm in Bethleem multi eſſent pueri, & quis illorum Rex eſſet, Magi neſcirent, neceſſaria fuit ſtella, ut illum indicaret. At hæc ratio non eſt multum firma, quia licet Magi ſtella fuerint excitati, divina tamen ſolùm gratia, qua illuminati erant, ad Chriſtum Dominum pervenire poterant: ſicut Paſtores, quamvis per Angelum moti; tamen divina gratia ad præſepe, in quo erat Chriſtus acceſſerunt. Sic Simon, & Anna in templo Spiritu interno Chiſtum agnoverunt, & etiam Magi illuſtratione gratiæ, ut infra dicemus. — Abulenſ.

102. Apparuit ergo ſtella primò, ut ait etiam ipſe Abulenſis, ut Magi, qui erant novitii in fide, firmarentur ſigno externo, prophetia atque interna gratia. Secundò. Ad conſolationem Magorum. Tertiò. Stella dux itineris Magis eſſe cœpit; ne igitur ab incœpto deſiſtere videatur, iterum apparet, ducatum præbet, ut inchoatum perficiat opus. Vide *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 68. Ratio quarta. Ad tempus abſconditur ſtella, & iterum Magis fulget, ut magno eos perfundat gaudio; nam poſt amiſſionem recuperata maxime delectant: ut dixit D. Auguſtinus *Pſalm.* 118. Ad tempus privatur Tobias lumine oculorum, ut multiplicata lætitia illud recipiat *cap.* 11. Joſeph amiſſa libertate captivus ducitur in Ægyptum, ut glorioſius regnet. Quinta, D. Anſelmus *Dimiſſo*, ait, *conſilio* — Idem. *Miniſter inſiſtat in opere incœpto.* *Amiſſa recuperata delectant.* Pſal. 118. Tob. 11. Anſelm.

conſilio pravorum,ecce redit vera cognitio ; & ſtella
eſt qualibet exhortatio bona ducens ad Chriſtum ,
Conſortiũ iniquorum nocet. *vel potius fides , quæ eſt mentis illuminatio.* Quan-
diu erant cum Herode, ſtellæ radiis carebant:ubi
verò ab eo digreſſi ſunt, ſtatim tanta luce, ac bo-
no perfruuntur.*Creavit Deus cete grandia,& om-*
nem animam viventem , atque motabilem , quam
Geneſ.1. *produxerant aquæ , & vidit Deus , quod eſſet bo-*
num , & benedixit eis,Geneſ.1.n.21. Poſtea verò
in creatione animantium terreſtrium.*Dixit quoque*
Deus : Producat terra animam viventem in genere
ſuo. Et ſtatim ſubditur , *Vidit Deus quòd eſſet bo-*
num, n.25.Et tamen nulla benedictione terreſtria
munerantur. Sed cur Dominus tam larga benedi-
ctione proſequitur animalia , quæ in aquis deti-
nebantur , ab ea verò excludit , quæ in terris pa-
ſcebantur ? Serpentis conſortium tanti damni cau-
ſa , nam cùm venenoſus ſerpens lateret in terra,
animalia , quæ in ea morabantur , benedictioue
Anaſtaſ. privantur ; quam conſequuntur, quæ in aquis ab
ea ſunt disjuncta D. Anaſtaſ.Sinaita lib.8. Hexaë-
mer. *Secunda cauſa* , inquit , *propter quam terrent*
privati ſunt benedictione ; quoniam in eis erat ſer-
pens Evæ hoſtis,& contrarius , & futurus erat obno-
xius execrationi.

Quæstio XXVIII.

Quare Magis revelatur Chriſti nativitas: non verò determinatè illius locus ?

103. Chryſoſt. Geneſ.11. RESpondeo.Ut eorum innoteſcat fides magna,
obedientiáque prompta , qua parati erant
ad remotiſſimas,atque duriſſimas orbis adire par-
tes , ut in Abrahamo expendit D. Chryſoſtom.
dum ei præceptum eſt à Domino Geneſ. 11. n.1.
Egredere de terra tua , & veni in terram , quam
monſtravero tibi , S. Doctor lib. 1. de provident.
Abraham , ait , *cùm ſimpliciter ac indiſtinctè audiſ-*
ſet, in terram , non iſtam , vel illam, ſed quam mon-
ſtravero tibi , omnia mente circuibat , perluſtrabat;
credi enim poteſt ad orbis terrarum fines, Oceanum-
Obedientia nõ curioſa. *que ipſum ſe profecturum expectaſſe ; itaque etſi*
non omnem perluſtravit terram , curam tamen
hujuſce perficiendi itineris feſtinet. Immo , ut vi-
deatur,quanta iſtorum fides,& obedientia ſit, non
ſolùm Deus locum non revelat, verùm etiam nec
ipſi inquirunt ; nam perfecta obedientia ſimplex
Laurent. eſt,non curioſa,non diſcutit ; quod in Abrahamo
notavit D. Laurentius de ligno vitæ c. 7. *Sit obe-*
dientia decorata, ſicut fides Abrahæ, qui obedivit in
locum exire , quem accepturus erat in hæreditatem,
& exivit neſciens , quò iret. Quia verò Abrahami
exemplo uſi ſumus , dicam , quòd major Mago-
rum , quàm ejus extitit fides ; nam Abrahamo ut
Caiet. exiret,ſex proponuntur præmia,ut notat Caiet. &
eſt manifeſtum conſideranti initium *c.12. Geneſ.*
Magna fides Magorum. at nil ſimile circa Magos legitur , ſed tantùm de
ſuis exiſſe terris. Nî dicere vellis, quòd , dum ad
Dei proberabant viſionem , qua nihil majus , ad
multo majora feſtinabant.

Matth. 2.*n.*10.Videntes autem ſtellam
gaviſi ſunt gaudio ma-
gno valde.

VERSIONES.

Vatablus. Quum autem vidiſſent ſtel-
lam,graviſi ſunt perquam
magno gaudio.

EXPOSITIO.

CUM Herode triſtitia,& turbatio rema- 104.
net,Magos gaudium,& lætitia comita- *Triſtitia in mundo, gaudium in Deo.*
tur ; qui enim in Dei obſequio perſi-
ſtunt,hac ſemper fruuntur : illam,dum
in Herodis curia demorantur, non obtinent,quia
omnes illius gazæ prò nihilo eis habentur ; ſed
dum ad Chriſtum tendunt,viſa ſtella, gaudent,ut Euthym.
ait Euthymius:*Gaviſi ſunt , utpote reperto duce ne-* *De fideli duce lætantur.*
quaquam fallaci. In Hieroſolymis omnes legis Do-
ctores ſuſpectos habuerunt;at in ſtella,de cujus fi-
deli ductione erant experti , maximè ſunt confiſi.
Seu, ut ait D. Thom. *Timebant enim, quia de lon-* S Thom.
ginquis partibus venerunt,amittere,quod ſperabant.
Gaudio magno , quia perfectum gaudium habe-
bant.Frequens Scripturæ locutio. *Iſai.61.num.10.*
Gaudens gaudebo in Domino. *Valde* , additur,id Anſelm.
eſt,intenſiſſimè gaudebant.D.Anſelmus hîc. *Gau-*
det gaudio magno , qui propter Deum gaudet, quid
eſt verum gaudium ſicut vita vivit , qui in virtuti-
bus vivit ; & morte moritur, cui in peccatis eſt. Et
ideo Magi tam ingenti lætitia afficiebantur, quia
ſtella eos ducebat ad Chriſtum, ut eum viderent,
ac adorarent,& ei obſequendo munera offerrent.
Et nulla ſanè major magnitudo , quàm famula-
tum Chriſto Domino exhibere , & ei appropin-
quare. De lapide illo , qui Chriſtum Dominum
in ſepulchro claudebat , ait Marc. 16. n.4. *Erat* Marc.16.
quippe magnus valde;ſed unde lapis iſte tam mag-
nus , non quantitate molis , ſeu corporis , ſed
excellentia dignitatis.Severus in Catena D. Tho- Severus.
mæ *Plus*, ait, *jam magnus merito , quàm forma,qui* *Nulla major dignitas quam Chriſto ſervire.*
creaturis mundi corpus , & claudere , & operire
ſufficit.

*Matth.*2.*n.*11.Et intrantes domum inve-
nerum puerum cum Ma-
ria matre ejus , & proci-
dentes adoraverunt eum.

VERSIONES.

Syriacus, Domumque ingreſſi con-
templati ſunt puerulum
cum Maria.

Euthymius. Et egreſſi domum viderunt
puerum cum Maria.

Arias. Et venientes in domum.

Vatablus. Cum Maria matre ejus,pro-
Pagninus. ſtrati,

Theophylact. Cum matre ejus , & cùm
procidiſſent, adoraverunt
illum.

Arabicus. Et prociderunt eum ado-
rando.

EXPOSITIO.

PERFIDUS Herodes , deſidéſque Judæi 105.
ſuis peccatis torpentes Chriſtum non vi-
dent ,

dent,at Gentiles dum labori, itineri ac amori ſincumbunt , è longinquo venientes ipſum invenerunt.Pro quo accipe D. Auguſt. dum Chriſtianos ad inquirendum Chriſtum excitat,ſer.43. ad fratres in Eremo. *O Chriſtiane* , ait , *cave ne quæras Chriſtum cum Judæis,ſed cum paganis Regibus perquirere non deſiſtas. Pagani veniendo ad Chriſtum laborant,ſed Judæi quieſcendo , Chriſtum ignorant.* Et cùm intueantur eum tanta in paupertate in præſepio humili pannis contemptibilibus involutum,ibi divina illuſtrati gratia,luceque alterius quæ ibi adérat,ſtellæ,ſcilicet Beatiſſimæ Virginis quam *ſtellam* hîc appellat Abulenſis *q.* 41. eum ut Deum agnoſcunt , & adorant : Virginis enim vultus per reſpectum ad aliquos fideles,ex ſequendam Divinitatis ſplendorem exhalabat, ac immittebat ut teſtatur D.Dionyſ.Areopag.*in ſua Epiſt. ad Paulum*,& adducit Ferreolus de Maria Auguſt. Vident Magi Deum natum & tamen ut ait D. Th.*Illi paupertate non ſcandalizantur quia non terrenum Regem,ſed cœleſtem inquirebant.* Et in ipſa tanta paupertate latentem divinitatem agnoſcunt quia patriam,& bona ſua reliquerunt, abnegatio enim terrenorum maximè mentem acuit ad Deum inveniendum,ac cognoſcendum. D.Chryſ.ho. 7. in Matt. *Et Magi niſi procul regionem propriam reliquiſſent,nequaquam utique Chriſtum videre potuiſſent. Diſcedamus igitur à terrenis negotiis,atque curis. Etenim Magi illi cùm adhuc morarentur in Perſide ſtellam videre tantummodo,quia verò à Perſide receſſerunt,ſolem ipſum aſpexere juſtitiæ.* Tantum prodeſt patriam relinquere ut Deum videas. *Procidentes adorant.* Et non loquuntur ? abſorpti erant in tanti contemplatione myſterii,ac eximia charitate fervebant. Rahab , & Magdalena duæ peccatrices;illa multum loquitur *Joſue 2.n.9.* hæc nihil.*Luc.7.n.35.* amore enim æſtuabat. *Invenerunt puerum cum Maria.* Paſtores primò vident Virginem,deinde puerum : *Invenerunt Mariam, Joſeph,& puerum.*Luc.2.n. 16. Magi verò è contra.In illis quippe , ut ſimplicibus, ratio obſtupeſcebat,ne circa modeſtiam, ac gravitatem virginei vultus diſcurreret , ſed tantùm ad puerum intuendum ; quam Angelus prædixerat , feſtinabant.In iſtis autem,ut ſapientibus , mens poterat ita titubare , ut ex Virginis præſentia aliquid divinum,ac ſupra naturam conciperet; & ideò primò Chriſtum vident, quem ut Deum recognoſcunt,ac fatentur, & tandem Virginem intuentur. Ingredientibus Magis Sanctiſſima Deipara puerum collocavit in ulnis ſuis,ut notant D. Chryſ. Theoph.Euthym.ut ita melius à Magis conſpiceretur.

Auguſt. *Qui quærit Chriſtum invenit.* Abulenſ. Dionyſ. Ferreolus D. Thom. *Ut Deum videas temporalia dimitte.* Luc. 1. *Virgo quid ſuperexcellens oſtendebat.* Chryſoſt. Theoph Euthym.

Quæstio XIX.

Quare teſtetur Evangeliſta,quod Magi Chriſtum invenerint in domo?

106. Theoph. Epiphan.

THeophylactus *hîc* , D.Epiphanius *hæreſ.* 51. *lib.*2. dicunt quòd licèt Chriſtus in præſepio natus ſit, poſtea tamen Virgo habitationem invenerit,in qua à Magis viſus,& adoratus eſt. At contraria ſententia verior eſt,ſcilicet, quòd in eodem loco Chriſtus Dominus eſt natus , & à Magis adoratus;hoc enim magis exaltat ; & eorum

fidem , & Chriſti paupertatem. Ita D. Hieronymus *Epiſt.*18. & 28. D. Gregor. Nyſſen. *orat. de ſanct.Chryſoſt.nativit.*Imperfect.*hom.*2.D.Aug. S Leo, S.Maximus *de Chriſti nativit. hic* Euthym. Carthuſ. S. Tho. Alb. Magn. Et aliquando in Scriptura ſtabulum appellat domus,1.Reg.4.n.7. *Arripite duas vaccas fœtas quibus non eſt impoſitum jugum,& recludite vitulos eorum domi*,ideſt,ſtabulo.Et hoc indicat communis traditio Eccleſiæ, & antiqua pictura.

Hieron. Nyſſen. Imperfect. Auguſt. Leo. Maxim. D. Thom. Alb.Magn. 1.Reg.4.

Sed jam ad domeſticam rationem deſcendamus. Dum Chriſtus naſcitur , appellatur ſtabulum locus ille.*Reclinavit eum in præſepio*;& cùm ſit idem tugurium,hodie tamen dicitur domus,ſeu aula,ut canit Eccleſia matutinis. *Adorate Dominum in aula ſancta ejus.* Si præſepe; quomodo aula?Quam aliter apparent divina myſteria oculis gratia divina illuſtratis,ac infidelitate obcæcatis. In nocte nativitatis per reſpectum ad Bethleemitas habitatores præſepe dicitur ab Evangeliſta; tale enim videbatur Bethleem habitatoribus Sacramentum ignorantibus,quorum aſpectui locus vilis, & humilis erat.At hodie domus, vel aula nuncupatur; nam à Magis Dei ſplendore illuminatis illud abjectiſſimum tugurium,tanquam opulentiſſimum palatium æſtimabatur. Chriſtus Dominus à Judæis communiter filius fabri dicebatur : *Matth.* 13.*n.* 55. A Divo autem Petro *Filius Dei vivi*, vocatur *Matth.c.*16.*n.*16. Origenes Comment. in Matth. *Confeſſus eſt*,ait,*Petrus, quod Judæi neſciebant,ſed & quod majus eſt,filius Dei vivi , qui & per Prophetas locutus erat.* De quo infideles humiliter ſentiunt, Petrus cœleſtis Parentis gratia repletus Dei filium recognoſcit. Suas Moyſes circa montem Horeb paſcebat oves , illam oculis rubi admirabilem viſionem colluſtravit , & cùm ad videndum pergeret , Dei vocem audivit: *Locus,in quo ſtas,terra ſancta eſt*:Exod.c.3.n. 5. & ait textus. *Non audebat Moyſes aſpicere contra Dominum.* Uſque modò per illam planitiem & montem gregem ducebat ſuum , jam verò nec aſpicere audet: Lyppo.*Vultum autem* , ait, *abſcondit Moyſes pro timore aſpiciendi eum , qui locum habitat inacceſſibilem , & inviſibilem creaturæ , à cujus majeſtate pertimeſcunt , & reverentur omnia. Pii homines cum timore de Deo cogitant , & reverentia impii cum blaſphemia cordis.*Quamdiu Moïſes de viſione non erat inſtructus , locum illum, ſicut & alii paſtores vulgarem, & humilem reputabat;Dei verò cognitionem ubi aſſecutus , tam magnum exiſtimavit,ut nec aſpicere auderet. Infideli Chriſti crux,flagella,& vulnera , abjectiones,& ſcandala appellarent : Chriſtiano verò altiſſima Dei conſilia, ac inventiones.

107. *Myſteria divina infideli ſcandala,fideli Dei ſapientia.* Matth. 1. Origenes. Exod. 3. Lyppomad.

Quæstio XXX.

Quare de ſancto Ioſeph nulla fiat mentio?

INquit Evangeliſta. *Invenerunt puerum cum Maria.* Reſpondet primò Simon Caſſian. *lib.* 1.*c.*25.de adventu Magorum.*Dei providentia*,ait, *factum eſt , ut tunc deeſſet Joſeph , ut non à Magis,ſicut à paſtoribus cum puero , & Maria fuiſſet inventus : nam Ioſeph erat cognitus in Judæa* 108. Caſſian.

Z *tanquam*

tanquam maritus Mariæ, non autem in Orientem fama ejus pervenerat. Secundò reſpondent Carthuſ. S. Thom. Zachar. Epiſc. Rabban. *Divina providentia,* ait, *factum eſt, ut abjerit Joſeph, ne aliqua pravæ ſuſpicionis occaſio daretur Gentibus communi generationis ratione hunc parvulum natum.* Hæ rationes, ob tot, tantóſque graves Patres, licèt venerandæ, mihi tamen, ſicut & Alb. Magn. minime placent; nihil enim talium in malam Magos induceret ſuſpicionem; nam ipſi, cùm divina eſſent gratia illuminati, optime cognoverant, puerum non ex virili ſemine fuiſſe natum.

Carthuſ. D. Thom. Zachar Rabban.

109. Alb. Magn.

Tertiò. Inquit Alb. Magn. *Ideò non fit mentio Joſeph, quia Magis oſtendebatur Divinitas ejus, in qua nihil operis habebat Joſeph: mater autem cum Deo in filio communicavit.* Mariæ fit mentio; & non Joſeph; quia ad eſſe naturale Chriſti illa tanquam vera mater pertinebat, non verò Joſeph. Hæc ratio probabilis.

110. Quartò. Dicendum exiſtimo, quòd Evangeliſta hîc de illis tantùm egit, quæ ad myſterium pertinebant, ideóque ſubticuit loci circumſtantias, Magorum comitatus, & illorum Hieroſolymis hoſpitium; ac adeò de inventione ſolùm pueri, cùm Maria matre ejus mentionem facit; quia juxta Eccleſiæ picturam erat in ejus ulnis, ſicut in nocte nativitatis de ejus reclinatione in præſepio, fit mentio. Et ſi in ipſo exortu fit mentio Joſeph, ea extitit cauſa, quia fuit tunc primus ad ſpeluncam acceſſus, ut eſſet notum, quod ibi aderat Joſeph. Quintò. Non exprimitur Joſeph, nam ſponſus idem cum ſponſa ſua reputatur, & cùm inventa ſit ibi Maria, inventus eſt Joſeph *Vidi,* alter ille Joſeph ait, *per ſomnium, quaſi Solem, Lunam, & ſtellas undecim adorare me.* Gen. 37. nu. 9. Sed tunc eſt quæſtio: Quomodo hoc ſit impletum? Nam licet Jacob, ejúſque filii Joſephū ſint in Ægypto venerati; de Rachel tamen, quæ in Luna ſignificabatur, hoc dici non poteſt, jam enim mortua erat. Gennod. apud Lyppom. ita ait: *Rachel mater ejus; cùm jam eſſet defuncta ſi non actu, attamen potētia in marito ſuo Jacob id feciſſe dici poteſt.*

Joſeph idē cum Virgine reputatur. Geneſ. 37.

Gennod.

QUÆSTIO XXXI.

Quare Magi procidentes adorent?

111. Luc. 2.

DE paſtoribus ad Chriſti præſepe venientibus ait D. Lucas c. 2. n. 16. *Invenerunt Mariam, & Joſeph, & infantem poſitum in præſepio. Videntes autem cognoverunt de verbo,* &c. de noſtris autem Regibus dicitur. *Procidentes adoraverunt.* Sed quare iſti procidentes humi procumbunt; paſtores verò non ſe proſternunt ſed ſolùm glorificant Deum? Paſtores ab Angelo ſunt edocti. Magi à Spiritu Dei inſtructi; & ut homo ad profundam humilitatem & uſque ad ima ſeſe dejiciat, ipſum non creatura ſed tantùm Dei illuminatio informare poteſt. Rup. *lib. 2. in Matth. c. 3.* ita ait: *Vide quanta ſit differentia in modo diſcendi, quantum diſtet inter eruditionem illius, qui per Angelum ſive per hominem & illius qui per ſolam Spiritus ſancti revelationem meretur erudiri. Paſtores itaque Judæi qui erant vigilantes; per Angelum, natum ſibi eſſe Salvatorem didicerunt & tamen non adeò edocti fuerunt ut procidentes adorarent. Iſti primitiæ Gentium, neque per hominem docti neque per Angelum, ſed per Spiritum ſanctum, procidentes adorarunt.* Proſterni, & ad terram uſque humiliari profundiſſimè, non Angelus docet, ſed Spiritus Dei.

Solus Dei Spiritus profundam docet humilitatem.

Rupert.

112. Auguſt.

Secundò. D. Aug. *hom. 9. de Epiph.* ſic loquitur, *Illi,* ſcilicet Paſtores, *Deum ex eo quòd Chriſtum etiam adorant, laudaverunt, iſti,* ſcilicet Magi *autem viſum Chriſtum etiam adoraverunt. In illis gratia prior: in iſtis humilitas amplior. Fortaſſe illi ergo paſtores minus rei, de ſalute alacrius exultabant: iſti autem Magi multis onerati peccatis ſubmiſſius indulgentiam requirebant.* Paſtores ſimplices, recti, & probi, ut ſuo loco dixi, ideò illis tantùm ſufficit. Deum vocibus laudare, at Magi ut idololatræ, multiſque gravati peccatis, ad veniam impetrandam, debebant ſe proſternere, ſtabuli abjecta amplexari, & externas ſuſcipere pœnalitates; ubi enim gravis eſt culpa, gravis & pœnitentiæ exquiritur manifeſtatio.

Ubi magna culpa, ibi pœnitentia magna.

113. Tertiò. Ea mihi videtur literalis ratio. In ſignū humilitatis ſuæ procidunt Magi, inquit divinæ majeſtatis recognitionem: & ut ſapientiores paſtoribus quo majorem de illa habuerunt cognitionem eo magis ſeſe ad corporis humiliationem dejecerunt. Quartò. Paſtores ex populo Dei vocati, Magi ex infidelitate multo excellentius erga iſtos beneficiū, & ideo ipſi tanto magis obligati ut ſeſe ad pedes Jeſu devolvant, ac extremam humilitatem in recognitionem amplectantur. Quintò. Procidentes adorant, ut munera offerant, vide, quantum diſtet Magorum ſtudium à ſæculi hujus ſectatoribus, hi enim adorant, ut petant, ut mater filiorum Zebedæi, & leproſus. *Marc. 1. n. 40.* At Magi ad terram ſe proſternunt, ut Deo munera exhibeant, hoc enim ſpiritus gratia cœleſti imbutus pro magno beneficio habet, ut Deū recognoſcat, ac adoret. Sextò. D. Aug. ſer. 68. de diverſis. *Utique ſanè,* ait, *tanquam initio duorum parietum de diverſo venientium, circunciſionis, & præputii ad angularem lapidem concurrerant, ut eſſet pax eorum, faciens utraque unum, verum illi Deum ex eo, quod Chriſtum viderunt, laudaverunt, iſti autem viſum Chriſtum etiam adoraverunt.* Paſtores toti ſunt in Deo laudando; at Reges in hoc maximè incumbunt, ut puerum natum ſummo cultu venerentur; in reverentia præſtanda magna urbanitate, ſemper nobilitas reſplenduit, & emicuit; devaſtato exercitu Abſalonis, venit Achimas filius Sadoc ad Regem, & ait. *Salve Rex: & adorans Regem coram eo, pronus in terram.* Reg. 18. n. 28. Venit & poſtea Chuſi, & ait, *Bonum apporto nuntium Domine mi Rex,* n. 31. Cur Achimas pronus adorat in terram, non vero Chuſi? Iſte Chuſi, homo plebeius erat, ut docet Lyran. & Caiet. ſervum eum fuiſſe exiſtimat. At Achimas proſapia valdè illuſtris, ut tradunt Abulenſ. Gaſpar Sanch. & alii non qui plebeius, ſed qui nobilitate inſignis erat, inſignis etiam ſe præſtitit in reverentia perſolvenda, & exhibenda.

Ex majori beneficio major obligatio.

Auguſt.

Non plebeius ſed nobilis excellit in reverentia præſtanda.

2. Reg. 18.

Lyran. Cajet. Abulenſ. Sanchez.

Matth. 2. n. 11. Et apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

VERSIONES.

Syriacus Suoſque theſauros aperuerunt, ac obtulerunt ei oblationes, aurum.

Arias. Aperientes theſauros.

EXPO

EXPOSITIO.

PROSTRATI Magi coram Chriſto,
ſuos, quos uſque modò in via clau-
ſos, & obſeratos deportabant, the-
114. ſauros aperiunt: primò, ut ei ſua
offerant munera. Secundò, ut ait
Gloſſa Ordinaria. Theſauros aperiunt, dum fidem
cordis per confeſſionem oſtendunt. Tertiò. Quaſi
ſignificantes, quòd dum coram Regibus, & homi-
Gloſſa. nibus in via ſumus, noſtras debemus obumbrare,
Soli Deo virtus noſtra manifeſtanda. & abſcondere virtutes; Deóque tantùm manifeſta-
re. D. Paſchaſ. *lib. 2. in Matth.* ita ait: *Suis apertis
theſauris, ei munera obtuliſſe Scriptura teſtatur. Quo
facto magnum Religionis noſtræ Sacramentum aperi-*
Paſchaſ. *tur. Unde theſauros noſtros in via minimè panda-
mus, donec tranſpoſiti ſoli Domino devoti ex recondi-
tis ſecretorum cordium theſauris munera offeramus*;
Et ferè ſimiliter D. Thom. hîc: *Apertis theſauris,*
D. Thom. *obtulerunt ei.* Non interrogant; an aliquid deſit?
Non promittunt, non verbis offerunt, ſed realiter
exhibent. Et quamvis in præſepio eſſent Virgo,
& Joſeph? Magi tamen ſoli Chriſto munera
offerunt. *Obtulerunt ei*; quia eum, ut Deum &
Dominum recognoſcunt, & adorant. *Aurum,
thus, & myrrham.* Aliqui volunt, quòd unus ob-
Remig. tulerit aurum, alius thus, alius myrrham. Tamen
Carthuſ. veriſimile exiſtimo cum D. Remigio, Carthuſ.
Anſelm. Bonavent. D. Anſelm. D. Bonav. *lib. 1. de vita Chriſti, cap. 9.*
quòd quilibet hæc tria obtulerit munera; hoc
enim magis congruit myſteriis per illa ſignifica-
tis, quæ quilibet profitebatur. Deinde, quia om-
nes pares erant, & aliàs non erat regium munus,
ut multi notant thus, vel myrrha, quibus regio-
nes illæ maxime abundant. Aurum autem obtu-
Idem. lerunt magna in quantitate, ut teſtatur D. Bo-
naventura, qui etiam ait *loco citato*, quòd *puer
vultum avertebat de auro, & vilipendebat præ amo-
re paupertatis.*

QUÆSTIO XXXII.

Quare Magi obtulerint munera Chriſto?

115. VAriæ ſunt in hac quæſtione ſententiæ Pa-
trum. Prima, & valde germana. Obtulerunt
Fides opere manifeſtanda. munera Magi in recognitionem ſupremæ Maje-
ſtatis divinæ, & veluti ſe feudatarios illius prote-
ſtantes, ut fidem, quam corde tenebant, donis
Leo. confiterentur. D. Leo ſer. 1. de Epiphan. *Adorant*,
ait, *in carne Verbum, in infantia ſapientiam, in infir-
mitate virtutem, in hominis veritate Dominum
majeſtatis: utque Sacramentum fidei ſuæ, intelli-
gentiæque manifeſtent, quod cordibus credunt,*
Paſchaſ. D. Thom. *muneribus proteſtantur.* Secundò. D. Paſchaſius *in
Matth. lib. 2.* D. Thomas *hîc* teſtatur, quòd anti-
qua conſuetudo erat apud Perſas, quòd ſemper
cum munere ſuum Regem adorarent & Domi-
nus volebat, quòd erga ſe obſervarentur iſta,
quæ ſervabantur circa dominos temporales; &
Exod 32. ideò præcipiebat. Exod. 23. n. 15. *Non apparebis*
Abulenſ. *in conſpectu meo vacuus.* Tertiò. Abulenſis *quæſt.*
Verus honor demonſtratur reverentia, & munere. 45. ita ait: Magi volebant Chriſtum perfectè
honorare, ſicut poterant. Honor autem iſte non
ſolùm conſiſtit in exhibitione reverentiæ, ſed
etiam in præſtatione aliquorum munerum in ſi-
gnum ſubjectionis; ideò poſtquam adorarunt, mu-
neraque obtulerunt.

Quartò Et myſticè: Tertullianus *lib. de Idolo-* 116.
latria, ait, *Thus, illud, & myrrham, & aurum ideò* Tertull.
*infanti Domino obtulerunt, quaſi clauſula ſacrifi-
cationis, & gloriæ ſæcularis, quam Chriſtus erat ad-
empturus.* Magi veri Chriſti adoratores, divinæ *Terrena dimittenda ob Chriſtũ.*
illius paupertatis halitu à cordibus ſuis dimittunt
quæ ab illo erant excludenda, ea ſcilicet, quæ ad
delitias, ac divitias ſæculi pertinebant, omnia à ſe
projiciunt, & ad pedes Chriſti abjiciunt. Ad quod
eorum exemplo nos monet D. Chryſoſt. ho. 7. Chryſoſt.
Igitur adoraturi Chriſtum cuncta projiciamus è ma- Gallican.
*nibus ſi habuerimus aurum, offeramus ipſi, non terræ
defodiamus.* Euſebius Gallicanus *homil. de Epiphan*
de Beatiſſima Virgine loquitur. *Quæ aliis tribu-* *Obedienti Deo, omnia obed ant ob Chriſtũ.*
ta ſolvere venerat, ipſa ab aliis tributa ſuſcepit. Mi-
ra Dei providentia. Beatiſſima Virgo Maria ad
Bethleem venerat, ut obediens mandatis Auguſti
cenſum daret, at alio Dei conſilio ipſa à Princi-
pibus, ac Regibus mundi præſtantiſſima donaria
recipit. Cum Saul eſſet ſolicitus pro parentis ju- Eucher.
mentis. Rex Iſraël creatur, 1. *Reg. c. 9.* D. Eucher.
ait, *Dum patri obediens aſinas quærit, obedientia, ac
dominatus totius Iſraël defertur.*

Sextò. D. Valerius *homilia* 7. admiratus, quòd 117.
cùm Chriſtus Dominus Regum divitias, ac pa-
latia contempſiſſet, ac humilitatem ſtabuli eſſet
amplexus, tamen voluit ex apertis Magorum
theſauris dona ſibi offerri, ita ait. *Chriſtum vi-
deris ſordida veſte contectum, in hac denique veſte,
cùm à Magis quæreretur, inventus eſt, & cum in
præſepi poſitus jaceret, ſub hoc habitu, apertis the-
ſauris, munera oblata ſuſcepit.* Ita S. Valer. Chriſtus
Dominus in habitu voluit paupertatis è theſau- Valer.
ris Regum oblationes expectare, ut ſignificaret, *Divites eleemoſynã præſtent.*
quòd Reges, ac potentes ad egenorum miſeriam
ſublevandam theſauros aperire debent. Septimò.
Munera præſtant, quia ſupremam majeſtatem,
Deique potentiam cognoſcebant. D. Maxim. Maxim.
hom. 6. de Epiphan. ait, *Gentilitas edocta de cœlo* *Fortibus dantur munera.*
*Redemptorem mundi inquirit ut Regem, munera-
tur, ut fortem, adorat ut Deum.* Hæc eſt humana
conditio, ut munera dent illi, cujus fortitudinem,
& potentiam timent. Abigaili bene notum erat,
qua David beneficentia virum ſuum, totamque
ejus eſſet proſecutus familiam; nunquam tamen
ei munera defert, niſi cùm formidat potentiam
ejus, & fortitudinem, 1. *Regum cap. 25. n.* 18. Si-
militer Jacob erga fratrem ſuum Eſau ſe habuit,
Gen. 33. n. 21.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare non de Paſtorum ſed de Magorum oblationibus mentio fiat?

QUæ oblata ſint à Magis hic exprimit Divus
Matth. quæ verò paſtores donaverint, ſilen- 118.
tio involvit D. Lucas, Tertull. *lib. de Idololatria*, Tertull.
ſic fatur, *Primi igitur ſtellarum interpretes na-
tum Chriſtum annuntiaverunt, primi munerave-
runt.* Veluti aſſerens. Magos fuiſſe primos, qui
Chriſto dona aſportaverint. Contraria tamen eſt

Eccleſiæ de paſtoribus traditio; ut c.2. dixi, cùm verò aſſeritur, quòd Magi primi Chriſto muneraverint, hoc eſt; primò de eis in Evangelio mentio fit, quæſtio eſt, quare tantùm Magorum, & non paſtorum munuſcula deſcribantur? Reſpondeo primò, quòd Magorum munera cum magna liberalitate fuere, utpote apertis theſauris ſuis omnia ſua Chriſto donata. Fides opere oſtendenda. Secundò, Quia fuerunt dona à populo Gentilico ad fidem recenter vocato oblato, & quæ minimè expectabantur, majoris æſtimationis digna videbantur. Tertio, Quia non ſolùm dona, ut paſtores obtulere, verùm etiam in ipſis myſticè fidem ſuam verbi Dei, & Geneſ.30. hominis, omnémque ſuam internam actionem proteſtati ſunt. Cùm Jacob paſceret gregem Laban, ei pro mercede fuit conſtitutum, ut oves quæ maculoſo naſcerentur vellere, ad ipſum pertinerent. Jacob autem diſcolores in canalibus eis poſuit virgas, quas intuentes ſimiles fœtus edebant, & cur tam frequenter ad imaginationem virgarum dant partus in lucem? Per has oves communiter à ſanctis Patribus Eccleſiæ filii intelliguntur, quia ſcilicet id, quod fidei mente Ambroſ. concipiunt, ac credunt, in opere oſtendunt. S. Ambroſ.lib.2.c.4. *Bonæ oves*, ait, *quæ bonorum partus operum fidei ſacræ non degeneres ediderunt.* Et ideò de Magorum obligationibus mentio fit, quia tantùm dona fuere, ſed etiam fidei, internæque devotionis, quæ præ cæteris æſtimantur, proteſtatio manifeſta.

Quæstio XXXIV.

Quare Magi obtulerint aurum, thus, & myrrham?

119. D.Thom. Aliqui, ut refert D. Thom. *hìc*, dixerunt, quòd obtulerunt aurum ad matris ſuſtentationem, myrrham ad pueri membrorum ſuſtentationem, thus ad loci fœtorem tollendum. Hæc autem ratio omnino eſt improbabilis; quia in loco, ubi Chriſtus bonus odor erat, nihil fœtidum eſſe poterat. Deinde, quia Magi de terra ſua munera iſta aſportaverunt; nam dicitur, *apertis theſauris ſuis:* & quòd Chriſtus in immundo, ac fœtido eſſet loco, neſciebant. Tandem parum thuris,
120. & myrrhæ, ad illam neceſſitatem ſufficiebat.

Vera, & germana ratio eſt, quòd Magi hæc Chriſto Domino, tanquam terræ ſuæ præcipua, & pretioſiora dona obtulerunt. Sic & Regina Saba Regis Salomonis, quæ etiam de illa regione erat attulit aurum, & aromata multa 3. *Reg.*10. *num.*10. *Paralip.*9. *n.* 10. Aurum enim communiter ſuper omnia eſt metalla. Thus inter odores maximè aunumeratur, ut eſt notum. Myrrha verò, ut teſtatur Dioſcorides *lib.*1. *cap.*67. Plinius *lib.*12.*c.*15. Theophraſtus *lib.*9. *de plantis*, *c.*4. eſt quædam arbor aromatica, ex qua diſtillari ſolet quædam reſina, vel ſudor quidam; & eſt unguentum valdè ſuaviſſimum, immò, ut ait Athenæus *lib.*13.*c.*21. Græcè ex myrrha ipſa unguenta omnia nomen deſumunt: & pro hoc unguento ſumitur *hìc*, multiſque in locis Scripturæ. Cant.4. n. 13. *myrrha, & aloë cum omnibus primis unguentis*, Cantic. 5.n.5. & 15.cap.1. n.13. & cum myrrha ſit valde amara, mortificationem ſignificat. Et quia ea ungebantur cadavera ad corruptionem præſervandam, ideò mortem adumbrat, ut ait D.Bernard.*ſerm.*43.*in Cant.* Hæc enim dona Magi, tanquam excellentiora Chriſto obtulerunt nam ſemper prima, & optima, ut fecit Abel, ei ſunt donanda. Et in his magna latent myſteria, quæ ſi tunc non intelligebant, ut ait Imperfectus *hom.*2. gratia, quæ illos hæc omnia facere hortabatur, ipſa ordinaverat univerſa.

Dioſcorid. Plinius. Theophr. Athen. Cant.4.& 5 & 6. Bernard. Imperfect.

121. Theoph. Ad myſticas deveniamus rationes. Primo Theophylact. *Aurum obtulerunt, ut Regi, aurum enim ſubditi regibus pendunt; thus autem, ut Deo, thus enim adolemus Deo; myrrham verò, ut deguſtaturo mortem, nam Judæi cum myrrha mortuos ſepeliunt, ut corpus maneat incorruptum; myrrha enim, cùm ſicca ſit, areſacit, & reſiccat humiditatem, & non ſinit naſci vermes.* Eandem breviori Hieron. dant modo rationem S. Hieronymus *hìc*, S. Hilarius, S. Chryſologus *ſer.*160. D. Bernardus, *ſer.*2. D. Bonaventura *de meditationibus Chriſti*, *cap.*9. & alii Secundò. Aurum offertur ut Regi, thus ut Sacerdoti, myrrha ſepulturæ ejus. Ita D. Cyprianus *orat. de Magis*, S. Thomas *hìc*. Et ita canit Eccleſia.

Hilar. Chryſol. Bernard. Bonavent. Cyprian. D.Thom.

> *In auro oſtendatur Regis potentia?*
> *In thure Sacerdotem magnum conſidera?*
> *In myrrha dominicam ſepulturam.*

122. Maxim. Tertiò. D. Maxim. ait: *Auro oſtenditur captivitatis noſtræ pretioſa redemptio: in thure autem & Dæmoniorum ſuperſtitio ceſſatura, & futurus veræ religionis curſus aperitur: in myrrha, qua exanima ſolent corpora conſervari, & præfiguratur carnis noſtræ reparatio, & reſurrectio mortuorum.* Ubi oſtenditur Regis potentia in auro, & ibi noſtra præfiguratur redemptio, nam cùm eſſet Rex, ſuos à damnatione tenebatur eripere.

123. Euthym. Quartò. Euthym.*hìc*, eleganter ait: *Quia Reges Babylonis Hieruſalem quondam expugnaverant, ac divinos theſauros deprædati fuerant, & hoſtias ceſſare fecerant, populumque jugulaverant, regnum autem Babylonis unà cum ſuis theſauris ad Perſas devolutum erat, ideò offerunt Perſæ Babyloniorum hæredes Domino templi, quod tunc contumelia affectum fuerat, aurum quidem pro ſublatis auri theſauris, thus autem pro hoſtiis myrham verò pro jugulatis.* Omnia, quæ à populo Judaico per hoſtes ſuos erant ſublata, inſtaurantur in Chriſto Domino, & reſtituuntur, & ad Chriſti præſentia omnia amiſſa recuperantur. Omnia in Chriſto reſtituuntur.

124. Gregor. Quintò. D.Greg. Papa *hom.in Evang.* ait. *Quòd Magi offerunt hæc tria, Auro namque ſapientia deſignatur, Salomone teſte, qui ait: Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis. Thure, quod Deo incenditur, virtus orationis exprimitur; ſecundùm illud: Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Per myrrham verò carnis mortificatio figuratur. Nato ergo Regi aurum offerimus, ſi in conſpectu ejus ſapientia lumine ſplendemus, Thus offerimus, ſi per orationum ſtudia Deo redolere valeamus. Myrrham offerimus, ſi carnis vitia per abſtinentiam mortificamus.* Et ſimiliter S. Paſchaſius; & S. Thomas. Paſchaſ. S.Thom. Et nota quòd primò aurum offertur, in quo prudentia, & ſapientia deſignatur; omnis enim noſtra rationis, ac mortificationis operatio per prudentiam dirigenda eſt, ac gubernanda. Prudentia actiones dirigit. Eleganter ait D. Chryſoſtomus in Pſalm.13. Chryſoſt. *Prudentia lucernam animæ profert: regina eſt cogitationum: magiſtra eorum, quæ bona ſunt, & honeſta.*

Sextò,

Sextò. Gloſſa Ordinaria ait. Apertis theſauris ſuis Scripturarum hiſtoricum, moralem, & allegoricum ſenſum offerunt, vel Logicam, Phyſicam & Ethicam, dum illa fidei ſervire faciunt. Ita ille. Similiter D. Th.

Gloſſa. *Scientia gratiſſimũ munus Deo.*

125. Septimò. S. Chryſol. *ſer. 5. de Epiphan.* ſic loquitur: *Magus dum credit Deum, ſentit Regem, intelligit humani generis amore moriturum.* Quando illi ut Regi offertur aurum, ut Deo, thus ut morituro myrrha, inter ſplendores Regis, ac Deitatis erat ei pro genere humano mors valdè pretioſa, vel poſt aurum, & thus, in quo ſuprema dignitas regia, & ſacerdotalis demonſtrabatur, ſtatim offertur myrrha; nam ad magnos mundi honores, ac ſplendores ſtatim ſequitur mors. Fluvius ille Phiſon qui egrediebatur de Paradiſo: *Circuit omnem terram Hevilath, ubi naſcitur aurum, & aurum terræ illius optimum, ibi invenitur bdellium:* Gen. 2. n. 12. *Bdellium*, ut reſtatur Rabban. ex Plinio, arbor eſt aromatica, colore nigra, veluti mortem adumbrans. Sed cur poſt aurum, tam triſtis arboris mentio fit? Jam in ipſo mundi exordio exprimebatur quid ad illius opulentiam, ac magnificentiam ſequatur, nempe triſtiſſima mortis imago. De ſua Regina filia Pharaonis dicebat Salomon. *Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorem fructibus myrrhæ, & aloë*, Cant. 4. n. 13. & 14. Ita ſuavis ac pretioſus erat greſſus, ac regreſſus Reginæ, omnique dulcedine plenus, ut paradiſus. Sed quomodo in tanta ſuavitate fit myrrhæ & aloës mentio? D. Greg. Nyſſen. Theodoret. & Caſſian intelligunt per *myrrham* mortem; per *aloë*, quatenus amariſſima eſt labores, ac tentationes quæ ad mundi glorias, & ſuavitates ſequuntur. Nihil magis frequens, quàm quod ſplendor regius, delitiarum abundantia mortem pariat, atque ærumnas. Unde notat Lyran ad illa verba. *Homo in cinerẽ revertetur.* Job. 34. n. 14. *Antiquitus*, ait, *Imperatore creato, ſtatim quærebatur ab eo, quo marmore vellet ſepulchrum habere.*

Chryſoſt. *Ad mundi dignitates ſequitur mors.* Gen. 1. Rabban. Cant. 4. Greg. Nyſſ. Theophyl. Caſſian. Lyran.

126. Quæres. Quid factum fuerit de iſtis muneribus? Communis ſolutio. Quòd in pauperes ea diſtribuerit Beatiſſima Virgo. Sed hoc vide ſequenti *c. 5. q. 19.*

Quid factũ ſit de his muneribus.

Quæstio XXXV.

Qualiter ſe habuerit Sanctiſſima Virgo erga Magos Chriſtum adorantes?

127. Tria hîc breviter inquiro. Primò. Quomodo ſe Virgo habuerit erga oblationes Magorũ? Secundò. Quali gaudio ſit affecta. Tertiò. Quid cum eis ſit allocuta, & quo pacto eos in myſteriis fidei imbuerit? Alia circa Beatiſſimam Virginem, vide ſuprà *n.* 114.

128. Ad primum. Ingredientes Magi theſauros ſuos aperiunt, munera Chriſto Domino offerunt; quæ tamen oblata ſunt Sanctiſſima Virgine interveniente, nam cùm Chriſtus Dominus inſtar aliorum puerorũ in omnibus ſe gereret, non poterat propriis manibus hujuſmodi dona acceptare, ac recipere, ergo hoc totum per Virginem exhibitum, per quod nobis innuitur, quòd opera noſtra interventu Virginis, ad Deum aſcendunt. quòd eleganter explicat D. Bernardus ſer. 2. de Adventu *Studeamus*, inquit, *ad Deum per Virginem aſcendere, qui per ipſam ad nos deſcendit per eam venire in gratiam ipſius, qui per eam in noſtram miſeriam venit. Per te igitur acceſſum habeamus ad filium, ô benedicta inventrix gratiæ, ut per te nos ſuſcipiat, qui per te datus eſt nobis.* Et idem D. Bern. ſer. de aquæductu. *Quidquid illud eſt*, inquit, *quod offerre Deo paras, Maria commendare memento, ut eodem alveo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo fluxit.*

Dona oblata per manus Virginis. Bernard. Idem.

Ad ſecundum. In ingenti gaudio, ac magna lætitia ſanguis ad partes externas refunditur unde in facie, ac externa cute rubor quidam apparet. Unde aliquando poteſt eſſe tanta transmiſſio ſanguinis ad partes externas, ut cor naturali virtute ad vitæ conſervationem deſtituatur, & inde mors contingat; quod multis hiſtoriis comprobat. Valer. maximus *l. 9. c.* 12. Et inter cætera illud eſt inſigne, quod refert Gellius *lib. 3. noct. Att. c. 15.* quòd Diagoras Rhodius, cùm videret tres filios ſuos coronatos eodem Olympiæ die, unum in arte pugillari, alium in certamine gymnico, tertium tandem in luctamine, & cùm omnes coronati incederent, populus magnis vocibus applauderet, ac ſuper ipſos flores ſpargeret, repente pater præ gaudio interiit. Quanta animæ jucunditate, ac lætitia Virgo eſſet hodie repleta dum videt uno, eodémque die filium ſuum Jeſum triplici corona adornatum, ac veneratum à gentibus in auro, ut Regem; in thure ut Deum verum, & in myrrha ut Redemptorem totius univerſi & in tribus illis Regibus totus mundus agnoſcebat, & venerabatur pueri nati majeſtatem ac divinitatem. Deinde erat alia ratio gaudendi Beatiſſimæ Virgini, quia jam videbat lucem, ac gratiam filii ſui diffuſam in gentibus, quòd ipſa ob ſuam eximiam charitatem maximè operabat, unde mihi perſuadeo, quòd tam in hoc myſterio. quàm in aliis vitæ Chriſti Deus peculiariter cor ejus dilataverit ad tantum gaudium, ac lætitiam retinendam, ut explicat Caniſ. *l. 1. de Deipara. c. 19 §. Reliquum eſt.*

129. *Quantò gaudio ſit affecta Virgo.* Valer. Gellius.

Ad tertium. Per illud tempus, quo Magi fuerunt in præſepe cum Chriſto Domino, Sanctiſſima Virgo Maria, eos docuit, ac inſtruxit de arcanis fidei noſtræ, de myſterio Sanctiſſimæ Trinitatis, de myſteriis vitæ, paſſionis, ac mortis Chriſti Domini, & de glorioſa ejus Reſurrectione, ac Aſcenſione. Probatur, quia maximè conveniebat, ut Magi de his omnibus inſtruerentur, ſed per Beatiſſimam Virginem Mariam optimè poterant hanc cognitionem obtinere; ergo per eam ſunt edocti. Major eſt certa, quia cùm Magi in ſuis regnis futuri eſſent Chriſti Domini annunciatores, maximè expoſtulabat rectus ordo, ut de eo haberent magnam cognitionem. Minor probatur: quia Deo ſemper tribuendum eſt id, quòd facilius apparet, ſed multò facilius eſt ut per Beatiſſimam Mariam Magi inſtruerentur, quàm per alium modum extraordinarium; ergo ita tenendum eſt.

130. *Virgo docuit Magos de myſteriis fidei.*

Deinde, quia Beatiſſima Virgo Maria ordinata eſt à Deo ut eſſet communis magiſtra, ac doctrix ad omnes fideles illuminandos in fidei negotiis. Et ideò à *Zacharia* 4. *num.* 2. appellatur, *Candelabrum aureum*, ut explicat Divus Anaſtaſius *quæſtione* 53. Et à Ruperto Abbate l. de operibus Spiritus ſancti, *Sancta religionis magiſtra dicitur.* Et à Divo Cyrillo Alexandrino ho-

131. *doctrix.* Zach. 4. Anaſtaſius Rupert. Cyrill.

Thaumat. ho.6.contra Neſt.*Eccleſiæ fundatrix* appellatur,& in hoc ſenſu de ea ait D.Greg.Thaumat.orat. de S.Annuntiat *Per te ô Beata Virgo Deipara , ſubſtantialis Trinitas mundo innotuit.*Quod tandem de ipſa explicat D.Bernard. ho. 4. ſuper Miſſus eſt.
Bernard. *Docuit,* ait , *ut ab Angelo potiùs quam ab homine myſterium diſceret, ne mater conſiliis filii aliena videretur,& ut ipſa rerum tempus,& ordinem melius tenens ſcriptoribus,& Prædicatoribus Evangelii reſeraret veritatem,& quæ plenè de omnibus à principio cœlitus fuerat inſtructa myſteriis.*Quod etiam docet S.Anſelm.*l.de Excellentia Virginis,c.7.* &
Anſelm. alii Patres de quo latè Ioannes Baptiſta Novatus
Joan.Bapt. *de Eminentia Virginis,c.*1.3.*q.* 3.

*Matth.*2.*v.*8. Et reſponſo accepto in ſomnis , ne redirent ad Herodem , per aliam viam reverſi ſunt in regionem ſuam.

VERSIONES.

Syriacus. Et viſum eſt eis in ſomnio ne reverterentur ad Herodem , itaque per aliam viam profecti ſunt in regionem ſuam.

*Vatab. Imperfect.hom.*2. Et oraculo admoniti in ſomnis.

Theophyl. Et oraculo accepto in ſomnis , ne reflecterentur ad Herodem.

Rupertus. Et ſic Magi in ſomnis acceperunt reſponſum.

EXPOSITIO.

132. NOn explicat Evangeliſta , quanto tempore Magi in præſepio ſunt commorati: Chriſti enim fruebantur præſentia , ideóque eis omne tempus parum,aut nihil videbatur. Cùm ergo ibi eſſent,de via omnes redduntur certi,& non aliquis tantùm eorum.*In ſomnis,*viſione imaginaria apparentes *reſponſo accepto,*ſeu,*oraculo* ut alii legunt,quod redditur petenti:ſed juxta radicem Græcâ meliùs legitur,*reſponſo.*Carthuſ. D.
Carthuſ. Paſchaſ. Alb. Magn. D.Thom. Paſchaſ.Alb.Magn.D. Th. inquiunt. Quomodò reſponſum acceperunt,qui non interrogaverunt? Sed reſponſum datum eſt ne ſermoni , ſed optationi eorum,qui ſemper à Deo corde quæſierunt ut viam ſuam in pace dirigeret.Deut.4.n.7.*Deus*
Deut. 4. *noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris.*Sic etiam Dominus ait Moyſi clamanti,non ore,ſed corde.
Exod.14. Exod.14.n.15.*Quid clamas ad me? Per aliam viam* ne puerum inventum Herodi nuntiarent. *Reverſi ſunt in regionem ſuam.* Sed quomodo Magi non
Aulici à Rege nolũt ſeparari. recuſant ab eo disjungi, cùm valde periculoſa ſit abſentia Regis , & multis dilationibus expoſita? Agnoſcebat eum,non ut Regem terrenum è cujus latere timent aulici ſeparari;ſed ut cœleſte , qui maxime gaudet,dum unuſquiſque præeſt in domo vel familia ſua,vel aliis verbi Dei annuntiat prædi-
Imperfect. cationem,Imperfect.ho.2. ſic ait.*Si autem Magi Chriſtum,quaſi terrenum Regem quæſiſſent,invenientes eum apud ipſum manſiſſent:tunc autem adoraverunt,& reverſi ſunt;cum autem reverſi fuiſſent,manſerunt colentes Deum magis, quàm ante , & prædicantes multos erudiunt.*

QUÆSTIO XXXVI.

Quare Magi non inſtruuntur à puero,vel Virgine de via ſuſcipienda ?

QUamvis Magi de via , per quam erat itinerandum,à nato puero,vel Virgine admoneri potuerint,certum tamen eſt,quòd à neutro eorum ſunt inſtructi. Non à puero Jeſu. Pro quo 133. Paſchaſ.
rectè reſpondet Paſchaſ.*l.*2.*in Matt.*Quia ſi puer loqueretur , forte videretur phantaſia. Secundo. Alioqui non vere ſuſcepiſſet infirmitatem noſtrã ſi non per omnem ætatem temporis humana creviſſet provectione , & efficientia in ſe qualitatis noſtræ,per quæ divina virtute mirabilius operabatur,minime prætuliſſet. Tertio. Ne per ipſum puerum jam loquentem Deum eſſe cognoſcerent & ſic fidei meritum eis diminueretur , quæ non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.Similiter Card.Hugo. A Beatiſſima etiã Hugo.
Virgine non ſunt admoniti. Pro quo reſpondet Rupert Abbas *hic* ex illo Salomonis.Tempus lo- Rupert.
quendi , tempus tacendi. *Prout Beatiſſima Virgo fuit in hoc ſæculo habuit tempus tacendi* : & ideo Luc.2.
de ea dicitur Luc.2.n.19. *Maria autem conſervabat omnia verba hæc;at verò modò, prout eſt in cœlo tunc eſt ei tempus loquendi pro nobis.* Cant.4.n.12. Cant.4.
*Hortus concluſus,fons ſignatus,& ſtatim,Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus.*Rupert.*cit.l.*2. *de gloria Filii hominis* , ele- Rupert.
ganter ait. *Quamdiu filius hominis manere debuit minoratus paulominus ab Angelis, fere tamdiu fuit Beatiſſimæ Virginis tempus tacendi , & tamdiu tacuit,velut hortus concluſus. Ubi autem gloria , & honore coronatus eſt filius hominis,ex tunc fuit Beatiſſimæ Virginis tempus loquendi, & hoc amicis ſcilicet,& ſanctis Apoſtolis:ita ut dicat Dilectus , Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum,*&c.Ubi *Virgo pro nobis loquitur in cœlo* Virgo eſt in gloria,& aſtitit à dextris Dei,ibi ſermones ejus veluti paradiſus quo devotos ſuos omni doctrinæ inſtruit ſuavitate , ac omni cœleſtium donorum abundantia ditat.Quando verò in hoc verſabatur mundo,erat veluti hortus concluſus,ita parcè loquebatur.

QUÆSTIO XXXVII.

Quare Magi non reducantur per ſtellam, ſed per Deum, vel Angelum moveantur ?

UTroque modo iſta potuit fieri revelatio. Primò ab Angelo,ut paſſim legitur in Scriptura,Et videtur,quòd Matthæus ſupponit, hanc reſponſionem factam fuiſſe eo modo uſitato, cujus ipſe mentionem fecit, ut patet in S. Joſeph. Et ita tenent Lyranus , Abulenſis *quæſt.* 49. Secundò, Potuit fieri à Deo , vel infundente ſpe- Lyran.
ciem, vel eam excitante in eorum mente ; ſicut Abulenſ. 134.

Deus

Deus locutus eſt ad Abimelech Regem Palæſtinæ per ſomnia *Geneſ.* 20. *n.* 3. Et ad Salomonem 3. *Reg.* 3. *n.* 5. 2. *Paralip.* 2. *n.* 7. Et hoc mihi videtur probabilius; tum quia multi ſunt pro hac ſententia Patres. Hieron. Gloſſa. Haymon. Paſchaſ. D. Hieronymus *hic*, Gloſſa Ordinaria, Haymon, D. Paſchaſius & alii tum, quia ſi hæc relatio per Angelum fieret, Matthæus hoc narraſſet ſicut ſcripſit de S. Joſeph. Tertiò. S. Hieronymus, *Reſponſum Græcè dicitur oraculum quod non per Angelum, ſed per ipſum Dominum fit: ut meritorum Joſeph privilegium demonſtraretur.* Ex eo quod dicitur, *oraculum*, colligit ſanctus Pater, fuiſſe à Deo.

135. Sed quare ſtella Magna in regionem ſuã non reducit, ſed per Deum, vel Angelum admonentur Quia jam in gratia erant provectiores, ideo majori obſequio dignati ſunt. Euthym. Euthymius ait, *Ame-quam puerum vidiſſent, ſtella, ducatum eis præſtitit: poſtquam autem viderunt, Angelus deinceps, quaſi jam ſanctificatos alloquitur.* Sicut in fide, & gratia creſcunt, ita favoribus cumulantur; non ſtatim ad ſupremum provehuntur Angelorum ducatum, ſed primò ſtella ducti ad majora paulatim promoventur. Theoph. Theophylact. inquit: *Vide conſequentiam. Primum Deus illos ad fidem per ſtellam adduxit: deinde cùm venerunt Hieroſolymam, docuit eos per prophetiam, quod in Bethleem naſcatur, & tandem per Angelum.* De quo vide infra *q. ult.* Alias demus rationes Patrum.

136. Hieron. Secundo, D. Hier. *tom.* 4 *Epiſt.* 20. *Epiſt. de vera circumciſione*: ſic ait, *Magi ſuis affectibus ſpoliati in auro, thure, & myrrha converſationem itinere mutato, qui per Herodem venerant, per Angelum redeuntes.* Magi, dum in auro, thure, & myrrha venientes affectum ſuum ad bona oſtendunt terreſtria, per ſtellam, vel Herodem, hujusque ſæculi ſapientes ducuntur; at in præſepio dum omnia *Divitiarum nos ex tollit contemptus.* illa bona ad Chriſti pedes abjiciunt, & hujus mundi divitiis ſpoliantur, ipſoſmet ſpiritus cœleſtes ſocios habent: in tantum extollit divitiarum contemptus. Tertio. Chryſoſt. D. Chryſoſt. *homil.* 7. ait, *Magi priuſquam puerum cernerent: undique illis opponebantur timores, conturbationes, atque diſcrimine: poſtquam vero adoraverunt, ſecuritas, & tranquillitas ſubſequuta eſt: nec jam ſtella eos, ſed Angelus ſuſcepit; quia ſcilicet adorando facti fuerunt Sacerdotes, cum ſupplicatione etiam muneribus oblatis.* Ut Reges veniunt ſtella duce; ac cùm redeunt jam ut Sacerdotes facti, quippe *Sacerdotes venerandi.* nobiliores, ab Angelo admonente de via. Cum Moyſes ad illum pergeret locũ, in quo erat Deus Præcipitur ei: *Solve calceamentum de pedibus tuis,* Exod. 12. Exod. 3. n. 5. Abraham autem, cum veniſſet ad locum, in quo filius erat oblaturus, cui Deus aderat ideo dicitur, *Dominus videt,* Geneſ. 22. n. 14. nil Gen. 4. tale ei mandatur. Sed cur in tam illuſtribus viris differentia tanta; Origen. Origenes apud Lippom. *Moyſes cùm veniſſet ad locum quem oſtendit illi Dominus dicitur ei: Solve corrigiam calceamenti de pedibus tuis, Abrahæ nihil eorum dicitur, in quo illa fortaſſis eſt ratio, quod Moyſes, quamvis Magnus, de Ægypto veniebat.* Et ſatis docet. Ad rem tamen noſtram. Moyſes, quamvis magnus], totius tamen *Sacerdotes ſint in magna reverentia.* populi dux, & princeps erat conſtituendus, & ideo jubetur, ut calceamenta abjiciat. Abraham, ut Sacerdos ad ſacrificandum acceſſerat, & ideo majori reverentia proſequendus.

137. Quarto. Etiam ex Patribus illis, qui dicunt, Magos per Deum ipſum fuiſſe excitatos. D. Paſchaſius lib. 2. Paſchaſ. *Et notandum, quod non per Angelos uti ad Ioſeph, hæc reſponſio facta dicitur: ſed ſanctorum Patrum traditio eſt, ab ipſo Domino divinitus imbutos fuiſſe, quia neminem aliam conſtat viam regreſſionis ad patriam uſque inſtituiſſe, præter eum, qui ſe viam præbuit imitabilem, ut per ipſum ad ipſum tendentes, quandoque patriam reputamus.* Magos, in via, antequam Chriſtum adorarent, ſtella ducebat: at poſtquam Chriſtum invenerunt nec ſtella, nec Angelus viam demonſtrat, ſed *Solus Chriſtus aſpiciendus.* ipſemet Dominus, poſt viſum enim Chriſtum oculi noſtri ſunt ſublevandi, & aperiendi, ut ipſum tantùm noſter aſpiciat viſus. Et ita dicebat Tertullianus l. de Idololatria. Tertull. *Silentia iſta uſque ad Evangelium conceſſa, ut, Chriſto edito, nemo exinde nativitatem alicujus de cœlo interpretetur.* Ac ſi dicat. Ante Chriſti nativitatem obſervabantur ſtellæ, ut poſt ipſum, non à ſtellis, ſed ab illo noſtra prognoſtica ſunt quærenda.

138. Quinto. Perſiſto in hac ſententia, quod Magi de via, ſeu reditu ſuo ab ipſo Deo ſunt edocti. *Qualis homo Deo, talis Deus homini.* Qualis homo Deo, talis Deus homini; Magi cognita Chriſti nativitate non Legatos, vel nuntios ad eum eum muneribus mittunt ſed ipſimet præſentialiter veniunt & adorant. Ita Deus non aliquem ad eos paranymphum vel miniſtrum deſignat, ſed eis ipſemet adeſt, viamque demonſtrat. Poſtquam Salomon illud aureum ædificavit templum, in dedicatione ejus. *Omnes filii Iſraël videbant deſcendentem ignem, & gloriam Domini ſuper domum.* 2. Paralip. 7. n. 3. Ni fallor, non legitur alibi, quod omnis populus gloriam Domini tam manifeſte viderit, 2. Paral 7. nam ad radices montis Sinai nubem denſiſſimam ſolùm, fulgura & tonitrua vidit populus, *Exod.* 19. *num.* 16. Et majeſtas Domini revelata fuit Moyſi, & ad plurimum Sacerdotibus, *ibidem num.* 22. Sed cur in dedicatione templi tam patenter majeſtas Domini manifeſtatur: Textus *citat. cap.* 47. *Paralip. num.* 4. veluti rationem ſubdit. *Rex autem, & omnis populus immolabat victimas coram Domino.* Quod explicans Cajetanus, ait. *Intellige dedicationem factam ab unoquoque proportionaliter, à Rege,* Cajetan. *ut Rege, à populo, ut populo, à Sacerdotibus, ut Sacerdotibus, ab unoquoque ſecundum proprium officium honorandi, offerendi, conſecrandi.* Quid mirum, quòd omnes in templi dedicatione Dei viderint majeſtatem? Aliis in locis miniſtri, & Sacerdotes ſacrificabant; hîc vero omnes. Omnibus igitur gloria Domini revelatur. Qualiter homo ſe habet in obſequio Dei, taliter nobis Deus in beneficiis. Dum Chriſtus Dominus baptizaretur; *Deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum, & vox de cœlo facta eſt. Tu es filius meus.* Luc. 3. n. 22. ſed cur, dum Chriſtus baptizatur, Pater in nube, ut eſt communis Patrum ſententia, Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ apparet? Luc. 3. Nubes ex aquis componitur, columba ex illis educta, *Geneſ.* 1. *num.* 20. Erat Chriſtus Dominus obediens Patri in medio aquarum, ut ergo Pater, & Spiritus ſanctus filium proſequerentur honore, aquarũ involuntur natura. D. Auguſtinus *lib.* 3. *de mirabilib. c.* 5. ait, *Dum in terra filius, ad baptiſmi myſterium aquæ creaturam elegiſſet, neceſſarium fuit, ut Pater per aquaticam nubem intonaret, & Spiritus ſanctus illud corpus, quod de aqua in principio factum eſt, illa nube acceptum ſimularet.* Auguſt. Vide ſuprà *lib.* 2. *cap.* 2. *q.* 7.

QUÆSTIO XXXVIII.

Quare Magi de via moneantur in ſomnis?

139. HUjuſmodi apparitio, ac reſponſio in ſomnis (& hæc ſit prima ſolutio) eſt valde Euthym. frequens, & uſitata in Scriptura, ut patet ex initio ſuperioris quæſtionis. Secundò, Reſpondet *Fidelis nõ indiget adminiculis.* Euthymius: *Oraculo accepto in ſomnis reverſi ſunt citiùs credentes tanquam fideles.* Ut Magi in infidelitate obcœcati ad fidem vocarentur, ſtella irradians apparet; ubi verò puerum adorant, firmiori jam roborati fide, minori in ſomnis excitamento viam carpunt. Vigilanti Abrahæ præcepit Deus, ut de ſua egrederetur terra, *Geneſ.* 12. *num.* 1. At cùm eum tentavit, eique præcepit, ut filium ſuum immolaret, viſio facta eſt Mendoça. nocte, *Geneſ.* 22. *num.* 3. Unde P. Mendoça *tom.* 2. *lib.* 1. *Regum c.* 3. *verſ.* 4. *num.* 30. Exiſtimat fuiſſe in ſomno. Sed quomodo. Facilius, nempe exire de terra, mandatur vigilanti, & difficiliùs, nimirum mactare filium, dormienti? Cùm hoc Ambroſ. Auguſt. ſecundum ei intimatur, Abraham fortior erat in fide, at notant D. Ambroſius *lib.* 1. *de Abrahic.* 8. D. Auguſtinus *ſerm.* 2. *de tempore*; ac proinde ejus prompta obedientia in duriori præcepto facile exercetur. Dum iſte pater Gentium in fide juvenis erat, nec reluctaret vigilanti, & multis propoſitis præmiis, mandatur exire de terra; at cùm robuſtior eſſet in fide, in majori repugnantia inſinuatio levis in ſomnis abundans erat. Erranti, ac vigilanti Agar apparet Angelus, *Geneſ.* 16. *num.* 7. Et tamen ille cœleſtis Spiritus in ſomno ſe exhibet ſanctiſſimis viris, Jacob *Geneſ.* 28. *num.* 10. Gedeoni *Judic.* 6. *n.* 25. Samueli 1. *Reg.* 3. *num.* 24. *&* *c.* 15. *n.* 20. Ægyptiaca illa ancilla in fide parum inſtructa multis erat adjuvanda: hi verò ut valde roborati, quolibet nutu velociſſimi.

140. Rupert. Tertiò. Hanc rationem ſumo ex Ruperto. In ſomnis admonentur Magi ab Angelo; nam ipſis dormientibus, Angelus in eorum cuſtodiam, & ſalutem vigilabat. Cùm majora inſtant pericula, etiam nobis ſomno deditis Angeli in auxilium noſtrum adſunt. Ab Herode vinctus erat in carcere Petrus, interque vincula dormiebat: *Ecce Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoque latere Petri excitavit eum,* Actor. 2. Proclus. *dicens: Surge velociter,* Actor. 12. num. 7. Eleganter Proclus ait: dormiebat Petrus, vigilabat Angelus Nyſſen. in ejus ſalutem. Hoc eſt valde frequens ſanctis Angelis, quando evidentiſſima pericula urgent, pro nobis in auxilium advenire. D. Nyſſenus in vita Moyſis: *Tunc, ait, homini manifeſtiùs fratris adminicula undique apparent, ſecum adversùs hoſtes armati, frater enim quodammodo hominis Angelus eſt, qui tunc maximè nobis aſſiſtere videtur, cùm Pharaoni appropinquamus.*

QUÆSTIO XXXIX.

Quare Magi per aliam viam redeant?

141. *Ratio litteralis.* COmmunis & vera ſententia. Quod ſi idem repeterent iter, ad Herodem pervenirent, eique de puero renuntiarent; & ipſe ſtatim veniret, eumque, ut poſtea fecit, occidere intentaret; ideo enim puerorum diſtulit occiſionem, quia Magorum reditum expectavit. Et ita vel Chriſtus occideretur, vel miraculoſè defenderetur; utrumque autem conveniens non erat. Deinde, quia ſi Magi accederent ad Herodem, ei indicarent nomen pueri, matris, & Joſeph; & hac de cauſa ſemper Herodes, ejuſque filii eos perſequerentur. Nec obſtat id, quod antiqui dicunt, quod Magi reditum ſuum Herodi promiſerunt. In primis hoc nullibi legitur. Deinde hujuſmodi ſtipulationes, etiam cum juramento, tunc obligant, cùm non ſunt contra Dei voluntatem, ſeu commune bonum, vel res nova non ſuccedit, ſeu fraus, vel dolus ibi non latet, ut communiter docent Theologi cum D. Thoma 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 2. D.Thom. Leſſius *lib.* 2. *de juſtit.* Leſſius. *cap.* 42. *dub.* 4. *numer.* 20. Sayrus *in Clavi Regia* Sayrus. Sanchez. *lib.* 5. *cap.* 7. *n.* 3. & multi alii cùm Sanchez *in Decalog. lib.* 3. *cap.* 9. *n.* 11.

Myſticas rationes, & expoſitiones ex SS. Patribus demus. 142. Auguſt. D. Auguſt. *tom.* 3. *lib.* 4. *de Trinit. cap.* 12. ita ait: *Proinde ſicut Magi fuerunt divinitus moniti, quos ad humilitatem Domini adoranda ſtella perduxit: ita & nos, non qua venimus, ſed per aliam viam in patriam redire debemus, quam Rex humilis docuit & quam Rex ſuperbus humili Regi adverſarius obſidere non poſſit.* Nobis vias mundi ambulantibus Dei gratia illuxit, huic adhæreamus, & ad illas iterum non retrocedamus. Secundò. D. Cyprianus *ſerm. de ſtella & Magis*, ait: Cyprian. *Alio tramite in ſuam patriam revertuntur Magi, quia neceſſe eſt, ut qui credunt ad juſtitiam, ore etiam confeſſi ſint ad ſalutem; deinde vias eligant arctiores, & ſe diſtrictioribus mandatis obligent, quoniam per vias latas, deſcenſuſque præcipites itur ad inferos, per arctas verò & difficiles reditur ad Superos.* *Via arcta itur ad Patriam.* Si tibi per vocationem, vel Sacramentum Dei gratia, ſeu ſtella reſplenduit, ut ad patriam devenias, per arctas ſemitas incedere debes. *Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam.* Matth. 7. n. 13. Matth. 7. Luc. 13. n. 24. De ſancta anima ait Sponſus. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris?* Cantic. 3. Cant. 3. n. 6. Cur anima ſancta virgulæ fumi comparatur? Quia hæc cùm valde gracilis, & tenuis, per viam cœli aditum poteſt habere. Catena trium Patrum ita dicitur: *Sic enim anima ſpiritu ſuccenſa per actionem quidem carnis craſſitudinem, per contemplationem autem rerum ſpecies extenuat, probis* Caten. 3. pp. *tum moribus, tum ſermonibus, levis ad Deum fertur, nec terreno pondere deprimitur.* Et eſt virgula, non ligni corpulenti, & duri, ſed fumi, qui ſpeciem, non ſubſtantiam habet. Ita Hugo de S. Victore *lib.* 1. Hugo. *Erudit. cap.* 110.

143. Imperfect. Tertiò. Imperfectus homil. 2. *Qui enim, relicto Chriſto vadunt ad Herodem, frequenter revertuntur ad Chriſtum: qui autem, relicto Herode, ad Chriſtum veniunt toto corde, nunquam revertuntur ad Herodem.* Magi quærentes Chriſtum ad Herodis curiam veniunt: at ubi Chriſtum invenerunt, eique ex intimo corde uniuntur, Herodem amplius non viſitant, ſed diverſo tramite in patriam ſuam peragunt iter. Et ideo hîc ait D. Ambroſius lib. 2. in Ambroſ. Luc. de itinere Magorum. *Alia venerunt via Magi, alia redeunt; qui enim Chriſtum viderant, Chriſtum intellexerunt, meliores utique quàm venerant revertuntur.*

Quartò

Quartò. D. Maximus *homil.1.de Epiphania*,ait,
144. *Rectiſſime per aliam viam redeunt Magi,ne cruentus Herodes, qui mortem parabat infanti, itinere Magorum pervenire poſſit ad Chriſtum,neque enim qui adorare Dominum venerant, Domini eſſe poterant proditores.*Iterum Herodis Curiam Magi non intrant,ne qui ad adorandum Dominum venerant illius neci occaſionem præberent.

145. Alb.Magn. Quintò.Albertus Magnus: *Attendatur*, ait, *horum Magorum fides, & humilitas. Turpe enim eſt honeſtis viris benigne receptis ſine reſalutatione quaſi fugitivos recedere, & hanc turpitudinem elegerunt in ſe potiùs,quàm puerum proderent hoſti Herodi.*Erant charitate ferventes, & pueri potiùs vitæ,ac ſaluti,quàm famæ ſuæ, atque honori conſulere voluerunt.

Potius Dei honori,quã propria fama conſulendum.

Quæstio XL.

Accepto oraculo qualiter Magi ſe habuerint?

146. *Fides non curioſa diſcutit.* Chryſoſt.

ACcepto divino reſponſo maxime enituit Magorum fides, ac obedientia; prompte quæ præcepta ſunt exequuntur fides & obedien-non curioſitas, nihil diſcutit, S. Chryſoſt. ho. 8.*Conſidera*, ait,*hoc loco admirabilem Magorum fidem, qui in nullum hinc ſcandalum commoventur, ſed ad cuncta obedientes permanent, atque flexibiles,nihilque omnino conturbantur, neque ipſi ſecum diſputant, dicentes. Si enim magnum quiddam eſſet hic puer, & potentia aliquid obtineret, nobis adoratoribus ejus quid opus eſſet fuga, occultique diſceſſus? Nihil omnino tale, vel ore proferunt, vel mente concipiunt. Hoc enim fidei inſigne, ut abſque controverſia ulla obediant imperanti,nec tamen mercedem repoſcant obſequii.*

147. Accinctis ad viam ſtella non apparuit, neque eos duxit;quia ſi ſtella eos dirigeret, in ſomnis à Deo non admonerentur, ne redirent ad Herodem.Deinde in via eos ſtella duxit, tum ad pueri nati divinitatis oſtenſionem; tum quia in quo loco eſſet natus, ignorabant. At verò cùm ipſi jam in fide eſſent firmati, optiméque ſcirent, ad quam orbis partem eorum civitates, & regna ſita eſſent, ſtella, ut viam oſtenderet, non indigebant, & Deus eos per Angelum ſuum in multis direxit,ac gubernavit.

148. Anſelm. Lyran. D.Anſelmus, & Lyranus exiſtimant, Magos navibus per mare transfretaſſe in oppidum Tharſis, & ideo ait Lyranus, Herodem iratum incendiſſe naves Tharſenſium. In quo ſenſu intelligit illud Pſal. 47. n. 8. (Pſalm. 47) *In ſpiritu vehementi conteres naves Tharſis.* Hæc ſententia multas habet repugnantias, ideoque meritò illam impugnant Abulenſis *q. 46.* Salmeron *lib. 3. tract. 40.* (Abulenſ. Salmeron.) Nam Tharſis;vel eſt Cicilia, cujus caput eſt Tharſus;vel eſt Carthago,ut alii volunt.Et utraque provincia à Judæa maxime diſtat. Præcipuè, quia Magi iſti ex Meſopotamia erant,vel ex alia propinqua provincia, nam tredecim diebus, ut etiam Lyranus ipſe fatetur, pervenerunt ad Bethleem.Senſus Pſal.47.alius eſt;ut videre eſt apud Lorinum.

149. In regnis ſuis Chriſtum prædicaverunt, & Martyrii palmam ſunt aſſecuti. Et quid mirum quod de ſuis corporibus in terris ſuis Deo obtulerint hoſtias, qui in Judæa jam inter Herodis, Judæorumque inſaniam,ac furorem, puero Jeſu ſeſe dedicarunt,in quibus Gentium fides eſt Deo conſecrata.D.Chryſol. *ſerm.5. de Epiphania*, ſic ait,*Quando Chriſtum Judæus Herodi ſcelere prodebat,tunc Magus Deum Chriſtum muneribus fatebatur.Hinc eſt,quod Gentilis qui erat noviſſimus, factus eſt primus, quia tunc ex Magorum fide eſt Gentium credulitas dedicata,& Judæorum eſt notata credulitas.* Chryſoſt.

CAP. V.

De Purificatione Beatiſſimæ Virginis.

*Lucæ 2.v. 22.*Poſtquam impleti ſunt dies purgationis ejus ſecundùm legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, ut ſiſterent eum Domino.

VERSIONES.

Syriacus. Vatab. Chryſoſt. Euthymius,Theophylactus. Dies purgationis eorum.

Origenes homil. 14. Dies purgationis eorum, duxerunt illum Hieroſolymam offerre ante conſpectum Domini.

D.Ildephonſ. lib.2.de Virgin.S. Mariæ. Cum impleti eſſent dies purgationis ejus, quando obtulerunt Jeſum in Hieruſalem.

EXPOSITIO.

VARIA eſt lectio loci hujus apud Codices Græcos. alii in ſingulari, 1.
dies purgationis ejus, in maſculino in ordine ad puerum;alii in fœminino genere in ordine ad matrem; alii in plurali reſpectu amborum,ut claré explicat Gloſſa Interlinealis. (Interlin.) Immò Euthymius, (Euthym.) *Eorum*,ſcilicet Matris,pueri,ac Sponſi,exiſtimat,hos eſſe ad ſe purificandos adſtrictos.Sed abſque dubio præferenda eſt lectio in ſingulari,ut habet noſtra Vulgata, quæ particula eſt fœminini generis, & refertur ad Virginem,ut patet ex Miſſali Romano. *Dies purgationis Mariæ.* Et hujuſmodi lex ſolas fœminas comprehendebat;Levit.12. n. 4. *Mulier ſi ſuſcepta ſemine conceperit manebit in ſanguine purificationis ſuæ donec impleantur dies purificationis ſuæ.* (Levit. 12.) Et cùm lex modò intentat ſuos præfixos terminos tranſilire,& immunem Virginem attingere, ſine dubio ejus ruina,& interitus adeſt, ut dixi c. 3.

Poſtquam

2. *Poſtquam impleti ſunt.* id eſt,tranſactis quadraginta diebus à Chriſti nativitate. Et benedicuntur dies purificationis Virginis non abſolutè, ſed ſecundùm legem Moyſi;quia ut notant

Boſtrenſis. Theop. Carthuſ.

Boſtrenſis Theophylactus,Carthuſianus, ipſa ſecundùm realem exiſtentiam non tenebatur purificari , ſed tantum ſecundùm hominum æſtimationem. *Tulerunt illum in Hieruſalem* ; ab illa diſtabat Bethleem duabus leucis , ut obſervat

Abulenſis.

Abulenſis in c. 2.Matth.q.51.*Ut ſiſterent eum Domino*,hoc eſt,ut puerum præſentarent in templo, & pro eo offerrent ſacrificia;de quo ſequenti expoſitione.Et nota,quòd puer prius circuncidebatur,& poſtea apparebat in templo in conſpectu Domini

Beda.

Beda hic. *Myſticè inſinuans,neminem,niſi circunciſum vitiis,dominicis dignum eſſe conſpectibus,neminem,niſi non mortalitatis nexibus abſolutum,ſupernæ civitatis gaudia poſſe perfectè ſubire.*

QUÆSTIO I.

De Purificatione Matris,ac oblatione pueri?

3. *Triplex lex*

TRiplex hic interveniebat Lex Prima. Conſtat ex *Levit.*12.*n.* 2. ubi Deus præcipiebat, quòd mulier , quæ ſuſcepto ſemine peperiſſet maſculum, quadraginta diebus legali quadam immunditia eſſet inquinata : ſi verò fœminam peperiſſet,duplicabantur dies , & immunda erat octoginta diebus. Et in his diebus ſcilicet quadraginta pro maſculo, & octoginta pro fœmina, inquinata reputabatur puerpera, & dicebantur dies illius purificationis , in quibus Sancta non tangebat,iis elapſis , ad templum veniens purificabatur. Illis autem diebus erat immunda tum in ſignum venereæ delectationis in. concipiendo; tum ut homines vitioſæ generationis memores redderentur.Alias rationes vide apud Theodoretum ad locum Levitici.

4. Quare verò in partu maſculi quadraginta;fœminæ verò octoginta dies ſtatuuntur ? Ratio à priori. Divina voluntas. Pro conjectura autem

Iſichus. Cyrill.

Iſichus,D.Cyrillus *lib.* 15. *de adoratione.* Procopius,& communiter Recentiores *in Levitic.* & *hic.* Tot dies conſtitutos eſſe ad organizationem maris , & fœminæ Hanc tamen ſententiam communiter impugnant Medici cum

Hippocr.

Hipocrate *lib: de natura fœtus.* Dicendum tamen eſt , ad purificandum pro partu maſculi quadraginta dies , & pro partu fœminæ octoginta determinari ; quia ad hos uſque dies pro qualitate partus , poteſt durare fluxus , & diſtilatio ſanguinis, ac humorum,ita ut nunquam hos terminos excedat , ut

Valeſius.

notat Franciſcus Valeſius inſignis Medicus , *lib. de ſacra Philoſophia,cap.*18.Et ni fallor,hæc ratio colligitur ex citato cap. Levit. *num.* 4. dicitur enim. *His diebus manebit in ſanguine purificationis.* id eſt,illi dies manebant , & aſſignabantur ad purificandum à ſanguine. Et n. 7. *Et ſic mundabitur à profluvio ſanguinis.*Huic ſententiæ favet

Corn.à Lap

Theodoretus. Eam tenet Cornelius à Lapide *citato loco.*

5. Levit.12.

Deinde diſponebat ipſa lex citato cap.12.Levit. n. 6. *Cùmque expleti fuerint dies purificationis ſuæ,ſive pro filio,ſive pro filia , deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ , ſive turturem pro peccato. Quod ſi non invenerit manus ejus , nec potuerit offerre agnum ſumet duos turtures vel duos pullos columbarum , unum in holocauſtum & alterum pro peccato , orabitque pro ea Sacerdos, & ſic mundabitur.* Pro qualitate puerperæ divitis, vel pauperis oblatio fiebat , & unum in holocauſtum,id eſt,in gratiarum actionem , quod mulier pericula partus evaſerit; alterum verò pro peccato,ſcilicet pro inquinamento , ſeu irregularitate legali ex partu proveniente,qua mulier,ne tangeret Sancta,erat impedita.Et hæc immunditia peccatum legale dicebatur, cùm pullulaverit ex originali macula in Adamo contracta,ut notant Iſichus,& D.Auguſtinus.Hac etiam ratione immunditia lepræ,& menſtrui peccata vocantur, *Levit. c.*14.*& c.*15.*n.* 30.

Auguſtin. Iſichus.

Gravis eſt quæſtio. An hujuſmodi oblatio fieret,pro matre: an pro ſobole ? Abulenſis , Oleaſter,Janſenius,Cornelius à Lapide, *in Levit.* exiſtimant, pro matre ; nam citato *c.* 13. *n.* 7. dicitur: *Offeret illa coram Domino , & orabit pro ea Sacerdos,& ſic mundabitur.* Pro ſobole verò ſtant communiter Sancti Patres.S.Auguſtin. *quæſt.* 20. *in Levit.*D. Hieronymus *lib.* 1. *adverſus Jovinianum,* S.Chryſoſto. *in orat.de occurſu Domini* , D. Cyrillus *lib.*8.*in Levit.*S.Leo *Epiſt.* 4. *Decretali, c.*6.S.Thomas 3.*part.q.*37.*art.*3.*ad* 4.S. Bonaventura *de vita Chriſti,c.*9.& alii plures.Hæc ſententia tot ob Patres præferenda , præcipuè propter officium Eccleſiæ;nam in matutinis dicitur. *Obtulerunt pro eo Domino par turturum.* Et lege præcipiebatur,ver.6.*Pro filio,vel filia deferet agnum,*& tunc puerpera oratione Sacerdotis, vel oblatione filii purificabatur.Et etiam tertia ſententia,& probabilis , quam tenent Carthuſianus , Hugo *hic,* Haymon,S.Eligius,Guerricus *ſer.de purificatione,* ſcilicet Holocauſtum offerri pro prole,ſacrificium verò pro peccato,id eſt,pro matre.Et hæc ſaltem ex conſuetudine fieri, probabile exiſtimat Barradas *hic.* 6.

Abulenſ. Oleaſter. Janſenius. Corn.à Lap. Auguſt. Hieron. Chryſoſt. Cyrillus. Leo S. Thom. Bonavent. Carthuſ. Hugo. Haymon. Eligius. Guerricus.

Secunda lex.Mandavit Dominus:Exod. 13. n. 2. *Sacrifica mihi omne primogenitum , quod aperit vulvam in filiis Iſraël , tam de hominibus , quam de jumentis;mea ſunt enim omnia.* Et ſtatim ſubdit Deus rationem legis. Ut filiis interrogantibus patres reſpondeant , n. 35. *Nam cùm induratus eſſet Pharao,& nollet nos dimittere,occidit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti , à primogenito hominis uſque ad primogenitum jumentorum. Idcirco immolo Domino omne , quod aperit vulvam maſculini ſexus.*Præcepit Deus , ut ei conſecraretur , ac præſentaretur in templo omne primogenitum maſculini ſexus, quòd primò vulvam matris reſerando naturali modo in lucem egreditur Ratio legis erat;tum ad memoriam beneficii: quia propter liberandum populum ſuum omnia Ægyptiorum primogenita Dominus occiderit,& hoc modo ſibi Hebræorum primogenita acquiſivit;tum,quia illis pereuntibus primogenita Hebræorum ſervavit intacta,& ideò tanquam ſua,& à ſe conſervata,mandavit ſibi reddi, ac offerri. Et lex ſolùm maſculini ſexus,non verò fœminei primogenita comprehendebat,quia illa tantùm fuere interfecta ; & Dominus non amplius depopoſcit,quàm illud,quod pro Iſraël liberando perpetravit.Vel ut ait Simon Caſſian.*l.*2.*c.* 21. Omne forte,& virile Deo eſt conſecrandum , quod autem eſt contrariæ actionis,Domino non licet offerre in templo.

7. Exod. 13. *De primogenitis oblatis.* Caſſian.

Tertia

8. Tertia lex, *Num.* 18. *n.* 15. præcipit Dominus. Num. 18. *Quidquid primum erumpit è vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, ſive ex hominibus, ſive de pecoribus, tui juris erit* (ſcilicet Sacerdotis) *ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal, quod immundum eſt, redimi facias, cujus redemptio erit poſt unum menſem ſiclis argenti quinque pondere Sanctuarii.* *De primogenitis redemptus.* Et diſponebat, ut primogenitus oblatus in templo, pretio redimeretur, ut hac ratione magis refricaretur eorùm memoria de redemptione primogenitorum in Ægypto, cùm hæc ab Angelo ſint liberata. Deinde, quia tantùm Levitæ templo deſtinabantur ; ergo illa primogenita redimenda erant, ne nimis eſſet miniſtrorum multitudo. Puer autem præſentatus, antequam domum reduceretur à parentibus ſiclis argenteis emebatur, ſeu redimebatur. Quilibet ſiclus quatuor habet drachmas, id eſt, quatuor reales ; & ita quinque ſicli viginti reales ſunt, ſeu, ut vulgò dicitur, duo cruciati. Infans primogenitus poterat offerri, & redimi poſt unum menſem ante purificationem matris, & & ita fiebat, ſi mater in partu vel paulo poſt moreretur. Communiter tamen expectabant matres purificationem ſuam, & ſecum ſimul ſuos offerebant, & redimebant primogenitos, ut ad citatum locum Nu. notant Expoſitores. Has omnes leges obſervavit Beatiſſima Virgo.

Quæstio II.

Utrum Beatiſſima Virgo teneretur lege purificationis ?

9. Beatiſſimam Virginem non obnoxiam, ſed liberam fuiſſe atque immunem ab omni lege purificationis, eſt vera, conſtanſque ſanctorum Patrum ſententia. Ita Origenes, Rupertus, Rodulphus *in cap.* 12. *Levit.* D. Cyrillus Alexandrinus *lib.* 2. *de fide ad Reginam* ; D. Chryſoſtomus *orat. de occurſu Domini*, Methodius, S. Amphilochius, S. Fulbertus, S. Ildephonſus, S. Eligius, S. Laurentius Juſtinianus *ſermone de Purificat.* D. Bernardus *ſerm.* 3. *hic*, D. Anſelmus, Boſtrenſis, Euthymius, Theophylactus, Beda, & alii. *Origen. Rupert. Rodulphus. Cyr. Alex. Chryſoſt. Method. Amphil. Fulbert. Ildephonſ. Eligius.*

Rationes ſunt manifeſtæ. Prima Beatiſſima Virgo concepit, non ſuſcepto ſemine, ſed virtute Spiritus ſancti : lex autem purificationis diſponebat. *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum*, ſeu, ut aliqui vertunt ex Hebræo apud Toletum. *Quæ effuſo ſuſcepto ſemine conceperit.* *Abulenſis. Janſenius.* Unde ſine fundamento dixerunt Abulenſis ; & Janſenius; per ſemen hîc intelligi prolem ; nam noſtra Vulgata non habet. Mulier quæ fecerit ſemen, ſed *quæ ſuſcepto ſemine.* Et Septuaginta *Mulier ſi ſeminata fuerit.* Secundò. Quia hujuſmodi lex poſita eſt propter immunditiam, & ſordes, quæ in partu contingebant, & ita dicebat lex Levit. 12. n. 7. *Et ſic mundabitur mulier à profluvio ſanguinis.* *Levit 12.* Atqui hujuſmodi ſordes in partu Virginis locum non habuerunt, ut jam ex Conciliis, & Patribus dixi c. 1. Igitur legi purificationis non fuit obnoxia. Tertiò. Quia lex mandabat, quòd mulier in illis diebus purificationis ſuæ omne Sanctum non tangeret, quod de Virgine dictum non erat, ut ait Euſebius Emiſſenus, *Quæ ipſum Sanctum Sanctorum in gremio tenebat, & Virgines lacte nutriebat.* *Euſeb. Emiſ.*

Quæstio III.

Quare purificetur Virgo, cum eſſet immunis à lege.

In hac re præclara Virginis virtus multam philoſophandi nobis occaſionem præbet. Et primò, D. Dionyſius Carthuſianus quinque nobis 10.
rationes in compendio ponit. Ita ait: *Voluit Maria digniſſima ſubjici legi, & quaſi purgari in templo, ad dandum obedientiæ, ac humilitatis exemplum; ad vitandum ſcandalum Iudæorum, ad conformandum ſe aliis mulieribus in licitis, & honeſtis; & quoniam vidit filium ſuum legi circunciſionis ſubjectum.* Chartuſ. *Perfecta obedientia plus pergit, quam tenetur.* Submittit ſe Virgo legi primò ob obedientiam, quam rationem attingit hic Beda, & Cardinalis Hugo ait, *Virgo tendit in templum cumulum obedientiæ quæ plus fecit, quàm tenebatur facere.* *Perfecta obedientia. Beda. Hugo.* Secundò. ob ſuam humilitatem, quã extollens Cardinalis Hugo ait. *Hæc ex vera humilitas, quæ non vult humilis prædicari, ſed vilis reputari & quamvis Virgo eſſet puriſſima non renuit inter cæteras mulieres immundas recenſeri.* *Vera humilitas. Iuſtin.* Similiter D. Laurentius Juſtinianus *ſermone de Purificatione.*

Tertiò. *Ad vitandum ſcandalum.* Omnes eam filium pepetiſſe viderant, ejus excuſationem, eſ- 11.
ſeque eam Dei matrem, non noverant ; ne ergo ſcandali occaſio daretur, legi ſe ſubjicit, ac aliis mulieribus conformatur, ſuaque exemptione, & privilegio non utitur. *Aliorum ſcandalum vitandum.* Poſtquam Paulus, Prædicatori deberi ab auditoribus victum, & alimentum miniſtrari, multis oſtendit, ait, 1. Corinth. 9. n. 12. *Sed non uſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Chriſti.* *1. Cor. 9.* Ubi eleganter notat Chryſ. quod non dixit Apoſtolus, *Everſionem, ſed offendiculum* ; quia parvum, & minimum quod generare poteſt ſcandalum, vitandum eſt. *Chryſoſt.* Deinde expende illa verba Carthuſiani. *Ut aliis mulieribus ſe conformaret*, non ſingulari, ſed communi via virtutis incedit Virgo, & quo magis communis, eo magis ſecura. *Communis via ſequenda.* Vide *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 57. Quartò Quoniam vidit filium ſuum legi Circunciſionis ſubjectum: quam etiam rationem attendunt S. Odolonius *ſerm. de Purificatione*, & S. Bernardus *eodem ſermone.* *Odolon. Bernard.* Ut legem, imitaretur exemplum purificaretur etiam Beatiſſima Virgo. Ut Chriſto perfectiſſimè conformari debeamus. In exordio mundi ait Deus *faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, Geneſ. 1. n. 29. *Chriſtus nobis imitandus, Gen. 4.* Omnia creata ſunt ſecundum illud eſſe, quod à Deo participant ; quomodo ergo peculiariter de homine dicitur, quòd ad imaginem, & ſimilitudinem Dei ſit factus? Ut quantum in ſe eſt, ſtudeat homo illius bonitati proportionari, ut omni virtute præfulgeat, S. Leo ſer. de jejunio. *Si ſapienter*, ait, *noſtræ creationis intelligimus exordium, inveniemus, hominem ideo ad imaginem Dei conditum, ut imitator ſui eſſet authoris, & hanc eſſe naturalem noſtri generis dignitatem, ſi in nobis quaſi in quodam ſpeculo divinæ bonitatis forma reſplendeat.* *Leo.*

Quintò. Goffridus Abbas *ſermone de pu[...]ficatione,* 12.

Goffrid.

tione, ait, *Cùm Beatiſſima Virgo licèt non ignoraſſet, quis eſſet, quem genuiſſet, expectavit tamen diem purgationis, & occultavit filii Deitatem: nam ſi Chriſti Incarnatio fuiſſet nota Diabolo; nec Chriſtus pro nobis mereretur, nec fieret noſtra redemptio.* Legis præceptum Virgo adimplet, ut Incarnationis arcanum Diabolo abſcondatur, eligens potiùs inter immundas reputari, quàm humani generis ſalutem periclitari. Deinde ut orbem doceret univerſum, ſecreti nobis commiſſi ſigillum, quantum fieri poteſt obſignandum eſſe.

Secretum non violandum.

Goffrid.

Ob conſanguinitatis jus non eſt violanda lex.

Sextò, Idem Goffridus *citatus*, ait: *Hanc diem venerabilem diem eſſe purgationis Mariæ ſecundùm legem Evangelium teſtatur. Meritò mater legem ſervavit, cujus filius, & legem dederat, & venerat, ut in ſe legem adimpleret, quam aliis dederat antè.* Cùm eſſet mater Domini legiſlatoris, legem obſervat, ne aliquis ſuſpicaretur, quod jure maternitatis, vel conſanguinitatis uſurpabat licentiam violandi legem, ut ſæpè ſæpiùs inter homines fit.

13. Bleſenſ.

Septimò. Petrus Bleſenſis *ſermone de purificatione*, poſtquam quærit: Cur Dominus præſentatur, Virgo purificatur, cùm non eſſent adſtricti, ait: *Docuit nos debitis ſupererogare indebita, quia quanto indebita, tanto magis gratioſa.* Non ſolùm præcepta, ſed alia multò majora præſtat ſuper legem, ac voluntarie exequitur Virgo, ut ait S. Eligius *ſerm. de Purificatione*, ut in virtutum cacumine ſupereemineat. Pulſanti Chriſto, *Aperi mihi ſoror mea*, Cant. 4. n. 4. reſeravit oſtium anima ſancta; & cùm non inveniſſet, nocte per totam civitatem quæſivit, in cujus cuſtodes incidit, qui eam percuſſerunt, & vulneraverunt. Sed ad quid tot exponit periculis? Sat erat, aperire oſtium, ut ipſe poſtulaverat. Richard. *Multiplicat obſequia, ut multiplicetur gratia.* Non tantùm præſtitit, quod erat mandatum, verùm etiam de ſuo addidit, quærere & mille ſe dare periculis Vide hoc *lib.2.c.3.n.26.*

Eligius. Cant 4.

Opera ſupererogationis gratiora.

Richard.

14.

Octavo Virgo legis mandatum exequitur, non quia lege aſtringeretur, ſed ut gratam ſe Deo exhibeat. Quomodo ergo dicitur: *ſecundùm legem Moyſi?* Animus gratus in his etiam, quæ gratis præſtat, ex quadam ſe lege obligatum præſumit. Vide *lib.2. cap.1. num.54.* Nonò Virgo ſanctiſſima ipſa puritate purior, cùm tamen inſpiceret, ſe brachiis Sanctum Sanctorum portare, gremio fovere, uberibus lactare, voluit purificari, ut nos doceret, quod anima, etſi pura, & ſancta, ut ad Deum accedat, magis, ac magis præparari, ac mundari debet. Et ita D. Thom. *ſerm. de Purificatione*, dùm in hoc myſterio varias virtutes conſiderat in Beatiſſima Virgine Maria, ait: *Amor puritatis in ſuperabundanti purificatione.* Amico ſuo Abrahamo ait Dominus: *Ambula coram me, & eſto perfectus*, Geneſ.17. num.1. Ad quid hoc mandatum, niſi quod quamvis Abraham juſtus eſſet, ac ſanctus, ex præſentia tamen Dei ad majorem tenderet perfectionem; *cùm nulla ſit*, ut ait Cajetanus, *efficacior ratio componendi geſtus, motus, verba, actioneſque hominis quàm ambulare ante faciem ſummi Principis.* Decimò. Purificatur Virgo, ut ſuo exemplo nos maximè moveret, ac excitaret ad puritatem, ac ſanctitatem per noſtram pœnitentiam comparandam. D. Bernardus ſerm.6. de parvis: *Quid eſt autem*, inquit, *quod dicimus Beatiſſimam Virginem purificari? Quid verò, quòd ipſum Jeſum dicimus circuncidi? Illa enim verò tam non indiguit purificatione, quàm neque ille circunciſione. Nobis verò & hic circunciditur, & illa purificatur, præbentes exemplum pœnitentibus, ut à vitiis continentes, primùm per ipſam continentiam circuncidantur; deinde à commiſſis per pœnitentiam purificentur.* Si illa cùm non egeret purificavit, quantò magis nos, qui tot peccatis ſumus oppreſſi, debemus non mundare, ac purificare.

Gratus, ac amãs quod libere facit neceſſitati tribuit.

D.Thom. Geneſ.17.

Caiet.

Anima quæ ad Deum accedit magis præparatur.

Bernard.

Excitatur homo ut purificetur.

Undecimò. D. Methodius *ſerm. de Purificat.* tenet, quod Virgo legi obtemperaverit, ob ſuum in Deum, in ejúſque mandata eximium amorem. Quomodo ergo dicitur, hoc fieri in obſervationem legis? *Secundùm legem Moyſi*; Eximia charitas ea, quæ ob liberum affectum, ac dilectionem fiunt, obligationi, & præcepto adſcribit, legiſque mandato veluti obumbrat. Ait Dominus Matth. 5. num. 17. *Nolite putare, quoniam veni ſolvere legem, aut Prophetas: non veni ſolvere, ſed adimplere.* Quomodo venit Dominus adimplere legem, cùm multa docuerit, quæ ex vi legis debita non erant, ut paupertatem, virginitatem, mundi abrenuntiationem, aliáque ſimilia conſilia? D. Paſchaſius *lib.3. in Matthæum*, ait, *Implevit legis ac Prophetarum omnia quæ præmiſſa ſunt ad inchoationem agendæ, vel ſignificandæ vitæ, dum & plura ſuperaddidit ad perfectionem moralium præceptorum.* Cum Diſcipulis, & amicis ſuis, quod in via perfectionis inſtruebat, Dominus loquebatur, & præcepta illa, licet ex lege non eſſent, ita eorum charitate amplexabantur, ac ſi ad implendã legem veluti eſſent requiſita. Poſtquam Abrahamus ab Angelo eſt impeditus, ne filium ſuum in holocauſtum offerret, ait ei Dominus Gen.22. num. 16. *Quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo unigenito propter me benedicentur in ſemine tuo omnes gentes.* Ubi juxta communem ſanctorum Patrum ſententiam, Auguſtini, Ambroſii, Chryſoſtomi, Chriſti ei pollicetur adventus, atque mors: hæc tamen eximiæ ſunt Dei charitatis opera: imò ita præexcellentia, ut in ſua ſubſtantia à pura creatura mereri non valeant, ut communiter docent Theologi cum D. Thoma 3. *part. q.2. art. 11.* Abrahamo autem dicitur hic: *Quia feciſti hanc rem*, ut notat D. Chryſoſt. *hom.* 47. & inquit: *Tu quidem*, ait Deus, *non peperciſti filio tuo propter mandatum meum: propter hanc tuam obedientiam remunerans te: Benedicens benedicam te*, &c. Cum Chriſti adventus, & mors ſummi eximiique eſſent amoris arcana, voluit Deus, veluti in meritorum Abrahami ſatisfactionem, remunerationem fieri, ac reputari. Et ita multi Authores explicant. Quia tu non peperciſti filio tuo, & ego non parcam filio meo.

15. Method.

Amor quæ gratis operatur præcepto tribuit.

Matth.5.

Paſchaſ.

Gen.22.

Auguſt. Ambroſ. Chryſoſt.

D.Thom.

Chryſoſt.

Duodecimò. Non refugit legem puriſſima Virgo, quia cùm ſuam intimè cognoſceret ſanctitatem, nullarum rerum anxiabatur acceſſu, & ideo ſui ſecura libenter purificatur. *Videbo cœlos tuos opera digitorum ſuorum, Lunam, & ſtellas, quæ tu fundaſti*, Pſalm.8. num.4. Dum Dei omnipotentiæ opera narrantur, non de Sole fit mentio, ſed de Luna tantùm, & ſtellis, ut meritò notant D. Chryſoſtomus, D. Thomas. Et ea nunc eſt ratio in præſenti. Sed primus, regiuſque planeta ſibi à natura ingenitam habens lucem, aliiſque communicans; Luna verò, & ſtellæ participata luce ſcintillant; Sol ergo de ſuo certus ſplendore, nulla ſui oblivione perturbetur: aliter tamen Luna, & ſtellæ, cùm emendicato ſplendore fulgeant. Vide *lib.1.c.1.n.143.* 16.

Pſalm.8.

Chryſoſt. D.Thom.

Animus nobilis de ſe ſecurus.

QUÆSTIO

Quæſtio IV.

Quàm eximia puritate Virgo in ſua purificatione reſplenduerit?

17. Alb. Magn. Antonin. ADVERTENDUM eſt ex Alberto Magno, ut notat D. Antonin. 4. *part. tit.* 15. *c.* 20. §. 7. quod puritas dupliciter ſumitur, primò, per receſſum ab impuro. Secundò, per approximationem, & acceſſum ad ſummè purum, & tunc datur quando aliquid ſequitur naturam puri, (ſeu luminoſi, & ita aqua purior eſt quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër; firmamentum quàm ignis; cælum empyreum, quàm aqueum; quanto enim hæc magis accedunt ad naturam puri, ac luminoſi, nempe Solis, tanto magis de puritate participant.

Puritas dupliciter ſumitur.

18. Anſelm. Secundò, advertendum eſt, quod Deipara ſanctiſſima ſemper reſplenduit in magno puritatis vertice; de ea ait D. Anſelmus ſuprà datus *Decuit Beatiſſimam Virginem ea puritate nitere, qua major ſub Deo nequit intelligi.* Ita puriſſima eſt Maria, ut ſua puritate tranſcendat omnem Angelicum ordinem. Et ſecundùm primam conſiderationem in eâ fuit maxima puritas, nullum enim habuit peccatum nec originale, nec mortale, nec veniale. Stando in ſecunda conſideratione puri ad quæſtionem veniamus.

19. Dico quod puriſſima Maria in adimplenda purificationis lege, aliqualem puritatis gradum videatur aſſecuta ſtando in ſecunda puri acceptione. Hanc concluſionem exprimit Joannes Baptiſt. Novatus *de Eminentia Virg. tom.* 1. *cap.* 14. *quæſt.* 3. & alii. Probatur, quia communiter Patres dicunt, ut dixi ſupra *cap.* 1. *quæſt.* 4. quod in partu Deiparæ ejus virginitas adaucta ſit; ante partum Maria eximio virginitatis candore florebat, at dum Chriſtum Dominum edit in lucem, per tactum illius Sanctiſſimæ carnis pueri Jeſu novi virginitatis gradus ei adaucti ſunt, ita ſanè hîc in præſenti philoſophari poſſumus, quod explicatur. Illud dicitur purum in ſecunda acceptione, quod approximatur, ac accedit ad ſummum purum; at qui Virgo in ſua purificatione maximè ſe aſſimilavit primæ puritatis regulæ Chriſto Jeſu, nam ſicut ipſe cùm non eſſet ſubjectus legi, ob ſuam humilitatem, ac obedientiam, & reverentiam in Patrem, voluit ſe circuncidere; ita etiam puriſſima Maria cùm non teneretur lege ob ſuam humilitatem, obedientiam, ac reverentiam in Deum voluit ſe purificare; ergo dum Virgo conformatur Chriſto Jeſu Filio ſuo, puritas, ac ſanctitas in ea crevit. Chriſtus Dominus de Beatiſſima Virgine, ait. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*, Cant. 2. num. 2. Sed, cur Chriſtus Virginem appellat lilium? Cur non potiùs roſam, vel cinnamomum; Chriſtus immediatè antea ſe dixerat lilium ob candorem puritatis, ac odorem virtutum, *Ego flos campi, & lilium convallium*, Cant. 2. n. 1. ideo ergo & Virginem lilium vocat, quia ad imitationem puritatis Chriſti enituit puritas Mariæ. Origenes hom. 3. ex quatuor. *In his, ait, afferri ab eo cauſam, cur qui in campos flos fuerit, voluerit eſſe in convallibus lilium: nimirum ut proxima ejus, imitatione ipſius, efficeretur & ipſa lilium.* Vide infrà *quæſt.* 13.

Novatus. *Puritas Virginis in purificatione.* Cantic. 2. Ibidem. Origen.

Quæſtio V.

Quare hîc nomen pueri Jeſu non exprimatur?

AIT hîc Evangeliſta: *Tulerunt illum, ut ſiſterent eum*, quare non dicitur: Tulerunt puerum Jeſum, vel, ut ſiſterent Jeſum coram Domino; Reſpondeo primò, quod ex contextu illa pronomina referuntur ad Chriſtum, & Evangeliſta illis utitur propter vocabulorum varietatem. Secundò. Non exprimit hîc Evangeliſta nomen *Jeſus*, quia lex purificationis, ac præſentationis, ſupponebat peccatum, quo nihil magis alienum à ſanctitate nominis *Jeſus*. Tertiò, Jeſus hoc loco non ſcribitur, & tamen in ſummitate crucis publicè affigitur, Divinum hoc nomen ſalvationem, & redemptionem importat, quam operabatur in cruce. Chriſtus autem hîc, ut obediret legi, communi pretio redemptus eſt, ut patet ex *q.* 1. *num.* 8. & infrà dicam *quæſt.* 15. Ergo ob ſui humilitatem Redeptoris nomen occultat in hac præſentatione, in qua pretio redimitur; ſed divinus Spiritus in Simeone ejus laudes maximè manifeſtat appellans illum, *Lumen ad revelationem Gentium, & gloriã plebis tuæ Iſraël.* 20.

Reverentia nominis Jeſus. *Redemptoris officium redimere.*

21. Quartò. Chriſto Domino ex officio ſibi à Patre commiſſo incumbebat, ſe in hoſtiam conſecrare; à parentibus fertur in templum, ut Deo præſentetur, offeraturque in oblationem, ut legi ſatisfaciat. Et Chriſtus Dominus in ſui muneris negotiis adeò eſt promptiſſimus, ut in his, in quibus aliqualiter dici poteſt, quod ab aliis ſit aſportatus, nomen ſuum taceri diſponat. Duodecim ad videndam terram promiſſionis miſit Moyſes Exploratores, quorum nomina exprimuntur, & inter eos deſtinatus eſt *Oſee* filius Nun, *num.* 13. *num.* 9. qui eſt Joſue, ut conſtat ex eodem cap. *num.* 17. Et jam antea *Joſue* dictus erat, ut patet *Exod.* 17. *num.* 9. & 10. *cap.* 24. *num.* 13. *Numer.* 11. *num.* 28. & Lactantius *lib.* 4. *cap.* 17. Origenes *homil.* 11. *in Exod.* tenent, quod Moyſes ei nomen mutaverit, pro *Oſeeque* vocaverit *Joſue*, eo tempore, quo contra Amalecitas militiæ dux eſt conſtitutus, eóſque debellavit. Sed inſurgit dubitatio, cur in hac expeditione ad explorandam terram, non dicitur *Joſue*, ſed *Oſee*; Citato numerorum loco recenſentur Exploratores, ut de caſtris exierunt, (ſic tenet Berengoſius Abbas *lib. de S. Cruce*,) & Joſue quinto loco mentio fit. Bene ergo nomen *Joſue*, Salvatorem dicens, ei non datur, dum in his, quæ ad ſalvandum populum ſpectabant, ab aliis ducebatur, velutique aſportabatur, ac in tali negotio ei præibant, ac ducatum præſtabant.

Homo tendat ad ſuam obligationem. Lactantius. Origenes. Berengoſius

Quæſtio VI.

Quare Herodes non obſervaverit adventum Chriſti in die purificationis?

HERODES, ſaltem ex conjectura, plus, minúſve diem præſentationis Chriſti in templo notare potuit; nam ipſe didicit à Magis tempus ſtellæ, quæ apparuit eis; ſtella autem 22

ab Herode præſumebatur viſa eo die , quo puer natus eſt ; & ideo ille juſſit , *occidere omnes pueros in Bethleem,& in finibus ejus à bimatu , & infrà, ſecundùm tempus , quod exquiſierat à Magis.* Hoc autem tempus eſt ortus ſtellæ, quod Herodes diligenter didicit à Magis. Si ergo Herodes , plus, minuſve,ſciebat diem nativitatis pueri,& optimè erat ei notum , quod poſt quadrageſimum diem puer erat adducendus in templum ; quare dies illos non obſervat , & jubet , ut omnes, qui ex Bethleem venirent , necatentur ; Et ita Meſſiæ infanti mortem parare poterat minori ſcandalo, quàm occidere omnes pueros, qui erant in Bethleem.

23. Abulenſis. Reſpondet primò Abulenſis *cap.*1. *in Matth. quæſt.* 53. quod Deus excæcaverit mentem Herodis in hoc , ne poſſet Chriſtum invenire propter multa inconvenientia ſuperiori capite allata. Secundò. Reſpondet idem Abulenſis quod Herodes fortè putavit, quod Meſſias, cùm eſſet juſtiſſimus, & miſſus tanquam Redemptor Iſraël, non obligaretur ad iſtas legales cæremonias ; & ideo quod fortè mater ſua eum die quadrageſimo in templum non eſſet portatura, ſicut cæteri portabantur , unde non curavit hunc diem obſervare. Hæ rationes probabiles.

24. Tertiò. Ea mihi germana ratio eſt. Quia Herodes erat vulpes verſipellis , & ejus malitia omnia penſavit , noluitque diem quadrageſimum obſervare; quia ſi ipſe pueros in Bethleem aſportatos occidi imperaſſet , uno interfecto , qui non eſſet Meſſias , aliorum matres ſuorum occiſionem timentes poterant filios non adducere , & ille,qui quærebatur, fugere : ac ideo certiori alio modo eum tenere , eique mortem parare voluit. *Deus illudit Regum potentiam.* Sed Herodem deceptum divina illudit potentia, nam puer fertur in Hieruſalem , & à crudeli pernicie ſua vivus evaſit. Quartò, & myſtice. Quamvis Herodes eſſet peſſimus , venientibus in templum inſidias tendere noluit, eoſque ab illius ingreſſu retardare. *Impedire adventum in Eccleſia grande nefas.* Et fortaſſe quia timuit, ſi hoc in Hieruſalem civitate magna intentaſſet,quod contra eum commoveretur populus. Cùm filii Heli eſſent peſſimi, inter varia eorum peccata dicitur. *Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino : quia detrahebant homines à ſacrificio Domini*, 1.Reg.2.n.17. 1.Reg.2. Peccatum eorum inde eſt aggravatum , quia extitit occaſio, ut Domini ſacrificia non frequentarentur: at ſine dubio multo majus peccatum eſt idololatria ; tamen cùm de ea agitur in Scriptura, ſolùm dicitur peccare, ut *Exod.*32.*num.*7.*Deuter.*9.*num.*16.Vel facere malum in conſpectu Domini , ut in libris Judicum *cap.*4. *num.*1. *cap.*6. *num.*1. Similiter de blaſphemia, de non ſanctificando die feſto : at peccatum grande nimis; hîc tantùm lego. Hi filii Heli impediebant ; ne homines ad templum accederent, Deum orarent , eique immolarent ſacrificia ; & hac de cauſa inter omnia crimina eorum nefas erat graviſſimum. D. Gregorius Magnus in lib. Greg.Magn Reg. *Erat*, ait ,*peccatum puerorum grande nimis coram Domino , & cauſam , qua grande fore hoc peccatum demonſtratur , adjungit dicens : quia detrahebant homines à ſacrificio Domini : grande nimis peccatum eſſe cognoſcitur , quod pænitentiæ lachrymis non deletur. Hoc namque nimis grande peccatum Synagogæ Propheta intuens ait : Peccatum Judæ , ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino.* Hierem.17. num.1. Hierem.17.

Lucæ 2.*n.*23. Sicut ſcriptum eſt in lege Domini:quia omne maſculum adaperiens vulvam Sanctum Domino vocabitur.

VERSIONES.

Vatablus. Adaperiens vulvam Sacroſanctum Domino.

Aliqui ex Græco. Adaperiens vulvam ſeparatum Domino vocabitur.

EXPOSITIO.

BEATISSIMA Virgo, & Joſeph omnia perficiunt ſecundùm legem ; dicitur lex Domini , lex Moyſi , quia à Deo per Moyſem data eſt. 25. Et quamvis Beatiſſima Virgo legem ob nimiam Dei charitatem obſervaverit , non ſcribitur tamen lex Dei , ſed Domini, quia ita communiter dicebatur in populo ; nam , ut jam notavi ex Auguſtino , & aliis Patribus , Deus dicit beneficentiam , Dominus potentiam , & fortitudinem ; & ut populus contineatur lege , requiritur potentia , & fortitudo. *Omne maſculum adaperiens* , id eſt, primogenitus maſculus,qui primò exibat de utero matris naturali modo. *Ex timore potentiæ obſervatur lex.* Et licèt lex purificationis ratione cujuſlibet partus matrem comprehenderet , lex tamen præſentationis in primo ſolùm maſculino partu,non verò ſecundo , vel tertio procedebat. *Sanctum Domino*, conſecratum erat Deo ; ſi autem ex Leviticis non erat,poſtea redimebatur.

QUÆSTIO VII.

An Chriſtus Dominus lege præſentationis primogenitorum in templo comprehenderetur?

DUÆ ſunt in hac re graviſſimorum Patrum ſententiæ. 26. Prima tenet , Chriſtum obligari ipſa lege præſentationis : *Sanctifica mihi omne primogenitum.* Imò addit hæc ſententia ; propter ipſum ſolum hoc generale præceptum fuiſſe inſtitutum. Ita D. Chryſoſtomus *homil. de occurſu Domini* , S. Hieronymus *lib.* 2. *contra Jovin.* Origenes *homil.*4. *in Luc.* Hic S. Ambroſius , Theophylactus,Euthymius, S. Gregorius Nyſſenus *homil. de occurſu Domini*, S. Iſidorus Peluſiota *lib.* 1. *Epiſt.* 23. Amphilochius *homil.de Purificatione* , Author Græcus *in Catena S.Thom.* (Chryſoſt. Hieron. Origen. Ambroſ. Theoph. Euthym. Nyſſen. Peluſiot. Amphil. Auth.Græc.) Primum fundamentum hujus ſententiæ eſt, quia in lege præcipiebatur, *Primogenitum, quod aperit vulvam*, atqui nullus alius aperuit vulvam , niſi ſolus Chriſtus, qui de Virgine natus eſt;nam cæteris primogenitus ante partum aperta eſt in congreſſu maritali. Secundum fundamentum. Quia in lege dicebatur,quod illud primogenitum , *Sanctum Domino vocabitur* ; quod cohæret cum verbis Angeli : *Quod naſcetur ex te ſanctum , vocabitur Filius Dei.*

Hæc ſententia de apertione vulvæ non eſt ita intelligenda , 27. quaſi quod tot graviſſimi Patres aliquid ſenſerint contra integritatem Virginis Luc.1.

in

in partu; nam ipſi expreſſe dicunt, quod Dei Ge-
nitrix Beatiſſima extiterit Virgo in partu, ut ſta-
tim patebit. Sumenda eſt ergo illa locutio juxta
phraſim ſcipturæ; nam ſicut claudere vulvam
ſignificat infœcundam, ſeu ſterilem reddere,
Beda. *Geneſeos. cap.* 20. *n.* 18. 1. *Reg. c.* 1. *n.* 5. adaperire
Bonavent. vulvam, ſignificat fœcundare, ſeu fœcundam
Carthuſ. facere. *Geneſeos c.* 29. *n.* 31. *&* 30. *n.* 22. Ita Be-
da, D. Bonaventura, D. Carthuſianus, & alii ad-
vertunt. Ac proinde quando citati Patres dicunt,
Chriſtum aperuiſſe vulvam, id eſt, dediſſe illi
fœcunditatem, & hac locutione utuntur, ut
oſtendant Corpus Chriſti fuiſſe verum, & non
Heymon. apparens. Et quòd hæc ſit mens Sanctorum Pa-
trum, patet; nam D. Hieron. *Epiſt.* 5. *ad Amicum
ægrotum*, ait: *Quod Virgo concepit. Virgo pepe-
rit.* Et *Dialog.* 2. *contra Pelagium*, ait: *Solus Chri-
ſtus clauſas portas vulvæ virginalis aperuit, quæ
tamen clauſæ permanſerunt.* Similiter D. Ambr.
Ambr. *lib. de Inſtitut. Virgin. c.* 5. *& Epiſt.* 81. ait, quòd
*Chriſtus ita exivit de Virginis utero ſicut aqua
exivit de petra.* Et Euthym. *Luc.* 2. hîc ait, *Solus*
Euthymius. *Chriſtus, nondum apertam ſupernaturaliter ape-
ruit, & clauſam naturaliter conſervavit*, Et quaſi
Nyſſen. eodem modo loquitur Gregorius Nyſſenus, ut
D. Thom. explicat D. Thom. 3. *part. q.* 37. *art.* 3. *ad primum.*

Aliter etiam cum Maldonato, Toleto poſſunt
28. Maldonat. hi Patres explicari: nam *aperire*, aliquando ſi-
Tolet. gnificat, exire ſine impedimento, Matth. cap. 3.
Matth. 3. num. 16. *Aperti ſunt cœli, & vidit Spiritum ſan-
Marc. 2. ctum.* & Marc. 1. n. 10. & Actor. 7. n. 55. *Video* ait
Actor. 7. Stephanus, *cœlos apertos, & Jeſum ſtantem.* In his
tamen locis nemo dicet, quòd aliqua reſeratio,
vel apertura facta ſit in cælo, ſed tantùm quod
Spiritus ſanctus, & Chriſtus Dominus ſine ullo
impedimento viſi ſunt. Et ita quando Patres di-
cunt, quod Chriſtus aperuit vulvam matris, id
D. Thom. eſt, ſine impedimento exivit, & huic expoſi-
tioni favet D. Thomas *citatus* Utraque expoſi-
tio optima. Prima communior apud ſanctos Pa-
tres, qui omnes fatentur Dei Genitricem Vir-
ginem peperiſſe, ut certum fidei dogma,

Secunda ſententia tenet, Chriſtum, præcepto
29. *Chriſtus non comprehendebatur* præſentationis non fuiſſe comprehenſum. Hanc
ſententiam expreſsè docent D. Cyrillus Hiero-
ſolymitanus *hom. de occurſu Domini*, D. Metho-
dius, S. Amphilochius, S. Eligius, Ildephonſus
Cyril. Hier. Haymon *ſerm. de Purificat.* Hormiſda Papa
Method. *Epiſt.* 1. *c.* 3. & alii. Probatur primò. Quia illa lex
Amphil. Eligius. *Exod.* 13. erat, lex quædam generalis primoge-
Ildephonſ. nitorum, tam hominum, quam brutorum ani-
Haymon. mantium, ut patet ex textu n. 13. & 15. *A pri-
Hormiſda. mogenito hominis uſque ad primogenitum jumen-
torum.* Deinde ipſa lex æqualiter procedebat in
omnibus primogenitis *ibidem n.* 15. Occidit Do-
minus omne primogenitum in terra Ægypti. *id-
circo immolo Domino omne, quod aperit vulvam.*
Ergo non eſt fundamentum, ut dicamus cum
prima ſententia, quòd illa lex Chriſtum Domi-
num tantùm reſpiciebat.

30. Secundò, illa erat lex quædam communis, &
generalis pro omnibus impoſita: ergo reſpicie-
bat communem modum nativitatis, dum homo
exit aperto clauſtro virginali; atqui Chriſtus
natus eſt ſervata integritate virginali matris?
ergo lex Chriſtum non comprehendit, ſed ex-
cludit. Nec dici poteſt, quòd lex illa eſſet ad
alios homines, prout naſcuntur aperto utero; ad
Chriſtum verò prout ille natus eſt fœcundata
vulva, & ſine impedimento, quod etiam eſt
aperire vulvam, hoc tamen dici non poteſt,
cum enim lex illa in ſe una eſſet, unum, & uni-
cum ſignificandi habebat modum; ſi autem
ita comprehenderet Chriſtum, eſſet æquivoca,
à qua locutione leges ſemper diſtant. Deinde in
illo modo poteſt conſiderari convenientia in di-
ctis cum hæreticis, à quibus omnino eſt fu-
giendum.

Tertiò. Quia lex præcipiebat Exod. 13. n. 12. 31. Exod. 13.
*Separabis omne, quod aperit vulvam: & conſecra-
bis Domino.* Ac ſi ipſa ſeparatione, & oblatione
fieret primogenitum ſeparatum, & ſanctum Do-
mino, atqui Chriſtus Domines à primo inſtanti
ſuæ Conceptionis extitit omni ſanctitate reple-
tus: ergo de illo lex non loquitur. Quartò. Quia
Chriſtus Dominus non ſolum eſt ſanctus; ut di-
citur quilibet juſtus, ſed eſt Sanctus Sancto-
rum, ut elegantiſſimè notavit noſter Cyrillus Cyril. Hier.
Hieroſolym. *homil. de occurſu Chriſti*; & ita ait:
*Chriſtus ſolus ex ſola unigenitus; cum virginales
portas non aperuerit, non eſt Sanctus Domino, ſed
Sanctus Sanctorum, & Dominus Dominorum, &
Deus Deorum, Princepsque & Rex gentium vo-
cabitur, & creditur, & tunc in templo à Simeone
prædicatur.* Ergo Chriſtus à lege excludebatur.
Quintò. Quia Chriſtus Dominus, cum eſſet ve-
rus Deus & homo, non erat legi divinæ veteri
ſubjectus, ut tenet D. Thom. 3. *part. q.* 37. *art.* 3. D. Thom.
& 4. Soto *in* 4. *diſtinct.* 2. *q.* 1. *art.* 3. Suarius *to.* 1. Soto. Suarius.
ad 3. *part. diſp.* 43. *ſect.* 3. §. *Dico.* Tertiò. Nam,
cùm Chriſtus calumniaretur, quod ſabbatum Matth. 13.
non obſervaret, reſpondit. *Dominus eſt filius* Auguſt.
hominis etiam ſabbati. Matth. 12. n. 8. Ex quo col-
ligit D. Auguſt. *lib. Quæſtionum in Matth.* 10.
Chriſtum non obligari ab ipſa lege.

Quæres, Quare dicitur in lege Levit. 13. n. 2. 32. Levit. 13.
Omne primogenitum, quod aperit vulvam? Reſ-
pondeo. Ut ex hoc præcepto conſtaret, quòd ſi
homo mulierem viduam filios jam habentem
duxiſſet, ex eáque ſibi primum filium generaret,
hic ejus primus natus matris vulvam non ape-
ruerat, ab aliis enim antea erat aperta, & ideo
hoc præcepto non comprehendebatur, Et contra
verò ſi homo plures haberet uxores, ſingularum
primogenitos ex hac lege Deo offerre debebat.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus præſentetur in templo?

CUm Dominus, & Salvator noſter præce- 33.
pto legis non teneretur, illam tamen ad-
impleret, & in templo præſentatur. Omnes ra-
tiones, quas in ſimili quæſtione ſuprà dixi de
circunciſione, hic veniunt, ſcilicet ob humilita-
tem, obdientiam, obſervationem ipſius legis,
cujus erat author, noluit eſſe contemptor, ut
proſequitur S. Odolonius *ſermone de Purifica-
tione.* Nunc verò rationes alias demus. Et primò, Odolon.
ex D. Cyrillo *in Catena D. Thomæ*, ſic loquente Cyrillus.
*O profunditatem ſcientiarum ſapientiæ, & ſcien-
tiæ Dei offert hoſtias, qui per ſingulas hoſtias ho-
noratur cum Patre, figura legis cuſtodit veritas,
qui legis eſt conditor, ſicut Deus legem cuſtodivit,
ut homo.* Conſecrat ſe Chriſtus Patri in hoſtiam
qui per ſacrificia colendus erat à nobis, per ea *Per idquod*
enim quæ Deo præſtamus obſequia, per eadem *Deo damus obſequia.*
ab ipſo honoramur. Vide *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 61. *honoramur*

34. Secundò. In hoc punćto lex jam tendebat ad interitum, & veluti ſepulturæ appropinquabat, in illius venerationem, ac honorem Chriſtus Dominus eam obſervat, quod eleganter dixit D. Ambroſ. jam citatus, *Voluit Chriſtus ſepelire legem cum honore.* Valde plauſibile, ac generoſum eſt, ut eos quos in ultimo fine, ac interitu videris
Ad finem tendentes honorandi. conſtitutos, non continere, ſed cultu, ac honore venerari. Chriſtum Dominum in præſepio adorant paſtores, & Reges: in Cruce latro, & Centurio; & tamen hi non ſolùm illuminantur à Domino, ut illi in ſtabulo, ſed alia multa exhibita eis ſcribuntur beneficia. Latroni dicitur:
Luc. 13. *Hodie mecum eris in Paradiſo*, Luc. 23. num. 45. Centurioni viſus reſtituitur. Cur erga hos præ cæteris tam liberalis manus: Paſtores, & Reges Dominum naſcentem adorant; Latro & Centu-
Adelmius. rio in Cruce morientem. S. Aldelmius Epiſcopus Saxonius de laudibus Virginis, *Benevolè*, ait *latro audit, Hodie mecum eris in paradiſo, & Centurio illuminatur, animæ & corporis oculis, cum cruce non ſcandalizantur, ſed crucifixum verè*
Gratitudo Virginis erga Patrem. *Filium Dei confitentur.* Tertiò. Chriſtus vult præſentari à Matre in templo ut ipſa gratiſſima erga Deum Patrem ſe oſtendat, dum illi offert
D. Thom. dilećtiſſimum filium, quem ab ipſo acceperat D. Thom. *ſermone de Purific.* dum multas Vir-
Virgo dupliciter nobis dat Chriſtum. Th. à Vill. ginis virtutes in hoc aćtu conſiderat. *Quinto*, inquit *gratiarum aćtio, in filii oblatione: ut ſiſterent eum Domino, quia tibi Domine, quem dediſti offerimus.* Quartò. Præſentatur Chriſtus in templo, ut duplici titulo per Virginem nobis ſit datus, tum quia ab ea genitus eſt; tum quia ab ea pretio redimitur in noſtram ſalutem. D. Thomas à Villanova ſerm. de Purificatione, *O bone Jeſu* inquit, *jam noſter es, & duplici jure es: te nobis pater dedit, te nobis mater emit: noſter es, quia datus: noſter es quia emptus: duplici te jure poſſidemus.*

35. Quintò. Chriſtus præſentatur ob matris puri-
Chriſtus & Virgo ob mutuã charitatem in templo. ficationem, & mater ob filii præſentationem purificatur. Perantiqua erat populi conſuetudo, ut mater purificaretur, dum filius in templo præſentabatur; & ut mater, dum filius Deo in hoſtiam offerabatur, onus pùrgationis exolveret. Quamvis ergo Chriſtus, & Virgo eſſent à communi lege exempti: Chriſtus tamen ob amorem matris commune mandatum obſervat, & mater ob dilećtionem filii; & ita ſibi mutuo officia charitatis perſolvunt. Cùm Jacob loco fratris ſui benedićtionem à patre accipere nollet, dixit matri ſuæ. *Timeo, quòd pater meus inducat ſuper me maledićtionem pro benedićtione hac.* Cui mater reſpondit: *In me ſit iſta male-*
Gen. 27. *dićtio, fili mi*, Gen. 27. n. 13. Tandem matris conſilium ipſe exequitur, & benedićtionem impetrat à patre. Sed cur uterque, nempe Jacob, & Rebecca maledićtioni Iſaac, ac furori Eſau ſe ſubmittunt? Mutua inter eos dilećtio ad hoc eos connećtit, filius, ut complaceat matri; mater, ut benefaciat filio.

QUÆSTIO IX.
Quare dicatur hic lex Domini?

36. PRius legem Moyſi nominaverat Evangeliſtat *Die purgationis ejus ſecundùm legem Moyſi*, hìc verò ſecundò, & tertiò appellat eam Domini: *Sicut ſcriptum eſt in lege Domini, omne maſculum.* Et ſequenti verſu: *Ut darent hoſtiam, ſecundum quod dićtum eſt in lege Domini.* Cur hic variatur appellatio; Prima, & communis, ac germana ſolutio, ut denotetur unum eſſe legis Authorem, ſcilicet Deum, qui per Moyſem ſuam promulgaverat legem. Secundò. D. Joan. Chry- Chryſoſt.
ſoſt. hom. de occurſu Chriſti ita ait: *Ubi corporea expiationis mentio habeatur ibi lex Moyſi tribuitur, ubi verè oblationis ſanćta, ibi ſicut ſcriptum eſt in lege Domini, dicitur. Hoc autem diſcrimen ea de cauſa non conſtituitur, quaſi lex Moyſis, non ſit lex Domini: ſed quod expiatio corporeum typum præ ſe fert, Moyſis ſanćtio appellatur. Contra vero, quòd omne primogenitum Domino ſiſteretur, Evangeliſta quod primo ex utero natum erat honorans ſecundum legem Do-* *Primus alicujus adventus honorandus.*
mini ſiſti perhibetur. Dum agitur de purgatione, ſeu purificatione, quæ fiebat in typum vitioſæ generationis, ac delećtationis parentum, ut dixi *q.* 1. Lex dicitur Moyſis; at verò quando agitur de oblatione pueri, lex Domini appellatur; tum in honorem ipſius infantis primo advenientis in templum: tum ob ipſam oblationem quæ Deo dabatur.

Tertiò. Quando de purificatione lex Moyſis 37.
quando de oblatione lex Domini. Rationem aſ- Chryſoſt.
ſignat D. Chryſoſtomus citatus: *Domino ſiſteretur, quod primo ex utero natum erat, honorans Evangeliſta.* Quod enim Domino conſecratur, *Quod Deo conſecratur honorandum.*
maximè colendum, ideo ad ejus excellentiam declarandam, lex Domini dicitur. Quartò. Lex Domini dicebatur, quia ab ipſo data eſt, primo tamen loco lex Moyſis ſcribitur, in ejus enim publicatione Moyſes promulgatur, multos labores, & populi contradićtiones ſuſtinuit; ut igitur ornetur, ac decoretur Moyſes, ab ipſo lex retinet nomen: pro communi nanque bono laborans digniſſimus eſt, qui omni afficiatur honore.

Quintò. Ad ſui purificationem ſanćtiſſima Vir- 38.
go conſideravit legem, ut Moyſis, ad filii verò ſui præſentationem, ut Dei mandatum: quamvis enim ipſa eſſet exempta, tamen ut pura creatura legi alicujus hominis ſubjici poterat: at ejus natus, cum filius Dei eſſet, legi, prout erat à Moyſe non ſubmittitur à Virgine ob reverentiam tantæ majeſtatis; ſubmittitur tamen legi, prout à Deo conditæ; veluti venerans, colenſque Virgo Chriſti humanitatem, quæ à Dei tantum mandatis poterat comprehendi. Poſt peccatum primi parentis, *Vocavit Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubi es?* Geneſ. 3. n. 9. Multi Angeli adſunt ei in miniſterium, cur non aliquem eorum mittit; Ut Geneſ 3.
obſervat D. Chryſoſt. *hom.* 17. *in Geneſ.* Per An- Chryſoſt.
gelum ei prohibuit viam ligni vitæ, per Ange- *Dum princeps per ſe caſtigat ſubditum honorat.*
lum admonuit Balaam, *Num.* 22. *n.* 28. Cur Deus hìc per ſe venit, reum vocat, ac interrogat, ac contra illum profert ſententiam; Erat Adamus princeps, ac caput totius univerſi, voluit Deus hunc illi habere honorẽ, ut nulli alteri ſubderetur, niſi ipſi Deo, & ideo hìc non ſolum dicitur Cajet.
Deus, ſed Dominus Deus. Cajet. *Deſcribitur*, ait, *ſub utroque nomine Deus, ut ab ipſo fonte eſſendi judicium prodire, tanquam à ſupremo judice intelligamus.* Quinquagenarii duces, cùm accederent ad Eliam, ut eum ad Regis juſſionẽ vocarent, ait Elias? *Si homo Dei ſũ, deſcẽdat ignis de cœlo, & devotes te, & quinquaginta tuos*, 4. Reg. 1. n. 10. Hoc 4. Reg. 1.
fecit primò, & ſecundò, cùm eſſet aurẽ corã Ochozia Rege, ait illi: *Hæc dicit Dominus: De lećtulo, ſuper*

Regis dignitas veneranda.

ſuper quem aſcendiſti,non deſcendes,ſed morte morieris,ibid.n.16. Quomodo impavidus Eliæ ſpiritus, qui ad comburendos duos duces cum ſuis militibus, ignem de cœlo fecit deſcendere, non audet ſuo,ſed Dei nomine Ochoziæ Regi mortem prædicere; Hoc,non timor,ſed in Regem occaſionavit reverentia,ac ut ita eum magis terrefaciat.

QUÆSTIO X.

Quare hîc toties ſcribatur lex, *cùm in Circumciſione nulla ſit illius mentio?*

39. TEr hîc legem repetit Evangeliſta, ut notavi ad initium ſuperioris quæſtionis, ad indicandum, quantum debeat ante oculos obſervari, & juxta illam omnem noſtram regulari actionem, exemplo ſuo nos docet Dominus. Simon Caſſianus *lib.2.c.21.*ait. *Non offertur,aut ſervitur Deo, aut colitur arbitrio noſtræ voluntatis, aut judicio electionis, & directionis humanæ ſed decreto ſuæ legis.* Chriſti Domini & Virginis actiones omnes ad Dei legem conformabantur.Hac de cauſa ipſe dicebat Pſal.39.n.11. *Deus,Deus meus,volui,& legem tuam in medio cordis mei.*

Caſſian. *Non noſtro arbitrio, ſed lege Deo ſerviendum.* Pſalm.39.

40. Quæſtio tamen inquirit: Quare Evangeliſta in hoc capite de purificatione Virginis, ac præſentatione Chriſti ter imò quater, ut infrà dicam, commemorat legem; cùm tamen, dum de Chriſti circuncißione agit *c.2.nu.21.* nullam legis mentionem faciat? Reſpondeo primò, quòd cum circunciſione peccatum ſupponat, Evangeliſta in illa breviſſime ſe habuit, ut dixi *hoc lib...capit.3. q.4.*At præſentationis lex erat gratitudinis ob demortuos in Ægypto primogenitos,ut dixi *hoc cap. q.1.numer.7.*Et Evangeliſta, quæ peccatum, atque offenſam adumbrant paucis attingit verbis; quæ verò ad beneficiorum Dei in populum Iſraëliticum,gratitudinem,ac recognitionem ſpectant ſatis late,atque diffuſe pertractat;licet enim Chriſtus Dominus ea non teneretur lege,caput tamen totius populi, pro beneficiis membris ſuis conceſſis, voluit ſe gratiſſimum Deo præſentari. Tranſacto diluvio ædificavit Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis obtulit holocauſta ſuper altare. Sed cur Sem, vel Japhet filii ejus ſua non peragunt holocauſta,ſed Noë ſolus de omnibus animantibus offert? Quia caput erat,non ſolùm familiæ,verùm etiam totius orbis, ideo pro omnibus de omnibus conficit ſacrificia,ut notat Rupert.*lib.4.c.27.*& ait.*Holocauſta quæ obtulit Noë Domino,gratiarum actiones fuerunt, & quia cunctorum animalium reliquias in eadem arca ſervaverat,merito Deo de cunctis pecoribus, & volucribus mundis ſuper altare ab homine offeruntur holocauſta.*

Geneſ.8. *Caput ſtet pro beneficiis populi.* Rupert.

41. Secundò. Lex Circuncißionis lex pœnalis imponens pœnam. *Maſculus cujus præputii caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo: quia pactum meum irritum fecit*, Gen. 17. n.14.At mandatum præſentationis in templo ad ſolicitandum in Deum amorem, ac gratitudinem filiorum Iſraël, Cùm igitur de Chriſti Domini circuncißione ſermo eſt, nulla legis interponitur memoria, optimè verò in præſentatione,ut manifeſtum ſit, quòd non timore pœnæ ſed ratione amoris, obſequii, ac gratitudinis erga Deum legi ſubjicitur. Dixit Deus Abrahamo. *Ambula coram me, & eſto perfectus.* Interlinealis explicat: *Secundum beneplacitum meum incede, ut non timore, ſed amore ſervias.* Hæc eſt perfectio, non tremore pulſari, ſed charitate vulnerari. Videntes Chriſtum Dæmones, clamarunt Matth.8.n.29. *Jeſu fili Dei*,& Match.5.n.7. *Jeſu fili Dei altiſſimi.* Contemnitur tamen eorum confeſſio. Fatetur Petrus: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Et ſtatim tot, tantáque ei dicuntur: *Beatus es Simom Bariona*, Matth.16. n.17.Quod expendens eleganter D. Auguſt. *hom. 17. ex quinquaginta*, ait: *O Domine! hoc tibi dixerunt & Dæmones, quare illi non ſunt beati? Quare? Quia Dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore.*

Geneſ.17. *Non timore ſed amore ſerviendum.* Geneſ.17. Interlin. Matth.8. Marc.5. Matth 16. Auguſt.

Lucæ 2.n.24. Et ut darent hoſtiam,ſecundùm quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

VERSIO.

Syriacus. Et ut darent ſacrificiũ. prout dictũ eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbæ.

EXPOSITIO.

42. EXPLICAT Evangeliſta, quòd ſecundũ legem fiebat in purificatione matris,ac præſentatione pulli, ut dictum eſt *q.1.numer.5.* Dives agnum dabat, cujus non meminit Evangeliſta, quia Beatiſſima Virgo,ut pauper hunc non habuit, erat enim rebus humanis pauper, divinis verò muneribus referta.B.Odolonius ſer.de Purificatione. *In tantum pauper Virgo, ut agnum,qui pro peccato offerebatur: non haberet, in tantum dives,ut agnum peccata mundi tollentem ſalva viginitate generare poſſet.* Oblatione egenorum turtures,vel columbas offert, de quibus multa *quæſtione ſequenti.*

Odolon.

QUÆSTIO XI.

De ſacrificio turturum, ſeu columbarum?

43. PRæcipiebat lex Levitic.12. numer.8. *Quod ſi manus mulieris non potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, unum in holocauſtum, alterum pro peccato.* In cujus expoſitione morali maximè ſoliciti fuerunt ſancti Patres. Primò, D. Ambroſius *ſermone de Purificatione.* Anſbertus Abbas *ſermone ejuſdem feſtivitatis*,ait: *Utraque oblata, turtur, qui ſervat fidem uni viro, fidem ſignificat: columba verò, quæ aliarum cohabitantium unitatem non deſerit, charitatem exprimit,quia, ut omnis noſtra oblatio ſit Deo accepta, debet eſſe ex fide, & charitate.* Secundò. Divus Chryſoſtomus *homilia* de

Levit.12. Ambr. Anſbertus. *Oblatio ex fide, & charitate.* Chryſoſt.

Gallican. *Caſtitas eſt ſimplicitate Deo offerenda.* Haymon.

de Turture, Euſebius Gallicanus *ſerm. de Purificatione*, inquiunt, quòd per turturem ſignificatur caſtitas: nam hæc avicula adeò eſt continens, ut ſi ſemel ſuum perdiderit ſocium, nunquam alteri ſe jungat, ſed ſemper ſolitaria perſeveret. Columba verò felle, & amaritudine caret, innocentiam indicat. Unde concludit Gallicanus: *Qui igitur corporis, & animæ caſtitatem, ac innocentiam cuſtodiunt, illi quidem par turturum, aut duos pullos columbarum Domino offerunt.* Tertiò Haymon ſerm. de Purification. *In turture*, ait, *præfigurabatur Domini caſtitas, quia ex Virgine natus eſt, Virgo in ævum permanſit. In columba deſignatur ejus ſimplicitas*, de qua alibi dicitur: *Diſcite à me quia mitiis ſum, & humilis corde.*

44. Beda. Bonavent. Ericus. Haymon. *Vita contemplativa, & activa.*

Quartò. Beda, D. Bonaventura *hic*, Ericus, Haymon. *ſerm. de Purification.* inquiunt, quòd utraque hæc avis pro cantu habet gemitum, & fletum: ideo contemplativam, & activam deſignant vitam. Turtur ſolivagus ſingularitate gaudens adeò ut ſi conjugem perdiderit, ſolus inde permaneat, ſpeculativæ vitæ culmina denunciat quæ paucorum eſt, & ſicut turtur gemit ob amorem ſui comparis, ita contemplativus ob charitatem, & devotionem in Deum gemitus multiplicat columba, quæ gregatim converſari, & volare conſuevit, activæ vitæ frequentiam demonſtrat, de qua dicitur: *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una.* Hæc autem gemit, tam pro ſe, quàm pro aliis, quia vir activæ vitæ tam pro ſuis, quàm pro alienis peccatis in lacrymas erumpit. Deinde, ut notant, Beda, Haymon, columba delectatur, dum reſidet ſuper fluenta aquarum, & ſi ex umbra cognoſcit adventum accipitris, demergit ſe in aquas, & ita ab eo fugit: ſic animæ pauperum, ſi maligni hoſtis incurſum, ac tentationes conſpiciant, fugiant ad aquas pœnitentiæ, ad aquas ſalutares Sacramentorum, ut illius machinationes evadant. D. Bernardus *lib de modo vivendi*, *ſerm. 56.* hæc, & alia proſequitur, & ait: *Columba in tritico meliora grana eligit, ita & tu in ſacra Scriptura meliores elige ſententias, ex quibus te reficias.* Et quia vita contemplativa perfectior eſt, ideo turtur priori loco ponitur.

Beda. Haymon. Bernard.

45. *Occaſioni accomodandum.* Chriſoſt.

Nota, quòd lex præcipiebat offerri duos turtures, vel duos pullos columbarum; non ſemper turturem, nec ſemper columbam; ſed unum, vel alterum pro opportunitate temporis, vel occaſionis, cui homo maximè inſervire debet. Hoc eleganter notavit D. Chryſoſtom. *tom. 5. hom. de turture.* Illud dictum Chriſti Domini: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*, Matth. 10. n. 16. ait S. Pater: *Nolo vos ſemper eſſe quaſi columbas, ne propter ſimplicitatem nimiam per ſeductionem laqueum incurratis. Nolo vos eſſe ſemper ſicut ſerpentes, ne ex corde contra aliquem venena fundatis, ſed ſecundum tempus, & perſonas mutetis & mores. Et breviter dicam, Eſtote prudentes, ut malum intelligatis, & caveatis, eſtote ſimplices, ſicut columbæ, ut non faciatis ullum malum, quia intelligere malum, laudabile eſt; facere autem, vituperabile.* David, cùm fugeret in Geth, coram Rege os ſuum immutavit, & inſanum ſe finxit, ita ut ſalivæ ejus defluerent in barbam. 1. *Reg.* 21. *n.* 13. Cùm autem aliquando ad Achis Regem confugeret, ita ſe prudenter exhibuit, ut *Angelus Dei videretur*, 1. Reg. 29. n. 9. Sed cur antea in præſentia Achis Regis rabidum, & furioſum ſe ſimulat; modò verò cordatum, & in omnibus prudentiſſimum ſe oſtendit? Abulenſis 1. Reg. c. 21. q. 23. ita ait: *Cauſa potiſſima diverſitatis eſt, quia prima vice, qua fugit David in terram Philiſthinorum non apparebat aliqua cauſa, quare fugere deberet, ideo putarentur latere inſidiæ; in ſecunda verò erat ratio manifeſta, quia omnes Philiſthiim cognoverant, quomodo Saul perſequeretur David quotidie ad mortem, ideo nunc ſcirent, quòd neceſſitate coactus fugiebat de terra Iſraël in terram hoſtium, & ipſi hoc libenter acciperent.* David modò ut inſanum, modò prudentem ſe habet; nam quamdiu apud Philiſtæos Saul hoſtes, pro ejus amico reputabatur, in magno periculo verſabatur, & ut illud evaderet, inſanum ſe ſimulavit; cùm verò apud eos ut contrarius Saul eſt cognitus, nihil timet. Vide *lib.* 1. *c.* 6. *n.* 18.

1. Reg. 19. Abulenſis.

Modus autem, quo hujuſmodi aviculæ ſacrificabantur, habetur *Lev.* 1. *n.* 14. retorto ad collum capite. Quod expendens D. Gregor. *c.* 1. *Ezechiel hom.* 7. ait. *Non immeritò per caput mentem intelligimus, quia ſicut caput corpus, ita mens actiones regit: ſed caput ad pennulas retorqueri præcipitur, ut ea, quæ dicis, facias, & os ad opera conjungas.* Deinde illa lex præcipiebat turturi, vel columbæ ſecari guttur, non verò abſcindi. Quod etiam explicans D. Greg. *ſuper c.* 5. *Job*, ait: *Poſt ſectionem ergo caput turturis ſuo corpori inhæret, quia Chriſtum ab Eccleſia nec mors interveniens dividit. Perſecutores igitur peregerunt hoc quod perniciosè moliti ſunt: intulerunt mortem, ut ab eo abſcinderent fidelium devotionem, ſed inde crevit fides, unde hanc ſe extinguere infidelium crudelitas credidit.* Alia multa vide apud Expoſitores *ad citatum locum Levitici.* 46.

Modus ſacrificii. Gregor. *Faciendum quod dicis.* Gregor.

Quæstio XII.

Quare dicatur, par turturum, aut duos pullos columbarum?

Notandum eſt inprimis ex D. Bernard. *ſerm. in Cant.* præcipi in lege par turturum, & duos pullos columbarum; non verò par columbarum ſicut dictum eſt de turture. Cujus rei hanc reddit rationem; quia licet per columbam Spiritus ſanctus deſignetur, quia tamen libid noſa eſt avis, pro Domino offerri non decuit, niſi in ea ætate, qua libidinem neſcit. Turtures autem non pullos turturum obtuliſſe dicitur, eo quòd turtur quacumq; ætate ſemper ſit caſtus. Hoc ſuppoſito inquirimus quare duæ aviculæ ejuſdem generis offerebantur. 47. Bernard.

Primò reſpondet Haymon hom. 2. de Purificat. *Bene*, inquit, *duæ offerebantur, quia duo ſunt genera compunctionum: primò namque minima ſua, id eſt homo, ſitiens Deum, incipit deflere peccata ſua, timens propterea ire in infernum. Cùm autem dignam pœnitentiam peregerit, & ſpem veniæ de peccatis adepta fuerit, & ipſa anima, id eſt ipſe homo incipit amariſſimè flere qui differtur à Regno, id eſt, à patria cœleſti.* Quaſi per illas duas aviculas intelligit; primò dum homo convertitur ad Deum, & ſua lachrymarum peccata: ſecundò dum proficit & jam diſſolvi, & eſſe cum Chriſto deſiderat, tunc enim utile eſt incipere, dum homo in bonis perſeverat. 48. Haymon.

49. Athan. Secundò. D. Athanaſius in Catena D.Thomæ; *Jam vero,ait,bina juſſit offerri, quia homine conſiſtente ex anima, & corpore,duplum à nobis poſcit Deus,caſtitatem, & manſuetudinem,non ſolum corporis,ſed etiam animæ : alioquin erit homo fictor, & hypocrita, gerens integumentum occultæ malitiæ innocentiam apparentem.* Duplex avicula offertur Domino, quia duplicem actionem à nobis requirit Deus, ſcilicet animæ & corporis,ut illud quod exterius apparet, interiùs reluceat in anima, & ita intentio cum viſibili correſpondeat operatione.Quod clariùs dixit Goffridus Abbas *ſermone de Purificatione*, de iſtis avibus loquens: *Parilitas illa hæc eſt,quæ à Domino exigitur,ut bonum,quod à nobis foris oſtenditur, prius concipiatur in mente.* De Judæorum ſacrificiis dicebat Dominus. *Ne offeratis ultra ſacrificia fruſtra : incenſum abominatio eſt mihi*,Iſai. 1.n.13. De holocauſto verò Noë dicitur Geneſ. 8. num. 21. *Odoratus eſt Dominus odorem ſuavitatis.* Cur illud ſacrificium eſt in abominationem, hoc verò in odorem fragrantiæ ? Ut legit D. Chryſoſtomus *homil.27.in Gen.*Reſpondet S.Pater citato loco: *Quemadmodum hic utrius juſti Noë fumum, & nidorem fecit odorem fragrantiæ: ſic apud illos offerentium nequitiam, bene olens thymiama in abominationem convertit. Igitur ubique ſtudeamus mentem offerre incorruptam,iſta enim cauſa eſt donorum omnium.*Ubique holocauſtum in Dei honorem cremabatur, ubi vero intentio eſt recta, & operi proportionata, fit Domino in odorem fragrantiæ,ubi verò mens adverſa, totum in abominationem convertitur.

Exteriora interiori correſpondeant. — Goffrid. — Iſai.1. — Geneſ.8. — Chryſoſt.

QUÆSTIO XIII.

Quid obtulerit Beatiſſima Virgo?

50. QUid Virgo ſanctiſſima in ſacrificium dederit,determinatè non explicat Evangeliſta,ſed per deſiunctionem ait, *Per turturem, aut duos pullos columbarum*, in quo refert Evangeliſta verba legis Levit. 12. num. 8. *Sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum.* Et in primis ab hoc ſacrificio Virginis rejicienda eſt ſententia, ſeu error Origenis *homil. 14. in Lucam.* Qui exiſtimat, aviculas quas Beatiſſima Virgo obtulit, non fuiſſe veras, & reales, ut ſunt iſtæ, quæ per aërem volitant, ut ipſe ait, ſed tantum phantaſticas, ac apparentes, qualis fuit illa ſpecies columbæ, in qua Spiritus ſanctus in Jordane viſus eſt. Enim verò hæc Origenis ſententia graviſſimè reprehenditur, ac reprobatur ab expoſitoribus Toleto,Beaulxame, & aliis. Imò Suarius *tom.2. ad 3. part. diſp.16.ſect.1.in fine*, loquendo de hac oblatione beatiſſimæ Virginis ait: *De fide certum eſt, aves illas fuiſſe veras, quales ab aliis offerri ſolebant.* Neque hoc Origenis figmentum aliqua nititur ratione, vel autoritate: & Beatiſſima Virgo diſpoſuit,implere legem,ac peragere omnia, quæ ſecundum legem fieri,ac offerri ſolitum erat.

Levit.13. — Origenes. — Tolet. Beaulx. Suarius.

51. Ad quæſtionem præſentem: Quid obtulit Beatiſſima Virgo? *Par turturum, aut duos pullos columbarum?* Ratio difficultatis in initio quæſtionis eſt poſita. Origenes *citatus.* D. Ambroſius,Beda relati *in Gloſſa Ordinaria hîc*, Anſbertus, Ericus *ſermone de purificatione*, exiſtimant, Beatiſſimam Virginem turtures, ac pullos columbarum ſimul obtuliſſe. Hæc autem ſententia, ut bene notant Pomerus *lib. 3. de Beatiſſima Virg. part. 1. art. 2.* Maldonatus, Cartagena *tom. 2. lib. 8. homil. 11.* videtur habere repugnantiam in verbis Evangeliſtæ, qui non copulative, ſed diſiunctivè ait; *Par turturum,aut duos pullos columbarum.* Cujus ergo generis fuerint aviculæ illæ à Beatiſſima Virgine oblatæ,nobis aſſerere, incertum eſt, cum nec Evangeliſta aſſeruerit,nec ex antiqua traditione conſtet.

Origen. Ambr. Beda. Anſbertus. Ericus. — Pomerus. Maldon. Carthag.

52. Richard. Richardus Victorinus de differentia ſacrificii Abrahæ,& Mariæ,ita ait de hoc ſacrificio Virginis: *Illud in iis videtur inquiſitione dignum, cur magis elegerit, offerre duos pullos columbarum, quam duos pullos turturum.* Ubi expreſsè aſſerit, quòd Virgo obtulerit columbas.Et hæc ſententia eſt probabilior. Et conjectura mihi eſt. Primò. Quia hoc erat magis uſitatum offerri, & hac de cauſa non turtures, ſed columbæ vendebantur in templo, *Matth.21.n.12.* Deinde ſecundò. Quia columbæ minori pretio emebantur, ideoque communiter à pauperibus offerebantur, ut colligitur ex Theophilacto, nam lex jubebat offerri agnum, turtures,aut columbas,ut viliores,in ultimo loco. Tertiò.Columba,cum ſit figura Spiritus ſancti peculiariter, ut notat D. Bernardus *de modo bene vivendi ſerm.56.*exprimit puritatem,ſanctitatem, ac manſuetudinem,& illæ duæ aviculæ offerebantur, una pro matre,altera pro filio,ut tenent graves Patres, & retuli *quæſt.1. numer.6.* Optimè ergo volucres, non diverſi, ſed ejuſdem generis, quæ puritatem,ac ſanctitatem ſignificant,pro matre offeruntur,& filio, cùm in eis magnam habeant ſimilitudinem,ac proportionem;ideo non turtur pro uno,vel columba pro altero,ſed aves ejuſdem generis pro ambobus,ac veluti columba cum compare ſuo datur in hoſtiam.

Bernard. — *B.Virgo filio ſuo in puritate valde ſimilis.*

53. Can.1. *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavit te anima mea*, Cantic.1.numer.9. Iſraëlitæ omnes pedibus incedentes de Ægypto exierunt. Quiſnam eſt ergo equitatus iſte, in quo Deus adverſus Pharaonem pugnavit? Origenes *homil.2. ex quatuor.* Theodoretus exiſtimant, quòd Equitatus iſte ſit humanitas Chriſti, qua Deus expugnavit, ac debellavit Pharaonem nempe Diabolum.Huic Chriſti humanitati aſſimilata eſt amica,ſcilicet ſancta Dei Genitrix,ut late probat Ghiſlerius *expoſitione.4.*in puritate, ſanctitate, laborum patientia, gloria,ac protectione ſuorum. Et ad hunc ſenſum explicat citatus Author. *Erit lux Lunæ, ſicut lux Solis*, Iſai.30. n.26. Et Chriſtus Dominus dicitur *Sol juſtitiæ*, Malach. 4. n.2. *Et thronus ejus*, ſcilicet Beatiſſima virgo, *ſicut Sol in conſpectu meo*, Pſalm.88. nu.38. Quamvis enim Chriſtus Dominus in donis gratiæ maximè ſupereminéat omnibus, & nullus ei ſit æqualis; Virgo tamen ſponſa ejus ſuper omnes creaturas alias ei maximè approximatur,aſſimilaturque, ut ex D.Auguſtino late explicat Caniſius *de Beatiſſima Virgine lib.5.cap.6.*

Origen. Theodor. — Ghiſſer. — Iſai.30. — Malach.4. — Pſalm.88. — Caniſius.

54. Pſalm.18. *In Sole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*, Pſal.18. nu. 6. Si in regio planeta erectum eſt habitaculum; cur non dicitur, exire ut Sol ad illuminandum orbem, ac fœcundandam terram, ad conſtituendum dierum, ac annorum ordinem? Inter Solem, & Sponſum hæc eſt differentia: Sol oritur, ut unicus, omnes ſuperans planetas, cui æquatur nullus Sponſus verò procedit, ut æqualis compari ſuo, ac ſi jam ſint, non duo, ſed una

caro, cui omnia bona communia ſunt: filius Dei de ſinu Patris exivit, & in uterum Virginis venit tanquam ſponſus illius, ut ait D. Damaſcenus

Damaſcen. orat. de nativitate Virginis; *Sempiternum lumen, quod ex ſempiterno lumine antiquorum ſæculi exiſtentiam habet, ex ipſa ſcilicet Virgine, corporatur, ac tanquam ſponſus de thalamo procedit.* Bene filius Dei, non ut Sol incedit ſolitarius, ſed ut Virginis Sponſus compar illius, eam ſibi maximè aſſimilans, cùm caro filii, caro matris ſit, cui omnia ſua

Rupert. communicat dona, ita ut dicat Rupert. Abbas. *l.* 1. *in Cantica*, de Beatiſſima Virgine in ejus perſona *Nihil Rex cæli, & terræ à me abſcondit.*

55. *Solis lachrymis poteſt Chriſtus comparari.* Quartò Peculiariter columba offertur, avis lachrymoſa eſt, & in cantu tota ſe fundit in lachrymas, ut notant D. Nazianzenus *orat.* 40. D. Ildephonſus *homil.* 1. D. Laurentius Juſtinianus *ſermone de purificatione*, Beda, D. Bonaventura, & alii *hîc*. Et bene hæc avis datur, dum Chriſtus præſentatur in templo, ac ut primogenitus redimitur; ſolis enim lachrymis Chryſtus comparari ac acquiri poteſt. Stabat Magdalena plorans, ſibi perſuadens Corpus Chriſti furatum fuiſſe è monumento, & dum vidit Dominum in ſpecie hortulani, dixit ei; *Domine ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, & ego eum tollam.* Joan. 20. num. 15. Sed quomodo ita ſe offert, ut corpus Chriſti ei donetur? Nónne poterat ille pro eo multum pretii exigere? Quid tunc & illa facere? *Erat plorans*, & cum lachrymas haberet fiduciam concepit, ut cum eis Corpus Chriſti redimeret. Drogo Hoſtienſ. ſermone de paſſione Domini, *Si fieri potuiſſet*, ait, *redimendo corpori ſepulchrum lachrymis impleſſet.*

Nazianz. Ildephonſ. Laurent. Beda. Bonav. Joan. 20. Drogo.

Quæstio XIV.

Quare Evangeliſta determinatè non explicet, quid à Virgine oblatum fuerit?

56. Ut patet ex ſuperiori quæſtione, Evangeliſta non explicat determinatè, quid à Beatiſſima Virgine fuerit oblatum, ſed tantùm ait: *Par turturum aut duos pullos columbarum.* Sed cur hoc non exprimit? Ratio à priori divina voluntas, quia ita ſcriptoris calamum direxit. Conjecturas inquiramus. Ad quas reſpondet D. Dionyſius Carthuſianus, & ita: *Lucas non exprimit determinatè quid Maria, & Joſeph obtulerint, an licet par turturum, aut duos pullos columbarum? Quia redit in idem, quidquid horum obtuliſſe dicatur, per utrumque enim eorum inopia deſignatur, & re per utrumque illorum figurata Deo eſt placita.* E ait Suarius *t.* 2. *ad* 3. *p. diſp.* 17. *ſect.* 1. Evangeliſtam non definita, ſed ſub disjunctione dixiſſe oblationem Virginis, ut indicaret ab ea munus pauperum datum fuiſſe, quod erat par turturum, aut duo pulli columbarum. Virgo humilis in ſuis operationibus divitum faſtum vitavit. Et nos docet eum reſpuere maxime in templo Dei. Secundò. Beda hic ait: *Columba, quæ gregatim volat, activæ vitæ frequentiam demonſtrat; turtur, qui ſingularitate gaudet, ſpeculativæ vitæ culmina denuntiat. Et quia utraque conditori accepta eſt hoſtia conſultè Lucas, utrùm turtures, an pulli columbarum pro Domino ſint oblati, non dixit, ne unum alteri vivendi ordinem præferret, ſed utrumque ſequendum doceret.* Similiter D. Bonavent. *hîc*. Quia in una vita contemplativa, in altera activa ſignificabatur, ne in primo templi ingreſſu ſtatim unam alteri præferre videretur, ideo quid oblatum fuerit, Evangeliſta non explicat.

Carthuſ. Suarius. *Divitum faſtus vitandus.* Beda. Bonav.

Tertiò. Volucres illæ Virginis humilitatem denotabant; nam pauperum elegit oblationem. Bene Evangeliſta; quam dederit hoſtiam, determinatè non annunciat, valde enim abſconditum eſt, hujus ſanctiſſimæ matris exactè explicare, & manifeſtare humilitatis profunditatem. Conſideranti facile erit manifeſtum, quomodo minutim in Canticis Canticorum ſponſæ explicetur ornatus. Comæ aureæ, ſicut grex caprarum, in auribus murenulæ aureæ; collum ſicut turris, labia ſicut vitta coccinea; manus aureæ tornatiles plenæ hyacintis; veſtimentum ſicut odor thuris, & myrrhæ; imò aſtitit Regina in veſtitu deaurato: at de pedibus dicitur, *Quàm pulchri greſſus tui in calceamentis filia principis*, Cant. 7. num. 1. Cur verò in aliis declaratur qualitas odoris, auri, & lapidis pretioſi, at de pedum ligaturis, tantum ponitur calceamentum, & illius materia omnino ſilentio premitur? Quilibet ornatus diverſam Virginis virtutem exprimit; & calceamentum Virginis humilitatem, ut eſt ſatis communis ſententia; & licet aliæ virtutes aliquantulum valeant declarari, tamen ipſius humilitatis profunditas minimè. Moyſi præcepit Deus, tabernaculum facere, & modus, ac conſtructio operis maxime exponitur, quid in introitu, quid à tergo, ac utroque latere fabricandum, quare tectum, ac operimentum, de quo ſatis late *Exod.* 27. de pavimento verò, ſeu inferiori parte, nec verbum habetur. Hoc tabernaculum eſt Virginis typus, ut habent Rupertus, Beda, & alii quo Virginis dotes, & habitus adumbrantur, pavimentum, ſeu pars inferior innuit humilitatem ejus, & licet de aliis multa dicantur, ad ea tamen, quæ ad ejus humilitatem ſpectant, verba non ſufficiunt. Cardinalis Hailgrinus in capit. 6. Cantic. *Virgo Maria ſemper in hiſtoria humilis, ſed ſemper multo humilior, quam videtur*, & ei accommodat illud Eccleſ. 43. n. 7. *Luna luminare, quod minuitur in conſummatione*: quod non de materiali Luna dictum eſt, ſed de hac divina, quæ dum minuta videtur, tunc in omnium perfectionum conſummatione eſt.

57. *Humilitas Virginis explicari non poteſt.* Cant 7. Rupert. Beda. Hailgrin. Eccleſ. 43.

Quæstio XV.

Quare Beatiſſima Virgo non obtulerit agnum?

58. *Quid de Magorum muneribus factum fuerit.* Ratio difficultatis eſt, tum quia Virgo ample ex ſuis parentibus hæreditatem non habuit: tum quia paucis ante diebus, auri, thuris, & myrrhæ munera à tribus Regibus ſuſcepit oblata, quæ data ſunt copioſiſſime, magnáque in quantitate, & unuſquiſque omnia hæc tria donavit. Hæc quæſtio petit, quid de illis muneribus factum fuerit? Reſpondeo primò. Et hæc mihi videtur germana ratio. Omnia illa dona à Beatiſſima Virgine fuiſſe pauperibus diſtributa; ſciebat enim, quòd non venerat filius ſuus ditari in

in terra,ſed potius pro nobis pauperem fieri & ut ad perfectionem tenderet pecuniam negligendo, nos doceret,juxta illud: *Nolite poſſidere pecuniam,* Matth.10.numer.9.& cap.6.numer.16. ita D.Bonaventura *de meditationibus Chriſti,cap.9.* Abulenſis *in cap.2.Matth.47.* Canus verò *lib.11.de locis, cap.5.* præter rationem proximè datam,duas adhibet; & ita ait: *Alii animadvertunt prudentiam Virginis,quo viaticum parati in Ægyptum ſunt,qui modeſtiam advertant. Atque hæc ratio mihi videtur ſanctiſſimè, & providentiſſimè conſtituta: non decebat enim, ut quæ pauper erat divitum oblationem ſubitò offerret; ab omni enim faſtu erat Virgo aliena.* Hæc ultima ratio ad mores valde utilis, quantum fieri poteſt,unuſquiſqueſt atui ſuo ſe debet componere pauper,dives, vel potens, juxta id,quod politica exigit ratio. Eleganter cecinit Ovidius:

Matth.10. & 6. Bonavent. Abulenſ. Canus.

Vnuſquiſque ſtatui ſuo correſpondeat.

Ovidius.

—— *Bene qui latuit, bene vixit, & intra*
Fortunam debet quiſque manere ſuam.

59\. Modò videbis Mardochæum cilicio indutum, ad fores palatii ſedentem, *Eſter 4.numer.1.* modò purpura, & auro circundatum, *Eſter.6.numer.10.* Sed quomodo in tam conſtanti viro diverſitas tanta? Tempora mutant mores, quando Regi erat inviſus, & mori damnatus, in cilicio, & cinere verſabatur; quando ejus favoribus inſignitus, omni componebatur ornatu. Poſtquam Abimelech in domum ſuam introduxit Saram, eamque Abrahamo reddidit, *Geneſ.20. numer.16.* dixit Saræ; *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum.* Alludit hic Rex ad veterum ritum; ſponſas enim ob pudorem, cùm nuptui dabantur, obnubebant velo, quod flammeum dicebatur,ut fecit Rebecca, *Gen.24. numer.65.* & teſtatur Alexander Ab Alexandro *lib.2. Genial.capit.5.* Prudens mulieris utilitati conſulens, ne iterum contingat ſimile, ut ab aliquo in ſponſam optetur,dat ei argenteos in velamen, ut quæ uxorata erat,uxorata videretur; ac ideò inter propriam ſphæram in omnium oculis appareret.

Geneſ.20. Geneſ.24. Alex.ab. Alex.

QUÆSTIO XVI.

Quare hoc loco nulla mentio fiat redemptionis primogeniti?

60\. UT dixi *q.1.nu.8.* lege præceptum erat *Num. 18.num.15.& 16.* ut primogenitum oblatum in templo ſiclis argenti quinque à parentibus ſuis redimeretur, quæ res à puriſſima Virgine obſervata eſt, ut fatentur omnes: tamen Evangeliſta nullam iſtius legis ſeu redemptionis mentionem facit. Et quare ita ſubticuit? Adeò eſt difficile, ut dicat doctiſſimus Salmeron *lib.3.tract.41.§.Nihil hoc loco dicendum:* quòd nec de omnibus à nobis poteſt reddi ratio.

Salmeron.

61\. Reſpondeo ad hanc quæſtionem, quòd Evangeliſta de hac redemptione agit infrà ſcriptis verbis: *Vt facerent ſecundùm conſuetudinem legis pro eo.* Sed adhuc inſtat dubium,cur alias exprimit leges,hæc verò ſilentio premitur? Reſpondeo, quòd meminit legis purificationis,ut eſſet notum,quòd Virgo illi ſe ſubjecerit, meminit etiam Evangeliſta legis oblationis, quia dubium eſſe poterat; an Virgo obtulerit hoſtiam divitis; ſcilicet agnum anniculum, vel pauperis turtures, ſeu pullos columbarum,& ut hoc excluderetur dubiolum: ſcripſit: *Par turturum,aut duos pullos columbarum.* De lege redemptionis clare non loquitur, quia ut ait Joan.21.*n.25. Sunt alia quæ fecit Jeſus, quæ ſi ſcriberentur per ſingula,ne ipſum arbitror mundum capere poſſe.* Deinde ex eo,quod dicitur quod ipſe incepit præſentationis legem adimplere,clarum, & evidens eſt, quod illam totam adimplevit, & conſummavit. Mortuo Chriſto Domino, *Exivit ab ejus latere ſanguis & aqua,* Joan.19.n.34. Ad quid hic ſanguis? Ait D.Auguſtinus, *Vt ſuum opus conſummaret.* Sed redemptio noſtra, ejus morte operata eſt;& ideo ipſe antè clamavit: *Conſummatum eſt.* Chriſtus ſuum pro nobis cœpit effundere ſanguinem; decrevit, quod licet Scripturæ jam eſſent impletæ, ad ſui tamen operis conſummationem, nec gutta ſanguinis remaneret.

Joan.21. *Quæ incipiuntur, perficiẽda.* Joan.19. Auguſt.

62\. Nota, quòd hoc loco, parvo pretio, nempe quinque ſiclis, in templo Hieroſolymitano Chriſtus redimitur;nos verò redemit magno,ſuo nimirum ſanguine pretioſiſſimo, & ſuis quinque vulneribus. Deus,cùm ſit optimus proviſor juxta exigentiam rei,unicuique,ſubvenit;cùm magna eſſet noſtra neceſſitas,utque liberaremur,multum exoptaret, multum pro nobis dedit; Chriſtus autem cùm nulla redemptione indigeret,ideo pro ſe valde parum obtulit, quantum ſcilicet ſat erat, ut communi ſatisfaceret legi. Ejecit Abrahamus Agar ancillam ſuam cum filio Iſmaël. *Et tollens panem, & utrem aquæ impoſuit ſcapulæ ejus,tradiditque puerum, & dimiſit eam,* Gen.21.n.14. Sed quomodo Abrahamus tam parcus muneribus eſt in concubinam, & filium ſuum, qui alioqui multum liberalis extitit ſemper, tum cum Regibus Sodome, tum cum hoſpitibus, imò & poſtea cum ipſo Iſmaële,& concubinarum filiis, *Geneſ. cap.25.num.5.* Abulenſis ait, quòd Agar è domo Abrahami ibat in Pharam, quæ erant loca inter ſe propinqua, & quòd aqua illa, & panis ad iter conficiendum ſufficientiſſimus erat, & ſi defecit ea extitit cauſa,quia errando vias multum in itinere morati ſunt; poſtea verò ampla donavit munera ad domum ſuam propagandam; ac proinde providus pater pro brevi itinere pauca diſtribuit pro magna ſtabilienda domo multum largitus eſt.

Subveniendum juxta exigentiam rei. Geneſ.21. Abulenſ.

Lucæ 2.n.25. Et ecce homo erat in Hieruſalem cui nomen Simeon,& homo iſte juſtus,& timoratus,expectans conſolationem Iſraël,& Spiritus ſanctus erat in eo.

VERSIONES.

Syriacus. Erat autem vir quidam in Ouriſchlem, cujus nomen erat Schemon, & vir iſte rectus erat, & juſtus, ac præſtolabatur conſolationem Iſraël, & Spiritus ſanctitatis erat ſuper eo.

Pagn.Vatabl. Theophyl. Homo iſte juſtus, ac pius, & Spiritus ſanctus erat ſuper eum.

Arias

Arias. Homo iſte juſtus, & religioſus.

Tertul. lib. de Monogam. cap. 8. Vir juſtus, cautus.

EXPOSITIO.

63. Ut commendabiliùs de Chriſto Domino teſtimonium Simeonis reddatur, hujus perſonam, virtuteſque deſcribit Evangeliſta. Et quinque de Simeone diſtincta commemorat, quòd eſſet homo juſtus, timoratus, expectans conſolationem, & Spiritus ſanctus erat in eo. *Ecce homo Ecce*, non ſolum grande myſterium, ſed hominem virtutibus demonſtrat grandem, *Homo*, Dupliciter eum hominem appellat: *Ecce homo erat*; & iterum, *homo iſte*, ſeu *vir iſte*; quia non ſolùm videbatur homo, verùm etiam interiùs animi dotibus homo erat. *In Hieruſalem*, in regali civitate, in qua omne turpe graſſabatur vitium. *Juſtus*, juſtitia erga proximum, quæ ſervat æquitatem, & hoc in perſona publica, ut Simeon, prima laus *Timoratus*, id eſt, Deum reverens & timens; ideoque alii legunt *Religioſus ac pius*. Textus, *Expectans conſolationem*; non ait ſperans: quod dicit ſpem in longinquum, ut erant antiqui Patres, ſed *expectans* quod eſt in proximo, & in januа præſtolari: per conſolationem Boſtrenſis, & Euthymius intelligunt liberationem à populi Romani ſervitute; vera tamen intelligentia eſt, quòd conſolatio hic ſit illa dicta à Prophetis, qua liberi ſumus à poteſtate Dæmonis per Chriſtum Dominum verum Meſſiam. *Spiritus ſanctus erat in eo.* Euthymius, Janſenius interpretantur de ſpiritu prophetiæ; ſed communis expoſitio eſt de gratia ſanctificante, qua Deus habitat in juſtis, ut explicat Bonaventura, qui ait. *Quòd uſus virtutis in tribus conſiſtit, in quibus commendatur Simeon fama. Ecce homo vita, juſtus gratia, Spiritus ſanctus erat in eo.* Et Cardinalis Hugo ait, *In tribus commendatur Simeon, quantum ad proximum dicitur juſtus, quantum ad Deum timoratus quantum ad ſe dicitur, Spiritus ſanctus erat in eo.*

Simeon homo interius & exterius. Boſtrenſis. Euthym. Idem. Janſen. Bonavent. Hugo.

QUÆSTIO XVII.

Quiſnam eſſet ſanctus Simeon?

64. Simeon, ut explicat D. Anſelmus hîc, *idem ſignificat, ac exauditio; quia populus Hebræorum exaudire ſolebat Deum jubentem, ut Deus exaudiret orantem.* Simeon ergo idem eſt, ac audiens, ſeu obediens; nam fides ex auditu. Idem D. Anſelmus aliam præbet explicationem, quòd Simeon idem eſt, ac audiens triſtitiam. *Triſtitia* ut ait Goffridus *ſermone de purificatione*, ſignificat pœnitentiam, quia dum juſtus audit, & operatur pœnitentiam, ad patriam pervenit. Noſter juſtus Simeon filius Hillielis, ut teſtatur Petrus Galatinus *lib. de arcanis cap.* 2. Hic autem Hilliel paulo ante Chriſti adventum mortuus, ut teſtatur D. Hieronymus, *In c.* 8. *Iſaiæ*, fuit vir doctiſſimus, de quo multa tradit Joſephus *lib. de antiquit.* Et ita etiam ejus filius Simeon in lege doctiſſimus extitit; Genebrardus *lib.* 2. *Chronologiæ*, teſtatur fuiſſe magiſtrum Gamalielis, ad cujus pedes ſe ſe D. Paulus eruditum fatetur, *Actor.* 21. *num.* 3. Cùm eſſet valde ſenex, Chriſtum in ſuis ſuſcepit ulnis, ut de ejus ſenectute teſtantur S. Methodius, S. Eligius, S. Ildephonſus *ſermone de Purificatione*, Boſtrenſis, & alii *hic*.

Anſelm. Goffrid. Galatin. Hieron. *Cujus filius.* Genebr. Method. Eligius. Ildeph.

65. Tota dubitatio eſt, an fuerit Sacerdos? Negat Euthymius, Theophilactus, Janſenius, Barradas *hîc*. Nituntur eo fundamento quia cùm D. Lucas eum tot titulis exornaverit, non videbatur, honorificum Sacerdotis titulum prætermiſſurus ſi illi congrueret. Secundò. Quia non eſt, unde ejus dignitas ſacerdotalis colligatur; nam quòd benedixerit Virgini, & Joſepho, hoc non fuit tanquam Sacerdos, ſed ut vir magnæ, authoritatis, ſicut Jacob Pharaoni benedixit *Geneſeos* 47. *num.* 10.

Euthym. Theoph. Janſen.

66. Communis, & vera ſententia eſt, quò fuerit Sacerdos ex præſtantiſſimis Aaronis filiis. Ita D. Epiphanius *lib. de Prophetarum vita, & interitu*, D. Cyrillus Hieroſolymitan. *orat. de occurſu Domini*, D. Athanaſius *lib. de communi Patris, & Filii, & Spiritus ſancti eſſentia*, D. Niſſenus *in Catena D. Thomæ*. D. Carthuſianus, Lyranus, Cajetanus, Ludolphus, & alii. In hac ſententia eſt D. Auguſtinus *ſerm.* 9. *de nativitate Domini*; ubi Simeonem appellat *ſemen probatum, & coronatum*, quod de ſacerdotali corona, ſeu mitra debet intelligi. Probatur triplici ratione Primo, quia non apparet aliud fundamentum, ob quod Simeon in templo puerum à manibus parentum ſuſcepiſſet, niſi quia erat Sacerdos, ut illum Deo offerret. Et hoc indicat Evangeliſta infrà, dum ait: *Cùm inducerent puerum Jeſum parentes ejus, ut facerent ſecundùm conſuetudinem legis pro eo, & ipſe accepit eum in ulnas ſuas.* Secundò, quia in templo benedixit parentibus, ſicut Sacerdoti præceptum erat *Num.* 6. *num.* 23. Quòd autem Jacob benedixerit Pharaoni, fuit in domo, non in templo. Tertiò. Quia antiquiſſima Eccleſiæ pictura ita teſtatur, depingens Simeonem habitu, & mitra ſacerdotali. Nec obſtat, quòd Evangeliſta eum nomine non appellet Sacerdotem, quia hoc ſatis manifeſtavit munere, de officio dum ait: *Cùm inducerent parentes*, &c. Deinde quòd tacuerit nomen Sacerdotis non multum pugnat, quia etiam, ut tenet D. Hieronym. cum communi ſententia Græcorum Patrum, Job extitit Sacerdos, & tamen ſacerdotium ejus non explicatur, ſed tantum dicitur, *Vir erat in terra Hus nomine Job capit.* 1. Et eleganter Evangeliſta non exprimit in eo dignitatem, ſed virtutes, clarior enim erat animi dotibus quàm ſacerdotali præeminentia.

Simeon Sacerdos. Epiphan. Cyrillus. Athan. Niſſen. Carthuſ. Lyran. Caiet. Ludolph. Auguſt. Hieron. *Plus honorant virtutes quà dignitates.*

67. Alia multa de Simeone referunt, quæ mihi firma non videntur. Primò. Id, quòd ait Celſus *in præfatione ad Virginem.* Inter opera D. Cypriani; quòd cùm ipſe cæcus eſſet, ac Chriſtum ulnis ſuis ſuſcepiſſet, ſtatim viſum recuperavit. Hoc ut apocryphum rejicit Baronius *ann.* 1. *Chriſti in Epit. Spond. num.* 9. Quòd verò ipſe dixit; *Quia viderunt oculi mei*, de quo ſuo loco explicandum eſt, ſicut id, quod dixit Chriſtus Dominus, *Beati oculi, qui vident quæ vos videtis*, Matth. 13. n. 16. Et præterea cæcus officio ſacerdotali in templo fungi non poterat. Secundo Nicephorus *lib.* 1. *capit.* 12. ait, quod cùm Simeon legiſſet Iſaiam, *Ecce Virgo concipiet*, & ipſe de hoc ambigeret miſterio, ei aſtitit Angelus, qui aſſeruit, non prius è vinculis

Celſus. Baronius. Matth. 13. Niceph.

vinculis hujus vitæ ſolutum iri, quàm id oculis ſuis conſpiceret. At hoc nec habet pro ſe antiquum teſtimonium, nec cohæret cum laudibus, quas Evangeliſta de illo commemorat. Deinde quia ipſe, non ab Angelo, ſed à Spiritu ſancto reſponſum habuit, *non viſurum ſe mortem.*

QUÆSTIO XVIII.

Quare Simeon dicatur juſtus?

68. SIMEON ab Evangeliſta dicitur juſtus, quia erga proximum, ut jam in expoſitione dixi æquitatem ſervabat. Secundò Goffridus Abbas *ſermone de Purificatione*, ita ait: *juſtus, qui non ſolùm de ſe, ſed etiam de proximis ſuis ſolicitus, orabat pro illis, & pro illis timebat: ſciebat enim, quod ita pro proximis ſicut pro ſe ipſo erat, agendum, & quod ſibi, & proximis fuerat præmium expectandum.* Meritò juſtus dicitur Simeon, qui, cùm Sacerdos, & perſona publica eſſet, non ſolùm de commodo ſuo; ſed etiam de aliorum bono tractabat, & aliorum utilitates ad ſui menſuram diſponebat; ſciebat enim, quòd ita pro proximis, ſicut pro ſeipſo erat agendum. Tertiò. S. Eligius *ſermone de Purificatione*, ſic ait: *Supra naturam Virgo Maria parit? Elizabeth ſterilis filium generat; prophetat Joannes & exultat clauſus in utero; Zacharias Sacerdos olim mutus, etiam cum loquela gratiam prophetiæ accipit: Magi veneranter eum adorant: Anna vidua confitetur; & inter eos iſte ſenex Simeon Evangelico teſtimonio juſtus, & timoratus, qui excreverat in tantum juſtitiæ culmen, ut non jam ſolummodo ſuam. ſed etiam totius populi Iſraëlis quæreret ſalutem, & adventus Chriſti expectaret conſolationem.* Ac ſi dicat ſanctus Pater: De nullo alio in Scriptura tantum dicitur præconium, quòd eſſet ſimul juſtus, & timoratus, niſi de ſene iſto: quia inter omnia laudabilia, illud maximè laudandum, quòd homo de communi tractet bono; ac de omnium ſalute, & redemptione ſit ſolicitus. Numquam Moyſis facies ſplendida, ſeu radiata apparuit *Exod.* 34.*n.*30. niſi poſtquam Deum eſt deprecatus, ne populum deleret. *Exod.* 31.*n.*10. ac viæ eorum comes extitiſſet, *Exod.* 34. *n.*9. Inter tot mirabilia, & portenta, quæ operatus eſt Moyſes, ut homo ſimilis non ſit inventus, numquam fulgenti facie viſus eſt, niſi in hac tantùm occaſione. Imò inter omnes Patriachas veteris Teſtamenti de nullo tale legitur, niſi de hoc bono paſtore. Cùm Moyſes hîc tractaſſet, non de ſua ſolum, ſed totius populi ſalute, ſuper humanam conditionem, & veluti in divinam mutatus apparuit naturam. Huc reſpicit D. Epiphanius *in vitis Patriarch.* cùm ait: *Moyſes in monte pro populo obſecratus eſt, & cornuta facie ad ſuos deſcendit.*

Goffrid. — *Bonus Præſul ad ſui menſuram de ſuo tractat.* — Eligius. — *Magnum miraculũ quòd agat homo de cõmuni bono.* — Epiphan.

QUÆSTIO XIX.

Quare dicatur timoratus?

69. COMMUNIS expoſitio eſt, ut jam dixi, quòd timoratus hîc idem ſit, ac Deum colens, & venerans. Venerabilis ſingulariter Galfridus interpretatur *in Allegoriis Titelmanni*, ad illa verba Proverb. 28. num. 14. *Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus.* Ita ait Galfridus, *Mereris, quòd timueris juſtus, in quo Spiritus ſanctus erat, non enim erat vacuus coram latrone viator, & quomodo non timeret?* Et poſtea ſubdit: *Tua credo ſecuritas, aut de inopia, aut de ignorantia eſt: aut enim deeſt, quod poſſit auferri, aut deeſſe jam putas, quod poſſit auferri. Time vel ob hoc ipſum, quia te invenis non timentem.* Qui multum habet, multum timeat, ne bonum illud ex aliqua occaſione auferatur. In ſancto iſto Sacerdote erat Spiritus ſanctus, ideo ne tantum deperderet donum, pavidus erat. Inquit Regius Vates Pſalm. 106.n.41. *Adjuvit pauperem de inopia, & poſuit, ſicut oves familia; videbunt recti & lætabuntur.* Seu, ut habet textus Græcus, *& timebunt.* Sed quomodo in tantorum divinorum beneficiorum conſpectu juſti temebunt, cùm ſumma ſit cauſa gaudendi; D. Nyſſenus tract.1. in Pſalm. cap.8. ſic loquitur: *Quo ſignificat, juſtum, dum oculos ad tantam Dei benignitatem convertit, metuere: nam cuſtodiendis bonis non modicum præſidium eſt timor.* juſtus dum oculos in tantam conjicit fœlicitatem, timet, ne illam amittat: & inde in ejus cuſtodia ſe cautiùs habet.

Calfridus — *Qui multum habet timeat multùm.* — Pſalm. 106. — Nyſſen.

70. Sed quare dicunt *Juſtus, & timoratus* ſimul; Beda, Zacharias Epiſcopus, Haymon, & alii. *Quia difficile juſtitia ſine timore cuſtoditur.* Ita Beda. Juſtitia prout dicit æquitatem in proximum, ſive prout dicit internam ſanctitatem, numquam ſine timore cuſtoditur; cum hac tamen differentia, quòd timor in valde imperfectis ſervilis eſt, metuens pœnam, in perfectis caſtus, & filialis. Secundò. D. Ephræm *lib. de virtute cap.* 5. ita ait: *Neceſſaria enim eſt juſtitia, pietas, atque obſervantia; de ſanctiſsimo Simeone, ſcriptum habemus, quòd eſſet juſtus, & timoratus, ſeu pius.* Erat Simeon Sacerdos, Præſulque in populo; de iſto dicitur, quòd eſſet juſtus, & timoratus, ſeu pius, ut alii legunt, in Præſule enim debet eſſe ſimul admixta juſtitia cum pietate. Poſt Adami peccatum ait ei Deus: *Pulvis es, & in pulverem reverteris,* Gen. 3. n. 19. Sed quomodo non ei ſtatim infligitur mors, ſed tantùm in futuro dicitur, *reverteris;* Homo habitibus ſupernaturalibus gratiæ erat ſpoliatus, à paradiſo expulſus; ne ergo humanum extinguatur genus, mors differtur, ut juſtitia ſit pietate mitigata. S. Bernardus *ſermone de S. Marti.* ita ait: *Terra es, & in terram ibis: gravis ſententia, ſed non ſine grandis miſericordiæ temperamento; dura admodum, ſed indulgentiæ plena: ſi peccatori diceretur ſtatim morte morieris, juſta quidem eſſet ſententia, ſed ſine mixtura miſericordiæ: Donec revertaris, inquit, in terram Verè Domine, cùm iratus fuiſſes, miſericordiæ meminiſti.*

Beda — Zacharias. — Haymon. — Ephræm. — *In præſule juſtitia cũ pietate.* — Geneſ. 3. — Bernard.

QUÆSTIO XX.

Quare dicatur expectans conſolationem?

71. SUPRA dixerat Evangeliſta de Simeone, quòd eſſet juſtus, & timoratus; nunc verò teſtatur de illo, quod eſſet *expectans conſolationem;* ſolum enim juſtus, & timoratus, qui merita habet, ſpem de premio concipere poteſt, illudque expectare. Unde lib1. *cap.*6.*n.*39. Et cùm eſſet juſtus, & ſanctus, non tam ſui, quam totius populi exoptabat conſolationem. Simeon

Solus benemeritus poteſt ſperare præmium.

Caſſianus

Caſſian. Caſſianus *lib.2.cap.* 21. ſic ait : *Non propriam ſed totius populi expectabat ſalutem. Præferebat commune bonum proprio , velut qui per juſtitiam noverat meliora decernere.* Imò Sanctiſſimus vir charitate fervidus tunc pro totius Iſraëlis conſolatione, ac lætitia habuit Chriſtum, cùm illum in omnium gentium ſalutem vidit egreſſum. Quod eleganter ponderat D. Niſſen. orat. de occurſu Domini, *Quomodo*, ait, *ſuperius teſtatum eſt, illum expectare conſolationem Iſraël, nunc autem conſpicitur docere Dei ſalutare in conſpectu omnium populorum ; Quoniam tunc futuram Iſraelis conſolationem novit ſpiritu, quando omnibus quoque populis fuit paratum ſalutare.*

Nyſſen. *Juſtus bona omnibus cõmunicari intendit.*

72. Græcus. Secundò. Author Græcus in Catena D.Thom. *Attende*, ait, *ſagacitatem digni, & venerandi ſenis, antequam dignus videretur beatæ viſionis , præſtolabatur ſolamen Iſraël. Ut autem quod ſperabat, obtinuit , exclamat ſe , vidiſſe ſalutem omnium populorum.* In Chriſto Domino conſolationem Iſrael bonus expectabat ſenex , at ut ipſum agnovit omnium ſalutem ſe vidiſſe fatetur, in Chriſto Domino enim plus invenitur, quàm noſtra capit meus, & cogitatio.

Plus in Chriſto invenitur, quàm mens cogitat.

73. Tertiò. In Sacerdote iſto ſancto erat Spiritus ſanctus conſolator optimus : quomodo ergo ipſe in Chriſto Domino expectabat conſolationem ? Quia ipſe ſolus noſtrum ſatiat appetitum, noſtramque replet ſpem. Ait Regius Vates : *Quis oſtendit nobis bona ? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine* , Pſal.4.n.9. Nonne Propheta plenus erat Spiritu ſancto, ac gratia cæleſti? Et tamen adhuc appetit , ut divina ei oſtendantur bona ? Quis oſtendet nobis bona ? Et ad hoc unum tantùm fatetur eſſe lumen vultus Dei , qui eſt Chriſtus Dominus , ſplendor Patris , qui omnia nobis aperit communicanda bona. D. Ambroſius *lib. 3. Epiſt.11.* ſic ait : *Quis oſtendit nobis bona? Et oſtendit ipſum eſſe bona ſubjicientem : ſignatum eſt in nobis lumen vultus tui, Domine. Quis autem lumen vultus Patris , niſi ſplendor gloriæ , & imago inviſibilis Dei. Ipſe eſt ergo Dominus Jeſus ſummum bonum. Hoc bonum veniat in anima noſtra , quod propitius Deus dat petentibus ſe. Hic eſt theſaurus noſter , hic eſt vita noſtra , hic eſt ſapientia noſtra, juſtitia noſtra , paſtor noſter, & paſtor bonus, hic eſt via noſtra. Vides quanta bona in uno loco.*

In Chriſto omnia bona Pſalm.4.

Ambroſ.

QUÆSTIO XXI.

Quare tantus ſit Evangeliſta in deſcribendis virtutibus Simeonis ?

74. TOT Simeonis virtutes enumerat Evangeliſta. Primò. Ut ejus de Chriſto teſtimonium habeatur graviſſimum , ab omnique ſuſpicione reddatur alienum, cùm ab homine ſit tam præclaræ ſanctitatis. Secundò. Cùm ab Evangeliſta narrare decreviſſet, quantis Simeon cæleſtibus donis eſſet cumulatus, quod Chriſtũ viderit, in ſuiſque ſuſceperit ulnis; quod admirabili, & prophetico cantico ejus cecinerit mirabilia, prius magnis ornatum virtutibus Simeonem deſcribit, ut manifeſtè appareat, quòd non favore, ac indulgentia , ſed meritis , ac virtutibus propriis ad magnalia tanta fuerit evectus. Vide *lib. 1. cap.5. num.*126.

favores per merita.

Tertiò Simeon hîc Chriſtum Dominum Deo 75.
in hoſtiam oblatum, ac ſacrificium in templo manibus ſuis ſuſcepturus , tantis ſupernaturalibus habitibus expolitus introducitur , ut poſteris hoc daretur exemplum, quo inſtructi attentè conſiderent, quanta puritate, ſanctitatéque ad Chriſtum hoſtiam vivam in Sacramento altaris ſuſcipiendum accedere debeant. Cùm Jacob profectus eſſet de Meſopotamia , & ad Iſaac rediiſſet patrem ſuum , veniſſetque in Sichem , erecto ibi altari : *Invocavit ſuper illud fortiſſimum Deum Iſrael*, Geneſ.c.33.n.20. Cùm autem ipſe aſcenderet ad Bethel ad faciendum ibi altare Deo , convocatâ omni familia ſua, ait : *Abjicite Deos alienos, qui in medio veſtri ſunt , & mundamini , ac mutate veſtimenta veſtra, ſurgite, aſcendamus Bethel , ut faciam ibi altare Deo,* Geneſ.35.n.2. Sed cur ad ſacrificium in Sichem, nec idola relinquuntur, nec veſtimenta mutantur , nec munditie, ac puritate excoli oportebat, maximè verò ad altare Bethel ; Teſte D. Ambroſio *lib. de Jacob , & vita beata.* Carthuſiano, Lyrano, & aliis. *Bethel*, idem eſt, ac Bethleem, quod eſt domus panis, ſeu domus Dei, ut explicat Lyranus ; Sacrificium Sichem factum eſt in recognitionem divinæ majeſtatis ; in Bethel verò in figuram vivifici panis ; hîc ergo tota puritas, & munditics per pœnitentiam, ut explanat Carthuſianus. In nullo alio divinæ religionis actu tanta virtute expolitus, ac tam à ſordibus alienus oportet ut homo appareat , quàm dum ſe ad cæleſtem accedere præparat panem. Suo Iſraëlitico populo multa mandavit Deus præcepta , & cæremonias , ut patet ex Exodo, & Levitico ; ac inter hæc omnia decrevit, ut primò egreſſi de Ægypto juxta fluvium Gehon , qui exiit de Paradiſo , Paſchalem agnum manducarent , *Geneſ.cap.2.num.*13. At cur ad hoc flumen agnus Paſchalis editur ? D. Ambroſius *lib de Paradiſo cap.* 3. ſic ait: *Hic Gehon juxta quem lex data eſt Iſraeliticis, cùm eſſent in Ægypo conſtituti, ut ex Ægypto recederent, & ſuccincti lumbos ederent agnum , quod quidem inſigne temperentiæ eſt, caſtos enim , & ſanctificatos oportet Domini Paſcha celebrare.* Agnus Chriſtum Dominum in Euchariſtia repræſentabat, fluvius verò ſanctitatem dicebat , & caſtitatem ; ut per hoc eſſet manifeſtum, quod inter legalia omnia , quæ ad tanti Sacramenti figuram pertinebant , majore puritate, ac cultu tractanda erant.

Quanta puritas ad Euchariſtiam.

Geneſ.33.

Geneſ 35.

Ambroſ. Carthus. Lyran.

Ambroſ.

Lucæ 2.*n.*26. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto , non viſurum ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Domini.

VERSIONES.

Arabicus. Revelatum ei fuerat à Spiritu ſancto.

Syriacus. At dictum ei fuerat à Spiritu ſanctitatis , illum non viſurum mortem , uſque dum vidiſſet Meſchicho Domini.

Vatablus. Eratq; ei oraculum editum à Spiritu ſancto.

D.Chry.

D. *Chryſoſt. de occurſ. Dom. in homil.* Niſi priùs videret Chriſtum Domini in carne

S. *Elig. homil. de Purific.* Niſi priùs videret Chriſtum Dominum.

EXPOSITIO.

66. De communi bono ſolicitus reſponſum habuit, non viſurum ſe mortem in corpore, niſi priùs videret vitam in carne. *Et reſponſum acceperat.* Circa petitionem Simeonis retuli multa, *quæſtione* 16. *num.* 63. Et quanquam reſponſum aliquando dicatur dari non petenti, ſed operanti, ut ſuperiori cap. *num.*132 dixi de Magis; Patres tamen ferè omnes, S. Eligius, Ildephonſus, Chryſoſtomus, Ansbertus docent, quòd ipſe multis precibus Verbi incarnationem petiiſſet. Et ideo non ab alio, niſi à Spiritu ſancto, reſponſum habuit interiùs divina revelatione. *Non viſurum ſe mortem.* Phraſis Hebræa eſt, & idem valet, ac mori, ſeu mortem experiri, ut notant Beda, Haymon, Ericus, & alii de Purificatione, *Pſalm.*88. *num.* 14. Quis eſt homo, qui vivet, & non videbit mortem? *Chriſtum Domini*, id eſt, Meſſiam, ut clariùs habet Syriacus. *Chriſtus*, id eſt, unctus, ideóque omnes Reges dicebantur Chriſti Domini. 1. *Regum* 16. *num.* 6. 2. *Regum* 1. *num.* 14. & 16. Et ideo Meſſias dicebatur Chriſtus, tum quia Rex, tum quia unctus Spiritu ſancto, *Iſai* 11. *num.*2. *Pſalm.* 44.*n.*8.

Eligius. Ildephonſ. Chryſoſt. Ansbertus.

Beda. Haymon. Ericus. Pſalm.88.

QUÆSTIO XXII.

Solvuntur aliquot quæſtiunculæ.

77. Primam excitat Simeon Caſſianus lib.2.c.21. *In magna contemplatione erat iſte homo, Spiritu ſancto monſtrante, in anima ſua Chriſti Sacramenta videbat, cur carneis oculis videre exivit? Cur ſic videre, reſponſum accipit? Quid igitur eſt, quod illa viſione intrinſeca non contentus, forinſecam expectabat?* Ac poſt multa ſubdit: *Per hoc datur intelligi, quòd ſenex iſte ſpiritu videns, corpore videre ſatagebat: conformitatem ad divinas virtutes volebat offerre.* Quamvis Simeon, ut juſtus, ſpiritualiter Chriſtum videret, oculis tamen corporeis optabat inſpicere, ut ita exterior oculos interiori menti conformaretur. Ratio verò literalis eſt, quia ipſe deſiderio æſtuabat, ut filius Dei, non ſpiritualiter, ſed realiter, eſſet homo, ut Iſraelis redemptio in executione fieret.

Caſſian. Chryſoſt.

exterius interiori conformetur.

78. Quæſtiuncula ſecunda. Quare data Simeoni ſcribitur reſponſio, non verò ejus petitio? Reſpondeo primò. Quia illa faciebat ad hiſtoriæ contextum, quam narrabat Evangeliſta. Secundò. Fortaſſe, quia velocior fuit reſponſio à Deo, quàm preces à juſto. Cùm Chriſtus Dominus Lazarum reſſuſcitare vellet, poſitis in cœlum oculis, dixit: *Pater gratias tibi ago, quia audiſti me*, Joan. 11. n. 41. Sed quomodo ſe auditum dicit, cùm eum petiiſſe non videamus? Quod D. Chryſol. *ſer.*65. ita ait: *Quòd Pater audierit hoc dicitur, quod Filius petierit, hoc tacetur.* Quod D. Thom. *in citato loco Ioann.* tribuit facilitati, ac velocitati, quia Deus non exaudit, ſecundùm Pſal.9. n. 38. *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus, ut ita deſiderium, etiam antequam proferantur verba, exaudiat*, Iſai. 30. n.19. *Ad vocem clamoris tui*, & Iſai, 65. n. 24. *Adhuc illis loquentibus, ego exaudiam.*

Deus velociter exaudit juſtum Joan.11.

Chryſol. D.Thom.

Pſalm.9.

Iſa.30. & 65.

79. Quæſtiuncula tertia. Quare, cùm multi in populo Iſraëlitico Chriſti peterent adventum de ſolo Simone, legitur habuiſſe reſponſum? Ad quod dico. Tum, quia ipſe juſtus erat, tum quia Iſraëlis conſolationem erat expectans, qui enim de communi bono, ac conſolatione eſt ſolicitus, reſponſione inter omnes dignus eſt. Cùm Dominus ob peccata populi, ad eum delendum iratus eſſet, ob deprecationem Moyſis placatus dixit ei: *Dimiſi juxta verbum tuum*, Num. 14. n. 20. Similiter poſt commiſſum adulterium, & homicidium, Nathan prædixit Davidi, ejuſque familiæ malum, qui ait: *Peccavi Domino; dixitque Nathan ad David, Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum*, 2. Reg. 12. n. 13. At Regi Ezechiæ poſtquam ab Iſaia denuntiatur malum filiis ſuis venturum, dicenti: *Bonum verbum Domini, quod locutus eſt, fiat tantùm pax, & veritas in diebus meis*, Iſai. 39. num. ult. ubi Rex loquitur per modum petitionis, & rationis: *Fiat pax, & veritas?* & tamen ei non reſpondetur. Sed cur Dominus Davidi, & Moyſi, non verò Ezechiæ reſpondet; Ille de bono communi, hic verò de ſe tantùm agebat; & qui de communi utilitate ſolicitus eſt, à Domino reſponſum maximè impetrat. Gloſſa Ordinaria ad citatum locum Iſai. ita ait: *Debuit*, ſcilicet Ezechias, *peccatum ſuum cum David confiteri, & iram Dei removere à poſteris, aut compati cum Moyſe, qui dixit: Dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro, quem ſcripſiſti. Quòd quia non fecit, propterea non reſpondet ei, ſed converſus ad populum dicit: Conſolamini.*

Qui de bono Communi agit, reſponſis dignus.

Num.4.

2.Reg.12.

Iſai.39.

Gloſſ. Ord.

80. Quæſtiuncula quarta. Excitat Haymo *homil. de Purificatione.* Quomodo, ait, dicitur de Simeone, non viſurum ſe mortem, cùm mors potius claudat oculos, quàm aperiat? Reſpondet ipſe primo, quod hoc loco, videre mortem, idem eſt, ac experiri mortem, ut dixi in expoſitione. Secundo. Mors peccatoribus oculos ligat; patefacit verò juſtis, ut æternam videant felicitatem. Tertiò. Juſtus mortem videt, quia eam multo ante præmeditatam habet, ideoque non ab illa ſubito, ac inſperata occupatur die, ſed ipſe eam præoccupat; contra verò peccatoribus accidit, qui illam non vident, cùm de ea minimè cogitant.

Haymon.

Juſtus videt mortem.

81. Quæſtiuncula quinta. Cur Dei ſapientia non ordinaverit, ut Simeon veniret in Bethleem ad præſepe ſicut ibi ad ſe adduxit paſtores, & Reges. Reſpondet Galfrid. *in Allegoriis Titelm.* ad illa verba, *Nunc dimittis*, ſic ait: *Venerant prius paſtores ad Dominum, venerant & ſyderum contemplatores: Simeon forſitan venire non poterat, ipſe ad eum venire dignatus eſt, & prævenire eũ in benedictione dulcedinis.* Deus omnia diſponit ſuaviter ſe uniuſcujuſque naturæ, ac imbecillitati accommodans. Paſtores prope præſepe excludebant. Magi facilè, & abſque multo labore, camelorum dorſo evehi poterant. At Simeon valde ſenex, laborans jam confecta ætate, fortè durè extra Hieruſalem ferri poterat, & ideo ei vult Dominus occurrere in templo. Valde enim conſentaneum eſt id ab homine requiri, quod ipſe abſque magno laboris diſpendio ſua poteſtate agere valet.

Galfrid.

Cujuſcũque viribus accommodandum.

Lucæ 2. v. 27. Et venit in ſpiritu in templum; & cùm inducerent puerum Jeſum parentes ejus, ut facerent ſecundùm conſuetudinem legis pro eo.

VERSIONES.

Syriacus. Hic ipſe venerat per ſpiritũ in templum, quumque introducerent parentes Jeſchua puerulũ, ut agerent pro eo ſicuti præceptum fuerat in lege.

Vatablus. Venitque inſtinctu ſpiritus in templum, quum autem inferrent.

Gallican. homil. de Purificat. Spiritu jubente, venit in templum.

S. Paul. Epiſt. 3. ad Aug. Spiritu agente, venit in templum.

EXPOSITIO.

81. Cajet. SIMEON, ut ait Cajetanus, non excitatus ab homine, ſed vocatus à Spiritu ſancto, à quo revelationem habuit, quod tunc inveniret Chriſtum, venit in templũ, ut bene advertit Hugo, ſic debet in templum iri, non cupiditatis inſtinctu, ſed Spiritu Deum venerandi, *Parentes ejus*, ſcilicet Virgo, & Joſeph, Virgo verè parens, Joſeph verò putativus. Tamen abſolute dicuntur parentes: nam frequenter Scriptura loquitur juxta temporis, & hominum opinionem. *Secundùm conſuetudinem legis* ſcilicet offerre pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum; & cũ ſiſtere, ac præſentare ante Deum, ac quinque ſiclorum pretio redimere, ut notant Carthuſianus, Cardinalis Hugo, & Toletus. Et notanter ait Evangeliſta, non ſecundùm legem, ſed ſecundùm conſuetudinem legis: quia quòd filius præſentaretur, & redimeretur ſimul in die purificationis cum matre, erat ex conſuetudine legis, ut dixi ſuprà *quæſt. 1. n. 8.*

Loquendum juxta communem opinionem.

Carthuſ. Hugo. Tolet.

QUÆSTIO XXIII.

Quare dicatur, quòd venerit in ſpiritu in templum, & quomodo cognoverit Chriſtum?

83. CErtum de fide eſt, quòd habuit Simeon à Spiritu ſancto reſponſum, ante mortem viſurum Chriſtum; Certum etiam eſt, quòd ipſe à Spiritu ſancto fuerit motus, ut in hac purificationis die veniret in templum. An verò paulo antè, verbi gratia, in domo ſua revelationem habuerit, quòd tali die Chriſtus ab eo eſſet videndus; affirmat Juvencus *in ſuis carminibus*, D. Cyprianus *lib. de Immortalitat.* Timotheus Hieroſolymitanus *de prophetia Simeonis.* Et hæc ſententia mihi placet; quia Prophetæ cognoſcebant ea, quæ fiebant, & dicebant ex inſtinctu Spiritus ſancti, ut docent Divus Epiphanius *lib. 2. hæreſi* 48. Divus Hieronimus *in præfatione Iſaiæ*, & Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 171. *artic.* 1. Ergo cùm Simeon inſignis eſſet Propheta, ut patebit ex infrà dicendis, optimè cognovit, ad quem finem Spiritus ſanctus eum movebat advenire in templum; nempe ad videndum Chriſtum Dominum; cui Simeon gaudio, & lætitia occurrit ingenti, qui, ut teſtatur Timotheus *citatus*, videt Virginem divino ſplendore circundatam, hocque indicio reliquas inter fœminas Meſſiæ matrem eſſe cognovit. Carthuſianus ait: Forſitan vidit divinum quendam ſplendorem in vultu pueri. Ratio tamen principalis. Cognovit Chriſtum Spiritus ſancti illuſtratione, qua interiùs illuminatus eſt.

Iuvencus. Cyprian. Timoth. Epiphan. Hieron. D.Thom. Timoth. Carthuſ.

84. Secundò D. Chryſologus *ſerm. de occurſu Domini, in homiliario*, ita ait: *Sæpenumero jam ante eo venerat, ſed propriæ voluntatis propoſito: tunc autem quaſi Spiritus ſancti manu ductus opportunè venit, nempe ut factæ promiſſionis fidem tandem aliquando expletam videret.* Quamvis Simeon multoties veniret in templum, id tamen ad quod tanto deſiderio anhelabat, nunquam, niſi modo invenit, quia non propria voluntate, ac induſtria, ſed Spiritu ſancto movente ac excitante venit: nec enim bonum nobis aliquod contingere poteſt, niſi ex Deo, dùmque ei obdientiam præſtamus. Tertiò. D. Ambroſius *ſerm. 20. de tempore*, ita ait: *Multum iſte ſenex fuit ad audiendum ſerus, ſed ad videndum maturus: non expectavit, ut Chriſtum audiret loquentem, quoniam videbat infantem.* Deum Chriſtum puerum videt, non majora ſigna requirit, ſed ibi latentem Divinitatem agnoſcit, ipſa infantis humilitas Deitatis celſitudinem oſtendebat.

Chryſol. Ex obdientia cognovit. Ambr. Humilitas Chriſti divinitatem oſtendebat.

85. Quartò. Paſtores, & Reges, ad præſepe, ut Chriſtum invenirent, accesserunt, ut tamen à Simeone adoretur, ac recognoſcatur, ipſemet Dominus venit in templum, in quo adeſt Sacerdos tum ut in templo, in quo Deo miniſtrando in officio ſuo ſervierat, ibi præmium, ac remunerationem juſtus obtineat: tum quia Deus honorem hunc Sacerdoti voluit haberi. Poſt quinque devaſtatos Reges victori Abrahamo, *Egreſſus eſt Rex Sodomorum in occurſum ejus, at verò Melchiſedech Rex Salem proferens panem, & vinum benedixit ei*, Geneſ. 14. num. 17. Vbi, ut notat Cornelius à Lapide, & alii Recentiores, videtur Abraham ex Dan, & convalle Save, ſive illuſtri domum rediens in Hebron, ſive ad convallem Mambre, nonnihil deflexiſſe versùs Salem ad Melchiſedech, ut per eum pro adepta victoria Deo gratias ageret, & ſacrificaret. Sed cur Rex Sodomæ potentiſſimus Abrahamo obviam venit, non verò Melchiſedech, cùm juxta D. Hieronymum *in queſtionibus Hebraicis*, eſſet Sem filius Noë Abrahæ valde conſanguineus; Ille Rex magnus, hic verò Sacerdos Deo conſecratus, Rex Abrahamo in occurſum exeat; ad Sacerdotem verò ob tantæ dignitatis reverentiam Abrahamus viam inſtituat.

Sacerdoti magna habenda reverentia. Geneſ. 14. Cornel. Hieron.

Lucæ

Lucæ 2.n.28. Et ipſe accepit eum in ulnas ſuas,& benedixit Deum, & dixit.

VERSIONES.

Syriacus. Suſcepit eum in ulnas ſuas.
Vatablus. Ipſe quoque accepit eum in ulnas ſuas, & laudavit Deum.
Aliqui Recentiores. Tunc ipſe accepit.

EXPOSITIO.

86. SINE dubio legendum eſt cum noſtra vulgata; *Et ipſe accepit.* Conjunctio illa *&* connectit hoc cum dictione antecedenti; & indicat, quòd cùm parentes Jeſu facerent ſecundùm legem, ipſe ut Sacerdos accepit, ut Deo præſentaret. Origenes *hom.* 2. ait: *Conſidera quanta diſpenſatio præceſſerit, ut Filium Dei Simeon mereretur tenere. Primum reſponſum à Spiritu ſancto acceperat, non videre ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Dominum. Deinde non fortuitò, ſed in ſpiritu venit in templum.* Qui Chriſtum ſumit, multa indiget præparatione. Et cum inter brachia accepit, per quæ moraliter, ut ait Hugo, noſtræ ſignificantur operationes, ad innuendum, quòd per bona opera ad ſalutem venitur, 1. Corinth. 3. num.9. *Unuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundùm ſuum laborem.* Et non una accepit manu, ut advertit D. Bonaventura, ſed utraque; quia tota virtute noſtra debemus Domino famulari. Sicut Aod, qui utraque manu pro dextera utebatur, Jud.3. n.15. *Accepit in ulnas.* Plus, ut belle ponderat Carthuſianus, accepit, quam ſibi promiſſum;dictum ei fuerat viſurum Chriſtum; ipſe verò manibus tenet. *Et benedixit Deum,* id eſt, laudavit ob myſterium Incarnationis, ac redemptionem Gentium & beneficium ſibi conceſſum, ut Chriſtum videret, ac inter brachia haberet, & ideo prius vidit, quam protulerit aliqua verba, & tunc cecinit canticum ſuum. Hoc indicat illa conjunctio, *Benedixit Deum, & dixit:* Dum Chriſtus naſcitur, unus Simeon laudes ejus intonat. Dum verò moritur, circunſtantes blaſphemant. *Prætereuntes autem blaſphemabant eum; ſimiliter, & Principes Sacerdotum*, Matth. 27. n. 39. Cùm exoritur Sol juſtitiæ Chriſtus in mundo per ſui manifeſtationem ac prædicationem. Petrus eum confitetur eſſe Filium Dei, *Matth.*16.*n.* 16.Dum verò mortis tempus appropinquabat, *Relicto, eo omnes fugerunt,* Matth,26. num.56.

Origen. | *Ad Eucharistiam magna præparatio.* | Hugo. | 1.Cor.11.3. | Bonavent. | Judic.3. | Carthuſ. | *Chriſtus laudatur in nativitate, blaſphematur in morte.* | Matth.27. | Matth.16.

QUÆSTIO XXIV.

Utrùm priùs fuerit Canticum Simeonis, & poſtea legalia circa Chriſtum Dominum adimpleta?

87. CErtiſſimum eſt quòd in templo pro Chriſto Domino facta fuerint legalia omnia, ſcilicet præſentatio, oblatio turturum, vel columbarum, ac redemptio quinque ſiclis. An verò hæc prius facta fuerint, quam Simeonis Canticum, illiuſque verba prolata; Evangeliſta clarè non explicat. Mihi tamen dicendum videtur, quod priùs Simeon cantico ſuo Deum laudavit, ac infraſcripta protulit prophetica verba,& poſtea legalia circa Chriſtum,ſaltem majori ex parte facta ſunt. Probatur. Quia hujuſmodi legalia adimplebantur; dum Sacerdos è matris manibus puerum accipiebat; & ita infantem Jeſum à Virginis manibus Simeon ſuſcepit, ut tradit Irenæus *lib.3.c.*18. Sed ubi primùm manibus puerum tenuit, ſtatim cantico ſuo divinas cecinit laudes: *Et ipſe accepit eum in ulnas ſuas, & benedixit Deum, & dixit*, hoc enim indicat illa conjunctio *&* Item quòd omnia legalia poſt verba Simeonis facta fuerint, apertè ſignificat Evangeliſta, dum poſt hujuſmodi verba ait infra hoc cap.1. num. 39. *Et ut perfecerunt omnia ſecundum legem, reverſi ſunt in Galilæam, in civitatem ſuam Nazareth.*

Prius canticum, quam legalia. | Irenæus.

Sed cur decrevit Deus, quòd priùs eſſent Simeonis verba, & poſtea legalia omnia circa puerum adimpleta? Reſpondeo. Quòd ratio à priori divina voluntas. Conjectura verò primò, quia totum canticum in gloriam, & laudem Chriſti compoſitum eſt: *Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.* Legalia illa in Dei reverentiam, cultùmque fiebant, & quia Chriſtus legi ſe ſubjecit, ut Patrem glorificaret, ideo Æternus Parens, primò, & ante omnia ſuum filium voluit honorari, ejuſque laudes tam magnifico cantico divulgari. Secundò. Simeon Spiritu ſancto plenus erat ipſoque revelante Chriſtum Dominum cognovit,non ſolùm quando tenuit in ulnis, verum etiam antea, ut ſuperiori quæſt.dixi *in principio,* exTimotheo,& aliis; ob ingentem ergo animi affectum gaudiumque in hæc admirabilia verba prorumpit; Deus enim omnia accommodatè, & ordinate juxta naturam rerum diſponit. 88.

Deus honorantes ſe honorat.

CAP. VI.

Canticum, ac verba Simeonis.

Lucæ 2.n.29. Nunc dimittis ſervum tuum Domine, ſecundùm verbum tuum in pace.

VERSIONES.

Syriacus. Nunc dimitte ſervum tuum, Domine mi.
Theophylact. Nunc abſolvis ſervum tuum
Aliqui ex radice Hebraic.ut Vatablus in ſchol. Jam ſines hinc migrare.
D. Athanaſ.lib. de communi Patris,& filii Spiritus ſancti eſſentia. Secundùm verba tua in pace.

EXPOSITIO.

1. CHRISTI hîc multo majora divulgantur præconia, quam antea, nec in præſepio, nec in circuncifione audita fuerant; quanto enim quis ſe humiliat, tanto magis exaltatur. In præſepio, ut pauper, Chriſtus apparuit, in Circunciſione, ut peccator; hic autem in præſentatione, & ut pauper, oblatione, & ut peccator, tanquam filius mulieris quæ purificabatur; ideo, Spiritu ſancto dictante, maxima Chriſti encomia decantantur. In quorum exordio cygneus noſter Simeon ait: *Nunc dimittis*, id eſt nunc me abſolvis, ſeu ex hoc ergaſtulo migrare jubes, *ſervum tuum*. De ſe in terra loquitur perſona; præ humilitate enim, ſe ſervum Dei dicere, ac publicare, non audet *Secundùm verbum tuum*, id eſt, promiſſionem mihi factam. *In pace*, hoc eſt, in Chriſto, qui eſt pax noſtra *Domine*, ſub quo Chriſtum Dominum intelligunt Euthymius, Theophylactus: tanquam cum ipſo loquatur Simeon. D. Athan. verò *lib. de communi eſſentia*, D. Paſchaſius, Cardin. *lib. de Spiritu ſancto, c.7.* ad Spiritum ſanctum referunt Tamen Haymon *hom.* 2. Carthuſ. ad Patrem, ſeu totam Trinitatem, cujus opera ad extra ſunt communia orationem dirigunt.

Vbi major humilitas, ibi major exaltatio.

Euthym. Theoph. Athanaſ. Paſchaſ. Cardin. Haymon. Carthuſ.

QUÆSTIO I.

Quare dixerit Simeon: Nunc dimittis?

2. SImeon ingenti perfuſus gaudio, dum ſpei ſuæ videt fructum, ut ponderat D. Chryſolog. *ſer.* 106. ita ait. *Vnde Sancti illi, quia venturum longa patientia ſuſtinebant, veniſſe fideli gaudio ſunt gaviſi, ex iſtis erat Simeon ille, cui promiſſum erat, ut non videret mortem, donec videret Chriſtum Domini, quem habens in ulnis, in talem vocem prorumpit: Nunc dimittis.* Poſſeſſio poſt ſpem longam magnum ingerit gaudium, & ideo Simeon dum obtinet, quod tandiu deſideraverat, exultat lætitia magna, & ait:

Chryſol.

Ratio gaudendi poſſeſſio poſt ſpem.

3. *Nunc dimittis.* Quæ verba Origenes *homil.* 15. *in Lucam*, D. Ambr. Beda, Zacharias Epiſcopus, Lyranus interpretantur eſſe optantis mortem. Et ita explicat Carthuſianus; *Supplico, ut dimittas me.* Tamen cùm omnia tam Græca, quàm Latina exemplaria habeant, *dimittis*, de præſenti, genuinus ſenſus mihi videtur, quòd cùm Simeon à Spiritu ſancto reſponſum haberet, non viſurum ſe mortem, donec videret Chriſtum, viſo ipſo, intelligit ſe citò moriturum, ut notant D. Cyprian. *de immortalitate.* D. Julianus Archiepiſcopus *lib.* 1. *Prognoſt. c.* 13. qui ita ait: *Simeon, viſo Chriſto, ſcivit, ſe citò moriturum. Lætus itaque de morte jam proxima, & de vicina accerſione ſecutus accepit in manu puerum, & exclamavit, & dixit Nunc; dimittis.* Quamvis ergo Simeon in articulo mortis non eſſet conſtitutus, quia tamen in proximo mortem eſſet credebat, ideo tanquam moriens præſenti tempore loquitur, ſicut Iſaac ante mortem tanquam moriens benedixit filiis ſuis.

Origen. Ambroſ. Beda. Zachar. Lyran. Carthuſ.

Cyprian. Julianus.

Sed quare vehementi conatu mortem affectat,
4. quod magis pertinet ad primam expoſitionem, Reſpondeo primò. Quia, viſo Chriſto, qui eſt gloria, & ſplendor Patris, nihil aliud juſtus videre deſiderat. Secundò. Origenes *hom.* 15. *in Lucam*, ita ait: *Quãdiu Chriſtum* ſcilicet Simeon, *non tenebat, quandiu illum brachiis non arctabat, clauſus erat, & de vinculis exire non poterat. Hoc autem non ſolum de Simeone ſed de omni humano genere ſciendum eſt: ſi quis egreditur de mũdo, ſi quis è carcere, vinctorum, domo dimittitur, ut ad regnandum vadat: ſumat Chriſtum in manibus ſuis & circundet eum brachiis ſuis, totum habeat in ſinu, & tunc exultans ire poterit, quò deſiderat.* Bonus ſenex, etſi huc uſque mortem formidaret tamen, cum manibus Chriſtum amplectatur, jam non timet ſecurus de regno, ad omnemque cum ipſo felicitatem poterit pertranſire.

Origen.

Qui Chriſtum habet, ſecurus eſt de regno.

Timotheus Presbyter Hieroſol. *erat de occurſu Domini cum Simeone*, ita loquitur: *Nunc dimittis*, 5.
non hîc detinear, Spiritus ſanctus eſt in me, & video res tuas, atque ea, quæ tibi eventura ſunt. Nunc dimittar, ne videam populariam cognatorum Judæorum adverſus te audaciam, ne videam ſpineam coronam necti ne, videam te à ſervo alapam accipientem, ne videam Soli tenebras offundi, ne videam Lunam minui, ne videam elementa immutari. Nam ipſa etiam elementa non ferentia audaciam Domino condoleſcunt. Mortem appetit, quaſi non ſuſtinens præ amore, quo erga Chriſtum afficiebatur, ejus acerbam paſſionem intueri. Deinde ne conſanguineorum ſuorum in Chriſtum deſævientium peccatum videat, tum propter ipſius peccati gravitatem; tum propter ærumnas, ac devaſtationes ex illo Hieroſolymis eventuras. Quartò. D. Auguſtin. in Pſal. 39. *Simeon*, ait, *agnovit infantem in manibus matris in templo & dixit: Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Agnovit infantem ſenex, factus in puero puer, innovatus in fide.* Preme illa verba, *agnovit infantem in manibus matris.* Manus Mariæ lucem dant & multum conducunt, ut Deum videamus, & agnoſcamus. Ait ſanctus Pater de Simeone: *Innovatus de fide.* Generoſus ſpiritus concepit ſenex, & mortem non timet, quia fide renovatur, & quia magna fide fertur in Deum, mortem & omnia hujus ſæculi contemnit.

Timoth.

Mors Chriſti juſtos magno afficit dolore.

Auguſt.

Maria adjuvat ad Deum videndum

Vbi magna fides, ibi contemptus mortis,

Quintò Beda hic: *Ideo*, ait *nos à peccatorum ſcandalo abſolvens Dominus, jam in pace reconciliatos, paſſibus amoris propinquare cœleſtibus facit, qui fidei oculis ſalutare tuum Chriſtum Dominum in membris ejus intueri, eumque piis operibus amplecti meruimus*, Securum finem ſibi autumat, & promittit ſanctus ſenex, quia ſalutare Dei jam videbat; ex quo nobis etiam liceat conjecturari, quod ille, qui Chriſtum Dominum in ſuis membris, ſcilicet pauperibus intuetur, aculeos mortis non timeat, ſed felicem exitum, expeditam viam ſibi præparari agnoſcat. At Iſai. 58. n. 10. *Cùm effuderis eſurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, tenebræ tuæ erunt ſicut meridies. Et requiem tibi Dominus dabit ſemper, animam tuam, & oſſa tua liberabit, eris quaſi hortus irriguus & ſicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ*, & hæc ultima verba ita legit D. Damaſcen. lib. 2. Parallelorum, c. 6. *Erit Deus tecum ſemper.* Si enim effuderis eleemoſynam tuam pauperi, *tenebræ tuæ erunt ſicut meridies.* Nempe dies mortis, ac tenebrarũ, erit tibi fulgida, & lucida ſicut meridies, & liberabis animam tuam ab omni afflictione, & requiem in Domino habebis. Oleaſter *ibi* ait. *Cùm fueris in maximis anguſtiis, ita ut ullus pateat exitus, orietur tibi lux, id eſt, dabitur tibi modus, quo poſſis anguſtias illas exire.*

Beda.

Eleemoſyna dat felicem mortem, ac exitum.

Iſai. 58.

Damaſcen.

Oleaſter.

QUÆSTIO

QUÆSTIO II.

Quare dicatur dimitti, non verò mori?

6. *Ad Chriſti præſentiam nulla mors*

MAximè notandum eſt illud, *Nunc dimittis*, nam cùm antea de promiſſione ſermo eſſet mors ſcribitur, *non viſurum ſe mortem*: cùm verò Jeſum contemplatur, ac manibus tenet, mors ſiletur, & mutato verbo appellatur dimiſſio, ſeu migratio; quia ad Jeſu præſentiam nulla mors, nec illius ſentitur anguſtia, ſed tantùm vita experitur. Ambroſ. D. Ambroſ. hic. *Qui vult dimitti, accipiat in manibus Verbum Dei, contempletur velut quibuſdam fidei ſuæ brachiis. Tunc dimittetur, ut non videat mortem, quia viderit vitam.* Secundò. *Hæc vita velut carcer.* Dicit dimitti, ſeu abſolvi tanquam reus à carcere, atque vinculis; cùm hæc vita noſtra, ob labores, ac peccandi pericula, ſit veluti quoddam ergaſtulum, ac miſeriarum catena. Ambr. Idem D. Ambr. *lib. de bono mortis. c. 2.* ſic ita. *Ita dimitti petit quaſi a vinculis quibuſdam ad libertatem feſtinaret, ſunt enim velut vincula quædam corporis hujus, & quod eſt gravius, vincula tentationum, quæ nos alligant, & ad injuriam captivitatis adſtringunt quadam lege peccati.*

7. *Quia ad Euchariſtiam accedit, cogitet de morte.*

Expende, quod ubi ſanctus ſenex in manibus tenet, ait *Nunc dimittis*, id eſt, in hac hora, in hoc puncto jube me mori, atque ab hac vita migrare. Ubi primum Chriſtum accepit, de morte incepit cogitare, ut ſuo exemplo nos inſtrueret, quòd ille, qui ad ſacram accedit menſam, ita ſe præparet, & mundet, ac ſi illico è vita eſſet migraturus. D. Paulus *1. Corinth. 11. n. 23.* inquit: 1. Cor. 11. *Dominus Jeſus, in qua nocte tradebatur, accepit panem*, &c. Quare non alio tempore? Non alia occaſione? Sed imminente morte? Ut nos doceret, quòd qui hunc vult panem manibus tenere, ore manducare, ita diſponat, ac ſi mortis tempus proximè inſtet; ſicque vult à nobis ſumi cum mortis memoria, ut ait D. Paulus citatus, *Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis.* Quod Baſil. expendit D. Baſilius hom. 1. in Joan. 6. *Oportet*; ait, *accedentem ad corpus, & ſanguinem Domini, non ſolum purum eſſe à quovis inquinamento carnis, ac ſpiritus, ne judicium edat, & bibat. Sed oſtendere memoriam ejus, qui pro nobis mortuus eſt, in eo, quòd mortificatus eſt peccato, mundo, ac ſibi ipſi, & Deo vivit.*

8. Præcepit Deus filiis Iſraël, quòd comederent agnum paſchalem. *Renes veſtros accingetis, & calceamenta, habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus*, Exod. 12. n. 11. Agnus ille præfigurabat Chriſtum in Euchariſtia, qui ita à nobis eſt ſumendus, ac ſi eſſemus peregrini, & illico de hoc Chryſoſt. mundo exituri. D. Chryſ. *hom. 52. in Matth.* ſic ait: *Propterea Judæi exituri de Ægypto expediti, & præcincti agnum juſſi ſunt manducare, & ad exeundum parati: oſtendentes nobis, quomodo quicumque noſtri Agni Euchariſtiam manducant, ita debent eſſe expediti, quaſi quotidie exituri de mundo.*

QUÆSTIO III.

Quare Simeon ait, in pace dimitti?

9. Euthym. EUthymius tres adhibet ſolutiones. Primò. *Dimitti*, ait, *in pace cogitationum, nunc*

enim quæ me turbabant de divina Incarnatione cogitationes pacificatæ ſunt. Secundo. *In pace intrepiditatis: quia deinceps non metuam mortem propter profundam ſenectutem.* Tertio. *In pace gaudii, quia ampliùs non conturbabor propter Iſraelis libertatem; jam enim vidi liberatorem.* Quartò. D. Cyprianus *lib. de Immortalitate*, pa- Cyprian. cem interpretatur ſecuritatem, quæ eſt à mundi hujus periculis, non eſt juſto ſecuritas, dum eſt *Extra hunc mundum pax.* in hac vita: *ſed quando*, ut ait idem Cyprianus, *Expuncta hac morte, ad immortalitatem venimus.* Et in hac ſententia eſt Haymon homilia 2. de Purificatione. *Dimitte*, ait, *in pace, quia hactenus* Haymon. Tolet. *fui in bello*, Quintò. Toletus *annotat. 47.* eſt in illa expoſitione prima Euthymii. In pace, hoc eſt, in deſiderii complemento; nam viſo Chriſto, jam nihil illud habet, propter quod velit permanere in hoc ſæculo. Sexto. In pace, hoc *Chriſtus pax noſtra.* eſt, in Chriſto; ipſe enim eſt pax noſtra, in quo eſt vera conſolatio, & omne bonum totius Iſraël. Ita Origenes *homilia 2.* D. Ildephonſus *homilia de Purificatione.* Guerricus Abbas *ſermone 3.* Origen. Ildephonſ. Guerr. Divus Bonaventura *hîc.* Et hæc eſt valde apta Bonav. expoſitio, quia ſanctus ſenex totus in Chriſto volebat diſſolvi: *In pace in idipſum dormiam, & requieſcam*; & ab illo ſeparari nolebat nec aliud jam videre: & ita à carcere carnis hujus mundi diſſolvi deſiderat, ut cum Chriſto liberius vivere poſſit.

Quæſtionem ſatis ingenioſè movet hic Simon 10. Caſſianus lib. 2. c. 21. Caſſian. *Quid eſt*, ait, *quod hic ſenex non videbatur ſibi de hoc ſæculo migrare cum pace, niſi Chriſtum Dominum taliter aſpexiſſet? Nonne & cæteri Prophetæ Domini, quanquam aliqui fuiſſent crudeli morte perempti, nonne & cæteri ſancti Patres mortui ſunt in pace. Quid iſte tantus ſenex aſcribebat ad pacem? Id profecto dixerim, quod alii longa expectatione viderunt, in fide atque ſpe certiſſimè tenebant, quod ſic futurum erat: incerti penitus erant, quando majeſtas divina perficeret. Et hinc certi ex fide, ſecuri de ſpe, incerti de tempore ante hunc ſenem Patres cæteri deceſſerunt, iſte verò de tempore certus vitam finivit in pace,* Ac ſi dicat. Alii Patres, cùm eſſent à longè in ipſa ſpe, in qua certi erant, pacem habebant. At Simeon cùm eſſet valde in proximo, illam non haberet, niſi Chriſtum videret, nam quanto res magis eſt in proximo, magis movet appetitum ad eum obtinendam.

Reſpondeo aliter primò. Alii antiqui Patres 11. ut Abraham, Iſaac, Jacob, quamvis Chriſtum, non viderunt, in pace mortui ſunt, in qua, ut dimittatur Simeon, Chriſti requiritur præſentia; inter cæteros enim juſtos omnes hoc obtinuit peculiare, ut reſponſum haberet; non viſurum ſe mortem, niſi priùs Chriſtum Dominum videret; animus autem noſter, quando ſpe bona, *Animus vacuus à ſua ſpe turbatur.* magnáque promiſſione repletus eſt, ſi ab illis evacuatum ſe agnoſcit, maximè anxiatur: ut ergo Simeon in pace dimitteretur, neceſſe erat, ut datis promiſſionibus frueretur. Secundo. Simeon cùm eſſet doctiſſimus, & in divinis literis optimè inſtructus, multas eſſe ſciebat Dei promiſſiones conditionatas, quæ ob defectum noſtrum, ac demeritum non adimplentur, ut communiter notant ſancti Patres *Geneſ. 13. num. 15.* ubi promiſit Abrahamo: *Omnem terram, quam conſpicis, dabo tibi, & ſemini tuo in* Geneſ. 13.

ſempiternum; & tamen hanc hodie non poſſident filij Iſraël. De quo vide *ibi* D. Chryſoſtomum, Carthuſianum, Abulenſem, & alios. Simeon ergo, ut valde prudens, timebat, ne promiſſio ſibi facta aliquo demerito ſuo impediretur; ideóque cùm Chriſtum vidit, ab his cogitationibus liber, ait ſe jam dimitti in pace. Aliis verò Patribus cùm hujuſmodi fides data non eſſet, ut in pace, hoc eſt, viſo Christo Domino, abirent, Domini præſentia non exoptabatur, ſed ſecura ſpe tantùm contenti erant.

Juſtus timet gratiam perdere.

Lucæ 2. n. 30. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce enim viderunt oculi mei illum tuum miſericordem.

D. Cyril. Alexand lib. 1 in c. 61. Iſa. Viderunt oculi mei ſalutem tuam.

Quidam Recentiores ex Hebræo. Viderunt Jeſum tuum.

EXPOSITIO.

12. Causam annectit Simeon, cur ſe dimitti dicat; nam, ut ait S. Odolonius ſerm. de Purificatione, *Poſtquam Chriſtum meruit videre, nihil præter ipſum concupivit videre*; Textus, *Viderunt oculi mei*, ut explicat S. Eligiis *ſer. de Purificatione*, tam interiores, quam exteriores. Interiores Deum, exteriores hominem: ipſum enim, quem in brachiis tenebat, verum Deum, & hominem credidit. *Salutare tuum*, hoc eſt, filium Dei Incarnatum, ſeu Chriſtum Dominum, qui frequenter in Scripturis ſalutare nuncupatur. *Geneſ.* 40. *nu.* 18. *Pſal.* 50. *num.* 14. *Iſai.* 32. *nu.* 10. *Habac.* 3. *n.* 18. In Pſalmis dicitur *ſalutare Dei*, & *ſalutare hominum*. Dicitur *ſalutare meum*, prout ſalutem hominum operatus eſt; dicitur etiam *ſalutare tuum*, ſcilicet Dei, quia jam ſalutem operatus eſt, quam ſolus Deus poterat donare. Vel quia ille filius eſt de ſubſtantia Patris. Vel denique, quia adeò magnam agnovit eſſe Æterni Patris erga homines benignitatem, ut noſtram ſalutem ſuam propriam reputaret.

Odolon.

Eligius.

Lucæ 2. n. 31. Quod paraſti ante faciem omnium populorum.

VERSIO.

Syriac. D. Hieron. in c. 51. Iſai. Quod præparaſti in conſpectu omnium populorum.

EXPOSITIO.

13. Procopius *in cap. 25. Iſaiæ* illud *paraſti*, ad æternam Dei prædeſtinationem refert, quia diſpoſuit Deus ante ſæcula filium ſuum, in omnium ſalutem mittere. S. Ildephonſus *ſer. de Purificatio*, ait: *Simeon prophetice oculum ad futurum diem Judicij intendit, quando Chriſtus per humanitatem ab omni carne videbitur, ut videat eam omnis oculus, & reddat unicuique ſecundùm opera ſua.* Tamen communis expoſitio eſt de adventu Filij Dei in carne humana. Unde rectè notat Hugo, quòd non dixit de præſenti *paras*, ſed de præterito *paraſti*: ut notat ipſe Hugo: *Sicut miles paratur ad bellum, ita ſcilicet carne, quaſi armis induiſti ad debellandum adverſarium noſtrum.* Textus. *Ante faciem.* Quia Chriſtus ejuſque doctrinæ veritatis occultos angulos non quærit, ut hæreſis facit, ſed publica & manifeſta loca. Deinde non ait, à tergo; ſed, *ante faciem*, ſeu in conſpectu; omnes enim nos in Chriſtum debemus oculos intentos, ac defixos habere, ad videndum illum, & ſequendum. *Omnium populorum*, tam Judæorum, quàm Gentilium; non huic, vel illi, ut notant Euthymius, Chryſoſtomus *de occurſu Domini in homiliario*; ſed omnibus populis datur in ſalutem.

Procop.

Ildelphonſ.

Hugo.

Doctrina Chriſti publicum quærit.

Euthym. Chryſoſt.

Lucæ 2. num. 25. Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël.

VERSIONES.

Syriacus. Lumen ad revelationem Gentium, & gloriam populo Iſraël.

Vatablus. Lumen ad illuſtrationem Gentium.

Aliqui ex Hebræo. Ut lumen det Gentibus.

EXPOSITIO.

SALUTARE *tuum*, ſcilicet Chriſtum verum Meſſiam, quod paraſti ante faciem omnium populorum appoſitive *Lumen ad revelationem*, &c. Hoc eſt ad dandam lucem Gentibus, & gloriam magnam aliaturum populo Iſraëlitico. Appellat hîc Chriſtum gloriam, & lumen; videtur alludere ad antiquas prophetias, Iſai. 60. num. 1. & 2. *Surge, illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt.* Et multis aliis in locis dicitur *lumen*: *Joan.* 1. *n.* 8. *&* 9. *num.* 12. *&* 9. *n.* 5. Sicut etiam dicitur *gloria*. Iſai. 46. n. 13. *Videbunt cuncti Reges inclytum tuum*, Iſai. 62. n. 2. Septuaginta *gloriam tuam*. 14.

Iſai. 60.

Iſai. 46. & 62.

QUÆSTIO IV.

Solvuntur quatuor quæſtiunculæ?

Multa hîc breviter veniunt inquirenda. Et primò: Quare dicitur *lumen Gentium*? de hoc vide ſuprà *lib.* 1. *cap.* 1. *quæſtion.* 36. *&* 37. Hic maximè notandum eſt, quòd eum, quem ſuprà appellaverat ſalutare, *Viderunt oculi mei ſalutare tuum*; nunc dicit *lumen*; omnis enim Dei notitia, ac lux valde ſalutifera eſt homini; & omne repellit malum, ad omneque trahit 15.

Dei notitia ſalutaris.

trahit bonum. Et priuſquam hîc dicatur *lumen Gentium*, ante illuminavit Judæos, dum claritas Dei circunfulſit paſtores, *Lucæ 2.numer.9.* Et Gentiles, dum ſtella Magos adduxit, *Matth.2. num.2.*

16. Secunda quæſtiuncula: Quare dicitur *gloria Iſraël?* Euthym. Theoph. Beda. Reſpondent primò, Euthymius, Theophylactus, Beda. Quia ex Iſraëlitis Chriſtus eſt progenitus, ex eorumque genere carnem ſuſcepit. Secundò, Quia ſuam illis præſentiam præbuit, multáque apud eos operatus eſt miracula. Tertiò. Quia, ut ait Beda, Deus prophetias populo promiſſas adimplevit, ac eorum ſpem quam per longa habebant ſæcula, non eſſe vanam confirmavit: & magnæ gloriæ, ac jucunditatis Boſtrenſ. eſt, rei longè ſperatæ poſſeſſio. Quartò. Titus Boſtrenſis alteram addidit cauſam, quia multos ex Iſraël in cœleſtem gloriam evexit. Et Carthu- Carthuſ. ſianus. Quia antiquos Patriarchas ex Limbo ad gloriam tranſvexit. At ratio quarta, non videtur multum efficax, quia magna per Chriſtum Gentium multitudo eſt ſalvata; imò multo plures ex Gentibus, quàm ex Judæis. Et ut dicam, quod ſentio; per *Iſraël*, non intelligo Iſraëliticum po- Chryſoſt. Theoph. pulum, ſed cum D. Chryſoſt. *orat. de occurſu Domini*, Theophylact. illi ſignificantur, qui ſunt vere Iſraëlitæ, quique converſi ad Dominum Jeſum Chriſtum verum Meſſiam confeſſi ſunt. Et horũ dicitur Chriſtus Dominus gloria.

17. Tertia quæſtiuncula. Quare Simeon ita dividit, ut dicatur lumen Gentium, & gloria populi Iſraëlitici; Et ratio difficultatis eſt, quia Chriſtus Joan.1. Dominus adventu ſuo, non ſolùm Gentiles, ſed etiam illuminant Judæos, juxta illud Joan. 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et ei ſpecialiter dictum eſt: *Surge illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum.* Deinde Chriſtus Dominus non ſolùm eſt gloria populi Iſraëlitici, ſed etiam Gentilis, cùm per Chriſtum beatitudinem conſequenter, ac filii fiant adoptivi, quo nullum poteſt majus eſſe decus. Reſpondeo, quòd licèt Chriſtus Dominus omnes illuminet tam Gentiles, quàm Judæos, qui erant in tenebris peccatorum; tamen cùm Iudæi unius veri Dei haberent fidem, qua carebant Gentiles, ideò horum peculiariter dicitur *lux*; plus enim fuit, hos illuminare, qui ad ſimulachra ſu- Haymon. cebantur, quàm illos, qui per fidẽ erant inſtructi. Ita Haymon *hom.1.* Dicitur verò ſpecialiter *gloria Iſraël*, ob rationes datas in ſecunda quæſtiuncula.

18. Quarta quæſtiuncula: Quare præponitur revelatio Gentium gloriæ Iſraël? Reſpondent Haymon *hom. 1.* Ericus homilia de Purificat. *Prius, ait, ad revelationem Gentium, deinde ad gloriam Iſraël veniſſe dixit, quia prius Gentiles, quàm Judæos credituros eſſe prævidit.* Quod poteſt corroborari ex Paulo ad Roman. 11. n.25. Rom. 11. dicente: *Cùm plenitudo temporis intraverit, tunc omnis Iſraël ſalvus fiet.* Hæc tamen expoſitio coincidit cum illa Boſtrenſis, quam retuli quæſtiuncula ſecunda. Qui per hæc intelligit gloriam & beatitudinem, quam plures ex Iſraël converſi ad fidem conſequuntur. Tamen, ut dixi ex Chryſoſt. & Theophylacto, non ad finem mundi, ſed ad præſens tempus, de quo loquebantur, ſermonem ſuum refert, & ponit priùs revelationem Gentium, quia hoc erat in magnam gloriam Iſraël, præcipue Juſtorum, quòd Gentes ambulantes in tenebris illuminarentur.

Lucæ 2.n.33. Et erant pater Jeſu, & mater mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo.

VERSIONES.

Syriacus. Joſeph autem, & mater ejus
Arias. mirabantur.
Vatablus. Tenebantur autem pater ejus, & mater admiratione.

EXPOSITIO.

AUDIENTES Joſeph, & Maria Virgo, quæ à Simeone dicebantur, glorificabant Deum, ut notat D. Chryſoſt. *hom. de occurſu Simeonis.* 19. Chryſoſt. *Et erant mirantes*, ait Evangeliſta. Et mirabantur, cùm eſſent de Chriſto mirabilia Origenes. illa, quæ dicebantur. Origen. *hom.16.&17.* Haymon Haymon. *hom. de hoc Evang.* Carthuſ. *hîc*, referunt admira- Carthuſ. tionem hanc, ad omnia quæ à prima conceptione uſque ad illum acciderant diem, tam quæ ab Angelis, quàm quæ à paſtoribus, & Magis audita erant. Congruenter tamen Euthym. Græcus Euthym. Græcus. Author *in Catena*, Beda, & alii hanc admira- Beda. tionem intelligunt de illis, quæ in templo à Simeone dicta erant, nam verbum illud, *ſuper his*, proximè, & non tam remotè dicta reſpicit.

QUÆSTIO V.

Quare Ioſeph dicatur Chriſti pater?

UT rem hanc ſemel explicemus, quæ mul- 20. tis hæreticis occaſio extitit turpiſſimè er- Irenæus. randi, ut referunt D. Irenæus *lib.3.c.24.* D. Epi- Ephiphan. phanius *hæreſi 28.* Certiſſima fide tenendum eſt, Joſeph non eſſe verum Chriſti patrem, nec Chriſtum Dominum eſſe ab ipſo genitum, ſed tantùm de Spiritu ſancto ſine ope viri conceptum, ut dixit Angelus ad Virginem, & ad Joſeph ad expellendam de tumore uteri admirationem: *Lucæ 1. n. 25. Matth.1.n.20.* Quomodo ergo di- Origen. citur Joſeph pater Chriſti; Origen. exiſtimat ſic *Deus titulo parentis honoravit Ioſeph.* dictum, quia nutritius erat. Ita hom.19. *Honoravit eum Spiritus ſanctus patris vocabulo, quia nutrierat Salvatorem.* Quòd idem Origen. magis explicat cit.loco. *Ne miremur*, ait, *hos*, ſcilicet Joſeph, & Mariam, *Parentes vocari, quorum alter ob partum, alter ob obſequium, patris, & matris meruerunt vocabula.* Qui enim in tui miniſtratione ſe tibi exhibet, ut patrem, eum ut patrem venerari debes.

Secundò. D. Cyrill. Hieroſolymitan. ſentit ſic 21. Cyrillus. dictum, tum ob proximam rationem; tum ob ſin- *Eximius Ioſeph amor in Chriſtum.* gularem in Chriſtum amorem. Ita ait Carthuſ. *Sicut Maria mater Joannis dicitur propter dilectionem, & non propter generationem; ita Joſeph pater Jeſu propter curam, vel dilectionem vocatus eſt, & non propter generationem.* Tertiò. D. Auguſt. Haymon. Aug. *lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum, c. 1.* Haymon aſſerunt, dici Patrem Chriſti adoptione, erat enim Joſeph verus Virginis conjux, quæ Chriſti Domini mater erat; ſi enim aliquis benevolentiâ in filium adoptatur, multo magis ratione contracti matrimonii cum matre, præci-

Auguſt. Hieron. Beda. puè cùm propter Chriſtum fuerit Virgo deſponſata Joſeph. Quartò. Idem D. Auguſt. & Hieron. *contra Helvidium*, Beda, & alii multi dicunt appellari parentem vulgi opinione, cùm enim homines myſterium ignorarent, communi fama filius putabatur Joſeph: Et ideo dictum eſt Luc. 3. n. 23. *Ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum triginta, ut putabatur filius Joſeph.* Magnæ enim prudentiæ eſt, ſeſe aliquando communi opinioni accommodare. Hi omnes Doctores ſenſu abundant ſuo, & ex his omnibus cauſis Chriſtus Dominus Joſeph filius dici potuit; ultima tamen ſententia magis communis, & inde mihi verior apparet. — Luc. 3.

Quæstio VI.

Quare dicitur Beatiſſima Virgo admirata?

22. Ratio difficultatis eſt; quia admiratio eſt quædam inopinata cognitio, quæ oritur ex viſione effectus, & ex ignorantia cauſæ, ut colligitur ex Ariſtotele *Met. c. 2.* D. Auguſt. *Epiſt. 101. ad Evodium*, D. Thom. 1. 2. *q.* 32. *art.* 8. A Simone autem dicebatur, Chriſtum verum eſſe Meſſiam, & Gentes illuminaturum, quæ omnia à Virgine optimè cognita erant, tum in Angelica Annunciatione, tum per Spiritus ſancti revelationem. Unde ipſa dixit, in Cantico ſuo: *Eſurientes implevit bonis*, in quo Gentiles intelliguntur, ut eſt communis ſententia. Unde Simon Caſſian. & alii dixerunt, Virginem fuiſſe admiratam, non de verbis, ac rebus, quæ dicebantur à Simeone, ſed quòd ipſe Simeon taliter diceret. At hæc non ſtat cum litera, in qua habetur: *Mirantes ſuper his, quæ dicebantur.* — Ariſt. Auguſt. D. Thom. Caſſian.

23. Reſpondeo primò, quod Virgo Maria de illis rebus antea cognitis dicitur admirata, quia novo quodam proponebantur modo, licèt enim illa omnia per annuntiationem angelicam, vel per Spiritus ſancti revelationem optimè antea agnoſceret; modò tamen in templo illa coram omnibus publice, ac manifeſte audierat à Sacerdote prophetico ſpiritu loquente, & novus cognoſcendi modus ſufficiens eſt, ut detur admiratio, quam ex hoc capite in Chriſto Domino admittunt Theologi, dum de fide Centurionis dicitur miratur. *Matth.* 8. *n.* 10. nam quamvis antea per ſcientiam beatam, & per ſe infuſam optimè agnoviſſet, tunc tamen per ſcientiam experimentalem novo modo cognovit, ut recte explicat D. Tho. 3. *p. q.* 15. *art.* 8. *ibi.* Cajet. Suar. Vaſq. *diſp.* 62. *c.* 4. & Lorca *diſp.* 61. Raguſa *ibi diſp.* 17. Ita Virgo, etſi omnia illa aperte ei eſſent manifeſta, cùm tamen novo modo perciperet, admiratur. Et moraliter erat ſatis admiratione dignum, quòd homo publice contra Herodis voluntatem tam magnificè loqueretur. — D. Thom. Cajet. Suarius. Vaſquius. Lorca. Raguſa.

24. Secundò. Res divinæ, aliáque myſteria, quæ captum ſuperant noſtrum, licet ſint nota, menti tamen noſtræ ſeſe ad illa iterum recipienti admirationem cauſant, ut notavit Græcus Author in Catena. *Tranſcendentium rerum notitia quoties in memoriam venerit, toties renovat in mente miraculum.* Ita ille. Unde ex fide, & ex Dei immenſitatis cognitione hæc oritur admiratio; aliud eſt, quam tacitè magnificare, ac laudare Deum; & ita hanc explicat admirationem Chryſoſt. ut jam notavi in expoſitione. Tertiò. Hoc eſt proprium rerum divinarum, quanto enim magis penetrantur, tanto mirabilius mentem ſuſpendunt. Euthym. *Mirabantur*, ait, *propter ea, quæ prius didicerant, adhuc mirabiliora percipiebantur.* Et huc reſpicit D. Bonavent. dum ait, quòd mirabantur, quia Chriſtus totus eſt mirabilis, ac proinde quanto magis eſt perfecta creaturæ circa ipſum cognitio, tanto magis admirationem parturit. Quartò. Admirabantur, cùm viderent, quomodo antiquæ prophetiæ, & promiſſiones conveniebant cum his, quæ de præſenti à Simeone dicebantur. — Græcus. *Res divinæ quanto magis cognoſcuntur, tanto admirationem cauſant.* Chryſoſt. Euthymius. Bonavent.

Lucæ 2. n. 34. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus.

VERSIO.

Aliqui ex Cod. Græc. Et laudavit eos Simeon.

EXPOSITIO.

25. Cum Simeon Ieſum in manibus haberet, parentibus benedixit, id eſt, ut explicat D. Bonavent. Benedictos prædicavit, Mariam, quia concepit, & Joſeph quia educator: Benedicuntur enim parentes in filio, & pro filio, ſecundùm illud 1. Reg. 2. n. 20. *Benedixit Heli Elcanæ, & uxori ejus*, ſcilicet pro Samuele puero. Qua benedictione Simeon benedixerit Mariam & Joſeph, non ſcribitur. Carthuſ. & Cajet. credunt, fuiſſe illam, quæ habetur *Num. 6. n. 24.* Et quia conſueta erat, ſuppoſuit Evangeliſta, ut quid vulgare. Ego exiſtimo, quod fuerit valdè ſpecialis benedictio, & Mariæ, atque Joſeph bona, & laudes narrari nequeunt, ſed potiùs ſilentio venerari. *Benedixit illis*; ponderat Carthuſ. quòd *quamvis Simeon eſſet illis minor ſanctitate, tamen erat major dignitate, nempe officio ſacerdotali.* Nam proprium eſt majoris minorem benedicere. Ex quo expende, quanta ſit dignitas Sacerdotum. Et antequam de Chriſti paſſione ageret, eos Simeon benedixit; ad amara namque ſupportanda animus eſt corroborandus. D. Bonav. ait: *Nota præmittitur hîc benedictis, tum ad conſolationem, tum ad confortationem, tum etiam ad commendationem, ne paſſio prædicanda terreat: vel ideo benedixit, ut ſignaret, quod in illo impletæ ſunt benedictiones Patrum. Et dixit ad Mariam.* Cùm illa tantùm loquitur & non cum Joſeph, quia illa ſola tempore paſſionis ſuperſtes futura. — Bonavent. 1. Reg. 2. Carthuſ. Cajet. Carthuſ. *Ad amara animandũ.* Bonav.

Lucæ 2. n. 23. Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum, cui contradicetur.

VERSIONES.

Arias. Ecce jacet in caſum, & in reſurrectionem multorũ

	. in Iſraël, & in ſignum contradictum.
Euthym.	Ecce ſitus eſt hic in caſum, & in reſurrectionem.
Vatabl.	Ecce conſtitutus eſt hic.
Tertull. lib. de carn. Chriſti, cap. 22.	In ruinam, & ſuſcitationem.
Syriacus,	In ſignum contradictionis.
Text. Græcus	In ſignum cui contradicitur: de præſenti.
Aliqui Recentiores ex Hebr.	In vexillum, ſeu portentum, cui contradicetur.

EXPOSITIO.

26. Caſſian. CASSIANUS *lib.* 2. *cap.* 21. ait: *Simeon lætis triſtia miſcet, ſupremis ima connectit, & duci bellum parat, & gloriam ignominiæ conjungit, & quæ ſunt Dei, & hominis cantat, & ſimul virtutis, & infirmitatis proſequitur actiones.* Dum poſt tantam gloriam decantatam ad paſſionem Chriſti ſermonen convertit. *Ecce*, ut attentionem exquirat, ac myſterii declaret magnitudinem. *Hic*, non ait determinatè, hic filius tuus, ô Virgo, hic infans, hic Deus, ſed abſolutè. *Hic*, qui omnibus eſt omnia, nempe Deus, Bonavent. homo, redemptor, & glorificator, *Poſitus*, quod dicitur, ut advertit D. Bonav. ut non caſus, ſed divino judicio intelligatur factum. Deinde di-Eutym. citur poſitus, ſeu ſitus, ſeu conſtitutus, tanquam lapis angularis, ut ait Eutyhm. ad duos populos connectendos, vel tanquam lapis firmiſſimus, *Non explicatur à quo ſit poſitus.* & ſtabilis ad dolores, ac paſſiones ſuſtinendas. Quamvis Deus Pater hic intelligat, non tamen explicat, à quo ſit poſitus, cùm de multorum agatur ruina; anteà verò cùm de omnium tractaret ſalute, Deum expreſſit: *Nunc dimittis ſervum tuum Domine. Quod paraſti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem*, &c. Textus. *In ruinam.* Occaſionaliter, ac hominum vitio Chriſtus Dominus omnium ſalus aliqui-Rom. 11. bus factus eſt in ruinam, dum in eum non crediderunt. Quòd etiam Paulus *ad Rom.* 11. *n.* 11. appellat caſum in eos, qui ceciderunt. *In reſurrectionem*; nempe multi, qui tam antiquo primi parentis peccato, quàm propriis culpis erant prolapſi, per fidem, & gratiam in Chriſto ſurrexerunt: hæc tamen erectio non ſicut in ruina occaſionaliter parata eſt, ſed Dei abſoluto, efficacique decreto. *Multorum in Iſraël*, ad utramque ſententiam hoc refertur: *multorum*, ait, non omnium; quia non omnes in Chriſto crediderunt, *In Iſraël.* Quamvis tam in populo Judaico, quàm in Gentilico, multi ſint in Chriſto ere-1. Cor. 1. *Magna eorū offenſa, quib. benefacit.* cti, multique ruinæ habuerint occaſionem, ut dixit Paulus 1. Cor. 1. n. 23. *Judæis ſcandalum, Gentibus ſtultitia*, tamen de ruina ſolùm in Iſraël mentionem fecit, Chriſtus enim maxime dolet, quod ab iis offendatur, quibus bona communicavit majora.

27. *Et in ſignum, cui contradicetur*, ſeu contradictionis, ſicut in ſcopum, ſeu metam ſolent ſagittarii jaculare, ita Chriſtus Dominus conſtitutus eſt ſignum, ſeu ſcopus, in quem Judæi omnes lingua, manu, intentione pravitatis tela injecerunt. Quòd verò textus Græcus, Theophylactus, & alii legant de præſenti: *Cui contradicitur*, refertur ad perſecutiones, & contradictiones, Text. Græc. Theoph. quas Herodes in ipſum jam movebat. Quòd verò aliqui legant *vexillum, portentum*, ſeu *miraculum* orbis, ut videtur probabile Janſenio, ſenſus eſt idem, tamen juxta radicem Græcam meliùs legendum eſt *ſignum*.

QUÆSTIO VII.

Quare dicatur in ruinam, & reſurrectionem multorum?

SUppono hîc pro omnium ſententiarum intelligentia, quòd illi propriè dicuntur ruere, 28. qui antea ſtabant; & illi reſurgere, qui antea dejecti erant. Prima, & germana hujus loci intelligentia eſt, quam attigi in expoſitione. Quòd multi Chriſto non credentes, ſed paſſione ejus ſcandalizati cadent, atque in æternum condemnabuntur; multi verò Chriſtum verum Deum agnoſcentes à peccatis in gratiam, Gloſſa. & gloriam reſurgent. Ita Gloſſa Interlinealis, & Nazianz. Ordinaria, D. Gregor. Nazianzen. Euthym. Theo- Euthym. Theophyl. phyl. Beda *hîc*. Timoth. Haymon. *homil. de oc-* Timot. *curſu Domini*, S. Etherius *lib.* 1. Unde eleganter Haymon. ait D. Fulgent. *lib.* 1. ad Thraſymundum Re- Etherius. gem cap. 4. *Ibi ego malè credentibus ruinam* Fulgent. *perfidia generat, ubi recta credulitas fideles exaltat. Imò in uno, eodemque Chriſto vero Dei, veròque hominis filio minus perſpicientium tenebatur hactenus lippitudo, in quo illuminatis veri luminis claret manifeſta cognitio.* Ubi rectè ponderat, quòd perfidiæ tribuatur ruina, fidei verò exaltatio. Confirmatur hæc explicatio ex D. Greg. Nyſſen. Nyſſen. in Catena D. Thomæ. Quia quando Simeon loquitur de auxilio, & ſalute à Deo hominibus præparata, loquitur per reſpectum ad omnes. *Quod paraſti ante faciem omnium populorum*; quia Deus ex ſe omnibus dat ad ſalutem ſufficientia media. Cùm verò ſermo eſt in ordine ad executionem, & effectum, ait per reſpectum ad multos: *In ruinam, & reſurrectionem multorum*; quia non omnes, ſed multi malitia ſua in Chriſto ſcandala, & ruinæ occaſionem habuerunt; multi verò efficaci Dei auxilio, in eo vitam, gratiam, & gloriam invenerunt. Ad alias expoſitiones accedamus. 29.

Secundo Chriſtus Dominus dicitur, veniſſe in ruinam peccatorum, ac vitiorum, & in reſurre- Gloſſa. ctionem virtutum, ac ſanctitatum. Ita Gloſſa Origenes. Ordinaria Origen. hom. 16. ait: *Habeo aliquid in me, quod malè ſtat, & peccatis ſuperbiæ ſe gerit; hoc cadat, hoc ſubruatur. Poſtquam illi venit, & nunc quod in malum fuit corruit, & expletum eſt illud: Mortificate membra veſtra ſuper terram, fornicationem, luxuriam, idololatriam veneficia, &c. Horum omnium utilis ruina facta eſt, una eſt hæc ruina, ad quam venit* Paulin. *Chriſtus.* Similiter D. Paulin. Epiſt. 8. ad Sever. *Ut cadat in me*, ait, *peccatum, quod anima cadente conſiſtit, & exurgat ille mortalis, qui ce-* Theophyl. *cidit ex urgente peccato*. Hanc interpretatio- Boſtrenſ. nem amplectuntur etiam Theophyl. Boſtrenſ. & alii. Poſtquam etiam Chriſtus venit, omnium facta eſt malorum jactura, bonaque omnia pullularunt, ac ſe extulerunt. Tertiò Cardin. Hugo explicat. In ruinam ſuperbè ſtantium, & in

reſurre

reſurrectionem humiliter jacentium, ita ait: *In ruinam ſtantium, id eſt, ſtare ſe reputantium, ut ſcribarum, & in reſurrectionem cadentium, id eſt, ſe cecidiſſe reputantium.* Et huic explicationi favet D. Hier. *in c.* 11. *Ezech. n.* 13. Quartò. Haymon ait, quòd Chriſtus ſit poſitus in ruinam eorum, qui contemnunt redemptionis beneficium; & in reſurrectionem eorum, qui grato recolunt animo. Interpretationes hæ probabiles ſunt, in eis tamen id mihi difficultatem facit. Quia ſi Simeon loqueretur de ſpirituali peccatorum jactura, virtutumque in Chriſto reſurrectione, per terminum loqueretur univerſalem *omnium*, cùm omnia peccata in Chriſto mortua ſint, omnéque in eo bonum reſurrexerit. Ipſe autem ait: *In reſurrectionem multorum.*

Hieron. Haymon.

30\. Theoph. Quartò. Eſt etiam expoſitio Theophylacti, & ait: *Aliter quoque intelligi poteſt. Poſitus eſt Dominus in ruinam; hoc eſt, ipſe paſſurus eſt, & caſurus in mortem, & cùm ceciderit ipſe, reſurgent multi. Punctum autem pone, cum dixeris, in ruinam. Deinde incipe, in reſurrectionem multorum.* Ac ſi dicat, quòd Dominus ſibi mortem elegit, nobis reſurrectionem donavit. Hæc tamen explicatio cum ipſo contextu pugnat, quia nec in textu Græco, nec in noſtra vulgata, poſt *ruinam*, eſt punctum: ac proinde illud genitivum, *multorum*, ad utramque dictionem refertur.

31\. Ambr. Quintò. D. Ambroſ. ait: *Simeon prophetat in ruinam, & reſurrectionem plurimorum veniſſe Dominum Jeſum, ut juſtorum, iniquorumque merita diſcernat, & pro noſtrorum qualitate factorum judex verus, & juſtus, aut ſupplicia decernat, aut præmia.* Ita proinde dicitur Dominus Jesus poſitus in ruinam, nempe damnationem iniquorum, & in reſerrectionem, hoc eſt, in præmium juſtorum. At Simeon loquitur hîc de primo Chriſti adventu, non verò de ſecundo, ad quem judiciaria ſpectat poteſtas. Sextò. D. Greg. Nyſſen. citatus in Catena, ita ait: *Judæis ſpecialiter minatur ruinam, non ſolùm à ſpirituali ſalute, ſed etiam propter deſtructionem urbis, & habitantium civitatem. Reſurrectio verò promittitur credentibus, partim quidem velut ſub legibus jacentibus, partim verò veluti conſepultis cum Chriſto, & ei conſurgentibus.* Sed quamvis Judæi propter Chriſti mortem in ruinam à Romanis factam inciderint; de hac tamen Simeon hic non loquitur, ſed de illa quæ eſt in fide, ſicut etiam agit de reſurrectione in illa per contrapoſitionem.

Nyſſen.

32\. E quibus omnibus prima ſententia mihi videtur ſimpliciter vera. Secunda valde probabilis, quòd Simeon diceret, quòd in Chriſto facta ſit omnium peccatorum ruina, tum quia ipſe nos redemit, tum quia ejus præſentia peccatum deſtructum eſt, ne ampliùs in noſtro regnet mortali corpore. De Chriſto Domino ait Apoſtolus ad Rom. 3. n. 25. *Quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem juſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum.* Seu, ut legunt D. Chryſoſto. *hom.* 7. Theodolus ad Roman. *Propter remiſſionem præteritorum delictorum.* Sed quomodo tantus Gentium Doctor de remiſſione facta in Chriſto antiquorum ſolùm peccatorum mentionem facit; Nonne pro omnibus tam præteritis, quam futuris peccatis in Chriſto Domino facta eſt juſtificatio? De fide certiſſimum eſt. Videbatur tamen, quòd apparente Chriſto Domino in mundo in quo eximius hominum amor, ac mirificus omnium virtutum odor flagrabat, nullum amplius futurùm eſſet peccatum.

Rom 3.

Chriſoſt. Theodol.

Chriſto apparente nullum peccatum videbatur futurum.

Quæstio VIII.

Solvuntur duæ quæſtiunculæ.

Quæſtiuncula prima. Quare prius fit mentio de ruina, & poſtea de reſurrectione multorum; Reſpondeo primò, quòd ruina facta eſt ſaltem ex majori parte populi Iſraël; nam multo plures ceciderunt, quam crediderunt. Secundò. Ruina narratur priùs, ut denotetur, quanto Chriſtus Dominus afficiebatur dolore, quòd homines in tam ſalutiferi remedii præſentia vitam non conſequerentur. Tertiò. Ut glorioſum Juſtorum meritum clareſcat, quòd aliis ruentibus, & contradicentibus; ipſi verò Chriſto Domino crediderunt, ac proinde glorioſè in gratiam reſurrexerunt. 33.

Dum alii contradicũt, credere magna laus.

Quæſtiuncula ſecunda. Quare illi, qui Chriſto Domino crediderunt, à peccatis reſurrexiſſe dicuntur; quia à peccatis ſuis ad ſtatum gratiæ tranſierunt, cùm non omnes eſſent peccatores, ut cõſtat de Nathanaele, *Joan.* 1. *n.* 47. & de noſtro Simeone, & Anna vidua certum eſt; Reſpondeo, Quòd quamvis aliqui eſſent juſti, in Chriſto tamen dicuntur ſurrexiſſe, primò, ad gloriam, & beatitudinem, quæ antea per primi hominis peccatum clauſa erat, & per Chriſtum eſt nobis aperta. Secundò. Ad gratiam, licet enim juſti illi in gratia eſſent, ad tantam tamen abundantiam, & excellentiam gratiæ, & ſupernaturalium bonorum per Chriſtum evecti ſunt, ut denuo ſurrexiſſe meritò dici poſſint. Tertiò. Ratione etiam primæ gratiæ ipſis juſtis communicatæ, quia hæc eis eſt data ex meritis Chriſti prævisis, Et ideò meritò dicebatur, quòd ipſe eſſet poſitus in reſurrectionem multorum, ut explicat D. Machar. Epiſc. Hieroſ. *lib.* 2. *Concil. Nican.* Quartò. Quia cum per Chriſtum multis gratia communicaretur, meritò etiam dicitur poſitus in reſurrectionem juſtorum, quia in aliorum ſpirituali recenti vita juſti reviviſcunt. *Qui replet in bonis deſiderium tuum, renovabitur ut aquilæ juventus tua. Faciens miſericordias Dominus, & judicium omnibus injuriam patientibus,* Pſalm. 102. n. 5. Ubi ſermo eſt de Juſto, qui tunc in juventute ſua renovari dicitur, cùm Dominus ſuas aliis communicaverit miſericordias. In aliorum bono ſuam habent innovationem. Arnobius: *Renovantur juventutes, ut aquilæ, ubi miſericordibus faciet miſericordias Dominus, & judicium omnibus injuriam patientibus, ipſe eſt Deus in Chriſto, ſive mundum reconcilians, ſive ſanctos remunerans, ſive miſericordias miſericordibus faciens.* 34.

Joan. 1.

Mach.

Aliena bona pro ſuis habet juſtus.

Pſam. 102.

Arnob.

Quæstio IX.

Quare Chriſtus Dominus dicatur poſitus in ſignum, cui contradicetur?

Multæ, & variæ ſunt hujus loci expoſitiones. Primùm Chriſtus Dominus dicitur poſitus 35.

poſitus in ſignum, quod à nobis imitandum eſt, vel dicitur *ſignum*, quia ejus fides eſt nota populi Chriſtiani; huic tamen ſigno Judæi vita, moribus ac verbis contradixerunt. Ita quidam

Barradas. Num. 21. Recentiores. Secunda Explanatio. Barradas hic exiſtimat, quòd, Simeon alludit ad illud Num. 21. n. 9. ubi dicitur. *Fac ſerpentem, & pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum, vivet; fecit ergo Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno, quem cùm percuſſi aſpicerent, ſanabantur.* Ita, Chriſtus, Dominus dicitur poſitus pro ſigno, qui in eum reſpiciunt, vera fide vivunt; qui verò contemnunt, moriuntur.

36. Tertull. Ambr. Iſai. 7. Tertiò. Tertull. *lib. de carne Chriſti*, D. Ambroſ. *in Symbolum Apoſtolorum, cap.* 16. accommodat huic illud Iſai. c. 7. n. 14. *Dominus ipſe dabit vobis ſignum. Ecce Virgo concipiet.* Conceptus, & nativitas Chriſti ex Virgine fuit admirabile ſignum, quod à multis hæreticis contradictum eſt ejus virginitatem negantibus. Quartò, Incarnatio; ſeu quòd Deus factus ſit homo, ſignum eſt, de quo hîc loquitur, quod multi depravati

Euthymius Theophyl. Auguſt. contradixerunt. Ita Euthym. Theophy. Quintò. D. Aug. *lib.* 4. *Quæſtionum ſuper Num. q.* 56. ita ait. *Duo genera hominum demonſtravit, & contradicentium gratiæ Chriſti, & percipientium gratiam Chriſti, ut illis ſit aqua contradictionis; iſtis ſanctificationis, nam de ipſo Domino in Evangelio legitur, & ſignum, cui contradicetur.* Quaſi, quòd doleat Simeon, quod ipſa Chriſti beneficentia fuit incredulis contradictionis nota.

37. Etherius. Beatus. Sextò. Crux, Crucifixio, ac tota Chriſti paſſio ſignum fuit, cui à multis eſt contradictum. Et ita ait Etherius Epiſc. & Beatus Presbiter lib. 1. *Quid eſt hoc ſignum, cui contradicetur, niſi crux, niſi paſſio, ſputa, probra, vincula, colaphi, alapæ, clavi, amaritudo fellis, mors, lancea, ſepultura? ſicut & ipſe Dominus ſignum mortis ſuæ annuntians ait. Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Jonæ Prophetæ.*

Timoth. Chryſoſt. Amphiloch. Boſtrenſ. Euthym. Theoph. Auguſt. Lyran. Caiet. In hac expoſitione ſunt Timoth. Chryſoſt. Amphilochius *orat. de occurſu Domini, in homiliario*, Titus Boſtrenſ. Euthym. Theophyl. & alij. Et hac de cauſa D. Dionyſ. Carthuſ. Lyranus. Crucem Chriſti appellant ſignum fœderis inter nos, & Deum; ſicut cœleſtis arcus datus eſt Noë in ſignum fœderis. Et Caiet. ſignum reconciliationis humani generis cum Deo.

38. Origen. Septima expoſitio eſt Origenis *homil.* 17. ubi aſſerit, quod tota vitæ Chriſti hiſtoria extitit ſignum, cui contradixerunt Judæi, & hæretici, ſcilicet, quòd Deus adveniret in mundum, & Incarnatus eſſet, & Deus, & homo extitiſſet ſine confuſione naturarum, quòd ex Virgine natus eſſet ſine ope viri, quòd verum corpus habuiſſet, quòd multa miracula eſſet operatus, quod eſſet paſſus, mortuus, & crucifixus, ac reſurrexiſſet. Hæc omnia fuerunt ſigna contradictionis

Bonav. Hebr. 12. Judæis, & Hæreticis. Et huic accommodat D. Bonavent. illud D. Pauli ad Hebræos 12. n. 3. *Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus adverſus ſemetipſum contradictionem: ut ne fatigemini animis veſtris deficientes.*

39. Iſidor. Rectè Iſidor. Clarus *orat.* 12. explicat, quòd hîc Simeon accepit ſimilitudinem à ſagitariis, quando ad ſcopum collimantur; ſicut enim ad jaculationem conſtituunt pro meta, vel ſigno illud quod in loco aliquo inter cætera ſupereminet; ſeu albeſcit, ſeu floreſcit. Cùm ergo inter omnia, quæ in hoc viſa ſunt terrarum orbe, Chriſtus Dominus eſſet ſuperexcellens, & candidus divinitatis corona, omnique virtute floridus appareret, ideo impij acuerunt linguas ſuas, ut ſagittarent eum; & ita de ſe ait ipſe: *Poſuit me ſicut ſignum ad ſagittam*, Tren. 3. n. 12. Et hoc valdè frequens eſt, quod quanto quis aliis ſupereminet, tanto in eum graviores tempeſtates excitentur. Quod ponderat D. Hieron. in vita D. Paulæ c. 16. *Semper*, ait, *quidem virtutes ſequitur invidia, feriuntque ſummos fulgura montes; nec mirum ſi hoc de hominibus loquar, cum etiam Dominus noſter Phariſæorum zelo ſit crucifixus, & omnes Sancti æmulos habuerint, in Paradiſo quoque ſerpens fuerit, cujus invidia mors introivit in orbem terrarum.* Eccleſia ſancta loquens *in Cantic. c.* 4. *num.* 16. ait. *Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata illius.* Aquilo omnes tempeſtates, & contradictiones importat; Auſter verò omnem gratiam, & Spiritus ſancti inſpirationem dicit, ut eſt communis Patrum ſententia; Gregorij Nyſſeni *hom.* 10. Phili Carpathij. Anſel. Ruperti, & aliorum. Cur ab anima ſancta uterque ventus ſimul ſolicitatur? Cur non potiùs ſolus Auſter? Noverat anima pia, quod ubi primùm gratia Spiritus ſancti in hortum ſuum adveniret, ut omnium virtutum aromata fluerent, contra ipſam ſtatim tempeſtates, & contradictiones omnes erant excitandæ, & quaſi hæc prævidens ait: *Surge: Aquilo, veni Auſter.* Aponius ibi: *Legis enim Evangelij doctrina ab Auſtro ſpiritualem virtutem ſuo calore inſpirans humanis mentibus, ut arbuſculis indidit dulciſſimi ſucci medullam, quam Aquilonis immundus ſpiritus per Regnum Romanorum ſanctorum corpora laniando ad odorem ſuavitatis neſciens perduxit.*

Invidia contra præclaros virtutibus. Thren. 3. Hieron. Cant. 4. Nyſſen. Phil. Carp. Anſelm. Rupert. *Ubi favor, ibi tempeſtas.* Aponius.

Lucæ 2. *num.* 35. Et tuam ipſius animam penetrabit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

VERSIONES.

Græcus. Pertranſibit gladius acutus.

Syriacus. Cæterùm animam tui ipſius trajiciet lancea, ut & revelentur cogitationes cordium multorum.

Vatablus. Quin & tuam ipſius animam penetrabit gladius.

Arias. Ex multis cordibus ratiocinationes.

Quidam ex Græco apud Sà. Penetrabit romphæa.

EXPOSITIO.

PRÆDICIT Simeon Virgini dolorem in morte filij ſui: *Et tuam ipſius animam penetrabit gladius*, ſcilicet 40.
mors, paſſio, crux pertranſibunt animam tuam. Non ait corpus, ſed animam, quia Beatiſſima Virgo dolore intenſiſſimo paſſa eſt, & ideò optimè textus Græcus habet, *penetrabit*. Non dixit Simeon mortem, vel cruciatum, ſed gladium ad magnum dolorem exprimendum. Et non dixit

dixit gladium hujus pueri, vel filij; nam *ipſius*, ad Virginem refertur, ut dicam *quæſt. ſeq. in princ.* & eſt particula maximè expreſſiva ipſius Virginis, non dixit gladium hujus filij propter circunſtantes myſterium non intelligentes, ne eis videretur contradictio, ut eum gladium matris dicat, quem antea gladium Iſraëlis appellaverat. *Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.* Morte, ac paſſione Chriſti Domini id, quod in multorum latebat animis, manifeſtum eſt, nempe odium in Judæis, dum clamarunt: Crucifige, fides, & amor in multis Nicodemo, ſanctis mulieribus, & aliis.

QUÆSTIO X.

Quomodo dicatur, quòd gladius pertranſibit animam Virginis?

41. Hugo. Mag. Hiſt.

Ejicienda eſt in limine iſtius quæſtionis ſententia Hugonis, & Magiſtri hiſtoriæ in hiſtoriam Evangelicam. Qui particulam illam *ipſius*, ad Chriſtum Dominum referunt. Quod dupliciter explicant, quòd gladius paſſionis filij tui pertranſibit animam tuam, quæ eſt ipſius Chriſti Domini ob nimiam dilectionem, quam ergà te habet, juxta illud, quòd vulgò dicitur. Anima potius eſt ubi amat, quam ubi animat. Secundò Gladius mortis Chriſti Domini penetrabit animam ipſius, ſcilicet Chriſti, & addidit Simeon, *tuam*, quæ tua eſt ob nimiam charitatem, qua eum diligis. At hæc omnia manifeſtè repugnant cum textu Græco habente animam tui ipſius, in fœmineo genere, ac proinde ad Beatam Virginem referenda eſt illa particula, *ipſius*, quæ eſt maximè expreſſiva, & magnam vim habet. His poſitis.

42. Origenes. Amphiloch. Auth. Quæſt. Trident. D. Thom.

Quæſtio eſt. Quid nomine *gladij* intelligatur? Primò Origen. *hom.* 17. interpretatur de quadam hæſitatione, & ambiguitate, quam agnoſcit in ſanctiſſima Virgine de filij reſurrectione; quaſi pro tempore paſſionis de hoc dubitaverit. Huic opinioni favet Amphilochius *homil. de occurſu Domini.* Author Quæſtionum veteris, & novi Teſtamenti *quæſt.* 73. At hæc ſententia, non ſolùm eſt falſiſſima, ut repugnās Beatiſſimæ Virginis excellentiis, ſed eſt manifeſtus error in fide; nam Concilium Tridentinum docet *ſeſſ.* 6. *can.* 23. quòd in Beatiſſima Virgine nullum fuerit peccatum actuale; hæc autem hæſitatio ſine peccato, ſaltem veniali, eſſe non potuit. Loca autem in oppoſitum SS. Patrum explicat D.Thom. 3.*p.q.*27. *art.* 4. *ad* 2. non de dubitatione in fide, ſed de quadam rerum viſarum admiratione, quaſi quòd Virgo ita doleret, ac anxiaretur in morte filij, ac ſi non eſſet certa de ejus reſurrectione.

43. Hilar. *Severitas Judicii.*

Secundò D. Hilarius *in Pſal.* 118. *littera Gimel,* Gladium hunc explicat, eſſe ſeveritatem divini judicij, in quo die judicanda eſt etiam Beatiſſima Virgo. Hæc ſunt ejus verba: *Beatiſſimæ Mariæ animam gladius, ſcilicet dies judicij pertranſibit, ut revelentur multorum cordium cogitationes: ſi enim ad judicij ſeveritatem capax illa Dei virgo ventura eſt, quis audebit à Deo judicari?* At hæc ſententia non eſt tenenda: quamvis enim Beatiſſima Virgo in illo ultimo die judicium etiam ſubitura ſit, hoc tamen illi nullam anxietatem, & moleſtiam afferet, cum optimè in ſe gratiæ cognoſcat magnitudinem, ſeque nullum originale, mortale, aut veniale peccatum habere: ergo non eſt ratio, ex qua timere poſſit. Tertiò, D. Ambroſ. tam *hic*, quam *lib.* 3. *de Virginibus*, *Gladium* interpretatur ſermonem, ſeu verbum Dei, de quo dicitur ad Hebr. 4. *Vivum enim verbum Dei, & validum, & acutius omni gladio acutiſſimo penetrans uſque ad diviſionem animæ, & ſpiritus.* At quamvis hæc dicantur de verbo Dei; tamen iſte non eſt gladius de quo loquitur Simeon, ait enim de futuro; *pertranſibit.* Verbum autem Dei jam ad Virginem devenerat per Angelum, & Elizabeth. In hac etiam ſententia eſt Carthuſ. ex D. Paulino. (Ambr. Hebr. 4. Carthuſ. Paulin.)

45. Timor. Luc. 2.

Quartò. Timoth. Hieroſol. *homil. de prophetia Simeonis.* Gladium hunc intelligit dolorem illum, quem Virgo ſuſtinuit, dum filium ſuum perdidit; de quo dicitur: *Pater tuus, & ego dolentes, quærebamus te*: Luc. 2. n. 24. At Simeon loquitur hìc de intenſiſſimo Virginis dolore, & quamvis valdè gravis extiterit; dum filium ſuum amiſit; in morte tamen dilectiſſimi unigeniti ſui multo majorem, & vehementiorem paſſa eſt. Deinde in hoc ſenſu non poſſunt aptè explicari ſequentia verba: *Ut revelentur ex multis.*

45. Joan. 19. Bernard. Bernard. Bonavent.

Quintò. D. Bernard. *ſer. ſuper q.* 12. *Apocalypſ.* explicat *gladium* fuiſſe verbum illud Chriſti Domini pendentis in Cruce pro Joanne: *Mulier, Ecce filius tuus,* Joan. 19. dum nomen matris omiſit, & pro filio dilectum diſcipulum dedit. Verba D. Bern. ſunt hæc. *At non tibi priuſquam gladius fuit ſermo ille, re vera pertranſiens animam, & pertingens uſque ad diviſionem animæ & ſpiritus: Mulier, ecce filius tuus? O commutationem! Joannes tibi pro Jeſu traditur.* Sed licet aliquo dolore, & affectu in hoc Virgo tangeretur; iſte tamen non præcipuus; in filij enim morte extitit multo major. Sextò. D.Bern. *proximè cit.* D. Bonav. *hic*, *Gladium* interpretatur lanceam, qua Chriſtus in Cruce jam mortuus vulneratus eſt, ita ait: *Dum perforatur lancea ille tuus Jeſus, omnium quidem, ſed ſpecialiter tuam ipſius animam gladius pertranſivit, quia ille expiraverat.* Ita D. Bonavent. Septimò. Sententia eſt Toleti in commentario aſſerentis, gladium fuiſſe crucem, in qua Chriſtus Dominus pro nobis vitam dedit. Et hæ ſententiæ duæ ſunt probabiles.

46. *Vera ſententia.* Auguſt. Hieron. Euthym. Beda. Pſal. 104.

Octavò. Et mihi vera ſententia eſt gladium hìc dictum à Simeone eſſe dolorem ex paſſione Chriſti in anima Beatiſſimæ Virginis cauſatum. Ita D. Aug. *Epiſt.* 59. *ad S. Paulinum,* qui eum de hac re conſuluerat, *Epiſtola præcedenti* 58. D.Hieron. *ſer. de Aſſumpt. Virginis.* Euthym. Beda. & multi. Tormenta illa, quæ corpus Chriſti in paſſione transfixerunt, animam Virginis acerbiſſimo dolore vulnerarunt, ſicut dicitur de Joſeph Pſalm. 104. n. 18. *Pertranſiit animam ejus.* Et ſatis vulgariter dicitur; gladius, qui filium occidit, animam matris pertranſivit. Hic autem dolor vehementiſſimus extitit de tota Chriſti paſſione, tum quando eum vidit crucem bajulantem, in eâque pendentem, tum quando ejus ſententiam, flagellationem, ac ſimilia de eo audivit, & vidit.

QUÆST.

QUÆSTIO XI.

Quare Deus voluerit, quòd Beatiſſima Virgo dolores tam graviſſimos pateretur?

47. DOlores, quos Beatiſſima Virgo in filii ſui
paſſione ſuſtinuit, adeò fuerunt graviſſimi,
ut a ſanctis Patribus non ſolùm martyr, ſed
plusquam martyr dicatur. Ita eam appellat D.
Bernard. Hieron. Bernard. *ſerm. in ſignum magnum Apocal.* 12. D.
Damaſcen. Hierony. *ſermone de Aſſumptione*, D. Damaſcen.
*lib.*4. *de fide c.*15. Et ita D. Hierony. *citatus* ele-
ganter ait: *Alii namque Sancti, etſi paſſi ſunt pro
Chriſto in carne; tamen in anima, quia immortalis
eſt, pati non potuerunt; Beatiſſima verò Dei geni-
trix, quia in ea parte paſſa eſt, quæ impaſſibilis ha-
betur, ideo ut ita fatear, quia ſpiritualiter, & ejus
caro paſſa eſt gladio paſſionis Chriſti pluſquam
Ildeph. martyr fuit.* Similiter D. Ildephonſ. ſerm. 2. de
Aſſumpt. Virginis. *Etſi*, ait, *corpora martyrum pro
Domino ſupplicia pertulerunt: nihilominus hæc ad-
mirabilis Virgo in anima paſſa, teſte Domino com-
probatur; ait enim Simeon: & tuam ipſius animam
pertranſibit gladius; quòd ſi gladius uſque ad ani-
mam pervenit: quando ad crucen ſtetit fugientibus
Apoſtolis, cùm videret Dominum pendentem, etiam
pluſquam Martyr fuit; quia in animo non minus
amoris, quàm mœroris eſt, intus gladio vulnerat.*
Anſelm. Idem docent D. Anſelm. *de exceltentia Virginis*,
D. Thom. S. Thom. *in* 4.*q.*5.*ar.*5. Hic autem dolor ex mul-
tis excrevit; tum quia ejus erat filius, & unice
dilectiſſimus, tum quia eum propriis videbat
oculis tam longo tempore acerbiſſimos pati
cruciatus, totque in eum blaſphemias conjici.
Bernard. Unde ait D. Bernardin. *tom.* 1. *ſerm.* 61. quòd tan-
tus extiterit Virginis dolor, ut ſi in omnes, quæ
pati poſſunt creaturas divideretur, omnes ſimul
interirent. Sed de hoc plura *ad c.* 19. *Joannis.*

48. Quæſtio præſens inquirit: Quare divina pro-
videntia ordinaverit quòd in Virgine: tam gra-
viſſimus eſſet dolor; Reſponderi poteſt primò
Euthym. ex Euthymio, Ut comprobaretur verum Corpus
Chriſti, & vere eam eſſe illius matrem; fuerunt
namque hæretici multi aſſerentes Chriſtum Do-
minum non habuiſſe verum corpus, ſed tantùm
phantaſticum, & apparens; ad hunc errorem re-
futandum Virgo graviſſimè dolet, ut ex hoc vere
eſſe illius matrem, eumque vere peperiſſe pate-
Damaſcen. fiat. Secundò D. Damaſc. lib.4. de fide c.15. *Quos*
Dolores ſi ex una parte deſint, ex altera veniunt. ait, *in partu dolores effugerat, paſſionis tempore
ſuſtinuit, ut quæ pro materno affectu viſcera ſibi
lacerari ſenſerit.* Cùm enim lacrymarum vallis
hæc vita ſit, dolores evitare non poſſumus, & ſi
una ex partè deſunt, ex altera veniunt. Tertiò. Ut
manifeſtum fiat, quòd non niſi per preſſuras, &
labores pervenitur ad æternæ reſurrectionis fe-
Amad. licitatem. D. Amad. hom.5. de Mariæ martyrio. *O
Domine Jeſu, terribilis in conſiliis ſuper filios ho-
minum, nec matri tuæ pepercisti, quin gladius ani-
mam ſuam pertranſiret. Hac nobis per igneum gla-
dium, atque verſatilem tranſeundum omnibus in com-
muni ad lignum vitæ, quod eſt in medio Paradiſi.*

49. Damian. Quartò. Cardinalis Petrus Damianus *lib.* 8.
Epiſt. 14. & *ultima ad ſorores*, ita ait: *Et tuam ipſius
animam penetrabit gladius; ſi enim Omnipotens
Deus hujus vitæ proſpera magni penderet, nullate-
nus ipſam ſingularem, ac perpetuam Virginem, ex
qua incarnari dignatus eſt affici doloribus permi-
ſiſſet.* Labores, atque anguſtiæ à Deo magni æſti- *Deus dile-*
mantur, ita ut dilectis ſuis pro ſingulari benefi- *ctum ſuis*
cio concedantur; nam dum hujus vitæ, moleſtiæ *pro beneficio*
urgent, virtus creſcit; dum verò felicitas affluit *dat labores.*
maximè periclitatur Quod eleganter proſequi-
tur ipſe ſapientiſſimus Cardinalis proximè cita-
tus. *Ideo*, ait, *igitur divina diſpenſatio in hujus vi-
tæ ſalo, procelloſis hinc inde turbinibus, & quodam-
modo violentis ventorum furentium flatibus vos
ſtuctuare permittit, ut mens veſtra avidius ad ſu-
perna deſideria tranſeat, dum inter ima non inve-
nit, ubi delectabiliter requieſcat; Agar namque pro-
ſperis fulta contra dominum tumuit, afflicta poſt-
modum, & in ſolitudinibus exul oberrans, alloquium
Angeli læta promittentis accipit.* Geneſ. 16. n.11.
*Rachel donec ſterilitatis infortunio laboravit, vero
Deo reverentiam digni cultus exhibuit: poſtquam
autem edito Joſeph, fœcunditatis meruit donum,
Laban patris furata eſt idolum*, Geneſ. 31. n.19.
Et optimè confirmat, nam dum Agar ſe conce-
piſſe vidit, dominam ſuam deſpexit; at verò fa-
me laborans obedivit Angelo, Rachel quandiu
infœcunda, nullum in ea idololatriæ veſtigium
invenimus, poſteà vero idola furata eſt.

Quintò. Guerricus Abbas *ſerm.*2. *de Aſſumpt.* 50.
Mariæ, quam alloquentem Angelis ſic introducit. Guerr.
*Illud ipſum corpus filii, quale aliquando fuerit, re-
cordamini: ad extremum non ſine paſſione mea, lu-
dibria, & ſupplicia paſſionis, & crucis aſpexi per
ſingula, diſcens, quam verè de eo noſter Iſaias di-
xerit: Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores
noſtros ipſe portavit; cur ego doleam: non eum meo
dediſſe corpori, quod ſuo non dedit? Non ſum ita
delicata, aut ſuperba, ut quod ille dignatus eſt pa-
ti, ego quantulacumque ex parte pati non poſſim,
aut nolim.* Beatiſſima Virgo immunis erat omni *Ob Chri-*
culpa originali, ac proinde licet dolores non eſ- *ſtum paſ-*
ſet promerita, tamen cum filio vult pati, quia *ſum omnia*
illa quæ ipſe innocentiſſimus Agnus pro nobis *tormenta*
portavit, ipſa etiam ob ejus amorem vult ſu- *ſuſtinea-*
ſtinere; ut ex his nos habeamus documentum, *mus.*
ut ob Chriſtum paſſum omnia mundi contem-
namus, & ipſum imitantes omnes labores ac do-
lores ſuaviſſimè amplectamur. *Cur ergo doleam,
non eum meo dediſſe corpori, quod ſuo non dedit.*

Sextò. Eleganter D. Bernardus *ſerm. in c.*12. Bernard.
Apocal. ſic ait. *Verè tuam, ô Beata mater animam
gladius pertranſivit; alioquin non niſi eam per-
tranſiens carnem filii tui penetraret.* Ita Beata Vir- *Maria ma-*
go ob dilectionem Chriſti conjungebatur, ac ei *ximè corpo-*
adhærebat, ut nullum peracutum ferrum poſſet *ri Chriſti*
corpus Chriſti penetrare, abſque eo quod ſimul *adhærebat.*
pervaderet animam Mariæ; *Pone me ut ſignacu-
lum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium* Cant.7.
tuum. Cantic. 8.n.6. per ſignaculum, ſive ſignum,
ſive characterem, ut recte probat Ghiſler. *Expo-* Ghiſler.
ſit. 1. ex phraſi Scripturæ *Aggei* 2. *n.*24. *Jer.*22.
*n.*24. ſignificat intimum affectum amoris, quo
ſignificamus quempiam eſſe alicui chariſſimum.
Hæc autem Canticorum verba non ſolum ſpon-
ſo, ſed etiam ſponſæ tribuit Rupertus, nihil enim Rupert.
poterit penetrare cor, abſque eo quod ſimul
transfodiat ſignaculum ſuperpoſitum, tanto amo-
ris affectu conjungebatur Virgo dilecto filio ſuo.

Septimò. Valde pulchre idem D. Bernard. cita- 52.
to loco. JESU, ait, *non attingit animam crudelis* Bernard.
lancea, quæ aperuit ejus latus, ſed tuam utique ani-

mam pertranſivit. Ipſius nimirum anima jam non erat ibi, ſed tua plenè inde nequibat avelli. Quid ſuavius dici poteſt. Fomenta mortis valuerunt animam Chriſti à ſuo corpore diſſolvere, ac ſeparare; at Mariæ animam ab ipſomet corpore non potuerunt avellere.

Maria non poterat divelli à filio ſuo.

QUÆSTIO XII.

Quare dicatur, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes?

53. Origenes. HOc cum præcedentibus connectere aliquantum difficile eſt. Origenes *homil.* 10. *in Lucam* exponit de peccatis, quæ per confeſſionem Sacerdotibus aperiuntur. Secundo D. Hilarius *in Pſalm.* 118. *litera Gimel.* intelligit locum de ultimo die judicii, in quo omnia cordium ſecreta revelabuntur, 1. *Corinth.* 4. Sed utraque expoſitio cum antecedenti non cohæret ſententia quia Simeon loquitur de ipſa Chriſti paſſione, Virginis dolore, & de illis quæ in ea contingebant. Tertiò. Euthymius ita interpretatur, multi attendentes ad Chriſti miracula, eum eſſe Deum tantùm, & Beatiſſimã Virginem non eſſe illius matrem ſuſpicabantur; videntes tamen animam ejus vehementiſſimo doloris gladio pertranſiri, crediderunt, quòd mater ejus eſſet. At hæc expoſitio eſt aliquantulum dura, nec conſtat; an tunc extiterint aliqui, qui non exiſtimaverint, eam verè eſſe matrem Chriſti, licèt de hoc poſtea in Eccleſia aliquis error pullulaverit. Quartò. Cardinalis Cajetanus locum interpretatur de externa fidei in Baptiſmo confeſſione, quia, ad ſe tunc omnia traxit, & ipſa fidei externa profeſſio omnium hominum cogitationes revelavit, dum manifeſtavit, profitentes de Deo, proprîaque ſalute rectè ſentire. In hac expoſitione illud eſt difficile, quòd cogitationem cordium revelare, propriè dicit; illud quod erat in mente opertum exterius manifeſtari. In Gentibus autem pro tunc nulla erat de Chriſtiana fide cogitatio: ergo per illarum confeſſionem fidei nõ propriè dicitur manifeſtari cordium cogitationes.

Hilar. Eutym. Cajet.

54. Quinta expoſitio eſt, quòd illa verba: *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius*; poſita ſint per parentheſim. Et tunc textus facit hunc ſenſum: *Poſitus eſt in ruinam, & reſurrectionem multorum, & ſignum cui contradicetur, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.* Et tunc per ſententiam particularem legendum eſt, *Tuam ipſius animam*; quia tempore paſſionis declaratum fuit multorum odium, vel amor erga Chriſtum. Hanc intelligentiam multi ſequuntur, D. Carthuſianus, Janſenius, Salmeron, Maldonatus, Barradas, Beaulxames, & alii. In hac tamen ſententia non quieſco ex eo, quod murat apices textus, & ponit parentheſim, ubi non eſt in noſtra Vulgata. Sextam explicationem tenent D. Auguſt. in *Epiſt.* 59. *ad Paulinum*, Boſtrenſis, Beda, qui hæc referunt tam ad morem Diſcipulorum, ſanctarum mulierum, quàm ad odium Judæorum: horum verò occultæ cogitationes in Chriſti paſſione manifeſtatæ ſunt. Septimò. Toletus *annot.* 58. interpretatur de odio Judæorum, qui Chriſtum crucifixerunt: nam illæ cogitationes dicuntur propriè revelari, quæ in corde erant occultæ, & præſiunt; Principes autem Judæorum eum interficere in animo habebant, & timore plebis in eum nihil audebant, *Joan.* 5. *num.* 18. Tamen illa particula *ut*, mihi facit difficultatem: *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius ut revelentur*; indicat ergo illa particula quid ſecutum, tanquam effectum, ex dolore Virginis; quod odio Judæorum accommodari non poteſt.

Carthuſ. Janſen. Salmeron. Maldon. Barradas. Beaulxam. Auguſt. Boſtreſ. Beda. Tolet.

Dicam quid ſentio in hac re. Simeon loquitur de ſanctis mulieribus, de aliquibus Chriſti diſcipulis, qui moti exemplo Beatiſſimæ Virginis quæ Chriſtus in paſſione ſua comitabatur, ei etiam aſſociati ſunt. Chriſti diſcipulus occultus propter metum Judæorum, *Joan.* 19. *num.* 38. mortuo Domino, *Audenter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Jeſu*, Marc. 15. num. 34. Similiter Nicodemus, *Qui venerat ad Jeſum nocte*, Joan. 19. num. 39. Similiter mulieres ſanctæ, & diſcipulus Joannes, qui antea cum cæteris fugerat in horto, Beatiſſimam Virginem ſunt ſecuti. Centurio confeſſus eſt: *Verè hic homo filius Dei erat.* Et etiam multi, *qui aderant ad ſpectaculum, & videbant, quæ fiebant, percutientes pectora ſua*, Luc. 23. num. 48. Tanquam pœnitentiam demoſtrantes, revertebantur domos ſuas. Et quamvis multi occulte de morte Chriſti dolerent, tamen hujuſmodi ſigna pœnitentiæ non dederunt, niſi mortuo Domino. Ac proinde cùm Virgo in paſſione filii ſui intenſiſſimo dolore eſſet transfixa, ejus exemplo commoti ſunt diſcipuli illi, ac mulieres ſanctæ ad ſuum erga Chriſtum Dominum amorem manifeſtandum. 55.

Joan. 19. Marc. 15. Luc. 23.

Lucæ 2. *n.* 36. Et erat Anna Propheteſſa filia Phanuel de Tribu Aſer & hæc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo annis ſeptem à virginitate ſua.

VERSIONES.

Syriacus. Filia Phanuelis tribulis Aſere multum jam ætate proceſſerat.

Vatablus. Porrò Anna *&c.* Et ipſa erat decrepita diebus, anniſque ſeptem cum marito ſuo vixerat

Arias. Et hæc progreſſa diebus multis vivens cum viro ſuo.

EXPOSITIO.

POſt ſenit Simeonis teſtimonium adducitur vetulæ Annæ; quia omnis ætas, & ſexus Chriſti teſtatur adventum, ut ait hic D. Ambroſius. Et recte, inquit Gloſſa, in præconiis Chriſti, per quem vita reddita eſt, conjungitur Anna Simeoni; quia per virum, & mulierem vita totius mundi perdita eſt, ab his primò publicetur in templo. Et tam exacte deſcribitur Anna, ut diſtinguatur ab aliis, quæ ſimili nomine vocabantur. A ſanctitate maxime laudatur, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, *Eccl.* 15. *num.* 9. 56.

Ambr. Gloſſa. Eccli. 15.

Expen

57. Expendamus verba. Laudatur primò à gratioſitate. Ejus nomen exprimitur *Anna*, quæ gratia interpretatur; quia eximiam in verbis habebat: quod maximè conduxit, ut omnium animos attentos faceret. Secundò. A ſapientia. *Prophetiſſa*; qui hujuſmodi dono Spiritus ſancti repleta erat; vel quia ita communi omnium voce appellabatur. Tertiò. Extollitur à bonitate parentum. *Filius*
Hugo. *Phanuelis*. Quartò. A nobilitate generis; *de tribu Aſer*. nam, ut ajt Hugo, hoc ſolum in nobilitate appetendum, quòd quaſi quadam neceſſitate adſtringitur homo, ne à majorum nobilitate degeneret. Quintò. A ſenectute: nam, ut dicitur *Job*. 12. *n*.12. In antiquis eſt ſapientia. Et nota,
Juſtus proficit ſemper. quod dicitur, *proceſſerat in diebus*; nam juſtus in diebus ſuis ſemper ad ulteriora ante faciem ſuam progreditur: at in peccatore tempus conſumitur, & conteritur, ſapientiæ 2.n.5. *Umbra enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt reverſio finis*
Sap. 2. *noſtri*. Ultimò, ac ſextò. Laudatur à continentia. *Vixerat cum viro ſuo*, Indicat, quòd ſemel fuit nupta, & hoc in adoleſcentia ſua, ac ſeptem tantùm annis cum viro ſuo permanſit, hæc omnia denotantur verbo illo, *à virginitate ſua*. Ex quo ejus continentia comprobatur, quòd non iterum ſecundis nuptiis tradita fuit, quod
Ambr. in ea maximè laudat D. Ambroſius *lib. de viduis*.

QUÆSTIO XIII.

Quare dicatur nomen patris Annæ, & non viri ſui?

58. Cyrillus. ANna hæc religioſa fœmina erat, ut eam appellat D. Cyrillus Hieroſolymitanus *catech*. 10. his verbis. *Et Anna Prophetiſſa continens, & religioſiſſima teſtatur de ipſo*. Et D. Am-
Amphyl. philoch. *hom. de occurſu Domini*, ait: *Anna corona viduarum, ſexu mulier, ordine Prophetiſſa* Ac proinde imitatrix parentis Eliæ, de illiſque mulieribus, quæ obſervabant ad oſtium Tabernaculi *Exod*. 34.*n*.8 1. *Reg*. 2.*n*. 22. Nunc verò dum Chriſti præſentiam denuntiat, *Evangeliſta*
Damian. *facta eſt*, ut eam vocat P. Damianus *l*.8. *Epiſt*. 14. *ad Sorores*.

59. Præſens quæſtio eſt: Quare Evangeliſta meminit nominis patris ſui Phanuel, & nomen non explicat mariti ſui, ut fit in aliis viduis, verbi gratia, Judith, cujus vir dicebatur Manaſſes, *Judith* 8 *n*.2. Reſpondeo primò, quòd de Judith eſt magna notitia in Scriptura, cùm de ea ſit totus liber; at de Anna breviter egit Evangeliſta, & ea tantùm memorat, quæ ad ejus exactam pertinent cognitionem, & in populo Hæbræo valde frequens erat, quòd unuſquiſque à nomine patris ſui cognoſceretur. Sic Petrus dicitur *Si-*
Joan. 21. *mon Joannis*, Joan 12.*n*.15. Sic illi duo Apoſtoli, filii Zebedæi; *ibid*.*n*.2. Ratio Secunda. Judith famoſa facta, victoriamque tam inſignem aſſecuta ornamentis, ac veſtibus, ſibi à viro ſuo donatis, ut ponderant Lyranus, & colligitur ex *c*.10.
Lyran. *Judith*. *n*.3. Annæ verò nomine patris ſui Phanuel prænoſticata eſt Dei viſio, quam ſignificat Phanuel *Geneſ*. 32.*n*.30. Utraque ergo in ſignum gratitudinis, illa viri, cujus muneribus celebris facta eſt, hæc parentis tantùm recordatur, cujus nomine tanta felicitas promittebatur, ut
Gratitudo. Deum in templo facie ad faciem eſſet viſura.

60. Tertiò. Judith, ac aliæ viduæ in ſæculo habitabant in urbe, ac virorum ſuorum domibus: bene ergo eorum memoriam tenet. At Anna, ut à mundi rebus ſeparata, tanquam fœmina religioſiſſima templo inſerviebat, & Deo tota dedita erat; optimè igitur, non viri, ſed patris Phanuel, id eſt, Dei viſionis, memoria illi eſt in corde; qui enim Deo ita conſecrantur, non temporalia, ac concupiſcentiam carnis reſpiciunt, ſed toti in Dei viſionis contemplatione abſorbentur. *Deo conſecratus nil temporale meditatur.*

61. Poſtquam altera illi prudentiſſima Anna Samuelis mater optatum à Deo precibus impetravit filium, cum viro ſuo ad Dei tabernaculum aſcendere noluit, dixit enim: *Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, ut appareat ante conſpectum Domini, & maneat ibi jugiter*, 1. Reg. 1.n.21. Sed cur non properat ad templum, 1. Reg. 1.
ut puerum Deo offerat? Noluit ſanè, ne puer iterum cum parentibus propriam repeteret domum, ſed illud expectavit tempus, quo materno officio non egens, cum illo in templo appareret, ut ibi perpetuò poſſet manere. D. Chryſoſtomus Chryſoſt.
homil. 2. de Anna. *Cùm ablactavero*, ait, *illum, offeretur in conſpectu Domini, & ſedebit illic in ævum. Cùm accepiſſet donum, non ſuſtinet abſque dono comparere. Rurſus adducto illo, ac mox deſcendere verebatur*. Primum Deo ſacrificium obtulit Abel, in quo primitiæ omnium ſacrificantium, ut ait Procopius ac Abulenſis, Deo dedicatæ ſunt. Quid tunc? *Reſpexit Dominus ad Abel, ac ad munera ejus*, Geneſ. 4.n.4. ſeu, ut legit Geneſ. 4.
Theodorus, *inflammavit Dominus ſuper Abel*, Theod.
& ſacrificium ejus. Ut illo ſigno, ſicut ait Lyppom. & Cajet. illud ſacrificium eſſe Deo bene- Lyppom.
placitum demonſtraretur. Sed cur, non alia no- Cajet.
ta lucis, vel radii, vel viſionis Dei, ut Abrahamo, *Geneſ*. 15.*n*.12. & Jacob, *Geneſ*. 35.*num*. 7. ſed igne devorante? Cùm ſacrificium Abel totius rei Deo dedicatæ, & conſecratæ primitiæ extitiſſet, igne conſumptum eſt, ut notum eſſet, quòd omne Deo dedicatum igne ipſius amoris eſt inflammandum, ita ut nihil illius ſæculo remaneat; ut loquitur D. Eucherius *lib. de vita ſolitaria*.

Lucæ 2.*n*.37. Et hæc vidua uſque ad annos octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo, jejuniis, & obſecrationibus ſerviens die ac nocte.

VERSIONES.

Syriacus. Et erat vidua quaſi annorum, *&c.* Oratione, & jejunio colebat Deum.

Vatablus, Pagninus. Quæ eadem vidua erat annorum ferme octoginta, nec diſcedebat de templo, jejuniis, ac deprecationibus religioni dans operam.

Arabicus. Serviens die, ac nocte Deo.

EXPOSITIO.

62. ANnæ continentia ab ejus ſtatu deſcribitur, nam ante matrimonium Virgo, & poſtea

per tam longum tempus in caſtitate permanſit: *Vſque ad annos octoginta quatuor*; ſeu ut habet textus Græcus, *Circiter*, ſeu *ferme ad annos octoginta quatuor.* Græci authores exiſtimant, hoc eſſe totum tempus vitæ Annæ. Tamen D. Ambr. Haymon. Petrus Damianus *l.8.Epiſt.*14. Didacus Stella, hoc referunt ad viduitatis tempus. Et patet ex textu; nam dicitur, quòd vixerat cum viro ſuo annis ſeptem; & poſtea, *Hæc vidua uſque ad annos octoginta quatuor*; ubi eſt computatio de tempore viduitatis; cum quibus ſi numeres tempus matrimonii, & antea virginitatis, totum vitæ Annæ tempus efficitur ad minimum centum, & ſex annorum. Et tandiu ſervata eſt, ut Chriſtum videret. *Quæ non diſcedebat de templo*; non quaſi, quòd ibi ſemper eſſet, cùm poſtea de ea dicatur: *Hæc, ipſa hora ſuperveniens.* Sed Hebraïſmus eſt magnam indicans frequentiam, ſicut ad Roman.1.n.9. *Sine intermiſſione memoriam veſtri facio.* Ad Theſſal. 5.n.17. *Sine intermiſſione orate.* In Annæ virtutibus frequentia templi notatur prior, quàm jejunium & oratio, tanquam illis præexcellentior: imò ob frequentationem hanc exiſtimat Euthymius, quòd prophetiæ meruerit donum. Et jejunium dicitur ante orationem: quia per illud mens ſobria ad obſecrandū maximè diſponitur, ut notat Beda, ſcilicet jejuniis, & orationibus Deum colebat. Notatur hîc in Anna in tam longo ætatis tempore in bonis actibus perſeverantia.

Ambr. Haymon. Damian. Stella.

Rom 1. Theſſal. 5.

Euthymius

Beda. *Jejunium ad orationem diſponit.*

Lucæ 2.n.38. Et hæc, ipſa hora ſuperveniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionē Iſraël.

VERSIONES.

Syriacus. Quin etiam ipſa ſurrexit ea ipſa hora, & gratias egit Domino, ac loquebatur de eo cum quolibet præſtolante redemptionem ipſius Hieruſalem

Pagninus Arias, Theophylact. Et hæc eadem hora aſſiſtens viciſſim confitebatur Domino.

Vatablus. Hæc quoque eadem hora cùm ſuperveniſſet, palam confitebatur Domino.

Textus Hebraicus. Cùm ſuperveniſſet, Deum laudabat.

Arias. Expectantibus redemptionem in Hieruſalem.

Græcus apud Sà. Confeſſione reſpondebat, ſcilicet Simeoni.

EXPOSITIO.

63. IN ipſo temporis articulo, quo puer in ulnis Simeonis tenebatur, ac tot, tantaque de Chriſto prædixerat, advenit Anna, & feliciſſima, quæ talem eſt aſſecuta occaſionem, ſed hoc non caſu, ſed Spiritu ſancto movente factum eſt. *Confitebatur Domino*; ſeu, ut alii interpretantur, *viciſſim confitebatur Domino*, hoc eſt, ut explicat Cajetanus: *Poſtquam Simeon laudavit Deum, confeſſuſque eſt myſterium Jeſu, Anna proſecuta eſt confeſſioni Simeonis reſpondendo.* Et antequam de Deo locuta eſſet, tam longa caſtitate longiſque jejuniis deſcribitur. *Et loquebatur de illo, omnibus expectantibus redemptionem.* Et non ſolum Deum laudavit, ſed etiam præſentibus aſtantibuſque fidelibus multa de puero annuntiavit, conteſtans ipſum eſſe verum Meſſiam promiſſum. Hæc prudens mulier, non cum omnibus, ſed cum fidelibus tantùm expectantibus redemptionem loquebatur de illo; tum quia carnalis homo non percipit ea quæ ſunt Dei; tum quia animus amicus, & non contrarius videt percipitque magnalia, *Jacob.* Si hanc lectionem cum noſtra vulgata retineamus, eſt ſenſus; Annam locutam fuiſſe cum illis, qui totius populi Judaici deſiderabant redemptionem. Si verò cum Syriaco legas, *Ipſius Hieruſalem*, ſumitur pars pro toto. Si autem, *In Hieruſalem*, cum Aria, Euthymio, Theophylacto, eſt ſenſus locutam fuiſſe omnibus in Hieruſalem.

QUÆSTIO XIV.

Quare Deus reveletur Annæ?

64. Fulgent.

DIvus Fulgentius *Epiſt.2. ad Gallan. cap.*15. hoc tribuit Annæ caſtitati, & eam comparat cum Judith vidua. Ita ait: *Quam verò multum Deus in utraque vidua continentiam ſibi placitam demonſtravit: nam Judith ſpiritualibus armis accincta caput laſcivi prædonis abſcidit. Anna verò ipſum caput Eccleſiæ Spiritu ſancto repleta cognovit.* Et poſtea ſubdit. *Quia ſanctimoniam virginalem vidualis continentia gradu inferiore ſubſequitur: idcirco poſtquam de Virgine natus eſt Dei filius, vidualis linguæ dignatus eſt officio prædicari; non tamen de illo loquitur vidua deliciis dedita, ſed quæ non deſcendebat de templo, jejuniis & obſecrationibus ſerviens nocte, ac die.* Ubi Sanctus Pater Annæ caſtitati adſcribit, quòd Chriſtum in carne agnoverit; eique datum ſit, de eo loqui; nec enim puritas infantis Jesu poterat capi ore alio niſi puro, & caſto. Et hæc mihi videtur germana ratio; nam, ideo Evangeliſta tantus eſt in explicanda ejus caſtimonia, ut inde tanti favoris meritum, ac beneficii pateſieret. Unde ait Tertullianus lib. adverſ. Pſychicos cap. 8. *Anna multa ſuper eo prædicavit, oſtendens à nullis melius intelligi Chriſtum, quàm ſemel nuptis, & ſæpe jejunis.*

Solùm caſtus Deum agnovit.

Tertull.

Secundò, Tertull.*lib. de Monogamia cap.*8. ita ait: *Vbi Chriſtus infans in templo exhibetur, mox à fœmina prædicatur vetere vidua, & univera, quia & templo dedita ſatis in ſemetipſa portentabat, quales ſpirituali templo, id eſt, Eccleſiæ, debeant adhærere.* Chriſtum in templo vidit, quæ illud aptè & bene erat ingreſſa, ſolummodo enim qui taliter intrant, tanto fruuntur bono. Tertiò, P.Damian. *l.8.Epiſt.* 14. *ad ſorores* ita ait. *Anna non diſcedebat de templo, jejuniis, & obſecrationibus ſerviens, nocte, ac die. Quid, quæſo, hæc mulier faceret ſi adhortationes Apoſtolicas legeret? Orate ſine intermiſſione.* 1. Theſſ. 5.n.17. *Præſertim ſi ipſum Dominum provocantem nos ad ſtudium continuæ orationis audiret? Porrò, quia antequam Evangelium diſcere potuiſſet, implevit: prophetica Dominum*

65. Tertull.

Templum cum puritate ingrediendum. Damian.

1. Theſſal. 5.

inſpira

inſpiratione cognoſcere, atque ut ita fatear, Evangeliſta facta ejus meruit præſentia nuntiare. Ac ſi dicat Doctiſſimus Cardinalis, quòd Anna tantam obtinuit felicitatem, ut Chriſtum propriis oculis viderit, atque annuntiaverit; quia ante doctrinam Evangelicam, virtutes aſſecuta eſt Evangelicas. Et quid magis admiratione, ac præmio dignum, quàm ſine exemplo ullo, & adhortatione ad tantum jejunij, caſtimoniæ, ac orationis culmen pervenire?

66. Caſſian. Quartò Datur ei, Chriſtum videre, & annuntiare, ut ait Simon Caſſianus lib. 2. cap. 21. *Ut hoc pacto Anna eſſet honorata.* Illa Deum colebat die, ac nocte ſuiſque obſecrationibus Deum laudabat; ideo honoratur ab ipſo inter alias mulieres (Virginem Mariam ſemper excipio,) ut prima Chriſtum videat, ac inter omnes annuntiet, ut Evangeliſta, Deus enim honorificantes ſe honorat. *Deus honorantes ſe honorat.* Geneſ. 8. In cultum Dei egreſſus Noë de arca, *Ædificavit altare Domino, tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare*, Geneſ. 8. n. 2. Quid tunc? Apparet ei Dominus, & conſtituit eum, non ſolum ſuper animalia terræ, & volucres cœli, ut dictum eſt Adamo, ſed etiam addidit: *Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt*, Geneſ. 9. n. 2. Gen. 9. Qui in Dei cultum altare erexit, ac pauca obtulit animalia, ita à Deo extollitur, ut ſuper omnia tam terrena, quàm aquatilia dominatum accipiat. Rupert. Unde ait Rupertus. *Divina diſpenſatione hominum poteſtas hic accrevit.*

QUÆSTIO XV.

Quare verba Annæ ab Evangeliſta non exprimantur?

67. *Dum unus incipit, multi ſequuntur* Finito Simeonis ſermone pluribus verbis ſecuta eſt Anna; hoc ſæpe contingit, dum unus incipit, multi proſequuntur. Præſentato Chriſto omnes in templo tacebant; at ubi Simeon Dei laudes intonuit, ſtatim Anna ſuperveniens confitebatur Domino. Vide ſuprà *c. 1. n. 29.* Hujus mulieris verba latè ſcribit S. Amphilochius *orat. de occurſu Domini*, ſcilicet, quòd dixerit, infantem illum, qui materno ſinu portabatur, Deum eſſe, ac Redemptorem, qui creavit cœlum, & terram, ac produxit Patres de Ægypto, & multa alia. Tamen Evangeliſta verba ejus, ſicut Simeonis, non explicat.

68. Salmeron. Salmeron *lib. 3. tract. 43.* ait, quòd Evangeliſta non ſcripſerit verba Annæ, ut brevitati ſtuderet. Nyſſen. Secundò D. Gregorius Nyſſenus *in Catena*, inquit, *Verùm, quia Anna Propheteſſa modicum aliquid, & non minus clarum de Chriſto diſſeruit, Evangelium non ſeriatim induxit, quæ ab ea ſunt dicta.* Exiſtimat, quòd Anna verba quædam non obſcura in laudem Chriſti protulerit, non ſicut Simeon, & ideo non particulariter ab Evangeliſta ſcribantur. Hæc tamen ratio non videtur multum efficax. Bonavent. *Mulier non doceat.* Tertiò. D. Bonaventura ait. *Simeonis teſtificatio explicitè deſcribitur, & per modum prædicationis: Annæ verò implicite; & per modum confeſſionis, quia docere in Eccleſia, non eſt mulierum, ſed virorum*, 1. Timoth. 2. 2. Tim. 2. *Docere autem mulieri non permitto, nec dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio.* Similiter Cardinalis Hugo. Hugo. Non ponuntur verba præconij mulieris, ſed viri, in ſignum, quòd mulier magis tacere debet, quàm loqui, & doceri, quàm docere, 1. Corinth. 34. num. 34. *Mulieres in Eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui.* 1. Cor. 14. 1.

Quartò. Non exprimuntur omnia verba Annæ, quibus Dominum confitebatur, ac de Chriſto loquebatur, ut denotetur, quòd omnis gratiarum actio pro beneficio Incarnationis, omniaque Chriſti Domini facta, & magnalia ab humana lingua explicari, ac recenſeri non poſſunt, ſed cogitationi veſtræ relinquantur, cùm alia ſemper dicenda ſuperſint. 69. *Chriſti magnalia non poſſunt omnia dici.* Dum viginti quatuor ſeniores Agnum occiſum, ſcilicet Chriſtum Dominum laudibus extollebant, dicitur de illis, *Cantabant canticum novum*, Apocalypſis 5. n. 9. Sed quomodo carmen illud novum, appellatur? Dum facta Chriſti Domini celabant, ſemper aliquid, quod dicant, & laudent, inveniunt novum. Apocal. 5. Ansbertus Abbas *Ipſis operibus novum canticum decantantes animalia, & ſeniores dicunt, Dignus es, Domine, &c.* Ansbertus.

QUÆSTIO XVI.

Quomodo dicatur, Annam loqui cum expectantibus redemptionem Iſraël?

Ratio difficultatis eſt; quia omnes Judæi expectabant redemptionem Iſraël. 70. Reſpondet Maldonatus. Maldonas. Expectabant quidem, aut ſe certè expectare profitebantur, ſed alij vel incerto tempore, vel minori cura; aut eo tempore, quo venit, aut majori exoptabant deſiderio: & cum his loquebatur Anna. Unde verbum *expectare*, in hoc loco, ſicut & in ſuperiori, ut dixi, non ſolùm dicit deſiderium, verum etiam propinquitatem quandam, & approximationem. Secundò. Quanquam omnes ſperarent, non omnes tamen meritum habebant ſperandi operibus, & factis. Anna autem cum illis loquebatur, qui merebantur ſpei fructum habere, de Chriſti doctrina, præſentiaque frui.

71. Quæſtiuncula ſecunda. Quare auditis tot de Chriſto præconiis, Virgo nihil ſit locuta, ſicut ſe habuit cum Elizabeth cognata ſua; Caſſian. Reſpondet Simon Caſſianus lib. 2. cap. 1. *nec mirum, ait, quod in templo veteres, & annoſi clamant, & prophetant, & juvencula Virgo tacet: quia Teſtamentum vetus plus extitit in verbis, quàm in factis: novum verò plus facto, quàm verbo. Et ſilentio, non verbo præſtatur fides dictis.* *Quare Virgo non loquitur hìc?* Lex vetus in Anna, & Simeone repræſentata, ut imperfecta verbis maximè conſiſtebat: lex gratiæ, quæ in Beatiſſima Virgine exprimebatur, ut perfectiſſima non tam verbis, quam factis declaratur, præcipuè quia fides ſilentio cordis potius, quàm ſermone oris ſuum præbet aſſenſum. Secundò Virgo loquitur coram Elizabeth, non verò coram aſtantibus in templo, cùm enim Elizabeth cœleſti gratia eſſet repleta, non ex affectu carnis, ſed ex inſtinctu Spiritus ſancti, verba Virginis procedere cognoſcebat, at circunſtantes illi, cùm hoc ignorarent, aliquem ibi maternum affectum ſuſpicari poſſent, ideo prudentiſſima Virgo Maria coram illis os ſuum ſilentio premit.

Lucæ 2. n. 39. Et ut perfecerunt omnia ſecundùm legem Domini: reverſi ſunt in Galilæam, in civitatem ſuam Nazareth.

VERSIO.

Concordant omnes.

EXPOSITIO.

72. NON qualicumque modo, ſed conſummatè, & perfectè ea, quæ legis erant, impleverunt. Hoc denotat verbum illud *perfecerunt* taliter, & quæ ſunt Dei taliter peragenda. Et per hoc ſignificatur, ut advertunt Euthymius, Carthuſianus, quòd ea omnia conſummata ſint, quæ erant circa pueri præſentationem, ac circa hoſtias eumquin que ſiclis redimendo. *In civitatem ſuam Nazareth*, dicitur enim ſua propter conceptionem; nam propria ejus patria Bethleem erat, ſed in ſua peregrinus erat; in aliena civis.

Euthym. Carthuſ.

QUÆSTIO XXVII.

An adventus iſte Nazareth fuerit ab Ægypto, an è Hieruſalem;

73. ADimpleta purificationis lege, S. Lucas hìc mentionem facit, quòd Virgo, & Joſeph cum puero *reverſi ſunt in Galilæam in civitatem ſuam Nazareth.* Difficultas eſt, an hic textus intelligatur, quòd è Hieruſalem petiverint Galilæam; an, quod è Hieruſalem iverint in Ægyptum, dicente Angelo, *Surge, accipe puerum, & fuge in Ægyptum*, Matth. 2. num. 13. Et noſter Evangeliſta hìc loquatur de adventu eorum ab Ægyptiaca provincia?

Matth. 2.

74. Prima ſententia eſt D. Auguſtini *tom. 4. lib. 2. de conſenſu Evangeliſt. c. 5.* Bedæ. Janſenij. Caietani *hic.* Qui ita ordinant textum Lucæ, & Matthæi, ut poſt pueri præſentationem, de qua Lucas agit ſequatur illud, quod narrat Matthæus, *Surge, accipe puerum, & fuge in Ægyptum?* poſt cujus regreſſum, mortuo Herode, regnante Archelao, venit intelligendus textus Lucæ, *Reverſi ſunt in Galilæam in civitatem ſuam Nazareth.* Quod convenit cum textu Matth. 2. num. 23. *Seceſſit in partes Galilææ, & veniens habitavit in civitate Nazareth.* Et ita iſti Doctores ſint in opinione, quòd è Hieruſalem profecti ſint in Ægyptum, & poteſt fundari hæc opinio in textu Matthæi, quia poſt deceſſum Magorum narrat profectionem in Ægyptum.

August. Beda. Janſen. Caiet.

Matth. 2.

75. Secunda ſententia eſt D. Chryſoſtomi *hom. 9. in Matth.* D. Anſelmi *in cap. 1. Matth.* Euthymij, Origenis *homilia 18.* Abulenſis *in cap. 2. Matth. q. 57.* Et hæc mihi videtur vera, quod ea, quæ hìc narrat Lucas, ſimul connexa fuere: nimirum; poſtquam adimpleverunt omnia, quæ erant legis in templo circa præſentationem pueri, reverſi ſunt in Nazareth, & cùm ibi eſſent admonente Angelo, fugerunt in Ægyptum. Probatur hæc ſententia primo, ex textu Lucæ, *Et ut perfecerunt omnia reverſi ſunt*; illa enim copula *&*, denotat connexionem inter res narratas. Secundò. Quia valde conveniens erat, quod cùm Beatiſſima Virgo, & Joſeph per aliquòt annos in Ægypto eſſent permanſuri, priùs componerent, quæ ad domum ſuam attinebant, ac ad iter tam longum requirebantur, ſaltem breviter, ac ſpatio noctis unius. Tertio. Quia Innocentium occiſio tam immediata non fuit, ut patebit ex *c. 8. quæſt. 9.* Ergo tam accelerata profectio neceſſaria non erat. Quarto. Ea, quæ Matthæus narrat, non ſunt connexa; nam inter Magorum diſceſſum, & fugam in Ægyptum, interceſſit præſentatio in templo. D. Epiphanius *hæreſi 51.* ex alio capite eſt in hac ſententia, exiſtimat enim, Chriſtum duobus annis poſt nativitatem profectum eſſe in Ægyptum. Sed hæc ſententia non recipitur.

Chryſoſt. Anſelm. Euthym. Origen. Abulenſis.

Epiph.

Lucæ 2. num. 40. Puer autem creſcebat, & confortabatur plenus ſapientia, & gratia Dei erat cum illo.

VERSIONES.

Syriacus, Epiphan. in Ancorato. Puerulus autem creſcebat, & corroborabatur ſpiritu, ac replebatur ſapientia, & gratia Dei erat ſuper eum.

Vatablus Puellus autem ſuccreſcebat, atque corroborabatur ſpiritu, & implebatur ſapientia, gratiáque Dei fovebat ipſum.

EXPOSITIO.

AGIT hìc Evangeliſta tam de corpore, quam de anima Chriſti Domini. De corpore ait, quod *creſcebat, & confortabatur.* Quod optimè explicant noſter Cyril. *lib. de fide ad Reginas:* Titus Boſtrenſis, *Confortabatur robore membrorum unà cùm ipſa corporis mole adoleſcente:* nam dum corpus incrementum accipit, membra robuſtiora fiunt. Si vero legas cum Syriaco, Epiphanio, Euthymio, Theophylacto, *Confortabatur ſpiritu*, ut explicat Euthymius, ſcilicet ſancto, à quo conceptus, qui ſemper cum illo erat oſtendendo ſemper in ipſo majora opera. *Plenus ſapientia, & gratia Dei erat cum illo.* Hoc refertur ad animam, ut rectè notat Theophylact. Et dicitur *plenus*; quia à primo inſtanti in eo extitit omnis plenitudo ſapientiæ, & gratiæ, quæ ab ipſa unione emanabat. Et ſicut dicitur hic plenus ſapientia, non dicitur plenus hic gratia, ut Joannes dixit *cap. 1. num. 32.* nam in hoc loco gràtia eſt in nominativo, *Gratia erat in illo*; ut per hanc locutionem denotetur, quod gratia erat in ipſo, ut in cauſa ac principio efficiente. Hanc vim habet hujuſmodi locutio, ſicut illa Joann. cap. 1. num. 4. *In ipſo vita erat.* 76.

Cyrillus. Boſtrenſ.

Syriacus. Epiph. Euthym. Theophyl.

Joan. 1.

Si vero legatur cum D. Ambroſio *lib. de Incarnatione Domini, c. 7.* Boſtrenſ. Theophylacto, Pagnino, Vatablo, *Implebatur*, vel cum Syriaco, 77.

Ambr. Boſtrenſ. Theoph. Pagninus. Vatabl.

Reple

Replebatur: explicandus eſt locus cum ipſo D. Ambroſio, de ſcientia experimentali, vel cum Boſtrenſi, ac Theoplylacto de ipſa manifeſtatione externa ſcientiæ, ut dicam in ſimili loco *cap.* 10. explicando text. *Luc. num.* 52.

CAP. VII.

Fuga pueri Ieſu cum Matre in Ægyptum.

Matth. 2. *n.* 13 Qui cùm receſſiſſent; ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph.

VERSIONES.

Syriacus. Quum autē abiiſſent, apparuit Angelus Domini in ſomnio ipſi Joſeph.

Pagn. Vatab. Digreſſis autē illis, ecce Angelus Domini apparet.

EXPOSITIO.

1. ISTA apparitio facta eſt Nazareth, ut patet ex ſuperiori c. *quæſt.* 16. Et dicitur,
D.Thom. *Cùm receſſiſſent*, ſcilicet Magi. Quod intelligi-
Alb. Magn. tur, ut notant D. Thom. Albertus Magnus interpoſitis aliquibus: nec enim, quæ Scriptura narrat, ſemper intelliguntur connexa, ſicut dicitur: *Mulier concepit, & peperit.* Textus, *Ecce* rem magnam indicat *Angelus Domini*, per hoc bonus nuntius, à Deóque miſſus oſtenditur. *Apparuit in ſomnis Joſeph:* de quo vide multa *lib.* 1. *c.* 10. *quæſt.* 11. Et hoc facto, ut notat Ruper-
Rupert. *Angelus, id eſt, Gabriel.* tus, demonſtratur quòd quamvis juſtus ſit dormiens, Angeli tamen in ejus cuſtodiam vigilant. Hic autem Angelus erat Gabriel. D. An-
Anſelm. ſelm. *Mittitur Angelus Gabriel, qui in Ægyptum faciat puerum deportari.* Haymon *in hom.*
Haymon. ait: *Mittitur Gabriel miniſter Incarnationis.*
Bellovac. Quo verò tempore Angelus apparuit; Vincentius Bellovacen. *in ſpeculo hiſtorico cap.* 94. teſtatur, quòd *ante unum diem, quàm Herodes pueros occideret, admonitus eſt Joſeph in ſomnis.* Certum eſt, quòd imminente periculo Angelus apparuerit, licet fortè non tam in propinquo ante unum diem.

QUÆSTIO I.

Quare per Angelum, & non per hominem fuga mandatur Joſeph?

2. SÆpe ſæpius invenimus in Scriptura, Deum per homines, ac Prophetas ſuos hominibus præcepta mandare, ut patet in Exodo, Levitico, Deuteronomio per Moyſem, Ezechiæ per Iſaiam 4. *Regum.* 20. *n.* 5. & alibi ſæpe. Quare ergo non per hominem, ſed per Angelum, Joſeph multa paſſim mandantur, non ſolùm hic, ſed etiam *Matth.* 1. *num.* 20. *& cap.* 2. *num.* 19. Reſpondet primo Albertus Magnus hîc: *Ut ſciamus*, ait, *tam ſanctum virum*, ſcilicet Joſeph, *cum Angelis habere familiaritatem, & ideo crebras ab eis habere revelationes.* Alb Magn. Cùm unus homo cum altero converſationem habeat, ideo à Deo per hominem admonetur; at verò cum Joſeph, veluti Angelus per gratiam, intimam cum Angelis haberet amicitiam, ideo ei per Angelum Dei decreta imperantur. *Angeli familiares D. Joſeph.*

Secundò. D. Chryſol. *ſerm.* 151. ait *Nunc mandatur fuga, mandatur cœlitus, mandatur per Angelum, ut videatur cœlum timor ante tenuiſſe, quàm terram.* 3. Chryſol. *Cœlum timet peccatum.* Tota res erat de Chriſti vita conſervanda, ne ejus læderetur majeſtas ac ne ſalus ex alto Dei conſilio humano generi præparata impediretur? ideo videtur, cœlum timor ante tenuiſſe, quam terram. Et hac de cauſa nuntium, Angelúmque ſuum mittit. Tam horribilis eſt Dei offenſa? tantum malum communi obſtare bono, impedimentúmque apponere. Et ita idem Chryſologus ſerm. 150. *Perſequente homine Deus fugit; ſæviente terra, cœlum trepidat, & volitante pulvere, pavore turbantur Angeli, & pavor patris, filio fugiente, monſtratur.* Chryſol. Tertiò. Prius apparet timor in cœlo, quàm in terra, ut ne quis aliquid ſiniſtrum de fuga pueri concipiat: tanquam ſi hoc cum ejus poteſtate pugnet, Angelus Dei bonus fugam ſuadet. Ubi honor, vel fama in aliquod poteſt diſcrimen incidere, ibi omnis conatus, ac vis adhibenda eſt, ut probat, appareat cauſa, ab omnique falſa ſuſpicione, ac cenſura immunis evadat. De hoc vide *lib.* 1. *c.* 2. *n.* 54. & 61. *& c.* 4. *n.* 31. *ſolut.* 4. Sumitur ex D. Dionyſio *de cœleſti Hierarch. c.* 4. quod talis eſt inter homines, & Angelos divina diſpoſitio, ut non niſi per Angelos, divinæ nobis illuminationes fiant. Unde Chriſtus per Angelos voluit nuntiari, & hunc ordinem quamvis Dominus, & Rex univerſi, minimè tranſvertere diſpoſuit. Dionyſ.

QUÆSTIO II.

Quare iſta revelatio fiat tantùm Ioſeph, & non Beatiſſimæ Virgini?

SAnctiſſima Virgo vera Chriſti mater erat, & multo ſanctior Joſeph: cui ergo de hac fuga revelatio huic tantùm fit, & non Virgini; 4.
Hanc quæſtionem attingit D. Chryſoſtomus *homil.* 8. *in Matth.* & ait: *Apparuit igitur Angelus non Mariæ, ſed Joſeph;* at quæſtionem non ſolvit. Ad illam poteſt reſponderi. Primò, quod non fuerit neceſſarium, ut Virgo admoneretur per Angelum, ut cum filio ſuo deſcenderet in Ægyptum, hoc enim ipſa optime agnoſcebat ex ſacra Scriptura, Iſai. 29. num. 1. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur ſimulacra Ægypti à facie ejus.* Chryſoſt. Iſai. 19. Qui locus communiter à ſanctis Patribus intelligitur de ingreſſu Chriſti in Ægyptum ut dicam infra *q.* 23. Similiter Oſeas 11. n. 1. *Ex Ægypto vocavi filium meum*, quod de Chriſto Domino etiam exponitur *q.* 14. Oſeas. 11. Atqui Beatiſſima Virgo per dona Spiritus ſancti maximè erat illuminata, & perfectiſſimam Scripturarum intelligentiam habebat: ergo non requirebatur, ut

in hoc negotio per Angelum aliqua ei fieret manifeſtatio.

5. Secundò convenientiſſimum fuit ut Angelus revelaret Joſeph in Ægyptum eſſe fugiendum; nam, ut ait Abulenſis hic, *Erat Joſeph quaſi dominus Mariæ, quia erat vir ejus, & ad mandatum ejus moveri debeat, & ideo juſſum eſt Joſeph, quòd acciperet Mariam & puerum.* Cùm caput mulieris ſit vir, Joſeph illius ſanctiſſimæ familiæ caput erat, & ideo ei de fuga pueri intimatur mandatum. Cùm Rex Abimelech poſt deprehenſam Saram, cum viro ſuo Abrahamo dimittere vellet, ait Rex Saræ, *Ecce dedi fratri tuo mille argenteos, hoc erit tibi in velamen oculorum,* Geneſ.c.20.n. 16. Sed ſi pecunia illa in gratiam Saræ dabatur quomodo non illi, ſed Abrahamo tribuitur. Procopius, *Illud* ait, *memorabile, quòd illa ſumma, non Saræ, ſed marito ejus dependitur,* Pecunia illa erat ad comparandum velum, bene ergo hoc non Saræ, utpote mulieri ſed Abrahamo tanquam familiæ capiti committitur; negotia enim per virum exercenda ſunt. Tertiò. Deus omnes honorat, Virgini datum eſt, ut eſſet mater; Joſeph ut eſſet cuſtos, nam Deus minores etiam ſuis proſequitur favoribus ac beneficiis. Si autem hoc Joſeph non per Virginem, ſed per Angelum dictum eſt, triplex fuit cauſa. Prima. quia Angeli maximè delectabantur colloquio Joſeph. Secunda. Ne Virgini ſubtraheretur occaſio exercendi actum obedientiæ ab quam ipſa erat promptiſſima. Tertia. Ne Virgo revelando hoc Joſeph videretur imperare, cùm proprium ſit mulieris ut obediat.

Abulenſis.

Quæ ad familiam ſpectant per virum diſponenda.

Geneſ.20.

Procop.

Deus omnes honorat.

Quarè hoc non per Virginem declaratur Joſeph.

6. Quarta. Dei judicio, atque providentia ordinatum eſt ut Joſeph eſſet infantis Jeſu cuſtos, & nutricius; ergo conveniens erat ut notitia de fuga pueri ei, & non alteri fieret, ne videatur minus ſemel commiſſum Joſeph alteri delegari; nec enim ſolet Deus conſignatum miniſtrum in ſuo officio aliorum functionibus interpellare. Poſt tranſactum mare, cùm Ægyptii perſequentes Iſraël ipſum ingrederentur, *Ait Dominus ad Moyſem, extende manum tuam ſuper mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios ſuper currus, & equites eorum, & levavit Moyſes manum ſuper mare, & reverſum eſt mare.* Exod.14.num. 26.& 27. Multi inimici populi Iſraël interfecti ſunt manu Dei ut Sennacherib, & alii. Cur ut Pharao cum exercitu ſuo pereat, expectatur manus Moyſis; Conſtitutus erat ipſe ab omnipotente *Deus Pharaonis*, ne in juriſdictione ſemel data videatur Moyſes impediri, ideo totum negotium circa Pharaonem Deus illi committit, adſtipulatur Cajetanus: *Fugientibus Ægyptiis præcepit Deus, ut mediante virga Moyſi, revertantur aquæ ad operiendum Ægyptios.*

Miniſter electus non eſt in ſuis functionibus impediendus.

Exod.14.

Cajet.

Matth.2.n.13. Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & eſto ibi uſque dum dicam tibi.

VERSIONES.

Siriacus. Accipe puerum, & matrem ejus, & in Ægyptum fugito, & eſto ibi uſque dum dixero tibi.

D. Athan. contra Maced. dial. 2. Aſſumpto puero, ejuſque matre fuge.

Vatablus. Cùm ſurrexeris aſſume puellum.

Pagninus. Arias. Experrectus aſſume puerulum.

Imperfectus. homil. 2. Tolle puerum, & matrem.

EXPOSITIO.

HÆc ſunt Angeli verba: & quamvis Joſeph de cuſtodia pueri eſſet maxime ſolicitus, verſutia enim Herodis erat ei valde ſuſpecta; hîc ab Angelo non dicitur ei, ſicut Matth. 1.n.20. *Noli timere*; quia Joſeph, cùm in præſentia eſſet jam pueri nati, quem ut Deum agnoſcebat, omni ſecurus eventu, nullo concutiebatur timore. Angelus primò ait: *Surge, & accipe*, hoc eſt, cùm experrectus fueris, accipe, ut notat Cajetanus: *Angelus non præcipit, ut vigilet, ſed cum à ſummo evigilaverit, accipiat puerum.* Deus ſuavia præcipit; & non valde difficilia. Et non ait, *tuum*, puerum tuum, quia non tantùm illi, ſed omnibus erat natus. *Et matrem ejus*; non dixit conjugem tuam, ut *Math.1. n.20.* Sed abſolutè matrem ejus, ſcilicet pueri, ut notant D. Hilarius, D. Thomas, D. Paſchaſius, tum ob Deiparæ virginitatem, quia ſicut Virgo concepit, Virgo peperit, Virgo permanſit; tum propter ejus dignitatem, erat enim Dei mater, quia dignitate major nulla, & denominatio fit à digniori. Ita S. Thomas, *Fuge in Ægyptum*, oſtendit locum, quò tendere debeat. *Et eſto ibi, uſque dum dicam tibi*; & non indicat, ut advertit Albertus Magnus, quanto tempore in exilio, & labore eſſe debeat, quia prompta Joſeph obedientia ad omnia erat diſpoſita, & non quærit quandiu in loco illo futurus ſit; nam perfecta obedientia nihil quærit, ſed audiens ad omnia eſt præparata: de hoc adventu loquitur Iſaias 19. num. 1. *Ecce Dominus deſcendit in Ægyptum* Advertit Imperfectus *homil. 2. in fine.* de Chriſto Salvatore noſtro, *Nunquam invenitur Dominus deſcendiſſe, niſi tunc.* Quando videbatur mortem fugere, quamvis ex Dei alto conſilio, tunc dicitur deſcendere; cùm verò illi ſe ſe offert, tunc ſcribitur, *aſcendere. Ecce aſcendimus Hieroſolymam.* 7.

Math.1.

Coram Deo nullus hoſtis timetur

Cajetan.

Hilar. D. Thom. Paſchaſ.

Alb.Magn.

Vera obedientia præparata ad omnia.

Iſai.19.

Imperfect.

QUÆSTIO III.

Quare Angelus nomen pueri, & matris non exprimat?

ACcipe *puerum, & matrem ejus*, ait: Cur non dixit: Accipe Jeſum, & matrem ejus Mariam? Reſpondeo primò. Ut oſtendatur, omnes Joſeph ſenſus, & cognitiones ita in Chriſtum, & Mariam eſſe intentos, ut non alios, niſi hos tantùm, qui ejus curæ, ac ſolicitudini traditi erant, intelligeret. Secundò. Ut commendatur fides Joſeph, qui licèt ab Angelo puerum, ſeu puerulum vocari audiret; ut Deum tamen, & Salvatorum ſuum reverebatur, & agnoſcebat, Tertiò. 8.

Omnes ſenſus Joſeph in Chriſtum.

Tertiò. Non dicitur: Accipe Deum, ſed puerum: ut objiciebant Neſtoriani *in Dialogo cum Ma-*
Maxent. *xentio lib.* 1. quia Dominus hîc fortitudinem abſcondebat, & fugæ manifeſtabat timorem; igitur non Deus, ſed puer imbellis dicitur, ut hoc nomine tempori, atque occaſioni proportionetur. Vide *lib.* 1. *c.* 6. *num.* 16. *& lib.* 2. *c.* 4. *num.* 52. *&*
Tempori & occaſioni accommodandum. 56. Quartò. Ad quæſtionem. Non nominatur hîc Maria, ſicut *capit.* 1. *Matth.* 20. Quia hic animus Joſeph ſine ulla jam dubitatione ſedatùs erat; illic verò multum fluctuans: hoc autem nomen
Nomen Mariæ quietudinem præſtat. ſanctiſſimum ad animum ſedandum, mentémque illuminandam vim multam habet. Et ideo de paſtoribus *Luc. cap.* 2. *num.* 16. ac Magis, *Matth.* 2. *n.*
Matth. 2. 11. dicitur: *Quod invenerunt Mariam*; quia ab ipſa, ut Chriſtum agnoſceretur, illuminati ſunt, ut dixi *c.* 3. ex Abulenſi.

Quæstio IV.

Quare primò nominetur puer, & poſtea mater?

9. Scripturæ eſt obſervata conſuetudo, ut dum de filiis mentio fit, & de parentibus, priùs juxta proportionatam rei naturam, exprimatur mater, & poſtea filius. Sic Deus dixit Abrahamo: *Ejice*
Geneſ. 20. *ancillam, & filium ejus.* Gen. 20. num. 10. Sic dum Jacob domum diſponit, ut venientem ſuſciperet Eſau: *Poſuit utramque ancillam, & liberos earum in principio: Liam verò, & filios ejus ſecundo loco:*
Geneſ. 33. *Rachel autem, & Joſeph noviſſimos*, Geneſ. 33.
Exod. 4. n. 2. Eodem modo de Moyſe, dum deſcenderet in Ægyptum, dicitur: *Tulit ergo Moyſes uxorem ſuam, & filios ſuos*, Exod. 4. n. 20. Cur ergo Evangeliſta hîc mutat ſtylum, & prius nominat puerum, quàm matrem?

10. Imperfect. D. Thom. Reſpondet primò Imperfectus *homil.* 2. *in Matth.* & Thomas hîc. *Non dixit matrem, & puerum, ſed è converſo; puerum, & matrem ejus: quia non propter matrem puer natus eſt, ſed propter puerum mater præparata eſt.* Priùs nominatur filius, qui pro omnium ſalute natus eſt, & poſtea mater, quia tantam dignitatem, & gratiam ob fi-
Alb. Magn. lium eſt aſſecuta, ut dignum ejus habitaculum effici mereretur. Secundò. Alb. Magnus hîc. *Dicit puerum primò, quia dignitatem habet per ſe, & prior debet eſſe in cura: & poſtea matrem; quia dignitas,*
Virgo Chriſtum ſequebatur. *& cura matris eſt propter puerum.* Cùm puer eſſet, à quo omnia dependent, primò debuit proferri loco. Tertiò. Priùs dicitur puer, & deinde mater, quia ipſa Beatiſſima Virgo filium ſuum in omnibus, in gratia, ac ſanctitate, ſequebatur, atque imi-
Richard. tabatur, ita ut Richardus de S. Victore *cap.* 39. *in Cantic.* de ipſa dicat: *Præ omnibus ſpecioſa, Chriſtoque ſimillima.* Ita ut nec in minimo ab illo diſcedat, ſed ſemper ipſum ſequatur, quantum fas eſt puræ creaturæ. De illa ait Spiritus ſanctus: *Quaſi*
Eccleſ. 24. *plantatio roſæ in Hiericho*, Eccleſ. 24. n. 18. Aliqui legunt ex Græco: *Sicut acanthus Hienericho*; quæ eſt herba ad Solem ſemper converſa, ad quem ſua intendit folia: ita Beatiſſima Virgo Maria, veluti acanthus, ſemper filium ſuum, verum juſtitiæ ſequebatur Solem, & quocumque convertebatur ipſe, inſequebatur illa.

Quæstio V.

Quare Angelus ſuadeat fugam Chriſti Domini?

Poterat Chriſtus Dominus Herodis manus multis declinare, ac eludere modis: poterat ſe inter medios abſcondere hoſtes, vel inviſibilem reddere, ut fecit, quando ipſum lapidare intentarunt Judæi, Joan. 8. n. 59. *Jeſus autem abſcondit ſe:* Joan. 1. 11.
ut ibi notant D. Auguſt. Vel in manibus inimicorum ſuſpendere concurſum, ne ad ipſum poſſent extendi. Nihil tamen horum conveniens fuit, niſi ut ipſe effugeret puer: ut ait D. Chryſologus ſerm. Chryſol.
150. *Deus quando fugit hominem, ſacramenti eſt, non pavoris.* Et ſimiliter D. Paſchaſ. Rationes hîc Paſchaſ.
inquirimus myſterii tanti.

Prima ergo hujus fugæ ratio eſt, quam ipſe 12.
Dominus revelavit Beatæ Brigittæ lib. 5. interro- Brigitt.
gat. 12. *Cui Chriſtus ita ait: Quòd autem fugi in Ægyptum, in hoc infirmitas humanitatis meæ oſtenſa eſt.* Ita Chriſtus Dominus. Quam ſolutionem latè tradit D. Chryſoſt. homil. 8. in Matth. *Puer,* Chryſoſt.
ait, *cum matre in Ægyptum transfugit, cùm multo potius fuiſſe videatur in manus eum Herodis incidere, nec tamen cùm incidiſſet, latere, ſed claro potius divinitatis auxilio vindicari. Verùm hoc modo rebus impletis creditum non fuiſſet verè illum ſuſcepiſſe carnem, tantique hodie myſterii ſacramenta nutarent. Si enim etiam cùm iſta facta ſint, & plurima juxta humanæ naturæ diſpenſata rationem, aliqui tamen auſi ſunt ſuſpicari, quoniam fabula quædam fuerit carnis aſſumptio: in qua, non illi, impietatis prærupta recidiſſent, ſi omnia, juxta quod dignum eſt, propria virtutis potentia egiſſet.* Similiter D. Atha- Athanaſ.
naſius, Euthymius, Albertus Magn. Fugit ergo Do- Euthym.
minus, ut ſicut eſuriendo, ſitiendo, ita etiam fugi- Alb. Magn.
endo, verè ſe hominem factum comprobaret: nam licèt ratione perfidus aliquis de poteſtate hæſitaret, maluit tamen potius de his, quæ ad poteſtatem pertinebant, in dubium vocari, quam de illis, quæ ad amorem, ac carnis aſſumptæ veritatem ſpectabant. *Voluit Chriſtus, ut de potentia potius, quàm de amore ſuo dubitaretur.*

Secundò. Quæſtionem ponit, & meritò ſolvit 13.
Euthym. *Quare autem,* ait, *non manſit Chriſtus Na-* Euthym.
zareth; nam eos tantum pueros occidit Herodes, qui in Bethleem, & in finibus ejus erant, non qui in Nazareth? Sed providerat Deus, ſi in Nazareth manſiſſet, indicandum Herodi: ideo etiam ab ipſa fugere juſſit. Cùm Chriſti Domini magna jam eſſet fama, tum ob Magorum adventum, tum ob ea, quæ geſta erant in templo in Hieruſalem, procul dubio ſi Chriſtus Dominus eſſet in Nazareth, ibi ab Herode agnoſceretur, præcipuè cùm aſſentatores, ut Regi placeant adulantes, revolvant omnia, eſque ſubterfugiat nihil. *Adulatores omnia revolvunt.*

Tertiò. D. Paſchaſ. hîc: *Neque,* ait, *mortem fu-* 14.
git, qui mori venerat: neque humanas inſidias ex- Paſchaſ.
pavit, qui totas Diaboli verſutias, & fraudes venerat aperire, & ſuperando potentius revincere. Scriptum quippe erat: Non occides agnum in lacte matris ſuæ, Exod. 23. n. 19. *Et ideo præviſum eſt, ne* Exod. 23.
fieret in experto, quòd diu, licèt occultè, prohibitum fuerat in myſterio. Similiter D. Chryſol. *ſerm.* 150. Chryſol.
Quam legem Exodi ita explicant Vatabl. Olea- Vatabl. Oleaſter.
ſter, Cornelius. Ne coquas hœdum in lacte matris Cornel.
ſuæ:

ſuæ: ideſt, ne occidas, & coquas hœdum lactantem, quandiu ſugit lac matris ſuæ. Quæ lex poſita eſt, ut exponunt D. Chryſoſtom. *hom. de Innocentib.* D. Auguſt. *qu.* 90. ut ſignificaretur, Chriſtum Dominum inter brachia matris ſuæ ſanctiſſimæ lactantem, ſive ab Herode, ſive à Judæis occidi non poſſe; vetuit enim, ne dum lac è pectore ſugebat puriſſimæ matris, in illiuſque fovebatur ſinu, ferri duritiès invaderet eum.

Chryſoſt. Auguſt.

15. Imperfect. Quartò. Imperfectus hom. 2. in Matth. ita ait: *Quomodo filius Dei ante hominem fugit? Aut quis liberet de inimicis, ſi & ipſe inimicos ſuos timet? Jam primùm quidem fugit, ut regulam humanæ naturæ, quam ſuſcepit, conſervet in omnibus, & in hac parte, quia & humanæ naturæ, & puerili ætati convenit fugere poteſtatem minantem.* Chriſtus Dominus, licèt aliquando, dum mirabilia operabatur, è manibus inimicorum ſuorum miraculosè evaſerit; modò tamen infans fugit, ut ætati puerili condeſcenderet. Unde ait Euſebius Emiſſenus homilia de fuga Chriſti: *Nec ſemper eſt fugiendum, nec ſemper eſt reſiſtendum, ſed pro temporis, & negotii qualitate, & hoc & illud oportet.* Vide *lib. 2. cap. 5. n. 44.*

Ætati accommodandum.

Euſebius.

16. Paſchaſ. Quintò. D. Paſchaſ. hic: *Cunctorum præſidium migrat ad extraneos per fugam elapſus. Fortè ſicut natus eſt, ut corruptam redintegraret naturam: ſic quoque ut fugaces ſuis revocaret exemplis, aufugit; præcepturus namque erat, Si vos perſecuti fuerint in una civitate fugite in aliam,* Matth. 10. nu. 23. *Unde ſi fortitudo ſe differendo reſervat ad potiores virtutum agones, & univerſorum defenſio ſubterfugiendo declinat ad extraneos, non debet humana fragilitas temeraria procaciter de virtute ſua præſumere.* Similiter D. Cyprian. *lib. de lapſis.* Tertull. *lib. de Fuga.* D. Auguſt. *tract.* 15. *in Joan. & Epiſt.* 180. Cùm Dominus aliquando ſuis eſſet fugam præcepturus, eam à tyranni facie arripere voluit, ut id, quod præcepturus erat, ſuo comprobaret exemplo, docens, hoc eſſe aliquando valde utile, dum tyranni iræ locum damus, ut ad potiores fructus reſervemus. Quod eleganter proſequitur D. Chryſolog. *ſer.* 150. Vide *lib. 1. c. 10. n. 22. & lib. 2. c. 4. n. 90.*

Matth. 10.

Cyprian. Tertull. Auguſt. *Dandum locum iræ.*

Chryſol.

17. Origen. Sextò Origen. *hom. 17. in Num.* ita ait: *Fugit in Ægyptum, ut ii, qui nomine Chriſti perſecutionem patiuntur, qui tribulationes tolerant, qui injurias perferunt, fortiter ſtent, viriliter prælientur, & Eccleſiam non deſerant, ſed ſemper meminerint quia & Dominus à peccatoribus perſecutionem perpeſſus eſt, quoniam ab injuſtis contumeliatus eſt, & ab ipſis de loco in locum fugit.* Chriſto Domino manifeſtum erat, quòd ſui aliquando exulare, itinerari, multaſque pati perſecutiones deberent; ideo ipſe etiam de loco in locum fugit, ut exemplo ſuo nos in patientia inſtrueret: & inde ad ſubveniendum ſuis ipſe eſſet velociſſimus. Huic accommodat Albertus Magn. illud ad Hebræos 2. n. 17. *Unde debuit per omnia fratribus ſimilari, ut miſericors fieret.* Vide *lib. 2. c. 1. n. 10. & 11.*

Facile quis miſeretur eorum quæ paſſus eſt.

Alb. Magn. Hebr. 2.

18. Fulgent. Septimò. D. Fulgen. *ſerm. de Epiphan.* ait. *Dignatus eſt in Ægyptum fugere, ut poſtea crucem dignaretur aſcendere: fugit ad vitandam humano modo, non potentia virtutis, mortem in infantia ſibi imminentem: unde manifeſtum eſt, amore noſtri, non Herodis timore, quem ſolo nutu cohibere potuiſſet.* Et poſtea ſubdit: fugit, non neceſſitate, ſed poteſtate. Fugit in oſtenſionem ſui amoris, ut tunc morti tradatur, cùm non veluti apprehenſus teneatur; ſed ſpontaneè ipſe ſe obtulerit, & ideo ad ſuam poteſtatem manifeſtandam fugit, qui tunc in mortem ibit, quando ipſe voluerit.

Fuit ob noſtrum amorem.

Octavò D. Chryſoſt. *hom.* 8. ſic loquitur eleganter: *Perſpice igitur,* ſcilicet fugam, ac laborem, *non tantùm in matre pueri, verùm etiam in illis Barbaris fuiſſe completum: nam & illi exulum more clam fugiunt: & iſta, quæ nunquam domum ſuam fuerat egreſſa, tam ærumnoſum conficere iter jubetur; propter partum illum mirabilem, ac ſpirituales parturigines.* Ubi S. Pater conſiderat illud, quod Angelus ait; *Accipe puerum, & matrem ejus:* nam Virgo illa, quæ antea ſolita erat in penetralibus domus clam remanere, ubi Chriſti mater effecta, in montana perrexit, per multas itineris preſſuras in Ægyptum fugit, hoc enim valde frequens, dignitates tot penſiones, ac labores ſecum connexos importare. Vide *lib. 2. c. 4. n. 127.* 19. Chryſoſt.

Labores dignitates concomitantur.

Nonò. D. Chryſol. *ferm.* 151. ſic ait: *Fratres, quòd fugit Chriſtus Dominus, fuit liberatio, non periculum creatoris: divinæ virtutis fuit, non fuit fragilitatis humanæ: non fugit propter authoris mortem, ſed fugit propter ſæculi vitia.* Fugit Chriſtus, & fugæ notam non refugit, ut ſua nos morte vivificaret, ſuoſque, ut à Patre erat mandatum, crucem ſubeundo redimeret. Vide *lib. 2. c. 1. n. 58.* 20. Chryſol.

Decimò. Idem Chryſol. *citato loco*, ſic ait. *Alia eſt cauſa, quòd fugit Chriſtus, quòd infans tempus ſuæ diſtulit paſſionis, quòd crucem ſupra trigeſimum annum vitæ corporalis aſcendit: ut qui ad vitam perfectum hominem fecerat, perfectam repararet in vitam: & qualem terris dederat, talem redderet cœlo.* Preme illa verba, *& qualem terris dederat, talem redderet cœlo.* Deus in primo orbis molimine introducendo hominem in terram, ipſum creavit in perfecta ætate, utpote virum triginta trium annorum; infans ergo Chriſtus fugit, ne tunc interficiatur, ſed mortem ſibi vult reſervari ad perfectam ætatem triginta trium annorum, ut homo, qui renovandus erat in Chriſto, & introducendus in cœlum, vir etiam perfectus eſſet. Nec enim decens erat, ut homo perfectiori ætate terris datus, quàm dum ſpiritu renovabatur, ac cœleſtibus dabatur. Valde enim à ratione eſt alienum, ut terrenis eam excellentiam perfectionis concedas, quam cœleſtibus denegas. Chryſol.

Perfectio quæ datur terrenis, nõ eſt denegãda cœleſtibus.

Undecimò. Idem D. Chryſol. *ſerm.* 152. ita loquitur: *Herodes pietatis prædo, inimicus innocentiæ, hoſtis naturæ, malus omnibus, ſuis pejor, peſſimus ſibi: quem Chriſtus, non ut evaderet, ſed ne videret, aufugit.* Recedit Chriſtus in Herodis pœnam, ac ſupplicium, nullum enim majus eſſe poterat, quàm præſentia, oculiſque Chriſti deſtitui, ideo ne ipſum videret, Dominus fugit. Duodecimò, Euſeb. Cæſarienſ. lib. 9. de demonſtrat. c. 4. *Fugit Chriſtus, ait, cui in tota vita, manſuetudinis & clementiæ teſtimonium redditum eſt, nec aliquem unquam eorum, qui non ipſa auſcultaverunt, ultus eſt, ne tunc quidem, cùm ut ovis ad occiſionem ducebatur.* Poterat Dominus non fugere, ſed repentina morte Herodem interficere, ſed qui omnibus venerat vitam dare, voluit potius fugere, & declinare, quàm aliquem occidere. 21. Chryſol. Euſeb. Cæſ.

Decimò tertiò. Idem Chryſol. ſer. 151. inquit: *Qui mori venerat, quare fugit mortem? Chriſtus totam cauſam noſtræ ſalutis occiderat, ſi ſe parvulum permiſiſſet occidi, Chriſtus venerat, ut quos præceptis docuerat, firmaret exemplis: & ipſe faceret, quæ facienda mandaverat: & viſu probaret poſſibilia, quæ* 22. Chryſol.

impoſſibilia

Multum valet exemplum. *impoſſibilia videbantur audita.* Recedit Chriſtus, non ut mortem declinet, qui pro nobis venerat vitam dare, ſed non permittit interfici, donec exemplo vitæ ſuæ ſanctiſſimæ in omni nos juſtitia confirmaret, ita ut dicat S.Pater: Chriſtus totam cauſam noſtræ ſalutis occiderat, ſi ſe parvulum permiſiſſet occidi. Adeò potens eſt exemplum, ut ſi in Chriſto hoc nobis deeſſet, tota noſtræ ſalutis cauſa periret.

23. Sap.9. Oravit Salomon à Deo: *Mitte*, ait, *illam*, ideſt, ſapientiam, *de cœlis Sanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, ut mecum ſit, & mecum laboret*, Sapient.9.n.10. Ubi juxta communem ſententiam Salomon poſtulat Incarnatam Sapientiam, ideſt, Chriſtum Dominum ſibi adeſſe. Sed quomodo ait, *mecum ſit, & mecum laboret?* Cardinalis Hugo, *Ut ipſe*, ait, *videns Dominum ſuum laborantem, faciliùs ferat laborem ſuum.* Chriſti exorat præſentiam, enim verò illius intuitu, iſtius vitæ labores ſuſtinere non poterat; nam ubi capitis intervenit exemplum prompte ac faciliter omnia fiunt. Cùm Abrahamus tres hoſpitio ſuſciperet Angelos, dixit Saræ: *Accelera, tria ſata ſimilæ commiſce, & fac ſubcinericios panes, ipſe verò ad armentum cucurrit.* Geneſ. 18. n.6. Sed quomodo Abrahamus poſtquam Saræ mandavit, ut panes conficeret, ſtatim cucurrit, & non expectavit quid Sara reſponſi daret? Sane Patriarcha ſanctus optime noverat, quòd ſuo propoſito exemplo, dum ad armentum cucurrit, in Sara ac familia nihil erat cunctandum, ut fieret, quod ab ipſo juſſum erat. In hac conſideratione eſt Origenes hom.4. in Geneſ. *Ipſe cucurrit, uxor feſtinat, puer accelerat, nemo piger in domo juſti.* Nam cùm ille curreret ad armentum, nullus poterat eſſe in domo, qui non laboraret.

Hugo. Geneſ.18. Origen.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus in Ægyptum potiùs, quam in aliam regionem tendat?

24. MUltæ erant provinciæ, ad quas Chriſtus Dominus ſe conferre poterat, nullam tamen elegit, niſi Ægyptum, quæ à Judæa deſerto, longoque itinere diſtabat. Ad quod multiplex eſt ratio. Et primam hîc nobis aſſignat S. Matth.*num.*15.dum ait, quòd Chriſtus deſcendit in Ægyptum. *Ut impleretur, quod dictum eſt à Domino: Ex Ægypto vocavi filium meum.* Et de hoc ingreſſu in Ægyptum intelligitur communiter illud Iſai.19.nu.1. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur ſimulacra Ægypti à facie ejus.* Ac proinde ut hujuſmodi prophetiæ adimplerentur, in Ægyptum Dominus venit. Ita Origenes *homi.*3. *in diverſos.* Emiſſenus *in hoc Evangelio*, Euthymius, Albertus Magnus, D. Chryſol. *ſerm.*151. ait. *Non de periculi metu, ſed de prophetiæ veniſſe myſterio*, & alii. Tamen, ut bene notat Abulenſis quæſt.61. *Non eſt credendum*, ait, *quòd ideo ita factum eſt, quia ſic ſcriptum fuit, cùm potiùs ſcriptum eſt, quia Deus volebat illud ſic fieri, quia ſic videbatur expedire.* Rationes ergo hujus convenientiæ hîc inquirendæ ſunt.

Iſai. 9. Origen. Emiſſen. Euthym. Alb.Magn. Chryſol. Abulenſis.

25. Imperfect. Prima ratio traditur ab Imperfecto *hom.*2.qui ſic ait: *Quare vadit in Ægyptum? nunquid alia terra defecit? Recordatus eſt Dominus, qui non in finem iraſcitur: quanta mala fecerit ſuper Ægyptum, ideo mittit filium ſuum in eam, & dat illi magnæ reconciliationis ſignum, & perpetuæ amicitiæ pignus, ut decem plagas una medicina ſanaret.* Non vult Dominus in Judæa latitare, nec ad aliam orbis partem, ſed tantùm in Ægyptum fugere. Non ſemper Dominus puniendo inſtat, ſed ſæpe ex ira ad miſericordiam flectitur. Videbat Dominus, quot plagis Ægyptum affecerat olim, & cùm non iraſcatur in finem, ad illam filium ſuum ideo mittit, ut hoc uno medicamento omnia illa damna redintegraret. Unum enim divinum bonum omnia hujus ſæculi mala valet compenſare; præcipue cùm in Ægyptum Chriſti præſentia in hoc deſcenſu adveniret, ut hîc ponderat Albertus Magnus. *Multis plagis*, inquit, *plagaverat Dominus Ægyptum, ingreditur ergo, ut tot plagas una ſuæ præſentiæ viſitatione ſanaret* Vide *lib.*1.*cap.*1.*n.*110. *Unum divinum bonum mala omnia compenſat. Cum Dei præſentia omne bonũ.* Alb.Magn.

26. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſtomus *hom.* 2. ex variis in Matth. ſic ait: *Poſt Ægypti olim grave delictum, poſt multiplices plagas divinitus irrogatas, Deus Pater Omnipotens pietate commotus filium ſuum miſit in Ægyptum, ut quæ jam dudum ſub Moyſe debitas ſceleris ſui pœnas expenderat, tunc ſuſcipiendo Chriſtum, ſpem ſalutis accipiat. Quanta eſt miſericordia, quæ per adventum filii ejus oſtenſa eſt.* Deus, ut cum ipſo omnis divina ingrediatur benignitas, in Ægyptum venit, nam ejus adventu ſupplicia, quibus olim mundus opprimebatur, omnia in miſerationes ſunt commutata. Et ut manifeſtum fiat, quàm alia Ægyptus ſit ſub manu hominis, ac ſub manu Filii Dei; ſub Moyſe magnis vexata plagis, ſub Chriſto Dei Filio, omni eſt bono, ac ſpe ſalutis repleta. Si quis enim ad Ægyptum tenderet, tunc regionem jam non devaſtatam, nec mortuorum aggeres videret; ſed ut notant idem Chryſoſt. *homil.*8. *in Matth.* D. Paſchaſius. *Paradiſo prorſus omnem illius viderent eremum digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus, & populos Martyrum, & choros Virginum.* Et alia, quæ proſequitur idem Chryſoſtomus proxime citatus agens de ſanctiſſimis viris, qui in Ægypti eremo vivebant. *Quantum diſtet ros ſub manu Dei, ac ſub manu hominis.* Chryſoſt. Paſchaſ.

27. Imperfect. Tertiò. Imperfectus homilia 2. in Matth. *Vadit in Ægyptum.* ait. *O commutatio dexteræ excelſi! Ut populus, qui antè fuerat perſecutor populi primogeniti, poſtea fieret cuſtos unigeniti filii.* Hæc eſt Dei miſericordia quæ omnes condecorare vult; nam ſi Ægyptus ignominiâ olim erat affecta, eo quòd primogenitum, ac dilectum Dei populum Iſraël tam violenter, ac tyrannicè vexaverat, totque flagellis contra Dei voluntatem ceciderat; tunc verò dum Dei unigenitum ſuſcipit, ac cuſtodit, ab omni vindicetur injuria, magnoque extollatur honore. Euthymius, *Omnes Ægyptii ſuſcepta Evangelii prædicatione plurimum gloriabantur, animoque geſtiebant, eo quòd fugientem Dominum ſuſcepiſſent.* Vide *lib.*1.*c.*2.*n.*47. & 48.*lib.*2.*c.*4.*n.*49. *Deus abjectũ honorat.* Euthym.

28. Imperfect. Quartò. Idem Imperfectus *citato loco* inquit. *Vadit in Ægyptum, ut qui populo violenter dominati ſunt, iſti cùm devotione ſervirent. Ut jam non irent ad mare rubrum demergendi, ſed vocarentur ad aquas Baptiſmatis vivificandi.* Deſcendit in Ægyptum, ut dexteræ Excelſi appareat commutatio, in eo quòd facta ſit alia, ac antea erat; nam

Plus exaltat humilitas quàm ſuperbia. nam quando cum violentia, ac ſuperbia dominabatur, tanquam lapis in aquis ſubmergitur; dum verò cum devotione, ac humilitate Deo famulatur, ad vivificas Baptiſmi aquas aſcendit. *Plus valet benignitas quàm rigor.* Plus domuit ſuavis lenitas Jeſu, quàm rigida virga Moyſis, nam cum hac obdurati Ægyptii ſub aquis deſcendunt; cum illa verò tanquam generoſæ aquilæ novam vitam reſurgunt. Vide *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 5.

29. Rupert. Quintò Rupertus *hic* ſic fatur. *Quia debuit filius iſte unigenitus per omnia fratribus aſſimilari, excepta duntaxat participatione peccati, oportuit, illum fugere, & in illa AEgypto peregrinari.* Et poſt pauca ſubdit. *Quia populus ille, de quo ille ſecundùm carnem natus eſt, ubi ſervivit exul ille, qui poſt eam, quæ ad Abraham facta eſt promiſſio primus perſecutionem pertulit, ſcilicet Joſeph, & omnis domus ejus intravit illic exulando; iſte paſſionum, vel tentationum ſuarum initium ſumpſit.* *Chriſtus verus Rex ſuorum labores voluit experiri.* Chriſtus Dominus, ut verus Rex, & Dominus voluit in omnibus, & per omnia ſervis ſuis proportionari, & accommodari, ideò potius Ægyptum, quam regionem aliam ingreditur, ubi Abraham, Iſaac, Jacob, Joſeph, & Iſraëliticus ille populus peregrinati ſunt. Vide *l.* 2. *c.* 1. *n.* 10.

30. Leo. Sextò. S. Leo *ſer.* 3. *de Epiphania*, ſic loquitur. *Ille qui ſanguinem ſuum pro mundi redemptione fundendum, in aliam differt ætatem, AEgypti ſe parentum miniſterio ſubvectus intulerat, repetens ſcilicet Hebrææ Gentis antiqua cunabula, ut illam duriorem omni inedia famem, quam AEgyptiorum mentes, veritatis inopia laborabant; veniens de cœlo panis vitæ, & cibus rationis auferret, nec ſine illa regione pararetur ſingularis hoſtiæ ſacramentum, in qua primum occiſione agni ſalutiferum crucis ſignum, & Paſcha Domini fuerat præformatum.* *Judex videat.* Ad Ægyptum potiùs quàm in aliam provinciam inſtituit iter, Hebrææ gentis repetens antiqua cunabula: ut enim verus judex conſtitutus à Patre, loca, ubi ſui tot fuere cæſi flagellis, propriis oculis videre decrevit. Pondera illa verba. *Hebrææ gentis antiqua incunabula.* In Ægypto populus Hebræorum ſuæ educationis habuit prima principia, ideò inter omnes mundi nationes ad Ægyptum ſe transfert Dominus; ut pro populo Hebræo Ægyptiis beneficia perſolvat, qui enim primi fuerunt in obſequio, ſint & primi in receptione munerum. *Qui ſunt primi in merito, ſint & in præmio.* Tandem ultima verba S. Patris expende, *Paratur ſingularis hoſtiæ ſacramentum.* In Ægypto inter mundi provincias primum celebri occiſione agni Paſchalis. *Exod.* 12. præfiguratum fuit Sacramentum Euchariſtiæ, ac paſſionis dominicæ; ideo igitur ad illam ſe confert Chriſtus Dominus primum, ut ejus præſentia, cœleſti gratia, ac protectione inter univerſas regiones ditetur, ac nobilitetur Ægyptus, ubi primò ſacramentum tantùm figuratum fuit, maxime afficitur Deus ad locum, in quo ſacra Euchariſtia veneratur. *Ubi Euchariſtia veneratur, ibi adeſt Deus.*

31. Grammat. Septimò. Chriſtianus Grammaticus ſic ait: *AEgyptus, ſicut ſcitis, poſtquam Judæi illic habitaverunt, ſemper fuit domeſtica Judæis, & ſemper AEgyptii Deum Hebræorum timuerunt, & ipſos Hebræos venerati ſunt; quapropter, ut Joſephus refert, ſub Philadelpho Rege Onias Sacerdos vir bonus, & juſtus expulſus à Judæis templum in AEgypto ædificavit, & morem holocauſtorum inſtituit, ut in Judæa agebatur. Ob hanc cauſam placuit Deo, in AEgyptum ire, quàm ad alias terras, ubi minus erat religionis.* De hoc templo ædificato in Ægypto faciunt etiam mentionem D. Hierony. *in Daniel.* 11. Joſeph *lib.* 7. *de bello, c.* 30. Hieron. Joſeph. Chriſtus in Ægyptum venit, ob illud ibi erectum templum, & peculiaria holocauſta in Dei obſequium facta, Deique timorem, & in Hebræos hoſpitalitatem. *Ubi templū ibi venit Deus.* In hoc autem tempore multa Hebræorum millia habitabant in Ægypto, ut teſtatur Philo *in Flaccum.* Philo. Et quia Ægyptus tunc populo ſuo favorabilis erat, ideo ad illam venit. Octavò D. Thomas ait: D.Thom. *Quia ipſe induxerat tenebras in AEgypto ideo voluit eam primò illuminare.* Quia Ægyptus tot plagis vexata eſt, ideò ut miſericors pater primùm ei medicinam paravit.

Nonò D. Chryſologus *ſer.* 151. ſic loquitur: *In AEgyptum fuge, ait Angelus, à tuis ad extraneos, ad ſacrilegos a Sanctis, à templo tuo ad Dæmonum fana; ad idolorum patriam è regione Sanctorum; ut ad Deitatis latebras profana AEgyptus conducatur.* 32. Chryſol. Inſtabat occaſio, ut Chriſtus Dominus lateret, pergit, non ad Zachariam, non ad Simeonem, non ad Magos, ſed ad Ægyptum abominationibus plenam, quia inter juſtos & Sanctos abſcondi Chriſtus non poterat, ſed manifeſtari. *Inter juſtos Deus manifeſtatus.*

Decimò. Euthymius ſic ait: *In AEgyptum autem mittitur, quia Babylonia, & AEgyptus maximè erant officinæ ad flammam omnis vitii, quod per orbem ſparſum erat. Ab illa ergo Magos attraxit, in hanc autem intravit; utrumque volens ad rectam viam reduci.* 33. Euthym. Magna divinæ cognitionis inopia, quâ Babylon, & Ægyptus laborabant, divinam miſericordiam provocavit, ut Babylonem per Magos, per filium ſuum illuminaret Ægyptum. Quod eleganter ponderat noſter Cyrillus Alexandrinus *in cap.* 9. *Iſaiæ* ad illa verba, Cyrillus. *Habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt eis*, ſic ait: *Incedebant enim* ſcilicet Judæi, *tam proinde ut Gentes, & commorabantur in mundo, tanquam in nocte, & in tenebris, propterea, quòd lumen veræ cognitionis animo non haberent, ſed ruerent quaſi in omnem foveam, & in malum, veluti ad quemvis lapidem impingerent. Illis hoc modo laborantibus lux magna effulſit.* *Ubi major miſeria, ibi applicandū remedium.* Iſraël in Babyloniam ter ductus eſt captivus, ut notant Hugo, & alii communiter *c. ultim.* 4. *Reg.* Hugo. Et cur non potiùs in aliam provinciam, ſed ter in Babyloniam? Lactantius lib. 4. Lactant. *Venit Reg. Judæ cùm populo ſuo, cum Sanctis ſuis captivus in Babyloniam, quæ erat mater fornicationum, & abominationum.* Ex eo quòd malorum omnium caput, ac idolorum ſervitus erat Babylon, permiſit Deus, ut illuc cum Sanctis Iſraël veniret captivus, ut aliqua Dei ibi eſſet cognitio, & Nabuchodonoſoris ſuperbia aliquantulum reprimeretur.

Timore Eſau, ac conſilio Rebeccæ miſit Iſaac 34. filium ſuum Jacob in Meſopotamiam ad domum Bathuel fratris matris ſuæ, ut acciperet uxorem de filiabus Laban, *Geneſ.* 28. *num.* 1. Meritò dubitat Abulenſis: Quare non mandavit accipere uxorem de filiabus Iſmaël, vel de filiabus Ceturæ, uxoris etiam Abrahami *Geneſ.* 25. *num.* 5. Et etiam dubitari poterit: Cur non mandavit accipere uxorē de filiabus Loth, vel Melchiſedech, quæ, utpote filiæ tantorum parentum, multis forſitan virtutibus eſſent inſtructæ; ſed in tam longinquum mittit filium? Et miſſis aliis rationibus fortaſſe alibi dandis. Domus Laban magno detinebatur idolorum cultu, ut notant Abulenſis, Abulenſis. Lyranus, Hugo, & alii *Geneſ.* 11. Lyran. Ipſa ergo miſeria divinam miſericordiam allexit, ut Jacob illuc veniret, Hugo. ut inde haberetur aliqua Dei cognitio,

ac

ac filiæ, ſcilicet Rachel, & Lia cum ſuis ancillis à tantis erroribus evaderent. Ut eleganter dixit D.Gregorius Nyſſenus tract.1. in Pſalm. *ſeparatio ab omni ſubſidio ceſſit illis in auxilium.* Nyſſen.

QUÆSTIO VII.

Solvuntur aliquæ quæſtiunculæ.

35. QUÆSTIUNCULA prima. Quare poſt Chriſti nativitatem, ſtatim tanta imminet perſecutio, ut neceſſe ſit in Ægyptum fugere? De hac re vide ſuprà *quæſt.*5. Origenem *num.*17. Deinde ſecundò reſpondet Euthymius. *Diſce Deum triſtibus læta conjunxiſſe. Primum ſuſpicio habita eſt de Virgine, deinde ex partu gaudium. Rurſum fuga in Ægyptum; poſtea autem illinc revocatio. Item metus propter Archelaum; deinde requies in Nazareth.* Hujus vitæ hæc eſt diſpoſitio, ut moleſtiæ ſemper comitentur jucunda: nam Virgo in Conceptione Verbi gaudium habuit, poſtea, dum Joſeph ſponſum ſuum vidit ſuſpicionibus plenum, aliqualem moleſtiam, in Chriſti nativitatem magnam obtinuit lætitiam, deinde verò in fuga ad Ægyptum, tribulationem non parvam. Quod in omnibus Sanctis ait D. Chryſoſtomus homil.8. *Fecit Deus quos neque tribulationes, neque jucunditates, ſinit habere continuas, ſed tum de adverſis, tum ex proſperis juſtorum vitam quaſi admirabili varietate contexuit.* Quod in D.Joſeph late proſequitur S.Pater; cùm enim ſponſam videret gravidam, triſtem habuit cogitationem; poſtea cum Angelo, ac puero nato lætitiam; nunc verò in fuga tribulationem.

Euthym. *Deus cum gaudio miſcet triſtitiam.* Chryſoſt.

36. Quæſtiuncula ſecunda. Quare Angelus non ſe offert itineris ſocium, ut Tobiæ ſe exhibuit? *capite* 5. *numer.* 5. Et Deus mandavit coram Moyſe, & populo Iſraëlitico Exod. 23. num.20. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum, quem paravi?* Quæſtioni reſpondet Divus Chryſoſtomus homilia 8. *Nequaquam, ait, ſe ſocium itineris futurum eſſe pollicitus eſt, neque illuc euntibus, neque redeuntibus: procul dubio deſignant maximo ipſius propter quem fugiebant, parvuli eſſe munitos comitatu.* Puer in itinere aderat; nulla ergo cuſtodia, ſeu tutela alia, ne quidem Angelica eis erat neceſſaria; ubi enim Deus intervenit, omnia creata ſuperſunt, & minime exoptantur auxilia humana.

Exod.23. Chryſoſt. *Ubi Chriſtus eſt, nulla alia cuſtodia neceſſaria.*

37. Quæſtiuncula tertia. Quare divinus puer, cui omnia præſentia erant cum Magis, in ſuam regionem à terra Iſraël non recedit; ut ſicut pueri, ſic matris commoditati eſſet proviſum, ne tam longam ſoli peregrinationem ſubirent; præcipue cùm in regione Magorum eſſent futuri majeſtate, ac decentia tanto Regi conveniente? Reſpondeo, quòd præſens erat Domino, quòd Bethleemitici pueri ob ſui cauſam ab Herode crudeliter erant interficiendi; pro tali ergo tempore ipſe etiam ærumnoſæ, ac periculoſæ peregrinationi ſe ſubjicit; dum enim ſui ſub gladio, ac nece tyranni affligebantur, noluit ipſe in divitiis orientalibus, ac regiis verſari deliciis. Vide *lib.*1.*c.*4. *n.*30.36.*&* 37.

38. Quæſtiuncula quarta. Quare Deus olim deſcendit in Ægyptum, ut magnis plagis flagellaret; nunc verò ut illuminet, magniſque beneficiis repleat? Accipe ſolutionem ex D.vo Anaſtaſio Sinaita lib.3. in Hexaëmeron. *Quando, ait, Chriſtus Deus lux mundi natus eſt, in Ægyptum cum ſua matre fugiente verſatus eſt, ſtatim terra Ægypti detegitur, deponit tenebras; exuit caliginem erroris, Solis juſtitiæ lumen induit. Verſatus eſt enim cum proprio orbe, nempe Matre, & ſolvit tenebras.* Dominus, qui Deus erat ultionum, in flamma olim in Ægyptum venit, ut propter multa in populum ſuum mala facta puniret: nunc verò ad illam in nube refrigerante, throno ſuo, ac proprio orbe, nempe matre ſua benignus accedit; nam ubi Maria adeſt, omnis in filio manſuetudo, & clementia apparet, ut in ſuos omne gratiæ, ac miſericordiæ lumen effundet. Quod late proſequitur D. Bernardinus ſermone 61. *Propter iſtam nobilem creaturam, ait, Deus ſalvavit Noë diluvio, Judaicum populum de Ægypto, ac de manibus diverſorum Regum tyrannorum, Davidem de leone, urſo, & Saule, & ut brevi ſermone cuncta comprehendam, omnes liberationes, ac indulgentias factas in veteri Teſtamento, non ambigo Deum feciſſe ſolum pro hujus benedictæ puellæ reverentia, ac amore, quibus eam Deus in ſua prædeſtinatione cunctis operibus ſuis ab æterno præordinavit.* Ita ille.

Anaſt. *Ubi Virgo adeſt ibi omnis miſericordia.* Bernard.

Quæſtiuncula quinta. Quare Evangeliſta ait ſingulariter, quòd Joſeph ſeceſſerit in Ægytum? cur pluraliter non ſcribit, quòd Jeſus, & Maria ſeceſſerint? In hac ponderatione nobile Joſeph encomium dixi ſuprà *lib.*1.*c.*10.*q.*3. Nunc verò ad hanc quæſtionem ita reſpondet Sedulius lib.2. cap.6. *Inter necatos tamen infantes quos occubuiſſe certum eſt non periiſſe; quamquam Chriſtus abfuerit, abſens eſſe non potuit, qui periculis Sanctorum ſemper inſertus, alienis pro ſe corporibus irrogata pio motu ſentit in ſe ſupplicia.* Quamvis Jeſus corpore ſeceſſerit in Ægyptum, tamen animo manebat Bethleem cum ſanctis pueris, qui interficiendi erant ab Herode; non enim poteſt Jeſus ſeparari à ſuis, dum morte, ac paſſione ſui cauſa afficiuntur, ſed ipſis adeſt, ut eorum preſſuras, ac afflictiones ſuſcipiat, ita ut magno præmio, ac corona remunerentur. 39.

Sedulius. *Chriſtus adeſt ſuis tormenta ſuſtinentibus.*

Matth.2.n.13. Futurum eſt enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

VERSIONES.

D.Dionyſius Alex.Epiſt. cōtra Paulū Samoſaten. & D.Chryſ. homilia 8. Futurum eſt enim, ut Herodes quærat animam pueri ad perdendum eum.

Theophyl. Quæſiturus eſt enim Herodes puerum, ut perdat illum.

EXPOSITIO.

INDICAT Angelus motivum, & rationem, ob quam ſit fugiendum, inſtruens nos, quòd in rebus magni ponderis eſt utile valde, ut hæc aſſignetur, ut notum, ſit rem imperati, non ob poteſtatē, quæ in fulgenti Angeli 40.

Præcipiendum non poteſtate, ſed ratione.

geli ſpecie apparebat, ſed ob rationem, ac convenientem neceſſitatem, quæ tunc interveniebat. *Futurum eſt enim,* ait; indicat providentiam circa pueri conſervationem, ut notat Albertus Magnus. *Herodes quærat puerum*, ſeu, ut ait D. Chryſologus ſermone 150. *Diabolus quærat per Herodem.* Sed hanc fraudulentiam in illius corde latentem aperit Angelus. Nulla hominis cogitatio Deo reſiſtere valet. Et Herodes à Magis tempus ſtellæ jam quæſivit, & modò puerum quæret. Iniquitas perverſi hoſtis numquam ceſſat, quæſivit, & quæret. *Ad perdendum eum,* hoc eſt, ad occidendum. Ecce in quantam Herodis excæcata mens incidit dementiam, ut contra Dei voluntatem, pueri, quem ut Meſſiam agnoſcebat, necem poſſe perficere, apud ſe deliberaret. Tantum valet regni ambitio. Vide ſuprà *cap.* 4. *quæſt.* 25. D. Chryſoſtomus *homilia* 8. Joſeph fidem maximè laudat; qui de fuga pueri, quem Angelus totius populi Salvatorem dixerat, ſcandalum paſſus eſt nullum; nec apud ſe curioſe ſuſpicatus: ſi totius mundi eſt Salvator, quomodo ſe ipſum non ſalvat? Magna fides nihil ambigit, ſed omnem tentationem firma ſuperat, & nil tale quærit.

Alb.Magn. Chryſol. — Chryſoſt. — *Non curioſa nec ambigua firma fides.*

Matt.2.n.14. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem ejus nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.

VERSIONES.

Euth.Theoph. Ille autem excitatus accepit puerum.
Pagnin.Cajet. Ille verò experrectus.
Vatablus. Ille cùm ſurrexiſſet, accepit puellum.
Syriacus. Fugáque in Ægyptum contendit.

EXPOSITIO.

41. ANgeli finito colloquio. *Qui conſurgens?* Joſeph, divina excitatus virtute, ut alii habent, nam illa hîc operabatur omnia. *Accepit puerum.* Ecce divini mandati executio. Et exponit Albertus Magnus, ſicut illud Geneſ. 43. num. 9. *Ego ſuſcipio puerum; de manu mea require eum*; tamquam nutritius accepit puerum in tutelam. Carthuſianus, *Accepit puerum fortè in propriis ulnis, vel ſcapulis bajulavit.* Nocte, aſſignatur tempus, *nocte*; fugæ enim hoc eſt valde accommodatiſſimum. Et probabile eſt, eadem nocte, ut ſtatim dicam. *Et ſeceſſit in Ægyptum,* non dicitur, tendit, vel fugit in Ægyptum, ſed *ſeceſſit*; nam ita erat obediens, ut corde, & animo à terra Iſraël separaretur: tum, quia ab ea fugere mandabatur, tum quia puer, & mater, in quibus cor, & anima Joſeph defixa erat, in Ægyptum ibant.

Alb.Magn. Geneſ. 43. Carthuſ. — *Obediens animo & corde.*

QUÆSTIO VIII.

Utrùm Ioſeph fugerit eadem nocte, quâ Angelus ei apparuit?

QUÆRIMUS, An Joſeph in ipſa nocte, vel alia ſequenti, qua ab Angelo fuit admonitus, fugerit? Abulenſis *in cap.* 2. *Matth. quæſt.* 59. exiſtimat, non eſſe profectum eadem nocte, ſed alia ſequenti, ſecunda, vel tertia. Et fundatur: quia Joſeph per longum tempus ibat in Ægyptum, ac proinde de domo ſua diſponere debebat, ſeque de his, quæ ad itinerandum erant neceſſaria, præparare, nec conveniens erat, ut inſalutatis vicinis diſcederet, ne aliquid ſuſpicarentur. Tamen D. Dionyſius Carthuſianus, Cardinalis Janſenius, Cajetanus, Hugo, Joannes Carthagena *lib.* 8. *homilia.* 3. Barradas, & alii opinantur, quòd eadem nocte Joſeph in Ægyptum diſceſſit. Et hæc aliquantulum probabilior, & conformis textui? Qui ſurgens: ſcilicet à ſomno, accepit puerum nocte, &c. Deinde, quia maximè cohæret cum prompta obedientia Joſeph: qui veluti alter Abraham eadem nocte, qua divinum accepit oraculum, tulit puerum ſuum Iſaac, *Geneſ.* 22. *num.* 3. Et præcipue, quia res, quæ mandabatur, erat magni ponderis, ad vitamque, ac conſervationem pueri pertinebat: potius igitur Joſeph omnium bonorum ſuorum jacturam voluit ſuſtinere, quàm cum infantis periculo fugam differre. De domo autem, cùm eſſet paupercula, breviter diſponere poterat. Et revelatio non alia, ſed prima nocte ei fortaſſis eſt facta; ac proinde ad iter eadem ſe potuit præparare, ad peregrinationem neceſſaria emere, niſi ex Dei providentia ei eſſent in domo; & tunc vicinos ſalutare, qui ex Dei conſilio de Virgine, & Joſeph ob eorum eximiam puritatem nihil poterant mali ſuſpicari. 24.

Abulenſ. — Carthuſ. Ianſen. Cajet. Carthag. Barrad. — *In rebus magni ponderis non eſt immorandum.*

QUÆSTIO IX.

Quare nocte fugerit Ioſeph?

QUOD Joſeph cum puero, & matre abiret nocte, Angelus non dixerat, ut advertit Albertus Magnus. Rectè tamen reſpondet ipſe, quòd Angelus dixerat implicite, quando dixit, quòd fugeret; quia de die fugiens latere non poteſt. Quando aliquid mandatur, etiam jubentur ea, quæ cum tali re connexa ſunt; & ideo Joſeph, ut prudentiſſimus, noctem elegit, ut opportunum fugæ tempus. Ex quo Abulenſis *cap.* 2. *Matth. quæſt.* 59. rectè morale colligit documentum, quòd quando homo aliquid agit, in quo periculum verti poteſt; quantumcumque firmam de Deo ſpem habeat, de cautelis, & ſecuritatibus, quæ humana poſſunt haberi prudentia, omittat nullam. Sic Joſeph, qui puerum Jeſum, etiam verum Deum portabat, in defendendo, ac cuſtodiendo ipſum ab Herodis iniquitate, diligentiam, & cautelam appoſuit omnem, quæ humaniter apponi poterat. 43.

Alb.Mag. — Abulenſ. — *Humana cautela eſt adhibenda.*

Dixit Abraham ingrediens Ægyptum Sarai uxori ſuæ: *Novi, quod pulchra ſis, quòd cùm viderint te Ægyptii, dicturi ſunt: Uxor illius eſt, & interficient* 44.

interficient me , & te reſervabunt. Dic ergo, obſecro te , quòd ſoror mea ſis , ut bene ſit mihi propter te.Gen.12.n.13.Sed quomodò Abraham, qui ſub Dei protectione erat in periculo propriæ vitæ,ac pudicitiæ uxoris conſtitutus , illam induſtria ſua vult cuſtodire , cur hanc divinæ providentiæ non remittit ? Quia in negotio,ubi ars humana fugit, divina potentia imploranda;quando verò ſolertia noſtra conſequi valet , Deus per miraculum tentandus non eſt.Rupertus lib.5.in Geneſ. cap.7.*Is Deum tentat , ait , qui quantum poteſt, periculo ſe non expedit , & illic poſcit miraculum Dei , ubi nonnihil proficeret humanæ rationis ope , quæ in promptu eſt : bene igitur vir prudens utrinque ſolicitus , videlicet ne & ſe interficerent , & illam reſervatam ſuæ libidini ſubjicerent , quam potùit partem periculi ſuſtulit , & cætera fideliter Deo curanda reliquit.*Jacob frequenter à Deo poſtulabat, ut eum bene dirigeret,ac de manu fratris ſui Eſau liberaret,*Gen.32.num.*11.Tamen ut ex pacto cum ſocero ſuo Laban locuples per oves natas ex maculoſo, & vario vellere, nullam legimus orationem Deo facere, ſed ad virgas virides,& amygdalinas recurrit,*Gen.30.n.37*. Quia quòd arte conſequi valet , per ſe ipſum perficit ; ubi verò illa defecit,ad Deum recurrit.

Rupert.

45. Secundò. Gloſſa Ordinaria : *Nocte tulit in Ægyptum,*ait,*quia noctem ignorantiæ his , à quibus ipſe receſſit : reliquit incredulis.* Et moraliter: quia Judæi, à quibus ipſe receſſit, in infidelitatis nocte manebant.Tertiò Euſeb.Gallican. homil.de Innocent. *Ecce, ait, fugit Chriſtus,& nocte fugit, ut fuga , quæ per ſe difficilis eſt , noctis obſcuritate difficilior fiat.* Omnes ſibi pœnalitates, ac labores reſervavit, ut nos in luce , ac ſuavitate verſaremur , & ideò nocte , quando laborioſior eſt via, fugit.

Gloſſa. *Judæi in incredulitate.* Gallican.

QUÆSTIO X.

Quare à Judæa fugat nocte,ſine tenebris verò revertatur ?

46. DIvus Hieronymus movet dubitationem *hic.* Quia ait , quòd *quando Joſeph tulit puerum, & matrem ejus , ut in Ægyptum tranſeat , nocte tulit , & in tenebris : quando verò revertitur , nec nox nec tenebræ ponuntur in Evangelio.* Et quæſtionem non ſolvit,facile tamen ſatisfit.Quia Joſeph fugiendo in Ægyptum diſceſſit,& ideò nocturnum tempus, ut accommodatiſſimum elegit; quando verò revertitur , manifeſte venit;& ideò nulla noctis mentio fiat. Semper accommodate tempori, & occaſioni eſt operandum,de quo ſuprà dictum eſt. Gloſſa Ordinaria ita ait:Quando redit , noctis non fit mentio, quia in fine mundi, Judæi fidem, tanquam Chriſtum ab Ægypto revertentem, ſuſcipientes illuminabuntur. Tertiò.à Judæa nocte receſſit,quia à crudeli Herodis morte fugiebat : quando verò ab Ægypto in illam revertitur,clara, & manifeſta luce accedit,ad vitam pro nobis dandam veniebat,ideoque patenter venit.Pro quo vide *lib.2.c.1.n.26.27.*

Hieron. Gloſſa. *Chriſtus, dum pro nobis patitur, gloriatur.*

QUÆSTIO XI.

Quare Ioſeph Virginem non præmonuerit , ut diceret,ſe eſſe ejus ſororem, ſicut olim fecit Abraham ?

MUlto pulchrior,& elegantior, quàm Sara, & Rebecca,erat Virgo Maria ; Joſeph tamen cùm deſcenderet in Ægyptum, ei non dixit, ut notat Simon Caſſianus *lib.2.cap. 22.* ut diceret,ſe ipſius eſſe ſororem,veritus propter ejus pulchritudinem , mortem,ſi ſe fateretur uxorem,ut olim Abraham præmonuit Saram, dum ingrederetur Ægyptum , *Geneſ.12. num.13.* Nec Virgo Maria ſublata eſt in domo alicujus Regis Ægypti,ut Sara in domo Pharaonis.Sciebat enim,quòd melius , quàm Sara,ab Angelo cuſtodiebatur , à quo ipſe ſæpe reſponſa acceperat. Et talem Deus gratiam in Virgine matre poſuit , ut ne propter ejus excedentem pulchritudinem,ab aliquo poſſet ad immunditiam concupiſci.Noverat Joſeph experimento ſui , qui nunquam ex ipſa carnis tentationem perſenſerat, quamvis ſecum pariter habitaret.Huc uſque Simon Caſſianus. 47.

Caſſian. *Præſentia Virginis libidinẽ extinguebat.*

Ex præſentia Virginis Mariæ odor puritatis ac Virginitatis exhalabat , & omnis immunditia procul abibat. De ea ait Joannes Damaſcenus oratione 1.de Nativitate Mariæ. *Per te enim virginis pulchritudo latiſſimè ſe diffundit.* Et quid mirum, cùm ad ejus præſentiam omnis immundus ſpiritus maxime deturbetur, ac effugiat *Odor veſtimentorum tuorum , ſicut odor thuris*, Cant.4. n.11. Quæ verba ſic explicat D. Amadæus *homil. 2. de juſtificatione , ac ornatu Virginis* , dicens : *Aſſerunt odore thuris Dæmones effugari. Et ego libenter dixerim , odore virtutum ſanctæ Mariæ Angelos tenebrarum effugari , & quodam valido turbine huc , illucque raptari , ut in eis impleatur, quod dictum eſt : Fiant tanquam pulvis ante faciem venti. Odor iſte mortuos in peccatis excitat , mente debiles roborat, bonos incitat ad meliora meliores ad optima.* Virginis præſentia puritatem exhalabat, immunditiam abigebat. 48.

Damaſcen. *Mariæ præſentia puritatem exhalabat.* Cantic.4. Amad.

Secundò.Ut dicam,Joſeph in Ægyptum adveniens,à Virgine non poſtulat,ut dicat,ſe eſſe ejus ſororem,ſicut à Sara expetivit Abraham,quia Joſeph Virginis præſentia erat armatus, ac proinde nihil timebat. Joannes Evangeliſta in horto fugit cum cæteris Apoſtolis ; at verò cum Beatiſſima Virgine juxta crucem ſtabat animoſe;ea enim quæ ſunt Beatiſſimæ Virginis, fortitudinem afferunt , armaque miniſtrant. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum , & matrem ſuam auferetur fortitudo Damaſci , & ſpolia Samariæ coram Rege Aſſyriorum*, Iſai.8.num.4. Sed quomodo tenerrimus puer fortiſſimas Gentes, ac Reges ſuperabit atque proſternet ? Quibus armis ad debellandum ſe accinget ? Tertullianus *lib.3. contra Marcionem*, ſic ait : *Vagitu ad arma eſſet convocaturus infans , & ſigna belli , non tuba , ſed crepitacillo daturus : nec ex equo , vel de muro , ſed de nutricis,aut gerulæ ſuæ collo , ſive dorſo hoſtem deſtinaturus;atque ita Damaſcum,& Samariam pro mamillis ſubacturus.* Pro armis , lancea , & equo virgineo pectore guttulæ lactis erant,& quibus hoſtes devicit,atque ſubjecit. 49.

Præſentia Virginis expellit timorem, dat animam. Joan.19. Iſai.8. Tertullian.

Quæstio XII.

De laborioſo itinere Beatiſſimæ Virginis.

50. Abulenſis.

DE hac re late agit Abulenſis *cap. 2. Matth. q. 60.* Ægyptus terra eſt quaſi ex omni parte inacceſſibilis, ad eamque per mare tantummodo ex parte Occidentis eſt aditus: Deſcendendi in Ægyptum, via hæc eſt multo facilior, Joſeph tamen hanc non elegit, ut communiter credunt omnes. Primò, ut ait Abulenſis: quia cùm Virgo eſſet pauper, non ſatis illis erat ad expenſas. Sed efficacior ratio eſt, ob quam per terreſtrem viam migravit in Ægyptum, ne diu expectare cum puero, & matre in portu cogeretur, & tunc poterat videri & cognoſci ab aliquo, quod erat valde inconveniens. Deinde, quia maris navigatio erat non parum nociva tenero infanti.

51. *Diſtantia inter Nazareth & Ægyptum.* Abulenſ.

Venit hîc inquirendum: Quantum diſtet Ægyptus à Nazareth? Sententia Abulenſis *citata* q. 60. communiter ſequitur in hac re, qui inter terminos Ægypti, & Judææ ſive terræ Chanaan ſeptuaginta ſupputat leucas; hoc eſt, à civitate Gaza, uſque ad Cairum, quæ eſt maxima in Ægypto. Et in hac via ſunt viginti leucæ arabiles, & competentis habitationis; reliquæ autem quinquaginta ſunt magnum, vaſtumque deſertum. Sed adhuc in hac numeratione reſtat inveſtigandum, quantum diſtet Nazareth à civitate Gaza? Brochardus à Nazareth uſque ad Hieruſalem viginti ſeptem computat, à Hieruſalem uſque ad Hebron octo; ab Hebron uſque ad Gazam diætæ unius iter eſſe dicitur. Ex quo concluditur, quòd à Nazareth uſque ad Cairum itineris terreſtris leucæ interjacent centum. Et ad hoc forte reſpicit D. Auguſt. *ſerm. 82. de tempore*, dum ait: *Ab illo loco, ubi erat Jacob, uſque ad Ægyptum vix erant trecenta milliaria.* Una autem leuca ex tribus milliaribus conſtat. Locus ille, in quo erat Jacob prope Bethleem erat; ſi autem Iſraëlitæ quadraginta annos in via illa conſumpſerunt, ex eo eſt, quia Deus eos per deſertum non recto itinere duxit, ut conſtat ex libris Moyſis.

Brochard. Auguſt.

52. *Virgo quanto tempore in itinere.* Bonavent.

Quanto verò tempore Virgo cum Joſeph illud iter abſolverit, non conſtat: D. Bonav. *cap. 12. de meditationibus Chriſti*, ait: *Quòd ad iter unius curſoris ſunt duodecim, vel quindecim diætæ; pro eis Virgo cum Joſeph pervenerunt ad Ægyptum ſpatio duorum menſium vel plurium. Quomodo verò de nocte quieſcebant, & hoſpitabantur? rarò enim in illo deſerto domus inveniuntur; de his, quia pauca authentica inveniuntur, referre non curabo.* Hucuſque D. Bonav. Narrat Sozomenus *5. hiſtoria 21.* Grammaticus Chriſtianus, Baronius *anno Chriſti 1. in Epitome Spondan. num. 10.* juxta oppidum Thebaidos, arborem quandam, quam incolæ venerabantur ſe uſque ad ſolum ſponte ſua inflexiſſe, Chriſtúmque adoraſſe; ejus poſtea fructus, folia, aut etiam particulas morbos pellere conſueviſſe. Vincentius Bellovacen. *in ſpeculo Hiſtoric. lib. 6. c. 94.* teſtatur, quod boves, & leones per deſertum inclinabant capita coram Virgine, & puero, ac etiam Beatiſſimo Joſeph oſtendebant viam. Et multa alia quæ falſa videntur, & referuntur in libro de infantia Salvatoris, quæ ut apocrypha rejecit Gelaſius Papa *c. Sancta, diſt. 15.* quod ibi in ſuo aureo commentario luculenter, ac multorum Authorum teſtimonio comprobat Illuſtriſſimus, ac Reverendiſſim. D. Roder à Cunha, Præſul Bracharenſis, ac primas Hiſpaniarum, nunc noſter digniſſimus Archiepiſcopus Ulyſſiponenſis.

Sozom. Grammat. Baron. *Miraculū.* Bellovac. Rod. à Cunh.

Matth. 2. v. 12. Et erat ibi uſque ad obitum Herodis, ut impleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam: Ex Ægypto vocavi filium meum.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus. Et fuit illic uſque ad mortem.

EXPOSITIO.

53. *Ubi Joſeph, ibi Jeſus & Maria.*

EXPRIMIT tempus, quoaduſq; Joſeph extitit in Ægypto. Et non ait, Erat cum puero, & matre; ſed tantùm de Joſeph hîc fit expreſſa mentio: tum quia, quòd cùm illis erat, clarè colligitur ex ſuperioribus: tum, quia manifeſtum eſt, quòd ubi erat Joſeph, ibi & Jeſus, & Maria aderant. *Uſque ad obitum Herodis*, Ecce mors illius, qui tam crudeliter Chriſtum perſequebatur. Optimè Albertus Magnus *hîc* accommodat illud 1. Machab 2. n. 62. *A verbis viri peccatoris ne timueritis; hodie extolletur, & cras non invenietur: quia converſus eſt in terram ſuam.* Adducit Evangeliſta locum *Oſeæ 11. n. 1.* quem Septuaginta tranſtulerunt: *Ex Ægypto vocavi filios meos.* Sed radix Hebraica habet *filium meum*, ut tenet Cornelius à Lapide. Et cùm locus ad litteram ſit de populo Iſraëlitico, qui dicebatur Filius Dei: Exod. 4. n. 22. *Filius meus primogenitus Iſraël.* Et, *Dimitte filium meum ut ſerviat mihi.* Tamen hic locus Oſeæ citatus ab Evangeliſta, perfectiori ſenſu intelligendus eſt de Chriſto Domino, ut conveniunt graviſſimi Patres, & ſtatim patebit.

Alb. Magn. 1. Mach. 2. Septuag. Oſeæ 11. Cornel. Exod. 4.

Quæstio XIII.

De ingreſſu, ac mora Chriſti in Ægypto.

54. Iſai. 19. Anſelm. Paſchaſ. Grammat. D. Thom. Hugo. Abulenſ.

LOcus, in quo Chriſtus habitavit in Ægypto, appellatur *Civitas Solis.* Et colligitur ex *Iſaia cap. 19. num. 18.* Græce autem dicitur *Heliopolis.* Ita tradunt D. Anſelmus, Paſchaſius, Chriſtianus Grammaticus, D. Thomas Hugo *hîc*, Abulenſis *q. 60.* Qui etiam teſtatur quod de Heliopoli ad ſeptem leucas eſt Babylon civitas valde magna; non illa, de qua loquitur Scriptura, quæ eſt in Chaldæa, ſed alia in Ægypto; & in utraque civitate, & puero cum matre habitavit Joſeph. Et in his civitatibus, ut ait etiam Abulenſis, & refert Baron. *in Epit Spond. anno 1. num. 10.* ex Brochardo *quæſt. 2. cap. 4.* quòd inter Heliopolim, & Babyloniam Ægypti medio fere loco eſt hortus balſami

Baron. Brochard.

balſami irrigatus à fonte parvo, ſed ubere, in quo fama eſt, Beatiſſimam Virginem puerum Jeſum ſæpè laviſſe, panniculoſque ejus mundaſſe: & ibidem eſt lapis, ſuper quem dicitur eoſdem exſiccaſſe. In civitate autem Heliopoli habitavit olim Jacob cum filiis ſuis, ut bene notat Barrad. Joſeph. Barradas ex Joſeph lib.2. antiquit. capite 4. *Juſſit, inquit, Pharao Jacob cum filiis ſuis degere in Heliopoli.* In his ergo locis voluit Dominus exulare, in quibus olim Jacob, Iſraëlitæ exularunt.

55. Chriſto Domino cum Virgine matre ad Ægyptum perveniente, & Heliopolim ingrediente, univerſa corruerunt idola; & impletum eſt vaticinium Iſai 19. Iſai. c.19.n. 1. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem levem, & ingredietur Ægptum, & commovebuntur ſimulacra Ægypti à facie ejus*, Sancta ejus humanitas appellatur nubes levis, quæ nullo erat gravata peccato. Ita factum eſſe, & prædictum locum Iſaiæ intelligunt Origenes *homilia* 8. *in diverſ.* Euſebius Cæſarienſis *lib.* 9. *de demonſtrat. Evangel. cap.*2. noſter D. Cyrillus Hieroſolymitanus *Catech.* 19. Bonaventura *cap.* 12. *de meditationibus Chriſti, hic*, D. Anſelmus, Divus Paſchaſius, Div. Thomas, Zacharias Epiſcopus, Albertus Magnus, & Alii. Idem prædictum eſſe à Hieremia Propheta Sacerdotibus Ægypti de adventu Virginis cum puero, teſtatur D.Epiphanius *in vita Hieremiæ*, & Dorotheus *in Synopſi.* Et Abulenſis aſſerit *citata quæſt.* 60. quòd in civitate Heliopoli quoddam extabat templum; in quo erant idola trecenta ſexaginta quinque, juxta numerum dierum anni, quibus ſingulis diebus divinus habebatur cultus: ad Chriſti autem, & matris ejus ingreſſum univerſa idola corruerunt. Et hoc fuit maxime convenientiſſimum, ut ad ingreſſum Filii Dei in carne univerſa idola corruerent, ſiquidem ad ingreſſum Arcæ in templum Dagon corruit ipſum idolum, quod factum cùm nuntiatum eſſet Aphrodiſio principi Sacerdotum, venit in templum cum omni exercitu ſuo, & Chriſtum adoravit, ac multa de eo locutus eſt. Ita Abulenſis.

Origen. Euſeb.Cæſ. Cyrillus. Bonavent. Anſelm. Paſchaſ. D Thom. Zachar. Alb Mag. Epiphan. Doroth. Abulenſis.

56. Quanto autem tempore Joſeph cum puero, & matre in Ægypto ſit commoratus, non omnium eſt eadem ſententia; nam Panv. *in Faſtum*, ut refert Baronius *anno Chriſti octavo*, vix uno anno concedit. Divus Epiphan. *Panor.* 21. *& hæreſi* 58. biennio tantùm manſiſſe teſtatur. Nicephorus *lib.*1. *cap.* 14. triennio, Janſenius *cap.* 11. Cajetan. ferè quadriennio, Barradas quinquennio, vel ſexennio putant. Communis tamen eſt ſententia, quòd Joſeph cum puero, & Virgine ſeptennio habitaverit Ægyptum. Ita habent Ammonius *in Harmonia Evangelica.* Gloſſa. Ordinar. Divus Anſelmus, D.Thomas 2.*Matth.* Magiſter *hiſtor. cap.*23. Platina *de vita Chriſti*, D. Bonavent. *de meditationibus Chriſti c.*13. D. Antonin. 1.*part. tit.* 5.*c.*1.§.4. Sabellicus *lib.*1. *Enneade* 3. D.Dionyſius Carthuſianus *ſerm. de Innocentibus*, Petrus de Natalibus *in Catalog.* Abulenſis 2. *Matth. qu.*91 Baronius in hac ad minimum eſt ſententia, prout reditum ex Ægypto conſtituit anno Chriſti octavo, *in Epit. Spond. num.*3. Nam ipſe Baronius *in apparatu ad ſuos annales in cit. Epit. num.* 35. cum communi ſententia tenet, quòd Herodes regnaverit annis fere ſeptem; & late probat, quòd Chriſtus natus fuerit anno vigeſimo nono regni ejus. Et tandem hoc revelatum fuit B. Brigittæ *lib.* 6. *cap.* 58. Et pro hac ſententia ſtat communis traditio populi Chriſtiani. Quòd autem ibi Chriſtus cum Beatiſſima Virgine, & Joſeph egerint, nihil certe poſſumus affirmare, præcipue cùm liber de Infantia Salvatoris ſit apocryphus, damnatus à Gelaſio Papa. B.Brigitta.

Panu. Epiphan. Nicephor. Janſen. Cajet. Barradas. Ammon. Gloſſa. Anſem. D.Thomas. Magiſter. Bonavent. Anton. Sabellicus. Carthuſ. Petr.de Nat Abulenſ. Baron.

Quæstio XIV.

in quo ſenſu hic locus citatus ab Evangeliſta, de Chriſto Domino intelligatur?

Quæſtio eſt, Quomodo hoc vaticiniũ & dicatur à Mathæo impletum in Chriſto Domino, Quòd adeo latuit Julianum Apoſtatam, ſicut refert D. Hieron. *in citatum locum Oſeæ*, ut illud objiceret Chriſtianis, arguens Matthæum falſitatis, vel ignorantiæ: in quo ipſe Apoſtata maxime arguendus, utpote non intelligens Scripturam. In quo ergo ſenſu de Chriſto dictum eſt oraculum? 57. Hieron.

Janſenius ait, quòd hic textus dicitur à Matthæo impletus in Chriſto per accommodationem: quia quod dicitur de populi Iſrael, ad Chriſtum ſimilitudine quadam recte aptari poteſt: ut ſi aliquis de filio, qui valde chariſſimus eſt parenti, dicat, 58. Janſen.

Omnis in Aſcanio chari ſtat cura parentis. 59.

At hæc ſententia falſa eſt; imò continet errorem, ut docet Suar. *tom.*2. *ad.*3.*part.diſp.*17.*ſect.* 1.§. *ſecundam verò*, Et primo repugnat hæc explicatio cum Evangeliſta. Nam aliud eſt accommodari, aliud impleri Scripturam: accommodatur multis rebus, etiam à nobis; impletur verò ſolum in his, quæ in aliquo ſenſu in ipſa continentur. Ergo cùm Evangeliſta dicat: *Ut impleretur, quod dictum eſt*, &c. in aliquo vero ſenſu de Chriſto Domino intelligitur prophetia. Deinde repugnat cum ſanctis Patribus; nam omnes intelligunt, in Oſea de Chriſto Domino contineri prophetiam. D.Hieron.*hic in Matth.* D.Chryſoſt.D.Anſelm. D.Thom.D.Paſchaſ. Theoph.Beda, Euthy. Albert. Magn. Gloſſ. D. Chrhyſol. *ſerm.*151. D. Greg. Nazianz.*orat.*24. & alii multi. Suarius.

Hieron. Chryſoſt. Anſelm. D.Thom. Paſchaſ.

90. Secundò Euſebius *lib.* 9. *de Demonſtrat. Evang. c.*4. Lyranus, & Divus Dionyſius Carthuſianus, Abulenſis *in* 2. *Matth. q.*57. Rupertus *in Oſeam*, Prado *proœm.in Ezech. ſect.*8.*&*.9. exponunt prædictum locum in ſenſu literali de Chriſto Domino. Et in hac ſententia videtur eſſe Molina 1.*p.q.*1. *art.* 10. *diſp.* 3. Ac proinde docent hi authores, quod hic textus duplicem habet ſenſum litteralem, unum de populo, de Chriſto alterum; nam idem Scripturæ locus ſenſus literales poteſt habere multos. Attamen etſi hoc in multis aliis dicatur locis, non apte tamen dicitur de preſenti textu Oſeæ, de quo eſt ſermo. Quia in ſenſu literali omnia, & ſingula convenire debent rei, de qua agitur: atqui omnia quæ Propheta ibi vaticinatur, ut patet ex antecedentibus, & conſequentibus, ſolùm populo, & non Chriſto Domino, conveniunt. Ergo ſenſus literalis ibi de populo tantùm eſt.

Theoph. Beda. Euthym, Alb Magn. Gloſſa. 91. Euſeb. Lyran. Carthuſ. Abulenſis. Rupert. Prado. Molina.

62. Terria, & vera intelligentia in ſenſu literali eſt de populo Iſraël egrediente de Ægypto, in ſenſu verò perfectiſſimo, ſublimiori, & allegorico de Chriſto Domino loquitur Propheta, qui ſenſus verè etiam à Spiritu ſancto intentus; impleráque eſt prophetia hæc, dum Chriſtus Dominus de Ægypto exiit: nam populus ille Chriſti Domini typus erat, quapropter loquitur Propheta literaliter de populo, de Chriſto Domino autem in ipſo populo præfigurato, allegoricè. Et hoc optimè explicat D. Hieron. *in Oſeam*, illa allegoria, qua Sina, & Sion, Sara, & Agar ſignificant novum & vetus Teſtamentum, ut ait Apoſtolus *ad Gal.4.n.* 24. Ita in Oſeam D.Hieron. Ribera, Cornel. etiam *hîc in Matth.* D. Chryſoſt. Theophylactus, Euthym. Barradas, Beaulxames, & alij. Suarius *citatus*, Vaſquius 1. *p. q.* 1. *art.* 10. *diſp.* 14. *cap.* 4. Cumel. *eodem art. q. ſua* 2. *concl.* 1. Nec obſtat id, quod hîc objicit Oſiander, quòd populus Iſraël innumerabilis non poteſt eſſe figura unius hominis, ſcilicet Chriſti. Sed ſi unus homo Abraham, vel Iſaac potuit totum populum repræſentare, quare totus populus non figurabit Chriſtum cùm ſit totius univerſi caput?

Hieron. Ribera. Cornel. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Barradas Beaulxam. Vaſquius. Suarius. Cumel.

CAP. VIII.

Occiduntur infantes ab Herode.

Matth.2.n.16. Tunc Herodes videns, quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valdè.

VERSIONES:

Syriacus. Tum Herodes quum videret, ſe à Magis illuſum eſſe, vehementer excanduit.

Euthymius. Theophylact. Tunc Herodes, ubi vidit, quod illuſus eſſet à Magis, iratus eſt.

Vatablus. Illuſum ſibi eſſe à Magis.

EXPOSITIO.

1. PARTICULA illa *Tunc*, licèt dicat aliquam cum antecedentibus propinquitatem; non tamen dicit immediatam, ut notat Albertus Magnus. Sed ſignificat poſt diſceſſum Magorum, ac pueri adventum in Ægyptum. *Herodes videns*; non ex qualibet fama, ſed ex certa ſcientia per exploratores ſuos cognoſcens, à Magis in Bethleem Meſſiam fuiſſe inventum, eoſque jam à regno ſuo lætos abiiſſe; hoc enim licèt iniquus, magna cura examinavit. *Quoniam illuſus eſſet à Magis:* Quia ad eum non redierant, ut ipſe expectabat: *Iratus eſt vehementer*; nam, ut ait Gloſſa Interlinealis, *Accumulatur ira turbato per nativitatem.*

Alb. Magn.

Ante ſuorum pœnam Rex cognoſcat.

Interlin.

QUÆSTIO I.

Quare Herodes ſe à Magis illuſum putet?

RECtè D. Chryſoſt. *Homil.9.in Matth.* ponderat, quòd facilè Herodes ex mirabili pueri nativitate, ex fama paſtorum, ex oraculo à Scribis prolato, ex ſtella, quæ Magos adduxit, ex eorum audacia, ac fortitudine, nihil in hoc facto illuſioni Magorum eſſe deputandum; ſed divinæ utique virtuti, provide omnia atque utiliter ordinanti. Sed ambitione Herodis mens cæca ad nihil eorum cognoſcendum liberum relinquebat animum. Sed cùm Magi ad ipſum, ut expectabat, non redirent, ſe illuſum exiſtimat; nam, ut ait ipſe Chryſoſt. in Imperfect. hom. 2. *Dicebat Herodes cogitans in furore: Certè Magi invenerunt puerum illum, quem regnaturum dicebant, & aut aurum acceperunt à parentibus ejus, aut largis promiſſionibus ſunt placati, ideò ad me reverſi non ſunt; nam Rex quidquid adversùs regnum putaverit, verum totum exiſtimat. Animus ejus ſemper ſuſpectus eſt regni zelo repletus. Dum omnia timet, omnia ſuſpicatur; facilè credit, quidquid fuerit ſuſpicatus.* Herodis animus mille diſtrahebatur cogitationibus, & omnia ei apparebant credibilia, dum de regni amiſſione turbatur; qui enim timet, ſæpe falſa judicat vera. 2.

Chryſoſt. Imperfect.

Timidus ac ambitioſus falſa vera judicat.

Secundò, Albert. Magn. *Quia*, ait, *hic Herodes illuſor fuit, ideo omne, quod ad votum malitiæ ſuæ non obtemperavit, illuſionem reputavit.* Qualis unuſquiſque, talis ſibi proponit & alios, illuſor illuſores, ſuperbus ſuperbos exiſtimat omnes. De Diabolo loquens Job *c.* 41. *n. ult.* ait: *Omne ſublime videt*; ſeu, ut legit Theodotion: *Omnem ſuperbum intuebatur.* Quòd clariùs explicat paraphraſis Nicætæ, ut refert Pineda ibi: *Omne ſublime intuebitur, totus enim ſuperbia eſt, nihil humile mente pertractat.* Cùm Diabolus natura ſit ſuperbiſſimus, quidquid ei mente objicitur, elatum apparet. Aman cum eſſet ſuperbiſſimus, *Eſter* 13. *n.* 12. quòd à Mardochæo non adoretur, ad nihil aliud adſcribit, niſi ad ſuperbiam, *c.* 3. *n.* 5. Hoc eſt valde frequens, ut quilibet ex ſua propenſione alios judicet, ac pendat. Poſt primam, & ſecundam tentationem, ut Diabolus Chriſtum Dominum aggrederetur; *Aſſumpſit eum in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi:* Matth. 4. n. 8. Quartò, ad quid, dum Sathanas magno conatu Chriſtum vult impetere, ducit eum in montem excelſum: Diabolus cecidit dum montem teſtamenti aſcendere contendit. *Sedebo*, inquit, *in monte teſtamenti.* Iſai. 14. n. 13. ideò ad Chriſtum tentandum in montem ducere conatur; nam unde quis lapſus fuit, ſibi perſuadet & alios facilè caſuros. D. Hieron. in c. 4. Matth. *Porrò*, inquit, *Diabolus ducere eum feſtinat ad montes, ut per quos ipſe corruerat: etiam cæteri corruant.* 3.

Alb. Magn.

Qualis unus tales judicat alios.

Job. 41. Theod. Nicætas, Pineda.

Matth. 4.

Iſai. 14.

Hieron.

QUÆSTIO II.

Quare iraſcatur Herodes?

QUòd Magi ad Herodem non redirent, ipſe poterat ex magna cauſa conjecturari, ut patet ex ſuperiori quæſt. *in principio.* Et in hoc, ut ait 4.

Alb. Magn. ait Albertus Magnus, nullam Magi fecerunt illuſionem; ſed potiùs profuerunt: ipſe autem hoc illuſionem reputavit, & ideo iraſcitur. Inquirimus modò ex quo fundamento? In hac re communis, & germana ſolutio eſt D. Chryſoſtomi, D. Paſchaſij, S. Thomæ, Abulenſis *q. 67.* qui ita ait: Iratus fuit Herodes, quia fruſtrabatur deſiderio ſuo; nam valde optabat occidere Meſſiam, quem Magi adorare venerant; nunc verò Magis recedentibus putabat ſe non poſſe invenire illum puerum, quia non manebant ſigna certa ad inveniendum, ideo iratus eſt vehementer. Et valde iniqua erat hujuſmodi Herodis indignatio, cùm ipſe nullo modo poſſet intentare, nec velle occidere Meſſiam, & ideo Magi non tenebantur ſtare verbo dato veniendi ad ipſum; nam promiſſio ex iniquitate interveniente impeditur, ut communiter docent Theologi, & ſuprà dixi.

Chryſoſt. Paſchaſ. D. Thom. Abulenſ.

5. Imperfect. Secundò. D. Chryſ. in Imperfecto *homil.* 2. ſic ait: *Iraſcebatur Herodes, quia quibus ille ſedens in throno regni, & veſtitus purpura ſuadere non poterat: his Jeſus parvulus, & jacens in præſepio, & pannis involutus placuit.* Herodes ita ſuccendebatur, conſiderans quòd Chriſti humilitas plus potuit perſuadere, quàm regia ſua dignitas; illa enim Magos à ſuis regionibus attraxit; hæc verò illos ad ſe inclinare minimè valuit. Tertiò. Imperfectus homil. 2. *Meritò,* ait, *iraſcebatur Herodes, qui quibus ille ſedens in throno regni, & veſtitus purpura ſuadere non poterat, his Jeſus parvulus, & jacens in præſepio, & pannis involutus placuit.* Herodes ita excandeſcebat, nam videbat ſe virum potentem, & Regem contemni ob pauperem puerulum; & etiam cogitabat plus valuiſſe apud Reges Magos humile ſtabulum pueri nati, quàm totam ſuam majeſtatem regiam. Et maximè dolet mundi dignitas, quòd homo inferioris pretij plus ipſa æſtimetur. Illud tamen in citatis verbis adverte, quòd dum dicit Pater, *Meritò iraſcebatur,* Non intelligit, quòd fuerit juſtè, & rectè factum in veritate rei, ſed quòd Herodi ſecundùm ſuum depravatum intellectum ita videbatur.

Humilitas Christi plus attrahit quàm ſuperbia mundi.

Imperfect.

Dignitate ſublimatus dolet, quod inferior ſibi præponatur.

6. Chryſol. Quartò. D. Chryſolog. ſerm. 150. *Herodes,* ait, *quærebat, ſed quærebat Diabolus per Herodem, qui videbat ſibi Magos, quos habebat in erroribus ſuis principes, aufugiſſe: Chriſtus ſi vinctus pannis, ſi ſub matris uberibus occupatus, Diaboli ſigniferos, hoc eſt, Magos in duces fideliſſimos commutavit: perfectæ ætatis Chriſtus quid poſſit facere, diabolus jam videbat; & ideo movebat Judæos, inſtigante Herode, ut Chriſti ſuſpectam ſibi præveniret infantiam, ut futuræ virtutis ejus anticiparet inſignia.* Fervebat etiam ita Diabolus, quia Magos, olim in ſua errorum ſagena retinuerat, jam à Chriſto ablatos videbat, & in præſtantiſſimos Domini duces transformatos agnoſcebat, & inde conjiciebat, quid Chriſtus virili ætate præſtaret; adverſarius enim noſter erubeſcebat, ſe olim fortiſſimum mundi principem, ac pugnatorem à terreno infantulo devinci, ac expoliari.

Dolet potentia cùm ſe videt à juniori devinci.

7. Chryſol. Hanc Herodis iram meritò arguit D. Chryſol. *ſerm.* 152. ita loquens: *Videns Herodes, quia illuſus eſſet à Magis, dolet impietas ſe illuſam, dilatam ſe crudelitas furit, fremit doloſitas ſe deceptam, & in ſe fraus reverſa colliditur.* Hæc eſt hominum conditio, qui alios paſſim illudere volunt, & minimè patiuntur, quòd ab aliis illudantur. Scire ſolicitabat maximè Dalila, ubi Samſon fortitudo conſiſteret, ut ſuis eum hoſtibus traderet; cui Samſon cùm falsò dixiſſet, quòd ſi multiplici fune eſſet ligatus, infirmus ac debilis redderetur, poſtea vinctus vincula rumpit; quo facto dixit ad eum Dalila. *Ecce illuſiſti mihi, & falſum locutus es,* Judic. 16. n. 10. Eam tradere affectat & conqueritur, quòd verum non prodat. Sed iis divina hoc virtute contingit, quod de Herode ait D. Chryſoſt. in Imperfecto homil. 2. *Herodes autem,* ait, *qui dum vellet deludere, deluſus eſt. Devotionem promittebat puero, dicens: Exquirite de puero, ut & ego veniens adorem eum. Inſenſatus, qui unigenitam Dei ſapientiam humana fraude circunvenire tentabat.* Nam miſer incidit in foveam quam fecit, & ipſe illuſus eſt à Magis. Quod optimè confirmat idem Chryſoſt. *Hom.* 8. *in Matth.* nam dum Ægyptij tenerent captivos Hebræos, *Affligebant illudentes eis,* Exod. 1. n. 13. Sed potiùs divina virtus diriſit eos, dùm expoliata Ægypto Hebræos dimiſerunt. Reg. 6. n. 7. *Quare aggravatis corda veſtra, ſicut aggravavit Ægyptus, & Pharao cor ſuum; nonne poſtquam percuſſus eſt, tunc dimiſit eos?* Septuaginta, Chryſoſt. citat, *Nonne poſtquam illuſit eis, dimiſerunt populum ſuum?* Ecce divina virtute qui illudebat illuſus eſt.

Qui alios illudunt illudi non volunt.

Judic. 16.

Imperfect.

Qui illudit illuditur Chriſoſt.

Exod. 1.

1. Reg. 6.

Septuag. Chryſoſt.

Quæstio III.

Quare Herodes iraſcatur de adventu Magorum, non verò de adoratione paſtorum?

8. In tota Judæa ſatis vulgaris fuit, & publica adoratio, quam puero nato exhibuerunt paſtores. De illis ait D. Luc. 2. n. 18. *Et omnes qui audierant, mirati ſunt de his, quæ dicta erant à paſtoribus.* Quæ ſine dubio fama ſuccreſcente totum impleverunt Iſraëliticum regnum, atque ad Herodis aures pervenerunt, ut notant D. Chryſoſt. *Homil.* 9. *in Matth.* D. Auguſt. *ſerm.* 2. *de Innocentibus,* S. Baſilius Seleucus *orat. de eiſdem.* Quomodo ergo Herodes, non de adoratione iſta, ſed de Magis tantum excandeſcit?

Luc. 2.

Chryſoſt. Auguſt. Baſilius.

9. Primò reſpondemus ex his, quæ docet Abulenſis c. 2. *Matth. q.* 67. quòd paſtores Herodi nihil promiſerant: *At Magi,* ut ait Abulenſ. *fefellerant eum, non ſervando promiſſa, & putabat, ſe ex hoc læſum, aut vilipenſum, & ideo de Magis iratus eſt valde.* Homo nobilis ſi ſe parvi æſtimari videat, maximè dolet. In Magis autem nulla extitit fallacia, quando enim ad Herodem redire promiſerunt bonum eſſe credebant; eſſe tamen malum divino reſponſo cognoverunt, & promiſſio iniquitate interveniente non obligat. Secundò. Id Herodem maximè affligebat, ne hujus pueri adventu regnum amitteret, & ideo plus doluit de adventu Magorum, qui Judæorum Regem nominabant, quàm de adoratione paſtorum, qui Salvatorem dicebant.

Dolet nobilis, dum parvi æſtimatur.

10. Chryſol. Tertiò. Ingenioſam quandam rationem nobis innuit D. Chryſologus. *ſerm.* 150. Puerum ſcilicet, *Quærebat Diabolus,* ait, *per Herodem, qui videbat Magos ſibi, quos habebat in erroribus ſuis principes, aufugiſſe, ſentiebat, quòd Chriſtus doctrinis, virtutibus vitam mox repararet, & mundum totum, qui adhuc vagiens ipſum, quod erat mundani verticis occuparat.* Nota illa verba, *mundani verticis*

Mundus ſe quitur principes. *ticis occuparas.* Paſtores ſimplices, viles, abjectique extiterant homines; Magi verò ſapientes, Reges, atque potentes. Igitur quod illi ad Chriſtum venirent, in Herode Diabolus non multum fremebat; quòd autem hi eum adorarent, & quòd erat humani verticis ad ejus pedes inclinaretur maximè timebat, ne poſt eos totus ad Chriſtum mundus eſſet trahendus, eorumque emendandus exemplo. Cùm princeps, ac dux Tribus Simeonis ingrederetur ad mulierem Madianitidem, quæ ut tradit Abulenſis, erat filia Regis Phinees *arrepto pugione perfodit ambos ſimul.* Quo facto ita placuit Deo, ut ei, ac ſemini ejus dederit Deus pactum ſacerdotii ſempiterni, *Num. 25. n. 8. & n. 13.* Sed cùm in illa die occiſa ſint vigintiquatuor millia hominum *ibi n. 9.* quomodo Phinees pro duorum tantùm nece præmium obtinuit; Tota illa multitudo majori ex parte ex vulgaribus coaleſcebat hominibus; illi autem duo à Phinees occiſi principes erant, & ut tales univerſum poſt ſe populum adducere poterant, & dum Phinees debito ſupplicio tantæ nequitiæ obſtitit, pro duorum nece plus promeruit, quàm omnes alii pro magna vulgarium ſtrage. Abulenſ.

Matthæi 2. num. 16. Et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & omnibus finibus ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Miſitque, qui interficerent omnes pueros Bethleemmitas, finitimóſque omnes.

Euth. Theoph. D. Antioch. homil. 24. de ira. Miſſis ſatellitibus occidit.

Pagninus. Cùm miſiſſet miniſtros interfecit.

Vatablus. Miſſo ſatellite interfecit.

EXPOSITIO.

11. HERODES puerum natum maximè timens, per hoc exiſtimavit aliqualiter fore futurum, ſi in Bethleem, vicinisque illius locis pueros occideret omnes: ob prolatam enim à ſcribis prophetiam; ibi natum eſſe credebat; & quòd puer alibi non eſſet, veriſimiliter exiſtimabat, cùm illius certum veſtigium poſſet invenire nullum. Et ideo miſit ſatellites, ut occiderent omnes.

QUÆSTIO IV.

Quomodo hujuſmodi crudelis cædes facta ſit?

12. HErodes regni ambitione ſtimulatus turpiſſimum ſuper omnes homines aggreſſus nefas, ut lactantes interficeret pueros. Quod elegantiſſimè ponderat Origenes homil. 3. in diverſ. *Multi, ait, multas iniquitates facere feſtinarent, iſte autem nequiſſimus Herodes in peſtifero ambitu cordis ſui omnium facinorum crimina ſupergreſſus eſt.* Sed quid mirum, quòd ambitione ductus turpiſſimum ſcelus reſpueret nullum. Herodes ita excæcatus eſt, ut haberet ſceleratis miniſtris ſuis conſilium, ut ponderat D. Baſilius Seleucus *orat. de Infantibus ſublatis*; ſæpe enim conſiliarii blandiuntur Regis voluntati, &, ut dicitur Eccleſiaſt. 10. n. 2. *Secundùm indicem populi, ſic & miniſtri ejus, & qualis rector civitatis, tales habitantes in ea.* Imò ut vult Rupertus *lib. de victoria Verbi, c. 2.* & Albertus Magnus, aiunt, quòd cum facultate Auguſti Cæſaris hanc infantium cædem perpetraverit; ſcripſit enim illi nativitatem pueri, & quomodo à Prophetis Rex totius mundi prænuntiabatur, & hanc infantium occiſionem ad ejus mortem opportunum eſſe remedium, Romanique Imperii conſervationi maximè congruum. Hoc licèt probabile, multis tamen, & mihi videtur repugnare cum magna Auguſti clementia. Deinde, quia ſicut Herodes ſine ejus licentia multos nobiles Judæos interfecit, ita & pueros. Tandem repugnat cum dicto Cæſaris, ut refert Macrobius lib. 4. cap. 4. *Præſtat, ait, eſſe porcum Herodis, quàm filium.* Origenes. *Ambitio flagitium nullum reſpuit.* Baſil. Eccleſ. 10. Rupert. Alb. Magn. *An cum licentia Cæſaris.* Macrob.

Miſit ergo Herodes in Bethleem crudeliſſimos ſatellites, ut ait D. Dionyſius Carthuſianus. 13. Carthuſ.
Quomodo autem hæc cædes ſit facta, dubium eſt. Nam D. Auguſt. *ſerm. 1. & 2. de Innocentibus*, D. Baſil. Seleucus, & alii videntur affirmare, quòd carnifices per domos diſcurrebant. Abulenſis *q. 71.* quòd Herodes ſecretò quæſivit, quot in illis partibus pueri eſſent, & ſcriptis eorum nominibus cum parentibus, præcepit eos ſubitò interficere. Chriſtianus Grammaticus, quòd expectavit Herodes, ut venirent cum matribus ad ſolemnitatem, quæ illo tempore celebrabatur, & tunc ibi ſunt interfecti. D. Antoninus *1. part. tit. 5. c. 2. §. 4.* tenet, quòd Herodes ſimulata cauſa, vel publicato prætextu alicujus pietatis, vel munificentiæ pueros cum matribus in Bethleem, & in confinibus ſuis in unum locum fecerit congregare; & tunc repente occiſi ſunt. Sive hoc, ſive illo dicas modo, mihi dicendum videtur, quòd eos ad unum venire locum Herodes coëgit, & tunc ibi ſunt interfecti; ut ita nullus effugeret, & faciliter occiderunt. Auguſt. Baſil. Abulenſ. Grammat. Anton.

Hæc autẽ cædes adeò crudeliter exercebatur, ut ex Macrobio referat Abulenſis *cap. 2. Matth. q. 64.* (divina juſtitia diſponente, ut ipſe Innocentium morte Herodes puniretur) quòd quidam ejus filius, quem Bethleem puniendum tradiderat, cum cæteris parvulis occiſus eſt, ſicut & alii duo, præter hunc, quos ipſe Herodes interfecit. 14. Macrob. Abulenſ.
Quod bene notavit Imperfectus *homil. 2.* ubi ait: *Poſt hæc autem dignam pœnam Herodes ſuſcepit. Nam filios ſuos interfecit, & non interfectos ab alio vidit occidi, ut ne vel paternam ſuper illos demonſtraret pietatem in luctu, ſed ipſe occidit, ut & filios perderet, & de morte eorum crimen acquireret. Viſcera ſua laniabat in filiis, & dolorem eorum non ſenſit. Ut quemadmodum parvuli mortem ſuam non ſenſerunt, propter infantiam: ſic ille dolorem viſcerum ſuorum non ſenſit propter inſaniam.* Juſto enim Dei judicio necem, ac malum quod in aliorum filiis intulit, id ipſum in propriis paſſus eſt. Puerorum *Numerus puerorum.* Imperfect. *Malũ quod aliis infers, in te redit.*

Numerus puerorum. Salmer. rorum autem, qui necati ſunt, non conſtat numerus, ſed quorumdam traditio eſt, ut refert Salmeron *lib.* 3. *tract.* 4. fuiſſe quatuordecim millia. In hoc verò nihil certum habemus, ut notant Paſchaſ. D. Paſchaſius hîc. *Quia quod in Scripturis ſanctis non legitur, melius ignorare, quàm temerè definire credimus.*

QUÆSTIO V.

Quare Herodes ad interfectionem non venerit, ſed tantùm miſerit?

15. CUm Herodes ſibi perſuaderet hoc magni ponderis eſſe negotium, ut ſe in regno ſuo ſecurum, & quietum redderet; quare non per ſe venit, ſed mittit? Quæſtionem hanc movet Al- Alb.Magn. bertus Magnus, & reſpondet primò. *Cùm alios Herodes miſit, ſe præſervavit; timebat parentes puerorum, & vindictam ſequentem ſi in miniſtros ſceleris irruerent, præcipuè cùm ipſe eſſet valde odioſus.* Semper crudelitas timida eſt, alioſque, ut ſit tuta, periculo ſubjicit. Secundò reſpondet. *Dicunt etiam* *Impius in malis ſuis excuſationē quærit.* *quidam, quòd regiæ dignitatis eſt non per ſe ſed per alium punire.* Tertiò, quòd Herodes voluit habere ſubterfugium, ſi à Romanis de hoc facto culparetur, excuſando ſe, quòd miniſtri exceſſerunt mandatum, & modum; præcipuè cùm paulò antea à Senatu vocatus Romam veniſſet, ut multis ſibi objectis crudelitatibus, & criminibus reſponderet, ut referam *q.* 9. Et ideo his cautus de tyrannide conſcius ſibi ad excuſationem relinquit viam; Nazianz. nam, ut ait D. Gregorius Nazianzenus orat. 10. *Sunt multi, qui in ſectandis proximorum erratis excuſationem vitiis ſuis quærant.*

16. Scelus graviſſimum contra Dei præceptum 1.Reg.13. perpetravit Saul, dum contra legis mandatum ſacrificium obtulit, 1. *Reg.* 13. *nu.* 9. Supervenienti autem Samueli, ab eoque quærenti: Quod feciſti? Reſpondit Saul: *Quia vidi, quòd populus dilaberetur à me, & tu non veneras juxta placitos dies*; ibid. n. 11. Sed ad quid reſponſio hæc? Ut Rex iniquus ſe excuſet, omnes accuſat; populum, magnæ inconſtantiæ, derelicto Rege fugientem: Prophetam, promiſſionem, ac pactum, ut juxta conſtitu- Athan. tum tempus adveniret, non implentem. In quo ait D. Athanaſius orat. 1. contra Arrianos. *Saul omnes hæreticos præfiguravit, qui ſua crimina ab injuria vindicant, dum aliorum iniquitates prætendunt.* Iniquus in iniquitate ſua ſemper viam ad excuſationem invenit, dum alios accuſat omnes.

QUÆSTIO VI.

Cur Deus permiſerit, ſanctos Infantes tam crudeliter occidi?

17. VAlde mirum videtur, quòd in Ægyptum Chriſtus fugiat, & in ore crudeliſſimi leonis hos ſanctos pueros dilacerandos relinquat. Chryſol. Quod elegantiſſimè proſequitur D. Chryſolog. *ſerm.* 152. & alii Patres ſermone de Epiphania. *Chriſtus, ait, hoc ordinavit, hoc egit, ut per Herodis invidiam furioſam, pueris mortem ſuſciperent pretioſam; & quod eis ad ſalutem ſuam præſtare non poſſet amicus, hoc faceret inimicus. Ad hoc permiſit Herodem infantes occidere, ut illos de Herode faceret triumphare.* Hoc permiſit Chriſtus Dominus *Dei ſapientia educit ex malis bona.* ut infantes coætaneos ſuos martyrii laurea inſigniret; & ut nota ſit ejus potentia, & ſapientia quæ Herodis nequitiam in tantam potuit gloriam & coronam commutare, ut plus eis proficeret inimicus, quàm amicus.

Secundò. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de Symbolo ad* 18. *Catechum. cap.* 5. hanc permiſſionem factam eſſe Auguſt. docet in pœnam parentum; ita loquitur: *Vindica in eis, qui te parvulum perſequuntur, parvuli ipſorum pro te moriantur, ii qui te volunt innocentem occidi, hoc eis proveniat, ut ſuos populos ab eis facias ſeparari. Vobis irrogatur pœna orbitatis, cæterùm illis gloria affertur immortalitatis: nuntiatis Herodi, ubi occidendus inveniri poteſt filius Dei; ſed ille filios veſtros occidens pro Filio Dei, & vos orbitatis pœna neſciens punit, tanquam proditores, & filios veſtros Dei fecit hæredes.* Per quæ quis pec- *Iniquus, in quo peccat, punitur.* cat, per hæc & torquetur. Ipſi indicarunt Herodi locum, ut poſſet Chriſtus inveniri; ipſi ut placerent Herodi, conceſſerant conſilio, ut puer interficeretur, materque ſanctiſſima filio ſuo careret: ideo & ipſi alto Dei conſilio ſubeant pœnam, ut filiis ſuis priventur.

Tertiò. D. Ambroſius lib. 2. in Lucam. *Infantes* 19. *jubet occidi*, ſcilicet Herodes, *cui alii niſi Deo ta-* Ambr. *lis victima debebatur.* Ut natus Infans ſe Deum *Innocentia Deo placet.* manifeſtet, ubi primum ingreditur mundum, ſtatim Innocentes ei litantur, nihil enim tam jucundum Deo offerri poteſt, ut innocentia. Quartò. Gloſſa Ordinaria, *In his parvulis, in quibus*, Gloſſa Ord. ait, *forma martyrii naſcitur, ibi infantia Eccleſiæ dedicatur*, Eccleſiam, ut magnam inſurgeret ſege- *Eccleſia in humilitate* tem, in his parvulis, atque humilibus prima injecit fundamenta, initiaque conſtituit. Totum ſuum regnum in humilitate fundavit. Quintò. D. Chryſoſtomus homil. 6. *Poſſumus verò illud re-* Chryſoſt. *ferre*, ait, *quòd ſcilicet non eos permiſiſſet Deus tam celeriter hinc rapi ſi eos præclari cujuſdam meriti futuros præſciſſet.* Similiter Euthymius. *For-* Euthym. *taſſis autem hi pueri probi futuri non erant.* Pio ſingulari divinæ miſericordiæ beneficio mors eſt accelerata, ne adoleſcentes facti in æternam damnationem incurrerent.

Sextò. D. Chryſologus *ſerm.* 152. ait: *Hoc loco* 20. *attendat auditor, attendat ut intelligat, martyrium* Chryſol. *non conſtare per meritum, ſed venire per gratiam.* *Martyrium pro beneficio.* Ut fiat manifeſtum, quòd martyrium, ac labores pro ſingulari gratia, & beneficio à Deo dilectis ſuis dantur, ideo hi parvuli innocentes occiſi ſunt. Septimò. Theophylactus. *Quare autem per-* Theoph. *miſſi ſunt pueri occidi? Ut oſtendat Herodes malitiam ſuam.* Ideo Deus tam crudele nefas perpetra- *In magna miſeria remedium magnum.* ri ſinit, ut Reipublicæ Judaicæ miſeria pateſieret, tantique neceſſitas remedii, qualis erat adventus Filii Dei. Octavò. Palatius. Permiſſum eſt, ait, quia Palatius. erat accommodatiſſima res ad famam de Meſſia in orbem deferendam, crudelitas Herodis in pueros; illa uſus eſt. Profectò crudelitas illa Romæ divulgata eſt, & ubique terrarum. At ſi crudelitas divurgabatur, neceſſe fuit, divulgari ejus cauſam, ſcilicet ortum Meſſiæ, adventum Magorum: Deus igitur magnus ille artifex novit è ſummis Leo. malis ſumma eruere bona. Nonò D. Leo ſerm. 7. de Epiphan. ait: *Ut imitatoribus ſuis quid gloriæ pararet, Jeſus oſtenderet, ortus ſui tempore editos martyrio conſecravit, ut in Bethleem, ubi Chriſtus natus eſt,*

Pati pro Deo magnum bonum.

eſt, geniti, per communionem ætatis conſortes fierent paſſionis. Decrevit Dominus hanc gloriam dare ſuis coætaneis, ut qui Bethleem ſuæ ſacratiſſimæ infantiæ conſortes erant, etiam ſuæ ſalutiferæ paſſionis fierent participes; ſemper enim Chriſti conſortium, ac ſocietas in magnum bonum cunctis cedit, & nil glorioſius eis evenire poterat, quàm ut pro Chriſto vitam darent.

21. Haymon. Decimò, Haym. in homilia, *Spiritualiter*, ait, *mors parvulorum ſignat pretioſam mortem Sanctorum, de qua ſcriptum eſt. Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum. Quod parvuli occiſi ſunt, demonſtratur, quia nemo poteſt animam ſuam ponere pro Chriſto, niſi innocens, & humilis, juxta quod ipſe ait, Niſi efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis;* &c. Primos pro ſuo nomine Chriſtus Martyres elegit innocentes infantes, in quibus nulla eſſet macula, ut ſpiritualiter demonſtraretur, quod in eo, qui pro Chriſto animam ponit, ipſo ſanguinis lavatro omnis puritas, ac immunditia datur. *Dediſti nos tanquam oves eſcarum*, Pſal. 43. n. 13. Ubi de Martyribus ad literam loquitur Regius Vates. Sed quomodo fortiſſimos athletas veluti generoſiſſimos leones oves appellat? In animo, ac conſtantia leones fortes in puritate verò, ac innocentia, cùm pro Chriſto animam offerant, veluti ſine macula candidæ oves. B. Brunonius ibi. *Eſca enim luporum eſt ovium manſueta ſimplicitas; quæ Martyribus meritò comparatur.* Apoc. 6. n. 9. Joannes ait. *Vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verum Dei.* Sed cur ſub altari, in quo eſt Chriſtus, potius Martyres, quam Beatiſſimæ Virgines, vel confeſſores apparerent; Ut eximia eorum conjunctio, & unio cum Chriſto Domino inter omnes Beatos videatur; nam ex eo, quòd animas ſuas pro ipſo exhalarunt, cum capite ſuo ita ſunt copulati, ut in nullo alio loco poſſint eſſe niſi ubi Chriſtus Dominus adſit. D. Paſchaſius lib. de corp. & ſanguin. *Rectè*, ait, *ſub ara Martyres collocantur; quia ſuper aram Chriſtus imponitur. Convenienter igitur, & quaſi quodam conſortio ibi Martyribus ſepultura decreta eſt, ubi mors Domini quotidie celebratur.* Et latè proſequitur.

Martyrium reddit innocentes. — Pſalm. 43. — Brunon. — Apoc. 6. — Paſchaſ.

Quæstio VII.

Quare Chriſtus Dominus naſcens pro ſociis elegit infantes, moriens verò in Cruce latrones?

22. Palatius. *Vita renovanda.* Epheſ. 4. Hanc dubitationem attingit Palatius, & ita reſpondet. *Certè*, ait, *judicio meo id invenitur, quòd tam nocentes, quàm innocentes vitam debent deponere priorem, ſi vita volunt vivere æterna. Deponite*, inquit Paulus ad Epheſ. 4. *veterem hominem, & induite novum, qui in juſtitia, & ſanctitate creatus eſt.*

23. *Proportio accommodata in ſociis.* Ad quæſtionem reſpondeamus. Dum Infans innocentes infantes pro ſociis elegit; moriens verò in cruce, ac cum iniquis reputatus, peccatoriſque figuram repræſentans, peccatores elegit; correſpondens ſtatui, & ſervans proportionem in ſociis, in quibus æqualitas deſideratur; quod eleganter dixit Tullius: *Similitudo parit amicitiam, & æquales generat voluntates.* Abdias de ſe ait: *Cùm interficeret Jezabel Prophetas Domini, quòd abſconderim de Prophetis Domini centum viros quinquagenos, & quinquagenos, & paverim eos pane, & aqua*, 3. Reg. c. 18. n. 13. Sed cùm divina providentia ita omnia diſponat, ut quantum fieri poteſt, res ſine miraculis ad ſuos fines tendat, ut modò ſupra dixi, cur Abdias inter tot Prophetas, quos alebat, non alit etiam Eliam, ne tot multiplicarentur miracula, ut corvi veſpere, & manè deferrent panes, farina creſceret, & alia ſimilia; Cur ipſe etiam Eliæ non præbet cibos? Ea nunc mihi eſt ratio. Abdias ex Dei providentia erat famulus, & miniſter Achab, ut notat Abulenſis, & alii, ac proinde obſequens voluntati ejus, atque imperiis: Elias autem totus repugnans, & obſiſtens Achab domino ejus, & animi ita diſcrepantes in intimam adunari ſocietatem, ſimulque habitare non poterant. Cum poſt diminutas diluvii aquas Noë emiſiſſet corvum, dein de columbam, *Quæ cùm non inveniſſet, ubi requieſceret pes ejus, reverſa eſt ad eum in arcam*, Geneſ. 8. n. 9. Corvus invenit, ubi requieſceret, quomodo non & columba? Sed ad juſtum revertitur. Corvus crudelitatem, & immanitatem; columba verò manſuetudinem, & ſimplicitatem deſignat: & quæ tantùm diſcrepant natura, & affectu, ſimul in una ſocietate, & loco convenire non poterant, ſed à corvo diſcedit columba, & ad ſui accedit conſimilem, nempe juſtum. Unde Procopius, *Virtus ab his reſilit, ne aſpectum quidem eorum ferens, nec in his habet quietem.* Vide hoc lib. *cap.* 1.

Tullius. — 1. Reg. 18. — Abulenſ. — Geneſ. 8. — Procop.

Quæstio VIII.

Quare Herodes iratus deſæverit, non in Magos, ſed in pueros?

Exiſtimabat Herodes, quòd Magi regia dignitate, ac ſapientia inclyti eum offenderant, adversùs eos tamen nec fremit, nec excandeſcit, ſed contra imbelles infantes armatur. D. Chryſoſtomus homil. 9. *Contra ipſam naturam*, ait, *omnino furit Herodes; & iram, quæ adversùs Magorum illuſionem fremebat, in parvulos vertit innocuos.* Hæc eſt potentatum hujus ſæculi conditio miſera, ut rabiem adversùs principes, ac dominos conceptam, in parvulos innoxios convertant. Offenſam læſæ majeſtatis, quam in Magis opinabatur Herodes; non inde in ipſos parat exercitus, ſed totus ſe convertit contra imbelles infantes, qui nihil deliquerant. 24.

Chryſoſt. — *Magnates iram conceptam contra principes vertunt in parvulos.*

Secundò. D. Leo ſerm. 5. de Epiphania cap. 5. *Herodes quoque in Diabolo fremit. Unde ſi parvulos interficiat, Jeſum ſibi videtur occidere. Quod utique facere ſine ceſſatione molitur, dum primordiis renatorum Spiritum ſanctum eripere, & quandam teneræ fidei velut infantiam tentat extinguere.* Notum erat Diabolo, quòd puer cum matre in Ægyptum fugerat. Ad quid excitat Herodem, ut deſæviat in pueros? Hoc eſt Diaboli ingenium, ut ſi prima fidei, ac virtutis evertat fundamenta, pro certo habeat totam Chriſtianam ſuffocare ſegetem, in ruinamque ædificium dare; & ideo totus contra hos armatur parvulos in quibus Eccleſiæ, ac Virtutis initia præfigurabàtur. Tertiò. D. Auguſtinus *tract.* 115. *Joann.* ſic ait. *Herodes ille major, cùm Chriſtus natus nunciaretur, expavit, & tot infantes,* 25.

Leo. — *Diabolus principiis virtutis intentat obſiſtere* — Auguſt.

fantes, ut ad eum mors perveniret, occidit, timido magis, quàm iracundo crudelior. Non tam iracundia in Magos, quàm timor nati pueri effecit Herodem crudelem, & ferocem, ut infantium ſanguinem effunderet. In ambitioſo plus crudelitatis exequitur timor honoris amittendi, quàm iracundia concepta ex quacumque alia re.

Crudelior timor quàm ira.

26. Quartò. Herodes in Magis ſe videt illuſum, quo regalis honor, ac reverentia videbantur offendi; in pueris verò regnum vidit periclitari; & de hoc plus doluit, quàm de illo; ambitioſus enim plus de bonis anxiatur, quàm de honore, pluris dominatum æſtimat, quàm omnem excellentiæ, ac reverentiæ decorem. Vt Hemor, ac princeps Sichem ſuaderent concives ſuos, ut cum filiis, ac nepotibus Jacob inirent matrimonia, ex eiſque unus fieret populus, dixit Sichem: *Subſtantia eorum, & pecora, & cuncta quæ poſsident, noſtra erunt,* Geneſ. 34. n. 23. Sed ad animos trahendos, ut unuſquiſque circuncidatur, & ad matrimonii fœdera conjungenda, cur non adducit in medium inclitum genus Jacob, tunc in toto terrarum orbe illuſtriſſimum, eorum pietatem, atque virtutem omnibus notam; ſed tantùm poſſeſſionem ſubſtantiæ, ac pecorum eorum commemorat? Noverat princeps ſuorum ingenium, cum quibus appetitus acquirendi, ac fruendi divitiis, & bonis erat plus prævaliturus, quam pietatis, & honoris deſiderium. Lyppomapus ait: *Infideles tantùm ſua curant, libidines ſectantur, ambiunt aliorum divitias.* Abſalon parenti David contra omnes naturæ leges mortem machinatur, 2. *Regum* 15. *à n.* 10. tanti criminis infamiam non recuſans, dummodo regni aſſequatur regimen; de quo eleganter ait D. Chryſoſtomus in Pſalm. 7. *Amor principatus hanc omnem ejecit reverentiam, & ut homo fera eſſet, efficit.* Et multa exempla in hac materia adducit S. Aſterius *homilia adverſus avaritiam.*

Ambitioſus pluris æſtimat pecuniam quàm honorem.

Geneſ. 34.

Lyppom.

Chryſoſt.

Aſterius.

Matthæi 2. *num.* 16.	A bimatu, & infra, ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis.

VERSIONES.

Arabicus.	A filio duorum annorum.
Syriacus.	A nato duos annos, & infra, ſecundùm tempus.
Vatablus.	A bimulis, & minoribus. juxta tempus, quod perquiſierat à Magis.
Theophylact.	Juxta tempus, quod percontatus erat à Magis.
Pagnin. S. Petrus Alex. ſerm. de pœnitent.	Quod à Magis diligenter didicerat.
Græcus.	Exactè ſcrutatus fuerat.

EXPOSITIO.

27. Aſsignatur tempus ætatis infantium, qui occiſi ſunt? nempe qui à nativitate duos habebant annos uſque ad diem illum, quos executioni cædis ipſa data eſt. Et quamvis aliquot Innocentium oſſa inveniantur majorem ætatem teſtificantia; non conſtat tamen, ut bene, ait Gajetanus, hujuſmodi oſſa illorum eſſe Innocentium, an aliorum Sanctorum, Præterea forſitan quòd aliqui proceræ ſtaturæ eſſent. Deinde fieri poſſet, quòd crudeles milites aliquos occidiſſent majores. Cajet.

QUÆSTIO IX.

Quo tempore Infantes occiſi ſint?

Magna eſt difficultas in hac re. Quidam exiſtimant, duobus annis poſt Chriſti nativitatem Magos ad eum adorandum veniſſe; ideo Herodes infantes bimos occidiſſe. Sed hanc ſententiam rejecimus jam *c.* 4. & ideo hîc non eſt repetenda. 28.

Secunda ſententia eſt, quòd Herodes, non ſtatim poſt magorum diſceſſum occiderit infantes, ſed duobus annis pòſt. Ita Euſebius *in ſuo Chronico.* Onuphrius *anno ab urbe condita* 752. Lyranus *hîc.* Abulenſis *q.*68. & 71. Albertus Magnus. Et non improbat D. Thomas. Sed quare necem in tantum diſtulit tempus; Reſpondent quidam. Quia à principio putabat, quòd Magi fuiſſent decepti, & quòd nihil inveniſſent, & ob verecundiam non auſi eſſent coram eo apparere. At poſtquam multa de Chriſto à Simeone, & Anna dicta audivit, ad inveſtigandum eum eſt motus. Sed ſolutio hæc non eſt multum firma. Quia quòd Magi Chriſtum inveniſſent, per tantum tempus Herodem latere non poterat: deinde verba Simeonis, & Annæ poſt quadraginta dies à nativitate dicta fuere, & citò debebant Herodi eſſe narrata. Secundò. Alii dicunt cum Lyrano, quòd illis duobus annis extitit magnis implicatus negotiis & vocatus fuit à Senatu, ut de morte filiorum rationem redderet. At hoc fundamentum eſt falſum; quia, ut obſervat Baronius *anno Chriſti, Epitome Spondan. num.* 11. & conſtat ex Joſepho 16. *Antiq. c.* 7. 8. 9. & 13. Ante Chriſti nativitatem Herodes Romam venit, & ſponte ad illam ſe contulit. Tertiò. Dicunt alii, quòd Herodes hoc fecerit ex cautela: timebat enim, ne puerum, quem quærebat, parentes occultarent, unde primò voluit eos aſſecurare. Et hæc ſolutio videtur cohærere cum Herodis malitia; ſed ejus ambitio non videtur tantum tempus admittere potuiſſe. 29.

Euſebius. Onuphr. Lyran. Abulenſ. Alb. Magn. D. Thom.

Lyran.

Baron.

Joſeph.

Tertia ſententia, quam tenet Gloſſa ordinaria, Haymon *homilia de hoc Evangelio* Cardinalis Hugo, Baronius *anno* 1. *Chriſti.* Et etiam in ea videtur eſſe Beda, aſſeverans, quòd infantes occiſi ſunt uno anno Chriſti completo, & quarta die ſequentis anni, quo die eorum feſtivitas ab Eccleſia celebratur. Quarta ſententia, quam tenet D. Auguſtinus, ut refert *hîc* D. Thomas, qui etiã eſt in hac ſententia & eam ſequitur Maldonatus, ac alii Recentiores, affirmat, quòd eodem anno quo Chriſtus natus eſt, infantes interfecti ſunt. Et hæc mihi videtur probabilior, & eſt magis conformis textui; dicitur enim: *Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde, & mittens occidit,* &c. Nam ubi primum Herodes ſe vidit illuſum, iratus eſt, & occidit; hoc enim indicat illa copulativa *&.* Quòd autem Herodes ſe viderit illuſum, & Magi à ſuo regno diſceſſerint; 30.

Gloſſ. Ord. Haymon. Hugo. Baron. Beda.

Auguſt. D. Thom. Maldon.

ceſſerint, ſine dubio paulo poſt eorum receſſum ei notum fuit; quia hoc valde publicum fuit, de quo ipſe multum exquiſierat.

QUÆSTIO X.

Quare Herodes occiderit infantes bimos?

31. Auguſt. RESPONDET D. Auguſtinus *ſerm.7. de Epiphan.* Ne Chriſtus, cui ſtellæ famulabantur, in majorem transformaretur ætatem. At ex hac ratione alios majores occidere poterat. Hugo. Hugo ait, quòd ex effrænata crudelitate exceſſit numerum. Furor nihil conſiderat: aliis videtur germana ratio, quòd ſecuritatis ergò occiderit omnes infantes, qui nati erant duobus annis antequam ſtella apparuiſſet; ſicut etiam cautionis gratiâ juſſit interfici infantes, non ſolùm in Bethleem, ubi Sacerdotes natum indicabant, verùm etiam in omnibus finibus ejus, quòd præſtitit ex magna cautione, ut eleganter Chryſoſt. diſſerit D.Chryſoſtomus *homil.6. in Joan.* dicens, quòd *à biennio, & infra Herodes pueros interfecit, ne mireris: ſiquidem conveniens in eundem Tyrannum pavor, & furor, pro abundantia cautionis, & licentia perſecutionis, majus etiam tempus includit: ne quis profectò ejus ætatis, & fortè is potiſsimum propter quem alii interimuntur, effugiat.* Pondera illa verba, *pro abundantia cautionis.* Ut Herodes ſuum intentum finem aſſequeretur; ac ut infantem, qui nec dum unum menſem expleverat, interficeret, non ſatis eſſe judicavit, providere in ſola neceſſaria; contingere enim poterat, ut facile ille evaderet, & ideo non ſolum jubet interficere pueros unius anni, ſed etiam duorum annorum, ut cæteris pereuntibus, etiam infans requiſitus occumberet, & caderet. Quòd autem à biennio occiſi ſint, myſterium habet, ut explicat Haymon *in homil.* ſignificatur enim per illos intellectus, & voluntas in Deum, & enecatis corporibus Chriſtus evaſit, qui à ſuis non poteſt auferri.

Providus ſit Abundans in cautela. Haymon.

32. Beda. Haymon. Grammat. Ludolpl. Carthuſ. Paſchaſ. Rabban. Hugo. Sed quæres: Utrum omnes pueri à bimatu, & infrà occiſi ſint; Beda *hic.* Haymon Chriſtianus Grammaticus, Ludolphus, Carthuſianus, D.Paſchaſius, Rabbanus, Hugo, & alii exiſtimant, omnes eſſe interfectos, à filio unius noctis, vel diei uſque ad filium duorum annorum Et in hac ſententia ita explicandus eſt textus. A bimatu, & infra ſecùndùm tempus, quod exquiſierat à Magis. Herodes ſecuritatis cauſa ampliavit tempus apparitionis ſtellæ ſecum, dum quod exquiſierat à Magis, tam ſupra, quàm infra; ſuprà occidendo pueros natos à duobus annis: infrà uſque ad natum unius noctis.

33. Euthymius. Abulenſ. Janſen. Baron. Secunda ſententia, quòd Herodes occiderit infantes bimos, & infrà uſque ad tempus apparitionis ſtellæ. Ita Euthymius, Abulenſis *qu.71.* Janſenius, & alii cum Baronio. Hæc ſententia fundatur maximè in textu. Occidit pueros, qui duos annos expleverant, & infrà duos annos, eos tantùm, qui illud tempus habebant; ad quod ex Magis cognoverat Chriſtum Dominum perveniſſe. Dicitur in textu: *Occidit à bimatu, & infrà ſecundum tempus*, &c. Utraque ſententia probabilis; hæc ſecunda fortaſſe textui congruentior.

Matth.1. n.17. Tunc adimpletū eſt, quod dictū eſt per Hieremiam prophetam, dicentem.

VERSIO:

Euthymius. Tùnc completum eſt.

EXPOSITIO.

RECTE notant D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, quòd Evangeliſta allegat hic textum *Hierem.31.n.13.* ut ſignificetur, hanc puerorum necem, non caſu, nec invito Deo, factam eſſe; ſed ipſo permittente, ſecundùm ſuam gubernationem fieri; nam eam Deus multo antea prænovit, & prædixit per Prophetam. Et Matthæus inter omnes Evangeliſtas, ut dixi *in præfat. cap...* frequenter adducit Prophetas, quia Evangelium ſuum ſcribebat Judæis, qui Scripturam recipiebant. 34. Chryſoſt. Euthym Theophyl. Hirem.31.

Matthæi 2. num.8. Vox in Rama audita eſt, ploratus & ululatus multus.

VERSIONES.

D. Hieronym. hic, & in Hierem. Vox in excelſo audita eſt.

Euthymius, Theophyll. Vatablus Vox in Roma audita eſt, lamentatio, ploratus, & fletus multus.

EXPOSITIO.

CITAT hic Evangeliſta locum *Hieremi* 31.n.15. Hæc autem Prophetia in ſenſu litterali intelligitur à D.Paſchaſio, S.Thoma, & ab Expoſitoribus, vel de illa ſtrage magna, quæ facta eſt in tribu Benjamin filii Rachelis, ob illud magnum flagitium, quo Gabaonitæ libidinis cauſa uxorem Levitæ ad mortem redegerunt, *Judic. 19.n. 14.* Vel communiter exponitur textus de captivitate decem tribuum, quæ nomine Ephraim exprimuntur, eo quòd primus earum Rex extiterit Jeroboam è tribu Ephraim. Rachel autem avia fuit Ephraim; per quod ſignificatur efficacia ejus orationis; nam Rachel, licet mortua, potens tamen, ut filios de captivitate liberaret; ideoque citato Hieremiæ loco n.17. dicitur ei: *Quieſcat vox tua à ploratu.* Attamen præſens locus ſublimiori, altiorique ſenſu intelligitur à noſtro Evangeliſta de crudeliſſima ſanctorum Innocentium cæde facta ab iniquiſſimo Herode. Unde meritò ait, ut notant ſancti Patres, *Tunc impletum eſt.* Et Evangeliſta potiſſimè attendit ad ſenſum Verborum. 35. Hierem.31. Paſchaſ. D.Thom. *Senſus litteralis.* Hirem. 31.

Vox in Rama. Rama civitas erat in tribu Benjamin, *Judic.19.num.13.* & per quatuor leucas à Bethleem diſtabat; ibi dicitur auditus fletus per exaggerationem. Vel cùm cædes facta ſit Bethleem, & in omnibus finibus ejus, illuc uſque pervenit. Vel, ut elegit D.Hieronymus, *Vox in excelſo* Et ut ipſe explicat, ac Imperfectus, & S.Paſchaſius Quia planctus ille Innocentium coram Deo aſcendit: fitque eorum clamor. Imperfectus *hom.2.* 36. Hieron. Imperfect. Paſchaſ.

hom. 2. ſic ait: *Quamvis Rama non eſſet prope Bethleem, tamen dicitur: Vox in Rama audita eſt. quoniam Rama hebraicè interpretatur excelſum. Ideo dixit, Vox in excelſo audita eſt, quoniam de morte innocentium mittebatur ad cœlum, & ideo audiebatur in excelſo; ſic & pauper, quando violentiam patitur à potente, etiamſi non eſt auſus vociferare, ſed latenter lacrymatur, tacitus clamor ejus in excelſo auditur: quia non magnus clamor à Deo auditur, ſed juſtus.* Vexationes, ac injurias patientes, quamvis videntur tanquam agni obmuteſcere, & non aperire os: tamen ipſæmet injuriæ, ac earum clamor maximè evolat ad excelſum, nempe ad Cælum coram Deo. Et D. Paſchaſius ſic ait: *Clamor erat eorum, qui paupertate vexati ab exactoribus crudeliter affliguntur, vel certè viduarum, ac pupillorum, quoties injuſtè opprimuntur.* In cujus confirmationem adducit illud Apocal. 6. n. 10. *Vidi ſub altare animas interfectorum, & clamabant.* Juſtos, ac Sanctos mundus perſequens in infimo loco collocabat; ſed tunc maximè juxta Deum ponuntur, ut eorum clamor faciliùs exaudiretur. *Ploratus, & ululatus*; ploratus refertur ad pueros, ad matres ululatus; ut notant Imperfectus, ac S. Thomas qui advertit, in matribus dolorem fuiſſe majorem, atque aſſiduum; in pueris autem brevem, & tranſeuntem, Et quamvis ululatus ad bruta animantia rigoroſè pertineat; hic tamen dicitur de matribus, quia vehementi afficiebantur dolore, ac veluti à ſe alienæ. Ad cujus majorem expreſſionem aliqui ponunt tria, lamentationem, ploratum, & fletum.

Imperfect. — *Vxor patientis injurias clamat ad Cœlum.* — Paſchaſ. — *Lacrymæ Innocentiũ aſcendunt ad Deum.* — Apocal. 6. — Imperfect. S. Thom.

Matth. 2. n. 18. Rachel plorans filios ſuos & noluit conſolari, quia non ſunt.

VERSIONES.

Syriacus.	Rachel plorans ſuper filios ſuos, & renuit accipere ullam conſolationem, eò quod non ſint.
Arias.	Plorans natos ſuos.
Vatablus.	Noluit conſolationem admittere, eò quod non ſuperſint.
Text. Hebr.	Noluit conſolari, quia nõ eſt.

ut teſtatur Salm. lib. 3. num. 44.

EXPOSITIO.

37. RACHEL propè Bethleem ſepulta erat *Gen. 34. n. 19.* Per eam intelligitur hic matrum congregatio, ut explicat D. Dionyſius Carthuſian. Vel per figuram Rhetoricæ per eam, quæ ibi ſepulta erat, ſignificantur, ut docent S. Anſelmus, Euthymius, S. Paſchaſius, D. Thomas, Hugo, & alii. *Filios ſuos*; quia hæc cædes non ſolùm facta eſt in Bethleem quæ ad tribum Juda ſpectabat, ſed etiam in confinibus ſuis, quæ de tribu Benjamin erat. *Eo quod non ſunt*; ut pote jam demortui. Textus Græcus habet *non eſt*, quod referri ad Rachel, vel ſi ad pueros, dicuntur ſingulariter unus, ob unionem juſtorum.

Carthuſ. Anſelm. Euthym. Paſchaſ. D. Thom. Hugo.

QUÆSTIO XI.

Quare Rachel ploret.

RAtio difficultatis eſt: quia Bethleem non pertinebat ad tribum Benjamin, qui erat Rachelis filius; ſed ad tribum Judæ, qui erat ex Lia. Ad quam quæſtionem in ſenſu literali tripliciter ſatisfit, ut attigi in expoſitione. Primò per *Rachel* intelligitur Bethleem. Secundò. Quia cædes non ſolùm facta eſt in ea, ſed etiam in ejus finibus, quæ erant de tribu Benjamin. Tertiò. Ut docet D. Hieronymus, D. Anſelmus, D. Thom. Paſchaſius. Tribus Judæ, & Benjamin erant valde conjunctæ, unde credi poteſt, non paucos de Benjamin interfectos fuiſſe. Nunc ad alias rationes morales veniamus. 38.

Hieron. Anſelm. D. Thom. Paſchaſ.

Primò. Introducitur Rachel mortua ibi ſepulta plorans ad exaggerationem; quia, ut ait Albertus Magnus, Hugo, S. Remigius, tanta fuit crudelitas, ut etiam mortui, ſi fieri poſſet, ploraſſent. Secundò. S. Paſchaſius, Zacharias Epiſcopus, Rabbanus, Rupertus hic *lib. 2.* de gloria, & honore filii hominis. Quod *Rachel* ſignificat Eccleſiam, quia, ut ait ipſe Rupertus, eſt mater illius, ſcilicet Joſeph, qui primus à tempore promiſſionis paſſus eſt propter juſtitiam. Rachel ergo, ſcilicet Eccleſia, plorat filios ſuos interfectos; licèt enim certò ſciat, quod Chriſto fruantur, & ideo noluit conſolationem, quod non ſint in hac vita, cùm ſint in æterna beatitudine; materno tamen affectu maxime dolet, quod à tot, talibus filiis ſeparetur. Et ita ait Euſebius Gallicanus homilia de Sanctis Innocentibus. *Rachel, id eſt Eccleſia plorat uſque hodie filios ſuos, quia quamvis ad requiem eos ire intelligat, dolet tamen, quia corporaliter ab ea ſeparentur.* Ita ille. 39.

Alb. Magn. Hugo. Remig. — *Magna crudelitas etiam mortuos tangit.* — Paſchaſ. Zachar. Rabban. Rupert. — *in morte juſtorum dolendum, quia à nobis ſeparantur.* — Gallican.

Tertiò. S. Thom. *Eccleſia plorat, quia per iſtos poterat alios acquirere.* Dum hos ſanctiſſimos pueros Eccleſia videt interfectos, plorat; quia in Chriſtiana ſegete operarii eſſe poterant validiſſimi. Et maxima doloris eſt cauſa, dum etſi in gloriam tranſeat, miniſter amittitur bonus. Et ideo ſæpe ſæpius viri ſancti, dum parentes ſuos ſpirituales, ut Martinum, Albertum. Thereſiam videbant morientes in Domino, magnis adhuc fletibus proſequebantur. 40.

D. Thom. — *In morte boni miniſtri dolendum.*

Quartò. Euſebius Gallicanus *homilia de ſancta Blandina Lugdunenſi*, ubi eleganter introducit ſuam Eccleſiam de multis Martyribus ſuis glorĭantem, ac Rachelem filios ſuos plorantem, ac nomine ejus loquitur cum Bethleem, dicens: *O Bethleem, in Martyrum noſtrorum titulis in numero fortaſſe præcedas; ergo meritò in tuis interfectio; confeſſio non fuit: in meis colluctatio paſſionis; in tuis ſola fuit opportunitas & occaſio felicitatis; te exitus ditavit benedictione, me virtus: tu in ſanguine parvulorum potuiſti videre pereuntes, non potuiſti expectare certantes: te coronavit innocentia morientium; me gloria triumphantium.* Quaſi dicat, Rachelem inde ploraſſe, quia licèt interfectos ſuos viderit coronatos innocentiâ, ac meritis Chriſti: non tamen inſpexerit certantes, ac ſuis meritis ex propria libertate triumphantes. Corona pulchra, ſed triumphus multò pulchrior: Vide *lib. 1. c. 1. n. 112. c. 2. n. 20. & 21. c. 6. n. 47. c. 9. n. 15. lib. 2. c. 1. n. 41.* & ſæpè. 41.

Gallican. — *Corona per merita illuſtrior.*

Quæstio XII.

Quare ploret potius Rachel, quàm Lia, vel alia matrona?

42. Ratio difficultatis eſt: quia Bethleem ſpectabat ad tribum Juda, qui erat filius Liæ. Solutio hujus dubitationis patet ex initio ſuperioris quæſtionis, ubi tres appoſui ſolutiones. Deinde primò reſpondet Origen. hom. 3. in diverſ. *Ploravit Rachel filios, quaſi nihil paſſos pro adventu Domini, & quaſi non eſſe exiſtimavit ad illo, qui pro Chriſto mortui ſunt, & martyrii tulerunt coronam.* Rachel lamentatur filios ſuos, dum ſororis natos glorioſa morte pro Chriſto videt interfectos, qua ſui digni non fuerunt. Et qui dolor vehementior eſſe poteſt, quàm pro Chriſto non pati! Quod elegantiſſime ait D. Aug. q. 11. ex utroque Teſtamento *Ideo*, ait, *filii Liæ paſſis, & occiſis in Dei cauſa planctum adimpletum Rachelis Evangeliſta teſtatur, quia tunc plangere filios ſuos cœpit, quando filios ſororis ſuæ in tali cauſa vidit occiſos, ut ad vitam pertinente; quia cùm adverſum aliquid evenit, ex felicitate alterius infauſta ſua miſeriùs luget.* Et ſimiliter S. Thom. Ad præſentiam incrementi alterius, infelicitas noſtra major apparet, ac vehementius movet.

Origen.

Dolor, non pati pro Chriſto.

Auguſt.

Ad præſentiam boni alterius major noſtra infelicitas.

43. Secundò. Rupert. lib. 3. de Victor. Verbi c. 7. *Recte*, ait, *in tali cauſa illorum Innocentium parvulorum mater dicta eſt Rachel, quia ſi tunc Pater Jacob noluit conſolari, & ſicut mater Rachel, ſi adhuc viveret, nollet conſolari, eo quod non eſſet Joſeph & tamen erat, & non ſolùm vivebat, verùm etiam potens erat, & proſperè agebat Joſeph: ita quælibet mater plorans quidem pietatis affectu filium occiſum tanquam ſi non eſſet, & non ſolùm erat, verum etiam melius erat, & veriùs vivebat.* Proponitur Rachel hîc plorans, quia ſi ipſa viveret in eventum Joſeph, maritum Jacob in fletu imitaretur; cùm mortuus putatus non ſolùm viveret Joſeph, ſed etiam in Ægypto regnaret. Ait, mattres Bethleemiticæ ſuos lamentabantur natos, tanquam ſi non eſſent, cùm ipſi multo melius viverent, cum Chriſtoque regnarent. Tertiò Euſeb. Gallican. hom. de Innocentib. *Quare Rachel*, ait, *filios ſuos plorare dicitur, cùm utique non filii Rachel, ſed filii Liæ ſororis ejus, omnes iſti fuerint; Judas enim non filius Rachel, ſed filius Liæ fuit, in cujus tribu hæc cædes immenſa facta eſt. Sed quia Rachel interpretatur ovis, non immeritò filii Rachel eſſe dicuntur, qui quaſi agni innocentes, & ſine voce jugulantur.* Infantes Bethleemitici Liam habebant in matrem, ex ipſa enim natus eſt Judas, ad cujus ſortem Bethleem ſpectabat, & tamen pueri occiſi non dicuntur filii Liæ, ſed Rachelis, quod ratione ſignificationis dictum eſt. Nam *Rachel* interpretatur *ovis*. Quia ergo interfecti pro Chriſto tanquam agni immaculatæ victimæ flebant, & ad agnorum ſortem pertinebant, ideo ovis filii nuncupantur. *Quaſi agni innocentes ſine voce jugulantur.*

Rupert.

Euſebius.

Martyres ſunt agni imamaculati coram Domino.

44. Quartò. Inter omnes illius populi matronas præcipuas, ſcilicet Saram, Rebeccam, Liam, Rachel extitit illa, quæ Benjamin cum dolore peperit maximo, ita ut in partu vitam effuderit, *Geneſ. 35. n. 18.* Merito ipſa inter omnes plorare dicitur, cùm ſola, ut filios parturiret, vitam dederit, ideo in eorum obitu ipſa Rachel præcipuè dolore afficiebatur, quod enim magni ſtetit, pluris æſtimatur. Eiſdem inhæreo, dum Benjamin exivit de utero matris, moritur Rachel; pater verò appellat eum *Benjamin, id eſt, filium dexteræ*, Gen. 53. n. 18. Sed cur Jacob habens duodecim filios, hunc ſolum tanto nomine inſignivit. Dextera enim in literis tam humanis, quàm divinis peculiarem ſignificat honorem, & æſtimationem; & hac de cauſa dicitur de Chriſto Domino, quod ſedeat ad dexteram Dei. Jacob vitæ expenſis dilectiſſimæ Rachelis hunc filium acquiſivit, ideo inter cæteros magni faciens, filium dexteræ dixit. Poſtquam Joſeph in regnum eſſet elatus, miſit ad eum David nuntios, ut reſtitueret ei uxorem ſuam Michol, quam pater ſuus Saül vivens abſtulerat; dederatque Phaltiel filio Laïs. *Redde uxorem meam Michol, quam deſpondi mihi centum præputiis Philiſtinorum*, 2. Reg. 3. n. 14. Cur non adducit in cauſam legationis ſuæ vehementiſſimum amorem, quo eam præ cæteris diligebat, ut notant Abulenſ. *q. 13.* Lyran. & alii. Sed tantum manifeſtum vitæ periculum, ac centum capita Philiſtinorum, quo eam comparavit? Ut evidentiùs appareret, quod pluris æſtimatione habebatur, ex tanto pretio, ac diſcrimine, quo eam ſibi comparaverat, quam ex dilectione, qua erga eam afficiebatur.

Quod magni ſtetit plurimum æſtimatur.

2. Reg. 3.

Abulenſ. Lyran.

Quæstio XIII.

Quare dicatur Rachel plorans, & non Iacob, vel Abrahamus?

45. Abraham Iſaac, & Jacob totius populi capita, & progenitores erant, quorum Jacob ita lamentabantur filium ſuum Joſeph, ut diceret: *Deſcendam in infernum lugens filium meum.* Gen. 37. n. 5. Cur ergo tam dilectiſſimi patres ploraſſe hîc non dicuntur in filiorum morte tam atroci, ſed tantum Rachel mater Benjamini? Reſpondeo primo Quia mulier, & fœmineus ſexus ad compaſſionem, & lachrymas valde propenſus. Secundò. Quia Rachel ſepulta Bethleem: illi verò Patriarchæ cum uxoribus ſuis jacebant Mambre in ſpelunca duplici, quæ Bethleem maximè diſtabat: & cædes, ac dilacerationes efficacius movent præſentes, quàm abſentes: vehementius attingunt eos qui propè, quàm qui longè abſunt.

Geneſ. 37.

Præſentia efficacius moveat.

46. Tertiò. Rationem deſumo ex D. Cypriano *lib. de exhortatione ad Martyres.* dicente: *Qui ſe Dei filios in paſſione teſtatur, jam non niſi Deo Patre cenſentur.* Verum erat, quod hi pueri Jacob, vel Iſaac extiterant filii; at cum eorum vitæ pro Chriſto eſſent oblatæ, parentem jam Deum tantùm habere videbantur; qui enim abjectis rebus temporalibus ſe Deo conſecrant, ipſum jam non tantùm ut Dominum, ſed ut patrem etiam habent De quo noſter Cyrillus *lib. 12. Theſauri cap. 1.* Et de hac re vide *lib. 1. cap. 1.* Cùm Prodigus ille reverteret ut ad patrem ſuum, dixit: *Pater, peccavi in cœlum, & coram te, non ſum dignus vocari filius tuus*, Luc. 15. n. 21. Si ipſe nomine filii ſe agnoſcit indignum, quomodo patrem appellat? Nam quamvis ipſe ob humanitatem ſuam nomen illud uſurpare non audeat; tamen cum ad patre rediret ſæcularibus rebus contemptis, non alio nomine niſi tantùm patris agnoſcit eum, atque appellat, qui

Cyprian.

Qui ſe Deo conſecrant, eum ut patrē habent.

Cyrillus.

Luc. 15.

Paſchaſ. qui alios,ut dominus, ac cives reverebatur, *ibid. n.*17. In ipſo enim nihil aliud,niſi totus apparebat paternus affectus.D.Paſchaſius l.5.in Matth, *Hoc quippe*, ait, *inſinuat filius ille prodigus, qui quamvis non audeat,nec dignetur ſe filium vocari: tamen nihilominus eum patrem appellat, quem ſciebat,non poſſe mutari.*Cùm eſſet jam converſus etiam præter intentionem ſuam,non poterat aliter, niſi patrem vocare.

QUÆSTIO XIV.

Quinam ſint filii, quos Rachel plorat?

47. ENodatio hujus difficultatis peti poteſt ex *qu.* 11.ubi explicavimus, quod *Rachel* ſignificat *Eccleſiam.* Et quærimus nunc: An lamentetur filios occiſos?an occidentes?Quòd Rachel lamentetur infantes interfectos,eſt communis ſententia D.Auguſtini *ſermone* 1.*&* 2.*de Innocentibus*, Baſilii Seleuci *orat.de pueris interfectis*, Origenis *homilia* 3.*de diverſis*.D. Chryſoſtomi *homilia* 9. Eò deſævit crudelitas, ut ad illius præſentiam etiam demortui corporis materna ſint viſcera commota.Et in perſona Rachel,ſuos innocentes Eccleſia lacrymatur filios, dum ab eis ſeparatur, ut ſuprà dixi.

August. Baſil. Origenes. Chryſoſt.

48. Secundò Rachel, ſeu Eccleſia plorat hîc filios ſuos, ſcilicet ipſos perſecutores, & interfectores, quos per affectum verè eſſe ſuos optabat filios:& ita eos plorat,ut non velit conſolari,eo quod non ſint in æterna felicitate,ſed in damnatione perpetua.Ita D.Ambroſius *in Pſalm.*37.*circa finem, hîc in Matth.*D.Anſelmus,D. Paſchaſius.D.Thomas *hîc*,Hugo,& alii. Eccleſia filios ſuos tanta charitate diligit,ut de eorum perſecutorum malo, ac peccato maximè doleat. Audiamus D. Hilarium hîc in Matth. *Rachel*,ait, *Eccleſiæ typum prætulit diu ſterilis,nunc fæcundæ hujus ploratus ex filiis, non idcirco,quia peremptos dolebat,auditur, ſed quia ab his perimebatur, quos primum genitos filios retinere voluiſſet.* Dolet propter ipſos ex populo Judaico milites in pueros ſævientes,quos ſatellites primos filios habere cupiebat. Et quæ major mœſtitiæ cauſa,quàm quod ab adſtrictis beneficio, ac cognatione infligatur vulnus,à quibus potiùs defenſio,conſolatióque promittebatur.

Lamentatur ſuper occidentes. Ambroſ. Anſelm. Paſchaſ. S.Thom. Hugo. Hilar. *Ab obligatis malum dolor magnus.*

49. Cùm David magna laborans penuria aliquam à Nabal peteret alimoniam, hîc valde contumelioſe reſpondit,de eoque dicitur.*Vir durus,& peſſimus, & malitioſus*; erat enim de genere Caleb,1. Reg.25.n.3. Sed ad quid dicitur ejus progenies? Lyranus. *Additur,quod Nabal erat de tribu Juda, ſicut & David,& ideo gravius peccavit ipſum vituperando.* Ad crimen exaggerandum illius dicitur genus,cùm eſſet ex eadem tribu cum David,nimis rigidum erat, quod ubi naturalis conjunctio ſibi levamen habere videbatur, ibi contumelias inveniret.In ſublimi arbore,cujus altitudo ad cœlum uſque pertingebat, Nabuchodonoſor præfiguratur.Daniel 4.n.11.*Et ecce vigil ſanctus de cœlo clamavit fiortiter:Succidite arborem*;ſcilicet ejus regnum;*præſcindite ramos*, hoc eſt, filios ejus,ut explicat Lyranus,D.Thomas,& alii.Et tandem ejectus eſt ab omnibus, & cum feris habitavit, ac fœnum ut bos comedit. Revolve Scripturam ſacram, nulli alii ſimilem inflictam invenies pœnam. Nec ſolvitur nodus, ex quod quamvis homo, ſe ut Deum voluerit adorari;in ſimile enim peccatum prolapſi ſunt multi.Inde culpa ejus excrevit,quod non ſolùm regnum ampliſſimum inter omnes aſſecutus,verùm etiam ſanctiſſimos viros,ut Ezechielem,Danielem,& tres pueros Deus in regnum ejus tranſtulit, & in fornace viros ambulantes,*& quartum, cujus ſpecies erat ſimilis filio Dei*,vidit *Daniel.*3.*n.*92.& tamen beneficiis tantis ejus malitia non emollitur, ut fructus ſalutares producat;ideo inter omnes tam rigidam ſuſtinet pœnam.

1.Reg 25. Lyran. Daniel 4. Lyran. D.Thom. Daniel. 5.

QUÆSTIO XV.

Quare dicatur de Rachel, quod in planctu ſuo noluerit conſolationem?

DE Rachel ait Evangeliſta. Noluit conſolari, quia non ſunt. Et quare in tanto fletu levamen voluit habere nullum?Reſpondet primò Albertus Magnus. *Quidam exponunt, quod Rachel ſciens gloriam innocentum occidendorum,pro Chriſto flevit,noluit conſolationem,quia filii ſui non ibi fuerunt occiſi,ſed pro ſtupro uxoris Leviticæ,*Judic.16. à n.4.*quod erat ei inconſolabile,quia turpem cauſam mortis acceperunt,& infantes honeſtam.* Non tam mors, quàm illius eſt lamentanda cauſa; & ideo Rachel,non Innocentes pro Chriſto plorat occiſos;ſed filios ſuos propter ſtuprum interfectos.Et hæc explicatio procedit de perſona materiali Rachel. 50.

Alb.Magn. *De cauſa mortis potiùs dolendum.*

Secundò. S.Ambroſius in Pſalm.36.ait.*Rachel Eccleſia eſt, in qua benedicitur plebi Dei. Ipſa pro te fleat,ipſa tua peccata deploret, & fleat plurimum, ut conſolationem facilè non amittat, quemadmodum, qui plurimum dolent:ideo conſolari ſe noluit, quia qui erat deſiſti.*Eccleſia noſtra deplorat peccata,& maximè dolet(dirigit S.Doctor,ſermonem ad interfectores,de quo quæſtione ſuperiori)quod charitatem per gratiam receptam amittamus.Et quid magis lamentabile, quàm ex felicitate in miſeriam prolabi.Tertiò.Idem D.Ambroſ.citato loco. *Aut fortè conſolari ſe noluit Rachel in filiis Judæorum, quia non ſunt quos utique ideo genuerat, ut eſſent; & ideo non admiſit conſolationem occiſis parvulis ab Herode. Ergo Eccleſia Domini in Judæis conſolari ſe noluit, quia non ſunt,in Chriſtianis autem, qui ex nationibus congregati ſunt, epulatur, & gaudet: quoniam cœperunt eſſe,qui non erant.*In Judæis, cùm generationi ſuæ non correſpondeant, levamen nullum habet: in Chriſtianis verò magnum,cùm illuſtriſſime eſſe incipiant. 51.

Ambroſ. Idem.

Quartò. Origenes hom.3. de diverſis. *Ploravit ergo Rachel filios ſuos, quaſi nihil paſſos in adventu: vel pro adventu Domini, & quaſi non eſſe exiſtimant ad illos, qui pro Domino mortui ſunt, & martyrii tulerunt coronam.* Rachel,dum filios ſororis Liæ, ſcilicet de tribu Benjamin, pro Chriſto pati inſpexit,ſuos tunc ſuperſtites lachrymari cœpit;cum ad illorum comparationem hos nihil eſſe exiſtimaverit,nihil enim magis nobilitat, ac extollit quàm pati,ac mori pro Chriſto. 52.

Origenes. *Nullus major honor quàm pati pro Chriſto.*

Quintò. Euſeb. Gallican homil.de Innocentibus:*Quamvis multum de filiorum ſuorum nece, duriſque cruciatibus lugeat; conſolationem tamen non* 53.

Euſeb.Gal.

recipit, quia non ſunt in tali eventu dandæ, vel ſuſcipiendæ conſolationes. Ubi enim lætitia vincit lachrymas, gaudium, mœrorem, & gloria paſſionem, ibi conſolatio neceſſaria non eſt: magis enim lætandum eſt de illa vita, quàm de iſta ſit dolendum, quam amiſerunt. Ex magna gaudii commotione decurrebant lachrymæ in morte occiſorum pro Chriſto, ideo luctus, & conſolatio, quæ propria mœſtitiæ ſunt, & doloris, ac lamenti remedia quaſi ſuperflua procul abeant, cùm in re triumphi, ac Jubilæi tanti hujuſmodi non deceant. Sextò. D. Chryſoſtom. *hom. 3. ex variis in Matth.* ſic ait. *Sed ut compendioſa diverſitatum cauſa reddatur, conditio à matre defletur, ſed ſpe gloriæ conſolatio humana contemnitur; pietatis affectus in fletibus declaratur, ſed occiſorum gloria repudium conſolationis indicitur.* Lacrhymabatur Rachel, & omnem conſolationem abjiciebat; mater erat, & pro matris affectu, ſeu officio in obitu filiorum flebat, non tamen ita anxiabatur, ut conſolationem expoſceret, non enim filios amittebat, ſed glorioſos martyrii laurea coronatos inveniebat; ne ergo matrem ſe negaret, pro ſobole plorat; ne tamen filiis ſummum honorem inficiari videretur, hac de cauſa nullam ſibi neceſſariam conſolationem oſtendit.

Mori pro Chriſto triumphus. — Chryſoſt. — *Pro filiorū occiſorum martyrio gaudendū.*

54. Paſchaſ. Septimò. D. Paſchaſius lib. 2. in Matthæum, *Noluit conſolari*, ait, *conſolatio namque de re amiſſa jure quæritur præſtanda, & non habita, vel poſſeſſa: quia ex aucta felicitate profectò gaudium æternæ vitæ copioſius in poſterum generatur.* Quamvis filii Rachel in hac vita non eſſent, eos tamen non amittebat, ſed potiùs majori jure acquirebat, quatenus cum Chriſto regnantes erant; ideoque ſuper eis conſolationem renuit; quæ enim damus, à nobis non alienantur, ſed potiùs majori augmento retinemus, in noſtráque poſſeſſione abſque amittendi timore perſeverant. Ut explicat Paulus 2. *Corinth 9. n. 9.* Ubi D. Chryſoſtomus, S. Remigius, S. Thomas, & alii. Vidit Joannes viginti quatuor ſeniores, & in capitibus eorum coronas aureas, *Apocalypſis 4. num. 4.* Et poſtea de eis dicitur ibid. n. 10. *Procedebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & mittebant coronas ſuas ante thronum.* Diademata iſta tam propria ſeniorum erant, quando eorum capita coronabant, ac quando ante agni pedes deponebantur Quare ergo hîc tantùm dicuntur eorum coronæ? *Mittebant coronas ſuas*; & non antea, ſed tantùm *in capitibus eorum coronæ?* Cùm ad Agni pedes devolverentur, atque abjicerentur, magis propriæ habebantur, quam dum propria eorum capita redimebat. Dixit Deus Abrahamo. *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Iſaac, & offeres eum in holocauſtum ſuper unum montium, quem monſtravero tibi*, Geneſ. 22. n. 2. Et poſtea ne puer jugularetur, clamavit Angelus de cœlo, *Ne extendas manum ſuper puerum*, ibidem n. 12. Sed cur quando Iſaac litatur Deo appellatur filius Abrahami. *Tolle filium tuum*, quando verò vivus recipitur, puer vocatur, quod nomen ſæpe in Scriptura ſignificat ſervum. *Eodem cap. n. 5. & 1. Regum c. 9. n. 27. & c. 20. n. 36.* & ſæpe. Magis enim filius reputabatur Abrahami dum Deo in ſacrificium offerebatur, quàm dum vivens in poteſtate patris recipiebatur. Et Septuaginta, Origenes, D. Joannes Chryſoſtomus pro, *Tolle filium tuum*, legunt, *Accipe filium tuum.*

Quæ Deo damus melius poſſidemus. — Chryſoſt. Remig. D. Thom. — Apocal. 4. — Geneſ. 22. — Origenes. Chryſoſt.

CAP. IX.

Reditus in Nazareth.

Matth. 2. n. 19. Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph in Ægypto.

VERSIONES.

Euthymius. Mortuo autem Herode.

Arias. Deſinente autem Herode, ecce Angelus Domini ſecundùm ſomnum apparet Joſeph.

Syriacus. Cùm autem abjiſſet Rex Herodes, viſus eſt Angelus Domini in ſomnis.

EXPOSITIO.

POſtquam Herodes tres ſuos occidit filios, amara morte periit, febri, dyſenteria, ſcabie, podraga, putredine verendorum vermes generante, ſpirandi difficultate, tremore, ac contritione membrorum, intolerabilique fœtore malam abſolvit animam, ut late deſcribunt Joſeph. *lib. 17. c. 9.* Theophyl. & alii. Mortuus eſt impius, & abiit, ſeu omnino deſivit eſſe, ut legit Arias, anno trigeſimo ſeptimo inchoato regni ſui, ut obſervat Baron. *anno Chriſti octavo.* Juſtus autem ſupereſt, & regnat. Iſai. 16. n. 4. *Finitus eſt pulvis, conſummatus eſt miſer: defecit, qui conculcabat terram. Et præparabitur in miſericordia ſolium, & ſedebit ſuper illud*, &c. *Ecce*, deſignat promptitudinem, & ſolicitudinem circa puerum. Quamvis Angelus non ſtatum poſt mortem Herodis apparuerit, quia Herodes, ut advertit Barrad. ex Joſepho *li. 17. Antiquit. cap. 11.* objit circa tempus Paſchale; Eccleſia tamen reditum pueri ex Ægypto aſcribit in Martyrol. Romano *die ſeptima Januarii. Angelus Domini*, ſcilicet Gabriel nuntius deſtinatus, ac fidelis. 1.

Joſeph. Theophyl. — Baron. Iſai 16. — Barrad. — Martyrol.

Apparet in ſomnis. S. Paſchaſ. *lib. 2. in Matt.* ait. *In ſomnis, jubetur redire: ſicut & antea præmonitus erat in ſomnis, ut in Ægyptum deſcenderet; quia nec dum publicè revelabatur, cui Angelus devotè ſervitutis officium deferebat.* In ſomnis Angelus ſe manifeſtat, quia per ſomnium Joſeph fideliter obedientem inſtruere cœperat Locus autem apparitionis determinatur. *In Ægypto.* De hac re vide *c. 7. n. 1.* & ibi quæſtiones. 2. Paſchaſ.

Matth. 2. n. 20. Dicens: Surge, accipe puerum, & matrem ejus, & valde in terram Iſraël.

VERSIONES.

Syriacus. Ait: Surge, aſſume puerum, & matrem ejus, & veni in terram.

D. Athna.

D. Athan. contra Maced. dialog. 1. Surge unà cum puero, ejuſque matre, proficiſcere, in Iſraëliticam terram.

Vatablus. Cùm ſurrexeris, aſſume puellum, & matrem ejus, & proficiſcere in terram.

Pagninus. Excitatus aſſume puerulum.

EXPOSITIO.

3. EXponit Angelus mandatum ſuum Joſeph: *Surge, accipe puerum, & vade.* Ablata cauſa manendi in Ægypto, jubet ire in terram ſuam. Et ut notant D. Chryſoſtomus *homilia 4. ex variis*, D. Anſelmus, Gloſſa Ordinaria, *Mortuo Herode*, id eſt, crudelitate extincta Chriſtus ad ſuos revertitur. Et non dixit Angelus. Fuge, ut advertit Theophylact. ſed vade, timor enim jam nullus erat. *In terram Iſraël*, ſcilicet Judæorum. Et rectè non dixit Angelus, in terram vel patriam tuam: quia juſtus nullum habet in terra proprium locum; ſed dicitur terra Iſraël: ſignificat namque videns Deum: enim verò Deus incarnatus ibi erat manifeſtandus.

Chriſoſt. Anſelm. Gloſſ. Ord.

Extincta infidelitate, Chriſtus redit.

QUÆSTIO I.

Quare poſt mortem Herodis imperetur Ioſeph redire in terram Iſraël?

4. VIvente Herode, non fuit conveniens, ut ex Ægypto adveniret puer, licèt enim, occiſis jam in Bethleem innocentibus, puer habitare poſſet in Nazareth, vel alio loco in Judæa, quia tamen Herodes animo quietus non erat, & ignorabat, an in infantibus occiſis puer eſſet interfectus, quem ille quærebat, ideo per miniſtros ſuos valde ſollicitus erat. Et ſi puer adveniret, à dicentibus denuntiari poſſet, & ætatem computando, apprehendi ad mortem. Tota quæſtio eſt: Quare poſt mortem Herodis mandatur reverti in teram Iſraël? Et ea non eſt ratio, quàm aliqui dixerunt: quaſi Judæis non eſſet licitum, verſari in Ægypto. Nam, etſi univerſo populo hoc eſſet prohibitum. *Deuteron. 17. n. 16. & Hieremiæ 43. num. 2.* perſonis particularibus hoc non erat negatum, ut conſtat ex *lib. 2. Machab. cap. 1. n. 1. Actor. 2. n. 10.* maximè interveniente revelatione divina, quæ facta eſt Joſeph. Nec Iudæi, qui erant extra Iudæam, tenebantur ſtatutis diebus advenire in templum, & latè probat Abulenſis *cap. 1. Matth. 30. & cap. 2. quæſt. 75.*

Garrulos nihil effugit.

Abulenſ.

5. Quæſtio ex quadruplici capite ſolvenda eſt. Primò. Ex parte parentum Chriſti Domini, & reſpondet Abulenſis *citata q. 73.* Quia Ioſeph ire in Ægyptum juſſus eſt ad evitandum periculum pueri; ergo, hoc ceſſante, non erat ratio ad ibi amplius manendum: nec ut parentes exilii pœnam diutiùs ſuſtinerent, ut extra propriam patriam exules eſſent. Secundò. Ex parte perſonæ Chriſti Domini? quia ſi ipſe manſiſſet in Ægypto uſque ad ſuæ prædicationis initium, ſcilicet uſque ad annum trigeſimum, non innoteſceret à Judæis illum eſſe de genere Iudæorum, & de ſemine David, ac natum in Bethleem, ut illi poſtea objecerunt *Joan. 7. n. 42.* Hoc autem erat magnum inconveniens, & contra intentionem Chriſti, quia ipſe Judæis oſtendere volebat, ſe eſſe verum Meſſiam. Et non ſolùm eſt ambulandum in veritate, ſed impiis omnis eſt amputanda occaſio detrahendi, ac veritati reſiſtendi.

Abulenſ.

Sine cauſa non eſt ſubeunda pœna.

Impia occaſio amputanda.

6. Tertiò. Ratio ex parte doctrinæ Chriſti Domini; quia ſi ipſe uſque ad trigeſimum annum in Ægypto manſiſſet, poterant ſuſpicari Judæi ſapientiam ejus ex humana arte provenire: olim namque inter Ægyptios fuerunt ſtudia in urbe Memphis. Deinde ſi ſubito apparuiſſet prædicans cùm Judæi eum obſervantem legem vidiſſent, numquam maxime ſcandalizarentur: in Prædicatore enim ante prædicationem opera præcedere debent. Nam ſi multi Chriſto objiciebant, quod nec legem, nec ſabbatha obſervabat, quia curabat infirmos in illa die: unde ipſe reſpondit: *Non veni ſolvere legem*, Matth. 5. n. 17. Quid calumniarentur, ſi numquam in obſervantia legis eum vidiſſent? Deinde in ſuæ prædicationis initio, non ignotus eſſe debebat, ſed in omni virtutum genere valde conſpicuus apparere, cum hæc in prædicatore maximè conducant.

In prædicatore vita authoritas.

Matth. 5.

7. Quarta ratio, ex parte miraculorum: quia cùm in Ægypto fuerint ſæpe malefici multi, ut incantatores in omni magica arte peritiſſimi, ſi Chriſtus uſque ad annum trigeſimum ibi eſſet, Judæi ſuſpicarentur, quod virtute maleficâ Chriſtus miracula faceret, ut de ſanctis Martyribus tyranni paſſim dicebant. Deinde non erat optima diſpoſitio, ut ſubito in Iudæa Chriſtus Dominus in mirabilia opera prodiret, ſed ut homines priùs in eo aliquid agnoſcerent magnum, & excellens, & ita reſplendet in templo ſapientia ejus: & in ætate infantili, ac juvenili aliqua miracula, ſignaque virtutis eſt inter Iudæos operatus: ut docent Abulenſis *cap. 2. Matth. quæſt. 76. in fine*, Maldonatus *in c. 2. Joan.* Et latè probat Ioannes Carthagena *tom. 2. lib. 9. homilia 10.* Nam grandis prudentiæ eſt non in magna ſtatim proſilire: ſed ut paulatim homines ad mirabilia percipienda aſſueſcant, ne mens operationum magnitudine obruatur. Arguebat Tertullianus Marcionem; qui affirmabat Chriſtum repente apparuiſſe ſine ulla ſui notitia, nec in lege, nec Prophetis, nec Scriptura; ſic contra eum fatur lib. 3. c. 2. *Subito filius, & ſubitò miſſus, & ſubitò Chriſtus. Atque nihil putem à Deo ſubitum, quia nihil à Deo non diſpoſitum. Et utique tantum opus, quod ſcilicet humanæ ſaluti parabatur, vel eatenus ſubitò non fuiſſet, quia per fidem profuturum. In quantum enim credi habebat, ut prodeſſet, in tantum paratum deſiderabat* Cùm à Deo omnia ſint maximè ordinata, & in noſtram ſalutẽ diſpoſita, nihil ab eo ſubitum eſt. Vide *lib. 1. c. 4. quæſt. 28. n. 65. & eodem lib. 1. c. 5. quæſt. 9. n. 16.*

Non ſubitò magna operanda.

Abulenſ. Maldonat. Carthag.

Tertull.

QUÆSTIO II.

Quare Angelus non determinaverit Ioſeph locum ad habitandum?

TErra Iſraël multa, & varia loca comprehendebat, ut planum eſt. Tamen Angelus nullum peculiariter deſignavit Joſeph. Ex quo ait Hugo. *Quia Angelus non dixit, in quam partem* 8.

ire

ire debebat, intellexit eam,quæ dignior erat, ſcilicet Hieruſalem. Sed quæſtio præſens,eſt quare Angelus non ſpecificavit locum.

9\. Gloſſa Ord. Lyran.

Ad quam reſpondet Gloſſa ordinaria, atque Lyranus, & inquiunt. *Non determinat Angelus in quam partem ire debeant, ut dubitante Joſeph, Angelus revertatur, & ex frequenti ejus allocutione Joſeph certior reddatur, ac magis conſoletur.* Nam ſi locum Angelus ſtatim deſignaret, non oporteret, ut iterum rediret, & ſic eum conſolandi, ac magis certificandi anſa non daretur.

Abulenſis.

Secundò. Abulenſis *q. 77.* Non ſpecificatur locus, ut Joſeph poſtea dubitaret,& ad Deum per orationem recurrere cogeretur: ſi autem Angelus omnia dixiſſet à principio,non dubitaret, & ſic ad Deum non recurreret, ut eſt probabile feciſſe, cùm Juſtorum in dubitationibus ſuis iſte ſit modus 2.*Paral.*20.*num.*12. de Joſeph dicitur, *Cum ignoramus quid agere debeamus,hoc ſolum habemus reſidui, ut oculos noſtros dirigamus ad te. Et ſic Joſeph magis mereretur confidendo in Domino, & ad ipſum in tribulatione cordis ſui recurrendo.*

2.Paral.20. *Deus dat occaſiones ad meritũ noſtrum.*

Tam benignus eſt Dominus, ut ad meritum noſtrum occaſiones ſemper quærat.

Abulenſis.

Tertiò. Idem Abulenſis. Chriſtus verbis, operibus,& exemplis nos docuit,ideo igitur parentes ſuos, quos maximè diligebat,poſt laborioſum iter permiſit,ita afflictioni,ac dubitationi, quò pergere deberent,ut in anguſtiis noſtris hoc habeamus ſolatium, & ſignum, quod à Deo,non derelicti,ſed valde ſumus dilecti. Et hanc ſimilitudinem inducit Apoſtolus ad Hebr.12.n.3. *Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus adversùs ſemetipſum contradictionem; ut ne fatigemini animis veſtris.*

Hebr.12.

10\. Caſſian.

Quartò. Simon Caſſianus *lib.*2. *c.*23. ſic ait: *Non omnium agendorum notitia Joſeph refulſit in animo quanquam ſuper homines plus noviſſet,ut innoteſceret,nemini viam ejus commiſiſſe, ſed ſibi reſervaſſe de filio.* Quæ filii erant,omnia nulli ſimul committebantur,ſed Pater ſibi tantùm retinebat, ut demonſtretur,quod in cognitione filii, & eorum,quæ ſpectant ad eum, in dies proficere; & creſcere anima debet,illa enim omnia à nobis ſimul apprehendi minimè poſſunt.

In Chriſto nova ſemper videnda ſuperſunt.

De Chriſto Domino inquit Iſai.53.n.2. *Aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti.* Dum ramus creſcit,in ſe quotidie novum aliquid oſtendit; Chriſtus Dominus, ut virgultum coram populo aſcendit, quia anima quo plus in eo videt, ſemper novum aliquid invenit. Unde ait Proculus: *Aſcendit majora faciens, majora ſigna oſtendens.*

Iſai.53.

Proculus.

Quintò Non determinat Angelus locum, quia prudentiæ Joſeph ejus electio relinquebatur,ut jam dixi *l.*1.*c.*10.ac proinde Angelus ſolum præcepit,ut ab Ægypto diſcederet: quia Joſeph madatum erat, *Eſto ibi uſque dum dicam tibi.*

*Matth.*2.*n.*20. Defuncti ſũt enim,qui quærebant animam pueri.

VERSIONES.

Vatablus. Defuncti ſunt enim,qui inſidiabantur vitæ puelli.

Theophylact. Mortui ſunt quærentes animam.

*S.Athan.cont. Maced.dialog.*2. Qui pueri animam quærebant ad necem.

EXPOSITIO.

11\. NE mandatum ſuum poteſtate, & non ratione diſpoſitum videatur, cauſam, & motivum revertendi in Iſraël Angelus apponit: *Defuncti ſunt enim,qui quærebant animam pueri:* quaſi dicat:Nulla eſt ratio hîc immorandi;quia mortui ſunt,qui puerum intentabant occidere,nam quærere animam,idem eſt, ac ad mortem petere, ut dicam *q.*4. Et eiſdem verbis hîc utitur Evangeliſta,ac de Moyſe dicitur *Exod.*4.*n.*19.

QUÆSTIO III.

Quare dicatur pluraliter, mortui ſunt, qui quærebant animam?

12\. EVangeliſta ſuprà ait: *Defuncto Herode*; hic verò, *Defuncti ſunt quærentes animam*, ſi defunctus eſt unus Herodes, qui puerum perſequebatur, quomodo multi dicuntur mortui? Reſpondent primò, cum D. Thoma 1. 2. *q.*82. *art.*2. *ad primum*, quod frequenter in Scriptura ponitur numerus pluralis pro ſingulari. Solutio optima, & ad multa ſolvenda ſacræ Scripturæ dubia.

S.Thom.

Secundò. Reſpondet S. Remigius in Catena. *Si multi fuerant*, ait, *quomodo in tam brevi ſpatio extincti ſunt? Quia ut dictum eſt, Herode mortuo occiſi ſunt omnes majores, qui in cuſtodia tenebantur.* Similiter D. Thomas *in comment. Matth.* Supponunt hi Patres id, quod infert Joſephus *lib.*17. *Antiq.c.*9. quod Herodes morti proximus præcepit Salomæ ſorori ſuæ, & Alexa marito ejus, ut omnes primi, ac nobiles Judæorum, quos in quodam loco vinctos habebat, in die mortis ſuæ interficerentur, ut ait ipſe Herodes. *Et jam invita omnis mihi Judæa omniſque domus illachrymet.* Sed factum non eſt, ut tyrannus imperavit, ut conſtat ex eodem Joſepho; imò ipſo moriente omnes dimiſſi ſunt cum libertate ſua.Ac proinde huic ſolutioni contradicit hiſtoria.

Remig.

D.Thom. Joſeph.

13\. Tertiò. D. Hieronymus, Gloſſa Interlinealis, Imperfectus.*hom.*2.Haymon,& alii. *Ex hoc colligimus*,ait D.Hieron. *non ſolum Herodem,ſed & Sacerdotes, & Scribas eodem tempore necem Domini fuiſſe meditatos*, D.Carthuſ. *Ex hoc conſtat, Sacerdotes, & ſcribas de morte Chriſti cogitaſſe, & Herodis ſtudio conceſſiſſe.* Ac proinde in illo ſeptem annorum ſpatio, quod Chriſtus in Ægypto eſt commoratus, inſectatores ejus, qui Herodis iniquitati non reſtiterunt, majori ex parte mortui ſunt. De damnatis æterna pœna dicitur Apoc.21. n.8. *Timidis autem,& incredulis,& execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure, quod eſt mors ſecunda.* Sed quare tot inter miſeros iniquitatis miniſtros ſecunda mors primò non idololatris, vel incredulis infligitur,ſed tantum timidis? Meritò ſanè, quia non audentes verum dicere iniquitati, ac tyrannicæ poteſtati conceſſerunt D. Ambroſ. *Sunt multi*, ait, *quibus dedit Deus ſcientiam rerum temporalium qui in judiciis poſiti, dum vident quoſdam à potentioribus injuſtè opprimi, plus timentes iram hominum, quàm iram Dei, eos, quos per doctrinam, quam acceperant, juvare poterant, tacendo in damnum magnum, ſinunt*

Hieron. Gloſſ.Inter. Imperfect. Haymon. Carthuſ.

Qui iniquitati non reſiſtunt,puniuntur.

Apoc.21.

Ambroſ.

nunt devenire. Sunt alii, qui non ſolùm non eos juvant,ſed propter timorem hominum,ſententiam damnationis in eos proferunt.

14. Hugo. *In ambitioſo cum poteſtate deficit vita.* Quartò,Subtiliter Cardinalis Hugo ait : *Scribæ, & Phariſæi mortem pueri cum Herode meditabantur. Unde ſcribæ mortui ſunt, quoad poteſtatem.* Herode moriente omnes principes Judæorum Chriſtum hoſtiliter inſectantes amiſerunt poteſtatem; bene ergo tunc mortui dicuntur ; in ambitioſo enim, atque cupido,tunc deficit vita, cùm dominandi, ac perſequendi perit poteſtas, enim verò cum principatu, ac prælatione ſimul aufertur vita. Alb.Magn. Et ita ait Albertus Magnus hîc : *Unus defunctus eſt vita naturæ ; qui fuit præſidium,& cauſa omnium quærentium : & in ipſo omnes alii defuncti ſunt iniquitatis deſtitutione, quia nequibant perficere, quod volebant,defuncto peſſimo Herode.*

15. Paſchaſ. Quintò. S. Paſchaſius lib.2. in Matth. *Rectè,* ait, *innuitur, quòd Rege crudeli extincto complices ejus illico periere, qui pariter in necem Chriſti, invidiæ, aut timoris, adulationiſve gratia tractaverunt.* Principalis cauſa odii adverſæque voluntatis, qua Chriſtum nefarii perſequebantur miniſtri, *Populus Regis voluntatē ſequitur.* præcipuè oriebatur ex eo, quòd Herodi Regi morem gerebant, ac proinde illo mortuo, & illi, quantum ad furorem, dicuntur extincti ; nam aulici, ac palatini regium concomitantur amorem, vel odium,ad nutumque Regis eorum dirigitur voluntas. Ægyptiacus populus fame preſſus, *clamat ad Pharaonem petens alimenta.* Geneſ.41. Geneſ.41. num. 55. Poſtea Moyſis tempore tam magnis plagis, morte pecorum, agrorum devaſtatione, multiſque aliis Ægyptus affligitur preſſuris, ut talia non legantur alibi in Scriptura, & tamen in novem plagis, nullus eſt, qui petat à Rege, ut dimittat populum, ut malum ceſſet ab eis. Cur illic vociferatur totus populus, hic verò nullus eſt, qui clamet? Gubernante Joſeph voluntas Regis in populum erat propenſa, ut cuſtodiret ſuos, aleretque tempore famis ; Moyſis verò obduratum erat cor Pharaonis, ne Iſraël dimitteret. Et populus voluntatem Regis ſequens,dum clementia tactum agnoſcunt, pro levanda miſeria clamant ad eum ; dum verò rigore obduratum, nullus eſt, qui pro molienda ira loquatur. Poſtquam autem omnes primogeniti mortui ſunt, ait textus. Exod.12. Exod.12.n.30. *Surrexitque Pharao nocte, & omnes ſervi ejus,cuncta Ægyptus, ortuſque eſt clamor magnus.* Hucuſque omnes tacebant, ut verò Pharao ſurrexit, & clamavit, commoti ſunt, & clamaverunt omnes. Polycrat. Unde meritò Polycratius *lib.3 de Nugis curialium, c.4.* hujuſmodi palatinos appellat Regis ſimias.

QUÆSTIO IV.

Quomodo dicatur? quærebant animam pueri?

16. Paſchaſ. RAtio dubitationis eſt, ut ait D. Paſchaſius lib.2. in Matth. *Nolite timere eos,qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere.* Sed communis ſolutio eſt ; quòd frequenter in Scriptura *anima* ſumitur pro vita corporali. 3 Reg.16. Unde dicit Elias, *Derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam*, 3. Reg. 19. num. 14. Et ſimiliter 1. *Reg.22.num.23. Job.2. num.6.* Unde optimè ait Alber. Magn. Alb.Mag. *Quærebant animam,non ſecundùm ſubſtantiam, quæ teneri ab hominibus non poteſt, ſed ſecundùm actum animandi.* Secundò.D. Chryſoſt. *hom.4. ex variis*,S. Paſchaſ.D. Thom. hîc, Chryſoſt. Paſchaſ. D.Thom. *Deſtruitur*,ait, *error Apollinaris ; qui dixit, quòd divinitas erat in Chriſto loco animæ.* Ac proinde ad hunc refutandum errorem, ut ait D. Chryſoſt.*citat.* in Evangelio paſſim fit mentio de anima Chriſti. *Matth.26.num.38.* & ſæpe.Nam ubi dubitat inimicus, ibi explicatio adhibenda major.Tertiò tam crudeli Herodes Chriſtum perſequebatur odio, ut in occidendi deſiderio, non ſolum corpus, ſed etiam habuerit animam. Ambitioſus ita eſt inquietus, ut eum, per quem vetetur repelli à regno, non tantùm vivum, ſed & mortuum timeat. *Ambitioſus poſt mortem timet.*

Matthæi.2. num.26. Qui conſurgens accepit puerum,& matrem ejus, & venit in terram Iſraël.

VERSIONES.

Vatablus. At ille,ut ſurrexit,aſſumpſit puerum.

Euthymius. Qui excitans, accepit puerum.

EXPOSITIO.

17. Gloſſa. JOSEPH excitans à ſomno,magna puerum accepit devotione. *Venit in terram Iſraël*,Joſeph autem,ait Gloſſa,viſum eſt,non alicubi,talem puerum habitare debere, niſi in Hieruſalem, ubi templum erat. Galatin. Galatinus *lib.8.de arcanis fidei,cap.4.* docet ab antiquis Judæis intellectum fuiſſe,quòd Meſſias ex Ægypto revocaretur.Quod probat ex eo, Pſalm.79. quod legitur Pſalm. 79. n. 9. *Vineam ex Ægypto tranſtuliſti*, Per *vineam* autem Meſſiam Rabbini interpretantur.

Matth.2. num.16. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre ſuo,timuit illò ire & admonitus in ſomnis ſeceſſit in partes Galilææ.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm audiſſet, Archelaum in Judæa Regem eſſe in loco Herodis patris ſui, timuit illuc proficiſci, & viſum eſt ei in ſomno eundum eſſe in regionem Galilææ.

Vatablus. Cùm audiſſet Archelaum regnare,timuit illuc abire, oraculo autem juſſus eſt in ſomnis.

Euthymius. Theophyl. Oraculo autem accepto ſeceſſit.

Pagninus. Sed oraculo admonitus in ſomnis.

EXPOSITIO.

18. Joſeph HERODES, ſeptem habuit filios, ut tradit Joſeph *lib.7.Antiq.c.2.* ante mortem ſuam Alexandrum,& Arieſtobulum occidit,in morte ſua, ut occideretur Antipater, mandavit: unde quatuor remanſerunt, quorum Archelaum regni ſui inſtituit ſucceſſorem, jubens tamen, ut non,niſi de Romanorum manu ſibi corona imponeretur, ut advertit Joſephus *citatus cap.8.* Dicitur autem hic *regnare pro patre ſuo*, quia ei ſucceſſit in regno; quamvis enim duo ejus fratres aliquam paternæ hæreditatis portionem habuerunt,ut Herodes Galilæam, Philippus Ituræam;nomen tamen regium minimè adepti ſunt, cujus ſpem, & promiſſionem Archelaus obtinuit ab Auguſto, ſi in adminiſtratione bene ſe gereret. Verùm ob delicta ſua Lugdunum Galliæ eſt relegatus. Idem. Joſeph 2. *lib de bello Judaico, cap.6.* ac proinde Archelaus dicitur regnare non regio titulo,ſed regia poteſtate;ut ait Cajet. Cajetanus. *Et admonitus in ſomnis.* Quantum ex præſenti colligitur textu, divina revelatione habita, in Galilæam tendit, licet locus Nazareth ei non ſit limitatus, ſed ipſe eum elegerit: ſemper enim nobis aliquid relinquitur, quo Deo operari poſſimus. Et de Angelo Domini hic non ſit expreſſa mentio, ſicut in aliis revelationibus;hæc namque eſt quarta, quæ ſit Joſeph, ipſe etenim, Alb.Magn. ut ait Albertus Magnus,Angelorum familiaritate maximè perfruebatur.

QUÆSTIO V.

Quare Ioſeph,cùm haberet domum in Nazaret, voluerit ire in Iudæam?

19. EX fine ſuperioris expoſitionis conſtat totum Iſraëliticum regnum in tres partes eſſe diviſum. Prima dicebatur Judæa, ſecunda Galilæa, tertia Samaria media inter alias duas. In parte Galilaæ continebatur Nazareth,in qua D.Joſeph ſuam habebat domum,ut conſtat ex *c.6.q.16.*

20. Barradas. Nicephor. Ad quæſtionem reſpondent primò aliqui cum Barrada, quòd etiam Virgo habebat domum Bethleem, ut tradit Nicephorus *lib.1. c.13.* Sed hanc ſententiam rejeci jam *cap.1.hujus l.num.14.* Deinde, quia peculiare periculum erat, quòd in ea ætate, in qua infantes occiſi ſunt, ibi appareret puer. Abulenſis. Secundò reſpondet Abulenſis *q. 86. in fine,* quòd D. Joſeph intendebat petere Galilæam ac Nazareth, ſed iter facere per Judæam, cùm hæc aſcendentibus ex Ægypto proxima maneat; ac proinde cùm regnaret Archelaus, timuit pertranſire per eam. Sed hæc ſententia pugnat cum rigore textus, *timuit illò,* ſcilicet Judæam,*ire*; & Syriacus. Syriacus,*illuc proficiſci,* quòd non ſignificat tranſitum, ſed terminum itineris. Tertiò. Reſpondet Auguſt. Paſchaſ. Zachar. D. Auguſtinus *lib.1. de conſenſu Evangeliſtarum c.9.* S.Paſchaſius, Zacharias Epiſcopus,quò Joſeph intellexit nullum eſſe locum magis convenientem, ut puer habitaret, quàm Hieruſalem; quia ibi erat templum Domini, & magna Prophetarum celebratio. Et Albertus Magnus exiſtimavit quòd ibi,tanquam in capite regni puer inciperet dare illuminationes. Alb.Magn.

Quartò. D. Paſchaſius *lib.2. in Matth.* Gloſſ. Ordinaria, Cardinalis Hugo, quòd Ioſeph ad Hieruſalem iter ſuum inſtituerat; nam per terram Iſraël Iudæam ſimpliciter intellexit, cùm pars eſſet principalior. Vel forte, quia per terram Iſraël, quod mihi videtur probabilius, communiter ab omnibus Iudæa accipiebatur. Unde ait D. Thomas, quòd per terram Iſraël ſtrictè non intelligebatur Galilæa. Et Ioſeph in quacumque parte, cùm eſſet faber lignarius, arte ſua victum ſibi poterat comparare. Deinde cùm per terram Iſraël Judæam perciperet, ad illam, licèt in Nazareth haberet domum, decrevit abire eligens potius divino obtemperare mandato, quam proprio conſulere commodo. Cùm Deus præciperet Abrahamo, ut exiret de terra ſua. *Tulitque Sarai uxorem ſuam*, Geneſ.12.n.5. Sed quomodo vir tam providus,dum ſecum fert uxorem ſuam,tantis ſe exponit vitæ,& honoris periculis,ut ne interficeretur,neceſſe fuerit dicere aliquando,quòd ſoror eſſet ſua.D.Ambroſius lib.1. Offic.c.24.*Nonne*, ait, *conſiderabat uxorem imbecillem ad labores, teneram ad injurias, decoram ad incentiva inſolentium, ſine ſummo non poſſe duci periculo? Et tamen ſubire omnia,quàm excuſare, contultiùs judicavit.* Vir juſtus obedientiam omni commoditati,ac utilitati vitæ præfert. 21. Paſchaſ. D.Thom. Geneſ.12. Ambroſ. *Juſtus Dei obſequium proprio commodo præfert.*

QUÆSTIO VI.

Quare Ioſeph timeat ire in Judæam?

EX duplici capite hîc oritur difficultas.Primò. Quia Angelus ei præceperat redire in terram Iſraël ergo illius adventus ſecurus erat. Secundò. Cùm Angelus diceret: *Defuncti ſunt,qui quærebant animam pueri*, nulla erat timoris occaſio. Nunquid vir juſtus debuit timere, vel dubitare de eo, quod per Angelum imperabatur?Certiſſimum eſt, quòd in Joſeph nulla exstiterit dubitatio,vel infidelitas;aliàs tranſire in Galilæam ſine reprehenſione aliqua ab Angelo non moneretur. 22.

Hanc quæſtionem movet D. Paſchaſius hîc. Et primò recurrit ad ſenſum moralem. Quia Chriſtus primo in Judæam venire voluit;at cum ibi regnaret infidelitas in Archelao, divertit in Galilæam regionem Gentium. Secundò. Palatius ait:Monemur per hoc,quod licèt Deum habeas, timendum tibi eſt eò ire, ubi iniquitatis filii regnant.Imò verò, quia Deum habes,ideo timendum eſt: ut enim nullum lucrum majus, quàm Chriſtum habere:ita nulla jactura major, quàm illum amittere.Hæ ſunt rationes morales. 23. Paſchaſ. Palatius. *Maximè timendum perdere Deum.*

Tertiò. Abulenſis *q.82.* ita ſolvit, quod, licèt Deus aliquid homini jubeat,ſi tamen aliqua poſtea difficultas occurrat, quam homo neſciat, quomodo ſe habere debeat, etſi homo Deo maximè confidere teneatur,quod ille,qui juſſit, certa ratione expediat: tamen licitum eſt homini quærere,& petere à Deo quomodo ſe habere debeat: nam cùm Angelus Virgini diceret: *Concipies, & paries:* ipſa verò quæ ſunt ab eo: *Quomodo fiet iſtud?* Sine ulla dubitatione. Ita D.Joſeph, 24. Abulenſ.

ſeph, quamvis haberent præceptum eundi in Iudæam, cum videret, quòd ibi regnabat Archelaus, quem veriſimiliter poterat timere, poterat tunc iterum recurrere ad Deum expectans divinum mandatum.

25. Paſchaſ. Zacharias. Quartò. Ratio, quæ mihi probabilior videtur, eſt quam etiam tradunt D. Paſchaſius, Zacharias Epiſcopus, quod Angelus non determinaverit Joſeph ſpecialem locum: vel habitationem, ſed tantùm mandaverit: *Vade in terram Iſrael*; & Joſeph, licèt per hanc intelligeret Judæam, videns tamen periculum imminens, quòd ibi regnaret Archelaus, extitit perplexus, ac ſecum cogitans, an per terram Iſrael deſignaſſet Angelus Judæam, vel Galilæam; & ideo cœpit timere, ac divinum expectare reſponſum; magnæ enim prudentiæ eſt in rebus magni ponderis non propriæ fidere ſententiæ, ac judicio, ſed Deum per orationem conſulere, aliorumque placita quærere. *Quid faciemus ſorori noſtræ in die, quando alloquenda eſt?* Cantic. 8. num. 8. Verba ſunt Patriarcharum ac Prophetarum veteris Teſtamenti, ut cenſet Theodoretus, quibus à Chriſto Domino, & à Sanctis Angelis quærunt, quomodo debeant exornare, ac venerari Eccleſiam in die Pentecoſtes, quando per Apoſtolos coram omni populo loquenda eſt? Sed Patres illi, quibus Deus ſecreta ſua revelavit, quærunt, quomodo ſe habere debeant? Maximè; nam cùm de hoc illuminationem à Deo non haberent, judicio proprio ſtare noluerunt; & ideo à communi magiſtro Chriſto Domino, à ſanctiſque Angelis ſcrutantur modum.

In rebus arduis non proprio fidendum judicio. Cant. 8. Theodor.

Quæstio VII.

Quomodo Angelus eum moveat in Galilæam ire?

26. Juxta omnium ſententiam Angelus hìc apparuit, & cum inflexibilis ſit naturæ, & magnæ perſpicacitatis; quomodo igitur ire in terram Iſraël antea præcepit, nunc verò in partes Galilææ? Reſpondet Gloſſa Interlinealis. *Non mutat Angelus præceptum ſed manifeſtius corrigit errorem pietatis.* Et ſimiliter D. Paſchaſius, quòd elegantiſſimè explicat. Nam quando Angelus dixit, ait, *Vade in terram Iſraël*, non Judæam, ſed Galilæam voluit intelligi. At S. Joſeph ſibi perſuaſit, eundum eſſe in Judæam, ac Hieruſalem, quia ibi erat templum Domini, ac proinde aptiſſimus locus, ut Chriſtus Dominus habitaret, cùm ibi eſſet templum. Porrò videns Angelus errorem de pietate deſcendere, & timorem de providentia, monuit eum ire in Galilæam civitatem Nazareth; non mutans viſionis præceptum, quòd antea dederat, ſed manifeſtiùs corrigens pietatis errorem, quo diſpoſuerat ire in Hieruſalem ob templum Domini; nam errores, qui ex bonitate animi, ac pietate religionis naſcuntur, venia ſunt maximè digni, ac benignitate emendandi. Pharaoni, & Abimelech dixit Sara, quòd ſoror Abrahami eſſet, ab utroque Rege in domum ſuam ſublata. *Flagellavit Dominus Pharaonem plagis magnis, & domum ejus.* Geneſ. 12. n. 17. Abimelech verò pepercit, *Geneſ.* 20. *n.* 5. Sed quæ hujus diſcriminis cauſa? Quia, ut ait D. Ambroſius alibi datus, *Cum Ægypti Regem noveris, ducem fuiſſe vitiorum, Abimelech verò fidelis æſtimatus ſit à Domino; ut meruerit audire: Scio, quòd ſimplici corde feciſti.* Pharao ob libidinis turpitudinem in domum introduxit Saram. Abimelech verò obligatus mulieris pudicitià, imò ut aliqui volunt, ob deſiderium ſuſcipiendi filios ex ſobole ſancta; & ubi error ex bonitate, ac pietate proceſſit, ibi venia convenientiſſimè impenſa.

Interlineal. Anſelm. Paſchaſ. *Error ex pietate venia dignus* Geneſ. 12. Ambroſ.

Secundò. Joſeph intellexerat Angeli mandatum, ut pergeret in Judæam, ſicut jam dixi; Angelus verò non mutat præceptum, ſed explicat, ac ſi dicat, quòd ſub terra Iſraël, ad quam ipſe imperaverat, Galilæa ſit deſignata: nam cùm Angelus eſſet valdè benignus, & providus, curam agens Joſeph, non rigidum, rigoroſumque præceptum occaſioni, ac tempori improportionatum, ut in Judæam magno cum periculo tenderet, ſed leve, & ſuave dederat mandatum eundi in Galilæam, ac propriam civitatem Nazareth. In ultima Cœna Apoſtolis ſuis ait Chriſtus Dominus: *Quando miſi vos ſine ſacculo & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, nihil. Dixit ergo eis, Sed nunc, qui habet ſacculum, tollat*, Luc. 22. n. 35. Antea Diſcipulis ſuis præceperat Dominus ſine ſacculo, & pera prædicare? nunc verò ſupponit hæc inter eos dari: optimus enim Prælatorum magiſter pro loci, & temporis occaſione ſuorum infirmitati condeſcendens præcepti ſui rigorem mitigare voluit, & aliquid contra id, quod mandaverat, permittere. Titus Boſtrenſis, *Noluit*, inquit, *prioris illius ſanctionis rigorem vigere: ſed primævi illius inſtituti ſeveritatem nonnihil remittere, ac temperare, ne gravis planeque moderanda vita illis eſſet, ſi omni externo præſidio ſæpe deſtituti, exactam illam abdicationis regulam perpetuo accurate obſervare compellerentur.* Beda clariùs in rem noſtram, *Non eadem vivendi, ait, regula perſecutionis, quæ pacis tempore diſcipulos informat: miſſis quidem ad prædicandum, ne quid tollerent in via, præcepit, ordinans ſcilicet, ut qui Evangelium nuntiat, de Evangelio vivat. Tota verò illa gente paſtorem, ſimul & gregem perſequente, congruam tempori regulam decernit, permittens, ut tollant victui neceſſaria.* De arbore illa, in qua Dominus conſtituit præceptum primis parentibus, dicitur: *Lignum vitæ in medio paradiſi Lignum ſcientiæ boni, & mali*, Geneſ. 2. n. 10. Sed cur non in parte, vel angelo conſtituitur, ſed in medio; Arbor erat, in qua primũ, cæterorũ exemplar, dabatur præceptum: ideo in medio, quia Regis, ac principis mandata pro loco, & tempore debent mediocritatem ambire. D. Barnard. Epiſt. 7. *Sunt media quædam, quæ pro modo, loco, & tempore, vel perſona, & mala poſſunt eſſe, & bona: & in his lex poſita eſt obedientiæ: tanquam in ligno ſcientiæ boni, & mali, quod erat in medio paradiſi.* 27.

Prælatus non rigoroſum præceptum imponat. Luc. 22. Boſtrenſ. Beda. Geneſ. 2. Bernard.

Quæstio VIII.

Quare Ioſeph timuerit Archelaum in Iudæa & non Herodem in Galilæa?

Archelaus, & Herodes fratres filii primi Herodis, qui infantes occidit; quare ab illo refugit, & ad hunc tendit? Reſpondet primò Abulen 28.

Abulenſis. Abulenſi *quæſt.* 84. Quia de Meſſia dictum erat, quòd eſſet regnaturus, ac proindè hominibus hujus ſæculi, malè Scripturas penetrantibus videbatur repugnare cum Rege temporali, qualis erat Archelaus: quia in una Republica unus tantùm eſt Rex, Herodes autem non erat Rex, & ideo poterat ſibi perſuadere, quòd Meſſias ſuccederet loco Romanorum, & cum in ſua dominatione non impediret. Et ideo non erat in Herode ratio timendi tanta ac in Archelao. Secundò. Gloſſa Ordinaria. Non timuit ire in Galilæam, ſicut in Judæam, cùm ibi regnaret Archelaus, ſed melius potuit in Nazareth, quæ remota erat latere, quàm in Hieruſalem, ubi erat caput regni, & frequenter aſſiſtebat Archelaus, qui crudeliſſimus, ac valde ambitioſus erat, & ideo nihil eum poterat ſubterfugere. Gloſſ. Ord.

29. Carthuſ. Tertiò. D. Dionyſius Carthuſianus, quæ mihi videtur valde germana ratio. Timuit Joſeph ire ubi regnabat Archelaus, qui à patre ſuo conſtitutus erat Rex non ſolùm Judææ, ſed etiam totius regni, & charior patris: idcirco favebat machinationibus illius de Chriſti occaſione, ac aliis malis. Herodes autem, non de patris voluntate, ſed potiùs contra illam præſidebat, cùm ipſe nullam ei regni partem deſignaſſet, quam ab Imperatoribus Romanis obtinuit, & ideo patris malefactis non favebat, ſicut Archelaus, qui tum ratione indolis ſuæ, tum amoris erga patrem omnia illius malefacta patrocinabatur, ac ſi malitia ipſa cum regno ei eſſet in hæreditatem data. *Filii parentum malitiã bibunt.* Cum Eliſæus 4. *Reg.6.n.* 32. ſederet in domo ſua, ſeu cum filiis Prophetarum, dixit eis: *Nunquid ſcitis, quòd miſerit filius homicidæ hic, ut præcidatur caput meum?* Sed quando Propheta ſanctus ſociis ſuis annuntiat malitiam Joram Regis, de ſpiculatore ad eum occidendum miſſo, cur filium homicidæ appellat? 4. Reg. 6. Ut inquiunt Lyran. Carthuſianus, & alii. Lyran. Carthuſ. Nempe filium Achab dicit, qui innocenter occiderat Naboth, ut facile eſſet creditu, quòd impius Rex tantum virum, nempe Eliſæum, decreviſſe occidere? nam ſi ipſe filius homicidæ erat; quid mirum, quòd ipſe etiam homicida extiterit, ac proinde paterna ſimul cum regno vitia ebibiſſet.

Matthæi.2. num.23. Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut impleretur, quod dictum eſt per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

VERSIONES.

Syriacus. Quòd cùm perveniſſet, habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut impleretur id, quod dictum eſt per Prophetam.

Vatablus. Ac perfectus habitavit in civitate.

Arias. Et veniens commigravit in civitatem.

Textus He- Quoniam Nazaræus erit

EXPOSITIO.

Joſeph in Nazareth, quæ erat in partibus Galilææ, habita divina revelatione venit. Et quamvis hæc ad tribum Judæ, ex qua erat Joſeph, non pertineret; tamen poſt reditum de captivitate Babylonis, Tribus tantùm Iuda, Levi, ac Benjamin inhabitabant in Judæa; aliæ verò decem Tribus in terra Medorum, ac Perſarum manſere. Unde tres illæ commemoratæ Tribus totam terram Juda poſſidebant, ne eſſet deſerta, de quo latè Abulenſis *cap.2. Matth. quæſt.*87. & 88. Ait Evangeliſta: *Sicut dictum eſt per Prophetas*; & nullum nominat: ex quo videtur magis ſenſus, quàm verbi teſtimonium afferre, nam Chriſtus Dominus ſæde in Scriptura dicitur flos, germen, ſanctus, de quo *quæſtione ſequenti.* 30. Abulenſis.

QUÆSTIO IX.

A quibus Prophetis vaticinatum ſit Chriſtum vocandum Nazaræum?

Satis difficilis eſt quæſtio; nam, ut ait D. Hieronymus in cap. 11. Iſai. *Omnes Eccleſiaſtici quærunt, & non inveniunt, ubi ſcriptum ſit: Quoniam Nazaræus vocabitur.* De quo latè expoſitores. Primò Brixianus tres diſtinguens Prophetarum eſſes, D. Matthæum hìc non citare propriè primos Prophetas, ut Iſaiam; Hieremiam, ſed interpretes Prophetarum, qui ex Scriptura colligunt Chriſtum Dominum vocandum Nazaræum. Hæc ſententia eſt improbabilis, quia Evangeliſta per Prophetas, non interpretes, ſed propriè Prophetas intelligit. Hoc indicat ille loquendi modus, *Ut impleretur*; nec enim in populo erat valde vulgare, quòd Chriſtus eſſet Nazaræus. Et ita dixerunt Judæi: *Numquid à Nazareth poteſt eſſe aliquid boni?* vel: *Numquid à Galilæa venit Chriſtus?* Joann. 1. num. 46. & 7. num. 41. & 42. 31. Hieron. Brixian. *Non Interpretes Prophetarum.* Joan.1.&7.

Secundò. D. Eucherius *in Geneſ.* dum de benedictione Joſeph agit. Similiter Leo à Ceſtro exiſtimant de Chriſto prædictum eſſe fore Nazaræum à Prophetis in figura, nam de Joſeph dicitur Geneſ. 49. num. 26. *Fiant in capite Joſeph, & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos*, & Deuteron. 33. n. 46. Et de Sanſon habetur Judic. 13. num. 7. *Erit enim puer Nazaræus de infantia ſua.* Quæ loca, licet in ſenſu litterali, intelligantur de Joſeph, & Sanſon, tamen in ſenſu myſtico & ſublimiori, de Chriſto poſſunt explicari. Et ita exponit S. Eucherius. Inter fratres, hoc eſt, inter Apoſtolos. Sicut etiam in hoc ſenſu Matthæus allegat prophetias hoc *cap.* 2. *num.* 15. *& n.* 18. de quo *cap.* 7. *quæſt. ultima.* Contra hanc expoſitionem objiciunt alii Recentiores, quòd Chriſtus Dominus non ſit dictus Nazaræus, ut Joſeph, & Sanſon, nam ille appellatur talis per Thſade, ut obſervat Pagninus, ex titulo crucis, quanquam Cornelius à Lapide *in cap.* 11. *Iſai. num.* 1. teſtetur; quòd diu intuens titulum in Baſilica Romæ, literas Hebraicas non potuiſſet diſcernere, Joſeph, & Sanſon non dicuntur Nazaræi illo verbo. 32. Eucher. Leo à Caſt. Geneſ. 49. Deut. 33. Judic. 13. Pagnin. Cornel.

33. Tertiò. D. Chryſoſtomus *hom.* 9. *in Matth.* Chryſoſt. Euthym.

Euthym. Theophyl. Carthuſ.

Euthym. Theophylactus, D. Carthuſianus tenent, Codices Prophetarum, ex quibus, ſumptum eſt vaticinium à Matthæo hic citatum, periiſſe. At Valde difficile eſt, quòd citentur ab Evangeliſta libri Prophetarum, qui non extant. Quartò. D. Hieron. *in c.11. Iſai.* & hîc *in Matthæum* Lyranus, Janſenius exiſtimant, Evangeliſtam hîc referre vaticinium Iſai. 11. n.1. *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet*; nam in Hebræo habetur, *& Nazaræus de radice ejus creſcet. Nazaræus* enim, ſecundùm vim Hebraïcam, florem ſignificat. Sed dices, quòd Evangeliſta citat plures Prophetas, ait enim: *Sicut dictum eſt per Prophetas*; illud autem legimus tantùm in Iſaia. Reſpondent Recentiores primò, quòd frequenter in Scriptura ponitur numerus pluralis pro ſingulari. Secundò. Textus Syriacus, qui eſt magnæ authoritatis, in quo idiomate multi ſibi perſuadent Matthæum ſcripſiſſe, habet in ſingulari: *Sicut dictum eſt per Prophetam.* Tertiò. Reſpondet Salmeron, quòd multis in locis dicitur flos, ut citato loco Iſaiæ. Et Cantic. 2. *Ego flos campi.*

Hieron. Lyran. Janſen. Iſai.11. — Syriacus. — Salmeron. Cant.2.

34. Quintò. Eſt communis omnium ſententia, ipſius D. Heronymi, D. Paſchaſii, S. Thomæ, Alb. Magni, Cajetani, & aliorum, quòd Evangeliſta hic potius attendit ad ſenſum, quàm ad verba: *Nazaræus* enim ſecundùm radicem Hebraïcam ſignificat florem, vel ſanctum; omnis autem Scriptura, Chriſtum Sanctum Domini fuiſſe teſtatur. *Daniel. 9. num.20.* appellatur *Sanctus Sanctorum.*

Hieron. Paſchaſ. D.Thom. Alb. Magn. Cajet.

Quæstio X.

An Chriſtus Dominus dicatur Nazaræus ob virginitatis votum, & agitur de hujuſmodi voto in lege veteri?

35. Quæſtione ſequenti multas dabimus rationes ob quas Chriſtus D. *Nazaræus* dicatur; unam nunc proferamus ex D. Chryſoſtomo *homil.4. ex variis*, quæ eſt in vigilia Epiphaniæ; ita ait. *Nazaræus Dominus, & Salvator noſter, tam ex loci appellatione, hoc eſt Nazareth, quam ex Sacramento legis nuncupatur, Nazaræi enim ſecundum legem hi nuncupabantur, qui caſtitatem Deo inſigni voto mancipabant, nutrientes comam capitis, quos lex certa ſacrificia auferre præceperat. Quia ergo totius ſanctitatis, ac pudicitiæ author ac princeps Dominus Chriſtus eſt. qui ait per Prophetam: Sancti eſtote quia ego Sanctus ſum.* Nazaræi erant, qui ſe Deo inſigni voto caſtitatis conſecrabant Idem tenet D. Damaſc. *lib.4. fidei Orthodoxæ c.25.* ubi ait, *An non denique lex, ingens votum, caſtitatem nuncupavit?* Et quòd Nazaræorum votum in quibuſdam fuit ad certum tempus, in aliis verò perpetuum, docent Abulenſis *q.2. & q. 52. ad cap. 27. Levitici*; & Cardinalis Hugo Lyranus, Cornelius à lapide, ad c.6. Nam, verſu 1. *Locutus eſt Dominus ad Moyſem, dicens: Vir ſive mulier cùm fecerit votum.* Nam, ut optimè explicat Cajetanus *citato numer. loco*, tempus Nazaræatus non erat determinatum à lege, ſed à vovente. Vt ſi quis faciat modò votum per tres annos, vel per totam vitam; cùm ergo unuſquiſque ab eo, quod eſt ſibi in majori æſtimatione, nomen accipiat, & quia Chriſto D. qui fons eſt totius puritatis, nihil futurum erat magis gratum, quam quòd homo virginitatis voto ſe Deo in holocauſtum conſecraret, ideo Nazaræus eſt dictus.

Chryſoſt. — Damaſcen. — Abulenſ. Hugo. Lyran. Cornel. — Cajet.

Et quia de Nazaræorum voto fecimus mentionem, non erit ab re hic inculcare, quòd in lege veteri in aliquibus hujuſmodi dabatur votum, ſicut & religioſus ſtatus; licèt tamen ſemper per reſpectum, ac imitationem ad Chriſtum D. ac B.Virginem Mariam, tanquam ad cauſam principalem, ac exemplarem, ad cujus vivendi modum ex divina revelatione acceptum illi antiqui Patres ſe maximè conformari intendebant; & ita S. Methodius *homilia de Purificatione*, ſeu *de Simeone, & Anna, tom.3.* ait. *Puritatis tuæ* ſcilicet Virginis Mariæ, *Elias Propheta præſcius, atque imitator in ſpiritu cum eſſet vitæ illius ignifera, ſibi coronam colligavit. Te quoque ejuſdem ſucceſſor Eliſæus à ſapiente Magiſtro his ſacris initiatus, tamquam jam exiſtentem præfigurans.* Hoc poſito dico, quòd Elias, Eliſæus, ac filii Prophetarum votum virginitatis, obdientiæ, ac paupertati emiſerunt. Hanc ſententiam docent Joan. Hieroſolymitan. *lib. de inſtitutione Monachor. c.6.21. & 33.* D. Iſidorus *lib.2. de officiis c.9.n.19.* VValdenſis *lib.3. de Sacramentalibus, c.89. & lib.3. Doctrinalis fidei. art. 2. cap. 13.* Clichtoveus *tom.2. homil.2.* Trithemius *de laudibus Carmelitar. c.2.* D. Joan. Suar. *Epiſopus Conimb. in Matth. cap.2. tract.1.* Salianus *anno mundi 31. 39.* Paleonidor *lib.1. de orig. Carmel. c.1.* Velloſillus *in advertentiis ad Theolog. quæſt. 13.* P. Joann. Carthagen. *tom.3. homiliar. lib.17. homil.2.* alias *tom.4. lib.16. hom. 27. objectio.7.* M. Petrus Muños *Propugnacul. Eliæ lib.2. tit.1. c.2. art.5. à n.14.* Fr. Thom. de Aquino *lib. 1. de Patriarch. Elia 3. part. ſect. 1.* M. Ægidius Camaratus, Generalis Minorum *lib. de geſtis Eliæ cap.6. ſect.8.* M. Petrus Cornejo *in publicis concluſionibus habitis in cap. Generali Romæ anno. 1613.* quas adducit Petrus Sarracenus *in ſuo Menologio, in vita S.Eliæ fol. mihi 111.* Fr. Joſephus de Siguentia *in vita. S. Hieronymi, fol. mihi 110. & 111.* Petrus Lucius. *in ſuo compendio Hiſtoriar. c. 3.* Richardus Al. *de proprietate Monach. c. 31.* Thomas de Jesu *in Commentariis ſuper regulam Carmelitar.* Hanc ſententiam latè docet Fr. Franciſcus de S. Maria *tom.1. Hiſtoriæ Propheticæ lib. 3. à cap. 20.* Qui omnes, & alii multi optimè ex factis Eliæ, ac Eliſæi hanc aſſertionem deducunt, & ego eam in multis publicis concluſionibus magno applauſu defendi. 36.

Method. — *Elias, & Eliſæus votare ligionis emiſerunt.* Joan.Hier. Iſidor. Waldenſ. Clichtov. Trithem. Joan.Suar. Salian Paleonidor. Velloſill. Carthagen. Muños. F.Th. de Aq M.Ægid. M.P.Com- F.Joſeph. Petr.Luc. Richard. F.Thom. de Jesu. F. Franc. de S.Maria.

Probatur. Primò ſtatus religioſus non datur, niſi fuerit votis firmatus. Atqui ſancti Patres, ut D.Hieronimus *Epiſtol.4. ad Ruſticum, & 13. ad Paulin.* D. Epiphanius *hæreſi 58.* D.Gregor. Nyſſenus *homil.7. in Cantica* S. Bernard. *Epiſtol. ad Fratres*, Caſſianus *lib. inſt. c.3.* VValdenſ. *citat.* & alii, Patres *citandi*, exemplo Eliæ, & Eliſæi impugnant hæreticos, ac detractores vitæ monaſticæ, & illis ſanctis Prophetis oſtendunt eſſe quid perantiquum, & utiliſſimum Eccleſiæ; ergo in lege veteri extitit inſignis Monachatus, licèt non ea perfectione, quam in lege gratiæ, nã luce Chriſti D. ſtatus religioſus totam ſuam conſummatam, & abſolutam perfectionem eſt aſſecutus: ergo ad noſtrum intentum pro illo antiquo tempore 37.

Hieron. Epiphan. Nyſſen. Bernard. Caſſian. Waldenſ.

pore

pore intervenerunt vota. Aliter Argumentum Patrum erit inefficax, nec enim ſancti Patres, ac Doctores argumentantes contra hæreticos ſolent impropriè loqui, ut ſumant omnino figuras pro rei veritate; non enim dicunt in lege veteri fuiſſe Sacramentum Baptiſmi, & Euchariſtiæ, ſed tantùm eorum figuras, & umbras. Atqui de Monachatu non aſſerunt typos tantùm antiquitus præextitiſſe, ſed Monachos tunc fuiſſe. D. Epiphan. citatus *Qui ſunt Eunuchi*, ait, *qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum; Hi ſunt generoſi Apoſtoli, ac monaſticam vitam degentes: velut etiam Elias in veteri Teſtamento.* D. Anaſtaſius Sinaita in quæſtionibus ſupra Scripturam q. 66. *Eunuchi* ait, *qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum, hi ſunt præclari Apoſtoli, Joannes quidem & Jacobus filii Zebedæi, & poſt iſtos, tot millia monaſticam vitam agentia: ſicut Elias, & Daniel in veteri Teſtamento, & alii multi.* Ex quo confirmatur noſtra ſententia, quia Patres appellant Eliam Eunuchum, quòd juxta phraſim Scripturæ *Iſaiæ* 56.*n*.4. *Matth.* 19.*n.* 12. ac ſanctorum Patrum, non de naturali Eunucho eſt intelligendum, ſed de ſpirituali, qui per electionem ſuæ propriæ voluntatis ſe reddit impotentem ad res venereas ac mundanas, ut bene docet P. Muños *citato art.* 5. *à n.*4. Et multis Patribus, & doctoribus.

Epiphan. Anaſtaſ. *Eunuchi Joan. & Jacob, Elias, & Daniel.* P. Muños.

38. Probatur ſecundò. Quia, ut docet D.Thom. 2. 2.*q.*186.*art.*6. *ad primum.* Ibi Cajetanus, & Leſſius *lib.*2.*c.*41.*n.* 11. Suar.*tom.*3. *de Relig. lib.* 2. *c.*15. Sanchez *lib.*5. *Decalog.c.* 1.*n.*8. Ad immobilitatem ſtatus religioſi requiritur ut, ſit votis firmatus; nam cùm humana conditio ſit valde inconſtans, ne mutetur exigitur, ut ſit votis aſtricta. Atqui in lege veteri cœtus filiorum Prophetarum per annos 930. ab Elia uſque ad Chriſtum Dominum perduravit: ergo in illa lege ad ſui perdurationem hujuſmodi vota requirebantur. Probatur conſequentia: quia obligatio votorum exigitur ad immobilitatem ſtatus religioſi, atqui illa congregatio filiorum Prophetarum habuit conſiſtentiam ab Elia uſque ad Chriſtus Dominum, ut eſt certiſſimum & tradunt Joſeph, Antioch.*lib.de perfecta militia.c.*12. Euſeb. Cæſarienſ. *lib.* 10. *c.*5. *Joann.* 44. *toto ſuo libro de ſtatu Monach*, & alii multi: Ergo in illo ſtatu extitit firmitas votorum. Confirmatur, quia in lege nova, ubi gratia, auxilia, ac motiva excitantia ad bonum, ſunt in magna abundantia, ad religioſi ſtatus immobilitatem vota requiruntur. Ergo à fortiori in lege veteri, ubi in tam affluenti copia illa omnia non erant.

D.Thom. Cajetanus. Leſſius. Suarius. Sanchez. Joſeph Ant. Euſeb. Cæſar.

39. Probatur tertiò Elias, Eliſæus, ac filii Prophetarum fuerunt Virgines, pauperes, ac obedientes, ut eſt communis ſententia. Et in lege veteri extitit virginitatis votum, ut dixi de Nazaræis, & etiam de quibuſdam aliis docent Abulenſis *Numero* 30. *quæſt.* 11. & 12. & 29. ibidem Lorinus *verſu* 3. & 4. & alii. Et illi antiqui Patres, ut notat Franciſcus Coſterus *Dom.* 1. *poſt. nativitatem*, intelligebant opus pium ex voto factum longe melius eſſe, Deoque magis placere, quàm ſine voto, & ideo multoties vovebant, & aliunde Elias fuit præſcius & imitator puritatis Virginis, ut ait D.Methodius *citatus*. Ergo nihil obſtat, ut dicamus habuiſſe virginitatis votum. Confirmatur; quia ex eo communis ſententia, ut videre eſt apud Suar. *tom.* 2. *ad* 3. *part. diſp.* 24. *ſect.* 6. tenet Baptiſtam habuiſſe hujuſmodi votum, quia vitam duxit perpetuò cœlibem, & ſolitariam, & Patres eum monaſticam vitam egiſſe docent; ſed hæc omnia militant etiam in Elia: ergo idem dicendum eſt. Nec imperfectio legis veteris obſtat, quia multò illuſtrior eſt actus martyrii, quàm emiſſio voti, & tamen ille extitit in lege veteri; ergo etiam tunc fiebat votorum emiſſio. Et hanc ſententiam de votis, ac Monachatu in lege veteri liberè poſſe evulgari indicatum eſt à ſupremo Senatu ſanctæ Inquiſitionis Madriti hoc præſenti anno 1639. die 9. Decembris. Et loquitur hic de votis ſecundùm ſe; nam ſolemnitas voti, ſicut & excellens poteſtas clavium, propria eſt legis gratiæ, quibus modò, cum omnimoda ſua perfectione, ac integritate ſtatus religioſus eſt firmatus.

Abulenſis. Lorinus. Coſternus. Method. Suarius.

QUÆSTIO XI.

Quare Chriſtus dicatur Nazaræus, & non Bethleemites?

CHriſtus natus eſt Bethleem, in Nazareth educatus, & tamen à Nazareth nomen accepit, quod pater ex multis locis. Sic Judæi in horto dixerunt. *Jeſum Nazarenum*, Joan. 18. num. 7. In titulo Chriſtus poſitus eſt, *Jeſus Nazarenus*, Joan. 19. num. 19. Marc. 1. num. 24. & Marc. 16. n. 6. Quare ergo ſic dictus? Reſpondetur primò ex D. Bernardo de Paſſion. Domin. c. 43. de odore florum vitis. *Nazaræus*, ait *florem*, *interpretatur. Quid enim jucundius flore; Multi autem, imò omnes, id eſt, omnium virtutum flores in noſtra Nazaræno ſunt, quarum delectabilis odore totum mundum traxit poſt ſe.* Chriſtus Dominus verus princeps, ac Rex veniens in mundum, Nazaræus voluit nominari, ſignificans, non aſperitate, ſed odoris & florum ſuavitate ad ſe mundum totum eſſe trahendum. Secundò. Ex D. Thoma 3. part. q. 43. art. 7. ad 2. *Chriſtus* ait, *florere voluit ſecundùm carnis originem? & ideo in civitate Nazareth educari voluit, & nutriri, in Bethleem voluit quaſi peregre naſci.* Quamvis Chriſti generatio ſit altiſſimi à Patre, non tamen à Bethleem, ubi naſcitur, nomen habet, ſed tantùm à Nazareth, virtuoſam ſignificante converſationem, quæ in noſtra actione conſiſtit, deſnotatur Chriſtus, ſe de illa maximè gloriari, cùm ejus interventu; proprioque merito gloriam à Patre conſtitutam comparaſſet. 40.

Bernard. D.Thom. *De merito glorian dum*

Tertiò *Nazaræus* nuncupatur, quod idem valet, ac floridus, floreſque ſignificat; quod nomen, dum corona ſpinea redimitus in Cruce pondebat, ei peculiariter datur, in tituloque ſcribitur. Quomodo ergo inter ſpinas, & tribulos floridus apparet; Talis eſt princeps, & Rex noſter Jeſus Chriſtus, ut dum ſibi ſpinas elegit, nobis gratiæ, ac ſalutis communicet, donetque flores, Et ita vidi citari D. Bernardum ab aliquibus doctiſſimis Recentioribus, quamvis locum non invenerim, ſic dicentem: *Cum enim Chriſtus in Nazareth concipitur, jam hyems tranſit, tempus innovationis advenit, fructus appropinquavit, coronans peccatores advenit.* Quartò. In Nazareth concipitur Chriſtus, ibique in tantum eſt ejus ſanctiſſima humanitas ſublimata, ut in primo ſuæ conceptionis inſtanti Deo ſubſtan 41.

Chriſtus ſibi ſpinas, nondat. Bernard. *Qui primò favent ad promotionem noſtrã venienda.*

ſubſtantialiter fuerit unita in Bethleem naſcitur divino tamen conſilio *Nazaræus* vocatur, docens, illos eſſe maxime venerandos, qui primordiis noſtris, promotionique ad dignitatem, & honorem ſervierunt; ac ideo primo omnium Nazareth Chriſtus prædicare cœpit, ut notat Boſtrenſis *ad c.4.Luc.*

42. Paſchaſ. Quintò. D. Paſchaſius, *Nazaræus*, ait, *Sanctus Sanctorum nuncupativè dicitur. Quò enim rectius nutriretur, quam in Nazareth, ex qua nomen daretur, quòd eſſet indicium; quia eſſentialiter ipſe ſanctitate nutritus rectè ſit appellandus.* Cùm multis aliis nominibus, ut Deus fortis, princeps pacis, pater futuri ſæculi potuerit appellari, dicitur tamen *Nazaræus*, quo exprimitur ſanctitas ejus, ut denotet, quantum illa gloriatur. Vide *lib.1.c.5.n.150.* Ratio ſexta eſt ex D. Chryſoſt. *homil. 9. in Matth.* Dixerat Nathanael, Joan.1. n.46. *Nunquid à Nazareth poteſt eſſe aliquid boni?* Et Joan.7.num.41. *Vide, quoniam Propheta à Galilæa non ſurgit. Verum ille tamen: ne inde quidem erubeſcens vocari oſtendit, quod nullius, quæ ſecundum hominem magna videntur, indiget.* Chriſtus Dominus magnus, & Altiſſimi filius, omnemque notabilitatem ex ſe habens, valde contemptibile apud homines Nazaræi nomen ſibi optavit, ut denotetur, quod omni eſt ſuperior mundi gloria. Septimo. Abulenſis *q.99.* exiſtimat, Chriſtum vocari à Judæis Nazaræum ex errore, quia putabant eum natum in Nazareth? hoc tamen nomen, quod ex errore Judæorum eſt introductum, alio Dei conſilio, ut ita vocaretur, diſpoſitum fuit.

Deus maximè glorietur de ſanctitate

Chryſoſt. Joa.1. & 7.

Chriſtus ſuperior omni gloria mundi.

Abulenſis.

43. Chryſoſt. Bernard. Joan.7. Octavo. Nazareth locus minimus erat, & apud Judæos Nazaræi nomen valde ignobile, ut notant D. Chryſoſt. *citat ſupra*, D. Bernard. *Ep.77.* Et ita dicebant Judæi, *Nunquid à Nazareth poteſt eſſe aliquid boni?* Et Joan. 7. n. 52. *Dixerunt; Scrutate Scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non ſurget.* Unde Judæi, velut per contemptum Chriſtianos Nazaræos appellarunt, ut advertit Tertullianus, *lib.4. contra Marcionem c.7.* Nomen hoc adeo contemptibile ſibi Chriſtus aſſumit, qui mundi fortia confundit humilibus. Vel: Multa, quæ habet, glorioſa nomina ſua imponenda relinquit, ſi vero ſtatim in infantia vile hoc apud homines Nazaræi nomen coaptavit. Semper Chriſti ingenium ad humilitatem evolavit; ut notant D. Auguſtinus *tract. 36. in Joannem.* D. Bernardus *ſerm.11. in Cantic.*

Tertull.

Chriſtus ad humilitatem evolat.

Auguſt. Bernard.

44. Iſai.9. De Chriſto Domino ait Iſaias 9.n.6. *Parvulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum ejus: & vocabitur nomen ejus Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis,* Duo nominum genera deſcribit Propheta in Chriſto Domino, quod ſit parvulus filius, & habeat principatum in humero, per quem crucem & paſſionem intelligunt D.Hieron. D. Cyrillus, D.Thom. Alia nomina ſunt. *Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis*, In his tamen hoc utitur diſcrimine; nam prima de præſenti pronuntiat; *Parvulus natus eſt nobis, filius datus eſt nobis.* Secunda in futuro apponit, *vocabitur nomen ejus Admirabilis,* &c. Quænam hujus diverſitatis ratio, cum hæc ſecunda ei ab æterno ratione divinitatis maxime conveniant; Nulla alia, niſi Chriſti Domini ingenium. Ad illa, quæ parvitatem, humilitatemque ſonabant, Salvator citiſſime evolavit, quæ magnitudinem dicebant, & excellentiam, aliis in futurum divulganda relinquit. Vaticinatur de Chriſto Regius Vates Pſal.68.n.30. *Ego ſum pauper, & dolens* Pſal.21. n.7. *Ego ſum vermis & non homo.* De ipſo pronunciat Iſai. 62.n.2. *Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit, & eris corona gloriæ in manu Domini.* Sed quomodo uterque Propheta divino afflatus Spiritu, David de ipſo loquitur in præſenti: *Ego ſum vermis;* Iſai. in futuro *Vocabitur tibi,* D.Hieron. in Pſal. 21. *De humilitate aſſumpti corporis eſt ſermo.* Et ſtatim, quæ de abjectione agunt, & humilitate, Chriſtus amplectitur, quæ vero majeſtatem, & celſitudinem præ ſe ferunt; aliis danda committit.

Hieron. Cyril. D.Thom.

Pſalm.68. Pſalm.21.

Hieron.

Quæstio XII.

Utrum Chriſtus Dominus fuerit reverà Nazaræus.

Dupliciter potuit, ſumi *Nazaræus*, vel prout legalis, vel prout naturalis à loco Nazareth. 45.
Legalis deſcribitur. *Num.6.n.5.* Et poſt memoratum votum eorum dicitur. *Quid ex vinea eſſe poteſt ab uva paſſa uſque ad acinum, non comedet omni tempore ſeparationis ſuæ, novacula non tranſibit per caput ejus uſque ad completum diem Domino conſecratur. Sanctus erit creſcente cæſarie capitis ejus. Omni tempore conſecrationis ſuæ ſuper mortuum non ingredietur.* Chriſtum Dominum Nazaræum fuiſſe legalem, tenet Euſeb. Cæſarienſ. *lib.7. de Demonſtratione Evang. c.1.* Probatur; quia in textu dicitur, *Nazaræus vocabitur;* ſeu, ut habet textus Hebraicus, *Nazaræus erit.* Secundo. Chriſtus Dominus oblongam habebat cæſariem, ut teſtatur Nicephor. *lib1.c.4.* Baron. & alii. Et hoc erat proprium ſignum Nazaræi legalis; ergo talis erat Chriſtus Dominus.

Numer.6.

Euſebius.

Nicephor.

Nihilominus communis, & vera ſententia quod Chriſtus Dominus legalis non extitit Nazaræus, ſed ſic eſt appellatus à loco, in quo educatus eſt Reſolutio eſt de mente ſanctorum Patrum, prout docent, Chriſtum dici Nazaræum à loco Nazareth. Probatur; quia Chriſtus Dominus legalis Nazaræi ritum non obſervavit, nam vinum bibebat ut ex multis Evangelii locis colligunt Patres, & infra dicemus, ad mortuos ingrediebatur; ergo non fuit Nazaræus legalis. Quod vero cæſariem Chriſtus habuerit, nihil inde colligitur; quia etiam Abſalon eam habebat, & Nazaræus non erat, ſiquidem eam ſinguinis tondebat annis, 2. *Regum.14.n.16.* Dicitur ergo Chriſtus Dominus Nazaræus à loco.

46. *Vera ſententia.*

CAP. X.

Puer Jeſus inter Doctores.

Lucæ 2. n.41. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Hieruſalem die ſolemni Paſchæ.

VERSIONES.

Syriacus. Et homines parantes ejus, quotannis adibunt Ouriſchlem in feſto Pezecho.

Vatablus. Proficiſcebantur autem parentes ejus.

*Origenes. homil.*19. Juxta conſuetudinem ad ſolemnem diem Paſchæ.

EXPOSITIO.

1. DIvus Lucas ſuam narrationem proſequitur, de *Nazareth*, quæ flos interpretatur, juxta legis præceptum, de quo *quæſtione ſequenti*, cum parentibus ad templum Hieroſolymitanum ſingulis annis Chriſtus ibat. Unde ait eleganter Divus
Bernard. Bernardus in homilia infrà octavam Epiphan. *Credo de floribus Nazareis ad fructus Hieroſolimiticos aſcendiſſe.* Cum jam fructuum tempus eſſet, cum parentibus ad templum ibat, ad quod aſcende-
Hugo. bant, ut ait Hugo, non ad converſandum, ſed ad orandum, ac ſacrificandum Deo.

QUÆSTIO I.

Quæ obligatio ex præcepto erat, ut Chriſti parentes ad templum irent?

2. VIri omnes tripliciter per annum Hieroſolymitanum tenebantur aſcendere templum,
Exod.23. 39. Deuter.16. Præcepit enim Deus Exod.23. num.16. & 17. & capit.37.n.23. ac Deuteron.16. n.16. *Ter*, ait, *per annum apparebit omne maſculum in conſpectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit Dominus.* Nimirum Paſcha fiebat in memoriam liberationis ex Ægypto, *Exod.12. à numer.1.* Pentecoſtes in memoriam legis datæ, *Deut.16. à numer.9.* Scenopegia, ſeu feſtum tabernaculorum in memoriam habitationis in deſerto per quadraginta annos, *Levit.23. numer.34.* Et his omnibus feſtis omnium celeberrimum erat paſcha. Unde per antonomaſiam à noſtro Evangeliſta dicitur dies ſo-
Joan.19. lemnis. Et etiam *Joan.19. numer.31.* dies magnus appellatur. Et lex in his omnibus feſtivitatibus viros ſolum comprehendebat. *Apparebit omne maſculum.* Si vero quæras, quare fœminæ hac lege non cogerentur? Tripliciter reſpondet Oleaſter.
Oleaſt. Primo. *tanquam pius, & miſericors hoc fieri voluiſti: ne ſcilicet ſexus infirmior longo itinere gravaretur.*
Mulier ne egrediatur à domo. Secundo. *Aut quia non ignoramus, devotum ſexum hoc ſine præcepto facturum.* Tertio. *Fœmineum genus decet non hinc inde diſcurrere, etiam pietatis, aut religionis prætextu.* Deinde, quia vir, ut caput profitebatur in templum.

3. Dubitabis: Quomodo lex juberet, ut omnes viri Hieruſalem adirent, & deſertas cum fœminis relinquerent domos, ut facile ab hoſtibus diriperentur? Huic difficultati occurrit Dominus
Exod.34. Exod.34.n.24. *Cum tulero gentes*, ait *à facie tua, & dilatavero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in conſpectu*
Abulenſ. *Domini Dei tui ter in anno.* Ac ſi dicat Domi-
Auguſt. nus, ut ait Abulenſis *ibi* ex D. Auguſtino *q.161.* ne metuas hoſtes, cum obedis legi meæ, quaſi illi te abſente, urbes maſculis, & bellatoribus vacuas invaſuri ſint: ego verò illos frænabo, & divertã, ut eas nec cõcupiſcant, nec de illis cogitent.

QUÆSTIO II.

De parentibus Chriſti ad templũ euntibus. 4.

TRia hîc à nobis breviter ſunt inquirenda. Primò. An Beatiſſima Virgo cum Joſeph aſcenderit ſemper poſt regreſſum de Ægypto; De ſolemnitate Paſchali expreſſe affirmat hic Evangeliſta. *Ibant parentes ejus per omnes annos in Hieruſalem in die ſolemni Paſchæ.* Nam Beatiſſima Virgo, quamvis lege non obſtricta, ſemper tamen quæ religionis, ac obſequii Dei erant, adimplebat; & hæc ſolemnitas Paſchalis maximè à Virgine venerabatur, quia myſterium ſacræ Euchariſtiæ ibi repræſentabatur. Secundò. An per ſingulos annos ter Joſeph ad templum iret? Negat Lyranus, Dionyſius, Carthuſianus Lyran. Carthuſ. Hugo.
Hugo, & alii recenſiores, exiſtimant enim, cum illis, qui longius habitabant, fuiſſe diſpenſatum; ſicut cum quibuſque morbo laborantibus, ut tantum in ſolemnitate Paſchali venirent, hac enim die excuſabatur nullus. Nazareth verò à Hieruſalem diſtabat per ſpatium itineris circiter trium Beaulxam.
dierum. Tamen communiter Recentiores, Beaulxames, Maldonatus, Toletus, quibus ſubſcribo, Maldon. Tolet.
tenent, quod per omnes annos ter aſcenderit cum Beatiſſima Virgine, hoc videtur conformius ejus pietati, ac devotioni, nam ſi ad ſolemnitatem Pentecoſtes ex omni mundi parte confluebant omnes nationes, ut patet *Actorum 2. num.9.* & refert Philo teſtis oculatus *lib. 2. de Monarhc.* Philo.
Quomodo Virgo, & Joſeph, qui omnibus erant ſanctiores, & in loco vicino morabantur, non aſcenderent? Deinde, quia Virgo ſemper in operibns ſupererogationis maximè abundabat. Si vero Evangeliſta hic tantum exprimit, aſcendiſſe in ſolemnitate Paſchali, ex eo eſt, quia hoc tantum ad hiſtoriam pertinebat, quam narrare intendebat: de aliis vero ſolemnitatibus non ne- *Virgo pecu-*
gat. Deinde, quia ad Paſchale feſtum erat pecu- *liariter af-*
liaris affectus in Virgine, ob Sacramentum Eu- *fecta ad*
chariſtiæ, quod ibi repræſentabatur. Tertio *Euchariſtiam.*
quæro, An puer Jeſus in omnibus ſolemnitatibus cum parentibus ſuis ſemper aſcenderit? Affirmant cum probabilitate magna Juvencus, Juvencus.
Beda, D. Dionyſius Carthuſianus. Ne utroque Beda.
parente eunte in Hieruſalem, puer ſolus rema- Carthuſ.
neret. 5.

Euſeb. Emiſſen. *hom. in infra Octavam Epiph.* Euſeb.
ita eleganter ait. *Religioſi parentes per annos ſingulos ibant in Hieruſalem, ut legem audirent, ſacrificiis participarent, & ejus adhuc umbræ ſerviebant, cujus jam venerabantur veritatem. Tota enim illa ſolemnitas Chriſti paſſionem, & reſurrectionem, & cætera, quæ de eo ſcripta ſunt, ſinificabat. Erat igitur ſimul cum cæteris Jeſus in ſolemnitate, qui totius erat cauſa ſolemnitatis.* Et poſtea ſubdit: *Mater quoq; ejus multa ibi in lege, & prophetis cantari audiebat, quæ de ipſa dici intelligebat qualia ſunt: Ecce Virgo concipiet: Egredietur virga. Merito igitur per annos ſingulos illuc veniebant, ubi ſuas laudes ab omni populo prædicari audiebant.*

Magna virtus conſtanti animo laudes audire proprias. ant. Beatiſſima Virgo cum puero Jeſu in templo laudes ſuas ab omnibus celebrari non elata percipiebat, ſed potius modeſto, ac conſtanti animo audiebat, ac gratiſſimo animo erga Deum omnia illa recolebat.

6. Cantic.9. Magna, & mira ſunt præconia quibus dilectam ſuam ſponſus celebrat Cant. 6. nu. 3. *Pulchra es, amica mea ſuavis, & decora, omnes eam beatiſſimam prædicaverant*. Tandem de ipſa ait, *Quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol.* At vero quid ad hæc dicat ſponſa? *Deſcendi in hortum meum, ut viderem poma convallium, & inſpicerem, ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala punica, & neſcivi.* nu. 10. Dum tot, tantaque mirabilia de ſe videt publicari, reſpondet anima ſancta, ut explicat D. Thomas, S. Ambr. D.Thom. Ambroſ. *Deſcendi in hortum meum*; conſiderationem ad me ipſam converti, ut inſpicerem virtutes humilitatis, charitatis, ac dilectionis proximi. *Et neſcivi*, ait. Ita in ſuarum virtutum, laudumque præſentia, demiſſo, ac modeſto ſe habebat animo; ac ſi illa de ſe neſciret, & nihil in ſe videret, Phil.Carp. neque audiret. Philo Carpathius ſic ait: *Caſtiſſima ſponſa, & quæque fidelis anima divinæ gratiæ ſuavitate, & ſuperna cognitione repleri ſolet, ut extra ſe poſita, quid ſenſerit, ubi fuerit, quove torrente divinæ voluptatis potata ſit, ignoret, & id ſe neſcire prorſus & apertiſſimè fateatur.* Locum, ut mortuam poſſit ſepelire Saram, à filiis Het Abrahamus poſtulat, à quibus ei dicitur: *Audi* Geneſ.33. *nos domine, princeps Dei es apud nos*, Gen. 23. nu. 6. *Tunc Abrahamus ſurrexit, & adoravit populum terræ, & ait illi: Intercedite pro me apud Ephron.* Sed cur nunc moleſtius ſe habet, quam antea, dum ita ſublimatur, ut princeps Dei dicatur? Quia magnanimi eſt, ſuis laudibus, atque encomiis non labefactari, ſed viriliter ac ſub- Philo. miſſione ſtare. Et ita ait Philo de eo, *dum extollitur, humiliatur.*

QUÆSTIO III.

Quomodo Chriſti parentes cum puero tendant in Hieruſalem, cum ibi regnaret Archelaus?

7. Matth.2. UT patet ex ſuperiori capite, & narrat Matthæus 2. *num.* 22. Cum Joſeph tenderet cum puero in Hieruſalem, & audiſſet, quod ibi regnaret Archelaus, *timuit illuc ire*; de quo latè ſuperiori *capit.* 8. Quomodo nunc cum puero tendit in Hieruſalem, adhuc Archelao regnante? Dupliciter Auguſt. reſpondet D. Auguſtinus *tom.* 4. *lib.* 2. *de conſenſu Evangeliſtarum, cap.* 10. Et primò, quod parentes venerunt in Hieruſalem cum puero poſt Archelaum à Romanis in Galliam relegatum. At Joſeph. hæc ſolutio non eſt multum firma, ut tradit Joſephus *lib.* 7. *Antiq. cap.* 15. Nam Archelaus regnavit in Judæa decem annis poſt mortem patris ſui Herodis, & ſic à regno expulſus eſt circa decimum ſextum ætatis Chriſti annum; quæ autem hîc narrat Evangeliſta, facta anno duodecimo ſunt.

8. Auguſt. Secundo. Reſpondet D. Auguſt. *Fieri poterat, ut per diem feſtum inter tam ingentem turbam latenter aſcenderent, mox reverſuri: ubi tamen aliis diebus habitare metuerint, ut nec ſolemnitate prætermiſſa eſſent irreligioſi, nec continua manſione conſpicui.* Et poſtea ſubdit: *Ita timebant parentes pueri habitationem in Hieruſalem, ut tamen propter Dei timorem, feſtivitatem ſolemnem non prætermitterent, in qua latere facillimè poſſent.* Timorem Dei timori hominis parentes Chriſti præferebant, & ideo ad diem ſolemnem veniebant, ne à communi conſuetudine diſcederent; ac proinde ad evitandam ſingularitatem, cum omni multitudine, cum qua facilè abſconderentur, veniebant. Et hæc ſolutio eſt optima. Singularitas vitanda.

Tertiò. Reſpondet Zacharias Epiſcopus. *Tot,* 9. Zachar. *& tantis, occupationibus regia dura diſtendi poterat, ut à pueri inquiſitione vel averteretur, vel impediretur Herodes. Regnante verò Archelao de perſecutione pueri omnes tacuerunt. Quod ergo Lucas dicit, per omnes annos ibant in Hieruſalem, tunc accipimus factitatum, cum jam non timeretur.* Abulenſis Abulenſis. verò *cap.* 2. *Matth. q.* 83. in ea eſt ſententia, ut dicat, quod, quia fama adventus Meſſiæ à Magis divulgata erat jam inveterata, ideo tunc cum puero aſcendere non timuerunt. Et hi duo authores ſunt in ea ſententia, quod puer non ſemper cum Joſeph Hieruſalem aſcenderit. Tamen ſuperiori quæſtione probabilius contrarium judicavimus.

Quarto, & moraliter ita ſolvi poteſt quæſtio. 10. Quamvis Joſeph cum puero in eadem civitate, & loco cum Archelao habitare timuerit, minime verò in diebus Paſchæ, cum Euchariſtici panis typus paſchalis agnus immolabatur, cui eſt valde peculiare vires miniſtrare, timorem excutere. Ait Iſaias 33. nu. 16. *Iſte in excelſis habitabit,* Iſai. 33. Euchariſtia timorem excutit. *munimenta ſaxorum ſublimitas ejus. Panis ei datus eſt.* Seu, ut legunt Septuaginta, *Habitabit in excel-* Septuag. *ſa ſpelunca petræ fortiſſimæ.* Et Vatablus, *Munimenta ſaxorum aſylum ejus.* Vatablus. Ubi juxta ſententiam ſanctorum Patrum, Divi Hieronymi, D. Cyrilli, Hieron. Cyrillus. D.Thom. D. Thomæ, ſermo eſt de juſtis, ac ſanctis, & tunc Propheta eorum ſublimitatem, munimentum, ac aſylum cognoſcit, cum cœleſtis adeſt panis. Procopius Procop. relatus in Gloſſa, *Eccleſiæ incolis, panis vitæ Chriſtus ipſe à Patre, unde ſumentibus omnis manat ſecuritas.* In hoc enim Sacramento maxime oſtenditur Dei fortitudo, quæ ſuos protegit, atque defendit. Victori Abrahamo à cæle quinque Regum obvius fuit Melchiſedech, de quo dicitur, *Erat Sacerdos Dei Altiſſimi* Geneſ. 14. num. 18. Geneſ.14. Cajet. Ubi ita acutè loquitur Cajetanus. *Nominatur Deus hîc, El, tertium eſt hoc nomen Dei, hactenus ſiquidem nominatus eſt à Moyſe, vel Elohim, vel Iehovah. modo incipit nominari, El, ſignificans fortem, & appropriatur Deo tanquam antonomaſtice forti: in litera tamen adjungitur, excelſo, ad explicandam celſitudinem divinæ fortitudinis ſuper omnium fortitudines.* Dum antea de creatione, ac divinæ majeſtatis oſtenſione erat ſermo, dicebatur Elohim, id eſt Deus judex; vel Jehovah, hoc eſt, omnipotens. El autem, id eſt, fortis, appellatur, ubi primum ad figuram deventum eſt Euchariſticam, in hoc enim Sacramento totum relucet robur, & divina in cuſtodiendis protegendiſque ſuis apparet fortitudo.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus Dominus in templo manifeſtetur in feſto Paſchali?

11. UT patet ex quæſtione prima, cum in triplici ſolemnitate omnes ad Hieroſolymitanum templum irent, & Chriſtus Dominus una cum parentibus, ut conſtat ex quæſtione ſecunda, ter ad illud aſcenderet. Cur igitur non in feſto Pentecoſtes, vel Tabernaculorum, ſed in Paſchali tantum ſe manifeſtat? Reſpondetur primo. Manifeſtatur in ſolemnitate Paſchæ, quæ celebrior, ad eamque hominum major fiebat concurſus: nullus enim etiam è longinquo excuſatur. Nam cum Chriſtus Dominus Rex, & Meſſias eſſet verus, ſui notitiam non in abſcondito, & occulto dare, ſed in die maxime publico, atque ſolemni incipere voluit; veritas namque angulos odit.

12. *Deus in Euchariſtia confert beneficia.* Secundo. In feſto Paſchæ divinæ Euchariſtiæ figura paſchalis immolabatur agnus, & Chriſtus Dominus ubi tanti Sacramenti umbram vidit ſe cohibere non potuit, quin ſuaviſſimos doctrinæ, ac beneficentiæ ſuæ diffunderet flores. Anima ſancta ſæpe ſæpius in præſentia, in eodemque loco cum dilecto reperitur ſuo: *Introduxit me Rex in cellaria ſua.* Cantic. 1. n. 3. *Et in cubiculo matris ſuæ,* Cantic. 3. n. 4. *In horto cum ſuo dilecto,* Cantic. 5. n. 1. (Cantic. 1. 3. & 5.) At vero quando ait: *Introduxit me Rex in cellam vinariam;* tunc tantum de ſe ait. *Ordinavit in me charitatem.* Cantic. 2. n. 4. (Can. 2.) Per *charitatem* autem ibi intelligitur omne bonum, omniſque divini amoris acies; ut late explicat Ghiflerius *ibi expoſitione prima.* (Ghifler.) Et textus Hebraicus habet: *Et vexillum ejus ſuper me Charitas.* (Text. Hebr.) Sed quare omne ſponſæ divinum bonum, omnis Dei amor, charitatiſque vexillum in cella vinaria communicatur tantùm? Per cellam vinariam intelligitur corporis, & ſanguinis myſterium, ut tradunt D. Gregorius Nyſſenus *hom.* 4. Philo Carpath. & alii. (Nyſſen. Carpath.) Licèt igitur multis anima ſancta divinis beneficiis fuerit affecta, nunquam tamen omnem divinorum beneficiorum, Deique amoris aciem experta, niſi cum ad ſacræ Euchariſtiæ umbram introducta, tunc eſt bonorum cœleſtium in eam diffuſum torrens.

Lucæ, 2. *n.* 42. Cum factus eſſet Jeſus annorum duodecim, aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti.

VERSIO.

Syriacus. Quumque eſſet filius annorum duodecim, aſcenderunt prout conſueverant in feſto.

EXPOSITIO.

13. SENTENTIA hæc terminatur in illo, *Remanſit puer Jeſus.* Et hoc magnæ humilitatis eſt, quod cum filius Dei eſſet in forma ſervi, in templum, ut homo, ad orandum, ac ſacrificandum venit. Unde ait Beda homilia infra octavam Epiph. *Fecit ergo Dominus inter homines homo natus quod faciendum hominibus per Angelos temperavit Deus.* (Beda.) Ac ſi dicat. Quod mandavit ut Deus, ipſe etiam quando homo, ac inferior exequitur. *Annorum Duodecim.* Ob ſalutem noſtram temporis moras ſuſtinere non poteſt, ſed ſe ipſum manifeſtare, tempuſque Meſſiæ adventus incipit oſtentare *Aſcendentibus illis.* Cum ad Dei templum pergunt, dicuntur aſcendere, *ſecundum conſuetudinem diei feſti.* De quo proxime dictum eſt ſuperioribus quatuor quæſtionibus.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus Dominus duodenis ſe manifeſtet?

CHriſtus Dominus ſingulis annis à Nazareth in templum cum ſuis ſemper aſcendebat parentibus, ut reſolutum eſt *q.* 2. Cur duodecim annorum elegit ætatem, & non majorem, vel minorem, ad ſe ipſum declarandum, & nunc inter doctores interrogans, & audiens eos, apparet? 14. *A pueritia zelus circa religionem.* Reſpondet primo Lyranus, *Ut à pueritia oſtendat zelum ſuum circa ſpiritualia.* (Lyran.) Brixian. ſic ait: (Brixian.) *Fuit hoc maximum, divinúmque conſilium, ut poſt miracula quæ in Domini infantia ſunt declarata, etiam duodennis ſe oſtenderet, ac Doctores interrogaret, proculdubio de Chriſto, & tempore adventus illius, ut cum factus jam vir prædicaret, poſſet facilius ex iis quæ præceſſerat, agnoſci quis eſſet.* Quaſi tunc cœperit ſapientiæ ſuæ theſauros diffundere, ne facta in nativitate miracula, dicta à paſtoribus, Magis, Simeone, & Anna oblivioni darentur, quæ enim longa temporis intercapedine diſtant, è memoria facile excidunt; quod in negotiis magni ponderis maxime eſt evitandum. (*Magna non ſubitò facienda.*) Deinde, ne poſtea ſine ullo indicio ſapientiæ ſuæ, cum eſſet triginta annis, ſubito ad docendum prodiret. Unde ſupra *c.* 9. *n.* 7. At licet rationes hæ congruentiam declarent, ob quam Chriſtus Dominus notitiam ſui in infantia præberet; non probant tamen, cur potius duodecim annorum, quam alterius temporis ſit articulus determinatus.

15. Primo. Gloſſa Interlinealis hunc duodecim annorum numerum refert ad duodecim Tribus, ac ſi denotetur, quod per Chriſtum Dominum eſſent ſalutem aſſecutæ. (Gloſſ. Inter.) Secundò. D. Ambroſ. hic, *A duodecimo, inquit, anno, ut legimus dominicæ ſumitur diſputationis exordium; hic enim prædicandæ fidei evangelizantium numerus debebatur.* (Ambroſ.) Similiter Beda, *Ætas autem duodennis typus erat duodecim Apoſtolorum, per quos Divinitas, & humanitas ejus erat per orbem nuntianda. Rectè ergo in duodenario numero jubar perfectionis incipit declarari.* (Beda.) Quia per duodecim Apoſtolos erat manifeſtandus, ideo ea ætate ſe ipſum notum præbet. Et quia per duodecim Apoſtolos tota orbis ſapientia erat ſubjicienda, ideo duodecim annis natus legis Doctores ſubjugare decrevit.

16. Tertio. Gloſſa Ord. *Non enim, inquit, judicium ſapientiæ tranſcendit ætatis menſuram, ſed quo tempore penes nos ratio perfici conſuevit, duodecimo ſcilicet anno Chriſti Domini ſapientia demonſtratur.* (Gloſſa.)

Bonavent. ſtratur. Et optimè ſanè. Similiter D. Bonaventura. Duodecim annorum ætatem Chriſtus Dominus expectat, cum rationis judicium perfectè viget, ut ætati condeſcendat, multorum coërcens

Conſuetus modus retinendus. petulantium, qui ante tempus prædicare vel docere intendunt. *Ubi ergo ad hanc ætatem diſcretionis, ſcilicet duodecim annorum, venit*, ait, Zacharias

Zachar. Epiſcopus, *tunc cœpit aperire, quid Patri cœleſti deberet, quid terrenæ matri.* In ſui obſequium non vult Deus inverti debitum ordinem, ſed proportionatè, ac congruenter omnia fiant; ideoque cùm in aliis illuceſcere rationis incipit uſus, ipſe in conſpectu populi ad divina, ad Patriſque obſequium ſe applicat.

17. Baſil. Beda. Haymon. Quartò. D. Baſilius relatus *in Catena*, Beda, Haymon, & alii, *Duodenario numero*, ait *rerum, vel temporum univerſitas, ac perfectio deſignatur. Atque ideo quo omnia loca, vel tempora doceat occupari rectè à duodecimo numero jubar Chriſti ſumit exordium.* Ita S. Baſilius. Cujus intelligentiæ lucem dabit Joannes Apoſtolus *in Apocal. c. ult. n.2.* ubi in illa cœleſti civitate, ait, *Erat fluvius aquæ vitæ, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menſes ſingulos.*

Chryſoſt. Lignum vitæ, teſte Divo Chryſoſt. *homil.61. ad populum*, Chriſtum Dominum ſignificat. Duodenarius autem numerus univerſitatem exprimit: nam annus duodecim clauditur menſibus; & ita

Primaſius. Andreas. duodecim fructus, ut explicant Primaſius, Andreas Cæſarienſis, omnem fructum & bonum inſinuat; quia Chriſtus Dominus per omnem ætatem, & tempus ſalutiferum fructum vitæ, gratiæ, ac doctrinæ communicaturus erat. Et ideo ad hanc declarandam univerſitatem, duodecim annis natus ſeſe ipſum incipit manifeſtare.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus duodecim natus annis doceat, Abrahamus verò quatuordecim?

18. Suidas. ABrahamus, ut teſtatur Suidas apud Salianum, *natus annos quatuordecim, Dei cognitione illuſtratus, patrem idola fingentem his verbis commonuit. Quid ſeducis homines ob pernicioſum lucrum, hoc eſt, ob imagines? Itaque cùm videret homines creaturæ cultum deferentes, magno labore oberrans verum Deum animo religioſo exquirebat.* Abrahamus celebris typus Chriſti Domini

Chriſtus in remedium noſtrum velociſſimus. quatuordenus ſenes docet. Sed cur figura non componitur figurato? Cur uterque non eadem ætate de cœleſti regno majores inſtruit? Chriſtus Dominus in ſuorum remedium eſt adeò promptiſſimus, ut licèt in aliis præfiguratus ſit in majoribus ſuis, in his tamen, quæ ad noſtram pertinent ſalutem, nec in umbra, & figura moras unius hominis ſuſtinere ſinat, neque in hoc cum eo aliquis valeat comparari. Ideo cùm eſſet duodecim annis natus, tempus jam diſcretionis, ut ſuperiori quæſtione ex Patribus dixi anticipatè ad Abraham, prædicare hominibus incipit, ſemper enim in cauſa noſtra aliorum ſtudium Chriſtus prævenit.

19. Cantic. Deſiderabat Sponſa, ut in hominum ſalutem ſuus veniret dilectus, & dicebat, *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie*, Cantic.1. num.7. Affectabat eum invenire in meridie cubantem ad menſam, ubi majorem Reges erga ſuos oſtentant beneficentiam, atque benignitatem; ut ponderat Pſellius. At Pſellius. tunc eum videre, & audire minimè potuit, ſed ſolùm quando de ipſo ait, *Vox dilecti mei: Ecce iſte* Cantic. *venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles*, Cant.2. n.8. Sed quare non invenit cubantem more Regum, ſed veluti hinnulum cervorum tranſilientem montes? Chriſtus in ſuorum remedium, non ut principes terræ, ſed multo velociori ſe præbet curſu, ita ut non ſolùm alios ſuperet, ſed & ſuorum tranſcendat deſiderium. D. Bernardus *ſerm.1.* Bern. *de adventu*, ita ait *Ecce, inquit Sponſa, venit is ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Venientem vides, ô pulchra, ſed cubantem antè videre non poteras dixiſti enim: Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas ubi cubes.* Quæ cupiebat cubantem, non potuit videre, niſi ſalientem.

Lucæ 2. n.43. Conſummatiſque diebus, cùm redirent, remanſit puer Jeſus in Hieruſalem, & non cognoverunt parentes ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Quumque impleti fuiſſent dies, illi reverſi ſunt, Jeſus verò puer remanſit Hieruſalem, Joſeph & matre ejus neſcientibus.

Arias. Conſummantibus in dies reverti ipſos.

Vatablus. Remanſit Hieruſalem, nec animadverterunt parentes ejus.

Euthymius, & Græca exemplaria. Et non cognovit Joſeph, & mater ejus.

EXPOSITIO.

IMPLETIS diebus ſeptem ſolennitatis Azymorum, *Deuter. 16. num.3. Levit.23. num.6.* Nec antea revertantur in domum ſuam Nazareth, niſi ſolemnitate undique expleta. Dei feſtivitates, non ex parte, ſed undique ſunt colendæ *Remanſit in Hieruſalem*; ut explicat Euſebius Gallicanus *homilia in infra octavam*, id eſt, in viſione pacis; ſic enim interpretatur Hieruſalem, & ubi pax ibi remanet Chriſtus. *Et non cognoverunt parentes ejus*? ita habet noſtra Vulgata, & ideo hæc lectio anteponenda eſt Græcis exemplaribus, quæ habent: *Non cognovit Joſeph, & mater ejus.* Et etiam lectioni Vatabli, noſtra lectio multo melior, & congruentior eſt. Quomodo autem Joſeph dicatur Chriſti pater, jam explicatum eſt hoc *lib. cap.6. quæſt.5.* Notat Stella, quòd Chriſtus non amittitur à parentibus in perſecutione Herodis, & dum fugerent in Ægyptum, ſed in feſtivitate, & ſolemnitate maxima; per quòd innuitur, quòd potiùs in felicitate, & affluentia, quàm in perſecutionibus, & tribulationibus Chriſtus amittendus erat. 20. Euſebius.

Quæstio VII.

Quare Chriſtus remaneat in Hieruſalem inſciis parentibus?

21\. Euthymius. Auth. Græc. POterat Chriſtus Dominus parentes ſuos de voluntate ſua permanendi in Hieruſalem certiores facere, & eos non dolore ſummo cruciare; in quo ad eruditionem noſtram magna ſanè latent myſteria, quòd ipſis ignaris hoc præſtiterit. Primò reſpondent Euthymius, & Author Græcus citatus *in Catena D. Thomæ.* Ideò inſciis parentibus remanſit, ne ſi id illis indicaſſet, aut ab ipſis impediretur, aut ni obtemperaſſet, non obediens videretur. At hæc ratio eſt improbabilis; tum quia Chriſti parentes optimè credebant, ſub carnis velamine divinitatem latere, & ideò voluntati ejus ſeſe maximè conformarent. Deinde eſto admittamus, quòd contra eorum beneplacitum remaneret; ab eis tamen, cùm ejus Divinitatem agnoſcerent, inobediens judicari non poterat.

22\. Beda. Secundò. Et ratio literalis hujus rei eſt, quam attingit Beda hîc: *Remanſit ignorantibus parentibus, ut oſtenderet Chriſtus ſe alium Patrem habere verum in cœlis.* Quam rationem magis explicat Toletus *annot.* 69. Pro quo ſupponit Chriſti Domini operationes fuiſſe in duplici differentia, quaſdam operabatur, ut homo, ſicut alii homines quæ per rationem naturalem regulabantur, quaſdam, ut Salvator, quæ ad divinitatem pertinebant, ut docere, facere miracula, inſtituere Sacramenta. In his, quæ primi generis erant, quamvis parentibus ſubjici non teneretur, ut filius tamen illis voluntariè obediebat? quæ verò ad ſecundum ordinem ſpectabant, non temporalibus parentibus, ſed tantùm Æterno ſubjiciebatur. Doctoribus autem ſe commiſcere, eoſque interrogare, atque audire, proprium erat opus ex officio, quo Æterno tantum Patri ſubditus erat; ac adeò parentibus terrenis, quibus hactenus in multis obedierat, neſcientibus manere voluit, ad ſignificandum ſe habere quædam alia excellentiora, in quibus non ipſis, ſed Æterno tantùm ſubdebatur Parenti, & ita dixit matri: *Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe.*

Tolet.

In quibus Chriſtus erat ſubditus ſuis parentibus.

23\. Gregor. Tertiò. Et jam quod attinet ad ſenſus morales, Ex D. Greg. *lib.* 6. *in c.* 8. *Lucæ* qui ait *Magiſter, qui de cæteris præbet exemplum, atque ipſe præceptor, ipſe etiam ſuorum executor eſt præceptorum.* Chriſtus Dominus priùs opere adimplet, quæ ſuis erat præcepturus. Cùm ſuis eſſet impoſiturus mandatum, ut propter ſe *relinquerent patrem, & matrem:* Lucæ c. 14 n. 26. ipſe propter nos patrem, & matrem relinquere voluit, ut noſtræ hominum ſaluti, bonoque totius univerſi conſuleret. Quartò Tertullianus *lib.* 4. *adverſus Marcionem*, explicans hunc locum, ait: *Chriſtus fidem præpoſuit carni, & ſanguini.* At ſi dicas, quod fidem de ſalute generis humani, à Patre ſibi commiſſam, carnis, & ſanguinis præpoſuerit; nam commune bonum, proximorúmque vita ſpiritualis omni proprio noſtræ carnis, & ſanguinis commodo eſt anteponenda.

Prælatus, quòd aliis præcipit exequantur. Luc. 14. Tertull.

24\. Nilus. Bonavent. Quintò D. Nilus Abbas *Liber aſceticus*, S. Bonaventura ait: *In hoc præbuit exemplum, quod in divino obſequio faciendo non eſt à parentibus carnalibus conſilium requirendum* Deuteron. 33. num. 9. *Qui dixerit patri ſuo, & matri ſuæ; & fratribus ſuis, ignoro illos, hi cuſtodierunt eloquium, & pactum tuum ſervaverunt*, Hæc D. Bonaventura, Suo nos dominus informat exemplo, ne in his quæ ad Dei obſequium pertinent, à parentibus, atque amicis petamus conſilium, ſed eò tendamus, quò Dei nos impellit ſpiritus. Deuter. 33.

Ad Dei obſequium non eſt requirendum conſilium.

Sextò. D. Dionyſius Carthuſ. ſic ait *Inſciis parentibus manet Hieroſolymis, ut amore ſpiritualis profectus in ſapientia, ſcientiis ac virtutibus carnales parentes oſtenderet relinquendos.* Et Hugo ſic loquitur: *Chriſtus dimiſit parentes propter ſcholas; amor Scripturarum præponendus parentibus.* Vult Dominus, ſuo nos inſtruere documento, quanto debeamus conatu in ſpiritualem tendere profectum, Scripturarumque ſcientiam, ut illius amore carnales relinquamus parentes. 25. Carthuſ. Hugo.

Septimò. Salmeron *lib.* 3. *tract.* 56. Quæ tanta vigilia, & cuſtodia poterat eſſe in eo obſervando, ſi inobſervatus ipſe eſſe voluiſſet; Erat enim Deus omnipotens, & multis modis poterat efficere, ut nullum prorſus ſtudium, nullaq; obſervandi ſatis eſſet induſtria, quominus ipſis neſcientibus remaneret in Hieruſalem. Noſtra omnis eſt fruſtranea cura, Domino ſuper nos non vigilante. *Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam*, Pſalm. 126.

Ob Scripturarum ſcientiam relinquendi parentes. Salmer. *Sine Dei voluntate non ſufficit noſtra vigilia.* Pſal. m. 126.

26\. Octavò. Jeſus à ſuis parentibus per triduum ſe abſentat, ut ſuo præceptoris muneri correſpondeat? per quod nos inſtruit, obligationi noſtræ cum omni parentum, & amicorum noſtrorum incommodo, ac lachrymis ſatisfacere. Vide *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 63. *& c.* 6. *num.* 42. Ratio non. Chriſtus à ſuis parentibus ſe occultat, manifeſte declarans commune bonum, proximorumque ſpiritualem ſalutem omni proprio noſtræ carnis, & ſanguinis commodo eſſe anteponendam, & ideo ut noſtræ conſuleret, vitæ, parentes ſuos dilectiſſimos in maximo verſati dolore triſtitiaque, permittit. Chriſtus Dominus parentes ſuos in maxima veneratione habebat, ita ut dicat D. Lucas cap. 2. num. 51. *Erat ſubditus illis*, tamen ubi primùm ſuum docendi, & prædicandi munus cœpit peragere, nunquam deinceps Virginem appellat matrem, ſed mulierem, Joan. 2. num. 2. *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* Matth. 12. num. 48. *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?* Joan. 19. n. 26. *Mulier, ecce filius tuus.* Quomodo in matrem ita affectus, mulierem appellat? Nunquid illius obliviſcitur? Minimè. Sed ut clareſcat, quod muneri ſuo ita deditus erat, ut omnem alium carnis, & ſanguinis poſtponeret affectum, ad nihilque aliud, niſi ad hominum intenderet ſalutem. D. Joan. Chryſoſt. *homil.* 20. *in Joan.* ſic ait: *Quòd Chriſtus matrem revereretur, teſtatur Lucas: Erat ſubditus parentibus; at verò ſi aliquando ita reſpondet. Quid mihi, & tibi mulier? Quæ eſt mater mea? & qui ſunt fratres mei? Non quòd matrem contemneret, abſit? ſed ut maximè utilitati conſuleret.* Quod late proſequitur S. Pater. Duo juvenes acceſſere ad Chriſtum; ſepeliendi patrem unus expoſtulavit facultatem, quam Dominus negavit: *Domine permitte me primum ire, & ſepelire patrem meum. Cui ait Jeſus: Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos*, Matthæi 8. n. 21. Alius accurrit deſiderans vitam æternam. Cui

Nullus carnis affectus. Luc. 2. Joan. 2. Matth. 12. Joan. 19. Chryſoſt. Matth. 8.

Cui ait Dominus: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus: & veni, ſequere me:* Matth. 19. n. 21. Sed cur adeundi licentia negatur illi, huic vero non ſolum datur, ſed etiam offertur: *Vade, vende?* In primo temporanea in ſuos apparuerat inclinatio; in ſecundo vero charitatis vis reluxerat in proximos: cum ergo Dominus omnem in ſuis carnis, & ſanguinis affectum, etiam cum honore, & ſolamine parentum amputare, cum bonoque ſpirituali omnem in alios charitatis propenſionem plantare voluerit, illi facultatem denegat, huic vero concedit, & ut ad ſequendum accedat, conſilium præbet. Sic loquitur D. Baſilius lib. 6. de conſtitut. Monaſtic. 21. *A propinquis autem, amicis, parentibuſve, animi affectione nos longe oportet eſſe diſiunctos, quam longe eos, qui jam ſunt vita defuncti, à vivis videmus dictare.* Et poſt pauca ſubdit: *Ut charitate ardeat mens.*

Matt. 19.

Baſil.

Quæstio VIII.

Quare Chriſtus Dominus dum aſcendit Hieruſalem, parentes ſequatur; dùm verò remanet, ab illis ſe ſubducit?

27. Cum Chriſtus Dominus Hieroſolimitanum aſcendit templum, parentum beneplacitum ſequitur, ipſoſque comitatur, cum vero parentes recedunt, abſque eorum aſſenſu permanet. Cur vero in accedendo ad templum voluntati parentum ſe accommodat, non vero in recedendo? Ut à communi magiſtro diſcamus, parentibus noſtris accomodari, illoſque ſequi, dum ad Dei templum tendunt, in ejuſque obſequio commorantur: dum autem à templo recedunt, illis attendendum minime eſſe, omninoque relinquendos. Sic ait D. Hieron. epiſt. 7. ad Lætam. *Poſtquam grandiuſcula eſſe cœperit, & in exemplum ſponſi ſui creſcere ſapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines, pergat ad templum veri patris cum parentibus ſuis, ſed cum illis non egrediatur de templo. Loquatur & ipſa electo charitatis jacula vulnerata; introduxit me Rex in cubiculum ſuum: nunquam exeat foras, ne inveniant eam, qui circumeunt civitatem, ne percutiant, & vulnerent.* Mater filiorum Zebedæi cum filiis aſſociata acceſſit ad Chriſtum, pro ipſiſque petiit, *Math. 20. num. 20.* qui ita Salvatori adhæſere, ut ab eo amplius non ſint ſeparati, ut notant D. Chryſoſt. *in Imperfecto*, & alii. Sed cur boni filii qui matrem concomitantes, ad Chriſtum Dominum venerant, cum ipſa ſaltem in domum non regrediuntur: Jam ſpiritu Apoſtolico pleni matrem ſequuntur, dum ad Chriſtum pervenit; dum vero ab eo recedit, ſtatim ab illa ſeparantur, ut perpetuo cum Chriſto maneant, & nunquam ab eo diſcedant. Huc reſpicit D. Baſil. 6. in Conſtit. Monaſtic. cap. 21. *Qui ait, ad res cœleſtes animam adjunxerant, iis neutiquam liceat, eorum qui in terra ſunt, rationem ullam habere, ut qui jam ex ea animo emigraverint, mentis contemplatione altiores mundo ſint effecti.*

Parentes ſequendi ad obſequium Dei, non verò quando recedũt.

Hieron.

Chryſoſt.

Baſil.

Math. 2. n. 44. Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos.

Versiones.

Syriacus. Putabant enim, eum eſſe cum filiis ſocietatis ipſorum: quumque veniſſent iter diei unius, requirebant eum apud ſuos homines, & apud unumquemque notum ſuum.

Vatablus. Cæterum rati, illum eſſe in comitatu, proceſſerunt itinere diei.

Expositio.

Christi parentes ad civitatem ſuam Nazareth iter conficiunt per ſpatium unius diei, ſibi perſuadentes, puerum venire cum amicis, ac ſociis ejuſdem itineris, nam in via quidam præire, quidam à tergo ſequi ſolent. Tranſacto ergo die, cum ad terminum, ac hoſpitium deveniſſent, non invenientes Chriſtum, inter cognatos, comiteſque itineris requirebant. 28.

Quæstio IX.

Quomodo virginis intimus amor permiſerit à Chriſto in via per diem unum ſeparari?

Virgo Chriſtum ardentiſſimo proſequebatur amore: mirum ergo videtur, quod ejus præſentiæ carentiam per unum diem ſuſtinere valuerit. Hujus rei ratio à priori divina voluntas. Secundo reſpondet Toler. *annot.* 70. quod ex conſuetudine illius temporis ſolebant parvuli accedere notis, & amicis, ſeu ſponte, ſeu ab ipſis tracti: noluit ergo piiſſima Virgo mater negare filio, quod ſuis etiam filiis aliæ matres concedebant. Tertio reſpondetur, quod Sanctiſſima Virgo filium ſuum magna reverentia ac ſubmiſſione venerabatur, nam etiamſi parvum ætate videret, tamen ut verum Deum agnoſcebat, ac proinde voluntati ejus, atque arbitrio multa permittebat, ſeſeque illi ſubmittebat. Quarto. Quamvis Virgo maxime gravaretur, dum a Jesu diſiuncta erat, cuſpide tamen charitatis vulnerata, à puero ſeparari permittebat, ut alii divina ejus præſentia fruerentur, cum mores, ex omni parte abſoluti atque perfecti, & oris, ac vultus dignitas, pueritiæque ſuavitas, quæ omnia divinitatem exhalabant ad ſe attraherent omnes, in eoſque mille bonitates diffunderent. Vide *lib. 1. c. 5. n. 163.* 29. Tolet.

Charitas intendit, ut omnes fruantur bono.

QUÆSTIO X.

Quænam fuerit occaſio Chriſtum amittendi?

30. Bernard. Haymon. Beda. Lyran. Carthuſ. Hugo. Cajet.

SAtis communis eſt doctrina, quam tradunt D. Bernard. *ſerm. in infra octavam Epiphan.* Eodem ſermone Haymon, Beda, D. Bonavent. Lyran. D. Carthuſ. Hugo, Cajet. Quod tunc vigebat conſuetudo, ut viri per unum iter, mulieres per aliud incederent; pueris vero, tam his, quam illis ſe adjungi liceret, & hac de cauſa parentes ignorantur JESUM remanſiſſe. Et poteſt fundari, quod in templo peculiare erat fœminis atrium diſtinctum, ab atrio virorum, ut tradit Joſeph. *lib. 6. de bello Judaico cap. 6.* (Joſeph.) Hæc ſententia ob tot graviſſimos Patres, & Doctores probabilis eſt, & maxime veneranda. Attamen Evangeliſta innuere videtur, amittendi cauſam extitiſſe, quod putaverunt parentes Chriſti, ipſum in comitatu advenire cum ſociis, & amicis, qui præibant, vel ſequebantur. Et ita habet textus Syriacus (Syriacus.), qui magnæ eſt authoritatis. *Putabant eum eſſe cum filiis ſocietatis ipſorum.* Et hac de cauſa parentes ejus inter cognatos, & notos requirebant eum; aliter diceret Evangeliſta, quod unus ex parentibus apud alterum requirebat eum, quia magna cum diligentia non cuſtodierit. Et quid durius amanti, quam amorem videre ſuum apud alios in diſcrimine poſitum, de eo non multum concipi; Unde eleganter ait Solon. Viennenſis explanatione myſtica in parabolas Salomonis. (Solon.) *Charum eſt amanti, dũ amor charior vita æſtimatur.*

33. Matth. 16. Chriſtus Dominus à Judæis comprehenſus ait, *Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & fuſtibus comprehendere me. Quotidie apud vos eram in templo docens, & non me tenuiſtis:* Matth. 26. n. 55. Non queritur, quod apprehendatur, ſed quod tanquam de ejus amore dubitantes cum gladiis, & fuſtibus venerint. D. Hieron. (Hieron.) *Quaſi diceret*, ait. *Stultum eſt, cum gladiis & fuſtibus quærere, qui ultro veſtris ſe tradit manibus & in nocte quaſi latitantem proditorem inveſtigare, qui quotidie in templo docebat.* Audiens Abrahamus, conſobrinum ſuum Loth à quatuor Regibus captum, quem ſummè dilegebat, [ut notat D. Ambr. *lib. 1. de Abrah. c. 13.* (Ambroſ.) & ait: *Sic amabat nepotem, ut pro eo nec belli declinaret periculum*,] cum vernaculis ſuis obviam egreſſus inimicos ſuperavit. Tunc Rex Sodomæ captam ſubſtantiam Abrahamo donabat qui nihil accipere voluit, *Gen. 14. num. 22.* ne de ſuo in nepotem amore ambigeret aliquis, exiſtimans, quod deſiderio prædæ in tantum ſe dederit periculum. D. Chryſoſt. ibid. (Chryſoſt.) *Non accipiam ex omnibus, quæ tua ſunt. Quaſi diceret: Neque enim mercedis gratia vindictam feci, ſed ob amoris affectum, quem erga fratris mei filium gero.* De hac quæſtione vide infra *q. 13.*

QUÆSTIO XI.

De magno virginis dolore in abſentia filii?

31. Timot.

ACerbiſſimus in Beatiſſima Virgine de hac filii ſui amiſſione excitatus eſt dolor, ita ut Timotheus Hieroſolymitanus *homil. de prophetia Simeonis*, ejus dictum; (Luc. 2.) *Et tuam ipſius animam penetrabit gladius:* Luc. 2. n. 35. intelligat de dolore, quem habuit Virgo, dum filium hoc triduo perdidit. (*Dolor Virginis magnus.*) Sed hanc interpretationem rejeci *hoc lib. c. 6. q. 9. n. 43.* De hoc vehementi dolore vide infra *q. 20. in principio.*

32. Bonavent. Dolor tamen, qui cor Marianum vulneravit, graviſſimus fuit, ut ponderat D. Bonavent. *de meditat. Chriſti c. 14.* Anxiabatur primò; quia præſentia dilecti ſui carebat, quod amanti eſt graviſſime durum, ut ponderat Rupert. (Rupert.) *cap. 4. Cantic.* ad illa verba, *In lectulo meo.* Unde totale excitamentum virginei doloris fuiſſe abſentiam dilecti pueri, exiſtimat Aëlredus (Aëlred,) *homil. de hoc Evangelio.* Et ſic ait: *O Domina mea, quid dolebas? Credo, non famem, non ſitim, non in diem timebas puero, quem Deum noveras. Sed tantum ſubtractans tibi, vel ad modicum ineffabiles præſentiæ ejus delicias querebaris.* Tamen ſecundo reſpondeo, quod triſtabatur conſiderans dilectiſſimi filii diſcommoditates, de quo *q. ſeq.* Tertio. Angebatur dolore, quia ſuum erga dilectiſſimum filium videbat amorem apud homines diſcrimen poſſe adduci, nam ſæpe ſæpius alicujus rei in nobis amiſſio contingit ex incuria illius, cui commiſſa eſt: (*Grave amantidum de amore ſuo videt dubitari.*) Unde populus myſterii ignarus, ſummæque ſanctitatis Virginis inſcius, poterat ſuſpicari, quod ex eo dilectum amiſerit filium,

QUÆSTIO XII.

Quare Angeli non venerint ad levandum Virginis mærorem?

FUit Vehementiſſimus Virginis dolor, dum filium ſuum abſentem agnovit, atque amiſſum Quare Angeli in ejus conſolationem non veniunt; ſicut de Apoſtolis exhibuerunt, dum in die Aſcenſionis Chriſtum in cœlum elevatum viderunt. *Actor. 1 num. 11.* Reſpondeo primo, quod in die Aſcenſionis ſublevationes Chriſti ad thronum, ac ſedem dexteræ æterni Patris certa fide credebantur, in hoc vero triduo maxime in cibo, & potu pueri conſiderabantur incommoditates. Illic ergo Apoſtolis levamen ab Angelis datur, hîc autem Virgini minime, ubi enim dilecti gloriæ, & exaltationes apparent, facilè minuitur dolor; ubi verò mens in amantiſſimo deperdito puero moleſtias, afflictioneſque recogitat, triſtitia minui nequit, Cor Jacob duo acutiſſimi ſauciarunt dolores, mors Rachel, *Gen. 35. num. 19.* & de Joſeph allata nuntia, quod *fera peſſima devoraverit eum*, Gen. 37. n. 33. Et ſenex ſanctus, ut *ibi* notat Rupert. bene conjecit, totum mendacium eſſe, à fratribuſque aliquid ſiniſtrum tantum ei eſſe illatum. In utroque mœrore de illius temporis more, ut notant idem Rupert. Abulenſ. & alii. *Congregati ſunt filii, ut lenirent patris dolorem.* In morte Rachel levamen habuit: *At verò de Joſeph noluit conſolationem accipere:* Gen. 37. n. 35. Quænam tanti diſcriminis cauſa? Jacob utpote Dei amicus, optime noverat, quod in morte Juſtorum, qualis Rachel, eorum ſtabat felicitas, & requies: ideoque triſti- 34.

(*Amor, dum patitur dilectus, conſolari nequit.*) (Geneſ. 35.) (Rupert. Abulenſ.)

tia

tia tunc minuebatur; at de Joſeph incertus erat, quid ei contingeret, quid de eo eſſet factum, ideò vehementiſſimè cruciabatur.

35. Secundò. In die Aſcenſionis Angeli multa de Chriſti gloria, regno, ac poteſtate judiciaria Apoſtolis annuntiantes apparent: ſi autem ad Virginis dolorem minuendum veniſſent, conveniens erat, ut ei dicerent, ubi eſſet, quid faceret, & ubi commoraretur. Deus verò ex alto conſilio ſuo decrevit, ut Virgo in hoc triduo hanc de puero amiſſo anxietatem, & mœſtitiam ad ſui meritum haberet. Frequentiſſimè Deus apparuit Jacob *Gen.* 28.*num.* 12.& 31.*n.* 12.& 32.*n.* 24. & 35.*num.* 1. At cùm Joſeph in Ægyptum venditus eſſet, pro illo tempore ei numquam apparuit: nam ſi illi ſe manifeſtaret, quid de Joſeph eſſet factum revelaret, & Deus voluit, ut ad tempus dolorem ad ſui meritum ſuſtineret. D. Aug. ſer. 82. de tempore: *Credo*, ait *fuiſſe non ſine cauſa, quòd Dominus, qui ſe toties dignatus fuerat oſtendere Jacob, per tot annos noluit ei indicare, quòd Joſeph filius ejus viveret, ſed permiſit eum longa afflictione conſumi.*

Auguſt.

Lucæ 2.*v.* 45. Et non invenientes, regreſſi ſunt in Hieruſalem requirentes eum.

VERSIO.

Syriacus. Nec invenerunt eum.

EXPOSITIO.

36. Bernard. INTER cognatos, & notos quæritur JESUS, & non invenitur. Quòd eleganter expendit D. Bernard. 107. ad Thomam. *Abrahæ*, ait, *præcipitur exire de terra, & cognatione ſua, ut videre, & poſſidere mereatur terram viventium, Joſeph dominatur Ægypto, mercatione furtiva patri ſublatus, & patriæ, Eccleſiæ jubetur, ut concupiſcat Rex decorem ejus, oblivisci populum ſuum, & domum patris ſui Puer Jeſus inter cognatos, & notos quæritur, nec tamen invenitur. Fuge fratres tuos & tu, ſi tuam vis invenire ſalutem.* Cùm Chriſtus inter cognatos, & notos non reperiretur, ſine ulla dilatione, ac magna cum diligentia ad eum inquirendum redeunt in Hieruſalem, & per eandem, qua antea incederant, viam, ut eum faciliùs invenire poſſent. In Hieruſalem, quæ eſt viſio pacis, habitat Chriſtus, non enim eſt Deus diviſionis, ſed pacis 1. *Cor.* 3.*num.* 33.

QUÆSTIO XIII.

Quid Virgo de filio in hoc triduo cogitaverit?

37. Timoth. DUm Virgo filium ſuum vidit abſentem, quæ cogitationes in mentem ejus ſubjerint, variæ ſunt Doctorum ſententiæ. Timoth. Hieroſol. *orat. de prophetia Simeonis*, exiſtimat, quòd Virgo cogitaverit; an filius ſuus eſſet mortuus. Hæc ſententia omnino rejicienda eſt; Virgo enim per revelationem optime agnoverat, quòd filius ſuus longam poſt prædicationem virili ætate interficiendus erat. Secundò Origen. *homil.* 19. Sibi perſuadet, quòd exiſtimaverit virgo, quòd propter peccata, precipuè Judæorum, reverſus eſſet in cœlum iterum deſcenſurus, cùm ſibi bene placuiſſet. Hæc ſententia etiam non placet, nam Virgo aperte noverat, duplicem eſſe tantùm Chriſti de cœlo adventum: unum ad noſtram redemptionem, quando deſcendit in uterum ejus, alterum in fine mundi ad judicandum. Origen.

Tertiò. D. Dionyſ. Carthuſ. *hic, & ſermone infrà octavam Epiphan.* D. Antonin. 1.*p.tit.* 6.*capit.* 1. aſſerunt, quòd Virgo cogitaverit mortem, quam Herodes affectaverat dare infanti, hanc Archelaum, qui tunc regnabat, ei attuliſſe, & ita ab eo eſſe interfectum. At hæc ſententia etiam mihi non placet. Tum quia Virgo, & Joſeph cum puero aſcenderunt de Ægypto, dicente Angelo: *Mortui ſunt, qui quærebant animam pueri*: Matth. 2. nu. 20. Tum, quia ipſa aſcenderit Hieruſalem ex beneplacito filii ſui, qui tantum virili ætate mortem erat ſubiturus, ut Virgo bene noverat. Quartò. Sunt qui dicant Virginem dubitaſſe, an Chriſtus vellet ducere vitam ſolitariam ſeparatus ab hominibus. Sed hæc mihi minus placet; ipſa enim bene noverat, quòd filius ſuus peccatores vocare venerat, ac proinde cum eis converſari. Quintò Card. Tolet. *annot.* 71. ait, quòd *Virgo noverat, filium ſuum, non ex infirmitate, ſed ſponte, & voluntarie noſtras infirmitates pati decreviſſe, ut nobis eſſet ſimilis: ex quo factum eſt ut cogitaret, etiam more peccatorum illum aberrare voluiſſe à via præ tanta multitudine tunc confluente, ut ſolent ſæpe pueri à parentibus aberrare*, & ſatis probabiliter. 38. Carthuſ. Antonin. Matth. 2. Tolet. *Chriſtus voluit ſuſcipere noſtras infirmitates.*

Dicendum tamen cenſeo, quòd cùm Virgini eſſet manifeſte notum, JESUM filium ſuum verè eſſe Deum, ſibi perſuaſit, quòd non caſu, ſed voluntate ſua, ex alióque conſilio à recta via deflexerit ad aliquod documentum, ac negotium noſtræ ſalutis, ad quod venerat perſolvendum. Tamen cogitationes de incommoditate pueri circa cibum & potum, ac hoſpitium apud ignotos maxime cruciabatur cor Virginis, præcipue cùm non agnoverit; quantum illius abſentiæ futurum eſſet tempus. Deinde, ut etiam moraliter dicamus, Virgini erat apertum, & evidens quòd filius eſſet vir dolorum, & à juventute ſua in laboribus enutritus: *Pſal*, 87. *numer.* 61. Ex quibus conjecturari facile poterat, quòd filius ſuus à recto itinere digrederetur, à parentibuſque ſuis ſe ſe alienaret, ut illum ſuſtineret dolorem, & afflictionem, quam cæteri habent, dum à ſuis amittuntur parentibus præcipue cùm ipſe dilectiſſimæ Genitricis ſuæ conſortio maxime gauderet. Chriſtus Dominus in horto orabat ad ſuum æternum parentem. *Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte*: Matth. 26. nu. 39. Voluntas Chriſti maximè erat conformis voluntati æterni Parentis, & optime agnoſcebat Salvator petitionem ſuam non eſſe concedendam & tamen poſtulat: *Pater, ſi poſſibile eſt*, ut deguſtaret triſtitiam ac dolorem, quem patitur, exorans, dum petitio ejus repellitur, ac non admittitur. Stapletonius in promptuario catholico de Paſſione Domini, *Vir dolorum petit, & triſtatur ut omnes dolores patiatur.* 39. *Vera ſententia.* *Chriſtus omnes dolores pati decrevit.* Matth. 26. Stapleton.

QUÆSTIO

Quæstio XIV.

Vtrùm in Beatiſſima Virgine fuerit aliqua ignorantia?

40. *Quotuplex ſit ignorantia.* RAtio præſentis quæſtionis oritur ex toto hoc capite, ut patebit ex objectionibus. Pro explanatione hujus rei notandum eſt, quòd triplex datur ignorantia. Prima, negativa, & eſt eorum, quæ quis ſcire non debet, nec ad ſtatum ejus talia cognoscere ſpectat. Secunda eſt privativa eorum ſcilicet, quæ quis ſcire debeat, ac ad ſtatum ſuum pertinent. Tertiò dicitur ignorantia pravæ diſpoſitionis, quæ eſt idem, quod error in intellectu. Error autem ſic definitur, eſt cognitio contraria veritati, ſeu veræ cognitioni, ut, v.g. Petrus non eſt riſibilis.

41. Caniſius. Medina. Suarius. Dico primò. In intellectu ſactiſſimæ Virginalis nullo tempore, nec ulla occaſione extitit error, ſeu ignorantia pravæ diſpoſitionis. Ita Caniſius *de B. Virgin. lib.*6. Medina *q.*30. *art.* 1. Suar. *tom.* 2. *ad* 3. *part. diſp.* 19. *ſect.* 6. §. *dicendum verò*, Barradas. Barradas *hîc* Probatur primò. Quia error, & deceptio pœna eſt proveniens ex peccato, ut do- D.Thom. cet D. Thom. 1.2.*q.*85. *art.*3. Unde perſeverante ſtatu innocentiæ in primis parentibus, non daretur error, ut docet D. Aug. *de libero arbitr. c.*18. ubi ſic ait: *Approbare vera pro falſis, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.* Atqui communis hodie ſententia concedit Beatiſſimæ Virgini omnem ſtatus innocentiæ perfectionem exceptis his, quæ conveniunt corpori mortali? *In B. Virgine nullus fuit error.* tum, quia in ea nullum, nec originale extitit peccatum; tum quia omnis illi erat debita perfectio ratione dignitatis ſuæ: ergo in ea nullus fuit error. Secundò. Quia ſicut Virgo nullum habuit voluntatis, vel appetitus actum à vera rectitudine declinantem; ita etiam nec intellectus à vero judicio alienum.

42. Dices. Noſter Evangeliſta de Chriſti parentibus ait *Exiſtimantes eum eſſe in comitatu.* Et tamen hoc erat manifeſtus error, cum Chriſtus Dominus non cum ſociis eſſet, ſed Hieruſalem. Theophyl. Rupert. ergo. Reſpondet primò Theoph. *Ad hunc locum*, Rupert. *lib.*1. *in Cantic.* quòd illa verba dictum ſunt per Sinecdochem de ſolo Joſeph. Sed re vera juxta ſanctos Patres, qui intelligunt textum Lucæ ut ſonat, Virgo ubi Chriſtus eſſet ignoravit, exiſtimavitque eum eſſe in comitatu? non tamen judicio ultimato, & firmo, ſed probabili conjectura hoc ſibi perſuaſit, qui autem abſque judicio firmo probabili dicitur conjectura, non decipitur. Nam in intellectu angelico ante primum peccatum non dabatur error, ut cum com- Vaſquius. Suar. muni ſententia tenent Vaſquius 1.*p. diſp.* 235.*n.* 17. & 18. & *diſp.* 239. *n.* 22. Suar. *tom. de Angelis lib.*7. *cap.* 4.*n.*2. & *c.*7.*n.* 1. Et tamen juxta communem ſententiam cogitationes cordium probabili tantùm conjectura penetrant, in quo aliquando falli poſſunt, cùm tamen non ſit firmo aſſenſu, proprie non datur error.

43. Anſelm. Bernard. Alb.Magn. Dico Secundò. In Beatiſſima Virgine nulla proprie extitit ignorantia privativa. Ita authores citati in prima concluſione. Et in hac etiam ſunt D. Anſelm. *lib. de excellent. Virg.*7. D. Bern. *tract. de Beatiſſim. Virgin. ſerm.*4. Albert. Magn. *tract. de Beatiſſima Virgine c.*71. Probatur: Omnis cognitio pertinens ad ſtatum Virginis erat conveniens excellentiæ, & dignitati ejus, cùm Deus ei contulerit omnem perfectionem ad talem ſtatum requiſitam.

Dices. Chriſtus Dominus reſpondit. *Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe, & ipſi non intellexerant.* Ergò in Virgine fuit aliqua ignorantia. Reſpondetur, quòd licèt ab aliquibus verba illa intelliguntur de Joſeph, vel de circunſtantibus; tamen juxta ſanctos Patres etiam ad Virginem referuntur, cùm illa enim loquebatur Chriſtus. Et quamvis intelligeret Virgo quod Chriſtus de ſuo æterno Patre ſermonem habuerit, quæ autem illa Patris negotia eſſent, non comprehendit Virgo, & quomodo ad ipſum ſpectarent, ut ab ea ſepararetur. At vero ad ſtatum Virginis non pertinebat, omnia Dei conſilia ſcire, & ideo in ea, non privativa ignorantia, ſed quædam inſcientia fuit; præcipuè cùm ejus filius, non tantùm homo, ſed etiam Deus eſſet. Et ita ſolvitur objectio, quod mater ſcire tenetur, quæ ad filium non mancipatum pertinent. 44.

Dico tertio. In Beatiſſima Virgine fuit ignorantia negativa. Ita authores citati. Probatur. Quia ante Incarnationem neſciebat modum conceptionis. Secundo. Quia ſicut Virgo creſcebat in gratia, & charitate, ita etiam in ſcientia, ut docet D. Bern. *ſer.*4. *Super miſſus eſt*, & ſequuntur omnes Theologi. Tertio. Hæc ignorantia proprie eſt quædam inſcientia, & nullam dicit imperfectionem; quia ignorare, quæ ad meum non pertinent ſtatum, imperfectio nulla eſt; ideoque ejuſmodi inſcientia admittitur in Beatis, & in Chriſto, ut tenent Valentia 3. *p. diſp.*1. *q.*15. *punct. in princip.* Vaſq. 3. *part. diſp.*61. *cap.*9. Suar. *tom.*1. *ad* 3. *part. diſp.* 24. *ſect.* Alvares, Cabrera Cornejo 3. *part. quæſt.* 15. *art.* 3. 45. Bern. Valentia. Vaſquius. Alvares. Cabrera. Cornejo.

Quæstio XV.

Quomodo Chriſtus Dominus in triduo ſibi Cibum comparaverit?

CErtum eſt, quòd Chriſtus Dominus miraculosè ſe potuerit ſuſtentare, ita ut nullo indigeret cibo; ſicut poſtea quadraginta diebus, & quadraginta noctibus in deſerto jejunavit, vel ut Angeli advenirent, eique cibum miniſtrarent. Cùm tamen ex divina providentia habeamus, ubi humana adeſſe poteſt induſtria, ordinariè, ad miraculum recurrendum non eſſe; ideò præſens excitatur quæſtio. Aliqui dixerunt Chriſtum à ſuis parentibus viaticum aliquod ſecum aſportaſſe. Sed non placet: quomodo enim amantiſſimus paupertatis, quique docturus erat de craſtino non cogitandum, ſecum deferre poſſet pecuniam, vel cibum ad tres dies? Deinde adhuc eſt inquirendum, ubi ſeſe recipiebat. 46. Matth.

Dicendum tamen eſt quod Chriſtus Dominus in hoc triduo oſtiatim mendicaverit, ad pauperumque hoſpitia ſe receperit. Ita tradunt D. Bonavent. *de meditationibus Chriſti*, *capit.* 14. Alexander de Ales, 3. *part. q.*11. *memb.*2. *art.*2. Ludolphus *in vita Chriſti*, qui omnes ſequuntur D. Bernard. *homil. infrà octavam Epiphaniæ.* Qui ita loquens cum puero ait; *Domine Jeſu, qui te cibavit* 47. Bonavent. Alexand. de Alex. Ludolph. Bern.

cibavit in illo triduo: Reſpondet. *Quid dicam, Deus meus? Ut te per omnia noſtra conformares paupertati, & in te humanæ naturæ calamitates ſuſciperes, quaſi unus è turba pauperum ſtipem per oſtia mendicabas.* Et poſtea ſubdit: *Tu das eſcam in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione; hic, inquam, tuam opulentus buccellam panis à creaturis ſuis emendicet. Stupendum ſanè myſterium, juxta Pauli ſententiam: Qui cum dives eſſet, pro nobis egenus factus eſt.* Et de hac re latiùs hic videndus Barradas, Carthag. *tom.* 2. *lib.* 10. *homil.* 6. §. *his jam prælibatis.*

Chriſtus in hoc triduo mēdicavit. — Barrad. Carthag.

Lucæ 2 *n.* 46. Et factum eſt poſt triduum invenerunt illum in templo ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

VERSIONES.

Syriacus.	Evenit autem.
Vatablus.	In medio Doctorum audientem ab eis, & interrogantem.
Radix Hebraica.	Sedentem inter Doctores.

EXPOSITIO.

48. Lyran. Carthuſ. Euthym. — CUM eſſent in Hieruſalem. *Poſt triduum;* quòd Lyran. & Carthuſ. interpretantur, poſt diem tertium; quaſi quòd quarta die ſit inventus At Euthym. & Expoſitores communiter tenent, quòd in ipſa tertia die in templo ſit repertus; eſt enim phraſis Scripturæ, ut poſt tres dies, id eſt tertia die reſurgam, ut dixit Chriſtus Dominus Marc. 8. n. 31. *Et poſt triduum reperitur in templo.* Ut ait D. Ambroſius: *Ut eſſet indicium, quia poſt triduum triumphalis illius paſſionis in ſede cœleſti, & honore divino fidei noſtræ ſe ſurrecturus offerret, qui mortuus credebatur* D. Anton. Ulyſſipon. ſerm. infra octavam Epiph. *Triduum*, ait *eſt pœnitentiæ quæ in tribus conſiſtit, ſcilicet contritione, confeſſione, & ſatisfactione; de quo triduo dicit Moyſes. Ibimus viam trium dierum:* Exod. 4. *poſt hoc triduum Joſeph, & Maria ſcilicet pœnitentes, invenient Jeſum in templo.* Text. *Sedentem in medio,* hoc eſt, inter Doctores; eſt enim modus loquendi Hebraicus: *Ego ſum in medio veſtri, ſicut qui miniſtrat:* Luc. 22. n. 37. id eſt, inter vos, tanta ſe habuit Chriſtus Dominus gratiâ, & ſapientia; ut ſibi omnium animos concilianti inter ſapientes daretur locus ab hoc eorum corda divina monente providentia Et medium elegit, ut notat Cardin. Hugo. *Per hoc notatur, quòd medium diligat Dominus, quia ibi ſecuritas, in extremitatibus periculum.* Text. *Audientem, & interrogantem.* De legalibus erat ſermo, & interrogat, non ut diſcat, ſed ut hac occaſione eos erudiat. Origenes homil. 20. *Ubicumque magiſtri fuerint, in medio magiſtrorum invenitur Jeſus; ſi tamen magiſter, ſedeat in templo, & nunquam egrediatur ex eo.* JESUS inter doctores reperitur non tamen quoſcunque, ſed illos tantùm, qui in Eccleſia Catholica aſſiſtunt, ac templum, ut Dei locum venerantur; non ſæcularia negotia tractantes, ſed Dei cauſam agentes; & dum puer JESUS à parentibus ſuis ſe abdicat, ac templum Dei properat, ſtatim in loco magiſterii, ac præexcellenti medius inter doctores ſedet: veluti innuens, quòd illi qui primis ſub annis ob Deum parentibus renuntiant ſtatim ad cœleſtem ſedem, ac magnos honores in domo Dei maturari, ac feſtinari.

Marc. 8. Ambroſ. — Ant Ulyſſip Luc. 22. — Hugo. — Origen. *Deus invenitur ab eis qui templum venerantur.* — *Qui ob Deū parētib. renuntiant, regnū Dei inveniunt.*

QUÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus erat in medio audiens & interrogans?

JUdaica Academia, ut obſervat Barradas, erat in templo Hieroſolymit. D. Antonin. 1. *part. tit.* 5. *capit.* 1. §. 5. tenet eſſe in porticu templi. Arias Montanus, in apparatu juxta portum templi fuiſſe; ac proinde in atrio templi erat, ubi magiſtri docebant, ad quorum pedes diſcipuli, & audientes ſuper humum ſedebant, ut dicitur de Magdalena: *Sedens ſecus pedes Domini*, Luc. 10. num. 39. Hac occaſione cum cæteris pueris Chriſtus Dominus acceſſit ad templum audiens, & interrogans. Cujus rei rationem inquirimus. 49. Barradas. Anton. Arias Mont. Luc. 10.

Reſpondet primò Origen. *hom.* 19. Audit, & interrogat Dominus, ut eos erudiret. Quæ mihi videtur germana ſolutio. Se ſe ipſum humiliavit, ac in ſe infirmitatem coram hominibus Salvator noſter exhibuit, ut nos ſanaret. Secundò. D. Dionyſ. Carthuſ. Ad inſinuandum, quòd pueri, & cæteri ſe debent applicare doctoribus, à quibus in virtutibus, ac ſcientiis valeant informari. Eccl. 6. n. 36. *Si videris ſenſatum, evigila ad eum.* Tertiò Chriſtus Dominus ſapientiæ fons in quo erant omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, in medio Doctorum, non docens, ſed audiens, & interrogans eſt, ut ætati correſpondeat, Origen. *hom.* 19. ita ait *Quia parvulus erat, invenitur in medio, non eos docens, ſed interrogans, & hoc pro ætatis officio.* Similiter D. Gregor. Magn. 3. part. paſtoral. admonit. 26. *Vigilanti, ait conſideratione penſandum, quòd cum Jeſus duodecim annorum dicitur in medio Doctorum ſedens, non docens, ſed interrogans invenitur, quo exemplo oſtenditur, ne infirmus docere quis audeat, ſi ille puer doceri interrogando voluit, qui per divinitatis potentiam verbum ſcientiæ ipſis Doctoribus miniſtravit.* Quando S. Pater ait quòd Chriſtus doceri voluit, intelligit, non verè, & propriè, ſed ſecundùm hominum æſtimationem, apparentiámque externam ut ætati condeſcenderet, ac ei ſemetipſum conformaret. Vide *lib.* 1. *c.* 6. *n.* 18. & *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 78. & *c.* 4. *n.* 52. & 96. 50. Origen. Carthuſ. Eccleſ. 6. *Ætati accommodandum.* Origen. Greg. Magn

Quartò. Chriſtus Dominus ſemper in omnibus operibus ſuis, quis, & qualis eſſet, oſtendebat; & ideò ut homo infirmitatem exhibebat, ut Deus vero potentiam, ſapientiámque manifeſtabat. Beda *hic* loquitur ſic: *Ad oſtendendum, quia homo erat, homines magiſtros humiliter audiebat, ad probandum verò, quia Deus erat, idem loquentibus ſublimiter reſpondebat.* Quintò. Interrogat, ut prudentiam, ſapientiámque oſtenderet; magnæ enim prudentiæ ſignum eſt inquirere, & interrogare de his, quæ ad unumquemque pertinent, ſcire. Origen. homil. 19. *Ex uno quidem fonte manat interrogare.* 51. *Unuſcuiſque talis ſe exhibeat qualis eſt.* Beda. *Magnæ prudentiæ ſcire interrogare*

Non repente quis appareat magiſter. *rogare,& reſpondere ſapienter,ejuſdem ſcientiæ eſt, ſcire,quid interroges,quidve reſpondeas.*Sextò.Apparet hic Chriſtus velut diſcipulus audiens,& interrogans,ut poſtea doceat, ne repentè videatur hominibus magiſter, D. Bonavent. *In hoc autem,* ait *ſpiritualiter eſt intelligendum,quòd Chriſtus docet nos, quod antè debeamus diſcere, quam docere, ſecundum illud* Eccleſ. 18.n.19. *Antequam loquaris, diſce.* Ipſe quanquam ſapientia Patris, ut hominum infirmitati condeſcendat, prius interrogat, quàm doceat.

52. Septimò.Interrogat Chriſtus, ut ſuo exemplo doceat, nobis eſſe erubeſcendum, dum à minoribus interrogamur.Octavò Ut ita cum hominibus commercium majus iniret.Nonò. Chriſtus Dominus apparet hic in medio diſputantiumsdocens, eos & inſtruens de rebus ſuperioribus, ut
Origenes. Beda. Haymon. Hugo. tenent Origen.*homil.*19.Beda,Haymon,Hugo, & alii *hic*,& tamen nomen *doctoris* aliis non ſibi accommodat: *In medio doctorum*, in quo inſignis
Chriſtus ſibi onus, aliis gloriam dat. Chriſti Domini modeſtia relucet.In doctore duplex invenitur conſideratio, ponderoſum docendi munus, & magnificum doctoris nomen.Chriſtus docendi onus ſibi adſcripſit, ſplendidum doctoris nomen aliis detulit. ipſemet Salvator noſter Diſcipulis ſuis dicebat de Spiritu ſancto:*Docebit vos omnem veritatem*, Joan.16. n.13. Et ta-
Joan.16. men de ipſo ait D.Lucas 24.n.27.*Interpretabatur illis omnibus Scripturas.* Et ſæpè in Evangelio invenitur Chriſtus ſuos docens,& in ſermone Cœnæ,de cujus admirandis myſteriis multa loquitur Auguſt. Et tamen de Spiritu ſancto ait: *Docebit vos omnem veritatem.* Munus docendi ſuos in multis ſibi retinuit; doctoris verò honorificum nomen Spiritui ſancto attribuit, D.Paulus paſſim
Remig. Sedulius. 1.Cor.15. 2 Cor.4. & 2.c.2. 1.Tim.1. 1.Tim 6. Chryſoſt. ſeſe in Evangelio laborantem dicit, ut notat D. Remigius,Sedulius, *Abundantius illis omnibus laboravi*, 1.Corinth.15.n.10.1.Timoth.4.n.10.& 2. c.2. n.9. & ſæpè alibi; & tamen ipſi Timotheo ſæpe ait ut doceat 1.c.4.num.11.*Præcipe hæc, & doce* c.6.n.2.*Hæc doce,& exhortare.*Ubi ait Chryſoſt. *homil.* 17. quòd illi dat nomen *doctoris*.Sed quomodo, bone magiſter Gentium,tibi labores, aliis nomen doctoris frequenter attribuis;Præ nimia charitate,ſibi moleſta,& contemptibilia,aliis ſplendida,& honorifica reſervabat.

QUÆSTIO XVII.

Quare Chriſtum inveniant paſtores in præſepio, Magis in domo, parentes in templo?

53. Luc.2. Matth.2. PAſtores Chriſtum invenerunt in præſepio, *Luc.2.n.*16.Magi in domo: *Intrantes domum*, Matth.2. n.11. Virgo, & Joſeph hîc in templo. Hujus rei cauſam inquirimus. Et primam rationem dat D. Bonavent. *Chriſtus*, ait, *inventus eſt*
Bonavent. *in præſepio, id eſt, in ſtudio ſacræ Scripturæ, quia ſecundum quod dicitur* Proverb. 14. num. 4. *Bo-*
Prov.14. 1.Cor.9. *ves ſunt Prædicatores*, teſte Paulo 1.Cor.9.n.19. *Non alligabis os bovis triturantis. Inventus eſt in*
Sap.8. *domo à Magis*, Matth. 2. *id eſt, in ſcrutinio conſcientiæ* Sap. 8. n. 16. *Intrans in domum tuam conquieſcam cum illa. Inventus eſt in templo, id eſt in conſortio ſanctæ Eccleſiæ, quia Dominus in templo ſancto ſuo.* Secundò. Cardin. Hugo, quaſi Hugo.
perſiſtens in eadem metaphora, quòd *Paſtores, id eſt, prælati, qui ſe, & alios debent paſcere verbo Dei, hi inveniunt Jeſum in præſepio ſacræ Scripturæ, Per* Magos *intelliguntur clauſtrales, ſive contemplativi, qui mundum, carnem, & diabolum incantare ſapienter noverint, & hi inveniunt Jeſum in domo propriæ conſcientiæ. Per* parentes Jeſu *intelliguntur pœnitentes, qui per timorem concipiunt Jeſum, & per bonam operationem pariunt.* Iſai.20.
A facie tua comcepimus. Iſai. 20. *Hi inveniunt Jeſum in templo, per contemplationem; quia ſcriptum eſt: Domus mea domus orationis.* Hæc ſunt rationes morales horum authorum.

Tertiò. Chriſtus Dominus taliter à nobis invenitur, qualiter à nobis quæritur, & famulatur in miniſterio noſtro, atque officio. Paſtores 54.
obſequebantur, dum oves ad præſepè ducebant, ad ibi quieſcendum; in Præſepio Chriſtum inveniunt. Reges inſerviebant, dum in domo ſuorum curam habebant, ac regni nogotia expediebantur: in domo Chriſtum inveniunt. Chriſti parentes ſemper orationi, ac contemplationi inſtantes graviſſimam Deo offerebant oblationem, ideo in templo orationis loco Chriſtum reperiunt. *Chriſtus invenitur ſecundum id quod à nobis requiritur.*
Luctans Angelus cum Jacob dixit ei: *Dimitte me, jam enim aſcendit aurora*, Gen.22. num.26. Quem locum exponit Geneſ.32. Oſeæ 12. Cajet.
Oſeas de oratione, ut notat Cajetanus. *Flevit, & rogavit eum*, c.12.n.4. Sed quomodo cùm Jacob ſit in ſpirituali orationis lucta cum Angelo, ei præcipit Angelus, ut eum dimittat, & ab illa ceſſet, ac ei finem imponat? Jacob amplam habebat familiam, ut Deum teneat, ſat eſt, noctis ſilentio orare; at verò dum dies eſt, ut ipſummet habeat, rebus domeſticis incumbendum eſt. Interlin. ad locum Geneſ. *Dimitte me, jam* Interlineal.
enim aſcendit aurora, quaſi dicat, tempus eſt, ut ab inviſibililus ad temporalia tractanda deſcendat. Nam dum quietudinis, & rationis tempus eſt, ibi anima obtinet Deum: dum verò tempus, ut propriæ intendamus familiæ, ibi etiam eum invenit, ac eum tenet.

*Lucæ 2.n.*47. Stupebant autem omnes qui eum audiebant ſuper prudentia, & reſponſis ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Et mirabantur ij omnes,qui audiebant eum ob ſapientiam, & reſponſa ejus.

Pagnin. Vatabl. Arias. Euthym. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant ſuper intelligentia, & reſponſis ejus.

EXPOSITIO.

55. OMnes,qui aderant,videntes ſublimitatem rationũ Chriſti,admirabantur maximè ob prudentiã,ſeu ſapientiam,qua ſe habebat in omnibus.Seu,ut habet textus Græcus *ſuper intelligentia*,qua omnia acutiſſime pene

penetrabat, atque comprehendebat. *Et reſponſis ejus*; quibus ſuper humanum captum omnibus quæ proponebantur, ſatisfaciebat. Et quomodo convincebat, illud eſſe tempus adventûs Meſſiæ? de illo enim erat ſermo; imò quomodo juxta Scripturam, jam natum eſſe, ac in mundo verſari. Et nota, quòd Chriſtus opus ſuum in prudentia, & ſapientia inchoat.

Lucæ 2.n.51. Et videntes admirati ſunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.

VERSIONES.

Arias. Et videntes ipſum attoniti fuerunt.

Vatablus. Et, eo viſo, perculſi ſunt; dixit illi mater ejus: Fili, cur ſic egiſti nobiſcum?

Syriacus. Fili mi, cur ita feciſti nobis? Quoniã ecce ego, & pater tuus cum multa anxietate quærebamus te.

D. Ath. Dialog. 2. contra Maced. Nate, cur nobis ita feciſti?

Aliqui ex radice Græca. Fili dilecte, cur ita feciſti?

Timoth. orat. de occurſ. Domini. Fili, cur feciſti nobis hoc?

Arabicus. Dolentes quærebamus te cum dolore.

EXPOSITIO.

56. VIſum puerum Jeſum inter Doctores admirantur parentes ejus, non propter ſcientiam, quam deprompſerat, cùm eum agnoſcerent eſſe ſapientiam Patris; ſed quòd eam oſtenderet eo tempore, ea ætate, cùm hoc eis non eſſe revelatum; & propter rei novitatem, quæ frequenter admirationem cauſat; nunquam enim
Euthym. eum feciſſe ſimile viderant. Euthymius ait: *Obſtupuerunt parentes, non propter intelligentiam tantùm, & reſponſa illius, verùm etiam propter audaciam.* Hæc ſententia non placet; nam ſuperiori verſu Judæi admirabantur de Chriſto, non de audacia, ſed de prudentia, & reſponſis ejus. Deinde cùm eum agnoſcerent, ut Deum, de audacia admirari non poterant, cùm nihil poſſet timere.

57. *Et dixit mater.* Finita diſputatione, ac ſeorſim à Doctoribus, mater ob eximiũ amoris affectum loquitur priùs: *Fili*, aliqui ex Græco legunt, *Dilecte fili*. nam quamvis vox, quæ eſt in Græco,
Stella. denotet *dilectionem*, ut advertit Didacus Stella, ta-
Hugo. men ſimpliciter legendum eſt, *Fili, quid feciſti no-*
Cajet. *bis?* Hoc eſt, ut explicant Cardinales Hugo, Cajetanus, Cur ita feciſti nobiſcum, ut remaneres

Hieruſalem nobis neſcientibus; & eſt amatoria conqueſtio Virginis, de quo infrà. *Pater tuus, & ego*, ita habet noſtra Vulgata, & legunt antiquiſ-
ſimi Patres. Origenes *homil. 19. & 20.* D. Ambro- Origenes.
ſius, Theophylactus, Euthymius *hîc*. Timotheus Ambroſ. Theophl.
homilia de occurſu, Euſeb. Emiſſenus, D. Bernard. Euthymius.
D. Antonius Ulyſſippon, Haymon *ſerm. in in-* Timoth.
fra octavam Epiphaniæ, & ita habet textus etiam Emiſſen.
Græcus. Unde minus probanda eſt lectio Syriaca, Bernard. Ant. Ulyſ.
Carthuſiani, ſancti Petri Abbatis Cluniacenſ. *lib.* Haymon.
3. *Epiſtol. 7. & ultima.* Qui legunt, *Ego, & pater* Carthuſ.
tuus, dolentes quærebamus; cum magna anxietate, Cluniacenſ.
& diligentia, ut notat Origenes *homilia* 8. Et ideo Chriſtum Dominum invenerunt.

QUÆSTIO XVIII.

Quænam fuerit intentio Virginis in his verbis?

CUm Beatiſſima Virgo ancillam Domini ſe 58.
profiteatur, hæc verba: *Fili, quid fteciſti nobis?* per modum increpantis dicta non fuere, ut
arbitratur D. Bonaventura *hîc*; ſed vel ſunt pro- Bonavent.
lata per modum admirationis interrogantis; cur ita cum ipſa, & Joſeph voluntariè fecerit, ut ipſis
neſcientibus remanſerit, ut vult Toletus *annot. 67.* Tolet.
Vel, quæ eſt altera expoſitio, & valde probabilis, ac communis; quòd hæc dicta ſint per modum
amoroſæ querelæ. Ita ait D. Dionyſius Carthu- Carthuſ.
ſianus. *Non eſt increpatio, ſed pia, & amoroſa conqueſtio, ſeu avida inquiſitio*, Similiter exponunt lo-
cum Janſenius, Salmeron, Maldonatus, Beaulxa- Janſen.
mes, Cajetanus, & alii. Et hujuſmodi querimo- Salmeron.
niæ in Scriptura ſæpe abſque indecentia repe- Maldon.
riuntur, ut exponit D. Hieron. illud Matth. 27. Beaulxam. Matt. 27.
Ut quid dereliquiſti me? Et ait Cajetanus, *In præ-* Hieron.
ſenti Virgo non arguit, ſed querelam neſcientiæ pro- Cajet.
priæ vocem depromit: nec quærit cauſam, cur fecerit, cur intulerit eis dolorem, ſed affectum manifeſtat. Ob humilitatem tanti doloris cauſam non perquirit, ſed veneratur, tantumque animi oſten-
dit amoroſum affectum, ſimiliter rem explicat Stapleton.
Stapletonius *hîc*.
59. Sed quæres ingenioſè: Quomodo Virgo cum querelis, & querimoniis nomen conjunxit eximiæ dilectionis? Cùm Chriſtus Dominus in cruce penderet, ex internáque dilectione ad ſuum loqueretur genitorem, nomen *patris* appoſuit: *Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum*,
Luc. 23. n. 26. At cùm querimoniam, juxta D. Hie- Luc. 23.
ronymum, protulerit, nomen *patris* ſubticuit. Et Hiero.
ait: *Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me?*
Matth. 27. nu. 46. Quomodo ergo piiſſima Vir- Matth. 27.
go utrumque ſimul adjunxit, nomen dilectionis,
fili, cum querimoniis, *quid feciſti*? Meritò ſane; *Anima juſti dum*
nam de ſe ait, *Dolentes quærebamus te*. Et dum *Deum quærit & non*
anima amoris jaculo vulnerata Deum quærit, & *invenit,*
non invenit, aliqualem conquerendi rationem *conqueritur.*
habere videtur.

60. Ait Regius Vates Pſal. 41. n. 10. *Quare oblitus es mei? Quare contriſtatus incedo Dum affligit me* Pſalm. 41.
inimicus; dum dicitur mihi, Ubi eſt Deus tuus; Sed quomodo Regius Vates tot in Deum excitat querimonias, quòd ejus oblitus ſit? Optimè cogno-
ſcebat, ut ait D. Ambroſius, quod in Deo nulla Ambroſ.
poſſit eſſe oblivio, cùm omnia ei ſint præſentia.

Quomodo ait: *Quare contriſtatus incedo?* Optime agnoverat, quòd ob peccata ante commiſſa omnis dolor, & triſtitia exigebatur in pœnam. Dixerat Propheta in principio num. 1. *Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima ad te Deus.* Et dum anima amoris jaculo ſauciata Deum perquirit, & non invenit; *dum dicitur mihi: Ubi eſt Deus tuus?* Conquerendi anſam videtur habere.
Incogn. Noſter Incognitus ſic ait: *Hoc oſtendit per modum cujuſdam querelæ, dicens: Quare oblitus es mei? Quare pateris, me nunc hîc miſeriis vexari? Quare ſic prolongaſti incolatum meum?*
Pſ. 9. vel 10. Idem Regius Vates Pſalm. 9. n. 22. vel juxta Hebr. Pſalm. 10. num. 1. ait: *Ut quid Domine receſſiſti longè? Deſpicis in opportunitatibus, in tribulatione.*
Auguſt. Hieron. Incogn. Genebr. Seu, ut legit D. Hieronymus. *Quare ſtas à longè?* Ubi Propheta juxta mentem D. Auguſtini, Hieronymi, Incogniti, Genebrardi, & aliorum, in perſona electorum admirabundus conqueritur, quòd tantis in afflictionibus Deus abſentem adeò ſe præſtiterit. Sed quænam hujus rei cauſa? Dixerat num. 11. *Quoniam non dereliquiſti quærentes te, Domine.* Et dum ipſi dilecti ſedule quærunt, & non inveniunt, gemebundi dicant: *Ut quid Domine receſſiſti longè?* Nam, ut ait Divus Remigius in eodem Pſalmo, *Guſtata amaritudine,* (ſcilicet abſentiæ Chriſti) *magis deſideratur dulcedo,* ſcilicet præſentiæ. Et D. Hieronymus, *Quia quanto magis Deus differt, tanto magis Eccleſia dilatatur in deſiderio.*

Quæstio XIX.

Tres quæſtiunculæ circa appellationem filii, quam virgo hîc profert.

61. Prima quæſtiuncula, Quare Virgo prior loquitur? Reſpondeo primò, Quia utpote vera mater, majori obligatione naturali filium ſibi adſtrictum habebat; & ubi major eſt obligatio, major eſt etiam loquendi fiducia. D. Bonaventura. *Ipſa,* ait, *fiducialius loquitur, & interrogat cauſam dimiſſionis, quum ſciat ſe honorari debere ab eo, ſecundùm illud.* Exod. 20. nu. 12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam.*
Caſſian. Lyran. Secundò. Simon Caſſian. inquit. *Loquitur priùs Virgo: affectus amoris non potuit ampliùs cohiberi.* Tertiò. Lyranus. *Joſeph autem, licèt pater ejus diceretur, non fuit auſus hoc dicere, cùm firmiter crederet, ipſum eſſe Deum, ſed mater ex maxima dilectione, quam habebat ad illum, hoc fecit; quia amor excellens dominium neſcit.*
Amor majeſtatem neſcit. Tullius. Et ſatis eleganter. Verus amor, ut dixit Tullius, purpuram neſcit, majeſtatem ignorat, ſed tantùm amanti adhærere curat.

62. Secunda quæſtiuncula excitatur à D. Athanaſio Sinait. *in libro*, qui dicitur, *Viæ dux. capit.* 13. notant, quòd Virgo hic, non Deum, ſed filium appellat Chriſtum: *Fili, quid feciſti?* cùm tamen frequenter Deum appellaverit, ùt patet ex ejus verbis,
Luc. 2. *Ecce ancilla Domini*; & ex ſuo Cantico Luc. 2. nu. 47. *Magnificat anima mea Dominum, & exultavit Spiritus meus in Deo ſalutari meo*, ubi refertur ſermo ad Chriſtum Dominum. Et patet ex illo verbo, *ſalutare*, ſeu *Salvatore*, ut alii habent. Reſpondeo primò. Non Deum, ſed filium dicit, ſanctiſſima Virgo humilis omnem jactantiam, arrogantiamque evitare voluit, nam ſi Deum hic publicè diceret, judicaretur ab ignorantibus myſterium maximè ſe, filiumque ſuum extollere. Secundò. Quando Virgo in conſideratione tanti beneficii, ſcilicet divinæ Incarnationis, loquens erat, Dominum, Deumque dicebat, ut inde in gratiarum actiones magis conſtrictam ſe agnoſceret, dum altitudo tanta ad infirmitatem noſtram ſe ſe dejecerit. *Animus nobilis id conſiderat, unde magis obligatur.* Cùm verò ipſum laboribus oppreſſum, ac inedia vexatum videret, ut ait citatus Athanaſius, filium ſuum appellabat, ut ita naturali lege, ac commotione viſcerum adſtricta de infirmitatibus ejus condoleret. Tertiò. Quòd Chriſtus Dominus eſſet verus Deus, ſupremi Regis ſecretum erat Beatiſſimæ Virgini, Joſeph, atque Elizabeth revelatum; quòd autem eſſet filius ejus, res erat publica, & notoria: & Beatiſſima Virgo bene conſcia, ſibi commiſſum Regia ſecretum abſcondere voluit; divulgare autem, & propalare, quod erat manifeſtum. *Secretum ſervandū.* Vide *lib. 2. cap. 5. num.* 12.

Tertia quæſtiuncula. Quòd Chriſtus Dominus in toto Evangelio à Beatiſſima Virgine hic tantùm filius appellatur, Hanc quæſtionem ponit, & ſolvit Simon Caſſianus *libro* 2. *capite* 14. ita ajens: 63. Caſſian. *Mirum eſt, quòd nunquam matrem Virginem legimus Jeſum Chriſtum, præterquam hîc, filiali vocabulo nominaſſe. Ad magnum myſterium res ipſa reducitur, quòd reinventus Chriſtus à matre Virgine filius appellatur; ut ſit ſpes noſtra ſolidior, quòd velut piam matrem, impoſſibile ſit à pio filio derelinqui.* *Verus amor abſentia non minuitur ſed augetur.* Poſtquam inventus tantùm Chriſtus Virginis ore filius appellatur, ut denotetur, quòd licèt Dominus ab anima ſancta aliquando videatur abeſſe, ut ipſa ærumnis exerceatur; mutuus tamen amor, ut inter patrem, & filium, nó minuitur, ſed vehementer augetur. *Ut quid, Domine, receſſiſti longè? Deſpicis in opportunitatibus, in tribulatione?* Pſalm. 9. nu. 22. Pſalm. 9. Incognit. D. Thom. Quod eleganter explicant Incognitus, & D. Thomas, *In hoc videris nos deſpicere, dum in tempore, in quo deberes auxilium ferre, videaris diſſimulare. Opportunè hoc facis: quia Sancti inde proficiunt ad meritum vitæ æternæ.*

Quæstio XX.

Quomodo ait Virgo; Quid feciſti nobis ſic?

His verbis Beatiſſima Virgo ingentem expreſſit dolorem, quo ejus cor erat transfixum, de quo dixi *q.* 11. Hoc enim indicat adverbium illud *ſic.* 64.
Joan. 3. Illo utitur Joannes. 3. *n.* 16. ad explicandum infinitum Dei amorem. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* Eundem loquendi modum aſſumit Spiritus ſanctus ad declarandum immenſum Chriſti laborem pro nobis. Joan. 4. num. 6. *Fatigatus ex itinere ſedebat ſic.* Joan. 4. Eandem ergo phraſim, per quam Spiritus ſanctus nobis manifeſtat ineffabilem Dei amorem, & ingentem Chriſti pro nobis laborem, apponit hic Evangeliſta, ad exprimendum Virginis vehementiſſimum dolorem, nullo enim alio meliùs explicari poterat.

65. Et ait: *Fili, quid feciſti?* Ideſt, ut dixi in expoſitione: Quare, nobis inſciis remanſiſti in Hieruſalem? Ita communiter omnes Patres, & expoſitores

ſiores. Singulariter hæc verba explicat Timothæus. *Quid feciſti?* Quid à te actum eſt, ut tantam ſapientiam tuam aperires, ac eis præſtantiorem teipſum exhiberes, ut in te mortem jam machinari incipiant, ut ego tanto filio ſim orbata? Timothæus Presbyter *oratio. de occurſu. Domini*, quæ habetur in Bibliotheca magna *tom.*4. *in fine*, ita ait in perſona Virginis *Cur interrogas, & doces, qui nondum literas didiciſti? Cur pro ſapientiæ doctore te geris? Cur invidiam adversùs te concitas? Cur me liberis orbare vis? Ecce ardentibus oculis te undique aſpiciunt; jam dentibus ſuis ſtrident, tanquam feræ beſtiæ, quæ adversùs agnum tenerum moventur.* Ubi primum tanta eos omnes manifeſtata ſapientia antecelluit, omnes invidia moti; mors jam in eorum animis parabatur eis, nam, ut ait Petrus Bleſenſis Epiſtol.97. *Invidiæ proprium eſt laudes alterius ſuam reputare injuriam.*

[Timoth.] [*Major virtus ab invidia impetitur.*]

66. Multoties Danielis induſtria ſapientes Babyloniæ à morte liberati ſunt; nam cùm tempore Nabuchodonoſoris ſomnium, & interpretationem dicere non valerent, *Egreſſa eſt ſententia à facie Regis, ut omnes perirent*, Daniel.2. num.13. Cum tempore Baltazar Scripturam legere non poſſent, Rex conturbatus eſt valde, & vultus immutatus, *Daniel.5. num.* 9. Sapientiâ Danielis Rex quievit, & nullus occubuit. Attamen cùm poſtea Daniel omnes ſuperaret; tunc congregati principes, ac ſatrapæ in eum moliti ſunt mortem, & occaſionem quærebant, ut in lacum leonum mitteretur Daniel. *c.6. n.*3. Sed quomodo obliti ſunt beneficii vitæ, quod per manum ejus impetrarunt; Quomodo non timent in aliam ſimilem incidere occaſionem, ut morte pereant? Ait textus: *Daniel ſuperabat omnes.* Invidiâ accenſi plus dolebant, quod Daniel ſapientia eos antecederet, quàm quòd amittendi propriam vitam occaſionem haberent. Lyranus, *Ponitur livor*, ait; *ex parte principum, qui ſolet vigere in curiis magnatum, & quia invidus ſemper quærit occaſionem contra innocentem, ideo quærunt contra Daniel.* Crudele vitium invidia; nam, ut luculenter, ac doctè ait D. Bernardus tractatu de interiori dono, cap. 13. *Per invidiam namque ſanctè viventium merita, mea feci invidendo peccata. Nam bona, quæ ab eis fieri vel dici audiebam, vera omnino non credebam, ipſas res geſtas, in malum, male interpretando, convertebam.*

[Daniel.2.] [*Invidus plus dolet bono alterius quam de ſua morte.*] [Daniel.6.] [Lyran.] [Bernard.]

QUÆSTIO XXI.

Circa myſterioſa verba: Pater tuus, & ego dolentes.

67. [Auguſt.] CUr Joſeph dicatur Chriſti parens, ſuprà jam explicatum eſt ſatis. Cur verò priori loco nominatur; Non ait: Ego, pater tuus, ſed contra? D. Auguſtinus *ſermone de Chriſti parentibus*, ſic ait: *Noverat Virgo parere filium Altiſſimi, & erat humillima, nec ſe merito, nec in ordine nominis præferebat, ut diceret: Ego, & pater tuus, ſed pater tuus, inquit, & Ego.* Ubi duplicem hujus rei rationem apponit, unam ratione humilitatis; alteram ratione reverentiæ, & honoris erga Joſeph exhibiti. In magna æſtimatione, ac opinione ſanctitatis erat Beatiſſimus Joſeph apud Virginem, ita ut quando ei Angelus dixit, *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi*, Luc. 1. n.35. Sunt viri bonæ notæ, qui teneant Virgini fuiſſe objectum, ac repræſentatum, an per Altiſſimum eſſet Joſeph intelligendus; Hæc expoſitio eſt multum moralis, & non vera, nec approbanda nec tenenda: nam Beatiſſima Virgo donis Spiritus ſancti repleta certiſſimè, & evidenter cognovit, & penetravit, per Altiſſimum Deum omnipotentiam ſignificari & intelligi, & hoc manifeſtè declaravit Angelus in ſuis verbis, dixit enim, *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi, ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Secundò. Diligenter nota, quod Virgo ante omnes loquitur ad Jeſum: *Fili, quid feciſti;* Primum tamen, & honorificum locum dat Joſeph. ſecundum ſibi reſervat, *Pater tuus, & ego:* nam quòd Joſeph parens diceretur, primumque obtineret locum, ad urbanitatem, & humilitatem Virginis ſpectabat, quòd ipſa ante omnes loqueretur, amoris erat affectus, ut patet ex dictis; nam humilitas, ac reverentia primum locum libenter aliis præſtat: quod eximia charitas in his, quæ ſunt amoris, minimè permittit; ſed primas ſibi vindicare affectat.

[*Joſeph in magna reverentia erga Virginem.*] [Luc.1.] [*Urbanitas alium priorem eſſe permittit, non vero amor.*]

Incedens Abraham cum Lot conſobrino ſuo, 68.
dedit ei poteſtatem, ut ad habitandam terram eligeret *Ecce univerſa terra caram te eſt, recede à me, obſecro, ſi ad ſiniſtram ieris, ego dexteram tenebo*, Geneſ. 13. n.9. Tres autem Angelos hoſpitio recipiens primus ad armentum cucurrit, *Gen.* 18. *n.*7. Sed quomodo in obſequio Angelorum primus, cum Lot verò ſecundus eſſe vult; Dum cum conſobrino agebatur, ait Abulenſis: *Abrahamus ex urbanitate tradidit poteſtatem eligendi Lot.* Quòd vero cucurrit ad armentum, impulſus fuit eximii amoris, ut tradit D. Bonaventura *in Opuſc. Diætis ſalutis*, *c.*7. Et in his, quæ reverentiæ erant, Abrahæ animus, ut alii primas habeant, libenter annuit; quæ verò amoris, & charitatis, ut alii præirent, maximè renuit.

[Geneſ.13.] [Abulenſ.] [Bonavent.]

Dolentes, ait, quod ſibi maxime connectit *Pater tuus, & ego dolentes*; non vero è contra dixit: 69.
dolentes pater tuus, ſed *dolentes* ſibi maxime connectit. Quæ honoris erant, *Pater tuus*, Joſeph aſcribebat, quæ vero doloris, ſibi maximè adjungebat. Secundùm mentem ſanctorum Patrum Auguſtini, Baſilii, Chryſoſtomi, ſæpe Regius Vates in perſona juſtorum loquitur, at dum de miſeriis, ac laboribus agit, ſe in perſona propria introducit: *Dolorem in corde meo per diem*, Pſalm. 12. n.2. *Circumdederunt me dolores mortis.* Pſalm. 17. num.5. *Defecit in dolore vita mea*, Pſal.30.n.11. & ſæpe. At dum de eorum gloria eſt ſermo, frequenter per tertiam deſcribitur perſonam. *Gloria & honore coronaſti eum.* Pſ.86. *Cornu exaltabitur in gloria*, pſal. 111. n.9. *De ſtercore erigens pauperem, ut collocet eum cum principibus*, Pſal.112.n.7. Sed in hoc quid denotat Propheta; Meus Incognitus. *Omnium miſerias, ac dolores in ſe converti deſiderabat*, Ærumnas, & afflictiones propriæ perſonæ aſcribebat, gloriam, & exaltationes alteri deputabat.

[*Juſtus ſibi dolores, aliis attribuit glorias.*] [Auguſt.] [Baſil.] [Chryſoſt.] [Pſalm.12.] [Pſalm.17.] [Pſalm.30.] [Pſalm 86.] [Pſal.111.] [Pſal.112.] [Incognit.]

QUÆSTIO XXII.

Quomodo dolentes requirebant?

79. CUm magno dolore, de quo multa dixi *quæſt.* 10. requirebant puerum Jeſum, ut eleganter explicant Origenes *homil.* 19. Titus Boſtrenſ. *hîc*: *Nunquid*, inquiunt, *quærebant eum, tanquam quod periiſſet, aut ab itinere, ut pueri ſolent, aberraſſet; Abſit, Neque id ſapientiſſimæ Virgini, aut Joſeph, in mentem veniebat. Quærebant eum perinde, ac ſiquis abditam Scripturæ ſententiam quærat. Conſtat namque anxiè, dolenter illam inquirere; non quidem ut errantem, aut falſam, aut fallentem, ſed ut veram, myſticamque doctrinam continentem, nec dum tamen proditam. Ad eum ergo modum, & illi quærebant Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Virgini, & Joſeph evidenter notum erat, quòd puer ex alto Dei conſilio ab eis diſcederet; cùm tamen cauſam ignoraſſent, ideò dolenter quærebant.

Origenes. Boſtrenſ.

Ignorantia eventus rei torquet.

71. Magnum tamen hîc habemus documentum: iſti ſanctiſſimi parentes dolebant, quòd Jeſus ab eis eſſet abſens, & amiſſus, at verò ibi non ſiſtebant, ſed quærebant eum, ut invenientes lenirent dolorem, non enim ſolum de præſenti malo dolendum, ſed etiam opportunum remedium adhibendum. At peccatores, cùm Deum perdiderint, licèt tantiſper doleant aliquando, eum tamen nec requirunt, nec diligentiam adhibent, ut inveniant. Cùm Iſraël extremam deploraret miſeriam, Oſeas 7. n. 11. ait *Et factus eſt Ephraim quaſi columba ſeducta non habens cor.* Septuaginta legunt: *Quaſi columba inſipiens, amens.* Sed cur Propheta extremam Ephraim calamitatem, & inſipientiam columbis comparat? D. Hieronym. *Quæritur, cur Ephraim, non aliis avibus, ſed columbæ comparatus ſit? Sola columba ablatos pullos non dolet, non requirit.* Tamen Ariſtophanes, & alii, ut experientia monſtrat, notant quòd columba licet ablatum filium videat, gemat, & doleat, minimè requirit. Et quæ major inſipientia, ac miſeria eſſe poteſt, quàm dolore cruciari de amiſſo bono, ac illud nullo modo inveſtigare.

De bono amiſſo non ſolum dolendum, ſed & inquirendū.

Oſeæ 7. Septuag.

Hieronym.

Ariſtoph.

Lucæ 2. *n.* 49. Et ait ad illos: Quid eſt quòd me quærebatis? Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe.

VERSIONES.

Syriacus. Et dixi eis: Cur me quærebatis? Neſcitis, quòd in domo Patris mei oportet me eſſe.

Vatablus. Et ait illis: Quid tum, quod quærebatis me?

D. Ath. Dialog. contra Maced. Quorſum me quærebatis. An neſciebatis, mihi peragenda eſſe mei Patris negotia?

Tertull. adverſùs Praxeam. c. 26. Non ſcitis, quòd in patris mei me eſſe oportet.

Cajetan. Quæ Patris mei ſunt, opus me eſſe.

EXPOSITIO.

QUAMVIS Virgo ſola locuta fuiſſet; quia tamen ſuo nomine, ac Joſeph protulit verba, illis duobus reſpondet Chriſtus: *Dixi ad illos.* Virgo dixerat, *Dolentes quærebamus te.* Chriſtus non reſpondit: Quid eſt, quòd dolentes me quærebatis? Sed tantum, *Quid eſt, quòd me quærebatis?* Nam cùm dolor ſit affectus quidam ex bono amiſſo, vel abſenti reſultans, aliquando permittendus eſt, præcipuè quando inſervit ad meritum, ut in parentibus Chriſti. *Quid eſt, quòd me quærebatis,* ait: Verba non ſunt reprehendendi, ut dixit D. Ambroſius *hîc*, ſtudium ipſum quærendi, cùm aliàs fuerit ſanctum, & pium, ſed verba ſunt, ut notant Beda, Haymon, Carthuſianus, Janſenius, inſtruendi, imò & conſolandi, quod non erat neceſſarium ipſum quærere; cum enim cognoſcerent eum, ut Deum verum, non caſu, ſed ex alto conſilio ab eis diſceſſit. Nec ſequitur, quòd vanum fuerit, & ſuperfluum officium ipſum quærendi; multa enim etſi non neceſſaria, tamen ex pio affectu perfunctoriè fiunt, ut ſi dem eleemoſynam non egenti, dum mihi pauper repræſentatur. Laudabiliter Joannes voluit adorare Angelum., *Apocal.* 19. *num.* 10. quamvis non eſſet neceſſarium. 72.

Dolor de bono amiſſo permittendus.

Ambroſ.

Beda. Haymon. Carthuſ. Janſen.

Neſciebatis. Non ait hoc aſſertive, ſed per interrogationem, ut notat Janſenius, Cajetanus, & alii. *Quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe.* Idem valet. Manifeſtum vobis eſſe poterat, quòd negotiis mei Patris, ſeu ſaluti generis humani, ad quam veni, neceſſarium eſt mihi incumbere. Aliter Origenes *homil.* 20. Epiphan. *hæreſ.* 30. S. Leo *Epiſt.* 4. *ad Epiſ.* S. Auguſt. *de ſeptem ſerm. ſerm.* 2. explicant præfata verba de templo. Et favet lectio Syriaca. Unde ait Carthuſ. *Charitativè inſinuat qualiter quærendus fuit, in his, ſcilicet in templo, & cultu Patris mei oportet me eſſe quia veni, ut indeficienter honorem Patris mei procurem.* Prima expoſitio accommodatior, nam *opus* in Evangelio ſignificat noſtram redemptionem. Ita ait Chriſtus Joan. 4. n. 34. *Ut perficiam opus ejus,* c. 5. n. 36. *Opera, quæ dedit mihi pater,* c. 17. *Opus conſummavi,* & ſæpe, *Patris mei.* Non ait, ut notat D. Cyrillus *ad Reginas*, Patris omnium, ſeu noſtri, ut quando dedit formam orandi diſcipulis ſuis. *Pater noſter,* Matth. 6. n. 9. Sed ait. *Patris mei.* Ut ita oſtendat, ſe peculiariter habere Deum patrem, ſcilicet, ut ſubſtantialem, & naturalem. Illud autem verbum. *oportet,* præceptum Patris circa hoc negotium indicat. Et Virgo de patre putativo dixerat, *Pater tuus, & ego.* Ipſe autem recurrit ad præceptum patris naturalis, quo obligabatur. 73.

Janſen. Cajet.

Origen. Epiphan. Leo. Auguſt. Carthuſ.

Joan. 4. 5. & 17. Cyrillus. Matth. 6.

QUÆSTIO XXIII.

Quare Chriſtus Dominus matri ita reſponderit, Quid eſt, quòd me quærebatis?

HUjus rei ea eſt, quam appoſui in expoſitione, germana ſolutio, ipſi enim ſcire pote 74.

poterant, quod non caſu, ſed ut noſtræ ſalutis negotia ſibi à Patre commiſſa impleret, ab eis ſe ſubtraxerit. Deinde alias hujus rei proferamus rationes. Et ea mihi nunc primo occurrit. Quia Chriſtus Dominus hac ratione voluit claudere venenoſa ora Lutheri, Calvini, aliorumque hæreticorum, qui impie, de more ſuo, de diligentia, ac ſedulitate Beatiſſimæ Virginis & Joſeph ſenſerunt, ita ut dixerint, quod culpa ſua Chriſtum amiſerint. His occurrit Chriſtus Dominus, quod cum ipſe ſit verus filius Dei, ad negotia parentis ſui ferebatur totus. *In his quæ patris me ſunt, me oportet eſſe*; ac proinde nulla humana diligentiâ impediri poterat, quominus hæc opera impleret; & ita nihil reprehenſione dignum commiſere parentes. Ea eſt ſapientia Chriſti, quod in his, quibus videtur reprehendere, nos exaltat, ac ſublevat, & ſine culpa liberos oſtendit, & hoc peculiariter erga ſuam ſanctiſſimam matrem, ac Joſeph dicendum eſt, quos veluti propriam vitam Chriſtus diligebat. Supra *n.*48. ex D. Ambroſio dixi per tres illos dies, quibus noſter Salvator à ſuis parentibus eſt avulſus, ſuæ ſanctiſſimæ mortis tempus præfigurari; quando vero poſt triduum invenitur in templo, ſuam ſanctiſſimam reſurrectionem adumbrari; ſed cur quando Chriſtus recedit à ſuis parentibus, mors ejus repræſentatur; quando vero ab eis invenitur ejus glorioſa, ac feſtiva reſurrectio declaratur. Nullum ſane convenientius tempus; ita enim dolore tangebatur Chriſtus, dum à ſuis parentibus diſcebat, ac veluti quando mors intervenit, & anima à corpore ſeparatur. Ita verò lætitia perfundebatur, dum eis ſe aſſociabat ut videretur dari quædam adumbratio, ac imago reſurrectionis, & reunionis animæ cum corpore.

Chriſtus dum nos videtur reprehendere nos ſublevat.

Chriſtus diligebat Virginem, ac Joſeph veluti vitam.

75. Janſen. Cajet.

Secundò, Janſenius Cajetanus, & alii dicunt, quod ita parum blande reſpondit, quoties materna authoritas ſe voluit interponere, dum de ſalute generis agebatur humani, ut *Matth.* 12.*n.*49. Voluit Dominus hoc ſuo exemplo temperare carnis affectum, nobiſque manifeſtare omnem parentum amorem divino poſtponendum, nihil enim eſt pernicioſius in Eccleſia Dei, quam ad conſanguineos immoderatus affectus, ex quo multa mala, & gravia ſcandala oriuntur. Tertio. Haymon. *in homil*, ſic ait: *Non vituperat Dominus eos, qui eum quærebant, ſed cogit eos ſurgere ad intellectum, ut intelligant, quia plus debet homo obedire vero Deo Patri, quam homini matri.* Quarto. Euſeb. Emiſſen. *homil. in Domin.* 1. *poſt Epiphan.* ait. *Quid eſt, quod me in comitatu infidelium, & extra Eccleſiam eſſe putabis, hic eram: hic me quærat, qui quærere vult.* Ita reſpondet, cum extra templum inter cognatos, & notos quæſierunt eum; Chriſtus enim, non inter opera carnis, & ſanguinis invenitur, ſed in Eccleſia, ac negotiis ſpiritualibus ſui patris, noſtræq; ſalutis reperitur.

Affectus carnis ab Eccleſia amputandus.

Haymon.

Euſebius.

Chriſtus inter opera carnis non invenitur.

76. Euſeb. *Synagoga de Chriſto admiratur.*

Quintò, Idem Euſeb. ait *cit. loco.* per matrem Domini Synagogam ſignificari, de qua Dominus ſecundum carnem originem ducit, hæc autem in fine mundi ad Eccleſiam veniens, veritatem intelligens, ſui ignorantiam, & Chriſti admiratur abſentiam, & admirando dicit, *Fili, quid feciſti nobis ſic*; Cur nos reliquiſti, & ad Gentium Eccleſiam pertranſiſti? Cui Dominus dixit: *Quid eſt, quod me quærebatis*, inter opera carnis, inter dominatum, & principatum: cum in negotiis mei patris, & veſtræ ſalutis ſpiritualis ſemper fuerim.

Sextò. D. Bonavent. hic *Dominus*, ait, *durè reſpondit, & dedit nobis exemplum, & formam humilitatis, ut malimus corripi, quam laudari.* Eccl. 7. n. 6. *Melius eſt à ſapiente corripi quàm ſtultorum adulatione decipi.* Illud, quod eſt neceſſarium, veritate dicendum, & non diſſimulandum. Septimò. Ita parum blande reſpondi; quia nemini fit injuria, quando res majoris ponderis, ac virilitatis communis, ut erant, quæ ad Patrem ſuum pertinebant, anteponuntur minoris momenti negotiis, eſto inde temporalium parentum, amicorumque reſultet incommodum. Octavò. Ut explicat Joan. Novatus *de Eminentia Virg. tom.* 1. *c.* 16. *q.* 5. Virgo in illis verbis, *Ego & pater tuus dolentes quærebamus te*; occaſionem dederat circunſtantibus, dum patrem Jeſu vocaverat Joſeph, exiſtimandi ſe ipſam modo ordinario non illibata virginitate concepiſſe, & peperiſſe, inde dum Joſeph patris nomen tribuit, occultat ſe eſſe matrem Dei, verum filius ejus, cujus eſt humiles exaltare, declaravit eiſdem, quia Virginem audierant, ſe non habere patrem niſi Deum, & per conſequens fuiſſe genitum ex Virgine intacta, cui realiter Dei maternitas competebat.

Bonavent. Eccleſ. 7.

Jo. Navar.

Nono. Timothæus Presbyter Hieroſolymitan. 77.
orat de occurſu Domini, circa finem, ſic ait: *Quid eſt, quod me quærebatis, atque etiam ubi quærebatis? In cœlum non aſcendiſtis, in Infernum non deſcendiſtis, in cete Jonæ non commorati eſtis.* Ecce Dominus oſtendit locum, ubi inveniri poteſt. In cœlo, ubi ſuos beatificat electos; in Inferno, ubi ſupplicio debito afficit iniquos; in utero Jonæ, ceu cete, in qua afflictus, multiſque laboribus oppreſſus deſignatur, ita ut videatur à miſeriis quodammodo devoratus, ibi adeſt Deus & facile à quærentibus invenitur. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, Geneſ. 1. n. 2. Sed cur tertia Deitatis perſona ſedem ſibi collocat ſuper aquas? non vero in cœlo, ubi Beati reſident. de quo dicitur: *cœlum mihi ſedes, eſt.* Et iterum: *Cœlum cœli Domino*, Pſalm. 113. n. 16. Per quas in Scripturas intelliguntur afflictiones, & tribulatione. *Intraverunt aquæ uſque ad animam meam* n. 2. & iterum, *De profundis aquarum*, n. 5. *Et non me demergat tempeſtas aquæ*, n. 16. Quid ergo mirum ſi Spiritus ſanctus in aquis ſedeat, & reſideat, ubi tribulationes, & afflictiones, adumbrantur? D. Bernardus in Pſalm. 90. ſerm. 16. *Omne gaudium*, ait, *exiſtimemus, cum in tribulationes varias inciderimus, fratres mei: non modo, quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei; ſed quoniam juxta eſt Dominus his, qui tribulato ſunt corde*, Pſalm. 33. n. 19.

Timoth. *Ibi adeſt Chriſtus, ubi afflicti.*

Geneſ. 1.

Pſal. 11. 13.

Bernard.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Chriſtus Dominus hic Deum patrem ſuum primò eſſe dicat.?

Reſpondetur primo, ut dixi in expoſitione. 78.
Quia virgo loquebatur de patre ſuo putativo: *Ego, & pater tuus dolentes*; ipſe vero recurrit ad patrem Deum cujus mandatis potius erat obediendum. Secundò. Quia erat hic in templo tractanſque de rebus religionis, ac proinde divinum aliquid relucebat in eo. D. Epiphanius

Epiphan. *in Catena Græca hic*, dum argumentatur contra hæreticos, dicentes Chriſtum Dominum non eſſe Deum à Baptiſmo, quando Spiritus ſanctus in eum deſcendit. Horum falſitatem convincit S.Pater, & ſic ait: *Audiat & Sion, quod ab anno duodecimo, non tantum poſt trigeſimum, Chriſtus reperiatur mirabilis in ſermonibus gratiæ, adeo ut nefas ſit dicere, quod ex quo ſupervenit in eo Spiritus ſanctus, factus ſit Chriſtus. Etenim cum ab infantia ſua, templum & patrem cognoverit, non utique merus homo fuit; nec poſt delapſam in eum columbam Chriſtus eſt appellatus.* Ingenioſè argumentatur S. Pater, quod Chriſtus ab initio ſit Deus, cum ab infantia ſua reſideat in templo de religione agens; ac proinde aliquid jam ſupra humanam naturam videatur in eo. *Cum ab infantia ſua templum cognoverit.*

Aſſiſtentia in templo ſupra naturam nos extollit.

79. Secundò. Chriſtus Dominus totus hîc deditus erat docendo, & inſtruendo homines in rebus Patris ſui, noſtræque ſalutis negotiis, & prædicando Patri adimplet præceptum, ſuumque, ad quod miſſus erat, perficit opus, *Joan. 4. n. 34. & 5. n. 36.* Tunc incipit patrem vocare Deum, & filius ejus declarari. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te*, Pſalm. 2. n. 7. ubi ſermo eſt de Chriſto Domino in Eccleſia, Evangelia prædicante, ut explicant D. Hieron D. Remigius, D. Thom. Incognitus, & alii. Sed cum Chriſtus Dominus ab initio ſit Deus, cur quando Pater eum in Eccleſia Evangelium videt docentem, tunc de eo ait: *Filius meus es tu*; Quamvis ſemper à Patre ſubſtantialiter genitus ſit: tunc tamen ab eo filius publicatur, quando totus in præcepto Patris, occupatus noſtræ ſalutis prædicabat opus. D. Brunonius ſic ait: *Prædicans præceptum ejus: hoc eſt, Evangelium in Eccleſia, & tunc Dominus, ſcilicet Pater, ait: Filius meus es tu, & in Evangelio. Hic eſt filius meus dilectus: dicendo autem hodie, coæternitatem majeſtatis oſtendit.* Similiter dum in transfiguratione Chriſtus cum Moyſe, & Elia de exceſſu loqueretur, hoc eſt, de morte ſua Pater alta voce filium ſuum eſſe clamat: *Hic eſt filius meus dilectus*, Matth. 7. n. 5.

Pſalm. 2. Hieron. Remig. D.Thom. Incogn. *Chriſtus cũ docet filius Patris declaratur.* Brunonius. Matth. 7.

Quæstio XXV.

Quidnam fuerit majus in Beatiſſima Virgine, dolor de puero amiſſo, an lætitia de inventa?

80. Dicendum eſt multo majus fuiſſe gaudium, dum puerum deperditum invenit, quam dolorem, dum ipſum amiſit. Primo quia, ut ait Simon Caſſianus *lib. 3. n. 24.* vehementius eſt gaudium cum res invenitur deperdita, quam dum poſſeſſa antequam deperderetur: inventa enim maxime delectant. Secundò. Virgo, dum filium perdidit, triſtabatur ex motivo particulari, nempe ex abſentia ſui dilecti ſibi facta; cum vero ipſum invenit, gaudebat ratione tam ſui, quam noſtræ ſalutis, de qua eum tractare jam viderat: & juſtus plus de communi gaudet bono, quam de particulari damno dolet. Ita ait D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* quod anima Chriſti Domini plus exultabat de ſalute generis humani, quam triſtabatur de morte Crucis.

Caſſian. *Juſtus gaudet de communi bono.* Paſchaſ.

Tertio. Dolor in amiſſione filii cauſa merendi extitit; gaudium vero quando reperit, rationem habuit præmii, & Deum præmiando multo eſt liberalior, quam nos in promerendo. Jacob de morte Joſeph accipiens nuntium flebat, dicens *Deſcendam lugens ad filium meum in infernum* Geneſ. 37, num. 35. Poſtea vero audiens eum vivere, ac dominari in terra Ægypti, quando è gravi ſomno vigilans, dicebat: *Sufficit, mihi, ſi Joſeph filius meus vivit*, Geneſ. 45. n. 28. Utrumque locum comparat D. Chryſoſt. *homil. 65. Geneſ.* & ſine dubio in ea eſt ſententia, quod multo major lætitia fuerit, quando accepit ipſum vivere, cum hoc ei à Deo in præmium fuerit datum: & ita ait S. Pater: *Hæc autem omnia ea deſtinebat, & diſponebat Deus, ut juſtus laborum ſuorum conſolationem acciperet.* At vero quando ipſum mortuum exiſtimavit, illam tentationem Deus in merendi occaſionem dedit, & Dei præmium noſtrum meritum maxime excedit ſemper. 81.

Deus liberalior in præmiando quam nos in merendo. Geneſ. 37. Geneſ. 45. Chryſoſt.

De filiis, ac filiabus Job dicitur, quod ea inter ſe charitate erant connexi: *Quod ibant filii ejus, & faciebant convivium per domos, unuſquiſque in die ſuo, & mittentes vocabant tres ſorores ſuas*, Job. 1. num. 4. In quibus apparet mutuus inter ſe amor, & eximia in Deum religio, ut notant D. Gregorius, Olympiodorus, & alii. Nam convivia illa ſacrificia erant, quæ in Dei honorem offerebantur. Poſtquam autem Job hos amiſit filios, alioſque accepit de horum virtutibus nulla ſit mentio, tamen conſtans, eſt ſententia Pratum, D. Hieronimi, Gregorii, Origenis, Bedæ, quod fuerint multo meliores prioribus. Sed cur textus ſacer hoc nobis non exprimit; Sine dubio ut manifeſtum ſupponit: nam primi filii occaſione meriti conceſſi ſunt; ſecundi vero veluti patientiæ, tanquam præmia, fuerunt accepti; Deus autem obſequia, ac merita noſtra longe præmiando ſuperat, ut ait D. Gregorius Nazianzenus de pauperum amore. *Nunquam*, ait, *Dei liberalitatem, & magnificentiam vinces, quamvis omnium tuarum facultatum jacturam feceris, ac etiam facultatibus te adjunxeris.* 82.

Job. 1. Gregor. Olymp. Hieron. Gregor. Origenes. Beda. Nazianz.

Lucæ n. 2. 50. Et ipſi non intellexerũt verbum, quod locutus eſt ad eos

VERSIO.

Syriacus. Illi vero non intellexerunt ſermonem, quem dixerat eis.

EXPOSITIO.

Euthymius tenet, quod non intellexerunt rem patris ſui eſſe templum at hæc expoſitio minime placet; nam per rem patris ſui opus noſtræ ſalutis intelligitur, patet ex ſuperiori expoſitione. Sicut etiam non placet ſententia eorum, qui hæc ad auditores referunt: nam illud relativum *Ipſi*, perſonas proximas indicat. Deinde ſequenti verſu ait Evangeliſta, *Deſcendit cum eis.* Ergo hæc referuntur ad Chriſti parentes. Et ſicut Beatiſſima Virgo, quamvis magnam habuerit gratiam, tamen 83. Euthym.

Carthuſ. Maldon.

Cur Virgo non intellexit.

Intellectus ſubmittendus divinæ ordinationi

men quandiu vixit, ſemper in illius proficiebat augmentum,ita etiam creſcebat in ſacrorum myſteriorum intelligentia. Et licet Virgo,& Joſeph optime agnoverint,ut notant Carthuſianus,Maldonatus,& alii Chriſtum, per Patrem ſuum intelligere Deum, non tamen intellexerunt myſterium,quare in illa ætate inter Doctores ſe revelaverit. Cur autem Beatiſſimæ Virgini datum non fuerit,ut hæc intelligeret? Ratio à priori divina voluntas,quæ revelat ſingulis ſingula prout vult. Et quia tunc non erat tempus,ut hæc myſteria revelarentur.Secundò,hoc maxime fuit ad conſolationem noſtram,ſi omnia non penetremus,ſed ut imitemur Beatiſſimam Virginem, conſervando verba Chriſti in corde, ut ea capere poſſimus: nam quamvis tunc Virgo non penetraverit circumſtantias myſterii, de ea dicitur: *Conſervabat omnia verba hæc in corde ſuo.* Tertiò. Ob magnam Virginis commendationem hoc permiſſum eſt; nam quamvis non intellexerit omnes circumſtantias myſterii;tamen quievit, & ulteriùs filium de hoc non quæſivit: nam ubi cognovit illud eſſe opus paternæ voluntatis,nihil amplius interrogavit,ſed magna reſignatione divinæ diſpoſitioni ſe conformavit,ex quo habes quantũ debeamus noſtrum intellectum ſubmittere divinæ ordinationi.

Lucæ 2.v.51. Et deſcendit cum eis,& venit Nazaret:& erat ſubditus illis Et mater ejus conſervabat omnia verba hæc in corde ſuo.

VERSIONES.

Syriacus. Et ſubjectus erat eis.Mater verò ipſius conſervabat hos omnes ſermones in corde ſuo.

Textus Hebraicus. Conſervabat has omnes res.

D.Ephrem.de virtute.c.2. Venit Nazareth, & erat ſubditus parentibus ſuis.

EXPOSITIO.

84. Hugo.

Cum Nazareth in inferiori loco eſſet à Hieruſalem, ut notat Hugo, quantum ad ſitum loci, ideo dicitur, quòd Jesus deſcenderit; quantum verò ad myſterium, exprimitur modus illius humilitatis. Unde eleganter exclamat D.Antonius Ulyſſiponenſ. ſerm.infra Octavam Epiphan. *O rigida ſuperbia, quæ ſuper altitudinem nubium moliris aſcendere, ſupra aſtra cœli ſolium tuum exaltare, in monte teſtamenti ſedere, deſcendere obſecro, quia Jeſus deſcendit.* Et erat ſubditus illis. Ex alta conſideratione hæc ait Evangeliſta, nequis putaret ex ſuperiori reſponſione,quòd Chriſtus parentes ſuos contempſerit: nam,ut ait Cajetanus, quamvis ad breve tempus ſe exemerit à parentibus,ut velut præludium futurorum oſtenderet, ac præceptum Patris impleret, tamen regreditur ad ſolitam ſubjectionem à filiis illius ætatis parentibus debitam. Dicitur, *ſubditus*,ſecundùm naturam humanam, ut explicant D.Auguſtinus *tom.6.lib.3. contra Arrium, c.* 18.D. Hila. *lib.*11. *de Trinitate*, D. Hieronymus *Epiſtola ad Amandum*,& alii innumeri.

Ant.Ulyſſip. Cajet. Auguſt. Hilar. Hieron.

*Et mater ejus conſervabat omnia.*Hæc eadem ait Evangeliſta de Beatiſſima Virgine,*cap.2.num.*19. Et ideo videnda ſunt quæ diximus *hoc lib.cap.2. numer.*13.*& quæſt.*4. Quamvis Beatiſſima Virgo exacte non intelligeret omnia verba, & facta Chriſti Domini. Et ita clariùs habet textus Hebraicus,*has omnes res*, illa tamen conſervabat, ac retinebat in mente.*Omnia verba hæc*;hîc Boſtrenſis intelligit omnia dicta Paſtorum, ac Simeonis. Sed illud relativum *hoc*,proxime facta reſpicit.Et ſanctiſſima Virgo etſi præſentia non penetraret myſteria,tamen ut divina, & ſupernaturalia maxime obſervabat. Unde ait Carthuſianus, *Verba, & facta filii ſui in corde, tanquam optima, ac docilima ſapientiæ æternæ, diſcipula ſaporis capaciſſima, ac avidiſſima, quidquid filius ejus de cætero fecit, aut dixit, cum ſumma veneratione penſavit, ac inde eminenter proficit. In corde*; quia non erat loquax, ſed tantùm ſecreta ſupremi Regis ſecum conferebat. 85.

Boſtrenſis. Carthuſ.

QUÆSTIO XXVI.

Quare Chriſtus Dominus ſubditus erat parentibus ſuis?

Chriſtus Dominus, non uno, vel altero anno, ſed per longum tempus ad annum uſque trigeſimum parentibus ſuis ſubditus erat. Et ita ait Brixianus, quòd *hæc dicit Evangeliſta admirans majeſtatem illam filii Dei tot annis fuiſſe ſubjectam Mariæ, & Joſeph.* Cauſam tanti myſterii, ac ſubjectionis hîc inquirimus. 86.

Brixian.

Primò. Ne à parentum poteſtate ſe ſubduxiſſe videretur, ut dixi in expoſitione, ideo hæc dicit Evangeliſta. Secundò. Chriſtus Dominus in ſuis actionibus continuò ita ſe habebat, ut ſemper manifeſtaret, qualis eſſet, ſcilicet Deus, & homo, ut Deus, repertus eſt docens in templo; ut homo, virginiſque filius, parentibus ſuis ſubditur. Tertiò. Ut relinqueret nobis exemplum obediendi parentibus noſtris, ut inquiunt D. Ambroſius, Beda, Euthimius, Theophylactus, & alii. Et ut etiam præberet excitamentum præſtandi obedientiam parentibus adoptivis, iiſque qui loco eorum ſunt, ut adnotarunt Euthymius, Origenes homil. 20. *Quòd ſi patres non fuerint, ſubjiciamur his, qui patrum ætatem habent.* Imò Religioſi habent hîc documentum obediendi prælatis ſuis, ut notat Hugo, quamvis literis, & virtute inferiores ſint, Unde ait citatus Origenes; *Videat erga unuſquiſque quòd ſæpe melioribus præpoſitus ſit inferior, & nonnumquam accidat ut ille, qui ſubditus eſt, melior ſit eo, qui ſibi videtur eſſe præpoſitus.* Et ut generaliter dicamus, omnibus dedit exemplum obediendi, & maxime verecundum, & indigniſſimum eſt, quòd ſupremus omnium Dominus ſit obediens & vermiculus inſoleſcat detrectans obedire. Eleganter D. Bernardus homilia 1. ſuper miſſus eſt, *Diſce, ait homo obedire; diſce terra, ſubde, diſce, pulvis, obtemperare,* 87.

Ambroſ. Beda. Euthym. Theophyl. Euthymius. Origenes. Hugo. Origenes. *Exemplum obedientiæ.* Bernard.

temperare , de authore tuo loquens Evangeliſta, & erat , inquit , ſubditus illis. Erubeſce , ſuperbe cinis : Deus ſe humiliat , & tu te exaltas ? Deus ſe hominibus ſubdit , & tu dominaris geſtiens hominibus , tuo te præponis authori ? Si hominis , ô homo, imitari dedignaris exemplum,certè non erit tibi indignum , ſequi authorem tuum. Et maximè ſuaviter , ut ſolet. Et idem habet *ſer.3. de reſur-*
Ant.Ulyſſip. *rectione* , ac D. Antonius Ulyſſiponenſ. *ſer. infra octavam Epiphaniæ.* De hac obedientia optimè
Nyſſen. loquitur D. Nyſſenus *in Catena D. Thomæ* , ſic dicens , *cum pertigiſſet duodecimum annum, paret parentibus : ut oſtendat , quòd quidquid per promotionem perficitur , antequam ad finem perveniat , obedientiam tanquam perducentem ad bonum , utiliter amplexatur.* Erat Chriſtus Dominus docens in templo ac in domo Patris ſui , & tamen ad nutum matris deſcendit , & venit cum eis Nazareth. Quomodo Domine relinquis docendi munus , & cum matre petis in propriam civitatem , ac locum ? Ibat Dominus præmonente obedientia ; & quidquid per obedientiam fit ſemper in bonum, & rectum finem ordinavit. *Obedientiam tanquam perducentem ad bonum,utiliter amplexatur.*

88. Quartò. Ut ſuo nos inſtruat exemplo , quàm prompti in obſequium parentum debeant eſſe filii , ob tanta ab eis accepta beneficia D. Am-
Ambroſ. broſ.hìc : *Quid magiſter , ait niſi officium pieta-*
Filii obediant parentibus. *tis implerit ? Et miramur , ſi defert patri , qui ſubditur matri. Diſce , quid parentibus tuis debeas , tu matri debes pudoris injuriam , virginitatis diſpendium , partus periculum , matri longa faſtidia ; matri longa diſcrimina , & quid anxios patres loquar pro filiorum profectu , & multiplicatos alienis uſibus , cenſus , jactaque ſemina poſteriorum ætatibus profutura ? Nonne pro his ſaltem obſequium oportet rependi ?* Quantum filii debeant parentibus , quantamque erga eos gratitudinem oſtendere oporteat,etiam hìc proſequitur
Haymon. Haymon.Quintò.Semper exterior apparentia interiori correſpondet. Et ſicut Chriſtus in corde
Interiori reſpondeat exterius. valde humilis erat,ita ut de ſe aſſeruerit:*Ego ſum vermis, & non homo*;ita etiam dum creaturæ ſubditur,talis voluit apparere.
Carthuſ. Carthuſianus, *Sicut in ſe ipſo humillimus fuit, ut homo:ſic uſque profectum in exterioribus humiliavit ſe ipſum non ſolùm matri,ſed etiam nutritio.*

89. Sextò. Dixerat Salvator parentibus ſuis : *Neſciebatis, quia in his , quæ patris mei ſunt , oportet me eſſe. Et ipſi non intellexerunt verbum,quod locutus eſt ad ipſos.* Dum enim Chriſtus Dominus , ut illis ſuarum operationum proponat ſublimitatem ad divinam ab æterno parente generationem convertit ſermonem , ipſi nihil per-
Ex humilitate cognoſcitur ſublimitas. cipiunt, aut penetrant. Deſcendit ergo, & ſubditum ſe illis præſtat , ut ex ipſa humilitate facillimè intelligant nobilitatem,tantarumque actio-
Beda. num ſublimitatem. Acutè Beda homil. 2. *Cùm arcem , ait , tanti myſterii aſcendere intelligendo non poſſent , deſcendit ipſe cum ipſis ad inferiora converſationis eorum , cœpítque manere in his , quæ illorum erant , & erat eis pia diſpenſatione ſubjectus , donec proficiente humilitatis magiſterio, quantum omnibus creaturis eſſet præferendus , agnoſcerent.* Abjectiores eos in ſui cognitionem
Virginitas Deum attrahit. deducitur ; uniuſcujuſque enim majeſtatem magis oſtendit humilitas,dum deſcendit, quam altitudo , dum aſcendit. Septimò. Erat ſubditus illis , cum eſſent Virgines : nam virginitas Deum maximè attrahit , & qui virginitati conſecrantur , Deum quodammodo ſibi devictum, ac ſubditum habent. Simon Caſſianus lib.2. Caſſian.
c.24. *Magna,* ait *Virginibus eſt dignitas prorogata quia Chriſtus duobus virginibus factus eſt ſubditus ; ut noverint hoc Sacramentum homines , quod illorum Chriſtus complet vota , deſideria perficit , qui ſe puritati , & munditiæ tradiderunt Et ſpes magna facta eſt amantibus cœleſtem vitam , quanta eis ſit Chriſtus in illa patria familiaritate donandus , qui duobus caſtis in hac vita factus eſt ſubditus.*

Octavò. Chriſtus Dominus omnium ma- 90.
giſter , cùm eſſet duodenus ſapientiæ ſuæ theſauros coram Doctoribus aperuit , eóſque de magnis inſtruit , ac docuit myſteriis , dicens : *In his , quæ Patris mei ſunt , oportet me eſſe* ; tamen breviter facit finem docendi ; & cum pa- *Proprio conſilio non eſt immobiliter adhærendum.*
rentibus ſuis venit Nazareth ; *Et erat ſubditus illis.* Quomodo , bone Jesus , tam citò deſiſtis, & tuæ doctrinæ clauſulam ponis , divinique Patris negotium relinquis ? Nonne decreveras in eis eſſe ? Quomodo tam citò omittis ? Ut facto ſuo nos doceat , non immobiliter proprio adhærere conſilio , ſed aliquandò propter novas circunſtantias , illud mutare , neceſſarium , & conveniens eſſe. D. Bernardus ſer- Bernard.
mon. 3. in die Paſchæ. *Attende , ait quid fecerit magni conſilii Angelus Quomodo conſilium ſuum poſtpoſuerit conſilio , vel magis voluntati mulieris unius (Beatiſſimam Virginem loquor) & fabri pauperis , ipſe eſt Joſeph. Bonum erat illud conſilium , In his, quæ patris mei ſunt oportet me eſſe , ſed quia illi non intellexerunt, mutavit conſilium , ut nos mundaret ab ea lepra , quæ proprii conſilii eſt ; exemplum enim dedit nobis , ut & nos ita faciamus. Quis enim non erubeſcat obſtinatus eſſe in conſilio ſuo , quando ſuum ſapientia ipſa deſeruit.* Et ſatis eleganter. Magnæ prudentiæ eſt aliquando mutare conſilia. De quo vide ſuprà *c.9.quæſt.7.num.27.* Unde ait Sapiens Prov.15.
Proverb. 15. numer. 12. *Diſſipantur cogitationes, ubi non eſt conſilium , ubi verò ſunt plures con-* Salazar.
ſiliarii , confirmabitur. Aliqui apud Salazar ita legunt : *Frange cogitationes , quando non eſt conſilium , & in multitudine conſiliorum ſtabis.* Hoc eſt , Decreta , & reſolutiones tuæ voluntatis infringe , & noli eas firmiter ſectari , quando aliorum conſilio non es uſus , ſeu alii tua non approbant conſilia. Nota illud verbum , *frange,* nam ingenia in ſententiis ſuis obfirmata , rigida ſunt , & flecti neſcia , ut appellavit Seneca *Epi-* Seneca.
ſtol.32.

Nonò. Erat ſubditus in honorem , ac re- 91.
verentiam Mariæ , & Joſeph , ut eorum magna dignitas innoteſceret. Unde ait D. Bernar- *Deus Mariam honorat,& Joſeph.*
dus : *Deus , cui Angeli ſubditi ſunt , erat ſubditus Mariæ.* Poſtquam Abraham Angelos hoſpitio Bernard.
ſuſcepit , ait textus Geneſ.18. num.16. *Hi cùm* Geneſ.18.
ſurrexiſſent inde , direxerunt oculos contra Sodomam , & Abraham ſimul gradiebatur deducens eos. Angeli ſancti , in quibus juxta multorum ſententiam , unus erat Deus qui omnibus ducatum præſtat ; requirebant ductorem , ne à via aberrarent ? Minimè ſane , præcipue cùm Abrahamus in Angelis Deum recognoſceret. Ea mihi nunc eſt ratio , quòd Deus voluit à juſto deduci,eique veluti obedire , ut juſtum honoraret.

D.Chryſ.

Chryſoſt. D. Chryſoſtomus homil. 42. in Geneſ. *Vide ait, Domini miſericordiam, quanta obſequela uſus eſt, Simul, & juſto honorem impendit.*

Lucæ 2. n. 51. Et Jeſus proficiebat ſapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines.

VERSIONES.

Syriac. Arabicus. Porrò Jeſchua creſcebat ſtatura, & ſapientia ſua.

D. Athan. lib. 5. cont. Arrian. Jeſus proficiebat ſapientia, & proceritate.

EXPOSITIO.

92. Breviter attingit Evangeliſta quæ Chriſtus Dominus egerit ab anno duodecimo uſque trigeſimum; & triplicem ejus deſcribit progreſſum, Syriacus. ſcilicet ætate, ſeu ſtatura, ut legit Syriacus, ſapientia, & gratia, non ſecundùm habitus, ſed ſecundùm operationes, quæ exteriùs, & coram hominibus operabatur. Et hoc *apud Deum, & homines*; nam multa apparent in hominum præſentia, quæ non ita ſunt vera ante Deum. Et è contra multa ſunt vera ante Deum, quæ non ut talia recipiuntur ab hominibus. Evangeliſta hîc repetit ſententiam hanc, quam dixerat ſuprà hoc *cap. 2. num.* 40. Primò dictum eſt ab Evangeliſta, quòd puer *erat plenus gratia, & ſapientia*, ab infantia uſque ad annum duodecimum; hic verò loquitur, à duodecimo uſque ad trigeſimum, & addit, *apud Deum & homines*; quia jam vere incipiebat ſapientiæ ſuæ coram hominibus ſigna dare, ut factum eſt hic inter Doctore. Et prius dicit, quòd proficiebat ſapientia, quàm ætate, in illa enim, ut moraliter dicam, homo ut recte vivat, ante omnia creſcere, & proficere debet.

Primus perfectus in ſapientia.

QUÆSTIO XXVII.

Quomodo dicatur, quòd Chriſtus Dominus proficiebat ſapientia, ætate, & gratia?

93. Brevitatis cauſa miſſis multorum hæreticorum erroribus, qui de more ſuo ſiniſtre hunc locum interpretantur, quorum errores late impugnant Theologi 3. *part. q. 7. art. 12.* Quàntum ad Catholicos tres interpretationes referri poſſunt.

94. Damaſc. Nyſſen. Haymon. Prima eſt, quam tradit D. Damaſcenus *lib. 3. de fide capit. 22.* D. Gregorius Nyſſenus *homil. 3. in Catena* Haymon. Hæc verba referunt ad profectum Chriſti Domini in nobis, ita ut dicatur profeciſſe ſapientiâ, non in ſe, ſed in ſuo corpore myſtico, hoc eſt, in ſuis fidelibus, quorum augmentum ipſe reputat proprium. Hæc tamen explanatio non cohæret cum textu; nam ſermo eſt de Chriſto Domino, non in ſuo corpore myſtico, ſed in ſe; hoc enim apertè indicat illud *proficiebat ætate.*

Chriſtus augmentum noſtrum reputat ſuũ.

Secunda ſententia intelligit præſentem locum ſcientia acquiſita, ſeu experimentali, quæ præter divinam, & infuſam in Chriſto datur, temporiſque progreſſu ſenſuum exercitio augebatur, ac proinde dicitur, quòd Chriſtus Dominus proficiebat ſapientia, non quòd aliquid denuo ſciret, ſed novo tantùm modo, nempe experiendo. Hanc ſententiam tradunt Richardus Victorinus *lib. 2. de Emmanuele, cap. 18.* & in hoc videtur eſſe D. Ambroſius *lib. de Incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 7.* At hæc ſententia non videtur accommodata; nam Evangeliſta æqualiter loquitur de ſapientia, & gratia; & Chriſtus in gratia non proficiebat experimentaliter, ut gratiæ habitus augeretur. Deinde cùm in Chriſto Domino ſit triplex ſcientia, ſcilicet beata, infuſa, & acquiſita, quæ eſt inferior; non videtur conveniens, quòd Evangeliſta de hac tantum loquatur. 95. Rich. Vict. Ambr.

In Chriſto triplex ſcientia.

Tertia interpretatio iſtius loci. Quòd hæc verba intelligenda ſint non de augmento ipſius gratiæ, & ſapientiæ in ſe, ſed in oſtenſione, ac manifeſtatione ſuâ. Ita communiter ſancti Patres. D. Gregorius Nazianzenus *oratio. 20. in laudem D. Baſilii*, D. Athanaſius *orat. 4. contra Arrium*, D. Cyrillus Alexandrinus *in 14. Joan. cap. 17.* D. etiam. Damaſcenus *lib. 3. de fide, cap. 22.* D. Bernardus *homil. 2. ſuper Miſſus eſt. Hic* Titus Boſtrenſis, Theophylactus, & alii. S. Thomas 3. *part. quæſt. 7. artic. 12. ad 3.* Si verò objicias, quòd de Chriſto dicitur, creviſſe in gratia, ſicut in ætate, ſed ætate non ſolùm oſtendebat augmentum, ſed illud verè comparabat: ergo & in gratia. Reſpondemus ex D. Thoma citato, Chriſtum Dominum non ſolùm creſcere, oſtendendo gratiam ſuam, & ſapientiam, ſed etiam progredi in effectibus, excellentiora ipſius gratiæ opera exterius faciendo. 96. Nazianz. Athanſ. Cyrill. Damaſceo. Bernard. Boſtrenſis. Theoph. D. Thom.

Quarta explanatio hujus rei magis explicans proximam interpretationem ſanctorum Patrum, eſt, quam tradunt hîc Cardinales Cajetanus, Toletus *annotat. 89.* quòd quando Evangeliſta ait: *Jeſus proficiebat ſapientia, & gratia*; per *ſapientiam*, non ſignificatur ipſe habitus ſapientiæ reſidens in intellectu, ſed ipſum operum, & verborum exercitium, quæ à Chriſti ſapientia proveniebant, in quibus Chriſtus Dominus, prout in dies ſecundùm ætatem creſcebat, etiam proficiebat: nam quamvis Chriſtus Dominus, à primò inſtanti ſuæ conceptionis omnem ſapientiæ, ac gratiæ plenitudinem in ſe intus haberet, exteriùs tamen pro ætatis incremento verba, & opera ſapientiora proferebat; & ſatis frequens eſt in Scriptura, verba, & opera æterna, quæ à ſapientia procedunt, ſapientiam appellari. De Regina Saba dicitur, *Lucæ 11. num. 31.* quòd *venit audire ſapientiam Salomonis*, Proverb. 2. num. 2. *Audiat ſapientiam auris tua*, 1. Corinth. 2. num. 7. *Loquimur Dei ſapientiam.* Ubi dicta, & facta provenientia à ſapientia, ejus nomine ſapientiæ appellantur, Ita verba, & opera Chriſti Domini dicuntur ſapientia. Et hanc doctrinam optimè explicat D. Vincentius Ferrera *ſerm. infra Octavam Epiphaniæ.* Sicut enim Sol eandem charitatem, ac calorem in ſe habet 97. Luc. 11. Prov. 2. 1 Cor. 1. Vinc. Ferrer.

Vera explanatio.

habet prima, tertia, & nona hora; tamen quoad effectus proficit, & lucis, ac caloris majores effectus cauſat hora tertia, quàm prima; & in meridie, quàm tertia. Ita Chriſtus Dominus Sol juſtitiæ, licèt, à primo conceptionis inſtanti omnem ſcientiæ plenitudinem in ſe intus haberet; tamen quo magis creſcebat ætate, eo majores ſapientiæ, & gratiæ ſuæ prodebat effectus.

Quæstio XXVIII.

Quid Chriſtus Dominus egerit uſque ad Baptiſmum?

98. HAc in re tria ſunt certa. Primum, quòd Chriſtus Dominus toto hoc tempore parentibus ſuis ſubditus erat, ſapientiáque, & gratia proficiebat. Secundùm, quod in otio Chriſtus Dominus toto hoc tempore minimè vixit, nec enim qui otium deteſtabatur, abſque ulla occupatione ageret, Tertium, quod in Cana Galilææ primum Chriſtus Dominus miraculum edidit. Ita ait Joann.2.numer.11. *Hoc fecit initium ſignorum Jeſus in Cana Galilææ, & manifeſtavit gloriam ſuam*. Et ita Tertullian. *lib. de Baptiſmo cap.9.* D. Epiphan. *hæreſi* 51. D. Ambroſ. *ſerm.*19. S. Thom. 3. *part. quæſt.*43. *art.*3.

Joan.2. Tertull. Epiphan. Ambr. D. Thom.

99. Aliqui graves Authores dicunt, quod cùm Chriſtus Dominus eſſet filius fabri Joſeph, fabrilem artem exercebat. Hanc ſententiam tenet Cajetanus ad illa verba Marc.6. numer.3. *Nonne hic eſt faber?* Et ibi hoc probabile judicat Lyranus, & D. Dionyſius Carthuſianus, & Abulenſis *Matth.*13. *qu.*18. Eam indicat D. Baſilius *cap.6. Conſtitut. Monaſt. circa finem*, & D. Juſtinus *in Dialogo cum Tryphone* Chriſtum fabrilia opera, aratra, & juga confeciſſe. Et Baronius *anno* 12. *Chriſti.* Quod ideo, *tractat* enim *fabrilia fabri*, forte ſub jugi, & aratri ſymbolicis verbis Evangelium propoſuit. *Tollite jugum meum ſuper vos*, Matth.11.n.30. Et, *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum*, Lucæ 9.n.62. Et hæc ſententia probabilis eſt.

Cajet. Marc.6. Lyran. Carthuſ. Abulenſis. Baſilius. Juſtin. Baron. Matth.11. Luc.9.

Secunda, & mihi probabilior, quam tradit Burgenſis *in cap. 6. Marci in additionibus*, quod Chriſtus Dominus vitam tranſegerit in altiſſima contemplatione, meditatione, jejuniis, admirabilique ſanctarum operationum exercitio; in eadem ſententia eſt Simon Caſſianus *lib.*4. *capit.*2. ubi ait: *Operari erat oratio, & ſublevatio ineffabilis, & tota Deifica erat vita.* In hanc ſententiam inclinat hîc maxime Barradas. Forte etiam laborantem Joſeph Chriſtus adjuvabat. Nec obſtat citatus locus Marci, ubi Chriſtus dicitur faber; ita enim eſt appellatus, quia erat filius fabri, ut ex Auguſtino, Chryſoſtomo, & aliis Patribus dicam ſuo loco. Chriſtus autem Dominus ſuſtentabatur, tum ex lucro Joſeph, tum ex hæreditate parentum Virginis; nam cùm ipſa eſſet unigenita, & parentum ſuorum hæres, ideo nuptiis tradita eſt Joſeph, ut dixit hoc *lib.*2. *cap.*2. *q.*39. Et cùm Euſebio, Nicephoro, & aliis tradit Suarius *tom.*2. *ad* 3. *partem diſp.*71. *ſect.*3. §. *ſecundo hinc colligo.* 100.

Burgenſis. *Verior ſententia.* Caſſian. Barradas. Auguſt. Chryſoſt. Suarius.

LIBER TERTIUS

Ab exordio prædicationis Joannis uſque ad ejus de Chriſto teſtimonia.

CAPUT PRIMUM.

JOANNES PRÆDICANS.

Lucæ 2.v.1. Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæſaris; procurante Pontio Pilato Judæam; tetrarcha autem Galilææ Herode; Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituræx,& Trachonitidis regionis: & Lyſania Abylinæ tetrarcha.

VERSIONES.

Syriacus. Anno autem decimoquinto regni Tiberii Cæſaris, ſub præfectura Pontii Pilati in Ihoudæa dum eſſet tetrarcha Herodes, *&c.*

Tertull.lib.4. cont.Marc. cap.7. Anno quintodecimo principatus Tyberiani.

Pagn.Arias. Præſide Pontio Pilato.

Text.Græc. Gubernante Pontio Pilato.

EXPOSITIO.

1\. CUM Chriſtus Dominus vigeſimumnonum explevi ſſet annum trigeſimúmque eſſet ingreſſus, & tempus adeſſet jam, ut ſuæ prædicationi initium daret, miſſus eſt Joannes ætatis jam triginta annos habens; (nam apud Judæos Doctoris, ac Prædicatoris nomen antè habere licitum non erat) tanquam aurora ante Solem ad parandam viam: cujus prædicationis tempus hîc deſcribit Evangeliſta, memorato imperii Romani Imperatore, & illis, qui Judæam in quatuor partes diviſam obtinebant; ſecutus morem Prophetarum, qui ſemper Judææ Regum, ſub quibus ſcribebant, adnotabant tempus. At in deſcriptione, ut inquiunt Origenes & Carthuſianus evangelicæ revelationis, ac prædicationis toto mundo nuntiandæ, imperium Romani Dominatoris, qui toto orbi dominari videbatur, deſcribitur. Cùm in omnium ſalutem eſſet Evangelium.

Origenes. Carthuſ.

QUÆSTIO I.

Quinam ſint dominatores iſti ab Evangeliſta memorati?

EXtincto nomine Regis odioſo apud Romanos, eorum principes Imperatores dicebantur. Primus, cujus hîc meminit Evangeliſta, eſt Tiberius Cæſar tertius Romanus Imperator; nam primus fuit Julius Cæſar: ſecundus Auguſtus: tertius iſte Tiberius, quo regnante, anno decimooctavo, Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit. Hic Tiberius, cùm primò principatum obtinuiſſet, ab omni faſtu alieniſſimum ſpecimen dedit, ita ut referente Suetonio *in ejus vita, c.*27. ſe dominum dici prohibuerit, alta DEI providentia ſic ordinante; aderat enim tunc totius orbis DOMINUS Chriſtus Jeſus; cujus admiranda facta cùm accepiſſet Tiberius, eum ad Senatum retulit, ut inter DEOS haberetur, ut teſtantur Tertullianus *in Apologetico adversùs Gentes*, Oroſius *lib.7.c.4.* Euſebius *lib.2. Hiſtor.cap.*2. Sed Senatus non approbat, nec recepit, Salvatore noſtro Jeſu ſic ordinante; nam, ut ipſe honoretur ut verus DEUS, humana non indiget approbatione: nec inter falſos, fictitioſque DEOS poterat numerari; ſed inter Patrem, & Spiritum ſanctum, cum quo eſt unus verus DEUS. Tandem Tiberius extitit crudeliſſimus, & in omnium hominum genus maxime ſævit, tantuſque ab eo eſt inrerfectus Senatotorum numerus, ut jam qui magiſtratum gererent, vix reperirentur, & ſorte educti provinciarum præfecti in plures annos præficerentur, cùm non ſuppeterent ſucceſſores: ita bonos omnes ipſe peremit, ut late tractant Tacitus *annal.lib.*6. Suetonius *in ejus vita, c.*61. Baron. *anno Chriſti* 36. *in Epit. Spond.*16. 2.

Sueton. Tertull. Oroſius. Euſebius. *Tiberius crudeliſſimus.* Tacitus. Sueton. Baron.

3\. Secundus numeratus ab Evangeliſta eſt Pontius Pilatus. Cùm Herodes Aſcalonita moreretur, tres filios reliquit, ut jam dixi, Archelam natu majorem; Herodem, qui nomen patris ſortitus erat; tertium Philippum. Inter hos Auguſtus Cæſar, omiſſo nomine regni paternam diviſit

ſit poſſeſſionem, Archelao Judææ medietatem dedit, alteram verò medietatem inter alios duos fratres diſtribuit. Tamen cùm Archelaus iniquè ſe gereret, poſſeſſione privatus in Galliam miſſus
Joſephus. eſt in exilium; de quibus latè Joſephus *lib.* 17. *Antiqui. cap.* 17. tunc tota illa pars, quam Archelaus regebat, in provinciam ſub Romano imperio redacta eſt, quæ ab illo gubernabatur, & Præſides ad certum tempus mittebantur: & juxta veram computationem primus Præſes extitit Coponius; ſecundus Marcus Ambivius; tertius Ruffus; quartus Valerius Gratus; quintus Pontius Pilatus; & hîc plus temporis, quàm omnes alii præfecturam tenuit: nam duravit in illa per decem annos; miſſus eſt enim in Judæam anno Chriſti 28. & præſidentiam obtinuit uſque ad an-
Baron. num 38. ut conſtat ex Baronio *citatis annis.* Fortaſſe, quia pretioſa munera Romam mittebat, & maximè Cæſari adulabatur. Hic nocte intempeſta opertas Cæſaris Hieroſolymam intulit imagines, ſed propter ingentem Judæorum tumultum eas juſſit auferri, & clypeos in honorem Cæſaris dedicavit. Joſephus *lib.* 18. *Antiquit. cap* 3. *&*
Joſephus. Philo. 4. *&* 2. *de Bello Judaico*, *cap.* 8. Philo *de legat*, *ad Cajum*, qui etiam ibi de ipſo Pilato ait: Solitus
Pilatus valde ambitioſus. erat ſententias vendere, cuncta rapere, innocentes cruciare, & occidere, aliaque hujus generis patrare; ac proinde à Cajo Tiberio in exilium pulſus in Viennam Galliæ ſumma deſperatione poſt biennium propria manu ſibi necem intulit, ut te-
Euſebius. Oroſius. Baronius. ſtatur Euſebius *in Chron.* Oroſius *lib.* 7. *cap.* 5. & alii cum Baronio *anno Chriſti* 38. *in Epit. Spond. num.* 1.

4. Tertius eſt Herodes Antipas filius prioris Herodis Idumæi, cui Auguſtus partem quandam, ſcilicet Galliæam, paterni regni dedit, ſub nomine Tetrarchæ. Hæc vox eſt Græca, & illi dicebantur Tetrarchæ, qui quartam partem alicujus regni gubernabat. Herodes turpiſſimè adulter legitima conjuge rejecta fratris ſui viventis uxorem
Herodes impudicus. ſubintroduxit; eade cauſa à Joanne Baptiſta reprehendebatur, quem in carcerem miſit, & decollavit, *Marc.* 6. *à num.* 14. Et Chriſtus Salvatorem contemnens ad Pilatum remiſit, *Luc.* 23. *num.* 11. Tandem in exilium miſſus apud Lugdunum urbem Galliæ magno animi mœrore miſerrimè mortuus eſt. Exiſtimant aliqui eum in Hiſpaniam veniſſe; de quo plura Baronius *anno*
Baronius. *Chriſti* 40. *in Epit. n.* 2.

5. Quartus, eſt Philippus frater Herodis Antipatæ, ac filius Herodis Idumæi, hic erat ab Imperatore Iturææ Tetrarcha conſtitutus, quæ erat regio ad radices montis Libani ſita, ſpectabatque ad ſortem Tribus Nephthalim. Ad hujus Philippi ditionem, ac tetrarchiam etiam pertinebat regio Trachonitides, quæ erat ultra Jordanem, ac ſortis tribus Manaſſes. Et quamvis hic Philip-
Joſeph. pus aliàs eſſet bonus, ut tradit Joſephus *lib.* 18.
Philippi vecordia notatur. *Antiq. cap.* 6. ejus tamen vecordia notatur maximè; nam cùm Herodes frater eius uxorem ſuam Herodiadem tuliſſet, nullam de hoc apud Imperatorem inſtantiam feciſſe legimus.

6. Quintus eſt Lyſanias Tetrarcha Abilinæ, quæ
Lyſanias. erat regio propinqua ad Philippi tetrarchiam juxta montem Libanum. Quis autem hic Lyſa-
Auguſt. Beda. Cajet. nias fuiſſet, valde incertum. Nam D. Auguſtinus *lib. quæſt. novi, & veteris Teſtamenti. cap.* 11. Beda, Cajetanus *hic* exiſtimant fuiſſe filium Herodis Idumæi fratrem Archelai, & alterius Herodis, ac Philippi. Sed hoc non conſtat. Et ideo communiter hodie rejicitur à Recentioribus, nam Joſephus, diligentiſſimus illius temporis ſcriptor,
lib. 2. *de bello Judaico cap.* 21. inter filios Herodis Joſeph.
hunc non numerat. Alii dicunt ipſum eſſe Lyſaniam illum, qui communiter ab Authoribus refertur, quod à Cleopatra occiſus fuerit; ſed apertè conſtat ex Joſepho. *lib.* 15. *Antiquit. cap.* 4. illum non fuiſſe ſed eſſe diverſum. Ad hiſtoriam Evangelicam ſatis eſt, quòd extitit quidam Ly-
ſanias Abilinæ regionis Tetrarcha, ut notant Hu- Hugo.
go, & alii.

QUÆSTIO II.

Quare Evangeliſta hos Gubernatores hic deſcribat?

Evangeliſta hîc apponit omnes, qui in exordio 7.
prædicationis Joannis principabantur. Primò. Ut antiquum ſuæ gentis, ac Prophetarum morem retineret, qui Regum, ac principum, ſub quibus ſcribebant, tempora notabant ſemper, ut patet *Iſai.* 1. *num.* 1. *Hierem.* 1. *nu.* 1. & ex aliis. Secundò. Ut veritas hiſtoriæ his tam publicis, & diligenter notatis circunſtantiis maxime commendaretur, nam ex omnibus narratis maximè manifeſtatur.

Tertiò. Hic apponit imperium Tiberii Cæſa- 8.
ris, alienigenarumque gubernationem, ut illud eſſe adventus Meſſiæ tempus comprobaret, ut hîc
notant Boſtrenſis, Euthymius, D. Bonaventura. Boſtrenſis. Euthym. Bonav.
Prædixit enim Jacob Geneſ. 40. n. 10. *Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt.* Atqui jam regnum, & ſceptrum à Judæis erat ablatum, & ad Romanos ſub Tiberio tranſlatum; ergo jam adventus Meſſiæ tempus erat, ac proinde inter homines ipſe
jam converſabatur. Hoc etiam probat hîc D. Bo- Idem.
naventura ex altera prophetia *Daniel.* 2. *à n.* 31. ubi magnam illam vidit ſtatuam quatuor conſtantem metallis, in quibus quatuor deſignabantur Imperia, ſcilicet Chaldæorum, Perſarum, Græcorum, Romanorum. In tempore autem hujus ultimæ monarchiæ adventus Chriſti tempus à Daniele explicatur *In diebus*, inquit, *regnorum illorum ſuſcitabat Deus cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & quod alteri populo non tradatur.* Optime ergo D. Lucas Romanum Imperium memorat, ut illud eſſe Meſſiæ tempus indicaret. Quartò. Non ſolum narrantur qui in Republica Judææ clavum tenebant, ſed etiam qui in Romano Imperio principabantur; adveniebat
Chriſtus Dominus, ut totius orbis Princeps & *Rex non*
Rex, & noluit ſingularis, ut veluti particularis *ſit ſingularis, ſed*
apparere, ſed in omnium protectionem, & reme- *omnibus com-*
dium ſe manifeſtare, & ideo non ſolum Judæa, *munis.*
ſed totus orbis deſcribitur, quia ut verus Rex in
omnium ſalutem deſcendebat. Origen. hîc. *quan-* Origen.
do, ait, *ad Judæos tantùm ſermo propheticus mittebatur, Judaici Reges ponebantur in titulo: quando verò Sacramentum Evangelii prædicandum erat & in toto orbe Evangelium diſſeminandum, cujus Princeps Joannes in eremo fuit, Orbem Romanum Tiberii regebat Imperium, tunc in quintodecimo anno verbum Domini ad Joann. factum deſcribitur. Et ſi tantum iis, qui de nationibus credituri erant, an-*

num

nuntianda ſalus fuiſſe , & penitus excludendus Iſraël , ſufficeret dicere quintodecimo anno Tiberii Cæſaris. Quia verò , & de Judæa & de Galilæa multi credituri erant , idcirco & hæc regna ponunt in titulo. Similiter Divus Gregorius Magnus *homilia 20. in Evangel.* Antequam Deus manifeſtè adveniret in mundum , & in umbris , ac figuris erat , tunc ſermo erat in Prophetis ad particularem populum , quia Deus in ipſis umbris latebat : at quando ipſe apertè , ac patenter apparet , ſingularitatem reſpuens in omnium ſalutem deſcendit. Vide *lib. 1. cap. 1. numero 75. & 139. & lib. 1. cap. 9. num. 5.*

Gregor. *Rubore afficiatur Rex ſingularis.*

9. *Judæa miſerrimus ſtatus.* Quintò. Ut meſerrimus Reipublicæ deſcribatur ſtatus , ubi tot venenoſi dominabantur ſerpentes , malaque inundabant, & peccata ? in Tiberio enim exprimitur crudelitas , qua probos Senatores interfecit. In Pilato ad Cæſarem adeſt reſpectus, quo ejus magines ad regnum tranſtulit , utque ei placeret , judicium ſubvertit ; audito Cæſaris nomine Chriſtum jubens occidi; nam cùm Judæi clamaſſent : *Si hunc dimittis , non es amicus Cæſaris , omnis enim , qui ſe Regem facit , contradicit Cæſari,* Joann. 19. num. 12. ſtatim Chriſtum Dominum morti tradidit. Et tandem omnia , quæ juſtitiæ erant , ipſe vendebat. In Herode repræſentabatur laſciviæ turpitudo , qua fratris uxorem ſuſtulit , ac magna deliciarum indulgentia pro ſaltu puellæ caput Joannis amputari juſſit. In Philippo vecordia, qua ablatam ſuam videbat uxorem , nullamque pro tam gravi cauſa inſtantiam faciebat. In Anna , & Caipha per munera , & dona inter ſe alternatim Pontificatum habentibus ambitio maxima explicatur. Tandem totius populi mala denotantur , & peccata , tum talia, Republicæ capita , & principes numerantur ; ſemper enim populus vivendi modum ſui principis ſequitur , Eccleſiaſt. 10. numero 2. *Secundùm judicem populi , ſic & miniſtri ejus.* Et qualis rector eſt civitatis , tales & inhabitantes in ea. Vide *lib. 2. cap. 9. n. 15.*

Omnia vitia in dominatoribus Judea,

Joan. 19.

Qualis princeps, talis, populus.

Eccl. 10.

10. Sextò. Tot principes in Iſraël , ut magis appareat Reipublicæ Judaicæ ſtatus miſerandus , malitiaque Romanorum , qui totum Judaicum regnum in quatuor partes diviſum habebant , ut quælibet pars debilis eſſet , atque infirma nam virtus unita fortius agit , diviſa autem facilè corruit. Septimò. Ut nobis declararet Evangeliſta quòd tempora ſemper in pejus ruunt. Conſidera tempus , quo hæc præſentis textus contigerunt ; nam anteactis annis , quando ſcilicet Chriſtus natus eſt , regnabat in Judæa unus impiiſſimus Herodes , cujus mortem omnes vehementiſſimè deſiderabant , utque alius Reipublicæ regimen obtineret ; ut colligitur ex Ioſepho *lib. 17. Antiq. cap. 8.* ab eo tamen emortuo tyranno evadentes , in quatuor crudeliſſimos inciderunt , ſcilicet Pilatum , Herodem Antipatrem , Philippum , Lyſaniam. Hæc eſt hominum miſera conditio , qui dum meliorem fortunam præſtolentur , pejorem inveniunt. Iſraëliticus populus oppreſſus Salomone , qui multis eum vexaverat tributis , incidit in manus Roboam , & Jeroboam , qui mala multo majora , atque tributa ſuper eum adduxerunt, 3. *Regum cap. 12. num. 13.*

Ubi diviſio, ibi infirmitas.

Joſeph.

Tempora in pejus ruunt.

Octavò. Ut fiat manifeſtum magnum à Deo inflictum in Iſraël ſupplicium , eo quòd ſuæ viſitationis tempus non cognoverit. Et quæ miſerabilior pœna eſſe poterat , quàm dum reſpublica Iudaica , quæ olim ſceptrum tenuerat , & Gentium colla pedibus ſuis calcaverat , modò à ſe alienatam poſſeſſionem ſuam , atque ad inimicorum manus tranſlatam videbat ? Nempe ad Tiberium Cæſarem , ac Pilatum Romanos ; ad Herodem , & Philippum cujuſdam Idumæi filios , ac ad Albinam alienigenam ? Hoc magno dolore , ut expendit Tertullianus adverſùs Iudæos cap. 13. lamentabatur Iſaias 52. n. 7. *Regionem veſtram coram vobis alieni devorant.* Elegantiſſimè dixit Petrus Cluniacenſ. in tract. contra Iudæos , quòd *plus torquebat Saul præſentia Davidis , quam Spiritus Dei malus ,* Nam iſte torquebat , ut Diabolus , ille verò tanquam hoſtis , & à quo videbat occupandum ſuum regale ſolium ; ut ipſemet confeſſus eſt 1. *Regum cap. 24. num. 21.* Et nullum tam rigidum ſupplicium tota inferni multitudo infligere valet , quam dum homo à ſuo ſe videt loco depoſitum , & ſuum inimicum in eum introductum. Dicebat David Pſalm. 12. num. 1. *Uſquequo Domine obliviſceris me in finem* ; Seu , ut legit D. Chryſoſtomus , *Omninò , uſquequò averiis faciem tuam à me ?* Pſalmus hîc David eſt compoſitus , ut tenent Theodoretus , Nicephorus , Euthymius ? quando fugiebat à facie Abſalon , qui ingreſſus Hieruſalem , ac domum regiam , dormivit cum concubinis patris ſui , 2. *Regum cap. 16. num. 21.* Et ideo David ſe ab auxilio Dei , illiuſque memoria omnino deſertum lachrymatur , dum æmulum ſuum in domo , ac loco ſuo vidit glorianem.

11. *Magna pœna propria bona ad inimicum tranſlata* Tertull. Iſai. 52. Cluniac.

Pſalm. 12. Chryſoſt.

Theophyl. Niceph. Euthym.

Quæstio III.

Quare Evangeliſta hos tali annumeret ordine ?

Primò annumeratur Tiberius. Secundò Pilatus, deinde Herodes, Philippus , & Lyſanias, Quare ita deſcribuntur? Ratio literalis, Qui majori eminebant poteſtate, locum occupant primum : Tiberius ſummus erat Imperator, Pilatus dimidiam regni partem gubernabat. Alii verò alteram. Deinde pars Pilati præſtantior , utpote Judæa, quam pars Herodis ? & hæc excellentior, quàm adminiſtratio Philippi ; & hæc nobilior , quàm Lyſaniæ. 12.

Altera ratio , & moralis. Deſcribebat Evangeliſta miſerrimum ſtatum , ad quem Reſpublica Judaica devenerat ; & ideo in extrema illius terminatione , atque ultima concluſione Herodem, Philippum, ac Lyſaniam ponit : nam hi tres, juxta D. Auguſtinum , Bedam , Cajetanum citatos *quæſt. 1.* fratres erant, filiique Herodis Idumæi; & Reipublicæ in eo ſtat univerſalis ruina , quòd totum illius reginem inter conſanguineos , & amicos ſit diviſum ; alii namque partes horum non ſequentes , ad juſtitiam habere aditum minimè valent. Tertiò. Tiberius ; & Pilatus extranei erant ; hi , verò tres, ut conſtat ex Joſepho ſuprà citato , utpote Herodis filii , in Hieruſalem nati: 13.

Auguſt. Cajetam. Beda.

Ruit Reſpublica, quando inter conſanguineos diviſione eſt regimen.

& nunquam major totius regni jactura, quàm dum patricii ambitioſi totum illius regimen occupant: meritò ergo hi gubernatores in ultimo loco ponuntur, tanquam Iſraëlitici populi ruinæ totalis conſummatio.

13. Ezechieli mandatum eſt, ut ſumat planctum, & lamentum ſuper Tyrum c.27.n. 2. Et navem illius latè deſcribit, & ait num.8. *Habitatores Sidonis, & Aradi.* (qui juxta D.Hieronymum, erant inſulæ Tyri, ſub illius Dominio, vel ſitæ erant juxta civitates Tyri) *fuerunt remiges tui: ſapientes tui Tyre, facti ſunt gubernatores tui.* Deinde ait Propheta, quod Perſæ, & Libyes erant in exercitu. Pygmæi in turribus, Carthaginenſes negotiatores, Syrus in multis operibus, filii Juda, & Iſraël inſtitutores de Græcia, Arabia, & Meſopotamia in nundinis. Et tandem concludit num. 26. *In aquis multis adduxerunt te remiges tui: ventus auſter contrivit te in corde maris.* Hi autem remiges, ut notat D. Hieronym. erant habitatores Sidonis, & Aradi, ac ſapientes Tyri. Sed quæro: Quomodo cum ad hanc navem convenerint omnes totius orbis nationes Perſæ, Arabes, Syrii, Græci, Iſraëlitæ, Meſopotamii, Carthaginenſes, tamen ſolum ad aquas multas, per quas intelligitur calamitas, ac devaſtatio, ut explicant Theodoretus, Lyranus, Tyrii habitatores eam adduxerint? Sanè in majori miſeria Rempublicam concluſerunt ejus filii clavum navis tenentes, quàm alienigenæ regentes, & gubernatores.

Ezech. 27.
Patricii rempublicam devaſtant.
Hiero.
Timoth. Lyran.

Quæstio IV.

Quare Evangeliſta numerum annorum deſcribat hîc, non verò in nativitate Chriſti ac deſcriptione orbis.

14. Apud ſcriptores etiam Canonicos celebris eſt conſuetudo in rebus memorabilibus obſervare tempus, & annum, quo evenerunt. Iſai.6.n.1. *Anno quo mortuus eſt Rex Oſias.* Hieremiæ 1. num. 2. *In tertiodecimo anno regni ejus*, ſcilicet Joſiæ: Ezech. 1. num. 1. *Factum eſt in trigeſimo anno, in quarta, vel quinta menſis*, & ſæpe. Ideoque Evangeliſta hîc in Baptiſtæ prædicatione memorat Imperii annum. Sed præſens quæſtio inquirit: Quare hîc noſter Lucas in prædicatione Præcurſoris notet, non ſolum Imperatorem, verum etiam illius dominationis annum: *Anno quintodecimo imperii Tiberii Cæſaris*; at in nativitate Chriſti, quæ multo excellentior erat, ſolum commemorat Imperatorem: *Exiit edictum à Cæſare Auguſto*, Luc. 2. num. 1. Hujus rei cauſam inveſtigamus.

Iſai. 6. Hierem. 1. Ezech.
Luc. 2.

15. Reſpondeo primò, quòd in nativitate Chriſti tempus, & annum Evangeliſta non ſignat, ut nobis manifeſtum fieret, quòd in Chriſto, & à Chriſto Domino anni omnes, ac dies numerandi, & incipiendi erant, omniſque in ipſo vita noſtra renovanda. Secundò. In nativitate Chriſti non dicitur annus, maximè verò in ejus prædicatione quæ paulo poſt vocem Baptiſtæ clamantem ad pœnitentiam habuit exordium; quia in nativitate majeſtas Domini, ac plenitudo virtutum Chriſti particularibus innotuit tribus paſtoribus, tribus Regibus: at in ejus prædicatione omnibus illuxit, ac reſplenduit. Unde ipſe dicebat. *Venite ad me omnes*, Matth. 11. Et tunc celſitudo, ac ſplendor magis eminet, atque irradiat, cùm non paucis ſolum, & peculiaribus, verùm omnibus ſe diffundit.

Virtus omnibus communicata illuſtrior. Matth. 11.

16. Tertiò. Hîc in Baptiſtæ prædicatione apponitur annus; non verò in deſcriptione totius orbis, de qua incepit agere Evangeliſta, tunc enim Auguſto ſe omnes ſubditi tributo profitebantur. Enim vero quando Baptiſta prædicans apparuit in orbe, tanquam quid novum, miraculoſum, maximè annus ille notatu dignus erat: at verò quando Imperator tributum à populis exquirebat, tempore illo nil ratum, atque inauditum erat, ſed ille annus cæteris correſpondebat, in quibus omnibus tributa à ſuis Reges expoſcere ſolent, & ideo tanquam quod ſolitum ille annus non notatur. Apud Babylonios duo extabant idola, unum nomine Bel: *Et impendebatur per dies ſingulos, ſimilæ artabæ duodecim, & oves quadraginta, vinique amphoræ ſex. Rex quoque colebat eum*, Daniel. 14. num. 2. Alterum idolum erat Draco magnus, & colebant eum Babylonii, *ibid. n.* 22. Sed cur primum adorabat Rex, non verò ſecundum? Quantùm colligo ex textu: Ea quæ idolo Bel apponebantur ad devorandum, à populo per tributum exquirebantur, & ideo, Rex honorabat eum, ut ad imitationem idoli, ac Dei ſui, liberum eſſet ei tributa imponere. Sed in rem noſtram Daniel, cùm eſſet temporum maximè notator, ut ſcribit D.Hieronymus, cur non commemorat tempus, & annum, in quo Bel à Babyloniis colebatur? Nam quando ei Gabriel apparuit, ut magna prædiceret myſteria, tempus obſervat; *Anno tertio Balthaſſar Regis*, cap.8. n. 1. Et iterum: *Anno primo Darii filii Aſſueri*, cap.9. nu. 1. Et ſimiliter quando ei Michaël ſe manifeſtavit, cap.10.n. 1. *Anno tertio Cyri Regis Perſarum*; cur in his locis tam minutim deſcribuntur tempora, non verò in hiſtoria Bel? Quia tunc Rex à populis tributum colligit, ac proinde nihil inuſitatum erat, ut peculiariter annus notaretur, ſed res valde frequens. At quando duo Angelici Prædicatores, ac annuntiatores, Gabriel, & Michaël in orbe illuxerunt, ut quid nunquam auditum memorentur dies, & momenta; ita ſanè in præſenti quando tributa exquiruntur, nato Chriſto; annus non memoratur, maximè verò quando mirabilis Prædicator intonat in mundo.

Omni anno Reges tributa poſcunt.
Daniel. 14. Reges aſſectant tributa apponere.
Hieron.
Daniel. 8. 9. & 10.

Quæstio V.

Quare in prædicatione, & non in nativitate Baptiſtæ ſcribatur annus?

17. Ut patet ex initio ſuperioris quæſtionis, celebris eſt conſuetudo in ſcribendis magnæ conſiderationis rebus, annotare tempus, & annum. Cùm autem nativitas Baptiſtæ mundo adeò miraculoſa apparuerit, ut unuſquiſque diceret; *Quis puer iſte erit?* Lucæ cap. 1. num. 6. Cur ibi Evangeliſta tempus non deſignat, hîc tamen in prædicatione maximè? Reſpondeo, quòd in nativitate Baptiſtæ virtutes illuxere in illius authoritatem &

Luc. 1. Virtus illuſtrior, dum in commune bonum, quã in particulare fulget

& honorem, ut magna de eo conciperent omnes, & ita dicebant vicini, *Qui putas puer iſte erit?* At in prædicatione toti orbi lucem dedere in commodum, utilitatemque ejus; & tunc illuſtrior reſplendet virtus, quando in omnium emolumentum proficit, quàm dum in particulare bonum irradiat.

18. David potum aquæ, quæ eſt in ciſterna, quæ

2 Reg.23. eſt in Bethleem, affectavit maxime, *Irruperunt tres viri fortes caſtra Philiſtinorum, & hauſerunt aquam de ciſterna Bethleem, quæ eſt juxta portam, & attulerunt ad Davidem*, 2. Reg.23. n. 16. Cùm verò David fugeret à facie Abſalon, Berzellai Galaadites attulit Regi frumentum, hordeum, & farinam, & polentam, 2. *Reg.*17. *num.*28. quod obſequium ita gratum accepit David, ut moriens in ultimo teſtamento præceperit filio ſuo Salomoni: *Filiis Berzellai Gaaladites, reddes gratiam, eruntque comedentes in menſa tua Occurrerunt enim mihi*, &c. 3.Reg.2.nume-

3. Reg. 2. ro 7. Il ad ingerit mihi quæſtionem. Cur David fortiſſimis militibus per medium hoſtilium caſtrorum irrumpentibus, ut aquam Regi attulerint, nec verbum gratiarum actionem ſonans apud eos habet; filiis verò Berzellai ob parva cibaria oblata maximè addictiſſimum ſeſe præbet? obſequium Berzellai in utilitatem totius populi redundabat: ait textus: *Suſpicati enim ſunt*

2.Reg.17. *populum fame, & ſiti fatigari in deſerto*, 2. Reg. 17. n. 29. At verò aqua à militibus aſportata authoritatem Regis conciliabat, qui ſuis ita charus erat; & virtus, quæ univerſale totius populi commodum reſpiciebat, apud David prævaluit, quàm

Cyrill. quæ majeſtatem declarabat. Unde ait D.Cyrillus ad Reginas, *Bonus Rex in corde habet, non quæ ſibi placent, ſed quæ populo ſerviunt.* Vide *lib.* 1. *cap.*7.*n.*38.*& lib.*2.*c.*1. *n.* 82.

QUÆSTIO VI.

Quare ante Baptiſtæ prædicationem hos principes enumerat Evangeliſta?

19. QUæſtio præſens inquirit: Cur divinus Evangeliſta tam diſcrepantia extrema inter ſe connectit? Hos nefandos principes apponit, & ſtatim magnum Baptiſtam introducit: *Factum eſt Verbum Domini ſuper Joannem prædicans Baptiſmum pœnitentiæ.* Reſpondeo. Ut divinus Lucas ſignificaret, quàm latum inter Dei, ac diaboli miniſtros ſit diſcrimen; nam Tiberius, Pilatus, Herodes, & alii, ut crudeliſſimi tyranni dulcedinem regiminis, atque imperii, ſibi accommodabant, tributorum verò, vexationem, crudelitatumque rigorem, & amaritudinem ſubditis remittebant. E contra divinus Baptiſta, ut à Deo datus, pœnitentiæ aſperitatem, ſeveritatemque deſerti, zonæ pelliceæ, & locuſtarum ſibi adaptabat; confluenti autem populo Baptiſmi, illiuſque ſanctiſſimi balnei ſuavitatem communicabat; & ſi aliqualis pœnitentia neceſſaria erat, Baptiſmatis aqua laniebat, prædicans baptiſmum pœnitentiæ.

Bonus miniſter ſibi aſpera, aliis ſuavia, eligit, malus è contra.

20. Cùm Moyſes vitam ſibi jam finiri agnoſceret, populum extrema benedictione donatus, de

Deuter. 33. Joſeph ait. *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus.* Deuteron. 33. n.17. Cùm verò acceſſiſſet ad Dan, ait, *Dan catulus leonis*, n. 22. Sed jam inſurgit dubitatio, Quomodo Ioſeph tauro, Dan leoni comparantur, cùm leo ſit tauro multò præſtantior: Ioſeph verò, nobilitate Dan maximè antecedat; nam Ioſeph filius eſt pulchræ Rachelis; Dan filius ancillæ; Ioſeph dignitate totius Ægypti Prorex, virtute, ac moribus præclariſſimus; Dan valde ignobilis, omnique vitio deditus, & tandem ab ipſo Antichriſtus oriturus. Quare ergo Ioſeph tauro, Dan verò leoni conferuntur? Taurus collum jugo premit, ut aliis emolumentum acquirat, totus labori incumbit, ut aliis fructuoſus ſit: leo verò è contra alios in fruſta cædit, ut ventrem ſatiet; meritò igitur S.Ioſeph tauro comparatur. Et ita ait Gloſſa Interlinealis: *Joſeph bonus, activus inter alios, pulcher apparet ex pietatis operibus.* Dan autem Satanæ miniſter leoni proportionatur; nam Ioſeph incommoditates ſibi appropriat, ut aliis ſuavis evadat; Dan verò in deliciis, ut vivat, alios laboribus, ac miſeriis opprimit. Chriſtus Dominus, ac Roboam uterque flagellum habet, ſed magna differentia. Nam cùm Rex Roboam maxima in populum congereret tributa, & ab eo poſtularetur, ut aliquid de eorum rigore remitteret, Reſpondit Rex populo, & ait: *Pater meus cæcidit vos flagellis: ego autem cædam vos ſcorpionibus*, 3.Reg.12. nu.14. 3.Reg.12.

Erat enim quoddam inſtrumentum ferreum ad verberandum, ut explicant Cajet. & alii. Cùm Dominus Ieſus ingrederetur templum, videretque vendentium menſas, eas ſubvertit: ac cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis omnes ejecit de templo *Ioan.* 2. *n.* 15. Verber autem illud fuiſſe lineum, ſatis eſt recepta ſententia. Cur Roboam ferreo, Dominus verò lineo uſus eſt inſtrumento? D.Ambroſ. lib.5. epiſt.32. *Pius Dominus flagello exturbat ſacrilegos, nequaquam proſequitur ferro*, Impius Roboam, ut in opulentia, ac deliciis vivat, plumbatum in manu ad affligendum habet lorum? Chriſtus verò Dominus Rex à Deo conſtitutus hominibus lenitatem, ſibi vero in paſſione ferri duritiem accommodat.

Interlin. Caiet. Ambroſ.

QUÆSTIO VII.

Quare in Romano Imperio unus regnabat; in Iudæa verò quatuor præerant?

HUic quæſtioni reſpondet D.Gregor.Magnus homil. 20. in Evangelia. *Quia*, ait; *Gentilitas colligenda erat, & Iudæa pro culpa perfidiæ diſpergenda, ipſa quoque deſcriptio terreni principatus oſtendit, quoniam in Romana Republica unus præfuiſſe deſcribitur, & in Iudææ regno per quartam partem multi principabantur. Voce enim noſtri Redemptoris dicitur*: Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur; *liquet ergo, quòd ad finem regni pervenerat, quæ tot Regibus diviſa ſubjacebat.* Quaſi hac deſcriptione divinus denotet Evangeliſta, quòd Gentilitas, in qua erat Eccleſia ædificanda, eſſet in æternum permanſura; Iudæa verò ob incredulitatis culpam deſtruenda; ideò in gentilitate unus, in Iudæa verò multi regnare dicuntur, nihil enim res magis creſcit, quàm unione, nihil magis in præceps ruit, quàm ſui diviſione. Regius Vates *Pſal.*77. loquens de 21.

Gregorius Magnus.

Unione augetur Republica, viſione perit.

Pſalm.77. Eccleſia Chriſti ait : *Prævenerunt principes conjuncti pſallentibus in medio juvencularum tympaniſtriarum , in Eccleſiis benedicite Deo Domino ,* n. 26. Et poſtea in infideles ſermonem dirigens, ait n.32.*Diſſipa gentes , quæ bella volunt.* Seu , ut legit Caſſiodorus , Vatablus in ſcholiis,*diſperge gentes.* Cur Propheta in Eccleſia omnes conjunctos , in inimicis diſperſos deſiderat ? Ut ita Eccleſia in æternum ſtet,infidelitas verò facilè ruat. Ita præſentem expendit Pſalmum Petr. Bleſenſis *epiſt.*78. & ait. *Vos,quibus unicum , & præcipuum votum eſt initiatæ Eccleſiæ videre profectum , certiſſimè noveritis , quòd non , niſi per unitatem habitura eſt incrementum ,* & multis probat , latè. Vide *lib.1.c.6.n.36.lib.2.c.1.n.106.*

Caſſiodor. Vatabl. Bleſenſis.

QUÆSTIO VIII.

Quare Evangeliſta cognomen hîc in aliquibus ponat , non verò in aliis ?

22. DIvus Lucas quinque perſonas, ſeu , ut veriùs dicam,ſeptem hîc nominat, Tiberium, Pilatum, Herodem, Philippum,Lyſaniam,Annã, & Caïpham. In duobus primis utpote Romanis , ac Gentilibus cognomentum ſcribitur. *Anno imperii Tiberii Cæſaris procurante Pontio Pilato.* At verò in aliis,cùm Judæi eſſent,ut Herodes , Philippus, Lyſanias,Anna, & Caïphas, nudum nomen apponitur ſine ullo cognomine honoris , ac nobilitatis ſignum cognomentum eſt, ideo illud in gentibus , non verò in Judæis ſcribitur , quia honor , ac nobilitas deferebatur Gentilibus , à qua excluſi , ac denudati remanebant Júdæi. Enarrans ſacer textus Chriſti nativitatem , ait, *Exiit edictum à Cæſare Auguſto ,* Luc.2. n.1. & iterum. *Cùm natus eſſet Jeſus in Bethleem in diebus Herodis Regis,* Matth.2. n.1. Maxime ponderandum,quòd in Romano Imperatore, non ſolùm nomen , ſed etiam cognomen declaratur : *A Cæſare Auguſto.* At in Herode ſolitarium nomen exprimitur. Et magis accreſcit difficultas, quòd in Romano Imperio unus tantùm extitit Auguſtus , in Judæa verò tres Herodes dominium tenuerunt ; ut dixi *lib.1. c.4. n.1.* & quilibet ad diſtinctionem ſuum ſortitus eſt cognomen , unus dicebatur Aſcalonita , alius Antipas, & ſacer textus paſſim de eis facit mentionem. De primo in Chriſti nativitate , de ſecundo in ejus paſſione , de tertio in morte Jacobi , & tamen in eis nunquam cognomen affingitur : ut in Romano Imperatore, cùm eſſet Auguſtus , nam omni decore gentes extollebantur , cùm Judæi abjecti ſine honore remanerent , ut ponderat D. Ambr. demonſtratione , quòd Chriſtus ſit Deus,ad medium, ad illa verba Deut.33. n.22. *Ego provocabo eos in eo quòd non ſit Populus,& in genere ſtulta irritabo illos.*

Gentibus datus honor à quo Judæi excluſi. Luc. 2. Matth.2. Ambroſius.

Lucæ,3.v.2. Sub principibus Sacerdotum Anna,& Caïpha.

VERSIONES.

Syriacus. In principatu ſacerdotii.
Vatablus. Sub Pontificibus Anna , & Caïpha.

EXPOSITIO.

QUIA Chriſtus Dominus Rex erat, & Sacerdos , ideò in adventu illius notat Evangeliſta, ut ait D.Bonav. regimen Principum ſæcularium,& Sacerdotum;hoc autem tenebant Annas,& Caïphas,ſocer, & gener. Et primùm mentionem facit de Anna,quia tempore,quo Ioannes prædicare incepit,ipſe principatum tenebat.Et hîc extrema Reipublicæ Iudaicæ notatur miſeria , quòd tam in ſæculari , quàm Eccleſiaſtico nemo erat qui pro Reipublicæ bono ſtaret , ac loqueretur, & hoc etſi aliquando , dum mala inundant , ac omni remedio carent, ex prudentia ſit ; tunc autem ex eorum conſummata fiebat nequitia. 23.

Bonavent. *Prudentis eſt aliquando tacere.*

QUÆSTIO IX.

Quare Annas & Caïphas dicantur principes Sacerdotum , cùm eſſent Pontifices ?

PRo explicatione præſentis difficultatis videnda *q.*19. *lib.2.cap.*4. ubi explicavi , quòd principes Sacerdotum plures erant , ſcilicet vigintiquatuor capita familiarum Aaronis , & inferiores Sacerdote maximo , ita ipſi in paſſione Domini populum contra Chriſtum Salvatorem commovebant, *Matth.26.num.59. & 27.num.20.* Summus autem Sacerdos dignitate multò præſtantior , ac excellentior erat ; & hanc præcellentiam Annas , & Caïphas obtinebant , ut eſt communis ſententia, & conſtat ex *Joan.11.n.51.* Cur ego Evangeliſta eos appellat,non Pontifices, & Sacerdotes maximos , ſed principes Sacerdotum,quod erat quid inferius? 24.

Reſpondeo primò,quòd Evangeliſta eos principes Sacerdotum dicit , ut mitiori hoc nomine, ac vocabulo eorum ambitionem cooperiat , ac peccatum, nam principes Sacerdotum erant multi , & filii primogeniti in familia Aaronis , ut *citata quæſt.* dixi ; Summus autem Sacerdos ſecundùm legem,unus & perpetuus erat. Secundò. Quia Anna, & Caïphas verè erant principes Sacerdotum,cùm eſſent primogeniti,familiarum capita,ideo hæc dignitas propriè eis competebat, ac ſua erat ; at Pontificatum ſiniſtro medio,& mala arte ambibant;& ideo Evangeliſta tali eos honore indignos judicat;nam ſicut probè poſſeſſa honorant, ita injuſte obtenta dedecorant. Cùm Daniel Nabuchodonoſorem alloqueretur , ſæpe ſæpiùs eum Regem appellat. Daniel 2. n.27. & 31. *Tu rex videbas,* & frequenter. Sed hinc mihi inſurgit quæſtio. Nabuchodonoſor Imperator erat, & ex quatuor imperiis obtinuit unum , ut explicant *cit.c.*2. D.Hieron. Theodor. S. Thomas, Lyranus , & alii. Cur ego Daniel , non Imperatorem , ſed Regem appellat , cùm denominatio à principaliori parte ſit dicenda ? Nabuchodonoſor ex patris hæreditate regnum habuit , ut teſtantur Beroſius *in hiſtoria Chaldæorum.* Joſephus 10. *Antiq. cap.* 11. & 13. Imperium verò orbis tyrannice obtinuit , injuſte enim terras Iſraël , & alienigenarum poſſedit. Propheta , ut eum honoraret , non Imperatorem , ſed 25.

Juſtè poſſeſſa honorant , ſecus dedecorant. Daniel.2. Hieron. Theodor. S.Thom. Lyranus. Beroſius. Joſeph.

Regem

Regem dicit; ſicut enim Regis dignitas,quæ ex paternis obvenerat bonis, eum illuſtrabat, ita imperium iniquè adeptum obſcurabat. Vide *lib. 1. c. 5. num. 135.*

QUÆSTIO X.

Quomodo hi duo in Pontificatu numerentur?

26. Barradas. UT dixi *cit. quæſt. lib. 2. capit. 4.* unus tantum erat ſecundùm legem Sacerdos ſummus, hìc tamen Evangeliſta numerat duos, quod in varias ſententias facit abire expoſitores. Primò dixerunt aliqui graves Recentiores, quod probabile judicat Barradas, ideo in Evangeliſta duos eo anno principes Sacerdotum eſſe nominatos, quia duos illo anno contigit pontificatu fungi. At hæc ſententia multis, & mihi, non placet: in Judaica enim Republica Sacerdotes ſummi duo ſimul nunquàm fuere, nec Joſephus diligentiſſimus illorum temporum ſcriptor tale commemorat.

27. Baron. Secundò. Cæſar Baronius *anno Chriſti 31.* tenet Caipham anno illo ſummum eſſe Sacerdotem, & cum eo ab Evangeliſta Annam conjungi, non quòd eſſet ſummus Sacerdos, ſed quia princeps, & caput magni Concilii Sanhedrim; & ideo Chriſtus Dominus in paſſione primò ductus eſt ad Annam, *Joan. 18. n. 13.* At hæc ſententia eſt improbabilis, nec Chriſtus Dominus ductus eſt primò ad Annam,ex ea ratione: aliam enim aſſignat Evangeliſta; *Quia erat ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Deinde omnes ſeniores Concilii illius Sanhedrim interfecti fuere ab Herode, excepto ſolo Baba filio Rota, quadraginta annis ante devaſtationem templi, hoc eſt,anno Chriſti trigeſimo primo, ac initio prædicationis ejus,ut ex Joſepho, ac multis Judæorum libris colligunt Galatinus *lib. 4. c. 5. & 6.* Paulus Burgenſis *1. part. ſcrutorii, diſt. 5. cap. 2.* Hieronymus a S. fide *lib. 1. contra Judæos cap. 1.* imò & ipſe Baronius *anno Chriſti 31. in Epitome Spond. num. 5.* Igitur interfectis omnibus, uno excepto Baba, ſi Annas caput eſſet illius Concilii, etiam interfectus eſſet: atqui ipſe ſupervixerat in paſſione Chriſti; ergo non erat de illo Concilio. Deinde hoc dato, adhuc non videtur, quomodo cum ſummo Pontifice numerandus eſſet.

Galatin. Burgenſis. Hyronym. S. Fide. Baron.

28. Euſebius. Lyran. Carthuſ. Tertia ſententia Euſebii *in hiſtor. c. 10.* Lyrani, D. Dionyſii Carthuſiani. De his, inquiunt, duabus facit Evangeliſta mentionem, quia ad Chriſtum magis pertinebant; nam cùm eſſet Annas ſummus Sacerdos, incepit Joannes prædicare; cùm verò eſſet Caiphas Pontifex, Chriſtus paſſus eſt. Hanc tamen rationem non probo; quia Lucas intendit certum indicare annum,quo Joannes ſuam exorſus eſt prædicationem:ad quid ergo Pontificis illius,ſub quo Chriſtus paſſus eſt, mentionem facere?

29. Auguſt. Beda. Bonavent. Cajet. Janſen. Maldon. Beaulxam. Quarta ſententia eſt D. Auguſtini *tractat. 49. & 113. in Joannem.* Bedæ, D. Bonaventuræ, Cajetani, Janſenii, Maldonati, Beaulxamis,& aliorum. Et hæc mihi probabilior videtur, quòd hi duo dicuntur ſummi Sacerdotes, quia à populo ita communiter appellabantur. Primò ut tradunt authores *citati*, quia alternis annis Pontificatus fungebantur; unus enim alteri reciproca viciſſitudine ſuccedebat: à Romanis namque Pontificatum ſimoniacè impetrabant, à quibus non generis ſucceſſione, ſed pecunia diſtribuebatur, apud quos omnia venialia, ut ſæpe indicat Joſephus: ac proinde de tempore hoc illud dicere poſſumus,quod Scriptura de Roboam: *Quicunque volebat implebat manum, & fiebat Sacerdos.* 3. Reg. 3 n.33. Si verò objicias quòd Annas Pontificatu privatus eſt à Præſide Valerio Grato,qui ante Pilatum fuit; & quòd Caipham creaverit in Pontificem, qui dignitate illa functus eſt toto tempore, quo Pilatus extitit Judææ Præſes,ut teſtatur Joſephus *lib. 18. Antiq. cap. 4. & 6.* Reſpondemus, quòd licet Caiphas toto illo tempore Pontifex eſſet: tamen Annas etiam Pontifex dicebatur; vel quia proxime in dignitate præceſſerat;vel quia aliis authoritate præſtabat; vel quia ad Caipham affinitate proximus accedebat, vel quia Caiphæ coadjutor erat. Euthymius tamen exiſtimat, quòd Annas Pontifex erat, & Caiphas ejus adjutor.

Joſephus. 3.Reg.13. Joſeph. Euthym.

30. Joſeph. Tandem in hac ſententia, & moraliter dico, quòd, cum Caiphas pro illo tempore ſolus Pontifex eſſet, ut ait Joſephus: tamen Annas dicebatur: imò & prior ipſe nominatur,quàm Caiphas quia apud ipſum gratia, & authoritate multum valebat: ita ut nihil, eo inconſulto,ageretur, & aliquando in Republica eò miſeriæ deventum eſt,ut apud homines,ille qui intimus à ſecretis eſt Regis, æſtimetur pluris quàm ipſe Rex. Chriſto Domino à Judæis comprehenſo ait Jo. 18. n. 13. *Adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Cur Dominus Jeſus prius adducitur ante alium,quam ſummus Sacerdos, cum cauſa illius ad Religionem pertineret, dicebant enim: *Quia filium Dei ſe fecit?* Enim verò Annas erat, qui gratia, & amicitia apud Pontificem plurimum valebat, ideoque ad ipſum Salvator primò defertur. D. Auguſtinus *ibi* ait: *Nec enim tacet cauſam, cur primùm Dominus Jeſus ductus ſit ad Annam, ſubdens: erat enim ſocer Caiphæ.* Cùm Hieremias lamentaretur deſolationem Hieruſalem, ait: *Defixæ ſunt in terra portæ ejus, perdidit, & contrivit vectes ejus,* Thren. 2. n. 9 Ubi D. Paſchaſ. Ruper., & alii, per portas, Reges,per vectes, intimos familiares intelligunt. *Si quæras*, ait Ruper. *quas portas in terra defixit: quos vectes perdidit, & contrivit? Regem ejus, & Principem in Gentibus.* Sed cur Reges, portis: cubicularii à ſecretis,vectibus comparantur? Ut extrema Reipublicæ miſeria innoteſcat;nulla enim major poteſt conſiderari,quàm quod ad hoc ut Rex aditum alicui concedat, ut ejus poſtulata audiantur, opus ſit, ut prius ſeras intimus familiaris aperiat.

Pluris æſtimatur Regis amicus, quam Rex. Joan.18. Auguſt. Thren.2. Paſchaſ.

QUÆSTIO XI.

Quare Sacerdotes in hac deſcriptione in ultimo loco ponantur?

31. SAtis notum quantum ſæcularem Eccleſiaſtica dignitas antecedat; tamen Evangeliſta priùs commemorat Principes ſæculares, & ultimo in loco ſummos Sacerdotes. Ad quod reſpondeo primò, quod eorum peccata dignitatem

ita

ita minuerunt, ut qui primi; noviſſimi eſſent, peccata enim à dignitate maxime expellunt nos. Secundò. In ultimo ponuntur loco Eccleſiaſtici, ut ita ad Deum divinumque verbum ſuper Joannem factum maxime accedat, Sacerdotum delicta ſolùm divina manu emendare valet. Ita ait

Sacerdotum peccata à Deo ſolo emendantur. Greg Magn August.

D. Gregorius Magnus in 1. Reg. cap. 2. nu. 25. *Peccata ſubditi populi Sacerdotum precibus delentur: cùm Sacerdos in culpam labitur, ſuperior perſona non eſt, cujus precibus expietur.* Similiter D. Auguſtinus *in Pſalm. 26.* Tertiò. Pro laicorum peccatis orabit Sacerdos, & ipſos poterit emendare, at dum Sacerdos delinquit, ſolùm Dei manus eos poteſt reducere. Et ut hoc ſignificaret Evangeliſta, hos iniquos Sacerdotes tanquam ad medicinam, ad Verbum Dei approximat, ut ibi

Pſaml. 49. remedium conſequi valeant. Inquit Regius Vates Pſalm. 49. nu. 5. *Congregate illi Sanctos ejus, qui*

Chryſoſt. *ordinant teſtamentum ejus ſuper ſacrificia.* Per *Sanctos*, ibi D. Chryſoſtomus intelligit Sacerdotes peccatores, eoſque honoris gratia Sanctos appellat. D. Auguſtinus verò juſtos ſignificari vult. Et tamen Angelis præcipitur, hos juxta Chriſtum Dominum ſiſti, ut inde majorem in-

Auguſt. dulgentiam, atque gratiam impetrent. D. Auguſtinus, *Congregate illos, ut conſervet eos Dominus, & vivificet illos.* Ut ad Deum accedant, affectat Regius Vates, ut inde peculiariter indulgentiam percipiant.

Lucæ 2. n. 2. Factum eſt verbum Domini ſuper Joannem Zachariæ filium in deſerto.

VERSIONES.

Syriacus.	Factus eſt ſermo Domini ad Jovehanon.
Theophylact.	Factum eſt verbum Dei ſuper Joannem.
Text. Hebraic.	Dominus allocutus eſt Joannem.

EXPOSITIO.

32. IN tantarum miſeriarum tempore apparuit in orbe verus Meſſias Chriſtus Jeſus, & ante illum ejus prænuntius Baptiſta qui ab Origene ſuper hoc c. tertium Lucæ, appellatur princeps prædicationis Evangelicæ, cujus magnalia breviter deſcribit Evangeliſta, ut tanti Prædicatoris authoritas ſit irrefragabilis *Factum eſt verbum*, phraſis Hebrai-

Oſeæ 1. Carthuſ. ca eſt. *Verbum Domini, quod factum eſt ad Oſeam* 1. n. 1. Idem valet, Dominus locutus eſt. Vel per miniſterium Angelorum, ut ait Carthuſ. vel per internam revelationem, & inſpirationem divinam; ut etiam ipſe tenet cum Lyrano, & aliis, & mihi eſt probabilius. Dicitur, *ſuper Joannem*, ut vult

Bonavent. Divus Bonavent. quia iſta inſpiratio deſuper venit à Patre luminum; Divus Chryſoſtomus verò *homil. 10. in Matth.* Theophylactus per *verbum*

Chryſoſt. Theophyl. Boſtrenſ. intelligunt præceptum, mandatum ad Joannem. Unde bene ait Titus Boſtrenſis: *Hæc verba clarè*

Bonus miniſter non ſe ingerit. *oſtendunt, Joannem ad Baptiſmi, & verbi miniſterium ſe non ingeſſiſſe, ſed à Deo vocatum & miſſum fuiſſe.*

QUÆSTIO XII.

Quare non dicatur: Dominus locutus eſt ſed, factum eſt verbum?

UTerque hic loquendi modus idem valet, ut clarius patet ex textu Syriaco, *factus eſt ſermo*, & ex Hebraico, *Dominus allocutus eſt.* Cur ergo Evangeliſta hoc modo tam facili non utitur, ſed hoc circumloquio, *Factum eſt verbum?* Ad hoc jam in expoſitione reſpondi. Deſtinebatur Baptiſta, ut prædicaret, alioſque erudiret, priùs verbum prædicationis in eo fit, atque in ſe adimplet, quod docturus eſt, ut hoc exemplo talis ſit magiſter, qui ad alios inſtruendos egreditur, ut prius in ſe dicta opere exequatur, quàm verbo proferat. 33.

Magiſter qua docet, in ſe adimplet.

Duabus tabulis eſt tradita lex dupliciter, ſemel digito Dei, iterum manu Moyſis conſcripta. Primæ ſunt confractæ, nulloque modo comparuere, *Exod. 32. num. 19.* Secundæ manu Moyſis exaratæ populo ad ſervandam legem datæ ſunt, *Exod. 34. num. 1.* & in Archa ad memoriale perenne ſunt reconditæ. Sed cur, comminutis primis tabulis, ſecundæ integræ manent, ac filiis Iſraël ad obſervandum porriguntur? D. Auguſt. *Secundas tabulas, per adjutorium Dei homo fecit, ac conſcripſit, & in arca repoſuit.* Dei nutu ita diſpoſitum eſt, ut cùm Moyſes promulgator, legiſlator eſſet, prius manu, & opere ſcriberet, ac conficeret, quam lingua diceret, ac ore proferret. *Factum eſt verbum Domini in manu Ægæi, c. 1. n. 1.* Verba ad aures pertinent, quomodo in manibus ponuntur? Ille ad erudiendos populos Prædicator conſtituebatur, ideo verba prius opere exprimuntur, quàm ore formentur. Caſſianus collat. 11. cap. 4. *Numquam, ait, erit efficax inſtituentis auctoritas, niſi eam effectu operis ſui cordi affixerit audientis.* Vide *lib. 1. cap. 1. q. 11. n. 29. & lib. 2. c. 1. n. 45.* 34.

Auguſt.

Caſſian.

Secundò. Ad quæſtionem valde allegoricè D. Petrus Chryſologus *ſermone 137.* explicat hunc locum. *Factum eſt*, inquit, *verbum Domini ſuper Joannem. Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. Super Joannem; quare non ad Joannem, ſed ſuper Joannem? Quia quod de ſurſum eſt ſuper omnes eſt. Quia Joannes vox eſt, Deus verbum, factum eſt verbum Domini ſuper Joannem. Deus ſuper Joannem, ſuper ſervum Dominus, ſuper vocem verbum.* Ac ſi dicat. Prævidit Evangeliſta, quòd Joannis virtutes in prædicatione ſua fulgores maximos ſparſuræ erant, ne aliquis cogitaret pluſquam fas eſt, ideo explicat, quòd Verbum caro factum, ſcilicet Chriſtus Dominus, ſuper Joannem eſſet in omnibuſque eum præcelleret. Et ait in diſerto, ibi enim Joannis virtutes majorem habuere nitorem. 35. Chryſol.

Chriſtus Joanne ſuperior.

QUÆSTIO XIII.

Tres quæſtiunculæ ad hanc dictionem factum eſt verbum Domini ſuper Joannem.

QUæſtiuncula prima. Quare noſter Evangeliſta aliorum dignitates, qualitateſque 36.

quę commemorat, ſcilicet quod Tiberius eſſet Imperator; Pilatus Præſes; Herodes, & Philippus Tetrarchæ: Annas, & Caiphas ſummi Sacerdotes: de Joanne verò omnia ſubticuit, cùm de eo dici poſſent multa: nimirum; quòd eſſet Angelus, pluſquam Propheta, homo miſſus à Deo: omnia præteriit Evangeliſta, nihil de ejus perſona dicit: ſed tantum intonat: *Factum eſt verbum ſuper Joannem?* Reſpondeo primò. Quòd noſter Evangeliſta multa de Joannis dignitate toto ſuo cap. 1. dixit, ideo hic non repetenda, ſed tantùm ſupponenda fuere. Secundò. Quia Joannes virtute animi, qua factum eſt verbum ſuper ipſum, erat multò ſuperior, omni præexcellenti dignitate, nulla enim major datur, quàm verbo, & opere alios docere.

Magna laus alios docere.

37. *Matth. 3.* Quæſtiuncula ſecunda. Quare, cum D. Matth. tantus ſit in explicanda Joannis abſtinentia c.3.n.4. *ipſe autem Joannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem ejus erant locuſtæ, & mel ſilveſtre:* de his tamen operibus D. Lucas nec verbum habet, ſed tantùm ait: *Factum eſt verbum ſuper Joannem?* D. Amb. hîc *Factum eſt verbum vox ſecuta eſt: verbum intus prius operatur, ſequitur vocis officium. Unde & David dixit: Credidi, propter quod locutus ſum: prius credidit, ut loqui poſſet.* Et poſt pauca addidit: *Bene igitur ſanctus Lucas compendio uſus eſt, ut Joannem declararet Prophetam, dicens: Factum eſt verbum Domini ſuper Joannem, ut alia non adderet. Unum dixit, & omnia declaravit.* Lucas nihil de externa pœnitentia, ſed tantùm ait: *Factum eſt verbum ſuper Joannem*, hoc eſt, interna Dei inſpiratio illuminans mentem ejus, gloriam ipſius multò magis extollens, dum, non externis operibus,ſed de internis animi virtutibus Joannem commendat: vera enim laus ab his,non quæ hominibus apparent, ſed quæ tantùm ſoli Deo innoteſcunt, coaleſcit.

Ambroſ. — *Vera laus ex animi virtute.*

38. Quæſtiuncula tertia. Quare facer textus non explicat, quæ verba Joanni dicta ſint, ut paſſim videmus in aliis Prophetis, dum arcana eis revelata ſcripta conſpeximus. Iſai. 1.n.1. *Viſio Iſaiæ, Audite cœli.* Et cap.6. n. 8. *Audivi vocem Domini dicentis. Quem mittam*, Hieremiæ 1. n.4. Ezechielis 1.num.3. & ſic de cæteris. Cur ergo, quæ Deus locutus eſt Joanni, non commemorantur? Reſpondeo primò, quòd hæc tacentur & ſolùm dicitur, venit in omnem regionem Jordanis, ut excellens Joannis deſcribatur obedientia; hæc enim, cùm ſit perfectiſſima potius operibus factis, quàm verbis auditis declaratur: & idem erat,quòd ei aliquid præciperetur, ac quòd ipſe exequeretur: & Joannis voluntas Deo erat adeò addicta, ut ad nihil manus applicaret, niſi ad id, quod Deus preciperet *Neque ſuſcitetis*, ait, Sponſus, *neque evigilare faciatis dilectam, quoad uſque ipſe velit*, Cantic.2.n.7. Sed quomodo.In manu dormientis eſt, à ſomno excitari? Minimè. Cur ergo dicitur: *Quoad uſque ipſe velit?* Origenes *hom*.3. D. Gregorius Nyſſenus homilia 4.*Donec ipſe velit*, ſcilicet Sponſus. Tam conformis inter ſe Sponſi, & ſponſæ voluntas erat, ut explicat Origenes *citatus* apud Ghiſlerium, quòd ipſa ad Sponſi nutum dormiret, vel vigilaret: ac proinde ſuſcitabatur, vel requieſcebat, prout Sponſus diſponebat. Reſpondeo ſecundò. Non recenſentur verba Joanni facta: qui ſupremi Regis ſecreta, quæ inter utrumque mediabant, minimè poſſunt divulgari, in publicumque proferri, ſed ille tantùm qui revelabat, ſolus agnoſcit. Vide *lib.1. cap. 4. num.* 49. Circa hanc rem vide aliam quæſtionem ſupra *lib. 1. cap. 8. quæſt.20.num.*44.

Iſai.1. & 6. — *Hierem 1.* — *Ezechiel.1.* — *Perfecta obedientia declaratur facto, non auditione.* — *Cant.2.* — *Origenes.* — *Nyſſen.* — *Ghiſler.*

QUÆSTIO XIV.

Quare dicatur filius Zachariæ ſine Sacerdotis cognomento?

COmmunis ſolutio, quòd dicitur filius Zachariæ, ad demoſtrandam nobilitatem Baptiſtæ, utpote qui à tanto parente genitus erat, ut dixi *l.1.c.3. in principio.* Deinde, quia in anima ſplendorib. ut illius filius ſeſe gerebat. Tandem D.Ant. Ulyſſip. *ſer. in Dominica 4. Adventus*, ita ait: *Joannes Prælatum, vel Prædicatorem ſanctæ Eccleſiæ ſignificat, qui debet eſſe filius Zachariæ, qui interpretatur memoria Domini, ut ſemper habeat in memoria, quaſi in quodam memoriali, paſſionem Domini.* Unde ait Iſaias 26.n.8. *Nomen tuum, & memeriale tuum in deſiderio animæ.* 39.

Ant. Ulyſſip. — *In prædicatore memoria paſſionis.* — *Iſai.26.*

Præſens vero quæſtio inquirit, Cur non dicitur filius Zachariæ Sacerdotis; nam in multis aliis hoc ponitur, tanquam generis ſtigma præclariſſimum, Hierem.1.n.1. *verba Hieremiæ filii Helciæ, de Sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth.* Ezechiel.1. n.3. *Factum eſt verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi Sacerdotem.* Cùm hæc apud prophetas celebris eſſet conſuetudo; cur S. Lucas in deſcribendo Baptiſtæ parente illam non obſervat; Dixerat Evangeliſta, quòd Annas, & Caiphas tenebant Sacerdotum principatum, & dum perditiſſimos homines in illa dignitate commemorat, ſanctiſſimum Zachariam cavet nominare Sacerdotem, dignitas enim nec ſemper nobilitat, dedecorat namque dum ſimul à peſſimis, depravatiſque hominibus poſſidetur. Ait Matth.2. n. 1. *In diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt*, Sed cur hi ſapientes regali non decorantur dignitate, cùm in illa eminerent, ut dixi *lib. 2. c.4.* Dixerat Evangeliſta, Herodem regali præeſſe corona; & dum tam impius ſceptrum tenet, nullum videtur decus ſimul conregnare. Quæſtionem movet Rupertus. Cur regnante Roboamo pars magna regni dividitur, & ad Jeroboamum tranſit, 3. *Regum* 12. *n.* 20. Cùm verò Saul ſceptrum Iſraël teneret, uſque ad mortem in manu ejus perſeverat, 1.*Reg.ult.* Et tunc David Rex conſtituitur. Cur non antea vivente Saul; nam ille pejor erat Roboamo; & ſic ejus nomen Saul infernum ſignificat, ut explicat Gregor, Venetus *to.1.de hiſtoria ſacra.ſect.*8. *problem.* 453. Unde ait P.Mendoça *tom.3. lib.* 1. *Reg. c.9. verſ.* 2.*num.*5. quòd ſicut infernus nullis unquam malis ſatiatur: ita Saul erat immenſus quidam gurges, ac profundum barathrum vitiorum. Nam Saul ſacerdotale munus uſurpavit.1. *Reg.* 13. *n.*9. Deo inobediens extitit, 1.*Reg* 22. *num.*8. Sacerdotes ſacros occidit, 1.*Reg.* 22.*n.*18. Invidia, atque ita Davidem perſequebatur, aliaque innumera perpetravit mala. Cur ego ipſo vivente non ſcinditur regnum ab eo,ſicut à Roboamo, & ad Davidem refertur, *Ut videat in cunctis proſperis Iſraël æmulum ſuum*, & , ut prædixit Samuel 1.*Reg.* 13. *n.*14. 40.

Hierem 1. — *Ezechiel.1.* — *Dum impius regnat, gloria eſt ſceptrum non habere.* — *Matth.2.* — *Rupert.* — *Greg.Vene* — *Mendoça.*

Septuag. *num.* 14. Regnum tuum ultrà non conſurget. Legunt Septuaginta: *Non ſtabit tibi.* Ratio hujus rei ea mihi eſt, quòd imperante nequiſſimo Roboamo clavum regni teneat ſimilis ei Jeroboam; at verò dum purpurâ nitet impiiſſimus
Severian. Saül, indecens eſt, ut ſimul regnet ſanctitas, innocentiaque David. Ex quo S. Severin. Biturícenſ. Archiepiſcopus in Dialogo maximè laudat, atque probatos indicat Epiſcopos, qui conſorte B. Martino cum ipſo ſimul in Epiſcopali cathedra ſedebant.

Quæstio XV.

Quare dicatur factum verbum in deſerto?

41. POſtquam divinum mandatum Joanni factum, ejuſque perſonam Evangeliſta explicavit, locum deſignat, in quo erat, ſcilicet in deſerto. Primò. Quia à primis annis in illo Joannes erat, ut explicat noſter Lucas *c.* 1. *n.* 80. Nam,
Nicephor. ut tradunt graves authores ex Nicephoro *lib.* 1.
Ioannes ad deſertum confugit. *hiſtor. cap.* 14. in perſecutione Herodis, dum infantes occidit, cum filio ſuo Elizabeth in deſertum confugit, in quo ipſe uſque ad divinum hoc mandatum perſeveravit, in eoque, non in urbibus, nec in hominum frequentia prædicat, ne ſæculum, quod ſemel renuntiavit anima, iterum repetat. Vide *lib.* 1. *cap.* 2.

42. Theoph. Secundò. Theohyl. ita ait: *Per totum tempus, præteritum uſque ad ſui oſtentationem occultus fuit*
Verum teſtimonium, non affinitatis gratia. *in deſerto, & hoc eſt, quod ſubditur,* in deſerto, *ut nulla ſuſpicio pullulet hominibus, quòd gratia affinitatis ad Chriſtum, vel converſationis à teneris annis talia de ipſo teſtaretur. Unde ipſe teſtificans*
Joan. 1. *dicebat. Ego neſciebam illum.* Joan. 1. n. 31. Verbum Joanni fit inter antra deſerti ut de Chriſto teſtimonium perhibeat, ne ulla etiam parva ſuſpicio ſit, quòd gratia familiaritatis, vel converſationis cum Chriſto, de eo teſtificaretur. Et expende illa verba, *neſciebam illum.* Si ignorabat eum, quomodo de ipſo tot teſtatur mirabilia? Exiſtimavit divinus Præcurſor teſtimonii ſui authoritatem plus minui poſſe fama amoris, animique affectione, quàm aliquali ignorantiæ nota. Et ideo ait, *neſciebam illum*, quoad omnia myſteria, antequam mihi eſſent revelata, de quo vide *c.* 5.

43. Origenes. Ambroſ. Boſtrenſ. Tertiò. Origenes, D. Ambroſius, Boſtrenſis, per deſertum intelligunt Eccleſiam Catholicam ex Gentilitate congregatam, in qua prædicabat Joannes, ut latius infrà dicam *quæſt.* 21. Ratio quarta. Ut evidens fiat diſcrimen magnum inter Joannem, ac Tiberium, Pilatum, alioſque regnantes in principio hujus capitis annumeratos; hi enim omnes ſæculo dediti, omnium bona propter nimiam ambitionem uſurparent, ac ſibi acquirerent? Joannes verò à mundi deliciis procul in deſerto, tanquam verus Dei miniſter, ut omnia renuntiaret.

44. Nyſſen. Quintò. D. Gregor. Nyſſen. citatus in catena D. Thom. *Simul etiam,* ait, *qui in ſpiritu, & virtute Eliæ hanc vitam ingreſſus eſt, amotus à converſatione humana, inviſibilium ſpeculationi vacans, ideo ad tantum divinarum gratiarum elevatus*
Ioannis puritas ſæculum fugit. *eſt apicem, ut pluſquam Prophetis ſibi gratia infunderetur, quia mundum, & expers cujuſlibet naturalis paſſionis deſiderium ſuum à principio uſque* Hieron.
ad finem divinis aſpectibus obtulit. Et ſimiliter D. Hieronym. *Epiſtol. ad Ruſticum,* dicitur, *in deſerto*, in quo habitabat, ut puritas, ſanctitaſque Joannis undique illibata probetur. Et hic venit ſolutio cujuſdam quæſtionis, quam excitat Cardinalis
Hugo *in c.* 1. *Joan.* ad illa verba: *Fuit homo miſſus à* Hugo.
Deo. Cur ſcilicet Iſaias, quando ad prædicandum mittitur, calculo purgatur, *Iſai.* 6. *n.* 6. non autem hic Joannes? Quia Iſaias inter hominum frequentiam vivebat, à qua Joannes in deſerto ſeparatus erat; ideoque illum mundari maximè, hunc verò minimè neceſſe erat. In deſerto nitent virtutes, excellentiæque omnes. Et in præſenti ita ait D.
Antonius Uliſſiponenſis ſermone in Dominica *Omnis virtus reſplendet in deſerto.*
4. Adventus. *In deſerto*, inquit, *ubi deſertum, ibi verbum Dei, de quo ait Regius Vates,* Pſal. 62. n. 3.
In terra deſerta, & invia, & inaquoſa: ſic in Sancto Ant. Ulyſſip.
apparui tibi. Notantur virtutes, quæ ſanctificant homines, & ad contemplandum Deum mentem illuminant. Terra deſerta, id eſt, paupertas, via, id eſt, caſtitas: inaquoſa, id eſt, abſtinentia. Ita D. Antonius. Omnes hæ virtutes deſertum concomitantur.

Lucæ 3. *n.* 3. Et venit in omnem regionẽ Jordanis prædicans Baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorũ.

VERSIONES.

Theophylact. *Pagninus.*	In omnem regionem finitimam Jordani.
Textus Hebraïcus.	Ut eos anteactæ vitæ pœniteret, & lavarentur aqua.

ALTER TEXTUS.

Matth. 3. *n.* 1. *&* 2. Venit Joãnes Baptiſta prædicans in deſerto Judææ, & dicens: pœnitentiam agite; appropinquavit enim regnum cœlorum.

Marci 1. *n.* 3. Fuit Joannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorũ.

EXPOSITIO.

ECce prompta Joannis obedientia, nã divino accepto mandato ſtatim venit, ut ait D. Chryſoſtomus homilia 10. in Matth. *Venit Joannes quaſi magni Regis præparator, & nuntius fidelis.* Textus. *In omnem regionem Jordanis*, quæ deſertum Judææ etiam dicebatur, ut notat D. Matthæus; ejus enim habitatoribus propinqua erat. Et dicitur, *in omnem regionem finitimam Jordani*; ut ait D. 45. Chryſoſt.
Bonaventura, ut ſignetur vera obedientia, Bonavent.
quæ excipit nihil: ſed eſt ad omnia prompta.
Ad omnia, quæ mittam te, ibis, Hieremiæ 1. n. Hierem.
6. *Prædicans Baptiſmum pœnitentiæ.* Ecce Prædicatoris thema; provocare ad lavacrum, quoad pœnitentiam, & dolorem homines excitabantur. *In remiſſionem peccatorum.* Non quòd

quòd efficacia Baptiſmatis iſtius conſequeretur, ſed quod virtute pœnitentiæ, ac vi doloris hæc remiſſio haberetur, de quo latiùs q. 16. *Appropinquavit regnum cœlorum*; nempè Chriſtus Dominus, cujus virtute erat aperiendum cœlum clauſum. Et Joannes omnium primus regnum cœlorum prædicat, ut ex D. Hieronymo notavi *lib.* 1.*c.*8.*q.*6. *n.* 14. Et ut ait D. Paſchaſius lib. 2. in Matth. *Neque aliquis*, inquit, *parvipendat pœnitentiæ fructum, poſt cujus præconium cœlorum regnum prope fore annunciatur: nec debet contemni pœnitentia, per quam gratis ad regnum cœlorum venire nos invitat.* Ubi enim vox pœnitentiam intonuit, regnum cœlorum ſtatim manifeſtatur apertum. Inter pœnitentiam igitur, & regnum cœlorum nihil eſt medium, ait Petrus Damianus *ſer.* 50. Quare Chriſtus Dominus voluit habere teſtimonium à Joan. vide *lib.* 1.*c.*1.*q.*33.

Hieron.
Paſchaſ.

Per pœnitentiam cœlo maximè appropinquamus

Quæstio XVI.

Quare omnes Evangeliſtæ de Ioanne mentionem faciant?

46. EVangeliſta omnes de Joanne Baptiſta valde accuratè tractant Matthæus. Marcus Lucas *hîc*, & aliis locis, Joannes verò *c.*1. Quidam apud Abulenſem citandum dicunt hoc fuiſſe propter Joannis ſanctitatem, maxime enim in eo reſplenduit; ideoque de eo major, quàm de omnibus aliis menſitio fieri debuit. Ita authores apud Abulenſem, Guerricus Abbas *ſer.* 3. ait de Baptiſta; *ut commendabilius redderetur Evangelium.* Et hoc late retuli *lib.* 1.*c.* 8.*q.*35. *n.*36. Hæ rationes, licèt in laudem Baptiſtæ à devotis ſuſtineri poſſint, non tamen propriæ, ac germanæ ſunt, nam Beatiſſima Virgo incomparabiliter eſt multo ſanctior Baptiſta, de ipſa tamen Evangeliſtæ pauca dixere.

Abulenſ.
Guerric.
Joannis. Evangeliũ commendatur.

47. Abulenſis *in c.*3. *Matth.q.* 19. hanc quæſtionem latè tractat, quorum ſumma hæc eſt. Omnia Evangeliſtarum narrata ad Chriſtum pertinent quædam aliis magis neceſſaria, ſunt, quæ non maxime neceſſaria, licet valde valida, quidam terigere, omiſere alii: atque omnia neceſſaria, nullus eorum tacuit; verbi gratia, Chriſti paſſionem, qua nos redemit. Similiter quòd Chriſtus Dominus verus eſſet Deus, veruſque Meſſias, quia nullus alius nos redimere poterat. Quòd autem Chriſtus Dominus verus ſit Deus, veruſque Meſſias, triplici probatur medio, ait citatus Abulenſis, per Scripturam per ejus miracula, & per Joannis teſtimonium. Scripturæ authoritas, etſi major, quàm omnium hominum ſimul ſumptorum, ait Abulenſis, non eſt tam determinata, ſicut Joannis erat teſtimonium, in Scripura enim ſolum dicitur de loco, tempore, aliiſque Meſſiæ conditionibus, & quamvis ejus perſonam maxime determinét, protervus tamen intellectus de determinata adhuc dubitare poterat, quam dubitationem Joannes ſuſtulit perſonam digito oſtendens, & dicens: *Ecce agnus Dei*, Joan. 1.n.29. ita ut nullus depravatus intellectus de alio, quam de Chriſto, intelligere poſſet. Probatio per miracula, licet teneat ipſe Abulenſis, quod eſſet efficacior, quàm Joannis teſtimonium, tamen ita concludit, quò Judæi maxime perſuadebantur per teſtimonium, ita ut potius credere vellent Jeſum eſſe Meſſiam, quia Joannes dixerat, quam quia miracula faciebat. Ideo tam exacta omnes Evangeliſtæ de Joanne: quia ad probandum Chriſtum Jeſum eſſe verum Deum, & Meſſiam, ejus teſtimonium, ſaltem contra Iudæos efficaciſſimum erat. Præcellit Scripturas, dum Chriſtum digito oſtendit, præcellit miracula omnia, nam à Iudæis calumniata fuére: *In Beelzebub ejicit Dæmonia*, Luc. 11. n.19. At Ioannis authoritas in populo tanta erat, ut contra teſtimonium nihil poſſet opponi: quo aperte convincebatur, Jeſum verum eſſe Deum, verumque Meſſiam.

Abnlenſ.
Joan.1.
Joannis teſtimonium efficacius Scriptura & miraculis.
Luc.11.

Quæstio XVII.

De Baptiſmo Ioannis, & quomodo erat in remiſſionem peccatorum?

48. DE Baptiſmate Ioannis late tract. D. Thom. 3.*par. q.* 38. & 39. *ibi* Expoſitores. Breviter dicimus, quòd Ioannes in orbe terrarum primus omnium Baptiſmo uſus eſt, ut late probat Abulenſis *c.* 3. *Matth q.* 38. & ideo Baptiſta dictus eſt. Unde ait D. Auguſt. ut ipſe refert, *Nulli præcedentium Prophetarum fuit datum baptizari, niſi ſoli Joanni.*

D Thom.
Abulenſ.
Auguſt.
Joannes prior utitur Baptiſmo.

49. Ejus cauſa proxima efficiens Ioannes, inſtitutor quoad ritum Deus Opt. Max. ut probat D.Thom. *q.*38. *art.*2. Sotus *in* 4.*diſt.*2.*q.*2.*art.*1. Caniſius *lib. de Bapt. Joann.cap.*7. Et conſtat ex verbis Ioannis, *Qui me miſit baptizare in aqua*: Ioan. 1. num. 33. Ejus materia, aqua naturalis ſub nulla verborum forma dabatur, ut eſt veriſimilius, & probat Suar. 3.*part.tom.* 3. *diſp.* 25. *ſect.* 1. ideoque tota eſſentia ejus in exteriori ablutione conſiſtebat. Effectus Baptiſmi hujus, non erat gratiam immediate conferre ex opere operato, hoc enim proprium eſt Baptiſmatis Chriſti, ut docet D.Cyrillus Alexandrinus *lib.*2. *in Joan.c.*56. D. Hieronymus *contra Luciferian. c.*3. D.Damaſcenus *lib.*4. *fidei*, *c.*10. D.Gregorius Magnus *hom.*7. & 10. *in Evang.* Et ideo dicebat ipſe Joannes: *Ego aqua baptizo vos*, *ipſe*, id eſt, Chriſtus, *vos baptizabit in Spiritu ſancto*, & *igni*, Luc.3.n.16. hoc eſt, in gratia, & charitate Spiritus ſancti. Et hæc veritas definita eſt in Tridentino ſeſſ.7.can.1. *Si quis dixerit, Baptiſmum Joannis habuiſſe eandem vim cum Baptiſmo Chriſti, anathema ſit.* Ideoque, ut notat D. Auguſtinus *lib.* 5. *de Baptiſmo, contra Donatiſtas*, *c.*9. baptizatos à Ioanne, iterum, legimus, baptizatos à D. Paulo Chriſti lavacro, *Actor.* 19.*n.*4. & 5.

D.Thom.
Sotus.
Caniſius.
Joan.1.
Suarius.
Cyrill.
Hieron.
Damaſc.
Greg.Mag.
Luc.3.
Trident.
Auguſt.

Quomodo ergo dicitur Ioannem prædicare Baptiſmum in remiſſionem peccatorum; Duplex expoſitio. Prima ait; duo Baptiſmata indicari, unum, quod Ioannes dabat. alterum, quod prædicabat, ſcilicet Baptiſmum Chriſti. Et de hoc dicitur, *In remiſſionem peccatorum.* Ita D.Gregorius *hom.* 10. *in Evangelia*, Beda *in Marcum.* Sed hæc expoſitio non eſt tenenda: tum quia Baptiſmus Ioannis dicitur in Scriptura Baptiſmus pœnitentiæ, ut patet ex citato loco Actorum: tum quia Ioannes ſuum Baptiſma prædicabat, ad illudque excitabat: & ita dicitur Marc. 1.n.4. 50.

Gregor.
Beda.

Fuit

Marc.1. *Vera explicatio.*

Fuit Joannes baptizans, & prædicans Baptiſmum pœnitentiæ. Secunda, & vera expoſitio eſt, quòd Baptiſmus Ioannis homines ad pœnitentiam inducebat, eratque quædam quaſi proteſtatio, quia homines profitebantur ſemetipſos pœnitentiam acturos, in cujus teſtimonium dabatur Baptiſmus, & virtute ipſius pœnitentiæ comparabatur peccatorum remiſſio. Ita docet D. Thomas 3.*p.q.*28. *art.*3. *ad* 1. & *ibi* expoſitores.

51. *Noſtra ſanctificatio Deo eſt in magno pretio.* Illud hîc maxime notandum, quòd Ioannes in exordio ſuæ prædicationis non incipit prædicare Chriſti Domini divinitatem, vel ejus eximiam poteſtatem, ſed Baptiſmum in remiſſionem peccatorum, ſcil. hominum, Deo ſic diſponente, nam noſtrum bonum, ac noſtra ſanctificatio valde jucunda, ac in magno pretio eſt. Deinde ut homines depoſitis terrenis ad cœleſtia mentes erigentes maximè aptentur ad divina myſteria percipienda. D. Ildephonſus *ſer.* 5. *de Aſſumptione*, ſic ait: *Quia totum invenit mundum criminibus obnoxium, omnibus medicinæ indixit remedium; in ſuo adventu appropinquare dixit regnum cœlorum.* Ait ſacer textus Exod. 3. n.1. *Moyſes autem paſcebat oves Jethro ſoceri ſui Sacerdotis Madian, cumque minaſſet gregrem ad interiora deſerti, venit ad montem, Dei Horeb.* Ut notat *ibi* Abulenſis. Moyſes ducebat gregem ad remotiora loca, quæ non frequentabantur; & tunc ibi in flamma ignis; ac in rubo videt Deum ubi alta myſteria circa Incarnationem divini verbi, corpus Chriſti, ac B. Virginem repræſentata ſunt. Sed cur hæc non manifeſtantur dum eſt in proprio rure, ac agro ſoceri ſui, vel dum in aliis locis conſuetis gregem paſcebat? Moyſes tendit ad interiora deſerti, ut dimiſſis terrenis altiùs cœleſtia contemplaretur, & ideo tunc tantam Dei viſionem invenit. Lyppoman. *Minat gregem, ait, ad interiora deſerti, quo mente quietiore, quæ Dei erant, meditaretur homo Sanctus à Deo electus. His mediis pervenitur ad montem Dei, ad locum exauditionis.*

Ildeph. — Exod.3. — Abulenſ. *Deponantur terrena ut cæleſtia percipiantur.* — Lyppom.

Quæstio XVIII.

Quare fuerit conveniens, ut Ioannes ante Chriſtum baptizaret?

52. Abulenſ. Chryſoſt.

NOvum baptizandi ritum Joannes ante Chriſtum introduxit. Hujus rei ratio à priori divina voluntas. Congruentias inquirimus. Reſpondet primò Abulenſis *in* 3. *Matth. q.* 36. Quia cùm Joannes prioribus omnibus veteris Teſtamenti Patribus debuerit tanquam excellentior oſtendi, conveniens fuit ab ipſo aliquem admirandum introduci ritum, per quem ad ipſum concurrerent omnes quòd in prioribus ſæculis iſtud nunquam vidiſſent, & hoc ad manifeſtationem Chriſti valde conveniebat; ſic enim plus manifeſtaretur, quàm alii Prophetæ. Ubi duplicem rationem inculcat; tum ob Joannis ſanctitatem; tum ob magnum populorum concurſum: & ut ſic notitiam de Chriſto haberent. Et hanc ultimam rationem tradit D. Chryſoſtomus homil. 10. in Matth. *Neque enim*, ait: *dignum erat, ut beatus Joannes ſingulas domos adiret, & quaſi apprehenſa manu circumduceret Chriſtum; propterea igitur venit ad Baptiſma nam & Baptiſmatis exiſtimatio, & rei propoſitum totam civitatem pellicebat, adque Jordanem vocabat.* Etenim ſapientiſſimi magiſtri induſtria eſt, ut doctinam ſuam facilè inſinuare valeat, recens aliquid invenire, quo ad ſe homines poſſit attrahere: nam res nova, & nunquam viſa hominum ingenium maxime allicit. *Res nova homines allicit.*

53. Greg.Mag. Secundò D. Gregorius Magnus *homil.* 20. *in Evangelia*, ita ait, *Ut ſicut incarnatum Patris Verbum præcurrebat verbo prædicationis; ita Baptiſmum pœnitentiæ, quo peccata ſolvuntur, præcurret ſuo Baptiſmate.* Joannes ut ad Chriſtum, ejuſque doctrinam hominum animos ſua prædicatione diſponeret, atque aſſuefaceret, venit: & ſicut Joannes doctrina ſua ante Chriſti doctrinam præcedebat? ita etiam Baptiſmate ſuo ante noſtrum ſanctiſſimum lavacrum, ne tam ſubita rei novitate animi non aſſuefacti trepidarent. Magna non ſubitò, ſed paulatim aggredienda. Vide *lib.*1.*c.*5.*n.*16. & *c.*10.*n.*2. *Magna non ſubitò ſed paulatim aggredienda.*

54. Auguſt. *Nobilitatur Baptiſta.* Tertiò. D. Auguſtin. *tract.*4. *in Joan.* ita ſolvit præſentem quæſtionem. Conveniens fuit, Joannem baptizare, ut Joannes ad eam dignitatem elevaretur, nempe ad Chriſtum baptizandum, ac ad illas aquas ſanctificandas. Quartò. Ut novo, & nunquam antea viſo in orbe modo ſanctificarentur homines, ad novamque in Chriſto factam ſanctificationem recipiendam diſponerentur. Quintò. D. Leo ſerm.1. de Domini nativitate, *Deponamus ergo*, ait, *veterem hominem cum ſuis actibus: & adepti participationem generationis Chriſti, carnis renunciemus operibus: & divinæ conſors factus naturæ noli in veterem vilitatem degeneri converſatione redire.* Et D. Bonaventura de meditationibus Chriſti. Si juſſum eſt populo ſanctificari uſque in diem tertium. *Exod.* 19. *n.* 15. ut legem Domini in tabulis lapideis reciperet, quantò magis nos debemus ſanctificari, qui properamus ad natale Domini inſitum verbum in carne noſtra ſuſcipere.

Leo. — Bonavent.

Quæstio XIX.

Quare Ioannes baptizet in Iordane potius, quàm alio in loco?

55. Hieron. *De origine, ac nomine Jordanis.* Hieron. Origen.

JOrdanis fluvius eſt toto in orbe celebris valde: & ut refert D. Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis *in Geneſ. & in Matth.* 16. juxta Libani radices è duobus fontibus exoritur; uni nomen *Jor*, alteri *Dan*, qui ſimul Jordanem nomine, & re efficiunt, etymologia nominis idem ſonat, ac latinè fluvius judicii, ut teſtatur D. Hieronymus *in Ezech.* 47. Origenes verò *hom.* 21. ait, Iordanis idem eſt, ac deſcendens. Quæſtio eſt: Quare in hoc fluvio Ioannes baptizat;

56. Abulenſ. Joan.3. Reſpondet primò Abulenſis *in cap.*3. *Matth. q.*39. quòd Ioannes, non ſolùm in Iordane, ſed etiam aliis in locis baptizabat, ut dicitur *Joan.* 3.*n.*14. quòd *Joannes erat baptizans in Ænnon juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic.* Frequenter tamen in Jordane baptizabat ob magnam aquarum copiam, quæ ad totius populi Baptiſmum neceſſariæ erant. Secundò. Factum eſt hoc in loco propter illius commoditatem; nam, ut patet ex Bocardo *in deſcriptione Terræ ſanctæ*, ex Iudæa, Galilæa, Samaria, ex omnique terræ promiſſio

Condeſcendendum ſubditorum commoditati. promiſſionis parte homines ad ſeſe baptizandos illuc facilè concurrere poterant;bonus enim magiſter quoad fieri poteſt, omnem amovere difficultatem maximè procurat.Et ideo ait Origenes
Origen. *homil.21.in Lucam*, quod Joannes venit in omnem regionem Jordanis.*Quæ autem loca*,inquit, *docebimur perambulare Baptiſtam, niſi Jordani circumjacentia: ut ſi quem pœnitere contingeret; protinus occurreret fluentis humiditas ad recipiendum pœnitentiæ Baptiſmum.* Et hæ duæ rationes videntur literales.

Chryſol. Tertiò. D. Chryſologus ſerm. 137. *Venit ad Jordanem*, ait, *quia Judaicas ſordes non poterat hydria jam lavare, ſed flumen.* Non ad parvum fontem, ſed ad copioſiſſimum aquarum acceſſit fluvium, ut Judæorum nequitia mundaret; tot, tantaque peccata magnum, altumque exigebant
Magna neceſſitas magnum remedium requirit.
Ant. Ulyſſ. remedium. Quarto D. Antonius Ulyſſiponenſis ſerm.in Dominica 4.Adventus,*Jordanis*, ait, *interpretatur humilis deſcenſus. Prælatus, vel Prædicator deſcendat, & condeſcendat, ut proximum jacentem erigat.* Prædicator infirmitati, atque
Prælatus ſubditis proportionetur.
Beaulxam. Toler. imbecillitati auditorum proportionetur, ut accommodatam eis tradat doctrinam. Quintò. Beauxames Toletus,& alii propter loci celebritatem hoc factum exiſtimant; nam ad tranſitum filiorum Iſraël Jordanis diviſus eſt;Elias, quando raptus eſt, ſiccis pedibus eundem pertranſivit;Naaman Syrus ibi juſſu Eliſæi ſepties lotus,à lepra mundatus eſt.

57. Sexto. Gloſſa Ordinaria, *Joannes baptizat in*
Gloſſ. Ord. *Jordane.ut ibi aperiretur janua regni cœleſtis ubi datus eſt aditus filiis Iſraël terram promiſſionis intrandi.* Veluti ab ipſo loco,in quo unum largitus eſt beneficium,induceretur Deus ad aliud excellentius communicandum.Septimò.Elias,& Joannes juxta Jordanem,ille de cœlo ignem adducebat, hîc regnum cœlorum annuntiabat, digitoq; ſuo Agnum Dei oſtendebat.Et quid in aquis Jordanis operati ſunt.Dum Eliſæus, invocato Eliæ nomine,ejuſque pallio percutit aquas, dividuntur.*Percuſſit aquas,& diviſæ ſunt huc, atque illuc.*
Deus ex uno beneficio ad aliud dandum obligatur.
4.Reg.2. 4.Regum c.2.num.8.Ad Joannis autem vocem, non ſolùm non dividuntur, verùm & homines
Matth. 3. illis coadunantur. *Exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Judæa,& omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo*,Matth.c.3.num. 4.Cur audito Eliæ nomine fugiunt aquæ,ad præſentiam verò Joannis,& congregantur, & hominibus copulantur?In Elia percuſſio, & rigor viſebatur; in Joanne divini Agni lenitas, ſalutiferæque ſuavitas aquæ;ubi ſeveritas,fugiunt,& ſcinduntur omnes;ubi benignitas, convolant, magnoque fœdere adſtringuntur cuncta. Hanc ponderationem
Ad fugam rigor ad unitatem lenitas provocat.
Ambroſ. inſinuat D. Ambroſius in c.1.Luc.*In deſerto Elias,in deſerto Ioannes;ille Iordanem diviſit, hîc ad lavacrum ſalutare convertit.*

58. Octavò. Joannes in ea fluminis parte bapti-
Aranda. zat,ut teſtatur Aranda *cap. 27.* Abulenſis *in 3.*
Abulenſis. *Matthæi.quæſt.*60.per quam filii Iſraël de Ægypto aſcendentes promiſſionis terram ſunt ingreſ-
Rupert. ſi ſiccis pedibus.Imò ut Rupertus, D. Thomas
D.Thom. *in 3.Matth.*tenent,quod Joannes eo in loco circa Jordanem prædicaverit;in quo, jubente Deo, de medio Iordanis alveo duodecim lapides erecti ſunt,ut ad præſentiam,memoriamque beneficii tanti hominis, ut divino obſequio ſeſe ſubmitterent,magis excitarentur, atque de peccatis pœnitentiam agerent. Olim Propheta lachryma-
In quo loco Ioannes baptizabat.

batur maximè;*Væ mihi, quia tacui: quia vir pollutus labiis ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito,& Regem Dominum exercituum vidi oculis meis*,Iſai.6.n.5.Sed cur tantus Propheta, dum immunditia ſua ante oculos ſibi objecta,proprias lamentatur ſordes:cur, inquam Dei etiam proponit præſentiam. *Et Regem Dominum vidit oculis meis?* Quia ab ipſa,tanquam ab eximio beneficio maximè in Dei obſequium inflammabatur.D.Chryſoſt ad citatum Iſaiæ locum.*Ob hoc*,ait,*ingemiſco,& lamentor, quia tanto ſum honore cohoneſtatus,alioquin eo indignus,meum meritum tranſcendente natura meæ conditionem prætergrediente.* Vide *l. 2.c.3.n.4.*
Iſai.6.
Chryſoſt.

Quæstio XX.

Quare Chriſtus Dominus iiſdem Joannis verbis ſuam exordiatur prædicationem?

Suam Ioannes in deſerto his verbis prædicationem auſpicatur, *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Suam poſtea Chriſtus Dominus è deſerto egrediens iiſdem initiavit verbis; *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum*,Matth. 4. n. 17. Sed quomodo omnium magiſter doctrinam ſuam diſcipuli argumento exorditur?Nonne multa alia nova à quibus auſpicari valebat, themata eſſe poterant? Cui quæſtioni reſponſione triplici ſatisfacit Caietan ad cit.locum Matth. *Advertendum eſt*, ait, *quòd Ieſus ab eadem materia inchoat ſuam prædicationem, à qua inceperat Ioannes;tum quia Ioannes præparatione, Ieſus verò perfectivè hanc materiam prædicabat, tum ad confirmandam prædicationem Ioannis: tum ad exemplum noſtrum, ut non dedignemur inchoata ab aliis, etiam minoribus, bona proſequi.* Ubi hac in tertia ratione Chriſti Domini modeſtiam maximè explicat,qui cùm novos, inauditoſque ſapientiæ ſuæ modos aperire, ac profundere poſſet, in exemplum tamen noſtrum, Joannis dicta repetere maluit, ne aliorum ſectari doctrinam noſtriſque iterum verbis decantari vereamur. Salomon, cui datum eſt,ut omnes qui fuerunt ante eum, & poſt eum, ſapientia antecederet *3.Reg.3.n.13.*dum primum ſuum inchoat opus ad quod attentos convocat omnes, ait: *Timor Domini principium ſapientiæ*, Prov. n. 7. Numquid tanto viro nota deerant argumenta, ſiquidem à David parente ſuo jam dicta *Pſalm.*110.*n.*10.iterum decantat?At tam ſapiens,aliorum ſcit proloquia ſibi eligere, eorumque veſtigiis inhærere, ut majorem inde dictis ſuis reconciliet authoritatem,ſicut de ſanctis Apoſtolis loquitur Tertullianus l. 4. contra Marcion.c.2.*Quoniam*,ait, *prædicatio diſcipulorum ſuſpecta fieri poſſet,de gloriæ ſtudio: ſi non aſſiſtat illi autoritas magiſtrorum.*
59.
Matth 4.
Cajetan.
Aliorum dicta à nobis repetenda.
Prov. 1.
Tertull.

Lucæ 3. n. 4. Sicut ſcriptum eſt in libro ſermonum Iſaiæ Prophetæ:vox clamantis in deſerto:parate viam Domini: rectas facite ſemitas ejus.

VER

VERSIONES.

Textus Hebr. Vox clamans.
Tert.l. 5.*cont.* Vox clamantis in Eremo.
Marc. c. 3. parate vias Domini.
Syriacus. Parate viam Domini,& dirigite in planitiem ſemitas Dei noſtri.
Chaldaic. ad c. Iſai. 40. Repurgate viam Domini.
Cornel. ad locum Iſaiæ. Exactè complanate viam Domini.

ALTER TEXTUS.

*Matth.*3.*n.*8. Idem habent, ſicut Lucas.
*Marc.*1.*n.* 3. Idem.

EXPOSITIO.

60. Hugo. NOSTER *Evangeliſta*, ut notat
Hugo, *commendat Joannis prædica-*
tionem teſtimonio Prophetæ, at ma-
gis authentica habentur. Et citat
vaticinium Iſaiæ *c.* 40. *n.* 3. qui
Joan. 1. textus intelligitur de Joanne, ut exponunt E-
vangeliſtæ,citati,& de ſemet explicat ipſe *Joan.*1.
*n.*23. Et Propheta prædixerat: *Conſolamini, conſola-*
mini, popule meus, ad Joannis vocem conſolatio
apparuit *Vox clamantis*, intelligitur, erit, vel au-
dietur; clamantis, ideſt, Dei, vel Chriſti Domini,
Beda. ut exponunt Beda, Theophylactus, Hugo, & alii
Theophil. Nam Deus per os Joannis loquebatur. Vel vox
Hugo. clamans; quia ipſa prædicatio, ac Joannis
vita clamabat. Quare autem Joannes dicatur
vox, dicam *c.*4. latè. Dicitur autem Joannes, alta,
non ſubmiſſa intonare voce; tum ob libertatem
ſuam, qua ullo abſque humano timore repre-
hendebat: tum ob audientium ſurditatem; ſurdi
enim peccatores, ac Judæi ad monita ſalutis per-
Iſai. 42. cipienda. *Quis ſurdus, niſi ad quem nuntios meos*
miſi, Iſai.42.n.19.

61. Cyrillus. *Parate viam Domini.* Non loquitur cum uno,
vel altero, ſed cum omnibus, ut ait D. Cyrillus
Hieroſolymitan, Catech.3. *Omnes ſimpliciter con-*
gregat, quoniam liberalis eſt gratia. Et inquit, *Pa-*
rate, & rectas facite; ut noſtram in cauſa ſalutis
Tertull. propriæ libertatem, ſudorem, ac laborem inſinuet.
Parate viam Domini, ita expendit Tertullianus l.
Boſtrenſis. 5. contra Marcionem c.3. *Parate legis difficultates*
in Evangelii facilitate. Titus Boſtrenſis: *Parate*,
hoc eſt, legis veteris Umbram dimittite. *Et ſemi-*
tas rectas facite, per juſtitiam gradiendo; ſiquidem
Gregor. malitia, & improbitas res obliqua, & ſinuoſa eſt.
Carthuſ. D.Gregorius *homilia* 21. Per *viam* opera fidei,
Bonavent. per *ſemitas*, cogitationes. D.Carthuſianus, D. Bo-
naventura per *viam* mandata, per *ſemitas* conſilia
interpretatur. Hæ omnes expenſiones probabiles:
illam ego dicerem qua per viam intelligitur ob-
ſervantia legis, per ſemitas opera conſilii.

QUÆSTIO XXI.

Quomodo dicitur Joannes vox clamantis, ſcilicet Chriſti, cum ejus prædicatio adhuc inchoata non eſſet?

BAptiſta, ut in expoſitione patet, dicitur vox 62.
clamantis, ſcilicet divini Verbi, ſeu Chriſti
Domini per ſuum loquentis præconem. Et tota
difficultas eſt, quia tempore, de quo hîc agit E-
vangeliſta, Chriſtus nec prædicabat, nec docebat,
ſed in magno vitam ducebat ſilentio: nam quin-
que, vel ſex menſes poſt Joannem in deſerto cla- *Veritas &*
mantem, Chriſtus D. prædicare cœpit. Quomodo *juſtitia*
ergo *Joannes* dicitur vox Chriſti clamantis; Reſ- *clamant.*
pondeo, quod, quamvis in Præcurſoris prædicatio-
nis initio Incarnatum Verbum in magno ſilen-
tio eſſet, tamen veritas Scripturarum, circunſtan-
tia temporis, omneſque actiones Chriſti ipſum
eſſe verum Meſſiam, & Salvatorē in lege promiſ-
ſum, alta voce clamabant: enim verò etſi omnes
taceant, in plateis veritas, & juſtitia clamitat.

Inquit D.Paulus ad Hebr. 5. n.7. de Redem- 63.
ptore noſtro: *Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſup-* Hebr. 3.
plicationeſque ad eum, qui poſſit illum ſalvum facere
à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens.
exauditus eſt pro ſua reverentia. In præſenti textu
ſtatim inquirendum ſe offert, quænam eſſet hæc
petitio per Chriſtum Dominum tanto affectu,
atque clamoribus à Patre expoſtulata? Communis Ambroſ.
Patrum ſententia, S.Ambroſii, S.Anſelmi, S. Th. Anſelm.
Hugonis, & aliorum tenet reſurrectionem corpo- S.Thom.
ris ſui ab ipſo eſſe obſecratam. Tamen, ut notat Hugo.
D.Chryſoſt. ac Theophylactus, in toto Evangelio Chryſoſt.
non legitur quòd Chriſtus Dominus ejuſmodi Theoph.
clamorem erga Patrem emiſerit; nec ſimiliter,
quòd gloriam corporis exoraverit. Quomodo er-
go ait Apoſtolus, quòd cum clamore valido, & la-
chrymis petierit? Quamvis Chriſtus Dominus ta-
ceret, ejus tamen egregia merita, facta, & opera
ſui corporis reſurrectionem magnis vocibus ex-
poſtulabant. Primaſius in citatum locum Pauli ita Primaſius.
ait: *Omnia autem, quæ ipſe* ſcilicet Chriſtus, *agit in*
carne, preces, ſuplicationeſque fuerunt, ſacra verò
ſanguinis ejus effuſio, clamor validus. Cùm ſenes
turpiſſimi contra Suſannam opponerent accuſa-
tionem, voce omnes contenderunt, ait textus Da- Daniel. 13.
niel.13.n. 24. *Exclamavit voce magna Suſanna:*
exclamaverunt autem & ſenes adversùs eam. Sed Hieron.
cùr vox clamoris in tenui parvæ puellæ gemitu
magna dicitur, non verò in vociferatione ſenium
qui multi erant, & maxime præſumebat? Quia
viri iſti ætate provecti lingua tantùm vocem
edebant; in illa autem & juſtitia loquebatur, ideo
totam vehementi voce civitatem implebat. D.
Hieronymus ibi: *Magna vox erat, non clamore*
faucium, ſed pudicitiæ magnitudine, per quam cla-
mabat ad Dominum: unde & ſancta Scriptura in
exclamatione, ſeniorem non oppoſuit, magnam vo-
cem.

QUÆST.

QUÆSTIO XXII.

Quare Joannes clamet in deſerto?

64. NOn ad civitates Jonnnes venit,ſed in deſerto prædicat.Communis eſt,& germana ratio quia ibi habitabat,& baptizabat:myſticæ plures ſunt.Et primò,D.Amb.Titus Boſtrenſ.*Deſertum*,inquiunt, *ſignificare Eccleſiam congregatam ex Gentilitate, quæ erat deſerta,ſed per gratiam Chriſti facta eſt fœcunda multitudine filiorum ſpirituali*.Iſai 35.n.1.*Lætabitur deſerta, & invia.* Ac proinde in deſerto hoc eſt, in Eccleſia prædicans.Secundò.S.Anton. Ulyſſipon.ſer. in Dominica 4.Adventus, ait, quòd *deſertum, in quo Joannes prædicat, crux Chriſti fuerit, in qua ipſe extitit derelictus,ac nudus,& ſpinis coronatus*; quia omnis prædicatio in cruce Chriſti, ejuſque meditatione debet eſſe defixa.

Ambroſ. Boſtrenſis. Iſai. 35. Ant.Ulyſſ.

65. Tertiò Origenes *homil.*21.Ita explicat.In deſerto clamat,qui infructuosè prædicat,quod magis explanat.D.Hilar.in c.3.Matth. *Per hoc indicatur,*ait, *quod Judæa,in qua Joannes prædicabat, plena peccatis,& vacua Dei gratia eſſet.* Quamvis enim bonorum affluentia populorumque multitudo adſit,tamen ſi Dei gratia deſit,locus eſt verè vacuus, & deſertus. Quartò.Toletus *à n.* 15. his, qui proprias deſerunt habitationes; quo ſignificatur;illos eſſe veros,& perfectos auditores verbi Dei, qui proprios ſenſus, & affectus negantes ad ea, quæ Deus præcipit,ac loquitur, totos ſe convertunt.

Origen. Hilar. Tolet. *Ut Deum audias humana relinquenda.*

66. Quintò.Non ad civitates declinat, ſed in deſerto Prædicator noſter perſeverat, ne ſemel relictum ſæculi ſtatum iterum repetere videatur, hoc enim incanſtantis animi eſt.Sextò.In deſerto prædicat, & perſeverat divino Spiritu dictante, ut pluris æſtimantur: nam abſentia admiramur, præſentia verò non ita veneramur.Saturnus,cùm eſſet homo,ut Deus eſt veneratus, atque ut cœli filius habitus.Unde homo ſibi divinitatis venerationem acquiſivit? Quia in terra rarò, vel repentè viſus eſt, & ipſa ab hominibus ſeparatio Numinis æſtimationem conciliavit. Tertul. *in Apolog.c.*20. ita reſpondet præſenti quæſt. *Ex conſuetudine,*ait,*humana, qua ignota, vel ex inopinato, apparentes, de cœlo ſuperveniſſe dicuntur: Proinde Saturnum repentino adventu ubique cœlitem contigit dici.*

Juſtus non regreditur ſæculum. *Abſentia maximè veneramur* Tertull.

Lucæ 3. *n.* 5. Omnis vallis implebitur: & omnis mons,& collis humiliabitur: & erunt prava in directa,& aſpera in vias planas.

VERSIONES.

Syriacus. Omnes valles implebuntur, omneſque montes & colles deprimentur: & fiet tumulus humilis,& aſpera regio plana.

Vatablus. Omnis mons,& collis reddetur humilis,vertenturque obliqua in rectum.

Theophylact. Fient quæ obliqua ſunt, directa.

EXPOSITIO.

SUMPTA metaphora à viis, quarum tota difformitas reſultat à montibus,& collibus,quos aſcendere oportet, & vallibus ad quos deſcendere cogimur;explicat divinus Baptiſta quod Chriſti prædicatione, ac doctrina ablegandа eſſet, & deſtruenda omnis ſæculi difformitas. 67.

QUÆSTIO XXIII.

Quid per montes, & valles intelligat Joannes.

68. VArias in hac re ſunt authorum placita. Prima,& mihi probabilior ſententia eſt Theophy.Cajet.& aliorum,qui per valles infirmas,tenueſque hominis intelligunt potentias Chriſti gratia implendas;per montes vero, & colles diaboli poteſtates,ſeu noſtræ mentis præſumptiones deprimendas;& ſic erunt prava in directa,omnia nia ſcilicet erunt adæquata, & omnis ad legem Evangelicam difficultas excluſa, ad quod tendit Tertul.l.5.contra Marcio.*Chriſtus,* ait, *colles æquabit vallibus, & obliqua diriget in rectitudines, & campos; quia omnes legis difficultates in Evangelii facilitates,& æquitates convertet.*

Theoph. Caiet. Tertull.

69. Secundò.Titus Boſtrenſ. per *valles* difficultates in via virtutis occurrentes; per *montes,* & *colles* malignos ſpiritus,ac internas,externaſque perturbationes interpretatur. Hæ tamen partes inter ſe coincidere videntur;nam hæc ſunt offendicula in via virtutis.Tertiò.Euth.*Impletur,*ait,*omnis vallis injecto eo,quod deerat,videlicet,pietate, ac virtute, deprimitur verò omnis mōs,& collis,ablato ſuperfluo, pura impietate,ac pravitate.* Ac ſi dicat,quod magna in Chriſto erit æqualitas à quibuſdam ſuperflua auferendo,aliis neceſſaria dando.Quartò S.Aug.*ſer.*36.*de Sanctis* Chryſ.*ho.*10. *in Matth.* D.Greg.*ho.*20.*in Evangel.*S.Leo *ſer.*7.*de Quadr.* dicunt, quod ſententia hæc idem valet ac illa Chriſti Domini Lucæ c.14.n.11.*Qui ſe humiliat exaltabitur,& qui ſe exaltat humiliabitur.*

Boſtrenſis. Auguſt. Chryſoſt. Gregor. Leo. Luc. 14.

70. Quintò D.Chryſoſt.eleganter citatus in Catenâ D.Th.per *montes* & *colles* intelligit ſuperbos: *Colles autem* ait,*deſperatos appellat; non ſolùm autem ob ſuperbiam mentis ſuæ, ſed propter deſperationis ſterilitatem;collis enim nullos fructus producit.*Elatos deſperatos,ſteriles dicit: eſt enim ſuperbia quædam ad omne virtutis bonum deſperatio, quædamque ad juſtitiam ſterilitas nulli utilis,& omnibus nociva.Sextò, Aliqui Recentiores per montes,& colles Judæos interpretantur;per valles verò Gentiles, qui veluti erant in peccatorum abyſſo,& ſine fidei luce.

Chryſoſt. *Superbi ſteriles, ac deſperati ad virtutem.*

71. Septimo D. Hieronymus *in cap.* 40. *Iſaiæ*, per *montes*, & *valles* Gentiles intelligit: montes,& colles, quia ſuperbia elata, valles verò, quia vitiis, ac idololatria depreſſi tenebantur. Et ita ſæpe contingit, ut multi æſtimatione ſui

Hieron. *Elatus ſæpè valde eſt humilis.*

ſui montes ſint inacceſſibiles; virtute verò, animique conſtantia objectiſſimæ valles. Superbiſſimi Holophernis milites, virtuti ſuæ nihil poſſe reſiſtere, ut certiſſimum autumabant, ut comparatione ſui Hebræos mures eſſe exiſtimarent, & ita dixerunt, cùm viderent Iſraëlitas procedere
Judith. 14. contra ſe. *Egreſſi mures de cavernis ſuis auſi ſunt*
Carthuſ. *provocare nos ad prælium*, Judith. c. 14. n. 13. Seu, ut eſt in textu Græco: *Auſi ſunt deſcendere ſuper nos ad bellum, ut diſperdantur in finem.* D. Dionyſ. Carthuſ. ibi. *Tam aſpernanter locuti ſunt Aſſyrii de Iſraëlitis ex magnitudine elationis.* Et tamen irriſores ipſi ſolo Hebræorum ſtrepitu audito, tanquam metu agitati mures: *Fugæ præſidium ſumunt*
Iudith. 15. Judith. c. 15. n. 1. De his ait S. Bern. l. 5. de conſi-
Bernard. deratione ad Eugenium. *Docuerunt linguam ſuam grandia loqui, cum operentur exigua.*

Luc. 13. *n.* 6. Et videbit omnis caro ſalutare Dei.

VERSIONES.

Text. Iſai. 40. *n.* 5. *ſecundum Hebr.*	Revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro quod os Domini lecutum eſt.
Syriacus.	Videbit omnis caro ſalutem Dei.
Septuaginta ad locum Iſaiæ.	Videbit omnis caro ſalutare Dei, quia Dominus locutus eſt.

EXPOSITIO.

72. PROSEQUITUR Ioannes, & ampliùs explicat proſperitatem Meſſiæ adventu in mundum introductam. *Videbit omnis caro*, quamplurimi enim à Deo factam de Verbo Incarnato promiſſionem propriis oculis videbunt. In Iſaia juxta radicem Hebraicam habetur, quod *os Domini locutum eſt*; quod idem valet, ac videre id, quod Deus per Prophetas ſuos promiſerat; præcipua autem promiſſio Dei, omniumque excellentiſſima eſt Chriſtus Dominus, ad quem ordinata ſunt omnia. Dicitur autem *Salutare Dei*; quia noſtram IESUS operatus eſt ſalutem, quam Deus reputat ſuam. *Omnis caro* juxta phraſim Scripturæ, *carnis* no-
Iſai. 40. mine intelligitur homo. *Omnis caro fœnum*, Iſai.
Hieron. 40. n. Et non dicitur omnis homo, ſed *omnis caro*, ut notat D. Hiero. in cit. c. Iſai. *Quæ propterea*, ait, *appellabatur caro, quia prius*, ſcilicet ante Chriſti adventum, *Spiritum ſanctum non habebat.*

QUÆSTIO XXIV.

Quomodo dixerit Ioannes; quod omnis caro Chriſtum videbit?

73. CArnis nomine, ut dixi, intelligitur *homo*, non tamen omnis homo Chriſtum in carne
Auguſt. Gregor. Remig. vidit; quomodo ait Ioannes, *Videbit omnis caro?* Reſpondet primò D. Auguſt. *lib.* 2. *de civit. c.* 29 D. Gregor. *hom.* 20. *in Evang.* S. Remig. *Epiſt.* 2. *ad Theſſalonic. c.* 4. S. Ant. Ulyſſipon. *ſerm. in* Ant. Ulyſſip.
Dominic. 4. *Adventus.* Hanc viſionem interpretando de illa in extremo judicii die facienda, quando ante tribunal Chriſti nos omnes oportet manifeſtari. Sed Ioannes hîc agit tantùm de primo, non verò de ſecundo Chriſti adventu. Secundò. Cajet. ita explicat, ut dicatur, Chriſtū Dominum omnes viſuros; quantum enim eſt ex parte Cajet.
ſua, ab univerſis oculis videri poterat, ſed Ioannes non loquitur de potentia, ſed de actu videndi. *Et videbit omnis caro.* Tertiò, S. Bonav. ita ait: *Videbit omnis caro, id eſt, de omni carne ut fiat diſtributio pro generibus ſingulorum.* Ac idem eſt. De Bonavent.
omni natione, atque hominum genere aliquis Chriſtum vidit. Sed valdè difficile eſt, quod ex omni remotiſſima parte aliquis ibi eſſet, ut Chriſtum Dominum propriis oculis, videret. Actor. 2.
Unde illud Actor. 2. n. 5. *Viri religioſi ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt*; per hyperbolem eſſe dictum exiſtimat ibi Lorinus. Lorinus.

Quartò. Titus Boſtrenſis interpretatur omnes viſuros ſalutare Dei, quia fructus legis Evangelicæ ac prædicationis Chriſti ad omnes, etiam remotiſſimas Gentes perveniet, quæ expoſitio mihi probabilis eſt. Quinta, & ultima, in qua magis quieſco. *Omnis caro*, id eſt, quamplurimi; nam nomina univerſalia pro aliquibus, ſeu multis ponuntur. *Omnes provinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent ſibi eſcas*, Gen. 41. n. 57. id eſt, quamplurimæ. *Non eſt gens, aut regnum, quò non miſerit Dominus meus te requirens.* 3. Reg. 10. Videantur *ibi* Lyran. Abulenſ. q. 9. & 1. Reg. 7. q. 32. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſervient ei*, Pſal. 71. n. 11. Et ita dicitur omnis caro quia quamplurimi ex omnibus nationibus Chriſtum viderunt. 74. Boſtrenſis. Gen. 41. 3. Reg. 18. Lyran. Abulenſ. Pſalm. 71.

Matth. 3. *n.* 4. Ipſe autem Joannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonā pelliceam circa lumbos ſuos eſca autem ejus erant locuſtæ, & mel ſilveſtre.

VERSIONES.

S. Paul. Ep. 10. *ad Sev. fr.*	Pili camelorum hirto tegmine veſtiebant.
Imperfect. homil. 3.	Zona pellicea ſuper lumbos ejus.
Vatablus.	Et Zonam coriaceam circum lumbos ſuos.
Arias.	Circa lumbum ſuum.
Tertul. lib. de Idololat. c. 19.	Cingebatur loro.
Syriacus.	Cibus autem ejus erant locuſtæ, & mel agreſte.
Theophylact.	
Ægyptiacus.	Cibus ejus erant cicadæ.

ALTER TEXTUS.

Marci. 1. *n.* 6. Et erat Joannes, veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos ejus, & locuſtas, & mel ſilveſtre edebat.

EXPO

EXPOSITIO.

75. Chryſoſt. RESPLENDET Joannes, ut ait Chryſoſt. *homil.* 10. *in Matth.* Angelica vita mortali in carne, non de cibo, non de potu, non de veſtitu ſollicitus, ſed ab his omnibus alienus contemplationi rerum divinarum totus intentus: & ideò indumentum, eſca, ac potus erant ea, quæ deſertum ſine ulla cultura per ſe ferebat: tali veſte, zona, & cibo utebatur Joan-
Anſelm. nes, ut ait Anſelm. ad hunc locum Matth. *Erat ille habitus pœnitentiæ, dum cilicio camelino indutus eſſet, & cibos ſilveſtres comederet.* Deinde Joannes, quia pœnitentiam prædicabat, ipſam in cibo, & potu prætendebat. Unde eleganter
Maxim. ait S. Maxim. hom. 2. in nativit. Baptiſtæ. *Ut increpaturus hominum mala, nullam penitus haberet*
Paſchaſ. *vel in veſte, vel in epulis voluptatem.* D. Paſchaſ. lib. 2. in Matth. *Exhibet Joannes vivendo, quod docet, ut omnes inſtruat doctores in ſe priùs damnare, à quibus & alios cohibent, atque operibus expedire, quæcunque noverint, ut agantur.* *Prædicator priùs quæ docet, faciat.*

QUÆSTIO XXV.

Circa veſtem Joannis quatuor quæſtiunculæ.

76. PRima: Quare Ioannis veſtis potiùs ex pilis camelorum, quàm aliorum animalium erat? Et ante ſolutionem ſuppono perperam aſſeruiſſe hæreticos, Ioannis veſtes fuiſſe undulatas, Luſi-
Chryſoſt. D. Thom. Alb. Magn. Carthuſ. Beda. tanè *de chamalote*. Sed habitus miræ, extraordinariæque pœnitentiæ erat, ut docent D. Chryſoſt. *hom.* 10. *in Matth.* & *hìc* S. Thom. Alb. Magn. Carthuſ. Beda D. Paſchaſ. *lib.* 2. *in Matth.* Et patet ex verbis Chriſti Matth. 11. n. 7. *Quid exiſtis in deſertum videre? Hominem mollibus veſtitum?* Et ideò hæc veſtis potiùs erat de pilis camelorum, quàm aliorum animalium: tum ob magnum rigorem, ut dixi in expoſitione; tum quia proprius hic erat habitus vitam parentis Eliæ imitantium,
Abulenſ. Theophyl. ut advertit Abulenſ. *hìc*, *q.* 29. Tandem tertiò, & moraliter, Theoph. *Dicunt*, ait, *camelum medium eſſe inter munda, & immunda animalia: nam quia ruminat, mundum eſt: quia autem ungulas non dividit eſt immundum. Joannes autem, quia ad Deum ducebat populum Judaïcum, qui videbatur mundus eſſe, & gentilem, qui immundus, eratque mediator veteris, & novi teſtamenti, idcirco ferebat pilos camelorum.* Cùm Ioannes mediator eſſet inter vetus, & novum Teſtamentum; inter populum Iudaicum, & Gentilem; nam etiam milites convertebat, de quo infrà, ut in veſte ſuum exprimeret munus, camelo uſus erat. *In exteriori proprium munus repræſentandum.*

77. Abulenſis. Quæſtiuncula ſecunda. Quare hæc veſtis non de lana, ſed de camelorum pilis erat? Suppono cùm Abulenſi 4. *Reg. c.* 1. *q.* 15. quod veſtis facta de groſſis camelorum pilis ſine arte compoſita erat: ſed cur potiùs de pilis, quàm de lana? Ad ejus magnam pœnitentiam indicandam, quæ illis tantùm utebatur, quæ ad vitam humanam in ſummo rigore, ac magna patientia transeundam Prælatis omnibus neceſſaria erant, ut explicat Imperfect. homil. 3. in Matth. *Non lana* ait, *cameli habuit veſtimentum, ne ipſa mollities veſtimenti delicata faceret membra, & ipſa delicioſitas virtutem patientiæ emolliret; ſed de aſperioribus ſetis cameli, ut ipſa aſperitas ad virtutem patientiæ animum exerceret: ideò non dixit de lana cameli, ſed de pilis cameli. Nam omne veſtimentum ad tres pertinet cauſas, aut ad vanam gloriam, aut ad delectationem corporis, aut ad tegumentum nuditatis; ſed quid tantùm in Joanne ad tegumentum nuditatis.* Similiter D. Th. hìc. *Alii de lana, Joannes de pilis: reputabat veſtimentum de lana mollitiem, quæ non convenit Prædicatori.* *Omnis delicioſitas in Prædicatores vitanda.* D. Thom.

78. Quæſtiuncula tertia. Quare hæc veſtis erat potiùs de camelorum ſetis, quàm de pellibus: nam primi parentes pellibus induti ſunt, *Gen.* 3. *n.* 21. Similiter & alii Sancti uſi ſunt, *ad Hebr.* 11. *n.* 37. Abulenſis 4. *Reg.* 1. *q.* 14. probabile exiſtimat de pellibus. Sed veritas præſentis textus aliud ſuadet. Ideo ſecundo, ipſe *ibi*, & hìc *q.* 29. exiſtimat de pilis, propter imitationem parentis Eliæ. Sed ſemper quæſtio redit; Quare pilis, & non pellibus uſi ſunt; Ad quos reſpondeo primò. Propter magnam auſteritatem pœnitentiæ; nam in pilis ſetæ maximè pungunt. Secundò. Quia primi parentes per actuale peccatum in ſpiritu mortui ſunt, Ioannes ſemper vividus gratiam in utero datam per actuale nunquam deperdidit. Pellis extrahitur ab animali mortuo, pili maximè à vivo. Illi ergo, ut ſpiritualem, in quam aliquando prolapſi ſunt, mortem adumbrarent, à mortuo operimentum habent; hìc vero ut vividam gratiam exprimeret, ab animante vivo accipit veſtimentum. Abulenſ. *Joannes vividus in gratia.*

79. Quæſtiuncula quarta. Quare in ſacro textu nulla fit mentio de qualitate veſtis Chriſti Domini; maximè vero hìc de Ioannis veſtitu? Reſpondeo, & eſt communis ſolutio, quod veſtis Chriſti, quamvis inconſutilis, tamen in qualitate communis, & vulgatis erat; Ioannis vero mira, & extraordinaria, & ita ab Evangeliſta peculiariter exprimitur. Quantum vero mirabilis eſſet Ioannes in his, breviter dicit D. Paſchaſ. lib. 2. in Matth. *Non, niſi, ait, per gratiam, hanc ſervari vitam poſſe natura confiteri ſuadet, quod imitari non audet.* *Joannes in veſtitu mirabili.* Paſchaſ.

QUÆSTIO XXVI.

De zona pellicea Sancti Joannis.

80. DIvus Ioannes Baptiſta ad parentis Eliæ imitationem veram religioſam vitam obſervavit, ut docet D. Hieron. *Epiſt. ad Paulinum*, & *Epiſt. ad Demetriad.* Hugo de S. Victore *ſer.* 7. ad illa verba. *Specioſa deſerti.* D. Thom. *lect.* 12. *ſuper c.* 1. *Joan.* Beda, Theophylact. ad illa verba Luc. 1. *In ſpiritu, & virtute Eliæ*, & alii quamplurimi. Et zona pellicea deſcribitur hìc ſuccinctus ad Eliæ imitationem. 4. *Reg.* 1. *n.* 6. ut docent D. Chryſoſt. *homil.* 10. *in Matth.* & *in Imperfect. hom.* 3. Hieron. D. Thomas, D. Paſchaſius, Beda, Theophylact. Albertus Magnus *hìc*, Abulenſis quæſt. 29. & 4. Reg. c. 1. q. 15. *Joannes Baptiſta ſecutus eſt per omnia vitam Eliæ, ita ut a Judæis putaretur eſſe Elias.* Et poſteà ſubdit: *Joannes habuit habitum omnino conformem habitui* *Joannes Eliæ imitator.* Hieron. Hugo de S. Victore. S. Thom. Beda Theophyl. Chryſoſt. Paſchaſ. Alb. Magn. Abulenſis.

Eliæ, *ut patet*. Matth. 3. *Zona pellicea circa lumbos ejus.*

81. An verò hæc zona eſſet ſuper veſtes, an immediate juxta carnem: Dubium eſt, utroque enim modo dicitur circa lumbos. Aliqui affirmant, quòd nullo intermedio eſſet proxima carni; aliter enim non mortificantur lumbi, niſi cilicium adhæreat. Abulenſis verò *hîc q.29.* exiſtimat, quòd zona eſſet ſuper veſtem? hoc enim modo Elias habet zonam; nam viri, qui eum viderunt, dixerunt, quod *eſſet vir piloſus*, *& accinctus renibus zona pellicea*, 4. Reg. 1. n. 7. Ille autem viri, quòd Elias juxta carnem, habebat non videbant, cùm eſſet indutus. Et addo quod ipſa zona ſuper veſtem adhuc mortificabat, dum ipſos cameli pilos, atque feras carnis adſtringebat. Et confirmatur ex Imperfecto *homilia* 3. ubi ait: quòd *conſuetudine erat apud Judæos*, *ut zonis laneis uterentur*, *Joannes autem indicabat habitu veſtem religioſiorem non mollem*, *ſed cilicinam*, *ac conterentem corpus*. Et addit, quòd ipſa zona erat circa lumbos, in quibus ſunt voluptates omnium peccatorum, ut tanquam in cauſa conſtringerentur, ac reprimerentur.

Idem. 4.Reg.2.

QUÆSTIO XXVII.

De Ioannis eſca.

82. Ait Evangeliſta. *Eſca autem ejus erant locuſtæ*, *& mel ſilveſtre*. Maximè dubitatur, quid ſint locuſtæ, quas Joannes edebat; Quidam primò putant, piſces eſſe marinos, quos cancros vocamus. Sed hoc ſine fundamento, quia hujuſmodi piſces ſunt maxime delectabiles. Deinde, quia Joannes in deſerto continue manebat: ergo non ſemper illis uti poterat. Secundò, Lyranus tenet cum aliis quòd locuſtæ ſunt illa animalia parva, quæ ſegetes deſtruunt, de quibus dicitur: *Reſiduum erucæ comedit locuſta*. Et de iſtis ait quod inveniuntur in deſerto Judææ, frixæ cum oleo ſunt pauperum cibus. Sed hoc non eſt veriſimile, quia non videtur, quòd Joannes cùm iſto ſumptu cibos comederet. Tertiò, & ſatis probabile D. Iſidorus Peluſiota *lib.1. epiſt.* 132. Euthym. Carthuſ. Alb. Magn. teſtantur, quaſdam eſſe herbas, ſeu arborum folia, quæ in illis partibus dicuntur locuſtæ. Et Brocard. *in lib. ſuo de Terra ſancta*, ut refert Abulenſ. aſſeverat ſe in Paleſtinæ monaſteriis, quæ Jordani ſunt vicina, herbas ſæpe ediſſe, quas ibi monachi *locuſtas* appellant, Illis verò locuſtis ſolitum veſci Ioannem aſſerebant. Quartò, D. Hier. *lib. 1. adverſus Jovinianũ.* D. Hilar. D. Th. Theoph. Beda, & alii aſſerunt locuſtas, quas Ioannes edebat, fuiſſe animalia ſatis nota; nam inter cibos mundos lex locuſtas numerat *Levit. 11. n. 22.* & illis Iudæi utebantur cũ ſale, Joannes vero tantum ſole exſiccatas comedebat. Et hæc ultima mihi videtur probabilior.

Lyran. Peluſior. Euthymius. Carthuſ. Alb.Magn. Brochard. Abulenſis. Hieron. Hilar. D.Thom. Theophyl. Beda.

83. Mel ſilveſtre aſſerunt graves authores quod ſit quidam parvus humor in aliquarum arborum foliis repertus dulcis ſicut mel. Sed cùm humor hic quædam res ſit delicata, non videtur eſſe in ea quantitate ſufficiens ad ſuſtentationem. Secundò, Beda, & Rabbanus tenent eſſe quarundam folia arborum. Sed hoc in nullo authore antiquo habet fundamentum. Tertiò. Lyranus aſſerit quod mel iſtud ſit veluti quædam reſina, quæ in arborum truncis reperitur, & eſt dulcis ſicut mel. Quartò. Iſidor. Peluſiota *Epiſt.* 123. dicit, eſſe mel montanum, non dulce, ſed amarum. Quintò. Aliqui apud D. Thom. dicunt quod eſt canna mellis, & id, quòd intus in cannis invenitur, valdè dulce. Sextò, Abulenſ. *in comment.* tenet mel hoc Joanni, eſſe commune, & ejuſdem ſpeciei cum noſtro; dici vero ſilveſtre, ait, quia in ſylvis reperiebatur, & quod Joannes pro abſtinentia illud comedebat ſimul cùm cera ac favo, vel quia licèt comedere parum mellis ſit valde delectabile, illo tamen quotidie uti pro cibo valde durum & provocat nauſeam. Septimò. Probabiliùs exiſtimo cùm Barrada Baptiſtam ediſſe mel, quod in illa ſolitudine apes ſilveſtres conficiebant, quod non amarum, ſed dulce erat, & in regione illa, quæ lacte, & melle manabat, magnam fuiſſe multitudinem credibile eſt.

Quid mel ſilveſtre. Beda. Rabban. Lyran. Peluſiota. Abulenſ. Barradas. *Eadem eſca quotidiana uti valdè moleſtum.*

84. Quare de potu Joannis nulla hîc fit mentio? Reſpondet primò Abulenſis hîc *q.31.* Quia non eſt tanta diverſitas auſteritatis in potu, ac cibo; nam in magna abſtinentia ſolùm bibitur aqua, in cibo vero poteſt eſſe varietas, cùm multæ ſint auſteritatis differentiæ; & ne daretur ignorantia, circa quem gradum parcitatis Joannes tenuerit, ideo Evangeliſta illum explicat. Secundò: Quia Joannes ſine humana converſatione in deſerto erat; ſine hominibus autem vinum habere non poterat, ideòque Evangeliſta, ut Manifeſtum, ſupponit. Tertiò, Quia ab Angelo jam explicatum erat: Luc. 1. n. 15. *Vinum*, *& ſiceram non bibet.*

Abulenſ. *Quare nulla mentio de potu.* *De potu Joannis.* Luc.1.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare Ioannes his potiùs alimentis, quàm aliis utebatur?

Communis ſolutio eſt, quia hæ magnæ erant abſtinentiæ, tum propter illorum qualitatem, tum quia illis ſine nulla varietate utebatur, Secundo, quia hæc ſine cura, ac ſolicitudine ulla, quæ contemplationem impediret, vaſta illa in ſolitudine tenebat. Tertio pulchre noſter D. Cyrillus Hieroſol. Catecheſ. 3. *Vides*, ait, *quantum hominem hujus gratiæ ducem elegit*, *nihil omnino poſſidentem*, *ſolitudinis ſtudioſum*, *ſed non inhumanum*: *locuſtas manducantem animæ*; *melle veſcentem*, *& dulciora melle*, *utilioraque loquentem.* Joannes communis vitæ ſpiritualis dux, ac magiſter animaliola alata melque edebat: quia ipſe in converſatione, ac reprehenſione, non inhumanus ſed totus dulcis, ac affabilis erat: totuſque pennatus, dum ſuos ad cœleſtem contemplationem evolare faciebat. Quarto, D. Hierony. ad Agaſiam q. 1. *Quia omnis*, ait, *prædicatio falſa ſectatur lucra*, *& gloriam quærit humanam*: *aſſerit*, *eum camelorum veſtitum pilis nulli poſſe adulationi ſuccumbere*, *& qui locuſtis veſcitur ac melle ſilveſtri*; *nec opes*, *nec alias delicias quærere*, *rigidàque*, *& auſtera vita aulas vitare palatii.* Divinus Prædicator, ut falſam reprobaret doctrinam, ſeque oſtendat omnino alienum ab his, quæ adulationi deſerviant, ea in veſtitu, ac cibo elegit, quæ in uſu nunquam fuerint iis, qui palatia frequen 85.

Cyrill. *Prælatus ſuos dulciter reprehendat.* Hieronym. *Prædicator viris palatii alienus.*

frequentant, ubi omnis vitii eſt, mendaciique palæſtra. Quintò, & ultimò. Mel delicias adumbrat, atque illecebras; locuſtæ verò, cùm ſint herbarum, terræque præſentanea peſtis, peccata populi ſignificant: his Joannes veſcitur, ut Prædicator, ac Prælatus ſtomachum habeat, quo omnium ſubditorum vitia, ac peccata deglutire poſſit, ut ea diſſimulare valeat.

Prælatus ſubditorum vitia aliquando diſſimulet.

Matth. 3. *n.* 5. Tunc exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Judæa, & omnis Regio circa Jordanem.

VERSIONES.

Syriacus. Tùnc exivit ad eum Ouriſchlem, & tota Iehoudæa, totaque Regio ambiens Jordanem.

Theophylact. Tunc egreſſa eſt ad illum, *&c.* Et omnis Regio undique finitima Jordani.

Vatablus. Totaque Regio circunjecta Jordani.

ALTER TEXTUS.

Marci 1. *n.* 5. Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, & Hieroſolymitæ univerſi.

EXPOSITIO.

76. CIRCUNSPECTA Joannis eximia virtute, ac cibo, veſtitúque & abſtinentia, quia ſui oblitus erat, atque hominum intendebat ſaluti, commovebantur omnes, ut ad eum confluerent; hoc enim poſt deſcriptam ejus vocem: *Parate viam Domini*, ac rigidam auſteritatem, indicat illud, *Tunc.* Et addit: *Exibat*, triplici motivo, ut ait D.Thom. invitabantur homines, ut Joannem adirent; primò nova prædicatione, nunquam audierant de regno cœlorum mentionem fieri. Secundò propter ſuam eximiam vitam, ut dixi; tertiò, quia Judæa privata erat inſtructione Prophetarum: *Signa noſtra non vidimus, jam non eſt Propheta*, Pſal.73. n.9. Et non ſolùm exibant de loco, verùm etiam de priſtina occaſione, converſatione, & vitiis ut meliores in vita fierent. *O fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus. O Sion fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis*, Zachar.2. n. 6. *Exite de illa populus meus: ut ne participes ſitis delictorum ejus*, Apoc. 18. num.4.

D. Thom. — *Novitas provocat animos.* — Pſalm.73. — Zachar.2. — Apoc. 18.

87. Hieroſolyma continens pro contento; id eſt, habitatores Hieruſalem, ut expreſſit Marcus *Hieroſolymitæ univerſi.* Et hæc civitas regia pertinebat ad Benjamin, Joſuæ 18. n. 28. *Et omnis Judæa*; quamvis pro omnibus Terræ promiſſæ habitatoribus accipi poſſit, pro ſorte tamen Judæ ſtrictè accipitur, ut advertit Abulenſis. Ibant omnes principes, magnates, civitatem, voluptates, ac ſuas commoditates ſpernebant; & valde delectabiliter difficultates, ac labores itineris, & eremi amplexabantur, tantùm deſiderium erat omnibus videndi Joannem, ac fruendi ejus ſuavi collocutione. Nilus Abbas in Aſcetico. *Joannes*

Joſue 18. — Abulenſis. — *Maximè tenebantur omnes deſiderio videndi Joannem.* — Nilus.

quidem Baptiſta in ſollicitudine verſabatur, & civitates ipſæ cum hominibus ad eum confluebant: & qui ſericis veſtibus induebantur, ad Zonæ pelliceæ ſpectaculum concurrebant; ſub dio incommodè manere non recuſabant, qui domos auratas incolebant, omnia illis erant tolerabilia, nam videndi viri cupiditas omnem moleſtiæ ſenſum abſtergebat; proſequitur textus. *Et tota regio circa Jordanem*, ubi variæ Tribus habuerunt ſortem. Et licet hæc regio proximior eſſet loco, ubi Joannes prædicabat, cùm eſſet juxta Jordanis alveum; tamen Hieruſalem nominatur primò, tùm propter ſuam nobilitatem; tum quia, ut ait Hugo, maximè ſpectat commendationem Joannis quòd cives celeberrimæ civitatis in regia, ac palatio enutriti vitia relinquentes ad novam virtutis viam accurrerent. Tandem Hieruſalem, etſi remotior, prior nominatur, quia ſæpe fama remota loca priùs, & magis occupat. Et dicitur, *Omnis Judæa, omnis regio*, non quia omnes, nullo excepto, adirent, ſed quia majori ex parte omnes ibant, ut explicant Abulenſis, Caietanus, & alii. Et ibant omnes, etiam Phariſæi, quia pro honore, ac reputatione habebant, ut Joannis fierent diſcipuli, ac devoti. Ibant etiam juſti omnes, quia, ut ait Albertus Magnus. *Tantum ſanctitatis nova apparuit in Præcurſore, ut nullus, quantumcumque eſſet juſtus, ſe juſtum in comparatione Præcurſoris reputaret.* Et ſimiliter Imperfectus *homilia* 3.

Hugo. — *Mirum, quod palatini ad pœnitentiam currant.* — Abulenſis. Caiet. — Alb. Magn. — *Comparatione Joannis nullus videbatur.* — Imperfect.

Matth. 3. *n.* 6. Et baptizabantur ab eo in Jordane confitentes peccata ſua.

VERSIONES.

Syriacus. Et baptizabantur ab eo in Iourdemõ flumine poſtquam peccata ſua fuerant confeſſi.

Tertull. lib. de Baptiſ. c. 20. Tingebantur confitentes delicta ſua.

Text. Græcus. Immergebantur aquâ confitentes quædam peccata ſua.

ALTER TEXTUS.

Marci 1. *n.* 2. Et baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata ſua.

EXPOSITIO.

DE Ioannis Baptiſmo dixi jam *quæſt.* 16. 17. *&* 18. *Confitentes peccata ſua*, tempore Ioannis non erat Sacramentum Pœnitentiæ, cùm hoc ſit proprium legis gratiæ à Chriſto Domino inſtitutum, *Joann.* 20. *numero* 22. Quomodo, & ad quid confitebantur? Abulenſis *quæſt.* 54. quòd omnes ad præſentiam ſanctitatis Ioannis ſe peccatores confitebantur, ac dicebant. Sed textus ampliùs ſignificat, dum ait: 88.

Abulenſis.

Caiet. Tertull. Baſil. Cyrill. *Confitentes peccata ſua.* Citatus Abulenſis, & Cajet. *in* 1. *Marci* aſſerunt quòd tantùm in genere ſua peccata dicebant. Tertull. verò *lib. de Baptiſm.* D. Baſil. *eodem lib.* & alii tenent, quòd ſigillatim ea dicebant. Et hoc indicat text. Græc. *Confitentes quædam peccata:* nam, ut ait D. Cyrill. Hieroſol. Catecheſ. 3. *Oſtendebant vulnera, deinde Ioannes ponebat medicamenta.* Et hæc confeſſio non erat *in remiſſionem peccatorum*, ſed tantùm in diſpoſitionem ad illam, & ut homines ad ſacramentalem confeſſionem paulatim aſſuefierent. Et valdè mirũ quòd homines ſuperbi, atque arrogantes ſe ſe peccatores confiterentur; nec enim erubeſcebant, Imperfect. nam, ut ait Imperfect. homil. 3. *Perfectus timor ſolvit omnem pudorem.* Baptizatis autem Joannes aliqua opera ſatisfactoria imponebat, ut docet D.Thom. D. Thom. *in* 4. *diſt.* 2. *q.* 2. *art.* 2. quòd ſaltem ex conſilio à Joanne fieri mihi perſuadeo.

Matth. 3. *n.* 7. Videns autem multos Phariſæorum, & Sadducæorum venientes ad Baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtravit vobis fugere à ventura ira?

VERSIONES.

Syriacus.	Venientes, ut baptizarentur, ait illis: Generatio viperarum, quis vobis indicavit.
Didym. Alex. cont. Manich.	Serpentes genimina viperarum.
Text. Hebr.	Filii viperarum.
Text. Græc. Theophyl.	Quis ſubmonſtravit vobis?
Imperfect. homil. 3. Vat.	Quis docuit vos?
Rabbanus, S. Thom.	Quis demonſtrabit vobis?

ALTER TEXTUS.

Lucæ 3. *n.* 7. Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant, ut baptizarentur ab ipſo: Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira?

EXPOSITIO.

89. *Quales Phariſæi, & Sadducæi.* PHARISÆI homines erant à communi multitudine ſeparati, opinione ſcientiæ, ſanctitatis ac honoris maximè inflati, & multa circa legem falſa dicebant. Sadducæi verò hæretici erant, neque reſurrectionem, neque animarum immortalitatem credentes. Et de his duabus ſectis Judæorum latè tractant D. Iſidor. *lib.* 8. Iſidor. Abulenſis. *Etymolog. c.* 4. Abulenſ. hoc c. 3. Matth. q. 63. *Ad Baptiſmum ſuum:* ſcilicet ut baptizarentur ab eo. Et non dicitur abſolute, Baptiſmus, ſed ſuus, hoc eſt, Joannis, quia ab eo conſtitutus erat, & à Chriſti Baptiſmo qui gratiam immediate conferebant, quàm proximè Joannis non dabat, maxime diſtinctus. *Progenies,* id eſt, *generatio,* ut habet Syriacus, *viperarum;* ita dicitur hoc animal, quaſi vi pariens, ut explicat Albert. Magn. Et Phariſæos, ac Sadducæos viperas vocat, quia ſpiritua- Alb. Magn. les parentes ſuos necare intendebant. *Quis demonſtravit vobis?* per admirationem loquitur Joannes. Quis docuit vos, ad hunc venire Baptiſmum ad effugiendam venturi Dei iram? Et divinus Magiſter ſi eos pungit, dum viperas appellat, ſtatim in fugienda ventura ira diligentiam laudat. *Bonus Prælatus pungit & laudat.* Theophylact. *Durè eis loquitur, ſciens perverſitatem illorum, tametſi aliquantulùm laudat, dicens: Quis ſubmonſtravit vobis?* Euthymius. *Miſcet,* ait, *reprehenſionis aſperitati laudem, ut inde quidem humilientur, hinc autem conſolationem accipiant. Submonſtravit;* hoc eſt, latenti ſigno. Vel ut aliqui legunt: *Demonſtrabit,* tanquam Joannes hoc eis optet. Theophyl. Euthymius.

QUÆSTIO XXIX.

Quomodo Matthæus, & Lucas in hac hiſtoria narranda conveniant?

QUomodo Matthæus hæc ad Phariſæos, ac Sadducæos dicta narret; Lucas verò ad turbas? dubium eſt. Euthymius exiſtimat, Joannem bis hæc dixiſſe. Probabilius tamen eſt ſemel tantùm hæc fuiſſe locutum, dum omnes ſimul aſſiſtebant, ad Phariſæos verò, & Sadducæos intentionem ſuam in his verbis dirigendo; ſolent enim prædicatores in concione ſæpe multa dicere, quibus aliquos tantùm comprehendunt, ut ſit ſuavior reprehenſio; nam Joannes turbas, quæ veniebant, ut baptizarentur confitentes peccata ſua, benignè recipiebat, ut ait Chryſoſtomus *homilia* 11. Phariſæos, ac Sadducæos animo calumniandi acriter pungebat, ut tenent idem Chryſoſtomus, Lyranus, & alii. Et notetur hîc libera Joannis authoritas, Phariſæos ac Sadducæos primos, & optimates, non blando, ſed reprehenſivo ſermone monentir: in quo egregium Prædicatoribus, ac Prælatis dedit exemplum. Imò eleganter ponderat D. Gregorius *in lib.* 1. *Reg. cap.* 4. quòd Joannes durus erat in ſe, & durus in alios, in alios quidem ſolis verbis, Genimina viperarum appellabat; in ſe verò factis, & operibus; carnem ſuam zona pellicea conſtringebat, locuſtas, ac mel ſilveſtre tantùm edebat, ſuo exemplo Evangelicos Prædicatores docens, quòd ſibi, quàm aliis ſe duriores exhibeant. 90. Idem. Chryſoſt. Lyran. *Authoritas Prædicatoris.* Gregor. *Evangelicus Prædicator ſibi durior, quàm aliis.*

QUÆSTIO XXX.

Quare Iudæi progenies viperarum à Ioanne vocentur?

VIpera è venenatis animantibus unum, matre occiſa prodit in lucem, ut teſtantur Plinius *lib.* 10. *cap.* 62. Divus Baſilius *homil.* 9. *Hexaëmeron,* D. Auguſt. *ſerm.* 1. *Dominicæ* 3. *Quadrageſ.* 91. Plinius. Paſchaſ. Auguſt. D.Hier.

Hieron. D.Hieronym. *Epiſtola ad Præſidium.* Qui etiam teſtatur,quòd *vipera per os coitum faciunt: maſculi mortem contemnunt,ſed fœmina in ipſo coitu, magna,dum ſemen abſorbet,exagitata dulcedine, caput maſculi abſcindit , & ſic eum occidit;ſed cùm conceperit,viſcera illius ab ipſis,quos concepit , comeduntur;& ſic matrem occidunt.* Et idem referunt
Epiphan. Galen. Beda. D.Epiphan.*hæreſi* 26.Galen *lib. de antidot.* & alii multi. Quare ego Joannes viperas appellat ? Non approbo rationem Bedæ dici viperas, quia
Hilar. erat mala ſoboles è venenoſis parentibus genita,nec rationem Hilarii *can.* 19. *in Matth.* quia omnia veneno ſuo inficiebant ; hoc enim non ſolùm viperæ , ſed cujuſlibet venenati ſerpentis proprium eſt. Peculiarem inquirimus rationem, ob quam dicantur viperæ.

92. Chryſoſt. Prima, & veriſimilior ea eſt , quam tradit D. Chryſoſt. ho. 11. *Bene eos , ait , genimina viperarum vocavit , ſiquidem id ſerpentum genus ita parentis feſtinat exitum , ut alveo , qua portatur exeſa,in vitam prodeat more gignentis ; quod iſti quoque faciebant patrum ſanguine , ac matrum madentes,& ſceleratis manibus vos , à quibus ad veritatis lumen ducebantur,interficientes magiſtros.* Ideo Joannes eos viperas appellat ; nam Judæi illis ſimiles, ſuos ſpirituales parentes , à quibus in veritate,& doctrina ſancta gignebantur , interficiebant.Et ideo Joannes eos videbat venientes ad ſe,ut eum calumniare,ac corrodere poſſent ipſum enecandi occaſionem quærentes. Hanc e-
Athan. Euthym. tiam rationem inculcat D.Athanaſius *q.* 56. *ad Antioch.*Euthymius,& alii.Et hoc ſtatim Chriſti teſtimonio corroborabitur.

93. Chryſoſt. D.Thom. Abulenſ. Bonavent. Secunda. D. Chryſoſt. *homil.* 3. *in perfecto*, S. Thomas,Abulenſ.*hîc*, D.Bonaventura *in c.*,3. *Lucæ*,tres tradunt rationes.Et verba ſumo ex D. Bonaventura.Viperis eos comparat ob triplicem proprietatem. Prima. Vipera cùm momorderit hominem,ſtatim currit ad aquam , & ſi non invenit, moritur ; ſic iſti cùm haberent peccata in
Pſalm.72. Deum,& in proximum : *Poſuerunt os ſuum in cœlum,& lingua eorum tranſivit in terram* , Pſal. 72.n.9.ut viverent,recurrebant ad aquas Baptiſmi.Et ita dixit Joannes : *Quis vos demonſtravit fugere à ventura ira ?* Secunda. Genimina viperarum rumpendo viſcera materna naſcuntur , ſic iſti perſequendo Prophetas materna viſcera violabant.Et ita dixit Chriſtus Dominus Matth.23. n.21.*Filii eſtis eorum , qui Prophetas occiderunt, & vos implete menſuram patrum veſtrorum : ſerpentes,genimina viperarum* , &c. Tertia. Viperæ ſunt foris ſpecioſæ,& quaſi pictæ , ſed intus veneno repletæ,iſti ſunt pulchri exteriùs , quadam ſimulata juſtitia;interiùs verò habentes peccata. Matth.23.n.27.*Væ nobis Scribæ & Phariſæi ; qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris apparent hominibus ſpecioſa , intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum,ac omni ſpurcitia.*

Recurrendum ad Baptiſmi fontem, ut vivamus.

Matth. 23.

Idem.

94. Quintò:D.Paſchaſ.*lib.*2. *in Matth.* dum ponderat naturam viperarum eſſe,quòd quando fœ-
Paſchaſ. mina concipit,fervore libidinis caput maris proprio ore deglutit;& dum parit à ſuo fœtu interimitur,ita ait ille:*Judæi caput viri , quod eſt Chriſtus ore livido perimentes, matrem ſuam , videlicet Synagogam Prophetarum , vel eorum , de qua naſci debuerant,cruentis manibus occiderunt. Quod fortè videns adhuc ſuæ fraudis venena intrinſecus occultare , cenſura ſeveritatis eos increpat : quare priùs callidas doli aſtutias non evomuerint , & ſic ſine felle amaritudinis intrarent ad ſortem columbæ.*

Sextò.D.Iſid.Peluſ.*lib.*1.*Ep.*185.Hæc viperarum Peluſior. natura perpenſa eorum inter omnia vitia ingratitudinem arguit,qua Deum,qui eos genuit, dereliquerunt,atque omnem ſibi conceſſam gratiã extinxerunt.*Merito proinde*,ait,*eos venenatis animantibus confert, por ingratitudinem accepta beneficia obliterantibus,ne dicam corrodentibus.*

Ingratitudo.

Septimò. D. Aug. *cit.ſer. Dominicæ* 3.*Quadrageſimæ hîc*,Phariſæorum invidiam pungit. *Sicut*, 95. Auguſt.
ait,*viperas, dilacerato , & dirupto materno utero, in quo conceptæ ſunt naſci aiunt , ita invidia illam animam,à qua concepta eſt,conſumit,& perdit.* Invidia in ipſis Judæis nata , qua Baptiſtam ſibi majorem agnoſcebant,eorum viſcera dilacerabat. *Invidia conſumit hominem.* Octavò. Cardinalis Petrus Damianus nimiam Damian.
parentum indulgentiam in filios *lib.* 8. *Ep.* 11. *ad Florentinos*,ſic ait:*Quia viperarum more , dum filios pariunt ſibi moriuntur.* Sunt enim multi parentes,qui filios ita diligunt,ut amplas in eis domos creent, non dubitantes in æternam damnationem incidere. *Parentes præ divitiis congregandis moriuntur.* Nonò , Eorum Joannes exprobrabat malitiam.D.Chryſologus ſerm. 147. *Pro-* Chryſol.
genies,viperarum,ait,*quia quos Deus creaverat homines,fecerat filios Abrahæ;malitia peperit,& convertit in viperas.*Qualis ſit homo ex Deo,qualis ex ſe ? ex Deo habet,quòd ſit filius Abrahæ, ſcilicet gratiæ ex ſe verò, quòd repet in terra , ac omni gravetur peccati veneno.

Qualis homo ex Deo, qualis ex ſe.

Decimò.D.Cyrillus Hieroſol.*Catech.*3. verba 96.
hæc in laudem , convolantium ad pœnitentiam explicat. Genimina viperarum quis monſtravit vobis fugere à futura ira? *Non igitur*,ait, *ſis dein-* Cyril.
ceps vipera,ſed cùm eſſes aliquando genimen illius, exue,inquit , primæ illius iniquæ vitæ perſonam. Quilibet enim ſerpens in anguſtum intrans , depo-nis ſenectutem , & vetuſtatem per extruſionem exvit;ſic & tu intra per anguſtam portam,& ſtrictam affligenſque ipſam per jejunium, expelle tuam perditionem.Exue veterem hominem,& dic illud: Expoliavi me tunica mea,quomodo induar illa , Cant. Cant. 5.
5.n. 3. Ubi explicat quomodo fugerint à futura ira;nam veluti ſerpentes intrantes per anguſtam portam pœnitentiæ , confitentes peccata ſua imminentem Dei iram evaſerunt.

Ut fugias ira Dei ad pœnitentiã accede.

Undecimò.D.Ambroſius *in cap.*3. *Luc.* Poſt- 97.
quam ait,hic arguit malitiam Judæorum , hæc Ambroſius.
Joannis verba ad eorum prudentiam refert,juxta illud Matth. 10. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes.* Matth. 2.
Serpens enim per prudentiam prævidet futura, venenum tamen non deſerit;*ſic oſtenditur eis*,ait ſanctus Pater , *Dei miſeratione infuſa prudentia, ut gerant ſuorum pœnitentiam delictorum , futuri terrorem judicii metuentes , ſed adhuc noxia non relinquebant.* Ac proinde dum ex prudentia venturam Dei iram fugere intentant,eos ſerpentibus comparat;nam inter omnia animantia, hæc omnes occurrentes circunſtantias circunſpicere, notareque ſolent,ut advertunt authores ad citatum locum.Matth. Sed ſicut ad venenum ſuum ſerpentes,ita ad falſam doctrinam erant affecti , ut nunquam ad eam ſeparentur.

Duodecimò. Vipera aſtutum animal in locis, 98.
ubi minimè putatur, delitescit , in ore reconditum habet venenum,ac falſis verbis primos parentes fefellit.Meritò Phariſæi,aut Sadducæi, viperarum progenies dicuntur , dum Joannis ſanctitatem,quæ in omnium admiratione, ac veneratione erat , intendebant calumniari : & veluti

ſerpentes venenum in ore geſtabant, dum ſimulata ſanctitatis,ac doctrinæ ſpecie, falſis dogmatibus omnia inficiebant: erant enim in lege magiſtri, & vanis traditionibus omnes ad ſe trahebant. Phariſæi parentibus debitum negabant honorem?Sadducæi reſurrectionem corporibus inficiabantur; & ideo viperas appellat, in eorum cathedra,atque magiſterio notant venenoſa peccata,ut ita perpetuæ commendarentur memoriæ. Inquit Jacob de Ruben.*Primogenitus meus ? Tu fortitudo mea,& principium doloris mei:prior in donis,major in imperio.Effuſus es ſicut aqua,non creſcas,quia aſcendiſti cubile patris tui*,Gen.49. n. 3. Sed ad quid, dum ſanctus ſenex Ruben peccatum exprobrat,dignitatem,& primogenituram ejus in memoriam vocat?Niſi ut ex ipſa dignitate in hominum memoria maximè perpetuetur. D. Chryſoſt. ibi,*Volens*, ait, *accuſationem magis intendit,priùs dixit privilegia ei à natura conceſſa,& dignitatem,quam tenebat,quòd principium filiorum, & primogenituræ honore clarus ſit,& poſtea voluntatis peccata illius, quaſi in ænea columna inſcribit.* Ubi dignitas fulget,ibi maximè peccata relucent ac apparent.

Chryſoſt. *ex dignitate memoria perpetuatur.*

Quæstio XXXI.

Quomodo Ioannes venientes ad ſe tam graviter reprehendat?

PHariſæi,ac Sadducæi labores, atque ærumnas
99. ſuperabant multas,ut dicam ex D. Nilo *cap. ſequenti*.Civitates,ut ad Joannem venirent, relinquebant;negotia,ut eremum peterent, omittebant; & tamen Joannes adeò durè excipit, ut primogenies viperarum dicat?Reſpondet primò Author Imperfectus *homil.* 3.cognoviſſe Joannem eos non ſincero, ſed ficto, ſimulatóque animo veniſſe;& ideo eos graviter increpat;nam animus fictus minimè ferri poteſt. Secundò. Albertus Magnus. *Iſtos autem ſolos*, ait, *acriter reprehendit, quia iſti, non ex devotione exiverint, ſed potius ex indignatione tentantes potius, quàm credentes, & magis coram hominibus facientes, eo quòd multitudo tota fecit, & indignationem multitudinis ſuſtinuiſſent, ſi non veniſſent ad Baptiſmum Joannis.* Non deſiderio ſanæ doctrinæ ſed ut ſuam apud populum opinionem retinerent,Joannem iſti requirebant? tanta enim erat Joannis authoritas,ut qui ad eum non accederet malè haberetur,eſſetque apud omnes in odio, ac contemptu,& mala opinione.Tertiò & Chryſ.*ho.* 11.eleganter ait:*Nec enim peccantes viderat, ſed poſt peccata converſos, propter quod nec increpare debuerat,ſed laudare,Quid ergo dicemus?Non utique illum abſque ratione tanta ſeveritate fremuiſſe; nam quia,revelante Deo, cordis eorum occulta perſpexerat, eoſdem ſuperbum ſapere de parentum nobilitate cognoverat,hanc illis perditionis cauſam,& hinc in ultimam eos præcipitatos ſciebat eſſe deſidiam ſatis neceſſariò radicem arrogantiæ hujus indicit.* Ex Dei revelatione agnoverat divinus Baptiſta totam ruinæ,ac perditionis eorum cauſam eſſe nimiam de parentum ſuorum nobilitate ſuperbiam volens hanc tollere inflationem,viperarum progeniem vocat eos, ut hac humilitate, ignobilitatéque objecta,nimiam eorum arrogantiam eradicare ſanaréque poſſit.

Imperfect. *Animus fictu non poteſt ferri.* Alb. Magn. *Qui Joannis non erat devotus male opinabatur.* Chryſoſt.

Quartò.Origen.*hom.* 22.ideo exiſtimat, quòd eos tam acriter increpabat, quia depravatas peccandi conſuetudines, veterémque non abjiciebant ſtatum, ſed adhuc obdurati perſiſtebant in erroribus,ac ſceleribus ſuis, atque malas peccandi, ſuoſque ſpirituales parentes perſequenti artes non deponebant. In eadem ſententia eſt D. Ambroſius dum ait, quòd licèt utilia præviderent: noxia tamen non relinquebant. Idem habent S. Gregorius *lib.* 15.*Moralium c* 9. Euthymius, & alii. Et hæc mihi videtur germana expoſitio; hæc enim erat Prophetarum conſuetudo imò & Chriſti Domini, ut dixi *ſuperiori quæſtione*,ex *cap.*23.*Matthæi*, ut quos in peccatis obduratos agnoſcebat, duriùs increparet. Ut ait D. Auguſt. de peccatorum meritis. *Ut ipſa aſperitate verborum duritiam cordis emollirent.* Eorum autem obdurationem, cordiſque ſecreta ex Dei revelatione Joannes cognoſcebat,ut patet ex D. Chryſoſtomo *proximè citato*, & dixit *lib.* 1. *c.* 8 100.

Origen. Ambroſ. Gregorius Euthym. *Multoties durities cordis aſperitate emollitur.* Auguſt.

Quæstio XXXII.

Quomodo Ioannes dicat: Quis demonſtravit vobis fugere à futura ira?

PRæſentia verba per modum laudis eſſe dicta interpretantur D. Ambroſius, Theophylactus,Euthymius, & alii. Sed cùm Ioannes depravatam eorum cognoſceret intentionem, ut conſtat ex ſuperiori quæſtione, veriùs cum D. Chryſoſtomo *homil.* 11. exiſtimo per modum admirationis eſſe prolata: ac ſi admiretur Ioannes quòd dimiſſis peccatis ſuis, ut fugiant futuram iram, confitentes peccata ſua acceſſerint ad Baptiſmum: Per iram autem Dei Euthymius intelligit deſolationem Hieruſalem per Romanos factam. Tamen D. Chryſoſtomus *citatus*, D. Gregorius *homil.* 20. *in Evangelia*, D. Ambroſius,D.Bonaventura,Albertus Magnus, & etiam Euthymius interpretantur eam, quæ in die judicii impœnitentibus eſt infligenda.Et in hoc ſenſu inquirit Chriſtus Dominus *Quomodo fugietis à judicio gehennæ?*Matth.cap.23.num. 33. Et de hac ira, quæ eſt in futuro ſæculo, peccatoribus loquitur. 101.

Ambroſ. Theophyl. Euthym. Chryſoſt. Euthym. Chryſoſt. Gregor. Ambroſ. Bonavent. Alb. Magn. Matth.23.

Gravis tamen eſt difficultas: Quomodo Ioannes,cùm eos in peccatis ſuis videret obduratos, ut patet ex ſuperiori quæſtione,dicat: *Quis vobis demonſtravit fugere ab ira ventura*; illa enim pœnitentia falſa,fictóque animo iram hanc non evadebant,ſed in novam incidentes culpam majori ſeſe implicabant pœnæ atque ſupplicio. Hac de cauſa Rabbanus fortaſſe, ac D. Thomas legunt: *Quis demonſtrabit*, tanquam hoc Ioannes deſideraret. Sed noſtra vulgata non habet in futuro, ſed in præterito. *Quis vobis demonſtravit.* D.Bernardus *ſerm.*20.*in Pſal.* per iram interpretatur pœnitentiam. Ac ſi diceret: Quis vobis demonſtravit fugere à pœnitentia.Sed hoc infert vim textui.D.Paſchaſius *lib.* 2. *in Matthæum*,ac ſi patenter diceret,ait,*Nemo niſi unicus Dei filius, quem vobis annuntio*.Senſus horum verborum hic eſt,ut exiſtimo.Tanquam ſi dicat Ioannes: Quis demonſtravit, ſeu indicavit vobis, ſeu docuit hunc errorem: falſa pœnitentia, & ficto animo fugere 102.

Rabban. S.Thom. Bernard. Paſchaſ.

fugere à ventura ira? Nemo ſanè: nam falſa pœnitentia; ira Dei non vitatur, ſed potiùs in novam incidi ur. De his ait Oſeas c. 10. num. 13.
Oſeæ, 10. *Araſtis impietatem, iniquitatem meſſuiſtis.* Arare, idem eſt, ac ſeminare, & peccatis ſuis hæc fecerũt, falſa verò pœnitentia novam iniquitatem receperunt, & ideo ait ſtatim Joannes ſequenti verſu.

Matth. 3. *n.* 8. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

VERSIONES.

Syriacus.	Facite igitur fructus dignos.
Aliqui ex Græco.	Oſtendite, vos non ſimulatè venire.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 3. *n.* 8. Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.

EXPOSITIO.

103. FACITE *ergo.* Illatio eſt ex præcedentibus, ut fugiatis ab ira ventura, ac ut vos profiteamini peccatores; *facite ergo fructus*, quod
Chryſoſt. ut fiat, ait S. Chryſoſt. homil. 11. in Matthæum, *Non ſufficit à malignitate fugere, niſi ad virtutes tranſeatis.* Et non ait: Oſtendite fructum in veſte, v.g. vel in barba; ſed facite in
Gregor. ſinceritate cordis coram Deo. Unde D. Gregor. *lib.* 6. *in* 1. *Reg. c.* 15. ait: *In fructu ergo non in foliis aut ramis pœnitentia cognoſcenda eſt. Unde Dominus arborem fœliis decoram, fructu ſterilem maledixit; quia confeſſionis ornatum non reſpicit ſine fructu afflictionis.* Et ita Joannes juxta Lucam, *fructus dignos pœnitentiæ*; quæ poteſt eſſe
Idem. in genitivo, vel dativo. D. Gregorius homil. 20. in Evangelia: *In quibus verbis notandum eſt, quòd non ſolùm fructum pœnitentiæ, ſed dignos fructus pœnitentiæ admonet faciendos. Si quis in culpa lapſus eſt tanto à ſe debet illicita abſcin-*
Pœnitentia proportionata culpa. *dere, quanto ſe meminit illicita perpetraſſe. Uniuſcujuſque ergo conſcientiæ convenit, ut tanto majora quærat bonorum lucra per pœnitentiam, quanto graviora ſibi intulerit damna per culpam.*
Alb. Magn. 1. Paral. 29. Hic autem fructus pœnitentiæ; ut notat Albertus Magn. debet eſſe in gaudio, *Populum tuum qui repertus eſt, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. Domine Deus cuſtodi hanc voluntatem*, 1. Paralip. 29. nu. 17. Joann. ſuprà reprobaverat, eorum fictam pœnitentiam, nunc ad veram exhortatur.

Matth. 3. *n.* 9. Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens eſt Deus de lapibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.

VERSIONES.

Syriacus.	Neque cogitetis, & dicatis in animabus veſtris: Eſt nobis pater Abrahã, *&c.* ſuſcitare filios ipſi Abrahamo.
Pagninus.	Et ne ſitis illius opinionis, ut dicatis intra vos ipſos.
Ex Græco quidam apud Salmeron.	Ne exiſtimetis dicere.
Euthymius.	Ne videamini dicere.
Theophylact.	Ne ſitis in hac mente, ut dicatis.
Textus Græcus.	Deſinite dicere.
Imperfect. homil. 3.	Nolite dicere.
S. Proſp. Epiſt. ad Ruſin.	Potens eſt Deus de lapidibus Abrahæ filios excitare.
Vatablus.	Liberos ipſi Abrahæ excitare.
Arias.	Natos Abrahæ.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 3. *n.* 8. Et ne cœperis dicere: Patrem habemus Abraham. *Cætera ut Matthæus.*

EXPOSITIO.

QUIA Joannes eos ad futuram iram fugiendam, dignoſque pœnitentiæ fructus producendos excitare intendebat, eos ideo ad humilitatem, omnium virtutum fun- 104.
damentum, diſponebat, explicat ita Rabbanus: *Quia ergo præco veritatis ad dignum pœnitentiæ fructum faciendum eos incitare volebat, ad humilitatem provocabat, ſine qua nullus pœnitere poteſt.* Viperarum filios appellavit ad eorum reprimendam ex majorum nobilitate ſuperbiam. Et ne dicerent: Non ſumus ſerpentum genus, ſed ex Abrahæ alta proſapia, ideo ait: Ne velitis, ſeu ne cogitetis, ſeu ne cœperitis dicere, *Patrem habemus Abraham.* Nam parum prodeſt majorum nobilitas, ubi decorant propria facta. Seu, ne ſitis in hac mente, ut dicatis: Ab Abrahamo ſumus progeniti; non patietur Deus clariſſimi Patriarchæ perire filios. *Dico enim vobis, quia de lapidibus iſtis poterit excitare filios Abrahæ.* Tanquam quid difficillimum poſuit. Lapides ſignificabant Gentes, ex quibus Deus procreavit filios Abrahamo. Et eſt in dativo, ut patet ex textu Syriaco; nam bonitas filiorum utilitas eſt parentis, tanquam ſi dicat, ſuſcitate filios ad commodum ipſius Abrahami. Rabban.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare Ioannes eos prohibeat filios Abrahami vocari?

MAximè verum eſt, quòd Judæi eſſent ab Abrahamo progeniti, quomodo ergo Præ- 105.
curſor eos vetat, ne illius filii nominentur? Pri- Chryſoſt.
ma, & communis ſolutio D. Chryſoſtomi, Lyra- Lyran
ni, D. Thomæ, Bonaventuræ. Ne de parentum D. Thom. Bonavent.
nobilitate ſuperbirent, qui in moribus viperas

imita

imitabantur.Et ideò non ſolùm dixit:Ne velitis, ne cogitetis,ſed etiam,narrat Lucas: *Ne cœperitis dicere*;quia non ſolùm vana gloria, verùm etiam ipſa prima ad jactantiam aggreſſio aliena eſt ab eo, qui paternas virtutes non exprimit. Et ideo ait D.Cyrillus iu Catena : *Quid confert carnalis generoſitas;niſi conſimilibus ſtudiis fulciatur?Vanum eſt igitur extolli de bonis prædeceſſoribus,& deficere ab eorum virtutibus.* Similiter D. Chryſoſt. Quid prodeſt ei,quem ſordidant mores, generatio clara : aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant.

Nihil prodeſt generis nobilitas,ubi adſunt vitia. Chryſoſt.

106. Secundò.Idem S.Chryſoſtomus *homil.*11. Euthymius,Abulenſis, & alii.Eos removet Ioannes ab ea cogitatione, qua ipſi maximè tenebantur; ne Abrahæ mentis confidentes, ejuſque à Deo factis promiſſionibus fulciri, nulla eos comprehendere poſſe æterna ſupplicia arbitrentur. Et ideo Chriſtus Dominus dixit eis Ioan.c.8.n.37. *Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* Et D. Cyrillus Alexandrin.in c.9. Amos. *Eo dementiæ miſeri proceſſerunt ut ſibi ad felicem ſtatum, & ad gloriam ſatis fore arbitrarentur, ex radice Abrahami prodiiſſe.* Hanc vanam Iudæorum fiduciam Ioannes excludit, ubi enim deſunt virtutes,parentum merita non ſufficiunt. Et ob delicta propria nati redduntur indigni his,quæ patres compararunt.S. Ambroſ. in Lucæ 3. *Admonet claritatem ſibi magis vendicare operis, quàm nobilitatem generis vendicare,quòd nulla in ſucceſſione prærogativa ſit,niſi fidei adſtipuletur hæreditas.* Et hac de cauſa,ut explicat ſanctus Pater, dixit Chriſtus Dominus Luc.c.13. n. 16. *Hanc filiam Abrahæ alligavit Satanas.* Unde D. Ambroſius ſer.2.in Pſ.188.*Si dicas,*ait,*Abrahæ, ſum filia Abraham quidem ſalvatur, ſed te nobilitas generis non juvabit,niſi fides ſervarit.*Hæc ratio & prima ſunt maximè literales.

Idem Euthym. Abulenſis. Joan. 8. Cyrillus. *Non prodeſt parentum nobilitas, ubi adeſt peccatum.* Ambroſ. Luc. 13. Ambroſ.

107. Tertiò.Non finit D.Ioannes, ut de tanto progenitore glorietur, qui enim alterius quærit virtutes, proprias non habet, & qui in alienis diteſcit,in propriis pauper eſt.Illis ſolum de majorum virtutibus jactantur, qui in moribus inopes ſunt Imperfect. hom.3.in Matth.*Ipſe*, ait, *ſe vacuum ab omnibus actibus oſtendit, qui gloriatur in patribus.*Quartò.D. Cypr. *lib. de Idololat.* ſic ait. *Judæis primum erat apud Deum gratia ſic olim juſtis erant, ſic majores illorum religionibus obediebant.Inde illis & regni ſublimitas floruit,& generis magnitudo provenit:ſed illi negligentes, indiſciplinati,& ſuperbi poſtmodum facti, & fiducia parum inflati,dum divina præcepta contemnunt, datam ſibi gratiam perdiderunt.*Preme illa verba, *fiducia parentum inflati.*Præſumptio ex proſapia,ac natalibus, ubi opera deſunt, nihil aliud gignere ſolet; niſi ſuperbiam,ac lethalem inflationem: unde Apoſtolus de genealogiis agere prohibebat. Vide *l.1.c.2.q.* 4.

Imperfect. Cyprian. *Præſumptio ex natalibus ſuperbiam generat.*

108. Quintò & moraliter Iſraëlitæ in tantam inſaniam devenerunt,ut inſenſibile lignum,durumque lapidem parentes vocaverint. Hierem. c. 2. n.26.*Confuſi ſunt domus Iſraël, ipſi, & Reges eorum, principes, & Sacerdotes,& Prophetæ eorum dicentes ligno : Pater meus es tu,& lapidi : Tu me genuiſti.* Qui ut liberam peccandi facultatem obtinerent, ne majorum exemplo reprimerentur, Abrahamum patrem negarunt. Ait ergo Ioannes meritò, Ne velitis dicere ; Patrem habemus Abraham, ſic enim ipſe, ut genitor, vobis non fuit propoſitus, ut ejuſdem veſtigia ſequeremini,nec talis erit,ut vos protegat.

Hierem.2. *Qui patrē non imitatur ejus non ſentiet patrociniū.*

QUÆSTIO XXXIV.

Quare Ioannes non Iſaac, nec Jacob,ſed tantum nominaverit Abraham?

DIfficultas eſt, cur Ioannes Abrahami tantùm mentionem facit, cùm populus non ſolùm ab illo,verùm etiam ab aliis progenitoribus ſuis nobilitatem haberet, Iſaac ſcilicet, & Jacob;ob quorum etiam merita ſimul cum meritis Abrahami à periculis liberatus eſt, ut patebit ex quæſtione ſequenti in principio ? Multipliciter reſpondet Abulenſis *quæſt.* 61. Et primò.Abrahamus extitit aliorum pater, & dum ipſum nominat, alios includit. Secundò. Abrahamus fuit caput totius populi, & primus qui ſeparatus eſt à populis nationum, & dictus eſt Hebræus,*Geneſ. cap.* 14. *num.* 13.Tertiò Abrahamus erat cæteris honorabilior; nam ipſi promiſſa ſunt omnia bona, quæ Iudæi habebant, ſcilicet Meſſiam, *Geneſ.* 12. *num.* 3. Ei quoque dictum eſt,quòd Dominus ipſi,& filiis ejus univerſam terram Chanaam daturus eſſet, *Geneſ.*13. *n.*14.Et alia multa. Quartò. Quia ipſe erat in ſanctitate valde illuſtris; non dubitavit enim ſe ſe diſponere ad occidendum Iſaac unigenitum filium,*Geneſ.c.*12. *n.* 10. ut Deo obediret : & quia decrevit ſe ſe privari proprio filio, ideo meruit, ut omnes ejus filii de ipſo gloriarentur, Hebræique ab eo dicerentur. Quintò. Joannes, ut magiſter optimus, ſe ſe auditoribus ſuis maximè,accommodabat : & quia in ore totius populi Abrahamus tantùm pater dicebatur, de eoque tantùm fiebat mentio, ideo illis condeſcendens Ioannes eum tantum expreſſit,ſicut Chriſtus Dominus paſſim *Joan.* 8. & Beatiſſima Virgo *Lucæ c.*2.*n.*55. 109.

Abulenſ. *In quo quis obſequitur, præmiatur.*

QUÆSTIO XXXV.

Quare vivente Moyſe ſufficientia extiterint Abraham merita, ut populum ab ira liberarent, non verò Ioannis tempore?

CUm populus de Ægypto egrederetur, & in vituli adorationem, aliaque turpiſſima prolaberetur peccata, ob quæ ipſum extinguere populum Dominus minabatur:placatus eſt tamen ad preces Moyſis proponentis merita Abrahæ, Iſaac,& Jacob.*Exod.*32.*n.*13.*Deuter.*9.*num.*27. Cur ergo tempore Joannis ob tantorum patrum protectionem ab ira ventura non liberabantur: & ideo ait : *Ne velitis dicere : Patrem habemus Abraham*, quod idem eſt; ne exiſtimetis,quòd propter illius merita evadetis æterna ſupplicia, ut dixi *quæſt.*31.*in* 2. *ſolut.* ex mente ſanctorum Patrum. 110.

Reſpondeo primò, quòd in deſerto ob præclaras Abrahæ virtutes temporales pœnas effugerunt:Joannes verò hîc loquitur de æternis; ut 111.

dixi

dixi juxta multos *quæſt.* 31. Secundò. Reſpondeo ex D.Cyrillo ad Reg. quòd ſi Deus uno peccatori graviter delinquenti aliquando pepercit, ne inde liberiùs delinquamus, confidentes quod ſimilem gratiam inveniemus; nam Deus dat unicuique, prout vult. Tertiò. In hoc Joannes tempore Abrahami tantum merita interveniebant; in deſerto verò ipſa erant cum cœleſtis panis præſentia, ſcilicet manna Euchariſtiam ſacram adumbrantis: & id, quod juſtorum preces per ſe ſolum non impetraut, cùm tanti ſacramenti præſentia facile obtinent. Dilectæ animæ ait divinus Sponſus: *Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum*, Cantic. 8. num. 6. Ubi Chriſtus Dominus ſuam inſtruit dilectam Eccleſiam, ut eum tanquam ſcutum, & munimen, ut explicant D.Hieronimus *Epiſt.*2. *ad Euſtochium*, D.Gregorius *lib.*29. *Moralium c.*4. ponat ſuper cor, brachiumque ſuum, id eſt, ſuper contemplativos, & activos, ut ait Ghiſler. *expoſ.*2. ut omnem evadam inimicorum impetum, deique iram. Sed ad hoc ipſa juſtorum merita non ſufficiebant? Minimè, niſi in Euchariſtia, cujus præſentia ſecuri redduntur omnes, Chriſtus adſit.

Cyrill. — *Ad Euchariſtiæ præſentiam ab omni malo redduntur ſecuri.* — Cantic. 8. — Hieron. Gregor. — Ghiſler.

QUÆSTIO. XXXVI.

Quos lapides oſtendebat Ioannes, & quid per eos ſignificabat.

112. Rupert. — Ait Joannes: *Potens eſt Deus de Lapidibus iſtis*; non tantùm dixit, de lapidibus, ut bene notat Rupertus, ſed de iſtis lapidibus; aliquos peculiares digito demonſtrans. Quinam hi eſſent, dubitatur. Communis eſt ſententia, Sancti Remigii, Sancti Paſchaſii, Sancti Thomæ, Abulenſis, Lyrani, Alberti Magni, lapides quos Joannes demonſtrabat, duodecim illos eſſe, quos Judæi, præcipiente Domino, in Jordanis tranſitu poſuerant, quando per ſiccum tranſierunt, & ad tanti memoriam beneficii ibi manſerunt, *Joſue cap.* 4. *num.* 9. & Joannis tempore adhuc extabant, eorumque cacumina videbantur, ut tradit D.Remigius. Hos Ioannes intuens dicebat. *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ*; non ſecundùm carnalem generationem, quamvis enim Deus de lapidibus homines procreare poſſit, non tamen filios Abrahæ, ut docent communiter Philoſophi, ac Theologi, ſed de filiis. Secundùm ſpiritum, ac fidem loquitur Joannes: quæ in Chriſtianis eſt præcipua filiatio, ut ait Paulus ad Roman. 9. num. 6. *Non omnes, qui ex Iſraël ſunt, hi ſunt Iſraëlitæ, neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii: ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, ideſt, non qui filii carnis ii filii Dei, ſed qui filii ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine.*

Remig. Paſchaſ. S Thom. Lyran. Alb. Magn. — Remig. — Rom. 9.

113. Quid ergo per hos lapides ſignificat? Dubium eſt. Prima, & literalis intelligentia eſt, quòd per lapides Ioannes ipſoſmet lapides intelligebat. Ita D.Chryſoſtomus *homil.* 11. Sanctus Thomas, & alii. Nam Præcurſor eorum jactantiam, ac fiduciam reprimere intendebat, ne ſibi perſuaderent, quòd cùm tanti Patriarchæ eſſent filii, Deo eos perire non ſinerent, ne ſobole ſua chariſſimus orbaretur amicus. Ideo ait: Sinite hæc cogitare poterit Deus facere de iſtis lapidibus homines, qui in fide ſint filii Abrahæ. Sicut Abrahamus, & Sara ob ſterilitatem lapides dicuntur ab Iſaia 15. num. 1. *Attendite ad petram, unde exciſi eſtis, & ad cavernam laci, de qua præſciſi eſtis*, ut advertit D.Chryſoſtomus. Qui etiam eleganter ponderat, quomodo Præcurſor nos terreat, ut non in deſperationem inducat, & ideo inquit, non dixit: Iam ſuſcitavit, ne ſemetipſos deſperare cogantur: ſed poteſt, ait, ſuſcitare.

Chryſoſt. D.Thom. — Iſai. 51. — Chryſoſt.

114. Secunda interpretatio eſt D. Hilarii *Can.* 2. *in Matthæum.* D. Cypriani *Epiſt.* 63. ad Cæcilium, D.Auguſtini *ſermone* 20. *de nativitate*, D. Gregorii *homil.* 20. *in Evangelia*, Ambroſii, Paſchaſii, D.Bonaventuræ *hîc*, & aliorum. Qui per *lapides* Gentes intelligunt, de quibus Deus ſuſcitavit filios Abrahæ in fide. Per *lapides* Gentes deſignat, cùm enim Deos, ac magiſtros lapideos venerentur, ut in moribus lapides fierent, neceſſe erat. Origenes hom. 22. in Lucam, *Non utique lapides*, ait, *irrationales corporeoſque monſtrabat Joannes, ſed homines inſenſibiles, & quondam duros; qui quia lapides, & ligna adorabant, impletum eſt illud quod in Pſalmo cantabatur: ſimilis illis fiant, qui colunt ea, & omnes, qui confidunt, Vere qui colunt idola, ſimiles ſunt Diis ſuis abſque ſenſu, ſine ulla ratione.* Quòd etiam per lapides Gentes ſignificentur, aliam rationem reddit Imperfectus *homil.* 3. Quia ſculptura in lapide firma manet, ſic & fides in Gentibus, *Lapis quidam*, ait, *durus eſt ad opus, ſed cum factum fuerit opus ex eo, deficere neſcit: ſic & Gentes cum difficultate quidem crediderunt, tamen credentes permanent in æternum in fide.* Hæc verò expoſitio ſatis probabilis, & tot Patrum authoritate ſatis eſt firma, non tamen procedere poteſt in literali, ſed tantùm in morali ſenſu: nam ad literam per *lapides* non intelliguntur Gentes. Deinde, quia Ioannes ait, *de lapidibus iſtis*, ergo de illis, quos ipſe oſtendebat, tanquam quid magnum, & miraculoſum, homines fieri indicabat. Alias expoſitiones merè morales proferamus.

Hilar. Cyprian. Auguſt. Gregor. Ambroſ. Paſchaſ. Bonavent. — Origen. *Qui lapides adorat, lapis fit.* — Imperfect. *Fides in Gentibus durabilis.*

115. Tertiò. In ſenſu myſtico Rupertus per *lapides* intelligit Apoſtolos, & Prophetas lapides fundamentales Eccleſiæ, ex quibus Deus multos filios ex aliis refert, quod per *lapides* illi demonſtrantur, qui paſſionis tempore propter petrarum ſciſſionem crediderunt, hi enim ex lapidibus in filios Abrahæ videntur ſuſcitari. Quintò. De lapidibus, ait Ioannes, poterit Deus ſuſcitare filios Abrahæ. Quare non de aquis, vel arboribus, vel ferro vel ære? Quid peculiare lapides habent? Inter omnia, dum Chriſtus Dominus pateretur, illius mortem maximè ſenſerunt, & nunquam in orbe viſum, dum petræ ſciſſæ ſunt, *Matthæi, c.*27. *n.*51. dederunt mœſtitiæ ſignum, quod nunquam alibi legitur: quo innuitur, quòd illi, qui paſſionem Chriſti Domini maximè deplorant, illiuſque doloribus tanguntur, aptiſſimi ſunt, ut in filios Abrahæ, hoc eſt, in vitam æternam, ſuſcitentur. Unde ait Divus Bonaventura de meditatione. *Lachrymæ ex Chriſti paſſione, non ſunt lacrymæ, ſed pretioſæ gemmæ, quæ diteſcunt, & exornant animam.*

Rupert. — Euthym. — *Qui dolet Chriſti mortem aptus ad vitam.* — Bonavent.

QUÆSTIO

Quæstio XXXVII.

Quare Ioannes non dixerit, de lapidibus tantùm; ſed de iſtis lapidibus?

116. *Confeſſione ex obdurato peccator fit gratiæ filius.* Joannes non dixit: de lapidibus poterit Deus ſuſcitare filios Abrahæ; ſed, *de iſtis lapidibus.* Quid lapides illi peculiarius habebant? Reſpondeo primò. Quia lapides, quos Joannes oſtendebat, in medio Jordanis erant, ut dixi ſuperiori quæſtione in principio; Jordanis aquæ Baptiſmum adumbrant; de illis ait, *Poterit Deus ſuſcitare filios Abrahæ*, quia peccatores lapidei, ſi aqua baptiſmali intinguntur, ex eis Eccleſiæ filii procreantur. Secundò lapides illi, erant duodecim, quos præcepit Joſue duriſſimos eligere, ponereque in Jordane, ubi ſteterunt pedes Sacerdotum, qui arcam fœderis portabant, *Joſue cap.*4. *num.*9. Et peccatores, quamvis duriſſimi, ſi aqua Jordanis, ſcilicet pœnitentiæ, madefacti ſeſe ad pedes Sacerdotum demittant confitentes peccata ſua, inde in Abrahæ, Deique filios maximè exurgunt.

117. Tertiò. Joannes dixit: *De lapidibus iſtis poterit ſuſcitare filios*; tanquam quid difficillimum: ſed multo difficilius erat, ſi diceret abſolute: Poterit creare, nam ſuſcitatio ex lapidibus eſt ex præſuppoſito ſubjecto: creatio vero ex nihilo, quæ tantum divinam arguit Omnipotentiam. Ad quid ergo ait, *ſuſcitare*, tanquam quid maximè operoſum. Lapides illi à Joſue in Jordane poſiti ſunt, ut patet ex loco proximè citato, in memoriam, ac monumentum accepti beneficii, quod ad tranſitum filiorum Iſraël aquæ Jordanis receſſerint & ex lapidibus, qui gratitudinis ſimbolum præferebant, homines ex natura ſua beneficiorum immemores procreari, omnium miraculorum maximum indicat Joannes. Condidit Deus hominem de limo terræ. *Gen.* 1. Sed cur non potiùs de aqua, vel aëre procreavit, ſed de terra? Ut ex principio ſuo gratum eſſe diſceret homo; nam terra acceptum ſemen in genere ſuo iterum reddit; homo vero ita factus eſt ingratior, ut his, quæ à Deo accipit, reſpondere neſciat. D. Ambroſius lib. 3. Hexameron c. 7. *Tritici granum*, ait, *ſparſum terræ generis ſui gratiam reddit, & tu degeneras: fruges non adulterant ſinceritatem ſui ſeminis, tu vero adulteras puritatem animæ, vigorem mentis, corporis caſtitatem.*

Homo maxime ingratus.

Ambroſ.

Matth. 3. *n.* 10. Jam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.

VERSIONES.

D. Paſch. lib. 2. *in Matth.* Jam enim ſecuris ad radices arborum.

D. Chryſoſt. Euthymius. Securis ad radicem arboris.

Tertull. de coron. mil. c. 13. Securis ad caudices arboris poſita.

Syriacus. Ecce autem poſita eſt ſecuris ad radicem arborum: omnis igitur arbor, quæ bonos fructus non facit, exciditur, & in ignem cadit.

Vatablus. Arbor non faciens fructum bonum exciditur, & in ignem conjicitur.

Arias. Jam ſecuris ad radicem arborum adjacet.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 2. *n.* 9. Jam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

EXPOSITIO.

Judæi Joannem audientes dicere poterant: Super nos aliqua modò non veniet ira, ſed multum tardabit, & quia Abrahæ filii ſumus, ab ea liberabimur, ac proinde nobis pœnitentia neceſſaria non eſt? hæc Ioannes ab eorum removet mente, ut notant Divus Thomas, & Abulenſ. *Jam ergo ſecuris ad radicem arboris poſita eſt*, illa particula, *ergo* quandam ex dictis conſequentiam infert, *Jam ſecuris:* jam judicium, itaque Dei inſtant, & ideo pœnitentia non differenda, ſed mox facienda eſt. Et quamvis omnes fere doctores conveniant, quòd per *arbores* homines intelligantur, maxime tamen diſcrepant, quid per *ſecurim* Ioannes dicat. Nam D. Gregorius *homil.* 20. *in Evangelia*, D. Athanaſ. *in Quæſtionibus ad Antiochum, quæſt.* 43. per *ſecurim*, interpretatur Chriſtum Dominum, qui veluti ex manubrio & ferro ex humanitate, & divinitate conſtat, Euthymius mortem. D. Hieronymus Evangelici verbi prædicationem, quod acutiùs eſt omni gladio, D. Hilar. Author Imperfectus, S. Chryſologus *ſerm.* 106. Theophylactus, Iudicium divinum, Origenes *homil.* 23. *in Lucam.* D. Iſidorus Peluſiota *lib.* 2. *Epiſt.* 64. S. Theodor. Studita *ſerm.* 103. Abulenſis, per *ſecurim* intelligunt Dei iram ſeparantem Iſraël à ſemine Abrahæ Ac ſi dicat: Maxime vos gloriatis, quòd filii Abrahæ eſtis; ſcitote, quod in propinquo eſt Dei ira, ut vos deſtruat, ab ipſoque benedicto Abrahæ ſemine vos dividat, ac præcidat. Et non ait, Securis jam ſcindit. ſed *poſita eſt*, ut eos terreat, & cognoſcant adhuc eſſe pœnitentiæ tempus. 118.

S. Thom. Abulenſis. Gregor. Athan. Euthym. Hieron. Hilar. Imperfect. Chryſol. Theophyl. Peluſiota. Abulenſ.

Et ait, *ad radices:* quod idem eſt, ad caudices ut legit Tertullianus, ac etiam ejus Paraphraſis. Quia, ut explicat D. Thomas, in radice fit præciſio univerſalis, ejus etiam quod eſt in ramis. Item quid quod in radice exciditur, non germinat, ut ita fiat omnium malorum extirpatio. Unde ait Imperfectus homil. 3. *Vide autem, quod non ad ramos poſita dicitur eſſe ſecuris: ſed ad radices, ut irreparabiliter extirpentur.* Quod moraliter intelligitur, ut explicant D. Paſchaſius, Abulenſis, non ſolùm de Judæis eſſe dictum, verum etiam de omnibus 119.

D. Thom. Imperfect. Paſchaſ. Abulenſis.

omnibus hominibus, quòd ſi mala extirpare velint, à radice incipiant.

Omnis arbor. Sumpta metaphora ſecuris, pro-
120. ſequitur Joannis, *omnis arbor*, id eſt, omnis ho-
mo, ſive Judæus, ſive Gentilis, ut explicat S.
D. Thom. Thomas, quæ non facit bonum fructum. Quod
explicat Euſebius *in ſermon. Caſtigat.* Quia apud
Deum non ſolùm non eſt faciendum malum, ſed
& bonum operandum. *Exciditur.* Ecce pœna
temporalis. *Et in ignem mittitur*: deſcribitur
Syriacus. pœna æterna. Syriacus legit: *In ignem cadit.*
quia peccator pondere ſuo in infernum demergitur. Aliqui minus probabiliter hæc intelligunt per Titum factam Hieroſolymitanam duſtructionem.

Matth. 3. n. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam, qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cujus non ſum dignus calceamenta portare. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto: & igni.

De hoc verſu latè capite quarto in Expoſitione, & ſequentibus.

Matth. 3. n. 12. Cujus ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam: & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

VERSIONES.

Syriacus. In manu ipſius & repurgat areas ſuas, & triticum cogit in horrea ſua, paleamque comburit.

Theophylact. Repurgavit aream ſuam.

Vatablus. Perpurgabit aream ſuam, paleam autem exuret.

D. Cyrill. Alexand. lib. 1. Theſaur. Congregabit in horreis ſuis.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 3. n. 17. Idem, ac Matthæus.

EXPOSITIO.

121. POSTQUAM divinus Præcurſor Chriſti Domini explicavit baptizandi, & purificandi ſuos dignitatem, ſermonem convertit ad ejus judiciariam poteſtatem, quam per *ventilabrum*
Intelligit; & dicitur *in manu ejus*; quia *Pater*
omnia dedit ei in manus, Et *Pater omne judicium*
Joan. 5. *dedit filio*, Joan. 5. n. 22. *Area* eſt Eccleſia, juxta
omnium Patrum ſententiam, in qua paleæ inveniuntur tritico permixtæ, reprobi ſcilicet cum Electis, impii cum juſtis. *Triticum*, hoc eſt, Electos *congregabit in horrea ſua*, in cœleſtem Patriam ubi æterna felicitate donatur immunes ab omni malo. *Paleas comburet igni inextinguibili*: hoc eſt, gehennæ igne in æternum duraturo. Et notat, quòd cœleſtis Patria, ubi juſti regnant, dicitur horreum ſuum; hoc eſt, Dei; non verò Infernus dicitur horreum ejus, ubi reprobi puniuntur, hoc eſt enim horrendum chaos noſtrorum peccatorum.

QUÆSTIO XXXVII.

Quid per triticum, quid per paleas repræſentetur?

JUxta ſententiam omnium ferè Patrum in tri- 122.
tico juſti, in paleis reprobi deſignantur. Electi verò pulchre; in tritico exprimuntur; cùm Chriſtus eorum caput ſeſe grano frumenti comparaverit. Triticum habet pondus, & firmitatem, qua reſiſtet adverſis; & ubi ſeminatur, germinat, & fructificat: quæ omnia juſtis bene conveniunt. In paleis verò bene improbi deſi-
gnantur. Paleæ ſunt leves, debiles, beſtiarum pa- *Levis in*
bulum, aptæ ut igni comburantur. Ita improbi *via virtu-*
imbecilles, cum Spiritus ſancti virtute careant, *tis rejici-*
qualibet levi tentatione cadunt eſca Dæmonum, *tur.*
fomentum ignis. Tandem hæc concludat Divus Gregor.
Gregorius Nazianzenus oratione in caput 3. Lucæ. *Ventilabrum habet, quia repurgat aream, & quidquid leve eſt, vento obnoxium, rejicit: quidquid verò grave, in horrea ponit.* Omne enim, quod leve eſt, in via virtutis rejicitur. quod ponderoſum, ac firmum gravitate rationis in domo Dei introducitur.

Tertullianus lib. de fuga in perſecutione, ca- 123. Tertull.
pit. 1. *Domini judicium*, ait, *eſt perſecutio, per quam quis aut probatus, aut reprobatus judicetur. Hæc eſt palea illa, quæ nunc & dominicam aream purgat Eccleſiam, ſcilicet confuſum acervum eventilans, frumentum Martyrum, & paleas negatorum.* Juſti cum reprobis in Eccleſia ſunt, tamen per tribulationes, atque afflictiones, tanquam per ventilabrum ſegregantur ab illis, eorumque virtus clareſcit, & veluti ab imperfectionum purgantur paleis. *Dediſti eos*, ait Regius Vates, *tan-*
quam oves eſcarum, & in Gentibus diſperſiſti nos, Pſalm. 43.
Pſ. 43. n. 12. Aquila, Symmachus ita transferunt, Aquila.
Et in Gentibus ventilaſti nos: quod verbum pon- Symmach.
derans D. Ambroſ. *ad locum Pſalm.* ait: *Sicut triti-* Ambroſ.
cum, ſi ventilatur, & à paleis ſeparatur, mundum eſt ſi autem ventilatum non fuerit, mundum eſſe non poterit: ſed eſt paleis concretum, atque permixtum: ita etiam homo, ni tentationibus fuerit ventilatus, fragilia quæque, veluti paleas, à ſe non poteſt ſeparare.

CAP. II.

Chriſtus Ieſus baptizatur.

Matth.3.n.13. Tunc venit Jeſus à Galilæa in Jordanem ad Joannem ut baptizaretur ab eo.

VERSIONES.

Pagninus. Tunc accedit Jeſus à Galilæa baptizari.
Arias.
Theophilact. Tunc advenit.
Vatablus.

ALTER TEXTUS.

Marc.2.n.9. Factum eſt autem, in illis diebus venit Jeſus à Nazareth Galilæa.

EXPOSITIO.

1. SEx hîc breviter aſſignat Evangeliſta, ſcilicet, Quando, quis, unde, quo, ad quem, ad quid venit. De primo. *Tunc*, ſcilicet, quando Ioannes venit ad Iordanem, & prædicabat, ac baptizabat; nam quamvis antea Ioannes præclariſſimis virtutibus perfulſiſſet, tamen tunc maxime attraxerunt Chriſtum, quando aliis proficiunt. *Venit Ieſus*: Ecce quis venit, Salvator noſter non ex indigentia, ſed ſe ipſum humiliat, ut nobis medeatur. *A Galilæa Nazareth.* Ecce unde; non tantùm ait quod venit ad Ioannem, ſed explicat unde venerit, in quo magnum myſterium ſignificat: *Galilæo* enim idem eſt ac tranſmutatio: nam qui baptizantur, ut explicant D. Remigius. Albert. Magnus, D. Th. debent tranſmutari à vitiis, ac antiqua vita; *Nazareth*, id eſt, flos, & ira in contemptum reputabatur *Nunquid à Nazareth poteſt aliquid boni exire?* Ioan. 1. n. 46. præter omnium ſpem egreditur hîc flos vivus gratiæ *In Iordanem.* Ecce quo venit, ubi Ioannes baptizabat, & Deus olim magna myſteria operatus eſt: ad quem venit, ad Ioannem, qui baptizabat, & in quo in erat gratia, docens nos quod talis miniſter Dei ſit quærendus, non vero qui poſſit miniſtrare mortem, & damnationem, ut eſt Satanæ miniſter, ad quid venit, ut baptizaretur ab eo, de quo multa in ſequentibus.

Virtutibus, quæ aliis communicatur, delectatur Deus.

Remig. Alb Magn. D. Thom.

Tranſmutandum ab antiqua vita.

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus baptizetur?

2. REſpondetur primo, ut virtutem daret aquis purgandi animos à peccatis, ſicut poſtea operatus eſt in Baptiſmo ab ipſo inſtituto, ita Auguſt. *ſerm. 29. de tempore*, Gregor. Nazianzenus *orat in Chriſti nativitate*, D. Leo *ſerm. 4. de nativit.* D. Hieronymus *hîc*, D. Ambroſius *in c. 3. Luc.* D. Maximus *ſerm. 7. de Epiphania*, unde ait D. Auguſtinus ſerm. 36. de tempor. *Salvator ideo baptizari voluit, non ut ſibi munditiem acquireret, ſed ut nobis fluenta mundaret.* Secundò. Ut eſſet manifeſtum quantum peccatum committerent homines, qui Baptiſmum à Chriſto inſtitutum contemnerent, cùm ipſe Baptiſmum hominis ſuſcipere non recuſaret. D. Auguſtinus lib. 5. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 9. *Baptizatur*, ait, *ut intelligerent omnes, quanto ſuperbo ſacrilegio quiſque contemneret Baptiſma, quod à Domino deberet accipere: quando ipſe Dominus accepiſſet, quod ſervo, ut proprium dare poſſet, ipſe præſtiterat.* Baptizatur ad humilitatis exemplum: ita D. Chryſ. *hom. 22. in Matth.* D. Bernard *ſerm. 4. de Epiphan.* Tertiò D. Aug. citato l. 5. de Baptiſmo c. 9. *Baptizatur Chriſtus*, ait, *ut inter omnes humillimus inveniretur, quia ejus ſe Baptiſmo ſubjecit qui ſe profitebatur non eſſe dignum, ut illius calceamenti corrigiam ſolveret.* Ex citatis verbis hanc rationem colligo, Ioannes non ſe reputabat dignum, ut calceamenta pedum Chriſti attingeret; Chriſtus vero ſeſe Ioannis pedibus proſternitur, ut ait Auguſtinus citato loco. *Quam ille humiliter ingreſſurus, & ſe humiliter ſequentes ad excellentiam deducturus, ſicut enim ſervis pedes lavit, ita ſervi Baptiſmo tingi voluit. Sicut enim ſe ſubjecit pedibus eorum, quos ipſe dirigebat ſic Ioannis muneri quod ipſe donaverat.* Ut ex hoc clareſcat quantum honorem habeamus à Deo in his, quæ pro ipſo contemnimus, & quomodo præmia accipiamus in iiſdem obſequiis, quæ præſtamus. Quarto. Idem Auguſt. ſerm. 1. de Epiphania. *Inſinuavit*, ait, *nobis Chriſtus muneris ſui beneficium, per ſecundæ nativitatis exemplum, & quod facere nos voluit, prior ipſe facit.* Hoc eſt præclariſſimi paſtoris ingenium, prius facere, quàm imperare. Vide *l. 1. c. 1. n. 29. & c. 6. n. 30. l. 2. c. 5. n. 46.*

Auguſtin. Nazianz. Leo. Hierem. 2. Ambroſ. Maxim. Auguſt. Idem Chryſoſt. Bernard. Auguſt.

Chriſtus extollit nos dum humiliamur.

Auguſt. Idem.

3. Quintò D. Chryſoſtomus *homil. 4. in Imperfecto.* Ut turbis ad Baptiſmum confluentibus Ioannes Meſſiam oſtenderet, & ad Baptiſmum Chriſti viam ſterneret, *Ioan. 1. n. 31.* Sextò. Ut Chriſtus Ioanni authoritatem adderet, ac ut ait D. Ambroſius, *ut hoc ſuo lavacro Chriſtus Ioannis baptiſma comprobaret.* Ita D. Hieronus *hîc*. Septimò. D. Bonaventura *Luc. 3.* Ut ſuo exemplo nos doceat Chriſtus, quo quamvis ſuperiores ſimus, non dubitemus nos inferiori miniſtro gratiæ ſubjici. Octavò Hugo. *Chriſtus antequam prædicet, venit ad Baptiſmum, ut te doceat, quòd prius quilibet ſe debet opere pœnitentiæ lavare, & tunc prædicare.* Nono Zacharias Epiſcopus. *Ut Ioannis baptiſma comprobaret, & in lavacro credentium adventum ſancti Spiritus monſtraret.* Decimò. D. Auguſtinus *ſerm. 1. de Epiphania*, aliàs 24. *de tempore. De illo*, inquit, *guttæ Baptiſmatis fluebant, ſed noſtra in guttis crimina influebant. O miſericordia ſimul, & potentia? nec dum eramus in mundo, & jam abluebamur in Baptiſmo. Mundati in illo ſumus antequam nati.* Magnum & ſingulare Dei beneficium non expectare poſtulationem, ſed prævenire petituros, & antequam nati eſſemus, & aliquid rogaremus, jam in ipſo munditiei beneficium ſumus adepti. *Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis.* Pſalm. 20. numer. 4. Sed quæ benedictio dulcedinis eſt iſta? Ipſe Propheta explicat, *Prævenisti.*

Chryſoſt. Ambroſ. Hieron. Bonavent. Hugo. Zacharias. Auguſt.

Magnum beneficium non expectare petitionem.

Pſalm. 20.

bene

beneficia enim, quæ ante petitionem parat benedictionem, in dulcedine eſt. D. Bernardus ſerm. 39. de parvis, *Meritò proinde benedictio dulcedinis nominatur ea, quæ prævenit.*

Bernard.

4. Auguſt.

Undecimò D. Auguſtinus *lib. 3. de mirabilibus ſacræ Scripturæ c. 5.* ita ait, *Ad baptiſmum deſcendit Dominus Jeſus, non quod baptiſmi Sacramento, & lavacro egeret, ſed ut aquas, quas quamvis in delicto Adæ Deus non maledixerit, terræ, quæ continebantur, maledictione infectas purgaret.* Et ſatis eleganter, venit Chriſtus Dominus ad baptiſmum non propter ſui munditiem, ſed ut aquas mundaret; nam quamvis propter peccatum Adæ terra, & non aquarum congregatio maledicta fuerit, *Maledicta terra in opere tuo*, Geneſ. 3. n. 18. quia tamen aquæ maximè proximæ, ac contiguæ ſunt terræ maledictæ, inde tamen aliquam labem contraxerant, ideo neceſſe fuit à Domino purgari, ac purificari. Vide *lib. 2. c. 4. n. 97. & 102.*

Ex approximatione malorum labes.

Duodecimò: Chriſtus D. totius puritatis fons nullas maculas habebat, & tamen vult baptizari D. Chryſoſt. *tom. 5. Oratione 2.* de baptiſmo Chriſti in ejus perſona ſic loquitur. *Legiſlator ego ſum, & legiſlatoris filius, neque oportet primum per ea omnia, quæ conſtituta ſunt venire.* Chriſtus ait; quod vult ſuſcipere Baptiſmum, quia legiſlator, & filius legiſlatoris eſt; ipſemet Dominus Dixit Petro, *Quid tibi videtur Simon; Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel cenſum à filiis ſuis an ab alienis, & ille dixit, ab alienis*, Matth. 17. num. 26. Reges terræ non quærunt tributa à filiis, & tamen legiſlatoris filius vult ſolvere tributum Baptiſmatis? Perpende verba, intellige myſterium, Ait Chriſtus, *Reges terræ*: nam aliter philoſophandum de Regibus cœli, ac ſpiritualibus. Nam Reges Terræ ipſi & filii ejus ratione poteſtatis ſe exiſtimant liberos, ac exoneratos à lege, nam principatum non onus, ſed exemptionem, ac licentiam vivendi reputant. At Reges ſpirituales, & conſtituti à Deo, quia tales, ſe ſubdunt legi, nam dignitatem, non feriationem, ſed ſarcinam; principatum, non dominationem, ſed ſplendidam ſervitutem judicant; ſe ad tantum apicem evectos agnoſcunt, non ut delitiis indulgeant, ſed ut magis curis ſe exerceant, & ut totius populi onus ſuper humeros ſuos aſportent; unde bene colligit Chryſoſt. quod Chriſtus voluerit Baptiſmum amplexari, *quia legiſlator ſum, & filius legiſlatoris.* Vide *lib. 1. c. 5. n. 161.*

Chryſoſt. Matth. 17. *Dignitas ſarcina & onus.*

5. *Ob parvũ obſequium Deus magna largitur.*

Decimo tertiò. Lavatur Chriſtus Joannis Baptiſmo, ut à natura humana hoc parvum obſequium accipiat, à nobis parva, ac minuta obſequia exigit, ut nobis magna beneficia largiatur. Quamvis Deus parentem Adamum in tanto conderet honore, non tamen ei conceſſit in eſcam omnia animalia, volucres, ac piſces maris, ſed tantum hæc Noë dantur. *Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt, & omne quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum*, Geneſ. 9. n. 2. Quare verò hæc reſtauratori, non verò primo parenti dantur: *Noë ædificavit altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus obtulit holocauſta ſuper altare*, Geneſ. 8. n. 20. Quia parum conſecravit in Dei holocauſtum, ab ipſo ita largè muneratur, ut omne animal volatile, terreſtre, & aquatile ei tradatur tanquam olera virentia in cibum. D. Chryſ. hom. 26. *Cum, ait, egreſſus eſſet ex arca, facta gratiarum actione, etiam tunc majoribus beneficiis divina gratia ipſum cumulavit. Mos enim divinæ miſericordiæ eſt, ut ſi nos tenuia quædam, & vilia obtulerimus, multa liberalitate nos remunerat.* Quod eleganter ponderat Sanctus Pater, quia noſtræ gratiarum actiones ſunt verba, beneficia vero Dei opera, ita ait. *Nos ſi quid voluerimus offerre, quid amplius offerre poſſumus, quam quantum verbis gratias referimus? Et ſane quæ ipſe exhibet, opere præſtat. Quam imparia ſunt verba & opera.* Deus a Patribus antiquis noluit ſibi offerri ſacrificia, in quorum recompenſationem ſemetipſum obtulit in holocauſtum in ara crucis, ac quotidie in ſacrificio Altaris; ut inde innoteſcat infinita diſtantia inter præmium, ac obſequium. Diodorus in Caten. ad cap. 8. Geneſ. *Permiſit*, ait *Deus ipſe, Abel, & Noë, & Abraham, Iſaac, & alios ſanctiſſimos Patres ſibi ſacrificia offerre, quia quandoque & ipſe pro ſalute mundi immolandus erat.*

Geneſ. 9. Geneſ. 8. Chryſoſt. *Cur ſacrificia à Patribus antiquis.* Diodor.

Quæstio II.

Quare admirabile opus Baptiſmi à Ioanne, & non ab alio ſuſcipiat Chriſtus?

Quatuor fuere actiones, in quibus præ cæteris ſuam modeſtiam, ac animi ſubmiſſionem Chriſtus Dominus maximè declaraverit, ſcilicet, Circuncíſio, Baptiſmus, lotio pedum diſcipulorum, & in cruce ſuffixio. Inter hæc admirabilia maximè reſplendet divina humilitas in Baptiſmo. Multo gravius eſt crimen perſonale originali, nam hoc Parentum culpa, illud verò noſtra voluntaria nequitia contrahitur; ergo quamvis Chriſtus omni labe fuiſſet immunis, dum tamen in forma ſervi extitit, multo profundius humilitatis ſignum exhibuit, tam actualem, quam originariam maculam in ſe repræſentari paſſus eſt? Baptiſmus ille Joannis erat in remedium actualium peccatorum, ſiquidem diſpoſitio ad pœnitentiam erat, ut dixi *c. 1. q. 16. n. 50.* Circumciſio verò ad mundandum ab originali inſtituta fuit; deinde, quanto majus argumentum humilitatis eſt mundari ab aliis, quam mundare, tanto amplius Chriſti exemplum lavari in Baptiſmo, quam lavare pedes diſcipulorum, nam qui lavatur, ſordidum ſe profitetur; qui verò lavat, mundum, ſeu mundantem ſe dicit. In crucifixione Chriſtus Dominus ſe voluit reputari pro delinquente contra Cæſarem. Vide *lib. 2. c. 3. q. 7. n. 29.* In Baptiſmo verò Chriſtus Dominus qui peccatum non fecit, in opinionem vulgi peccatorem contra Deum non recuſat reputari. Tamen Chriſtus baptizatur tum ob noſtram utilitatem ob rationes datas ſuperiori quæſtione, tum ob honorandum ſuum Baptiſtam: de qua relate loquitur D. Gregorius Thaumat. ſermon. de Chriſti baptiſmo. *Quod minus eſt, à majori, ac potiore benedicitur; non autem quod potius à minore benedicitur & ſanctificatur. Lucerna à ſole undique illuſtratur, non ſol à lucerna illuminatur.* Et latè diſcurrit Sanctus Pater, tamen author benedictionum; ut Joannem extolleret, ab eo vult habere benedictionem. 6.

Baptiſmus preclariſſimum Chriſti opus. Greg. Thau. *Joannes extollitur.*

A Joanne baptizatur Chriſtus, & non ab alio, tum quia Joannes extitit primus in toto orbe terrarum, qui uſum baptizandi introduxit, ut dixi *ſuperiori cap. quæſt. 17.* tum ut teſtimonium haberet à Joanne, à quo erat oſtendendus populo 7.

Magna ſanctitas Joannis. de quo ſtatim dicam. Tandem,& tertiò. Joannes ob ſuam eximiam ſanctitatem, ac puritatem meruit carnem Chriſti manibus tractare, ac ſanctum ejus verticem attingere. Peluſiota. D.Iſidor. Peluſiota lib.1.Epiſt.69. *Vita ſanctitas*, ait, *Joanni præſtitit,ut incarnatum Deum baptizaret: ut qui dignam tanto ſacramento puritatem adeptus eſt.* In tantum enituit virginalis puritas carnis Joannis, ut ipſum Deum tangeret, ac manibus deprehenderet, quod elegantiſſimè in magnum Joannis elogium Tertull. expendit Tertull.lib. de Monogamia cap.8. *Qui inquit, non tantum prædicavit, aut demonſtravit coram, verum etiam baptizaverit Chriſtum. Quis enim corpus Domini dignius initiaret, quam ejuſmodi caro, qualis & concepit illud, & peperit.* *Joannis caro carnem Virginis adumbrat.* Quamvis Virginis Mariæ caro tranſcendat omnem puram creaturam in ſanctitate, ac puritate, ut nulla alia caro ei poſſit comparari;tamen Doctor comparat aliqualiter carnem Joannis cum carne Virginis,quia ad hoc ut præcurſor Chriſtũ manibus haberet, exigebatur, ut eſſet caro Virgo, quid præſtantius dici poteſt in laudem Joannis? Et quid mirum cum de ipſo dicat Euſebius Euſeb. homil.1. de S.Baptiſta, *Joannes humanorum fugit menſuram meritorum.*

Quæstio III.

Quare Chriſtus baptizatur potiùs in Iordane, quam in alio loco?

8. Rationes, ob quas Joannes potius baptizabat in Jordane,quam in alio loco,late explicavi ſuperiori *c.q.*18. & etiam, ut ibi dixi, *n.*56. Joannes.3. Joannes in aliis locis baptizabat. Ut dicitur *Joan.* 3. *num.* 23. quod *Joannes erat baptizans in Ænnon juxta Salim.* Cur Chriſtus hoc lavacrum ſuſcipit potius in Jordane.

D.Paſchaſius *lib.*2. *in Matth.* & S. Chromat. 9. in illa verba, *Ego à te debeo baptizari* Reſpondent primò. Quia populus Iudæorum circunciſus per Iordanem,imo per illum locum ubi Ioannes baptizabat, ingreſſus eſt in terram promiſſionis. *Recte ergo,ait,ut eo baptizaretur fluvio,in quo jam figura baptiſmi præceſſerat.* Secundam rationem Paſchaſ. aſſignat idem Paſchaſius. *Ut ex nomine*, ait, *quid in eo geſtum ſit apertius deſignetur. Jordanis namque deſcenſus eorum dicitur. Quorum; Niſi eorum* *Qualis Baptiſmus.* *qui de ſupercilio ſuperbiæ ad Chriſti humilitatem deſcendunt, & ſuis ibi abluuntur criminibus. Satis itaque provide per Jordanis nomen totius Baptiſmi operatio prædicatur.*Ex Jordane, qui ſignificat deſcenſus, innuitur qualis debeat eſſe acceſſus ad Baptiſmum, deſcendendo ab omni faſtu ſuperbiæ ad Chriſti humilitatem.Tertiò Idem Sanctus Pater inquit. *Iordan,ut ajunt, duobus conſtat fluminibus, ex Ior videlicet, atque Dan, quibus ita junctis Iordan faciunt. In quo Chriſtus, inter reliqua adeo myſtice baptizatur, ut duas ſibi leges ſimul junctas daret.*Ad ſignificandum quod duo populi per Baptiſmum in una fide uniebantur,ideo in hoc flumine baptizatur.

10. Quartò.Ut illuſtrius eſſet Joannis teſtimonium de Chriſto, nam in Iordane confluebat magna frequentia populorum ad Baptiſmum Præcurſo- Matth.3. ri. Matth. 3.n.5. *Exibat ad eum Hieroſolima, & omnis Judæa, & omnis regio circa Iordanem.*

Quintò. Circa hoc flumen maximè veneratus eſt D. Ioannes: nam ibi ad eum exibat omnis *Honoratur Joannis locus.* Hieroſolyma, & omnis regio circumvicina, & Chriſtus Dominus ita devotus erat ſuo Baptiſtæ, ut non ſolum ipſum velit extollere, ſed etiam locum in quo ille honoratus eſt, intendit nobilitare. Crucifigitur Chriſtus in monte Calvario *Joan.*19.*n.* 8.& cur non in alio loco? In illo obtulit Abrahamus ſuum filium in holocauſtum Lyran. Deo,ut docent Lyranus,Lyppom. *ad c.*22.*Geneſ.* Lyppom. ideo ille locus ad Chriſti mortem eligitur ut ob tantum obſequium non ſolum Abrahamus, ſed etiam ipſe locus condecoretur. Procopius, *ibi*, Procop. ſcilicet in calvario, *Crux Chriſti affigitur, ut ex ejus pretioſo ſanguine mons ille majorem haberet amplitudinem.*

Quæstio IV.

Quare Chriſtus venerit ad Ioannem, & non ille potius ad Chriſtum?

Manifeſtum eſt quod ſervus debebat venire ad Dominum; cur ergo Dominus ad illum? 11. Reſpondeo primò, quod quamvis Ioannes Chriſtum adoraſſet in utero,& certo ſciret ipſum jam veniſſe, & eſſe inter homines, tamen modò non cognoſcebat eum determinate quis eſſet; ut ſtatim dicam *q.*5. ex Scriptura, & ſanctis Patribus, & ideo convenienter non poterat quærere Chriſtum. Secundò. Chriſtus venit ad Baptiſmum ad Ioannem, ut docent Imperfectus hom. Imperfect. 3.D.Paſchaſius, Euthym. D.Bonavent. Abulenſis Paſchaſ. Euthym. Bonavent. *q.*72.ut haberet teſtimonium à Ioanne,quod erat miræ excellentiæ,& authoritatis, ut dixi *ſuperiori c.q.*15.*n.*58.Si autem Ioannes veniret ad Chri- Abulenſ. ſtum, eſſet in aliquo loco occulto,& ſeparato;ut ergo Chriſtus manifeſtaretur omni populo, venit ad locum in quo erat Ioannes, ad quem confluebat omnis Iſraël, & tanta aviditate, ut omni labori parcerent,ut ad Ioannem venirent, ut notat Nilus. S.Nilus in Aſcetico. *Nam videndi viri cupiditas omnem ſenſum moleſtiæ abſtergebat, virtutiſque ſpectaculum laboris, & incommoda leniebat.* Tertiò. Chriſtus hoc baptiſmate voluit ſuum Præcurſorem condecorare; ergo Chriſtus in quo erat *Honores ut Honorent quærant.* honor, venit ad Ioannem,quia honores ut extollant,non debent quærere, non verò è contra non illos perſcrutari. 12.

Quartò. In Ioanne repræſentatur humana natura, Chriſtus ad ipſum venit, quia adeò tardus homo eſt, ut niſi Deus ad illum deſcendat,ac veniat, minimè ipſe Deum exquiret, ac ad illum accedet. Dum Chriſtus doceret diſcipulos ſuos orare, ait ut petant à cœleſti Patre, *Adveniat regnum tuum,* Matth.6. n.10. Nonne facilius erat dicere, adveniamus in regnum tuum? Nunquid Matth.6. exorandum eſt, ut ipſummet cœlum inclinetur, *Niſi Deus quærat hominem ipſe non ſe movebit ad illum.* ut nos in ſe recipiat? Ita piger eſt homo, ut niſi cælum ad ipſum deſcendat,minime ille ad Deum velit aſcendere.Pulchrè D.Laurentius Juſtinian. *Torpori noſtro*, ait, *conſentaneam poſuit petitionem, nec enim volumus,regnum à nobis quærendum, ſed quod ipſum nos quærat.* Lauren. Cum Iacob tenderet in Meſopotamiam, & obdormiſſet in itinere, *Vidit, in ſomnis ſcalam, cacumen illius tangens cœlos: Angelos quoque aſcendentes, & deſcendentes, &*

& Dominum innixum ſcalæ, Geneſ. 28.num.12. Cur Jacob Angelos non intendit comitari,ac eorum exemplo excitari,ut etiam per gradus ſcalæ velit conſcendere,erat homo,& ita piger,ut affectaret, quòd Angeli ad ipſum venirent, & ſuis manibus aſportarent in cœlum, abſque eo quod ipſe aliquem greſſum faceret. D. Brunus eleganter. *Non ſatis erat*,ait, *aſcenſuro, ut Deus utroque humero firmaret ſcalam, niſi ut portaretur ab Angelis,ne ipſe vellet pedem movere.* Et hac de cauſa ut notat B.Pater, quand Deus tranſtulit parentem Eliam in paradiſum,4.*Reg*.1.non ſcalam,ſed currum obtulit, in quo ſedens Elias portaretur, ne ſicut olim Jacob, ſi calcaret gradus ſcalæ,reſpueret paradiſum.

Brunus.

Matthæi 3. n. 14. Joannes autem prohibebat eum,dicens:Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

VERSIONES.

Syriacus. Ego quìdem neceſſe habeo baptizari à te.

Pagninus,Vatablus. Mihi opus eſt,ut à te baptizer.

Arias. Ego uſum habeo à te baptizari.

Fauſtin. Presbit.l.contra Arrium. A te debeo baptizari,& tu veniſti ad me.

EXPOSITIO.

11. Thaumat.

VT ait D.Gregor.Thaumat.ſerm.de Chriſti Baptiſmo, *Quaſi unus è vulgo acceſſit Chriſtus,ſeque ipſum inter captivos refert Redemptor,ſeque ovibus perditis conjungit Paſtor bonus.* Cernens ſalvatorem Joannes tam ratione excellentiæ Chriſti, quam ratione ſuæ eximiæ humilitatis,*prohibebat eum*,& rationem prohibitionis apponit divinus Præcurſor,(nam omnia non voluntate,ſed ratione diſponenda ſunt.) *Ego à te debeo baptizari*;& quamvis bene cognoſceret Joannes, ſe ab omni macula originali eſſe in utero ablutum, ac ſanctificatum, tamen ſibi Baptiſmum opus eſſe, ac ſe immundum haberi profitetur;tum ob præſentiam divini verbi, tum propter venialia peccata,ut ait Albertus Magnus vel propter infectionem naturæ humanæ, ut ait S.Th. vel loquebatur de Baptiſmo ſpirituali ſanguinis Chriſti,quo redimendus erat, & fortè ad hoc reſpicit lectio Arias, *Ego uſum habeo à te baptizari*,quia jam virtute ſanguinis Chriſti anticipatè mundatus erat ab originali, ut de gratia data Patribus antiquis dicitur, *Tu venis ad me*, non veniſti,ut legit Fauſtus ſed venis de præſenti;nam amicus gratus beneficia accepta ſemper habet & conſiderat in præſenti.

Alb. Magn.

Gratus ſemper beneficia habet ante oculos.

QUÆSTIO V.

Quomodo Joannes cognoverit Chriſtum dum hæc verba profert?

MAgna difficultas eſt in hac quæſt. Quia quamvis Joannes Chriſtum in utero, ex utero adoraverit, tamen cum poſt nativitatem Chriſtus cum matre abiiſſet in Ægyptum, & Joannes in deſertum uſque in diem oſtenſionis ſuæ in Iſraël, *Lucæ* 1.*n*.80.Et hac de cauſa dicebat ipſe Joannes de ſe,Joan.1.n.33. *Ego neſciebam eum:ſed qui miſit me batizare in aqua,ille mihi dixit:Super quem videris ſpiritus deſcendentem; & manentem ſuper eum,hic eſt,qui baptizat in Spiritu ſancto.* Cum ergo Ioannes bene agnoviſſet Chriſtum eſſe in mundo,tamen determinate eum non noverat,& ideo datum eſt ei hoc ſignum,& tamen antequam videret ſpiritum deſcendentem hic loquitur,& prohibebat eum,& dicebat. *Ego à te debeo baptizari*. Ecce tota difficultas. 14.

Joan. 1.

15. Abulenſis *hîc q.* 76. conſtanter tenet, quod quando Joannes hæc verba dicebat,non cognoſcebat determinate illum hominem Chriſtum verum eſſe Meſſiam,quia hoc erat antequam videret ſpiritum deſcendentem ſuper eum, ſi verò prohibebat eum, & dicebat Joannes quod ab eo debebat baptizari, ait Abulenſis, quia ex apparentia,ac modeſtia videbat eum virum ſanctiſſimum,& ex urbanitate hæc dicebat,ac ei deferebat hunc honorem, *Ego à te debeo baptizari*, juxta Apoſt.ad Rom.12. n. 10. *Honore vos invicem prævenientes.* Deinde ratione humilitatis, quia humiles in ſe nihil vident,niſi defectus; in aliis verò multa magna conſiderant.

Abulenſis. *Inter juſtos urbanitas.* Rom. 12.

16. Nihilominus mihi videtur,vera ſententia,quod quando Joannes hæc dicebat,clare agnoverit illum hominem Chriſtum determinate vere eſſe Meſſiam,& Salvatorem, ita D. Chryſ. *hom.* 16. *in Joan.* D.Gregor. Thaumat. S. Chromatus *de Chriſti Baptiſm.* D. Anſelmus, Euthym. & alii hîc.Quia quamvis viri juſti accederent ad Joannem, tamen non prohibebat eos, ſed baptizabantur ab illo,ut dixi ſuperiori c. *n.* 87. Deinde Ioannes ad nullum alium poterat vere dicere, *Ego à te debeo*,ſeu opus habeo,*baptizari*,niſi tantum ad Redemptorem mundi. Quomodo ergo Ioannes de ſe dixit. *Ego neſciebam eum.* D. Aug. *l.* 2. *de conſenſu Evang. c.* 10.*& lib*.5. *de baptiſmo,c*.13.explicat, neſciebam eum antea,quantum ad vim remiſſivam peccatorum per Baptiſmum. Tamen non multum cohæret cum textu, quia Ioanni dictum erat, *Ipſe eſt,qui Baptizat in Spiritu ſancto*,ergo jam cognoſcebat vim Baptiſmatis Chriſti.Beda *in c.* 1. *Ioan.* quod licet Baptiſta cognoviſſet Chriſtum,tamen quando vidit ſpiritum deſcendentem ſuper eum, tam alta & abſcondita myſteria ei fuerunt revelata, ut omnis notitia,quam ante habebat, reſpectu illius eſſet veluti quædam inſcientia.

Chryſoſt. Thaumat. Chromat. Anſelm. Euthym. Auguſt. Beda. *Quanta Joannes cognoverit in Baptiſmo.*

17. Germana intelligentia eſt, quam tradunt Lyranus *hîc*,Toletus *in c*.1.*Joan. annot.* 72. Salmeron.*tom*.4.*part*.1.*tract*.7. quod Ioannes ante Baptiſmum non agnoverat determinate perſonam Chriſti, & de hac re ei duplex revelatio facta eſt;una de Spiritu ſancto ſuper ipſum veniente, de qua eſt ſermo Ioan.1.num. 32. *Vidi ſpiritum*

Lyranus. Tolet. Salmer.

deſcendentem, de quo infrà *in hoc cap.* Secunda facta eſt, quando vidit Joannes hîc Chriſtum venientem ad ſe;nec enim fieri poterat ut Chriſtus & Joannes eſſent ſimul,& ſe non agnoſcerent intimè. Et ſignum datum eſt ad majorem confirmationem cognitionis Baptiſtæ de Chriſto. Sed quare de ſecunda revelatione tantum fit mentio *Joan.* 1.& non de prima, quando vidit Chriſtum venientem ad ſe. Reſpondeo primò, tum propter multitudinem myſteriorum,quæ in ſecunda aperta ſunt; tum quia prima revelatio quod ille homo eſſet Chriſtus, erat communis multis ut Apoſtolis, diſcipulis, aliis piis hominibus,ut cæco à nativitate, *Joan.* 9.*n.* 38. Centurioni, *Matth.*27.*num.*54.Nathanaeli, ac multis.Secunda verò revelatio,dum cœli aperti ſunt vox Patris audita eſt, Spiritus ſanctus viſus eſt, extitit valde mirabilis,& extraordinaria,ut nulli
Ioannis magnalia valde peculiaria. legatur conceſſa,& magnalia Joannis, adeò ſunt ſuper excellentia tot,& tanta,ut in eis narrandus Evangeliſtæ ſolum commemorent quæ ei peculiaria ſunt,& nemini data.De hac quæſt. latius *c.* 5.*quæſt.*9. & 10.

QUÆSTIO VI.

Quare Petrus bis diceret,ne à Chriſto lavetur,Ioannes tantum ſemel,ne eum baptizet.

18. Joan. 1. IN cœnaculo Petrus bis contendit ne à Chriſto abluatur, *Domine, tu mihi lavas pedes*, Ioan. 13. num. 6. & iterum, *Non lavabis mihi pedes in æternum.* Joannes verò quantum ex litera colligitur,ſemel prohibuit,ſemel dixit, *Ego à te debeo baptizari,& tu venis ad me?* Quare hoc? Reſpondeo primò quod cum Apoſtoli ante adventum Spiritus ſancti haberent aliquales imperfectiones,ideo Petrus tanta concertatione, licet aliàs ob humilitatem, reſtitit his,quæ à Domino fiebant;at Joannes cum eſſet in magna gra-
Magna ſubjectio Joannis. tia ac perfectione, quamvis ſuæ abjectioni hoc maxime repugnaret;tamen facilè ſe ſubmittit ac obtemperat Domini mandatis. Sicut & Beatiſſima Virgo cum maxima demiſſione animi ſemel dixit Angelo Incarnationem annuncianti. *Quomodo fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco?* D.
Carthuſ. Carthuſianus,*Joannes cum eſſet tam juſtus, & ſanctus,non erat contentioſus, ſed promptè mandatis*
Paſchaſ. *obedit.*Deinde, ut optimè ait D. Paſchaſius in præſenti. *Joannes refugit ex ſua infirmitate pavidus & obedit ex divina inſtitutione ſecurus. Nihil enim poteſt mortalitas formidari ex merito ubi Deus totum cooperatur ex dono.*

19. Secundò.Petrus pro tunc non capiebat cœleſtia myſteria,quæ Joanni jam erant patefacta.D. Paſchaſ. lib.2.in Matth. *Quia profectò, quamvis*
Idem. *Joannes ſciret, quantus & qualis eſſet Chriſtus, multa duntaxat in momento didicit,quæ antea neſ-*
Joannes maxime cognovit cœleſtia myſteria. *ciebat.* Quantum verò D. Joannes penetraverit divina myſteria, & ad quam altitudinem ſcientiæ pervenerit,explicat D.Bernard.ſerm.de privi-
Bernard. leg.Joan. *Hoc Joannes legitur in utero aſſecutus, quod Apoſtolica celſitudo tandem longior promiſſione meruit obtinere.* Quod per longum tempus cum Chriſto,ac in die Pentecoſtes,de hoc loquitur S.Pater, Apoſtoli ſunt aſſecuti, hoc totum habuit Joan. in utero,quid & quantum erit;quod poſteà cognoverit? Tamen ut ejus fides, ac obedientia manifeſtetur,recuſat Dominum baptiza- Maxim.
re D.Maximus homil. 8. de Epiphania. *Non ignorabat, ait, Prophetarum ille præcipuus à ſe Dominum baptizandum, ſed miniſterium ſuum noluit ſine confeſſione complere; itaque & fides confeſſa eſt Dominum,& obedientia implevit obſequium.*

QUÆSTIO XVI.

Utrum Ioannes à Chriſto fuerit baptizatus,& cur hoc non explicent Evangeliſtæ?

COmmunis ſententia eſt affirmativa,D.Chryſoſt.*hom.* 4. *in Imperfecto*, D. Auguſt.*ſermon.*4. *de Joan.* Euthymii, Carthuſ. & aliorum hic,& res manifeſtè, meo judicio, colligitur ex textu;tum quia Joannes ait,*Ego à te debeo baptizari*; cur hoc non fieret; Aut quis prohiberet, tum quia Chriſtus dixit,*Sic decet nos implere omnem juſtitiam*;non enim ait, decet me,ſed *decet nos implere omnem juſtitiam*: ergo dicendum eſt quod poſtquam Joannes Chriſtum tinxit aquâ, ab illo ſalutari lavacro ablutus eſt. 20. Chryſoſt. Auguſt. Euthym. Carthuſ.

Quare ergo ſacri Evangeliſtæ Joannem à Chriſto eſſe baptizatum non exprimunt, cum Chriſti lavacrum à præcurſore miniſtratum declarent? Reſpondeo quòd Baptiſmus, ordinariè loquendo,ſupponit peccatum,ac imperfectionem,à quo homo abluitur; Evangelium autem ſcribebatur Eccleſiæ fidelibus,quibus erat manifeſtum,quod cum Chriſtus eſſet Deus & homo, baptizabatur, non quia infectus eſſet aliqua macula, ſed ut totam legem impleret, ac ob exemplum noſtrum, ſicut & circuncidi voluit; at præcurſor cum ſit purus homo, qui baptizatum legeret, poterat ſuſpicari eum aliqua gravi labe propria maculatum,à qua mundari hoc lavacro eſſet neceſſarium;ne quis ergo in aliquam ſiniſtram ſuſpicionem circa puritatem, ac ſanctitatem Baptiſtæ incideret,ideo eum eſſe baptizatum ſiluerunt ſacri Evangeliſtæ. 21. *In præcurſore tacetur id quod poteſt maculam denotare.*

In tanta veneratione extitit divinus præcurſor quamvis purus homo, nunquam de eo legitur id quod ſuſpicionem defectus innuit, ſed tantum id quod eximiam puritatem,ac magnitudinem declarat. Apparet Angelus Zachariæ in templo deferens feliciſſima nuntia de Præcurſore,& ait, *Uxor tua Elizabet pariet tibi filium* Luc.1. 13. cur non dixit concipiet, & pariet, ſicut & B.Virgini dictum eſt,*Concipies,& paries filium*, Luc. 1. num. 31. Conceptio nativitatem antecedit;ergo illa prior erat exprimenda. Conceptio Joannis originariam maculam importabat, nativitas verò gratiam, & magnum præſagium cœleſtium donorum, & dum de Joanne tractabatur, non eſt auſus Angelus dicere quæ maculam denotabant, ſed tantum in medium affert quæ gratiam,& magnitudinem publicabant. Cum ſanctiſſima Virgo ſalutaſſet Elizabeth,ipſa exclamavit, ac dixit, *Exultavit infans in utero meo*,Luc.1.n.41.In quibus verbis, ut communiter docent Patres,ac Doctores,& nos ſupra diximus,Joannis ſanctificatio,ac emundatio à peccato originali denotatur.Sed cur hoc non exprimit 22. Luc. 1. Idem.

D.Evang.

Iſai. 6. Ezech. 16.

D. Evang. ſicut dictum eſt Iſaæ 6. n. 7. *Auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.* Et Ezech. 16. n. 30. *Mundabo cor tuum*, & ſepe de aliis; ſed tantùm *exultavit infans.* Mundatio, & purificatio innuit, ac præſupponit ſordes: exultatio lætitiam, gratiam & magnitudinem. Alta Dei providentia omiſit Evangeliſta dicere de Joanne, quæ labem, ac imperfectionem poterant deſignare, & ſolùm quæ celſitudinem declarabant, alta voce divulgavit.

Quæstio VIII.

Quare Ioannes dixerit Chriſto: Tu venis ad me: *& non*: Tu baptizaberis à me?

Chryſoſt. Theophyl.

Gratus recordatur de his quæ accipit, non verò exhibet.

23. NOn ait Joannes, tu baptizaberis à me, quod erat conſequentius ad id quod dixerat. *Ego à te debeo baptizari*, Sed, venis ad me, ad quod eleganter reſpondet D. Chryſoſtomus *homil.* 12. *in Matth.* Theophylact. *Non auſus fuit dicere*, inquit, *& tu baptizaberis à me, ſed tu venis? Tam pius erat.* Quòd Chriſtus veniret ad Joannem, ſingulare erat beneficium erga ipſum, quòd verò Joannes Salvatorem baptizaret, aliquale erat obſequium: & animus gratus Joannis ſolum recordatur, & loquitur de beneficio accepto, non verò de miniſterio, ac ſervitio exhibendo. Vide *lib.* 1. *c.* 5. *n.* 169. *& lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 99.

Humilis defectus conſiderat, dignitatem ignorat.

24. Secundò. Quòd tantus Dominus veniret, & quæreret ſervum, & non ſervus illum, poterat videri aliqua reprehenſionis nota in Joanne, at quòd tantùm Dominum baptizaret, index erat eximii honoris, ac præclaræ majeſtatis. Animus autem humilis, ſemper quod defectuoſum apparet conſiderat, quod magnum, & excelſum eſt, neſcit.

Boſtrenſ.

Bonus filius correſpondet paternis virtutibus.

25. Tertiò. Titus Boſtrenſis *ad cap.* 1. *Luc.* dum conſiderat verba Elizabeth, *Unde hoc mihi?* ita ait, *cujuſmodi verba ſuo poſtea tempore deprompturus erat Joannes, ejuſmodi ferè hoc loco depromit mater illius Elizabeth, ut ille indignum ſe pronunciabat, qui Chriſto proxime aſſiſteret; ita hæc quoque Deiparæ Virginis præſentiæ indignam ſe pronunciabat.* Cùm Elizabeth in utero haberet Joannem, Virginis viſitatione ſe indignam reputans ait, *Unde hoc mihi, ut veniat ad me Mater Domini mei*, Luc. 2. n. 43. Eadem verba ſecundùm ſenſum habet Joannes, dum ad ſe accedens videt Verbum incarnatum, ſolet enim bona indoles parentum virtutes maximè referre, & ſemper filius verbis, ac factis parentes ſuos imitatur. Dixit Chriſtus Dominus Judæis, *Antequam Abraham fieret, ego ſum*, Joan. 8. n. 58. cùm tamen juxta rigoroſum modum loquendi dicendum erat, antequam Abraham fieret, ego eram. Æternus Pater de ſe loquens ad Moyſem ait, *Ego ſum qui ſum*, Exod. 3. n. 14. Chriſtus ut ſui patris ſe filium declaret, eodem verbo, ac methodo utitur. D. Chryſoſt. homil. 54. in Joan. *Sed cur*, ait, *non dixit priuſquam Abraham fieret, ego eram; ſed, ſum? Quemadmodum pater hoc verbo*, ſum, *utitur, ita & Jeſus*, Cùm junior Tobias comitante Angelo ingreſſus eſſet ad Raguelem, dixit bonus vir uxori ſuæ Annæ. *Quàm ſimilis eſt juvenis iſte conſobrino meo*; ſcilicet, Tobiæ ſeniori, *Tob.* 7. *num.* 2. Raguel penitus ignorabat, quiſnam eſſet ille adoleſcens, ut patet *ibidem num.* nam ideo dixit. *Unde eſtis juvenes? Noſtis Tobiam fratrem meum? Cui Angelus dixit; Tobia de quo interrogas, pater eſt iſtius, quo audito, ille expavit.* Unde ergo deprehendit adoleſcentem Tobiam ſeniorem exprimere, cùm modò ad illum eſſet ingreſſus? ex nullo alio, niſi ex verbis, & moribus, & ita juvenis parentem ſuum referebat, ut qui videret unum, videret alterum. Lyran. *Similis eſt juvenis iſte conſobrino meo, ſcilicet, Tobiæ ſeniori, cujus filius erat, valde ſimilis mente.*

Joan. 8. Exod. 3. Chryſoſt. Tob. 7. Lyran.

Matthæi 3. *num.* 15. Reſpondens autem Jesus, dixit ei: Sine modò; ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam. Tunc dimiſit eum.

VERSIONES.

Syriacus. Sine nunc, ſic enim decet nos adimplere omnem rectitudinem; & tunc omiſit eum.

Pagninus. Omitte nunc, ſic enim jam decens eſt nobis, ut impleamus omnem juſtitiã.

S. Chrom. de baptiſmo. Sic enim oportet nos implere.

Arias. Sine interim, *&c.* Implere omnem juſtificationem.

Petr. Bl. ſenſ. ſerm. 3. *de S. Nicol.* Implere omnem humilitatem.

Vatablus. Complere omnem juſtitiã. Tunc ſivit illum.

Arabicus. Perficere omnem, *&c.*

ALTER TEXTUS.

Marc. 1. *v.* 9. Et baptizatus eſt à Joanne in Jordane.

EXPOSITIO.

26. Ioannes dixerat, *Ego à te debeo baptizari*, Chriſtus ait, *ſine modò*; ac ſi dicat, nunc non eſt tempus illius humilitatis, & poſtea ego te baptizabo, ita explicant Divus Hieronymus, Divus Thomas illud adverbium, *modò, ſic docet nos*, ſcilicet, me & te, ut clariùs explicat Divus Anſelmus. Unde eleganter ait Divus Hieronymus in perſonam Chriſti, *ut qui ſervi formam aſſumpſi, explcam, & humilitatem ejus.* Qui enim ſervi formam ſibi copulavit, illius abjectiones non reſpuit. Et ne quis ſibi perſuaderet, quòd ad Baptiſmum accedebat affectu voluntatis, & non judicii pondere; ideò, ut advertit Divus Anſelmus, ſubdit rationem, quare venit ad Baptiſmum. *Implere omnem juſtitiam*, id eſt, omnem obſervationem legis, & ſanctæ converſationis: *& tunc dimiſit eum*, his auditis Joannes deſtitit à ſua humilitate, & permiſit Chriſtum baptizare, & ita omnis juſtitia impleta eſt à Chriſto Domino, non

Hieron. D Thom. Anſelm. Hieronym. Anſelm.

Ratione operandum.

tantum verbis,ſed etiam factis, ut ait D. Chryſoſtomus *hom.3. in Imperfecto.* In hoc autem lavacro ſacramentum Baptiſmi novæ legis fuiſſe inſtitutum à Chriſto Domino communis eſt ſententia, D.Thom.3.*quæſt.66.art.1. in corpore*, Cajetani, Nugen. Peſanti, *ibi*, Bellarm. *tom. 3. lib. de Baptiſmi.c.*5. Suarii *tom. 3. ad 5. diſp.* 19. *ſect.* 2. Vaſquii *diſp.*140.*c.*6.& aliorum.

Chryſoſt. *Sacramentum Baptiſmi inſtituitur.* D. Thom. Cajet. Nugen. Peſan. Bellarm. Suarius.]

QUÆSTIO IX.

Quare dum Divus Petrus contendit non lavari à Chriſto, reprehendatur? Ioannes verò minimò dum prohibet baptizare?

27. UT jam notavi *q.6.* bis Petrus recuſat in cœnaculo lavari à Chriſto, quem Dominus ſeverè neſcientis nota reprehendit, ac gravem pœnam contra eum comminatur, niſi deſiſtat à ſua contentione. *Quod ego facio tu neſcis, ſi non lavero te, non habebis partem mecum*, Joan. 13. à n.7. Præcurſor verò dum ſemel ſe excuſat Chriſtum baptizare, non ſolùm non redarguitur, ſed cum magna modeſtia acurbanitate (ita enim agebant inter ſe, ut notat Abulenſis *q. 76.*) Chriſtus ei loquitur, *ſine modo*, id eſt, permitte, *ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam.*

Joan. 8. Abulenſ.

28. Cui quæſtioni reſpondeo primò, quòd cùm Petrus eſſet adhuc in cœnaculo imperfectus conſtituta pœna, inducitur, ut à Salvatore abluatur; Joannes verò cùm eſſet valde ſublimis in ſanctitate, diſponitur ad Chriſtum baptizandum amore juſtitiæ, ut illam impleat. Secundò. Quia Petrus erat cum magna contentione, ne qua ablueretur à Chriſto, Ioannes vero cùm non eſſet contentioſus, ſed maximè obediens, parere non diſtulit, ut ait Chryſoſt. *ho.*12. Ideo ille reprehenditur, hic verò minimè. Tertiò. Joannes cùm eſſet amicus ſponſi *Joan.3.n.29.* imo, ut ait D.Bernard ſtatim citand. *ſingularis Chriſti amicus*, & intimè à ſecretis, maximè amicabiliter tractatur, & ideo ei dicitur, ſine modo.

Imperfectus exercetur pœna, perfectus juſtitia. Chryſoſt.

29. Quarto. Joannes ſemel contendit non baptizare Chriſtum, Petrus bis, non lavari ab ipſo, ideo reprehenditur, ait Petrus Damianus, *tanquam ſanctior Joanne*; nam ſanctitatem, ac excellentiam & virtutem Joannis velle excedere, & non illam imitari, grave vitium, magnuſque defectus eſt, In Joanne enim eſt omnis celſitudo meritorum, quantum fas eſt puro homini attingere, B.Virginem ſemper excipio, ita ut Angelorum choros ſuper tranſcendat. Hoc magnum myſterium Chriſti Baptiſmatis ponderat D. Bernard. *ſerm. de privil. Joan.* & ita ait *Deſcendunt Angeli, & cœlorum agmina tota reverentia currunt ad creatorem baptizantem, & baptizatum numina dominantia circuncingunt. Infundit aquam capiti creatoris creatura nobilior, & Dei verticem mortalis dextera contrectat, & conjungit.* Expende verba S. Patris. *Infundit aquam capiti creatoris creatura nobilior*, quæ eſt D. Ioannes, nam ille Chriſtum baptizavit & ſuper caput aquam perfudit; ſed quæro quomodo cum adſunt omnes exercitus Angelorum, Archangeli, Poteſtates, Cherubin, ac Seraphim, Ioannes dicitur creatura nobilior, non natura, nam de hoc ait Regius Vates, *Minuiſti eum paulominus ab Angelis*, excellentior ergo gratia, ſanctitate, ac dignitate, tam præclara ſunt Ioannis merita, ut inter Angelorum choros ipſe ſit nobilior; unde eleganter Cardinalis Petrus Damianus *ſer. 2. de Baptiſta*, appellat eum limitem meritorum, ita ait, *Joannes humanorum limes eſt meritorum. Quantumcumque enim Apoſtolici Senatus excellat authoritas; quantumcumque vel Patriarcharum fides in divina cognitione proficiat, vel Prophetarum oracula, ad reſeranda myſteria arcana convaleſcant: quantumcumque certè cumuletur triumphantium gloria Martyrum, quantumvis effloreat vernans pudicitia Virginum, vel in verbis vitæ ſe exerceat lingua Doctorum, circa metam Joannis omnia cohibentur, nihilque virtutis humanæ, nihil religionis, nihil perfectionis ultra progreditur.*

Damian. *Joannis ſanctitatem velle excedere, & non imitari vitium.* Bernard. *Joannes meritis ſuperior Angelis.* Damian.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus hoc modo loquatur de ſe ac Joanne, & tam diverſimode de aliis?

CUm enim Salvator de ſe, ac Ioannem fatur, utitur hac dictione, *nos, ſic decet nos.* Cùm vero de aliis eſt ſermo, ego & tu, ſic cum cœleſti clavigero loquitur, *Ego dico tibi: tu es Petrus*, Matth. 16. n. 18. Sic & Abrahamo, *Gentem, cui ſervituri ſunt, ego judicabo, tu autem ibis*, Geneſ. 15. num. 14. Quænam hujus rei cauſa, niſi magna excellentia Ioannis ſuper cœteros. Solent enim Principes, ac dynaſtæ, cùm de ſe, ac ſuis loquuntur, hanc dictionem, *nos*, uſurpare, ut Luſitanè dicitur, *Nos el Rey*; cùm verò de aliis, *Ego & tu*, ſic tres divinæ perſonæ inter ſe loquuntur apud Iſai.6.n.8. *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Poſtea vero cum Propheta agitur juxta radicem Græcam, *Vade & tu, & dices populo.* Tres divinæ perſonæ dum inter ſe loquuntur, aiunt *nos*; *Quis ibit nobis*, in laudem etiam Ioannis aliqualiter dicamus, quod Chriſtus Dominus de ſe, ac Ioanne pronunciat, *nos*, cùm in hoc miſterio Baptiſmatis non aſſiſtat Ioannes Trinitatis throno, ut alii Beati, ſed inter divinas perſonas medius ſtat. D.Bernard. ſermone de privileg. Ioan. *Vides*, ait, *quia ad ſacrorum nominum novitatem cœlorum palatia reſerantur. Pater auditur in voce, filius baptizatur in flumine, Spiritus ſanctus demonſtratur in columba. Adeſt Ioannes totius medius Trinitatis.* Poſtquam ſanctus Pater deſcripſerat quomodo omnia agmina Angelorum circumcingebant Chriſtum Dominum, & tota Trinitas ſe ſe manifeſtabat, tunc ait. *Adeſt Joannes medius*, Apoſtoli ac diſcipuli dicuntur *operarii*, Matth.9.num. 13. *Miſſi*, Matth.10. n. 5. *Nunciatores Evangelici*; Ioannes vero dicitur, *clamantis vox*, ſcilicet, divini Verbi incarnati; operarius, miſſus, nuntius, propria ſervorum vocabula ſunt; vox verò magnam conjunctionem cum clamante habet, hanc inter omnes aſſecutus Ioannes cum divino Verbo Incarnato.

30. Matth. 16. Geneſ. 15. *Præclara Joannis excellentia.* Iſai. 6. Bernard. Matth. 9. Matth. 10.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XI.

Quid hîc intelligatur nomine omnis juſtitiæ.

31. Chryſoſt. Euthym.

AIt Chriſtus Dominus, *ſic decet nos implere omnem juſtitiam*; quid hîc nomine *juſtitiæ* intelligatur variæ ſunt interpretum ſententiæ. Prima eſt. D. Chryſoſt. *homil.* 10. *in Matth.* Euthym. per *juſtitiam* ajunt ſignificari omnia legis præcepta, unde ait Euthym. *Vetus Adam unicum non implevit præceptum, ego novus Adam omnia pro ipſo adimplebo.* Si verò objicias, quòd Baptiſmus non erat præceptum legis veteris, ut docent D. Juſtin. Martyr. *q.* 36. *ad Orthodox.* Nazianz. *orat.* 36. D. Thomas 3. *part. quæſt.* 36. *art.* 1. & 2. poteſt pro Chryſoſtomo reſponderi, dici opus legis veteris, quòd à lege præciperetur, ſed quòd lege vivente, dabatur.

(Juſtin. Nazianz. D. Thom.)

32. Imperfect.

Secundò. Imperfectus homil. 4. *Sine modo*, ita ait in perſona Chriſti, *ut juſtitiam Baptiſmatis, non verbis, ſed factis adimpleam, priùs ſuſcipiam, & poſtea prædicabo.* Idem ferè S. Chromatius *de Baptiſ.* tantùm exigitur exemplum Prælati ad ſuos ſubditos in via ſalutis componendos, ut Chriſtus, & Joannes omnem juſtitiam adimpleant ac perfectè ſuum opus expediant, non ſolùm requiritur ut verbis doceant, ſed etiam opere, ac exemplo ſubditos præcedant, & ita ait D. Cyprianus ſermon. de Baptiſm. *Decet nos implere omnem juſtitiam, per quam exemplum præcedit doctrinam: & qui major eſt ſicut minor.*

(*Maxime neceſſarium ut Prælatus doceat exemplo & non verbis.* Cyprian.)

33. Abulenſis.

Tertiò. Abulenſis interpretatur per *juſtitiam* obedientiam, & ita ait, cùm autem Chriſtus, & Joannes implerent ſuas obedientias, implebant omnem juſtitiam. Obedientia Chriſti erat ut baptizaretur à Joanne, obedientia Joannis, ut Chriſtum baptizaret. Quartò D. Iſidorus Peluſiota lib. 5. Epiſtol. 66. *Verè*, ait, *pro hominibus Chriſtus ſuſcipit baptiſmum, qui & ipſorum peccata ſolvat, & eorum in ſe ſtatum ab omni corruptione alienum ſignificas.* Ferè ſimiliter D. Ambroſius *lib.* 1. *de Sacram. cap.* 5. D. Remigius, S. Thom. *hîc.* Ac ſi dicant quod tunc Chriſtus implevit omnem juſtitiam, quando ſignavit in ſuo Baptiſmo omnem juſtitiam, & virtutem largiri.

(Iſidor. Ambroſ. Remig. D. Thom.)

34. Auguſt.

Quintò. D. Auguſtinus tract. 4. in Joan. *Quid eſt*, ait, *impleatur omnis juſtitia; Impleatur omnis humilitas. Propterea venit Joannes baptizans, ut Domini humilitas demonſtraretur* Similiter D. Bernard. *homil.* 4. *de Epiph.* D. Remigius, S. Thomas, Lyranus *hic*, S. Bonaventura in cap. 3. Luc. *Qui*, ait, *quod tripex humilitatis gradus ſit primus dum ſe ſubdit majori, ſecundus æquali, tertius minori, & hunc adimplevit Chriſtus, dum Joanni ſubjicitur.*

(Bernard. Remig. Lyran.)

35.

Tamen in hac ſententia graviſſimorum Patrum gravis inſurgit difficultas, quomodo Chriſtus, & Ioannes adimpleant in hoc opere omnem humilitatem, de illis enim dicitur, *docet nos*, quod Chriſtus ad infimum humilitatis gradum deſcendat, dum ſe peccatorem profitetur, & quodammodo minorem ſe Ioanne exhibet, planum eſt? at quòd Ioannes in hoc exerceat abjectionem, valde difficile, nam dum univerſi opificem baptizat, ad ſupremum evehitur apicem dignitatis, dum exterius creatura ſuperior apparet creatore ſuo, miles duce, lucerna ſole, ut latè ponderat Divus Gregorius Thaumat. *ſermon. de Baptiſm.* Et tamen qualiter de Ioanne, ac Chriſto dicitur, *decet nos implere omnem humilitatem.* Reſpondeo primò, quod Ioannes poſtquam baptizavit Chriſtum, baptizatus eſt ab ipſo; & in hoc oſtentavit humilitatem, nam maxima eſt, dum è ſupremo faſtigio dignitatis deſcendit homo, & ad ima profunditas ſe ſe contrahit. Secundò. In ipſa præclara dignitate dum Chriſtum baptizat, in corde ſuo retinuit magnam modeſtiam, & humilitatem, & hæc eſt valde æſtimabilis, Tertio. Præclarus Ioannes dum Chriſto lavacrum miniſtrat, ſupra humanum captum tranſcendit, dum creatura ſuperior videtur creatore, quantum ſuperius eſt baptizari, & baptizare, & dum ſinit ſe hunc gradum conſcendere, magnam exerceret humilitatem, nulla enim major eſt illuſtri viro, quam ad illam dignitatē duci, cui in ſe agnoſcit merita inæqualia; tunc facilius exiſtimat humanam utilitatem denudari, & ideo ait D. Ennodius lib. 9. Epiſt. 31. *Nec plus aliquid humiliat potiſſimos, quam obtenta ſublimitas.*

(Thaumat. *Magna humilitas dum homo ex dignitate deſcendit.* *Dignitas ſine meritis humilitas.*)

25. Syriacus. Arias.

Sexta. Verior mihi expoſitio, ut juſtitia accipiatur hîc pro eo quod juſtum, & ſanctum eſt, & ita habet Syriacus *rectitudinem*, Arias, *juſtificationem*, ac proinde, implere omnem juſtitiam, id eſt, adimplere omnem actionem virtuoſam; ſive ritum ſive cæremoniam ſanctam; nam quamvis Baptiſmus non eſſet opus legis; erat tamen inſtitutus à Deo & in magna veneratione habebatur, & ideo Chriſtus Dominus noluit illum prætermittere, ſed acceptare. Et ita non dixit Chriſtus, oportet nos, ſed *docet nos*; ac ſi diceret, non ſolùm debemus facere, quæ præcepta ſunt in lege, ſed etiam omne illud quod convenit honeſtati, ac ſanctitati. Huic explicationi favent D. Iſidorus Peluſiota *lib.* 1. *Epiſtol.* 66. D. Hieronymus, & alii hic, & maximè cohæret cum textu Græco.

(Peluſiota. Hieron.)

Matth. 3. *num.* 16. Baptizatus autem Jeſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cœli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe.

VERSIONES.

Pagnin. Vatablus. Jeſus aſcendit protinus ab aqua.

Aliqui ex Græc. Cœli aperti ſuper eum.

Syriacus. Suſpexit ſpiritum Dei deſcendentem, & venientem ſuper ipſum.

Arnob. lib. 2. *de Deo uno.* Vidit Spiritum ſanctum deſcendentem de cœlo, & manentem in eo.

Corderius ex Græco. Deſcendentem quaſi columbam.

ALTER TEXTUS.

Marc. 1. *n.* 10. Et ſtatim aſcendens de aqua, vidit cœlos apertos,

&

& ſpiritum tanquam con-
lumbam deſcendentem,
& manentem in ipſo.

Lucæ, 3. *n.* 21. Factum eſt autem, cùm baptizaretur omnis populus & Jeſu baptizato, & orante, apertum eſt cœlum: & adſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum.

EXPOSITIO.

37. *Cur Chriſtus oraverit.* Euthym. Beda. Chryſoſt. Abulenſis. Carthuſ.

CUm Chriſtus Dominus baptizaretur, ſimul erat orans, ita intelligo text. Lucæ, *Jeſu baptizato & orante*; tamen oratio perduravit poſt Baptiſmum, ut patet ex textu Lucæ, Chriſtus oravit, ut virtutem juſtificandi impetraret ſub Baptiſmo, qui ab illo inſtituendus erat, Deinde ut ſe præpararet, ac gratias ageret Patri pro tanto teſtimonio, ac beneficio quod ab eo erat accepturus. Tertiò. Euthymius, & Beda dicunt, ut ſuo exemplo baptizatos inſtrueret ad orandum. *Confeſtim aſcendit de aqua.* Quod ita explicat Euthymius, quia qui baptizabantur, in aqua uſque ad collū detinebantur, quo uſque confiterentur ſua peccata, quæ cùm Chriſtus non haberet, non eſt detentus. D. Chryſoſt. ho. 12. *Per hoc denotari*, ait, *quod illi qui Baptizantur in Chriſto, ſtatim de hoc mundo aſcendunt ad cœleſtem patriam.* Probabilius Abulenſis exiſtimat dictum aſcendere, eo quod alveus fluvii in quem deſcendebant qui baptizabantur, eſſet depreſſior, quam litus; *Et ecce aperti ſunt cœli*, ſeu, ut habet Lucas, *cœlum*, hoc eſt in cœlis apparuit quidam ſplendor, tanquam ſi facta eſſet apertura in cœl o, ut deſcenſus Spiritus ſancti in columbæ ſpecie manifeſtaretur cœlum autem apertum ſignificabat, quod per Baptiſmum Chriſti erat reſerandum nobis. *Vidit*; aliqui referunt ad Joan. 1. n. 33: *Super quem videris deſcendentem Spiritum ſanctum, ipſe eſt.* Sed in hoc fit magna vehementia textui: nam dicitur; *vidit venientem ſuper ſe*; eſt ergo Chriſtus Dominus de quo hic loquitur Evangeliſta, cum quo ſtat, quod etiam Joannes ac circunſtantes viderint cœlos apertos, ac Spiritum deſcendentem, ut infrà dicam. *Et venientem ſuper ſe*, ſeu ut habet Marcus, *manentem in ipſo.* Quod explicans Carthuſianus ait, *Quod columba ſedit ſuper caput Chriſti, ut ſupra Apoſtolos ſedit ignis in linguis.*

QUÆSTIO XII.

De ætate, ac tempore, & modo quo Chriſtus baptiſatus eſt.

38. *Qua ætate Chriſtus eſt baptizatus.*

CUm Chriſtus Dominus inciperet annum trigeſimum, ut clare patet ex Luc. 3. n. 23. *Et Jeſus incipiens quaſi annorum triginta*, ſexta die Januarii, ut docent Patres, & celebrat Eccleſia, hoc eſt, cùm Chriſtus Dominus annum vigeſimum nonum ætatis ſuæ expleviſſet, & trigeſimum jam per dies tredecim eſſet ingreſſus, hoc multi eleganter colligunt ex text. *Erat incipiens*, tunc baptizatus eſt Jeſus, quarto, vel quinto menſe poſt incœptam Præcurſoris prædicationem; & eo in loco, per quem filii Iſraël tranſierunt Jordanem, & ingreſſi ſunt in terram promiſſionis: nam ibi baptizabat Joannes, ut dixi ſuperiori c. *quæſt.* 18. *n.* 59.

Baron. Eccleſia. Auguſt. Maxim. Bernard. Matth. 2. Joan. 2. *Opera majeſtatem indicant.* Chryſoſt.

De die quo Dominus baptizatus eſt, quidquid in contrarium dicat Baronius baptizatus eſt Dominus die ſexta Januarii, ut canit Eccleſia in officio Epiphaniæ ad magnificat. *Tribus miraculis ornatum diem ſanctum colimus. Hodie ſtella Magos duxit ad præſepium; hodie vinum ex aqua factum eſt ad nuptias; hodie in Jordane Chriſtus baptizari voluit.* Quod etiam tradunt D. Auguſt. *ſerm.* 1. *de Epiphania*, D. Maxim. *hom.* 6. *de Epiph.* D. Bernardus *ſerm.* 1. *de Epiphan.* Rupertus *lib.* 3. *de Offic. c.* 24. Ac proinde eodem die, quo Chriſtus, ut Deus adoratur à Regibus, *Matth.* 2. *n.* 13. Ut filius agnoſcitur à Patre, *hic eſt filius meus*, eodem die convertit aquam in vinum. *Hoc fecit initium ſignorum Jeſus in Cana Galilææ, & manifeſtavit gloriam ſuam*, Joan. 2. n. 11. Ut hac die Chriſtus Rex totius univerſi declaretur, adeſt adoratio Magorum, vox Patris delapſa de cœlo, & primum ſignum, ac miraculum Chriſti, ut quem voces Regem indicabant, ipſe operibus, ac virtutibus talem ſe demonſtraret. D. Chryſologus ſerm. 160. *Hodie*, ait, *Chriſtus initium dat ſignorum cœleſtium, dum convertit aquas in vinum, ut quem Pater voce filium jam probaverat, ipſe ſe Deum virtutibus approbaret.* Nulla enim præclaræ majeſtatis publicatio fit, niſi virtutes, ac opera concomitentur, expende verba: *ſe Deum virtutibus approbaret.*

39. *Quomodo Chriſtus baptizatur.* Euthym. Abulenſis. Cajet. *Vera ſententia.*

Hic breviter inquirimus quem modum tenuit Joannes in Chriſti Baptiſmo? Et certum, eſt quod Chriſtus Dominus denudatus ſuis veſtibus, ob ſui humilitatem deſcenderit in fluvium Hoc patet ex Matth. dum ait, quod Chriſtus baptizatus aſcenderit de aqua. Euthymius videtur aſſerere, quòd Chriſtus ingreſſus eſt in aqua uſque ad collum. Abulenſis, ait, quòd Dominus immerſus eſt in aquam ad hoc ut baptizaretur. Cajetanus tenet quòd non per aſperſionem, aut deſuper effuſionem, ſed per immerſionem baptizatus eſt Chriſtus à Joanne. Mihi tamen probabile eſt quòd Chriſtus ingreſſus eſt in aquam uſque ad medium corporis, verbi gratia, uſque ad renes, & quòd Joannes deſuper vaſe quodam effuderit aquam: hic modus videtur importare majorem decentiam, illam probat antiquiſſima pictura Eccleſiæ, & id quod canit in hac ſolemnitate. *Non audet Joannes tangere ſanctum Dei verticem* ergo conſuetus modus erat; ut Joannes tangeret caput baptizandorum; quod licèt primò recuſaverit, tamen ex obedientia Chriſto præſtitit, & aqua tripliciter videtur effuſa in honorem ſanctiſſimæ Trinitatis.

QUÆSTIO XIII.

Quare ad præſentiam arcæ Teſtamenti aqua Jordanis fugiant, non verò ad tactum Chriſti baptizati?

CUm populus Iſraël perveniſſet ad Terram 40.
promiſſionis, ut tranſiret Jordanem, Sacerdotes

cerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini pergebant ante populum. *Joſue* 3.*n.*15. tunc aquæ inferiores fugientes deſcenderunt in mare, aliæ vero converſæ ſunt retrorſum. Dum tamen Chriſtus baptizatur, multo majora miracula videntur, cœlum apertum, Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, vox Patris auditur, & tamen aquæ Iordanis non diffugiunt, ſed conſueto curſu tendunt in mare; ratio literalis, & germana eſt, quia cùm populus perveniſſet ad Iordanem, aquis ejus impediebatur, ne tranſiret ad Iericho. At in Baptiſmo, aquæ celerato curſu defluebant, ut tanto myſterio inſervirent, ac materiam miniſtrarent.

41. Chryſolog. Secundò. D. Petrus Chryſologus ſerm. 160. *Quid eſt*, ait, *quòd Iordanis qui fugit ad præſentiam legalis arcæ, ad totius Trinitatis præſentiam non refugit? Quid eſt? Quia pietati obſequitur, incipit non eſſe timori. Hic Trinitas exercet gratiam totam, totam ſecum loquitur charitatem: ibi elementa corripit, ut ſervulos inſtituat ad timorem.* Coram legali arca ubi lex, quæ rigidas pœnas hominibus imponebat, includebatur, aquæ concitato curſu fugam inierunt: at coram Chriſto baptizato, quando tota Trinitas charitatem loquitur, undæ Jordanis maxime inter ſe coadunantur; nam quos ſeveritas terret, ac diſſecat, benignitas trahit, & unit. Tertiò. Dum arca adeſt, Jordanis fluenta reſiſtebant divino mandato, ne populus obtineret terram ſibi à Dei promiſſam, cum vero Chriſtus baptizatur, aquæ inſerviunt, ac materiam præbent, qui Dei præcepto obſiſtit, maxime pavidus, ac facile retrocedit. Qui vero Deo obſequitur, ſumme ſecurus nil timet, nec retrogreditur. Huic cogitationi aliqualiter favet idem Chryſologus *Ad totius Trinitatis præſentiam non refugit? Quid eſt? Quia pietati obſequitur, incipit non eſſe timori.*

Severitas dejungit, benignitas unit.

Qui Deo reſiſtit timet, qui obedit ſecurus.

4'. Chryſol. Quartò. D. Cyprianus orat. de Baptiſmo Chriſti: *Baptizatur Chriſtus*, ait, *nec ultra Jordanis retrorſum convertitur, aruerunt unctiones Iudaicæ, cæremoniæ putruerunt perpetuò Baptiſmi gratia emanat ad poſteros; nec ulla vetuſtate ſiccatur.* Viſa Teſtamenti arca fluenta Jordanis areſcunt, ac apparet arida baptizato Domino, placito amne creſcit ac illabitur fluvius; nam in lege veteri plenitudines, ac torrentes cœleſtium donorum extenuatæ, ac pene exſiccatæ apparebant, at ubi Chriſtus advenit, omnis gratiarum plenitudo ſuperabundavit, ac totam terram replevit, & inundationes cœleſtes totùm occuparunt orbem.

43. Ambroſ. Quintò. D. Ambroſius ſerm. 15. & 4. de Epiphan. *Multa*, ait, *mirabilia in hoc flumine ſæpius facta eſſe Scriptura commemorat. Puto autem eſſe mirabilius, quod Domino Ieſu Chriſto ibi poſito, factum eſt. Ante enim retrorſum aquæ converſæ ſunt, modò retrorſum peccata converſa ſunt. Et ſicut tunc impetus fluminis alveum ſui curſus perdidit; ita & tunc impetus peccatorum Dominum ſui erroris amiſit.* Si ad conſpectum arcæ ſteterunt aquæ, cur ad præſentiam Chriſti non retrocedunt, ſed pleno amne percurrunt; Majus ſane operatur à Domino, non ut aquarum, ſed peccatorum, ac errorum præceps impetus reprimatur, quis dubitat, quod multo majus ſit hominum mores refrænare, quàm aquarum curſum continere; nam non tam rapide ruunt flumina in mare, quàm homines in vitiorum barathrum. Et concludit S Pater, ac alludit ad diviſiones aquarum, quam fecit parens Elias cum Eliſæo, 4. Reg. 2. n. 8. *Elias ſtare fluenta præcepit, Chriſtus crimina. Et ſicut ſub Elia fluctus primordia fantium, de quibus exierant, petiverunt: ira ſub Chriſto Domino homines ad ordinis ſuæ infantiam, de qua fuerant exorti ſunt reverſi.* 4. Reg. 2.

Multo majus errores cohibet, quàm impetum aquarum.

In prima creatione Orbis, *dixit Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum; & dividat aquas ab aquis, & factum eſt ita*, Geneſ. 1. n. 6. In univerſali inundatione, cùm aqua totum occuparet orbem, dicitur, *Reverſæ ſunt aquæ euntes*, Geneſ. 8. num. 3. quod ad præceptum Domini factum eſſe tradunt *ibi* D. Chryſoſtomus, Abulenſis, & alii, & tamen cùm Noë, ut notat idem Chryſoſtomus *ho.* 25. prædicaret hominibus ante diluvium eorum miſerum ſtatum, minime illius vox auditur. Quomodo hæc? Ut ad vocem Dei aquæ fluant in locum unum, non vero homines redeant ad juſtitiam? Multo faciliùs ſane omnem multitudinem aquarum in uno loco retineri, ac cohiberi, quàm petulantium hominum naturam à vitiis retrocedere, ac inter virtutis limites contineri. Cùm populus murmuraſſet contra Moyſem & Aaron, in ultionem, egreſſus eſt ignis à facie Domini, & plaga maxime deſævit. *Cum verò cucurriſſet Aaron ad mediam multitudinem, quam jam vaſtabat incendium, plaga ceſſavit*, Num. 16. num. 47. & ita ait D. Gregorius relatus in Gloſſa. *Aaron thulibulum accipiens occurrit vaſtationi, & ſtans in medio lethalem plagam objectu ſuo quaſi quidam murus excludit.* Ad præſentiam Aaronis quieſcit ignis, non vero ita inſurgentium contra Dominum: multo facilius eſt voracem ignis naturam cohiberi quàm excandeſcentium hominum ingenium refrænare. 44. Gen. 41. Geneſ. 8. Chryſoſt. Abulenſ. Num. 16. Gregor.

QUÆSTIO XIV.

Quare potiùs in hoc myſterio, quàm in alio totius vitæ Chriſti, appareat tota Trinitas?

IN hoc ſacro Baptiſmatis myſterio tota Trinitas manifeſtatur, ut notant D. Auguſtinus *ſerm.* 37. *de tempore*, D. Hieronymus: Abulenſis, & alii. Nam filius baptizatur; & in Baptiſmate demonſtratur; Spiritus ſanctus apparet in columbæ ſpecie: Patris teſtimonium in voce auditur; & in nulla alia vitæ Chriſti actione tam manifeſta totius Triadis propalatio invenitur; nam in Thabor, licèt vox de nube intonet *Matthæi* 17. *n.* 5. non tamen ulla ſpiritus fit clara expreſſio. Quare ergo in Baptiſmo? Et licet ſint rationes particulares, ut dicam dum de qualibet perſona fuerit ſermo, tamen aliquas communes convenientias ad omnes tres perſonas hîc ponamus. 45. Auguſt. Hieron. Abulenſis.

Primò. Abulenſis *q.* 96. ait, quòd conveniens fuit, ut hîc appareret tota Trinitas, tum propter Chriſtianam religionem, quæ in Chriſti Baptiſmo incipiebat; tum propter Baptiſmum, qui eſt Sacramentum fidei, quia in illo fidem profitemur, & in fide præcipuus articulus eſt Trinitatis tandem ad oſtendendam formam, quæ tenenda erat in Baptiſmo ſub expreſſa invocatione totius Trinitatis. 46. Abulenſ.

Secundò. S. Auguſtinus ſerm. 1. in Dominic. 47. Auguſt.

infra

infra octavas Epiphaniæ, aliàs 36. de tempore, *Gloriemur*, ait, *in utroque feſto* ſcilicet nativitatis & Baptiſmi, *quia filium genuit mater, caſta eſt, & quia Chriſtus unda lavit, & ſancta eſt. Niſi quod penè majori munere, quàm Mariæ unda ditata eſt, illa enim ſibi tantum meruit caſtitatem, iſta nobis contulit ſanctificationem. Illa meruit ne peccaret, iſta ut peccata purgaret. Illa propria delicta à ſe repudiat, iſta in ſe per Dei gratiam aliena condonat: illi collata eſt virginitas, iſti donata fœcunditas. Natalis ergo hodie, quodammodo eſt Salvatoris. Nam eiſdem cum ſignis, eiſdem miraculis cognoſcimus genitum; ſed nunc majorem myſterio baptizatum. Denique Spiritus ſanctus qui tunc illi in utero affuit, modo eum in gurgite circumfulſit. Qui tunc Mariam caſtificavit, nunc fluenta ſanctificat. Pater qui tunc obumbravit in virtute, nunc clamavit in voce, & quaſi maturiore conſilio qui nunc umbram præſtitit nativitati, modò teſtimonium perhibet veritati. Præclarior planè eſt ſecunda, quàm prima nativitas.* Et late proſequitur. Manifeſtioribus ſignis hîc apparet Trinitas, quàm in alia Chriſti actione, ac etiam ejus conceptione ſanctiſſima, nam ibi condecorabatur Virgo gratia, caſtitate, hîc verò totum genus humanum, in conceptione dabatur principium ad ineffabile Incarnationis arcanum, ad unionem hypoſtaticam, ac ad eſſe naturale Chriſti; hîc verò in Baptiſmo ad regenerationem in gratia totius generis humani; & tunc magis reſplendet Deitas, ac ſe manifeſtat Trinitas, quando cœleſtia munera in omnium incrementium ſeſe oſtendunt, quàm dum particularibus communicantur, ideo hæc dies valde celebris Trinitati, præclarior enim ſecunda, quam prima nativitas, maximè ad præſtantiam facit, quod multis profecit, hæc tamen moraliter accipe dicta.

Tunc maximè reſplendet Trinitas quando omnibus communicatur.

48. Tertiò. D. Baſilius Seleucus orat. 39. *Fluvius*, ait, *Chriſtum circundabit, baptizatum vero ſupernè fauſta acclamatione perſequebatur. Et ne eum ipſum, qui Baptiſma in Jordanis fluento primo inſtituit, gratiæ inopiam ſecum detuliſſe verbis urgeas. Ideo Pater cum clamore præconium fecit, ſpiritus volatu judicium.* Cur tot ſignis apparet Trinitas potius in Baptiſmo, quam nativitate, circunciſione, ac pueri præſentatione? In his aderat Angelorum obſequium, nominis magnitudo, ſeniorum Canticus: at ad lavacrum cum aliis de populo veniebat Chriſtus, ne exiſtimaretur, quòd ut cæteri, egens gratia veniter ad Baptiſma, ideo tota Trinitas tam præclaris ſignis, ac indiciis ſe exhibet, ut manifeſtum ſit Chriſtum nulla inopia vexati, quem divinitatis celſitudo repleverat.

Baſil.

In Chriſto omnis plenitudo & nulla inopia.

46. Quartò D. Chryſoſtomus homil. 11. in Joan. *Verùm, ait, cùm ſe ipſum magis oſtendit, longè prioribus majora miracula apparuerunt. Siquidem non amplius ſtella, non cœlum, non Angeli, non Archangeli, non Gabriel, non Michaël, ſed ipſe eum cœlitus Pater prædicavit, & cum Patre ipſe Paraclitus unà cum voce in ipſum deſcendens, & manens ſuper eum.* Præclariora miracula in Baptiſmo relucent, quàm antea dicantur facta, nec poſtea coram Apoſtolis edita; valdè enim celebres fuerunt Chriſti adventus ad Joannem, nam cùm primò ſeſe ad illum confert in virgineo thalamo cum ab originali emundat, ac ſanctificat, & ſeſe illi manifeſtat, ac ipſe puer mirabiliter ſaltat in utero; cùm vero ſecundo hîc advenit, tota Trinitas feſtum agit, ac viſibiliter apparet, in tantum exiſtimabatur Baptiſta à Chriſto Domino, ut ſemper miro, ac extraordinario modo ejus præſentiam ſolemnizaret: mens tamen S. Doctoris eſt quod cùm Chriſtus inciperet hîc majorem ſui notitiam dare, ideo hîc majora ſigna apparent.

Chryſol.

Valde celebres Chriſti adventus ad Jeannem.

Quintò. D. Ambroſius ſerm. 4. de Epiphania, 50.
aliàs 15. *Adeſt ergo*, ait, *Deus Pater cùm baptizatur Dominus, adeſt Spiritus ſanctus. Vide Salvatoris benevolentiam, qua ſolus ſe in paſſione contumeliis ſubdit, in lavacro ſolus gratiam non quæſivit, vult participes eſſe gloriæ.* Cùm Chriſtus pendet in cruce, ſolus eſt, ita ut ipſe dicat: Conſolantē me quæſivi, & non inveni, ac tandem ad Patrem clamat: *Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* At dum ad Jordanem venit plenitudinem gratiarum largiens; aquas ſanctificans cum Patre & Spiritu ſancto ſociatus apparet: nam in pœnis, ac dolore ſolus, in gloria, ac manifeſtatione donorum cum aliis eſſe decrevit. Sextò. Quia in Baptiſmo Chriſtus ad ſummam humilitatem ſeſe dejecit, ideo Deus ad oſtenſionem tantæ majeſtatis ipſum ſublevavit. Septimo. In omni actione Chriſti præclarum virtutis ſignum cum maxima ſingularitate enituit, nam ſolus concipitur de Spiritu ſancto, naſcitur ex Virgine, adoratur à paſtoribus, & Regibus: ac in Baptiſmo non ſolus, ſed cum omni populo ad illum venit, ut ait D. Luc. *Factum eſt dum baptizaretur omnis populus, & Jeſu baptizato*: & dum communes virtutis vias inſequitur, ſpecialiter à Patre, & Spiritu ſancto prædicatur.

Ambroſ.

Chriſtus ſolus in dolore in gloria aſſociatus.

Virtutis viam communem ſequi maximè placet Deo.

Frequenter Chriſtus Dominus in Joann. Apocal. apparet, & ſub nomine filii hominis, vel Agni inter candelabra autem videntur, *ejus pedes ſimiles aurichalos, ſicut in camino ardenti*, per quod multi intelligunt unionem divinitatis cum humanitate; & tamen filius hominis dicitur *Apoc. 1. numer.* 13. ſimiliter *c. 14. n. 14.* paſſim vero dicitur Agnus dum in throno eſt majeſtatis, *c. 5. n. 6. & c. 6. n. 1. 7. n. 9.* & multoties. At dum exercitus, qui ſunt in cœlo, ſequebantur eum illico dicitur, *Vocatur nomen ejus Verbum Dei*, cap. 19. n. 13. Cur hîc modo publicatur Filius Dei, ac ſecunda Trinitatis perſona, qui ante dicebatur filius hominis, vel agnus; in aliis elucebat mira ſingularitas Chriſti in ejus Incarnatione, in redemptione, in poteſtate judiciaria, ac in gloria. At hîc ſe oſtendebat in illis operibus, in quibus eum ſunt ſequuti Apoſtoli, diſcipuli, ac Martyres, & dum has communes vias ingreditur, tunc Dei filius, ac Verbum publicatur. Aretas Cæſareæ Epiſcop. ait. *Hoc nunc loco Verbum nominatur, cum Imperator ſit cœleſtium virtutum, ut ipſe oraculo Jeſus Nave dixit meritò conſortes habuit qui juxta militarem diſciplinam, cuneos compleat, eos, inquam, qui nunc potiſſimum in prælium contra impios irruant.* Vide *lib. 2. c. 1. n.* 34.

51.

Apoc. 19.

Aretas.

QUÆSTIO XV.

Quomodo cœlum apertum viſum fuerit?

FRequens eſt loquutio Scripturæ, ut de D. 52.
Stephano dicitur *Actor. 7. num.* 55. quantum Chryſoſt.
ad præſens. D. Chryſoſt. *hom.* 13. videtur

innuere

Hieron. innuere cœlos realiter fuiſſe apertos. Author Imperfectus *homil.4. in Matth.* D.Hieronymus; *Dicuntur cœli aperti*, inquit, *non reſeratione elementorum, ſed ſpiritualibus oculis*, id eſt, oculi mentis revelata myſteria cœleſtia contemplati ſunt. S.Thom. D.Thomas verò *3.part. q.39. art.5.* hoc refert ad imaginariam viſionem, tanquam ſi Chriſtus ſua imaginatione cœlos apertos viderit. Tamen longe probabilior mihi videtur ſententia Abul. *hîc q.80.* Lyrani, qui dicunt, quòd in ſuperiori regione apparuit quidam ſplendor, tanquam ſi in cœlis facta eſſet quædam apertura. Nam quòd cœlum fuerit realiter reſeratum, non habet ſolidum fundamentum, ut laté probat Suarius *tom.1. n.2. diſp.27. ſect.1.* Nec hæc viſio fuit tantum intellectualis, & imaginaria, ut in Prophetis, nam quid excellens factum eſt in Chriſto.

Abulenſ. Lyran.

53. *An ſolus Chriſtus viderit cœlum apertum.* Dubitatur, an ſolus Chriſtus viderit cœlum apertum. Nam in textu dicitur, *aperti ſunt ei cœli.* Tamen primò dicendum eſt, quod Joannes viderit cœlum apertum, & ſpiritum deſcendentem ſuper Chriſtum, ut dicitur *Joan.1.n.23*, deinde circumſtantes etiam viderunt, ut docent Chryſoſtomus *in Imperfecto hom.4.* Abulenſis *q.82.* Toletus *in 3. Luc. annot.47.* nam hæc apertura in cœlo erat in teſtimonium Chriſti, ſicut miſſio Spiritus ſancti, ac vox Patris; teſtimonium autem honorificum debet multis conſtare, & manifeſtari; deinde ſi Chriſtus Dominus ſolus cœlum videret apertum, hoc erat quid fruſtraneum, cùm per hoc nihil novum poterat ei innoteſcere, cùm aliàs omnia noſceret à principio.

Chryſoſt. Abulenſ. Tolet.

QUÆSTIO XVI.

Quare in Chriſti Baptiſmo cœli aperti videantur?

54. Abulenſ. RAtio prima, & valde germana hujus rei eſt quam tradit Abulenſis *q.81.* Dicitur cœlum apertum propterea, quæ geſta ſunt circa Chriſtum Dominum, nam viſum eſt quod Spiritus ſanctus veniret, & deſcenderet ſuper Chriſtum, vox etiam Patris audita eſt: atqui Spiritus ſanctus, & Pater creduntur eſſe in cœlo à communi opinione vulgi; ergo ut Spiritus ſanctus videretur deſcendere de cœlo, & vox Patris de cœlo audiri, conveniens fuit ut cœlum reſeratum appareret. Auguſt. Secundò. D.Auguſtin. *ſerm.29. de tempore*, ait: [Quod hoc ſpiritualiter pertinet ad Chriſti Baptiſmum, qua per id oſtenditur, quòd quando homo egreditur de Baptiſmo, tunc janua regni, cœleſtis ei aperitur.] Et hoc magis explicat Chryſoſt. D. Chryſoſt. *in Imperfecto hom.4.* quia qui baptizantur, rectè in Chriſto merentur accipere Spiritum ſanctum, ac apertis cœlis videre divina myſteria. Idem. Tertiò. Idem Chryſoſtomus *citato loco* aliam affert rationem. [Cœli, inquit, ſunt Scripturæ divinæ Prophetarum, & Apoſtolorum, in quibus habitat Deus, de quibus ſcriptum eſt, Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum; ergo baptizatur, & meretur accipere Spiritum, adaperiuntur ei omnes Scripturæ, ut intelligat, quæ ibi poſita ſunt, miſteria veritatis.]

Qui baptizatur intelligit myſteria.

55. Damian. Quartò. Petrus Damianus ſermon. de S. Joanne Baptiſta: [Vide, ait, quia cœli aperiuntur, ibi & deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba in Chriſtum, & vox Patris audita eſt, Hic eſt filius meus dilectus. Vides, quia ad ſacratiſſimorum nominum novitatem cœlorum palatia reſerantur.] Ad nomina nunquam antea audita divini parentis, ac dilectiſſimi filii incarnati, cœlorum portæ reſerantur, nam cùm nomen dilectiſſimi filii incarnati inter homines auditur, nullum eſt obſtaculum in cœlum, ut homo aſcendat, & tranſeat ad illud.

Ex quo Deus ad nos deſcendit homo aſcendit in cœlum.

Quintò. D.Auguſt. ſerm.37. de tempore, aliàs in Appendice 29. [Aperti ſunt, inquit, cœli, exiſtimo ut in cœleſtibus eſſet miraculum de his, quæ gerebantur in terris, ſicut ait Scriptura, in quem concupiſcunt Angeli proſpicere. Quomodo enim poterant non mirari virtutes cœlorum, & dominationes, Cherubin, & Seraphim: cùm viderent Dominum Sabbaoth, in fluvio à Joanne baptizari:] Quamvis cœleſtes Spiritus omnia intueantur, & proſpiciant, tamen dum tantum miniſterium à Joanne Chriſto exhibetur, dicitur cœlum apertum, ut cœleſtibus eſſet miraculum de his quæ fiebant in terris, & quod majus miraculum, quàm quod ſuper caput illius, in quem deſiderant Angeli proſpicere, Joannes manus ſuas imponat? Ut ergo humilitas Salvatoris, & Joannis dignitas ſpecialiter innoteſcat, & omnibus divinis Spiritibus pateat in admirationem, ruptis obicibus cœleſtia æthera reſerantur. 56. Auguſt.

Chriſti humilitas, & Joannis dignitas omnibus manifeſta.

Sextò. Dicitur cœlum apertum, ut clarum ſit, quod per manus Joannis, à Chriſto Domino nobis cœlum aperitur; nam hîc inſtituitur Baptiſmus, qui eſt janua fidei, & cœli, ut ex ſanctis Patribus dixi in ſecunda ratione, & ideo in glorioſa Chriſti Aſcenſione Angeli non dicunt, aperite portas, ſed, *tollite portas*, Pſalm. 23. n.7. cùm jam interveniente Joanne eſſent apertæ in Baptiſmo à Chriſto Domino. Chryſoſtom. in Imperfecto homil.4. [Ecce, ait, baptizato Chriſto, aperti ſunt ei cœli. Poſtquam verò tyrannum vicit per crucem, & reſurgens ab Angelis portabatur in cœlum videntes potiores Angeli, non dicunt, aperite portas, & introibit Rex gloriæ, jam enim erant apertæ: ſed tollite portas principes veſtras.] Sæpè loquentibus Angelis, divinus Evangeliſta audivit vocem de cœlo, *Apocal.* 10. *num.* 4. & 8. *c.*11. *num.*12. *c.*12. *num.*10. & ſæpè. Tamen *c.*4. ait n.1. *Ecce oſtium apertum in cœlo, & vox prima, quam audivi.* Hanc primam vocem eſſe Joannem Baptiſtam jam dixi ex Petro Damiano *ſerm.1.de Baptiſta lib.1.c.8. q.2. num.5.* ſed cur dum Angeli loquuntur, cœlum non videtur apertum, niſi tantùm dum Joannis vox intonat, hoc enim ei fuit peculiare, ut ad ejus vocem per Chriſti efficaciam, ac ejus Baptiſmum cœlum aperiretur, & ideo dicebat Chriſtus Dominus quòd *à diebus*, ſeu initio prædicationis *Joannis Baptiſtæ, regnum cœlorum vim patitur*, Matth.11. num.12.

57. *Per Joannem aperitur cœlum.* Pſal.23. Chryſoſt. Damian. Matt.11.

QUÆSTIO XVII.

Quomodo dicatur quòd Chriſto aperti ſint cœli, cùm hoc habeat à principio?

PRæſens difficultas eſt, quomodo dicitur de Chriſto Domino, *Aperti ſunt ei cœli*, cùm ut Deus æternam beatitudinem ſine principio poſſideat, cùm ut homo ab inſtanti ſuæ Incar- 58.

Remig. nationis ea gaudeat? quod notans D. Remigius ſic ait: [Sed nunquid tunc primò aperti ſunt ei cœli, etiam ſecundùm humanam naturam? Fides enim Eccleſiæ & credit, & tenet, quòd non minus aperti ſunt ei cœli ante, quàm poſt.] Ergo ſi ante Baptiſmum cœleſtia palatia erant ei patefacta, quomodo tanquam quid novum dicitur hìc, *aperti ſunt ei cœli?* Reſpond. primò, quòd quamvis Chriſti anima à primo momento cœleſtem beatitudinem penetret, & ei in clara viſione ſit manifeſta, quia tamen hìc coram omnibus de ipſo paterna vox teſtatur, & Spiritus ſanctus in eum deſcendit, ideo dicuntur & cœli reſerati: nam tunc gloria feliciſſimè auſpicatur, quando non occulto, ſed cum omnium notitia percipitur, & dum omnes agnoſcunt te eſſe beatum. Secundò. Hìc inter Joannis manus eximiam humilitatem, ac præclara merita exhibet Chriſtus Dominus; & tunc dicuntur ei cœli aperti, quia poſt tot virtutum opera, quaſi quodammodo ipſa cœleſti gloria felicius fruitur, & gaudet. Tertiò. Quia licèt antea cœli eſſent Chriſto reſerati, tamen nobis erant clauſi. At hìc in Baptiſmo nobis ipſe apetuit, & cùm noſtra ſua reputet, ideo dicuntur ei cœli aperti. Quòd Paradiſi janua antea per peccatum recluſa, nobis nunc per baptiſmum ſit detecta, optimè comprobatur antiquo hujus rei typo. Primus Parens ob ſuum peccatum commiſſum ejicitur de Paradiſo, & ad prohibendum ingreſſum apponitur Cherubim cum flammeo gladio *Gen.* 3. *num.* 24. Cur oſtium non clauditur lapide; vel cur aliud inſtrumentum non eligitur? ſed flamma ignis intercluditur ingreſſus. Inſtituendum erat Sacramentum per aquam ad aperiendam cœlorum januam, ut ipſe aquæ extinguentes ignis flammam, paradiſus eſſet reſeratus, & illius aditus ſine ullo impedimento patefieret; quod eleganter dixit Beda ad cap. 1. Marci. [Etiam hoc, quod apertos cœlos vidit poſt Baptiſma, noſtri utique gratia factum eſt, quibus per lavacrum undæ regenerationis janua panditur Regni cœleſtis, quæ peccantibus quondam Protoplaſtis, ac Paradiſo ejectis, toti generi humano, interpoſitis Cherubin, & flammeo gladio, clauſa eſt: extinguitur namque hæc flamma cuique fidelium cùm aquis vitalibus tingitur: adeò ut ſi percepta fidei Sacramenta puro corde, & corpore ſervaverit, mox ſolutus carne, regna poſſit intrare cœleſtia.]

Gloria felicior quando in conſpectu omnium.

Meritò novo jure acquiritur gloria.

Per Baptiſmum aperitur regnum cœlorum.

Beda.

Aqua Baptiſmales extinguunt flammam prohibentem paradiſum.

59. Abulenſ. Quæres, quare dicitur hìc cœlum apertum in Baptiſmo, & non in Chriſti paſſione? Reſpondet Abulenſis *quæſt.* 81. § *ad ſecundum,* quòd per paſſionem Chriſti apertum fuit cœlum omnibus hominibus, tanquam per cauſam generalem apertionis, & quia non omnes ſalvantur, neceſſe eſt quòd aliquid ſit per quod fructus paſſionis hominibus applicetur, & ſic in cœlum introeant; iſtud autem eſt per baptiſmum juxta illud ad Rom. 6. num. 3. *Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus;* paſſio ergo fuit cauſa meritoria, baptiſmus cauſa applicans; ita Abulenſis. Secundò. In baptiſmo fuerunt portæ apertæ, in paſſione totaliter ablatæ, ut dixi ſuperiori quæſt. ex Chryſoſtomo.

Cur cœlum dicitur apertum in baptiſmo, & non in paſſione. Rom. 6.

60. Dico quod in baptiſmo videntur cœli aperti in ſolemnitatem, & feſtivitatem manifeſtationis Chriſti Domini, & quod ipſe ſuum baptiſmum in janua cœli inſtitueret. At in paſſione, erat dies iræ, & ultionis Domini, quando vindictam ſumpſit de peccatis noſtris in filio ſuo, dicitur enim *dies ultionis, annus redemptionis,* Iſai. 63. num. 4. & ideo ſol obſcuratus eſt, terra tremuit, petræ ſciſſæ ſunt, ac proinde ſignum tam feſtivæ lætitiæ non fuit ibi manifeſtandum. Iſai. 63.

QUÆSTIO XVIII.

Quare non dicatur cœlum, ſed cœli aperti?

Sufficienter ſatis exprimebatur, ſi diceretur cœlum apertum, ad quid dicuntur in plurali, *cœli?* Prima ſolutio & germana eſt, quòd frequénter ponitur plurale pro ſingulari, & idem valet. Stephan. Actor. 7. num. 55. *Video cœlos apertos.* Job. 37. num. 3. *Subter omnes cœlos ipſe conſiderat.* Reſpondet ſecundò Origenes homil. 1. in Ezechiel. [Aperti ſunt, ait, cœli: non ſufficit unum cœlum aperiri, aperiuntur plurimi, ut deſcendant non ab uno, ſed ab omnibus cœlis Angeli ad eos, qui ſalvandi ſunt. Quando enim viderunt principem militiæ cœleſtis in terreſtribus locis commorari, tunc per apertam viam ingreſſi ſunt, ſequentes Dominum ſuum, & parentes voluntati ejus.] Tanta multitudo cœleſtium ſpirituum deſcendit ad terram, ut non ab uno cœlo, ſed à pluribus videantur Angeli avolare, tum quia Chriſtus manifeſtabatur in terris, & ubi ipſe adeſt, ibi omnis Angelorum copia adſtat; tunc quia ibi parabatur baptiſmus, ac janua æternæ vitæ hominibus ſalvandis, ideo omnes occurrunt, & magna vigilantia, ac affectu in noſtram ſalutem. 61.

Actor. 7. Job. 37. Origen.

Ubi Chriſtus ibi omnes Angeli.

Angeli volant ad noſtram ſalutem.

Quæres, quando Chriſtus Dominus aſcendit ad æternum thalamum ad dexteram Patris, cur dicitur tantum cœlum. *Et Dominus quidem Ieſus aſſumptus eſt in cœlum,* Marc. 16. n. 19. Act. 1. num. 10. & 11. hìc verò in plurali dicuntur *cœli. Cœli aperti ſunt ei?* Reſpondeo, quòd quando Chriſtus elevatus eſt ad paternam gloriam, ut jure hæreditario eam poſſideat, dicitur cœlum; quando verò hìc in baptiſmo eam hominibus aperit, cœli appellantur, quamvis enim nihil ibi accreſcat, amplior quodammodo videtur ipſa ſedes dum hominibus eam Chriſtus aperit, ac illius participes fiunt, quàm dum tantùm ipſe ibi regnat, ac eam obtinet. De Deo Opt. Max. ait David, *Dominus in cœlo ſedes ejus,* Pſal. 10. num. 5. *Dominus in cœlo paravit ſedem ſuam,* Pſalm. 102. n. 19. At cùm Deus ad nos venit, quærens homines ut ad cœleſtem patriam duceret, ait, *Inclinavit cœlos, & deſcendit,* Pſalm. 17. num. 10. cur tam diverſimodè loquitur Regius Vates, nam cùm Deus in ſuo æterno throno regnat, dicitur *paravit in cœlo ſedem ſuam;* cùm verò homines ad illam divinam curiam deſtinantur, dicuntur *cœli cœlorum inclinati?* Niſi, ut moraliter dicam, quia cœleſte palatium glorioſius, ac majori amplitudine ſpatioſum quodammodo videtur, dùm hominibus communicatur, quàm dum ipſe ſolus Deus ibi commoratur. 62.

Marc. 16. Actor. 1.

Amplior gloria dum communicatur.

Pſal. 10. Pſal. 102. Pſal. 17.

QUÆ

Quæstio XIX.

Circa columbam, in qua Spiritus apparuit, multa reſolvuntur.

63. *Qui viderunt columbam.* Auguſt. TRia hîc certa ſunt. Primum, quòd Chriſtus Dominus viderit ſuis oculis corporalibus columbam venientem ſuper ſe; ita habet textus, *Vidit venientem ſuper ſe*, De quo ſic ſcribit D. Auguſt. lib. 2. de Trinit. cap. 6. *De illa columba nullus unquam dubitavit, quod oculis viſa ſit.* Secundum quòd non ſolùm Chriſtus, ſed etiam Joannes illam viderit, Joann. 1. n. 33. Tandem tertium, columbam ita deſcendiſſe, & ab omnibus fuiſſe Idem. Chryſoſt. conſpectam, ita docent D. Auguſt. *citat.* Chryſoſtomus *homil. 56. in Ioannem*, nam illa venit in Chriſti teſtimonium; ergo ad hoc erat neceſſarium, ut à circunſtantibus videretur.

64. *Columba non erat verum animal.* Tria etiam hîc mihi ſunt probabiliora. Primum, quòd illa columba non erat verum animal, ſed tantùm ex aëre formata, ita docent D. Ambroſ. *lib. 1. de Sacrament. c. 5.* Nazianz. *orat. 39.* D. Auguſt. *epiſt. 102.* Abulenſis *q. 84. & 85.* & Ambroſ. Nazianz. Auguſt. Abulenſ. expoſitores communiter, nam dicitur in text. quòd Spiritus venerit tanquam columba, *ſicut columba*; ergo quemadmodum *Actor 2.* de Spiritu ſancto dicitur, quòd venit tanquam ignis, quod intelligitur non de vero igne, ſed in externa ſimilitudine, ita etiam de columba dicendum eſt; & ita Corder. clariùs legit Corderius ex Græco, *quaſi columba*, quæ expleto officio ſuo redit in eandem materiam, de qua ſumpta eſt. Unde mihi minus probabile eſt, id quod docent D. Auguſt. *lib. de Agone Chriſti c. 22.* Chryſoſtom. *homil. 12. in Matth.* Auguſt. Chryſoſt. & alii fuiſſe verum animal denuo creatum à Deo; D. Thom. fundamentum horum Patrum apponit D. Thomas *3. part. q. 29. art. 7.* Quia non decebat ut Spiritus ſanctus, qui eſt Spiritus veritatis, uteretur aliqua fictione, Ad quod reſpondetur etiam ex Idem. Auguſt. D. Thom. *3. part. q. 76. art. 8.* ac ex D. Auguſt. *lib. 2. quæſtionum Evangel. q. ultim.* quòd quando aliqua ſpecies divinitus efformatur ad aliquam veritatem ſignificandam, nullam eſſe deceptionem, ut cùm Chriſtus apparuerit diſcipulis euntibus in Emaus in ſpecie peregrini, nulla intervenit deceptio, etiamſi contigerit, ut alii deciperentur occaſionaliter, quia illa repræſentatio verè datur.

65. *Ex quo loco deſcendit.* Secundò. Mihi eſt valde probabile, & certum, quòd iſta columba non deſcenderit de cœlo empyreo, ſed ſolum de aliqua parte regionis aëris, in qua formata eſt, & ubi apparuit aliqua ſimilitudo apertionis, ſeu hiatus ſenſibilis. Tertiò, Abulenſ. Ut notat Abulenſis *q. 85.* quod aliquis Angelus illam ſimilitudinem columbæ fabricaverit de *A quo movebatur.* aëre, & moverit eam uſque ad Chriſtum, & fecerit munere ſuper eum, quamdiu conveniens fuit, patet de columna ignis, & nubis præcedente Judæos, quæ ſimiliter erat opus formatum de aëre, & movebatur per Angelum, *Exod. 14.*

Quæstio XX.

Quare Spiritus ſanctus hic deſcenderit ſuper Chriſtum?

CErtum eſt, quòd Spiritus ſanctus in ſua ſubſtantia non deſcenderit, tum quia ubique eſt, tum quia ſpecialiter per omnia dona ſua fuerit in anima Chriſti Domini à primo inſtanti Incarnationis ut docent Theologi cum D. Thom. *3. p. q. 7. art. 5.* neque enim Spiritus ſanctus viſus eſt à Joanne, nec oculo corporeo videri non poteſt, ſed deſcendere dicitur ratione ſigni, quia columba ſignum erat Spiritus ſancti, & hæc deſcendebat: & eadem ratione viſus dicitur, ſicut olim Deus videri à Prophetis dictus eſt, ratione figurarum, quæ Deum repræſentabant: eſt enim Metonymia, per quam ſignum uſurpatur. Quærimus ergo cur Spiritus ſanctus hîc deſcendere viſus eſt? 66. D. Thom.

Reſpondent primò Abulenſis *q. 90.* & alii, quòd conveniens fuit ut Spiritus ſanctus forma viſibili appareret ſuper Chriſtum, ut cognoſceretur à Joanne; quia licèt Joannes cognoſceret Meſſiam jam eſſe natum, cujus viam ipſe diſponebat, tamen non cognoſcebat ejus perſonam determinatè, & ideo ipſe ait, Ioan. 1. num. 33. *Et ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille dixit mihi: Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto.* Ideo, ut Chriſtus cognoſceretur à Joanne, debuit Spiritus venire. Quanquam hoc verum ſit, tamen adhuc inquirenda eſt cauſa cur venerit; non enim ideo Spiritus deſcendit, quia illud ſignum datum eſt Joanni, ſed quia conveniens erat, ut ipſe veniret, ideo illud ſignum datum eſt. Cur ergo fuit conveniens, ut obiter dicam ad oſtendendum Chriſtum Joanni, nulla enim creatura erat ſufficiens ad eum inſtruendum, & docendum, Spiritus Dei. Alii multa didicerunt ab Angelis, ut *Daniel c. 9. n. 21.* à Gabriele, *& c. 10. n. 10.* & Apoſtolus Evangeliſta in tota ſua Apocal. *Actor. 5. n. 19. & c. 10. n. 26.* & tamen ut Joanni aliquid oſtenditur, venit Spiritus ſanctus, diſcipulus minor eſt ſuo magiſtro, & alii poſſunt eſſe inferiores Angelis, & ab eis multa ediſcere, at Baptiſta divini Spiritus deſignatur diſcipulus. 67. Abulenſ. Joan. 3. *Ioannes ſolum Deo inferior.*

Secundò. Idem Abulenſis aliam reddit cauſam, Joannes dixerat quod Meſſias erat excellentior quàm ipſe; quia ipſe ſolùm baptizabat in aqua, Meſſias vero baptizaret in Spiritu ſancto, *Matth. 3. num. 11. Marc. 1. n. 8.* Ad oſtendendum, quòd ille erat, qui baptizabat in Spiritu ſancto, conveniens fuit ut appareret ſuper eum. Tertiò, ut docet Divus Chryſoſtomus, D. Remigius, D. Thomas, id quod factum eſt in Chriſti baptiſmo, pertinet ad myſterium omnium, qui poſtea baptizati fuerunt; omnes autem, qui ritè baptizantur in Chriſto, recipiunt Spiritum ſanctum; ergo magna diſpoſitione factum eſt, ut ſuper Chriſtum baptizatum Spiritus ſanctus appareret. Quartò. D. Epiphan. *in Anchorato*, tenet Spiritum ſanctum deſcendiſſe, ut ſignificaret aquas eſſe jam puras iis, qui baptizandi erant in Chriſto. 68. Abulenſ. Chryſoſt. Remig. S. Thom. Epiphan.

69. Irenæus. Quintò D.Iren.lib.3 c.19.[Spiritum ſanctum, ait, promiſit Deus per Prophetas effundere ſe in noviſſimis temporibus, ſuper ſervos, & ancillas, ut prophetent, unde & in filium Dei filium hominis factum deſcendit, cum ipſo aſſueſcens habitare in genere humano, & requieſcere in hominibus; operans in ipſis, & renovans eos à vetuſtate in novitatem Chriſti.] Ut divinus Spiritus diffundatur ſuper homines, priùs hîc deſcendit viſibiliter ſuper Chriſtum, cum quo erat à principio, ut ab ipſo nobis communicetur, omne enim cœleſte donum ab illo dimanat, & ipſe eſt omnium bonorum fons. Sextò D.Cyrillus Alexand. in c. 2. Joël. [Datus eſt ſpiritus Adamo in principio, ſed non manſit naturæ humanæ. Poſtquam autem factus eſt pauper, qui erat dives, unigenitus, inquam, & nobiſcum ut homo eſſe cœpit, manſit ſuper eum, ut in nobis quoque in poſterum habitet.] Conſidera ultima verba, *& proprium ſibi ſpiritum, ut adventitium accepit.* Chriſtus Dominus, ut verus Deus, maximè ei erat intimus Dei ſpiritus, ita ut impoſſibile eſſet, ut ab eo ſepararetur, & tamen dum extrinſecè viſibili forma columbæ ut adventitium accipit, fit ejus divinitatis publica teſtificatio à Patre, & ut ipſe ſpiritus in nobis habitet indulget; tunc enim dona in nobis maximè relucent, ac augentur, quando non ut naturalia, nec ut ex jure debita, ſed ut adventitia conſideramus, ac veneramur. Judæi cùm gratiam, & cœleſtia dona ut ſibi ingenita exiſtimarent, cùm eſſent filii Abrahæ, illa perdiderunt, & ideo eis dicebat Joannes; ne velitis dicere, Patrem habemus Abraham, de quo ſuperiori cap. *q.* 22. Chriſtus verò Dominus, dum ſibi ſpiritum intimum, tanquam quid adventitium videt, maximè ejus majeſtas patefit hominibus.

A Chriſto omne bonum.

Cyrillus.

Bona ſi non ex jure debita conſiderentur, maximè proficiunt.

70. Tertullian. Tertullian. lib. de Baptiſmo c.8. *Tunc*, ait, *ille ſanctiſſimus Spiritus ſuper emundata, & benedicta corpora libens à Patre deſcendit, ſuper Baptiſmi aquas, tanquam priſtinam ſedem recognoſcens conquieſcit.* Et ferè ſimiliter D.Cyrill. Hieroſolym. *Catech.*3. Aquæ in exordio Mundi Deo ſervierunt. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, Geneſ.1.n.2. Ut aquæ, quæ poſt tam longa tempora in Dei obſequio perſiſtebant, ac perſeverabant, magna gratiarum plenitudine ditarentur; tum quia aquæ, quæ in creatione totius mundi promptè, & faciliter ſeſe ſubjecerant Deo, etiam in reſtauratione alacriter, & ſine cunctatione inſerviren̄t, & ideo ad renovationem, ac januam totius fidei præparantur; *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei*, Joan.3.num.5. Cur non potiùs aliud elementum, terra, vel aër, vel aquæ proferunt, v.gr. aurum, & argentum, ad tantum myſterium deſtinatur, dixit Deus in primordio, *Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram*, Geneſ.2. num.20. ideo ergo ad tantum Sacramentum eliguntur aquæ, quæ enim fuerunt promptæ ad creationem animantium, facillimè ſeſe accommodabant ad earum renovationem. Tertull. lib. de Baptiſm. *Primus liquor*, ait, *quod viveret edidit, ne mirum ſit, ſi in Baptiſmo aquæ animare noverunt.* Vide lib.1. *c.*5. *n.*12. Ad quæſtionem aliam rationem maximè literalem vide infrà *q.*22.

Cyrill.

Geneſ.1. *Illud aptum inſtrumentum de cujus ſubjectione habetur experientia.*

Joan.3.

Geneſ.1.

Tertull.

Quæstio XXI.

Quare Spiritus ſanctus apparet in forma columbæ, non verò in altera ſpecie?

PRimò reſpondet D.Anſelm. hîc, *Rectè Spiritus ſanctus*, ait, *corporali ſpecie apparet, quia filius aſſumendo corporis veritatem jam deſcenderat.* Tam efficax eſt exemplum, ac ſimilitudo, ut non ſolum homines attrahat, ſed etiam divinas perſonas excitet, ac proinde cùm filius Dei aſſumpſerit naturam humanam, ac deſcenderit ad nos, ita etiam Spiritus ſanctus voluit naturam columbinam oſtentare, & deſcendere. Ratio moralis eſt, & præcedit cur in ſpecie corporali apparuerit, non verò de forma columbæ probat, quod noſtrum eſt intentum. 72. Anſelm.

Exemplum efficax Deum movet.

Secundò. Cur non apparuerit in ſpecie, ac forma ignis, ſicut venit ſuper Apoſtolos, *Actor.* 1. D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. [In columba meritò apparuit, ait, ut per eam nos doceret, quid ipſe in nobis gerat, vel ipſi in eo quales eſſe debeamus. Solet itaque nidificare in foraminibus petræ, ſeu caverna maceriæ: petra autem eſt Chriſtus, in cujus lateris foramine omnis Eccleſia nidificat, dum ejus ſanguinis pretio conſecratur,] Cant. 7. n. 11. *Veni columba mea in foraminibus petræ*, &c. Columba oſtenditur Chriſtus, & publicatur in orbe, ut inde manifeſtum ſit, qualis ipſe erga nos ſe habeat, & nos erga ipſum eſſe debeamus. Columba ſciſſuras petrarum quærit, ut ibi nidificet, ac habitet. Chriſtus verò petra in ſuis foraminibus, ac plagis nos regeneravit, ac procreavit, & hæc ſanctiſſima foramina quærenda ſunt, & ibi per meditationem paſſionis debemus habitare, ut illius fructus participes ſimus. Tertiò. Idem S.Paſchaſius *citato loco*, aliam reddit rationem, quia *columba* in Scriptura deſignat Spiritum ſanctum, ita ſignificat columba, quam emiſit Noë ex arca, ſimiliter illa de qua dicitur Cant.6. n.8. *Una eſt columba mea*; unde ait S.Pater, *Officioſiſſimum fuit Spiritum ſanctum apparere per eam, ex cujus jam olim ſpecie illa cognominabatur, & per quam in diluvio juxta myſterium Sacramenti fuerat figuratus.* In ſpecie in qua olim fuerat repreſentatus, etiam modò voluit figurari, ut veritas utriuſque paginæ conſtaret. 72. Paſchaſ.

Cant.7.

In meditatione paſſionis Chriſti commorandum.

Paſchaſ.

Cant.6.

Quartò. D.Dionyſ. Alexandr. contra Samoſaten. q.5. *Cur*, ait, *Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit? Scilicet ut nos doceret, qui miſit illum, quique eum, quem miſit, accepit. Sicut enim Noë dimiſit ex arca columbam, & ipſe illam recepit, ad eandem ſimilitudinem intelligendum nobis eſt ipſius Chriſti eſſe Spiritum ſanctum, & quod erat ipſius, hoc dediſſe nobis, dividens, & effundens ſuper omnem carnem.* Ad figuram columbæ Noë venit Spiritus ſanctus: nam ſicut ille emiſit columbam, & cum novo ramo olivæ recepit: ita Chriſtus Dominus, qui emiſit Spiritum ſanctum, ſibi intimum ſuper omnem carnem, cum novo munere reconciliationis, ac pacis venientem ad ſe vidit in ſpecie columbæ, quæ enim pro ſalute proximorum dantur, cum emolumento comparantur. D. Cyrill. Hieroſol. *Catech* 10. ait, quòd ſicut columba venit ad Noë ad veſperam qui per lignum ſalvabat genus humanum, ita ait, [Deſcendit in columba 73. Alexand.

Quæ per ſalute aliorum dantur, cum uſura acquiruntur.

columba in Baptiſmo, ut oſtenderet hunc eſſe qui per lignum crucis ſalvat credentes, qui ſub veſperum per mortem ſuam effecturus ſit ſalutem.]

Auguſt. Quintò. D. Auguſt. *tract. 7. in primam Epiſt. Ioan. ad finem, tom. 9.* ſic ait: [Species illa columbæ eſt, in qua ſpecie venit Spiritus ſanctus, quo nobis charitas infunderetur? Quare hoc? fel columba non habet: tamen roſtro, & pennis pro nido pugnat, ſine amaritudine ſævit. Hoc fecit & Pater quando filium caſtigat: ſi ad diſciplinam caſtigat, ſeductor ut vendat, cum amaritudine blanditur: pater ut corrigat, ſine felle caſtigat.] In figura columbæ venit Spiritus ſanctus ſuper caput Chriſti, deſignantem Eccleſiæ Patres, ac Prælatos; columba habet roſtrum & pennas, ut pro ſuis nidis, ac pullis pugnet, hoc tamen ſine felle amaritudinis. Prælatus ut Pater aliquando habeat aculeos, ut pungat, hoc tamen ut ſuos illæſos cuſtodiat, ac tueatur, non verò ut ira & odio perſequatur, hoc non munus eſt parentis, ſed ſeductoris, & inimici.

Prælatus pungat ſine ira & odio.

74. Auguſt. Sextò. D. Auguſtinus tract. 6. in Joannem, [Cùm mitteret, ait, Spiritum ſanctum, duobus modis eum oſtendit viſibiliter. Per columbam ſuper Dominum baptizatum, & per ignem ſuper diſcipulos congregatos, ibi ſimplicitas, hîc favor oſtenditur. Ergo ne Spiritu ſanctificati dolum habeant, in columba demonſtratus eſt, ſunt paſſeres breviſſimi, qui vel muſcas occidant, nil horum columba. Non enim de morte paſcitur. Qui laniarunt Eccleſiam de morte paſcuntur.] In forma ignis, & columbæ apparuit Spiritus ſanctus, quia in ſuis fervorem, ac zelum legis, & ſimplicitatem, ac lenitatem requirit: ſola columba inter alias aviculas de alterius morte non ſaginatur, ſed tantùm electa grana veſcitur. Perfecti Chriſtiani, ac Prælati nota eſt, non aliorum ſanguine ali, nec eorum ruinis paſci, ſed tantùm ſaluriferi corporis Chriſti grano.

Bonus Prælatus non vivit de alieno ſanguine.

Cyrill. Septimò. D. Cyrillus Hieroſolymitan. Catecheſi 50. *Deſcendit*, ait, *Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ mundæ, ut aliqui dicunt, tanquam ſimplicis propter pueros innocentes, & pueros parvulos, qui naſcuntur ex Baptiſmo.* Maximè ſimplicitate, & puritate delectatur divinus Spiritus, & ideo in hac avicula, quæ eam exprimit, apparet, præcipuè dum venit ſuper Chriſtum, quid enim melius convenit agno, quàm columba; quod agnus in animalibus, hoc columba in avibus eſt, ſumma utriuſque innocentia, ac ſimplicitas.

75. Origen. Octavò Origenes homil. 2. in Cantica, [Quia, ait, Salvator noſter hominem dignatus eſt aſſumere, & venit ad terras, multique tunc circa Jordanem peccatores erant: idcirco non turtur, ad columbá venit, & inter nos propter hominum multitudinem avis manſuetior converſatur.] Cur Spiritus ſanctus non in forma turturis apparet, de qua dicebat olim divina ſponſa, *Vox turturis audita eſt in terra noſtra*, Cantic. 2. num. 12. Cant. 2. *Turtur* avis eſt ſolitaria aliorum conſortium fugiens; *columba* verò avicula aſſociabilis, gregatim volat, aliarum ſocietatem amat; in hac forma videtur Spiritus ſanctus, ex quo declaratur quantum humana converſatione, ac amicitia delectatur, & quantum illi placeat inter fratres habitari, ac commorari. Hoc etiam in columba notat D. Chryſoſtomus homil. 26. in Geneſ. *Columba*, ait, *animal eſt mite, & noſtra familiaritate gaudens, idcirco redit ad Noë.*

Amicitia, ac converſatione humana etiam delectatur Deus. Chryſoſt.

Nonò. D. Thomas propter quatuor, ait Spiritus ſanctus apparuit in effigie columbæ. 76. S. Thom. Primò propter charitatem, columba eſt animal amoroſum, Cantic. 5. Cant. 5. *Aperi mihi ſoror mea columba mea.* Spiritus ſanctus charitas, & amor eſt. Ergo meritò hanc figuram elegit. Secundò propter innocentiam, & ſimplicitatem, de quo jam dixi. Tertiò, quia habet gemitum pro cantu, & hanc rationem reddit etiam D. Auguſtinus tract. 6. in Joan. Auguſt. *Spiritus autem poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, Roman. 8. n. 26. Rom. 8. *Docet nos*, ait Auguſtinus, *Spiritus ſanctus gemere: inſinuat enim nobis, quia peregrinamur, & docet nos in patriam ſuſpirare, & ipſo deſiderio gemimus*, Quartò propter fœcunditatem, unde etiam præcipiebatur in lege, poſt partum offerri columbas. Ad repræſentandam influentiam donorum Spiritus apparuit in columba.

Magna fœcunditas Spiritus ſancti.

Decimò. Theophylactus, Theoph. *Ubi fœtor eſt*, ait, *columba ibi non manet; ſic Spiritus ſanctus.* Sicut enim quando injucundus odor adeſt, ibi non eſt columba, ita etiam Spiritus ſanctus procul abeſt ab ſqualore peccati. Euthymius in 3. Matth. *Columba*, ait, *bono gaudet odore.* Sic & Spiritus ſanctus fragrantia virtutum delectatur.

Undecimò. D. Chryſoſtomus, D. Paſchaſius. 77. Chryſoſ. Paſcha. In ſpecie columbæ, videtur Spiritus ſanctus, eſt enim valde manſuetum animal, & cùm Chriſtus Dominus hic princeps, ac Dominus Regum terræ manifeſtaretur, ſtatim ejus manſuetudo, ac lenita, fuit declaranda, ut facilè omnes ad ſe traheret. Anſelm. Quod eleganter ponderat D. Anſelmus in cap. 3. Luc. [Rectè, ait, ſicut columba Spiritus in eum deſcendit, ut ejus manſuetudinem nobis intimaret, homo pro hominibus factus mitem ſe hominibus præbuit: noluit peccatores ferire, ſed colligere. Priùs voluit per manſuetudinem colligere, ut haberet quos poſtmodum in judicio ſalvaret.] Nihil enim potentius eſt manſuetudine, ac benignitate, ut omnes ad ſe alliciat. Nam cùm Deus olim, ut notat D. Thomas appareret in igne D. Thom. in rubo, *Exod. 3. num. 2.* & in legis latione in fulgure, & tonitruo, *Exod. 19. num 20.* & Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos in igne, ad Chriſti baptiſmum in columba deſcendit, per alios durities, & rigor diſpergitur; Chriſto verò tantùm manſuetudo reſervatur, ut facilè ſubjiciat orbem. Quod ponderat D. Gregorius *homil. 30. in Evangelia*, Gregor. & ideo in Chriſto videntur cæli aperti; in Apoſtolis verò auditur ſonus vehementis Spiritus de Chriſto Domino, ait Abacuc cap. 3. n. 5. Abac. 3. *Cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.* Drogo lib. de paſſione. Drogo. *Quæ eſt autem fortitudo tua, niſi manſuetudo tua.* Alii Sancti habeant fortitudinem in igneo ſupplicio, Chriſtus tantùm in lenitate, & manſuetudine Apoſtoli licèt multos beneficiis, vitâ ac ſalute donaverint, alios rigida pœna caſtigaverunt. D. Petrus Ananiam interfecit, *Actor. 5. n. 5.* D. Paulus Magum Elimam cæcitate vulneravit, *Actor. 13. num. 11.* Chriſtus verò Dominus mortuos ad vitam revocavit, ægros ſanavit, nullum verò nec morte, nec morbo percuſſit. Quod eleganter expendit Tertullianus lib. de pudicitia cap. 21. Tertull. [Apoſtoli, ait, mortuos ſuſcitarunt, quod Deus ſolus; & debiles redintegraverunt, quod nemo niſi Chriſtus. Imò & plagas inflixerunt, quod noluit Chriſtus, non enim decebat eum ſævire, qui pati venerat.] Vide *lib. 2. cap. 7. num. 27.*

Benignitate omnia vincuntur.

Quæstio XXII.

Quare Spiritus ſanctus requieverit ſuper caput Chriſti?

78. Carthuſ. Hugo. SPiritus ſanctus deſcendit, & venit ſuper Chriſtum, & manſit in ipſo, ut clariùs habet Marcus, quod ſignificat aliquam diuturnitatem ſtandi, quod explicant Carthuſianus, Hugo, & alii, quòd columba ſedit ſuper caput Chriſti, ut ignis ſuper Apoſtolos; quærimus cur ſuper caput Chriſti requievit columba, & non ad manus advolaverit, vel ſuper humeros, ſeu ad aures, ut de multis Sanctis legitur, S. Gregorio Magno, S. Thoma, S. Thereſia.

79. *Super caput ſedit.* Primò, ut oſtenderetur, quòd Spiritus ſanctus totum Chriſtum, & omnes ejus potentias repleverat, ac occupaverat, & ut ita facilè ab omnibus videretur. Secundò, & moraliter. Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ reſidet ſuper caput Chriſti, veluti quandam excellentiam oſtendens, & ideo dicitur in textu, *Vidit venientem ſuper ſe*, & Syriac. habet, *Inſpexit*, quod ad ea quæ ſunt in eminentiori loco dirigitur. Sed quare majorem excellentiam Spiritus ſanctus hîc viſibiliter oſtendit, cùm in divinitate æqualis ſit perſonæ Verbi? *Deſcendit ſicut columba*, & in hoc apparet major majeſtas; venit ad nos divinum Verbum, & aſſumpſit naturam humanam. Venit hîc Spiritus ſanctus, & in ſpecie, ac repræſentatione columbæ videtur. Natura humana multo nobilior, ac præſtantior, quàm columbina, ut per ſe patet; dum ergo Spiritus ſanctus in hac inferiori natura repræſentatur, majorem ſubmiſſionem, ac humilitatem exprimit; quanto ergo in intuitu noſtro humilior apparet, tanto in excellentia, ac loco eminentior videtur, licèt aliàs ſecundùm naturam, & eſſentiam ſit æqualis. D. Anſelmus. *Hic dicitur autem*, ait, *Spiritus ſanctus aliter deſcendiſſe, quia ſe humiliavit, cùm per tam humilem ſpeciem præſentiam ſuam manifeſtaverit.*

(Syriac. — Humilitas maximè exaltat. — Anſelm.)

80. Hieron. Tertiò. Et eſt vera ratio literalis D. Hieronymi. *Sedit*, ait, *columba ſuper caput Ieſu: ne quis putaret vocem Patris ad Ioannem factam, non ad Dominum.* Idem ferè D. Hilarius, D. Anſelmus, Theophylactus, Euthymius, Abulenſis. Dum Chriſtus, & Joannes adſtant, ſimul vox Patris intonat, *Hic eſt filius meus dilectus.* Ne quis putaret, vel dubitaret dictum eſſe de Joanne, & non de Chriſto, præcipuè cùm Joannes in magna opinione eſſet apud Judæos; ideo Spiritus ſanctus deſcendit ſuper caput Chriſti, ut ait Chryſoſtom. hom. 12. in Matth. *Extenti quodammodo vice digiti filium Dei demonſtrat*, &c. omnibus perſpicuum faciens Chriſtum eſſe Filium Dei, & licet hæc vox Patris, *Hic eſt filius meus dilectus*, intonat hîc, & in Thabor, *Matth. 17. n. 5.* tamen hîc tantùm apparet Spiritus ſanctus, qui non inter illos tres Apoſtolos, & Chriſtum, ſed inter ipſum, & Joannem, poterat eſſe dubitatio, de quo Pater loqueretur; ad hoc ergo dubium excludendum hîc Spiritus apparet.

(Hilar. Anſelm. Euthym. Abulenſ. — Chryſoſt.)

81. Sed cur ad oſtendendum Chriſtum Dominum non ſufficit aliquod ſignum cœleſte factum ab Angelo, ut ignis ſuper Apoſtolos, globus igneus ſuper caput D. Martini, fulgor quidam ſuper Divum Gregorium? Reſpondeo primò, quòd Spiritus advenerit ad majorem majeſtatem & gloriam Chriſti Domini, ut patet ex dictis. Secundò, & moraliter, aderat Salvator cùm ſuo Baptiſta, inter quos eſt tam intima ſimilitudo, ut unum diſtinctum oſtendere ab alio, nulla videatur ſufficiens creatura, niſi ipſa perſpicacia divini intellectus, & ideo hîc adeſt divinus Spiritus, & non ut in Thabor vox tantùm de nube auditur, ſed hîc cæli aperti videntur, & vox Patris hîc primum, ut dicam q. 23. de cælis intonat. *Hic eſt filius meus*, tot & tanta requirebantur, ut non Joannes, ſed Chriſtus verus filius Dei agnoſceretur, & quid mirum cùm in Joanne tanta vitæ ſanctitas reluceat, ut Verbum Incarnatum videatur imitari: dum Salvator venit ad Præcurſorem, ut ab eo baptizaretur, ait D. Bernardus ſermon. de S. Joanne. *Stupet*, ait, *Ioannes, & timore concutitur, ac Patriarcharum infinitus horror inſiluit.* Expende illud verbum, *infinitus horror*, ſeu timor inſiluit, timor ille naſcebatur ab Spiritus ſancti dono, quo Sancti Deum venerantur; ſed quomodo ait S. Pater, quòd eſſet infinitus; habere actiones infinitas & infiniti valoris, proprium eſt Chriſti Domini, hyperbolica eſt loquutio hîc ſancti Patris, licèt enim actiones Joannis eſſent limitatæ, tamen ad exaggerandam ejus intentionem, & quantum Chriſti opera imitabantur, timor infinitus dicitur. Ait Chryſoſtomus, Matth. 11. n. 11. *Qui autem minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.* Ubi juxta mentem D. Hilarii, Ruperti, Euthymii, ac Theophylacti, eſt ſenſus. Ego quamvis videar minor in Eccleſia, major ſum illo, ſcilicet Joanne; ſed cur Chriſtus disertè ſe dicit Joanne majorem? Ut ait Euthymius, tanta erat illius ſanctitas, ut ne quis aliter putaret, neceſſe fuit, quòd ipſa veritas proprio ore hoc explicaret, & diſcerneret; ſed cur ſolùm ſe dicit majorem Joanne? talis, & tantus eſt Joannes, quòd dum Chriſtus teſtatur ipſum præcellere omnibus, eſſe majorem ſe manifeſtat: nam, ut ait D. Auguſt. *quidquid Ioanne majus eſt, non homo, ſed Deus eſt.*

(Joannes valde ſimilis Chriſto. — Solus divinus intellectus valet diſtinguere Joannem à Chriſto. — Bernard. — Matth. 11. Hilar. Rupert. Euthym. Theoph. — Joannes omnibus major. — Auguſt.)

Matth. 3. n. 17. Et ecce vox de cælis, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

VERSIONES.

Syriacus.	Hic eſt filius meus dilectiſſimus.
Text. Græcus.	Hic eſt ille filius meus unigenitus maximè dilectus, in quo bene complacitum eſt.
D. Aug. lib. 2. de Conſenſ. Evang. c. 14. D. Hilar. lib. 11. de Trin.	Vox dicens, Tu es filius meus, ego hodie genui te.
Text. Hebraic.	Filius meus unicè dilectus, in quo placatus, ſeu reconciliatus ſum: ſeu conquieſco.
D. Athan. l. 3. contr. Arr.	In quo mihi congratulor.

D. Ire

D.Iren.lib.3. c.11. D.Cyprian. lib.5. contr. Judæ. cap.10. In quo bene ſenſi.

D.Cypr.lib.2. de Baptiſm. In quo bene ſenſi, ipſum audite.

Sà ex Græco. Tu es filius meus unicus unicè dilectus, qui mihi ſingulariter eſt gratus.

ALTER TEXTUS.

Marc.1.n.11. Et vox facta eſt de cœlis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

Lucæ 3.n.22. Et vox de cœlo facta eſt: Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.

EXPOSITIO.

82. MANENTE Spiritu ſancto ſuper Chriſtum, adeſt proteſtatio Patris: *Et ecce vox de cœlis, dicens: Hic eſt filius meus*; ſi populus exiſtimabat Joannem majorem Chriſto, quod poterat corroborari, quòd Chriſtus ad ejus Baptiſma ſuſcipiendum veniſſet, teſtificatur Pater Chriſtum multò eſſe præſtantiorem Joanne, cùm ejus ſit filius naturalis, ad diſtinctionem noſtram; qui ſumus filii adoptivi, ut notant D.Iſidorus Peluſiota *lib.1. Epiſt.97.* D.Chryſoſt. D.Thom. *hìc*, & ita in text. Græco ſunt duo nomina maximè expreſſiva, ut articulus, *Hic eſt ille filius meus*, ſcilicet, quem ab æterno generavi, & nomen correſpondens dictioni *filius*, non ſolùm ſignificat filium, ſed etiam unigenitum; quod ut clariùs explicarent D.Auguſt. D.Hilar. D.Juſtin. Martyr *in Dialogo contra Tryphonem*, legunt ex Pſalmo, *Tu es filius meus, ego hodie genui te. Dilectus* per antonomaſiam, quòd tantùm convenit filio Dei, quod clariùs exprimit Syriacus, *Dilectiſſimus*, & textus Hebraicus, *Vnicè dilectus*. Nam per gratiam, & adoptionem multi amantur à Deo, per naturam, & eſſantialiter unicè dilectus eſt, ut filius, Chriſtus Dominus. Dilectum filium appellat; at cur non dicitur, filius meus bonus, ſapiens, omnipotens? Sed *dilectum* vocat. Aderat jam tempus, ut Chriſtus ſuam prædicationem inchoaret, ut ægrotos ſanaret, & homines inſtrueret de via ſalutis, & qui talibus ſtudiis incumbunt, maximè Deo chari ſunt, ideo aliis nuncupationibus prætermiſſis, filium dilectum appellat; quamvis enim filius æterno parenti ſemper ſit chariſſimus; tamen in illis functionibus alta voce intonante filium ſibi eſſe dilectum, Pater declarat, & manifeſtat, ut his nos doceat quàm chari ſunt ei qui de aliorum ſalute, opere, ac doctrina agunt. Cajetanum hìc, [Geſta autem, ait, ſunt hæc tempore Baptiſmi Chriſti ad monſtrandum officium prædicantis, & redimentis mundum; Jeſus ſiquidem uſque ad tempus ſui Baptiſmi, converſatus, & habitus eſt, ſicut unus de populo, à tempore autem Baptiſmi incepit exequi officium, pro quo venerat; quia itaque Baptiſmus Chriſti, initium erat officii Chriſti, ideo officii tanti exordium, conſecratum eſt tot myſteriis, cœlum apertum eſt, Spiritus ſanctus columbæ ſpecie venit ſuper ipſum, &c.]

Iſidor. Chryſoſt. D.Thom. Auguſt. Hilar. Juſtin. Syriac. *Maximè chari Deo, qui de aliorum ſalute opere ac doctrina agunt.* Cajetan.

In quo mihi complacui. Modus loquendi eſt frequens in Scriptura. *Beneplacitum eſt Domino in populo ſuo*, Pſalm.149.n.4. D.Hieronymus legit, *Complacet ſibi Dominus in populo ſuo.* Et ait Pater, *in quo mihi complacui*, id eſt, hic filius maximè mihi placet, quia nihil eſt in eo, quòd diſpliceat; tanquam ſi dicat, ut explicat Carthuſianus, *De ejus perfectione complacentiam delectationemque habeo, tanquam qui talem filium genui; tam ſpecioſum, tam ſanctum, & mihi omnino ſimillimum.* Et ita legit D. Athanaſius *in quo congratulor*, hoc eſt, magnam lætitiam, ac gaudium oſtendo: & etiam in illo placet Pater, quia eum poſuit in reconciliationem generis humani, & ita habet Hebraicè, in quo reconciliatus placatus ſum, ſeu conquieſco in ira mea. Irenæus, & Cyprianus habent, *in quo bene ſenſi*; ſed noſtra Vulgata, & omnes ferè Patres, *in quo complacui*, in præterito; nam quod de præſenti Pater maximè ſibi placeret in filio, manifeſtabat cœlum apertum, Spiritus in ſpecie columbæ, & vox ipſa teſtificans; ne verò de præterito aliquis dubitaret, an Patri placeret; quòd filius factus eſſet homo, & in tanta humilitate, ideo ait, *in quo mihi complacui, ipſum audite*, non eſt in hoc text. Cyprianus ſumpſit illud ex ſimili voce facta in Thabor, de quo dicam ſuo loco. 83.

Pſal.149. Hieron. Carthuſ. Athanaſ. Irenæus. Cyprian. *Cur in præterito.*

QUÆSTIO XXIII.

Circa hanc vocem prolatam à divino Parente varia dubia reſolvuntur.

PRima quæſtio. Quomodo hæc vox tribuatur perſonæ Patris; nam hæc eſt una ex actionibus ad extra, quæ communes ſunt toti Trinitatis, & inſeparabiliter ab uno vero Deo Trino procedunt. Reſpondetur cum Divo Auguſtino *ſerm.63. de verbis Domini*, D.Fulgentio *lib. de fide ad Petrum, cap.9.* D.Thoma *3.part quæſt.39. art.8. ad 2.* quòd quamvis illa vox à tota Trinitate ſit formata, tamen ſoli divino parenti tribuitur, quia tantummodo illius perſonam loquentem indicabat; ſicut enim columba ad repræſentandam perſonam Spiritus ſancti ſpecialiter eſt deſtinata, ita etiam hæc vox ad indicandam perſonam patris loquentem; nam ſignificatio iſtius vocis, *hic eſt filius meus*, tantùm ad patrem pertinet; & pulchrè divinus parens per vocem manifeſtatur, cujus proprium eſt dicere, ac dicendo filium gignere, ac proinde per externam vocem declarat id quod per internam dictionem producit in realitate. 84.

Quomodo hæc vox ſit Patris! Auguſt. Fulgent. S.Thom. *Illud manifeſtatur in voce quòd fit in opere.*

Quæſtio ſecunda. An hæc vox ſit producta immediatè à Deo, videntur affirmare D.Cyprianus *orat. de Baptiſmo*, Arnobius Carnotenſis *in Pſal.41.* Probabilius tamen eſt, ut docent Abulenſis *q.91.* Carthuſianus, & alii, quòd hæc vox fuerit formata in aëre miniſterio alicujus Angeli, & hæc vox tribuitur Patri tantùm, quia nomine ejus, ac ad illum ſolum oſtendendum intonuit, ſicut paſſim in ſcriptura Angeli loquentes cum Abrahamo, Moyſe, ac aliis dicunt, *Ego ſum Dominus Deus tuus*, quia nomine Dei loquebantur. 85.

An vox ſit producta immediatè à Deo? Cyprian. Arnob. Abulenſ. Carthuſ.

86. Caiet. Janſen. Quæſtio tertia. An iſta vox fuerit audita ab omnibus circunſtantibus? Cajetanus, & Janſenius dicunt, quòd Chriſto,& Joanne excepto,ab aliis licèt vox fuerit audita, non tamen intellecta; tamen utrumque habuit vox per reſpectum ad omnes, qui fuerunt in Jordane, audita eſt, & Chryſoſt. Hilar. Theoph. Euthym. Abulenſ. Suar. ejus ſignificatio percepta; ita D. Chryſoſtomus *homil.12. in Matth.* D.Hilarius, Theophylactus, Euthymius *hîc*, Abulenſis *quæſt.93.* Suarius *3.part. tom.2.diſp.27.ſect.3.§...* Hinc neceſſariò probatur, quia vox illa verus erat ſonus realis,& ſenſibilis; ergo magnum miraculum neceſſarium erat,ut ad aures Joannis, & non aliorum perveniret; atqui ſine fundamento hoc periculum eſt aſſerendum. Ergo ſecundò hæc vox facta eſt in teſtimonium divinitatis Chriſti Domini; ergo non ſolùm à Joanne, ſed etiam ab aliis audita, & intellecta eſt.

QUÆSTIO XXIV.

An hæc vox fuerit formata in cœlo, vel in aëre?

87. Carnot. QUod hæc vox fuerit delapſa è cœlo, expreſsè affirmat Carnotenſis, & habet fundamentum in litera; nam dicitur, *facta eſt vox de cœlo.* Tenendum tamen eſt cum communi ſententia, quòd hæc vox formata fuerit in aëre ſuperiori, qui etiam frequenter cœli nomine venit; hinc vocamus, *volucres cœli*, *aves cœli*, & quòd hæc vox non fuerit facta in cœlo empyreo, eſt manifeſtum, quia cœlum à terra longiſſimo diſtat intervallo, & magnum miraculum neceſſarium erat, ut vox ex cœlo in terra audiretur? Tum ut tanta diſtantia ſuperata breviter perveniret ad nos. Deinde in cœlo non eſt aër, quo ſonus, & vox excitari ſolent. Deinde hæc vox ſimilis eſt illi, quæ facta eſt in Thabor. *Hanc* 2.Pet.1. *vocem*, inquit D.Petr.2. c.1.n.18. *nos audivimus de cœlo allatam cùm eſſemus cum ipſo in monte ſancto.* Et tamen illa vox non facta in cœlo, ſed in nube, ut conſtat ex *Matth.17.n.5.* ergo ſimiliter *hîc.*

88. Auguſt. Quandam rationem moralem hujus rei aſſignat D.Aug.l.3. de mirabilib.c.3. [Dum in terra, ait, filius in baptiſmi myſterium aquæ creaturam elegiſſet, neceſſum fuit,ut & Pater per aquaticam nubem intonaret,& Spiritus ſanctus illud corpus, quod de aqua in principio factum eſt,ex illa nube *Ut Deo placeas, illi aſſimilare.* acceptum ſimularet.] Cùm inter tres divinas perſonas ſumma ſit unio, ac concordia, cùm filius eſt in aquis,etiam Pater,& Spiritus ſanctus apparent in natura familiari aquis, & tunc Pater teſtatur ſibi complacere in filio, quando illi in externa repræſentatione ſe ſe aſſimilat, ac accommodat, ille enim maximè Deo applaudit, ac appropinquat,qui illi conformis fieri nititur. *Satiabor cùm* Pſal.16. *apparuerit gloria tua*, ait Regius Vates, *Pſalm.16.* Hieron. *n.15.* D Hieronym. *Implebor*,ſeu,ut habetur apud Lorinum Hebraicè, *Satiabor cum evigilavero ſimilitudine tua*, tanquam ſi dicat Propheta,ſe veluti à ſomno excitatum impleri, ac ſatiari omni bono, cùm ipſe ſimilitudine, ac limitatione operum Dei Clem.Alex. effloruerit, quod latè proſequitur Clemens Alexandr. *lib.3.Pædag. c.2.*

QUÆSTIO XXV.

Quare tripliciter hæc vox de cœlo ſonet, hîc tamen primùm in Baptiſmo?

TEr vox venit de cœlo ſuper Chriſtum Dominum. Primò hîc. Ut ejus innocentia, ac 89. excellentia in tanta humilitate eſſet conſpicua, & quòd nos omnes per ejus baptiſmum renaſcimur, ac filii adoptionis Dei conſtituimur. Secundò. In monte audita eſt hæc vox, *Hic eſt filius meus*, & additum eſt, *ipſum audite*, Matth.17.n.5. Matt.17. Ibi enim officium Doctoris,ac Prædicatoris conſtituti à Deo ſuper Sion montem ſanctum ejus, quoad utrumque teſtamentum in Apoſtolis, ac Prophetis præfiguratum exercebat Chriſtus Dominus, & ideo dictum eſt ei, *filius meus es tu*, Pſal.2. n.7. & quia nos audiendo ejus doctrinam Pſal.2. cum exequutione in filios Dei generamur. Poſtremò prope paſſionem hæc vox intonuit de cœlo, *Clarificavi,& iterum clarificabo*, Joan.12.n.28. Joan.12. Dum enim pro noſtra redemptione pati voluit, maximè ſe filium Dei declaravit,& quia nos etiam per ejus paſſionem renaſcimur in filios adoptionis Dei: & ita, ut uno verbo dicam, Chriſtus *Chriſtus declaratur filius Dei in humilitate, doctrina, ac patientia.* Dominus cœleſti voce tripliciter declaratur filius Dei, primò, in eximia humilitate in baptiſmo; ſecundò, in admirabili ſapientia in monte; tertiò, in magna tolerantia, ac patientia dolorum paſſionis.

Sed quæres curiosè, cur quando vox facta eſt 90. primò in baptiſmo, diſtinctè percipitur à circunſtantibus, ut dixi ſuperiori quæſtione in fine, ex communi ſententia. Similiter quando ſecundò facta eſt in monte, clarè illam audiunt Apoſtoli, ut patet ex *epiſt.2.Petri c.1.n.18.* Tamen dum ultimo de cœlo tonat vox, diſtinctè à circunſtantibus non percipitur, ut patet ex litera *Joan.12.n.18.* & ideo alii ſonitum magnum audierunt, idcircò tonitruum eſſe exiſtimarunt; alii diſtinctiùs, ut notant *ibi* Tolet. & Cajetan. voces humanas ag- Tolet. noverunt; ſignificationem verò non intellexe- Cajet. runt; aſtabant hîc impii Judæi, & obturatas aures habebant ad cœleſtem vocem percipiendam; ſed cur aſtantes in baptiſmo audiunt ſicut Apoſtoli chariſſimi in monte; circunſtantes in baptiſmo fortè erant diſcipuli, ac devoti Joannis Baptiſtæ,ac pœnitentiâ ſuorum peccatorum com- *Joannis devoti, ac pœnitentes maximè munerantur.* puncti, & hac de cauſa ad baptiſmum veniebant, & ideo favore, ac indulgentia dilectiſſimorum Apoſtolorum Chriſti Domini munerantur; deinde ne aliquis exiſtimaret in baptiſmo Chriſtum Dominum inferiorem Joanne, ideo ab omnibus auditur vox, *Hic eſt filius meus.*

Sed jam ad ſecundum quod inquirimus in 91. quæſtione. Cur primum hîc vox cœleſtis parentis ſonat, deveniamus? Quod dubium excitat D. Cyprian. orat. de Bapt. Chriſti Dom. Cyprian. [Hucuſque, ait, Domine ſancte Pater, non audivimus te loquentem, qui multifariè olim patribus locutus es in Prophetis, & per Angelos ſanctos, quibus ad diverſa ſæpe myſteria à te legatio eſt injuncta. Te ipſum non ita ante hoc tempus locutum audivimus, ut perſonaliter tibi aſſignetur locutio, quam profert. Hanc vocem à paternitate tua delatam nemo eſt, qui ambigat.] Nuſquam antea intonat vox, quæ tantùm Patri adſcri

Præclarum ingenium nolle eſſe ſolum in dignitate. adſcribatur, hucuſque ſæpe Deus per Angelos, & Prophetas locutus eſt, qui nomine Dei verba proferebant, at ubi Chriſtus Dominus in Baptiſmo aquas fœcundavit, ut nos immeritos Filios, Dei, ac fratres ſuos parturirent, tunc paterna vox reſonat, & eum filium agnoſcit, dum ſimul fratres vult habere, ita pergit citatus D. Cyprianus. *Hoc teſtimonium auditum eſt, quia Filius Dei, quem Joannes tenebat in manibus, verus homo, verus Deus, unicus Patris, dilectus à Patre immeritos nos dilexit.* Quamvis eſſet unicus filius per naturam, ita nos dilexit, ut eſſemus filii per gratiam, August. nam, ut ait D. Auguſt. *Unicus natus eſt, & noluit manere unicus,* de quo latè dixi *lib.1. c.1. q.45.*

QUÆSTIO XXVI.

Quare vox Patris in Baptiſmo audiatur ſuper Chriſtum.

92. AD hanc quæſtionem pertinent omnia, quæ ſuprà dicta ſunt de Spiritu ſancto, *quæſt.20. & 21.* Tamen claritatis gratiâ aliqua hîc dicaHilar. mus. D Hilar. *1. in Pſal.138.* expendens de Chriſto illa verba, *Domine probaſti me, & cognoviſti me*, humilitate probatus à Patre tanquam legitimus filius ſit cognitus. *Demonſtrandum*, ait, *autem in Evangelio, ubi & probatus, & cognitus eſt. Humilitatis itaque ejus probatio eſt, Unigenitus namque Deus baptizari ſe tanquam peccator expoſcit, &c. Et probavus in iſtis omnibus.* Baptizato *Humilitate probatur filius.* Jesu confeſtim aſcendit de aqua, & vox de cœlo, dicens, Hic eſt filius. *Probationem mox conſecuta eſt cogitatio, & quem humilitas probabilem fecerat, hunc paterna vox filium oſtendit.* Ex ipſa humilitate Pater filium ſibi conſubſtantialem agnovit.

93. Secundò. Idem D. Hilarius *can.2. in Matth.* Idem. Theoph. Theophylactus, & alii inquiunt hoc teſtimonio paternæ vocis indicari nos per Baptiſmum regenerari in filios Dei per adoptionem. Tertiò. D. Cy- Cyprian. prianus *lib.1. ad Quirinum cap.10.* Auditam eſſe *Lex vetus ſervitutis, lex gratiæ filiorum.* vocem Patris, Hic eſt filius meus dilectus, quia jam tunc finiebatur lex vetus, quæ erat ſervitutis, & initiabatur ſtatus Evangelicus filiorum Rom.8. Dei, de quo dicitur, Rom.8.n.15. *Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.* Quartò. Et valde communis ratio ſanctoAuguſt. rum Patrum, D. Auguſtini *ſerm. 63. de verbis* Hieron. *Domini*, D. Hieron. D. Paſchaſ. D. Anſelm. ChryPaſchaſ. ſoſtomi, Bedæ *hîc*, D. Thom. *3 part. q.39. art.8.* Anſelm. *in corpore*, quòd in Chriſti Baptiſmo, tanquam Chryſoſt. in exemplari demonſtratur, quòd in noſtro Bap- Beda. tiſmo fit expreſſa profeſſio Trinitatis, ideo ex- S.Thom. preſsè tota Trinitas in Chriſti lavacro manifeſtatur, Pater in voce, filius in carne aſſumpta, Spiritus ſanctus in columba.

94. Quintò. Ut teſtimonium Joannis, quod de Chriſto perhibebat, ut patet ex toto hoc *cap.3. Lucæ, & Matth. ac Ioannis 1.* cœleſti teſtimonio Auguſt. confirmaretur, ut ponderat D. Auguſtinus *ſerm.37.* *Magna Joannis opinio.* *de tempore*, ibi. Tanta erat authoritas Joannis, quòd ut populus majorem conciperet opinionem de Chriſto, neceſſe fuit, ut cœli aperirentur, Spiritus in columbæ ſpecie deſcenderet, & vox Patris teſtificaretur, *Hic eſt filius meus.* Sextò. Retenta lectione D. Auguſtini, Hilarii, ac aliorum Patrum, qui legunt, *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Sed quomodo Chriſtus Dominus, qui ut Deus ab æterno genitus eſt à Patre, ipſe tamen teſtificatur, *Ego hodie*, hoc eſt, in Baptiſmo, *genui te?* Acutè D. Method. apud Photium Method. de caſtitate, ſic ait: [Oraculum cœlitus à Patre Chriſto in Jordane datum eſt. Obſervandum illud: Ego hodie genui te, voluit, inquit, eum qui priùs jam inde ante ſæcula in cœlis fuerat, etiam mundo generare, hoc eſt, priùs ignotum, notum reddere; nimirum iis, qui multimodam Dei ſapientiam nondum intelligunt, nunquam adhuc natus eſt Chriſtus, hoc eſt, nunquam cognitus, & revelatus.] Duplicem generationem filii ab æterno parente agnoſcit S. Doctor, unam ante ſæcula, & æternam; alteram temporalem ab ore paterno, qua ut Filius Dei declaratus, ac publicatus eſt hominibus; nam uſque ad hunc diem Baptiſmatis Chriſtus Dominus erat ignotus mundo, & ejus majeſtas in occulto, ac cùm Pater intonat, *Hic eſt filius meus*, ejus præclara dignitas omnibus aperitur, ac manifeſtatur; bene ergo dicitur, *Ego hodie genui te*, *Dignitas occulta pro nulla reputatur.* quantum ac publicationem divinitatis, nam explicatio, ac declaratio excellentiæ, & eminentiæ alicujus, qua è tenebris ignorantiæ prodiit, comparari poteſt aliquali modo, cum eſſe exorto: dignitas enim, quæ deliteſcit, ac inſcientiæ involucris tegitur, pro nulla appretiatur, ac æſtimatur.

Septimò. Dum abluitur Salvator ut cunctis 95. ejus puritas aliena ab omni ſorde pateſiat, Pater alta voce teſtificatur, *Hic eſt filius meus dilectus.* nam, ut ipſe & Matth. ſcribit 11. n.27. *Nemo novit* Matt.11. *filium niſi Pater; neque Patrem quis novit niſi filius, & cui voluerit filius revelare.* Solus genitor cognoſcit filium, ideo ipſe Pater gnati laudes teſtificatur, & clara voce intonat D. Chryſol. *ſerm.160.* Chryſol. ſic ait: [Hodie vox Dei ſuper aquas, quia Pater *Filium nemo novit niſi Pater.* Deus, ut probaret generis fidem, ipſe ſui teſtis Filii, ipſe aſſertor aſſiſtit: Hic eſt filius meus dilectus; quia alterum qui teſtimonium diceret, non habebat; arcanum Patris arbitrum non habebat, teſtem generatio neſcit divina, divinitas externam non recepit notionem, ipſo filio dicente: Nemo novit filium niſi Pater, neque Patrem quis novit niſi filius.] Perpende illa verba, *Quia alterum qui teſtimonium diceret, non habebat.* Videlicet quaſi non uſurpaturus ſibi ut teſtificaretur, ſi alius daretur. Moraliter etiam in laudem Baptiſtæ aliquid hîc dicamus. *Alterum qui teſtimonium diceret, non habebat.* Dices, Baptiſta venitut de Chriſto Dominum ſuum daret teſtimonium. *Venit, ut teſtimonium perhiberet de lumine*, Joan.1. n.7. Cur ergo Joannes Joan.1. hoc loco non profert ſuam aſſertionem de Chriſto, ipſum digito oſtendendo, *Ecce Agnus Dei*, ut in multis aliis occaſionibus præſtitit. *Joan. 1. à* Idem. *n.29.* Reſpondeo Chriſtus Dominus venit hîc ad Joannem, & magno honore ipſum ſublimavit, ut ab illo baptizaretur; ne ergo falsò quis cogitaret quòd Joannes his ineſcatus de Chriſto teſtificabatur; ideo Magnus Baptiſta Deo ſic ordinante, ſuum teſtimonium in tempora reſervat; & ſi tunc decens erat, ut Joannes non proclamaret, *Ecce Agnus Dei.* Tunc Pater laudes Chriſti celebrans à *Joãnes teſtificando ſupplet vicem Patris.* cœlo intonat, *Hic eſt filius meus dilectus.* Quia ſi tunc conveniebat ut Joannes ſuam præclaram publicam aſſertionem de Chriſto non diceret, tunc Pater adeſt, & teſtificationem dat de filio. *Quia alterum qui teſtimonium diceret, non habebat.* Vide ſuprà *lib.1. cap.8. quæſt.8. in fine n.20.*

Octavò

96. Abulenſ. Octavò. Et eſt ratio valde germana, Abulen-
ſis *quæſt.94* ait quod Chriſtus Dominus in Bap-
tiſmo cœpit ſe manifeſtare univerſo populo Ju-
dæorum, & ad hoc venit ad Baptiſmum. [Tunc
ergo, ait, quando toti populo oſtenſus eſt, debuit
maximè illud teſtimonium audiri, ut à principio
Judæi tenerent Jeſum in hac æſtimatione honoris,
ſcilicet, quòd eſſet Filius Dei, nam facilius eſt
hominem teneri in honore ſi à principio, quando
cognoſci incipit, in ſtatu honoris, quam ſi inve-
niatur in ſtatu humili, & poſtea ſibi honor accreſ-
Quantum valet prima opinio concepta. cat.] Prima enim æſtimatio, & opinio, quæ conci-
pitur de homine, multum juvat, ut in magno
habeatur; valde mirum eſt, quòd ſanctiſſimos
Patriarchas Deus his nominibus inſigniverit, quæ
eorum præclara facta maximè exprimerent; ut
Henoch, id eſt, dedicatus: Elias, Deus Dominus,
David dilectus, Job gemens, & alia ſexcenta, ad
Lactant. qui hæc Lactantius Firmianus lib. de falſa religio-
ne divinarum. *Ut ab ortu*, ait, *in nomine ſcriberetur
eorum ingenium, & dignitas.* Quod Deus magnos
facere decreverat ab ortu in omnium animis mag-
nam eorum ingerit æſtimationem. Cùm David
ſe præparet exire in prælium adverſùs Goliath,
intendebat Saul eum avertere ab illa cogitatio-
ne, & dicebat ad David: *Non vales reſiſtere Phi-
liſthæo iſti, hic vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua.*
1.Reg.17. 1.Reg. c.17. n.33. Cur verò non ait, hìc Phi-
liſthæus ingentem habet molem corporis, mag-
num robur in membris, incredibilem dexteri-
tatem in armis, quibus omnes dilacerat, ſed tan-
tùm ait, *Vir bellator ab adoleſcentia ſua*, tanquam
ſi diceret, quòd plus timebatur ob primam opi-
nionem, quam de ejus fortitudine omnes conce-
perant, quàm ob inſuperabiles vires, ac egregia
facta quæ omnes in eo experiebantur, & ita
Abulenſ. explicat Abulenſis, quòd Saul dicebat hæc verba
propter fortitudinem, & experientiam armorum
Goliath, quam omnes in eo agnoſcebant.

Quæstio XXVII.

Quomodo Evangeliſtæ cohæreant inter ſe licèt diverſimodè ſcribant hanc vocem Patris?

97. Diverſis verbis hanc vocem deſcribunt Evan-
geliſtæ. Nam Matth. ait: *Hic eſt filius meus.*
Marcus, & Lucas, *Tu es filius meus.* Aliqui exiſ-
timarunt vocem bis prolatam eſſe à Patre ſemel,
ut Marcus, & Lucas referunt, iterum verò ut
tradit Matth. Communis tamen ſententia Patrum
eſt verba ſemel fuiſſe dicta in Baptiſmo, ſicut &
ſemel vox inſonuit in Thabor, quænam vox
audita fuerit in Baptiſmo, an quam Matth. vel
Lucas tradunt? Valde incertum, certiſſimum
tamen in eis nullam eſſe contrarietatem, quia
Evangeliſtæ ſæpe ſæpiùs eandem rem diverſis
verbis ſcribunt, quia non curant de verbis, ſed
de ſententia, ac ſenſu rei; & ideo Marcus, &
Lucas ſcribunt verba, ut directè dicta ad filium,
Tu es filius propter aſtantes nam Chriſtus Dominus
optime ſciebat ſe eſſe Filium Dei, Matthæus
verò ſcribit ut verba directè dicta propter cir-
cunſtantes, tanquam filium eis demonſtrando,
Hic eſt filius meus, quæ erat intentio dicentis,
ita D. Auguſt. *de conſenſu Evangeliſt. hìc* D. Paſ- Auguſt.
chaſius, D. Thomas, D. Bonaventura. Paſchaſ. S.Thom. Bonav.
Matthæus ait, *in quo complacui*, Marcus, &
Lucas, *in te complacui*; ſed hoc à præcedenti pen- 98.
det, ut notat Abulenſis *quæſt.91.* quia Matthæus Abulenſ.
ponit vocem factam in tertia perſona, Marcus &
Lucas in ſecunda. Matthæus & Marcus habent,
in quo mihi complacui. Lucas verò *in te.* Si legas
cum duobus primis Evangeliſtis *in quo*; expli-
cant D. Auguſt. *de conſenſu*, D. Thomas, & alii. Auguſt.
Quia pater in filios complacet ſibi. *Complacui* D.Thom.
mihi, ait, D. Thomas, *ad honorem meum, quia ali-
qui videntes filium glorificaverunt Patrem.* Vel in
te, ut ait D. Lucas, quia in filio Pater adim-
plevit, & complacuit placitum ſuum.

Quæstio XXVIII.

Quare hìc in Baptiſmo dum hæc vox ſonat, nullus timeat, & in Thabor Apoſtoli ſint timore perculſi?

Hanc quæſtionem movet D. Chryſoſtomus 99.
homil.57. in Matth. *Cùm jam*, ait, *antè* Chryſoſt.
*ſimilis vox in Jordane audita fuerit, nemo ex turba,
quæ aderat, expavit; quomodo nunc timore Apoſ-
toli perculſi ceciderunt?* Cui quæſtioni reſpondet, *Gloria ne*
primò S.Pater. *Quoniam videlicet ſolitudo, & mons ſolitudo ti-*
ingens, & transformatio plena horroris, lux fulgen- morem movet.
tiſſima, magnum undique illis pavorem inferebant.
In Jordane cùm eſſet omnis populus, nulla
gloria videretur, nullus extitit timor; at in
monte ipſa ſolitudo, & ingens altitudo, ac ſpe-
cies gloriæ corporis Chriſti magnum timorem
ingerebant.

Secundò. Conſidera latum diſcrimen inter 100.
aſtantes in Baptiſmo, ac in monte; omnes, qui
erant circa Jordanem, incumbebant operi ſancto,
ac tingebantur aqua, ait D.Luc. *Factum eſt autem* Luc.
cùm baptizaretur omnis populus. At in Thabor
Apoſtoli, dum Chriſtus transfiguratus loqueba-
tur cum Moyſe, & Elia, de ſua morte, ad redemp-
tione generis humani, dormiebant. D. Lucas Luc.9.
c.9. num.32. *Petrus verò, & qui cum illo erant, In opere*
dormiebant. Qui autem operi ſancto incumbit, *ſancto nul-*
nullius timore percutitur; qui verò ſomno, ac *lus timet,*
quietudini indulget, dum de ſalute animæ trac- *in ſomno*
tatur, facile timet, & pavet, ut de eis ait D. Mar- *verò omnes.*
cus c.9. n.5. *erant timore exterriti*, D. Bonavent. Bonav.
in c.9. Luc. *Gravati erant ſomno, & ita omnes defi-
ciebant, nimirum quia infirmitate circundati erant.*
Tertiò. Cùm baptizaretur omnis populus, &
Chriſto baptizato venit ſuper eum vox Patris, *Ubi præſum-*
ideo omnes ſereno vultu, ac intrepido ſtant, *prio malis*
magnum bonum ex Chriſti Baptiſmo ſibi promit- *ibi timor.*
tentes. At Apoſtoli cùm viderint Chriſtum cum
Moyſe, & Elia receptum in nube, timuerunt ſibi
aliquod malum, ut explicat Toletus *in cap.9.* Tolet.
Lucæ annot.76. Ne Chriſtus ab eis abeſſet, &
ideo ubi aliquod malum, & injucundum ſuſpi-
catur, facile trepidat homo.

Quartò. D.Chryſol. *ſerm.5. de Epiphania*, aliàs 101.
140. *Inter hæc, ait, tanta, ac talia intrepidus ſtat,* Chryſol.
*Ioannes quia timere non poteſt, qui totus ad Dei amo-
rem natus Angelico teſtimonio comprobatur.* Quod
populus

populus non timore opprimatur, forte myſterium non agnoverat, at quod Joan. pavore non concidat, valde mirum, dum tota Trinitas viſibili ſpecie ei manifeſtatur, Patrem audit in voce, & optime intelligit, Verbum Incarnatum tenet in manibus, Spiritum ſanctum in forma columbæ cum cœlo aperto videt, in tanta præſentia, ac propinquitate divinorum myſteriorum timori non ſuccumbit Joannes, ſed firmus ſtat, & Apoſtoli in monte: *Ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde,* Matth.17.n.6. Sed quomodo tanto pavore proſterneretur Joannes, qui totus natus, ac conſecratus ab utero ad Dei amorem, ac divino Spiritu, ac ejus chariſmatibus repletus. Luc.1. n.15. Adſtat Joannes divinæ majeſtatis cœleſtibus donis impinguatus, veluti quandam Virginis ſanctiſſimæ umbram repræſentans, & ita Chriſtum ſuſcipit Baptiſta in manibus, ac ipſa uterum ſuum Verbo divino præſtitit. Ita nomine Chriſti loquitur D.Gregor.Thaumat. orat. de Dei apparitione, ſeu Baptiſmo: [Commoda mihi, ait, Baptiſta, ad præſentem diſpenſationem dexteram tuam, ut mihi ad generationem commodavit ſuum uterum Maria. Immerge me fluentis Jordanis: ſicut quæ me genuit, infantibus involvit faſciis. Confer mihi Baptiſmum, ſicut Virgo lac præbuit.] Et ob maximam Joannis ſanctitatem maximè delectabatur Chriſtus, dum cum Joanne erat, & ideo, quando ab eo ſeparatur ut tendat in deſertum, ait D.Marcus cap.1. n.12. *expulit ſpiritus*, quod quandam fortitudinem ac impetum inſolitum indicat, de quo *cap. ſeq.*

Ioannes Dei amore firmus ubique ſtat. — Matth.17. — *Ioannes Virginem adumbrat.* — Thaumat. — Marc.1.

CAP. III.

Tentatur Chriſtus Dominus.

Matth.4.n.5. Tunc Jeſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, ut tentaretur à diabolo.

VERSIONES.

Syriacus. Tunc Jeſchua ſubductus eſt à Spiritu ſanctitatis in deſertum, ut tentaretur ab accuſatore ideſt, diabolo.

Pagninus. Tunc Jeſus reductus eſt in deſertum.

Arias. Tunc Jeſus actus eſt in deſertum à Spiritu, tentari à diabolo.

S.Iſaac Presb. de mundi cont. Poſt Baptiſmum eduxit Jeſum ſpiritus.

Textu Greg. apud Salm. Jeſus ſubnectus eſt, ſeu ſurſum evectus eſt.

D.Hilarius Can.3. in Matth. Ut tentaretur à Zabulo.

Sà ex Græco. Ductus eſt ab illo ſpiritu.

ALTER TEXTUS.

Matth.1. n.12. Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum.

Lucæ 4. n.1. Jeſus autem plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Jordane, & agebatur à ſpiritu in deſertum.

EXPOSITIO.

1. CIRCA Chriſti tentationem, quinque ponderantur hic ab Evangeliſta, ut advertit Albert. Magn. Tempus videlicet, nomen tentati, ſpiritus ducens, locus, & intentio. Circa primum ait: *Tunc*, quando ſcilicet poſt Baptiſmum, & vox Patris de dilecto, & complacito filio perſonuit, quod clariùs expreſſit Marcus, & *ſtatim*, ideſt, ſine ulla dilatione, ac proinde eadem ſexta die Januarii, qua baptizatus deſertum petivit; nomen tentati, hoc eſt, Jeſus Salvator noſter, ut ait Lucas, *plenus Spiritu ſancto*, de quo ait D.Paſchaſ. tanquam dux, prior proceſſit ad pugnam, ut ſui eum valeant imitari, *ductus ab Spiritu*, ſcilicet, ſancto, ut clariùs expreſſit Syriacus. Seu, ut habet Luc. *agebatur*, ſeu ut Marcus, *expulit*, quod non violentiam, ſed quendam inſolitum impetum, ac impulſum ſpiritus moventis Chriſtum in deſertum ad pugnam indicat, omnem enim tarditatem in noſtram ſalutem ſemper rejecit Chriſtus; *ductus*, Græcè habetur *ſubjectus*, hoc eſt, ſequeſtratus, ſeu ſeparatus, ſeu ſurſum evectus, hæc omnia ſignificat, quia deſertum, & quod Chriſtus petivit, erat valde montoſum: vel moraliter, quia per ærumnas, tentationes, ac jejunia ſemper ſurſum animus tollitur ad altiora. Græcè habetur, *ductus eſt ab illo ſpiritu*, de quo Evangeliſta dixerat ſuprà; locus deſertum erat de quo modo eſt dictum, erat enim valde aſper, plenus feris, ut ait Marcus, *eràtque cum beſtiis*, & hoc deſertum, in quo Dominus jejunavit, interjacet inter Jericho, & Hieruſalem, ut notant D. Thom. & alii. Intentio cur Dominus hic venit, ut tentaretur à diabolo.

Alb.Magn. — Marcus. — Paſchaſ. — Syriac. — *Chriſtus celer in noſtram ſalutem.* — D.Thom.

QUÆSTIO I.

Quare poſt Baptiſmum Chriſtus pergat ad pugnam.

2. POterat Chriſtus Dominus ante Baptiſmum tentari, ſed noluit, niſi poſt ipſum ſuſceptum in noſtrum documentum. Cujus rei multas rationes aſſignat D. Chryſoſtom. *homil.13. in Matth.* quem ſequitur D.Thom. *hìc*, D.Paſchaſ. Primò, [Ut unuſquiſque cùm baptizatus fuerit, ſi poſt Baptiſma majoribus tentationibus urgeatur, non utique turbetur. Idcirco enim accepiſti arma, non ut otieris, ſed ut pugnes. Propterea Deus in tribulatione te irruere permittit.] Ad hoc enim datur nobis gratia in Baptiſmo, ut pugnemus, non ut ſimus in otio, & torpore, hoc enim maximè deteſtatur Dominus, & ideo poſt Baptiſmum, in quo regeneramur in Chriſto, tendit ad bellum, jejunium, ac tentationem, à ſuis Dominus expellit otium.

Chryſoſt. — *Chriſti milites non in otio, ſed in pugna.*

Secundò,

3. Chryſoſt. Secundò. Idem Chryſoſt. Ut dicas quoniam Chriſti Baptiſma multo te fecerit fortiorem. Tertiò. *Ut in egregia illa animi mediocritate permaneat, neque donorum magnitudine evehatis, dum ſcilicet, te tentationes cohibeant, & reſonant.* Voluit enim Dominum ſuos continere in humilitate, & eliminare ab eis ſuperbiam, 2.Cor.12. n.7. *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ Angelus Satanæ.* Quartò. D.Th. ad confundendum diabolum, ut ſciat quanta ſit virtus Chriſti, ut eum ſuperare non poſſit. Quintò. Idem S.Thom. *Ut fortior reddatur Chriſtianus, ſicut milites fortes redduntur per experientiam.* Maximè enim prodeſt ut virtus exerceatur; & ideo in exercitium noſtrum Deus permittit ut Chriſtianus tenetur, hac de cauſa in Terra promiſſionis reliquit Dominus varias gentes, *Ut poſtea diſcerent filii eorum certare cum hoſtibus & habere conſuetudinem præliandi*, Judic.3. n.2.

Superbia eliminanda à Chriſti diſcipulis. 2 Cor.12. D.Thom. *Exercitium, ac experientia, neceſſaria.* Judic 3.

4. Hilar. Sextò D.Hilar. *can. 3. in Matth.* Poſt Baptiſmum tentatur eo quod in ſanctificatis maximè diaboli tentamenta graſſantur, quia victoria maximè exoptanda eſt de Sanctis. Tunc ergo Satan univerſas tentationum ſuarum machinas colligit, ut illum, qui compedes ejus evaſerat, in priſtinam redigat ſervitutem. Septimò. D.Chryſ.homil.13. [Ut accipias, ait, grande documentum theſaurorum tibi à Domino creditorum, neque enim ſupervenirct tibi, neque adversùs te diabolus irrueret, niſi in majori te poſitum honore conſpiceret. Hinc enim adversùs Adam inſurrexit, hinc adversùs Job, &c.] Hæc enim noſtra miſera conditio, ut quanto magis quo in honorem, ac dignitatem ſublevatur, tanto majora oppugnamenta, ac acriora tela in eum moventur. Vide *lib.2.c.6.q.8.n.39.* Octavò. Imperfectus *homil.9. in Matth.* ſic ait: Tunc ductus eſt; quando? quando Pater clamavit de cœlo: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo complacui. Vides ergo, quia nemo baptizatur in igne tentationis; niſi qui factus fuerit filius Dei.* Poſtquam Chriſtus Dominus baptizatus eſt, ac declaratus filius Dei paterna voce, ad quod Evangeliſta refert adverbium hîc poſitum, *Tunc*, ſcilicet ad narrata *c.3.* de Baptiſmo, ducitur in deſertum ad tentationem, famem, inediam ſupportandam, ad loci, & temporis incommoditates ſuſtinendas. Ex quo diſcant Chriſtiani, ac ſpirituales, ſi ſe videant perſequi, affligi, ac multis laboribus peſſundari, & vias iniquorum proſperari, cogitent Dei filium ſumme dilectum fame, inedia, tentatione, ac multis preſſuris circundatum, & conſolationem accipiant, exiſtimantes his ſe declarari Dei filios, dum ſe tot laboribus vexatos viderint. Herodes regnabat in palatio; Jeſus, Maria, Joſeph per laborioſa itinera fugiunt in Ægyptum.

Chryſoſt. *Quanto quis extollitur, tanto magis impetitur.* Imperfect. *Dilecti Dei laboribus vexantur.*

5. Chryſol. Nonò. D. Petrus Chryſologus *ſerm. 11.* ac primò de tentationibus, ut tentaretur à diabolo, ait, *Diabolus ſemper primordia boni pulſat, tentat rudimenta virtutum, Sancta in ipſo ortu feſtinat extinguere, ſciens, quod ea ſubvertere fundata non poſſit.* Statim poſt Baptiſmi aquas omne præliandi genus parat diabolus, ſemper enim antequam virtutes adoleſcant, ipſas invadit, difficilius eſt in principio deſiſtere, quàm cùm pervenerit homo ad incrementum perfectionis, de quo vide *lib.2. cap.8. num. 25.* Abulenſis *cap.4. Matth. quæſt.9.* ait quod ante Baptiſmum parva eſt occaſio dæmoni ad tentandum, quia hominem ſuo jure poſſidet; at verò cùm baptizatur, è manibus ejus fugit, & ideo omnibus modis tentat Eccleſiaſt.2. n.1. *Fili, accedens ad ſervitutem Dei ſta in juſtitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Decimò, poſt Baptiſmum immediatè exoritur tum rigida tentationum tempeſtas, quia homo baptizatur ac Chriſtianus fit, non delitioſe vivat, ſed ut tribulationem, ac tentationes ſuſtineat. *Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus*, ad Romanos 6. num.3.

Oppugnamenta in exordio virtutis. Abulenſ. *Chriſtianū ad labores.* Rom.6.

6. Undecimò. Valde mirum, quod poſtquam in Baptiſmo tot ſigna apparuerint Chriſti divinitatem publicantia, cœlum apertum, Spiritus ſanctus deſcendens, vox Patris intonans, *Hic eſt filius meus*; diabolus dubitet de Chriſti Deitate, & ipſum tentet, nam ex illis prodigiis Angeli recognoverunt, ac adoraverunt. Baptiſta cum cognovit, *Joan.1.num.33.* & tamen ex his diabolus ſumit occaſionem ad eum in pugnam provocandum, nam non tentavit, quia jejunantem vidit; hoc enim fecerunt Moyſes & Elias, ſed quia tot ſignis præclarum cognovit, ideo determinat multis modis (ut dicam infrà) tentare. O mira amoris vis, & odii! Ubi amor, ac bona voluntas intervenit, facile recognoſcitur majeſtas, ubi vero odium, nulla evidentia ſufficit. Cum Chriſtus Dominus eſſet in Thabor cum Apoſtolis, vox Patris de nube clamavit, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite, & audientes diſcipuli ceciderunt*, Matth.17. num.6. Cùm vero Chriſtus Dominus ſimul eſſet cum turbis, ac ad Patrem oraſſet, venit vox de cœlo, *Et clarificavi, & iterum clarificabo, turba verò quæ ſtabat, & audiebat, dicebat tonitruum eſſe factum*, Joan.12. numero 26. Sed quomodo diſcipuli audiunt, & percipiunt æterni parentis loquelam, venerantes ceciderunt in terram; turbo verò cœleſtem vocem non intelligit, nec ullam reverentiam exhibet? In illis amor, ac benevolentia acuebat mentem, ut illius magnalia caperent; in iſtis verò odium obturabat aures ne intelligerent. Non procul abeſt ab hac conſideratione D.Paſchaſius lib.8. in Matth. *Sed quid eſt*, ait, *quòd ibi tonitruum audiens turba non cadit? Hic autem audita voce, diſcipuli in faciem cadunt? Niſi quia ibi ſuperbia tumet, hic autem humilitas pavet.*

Matth.5. *Odium neſcit dignitatem quam amor recognoſcit.* Matt.17. Joan.12. Paſchaſ.

7. Ezech.3. Ad Ezechielem ait Dom. cap. 3. numero 9. *Ut adamantem, & ut ſilicem dedi faciem tuam.* Sed quomodo his comparatur Propheta, cùm ad populos prædicaturus mittitur? Adamas candidus pulcher, ac pretioſus eſt; ſilex deformis, niger, ac vilis. Quomodo ergo hæc? Talis ſuis auditoribus futurus erat. Qui eum benignè reſpicerent, ac diligerent, velut Adamas ipſis videbatur. Qui eum contemnerent, ac odio haberent, velut ſilex incompoſitus erat. D.Gregorius Magnus homil.10. in Ezechielem. [Adamas, & ſilex, ait, unum horum, pretioſum eſt, alterum utile. Adamas ad ornamentum ſumitur, ſilex ab itinerantibus calcatur. Dicitur ergo, dedi faciem tuam ut Adamantem, id eſt, ſi ab auditoribus honoraris. Dedi faciem tuam ut ſilicem, ſi ab auditoribus conculcaris, & deſpiceris.] Orientales Magi veniunt Hieroſolymam, & dicunt, *Ubi eſt qui natus eſt Rex Judæorum?* Matth.2. num.2. Herodes verò ait illis, *Ite, & interrogate diligenter de puero*, Magi Regem publicant, Herodes puerum dicit. Illi ut Chriſtum diligentes ejus celſitudinem recognoſcunt, iſte ut inimicus,

Gregor. Matth.2.

ut

Maxim.

ut ait D. Maximus, magnitudinem neſcit, ſed ſolùm parvitatem videt.

Quæstio II.

Quare cùm omnes Chriſti actiones eſſent ab Spiritu ſancto, hîc dicatur ductus ab illo potius, quàm in aliis actionibus.

Abulenſ. Euſeb. Athanaſ. Chryſoſt. Cyprian. Auguſt. Gregor. Beda. Theoph. Euthym. Ant.Ulyſ. Abulenſ.

8. ANte quæſtionem notandum, aliquos fuiſſe Authores, qui exiſtimaverint Chriſtum ductum in deſertum à diabolo, ac proinde cùm dicitur, ductus eſt ab ſpiritu, id eſt, diabolo. Ita tenent aliqui apud Abulenſem *q.2.* & ita exponere nullum reputat inconveniens Euſebius Emiſſen. *hom. in Dominica Quadrageſ.* cùm Lucas Evangeliſta eum in Hieruſalem, in montem excelſum valdè à diabolo non aſſumptum, ſed ductum apertiſſimè ſcribat, dicens: *Et eduxit illum diabolus in montem altiſſimum.* Tamen omnes Patres tenent ductum fuiſſe ab Spiritu ſancto, ita D. Athanaſ. *Epiſt. ad Serapionem Epiſc.* D. Chryſoſt. *hom.13. in Matth.* D. Cyprianus *orat. de jejunio*, D. Auguſt. *lib.20. de civit. cap.15.* D. Gregor. *hom.16. in Evang. hîc.* D. Thomas, Beda, Theophylact. Euthym. Nam quidquid ſit de poſſibili, ad quod tendit ratio Euſebii, tamen de facto ductum eſſe ab Spiritu ſancto apertè colligitur ex textu Luc. ut expendunt D. Athanaſ. *citat.* D. Antonius Ulyſſip. *ſerm. in Domin.1. Quadrag.* ait Luc. *Jeſu, autem plenus Spiritus ſancto regreſſus eſt à Jordane, & agebatur ab ſpiritu in deſertum.* Ergo ab illo ſpiritu agebatur in deſertum, quo erat plenus. Deinde ſi per Spiritum intelligeretur diabolus, dicendum erat: Ductus eſt ab ſpiritu, ut ab illo, & non mutaret terminum, ut tentaretur à diabolo. Si autem diabolus poſtea eum duxit in montem, hoc auſus eſt, poſtquam vidit Chriſtum permittere ſe tentari, & portari ab illo, non antea, cùm timeret ad illum accedere, ita Abulenſis *quæſt.2. ad ſecundum.*

9. Quæſtio præſens eſt quomodo Chriſtus Dominus dicatur hîc ſpecialiter ductus ab Spiritu ſancto, hoc eſt, motus, & excitatus ab ipſo in deſertum, imo quando movebatur in deſerto, ductus erat ab ſpiritu, ut ait D. Lucas *agebatur ab Spiritu* cùm omnes Chriſti actiones fuerint cooperante Spiritu ſancto; quomodo ergo hîc dicitur ductus ab Spiritu, & non in aliis actionibus.

Chryſoſt. Abulenſ. *Prudentis eſt fugere periculum.* Hilar. Gregor.

10. Reſpondent primò. D. Chryſoſtomus *hom.13. in Matth.* Abulenſ. *quæſt.4. & 8.* dicitur Chriſtus hic ſpecialiter motus ab Spiritu ſancto, ut intelligatur actus iſte laudabiliter, & diſcretè factus, quia ſi non conſtaret Chriſtum eſſe Deum, non eſſet aliquis actus, inter omnes actus ejus, de quo magis poſſet quis Chriſtum arguere, quàm de hoc, quia ipſe voluit ire in deſertum, ut tentaretur, & ſic exponebat ſe periculo: prudentis autem eſt potius fugere, quàm ſe tradere periculo; ut ergo, ait Abulenſis, nemo poſſet prima facie Chriſtum arguere, ideo dicitur ab Spiritu ſancto. Secundò. Hilar. *can.3. in Matth.* ait, quia non aliter Diabolus eum auderet tentare, niſi Spiritu ſancti facultate permiſſa. Ferè ſimiliter D. Greg. *in Evangel.* Tertiò. D. Ambroſ. in Lucam. [A Spiritu ſancto agitur in deſertum conſilio ut Diabolum provocaret, nam niſi ille certaſſet, non mihi iſte viciſſet, myſterio, ut Adam illum de exilio liberaret: exemplo ut oſtenderet nobis Diabolum ad meliora tendentibus invidere. Et tunc magis eſſe cavendum, ne myſterii gratiam deſerat mentis infirmitas.] Dicitur ductus ab Spiritu; quia non caſu, ſed conſilio proceſſit, miſterio, ut Adamum liberaret, quia ſolùm à Deo eſt victoria, exemplo, ut nos doceret invidiam, ac Diaboli tentationes ſolùm virtute Spiritus ſancti conculcari poſſe.

Conſilio, & ratione operandum.

11. Quartò. Quia Chriſtus poſtquam ſe publicavit in Jordane, inchoavit hîc opus noſtræ redemptionis, ideo Dicitur duci ab Spiritu ſancto, ut totum opus, & tota ſanctificatio noſtra in ipſo facta intelligatur. Ita Abulenſ. *q.5.* Tolet. *in c.4. Luc. annot.2.* Quintò, Quia quamvis Chriſtus Dominus, à primo inſtanti ſuæ conceptionis eſſet plenus Spiritu ſancto, tamen in Jordane viſibiliter ſuper ipſum deſcendit; ut ergo in externa apparentia, ac viſibiliter ipſe deſcenſus Spiritus ſanctus fructuoſus videretur in noſtrum documentum, ideo dicitur duci ab Spiritu ſancto. Sextò, quod ipſe certus de victoria procedebat, dum non voluntatem humanam, ſed Spiritus ſancti inſtinctum ſequitur, & quos Spiritus in pugna, ac lucta conſtituit, cum victoria in tuto ponit. Dicebat Debora ad Barac. *Surge, hæc eſt enim dies in qua tradit Dominus Siſaram in manus tuas; in ipſe ductor eſt tuus* Judith.4. n.14. Sed unde cognovit Debora, quòd in illa die hoſtis debellandus erat; Habuit ex divina revelatione, quòd Dominus erat ductor; & ubi Dominus auxiliabatur, certa erat victoria; & hac de cauſa, & cum tanta certitudine egreditur ad pugnandum, ut notat Abulenſ. *q.14.* quod confirmat ex eo quod dictum eſt Davidi, 2. Reg.5. n.24. *Cum audieris ſonitum clamoris gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam.* Theodoret. q.19. *Suadet Davidem*, ait, *ne ſuis fidat viribus, ſed ejus expectet auxilium,* &c. Nam ubi virtus divina præit, ſecurus tendit ad bellum, certus de victoria.

Abulenſ. Tolet. *Gratia data non ſit in nobis fruſtranea.* *Qui non voluntatem ſuam, ſed Deum ſequitur, ſecurus de victoria.* Judith.4. Abulenſ. 2. Reg.5. Theod.

Quæstio III.

Quare dicatur Chriſtus ductus ab Spiritu ſancto, cum fuerit à tota Trinitate?

12. CErtum Theologorum axioma eſt, omnes actiones ad extra eſſe communes, & indiviſibiles à tota Trinitate, ac proinde motio, & impulſus quo Chriſti voluntas movebatur in deſertum à tota Triade procedebat. Quomodo ergo hîc dicitur ductus ab Spiritu ſancto; de hac difficultate varias expoſui rationes cùm de Incarnatione Verbi divini ageremus, *lib.1. c.5. q.47. num.48.* Nunc ſpecialiter ad hanc dubitationem.

13. Reſpondeo primò, quòd motiones, ac actiones noſtræ voluntatis, & ad actus virtuoſos, & ſupernaturales ſancto Spiritui tribuuntur, *1. Reg. 16. num 13. Pſalm. 142. num. 1. Luc. 2. n. 27.* Secundò, Quia licèt Chriſtus Dominus à principio ſuæ conceptionis habuerit Spiritum ſanctum, tamen in Baptiſmo in eum deſcendit viſibiliter, & novo

ſigno cœpit conſtare Chriſtum habere Spiritum ſanctum; ideo ab illo dicitur ſpecialiter ductus. Tertiò. Hæc ductio Spiritui ſancto tribuitur, ne quiſquam quadraginta dierum jejunium, in quibus,ut ait Lucas, nihil manducavit, ſine ratione, aut diſcretione factum interpretetur.

14. Alb. Magn. Quartò. Ut notat Alb.Magnus, Spiritus ſanctus in Jordane viſibili ſigno ſe manifeſtavit ſuorum donorum copiâ in Chriſtum deſcendere, quamvis aliàs ſemper cum ipſo eſſet, & ideo quem, hominum æſtimatione impleverat, ducit in deſertum, ac ad pugnam, ut habeamus morale documentum, quod quando princeps ſuos munificentiſſimis donis ditat, & impingueſcit,maxime ſecurus eos poteſt excitare, & provocare ad bellum, quanto enim magis miles ex regalibus muneribus accepit, tanto magis ſe exercet in armis, ac illuſtriora facta reſolutus intendit. Dixit Joſue, Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ Tribui Manaſſe. [Mementote ſermonis, quem præcepit vobis Moyſes famulus Domini. Vos tranſite armati ante fratres veſtros, & omnes fortes manu, & pugnate pro eis,donec Dominus det requiem fratribus veſtris,ſicut & vobis dedit,] Joſue 1.n.14. Sed quare hujuſmodi Tribus cæteras præcedunt, & de eis concipitur ſpes, quod forti manu debellaturi ſint hoſtes? Quare non anteibit Tribus Juda,vel Levi? Rubenitis, & Gaditis,ac dimidiæ tribui Manaſſe datæ fuerunt terræ & poſſeſſiones ad habitandum à Moyſe, *Num 32. num.29.* ante tranſitum Jordanis, & cum hujuſmodi Tribus inter cæteras,jam obtinerent ſuam ſortem ac habitaculum ad manendum, ideo eis mandatum,ut tanquam milites anteſignani reliquas turmas antecedant, forti animo, ac ingenti robore contra hoſtes pugnent. Unde elegantiſſimè D.Syneſius lib. de regno: *Quod militibus neceſſaria ſunt arma, ac Regis munificentia. Nam illic interficitur hoſtis, hic fovetur animus.* Tanto enim plus quis ſe exercet in obſequio, quanto magis ſe obligatum videt in beneficio. In ultima cœna, ait Chriſtus dominus ſuis Apoſtolis. *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis,* Joan.15. num.14. Quomodo hæc ait Salvator, *Amici eſtis*, de præſenti; *ſi feceritis*, de futuro; conſequenter videbatur dicendum,Vos amici mei eritis ſi feceritis? At noſter Jeſus, eis ſuam amicitiam, quæ eſt ſuprema dignatio, ut *ibi* ponderant D. Auguſt. & Euthym. actualiter confert; ut tanto beneficio ad ſui miniſterium, ac ad omnia ſuſtinenda pignerentur. D. Cyrillus Alexandrinus *lib.* 10. *in Joan. c.23.* [Amicitiam ſuam, ait pectoris opponit periculis, ut ejus magnitudine, atque gloria nihil penitus pericula videantur. Dulces enim admodum labores ſunt,quum merces copioſa proponitur.]

Rex milites quos munerat destinat ad bellum.

Joſue 1.

Syneſius.

Joan.15.

Auguſt. Euthym. Cyrill.

Quæstio IV.

Quare Chriſtus Dominus ſeceſſerit in deſertum?

15. Rationem germanam hujus rei aſſignat D. Matth. *Ductus eſt in deſertum, ut tentaretur à diabolo.* Illud enim, ut, cauſam motivam indicat, de quo erit ſermo q.6. hujus verò rei alias inquiramus cauſas; & prima. Quia Chriſtus Dominus frequenter pernoctabat in deſerto propter orationem, quæ requirit quandam mentis quietem, & elevationem in Deum, & ſic dicitur Luc.6.n.16. *Factum eſt in illis diebus exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.* Et hanc Chriſti conſuetudinem notant *ibi* D. Ambroſius, Beda, & D. Bonaventura. Voluit ergo Chriſtus eſſe in deſerto, hoc tempore, ut ibi liberius, & ampliùs orationi vacaret.

Ad orandū ſolitudo.

Luc.6.

Ambroſ. Beda. Bonav.

16. Abulenſ. Secundò. Abulenſis q.5. ait,quòd Chriſtus aliquando ibat in deſertum propter corporalem quietem, qui cùm maneret inter turbas,ſæpe non concedebant ei locum ad neceſſariam refectionem; & ita dicit Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis Marc.6. n.31. *Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum.* Et aſſignatur ſtatim ratio. *Erant enim qui veniebant, & redibant multi: & nec ſpatium manducandi habebant.* Et in hoc etiam Prædicatores inſtruuntur, ut ſi eos interdum populus propter devotionem in operibus ſpiritualibus frequenter & vexet, ita ut non ſit eis locus ad neceſſariam corporis quietem, quod ſubtrahant ſe paululum à plebe. Et ſimiliter ad locum Marci Euthymius; hæc tamen ratio licèt optimè deducatur ex loco Marci, tamen non bene quadrat præſenti quæſtioni; tendebat Chriſtus non ad quietem, ſed ad pugnam.

Marc.6.

Miniſtri habeant ſuas vacationes.

Euthym.

17. Abulenſ. Tertiò. Idem Abulenſis *cit.* tendit in deſertum Chriſtus, qui modo prædicare intendebat, ut exemplum daret Prædicatoribus, ut aliquando à populo ſe ſubtrahant. Quod multis de cauſis convenit. Primo,ait propter authoritatem Verbi Dei. Quia ſi Prædicator fuerit familiaris populo, contemnetur verbum ejus, cùm familiaritas nimia generaliter contemptum pariat, & maximè apud indoctos. Quia ea quæ inſolita ſunt, & rara apud eos judicant eſſe aliquid excelſum, & ſupra ſe: quod vero in aſſiduam venerit converſationem, pro nihilo reputant. Secundò. Ut per converſationem non contrahant mores populi. Tertiò. Quia vita Predicatoris mixta eſt ex activa, & contemplativa contemplatio autem ſolitudinem requirit. Quartò. Quia neceſſe eſt ut Prædicator meditetur in lege Dei die, ac nocte, & ideo ſolitaria quærat.

Prædicatores ſeparati à populo.

18. Tertull. Quartò. Tertullian. lib.4. contra Marcionem, *In ſolitudinem pergit*, ait, *ſolemnis eſt ejuſdem regio creatoris. Oportebat ſermonem illic quoque videre in corpore; ubi egerat aliquando, & in nube.* Qui ſub velamentis abſconditum Deum venerantur, illius clara viſione munerantur; abiit Chriſtus in deſertum, ut montes, & campeſtria (quæ Deum aliquando in nube occultatum reverentur ſuſceperant. Exod.19.n.18. *Totus mons fumabat*, cùm Deus ſcilicet deſcenderet in nube) ejus clara præſentia in corpore aſſumpto nobilitarentur. Quintò. Ambroſ. *in Luc. hic*, agebatur Chriſtus in deſertum miſterio, ut Adam de exilio liberaret, qui de paradiſo in deſertum ejectus eſt, quod magis explicans D. Paſchaſ. *lib.3. in Matth.* ait, ut quia Adam in illa terreſtri amœnitate, victus eſt per ſerpentem, Chriſti milites aſperitate eremi correpti diſcerent cum ſuo capite, omnes concupiſcentias carnis refrenare. Sextò. D. Anſelmus, Gloſſa Ordinaria, D. Thomas teſtantur hoc deſertum, in quod tendit Chriſtus, conſtitutum eſſe inter Hieruſalem, & Jericho, ubi ille homo incidit in latrones, de quo *Luc.10. n.30.* qui gerebat figuram Adæ, & dæmonibus convictus eſt. Conveniens ergo fuit, ut ibi diabolum Chriſtus

Clara viſione Dei fruitur, qui eum occultum noluit.

Exod.19.

Ambroſ.

Paſchaſ.

Anſelm. Gloſſa. D.Thom.

Ad jejunium gulæ irritamenta fugienda.

Chriſtus ſuperaret, ubi diabolus hominem ſub figura ſuperaſſe dictus eſt. Septimò. Ad jejunium elegit Dominus deſertum, in magnum noſtrum documentum, ut ad abſtinentiam, ac mortificationes remotiora loca quæramus, ubi non ſunt gulæ irritamenta ut ſi manducandi ardor excitetur, defectus rerum abſtinentiam perſuadeat.

19. Cyprian.

Octavò. D.Cyprian. orat.de tentat. [In deſertum, ait Chriſtus ingreditur, locus ſecretus eligitur, quia ſolius Dei judicio jejunia ſunt agenda. Jejuniorum ſudoribus laus importuna ſe ingerit: & ſubtiliſſimis aculeis penetrans animam dum extollit emollit.] Ut divinus magiſter nos doceret, vanam gloriam ac hypocriſim fugere, ideo ipſe ad orandum, ac jejunandum in occultum, ac

Vana gloria furatur virtutes.

deſertum ſe confert. Taliter fiant noſtra opera, ne fures vanæ gloriæ furentur ea, *Matth.n.9.* Cùm nuntii Regis Babyloniæ veniſſent ad Ezechiam, in manifeſtationem ſuæ potentiæ, ac opulentiæ eis aperuit omnes theſauros ſuos; ſtatim factum eſt verbum Domini per Iſaiam, qui ait ad Ezechiam, *Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui, uſque in diem hanc, in Babylonem, non remanebit quicquam* 4 Reg.10. n.17. Sed cur oſtentationi Ezechiæ, quam vanæ gloriæ aſcribit Theodoretus, non imponitur pœna ignis, mortis, peſtis, ſed tantùm direptionis, *Auferentur omnia*, ubi vana gloria interveniebat, nihil in majori conſequentia poterat venire, quàm latrocinium, ac omnium direptio. Rupertus in allegat. in lib. 4.Reg.cap.19.[Theſauros noſtros, ait, ſcilicet virtutes interiores, vel etiam bona exteriora propalare, & in publicum hominibus, propter inanem gloriam aliis oſtendere, ſeu revelare non debemus: alias occaſionem ſurripiendi, & ſubtrahendi ipſa, Dæmonibus daremus.] Ille homo qui veniebat à Jericho in Hieruſalem, de quo ſuprà dixi, præfigurabat, ut præter Patres citatos teſtatur D. Paſchaſius *lib.3. in Matth.* Adamum, ſeu genus humanum in ſtatu innocentiæ, ac illa opulentia cœleſtium donorum; hic autem ut tendit in regalem, ac publicam civitatem Hieruſalem, ſtatim incidit in lationes, ſcilicet Dæmones, qui diripuerunt eum, ubi enim intervenit vana gloria, deeſſe non potuere latrones, & ita Phil. lib. de Joſeph. *Homini inſidiatur inanis beſtia vana gloria, corripere, ac devorare tales ſoluta.*

4.Reg.10. Theod. Rupert. Paſchaſ. Philo.

Quæstio V.

Quare Chriſtus Dominus ſe permiſerit tentari?

20. Ambroſ.

OMnia Chriſtus Dominus alto conſilio operabatur, & ita ait Ambroſius. *Conſilio ductus eſt in deſertum, ut diabolum provocaret.* Rationem hujus rei, quantum inveſtigare fas eſt inquirimus. Damaſcenus lib.3. de fide c.20. *Tentatus eſt*, ait, *ſuperavit, ut nobis victoriam compararet, naturæque noſtræ frangendi adverſarii vim tribueret.* Similiter D. Auguſt. *in Pſal.90. concione 2.* D. Gregorius *in Evangelia.* Victoria enim Chriſti noſtra eſt. Unde ipſe dicebat Joan. 16. n.33. *Confidite, ego vici mundum.* Secundò. D. Ambroſius in Luc. *Ut oſtenderet*, ait, *nobis diabolum ad meliora tendentibus invidere, & tunc magis cavendum ne myſterii gratiam deſerat mentis infirmitas.* Indicatur hoc facto quò magis operibus ſanctis intendimus, eo acriora tela in nos injiciuntur. Unde ait Hilarius can.3. in Matth. *In ſanctificatis maxime diaboli tentamenta graſſantur, quia victoria ei eſt magis exoptata de Sanctis.*

Damaſc. Auguſt. Gregor. Joan.16. Ambroſ.

Ubi major ſanctitas, ibi major impetus. Hilar.

Tertiò. Euſeb. Emiſſenus homil. in Dominica prima. *Tentatur ſcilicet*, ait, *ut in nulla noſtra virtute, vel ſapientia confidamus: quoniam inimicus noſter diabolus, qui ipſum Dominum noſtrum tentare præſumpſit, tanquam leo rugiens*, &c. Conceſſum eſt diabolo ut Chriſtum invaderet ad tentandum, ut nulla ſanctitate, ac virtute ſe homo ſecurus exiſtimet, ſemper vigilet, ac Deum invocet, & ejus auxilium imploret, & ideo multi dicunt in exercitum noſtrum permiſſum eſſe à Deo diabolum nos tentare. 21. Euthym.

Exercitiò virtutis vigilandum.

Quartò. D.Chryſoſtom. homil.13. in Matth. [Occaſionem, ait, Diabolo ad eundi præbet, ut priùs ipſe congreſſus quomodo ab aliis etiam vinci poſſet, oſtenderet. Sic etiam faciunt athletæ, qui cùm diſcipulos ſuos vincere docent, data opera in palæſtris cum aliis certamen exercent, ut luctantium corporibus faciant artem ſpectare vincendi, & modum, viamque victoriæ adipiſcendæ monſtrent.] Quintò. D.Paſchaſius homil.3. in Matth. [Ex quo, ait, non debet incredibile videri Dominum ad tentationem diabolum excitaſſe, ut ibi vinceretur in veritate ſecundùm hiſtoriam, ubi figurabatur primum viciſſe Adam juxta alegoriam.] Adamus in terreſtri paradiſo, ubi cœleſtis præfigurabatur, exiſtens victus eſt tentatione Dæmonis, & ab illo ejectus in deſertum hujus mundi; Chriſtus Dominus agens in deſerto ſatanæ tentamenta calcans, humanum genus in cœleſtem paradiſum, è deſerto hujus mundi transfert. Et quia primus Adamus, in quo omnes inveniebantur, per tentationem armis diaboli ſuccubuit; conveniens erat ut Chriſtus omnium caput per aliam tentationem dæmonem expugnaret, & ut glorioſior eſſet victoria, per id vinceretur, per quod vicerat. 22. Chryſoſt. Paſchaſ.

Diabolus per quod vicerat vincitur.

Sextò. D.Leo ſerm.1. de Quadrageſ. [Ob hoc, ait, ſe Dominus tentari à tentatore permiſit, ut cujus munimur auxilio, ejus erudiamur exemplo, vincit enim adverſarium teſtimoniis legis, non poteſtate virtutis, ut hoc ipſo & hominem plus honoraret, & adverſarium plus puniret, Cùm hoſtis generis humani non ſolùm quaſi à Deo, ſed etiam quaſi ab homine impugnaretur & vinceretur. Pugnavit ergo iſte tunc, ut & nos poſtea pugnaremus, vincit ille, ut & nos ſimiliter vinceremus.] Elegantiſſimè, cùm militia ſit vita hominis, ut Dominus ſuos inſtrueret ad pugnam non ſolùm illos firmavit auxilio, ſed etiam exemplo; hoc enim maximè efficaciſſimum: unde ait D. Auguſtin. in Pſal.63. *Parum erat Dominum hortari Martyres verbo, niſi firmaret exemplo*, de quo *lib.2. c.7. n.21. & 22.* & non ſolùm voluit Dominus dejicere diabolum, ſed etiam naturam humanam exaltare, dum non divina poteſtate, ſed Scripturæ teſtimonium debellavit, ut natura, quæ erat victa, vinceret, & ut diabolus maximè torqueretur, dum ab illa ſe cognoſcit proſtratum, & ita ait D. Cyprian. *lib. de jejunio*, quòd Dominus voluit tentari, ut diaboli præſumptio confunderetur. 23. Leo.

Quantum efficax exemplum. Auguſt. Cyprian.

Septimò. Abulenſis *quæſt.4.* ait, *Conveniens fuit Chriſtum tentari à diabolo, ut nobis contra tentationes auxilium ferret.* Neſcio quid habet experiri 24. Abulenſ.

miſeriam, cùm enim Chriſtus Dominus ſit clementiſſimus Pater, tamen dum noſtras tentationes, ac dolores ſuſtinuit, maximè ſe pigneravit ut nobis auxiliaretur, ac ſubveniret, ita ait Paulus ad Hebr.4.n.15.[Non habemus Pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris? tentatum autem per omnia per ſimilitudine abſque peccato.] Et iterum c.2.n.18. [In eo enim, in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis, qui tentantur, auxiliari.] Unde ait *ibi*.D.Ambr. [In eo in quo paſſus eſt potens eſt vinctos liberare, tentatoſque adjuvare, ne vincantur quia tentationes noſtras non ſolum ſicut Deus, ſed etiam ſicut homo, in ſe ipſo per experimentum cognovit] Ex eo enim quòd Chriſtus noſtras imbecillitates ſuſtinuit, maximè pronus eſt ad miſerendum. Octavò D. Damaſcenus lib.3. de fide, cap.2. *Tentatus eſt, & videt ut nobis victoriam pararet, & naturæ daret virtutem vincendi adverſarium.*

Qui ſuſtinuit miſeria facilè miſeretur.
Hebr.4.
Damaſc.

25. Nonò. Paſſus eſt Chriſtus ſe tentari, ut Dæmonis audacia infringeretur. Qui enim poſſet furentem impetum diaboli ſufferre, niſi eum priùs Chriſtus in ſe confregiſſet? Decimò. Chriſtus Dominus docturus erat homines, ut eſſent in tentatione conſtantes, neque à Dei obedientia diſcederent, neque Satanæ ſuaſioni ſeſe ſubmitterent; decrevit ergo in ſe adimplere, quæ docturus erat. Undecimò. Permiſit ſe Dominus tentari, ut nobis innoteſcat quantum efficax ſit inimici odium. Viderat diabolus Chriſtum in nativitate à paſtoribus mirabiliter vocatis fuiſſe adoratum, Magos ab Oriente ſtella duce eum ut Deum veneratos eſſe, audierat Canticum Simeonis, ac vocem de cœlo tonantem, *Hic eſt filius meus*, audierat, & tamen adhuc dubitat, an ſit Deus, cum enim eſſet valde contra proprium ingenium, & inclinationem Dæmonis, ut jam in terris adeſſet Deus, & ille homo eſſet verus Meſſias, à quo omnes ejus vires erant confringendæ, nulla facti evidentiâ ſe poterat perſuadere ad ejus agnoſcendam excellentiam. Cùm Angeli præcepiſſent Lot ut cum omnibus, quæ ad ſe pertinébant, diſcederet à Sodoma, ne ſimul involveretur in incendio. Dixit Lot generis ſuis: *Surgite, egredimini de loco iſto; quia delebit Dominus civitatem hanc, & viſus eſt eis, quaſi ludens loqui*, Geneſ.19.n.14. Sed quomodo in re tanti ponderis fidem non adhibent probato ſeniori, ac Angelis, qui cæcitate percuſſerunt habitatores civitatis, ita ut oſtium non poſſent invenire, *ibid n.*10. Cur talibus non credunt? Mandatum recedendi à civitate, eorum propriæ affectioni, ac voluntati repugnabat, & ideo non potuerunt ei acquieſcere, & ita ait Chryſoſt. homil.43 in Geneſ. [Cùm audirent à juſto terribiles illas minas, quaſi ſubſanabant, & putabant deliramenta eſſe, quæ dicebantur, veruntamen juſtus voluit eos eripere à plaga: at illi noluerunt, ſed in moribus ſuis manſerunt.]

Chriſtus fregit audaciam diaboli.
Difficiliter creditur quod eſt contra proprium appetitum.
Gen.19.
Chryſoſt.

26. Capitur Achior à militibus Aſſyriis, & multa verba profert in laudem populi Iſraëlitici, & corroborat teſtimoniis Prophetarum, portentis factis in Ægypto, & deſerto, quæ in toto Orbe erant valde nota, tamen ait text. Judith 5.n.26. *Factum eſt cùm ceſſaſſet loqui Achior verba hæc irati ſunt omnes magnates Holophernis.* Poſtea verò adducitur Judith ad Tabernaculum Principis exercitus, multa mendoſa, & falſa, ut vult Lyran. pollicetur, quod civitas ſine ulla contradictione tradenda ſit, omnes captivi adducendi, & cum hæc audiunt; cuncti duces, ac milites applaudunt. *Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holopherne, & coram pueris ejus*, Judith 11.n.18. Sed quomodo Achior dicta tam truculento vultu excipiuntur, Judith verò tam blandè, & feſtivè. Lyranus, ad proximè citat. locum, *Placuerunt verba*, ait, *quia portendebant Holopherni, & exercitui ejus proſpera.* Quamvis enim viderentur mulieris blandimenta ac lenocinia; cùm tamen proprio affectui adularentur, facilè omnes attraxere; at Achior proloquia, quamvis multis divinis prodigiis & miraculis ſtabilita, tamen militum deſideriis ſeſe opponebant, & ideo omnes impugnant, ac contradicunt.

Judith 5.
Lyran.
Jud.11.
Lyran.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus non tentetur in oppidis, ac urbibus, ſed in deſerto?

Poterat Chriſtus Dominus in civitatibus, in media hominum frequentia has tentationes ſuſtinere? cur ergo dicitur in eremum, ut tentatori locum præbeat? Reſpondet primò D.Chryſóſt. hom.13. in Matth. [Conſidera, ait, quoniam illum aſſumens ſpiritus duxerit, non in urbem, neque in forum, ſed in eremum. Tunc quippe aliquos diabolus aggreditur, cùm ſolos viderit, atque ab aliis ſegregatos, ſic denique mulierem ab initio aggreſſus eſt, ſolam illam excipiens. *Gen.* 3. Quando enim viderit aliquos copulatos, haud ſimiliter audet accedere.] Et idem ferè Theophyl. Tanta temeritatis audacia ſùbit in mentem diaboli, ut non vereatur adoriri hominem, quem antea in Jordane filium Dei eſſe audierat; tamen cùm ſolitarium viderit, non timet ipſùm vehementiſſimè invadere, in ſolum quilibet audet, *Væ ſoli.* Antea erat Dominus in civitatibus, inter turmas populorum, ac Regis militum, inter Scribas, & Phariſæos, qui creduli odio Dominum perſequebantur; & tamen tunc ipſum non audet impetere, niſi cùm ſolùm viderit, plus auxilii ſibi promittens tentator à ſolitudine, ac deſertione, quàm ab hoſtili inimicorum odio. 27.

Chryſoſt.
Quilibet audet in hominem ſolitarium.

Secundò. D.Ambroſ. lib.3. de Spiritu ſancto, c.18. [Jejunaturus, ait, ab ſpiritu, ſicut legimus, ducitur in deſertum, ut evacuaret diaboli tentamenta; nam etſi in abundantia copiarum continenter vixiſſe laudandum eſt, tamen in divitiis, & amœnitatibus frequentior tentationis illecebra eſt.] Ad pugnam ducitur Dominus in deſertum, ut nullum eſſet tentationis genus, quod non experiretur; nam in opidis, ipſi populorum congreſſus, hominum converſatio, opulentia ciborum, ac delitiæ divitiarum per ſe tentationes ſunt; ut ergo tentamenta diaboli evacuaret, & omnem tentationem conculcaret, tendit in eremum, ut ibi diaboli impetus infringeret. 28.

Ambroſ.
In hominum frequentia frequens tentatio.

Tertiò. Alb.Magn. [Ductus in deſertum, ait, ecce locus tentationi congruus. Ibi enim non habet adjutores diabolus, inter mundanos invenit concupiſcibilia, per quæ trahit affectus, & linguas malorum, per quas ſubvertit aliquando intellectum,] & ideo præcipitur Lot. Geneſ.19.n.17. *Non ſtes in omni circa regione, ſed in monte ſalvum te fac.* Glomerata diaboli amicorum manus maximè timenda, & ideo deſerti locus eligitur ad pugnam in 29.

Alb. Magn.
Gen.19.
Inimicorum manus timenda.

Chryſoſt. *Ex una victoria ad majora eundū.* in noſtram eruditionem, ibi diabolus non habet fautores. Quartò. D.Chryſoſt.hom 5. ex variis in Matth. [O incomparabilis Domini patientia,& admirandæ humilitatis exemplum. Tentari à diabolo Dominus patitur, qui tentantem ſe in deſerto jam dudum mortifero ſerpentum morſu percuſſerat.] Ad tentationem in deſerto pergit Dominus, ibi tentationem victor, ac triumphator olim extiterat. *Nolite obdurare corda veſtra ; ſicut in irritatione ſecundùm diem tentationis in deſerto ;* Pſal.94. *ubi tentaverunt me patres veſtri*, Pſalm.94. n.8. Dominus qui in deſerto ſerpentum morſu tentatores devicerat,ut diabolum tentantem verbo ſuo devincat, ad deſertum venit.

30. Quartò. D.Marcus ait : *Spiritus expulit eum in deſertum ; & erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus : & tentabatur à Satana; eratque cum beſtiis.* Euthym. Quod explicans Euthymius hîc in Matth. ait : *Tunc enim magis irruit diabolus quum hominem magis viderit ſolitarium, omnique privatum conſolatione.* *In hominem dejectum omnes inſurgunt.* Cùm diabolus videret Chriſtum veluti ejectum ab hominibus, inter beſtias ac feras commorantem, fame, ac penuria vexatum ſine ullo ſolamine, ſtatim ipſum aggreditur, nam diabolus cùm agnoſcit hominem ærumnoſum, ac dejectum, tunc promittens ſibi victoriam invadit, & ideo modo hic in deſerto ſua machinamenta in Chriſtum parat. Tertull. Unde ait Tertull. lib. de oratione c.7. quod *tentatio diaboli infirmitas eſt.*

31. Ambroſ. Quintò. D.Ambr. ſer.39. [In deſerto,ait,Salvator implet Dei mandatum,ut ibi Adam ſalvaret errantem,ubi fuerat de paradiſi poſſeſſione dejectus. In deſerto ergo primum homini ſalus refunditur,ubi non ſunt epulæ, ubi deſunt deliciæ,ubi quod eſt omnium malorum cauſa, deeſt mulier. Videte rem miram, in paradiſo cum Adam diabolus decertat : in deſerto cum Chriſto diabolus dimicat, ubique inſidiatur homini, ubique congreditur, ſed ubi mulierem non invenit, victus abſcedit.] *Ubi mulier, ibi homo vincitur.* Elegantiſſimè,& moraliter conſiderat S.Pater,cur homo in Adamo devincitur,in Chriſto vero glorioſè triumphator extitit ; nam cum primo homine erat mulier, quæ in deſerto, ubi Chriſtus jejunabat,deerat,& ubi mulier eſt,homo ſæpe proſternitur à diabolo, ubi vero fœmina abeſt, ſæpe Satanas ab homine conculcatur. Dixi *moraliter*, quia mulieris lenocinium Chriſti mentem moderare non poterat.

32. Paſchaſ. Octavò. D.Paſchaſ. lib.3. in Matth. [Cur, ait, idem tentandus ad deſertum ducitur, præſertim cùm omnis mundus laqueorum tentamentis ſit plenus ? niſi fortè quòd ubi ſerviendo Deo major eſt quietudo, ibi major exhibeatur neceſſe eſt virium colluctatio, quia ibi nunquam deerit fraudulenta oblectamentorum perſuaſio.] Per deſertum enim ſignificatur vita à mundi tumultibus ſeparata, & ſoli Deo vacans, & tamen ibi ingreditur tentator, quia quo ipſe vivendi modus purior,ibi major erit pugna, & majores exoptantur vires : *Quæ eſt iſta,quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol,terribilis ut* Cant.7. *caſtrorum acies ordinata*, Cant.6.n.9. Sed quando mitis, ac affabilis ſponſa formidoloſo, ac bene diſpoſito exercitui comparatur ? Per Auroram, Lunam,Solem præclariſſimas virtutes humilitatis, Bernard. caſtitatis, ac charitatis intelligit D.Bern.*ſerm.60. ex parvis.* Et ubi anima ſancta tantis virtutibus exornata agnoſcitur, ſtatim ei injungitur, ut ad pugnam, & tanquam acies armetur. D.Paſch.cit. Paſchaſ. [Quæ nimirum, ait, idcirco, ut caſtrorum acies contra hoſtes ordinata narratur aſcendere, qua illi viam ad cœlum eundi obſident, ut in nullo frangantur conamine.]

Regius Vates Pſal.54.n.8.*Ecce elongavi fugiens,* 33.
& manſi in ſolitudine : expectabam eum, qui ſalvum Pſal.54.
me fecit à puſillanimitate ſpiritus,& tempeſtate Seu, Auguſt.
ut legit D.Aug. *Manſit in deſerto.* Cùm ipſe Regius Vates ſe cognoſcat in eremo, ac ſegregans ab hominum frequentia, adhuc non ſe ſecurum exiſtimat, ſed præſtolatur Dei auxilium, quo liberatus eſt à nimia dejectione, ac pavore animi, ac tempeſtatem hujus ſæculi æſtu. D.Paſch. citat. Paſchaſ. [Ex quo, ait, liquidò monſtratur,quòd ideo ſolitudinem petit, ne mundi premeretur anguſtiis. Sed tamen, necdum in ſolitudine liberum ſe intelligit à periculo,dum adhuc ſe flagitat liberandum. Quippe quia non ante ſe hoſtis erexit ad pugnam, quam ille vellet exire de ſæculo.]

Matth.4.*n*.2. Cùm jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus,poſtea eſuriit.

VERSIONES.

Vatablus. Cùm jejunaſſet dies quadraginta, totidemque noctes, tandem eſuriit.

Arias. Jejunans dies quadraginta, poſtremum eſuriit.

ALTER TEXTUS.

Marci 1.*n*.13. Et erat in deſerto,quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana,eràtque cum beſtiis.

Lucæ 4.*n*.2. Diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo, & nihil manducavit in diebus illis, & conſummatis illis, eſuriit.

EXPOSITIO.

HIc ponitur aliquid, quòd ſonat fortitudinem,& aliquid quod dicit infirmitatem; 34.
quod jejunaverit quadraginta diebus, & totidem noctibus, & nihil manducaverit, ut exprimit D. Lucas ; ſignum fortitudinis eſt, & dum dicitur poſtea eſuriit, ſeu ut habet D.Lucas, *Conſummatis illis poſtea eſuriit* : bene colligitur Chriſtum ante non eſuriviſſe, divinitate ſcilicet corpus ſine eſurie conſervante, & ſuſpendente actionem caloris naturalis, aliorumque contrariorum agentium. Ita Origenes, D.Hilarius, D. Chryſoſtomus, hîc, & Corderius *in Lucam.* Origen. Hilar. Chryſoſt. Corder. Quòd verò poſtea eſurierit, infirmitatem exprimit, ſolet enim Deus magna humilibus permiſcere. *Magna humilibus.* His tamen diebus tranſegit Chriſtus Dominus in alta contemplatione,ac oratione. Orabat autem Chriſtus Dominus, non pro ſe, ſed pro me. Et notandum quod Chriſtus jejunat

in deſerto, comedit, & bibit in civitatibus. Hypocritæ autem è contra faciunt, in occulto comedunt, in publico jejunant. Dicitur autem quòd jejunaverit noctibus, propter Hebræorum jejunia, qui diebus jejunabant, noctibus comedebant. *Haymon.* Haymon. [Cùm verò dixiſſet, jejunaſſe Dominum quadraginta diebus, addidit, & quadraginta noctibus: quod ideo facere voluit, ne aliquis putaret quòd Dominus quidem diebus jejunaret, noctibus verò reficeretur, juxta noſtram conſuetudinem.] *Simulatio hypocriſis fugienda.* Chriſtus jejunat die, & nocte, & homines ſæpe ob vanam gloriam captandam, in die, ac manifeſto jejunant, & à cibo abſtinent, in occulto autem tenebris patrocinantibus comedunt, ac epulantur. *Eratque cum beſtiis*, ut ait Marc. quia in illo deſerto multæ feræ paſcebantur, eò quòd eſſet invium hominibus, ut notant D.Chryſoſt. S.Thomas. *3.p. quæſt.41. art.3. in corpore.* Chryſoſt. S.Thom.

Quæstio VII.

Quare Chriſtus jejunaverit?

35. Salmeron. *Chriſtus ſæpè jejunavit.* Zach.8.

ANte hoc jejunium Chriſtum Dominum ſæpe jejunaſſe bene obſervant Salm. *tom.4. p.1. tract.10.* nam in lege veteri, quam Chriſtus Dominus non venit ſolvere, ſed implere, erant multa jejunia præſcripta. Zachar.8. n.18. [Hæc dicit Dominus exercituum, jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium ſeptimi, & jejunium decimi erit domui Judæ in gaudium, &c.] Tamen Evangeliſtæ de hoc ſolùm jejunio quadragenario faciunt mentionem, quia alia jejunia pertinebant ad obſervationem legis veteris, hoc verò ad initium legis gratiæ. Deinde, quia illa jejunia erant veluti perſonalia, & veluti particulariter ſpectabant ad Chriſti perſonam, prout ſub lege voluit eſſe, hoc verò quadrageſimale ad exemplum totius populi Chriſtiani.

36. Ambroſ. Ad quæſtionem verò, reſpondet primò D.Ambroſ. ſerm.39. [Sed videamus, ait, quæ cauſa fuerit, ut jejunia Salvator indiceret, & ipſe ſibi primum, ut bonus humani generis Medicus, populum quod ægro daturus eſt, prior guſtat, ut peritiam artis ſuæ ante in ſe ipſe demonſtret, & experimentum ægro accipiens ſecurus ſit de populo, ſecurior de ſalute.] Abulenſ. Similiter Abulenſ. q.10. [Jejunat Chriſtus, ait, ut nobis jejunandi exemplum tribueret; nam cùm ipſe fuerit pleniſſimus legiſlator, debuit nos de omnibus inſtruere;] *Chriſtus nos ſuo exemplo excitat.* multum enim juvant majorum exempla, ut ſubditi animentur ad difficilia. Unde etiam ait ipſe Abulenſ. quòd jejunavit ut exemplum præberet Prædicatoribus, quòd antequam prædicent, debent jejunare.

37. Ambroſ. Secundò. Idem D Ambroſ. citat. loco. [Arbitror, ait, hanc cauſam eſſe jejunii, ut quia primus Adam in paradiſo conſtitutus, per intemperantiam gulæ, gloriam immortalitatis amiſerat, eandem immortalitatem ſecundus Adam Chriſtus per abſtinentiam repararet; & quia contra mandatum Dei guſtans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc ſecundùm mandatum Dei jejunans, vitæ juſtitiam mereretur.] *Solus contrariis in diis recuperata.* Contrariis enim mediis, quibus mors introducta fuit, ſalus ingreditur, ſi enim per intemperantiam hominis deperdita eſt juſtitia, per jejunium recuperetur. Tertiò. Poſt Baptiſmum, ſtatim Chriſtus tendit in deſertum ad jejunandum, ut doceat quòd poſt acceptam gratiam Baptiſmi non eſt otioſè vivendum, ſed toto pectore incumbendum, ut acceptam poſſimus conſervare gratiam.

Quartò. D.Maximus hom.3. de jejunio. [Moyſes enim, inquit, editor veteris legis eſt, Chriſtus conditor novi Teſtamenti: jejunat Moyſes, ut præſentis vitæ mandata ſuſcipiat: jejunat Chriſtus, ut æternæ ſalutis ſacramenta conſtituat.] Ante promulgationem utriuſque legis, quæ abſtinentiam continebat, jejunat uterque legiſlator, quia legis adimpletio in legiſlatore debet præire: deinde ſanctus Pater multas differentias conſiderat inter utriuſque jejunium. Ait enim. [Jejunat Moyſes, ut Deum videret: jejunat & Chriſtus, ut unum ſe eſſe cum Deo, dum de diabolo triumphat, oſtenderet. Moyſes poſt jejunium ſcriptas Dei digito tabulas, populo prævaricante, confregit, Chriſtus poſt jejunium manſuru per ſæcula Evangel. conſecravit.] 38. Maxim. *Legiſlator præcedat exemplo.*

Quintò. D. Baſilius *hom.1. de laudibus jejunii* ait, [Dominus noſter non prius in carne, quam pro nobis aſſumpſerat, diaboli inſultus excepit, quàm eam jejunio communiſſet, ſimul & nos erudiens ut noſmet adversùs tentatoris conflictus exemplo palæſtranum ungamus, & exerceamus.] Antequam Chriſtus ad pugnam diaboli deſcendat, ſe jejunio armavit, quamvis à primo ſuæ conceptionis inſtanti unione hypoſtatica, ac omni ſupernaturali dono eſſet inexpugnabilis, tamen ſe jejunio communivit ad certamen, non pro ſe, ſed pro me, ut nos ſuo exemplo inſtrueret, ut nulla ſanctitate ſecuri, ac ſiſi omittamus jejunii arma, & ita D.Chryſoſtomus *ſerm.2. de jejunio*, illud appellat murum, ac arcem inexpugnabilem. 39. Baſilius. *Jejunio muniendus eſt homo.* Chryſoſt.

Præcipit Deus Adamo. *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*, Geneſ.2. n 17. Sed cur Deus primo parenti præceptum abſtinendi, ac jejunandi imponit, optimè enim ſciebat Deus quòd diabolus ſub figura ſerpentis inſidias eſſet moliturus, cur aliud non præcipit? v.g. Sacrificium, holocauſtum, vel aliud? Prævidebat optimus conditor, quòd nihilo meliùs homo poterat in illo ſtatu innocentiæ communiri, niſi jejunii lorica. D.Chryſ. ſerm.11. de jejun. [In paradiſo, ait, jejunium pro magna commoditate indicitur, & cùm ante conflictum ad reſiſtendum libidinoſis voluptatibus clypeus nobis abſtinentiæ fuit: multo magis in ipſo noſtro certamine, jejunii auxilium ad noſtram victoriam flagitandum eſt.] Tanta eſt enim jejunii vis, ut homines armet contra fortiſſimos dæmones bellatores. Cum Holophernes cum ſuis pugnatoribus accederet ad Hieruſalem, Iſraeliticus exercitus deficit ac timet: Sacerdotes orans populus lachrymatur, & omnes cilicio induuntur. Judith verò erat intra cubiculum domus ſuæ, *Jejunans omnibus diebus vitæ ſuæ*, c.8. n.6. Ipſa tamen ſola fortiſſimos virorum exercitus eluſit, & caput Holophernis amputavit; *erant omnes fatigati à vino*, cap.13. n.2. Sed cur tanta victoria, & tam copioſiſſimos exercitus una mulieris manus valuit expugnare? Erat enim jejunio munita, & plus ſubjecit unius fœminæ jejunium, quam orationes Sacerdotum, fletus totius civitatis ac bellatores totius Regni. D.Ambroſ. lib. de Viduis c.81. [Judith ſolo titulo ſobrietatis deſperatum lacertis viribus reportavit triumphum; & exemplum evidens, quod & illum terribilem populis bellatorem virum luxuria ſua emollivit, & hanc fœminam temperantia cibi fortiorem viris fecit, & Regem ſuperbum ſuis inclinavit jejuniis.] 40. Geneſ.2. Chryſoſt. Judith.8. Ambroſ.

Quæ

Quæstio VIII.

Quare Chriſtus Dominus elegerit ad jejunandum numerum quadrageſimum?

41. Chryſoſt. *In pœnitentia requiritur terminus.* Chriſtus Dominus jejunans in ſua abſtinentia ponit terminum, quod expendens D. Chryſoſt. *in Imperfect. homil.* 5. ait, *Ut quadrageſimi jejunii noſtri poneret menſuram.* Omnis enim vitæ rigor, & abſtinentia modum debet habere: cur ergo Chriſtus hanc metam conſtituit potius in quadragenario, quàm alio numero, eſt præſens difficultas.

82. Abulenſ. Abulenſis *q.*11. Chriſtus jejunavit tali tempore, ut diabolus eum non agnoſceret, ſed tentandi occaſionem haberet: deſiderabat diabolus ſcire, an Chriſtus eſſet filius Dei, vel purus homo; cùm autem Chriſtus jejunaverit quadraginta dies, non poterat diabolus cognoſcere eum eſſe Filium Dei; nam etiam Moyſes, & Elias quadraginta dies jejunarunt: ſi autem jejunaſſet plures, poterat diabolus pro certo habere eum eſſe filium Dei, & non auderet eum tentare. Hæc tamen ratio non eſt efficax, nec mihi placet, quia abſtinentia ſine ullo cibo in Moyſe, & Elia, non potuit fieri ſine virtute ſupernaturali; ergo ſicut ratione hujus, tot dies abſque alimento tranſacti ſunt, multo plures etiam poterant pertranſiri. Idem. Imò, ut tenet ipſe Abulenſis. 3. *Reg. c.*19. *q.*8. Ubi probat Eliam numerum quadragenarium jejunando ſuperaſſe, quadraginta dies uſque ad montem, & in monte jejunium ſervavit, non erat enim ibi, qui eſcam miniſtraret, deinde redit in Damaſcum, vel in Judæam, & tunc non erat in deſerto, qui cibum ſuppeditaret; ergo per totum hoc tempus jejunavit: quod ferè nonaginta dierum numerum implet.

43. Prima ſolutio. Jejunando implevit Chriſtus numerum quadraginta dierum, ut ſuo exemplo noſtro jejunio quadrageſimali initium daret, ita ait D. Ambroſ. ſerm. 34. *Quadrageſimam nobis Dominus ſuo jejunio conſecravit.* Et D. Hieron. *hîc*, D. Maxim. *hom.* 3. *de jejun.* D. Chryſol. *ſerm.* 11. D. Ant. Ulyſ. *ſerm.* 2. *in Dom.* 1. *ſolut.* 2. D. Auguſt. Epiſt. 119. c. 11. [Quadrageſima jejuniorum habet authoritatem, & in veteribus libris ex jejunio Moyſis, & Eliæ, & ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonſtrans Evangelium non diſſentire à lege, & Prophetis.] Hos dies adimplevit Chriſtus, ne diſcederet ab antiquis moribus maximè approbatis, & ut majorum veſtigiis maximè laudatis ſeſe conformaret.

Ambroſ. Hieron. Maxim. Chryſol. Ant. Ulyſ. Auguſt. *Mores antiqui obſervandi.*

44. Auguſt. Tertiò. D. Chryſoſt. homil. 13. [Ipſe, ait, quadraginta dies jejunat, nec tamen ultrà progreditur, ne ſcilicet rei admirandæ exceſſus incredibilem faceret ſuſcepti hominis veritatem, quia prius Moyſes, & Elias in hanc jejunii longitudinem pervenire potuerunt, &c.] Ubi duplicem rationem nobis tradit S. Pater: prima eſt ad oſtentationem veritatis humanæ naturæ; ſecunda ne exceſſus jejunii admirationem ingerat, & quid inauditum introducat; poterat enim Chriſtus jejunium Moyſis, & Eliæ tranſcendere, ſed pro ſingularitate vitanda noluit excedere: maximè enim in omni negotio à viris prudentibus fugienda eſt ſingularitas. *Singularitas vitanda.*

45. Tertull. Quartò Tertullianus lib. de Baptiſm. cap. 20. [Dominus, ait, de figura Iſraëlis exprobationem ipſum retorſit. Namque populus mare tranſgreſſus, in ſolitudinem tranſlatus, cùm divini copiis aleretur, nihil minus ventris, & gulæ meminerat, quàm Dei. Deinde Dominus poſt aquam ſegregatus in deſerta, quadraginta dierum jejunia emenſus, oſtendit tentationes plenitudine, & immoderamine ventris appoſitas abſtinentiâ elidi.] Duo nobis etiam hîc innuit Tertull. Primò, quòd populus exiens de Ægypto, dum mare tranſgreditur, in quo Baptiſmus præfigurabatur; dum voluptatibus ſe committit, in idololatriam prolabitur, & ideo Chriſtus poſt Baptiſmum ad deſertum tendit. Qui enim de mundo exit, caveat, ne revertatur ad illum. Sic & Rupertus *hîc*. Secundò, populus cum gula, ac idololatriis ambulavit quadraginta annis per deſertum, & dixit ſemper, hi errant corde. Chriſtus pro nobis ſatisfaciens quadraginta jejunat dies, ut pœnitentia, ac mortificatio proportionetur culpæ, ac delicto, pro quo ſatisfecit. *Non revertendum ad mundum. Pœnitentia correſpondeat culpæ.* Rupert.

Quintò. D. Proſper de promiſſionib. p. 1. cap. 7. 46. Proſper. [Quod, ait, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus diluvium factum eſt ſuper terram, non tantum præteriti in hoc numero, quantum etiam præſentis temporis animarum diluvium oſtendit: quæ in ſcopulis ſæculi atque gurgite flagitiorum, diverſarumque voluptatum naufragis fluctibus ſubmerguntur. Propter quòd quadraginta diebus Elias, quadraginta diebus & ipſe Salvator jejunia conſecraſſe monſtratur.] Sicut enim temporibus Noë, ut mundus purgaretur à peccatis extitit diluvium quadraginta diebus, ſic etiam ut animus noſter ab omni inquinamento purificetur, totidem dies pœnitentiæ nobis ſunt neceſſarii. *Diluvium peccatorum pœnitentia.*

Sextò. Quandam rationem deſumo ex D. Cyrillo lib. de Adorat. 47. Cyrill. [Ferunt igitur, ait, fœtum in utero ad figuram noſtri corporis tunc accedere, cùm ipſe numerus quadraginta dierum expletus fuerit: ideoque aiunt Moyſem illum virum optimum cum Iſraëlis populum ad vitam ſecundùm legem ducendam iterum quodammodo parturiret, ac reformaret, cibo, & potu abſtinuiſſe, panem, inquit, non comedit, & aquam non bibit quadraginta diebus.] Deut. 9. n. 9. Ut Moyſes legem acciperet, quadraginta dies jejunio conſecravit, totidemque Chriſtus Dominus antequam legem Evangelicam promulgaret, per hos enim dies ſexus virilis in utero formatur; ut inde cognoſcatur quòd non pauciores dies requiruntur ad animalem vitam formandam, quàm ad hæroicos virtutum partus in abſtinentia, ac aſperitate edendos. Deut. *Tantum tempus ad reformationem, quantum ad delicias.*

Septimò. Numerum quadragenarium eſſe myſticum, communiter docent Patres. D. Baſilius *homil. Quadrag.* D. Auguſt. *lib.* 2. *de conſenſ. Evangel. ſt. c.* 4. D. Ambroſ. *in c.* 4. *Luc. ibi.* D. Bonavent. *hîc*, Beda, D. Thomas qui ait, quòd numerus quadragenarius conſurgit ex denario ducto per quaterdenarium. Denarius ſignificat legem, quia in decem præceptis tota lex continetur. Quaternarius ſignificat compoſitionem carnis, quia caro compoſita eſt ex quatuor elementis. Quia igitur nos per ſuggeſtionem carnis tranſgreſſi ſumus legem divinam, juſtum eſt, ut carnem noſtram affligamus diebus quadraginta. 48. Baſil. Auguſt. Ambroſ. Bonav. Beda. D. Thom.

Octavò. Alcuin. in c. 8. Geneſ. [Poſt quadraginta dies, ait, Noë feneſtram aperuit, ſignificans jejunantibus cœlum aperiri: ideo Moyſes & Elias, & ipſe Salvator quadragenario numero jejunia conſecrarunt tanquam tribus temporibus neceſſario 49. Alcuin.

ante legem, ſub lege, ſub gratia. Poſt quadraginta dies, Noë aperuit feneſtram, & cœlum aſpexit, *Gen.8 num.6.* Cur non poſt plures, vel pauciores dies? Hoc enim tempus jejunium ſignificat, & ideo Chriſtus Dominus ſuo jejunio illud dedicavit, ut credatur quòd jejunantibus cœlum aperitur, & ita ait D. Baſilius homil. 1. de jejunio: *Quoniam non jejunavimus, exultamus à paradiſo; jejunemus igitur ut ad illum revertamur.* Et hac de cauſa poſt jejunium quadraginta dierum, Moyſes. *Exod.24. n.10.* & Elias 3. *Reg.19. n.13.* Deum viderunt, ut expendit D. Chryſologus *ſerm.166.* imò ideo hi duo ex omnibus eliguntur, ut in monte gloriæ cum Chriſto aſſiſtant, *Matth.17. n.3.* ut ait Tertullianus adversùs Phychicos, c.7. *Merito in carne ſe Dominus oſtendit collega jejuniorum ſuorum.* Uterque jejunando adimplevit numerum quadrageſimum, ideo comites in gloria cum Chriſto reperiuntur. Venit puer Jeſus in templum, & tamen inter magnam frequentiam Sacerdotum, ac populorum Anna eum agnovit: cur illa? Ait Luc.2. num.36. *Et erat Anna filia Aſer filia Phanuel, quæ non deſcendebat de templo jejuniis, & obſecrationibus;* quæ erat jejuniis dedita, ita habuit viſum acutum, ut facilè Chriſtum agnoverit. Tertullian. citat. c.8. *Oſtendens à nullis magis intelligi Chriſtum, quàm à ſemel nuptis, & ſæpe jejunis.*

Jejunium cœlum aperit. Baſil. Chryſol. Tertull. Luc.2. Tertul.

Quæstio IX.

Quare de Chriſto Domino dicatur quòd eſuriit, non verò de Moyſe, & Elia jejunantibus?

50. PEr quadraginta dies, quos Chriſtus jejunavit, non habuit famem cibi, vel potus, ſed poſtea, ut dixi ex Matth. *Cum jejunaſſet quadraginta dies poſtea eſuriit,* & ex Luc. *Conſummatis illis eſuriit.* Et patet, quia ſi Chriſtus per tam longum tempus habuiſſet apparentiam cibi, & potus, intolerabilem famem ſuſtinuiſſet & ita docent D. Ignatius *Epiſt.8. ad Philipp.* D. Cyrillus *lib.2. ad Reg.* D. Chryſolog. *ſerm.11.* Cum quo tamen bene ſtat, quòd licèt Chriſto jejunium non attulerit notabilem aliquam debilitatem, tamen Chriſtus verè jejunavit, ut docet Abulenſis *q.19.* & Barradas, quia de ratione jejunii tantùm eſt abſtinentia à cibo: Chriſtus autem ſimpliciter abſtinuit, nihil enim manducavit illis diebus, tamen Chriſtus multas alias ſubſtinuit hîc afflictiones, ut notat Abulenſis *cit.* Primò, erat ſegregatus ab omni humana converſatione, homo eſt animal ſociabile. Secundò ratione loci, erat locus terribilis, ac aſperrimus, *eratque cum beſtiis,* ut ait Marcus: tertiò, propter intemperiem aëris, cùm ibi non eſſent domicilia nec tuguria.

Ignat. Cyrill. Chryſol. Abulenſ. Barradas.

51. Difficultas eſt, cur dicatur de Chriſto, quòd eſuriit, non verò de Moyſe & Elia jejunantibus, ut notant D. Hilarius, Druthmarus *hîc in Matth.* Reſpondet primò D. Maximus homil.3. de jejun. [Quid eſt, inquit, quòd cùm uterque, ſcilicet Moyſes, & Chriſtus, quadragenarios jejunavit dies, non uterque poſt jejunium eſuriiſſe perhibetur? Moyſes utique non eſurivit, ut in homine fragili operata divinitas probaretur: eſurivit Dei filius, ut aſſumptionem carnis noſtræ fragilem ſuſcepiſſe hominem revelaret.] Idem docent D. Hilarius *cit.* D. Ambroſius *in c.4. Luc.* & ex hoc Origenes *homil.29.* rationem aſſignat, cur Joannes Chriſti tentationes non ſcripſerit, cæteris tribus Evangeliſtis narrantibus, quia Joannes præcipuè Chriſti divinitatem explicavit, & ab ea initium auſpicatus eſt; cæteri verò ab humilitate: tentatio autem tantùm ad humanitatem ſpectat.

Hilar. Druthm. Maxim. Ambroſ. Origen.

Secundò. Idem D. Maximus cit. [Hinc eſt, inquit, quòd Chriſtus, ut homo eſurit, & eſurientes paſcit, ut Deus: hinc eſt, quòd fatigatur itinere, & claudis virtutem tribuit ambulandi.] Chriſtus ut homo eſuriit, ut tanquam Deus nos ſatiet, qui enim famem pertulit, fameſcentibus facilè ſuccurrit. Tertiò. D. Ambroſius ſerm.36. in Quadrageſ. [Quomodo ergo, inquit, poteſt fieri, ut qui tot dierum numero famem, ſitimque non ſenſerit, poſtea eſuriit? Eſuriit enim non cibum hominum, ſed ſalutem, non eſcarum ſæcularium epulas concupivit, ſed animarum deſideravit cœleſtium ſanctitatem.] Et idem habet D. Hilarius *hîc*. Poſt eam longa jejunia, poſt tam aſperum deſertum fameſcit Dominus non cibum corporalem, ſed ſalutem ſpiritualem animarum. 52.

Maxim. Ambroſ. *Chriſtus ſitit noſtram ſalutem.* Hilar.

Quartò. D. Chryſoſtomus hom.13. in Matth. [Multos igitur, inquit, ſtultorum nunc etiam audire poſſumus, qui dicant mala propter ventrem innumera committi: ſed Chriſtus oſtendit, quòd amatorem virtutis nihil tyrannus iſte indicens facere compellat. Denique eſuriit, & non obedit imperanti: nos profectò erudiens, ut nunquam diabolo credamus.] Suo facto nos docet Dominus, quod ob famem depellendam nil turpe, ac inhoneſtum ſit committendum: amator enim virtutis potiùs vult ſe ſubmittere neceſſitati victus, quàm diaboli mandato. Quintò. Palatius hoc colligit documentum, quod nulli carni, quantumvis mortificatæ, & exhauſtæ ſit fidendum, corpus enim Chriſti poſt tam longa jejunia eſuriit. 53.

Chryſoſt. *Ob favorem vitandum non ſunt turpia facienda.* Palat.

Sextò. D. Ambroſ. hîc, ait, [Fames Domini pia fraus eſt, in quo diabolus majora metuens jam cavebat, famis ſpecie lactatus tentaret ut hominem.] Appetit Dominus cibum, ut diabolo præberet occaſionem ipſum tentandi, ut ipſa ejus aſtutia ipſa fame magis devincatur; huc tendit D. Cypr. lib. de jejun. [Expoſuit ſe Dominus tentandum diabolo, non ut divinitatis integritas probaretur, ſed ut tentatoris confunderetur præſumptio, dum fame, & laſſitudine poſt jejunium veritas humanitatis pateret.] 54.

Ambroſ. Cyprian.

Septimò. Idem D. Ambr. ſerm.37. in Quadrag. [Videte, ait, artem Domini, qua adverſarium fraude circumvenit. Poſt multa jejunia eſurire ſe ſimulat ut diabolum, quem jejunando jam vicerat iterum eſuriendo ſolicitet. Spem illi congrediendi ex infirmitate famis quodammodo tribuit, ut dum contra imbecillem congreditur, glorioſiùs ſuperetur.] Ubi duo S. Pater nobis inculcat, primò, quod in fame in qua diabolus ſibi promittebat triumphum, ibi ſuperatur, ac dejicitur; ſecundò, non permittit Chriſtus ſe tentari quando extra neceſſitatem erat, ſed quando egeſtate laborat, ut ita glorioſior eſſet victoria Chriſto, & inde major confuſio, ac ignomina inimico comparetur, dum ab humanitate fame oppreſſa vincitur ac proſternitur: & ideo in majorem ſui ſplendorem mundanas poteſtates infirmitati ſubjecit Chriſtus; exiit noſter dux in bellum cum diabolo, non armavit 55.

Ambroſ. *In quo diabolus ſe ſperat victorem, ibi vincitur.*

armavit exercitum Angelorum, non convocavit principatus cœleſtes, ſed occultata divina potentia, oſtenſa debilitate mortis, ac doloris, totum ſubjugavit orbem. D. Leo ſerm. 8. de Paſſione. [Tenuit itaque diſpoſita manſuetudo patientiam, & cohibita famulantium ſibi Angelicarum virtute legionum, hauſit calicem doloris, & mortis, totumque ſupplicium tranſtulit in triumphum, victi ſunt errores, ſubactæ ſunt poteſtates.] Cùm Deus poſuiſſet Sanſon in oſtenſionem ſuæ virtutis, & pugnaret adversùs Philiſthæos: *Inventam maxillam, id eſt, mandibulam aſini, quæ jacebat, arri-*
Judic. 15. *piens interfecit in ea mille viros*, Judic. 15. n. 15. Cur non aliter profligantur hoſtes, niſi tantum in una maxilla, & valdè debilis animalis? Ut ita valdè glorioſior eſſet victoria Sanſon, & magna confuſio inimicorum, dum tam vili inſtrumento ſupe-
Rupert. rantur. Rupertus in lib. Judic. c. 19. [Maxilla aſini, ait, in manu Chriſti illa ſunt ſtulta, ac infirma & contemptibilia mundi, de quibus Apoſtolus; non multi ſapientes ſecundum carnem, inventos eos, qui erant contemptibiles mundo confudit, & deſtruxit inimicos.] Vide *lib. 2. c. 2 q. n. 5.*

Matth. 4. n. 3. Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant.

VERSIONES.

Syriac. apud Lucam.	Accedens criminator.
Theophylact.	Accedit ille, qui tentat.
Vatablus.	Si filius Dei es, jube ut lapides hi panes fiant.
Julius Firmatus de errore prophanorum c. 15.	Si filius Dei es, fac ut lapides iſti.
Text. Hebraic. apud Sà.	Verbo effice ut lapides iſti.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4 n. 8.	Dixit autem illis diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.

EXPOSITIO.

56. CUM Chriſtus Dominus voluntariè permiſiſſet naturæ, ut eſurriet ad dandum diabolo occaſionem accedendi, & congrediendi ſecum, advenit diabolus, hoc eſt, tentator ille generis humani, ſeu, ut habet Syriacus apud
Tentator Lucifer. Lucam, *criminator*; hîc autem tentator erat Lucifer, princeps dæmoniorum, ut exiſtimat D. Au-
Auguſt. guſtinus *lib. 9 de civit. cap. 21* propter eminentiam ſanctitatis Chriſti, nullus alius auderet accedere: deinde agebatur hîc de principatu diaboli evertendo; ad hoc Chriſtum venturum ſciebat diabolus, ideo principi dæmonum incumbebat exire cum eo in bellum: tentavit autem non interiùs, ſed exteriùs, nacta occaſione per inopiam, *ſubdola*
Cyprian. *profeſſione*, inquit Cyprianus lib. de jejunio, *quare compatiens ei ſubvenire periclitanti naturæ adhortatur.*

Si filius Dei es. Noverat diabolus ex Scripturis 57.
Filium Dei futurum hominem, & in Chriſto hoc jam probaverat vox patris, ac teſtimonium Joannis, è contra verò fames hominem demonſtrabat, accedit ambiguus divinitatem exploraturus, & ait, *Si filius Dei es dic ut lapides:* exiſtimabat diabolus Chriſtùm, ſi filius Dei erat, converſurum lapides in panes, & ita divinitatem ejus ſe agniturum, quin aliter ſe purus homo erat, à jejunii propoſito eum averſurum, ac ad inordinatum gulæ appetitum provocaturum, & ait, *Dic*, quod multò verius juxta phraſim Scripturæ legendum eſt, quàm *jube* vel *fac*; ut alii vertunt, ut ſicut Pater in exordio verbo ſuo creavit omnia, *ipſe dixit, & facta ſunt*, ita & eodem filius faciat panes, ut ex verbo, & ore filius ſui patris agnoſcatur. *Ut lapides iſti*; in illo enim deſerto, quod *Quarentena* vocatur, erant multi, & magni. Matthæus ait, *ut lapides iſti panes* Matthæus
fiant: Lucas verò, *Dic lapidi huic, ut panes fiat*; in & Lucas,
hoc enim nulla eſt contradictio, ſæpè enim in quomodo
Scriptura ponitur ſingulare pro plurali, vel è cohæreant.
contra, eſt enim Syllepſis, ita dicitur Matth. 16. Matt. 16.
n. 8. quòd dum mulier fregit alabaſtrum ungrenti, *videntes diſcipuli indignati ſunt*; cùm tamen ſolùm fuerit Judas, ut obſervant D. Hieronymus, Hieron.
Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Beda, Chryſoſt.
& hi exiſtimant verba hîc prolata à diabolo fuiſ- Euthym.
ſe in numero plurali.

QUÆSTIO X.

An Chriſti tentationes fuerint tantùm tres, vel plures?

DRuthmarus *c. 4. in Matth.* tenet, quòd poſt- 58.
quam Dominus juvenis factus eſt in civi- Druthm.
tate Nazareth, multis tentationibus à dæmone impetitus fuerit. Origenes verò *homil. 29. in Luc.* Origen.
affirmat Chriſtum Dominum his quadraginta diebus jejunii, multas & graves tentationes paſſum eſſe à diabolo, præter tres narratas ab Evangeliſtis Matthæo & Luca, & illas fortè ſilentio prætermiſſas aſſerit, quia majores erant, quàm ut literis crederentur; in eadem ſententia eſt Euthymius: Euthym.
fundatur hæc ſententia primò, quòd Marcus, & Lucas ſcripſerunt, quòd hîc *quadraginta diebus tentabatur à diabolo.* Secundò Lucas ait, quòd *conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab illo uſque ad tempus.* Quia D. Paulus ad Hebræos c. 4. Hebr. 4.
num. 15. *Non habemus pontificem, qui non poſſit compati in infirmitatibus, tentatum autem per omnia.* Ergo omne genus tentationum pertulit Chriſtus.

Tamen communis, & vera Patrum ſententia 59.
eſt, Chriſtum Dominum non fuiſſe tentatum, niſi poſt quadraginta jejunii dies, & tantùm tribus tentationibus ſcriptis à Matth. & Luc. ita D. Cyprian. *de jejunio.* D. Hilarius *can. 3. in Matth.* Cyprian.
D. Chryſoſtomus *homil. 13.* D. Ambroſius *lib. 1. de* Hilar.
Cain & Abel, cap. 5. D. Auguſtinus *lib. 3. de mira-* Chryſoſt.
bilibus, c. 6. Probatur manifeſtè ex textu Matth. Ambroſ. Auguſt.
Cùm jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & accedens tentatur. Ergo antea non acceſſerat. Secundò. Quia Chriſtus non poterat tentari interiùs, nam tentatio fit interiùs, per excitationem cupiditatum, vel per deceptionem, vel per errorem, ſeu ignorantiam; atqui

atqui nullo modo potuit habere locum in Chriſto, non interiùs ſuggerendo cogitationes, quia omnes ejus potentiæ erant maximè ſubordinatæ rationi, & ei conformes; ergo Chriſtus non poterat tentari nec à carne, nec à mundo, nec etiam à diabolo interius. Nec in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, fuit ulla deceptio, ignorantia, ſeu error, ut definitum eſt in vj. Synodo *art.*11. imò nec de potentia abſoluta potuit eſſe, ut docent Patres, & Theologi, quos latè referunt M.Petr.Cornejo. *tom.*2.*tract.*2. *quæſt.*9. *diſp.*2. *dub.*12. *&* 13. Suarius *d.*14 *ſect.*3. Vaſquius 3.*part. diſp.*61. *cap.*9. Ergo ſolùm exteriùs poterat tentari.

P.Cornej. Suar. Vaſquius.

60. Tertiò. Diabolus agnoſcebat eminentiam ſanctitatis Chriſti Domini, viderat tot mirabilia in ejus nativitate, infantia, ac educatione, vocem Patris, & teſtimonium Joannis perceperat; ergo non audiebat ad ipſum tentandum accedere, niſi poſtquam ipſe eſuriendo locum dedit diabolo, niſi enim Dominus ſe humiliaſſet, ac ſubmitteret, nec diabolus eum auderet tentare, nec Judæi crucifigere. Dum enim ad eum comprehendendum procedunt, ac ad ejus interrogationem. *Qui quæritis?* dicunt, *Jeſum Nazarenum, & dixit eis, Ego ſum,* Joan.18. n.6. quòd proprium divinitatis nomen eſt. *Statim illi abierunt, & ceciderunt retrorſum*, at ut Dominus reſpondens ait: *Dixi vobis, quia ego ſum; ſi ergo me quæritis ſinite hos abire*; tunc ubi Dominus ſe humiliavit, ac permiſit tanquam in hominem debilem omnes manus injiciunt, ac eum comprehendunt, ut ibi ponderat D.Auguſt. ſicut ergo neceſſe fuit, ut altitudo divinitatis ſe ſubmitteret, ut à Judæis caperetur, ita etiam neceſſe fuit ut ſe dejiceret per famem, ut à diabolo tentaretur.

Dum Domi nus ſe humiliat tentatur. Joan.18. Auguſt.

61. Cum hoc tamen ſtat, ut ex Beda probabile exiſtimant D.Thom. 3.*part. quæſt.*41. *art.*3. *ad* 2. Abulenſis q.21. quòd præter iſtas tres tentationes, quas Chriſtus ſuſtinuit poſt jejunium, in ipſo abſtinentiæ tempore à diabolo paſſus fuerit, v.gr. quaſdam viſiones terrificas per aëra, & deſerta.

Beda. D.Thom. Abulenſ.

62. Ad primum argumentum dicimus, quòd Marcus narrat, veluti in compendio, quæ geſta ſunt in deſerto, ita enim ait: *Et erat in deſerto quadraginta diebus, & tentebatur à Satana, eratque cum beſtiis, Angeli miniſtrabant illi*, Marc.1. n.13. & tamen miniſtratio Angelorum non fuit, niſi poſt tentationes. Similiter Luc. priùs in genere, ac ſummatim, ut mox ex Scriptura narrat quæ facta ſunt in deſerto, & poſtea ſpeciatim, ac diſtinctè explicat quales fuerint tentationes, de quibus in genere dixerat. Ad ſecundum, quòd conſummata omni tentatione, quam Chriſtus voluit pati, diabolus receſſit ab illo uſque ad tempus, non quòd poſtea eſſet reverſurus ad eum tentandum, ſed ad eum impugnandum, & perſequendum per membra ſua, ſcilicet Judæus, ut explicant D.Ambroſ. *lib.in Lucam*, D.Thomas *cit quæſt.ad* 3. Ad objectionem tertiam dicitur, Chriſtus tentatur per omnia pro ſimilitudine abſque peccato; non ergo Chriſtus fuit tentatus per opera carnis, & mundi, ſed dicitur tentatus per omnia, id eſt, per omne genus perſecutionum, & vexationum, ut ibi explicant. D.Chryſoſt. D.Ambroſ. & alii.

Marc.1. Ambroſ. D.Thom. Chryſoſt. Ambroſ.

Quæstio XI.

Quo motivo diabolus Chriſtum tentaverit?

Circa Chriſtum Dominum in magna hæſitatione verſabatur diabolus, & ideo ad tentandum accedit, ſed quo fine, impulſivo? An ut in aliquod peccatum præcipitaret? An ut ejus divinitatem exploraret? Prima ſententia tenet diabolum ac tentatione Chriſtum Dominum voluiſſe allicere ad peccatum, ita D.Baſilius *ſerm. de abdicatione rerum temporalium*, ubi ait, quòd eodem modo; ſicut Adam, diabolus ſperabat Jeſum ſupplantaturum; idem docent D.Ignatius *Epiſt.*8. *ad Philip.* D. Cyprianus *ſerm. de jejun.* D.Gregor.Nazianz.*orat. in laudem D.Cypr.& orat. in ſanctum Baptiſma.* D.Chryſoſt.*hom.*13.*in Matth.* ad hoc enim agitabatur diabolus invidia, ut omnia ſua tentamenta in Chriſtum diſſolverit cùm eum ſibi excellentiorem agnoſceret; ita ait D. Chryſoſt. cit. [Neque enim, ait, ſuperveniret tibi, neque adversùs te diabolus irrueret, niſi in majore te poſitum honore conſpiceret, hinc enim adversùs Adam inſurrexit ab initio.] In eminentiorem omnes jacula ſua acuunt. Vide *lib.*2. *c.*10. *n* 66 *&* 67. 63.

Baſilius. Ignat. Cyprian. Nazianz. Chryſoſt. *In excellentiores bellum.*

Et quamvis in Chriſto Domino omnes præclariſſimæ virtutes in excellentiſſimo gradu relucerent; tamen cùm hominem videret, eum ad peccatum trahi poſſe, ac ſibi victoriam comparare ſperabat, tam debilis eſt noſtra natura. D.Leo ſer.3. de Quadrageſ.c.2. [Viderat, ait, ſuperbiam ſuam baptizati Domini Jeſu humilitate calcatam, intellexerat quadraginta dierum jejunio omnem cupiditatem carnis excluſam, & tamen non deſperavit de artibus ſuæ malitiæ ſpiritualis improbitas, tantum ſibi de naturæ noſtræ mutabilitate promiſit, ut quem verum experiebatur hominem, præſumeret poſſe fieri peccatum.] Expende ultima verba, ad magnum documentum, quòd nullus, cum ſit homo, ſe promittat ſecurum ſed facilè præſumat labi poſſe. 64.

Leo. *Homo facilè labi poteſt in peccatum.*

Secunda ſententia, quod diabolus tentaverit ad explorandum, an Chriſtus Dominus eſſet verus filius Dei, ita D.Hieron.*hîc*, D.Auguſt.*lib.*9.*de civit. c.*21 D.Greg.*hom.*16. Euthym. Beda & alii *hîc* Quia licèt ipſe videret in Chriſto omnia ſigna contenta in Scriptura de filio Dei, ac Meſſia, quòd illud eſſet tempus deſignatum, tamen non poterat capere quomodo filius Dei voluiſſet pati famem, & neceſſitatem; ex ſe conjecturabat de Chriſto, quia ſicut ipſe ſemper reſpuit humiliari, ita exiſtimabat filium Dei nunquam ad abjecta deſcenſurum, tanta eſt ſuperbia creata, ut ex ſe velit menſurare divinam altitudinem, & de illa ex ſe præſumere; eleganter D.Anſelmus hîc: [Non putabat Deum, quem fragilem videbat; viderat ſtellas, viderat Magos, viderat, Joannem clamantem, Hic eſt Agnus Dei; audierat de cœlo forſitan vocem Patris, ſed putavit eum vocari filium adoptivum, ſicut & alios Sanctos, audierat Prophetas, ſciebat Chriſtum venturum. Sed quum omnia iſta vidiſſet ſigna; non tamen, credidit eſſe Deum, & hoc faciebat ejus ſuperbia. Credidit enim quòd ſicut ipſe nunquam voluit pati infirmitatem, ſed voluit etiam ſuper omnia exaltari; ſic non credidit 65.

Hieron. Auguſt. Gregor. Euthym. Beda. *Superbia creata ex ſe conjecturat de Deo.* Anſelm.

credidit Deum velle ullam pati infirmitatem, judicans eum ex animo ſuo, & ideò eum eſſe Deum nullo modo credidit, & tamen explorat.]

66. Tertia ſententia tenet, diabolum acceſſiſſe ad explorandum Chriſti divinitatem, & ad eum tentandum, ita D.Hilar. *c.3. in Matth* D.Ambr. *c.4. Luc.* D.Gregor. *citat.* D.Paſchaſ. & D.Hieron. *hîc*, unde inquit: [Duobus contrariis teneris, diabole, ſi ad imperium ejus poſſunt lapides panes fieri, fruſtrà tentas eum, qui tantæ potentiæ eſt: ſi autem non potes facere, fruſtrà filium Dei ſuſpicaris.] Depravatus animus diaboli contra ſe agit, & loquitur, & tentare affectat, ac inducere ad peccandum eum, quem filium Dei, ac proinde impeccabilem, ſuſpicatur.

Hilar. Ambroſ. Paſchaſ. Gregor. Hieron.

Perverſus ſibi contrarius.

67. Ita item explico, per divinam revelationem à Deo acceptam, antequam diabolus à cœlo caderet, agnoſcebat filium Dei incarnandum, dubitabat tamen an hic eſſet Chriſtus Dominus, & quamvis omnia quæ viderat, manifeſtè ejus divinitatem indicabant; ut inimicus tamen ſiniſtra expoſitione interpretabatur, hoc voluit diabolus explorare, & ideò Chriſtum tentat, & non panes, ſed lapides offert, ac ait: *Si filius Dei es, dic ut lapides.* Tam obcæcata erat mens diaboli, ut ſibi perſuaderet Deum in aſſumpta natura peccare poſſe, ad quod fortè reſpicit dictum Hieronymi, vel quod eſt probabilius, dæmon explorare Chriſti divinitatem decreverat, & ſi homo tantùm eſſet, eum ad peccandum allicere intentabat.

68. Bene tamen notat Cajetanus *cap. 4. in Luc.* & Barradas *c.5. de tentat.* quòd licet fortè diabolus audierit colloquium Virginis cum Angelo in conceptione, vocem patris, & teſtimonium Joannis, & omnia alia ſigna contenta in Scriptura de Meſſia, eſſent in Chriſto Domino; tamen apertè eum non cognovit, quia ejus intellectus divina virtute fuit impeditus, ne id intelligeret. Sicut etiam illius vis ad nobis nocendum refrænatur à Deo, vel quia diabolus ob ſuam malignitatem, & ſuperbiam adeò obcæcatus erat, ut Chriſti magnalia capere non poſſet.

Cajet. Barradas.

Superbia excæcat mentem.

69. Ait Salvator, *Venit enim princeps hujus mundi & in me non habet quidquam*, Joan. 14. num. 30. D.Ambroſ. *lib. de fuga ſæculi c.4.* ſic legit, *& in me invenit nihil.* Sed quomodo mens hujus principis adeò eſt obnubilata, ut nihil reperiat in Chriſto, in cujus manus omnia Pater dedit, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. [Quomodo, ait, D.Ambr. nihil invenire potuit in eo, in quo plenitudo divinitatis habitat corporaliter, de quo virtus exibat, & ſanabat omnes. Non ergo ille vacuus, ſed tu cæcus, & inanis, princeps iſtius mundi, qui neſcit niſi ſua cernere, neſcit niſi ſua invenire, & ea quæ Chriſti ſunt, neſcit agnoſcere.] Hoc eſt enim maligni ſuperbientis ingenium, ut in aliorum excellentiis luce meridiana clarioribus cæcutiat, & neſciat percipere, poſt quam electus eſt Saül in Regem, de quo dicitur, quòd *altior fuit omni populo ab humero, & ſurſum*, 1.Reg. 10. n.23. & de quo dixit Samuel, quod *non ſit ei ſimilis in omni populo*, n.24. & tamen *filii Belial dixerunt: Num ſalvare nos poterit iſte? Et deſpexerunt eum*, ibid. n.27. Filii Belial, Chaldaic. *Filii improbitatis.* Sed quomodo cum propriis oculis videretur eminentia corporis Saul, & ejus probitas morum, eum tanquam parvulum, & contemptibilem deſpiciunt? filii Belial agitabantur ſuperbiâ, & ideo clara, ac manifeſta non percipiebant D.Gregor. pulchrè ibi: [Quaſi, ait, deſpiciendo interrogant, à tam parvo, tam grandia ſperanda ſunt? Iſte tam parvus, nos tam magnos tam debiles, tam fortes ſalvare poſſe credendus eſt? Num quid aliud quod dicunt: Iſte, & non niſi quod ſuperbi & arrogantes inſpiciens alios, ſuper parvos, & debiles eſſe credunt: ſe autem magnos, fortes atque ſapientes? Meritò igitur filii Belial dicuntur: quia ſuperbiendo ſe extollunt, illi ſe conformant, qui eodem modo cecidiſſe de cœlo dicitur.]

Ambroſ. 1.Reg.10. Chald. Gregor.

QUÆSTIO XII.

Quo argumento diabolus voluerit Chriſtum tentare?

DUo diabolum intendiſſe reſolvi quæſtione 70.
ſuperiori. Et quantum ad tentationem hanc primam conveniunt Patres, gulæ fuiſſe, ita D.Chryſoſtom. *homil.13.* D.Gregor. *homil.16.* D.Paſchaſ. Beda, Haymon, Druthmarus, Euthym. D.Thom. *3.part. quæſt.41. art.4. ad primum.* Sed difficultas eſt, quia uti neceſſariis ad vitam nullum eſt peccatum, & ſi Chriſtus poſt tam longum jejunium cum eſuriet, feciſſet panes, & comediſſet, nullum videbatur vitium voracitatis, ut obſervat Janſenius; quomodo ergo gulæ eſt iſta prima tentatio.

Chryſoſt. Gregor. Paſchaſ. Haymon. Druthm. Euthym. D.Thom.

Reſpondetur, quòd cùm iſta tentatio verſare- 71.
tur in materia cibi, ideo gulæ tribuitur, & variis modis explicatur. Et primò Theoph. dupliciter: [Jam rogas, ait, & quod peccatum erat, facere de lapidibus panes? Audi igitur, quia audire diabolum in aliquo, peccatum eſt. Vide autem & aliud. Vide dixit, ut lapis hîc panis fiat, ſed lapides: volens Chriſtum ad ſuperflua inſtigare. Eſurienti enim unus panis ſufficit.] D.Thomas tamen citat. art. ad primum, & ejus expoſitores ſic explicant hanc tentationem; diabolus inducebat Chriſtum ad ſubveniendum fami modo indebito, ac extraordinario, in quo includitur nimius cibi appetitus; & maximè diſconveniens, non ex parte materiæ, ſeu quantitatis, quæ revera non exceſſiſſet medium temperantiæ in homine ſic eſuriente, cui nec manducatio, nec talis ſpecies cibi prohibita erat; ſed inordinatio in eo ſtabat, quòd ubi poteſt recurſus haberi ad humana ſubſidia, pro ſolo corpore ſuſtentando, miraculosè quæratur cibus, & ideo reputabat diabolus, quòd Chriſtus peccaret, ſi ad ſubveniendum fami miracula faceret, & quamvis hoc aliàs poſſet eſſe veniale, hoc ille intendit, ut ex minimis malis ad majora prolabatur homo.

Theoph. *Superflua vitanda.* S.Thom. *Miracula vitanda.*

Notant etiam citati Patre, quòd hæc prima 72.
tentatio quandam vanitatem præ ſe ferebat, tum ut Chriſtus uſurparet ſibi nomen filii Dei, ut intentaret miraculum, quod neque ad Dei gloriam pertinet, neque ad alium finem eſt neceſſarium, ſed ſolùm ad quandam oſtentationem, quod vanitatis eſt proprium. Eleganter D.Chryſoſt. hom.13. [Non dixit, quandoquidem eſurias: ſed ſi filius Dei es; videlicet exiſtimans poſſe illi aliquid per laudum blandimenta ſuffurari. Idcirco non commoravit eſuriente, hoc ei quaſi exprobrare, atque objicere videretur, propter quod doloſo illum adulatione palpando, ſolius mentionem facit dig-

Chryſoſt.

nita

Dognitas & honor alliciunt hominem ad magna. nitatis.] Inimicus non propoſuit, nec revocavit in memoriam famem, ac humilitatem, ſed tantùm majeſtatem, ac magnitudinem, *ſi filius Dei es*, ut ipſa dignitate ineſcatus blandimenta honoris quæreret, ipſa enim rerum dignitas ſolet viros præſtantiſſimos allicere, ut ad magna aſpirent; ſic
Nazianz. ait D. Gregorius Nazianzenus orat. de S. Baſilii encomiis: *Quarum enim rerum laudes novi, earum quoque rerum haud dubiè incrementa explorata habeo.* Mardochæus videns edictum de nece Judæorum, quod pendebat in civitate, deprecatur Eſther, ut ad Regem ingrediatur, ac pro populo ſuo oret, quæ ſe excuſat univerſali lege, quòd ſi quis non vocatus ingrederetur atrium Regis, interficeretur;
Eſther 4. cui iterum inſinuat Mardochæus, ut pro populo loquatur, & ait: *Et quis novit, utrùm idcirco ad regnum veneris, ut tali tempore parareris*, c. 4. n. 14. Sed cur eam movet, ut populo ſuccurrat, regali dignitate propoſita ad quam erat evecta, & non objecto periculo mortis, quod eminebat, ſibi perſuaſit majorem impulſum habiturum Eſther ab honore, quo præfulgebat: quam à diſcrimine
Cajet. vitæ, in quo verſabatur. Cajetanus, *Senſus eſt, ideò Regina effecta es, ut tali tempore populo ſuccurreres.*

Quæstio XIII.

Quo argumento voluerit diabolus Chriſti divinitatem indagare?

73. QUomodo diabolus his verbis, *Si Filius Dei es*, voluit Chriſti divinitatem explorare; nam purus homo multa majora miracula divina virtute poteſt operari, quàm convertere lapides in panes: multo mirabiliora ſunt, quæ fecit Moyſes, Elias, & Eliſæus; & tamen nullus eorum reputatus eſt Filius Dei? Reſpondeo quòd quadruplici argumento diabolus hanc veritatem voluit apprehendere. Et primò. Lucifer fecit hanc conſiderationem. Si Chriſtus eſt Filius Dei, cognoſcit eum, qui cum illo loquitur, eſſe principem dæmoniorum, ac proindè meis dictis nullo modo acquieſcet; ſi verò quæ dico facit, homo, & non Deus eſt, cùm diaboli voce ab incepta abſtinentia deſiſtat. Secundò: diabolis his principiis uſus eſt; ſi Chriſtus facit hanc converſionem, hoc tantùm virtute divina fit, tum ob eximiam Chriſti ſanctitatem, tum quia cùm Lucifer eſſet princeps dæmoniorum, manifeſtum ei
Deus non concurrit ad falſitatem. erat hoc non fieri ope diaboli. Alterum principium erat, divinam virtutem non operari miraculum in confirmationem alicujus falſitatis, ſed tantùm ſolius veritatis; diabolus autem petebat miraculum in teſtimonium quòd Chriſtus eſſet filius Dei, non enim dixit, cùm eſurias, dic ut lapides iſti panes fiant; per hoc non poterat deprehendere id quod intendebat; ſed tantùm dixit, *Si Filius Dei es, dic ut lapides*, hoc eſt, in confirmationem quòd ſis Filius Dei, fac hanc transformationem, quòd ſi falſum erat, divina virtute non poterat operari, cùm Deus non det ſpecialem ſuum concurſum ad falſitatem comprobandam; ſi verò miraculum faceret, verè Filius Dei demonſtrabatur.

74. Tertiò. D. Paſchaſius lib. 9. in Matth. [Noverat,
Paſchaſ. inquit, cæcus Scripturarum inſpector Deum in principio dixiſſe: Fiat; & ſic omnia feciſſe ex nihilo. Nec tamen intellexerat quòd hîc eſſet illud Verbum, per quod Pater cuncta crearat. Quod volens formidoloſus explorare, perſuaſit eo tenore dicendum, ut lapides panes fierent quo didicerat Moyſem litteris mandaſſe Deum cuncta creaſſe.] Non ait malignus hoſtis, fac, vel jube, ſed tantùm, *Tunc homo cognoſcitur filius ſui patris, quando eum imitatur.*
dic, hac enim voce Pater in primo molimine rerum per filium omnia produxit, ac procreavit: deſiderans ergo diabolus deprehendere, an Chriſtus ſit Filius Dei, ad idem verbum vult eum inſtigare, ut ex ſimili, vel diſſimili voce, id quod optat apprehendat, & cognoſcat, an ille ſit filius ſui patris. Et ideò non dixit Satanas: Ora Deum, ut lapides panes fiant; ſed dic, jube, tuo imperio converte ſaxa in panes; imperio autem, abſque divini nominis juvatione miraculum facere, proprium Dei eſt.

Quartò. Et etiam moraliter, diabolus intentat 75.
eum inducere, ut lapides convertat in panes, ut inde ejus ingenium demonſtretur, nam ſi pro ſui commodo, & ſaturatione miracula, & mirabilia facit, non Deus, ſed homo apparet, cujus proprium eſt totam ſuam potentiam in ſuorum utilitatem convertere; hoc argumento utebatur
D. Anaſtaſ. *ſerm. 3. contra Arrian.* ut Chriſti divi- Anaſtaſ.
nitatem comprobaret, dum pro ſuorum ſalute de cœlis ad terram deſcendit. *Si ergo*, inquit S. Pater, *non ſui, ſed noſtri cauſâ venit, fieri non poteſt, quin ſit Deus.* Conqueritur Deus maximè, de ſuo *Deus non ſuum, ſed ſuorum commodum quæris.*
populo & ait: *Mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum*, Pſal. 105. n. 40. Sed quid novum dicitur, quòd comedebat fœnum, ſi enim vitulus, manifeſtum quòd tali Pſal. 105.
cibo uteretur. Lorinus, *Exageratur egregiè peccatum, deſcribendo animal eſca utens & nihil veluti beatus habens quam veſci, cùm, arare, triturare plauſtrum trahere labor ſit ipſi.* Paſci, ac comedere Lorin.
utilitas eſt ipſius vituli; aratio verò proſcindere terram, labor ipſi, commodum verò aliorum, inde ergo aggravatur culpa, & quæ major poterat eſſe, quàm pro Deo colore illum, qui ad ſui & non aliorum emolumentum, ac opportunitatem totus erat intentus, nihil enim magis diverſum à Dei natura eſt excogitabile.

Quæstio XIV.

Quare diabolus tentationem ad comedendum excitet?

NUnquam ad Dominum accedere Satanas auſus fuerat: at ubi eſurientem vidit, ſtatim appropriat, & tanquam ex validiſſimo loco eum oppugnare intentat, ut benè notat Theodoretus ſerm. 10. de providentia. *Famem*, inquit, *conſpicatus, ex illa, ſeu edito loco, tela immittit.* 76. *Ipſa neceſſitas gravis tentatio.* Theod.
Cùm fameſcentes homines videt diabolus, ſtatim ſua jacula aptat, & mittit, nihil enim magis nos ad extremam miſeriam impellit, quàm ipſa neceſſitas: & ita Satanas cùm Job divina protectione munitum agnoſceret, non affectavit ut à Dei auxilio deſereretur, ſed ut in neceſſitate conſtitueret, *Tange cuncta quæ poſſidet*, Job. 1. n. 11. Job. 1.
ut ita ſe victorem promittere, ac facilè à ſua innocentia eum dejicere ſperaret. D. Gregorius Gregor.
lib. 2. moral. cap. 6. *Si enim ea, quibus delectatur, non habuerit, favorem tuum etiam maledicendo contemnet.*

Cur

77. Cur ergo diabolus Dominum ad comedendum provocat? Et primò, non tentavit, ut à deſerto exeat, in quod ductus, ac conſtitutus erat ab Spiritu ſancto, ſed ut jejunium frangeret, quod videbatur ei opus propriæ voluntatis, quod in nobis magno diſcrimini eſt expoſitum, nam in quibus homo ponitur à Deo, maximè tutus; in quibus verò à propria voluntate, maximè periclitatur. Secundò, Nota quòd occaſione famis diabolus ad comedendum eum tentat, & hæc eſt communis ſententia Patrum. Tertiò, D. Petr. Chryſol. ſerm. 13. *Signum panis petit*, inquit, *ut jejunium ſibi tremendum refugiat, panem malus ingerit conſolator, ut virtutem mutet, ut propoſitum violet jejunantis.* Ad cibum provocat, ut jejunium omittat, nullam virtutem ita pertimeſcit diabolus, ac ipſum jejunium. Similiter D. Hilar. *can.* 3. quod præclara conſideratione confirmat idem Chryſolog. *citato loco*, inquiens. [Sentit diabolus jejunium cunctis virtutibus anteferri. Dei filium credidit, quem liberum à mentis conſpexerat ſervitute. Joannem viderat urbium delitias; ſqualentis eremi habitatione mutaſſe, molliciem carnis veſtis aſperitate calcaſſe: agreſti cibo mundi totam frænaſſe luxuriam: & quod ſolum Deitatis inſigne eſt, hominibus dimiſiſſe peccata. Et tamen non ei dixit, ſi filius Dei es; at ubi vidit Dominum jugiter jejunantem, proclamat: Si filius Dei es.] Chriſtum, & non Joannem ſuſpicatus eſt Satanas eſſe Deum, quamvis in hoc tot ſigna apparerent, quia ſolùm in Chriſto vidit longum jejunium quadraginta dierum ſine ullo cibo; & nulla major deitatis nota, quàm jejunium.

Ubi propria voluntas ibi magnum periculum.

Chryſol.

Diabolus timet jejunium.

Hilar.

Chryſol.

Divinitatis judex jejunium.

78. Quartò, Dum diabolus fructus ac poma primis parentibus oſtendit, ac præbet, eos ad peccandum traxit; ideo & Chriſto, dum tentat, converſionem panis offert, & ut cibum ſumat, ſuadet; magnæ ſagacitatis, ac ingenii eſt, viam cibi familiarem, ac opportunam ſequi, & ab ea non deſiſtere. Miris & variis modis Deus ad ſe peccatores vocavit, Magdalenam per converſionem lachrymarum; Chananæam dum contemnitur; Matthæum dum tranſit, & ipſum vidit. At cùm ingrederetur Jericho, & Zachæum, ad ſe voluiſſet allicere; ait illi, *Hodie in domo tua oportet me manere*, Luc. 19. n. 5. Et cur ad Zachæi converſionem hoſpitalitatis eligitur, D. Bonavent. ait: *In Iericho, aliquis non eſt ſalvatus, niſi Rahab meretrix, quæ credidit nuntiis Ioſue, & ipſos recepit*, Joſue 6. *Veniens Ieſus quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, &c. In illa civitate Rahab, dum hoſpitalitate excepit exploratores, liberata eſt incendio, ac devaſtatione illius oppidi: Chriſtus etiam cùm unum ejus civem ad ſe trahere decernat, hoſpitalitate vult ineſcare, quam noverat Jericho habitatoribus ſemper in felicitatem cedere. Poſtquam Jacob ductu matris benedictionem à patre impetravit, quod valde ægrè tulit frater ejus, & ei mortem minabatur. Rebecca vocans filium ſuum, dixit ad eum: *Ecce Eſau frater tuus minatur, ut occidat te. Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum*, Geneſ. 27. n. 43. & ſtatim viam arripit; ſed quomodo non videtur ei aſperum, quòd relinquit domum paternam tot, ac tantis difficultatibus longi itineris ſe ſe exponat, & in habitationem ignotam proficiſcatur. Exploratum erat Jacob, quòd matris conſilio feliciſſimas patris benedictiones ſit adeptus, ideo ejus dictis parere non diſtulit. D. Chryſoſt. homil. 54. in Gen. [Experientia, ait, te docet, quod utilia conſulo, & ſicut dudum, audita voce mea, magnas illas à patre benedictiones aſſequutus es: ita & nunc audi vocem meam, ut effugere poſſis fratris manus. Sic enim temetipſum à periculis liberum reddes.] Et in perſona matris loquitur S. Pater, Sapiens ſemper ſequitur viam ſibi utilem; ſic etiam fugit ab ea, quæ ſibi infeſta, ac noxia viſa eſt. In curru Ezechielis de myſterioſis animalibus dicitur: *Ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur.* Sed cur ſpiritus angelici ſapientia pleni nolunt greſſum facere, niſi ad nutum Dei, noverant enim quòd plurimi eorum, dum voluerunt ſe ad Dei thronum extendere, ſtatim prolapſi ſunt; quod factum adeò cavere, ut nec parum motum intenderint niſi ad juſſionem Dei.

Prudens ſequitur viam quā ſibi felicem agnoſcit.

Luc. 19.

Bonav.

Gen. 27.

Chryſoſt.

Ezech. 1.

Quæstio XV.

Quare diabolus offerat Chriſto Domino non panes, ac cibaria, ſed lapides?

79. MAgna impudentiâ acceſſit diabolus, & dixit: *Dic ut lapides iſti panes fiant.* Non aërem, non arbores, non terram, ſed tantùm lapides ad hanc converſionem oſtendit, tum quia ſub pedibus fortè erant; tum quia cum pane magnam habent contrarietatem, & ideo dixit Chriſtus, *Quis ex vobis homo, quem ſi petierit filius panem, nunquid lapidem porriget ei?* Matth. 7. n. 9. Præſens quæſtio eſt. Dum diabolus intendit Chriſtum Dominum ad gulam provocare, cur non aliquid allectivum homini famelico proponit? cur non offert ſuaves cibos, delicatos panes, dulcia poma? Facile poterat inimicus hæc adducere, ſed tantùm duros lapides?

Cur non terram offert, ſed lapides.

Matth. 7.

Cur lapides & non panes.

Germana, & vera ſolutio patet ex quæſt. 13. 80.
diabolus enim volebat hac tentatione divinitatem Chriſti indagare, cui intentioni nihil tales cibi profuiſſent. Secundò, reſpondet D. Petr. Chryſol. ſerm. 11. [Miſer malus vis eſſe, ſed non potes: cupis tentare, ſed neſcis; eſurienti tenera offerre, non dura debuiſti; famem non aſperis palpare, ſed blandis, inediam non horridis debueras urgere, ſed guloſis. Ad præſentiam Chriſti deperire tibi artes tuas; tentator, intellige.] Calidiſſimus humani generis hoſtis cum omni ſua malignitate Chriſtum intentat appetere, at ubi ad ipſum acceſſit, omne artificium ſuarum machinationum infatuatur, ac ad præſentiam. Salvatoris omnes doloſæ artes perierunt. Tertiò, D. Maxim. *homil. prima de jejunio*, ita ait: [Humani corporis forma hoſtem callidiſſimum prodire ſuaſit ad prælium. Propter quod errabundus, & anceps tentator mollia, ſuſpenſaque tentamenta rimatur: quia licet carnalis viri ſpeciem contemplaretur in Chriſto? præſentia tamen divinitatis ejus concitatus, ſuſpicabatur eum plus eſſe, quàm hominem.] Diabolus maximè pendulus hæſitabat nam corpus, fames, frigus & alia hominem ſuadebant in Chriſto, & ideo dulcia, ac blanda, ut homini decreverat ei exhibere; at ubi ad ejus congreſſum venit, divinitatem, quæ in Chriſto latebat, ſubodoratus, pluſquam de re merè naturali concipit, & ideo non audet, ut homini tantùm ſuavia, ſed ut Deo in oſtenſionem ſuæ potentiæ majora apponere, magnum

Chryſol.

Ad Chriſti præſentiam doli pereunt.

Maxim.

Chriſtus in Euchariſtia reverentiam exhalat.

documentum ad ſacram Euchariſtiam, in qua divinitas latens ſub ſpeciebus inſtillat cultum, & venerationem tanti myſterii.

81. Paſchaſ. Beda.

Quartò, D.Paſchaſ.lib.3.in Matth. *E lapidibus*, inquit, *aptè elegit panem poſcere, ut quàm durus ſit, qui loquitur, tali ſignaretur exemplo.* Beda, *Bene*, ait, *de lapidibus panem facere ſuaſit, ut qui durus eſt mente, duritiam oſtenderet ſermone.* Crudelis, ac inhumanus inimicus non dulcia, quæ delectarent, ſed rigida, & aſpera, quæ vexarent, exhibet, ut duritiem, quam mente retinebat, verbis proferret. Quintò, Iſaac Preſbyter apud Tilmannum *in Allegor.* ſic inquit: [Torpentem ſpiritum à deſiderio, & meditatione cœleſtium, tanquam à pane Angelorum, ad lapidem frigidum, durum, & ſiccum invitat. Non autem, quòd Dei filius talis erat, ſed tales illa ſignabat eſuries.] Cùm in Chriſto Domino ſit ſumma fortitudo, ac omnium virtutum perfectio, tamen in ejus fame, noſtra fames ſignificatur, & ejus infirmitas noſtram infirmitatem portat; Chriſto eſurienti diabolus non panem, ſed lapidem præbet, ut deſignetur ibi, quòd ſi homo torpeſcit in via virtutis, non dulcia, ſed aſpera invenit: & ideo lapides offeruntur Chriſto, non propter ſe, in quo nulla poterat eſſe defectio, ſed propter nos.

Durus mente durus verbis.

Iſaac Presb.

Qui deficit à virtute duritiem invenit.

82. Ambroſ.

Sextò, D.Ambr.ſer.37.de jejun. [O miſera Satanæ, & extrema congreſſio: diabolus in deſerto tentationis ſolida arma non invenit, deeſt illi de paradiſo amœnitas arborum, deeſt illi conſiliatrix Eva, deeſt illi pomorum ſpecioſa deceptio, & quia non invenit cibum, quem offerret eſurienti, poſtulat in cibum ſaxa mutari, undique excluſus, undique defraudatus ad pavimenta ſe confert.] In arido, & horrido deſerto, ubi non eſt amœnitas paradiſi, nec ſpecioſa jucunditas arborum, ac pomorum, undique excluſus inimicus ad pavimentum ſe confert, hoc eſt, ad lapides, qui ſub pedibus calcantur; & ideo lapides offert, quia fortaſſe in illo arrido deſerto aliud non apparebat; & ita ſæpe ſæpiùs contingit in religioſo clauſtro, ubi deeſt ſpecioſa deceptio voluptatum, ac divitiarum, ad ea quæ ſub pedibus ſunt, ſe recipit Satanas, v.gr. ad quædam parva, inania, & contemptibilia, ut ibi laqueos, ac retia tendat. Septimò, Euthym. [Quia ergo nullus aderat cibus, eo quod deſertus nimis eſſet locus: ſciebat autem fami convenientem eſſe panem; ipſe quidem non adfert, eo quòd ab adverſario Chriſtus ſumpturus non erat, ſed jubet, ut de lapid. panes efficiat,] quæ ab inimico valde ſuſpecta ſunt, & ideo non aſportat panem, quia credebat Chriſtus à tam nefario hoſte non accepturum, ſed tantùm lapides oſtendit ut ſuum efficiat.

Diabolus religioſo in parvis tendit tentationes.

Euthym.

Quæ ab inimico ſuſpecta ſunt.

83. Greg. Nyſſ.

Octavò, D.Nyſſen.orat.4.de Beatitud. [Tentationum inventor, cùm intellexit affectum famis, conſuluit, ut de lapidibus exciperet appetitum: hoc autem eſt detorquere appetitum à naturali cibo ad ea, quæ à natura aliena ſunt.] Satanas non cibos præbet, non conſulit, ut quærat, ſed ut è lapidibus panes efficiat, volens eum ad inuſitata, ac extraordinaria deducere, nullibi enim magis periclitatur virtus; quam dum extra communem viam abit. Nonò, Galfridus in allegoriis apud Tilmannum. [Ille dicit, ut lapides panes fiant, qui duritiam diſciplinæ, quam profeſſus eſt, convertit ad commoditatem vitæ, non recolens in Verbo Dei ſibi potius eſſe vivendum.] Gravem tentationem hîc ingerit diabolus, dum non panes, ſed lapides profert; ſaxa inſerviunt ad rigorem pœnitentiæ, aliquando pro lectulo habentur, & grave malum eſt viro religioſo, dum duritiem perfectionis ad commoditatem propriæ vitæ vult convertere.

Qui ad extraordinaria divertit, periclitatur.

Galfrid.

Grave malum ut durities religionis ad commoditates trãſferatur.

Decimò, Diaboli malignitas ſuadet ad peccatum, & tamen laborem, & opus relinquit homini, ut ab eo fiat, tentat ad gulam, & tamen panes non præbet, ſed tantùm ait, *Dic ut lapides panes fiant*; tu potentiam appone, converſionem fac, accipe, frange, comede, & ſerva; ita multoties contingit, ut multi tibi conſilium dent, nihil tamen de ſuis præbeant. Undecimò, Non blanda, ſed dura ſaxa diabolus offert; viderat Chriſti ingenium, quod non ſuavibus, ac mollibus, ſed rigidis, & aſperis delectabatur, ideo non tenera poma, vel dulces fructus, ſed obduratos lapides præbet, ut ſua propenſione eum facile poſſit ineſcare, & ad ſe trahere; hæc enim eſt vafri noſtri hoſtis machinatio, ut ait Procopius in c.3. Geneſ. [Diabolus haud nobis nolentibus peccatum ingerere poteſt, ſed ut aliquid promoveatur, utitur affectibus nobis inſitis, inſtar mali conſiliarii, & ſic nos in peccatum pertrahit.] Serpente decipitur mulier *Geneſ.3.n.1.* In paradiſo erant diverſi generis animalia, & tamen dæmon nullius effigie induitur, niſi ſerpentis, *Sed & ſerpens erat callidior.* Nonne erat leo generoſior, ovis manſuetior? Serpens, ait citatus Procopius, erat gratus mulieri, erat ei in deliciis, ac cum illo maximè delectabatur; non erat mirum, quòd, cùm mulier eſſet tam propenſa, & inclinata ſerpenti, eo diabolus uteretur ad eum decipiendam. Procopius Gaz. *Eam ob rem, vel in primis idoneus viſus eſt diabolo, ut eo ſub inſtrumento, & organo abuteretur ad id malum, quod machinabatur homini.* Et ideo fortaſſe Tertullianus *lib. de pallio c.3.* Dæmonem chamæleontem appellat, quia omnium moribus ſe ſe accommodat.

84.

Diabolus tentat ita tamen ut labor tuus ſit.

Procop.

Diabolus quemque trahit ſua inclinatione.

Procop.

Tertull.

Quæstio XVI.

Quare diabolus dixerit Chriſto: Si Filius Dei es?

Notandum eſt cum Abulenſi *q.25.* quòd quando diabolus quærebat de filiatione in Chriſto, non loquebatur de filiatione adoptiva, quia omnes juſti, & Sancti ſunt Filii Dei adoptivi, & diabolus in Chriſto videbat præclara ſigna ſanctitatis, & non magis à Chriſto quæreret de hac filiatione, quàm à quolibet viro juſto; de filiatione ergo naturali interrogabat, dubitabat enim, an Chriſtus eſſet verus Meſſias, & verus Filius Dei, ut ex Scripturis colligebat. 85. Abulenſ.

Prima, & vera ſolutio hujus rei conſtat ex quæſt.13. intentabat diabolus videre, an Chriſtus Dominus faceret miraculum in confirmationem, quòd eſſet Filius Dei, ut *ibi* dixi. Secundò. D.Chryſoſtomus homilia 13. *Non dixit: Si eſuris, ſed, ſi Filius Dei es, videlicet exiſtimans poſſe aliquid per laudum blandimenta furari.* Ad oppugnandam Chriſti ſanctitatem non alias tentationum machinas adhibet, niſi laudatorias voces, exiſtimans poſſe per has aliquid furari. Tertiò. D. Chryſolog. *ſermone 17. de dæmoniaco*, ſic ait: *Modò*, ſcilicet diabolus accedit, *ut adulator*, non ut devotus, & obſequens hîc adorat, *evadere cupiens*

86.

Chryſoſt.

Vana gloria multum furatur.

Chryſol.

cupiens pœnam, prædam perdere pertimeſcens. Expende ultima verba. Accedit diabolus ad Chriſtum, & Dei filium dicit, non ex devotione, ac religione, ut ipſum adoret, ſe fingit callidè modeſtiam, ac ſubmiſſionem, ejus excellentiam in ore aſportans, ac publicans, ut fortiùs ipſum valeat vexare, ac magis, & magis affligere.

87. Chryſoſt. Gen.3. Quartò. Idem Chryſoſt. *homil.cit.* paulò poſt ſic ait: [Cur ad ſingula tormenta proponit, ac dicit: Si filius Dei es? Id ipſum etiam non facit in primis, ſicut etiam tunc de Deo detrahens, ait, Scit Deus, quia quacumque hora manducaveritis, aperientur oculi veſtri, per hoc oſtendere volens illos circumventos eſſe à Deo, atque deceptos, nullúmque ab eo beneficium conſequutos. Ita hic quoque ad ipſum profectò ſignificat quodammodo, dicens: Fruſtrà te nominavit filium ſuum, talique donatione decepit.] *Nihil cenſetur pater qui non ſubvenit filio.* Nihil diabolo magis fixum eſt in mente, quàm nobis proponere Deum non ut beneficum, ſed rigidum, ac aſperum, & tanquam de nobis nullam habentem curam, ſed etiam ſuis promiſſionibus nos decipientem; & ut odioſum faceret Patrem, ait: *Si filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant.* Tu dede te ipſo age, tibi conſule, ac fac panes; nam ille fruſtrà te filium in Jordane nominavit, cùm te fameſcentem, & eſurientem nulla benignitate, ac auxilio proſequatur.

Qui debita indulgentia filios non proſequuntur, cùm maximè laborant, à parentem conditione videntur alieni. Cùm miſeriam devaſtationem Hieruſalem deploraret Hieremias, ait: *Vulnerati in plateis civitas: cùm exhalarent animas in ſinu* Thren.2. *matrum ſuarum*, Thren.2. n.12. indulgentiam matrum in filios explicat. Poſtea verò ait: *Filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto. Adhæſit lingua lactantis ad palatium ejus in ſiti, parvuli petie-* Thren.4. *runt panem, & non erat, qui frangeret eis*, Thren. c.4. n.3. & 4. Ubi juxta mentem ſanctorum Pa- Paſchaſ. trum, D.Paſchaſii, S.Thomæ, S.Bonaventuræ, D.Thom. Ruperti, Lyrani, accuſat Propheta duritiem Bonav. matrum; nam illæ veluti ſtruthio, quæ ova ſua, Rupert. ac natos deſerit, nec recolit, de qua ait Job: Lyran. Job.39. *Indurantur ad filios ſuos, quaſi non ſint ſui*, c.39. n.19. ita deficientibus parvulis, nec lac ſugebant, nec panem præbebant; ſed cur hæ mulieres dum natos in amplexu tenebant, dicuntur matres: *Cùm exhalarent animas in ſinu matrum ſuarum.* Cùm verò ſaxea viſcera oſtendebant, nomen matris abſconditur, & filiæ dicuntur: *Filia populi mei crudelis, nec erat qui frangeret panem?* Nam quæ in illa miſeria, ac morte natos amplexu fovebant, matres dicuntur; quæ verò in illa extrema conditione nullum levamen, nec lactis guttam, nec buccellam panis dabant, nomine matris indignæ repugnabantur; ita ait Paſchaſ. Divus Paſchaſius lib.4. in Lamentat. *Crudelis filia, quæ amarem matris abſcondit.* Agar à domo expulſa errabat in ſolitudine, & ne videret morientem puerum præ ſiti, *abjecit eum ſubter unam* Gen.21. *arborem*, Geneſ. 21. num. 16. poſtea verò apparuit Angelus, qui præcepit ut manibus teneret puerum, ac oſtendit aquam, *deditque puero bibere*, ibidem 20. ex radice hebraica legitur, *deditque filio ſuo*; & tandem ait text. num.21. *Accepit illi mater ſua uxorem de terra Ægypti.* Sed cur modò dicitur puer, modò filius, modò ipſa appellatur mater; cùm ipſum abjecit ad deſeruit, puer tantùm dicitur, & non filius: cùm verò ipſum Hieron. ſiti morientem potat, in quo, ut ait D.Hieron. in quæſtionibus hebraicis: *Solitus maternus affectus monſtratur*; ac illum opulentiſſima uxore ditat, ſtatim relatio matris, ac filii publicatur, & mater illius dicitur, ac Iſmaël filius ejus appellatur.

Quæstio XVII.

In qua ſpecie apparuerit diabolus? Circa quod aliqua expendo.

Acceſſit diabolus in forma viſibili, ut communiter tenent omnes Doctores, & ideo 88. in his tribus tentationibus diverſam formam, pro qualitate uniuſcujuſque, præſumitur aſſumpſiſſe. In prima verò, quia de gula tentabat, *In qua figura venit diabolus.* hominem ſe finxit, compaſſionem quandam ſimulans, imò ait Carthuſianus, quòd venit Carthuſ. diabolus in forma hominis religioſi, ſimulata ſanctitate. In ſecunda tentatione creditur quòd apparuit in forma angeli, ut ad gravius peccatum tentaret, ſcilicet ad vanam gloriam, ambitionem, & Dei tentationem, & niſi ſe angelum oſtendiſſet, non aſſumpſiſſet Chriſtum in templi pinnaculum. In tertia, in qua promiſit omnia regna mundi, habitum cujuſdam principis, ac regis potentiſſimi induit; ut vult Sal- Salmeron. meron *tom.4. tract.12.* quod mihi videtur probabilius. Toletus tamen *in cap.4. Luc. annotat.11.* Tolet. exiſtimat, quòd diabolus ſe Satanam ipſum, & principem dæmoniorum prodiderit, ac manifeſtaverit.

Quæſtio prima. Cur in tentatione Evæ figura 89. dæmonis exprimitur, *ſed & ſerpens erat callidior*, Geneſ.3. num.1. non verò in Chriſti tentatio- Gen.3. nibus? Reſpondeo primò, quòd tentatio in forma ſerpentis eſt minus uſitata, & ideo Scriptura eam non tacuit. Secundò. Quòd ideo figura dæmonis declaratur in congreſſu mulieris, non verò Chriſti Domini, quia Eva præſentiâ ac varietate colorum ſerpentis delectabatur, ut notant Procopius *c.3. Geneſ.* D. Damaſcenus *lib.2.* Procop. *de fide, c.20.* & ideo ad ſolam externam appa- Damaſc. rentiam advertit, non verò ad id, quod erat intrinſecum, quomodo brutum animal loqui poſſit. An Chriſtus Dominus, non attendit ad viſibilem *Non exteriora, ſed interiora conſideranda.* formam, ſed ad id, quod erat internum, & quòd ille, qui loquebatur, erat tentator; & ideo Eva devicta eſt, Chriſtus verò victor, ac triumphator evaſit. Vis glorioſè incedere, reſpice non quæ exteriùs apparent, ſed quæ interiùs latent. Tertiò. In tentatione Evæ forma aſſumpta à diabolo damnata eſt, non verò in tentatione Chriſti; & ideo ubi pœna ſerpentis divulgata fuit, *Quia feciſti hoc, maledictus inter omnia animantia, &c.* Ge- Gen.3. neſ.3. num.14. neceſſe fuit, ut & culpa exprimeretur, quæ in eo ſtabat, ut inſerviret pro inſtrumento, & organo diaboli, ut ponderat Rupertus *lib.3. in Geneſ.* & latiùs D.Chryſoſtom. Rupert. *homil.17. in Geneſ.* Chryſoſt.

Secunda quæſtio. Quare diabolus non timet 90. ad Chriſtum accedere, ad eum tentandum, & non audet cum Adamo manum conſerere, ſed per Evam eum oppugnat? Reſpondeo, quòd Adamus erat in feliciſſima forma, ac apparentia ſtatus innocentiæ: Chriſtus verò in habitu vili ſub forma peccatoris, & hominis fameſcentis; dia-

bolus ab innocentiæ forma fugit ad peccatoris figuram non recuſat accedere: externâ præſentia eminentis viri multum juvat ad authoritatem, ac venerationem reconciliandum. Cùm Pythoniſſa ad preces Saül, ſuſcitaſſet Samuëlem, ait ad Saül, *Deo vidi aſcendentes de terra. Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt pallio*, 1.Reg. c.28. n 13. Si erat homo qui ſe manifeſtabat, quomodo ait, quòd viderit Deos? *Vir ſenex & amictus pallio.* Ipſa externa apparentia tantum valuit, ut homo pro Diis recoleretur. Cajetanus dixit, *Video Elohim aſcendentes cum tamen unum viderit, ſed veneranda ſpecie, & propterea honorabiliter loquens appellat eum in numero plurali, Elohim aſcendentes.* E contra verò humilis, & abjecta repræſentatio multa contemptibilia parit. Adeò Samſon erat formidoloſus Philiſtæis, ut ante eum non auderent apparere, *Iudicum c.16. n.8.* Tamen apprehenditur, & mille opprobria in eum conjiciunt, oculos eruunt, alapas dant, capillos è barba evellebant; cùm vir tam gravis, & timendus eſſet captivus, omnes in eum audebant. D. Ambroſ. Epiſt.70. *Statuitur*, ait, *Samſon in conſpectu populi, gravibus in eum inſultant conviciis, circumagebant ludibriis, quod deterius eſt, & ultra ipſam captivitatis ſpeciem.*

Multum valet externa forma ad venerationem. — 1.Reg.28. — Cajet. — Ambroſ.

Matth.4. n.4. Qui reſpondens dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

VERSIONES.

Syriacus in Lucam.	Non pane tantummodo vivit filius hominis, ſed in omni verbo Dei.
Theophylact. Vatablus.	Non pane ſolo victurus eſt homo, ſed in omni verbo egrediente per os Dei.
Chaldaïca, Deuter.8.	Sed in omni, quod egreditur à verbo Domini.
Hebraic. apud Corn. Deuteron.8.	Super omne, quod egreditur os Domini, vivet homo.
Arias.	Sed in omni verbo exeunte per os Dei.
Si ex Græco.	Vivit homo.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4. c.4. Et reſpondit ad illum Jeſus: Scriptum eſt, quia non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo Dei.

EXPOSITIO.

91. NON reprehendit, nec arguit Dominus audaciam diaboli? quia ad eum tentandum acceſſerat, cùm ad hoc eum admiſiſſet, ac facultatem dediſſet; & ita eum ſuperat, ut omnes tentatoris conatus infringeret, optabat diabolus ſcire, an Chriſtus eſſet Filius Dei; & miro artificio reſpondet Salvator, quod notat D. Ambroſius, ita ut non poſſet diabolus indagare id, quod intendebat explorare; nec ei dicit, ut ait D. Maximus *homilia 2.* quod cùm ipſe ſit panis vivus, non indigeret pane, nec ei affirmavit, vel negavit eſuriem, ut advertit idem *homilia 4.* Sed ita reſpondit: *Non in ſolo pane vivit homo.* Cùm ſit Deus, & homo, hominem hîc ſolùm ſe dicit, ut notat D. Thomas; ut diabolum magis ſuſpenſum reddat; & in magnum tui documentum, quia adverſario nec omnia dicenda, nec omnia tua magnalia aperienda. Ait, *non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit ab ore Dei*; locus deſumptus eſt ex *Deuteron.8. n.3.* Et ſenſus germanus eſt, quòd non ſolùm cibo corporali, hunc enim ibi ſignificat panis, ſed omni alio, quod Deus dixerit, voluerit, ac juſſerit, nam Moyſes præſenti textu intendebat docere panem non eſſe neceſſarium ad vitam, cùm (abſque illo Deus populum ſuum in deſerto cœleſti manna, per quadraginta annos ſuſtentaverit; & in hoc ſenſu loquitur Chriſtus Dominus; diabolus dicebat, ut de lapidibus faceret panem corporalem, hunc dicit Chriſtus non eſſe neceſſariam ad vitam. His auditis abiit diabolus, ut eleganter ait Chryſologus ſerm.11. *Acceſſit pejus impudens, quàm receſſit.* Majorem injuriam commiſit criminator, dum acceſſit ad Chriſtum, quàm dum recedit, ingreſſus eſt præſumptione, regreſſus eſt confuſione.

Cur Chriſtus non iraſcatur in diabolum. — Ambroſ. — Maxim. — D.Thom. — *Adverſario omnia magnalia non aperienda.* — Chryſol.

QUÆSTIO XVIII.

Quid intelligatur hic per Verbum Dei?

AIt Chriſtus, *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo.* Variè explicant Doctores, quid Chriſtus Dominus hîc per *Verbum* intelligat. Primò, D. Cyprianus *ſerm. de jejunio*, D. Hilarius *can.3.* D. Ambroſius *hîc*, & *Epiſt.82.* D. Carthuſianus, & alii per *verbum* ſacram doctrinam intelligunt, quia ſicut cibo materiali paſcitur corpus, ita ſpirituali doctrina anima reficitur, ac proinde docet quòd non ſolùm de corpore cura ſit habenda, ſed etiam de anima, & ita ait Divus Ambroſius *lib.3. in Lucam cap.4.* dum hîc loquitur de Chriſto Domino: *Non quaſi Deus utitur poteſtate, ſed quaſi homo commune ſibi arceſſit auxilium, ut divinæ pabulo lectionis intentus famem corporis negligat, alimentum verbi cœleſtis acquirat.* Expende quòd ſacram doctrinam appellat commune auxilium, quo fames expellitur, gula extinguitur, anima recreatur, ac vita ſuſtentatur. Imò ait Divus Hieronymus hîc. *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Si quis ergo non veſcitur verbo Dei, iſti non vivit.* Nec enim inter vivos numerandus eſt, qui ſpirituali doctrina caret, & ſolùm ſe temporalibus committit, & de ſpiritualibus minimè agit. 92.

Cyprian. — Hilar. — Ambroſ. — Carthuſ. — Ambroſ. — *Doctrina ſacra vivit homo.* — Hieron. — *Non eſt vita ſine doctrina.*

Secundò. Alii ita explicant, *in omni verbo*, hoc eſt, in omni mandato Dei exequendo, tanquam ſi dicat Dominus; non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni præcepto divino, dum illud obſervat, ac cuſtodit. Unde ait Divus Chryſoſtomus in Imperfecto homilia 4. *Non in uſu rerum ſolo* 93.

Chryſoſt.

vivit

vivit homo perfectè, & ſi vivit, ſecundùm corpus vivit, non ſecundùm animam. Pleniſſimè autem vivit in obſervatione mandatorum Dei. Et ſi omnium temporalium rerum copia fluat, & divinorum mandatorum obſervantia non interſit, ipſamet vita deficit, etſi ſecundùm corpus adſit, valde tamen diminuta eſt.

In obſervatione legis vita ſtat.

94. Bonav. Ant.Ulyſ. Alb. Magn. Hugo.

Tertiò. D.Bonaventura, D.Antonius Ulyſip. *ſerm.1. in Dominica 1. Quadrageſimæ*, Albertus Magnus, Hugo. *Verbum* hìc referunt ad generationem æternam, tanquam ſi dicat Chriſtus Dominus: Non in ſolo pane vivo ego, qui ſum homo, ſeu filius hominis, ut habet Syriacus apud Lucam, ſed in omni verbo, quod procedit ab ore Dei, ſcilicet per generationem æternam, per quam mihi, ut Deo, communicatur natura divina. At proinde nomine *Verbi*, intelligitur Chriſtus, quo noſtra anima ſuper omnia paſcitur, ut ampliùs non eſuriat. D. Ambroſius *ſerm.37. de jejunio*, ita ait: [Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo Dei, hoc eſt, non in pane terreno, ſed in verbo Dei, in quo ſunt vitæ alimenta cœleſtis: Verbum autem Dei Chriſtus eſt Dominus ſicut ait Evangeliſta: In principio erat Verbum. Quiſquis ergo verbo Chriſti paſcitur, terrenum pabulum non requirit. Nec enim poteſt ſæculi panem cupere, qui pane reficitur Salvatoris.] Diabolus autem hunc ſenſum non intellexit, & expoſitio eſt multum moralis, ſicut & ſuperior.

Chriſto paſcitur anima Ambroſ.

95. *Vera ſententia.* Tertia, & vera explanatio eſt, quam tetigi in expoſitione, tanquam ſi diceret Chriſtus Dominus: Non eſt neceſſe ut faciam hoc miraculum quod petis, & lapides convertam in panes, quia non in ſolo cibo corporali vivit homo, ſed omni alio modo, quo Deus diſpoſuerit, ac voluerit. Ita Abulenſis, Cajetanus, Janſenius, Beaulxames, & alii. Unde ait Tertullianus lib. de Reſurrect. cap.26. *Domino pronuntiante, ne in pane quidem victurum hominem. Sic Judæi terrena ſolummodo ſperando cœleſtia amittunt.* Docet nos quòd non ſolùm non ſit ſperandum in rebus temporalibus, ſed in Dei auxilio confidendum. Aliud grave documentum hìc ponderat D. Chryſoſtomus hom.13. *De veteri, ait, teſtimonium protulit teſtamento, nos docens; ut ſive famem, ſive aliud patiamur, nunquam tamen Dominum relinquamus.* Neceſſitatis prætextu Deus non eſt derelinquendus, ipſe enim, ut optimus pater, ſemper providet.

Abulenſ. Cajet. Beaulxam. Tertull. *In terrenis non eſt ſperandum.* Chryſoſt.

QUÆSTIO XIX.

Quare Chriſtus Dominus in omnibus iſtis tentationibus authoritate Scripturæ ſe defendat?

96. Hieron. OMnes Dæmonum impetus teſtimonio legis compreſſit Chriſtus Dominus. Ad quod reſpondet primò D. Hieronymus hìc, *Ideo autem ſic reſpondit Dominus: quia propoſitum erat ei humilitate diabolum vincere, non potentia.* Idem D.Leo *ſerm.2. de Quadrageſima*, majora acquiruntur humilitate, quàm potentia; & Chriſtus Dominus ob ſuam modeſtiam voluit ſuperare diabolum non potentia, ſed ratione, & ideo ſacram Scripturam adduxit, ut dicam *quæſtione ſequenti*

Leo. *Omnia cum ratione facienda.*

ex Abulenſi. Secundò. D. Maximus ait, quòd Chriſtus non ut Deus, ſed ut homo ſuperavit diabolum, ideo non potentia utitur quæ eſt propria Dei, ſed Scriptura, ut ita victoria magis cederet in honorem humanitatis, dum per eam vincitur diabolus. Tertiò. Gregorius homil.16. [Conſiderare debemus, ait, quia tentatus à diabolo Dominus, ſacri eloquii præcepta reſpondit, & qui tentatorem ſuum mergere in abyſſum poterat, virtutem ſuæ potentiæ non oſtendit, ſola divinæ Scripturæ præcepta edidit: quatenus nobis ſuæ potentiæ præberet exemplum, ut quoties à pravis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam potius excitemur, quàm ad vindictam.] Docet nos Dominus exemplo ſuo, ut quoties ab iniquis hominibus impetimur, non in eos iram, & vindictam retorqueamus, ſed potiùs blando, ac ſuavi eloquio demulcere, ac domeſticare intendamus.

Maxim. Gregor. *Ira inimicorum demulcenda.*

Quartò. Abulenſis *quæſt.18.* Diabolus intenderat Chriſtum fallere per rationem, convincitur, & ſuperatur rationibus, ut per illud falleretur, per quod fallere intendebat. Debuit ergo teſtimoniis ſacræ Scripturæ uti, quibus mens acquieſcit. Quintò. Chriſtus Dominus volebat reſpondere ita efficaciter, ut diabolus eſſet confuſus, & convictus, quod optimè factum eſt teſtimonio Scripturæ. Sextò. Chriſtus ita decrevit reſpondere, ut diabolus eſſet concluſus, ac neſciret, an Chriſtus eſſet Deus, vel quis eſſet? dum autem per authoritates Scripturæ convenientes reſpondit, diabolus ignorabat, an Chriſtus occultare ſe vellet, quis eſſet? Sed ita reſpondebat, qui putabat per ſacram Scripturam teneri ad hoc faciendum, quia teſtimonia adducta hoc ſignificabant. 97.

Abulenſ. *Diabolus per id quod fallit fallitur.*

Septimò. Notant D.Hieronymus, Haymon in homilia, [quòd Dominus omnia teſtimonia contra diabolum de Deuteronomio ſumpſit. Deuteronomium ſecunda lex dicitur, & deſignat Evangelium, datque hoc facto Dominus exemplum, ut quoties à dæmonibus, vel malis hominibus impugnamur, ad ſancti Evangelii authoritatem confugium faciamus.] Sacra Scriptura, ac præcipuè ſanctum Evangelium remedium eſt contra omnes tentationes ac adverſitates; nulla enim poteſt eſſe tam adverſa calamitas contra quam non habemus levamen ac ſubterfugium in ſacra Scriptura, ſi ipſam diligenter evoluamus. *Scuto circundabit te veritas ejus*, Pſal.90. n.5. Sed quomodo ſacra Scriptura ſcuto comparatur? Sicut enim ſcutum ad omnes partes corporis tuendas inſervit, ita ſacra Scriptura omnes animi virtutes cuſtodiuntur, & ad nos in hac veritate confirmandos, Chriſtus Dominus ſacra Scriptura omnes adverſarii conatus infregit. Burgenſis, [Cum enim, ait, adverſarius tentando circumiret per diverſa vitia, Chriſtus circundedit ſe ſcuto veritatis. Quamlibet enim tentationem contra eum commiſſum evacuavit per authoritatem ſacræ Scripturæ, quæ eſt veritas divina. 98.

Hieron. Haymon. *Evangelium remedium contra omnes adverſitates.* Pſal.90. Burgenſ.

QUÆSTIO XX.

Quare Dominus noluerit de lapidibus facere panes?

AD quæſtionem variè reſpondent ſancti Patres, & primò D.Cyprianus *ſerm. de jeju-* 99.

Cyprian.

nio, ait: *Quia non erat digna reſponſione quæſtio malignantis.* Non egit Dominus miraculum, quia indignum erat, ut petitioni diaboli, propter ſuam malignitatem aliquid concederetur. Secundò.

Iſidorus.

Idem D. Cyprianus *citato loco*, D. Iſidorus Peluſiota lib.1. Epiſt.76 [Quòd, ait, lapides à Chriſto in panes minimè converſi ſunt, non idcirco factum eſt, quòd edendorum miraculorum tempus nondum adeſſet, quemadmodum malè feriati homines garriunt: ſed quia petitio vana erat, & petitore digna, Deus enim omnia cum pondere, & menſura, & neceſſitate largitur. Ubi autem quod quæritur ſupervacaneum eſt, illic quoque miracula edere prorſus intempeſtivum eſt.] Idem habet Euthymius.

Operandum cum menſura, ac neceſſitate.

Miraculum hoc erat omnino ſuperfluum, quia diabolus nullam inde relaturus utilitatem, nec erat neceſſarium ad Chriſti famem depellendam, quia voluntariè poterat cohibere famem, vel alio modo habere cibum. Tertiò,

In nullo diabolo credendum.

Chryſoſt.

D. Chryſoſtom. *homil.*13. hanc aſſignat rationem, ut non erudiamur, in nulla re credere diabolo, etiamſi utile aliquid dicere videatur. Et ita ait

D.Thom.

D.Thom. [Magnum documentum ut homo nihil faciat ad arbitrium diaboli. Nihil unquam ſapiens dux debet facere ad arbitrium ſui hoſtis, etiamſi bonum videatur, & ideo Dominus lapides in panes commutare noluit, quia ille ſuggerebat.]

100. Auguſt. *Diabolus contemnendus.*

Quartò. D. Auguſt. ſerm. 41. de Verbis Domini, [Non fecit, inquit, de lapidibus panes: qui utique ſic potuit facere, ſicut de aqua vinum, ſed non fecit, ut voluntatem contemneret tentatoris, aliter tentator non vincitur niſi contemnatur. Qui tanta poterat, quare iſtud non fecit? Lege, imò recole quod audiſti, qui fecit de aqua vinum, quid addit Evangeliſta? & crediderunt in eum diſcipuli ejus. Numquid diabolus fuerat in eum crediturus?] Non operatur miraculum, ut contemnat diabolum, deinde quia ipſe non erat crediturus, loquitur ſanctus Pater de fide perfecta, ac formata, nam diaboli habent quandam credulitatem, de qua ait

Jacob.2. Tolet.

Jacobus c.2. *Credunt, & contremiſcunt.* Quintò. Toletus *in c.4. Luc. annot.*14 quæ eſt ratio germana, non commutavit Dominus lapides in panes, ne diabolus eum agnoſceret, nec eſſet impedimento, quo minus à Judæis crucifigeretur: nam, ut ait

1.Cor.2.

Paulus 1.Cor.2. n.8. *Quem nemo principum hujus ſæculi cognovit, ſi enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*, quod de Dæmonibus

Ambroſ.

exponunt D.Ambroſius, & alii Patres.

101. Sextò, & moraliter. Non tranſmutavit Chriſtus Dominus lapides in panes, nec unum panem ad ſuam famem depellendam creavit; nam hìc occultabat divinitatem, & ut hominem ſe exhibebat & Chriſtus Dominus ad noſtram eruditionem

Homo non debet agere ut Deus.

non permiſcet ſtatus, dum homo non agit ut Deus & ut Deus non operatur ut homo, in magnam confuſionem principum hujus ſæculi, qui cùm ſint homines, ita in multis ſe habent, ac ſi eſſent Dii, & ita conquerebatur Job de amicis ſuis.

Job.19.

Quare perſequimini me ſicut Deus, Job c.19. n.22. Ita eum enim affligebant, ac arguebant in ſua miſeria ac ſi ipſi more Dei de infirmitate nihil

Gregor. Odolon. Cyprian.

haberent; ita D.Gregorius, S.Odolonius *ibi*. Septimò. D.Cyprianus ſerm. de jejunio, & tent. *Nec opus erat*, ait, *Ut hoc facto inſidiatori innoteſceret; quia nullo ſigno ejus poterat invidia commutari.*

Invidia nullis ſignis frangitur.

Repellitur Satanas, & ſuæ petitioni non annuit Dominus Jeſus, quia ita obcæcata erat diaboli mens invidia ac livore, quia nullis ſignis, nullis miraculis, ac operibus ejus invidia erat frangenda, ſed immobilis perſeveratura. Octavò. Euthymius.

Euthym.

Quaſi nomine Chriſti loquens, ait: *Ad quid mihi opus eſt panes ex lapidibus facere propter famem, quæ me urget, ut illis viſis alliciar eſca.* In Chriſti poteſtate erat ſaxa in magnas dapes convertere, & nullus ciborum viſus poterat ejus propoſitum mutare, tamen non vult panes facere, in magnum noſtrum documentum, ut nos doceat, quòd ſi deſideramus gulæ non ſuccumbere, illius irritamenta fugiamus nam qui fugit occaſiones, tentationes vincit.

Qui vult vincere fugiat occaſiones.

Nonò. Diabolus dixerat *Si filius Dei es*, Chriſtus ait: *Non in ſolo pane vivit homo.* Unde advertit D. Thom. *Chriſtus primò vitat jactantiam. Tu vocas Filium Dei. Ego nomino hominem.* Quamvis Chriſtus Dominus eſſet verus Deus, & homo; tamen hoc miraculum non operatur; ſublimitatem divinitatis omnino abſcondit, & tacuit, ad magnum noſtrum documentum, ut ad vitandam jactantiam, non attendimus ad id, quod eſt excelſum in nobis, ſed quod eſt humile, & abjectum. 102. D.Thom.

Utilitas conſideranda.

Graviter peccavit David, dum regni numeratæ multitudini ſe Prælatum agnoſcit, & ideo gravis peſtilentia miſſa eſt in populos, 2.*Reg.*13. *n.*15. At Centurio dum ſibi conſcius eſt, quòd ſub ſe habeat milites nullius criminis reus, ſed potiùs petitionem ſuam, ac ſanitatem pueri valuit impetrare; ſed quænam hujus rei cauſa? Ille dum propriæ naturæ oblitus principatus majeſtatem conſiderat, in magnam indignationem incurrit; hic verò ait de ſe, *Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites*, Matth. cap.8. n.9. Primò, Matth.8.
& per ſe non conſiderat dominatum, ſed ſubjectionem, & quòd homo ſit, & ideo David vana gloria deliquit; Centurio, hac vitata, multum Bernard.
meruit. D.Bernardus Epiſt.42. *Homo ſum, inquit, & homo ſub poteſtate, jam quid ſubinferas, ſuſpectam non habemus jactantiam, præmiſſa ſiquidem eſt humilitas, ne altitudo præcipitet.* Poſtquam Jacob luctatus eſt cum Angelo, vel cum ipſo Deo in figura, ac forma viri, ut aliis placet. Et dicitur, *vocaberis non ultrà Iacob; ſed Iſraël erit nomen tuum.* Geneſ. cap.35. num.10. Et tamen ipſe poſ- Geneſ.35.
tea frequenter vocatur Jacob, ut ait D. Auguſ- Auguſt.
tinus in quæſtionibus ſuper Geneſi. *Quæritur autem cùm ſemel dictum ſit: Non vocaberis ultrà Iacob; cur legatur poſtea Iacob vocatus?* Et omiſſa ratione S. Patris, alibi danda Jacob nomen humile paſtoris eſt? Iſraël verò eximiam magnitudinem importat; ſignificat enim, *Videns Deum.* Quid ergo mirum, quòd tantus Patriarcha Jacob dicatur? Erat valde humilis, & ideo quòd excellentiam præ ſe ferebat, occultabat; quod verò parvitatem, ac abjectionem publicat, & ideo in tot, ac tantis cœleſtibus favoribus magno merito caruit.

*Matth.*5. *n.*5. Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam civitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi.

VERSIONES.

Syriacus. Tunc tranſtulit eum accuſator ille ſuper Sacroſanctam civitatem.

Vatablus.

Vatablus, Statuit eum ſuper pinnaculum templi.

Multi ex Hebræo. Statuit eum in extremitate tecti, ſeu frontiſpicii.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4. n. 9. Et duxit illum in Hieruſalem, & ſtatuit eum ſuper pinnam templi.

EXPOSITIO.

103. *Malignus ex una licentia ad majora tendit.*

MALIGNI ſpiritus eſt ex qualibet facultate data ad multo altiora ſe extendere. Diabolus, cui conceſſum eſt in prima pugna, ut ad Chriſtum accederet ad ipſum tentandum, modò non ſolùm accedit, ſed ipſum Dominum aſportat, ac ducit, ita Domino permittente in exemplum ſuæ patientiæ, & quia adhuc anceps erat ex prima Chriſti victoria, inimicus nunquam adverſarii triumphum apertè videt, ſed ſemper alterius virtutem intendit variis rationibus obfuſcare, ideo non veretur ad alterum certamen procedere, & majora tentamenta in Chriſtum parat, ac in figura Angeli locis apparet. *Inimicus non videt adverſam gloriam.*

104. *Tunc,* id eſt, tranſacta prima tentatione, quamvis non fuerit immediate poſt, *aſſumpſit eum diabolus,* hoc eſt, aſportavit eum, vel ſuper ſe, vel exhortando, ac docendo, & volebat diabolus, ut, inſpectante populo, Chriſtus Dominus videretur ab omnibus per aëra iter faciens, ſed divina virtute factum eſt ut Chriſtus Dominus, à nullo videretur, ut notant D. Chryſoſt. Albert. Magnus, S. Thom. D. Bonavent. *In ſanctam civitatem;* ecce locus in quem defertur Dominus, in Hieruſalem, & dicitur civitas ſancta, quia ibi erat templum, & cultus Dei, & quamvis ab Iſai. 1. n. 21. citatur *civitas meretrix;* tamen poſtea dicitur: *Vocaberis civitas juſti, urbs fidelis,* & Evangeliſta conſideravit ſanctitatem loci, & non peccata illius, *Statuit eum ſuper pinnaculum,* hoc eſt, in eminentiſſimo loco templi, ac extremitate illius, ad eum tentandum. Nullus eſt locus, nec rerum ſtatus, in quo adverſarius non perſequatur, tentat Chriſtum in deſerto, in monte, id eſt, in mundo, ac templo, & Eccleſia. *Chryſoſt. Alb. Magn. D. Thom. Bonav. Iſai. 1. In nullo ſtatu homo ſecurius.*

QUÆSTIO XXI.

Quo ordine tentationes factæ fuerint?

105. TOTA difficultas eſt, quia Matthæus & Lucas diverſo ordine narrant; nam hanc tentationem de pinnaculo ponit Matthæus ſecundam; Lucas tertiam; & Scriptores Canonici ſæpè in narrando non obſervant ordinem rei, imò ut ex D. Maximo notat Abulenſ. q. 31. ex induſtria Evangeliſtæ hîc ordinem mutarunt, quia unus propoſuit tentationem inanis gloriæ de pinnaculo, alius tentationem avaritiæ de monte, quia interdum una ex alia, & interdum alia ex alia naſci ſolet. Inanis gloria, & avaritia, vel ambitio ad invicem ſe gignunt. In re una tamen tentatio fuit prior, quàm alia; quænam hæc ſit, inquirimus. *Maxim. Abulenſ. Magna connexio inter avaritiam, & inanem gloriam.*

106. Tentationes contigiſſe, ut narrat D. Lucas, ſcilicet, de monte excelſo ſecundam, de pinnaculo tertiam eſſe, tradunt D. Paſchaſ. D. Anſelm. Albert. Magnus, & alii, & poteſt fundari, quia tentatio de jejunio, & de monte excelſo fuerunt in deſerto, de pinnaculo in Hieruſalem; ergo illæ fuerunt priores, videtur inconveniens quòd diabolus deduceret Chriſtum ad civitatem, & de civitate iterum in deſertum, & ideo dicunt iſti Authores, quòd Lucas in ordine tentationum ſequitur veritatem hiſtoriæ, ſed quia Chriſtus in his tentationibus intendit in eiſdem vincere diabolum, in quibus ipſe vicit Adam, ideo D. Matth. proſequitur ordinem tentationum Adæ; dixit diabolus primis parentibus, Geneſ. 3. n. 5. *In quacumque die comederitis ex eo,* ecce gula; *eritis ſicut Dii,* ecce inanis gloria, *ſcientes bonum & malum,* ecce avaritia, quæ non eſt tantùm pecuniæ, ſed etiam ſcientiæ: & ita penes intentionem victoriæ quam Chriſtus habuit, tentationum ſumitur ordo. *Paſchaſ. Anſelm. Alb. Magn. Cur tres tentationes. Geneſ. 3.*

107. Nihilominus mihi probabilius eſt, quòd D. Matth. obſervaverit ordinem in tentationibus deſcribendis, & quòd tentatio de pinnaculo fuerit prior, quem tentatio de oſtenſione regnorum, ita tenent D. Cyprian. *ſerm. de jejunio,* D. Ambroſ. *lib. 1. de Cain & Abel, cap 5.* D. Chryſoſt. *hom. 13.* poſtquam agit de tentatione pinnaculi, ait, *tertium certamen ingreditur Chriſtus.* D. Maximus ſimiliter *homil. 2. de jejunio,* & hunc ordinem tenet D. Thom. *3 p. q 41. art. 4. in corpore.* Probatur primò. Quia D. Matth. in narrandis tentationibus tenet ordinem; nam poſtquam deſcribit tentationem converſionis lapidum, ait: *Tunc aſſumpſit eum diabolus,* id eſt, poſt illam tentationem aſſumpſit, & quando venit ad certamen de monte excelſo, ait: *Aſſumpſit eum iterum diabolus;* ergo hæc non fuit prima aſſumptio, ſed ſecunda, præcedente illa, quæ erat ad pinnaculum templi, nulla enim alia poterat eſſe; in textu autem Lucæ, nulla eſt particula, quæ notet hujuſmodi connexiones. Secundò. Quia in tentatione de monte excelſo dixit Chriſtus diabolo: *Vade retrò Satana;* ergo non videtur, quòd iterum rediret, & quia D. Lucas non obſervabat ordinem, & aliam tentationem erat deſcripturus, hæc verba, *Vade retrò,* non ſcripſit, & ideo in quibuſdam antiquis codicibus idem ordo ſervatur in textu Lucæ, ut in commentario Ambroſii, ſicut in text. Matth. ſed hoc factum eſt vitio ſcriptorum; nam in noſtra vulgata eſt, ut Evangeliſtæ ſcripſerunt. *Cyprian. Ambroſ. Chryſoſt. Maxim. S. Thom.*

108. Nec fundamentum oppoſitæ ſententiæ habet vim, quòd diabolus de deſerto veniret in urbem, & iterum de urbe in deſertum ad tentationem de monte, quia cùm ipſe ſit valde inſipiens, ac inconſtans, & ſe videret concluſum, repetit quæ antea reliquerat; de diabolo ait D. Petr. c. 5. n. 8. *Circuit quærens quem devoret,* & Job 1. n. 7. *Circuivi terram, & perambulam eam;* & de impiis ait David: *In circuitu impii ambulant,* Pſal. 11. n. 9. Quid ſit autem ambulare in circuitu, explicat Pinto, de perſecutione, quam in juſtum moliuntur iniqui; qui verſatur in circuitu à puncto, ac circumferentia, quam relinquit, iterum in illam redit; ſic diabolus, ac impii eaſdem nequitiæ artes, à quibus videbantur inſiſtere, iterum repetunt adversùs juſtum, ac ſanctum. *Inſipiens repetit relicta. 1. Pet. 5. Job. 1. Pſal. 11. Pinto.*

Quæstio XXII.

Quare diabolus victus in prima tentatione non vereatur iterum Chriſtum aggredi?

109. HUjus rei jam quandam rationem attigi in expoſitione, adverſarius nunquam ſuam virtutem agnoſcit, ſed ſemper variis rationibus ſuam debilitatem intendit excuſare. Secundò. Acutè reſpondet Imperfect. homil.4. *Mitte te deorſum. Nec timuit, cogitans, ne fortè ſi inventus fuerit filius Dei, inveniat illi feciſſe injuriam. Sed nihil dubitat dicere, nec facere, qui nihil ſibi reliquit, quòd ſperet.* Cùm ſpes ſit omnino omiſſa, & nihil malignus metuat ſibi poſſe augeri, vel minui, acquirere, vel perdere, nullum turpe factum fugit, ſed omnes auſus animoſè aggreditur.

Imperfect. — *Qui nihil ſperat, nihil turpe fugit.*

110. Gravis difficultas eſt circa peccatum Angelorum. *Dicebas in corde tuo. In cœlo conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, ſimilis ero Altiſſimo*, Iſai.14. num.13. Angelus ſemper eſt in cognitione ſui, & Dei, ut docet D.Thomas 1.*p.q.*56. *art.*3. cognoſcit ſe ut effectum, & Deum ut cauſam, unde juxta communiorem ſententiam Angelus ab hac cognitione non poteſt ceſſare; de quo latè Suarius *tom. de Angelis, lib.*2.*c.*19.*à n.*5. evidens erat intellectui angelico implicare contradictionem ſe eſſe Deum, quomodo potuit in illam cognitionem venire, ut ſe eſſe Deum appareret; & ita ait D.Anſelm. lib. de caſu diaboli, cap.4. *Si Deus cogitari non poteſt niſi ita ſolus, ut nihil illi ſimile cogitari poſſit, quomodo potuit diabolus velle, quod non potuit judicare?* Lucifer juxta graviſſimorum Patrum ſententiam peccavit parvi faciens Chriſti humanitatem, & appetens ſuæ naturæ unionem hypoſtaticam, & dum in hoc peccatum contra filium Dei labitur, per ſuperbiam non recuſat in aliud incidere, ut ſibi vellet Dei naturam, ac thronum, cùm omnem ſpem amiſiſſet recipiendi bona è manu Dei, nullum malum, ac peccatum contempſit, ac reſpuit, quamvis hoc judicaret impoſſibile. Per gradus ſpei creſcunt augmenta, ut dixit Socrates, ſi ſpem concipimus magna aggredimur; ſi ſpes cadit, cadit animus. Dum Philiſthæi conſiſtunt in loco inacceſſibili, Jonathas cum ſuo armigero in eorum exercitu gravem cædem perpetravit, 1.*Reg.*13. *n.*14. ſuccedentibus rebus cùm Saul, & Jonathas cum magno exercitu exirent in pugnam contra Philiſthæum, interfecti ſunt magna plaga, ac nullo nobili facinore edito, 1 *Reg. c.*13. Cur ille, qui antea forti animo ſe gerebat, modò tam debilis apparet? Ea mihi eſt ratio. In primo eventu exiſtimabat ſe Jonathas regni hæredem, & ſucceſſorem; at in ultimo jam hanc ſpem depoſuerat, ſciebat certiſſimè quòd David eſſet regnaturus, & dum ſpes regni viguit, viguit amicus; cùm verò cecidit, cecidit & amicus.

Iſai.14. — S.Thom. — Suar. — Anſelm. — Socrates. — *Spes dat animum.*

Quæstio XXIII.

Quomopo Chriſtus Dominus aſſumptus fuerit in civitatem, & in pinnaculum?

IN ſecunda & tertia tentatione ait Evangeliſta, quòd diabolus aſſumpſerit Chriſtum, ideo hoc explicandum eſt. Primò. D.Cyprian. *ſerm.de jejunio*, reputat inconveniens, quòd corporaliter diabolus tulerit Chriſtum; ideo ait, quòd à proprio ſpiritu ductus eſt in pinnaculum, & in montem, & ita ait ſanctus Pater, quòd *Diabolus Jeſum tulerit, videtur inconveniens, quòd humeris ejus Salvator inſederit, & pro vehiculo uſus ſit, quem præcipitatorem ſciebat.* Cùm enim diabolus ut omnium præcipitator eſſet agnitus, non eſt ſuſtinendum, quòd Jeſus illi ſe crederet, ut ad pinnaculum, ac ſanctam civitatem per ipſum portaretur, in documentum noſtrum; non enim fidendum eſt ei, quem ut omnium malorum præcipitatorem agnoſcimus, & ideo ait S. Doctor, quod à proprio ſpiritu ductus ſit in pinnaculum, & in montem. Hæc ſententia expreſsè repugnat cum text. ait enim Mat. *Tunc aſſumpſit eum diabolus.* Secundò. Janſenius exiſtimat hanc aſſumptionem ſicut & tertiam non fuiſſe veram, ſed per imaginationem. Hoc etiam vim infert textui ſecundùm mentem Sanctorum Patrum, qui de aſſumptione corporali intelligunt, & quando diabolus dicebat, *Mitte te deorſum*, non ſuadebat niſi deſcenſum corporalem: deinde hæ cogitationes ſunt valde indignæ Chriſto Domino, ut cogitaret ſe eſſe in pinnaculo, cùm non eſſet, & in ejus mente nulla falſa cognitio poterat eſſe, ut jam dixi. Tertiò. Origenes *homil.* 31. *in Lucam* exiſtimat Chriſtum ductum à diabolo non corporaliter, ſed monitu, & quòd ipſe diabolus præiret, & Chriſtus ſequeretur. Hæc ſententia etiam non placet, quia Evangeliſta ait: *Aſſumpſit eum diabolus, aſſumere* autem ſignificat quòd ipſe eum portaverit. Secundò. Dicitur quòd diabolus ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi; ergo Chriſtus non aſcendit, ſed diabolus eum illud duxit. Tertiò. Quia ſi Chriſtus aſcendit per gradus, non erat occaſio diabolo, ut diceret, *Mitte te deorſum*, quia ipſe facilè poterat deſcendero. 111.

Cyprian. — Idem. — *Depravato non eſt credendum.* — Janſen. — Origen.

Quartò, & vera ſententia, quòd diabolus corporaliter Chriſtum Dominum portaverit, ita docent *hìc* D Hieron. D.Gregor. *hom.*16. *in Evang.* Imperfectus *homil.*5. Euthymius *hic*, Beda *Luc.*4. Abulenſ. *q.*34. *&* 35. Probatur hæc ſententia ex proprietate verborum text. & ex refutatione aliarum, & quia nullum eſt inconveniens, quòd Dominus portaretur à diabolo, ut ait D.Gregor. citat. *Nec mirum eſt, ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe pertulit ab illius membris crucifigi.* Deinde ſi Dominus veniret pedeſter, multi dies conſumerentur in hac tentatione, ut Dominus veniret à deſerto in civitatem, quòd ſatis longè diſtabat ab illa. 112.

Vera ſententia. — Hieron. — Gregor. — Imperfect. — Beda. — Gregor.

Quæstio XXIV.

Quomodo Chriſtus Dominus ferebatur per aëra?

113. S.Thom. ASportabat diabolus Chriſtum vel in manibus, vel ſuper ſe,ſeu ſuper ſuos humeros,ut ex aliquibus refert *hic* D.Thom. *c.* 4. *Matth.* quamvis hoc nec approbo, nec eſt neceſſarium, ſed poterat diabolus movere Chriſtum Dominum imprimendo impulſum in quadam parte ejus corporis per ſe primò, & illa mediante movere, & ita in motibus factis miniſterio Angelorum factum eſt Habacuc. *Daniel.*14.& *Ez. ch.*8.in cincinno capitis, ut explicant Theologi cum Suario (Suar.) *tom. de Angel. lib.*4.*c.*31.*n.*2. deferebatur Chriſtus Dominus per aëra, & diabolus, quantum eſt ex ſe, aſſumebat Chriſtum ut ab omnibus videretur. Ipſe autem, neſciente diabolo, ſic agebat, ut à nemine videretur, ut notant D. Chryſoſtomus (Chryſoſt.) *in Imperfecto homil.*5. D.Thom. (D.Thom.) 3.*part. q.*41. *art.*4. *ad* 7. Diabolus volebat Chriſtum ab omnibus videri per aëra euntem, ut ipſum pigneraret, ac obligaret, ut pro conſervanda opinione populi, ſe ipſum præcipitaret, ut ab Angelis aſportaretur; ſed Chriſtus decrevit non videri, ut ita diabolus fruſtraretur in omnibus ſui intentionibus, ac ſudoribus.

Homo pigneratus opinione multa aggreditur.

114. Deferebat diabolus Chriſtum per aëra maximo cum gaudio, promittens ſibi victoriam, dum eum à deſerto abſtulit, ubi eum ſpiritus Domini collocaverat, quod ſaltem à diabolo ſuſpicari poterat. Nullum majus diſcrimen poteſt ſubire homo, quàm recedere à loco, in quo Dominus eum conſtituerat. David in regio ſolio, in quo Dominus eum collocaverat,rectè ſe habebat,cùm verò ſurgeret de ſtrato ſuo, & aſcenderet ad ſolarium domus regiæ, graviter inde in peccata prolapſus eſt,2.*Reg.*11.*n.* . Senes dum ex Dei imperio aſſiſtunt in cathedris, judicando populo,in juſtitia ſe continent;ac cùm ingreſſi eſſent oſtia pomarii, in quo erat caſtiſſima Suſanna, turpiter delinquunt. *Daniel.*13. *n.*18. Angeli dum in cœlo reſident,in quo creati ſunt à Deo,in gratia,& ſanctitate ſe exercent;at verò cùm affectaverint exaltare ſolium ſuum ſuper aſtra Dei, ac ſedere in monte teſtamenti, *Iſai* 14. *n.*13. in ſuperbiam; ac in infernum ceciderunt.Tandem ait Paulus,*Si Angelus de cœlo evangelizaverit vobis præter id, quod accepiſtis, anathema ſit*, ad Galat.1.n.8. (Galat.1.) Sed quomodo Paulus audet Angelos anathemate ferire? Angeli ordinati ſunt à Deo in miniſterium, & dum ſuum locum relinquunt, & cathedras aſcendunt,in omnem maledictionem incurrunt. S.Proclus (Proclus.) Epiſt. de recta fide, ad Armeni. *Miniſtrare, ait, præceptum eſt Angelis, non dogma componere. Et periculoſum nimis eſt ſingulis, non in his, quibus ordinati ſunt, permanere.* Sed hæc non potuerunt contingere Chriſto Domino, quamvis diſcederet à deſerto, in quo ab Spiritu ſancto ductus erat; quia non homo tantùm, ſed Deus eſt, & omnes ejus actiones à Patre erant prædefinitæ, ut jam dixi.

Maximum periculum eſt homini dum deſcendit à loco ordinato à Deo.

Quæstio XXV.

Quid ſit pinnaculum, & quare diabolus potius conſtituit Chriſtum in eos quàm in alta turri?

HÆc quæ hîc inquirimus, permixtim tractanda ſunt Palatius *hîc in Matth.* & Lidacus Stella *in c.*4. *Luc.* exiſtimant *pinnaculum* eſſe laminam ex metallo confectam, poſitam ſuper tectum, ad diſcernendas differentias ventorum, & in hoc indice ventorum, inquiunt, quòd diabolus conſtituit Chriſtum, quia in hoc loco non poterat Chriſtus naturaliter ſiſtere,nec ab eo naturaliter deſcendere,& ibi ſolet diabolus ſuos conſtituere. Sed ſententia non eſt probabilis, quia in nulla authoritate fundatur, quòd in templo, ac ejus tecto, talis parva ala eſſet. 115. Palat. Stella.

Diabolus ponit in loco in quo non poteſt ſiſtere homo.

Secundò. D.Remigius, S.Paſchaſius, S.Anſelmus, S.Carthuſianus, Albertus Magnus, Hugo *hîc*, D.Bonaventura *cap.*4. *Luc.* & alii dicunt quòd pinnaculum erat ſedes doctorum, & quòd templum habebat culmen erectum, & acutum, ſicut domus noſtræ habent; ſed planum erat deſuper, ut ſunt tecta domus in Palæſtina; pinnaculum erat pavimentum planum ſupra templum, ubi Doctores prædicabant,& docebant. Albertus Magnus vult eſſe præeminens *pecturile*, ſeu deambulatorium circa parietes templi, ex quo magiſtri concionabantur ad populum, & cùm diabolus affectaret tentare Chriſtum de jactantia ſuperbiæ, non ducit eum ad turrim altam, vel ad palatia principum, ſed ad ſedem Doctorum. D.Anſelmus, [Ideo, ait,diabolus duxit eum ſuper pinnam templi, quum vellet de vana gloria tentare, quia ibi in cathedra doctorum multos deceperat inani gloria: & ideo putavit,iſtum poſitum in ſede magiſterii inani gloria extolli poſſe.]Dum diabolus vult Chriſtum Dominum ad jactantiam, ac ambitionis faſtum allicere, in ſuggeſtu, ac cathedra doctorum conſtituit, ſolent enim literarum honores maximè pungere, ac piſcari animos inani gloria. 116. Remig. Paſchaſ. Anſelm. Carthuſ. Alb. Magn. Hugo. Anſelm.

Honores literarii inducunt ad inanem gloriam.

Hæc tamen ſententia multis, & mihi facit difficultatem, primò, quia pinnaculum juxta radicem hebraicam dicit ſummam extremitatem. Secundò. Quia non videtur conveniens quòd populus, relicto templo,aſcenderet ſuper tectum ad audiendas conciones,in loco expoſito aëri; & Chriſtus Dominus prædicabat in templo; ergo hîc erat locus conſuetus: quando Chriſtus Dominus dixit, *Quæ audiſtis, dicite ſuper tecta*, hoc eſt, alta voce, in loco publico: ſi verò dicatur, quòd pinnaculum ſit deambulatorium prominens à pariete, ex quo Doctores docebant, tunc non eſſet multùm elevatum à terra, ut magiſtri vox audiretur: diabolus autem intendebat præcipitari Chriſtum ex loco alto, & eminenti, ut ab omnibus videretur. 117.

Tertiò. Mihi vera ſententia eſt Theophylacti, Abulenſis *quæſt.*34. Toleti *à num.*22. & aliorum, qui dicunt *pinnaculum* eſſe ſummam extremitatem tecti,ſeu frontiſpicii: & ibi diabolus conſtituit Chriſtum ad ſe præcipitandum, ut facilè videretur ab omnibus,qui erant in urbe,locus ille valde publicus erat, & hæc eſt prima ratio, ob quam ibi conſtituit Chriſtum: maximè affectat 118. Theoph. Abulenſ. Tolet.

diabolus,

diabolus, ut noſtri defectus publicentur, ac divulgentur.

Inimicus deiungit ab his à quibus poſſumus.

119 Secundò. Ideò conſtituit in pinnaculo templi, & non in Regum domibus, vel alta turri. Quia cognoſcebat Chriſtum virum ſanctiſſimum eſſe, ac ſuſpicabatur filium Dei, & templum erat ejus proprius locus, ad quem ſaltem, ut juſtus, tanquam ad aſylum debebat confugere, & hac de cauſa ab illo præcipitari ſuadet, nihil magis intentat, quam ſegregare nos ab his, ex quibus auxilia venire poſſunt. Tertiò. Vincentius Lirinenſis, Author Antiquiſſimus, *de Antiquit. fidei Cathol. comment.* 1. *cap.* 37. Duxit diabolus Chriſtum in pinnaculum templi, & ait, *Mitte te deorſum,* quia maximè deſiderabat, ut ejus membra ex doctrina, & traditione ſublimitatis Eccleſiæ demitterentur. Quartò. S. Theophylact. *l.* 2 *comment.* ait per *templum* ſignificari hominem. *Templum Dei vos eſtis*, 1. Cor. 3. n. 6. per *pinnaculum* ſublimitatem naturæ; diabolus maximè intentat ducere noſtram conſiderationem in ſublimitatem naturæ, ut inde nos in profundum dejiciat. Quintò. Per aërem ſupra templum duxit, quia dum homo ad dignitates eccleſiaſticas, non per gradus aſcendit, manifeſta eſt ruina, certus lapſus.

Lirinenſis. *Diabolus ſegregat ab Eccleſia.* Theoph. 1.Cor.3. *Ad dignitates per gradus.*

120 Sextò. Nullum locum aptiorem ad præcipitium invenit diabolus, quàm pinnaculum templi Homo Eccleſiaſticæ obedientiæ tenetur ſe ſubmitteere, ut verò ſi præſumit ſupra ipſam ſe extollere, omnium malorum occiſio, ac janua ei aperitur. Ait Hierem. 12. num. 10. *Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam: conculcaverunt partem meam; dederunt portionem meam deſiderabilem in deſertum ſolitudinis.* Ubi Propheta loquitur ad literam de conculcatione templi, ac Eccleſiæ, & ſtatim in hoſtes *à n.* 13. omnem congeriem malorum prænunciat. Unde ait D. Cyrillus in c. 11. Iſai. *Semper perſequutoribus Eccleſiæ, conatus ipſorum in capite reciderunt.* Cùm Saül maximè urgeretur ab exercitu Philiſthinorum, dixit Amalecitæ. *Sta ſuper me, & interfice me quoniam tenent me anguſtiæ*, 2. Reg. 1. n. 9. multi ex radice hebraica legunt, *tenent me equites tunica phrygonica*, *ſeu ocellata*, quæ erat propria veſtis Sacerdotum. Saul Sacerdotes Domini interfecit, ac ſuam civitatem percuſſit in ore gladii, 1 *Reg.* 22. *n.* 19 & eorum bona, ac veſtes per ſuos milites diſtribuit; cùm verò impius Rex ultimo ſpiritu ageretur, cognoſcit, ac fatetur omnia illa mala ſuper ſe venire ob conculcata ſancta, ac ſacrilegam bonorum Eccleſiaſticorum direptionem, & ita ait, tenent me equites tunica ocellata, ſeu ſacerdotali, quam prophanando Sacra à Sacerdotibus diripuit, & ſuis militibus dedit.

Eccleſiæ ſubjiciendum. Hier. 12. Cyrill. 2.Reg.1. *Res Eccleſiaſticæ non ſunt ſubſidium regibus ad bellum.*

Matth. 4. *n.* 6. Et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorſum.

VERSIONES.

Syriacus.	Deorſum te dede præcipitem.
Vatablus.	Projice te ipſum deorſum.
Euthymius.	Præcipita te deorſum.
Tertul. lib. adverſ. Praxeam c. 1.	Si tu es Filius Dei, dejice te hinc.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4. *n.* 9. Si Filius Dei es, mitte te hinc deorſum.

EXPOSITIO.

Exprobroſè, ut notat Albertus Magnus, 121.
Hæc dixit diabolus Chriſto, ut provocet, quia provocatus animus citiùs inclinatur ad malum. Ac ſi diceret diabolus: Si huc veniſti, quare vis deſcendere conſueto modo, & quid à me expectas aſportari, cùm hoc per te ipſum valeas facere, & ideo ait: *Mitte te deorſum*; hæc dicebat diabolus ut indagaret, quiſnam eſſet Chriſtus; nam, ut ait Abulenſis *quæſt.* 38. ſi ſe præcipitaret, & nihil læderetur, putaret diabolus ipſum eſſe Deum, & haberet ſuum intentum. Si autem eſſet homo purus, diabolus volebat eum perire ſe præcipitando; vel dato quòd nollet ſe projicere de pinnaculo, intendebat in eo gignere opinionem, quòd ipſe erat Filius Dei, ut ſtatim dicam.

Alb. Magn. Abulenſ.

QUÆSTIO XXVI.

Quare diabolus hîc tentationem vanæ gloriæ armet in Chriſtum?

Hanc tentationem fuiſſe inanis gloriæ, communis eſt omnium Patrum ſententia. Ita 122.
docent S. Ignatius *in Epiſt. ad Philip.* S. Hieronymus, S. Thomas *hîc*, S. Gregorius *hom.* 16. *in Evangel.* Interlineal. Haymon, Theophylactus, Euthymius, Beda, & alii. Erat autem hæc vana gloria quoddam deſiderium, quo affectaret ſe eſſe filium Dei, ut coram populo ſe à ſummitate templi illæſum mittens magnificaretur ab omnibus.

Ignat. Hieron. D.Thom. Gregor. Interlin. Haymon. Theoph. Beda.

Sed quomodo diabolus audet jactantiâ, ac vana 123.
gloria tentare Chriſtum, quem tantis virtutibus præclarum agnoſcebat, ac tanta conſtantia famem ſuſtinere, & ſuam jam primam tentationem repellere videbat? Reſpondet D. Chryſoſt. homil. 5. in Imperfecto: [Sicut diabolus, ait, concupiſcentia vanæ gloriæ ipſe ruit de cœlo; nam cùm eſſet Angelus, volens ſe oſtendere Deum, perdidit & illud quod erat, dum voluit appetere quod non erat: ſic putavi & Chriſtum concupiſcentia vanæ gloriæ ferri. Nam ſicut difficilè aliquem ſuſpicatur malum qui ipſe eſt bonus: ſic difficile aliquem ſuſpicatur bonum, qui ipſe eſt malus.] Ex ſe diabolus fecit præſumptionem de Chriſto, & ſicut ipſe appetitu jactantiæ ferebatur, ita indicavit de Chriſto. Secundò. D. Cyprianus ſerm. de jejunio: [Hoc, ait, generale malum in humano genere, Satanas putabat ſuggerere Salvatori, ut popularibus laudibus vellet attolli, ſi vectoribus Angelis ſuſtentatus ſe Filium Dei comprobaret. Hujuſmodi conſiliis filios hominum corrumpere conſueverat.] Per laudes humanas retia tetendit Chriſto, & per quas erat expertus homines illaqueare, facilè cogitabat per illas poſſe Chriſtum piſcari: per inanem gloriam Adamum dejecit diabolus.

Chryſoſt. *Quilibet ex ſe judicat de aliis.* Cyprian.

Tertiò. D. Ambroſius hîc, *Diabolus*, ait, *quoniam* 124.
fortem ſenſit, jactantiam prætendit, quæ etiam fortes decipit.

Iactantia fortes ſuperat. *decipit.* In alia tentatione magno robore ſe exhibuit Chriſtus, ideo eum exponit humanis auribus, ut jactantia eum attrahat; nam hæc quoſque fortiſſimos ſuperat. *Olivam uberem, pulchram, fructiferam, ſpecioſam vocavit Dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ grandis exarſit ignis in ea, & combuſta ſunt fruteta ejus,* Hierem. 11. num. 16. (Hier. 11.) Per *olivam* tam uberem, ac frugiferam intelligit Propheta populum Iſraëlem, teſte D. Hieron. & ſicut oliva fructifera eſt in toto ſuo robore, ita populus ille inter omnes nationes: at quænam ſit vox loquelæ grandis, ad cujus præſentiam ignis exarſit in ea? nulla alia, niſi vox jactantiæ per ſuperbiam, quæ totam olivam deſtruxit, & devaſtavit, ac ſicut ignis in cineres redegit. (Gregor.) D. Gregorius *homil. 21. in Ezech.* ait: [Vox grandis loquelæ eſt favor adulantis. Ad vocem verò loquelæ grandis exarſit ignis in ea, quia in magnitudine favoris, flamma in corde accenditur de amore laudis. Sed omnia olivæ fruteta comburentur, cùm jam non amore Domini, ſed intentione tranſitoriæ laudis fiant.]

Quæstio XXVII.

Quare diabolus ſua[...]rit Chriſto ſe præcipitare, & non volare, & aſcendere ſurſum?

125. Aſtutiſſimus diabolus intendebat hac tentatione Chriſti divinitatem indagare, ac ei blandiri appetitu vanæ gloriæ, quo affectaret ſe eſſe Filium Dei, ut coram populo ſe à ſummitate templi illæſum mittens magnificaretur ab omnibus; ſed cur hanc jactantiam proponit præcipitium, non verò volatum, vel aſcenſum in cœlum per aëra.

126. (Maxim.) Reſpondet primò D. Maxim. homil. 2. de jejun. [Numquid, ait, rectiùs dixiſſet: Si Filius Dei es, aſcende in cœlum Quod utique ſi faceret Dominus, verè illum Dei eſſe filium comprobaret? ſed inimicus cœli nec tentando quidem aſcenſum vult ſuadere cœleſtem; ſed deorſum, & in ima provocat.] *Diabolus non vult, nec cogitationem, nec aſcenſum cœleſtem.* Adverſarius adeò cavet in hominibus cœleſtes aſcenſus, ut nec per tentationem hoc ſuggerat; tum quia maximè affectat, ut omnis humana cogitatio à cœlis ſit dejuncta, & in terris affixa; tum quia ejus animus contrarius non patitur cœleſtia bona quomodolibet in homine conſiderare. Hugo hîc: *Ita affligitur diabolus in exaltatione hominis, ut nec tentando aſcenſum perſuadeat.*

127. (Chryſoſt.) Secundò, Chryſoſtom. in Imperfecto homil. 5. *Non dixit: Ambula per aërem; ſed tantùm dixit: Mitte te deorſum, ſi es filius Dei, ut ſciamus, quia omnis, qui obedit diabolo, ipſe ſe deponit deorſum.* *Qui diabolo obedit, cadit.* Qui dictis diaboli obedit in profundum omnium malorum barathrum ſe projicit, ideo ille ut tendat deorſum provocat. Tertiò, D. Bonaventura in (Bonav.) cap. 4. Luc. *Quia diabolus deorſum ceciderat, libenter omnes deorſum trahit.* Socios in ſua miſeria procurat diabolus, alios ad ruinam conatur adducere, quia ipſe è cœlo ceciderat.

128. (Cajetan.) Quartò, Cajetan. [Diaboli ſuaſio tendebat ad hoc, ut manifeſtaret Ieſus ſe eſſe Filium Dei hoc miraculo, mittendo ſe deorſum, vidente populo; quia ſacræ Scripturæ congruebat, ut hoc ſigno Meſſias ſe manifeſtaret, ut citatus Pſalmus teſtatur: ſuadebat hoc diabolus in ſpecie hominis deſiderantis, ut Jeſus manifeſtaret ſe eſſe Meſſiam.] In *Forma ficti zelatoris decipit.* forma ficti zelatoris apparet, & nulla efficacior occaſio ad decipiendum: non per aërem volatum, ſed præcipitium ſuadebat diabolus, quia exiſtimabat ex Pſalmo ſtatim adducendo hoc ſignum convenire Meſſiæ.

129. (Chryſol.) Quintò. D. Petr. Chryſolog. ſerm. 12. *Mitte te deorſum; ſatis hominem probare vult, cui non aſcenſum providit, ſed ruinam; humana conditio ad aſcenſum difficilis; facilis invenitur ad lapſum.* Explorare naturam deſiderat diabolus, & ideo non ut ad *Homo facilis ad lapſum.* ſuperiorem locum, ſed ad inferiorem ſe conferat, excitat, promptè homo movetur ad lapſum. Sextò. Idem ſerm. 13. [Convenientiùs dixerit, Si Filius (Idem.) Dei es, aſcende ad cœlum; cùm ſit hominis utique ad ima cadere, Dei ſit ad ſuperna conſcendere. Sic ſuis ſuadet, ſic ſuis providet ſemper, ſic ſuos elevat, ut de alto præcipitet validiùs in ruinam. Conſiliis ſuis ſe diabolus prodit.] Quilibet juxta ſuam ingenitam naturam loquitur, & quantumvis ſe occultari velit, ipſa vox eum manifeſtat, diabolus in *Quilibet juxta ſuum ingenium loquitur.* aliena figura apparebat, ſed lingua eum prodebat, quæ neſcit aliud dicere, niſi quæ ad ima, ac deſcenſum tendunt, & ideo ejus membra Judæi, Domino, pendente in cruce, dicebant, ut notat Joan. Caſſianus lib. 7. de Incarnat. cap. 13. *Si filius* (Caſſian.) *Dei es, deſcendat de cruce,* Matth. 27. n. 41. & ſi ali- (Matt. 17.) quando in altum elevat, ad hoc inimici intentio tendit, ut graviori lapſu ruant.

130. Septimò, Aſtutiſſimus diabolus explorat hominis inclinationem, & tunc ſuo ingenio unumquemque allicit; cognoverat adverſarius Chriſtum valde difficilem ad aſcenſiones, ac ſublimitates, valde facilem, ac propenſum in abjectiones, *Diabolus tentat quemlibet ſua inclinatione.* & humilitates, ideo non ad volatum, ſed ad lapſum, ac ad ima tentat, de hoc vide ſuprà *in hoc cap.* Octavò, Chriſtus velociſſimè, & brevi mora, ac non per gradus, & ſcalem aſcenderat ad pinnaculum, ideo præcipitium ſuggerit diabolus; nam qui per ſaltum ad apicem ſublimitatis aſcendit, *Qui citò aſcendit, citò cadit.* citò etiam per ſaltum deſcendet. Nonò, Intentio diaboli ea erat, ut Chriſtus rueret è pinnaculo, ac deſire., & in fruſta cæderetur, ut notat Abulenſis (Abulenſ.) *quæſt. 38.* Sed quomodo hæc poterat eſſe mens diaboli? ipſe bene noverat Dei promiſſionem fruſtrari eſſe impoſſibile, hanc autem extare in Pſalmis ipſemet fatetur. *Angelus ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis.* Quod non ſolùm de Chriſto, ſed de quolibet juſto eſſe dictum ſtatim dicam; ergo ſi Chriſtus ſe demitteret è pinnaculo, non periret, ſed Angelorum manibus aſportaretur, cur ergo ad mortem Chriſti adverſarius præcipitium ſuadet? Sciebat bene, quòd ille, qui incipit ruere, numquam *Qui incipit cadere, non ſiſtit.* ſiſtit quo uſque ad totalem jacturam deveniat, cùm omnis magnitudo in lubrico ſit, ſi ſe aliquantulum inclinat, nullus eſt qui manum ſupponat, ſed omnimodè præceps proſternitur. Ita dixit ſapientiſſima Zare uxor Aman, cùm jam ab intima Regis familiaritate aliquantulum caderet. *Si de ſemine Judæorum eſt Mardochæus, ante quem cadere cœpiſti, non poteris ei reſiſtere, ſed cades in conſpectu ejus,* Eſther 6. n. 13. ſeu ut ex Hebræo (Eſther 6.) legit Cajetanus, *Cadendo cades ante eum.* Ac ſi (Cajet.) diceret, nunquam in lapſu ſiſtes.

131. Cùm Siſara pugnaret contra Iſraëlita, victus aufugit, & pervenit ad tentorium Jahel uxoris Haber, à qua potatus lacte, ſe inclinavit paululum ad dormiendum. *Tunc Jahel uxor Haber poſuit ſupra*

præ tempus capitis ejus clavum, percuſſumque malleo Judic 4. *defixit in cerebrum uſque ad terram*, Judic. 4. n. 21. Sed cur fortiſſima mulier, gladio vel pugione hoſtem non interficit, ſed tranſfixit in terram? Siſara cœperat jam de ſua opulentia, ac felicitate cadere, & non ſiſtit quoadusque clavis ſit defixus in terram. Sic ait Debora de Siſara, *Inter pedes* Jud. 5. Abulenſ. *ejus ruit*, Judic. 5. num. 27. Quod explicans Abulenſis, *Factus miſer*, inquit, *& qui quondam in tanta rerum celſitudine præſidebat, nunc inſtantanea calamitate dextera fœminea occubuit*, & ita eſt in Hebræo, *Cecidit, jacuit inter pedes ſuos.* Tanquam ſi unus caſus non ſufficeret, niſi plures multiplicarentur uſque ad totalem jacturam. Magnam ſtatuam vidit Nabuchodonoſor ex quatuor metallis confectam, quam percuſſit lapis, & ſtatim, *Contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum, & redacta quaſi in favillam æſtivæ areæ, quæ rapta ſunt vento, nullúſque locus inventus eſt eis*, Dan. 2. Dan. 2. n. 35. non ſat erat quòd ſtatua iſta eſſet communita, ac fracta in partes, ſed in pulverem Rupert. convertitur? Statua juxta Rupertum *lib. moral. in Daniel. cap. 2.* ſignificabat principes, dynaſtas, ac aulicos; & ubi hi à faſtigio ſuæ magnitudinis deturbantur, non ceſſat perſecutio, quoad uſque in pulverem, & nihilum redigantur.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare diabolus non intentaverit Chriſtum præcipitare, cùm hoc auſi fuerint Judæi?

132. Diabolus hîc in pinnaculo non eſt auſus manum levare in Chriſtum, ſed tantùm præcipitium ſuaſit, ac dixit: *Mitte te deorſum.* At de Luc. 4. Nazaræis dicitur Luc. 4. num. 29. *Duxerunt illum*, ſcilicet Chriſtum, *uſque ad ſupercilium montis, ſuper quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.* Ecce iſti non verbis tantùm excitant ad præcipitium, ſed de facto inferre moliun- Hieron. tur. Reſpondeo primò ex D. Hieronymo *hîc*, quòd diabolus, cùm ſit valde debilis, ſuadere poteſt, *Inimicus ſi perſpicax dignum ſe miratur.* præcipitare non poteſt. Secundò, Diabolus, & Nazaræus uterque crudeli odio Chriſti adverſarius ſed diabolus perſpicax intellectu, ſcientiam enim non perdidit, homo verò ignorantia obcæcatus; ideo ille adhuc Chriſtum timet, & nihil eum audet; iſte verò, ut ignorentiſſimus Chriſtum contemnit, & nihil contra cum detractat adoriri.

133. Ambroſ. Tertiò, & ad quæſtionem maximè D. Ambroſ. lib. 4. in Lucam: *Eſt pejor magiſtro diſcipulorum hereditas; ille verbo Dominum tentat, hi facto; iſte dicit, mitte te deorſum, illi adoriuntur, ut mittant.* Quod diabolus per ſe refugit, per ſuos *Diabolus multa refugit facere, quæ homo exequitur.* miniſtros exequi non timet. Invaſit ſpiritus Dei malus Saul. *David autem pſallebat manu ſua, tenebatque Saul lanceam, & miſit eam, putans quod configere poſſet David cum pariete*, 1. Reg. 18. n. 10. cap. 19. num. 9. 20. & ſæpe. Communis eſt ſenten- Abulenſ. tia Abulenſis, & aliorum, quòd diabolus timens egregias David virtutes, vehementiſſimè eum perſequebatur uſque ad internecionem, & ideo Saul non mittebat lanceam contra David, niſi quando ipſe ſpiritus malignus eum arripiebat; ſed cur diabolus inimicus Davidem per ſe ipſum non aggreditur, ſed tantum Saul manum excitat? Non audebat nefarius hoſtis manum contra ſanctiſſimum virum levare, & ideo in lacertis Saul aptum inſtrumentum ad id, quod optabat, parat.

Matth. 4. n. 6. Scriptum eſt enim: Quoniam Angelis ſuis mandavit de te, & manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

VERSIONES.

Syriacus. Angelis ſuis præcipiet de te, ut manibus ſuis te ſublevent.

Vatablus, Pagninus. Mandabit de te, & in manibus ferent te: ne quando impingas ad lapidem pedem tuum.

Tertull. lib. adverſ. Praxeam, c. 1. Mandavit ſuper te, ut manibus tuis tollant, nec ubi ad lapidem, *&c.*

Syriacus Interpres. In ulnis portabunt te.

Chaldaica. Fortitudine ſua portabunt te, ne fortè impingat ad cupiditatem pravam ſimilem lapidi, pes tuus.

Pſalter. Rom. apud Caſſ. Ne unquam offendas.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4. n. 10. Scriptum eſt enim, quòd Angelis ſuis mandavit de te, ut conſervent te: & quia in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

EXPOSITIO.

Astutus diabolus, ut facilè ſuadeat ruinam, Scripturam adducit, ac ſi dicat: 134. Ne timeas præcipitium, quoniam ſcriptum eſt, quòd Angelis ſuis Deus mandavit, de quorum numero ego unus ſum, ſi te præcipitaveris, in manibus te tollent, *&c.* Expendamus breviter verba: *Quoniam Angelis ſuis*; non quibuſcumque, ſed Angelis ſuis confidentibus, tantum negotium, ſcilicet curam de te, præcepit; *mandavit.* Syriacus, D. Hieronymus, Vatablus, Syriac. Pagninus, *mandavit*, phraſis Scripturæ præteri- Hieron. Vatabl. tum pro futuro, *mandavit*, vel quia tanta vigilan- Pagnin. tia eſt Deo ſuper juſto, quod idem eſt *mandabit* *Quantam vigilantiam Deus habeat de juſtis.* de futuro, ac ſi jam mandaverit de præterito. *In manibus*, ea dilectione te diligunt, ac cuſtodiunt, ut in palmis manuum te geſtent, ac cuſtodiant; *ne offendas ad lapidem*, id eſt, ut in nullum periculum incurras. D. Auguſtinus, Angelom. Hugo Auguſt. Angel. Hugo. intelligunt per *lapidem*, legem ſcriptam tabulis lapideis.

QUÆ

Quæstio XXIX.

Quare diabolus hîc adducat Scripturam, & an in vero ſenſu?

135. *Cur diabolus hîc allegat Scripturam?* Chryſoſt.

COmmunis omnium Patrum ſententia eſt, quia Chriſtus Dominus in prima tentatione diabolum allegatione Scripturæ ſuperavit, ideo illa etiam teſtimonio Scripturæ utitur ad eum vincendum. Unde eleganter ait D. Chryſoſt. homil.5. ex variis. [O nefanda artis aſtutia, qui viderat ſe à Domino, reſponſo legis, fuiſſe percuſſum, jam non tantùm nequitiæ ſuæ armis utitur, in quibus inutilis repertus eſt, ſed & ipſe legis teſtimonium mutuatur, & inde tentat vincere, unde dolet ſe fuiſſe jam victum.] Hæc eſt crudelis inimici aſtutia, quia ſacro textu, ac ſanctis rebus ſe proſtratum agnoſcit, ejuſdem nos dejicere intendit, ac eadem remedia in noſtram ruinam vertere ſatagit. Abulenſ. poſt datam ſuperiorem rationem, aliam apponit q.39. Permiſit, ait, hoc Deus ad inſtructionem noſtram, ſcilicet ut videamus, quòd, licèt ſacræ Scripturæ bonæ ſint, tamen in malum trahi poſſunt, cùm malus homo earum ſenſum ad ſuum protegendum errorem deducit; valde ſancta eſt Scriptura, & tamen in ore diaboli retorquetur in malum, ac proinde hîc Sathanas Scripturam apponit, ut hæreticorum Pater, qui illa utuntur, non ut inſtruant, ſed ut decipiant, ac ſuos errores ſeminent, ut advertunt D. Ambroſ. D. Paſchaſ. S. Thomas, D. Bonavent.

Diabolus remedium in damnum intendit vertere. Abulenſ. Ambroſ. Paſchaſ. S Thom. Bonav.

136. *Non peccandum confidentia miſericordiæ.*

Deinde diabolis adducit Scripturam, ut in graviſſimum peccatum Chriſtum Dominum impelleret dum confidentia divinæ benignitatis, ac protectionis, ſe in præcipitium, ac ruinam daret, confidens de auxilio Angelorum, & nulla major eſt iniquitas, quàm ut divina miſericordia nobis ſit argumentum in lapſum, & ruinam. Unde docet D. Gregorius Magnus in priori comment. in lib. 1. Reg. cap. 3. num. 18. *Peccare, & de Dei creatoris clementia præſumere, pelago juſtitiæ ejus exponi eſt.*

Gregor.

137. *An germano ſenſu alleget Scripturam?*

Ratione doctrinæ horum Patrum inquirendum eſt, an diabolus hîc adducat locum præſentis *Pſal.*90. *n.*11. *&* 12. in germano & vero ſenſu? Affirmant Pſalmiſtam de Chriſto agere, ad literam D. Auguſtinus *in dicto Pſalm.* D. Irenæus *lib.*5. *c.*21. D. Ambroſius *lib.*4. *in Lucam*, Cajetanus, Salmeron, & alii *hîc*, quia quamvis Chriſtus Dominus cuſtodia Angelorum non egeret, eorum tamen miniſterio ſæpe uſus eſt.

Auguſt. Irenæus. Ambroſ. Cajet. Salmeron.

138. Verior & communior ſententia eſt, in Pſalmo *hîc* non agi de Chriſto Domino; ſed de quolibet puro homine juſto, ac ſancto. Ita Origen. *hom.*31. *in Lucam*, D. Chryſ. *hom.*13. *in Matth.* S. Hieronymus *hîc*, & *in Pſalm.* Beda, D. Anſelm. S. Thomas, D. Paſchaſius *hîc in Matth.* S. Ignatius *Epiſt.*8. S. Cyrillus Alexandrin. 4. *contra Iulianum*, Beaulxames, Barradas, Maldonatus *hîc*, cum Abulenſi *quæſt.*40. *in Matth.* quia Chriſtus Dominus non egebat auxilio Angelorum, ut non ad lapidem offenderet pedem ſuum, ac ut eum cuſtodirent ab incurſu, & dæmonio meridiano, de quo latè Lorin. *in d. Pſal.* Toletus *in cap.*4. *Luc. annot.*23. tenet noſtram opinionem, ſcilicet ſenſum literalem non eſſe de Chriſto, tamen ait, quòd diabolus hæc dixit, quia ſperabat Chriſtum reſponſurum id teſtimonium non eſſe de ſe pronunciatum, ex quo deprehenderet eum eſſe Filium Dei.

Origen. Chryſoſt. Hieron. Beda. Anſelm. S. Thom. Paſchaſ. Ignat. Cyrill. Beaulxam. Barradas. Maldon. Lorin. Tolet.

Quæstio XXX.

Cur diabolus in præſenti Pſalmo tria ſubticuerit?

DIabolus cùm loquitur cùm muliere, in referendis verbis ac Scripturis divinis, ut notat *hîc* Paſchaſ. mentitur, ait enim, *cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradiſi*, Geneſ. 3. n. 1. unum lignum tantùm prohibitum erat, & non omnia. At hîc coram Chriſto Domino ejus magnam ſanctitatem, ac ſcientiam timens falſum non audet proferre; ſed in tribus ſupprimit veritatem text. 139. Gen. 3.

Primò ait: *Angelis ſuis mandavit de te:* & quamvis ita ſcriptum ſit in Pſalmo, tamen in ipſo contextu apertè intelligitur, quòd ille, qui mandavit, ſit *Deus*, ut patet *ibi* ex *num.* 2. *&* 9. at quando aliquis numerus, & locus per ſe præciſè allegatur, explicanda eſt perſona, ſaltem per parentheſim, ut ſolet fieri; & dicendum erat: Angelis ſuis Deus mandavit de te. Reſpondeo, quòd hoc nomen *Deus*, ita erat formidoloſum diabolo, ut ſuo impuro, & hoſtili ore vereretur illud pronuntiare, ac dicere; è contra verò Chriſtus Dominus in omni tentatione hoc ſanctiſſimo nomine *Deus* ſe protegit, ut ſingula ejus reſponſa conſideranti patebit. 140.

Diabolus non audet nomen Dei pronuntiare.

Secundò. Diabolus dimiſit mediam partem præſentis verſiculi: nam in textu ita eſt, *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis.* Rectè obſervat D. Hieronymus *in comment. Pſal.* & Bernard. *citandus*, quòd diabolus tacuit illa verba, *ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis*; hæc verba erant contra ſe, & ideo ſolùm dixit quòd pro ſe, ac pro ſua intentione faciebat, & quamvis in textu Lucæ ſint illa verba, *conſervent te*; tamen ſemper deſunt illa, *in omnibus viis tuis.* Præcipitium autem non erat via Chriſti, ſed diaboli; ut rectè ait D. Bernardus ſerm.14. in Pſalm.90. [Quid, maligne, Angelis mandavit Deus? Nempe, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis: nunquid in præcipitiis? Qualis via hæc, de pinnaculo templi mittere ſe deorſum? Non eſt via hæc, ſed ruina: & ſi via eſt, tua eſt, non illius, id eſt, Chriſti.] Et ideo hæc ſubticuit diabolus, ſed ignoranter, cùm ad tentandum Chriſtum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, adducat textum, quo convincebatur. 141. Hieron. Bernard. Idem.

Diabolus adducit textum quo convincitur.

Tertiò. Conticuit Diabolus ſequentia verba Pſalmi, *Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem.* Cur ſolum auxilium Angelorum commemorat, & glorioſum triumphum à peſtiferis inimicis reportandum non objicit, cùm maximè poſſet movere animum? D. Hilarius hîc, *Sciebat quidem*, ait, *miniſteria Angelorum prompta eſſe Dei Filio, de his autem, quæ de ſe dicta ſunt, tacuit.* Nefarius hoſtis quæ ad alium ſpectabant, ſciebat, quæ verò ad ſe pertinebant, tanquam ignorans, tacet. 142. Hilar.

Quæ aliorū ſunt cognoſcimus, noſtra ignoramus.

Quartò. Divus Nazianzenus *oratione de ſancto Baptiſmo*, hoc dubium attingens, ſic ait: *O ſapiens ad malefaciendum, quid tibi accidit, ut* 143. Nazianz.

Chriſti victorias non poterat proferre ore diabolus.

Davidis dictum integrum non produxerit, verùm quod ſoquitur, ſuppreſſeris, ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulabo, & conculcabo juxta Chriſti mei promiſſum, poteſtatem accipiam calcandi omnem potentiam inimici? Vafer diabolus, quæ ad decipiendum poterant aliquali verborum involucro convenire, dixit; quæ verò contra ſe erant, & ubi ipſum vincendum profitebatur, omnino ſubticuit. Victorias enim Chriſti in ora non poterat capere. D. Hieronymus hîc. *De Angelorum auxilio quaſi ad infirmum loquitur, de ſua conculcatione quaſi tergiverſator tacet.*

Inimicus quæ depriment cognoſcit, quæ exaltant ignorat.

144. Quintò. Hoc eſt inimicorum ingenium, ut in aliis ſolùm quæ deprimunt, ac limitationem dicunt, agnoſcant; quæ verò excellentiam, ac majeſtatem innuunt, omnino ignorant; quòd Chriſtus Dominus Angelorum miniſterium requirat, valde perſpicacem in hoc ſe exhibet diabolus, & ut manifeſtum publicat; quòd verò ſuper baſiliſcum ambularet, & curioſam victoriam conſequeretur, hoc tanquam ignorans non poteſt ore proferre; hoſtis mendax veluti indigentiam Angelorum commemorat, triumphum, ac ſublimitatem tacet: cùm Moyſes, & Aaron ingrederentur ad Pharaonem, ut dimitteret populum ex Dei mandato, dixit ſacrilegus Rex. *Quare Moyſes, & Aaron ſolicitatis populum ab operibus ſuis? Ite ad onera veſtra,* Exod. 5. n. 4. Valde mirum eſt, ut notant Lyranus, Abulenſis, quod viri tam venerabiles, & qui Dei poteſtatem præ ſe ferebant, tam contemptibiliter æſtimarentur à Rege, ut nihil in eis agnoſcat, niſi ad vilia opera deſtinare. Et augetur difficultas, quia, ut ait Carthuſ. ex Joſeph. lib. 2. antiquit. c. 13. *Moyſes commemoravit tunc Pharaoni quanta fecit Ægyptiis oppreſſis ab Æthiopibus, & pericula, ac labores, quos pro Ægyptiis toleravit, & quæ vidit in monte Sinai, ei narravit. Quem Rex deridens, ſervum ſuum fugitivum vocavit, dicens: Ite ad onera veſtra.* Pharao, ut Moyſis inimicus, nec ejus ſanctitatem, nec ſupremam dignitatem legationis divinæ, nec ſublimitatem cœleſtium viſionum valuit in eo conſiderare, ſed tantùm illius cognitio limitatur ad ſubjectionem, ad vilia opera, ac ad faciendos lateres. Nec enim hoſtile os magna, ſed parva capit. Cùm perditus ille filius rediret ad paternam domum, & pater magna indulgentia excepiſſet, ſtola, annulo, convivio, ac ſymphonia, ſenior frater indignatus dixit patri, quòd numquam ſimile ei feciſſet, & addit: *Sed poſtquam filius tuus hic, qui devoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum,* Luc. 15. n. 3. Sed quomodo hîc in fratre ſuo, non videt converſionem, non humilitatem, *fac me ſicut unum de mercenariis*; ſed tantùm luxuriam, ac diſſipationem bonorum? Eum eleganter ſic pungit D. Chryſologus ſerm. 4. *Hic, ait, rediſſe fratrem dolet: & qui redeuntem de ſuo decorare debuit, non debuit de perdito ſic fœdare.* Concitatus erat animus invidia ac odio, & ideo non conſiderabat egregia facta, quæ extollebant, ac honorabant; ſed turpia, quæ deprimebant, ac inhoneſtabant, non attendebat ad ea, quæ amorem paternum reconciliabant, sed ad illa, quæ iram poterant provocare.

Exod. 5. Lyran. Abulenſ. Carthuſ. Joſeph. Luc. 15. Chryſol.

Matth. 4. *n.* 7. Ait illi Jeſus rurſus: Scriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum.

VERSIONES.

Chaldaica, *Deuter.* 6. Non tentabis Dominum Deum veſtrum.

ALTER TEXTUS.

Luc. 4. *n.* 12. Et reſpondens Jeſus ait illi: Dictum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum.

EXPOSITIO.

MAGNAM diaboli petulantiam ſuperat Dominus, non violentia, ſed ſapientia, 145.
ut ait D. Thomas; non fortitudine, ſed patientia, ac manſuetudine, ut notat D. Chryſoſtomus homil. 13. *Chriſtus verba ejus audivit, nihil utique indignatus, nihilque commotus: ſed cum multa modeſtia Scripturarum ei rurſus voce reſpondet.* Et non dixit, ut notat idem Chryſoſtomus *in Imperfecto homil* 5. Non tentabis Dominum Deum tuum, ne ſe manifeſtaret, ſed ita: Non tentabis Dominum Deum tuum, quòd poterat dicere omnis homo tentatus à diabolo. Locus eſt ex *Deuter.* 6. *num.* 16. & ille Deum tentat, qui ſine neceſſitate per miraculum conſequi affectat, quod communi via obtineri poteſt. Ita Divus Chryſoſtomus *homil.* 13. Divus Auguſtinus *lib.* 22. *contra Fauſtum, cap.* 30. *hîc* Divus Paſchaſius, D. Anſelmus, D. Thomas, Euthymius, Beda, & alij. Chriſtus autem Dominus naturali modo poterat deſcendere à pinnaculo templi, ut communiter Judæi deſcendebant; & Chriſtus ita reſpondet, ac ſi diceret: Non poſſum me hinc dejicere deorſum, quia cuilibet homini præceptum eſt, *Non tentabis Dominum Deum tuum.* His verbis non in prima, ſed in hac ſecunda tentatione Dominus Dæmon rejicit. Quia, ut ait D. Chryſoſtomus homil. 5. in Matth. *Nam verè filius Dei Angelorum manibus non portatur, ſed ipſe magis Angelos portat nec enim creatura portat creatorem, ſed creator creaturam.* Præſules docet Chriſtus, nam illi, qui magiſtratum gerunt tanquam bajuli ſubditos debent transferre ſuper proprios humeros, & non velle, ut à ſubditis aſportentur, & ideo Dominus noluit audire, ut Angeli ſuis manibus eum ſubvehant.

D. Thom. Chryſoſt. Auguſt. Chryſoſt. Paſchaſ. Anſelm. D. Thom. Euthym. Beda. Chryſoſt.

Prelatus ſit bajulus ſubditorum.

QUÆSTIO XXXI.

Quare Chriſtus Dominus noluerit ſe è pinnaculo præcipitare?

GErmanam rationem hujus difficultatis nobis appoſuit Salvator, & ideo ad hunc locum 148.
reſervavi hanc quæſtionem, in his, quæ diabolo reſpondit, *Scriptum eſt: Non tentabis Dominum*; minimè enim erat neceſſarium miraculum, ut ſine læſione deſcenderet, ut dixi in expoſitione, quòd tentare Deum dicitur, ut ibi dixi. S. Petr. Cluniac. *lib.* 2. *Ep.* 7. hanc tradit rationem. *Noluit Dominus ſpontaneo præcipitio interire, qui tamen venerat pro mundi ſalute animam ponere. Ut doceret utiliter*

Cluniac.

utiliter quidem carnem eſſe mortificandam, ſed non more homicidarum crudeliter perimendam. Quæ ratio ſimpliciter non eſt vera, quia Chriſtus Dominus cùm habeat virtutem infinitam, & quamvis ſe dejiceret, non interiret; tamen benignè eſt explicanda, quòd hoc facto docuit nos Dominus, ut in mortificatione carnis, non exponamus nos periculo mortis. Alias rationes morales videamus, de quo vide *ſuprà q.27.*

147. Chryſoſt. Secundò. D.Chryſ. *Deus*, ait, *nihil agit inutile.* Cùm autem hæc præcipitatio non eſſet alicui fructuoſa, ideò Chriſtus illa rejecit. Tertiò. D. Petr. Chryſol. Chryſol. ſerm.13. [Se utique Dominum ſe Deum utique intelligi voluit, qui non de pinna templi tantùm ſe dedit ad terram: ſed de cœlis ſe ad inferos utique jactavit, ut non cadentium forma, ſed eſſet reſurrectio mortuorum.] *Magna potentia oſtenditur in difficili, non in parvo.* Filius Dei oſtentavit ſuam potentiam, dum de cœlis ad terram deſcendit, recuſat ergo illam propalare in ſaltu de pinna templi, nam ſublimis potentia ad ſui manifeſtationem magna amplectitur, parva contemnit.

148. Quartò. Lege naturæ præcipitium cautum eſt, niſi ex magna cauſa, & ideò Deus legem, quam condidit, non vult infringere, ſed exactè obſervare Galat.4. ait Paulus ad Galat.4. n.4. *Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret.* *Prælatus obſervet ſuas leges.* Sed cùm ipſe ſit ſupremus Dominus, ac legiſlator, quomodo ſub præceptis legalibus factus, ſeu natus, ut alii vertunt, ad nos deſcendit? Quia legiſlator inde ſub lege factus, ut Ambroſ. fructum legis daret. D. Ambroſ. ibi: [Ut ex Virgine factus quaſi homo naſceretur, ſubjiciens ſe legi, ut formam daret; quomodo peccatores abluti, & à jugo legis erecti, dignatione Dei, filii ei adoptarentur.] Nec enim aliter ad nos deſcendit filius Dei, niſi ſuis legibus ſeſe ſubmittens, ut ex hoc diſcant principes ſe ſuis legibus obſtrictos agnoſcere, *l. digna, C. de legib. Digna vox majeſtatis regentis legibus alligatum ſe principem profiteri.* Quod habetur etiam in jure Canonico, *cùm omnibus, de conſt.* ex Platone, *Patere legem quam ipſe tuleris.*

*Matth.*4.*n.*8. Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valdè: & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

VERSIONES.

Syriacus. Iterum tranſtulit eum accuſator in montem admodum ſublimem.

D. Chryſoſt. homil.5.in Imperfect. Et ſic aſſumpſit eum ſuper montem excelſum valdè, quem ipſe diabolus circumiens omnem terram excelſiorem cæteris cognoſcebat, & oſtendit ei omnia regna mundi, & honores eorum.

Vatablus. Rurſum aſſumit illum diabolus in montem perquam excelſum, & commonſtrat ei.

*D.Petr.Chryſol. ſer.*13. Et poſuit eum ſuper montem.

Theophylact. Et monſtrat ei.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4.*n.*5. Et duxit illum diabolus in montem excelſum, & oſtendit ei omnia regna orbis terræ in momento temporis.

EXPOSITIO.

MALITIA nullis eventibus frangitur, & quamvis diabolus eſſet victus in prima, ac ſecunda tentatione, adhuc ad tertiam procedit, & quia frequenter loci mutatione mutatur affectus, ideò de uno loco ad alium transfert Chriſtum ad ipſum provocandum. *In montem excelſum*; mons enim eſt locus, aptus ad multa oſtendenda. *Omnia regna mundi.* Origenes *homil.*30. *in Lucam*, aſſerit quòd diabolus monſtraverit Chriſto ſuum regnum, nempè homines peccatores, in quibus ipſe regnat. At hæc expoſitio eſt valdè violenta, & contra ſanctos Patres, Hilarium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Ambroſ. Paſchaſ. D. Thomam, S. Bonavent. D. Maximum *homil.*2. nam per regna intelligunt regna materialia, & expreſsè dicitur, *regna mundi, regna orbis terræ, & gloriam eorum*, hoc eſt honores, & dignitates, & ita legunt D. Chryſoſt. & D. Maximus *homil.*2. *Honores.* Diabolus hîc in principatu mundi ſolùm oſtendit gloriam, ſplendorem, ac divitias, celavit verò moleſtias, ac labores; contrà verò Chriſtus Dominus quos ad ſuas dignitates obeundas vocat apertè, eis proponit perſecutiones, ac cruces perferendas. Matth.16. n.24. *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Luc.14. n.33. *Niſi quis renuntiaverit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* 149.

Origen. Hilar. Chryſoſt. Hieron. Ambroſ. Paſchaſ. D.Thom. Bonav. Maxim. Matt.16. Luc.14.

QUÆSTIO XXXII.

De loco, modo, ac tempore, quo regna mundi fuerunt Chriſto oſtenſa.

TRia hîc inquiro. Et primò, quiſnam fuerit mons, in quem diabolus aſſumpſerit Chriſtum Dominum? D. Chryſoſtomus *in Imperfecto homil.*5. exiſtimat fuiſſe montem, quem diabolus in univerſa terra cæteris excelſiorem cognoſcebat. Beauxalmes affirmat eſſe eundem montem, ex quo Deus Moyſi Terram promiſſam oſtendit, *Deuter.*33. Utraque hæc ſententia in nullo firmo fundamento nititur; ideo probabilior eſt opinio in hac re D. Bonavent. *c.*17. *in meditationibus vitæ Chriſti*, Abulenſis *q* 48. ex Brochardo, Vincentii cum Aranda, *cap.*27. Alberto Magno *hîc*, & aliis, hunc montem eſſe in deſerto, quod *Quarentena* vocatur, in quo Chriſtus quadraginta diebus jejunavit, & diſtat duobus milliaribus à Jericho, & in cacumine hujus montis in 150.

Chryſoſt. Beauxalm. Bonav. Abulenſ. Brochard. Alb.Magn.

honorem Chriſti eſt ſacellum ædificatum, ubi dicitur in terra tentatione diabolum ſuperaſſe. Ita Aranda, & alii.

151. Secundò. Inquiro quomodo diabolus regna terræ Chriſto Domino demonſtraverit? Primò. Chryſoſt. Euthym. D. Chryſoſtomus *homil.5. in Imperfecto*, Euthymius dicunt oſtenſa fuiſſe Chriſto, indicando ſeu digito ſignando in hac parte eſſe regnum Perſarum, in illa Romanorum; ſed hæc ſententia habet difficultatem, quia in textu Lucæ dicitur: *Oſtendit regnum terræ in momento temporis.* Deinde, quia magis movent viſa, quàm audita. Secundò. Boſtrenſ. Boſtrenſ. vult quòd diabolus omnia mundi regna oratione delineaverit; ſed hæc ſententia etiam ex proximo fundamento excluditur. Tertiò. Theoph. S.Thom. Theophylactus, D. Thomas tenent, regna hæc videnda oculis corporeis Chriſti objeciſſe, ſed quo pacto hæc regna fuerint oſtenſa, eſt explicandum. Tolet. Toletus *in c.4. Luc. à num.16.* aſſerit, virtute dæmonis fuiſſe productas ſpecies rerum viſibilium ad loca vicina, & propinqua oculis Chriſti, & hoc pacto omnia regna ei monſtravit, ſic enim virtute divina productis ſpeciebus, omnis terra promiſſionis oſtenſa fuit Moyſi *Deuter. cap.35.* *Quo pacto regna fuerint oſtenſa.* Hæc ſententia eſt probabilis, tamen probabilius mihi dicendum videtur, quòd diabolus ſicut frequenter efformat ſibi corpus phantaſticum ex aëre, ita circa montem phantaſticè ex corpore aëreo fabricavit regna terræ, quæ ſui ſpecies emiſerunt, & pervenerunt ad oculos Chriſti, qui optimè agnoverat illa objecta eſſe phantaſtica; tamen ita regna ei diabolus oſtendit, nec enim aliæ ſunt divitiæ, ac honores mundi, niſi tantùm apparentes.

152. Tertiò. Quæro, quo tempore hæc fuerunt oſtenſa: *In momento temporis*, ait Lucas, ſeu, *Quo tempore.* ut explicat Haymon, *in ictu oculi.* Sed cur diabolus tam breviter hæc oſtendit? Eſt enim gloria, Haymon. ac honor mundi tam inſipidus, ut ſi diu retineatur in poſſeſſione noſtra, ſtatim abeat in faſtidium. Unicuique hominum inſitus eſt naturalis amor ſuæ libertatis, & tamen poſtquam *Bona mundi in faſtidium.* populus Iſraëliticus eductus eſt de captivitate Ægyptiaca, & conſtitutus in felicitate ſuæ poteſtatis ipſam miſeram ſervitutem peroptabat. *Melius eſt reverti in Ægyptum*, dicebat ille. *Num.14. num.3. & 4.*

153. Ambroſ. In momento oſtenduntur propter brevitatem mundialium rerum, D.Ambroſ. lib.4. in Lucam. [Non tam conſpectus celeritas indicatur, quàm caduca fragilitas poteſtatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & ſæpè honor *Brevitas temporalium.* ſæculi abiit antequam venerit. Qui enim ſæculi poteſt eſſe diuturnam, cùm ipſa diuturna non ſint ſæcula.] Similiter Beda, & D.Bonavent. loquens Beda. Bonav. de poteſtatibus ſæculi. Regius Vates *Pſal.77.n.33.* ait, *defecerunt in vanitate dies eorum.* Thalmudici Iſai.40. legunt: *In oris flatu.* Iſai.40.n.15. *Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt. Ecce inſulæ quaſi pulvis exiguus.* Seu, ut transfe- Septuag. Hieron. runt Septuaginta, *quaſi ſaliva*, ſeu alii ex Hebræo, teſte D. Hieron. *Minutiſſima fruſta pulveris*, his comparantur regna mundi, quæ multis laboribus concutiuntur, ut inſulæ undis: gentes verò ſunt quaſi ſtilla, & momentum ſtateræ, quod, ut ait D. Hieron. leviſſima re ſtatim in partem alteram Job.20. inclinatur, Job.20. n.6. *Quæ eſt enim vita veſtra,* Gregor. *vapor eſt ad modicum parens* D.Gregor.lib.6.moral. c.5. *Ad nubila fumus attollitur, ſed repentè in nihilum diſſipatur.* Confirmatur, quia diabolus in hac tentatione oſtendit Chriſto regna mundi, & gloriam eorum, ut tentatio citò evaneſceret, nulla enim magis deficit, quàm ubi gloria mundialis intervenit. D.Chryſoſt.in Pſal.2. [Quando Chriſ- Chryſoſt. tus, ait, aſcendit in montem, ut tentaretur à Diabolo, tunc Archidæmon in puncto cuncta regna mundi coëgit, & gloriam eorum, & cum omnibus viſus eſt, & cum omnes evaneſceret.]

Quæstio XXXIII.

Quare diabolus aſſumpſerit Chriſtum in montem ad eum tentandum, & de hoc varia dubia?

Nullus eſt mons tam ſublimis, ex quo omnia 154. regna terræ poſſint conſpici; cur ergo ad hæc oſtendenda diabolus in monte conſtituit Chriſtum? Reſpondet D.Anſelm. *Tentaturus de avaritia* Anſelm. *in montem ducit quia ambitio ſemper alta petit.* Interlinealis: *Super montem ſuperbia omnis erigitur.* Interlin. *Mons* ſignificat ſuperbiam, ac ambitionem. Hieremias 51 n.25. *Ecce ego ad te, mons peſtifer, qui corrumpis univerſam terram.* Interlin. *Mons peſtifer* Hier.51. *ſuperbia.* Ut ad avaritiam provocaret, ad montem ſuperbiæ intendit diabolus conſcendere.

D.Hieron. hîc. [Gloria mundi, quæ cum mundo peritura eſt in monte, & in ſupercilio demonſ- 155. Hieron. tratur; Dominus autem ad humilia deſcendit, & campeſtria, ut diabolum humilitate ſuperet. Porrò diabolus ducere eum feſtinat ad montes, ut per quos ipſe corruerat, etiam cæteri corruant.] Diabolus, dum ad altitudinem montis feſtinat levari, dixerat enim, *Sedebo in monte teſtamenti, ad infernum detraheris*, Iſ.14.n.15. in miſerrimum præcipitium Iſai.14. lapſus eſt; ad Chriſtum provocandum ad montem *Vos quis eſt* ducit: ubi enim ipſe ceciderat, facilè alios in rui- *lapſus, ibi* nam dari ſperat; deinde expende etiam prima ver- *alios cadere* ba S.Patris. *Gloria mundi in ſupercilia demonſtratur,* *ſperat.* *Dominus autem deſcendit ad campeſtria.* Malus ſpiritus ſemper alta petit, ut ruat; bonus verò ſemper plana & campeſtria, ut ſecurè, ac tutè vivat.

Dubitabis primò ingenioſè; cur diabolus, dum 156. præcipitium ſuggerit, conſtituit Chriſtum ſuper *Incidens* pinnaculum, *Mitte te deorſum.* Hîc verò in mon- *dubium.* te ad adorationem provocat, *ſi cadens adoraveris me*, cùm aliter diſponendum fore videatur, in templo, ut adoraret, in monte, ut præcipitaretur? At, hæc exprimunt, quòd aliquando multi in templo, ac Eccleſiaſticis dignitatibus, graviori lapſu ruunt, quàm ſæculares in monte ſuperbiæ, ac vanitatum. Duas præclaras dignitates obtinuit Core, primam ut eſſet ex ſupremo Concilio totius populi, ut colligunt Abulenſis, Carthuſia- Abulenſ. nus, Olcaſter ex text. Num.15. num.2. *Viri pro-* Carthuſ. *ceres Synagogæ, qui tempore concilii per nomina* Olcaſter. *vocabantur.* Alteram, quia ſacerdotio fungebatur, Num.15. cùm eſſet in tribu Levi, & valdè conſanguinitate propinquus Moyſi, & Aaroni, & cùm ad hanc ſecundam electus eſt, ut volunt Rabbini apud Lyranum, & Abulenſem, ad radices montis Si- Lyran. nai, ubi officia diſtributa ſunt, ſeditionem, cujus *Aliquando* ipſe extitit caput, cum Dathan, & Abiron, ac aliis *major lapſus* contra Moyſem, ac Aaronem movit, ambiebat *in dign. eccleſ. quam* enim Core ſummum Sacerdotium, in quo ita *ſæculari.*

graviter

graviter deliquit, ut ſupplicio inſolito, & nunquam antea viſo, rigorosè punitus ſit à Deo, *aperuit enim terra os ſuum, & vivos devoravit eos* Num. 15. n. 21. In primo ſenatorio honore per multum tempus perduravit, at in Levitico principatu miſerrimè deliquit; prima dignitas erat ſæcularis, nam ex omnibus ad magnum Concilium conveniebant; ſecunda verò eccleſiaſtica; Core adumbrabat depravatos Sacerdotes, ut ait Origenes *in c. 9. ad Roman.* qui ſæpiùs graviùs ruunt, ac majorem jacturam faciunt in eccleſiaſtico, ac ſacerdotali honore, quàm ſæculares in mundano, ac temporali decore: & ſemper peccatum ex dignitate eccleſiaſtica gravius præcipitium ſecum affert. Unde ait D. Bernard. lib. 2. de conſiderat. ad Eugenium. *Fugienda eſt otioſitas mater nugarum, noverca virtutum, inter ſæculares nugæ ſunt; in ore ſacerdotis blaſphemia.*

Num. 15. Origen. Bernard.

157. Dubitabis ſecundò. Cur diabolus oſtendit Chriſto Domino digito ac manu omnia regna mundi. Nam ſatanas dubitabat, an Chriſtus eſſet filius Dei, & ſi filius Dei exiſtebat, omnia manifeſtè intuebatur, & nihil ei occultabatur. Deinde diabolus certiſſimè credebat Chriſtum eſſe virum ſapientiſſimum, ac eminentiſſimum in omni ſcientia, ad quid ei oſtendit regna mundi? Reſpondeo primò. Quia viſa maximè movent. Secundò. Noſter inimicus agnoſcebat, omnes Chriſti actiones eſſe in Deum intentas, ac defixas? omnibus ergo viribus affectavit, ut ſi fieri poſſet, rebus mundanis objectis, mens Chriſti, ac ejus ſenſus à Deo averterentur, ut ad temporalia, ac caduca ſeſe inclinarent, ac intenderent, nam, ſi hoc daretur diabolus ſe victorem, ac triumphatorem promittebat. Duobus potentiſſimis Regibus, Davide, ac Salomone maximè floruit Reſpublica Judaica. David etſi aliquando in peccata prolapſus ſit, tamen citiſſimè cum magno gratiarum fructu ſeſe erigebat: Salomon verò multis peccatis, idololatriis, ac vitiis miſerrimè jacebat, unde tanta differentia; David dicebat, *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas*, Pſalm. 118. n. 112. *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini*, Pſalm. 26. n. 4. Salomon verò, dum ei facultas datur ad petendum quod velit, ait, *Dabis ergo ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit.* 3. Reg. 3. n. 9. Cùm cor David eſſet à terrenis expeditum, maximè ad Deum evolabat; cùm verò Salomonis mens eſſet temporalibus depreſſa, facilè in barathrum peccatorum præcipitabatur. Rupert. l. 4. de Victor. Verb. c. 24. [Salomon, ait, tanta ſibi gratia oblata poſſet æternitatem gloriæ cœleſtis una petitione adipiſci, ſed temporali gloria delectatus leve, ſeu mediocre bonum petivit. Dabis, inquit, ſervo tuo cor docile, &c. ſed cur non dicit, ſicut pater ejus David, Unam petii à Domino hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini? Videlicet, quia non erat cor ejus perfectum coram Domino, ſicut cor David.

Quare diabolus oſtendit Chriſto regna. *Si mens avertatur à Deo, ad terrena labitur.* Pſal. 118. Pſal. 26. 3. Reg. 3. Rupert.

Matth. 4. n. 9. Et dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me.

V E R S I O N E S.

D. Gaudent. de villico iniquitatis ſerm. 19. Hæc omnia mea ſunt, tu itaque.

D. Chryſoſt. homil. 13. Si procidens adoraveris me.

Pagninus, Vatablus. Si proſtratus adoraveris.

Euthymius. Si proſtratus, vel provolutus adoraveris.

A L T E R   T E X T U S.

Lucæ 4. n. 6. Et ait illi: Tibi dabo poteſtatem hanc univerſam, & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt, & cui volo do illa. Tu ergo, ſi adoraveris coram me, erunt tua omnia.

E X P O S I T I O.

Oſtenſis regnis mundi, ac temporalibus honoribus, diabolus in ſpecie potentiſſimi viri, ac Regis apparens ait Chriſto; & accedit diabolus mendax ſuperbus, ac doloſus. Mendax, dum promittit quæ dare non poteſt; ut expendunt D. Irenæus *lib. 5. cap. 24.* Maxim. *hom. 4.* D. Chryſolog. *ſerm. 13.* Superbus cùm adorationem Deo debitam ſibi vult; doloſus dum eum decipere intentat; & ait, *hæc omnia tibi dabo.* Pollicetur, quæ non habet; & quòd omnia ſint ſub uno, ut ſtatim pullulent diviſiones, ac contentiones. Imperfectus hom. 5. [Gaudium enim, & poteſtas diaboli eſt in ſuperbia, & invidia, & vana gloria. Ubi hæc exercentur, unum regnum ſtare non poteſt, ſed neceſſe eſt, ut dividatur in plura.] Superbus dum Dei adorationem affectat. In ſua malitia adhuc perſiſtit diabolus, & ſicut à principio deſideravit adorari, ita hîc modò. Vide quomodo ſibi contrarius ſit Satanas, adorationem, tanquam Deus, ſibi optat, & ſtatim ſe inferiorem agnoſcit, dum ait, *mihi tradita*; à quoniam tradita? Nempe à Deo, ut ſupremo domino; ac proinde diabolus in tantis mendaciis ſui obliviſcitur, & non ait juxta text. D. Lucæ mea ſunt omnia, *ſed mihi tradita*; non poteſtatem, ſed uſum ſibi adſcribit, ne fortè à tanto Domino in manifeſto mendacio deprehendatur, ideo aliquali ornatu verborum veritatem involuit. D. Cyrill. Hieroſol. *Catecheſ. octava*, ſic loquitur: [Fortè & coactus à præſenti poteſtate dixit verum: non enim dixit, Hæc omnia dabo tibi, quia mea ſunt, ſed quia mihi tradita, non enim dominium ſibi arripit, ſed uſum tantùm, & diſpoſitionem confitetur. Ac proinde tantùm uſum pollicitabatur dare, & ait juxta textum Luc. *cui volo do*, proprium enim diaboli eſt, non pro meritis, ſed pro voluntate dare. *Si cadens adoraveris me.* Ambitione ad graviſſimum facinus, ac idololatriam allicit, & ut doloſus vult adorari de præſenti, & tamen pro mercede recipienda de futuro, *dabo*, & ad tantum flagitium, ac ſui adorationem ſolicitat, dum ſe multa habere ad largiendum confidit.

158. Irenæus. Maxim. Chryſol. Imperfect. *Diabolus ſibi contrarius.* Cyrill. *Diabolus non vult deprehendi mendax.*

Quæstio XXXIV.

Quænam fuerit intentio diaboli in hac tentatione?

159. Quæſtio præſens eſt, an diabolus in hac tentatione intenderit Chriſti divinitatem indagare, an eum ad peccatum allicere; pro ſecunda parte ſtat Abulenſis *q.* 44. & in eam magis inclinat Toletus *annot.* 17. *in c.* 4. *Luc.* & aiunt quòd non ad explorandum veniebat diabolus, ſed tantùm ut Chriſtum ad peccandum induceret: quia, inquit Abulenſis: Si diabolus vellet cognoſcere de Chriſto, an eſſet Deus, hoc eſſet per aliquod miraculum, hoc enim ad divinitatem cognoſcendum erat medium aptum.

Abulenſ. Tolet.

160. Secundò. Communis, ac vera ſententia eſt, quòd diabolus in omnibus tentationibus voluit inveſtigare, an Chriſtus eſſet filius Dei. Ita docet Imperf. *homil.* 5. D. Hieronymus apertè *hîc*, D. Maximus *homil.* 4. Probatur hæc ſententia, quia diabolus in primis duabus tentationibus affectavit cognoſcere, an Chriſtus Dominus eſſet filius Dei; hoc enim patet ex verbis diaboli; dixit enim, *Si filius Dei es*; atqui à Chriſti reſponſione eſt ſuperatus, & in majori ambiguitate conſtitutus; ergo in re tanti ponderis, diabolus non deſtitit ab incœpto, ſed occultiori arte id quod optabat ſcire, intentat conſequi, dum turpiſſimum nefas idololatriæ objicit, ut ita Chriſti divinitatem agnoſcat; ſi enim ipſum adoraret non Deus, ſed homo erat, & ita ait D. Hieronymus: *In omnibus tentationibus hoc egit diabolus, ut intelligat ſi filius Dei ſit. Sed Dominus ſic reſponſionem temperat, ut eum relinquat ambiguum.* Rem eleganter explicat Cajetanus, qui ait: Non intelligo hanc tentationem tendere ad id, quod ſonat. Quoniam non eſt veriſimile, ut diabolus virum tantæ perfectionis, quantam viderat in Jeſu, quem nunquam potuit trahere ad minimum peccatum veniale, duxerit tentandum ad tam magnum ſcelus adorandi Dæmonem; ſed intelligo, quòd occultiore arte tentationem hanc intulerit, ad explorandum ſi filius Dei eſſet: conſiderans enim tentator priores conatus de ſuggeſtione, *ſi filius Dei es*, fuiſſe vanos; cogitavit occultè idem explorare tentando de ſupremo crimine, ut ſcilicet ſe adoraret, ut vel ſic provocaret Jeſum ad increpandum tentatorem, dicendo: Ego à te debeo adorari, & tu tam inſanus ut petas adorari à me, & ſic exploraſſet ipſum eſſe filium Dei. Ita Cajetanus. Nec fundamenta Abulenſis aliquid probant, quia non erat neceſſarium, ut omnis indagatio de Chriſti divinitate fieret per miraculum.

Vera ſententia. Imperfect. Hieron. Maxim. Hieron. Cajet.

Quæstio XXXV.

Quare diabolus in primis duabus tentationibus dixerit: Si filius Dei es; *non verò in hac tertia?*

161. In prima & ſecunda tentatione dixit diabolus Chriſto, *Si filius Dei es*, ut patet ex textu non verò in hac tertia, Reſpondet primò Abulenſis *quæſt.* 37. quòd diabolus iſtud adjunxit in primis duabus tentationibus, quia expoſtulabat perpetrari miracula à Chriſto; cùm autem jam diabolus neſciret quæ miracula ab illo rationabiliter petenda eſſent ut fierent; talia enim miracula debebant importare aliquam neceſſitatem, vel ad bonum habendum, vel ad malum vitandum, quia aliàs Chriſtus illa non faceret, & ideo in primis duabus tentationibus petivit miracula, in una ad expellendam famem, in alia ad effugiendum miraculum, ratione pinnaculi templi. Cùm autem non eſſet jam occaſio rationabiliter taliter procurandi miraculum, ideo diabolus ceſſavit petere à Chriſto, an filius Dei eſſet; hæc Abulenſis, & loquitur in ſua ſententia, in qua exiſtimat nullam fieri hic explorationem divinitatis, de quo ſuperiori quæſt.

Abulenſ.

162. Reſpondeo primò, ad hanc difficultatem ex his, quæ dixi antecedenti *quæſt.* 34. Diabolus hîc voluit occultiori arte Chriſti divinitatem indagare, & ideo omiſit Præfationem illam, *ſi filius Dei es.* Secundò. Diabolus intentabat Chriſtum inducere in turpiſſimum ambitionis vitium, quo omnium rerum dominium ſibi appeteret, hac de cauſa nomen filii Dei occultavit, maximè enim diſtat à bonitate divina omnia ſibi affectare, & nihil aliis relinquere. Tertiò. Mens diaboli erat Salvatorem graviſſimo peccato, ac maxima idololatriæ nequitia illaqueare, nomen filii Dei ſuppreſſit, ut occultata ingenii, ac naturæ claritate, & ab intellectu ſemota, facilè in execrandum ſcelus, ac graviſſimam ruinam præcipitaretur. Nil magis magnus cohibet, quàm dum ſui præclara nobilitas conſideratur; ſi enim hæc à memoria excidit, nil inhoneſtum adoriri verentur.

Alienum à bonitate Dei omnia ſibi procurare. *Magnitudo conſiderata cohibet à peccatô.*

163. Sæpè Chriſtus Dominus dicitur in Apocalypſi filius hominis, & agnus, dum ſeniores dabant ei gloriam, & honorem, ac benedictionem, ac mittebant coronas ſuas, *Apoc.* 4. *n.* 10. *& c.* 5. *n.* 12. At cum Chriſtus exiit in bellum, ducatum præbens militibus cœleſtibus, ait Joan. Apoc. 19. n. 13. *Et vocatur nomen erat Verbum Dei. Et exercitus, qui ſunt in cœlo ſequebantur eum.* Cur hîc dicitur Verbum Dei, ſeu filius Dei, cùm tam frequenter dicatur agnus? in noſtrum documentum, dum ad prælium tanquam omnium dux egreditur, altitudo naturæ indicitur, ut ita glorioſè adverſarios devincat. Andreas Cæſar. Epiſc. *Verbum ob id certè dicitur, quòd paternæ ſapientiæ, & virtutis internuncius, & quaſi interpres exiſtat, & exercitus, qui ſunt in cœlo, ſequebantur illum.* Maximè expendendum eſt mandatum, quod Deus dedit parenti Eliæ, 3. Reg. 15. n. 19. *Unges*, ait, *Azaël Regem ſuper Syriam, & Jehu filium. Namſi Regem ſuper Iſraël, Eliſæum autem filium Saphat qui eſt de Abelmeula unges Prophetam pro te.* Dei juſſu tres ungi mandatur, & tamen in uno, ſcilicet Azaël, nomen patris prætermittitur, in aliis verò duobus exprimitur, Azaël in Regem Syriæ, ubi idololatria videbat, imò in illius deſolationem, ut ait ibi Abulenſis, conſtituebatur, & hac de cauſa nomen patris ſiletur, cum eſſet electus Rex ad provinciam in omni errore detentam. At alii duo duces, & capita, ac parentes ad dilectum populum Iſraëliticum deſtinabantur, & ideò eorum progenitores commemorantur, ut dum unus, ſcilicet Jehu, parentis nobilitatem, alter, id eſt, Eliſæus, majoris virtutem reſpiciunt, præclariſſimè ſuo munere ſe exerceant;

Apoc. 19. Andreas. 3. Reg. 15. Abulenſ.

Philo. ceant; unde ait Phil. lib. de Moyſ. *Quod clarius generis filiorum excitamentum ad magna eſt.*

Quæstio XXXVI.

Quare cùm Chriſtus Dominus eſſet contemptor temporalium, tamen diabolus ipſum tentet ambitione ac avaritia?

164. VAlde mirum eſt, quòd cùm in Chriſto Domino nulla avidentia mundialium rerum videretur, imò eas maximè contemnere, ac parvi penderet eſſet manifeſtum, tamen earum affectu ad ſui adorationem eum diabolus pellicere intentat. Reſpondeo primò, quòd cùm hamus ambitionis ſit graviſſimus, & multi, qui in aliis vitiis fortes ſe exhibent, appetitu dominandi, ac divitiarum cadunt, ita ipſe exiſtimavit quòd ſi Chriſtus eſſet purus homo, hîc laberetur. Secundò. Fuit conveniens, ut Chriſtus permitteret ſe tentari de ambitione, ac avaritia, ut ad hæc ſuperanda nobis formam, & exemplum daret.

Hamus ambitionis vehementiſſimus.

165. Cyprian. Tertiò. D. Cyprianus *ſerm. de jejunio*, ſic ait: [Continentem, & humilem oblata aggreditur poteſtate, & oſtenſa mundi hujus ſublimitate, & gloria: & dominatione univerſorum, uſque animum dignum honore ſolicitat, & daturum ſe omnia pollicetur, ſi ei pro tanto munere gratias agat, & procidens adoret tanti culminis largitorem. Solent viris virtutum hujuſmodi præſtigia ſe offerre, cùm ab aliis digni honoribus judicantur facilè acquieſcunt, & tam proprio, quàm alieno faſcinari judicio à rectitudine corruunt.] Tentat diabolus Dominum, in quo nullum ambitionis erat veſtigium; nam viri præſtantiſſimi magnis meritis inſigniti, dum eis honores offeruntur, facilè proprio, & alieno judicio acquieſcunt ad eas acceptandas, ita frequenter graviter præcipitantur.

Homo aliquando ſuis mortis corruit.

166. Hilar. Quartò. D. Hilarius can. 3. in Matth. [Sed jam tertio, ait, tota diabolicæ poteſtatis commovetur ambitio, igitur adversùs Dominum tota jam ſæculi poteſtate pugnator; & creatori ſuo poſſeſſio hujus univerſitatis offertur, ut tenens ordinem fraudis antiquæ quem neque cibo pellexerat, nec loco moverat, nunc ambitio corrumperet.] Quamvis diabolus fame, ac pinnaculo non potuerit Chriſtum ſuperare; tamen tertiò ipſum tentat, ac omni ſæculi poteſtate impugnat, dum ambitionis arma in ipſum commovet, & tunc etiam præſumit ipſum corrumpere, ac ad turpiſſimum idololatriæ nefas adducere.

Diabolus ambitione omnia audet.

167. Rabban. Quartò. Rabbanus in Catena D. Thom: [Oſtendit, ait, diabolus Domino omnia regna mundi, & gloriam eorum. Non quòd ipſe viſum ejus amplificare potuit, aut aliquid ignotum demonſtrare; ſed vanitate pompæ mundanæ, quam ipſe diligebat, quaſi ſpecioſam, ac deſiderabilem verbis oſtendens, in amorem Chriſto ſuggerens, venire volebat.] Contemptari mundanæ pompæ eam diabolus offert, quia ſicut ipſe eam ardentiſſimè appetebat, ita præſumpſit ad ejus avidentiam Chriſtum inſtigare poſſe, & quamvis omnis gloria mundi ſit valde futilis, tamen nimius diaboli amor ſperavit ſua eloquentia eam exaggerare, ac perſuadere poſſe.

Ex ſuo animo quilibet de aliis judicat.

168. Sextò. Non promittit hæc diabolus Chriſto in civitate, ac hominum frequentia, ſed in monte, ſeorſum, ac in deſerto. Nam, ut de aliis hominibus de Chriſto judicavit, qui in magno honore ſe exiſtimant, minimè volunt aliorum dona in publico, ac aperto loco recipere; frequenter verò in occulto, ac ſecreto. Saül cum ſervo ſuo decernens accedere ad virum Dei Samuëlem pro quærendis aſinis, dixit ad puerum ſuum, 1.Reg.9. n.7. *Ecce ibimus, qui feremus ad virum Dei? Panis defecit in ſiſterciis noſtris: ſportulam non habemus, ut demus homini Dei. Nec quidquam aliud.* Rurſus puer reſpondit Saüli, & ait: *Ecce inventa eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti, demus homini Dei.* Sed quomodo intendebant munuſcula Samuëli deferre, qui adeò à muneribus erat alienus, ut coram univerſo populo diceret, *Si de manu cujuſque munus accepi, reſtituam illud hodie*, 1.Reg.12. n.2. Fortè perſuaſerunt ſibi, quòd quamvis Samuël eſſet incorruptus, ita ut in publico omnia munera contemnere, quod tamen in occulto aliquod benevolentiæ ſignum non reſpueret.

Vir magnus non accipit munera in publico, ſed ſecreto. 1.Reg.9. 1.Reg.12.

Quæstio XXVII.

Quare diabolus audeat promittere Chriſto ſupremo Domino omnia regna?

VAlde mirum, quòd cùm diabolus dubitet, an Chriſtus ſit Deus, non tamen veretur ad ipſum accedere, & polliceri omnia regna mundi. Reſpondeo primò, ex his quæ dixi q.30. diabolus, occulta arte, voluit Chriſti divinitatem indagare. Secundò. D. Gaudent. ſerm.19. de Villico: [Diabolus, ait, Chriſto rerum omnium conditori auſus eſt regna mundi promittere, ſua illa eſſe impudenter aſſerendo. O effrænis diaboli mendacis audacia? Deum ſentit, & tentat. Dominum novit univerſæ creaturæ, cui ſua eſſe regna mundi mentitur, & ei, ſe largiturum poſſeſſionem creabilium pollicetur, per quem creata eſſe omnia non ignorat.] Cùm jam diabolus perfricatæ frontis eſſet, ac pudorem depoſuiſſet, in mendacio deprehendi non recuſat, ac regna mundi, quæ Chriſti erant, tanquam ſua ei offerre præſumit. 169.

Gaudent. *Quidepoſuit verecundiã mendacium, non recuſat.*

Tertiò. D. Chryſoſtomus in Imperfecto homil.5. *Hæc omnia tibi dabo: Conſidera, quomodo omnis promiſſio ejus irrationabilis ſit, & mendax. Certè uni dare non poterat omnia, niſi ab hominibus omnia tolleret.* Promittit omnia Chriſto dare, non tantùm ut det, ſed ut aliis auferat, ac proinde dum uni promiſſionis ſpem ingerit, aliis rapinas minatur. Quartò. S. Nilus lib. Aſceticus, propè finem: [Nihil igitur, ait, ex hoſte cupiamus, ne cum ſpoliis ejus animam quoque noſtram perdamus. Vocat enim, & invitat omnes ad ea, ſi cui valeat perſuadere. Nam ſi Dominum ipſum hortatus eſt, hæc omnia tibi dabo, & his quæ in hac vita judicantur præclara, nihil indigentem decipere conatus eſt; quanto magis homines infirmos, & pronos ad ea perfruenda.] Duo nobis tradit S. Pater, & primò, quòd Dominus permiſit tentari ab hoſte in noſtrum documentum, ut inimicorum dona fugiamus. Secundò, ut vivamus cauti, nam ſi Diabolus Chriſtum Dominum non timet aggredi, quanto magis nos infirmos audebit appetere. 170. Chryſoſt.

Diabolus dat uni, dum ab aliis auferr. Nilus. *Inimici dona fugienda.*

Quintò. Diabolus univerſa regna pro homine 171.

perdendo promittit, ac dat; diſcat ergo homo à dæmone ſui pretium, ne ſe minoris æſtimet, quam æſtimatur ab illo, ut pro brevibus, ac fictitiis honoribus, ſe ipſum deperdat. Sextò. Alto etiam Dei judicio, hæc tentatio evenit, ut diaboli munera agnoſcas. Chriſto omnium regna mundi promittit, hæc eſt avari mens, quòd tibi offert non ſua, ſed tua, & proprio labore unicuique, quæ ſui juris ſunt, vendere ſatagit. Imò, dum diabolus omnia pollicetur, nihil dare in animo habet, & ideo Aſſuerus Reginæ Eſther, quam intimè diligebat, non univerſum regnum, ſed dimidiam partem promittit, *Eſther 5. num. 3.* ſimiliter Herodes Herodiadi, *Marc. 6. num. 23.*

Qui omnia promittit, nihil dare intendit. Ruina certa, dum omnia dantur.

172. Septimò. Diabolus Chriſto, ſub cujus poteſtate univerſa ſunt regna, pollicetur, hoc tantùm ille intendit, ut omnia uni deferantur, ut ita cuncta corruant. Non duravit regnum Achab, ſed brevi tempore finitur: ait enim Joannes Maxentius *in ſuo dialogo*, Jezabel, ipſo annulo Regis obſignavit, & ſcripſit Epiſtolas 3. *Reg 21. num. 8.* Et dum una ſola univerſa molitur, emolitur regnum. At verò ſi ipſum regimen imperii per multos dividitur, firmiſſimum ſtat regnum. Dixit Moyſes ad Deum quòd ſolus non poterat ſuſtinere pondus univerſi populi; ait ad eum Deus: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, & auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis, ut ſuſtentent tecum onus populi,* Numer. 11. n. 16. Locum hunc explicat Lyranus, *Auferam de ſpiritu gratiæ tibi datæ.* Sed difficultas eſt, cùm Deus habeat in ſuo theſauro infinita auxilia, immenſam multitudinem gratiarum, quæ ſunt validiſſimæ ad totam mundi machinam regendam, cur ut illis ſenioribus communicentur, inſtar ſpiritus Moyſis illæ gratiæ ſint producendæ? Loquor juxta probabilem ſententiam, in uno ſolo Moyſe non erant efficaces ad populi gubernaculum, at verò cùm inter alios dividuntur, ac aliis hominibus communicantur, efficaciſſima ſunt, & ideo, cùm aliis dantur, optimè & facilè totum pondus populi adminiſtratur ab eis.

Maxent. Num. 11. Lyran.

Quæstio XXXVIII.

Quare pro una adoratione offerat diabolus omnia regna Chriſto?

173. Valde mirum quòd diabolus in prima tentatione nec unum panem habuit, ut Chriſto Domino offerret, & modò ei promittit omnia regna mundi dare. Satanas ſuis conſiliis ſe prodit; nam in ea, qui heri nihil poſſedit, nec habuit, & modò omnia largitur, ac expendit, ars diaboli latet; ſed modò hîc inquirimus, quomodo pro una adoratione omnia regna pollicetur?

Nihil habere, & multa largiri, ars diaboli eſt.

174. Ratio literalis patet ex *quæſt. 34.* Sed alias morales inquiramus. Et primò Origenes homil. 30. in Lucam: [Dicit ergo ad Dominum diabolus: Ideo veniſti, ut adverſus me dimices, & tollas de imperio meo quos nunc ſubjectos habeo. Nolo contendas, nolo nitaris, ne habeas ullam in certando moleſtiam. Unum eſt, quod precor, procidens adora me, & accipe regnum tuum, quod teneo, ſed Dominus, ac Salvator vult regnare juſtitiâ, ut nihil faciat indecorum, & non vult abſque labore ſubjectos diabolo coronari.] Agnovit diabolus à Chriſto ſuperandum eſſe ſine paſſionis

Origen. *Dona ſine meritis invenuſta.*

pugna, regnum vult demittere, ac dare, ut Chriſtus, ſine venuſtate ac decore meritorum, imperium obtineat.

Secundò. S.Thom. *Diabolus ſemper in id, quòd in principio appetit, perſeverat.* Iſai. 14. *In cœlum conſcendam ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, & propterea inducit ad idololatriam homines volens uſurpare ſibi quod Dei eſt.* Diabolus à principio procuravit ſibi acquirere gloriam, ac honorem deitatis, & ideo intentat, ut adoratio Deo debita ei deferatur. Tertiò. D. Ambroſius *lib. 4. in Lucam*, hîc ait: *A Deo poteſtatum ordinatio eſt, à malo ambitio poteſtatis. Non eſt, inquit poteſtas, niſi à Deo: Quæ autem à Deo, ordinatæ ſunt; non datæ, ſed ordinatæ.* Dat Deus; dat Dæmon; aliter, & aliter; Deus dat ordinatè, & ex meritis, diabolus verò dat ſine ordine, ac meritis, ut cupiditatem, ac ambitionem inflammet. Pro una adoratione omnes vult ſpoliare, & omnia uni dare. 175.

D.Thom. Iſai. 14. *Diabolus perſiſtit in intento.* Ambroſ. *Diabolus dat ſine ordine.*

Elegans dubium; cur diabolus ad Evam tentandam unum tantùm pomum oſtendit, ad Chriſtum verò, omnia regna mundi in medium affert? Tentabatur Eva, ut ab omnibus tanquam Deus honoraretur, dixit ei, *Eritis ſicut Dii*, Geneſ. 3. num. 5. At verò Chriſtus provocabatur, ut Dæmonium adoraret, *Si cadens adoraverit me.* Facili, ac contemptibili re decipitur homo, ubi primum ei in mentem venit quòd ab aliis ſupremo honore colendus ſit; at quod ipſe homo ſe ſubmittat, ac alium adoret, multum per omnem modum requiritur. Et ideo Eva parvo pomo, Chriſtus verò omnibus regnis oſtenſis, ab aſtutiſſimo dæmone impetitur. Nabuchodonoſor vidit ſtatuam ex quatuor metallis compoſitam, in qua mundi regna præfigurabantur, quæ omnia uno lapide abſciſſo de monte ſine manibus contrita ſunt in favillam æſtivæ areæ, *Daniel. 2. n. 35.* Tamen ex his in tantam dementiam venit, ut ſtatuam ſuam erexerit, & ſe, tanquam Deum, ab omnibus adorari præceperit; ut verò de tanto flagitio pœnas exolueret, Dei conſilio per ſeptem annos ejectus eſt ab hominibus, *Et fœnum ut bos comedit, donec ſcias quòd dominetur excelſus ſuper regnum hominibus*, Daniel. 4. n. 22. Cur ergo Nabuchodonoſor levi re, ac uno ſomno dicitur, ut ſibi divinus honor deferatur, cùm fragilitas ſtatuæ ſatis in ipſo eventu demonſtratur: at verò ut cognoſcat, quòd dominetur Altiſſimus, ſeptem anni in rigida pœnitentia exiguntur? Ut Rex uſurparet ſibi adorationem, unum ſomnium ſufficit, ut verò fateretur principatum omnipotentis Dei, ſeptem tempora neceſſaria ſunt. Theodoretus: [Somnias te Deum eſſe, imò verò etiam ſuperiorem Deo, adimet tibi Deus etiam humanam cogitationem, efficietque ut ſimilis evadas beſtiis feris, ut experientia percipias, quid homo, quid Deus, quid humana felicitas.]

176. *Pulchrum dubium.* Gen. 3. *Facilè decipitur homo quod ſit adorandus.* Dan. 4. Theod.

Quæstio XXXIX.

Quare diabolus non ſolùm petat adorationem, ſed etiam ut cadens ipſum adoret?

Vera ratio eſt, quia diabolus appetebat, ut ſumma veneratione proſequeretur, & ideo ſollicitat eum, ut cadens ac proſtratus ipſum adoret. Secundò reſpondet D. Irenæus lib. 5. 177.

Iræneus. lib.5. cap.22. [Ipſe, ait, diabolus confitetur, quoniam adorare eum, & voluntatem ejus facere, cadere eſt à gloria Dei. Et quid tot ſuave, aut bonum participare poteſt, qui cecidit? aut quid aliud ſperare poteſt, qui talis eſt, niſi mortem? Ei enim, qui cecidit, proxima mors eſt.] Viam, ac iter ad mundanas dignitates conſequendas ruinam, ac lapſum eſſe diabolus invitus ore prodit, nam ejus dictis, ac ſuaſioni acquieſcere, cadere miſerrimè eſt. Tertiò. D. Maximus homil.4. *Verè procidit, inquit, & cadit, qui non largiente Deo, ſed ad nutum diaboli, acquirit ſæculi dignitates.* Decus, ac honor, qui nutu ac arte diaboli venit, tantum abeſt, ut extollat, ac ſublevet, ut potiùs caſus, ac præcipitia adducat, & cauſet.

Servire diabolo cadere eſt. — Maxim. — *Ex dignitate mala arte comparata caſus.*

178. Tertiò. D. Ambroſius lib.4. in Luc. *Ambitio, ut dominetur aliis, priùs ſervit. Curvatur obſequio, ut honore donetur: & dum vult eſſe ſublimior, fit demiſſior.* Cùm diabolus Chriſtum de ambitione tentaret, ipſum ad ſubmiſſionem, ac ſui adorationem ſolicitare non veretur: nam honores ambiens nullas ignominias recuſat. Valde ſuperbiſſimus erat Saül, & inexecrabili odio perſequebatur Davidem, & tamen ipſum aliquando appellat filium, ſe juſtiorem, ac tandem Regem, 1. *Reg.*24. *n.*17. & 18. Sed unde provenit tanta humilitas iniquo, ac elato animo? Adjunxit enim Saül ſtatim n.22. *Jura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.* Cùm ergo Saül habuiſſet negotium cum David, nullum ei deferre honorem, ac ſibi adſcribere humilitatem detrectat, de his negotiatoribus loquitur Petr. Dam. lib.2. Epiſt.3. [Humiliantur, ait, ut poſtmodum impunè ſuperbiant; ſed pediſſequos exhibent, ut præcedant: laboribus atteruntur, ut gaudeant; affliguntur inopia, ut nuptialis edulii continua poſtmodum epulatione turgeſcant; & veluti propoſita venalitatis menſa, fœnerando ſervitium, mercantur imperium.]

Ambroſ. — *Ambitioſus ſeſe ſubmittens.* — Damian.

Matthæi 4. *num* 10. Tunc dicit eis Jeſus: Vade Satana, ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.

V E R S I O N E S.

Græcè. Statim, ſeu continuò dicit ei Jeſus.

Syriacus. Abi tibi inimice: ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, illúmque ipſum ſolummodo coles.

*Imperf. hom.*5. *D. Maxim. homil.*2. Vade retro, Satana.

Theoph. Arias. Vade poſt me, Satana.

*Tertull. adverſ. Gnoſt. cap.*15. Recede, Satana, ſcandalum mihi es: ſcriptum eſt.

Hebraicè, ac Græcè. Dominum Deum tuum timebis.

S. Juſtinus in dialog. cum Tryphone. Eique uni ſervies.

Mariana, & Sà. Soli illi ſervies cultu latriæ.

A L T E R   T E X T U S.

*Marc.*4. *n.*3. Et reſpondens Jeſus, dixit illi: Scriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.

E X P O S I T I O.

Cum diabolus ſui adorationem peteret, 179.
Chriſtus *tunc*, id eſt, ut habet text. Græcus *continuò*, ac ſine ulla dilatione, eum rejicit, quia res ad honorem Dei ſpectabat. *Vade Satana*, nomen eſt Hebraicum, & idem valet, ac adverſarius, quia quæ ſunt Dei, uſurpare volebat: & Chriſtus Dominus in hac tertia tentatione acrius contra diabolum inſurgit, quàm in cæteris, & hîc eum ſolùm proprio nomine appellat, quia hîc diabolus ſemetipſum prodit, dum ſe contra Deum opponit, ejus adorationem appetens, ac ipſi Deo detrahere auſus eſt, ejus ſummam venerationem negans: & ait, *Vade Satana*, ut explicat D. Hieronymus, in ignem æternum, Beda, Haymon: Vade in æternam damnationem, & abyſſum. Unde D. Chryſoſtomus *homil* 13. D. Maximus *homil.* 2. putant hujuſmodi verba continere præceptum, quo Dominus diabolum à ſe repulit, ac fugavit. Tamen D. Remigius *hîc*, Abulenſis *quæſt.*54. exiſtimant, verba eſſe dicta per modum cujuſdam interpretationis, reducendo ei in memoriam à quanta gloria cecidit, & in quantam miſeriam devenit; quòd verò non fuerit præceptum, ſed increpatio, mihi eſt probabilius, aliàs diabolus noviſſet Chriſtum eſſe Deum, quod diabolus expetebat, & Chriſtus occultabat. *Scriptum eſt*, mendax Diaboli verbum Scripturæ teſtimonio repellit. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Locus eſt ex *Deut.*6. *n.*13. & *c.*10. *n.*12. Petierat diabolus ſibi adorationem, hanc uni ſoli Deo eſſe dandam ait Chriſtus: in Hebræo eſt *timebis*. Adoratio enim timorem ſecum affert. Cætera in quæſtionibus.

Satanas quid ſignificet. — Hieron. Beda. Haymon. Chryſoſt. Maxim. — Remig. Abulenſ.

Quæstio XL.

Quare Chriſtus Dominus in hac tertia tentatione tam acriter diabolum repellat?

Cum diabolus ſibi omnia regna eſſe tradita 180.
affirmaret, non de mendacio eum arguit Dominus, nec ei objicit, falsò ab eo aſſeverari ſua eſſe, quæ tam liberaliter promittebat; poterat videri conveniens, quòd Dominus ei diceret: Quid tibi, & iſtis, non tua, ſed mea ſunt; à me facta, & creata; tamen tantus Dominus dedignatur diſceptare, ac contendere cum diabolo, de gloria, & honore mundi, ac ejus impudicis dictis reſpondere. Cur ergo, hac contentione omiſſa, tam ſeverè in hac tertia tentatione eum à ſe abire juſſerit?

Non eſt diſceptandum cum contemptibili.

Reſpondent primò, communiter Expoſitores, 181.
quia

quia Dominus volebat ut diabolus diſcederet, & amplius eum non tentaret; de quo infrà, & ita ait
Chryſoſt. D. Chryſoſt. in Imperfect. hom. 5. *Finem tentandi diabolo imponit, ne progrediatur ulterius.* Secundò.
Idem. Idem S. Doctor, Theophyl. Euthym. [In prima
Theoph. & ſecunda tentatione Chriſtus paſſus fuit tenta-
Euthym. tionis injuriam: non eſt exaſperatus, nec in increpationem, vel abjectionem ejus eſt excitatus, ſed ſuſtinuit, & mitis permanſit; nunc autem quando diabolus Dei ſibi præſumpſit honorem, ac adorationem, exaſperatus, ac iratus eſt, & à ſe repulit, dicens: Vade Satana; ut nos illius exemplo diſcamus noſtras quidem injurias illatas ab impiis, ſive in dicto, ſive in facto magnanimiter ſuſtinere; Dei autem injurias, & contemptum, nec uſque ad auditum ſufficere: quoniam in propriis injuriis
Injuria Dei non ſunt diſſimulandæ. eſſe quempiam patientem laudabile eſt: injurias autem Dei diſſimulare nimis impium; ita Chryſoſtomus Dei injuria nullo prætextu diſſimulanda eſt.

182. Maxim. Tertiò. D. Maximus homil. 2. de jejun. *Dum nefanda tentator loquitur, dumque inconceſſa præſumit, quaſi ab homine victus obmutuit, & quaſi à Deo juſſus abſceſſit.* Expendamus mentem S. Pa-
Nullus excedat ſuum munus. tris. Chriſtus ductus eſt ab Spiritu ſancto, ut tentaretur à diabolo, quomodo inimicum à ſe recedere mandat, conceſſum eſt diabolo, ut Chriſtum tentaret, quod adimplebat tentando ſemel, vel iterum; at dum tertiò eum provocat facultatem ſibi datam tranſgreditur, ac exceſſit, huc revoca dicta S. Patris, *dúmque inconceſſa præſumit*, & dum vult pluſquam ſibi permiſſum eſt, ut eum adoret, ideo ut retrocedat, ac ut abeat, ei dicitur.

183. Cajet. Quartò. Cajetan. *Quia diabolus*, ait, *manifeſtaverat ſe eſſe principem mundi, ideo Jeſus non reſpondet illi, ſicut homini, ut prius, ſed expellit.*
Vir magnanimus non capitur muneribus. Quando diabolus venit in habitu contemptibili, ut in prima tentatione, ei blandè loquitur Chriſtus, cùm verò hic in ipſa poteſtate, ac muneribus confiſus accedit, ei rigorosè reſpondet Dominus, paupertatis ſe oſtendens amatorem, ac divitiarum
Palat. contemptorem. Quartò. Palatius: Nota diligenter, ait, quòd ad duas priores tentationes, ſolo verbo Scripturæ reſpondit; at cùm ambitione regni, ac divitiarum tentamur, hìc non verba
Munera ſint retrò. Scripturæ ſola ſufficiunt. Conandum eſt, ut diabolus abeat retrò cum ſuis opibus, & regnis, ne his appetitus ineſcatur, Deum ſolùm ante oculos habeamus, nihil diabolicum, nihil terrenum patiamur coram habere, ſed hæc retro ſint.

184. Quintò. Dum diabolus primò, & ſecundò Chriſtum provocat, tentationes ſuggerit, *Dic ut lapides panes fiant*; & iterum, *Angelis ſuis mandavit de te*, quod juxta multos Patres de Chriſto
Mendax rejiciendus. intelligitur, at in tertia tentatione non ſolùm acceſſit diabolus, ut tentator, ſed etiam ut mendax multa falsò promittens; & Chriſtus Dominus paſſus eſt, ac ſuſtinuit diabolum, ut tentatorem, at ut mendacem ſtatim à ſe rejecit, ac excluſit.
Judex non capiatur muneribus. Sextò. Chriſtus Dominus conſtitutus eſt à Deo Patre judex vivorum, ac mortuorum, & ab ipſo diabolus judicandus eſt in extremo die, dum ergo munera offert, ſine dilatione à ſe expellit: in
Eccl. 20. exemplum noſtrum, quia, ut dicitur Eccleſiaſt. 20. n. 31. *Xenia, & dona excæcant oculos judicum.* Cùm Regina Jezaël uxor Jeroboam Regis ad Prophetam Ahiam accederet, ut pro vita filii graviter laborantis rogaret, parva munuſcula decem panes, cruſtulam, & vas mellis detulit, cumque Propheta ſonitum pedum ejus audiſſet, ait, *Ingredere uxor Jeroboam*, & multa infelicia pronunciat: *Tu igitur ſurge, & vade in domum tuam, in ipſo introitus pedum tuorum in urbe morietur puer*, 3. Reg. 14. num. 12. Sed cur Propheta nulla urba- 3. Reg. 14.
nitate excipit Reginam, nec in ejus verba audit, ut notat Abulenſis *quæſt.* 12. nec munera accipit, Abulenſ.
ut notat D. Hieronymus *in cap.* 3. *Michæ*, ſed Hieron.
ſtatim eam abire mandavit: *Surge, vade in domum tuam.* Propheta, cùm ex Dei mandato eſſet illi durus nuntius, ac contra eam rigidam ſententiam pronunciaturus eſſet, ideo nullum permiſit ſpatium oblationibus, ſed ſtatim eam à ſe expulit, ac nullam moram facere paſſus eſt. Poſtquam Naaman à lepra mundatus venit ad Eliſæum munera aſportans, ait: *Obſecro ut accipias à ſervo tuo hanc benedictionem*, 4. Reg. 5. n. 15. quæ 4. Reg. 5.
Eliſæus noluit accipere, imò eum abire præcipit; cur Propheta qui alios hoſpitalitate excipiebat, hunc non excipit? Aſportabat munera, & non eſt paſſus apud ſe commorari, ita ait
D. Gregorius Nazianzenus orat. 32. *Bonus ſervus quidquid ſplendidum conſequitur, ſtatim projicit ac rejicit.* Nazianz.

QUÆSTIO XLI.

An verba dicta B. Petro ſint duriora, quàm hæc Satanæ?

QUamvis multi Patres, D. Chryſoſt. D. Ma- 185.
xim. D. Paſchaſ. verba hoc loco dicta dia- Chryſoſt.
bolo legant: *Vade retrò, vade poſt me*, imò Maxim.
Tertullianus, *Scandalum es mihi*; tamen noſtra Paſchaſ.
editio vulgata, ac correcta tantùm habet, *Vade*, Tertull.
Satana, & ita tantùm legendum eſt; & non, Vade retrò, Satana, ut etiam notant *hìc* D. Hieronymus, Origenes *in Matth.* 16. Ac proinde diverſa eſt hæc ſententia ab ea, qua Dominus loquitur Petro Matth. 16. n. 23. *Vade poſt me, Satana, ſcandalum es mihi*, quæ aliquantulum videtur durior, ut ſuo loco dicemus. Matth. 16.

Reſpondent primò citati Patres, Origenes, 186.
Hieronymus, Paſchaſius, S. Thomas, quòd diver- *Patres*
ſa ſit ſententia dicta Petro, & Satanæ; nam Petro *citati.*
volenti impedire paſſionem; dictum eſt, *Vade poſt me*, ut mea ſequaris exempla, qui modò contrarius es meæ voluntati: veſtigia autem Domini imitari præclarum eſt: Satanæ autem dictum eſt Vade tantùm, id eſt, abi in abyſſum, ac infernum, quo nihil durius. Secundò. Moraliter exponamus verba. Diabolo venerationem, ac adorationem ſoli æterno parenti debitam uſurpare affectanti tantùm ait Dominus, Vade, Satana; at Petro dum ejus morti, ac redemptioni generis humani obſiſtit, rigidius reſpondit, non enim ſolùm dixit, *Vade, Satana*, ſed addidit, *ſcandalum es mihi*; valde moleſtum, ac duriſſimum erat Chriſto *Impedimentum redemptionis Chriſto duriſſimum.* Domino, ut ejus mors, ex qua tota vita, ac ſalus humani generis pendebat, aliqualiter etiam verbis retardaretur, ac minimum impedimentum ei imponeretur.

Tertiò. Ut ex hoc planum fiat, quod majus 187.
bellum diabolus per manum hominis excitat in *Graviſſimè*
hominem, quàm dum ipſe per ſe ſolùm in aper- *diabolus nos*
tam pugnam deſcendit, & ideo dum per ſe ipſum *per homines*
pugnat ei dicitur, *Vade Satana*; dum verò per *impugnat.*
hominem, duriùs reſpondetur, *Vade poſt me, Satana*,

tana, ſcandalum es mihi. Cùm duo primi filii Adæ exirent in campum, Cain *conſurrexit adversùs*
Gen.4. *fratrem ſuum Abel, & interfecit eum.* Gen.4. n.7. Sed diabolus, qui ab initio eſt homicida, ac, ut valdè cupidus, maximè gaudet humano ſanguine; cur hoc primum homicidium manu propria non perpetrat, ſed ad hoc mentem hominis, ac fratris excitat, qui amore inſito, ac naturali, à tam turpiſſimo ſcelere averti poterat? Aptiùs ſanè miniſterium ad necem hominis in homine ſibi præparavit adverſarius, quàm ſi ipſe exiret in bellum.
Hilar. D.Hilar. in Pſal.139. ad illum locum. Eripe me ab homine malo. *Omnes*, inquit, *inſidias, quaſcumque nobis ſpirituales nequitiæ prætendunt, maximè per homines aptantur: & occaſiones vitiis noſtris alienæ naturæ perverſitas ſubminiſtrat.*

QUÆSTIO XLII.

Quare Dominus reſpondeat diabolo, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies?

188. Communis omnium ſenſus eſt, quia diabolus adorationem Deo debitam ſibi appetebat, hanc ſoli Domino Deo eſſe dandam Chriſtus reſpondit, & ait: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Adoratio extremam venerationem dicit, ſervitus verò totiùs legis obſervationem, & complementum. Alias rationes ex Sanctis Patribus proferamus.

189. Idem. Primò. D.Hilar. can.3. in Matth. *Temeritatis tantæ*, ait, *congruum exitum tulit, & criminum ſuorum in Sathana nomen audivit, & Dominum ſuum adorandum in homine cognovit.* Sathanas, id eſt, Dei adverſarius, in pœnam tantæ audaciæ, qua Dei adorationem ſibi adſcribi procuravit, ei dicitur, ut Dominum Deum adoret, nullum enim rigidius ſupplicium, quàm dum ambitioſus ſe expoliatum videt, ac aliis, imò & adverſariis, deferri id, quod ſibi appetebat, & deſiderabat.

Magna pœna ambitioſo aliis dari quod ſibi deſiderabat.

190. Paſchaſ. Secundò. D.Paſchaſ. lib.3. in Matth. [Bene igitur, inquit, Chriſtum noverat illum in ſuo devotionis officio non impleturum, ſed ex debita reciprocationis ſententia loquitur, ut ex contrario, quam, ille moliebatur, oſtenderet ſcriptum, quid ipſe magis jure debeat, qui ab omni pietatis negotio, ſuo pravitatis vitio eſt efferatus. Non enim injuſtum eſt cuique imperare, quod illi juſtum eſt exhibere.] Manifeſtum erat Chriſto Domino præceptum illud, *Dominum Deum tuum adorabis, &c.* non eſſe adimplendum à diabolo, illud tamen ei intimavit, ac propoſuit, nos docens quòd Prælatus ac ſuperior, debet præcipere, ac mandare, quantum in ſe eſt, id quòd juſtum, ac ſanctum apparet, licèt ſubditorum nequitia non exequatur, nec fiat.

Prælatus præcipiat quod juſtum.

191. Tertiò. Diabolus ſolùm petivit ſibi adorationem, *ſi cadens adoraveris me*; de ſervitute verò nullam mentionem fecit; nec eam leviter, inſinuavit. Cur ergo Dominus non ſolùm de adoratione loquitur, ſed etiam de ſervitute reſpondit, *illi ſoli ſervies?* Quo ergo motivo ſervitus ſubiit in mentem Domini? Cur ergo extra interrogata reſpondit? Promittebat ille imperia, ac regna mundi ſe daturum, & regnare ſplendida quædam ſervitus eſt, ut dixit ille alius Imperator; qui officium publicum moderatur, non ſui dominus, ſed muneris ſervis conſtituitur, & ita ait Senec. Philoſoph. Seneca.
lib.1. de clementia cap.19. *Rempublicam non eſſe principis, ſed principem Reipublicæ.* Cùm populus petiiſſet inſtanter à Samuële Regem, ſanctus Propheta ex Dei mandato prædixit populo quæ facturus erat Rex, & ait: *Hoc erit jus Regis, qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis: facietque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum*, 1.Reg. c.8. n.11. Sed 1.Reg.8.
quomodo tantus Propheta, ut avertat cor populi ne ſibi quærat Regem, proponit munera, & officia quibus filios ſuos afficiet, hoc ſine dubio acueret appetitum parentum, cùm nihil magis deſiderent, quàm filios ſuos condecoratos videre? Noverat bene ſanctus Samuël quòd publica adminiſtratio non eſt tam honor, quàm onus, & quos afficit libertate expoliat, & in ſervitutem redigit. Hugo, [Tribunus, inquit, & Centurio ſunt nomi- Hugo.
na dignitatum: numerantur autem inter angarias, & exactiones, & ſervitutes, quia dignitatis prælatio humili ſervitio angaria eſt. Et etiam omnis prælatio humili ſervitio angaria eſt. Et etiam omnis prælatio terrena ſervitus eſt in ſe, unde & Papa vocat ſe ſervum ſervorum.] Unde Dominus promittente diabolo regna mundi, ſervitutem ei neceſſariò annexam nominavit.

Imperare quædam ſervitus.

*Matth.*4.*n.*11. Tunc reliquit eum diabolus; & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

VERSIONES.

Syriacus.	Tunc omiſit eum accuſator: & ecce Angeli acceſſerunt, illique miniſtravere.
Pagninus, Vatablus.	Tunc omittit illum diabolus: & eſſe Angeli accedebant.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*1.*n.*13. Eratque cum beſtiis, & Angeli miniſtrabant illi.

Luca 4. *n.*13. Et conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo uſque ad tempus.

EXPOSITIO.

ADVERSARIUS generis humani tribus 192.
nominibus in hoc Evangelio appellatur. Tentator ab officio tentandi, tentare Triplex diaboli nomen.
enim, ut ait Imperfect. *homil.*5. eſt cibus ejus, honor, & gaudium ejus. Dicitur Sathanas, hoc eſt, adverſarius. Tandem appellatur diabolus, nomen Græcum, id eſt, criminator. *Et conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo*, ſeu, ut habet
Syriacus in text.Luc, *Quumque abſolviſſet criminator has omnes tentationes, receſſit ab eo*, & dicitur, Syriac.
conſummata omni tentatione, non quia omnem tentationem fuerit expertus Chriſtus, nullam

enim

enim habuit luxuriæ, vel iræ, ſed quia de illis, quæ conſiſtunt in exterioribus actionibus, hæc ſunt
Chryſoſt. principalia capita, ita Chryſoſt. *hom.* 13. *in Matth.* ſic loquitur: [Quomodo Lucas, ait, quia omnem tentationem conſummaverit? Mihi quidem videtur ipſa tentationum capita ille cuncta dixiſſe: ut ea quoque omnia pariter intelligas. Hæc enim ſunt, quæ in ſe mala innumera comprehendunt, ſervire ventri, inani appetitu gloriæ quidpiam facere, ac furioſo pecuniarum amore ſuperari.]
Euthym. Theoph. Ambroſ. Bonav. Gregor. Similiter Euthymius, Theophil. & in Lucam D. Ambroſ. ac D. Bonavent. Et diabolus ſemper proponit tentationem juxta temporis opportunitatem, ac occaſionem. D. Gregor. *lib.* 14. *moral. c.* 7. ait diabolum intueri mores, & propenſiones uniuſcujuſque, & ea proponere, ad quæ novit hominem faciliùs inclinari.

193. Chryſoſt. Theoph. Gloſſa. Ambroſ. Alb. Magn. *Uſque ad tempus*, ait D. Lucas, ut explicant D. Chryſoſtom. *homil.* 13. Theophylactus, Gloſſa, ſcilicet paſſionis; non quia tunc veniet ad tentandum Chriſtum, ſed *ut pugnet per Iudæorum inſidias*, ut inquit D. Ambroſius *hic*. Aliter Albertus Magnus enucleat locum, receſſit diabolus in infernum, poſtea in membra ejus cum Antichriſto pugnaturus. Sed prima expoſitio eſt communis, & germana; loquitur enim Evangeliſta de perſona Chriſti: *Acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei.* Ecce effectus victoriæ; miniſtrabant enim Angeli, non ex indigentia, ſed ex reverentia.

Quæstio XLIII.

Quare diabolus modò, & non antea receſſerit?

194. NOn in prima, nec ſecunda tentatione diſceſſit diabolus, ſed in hac tertia; communis, & vera ſolutio patet ex ſuperiori expoſitione, nam Verba Domini: *Vade Sathana*, vel continent præceptum, vel increpationem, ut ibi dixi, & hac de cauſa diabolus diſceſſit. Alias rationes morales, inquiramus, & de hoc jam aliqua dixi *quæſt.* 22.

195. Bonav. Primò. D. Bonavent. ait. *Proponitur confutatio præſumptionis ex parte diaboli recedentis. Quantum ad hoc dicitur, ſecundùm illud* Jacob. 4. n. 7. *Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis.* Si tentamenta diaboli conculcantur, ac ejus impetus infringuntur, ſtatim ipſe victus, ac erubeſcens fugit & rece-
Alb. Magn. dit. Et ita ait Albertus Magnus, diabolus victus ab aliquo, ut dicunt Sancti, non audet ulteriùs
Ambroſ. tentare. Secundò. D. Ambroſius lib. 4. in Lucam: *Vides ergo*, inquit, *diabolum ipſum non eſſe in ſtudio pertinacem, cedere ſolère virtuti, & ſi invidere non deſinat, tamen inſtare formidat, quia frequentiùs refugit triumphari.* Recedit diabolus, quia toties ſe victum confundit; deinde, quia in prima, ac ſecunda tentatione cum modeſtia Chriſtus allocutus eſt: *Non in ſolo pane vivit homo; non tentabis Dominum Deum tuum.* At ubi Chriſtus Dominus acri voce ait: *Vade retro, Sathana,*
Mitis in rigidum, rigidus in mentem. ſtatim abſcedit, ac diſparet; hæc eſt enim miſera perverſitatis conditio, ut ſi quem mitem, ac lenem invenit, eum verbis, ac operibus laceſſere, ac dilacerare non deſinit; ſi verò rigidum, ac aſpetum, ſtatim fugit, ac ibi ſtare non audet; iſti naturam crocodili imitantur, de quo tradunt Plin. Plinius.
& Seneca lib. 4. q. natural. *Fugax animal audaci, audaciſſimum timido.* Seneca.

Tertiò. Divus Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 180. 196.
[Nam, ait, neque vetus ille rebellis, propterea Iſidorus.
quòd divina oracula memoria tenebat, cùm Dominum tentaret, ob eorum cognitionem laudem merebatur: verùm contra abjiciendus, ac deteſtandus erat, quòd cùm ſcientia prædictus eſſet, actionem inficiaretur, ac reſpueret.] Loquitur S. Pater juxta ordinem textus D. Lucæ. In quo ſecunda tentatio de pinnaculo ponitur ultimo, & tertio loco; quæ eſt etiam multorum Patrum ſententia, ut dixi ſuprà *quæſt.* 21. In illa tentatione diabolus ſe doctum, ac ſapientem oſtentavit, Scripturam allegans. *Angelis ſuis mandavit de te*, &c. Et ſtatim abjicitur, ac expellitur, & cur non antea? *Magiſter vitioſus fugiendus.*
In hac enim impugnatione adverſarius ſe ſcientia, ac litteris multum pollentem exhibuit; ſtatim ergo excluditur in noſtram eruditionem, nihil enim magis vitandum, quàm magiſter depravatis moribus deditus, hic enim poteſt facilè totam rempublicam inficere, ac corrumpere. *Tulit Thare Abraham filium ſuum, & Loth filium Aaron filii ſui, & Sarai nurum ſuam, & eduxit eos de Ur Chaldæorum*, Geneſeos cap. 11. num. 31. Gen. 11.
imò Deus pro ſingulari beneficio, ait ipſi Abrahamo *Ego eduxi de te Ur Chaldæorum*, Geneſeos Gen. 15.
capite 15. numero 7. Quodnam beneficium, quod de illa terra fuerit deductus Abrahamus, & veniſſet in terram Chanaam, & Meſopotamiam, & Ægyptum; ſi in Chaldæa vigebat idololatria, ac omnium vitiorum abominatio, hæc etiam alias partes repleverant, cur ergo de terra illa exiit? In aliis regnis varii idolorum cultus, ac peccata graſſabantur. Chaldæa verò non ſolùm his detinebatur, ſed etiam viri famoſi, ac maximè literati hujuſmodi errorum Magiſtri ibi morabantur, & nullum majus beneficium, quàm à talibus diſcedere, ac fugere. Divus Ambroſius Ambroſ.
in Pſalm. 1. ad illa verba, Beatus vir, qui non abiit, [Chaldæi, ait S. Pater, ſunt, qui ſyderum curſus vanæ ſtudio ſuperſtitionis explorant, & impiæ ferunt Gentilitatis errores. Ab his fuge, ne te capiant, ne te gravi laqueo captivitatis innectant. Abraham Chaldæus fuit, ſed fugit à Chaldæis.]

Quæstio XLIV.

Quare poſt pugnam acceſſerint Angeli; & in quo miniſtraverint?

IN quo Angeli miniſtrabant? Dicendum eſt 197.
cum D. Chryſoſtomo *in Imperfecto homilia* 5. Chryſoſt.
Divo Thoma *hic*, Abulenſi *quæſt.* 62. quòd D. Thom. Abulenſ.
Angeli ſemper erant Chriſti miniſtri, & præſentes ad ſerviendum, licèt ad horam ſe elongaverint de ejus voluntate, ad hoc ut diabolus locum tentandi haberet, & ideò dicitur, *acceſſerunt*, & non deſcenderunt de cœlo, imò, ut bene notat Barradas, Matthæus loquitur per tempus im- Barradas.
perfectum, non ait miniſtraverunt ei, ſed *miniſtrabant*, videlicet tunc & deinceps. Et hoc ſervitium exhibebant ex reverentia tam in effugatione dæmonum, quàm in aliis mirabilibus operibus, ut notant idem, & D. Thomas, ac Abulenſis, tamen

tamen hîc poſt hanc tertiam tentationem miniſtraverunt cibum, & potum, qui mirabiliter à
Bonav. Chriſto productus eſt; D. verò Bonaventura, c. 14. *de vita Chriſti*, cibum hunc è domo Virginis, imperio Chriſti, ab Angelis allatum eſſe credit; ſed primum probabilius; ſicut & has omnes ten-
Abulenſ. tationes eodem die contigiſſe, ut tenet Abulenſis *quæſt.* 58. & Chriſtum poſt tertiam, refectionem ſumpſiſſe.

198. Quare ergo poſt pugnam acceſſerunt Angeli, & non in ipſo conflictu, ſicut factum fuit in cœlo, quando Lucifer intentavit gloriam Dei uſurpare? *Michaël & Angeli ejus prœliabantur cum*
Apoc. 12. *dracone*, Apocalyp. 12. num. 7. Reſpondet primò
Chryſoſt. D. Chryſoſtomus in Imperfecto. *Præcipiente Domino receſſerunt Angeli ab eo, ut locus diabolo adverſùs Chriſtum daretur, ne fortè Angelos videns circa eum, non appropinquaret ad eum.* Si enim diabolus vidiſſet Chriſtum Dominum Angelis concomitatum, non auderet accedere, ſed fugeret; nam, ut ait D. Chryſoſtomus, *Quandiu circa nos eſt Angelus bonus, nunquam nos in tentationem poteſt*
Auxilium Angelorum nobis utile. *impellere Angelus malus.* Secundò, Ut glorioſior eſſet victoria, ne adjutus per Angelos vincere videretur, nam cùm noſtra humanitas ſit debilis, ne aliquis in hujuſmodi ſuſpicionem incideret, ideò pugnæ tempore receſſerunt Angeli. Tertiò, Ut moraliter denotatur, quòd ille, qui à ſe expellit, ac vincit dæmonium, Angelorum conſortium meretur. Quartò, Acceſſerunt ad gratulandum Chriſto de victoria contra Satanam.
Rupert. Rupertus lib. 3. de glor. & honore filii hominis, *Remoto* ait, *Diabolo à participatione, vel præſentia refectionis, acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei.*

199. Nota hîc, quòd quando Chriſtus Dominus tendit in deſertum, dicitur, *Ductus ab ſpiritu ſancto*, pergebat enim Salvator ad pugnam: deinde hujus rei alias dedi rationes ſuo loco; nunc verò poſt aſſequutam victoriam, *Acceſſerunt An-*
Glorioſior pugna, quã victoria. *geli, & miniſtrabant ei.* Ut ex hoc habeamus documentum, quòd in multo majori æſtimatione eſt homo apud Deum, dum pugnat, ac meretur, quàm dum victor requieſcit, ac glorioſè triumphat. *Tentavit Deus Abraham, & dixit ei: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Iſaac, & vade in terram viſionis, ibique offeres eum in holo-*
Gen. 22. *cauſtum*, Geneſ. 22. n. 1. poſtea verò ut ſacrificium impediretur, *Ecce Angelus Domini de cœlo clamavit*, ibidem n. 10. Ad pugnam vocat Dominus, ad victoriam, ac præmium Angelus aſtat. Similiter Jacob, cùm tendit in Meſopotamiam; ut per multos labores probetur, *Vidit in ſomnis ſcalam, Angelos quoque aſcendentes, & deſcendentes per*
Gen. 28. *eam, & Dominum innixum ſcalæ*, Geneſ. 28. num. 12. Cùm verò victor regreditur ad patris hæreditatem poſſidendam *fuerunt ei obviam Angeli Dei*,
Gen. 32. Geneſ. 32. num. 1. Cùm ad quietem accedit Jacob, Angelorum tantùm viſione fruitur, at dum ad ſudorem, ac luctamen, ut die, nocteque, æſtu, & frigore probetur, præſentia divinæ majeſtatis
Theod. cum Angelis recreatur. Theodoretus ibi. [Longè manifeſtiùs in calamitatibus cura Dei erga nos cognoſcitur, quàm in felicitate, in qua bona à Deo nobis conceſſa non ita grato animo cognoſcuntur, idcirco Jacob peregrè proficiſcitur, ut ditior revertatur, & quanta ſit Dei providentia, liquidò cognoſcat.]

CAP. IV.

Primum Joannis Teſtimonium coram Legatis Judæorum.

Joan. 1. n. 19. Hoc eſt teſtimonium Joannis, quando miſerunt Judæi ab Jeroſolymis Sacerdotes, & Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?

VERSIONES.

Syriacus. Hoc eſt teſtimonium ipſius Joannis.

Vatablus. Teſtimonium Joannis quando miſerant Judæi.

Haymon. Tranſmiſerunt ad eum Sacerdotes.

S. Proſper. de Prædiction. part. 3. promiſſio. Ad eum miſerunt principes Sacerdotum, interrogantes, utrùm ipſe eſſet Chriſtus.

EXPOSITIO.

Cum Joannes prædicaret, ac baptizaret 1.
prope ripas Jordanis, cujus fama totum impleverat orbem, dedit hoc teſtimonium de Chriſto; in quo ſex notanda veniunt *Sex notanda.* ad ſolemnitatem teſtimonii. Primò, Authoritas teſtificantis, *teſtimonium Ioannis*, cujus tanta erat opinio, ut inquiunt D. Auguſtinus, D. Gregorius, ut Deus credi potuiſſet. Auguſt. Gregor. Secundò. *Quando miſerunt Judæi.* Ecce opportunitas temporis in teſtificando. *Opportunitas in teſtificando.* Nam optimus teſtis, ut notat Albertus Magnus, nòn debet ſe ſponte offerre, & Alb. Magn. ingerere, ſed cum quæritur, & rogatur, tunc reſpondere, ut fecit Joannes. Tertiò, *Miſerunt Iudæi.* Ecce dignitas mittentium. Primi Judæorum, ac nobiliſſimi de tribu Juda; imò, ut multi volunt, ex magno Concilio, quod *Sanhedrin* vocant. Quartò, Ab Hieroſolymis. Ecce eminentia loci, civitas Regia totius regni Metropolis, de qua ait Iſaias 2. num. 3. *De Sion exibit lex, & verbum* Iſai. 2. *Domini de Hieruſalem.* Quintò, *Sacerdotes & Levitas.* Ecce prudentia, & dignitas nunciorum, & ita ait Carthuſianus. *Mittunt Sacerdotes, & Levitas* Carthuſ. *nuntios ſolemnes, ac eruditos, qui videbantur zelare pro lege, ac Dei honore.*

Sextò. *Ut interrogarent eum, Tu quis es?* Ecce 2. intentio legationis, ut cognoſcant à Joanne, quiſnam eſſet; qua verò verborum forma id percontati ſunt ab eo? *Quæ forma verborum interrogaverunt.* Eſt dubitatio. Nam Ianſenius, Toletus, Cajetanus, Barradas exiſtimant quòd quæſierunt ab eo? Janſen. Tolet. Eſſet Chriſtus, & ideò ipſe reſpondit, *Non ſum Chriſtus*; & ſenſus Evangeliſtæ eſt, Cajet. ut interrogarent eum, *Quis es tu?* id eſt, quiſnam es? Chryſoſt. D. Chryſoſt. verò, Theophyl. D. Thom. quòd D. Thom. Theoph. quæſierunt ab eo. Quis es? non diſertis, & apertis,

ſed compoſitis, & modeſtis verbis. Joannes autem reſpondet ad eorum intentionem, *Non ſum Chriſtus*; non enim tantum attendenda ſunt verba quantum eorum ſenſus, ita citatus Chryſoſtomus *homil.15.*

Quæstio I.

Quo motivo hæc legatio miſſa fuerit ad Ioannem?

3. Chryſoſt. Theoph. Maldon. TRiplex hîc eſt ſententia. Prima eſt Chryſoſtomi *homil.11. in Matth.* Theophylacti, & eam valde probabilem judicat Maldonatus, quòd hæc legatio deſtinata eſt ad Joannem, odio ipſius Joannis, ut ſi fortè poſſent illum capere in ſermone, ſciebant enim non eſſe Chriſtum, cùm ex tribu Levitica haberet ortum, & ita volebant habere occaſionem ad eum reprehendendum, ac accuſandum. Theoph. Theophylactus hîc, *Neque*, ait, *Ioannem pro Chriſto hab.ri Iudæi mihi velle videntur; ſed ex livore, & invidia interrogare eum: Tu qui es*, &c. Joan.19. volunt ut Joannes de ſe ipſo det teſtimonium, pro certo ſtatuentes hoc in magnum dedecus ejus cedere, & ideò cùm titulum Crucis legunt, dicunt Pilato, *Noli ſcribere, Rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit, Rex ſum Iudæorum*, Joan.19. n.21. hoc reputantes in magnam injuriam, quòd ipſe de ſeipſo teſtimonium daret.

4. Chryſoſt. Haymon. Bonav. Euthym. Hugo. Secunda ſententia eſt etiam ipſius Chryſoſtomi *homil.15.in Ioannem*, Haymon. D.Bonaventuræ, Euthymii, Hugonis *hîc*. Qui omnes aſſerunt Legatos eſſe miſſos ex amore Joannis, ac odio Chriſti, quia, ut ait Chryſoſtomus, Joannem potius quàm Chriſtum Judæi volebant habere magiſtrum; nam Joannes erat clarus genere, filius Sacerdotis, vitæ aſperitate, & rerum humanarum contemptu inſignis. Chriſtus verò fabri filius ex ignobili patria Nazareth; & non zona pellicea, nec nimia aſperitate cingebatur. Unde concludit Chryſoſt. Chryſoſtomus, *Mittunt ad eum legationem, ut per adulationem ipſum alliciant, ad confitendum ſe eſſe Chriſtum.*

5. Origen. Auguſt. Gregor. D.Thom. Alb. Magn. Janſen. Beaulxam. Tertia ſententia, hanc nuntiationem eſſe legatam ad Joannem animo cognoſcendæ veritatis, an revera ipſe eſſet Meſſias. Ita Origenes *tom.7. in Ioan.* D.Cyrillus *lib.1. in Ioan. cap.7.* D.Auguſtinus *tractat.4. in Ioan.* D. Gregorius *homil 7. in Evangel ſt.* S. Thomas, Albertus Magnus, Janſenius, Beaulxames. Tanta erat authoritas Joannis, ut arbitrarentur Judæi ipſum eſſe Meſſiam, ita ait Luc.3. D.Lucas c.3. n.15. *Exiſtimante populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus.* Ideò capita reipublicæ, ut bono communi conſulerent, hac inquiſitione decreverunt veritatem indagare ad populi ſeditiones vitandas, ac tumultus compeſcendos.

6. *Tertia ſententia eligitur.* Ex his omnibus opinionibus, hæc tertia mihi videtur ſimpliciter vera, propter teſtimonium Divi Lucæ, ac authoritatem Patrum; & ſecunda mihi non placet, quia quando hæc interrogatio facta eſt, adhuc Chriſti Domini fama non claruerat; & ita Joannes ait infra. *Medius veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis.* Et hoc patet ex ſerie, ac obſervatione rerum, nec valet id, quod dicit Euthym. Euthymius, quòd Pontifices audierant admiranda circa partum Virginis ſanctiſſimæ à paſtoribus, ac Magis; viderant pueri ſapientiam in templo; & ideò his ſtimulabantur in odium Chriſti. Hæc tamen ſunt valde frivola, nam hæc jam per multos annos erant tranſacta, & perſona Chriſti ignorabatur; quomodo ergo poterat moveri odio in eum?

Prima etiam opinio non placet, nam cùm 7. Joannes eſſet tantæ authoritatis, ut dixi *cap.1.* non poterant Judæi ſibi perſuadere ipſum leviter dignitatem Meſſiæ eſſe uſurpaturum, ac proinde non livore, & invidia, ſed ejus ſanctitate moti hæc dicebat; niſi moraliter velis dicere, quòd cùm eſſet manifeſtum, Joannem non eſſe Meſſiam, ut ex omnibus ſignis clarè fit, de quo quæſtione ſequenti, & infrà, hanc dignitatem ei deferre, quæ ejus captum tranſcendebat; odium, ludibrium, & ſpurcitia erat in eum; tantum enim deridetur dignus, dum ei debitus honor denegatur, quantum indignus, dum ei confertur. *Dignitas ſint mittis ludibrium.* Chriſtum Dominum *ſprevit Herodes, & illuſit indutum veſte alba, & remiſit ad Pilatum*, Luc.23. num.11. ſeu, ut Luc.23. eſt in Græco, *veſte ſplendida*, veſtis enim illa alba erat valde honorifica, unde & Romani dicebantur candidati. Sed dum Chriſtus contemnitur, nobilium amictu induitur, nefarius ille Herodes videbat Salvatorem manibus ligatis, collo fune aſtricto, & tanquam vaniloquum deſpiciebat, & quem indignum judicabat, honoris amictu circundare ludibrium ei videbatur. Titus Boſtrenſis, Boſtrenſ. *Eum*, ait, *quem de multis accuſaverunt, candida veſte ornatum ab Herodis tribunali diſcedere conſpicantur; quòd Herodes hîc fecit, irriſionis tantùm cauſa fecerat.*

Quæstio II.

Quo fundamento Joannes potuerit exiſtimari Meſſias à Judæis?

MIttitur hæc legatio, ut Pontifices cognoſcant, an Joannes ſit Chriſtus, nam, ut clarè 8. patet ex text. Luc.3. n.15. hæc ſententia maximè Luc.3. vagabatur in omnium ore. *Exiſtimante populo, & cogitantibus omnibus in corde ſuo de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus* Quomodo populus potuit pervenire in hanc cogitationem, eſt valde difficile. *Difficultas.* Omnibus enim erat notum Meſſiam oriturum eſſe ex tribu Juda, de Bethleem exiturum, & multa miracula operaturum; Joannem verò omnes ſciebant ex tribu Levitica ac patre Sacerdote eſſe genitum; in montanis Judææ natum, & nulla ejus miracula intuebantur.

Reſpondet primò Salmeron *tom.4. p.1.tract.15.* 9. Salmeron. quòd cùm Joannes à pueritia in deſertum receſſiſſet, & ut novus homo veniret, talique horrido habitu triginta cùm eſſet annorum, erat prorſus omnibus de facie ignotus, & ideò dubitant de eo, *Ioannes agnoſcabatur à populo.* an eſſet Chriſtus, vel Elias, quia ejus perſonam ignorabant, hæc opinio repugnat communi ſanctorum Patrum, ac Doctorum ſententiæ, qui aſſerunt, Joannem à populo eſſe agnitum filium Zachariæ, Chryſoſt. *hom.15.in Ioan.* D.Thomas, Beda, Chryſoſt. Bonavent. Hugo, Abulenſis. *in c.3. Matth. q.32.* S Thom. Beda. Bonav. Abulenſ. Et ideò quando Evangeliſta ejus prædicationem ſcribit, ejus patrem nominat. *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem filium Zachariæ in deſerto*, Luc.3. n.3. quia ejus perſona communiter nota erat. Luc.3.

Multa

10. Abulenſ. Tolet. Barradas. Multa fuerunt, quæ populum in hanc falſam exiſtimationem deduxerunt, ut explicant Abulenſis *quæſt* 52. Toletus *in c.1. Joannis à n.57.* Barradas *hîc.* Primò rationes dubitandi aliqualiter poterat evadi, quòd Joannes ita erat ex tribu Levitica, ut etiam aliqua ex parte eſſet ex tribu Juda, quia hæ duæ tribus valde miſcebantur; & Elizabeth erat de tribu Aaron, & cognata Beatiſſimæ Virginis, quæ orta fuit de tribu Juda, & familia David. Ortum verò in Bethleem interpretari poterat in finibus Bethleem, quantum verò ad miracula, poterant ſperare Joannem illa operaturum.

11. *Qui inducebant populum.* Deinde multa alia erant, quæ eorum animos in hoc dubio agitabant, ſciebant enim ex Scriptura, illud eſſe tempus adventus Meſſiæ, videbant nativitatem multis miraculis illuſtrem, vitam ipſius admirabilem, novum ritum baptizandi nunquam anteà viſum in orbe, ejus modum vivendi ſeparatum ab omni hominum commercio, Haymon. unde ait Haymon. *Putabant eum eſſe Chriſtum, quia videbant eum frequentias hominum fugere, & ſolitudinem petere.* *Vita ſeparata divina.* Multum enim conducit ad authoritatem ab aliorùm converſatione eſſe ſeparatum, ſemper enim quæ à nobis ſejuncta ſunt, majora videntur. Cùm enim Chriſtus Dominus eſſet inter homines, eis contemptibilis videbatur, cùm autem Joannes eſſet in deſerto, magna æſtimatione habebatur. De cœleſti manna ait Salo- Sap.16. mon Sap.16. n.20. [Angelorum eſca nutriviſti populum tuum,& paratum panem de cœlo præſtitiſti illis, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem.] At filii Iſraël, Num.11. *Num.11. num.5.* dicebant, [Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? Recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto gratis;in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique,& cepe & allia.] Sed quomodo eadem eſca cum omni *Abſentia magna præſentia parva videntur.* ſapore, ac ſuavitate appretiatur à Salomone, à filiis verò Iſraël ita parvipenditur,ut potiùs pepones, porros, & allia appetant; cœleſtis ille panis filiis Iſraël in præſentia, ac manibus erat, & ideò injucundus, ac moleſtus videbatur; at Salomoni, ut moraliter dicam,cùm ille cibus tunc non exiſteret, erat ei inde aliqualiter valde deſideratus,ac Salvian. maximè gratus. Salvianus lib.1. de Provident. [Quotidiano, inquit, cœli miniſterio cùm paſcerentur,antiquam ventris ingluviem bonis præſentibus præferebant: turpiſſima, ſcilicet, ciborum carnalium recordatione mœſti, & fœtidiſſimo ceparum,atque aliorum amore ægreſcentes: non quod potiora eſſent, quibus anteà uſi fuerant,ſed quæ non erant deſiderabant.Nos magis laudamus illa, quæ tunc fuerunt,quàm iſta,quæ nunc ſunt.]

12. Moraliter etiam hîc demus aliud motivum. Joannes reputatur Chriſtus, & Meſſias, quia tantæ audaciæ, ac fortitudinis erat, ut principibus, ac magnatibus ſua peccata exprobraret, & in eo inconcuſſus animus appareret ad impudi- *Reges reprehendere divinitatis index.* cum Regem in ejus præſentia reprehendendum, ac ad ejus iniqua facta objurganda, quod indicium eſt potius divinæ potentiæ, quàm humanæ fragilitatis. Cùm ad preces Saul Pythoniſſa ſuſcitaret animam Samuelis, ait, *Deos vidit aſcen-* 1.Reg.18. *dentes de terra, vir ſenex aſcendit,* 1.Reg.28.n.13. iterum hic locus ſuprà datus veniat in examen, ſi homo ex pulvere exurgebat, quomodo Deos apparere aſſueverat? Hic erat Samuel, qui nefario Regi vera dicere non formidavit, ac ejus iniquos auſus increpare numquam dubitavit, & vir tantæ, ac talis magnitudinis, non inter homines, ſed divos numeratur: de his loquitur Divus Chry- Chryſoſt. ſoſtomus *homil.4.* de verbis Iſaiæ. *Vide*, ait, *linguam cœlos attingentem, vide hominis corpus, & Angeli mentem, vide humi ingredientem, & in cœlo verſantem.* Cùm Moyſes eſſet conſtitutus à Deo, ut iniquis Pharaonis machinationibus obſiſteret, ac ejus obdurationem increparet, ei dicitur, *Conſtituto Pharaonis*, Exodi cap.7. num.2. Exod 2. ſi divina poteſtate non emineret, ejus animus deficeret.

13. Dan.5. Cùm Rex Balthaſſar opulento convivio eſſet valde temulentus, ait textus Daniel.5. num.5. *In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ Regiæ.* Ecce apparent manus, & digiti. Sed cujuſnam hominis erat illa manus? nullius alius, niſi Chriſti Jeſu filii homini, cujus digitus eſt Spiritus ſanctus. *Dexteræ Dei tu digitus.* Gloſſa moralis in citato Danielis loco. [In eadem Gloſſa. hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis. Hîc fertur divina ſententia contra peccatores, ut firmius oſtendatur, in qua conſcriptione ſcribens eſt Deus Pater, manus filius, nam per filium omnia operatur, omnia per ipſum facta ſunt. Digiti Spiritus ſanctus; unde dicitur,] Exod.8. *digitus Dei eſt hîc.* Ad declarandam, ac intimandam veritatem, ac durum verbum Regi, *Dei eſt dicere verum Regi.* ipſe Propheta, tanquam homo, non ſufficit, ſed totæ tres divinæ perſonæ conveniunt, Pater ſcribens, Filius manum apponens, Spiritus ſanctus digitos gubernans.

Quæstio III.

Quomodo Iudæi volebant Ioannem virum ſanctiſſimum ſibi eſſe Regem?

14. Valde mirum eſt, quòd Pontifices dediti omni vitio, & abominationi, optent ſibi conſtituere in Regem, Meſſiam, & caput, Joannem, in quo omnis puritas, & ſanctitas vitæ cum maximo rigore eminebant. Reſpondeo primò. Quia Joannes eorum conſanguineus, ideò illum ambire talem dignitatem affectant. Secundò, In Joanne optima Præſulis indoles elucebat, nam *Ioannes ſibi aſper, aliis ſuavis.* quamvis ſibi eſſet valde aſper in cibo, potu, ac veſtitu,aliis verò erat valde ſuavis,& levis,ut rigorem pœnitentiæ ſalutifero baptiſmatis balneo leniret, ac mitigaret, ut dixi hoc *lib. c.quæſt 6.*

15. *Beneficium obdurat os.* Tertiò, Hæc facit eorum mens, dum hanc dignitatem offerunt, voluerunt ſibi Joannem devincere,exiſtimantes,quòd ipſe,tanquam aſtrictus, ac obligatus, eorum turpibus factis non obſiſteret, nec verbis eorum iniquitates redargueret, beneficio ita conſtringitur os, ut ad loquendum non valeat aperiri. Cùm David fugeret à facie Abſalon obviam ei venit Siba accuſans dominum ſuum Miphiboſeth, cui ait David, *Tua ſint omnia, quæ fuerunt Miphiboſeth*, 2.Reg.16. n.4. in 2.Reg.16. quo juxta communiorem ſententiam deliquit, nam contra inauditam partem dijudicavit; ita ut dicant Hebræi quòd propter hoc peccatum diviſum eſt regnum à domo Davidis, ut refert Caje- Cajet. tanus. Poſt partam verò victoriam occurrit Regi Miphiboſeth, & manifeſtis rationibus convincit

à ſervo ſuo fuiſſe contemptum,& omnia eſſe falſa quæ contra ſe detulerat, & quantum ad bonorum diviſiones, ait. [Fac quod tibi eſt placitum: Tu autem poſuiſti me ſervum tuum inter convivas menſæ tuæ: quid ergo habeo juſtæ querelæ? Aut
2.Reg.16. quid poſſum ultrà vociferari ad Regem?] 2.Reg. 16. n.28. Contra injuſtam ſententiam, ac falſam accuſationem apertus erat aditus ad querimonias, ad multa contra Regem dicenda, quomodo in his omnibus interclusum ſe fatetur? Vide quid dicit Miphiboſeth. *Tu Rex poſuiſti me ſervum tuum inter convivas menſæ tuæ, quid ergo poſſum vociferari?* Expende illam conſequentiam, *quid ergo*; ac ſi diceret: Tu Rex magnum in me contuliſti beneficium, ac eximio honore ſublimaſti, inde mihi obturatum eſt os, & lingua, ut nihil contra te
Abulenſ. valeam mutire. Abulenſ. q.28. [Cùm tot bona mihi feceris etiamſi abſtuleris poſſeſſionem, quam dediſti, non habeo juſtam querelam contra te.]
Carthuſ. Similiter Carthuſ. [Tanta beneficia mihi exhibuiſti ex una parte, quod conqueri non poſſum, etiamſi auferas ex alia parte data.]

Quæstio IV.

Quomodo determinent Sacerdotes credere dictis Joannis, cùm hoc teſtimonio Chriſti negent?

16. Mittitur hæc legatio, ut Joannis aſſertioni omnes aſſentiant; cùm tamen apertis Chriſti Domini verbis, ac præclaro ejus teſtimonio omnes adverſentur, imò Chriſtum Dominum accuſabant, quòd de ſe ipſo teſtificaretur. Reſ-
D.Thom. pondet primò D.Thom. [Ex hoc quod miſerunt, ut Joannes de ſe teſtimonium perhiberet, quaſi tantam fidem habentes dictis ejus, ut crederent Joanni de ſe ipſo etiam teſtimonium perhibenti; quod Chriſto non faciebant, imo dicebant ei]
Joan.8. Joannis 8. *Tu teſtimonium perhibes de te ipſo?* Vir
Si acquiſiſti authoritatem, tuum nihil, magnum eſt. magnæ opinionis, quamvis parva proferat magna reputantur; è contra verò contemptibilis homo, eſto mirabilia dicat infatuata judicantur, cùm Joannes magnam ſibi reconciliaret authoritatem in populo, omnes ejus verbis acquieſcebant, cùm verò Chriſtus ſperneretur, ejus ſalutifera verba pro nihilo habebantur.

17. Secundò. Ut notant D.Chryſ. *hom.15. in Joan.*
Chryſoſt. Hugo. Hugo, Joannes habebatur valdè clarus genere, erat enim filius principis Sacerdotis. Chriſtus verò exiſtimabatur filius fabri, ex paupera parentela, de vili regione, ſcilicet Galilæa, & de viliſſimo caſtello Nazareth; ex his ergo non mirum quòd dictis Joannis, & non Chriſti conſentiant; nam principum, ac nobilium mendacia omnes tanquam veriſſima applaudunt, & ejus vocem ad cœlum extollunt; pauperum verò veriſſima pronunciata omnes compriniunt, ac vilipendunt.
Mendacium nobilium veneratur, pauperum veritas contemnitur.

18. Tertiò idem Chryſoſt. citat. hom.15. [Multa,
Chryſoſt. ait: Joannis generoſitatem oſtendebant. Siquidem veſte menſa, domo, & ipſo victu contempis, eremum ab ineunte ætate incoluit; contra Chriſti converſatio omnibus communis, & veſtimenta nihil à vulgo differentia, & cum omnibus eandem habebat conſuetudinem. Infamium hominum conviviis aderat, ut eos ad meliorem frugem alliceret, quòd Judæi exprobrabant.] Cùm Joannes eſſet remotus à civitatibus in eremo, multum de ejus ſanctitate, ac doctrina concipiebatur; cùm autem Chriſtus inter hominum frequentiam viveret, parum ejus diviniſſima verba, ac facta æſtimabantur; quæ enim ſunt ſeparata, ſemper majora videntur. *Qui in ſolitudine vivum maximè æſtimantur.*

Tertiò conſidera: Depravati intellectus judicium, ac iniquæ voluntatis affectus id, quod in amico approbat, reprobat in inimico, id quod in uno judicat ſanctum, nefarium arbitratur in alio. Populus benevolentiâ valdè propenſus in Joannem: in Chriſtum verò magno odio ferebatur: & ideò dictis Joannis omnes conſentiunt, Chriſti verò verbis non ſolùm contradicunt, imò eis magnum videbatur crimen, quòd ipſe de ſe teſtimonium perhiberet. Duo ſummi Sacerdotes obtinuerunt regimen reipublicæ, Heli, & Samuel æquales dignitate, & poteſtate, impares verò meritis. Heli homo vecors, parum curans de bono communi, & ita ejus tempore multa infortunia contigerunt, populus victus, & cæſus eſt arca Dei capta, 1. *Reg.* 3. filii ejus valdè iniqui retrahentes homines à ſacrificio Dei, & tamen quamdiu ipſe vixit, nunquam optarunt Iſraëlitæ ſibi Regem, nec de ejus filiis querimonias excitarunt, quamvis aliàs Deus conqueſtus fuerit. Succeſſit Samuel, cujus adminiſtratio maximè floruit ſanctitate, rectitudine, & feliciſſimis triumphis: & tamen populus clamat, & ait: *Filii tui non ambulant in viis tuis, conſtitue nobis Regem, ut judicet nos, ſicut & univerſæ habent nationes*, 1.Reg.8. n.5. Valdè 1.Reg.8.
mirum, quòd calamitoſo ac infauſto Heli regimine eſſent contenti, & auſpicatiſſimum Samuelis tempus ita eis diſpliceret Heli erat valdè ſtupidus, & de bonis moribus populi parum curabat, è contra verò Samuel ob ſuam eximiam ſanctitatem contemnebatur, & erat omnibus odibilis, ut docent D.Cyprian. *Epiſt.38. ad Rogatum Epiſcopum*, D.Chryſoſt. *homil.1. de latrone*, D.Greg. *cit. loco Reg.* ideò cùm Heli clavum regni teneret, cuncti acquieſcebant, & ſe diſpares à cæteris nationibus non judicabant, cùm verò illius faſtigio Samuel emineret, omnes tumultuabant, filiorum crimina apparebant, & quod Regem non haberent, ut cæteræ nationes, valdè moleſtum erat.
19. *Id quod amor approbat, odium reprobat.*
Cyprian. Chryſoſt. Gregor.

Magnam gratiam invenit Aman coram Aſſuero, & factus eſt ei intimus à ſecretis, impetravit à Rege impium decretum de nece Judæorum, & tunc ait Imperator *in Epiſtola ſua*, de ipſo loquens *quem patris loco colimus*, Eſther.13. n.6. Poſteà Eſther 13.
verò detecta ejus malitia, ita Regis in conclavi vidit eum lachrymis profuſis procumbentem ſuper Reginæ ſtratum, & ait. *Etiam Reginam vult opprimere, me præſente*, Eſther.7. n.7. Quo pacto Eſther 7.
quando Aman omni impietate & tyrannide deſæviebat, à Rege tanquam pater venerabatur; cùm verò lachrymis, ac dolore compungitur, homicida reputatur, hos enim effectus parit amor, & odium, quando gratus impietates, obſequia reputantur, quando inviſus dolores, & contritiones nimiæ licentiæ, ac inſolentiæ videntur. Hugo in Hugo.
his intelligit damnatorum deprecationes. *Deprecatio Aman oppreſſio eorum, quando in die judicii iniquorum oratio irritatio eſt.* Oratio diſplicuit ut potiùs fuerit excitatio odii, quàm reconciliatio amoris. 20.

Quæ

Quæstio V.

Quare potiùs hanc legationem mittant Judæi, quàm Pilatus & Herodes?

21. Reipublicæ adminiſtrationem tenebant Pilatus, & Herodes, ut patet ex *Luc.3. numero 1.* & tamen hi non conveniunt ad hanc interrogationem faciendam Joanni, ſed tantùm Legatos deſtinant Judæi, ſeu principes Synagogæ. Reſpondeo primò quòd Pilatus, & Herodes tantùm abeſt, ut adventum Meſſiæ optarent, quòd potiùs illi maximè adverſabantur, & ideò dixerunt Pilato, Joan. 19. numero decimo ſecundo. *Omnis qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari.* E contra verò Judæi magno deſiderio flagrabant erga adventum Meſſiæ, & aliunde videbant illud eſſe tempus deſtinatum in Scriptura, nam ſceptrum ad alienigenas erat translatum, & Danielis Hebdomadæ adimpletæ, & ideò Judæi hanc legationem mittunt, omnes enim ad id, quod optant, maximè ſoliciti ſunt, ad id verò, quòd ſuo affectui repugnat, valdè deſides.

Joan.19. *Quilibet ad optata valdè celer.*

22. Secundò. Hi Judæi, ut vult Baron. erant ex magno Concilio Sanedrin, ubi negotia religionis tractabantur, cùm autem adventus Meſſiæ maximè ad fidem, ac religionem ſpectaret, ideò Pontifices, ac ſenes ex magno Concilio decernunt, ut hæc interrogatio fiat ad Joannem Pilatus, & Herodes præfecti Romanorum tantùm ſæcularibus rebus intenti; magnum hinc documentum, ut unuſquiſque ſtet in ſuo ordine, Eccleſiaſtici de divinis rebus ſint ſoliciti, ac in his negotiis principes ſæculares non ſe intromittant, ſed ſuæ reipublicæ negotiis intendant; ſic enim dixit Azarias Sacerdos Regi Oziæ volenti ſacrificare. [Non eſt tui officii, Ozia, ut adoleas incenſum Domino, ſed Sacerdotum, hoc eſt, filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad hujuſmodi miniſterium,] 2.Paralip.26. n.27. ubi ait Theodor. [Definita ſunt à Deo, quæ Regibus conveniunt, quæ Sacerdotibus congruunt, ſingulare munus habent Sacerdotes.]

Baron. *Rex non ſe intromittat in negotiis Eccleſiaſticis.* *2.Paral.26.* *Theod.*

23. In teſtamento duodecim Patriarchar. *Biblioth. tom.1.* Judas ait filiis ſuis. [Filii, diligite Levi, accurrentes tenete unuſquiſque ſecundum virtutem ſuam, poteſt enim comprehendi Sol, & Luna, & omnes ſimul accurrebamus, & Levi tenuit ſolem, & Judas accingens tenuit lunam.] In levi ſacerdotalis dignitas, in Juda regia majeſtas, & tamen illa prima dicitur Sol, hæc Luna, nam prima multo præſtantior eſt: in rem noſtram, cur hujuſmodi planetis ſignificantur ac comparantur? Hæc enim duo luminari habent diſtinctos curſus, diſtinctaque tempora ſuæ præfecturæ, unum enim præeſt diei, alterum nocti, & ſi ſe interponere intendunt, magna fit in natura perturbatio, & ſtatim contingit eclypſis, ita enim Sacerdos, & Rex circunſcriptas vendicant metas, extra quas, ſi vagari intendant, magna inde confuſio occaſionatur. Antequam Samuel ungeret in Regem Saulem, benignè eum convivio excipit. *Levavitque cocus armum, & poſuit ante Saul.* 1.Reg.9.n.14. quæ pars, ut dixit Propheta de induſtria ſervata eſt tibi, in cujus rei cauſa maximè deſudant interpretes; ea mihi nunc eſt, quia victimæ pectuſculum ad Sacerdotem ſpectabat *Levit.7. n.31. & 32.* ideò Spiritus ſanctus explicat quòd in unctione Saul armus ei datus ſit, diſtincta eſt enim pars Sacerdotis, & Regis, ne inter ſe permiſceatur. D.Chryſoſt.hom.4.de verbis Iſaiæ. [Alii, ait, ſunt termini Regis termini Sacerdotis: ille quidem ea, quæ in terris ſunt, ſortitus eſt adminiſtranda, cæterùm Sacerdotis jus è ſupernis deſcendit.]

Teſtamentũ Patriarcharum. *1.Reg.9.* *Chryſoſt.*

Quæstio VI.

Quare in hac miſſione Sacerdotes, & Levitæ deſtinentur Legati?

Sacerdotes, & Levitæ, viri Eccleſiaſtici; quòd inter eos ſit diſcrimen, valdè notum. Sacerdotes tantùm erant ex familia Aaron; Levitæ verò ex aliis familiis. Sacerdotes ſacrificia, ac principaliora negotia peragebant; Levitæ verò inferioribus miniſteriis deſtinabantur: *Exod.28. & 29.* & in hac miſſione ſimul eunt Sacerdotes, & Levitæ, quia ſemper inferiores ſequuntur, ac concomitantur principaliores. Quæſtio præſens eſt, cur in hac legatione hujuſmodi Eccleſiaſtici deſtinantur? 24.

Diſcrimen inter Sacerdotes, & Levitas.

Primò, & germanè reſpondent D. Chryſoſt. *hom.11.* Apollinarius *in Catena Græca*, Ammon. Albert.Magn. D.Thom. Carthuſ. de re principaliſſima religionis tractabatur, nempe de Meſſia, & ideò proportionati miniſtri eliguntur, Sacerdotes, & Levitæ, quia divina, & quæ religionis ſunt, ad Eccleſiaſticos pertinent. Secundò Euthym. *Mittuntur hi, utpote præſtantiores, ac aſtutiores cunctis.* Res magni ponderis viro literato, ac prudenti committenda eſt, & dùm Sacerdotes & Levitæ multum ſtudium haberent ſacræ Scripturæ, ac literarum, hac de cauſa præ cæteris eliguntur. Tertiò, Theophyl. Judæi ad Joannem miſerant præſtantiores, quos habebant Sacerdotes. *Utpote ſapientiores perſuaderent Joanni per adulationem, ut confiteretur ſe eſſe Chriſtum.* Si quis Eccleſiaſticus, & quanto magis ſapiens, ſi non probus, ad multa majora mala aptus, & ſæpè ad graviſſima peccata occaſiones miniſtrat. 25.

Chryſoſt. Apollin. Ammon. Alb. Magn. D.Thom. Euthym. *Res graves viro literato committendà.* *Theoph.*

Quartò. D.Chryſoſt. citata hom.15. [Mittunt, ait, ad ipſum Joannem, ut ipſum alliciant ad confitendum ſe eſſe Chriſtum. Quamobrem non abjectos, & infimæ ſortis homines mittunt. Quemadmodum ad Chriſtum, cùm vellent eum capere in ſermone? Tunc enim ſervos, & iterum Herodianos deſtinaverunt.] Matth.22. n.15. [Nunc autem Sacerdotes, & Levitas, non quoſlibet Sacerdotes, ſed ab Hieroſolymis, hoc eſt, majoris authoritatis, & nominis:] Quando Phariſæi procurant Chriſtum capere in verbis ad eum accuſandum, ac arguendum, miniſtros viles, & abjectos, ut Herodianos, eligunt, cùm verò Joannem optant in Regem, & in caput, præclariſſimos nuntios mittunt, nam ſicut ad vilipendium, ac vituperationem alicujus apti ſunt homines infimæ notæ, ita ad exaltationem, ac ſplendorem alicujus principes & nobiles valdè proportionati. 26.

Chryſoſt. *Matt.22.* *Ignobiles apti ad vilipendium alicujus.*

Quintò. Origenes in hom. ad hunc locum *Ut cognati exiſtentes de ſtirpe ſacerdotali, Sacerdotes & Levitas deſtinant ſciſcitaturos, quis eſſet Joannes?* Interrogatio hæc, ut fiat à Joanne, committitur filiis Levi, utpote ex eadem tribu cum 27.

Origen.

Amor conſanguineorum ſolicitus, ut ſui permoveantur ad honores.
Hieron.

Joanne progenitis, nam cùm exiſterent ejus conſanguinei, eſſent in hac re optimi negotiatores; amor enim propinquorum valde ſolicitus, ut ſui ad honores, ac dignitates promoveantur. Quod maximè deplorat D. Hieronymus lib. 1. adversùs Jovinianum. [Interdum Pontificum vitio accidit, qui non meliores, ſed argutiores in clericum eligunt: vel affinibus, & cognatis quaſi terrena militiæ officia largiuntur.]

Origen.
Affectus conſanguineus multum præpotens.

28. Sextò, ex eadem ſententia Origenes aliam rationem colligo. Sacerdotes, & Levitæ ſunt legati in hoc negotio, ut cùm ſint ex eadem familia cum Joanne, ac ei maximè ſanguine conjuncti, facilè in hanc ſententiam impellerent Baptiſtam, ut fateretur de ſe, ſe eſſe Chriſtum, nam affectus conſanguineus valde præpotens, & in multa detrudit homines. Cùm orta eſſet gravis contentio inter domum David, & Saul, & Joab triumphans graviſſimam ſtragem perpetraretur in adverſarios, Abner ex alto cacumine montis clamavit, & ait, [Num uſque ad internecionem tuus mucro deſæviet? Uſque quò non dicis populo, ut omittat perſequi fratres ſuos? Et ait Joab: Vivit Dominus, ſi locutus fuiſſes manè, receſſiſſet populus perſequens fratrem ſuum. Inſonuit ergo Joab buccina, & ſtetit omnis exercitus,] 2. Reg. 2. num. 26. nulla enim flamma adeò vorax, quàm furor bellicus, quomodo ad unius vocem tota ſanguinea ira potuit compeſci, & reprimi; dixit enim Abner *Uſquequò non dices populo, ut omittat perſequi fratres ſuos?* Ubi enim conſanguinitatis memoria intervenit, ſtatim omnes affectus quantumvis rapidiſſimi, ac obcæcati, conſtringuntur, ac ligantur, ut nihil amplius valeant edere. Procopius relatus in Gloſſa, *Cognationem revocans in memoriam ei perſuaſit quod voluit.*

2. Reg. 2.
Procop.

Quæstio VII.

Quare Legati non exquirant à Joanne an ſit Chriſtus? Sed tantùm? Tu quis es?

29. HÆc eſt miſſionis intentio, & legationis ſumma, *Tu quis es?* Et difficultas eſt; quare non expreſsè inquirunt à Joanne an ſit Chriſtus? Nam ipſe Baptiſta in carcere detentus mittens ſuos diſcipulos ad Salvatorem, diſertis verbis hoc percontatus eſt ab eo? *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Matth. 11. n. 3. Et manifeſta ſtat ſolutio in ſententia eorum, quos retuli in expoſitione *n. 2.* Legatos hac verborum forma interrogaſſe: Tu es Chriſtus; ſed quia contrarium probabilius judicavimus, ideo alia ſolutio eſt inveſtiganda.

Matt. 11.

30. Theophylactus exiſtimat, Legatos aſtutiâ quadam ſeſe paulatim inſinuaſſe generalibus quibuſdam interrogationibus, quaſi ad diverſa ſpectantibus, ne hac intentione veniſſe viderentur, ut cognoſcerent an ipſe eſſet Chriſtus. Secundò, Quia, ut dixi *q. 1. n. 5.* ex multorum Patrum ſententia, Legati in hac interrogatione habuerunt animum cognoſcendi veritatem, ideo ne dignitate objecta Joannis animum allicere, ac perturbare viderentur, ideo ſimpliciter inquirunt ab eo, *Tu quis es?* ut ipſe de ſe reddat teſtimonium, hanc ſententiam præclarè explicat inſignis Olcaſter *in c. 12. Geneſ* ad illa verba. Laudaverunt eam apud Pharaonem, ait ipſe. [Cùm ſemel Legati Judæorum ad Joannem miſſi interrogarent eum, Tu quis es? Mirabar, cur non peterent, an ipſe eſſet Meſſias? Deprehendi eos hoc ideo feciſſe, ne Joanni præberent occaſionem ambiendi nomen, ac munus Meſſiæ, ſi ipſe non eſſet, quo facto nos docent, non proponere proximis, quæ ipſi ambire, ac malè poſſint deſiderare.] Dignitatem ſupprimunt, ne illius dulcedine irritetur Joannis animus. Tertiò, Nato præcurſore, mutuò inter ſe quærunt homines, *Quis puer iſte erit?* Luc. 1. n. 66. modò etiam eandem interrogationis formam proſequuntur, valde tenax propoſiti eſt homo, & quod ſemel concipit, ſemper in eo perſiſtit, & nunquam ab illo deſiſtit.

Theoph.
Olcaſter.
Dulcedine dignitatis irritatur animus.
Luc. 1.

Quartò, dicam in ſententia illa aſſerente, quòd hæc interrogatio ſiniſtra mente fuerit facta. Non inquirunt à Joanne expreſsè, an ſit Chriſtus, ſed, *Tu quis es?* Sciebant iſti optimè Baptiſtam minimè eſſe Meſſiam, quod erat evidens; ortus enim erat ex tribu Levi, ac in montanis Judææ; & tamen petunt ab eo, ut de ſe proferat teſtimonium, ut dicat, quiſnam ſit, ut tunc facinus quo affectabant Chriſtum verum Regem illa dignitate expoliare, non ipſi, ſed Baptiſtæ, adſcriberetur; ſiquidem omni tempore ſibi apertum aditum relinquebant, ut dicerent ſe à Joanne, quid ſanctum, & juſtum exquiſiſſe; quiſnam eſſet? Ille autem de ſe ipſo auſus eſt aſſerere ſe Meſſiam, & Regem promiſſum exiſtere, ac proinde pro qualibet occaſione totam malitiam in Joannem volebant referre, quod ſæpe ſæpiùs contingit in hominibus, ut non recuſent illa crimina perpetrare, quorum ſe reos eſſe maximè pudet, ita ut tota culpa alios illaqueare intendat. 31.

Reus alium criminis obnoxium facit.

Cùm populus iter faceret per deſertum, per preces ſolicitavit Aaronem, ut illis conſtitueret Deum, inquiunt, *Fac nobis Deos, qui nos præcedant,* Exod. 32. n. 1. Fabricavit illis Aaronem vitulum; in cujus ultionem viginti tria millia hominum occiſa ſunt; & tamen Pontifex, qui idolum conflavit, vivus evaſit; cùm tamen, juxta optimam rationis diſpoſitionem, ille videbatur primus ſupplicio obnoxius, nam cùm eſſet caput, tanto facinori debebat obſiſtere, & tamen alii puniuntur, & ipſe immunis ſupereſt. *Dixerunt enim: Fac nobis Deos*, Hebraiſmus eſt, ponitur ſæpe plurale pro ſingulari, ut, *In principio creavit Deus,* Gen. 1. in radice Hebraica habetur, *creavit Dii*; meritò ergo ſupplicio afficiuntur. Optimè ait Nemeſius Epiſcopus Emiſſenus lib. de natura hominis. *Idolum affectant, Deum petunt, ut in nullo malitia innoteſcat.* Iſraelitæ idolum optabant, & tamen non petunt hoc, vel illud v. g. Baalim, vel Aſtaroth, ſed tantùm Deum nominant, ut totum crimen in Aaronem conjiciant, & ſemper audenter valeant dicere ſe Deum poſtulaſſe; culpa verò Aaronis vitulus fabricatus eſt, divina juſtitia exigente, ipſi ſolummodo mulctantur, qui cùm tantum crimen velint perpetrare, alterum illi obnoxium volebant facere. Poſtquam Judas commiſit ſuum graviſſimum ſcelus. *Retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccavi tradens ſanguinem juſtum: at illi dixerunt. Quid ad nos? Tu videris*, Matth. 27. n. 4. Sed quo pacto pronunciant, *Quid ad nos?* ac ſi dicant; hoc ad nos non pertinet, & tamen æquale eſt ſacrilegium, ac ſimonia in vendente, ac emente; & æquale facinus 32.

Exod. 32.
Gen. 1.
Nemeſ.
Matt. 27.

facinus perpetravit Judas, dum Salvatorem vendidit ac Judæi dum emerunt ad crucifigendum

Hilar. S.Hilarius can. *Emiſiſſe ſe ſanguinem juſti audiunt, & extra judicii reatum futuros ſe eſſe credunt, cùm dicendo, Tu videris, facinus ſuum in vendente conſtituatur.* Cùm audiunt ſe ſanguinem juſti pretio comparaſſe, & par eſſe ſuum crimen cum proditore; tamen dicunt, *Quid ad nos: Tu videris.* Ut quamvis ejuſdem criminis eſſent participes, tamen veluti innocentes volunt ſe oſtentare, & totam culpam in proditorem transfundere.

Joan.1.n.20. Et confeſſus eſt, & non negavit: & confeſſus eſt: quia non ſum ego Chriſtus.

VERSIONES.

Syriacus. Et confeſſus eſt. Non ſum ego Meſchich.

D.Proſper de prædicationibus p.3. promiſ.1. Et non negavit, dicens: Non ſum.

EXPOSITIO.

33. Rupert. JOANNES tanquam Chriſti confeſſor, ut ait hîc Rupertus, ſpreto dignitatis Meſſiæ culmine, coram tot, ac tantis teſtibus, confeſſus eſt ſe non eſſe Chriſtum, id eſt, Meſſiam, & non negavit hanc ſententiam, ſed in ea aſſeveranter, ac conſtanter perſeveravit affirmando ſe non eſſe Chriſtum, & ad eorum mentem reſpondit, ut jam notavi in ſuperiore expoſitione cum

Alb.Magn. S.Thom. Alberto Magno, S.Thoma, & aliis, latiùs de his quæſt. ſequenti.

QUÆSTIO VIII.

Quare homines triplici verbo aſſervit ſe non eſſe Chriſtum?

34. TRiplici verbo Joannes teſtatur ſe non eſſe Chriſtum. Primò, confeſſus eſt. Secundò, non negavit. Tertiò, confeſſus eſt. Quæ verba hîc ſunt explicanda, & examinanda. Reſpondent

Tolet. Maldon. primò Recentiores, Toletus, Maldonatus, & alii, quòd ſit hebræa phraſis. Quod enim dicitur per affirmationem, reperitur iterum per negationem,

Joan.1. ut dixi lib.1. cap.1. verſ.3. *Omnia per ipſum facta*

1.Joan.2. *ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Et 1.Joan. c.2. n.5. *Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ.*

Job.15. Job.15. n.18. *Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos.* Ac proinde, ut ait Rupertus, Joannes confeſſus eſt Chriſtum. *Et non negavit*

Gregor. *Chriſtum.* Secundò, D.Greg hom.7.in Evangelia.

Haymon. *Confeſſus eſt non eſſe Chriſtum, & non negavit ſe vicem eſſe clamantis.* Similiter Haymon. *Confeſſus eſt non eſſe Chriſtum, & negavit ſe eſſe ſervum Chriſti.*

35. Tertiò. Ter in eodem ſenſu idem repetit, ut vehementi quadam aſſeveratione, & deſiderio perſuadendi dixiſſe videatur; ut dixi in expoſitione, ac proinde Joannes non eſt contentus ſemel negare ſe eſſe Chriſtum, ſed idem aliis, atque aliis verbis dixit, ut omnem ſuſpicionem removeret ſe eſſe Chriſtum, quæ repetitio fit ſæpe in Scriptura ad magnam declarationem alicujus rei. *Repetuntur verba ad majorem expreſſionem.*

Pſalm.88.n.31. [Si dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint. Si juſtitias meas prophanaverint, & mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, &c.] Ubi pœnæ, ac caſtigationes, quæ paucis verbis exprimi poterant, multis, & iteratis, ut vehementior eſſet ſignificatio, declarantur; idem habetur *Levit.26.n.:. Deuter.28. à n.1.* Pſal.88.

Quartò, ingeminat verba Joannes, *Confeſſus eſt, & non negavit*; & quamvis unum verbum ſufficeret, tamen dum hoc eſſet in laudem, ac exaltationem Dei, multiplicat voces, varios dicendi modos quærit, ſemel per affirmationem, & iterum per negationem, in glorificando Deo nullus habendus eſt modus, nec terminus. Tres pueri in Babylonica fornace. *Quaſi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum*, Daniel.3. n.51. & iterum. *Benedictus es Domine Deus & laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus*, n.52. per tot repetitiones Dei laudes intonant. Theod.ibi: *Amoris ardentiſſimi hæc verba ſunt, quo vulnerati nomina quærunt, quibus poſſint, quum celebrant, declarare dignitatem Dei.* 36. *Ad laudem [illegible] verba applicanda.* Dan.3. Thèod.

37. Quinto alicui valde novus videbitur loquendi modus. *Confeſſus eſt, & non negavit?* ad quid tot iterata verba in eundem ſenſum? Non ſat erat ſemel dicere, *confeſſus eſt*, ad quid additur, *& non negavit?* Multi extant, qui id, quod ore proferunt, corde contradicunt: at Baptiſta talis, & tantus erat, ut quod lingua pronuntiabat, mente etiam annueret. Ait Dominus diſcipulis ſuis, *Sit ſermo veſter eſt, eſt; non non*, Matth.5.n.37. Valde angit interpretes, ad quid Dominus ita voces ingeminat; bis enim ponitur affirmatio, & bis negatio. Ut bonus magiſter ſuos doceret, ut mens verbis adæquaretur, & quòd ore ſonabat, ſive affirmatio, ſive negatio, mente retineretur, D.Paſch. lib.3.in Matth. [Verum, ait, quòd omnis ſermo fidelis, rectè pro jurejurando accipitur, & ideo in illo ſemper eſſe debet in affirmando, eſt, eſt: in negando, non, non, ſufficit enim dicere ore, eſt illud, quod in corde eſt; non eſt autem in ore illud, quod in corde non eſt. Quidquid verò extra hanc regulam ſecus eſt, certè ex mendacio eſt. Quapropter quod eſt in corde, ſic & in ore; quod verò non eſt in corde, nequaquam ſit, quia non debet eſſe in ore.] Matth.5. *Verbum quod eſt in ore, ſit in corde.* Paſchaſ.

QUÆSTIO IX.

Quare Ioannes hos Legatos non reprehendat, ſicut alibi fecit?

CUm omnis Hieroſolyma exiret ad Joannem; Phariſæos, ac turbas, qui ad illum veniebant confitentes peccata ſua, ut baptizarentur ab eo, graviter reprehendit, *progenies viperarum*, appellavit Matt.3.n.7.Luc.3.n.7.de quo diſſervi hoc lib. c.1.q.30.& tamen hos Legatos, quæ eſt tota difficultas, benignè excipit, & nullum durum verbum in eos dicit, cùm tamen recta rationis diſcretio aliud videbatur exigere, nam illi veniebant confi- 38.

tentes, hi ſimulatè, ut tentarent? Reſpondet primò Albert. Magnus, juxta id, quod dixi q.1. non arguuntur hîc Sacerdotes, & Levitæ, quia animo inquirendæ veritatis veniebant; è contra verò Phariſæi ad Baptiſma ſe conferebant, non animo ſincero, ſed ficto, & ſimulato, ut ex Imperfecto dixi hoc lib.c.1.q.30. ac proinde acriter Joannes in eos invehitur.

Alb. Magn.

39. Chryſoſt. Secundò, D.Chryſoſt. hom.15. [Qui ex civitatibus ad Joannem confluxerant, qui propria damnarant peccata, qui baptizati erant, poſt Baptiſma mittunt, qui Joannem interrogent, Tu quis es? Certè genimina viperarum, & ſerpentes, vel ſi quid his gravius generatio mala, & adultera, & perverſa, poſt baptiſma Baptiſtam interrogat, & percontatur; Quid hac ſtultia ſtultius? Quomodo eam conveniſtis? Quomodo peccata veſtra confeſſi eſtis? Hæc omnia à vobis temerè, & ſine ratione facta, cùm neque principium, neque fundamentum intelligatis. Verùm nihil horum protulit, neque objecit Joannes, neque quicquam exprobravit ſed omni cum manſuetudine reſpondit.] Vipera, ut dixi citato loco, ſine rationis libra, ſed temeritatis, ac appetitus impulſu operatur. Cùm ergo Judæi confitentes peccata ad baptiſmum tendunt nulla conſideratione, nullo examine. *Hæc omnia à vobis temerè, & ſine ulla conſideratione facta ſunt.* Tunc duriſſimè eos percutit, ac vehentibus verbis inſequitur. At verò cùm in hac legatione accederent, ut rem prudenter, ac attentè examinent, veritatem à primis fundamentis rimentur, & cuncta diſcutiant, tunc omni urbanitate, ac benignitate eos excipit.

Non temerè, ſed cum ratione operandum.

40. Bonav. Tertiò, D.Bonaventura, Sacerdotes, & Levitas, *non increpat*, ait *Joannes*, *ſed manſuetè reſpondit*. Turbas quando ad baptiſma concurrebant, Præcurſor progenies, ac genimina viperarum appellat; cùm autem Legati hi exiſterent ex Eccleſiaſtico ordine Sacerdotes, eos reverenter alloquitur, ac ad eos cum magna modeſtia fatur illorum præclaram dignitatem venerans. De quo vide *l.2. c.4. n.136. & c.5. n.85. & l.1. c.4. n.32.*

Sacerdotes etiam probi venerandi.

41. Quartò. Cùm hujuſmodi Legati eſſent miſſi à Judæis, non eos percutit, nec pungit Joannes aculeo ſuorum verborum, ſed cum humanitate ad ſe recipit; ſpeciem obedientiæ in eis agnovit, quæ etiam in depravatis hominibus digna veneratione viſa fuit. *Ego*, ait Dominus, *mandavi ſanctificatis meis*, Iſai.13. num.3. Interlinealis habet, *Perſis, & Medis obedientibus mihi.* Deus, cujus eſt ſumma veritas, ac ſapientia in dicendo, depravatos idololatras ſanctificatos dicit, huic veluti difficultati accurrens Dominus, non ſolùm ait Perſas, & Medos, ſed addidit: *Obedientibus mihi,* & ubi obedientia intervenit, qua Deo paruerunt, conveniens fuit, ut reverenter, ac præclaro titulo nominarentur.

Obedientia etiam in impiis veneranda. Iſai.13. Interlin.

42. Quintò. Reprehenſio adhibenda eſt, ubi prodeſſe, ac fructificare valeat. Cùm turbæ ad Joannis baptiſma confluant confitentes peccata ſua, ac à ſuis nequitiis compunctæ, duris verbis eas Joannem contundit, ut ad meliora reducat; at verò cùm in his Legatis malitia eſſet conſummata, & radicata, nullo oris malleo molleſcenda, eos prætermittit Joannes. *Ecce ego*, ait Dominus, *Mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio, & mordebunt vos*, Hierem.8. n.17. In venturis Chaldæis magnum ſupplicium comminatur Dominus populo, de quibus ait, *Non eſt incantatio*, quia nulla admonitione incantari, ac flecti poterunt. Theodor. *Serpentes, mortiferos vocat ipſos hoſtes, qui incantari nequeant; quia noſtris adhortationibus non obtemperarunt.* Et nota quòd dicit, *quibus non eſt incantatio*, quia quando admonitio non prodeſt, idem valet, ac ſi non eſſet. *Cùm vidiſſet Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo dixit ad Abraham: Ejice ancillam, & filium ejus*, Geneſ.21. n.9. Valde mirum eſt, quòd ita Sara, ſolicitet cor Abrahami ad filium expellendum, ob ludum, vel ſpeciem laſciviæ, quam in Iſmaële agnovit, nonne priùs aliqua admonitio paterna erat adhibenda? Ita enim poſtulat jus naturæ; & ideo hoc valde moleſtum fuit Abrahamo. Abulenſ.ibi. *Durum erat Abrahamo, ut totaliter puerum, qui filius ſuus eſt, expelleret contra pietatem paternam, quæ filios delinquentes non deſerit totaliter, ſed corripit.* Et tamen conſilium Saræ approbatur à divino numine. *Non tibi videatur aſperum ſuper puerum, omnia quæ tibi dixerit Sara, audi vocem ejus*, ibi n.12. Iſmaëlis malitia obſtinata erat in malo, ut ait Rupertus, quam bene noverat Sara ab incunabulis, & ideo paterna exhortatio minimè profutura, ac proinde ſuperflua erat.

Reprehenſio danda ubi proſit. Hier.8. Theod. Gen.21. Abulenſ. Rupert.

QUÆSTIO X.

Quare Joannes à ſe rejicit totaliter Meſſiæ dignitatem?

43. PRæclaram Meſſiæ dignitatem, conſtanter, ac aſſeveranter à ſe rejicit Joannes, & ait, *Non ſum ego Chriſtus*, qui ſubſtantialiter eſt unctus oleo deitatis. Quod ejus eximiæ gratiæ, humilitati, ac fortitudini, adſcribunt ſancti Patres, ex quo maximè extollit Joannis meritum. D.Auguſt.tract.4. in Joan. [Patres mei, ait, nullum tantum meritum Joannes habuit, quam de iſta ipſa humilitate, quòd cum poſſet fallere homines, & putari Chriſtus, & haberi pro Chriſto (tanta enim gratia tantaque excellentia fuit) confeſſus & tam apertè, & dixit: Non ſum ego Chriſtus.] Alias rationes morales hujus rei adducamus.

Auguſt. *Quantum meritum Joannis.*

44. Ex quadruplici capite oblatum honorem Joannes recuſat. Primò, ob Chriſtum Dominum. Secundò, ob ipſam Joannis perſonam. Tertiò, ob ipſam Meſſiæ dignitatem. Quartò, ob Legatos deferentes, quæ omnia breviter videamus.

45. Primò. Ob Chriſtum renuntiat Joannes dignitatem; nunquam vir illuſtris, ac magnanimus acquievit, ut aſſumeretur in medium, ac inſtrumentum ad vituperationem, ac defraudationem viri digniſſimi, ac benemeriti; cùm autem Joannes agnoſceret, quòd Judæi ei deferebant Meſſiæ honorem in odium Chriſti, ut eum illi denegarent, cui erat debitus, ideo non admiſit, ſed conſtanter rejicit. Cùm prophetarent in caſtris Eldad, & Medad, nuntiavit hoc Joſue Moyſi, & ait, *Domine mi, prohibe eos. At ille: Quid inquit, æmularis pro me?* Num.11. n.29. Cur reprehenditur Joſue, cùm potiùs ob zelum ſui magiſtri maximè eſſet laudandus; ægrè tulit Moyſes, quod alicui veniret in mentem, quòd dona Spiritus ſancti ſenioribus communicata ob eorum merita ipſe eſſet prohibiturus, ne alii eluceret. Cùm Sara exploratam haberet ſuam ſterilitatem, tulit

Juſtus non patitur ut ſui intuitu alius privetur honore. Num.11.

& dedit tulit *Agar Ægyptiam ancillam ſuam,* [...]ois *eam viro ſuo uxorem*, Gen.16. n.15. Quid a[...]

Gen.16. Sara? Nonne vides viro tuo Abrahæ promiſſum eſſe filium, in quo omnes gentes ſunt benedicendæ, ſi ancillam tuam viro tradis, ex illa ſuſcipiet tantum, & talem filium, ac proinde multo præclarior erit ancilla, quàm Domina ſua. Noluit Sara, ut ob infœcunditatem ſuam Abrahæ merita à tanto præmio defraudarentur, & ideò ne eſſet impedimentum, ancillam tradit.

Firmius. Firmius hom. 19. in Geneſ. [Ait Sara: Vir meus jam ſenio confectus ſuſcepit divinam promiſſionem, quam non credo perituram; ſcio igitur quid faciam; habeo ancillam, cui non invideo, proprio utero excipiat eum, cui mundi benedictio promiſſa eſt.]

46. Secundò. Non conſentit Joannes Legatorum oblationi ob ſuam perſonam, ac ſuum proprium commodum ac honorem, ne ſuſtineret murmurationes, quòd acceptaverit dignitatem ſibi non competentem. Deinde agnoſcebat benè divinus Præcurſor omnes gratias, ac excellentias, quæ in eo radiabant, ob quas à Judæis eligebatur in Meſſiam, à Chriſto Domino ei eſſe communicatas, & datas, & valde indignum judicavit, ut beneficia ex liberali Chriſti manu accepta, in injuriam, ac ſcandalum ipſius Salvatoris verterentur; nihil enim magis durum, quàm ut ea quæ benefactori noſtro nos maximè aſtringunt, ingratitudinis occaſioni, ac materiæ inſerviant.

Valde durum ut beneficium ſit occaſio ingratitudinis.

Cùm ille magnificus Rex lautum convivium ſuis invitatis præparaſſet, per ſervos juſſit eos vocari. [Dicite invitatis, ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occiſa ſunt; illi autem neglexerunt. Rex autem cùm audiſſet, iratus eſt valde: & miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum ſuccendit,] Matth.22. num.7.

Matt.22. Quomodo clementiſſimus Rex tantam iram concepit, & tota poteſtate neci, gladio, ac igni eos invitatos tradit. Bonus paterfamilias vineam ſuam locavit agricolis, qui noluerunt ei dare fructus in tempore ſuo, imò ſervos, & filium hæredem occiderunt: pro tot criminibus, qua pœna multantur? prædixit eis, *Auferetur à vobis regnum, & dabitur*

Matt.21. *Genti*, Matth.21. num.43. At his invitatis multo majora mala comminatur, ut patet, ſed quare? Magnificum convivium gratis oblatum neglexerunt. Et nullum majus iræ excitamentum, quàm quòd munificentiæ largitas, ſit injuriæ, ac contemptus anſa.

Irenæus. D. Irenæus lib.4. cap.70. [Gratuitò quidem donat, in quos oportet, ſecundùm autem meritum digniſſimè diſtribuit adverſos ingratos, & non ſentientes benignitatem ejus juſtiſſimus diſtributor. Et propterea ait, mittens exercitus ſuos perdidit interfectores illos, & civitatem illorum incendit.]

47. Tertiò. Renuit Joannes regale, ac divinum ſceptrum Meſſiæ, cui ſatisfactio de rigore juſtitiæ exolvenda erat annexa; cùm autem hanc præſtare Joannes eſſet incapax, non acquievit honori exhibito, nam obire munus, cujus penſiones non vales implere, idem eſt, ac nihil habere.

Non obtinet dignitatem qui ejus obligationibus non ſatisfacit.

Portentoſum animal videt Joannes, cujus ſignificationem ei explicans Angelus ait, *Decem cornua quæ vidiſti decem Reges ſunt, qui regnum nondum acceperunt*, Apocal.17. n.12.

Apoc.17.
Rupert.

Ruperti eſt ſententia *lib.* 10. per illa cornua exprimi omnes Reges, ac Imperatores, ſive Perſas, ſive Aſſyrios, ſive Græcos, ſive Romanos, qui uſque ad Joannem tempora floruerunt; ſed quomodo de eis, qui dominati ſunt in univerſum orbem, dicitur, *Regnum nondum acceperunt?* Omnes illi multis vitiis, ac turpibus voluptatibus Regalem purpuram fœdarunt, [...]n Reges non cenſentur, qui regalem benè erg[...]nt, ac ſuavitatem morum non honeſtatem exuerun[...] habuerunt. Rupert. citat. [Regnari quidem viſi ſunt, & regnum fauſtúmque nomen ſibi uſurparunt, ſed veraciter nunquam regnaverunt; nam vere Reges hujuſmodi non ſunt mirandi, ſed miſeri ſunt judicandi, qui regnarent, tot homicidia fecerunt.]

Idem.

48. Quartò. Ob ipſos electores, Meſſiæ electio ad Deum ſpectabat, & tamen Phariſæi eum intentant deſignare, meritò ergo Baptiſta reſpuit dignitatem. Valde deviat à prudentia officium, ac præbendam impetrare è manu illius, qui ad eam promovere non valet, ex corona diſcipulorum ad obtinendum locum Judæ, duos ſe eligunt Apoſtoli. *Statuerunt duos; & orantes dixerunt: Tu Domine oſtende quem elegeris ex his duobus unum, accipere locum miniſterii hujus, & Apoſtolatus.* Actor.1. n.24.

Dignitas non eſt acceptanda niſi è manu illius, qui poteſt dare.
Actor.1.

Sed ſicut ex tam præclaris viris duo communi conſenſu ſeparantur, cur etiam ex illis duobus, Apoſtoli unum non eligunt? Ipſi meliores deſignant, ac unum inter Apoſtolos ſcribere non audent, agnoſcebant Dei eſſe proprium Apoſtolos creare, ac proinde, ut eligendi authoritati conſulerent totum hoc negotium remittunt Deo. Nam nominare Apoſtolos, ait Hugo, *Non hominum erat, ſed Dei, nemo debet ſibi aſſumere honorem, ſed vocari à Deo, tanquam Aaron.*

Hugo.

Ioan. 1. *n.* 21. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non ſum. Propheta es tu? Et reſpondit, non.

VERSIONES.

Euthymius, Theophyl. Ille Propheta es tu?

Syriacus. Es tu Propheta? Et ait, minimè.

EXPOSITIO.

49. VALDE minutim omnia narrat Evangeliſta ad Joannis virtutes declarandas. Nam, ut ait D. Bonaventura hîc. [Tria, quæ homines ambiunt, contempſit B. Joannes, & abdicavit à ſe, ſcilicet ſublimitatem excellentiæ, quando negavit ſe eſſe Chriſtum: æſtimationem ſanctimoniæ, quando negavit ſe eſſe Eliam: opinionem incognitæ ſcientiæ, quando negavit ſe eſſe Prophetam.]

Bonav.

Nihil enim magis ſolicitat humanum cor, quàm majeſtas dignitatis, & opinio ſanctitatis, ſcientia, ac ſapientia, quæ omnia, contemnit Joann.

Maximè provocat animum opinio ſanctitatis, ac ſcientia.

Interrogaverunt eum, quid ergo? Per modum cujuſdam admirationis eſt interrogatio tanquam ſi dicerent, ſuppoſito quòd dicis te non eſſe Chriſtum, nihil aliud potes eſſe, niſi magnus Elias, nam, ut notat. D. Thomas, Judæi depravato errore duos Chriſti adventus confundebant; & agnoſcebant illud eſſe tempus deſignatum adventus Meſſiæ, ideò quærunt, ſi non es Chriſtus, ſaltem illius es præceſſor Elias; & reſpondet Joannes, *non ſum.* Nota, quòd Judæi, vivente Elia, cum magno odio proſequebantur, nunc quærunt; an ſit

D.Thom.

Virtus à [...] contemnitur, honoratur.

Elias,

ſir Elias, ut eum maximo honore reeipiant. Hæc eſt enim virtutes efficacia, ut ab illis, à quibus eſt contempta, ab ipſiſmet honoretur, ac veneretur.

50. *Propheta es tu?* communiter recentiores, ut Maldonatus, Barradas exiſtimant, Legatos Joannem interrogaſſe, an eſſet aliquis Propheta es antiquis, ut de Chriſto Domino dicebant: *Eliam, Hieremiam, aut unum ex Prophetis*, Matth. 16. n.4. Tamen communiter Patres, D. Chryſoſtomus *homil.* 15. D. Cyrillus, Euthym. Theophylactus, Bonaventura, Albertus, & alii, tenent, quæſiviſſe à Joanne, an eſſet ille Propheta promiſſus Deut. 18. n.15. *Prophetam de gente tua, & fratribus tuis*, &c. Et ideò in text. Græco eſt articulus, *Tu es ille Propheta*, ſcilicet promiſſus, nec enim Judæi ignorabant Joannem eſſe Prophetam, ſed affectabant ſcire, an eſſet ille expectatus, & maximè in hoc errabant, ut obſervant Chryſoſtomus, & Cyrillum, quòd illum Prophetam promiſſum à Chriſto diſtinguebant, cùm non alius niſi ipſemet Chriſtus, ibi polliceretur, ut explicavit D Petr. *Actor.* 3. *n.* 22.

Maldon. Barradas. Matt. 16. Chryſoſt. Cyrillus. Euthym. Theoph. Bonav. Alb. Magn. Deut. 18.

Quæstio XI.

Quomodo Iudæi exiſtimarint Ioannem eſſe Eliam?

51. JUdæi duos Chriſti adventus evidenter expreſſus in Scriptura in unum tantùm perverſo errore confundebant, ac permiſcebant, & ex hoc ſua facilitate unum tantùm præcurſorem credebant. & hunc exiſtimabant eſſe Eliam, & ideò interrogant à Joanne, an ſit ipſe Elias? Difficultas eſt, quando potuerant in hanc cogitationem venire; nam Joannes natus erat ex Zacharia, in montanus Judææ, triginta annos ætatis adimplens? Elias verò ante multos annos raptus: Theſbis natus, quomodo unus potuit alter æſtimari?

52. Reſpondet primò Janſenius, Judæos fuiſſe in errore Pythagorico, credentes tranſmigrationem animarum, & ideò Chriſto dicebat Herodes: *Quem ego decollavi Ioannem, hic ſurrexit à mortuis*, Marc. 6. n.16. Et homines etiam, *Alii Eliam, alii Hieremiam; aut unum ex Prophetis*, Matth. 16. num. 14. Hæc ſententia non placet. Primò, quia Authores antiqui referentes falſas opiniones Judæorum, de hac animarum tranſmigratione non faciunt mentionem. S. Clemens Roman. *lib.* 6. *conſtit. c.* 6. *Epiph. hæreſi* 16. Secundò, Chriſtus Dominus, cùm ſæpe argueret Phariſæos, ac Sadducæos de ſuis erroribus, nunquam hunc ills objicit. Tertia, D. Hieronymus explicans locum Matth. 16. *Alii Eliam, alii Hieremiam*; ait erraſſe Judæos, ſicut erravit Herodes exiſtimans Joannem à mortuis ſurrexiſſe. Ubi S. Pater loquitur de reſurrectione, & non tranſmigratione. Et ita intelligendus eſt Joſephus, ut ipſe ſe explicat *lib.* 18. *antiquit. cap.* 2. & quidquid ſit de hac opinione, in præſenti interrogatione non poteſt habere locum, quia Judæi credebant Eliam eſſe vivum, ac proinde ejus anima non poterat alterum corpus informare.

Janſen. Marc. 6. Matt. 16. *Rejicitur ſententia de tranſmigratione animarum.* Clemens Roman. Epiphan. Hieron. Joſeph.

53. Secundò, Reſpondet Cajet. *Crediderim ego iſtos ſcientes ſcriptum eſſe.* Malach. ult. *de adventu Eliæ ante Meſſiam, dubitaſſe de modo, quo implenda eſſet illa promiſſio.* Innuit enim quòd eorum mens anceps erat, an ipſemet Elias eſſet venturus, vel aliquis homo moribus, & vita ei ſimilis, cùm autem Joannes eſſet valde ſimillimus Eliæ, ut expendunt Carthuſianus, Rupertus, Haymon. Hugo, & alii, veſtitu, zona pellicea, tenuiſſimo victu, uterque in deſerto incola Carmeli, ideò dubitarunt, an ipſe eſſet promiſſus Elias. Hæc ſententia habet difficultatem, quia Judæi credebant, ad hoc Eliam tranſlatum: ut ipſemet veniret ante Chriſtum.

Cajet. Carthuſ. Rupert. Haymon. Hugo.

54. Tertiò, quæ mihi eſt germana reſolutio, Judæos dubitaſſe, an ille homo, qui æſtimabatur Joannes, ac filius Zachariæ, eſſet Elias, qui in illius forma ac habitu appareret: nam uterque inter ſe magnam ſimilitudinem referebat, ut proximè dixi: & ita de Chriſto, quando dicebant eſſe Eliam, & Hieremiam, aut unum ex Prophetis, ſibi perſuadebant, aliquem ex antiquis ſurrexiſſe, & in forma Chriſti prodire in orbe.

Vera ſententia.

55. Quartò, moraliter dicam. Sacerdotes & Levitæ erant principes, ac poteſtates in republica Judaica, amici, ac conſanguinei Baptiſtæ. Et majeſtates, ac dominatores, quando volunt aliquem exaltare, nihil magis intendunt, quàm quòd ille nobis videatur alius, ac eſt; quia adoleſcens, ab heri natus, ſenex multorum annorum æſtimetur; qui inter nos creatus, ac educatus, homo de cœlo delapſus videatur. Poſt devaſtatam Hieroſolymam multos captivos ſecum adduxit Nabuchodonoſor in Babyloniam, inter quos extitit Daniel, qui cum aliis in palatio de menſa Regis enutriebatur, tamen ob explicatum ſomnium tantam gratiam coram Rege invenit; ut dicat text. Dauiel. 2. n.46. *Tunc Rex cecidit in faciem ſuam, & Danielem adoravit, & hoſtias, & incenſum præcipit, ut ſacrificarent ei.* Benè agnoverat Rex fragilem naturam ſui captivi, & quot miſeriis eſſet expoſita, & tamen tanquam divinum numen populo eum præcepit adorare. Theod. *Conſiderandum*, ait, *quòd ille qui omnes homines in ditionem ſuam redegerat, eò deductum eſſe, ut captivum adoraret.* Nabuchodonoſor amore, ac benevolentia conglutinatus erat Danieli, ideò in ea fuit mente, ut alius reputaretur, ac erat, & qui homo exiſtebat: tanquam Deus, ac res ſupernaturalis coloretur, ac veneraretur.

Volunt principes ſuos amicos aliter apparere, ac ſunt. Dan. 2. Theod.

56. Hæc eſt principium mens, ut ſuæ res aliam habeant apparentiam, ac in ſe ſunt. [Factum eſt verbum iu domo Nabuchodonoſoris Regis, ut defenderet ſe. Vocavitque omnes majores natu: & habuit cum eis myſterium conſilii ſui, dixitque cogitationem ſuam in eo eſſe, ut omnem terram ſuo ſubjugaret imperio, Judith 2. à n.1.] Jam pulſat difficultas, quomodo Regis conſilium dicatur myſterium; Nam quamvis idem ſit, ac arcanum, tamen allegoricè exponamus locum. Myſterium rem divinam innuit, quæ cùm una ſit in ſe: alia tamen videtur, verbi gratia Chriſtus Dominus ineffabile myſterium eſt, qui cùm habitu inventus eſſet ut homo, tamen in ſe verè, & realiter Deus, & homo eſt. Quomodo ergo Nabuchodonoſoris conſilium dicitur myſterium, ſunt enim principum res, quæ aliter ſe exhibent omnium oculis, ac ſunt in ſe. Expende. *Factum eſt verbum, ut defenderet ſe*; ecce quod dictum eſt in vulgus, defenſio enim ex recta ratione, ac naturæ jure procedit. Et quod actum eſt in Concilio. *Vt omnem*

Judith 2. *Principum res aliæ apparent ac ſunt.*

terram

teram ſuo ſubjugaret imperio, quod erat quædam tyrannis, rapina, ac invaſio, adverſante naturæ dictamine ad aliena regna nullum habebat jus Nabuchodonoſor. *Ecce myſterium, quod factum eſt in domo Regis*, ac principum, quia multoties aliena bona ſubripiunt, & auferunt, & tamen volunt omnibus habere perſuaſum, eſſe jus & defenſio-
Salian. nem naturalem. Salian. tom. 4. anno mundi 3346. *Dicitur in vulgus velle Regem defendere ſe: & in ſecreto conſilii dicit, ſe velle totum orbem ſubjicere ſuo imperio.* Aliena bona ſubripienda erant contra omne jus, & tamen ex Regis decreto, hoc dicebatur jus & defenſio. D. Zeno ſerm. de juſtitia, *Appetitio rei alienæ ſub prætextu propriæ defenſionis callidiſſimis argumentis urgetur.*

QUÆSTIO XII.

Quare Joannes non inſtruat iſtos Legatos quòd Elias non erat venturus in hoc primo Chriſti adventu?

57. Joan. 1. Chryſol. VEnit divinus Baptiſta, ut univerſalis Eccleſiæ magiſter, *Ut omnes crederent per illum.* Ut ait Evangeliſta c. 1. *Univerſam catechizat Eccleſiam*, ut ait Chryſolog. ſæpè datus; & tamen Judæi quærunt ab eo: an ſit Elias, ducti quodam errore, ut unum tantùm Chriſti adventum crederent, ante quem intelligebant Eliam venturum. Cur tantus magiſter eos in veritate non inſtruit, ac docet, duplices eſſe Chriſti adventus, & ante primum non requiritur Eliæ præſentia; ſed hoc ad ſecundum reſervatur, ut clariſſimè loquitur Scriptura: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis,*
Malach. 4. Malach. 4. n. 5.

58. *In manifeſtis non immorandum.* Reſpondeo primò, quòd divinus Magiſter non eos monet de hac veritate catholica, quia res erat manifeſta in Scriptura, ita ut nullus eſſet ambigendi locus, quòd duplex erat Chriſti adventus, & Elias ad ſecundum ſpectabat. Secundò Joannes cùm juridicè interrogaretur, voluit reſpondere ad interrogata, *Qui es*, Elias es tu, Propheta es tu? & tandem de ſe requiſitus, Ego vox clamantis. Tertiò, & moraliter Judæi duplicem Chriſti adventum in unum confundebant, ac perſonam Eliæ requirebant, non ratione ducti, quia Scriptura manifeſta eſt, ſed commoti odio, quo ferebantur in Chriſtum, de quo q. 1. Et dubia, ac controverſiæ, quæ ex ratione naſcuntur, ratione dilui, ac diſſolvi poſſunt; quæ verò ex odio pullulant, nullo efficaci argumento eradicari valent, & quia divinus Magiſter agnovit hujuſmodi dubium non ratione, ſed ex odio provenire, ideo de illo, nec verbum habuit. *Dubia quæ ex odio pullulant, ratione non diluuntur.*

59. Cùm Joſeph à fratribus ſuis venundaretur in Ægyptum, nihil locutum eſſe ad eos, abſente Ruben, legimus c. 37. ubi hæc hiſtoria narratur. Poſtea verò in Ægypto ex falſo crimine ſuccedentibus rebus dejectus eſt in carcerem, ubi ſomnium Præpoſito pincernarum explicavit, & ait ei: [Memento mei ut ſuggeras Pharaoni, ut deducat me de iſto carcere, quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hìc innocens in lacum miſſus
Gen. 41. ſum,] Gen. 41. n. 14. Cur coram fratribus obmuteſcit, & tamen cauſam ſuam ventilari, ac agi coram Pharaone deſiderat? Fratres habebant eum exoſum, *Oderant eum nimis.* At verò in Ægypto detinebatur in vinculis ex impulſu rationis ob falſum crimen impoſitum. Tacet ergo, ubi odium totum peragebat, ſemper enim prævalet, & omnem rationis vim ſuffocat. At verò ubi ratio regnabat, & culpa fictitia ab impudica muliere objiciebatur, pro cauſa ſua ſtare vult, & totum crimen juris pondere infringere ſatagit. Abulenſ. *Perſuadebat ut ita Pharaoni referret, & negotium hoc diligenter tractaret.* Accuſatur Daniel ob violatum Regis decretum, & à Sapientibus Babyloniæ mittitur in lacum leonum, & tunc pro ſe, nec verbum profert. Altera verò die invenitur illæſus, & tunc pro ſua innocentia multa cœpit oſtentare. *Coram Deo*, ait, *juſtitia inventa eſt in me, ſed coram te Rex, delictum non feci*, Daniel. 6. n. 22. Qui ante crudele ſupplicium ita obmutuit, ut pro ſe nullum verbum haberet, cur modò ita loquitur? Ante juſſionem in lacum cauſa deferenda erat ad Satrapas, ac Sapientes valde Danieli infeſtos, poſtea verò ad Regem devolvebatur, in quo ratio, & juſtitia prævalebat; ſciebat enim ſanctus Dei Propheta, quòd odium nullo argumentorum jaculo vincendum erat, è contra verò ratio facilè his acquieſcere poterat, ideò tunc pro ſua magna innocentia loquitur, & proclamat. *Odium ſuffocat rationem.* Abulenſ. Dan. 6.

QUÆSTIO XIII.

Quomodo interrogent à Joanne an ſit Propheta?

DE ſenſu hujus interrogationis egi in expoſitione. Nam poſtquam Legati ab Joanne agnoverunt, quòd non erat Chriſtus, nec Elias; quærunt an ſit ille Propheta promiſſus in Deuter. ut ibi dixi ex mente ſanctorum Patrum. Tamen multi ſunt Recentiores, qui tenent Judæos exiſtimaſſe Joannem eſſe aliquem Prophetam ex vulgaribus, ac antiquis illius populi. Quæ ſententia hìc moraliter eſt expendenda, ut magna ignorantia horum Legatorum in hac interrogatione innoteſcat. Luce meridiana clarius erat, Joannem de ſe negaturum eſſe aliquem communem Prophetam; nam vir tam magnus, ac excellens, qui majora à ſe rejecit, & noluit Chriſtus, vel Elias reputari, quis poterat dubitare, quod etiam ipſe minus reſpueret, ſcilicet inter communes Prophetas numerari. 60. *Qui magna rejicit minora etiam contemnit.*

Magnus ille athleta Job omni miſeria circundatus, *Sedebat in ſterquilinio*, Job 2. n. 8. Legunt Septuaginta, *Et ipſe ſedebat in ſterquilinio extra civitatem*, ſed cur non in urbe, non in hominum frequentia, ibi melius à circunſtantibus ſuæ neceſſitati poterat ſubveniri; ibi melius in compunctionem ſpiritus exurgeret, dum propriis oculis videbat loca, in quibus ipſe dominaverat; Job in pugna, ac luctamine cum diabolo amiſit totum dominium civitatis; nam ipſe Rex erat, tenuit etiam parvum locum in ille? nam vir tam magnus, ac nobilis, qui totam urbem perdidit, illius anguſtum contemnit, ac parvipendit. Origen. lib. 2. *in Iob*, ait: [Sedebat extra civitatem, ille qui ante paululum civitatum, ac manſionum fuerat Dominus, & rector, atque gubernator, ſedebat ergo extra civitatem. Certum eſt quòd plurima apud ſemetipſum 61. Job. 2. Septuag. Origen.

ſemetipſum tractans,& dicens : Cur in civitatem maneam? Cur in domibus ſedeam? Cùm in re,ac filiis,& civitate,& domibus carui.Nunc verò cum regno relinquam etiam civitatem.] Cùm Sennacherib victus fugeret à Judæa, in vindictam Tobiam juſſit occidi, *& tulit omnem ſubſtantiam ejus*,
Tob.1. Tob.1.n.22. quòd cùm agnoviſſet Tobias, *nudus latuit.* Maximè hoc videbatur repugnare ſenis graviſſimi modeſtiæ, cur non ſe indutum abſcondit? Tanquam virum præſtantiſſimum, ac magni animi ſe exhibuit, cùm enim omnia bona ſua renunciaſſet, etiam parvam tunicam, ac pallium dimiſit.

QUÆSTIO XIV.

Quomodo Ioannes de ſe teſtetur, quòd non ſit Elias, nec Propheta?

62. IN præſenti duplex eſt difficultas,utraque ſatis trita, & communis. Prima,quomodo Joannes dicat de ſe non eſſe Eliam, cùm Chriſtus eum
Matt.11. & 7. Eliam appellet, *Matth.*11.*n.*14. de Joanne,ait : *Si vultis recipere,ipſe eſt Elias*,& c.17.n.12. Communis eſt ſolutio S.Auguſt.hìc *tract.*4. S.Greg.*hom.*7. *in Evang.* Bedæ, Alb.Magni, S.Thomæ, D.Bonav. Rupert. quòd Chriſtus aſſeruerit Joannem eſſe Eliam ſpiritu, virtute, ac officio, & ſic loquitur Angelus Luc.2.n.17. *Præcedet ante illum in ſpiritu, & virtute Eliæ.* Joannes verò de ſe negat eſſe Eliam, quia perſona talis non erat,ſi verò iterum quæras cur Joannes de ſe non fatetur eſſe Eliam ſpiritu, & virtute, ut Chriſtus de eo loquebatur? Hoc rectè ſingulari Baptiſtæ modeſtiæ adſcribit Origen. Valde enim glorioſum, ac honorificum erat, quòd quamvis Elias non eſſet in perſona, tamen quòd illius officium gereret, ac ejus virtutibus condecoraretur. Ac proinde Chriſtus ratione benevolentiæ, ac charitatis, affirmat Joannem eſſe Eliam, ad eum extollendum, & nobilitandum, Joannes verò ob humilitatem, tantam perſonam de ſe negat.

(Margin: Auguſt. Gregor. Beda. Alb.Magn. S.Thom. Rupert. Luc.2. Origen. *Elias valde magnos ſanctitate.*)

63. Secunda difficultas, quomodo Joannes tam aſſeveranter de ſe dicat non eſſe Prophetam, cùm Chriſtus eum Prophetam appellet, *Luc.*7.*n.*28. & ejus pater Spiritu ſancto repletus intonet. *Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis*, Luc.1. num.76. Reſpondent primò D. Auguſt. & Gregor. *citati*, Joannem de ſe negaſſe Prophetam eſſe, quia pluſquam Propheta erat, ut de illo dixit Chriſtus Dominus *Matth.*11.*n.*9. Sed hoc non multum cohæret cum modeſtia Joannis, qua ſe ſemper extenuabat, ac de ſe humilia prædicabat. Secundò, D.Thomas tres ſolutiones dat huic quæſtioni, quòd in veteri Teſtamento tribus competebat baptizare Chriſto, ut habetur *Ezech.*36. Eliæ 4.*Reg.*2. diviſit aquas Jordanis. Eliſæo, qui Naaman fecit ſepties lavari in Jordane, 4.*Reg.*4. & ita Judæi cùm audierint quòd Joannes non erat Chriſtus,nec Elias,quærunt Propheta es tu,ſcilicet, Eliſæus, ut etiam explicant D. Bonavent. & Rupert. & ita quando reſpondet : Non ſum, ſcilicet Eliſæus. Hæc ſententia non habet fundamentum multum efficax, ob quod Eliæ, & Eliſæo competebat baptizare.

(Margin: Luc.1. Auguſt. Gregor. D.Thom. Bonav. Rupert. *Eliſæus in magna æſtimatione.*)

64. Tertiò, Benè reſpondet Rupertus *hìc*, Joannem gratia, & virtute eſſe Prophetam, non tamen officio. Nam,ait ipſe, *Officium Prophetarum erat verbum Domini, antequam caro fieret, carnem aſſumpturum eſſe verbis præſignare.* At Joannes hominem factum digito oſtendit. Quartò, Multo germanior ſolutio mihi videtur Origenis & D.Thomæ, quòd Judæi tres perſonas excellentes expectabant, Chriſtum, Eliam, & quemdam Prophetam maximum, de quo eſt ſermo *Deuter.*18. *n.*15. Qui Propheta, maximus licèt, ſecundùm veritatem, non ſit alius, quàm Chriſtus : tamen Judæi alium diſtinctum credebant, & ideò quærunt à Joanne, an ſit Chriſtus, an Elias, an ille Propheta, ut eſt in Græco cum articulo? Et ita ait de ſe : Non ſum, ſcilicet, ille Propheta promiſſus in Deuteron.

(Margin: Idem. *Verior ſolutio.* Origen. S.Thom.)

*Ioan.*1.*n.*22. Dixerunt ergo ei : Qui es, ut reſponſum demus his, qui miſerunt nos? Quid dicis de te ipſo.

VERSIO.

Arias. Ut reſponſum demus mittentibus nos.

EXPOSITIO.

IN tanta æſtimatione erat Joannes, ut nihil aliud opinaretur, niſi quòd eſſet Chriſtus, Elias, vel magnus ille Propheta; cùm verò ille ad hæc omnia reſpondiſſet negando, inſtant ut ipſe de ſe proferat teſtimonium, in quo declarant ſuum depravatum animum; volunt ſcire, non ut veritate comperta, adjuventur, ſed ut reſponſum dent mittentibus illos, unde ſe totos converſos ad forum externum judicant. 65.

QUÆSTIO XV.

Quare Legati non plura quærant à Joanne, an ſcilicet eſſet Angelus, vel vox in deſerto?

GRave dubium mihi hìc occurrit, cur hujuſmodi Legati non plures interrogationes adhibent? Judæi duos confundebant Chriſti adventus in unum. Cur ergo ſolùm pro ſignis ſecundi adventus interrogant, an eſſet Elias, vel Propheta, quæ ad indicia ultimi diei Judicii ſpectant, & non perſcrutantur, an Joannes eſſet aliquis Angelus in vita, ac moribus; vel aliqua vox in deſerto clamans? Nam ſicut Malachias loquens de die ultionis ait cap. 4. num.5. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.* Ita idemmet Malachias loquens de viſitatione, quia Chriſtus oriens nos lætificavit, ait cap.3. num.1. *Ecce ego mitto vobis Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Sicut ergo propter Malachiam quærunt an ſit Elias, cur etiam propter eundem Malachiam, non interrogant, an ſit aliquis Angelus, & ſicut Scriptura docet, quòd ante diem judicii, Propheta extet in orbe, ita etiam ante primum deſcen 66.

(Margin: Malac.4. Malac.3.)

Pſal. 40. Peccatores ſolum habent oculos ad ruinam, & non ad remedium. deſcenſum filii Dei ait: *Vox clamantis in deſerto.* Quare ergo hujuſmodi Legati pro indiciis tantùm ſecundi adventus rogant, & de primo nihil quærunt? Sunt homines adeo miſeri, & obcæcati, ut ſolùm ante oculos habeant id, in quo labi, ac præcipitari in mille errores poſſint: ubi verò directio ſalutis, ac opportunum remedium adeſt, hoc penitus ignorant, & eis in mentem non venit, nefariis Judæis tantùm verſabatur in ore, an eſſet Elias; An adveniret Elias? In quo turpiſſimè hallucinabantur, ac errabant, hoc enim ſpectat ad ſecundum Chriſti adventum; an verò Joannes eſſet vox in deſerto, quod erat ſignum primi adventus, quia voce eorum aures, ac oculi aperiri poterant ad ſalutem inſpiciendam, hoc eis totaliter effugit; ac à mente cadit.

67. Oſtendit Deus Ezechieli magna peccata, ac ſacrilegia domus Iſraël. Quomodo ejus ſenes
Ezech. 8. adorabant idolum zeli, *Ezech. 8. num. 3.* & dixit illi Angelus, *Adhuc converſus videbis abominationes majores*, & ei manifeſtavit, quomodo Sacerdotes offerebant thus depictis reptilibus, ibi *n. 11.* & ait Angelus, *adhuc converſus videbis abominationes majores*, & vidit Propheta ſenes plangentes Adonidem, ibi *n. 14.* & dixit Angelus, adhuc converſus videbis abominationes majores. *Et ecce in oſtio templi Domini quaſi viginti quinque viri dorſa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem: & adorabant adortum Solis*, ibi *n. 16.* Cur hæc dicitur extrema abominatio; nam in illis etiam ſenes, ac Sacerdotes idola adorabant, & thuribulos venerabantur, quod ſupremum ſcelus, unde
Lyran. hîc tanta malitia? Lyran. *Ex eo*, ait, *hæc idololatria dicebatur major, quia in contemptum templum Dei conſecrati videbatur fieri eo, quod idololatrantes habebant dorſa ad templum.* Difformitas in ritu, ac diſpoſitione corporis ſtabat, nam ſenes ante faciem habebant ortum Solis ad ei cultum præſtandum, poſt tergum verò templum Domini. Ecce extrema ruina, dum lapſus, ac præcipitium habetur ante oculos; ſalus verò, & ita poſt dorſum.
Hier. 12. Quod maximè lamentabatur Hierem. 12. n. 33. *Et verterunt ad me terga, & non facies, cùm docerem eos diluculo, & erudirem, & nollent audire, ut acciperent*
Hier. 2. *diſciplinam.* Et iterum idem Propheta cap. 2. n. 13. *Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas.*

Joan. 1. n. 23. Ait: Ego vox clamantis in deſerto; dirigite viam Domini, ſicut dicit Iſaias Propheta.

VERSIONES.

Clem. Alex. in exhor. ad Gen. Ego vox clamans.

Syriacus. Complanate viam Dnmini.

EXPOSITIO.

68. De expoſitione præſentia textus tractavi hoc lib. *cap. 1. n. 60.* vide *ibi*, & ait Joannes, *Ego*, ſcilicet ſum, *vox clamantis*, hoc eſt,
Interlin. Verbi Incarnati, ut explicat Interlineal. *in deſerto*,
Theoph. de quo multa citat. *c. 1. q. 22.* Theoph. in c. 1. Marci, *Locum*, inquit, *deſertum, Iudaicum populum dicit*, *quia ob incredulitatem ſuam deſertus eſt ab Spiritu ſancto. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta*, Matth. 23. n. 38. Et dicebat Joannes, *Dirigite viam* Matt. 23.
Domini. Integrum teſtimonium Iſaiæ referebat Præcurſor, ut patet ex *Luca 3. n. 5.* licèt integrum hîc non ponat Evangeliſta; nec enim ſacri Script. omnia commemorant; & ita, *Dirigite viam Domini*, ad hoc enim ut notant D. Thomas miſſus fuit, D. Thom.
Præibis ante faciem ejus parare vias ejus, Lucæ 1. Luc. 1.
Implet ergo Joannes ſuum munus, dum cor hominum diſponit ad Chriſtum recipiendum. Et utitur metaphorica locutione à purgatione viarum, tanquam ſi diceret; amovete omnia peccata, quæ ſunt impedimenta, ut Chriſtum agnoſcatis, ac recipiatis. Et dicitur Joannes vox *clamantis*, non dicentis, ut ſtatim notabo ex D. Paſchaſ. ad quod Paſchaſ.
rectè reſpondet Theophyl. *hîc*: [Ego vox claman- Theoph.
tis, hoc eſt, ego ſum vox Chriſti omnes enim, qui in lege erant, humiliter, & ſubmiſsè ſonabant, & hæc erat ſanè ruditas vocis in Moyſe, quia lex obſcura erat, & non manifeſta: Chriſtus autem cùm ſit veritas, ipſe clamans eſt, ideo Joannes dicit, Ego ſum vox Verbi clamantis.] Multi locuti Comparatione Chriſti nullus loquitur.
ſunt in lege veteri, imò potiùs clamarunt clamavit Moyſes ad Dominnm *Exodi c. 14. n. 15.* David Pſalm. 118. n. 145. *Clamavi in toto corde meo.* Et Pſal. 118.
tamen Joannes particulariter dicitur vox *clamantis*, ſcilicet Chriſti, qui in ipſo loquebatur, cujus comparatione omnes in lege veteri ſubmiſſa, ac tenui voce dixerunt, imò potiùs tanquam infantes balbutientes.

QUÆSTIO XVI.

Quare Joannes dicatur vox?

69. Sæpe in Scriptura nomina abſtracta pro concretis ſolent poni, ad majorem expreſſionem, ac vehementiorem ſignificationem declarandam, ſic ut Propheta manifeſtaret, quàm citiſſimè Chriſtus Dominus opus noſtræ redemptionis abſolverit, ac inimicum ſpoliaverit, ait, c. 8. n. 3. Iſai. 8.
Voca nomen ejus, Accelera, ſpolia, detrahe. Sic etiam Deus dicitur amor, ſpes, timor noſter, id eſt, à nobis ſumme amandus, ſperandus, timendus. Ita etiam Joannes non dicitur vocans, vel Joannes diligentiſſimè adimplevit ſuum munus.
prædicans, ſed vox in abſtracto ad exprimendum magnum ſonitum, clamorem, ac loquelam, quam edidit in toto orbe; & ideò Joannes? ut rectè explicat D. Paſchaſ. *lib. 3. in Matth.* Non dicitur Paſchaſ.
vox loquentis, *ſed clamantis. Quia in eo Dei ſapientia clamare intelligitur, ut ubique audiatur, & nullus inſipientium de ignorantia excuſetur.* Et in hoc ſenſu ad explicandam hanc magnam vocem Joannis D. Auguſt. *tract. 4. in Joann. Baptiſt.* ap- Auguſt.
pellat prophetiam quare ergo dicitur *vox*, eſt inquirendum.

70. Primò, D. Auguſt. *ſermon. 20. de Sanctis*, ſic ait,
Idem. Joannes dicitur *vox* ſimilitudine quadam: nam *vox* eſt, per quam verbum, quod in mente noſtra abſcondebatur, manifeſtamus: ſic Joannes *vox* extitit, per quem Æternus Pater Verbum ſuum occultatum in carne patefecit mundo, per quem omnibus loquebatur, ut explicat D. Paſchaſ. *lib. 3.* Paſchaſ.
in Matth. Secundò, Titus Boſtr. *in 3. Luc.* D. Greg. Boſtrenſ.
hom. 20. Euthym. *in 3. Matth.* ita dicunt quod vox Gregor. Euthym.
loquentis antevertit verbum, quod concipitur in mente audientis, ſic Joannes prædicatione

ſua præceſſit Chriſti noticiam in mentibus Ju-
Ambroſ. dæorum, Tertiò. D. Ambroſ. *Luc.3. verſ.4.* ita ait, Vox antecedit verbum, & conceptum audientis, ſequitur tamen verbum, quod præxiſtit in mente loquentis, per vocem enim ſuum verbum loquens manifeſtat audienti; ita Joannes præceſſit verbum, & noticiam Dei in mentibus auditorum tamen ipſum Dei verbum, cùm ſit ab æterno, præceſſit Joannem.

71. Epiphan. Quartò. D. Epiphanius *hæreſi 59.* notat per vocem hoc loco imperfectam, & inarticulatam accipi, qualem præcones in multa turba edere ſolent, cùm ſilentium indicunt, quia Rex locuturus eſt; ſic Joannes præco fuit, attentionem populo indicens, ut Chriſti doctrinam exciperet, cujus collatione prædicatio Joannis imperfecta,
Beda. & velut inarticulata extitit. Quintò. Beda Joannes *vox* dicitur, quia per ejus miniſterium Patris ver-
Alb. Magn. bum, ab omnibus auditur. Sextò. Albertus Magnus ait, vox deficit, & verbum auditum perficit,
Joan. 3. Joan. 3. n. 30. *Me oportet minui: illum autem creſcere*; ceſſavit Joannes, & Verbum incarnatum admirabili doctrina audidit præſtitit in toto
Alb. Magn. Orbe. Septimò. Idem Albertus, Vox, inquit, eſt inutilis abſque verbo, ſic & fuit inutilis præ-
Bonav. dicatio Joannis ſine Chriſto. Octavò D. Bonaventura, *vox*, eſt ſignum ducens in alterum, & quia Joannes prædicabat, & ducebat in cogitationem Verbi incarnati, ideò dicitur *vox*. Nonò.
Hugo. Hugo, ſicut vox excitat auditum, ut verbum recipiatur, ita Joannes excitavit Judæos, ut Chriſ-
Cajet. tum reciperent: Decimò. Cajetanus *hîc, & in 3. Luc.* Joannis officium appellatur *vox*; quia non Scripturæ prophetiam ſuam commendabat, ſicut alii Prophetæ, ſed miſſus erat, ut viva tantùm voce prædicaret.

72. Tolet. Undecimò, Toletus *in cap. 3. Luc. annotat. 16.* Joannes, ait extitit vox tripliciter, ſcilicet primò Chriſtum venturum prænuntians. Secundò. Chriſtum præſentem demonſtrans. Tertiò ad pœnitentiam excitans, atque ad Chriſtum præparans. Hinc Joannes in Scriptura tria habet cognomina, ſcilicet, vox Angelus, lucerna; ſive dicitur prædicans, Propheta, pluſquam Propheta; Joannes vox extitit prædicans pœnitentiam, fuit Angelus, & Propheta annuntians inſtantem Chriſti majeſtatem; fuit lucerna, & pluſquam Propheta præſentem Chriſtum digito demonſtrans.

73. Duodecimò. Joannes appellatur *vox*, quia ex ſe nihil dicebat; ſed tantùm quæ audierat à Deo.
Ioannes totus vox. Decimotertiò. Joannes vox erat, quia totum, quod in eo apparebat, vox erat; oculi, manus, veſtis, cibus, modus vivendi, & quidquid in eo erat, totum pœnitentiam clamabat: & uſque modò cla-
Ambroſ. mat. D. Ambroſius ſerm. 9. *Etiam hodie*, ait, *clamat Ioannes exemplo, & verbo, & vocis ſuæ tonitruo deſerta noſtrorum concutit peccatorum*, Decimoquartò. Joannes dicitur *vox*, meo judicio, quia impoſuit ſilentium Prophetis, & novo locutionis genere cœpit fidem Chriſti intonare, ac prædicare in orbe, ac tanquam præco judicis clamare. Ele-
Chryſol. gantiſſimè Chryſol. ſerm. 127. [Joannes, inquit, virtutum ſchola, magiſterium vitæ, ſanctitatis forma, norma juſtitiæ, virginitatis ſpeculum, pudicitiæ titulus, caſtitatis exemplum, pœnitentiæ via,
Ioannes laudes. peccatorum venia, fidei diſciplina, Joannes major homine, per Angelis, legis ſumma, Evangelii ſanctio, Apoſtolorum vox, ſilentium Prophetarum, lucerna mundi, præco judicis, præcurſor Chriſti, metator Domini, Dei teſtis, totius medius Trinitatis.] Alias rationes vide quæſtione ſequenti.

Quæſtio XVII.

Quare Ioannes de ſe non ait quòd ſit filius Zachariæ, ſed quòd ſit vox?

Poterat Joannes ſe multis titulis nominare, quòd eſſet filius Zachariæ, Doctor, præco, 74.
ac præcurſor Chriſti; his tamen omiſſis, de ſe *Humilitas*
tantùm ait quòd ſit *vox*. Primò, *vox* eſt quaſi *Ioannis.* quidam ſonus ac veluti quidam aër, res tenuiſſima, & hoc de ſe humilis ſpiritus Joannis teſtatur, & ideò non hîc pro ſe allegat locum Malachiæ 3. num. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum*, quem pro ipſo citavit Chriſtus Dominus *Matthæi 11. n. 10.* Vera magnitudo ab aliis prædicatur, de ſe verò humilia ſapit. Secundò. Omnibus ſpeciofis titulis prætermiſſis, Joannes tantùm de ſe ait, *ego vox*, ita ut neque ſacerdotalis dignitas, neque prophetalis authoritas, neque angelica ſanctitas in eo attendenda eſſet, ſed hoc unum, quòd eſſet Dei vox, ſeu quod Dei voce loque- *In prælio*
retur: exiſtimans eam tantùm rationem abundan- *conſiderandum quod*
tiſſimam eſſe, ut ejus dictis, ac verbis crede- *Dei ſit vox.* retur, nec enim in Doctore, prædicatore, ac prælato, conſideranda eſt perſona, ſed quod Dei vices gerat.

Tertiò, D. Thom. hîc. *Non reſpondet*, ait, *Ioannes*, 75.
Ego ſum filius Zachariæ, vel talis, & talis, ſed ſolùm D. Thom.
illud, in quo Chriſtum ſequatur. Ex Verbo mente *Attendendum eſt ad*
concepto reſultat vox; quo informatur; non *Chriſtum, ut*
commemorat Joannes nobilitatem à parente, ac *ſequamur.*
majoribus acceptam, ſed tantùm de ſe ait, eſſe vocem Chriſti clamantis, quia tantùm ei in mente fixum erat id, quod à Salvatore acceperat, & id in quo ipſe eſt imitandus ac ſequendus, cogitatio enim noſtra non ſit ad terrenam originem, quæ cito evaneſcit, ſed ut Chriſto conformemur, ac ut per ejus veſtigia gradiamur.

Cùm magnam multitudinem beatorum ſuis 76.
ſtolis albis vidiſſet Joannes, *Dixit ei unus de ſenioribus, qui ſunt, & unde venerunt? Et dixit mihi: Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt ſtolas ſuas & dealbaverunt eas in ſanguine Agni*,
Apoc. 7. n. 14. Sanctus ſenex excitans Joannem ad Apoc. 7.
ſciſcitandum, ait, *qui ſunt, & unde venerunt*; quo quærit nempe qualitatem perſonæ, generis ſplendorem, *qui ſunt.* Tandem de meritis; ac factis interrogat *& unde venerunt*; & tamen bonus magiſter ad primum nil reſpondet, ſed tantum ad ſecundum *Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione mag-*
na? cur de generis ſplendore nulla fit mentio? *Non generis nobilitas, ſed*
ad hoc in domo Dei non attenditur, ſed tantùm *merita attendenda.*
ad id, quòd dealbaverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni, dum Chriſti veſtigia ſunt ſequuti, ac
imitati. Aretas Cæſarææ Epiſcopus. *Martyres* Aretas.
Chriſti dicit, ait, *qui crucem bajulaverunt, ejuſque mortem imitati ſunt. Iſtud enim eſt lavaſſe ſtolas ſuas, nec alibi quàm in ſanguine agni.* Solùm ſancti Martyres clamant laviſſe ſtolas ſuas in ſanguine agni, qui de hoc tantùm gloriantur, & non de eo, quod à majoribus acceperunt. Petrus in ſua *prima Canonica 2. num. 5.* ita ſuos exor-
tans ait, *Ad quem ſcilicet, Chriſtum accedentes, la-* 1. Pet. 1.
pidem vivum, &c. *Ipſi tanquam lapides vivi ſuperadifica*

ædificamini. Tanquam ſi dicat Apoſtolus, quòd hoc unum tantùm nobis proponamus, ut quòd ſicùt Chriſtus eſt lapis vivus, ita etiam nos vivi-dos lapides ad omnem tribulationem perferen-dam exhibeamus; & hæc tantùm ſit cogitatio Hieron. noſtra. D. Hieronymus cap. 9. Zachariæ. *Pſi ſiſti-nent imponi ſuper fundamentum Chriſti, & contineri angulari lapide.*

Quæstio XVIII.

Quare Ioannes neget de ſe eſſe Prophe-tam, & fateatur eſſe vocem, quod eſt quid illuſtrius?

77. Rupert. JAm præclara eſt dignitas, ut Joannes dicatur *vox*, ut notat Rupert. quòd quando Judæi interrogaverunt eum, an eſſet Chriſtus, Elias, Propheta, non quærunt an ſit *vox*, tranſcendebat enim eorum captum. Multi enim fuerunt Apoſtoli, multi Prophetæ, multi Evangeliſtæ. *Vox* tamen unus Joannes eſt dictus; quomodo ergo humilitas Joannis tantam dignitatem de ſe hîc publicat, ac divulgat, cùm negaverit ſe eſſe Prophetam, quod erat quid multò inferius, & ita de Joanne ait Salvator, quòd ſit pluſquam Propheta, erat enim *vox*, quæ major erat excellentia, quàm Propheta?

Quòd Ioannes dicatur vox, magna dignitas.

78. Joannes negat de ſe; quòd ſit Propheta, ille ſcilicet promiſſus in Deuteron. ut ſæpè dixi: nam ille Propheta erat Chriſtus Dominus; ut explicat D. Petrus *Actor.* 3. *num.* 22. quanquam Judæi aliter intelligerent locum, ut dictum eſt. Secundò, Joannes quamvis totus eſſet humilis, ut ait Chryſol. Chryſologus, tamen tantam dignitatem de ſe divulgat quod ſit vox clamantis: benè noverat divinus Baptiſta, quòd inter manifeſta ſigna, ac indicia adventus Meſſiæ, unum erat, quòd illum præcederet vox clamantis in deſerto, ut prophetatum erat ab Iſaia; ut ergo Judæos doceret illud eſſe aſſignatum tempus Scripturæ, ac eos inſtrueret ad Chriſtum recipiendum, tantum honorem de ſe declarat, ac propalatur, erat Joannes à Deo conſtitutus univerſalis magiſter, & charitatis cuſpide vulneratus; & ideò potius decrevit communi bono conſulere, dum hominem in re tanti ponderis informat; quàm ingenitæ humilitati, ac proprio affectui ſe ſe accommodare, ac proportionare.

Potius communi bono quàm propria voluntati conſulendum.

79. Cant. 8. Inquit Sponſa, *Vinea mea coram me eſt*, Cant. 8. num. 12. Quamvis enim ſponſa ſæpè eſſet in domo clauſa, in foro, plateis, tamen ob jucunditatem, ac delectationem, in qua vinea ſua erat ei, dicitur quòd ſemper eſſet coram ea; & tamen cùm aliquando vinearum ſuorum fratrum præfecturam accepiſſet, ait de ſe. *Poſuerunt me cuſto-* Cant. 1. *dem in vineis, vineam meam non cuſtodivi.* Cant. 1. num. 5. Si propria vinea ita ei erat grata, ut nunquam è mente excideret; quomodò illius modò oblita eſt? Non quærebat ſponſa, quòd ſibi erat jucundum, ac utile? ſed quod aliorum commodis proficiebat, & ideò quamvis illius vinea eſſet ei valde grata; tamen ejus obliviſcitur; ut majori promptitudine aliorum bonis intenderet. D. Ber- Bernard. nardus ſerm. 3. in Cantic. [Idoneus planè, ait, & dignus qui ponitur cuſtos in vineis, quem propriæ cura vineæ à commiſſarum diligentia, & ſollicitudine non impedit, aut retardat, dum non quærit quæ ſua ſunt, neque quod ſibi utile eſt, ſed quod multis.] Poſtquam Daniel Nabuchodonoſori ſomnium ſuum explicavit, ait text. [Tunc Rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei: & conſtituit eum Principem ſuper omnes provincias Babylonis, & præfectum magiſtratuum ſuper cunctos ſapientes,] Daniel. 2. n. 48. Multis Dan. 2. facit quæſtionem quomodo tantus vir, ac Propheta; & ita humilis quòd contempſerit Regales cibos, ſine ulla cunctatione, ac reluctatione honorem oblatum accepit? Nonne à dignitate Regia fugiebat Saul, 1. *Reg.* 10. *n.* 22. & tamen hanc non recuſat Daniel? Lyranus ad cap. 2. Daniel. [Arguit, Lyran. ait, Porphyrus, quòd ſanctus Daniel non accepiſſet talem honorem à Rege infideli, conſiderandum autem quòd talem honorem accepit Daniel à Regibus infidelibus, non ex ambitione honoris, ſed ad conſolationem populi, & ad honorem Dei.] Quamvis Propheta eſſet valde humilis, dignitati contra proprium affectum acquieſcit ob gloriam Dei, levamen ſuæ gentis, ac ad injuſtitias reprimendas.

Quæstio XIX.

Quomodo Ioannes dicat eſſe vocem clamantis, cùm tamen fateatur non eſſe dignum, ſolvere corrigiam calceamenti Chriſti?

MAgna contradictio videtur in his dictis, 80. quòd Joannes de ſe dicat eſſe vocem clamantis, ſcilicet Chriſti, ut dixi, & quòd non ſit dignus ſolvere corrigiam calceamentorum ejus; nam *vox* eſt in ore loquentis, *calceamenta* in pedibus inſunt, ſi Joannes de ſe cognoſcit tam altum & ſublimem locum, quomodo ſe indignum reputat, ut calceamenta attingat? Divinus Baptiſta, quamvis ad tantum apicem dignitatis eſſet evectus, & in tam ſublimi loco conſtitutus, tamen propriæ humilitatis agnitionem non perdidit; & ita fatetur id, ad quod divina gratia eum extulit, nempe ut eſſet vox Dei clamantis, ac etiam illud quod exiſtimabat propriis meritis ſibi condignum, ut ſcilicet non eſſet ſufficiens ad ſolvendam corrigiam calceamentorum Chriſti; in nullo enim faſtigio dignitatis cognitio propriæ utilitatis perdenda eſt.

In dignitate adſit cognitio propriæ vilitatis.

Cùm Chriſtus Dominus in ſede ſuæ majeſ- 81. tatis advenerit ad judicandum, ſuis electis diceret: *Eſurivi, & dediſtis mihi manducare, ſitivi, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & cooperuiſtis me,* &c. Matth. 25. numero 35. Valde mirum quòd Do- Matt. 25. minus in gloria tantæ majeſtatis ſedens ſuper nubes, de paupertate, ac antiqua mendicatione ita recordetur; cur in medium non adducuntur alia juſtorum opera, eorum fides in Deum, fortitudo in laboribus, abſtinentia in rigoroſa pœnitentia? Sed tantùm nuditas, ſitis, & fames, quid hæc habeant cum gloria regnantis, valde multum, Ut Dominus ſuos informaret, quod in nullo faſtigio honoris antiqua nuditas, ac miſeria è memoria excidat; ſed ſemper tenetur, ac ante oculos obverſetur. D. Paſchaſius lib. 11. Paſchaſ. in Matth. *Miro igitur modo*, ait, *forma regnantis*

introducitur, ut nemo diſcipulorum de ignominia crucis erubeſcat & vocat eos benedictos, benedictione, qua condonatur eis immenſa gloria. Optimam regnandi formam ſuis diſcipulis Dominus inculcat, ut in ipſa gloria non erubeſcant, ſed potiùs glorientur de antiqua ignominia.

82. Nihil enim magis ruinæ occaſionem præbet, quàm in honore, ac proſperitate de antiqua nuditate memoriam denudare. Ait Deus Ezechieli 4. num.1. *Et tu, fili hominis, ſunt tibi laterem, & deſcribes in eo civitatem Hieruſalem. Et ordinabis adversùs eam obſidionem, & dabis contra eam caſtra, & pones arietes in gyro.* Ut delineetur captivitas populi Iſraëlitici, deſolatio civitatis Hieruſalem, & tota gens devaſtata, in latere exaratur. Si propter ſupplicii brevitatem, ac remiſſionem condonandam meliùs erat in pulvere; ſi propter illius diuturnitatem accommodatiùs in ferro, & ære: cur in latere? S.Hieronymus, *Poſſumus*, ait, *laterem, & in ſuggillationem Iſraëlis accipere, quod in luto, & latere ſervierit Pharaoni.* Lineamenta miſerrimæ devaſtationis in terra excocta, ac durata depinguntur, ut inde innueretur, quòd laterum oblivio, quibus in Ægypto Pharaoni ſervierant, tantæ devaſtationi occaſionem miniſtravit; nam ſi ab illis mentem non averterent, nunquam propriis oculis tantum excidium inſpectarent.

Ezech.4.

Hieron.

Quæstio XX.

An Ioannes rectè ſatisfecerit intentioni ac objectioni Iudæorum, fatetur de ſe quòd ſit vox?

83. JUdæi, ut ſuprà dixi ex ſanctis Patribus, moti ſunt, ut quærerent à Joanne, an eſſet Chriſtus, Elias, vel Propheta, qui novum ritum ac novam cæremoniam baptizando introduxit in orbem, & ideò ipſi poſteà dixerunt, *Si non es Chriſtus, neque Elias, quare baptizas?* Quomodo ergo his occurrit Joannes, dum ſe fatetur vocem? ſi quærerent ab eo, quare prædicabat, congruere videbatur reſponſio *Ego vox clamantis.* At dum moventur ad interrogationem, ob Baptiſmum quem conferebat, quo pacto dicit de ſe quòd ſit vox? nihil aptius ad rem præſentem dici poterat: vera vox non ſolùm ore tonat, ſed etiam opera concomitantur, Joannes, ut ait D.Chryſologus ſerm.167. *Doctor dicto & facto verus magiſter.* Et ideò ad eum non ſolùm ſpectabat prædicare, ac ad pœnitentiam exhortari, ſed etiam opportuna remedia opere exhibere; ut erat Baptiſmus in remiſſionem peccatorum.

Chryſol. *Verba ſint conjuncta tum operibus.*

84. Ait Regius Vates, Pſalm.149.n.6. *Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum.* Ubi ſermo eſt de ſanctis Magiſtris, & Prædicatoribus, ſed quomodo cum ſuavitate cantus adjungitur militaris ſtrepitus, gladius ex utraque parte acutus in manibus; tunc enim vox Concionatoris cedit in laudem Dei, quando in manibus adſunt opera, ac media opportuna ad amputanda vitia, & peccata eradicanda. Huc tendit D.Baſilius, *Bellum*, ait, *hic cum tripudio ſuperandum eſſe oſtendit; exultationes enim hic hymnodias, & pſalmodias dicit.* In ipſa voce Prædicatoris indicit bellum, quod cum manibus ſuperandum eſt, *Iſai.5. n.7.* Dum Evangelium Prædicatorem laudavit *cap.52. num.7.* ait: *Quàm pulchri ſuper montes pedes annunciantis, & prædicantis pacem.* Ea membra laudantur, quæ minus idonea, ac proportionata ad prædicandi munus videntur, potius laudandum videtur os, lingua, vox, quàm pedes: laudes Prædicatoris non tantum creſcunt, ex verbis, quantum ex operibus. Vide hoc *lib. cap.1. num.75.*

Pſal.149. *In Prædicatore vox cum opere.*

Baſilius.

Iſai.52.

Si autem verba, & conclamationes fiant, & opera non correſpondeant, nihil omnino ſunt, ſed quædam mendacia reputentur? ait Job cap.6. n.25. amicis ſuis, *Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis*, de mendacio eos arguit Sanctus Patriarcha, & cur in amicos Reges, & potentes ita invehitur, cùm potius maximè gratulabundum ſe debere oſtendere, cùm in ejus miſeria, & infelicitate non ſint obliti, ſed potiùs ad eum inviſendum acceſſerint; erant enim iſti amici valde locupletes, & omnibus abundabant, & cùm poſſent donis, ac muneribus miſeriam, ac paupertatem Job delinire, ſolùm verbis ſublevabant, meritò eos de mendacio increpat, cùm verba tantummodo darent operibus denudata. Benè ait S. Vigilius Epiſcopus diſput.de Chriſto. *Non eſt amor, nec benevolentia ubi ſermone, & non opere ſubvenitur.* 85.

Job.6. *Verba ſine opere mendacia.*

Vigil.

Quæstio XXI.

Quare Ioannes in hac interrogatione, & non in aliis, adhibeat teſtimonium Iſaiæ?

QUæritur à Joanne, an ſit Chriſtus? An ſit Elias? An ſit Propheta? His omnibus uno ſuo verbo negativè reſpondet: Non ſum; cum verò hîc de ſe teſtificatur quòd ſit *vox*, ſtatim ſuum dictum teſtimonio Iſaiæ corroborat; *Sicut dicit Iſaias Propheta.* Reſpondet primo Albertus Magnus, *Ecce*, ait, *confirmatio reſponſionis, ne pateretur calumniam ab inſidiatoribus. Et ut etiam ſcirent cujus officium aſſumeret.* Suam aſſertionem confirmat Joannes teſtimonio Iſaiæ, ſed Judæorum falſam accuſationem fugiendam, & ut ſcirent quale eſſet ſuum munus, nempe hominum animos præparare ad Chriſtum recipiendum. Secundò, Ut doceret quòd jam appropinquabat tempus adventus Chriſti, cùm vox prædicta in Propheta præcederet. 86.

Alb. Magn.

Tertiò, Ut Judæi crederent Joanni, quòd non eſſet Chriſtus, neque Elias, neque Propheta, abundans fuit unum ejus verbum, *non ſum.* At ut fidem darent, quòd erat *vox*, quæ eſt quidam ſonus, & veluti quidam aër, alterius teſtimonium exigitur. Ita enim ſe res habet, quòd, ut homines ſibi perſuadeant, quòd nulla dignitas in te eminet, quodlibet verbum ſufficit; at ut concipiant, quòd aliqualis honoris radius in te eluceat, ac ſcintillet, multum per omnem modum requiritur, Prophetarum divina authoritas exigitur. 87.

Virtuus hodie nor videatur multum exigitur.

Satis latè Propheta Iſaias ſuo c.53. commemorat Chriſti paſſionem. *Vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſideravimus eum deſpectum, & noviſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem, unde nec reputavimus eum. Verè languores noſtros ipſe tulit, & nos putavimus eum quaſi lepróſum.* 88.

Iſai.53.

Et

Et multa alia proſequitur ſanctus Propheta. At dum idem Propheta de magnifico Chriſti triumpho agit, de ejus imperio glorioſè dilatato ſuper cœlum, & terram, ait cap. 8. n. 2. *Adhibui mihi teſtes fideles Uriam ſacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ, & acceſſit ad Propheriſſam.* Tanta authoritas erat in divino Vate, dum Chriſti paſſionem, ac ejus gloriam prædicabat, cur ad primum tantùm adeſt dictum Prophetæ; ad ſecundum verò vocantur teſtes ſine exceptione, ad majorem evidentiam rei teſtificatæ, ut inquiunt Lyranus, & Hugo? Unius Iſaiæ verbum valebat inducere populum, ut Chriſtum Dominum noviſſimum virorum crederet; at gloria, & honore ſublimatum exiſtimaret, fideliſſimi teſtes videbantur exigi. D. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Iſai. cap. 8. [Hîc notandum, ait, quòd Uriam & Zachariam teſtes adhiberi juſſerit, ut citò diripiant ſpolia. Ad appoſuit etiam, adeſt enim, Atteſtatur enim lex, & porrò ſanctorum Prophetarum prædictio: Chriſtum natum Satanam ſpoliaſſe, vaſa ejus diripuiſſe,] ubi de gloria Chriſti eſt ſermo, teſtes adducuntur in medium.

Iſai. 8. — Lyran. — Hugo. — Cyrillus.

Ioan. 1. *n.* 24. Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis.

VERSIO.

Syriacus. Illi autem qui miſſi fuerant.

EXPOSITIO.

89. Rem novam, & à ſuperioribus ſeparatam ſignificat Evangeliſta. Quia interrogatio quæ ſequitur, *Quare baptizas*; non fuit injuncta Legatis, ſed tantùm, ut ſcirent à Joanne, Quis eſſet? Et hanc interrogationem ponunt Phariſæi calumnia, & invidia permoti, quamvis in apparentia religionis zelo, ne quid contra legis obſervationem interponeretur, hujuſmodi Legati, quamvis Sacerdotes, & Levitæ erant ex facto Phariſæorum, quæ legis zelum præ ſe ferebat.

Quæstio XXII.

Quare Phariſæi opponant Ioanni ſubſequens dubium?

90. Interrogationem ſubſequutam, *Quare ergo baptizas*; interpoſuerunt Phariſæi, & cur hi, & non alii homines? eſt præſens quæſtio. Origen. ad illa verba, *Hoc eſt teſtimonium Ioannis.* Reſpondet primò. Duas fuiſſe Legationes miſſas à Judæis, unam per Sacerdotes, & Levitas; *Tu quis es?* alteram per Phariſæos, *Quare baptizas?* quia exiſtimabant ad nullum pertinere baptizare, niſi ad Chriſtum, & Eliam, vel Prophetam. Hæc ſententia D. Auguſtino, S. Thomæ, ac multis aliis, & mihi non placet; una enim tantùm fuit legatio, & ipſi Legati, quamvis Sacerdotes, & Levitæ, erant ex ſecta Phariſæorum, & hoc clarè ſignificat Evangeliſta. *Miſerunt Iudæi Sacerdotes, & Levitas ad Ioannem*, &c. Et poſtea hîc ait; *& qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis*, quod clariùs habet Syriacus per articulum *Illi autem miſſi.*

Origen. — Auguſt. — S.Thom. — *Legatio tantùm una.*

91. Secundò. D. Chryſoſtomus, *homil.* 15. Theophylactus, inquiunt, Legatos miſſos fuiſſe ad Joannem, ut cognoſcerent ab eo, qua authoritate baptizabat & quia Phariſæi homines aſtuti erant, non continuo eum ſciſcitantur de poteſtate baptizandi, & ita primò quærunt ab eo, an eſſet Chriſtus, Elias, & Propheta, ut ſplendore dignitatis alliceretur ad aliquid ſupra ſe fatendum, ut inde poſſent accuſare; & quia Joannes omnibus negativè reſpondet, ideo inſtant, ſi non es Chriſtus *Quare baptizas?* Ut ita poſſent eum capere in ſermone, & Joannes non auſus de ſe dicere eſſe Chriſtum. Hæc ſententia mihi non placet, ut patet ex his quæ dixi, *quæſt.* 1.

Chryſoſt. — Theoph.

92. Tertiò. Origenes, D. Cyrillus, Beda, inquiunt quod Phariſæi moti invidia authoritate propria hanc interpoſuerint interrogationem, quòd Joannes tantam gloriam, ac honorem baptizandi haberet, maximè dolebant; hujus invidiæ aliud motivum adducit Haymon. *Phariſæi Doctores legis invidebant Ioanni, quia videbant ſe à populo derelinqui, & prædicationem B. Ioannis ſequi.* Aliter hanc invidiam explicat Albertus Magnus. *Dicuntur nuncii ex Phariſæis eſſe præcipuè, Iſti enim invidiæ zelo ſtimulati ſunt ſemper ad omne illud quod non per eos incipit.* Semper expungit animos, dum alios rei honorificæ authores videmus, & quia ritus baptizandi inceperat in Joanne, ut dixi *cap.* 1. ideò de hoc maximè dolebant Phariſæi.

Origen. — Cyrillus. — Beda. — Haymon. — *Si populus alium ſequitur, dolet ambitioſus.* — Alb. Magn.

93. Quartò, Ammonius *in Catena Græca* aſſeverat Phariſæos fuiſſe enutritos traditione quadam, quòd baptizare tantùm ſpectabat ad Chriſtum, & Prophetas; ideò dixiſſe Evangeliſtam eos fuiſſe es Phariſæis, ut rationem tacitè innueret, ob quam quæſtionem de Baptiſmo interpoſuerint. Quintò D. Thomas, *Fecerunt*, ait, *hanc interrogationem, quia erant de Phariſæis, quibus eorum religio auſum præbebat.* Multi enim ex eo quòd ſint religioſi, ac Eccleſiaſtici audaciam ſumunt ad multa perpetranda, ac dicenda. Sextò, Euthymius hoc Phariſæorum curioſitati adſcribit, & ideò moti ſunt ad ſubtilem hanc quæſtionem de Baptiſmo objiciendam; multoties enim nimia curioſitas hominem ad errores, ac ſuperflua impellit. Septimò, Ea mihi ſententia placet, quam in expoſitione ſecutus ſum, quòd hujuſmodi Legati hi dicuntur Phariſæi, dum ex proprio ingenio, ducti invidia, ambitione legis zelum ſimulantes, ne quid contra religionis obſervationem fieret, quærunt à Joanne, quare baptizat?

Ammon. — Euthym. — *Vera ratio.*

94. Octavò, & moraliter Legati iſti erant Sacerdotes, Levitæ, & Phariſæi. At cùm injunctum ſibi munus exequuntur, & quærunt à Joanne, *Quis es?* Sacerdotali dignitate inſigniti nominantur, quia nihil ſanctius erat. At cùm legationem, & commiſſionem ſibi datam excedunt, & veluti culpam objiciendo dicunt Baptiſtæ, *Quare baptizas?* Ex Phariſæorum claſſe, quæ erat gens hypocrita, peſſimis moribus imbuta; dicuntur, nam dum homo juſſionem ſibi datam adimplet, opus ſanctum, & juſtum perficit; cùm verò tranſgreditur, ad alia ſe extendit, malitiam obfuſcati zeli, odii & ambitionis ſtatim prætendit.

Homo non excedat ſuum munus.

95. Poſtquam David ungitur in Regem, dicitur 1. Reg. 16. n. 13. *Directus eſt ſpiritus Domini à die* 1. Reg. 16.

illa in David, *& deinceps*; *ſpiritus autem Domini receſſit à Saul, & exagitabat eum ſpiritus nequam à Domino.* Seu, ut legit Rupertus lib. 1. de proceſſ. Spiritus ſancti c. 11. *Et receſſit Spiritus Domini à Saul, & ferebatur ad David.* Sed cur Spiritus S. dona ita deſerunt Regem Saul, & replent Davidem? Saul contra commiſſum ſibi munus, ac extra ſuum ordinem intentavit per ſe ipſum Deo ſacrificare, 1. *Reg.* 13. *n.* 9. ac pepercit Amalech. 1. *Reg.* 14. *n.* 9. Ad David ſemper divino inſerviebat impulſui, inter proprias metas ſe continebat, & ideò hic repletur ſpiritu Domini, ille verò poſſidetur à dæmone. Valde enim ſanctum eſt, unumquemque in ſuo gradu ſtare, & inter propriam ſphæram verſari; maximè verò diabolicum extra proprios terminos evagari. Cajetanus [Interdum, ait, donum divini impulſus appellatur ſpiritus Jechovah, proſperos habens ſucceſſus in Davide à die illa. Similiter divini impulſus donum internum ſcribitur receſſiſſe à Saule. Subtraxit ſiquidem Deus hujuſmodi gratuitum donum, Saule reddente ſe indignum illo, ob ſuperbiam, & inobedientiam.]

Rupert.

Cajet.

Joan. 1. *n.* 25. Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta?

VERSIO.

Vatablus. Si tu non es Chriſtus ille, neque Elias, neque Propheta ille.

EXPOSITIO.

96. Cajet. NOTAT Cajetanus, quòd Evangeliſta ita poſuit: [Interrogaverunt eum, & dixerunt, ut intelligamus, quod non ex commiſſione mittentium ſed ex proprio ſenſu ſubjunctam interrogationem fecerunt; commiſſum enim erat eis, ut interrogarent, Tu quis es? Et non arguerent de Baptiſmo.] Et in ſuis proponunt Judæi quandam illationem; ſi non es unus ex illis tribus, quibus ipſi credebant convenire officium baptizandi; cur ergo baptizas? De quo *quæſt. ſequenti.*

QUÆSTIO XXIII.

Quare Judæi arguant Ioannem de officio baptizandi.

97. VEra, & litteralis ratio hujus quæſtionis hæc eſt: Baptiſmus cæremonia erat non contenta in lege veteri, ſed erat novus ritus nunquam anteà viſus in orbe, ut latè dixi hoc lib. *cap.* 1. Judæi tamen cognoſcebant ex Scripturis tempore Meſſiæ futurum eſſe Baptiſmum, ut
August. docet D. Auguſtinus *lib.* 5. *contra Donatiſtas cap.* 9.
Ezech. 36. Ezech. 36. n. 25. [Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus
Zach. 13. veſtris.] Zach. 13. n. 1. [Erit fons patens domui David, & inhabitantibus Hieruſalem in ablutionem peccatoris, & menſtruæ.] Judæi verò, cùm non perfectè intelligerent Scripturas, hæſitabant, an ipſe baptiſmus eſſet miniſtrandus ab ipſo Chriſto, vel ab Elia, vel ab alio Propheta, de quo eſt ſermo *in Deuteron.* ut ſæpè dixi, quem exiſtimabant cum Chriſto venturum. Cùm ergo Joannes de ſe fateatur, quòd nec erat Chriſtus, nec Elias, nec ille Propheta, & aliunde conferret Baptiſmum, ideò interrogant ab eo, cur baptizat. Ad alias rationes, & veluti morales deveniamus.

Secundò, Chryſoſtomus homil. 15. in Joan. 98.
[Nam cùm adulationibus, ait, cum allicere non Chryſoſt.
poſſent, calumniâ ſe eum coarctatum arbitrati ſunt, quod non eſſet, ſe eſſe confiteretur.] Similiter
Theophylactus. [Poſtquam per adulationem non Theoph.
potuerunt eum ad ſuas partes trahere, atrocibus, & minacibus verbis terrent, ut diceret, quod volebant, & confiteretur ſe eſſe Chriſtum.] Cùm blanditioſis verbis non potuerint Joannem adducere, ut dicat ſe eſſe Chriſtum, per ſiniſtram, ac malam vexationem, hoc intendunt, ſæpe ſæpiùs enim contigit, ut illud quod amore vanæ gloriæ, ac
appetitu popularis auræ non fit, timoris affectu *Ob timorem multa fiunt.*
perpetretur; & ita ait Euthymius in præſenti. Euthym.
[Cum Judæi perficere non potuiſſent, quod intentabant, accuſatione nituntur Joannem attrahere, ut vel timore cogeretur dicere quod non erat.]

Tertiò. S. Cyrillus lib. 2. in Joan. c. 25. [Ex inſi- 99.
ta eis arrogantia, quamvis audierint Phariſæi, Ego Cyrill.
vox clamantis in deſerto; parum attendentes, & Baptiſtæ divinitatem negligentes, apertè increpant, dicentes: Quid ergo baptizas? conſueverant enim ſemper ex protervitate Phariſæi præſentes nimium contemnere, & venturum ſimulato afficere honore.] Benè agnoverant Legati ex Scriptura, quòd magna erat dignitas Joannis, dum de ſe ait, *Ego vox clamantis in deſerto, parate viam Domini.*
Manifeſtabatur enim ſe eſſe Chriſti præcurſorem, *Homines præſentia contemnũt, ſperantes majora.*
& non dignitate inferiorem Eliæ, vel alteri Prophetæ, quem Judæi expectabant; & tamen Joannem ſpernunt, & vilipendunt, eſt enim iniquorum conſuetudo, ut ſemper præſentia, quamvis magna, parvipendant, & futura majora ſibi promittant.

Quartò, Idem D. Cyrillus citato loco. *Phariſæi,* 100.
ut ipſi magni apud Iudæos eſſent, & divitias ſibi Cyrillus.
ingentes accumulent, neminem præter ſe honorari patiebatur. Benè agnoverant Phariſæi Joannem
habere poteſtatem baptizandi, ex eo quod dixerat *Iniqui dolent de honorifico opere alterius.*
de ſe, *Ego vox clamantis in deſerto*; & tamen eum increpant; duriſſimum erat his Legatis, quòd Joannes illud Baptiſma celebraret, multum honoris apud omnes ei reconciliabat, & maximè iniqui dolent dum opus honoris alium perficere vident, cùm multum ſibi honoris acquirat, quod illi ſibi tantum affectant.

Quintò D. Thomas, [Notandum eſt, ait, quod 101.
non quærunt, ut ſciant, ſed ut impediant; quia D. Thom.
enim videbant multitudinem populi ad Joannem concurrere propter novum ritum baptizandi, & extraneum à ritu Phariſæorum, & legis, invidebant
Joanni, & conabantur pro poſſe impedire Baptiſ- *Interrogant, multi non ut ſciant, ſed ut impediant.*
mum ejus.] Hoc quantoties fit ut multi quærant, non ſincero animo ut veritatem addiſcant, ſed ut obſtacula ponant ut alii à bonitate retardentur.

Sextò. Cajetanus. [Cerne arrogantiam, ait, 102.
arguunt Joannem inferendo quòd non debet bap- Cajet.
tizare, ex quo non eſt Chriſtus, neque Elias, neque Propheta. Tantum propriæ tribuunt ſcientiæ, & authoritati, ut decernant non licere baptizare, niſi

Quod tu non intelligis, non dari exiſtimas.

niſi alicui iſtorum trium.] Sunt homines adeò de ſua ſcientia præſumentes, ut nihil aliud eſſe exiſtiment, niſi illud, quod ipſi conſequuntur, ut inde Phariſæi cùm illis tribus convenire baptizare autumarent, nullum alium hoc lavacrum miniſtrare poſſe certa concluſione apud eos erat reſolutum.

103. Septimò, Arguunt Joannem, qui exiſtimabant mittere falcem in ſegetem alienam; nam illis tantùm tribus credebant convenire baptizare. Deinde arguebant quia novum ritum baptizandi introducebat ſine utilitate, & ideò his objectionibus, tanquam graviſſimis occurrit Joannes, & ait: *Ego baptizo in aqua, ipſe baptizat in Spiritu ſancto*, Joan. 1. n. 33. Et ideò alius eſt meus Baptiſmus, alius Chriſti Baptiſmus. Et quamvis Joannis lavacrum non eſſet in remiſſionem peccatorum, erat tamen ad præparandas vias Domini, ac proinde in præparatione ad ipſam peccatorum condonationem, ut dixi *c.1. q.16.*

Alienum officium non eſt uſurpandum.

104. Octavò, Cùm veniunt ad Joannem, cùm magna veneratione accedunt, & quærunt ab eo, Quis es? Cùm verò agnoſcunt, quod non ſit Chriſtus, neque Elias, neque Propheta, à quibus ipſi multum ſibi promittebant, ſtatim in eum inſurgunt, ac eum increpant: Cur baptizas? Res valde frequens ut eos tantùm in honore habeamus, à quibus aliquid affectamus. Cùm Rex Balac ſe videret concluſum ab Iſraëliticis, miſit ad vocandum Balaam ſeniores nobiliſſimos, ac principes cum magno Comitatu, ut malediceret Iſraël, *Num.22.* Et Rex venerationis cauſa ei occurrit in itinere ad eum honorandum. Cùm autem Balaam non poſſet maledicere populum, ſed potiùs ex Dei juſſione benediceret, ait text. *Tandem ſurrexit Balaam, & reverſus eſt in locum ſuum*, Num. 24. & 25. Sed quomodo Propheta qui apud omnes erat in magnæ veneratione, qui tantis aſſociatus venerat, ſolus, ut jàm probabiliorem ſententiam notat Abulenſ. *q.16.* imò graves Recentiores ex radice hebraica colligunt, *Reverſus eſt in locum ſuum ſine donis*; quando Balaam venerat, multum negotium habebat Rex cum eo; nam illius maledictione ſe populum devaſtaturum promittebat, cùm verò hæc ſpes fruſtraret eum, ceſſavit etiam honor, ac veneratio; nam hæc non illi ſed expectationi, quam omnes in eum habebant, deferebatur.

Solum honoramus eos à quibus aliquid ſperamus.

Num. 24.

Abulenſ.

105. Ambroſ. Quærit D. Ambroſ. *lib. de benedict. c.1*, cur Deus ordinaverit quod parentum benedictio tam utilis, ac proficua eſſet filiis? Reſpondet S. Pater: [Primum omnium diſcimus, quantam parentibus reverentiam deferre debeamus, cùm legimus, quoniam qui benedicebatur à patre, benedictus erat; & qui maledicebatur, maledictus erat; ideò hanc parentibus gratiam donavit Deus ut filiorum pietas provocetur. Prærogativa igitur parentum, diſciplina eſt filiorum. Honoret pius patrem propter gratiam, ingratus propter timorem; & ſi pauper eſt, & non habet divitiarum copias, quas relinquat filiis, habet tamen ultimæ hæreditatis benedictionem, quas ſanctificationis opes ſucceſſoribus largiatur.] Sed ut filius patrem omni veneratione, ac cultu proſequeretur, nonne ſufficientiſſimè ad hoc implebat jus naturæ? Ad quid ultra exigitur benedictio; quamvis filius rigoroſiſſima obligatione aſtrictus ſit ſuis parentibus, tamen niſi aliqua dependentia, ac profectus, & ſpes interveniret, nullus amor, nullaque reverentia futura erat.

Ioan. 1. n. 26. Reſpondit eis Joannes, dicens: Ego baptizo in aqua medius autem veſtrûm ſtetit, quem vos neſcitis.

VERSIONES.

Syriacus, & D. Ambroſ. in Pſal. 47. Ego baptizo in aqua, ſed inter vos ſtat.

Vatablus. In medio veſtrum ſtat.

ALTER TEXTUS.

Matt. 3. n. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam.

EXPOSITIO.

DIVINUS Joannes multis hîc adimplet præceptoris munus; nam quamvis injuria, ac calumnia, impetus fuerit à Phariſæis, tamen hîc non iraſcitur, ſed hinc ſumit occaſionem, ut eos magis doceat, ac apertiùs de Chriſto perhibeat teſtimonium; nam hactenus tacitè, & ſubobſcurè de Chriſto fuerat locutus; & quamvis Joannes eſſet quæſitus qua authoritate baptizaret, ad hoc non reſpondet, ſed ſimpliciter de ſuo Baptiſmo, ait: *Ego baptizo vos in aqua*, & totus ad Chriſtum convertitur ut officium ſuum expleret, venerat enim Joannes, non ut de ſe ageret, ſed ut de Chriſto Domino daret teſtimonium, vel dic quod dum Joannes ait de ſe, *Ego vox clamantis*, tacitè dat rationem, ob quam baptizabat, ut ſuprà dixi, & ait: *Ego baptizo in aqua*, differentiam ſui Baptiſmi à Chriſti Baptiſmo ponit; tanquam ſi diceret, meus Baptiſmus in aqua ſola eſt ad pœnitentiam, ac præparationem: Chriſti autem Baptiſmus in Spiritu ſancto ad ſanctificationem; ut ipſe infrà dixit *Ioan. 1. n. 33.* & quamvis Joannes hîc coram Legatis hoc diſcrimen inter hæc duo baptiſmata non aſſignaverit, tamen tacitè innuit, dum totus ad Chriſti excellentias ſe converterit. 106.

Joannes ſui oblitus de ſuo munere agit.

Medius veſtrûm, Syriacus habet, *ſtat*, ſicut & legunt. D. Cyprian, *lib. 2. contra Iud. c. 9.* Hieron. *c. 14. Ezech.* S. Ambroſius *in Pſal. 47.* D. Gregorius *homil. 7.* Anaſtaſius Synaita *lib. 8. in Hexaemer.* Et facit hunc ſenſum, ipſe Chriſtus Dominus inter vos eſt, vobiſcum converſatur; quia verò noſtra Vulgata habet, *ſtetit*, videtur quod Joannes ſuam locutionem referat ad id tempus quando Chriſtus Dominus cum aliis venit ad Baptiſmum Joannis, at cùm aliis ipſum prædicantem audiebat, & ait, *ſtetit*, quia Chriſtus Dominus nunquam cecidit, ſed omnes ab eo ſunt erecti. *Quem vos neſcitis.* In hoc tacitè eos reprehendit, quod tantam ſalutem non videant; cùm enim eſſent carnales, erant inepti ad tantam lucem intuendam. 107.

Cyprian. Hieron. Ambroſ. Gregor. Anaſtaſ.

Ioan. 1. n. 27. Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt, cujus ego non ſum dignus, ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti.

VERSIONES.

Syriac. D. Ambroſ. l. 8. de fide, c. 1.	Qui poſt me venit.
Alicui ex Græco apud Tolet. ann. 49.	Qui ante me genitus.
Euthymius, Theophyl.	Qui ante me fuit.
D. Paul. 2. ep. 2. ad Severum.	Qui ante me erat.
Vatablus.	Ipſe eſt ille qui poſt me venit, qui extitit ante me.
Multi ex Græco cum D. Cyprian. lib. 1. contra Iud. cap. 12.	Cujus ego non ſum idoneus, ſeu ſufficiens.
Syriacus.	Solvere corrigias calceamenti.

ALTER TEXTUS.

Matth. 3. n. 12.	Qui poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cujus non ſum dignus calceamenta portare.
Marc. 1. n. 7.	Venit fortior me poſt me, cujus non ſum dignus procumbens ſolvere corrigiam calceamentorum ejus.
Lucæ 3. n. 16.	Veniet autem fortior me, cujus non ſum dignus ſolvere corrigiam calceamentorum ejus.

EXPOSITIO.

108. QUAMQUAM aliqui Codices habeant, *qui poſt me venit*, ratione nativitatis, quia Chriſtus ſex menſibus poſt Baptiſtam ortus eſt in mundo; tamen de futuro legendum eſt cum noſtra Vulgata, *poſt me venturus eſt*, & ita legunt D. Cyrillus *hîc*, D. Chryſoſt. D. Auguſtin. D. Gregor. & quamvis jam converſaretur in mundo cum hominibus, tamen de eo ita loquitur hîc Baptiſta, *poſt me venturus eſt*; ſcilicet ad ſe manifeſtandum, ac ad prædicandum & baptizandum, ut explicant D. Chryſoſt. S. Thomas, Cajetanus, & alii: *Qui ante me factus eſt*. Aliqui ex Græco legunt, *ante me genitus*, utrumque enim ſignificat verbum Græcum, & reddit hunc ſenſum, qui poſt me ſe manifeſtabit in mundo, ante me genitus eſt ab æterno. Hujus expoſitionis meminit D. Chryſoſt. *homil. 12. in Ioan.* & alii habent, *ante me fuit erat, extitit* in mundo per divinitatem; tamen ſimpliciter legendum, *ante me factus*, ut tenet noſtra Vulgata, & legunt omnes ferè Patres Græci, & Latini; & Joannes hic non loquitur, ratione divinitatis, quia ut ſic Verbum non dicitur factum, ut conſtat ex Symbolo Athanaſii, ſed explicandus eſt locus cùm D. Cyril. D. Chryſoſtomo, D. Auguſtino, Theophylacto, Alberto Magno, S. Thoma, Cajetano. Chriſtus dicitur factus hîc ante Joannem, non ratione temporis, ſed ratione dignitatis, ac gloriæ, Chriſtus in ordine gratiæ eſt prior omnibus; ipſe enim, ut princeps, ac caput, eſt cauſa finalis, & exemplaris omnium electorum, ut docent omnes Theologi cum D. Thoma 3. *p. q.* 24. *art.* 3. & corroboratur hæc expoſitio; Joannes hic agebat de Chriſti Domini majeſtate, qua eum antecellebat, & ideò ſubdit.

Cyrillus. Chryſoſt. Auguſt. Gregor. Chryſoſt. D. Thom. Cajet. Cyrillus. Chryſoſt. Auguſt. D. Thom.

Cujus non ſum dignus, ut ſolvam corrigiam calceamenti; hoc eſt, inter omnes ſervos, & famulos, non ſum ſufficiens, ac idoneus ad præſtandum illi minimum obſequium; & ſolvere corrigiam, hoc eſt, calceos detrahere, quod minimum eſt ſervorum. 109.

QUÆSTIO XXIV.

Solvuntur duæ quæſtiunculæ.

QUæſtiuncula prima de concordia Evangeliſtarum inter ſe, nam omnes quatuor hæc verba referunt, at aliquali diverſitate; nam Joannes calceamentum ponit in ſingulari, alii tres in plurali, *calceamenta*. Matthæus inquit, *calceamenta portare*: & Marcus *procumbens*. In hac re explicanda multus eſt Abulenſ. *cap. 3. Matth. q. 67.* dupliciter reſpondet D. Auguſtinus *lib. 2. de conſenſu Evang. c. 12. & 1.* Quia Joannes hæc verba non ſemel dixit, ſed multoties ea populo repetivit, & prædicavit; unde non ſemper eiſdem verbis formalibus uſus eſt, ſed aliquantulum immutatis. Confirmatur, nam hiſtoria, quam hîc narrat Joannes Evangeliſta, non eſt eadem cum illa, quam alii tres narrant, & ideò hæc ſolutio mihi videtur aptiſſima. Secundò reſpondet idem Auguſt. quod eſto Joannes ſemel hæc verba dixerit, tamen nulla eſt diverſitas, quia ſacri Scriptores tantùm attendunt ad ſenſum, & non ad verba; & in illis verbis omnibus declaratur excellentia Domini, & humilitas Joannis. 110. *Concordia Evangeliſtarum.* Abulenſ. Auguſt.

Quæſtiuncula ſecunda utrum Chriſtus Dominus calceis uſus eſſet? Negat Carthuſianus *in cap. 3. Matth.* Abulenſ. *in cap. 3. Matth. quæſt. 36.* Affirmativa ſententia mihi eſt vera, quam tradunt D. Auguſt. *ſerm. 42. de Sanctis.* D. Chryſoſt. *hom. 66. ad popul. Antioch.* S. Thom. *hîc*, ſequuntur communiter Recentiores, Tolet. *in cap. 1. Ioan. annot. 65.* Barradas *tom. 2. lib. 5. cap. 6.* Probatur primò ex hoc loco, dicit enim Joannes ſe non eſſe dignum portare Chriſti calceamenta, ſolvere ejus calceamenta, ergo ſi Chriſtus nudis pedibus incedebat, aſſerendum eſt Joannem fuiſſe deceptum, quod nullo modo eſt dicendum; & aliàs ejus teſtimonium de Chriſto minueretur in authoritate, poterat enim dici, quomodo das teſtimonium de illo, quem non agnoſcis, an ſit calceatus, vel non? Secundò, Chriſtus in veſtitu, & cibo communem modum vivendi hominum ſecutus eſt; ergo etiam ut non incederet pedibus diſcalceatis. Tertiò, Apoſtoli calceis utebantur, ut patet ex Marc. 6. num. 9. *Calceatos ſandaliis*, & ita dixit Angelus Petro, Actor. 12. n. 8. *Calceat te caligas tuas.* Ergo Chriſtus habuit calceamenta; nam diſcipuli 111. *Utrum Chriſtus uteretur calceis?* Carthuſ. Abulenſ. Auguſt. Chryſoſt. D. Thom. Tolet. Barradas. Marc. 6. Actor. 12.

diſcipuli in omnibus magiſtrum imitabantur.
Quartò, hujus rei quandam rationem moralem
Gaudent. aſſignat D.Gaudent. tract.5.in Exod. *Chriſtus non*
propter ſe calceatus eſt ſed propter nos, quoniam ter-
ra ſuſtinere non poterat majeſtatis ejus nuda veſtigia.
Terra non audet tangere pedes Chriſti. Neceſſe fuit ut pedes Domini haberent tegumen-
ta; nam aliàs terra fugeret, ne à denudatis plan-
tis Domini tangeretur, natus meus Jeſus non
ponitur in extrema paupertate nudus in præſepio,
Leo. ſed pannis involutus. S. Leo. *Cingitur faſciis, ut*
reclinetur in præſepio, adoretur à paſtoribus. Nam ſi
eſſet nudus, non auderet terra fulcimentum, ac
ſuſtentaculum dare, ſed omninò fugeret, ac decli-
naret, ne tantam majeſtatem attingeret.

Quæstio XXV.

Quomodo de ſe ait Ioannes, quod non ſit dignus ſolvere corrigiam calceamenti Chriſti Domini?

112. JOannes hæc dixit ſua admiranda humilitate ac
charitate in Deum, qua de ſemper deprimebat,
& Chriſtum exaltabat; de germano ſenſu hujus
ſententiæ eſt quæſtio. Et prima interpretatio eſt
eorum, qui totum hoc referunt ad Incarnationem.
Nazianz. D.Gregor.Nazianz. *orat.in ſancta lumina*, per *cal-*
ceamenta humanitatis aſſumptionem, per *corrigiam*
alia myſteria ipſius Incarnationis intelligit, ut di-
cat Joannes ſe eſſe indignum ad Chriſti myſteria,
ac ineffabilia opera explicanda. Aliter hoc expli-
Ambroſ. cant D. Ambroſius *lib. de inſtitut. Virgin. cap.*14.
Gregor. D.Gregor. *homil.*7. *in Evang.* Beda, D.Bonavent.
Beda. Bonav. Per *calceamentum* interpretantur humanam natu-
Pſal.59. ram aſſumptam, juxta Pſal.59. n.10. *In Idumæam*
extendam calceamentum meum. Per corrigiam verò
intelligunt unionem, & eſt ſenſus, non ſum dig-
nus Incarnationis ejus myſterium explanare, dici-
Apoc.5. tur Apocalypſ.5. num.5. *Nemo inventus eſt dignus*
aperire librum, & ſolvere ſignacula ejus, niſi ſolus
agnus.

113. Secundò, Clemens Alexand.*l.5.ſtromat.* Chriſ-
Clemens Alex. tus Dominus, ait, erat abſconditus in Prophetis,
ac figuris, ut pes in calceamento abſconditur, *ſol-*
vere corrigiam eſt ipſum propalare, ac manifeſtare;
ait ergo Joannes ſe eſſe indignum tantam Chriſti
majeſtatem publicare, ac demonſtrare. Tertiò,
Beda. Beda aliter hoc explicat. Per *calceamentum* præ-
dicationem evangelicam accipit, quia calceati
Epheſ.6. fuerunt pedes Apoſtoli. Ad Epheſ.6.n.15.*Calceati*
pedes in præparationem Evangelii; ait ergo Joan-
nes, ſe non eſſe idoneum ad portandam Chriſti
prædicationem per orbem.

114. Quartò, S.Ambroſ. *lib.3. de fide,c.5.* S.Gregor.
Ambroſ. Gregor. Bonav. *cit.* S.Bonaventura, & alii. Quando lis erat ſuper
accipienda uxore alicujus conſanguinei demor-
tui, qui cedebat, ſolvebat calceamentum ſuum, &
dabat accipienti uxorem, *Ruth.4.n.7.* Cùm autem
eſſet controverſia in populo, quis eſſet Meſſias,
& ſponſus Eccleſiæ, an Chriſtus, vel Joannes:
divinus Baptiſta ait: Non ſum dignus portare, &
ſolvere ejus calcaamenta, quia non ſum idoneus,
& ſufficiens, ut Chriſti Eccleſiam habeam mihi
in ſponſam; Joannes enim non erat ſponſus, ſed
amicus ſponſi, *Joan.3.n.29.*

115. Quintò, Et mihi germana intelligentia eſt,
quam appoſui in expoſitione, quæ eſt interpreta-
tio S.Chryſoſt.*homil.*21.*in Matth.*Alberti Magni, Chryſoſt.
D.Thom. D.Bonav. & aliorum, ut dicat Joannes Alb. Magn.
ſe eſſe indignum, ut Chriſto humillimum, ac D.Thom.
minimum obſequium ſervorum præſter, quod eſt Bonav.
calceos detrahere. Aliter etiam D.Cyrillus hanc
ſententiam Joannis explicat, ut ipſe dicat de ſe
eſſe indignum, ut inter Chriſti ſervos computetur.

Sextò, Hanc eximiam Joannis humilitatem ali- 116.
ter explicat Rupert. *in c.*3.*Matth.* Nam per cal- Rupert.
ceamenta interpretatur Apoſtolos; & ita expendit
Pſalm.107. *In Idumæam extendam calceamentum* Pſal.107.
meum, id eſt, meos Apoſtolos ad gentes mittam;
ait Joannes? Non ſum dignus portare, vel ſolvere
ejus calceamenta, quia non ſe reputabat idoneum,
ut dignitatem apoſtolicam haberet, ac ut inter
Apoſtolos ſcriberetur, ait cit.Rupertus: [Joannes
ita judicando, ita non quæ ſua ſunt, ſed quæ alio-
rum erant conſiderando: & ſuperiores ſibi futu-
ros Apoſtolos arbitrando regulam cuſtodiebat
ſanctæ, & veræ humilitatis, ſemetipſum depri-
mens, tanquam minor eſſet omnibus illis. Sed
nunquid ita judicabat Dominus Judicii? Nequa-
quam, ſed, Amen dico vobis, ait, inter natos
mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta.]
Quanto ſe Joannes omnibus inferiorem reputa- *Quanto quis*
vit, tantò magis eum extollit divina majeſtas, & *humiliatur,*
tantam magnitudinem ei donavit, ut eſſet magnus *tanto extollitur.*
coram Domino, *Luc.*1. *n.*15. & ut ait Chryſoſt. Chryſoſt.
hom.38. ad pop. *Magnum, quam calceamentorum*
dixit indignam, hanc ſuper caput ſuum Chriſtus at-
traxit, quando ad Baptiſmum Joannis verticem incli-
navit. Et tanta fortitudine armavit, ut non eſſet
arundo agitata, ſed ita Prædicatorem ſuum effecit,
ut factum eſſet verbum Domini ſuper illum, & ad
hoc venit ut omnes crederent per illum, *Ioan.*1.

Verbum Domini quod factum eſt ad Sophoniam 117.
filium Chuſi, filii Godoliæ, filii Amaſiæ, filii Ezechiæ, *Humilis ſublimatur.*
Sophon.1.n.1.Sed cur in Propheta ita deſcribitur Sophon.
genus per ſuos proavos, & per hos tantùm? Rem
myſticè explicat ibi eleganter S.Hieron.[Iſte ergo Hieron.
Propheta, ait, qui erat in ſpecula, & in ſublimibus
conſtitutus, & noverat myſteria Domini filius erat
Chuſi (qui interpretatur humilitas, vel Æthiops
meus;) habebat quoque avum Godoliam, qui
dicitur magnitudo Domini, & proavum Ama-
ziam, qui & ipſe vertitur in ſermonem Domini,
& atavum Ezechiam, qui ſonat fortitudinem Do-
mini. De fortitudine itaque Domini, natus eſt ſer-
mo Domini, & de ſermone Domini, nata eſt mag-
nitudo Domini, & de magnitudine Domini nata
eſt humilitas, ut cùm perveniret aliquis ad perfec-
tum, dicat, Non ſum dignus vocari Apoſtolus.]
Quia Propheta ita ſe demiſerit, ut ſe filium humi-
litatis diceret, ita eum Deus ſublimavit, ut pro
progenitoribus, ac majoribus habuerit magnitu-
dinem, fortitudinem, ac verbum Domini Abraha-
mo *apparuit Dominus ſedenti in convalle*, Gen.c.18. Gen.18.
n.1. Ad quid exprimitur locus, in quo Patriar-
cha ſtabat, quid refert quod eſſet mons, planicies,
vel vallis; magnum myſterium hîc latet, convallis
locus depreſſus eſt, ut quia Propheta ita erat hu-
milis, & ſolùm in infimo loco ſe poſſe commorari
ſibi perſuaderet; ideò divina præſentia, ac collo-
quio fruitur, inter divinas perſonas convivatur, &
tanquam ſocius cum eis deambulat, Gloſſa mora- Gloſſa.
lis: *Per hoc*, ait, *deſignatur, quod revelationes divinæ*
fiunt illis, qui ſunt in humilitatis convalle.

Ioan.

*Ioan.*1.*n.*28. Hæc in Bethania facta ſunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans.

VERSIONES.

Chryſoſt.hom. 16. *Vatabl.* Hæc in Bethabara facta.

Syriacus. Ubi baptizabat Jouchanon.

EXPOSITIO.

118. TAm ſolemne, & inſigne fuit hoc teſtimonium, ut denotet Evangeliſta locum in quo factum ſit, *In Bethania*, ita habet noſtra Vulgata, & multa antiqua exemplaria, ut teſtantur Origenes *tom.*2. *in Ioan.* & S.Epiphan. *hæreſi* 51. D.verò Chryſoſt.*citat.* Euthym.& Orig. *proximè allegatus*, & favet D.Hieronym. de locis hebraicis: *Bethabara*, ait, *trans Iordanem eſt, ubi Ioannes baptizabat.* Tamen hoc teſtimonium dedit in Bethania, ut habet noſtra correcta, & legunt exemplaria antiqua,à quibus non eſt recedendum. Et ideò duæ fuerunt Bethaniæ; una Lazari propè Hieruſalem, & citra Jordanem; altera verò diſtans ab urbe regali & trans Jordanem & dicebatur Bethania & Bethabara, & inde diverſitas lectionum orta eſt.

Vulgata. Origen. Epiphan. Euthym. Hieron.

QUÆSTIO XXVI.

Quare Joannes in Bethania baptizet, & det Chriſti teſtimonium?

119. DE hac quæſtione multa dixi *hoc l.*1. *c. q.*84. Teſtificatur Joannes de Chriſto in hoc loco, ac in eo baptizat.Chryſoſt.*hom.*16.Ut ſit evidens, quod non in angulo, non in occulto, factum eſt illud,ſed in manifeſto, & coram multis, qui confluebant ad Ioannem de omni hominum genere. Secundò, Albert. Magn. *Bethania*, ait, domus obedientiæ interpretatur, quæ, quoniam reſpicit omne præceptum, neceſſaria eſt baptizatis, & his qui in militia chriſtiana ſcribuntur, quia ipſa eſt perfecta juſtitia, ſicut Chriſtus veniens ad Baptiſmum dicit: *Sic decet nos implere omnem juſtitiam.* Tertiò, Hic locus dicebatur *Bethabara*, ſignificat *domum tranſitus*, per illum locum tranſierunt filii Iſraël Jordanem ut dixi *cit. loc.* vel dicebatur *Bethania*, hoc eſt, *domus navis*; hic Joannes baptizabat, prædicabat, Chriſtum teſtificabatur; quia per Baptiſmum,ac Chriſti fidem,& cognitionem, fit tranſitus, ac navigatur ad cœleſtem Hieruſalem, ac patriam noſtram beatam.

Chryſoſt. Alb.Magn. *Baptiſmus traducit nos ad Paradiſum.*

120. Cùm parens Elias igneo curru transferendus eſſe in cœlum cùm ſuo ſocio Eliſæo venit ad Jordanem: [Tulitque Elias pallium ſuum, & involvit illud,& percuſſit aquas,quæ diviſæ ſunt in utramque partem,&tranſierunt ambo per ſiccum: cumque pergerent, & ſermocinarentur, ecce currus igneus,& equi diviſerunt utrumque,& aſcendit Elias per turbinem in cœlum,] 4.Reg.2.n.11. Valde mirum eſt, quod, tantus parens ſublevetur in cœlum, dum per medium aquarum Jordanis iter facit,cur non potiùs antè,vel poſt tranſitum? Cur non potiùs ex cellula ſua: ſed in ipſo tranſitu,ac ex modo aquarum elevatur.Magnum myſterium latet. In aquis Jordanis Chriſti Baptiſmus præfigurabatur; inde ergo aſſumitur Elias in cœlum, ut pateſiat, quod ex nullo alio melius fit aſcenſio,ac tranſitus in paradiſum,quam à baptiſmalibus aquis, N.D.Cyrill.Hieroſol. *Catech.*3.ait, Cyrillus. [Principium mundi aqua, principium Evangelii Jordanes, liberatio Iſraëlis à Pharaone per mare facta eſt. Ubicumque fœdus aliquid inter Deum, & homines, ibi, & aqua. Poſt diluvium fœdus percuſſum eſt cùm Noë, & fœdus cum Iſraël in monte Sinai: verùm hæc non ſine aqua, & lana rubea, & hyſſopo. Elias aſſumptus eſt, ſed non ſine aqua, priùs enim tranſivit Jordanem, deinde in cœlum raptus eſt.]

4.Reg.2.

De illa ſententià amœnitate paradiſi ait textus: 121. *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita*, Geneſ. cap.2. n.10. Sed Deus, qui omnia magnâ Gen.2. ſapientia creavit, cur ita diſponit, ut è Paradiſo tanta aquarum copia regrederetur? In illis Paradiſi aquis ſalutiferum Baptiſmum adumbrari, concors eſt ſacrorum Interpretum ſententia. Et ſicut per fluenta aquarum facilè ad earum originem, ac alveum itur, ita voluit Deus ſignificare, quod per ipſum baptiſma ad cœleſtem Paradiſum acceditur. Rabbanus: [Quia verò, ait,per aquas Rabban. regeneratrices regreſſus nobis ad cœleſtia patet, congruit ſatis diſpenſationi divinæ pietatis, ut ipſum elementum,per quod ad ſupernam patriam reducimur,nobis ſit cùm Paradiſo,in quo poſitus eſt homo primus, commune: & ſicut gratia nos recreat inviſibiliter, & regni cœleſtis ingreſſum præparat; ita etiam inviſibiliter ad noſtrum orbem de paradiſo per terræ venas, ipſa per quam nos recreat unda proſiliat.]

CAP. V.

Secundum Joannis Teſtimonium: Ecce Agnus Dei.

*Joan.*1.*n.*21. Altera die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

VERSIONES.

Syriacus. Poſtero autem die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe, & ait: Ecce Agnus ille Dei.

Vatablus. Poſtero autem die videt Joannes.

Albert.Magn. ex Græco. Ecce pius ille Dei.

*S.Cyprian.lib. contra Iud.c.*15. *Chryſoſt.hom.*16. Qui tollit peccata mundi.

Multi

Multi ex Græco. Ecce candidus, ſeu purus ille Dei, qui poterat peccata mundi.
Alii ex Græco. Tollens peccata.

E X P O S I T I O.

1. NOster D. Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 1. *Brevi admodum*, inquit, *tempore Propheta ſimul, & Apoſtolus Baptiſta declaratur. Quem venturum prædixerat, hunc jam monſtrat præſentem.* Joannes *Propheta*, quia venturum prædixerat Dominum: *Apoſtolus*, quia præſentem prædicabat, ac demonſtrabat; & ideò à Domino pluſquam Propheta dicitur, ut notat citatus Cyrillus. Et maximè in Joanne reſplendet conſtantiæ donum, ut expendit D. Thomas *hîc*. Per univerſos dies benedicebat Dominum ac in ſuo Præcurſoris munere Chriſtum digito demonſtrando proficiebat. *Altera die.* D. Chryſoſt. citat. *homil.* 16. Euthymius ita interpretantur, quod poſtquàm Dominus reverſus eſt à deſerto, ſequenti die, hoc Joannes protulerit teſtimonium; ſupponit noſtra ſublimis Aquila hiſtoriam de tentationibus ſcriptam ab aliis Evangeliſtis. Sed ſine dubio multò congruentiùs ad mentem, ac ordinem textus dicendum eſt, quod poſtquam Dominus regreſſus eſt à deſerto, divinus Baptiſta coram Legatis Judæorum ipſum teſtificatus fuerit, ac proinde, ſeu, ut eſt in Græco, *poſtero ſeu ſequenti die*, poſt prædictum teſtimonium, quod Evangeliſta immediatè antea narrat *vidit Ioannes*, ſeu in præſenti, ut alii legunt, *videt Ieſum venientem ad ſe*, ad hoc ut Joannes de ipſo perhiberet teſtimonium; & ſtatim eum agnovit, tam ex greſſu corporis, quàm ex divina revelatione interiùs illuminante. Et ait: *Ecce*, particularem perſonam deſignans; nam, ut ait Beda: *Quando dicitur: Ecce, quodammodo ille, qui oſtenditur, digito demonſtratur.* Et meritò digitus Joannis obtinet hanc dignitatem, ut Chriſtum demonſtret, qui propter Chriſtum ad corrigiam calceamentorum ſeſe ſubmittebat, *Ioan.* 1. *n.* 27. S. Cyrillus citatus, ait; *quòd vox*, Ecce, *indicat ipſum, quem multi frequenter quæſierunt.*

Joannes Propheta. Ioannes Apoſtolus. D. Thom. Chryſoſt. Euthym. Beda. Cyrillus.

2. *Agnus Dei.* Chriſtum ſic appellat Præcurſor ob ſuam manſuetudinem, innocentiam, ac candorem; & quia tanquam verus agnus, qui præfigurabatur in Paſchali agno mundum à peccato liberaturus erat. Seu, ut alii ex Græco legunt, *portas peccata mundi*, juxta illud Iſaiæ cap. 54. n. 4. *Dolores noſtros ipſe portavit.* Et non ait Præcurſor, qui tollet de futuro, ſed de præſenti, *qui tollit*, ut notat D. Chryſoſtomus citatus: *Ut quotidie ea tollere intelligatur, unum namque pro peccatis noſtris obtulit ſacrificium (ſcilicet cruentem in cruce;) ſed per illud ſemper nos purgat.* Similiter Theophylactus, *Peccata Mundi*; non hujus, aut illius hominis, non hujus, aut illius nationis, ſed Mundi. Ad univerſum Mundum redimendum deſcendit.

Iſai. 14. Chryſoſt. Theoph.

Q U Æ S T I O I.

Quare Chriſtus venit ad Joannem?

VAlde frequenter Chriſtus Dominus venit ad Joannem. In utero, *Luc.* 1. *n.* 41. In Baptiſmo, *Matth.* 3. *n.* 13. hîc & iterum, *Ioan.* 1. *n.* 35. Commorari, ac converſari cum Baptiſta Chriſti deliciæ erant. Secundò reſpondeo. Aderat jam tempus, ut Chriſtus ſua prædicatione ſe mundo manifeſtare, & ideò teſtimonium Joannis voluit digito indicari, ut de eo magna opinio conciperetur in populo, ad hoc enim multùm conducebat Joannis teſtificatio, ut dixi *hoc lib. c.* 1. *q.* 13. Tertiò, Albert. Magnus. *Ecce viſa Domini humilitas, quoniam ipſe major exiſtans venit ad minorem. Et hæc eſt ſimul amoris, ac humilitatis.* Joan. 14. n. 13. *Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Non dedignatur Dominus quærere ſervum, ut ſuum eximium amorem erga eum oſtenderet, ideò ad illum venit. 3.

Teſtimonium Ioannis magnæ authoritatis. Alb. Magn. Joan. 14.

Quartò. Theophylact. [Sæpè Dominus venit ad Præcurſorem, quare? Ne putent quidem, quod quaſi peccati obnoxius æqualiter cùm aliis baptizatus ſit, idcirco iterum venit dans Joannis occaſionem corrigendi hanc opinionem, ideò Baptiſta dicit: Ecce Agnus Dei.] Similiter D. Chryſoſt. Euthymius *hîc*. Ne aliquis ex Baptiſmo Chriſtum crederet peccatorem, ideò ad Joannem venit, ut ſub figura agni ejus puritas, ac innocentia demonſtretur; nam qui tollit peccata aliorum, innocens eſt à peccatis, ut rectè probat Theophylact. maximè enim unuſquiſque ſuæ famæ, ac opinioni debet conſulere, ne aliquid ſiniſtrum de ea concipiatur. Miſit Dominus Moyſi, ut liberationem ab ipſo faciendam populo nuntiaret. Et ait Moyſes ad eum, *Ecce ego vadam ad filios Iſraël, & dicam eis, Deus Patrum veſtrorum miſit me ad vos: ſi dixerint mihi. Quod eſt nomen ejus? Quid dicam eis.* Exod. 3. n. 13. Valde mirum, quod hîc Moyſes tam diligenter nomen Dei ſciſcitetur. Nonne ut Legatus à populo crederetur, ſufficiebat, quod tanta poteſtas ad tot mirabilia perpetranda ei eſſet data à Deo? Imò facile erat credere, quod Deus, qui ſic eum nuntium deſtinabat, feliciſſimo exitu rem perficeret; tamen quo vocetur nomine, inquirit, ne ſuæ famæ detraheretur, & tanquam impoſtor crederetur, quod ilius legatione fungebatur, cujus nomen omninò ignorabat. Philo lib. 1. de vita Moyſis: *Non ignarus*, ait, *tribules ſuos cæteroſque omnes haudquaquam his dictis credituros, quod nomen ejus, qui amiſit me nec dicere potero; nonne impoſtor videtur?* Ne ergo de eo aliquid mali ſuſpicetur, ut inde fama Moyſis maculetur, ideò nomen Dei diſcere fatagit. 4.

Theoph. Chryſoſt. Euthym. *Famæ conſulendum.* Exod. 3. Philo.

Q U Æ S T I O II.

Quare Chriſtus Dominus dicatur Agnus?

JOannes, ut ait S. Macar. ſenior homil. 28. *Complementum omnium Prophetarum, omnes quidem vaticinati ſunt de Domino procul oſtendentes, ille verò demonſtrabat eum ante oculos, Ecce Agnus Dei.* Quæ verba inter cætera Evangelica tanquam pretio 5.

Macar. *Ioannes Prophetarum complementum.*

pretioſiſſima gemma maximè fulgens, ut ait Rupert. lib. 1. in Joan. [Prioribus verbis, inquit, quaſi gemma pretioſam ſuperaddidit Baptiſta, Ecce Agnus Dei: Cunctis namque ſuperior ſermo ejus, quaſi aureum ſubſellium rutilat in Evangelica Chriſti quadriga: hoc verò dictum tanquam pretioſiſſimus lapis augmentum decoris accedit.] Primus omnium Præcurſor in lege gratiæ Chriſtum Dominum agnum appellat, & inter omnes Evangeliſtas Joannes Apoſtolus frequenter hoc nomine utitur, ac eo maximè delectatur, *Apocal.* 5. 6. 8. 12. 13. *&* 6. 1. 16. *&* 7. 9. 10. 14. 17. *&* 12. 11. *&* 13. 8. *&* 14. 1. 10. *&* 19. 7. 9. *&* 21. 14. 23. 27. *&* 22. 1. 2. 14. Nam cùm Joannes Apoſtolus fuerit diſcipulis Præcurſoris, ut teſtantur D. Chryſoſtomus, Theophyl. D. Epiphan. *hæreſi* 51. à ſuo magiſtro tantum nomen didicit. Peculiariter deveniamus ad quæſtionem: Cur Chriſtus dicitur Agnus?

Rupert. — *Dvangeliſta edoctus in multis à Baptiſta.* — Chryſoſt. Theoph. Epiphan.

6\. Reſpondent primò D. Cyrillus Alexandrinus Theophylactus, Elias Cretenſis *in comm. orat.* 4. *de Theologia*, D. Chryſoſt. *homil.* 10. qui ait: *Agnum appellat Joannes Chriſtum, ut Iſaiæ Prophetiam in memoriam reducat: Quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet*, Iſai. 53. n. 7. Et ſic Joannes in ſuis teſtimoniis ex omni Prophetia adimpleta oſtendit, Chriſtum eſſe verum Meſſiam. Secundò, Divus Chryſologus, *ſerm.* 164. Dicitur Chriſtus agnus propter admirabilem manſuetudinem, quia omnia tormenta, ac opprobria ſuſtinuit, ut patet ex citato loco Iſaiæ, & Hieremiæ 11. n. 19. *Et ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam.* Ipſa manſuetudine Dominus traxit ad ſe omnia, Pſal. 44. n. 5. *Intende proſperè, procede, & regna propter manſuetudinem.* Vide infrà *q.* 3. Tertiò, D. Aug. *tract. in Ioan.* Salvator agnus appellatur, ut ejus ſimplicitas, ac innocentia demonſtretur, quia agnum referebat, 1. Petri 1. n. 19. *Redempti eſtis pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati, &c.* Quartò, Clemens Alexandr. *lib.* 1. *Pedagog. c.* 5. ait: [Quoniam Scriptura pueros, & infantes agnos vocat: Deum, qui eſt verbum, qui propter nos homo factus eſt, qui nobis in omne aſſimilari volebat, vocavit Agnum Dei, Filium Dei.] Quia in Scriptura *pueri* aliquando vocantur agni, ut Chriſtus nobis in omnibus ſimilis appareret, ideò Agnus dicitur.

Cyrillus. Theoph. Elias Cret. Chryſoſt. — Hier 11. — Pſal. 44. — Auguſt. — 1. Pet. 1. — Clemens Alex. — *Chriſtus nobis ſimilis per omnia.*

7\. Quintò, D. Cyrillus *citatus*, D. Ambroſius *lib. de Divinitate Filii Dei, cap.* 6. D. Zeno *ſerm.* 1. *de Exodo* docent; quod Chriſtus dicitur *Agnus*, quia ad immolandum in reconciliationem generis humani venerat; & ideò in hujus rei typum præcepit Deus, ut ad ipſum placandum, quotidie agnus immolaretur, unus mane, & alter veſperè, Exod. 29. n. 38. & Num. 28. n. 13. *Offeretis agniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum, unum offeretis mane, & alterum ad veſperam.* In quo maximè notandum eſt, quod quamvis in lege veteri multa fierent ſacrificia ex animantibus terreſtribus, & volatilibus, tamen juge ſacrificium mane, & veſperè fiebat ex ſolis agnis quia in ipſis expreſſiùs Chriſti Domini ſacrificium præfigurabatur, tam quod cruentè in ara crucis eſt peractum, quàm quod incruentè in Sacramento altaris quotidie offertur. Et præceptum erat in lege agniculos per ſingulos dies immolari, quia umbra Chriſti Domini proteguntur omnes, & quia ſemper Chriſtum debemus intueri ad contemplandum ac imitandum ipſum ore, & corde. Et ita explicat D. Gregorius Magnus rationem, ob quam in Ægypto ſanguis agni poſitus eſt, non ſuper unum poſtem tantùm, ſed ſuper utrumque. Ita ait homil. 22. in Evangeliſt. [Sanguis Agni ſuper utrumque poſtem ponitur, quando non ſolum ore corporis, ſed etiam ore cordis hauritur; nam qui ſic Redemptoris ſui ſanguinem accipit, ut imitari paſſionem illius nedum velit, in uno tantùm poſte ſanguinem ponit. Quid verò eſt illum ponere in ſuperliminaribus domorum? Mens noſtra domus eſt, cujus domus ſuperliminare eſt ipſa intentio, quæ præeminet actioni: qui igitur intentionem cogitationis ſuæ ad imitationem dominicæ paſſionis dirigit, in ſuperliminari domus Agni ſanguinem ponit.] Sextò, Rupertus, D. Bonaventura, Gloſſa, ait: [Tria miniſtrat agnus poſſidentibus ſe, lac in documentum ſimplicis doctrinæ, quo parvuli nutriuntur; lanam, id eſt, incrementa virtutum; eſum carnis ſuæ.] Agnus lac dicit in matre, Chriſtus Dominus autem Agnus, qui lac doctrinæ in potum parvulis nondum ad cibum ſolidum perfectis miniſtrat, 1. Corinth. 3. *Tanquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedit.* Agnus aſportat utilitatem qui lanam ſuam per converſationis exercitium dat in veſtimentum virtutum, quibus anima maximè exornatur, & carnem in cibum nutrimenti ſpiritualis. Et ita ait D. Hieronymus in cap. 53. Iſai. n. 7. [Hic agnus eſt, inquit, in cujus typum immolatur agnus, cujus cruor limitus in poſtibus exterminatorem fugabat Ægypti: qui non ſolùm ſanguine ſuo nos redemit, ſed & lanis operuit, ut algentes infidelitate ſua veſte calefaceret, & audiremus Apoſtolum nobis loquentem: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis,] ad Galat. 3.

Cyrillus. Ambroſ. Zeno. — Exod. 29. Num. 28. — *Chriſtus imitandus eſt ore, & corde.* — Greg. Mag. — Exod. 12. — Rupert. Bonav. Gloſſa. — 1. Cor. 1. — *Chriſtus nos docet, induit & cibat.* — Hieron.

Septimò. Albertus Magnus: Agnus *latinè dictus eſt ab agnoſcendo, qui voce matris in toto grege balantis agnoſcit, & agnoſcitur ab illa* Agnus enim vocem matris maximè recognoſcit, ut eam ſequatur, & ad illam accedat. Chriſtus Dominus dicitur Agnus, qui vocem ſanctiſſimæ Matris ſuæ exaudit, ut ad ejus preces inclinetur. *Sexaginta ſunt Reginæ, & octoginta concubinæ & adoleſcentularum non eſt numerus. Una eſt columba mea, perfecta mea*, Cant 6. num. 7. Deipara Virgo à ſponſo maximè laudatur. Sed valde mirum eſt, quod ita extollatur: cur non iiſdem encomiis, quibus ipſa ſuum dilectum affecerat, quod eſſet candida, rubicunda, electa ex millibus, caput ejus aurum optimum, *Cantic.* 5. *num.* 10. Pſellius apud Theodoretum, & Rupertus Abbas inquiunt, quod Virgo dicitur columba ob ſuam puritatem, ac ſimplicitatem: deinde columbæ vox, cùm ſit gemitus, inter omnes aves maximè dignoſcitur, & peculiarem habet vim ad trahendum, ac vocandum ad ſe comparem ſuum, ut teſtantur Ericus, & Aymon *ſerm. de Purificatione.* Sic Mariæ oratio, ac deprecatio inter omnes beatas animas maximè agnoſcitur, ac eximia ejus efficacia præpotens eſt ad ſuum ſponſum, ac filium inclinandum, ad miſericordiamque flectendum; quanta enim ſit potentia Virginis ad impetrandum à filio ſuo, explicat D. Bonaventura, dum expendit ſalutationem Angelicam, *Dominus tecum*, Luc. 1. n. 28. ait ſanctus Doctor in ſpeculo Virginis cap. 8. *Quia Dominus potentiſſimus tecum eſt, ideo & tu es potentiſſima ſecum; potentiſſima es per ipſum, potentiſſima es apud ipſum,* *ita*

8\. Alb. Magn. — *Chriſtus exaudit vocem matris ſuæ.* — Cant. 6. — Pſellius. Rupert. — Ericus. Aymon. — Bonav. — Luc. 1.

Eccl. 24. *ita ut verè dicere poſſis illud.* Eccleſiaſt. 24. *In Hieruſalem poteſtas mea.*

Quæstio III.

Quare Ioannes Chriſtum Dominum non appellet Deum, vel Regem, ſed tantùm Agnum?

9. MUltò illuſtrius videbatur teſtimonium, ſi Joannes Chriſtum oſtendens, diſertis verbis diceret: Ecce filius Dei, Ecce Rex regum, Dominus dominantium: tamen, his omiſſis, tantùm ait, *Ecce Agnus Dei.* Reſpondeo primò, quòd dum Agnum Dei nominat, Deum eſſe profitetur, ut dicam *q.* 5. Secundò. Joannes, ut univerſalis, ac optimus magiſter, ſenſim, ac per omnem circumſtantiam, & prophetiam teſtificatur, Chriſtum Dominum, verum eſſe Meſſiam, nam ſuperiùs ejus eximiam, ac ſupremam dignitatem patefacit, dum ſe indignum aſſeruit ad hoc, ut ſolvat ejus corrigiam calceamentorum, *Ioan.* 1. *n.* 26. Et infrà, cum eſſe filium Dei apertis vocibus teſtatur n. 34. *Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.* Hîc verò cùm Agnum dicit, propter vaticinia Iſaiæ, ac Hieremiæ, ut retuli *q* 2. Tertiò. Joan. Chriſtum Meſſiam eſſe teſtificatur, non tantum ab in ſita majeſtate, quantum ab operibus exhibitis, nam ſi Deum, vel Regem nominaſſet, quanta, & qualis eſſet ejus dignitas, propalabat; at dum ait: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*; eum Agnum dicit, qui pro ſalute, ac redemptione totius mundi immolandus erat. Et valde rata, ac ſupereminens eſt excellentia, quæ non à majeſtate, ſed ab operibus procedit. Vide *lib.* 1. *c.* 2. *n.* 24. & 25.

Vera majeſtas ab operibus.

10. August. Quartò. D. Aug. tr. 7. in Joan. *Venit Agnus*, ait; *qualis Agnus eſt? Quem lupi timent. Qualis Agnus eſt? Qui leonem occiſus occidit.* Homines Chriſtum expectabant victorem, Joannes Agnum dicit, quia nos liberavit, ac redemit, non pompa, ac poteſtate, ſed manſuetudine ſua, atque morte Agni occiſi, qui balatu, ac voce ſua Dæmones fugavit, ac homines attraxit. Hujus rei teſtis ſit ipſe Joannes; nam dum de Chriſto ait, quòd ante illum eſſet factus, quòd ipſe non erat dignus ejus corrigiam calceamentorum ſolvere, quòd in Spiritu ſancto baptizaret, quòd eſſet filius Dei,
Joan. 1. quæ omnia conſtant ex *c.* 1. *Ioan. à n.* 27. nihil divinis Præcurſor proficit, nullum adducit ad Chriſtum (quantum legimus ex divinis literis:) at ubi reſpiciens Jeſum ambulantem dicit: Ecce Agnus Dei: *& audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum*, Joan. 1. n. 37. Ubi manſuetudo, ac lenitas cœleſtis Agni innotuit, ſtatim homines inclinantur ad Chriſtum, ac ipſum ſequuntur, ut in Apoſtolico ordine fiant
Chryſoſt. firmiſſima fundamenta, Chryſ. hom. 17. [Intuere hoc etiam loco, inquit, quòd neque cùm dixit: Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, neque cum dixit: Non ſum dignus ſolvere ejus corrigiam calceamenti, quemquam lucratus eſt. Verùm cùm de Chriſti generatione verba habere, & in humiliorem ſermonem deſcendere cœpit, tunc ſecuti ſunt diſcipuli. Unde animadvertendum eſt, quòd non tam multi ad Chriſtum ſectandum adducutur, quando magni aliquid, & altum de Deo dicitur, ſicut cùm ad humiliora, & auditorum ſalutem accommodatiora deſcenditur. Plus alliciuntur animi benignitate, ac manſuetudine, quàm potentia, ac majeſtate. Et ita cùm Iſaias Chriſtum Dominum ſub ſpecie Agni introducit, ut explicat D. Hieronymus ſtatim eum dominatorem univerſæ terræ appellat: *Emitte Agnum Domine dominatorem terræ*, Iſai. 16. n. 1. Iſai. 16.

Plus trahitur manſuetudine quàm potentia.

Quæstio IV.

Quare Chriſtus Dominus dicatur à Ioanne Agnus, cùm ab Iſaia vocetur Paſtor?

ELeganter D. Chryſoſt. *homil. de turture*, introducit Eccleſiam ſedulè ſuum ſponſum Chriſtum quærentem, & accedit ad Iſaiam qui eum deſignans paſtorem vocat, 40. n. 11. *Sicut paſtor gregem ſuum paſcet, in brachio ſuo congregabit agnos.* Pergit ſponſa in deſertum ad Joannem, & inquirit ab eo, an ſit Chriſtus? Qui cùm dicat: non ſum, ipſum oſtendit, dicens: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*; ſubdit modò citat. Chryſoſt. [Cùm audiſſet (ſcilicet Eccleſia) Agnum à Joanne & paſtorem ab Iſaia, hæſitat: & putat, dicens ad ſemetipſam, cui credam? Putas huic, aut Iſaiæ? Videt Dominus quoniam dubitat, clamat, & dicit: Ego ſum paſtor bonus. Et uno ſermone ſolvit omnem hæſitationem ejus.] Ad quæſtionem reſpondeo. 11. Iſai. 40. Chryſoſt.

Primò, quòd Chriſtus Dominus, cùm ſit bonus paſtor, eſt verus ductor, princeps, & Agnus; nam ut paſtor regit, ac paſcit oves, ut verus Agnus Paſchalis figuratus in lege, eos alimento ſuæ carnis nutrit, ac proprio ſanguine ab omni peccato, ac malo liberat. Secundò. Chriſtus Dominus ita eſt dux, ac princeps noſter, ut ipſa ſuprema dignitate non extollatur, ſed ita ſe gerit ut Agnus, ac ut quilibet ex minimis ſubditis ſuis, quod maximè optabat S. Ænodius *lib. de regimine.* In Præſule Eccleſiaſtico, ut ipſa dignitate ſuſcepta, ſubdit formam, conditionem, ac humilitatem non exueret. Tertiò. Elias Creten. *in* 1. *orat. D. Gregorii Nazianz.* ita ait: [Agnus autem, & paſtor Dominus dicitur: illud nempè, ut pro nobis oblatus; hoc autem, ut qui ſe ipſum obtulerit: nam ipſe propriè, & ſacrificium, & ſacrificus eſt. Paſtorem quidem ſe ipſe in Evangelio nominat: Ego ſum paſtor bonus,] Joan. 10. [Agnus autem à baptiſta nuncupatus eſt: Agnus Dei.] Ipſe enim eſt hoſtia, & Sacerdos. 12. Ænod. Elias Cret.

Prælatus in dignitate, ut ſubditus ſe gerat.

Quartò, Paſtor, & Agnus pro diverſitate temporis, & circumſtantiarum: Paſtor, ut virga, & baculo errantes ac rebelles, contumaceſque reducat: Agnus, ut lenitate, ac manſuetudine debiles, & miſeros trahat. Et dicebat Paulus 1. Cor. 4. n. 21. *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate, & ſpiritu manſuetudinis:* Quod expendens Divus Hieronym. ibi: [Benignus magiſter, ait, diſcipulorum correctionem in eorum poteſtate dimittit; ut ſi pœnitere vellent, clementiſſimus conſolator ad eſſet: ſi autem nollent, durus ultor aſſiſteret peccatorum. Quali virga venit Petrus ad Ananiam, & Saphiram, & ipſe Paulus ad Magum.] Similiter D. Gregorius lib. 1. Regiſtri epiſt. 34. *Neceſſe eſt*, ait, *ut Prælatus & benè agentibus ſit per humilitatem ſocius;* 13. 1. Cor. 4. Hieron. Gregor.

Prælatus bonis ſit mitis, rigidus verò malis.

& contra delinquentium vitia per zelum juſtitiæ erectus.

Quæstio V.

Quare Chriſtus in Apocalypſi dicatur Angelus tantum, à Baptiſta verò, Agnus Dei?

14. Alb. Magn. CHriſtus Dominus dicitur Agnus Dei primò ut ait Albert. Magnus, quia eſt filius Dei naturalis, & ut ejus divinitatem Baptiſta indicaret, ideo dicit Agnum Dei. Secundò. Quia à Deo miſſus eſt, & nobis datus. Tertiò D.Thom. (D.Thom.) *Agnus Dei*, ſcilicet Patris, *quia ipſe providit homini oblationem ad offerendam pro peccatis ſufficientem, quam homo per ſe habere non poterat* Quartò. Idem S Doctor, & Theophyl. (Theoph.) Agnus Dei vocatur, quia à Dei oblatus eſt pro noſtra ſalute, ſicut dicitur oblatio hominis, quam homo offert.

15. *Quæſitio.* Tamen in quæſtionem voco: Quare divinus Baptiſta *hîc*, & iterum *n.*35. Chriſtum appellat non ſolum Agnum, ſed & *Agnum Dei*; cum tamen Evangeliſta in Apocalypſi *Agnum* tantum dicat. (Apoc. 5. 6. & 15.) *In medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum Agnum occiſum habentem cornua ſeptem*, 5. n.6. *Et vidi, quod aperuiſſet Agnus de ſeptem ſigillis*, 6. n.1. *Ecce Agnus ſtabat ſuper montem Sion*, 14.n.1. & ſæpè. (*Reſponſ.*) Ad quæſtionem reſpondeo primò, quod Evangeliſta loquebatur de Agno in cœleſti curia, in throno, & ſede majeſtatis, ac proinde ex ipſo modo, & ſitu, divinitas ejus publicabatur, at Baptiſta eum oſtendebat hominibus, qui, ut eum, tanquam Deum, agnoſcerent, neceſſe fuit, hoc diſtinctè publicare. Secundò. Præcurſor indicare intendebat, quod ille Agnus pro omnium peccatis in holocauſtum eſſet offerendus, ideo conveniens fuit, ut eum Dei Agnum manifeſtaret, non enim quæ hominis, ſed quæ Dei ſunt, pro aliorum ſalute in paſſionem, ac mortem dantur.

16. *Divinitas potius manifeſtatur, dum miſeretur, quam dum regnat.* Tertiò. In Apocalypſi apparebat Agnus in monte Sion, in throno, ac eminentiſſima ſede, in medio ſeniorum, à Baptiſta verò digito oſtendebatur, tollens peccata mundi, ideò hic Agnus Dei appellatur, multò enim magis patefit, ac manifeſtatur Divinitas, dum hominum peccata abluit, ac abſtergit, quam dum in throno, ac ſede majeſtatis dominatur, ac regnat. Cum Nabucodonoſor accederet ad fornacem ignis, videns tres pueros illæſos, ait, *Ecce video quatuor viros ſolutos, ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei*, Dan.3. n.92. (Dan.3.) Poſtea vero idem Propheta loquens de ultimo adventu diei Judicii, in quo Chriſtus Dominus cum poteſtate magna veniet, ait: *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & aſpiciebam in viſione noctis, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat*, c.7. n.12. (Dan.7.) Sed quomodo in cœlo, in ſede dominationis, dicitur *filius hominis*, in fornace vero *filius Dei*? D. Hieron. (Hieron.) [Cæterum in typo præfigurat iſte Angelus, ſive filius Dei, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui ad fornacem deſcendit Inferni, ut eos, qui tenebantur incluſi, mortis vinculis liberaret.] Divina natura multò magis oſtenditur, ac propalatur, dum miſeris ſubvenit, quam dum in ſede majeſtatis triumphat & regnat, & ideo in nubibus filius hominis, cùm verò ad fornacem deſcendit, filius Dei. Joannes Chriſtum Dominum non publicavit agnum, ac Filium Dei quando in Jordane cœleſti gloria circundatum vidit: *Cœli aperti ſunt, vox Patris intonuit, Hic eſt filius meus, ac Spiritus deſcendit ſuper eum*, Matth.3. n.16. Matt.3. Sed quando eum vidit hic venientem ad ſe, ut jam homines attraheret, & Andream, alioſque ad ſe adduceret; tanquam ſi magna irradiaret, ac fulgeret Divina natura, dum hominibus benefacit, ad eorumque deſcendit ſalutem, quam dum omni cœleſti gloria eminet. Huc tendit Rupert. lib.2. in Joan. Rupert. *Qui hominibus*, inquit, *non antea cognitus ex eo cognoſci, ac diligi cœpit, ex quo ambulare cœpit de cœlo venient in uterum Virginis, de utero in præſepe, de præſepe in Crucem.* Filius Dei in poſſeſſione ſuæ ternæ beatitudinis ſemper extitit, & tunc cœpit divulgari, quando ad noſtram redemptionem volavit.

Quæstio VI.

Quare Ioannes de Chriſto ait: Qui tollit peccatum, *& non* peccata?

CUm Baptiſta Chriſtum Dominum dixiſſet Agnum, ob rationes ſuperius datas, de ipſo ait: *Qui tollit peccata mundi*; oſtendens eſſe Agnum illum præfiguratum in lege, qui pro reconciliatione immolabatur. Et ita ait S. Zeno Veronen. ſerm.1. de Exodo. *Hic, inquam, Agnus perfectus, quia in ipſo magnus ille Sacerdos pro myſterio ſua victima incluſus, hodie Deum reddidit hominem, quem litavit.* Et dum Joannes ait: *Qui tollit peccatum mundi*; per excellentiam tacite denotat inefficaciam ſacrificiorum legis veteris, quæ à peccatis purgare non valebant. Et dum ait: *Qui tollit peccatum.* Quodnam peccatum innuet Baptiſta, valde dubium; Gloſſa Ordinaria de originali interpretatur, ad quod principaliter tollendum Chriſtus venit, Divus Thomas, Theophylactus inobedientiam primi parentis intelligunt. Sed ſimpliciter dicendum eſt, quod poſuit peccatum in genere pro univerſis peccatis, ut ſi dicamus: Piſcis extractus ab aqua moritur, hoc eſt, omnis piſcis. 17.
Zeno.
Gloſſa.
S.Thom.
Theoph.

Sed quare non dixit, peccata mundi, ſed *peccatum* in ſingulari? Prima ſolutio, & vera patet ex proximè dictis; poſuit genus pro univerſis individuis, & ſpeciebus. Secundò, & moraliter. Ea eſt conditio ſummæ benignitatis, ac amoris Dei, quod dum multa concedit, & donat, non exaggerat, ſed potius minuit, ac tanquam pauciora divulgat. Et hac de cauſa etſi millia millium peccatorum generis humani remittat, ac condonet, tamen unum ſolum peccatum tollere dicit. Tertiò, ut ait D.Cypr. lib. de duplici martyr. *Plus eſt tollere peccatum, quam peccata: & peccatum non hujus aut illius, ſed mundi. Peccatum* dicit, ut difficultatem in eo eradicando inſinuet, nihil enim firmius conſiſtit, quam ubi unitas intercedit; & ita erant omnium hominum peccata inter ſe coadunata, ac ſi unum tantum eſſet. Moriturus S. Jacob ait Gen.49. n.5. *Simon, & Levi fratres; vaſa iniquitatis bellantia dicit.* Sed ſcitu valde dignum eſt, cur 18.
Deus ſua beneficia non exaggerat, ſed minuit.
Cyprian.
Gen.49.

Iniquitas peccatores unit.

cur ſanctus Patriarcha hos duos inter omnes filios tantum vocat fratres? Hi duo armata manu civitatem Sichem in ore gladii percuſſerunt, & arctius unitatis vinculum in eis peperit iniquitas ad malum, quam germana carnis, & ſanguinis cognatio.

Cajet. Cajetanus ibi: *Simul iſtorum duorum cauſa agitur propter eorum unitatem ad malum, propter quod & appellantur fratres, non tam carne, quam conſilio, & animo.* Et ideo S. ſenex eorum firmitatem deſtruendo, tanquam quid mirabile adjecit, *Dividam eos in Iacob, diſpergam eos Iſraël.*

Quæstio VII.

Quare Ioannes dixerit de cœleſti Agno, quod peccata tollat?

19. HOc dixit præcurſor, ut Chriſti infinitam ac divinam declaret virtutem, nullus enim peccata abſtergere, ab illiſque mundare poterat, niſi ſolus Deus. Secundò. D. Chryſol. *ſerm.* 45. *in Pſal.* 6. ſic fatur: *Beatus Ieannes, ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: ſuſcepit peccatum ut peccatum tolleret.* Deus cujus potentiæ omnia ſubjacent, ut crimina noſtra deleret, carnem noſtram peccatricem ſibi adjunxit, ut ex ſimilitudine peccati, peccatum damnaret. Facile quilibet miſeriæ forma circundatus miſeris ſubvenit. Tertiò. D. Leo Epiſt. decretali 97. cap. 2. [Sine veritate carnis non proteſtaretur Joannes: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; ſine Verbi potentia non fieret redintegratio debilium, & vivificatio mortuorum.] Ut genus humanum vivificaret, Dei filius potentiam ſuam ad noſtræ naturæ debilitatem adjunxit optime enim vivificantur omnia, cum ſumma potentia condeſcendit ad miſeros, ut eos adjuvet atque ſublevet.

Chryſol. — *Qui eſt in miſeria, miſeris miſeretur.* — Leo.

20. Quartò. D. Bernard. *ſerm.* 6. *de triplici adventu, & carnis reſurrectione*, ait: [Præco Joannes Baptiſta clamat: Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: non dicit morbos corporis, non moleſtias carnis, ſed peccatum, quod eſt morbus animæ, & corruptio mentis.] Quamvis Chriſtus Dominus ad omne malum, omneque noxium ablegandum veniret, Joannes tamen de peccato tantum mentionem facit, illud enim ſolum verè eſt malum, & comparatione illius aliud nullum. Ait Deus Zachar. n. 15. *Ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas, quia ego iratus ſum parum; ipſi vero adjuverunt in malum.* Seu, ut clarius legunt Septuag. ultima verba, *Ego iratus ſum modicum, ipſi vero ſuperpoſiti ſunt in malum.* Sed valde inquirendum eſt, quando extitit parva hæc Dei ira, cum mundum diluvio, Sodomam incendio, Ægyptum plagis conſumpta eſſe videantur? Ruperti eſt ſententia, quod hæc parva ira referatur ad Machabæorum tempus, quando Antiochi ira crudeliſſima cæde in homines Iſraëliticos, mira tyrannide in eorum populo ac devaſtatione in ſuas deſævierat, ac deferbuerat civitates: Sed hæc dicuntur parva ira? Quandóne fuit magna? ipſemet Deus explicat. *Ipſi vero adjuverunt in malum.* Quando ſcilicet ſunt in peccato prolapſi; hæc enim eſt ſolùm ita magna, calamitas maxima, licèt namque alia multa adduxerit damna in vita, corpore aliiſque temporalibus rebus, ita parva erat. Et ita ait Lyranus. *Dicitur ita parva, quia Iudæi puniti ſunt tantum pœna temporali.* Sed audiamus Rupert. lib. 9. de victoria cap. 23. [Cuncta ſecundum, ait, hoc genus malorum, direptio theſaurorum, & cædes hominum, planctus magnus in Iſraël & in omni loco eorum gemitus principum, & ſeniorum, infirmatio juvenum, & virginum, lamentum maritorum, & luctus matronarum, plaga magna civitatis, & perditio populi multi (nam & civitatem ſuccendit Antiochus igni, domos quoque & muros in circuitu deſtruxit.) Hæc, inquam, omnia pertinent ad iram parvam, juxta quod ait ipſe: Ego iratus ſum parum. Parva namque hæc fuerunt, quia circa corpus omnia verſata ſunt; bona temporalia, bona caduca.]

Bernard. — *Peccatum ſolum malum & comparatione illius aliud nullum.* — Zach. 1. — Septuag. — Rupert. — Lyran. — Rupert.

Ioan. 1. *n.* 30. Hic eſt: de quo dixi: Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt: quia prior me erat.

VERSIONES.

Syriacus. Hic eſt, de quo dicebam: Poſt me venit vir, & fuit ante me, quoniam prior me eſt.

Ex Græco legitur. Ante me conſtitutus, quia prior.

Vatablus. Venit vir, qui ante me extitit.

EXPOSITIO.

QUÆ Joannes de Chriſto ipſo abſente Phariſæis ante dixerat, ea hîc coram turbis de ipſo præſente repetit. Et de explicatione præſentis textus vide cap. ſuperiori n. 108. ubi ſatis rem explanavi, quare Chriſtus dicitur factus ante Joannem dignitate, ac honore ipſum præcedit, & ita bene deducitur ex verbo Græco, γεγονεν *conſtitutus*, quod quandam dicit præeminentiam. Ut conſtituit Jacob Ephraim ante Manaſſem *Geneſ.* 48. *n.* 20. Et ita ex hoc loco nullum habent argumentum Arriani, ut dicant Chriſtum, ſecundùm Divinitatem, eſſe creaturam, hoc enim falſiſſimum eſt; nam illud *ante factus*, non dicit tempus, ſed honorem, & dignitatem ut explicant D. Chryſ. D. Cyril. allegati *cit. n.* 108. Et hæc eſt vera intelligentia. Aliter rem enucleat D. Thom. quod quamvis Chriſtus conceptus fuerit poſt Joannem ſex menſibus, tamen ante ipſum dicitur factus vir, qui prior Joanne habuit integrum, & abſolutum viri uſum rationis. In Chriſto enim à primo inſtanti ſuæ conceptionis extiterunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. 21.

Chryſoſt. — Cyrill. — D. Thom.

Quæstio VIII.

Quare Joannes Chriſtum hic appellet virum, cum antea Agnum dixiſſet?

MUltus eſt D. Ambroſius *lib.* 1. *cap.* 5. in explicando, cur Chriſtus hîc à Joanne vocetur vir; cum ſuperius *hoc cap.* 1. *n.* 15. in ſimilibus verbis nomen viri ſubticuerit. Reſpondet S. Pater, quod immediatè præceſſerat celebre illud 22.

Ambroſ.

dictum: *Verbum caro factum eſt*, ac proinde manifeſtum erat quòd de Verbo Incarnato loquebatur. Tamen, ut benè obſervat Tolet. *annot.63.* illa verba, *Verbum caro,&c.* dicta ſunt ab Evangeliſta,& non à Baptiſta. Verumtamen ſine dubio in priori teſtimonio: *Hic erat, quem dixi: Qui poſt me venturus eſt, &c.* Illa particula *Hic*, ſupponit aliud ſignum dictum à Joanne, ſive nomen viri, ſive agni, per quod perſona Chriſti demonſtrabatur; quod tamen priori loco ſuppreſſit Evangeliſta.

23. Inquirimus autem: Cur Joannes eum hîc appellat virum, cum ante agnum dixerit? Reſpondeo primò. Ut oſtendat prophetias omnes in Chriſto eſſe adimpletas, quæ modo eum Agnum vocant ut patet ex locis citatis *q.1.* Deinde etiam virum eſſe, teſtantur. Hierem.31.n.22. *Fœmina circundabit virum.* Zac.6. n.12. *Ecce vir oriens nomen ejus,* Iſai.53. *Vidimus eum virum dolorum, & ſcientem infirmitatem.* Joannes ergo per varias circumſtantias diſcurrit, & ex omnibus oſtendit, Chriſtum verum eſſe Meſſiam. Secundò. Rupert.l.2.in Joan. [Agnus, ait, maſculus eſt hic homo, nulla mollitie reſolutus, ſed omni virtute conſtans, ſolutus, atque perfectus: virum ergo dicens, veram cum integritate virtutis expreſſit naturam hominis.] Agnum, & virum nominat, ut per agnum ejus puritatem, ac virtutem omni ex parte abſolutam oſtendat, per virum verò ejus integram naturam ſignificet. Ammonius *in Catena Græca*, apud Corderium. [Chriſtus Dominus, ait, univerſæ naturæ rationalis, id eſt, Eccleſiæ, ſponſus eſt; Eccleſia nimirum mulieris perſonam referente, cujus ipſe Chriſtus vir appellatur, ut qui fidelium animas ſibi deſponſatas habeat.]

Hier.31. Zach.6. Iſai.53. Rupert. Ammon.

24. Dum de Chriſto ait Joannes, *Qui tollit peccata mundi*; agnum, & virum vocat, per agnum indicat ejus humilitatem, ac manſuetudinem; per virum ejus ſapientiam, ac prudentiam: modeſtia ac peudentia omnia mala eradicantur, ac peccata exulantur, & virtutum germina plantantur. Ait Regius Vates Pſal.17. n.36. *Et diſciplina tua correxit me in finem.* Seu, ut legit ex Hebræo Pagnin. *Manſuetudo tua multiplicabit me.* Ipſa Dei benignitas adjuncta Dei ſapientia eum à multis emendavit, & virtutes in eo multiplicavit, & ideo ipſe ſubdit, *Diſciplina tua ipſa me docebit.*

Sapientia & modeſtia omnia mala eradicantur. Pſal.17. Pagnin.

Joan.1. n.31. Et ego neſciebam eum, ſed ut manifeſtetur in Iſraël, propterea veni ego in aqua baptizans.

VERSIONES.

Syriacus. Et ego non noveram eum, ſed ut innoteſcat Iſraëli propterea veni aquâ baptizatum.

Vatabl. Sed ut manifeſtus fieret Iſraël.

EXPOSITIO.

25. NE quis objiceret Joanni, quomodo cum à pueritia in deſerto eſſet educatus, Chriſtum agnoverat, hæc præocupans Joannes ait: *Ego neſciebam eum*; ſed Dei virtute, & cœleſtibus indiciis mihi manifeſtatus eſt. Et ait: *Neſciebam eum*; ſcilicet à facie, à vultu quamvis enim ſciret, Chriſtum eſſe inter homines, ignorabat tamen quiſnam eſſet determinate; & ut notat Chryſoſt. *Non inquit neſcio, ſed neſciebam, ut hoc modo ſibi maximè crederetur, quo enim pacto tantum ignoto tribueret?* Nam quamvis aliàs eum ignoraret tamen jam ſibi erat notus, ut poſtea explicat. Sed *ut manifeſtetur in Iſraël.* Non ait, ut ego manifeſtarem, quia non ſolum à Joanne, ſed etiam à patre, & Spiritu ſancto declaratus in Jordane. Et nota, quòd ignorantiam, ac inſcientiam Joannes ſibi diſertè attribuit, *ego neſciebam eum*; at Chriſtum propalare, quod valde glorioſum & honorificum erat, non ſibi diſertè attribuit, ſed per tertiam loquitur perſonam. *Ut manifeſtetur*, & ait, *in Iſraël*, quia Joannes, non Gentibus, ſed Judæis tantum prædicavit, *Veni in aqua baptizatus*; ſeu, ut habet Syriacus, *Veni baptizatum*, in ſupino, ſicut dicimus, *veni viſum.* Ut illuſtriſſimum eſſet teſtimonium Joannis de Chriſto propterea venit ipſe baptiſans, quia dum omnes ad Baptiſmum, tanquam rem novam, concurrebant, ibi Joannes de Chriſto teſtimonium perhibuit, ibi Pater de nube lucida cœleſti voce de filio teſtificatus eſt.

Chryſoſt. *Joannes ſibi non honorem, ſed ignorantiam attribuit.* Syriac.

QUÆSTIO IX.

Quomodo Joannes dicat, ſe Chriſtum neſciſſe?

MAgna in hoc loco exoritur difficultas: nam Joannes de ſe fatetur Chriſtum ignoraſſe, & ideo ad eum agnoſcendum ſignum columbæ datum fuiſſe, ut patet ex verſu ſequenti. Cum tamen ipſe *Matth.3.n.14.* ante baptiſmum, ac deſcenſum columbæ Chriſtum agnoverit, ac dixerit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me*, ut dixi *hoc l.b. c.2. q.5.* 26.

Primò. Reſpondet D. Auguſtinus *lib 2. de conſenſu Evang. c.15. & tract.5. in Ioan. & l 5. contra Donatiſtas c.13.* Origen. Theophyl. *hìc*, Joannem, antequam Chriſtum baptizaret, optimè agnoviſſe, ipſum eſſe verum Deum, & Meſſiam, & ideo dixiſſe, *Ego à te debeo baptizari*; poſtquam verò Chriſtum abluit, aliud agnoviſſe ex ſigno columbæ, ut verbis Auguſt. utar: [Quòd ipſe, ſcilicet baptizaret in Spiritu ſancto, propria quadam, & divina poteſtate, ut nullus homo, qui accepiſſet à Deo Baptiſmum, etiamſi aliquem baptizaret, poſſet dicere ſuum eſſe, quod traderet, vel à ſe dari Spiritum ſanctum.] Ac proinde docet S. Pater, quòd Joannes ante Baptiſmum cognoverit Chriſtum; poſtea verò cognoviſſe vim & efficaciam ipſius Baptiſmatis. Sed hæc ſolutio non evacuat difficultatem, quia Joannes dixit, ſignum columbæ datum eſſe, non ad vim Baptiſmatis Chriſti, ſed ad ejus perſonam agnoſcendam. Deinde, quia antequam Salvator veniret ad lavacrum Joannis, jam ei perſpecta erat ipſius baptiſmatis efficacia, & ita dixit, *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto*, Matth.3. n.11. Luc.3. n 16. 27. Auguſt. Origen. Theoph.

Matth.3.

Secundò. D.Cyrill.2.in c.2. *Quum, ait, igitur, neſciviſſe Dominum, dicat ſecundum humani generis & creaturæ menſuram, veriſſimè dicit.* Et ulterius ipſe S. Pater ſe explicat, quòd ex viribus naturæ neſciebat 28. Cyrillus.

neſciebat Dominum, tamen ex divina revelatione ipſum optimè agnoſcebat. Sed hæc ſolutio adhuc difficultatem non ſolvit; quia ſi loquebatur de ignorantia ex viribus naturæ, dicere poterat, non ſolùm de præterito, *neſciebam*, ſed etiam de præſenti, *neſcio*, quia nullus eſt, qui Deum juſtificatorem, ac remuneratorem ſupernaturalem ex naturæ viribus agnoſcat, ſed tantùm ex divina gratia. Deinde Joannes loquitur de ſigno ſibi dato infrà n. 33. *Ego neſciebam eum, & ille dixit mihi: Super quem videris Spiritum, &c.* Ergo ſi ipſe antea ex vultu agnoſcebat eum per divinam revelationem, ad quid neceſſarium fuit ſignum? Adhuc eſt explicandum.

29. Cajet. Tertiò. Cajetan. in ea eſt ſententia, ut aſſeveret, quòd columba bis apparuerit ſuper caput Chriſti, ſemel ante baptiſmum Chriſti, & iterum poſt baptiſmum, quando Pater teſtificatus eſt de cœlo, *Hic eſt filius meus.* Et ita ait Joannes, *Ego neſciebam eum*; tamen ipſum cognovit per ſignum columbæ & ita dixit de Chriſto: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me.* Sed hæc ſententia in nullo firmo nititur fundamento, niſi in eo, quod fingit. Deinde, quia non videtur credibile, quòd ſecundam apparitionem in ſpecie columbæ tres Evangeliſtæ narraverint, ut patet ex *c.* 2. hujus libri, tanquam rem admirabilem, & quòd de primo columbæ deſcenſu nulla apud eos ſit mentio.

30. Beda. Quartò, Beda hìc tenet, quòd licèt Baptiſta antea cognoviſſet Chriſtum, tamen quando vidit Spiritum deſcendentem ſuper eum, tam alta, & abſcondita myſteria ei fuere revelata, ut omnis notitia antea habita reſpectu illius eſſet veluti quædam inſcientia. Sed hæc ſententia non cohæret cum proprietate verborum, qua loquitur Joannes: *Neſciebam eum.* Altera ſententia eſt Abulenſis quam jam impugnavi *c.* 2. *hujus lib. q.* 5.

31. *Vera reſolutio.* Vera ſententia in hac materia eſt quòd cùm Chriſtus infans fugeret in Ægyptum, & Joannes puerulus in deſertum; & quamvis ipſe benè ſciret, quòd Chriſtus adeſſet in mundo, quem ex utero adoravit, tamen neſciebat eum ex vultu, ac facie, quis eſſet, quando autem Chriſtus acceſſit ad baptiſmum ex divina revelatione interna, ipſum cognovit, & ideo recuſans dixit: *Ego à te debeo baptizari.* Poſtea verò in confirmationem hujus rei datum eſt ſignum externum per advolatum columbæ: & hoc tantùm commemorat Joannes, quia à circunſtantibus hominibus viſum eſt. Et ita tacitè innuit rationem, ob quam Chriſtum cognoſcat, ac tantùm de eo proferat teſtimonium. In hac

Chryſoſt. ſententia eſt D. Chryſ. hom. 16. in Joan. [Ipſe, ait, S. Pater, ante deſcenſum Spiritum ipſum Joanni revelavit: & idcirco & antequam veniſſet, dixit: Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt, neſciebat igitur, antequam Chriſtus ad Joannem veniret, ſed cùm baptizandus eſſet, tunc eum cognovit, & ma-

Tolet. ximè cum Pater eum Prophetæ revelaſſet. In ea-

Barradas. dem ſententia eſt Tolet. *annot.* 72. Barrad. & alii.

Quæstio X.

Quare Joannes de ſe dixerit: Ego neſciebam eum?

32. Benè poterat Joannes hoc de ſe tacere, tamen divini Spiritus afflatu planè profitetur ſemel, & iterum infrà. Reſpondet Chryſoſt. homil. 16. Chryſoſt. *Aufert omnem teſtimonii ſuſpicionem, cùm non humanæ familiaritatis gratia, ſed divina revelatione id perhibere oſtendat.* Joannes etſi eum ex utero optimè *Teſtimonium non ſit ſuſpectum.* agnoſceret tamen publicè, & alta voce manifeſtat neſcire, ut ſuſpecta etiam inimicis eſſet laudatio, utpotè illius, quem non noverat ex facie, ſed ex divina revelatione, ut patet. Præcepit Deus Samueli, quòd tenderet in Bethleem, ut ungeret unum filiis Iſai in Regem; & ait Dominus, *Vocabis Iſai ex ad victimam, & ego oſtendam tibi quid facias, & unges quemcunque monſtravero tibi*, 1. Reg. 16. n. 3. 1. Reg. 16. Valde mirum eſt, quod Deus non declaraverit Prophetæ nomen illius, qui Regem erat ungendus, ſed tantùm ait: *Unge, quem monſtravero tibi.* Et ut hoc eſſet manifeſtum, & evidens, ut expendit Abul. *ibi, q.* 5. quando adducti ſunt filii Iſai coram Abulenſ. Samuele, videns primogenitum corpore excellentem putavit, quòd eum eligeret Dominus, & dixit: *Num coram Domino eſt Chriſtus ejus?* Similiter autem de ſecundo, tertio, quarto, & uſque ad finem omnium fecit, ut ita omnibus liqueſceret, quòd deſignabatur in Regem à Proph. non ob aliquam affectionem, cùm eligeret ignotum, ſed ob divinam revelationem, ac inſpirationem, ut ita electio, ac teſtimon. omni ſuſpicione careret. Theod. Theod. q. 37. [Quam ob cauſam electum neſciebat Propheta? Quoniam non erat Deus, ſed homo. Ignorantia autem divinam revelavit ſententiam, ſi enim ad Davidem recte eſſet profeſſus, veniſſet in ſuſpicionem, quòd hoc feciſſet ex aliqua ſubordinatione.]

Joan. 1. *n.* 23. Et teſtimonium perhibuit Joannes, dicens: Quia vidi Spiritum deſcendentem, quaſi columbam, de cœlo, & manſit ſuper eum.

Versiones.

Syriacus.	Et teſtatus eſt Jovehanon, dixitque: Conſpicatus ſum Spiritum deſcendentem de cœlis.
Vatablus.	Et teſtificatus eſt Joannes.
Theophylact.	Vidi Spiritum deſcendentem ſpecie columbæ.

Expositio.

Joannes ſuprà dixerat, quòd Chriſtum à facie non agnoſcebat, & ne aliquali levitati, ac inconſtantiæ tribueretur, quòd tantum de eo proferat teſtimonium, ideo hìc apponit rationem, unde eum agnoverit; *Quia vidi Spiritum deſcendentem ſuper eum*, in baptiſmate in ſpecie columbæ, de quo multa dixi *hoc lib. c.* 2. *à q.* 10. Et ait: *Vidi Spiritum*; Spiritus enim non poteſt videri corporalibus oculis. Albert. Magn. explicat de duplici Alb. Magn. viſione, Vidi cordis oculis Spiritum, corporalibus verò deſcendentem in ſpecie columbæ. Si velis, *Joannes gratia Spiritus.* moraliter in laudis Joannis dic, quòd ipſe gratiâ Angelus, & Spiritus erat, ideoque per elevationem à Deo ponit ſupra naturam Spiritum intueri, quod intellige de intellectualibus oculis. 33.

Quæstio XI.

Quare Joannes teſtimonium hîc adducat de Chriſto Domino ex deſcenſu columbæ, non verò ex voce Patris?

34. IN Chriſti Domini Baptiſmo multa ejus Divinitatem teſtificata ſunt, & inter cætera duo præcipuè; ſpiritus in ſpecie columbæ deſcendens, & manens ſuper Chriſtum, & vox Patris clamantis, *Hic eſt filius meus dilectus?* Joannes, ut ſuum de Chriſto corroboraret teſtimonium, primum publicavit, ſecundum omnino ſuppreſſit. Nec ſufficienter ſolvitur quæſtio, ſi dicatur quòd vox illa in Baptiſmo non eſt à circunſtantibus audita, ſed ſolùm à Chriſto, & Joanne; contrarium enim explicavi cum communi ſanctorum Patrum ſententia *hoc lib.2.q.23. quæſtiunc.3.*

35. Reſpondeo primò, quòd Joannes repletus Spiritu ſancto ab utero matris ſuæ, *Luc.1. n.15.* hîc teſtimonium de ipſo ſpiritu ſuper Chriſtum veniente perhibet, ut ita verificaretur id, quod de Chriſto ſuprà dixerat, *Matth 3.n.11. Luc.3.n.19.* quòd ipſe baptizaret in Spiritu ſancto; ac proinde ad hanc in Chriſto efficaciam, virtutemque prædicandam, adventum Spiritus pro ſigno in eo commemorat.

36. Secundò, Joannes loquebatur cum Judæis valde incredulis, & obſtinatis; columba ſuper caput Chriſti viſibiliter deſcendit, ibique per aliquod tempus perduravit, ita ut à multis videretur, vox verò illa Patris fuit brevi tranſiens; atque ob circumſtantium malitiam diverſimodè intelligi poterat, ſicut & Judæi fecerunt, *Ioan.12. n.28.* quando audierunt vocem de cœlo. *Glorificavi, & iterum clarificabo. Turba ergo, quæ ſtabat, & audierat, dicebat tonitruum eſſe factum.* Ideo Joannes ad verificandam de Chriſto notitiam, non Patris vocem ad auditum pertinentem, ſed Spiritum in ſpecie columbæ ad viſum ſpectantem proponit, ut tanti efficacia ſigni circumſtantium convinceretur malitia Evangeliſtæ mandatur, in hac forma ſeptem Aſiæ Eccleſiis epiſtolas mittere. Angelo Epheſi Eccleſiæ ſcribe: *Hæc dicit, qui tenet ſeptem ſtellas in dextera ſua,* Apoc.2.n.1. Angelo Smyrnæ Eccleſiæ ſcribe: *Hæc dicit primus, & noviſſimus,* ibid. n.8. Angelo Thyatiræ Eccleſiæ ſcribe: *Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos, tanquam flammam ignis,* ibid. n.18. Angelo Eccleſiæ Sardis ſcribe: *Hæc dicit, qui habet ſeptem Spiritus Dei, & ſeptem ſtellas,* c.3. n.1. Angelo Philadelphiæ Eccleſiæ ſcribe: *Hæc dicit, qui habet clavem David,* ibid. n.7. At verò Angelo Pergami Eccleſiæ ſcribe: *Hæc dicit, qui habet romphæam ex utraque parte acutam,* Apoc.2.n.12. Valde curioſè inquires, cur in Authore Epiſtolarum ad alias Eccleſias tot, & tam varia memorantur, at verò cùm ad Eccleſiam Pergami pervenitur, gladius anceps, ac limatus aſſignatur? Civitas hæc erat infidelis, nam ut dicitur in textu n.15. *Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.* Erant enim hæretici negantes nuptias: meritò ergo in aliis Eccleſiis recenſentur oculi, manus, pedes, zona, clavis ſtellæ, at verò cùm ad hæreticorum cœtum devenitur, ſtatim gladius adducitur ex utraque parte acutus; hoc eſt teſtimonium ſacræ Scripturæ vivum, & efficax, ut nulla cavillatione declinari poſſit, atque retundi. D. Ambroſ. citato loco Apocal. [Videtur ergo mihi, ait, per romphæam divinam Scripturam debere intelligi; quæ propter reſecanda vitia acuta eſſe dicitur, & propter duo teſtamenta utraque parte acuta demonſtratur.] Et clariùs Andreas Cæſareæ Epiſcopus ait: [Idololatriæ dedita erat civitas, ad quam Evangeliſta hæc ſcribit. Porrò autem per gladium ancipitem Evangelii doctrinam inſinuat.] Cùm ad infideles eſſet ſermo, non quilibet, ſed ex omni parte acutus eligitur gladius.

Joan.12. — *Ad hæreticos & obſtinatos teſtimonium efficax.* — *Apoc.2.* — *Idem.* — *Idem.* — *Ambroſ.* — *Andreas.*

Ioan.1.n.33. Et ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.

Versiones.

Syriacus. Et non ego noveram eum: ſed qui miſit me ut baptizarem aqua, ille mihi dixerat: Super quem viſurus es deſcendentem Spiritum, & commorantem, ſuper eum, hic baptizat in Spiritu ſanctitatis.

Theophylact. Et ego neſciveram eum: & ille dixit mihi: Super quem videris Spiritum deſcendere, & manere.

Expositio.

TACITE occurrit Joannes objectioni, quæ adversùs eum moveri poterat. Si enim ipſe dixerat, quòd neſciebat eum: unde illum agnovit? Ideo ait, *Ille*, ſcilicet Deus, *miſit me baptizare*, à nullo enim alio ad tantum myſterium deſtinari poterat. Ille mihi dixit: *Super quem videris*. Et per hoc totam ſuam de Chriſto agnitionem divina revelatione eniti manifeſtat, ut inde non humanæ, ſed Dei voluntati videatur obſecundans, ac obediens, ut notat Albert.Magn. De hac viſione Spiritus ſancti ſuper Chriſtum egit Baptiſta ſuperiori verſu. Maximè advertendum eſt, quòd Joannes priùs tractat de viſione Spiritus, & poſtea hoc præſenti textu de promiſſione talis viſionis. *Ille dixit mihi, ſuper quem videris;* quia divina promiſſio ita habet infallibilem cum executione connexionem, ut ipſa exhibitio operis, noſtro dicendi modo videatur promiſſionem antecedere. Et ait: *Qui miſit me baptizare.* Tanquam ſi diceret: meo Baptiſmo datis fidem, & eum tanquam à Deo inſtitutum recepiſtis: ſi ergo creditis mihi baptizanti, credite & mihi de Chriſto teſtificanti: quod tamen Judæi noluerunt, hæc eſt enim miſera homi 37.

Alb. Magn. — *Promiſſio divina valde connexa eſt exhibitioni rei.*

hominum conditio, ut in his tantùm fidem adhibeant, quæ ſunt juxta ſuum beneplacitum, non verò in illis quæ ſuæ voluntati repugnant. Et ait, *baptizare in aqua*; hoc frequenter de ſuo Baptiſmo teſtatur Baptiſta *Ioan.* 1. *num.* 26. *Matth* 3. *num.* 11. *Marc.* 1. *num.* 8. *Luc. num.* 16. Hoc autem ideo facit, ne homines in Baptiſmo, quem ipſe dabat, confiderent, ſed totam in Chriſti lavacro ſpem reponerent. *Et manentem*; ſuper Prophetas factus eſt Spiritus Domini; at verò ſolùm ſuper Chriſtum manſit tota plenitudo divinitatis. *Hic eſt, qui baptizat*; ut virtutem Chriſti Baptiſmatis declaret.

Quæstio XII.

Quare Ioannes hîc repetat verbum quod ſuprà dixerat?

38. Joannes de ſe ſuprà aſſeverat, *Ego neſciebam eum*; nunc paucis interjectis, idem verbum repetit: hujus rei inquirimus rationem talis enim iterata locutio hîc videtur ſuperflua. Reſpondeo factum eſſe multis de cauſis. Et primò. Ut inſcientiam, ac ignorantiam, quam de ſuo habebat, indicaret, & magnam revelationem, quam ex Dei gratia eſt aſſecutus, publicam redderet: Sancti enim humilitates ſuas fateri non erubeſcunt, ut inde ſe divinæ bonitati magis adſtrictos agnoſcant. Secundò. Geminat ſententiam, ut ſui erga Dei gratiam animi effectum magis exprimeret, ex qua gratia donum tantum obtinuit. Ita Regius Vates Pſalm. 113. n. *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.*

Sancti humilitates ſuas manifeſtant. Pſal. 113.

39. Tertiò. Baptiſta Prædicatorum princeps eadem duplicat, ne exemplo ſuo eadem ſæpiùs dicere Concionatores vereantur; & inde maximè arguantur, qui hæc in cæleſti præcone carpunt; optimus enim medicus eadem remedia ægris ſæpiùs adhibet. Et ita dicebat Paul. ad Philip. 3. n. 1. *Eadem vobis ſcribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem neceſſarium.* Quæ verba D. Cyrilli Alexandr. *lib.* 4. *in Ioan. cap.* 11. optimè expendit, & ſimul reddit rationem, quare Dominus ſæpe ſe panem vitæ appellaverit. Ita ait S. Doctor: [Eadem vobis dicere. Paulus ait, ab ipſis, ut puto, Chriſti verbis ita perdoctus. Non quemadmodum cruditati vulnerum, non unum, ſed varia viciſſim remedia conferuntur, neque ſemel, ſed frequenter oppoſitis remediis molliuntur, ſic duro animo varia quædam, & frequens accommodanda doctrina eſt, ut ſi prima parum profecerit, ſecunda ſaltem, aut tertia, vel eiſdem verbis allata permulcere, atque trahere poſſit. Quapropter Salvator varia oratione, modò ænigmaticè, atque obſcurè, modo dilucidè, atque aperte eandem rem Judæis propoſuit.] Ferventem Petri charitatem Dominus maximè agnoſcebat, ter tamen quæſivit, *Simon Ioannis amas me?* Joan. 21. n. 17. Ad quid ita verbum iteratur, cùm ſemel dicere, ſat eſſet? Ut vobis maximè inculcaret, iterum, atque iterum repetenda eſſe, quæ noſtri muneris ſunt. D. Ambroſ. *in Epiſt.* 2. *ad Corinth cap.* 9. ſtatim *in principio*, ſic ait: [Quæ trina repetitio quaſi ſuperflua videtur, ſed prodeſt ad perfectionem monitionis, ut ſciat magna cum diligentiæ debere curare, quod frequenter mandatur.] Vide *hoc lib. cap.* 1. *num.* 59.

Eadem ſæpe ſunt repetenda. ad Phil. 3. Cyr. Alex. Joan. 21. Ambroſ.

Ioan. 1. *n.* 34. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt Filius Dei.

VERSIONES.

Syriacus. Et ego vidi, & teſtor, hunc eſſe filium Dei.
Arias. Et teſtatus ſum.
Vatablus. Et teſtificatus ſum.

EXPOSITIO.

Hic Evangeliſta Baptiſtæ teſtimonium refert, quo teſtificabatur, Chriſtum eſſe filium Dei, non adoptivum, ſed naturalem, ut eum omnibus Prophetis, ac ſe ſuperiorem eſſe oſtenderet. Et ait: *Ego vidi*, ſignum datum; & non inquit & cognovi; ſed *teſtimonium perhibui*; quia illud ſignum in ſpecie columbæ datum eſt, non ut Joannes Chriſtum agnoſceret, ſed ut eum populo oſtenderet. Noſtra vulgata habet, *teſtimonium perhibui*; Syriacus, *teſtor.* Joannes ſæpe dixit hæc, ideoque utroque modo. Niſi moraliter dicas, quòd cùm Joannes eſſet vox, adeò vivus erat ejus ſermo, ut quæ de præterito dixerat, ita animabus hominum inhærent, ac ſi de præſenti proferret. 40.

Ioannis vox valde penetrans.

Quæstio XIII.

Quare Ioannes hîc tria de Chriſto teſtetur?

Tria de Chriſto Domino teſtificatus eſt Joannes. Primum, *Ecce Agnus Dei.* Secundum, *Hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto.* Tertium nunc addit: *Hic eſt filius Dei.* In quibus obiter nota ordinem, quem in his tribus deſcribendis retinuit: nam priùs memoravit quæ noſtram juſtificationem innuebant; quòd tolleret peccata mundi, & quòd baptizaret in Spiritu ſancto, quàm quòd eſſet filius Dei; illa enim, cùm ad noſtram pertineant ſalutem pro peculiari honore, ac ſtemmate Chriſtus habet. 41.

In his ergo tribus totus depingitur Salvator noſter. Quia Agnus eſt Deo oblatus, ideo peccata abſtulit ac mundare nos valet; quia autem ipſe eſt qui in Spiritu ſancto baptizat, ideo infundere gratiam poteſt; quia autem filius Dei eſt, poteſt nobis regnum cœlorum dare. Qui ergo peccatorum remiſſionem, gratiam, & beatitudinem deſiderat ad Chriſtum accedat, omnium bonorum ſtatim particeps erit, ac ex veteris hominis vetuſtate renovabitur in novitatem Chriſti. Cùm Dominus in Cruce penderet, animamque efflaret: *Accepto corpore Ioſeph involvit illud in ſindone munda, & poſuit illud in monumento novo, quod exciderat in petra*, Matth. 17. n. 59. Verum fatear, linteamentum illud mundum erat, ſepulchrum etiam novum; ſed ubi utrumque in ſe corpus recepit Jeſu, quadam puritate, ac novitate reformatum apparuit, ut peculiariter dicatur novum. Origenes tract. 25. in Matth. [Puto autem, ait, magis munditiam ſindon illa habebat, ex quo involutum eſt corpus 42.

Ex Chriſto omnis puritas, & ſanctitas participatur. Matt. 17. Origen.

Chriſti, quàm priùs corpus enim Jeſu, etiam in morte conſtitutum, mundabat omnia quæcumque tangebat; & magis innovabat monumentum illud novum, quod fuerat exciſum in petra. Ne exiſtimes, quia fortuitò ſcriptum eſt, quoniam involvit corpus in ſindone munda, & in monumento poſuit novo, & quia monumentum illud erat exciſum in petra, monumentum mundum, quod à corpore Jeſu mundius erat factum, quàm fuerat prius, quam poneretur Jeſu corpus in eo.]

43. Matt.22. Bonus ille Rex, cùm in nuptiis filii ſui vocaret invitatos dicebat, *Altilia occiſa ſunt, & omnia parata: venite ad nuptias*, Matth. cap.22. numero 4. Cur dapes non deſcribit, gallinas, capones, perdices, &c. ut facile hominum appetitum ineſcare poſſet, ſed tantum ait. *Altilia mea?* Hilar. D. Hilarius can.22. *Altilia verò ſunt homines ſpirituales, tanquam cœleſti pane ad evolandum aves paratæ, & cæteros accepti cibi ubertate expletura.* *In Chriſto omnia bona.* Homines ad illud accedebant convivium, in quo Chriſtus parabatur, ut cum illo incorporarentur: bene ergo nil aliud, niſi altilia dicuntur, cùm omni ſublimitate cœleſtium bonorum donarentur.

CAP. VI.

Tertium Joannis teſtimonium cum diſcipulorum fructu.

*Joan.*1.*n.*33. Altera die iterum ſtabat Joannes, & ex diſcipulis ejus duo.

*Ibid.num.*36. Et reſpiciens Jeſum ambulantem dixit: Ecce Agnus Dei.

VERSIONES.

*Syriacus n.*35. Cæterùm alio die.

Vatabl. Arias. Poſtero die iterum ſtabat.

*Theoph. Euthym.n.*26. Et intuitus Jeſum ambulantem dicit: Ecce Agnus ille Dei.

*D. Chryſoſt. homil.*17.*in Joan. D.Cyrillus lib.*2. *cap.*5. Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.

EXPOSITIO.

1. *Triplex Joannis teſtimonium.* PLANE patet ex hoc *cap.*1. *Joann.* Baptiſtam tribus continuis diebus ter teſtimonium perhibuiſſe Jeſu, quòd ipſe eſſet Chriſtus, ac verus Meſſias in lege promiſſus, ut ita ex conſtantia, ac perſeverantia in ſua doctrina hanc veritatem in hominum mentibus magis firmiter inſinuaret. Primum teſtimonium, & juridicum coram legatis Judæorum, dedit Baptiſta; de quo *n*19. *&* *c*.4. manet explanatum. Hoc actum eſt die prima Martii: nam, ut ait D. Epiphanus *hæreſi* 51. Chriſtus baptizatus eſt die ſexta Januarii; Epiphan. deinde à Baptiſmo quinquageſimaquinta die hoc teſtimonium prolatum eſt. Secundum teſtimonium de quo *verſu*29. & ſuperiori cap. eſt explicatum, dedit Joannes ſequenti die, nempe die ſecunda Martii. Tertium teſtimonium, de quo agimus in præſenti cum diſcipulorum fructu, perhibuit die tertia Martii.

Altera die, ſcilicet poſtridie, *iterum ſtabat Joannes.* 2. Valde diverſimodè exponitur illud verbum, *Joannes ſtat in perfectionis culmine.* *ſtabat*; nam Gloſſa Interlinealis: *Stabat Joannes immobilis in culmine perfectionis.* Similiter Beda, Interlin. Alcuinus *in Catena D. Thomæ* notat, quòd Joannes ſtat, Chriſtus deambulabat; quia *venienti* Beda. *Chriſto ceſſura ſtetit lex.* Alcuin. D. Thomas verò in ſuo D.Thom. commentario ponderat, quòd Joannes ſtabat in uno loco; Chriſtus verò, & ejus diſcipuli diſcurrebant docendo per varia loca; quia, ait Angelicus Doctor, prædicatio Chriſti facta eſt credibilis per miracula & ideo Dominus, ac diſcipuli diſcurrebant per varia loca, ut Chriſti virtutes innoteſcerent: prædicatio verò Joannis non eſt confirmata miraculis, *Joann.* 10. *num.*41. Sed auſte- Joan.10. ritate, ac probitate vitæ; & ideo conveniebat, ut eſſet in uno loco, ne diſcurrendo ad pronuntiandum Chriſtum ejus teſtimonium redderetur incredibilius, cùm videretur quaſi importunè in gerendo ſe hoc facere. Ita D. Thomas, Lyranus ali- Lyran. ter explicat. Dicitur *ſtabat*, idеſt, paratus erat ad exercendum ſuum officium præcurſoris. Meliùs ergo dicendum cum D.Chryſoſtomo, Euthymio, Chryſoſt. Hugone, quòd Joannes ſtabat loco ſuo conſueto Euthym. in Bethania baptizando, & docendo populum Hugo. dans operam. *Et ex diſcipulis ejus duo.* Multi exibant ad Joannem audiendum; & qui præ cæteris illi adhærebant, ſe ei tradentes, ut ab ipſo doctrina, ac vitæ exemplo informarentur, diſcipuli dicebantur. Et cum multi adeſſent, duo ſignanter hîc ponuntur. De quo quæſt. ſequenti.

Et reſpiciens Jeſum. Stat Joannes, & id, quod 3. videt, quod defixis oculis percipit, Jeſus eſt. D. Bonaventura, *Notatur Joannis ad Chriſtum* Bonav. *intenta affectuoſitas; illud enim reſpicit homo, ad quod afficitur.* Et Joannem in ipſis oculis corporalibus, quibus Chriſtum videbat, gaudium, ac *Magna Joannis ad Chriſtum affectio.* lætitiam præ ſe tuliſſe, ac indicaſſe, docent D. Chryſoſt. *citata homil.*17. & Theophylactus, Chryſoſt. *Ambulantem*; quò versùs Chryſtus ambulaverit, Theoph. incertum. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthy- Euthym. mius, Albertus, S. Thomas, Hugo videntur Alb. Magn. docere, ad Joannem veniſſe, ut in alio ſuperiori D.Thom. teſtimonio Evangeliſta dixit ſuprà *num.*29. Fran- Hugo. ciſcus Lucas exiſtimat, quòd Dominus ambula- Fr.Lucas. verit versùs ſuum hoſpitium. Probabilius videtur dicendum cum Maldonato, quòd Dominus tan- Maldon. quam tendens in aliquem locum, vel quaſi animi cauſa obambulans, ſe dedit ad Joannis conſpectum, ut iterum Joannes de illo teſtimonium perhiberet.

Ecce Agnus Dei. Repetit Joannes iterum ſuum 4. teſtimonium ob tarditatem auditorum, ut notant Ammon. Ammonius, Chryſoſtomus, Euthymius, Albertus Chryſoſt. Euthym. Magnus, S.Thomas, & alii. Unde ait D.Cy- Alb.Magn. rillus lib.2. in Joan. cap.5. *Opiimi doctoris officio* D.Thom. *fungitur, opus enim certe docentis eſt, quòd adhuc* Cyrillus. *non recte intellexerunt auditores, diligenter repetere.* *Prædicator auditoribus aliquando doctrinam repetat.* Ideo ſcribit beatus Paulus ad Philip.3. num.1. *Eadem vobis ſcribere mihi quidem non pigrum, vobis autem neceſſarium.* Probi etiam doctores affirmant, quod

quod Joannes inter ſuos auditores viderit novos aſſiſtentes jam maturos, ut ad Chriſtum venirent; & hac de cauſa iterum profert ſuum teſtimonium. Et Joannes, ut notat Chryſoſt. *Non eſt longiori uſus oratione, quoniam unum tantùm curabat, ut Chriſto omnium animos conjungeret*; ut ita meliùs, & aptiùs ab eo inſtruerentur. Et ita ait Joan. *Ecce Agnus Dei. Ecce* demonſtrativum eſt, unde notat Chryſoſtomus, Albertus Magnus, D. Bonaventura, Hugo, quòd tria ſunt genera prædicantium. Quidam prædicaverunt Chriſtum futurum, ut fuerunt Prophetæ; quidam præteritum, ut Apoſtoli & ſequaces eorum Joannes autem fuit in medio, & prædicavit Dominum præſentem. In omni enim dono ſuam ſingularem habet Joannes excellentiam.

Chryſoſt. Idem. Alb. Magn. Bonav. Hugo. *Joannes in ſuis excellentiis ſingularis.*

Quæstio I.

Quinam fuerint iſti duo diſcipuli, & quare unius nomen non exprimatur?

5. Unus ex his duobus diſcipulis erat Andreas, ut patet infrà *verſ.* 40. Quiſnam alter fuerit, eſt tota dubitatio. Alcuin. *in Catena D. Thom.* exiſtimat, fuiſſe Philippum. Sed hoc meritò communiter rejicitur. Quia Philippus vocatus fuit à Chriſto in Galilæa. D. Epiphan. *hæreſi* 51. putat alterum horum duorum diſcipulorum fuiſſe unum ex filiis Zebedæi, ſcilicet Joannem Evangeliſtam, vel fratrem ejus Jacobum, ſiquidem hi duo filii Zebedæi fuerunt ſocii Andreæ in piſcatione.

Alcuin. Epiphan.

6. Euthym. ex D. Chryſoſt. tenet, quòd ille alius diſcipulus non nominatur, vel quia erat ipſe Joannes, qui hæc ſcribebat, vel quia aliquis erat non inſignis, nec notus. Et ideò Andreas notatur, quia, ut docent idem Chryſoſt. D. Bonav. Hugo, Cajet. fuit Apoſt. & per ipſum vocatus eſt Petrus, de cujus vocatione dicturus erat ſtatim Evangeliſta. Et ideo è contra alterius nomen non expreſſit, quia neceſſe non erat, cùm nihil de eo poſtea fuiſſet agendum. In cujus rei confirmationem ait D. Th. quod ſcribitur hìc Andreas, ad oſtendendum ejus privilegium: tum quia primus converſus eſt ad fidem Chriſti perfectè; tum etiam, quia Chriſtum prædicavit. Unde ſicut Stephanus fuit primus Martyr poſt Chriſtum, ita & Andreas fuit primus Chriſtianus: & ideò ad commendandum laudes Andreæ, ejus nomen exprimitur, alter fortaſſe non ſcribitur, quia inſignis non erat. Theod. Mopſueſten. *in Catena Græca*, aliam aſſignat cauſam, cur apponatur Andreæ nomen. Ut cùm audierimus, ipſi, & Simoni Chriſtum dicentem: *Venite poſt me faciam vos fieri piſcatores hominum*; intelligamus, ipſum de tam admirabili promiſſione nequaquam dubitaſſe, cùm jam antea frater tantæ fidei poſuerit fundamenta.

Euthym. Chryſoſt. *Quare nomen alterius non ſcribitur.* Idem. Bonav. Hugo. Cajet. *Commendantur Andreæ privilegia.* S. Thom. Theodor. Mopſueſt.

7. Quòd autem ille alter diſcipulus Baptiſtæ fuerit Joannes Evangeliſta, probabile exiſtimat D. Epiphan. *citatus*, D. Chryſoſt. D. Cyrill. *in Catena Græca.* Euthym. Theoph. D. Thom. D. Bonavent. Hugo & alii. Et ad hoc aſſerendum, ſolùm datur probabilis conjectura. Quia Joannes ſolet in ſuo Evangelio, dum de ſe ipſo agit, modeſtiæ, ac humilitatis cauſa nomen ſuum ſupprimere. Secundò. Quia Joannes Evangeliſta in ſua Apocalypſi frequenter Chriſtum vocat *Agnum*, quaſi qui hoc nomen audierit, & ebiberit à magiſtro ſuo Joanne Baptiſta. Tertiò, ait Cornelius à Lapide. Tanta puritas, virginitas, & ſanctitas ſancti Joannis Evangeliſtæ videtur manaſſe à puritate, & ſanctita Joannis Baptiſtæ. Sic ait Imperfectus hom. 9. *Bonus diſcipulus imitator eſſe debet ſui magiſtri.*

Epiphan. Chryſoſt. Cyrillus. Euthym. Theoph. D. Thom. Bonav. Hugo. Cornel. Lapide. *Bonus diſcipului ſuum imitatur magiſtrum.* Imperfect. 8.

Loquens Dominus Petro in Cœnaculo ait: *Ecce Satanas expetivit vos, ut cribaret ſicut triticum; ergo autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*, Luc. 22. n. 31. Magnas machinationes diabolus contra ſacros Apoſtolos tendebat, ut fidem abnegarent. Et tamen Dominus hoc loco non pro omnibus, ſed ſpecialiter pro Petro ſuas preces applicare teſtatur? Si inimicus inſurgebat contra omnes, cur Dominus non pro omnibus hìc ſe rogare dicit, ut alibi fecit, ſed pro Petro particulariter facit mentionem? Erat ille poſitus, ut caput, ac ut fundamentum, & tanquam doctor, ut alios confirmaret, ac inſtrueret in fide; ideò particulariter Dominus pro eo rogat; quia ex ejus conſtantia, ac perſiſtentia alii erant corroborandi, ac inſtruendi, ab eo enim tanquam à capite, quid acturi erant, ebiberent. Cajetan. [Non dicit, rogavi pro vobis (quum tamen eis rogaverit, dicendo: Pater ſancte, ſerva eos à malo) ſed pro te ratione officii, quoniam rogaſſe pro te redundat in rogaſſe pro fratribus, quos confirmaturus es.]

Luc. 22. *Diſcipulus ſui magiſtri mores ebibit.* Cajet.

Ioan. 1. *n* 37. Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Jeſum.

Ibid. n. 38. Converſus autem Jeſus, & videns eos ſequentes ſe, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi (quod dicitur interpretatum Magiſter) ubi habitas?

VERSIONES.

Syriac. n. 37. Audieruntque duo ejus diſcipuli, dum diceret, & abierunt poſt Jeſchua.

Siriac. n. 38. Et converſus Jeſchua reſpexit eos venientes poſt ſe, dixitque eis: Quid quæritis? dicunt ei: Magiſter noſter ubi degis?

Vatablus, Pagninus. Ubi manes?

EXPOSITIO.

9. Ex multis auditoribus, qui aderant ad Joannis concionem, ut vult D. Chryſoſt. de quo *quæſt. ſequenti*, hi duo dicuntur, ſuum magiſtrum audiviſſe, quia ut ait, Euthym. *Hi ſoli duo audiſſe dicuntur auribus videlicet animæ, nè audit. cùm alii utique audiſſent auribus corporis.* Dicitur in textu: *Duo diſcipuli*, clariùs exprimit Syriacus addendo, *ejus*, ſcilicet Joannis. Et audierunt ſuum Magiſtrum loquentem, Ecce Agnus Dei: nam, ut ait Beda, *Teſtimonium Ioannis fides eſt diſcipu*

Chryſoſt. *Qui exequitur præceptum hic vel audit.* Euthym. Syriac. Beda.

diſcipulorum. Sequitur textus: *Secuti ſunt Ieſum.*

Cyrillus. Optimè ait D.Cyrillus in præſenti: *Vides quàm citò à doctrina Baptiſtæ fructus ſecutus eſt? Vides, quàm magnum auditoribus emolumentum iteratio ſermonis attulit?* Hi autem duo ſecuti ſunt Dominum, non tamen ut inde ei perpetuò, ac inſeparabiliter adhærerent, ut notant Euthymius, Albertus Magnus, & Hugo; ſed aliquam cognitionem de eo haberent: nam poſtea iterum Andreas vocatus eſt.

Euthym. Alb.Magn. Hugo.

10\. *Incipientes fovendi.* *Converſus autem Ieſus.* Ex ſua benignitate converſus eſt Dominus, ut eos miſericorditer intueretur, ut ita pio, & clementi affectu ſequentes ſe maximè foveret adjuvaret, ac ad ſe alliceret. Incipientes enim maximo favore ſunt adjuvandi.

Alb.Magn. *Videns eos ſequentes.* Albertus Magnus. Vidit eos ſequentes, oculo benignitatis. Et ait: *Quid quæritis?* Omnium agnitor, non quaſi ignoret, interrogat, ſed ut ita eorum animos adjuvet, fiduciam præſtet, eorumque ſublevet verecundiam.

Chryſoſt. *Princeps loquatur benigne, ut ſuis fiduciã præſtat.* Sic ait Chryſoſt. in præſenti. [Qui humanorum cordium ſcrutator eſt, interrogat, non ut ſciat (ſcit enim) ſed ut inter rogando eos ſibi conciliet, ut familiares reddat, atque audentiores, ſeque ſuo eos dignari colloquio oſtendat. Credibile enim erat, eos ſubvereri, & formidare, cùm ſe rudes intelligerent, & tantum de illo magiſtri accepiſſent teſtimonium.] Circa hanc Chriſti interrogationem aliquid dicam etiam *q*.3.

11\. *Qui dicunt ei, Rabbi*, ideſt, Magiſter, ſeu, ut

Syrus. habet Syrus, *Rabban*, ideſt, Magiſter noſter. Et Evangeliſta, cùm Græcè ſcriberet, poſuit vocem hebraicam *Rabbi*, quæ Magiſtrum cum quadam excellentia ſignificat. Et ideo etiam interpres in noſtra Vulgata, ipſum nomen appoſuit, & explicat, *quod dicitur interpretatum Magiſter.* Dominum, à quo adhuc nihil audierant, Magiſtrum appellant; nam ex teſtimonio Joannis, *Ecce Agnus Dei*; intellexerunt, ipſum eſſe Meſſiam, ac proinde omnium communem doctorem. Deinde, ut hoc nomine ſuum amorem, ac deſiderium erga Chriſtum declararent, cujus diſcipulos fieri volebant.

Cyrill. Beda. Nam, ut ait D.Cyrillus, *Magiſtrum appellarunt, à quo diſcere cupiebant.* Et Beda: *Ipſa interrogatio judicium eſt fidei; quando enim dicunt, Rabbi, quod intelligitur Magiſter, & ſequuntur eum, utique Magiſtrum ſequuntur.* Et dicunt hi duo diſcipuli: *Vbi habitas?* ſeu

Græcus. Græcè, *Vbi manes?* Habitatio reſpicit propriam domum, manſio verò etiam hoſpitium, in quod peregrini divertimur: & idem ſignificat hoc loco *habitatio*, quia Chriſtus Dominus propriam domum, & habitationem

Matt.8. in terris non habuit. Matth.8. num.20. *Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.*

Quæstio II.

Quare ex omnibus diſcipulis Ioanni hi duo, quòd audierint, dicantur?

12\. Magiſtrum ſuum audiunt diſcipuli Joannis dicentem: *Ecce Agnus Dei*, & ſtatim Dominum ſequuntur. In hoc maximè prudentia Joannis notanda eſt, quia diſcipulos ſuos non cogit præcepto, non impellit precibus, ſed tantùm Chriſtum demonſtrando ipſum laudat. Ad quod rectè reſpondet Chryſoſt. Albert.Magnus, S.Thom.Hugo. [Joannis intentio non fuit ſolùm, ut ſui diſcipuli ſequerentur Jeſum, ſed ut perſeverarent cum eo. Si autem rogaſſet eos, citius retroceſſiſſent, tanquam obſequentes alterius voluntati; nunc autem quoniam ſponte, & propria voluntate, ac nullis præcibus moti ſequantur, non ita de facili retrocedunt.] Non rogationibus inſtat Joannes, ut ita illi ſponte Dominum ſequantur, & firmiter ei adhæreant: quæ enim ex propria voluntate facit homo, in iis maximè perſeverat.

Chryſoſt. Alb.Magn. S Thom. Hugo. *Non quæ præcibus, ſed quæ voluntate ſint diu durant.*

Chryſoſt. Deinde, ut ait D.Chryſoſt.hom.17. *Hortatu ſuſpicioſum fuiſſet*; nam veritas non exhortationes requirit, ſed ſui manifeſtationem, & ideo non inſtat præcibus Joannes, ſed ſolùm veritatem oſtendit.

13\. Nec dicat quis, quòd iſti duo diſcipuli ex levitate tamen citò deſerunt ſuum Magiſtrum. Ad hoc enim etiam rectè reſpondet D. Bonavent. ex Chryſoſt. Non levitate ſecuti ſunt Jeſum, nec ex contemptu Magiſtri, ſed ut perſuaſi ab eo, & ut audientes teſtimonium Magiſtri, & inſpirati à filio Dei. In hoc etiam oſtenderunt, quantam fidem deferrent teſtimonio Joannis, ut ait Chryſoſtom. *Sequuntur, quòd certam fidem Ioannis adhiberent teſtimonio; norant enim præceptoris verba, non modeſtiæ fuiſſe, ſed veritatis.*

Bonav. Chryſoſt. *Sequuntur diſcipuli non ex levitate.* Idem.

14\. Quærimus tamen in præſenti: Quare, cùm multi diſcipuli Joannis adeſſent, ut vult D.Chryſoſt.de his ſolùm duobus dicatur, quòd audierint? Ad quod reſpondet primò Euthym. ut jam dixi in expoſitione; quia hi duo non ſolùm audierunt auribus corporis, ſed etiam animæ & cordis, ita ut ſuum cor apponerent, ut oſtenſam à ſuo Magiſtro ſequerentur veritatem. Secundò, ait D.Bonav. Hi duo erant magis diſpoſiti, ac magis dociles. Nam, ut ait D.Chryſoſt. *Alii erant diſcipuli Ioannis, ſed illi, non modò non ſecuti ſunt, ſed æmulabantur*, honorem ſcilicet ſui Magiſtri Joannis, eumque præferebant Chriſto, ut patet ex *c*.3. *n*.26. Qui autem movetur invidia, veritatem minimè percipit.

Chryſoſt. Bonav. Chryſoſt.

15\. Rectè ergo ex omnibus hi duo dicuntur audiſſe, quia ille verè audit qui dicta ſui Magiſtri adimplet; & quod ipſe præcipit, exequitur. Ad plebem Iſraëliticam loquens Dominus, ait: *Audi populus meus, & loquar; Iſraël, & teſtificabor tibi: Deus, Deus tuus ego ſum*, Pſalm.49.num.7. Non poſtulat Dominus, ut populus obediat ſuis mandatis, ac in lege ejus deambulet; ſed ut audiat. D.Auguſt. S.Remig. Brunon. *Audi, ideſt, devota mente ſuſcipe, ut obſerves mandata mea.* Ille enim ſolùm verè audit, qui dicta adimplet. Et bis dicitur: *Deus, Deus tuus ego ſum*; quia, ut notat ibi D.Chryſoſt. *Surdi, & nullo ſenſu præditi erant.* Et ideo ſemel, & iterum eos fidei objectum proponitur, ut maximè excitentur, ac moveantur.

Ille verè audit, qui audita opere implet. Auguſt. Remig. Brunon. Chryſoſt.

16\. In rem noſtram. Magno myſterio titulus hebraicus *Samech*, appoſitus eſt in octonario decimoquinto, *Pſalm*.118. Nam, ut interpretatur D. Ambroſ. idem valet illud verbum hebraicum, *ac auditum, & firmamentum.* Ille enim verè audit, qui greſſus ſuo, firmat in mandatis auditis. D.Ambroſ. *Niſi enim unuſquiſque audierit, quod ſequi debeat, nemo firmatur. In officio igitur audiendi, omnium firmamentum eſt.*

Pſal.118. Ambroſ. Idem.

Quæſtio III.

Quare Dominus converſus ad hos diſcipulos, eos interrogat:
Quid quæritis?

17. COnverſus Dominus vidit duos diſcipulos ſequentes, & ait eis: *Quid quæritis?* Et hoc dicit, ut notat D. Thomas, & jam dixi *in expoſitione*: ut rectam intentionem aperientes magis familiares faciat, & oſtendat eos auditione dignos. Et rectè advertit D. Thomas, *quòd hoc eſt primum verbum, quod Chriſtus in iſto Evangelio loquitur, & congrue ait, quia primum, quod quærit Deus ab homine, eſt recta intentio.* Eſt tam benignus, & propenſus in eos qui ipſum ſequuntur, quod primum ipſius verbum ad eos eſt: *Quid quæritis?* ut noſtra deſideria adimpleat, ac poſtulata concedat.

D.Thom.
Idem.
Deus maximè requirit debitam intentionem.

18. Et notandum etiam ex Alberto Magno, quia non dixit Dominus, quem quæritis, quia de perſona jam illuminati erant à Joanne, ſed, *quid quæritis*, hoc eſt, de ſalute, ac doctrina, de qua diſcere cupiebant. Deinde, ut etiam notant D. Bonav. Hugo, Non dixit, quem quæritis, ſed quid quæritis, *ne ſe laudare, vel quæri viderentur.* Ne ſe ergo oſtentandi occaſiones captare videretur, ideò ſua perſona prætermiſſa, de doctrina, quæ ad eorum ſalutem ſpectabat, facit interrogationem.

Alb.Magn.
Bonav.
Hugo.
Fugiat homo ſe laudandi occaſiones.

19. Quæſtionem ergo excitamus: Quare Dominus converſus, ſeu reſpiciens retrò, ad ipſos diſcipulos cum eis loquitur? Hujus rei rationem germanam jam dedi in expoſitione. Nam, docent D. Chryſ. Theophyl. Beda, Euthym. D. Thom. S. Bonavent. ea de cauſa Chriſtum ſe ad ſequentes diſcipulos Joannis convertiſſe faciem ſuam, prioremque, quid quærerent, interrogaſſe, ut erubeſcentes, ac timentes animaret, eiſque fiduciam daret ſicque eos magis alliceret ad colloquium, ac doctrinam cœleſtem.

Chryſoſt.
Theoph.
Beda.
Euthym.
D.Thom.
Bonav.

20. Secundò, Beda: [Diſcipuli Joannis, ait, quominus & coram, & anteceſſu Jeſum videre non poterant, ſed tergum illius ſequebantur, ut viderent. Ergo illi diſcipuli faciem Domini videre non poterant. Convertit ſe, & quodammodo de ſua majeſtate deſcendit, ut poſſent diſcipuli contemplari faciem illius.] Dominus antea erat ſublimitate ſuæ majeſtatis, quia conſtituerat legem, ut Moyſi poſtulanti. *Oſtende mihi gloriam tuam*, Exod. 33. n. 13. Reſpondit ipſe Dominus: *Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & vivet. Videbis poſteriora mea.* Antea facies Domini à nemine fuerat viſa, ſed omnibus abſcondita, & occultata ob ipſius majeſtatem. At ubi primum Dominus factus homo ad nos venit, *convertit ſe, & quodammodo de ſua majeſtate deſcendit, ut poſſent diſcipuli contemplari faciem illius.* Ipſe ſe inclinat, ipſe à ſua majeſtate deſcendit, ut poſſint diſcipuli vultum ejus intueri; hoc enim privilegium debebatur legi gratiæ; & niſi majeſtas ſe inclinet, nunquam inferiores ad illam accedere audent.

Beda.
Maieſtas inclinet ſe, ut videatur.
Exod. 33.

21. Tertiò, Rupert. [Bene Jeſus, ait, converſus eſſe dicitur. Quia videlicet antequam ſupradicto modo ambularet à ſummo cœlo egreſſus, totus erat averſus, ideſt, propter peccatum hominis univerſo generi humano iratus.] Unde clamat ingemiſcens: Propheta Iſai. 64. à num. 5. Peccavimus, & abſcondiſti faciem tuam. *Convertitur autem, dum ſingulos in fide eum quærentium reſpicere dignatur. De qua ejus converſione dicitur*, Pſalm. 84. num. 7. *Deus, tu converſus vivificabis nos, & plebs tua lætabitur in te.* Deus ipſe, qui propter peccata noſtra averſus eſt ab homine, ipſe, dum ob ſuam pietatem miſeretur, tunc ad nos convertit faciem ſuam, ut ſua gratia adjuvet, ac ad omne bonum perducat.

Iſai 64.
Pſal. 84.
Deus averſus à nobis propter peccata, ob ſuã miſericordiã convertitur.

22. Quartò, Ammon. Ipſe Dominus ſe convertit ad diſcipulos, ipſe primò eos interrogat, ut hoc facto manifeſtetur, quòd homo non poteſt cum fructu ſequi Deum, niſi ipſe prior ſe convertat ad nos, ac loquatur, nos adjuvando, ac nobis auxiliando, cùm omne bonum ab ipſo incipiat, ac per ipſum perficiatur, ut docet D. Paulus ad Philip. 1. & 2. *Qui cœpit in vobis opus bonum, ipſo perficiat.* Et definitum eſt in Concil. Arauſic. c. 5. Trident. *ſeſſ.* 6. *cap* 5. *&* 6. & tradunt Patres, D. Aug. *de prædeſtin. Sanctor. cap.* 4, *&* 5. D. Fulgent. *lib.* 1. *ad Noni.* & expreſſiùs *lib. de Incarnat. & gratia c.* 8. D. Iſidor. *lib. de ſummo bono c.* 3. D. Gregor. *lib.* 33. *moral. cap* 20. *aliàs* 25. D. Anſelm. *lib. de concordia præſcientiæ, & prædeſtinat.*

Ammon.
Omne bonum noſtrum à Deo provenit.
ad Phil. 1.
Arauſic.
Trident.
Auguſt.
Fulgent.
Iſidor.
Gregor.
Anſelm.

23. Poſtquam Noë evigilavit à ſomno, cùm cognoviſſet, quæ fecerat ei filius ſuus minor, ait ei: *Maledictus Chanaam*, Geneſ. 9, n. 25. Et remunerans reverentiam Sem erga ipſum ait: *Benedictus Dominus Deus Sem*, ibid. n. 26. Sed valdè mirum, quòd maledictionem in filium ſuum inflixit, dicens: *Maledictus Chanaam*; cur etiam pari modo Noë benedictionem non profert in filium ſuum: Benedictus Sem; ſed totam laudis rationem in Deum convertit, dicens: *Benedictus Dominus Deus Sem.* Agnoverat ſanctus ſenex, Deum eſſe auctorem, & principium totius boni operis Sem, & ideò omnem laudis, ac gratificationis rationem in ipſum, tanquam in ducem, & fontem refert. Ipſe enim direxit, & rexit mentem Sem in illud bonum, ſanctúmque opus. Oleaſt. [Non benedicit filium, ſed filii Deum, ut diſcamus, bona opera noſtra potiùs Dei eſſe, qui ad ea facienda animum, & vires dedit, proindeque meritò prior in laudibus proponitur Deus, qui primus, & præcipuus in noſtris operibus operator eſt, & ſine quo nihil operari poſſumus.]

Gen 9.
Omne bonum noſtrum à Deo eſt, eique tribuendum.
Oleaſter.

Quæſtio IV.

Quare iſti duo diſcipuli voluerint ſcire Domini habitaculum?

24. BEnè notat Card. Hugo, quòd iſti duo diſcipuli Joannis non reſpondent ad Domini interrogata; nam Chriſtus Dominus ab eis interrogavit, quid quærerent; ipſi autem non reſponderunt hoc vel illud quærimus, ſed iterum interrogant: *Ubi habitas.* Et quomodo hoc cohæreat cum illo ex Evangelio, *filius hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet*, jam explicavi in expoſitione. Ad quæſtionem ergo.

Hugo.

25. Reſpondetur primò cum D. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Beda, Alb. Magn. S. Thom. & aliis. Quia iſti, non in tranſcurſu, nec in via, nec in publico volebant

Chryſoſt.
Euthym.
Theoph.
Beda.
Alb. Magn.
D.Thom.

volebant diſcere, ſed in ſecreto, & magna deliberatione deſiderabant inſtrui de rebus divinis, ac via cœleſti. Secundò, D. Cyrill. *lib. 2. in Ioan. c. 8.* ſic ait: [Ubi habitet, rogant; quaſi opportunis domi reliqua dictari. Non enim ubique res grandes oportere dicere arbitrabantur: quòd factum ſuum quaſi perutili nobis in exemplo ſemper propoſitum ſit.] Rem magni momenti ſcire cupientes, locum quietum, & tempus commodum quærebant; non enim res grandes ubique dicendes arbitrabantur.

Cyrillus.

Res grandes tractandæ non ubique, ſed in quieto & ſecreto loco.

26. Gregor. Tertiò, D. Gregor. *in c. 9. 1. Reg.* divertit, quòd hi duo diſcipuli nolebant brevem tantùm in via cum Domino ſocietatem copulare, ſed diuturnam ejus familiaritatem tanquam domeſtici maximè concupiebant. Et ita volebant ſcire domum, ut illam frequentarent, & ita ſæpè Domini verba audirent, ac facta ejus imitarentur. Et ita Saul, dum ſolicitus eſt de aſinis perditis, non quæſivit, ubi erat Propheta, *Sed ubi iſt*, ait, *domus videntis*, 1. Reg. 9. n. 23. Quia non intendebat, in publico, ac in via cum Propheta habere colloquium, ſed volebat ſcire domum, ut diutiùs perciperet ejus verba, ac contemplaretur ejus vitæ probitatem. Ita ait *citat.* D. Greg. *Quando igitur ab eis converſationis ſecreta ad imitandum requirimus, eos quaſi de propria domo interrogamus. Domus namque eorum converſatio eſt.* Quærunt ergo diſcipuli domum Chriſti, ut cum ipſo habeant frequentem converſationem: & quia ex converſatione reſultat in moribus aſſimilatio, ideò domum interrogant, ut ex diuturna converſatione Dominum valeant imitari, in magniſque ejus informari præceptis. Et in has conſiderationes eſt etiam D. Aug. *tr. 7. in Ioan.* ubi ſic ait: *Videre voluerunt, ubi habitaret, & facere, quod ſcriptum eſt: Si videris ſenſatum, evigila ad eum, & gradus oſtiorum illius exterat pes tuus.* Eccl. 6. n. 36. *Surge ad illum venire aſſiduè, & erudire præceptis ejus.*

Res magna diutius tractanda. 1. Reg. 9. Gregor. Auguſt.

27. S Thom. Pſal. 22. Quartò. D. Thom. allegoricè. In cœlis eſt habitaculum Dei, juxta illud Pſal. 22. n. 1. *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.* Quærunt ergo, ubi Chriſtus habitet, quia ad hoc debemus Chriſtum ſequi, ut per eum ducamur ad cœlos, ac ad cœleſtem gloriam. Quintò idem D. Thomas moraliter. Interrogant, ubi habitas, quaſi vellent ſcire, quales debeant eſſe homines, qui digni ſint, quòd Chriſtus habitet in eis, de quo habitaculo dicitur Cant. 1. n. 6. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie.* Et ad Epheſ. 2. *Ædificamini in habitaculum Dei.*

Cant. 1. Epheſ. 2.

28. Sextò. Nolunt iſti duo diſcipuli ſuum negotium exponere in via, ſed in Chriſti habitaculum ſe recipere, ibique ſuam mentem aperire, ac ſuas petitiones effundere optant; ſciebant enim, nullibi aptius poſſe ſua deſiderata obtinere, ſuas obſecrationes impetrare, quàm ſi in domo Dei, ac ejus habitaculo ſe reciperent, ſuaſque ibi funderent preces. Ait Regius Vates: *Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini*, Pſal. 38. Sed cur tanto deſiderio tenebatur domus Dei, niſi quia ibi agnoſcebat, quòd omnia cœleſtia bona fluebant, ac facilè petita obtinebantur, & ideò non alibi volebat immorari, niſi in atriis domus Domini. D. Baſilius *in c. 1. Iſaiæ*, ſic ait: [Planè enim novit is non poſſe ſe in flores erumpere, ac ne ullum quidem germen primigenium excipere ad perferendos fructus, niſi verſetur in atriis Domini.]

In domo Dei ſimus, ut ditemur bonis cœleſtibus. Pſal. 38. Baſilius.

Joan. 1. n. 39. Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt, ubi maneret, & apud eum manſerunt die illo, hora autem erat quaſi decima.

VERSIONES.

Syriacus. Dixit eis: Venite, & videbitis. Illi autem venerunt, & viderunt, ubi degeret, & apud eum fuerunt die illo.

Chryſ. hom. 17. in Ioan. Hora enim erat quaſi decima.

Vatabl. Theophylact. Hora autem erat ferme decima.

EXPOSITIO.

29. *Oblata occaſio non omittenda.* DOMINUS magna benignitate videns eos diſpoſitos, ac ſuæ ſalutis ſitibundus ad hoſpitium, ac ſuum domeſticum colloquium invitat, dicens illis: *Venite, & videte.* Non dat, nec oſtendit ſigna domus, ſed bonam occaſionem nactus diffundendi ſuam cœleſtem doctrinam, ut notat Theophyl. eos ad ſe attrahit, ut inſtruat in via ſalutis. Et ait: *Venite* per bonam actionem vetera relinquentes, & per nova gradientes; *& videte*, intellectu credendo, ac per contemplationem fidei; & tunc manebitis apud Deum per affectum charitatis. *Et apud eum manſerunt die illo*, ac nocte uſque ad lucem craſtinam, ut interpretantur graves Patres, & Doctores, ut dicam q. 6. *Hora autem erat decima*, hoc eſt, ab ortu Solis; & quarta poſt meridiem, & ſecunda ante ſolis occaſum, ut citata *q. 6.* explicabo juxta computationem dierum, ac noctium, quam Judæi faciebant. Chryſoſt. *hic* ponit quandam clauſulam. *Hora enim erat.* Denotatur ibi cauſa, cur cum eo manſerint die illo noctem includendo: quia dies jam adveſperaſcebat. Et ut inſtruerentur in magnis myſteriis, manſerunt cum illo ea nocte, quia Dominus omnia diſponit valdè ſuaviter.

Theoph. Chryſoſt.

30. *Affectus charitatis ſolùm qui experiuntur agnoſcunt.* Quanta verò, & quàm mirabilia à Chriſto audierint, quos charitatis affectus deguſtaverint, Evangeliſta non explicat. Sicut etiam de Magis Chriſtum in præſepio adorantibus notavi. Illi tamen, qui experti ſunt, optimè hoc norunt. Unde exclamat D. Auguſt. tract. 7. in Joan. *Quis eſt, qui nobis dicat, quæ audierunt illi à Domino.* Et Euthym. *Tanquam manifeſtum Evangeliſta relinquit intelligendum. Tantum enim una nocte profecerunt, ut ad aliorum venationem ſequenti die procederent.* Rectè D. Chryſoſtom. *homil. 17. in Ioann.* hoc ex effectu penſandum eſſe docet. Nam D. Andreas ita amore Chriſti eſt inflammatus; ut ſtatim fratrem ſuum Chriſto lucraverit, eumque ad Dominum adduxerit. Sed ſi tanta fuerint ſuavitate repleti, quomodo tam breviter apud Dominum manſerunt? Rectè reſpondet D. Bonaventura. Ideo tam breviter manſerunt ob feſtinationem ad annuntiandum aliis arcana, quæ audierant, & ob aliorum converſionem, ut patet ex ſequentibus. Nam indilatè Andreas adduxit fratrem

Auguſt. Euthym. Chryſoſt. Bonav. *Chriſti diſcipulus bonum communicatum, non ſibi retinet, ſed aliis cōmunicat.*

trem ſuum ad Jeſum, ac proinde bonum, quod ipſi aſſequuti ſunt, ſine mora voluerunt aliis communicare.

QUÆSTIO V.

Si diſcipuli de domo interrogant, cur eos Dominus voce non docet, vel dat ſigna, ſed eos ſecum in illam adduxit?

31. *Ratio difficultatis.*

QUæſierant diſcipuli à Domino: *Ubi habitas*; Ad cujus interrogationem ſufficiens erat reſponſio, ſi Dominus eos moveret, quòd in tali, vel tali loco habitabat, vel ſi aliquod eis deſignatum ſui hoſpitii ſignum oſtenderet, ut notant Divus Chryſoſtomus, Euthymius, & alii. At neutrum Dominus præſtitit, ſed quid altius, & excellentius, ſecum eos in domum ſuam adducens.

Chryſoſt. Euthym.

32. Cyrill.

Reſpondet primò D.Cyrill. lib.2. in Joan.c.9. [Non docuit, ait, ubi habitaret Dominus, quamvis hoc ipſum ab eo peteretur, ſed illico illò ire ipſos hortatur. Primum ut doceret, nullam eſſe in quærendis bonis moram laudandam, cùm utilitatis retardatio detrimentum afferat ſemper.] Non oſtendit eis Dominus diverſorium, nec docet eos locum, in quo manebat, ſed ſine ulla mora eos ſecum in domum introducit, docens in rebus magni operis, ac noſtræ ſalutis non eſſe cunctationes interponendas, ſed oblata occaſione negotium indilatè peragendum, nam ſæpè dilationes multa bona è manibus eripiunt. *Quum utilitatis retardatio detrimentum afferat ſemper.* Vide ſuprà *lib.*1. *c.*10. *n.*44.

Oblata occaſio ſit ſalutis aliorum non omittenda, ſed arripienda.

33. *Deus plus concedit, quam ab eo poſtulatur.*

Secundò iterum expendo illa verba: *Non docuit, ubi habitaret, quamvis hoc ipſum ab eo peteretur, ſed illico ire ipſos hortatur.* Magna Dei benignitas, miraque ejus beneficentia, qua plus largitur, quàm ab eo poſtulatur: Diſcipuli tantùm petunt ſcire locum, in quo hoſpitabatur. *Ubi habitas?* At Dominus multò ampliora concedit, ut non ſolùm locum oſtendat, ſed etiam eos ſecum in illum ducat, ac ibi cum eis commoretur per ſublimia, & alta colloquia, ac inſtructionem rerum ſupernaturalium, quam eis communicare dignatus eſt. Vide *lib.*1.*cap.*4.*n.*41.

34. Cyrill.

Tertiò idem D.Cyrillus loco citato. [Ut oſtenderet, ait, non ſufficere; ſi quis ubi Chriſtus domus, id eſt, Eccleſia, fundata ſit, didicerit: ſed ſi per fidem in eam venerit, & quæ myſticè in ea peraguntur, ferventi animo viderit.] Dominus non ſolùm eos docuit loquendo, ſed etiam agendo; non ſolùm eos inſtruit verbis, ſed etiam ſuis greſſibus eos in domum ſuam introducens, ut ponderat Alcuin. *in Catena D.Thomæ.* Per hoc etiam factum omnibus declarans, quòd non ſufficit ad ſalutem, ſi quis agnoſcat, ſi quis ſciat Chriſti Eccleſiam, ſed neceſſe eſt, ut per fidem in eam ingrediatur, ac myſteria, quæ ibi peraguntur ferventi, ac prompto, & obedienti animo amplectatur.

Prius docendum exemplo, quam verbis.

Alcuin. *Ad ſalutem neceſſe eſt ingredi in Eccleſiam.*

35. Beda. Alcuin. *Amplitudo cæleſtis beatitudinis multo ſermone poteſt explicari.*

Quartò. Beda. *Si* (loquens in perſona Chriſti) *vultis videre habitaculum meum; Sermone explicari non poteſt, opere demonſtratur.* Idem habet Alcuinus *citat.* Facile poterat Dominus eis ſuum habitaculum deſignare; tamen noluit: ſignificabatur enim ibi feliciſſimum illud æternæ beatitudinis habitaculum, cujus eſt tam ampla magnitudo, cujus deliciæ tanta ſuavitate plenæ, ut gaudia, proſperitates, ac felices beatorum ſpirituum honores, & coronæ, non ſermone explicari, ſed viſu capi valeant. Et ideo Chriſtus Dominus, cùm ſit ipſamet infinita ſapientia, verbum, ac loquela Patris, omnia uno nutu comprehendens, tamen ob noſtram eruditionem, non vult verbis ſuum habitaculum deſignare, ut nobis ſit manifeſtum, quòd illa cœleſtis celſitudo non verbis exæquatur, cùm facillimè omnem humanam eloquentiam ſuperet; ſed tantùm oculorum experientia agnoſcitur, & tenetur. *Sermone explicari non poteſt, opere demonſtratur.*

Ait Job.37.n.20. *Quis narrabit ei, quæ loquor? Etiamſi locutus fuerit homo devorabitur* Maximè expendendum eſt illud, *devorabitur.* Ea enim devorantur, quæ abſconduntur, diſpareut, ac conſumuntur. Sed quæ ſunt hæc, quæ ſi locutus fuerit homo, ab his abſconditur, & conſumitur? Sermo eſt ibi de Deo, ac ejus beatitudine, ut placet D.Greg. & aliis Patribus. Tanta eſt enim celſitudo divinæ beatitudinis, ut ſi homo ſua eloquentia eam voluerit explanare, tota ejus ſapientia cum omnibus ſuis ſermonibus compoſitis devoretur, abſcondatur, atque diſpareat, cùm nihil valeat dicere comparatione illius magnitudinis, cùm omne humanum eloquium illi ſit impar. Et ita non illius feliciſſimi ſtatus amplitudinem homo declarat, ſed potiùs ſuam ignorantiam manifeſtat. S.Odon. Abbas Cluniac. lib.27. moral. ad finem, [Si quis, ait, aliquid de Deo loqui cœpit, illico, quàm nihil ſit, oſtenditur, quia magnitudinis illius immenſitate devoratur, & quaſi in profundum raptus abſconditur, quia fari ineffabilem cupiens ipſa ſuæ ignorantiæ anguſtia deglutitur.] Pondera ultima verba in rem noſtram. Vide *lib.*1. *c.*7.*n.*31. 36. Iob.37. Gregor. Odon.

QUÆSTIO VI.

Quare ab Evangeliſta notetur, quòd erat hora decima?

ADvertit Evangeliſta, tempus, quo hæc agebantur, eſſe horam decimam, nempe ab ortu Solis; ac proinde erat quarta poſt meridiem, & ſecunda ante Solis occaſum. Nam Judæi ab ortu ad occaſum Solis numerabant diem, & duodecim horis, totidémque noctem dividebant. Decima ergo hora ab ortu, jam propè ad occaſum eſt Solis. Et clariùs hoc patet, ſi recolas, quæ ſuperiùs dixi, quòd hæc contigerint die tertia Martii, ut dixi *num.*1. ac proinde cùm jam in proximo eſſet æquinoctium, quo dies, & noctes ſunt æquales, hora decima valde propinqua erat occaſui Solis; eo maximè, quia adhuc hyemale tempus vigebat. 37. *Quomodo Iudæi ſuos numerabant dies.*

Et notandum eſt, quòd iſti duo diſcipuli manſerint apud Dominum, non tantùm duabus illis diei horis, quæ ſupererant, ut aliqui exiſtimarunt: ſed per integrum diem naturalē, qui noctem etiam includit; ideoque per totam noctem, ſaltem uſque ad lucem matutinam. Quod ex eo deducitur manifeſtum, quia duabus tantùm horis, nec ſatis cum Chriſto ſua tractare, nec Chriſtum per noſce, nec ad Joannem ante noctem redire potuiſſent. Hanc ſententiam expreſsè docent D.Aug. *tr.*7. *in Joan.* ſic dicens: *Quàm beatum diem quàm beatam noctem duxerunt.* D.Chryſoſt. hom.17. in Joan. *Chriſtus*, inquit, *illexit hos diſcipulos, ut erudiret. Quod tam largiter, & promptè una nocte acceperunt, ut mox alios allicerent.* In eadem ſententia ſunt D.Cyrill. 38. *Diſcipuli fuerunt cum Domino per etiam noctem.* Auguſt. Chryſoſt.

Euthym. Theoph. Alb.Magn. D.Thom. Bonav. Hugo. Cajet. Cyrillus.

*lib.*2. *in Ioan. cap.* 10. Euthymius, Theophylactus, Albertus, Magnus, S.Thomas, D.Bonaventura, Hugo, Cajetanus, & alii multi communiter. Nam ait D.Cyrillus citatus. *Non convenit, ut cito ſatiati à divina doctrina recedamus.*

39. Euthym. In noſtra ergo quæſtione quærimus: Quare Evangeliſta advertit, quòd erat hora decima? Rectè reſpondet Euthym. [Horam ſignificat Evangeliſta, ait, & in his invenies diſcipulatus deſiderium & in illo humanitatem, quod neque propter tempus averſi ſunt, cùm jam ſol ad occaſum declinaret.] Et poſt pauca ſubdit: [Oportet igitur & nos ob nullam tergiverſari tempus ab audiendis his, quæ divina ſunt, ſed omnia his poſteriora ducere.] Ex hoc apertè manifeſtatur quanta in Chriſto Domino ad docendum charitas, quantuſque in illis bonis diſcipulis ad diſcendum ardor, ac deſiderium effulſerit, quando ſcilicet eo tempore, quod cœnæ deſtinatum erat, & ille docere, voluerit, & illi doceri. Exemplum, & à Chriſto Prædicatoribus, & à diſcipulis auditoribus relictum eſt, ut nullum, nec ad docendum, nec ad diſcendum, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, tempus, aut ſerum, aut importunum habeatur, ſed omni commoditate poſt poſita, tam de noſtra, quàm de aliorum ſalute agamus. Et ita Chriſtus pernoctat, eos docendo; & ipſi etiam maluerunt apud Dominum audiendo pernoctare, quàm domi in lecto decumbere.

Magna Chriſti charitas in docendo, & mutus diſcipulorum in diſcendo ardor.

40. Cyrill. Secundò D.Cyrill. lib. 2. in Joan. ait: [Horam autem dicit quaſi decimam fuiſſe, ut nos moneret, non incipientibus ſæculis, ſed poſt magnum jam eorum progreſſum Salvatoris noſtri myſterium factum fuiſſe.] Non initio ſæculorum Chriſti myſterium factum, ſed poſt eorum magnum progreſſum: tanta enim temporum diſpoſitio requirebatur, ut Chriſti myſterium perageretur.

Chriſtus in temporum progreſſione.

45. Rupert. Tertiò. Rup. lib. 2. in Joan. [In omnibus, ait, omnino ætas non diſcernit, nec præjudicat. Congrua ſignificatione dictum eſt, hora quaſi decima. Ipſe eſt enim Paterfamilias, qui exiit primo manè conducere operarios in vineam ſuam, & circa tertiam, ſextam, & nonam, ac decimam hòram fecit ſimiliter. Hora decima propè eſt jam veſpera, quæ humanæ vitæ occaſum ſignificat.] Hora decima, quæ jam propè eſt ultima diei, veniunt diſcipuli, & recipiuntur à Chriſto in ſuo habitaculo, quia in quacumque hora peccator ſe convertat, benignè ad miſericordiam à Domino ſuſcipitur. Quartò idem Rup. *Ultima diei parte ideſt, hora decima, vocare cœpit, decima quoque plaga attrita fuerat Ægyptus.* Denarius numerus inſervierat ad magnis vexationibus, ac calamitatibus verberandum Ægyptum: vult etiam Deus, ut decima hora aptetur ad cœleſti gratia recreandos diſcipulos, ut ille numerus, qui inſervierat ad pœnam, inſerviret etiam ad gratiam. Vide *lib.*1. *c.*2. *n.*47. & 48. & *lib.*2. *c.*4. *n.*49.

Qui veniunt ad Chriſtũ, etiam in ultima hora ab eo recipiuntur. Rupert.

Nobilitatur, quod erat indecorum.

42. Auguſt. Quintò D.Aug. tract. 7. in Joan. [Numerus iſte denarius, ait, legem ſignificat, quia decem præceptis data eſt lex. Meritò ergo decima hora eum ſecuti ſunt ad teſtimonium amici ſponſi duo iſti: & decima hora audivit, Rabbi, quod interpretatur Magiſter;] Denarius denotat legem in decem præceptis contemptam, quia dum ipſa retinetur, ac obſervatur ad Chriſtum datur acceſſus, per illius obſervationem graditur homo, ad Deum: *legem pane mihi Domino in via tua,* Pſal 26. n. 1. Simanch. ponit: *Oſtende mihi Domine viam tuam.* Lex enim, ac ejus obſervatio vita eſt, quæ ad Deum ducit

Obſervatione legis ad Chriſtum acceditur. Pſal. 26. Simanch.

S.Marc Erem. *Altus, & ſublimis eſt Dominus, legis præcepta pro grad bus poſuit, ut ad eum appropinquemus.* In hac conſideratione ait Job. 39. n. 27. *Nunquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum?* Sed quænam eſt iſta aquila, quæ ita elevatur? Concors Patrum eſt ſententia, quòd Juſtus ibi ſignificatur, qui dum præceptis Dei obedit, elevatur ſupra ſe, ut in altiſſimis, nempe juxta thronum Dei, ponat ſpem ſuam ad fruendum ejus cœleſti beatitudine. D.Gregor. Magn. lib. 21. moral. cap. 34. [Ad præceptum Dei elevatur aquila, dum juſſionibus divinis obtemperans in ſupernis ſuſpenditur fidelium vita, quæ & in arduis nidum ponere dicitur: quia deſideria terrenæ deſpiciens, ipſe jam de cœleſtibus nutritur.]

Marcus, Eremit. *Obſervatione legis Dei elevatur homo.* Greg. Mag.

Joan. 1. *n.* 40. Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant à Joanne, & ſecuti fuerant eum.

Ibid. n. 41. Invenit hic primum fratrem ſuum Simonem, & dicit ei: Invenimus Meſſiam (quod eſt interpretatũ Chriſtus.)

VERSIONES

Theophylact. Reperit hic prior fratrem.

Vatabl. n. 41.

Arias. Invenit hic primus fratrem proprium Simonem.

Syriac. in ſua radice habet. Vidit hic primum.

EXPOSITIO.

TALENTUM, quod Andreas acceperat, non abſcondit, ſed in publicum profert, & ad lucrandum exponit, ut notant D.Chryſoſt. D.Cyrill. Beda, Theoph. Euthym. Alb.Magn. & alii. Unde bene ait D.Bonaventura quòd ex hoc patet Andreæ ad doctrinam divinam communicandam fidelitas, ad Deum honorandum affectuoſitas, & ad fratrem convertendum charitas, & ad laborando in docendo ſedula ſtudioſitas. *Erat autem Andreas.* Incipit Evangeliſta narrare, qualiter adductus eſt ad Chriſtum Petrus, qui fuit caput, & princeps Apoſtolorum Unde converſio Petri magna laus, & gloria eſt D.Andreæ, qui magno gaudio, zelo, ac charitate repletus fratrem ſuum ad Chriſtum adduxit. Ita ait D.Chryſoſt. hom 18. *Hoc fraternæ bonæ voluntatis eſt, hoc cognati amoris, hoc ſinceræ affectionis, in ſpiritualibus ſtudere manum porrigere ſibi invicem.* Debent enim homines, ac fratres ſibimetipſis mutuò adjuvare. *Frater Simonis Petri.* Simon nomen à parentibus, ut notat Gloſſa, & idem valet, ac obediens; *Petri* hîc dicitur per anticipationem, ut notant communiter Expoſitores cum Alberto Magno, D. Bonavent. & aliis, & idem valet, ac petra, ſola enim vera obedientia conſurgit in petram, ac ſolidum fundamentum Eccleſiæ. *Unus ex duobus, qui audierant à Ioanne,* dicente de Jeſu: Ecce Agnus Dei, erat enim Andreas diſdipulus Joannis; ſic etiam videtur, quòd Petrus ejuſdem Baptiſtæ fuerit diſcipulus, vel ſaltem ſtudioſus auditor, ut tradunt Maldon. Cornel. à Lapide. Erant enim chariſſimi fratres, & ſemper eandem doctrinã eundemque præceptorem ſecutos fuiſſe, aſſerunt, ſicut eundem, poſtquam cognoverunt, Chriſtum ſecuti

43. Chryſoſt. Cyrill. Beda. Theoph. Euthym. Alb. Magn. Bonav.

Converſio Petri, magna laus Andreæ. Chryſoſt.

Obedientia conſurgit in petram. Alb. Magn. Bonav.

Maldon. Cornel. à Lapide.

Magna laus Baptiſtæ, quòd tales habuerit diſcipulos. ſecuti ſunt. Magna laus Baptiſtæ, quòd Petrum, Andream, & Joannem Evangeliſtam habuerit in diſcipulos. *Et ſecuti fuerant eum*; tanquam bonus auditor, quia auſcultata opere adimplevit.

44. Chryſoſt. Theoph. Vatabl. *Invenit hic primum.* Chryſoſt. Theophyl. Vatablus legunt, *Invenit hic prior.* Quaſi velit ſignificare Evangeliſta, quòd Andreas prior invenit Petrum, quàm ille alius diſcipulus, qui fuerat ſocius Andreæ, ut ita agnoſcatur, quòd non per alium Petrus adductus eſt ad Chriſtum, niſi per Andream. Vulgata. Noſtra verò Vulgata habet: *Invenit hic primum*, & facit hunc ſenſum, quòd poſtridie, ſcilicet illius diei, quo cum Chriſto manſerat, & pernoctaverat ante alios ſuos amicos, & notos invenit Petrum fratrem ſuum. Invenimus Meſſiam, ſcilicet, Ego cum condiſcipulo meo invenimus Meſſiam, quem nos diu deſideravimus, ac ſtudioſè, & ſedulè quæſivimus. Et magna energia hoc verbum *Invenimus*, hìc poſitum eſt, videtur enim ſignificare, Petrum, ac Andream vehementiſſimo Chriſti deſiderio ante flagraſſe, ac exarſiſſe; nam, Beda. ut ait hic Beda, *Nemo enim invenit, niſi qui quærit: iſte qui inveniſſe ſe dicit, oſtendit, quia diu quæſierit.* Chryſoſt. Et D. Chryſ. hom. 18. *Hoc Verbum*, ait, invenimus, *animæ eſt maximè ejus præſentiam deſiderantis, & cœlitus adventum expectantis: cujus adventu exultans alios Evangelii geſtat fieri participes.* Idem advertunt Euthym. Alb. Magnus, S. Bonavent. Hugo & alii. Euthym. Alb. Magn. Bonav. Hugo. Andreas maximè exultans de theſauro invento ob ſuam eximiam charitatem tantum gaudium cohibere non poteſt; ſed ſtatim alios facit participes, & fratri ſuo tantum bonum annuntiat. *Res magni gaudii publicantur.* Charitas à ſe, ac à ſuis incipit. Preme illud verbum, *Invenimus*, quia tantum bonum, non ſibi ſoli retinere volebat, ſed omnibus communicare.

45. Gaudent. *Meſſiam.* D. Gaudentius *ſerm.* 17. qui eſt de Baſilica Martyrum, notat, quòd D. Andreas primus poſt Baptiſtam prædicat Chriſtum. *Meſſias* Hebraicum nomen eſt, & Græcè ſignificat Chriſtum, Latinè autem unctum. Evangeliſta nomen Hebraicum retinuit, tam ob venerationem ipſius nominis, quàm ob reverentiam ſacræ Scripturæ primogeniæ. Hoc nomine denotabant Judæi Sanctum, ac electum Dei Salvatorem promiſſum in lege, nempe Jeſum Chriſtum ſalutem noſtram. *Qui interpretatur Chriſtus.* Evangeliſta ſcribebat Græcè, & ideo retinens nomen Hebraicum Meſſiam Græcè explicat, id eſt, Chriſtum, quod Latinè dicitur unctum.

Quæstio VII.

Quanta excellentia nomen Meſſiæ competat Jeſu Salvatori noſtro?

46. *Tria genera perſonarum, quæ ungebantur.* PRo exacta explicatione hujus nominis *Meſſiæ*, quod Hebraicum eſt, Græcè ſignificat Chriſtum, Latinè unctum, advertendum eſt, apud Hebræos tria genera perſonarum fuiſſe, quæ ſacra Unctione ungebantur. Summi Sacerdotes. *Exod.* 29.*n.*7. Reges 1.*Reg.* 10.*n.*1.*&* 16.*n.*13. Et Prophetæ etiam aliquot inſignes. Eliſæus enim unctus eſt, 3.*Reg.*19. Et omnes iſti Chriſti nomine dicebantur in Pſal. 104. n. 15. Pſal. 104. *Nolite tangere Chriſtos meos.* Hoc tamen nomen Meſſiæ, ſeu Chriſti per quandam antonomaſiam accommodatum eſt Chriſto Jeſu Redemptori noſtro promiſſo in lege. Et meritò hoc factum eſt: nam ipſe complectitur omnes unctiones, quod nullus alius habet. Nam in populo Hebræo quidam fuerunt ſimul Reges & Prophetæ; quidam Sacerdotes, & Prophetæ. At nullus, ut bene notat Toletus *annot.* 73. extitit ſimul Sacerdos, Rex, & Propheta, præter Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum. Tolet.

47. Nam primò. Noſter Redemptor ſummus Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, *Pſ.* 109. *n.* 4. Secundò conſtitutus eſt Rex, *Pſal.* 2. 6. Fuit etiam Propheta, *Deut.* 18. *n.* 15. Quartò & alio excellentiori modo aliqui in veteri Teſtamento, de quibus modò dictum eſt, ungebantur exteriùs unguento materiali, interiùs gratia finita, & infuſa; quæ eſt quoddam accidens, qualis datur in puris hominibus. At noſter Salvator multo ſublimiori modo unctus eſt; nam illius humanitas uncta eſt ipſamet divinitate; nam illi ſubſtantialiter hypoſtaticè eſt unita. Et quantum divinitas ſuperat creaturam, tantum ſuperat unctio Chriſti cæteras unctiones. *Jeſus omni unctione excellentiſſimè unctus.* Et de hac unctione dicitur Act. 10. n. 38. *Quomodo eum unxit Dominus Spiritu ſancto.* Actor. 10. Iſai. 61. n. 1. *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxerit me Dominus.* Pſ. 44. n. 8. *Unxit te Dominus præ participibus ſuis.* Iſai. 16. Pſal. 44. Hanc unctionem rectè explicant Orig. *lib.* 2. *de prin. c.* 6. D. Dionyſ. Alex. *Epiſt. contra Paulum Samoſat. in princip.* D. Nazianz. *orat.* 36. *&* 42. D. Cyrill. *lib.* 4. *in Ioan. c.* 29. D. Damaſcen. *orat.* 1. *de Imaginib. & lib.* 3. *de fide cap.* 3. *&* 4. Nicetas *lib.* 3. *Theſaur. c.* 3. Origen. Dyon. Al. Nazianz. Cyrill. Damaſc. Nicetas. Et hac ipſa unctione Chriſtus Dominus conſtitutus eſt verus, & proprius filius Dei naturalis Doctor, Magiſter, ac Legiſlator, & Redemptor totius orbis. Ita ut non ſit aliud nomen datum hominibus: in quo nos oporteat ſalvos fieri, niſi in nomine Jeſu.

Quæstio VIII.

Quiſnam eſſet Andreas; Et quare fratri ſuo non annuntiet quæ à Chriſto audierat?

48. D. Thom. ANdreas, ut explicat D. Thomas, idem eſt ac virilis. An verò Andreas fuerit ætate major Petro, dubium eſt. *Qui ſenior, Petrus, an Andreas.* Petrum ætate majorem fuiſſe, putant D. Chryſ. *apud Metaphraſtem in laudatione D. Andreæ*, Beda, D. Thomas, & alii hoc loco. Chryſoſt. Beda. S. Thom. Unde ait Beda, *Non dedignatur major minorem ſequi quia non erat ordo ætatis, ubi erat meritum fidei.* Ubi res diſpenſatur juxta fidei merita, ac diſpoſitiones divinæ gratiæ; non æſtimantur jura ætatis, ac naturæ. Sic David, quamvis eſſet parvulus inter fratres, eligitur in Regem, 1. *Reg.* 16. *n.* 13. Tamen Andream eſſe ætate ſeniorem Petro, exiſtimat D. Epiphan. *hæreſi* 51. Et hanc ſententiam ſequitur Eccleſia in feſto S. Andreæ in lectionibus. Epiphan. Eccleſia. *Andreas*, ait, *frater Petri non major.*

49. Chryſoſt. Quærimus tamen in præſenti, cur Andreas non dixit, annunciavit fratri ſuo ea, quæ audivit à Chriſto Domino? Reſpondet D. Chryſ. hom. 18. [Credibile eſt Andream plura perſuaſioni maxime accommodata narraſſe: verùm Evangeliſtæ nonnunquam multa brevitatis gratia prætermittunt. Præterea non dicit, ei ſtatim perſuaſiſſe, ſed tantùm adduxiſſe ad Jeſum, ut inde totum diſceret, nam ſi Joannes Baptiſta cùm inquit: Ecce Agnus Dei; & qui in ſpiritu baptizat, certiorem doctrinam magiſtro edocendam relinquit, & inde haurire hortatus eſt: longe magis Andreas, cùm ſuum non eſſet officium, neque ad tanti luminis narrationem ſufficeret, ad ipſum fontem fratrem

adducere oportuit.]Verba Chryſoſt.poſui,in quibus ipſe quatuor rationes propoſitæ quæſtionis nobis dat.

50. Primò, quod D.Andreas fratri ſuo Petro multa valde proportionata perſuaſioni dixit: tamen Evangeliſta brevitatis cauſa omittit. Secundò. Quòd D. Andreas, tanquam bonus diſcipulus ſecutus eſt veſtigia ſui Magiſtri Joannis Baptiſtæ: nam ille ſolum Chriſtum demonſtravit, dicens: Ecce Agnus Dei. *At certiorem doctrinam Magiſtro edocendam reliquit, & inde hauriri hortatus eſt.* Ita Andreas Petro oſtendit Chriſtum: *Invenimus Meſſiam.* At celſiorem doctrinam edocere ſanctiſſimo Magiſtro committit. Tertiò. *Cùm ſuum officium non eſſet.* Andreas nondum conſtitutus erat Apoſtolus, & Prædicator; ideoque abſtinuit, ne ſe intromitteret in officium, quod ad ſe non ſpectabat. Quartò, *Neque ad tanti luminis narrationem ſufficeret.* D. Andreas ob ſuam modeſtiam ſuæ imbecillitatis conſcius, ſe æſtimavit omnino inſufficientem, ut tam alta, & ſublimia myſteria enarraret. Unde totum negotium ad ipſum claritatis fontem remittit.

Bonus diſcipulus imitator magiſtri.

Quilibet ſtat in ſuo officio. Diſcipulus ne affectet magna explanare, ſed ſuo magiſtro committat.

51. Mandat Dominus ſuis miniſtris, ut cunctos ad ſuum convivium invitent,& vocent. Et ait: *Dicite, invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occiſa ſunt,& omnia parata,* Matt.22.n.4. ſed cur non jubet Dominus cibos, carnes, ac altilia per manus miniſtrorum deferri, ac diſtribui, ſicut etiam mandavit panes in convivio quinque millia hominum per ſuos miniſtros expendi, *Joan.6. n.*12. Eſcæ in prandio apponendæ, erant altilia, per quæ ſublimia,& alta myſteria intelliguntur: at illi panes erant hordeacei, ac infimæ conditionis,& licèt miniſtri,qui nondum ultimò expoliti: ac inſtructi erant, ad parva, & minima apponenda ſufficerent, tamen ad alta, & excelſa enarranda incapaces reperiebantur;& ideò tantùm eis datur,ut ad prandium invitent,& vocent;illos tamen ſupremos cibos ad deguſtandum exponere, ac ad ruminandum præbere,hoc reſervatum manet ſupremo Regi, ac divino Magiſtro. Galfridus *in Tilmani Catena,*ſic ait: *Et in carne quidem taurorum cibus fortior, altilium eſus delectabilior eſt: utraque ergo ſuis videtur Dominus nuptiis parata ſuis enumerare convivis, utique ejus manibus apponenda.*

Matt.22.

Magiſter ſibi reſervet magna ad explicandum.

Galfrid.

*Joan.*1.*n.*42. Et adduxit eum ad Jeſum, Intuitus autem eum Jeſus dixit: Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

VERSIO.

Syriacus. Tu es Sehemoum filius Jauna, (columbæ)tu vocaberis Kipho, Petra.

EXPOSITIO.

52. ADDUXIT *eum ad Ieſum.* At D. Baſilius Seleuc. orat.25. *Dicit Andreas Petro: Invenimus Meſſiam: & ad vocem Petrus auribus ligabatur;* vox Chriſtum ſonans valde efficax ad omnes humanas voluntates trahendas. Et ideo cùm Petrus audit jam verum Meſſiam, id eſt, Chriſtum Dominum adeſſe, illius deſiderio, ac amore inflammatus, facillimè à fratre ſuo ad illum adducitur, ut ab ipſo Salvatore inſtruatur, ac doceatur.D.Chryſ.hom.18.[Conſidera,inquit, à principio obedientem, & benevolum Petri animum: cucurrit è veſtigio, nil moratus. Adducit, inquit, eum ad Jeſum. Sed nemo ejus damnet nimiam in credendo facilitatem: non enim dicit, ſtatim perſuaſiſſe,ſed tantùm adduxiſſe ad Jeſum, ut inde totum diſceret.] Proſequitur textus. *Intuitus autem eum Ieſus,*non ſolùm exteriori oculo,ſed etiam, ut ait Beda,interiori,nempe ſuæ gratiæ,ac divinitatis. Et Dominus non ſolùm intuitus eſt eum ſecundùm faciem, ſed etiam penetrando ejus ſincerum animum, ac cor, prævidendo quanta opera ab ipſo erant facienda. D.Cyrill. *Reſpicit,ut Deum decet, qui corda, & renes ſcrutatur, videtque, qui nihil ignorat,ad quantam fidem,& virtutem diſcipulus perventurus ſit.* Non negationes Petri, ſed ejus magnam fidem, ac merita videt Dominus, ut ipſum jam incipiat honorare, ac condecorare. Et dum dicitur quòd Dominus intuitus eſt eum, in hoc, ut ait Rupertus, magnum præſignatur gaudium Petro, cùm Dominus eum intueatur, cum eoque loquatur. In quo, ut notat Hugo, ei datur ſecuritas, ac fiducia accedendi ad Dominum.

Vox ſonans Chriſtum valde efficax.

Chryſoſt. Beda. Cyrillus.

Dominus reſpicit merita ut honoret.

Rupert. Hugo.

Tu es Simon. Simon nomen proprium, ac à 53.
parentibus impoſitum. *Filius Iona* patris nomen, & cognominis loco ponitur. Et ſic dicitur tanquam contractum ex nomine Joannis.Et hæc dicit Dominus,ut ad ſe alliciat Simeonem; quem enim antea neque viderat corporalibus oculis, neque noverat, vocat eum tamen nomine proprio,& ex ſuo genere, ut ita agnoſcat ſuam virtutem, ac ad majora myſteria credenda excitetur, ut notarunt D. Auguſtinus, D. Cyrillus, Euthymius, Theophylactus, Beda,& ex præſentium agnitione credat, quæ ei de futuro promittuntur, ut ait Chryſ. hom.18. *Ex præſenti enim futurum credibile reddit.* Cur autem, quando de Pontificatu fit mentio nomen patris ei in memoriam adducitur? Commodiùs dicam *ad cap. Matth.*16.

Auguſt. Cyrill. Euthym. Theoph. Beda. Chryſoſt.

* *Tu vocaberis Cephas.* Vox eſt Syriaca id eſt, 54.
Petrus, ſeu Petra. Et non ſignificat vox Syriaca qualemcumque petram, ſed magnam & fortem. Per hæc Dominus denotat Petro, quòd ipſum faciet firmiſſimum fundamentum Eccleſiæ ſuæ, quam ſupra illum ædificabit. Hoc promiſſum adimpletum eſt, *Matth.*16.*n.*16. dicente Domino: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Et Joan.21. n.15. *Paſce oves meas.* Dominus non dixit Petro, ut notat Theoph. *Ego te vocabo Petrum,ſed vocaberis:nolebat enim ab initio auctoritatem, ſuam indicare, eo quòd nondum firmam in illum fidem haberent.* Magnum documentum noſtrum, noſtra enim magnalia non ſunt aperienda ei, qui de noſtra virtute, nec fidem, nec agnitionem habet. Et ponderandum cum D.Chryſoſt. *hom.*18.quòd Petrus ad Chriſti verba, dum ei tam magna promittuntur,nihil reſpondit. Eximio jam amoris pondere ferebatur in Chriſtum, quod potius operibus, quàm verbis teſtificari volebat.

Joan.21. Theoph.

Tua magnalia ei tantùm dicas qui de te magnam opinionem habet.

Chryſoſt.

QUÆSTIO IX.

Quare Dominus magnum Petri nomen Simoni imponat?

CONtrovertitur à multis hoc loco: An Dominus hìc impoſuerit Simoni nomen Petri 55.

Petri ? Tantum nomen ei in præſenti impo-
Auguſt. ſitum fuiſſe, docent D. Auguſtinus *de conſenſu*
Abulenſ. *Evang. lib.2. cap.17. & lib.4. cap.3.* Abulenſis
Beda. *Matth. 16. quæſt. 66.* Beda *Marci 3.* Janſenius,
Janſen. Toletus *annotat.76.* Tamen Gloſſa Interlinealis,
Tolet. D. Cyrillus *lib.2. c.12.* D. Chryſoſtomus *hom.18.*
Interlin. D. Hilarius *Matth.19.* denotare videntur, tunc
Cyrill. impoſitum fuiſſe nomen, quando ei dictum eſt :
Chryſoſt. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram.* Ultimò tandem
Hilar. Euthymius *Marci 3.* D. Bonaventura, Cajetanus,
Euthym. Hugo *hoc loco*; nomen Petri inditum Simoni,
Bonav. quando Dominus Apoſtolos elegit. Nam ait
Cajet. Hugo. Marc.3. Marcus 3. n.16. *Et fecit, ut eſſent duodecim cum illo, & ut mitteret eos prædicare, & impoſuit Simoni nomen Petrus.* Valde apertè loquitur Evangeliſta. Et ideo quamvis ſententia Auguſtini ſit probabilis, hæc ultima videtur probabilior. Niſi dicas, quòd bis hoc nomen eſt impoſitum Simoni. Cur autem tantùm Petri nomen ei datum ſit; inquirimus. Et quare ei in Nativitate non ſit datum, jam dixi *lib.1. c.4. quæſt.18.*

56. Prima, & communis omnium Patrum ſolutio,
Cyrillus. D. Cyrilli, D. Auguſtini, D. Chryſoſtomi, Euthy-
Auguſt. mii, Theophylacti, Bedæ, voluit Dominus indi-
Chryſoſt. care Petro ſupremam dignitatem, ad quam eve-
Euthym. hendus erat, ut eſſet petra, & fundamentum totius
Theoph. Eccleſiæ. Et tanta præſignatione nominis jam
Beda. Dominus voluit honorare acceſſum Petri ad ſe.
Origen. Secundò Origenes in Joan. 5. *Potuit Simon*, ait, *eo quòd in eum intuitus eſt, eo uſque ſtabiliri, ut ab opere ſtabili firmoque cognomen traheret, & Petrus*
Chriſti intuitus valde efficax. *vocaretur.* Simon homo fragilis, & debilis, tamen ubi primùm Dominus eum reſpicit, ac in eum conjicit oculos, jam lapidea ſtabilitate corroboratur, ac in ſolidam firmitatem tranſit.

57. Tertiò. Rupertus lib.2. in Joan. *Claret*, ait, quia
Rupert. Chriſtus ſuper ſe ipſum (videlicet firmam petram) ſuam ædificaturus Eccleſiam, ubi vidit, imò intuitus eſt, ut ait Evangeliſta, ideſt, diligenter reſpexit illum, quem primum poſt ſe volebat ejuſdem eſſe fundamentum Eccleſiæ. Hac de cauſa Petrum à ſe ipſo petra prima denominavit, utpote in quo poſt ſe ipſum tota conſtituta erat fabrica ſpiritualis ædificii. Chriſtus D. lapis, ac fundamentum : *Lapidem, quem reprobaverunt ædi-*
Pſal.117. *ficantes, hic factus eſt in caput anguli*, Pſalm.117.
1.Cor.10. n.22. *Petra autem erat Chriſtus*, 1.Corinth.10.
Chriſtus ſuo Petrum nomine condecorat. n.4. Cùm autem Dominus præviderет, quòd Petrus poſt ſe futurus eſſet Eccleſiæ fundamentum, ac lapis, ipſo etiam ſuo eum nomine voluit condecorare, ac extollere, ut Petra diceretur.

58. Rectè ait D. Ambr. ſer. 4. *Petra ergo pro devotio-*
Ambroſ. *ne Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur. Sic ait Apoſtolus, Petra autem erat Chriſtus; rectè conſortium meretur nominis, qui conſortium*
Laboris conſors debet & particeps eſſe honoris. *meretur, & operis.* Petra proprium Chriſti nomen, & illud etiam concedit Dominus Petro, nam ipſe poſt Dominum futurus erat petra, & fundamentum Eccleſiæ, & qui conſors eſt operis, ac laboris, debet & particeps eſſe nominis, honoris, & gloriæ.

59. Quintò. D. Aug. tract.7. in Joan. [Non magnum,
Auguſt. ait, quia Dominus dixit, cujus filius eſſet iſte. Quid magnum Domino : Omnia nomina Sanctorum ſciebat, quos ante mundi conſtitutionem prædeſtinabat, & miraris, quia dixit uni homini, Tu es filius illius, tu vocaberis illud ? Magnum, quia mutavit ei nomen, & facit de Simone Petrum. Petrus autem à petra; petra verò Eccleſia: ergo in Petri nomine figuratur Eccleſia.] Expende illa verba: *Magnum, quia mutavit ei nomen, & fecit de Simone Petrum.* In duobus maximè hîc enituit divina virtus. Primò, quia hominem quem Chriſ-
Divinitatis argumentum, abjectos extollere, ac nobilitare. tus corporalibus oculis nunquam viderat, eum vocat ex proprio nomine ſuo, ac ex nomine Patris. Secundò, quia prædicit ei magnam dignitatem futuram. Illud tamen magnum divinitatis argumentum, quòd Dominus Simonem hominem plebeium, ac humilem ita ſublimaverit, ut ad ſummum apicem Eccleſiaſticæ dignitatis evexerit.

David ob juramentum initum cum Jonatha, 60.
magna ſedulitate indagabat aliquem è familia Saul, & ita dicebat : *Putaſne eſt aliquis, qui manſerit de domo Saul, ut faciam cum eo miſericordiam propter Jonatham ?* 2.Reg.9. n.1. tacent omnes, & 2.Reg.9.
nullus eſt, qui annuntiet, aliquem remanſiſſe. David tandem cum Siba loquens ait : *Numquid ſupereſt aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo miſericordiam Dei*, n.3. ſtatim, ac immediatè Siba Regi reſpondit, *Supereſt filius Jonathæ debilis pedibus.*
Dei, & non hominis miſericordia eſt, abjectos fovere. Valde notandum ſanè quòd dum David quærit aliquem ex ſtirpe Saul, ut cum eo faciat miſericordiam, nullus revelatur, nemo eſt, qui dicat, adhuc aliquem ſupereſſe; at cùm adjunxit : *Ut faciam miſericordiam Dei cum eo*; ſtatim ſine ulla mora ei declaratur, Miphiboſeth Jonathæ filium reperiri, & cur non antea? Erat ille *debilis pedibus*, ac proinde debilis, & abjectus: Et ideo dum primò miſericordia hominis ſonabat, nullus eſt, qui annuntiet; ſed dum miſericordia Dei auditur, cujus proprium eſt, abjectos, & deſpectos non derelinquere, ſed eos fovere, ac magis donis recreare.

Ioan.1.n.43. In craſtinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum, & dicit ei Jeſus: Sequere me.

Ibid.n.44. Erat autem Philippus à Bethſaida civitate Andreæ, & Petri.

VERSIONES.

Syriac.n.43. Porrò die altero voluit Jeſchua exire in Galilæam, & invenit Philippum: Dixitque ei : Poſt me venito.

Vatab.Theop. Poſtero die voluit Jeſus.

Syrus. Poſtero die decrevit.

Syriac.n.44. Ipſe verò Philippus erat ex Bethſaidò (domo piſcationis.)

EXPOSITIO.

QUAMVIS hæc hiſtoria de vocatione 61.
Philippi, & Nathanaëlis non pertineat ad hoc Baptiſtæ teſtimonium, tamen continuando ipſum primum Joannis caput, eam hîc explicamus. *In craſtinum*, ſeu, ut clariùs habet Syriac. *Altero die*, poſtquam Andreas fra- Syriac.
trem ſuum Simonem Petrum ad Jeſum adduxit, ac proinde die quinta Martii, juxta computationem factam ſuprà n.1. *Voluit Jeſus*, ſeu, ut habet Syrus, *Decrevit.* Per quod denotatur, ut advertit Syrus.
Rupertus, quòd Dominus, non caſu, ſed magno, & Rupert.
alto conſilio tendit in Galilæam, bene conſcius fu-

turi eventus, ut inveniret Philippum, & ad ſe alliceret. *Exire in Galilæam.* Exire ſcilicet ex Judæa, ut notat Beda, in qua geſta ſunt, quæ hactenus manent enarrata. *In Galilæam*, ex qua venerat ante circiter menſes duos. *Invenit Philippum*, non caſu, ſed ut quæſitum magna ſua ſapientia, ut obſervant Theophylactus, Rupertus, Albertus Magnus, D. Thomas. Semper Dei gratia prior nos quærit, ut in ſalutem ducat. (Theoph. Rupert. Alb. Magn. D.Thom.)

62. *Dicit eis Ieſus, ſequere me.* Quamquam illi duo diſcipuli, qui ad vocem Joannis, *Ecce Agnus Dei*, ſecuti ſint Dominum, & etiam Petrus; hique omnes interiùs per Dei gratiam, ac internam inſpirationem priùs fuerint vocati: tamen externa Domini voce Philippus vocatus eſt primus. *Philippus primus, qui vocatur externa voce.* Unde hæc ei debetur magna laus, quòd ipſe primus Domini voce externa, *ſequere me*, ſit vocatus; & divina gratia operante huic vocationi conſenſerit, Chriſtum ſecutus, & magnum legis doctorem Nathanaëlem ad Dominum adduxerit. Et notandum eſt, Evangeliſtam non explicare, Philippum, voci Domini obtemperaſſe; ex conſequentibus tamen facilè deprehendi, quòd divina gratia attractus Dominum fuerit ſecutus. Et hîc non ita ſunt vocati diſcipuli, ut perpetuò Domino adhærerent; nam poſtea Petrus, & Andreas ad officia piſcationis redierunt, ſed ut explorarent, & agnoſcerent Domini doctrinam, nam ad perpetuam ſequelam poſtea attracti ſunt *Matth.* 4. *num.* 19.

63. *Erat autem Philippus.* Ad magnum ornamentum hiſtoriæ, advertit Evangeliſta patriam Philippi. Et notat Evangeliſta, eſſe etiam patriam Petri & Andreæ. (Theoph.) In quo vult Theophylactus ſignificari fervidam charitatem Petri, & Andreæ, qui invenientes Philippum concivem ſuum, ei denuntiaverunt theſaurum à ſe inventum, ſcilicet Jeſum Chriſtum verum Meſſiam. Et ob hanc cauſam tam facillimè Philippus ſecutus fuerit Dominum. Semper Dominus omnia diſponit modo valde ſuavi. *Ubi ſita Bethſaida.* Et ideo hæc interpretatio eſt probabilis. *A Bethſaida civitate.* Hoc oppidum erat adjacens mari Galilææ, juxta Corozaim, & Capharnaum; & ſignificat domum venationis, & piſcationis; & erat una ex civitatibus, quarum nequitiam exprobravit Dominus, *Matth.* 11. *num.* 21.

QUÆSTIO X.

Quare Jeſus voluerit exire in Galilæam? Et cur ex ea primos eligat diſcipulos?

64. DEcrevit Dominus, iterum redire in Galilæam, ex qua venerat ante menſes circiter duos. (Matt.3.) Nam, ut ait D. Matth. 3. num. 13. *Venit Ieſus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo.* Ipſe autem baptizatus eſt die ſexta Januarii, ut dixi ſuprà *cap.* 2. *num.* 38. Quare ergo tam citò tendit in Galilæam, inquirimus?

65. Reſpondent primò Chryſoſtomus, Euthymius, Beda, Hugo, & alii. (Chryſoſt. Euthym. Beda. Hugo.) Tendit in Galilæam, quia ex ea voluit ſibi eligere primos Apoſtolos, & diſcipulos, quia inter cæteras terras Judæ gens Galilææ erat maximè barbara, ruſtica, rudis, & ignobilis. *Deus infirma eligit ut confundat fortia.* Et ex ipſa non primos eligit, ſed humiliores, ac viliores, ſcilicet piſcatores, ut dicit Chryſoſtomus. (Chryſoſt.) *Ut non cederetur ſermo ejus eſſe in ſapientia mundi, ſed in doctrina Spiritus ſancti.* Unde ait Paulus 1. Corinth. 1. n. 16. (1.Cor.1.) [Videte vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes ſecundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes.]

66. Secundò idem Chryſoſtomus, ac Rupertus (Chryſoſt. Rupert.) Bethſaida erat una ex illis civitatibus, quæ maximè incredulæ, ac peccatrices erant. Unde ait Chriſtus: *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro, & Sydone facta eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egiſſent*, Matth. 11. n. 21. (Matt.11.) Tendit ergo Dominus in Galilæam, & ex ea eligit primos Apoſtolos, ut maximè reſplendeſceret Dei gratia, & ſuorum fides. *Ubi abundat malitia, ſuperabundat gratia Dei.* Dei gratia enituit, dum ex medio tantæ pravitatis, ac incredulitatis tres Apoſtolos præclariſſimos eduxit. Ubi enim abundavit nequitia, ibi ſuperabundavit & gratia. Petri etiam, Andreæ, ac Philippi fides radiavit; quia cùm eſſent ex illa civitate, ubi incredulitas maximè regnabat, omnium primi Dominum fuere ſecuti.

67. Tertiò, D.Thomas tres hujus rei rationes aſſignat. (D.Thom.) Quia poſtquam Dominus baptizatus fuerat à Joanne, volens honorem deferre Baptiſtæ, exivit in Galilæam, à Judæa recedens ne ſua præſentia obfuſcaret, & minueret Joannis magiſterium, dum adhuc ſtatum haberet; *Chriſtus maximè affectabat honorare Baptiſtam.* docens nos honore invicem prævenire, ut dicitur *Rom.* 12. *n.* 10. Ac proinde cùm Chriſtus Dominus tanto teſtimonio Baptiſtæ, *Ecce Agnus Dei*, eſſet honoratus, etiam ipſum voluit honorare. Quartò, idem D. Thomas. Quia in Galilæa non erant inſignes perſonæ. Joan. 7. num. 52. (Joan.7.) *A Galilæa Propheta non ſurgit.* Ac proinde locum humilem, & abjectum electione illuſtrium virorum voluit condecorare, *Deus abjecta honorat.* quos conſtituit principes orbis terrarum, qui ſunt prophetis majores, ut per hoc ſuam virtutem, ac potentiam oſtenderet. Pſalm. 106. n. 35. (Pſal.106.) *Poſuit deſertum in ſtagna aquarum.* Quintò idem Angelicus Doctor myſticè ſic ait: Quia Galilæa interpretatur tranſmigratio, voluit ergo exire à Judæa in Galilæam, *Chriſtus è Judæa exivit ad gentes.* ut inſinuet, quòd in craſtinum, id eſt, in die gratiæ, ſcilicet Evangelii exiret à Judæa in Galilæam, id eſt, ad ſalvandas gentes, Joan. 7. num. 35. (Joan.7.) *Nunquid in diſperſionem gentium iturus es?*

68. Sextò. Duos diſcipulos Galilæos, ſcilicet Petrum, & Andream, jam Dominus ad ſe aſciverat; cum eis ergo tendit in Galilæam, ubi graſſabantur peccata; nam illius civitatis habitatorem ſuorum concivium exemplo, ac doctrina facile moverentur, ut vitia, ac iniquitates ſuas deponerent, *Exemplum ſuorum maximè movet.* & veritatem, ac juſtitiam amplecterentur. Ut de Philippo docet Theophylactus, quòd nempe Petri, ac Andreæ documentis diſpoſitus eſt, ut vocantem Dominum promptiſſimè ſequeretur.

69. Septimò. Galilæa Regio erat, tanquam Domini patria, in qua ipſe nutritus fuerat: *Patria honoranda.* voluit ergo eam maximè cohoneſtare ſuæ ſacratiſſimæ diſpenſationis primordiis, miraculis, ac doctrina; & ex ea primos, ac illuſtres diſcipulos colligere. Profecta Agar à domo Abrahami cum filio ſuo Iſmaële, *Accepit illi mater ſua uxorem de terra Ægypti*, Geneſ. 21. num. 21. (Gen.21.) Sed cur mater, non ex alia propinquiori, ac viciniori terra eligit uxorem filii ſui? Terra Chanaam diſtabat ab Ægypto, cur in partes tam diſtantes tendit ad quærendam uxorem

uxorem ſuæ ſoboli ? Agnoverat mulier præſtantiam, & excellentiam generis Abrahæ, in quo benedicendæ erant omnes gentes, cujus nomen illuſtriſſimum, ac præclariſſimum erat inter totius orbis nationes. Ergo cùm Agar eſſet Ægyptia, ſuæ patriæ nobilitatis ſolicita, decorem, ac honorem, ex Abrahami ſtirpe provenientem noluit alteri præferre, niſi ſuæ patriæ, & genti ut à quibus ipſa acceperat vitam retribueret & honorem.

Quilibet magno conatu honorem patriæ affectet.

Cajet. Patrocinatur Cajetanus. [Naturali amore, ait, unuſquiſque afficitur nationi ſuæ, & propterea Agar Ægyptia mulierem Ægyptiam in nurum aſcivit.]

70. 1.Reg.1. Scribens Samuel librum primum Regum ſtatim in prima fronte, ac in exordio ait: *Fuit vir unus de Ramathaim Sophim, & nomen ejus Elcana*, 1. Reg.1.n.1. Sed quomodo Samuel enarraturus ſua magnalia, ſe nempè eſſe electum à Deo in Prophetam, Sacerdotem, ac ad ungendos Reges deſtinatum, quomodo pro patria ſua ſtatim in limine affixit Ramathaim, anguſtum, & vile oppidum? Bonus concivis non dedignatur de ſuo loco, ſed ſcripturus ſuas laudes, primo, & ante omnia patriam commemorat, ut cunctis patefaciat, nihil magis ſibi in mente eſſe repoſitum, quàm ipſam tantis laudibus extollere, & nobilitare, ac ſuper omnes alias terras ſublimare: nam ſi regalis civitas procreabat Reges, Ramathaim verò Reges ungentem, ac eligentem.

Maximè patria honorem procreare debemus.

Nazianz. Favet D.Greg.Nazianz. orat.25. [Ramathaim, ait, parva, magni illius viri patria, quæ Prophetæ dedecori minimè fuit, nec à ſe ipſa potius, quàm ab eo honorem conſecuta eſt.] Nota ultima verba. Et ut terra illa tantum aſſequeretur honorem, ideo tam ſolicitè Samuel eam nominat.

Quæstio XI.

Quare Philippus ſit primus vocatus à Domino externa voce? Et quomodo tam facilè ei obediverit?

71. Poſtquam Andreas cum ſuo condiſcipulo ſecutus eſt Chriſtum Dominum, & etiam ad ipſum adduxit Petrum, ut jam vidimus hoc capite, exiens Dominus in Galilæam, nunc primò ſua externa voce vocat ad ſe Philippum: *Sequere me*, Chryſoſt. Rectè obſervavit D.Chryſoſt. *homil.* 16. Chriſtum Dominum nullum diſcipulum ad ſe vocare voluiſſe, antequam aliqui, & non exteriùs vocati, ipſum ſua ſponte ſequerentur, ne ſi ipſe primos vocaſſet, minus eſſent firmi, & res tota ſuſpecta videretur, at dum primi non erant vocati, maximè alii confirmabantur, ut Domino adhærerent.

Quæ ſponte fiunt, diu perſeverant.

72. Quærimus ergo primò in præſenti, cur Philippus primus inter omnes eſt vocatus à Domino externa voce? Ratio à priori, divina gratia, quæ ita ipſum prævenit, & elegit, ut ipſe eſſet primus vocatus exteriùs, quod eſt magna laus, & gloria Philippi. Moraliter verò hanc rationem inculcat Euſeb. Euſebius Gallicanus homil. in vigilia S.Andreæ. [Primus, ait, omnium Apoſtolorum Philippus videtur eſſe vocatus. Et merito quidem primus vocatur ille, qui os lampadis interpretatur; tale namque os tunc omnes receperunt, quando in linguis igneis Spiritus ſanctus ſuper eos deſcendit.] Philippus interpretatur os lampadis. Optima ergo ratione divina ſapientiâ diſpoſitum eſt, ut ille externa voce eſſet primus vocatus, qui habebat os proclive, ac propenſum, non ad alios obfuſcandos, & obtenebrandos; ſed ad illuſtrandos, ac illuminandos. Et tale os divinus Spiritus ſuis alumnis infundit, ac largitus eſt, quando ſua gratia eos inflammavit in die Pentecoſtes.

Qui alios non obſcurat, ſed illuſtrat, valde dignus, ut honoretur.

Quæritur ſecundò: Quomodo Philippus tam promptè voci Domini obediverit, ut abſque ulla 73.
cunctatione ſtatim ipſum ſequeretur? Chryſoſt. *citata hom.*19. exiſtimat, quòd Philippus cum Petro audierit Joannis teſtimonium de Chriſto: *Ecce Agnus Dei*; quod teſtimonium maximè in illis eſt operatum. Unde diſcipuli Baptiſtæ, juxta varias ſententias, quas retuli in hoc capite, extiterunt Petrus, Andreas, Joannes Evangeliſta, ac Philippus, Theophyl. exiſtimat, quòd Philippus à Petro, & Andrea concivibus ſuis de Chriſto multa didicerat, unde maximè præparatus eſt, ut Dominum ſequeretur, cùm ejus concives jam eſſent illius diſcipuli, à quibus tot, ac tanta percipiebat. Ac proinde bona illorum ſocietas, ac amicitia multum profuit Philippo.

Chryſoſt. *Baptiſta illuſtres dedit diſcipulos.* Theoph.

Tandem ipſe Theophyl. ſic ait: [Videtur enim 74.
primum vox Domini animum illius ſtimulo quodam charitatis tetigiſſe. Non enim ſimpliciter Salvatoris vox dicebatur, ſed dignos ſtatim flagrare faciebat intrinſecus ad amandum ipſum, ſicut & Cleophas dixit: Nonne cor noſtrum ardens erat, cùm loqueretur nobis in via.] Non mirum, quòd Philippus ſine ulla mora ſequatur nam vox Chriſti valde efficax erat, & vehementi charitate attrahebat, ac inclinabat humanam voluntatem ad ſui imperium.

Idem. *Dei vox maximos excitat amoris eculeos.*

Omnes tamen fatentur rationem primariam, & 75.
intrinſecam hujus rei eſſe divinam gratiam; quæ ita præparavit, ac movit cor Philippi, ut ſine ulla mora vocem Domini ſequeretur: tum ut ita maximè appareret efficacia gratiæ Dei; tùm, cùm Philippus eſſet primus vocatus externa voce, ut cunctis eſſet in exemplum ad hoc, ut omnes ſine ulla mora prompti ſimus ad obediendum Dei voci, dicentes cum Regio Vate, Pſal.83.n.9. *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus*, ut ait D.Auguſt. *Quaſi obturans aurem contra tumultuantem vitæ hujus inquietudinem.* Auſcultat Domini juſſionem, ut mandata exequatur. Unde ipſemet Regius Propheta, *Pſal.*17. ait: *In auditu auris obedivit mihi*, hoc eſt, ad primam vocem, ad primam auditionem movetur, ne ſecundæ vocis deſideretur auditus. D.Bernard. ſerm. de virtute obedientiæ. *Uno, eodemque momento*, ait, *procedit & imperantis imperium, & obſequium obſequentis.*

Promptè, & expeditè Dei voci obediendum. Pſal.83. Auguſt. Pſal.17. Bernard.

*Ioan.*1. *n.*45. Invenit Philippus Nathanaël, & dicit ei: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ, invenimus Jeſum filium Joſeph à Nazareth.

Ibid. n 46. Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus: Veni, & vide.

VERSIONES.

Euthymius, *Theophyl.* Repetit Philippus Nathanaël.

Syriacus n.45. Dixit ei : Illum de quo ſcripſit Mouſche in lege, & in Prophetis, invenimus, qui eſt Jeſchua ille filius Jauſeph ex Nozrath.

Ibid. n.46. Dixit ei Nathanaël : A Nozrath poteſt quicquam boni eſſe ? Dixit ei Philippus : Veni, & videbis.

Arias. A Nazareth poteſt aliquod bonum eſſe ?

EXPOSITIO.

76. August. Cyrillus. *Bona amicitia ad Chriſtum tendit.*

AGNOSCE fructuoſos Chriſti diſcipulos, & quàm uberes fructus producunt, & quomodo theſaurum inventum ſibi ſolis non retinent, ſed aliis communicant : *Invenit Philippus Nathanaël.* Invenit, ut ait D. Auguſtinus *tract.7.* poſtquam Chriſtum ſecutus fuerat. Invenit, non caſu, ut ait D.Cyrillus, ſed multo ſtudio conquiſitum. Et quæſivit Nathanaëlem, tanquam amicum ſuum : bona amicitia proficua, & utilis eſt, ac ad Chriſtum tendit, & ordinatur : & quia ſciebat etiam Nathanaëlem incredibili Meſſiæ deſiderio teneri.

77. *Quem ſcripſit Moyſes in lege.* Ut Philippus ad ſe valeat inclinare ſuum amicum, proponit inventum Meſſiam promiſſum in lege, & Prophetis. Unde ait Chryſoſtom. [Vide viri diligentiam, ut Scripturæ meminerit, per Moyſem, & Prophetas dignum fide ſermonem ſuum facere, & auditori perſuadere adnititur, utpotè qui eſſet in perſcrutanda veritate diligentiſſimus.] Deinde Nathanaël, qui interpretatur *donum Dei*, ut tradunt D.Auguſt. D.Cyrill. D.Chryſoſtom. Euthymius, Theophyl. Albert. Magn. S.Thom. D.Bonavent. erat vir doctiſſimus in lege, ac Scriptura ; ac proinde ipſamet Scriptura propoſita, ac veluti ſua inclinatione eum voluit Philippus ineſcare, ac ad ſe allicere. Et quamquam dicat Cajetanus, quod Philippus erat vir eruditus ; tamen contraria ſententia eſt verior, ut docent D.Chryſoſt. Albertus Magnus, D.Bonaventura, Toletus, & alii. Unde quamvis eſſet indoctus, benè potuit commemorare teſtimonia Scripturæ ; quia nullus Judæorum, quantumvis indoctus, ignorabat Scripturam prædixiſſe Meſſiam venturum. Et ait : *Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ* ; more Judæorum, qui Moyſem à cæteris Prophetis diſtinguebant, & tanquam aliorum Prophetarum maximum ſeparatim nominabant. Per Moyſem legem, ſeu Pentateuchum intelligit : per Prophetas verò cæteros libros. Syriacus pro *Prophetæ* poſuit *Prophetis* neſcio, quo ſenſu ; niſi fortè ſit aliquis error, ut advertit Franciſcus Lucas. *Filium Ioſeph*, ſcilicet putativum, *à Nazareth*, quia Dominus educatus, ac nutritus fuerat Nazareth, unde Nazareus dicebatur.

(Margin: Chryſoſt. *Quilibet ſuo ingenio, ac propenſione facilè trahitur.* Auguſt. Cyrillus. Chryſoſt. Euthym. Theoph. D.Thom. Alb.Magn. Bonav. *Nathanaël in lege doctiſſimus.* Cajet. Chryſoſt. Alb.Magn. Bonav. Tolet. Syriac. Fr.Lucas.)

78. *Dixit Nathanaël : A Nazareth poteſt eſſe aliquid boni ?* Nathanaël tanquam vir doctus admiratur de his, quæ audierat, nempe Meſſiam veniſſe, & eſſe à Nazareth ; quia Nazareth erat oppidum vile, & obſcurum. Et communis opinio Judæorum tenebat : *A Galilæa Propheta non ſurgit*, Joan.7.n.52. Deinde, quia apertum, ac manifeſtum erat in Scriptura, Meſſiam, non in Nazareth ſed in Bethleem naſciturum. Michææ 5.n.2. *Et tu Bethleem terra Iuda, &c.* Chryſoſt. maximè laudat prudentiam, ac manſuetudinem Nathanaëlis. [Intuere, ait, hominis prudentiam, intuere hominis manſuetudinem : non dixit ſe deceptum, neque falſa ſibi narrari, neque quòd à Propheta, non ex Nazareth, ſed ex Bethleem Chriſtum venturum didicerit : ſed contra quàm Philippus dixerit perſuaſus obviam tamen venit ; Philippi verba non contempſit. Norat enim Philippum in patria commemoranda falli potuiſſe.] Unde maximè arguendi ſunt, qui aliorum dicta, ut falſa ſtatim recipiunt, ut refellunt : Hæc autem verba : *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe* ; dicta eſſe per modum affirmantis, vult Auguſt. *tract.7. in Ioan.* Tamen prolata fuiſſe per modum interrogantis, ac dubitantis, docent D.Cyrillus *lib.2. cap.15.* D.Chryſoſt. *homil.19.* D.Bonavent. Viro verſatiſſimo in Scriptura difficultatem faciebat ſermo propheticus, quòd ſcilicet Meſſias de Bethleem eſſet exiturus.

(Margin: Joan.7. Mich.5. Chryſoſt. *Aliorum dicta, non citò ſunt, ut falſa rejicienda.* Auguſt. Cyrill. Chryſoſt. Bonav.)

79. *Dicit ei Philippus : Veni, & vide* ; ſeu, ut habet Syriacus, *Videbis* : Notanda eſt magna humilitas, ac prudentia Philippi : ſuam ignorantiam, ſeque parum eſſe verſatum in Scriptura, agnoſcebat : unde non vult, ſe intromittere in his, quæ ignorat, & diſputare cum magno legis Doctore. Sed ait : *Veni, & vide* ; & experieris, quòd ego expertus ſum, & ejus amore flagrabis, ac ipſum eſſe Meſſiam credes. Unde ait Chryſoſtomus homil.19. [Quomodo hic ſit Chriſtus, & quomodo Prophetæ eum prædixerint, non dicit Philippus ; ſed ducit ad Jeſum, ſciens ipſum non abſceſſurum, ſi illius verba, & doctrinam guſtaret. Si videris ſolummodo, dicit, ſi ſermonem cum eo conferas, facillimè mihi aſſenties. Credere autem nos oportet.] Nam, ut ait D.Cyrill. lib.2. cap.15. [Ineffabilem quandam gratiam in ſermone, ac verbis ejus fuiſſe, quibus auditorum animi magna jucunditate allicerentur.]

(Margin: Syriac. *Homo ſe non intromittat in his, quæ ignorat.* Chryſoſt. Cyrillus. *In verbis Chriſti magna gratia.*)

Ioan.1.n.47. Vidit Jeſus Nathanaël venientem ad ſe, & dicit de eo : Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt.

VERSIONES.

Syriacus. Vidit ipſum Nathanael venientem ad ſe, & ait de eo: Ecce verè filius Iſrael.

EXPOSITIO.

80. MAXIME apparet candor, ac ſimpliciter animi Nathanaëlis ; nam cùm ipſe eſſet vir eruditiſſimus, non contemnit ea, quæ audierat à Philippo, aliàs indocto, de invento à ſe Meſſia ; ſed potiùs cum ipſo Philippo ad Chriſtum venit. Aliorum placita non ſunt ſpernenda, ſed potiùs ſcrutanda. Et ideo Nathanaël

(Margin: *Nullius dictum contemnendum.*)

thanaël promeruit, ſalutem invenire. *Vidit Jeſus* Alb.Magn. non ſolum corporali oculo, ut ait Albertus Magnus, ſed intuitu ſuæ dilectionis, ac miſericordiæ quos intuetur, miſeretur. *Reſpice in me, & miſerere mei*, Pſal.24. n.16. *Nathanaël venientem ad ſe*, una ſcilicet cum Philippo. Et ſi homo ſe diſponit ut veniat ad Christum, ſtatim ſine ulla mora ipſe eum intuetur ſua benignitate, ac miſericordia, ut eum ad ſe recipiat. *Et dicit de eo*, ſcilicet circumſtantibus, verbi gratia Andreæ, & fortaſſe Petro; antequam Philippus, & Nathanaël proximius accederent, prope jam erant, nam Nathanaël verba Christi audivit. Quod ideo factum eſt à Domino, ut ait Cajetanus, ut ſe agnitorem ſimplicitatis cordis manifeſtaret; ac proinde ſe verum Deum, ac Meſſiam eſſe aperte declararet. Et ita ait anticipate interrogationibus Nathanaëlis circa adventum Meſſiæ voluit ſatisfacere, non puris verbis, ſed mirabilibus operibus, ac agnitionibus corda penetrantibus. Et non dixit Dominus: Non ſum de Nazareth; ut aſſeruit Philippus, quia, ut ait Hugo, *noluit ſermonem altercabilem ponere inter fratres*: nam maximè hujuſmodi controverſiæ evitandæ ſunt.

Vbi homo ſe diſponit, ſua Deus ad eum gratia venit. — Cajet. — *Altercationes inter fratres fugiendæ.*

81. *Ecce verè Iſraëlita*, ſeu, ut habet Syriacus, *Ecce verè filius Iſraël.* Iſraël dictus eſt Jacob. Euthymius, Hugo opinantur, Nathanaëlem dici verum Iſraëlitam, quia ea quæ in Scriptura reperiebantur de Meſſias benè intelligebat. At Scribæ, & Phariſæi, tanquam falſi Iſraëlitæ odio excæcati perperam interpretabantur. Cum communi tamen ſententia D.Chryſoſtomi, Alberti Magni, D.Thomæ, D.Bonaventuræ, Maldonati tenendum eſt, dici verum Iſraëlitam, non à doctrina, ſed à probitate morum, quia virtutem, ac animi ſimplicitatem Jacob, à quo progenitus erat, imitabatur & parentem ſuum, non ſolum genere, ſed etiam moribus referebat. Qui autem erant duplici animo, ac diſſimiles moribus Jacob, verè Iſraëlitæ non erant. *Non enim omnes, qui ex Iſraël, ii ſunt Iſraëlitæ neque qui ſemen Abrahæ, omnes filii*, Rom.9. n.6. *Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite*, Joan.8. n.39. *In quo dolus non eſt.* Dolus tunc datur, ut nota. Albertus Magnus ex D.Auguſtino, quando quis aliud ſimulat, & aliud agit. Dicitur ergo de Nathanaële: *In quo dolus non eſt*. In eo eſt fraus, hypocriſis, ac ſimulatio, nec duplex cor ſed ſimplex, ſincerus, ac integer affectus, *ut*, ait Chryſoſtomus homil.19. *nec ad gratiam, nec ad odiam quidquam loquatur.*

Euthym. Hugo. — Chryſoſt. Alb.Magn. D.Thom. Bonav. Maldon. — Rom.9. Joan.8. Auguſt. — Chryſoſt.

Quæstio XII.

Quare Dominus tantis laudibus Nathanaëlem potius, quam alios diſcipulos commendaret?

82. Audito Joannis teſtimonio Dominum ſecuti ſunt Andreas cum ſuo ſocio, & etiam Philippus: & tamen de nullo iſtorum Dominus protulit tantam commendationem, ut hic de Nathanaële legimus. Reſpondent primò D.Chryſoſtomus, Cajetanus, & alii, ut jam dixi in expoſitione, quod ideo Dominus hanc Nathanaëlis commendationem præſtitit, ut oſtenderet virtutem ſuam, qua, ut Deus hominis cor penetrabat, & ita ſe verum eſſe Meſſiam manifeſtaret, volenſque ita Nathanaëlis deſiderio, ac interrogationibus reſpondere.

Idem. Cajet.

Secundò D.Thomas. *Dixit Dominus de Nathanaële*, ait, *In quo dolus non eſt: ne credatur, quod malitiosè dixerit: A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe*: Ne quis cogitaret, quod Nathanaël cum aliqua malitia contemptibiliter locutus fuiſſet de Nazareth; ideo Dominus maximè ejus animi candorem commendat. Nam, ubi bonum nomen poteſt periclitari, ibi magis animi purita eſt explicanda. Vide *lib.1. cap.2. n.71. 77. & 78. & cap.4. num.13.* 83.

D.Thom. *Vbi aliqua eſſe poteſt mali præſumptio, ibi maxima explicanda veritas.*

Tertiò reſpondet Hugo. [Dominus propter duo laudavit potius Nathanaël, quam alios. Primo propter ardens deſiderium videndi ipſum Jeſum, quod habuit Nathanaël, quod commune fuit ſibi cum aliis, ſed forte ardentius fuit in eo, quia per Scripturas noverat tempus adventus Christi veniſſe unde levi perſuaſione Philippi ivit videre ipſum.] Bonum ergo illud deſiderium, quod habuit Nathanaël, videndi Christum, voluit Dominus recompenſare, dum magis laudibus ipſum extollit. Quartò idem Hugo, & eſt ſecunda ratio. [Aliud fuit, ait, quia præ aliis habuit jugem meditationem legis, quia ſcivit, Christum non naſci in Nazareth: nec tamen de ſua ſcientia ſuperbit; nec Philippo falſum aſſerenti ſuperbè reſpondit.] Laudat Dominus ſuavitatem, ac ſimplicitatem animi Nathanaëlis, ſiquidem nil ſuperbe reſpondit Philippo, ſed modeſtè cum ipſo ad Christum videndum venit. Tanquam ergo ſuavitatem morum tantamque animi ſimplicitatem, ac deſiderium videndi Christum hauſerat Nathanaël perenni, ac frequenti lectione ſacræ Scripturæ, quæ valde proficua ac utilis homini eſt. De ea ait D.Chryſoſt. hom.29. in Geneſ. *Nulla eſt humana natura, vel corporis, vel animæ paſſio, quæ medicinam hinc*; ſcilicet ex ſacra Scriptura, *accipere nequeat.* 84.

Hugo. — *Deus bonum deſiderium pro magno merito reputat.* — Idem. — *Lectio ſacræ Scripturæ valde utilis.* — Chryſoſt.

Quintò. Ne quis cogitaret, quod Dominus offenſus erat dicto Nathanaëlis: *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* Ideo Christus ſimplicitatem laudat, quod ejus ſermone, contra ſe, ac ſuam patriam non eſt offenſus, agnoſcebat enim, in eo nullum eſſe dolum, eaque dixiſſe non malitiosè, ſed puro, & candido animo, ac ſtudio inquirendæ veritatis: & quæ ſine ullo malitiæ veneno ſunt dicta, quamvis aliàs pugnant, & gravia videantur, non debemus dure accipere. Sextò, Candor animi Nathanaëlis maximè apparet: quia, cum ipſe vir eruditiſſimus, non eſt uſus argutiis argumentorum contra Philippum; ſed admiratur de his quæ audiebat, & Philippus aſſerebat; quamvis repugnare ſacræ Scripturæ viderentur tamen ejus dictis, *Veni, & vide*; benigne acquieſcit, & cum ipſo ad Dominum venit. In quo maxime ejus puritas animi laudanda, quod declinavit contemptiones, ac altercationes cum fratre & ad Dominum videndum venit, cujus præſentia ſibi remedium invenire poterat. 85.

Ne offendatur homo in quæ bona intentione dicuntur. — *Ab argutiis argumentorum fugiendum.*

Stans Eſther maximè ſolicita pro ſui populi ſalute, ut eum ab iniqua occiſione liberaret peracto convivio ſic Regem Aſſuerum deprecatur: [Si inveni gratiam in oculis tuis, ô Rex, & ſi tibi placet dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obſecro: traditi enim ſumus ego, & populus meus, ut conteramur,] Eſther 7. n.3. Cur ergo prudens mulier non poſtulat è Rege, ut diſcutiatur crudele factum, ut examine 86.

Eſther 7.

examinetur cauſa, ac innocentia populi, & quod nulla iniquitas ſit in eo, nullum crimen commiſſum ad duram mortis ſententiam ſubeundam; ſed his omiſſis ipſa tota ad Regis benignitatem
Carthuſ. confugit, ut notat Carthuſ. ſic in Reginæ perſona loquens cum Aſſuero: *Ad inſtantiam meam præſerva à mortis periculo, jam propinquo, niſi ſubvenia,*
Argumentorum altercationes fugiendæ. *populum, de quo natus ſum.* Sapiens Regina pro ſuo populo rogat, ut de illius ſalute ſollicita: examina tamen, ex quibus diſputationes, ac altercationes cum Rege, & Aman, ac aliis provenire poterant, omnino fugit, & declinat. Et quamvis innocentia populi eſſet clara, & aperta, vel lux meridiana tamen argutiis diſputationum ventilari, ac agitari non vult.

Quæstio XIII.

Quare Nathanaël, cui Dominus perhibuit tantum teſtimonium, in Apoſtolis non numeretur?

87. Rupert. Janſen. Abulenſ. *Nathanaël an idem, ac Bartholomæus.* Auguſt. Alb. Magn. D.Thom. Bonav. Hugo. Luc. Dext.

NAthanaël fuiſſe Bartholomæum Apoſtolum probabilius reputant Rupertus, Janſenius *hoc loco.* Abulenſis *in c.*10. *Matth.* ad illa verba: *Philippus & Bartholomæus.* Tamen oppoſitam ſententiam tenent D. Auguſtin. *hic tract.*7. Albertus Magnus, D.Thomas, D.Bonavent. Hugo, & alii. Et Lucius Dexter in Chronico ad annum Chriſti 101. n. 5. eum, non inter Apoſtolos, ſed inter diſcipulos commemorat. Sic enim ait de eo. *Nathanaël unus de ſeptuaginta Domini diſcipulis requieſcit in urbe* (Hiſpaniæ) *Treuga,* prope regionem, vulgo, *Leon.*

88. Auguſt. Fundatur auctores hujus ſecundæ ſententiæ cum D.Auguſtino, qui ait citato loco: [Intelligere debemus, ipſum Nathanaëlem eruditum, & peritum legis fuiſſe: propterea noluit illum Dominus inter diſcipulos ponere: quia idiotas elegit, unde
1.Cor.1. confunderet mundum] 1.Cor.1.n.26. Elegit, idiotas ut ita confunderet humanam ſapientiam, ac eloquentiam. D.Gregor. *lib.*33. *moral.c.*15 ſic fatur.
Deus infirma elegit, ut confundat humanam ſapientiam. Quod Dominus Nathanaëlem laudat, non tamen Apoſtolum fecit, quia ad prædicandum tales elegit, qui de laude propria nihil haberent, ut tanto ſolius virtutis divinæ cognoſceretur eſſe quod agerent, quanto & aperte cerneretur, quia ad hoc agendum per ſe idonei non fuiſſent: ut ita gentium converſio ad fidem, non adſcriberetur humanæ ſapientiæ, ſed virtuti, ac potentiæ divinæ

89. Cornel. à Lapide. Objicies. Paulus in lege erat peritus; & tamen electus fuit in Apoſtolum. Reſpondet primò Cornelius à Lapide *hoc loco, verſu* 45. Saulus, ſive Paulus erat legis ſtudioſus, at non legis peritus
Bonav. ac doctor. Aliter reſpondet D.Bonaventura *hic,* quod Paulus non fuit electus inter primos Apoſtolos vocatos, ſed poſt Aſcenſionem Domini: quia tunc ex omni ordine ad ſe vocavit, & traxit, non ſolum plebeios, ſed etiam nobiles, principes, ac reges doctos, & indoctos, ut ita maximè innoteſceret efficacia divinæ gratiæ, & ne Chriſtiana celſitudo à malevolo, ac detractore ſuperbo contemneretur. *Surrexerunt quidam de Syna-*
Actor.6. *goga diſputantes cum Stephano,* Actor.6. num.10. Cur diſputant cum Stephano, & non cum Apoſ-
Loria. tolis? Lorinus *ibi* Apoſtolos forſitam noluerunt aggredi diſputando, quos exiſtimabat conditione idiotas, rudeſque ſcientia, ſed cum Stephano diſputant, qui erat eruditus Gamalielis auditor.

Objicies ſecundò. Deus præcipit eligere ſa- 90.
pientes ad officia prælationis, juxta illud: *Pre-* Exod.18.
vide viros ſapientes, Exod.18.n.21. Et ſic videtur, *Deus ſufficientiam dat, dum ad dignitatem elegit.* feciſſe contra id, quod ipſe præcipit. Deinde ex hoc videtur ſequi, qoud in electionibus debemus eligere ſimplices Deum imitantes. Reſpondetur, quod Deus elegit ſimplices ad dignitatem apoſtolicam propter rationes datas ex D.Auguſtino, ac Gregorio qui potuit, ac fecit eos ſapientes omni doctrina. Cum autem in humana poteſtate non ſit facere de ſimplicibus ſapientes ideo homines debent eligere ſapientes ad prælationum dignitates.

Dicam tamen. Ratio, ob quam Nathanaël ad 91.
Apoſtolatum vocatus non fuerit, Dei judicio re- *Reſolutio totius difficultatis.* linquenda, qui juxta altitudinem ſuæ ſapientiæ cuncta diſponit. Satis magnum beneficium accepit Nathanaël, quod Chriſtum Dominum, divina gratia afflante, cognoverit, eumque confeſſus fuerit, ac æternum meruit ſuæ confeſſionis accipere præmium, & in Eccleſia glorioſum, ac celebre nomen habere.

*Ioan.*1.*n.*48. Dicit ei Nathanael: Unde me noſti? Reſpondit Jeſus, & dixit ei: Priuſquam te Philippus vocaret, eum eſſes ſub ficu, vidi te.

V E R S I O N E S.

Syriacus. Dixit ei Nathanael: Unde me cognoſcis?

Arias. Antequam te Philippus vocaret exiſtentem ſub ficu vidi te.

Euthymius, Theophyl. Videbam te.

E X P O S I T I O.

COnsiderabat Nathanaël ſe antea à Chriſto nunquam viſum, aut cognitum fuiſſe: inde interrogat, unde ipſum 92.
agnoſcat, ut de illo tam præclarum pro ferat teſtimonium: *Ecce vere Iſraëlita:* ſiquidem omnia teſtificatio cognitionem rei ſupponit. Unde ait Chryſoſtom. homil.19. *Animadverte hominis* Chryſoſt.
conſtantiam, non intumuit laudibus, neque his obviam factus eſt, ſed de eo perſcrutari pergit, ut de eo certi aliquid intelligat. Nam capitur laude ſibi *Vir prudens non ſtatim capitur laude.* à Jeſu tributa, nec viciſſim in laudem Jeſu ſibi incogniti erumpit, ſed intat inquirendo: *Unde me noſti?*

Reſpondit Ieſus, & dixit: Priuſquam te Philippus 93.
vocaret. Antequam Philippus de me tibi aliquid annuntiaret. Per quæ removet Dominus omnem ſuſpicionem, quod ea, quæ de Nathanaële dicebat, non à Philippo, nec ab aliquo accepiſſet, ſed ex ſe ipſo omnia cognoſceret, cum ſit verus Deus. *Vidi te ſub ficu;* hoc eſt, vidi exiſtentem ad literam ſub arbore fici. Chryſoſtomus, Idem.
Theophylactus hoc ita interpretantur quaſi Theoph.
quod

quòd Philippus Nathanaëlem ſub ficu inveniſſet; & ibi cum eo de Chriſto loqueretur. Tamen Cyrillus. meliùs dicendum eſt cum D. Cyrillo, D. Auguſt. Auguſtino *ſermon.4. de verbis Domini.* Euthym. Euthymio, quòd Philippus non agnoverit, eum fuiſſe ſub ficu. Verba enim Chriſti maximè ſignificant, ac denotant, quòd Philippus Nathanaëlem invenerit, ac vocaverit poſtquam à ficu diſceſſit, ac ad alium locum tendebat. Locus ille ſub arbore fuerat maximè ſecretus, & pro certo habebat Nathanael, quòd à nemine fuiſſet viſus. Et benè Cajet. notat Cajetanus, quòd ille locus tanto intervallo ſegregatus erat à loco, in quo erat Jesus, ut non potuerit corporeis oculis videre à Jesu. Ac proinde optimè hoc miraculo manifeſtat Dominus ſuam virtutem, ac potentiam intuendi abſcondita. Et dum dicit, quòd eum vidit ſub ficu, etiam denotat, quòd viderit ea quæ ibi operabatur. Quid autem Nathanael ſub arbore egerit, certò ignoramus. Præſumitur, quòd fuerit orans cum magno deſiderio adventus Meſſiæ; vel in lectione ſacræ Scripturæ altè fuerit meditatus.

Locus ſub ficu erat valde diſtans, & abſconditus.

Quæstio XIV.

Quid denotet ficus, ſub qua videtur Nathanaël?

94. Iſidorus. Ficus, ut ait D. Iſidorus *lib.17. origin. cap.7.* dicitur à fœcunditate. Sub hac arbore dicitur Nathanael viſus à Chriſto quod ad literam materialem arborem ſignificat, ut jam dixi. Rationem myſticam inquirimus. Et ſuppono, ut valde notum, quòd magnarum rerum eventus ſub arboribus frequenter contingeret. Sub quercu Abraham excepit Angelos, *Geneſ.18. num.8.* Debora ſub palma judicat, *Iudic.4. n.5.* Sub quercu Angelus prædicit Gedeoni futuram judicis dignitatem, *Iudic.6. num.11.* Dum Saül eſt ſub malogranato magnam populi ſalutem operatur Jonathas, *1. Reg.14. num.2.* Dum filii Iſrael fruebantur pace, ac quiete, ſub ficu, & vite dicuntur habitare, *3. Reg.4. num.25.* Sub junipero parens magnus Elias angelico colloquio recreatur, ac myſterioſo convivio paſcitur, *3. Reg.19. num.5.* Sub hædera requieſcit Jonas *4. num.6.* Et cœleſtis ſponſa ſub arbore mala ad meliorem vitam reſuſcitatur, *Cantic.8. n.5.* Sic etiam Nathanael ſub arbore ficu reſidet, in magna felicitate donatur, à Domino viſus, ut ad ſalutem, ac ad agnitionem veritatis deveniat.

Sub arboribus valde magna contigerunt.

95. Sed cur hæc arbor potius erat ficus, quàm alia, Eucher. eſt inveſtigandum. Primò Eucherius *lib. formularum ſpiritualium,* ſic explicat: *Cùm eſſes ſub ficu, id eſt, ſub peccato originali, vidi te redempturus.* Ex illa priſtinæ arboris umbra in qua originale adumbrabatur peccatum, cognovit Dominus Nathanaelem, non ut puniret, ſed ut redimeret. Hæc eſt cœleſtis Patris infinita bonitas, quòd viſa ſumma miſeria peccati miſeretur: & inde ſumit occaſionem ad paranda remedia ad ſalutem, atque vitam aſſequendam.

Deus ex ſumma miſeria occaſionem arripit ad miſerendum.

96. Auguſt. Secundò. D. Auguſt. tract.7. in Joan. [Fratres mei, ait, invenimus arborem fici maledictam, quia ſola folia habuit, & fructum non habuit. In origine humani generis Adam, & Eva, cùm peccaſſent, de foliis ficulneis ſuccinctoria ſibi fecerunt: folia ergo intelliguntur peccata. Erat autem Nathanael ſub arbore fici, tanquam ſub umbra mortis. Vidit eum Dominus, de quo dictum eſt. Qui ſedebant in umbra mortis, lux orta eſt ea.] Ficus Adami peccatum denotat: ergo inter caliginoſas umbras peccati, inter maledictiones ex ipſo provenientes, inter ſterilitatem animi, quam generat, vidit Deus hominem, videt Creator creaturam, ut lucem ſuæ miſericordiæ eis præbeat, ac communicet. Semper acutiſſimus Dei viſus in noſtrum bonum, ac remedium.

Altiſſimus Dei viſus in bonum noſtrum.

Tertiò. D. Gregorius *lib.18. moral. cap.20.* Cùm 97.
eſſes ſub ficu, id eſt, ſub umbra legis, poſitum Gregor.
vidi te, ut te transferrem ad vitem mei Evangelii. Quartò, Albertus Magnus, Hugo, *Ficus* ſignificat Alb. Magn. dulcedinem peccati, Hierem. 24. num.3. *Ficus,* Hugo. *ficus malas, malas valde.* Habacuc 3. n.13. *Ficus* Hier 2. *enim non efflorebit.* Et hominem detentum ipſa Habac. 3. peccati dulcedine Deus videt, ut per ſuam gratiam à tanta turpitudine liberet. Quintò, D. Bonaventura vult, quòd ficus ſignificet Scripturam Bonav. ſacram: *Qui ſervat ficum, comedet fructus ejus,* Prov. 27. n.18. Et quia in lectione ſacræ Scripturæ erat Nathanael, inde Deus miſertus eum Prov. 27. videt.

Sextò. Sub arbore ficus vidit ſeductor primos 98.
parentes, & in peccatum detrudit. Sub umbra ficus videt Deus Nathanaelem, & ad gratiam vocat, ut arbor illa, quæ ſeductione primi parentis fuerat fœdata, fieret nobilitata hominis vocatione ad vitam, ne arboris umbra minus ad vitam, quàm inſerviret ad mortem. Septimò. Adamus abſcondit ſe in medio ligni Paradiſi, *Geneſ.3. num.3.* inter ficulneas ipſius Paradiſi. Nathanael tanquam Adami filius ſub umbra ficus ſe abſcondit. Et inde tamen viſus eſt à Domino: *Cum eſſes ſub ficu, vidi te.* Per quod fit manifeſtum, quòd quamvis homo ſe maximè abſcondat, ac ad ſecretum locum ſe recipiat, & in intimo ſui cordis quidquid velit, & cogitet; tamen omnia Deus introſpicit: omnia enim ſunt nuda, & aperta oculis ejus.

Abiectum & fœdatum ſublevandum.

Dei viſui manifeſta ſunt omnia.

Prodigus accepta ſua hæreditate profectus in 69.
rationem longinquam, eam diſſipavit vivendo luxurioſè, *Luc.15. n.15.* Sed cùm eſſet in loco tam diſtanti, & ſeparatus à Patre, fugit oculos ejus, minimè; ſed ibi eum videbat, ut miſericorditer revocaret. D. Chryſol. ſer. 2. [Peregrè profectus eſt Chryſol.
iſte, ait, & in regionem longinquam fugit, ſed accuſatores ſuos, ſed teſtes ſuos divini Patris oculos non refugit. Hoc David clariùs aperit, dicendo, *Pſal.138.* Quò ibo à ſpiritu tuo? Et quo à facie tua fugiam? Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me. Videt iſte per totum mundum nuda Dei oculis delicta conſiſtere: non cœlum, non terram, non maria, non abyſſum, non ipſam noctem Deo velare poſſe peccata.]

Nullus locus quantumvis diſtans fugit à Dei conſpectu.

Ad citata verba Pſal.138. ſubdit Regius Vates 100.
n.12. *Tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut* Pſal. 138.
dies illuminabitur; ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus, id eſt, peccata abſcondita, & in ſecretis, ac tenebris perpetrata, tibi non abſconduntur; æqualiter tibi patent, quæ nocturno tempore, ac quæ meridiana luce committuntur; & ideo comparatione ad tuam infinitam ſcientiam, in nihilo tenebræ à luce diſcriminantur. D. Proſper Aquit. Proſper. *Tenebræ, quæ à ſemetipſo obſcurantur, à te lumen accipiunt.*

Conſpectui Dei nox ita clara, ac dies.

Joan.

Joan. 1. *n.*49. Reſpondit ei Nathanaël, & ait: Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Iſraël.

*Ibid. n.*50. Reſpondit Jeſus, & dixit: Quia dixi tibi: Vide te ſub ficu; credis: majus his videbis.

VERSIONES.

*Syriac. n.*49. Dixit ei: Magiſter mi, tu es ille filius Dei, tu es ille Rex Iſraël.

*Vatabl. n.*50. Quia dixi tibi: Videbam te ſub ficu.

EXPOSITIO.

101. Chryſoſt. RECTE Chryſoſtomus ait: [Verè Chriſtum cognovit Nathanaël, à prophetia ſcilicet, & prævidentia, & à certiſſima ipſius mentis perſcrutatione: demonſtrat enim, animi ejus cogitationes ſe planè intellexiſſe.] Dum Chriſtus Dominus aperit Nathanaëli ſimplicitatem, ac candorem ſui cordis, quòd erat verè Iſraëlita; & etiam ea, quæ fuerant valde diſtantiſſimè abſcondita; cognovit Nathanaël; Chriſtum eſſe verum Deum, Meſſiam, & Prophetam, qui abſcondita, & occulta revelabat. Et notandum eſt cum eodem Chry-
Idem. Bonav. ſoſtomo *homil.* 18. ex D. Bonaventura, quòd Dominus vocavit ad ſe Petrum, revelando abſcondita & prædicendo futura, ut vidimus ſuprà *num.* 42. in expoſitione. Et tunc etiam trahit Nathanaëlem manifeſtando occulta. At verò Andream, & Philippum non ſic ad ſe vocavit prædicendo ſecreta. Ad hoc reſpondent citati Patres, quòd iſti duo Apoſtoli audierant teſtimonium Joannis: *Ecce Agnus Dei.*
Valde efficax Joannis teſtimonium, & mirabilis ejus auctoritas. Tanta erat Joannis auctoritas, & tam efficax ejus ſermo. At germana ratio in hac re eſt divina gratia, quæ miros effectus miro, & diverſo modo operatur.

102. *Tria fatetur de Chriſto Domino.* Ait Nathanaël: *Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Iſraël.* Tria de Chriſto Domno fatetur. Primò, quòd eſſet Doctor, & magiſter. Secundò filius Dei. Tertiò Rex Iſraël. Hæc omnia prædixit David de Chriſto Domino, Pſal. 2. n. 6. & 9.
Pſal. 2. [Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus Dominus dixit ad me, Filius meus es tu.] Ipſum autem fatetur filium Dei quodam eminentiſſimo, & ſupernaturali modo, ut dicam *quæſtione ſequenti.*

103. *Vetus ſenſus.* Ait Jeſus: *Quia dixi tibi: Vidi te ſub ficu; creatis: majus his videbis.* Ac ſi dicat: Me Regem Iſrael, ac Meſſiam credis, quia tibi revelavi quædam occulta: majora tamen oracula, miracula, ac multa majora myſteria vitæ, paſſionis, reſurrectionis, ac aſcenſionis meæ videbis: ex quibus non tantùm Regem Iſraelis, ſed etiam Dominum cœlorum, ac
Cyrillus. Angelorum agnoſces. Divus Cyrillus verò aliter explicat. Exiſtimat, his verbis laudari Nathanaelem, qui tam promptè uno verbo Domini credidit; tanquam ſi ei promittat, quòd multo majores progreſſus faciet, cùm majora miracula perpetrari viderit. Unde ſimul laudat, & exhortatur Nathanaëlem, ut ait Ru- Rupert.
pertus, data ſpe majoris fidei: frequenter enim in ſchola diligentes pueros ſimul laudamus, & hortamur. Prima tamen expoſitio mihi videtur veriſimilior.

QUÆSTIO XV.

Quomodo Nathanaël fateatur Chriſtum filium Dei? Et unde tantam cognitionem habuerit?

QUo ſenſu Nathanaël Chriſtum dixerit filium 104.
Dei, maximè dubitatur. Non filium naturalem, ſed adoptivum per gratiam confeſſum fuiſſe, docent D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, S Thomas, D. Bonaventura, Cajetanus, Toletus, Barradas, Franciſcus Lucas. Eo nixi fundamento, quia nondum myſterium Trinitatis erat publicatum; & ideo eum appellavit Regem Iſraëlis, & non totius mundi. Nec obſtat, quòd Chriſtus revelaverit ſecreta cordium. Quia prophetæ ex Dei inſtinctu hoc poſſunt aſſequi, ut ſuprà dixi de Joanne Baptiſta *lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 15. Alii, ut Ammonius, D. Cyrillus, D. Auguſtinus, Dionyſius, Gloſſa, Maldonatus, Cornelius à Lapide, & etiam probabile judicat Hugo, docent, Nathanaëlem filium Dei naturalem, ac ſubſtantialem dixiſſe, hoc enim nudè verba ſonant. Chryſoſt. Theoph. Theoph. Alb. Magn. D. Thom. Bonav. Cajet. Tolet. Barradas. Fr. Lucas. Ammon. Cyrillus. Auguſt. Gloſſa. Maldon. Cornel. à Lapide. Hugo.

Mea ſententia eſt, Nathanaëlem confeſſum 105.
fuiſſe, Chriſtum verum filium Dei naturalem. *Reſolutio quæſtionis.* Ita auctores ſecundæ ſententiæ. Hoc placitum colligo ex reſponſione Chriſti: *Quia tibi dixi: Vidi te ſub ficu; credis.* Illud autem verbum *credis*, ex ore Chriſti prolatum veram fidem denotat. Vera fides Chriſtum profitetur filium, non adoptivum ſed naturalem Dei. Unde autem Nathanaël potuerit hanc notitiam habere, explicandum eſt, ut quæſtioni, ac objectioni adverſariorum reſpondeamus.

Reſpondeo primò, quòd Nathanaël potuit 106.
hanc notitiam accipere à Philippo. Et Philippus *Unde Nathanael habuit tantam cognitionem.* illam habere à Joanne Baptiſta, qui optimè, ac diſtinctè agnoſcebat myſterium Trinitatis, & Chriſtum eſſe filium naturalem, ac ſubſtantialem Dei. Et ratione hujus cognitionis Baptiſta multa de Chriſto dicebat: *Ante me venit vir, qui ante me factus eſt, qui prior me erat.* Joan. 1. n. 30. Joan. 1.
Et iterum: *Ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei*, ibidem num. 34. Quibus apertè denotabat, Chriſtum eſſe Deum, & filium Dei naturalem. Diſcipuli tamen ejus hanc doctrinam valde obſcurè, & confusè percipiebant, non intelligentes altitudinem myſterii. Cùm autem Philippus eſſet Joannis diſcipulus, & frequens ejus auditor, hoc accepit etiam à ſuo magiſtro, & in hanc ſuam doctrinam valdè indiſtinctè perſuaſit Nathanaëlem, (ut notat Cornelius à La- Cornel. à
pide) qui modò confitetur Chriſtum filium Dei Lapide.
naturalem; valde tamen indiſtinctè, confusè, ac obſcurè. Donec pleniùs, Dei gratia afflante, Philippus, Nathanaël, ac alii fuerunt de hac re edocti, ac illuminati. Petrus autem clarè, & diſtinctè confeſſus

confeſſus eſt, Chriſtum filium Dei naturalem, ut adverrit *hîc* Hugo, & latiùs ſuo loco dicam. Nec eſt mirum, ut notat Ammonius, quod Nathanaël Chriſtum appellet Regem Iſraël, & non totius mundi; erat enim ſpecialiter promiſſus Iſraelit. *Populus ejus, & funiculus hæreditatis ejus*, Deuter.32. num.9.

Hugo. Ammon. Deut.32.

107. Moraliter optimè reſpondet Chryſoſt.hom.19. [Ex quo, ait, arboris nomen, tempúſque expoſuit certiſſimè eſſe Prophetam agnovit: neque hoc tantùm; ſed etiam, quæ invicem locuti eſſent, agnoviſſe, in memoram reducit, præſertim illud: A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Ex quo eum maximè ſibi conciliavit, cùm ex eo non reprehendit, ſed laudibus proſecutus eſt.] Optima ratione conjecturali Nathanaël cognovit Chriſtum eſſe Regem, ac filium Dei. Inſpexerat Chriſtum, ſecreta, & occulta ſcire, ac penetrare; & ideo quod bene ſciebat ea, quæ ipſe dixerat contra illum, ac ſuam patriam: *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe.* Et tamen his exprobraſſe dictis minimè ſe Dominus oſtendit iratus, vel offenſus; ſed hominem benignè ac humaniter excipit; & pro his, quæ videri poterant injurioſè dicta laudem homini rependit: *Ecce vere Iſraëlita, in quo dolus non eſt.* Et hominem in quo Nathanaël tantam animoſitam ac mirabilem in ſupportandis injuriis patientiam agnovit non plebejum, ſed Regem; non purum hominem, ſed Deum, ac filium Dei credidit, & fatetur. Et ita poſt pauca ſubdit idem Chryſoſt. *Tunc verò Chriſtum eſſe cognovit, præſertim cùm, quæ ægre ferenda videbantur, ea non reprehendit; ſed laudat.*

Chryſoſt. *Injurias remittere, ac parcere, regium, & divinum.* Chryſoſt.

108. Injurias remittere, opprobria diſſimulare, tam nobile, & magnum, ut dixerit Tertullianus lib. de Patientia: *Patientiam Dei eſſe naturam affectam, & præſtantiam ingenitæ cujuſdam proprietatis.* Dei natura patientia eſt, & ipſa patientia eſt quædam excellentia, & præſtantia cujuſdam proprietatis ingenitæ in ipſa natura ob ſuam infinitam bonitatem. Unde qui in hoc ſtudio patientiæ verſantur, in tantam celſitudinem evehunt, ut in hoc appareant filii cœleſtis Parentis, qui eſt in cœlo, *Matth.5.n.45.*

Tertull. *Patientia proprietas divinitatis.*

109. Pergens Jacob in Meſopotamiam quadam nocte traductis omnibus, quæ ad ſe pertinebant, *remanſit ſolus; & ecce vir luctabatur cum eo uſque mane*, Geneſ.32. n.24. Hîc autem vir, qui luctabatur, juxta Patres Græcos Chryſoſtomus, & alios, erat ipſemet Deus. Sed quomodo homo audet manum conſerere cum Deo? Quomodo tantum luctatorem quaſi ſibi parem invenit Jacob? Erat ipſe totus intentus, quomodo inſenſum, ac adverſantem fratrem reconciliaret; tam enim longè erat, ut machinationes, ac injurioſa verba Eſau contra eum prolata ulciſceretur, ut nihil aliud cogitaret, niſi quomodo eum muneribus placaret, ac ad ſe alliceret. Et qui ita injurias remittebat, ac pacis ſtudioſus erat in lucta nullum alium veluti ſui parem invenit, niſi ipſum Deum huic enim maximè aſſimilatur injuriarum condonator. D. Ambroſius *lib.2. de Iacob cap.7.* ſic ait: [Itaque Jacob, qui cor ſuum ab omni ſimultate mundaverat, ut pacificum affectum gereret, poſtquam præcedunt omnia ſua, ſolus manſit, luctatúrque cum Deo. Qui enim ſæcularia negligit, ad imaginem, ſimilitudinémque Dei propius accedit.] Expende illa verba, *Pacificum affectum gereret, luctatúrve cum Deo.*

Gen.32. Chryſoſt. *Dum homo remittit injurias, Deo valde aſſimilatur.* Ambroſ.

Joan.1.n.51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes ſupra filium hominis.

VERSIONES.

Syriacus.	Deinceps videbitis cœlos apertos, & Angelos Dei, dum aſcendent, & deſcendent ad filium hominis.
Euthymius.	Poſt hac videbitis.
Arabicus.	Aſcendere, & deſcendere ſupra filium hominis.
Vatablus in ſcholiis.	Aſcendentes, & deſcendentes ſub filio hominis.
Radix Hebr.	Propter filium hominis.

EXPOSITIO.

Pergit Dominus cum Nathanaële loquens, 110.
& ait: *Amen, amen dico vobis.* Repetitio illius dictionis ad majorem confirmationem, ponitur, & certè loco ſuperlativi, quo carent Hebræi. *Dico vobis.* Loquebatur Dominus cum Nathanaële, & jam vertit ſermonem ad omnes, ſumpta occaſione ex confeſſione Nathanaëlis, omnibus ſuis diſcipulis promittit Chriſtus magnum bonum, ac illuſtrem ſuorum myſteriorum cognitionem. Hic eſt enim Deus, cujus beneficia non ſtagnantur in uno ſolo, ſed ex unius merito ad multis benefaciendum arripit motivum, *Videbitis cœlum apertum.* Non quòd cœlum verè ſit ſcindendum, ac aperiendum, ſed quòd exeuntibus, & intrantibus Angelis dabit cœlum aditum, tanquam ſi in eo eſſet oſtium apertum, ut ſuprà explicavi de Chriſti Baptiſmo cap.2.

Deus ex unius merito aſſumit motivum ad benefaciendum multis.

Et Angelos Dei, id eſt, Dei miniſtros. *Aſcendentes, & deſcendentes*, ſcilicet ex apertis cœlis. 111.
Et dicuntur aſcendere, & deſcendere, tanquam ſeduli, & frequentes in Dei obſequium, ut explicat Hugo. Et priùs dicuntur aſcendere, & poſtea deſcendere: quia ſancti Angeli priùs mente aſcendunt ad Dei thronum, ut audiant ſibi juſſa; & inde poſtea deſcendunt ad exequendum ſibi imperata: *Supra filium hominis.* Illa particula *ſupra* ex radice Hebraica, ut notat Franciſcus Lucas, idem ſonat, ac *propter*, unde habet Syriacus, *Ad filium hominis.* Et facit hunc ſenſum: Aſcendunt, & deſcendunt Angeli propter obſequium, ſeu ad obſequium filii hominis. Vatablus verò *in ſcholiis* legit: *ſub filio hominis*, hoc eſt, ſub juſſione, nutu, & poteſtate mea imperante. Et per hæc ſe Dominus declarat, non ſolùm Regem Iſraëlis, & hominum; ſed etiam cœlorum, ac Angelorum, cujus imperio Angeli, utpote ejus miniſtri, parent, & obediunt, ut notant D.Cyrill. Euthym. Theoph. Beda, Rupert. & alii.

Hugo. *Radix Hebraica.* Fr.Lucas. Syriac. Vatabl. Cyrill. Euthym. Theoph. Beda. Rupert.

Supra filium hominis. Et per hæc ſe ipſum intel- 112.
ligit. Et non dixit, ſupra me, ſed *ſupra filium hominis*, modeſtiæ cauſa, ne videretur ſubitò ela-

tus confeſſionem Nathanaëlis. Et notandum eſt ex Alberto Magno, quòd Nathanaël Chriſtum vocavit filium Dei, ipſe autem ſe filium hominis dicit. Ut, ait ipſe Albertus, dat exempla humilia de ſe ſentiendi, & non alta ſapiendi: non enim profert altam Patris cognationem, ſicut etiam & multi ignobiles faciunt, altiores ſui generis parentes jactantes, ſed humilem ſui generis parentem matrem, dicens: *ſupra filium hominis.* Hæc Magnus Albertus. Chriſtus ob ſuam eximiam humilitatem ſuam magnalia abſcondit, & minora publicat & manifeſtat. Secundò notandum eſt ex D. Chryſoſtomo homil. 20. *Quid igitur,* ait, *Nathanaël nil reſpondit. Chriſtus autem hactenus locutus, ſecum ea verba reputaturum dimiſit: noluit enim omnia ſimul, ſed jacto in terram fertilem ſemine, ſinit, ut germinet.* Nathanaël Deo ſic diſponente, nil reſpondit; nec omnia verba Chriſti ſimul vult capere, & intelligere; ſed ea, tanquam ſemen jactum in bonam terram, conſervat, & retinet in corde ſuo, ut paulatim proficiat, ac germinet in uberes, ac ſalutiferos fructus.

Alb.Magn. *Chriſtus magnalia abſcondit, humilia dicit.* Chryſoſt. *Paulatim proficiendum.*

Quæstio XVI.

Quando Angeli viſi fuerint aſcendentes, & deſcendentes ad Chriſtum?

113. Cyrillus. Variæ ſunt in hac re Interpretum ſententiæ. Primò. D. Cyrillus videtur ad Baptiſmum, & tentationem hoc referre. Nam in Baptiſmo cœlum apertum eſt, & columba miniſterio Angelorum efformata. Et poſt tentationem Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. At hujuſmodi Chriſti colloquium cum Nathanaële habitum eſt poſt Baptiſmum, & tentationes deſerti: Dominus autem hîc promittit aliquid de futuro: *Videbitis.* Secundò. D. Chryſoſtomus, Theophylact. Rupertus de Paſſione, ac Reſurrectione Chriſti hoc interpretantur. Nam Chriſto agoniam patienti apparuit Angelus confortans eum, *Luc.* 22. *n.* 24. Et in reſurrectione duo Angeli in ſepulchro viſi ſunt, qui de ejus reſurrectione dabant teſtimonium, *Matth.* 28. At Apoſtoli nec viderunt illum Angelum in Paſſione, nec etiam illos duos in reſurrectione, mulieribus enim apparuerunt.

Chryſoſt. Theoph. Rupert.

114. Chryſoſt. Euthym. Tertiò idem Chryſoſtomus, Euthymius id factum opinantur Chriſti aſcenſione: nam tunc Angelis in veſtibus albis apparuerunt, *Actor.* 1. *num.* 10. Sed contra hanc ſententiam, quæ eſt valdè probabilis, poterit aliquis inſtare, quòd licèt Apoſtoli viderint Angelos, non tamen eos viderunt in ſpecie Angelorum, ſed virorum; & quòd eos non viderunt aſcendentes, & deſcendentes. Quartò Maldonatus hoc complendum fore exiſtimat in die judicii: tunc enim Angeli tanquam famuli aſſiſtent Chriſto Domino, boni aſcendentes, electos ducant in cœleſtem patriam; mali, ut damnatos in Tartara deducant. Tamen hæc Chriſti promiſſio non videtur reſpicere diem judicii: nam facta eſt ad augendam, & corroborandam fidem Nathanaëlis, ac Philippi, & ita ad præſentem ſtatum hujus vitæ referenda eſt.

Maldon.

Quintò Janſenius, Cajetanus, & alii exiſtimant, quòd hæc Angelorum viſio, de qua hîc eſt ſermo, contigerit in hac vita; quando tamen contigerit, ſacri Evangeliſtæ, uti & alia multa Chriſti acta, non narrant. Tamen ſi rectè expendantur verba præſentis textus, bene deprehenditur, quando Angeli aſcendentes, & deſcendentes fuerint viſi. 115. Janſen. Cajet.

Dicendum, ut jam dixi in expoſitione, quòd in his verbis, dum dicitur: *Videbitis Angelos aſcendentes, & deſcendentes ſupra filium hominis;* nihil aliud promittitur, niſi quòd ipſum videbunt Angelos, tanquam famulos Chriſti, mandata exequi, & ejus juſſa tanquam Domini ſui indilate adimplere. *Aſcendere, & deſcendere* ſignificat frequens miniſterium, ut dixi ex Cardinali Hugone, hoc eſt, ultrò, citróque concurrendo, & in quacumque partem mittantur, eundo. Et hoc modo viſi ſunt Angeli, dum adhuc Chriſtus Dominus eſſet in hac vita mortali, & poſt ejus aſcenſionem, ac modò in Eccleſia. In Chriſti vita, ſtatim in ejus nativitate *Luc.* 2. *num.* 11. In deſerto poſt jejunium *Matth.* 4. *num.*. Prope Paſſionem vox venit de cœlo, *Joan.* 12. quæ miniſterio Angelorum facta eſt, ut eſt valde probabile, Angeli etiam apparuerunt in Reſurrectione, Aſcenſione. Et poſt ipſam paſſim ad Chriſti nutum videntur Angeli in Apocalypſi; & in Actis Apoſtolorum Angelus apparet Philippo, *Actor.* 8. *num.* 26. & Petr. 12 *num.* 7. Et frequenter videmus hoc hodie adimpleri in Eccleſia, dum Angeli ex Chriſti imperio deſcendunt de cœlo, & magna dona hominibus deferunt, ac eorum orationes in cœlum aſportant. Hanc ſententiam expreſsè docet D. Thomas *hîc*, dicens: *Angeli autem aſcendunt, & deſcendunt, in quantum ei adſunt obſequendo, & miniſtrando.* Eam priùs docuit D. Chryſoſtomus *homil.* 20. eam tenet Toletus *annot.* 87. 116. *Reſolutio quæſtionis.* Hugo. D.Thom. Chryſoſt. Toler.

Hanc etiam interpretationem ſatis latè confirmat D. Auguſtinus *lib.* 12. *contra Fauſtum, cap.* 26. *& lib.* 16. *de civit. cap.* 38. prout latè contendit, hîc alludit ad celebrem hiſtoriam Jacob, *Geneſ.* 28. quando in ſomnis vidit ſcalam, quæ tangebat cœlos, & Angelos aſcendentes, & deſcendentes. Quod breviter ſic explico ex mente Auguſtini: Iſraël ex eo, quòd viderit in loco illo ad nutum Domini Angelos aſcendere, & deſcendere, evigilans è ſomno erexit lapidem in titulum, & confeſſus eſt: verè Dominus eſt in loco iſto. Ita etiam tu, ô Nathanaël, quem ergo verum Iſraëlitam, ſeu verum filium Iſraëlis, juxta Syriacum, appello, ex eo quòd videbis Angelos aſcendentes, & deſcendentes ad mei imperium, meam ſupremam divinitatem, ac poteſtatem agnoſces. 117. Auguſt. Syriac.

D. Thomas. Angeli dicuntur aſcendere, & deſcendere. *Aſcendere*, prout ſecundùm carnem ipſe minoratus eſt paulo minus ab Angelis, *Pſ.* 8. *numero* 6. Et *deſcendere*, prout ipſe eſt filius Dei, & Angelis imperat, ac dominatur. Unde D. Bernardus *ſerm* 48. *in Cantica*, explicant, Angelos aſcendere, & deſcendere ſuper filium hominis, ſic ait: *quod in uno, eodemque homine Chriſto Ieſu, & infirmitatem foveant, & ſtupeant majeſtatem.* 118. D.Thom. Bernard.

Moraliter verò hoc multipliciter explicatur. Primò P. Franciſcus de Mendoça *in lib* 1. *Regum cap.* 6. *verſ.* 14. *in expoſit. num.* 20. quòd Chriſtus 119.

Dominus

Dominus ob ſuam humilitatem quodammodo creaturæ ſe ſubjecit; juxta illud: *Minuiſti eum paulo minus ab Angelis*; & etiam quando Angelis imperat, dicitur: *Videbitis Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes ſuper filium hominis.* Etiam cùm ad humilia miniſteria deſcendebant Angeli, ſupra filium hominis manebant, quia quantacumque eſſet eorum humilitas, profundior erat humilitas Chriſti Domini. Illis etiam ſubjectis Chriſtus Dominus humilior ſubjacebat. Secundò.

Chryſoſt. Theoph. In ſententia Chryſoſtomi, Theophylacti, qui hoc referunt ad Angelum, qui apparuit in Paſſione, dicuntur *Angeli aſcendere, & deſcendere ſuper filium hominis. Deſcendere*, veniunt enim ad imperium ſupremi Regis Chriſti è cœlo. *Aſcendere* ſuper filium hominis, prout ſecundum carnem minoratus eſt. Ille Angelus apparebat confortans eum, & humanitati agoniam patienti ferre levamen, & eam confortare, valde magnum, & ſublime, ut tunc quodammodo (in ſenſu morali loquor) videatur Angelus aſcendere.

Valde excelſum dare levamen laboranti.

120\. Auguſt. Beda. Rupert. Alb. Magn. D.Thom. Tertiò, D.Auguſtinus, Beda, Rupertus, Albertus Magnus, S.Thomas allegoricè per Angelos Prædicatores intelligunt, qui aſcendunt, cùm altiora myſteria; deſcendunt verò, cum res intellectu faciles populo proponunt. Et nota, quòd prius dicuntur aſcendere, & poſtea deſcendere, quia, ut ait Divus Thomas, Prædicatores priùs debent aſcendere per contemplationem, ſicut Paulus aſcenderat uſque ad tertium cœlum; & deſcendunt per proximorum eruditionem ſuper filium hominis, ideſt, ad honorem, & gloriam filii hominis. *Non noſmetipſos prædicamus, ſed Ieſum Chriſtum*, 2. Corinth.4.

Prædicatores ante prædicationem aſcendaret mente.

1.Cor.4.

121\. Bernard. In conformationem hujus rei D. Bernardus *ſermone* 10. *in Pſalm.* Qui habitat explicans aſcenſionem, & deſcenſionem Angelorum, ſic ait: [Aſcenſio propter ſe; deſcenſio, vel potius condeſcenſio propter nos. Aſcendunt per contemplationem Dei, deſcendunt per compaſſionem tui, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis? Aſcendunt ad vultum ejus; deſcendunt ad nutum ejus. Quoniam Angelis ſuis mandavit de te.] Sic etiam Prædicatores, qui Angelis comparantur, priùs debent aſcendere ad Deum per contemplationem, meditantes divina myſteria; & poſtea deſcendere per compaſſionem, ut alios doceant, inſtruant, nutriant, & cuſtodiant in omni ſalutari via.

Aſcendant mente, & deſcendant compaſſione.

122\. Dormitante dilecta anima, omnibus imponit ſilentium ſponſus, & ait: *Ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectum*, Cant. 2. num.7. Et tamen paucis interjectis ipſemet ſponſus ſuam dilectam celerata voce evocat, dicens: *Jam hyems tranſiit, imber abiit, & receſſit: ſurge propera amica mea columba mea, formoſa mea, & veni*, ibid.n.12. & 13. Si modo eam dormitare volebat, quomodo tam celeriter eam à ſomno excitat? In dormitatione alta rerum contemplatio denotatur, ut eſt frequens Scripturæ phraſis: at in voce turturis tempus prædicationis, ac eructandi divinum verbum ſignificatur, ut docent D.Ambroſius *ſermone 6. in Pſalm.* 118. *lib. de Iſaac cap.*4. D. Hieronymus.*lib.*1. *contra Iovinian.* D. Auguſtinus *lib. homiliar. homil.* 33. *tom.*10. Aponius, Rupertus, & alii. Cœleſtis ſponſus divino conſilio non priùs vult dilectam animam ad prædicationem vocari, niſi poſtquam dormierit in contemplatione, ac fruitione rerum cœleſtium, qua percepta, ſtatim eam ad munus eructandi verbum ad ſe advocat & trahit D. Bernardus ſermone 58. in Cantica: [Putamuſne in levitate uſum ſponſum, & aliquid voluiſſe prius, quod mox noluerit? minimè. Sed agnoſcite viſſitudines ſanctæ quietis, ac neceſſariæ actionis; & quia non ſit in hac vita copia contemplationis, nec diuturnitas otii, ubi officii, & operis cogentior urget, inſtantiorque utilitas. More igitur ſuo ſponſus, ubi dilectam paululum in ſinu proprio quieviſſe perſenſit, ad ea denuo, quæ utiliora viſa ſunt, trahere non cunctatur.]

Cant.2. Ambroſ. Hieron. Auguſt. Aponius. Rupert. Bernard.

QUÆSTIO XVII.

Quomodo Angeli aſcendant, & deſcendant ad filium hominis?

PRoſequimur materiam ſuperioris quæſtionis, & inquirimus: Quomodo Angeli aſcendant, & deſcendant ad filium hominis? Perbellè Divus Auguſtinus *ſermone* 41. *de verbis Domini*, ait: [Non diceret aſcendentes ad filium hominis, niſi ſurſum eſſet: non diceret deſcendentes; niſi deorſum eſſet: Jeſus ſurſum, ipſe deorſum; ſurſum in ſe, deorſum in ſuis.] Nec ad punctum temporis poſſunt à Chriſto Angeli ſeparari: imò omnes ſuos aſcenſus, & deſcenſus ad Jeſum ordinant, ut ei ſemper ſint adhærentes. Cùm ergo Jeſus ubique ſuæ divinæ virtutis effectus operetur, Angeli aſcendunt, & deſcendunt. Aſcendunt, prout ipſe ſurſum regnat in cœlo, & deſcendunt, prout ipſe deorſum eſt in ſuis membris. 123. Auguſt.

Angeli ſemper Chriſto adhærere volunt.

Secundò idem D.Auguſt. lib.12. contra Fauſtum c.26. [Aſcenditur, & deſcenditur ſuper filium hominis: filius enim hominis ſurſum in capite noſtro, quod eſt ipſe Salvator, & filius hominis deorſum in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia. Ad ipſum ergo aſcenditur, ut in excelſis intelligitur, & ad ipſum deſcenditur, ut in manibus ſuis parvuli nutriuntur.] Idem docet *in Pſal.*44 ad illa verba: *Propterea unxit te Deus.* Sive Angeli aſcendant ſive deſcendant, ſemper ad Chriſtum feruntur: cum aſcendunt; ad Chriſtum tendunt, cum ipſe regnet in cœlo. At, cum deſcendunt ad terram in qua ſolum homines videntur, quomodo tangunt Chriſtum? Eadem eſt capitis, ac membrorum conditio. Ergo, cum membra Chriſti, nempe ejus fideles ſint in terris, dum Angeli ad ipſos cuſtodiendos, & nutriendos veniunt, ad Chriſtum tendunt. Quod confirmat idem Aug. loco proximè citato in Pſal.44. [Unde vox illa Saule, Saule, quid me perſequeris? Quis enim illi in cœlo moleſtus fuit? nemo; nec Judæi, nec Saulus, nec diabolus tentato? nemo ibi moleſtus illi, ſed ſicut in compage corporis humani pede calcato lingua clamat.] 114. Auguſt.

Obſequia, quæ hominibus Angeli deferunt, Chriſto deferunt.

Auguſt.

Aſcendunt, & deſcendunt; ut Chriſtum quærant, eique aſſiſtant, neque ab illo diſcedant. Ubi Chriſtus illuc Angeli volant. Magna Angelorum multitudo obviam ſe dedit Jacob proficiſcenti in Meſopotamiam, ita ut ille diceret: *Caſtra Dei ſunt hæc*, Geneſ.32. num.2. Cur Jacob tot exercitus Angelorum apparent, cum ad Agar 115. Gen.32.

unus tantum Angelus veniſſet, *Geneſ.* 16.*n*.7. Et ad Loth duo Angeli venerint, *Geneſ.* 19. *n*.1. Et Samſonis mater unum tantum Angelum prænuntium futuri partûs habuerit, *Iudic.* 13.*n*.3. Quare ergo Jacob non unus, nec duo Angeli, ſed multæ cœleſtium militum acies ſe exhibent? Erat Chriſtus in lumbis Jacob: erat Chriſtus regnaturus in domo Jacob. Non ergo mirum, quod ubi Chriſtus aderat, ibi ejus ſedes jam apparebat, quòd illuc omnes Angeli convolarent, & deſcenderent.
Aurelian. Jonas Aurelian. lib. 2. de cultu imaginum. *Electus erat Iacob futurus Chriſti pater; pro eo pugnaturi lætantes aſſiſtunt Angeli.*

126. Hoc ingenium biberat Petrus, qui magno impetu ad Chriſtum ferebatur, ut ei adhæreret, ne ab illo unquam recederet. Ambulantem Jeſum ſuper mare Petrus agnoſcens ſuper tumentes fluctus ſtatim è navicula proſilit: *Deſcendens Petrus de navicula ambulabat ſuper aquas, ut veniret ad*
Matt. 14. *Ieſum*, Matth. 14. n. 29. Valde mirum, quòd videns homo elatos, ac ſpumantes marinos vortices non expaveſcat: ſed celeriter, & promptè aquarum fluxibilitati, ac mobilitati ſe credat, atque committat? Habebat ille ante oculos Jeſum, & tanto ad ipſum rapiebatur conatu amoris, ut nihil aliud, niſi Jeſum ſolum attenderet, nihilque aliud conſideraret, niſi quomodò ad eum accederet, eique appropinquaret. D. Maximus homil. 10. de Paſſione. [Ambulavit, inquit, in mare Petrum, magis dilectione, quàm pedibus: non enim videbat, ubi pedum veſtigium poneret; videbat autem, ubi figeret veſtigium charitatis. In navi enim poſitus conſiderat Dominum, & amore ejus doctus deſcendit in mare. Non cogitat labentes aquas, non fluenta currentia, dum Chriſtum reſpicit, non reſpicit elementum.] Perpende ultima verba, quæ nos ſemper teneamus in mente: ut in Chriſtum tendat omnis noſtra cogitatio, & ibi in eo ſiſtat. Hæc omnia tam hîc quam alibi à me dicta uſque ad iota, & apicem libentiſſimè ſubjicio correctioni, ac emendationi ſanctæ Romanæ Eccleſiæ.

Ut veniamus ad Ieſum periculum omne contemnendum.

Maxim.

INDEX

INDEX

Rerum memorabilium, quæ in hoc primo Tomo continentur.

Prior numerus paginam notat, poſterior eſt marginalis.

A

Abjectus.

ABjectus honorandus, pag. 51. num. 47
Valde magnum in gloria de abjectis agere. 226. 98
Nobilitatur id, quod erat abjectum, 242. 49. & 282. 41. & ſeq.
In hominem abjectum omnes inſurgunt, 413. 40
Dum Dominus ſe humiliat, tentatur, 418. 60
Divinitatis argumentum, abejctus extollere. 485. 59
Dei, & non hominis miſericordia eſt, abjectos fovere. ibid. 60
Deus abjecta honorat. 486. 67
Abjectum & fœdatum ſublevandum. 491. 98

Abſentia.

Abſentia maximè veneramur. 373. 66
Abſentia magna, præſentia parva videntur. 447. 11

Abſtinentia.

Abſtinentia antecedit exultationem, & lætitiam. 146. 38
Vide *Jejunium.*

Accedere.

Chriſtus deſiderat, ut homines ad eum accedant. 212. 44
Anima, quæ ad Deum accedit, magis præparatur. 276. 14
Ut homo accedat ad Deum, requiritur ut Deus quærat ipſum. 388. 12
Vide *Affectus.*

Accommodare.

Accommodandum imbecillitati aliorum. 29. 79
Utendum verbo accommodato ad rem. 33. 29
Communi opinioni accommodandum, 52. 48
Accommodandum eſt tempori. 142. 18
Accommodandum uniuſcujuſque viribus. 220. 78
Accommodandum ſtatui. 230. 7. & 285. 59
Accommodandum non potentiæ, ſed tempori. 253. 52. & 59
Accommodandum occaſioni. 282. 45
Ætati accommodandum. 310. 15

Admonere.

Contemnere admonitionem valde damnabile, 205. 12
Vide *Reprehendere.*

Adorare.

Prudentes Chriſtum adorant, 106. 16
Adoratio opere demonſtratur. 229. 4
Qui Deum occultum adoravit, ejus viſione clara fruitur. 410. 18
Locus, in quo Deus adeſt, adorandus. 216, 59
Vide *Religio.*

Adventus.

Primus alicujus adventus honorandus, 180. 36
Adventus Chriſti, vide *Incarnatio.*

Adverſitas.

Vide *Afflictus, Calamitas, Labor, Miſeria.*

Adulator.

Adulatores minima regum tanquam magna decantant. 42. 5
Adulatores omnia revolvunt, ut annuntient, 309. 13

Affectus.

In principe nullus particularis affectus. 36. 39
Ubi terreni deſunt affectus, ibi adeſt divina veritas. 41. 163
In Rege nullus conſanguinitatis affectus, 46. 19
Prælatus ita ab affectu alienus, ac ſi eſſet peregrinus. 56. 64
Ut ad Deum accedas, omnis carnalis affectus deponendus. 210. 37
Affectus carnalis ab Eccleſiaſticis amputandus, 353. 75
Affectus conſanguineorum multum potens, 450. 28
Affectus charitatis ſolum qui experiuntur, agnoſcunt. 480. 30

Afflictus, Afflictio.

Affligendum cum afflictis. 89. 35
Occaſio moleſtiæ non eſt danda afflicto. 145. 32
Poſt afflictiones gaudium magnum. 162. 60
Vide *Abjectus, Labor.*

Altercatio.

Altercationes inter fratres fugiendæ. 489. init.

Ambitio, Ambitioſus.

Ingenita eſt hominibus ambitio dominandi. 15. 43

Ambitioſi ſua cupiditate detinentur, & illa maximè moventur. 256.66
Ambitio cæcat hominem. 157.73
Ambitio audet ſtare contra Deum. 262.94
Ambitioſus falſa vera judicat. 318.2
Ambitioſus flagitium nullum reſpuit. 520.12
Ambitioſus pluris æſtimat pecuniam, quàm honorem. 323.26
in Ambitioſo, cum poteſtate, deficit vita, 331.14
Ambitioſus adhuc poſt mortem timet. ibid.16
in Ambitioſo maximè efficax timor amittendæ dignitatis. 324.35
Alienum à bonitate Dei omnia ſibi velle, 438.62
Hamus ambitionis vehementiſſimus. 439.64
Præ ambitione facilè decipitur homo, quod ſit adorandus. 440.176
Ambitioſus ſe ſubmittit ad multa. 441.178
magna pœna ambitoſo aliis dari, quod ipſe deſiderat. 443.189
Ambitioſus maximè dolet, ſi populus alium ſequitur. 461.92

Amicus, Amicitia.

Amicus pro amici honore ſtat. 8.7
ad Amicos ſufficit veritas, ad amicos authoritas requiritur. 42.3
Amici benignitate trahendi, amici potentia. 15.45
Amicitiæ ſigno non eſt decipiendum. 119.84
Soli amici te audiunt. 145.33
Amicus ne velit, ut amicus propter eum aliquid de ſua authoritate deperdat. 218.69
Soli amici tuas laudes agnoſcunt. 304.60.& 408.6
Grave amico, dum de amore ſuo dubitare videt. 344.32
Bona amicitia ad Chriſtum ducit. 488.76

Amittere.

Amiſſa recuperata delectant. 263.102

Amor Dei, ſeu Chriſti.

eximius Dei Amor, quod cum haberet filium, nos adoptavit in filios. 20.112
Eximius Chriſti amor. 208.23
Voluit Chriſtus, ut potiùs de potentia, quam de ejus amore dubitaretur. 309.12
Vide *Chriſtus.*

Amor, Amans.

Id, quod amor appprobat, odium approbat, 448.19
Amor majeſtatem neſcit. 350.61
Verus amor abſentia non minuitur, ſed augetur. ibid.63
Urbanitas aliis dat primum locum, non verò amor. 351.67
Odium non videt dignitates, quas amor recognoſcit. 408.6
Ad operandum non ſufficit potentia, ſed requiritur amor. 27.99
Amor non debet dividi. 32.124
Amans exiſtimat nihil dare, ſed accipere. 35.138
Quod non facit amor, facit timor. 62.89
Res amoris dormire non permittit. 105.20
Solus amor dat gratis. 131.144
Diverſorum unio fit amore. ibid.
Amor neſcit ſedere, & quieſcere. 140.9
Spiritualis, & naturalis amor maximè connectuntur. ibid.11
Qui te amat, te audit. 135.33
Amor interior in opere manifeſtatur. 146.37
Verus amor operibus comprobatur. 202.2
Amantis diſſimulatio, ut id, quod fit ex amore, neceſſitati tribuatur. 214.54
Amans totum tribuit amanti. 236.28
Amans putat omnes de ſuo dilecto tractare. 248.26
Amor quæ gratis operatur, præcepto tribuit, 276.15
Non timore, ſed amore ſerviendum. 281.41
Amor, dum patitur dilectus, conſolari nequit 344.34
Grave amanti, dum de amore ſuo videt dubitari. ibid.32
Dei vox amoris aculeos excitat. 488.76

Andreas.

Andreas primus Chriſtianus, ac primus prædicator. 477.6
Converſio Petri magna laus Andreæ. 482.43

Angelus.

Angeli ſuperiores illuminant inferiores. 103.13
Angeli pro nobis decertant. 224.87
Per altiſſimos Angeli intelliguntur in Scriptura. 225.89
Angeli Dei attributa laudant. 226.96
Ubi Chriſtus, ibi omnes Angeli. 398.61
Angeli volant ad ſalutem noſtram. ibid.
Angelorum auxilium nobis utile. 445.199
Angeli ſemper Chriſto adhærere volunt. 495.123

Anima, Animus.

Chriſtus noſtrum potiùs vult animum, quam munera. 254.57
Anima noſtra paſcitur Chriſto. 424.93

Antiquitas, Antiqui.

Antiqua maximè venerantur. 8.7
Antiqui magiſtri venerandi. 14.38
Antiqua conſuetudo obſervanda. 42.6
Per nova oblivifcuntur antiqua, 51.45. & 61.89
Antiqua obliviſcuntur. ibid.
Unuſquiſque repetit antiqua gentis ſuæ, 225.94
Chriſto nato abierunt antiqua. 253.59

Appetitus.

Magna virtus proprium vincere appetitum, 48.3
Vide *Affectus.*

Arbor.

Sub arboribus valde magna contigerunt. 491.94

Argumenta.

Argumenta inter fratres vitanda. 477.8
Argumentorum argutiæ fugiendæ. 489.85
Fugiendæ altercationes. 490.init.

Arrogantia.

Vide *Iactantia, Superbus.*

Avarus, Avaritia.

Magna connexio inter avaritiam, & inanem gloriam. 227.105
Avaritia omne facinus aggreditur. 262.94

Auctor.

Ex eodem loquendi modo idem colligitur auctor. 42.6.& 101.5

Auctoritas.

Ad inimicos requiritur auctoritas. 42.3
Ex probitate auctoritas. 85.13

Teſti

Index Rerum.

Teſtimonium magnæ auctoritatis ex nobilibus. 84.9
Auctoritas dicentis multum movet ad credendum. 90.39
Si habes auctoritatem, tuum nihil multum eſt. 449.16

Audio.

Audit te, qui diligit te. 143.33
Auditus gradus ad fidem. 229.2
Verè audit qui exequitur præcepta. 477.9
Ille verè audit, qui audita opere implet. 478.11

Aulicus.

Aulici ſolùm de bono regis recordantur. 52.49
Aulici à rege nolunt ſeparari. 270.132
Pluris æſtimatur regis amicus, quam rex, 365.30
Aulici intendunt claudere aliis omnem aditum ad principem. ibid.
Mirum, quod aulici ad pœnitentiam currant. 377.87
Volunt aulici, ut ſuæ res, amicique ſui aliter appareant, ac ſunt in ſe. 454.53
Aulicus contentus ſit quòd regem amicum habeat. 52.51
Aulici morem gerunt regni. 265.105

Auxilium.

Quando humana deſunt auxilia, divina ſuccurrunt. 192.37. & 444.4
Divinum amittit, qui in humano confidit auxilio. 263.100
Inimicus dejungit ab his, à quibus auxiliari poſſumus. 430.119

B

Baptiſmus.

per Baptiſmum glorificatur Chriſtus. 19.62
Magna Baptiſmi vis. 43.7
Puritas à baptiſmo provenit. 34.57
Qui baptizatur, ab antiqua vita tranſmutari debet. 286.1
Baptiſmus præſtantiſſimum Chriſti opus. 387.6
Qualis ſit Baptiſmus. ibid.9
Sacramentum Baptiſmi in Chriſti Baptiſmo inſtitutum. 391.26
Qui baptizatur intelligit cœleſtia myſteria. 397.54
Baptiſmus ducit nos ad Paradiſum. 466.119
Per Baptiſmum aperitur regnum cœlorum. 498.58
Aquæ baptiſmales extingüunt flammam perhibentem paradiſum. ibid.

Beatitudo.

Cœleſtis beatitudinis amplitudo nullo ſermone explicari poteſt. 481.35
Vide *Bona cœleſtia, Cœlum, Felicitas.*

Bellum.

Bona temporalia pariunt bellum. 152.59
Rex milites, quos munerat, deſtinat ad bellum. 410.15
Glorioſior pugna, quam victoria. 445.199

Benevolentia.

Vide *Amor, Benignitas.*

Beneficus, & Benefaciens.

Benefactor dicitur, non per id, quod in ſe habet, ſed per id, quod communicat. 19.60
Solus Deus quibuſdam benefacit, quin aliis ſubtrahat. 28.106
Verus rex quod à ſuis accipit, duplicare reddit. 30.113
Unum beneficium ſit certum alio, ibid. 114
Quæ facile, & abundanter dantur, nova beneficia videntur. 31.118
Beneficus, quæ donat, tacet: quæ accipit, memorat. 38.150. & 45.16. & ſeq.
Deus ex uno beneficio pigneratur ad aliud. ibid. 17. & 18. & 371.57
Idem eſt, quod Deus incipiat benefacere, ac quod perficiat. 45.16
Beneficia quo magis particularia, eò magis æſtimantur. 50.39. & ſeqq. & 51.42
Magnitudo divini beneficii. 32.122
Benefaciens non repetat verbis beneficium. 34.130. & ſeqq.
Ubi majus beneficium, ibi major obligatio. 97.63
Juſtus beneficiis humiliatur. 100.76
Dei beneficia præſentia ſunt, hominis [illegible] ſpe. [illegible]
Beneficium à ſuis inchoandum. 108.30. & 112.50
Benefacere majeſtatem Dei maximè oſtendit. 124.104
Dei beneficia ad omnes ſe extendunt. 125.106
Beneficia examinanda antequam admittantur. 129.133
Beneficia in venerantes. 259.21
Simplicitas dignior ad beneficia. 216.61
Beneficentia ſignum regis Chriſti. 223.86
Magnus ſua beneficia tacet. 236.17
Rex potius à beneficentia, quam à majeſtate cognoſcitur. 249.33
Qui inchoavit beneficium, perficiat. 252.48
Ex majori beneficio major obligatio. 166.113
Caput ſtet pro beneficiis populi. 282.40
Unum divinum beneficium recompenſet omnia. 311.25
Ante petitionem dare magnum beneficium. 386.3
Beneficia ſi conſiderentur non ex jure debita, maximè proficiunt. 400.66
Beneficium obturat os, & loqui non ſinit contra benefactorem. 447.15
Valde durum quod beneficium occaſio ſit ingratitudinis.
Deus ſua beneficia non exaggerat, ſed minuit. 470.18
Vice *Liberalis, Conſervare.*
Beneficia perpetua, vide *Perpetuum.*

Benignitas.

Ubi quid paternum, ibi benignitas. 40.158
Plus acquiritur benignitate, quàm potentia. 155.5
Rex à benignitate maximè cognoſcitur. 249.33
Plus valet benignitas, quam rigor. 311.28
Rigor ad fugam, ad unitatem benignitas provocat. 371.57
Severitas dejungit, benignitas unit. 395.41
Benignitate vincuntur omnia. 402.77
Benignitate plus trahitur quam potentia, 469.10
Benignitas quædam divinitatis notio. 152.58

Bethſaida.

Ubi ſita. 486.53

Bona divina, ſeu cœleſtia.

Sola divina bona non minuuntur. 41.161

Dei dona ſunt perpetua. 37.148
Bona Dei ad omnes. 121 93
Juſtorum bona communia. 134.163
Dei dona irrevocabilia. 145.33
Bona cœleſtia communicantur ſe præparanti. 152.58
Tanta eſt cœleſtis beatitudo ut verbis non valeat explicari. 481.35
Bona cœleſtia pacem, temporalia bellum gignunt 152.53
Bona cœleſtia inexplicabilia. 161.31
Tunc animus divina percipit, quando modo clauditur. 193.38

Bona temporalia.

Omnia bona temporalia in laboribus terminantur, 62.89
Ad præſentiam æterni regni temporalia deficiunt. 83.5
Bona temporalia pariunt bellum, cœleſtia pacem. 216.59
Qui nemini eſt injurioſus, omnes de ejus bono gaudent. 164.5
Prius quæ ſunt Dei, quam temporalia, quærenda. 166.11
Ut fruamur Deo, à terrenis ſeparandum. 220.77
Homo movetur magis temporalibus, quàm cœleſtibus bonis. 250.34
Cum oculi clauduntur bonis mundi, tunc Deus videtur. 252.48
Homo magni æſtimat bona temporalia. 255.62
Bona temporalia ob Chriſtum dimittenda. 167.110
In temporalibus ſperandum non eſt. 425.95
Bona temporalia ſunt in faſtidium. 436.152
Temporalium bonorum brevitas magna eſt. ibid.
Si mens avertitur à Deo ad temporalia, ſtatim labitur. 437.157
Amor, ſeu affectus ad temporalia, vide *Affectus.*

Bonum.

Summum bonum ſui diffuſivum. 32.124
Bonum viſum maximè movet. 35.135
Bonum præſens maximè delectat. 219.73
Bonum perpetuum delectat. ibid.74
Chriſtus bonum noſtrum maximè affectat. 228 107
Adverſarius in inimico ſuo bonum præſens nunquam exiſtimat. 256.67
Ad præſentiam boni alterius major infelicitas noſtra. 426.42
Bonum amiſſum quærendum. 352.71
Omne noſtrum bonum Deo tribuendum. 479.22
Juſtus de bono communi gaudet. 334.80
Magna pœna, bona propria ad inimicum tranſlata. 361.11
Bonum commune, vide *Commune.*

C

Calamitas.

Poſt Calamitatem felicitas jucundior. 219.75
Poſt calamitatem gaudium, 152.60
Vide *Labor, Adverſitas.*

Captivitas.

Captivitas populi Iſraël triplex. 62.70

Caſtitas.

Caſtitas cum ſimplicitate placet Deo. 281.43
Solus caſtus Deum agnoſcit. 304.61
Vide *Virginitas, Puritas.*

Caſtigare.

Non eſt accipiendum obſequium ab eo, qui puniendus eſt. 260.88
Vide *Supplicium, Pœna.*

Cauſa.

Prudentiæ eſt cauſas non definire, nec determinare. 190.23

Cautela.

Humana cautela eſt adhibenda. 314.43

Celeritas.

Quæ ad charitatem, ac obſequium Dei ſpectant promptè, ac celeriter agenda. 142.22
Juſtus ad charitatis opera valde celeriter ſe habet. 143.23
Rex ad labores velox. ibid.
Quilibet ad optata valde celer. 449.21

Cœlum, ſeu Cœleſtia.

Qui contemplatur cœleſtia in terrenis non immoratur. 16.50
Quando oculus mundo clauditur, tunc homo cœleſtia percipit. 193.38
Abominanti peccata apparent cœleſtia. 194.41
Ad cœleſtia percipienda opportuna occaſio. 195.44
Via arcta itur ad cœlum. 272.142
Cœleſtia quo magis contemplantur, eo majorem admirationem cauſant. 296.24

Charus, Charitas.

Chari Deo maximè qui de aliorum ſalute, opere ac doctrina agunt. 403.82
Charitas incipit à ſuis. 57.70.& 408.30
Charitas officium per nos miniſtretur. 145.15
Quilibet ſuos inſtruat in via virtutis. 147.39
Ubi charitas magna, ibi ſufficit inſinuatio levis 194.43
Oblatio ex fide, & charitate Deo placet. 281.43
Charitas intendit, ut omnes fruantur bono. 279.29
Quæ pro ſuorum ſalute dantur, cum uſura recipiuntur. 400.73
Vide *Amor.*
Velocitas in opere charitatis vide *Celeritas.*
Lætitia de aliorum bonis, vide *Juſtus.*

Chriſtus Dominus.

Chriſtus lux totius Scripturæ & ſcientiæ. 9.8
Chriſtum omnes venerantur. 12.24
Chriſtus magna facilitate invenitur. 13.31
Chriſtus in ſe aſſumpſit peccata noſtra. 20.65
Chriſtus parenti ſuo in ſummo eſt amore. 33.129
Chriſtus de natura aſſumpta gloriatur maximè. ibid.
Chriſti humilitas ad deteriora ſe demittit. 34.134
Humilitas exaltatur in Chriſto. 35.137
Chriſtus ſuos cuſtodit, & tuetur. 38.151
Chriſtus liber omnium virtutum. 42.4
Chriſtus ſibi retinuit paſſionem, nobis verò communicat excellentiam. 40.21
Chriſtus verus homo. 34.134
Chriſtus ſemper in conſummata perfectione. 65.102
Chriſtus dum dicitur filius Virginis, ſingulari ſanctitate exprimitur. 78.29
Chriſtus in terris elegit humilia. 106.24
Ubi Chriſtus, ibi puritas. ibid.25

Chriſtus

Chriſtus ſpes noſtra certa. 26
Proprium eſt filii Dei, ſuos ſalvare. 122.96
In Chriſto omne magnum, & mirabile. 123.98
Solus Chriſtus magnus, & comparatione illius nullus eſt magnus. ibid.
Chriſtus regnat in ſuis fidelibus. 125.106
Dona Chriſti ad omnes ſe extendunt. ibid.
Regnum Chriſti in laboribus. ibid.107
Ibi regnat Chriſtus, ubi ipſe ſolus quæritur. ibid.
Chriſtus Dominus, jure hæreditario, Rex Iſraël. 126.114
Chriſtus nobis familiaris. 127.124
Chriſtus regnum ſuum in paupertate fundavit. ibid.125
Chriſtus Dominus ſanctitas ipſa. 133.151
Chriſtus ad noſtram ſalutem currebat, à dignitatibus fugiebat. 143.23
Chriſtus ſugerat omnes. 149.47
Chriſtus benedictiones ſuas communicat nobis. ibid.50
Chriſtus in noſtram utilitatem volat. ibid.51
Chriſtus per utilitatem, quam communicat, cognoſci vult. 151.56
In partu Virginis cumulus mirabilium Dei, 159.23
Chriſtus ad noſtram ſalutem velocius volat, quam ad requiem ſuam. 163.38
Chriſti regnum æternum. 76.8
Chriſti regnum, non vi, ſed prudentia gubernatur. 177.9
Chriſti regnum ab omni affectu alienum. ibid.
Chriſtus ſuum reputat, per quod nos liberat, 178.13
Chriſtus paulatim ſe manifeſtavit. 182.29
Chriſtus maximè propenſus ad miſerendum. 182.29
Chriſtus inter viſcera ſua nos recipit, ut tueatur. ibid.30
Ex Chriſti præſentia remittuntur injuriæ, 189.21
Chriſti generatio inſtantanea. 198.59
Chriſtus adeſt ſuis tormenta ſuſtinentibus. 313.39
Magna Chriſti charitas in docendo, & multus diſcipulorum in diſcendo ardor. 482.39
Chriſtus in temporum progreſſione. 40
Qui veniunt ad Chriſtum, etiam in ultima hora, ab eo recipiuntur. 41
Obſervatione legis ad Chriſtum acceditur. 42
Chriſtus è Judæa exivit ad gentes. 486.67
Magna Chriſti charitas in docendo. 488.78
Chriſtus ſua magnalia abſcondit, humilia dicit, 493.112
Chriſti mira humilitas. 484.118
Chriſtus in omnium ſalutem natus. 198.61
Chriſtus dum noſtram videt miſeriam, ſublevat, 199.63
In nativitate Chriſto, ut regi, ſolvebatur tributum. 204.8
Chriſtus civis Romanus. ibid.9
Chriſtus ſe nobis communicat. ibid.
Chriſtus gloriam abſcondit, opprobria manifeſtat. ibid.16
Ubi confeſſio cum Euchariſtia, ibi ſalus. 207.17
Chriſti adventu natura elevatur humana, 206.16
Chriſtus excellentiſſimè dicitur filius Virginis, 208.22
Chriſtus errores depellit. ibid.23
Chriſti amor vehemens. ibid.
Qualiter Chriſtus natus ſit. 206.16. & ſeqq.
Chriſti paupertas. 209.32
Chriſtus adeſt ſuis tormenta ſuſtinentibus. 313.30
Chriſtus ſuperior omni gloria mundi. 337.42
Chriſtus ad humilitatem evolat. ibid.43
Chriſtus in noſtrum remedium velociſſimus, 341.18
Chriſtus in quibus erat ſubditus parentibus ſuis. 342.22
Chriſtus noſtras voluit infirmitates ſuſcipere. 345.38
Chriſtus omnes dolores pati decrevit. ibid.39
Chriſtus ſibi onus, dat gloriam aliis. 337.51
Chriſtus invenitur ſecundum id, quod à nobis quæritur. 348.54
Chriſtus dum nos reprehendit, exaltat. 353.74
Chriſtus inter opera carnis non invenitur. ibid.75
Synagoga de Chriſto miratur. ibid.
Ibi adeſt Chriſtus, ubi afflicti. ibid.77
Chriſtus, dum docet, filius Dei declaratur. 354.79
Chriſtus augmentum noſtrum reputat ſuum. 357.93
in Chriſto omnis divinitatis plenitudo, & inopia nulla. 396.48
Chriſtus in dolore ſolus, in gloria aſſociatus, ibid.50
Chriſtus noſtra ſua quodammodo reputat, 398.58
in Chriſto omne bonum. 400.69
Chriſtus in humilitate, & ſapientia filius ſui Patris declaratur. 404.89
in Chriſti verbis multa gratia. 488.79
Omne periculum contemnendum ut ad Chriſtum veniamus. 496.126
Chriſtus ſuo nos excitat exemplo. 414.36
Chriſtus noſtram ſitit ſalutem. 416.52
Comparatione Chriſti nullus loquitur. 457.68
Chriſtus inter omnes maximè exaudit vocem, ac preces ſuæ matris. 468.8
Chriſtus aliis pretioſa, ſibi humilia retinuit, 209.32
Chriſtus in ſe prætulit pœnam, ut nos eximeret ab illa. 210.33
Chriſtus abſcondendus in anima. ibid.34
Chriſtus ſuſcepit infirmitates noſtras, ut nos liberaret. 211.40
Chriſtus in præſepio veluti martyr. 212.43
Chriſti amor in præſepio. 213.47
Chriſtus naſcitur omnibus. ibid.49
Chriſtus ſibi miſeriam, nobis opes reſervavit, 214.53
Chriſtus ſolùm in fideli requieſcit. ibid.
Chriſtus prius facere voluit, quam docere. ibid.55
Chriſti nativitas maximè veneranda. 218.68
Quanta ſit nativitatis feſtivitas. 219.72
Fructus nativitatis Chriſti vigilantibus, 220.37
Chriſtus de humilitate gloriatur. 223.85
Chriſtus nos illuminat. ibid.86
In nativitate Chriſti divinitas. 225.93
Chriſtus gloriam patris ſui maximè æſtimabat, ibid.94.
Laudatur Dei bonitas in Chriſti nativitate. 226.97.
Chriſtus dicitur pax. 227.102

Chriſtus maximè affectat bonum noſtrum. 228. 107
Chriſtus pro nobis omnia fecit. 234.6
Chriſtus ſibi dura, aliis dulcia donat. ibid.8
Chriſtus ſibi ſpinas, nobis dat flores. 336.41
Humilitas Chriſto ingenita. 236.18
Chriſtus ad notandum valde propenſus. ibid.
Chriſtus non aufert, ſed dat regna. 244.5
Chriſtum annuntiare, peculiare regibus. 246. 17
Chriſtus liberalior nobis, quàm ſibi. 253.52
Chriſtus cor noſtrum potius, quam munera vult. 254.57
Chriſtus paratus in omnium ſalutem. 258.76
Chriſti adventus tempus notiſſimum erat. 259. 83
Chriſtus ob Herodem contemnitur. 261.88
in Chriſto damna omnia reſtaurantur. 268.123
Solus Chriſtus eſt à nobis adſpiciendus. 271. 137
Plus invenitur in Chriſto, quàm cogitat mens. 288.72
in Chriſto omnia bona. ibid.73
Chriſtus in nativitate laudatur, in morte blaſphematur. 291.86
Chriſto apparente, nullum futurum in mundo præſumebatur. 298.32
Chriſti magnalia dici non poſſunt. 305.66
Chriſtus ſuorum labores experiri vult. 312.19
Ubi Chriſtus, nulla alia neceſſaria cuſtodia, 313. 36
in Chriſto ſemper nova videnda ſunt. 330.10
ex Chriſto omnis puritas, & ſanctitas participatur. 476.43
in Chriſto omnia bona. ibid.
Chriſtus deſiderat ut homines ad ipſum accdant. 212.44
Chriſti inſtuitus valde efficax. 485.56
Chriſtus ſuo Petrum condecorat nomine, ibid. 57
Chriſtus regnat in fidelibus. 125.106
Præſentia Chriſti, vide *Præſentia.*
Chriſti Paſſio, vide *Paſſio Chriſti.*
Chriſti amor, vide *Amor Dei.*
Chriſti miſericordia, vide *Miſericordia.*

Chriſtianus.

Chriſtiana dignitas ex fide, & operatione. 48. 31
Chriſtianus ad labores. 408.5
Vide *Fides.*

Cibus.

Idem cibus quotidianus valde moleſtus. 376. 83
Qualiſnam eſſet cibus Joannis. ibid.

Clientes.

Vide *Aulici.*

Cognitio.

Cognitio Dei in hac vita imperfecta. 9.12
Divina myſteria ratione naturali non cognoſcuntur. 14.39
Cognitio Dei, notitia ſalutaris. 294.15
Quæ aliorum ſunt agnoſcimus, noſtra ignoramus. 433.142
Inimicus, quæ deprimunt, cognoſcit; quæ exaltant, ignorat. 434.144
In dignitate ſit propriæ utilitatis cognitio, 459.80
Vide *Myſterium, Dignitas.*

Commodum.

Commodi ſui ratione homines moventur. 17.52
Deus non ab obſequium ſuum, ſed ad commodum noſtrum reſpicit. 28.107
Commodum noſtrum, non aliorum moleſtiâ eſt procurandum. 140.12

Communicare.

Rex ſua ſibi non retineat, ſed ſuis communicet. 31.118
Ad omnes ſe communicat divina bonites. 37.
Dona nobis communicat Chriſtus, ſibi paſſionem retinuit. 46.21
Bona ſua communicare vult Juſtus. 288.72
Dum communicatur omnibus, gloria amplior. 398.62
Præclarum ingenium nolle eſſe ſolum in dignitate. 404.91
Omnia dona non danda uni, ſed multis communicanda. 440.172
Divina bonitas ad omnes ſe communicat. 38. 148
Communicata juſtorum bona, vide *Juſtus, beneficium.*

Commune.

de Communi bono recordantur juſti. 52.49
Communia bona ad particulares non ſunt coarctanda. 213.49
Communis via ſequenda. 249.33
Quod homo de communi bono agat, miraculum magnum. 287.68
Qui de bono communi agit, reſponſine dignus. 289.79
Communi bono potius conſulendum, quam propriæ utilitati. 459.78

Conceptus.

in Conceptu ſuo delectatur homo. 11.19

Concordia.

Concordia cum propinquis. 58.77
Vide *Pax, Unio.*

Confeſſio.

Confeſſione qui erat peccator, fit gratiæ filius. 384.116.

Conjux.

Conjuges æquales. 84.9
Conjugum unitas. 85.14
Vide *Mulier.*

Conſanguinei.

Conſanguinitatis affectus in Prælato nullus. 45.19
Conſanguinei primò favendi. 57.70
Conſanguineorum infirmitatibus condolendum. ibid.
Quando inter conſanguineos eſt regimen, Reſpublica ruit. 361.12
Conſanguineus amor præpotens valde, ut ſui ad honores promoveantur. 449.27
Conſanguineorum affectus multùm potens. ibid. 450.28

Conſecratus.

Conſecratus Deo nil temporale mediatur. 303.57
Vide *Religioſus.*

Conſervatio.

Conſervare debet beneficia, qui confert. 17.51 & 235.12
Rex ſuos beneficiis conſervet. ibid.
*Quilibet conſervare tenetur ea quæ erat, ac facit. 26.98
Dare & conſervare, ad idem pertinent. 239.35

Index Rerum.

Conſiliarius, Conſilium.

Conſiliarius ſolùm ad interrogata reſpondeat. 259. 82

Conſilium requirendum non eſt ad Dei obſequium. 342. 24

Conſilio proprio non eſt immobiliter inhærendum. 356. 90

Conſideratio.

Rex conſiderat quæ ad ſe pertinent. 249. 30

Conſuetudo.

Conſuetudo antiqua obſervanda, vide *Antiquitas.*

Conſuetudo communis retinenda. 340. 16

Contemno, Contemptus.

Cum contemptibili non eſt diſceptandum, 441. 180

Qui magna rejecit, etiam minora contemnit. 455. 60

Vide *Divitiæ, Mundus.*

Contemplatio.

Contemplare in Chriſti paſſione, vide *Paſſio Chriſti.*

qui Chriſtum contemplatur, mortem non timet. 249. 29

Contemplativa vita Deo placet. 282. 44

Cœleſtia quo magis contemplantur, magis admirationem cauſant. 296. 2

Converſatio.

Converſatur tecum æquale in natura. 37. 148

Converſatione humana delectatur Deus. 401. 75

In hominum frequentia frequens tentatio. 412. 28

Converſio.

Deus gloriatur inter converſos peccatores. 19. 62

Qui ad Deum convertuntur, etiam in ultima hora ab eo recipiuntur. 482. 41

Converſio Petri, magna laus Andreæ. ibid. 43

Creator.

Idem creator, & reſtaurator. 131. 145

Credere.

Credit facilè quilibet genti ſuæ. 249. 22

Credit impiùs, quæ in ſuum ſunt commodum. 257. 73

Credendum non eſt memoriæ. 258. 77

Credendum citò non eſt ſpiritui omni. 260. 86

Creditur difficiliter quod contra proprium eſt appetitum.

Credendum non eſt depravato. 428. 111

Vide *Fides.*

Crimen, Criminoſus.

de Criminoſo ſemper malum ſuſpicatur. 190. 25

Vide *Culpa, Pœna.*

Crudelitas.

Crudelitas non invenit Chriſtum. 260. 87

Crudelitas magna etiam mortuos tangit. 325. 30

Crux.

Crux Chriſti gloriam ejus ſuper cæteros oſtendit. 41. 162

Cultus.

Vide *Religio, Adoratio.*

Culpa.

Culpa multo gravior, quàm pœna. 36. 143

Culpæ pœna æqualis. 61. 88

Quæ ex culpa, tantum habent nomen pœnæ. 62. 89

Culpa in viro probo revelanda. 97. 56

Homines volunt eſſe in culpa ſocii, in pœna minimè. 234. 9

Culpa ibi magna, ibi & pœnitentia magna, 166. 112

Culpam ſuam reus in alium referre vult. 450. 31

Vide *Pœna.*

Cupiditas.

Vide *Affectus.*

Curioſus.

Vide *Doctor, Sapiens.*

Cuſtodia.

Deus homo factus ſuos cuſtodit, ac tuetur, 38. 151

Cuſtodia nulla alia neceſſaria, ubi Chriſtus, 313. 36

D

Damnum.

Damnum alterius evitare valde magnum. 153. 63

Damna omnia reſtaurantur in Chriſto. 268. 123

Dare.

Dare nemo poteſt id, quod non habet. 19. 58

Quæ dantur facilìter, & abundanter, nova beneficia videntur.

Dare, proprium eſt Dei. 124. 101

Danda Deo perfecta. 234. 4

Quæ dat magnus, tacet. 216. 17

Ad dandum Chriſtus valde propenſus. ibid. 20

Ad dandum homo valde difficilis. ibid. 20

Dare, & converſare ad idem pertinet. 259. 35

Dare ante petitionem beneficium magnum. 386. 3

Magnus non confecit Catalogum de his quæ dat ſed de illis, quæ recipit. 44. 14

Vide *Liberalis.*

Decipere.

Decipiendum non eſt benevolentiæ ſigno, 119. 84

Defectus.

Defectus aliorum occultandi. 21. 67. & 490. 22

de Defectibus aliorum juſti minora dicunt. 27. 102

Defectus aliorum verbis, occultant juſti. 62. 80

Proximorum defectus non ſunt aperiendi, 194. 40

Defectus aliqualis in viro probo diſſimulandus, 197. 56

Juſti manifeſtant, boni defectus occultant. 30. 115. & 121. 92

Deliciæ.

Deliciæ in prædicatore vitandæ. 375. 77

Dependentia.

Dum dependet iniquus humiliatur. 260. 84

Deſertum.

in Deſerto reſplendet omnis virtus. 368. 44

in Deſerto viventes venerantur maximè. 448. 18

Vide *Abſentia.*

Deſiderium.

Deſiderium excæcat mente. 261. 93

Ad deſiderata quælibet valde celer. 449. 21

Deſiderium bonum Deus pro magno merito reputat. 489. 84

Deus.

Deus cum ſit conditor, ei competebat eſſe redemptorem. 17. 51

Deus

Deus plus gloriatur inter peccatores converſos, quam inter juſtos. 19. 62
Deus, ut homines credant, multa media parat, 23. 82
Deus quemlibet trahit inclinatione ſua. ibid.
Deus per beneficia innoteſcit. ibid. 84
Deus ita dolet de unius peccato, ac ſi omnes peccaſſent. 27. 101
Deus ſolus quibuſdam tribuit non ſubtrahendo aliis. 28. 106
Deus vult obſequia noſtra libera. ibid. 107
Deus nullum deſpicit, magnos & parvos amplectitur. 144. 30
Inde Deus ſumit occaſionem miſerendi unde malum. 205. 30
Deus valde ſedulus in noſtram ſalutem. 23. 4
Deus explorat ſuorum voluntates ut petita concedat. 479. 17
Deus ob peccata noſtra averſus à nobis ob ſuam miſericordiam convertitur, ibid. 21
Deo omne bonum tribuendum. ibid. 22
Deus plus concedit, quàm ab eo petitur. 481. 33
Qui ad Deum veniunt, etiam in ultima hora recipiuntur. 482. 41
Obſervatione legis acceditur ad Deum, ibid. 42
Deus oculos conjicit non in defectus, ſed in merita, ut honoret. 484. 52
Deus infirma elegit ad confundenda fortia. 486. 65
Acutiſſimus Dei viſus in noſtrum bonum. 491. 97
Deo omnia ſunt manifeſta. ibid. 99. & ſeq.
Deus ad nos veniens pro nobis pugnat. 38. 51
Divinitas manifeſtatur non in rigore, ſed in benignitate, ac miſericordia. 40. 58
Deus, non ad obſequium ſuum, ſed ad utilitatem noſtram reſpicit. 28. 107
Deum non recipere, & in eum non credere, ſupplicium magnum. 28. 108
Divina bonitas ad omnes ſe communicat, 37. 148
Deus factus homo cum hominibus converſatur. ibid.
Deus factus homo ſuos tuetur, ac cuſtodit. 39. 155
Deus omnes honorat. 48. 31. & 308. 5
Deus quamvis uni promittat, omnibus largitur. 49. 34
Deus iiſdem remunerat, quibus famulamur. 55. 62
Deus dat ultra petita. 91. 41
Deus ſolus realiter dat, homines vero in ſpe, 104. 14
Deus deſiderio carnem ſumendi maximè flagrabat. 115. 68
Deus majeſtatem ſuam oſtendit, dum benefacit, 124. 104
Deus de ſanctitate maximè gloriatur. 131. 143
Deus ſuavis mitibus, aſperis rigidus. 132. 149. 150
Deo tam facile eſt facere, quàm homini dicere. 155. 160
Deus plus dat, quàm promittit. 145. 33
Deus ex unius lapſu medicamen præparat aliis, 195. 44
Deus mira nos aſtutia ſalvat. 211. 41
Deus gloriatur, quòd ſuo corpore nos ſuſtentet, ibid.
Deus factus homo maximè vult videri, ac de natura aſſumpta gloriatur. 213. 50
Deus olim incarnationem maximè deſiderabat. ibid.
Deus, & peccator ſimul eſſe non poſſunt. 214. 54
Deo maxime placet quemlibet ſibi datum ordinem cuſtodire. 215. 58
Locus, in quo Deus adeſt, venerandus. ibid. 59
Dei eſt, aliis vitam dare, ſibi mortem eligere, 222. 82
Deus à potente vult dona. 247. 19
Deus conſulit ſuum honori. ibid. 20
Qualis homo Deo, talis Deus homini. 271. 138
Deus illudit regnum potentiam. 278. 24
Deus velociter exaudit juſtum. 289. 78
Deus honorantes ſe honorat. 191. 87
Res ſub manu Dei, ac ſub manu hominis maximè diſtant. 311. 26
Deus abjectum honorat. ibid. 27
Deus inter juſtos manifeſtatur. 312. 32
ut Deo placeas, aſſimilare illi. 404. 88
Deus ad falſitatem non concurrit. 420. 73
Deus non ſuum, ſed ſuorum commodum quærit. ibid. 75
A bonitate Dei alienum omnia ſibi procurare. 438. 162
Dei divinitas magis cognoſcitur, dum redimit, quam dum miſeretur, 470. 16
Deus beneficia ſua non exaggerat, ſed tanquam pauca divulgat. ibid. 18
Dei proprium eſt dare. 125. 68
Deus per vilia confundit fortia. 215. 58
Dei Miſericordia, vide *Miſericordia.*
Deus illuminans, vide *Illuminare.*
Dei præſentia, vide *Præſentia.*
Vide *Chriſtus,*

Diabolus.

Diabolus principiis virtutum intentat obſiſtere, 322. 25
Plus ſtudent homines iniqui ad perdendum, quàm diaboli. 128. 12
Diabolus per id, per quod viceret, vincitur. 411. 22
Diaboli audaciam fregit Chriſtus Dominus, 412. 25
Diabolus, in quo vincitur, ſe ſperat victorem. 416. 54
Diabolus in parvis tentationes tendit Religioſis. 522. 82
Diabolus ita tentat, ut labor ſit tuus. ibid. 84
Diabolus quemquam trahit inclinatione ſua, ibid.
Diabolus, per id, quod fallit, fallitur. 425. 97
In nullo diabolo credendum. 426. 99
Diabolus contemnendus. ibid.
Diabolus in eo loco ponit, in quo homo conſiſtere non valet. 429. 115
Diabolus ab Eccleſia ſegregat. 430. 119
Qui Diabolo obedit, cadit. 431. 127
Diabolus quemlibet tentat inclinatione ſua, ibid. 130
Diabolus remedium noſtrum in damnum vertere tendit. 433. 135
Diabolus nomen Dei pronuntiare non audet, ibid. 140
Diabolus adducit textum, quo convincitur. ibid.
Diabolus Chriſti victorias ore proferre non poterat. ibid.
Deus eſt lux omnium hominum. 19. 61
Diabolus ſibi contrarius. 437. 158
Diabolus ambitione omnia audet. 438. 166

Diabolus

Index Rerum.

Diabolus dat uni, dum ab aliis aufert. ibid. 170
Diabolus perſiſtit in intento. 440. 175
Diabolus dat ſine ordine. ibid.
Diabolus nos per homines graviſſimè impugnat. 442. 187

Dicentes, & Dictum.

Dicentes omnia revolvunt, ut annuntient. 309. 13
à Dicentibus nil effugit. 328. 4
Dicta aliorum non citò ut falſa rejicienda, 488. 78
Nullius dictum contemnendum. 488. 80

Difficilia.

in Difficili, non verò in facili, magna potentia apparet. 435. 148

Dignitas.

Dignitate ſublimatus dolet, quod inferior ſibi præponatur. 319. 5
Dignitas ſarcina, & onus. 387. 4
Dignitas ad magna allicit hominem. 419. 72
Conſanguinei valde ſolliciti, ut ſui ad dignitas promoveantur. 449. 27
Dignitatis dulcedine maximè movetur animus. 450. 30
Dignitatem non obtinet, qui obligationibus ejus non ſatisfacit. 453. 47
Dignitas à manu illius, qui eam dare non poteſt, accipienda non eſt. ibid. 48
Ante dignitatem ſufficientia ad illam. 276. 76
Dignitas operibus potius, quam titulis manifeſtatur. 47. 25
De meritis potius, quam de dignitate gloriandum. ibid. 26
Ibi dignitas, ubi merita. ibid. 27
Obligatio magis, quam dignitas menti affixa. ibid. 24
Dignitas Chriſtiana ex fide, & operatione. 48. 31
à Dignitate, ut à proditore traditur homo. 53. 54
Dignitas vera cum perpetuitate. 59. 79
Dignitas nulla ſine macula. 60. 85
Dignitas mundi tranſit, juſtitia perſeverat. 83. 4
Dignitates habeant vices. 87. 24
Dignitas plena timore. 115. 67
in Dignitatibus, non honores, ſed onera ſunt quærenda. 137. 167
in Dignitate urbanitas non eſt omittenda. 140. 12
ad Dignitates juſtus tardus, ad opera charitatis velox. 143. 23
Dignitates in aliis vident juſti, in ſe humilitates. 151. 55
in Dignitatem, à qua cecidiſti, inimicum eligi valde durum. 361. 11
Dignitates non ſunt pretio comparandæ. 214. 54
in Dignitate timor. 255. 72
Ad mundi dignitates ſequitur mors. 269. 125
Dignitates concomitantur labores. 310. 19
Qui primo fovent ad promotionem noſtram venerandi. 336. 41
in Dignitate ſit cogitatio propriæ utilitatis. 459. 80
Dignitas juſtè poſſeſſa honorat, ſecus dedecorat. 364. 25
Dum impius regnat, gloria eſt ſceptrum non tenere. 367. 40
ex Dignitate memoria perpetuatur. 381. 68
Dignitas ſine meritis humilitas. 393. 35
Valde difficile homini, dum ex dignitate deſcendit. ibid.
Dignitatem, & majeſtatem opera indicant. 394. 38
in Dignitate ſolum eſſe nolle præclarum ingenium. 404. 91
Dignitas abſcondita pro nulla reputatur. ibid. 94
Quanto quis extollitur, tanto magis impetitur. 408. 4
Maximè dolent propinqui, quod unius alteri præferatur. 255. 65
In ea dignitate, ac loco ſit homo, in quo Deus eum conſtituit. 429. 114
Vide *Officium, Honor, Meritum.*

Dilectus.

Dilecti Dei laboribus vexantur. 408. 4

Diſcipulus.

Bonus diſcipulus ſuum imitatur magiſtrum. 477. 7
Diſcipulus ſui magiſtri mores ebibit. ibid. 8
Sequuntur diſcipuli non ex lenitate. 478. 13
Chriſti diſcipulus bonum communicatum, non ſibi retinet, ſed aliis communicat. 480. 30
Diſcipuli fuerunt cum Domino per totam noctem. 481. 38
Bonus diſcipulus imitator magiſtri. 484. 50
Diſcipulus ne affectet magna explanare, ſed ſuo magiſtro committat. ibid.

Diſponere.

Diſponenda ſunt omnia mature, ac prudenter. 99. 74
Vide *Ordo.*

Divinitas.

Divinitas quamvis occulta, ſemper cognoſcitur. 132. 146

Diviſio.

Ubi diviſio, ibi infirmitas. 361. 20
Quod eſt in diviſione non perſeverat. 59. 81
Diviſione reſpublica perit. 363. 22

Divitiæ.

Divites præbeant eleemoſynam. 267. 117
Divitiarum contemptus non extollit. 271. 136
Divitum faſtus vitandus. 284. 56
Divitias ambitioſus plus æſtimat, quam honorem. 323. 26

Docere.

Quilibet ſuos inſtruat in via virtutis. 147. 39
Cum docet Chriſtus, Dei filius declaratur. 354. 79
Prius docendum exemplo, quam verbis. 48. 34

Doctrina, Doctor.

in Doctrina tempori accommodandum. 65. 105
Contra novam doctrinam contrarietates. 224. 87
Doctor reſpondeat in opere. 237. 28
Doctrinam ſuorum majorum quilibet facilè ſequitur. 252. 47
Doctrina ita dicenda eſt, ut ab Auditore intelligatur. 258. 79
Doctrina Chriſti publicum quærit. 294. 13
Docere magna laus. 366. 33
Aliorum dicta repetere vereamur. 371. 59
Doctrinâ ſacra vivit homo. 424. 92
Sine doctrina non eſt vita. ibid.
Res graves viro docto committendæ. 449. 25
Vide *Magiſter.*

Dolor.

Dolores, ſi ex una parte deſunt, ex altera veniunt. 301. 48
Dolendum in morte juſtorum, quia à nobis ſeparantur. 325. 39

Dolendum in morte boni miniſtri. ibid.
Dolor non pati pro Chriſto. ibid. 41
Dolendum maximè de cauſa mortis. 327.50
Dolor de bono amiſſo permittendus. 352.72
De bono amiſſo non ſolum dolendum, ſed etiam ipſum eſt inquirendum. ibid. 51
Qui dolet Chriſti mortem aptus ad vitam. 383.115

Dolus.

Doloſus ſimulare agit. 259.83
Dolus alienus à Rege. ibid.
Decipitur iniquus in quo decipere vult. ib.84
Doli pereunt ad Chriſti præſentiam. 421.89

Dominus.

Quidquid domini eſt, recreat; quidquid ſervi offendit. 40.159
Homines dure ferunt quod inferiores ſibi æquentur. 102.7

Donum.

Dona Deus à potente vult. 247.19
Dona noſtra Deus ita vult, ut nobis neceſſaria relinquat. ibid.
Dona Deus ſibi non omnia vult, 438.162
Dona non ſunt uni danda, ſed multis communicanda. 440.172

Dubium.

Dubium omne excludendum. 88.29
Dubia ex odio naſcuntur, non ſolvuntur ratione. 455.57

Durandi verb.

Non quæ precibus, ſed quæ voluntate fiunt, diu durant. 478.12

Dux.

Dum unus incipit, multi ſequuntur. 305 64

E

Eccleſia, Eccleſiaſticus.

de Eccleſia Chriſtus providentiam habet. 69.124
Eccleſia Joanni maximè adſtricta. 168.20
Eccleſia non adverſatur principibus. 304.8
Eccleſia Romana una. ibid.
omnis Eccleſiæ fructus ab Euchariſtia. 207.18
ibi Eccleſiæ requies, ubi Euchariſtia. ibid. 17
adventum in Eccleſiam impedire grande nefas. 278.24
in Eccleſia faſtus divitum vitandus. 284.56
in Eccleſiam cum puritate ingrediendum. 304.62
in Eccleſia Deus invenitur. 312.32
Eccleſia in humilitate fundata. 321.19
ab Eccleſiaſticis amputandus carnis affectus. 353.75
Aſſiſtentia in templo ſupra naturam extollit. 353.78
ab Eccleſia diabolus ſegregat. 430.119
Eccleſiæ ſubjiciendum. ibid.
Res Eccleſiæ non ſunt ſubſidium regibus ad bellum. ibid.
Aliquando major lapſus in dignitate Eccleſiaſtica, quam in ſæculari. 436.156
Rex in negotiis Eccleſiaſticis ſe non intromittat. 449.22
in Eccleſia noſtræ petitiones facillimè audiuntur. 480.28
Ad ſalutem conſequendam neceſſe eſt ingredi in Eccleſiam. 481.34

Elias.

Elias & Eliſæus vota religionis emiſerunt, 336.36
Elias, ac Eliſæus, & filii prophetarum cum caſtitate vivebant. ibid. 37
Elias ſanctitate valde magnus. 446.62

Eleemoſyna.

Eleemoſyna à pœna nos liberat. 97.63
Eleemoſynam divites dent. 167.117
Eleemoſyna dat felicem mortem, ac exitum. 292.5
Quæ Deo damus melius retinemus. 328.54

Eloquentia.

Eloquentia attrahit animos. 13.34

Error.

Erroris inſtrumentum fugiendum. 248.27
Erroris occaſio excæcat. 251.44
Error ex pietate venia dignus. 333.26

Evangelium.

Evangelium quid ſit.
Evangelium qualiter definiatur. ibid.
Evangelium in ſe unum. 2.3
Evangeliſtæ quatuor tantum. ibid. 4
Evangeliſtæ quare ſint quatuor. 2.6
Evangelii prædicatio in omnes gentes. 20.3
Evangelium remedium contra omnes tentationes. 425.28

Euchariſtia.

Euchariſtia protegit ab omni malo. 97.63
qui accedit ad Euchariſtiam timeat. 117.76
ad Euchariſtiam cum magna reverentia eſt accedendum. 160.27
Ubi confeſſio cum Euchariſtia, ibi ſalus. 207.17
Ubi Euchariſtia, ibi Eccleſiæ requies. ibid.
ab Euchariſtia omnis Eccleſiæ fructus. ibid. 8
Deus gloriatur, quod nos ſuo corpore ſuſtentet. 211.41
Ubi homo ad Euchariſtiam accedit, fit Angelus. ibid.
Qui ad Euchariſtiam cum peccato accedit, ſimilis eſt Herodi. 260.84
ad Euchariſtiam magna puritas requiritur, 288 75
ad Euchariſtiam magna præparatis. 291.86
qui ad Euchariſtiam accedit, cogitet de morte. 293.7
ubi Euchariſtia veneratur, adeſt Deus. 312.30
Virgo ad Euchariſtiam peculiaritate affecta. 338.4
Euchariſtia dat fortitudinem, & excutit timorem. 339.10
Deus in Euchariſtia beneficia confert. 340.12
Euchariſtiæ præſentia ab omni malo reddimur ſecuri. 382.111
in Euchariſtia Chriſtus reverentia exaltat. 421.80
Maxima puritas ad Corpus Chriſti tangendum. 464.111

Examinare.

Examinandum antequam aliquid facias. 129.135

Excellentior.

Vide *Magnum.*

Excuſatio.

Excuſationem in peccatis ſuis quærit impius. 321.15

Exemplum.

Exemplum efficax. 102.8
Exemplo movetur ſanctitas. 139.4
Exemplum aliorum movet. 235.92
Exemplum Regis afficax. 264.90
Exemplum movet multum. 310.22. & 411.25
Exemplum principum ſequitur mundus. 419.10
Exemplo doceat Prælatus. 393.32

Exemplum efficax etiam Deum allicit. 400.71
Exemplo ſuo Chriſtus nos excitat. 414.36
Exemplo legiſlator præcedat. ibid.38
Exemplum ſuorum maximè movet. 486.68

Exercitium.

Exercitium neceſſarium. 407.3

Experientia.

Qui experientiam habet, loqui poteſt. 59.80
Expertus miniſter quærendus. 104.17
Experientia neceſſaria. 408.3
Illud aptum inſtrumentum, de cujus ſubjectione habetur experientia. 400.70

Explicatio.

Explicatio ſit naturæ rei accommodata. 13.30
In re explicata non eſt immorandum. ibid.32

Exterius.

Exteriora interiori correſpondeant. 283.49
Homo interius, & exterius ſit idem. 286.63
Exterius interiori conformetur. 289.77.& 356.88
Unuſquiſque talem ſe exhibeat in exteriori, qualis eſt. 347.51
in Exteriori proprium munus repræſentandum. 375.76
Non exteriora, ſed interiora conſideranda ſunt. 423.89
Externa forma ad venerationem multum valet. ibid.90

Extraordinaria.

Qui ad extraordinaria divertit, periclitatur. 422.83

Æternitas.

Æternitas omnia tempora claudit. 10.14

F

Facilis, Facilia.

non in Facili, ſed in difficili apparet magna potentia. 435.148

Fama.

Ubi Fama periclitatur, ibi res explicanda maximè. 57.71. & 58.77. & 85.13. & 419.83
non tam propriæ famæ, quam Dei honori conſulendum. 373.144
propriæ Famæ conſulendum. 467.4
Vide *Honor.*

Fames.

ob Famem vitandam non ſunt turpia facienda. 416.53

Familia.

quæ ad familias ſpectant per virum diſponenda. 308.3

Favor.

Favores uni ſuſpecti. 89.35
in Favoribus periclitatur homo. 97.63
Favori trahendi contumaces. 253.53
Favores per merita. 288.74
Ubi favor, ibi tempeſtas. 299.39

Felix.

Felicitas poſt calamitatem jucundior. 219.75
in Felicitate, valde glorioſum de aliorum miſeria agere. 226.98
Felicitas glorioſior quando in conſpectu omnium apparet. 397.58
Viam ſibi felicem cognitam ſequitur prudens. 421.78

Feſtum.

in Feſtivo die nullum triſtitiæ ſignum. 133.151

Fictio.

Fictio maximè timenda. 227.75
Animus fictus ferri non poteſt. 380.99

Ficus.

Locus ſub ficu valde diſtans, & abſconditus. 391.init.

Fides.

in Fidei negotiis Deus non deeſt. 8.3
Fidei negotiis citiſſimè occurrendum. ibid.6
Non credere in Deum ſupplicium magnum. 28.108
ex Fide, & operatione dignitas Chriſtiana. 48.31
Qui in cauſa eſt ut homo in Chriſti fide naſcatur, magis dignus efficitur. 56.65
in Fide nulla falſitas, ſed ſumma veritas. 176.4
Simplices apti ad credendum. 215.56
Auditus gradus ad fidem. 229.2
Fides firma non requirit miracula. 237.26
Fides non eſt curioſa, nec ambigua. 213.39
Cum fide augmentum. 238.32
Fides certior viſione oculorum. 260.83
Fides opere manifeſtanda. 167.115.& 118
Ubi fides firma, non requiruntur adminicula, maxime verò ubi infirma. 272.139
Fides curioſè diſcutit. 273.145
& Fide & charitate Deo placet oblatio. 281.43
Ubi magna fides contemptus mortis. 292.5
Credere dum alii contradicunt, magna laus. 298.33
Fides in Gentibus durabilis. 383.114
Vide *Credere.*

Fidelis.

de Fideli duce lætandum. 264.104

Filius.

quilibet Filius ſuorum operum. 44.14
Filii ſancti ex caſta conjunctione naſcuntur. 58.75
Filius imitator virtutum patris. 23.7.& 228.105
Filius oſtenditur, non nomine, ſed virtute ſui patris. 234.10
Filii parentum malitiam ebibunt. 334.29
Filii ſuis obediant parentibus. 356.88
Filius bonus paternis virtutibus correſpondeat, 391.25
Tunc homo cognoſcitur filius ſui patris, quando eum imitatur. 420.74
Filium (Dei) nemo novit, niſi Pater. 405.95
Vide *Pater, Conſanguineus.*

Finis.

ad Finem tendentes honorandi. 280.34

Forma.

Forma externa ad venerationem multum valet. 423.90

Fortitudo, Fortis.

Fortia Deus confundit per vilia. 215.58
Fortibus munera dantur. 167.117

Frater.

Vide *Conſanguineus.*

Fuga.

Fugere à periculo prudentis eſt. 409.10

Furor.

Furor excæcat mentem. 261.93

G

Gabriel.

Gabriel cujuſnam ordinis Angelici ſit. 104.15
Gabriel ſæpe apparet Joſeph. 307.1

Gaudium.
Gaudium magnum res inopinata afferr. 86.14
Gaudium verum non eſt, niſi ubi Deus. 115 66
Gaudio diſponitur animus ad Deum ſuſpiciendum. 135.157
Ante gaudium abſtinentia. 146.38
Gaudium in ſolo Deo. 152.58
Gaudium juxta gratiæ menſuram. ibid.60
Gaudium magnum poſt tempeſtatem. ibid.219 75
De bono illius, qui nemini eſt injurioſus, omnes gaudent. 164.5
Gaudium ex vultu deprehenditur. 257.72
Amiſſa recuperata delectant. 263.102
Gaudium in Deo, triſtitia in mundo. 264.104
Gaudium magnum in Deo. ibid.
Generatio.
Generatio Chriſti, tam divina, quam humana, inexplicabilis. 44.11
Generationem legalem Joſeph deſcribit Lucas. 69.123
Gentiles.
Gentibus datur honor à quo Judæi excluſi. 364. 22
Gloria, Beatitudo.
Gloria felicior quando in conſpectu omnium. 398.58
Gloria meritò novo jure adquiritur. ibid.
Gloria amplior, dum omnibus communicatur. ibid.61
Gloria cauſat timorem. 406.98
Vide *Felix bona divina.*
Gloria inanis.
Vana gloria furatur virtutes. 411.19
Vana gloria multum furatur. 422.85
Inter inanem gloriam, & avaritiam connexio magna. 427.105
Ad inanem gloriam conducunt litterarii honores. 429.116
Gratia.
Gratia plus poteſt, quam natura. 55.63
Juxta gratiæ menſuram gaudium. 152.60
Gratia nobis data, non fit fruſtranea. 409.11
Gratus, Gratitudo.
Gratitudo recordatur de his quæ accepit, non vero de his, quæ donat. 137.169
Gratitudo oſtendenda. 249.47
ad Gratificandum nunquam deeſt modus. 214.53
in Gratiis reddendis multus ſit homo. 154.1
in Gratificatione ſit major, qui & in obligatione. ibid.
Gratus animus ſtat pro communibus beneficiis. 155.5.& 158.16
Gratus animus beneficia communia reputat particularia. ibid.
Gratitudo ingenita homini juſto. 171.35
Gratus animus beneficia agnoſcit, ignorat obſequium. 226.99
Gratificationes aliorum non ſunt tacendæ. 236. 17
in Gratificatione ſit primus ille, qui eſt in beneficio accipiendo. 242.57
Gratus animus velox. 246.init.
Gratus quod liberè facit, neceſſitati attribuit. 276.14
Gratus beneficia ante oculos ſemper habet. 389. 13
Gratus recordatur de his, quæ accipit, non verò exhibet. 391.23

H

Herodes.
Herodes tres. 82.1
Hereditas.
Non ex hæreditate, ſed ex meritis honor. 59.80
Hæreticus.
Cum Hæreticis cautè loquendum. 9.13.& 11 23
Hæretici potentiâ trahendi. 15.45
Contra Hæreticos, & obſtinatos teſtimonium efficax. 474.36
Hypocrita.
Vide *Fictio.*
Homo.
Homo qualis à ſe, & qualis à Deo. 250.95.& 379.95
Homo videns ſe ad imaginem Dei factum magni ſe facit. 40.158
Homo, qualis ſit, oſtendit ex ſitu, & loco. 89.31
Homines dure ferunt quod inferiores ſibi æquentur. 102.7
Homo ad ſalutem hominis difficilis. 103.9
Homines iniqui ad perdendum plus ſtudent, quam dæmones. 178.12
Quod homo cuſtodiat ordinem ſibi datum, Deo maximè placet. 415.58
ut Homo Deo fruatur, à terrenis ſeparandus. 220. 77
Homo multum æſtimat temporalia. 255.62
Homo facile trahitur ſuo ingenio, ac inclinatione. 488.77
Homo ſe non intromittat in his quæ ignorat. ibid.79
Homo ubi ſe diſponit, ſua Deus ad eum gratia venit. 489.init.
Qualis homo Deo, talis Deus homini. 271.138
Sub manu hominis, ac ſub manu Dei res maximè diſtant. 311.26
Homo maximi æſtimat, id quod plurimum ſtetit. 326.44
Niſi Deus hominem quærat, ipſe non ſe movebit ad illum. 388.12
Homo in peccatum facilè labi poteſt. 418.64
Homo, non ut Deus, agere debet. 426.101
Homo in nullo ſtatu ſecurus. 427.104
Homo multa facit, quæ facere refugit diabolus. 432.135
Homo aliquando ſuis meritis corruit. 439.165
Hominis pretium multum eſt. ibid 171
Homo facile decipitur quod ſit adorandus. 440 176
Per homines diabolus graviſſimè nos impugnat. 242.187
Homo dum dependet humiliatur, vide *Humilitas.*
Honor.
Honorat Deus abjectum, 311.27.& 482.41.& ſeqq. & 485.59
Honores, ut honorent, nos quærant. 388.11
Honor ad magna allicit hominem. 619.72
Quod honore privetur alius intuitu ſui non patitur juſtus. 452.45
Qui honorem habet, in quolibet loco eſt ſui ſecurus. 51.46
Ubi honor periclitatur, ibi res maximè explicanda. 75.71.& 58.79.& 78.& 489.83
Honores mundani ſuperbiam, divini humilitatem pariunt. 140.78
Homo plus æſtimandus, quam vita. 195.46

Ante

Ante honores moleſtiæ, 235. 13
Honori ſuorum conſulit Deus, 247. 20
Honoretur ſingulariter qui ſingulariter ſervit, 251. 44
Honor demonſtratur rever. & munere, 167. 115
Honori Dei potius conſulendum, quam propriæ famæ, 273. 144
Per id honoramur, per quod Deo obſequia damus, 279. 33
Honorandum, quod Deo eſt conſecratum, 280. 37
Qui eſt particeps laboris ſit & honoris, 485. 58
Qui alios non obſcurat, ſed illuminat, valde dignus ut honoretur, 487. 72
Honorat ſubditum princeps, dum per ſe caſtigat, 280. 38
Honorat Deus honorantes ſe, 291. 87. & 305. 63
Honor nullus major, quam pro Chriſto pati, 327. 52
Honores literarii ad inanem gloriam conducunt, 419. 116
Honor, ut tuus credatur, multum exigitur, 460. 87
Honoramus eos ſolos, à quibus aliquid ſperamus, 463. 104
Ubi paſſio, ibi honor, 35. 136

Humilitas, Humilis.

Qui propter Deum ſe humiliat ſublimatur, 30. 113
Humilitate ſua Deus non ſublevat, ibid. 114
Humilitas Domini ad deteriora ſe dejicit, 34. 134
ex Humilitate non deperditur nobilitas, 39. 157
in Humilitate Divinitas fulget, ibid.
Humilitas exaltatur, altitudo deprimitur, 53. 52
Humilitas exaltatur, 59. 79. & 465. 117
in Humilitate ſalus cuſtoditur. 106. 23
Humilitas in honore rara virtus, 137. 170
Humilitas totum Deo tribuit, ibid.
Humilitates in ſe vident Juſti, 152. 55
Humilitas veritas oſtenditur opere, 156. 12
Humilitas bonis repletur, 161. 30
Humilitate devincitur ſuperbia, 203. 5
Humilitas Chriſti maxima pro nobis, 212. 46
de Humilitate Chriſti gloriatur, 223. 85
in Humilitate potentia, & fortitudo maximè apparet, 224. 87
Humiliatur iniquus, dum dependet, 260. 84
Humilitate fallit hoſtis, ibid.
Humilitatem profundam ſolus Dei ſpiritus docet, 166. 111
Humilitas magna velle inter humiles reputari, 275. 10
Humilitas Chriſti divinitatem oſtendebat, 290 84
Ubi major humilitas, ibi major exaltatio, 292. 1
Humilitas plus exaltat, quàm ſuperbia, 311. 28
Humilitas Chriſti plus attraxit, quam mundi ſuperbia, 319. 6
ad Humilitatem Chriſtus evolat, 337. 43
ex Humilitate cognoſcitur ſublimitas, 316. 89
Dum humiliamur, Chriſtus nos extollit, 286. 2
Humilis defectus conſiderat, dignitates ignorat, 391. 24
Humilitas ipſum etiam Deum exaltat, 402. 79
Humilitate demonſtratur Dei filius, 405. 92
Dum ſe humiliat Dominus, tentatur, 418. 60
Humilitas naturæ conſideranda, non altitudo, 426. 102
Quanto quis humiliatur, tanto magis extollitur, 465. 116

Hypocriſis.

Hypocriſis fugienda, 414. init.

I

Jactantia.

Jactantia fugienda, 630. 412
Vide *Inanis gloria.*

Jejunium.

Jejunium ad orationem diſponit, 304. 59
ad Jejunium gulæ irritamenta fugienda, 411. init.
Jejunavit Chriſtus ſæpè. 414. 35
Jejunio muniendus eſt homo ad tentationes, 415. 41
Jejunium aperit cœlum, ibid. 49
Diabolus jejunium timet, 421. 77
Jejunium Divinitatis index, ibid.
Vide *Abſtinentia.*

Jesus.

Nomen Jeſu manu, & ore ſolùm puro profertur, 169. 27
Jeſu nomen miſericordiam ſolicitat, 239. 41
Jeſu nomen miſericordiam præoccupat, ibid. 42
Jeſu nomen Deus ſolus comprehendit, 240. 46
Ubi Jeſus, ibi cœlum, 262. 95
Jeſu nomen Angeli ſoli interpretari valent, 240. 46
Jeſu nomine magnitudinem Deus ſolus cognoſcit, ibid. 48
in Jeſu nomine omnia bona continentur, 241. 49
Jeſu nomen admirabile, ibid. 50
Jeſu numen conſiliarium, ibid. 51
Jeſus dat fortitudinem, ibid. 52
Jeſu nomen Omnipotentiæ, ibid.
Jeſu nomen dat vitam, ibid. 53
Jeſus dat pacem, ibid. 54
in Jeſu nomine magnalia omnia, 242. 58
Jeſu nomen ab Angelo ſolum pronuntiari poteſt. ibid. 59
Jeſu nomen ab ore ſolum magno dici valet, ibid.
ad Jeſu nominis præſentiam nullum aliud apparet. 243. 60
Jeſu nominis honor omnibus, ibid. 61
in Jeſu nomine ſanctitas omnis, ibid. 62
Jeſu nomen meritorum, ibid. 63
Jeſu nomen illuminat mentem, ibid. 64
ad Jeſum ut veniamus, omne periculum contemnendum, 496. 126

Ignobilis.

Ignobilis qualibet re diffidit, 37. 144
Ignobilis aptus ad vilipendium cujuſlibet, 450. 20

Ignominia.

Quod ignominia erat affectum, nobilitatur. 35. 135
Vide *Injuria*, *Opprobrium.*

Ignorantia.

Cum ignorante eſſe gravis pœna prudenti, 212. 43
Ignorantia quotuplex ſit. 346. 40
Ignorantia eventus rei torquet, 352. 70
Ignoramus noſtra, quæ aliorum ſunt cognoſcimus, 433. 142
Ignorat inimicus quæ exaltant, cognoſcit quæ depriment. ibid. 144
Homo non ſe intromittat in his, quæ ignorat, 488. 79

Illudere.
Sæpè illudi nolit, qui alios illudit, 319. 6
Illuditur, qui illudit, ibid. 7
Illuminare.
Illuminat Deus omnem hominem, 25. 92
Illuminatur, qui laborat, ibid. 94
Illuminatur à Deo, qui ſic vivit, ac ſi eſſet extra mundum, ibid.
Imago.
Ubi ad imaginem Dei homo ſe factum agnoſcit, magni ſe æſtimet, 40. 58
Imitari.
Imitandus Chriſtus à nobis, 571. 137. & 275. 11
Imitandus, & ſequendus eſt Chriſtus, 458. 75. & 467. 5
Vide *Sequi.*
Imperium.
Valde durum, ut uni obediant omnes, 103. 6
Vide *Rex.*
Impius.
Impii favore trahendi, 254. 58
Qui impiè agit, timet, ibid. 61
Impiis favet populus, 255. 66
Impii à juſtitia fugiunt, ibid.
Impii à peccatis deſiſtere nolunt, ibid.
Impius credit his, quæ ſunt in commodum ſuum, 257. 73
Impius, dum dependet, humiliatur, 260. 84
Impiis occaſio amputanda, 329. 5
Impiis, ac perverſus ſibi contrarius, 419. 66
Impius ex una licentia tendit ad aliam, 426. 103
Impio non eſt credendum, 428. 111
Impius culpam ſuam in alium retorquere vult, 450. 31
Vide *Homo*, *Peccator.*
Incarnatio.
Incarnatio omnium bonorum cauſa, 33. 126
Incarnatio ſummum Dei opus, 106. 22
Deus ſumendi carnem deſiderio maximè flagrabant, 115. 68
Incarnatio opus ſecundùm potentiam abſolutam, 116 70
ob Incarnationem Spiritus ſanctus maximè venerandus, 131. 142
Incarnatio opus amoris Dei, ibid. 144
in Incarnatione nuptiæ cum Virgine celebratæ fuere, 130. 139
Myſterium Incarnationis ineffabile, 140. 7
Incarnationis myſterium gratificat Joannes, 150. 53
Incarnatio opus Omnipotentiæ, 160. 26
Incarnatio filii Dei opus ex ſumma miſericordia, 183. 31
Incarnatione Chriſti elevatur natura humana, 206. 13
Deus incarnationem olim maximè deſiderabat, ac natura aſſumpta gloriabatur, 214. 53
Poſt incarnationem Deus videri vult, 236. 22
Incipere.
Qui ab incepto deſtitit, ad magna non eſt aptus, 56. 68
In incepto perſiſtendum, 119. 134. & 163. 102
Quæ incipiuntur, finienda, 265. 61
Dum unus incipit, multi ſequuntur, 305. 64
Incipiente fovendi, 478. 10
Inclinatio.
Inclinatione quemlibet trahit magiſter bonus, 48. 29. & 488. 77
Vide *Natura.*
Inferior.
Quod inferiores æquentur ſibi durè ferunt homines, 102. 7
Quod inferiori ſuperior ſubjiciatur valde durum, 255. 63
Infelix.
Infelicitas noſtra major ad præſentiam boni alterius.
Infidelis, *Infidelitas.*
Infidelis viſione indignus, 193. 18
Infidelitate extincta, Chriſtus redit, 329. 3
Infirmitas, *Infirmus.*
Infirmitas proxima ſaluti, 51. 43. & 65. 103
Infirmitatibus fratrum condolendum, 57. 70
Infirmis rebus operatur Deus magna, 253. 56
Deus infirma elegit, ut confundat ſapientiam humanam, 490. 88
Vide *Remedium*, *Salus.*
Ingenium.
Ingenio ſuo quilibet facile trahitur, 488. 77
Ingratitudo. Ingratus.
ad Ingratitudinis præſentiam exhibita beneficia in mortem veniunt, 27. 99
Homo maximè ingratus, 384. 117
Quod beneficium ſit occaſio ingratitudinis valde durum. 453. 46
Inimicus.
Inimicus in ſuo contrario bonum præſens nunquam exiſtimat, 256. 67
Inimicus humilitate fallit, 260. 84
Inimicus coram Deo nullus timetur, 308. 7
Ad inimicum bona propria tranſlata magna pœna, 361. 11. & 161. 39
Inimicorum manus timenda, 412. 29
Quæ ab inimico ſuſpecta, 422. 82
Inimico non ſunt aperienda magnalia omnia, 424. 91
Inimicorum ira demulcenda, 425. 96
Inimicus adverſarii gloriam non videt, 427. 103
Inimicus ſe jungit ab his, à quibus auxiliari poſſumus, 430. 119
Inimicus, ſi perſpicax, dignum veneratur, 432. 132
Inimicus ignorat quæ exaltant, 434. 144
Inimici dona fugienda, 439. 176
Vide *Odium.*
Iniquitas.
Qui iniquitati non reſiſtunt, puniuntur, 330. 13
Vide *Malum*, *Peccatum.*
Injuria.
Ubi injuria, ibi gloria, 35. 130
Injuria affectus nobilitandus, 102. 6. & 407. 39
Qui injuriam nemini facit, omnes de bono ejus gaudent, 164. 5
Injuriæ remittuntur ex Chriſti præſentia, 189. 21
Injuria gravis eſt ab his, quibus beneficia dediſti, 297. 26
Injurias remittere, ac parcere, regium, & divinum, 493. 107
Dum homo remittit injurias, Deo valde aſſimilatur, 493. 109
Innocens, *Innocentia.*
Innocentia Deo placet, 321. 19
Innocentes Martyrium reddit, 322. 21
Innocentium lacrymæ ad Deum aſcendunt, 324. 36
Inſipiens.
Inſipiens repetit relicta, 425. 108

Inſtrumentum.

Inſtrumentum illud aptum, de cujus ſubjectione habetur experientia. 400.70

Intelligere.

Quod non intelligit homo, exiſtimat impoſſibile. 462.102

Multo plura ſunt in Chriſto, quàm quæ mens intelligit. 288.72

Intentio.

Intentio variat opus. 44.13.& 128.131

Deus maximè requirit debitam intentionem. 479.17

Ea quæ pungunt, ſi bona intentione dicantur, illis non offenditur homo. 489.83

Interrogare.

Interrogare eſt prudentis. 129.134

Interrogandum non eſt de re evidenti. 192.33

Interrogare ſcire magna prudentia. 347.51

Interrogant multi, non ut ſciant, ſed ut impediant. 462.101

Invidia, Invidus.

Invidia maxima eſt in propinquos. 255.65

Invidia contra præclaros virtutibus. 299.39

Ab invidia major virtus impetitur. 350.65

Invidus plus dolet de alterius bono, quàm de morte ſua. 351.66

Invidit conſumit hominem. 379.95

Invidia nullis ſignis frangitur. 426.101

Joannes Baptiſta.

Joannis locus honoratur. 388.10

Joannes quanta cognoverit in Baptiſmo. 389.16

Joannes cœleſtia myſteria maximè cognovit. 390.91

Joannes Apoſtolus. 22.73

Joannes peculiari modo à Deo dicitur miſſus. ibid.

Joanni aliqualiter communicantur quæ propria Chriſti. 23.80

Joannes naturæ terminos tranſcendit. ibid.

Joannis excellentiæ negationibus explicantur. 24.88

Joannis ſanctificatio in utero probatur. 94.init.

Joannes alios antecellit. 83.7

in Joannis conceptione, non natura, ſed gratia operatur. 86.18

Baptiſta ſingularis. ibid.19

in Baptiſta gaudium magnum. 83.31

Baptiſtam venerantur Angeli. ibid.32

Joannes commune bonum. 91.41

Joannes, & Chriſtus pro ſingulari dono dati. ibid.42

Joannes ita in ſanctitate in infantia, ſicut alii in ſenectute. ibid.43

Joannis virtutes Deus ſolus comprehendit. 93.49

in Joanne ea eſt puritas, quam Deus in ſacerdote exoptabat. ibid.50

Joannis ſanctificatio antecellit aliorum. ibid.51

Joannes Apoſtolos antecellit. ibid.52

in Joannem nil ſæculare intrare potuit. 92.47

Joannes Baptiſta ſibi non honorem, ſed ignorantiam tribuit. 472.25

Joannes ante nativitatem, & poſt mortem, Deo obſequium præſtitit. 95.55

Joannes mediator erga Chriſtum. ibid.56

de Baptiſtæ laudibus dubitatio punitur. 97.64

in Joannis nomine magnalia omnia. 98.68

Joannes ad Chriſti præſentiam manifeſtatur. 100.77

Joannes magnum Dei opus. 101.4

inter Joannem, & Chriſtum unio magna. ibid.

in Joanne totum, quod apparet, gratia eſt. 121.92

Joannes valde mirabiliter ſanctificatur. 141.14

Joannem Virgo docuit. 146.34

Joannes Angelos in ſcientia ſuperat. ibid.

Quæ Joanni dantur magnam remunerationem habent. 147.40

Joannis gratificat Incarnationis myſterium. 150.53

Joannes edoctus eſt à B.Virgine. 162.37

in Joanne miracula maxima. 163.2

Joannis mirabilia aliqualiter, ad inſtar Chriſti, explicantur. ibid.

Joannes filius gratiæ. 164.3

Joannes prima vox in cœlo. ibid.4

Joannes, ut gratiæ majoratus, habuit actiones. ibid.

Joannis magnalia audiri, non videri poſſunt. 165.6

Ortus Joannis ſub nullo merito. ibid.8

Per Joannem Incarnationis myſterium facilitatur. ibid.

in Joanne gratia apparet. ibid.11

Joannes Chriſti aliqualem ſimilitudinem vendicat. 166.13.& 172.36

Joannes dicitur juſtitia. ibid.

Joannes primus prædicat regnum cœlorum. 166.14

Joannes Chriſti coadjutor in Sacramentis inſtituendis. ibid.

Joannes cogitationes cordium cognovit. ibid.

Joannis nomen Virgo prophetizavit. 167.17

in Joannis rebus non naturaliter loquendum. ibid.

Joannes inſtar millia millium Angelorum. 168.19

Joanni maximè adſtricta Eccleſia. ibid.20

Ob Baptiſtam Evangeliſta dictus Joannes. ibid.21

ad Joannis præſentiam obliviſcuntur omnia. ib.22

in Joanne gratia ſtabilis. 169.16

Joannis nomen ſolum puto profertur ore, & manu. ibid.27

Joannes multipliciter gratia. 170.28

Joannes gratiâ Angelus. 171.32

Cum Joanne reformantur omnia. ibid.34

Cum Joanne Deus laudatur. 172.36

Joannis magnalia ſolum excelſa ſapiunt. ib.39

Joannis magnalia ſolum Dei Omnipotentia explicari poſſunt. 173.42

Joannis opinio magna fuit in populo. 174.43

Joannis virtutes explicare videtur eſſe quid majus quam peccatores reducere. ibid.44

Omnis de Joanne notitia in hac vita obſcura eſt. ibid.47

Joannes vox. 174.1

Joannis magnalia publicanda. 180.22

in Joanne viſcera Miſericordiæ Dei maximè patent. 181.26

Joannis virtus ab ipſo ſolum explicari poteſt. 183.34

Joannes quo anno tendit in deſertum. 184.35

Joannis in deſerto religioſam vitam ducit. ibid.34

Joannis puritas ſæculum fugit. 368.44

Excellentia Joannis minuitur, ne plus creda-

tur, quam eſt. 24.89
Joanni Evangelium commendatur. 369.46
Joannis teſtimonium efficacius miraculis, & aliorum teſtimoniis. ibid.47
Joannes ſi abeſt, quodammodo loco illius æternus Parens dat teſtimonium. 405.93
Circunſpecte agitur, ut Joannes homo credatur. 167.15
Joannes valde ſublimis in ſuo munere. 168.20
Magno deſiderio tenebantur omnes videndi Joannem. 277.87
Triplex Joannis teſtimonium. 476.1
Joannes ſtat in perfectionis culmine. 2
Magna Joannis ad Chriſtum affectio. 3
Joannis teſtimonium valde efficax. 478.10
Joannes in culmine perfectionis. 476.2
Joannes in omni dono ſuo ſingularem habet excellentiam. ibid.14
Joannes Evangeliſta à Joanne Baptiſta didicit tantam puritatem, ac virginitatem. 477.7
Baptiſta illuſtres, & magnos dedit diſcipulos. 482.43.& 73
Joannem honorare maximè intendebat Chriſtus. 486.67
Joannes omnium prior baptizat. 369.48
Joannes ſemper in gratia perſeveravit. 375.78
Joannes imitator Eliæ. ibid.80
Joannes admirabilis in veſtitu. ibid.79
Joannis comparatione nullus videbatur juſtus. 377.87
Qui Joannis non erat devotus, male opinatur. 380.99
Joannis ſanctitas magna. 387.7
Joannes videtur Virginem aliqualiter adumbrare. 407.100
de Joanne excellentiæ ſolum dicuntur, & non quæ maculam denotare poſſunt. 390.21
Joannis ſanctitatem excedere, & non imitari velle vitium. 392.29
Joannes meritis ſuperior Angelis. ibid.
Magna Joannis excellentia. ibid.30
ad Joannem adventus Chriſti ſunt valde celebres. 396 49
Joannis dignitas omnibus manifeſta. 397.56
Per Joannem aperitur cœlum. ibid.57
Joannes Dei ſpiritus diſcipulus. 399.67
Joannes ſimilis Chriſto. 402.81
Joannem à Chriſto diſtinguere ſolus valet divinus intellectus. ibid.
Joannes omnibus major. ibid.
Joannis devoti maximè numerantur. 404.90
Joannis opinio magna erat. 405.94
Joannes Dei amore firmus utrobique. 407.100
Joannes munus ſuum diligentiſſimè adimplevit. 456.69
Joannis laudes à D.Chryſologo celebratæ. 458.73
Joannis dignitas magna, cùm dicitur vox. ibid.76
Joannes Baptiſta in multis docuit Evangeliſtam Joannem. 467.5
Joannes Prophetarum complementum. ibid.
Joannes per gratiam veluti ſpiritus. 473 32
Maximè tenebantur omnes deſiderio videndi Joannem. 377.87
Joannes teſtificando ſupplet vicem Patris. 405.9
Joannes in ſuis excellentiis ſingularis. 477.init.
Joannis teſtimonium valde efficax, & mirabilis ejus auctoritas. 492.101
Tria fatetur de Chriſto Domino. ibid.102

Joannes Evangeliſta.

Joannes quo motivo Evangelium ſcripſerit. 6.20
Locum, in quo Joannes ſcripſit, elementa venerantur. ibid.
Joannes quo ſermone compoſuerit. ibid.21
Quo tempore. ibid.22
Joannis Evangelium in magna veneratione. ibid.24
Joannes ſolus Chriſtum appellat Verbum. 12.25
Joannis magna authoritas. 14.39
Evangeliſta ob Baptiſtam dictus Joannes. 168.22

Joſeph ſponſus Virginis.

Joſeph, veluti via, à Chriſto dilectus. 352.74
Joſeph honorat Deus. 356.91
Joſeph comes itineris in viſitatione ad Elizabeth. 143.24
de Joſeph nil ſiniſtrum ſuſpicari poteſt. 144.25
Joſeph æterni Patris figuram gerebat. 189.7
Joſeph convenientiſſimus ſponſus Virginis. ibid.8
in Joſeph extinctus fomes peccati. ibid.
Inter Joſeph, & Virginem ſimilitudo magna ibid.
Joſeph aliqualem cum Chriſto habebat ſimilitudinem. 186.8
Inter Joſeph, & Virginem matrimonium verum. 185.5
Joſeph colloquiis delectabantur maximè Angeli. 186.10
Joſephum illi ſoli figurare poterant, qui Chriſti, & Virginis figuram gerebant. 187.11
Joſeph puritas magna. ibid.12
Joſeph nominis interpretatio. 286.10
in Joſeph virtutes omnes. 187.14
Joſeph prudentia magna. 188.15
Sapientiæ Joſeph plus creditur, quam aliorum. ibid.
Joſeph fides. ibid.16
Joſeph dici poteſt fidei pater. ibid.
Joſeph humilitas. ibid.17
Joſeph in Chriſtum charitas, atque amor. ibid.
Joſeph virtus ante Deum maximè reſplendet. 189.18
Joſeph inter Sanctos in virtute magna eſt. ibid.20
Quanta eſſet opinio Joſeph apud Virginem juxta aliquos Doctores. 351.67
Virgo maximè dilexit Ioſeph habere in ſponſum. 185.8
Intima conjunctio inter Jeſum, Mariam, ac Joſeph. ibid.9
Joſeph virtus perfectionem fidei videtur æmulari. 189.10
Joſeph nullam de Virgine habuit ſuſpicionem malam. 191.28
Joſeph ſilentii amantiſſimus. 192.34
Joſeph fideliſſimus, ac valde eruditus. 193.39
Joſeph virtus Angelis, & hominibus manifeſtatur. 195.45
Joſeph martyr præſtantiſſimus. ibid.46
Inter Ioſeph, & Chriſtum magna ſimilitudo. 196.49
Joſeph valde proximus Chriſto. ibid.
Joſeph omnes paſſiones habebat devictas. ibid.
Magna Ioſeph prudentia. ibid.52
Joſeph prudentiæ creditur multum. ibid.
Joſeph unus pro Angelis multis. 197.54

Index Rerum.

Joſeph virginitatis lilium. ibid. 55
Joſeph præmium magnum. ibid.
Joſeph dicitur Pater Chriſti cum excellentia magna. 198. 58
Joſeph Virginis defenſor. ibid.
Magnus Virginis decor quod Joſeph ſponſa ſit. ibid.
Joſeph revelantur myſteria. ibid.
Joſeph charitas. 199. 63
Joſeph magna obedientia. 200. 67
Joſeph reputatur idem cum B.Virgine. 166.10
Deus parentis titulo honoravit Joſeph. 195.20
Joſeph laudes explicari non poſſunt. 196. 25
Joſeph ſenſus in Chriſtum & Virginem intenti omnes.
Ubi Joſeph, ibi Jesus & Maria. 316. 51

Ira.

Iræ dandus eſt locus. 190.22. & 261.90
Iræ occaſiones fugiendæ. 192. 33
Ira excæcat mentem. 261. 93
Dandus eſt locus iræ. 310. 16
Iram contra principes conceptam in parvulos vertunt magnates, 322. 24
Ira inimicorum demulcenda. 425.96

Judex.

Judex rectus nullum carnalem habeat affectum. 86. 21. & 131. 145
Judex, ut timeatur, in magna reverentia habendus. 222. 83
Judex, ut rectus, ſit independens. ibid. 84
Judex videat cuncta. 312. 30
Judex aliquando accipit munera, non in publico, ſed in occulto. 438. 168
Judex non capiatur muneribus. 442. 184

Judæi.

Judæorum jactantia refutatur. 311.119
Judaicus populus à foris ſtat. 98.70
Judaicus populus in fide ſemper extitit valde debilis. 162. 33
Judæi quomodo dies ſuos numerabant. 481.37

Judicare.

Quilibet ex ſe judicat de aliis. 430. 123
Vide *Præſumere.*

Judicium.

Judicii divini ſeveritas. 300. 42

Juramentum.

Juramenti ſui recordetur homo. 82. 3

Juſtitia.

Cum Juſtitia, ac ſanctitate valet multum potentia. 158. 18
Juſtitia eſt aliquid de rigore legis remittere. 190. 23
Juſtitia, & pietas ſimul eſſe debent. 187. 14
Juſtitia cum pietate in Prælato. 287. 70
Juſtitia clamat, ac voces dat. 372. 62

Juſtus.

Juſtus non patitur, quod, ſui intuitu, alius honore privetur. 452. 45
Juſti prout occultant aliorum defectus.
Vide *Defectus.*
Juſtus non cogitat malum. 99. 73
Juſtus beneficiis humiliatur. 100. 65
Juſti bonum manifeſtant, malum occultant. 121. 92
Juſtorum bona communicata. 134. 153. & 135. 157
Juſti aliorum bonis delectantur. ibid. 158
Juſtus ad dignitates tardus, ad charitatem velox. 151. 55
Juſtus bona ſua communicat. 175. 1
Juſti in conſpectu Domini, peccatores retro. 181. 23
Juſto ſi humana deſunt, divina ſuccurrunt. 193. 37
Juſtus princeps, peccator bellus. 212. 42
Juſtus in aliis, non in ſe, merita videt. 227. 101
Juſtum honori conſulit Deus. 247. 20
Juſtus de nullo ſuſpicatur malum. 248. 28
Juſtus de bonis ſuis omnibus communicari intendit. 287. 71
Juſtus Deus velociter exaudit. 289. 78
Juſtus timet gratiam perdere. 293. 11
Juſtus aliena bona pro propriis habet. 298. 34
Juſtus proficit ſemper. 303. 54
Inter Juſtos Deus manifeſtatur. 312. 32
Juſtus Dei obſequium proprio commodo præferr. 332. 22
Juſtus conqueritur, dum Deum quæſitum non invenit. 349. 59
Juſtus ſibi dolores, aliis gratias tribuit. 351. 69
Juſtus de bono communi gaudet. 354. 80
Juſtus non regrediatur ad ſæculum. 373. 66
Juſtus juſtitiâ, imperfectus pœna coërcetur. 392. 28
Juſtus ſibi non honorem, ſed ignorantiam tribuit. 472. 25

L

Labor.

Laborantem Deus illuminat. 25. 94
Labor prior, quàm requies. 51. 42
in Laboribus terminatur omnis gloria mundi. 61. 89
Per Labores ingreditur ad vitam. 68. 116
in Laboribus regnum Chriſti. 125. 107
Labores ante honores. 235. 13
in Labores animandum. 296. 25
Deus ſuis dilectis pro ingenii beneficio dat labores. 300. 46
Labores dignitates concomitantur. 310. 19
Laboris conſors, honoris particeps eſſe debet. 485. 36
Valde excelſum levamen dare laboranti. 495. 119
Vide *Calamitas*, *Adverſitas.*

Lachryma.

Lachrymæ ad comparandum Deum vim magnam habent.
Lachrymæ innocentium ad Deum aſcendunt. 324. 36

Lapſus.

Labitur citò qui aſcendit. 431. 130
Qui incipit cadere non ſiſtit. ibid.
Lapſus aliquando in dignitate eccleſiaſtica major, quam in ſæculari. 436. 156
Labitur mens, dum ad terrena convertitur. 437. 157
Cadere eſt ſervire diabolo. 440. 177

Laus.

Ad Dei laudem varia verba. 451. 36
Laus unius ſine vituperatione alterius. 83. 5
Laus non à proprio ore. 101. 5
Laudes ſuas prudens dum audit, timet. 118. 78
in

in Laudem Dei qui uniuntur, mirabiliter operantur. 147. 39
Laudabile valde inter magnos eſſe magnum. 147. 47
Laudans Deum lingua humana eſſe deſinit. 171. 35
Laudandus rex ex juſta cauſa. 205. 12
Contra novas laudes contrarietates exoriuntur. 214. 87
Laudatur in nativitate Chriſtus, in morte blaſphematur. 291. 86
Laudes tuas amici ſolum agnoſcunt. 304. 60. & 408. 6
Laudes proprias conſtanti animo audire magna virtus. 338. 5
Omnis noſtra laus Deo referenda. 154. 1
Sua laude non ſtatim capitur prudens. 490. 93
Fugiat homo ſe laudandi occaſiones. 479. 18

Lex.

Lex triplex extitit. 68. 118
De legis rigore remittendum aliquid. 190. 23
Lex violanda non eſt ob conſanguinitatis jus. 275. 12
Legis obſervatione ad Chriſtum acceditur. 482. 24
Obſervatione legis elevatur homo. ibid.
Lex obſervatur ex timore potentiæ. 278. 25
In legis obſervatione ſtat vita noſtra. 424. 93

Lex gratia.

in Lege gratiæ omnia ſunt nova, & reformata. 175. 4
Legis gratiæ excellentia. 180. 20
Lex gratiæ filiorum, lex vetus ſervitutis. 405. 93

Lex vetus.

Legis veteris omnia in Chriſti præſentia contemptibilia. 84. 10
Lex vetus finita. 89. 32
Lex vetus ſervitutis, lex gratiæ filiorum. 405. 93

Liber.

Qui libros componit præcedit alios. 51. 44
Virgo Maria liber omnium virtutum. 42. 4
Chriſtus in cruce liber extenſus. ibid.

Liberalis.

Liberalis, quod accipit, non quod dat, recordatur. 12. 25
Liberalis, quæ recipit memorat, quæ donat tacet. 38. 150. 45. 16. & 137. 169
Liberalior nobis, quàm ſibi Chriſtus. 253. 52
Liberalior Deus in præmiando, quàm nos in merendo. 354. 81
Largitur Deus multa ob parvum obſequium. 387. 5

Lingua, Loqui.

Loquendum cautè cum inimicis. 9. 13. & 11. 23
Locutio ſit ornata, & elegans. 13. 34
In ſermone varietas. 24. 88
Verbo accommodato utendum. 33. 129
Loquendum non eſt cum eo, qui notam peccati habet. 144. 30
Dum loquitur os clauſum, divina ſonat. 171. 35
Lingua Deum laudans humana eſſe deſinit. ibid.
Quod dicis faciendum tibi eſt. 282. 46
Loquendum juxta communem opinionem. 290. 81
Loquitur quilibet juxta ingenium ſuum. 431. 29
Locutio mala gratiam perdit. 111. 45

Locus.

à Loco obſequii Deus quodammodo obligatur. 88. 30
Locus, in quo Deus adeſt, venerandus. 216. 59
à Loco, in quo Deus hominem conſtituit, ipſe ne diſcedat ab eo. 429. 114

Lucas Evangeliſta.

Lucas quo motivo ſuum ſcripſit Evangelium. 5. 16
Quo idiomate. ibid.
Quo anno ſcripſit Lucas. ibid. 17
Lucas legalem Joſeph generationem deſcribit. 69. 123

Luxuria.

ex Luxuria filii iniqui prodeunt. 58. 85
Luxuria indigna regni. 60. 84
Non ſolum luxuria, ſed etiam ejus nomine coinquinatur. 184. 2
Vide *Peccatum.*

M

Magiſter.

Magiſter accommodato utatur nomine. 11. 20
Magiſtri antiqui venerandi. 14. 38
Magiſter bonus quemlibet trahat inclinatione ſua. 48. 29
Magiſter à facilioribus incipiat, & ingenio cujuſlibet ſe accommodet. 54. 56
Magiſter quæ docet, in ſe adimpleat. 366. 33
Magiſter vitioſus fugiendus. 444. 196
Honores Magiſterii infant. 429. 116
A bono Magiſtro haurit diſcipulus bonos mores. 477. 7
Magiſter ſibi reſervet magna ad explicandum. 484. 51
Vide *Docere.*

Magnus, Magna, Magnitudo.

Magnæ res ſolum Deum habent authorem. 36. 142
Magna intentare laus. 56. 68
ad Magna non eſt aptus, qui ab incœpto deſiſtit. ibid.
Magnus ille, qui Dei gloriam quærit. 91. 48
Magna, non ſubitò, ſed paulatim proponenda. 140. 16. & 184. 2. & 329. 7
Magnitudo communis ab omnibus acclamanda. 124. 103
Magna fiunt melius ab obligato, quàm à fideli miniſtro. 141. 16
Inter magnos magnum eſſe valde mirabile. 149. 47
Dum magna res ſublimatur, cadit. 234. 6
Magnus tacet, quæ donat. 236. 17
Quod magnus humilibus famuletur ex Deo venit. 251. 45
Magna Deus parvis rebus operatur. 253. 56
Magna non ſubitò aggredienda. 370. 52
In excellentiores bellum. 418. 63
Magnalia omnia non ſunt inimico aperienda. 424. 91
Magnalia tua ei tantum dicenda, qui de te magnam opinionem habet. 484. 54
Magna qui rejicit, minora contemnit. 455. 60
Nullus Magnus, niſi Sanctus. 122. 96
Quod Magnus & nobilis viſitet infimos valde mirabile. 484. 53

Res Magnæ ſeriò, & non ubique tractandæ. 480.25.26
Tua magnalia non dicas niſi ei, qui de te habet magnam opinionem.
Vide *Nobilitas.*

Magus.

de Magorum muneribus quid factum ſit. 284.58
Magi quales, & quot. 245.6
Magorum ſcientia qualis. ibid.
Magi an Reges fuerint? ibid.8
Magi quomodo itineraverint. ibid.12
Magi quare ab Evangaliſta Reges non appellantur. 246.14
Magos quomodo ad Chriſtum duxerit Stella. 245.11
Quare ex gentibus Deus reges adducit. 246.16
Magis in ducatu ſe accommodavit ſtella. 262.95
Magorum fides magna. 264.103
in Magorum adoratione quanto gaudio Virgo ſit affecta. 269.110
Magos Virgo docuit. ibid.

Majeſtas.

Majeſtas inclinet ſe ut videatur. 479.20

Malitia.

Malitia plus poteſt, quam natura. 26.66
Malitia contemnit omnia. 261.93
Malitia pro labore. 417.96
Malitia ubi abundat, Dei ſuperabundat gratia. 486.66

Malum.

Malum alterius evitare valde magnum. 153.63
ex Malis bona educit ſapientia Dei. 321.17
Ubi mali ſuſpicio, ibi timor. 406.99
Mali ubi aliqua præſumptio, ibi explicanda veritas. 489.83

Manſuetudo.

Manſuetudine vincuntur omnia. 401.77
Manſuetudine plus attrahitur, quàm potentia. 469.10
Vide *Benignitas.*

Marcus Evangeliſta.

Marcus quo motivo ſcripſit. 4.12
Quo anno. ibid.
Qua lingua. ibid.14
Quo ſenſu dicatur ab Auguſtino breviator Matthæi. ibid.15

Maria Virgo.

De eo, quod à matre habet Deus maximè gloriatur. 35.136. & 42.5. & 44.14. & 67.122. & 106.24. & 22.95. & 123.99. & 127.126. & 151.56
B.Virgo Maria liber omnium virtutum. 42.4
in Maria ſunt omnia magna. 54.56
Maria computatur idem cum Joſeph. 64.97
Maria libera à parentum peccatis. ibid.98
Maria omnia peccata fugat. ibid.99
Maria peccatorum auxiliatrix. ibid.100
Nullus homo, qui Mariam non adoret. ibid.101
Maria ſola Deum gignere potuit. 65.105
Virginis caro, Chriſti caro. 72.3. & 66.107
Quanta ſit dignitas matris Dei. ibid.
Omnis Virginis gloria à maternitate. 114.62
Matris dignitas quandam dicit infirmitatem. 66.109
Quanta ſit Virginis gratia. ibid.
Per Mariam ad Chriſtum acceditur. 68.116
Virgo concepta ſine obligandi peccato. 72.12
Virgo à gratia producta. ibid.
B. Virgo lux. 76.20
In Virgine oſtenditur potentia gratiæ. 77.22
Virgo ſimilis filio. ibid.24
De Virgine dicuntur in abſtracto perfectiones, v.gr. Charitas. 78.27
Dum Virginis filius dicitur Chriſtus, qui eſt ipſa ſanctitas, ſingulari ſanctitate exprimitur.
Virgo theſaurus ſanctitatis.
Virgo debitum peccati in propria perſona non habuit. ibid. & 155.6
Virgo peculiariter redempta. ibid.
Virginis amore Deus carnem ſumpſit. 79.31
Virginis nativitas mirabilis, & valde feſtiva. ibid.32. & ſeqq.
Propter Virginem eſt mundus creatus. 81.40
Coram B. Virgine ſolus ſine peccato apparere poterat. 102.8
Virgo in Incarnatione vidit eſſentiam Angeli. 105.10
Ob Virginis ſocietatem, ac domum relinquenda omnia. ibid.21
Maria ipſa virtus. 107.27
Mariæ puritas in magno conceptu etiam apud Dæmones. 108.34
de Mariæ nomine multa. ibid.
Mariæ lac excludit amaritudinem. 109.38
Maria ſocia Angelorum. 112.50
in Maria ſola plus virtutis, quam in Sanctis omnibus. ibid.51. & 103.55
B.Virgo ita pura in terris, ut Beatus in cœlo. ibid.53
Per Virginem ad omnes diffunditur gratia. ibid.56
Virgo extraordinario modo laudanda. 114.61
Virginis virtutes explicari non poſſunt. ib.62
In Virgine eſt maximè Deus. 115.65
In Virgine Deus ſpecialiter ſuper omnes puras creaturas. ibid.
Mariæ nomen excludit timorem. 119.84. & 308.8
Mariæ nomen illuminat intellectum. 120.86
in Maria omnis gratia, ut diſtribuatur. ibid.89
Virgo Deo valde propinqua. ibid.
In Virgine debuit fieri Incarnatio, ſuppoſito Incarnationis decreto. ibid.90
Virginis puritas magna. 122.96
Virgo Chriſtum ſemper ſequebatur. 309.10
Ubi Virgo, ibi miſericordia omnis. 313.38
Virginis præſentia libidinem extinguit. 315.47
Mariæ præſentia puritatem exhalat. ib 48
Virginis præſentia dat arma, expellit timorem. ibid.49
Maria quanto corpore in itinere ad Ægyptum. 316.50
Virgo peculiaritate ad Euchariſtiam affecta. 338.4
Virginem, veluti vitam, diligebat Chriſtus. 353.74
Matris ſuæ vocem ac preces citiſſimè inter omnes exaudit Chriſtus. 468.8
Virgini in hæreditatis ſuæ pignus datus eſt Spiritus ſanctus. 130.39
Virgo Maria pro ſuis devotis pugnat. ibid.40
Virginis gratias, & excellentias ſolus Dei Spiritus dicere poteſt. 131.141
Virgo ſola ex creaturis intelligit Incarnationem. 132.147

Index Rerum.

Virgo quædam divinitatis pictura. ibid.
Virgo à conſiliis filii ſui. 134.153
Sine Virgine nihil fit ſalutis. 136.163
Virginis meritum ſuper omnes Sanctos. ibid.
Virginis magna fides. 137.166
Virgo redemptionem noſtram procurat. ib.167
Virginis magnanimitas. 138.172
Virgo communicat bona ſua. 139.3
Virgo, ut ſubveniret, ingenium filii hauſit. ibid. & 142.19
Virginis excellentia hominibus, & Angelis nota. 139.5
Virgo multas filii conditiones participavit. 141.19
Ad Virginem laudandam neceſſaria multa. 145.34
Ex Virgine omne bonum. 146.35
Virgo feſtivè celebranda. ibid.
Virgo mater omnium credentium. 149.48
Virgo maximè veneranda. ibid.49
Virgini, ac Chriſto famulari, idem eſt. 150.53
Virginis laudes in maternitate recapitulantur. 153.65
Virgo Deum magnum declarat. 154.2
Virgo Dei laudibus ſemper intenta. ibid.3
Virgo delectabatur in eo, quod eſſet Deo dedicata. ibid.4
Virgo ab omni peccato immunis. 155.6
Virginis magnalia inexplicabilia. 157.15
Virginis dum intercedit, potentia magna. ib.
Virginis partus Dei mirabilium cumulus. 159.23
Maria ſemper mater. 184.2
Virgo perpetuæ caſtitatis votum habuit. 185.4
De Virgine malum nullum ſuſpicari poterat. 190.24
Virgini facies an reſplenduerit. 201.68
Virginis excellentiam declarat ſola Dei maternitas. ibid.69
Virginis filius excellentiſſimè Chriſtus. 208.21
Virgo orando concepit, orando peperit. ib.24
Virgo concurſum activum in partu habuit, ib.
Mariæ Virginitas aucta eſt in partu. ibid.
Virgo omnium mater. ibid.21
Virgo iram divinam reprimit. 210 35
Virgo quid ſupra excellens oſtendebat. 264.5
Per Virginis manus Deo ſunt oblata dona noſtra. 269.128
Virgo fidei doctrix. ibid.131
Virgo in cœlo pro nobis loquitur. 270.130
Mariæ puritas in purificatione. 277.19
Virginis gratitudo erga Patrem. 280.34
Virgo dupliciter dat nobis Chriſtum. ibid.
Virgo, & Chriſtus ob mutuum amorem in templo.
Maria in puritate filio ſuo ſimilis valde. 283.52
Virginis humilitas explicari non poteſt. 284.57
Maria adjuvat ad Deum videndum. 293.5
Virgo prudentiſſimè tacet. 365.68
Circumſpecte Evangeliſta de Maria agit, ut creatura credatur. 109.35
Vox Mariæ efficax ad communicandam ſalutem. 146.36
Maximè æſtimavit Deus habitare in utero Mariæ. 213.40
Maria adhæret Chriſto. 302.50
Maria non poteſt divelli à Chriſto. 484.51

Martyr.
Martyres fiunt agni immaculati coram Domino. 316.43

Martyrium.
Martyrium pro magno beneficio. 321.20
Martyrium reddit innocentes. 322.21
Pro filiorum martyrio gaudendum. 328.init.

Mater.
Maternus affectus erga filium eximius. 182.29
Vide *Parens.*

Matrimonium.
in Matrimonio caſta conjunctio ſanctos filios generat. 58.75
in Matrimonio caput mulieris vir. 107.27
Mulieres obediant viris ſuis. ibid.
Matrimonium verum inter Virginem, & Joſeph. 285.4

Matthæus Evangeliſta.
Matthæus quo anno ſcripſit. 3.7
Quo motivo. ibid.
Quo idiomate. ibid.

Mendacium.
Mendacium nobilium veritas reputatur. 448.17
Mendacium non timet qui verecundiam depoſuit. 439.169
Mendax ſtatim rejiciendus. 412.184

Mediocritas.
Mediocritas in operationibus tenenda. 211.38

Meritum.
Quæ per meritum, obtinentur, nobilitant. 31.117.& 193.64
Ubi meritum, ibi dignitas. 47.27
Benemeritus ſui eſt maximè ſecutus. 51.46
Merita apud Deum, non dignitas valent. 51.51
ex Meritis, non ex hæreditate honor. 69.80
Qui merita habet ſolùm dicitur habere dignitatem. 67.111
Ubi merita, ibi corona. 116.72
Quod per Merita glorioſius. 127.126
in Merito prior, prior fit in præmio. 147.39
Meritum ante dignitatem. 220.76
Meritum præcipua nobilitas. 224.88
Merita, non in ſe, ſed in aliis, videt ſublime ingenium. 217.101
Meritum pluris æſtimatur, quam dignitas. 239.40
ad Meritum noſtrum dat Deus occaſiones. 330.9
Sine meritis corona invenuſta. 440.174
Merita attendenda, non generis nobilitas. 458.76
Deus ex unius merito aſſumit motivum ad benefaciendum multis. 493.10
Dominus reſpicit merita, ut honores. 484.52
Vide *Dignitas, Favores, Præmium.*

Militia.
Cur Angeli in nativitate Chriſti ſub forma militiæ apparent. 284.87

Minima.
Minima Principum, ut maxima decantantur. 42.5

Miniſter.
Miniſter bonus nihil de ſuo ponit. 96.90
Miniſter bonus eſt, qui non ſubſtitutus, ſed ex officio proprio. 103.12
Miniſter bonus ſibi aſpera, aliis ſuavia vult, malus è contra. 363.19
Amicus regis plus æſtimatur, quàm Rex. 365.39

Miniſter

Miniſter bonus officio ſe non ingerit. 306.32
Miniſter fidelis in ſuo munere impediendus non eſt. 104.16
Miniſter expertus quærendus. ibid.17
Miniſtro ſolo non committenda magna. 115.67
Miniſtri ſæpe ſuperioribus humiles inferioribus ſuperbi. 118.80
Miniſter dum ſuæ legationis excedit fines, perit. 273.1.& 442.182
Miniſter electus in functionibus ſuis non eſt impediendus. 308.6
Miniſtri, ſi ſint Patricii Reſpublica ruit. 362.13
Miniſtri ſuas etiam habeant vacationes. 410.16
Vide *Officium*, ubi multa.

Miraculum.

Miracula fides firma non requirit. 237.36
Miracula ſine neceſſitate vitanda. 419.71

Miſeria.

Miſeria ſuorum Rex videre non poteſt. 33.125
Qui miſeriam ſuſtinuit, facile miſeretur. 204.10.& 210.33.& 310.17.& 412.24
de Miſeris in gloria agere maximè glorioſum. 226.98
Ubi miſeria major, ibi applicandum remedium 312.33
in Miſeria magna magnum remedium. 321.20
Qui in miſeria eſt, facile miſeretur. 470.19
Miſeriæ antiquæ oblivio parat ruinam. 460.82

Miſericordia, Miſericors.

Miſerationes Dei in conſpectu ejus, poſt tergum peccata noſtra. 21.69
Plus miſericordia, quam potentia acquiritur. 155.5
Miſericordia non contemnentibus. 159.22
ad Miſericordiam Deus propenſus, difficilis ad ſupplicium. 160.28.& 18.29
Miſeretur facile qui miſeriam ſuſtinuit. 204.10
Miſericordia præoccupat juſtitiam. 239.42
Cum humana deſunt, divina ſuccurrunt, 224.4
Miſericordiæ divinæ conſiderantia peccandum non eſt. 433.136
Divinitas potius manifeſtatur dum miſeretur, quam dum regnat.
Ex quo oritur malum, inde Deus ſumit occaſionem miſerendi. 205.12
Ubi abundat malitia, ſuperabundat Dei miſericordia. 486.66
In die miſericordiæ non ſunt commiſcendæ pœnæ. 28.8

Myſterium.

Qui myſteria ratione quærit tenebras invenit. 14.39
de Myſteriis divinis loquitur minus qui majorem cognitionem habet. 16.50
Myſteria divina infideli ſcandala videntur, fideli vero ſapientia Dei. 165.7

Mitis.

Mitibus ſuavis Deus, aſperis rigidus. 132.149
Mitis in rigidum, rigidus in mitem. 444.195

Mora.

Immorandum non eſt in exequendis rebus ponderis magni. 314.42

Mors, Mori.

Mors, & nativitas hominis conjunguntur. 59.60
Mors ſequitur peccatum. 183.33
Mors ſequitur ad mundi dignitates. 269.125
Mortem juſtus videt. 289.80
Mors nulla ad Chriſti præſentiam. 293.6
in morte juſtorum dolendum, quia à nobis ſeparantur. 325.39
in morte boni miniſtri dolendum. ibid.
Non de morte, ſed potius de cauſa mortis dolendum. 327.50
Mors pro Chriſto triumphus. 328.53

Mulier.

Mulieris colloquium periculoſum, ac etiam recordatio ejus. 103.10
Mulier diffamata omnes vult diffamari. 159.35
Mulier domo clauſa Deo placet. 111.45
Mulier loquatur pauca. 174.1
Mulier ne doceat. 305.65
Mulier ne egrediatur domo. 338.2
Ubi mulier, ibi vincitur homo. 413.30

Multitudo.

Quod eſt in multitudine non perſeverat. 58.81

Mundus.

Mundi dignitas, vide *Dignitas.*
Mundi bona, vide *Bona temporalia.*
ut mundum vincas, vince naturam. 146.37
Mundo claudatur animus, ut divina percipiat, 193.38
Cum clauduntur mundo oculi, tunc Deus videbitur. 252.48
ob Mundum contemnitur Chriſtus. 261.89

Munera.

Munere exhibito, verus manifeſtatur honor, 167.115
Chriſtus potius vult cor noſtrum, quam munera. 254.57
Munera fortibus dantur. 267.117
Muneribus non capitur vir magnanimus, ac judex. 442.184

N

Nathanaël.

Nathanaël vir doctiſſimus in lege. 488.77
Nathanaël vir candidus. ibid. 78
an Nathanaël fuerit Bartholomæus. 490.88. & ſeqq.
Unde Nathanaël habuit tantam cognitionem. 492.106
Natale, vide *Præſumptio.*

Natura.

Naturam vince, ut vincas mundum. 146.37

Nazaræus.

Nazaræi votum caſtitatis habuerunt. 335.35
Quare Chriſtus dicitur Nazaræus. 336.4

Neceſſitas.

Neceſſaria ad aures Regis ſæpe non veniunt. 261.92
Juxta neceſſitatem rei ſubveniendum. 285.62
Neceſſitas magna magnum requirit remedium. 370.55
Neceſſitas ipſa gravis tentatio. 420.26
Vide *Miſeria.*

Negotium.

Qui negotium tecum habet humiliatur. 260.84
Negotia magna viro docto committenda. 449.23

Nobilis.

Nobilitandum quod injuria eſt affectum. 35.55
Vere nobilis nulla objectione diffidit. 36.143. & 276.16
Vere nobilis ſemper ſecurus, ignobilis ſtatim diffidit. 36.143
Nobilitas ex humilitate fulget. 39.157
Omnis nobilitatis faſtus abjiciendus. 64.97

in Nobilitate ſanctitas fulget. 84.8
Excellentior opere ſubmiſſior. 139.4
Meritum præcipua nobilitas. 224.88
Nobilitas per ſe virtus. 246.15
Nobilitatur id, quod erat abjectum. 252.49
Nobilis dolet, dum parvi æſtimatur. 319.9
Nobilis id conſiderat, unde magis obligatur. 350.62
Nobilitas generis ubi vitia adſunt, nihil prodeſt. 381.105
Nobilitas parentum non prodeſt, ubi eſt peccatum. ibid.
Non nobilitas, ſed naturæ utilitas conſideranda. 426.102
Nobilitas conſiderata à peccato cohibet, 436.162
Non nobilitas generis, ſed merita attendenda. 458.76

Nomen.

Nomen res habet ab eo, quod præſtat. 23.83
Nomine ſuo magno volunt Reges occultare tyrannidem. 47.25
Nomen à Deo non eſt ſine effectu. 92.43
Nomen glorioſum manifeſtationem requirit. 124.100
Nomini reſpondeat operatio. 248.24

Nova.

Per nova obliviſcuntur vetera. 51.45
Nova timenda ſunt. 117.77
Nova magis, quam antiqua movent. 135.157
Novitas lætitiam parit. 220.76
Nova res homines allicit. 370.51
Vide *Antiqua.*

O

Obedientia, Obediens.

ex Obedientia naſcuntur illuſtria. 58.74
Obedientia obedientia remuneratur, ibidem.76
Obediens, ut obediat, facit imperata. 137.171
Obedientia vera aliorum ſequitur placitum, ibid.
Obedire Deo beatitudo. 153.63
Obediens omnia vincit. 169.26
Obedientia operatur miracula. 170.31
Obedientia ubi eſt magna, levis inſinuatio ſufficit. 194.43
Obedientia etiam in impiis veneranda. 452.41
Quod uni obediant omnes, valde durum. 203.6
Obedientia non eſt curioſa. 264.103
Obedienti Deo obediunt omnia. 167.116
Obedientia perfecta juſſionem non expectat, 287.10
Obediens videt Deum. 290.8
Obedientia vera ad omnia præparata. 308.7
Obediens animo, & corde. 314.40
Intellectus noſter divinæ ordinationi ſubmittendus. 354.83
Obedientiæ exemplum Chriſtus dedit nobis. 355.87
Obedientia perfecta, facto, non auditione declaratur. 367.38
Obedientia conſurgit in magnam petram, 482.43
Promptè & expeditè obediendum eſt Dei voci. 487.75
Obedientia operans ſemper in bonum tendit, 355.87
Qui Deo obedit ſecurus, timet qui reſtitit. 395.41

Obligatio.

Obligatus ipſe ſe de obliget. 33.128. & 101.5
Obligatio menti magis affixa, quam dignitas. 47.24
Ubi obligatio major, major ibi recordatio, 49.37.& 97.63
Obligatio ubi major, ibi majus beneficium. ibid.
ab Obligatio melius magna fiunt, quàm à miniſtro fideli. 141.16
Obligatur regalis animus, dum accipit. 246.16
Obligatio major ex majori beneficio. 166.113
ad Obligationem ſuam homo per ſe tendat. 377.21
Qui obligationibus dignitatis non ſatisfacit, eam non obtinet. 453.47
Obligatio muneris in mente ſit, non majeſtas, 11.21.& 139.5
Obligatio officii non omittenda. 144.30
Obligatio muneris perſonæ dignitati præferenda. 239.6

Obſequium.

Obſequium quod Deo præſtamus, ab ipſo venit. 25.93
Obſequia noſtra Deus libera vult. 28.107
Non ad obſequium ſuum Deus, ſed ad noſtram reſpicit utilitatem. ibid.
Obligatur Deus quodammodo à loco obſequii. 88.30
Quæ ſunt obſequii Dei, agenda ſunt celeriter. 142.22
Quibus obſequia damus, iiſdem Deus remunerat. 55.62
Obſequium non eſt ab eo accipiendum, qui puniendus. 260.88
Per quod obſequia Deo damus, per id honoramur. 279.33
Obſequium Dei proprio commodo præfert juſtus. 332.22
Ad Dei obſequium non eſt requirendum conſilium. 242.24
Ob Dei obſequium relinquendi ſunt parentes. 343.27
In quo quis obſequitur, præmiatur. 281.109
Ob parvum obſequium Deus multa largitur, 387.5
Obſequia quæ hominibus Angeli deferunt, Chriſto deferunt. 495.124
Vide *Servire.*

Occaſio.

Occaſioni accommodandum. 142.18
in Occaſione non eſt ſilentium. 148.45
Occaſio erroris excæcat. 251.44
Occaſioni non potentiæ accommodandum, 253.52.& 56
Occaſio impiis amputanda. 329.5
Ad cœleſtia percipienda opportuna occaſio non omittenda. 195.44.& 481.32
Oblata occaſio non omittenda. 480.29
Vide *Accommodare.*

Oculus.

Cum oculi clauduntur mundo, tunc Deus videbitur. 252.48

Odium.

Odium dignitates non videt, quas amor recognoſcit. 408.6
Odium reprobat, quod approbat amor. 448.19

Exordio pullulan dubia non ratione diluuntur. 455.58
Odium rationem ſuffoc. ibid.59

Officium.

Qui officium ambit indignus eſt illius 22.74
ad Officium prior ſufficient. , quam collatio illius. ibid.76
Officium perſonaliter exercendum. 88.30
in Officio ſuo impediendus non eſt miniſter fidelis. 104.16
Officium potius, quam dignitati correſpondendum. 19.5
Officio correſpondendum. 142
in Officio ſuo quilibet, ſe exerceat. 198.61. 216.60
Quod quilibet in ſuo gradu, ſuoque ordine ſe cuſtodiat Deo maximè placet. 215.58
in Officio ſuo occupatus proficit multum. 229.2
in Officio adminiſtrando nullus carnis affectus appareat. 342.26
Officium ſuum excedat nullus. 442.182.& 461.94
Officium alienum uſurpandum non eſt. 463.103
Ut in officio valeas perdurare, ipſum aſportes ſuper humeros, & non ſub pedibus. 127.126
Qui ſuo muneri incumbunt maxime remunerantur. 216.62
De officio ſuo agit Joannes, oblitus ſui. 463.106

Opinio.

Opinioni communi accommodandum. 52.48.& 290.81
Opiniones vitandæ. 206.16
Opinione ſua quis facile trahitur. 252.46
Opinioni propriæ in rebus arduis non fidendum. 333.25
Opinione pigneratus homo aggreditur multa. 429.113
Opinio ſanctitatis, ac ſcientiæ animum maximè provocat. 453.49
ab Opinione prima, primóque conceptu ſuo difficiliter homo poteſt divelli. 190.14
Contra opinionem propriam homo difficiliter acquieſcit. 237.25
Ab omni opinione mala operatio eſt eximenda. 249.32
Opinioni propriæ non eſt immobiliter inhærendum. 356.90
Opinio prima de re concepta quantum valeat. 406.95

Opprobrium.

Opprobria Chriſtus manifeſtat, gloriam abſcondit. 206.16

Opus, Operari.

ad Opus illud aptum inſtrumentum, de cujus ſubjectione habetur experientia. 400.70
in Opere ſancto nullus timet. 406.98
Operatur homo, itaut intelligit. 12.29
ad Operandum potentia non ſufficit, ſed amor requiritur. 27.99
Operandum ſecundum prudentiam, non ſecundum affectum. 17.53.& 425.96. & 452.39
Sine opere verba mendacia. 460.84
Operatio tua requiritur, ut Filius Dei fias. 31.117
Operum ſuorum quilibet filius. 44.14
Operibus potius, quam titulis oſtendenda majeſtas. 47.25
Operibus manifeſtatur rex verus. 65.104
Opus ob auctorem multoties æſtimatur. 90.39
Opera, & verba ſimul. 144.30.& 282.46
Ubi opera loquuntur, non ſunt neceſſaria verba. 148.43
Operari bene à Deo venit. 179.17
Operibus comprobatur verus amor, & ſervitus. 203.317
ex Opere, & facto Dei filius commendatur. 229.2
in Opere doctor reſpondeat. 237.27
Operatio ab omni mala opinione eximenda. 249.32
Opera majeſtatem, ac dignitatem indicat. 394.18.& 469.9

Oratio.

Oratio cum opere. 87.25
ad Oratio impetrat magna. 216.61
De... dum ſolitudo conducit. 410.15
...velociter exaudit juſtum clamantem. 289.18
Oratio in ... cleſia facit ... mè exauditur. 480.28
Aliorum ... tione valde ... agna dantur. 95.29
Deus explo... ſuorum petitio...s, ac orationes. 479.17
Deus plus con...it quam ab eo e...mus. 480.33

...do.

Cum ordine omnia fi... 87.24
Homo ſit in eo ordine, ... quo Deus eum conſtituit. 429.114
Vide *Diſponere.*

Oſtium.

Oſtium Prælati ſit patens. 144.29

Otium.

Non in otio, ſed in pugna militis Chriſti. 407.12

P

Paſſio Chriſti.

PAſſio Chriſti gloriam ejus ſuper cætera oſtendit. 41.162
In Cruce Chriſtus liber extenſus. 42.4
Paſſio Chriſti magno juſtos afficit dolore. 292.5
Qui dolet Chriſti mortem aptus ad vitam. 383.115
in Paſſione Chriſti conſiderandum. 400.72
Ob Chriſtum paſſum labores amplectimur. 301.49

Paſſio, Pati.

Dolor non pati pro Chriſto. 326.42
Nullus major honor, quam pati pro Chriſto. 325.52
Vox patientis injurias maximè clamat. 324.36

Pater, Parens.

Ubi quid paternum, ibi benignitas. 40.158
Pater ſibi, & filiis acquirat. 48.31
Parentes etiamſi viles, & peccatores, honorandi. 57.70
Parentum peccata filiis minimè nocent. 57.71.& 64.98
de Parentibus non gloriandum. 57.72
Virtus parentis filiis prodeſt. 61.87
Parentum ſuorum virtutes quis facile ſequitur. 140.136.& 150.54
Parentes ob Dei obſequium ſunt relinquendi. 342.25

Index Rerum.

Qui ob Deum parentes relinquunt, regnum Dei inveniunt. 347.48
Parentes pro divitiis congregandis ſæpe moriuntur. 379.95
Parentum nobilitas, ubi ſunt peccata, non prodeſt. 382.106
Qui parentem ſuum non imitatur, ejus patrimonium non ſentiet. ibid.
Pater non cenſetur qui filio non ſubvenit. 423.89

Patientia.

Patientia proprietas divinitatis. 493.107

Patria.

Patria honoranda. 486.69
Quilibet magno conatu honorem patriæ affectet. 487.init.
Patriæ honorem maximè debemus procurare. 70

Paulatim.

Paulatim diſponenda magna. 23.79.& 231.51
Paulatim eſt eundem. 44.16.& 1.154
Paulatim aſſuefiat intellectus ad magna. 211.38
Non ſtatim ad extrema evolandum. 304.62
Paulatim eſt eundum ad magna.

Paupertas.

52.51
Pauperes à Deo amantur.
in Pauperes regnum ſuum Chriſtus fundavit. 215.58
Pauperes à Deo eliguntur. ibid.
Pauperes eligere divinitatis eſt. 221.81
Paupertas valde glorioſa.

Pax.

Pace plus, quàm bello acquiritur. 203.4
Pax dicitur Chriſtus. 227.102
in Pace gubernatio laus Regis. ibid.103
Si das pacem, & poteſtatem habes, magna laus. ibid.
Pax juncta Deo. ibid.
Pax omne ſignificat bonum. 228.106
à pace provenit omne bonum. ibid.
pax vera extra hunc mundum. 293.9
Chriſtus pax noſtra. ibid.

Peccator.

Peccatores de aliorum malo gaudent. 135.158
Peccatores poſt tergum, juſti in conſpectu Dei. 181.23
Peccator bellua, juſtus princeps. 212.42
Peccator, & Deus ſimul eſſe non poſſunt. 214.54
Peccatores à peccatis ſuis deſiſtere nolunt. 255.66
Peccatores oculos ſolùm dirigunt, ubi labi poſſunt, non ubi remedium eſt. 456.66
Peccatores ob iniquitatem maximè uniti. 470.18
Vide *Impius.*

Peccatum.

Peccata noſtra poſt tergum Dei. 21.68
Ubi peccatum, ibi compunctio, ut reſurgas. 24.85
Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. ibid.86
Vide *Pœna.*
Peccata parentum filiis non nocent. 57.71
Peccatum ſecretum divulgatur. 60.85
Cum eo, qui peccati notam habet, loquendum non eſt. 144.30
Peccatum ſequitur mors. 183.33
Peccatum majus eſt in Deum, quam in hominem. 338.30
Peccati inſtrumentum fugiendum. 248.27
Peccatum eſt horribile adeò, ut cœlum timeat illud. 307.3
in Peccatum homo facilè labi poteſt. 418.64
Ipſum peccatum grave illius ſupplicium. 28.8
Peccata multo difficilius cohibere, quàm impetum aquarum. 395.43
Non peccandum miſericordiæ divinæ confidentia. 433.136
Peccatum ſolum malum, & illius comparatione temporale nullum videtur malum. 471.20

Perdere.

ad Perdendum plus ſtudent iniqui homines, quam dæmones. 178.12
Perdere Deum maximè timendum. 332.23

Perfectio.

Perfecta danda Deo. 234.4
Perfectio quæ datur terrenis, non eſt deneganda cœleſtibus. 309.20

Periculum.

Qui conſtituit in periculo ab eo debet liberare. 193.36
Quando periculi occaſio, vigilia major requiritur. 215.56
à Periculo fugere prudentis eſt. 409.10

Perpetuitas.

Perpetuitatem habent beneficia maxima. 51.45. & 219.74
Cum perpetuitate dignitas vera. 59.79
Vide *Perſeverantia.*

Perſecutio.

Qui perſecutionem patitur nomine dignus. 68.83

Perſeverantia.

Perſeverantiam in dignitate dare beneficium novum. 30.116
Perſeverantia in incepto, vide *Incipere.*

Petere.

Ultra petita dat Deus. 91.41
Ante petitionem dare, beneficium magnum. 386.3
In juſta petitione valde dura repulſa. 345.39
A quolibet id petendum, quod ipſe agere poteſt. 259.80

Pœna.

Ibi pœna, ubi peccatum. 24.95
Pœna æqualis culpæ. 61.88
Pœna mulctatus à mundo contemnitur. 165.10
Non in pœna, ſed in culpa homines ſocii. 234.9
Per hæc punitur, per quæ quis peccat. 321.18. & 24.86
Pœna ſine cauſa ſubeunda non eſt. 329.5
Pœnâ imperfectus coërcetur, perfectus juſtitiâ. 392.28
Vide *Culpa, Supplicium.*

Pœnitentia.

Pœnitentia in potente maximè decora. 60.85
Pœnitentia rigida paulatim introducenda. 97.65
Ibi pœnitentia magna, ubi & culpa magna. 166.112
ad Pœnitentiam homo ſe debet præparare. 276.14
Per Pœnitentiam cœlo appropinquamus. 368.45
ad Pœnitentiam accede, ut Dei iram fugias. 379.96
Pœnitentia proportianata culpæ. 380.103
Pœnitentia culpæ correſpondeat. 415.44
Pœnitentia eſt peccatorum diluvium. ibid.46

Philippus I.

Qui vocatur externa voce. 486.62

Pietas

Pietas.
Pietas cum juſtitia ſimul. 187.14
Potentia.
Potentia cum juſtitia multum valet. 58.18
Non potentiæ, ſed tempori accommodandum. 253.52
Dolet potentia cùm ſe videt à juniori vinci. 319.6
Præceptum.
Præcipiendum, non poteſtate, ſed ratione. 313. 39
Prædicator.
Prædicator à vitiis palatii alienus. 376.85
Prædicator Evangelicus ſibi durior, quàm aliis. 378.90
Prædicatorem impedire grave peccatum. 61.87
Prædicatoris eſt viam Dei oſtendere. 181.15
in Prædicatione vox cum opere. 460.83
Prædicatio Evangelica in omnes gentes diffuſa. 203.3
Prædicare Chriſtum peculiare regibus. 246.17
Prædicator verus mortem non timet. ibid.
Prædicare magna laus. 306.36
in Prædicatore ſimplex veritas ſit. 215.58
in Prædicatore vitæ authoritas. 329.6
in Prædicatore memoria paſſionis. 367.39
Prædicatores à populo ſint ſeparati. 410.17
Prædicatores, dicta aliorum repetere, ne vereantur. 371.59. & 474.39
Prædicator prius quæ docet faciat. 375.75
in Prædicatore vitandæ deliciæ. ibid. 77
Prædicator auditoribus aliquando doctrinam repetat. 476 4
Prædicatores ante prædicationem aſcendant mente. 495.120
Aſcendant mente, & deſcendant compaſſione. 121
Prius contemplandum, poſtea prædicandum. 122
Prælatus.
Prælatus pungit, & laudat. 378.89
Prælatus cum uſura recipit quæ dat pro ſuorum ſalute. 400.73
Prælatus bonus de alieno ſanguine non vivit. ibid. 74
Prælatus bonus ſibi retinet dura, dat dulcia ſubditis.
in Prælato nulla ſit particularitatis nota. 22.75. & 36.139
Prælatus, non ſua ſed ſuorum augmentum quærat. 65.103
Prælatus optimus mitibus ſuavis, rigidus aſperis. 132.149. & 469.13
Prælati oſtium ſit patens. 144.29
Prælatus inferiori accommodetur. 212.45
Prælatus bonus prius de grege, quàm de ſe tractat. 215.56
Prælati boni honorantur à Chriſto. 218.67
Prælatus in dignitate, ut ſubditus ſe gerat. 469.12
Quod ſuperiori inferiori ſubjiciatur valde durum. 255.63
Prælatus ſlet pro beneficiis ſubditorum. 281.41
Prælatus bonus ad ſui menſuram tractat de ſuis. 287.68
in Prælato juſtitia cum pietate. 287.69
Prælatus ne imponat rigoroſum præceptum. 333.27
Prælatus ſubditorum commoditati condeſcendat. 370.55
Prælatus ſubditis proportionetur. ibid. 56
Prælatus ſubditos dulciter reprehendat. 377.68
Prælatus pungat ſine ira, & odio. 402. init.
Prælatus ſuaditorum vitia aliquando diſſimulet.
Prælatus exemplo doceat. 393.32
Prælatus ſit bajulus ſubditorum. 434.141
in Prælato nullus conſanguinitatis affectus. Vide *Affectus.*
Vide *Princeps*, *Rex*, *Miniſter.*
Præmium.
Præmium maximè movet. 34.132
Præmia largitus Deus iiſdem, quibus famulatur. 55.62
in Primo primi ſint qui & in merito. 178.14
Præmia majora, quàm merita. 244.52
Præmium ſperare poteſt ſolus benemeritus. 287.71
in Præmiando Deus liberalior, quàm nos in merendo. 354.81
Præmium dat vires ad bellum. 410.14
Præmium dat vires. 428.107
Vide *Meritum.*
Præparatio.
Præparatur animus ad recipienda divina tunc, quando mundo clauditur. 193.38
Præſentia.
In Dei præſentia aſſiſtere excellentia magna. 29.110
Præſentem eſſe ſuis boni principis eſt. 46.22
In Dei præſentia timendum. 117.76
Præſentia movent magis, quàm præterita. 135.156
Præſentia Chriſti à nomine impediri poteſt. 146 36
Præſentia maximè delectant. 219.73
Præſentia Chriſti à diabolo liberamur. 255.63
Ad Chriſti præſentiam nulla mors, ſentitur. 293.6
Quod ſuam Deus præſentiam ſubtrahat, ſupplicium, magnum.
Cum Dei præſentia omne bonum. 311.25
Præſentia efficaciùs movent. 326.45
Præſentia contemnunt majorata ſperantes. 462.99
Præſentia parva videntur. 447.11
Præſumptio.
Præſumit quiſque tales alios qualis ipſe. 358.3. & 430.123
Præſumptio ex natalibus ſuperbiam generat. 382.107
Præſumit quilibet de aliis ex animo ſuo. 439.167
Vide *Suſpicio.*
Primus.
Primus in aliquo ordine maximè venerandus. 48.32
Princeps.
Quod princeps habeat, idem eſt, ac ſuis det. 38.149
Princeps boni eſt adeſſe ſuis. 46.22
Principes ſacerdotum quinam in populo judaico dicerentur? 257.71
Princeps ſequitur mundus. 319.10
Principes iram contra Magnates conceptam iu parvulos vertunt. 322.24
Princeps qualis, talis populus. 261.9
Principes volunt quod ſuæ res, amicique ſui appareant aliter, ac in ſe ſunt. 454.53
Princeps loquatur benignè, ut ſuis fiduciam præſtet. 478.10
Principes credunt his quæ ſuo imperio adverſantur. 255.62

Valde mirum quod principes viſitent infimos. 150. 53
Vide *Prælatus, Rex, Miniſter.*

Proditor.

Proditoris crimen graviſſimum. 60. 83

Proficere.

Paulatim proficiendum. 494. init.

Promiſſio.

Promiſſum adimpleat qui promiſit, ut ſe deobliget. 33. 128. & 104. 16
Promittunt omnibus reges, principibus tantum dant. 49. 36
Promiſſio Dei nunquam deficit. 51. 46
Promiſſionis divinæ veritas adimpleta. 58. 76
Promiſſionis recordetur homo. 82. 3
Promiſſio Dei juncta cum opere. 138. 175
Plus quam promittit Deo dat. 145. 33
Priuſquam promittat quodammodo Deus adimplet opus. 162. 33. & 474. 37
in promiſſionibus ſuis verax Deus. 184. 3
Qui promittit omnia dare nihil intentat. 439. 171

Prophetia.

Prophetiæ veritas. 121. 92
Prophetæ ore uno de Chriſto ſunt locuti. 178. 10
In Prophetis futurum ponitur pro præſenti. 199. 63

Propinquitas.

Propinquitas iniquorum nocet. 61. 86
Vide *Conſanguineus.*

Providentia.

Providentia principis ſuos ad eum ſequendum maximè obligat. 19. 58
Providentiam habet Chriſtus de Eccleſia ſua. 127. 124
Providentia eſt abundans cautela. 324. 31

Prudens, Prudentia.

Secundum prudentiam, non ſecundum affectum, operandum. 17. 53
Prudentia diſponenda ſunt omnia. 99. 74
Prudentes Chriſtum adorant. 107. 26
Prudens citò ne reſpondeat. 118. 79
Prudens aliorum ruina fit cautus. ibid. 80
Prudens ſecuritatem timet. 119. 83
Prudentia, non vi, Chriſti regnum gubernatur. 177. 9
Prudentiæ eſt cauſas non definire. 190. 23
Quod prudens cum ignorante ſit pœna gravis. 212. 43
Prudentia actiones dirigat. 269. 124
Prudens ſequitur viam, quam ſibi felicem agnoſcit. 421. 78
Vide *Ratio, Sapiens.*

Puer.

à Pueritia zelus circa Religionem. 340. 14

Puritas.

Puritas veritatem corroborat. 108. 31
Puritas ab aëre coinquinatur. 183. 34
Puritas non ſolum luxuria, ſed etiam nomine offenditur. 307. 3
Vide *Virginitas.*

Q

Quærere Deum.

ubi Quæritur Chriſtus, ibi regnat, ac invenitur. 125. 107
Quærenda prius quæ Dei, quam quæ mundi ſunt. 166. 11
Quærens fictè Deum non invenit. 260. 87
Qui quærit Chriſtum, invenit. 264. 105
Secundum quod quæritur à nobis invenitur Chriſtus. 483. 54
Dum querit Deum, & non invenit anima juſti conqueritur. 349. 59
Quærendum bonum amiſſum. 352. 71
Niſi Deus hominem quærat, hic non ſe movebit ad illum. 388. 12

R

Ratio.

Ratione, non poteſtate præcipiendum. 313. 39
Ratione operandum. 409. 10. & 406. 96. & 452. 39
Vide *Prudens, Supplicium.*

Redemptor.

Redemptor, & Creator idem. Vide *Deus.*
Redemptoris officium redimere. 257. 20

Religioſus.

Conſecratum Deo eſt honorandum. 280. 37
Conſecratus Deo nil temporale meditatur. 303. 57
Religioſus ſtatus Deo maximè charus. 335. 35
Religioſus ad ſæculum ne regrediatur. 373. 66
Religioſis diabolus in parvis tentationes tendit. 422. 83

Religio Chriſti.

Religio nobilitat. 56. 66
Vide *Chriſtianus.*

Relinquo.

Relicta non repetenda. 415. 45. & 427. 108
Vide *Religioſus.*

Reliquiæ.

Propter reliquias Sanctorum bonum. 217. 63

Remedium.

Juxta remedium infirmitas. 36. 140
Remedium ruinæ ne ſit occaſio. ibid. 141
de Remedio, non de vindicta cogitandum. 190. 22
Ibi remedium, ubi morbus. 194. 40
Remedium multis aliis Deus præparat ex lapſu unius. 195. 44
Ibi remedium applicandum, ubi miſeria magna. 240. 33
Remedium magnum in miſeria magna. 322. 21
Remedium requirit magnum neceſſitas magna. 371. 56

Repetitio.

Repetitio vitanda. 21. 23
Repetit incipiens relicta. 427. 108
Prudens non veretur aliorum dicta repetere. 371. 59. & 415. 39

Reprehendere.

Reprehendens unde reprehendatur non habeat. 84. 8
Reprehenſionem contemnere valde damnabile. 105. 12
Reprehendat Prælatus dulciter ſuos. 376. 85
Obſtinatus rigore emollitur. 380. 100
Reprehendere Reges divinitatis eſt index. 447. 12
Reprehenſio danda eſt ubi profit. 152. 41
Res grandes tractandæ non ubique, ſed in quieto, & ſecreto loco. 486. init.
Res magnæ diutius tractandæ. ibid. 26
Vide *Docere, Doctor.*

Reſpondere.

Ne citò reſpondeat prudens. 128. 79

Antequam

Antequam reſpondeas cogita. 128.127

Reſpublica.

Reſpublica ruit quando inter conſanguineos eſt regimen. 362.13
Reſpublica ruit, dum Patricii clavum Reipublicæ tenent. ibid.

Reſurrectio.

Reſurrectionis figura maxime veneratur. 58.76

Reverentia, Reſpectus.

Reverentia in Deum. 137.168
Reverentia, ac ſanctitate ſua cuſtoditur res. 144.25
Reverentiam verus honor demonſtratur. 167.116
Virtus non eſt inurbana. 144.29
Non plebeius, ſed nobilis excellit in reverentia præſtanda. 227.103
Vide *Honor*, ubi multa.

Rex, Regnum.

in Rege nullus particularis affectus. 36.139
Rex verus ſuos beneficiis conſervat. 17.51
Rex providentia ac ſolicitudine ſuos obligat, ut ipſum ſequantur. 19.58
Rex verus quod à ſuis accipit duplicato reddit. 30.113
Rex ſibi ſua non retineat, ſed ſuis communicet. 31.118
Rex ſuorum miſerias videre non poteſt. 33.125
Rex eundem ſibi, & aliis modum proponat. 35.137
Regum minima, ut maxima decantantur. 42.5
Reges omnibus promittunt, dant principibus tantum. 49.36
Rex bonus, paſtor, & pater. ibid.37
Rex nullus juxta Chriſtum. 52.51
Reges juxta Chriſtum ſunt patres, longe verò ab eo crudeles domini. 53.52
Rex omnibus, non uni communicetur. 121.93
Rex & ſacerdos ſint concordes. 133.152
Rex dignitatem fugiat, ac labores volet. 143.25
Rex verus ad ſuorum ſalutem velocius volat, quam ad requiem ſuam. 163.38
Rex verus omnibus communis. 176.5
Regis erigitur poteſtas, dum ſubvenit ſui. 176.7
Regnum Chriſti, non vi, ſed prudentia gubernatur. ibid.9
Regnum Chriſti ab omni affectu carnis alienum. ibid.
Rex ex juſta cauſa laudandus. 205.12
Rex non deglubere, ſed tondere debet. 210.36
Rex bonus dat vitam pro ſuis. 221.82
Regna dat Chriſtus, non aufert. 244.5
Regalis animus, dum accipit, obligatur. 246.16
Rex, quæ ſui ſunt, cogitet. 249.30
Rex à beneficentia potius, quàm à majeſtate cognoſcitur. ibid.33
à Rege alienus dolus. 259.83
ad Regis aures neceſſaria ſæpe non veniunt. 261.92
Regum Deus potentiam illudit. 278.24
Regis dignitas veneranda. 280.38
Rex non ſingularis, ſed omnibus communis. 360 8
Regi eſt rubor, dum fit ſingularis. ibid.
Rex in negotiis Eccleſiaſticis ſe non intromittat. 449.22
Regnare quædam ſervitus eſt. 443.191
Regnandi, ac dominandi ambitio hominibus ingenita. 15.43
Rex milites, quos munerat deſtinet ad bellum. 410.14
Vide *Prælatus, Princeps, Miniſter.*

Rigor.

Ibi rigor oſtendendus, ubi eſt aſperitas. 132.149
de Rigore legis remittendum aliquid. 190.22
Rigor ad fugam provocat. 571.37
Rigore emollitur durus, & obſtinatur. 380.100
Rigor disjungit benignitas unit. 395.41
In rigidum mitis, rigidus in mitem. 444.196

Ruina.

Ruina aliorum prudens fit cautus. 128.80

S

Sacerdos.

Sacerdos à paccatis alienus. 54.56
Sacerdos Dei templum. 88 6
Sacerdotes venerandi. 89.32
Sacerdotum peccatum non divulgandum. 99.72
Sacerdos & rex ſint concordes. 133.152
Sacerdotum principes quinam in populo haberentur. 257.71
Sacerdotes ſint in magna reverentia. 271.136
Sacerdoti magna habenda reverentia. 290.85
Sacerdotum peccata à Deo ſolo emendantur. 365 31
Inter Sacerdotes, & Levitas diſcrimen. 449.24
Sacerdotes improbi venerandi. 452.40

Salus.

Salus venit via, qua morbus ingreditur. 34.134
Salus per eandem ipſam viam, per quam periitio. 102.6
Salus in humilitate cuſtoditur. 106.23
Salus noſtra non fit ſine nobis operantibus. 136.163. & 31.117
Salvat nos Deus aſtutia mira. 211.41
Salutem noſtram Chriſtus deſiderat. 212.44.& 228.107
Ut detur ſalus, ſuperiori inferior accommodetur. 212.45
Noſtra ſalus maximè æſtimatur à Chriſto. 228.107
Salus contrariis recuperatur mediis. 414.37
Salutis aliorum ſublata occaſio non omittenda, ſed arripienda. 481.32
ad ſalutem neceſſe eſt ingredi in Eccleſiam. ib.34
Vide *Cœleſtia.*

Sanctificatio.

Noſtra ſanctificatio Deo in magno pretio. 370.51

Sanctitas, Sanctus.

Sanctitas in magna dignitate. 48.33
Sanctitas ubi major, ibi dilectio major. 50.41
Sanctitas in nobilitate fulget. 88.4
Sanctitas repente non appareat. 85.12
de Sanctitate Deus maximè gloriatur. 131.143 & 133.150.& 337.42
Sanctitas quam maximè excellens. 133.150
Sanctitas movetur exemplo. 139.4
Sanctitate ſua cuſtoditur res. 144.25
Sancto in opere nullus timet. 406 98
Sanctitatis opinio animum maximè provocat. 453.49

Sapiens, Sapientia.

Sine ſapientia operandum nihil. 17.51
in Sapientia profectus primus. 357.92
Sapientia omnia mala eradicantur. 471.24

Scandalum.

Scandalum aliorum vitandum. 275.11

Scientia.

Scientia illa vera, quæ exterius appareat. 175.2

Xx 4

Scientia gratiſſimum Deo munus. 268.124
Scientiæ opinio animum maximè movet. 453.49
Scribere.
Qui ſcribit libros præcedit alios. 15.44
Quod ſcribitur valde firmum. 169.26
Scriptura.
Scripturæ totius Chriſti lux. 9.8
Scripturæ ſacræ ſcientia maximè æſtimanda. 342.24
Sacræ Scripturæ lectio valdè utilis. 489.84
Secretum.
Secretum non violandum. 275.12.& 350.62
Securitas.
Securitatem prudens timet. 119.83
Securus eſt de regno qui Chriſtum habet. 292.4
Senex.
Senioribus, ſeu majoribus habenda reverentia. 140.7
Sequi.
Sequenda communis via virtutum. 215.57
Qui ſequitur Deum, de victoria ſecurus. 209.22
Vide *Imitari.*
Servire, Servus.
Serviendum amore, non timore. 281.41
Quidquid ſervi offendit, quidquid domini recreat. 40.159
Servire Deo perfectio magna. 95.54
Servire Deo nobilitas magna. 104.15
Servitus vera operibus comprobatur. 202.2
Serviens ſingulariter, ſingulariter honoretur. 251.45
Servire Chriſto, dignitas nulla major eſt. 264.104
Serviendum Deo lege, non arbitrio noſtro. 281.39
Ex Deo venit, quod ſublimis ſerviat humili. 251.45
Silentium.
Silentium non eſt in occaſione. 148.45
Simeon.
Simeon homo interius, & exterius. 286.64
Simeon Sacerdos erat. ibid.65
Simeon valde ſenex. ibid.
Simeon quomodo dicatur juſtus, & timoratus. 287.68.69.& ſeqq.
Similis.
in Similibus factis exitus diſſimilis. 97.72
Aſſimilare Deo, ut placeas illi. 404.87
Simplex, Simplicitas.
Simplices apti ad credendum. 215.56
Simplicitas ad beneficia dignior. 216.61
Simplex ſimplices exiſtimat omnes. 260.84
Simplicitas Deo placet. 281.43
Simulatio.
Simulatio ac hypocriſis fugienda. 414.init.
Singularitas.
Singularitas timenda. 117.76
Singularitas vitanda. 167.12.& 339.8.& 415.44
Societas.
Socii in culpa homines, in pœna minimè. 234.10
Societas iniquorum damnum parit. 263.97.& 102
Sociis proportio, & accommodatio requiritur. 322.22
Dum impius regnat, gloria eſt ſceptrum non tenere. 367.40
ex Societate malorum labes. 387.4
Solitarius.
in Solitarium hominem quilibet audet. 412.21
Spes.
Spes noſtra Chriſtus. 107.26
Spem qui ponit in humano auxilio, divinum amittit. 263.100
Sperare præmium ſolus poteſt benemeritus. 287.71
Poteſt ſpem poſſeſſio, ratio magna gaudendi. 292.2
à Spe ſua animus vacuus turbatur. 293.11
Sperandum non eſt in terrenis. 425.95
Qui nihil ſperat, nihil turpe fugit, & ſpes dat vires. 428.19
A quolibet ſperamus aliquid, eos ſolos honoramus. 463.103
Spiritus.
Spiritus ſanctus ob Incarnationem maximè venerandus. 131.142
Spiritus ſanctus magnam dat fœcunditatem. 401.76
Sponte.
Spontè quæ fiunt, diu perſeverant. 487.71
Status.
Statui accommodandum, vide *Accommodare.*
Sublimitas.
Quod ſublimis humilibus famuletur ex Deo venit. 251.45
Vide *Magna.*
Supplicium.
Supplicium magnum Deum non recipere, in eumque non credere. 28.108
Per ea quis torquetur, per quæ peccat. 24.86.& 321.18
Eadem res ſupplicium, & beneficium. 97.65
Supplicium dat intellectum. ibid.66
ad Supplicium Deus valde difficilis. 160.28
Dum princeps per ſe caſtigat, ſubditum honorat. 280.38
Vide *Pœna.*
Superbus.
Altitudo deprimitur, humilitas exaltatur. 53.52
Superbia Deo intendit reſiſtere. 160.26
Superbia humilitate devincitur. 203.5
Superbia multum arrogans. 254.61
Superbi ad virtutem ſteriles, ac deſperati. 373.70
Superbus ſæpe ſæpius genere, & moribus humilis. ibid.
Superbia à Chriſti diſcipulis alienanda. 408.3
Superbia excæcat mentem. 419.68
Superbia creata ex ſe vult de Deo conjecturare. ibid.67
Supererogatio.
Opera ſupererogationis gratiora. 276.13
Superflua.
Superflua vitanda. 419.70
Suſpicio.
Suſpicio omnis amovenda. 58.78
Ab omni ſuſpicione mala fugiendum. 190.22
Suſpicatur ſemper malum de criminoſo. ibid.26
Plus perſuadent virtutes cognitæ, quam aliqua ſuſpicio mali. 169.24
Suſpicatur juſtus de nemine malum. 248.28
Ab omni opinione mala eximenda operatio. 246.32
Ubi ſuſpicio mali, ibi timor.
Vide *Præſumptio.*

T

Tacere.

TAcendum de eo, quod videtur. 226.100
Vide *Loqui.*

Tempora

Temporalia.
Vide *Bona Temporalia.*
Tempus.
Tempora in pejus ruunt. 361.10
Tentatio.
Tentatio inter homines frequens. 412.28
Tentatur Dominus, dum ſe humiliat. 418.60
Tentatio gravis ipſa neceſſitas. 420.76
Terrena.
Terrena deponenda ut percipiantur cœleſtia. 370.51
Teſtamentum.
Teſtamentum novum, & vetus ſibi correſpondent. 8.5
Teſtimonim.
Teſtimonium alienum in re propria valde utile. 23.80
Teſtimonium magnæ authoritatis ex nobilibus. 84.9
Teſtimonium corroboratur ab authoritate teſtis. 183.33
Teſtimonium ex probitate teſtis corroboratur. 188.17
Teſtimonii gravitas ex multitudine teſtium, 224.87
Teſtimonium ab inimico efficacius. 247.22
Teſtimonium non affinitatis gratia. 368.42
Teſtimonium ſit alienum ab omni ſuſpicione. 473.32
Contra hæreticos, & obſtinatos teſtimonium efficax. 474.36
Teſtis.
Teſtis authoritas multum movet. 90.36
Teſtium multitudo ad teſtimonium multum conducit. 224.87
Timor.
Timidus falſa vera judicat. 318.2
qui ſine peccato eſt nil timet. 119.82.& 173.41
Timendum maximè perdere Deum. 332.23
Timidi, ac non reſiſtentes iniquitati, puniuntur. ibid.
ob timorem multa fiunt. 462.98
Timor facit quod non facit amor. 62.89
Timet juſtus cœleſtia dona. 89.35
Ibi timor, ubi mali præſumptio. 406.99
Timendum in Dei præſentia. 117.76
Timet multum, qui multum habet, 119.82. & 287.69
Timet prudens ſecuritatem. 119.83
Timor quotuplex ſit. 159.20
Timore ad bonũ omne præparatur homo. 256.62
Timet qui iniquè agit. 254.61
Timor in dignitate. ibid. 61
Timendum bellum. 155.65
Juſtus timet gratiam perdere. 293.11
Coram Deo nullus timetur hoſtis. 208.7
Tyrannus.
Tyrannidem nomine ſuo magno reges occultare volunt. 47.25
Titulus.
Non titulis, ſed operibus oſtendenda majeſtas. ibid.
Traditor.
Vide *Proditor.*
Tributum.
Tributum Chriſto, ut regi ſolvebatur. 203.5
Tributum ſit in omnes. 205.13
Rex non deglubere, ſed tondere Rempublicam debet. 210.36
ad Tributa imponenda reges valde propenſi, & hoc omni faciunt anno. 362.16
Trinitas.
Trinitatis cognitio in hac vita imperfecta. 9.12
Trinitas tunc maximè reſplendet, cùm omnibus manifeſtatur. 395.47
Triſtitia.
Triſtitiæ ſignum in die feſtivo nullum. 133.151
Triſtitia in mundo, in Deo gaudium. 274.104
Triſtitiam Deus cum gaudio miſcet. 313.35

V

Varietas.

Varietas delectat. 223.85
Verbum Divinum.
Verbum Divinum in magna æſtimatione apud Patrem. 12.18
Verbum noſtrum, ſeu Sermo.
Quod verbis contradicimus, fatemur factis, 98.68
Verba, & opera ſimul. 144.20
Verba nova animum novum requirunt. 175.2
Verba ad majorem expreſſionem repetuntur. 451.36
Verba varia ad Dei laudem. ibid.
Verbum, quod eſt in ore, ſit in corde. ibid. 37
Verba cum operibus ſint conjuncta. 460.83
Verba ſine opere mendacia. ibid. 84
Vide *Conceptus*, *Locutio.*
Verecundia.
Verecundiam qui depoſuit, mendacium non timet. 439.169
Veritas.
Veritatem intellectus noſter maximè reſpuit. 23.79
Ubi veritas ſumma, ibi divinitas radiat. 41.162
Veritas Deum oſtendit. ibid. 161
Veritas ibi adeſt, ubi terreni deſunt affectus, ib. 162
Veritatem corroborat puritas. 108.31
Vera alta voce dicenda. 148.46
Veritas ſine timore. 449.30
Veritas ſupprimitur ob gratiam regis, 259.81
Veritas clamat, ac dat voces. 372.62
Via.
in Via Dei ambulare perfectio magna. 95.54
Via virtutum communis ſequenda. 215.57. & 275.11. & 340.16. & 396.50
Via communis ſequenda. 249.33
Via rectâ itur ad cœlum. 272.142. & 68.116
Prudens ſequitur viam, quam ſibi felicem agnoſcit. 420.4
Victoria, Vincere.
Victoria per debile inſtrumentum glorioſa. 107.26
Vincitur diabolus per id, per quod vincebat, ibid. 146.37
Vince naturam, ut mundum vincas. ibid.
Victoria glorioſa inſtrumento vili. 203.5
Qui vult vincere fugiat occaſiones. 424.101
de Victoria ſecurus qui Deum ſequitur. 409.11
Vigilia, Vigilare.
Vigilare ſuos eſt boni principis. 46.23
Vigilia major, cum eſt occaſio pericula. 215.56
Vigilandum exercitio virtutis. 411.21
Vigilantibus fructus nativitatis Chriſti. 220.77
Vilia.
per Vilia, ac abjectiones vult juſtus cognoſci. 151.56

per

per Vilia Deus confundit fortia. 215.58

Vindicta.

Non de vindicta, ſed de remedio cogitandum. 190.23

Vir.

Per virum diſponenda quæ ad familiam ſpectant. 308.5

Vir prudens non ſtatim laude capitur. 490.92

Vires.

Viribus cujuſque accommodandum. ibid. 80

Virginitas.

Virginitas perfecta interior, & exterior. 108.31

Virginitas corroborat veritatem. ibid.

ad Virginitatem Chriſtus non excitat. ibid. 32

ubi Virginitas, ibi omne bonum. ibid.

Virginitas attrahit Deum. 115.66. & 356.89

Virginitas in ſpiritu humanam loquelam timet. 117.77

Virginitatis votum habuit Maria Virgo. 185.4

Virtus.

Virtus amplectenda, vitia deſtruenda. 56.67

In via virtutis progrediatur homo, & non regrediatur ad relicta, ad ſæculum. 373.66

Juſtitia perſeverat, mundi dignitas tranſit. 83.4

Virtus nobilior quacumque dignitate. 129.134. & 351.66

Virtus non eſt inurbana. 144.20

Virtutum communis ſequenda via. 215.57. & 396.50

in Virtutem, qua profecit, propendet quilibet. 229.108

Virtus per ſe nobilitat. 246.15

Virtus noſtra ſoli Deo manifeſtanda. 167.114

Virtus omnibus communicata illuſtrior. 362.15

Virtus illuſtrior, dum in commune bonum potius quam in particulare fulget. ibid. 17

ex Virtute animi interior vera laus. 367.37

In via virtutis rejicitur levis, & inconſtans. 385.122

in virtutis exordio oppugnamenta. 308.5

Virtutes furatur vana gloria. ibid. 411.19

Virtutis exercitio vigilandum. ibid. 21

ubi virtus maximè reſplendet, ibi oppugnamenta majora. 413.32

à Virtute deficiens, duritiem invenit. 422.81

Virtus à quibus contemnitur, poſtea honoratur. 453.48

Virtus vera ſine ſimulatione. 85.15

Virtus vera querimonias non excitat. ibid. 16

Virtutes ſuorum majorum quiſque ſectatur. 147.39

plus perſuadent Virtutes cognitæ, quam aliqua ſuſpicio mali. 169.24

Viſio.

Viſione magna eget res magna. 88.19

ut Deus videatur, oculus mundo claudatur. 252.48

Viſione Dei clara fruitur qui Deum adoravit occultum. 410.18

ut Deum videas, temporalia dimitte. 264.105

Viſitare.

Viſitet ſua dominus. 28.104

Viſitare ſuos eſt principis boni. 46.22

Quod magnus viſitet infimos valde mirabile. 205.12

Vita.

ad Vitam per labores ingreditur. 68.116

Vitæ hujus tempus noſtrum ad pœnitentiam. 180.20

Vitam aliis dare, ſibi mortem eligere Dei eſt. 222.82

Vita hæc velut carcer. 293.5

Vitium.

Vitia deſtruenda, virtus amplectenda. 56.67

Vitia Parentum. Vide *Parens.*

Ubi vitia ſunt, generis nobilitas non prodeſt. 381.105

Unctio.

Tria genera perſonarum quæ ungebantur. 483.46

Jeſus omni unctione excellentiſſimè unctus. 77

Unitas.

Sine unitate non eſt beatitudo. 15.43

Unita maximè nobilitat, ac extollit. 56.66

Qui uniuntur in laudem Dei, mirabiliter operantur. 147.59

Unione augetur Reſpubl. diviſione perit. 363.22

ad Unitatem benignitas provocat. 371.57

Vide *Pax*; *Concordia.*

Voluntas, Voluntarium.

Voluntas efficax omnia vincit. 169.25

Voluntas bona Deo obſequium magnum. 228.108

Voluntate, ac libertate factum opus fit illuſtrius. 237.26

ubi voluntas propria, ibi periculum magnum. 421.77

Potius communi bono, quam propriæ voluntati conſulendum. 459.78

Vox.

Vox ſonans Chriſtum valde efficax. 484.52

Vox Dei maximos excitat amoris aculeos. 487.74

Voce Dei promptè & expeditè obediendum. 75

Urbanitas.

Urbanitas in dignitate omittenda non eſt. 140.12

Inurbana non eſt virtus. 144.29

Quæ urbanitatis ſunt, propter officium omittenda. 145.32

Urbanitas aliis dat primum locum, non verò amor. 351.67

Urbanitas inter juſtos. 389.15

Vide *Reverentia*, *Honor.*

Z

Zelus.

Zelus à pueritia circa religionem tenendus. 340.14

Zelatoris ficti forma decipit. 431.128

FINIS.

BS
2335
S85
1697
t.1

Sylveira, Jaannes da
Opera omnia

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY